

Eesti vanasõnad

I

1-5000

<http://www.folklore.ee/rl/pubte/ee/evs/evs1>

ISBN 978-9949-544-83-7 (pdf)

Tartu 2016

Trükkis ilmunud:

Eesti vanasõnad. I.

MONUMENTA ESTONIAE ANTIQUAE III

PROVERBIA ESTONICA I

Koostanud:

A. Hussar, A. Krikmann, E. Normann,
V. Pino, I. Sarv ja R. Saukas

Toimetanud:

A. Krikmann ja I. Sarv

Kunstiliselt kujundanud Paul Luhtein

Eesti NSV TA Keele ja Kirjanduse Instituut

Eesti NSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseum

Kirjastus "Eesti Raamat"

Tallinn 1980

E-raamatu valmimist toetas:

EKKM14-344 Eesti keele, kultuuri ja folkloori
kasutusala laiendamine ja tutvustamine
elektroonilistel infokandjatel.

Digitaliseerinud: Tallinna Ülikooli akadeemiline raamatukogu

HTML: Diana Kahre

© 2016 EKM Teaduskirjastus

© 2016 EKM FO rahvausundi ja meedia töörühm

**EESTI
VANASÕNAD**

I

EESTI NSV TA KEELE JA KIRJANDUSE INSTITUUT
EESTI NSV TA FR. R. KREUTZWALDI NIM. KIRJANDUSMUUSEUM

MONUMENTA ESTONIAE ANTIQUAE

III

PROVERBIA ESTONICA I

KOOSTANUD

A. HUSSAR, A. KRIKMANN, E. NORMANN,

V. PINO, I. SARV JA R. SAUKAS

❖❖❖

TALLINN·KIRJASTUS «EESTI RAAMAT»·1980

EESTI NSV TA KEELE JA KIRJANDUSE INSTITUUT
EESTI NSV TA FR. R. KREUTZWALDI NIM. KIRJANDUSMUUSEUM

EESTI VANASÕNAD

I

1–5000

TOIMETANUD
A. KRIKMANN JA I. SARV

TALLINN • KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» • 1980

Kunstiliselt kujundanud Paul Luhtin

EB80
1227 — EB80
1381

4603010201

70202—415

E M901(16)—80 105—79 © Kirjastus «Eesti Raamat», 1980

SISUKORD

E e s s õ n a	7
L ü h e n d i d	9
Trükiallikate lühendid	9
A. Th. Helle 1739. a. piibli raamatute lühendid	26
Kasutatud käsikirjalised allikad koos lühenditega	27
Kohanime lühendid	28
Muud lühendid	29
S i s s e j u h a t u s	31
I. Väljaande koostamisloost	33
II. Probleemaatikat	37
1. Valiku probleemid	37
1.1. Folkloor või mittefolkloor: tekstide autentsus, suhted kirjandusega	37
1.2. Vanasõna või muu folkloor: suhted teiste liikidega	49
1.3. Valik tüübi tasemel: a) reliktid ja b) üheainsa variandiga esindatud vanasõnad	53
1.4. Valik seespool tüüpi: kas sünteetiline või analüütiline esitus	59
2. Korralduse probleemid	61
2.1. Väljaande üldsüsteem, tüüpide järjestamisprintsip: kas sisuline või alfabeetiline	61
2.2. Tüpoloogiliste üksuste (tüübiartiklite) piiritlemine	62
2.3. Materjali järjestamine seespool tüpoloogilist üksust	68
3. Tekstide redigeerimisest	69
4. Tüübiartikli tehniline vormistus	71
V a n a s õ n a d 1—5000	75

EESSÕNA

Vanasõnad kujutavad endast peamiselt minevikus eksisteerinud eetiliste, sotsiaalsete, loodus- või majapidamisalaste argikogemuste väljendust. Vanasõnarepertuaar tervikuna on rahva paljude sajandite looming ning peegeldab väga erinevate tõekspidamiste mosaiiki, sisaldades endas peaaegu kõigi sotsiaalse teadvuse vormide algmeid. Vanasõnažanri õitseajad on olnud klassiühiskonna varasematel arengujärkudel, mil just folkloori kanda jäid töötava ning ekspluateeritava inimese sotsiaalse teadvuse avaldused. Välja kasvanud omaaegsetest sotsiaalsetest oludest, on eesti vanasõnades ilmnev stiihiline klassipositsioon selgelt väljendatud. Teadaolevate eesti vanasõnade didaktika lähtub põhiliselt feodalismiaegse eesti talupoja vaatevinklist, ent tänu sellele üldinimlikule, mida vanasõnad endas kätkevad, laieneb ka eesti vanasõnarepertuaari tunduva osa käibimisväärtus hilisematele aegadele kuni tänapäevani välja. Nii võimegi rääkida vanasõnast kui ikka veel elavast rahvaluule žanrist. Käibes ringlev vanasõnarepertuaar on olnud pidevas muutumises, nii nagu on pidevalt muutunud elu ise, mida ta kajastab. Ajapikku on teisenenud isegi vanasõnažanri funktsioon: minevikus tõenäoliselt esiplaanil olnud didaktikast on hilisema arengu käigus saanud puhtretooriline ning poetiline fenomen.

Suur osa kunagi elanud vanasõnatüüpidest on käesoleval ajal teada ainult trükiste või käsikirjaliste üleskirjutuste kaudu. Kogu vanasõnarepertuaari ning selles väljenduvate rahva eluhoiakute ja mõttemaailma kohta saame usaldatava pildi üksnes siis, kui arvestame kogu teadaolevat vanasõnavara. See ülimalt väärtuslik allikas rahva kultuuriloo kohta väärrib kindlasti talle osutatud tähelepanu nõukogude folkloristika teoreetikute poolt. Nende teoreetiliste seisukohtade praktikasse rakendamine täiel määral saab võimalikuks vaid siis, kui rahva kogu vanasõnaaines saab publikatsiooni kaudu kättesaadavaks niihästi uurijatele kui ka kõigile neile, kes tunnevad huvi rahva sõnakunsti ja teadvuse vormide vastu.

*

Käesoleva köitega alustab ilmutist eesti vanasõnade teaduslik väljaanne, mis moodustab eesti folkloori suurväljaande «Monumenta Estoniae Antiquae» III seeria.

Publikatsioonis «Eesti vanasõnad» on püütud esitada olemasolevate arhiivimaterjalide ja trükistes avaldatud vanasõnakollektsioonide põhjal võimalikult ammendavalt kõik teadaolevad eesti vanasõnatüübid, sealjuures kõik eesti vanasõnade autentset tekstivariandid või muus mõttes teaduslikku huvi pakkuvad eestikeelsed vanasõnatekstid. Tuuakse ka kõik teadaolevad andmed nende tekstide tähenduse ja kasutamise, trükiallikais esinemise, geograafilise päritolu jm. kohta, samuti arvulised andmed iga

vanasõnatüübi ja tekstivariandi esinemissageduse kohta kasutatud tekstikorpuses.

Põhimaterjal esitatakse tüpoloogiliste üksuste kaupa tüübiartiklitenä, mis järjestatakse tiiteltekstidest valitud tunnussõnade järgi alfabeetiliselt. Põhiosale järgnevates lisaköidetes leidub rida registreid väljaande kasutamise hõlbustamiseks (sõnaregister, kõigi tiiteltekstide vene- ja saksa-keelsed tõlked jm.), samuti mitmesugused ülevaated ja üldandmed eesti vanasõnarepertuaari kohta ning muud täiendavad ja illustreerivad materjalid.

Valdav osa väljaandes kasutatud käsikirjalisest allikmaterjalist leitud Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonnas, vähem sama muuseumi käsikirjade osakonnas, TRÜ eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedris, Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluule sektoris ning murdesektoris.

Väljaanne on koostatud aastail 1964—1975 Eesti NSV TA Keele ja Kirjanduse Instituudi (KKI) ja Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi (KM) folkloristide poolt. Töös on osalenud koostajatena A. Hussar (1971—1975, KKI), A. Krikmann (1964—1969, KM; 1973—1975, KKI), E. Normann (1964—1972, KM), V. Pino (1964—1971; 1974—1975, KKI), I. Sarv (1964—1975, KKI) ja R. Saukas (1970—1975, KM). Tehniliste abijõududena on kaasa töötanud L. Briedis (1974—1975, KKI), E. Ravis (1966—1975, KKI) ja K. Vende (1964, KM). Tööd on juhendanud E. Normann (1964—1965) ja H. Tampere (1965—1966, KM), toimetanud A. Krikmann (1966—1969 ja 1973—1975) ja I. Sarv (1970—1975).

Vähemal määral on tööst osa võtnud veel E. Tampere (KM) ja rida KKI rahvaluule sektori töötajaid materjalide arvelevõtmisel ning kopeerimisel (L. Alliksaar, H. Kihno, P. Kippar, L. Lausing, R. Mirov, V. Mälk), samuti ka tekstide esialgsel korraldamisel (V. Mälk ja H. Siibak). Tekstide kopeerimisel ja muude tehnilist laadi tööde juures on koostajaid abistanud TRÜ eesti ja vene filoloogia üliõpilased ning Tartu VIII Kesk-kooli kirjanduse eriklasside õpilased. Mitmeid vanasõnu sisaldavaid trükiallikaid on koostajaile juhitanud P. Kippar, R. Põldmäe ja H. Siimisker. Väärtuslikke murdekonsultatsioone on andnud akadeemik P. Ariste, P. Hagu, P. Kokla, H. Räm, P. Voolaine ja KKI murdesektori töötajad. Erilist vastutulelikkust on koostajaile osutanud KM arhiivraamatukogu töötajad eesotsas juhataja L. Laidveega. Märkusi, mida koostajad on saanud käsikirja viimistlemisel arvesse võtta, on arutluste käigus teinud mitmed, eriti V. Hallap, R. Kull, V. Mälk, M. Norvik, E. Sõgel, Ü. Tedre, A. Vinkel ja kolleegid Kirjandusmuuseumist. Kõiki nimetatuid ja paljusid teisi, kes väljaande valmimisele on ühel või teisel viisil kaasa aidanud, tänavad koostajad südamest.

Ja *last not least* — koostajate siiraim tänu neile paljudele rahvaluulekogujatele minevikus ja tänapäeval, kelle väsimatu töö viljana on kokku kantud eesti vanasõnavaramu, mis on «Monumenta Estoniae Antiquae» III seeria aluseks.

LÜHENDID

Trükiallikate lühendid

Märkus: Kui perioodiliste väljaannete mitu aastakäiku (või ajalehe v. ajakirja ühe aastakäigu mitu nr-it) on esitatud ühe kirjena, märgitakse kirje lõpul nurksulgu-des need aastakäigud, mida on väljaandes tegelikult tsiteeritud.

- Aa = A. Aarne, Estnische Märchen- und Sagenvarianten. Hamina, Suomalaisen Tiedeakademian kustantama, 1918. (FF Communications nr. 25.)
- AA nr. 4 (1930) = «Ajalooline Ajakiri» 1930, nr. 4.
- Aasta I (1912) = 1912 Aasta I. Tln., «Mõtte» kirjast., M. Antje tr., 1911.
- Aasta V (1916) = Aasta V 1916. Tln., «Mõtte» kirjast., [1915?].
- Aasta VI (1917) = Aasta VI 1917. Tln., «Mõtte» kirjast., [1917].
- Aasta Kal. (1914) = «Aasta» kalender 1914. Tln., «Mõtte» kirjast.
- AaTh = S. Thompson, The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography. Antti Aarne's Verzeichnis der Märchentypen (FF Communications No. 3). Second Revision. Helsinki, Suomalainen Tiedeakatemia, 1964. (FF Communications nr. 184.)
- ABDr (1804?) = ABD-Ramat. Tln., Gresseli tr., [1804?].
- ABDr (1811) = [K. E. Berg], Uus ABD ja Luggemisse-Ramat. Pärnu, 1811.
- ABDr (1845) = ABD-Ramat. [Trt.], H. Laakmanni tr., [1845].
- ABDr (1849) = ABD-ramat. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1849.
- ABDr (1863) = ABD-Ramat. [Trt.], H. Laakmanni tr., [tsenseeritud 1863].
- ABDr (1865) = ABD-ramat. Trt., C. J. Karowi tr., 1865.
- ABDr (1883) = ABD-raamat. Trt., J. Jürjensi kirjast., 1883.
- ABDr (1884) = ABD-ramat. Trt., H. Laakmanni tr., [1884].
- ABDr (1889) = A-B-D-raamat Eesti ja Vene keele. Tln., T. Pihlaka kirjast., 1889.
- ABDr (1895) = ABD-raamat. Tln., H. Mathieseni tr., 1895.
- Adamson Kal. (1905) = J. Adamsoni Riide, kangalõime ja pudukauba-äri Kalender 1905 aasta jaoks. Jurjev, J. Adamsoni kirjast.
- Adamson Kal. (1906) = J. Adamsoni Riide, kangalõime ja pudukauba-äri. Kalender 1906 aasta jaoks. Jurjev, J. Adamsoni kirjast.
- Adamson Kal. (1911) = J. Adamsoni Riide, moodu, kangalõime ja pudukauba kaupluse Kalender 1911 aasta jaoks. Trt., J. Adamsoni kirjast.
- Ajapid. Kal. (1899) = Ajapidamise-Kalender. [Tln., A. Mickwitzi tr.], 1899.
- Alg-Kp = Alg-Kalevipoeg, tsiteeritud «Kalevipoja» tekstikriitilise väljaande j. — vt. Kp.
- Arvelius = [F. G. Arvelius], Üks Kaunis Jutto- ja Õppetusse-Ramat. Tln., Lindforsi tr., 1782.
- Arvelius II = [F. G. Arvelius], Üks Kaunis Jutto- ja Õppetusse-Ramat. 2. jagu. Tln., Iwerseni ja Wehmeri tr., 1787.
- Beitr. = [J. H. Rosenplänter], Beiträge zur genauern Kenntniss der estnischen Sprache. [I—XX.] Perna, 1813—1832.
- Bergm. = J. Bergmann, Kodu-laste raamat. Trt., K. A. Hermanni tr., 1890.
- Bergm.² = [Sama, 2., täiend. tr. Trt., 1891.]
- Bergm.³ = [Sama, 3. tr. Trt., 1892.]
- Bergm.⁴ = [Sama, 4. tr. Trt., 1895.]
- Bergm. L = J. Bergmann, Laulud. Trt., M. Varese raamatukaupluse kirjast., 1901.
- Borm Er Kal. = Eesti-rahwa Kalender ehk Täht-ramat [— —] aasta peale [— —]. Pärnu, W. Bormi tr. [1870—72, 1875—76; alates 1876. a. tiitel uues kirjaviisis.]

- Borm Mr Kal. = Ma-rahwa Kalender ehk Täht-ramat [— — —] aasta peale [— — —].
Pärnu, W. Bormi tr. [1846, 1850—53, 1856, 1858, 1860—62, 1865, 1867.]
- Borm Prn. Er Kal. = Pärno Eesti-rahwa Kalender ehk Täht-raamat [— — —] aasta pääle
[— — —]. Pärnu, W. Bormi tr. [1880—81, 1886, 1888—89, 1892; eri aastakäikudel
tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Borm Uus ABDr = Uus ABD-raamat. Pärnu, W. Bormi tr., 1877.
- Brandt ABDr (1883) = [Fr. Brandt], ABD-raamat. Tln., väljaandja kirjast., 1883.
- Büchmann = G. Büchmann, Geflügelte Worte und Zitatenschatz. Stuttgart, Johannes
Asmus Verlag, [1958?].
- CRJ H I = C. R. Jakobson, Helmed. Kooli Lugemise raamat tütarlastele. 1. jagu. Trt.,
K. Mattieseni kirjast. ja tr., 1880.
- CRJ KLr I = C. R. Jakobson, Kooli Lugemise raamat. 1. jagu. Trt., H. Laakmanni tr.,
1867.
- CRJ KLr I⁶ = [Sama, 6., par. tr. Trt., 1885.]
- CRJ KLr II = C. R. Jakobson, Kooli Lugemise raamat. 2. jagu. Trt., H. Laakmanni
kirjast. ja tr., 1875.
- CRJ KLr III = C. R. Jakobson, Kooli Lugemise raamat. 3. jagu. Trt., H. Laakmanni
kirjast. ja tr., 1876.
- CRJ KLr II—III = C. R. Jakobson, Kooli Lugemise raamat. 2. jagu (end. 2. ja 3. jao
ühendatud ja uuendatud väljaanne). Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1890.
- CRJ Sak. Kal. Põl. (1880) = 1880. Sakala Kalender põllumeestele. Kirja pannud
C. R. Jakobson. Viljandi, väljaandja kirjast., F. Feldti tr., 1880.
- CRJ UAr = C. R. Jakobson, Uus Aabitsaraamat, kust viiekümne päevaga lugema ja
kirjutama võib õppida. Peterburi, Keiserliku Akadeemia tr., 1867.
- Celak. = Fr. L. Celakovský, Mudrosloví národu slovanského ve příslovích. Praha, 1852.
- Dullo = Eesti-ma-rahwa Kalender ehk Täht-ramat [— — —] Aasta peale [— — —]. Tln.,
Dullo tr. [1824, 1828.]
- E = M. J. Eisen, Eesti vanadsõnad. Trt., K. Söödi ja G. Roht'i kirjast. ja tr., 1914.
(Nooresoo kirjavara nr. 39.)
- E² = M. J. Eisen, Eesti vanasõnad. 2., täiend. tr. Trt., Eesti Kirjanduse Seltsi kirjast.,
1929. (Noorsoo kirjavara nr. 38. Populaarteaduslik seeria.)
- E MVH = M. J. Eisen, Meie vanahõbe. Sarjatäis Eesti rahva endist tarkust, kõne-
käänusid ja ütlusi. Trt., [K. A.] Hermannini kirjast. ja tr., 1913.
- EAdr. Kal. (1911) = Eesti Adress-Kalender 1911 aasta tarvis. Tln., K. Rubini raamatu-
kaupluse kirjast., A. Laurmanni tr.
- Edasi XI = Edasi XI. Kalender 1918. Välja andn. J. Lilienbach. Tln., 1917.
- Edasi Kal. (1914) = «Edasi» kalender 1914. Tln., «Mõtte» kirjast.
- Edu Kal. = Edu Kalender [— — —] aasta jaoks. Valga, F. Karlsoni raamatukaupluse
kirjast. (aastakäiguni 1908 *incl.*); Peterburi, «Edu» kirjast. (1909 ja hilisemad).
[1906—1911; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- EEdu Kal. (1905) = Eesti edu kalender 1905 aasta jaoks. Valga, J. Karlsoni kirjast.
- Eestl. Kal. (1887) = Eestlaste Kalender ehk Täht-raamat 1887 aasta peale. Tln., välja-
andja kirjast., 1886.
- Eestl. Kal. (1897) = Eestlaste Kalender ehk Täht-raamat 1897 aasta peale. Tln.,
H. Gehni tr., 1896.
- Eeva I (1915) = Eeva I 1915. Toim. J. Lilienbach. [Tln., «Mõtte» kirjast., G. Kalla tr.]
- Eeva Kal. (1915) = Eeva Kalender 1915. Tln., «Mõtte» kirjast., G. Kalla tr.
- EIA Kal. (1915) = Eestlaste Isamaa Adress-Kalender 1915 aasta tarvis. Tln., M. Neu-
manni kirjast.
- Einer EKO⁴ = H. Einer, Eesti keele õpetus algkoolidele. 4. (2. par.) tr. Trt., K. A. Raag'i
raamatukaupluse kirjast., 1902.
- Einer Lüh. EKO = H. Einer, Lühikene Eesti keele õpetus rahvakoolidele. Trt., A. Grenz-
steini tr., 1885.
- Einer Lüh. EKO² = H. Einer, Lühikene Eesti keele õpetus rahvakoolidele. 2. tr. Jurjev,
H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1894.
- EKarsk. Kal. (1892) = Eesti Karskuse Seltside Kalender ehk Aastaraamat 1892. [Trt.?].
Ühendatud Eesti Karskuseseltside kirjast.

- EKarsk. Kal. (1899) = Eesti Karskuse Seltside Kalender 1899. Välja andn. J. Tilk. Jurjev, A. Grenzsteini tr., 1898.
- EKMS I = A. Saareste, Eesti keele mõisteline sõnaraamat I. Stockholm, 1958.
- EKMS II = [Sama, II k. Stockholm, 1959.]
- EKMS III = [Sama, III k. Stockholm, 1962.]
- EKMS IV = [Sama, IV k. Stockholm, 1963.]
- EKmsA (1875) = Eesti Kirjameeste Seltsi Aastaraamat 1875. Trt., H. Laakmanni tr., 1875.
- EkO = Emakeele õpetus kodulastele. Jurjev, Reimanni raamatukaupluse kirjast., H. Laakmanni tr., 1901.
- Elav sõna I³ = J. Kallak, E. Murdmaa, M. Nurmik, J. Oro, J. Parijõgi, Fr. Puusepp, Elav sõna I. Aabits ja I. õppeaasta lugemik. [3. tr.] Trt., kirjast. «Kool», 1935.
- Elav sõna II³ = E. Martinson, J. Kuulberg, M. Nurmik, J. Oro, J. Parijõgi, Fr. Puusepp, Elav sõna II. Algkooli 2. õppeaasta lugemik. 3. tr. Trt., kirjast. «Kool», 1934.
- ELS = Eesti Laste sõbber. Trt., H. Laakmanni tr., 1873.
- Elu ja võitlus I = Elu ja võitlus I. Peterburi, «Edu» kirjast., 1907.
- ENaester. Täht. (1902) = Eesti Naesterahva tähtraamat 1902 aasta jaoks. [Väljaandja pseudonüüm: Eesti Neiu.] [Trt.], väljaandja kirjast., 1901.
- EPost = «Eesti Postimees.» [1869, 1886, 1887, 1889.]
- EPost. Kal. = Eesti Postimehe Kalender ehk aastaraamat [— — —] aasta peale. Trt., H. Laakmanni tr. [1872, 1875—77, 1879, 1886; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- ER Kal. = Eesti Rahva Kalender ehk Täht-raamat [— — —] aasta pääle [— — —]. Tln., enamik aastakäike Kluge ja Ströhm'i raamatukaupluse kirjast. [1880—95; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- ERI I = M. J. Eisen, K. Krohn, V. Alava, O. Kallas, W. Anderson, V. Grünthal, Eesti rahvalaulud Dr. Jakob Hurda ja teiste kogudest. I k. Trt., 1926. (Eesti Kirjanduse Seltsi toimetused nr. 21.)
- ERI II = M. J. Eisen, O. Kallas, V. Alava, W. Anderson, V. Grünthal, K. Krohn, O. Loorits, E. Päss, Eesti rahvalaulud Dr. Jakob Hurda ja teiste kogudest. II k. Trt., 1932. (Eesti Kirjanduse Seltsi toimetused nr. 21.)
- ERIA I = Ü. Tedre (toim.), Eesti rahvalaulud. Antoloogia. I k. Tln., kirjast. «Eesti Raamat», 1969.
- ERIA II = [Sama, II k. Tln., 1970.]
- ERIA III = [Sama, III k. Tln., 1971.]
- ERIA IV = [Sama, IV k. Tln., 1974.]
- Erlemann = A. Erlemann, Musika õppetud. Trt., H. Laakmanni tr., 1864.
- ERM nr. 8 (1913) = Eesti Rahva Museum 1913. [Trt.], 1914. (Eesti Rahva Museumi väljaanne nr. 8.)
- Er Mön. Kal. = Eesti-rahva mönnus Kalender ehk Täht-ramat [— — —] aasta peale [— — —]. Tln. (aastakäik 1863), Kuressaare (aastakäik 1864 jj.). [1863—64, 1868, 1870—72, 1874, 1878; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Er Perek. Kal. (1898) = Eestirahva Perekonna Kalender 1898. Välja andn. J. Ungerson. Jurjev, A. Grenzsteini tr., 1897.
- Er Vil. Kal. (1879) = Eesti-rahva Viliandi Kalender ehk Täht-raamat 1879 aasta peale [— — —]. Viljandi, F. Feldti kirjast. ja tr.
- Eschscholtz Kal. = Kullaseppameistri J. Eschscholtzi Kalender [— — —]. Trt. [1910—11.]
- ESinodi Kal. (1885) = Kalender ehk Täht-raamat 1885 aasta peale [— — —]. Tln., Eestimaa sinodi kirjast. ja tr., 1884.
- ETarv. Täht. (1911) = Eesti tarviline Tähtraamat adressidega 1911 aasta tarvis. Tln., K. Rubini raamatukaupluse kirjast., A. Laurmanni tr.
- Freymann = J. Freymann, Opi ilusasti lugema ja kirjutama! Laste pildiraamat, aabits ja lugemise-raamat. Tln., G. Pihlaka raamatukaupluse [kirjast.], 1911.
- Golotusov = F. Golotusov, Juhataja Vene keele õpetusele. Tln., Franz Kluge kirjast., 1876.
- Gorb. Kal. = V. J. Gorbatschevi Kalender [— — —]. [Tln.], M. Schifferi tr. [1911—12.]

- Gr. ELr I = A. Grenzstein, Eesti Lugemise-raamat. 1. jagu. Trt., A. Grenzsteini kirjast. ja tr., 1887.
- Gr. ELr II = A. Grenzstein, Eesti lugemise-raamat. 2. jagu. Trt., A. Grenzsteini kirjast. ja tr., 1888.
- Gr. LLr I = A. Grenzstein, Laste lugemiseraamat. 1. jagu. Jurjev, A. Grenzsteini kirjast. ja tr., 1896.
- Gr. LS = A. Piirikivi [= A. Grenzstein], Laulud ja salmid. Trt., A. Grenzsteini kirjast. ja tr., 1888.
- Gr. Ms = A. Grenzstein, Mõttesalmid. [Trt.], A. Grenzsteini tr., [1899]. (Politika Kirjavaras nr. 11.)
- Gr. PA = A. Grenzstein, Pildi-Aabits. 1. jagu. Trt., A. Grenzsteini kirjast. ja tr., 1888.
- Gr. PA² = [Sama, 2. tr. Jurjev, 1895.]
- Gr. RkOrE I = A. Grenzstein, Riigikeele õpiraamat Eestlastele. 1. jagu. Trt., A. Grenzsteini kirjast. ja tr., 1888.
- Gr. RkOrE II = A. Grenzstein, Riigikeele õpiraamat Eestlastele. 2. jagu. Trt., A. Grenzsteini kirjast. ja tr., 1888.
- Gr. RkOrE III = A. Grenzstein, Riigikeele õpiraamat Eestlastele. 3. jagu. Trt., A. Grenzsteini kirjast. ja tr., 1890.
- Gr. SKO I = A. Grenzstein, Saksa keele õpetaja Eesti kooli lastele. I. kooli aasta. Trt., Schnakenburgi kirjast. ja tr., 1877. (Eesti Kirjameeste Seltsi Toimetused nr. 20.)
- Gr. SKO II = A. Grenzstein, Saksa keele õpetaja Eesti kooli lastele. II. kooli aasta. Trt., Schnakenburgi kirjast. ja tr., 1878. (Eesti Kirjameeste Seltsi Toimetused nr. 20.)
- Gr. SKO III = A. Grenzstein, Der Deutsche Sprachlehrer für estnische Schulkinder. III. Schuljahr. Dorpat, Druck und Verlag von Schnakenburg's litho- und typogr. Anstalt, 1880.
- Grents. = Eesti-Ma-Rahwa Kalender ehk Täht-Ramat. [— — —] Aasta peäle [— — —]. Trt., Grentsiuse tr. [1815, 1817; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Gressel = Eesti-Ma Rahwa Kalender ehk Täht-Ramat [* — —] Aasta peäle [— — —]. Tln., Gresseli tr. [Paljud aastakäigud vahemikust 1814—1892; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi; alates 1873. a. uues kirjaviisis.]
- Grossschmidt ABDr (1908) = O. Grossschmidt, ABD-raamat. Täieliku lugemise õpetuste ja peatükkidega. Jurjev, K. Jaiki kirjast., 1908.
- Grünfeldt KK = P. Grünfeldt, Kirju kimbukene. Lõbusad lood ja ladusad laulud paidelastele. Tln., K. Buschi kirjast., 1899.
- Grünfeldt NK = P. Grünfeldt, Noorerahva käsiraamat. Juhatused ja õpetused perekondlise ning seltsilise elu tarvis. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1896.
- Gös. = H. Göseken, Manuductio ad Linguam Oesthonicam, Anführung zur Öhstnischen Sprache [— — —]. Reval, gedruckt und verlegt von Adolph Simon, 1660.
- Gös. Animadv. = Lisa «Animadversiones...» H. Gösekeni grammatikale — vt. Gös.
- Günther Kal. = E. Günther'i (enne Martin Böckler) Kalender 1911 aasta peale. Trt., H. Laakmanni tr., 1910.
- Habicht EKal. (1895) = Eesti Kalender 1895 aasta peale. Kuressaare, K. Habichti tr.
- Hamburg-Kask-Loorits-Roos-Veski = P. Hamburg, A. Kask, O. Loorits, J. Roos, J. V. Veski, Valimik kirjandust keskkooli I klassile (V õppeaasta). Trt., k.-ü. «Loodus», 1934. (Keel ja Kirjandus nr. 2.)
- Hamburg-Käis EkVI V = E. Hamburg, J. Käis, Emakeele vihiklugemik. V õppeaasta. 13. vihk. Trt., k.-ü. «Loodus», 1934.
- Hansen = G. O. Hansen, Die privaten Bauerrechte Estlands für die Gebiete von Fickel, Kaltenbrunn, Kandel und Essemäggi. Dorpat, Schnakenburg's Buchdruckerei, 1896. (Verhandlungen der gelehrten Estnischen Gesellschaft zu Dorpat. Achtzehnter Band.)
- Harj. Kal. (1880) = Harjumaa Kalender 1880 aasta tarvis [— — —]. Tln., Eestimaa sinodi tr., [1879].
- Helle = [A. Thor Helle], Kurtzgefasste Anweisung zur Ehstnischen Sprache [— — —]. [Halle, 1732].

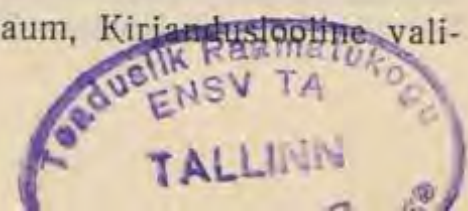
- Hirsch Nlj. Kal. (1912) = Th. Hirsch'i kaubamaja Tallinnas [— — —]. Naljakalender 1912. Tln., M. Schifferi tr.
- Hirsch Nlj. Kal. (1914) = Th. Hirsch'i kaubamaja Tallinnas [— — —]. Naljakalender 1914. Tln., J. Topmanni tr.
- Hollmann = [Fr. Hollmann], Laste eddimäne luggemise ramat. Tarto ma kele kolilaste tullus kirja pantu. Trt., C. Mattieseni tr., 1875.
- Holtz = [O. R. Holtz], Luggemissed Eestima Tallorahwa Moistusse ja Süddame Juhhatamisseks. Tln., J. H. Gresseli tr., 1817.
- Hornung = J. Hornung, Grammatica Esthonica [— — —]. Riga, Literis Joh. Georg. Wilck. Regii Typographi, [1693].
- Hps. Kal. (1914) = Haapsalu Kalender 1914. Haapsalu, Tamverki raamatukaupluse kirjast.
- Hps. Kod. Kal. (1908) = Kodumaa Kalender 1908. Haapsalu, «Majapidaja» toimetuse kirjast.
- Hupel = A. W. Hupel, Ehstnische Sprachlehre für beide Hauptdialekte [— — —]. Riga und Leipzig, bey Johann Friedrich Hartknoch, 1780.
- Hupel² = A. W. Hupel, Ehstnische Sprachlehre für die beyden Hauptdialekte [— — —]. Zweyte durchgängig verbesserte und vermehrte Auflage. Mitau, gedruckt und verlegt bey J. F. Steffenhagen und Sohn, 1818.
- Hurt VVK ABDr = Johann Hurt, Vastne Võro keeli ABD raamat. Trt., Schnakenburgi kirjast. ja tr., 1885.
- Huvit. I = V. Tamman, A. Rull, Huvitaja. I. jagu. Aabits ja alglugemik I. õpeaasta jaoks. Trt., V. Tammani kirjast., 1921.
- Huvit. II = V. Tamman, A. Rull, Huvitaja. II jagu. Lugemik II õppeaasta jaoks. Trt., V. Tammani kirjast., 1923.
- Huvit. II³ = [Sama, 3. tr. Trt., 1930.]
- Huvit. II¹⁰ = [Sama, 10. tr. Trt., 1938.]
- Huvit. V Lisa = V. Tammani Huvitaja V lisa. Trt., G. Roht'i tr., 1935.
- Ilmjärv Uus ABDr (1888) = M. Ilmjärv, Uus ABD-raamat kodus ja koolis. Trt., väljaandja kirjast., K. A. Hermanni tr., 1888.
- Is. Kal. = Isamaa Kalender [— — —] aastaks. Jurjev, Schnakenburgi kirjast. ja tr. [1903—05, 1908—09; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- J. P. Neekruti laul (1854) = J. P., Neekruti laul. Tln., 1854.
- Jakovlev = I. Jaakovlev, Vene keele iseõpetaja Eestlaste jaoks [— — —]. 4., parand. ja täiend. tr. Tln., «Tulu» kirjast., 1917.
- Jannau Lüh. Kram. = O. A. v. Jannau, Lühike Kramatika [— — —]. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1863.
- Jannau Op. Ram. = O. A. v. Jannau, Õpetusse-Ramat marahwale, kes saksa keelt tahab õppida [— — —]. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1847.
- Jannsen EL = [J. V. Jannsen], Eesti laulik. 120 laulo-wisi neile, kes hea melega laulwad ehk laulo kuulwad. 1. jagu. Trt., H. Laakmanni tr., [1862].
- Jannsen EL² = [J. V. Jannsen], Eesti Laulik. 125 uut laulo neile, kes hea melega laulwad ehk laulo kuulwad. 1. jagu 2. tr. Trt., H. Laakmanni tr., 1865.
- Jannsen K III = J. W. Jannsen'i kirjad. 2. järg. 3. anne. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1888.
- Johanson Kal. = K. Johanson'i põllutöomasinate kontori ja kaupluse Kalender 1911. aasta peale. Tln., Joh. Felsbergi ja A. Tetermanni tr., 1910.
- Jung = A. Jung, Emakeele õpetus ja kirjalikud harjutused Eesti alguskoolidele. Trt., «Postimehe» tr., 1907.
- Just Prn. Kal. (1880) = Pärnu Kalender ehk Täht-raamat 1880 aasta pääle [— — —]. Trt., G. Wänja kirjast., W. Justi tr., 1879.
- Just Sak. Kal. (1882) = Sakala Kalender 1882. Trt., W. Justi kirjast. ja tr.
- Jänes-Parlo = H. Jänes, O. Parlo, Eesti keele grammatika IV. Lause- ja kirjawahe-märkideõpetus. Keskkooli IV ja kutsekooli II klassile. Trt., Noor-Eesti Kirjastus, 1936.
- Jürjens = И. Юрьенсъ, Эстская грамматика, со статьями для чтения и построчнымъ словаремъ. Рига, 1912.

- Jürm. Tähr. (1909) = Vennad Jürmann'ide kaupluse Täht-raamat 1909 a. peale [— — —]. Tln., Keyler ja poja tr.
- Jürm. Tähr. (1912) = Vennad Jürmann'ide kaupluste Tähtraamat 1912. a. peale. Trt., Schnakenburgi tr.
- KAH EKGr.² = K. A. Hermann, Eesti keele Grammatik. Koolide ja iseõppimise tarvis. 2., parand. ja täiend. tr. Trt., [K. A.] Hermann'i trükikoja kirjast. ja tr., 1905.
- KAH EKLõ = K. A. Hermann, Eesti keele Lauseõpetus. Eesti keele grammatika teine jagu. Jurjev, K. A. Hermann'i kirjast. ja tr., 1896.
- KAH EKAl = K. A. Hermann, Eesti kirjanduse ajalugu esimesest algusest meie ajani. Trt., K. A. Hermann'i kirjast. ja tr., 1898.
- KAH Kal. (1898) = K. A. Hermann'i Kasuline Rahwa-kalender 1898. Jurjev, K. A. Hermann'i kirjast. ja tr., 1897.
- KAH Kal. (1899) = Hermann'i Kasuline Kalender 1899. Jurjev, K. A. Hermann'i kirjast. ja tr., 1898.
- KAH Loe = K. A. Hermann, Loe! Opetlikud loud ja jutud. Trt., C. Mattieseni kirjast., 1877.
- KAH Täiel. VKÕr = K. A. Hermann, Täieline Vene keele õpiraamat. Iseäranis Eesti koolidele ja iseõppimise tarbeks. Trt., K. A. Hermann'i kirjast. ja tr., 1888.
- KAH Uus ABDr = Uus ABD-raamat. Trt., [K. A.] Hermann'i trükikoja kirjast. ja tr., [1913?].
- KAH VKÕr I = K. A. Hermann, Vene keele õpiraamat. Iseäranis vallakoolidele ja iseõppimise tarbeks [— — —]. 1. jagu. Trt., K. A. Hermann'i kirjast. ja tr., 1887.
- KAH VKÕr³ = K. A. Hermann, Vene keele õpiraamat. Iseäranis Eesti küla-koolidele ja iseõppimise tarbeks. 3., parand. tr. Trt., K. A. Hermann'i kirjast. ja tr., 1888.
- Kahk = J. Kahk, Rahutused ja reformid. Talupoegade klassivõitlus ja mõisnike agraarpoliitika Eestis XVIII ja XIX sajandi vahetusel (1790—1810). Tln., ERK, 1961.
- Kangur ABDr (1891) = ABD-raamat. Täieliku veerimiste ja peatükide seletustega. Trt., P. Kanguri kirjast., K. Mattieseni tr., 1891.
- Kapp = -p [= J. Kapp], Vana sõna. — Rmt.: Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamat 1873. Trt., H. Laakmanni tr., 1873, lk. 35—43.
- Kask-Puusepp-Vaigla = A. Kask, P. Puusepp, A. Vaigla, Emakeele-õpik koolidele. 5. õppeaasta. Trt., autorite kirjast., kirjatööde paljundusbüroo «Velox», 1939.
- Kask-Vaigla-Veski I Ak = A. Kask, A. Vaigla, J. V. Veski, Eesti keeleõpetus ja harjutustik. Keskkooli I klassile (V õppeaasta). Algkursus. Trt., k.-ü. «Loodus», 1935. (Keel ja Kirjandus nr. 27.)
- Kask-Vaigla-Veski I Hõ = A. Kask, A. Vaigla, J. V. Veski, Eesti keeleõpetus ja harjutustik keskkooli I klassile (V õppeaasta). Häälikuõpetus. Trt., k.-ü. «Loodus», 1934. (Keel ja Kirjandus nr. 4.)
- Kask-Vaigla-Veski Lõ = A. Kask, A. Vaigla, J. V. Veski, Lauseõpetus. Eesti keeleõpetus ja harjutustik keskkoolidele. 2. tr. Trt., k.-ü. «Loodus», 1937. (Keel ja Kirjandus nr. 39.)
- Kask-Vaigla-Veski III Võ = A. Kask, A. Vaigla, J. V. Veski, Eesti keeleõpetus ja harjutustik keskkooli III klassile (VII õppeaasta). Vormiõpetus. Trt., k.-ü. «Loodus», 1936. (Keel ja Kirjandus nr. 41.)
- Kask-Veski-Väinaste = A. Kask, J. V. Veski, J. Väinaste, Eesti keeleõpetus ja harjutustik keskkooli IV klassile. (VIII õppeaasta). Tuletusõpetus. Trt., k.-ü. «Loodus», 1935. (Keel ja Kirjandus nr. 8.)
- Kas. Talur. Kal. = Kasuline Talurahva Kalender [— — —]. Trt., Schnakenburgi kirjast. ja tr. [1880—81, 1883, 1887, 1892, 1897, 1899, 1902—03; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Kieser. Tähr. = Apteegi, rohu ja värvi ladu omaniku S. von Kieseritzky Täht-raamat [— — —] aastal [— — —]. Trt., A. Grenzsteini tr. [1897, 1899; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Kil.-Nõm. Kal. (1912) = Kilingi-Nõmme kuulutuste ja nalja Kalender 1912. Kilingi-Nõmme, K. K. Leilophi kirjast.
- Kk ABDr (1887) = Kodu-kooli ABD-Raamat, kust seest võib Eesti- ja Venekeele lugema ja kirjutama õppida. Tln., H. Mathieseni tr., 1887.

- Klemmer Elusal. Kal. = Lõbus Elusaladuste Kalender ehk Krokotilli Tähtraamat ja Vändra-Matsi poolvenda. Aasta [— — —] jäuks. Kokku seadnud G. Klemmer. Tln., väljaandja kirjast. [1904—06; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Klemmer Nlj. Kal. (1912) = Nalja-Kalender ehk Tapa tarkuse raamat 1912 aasta tarvis. Kokku seadn. G. Klemmer. Tln. ja Tapa, väljaandja kirjast., A. Laurmanni tr., [1911].
- Klemmer Nlj. Kal. (1915) = Nalja-Kalender ehk kõige targem tähtraamat 1915 aasta tarvis. Tln. ja Tapa, G. Klemmeri kirjast.
- Kmpm. A⁶ = M. Kampmann, Aabits kodule ja koolile. 6. tr. Tln. G. Pihlaka kirjast., 1921.
- Kmpm. EKÖv = M. Kampmann, Eesti keele õpeviis. Tln., G. Pihlaka kirjast., 1918.
- Kmpm. EL I⁹ = M. Kampmann, Eesti lugemik. 1. jagu. Ühtluskooli II õppeaasta. 9., ümbertöötat. tr. Tln., G. Pihlaka kirjast., 1924.
- Kmpm. EL II⁸ = M. Kampmann, Eesti lugemik. 2. jagu. Ühtluskooli III õppeaasta. 8., ümbertöötat. tr. Tln., G. Pihlaka kirjast., 1926.
- Kmpm. EL III¹⁰ = M. Kampmann, Eesti lugemik. Algkooli III õppeaasta. 10., uutele õppekavadele kohandat. tr. Trt., k.-ü. «Loodus», 1932.
- Kmpm. EL IV⁹ = M. Kampmann, Eesti lugemik. Algkooli IV õppeaasta. 9. tr. Trt., k.-ü. «Loodus», 1931.
- Kmpm. KH = M. Kampmann, Kirjalikud harjutused Eesti keele õppimiseks. [Viljandi], A. Tõllasepa kirjast. ja tr., 1902.
- Kmpm. KH² = M. Kampmann, Kirjalikud harjutused Eesti keele õppimiseks. 2., täiend. tr. Viljandi, A. Tõllasepa kirjast. ja tr., 1905.
- Kmpm. Kirjaseadm. = M. Kampmann, Kirjaseadmise õpetus. Stilistika ja retorika põhjusõpetused ning kirjatööde ained, ülematele rahvakoolidele ja keskmistele õpetustele. Viljandi, 1904.
- Kmpm. Klr = M. Kampmann, Kooli Lugemiseraamat. I—III. kooliaasta. Tln., A. Buschi kirjast., 1905.
- Kmpm. Klr I = M. Kampmann, Kooli Lugemiseraamat. 1. jagu. 4., täiend. tr. Tln., A. Buschi raamatukaupluse kirjast., 1910.
- Kmpm. Klr I⁶ = [Sama, 6., täiend. tr. Tln., 1916.]
- Kmpm. Klr II² = M. Kampmann, Kooli Lugemiseraamat. 2. jagu. 2., täiend. tr. Tln., A. Buschi kirjast., 1911.
- Kmpm. Klr II³ = [Sama, 3., täiend. tr. Tln., 1913.]
- Kmpm. Klr II⁶ = [Sama, 6., täiend. tr. Tln., 1916.]
- Kmpm. Klr II⁷ = [Sama, 7., täiend. tr. Tln., 1920.]
- Kmpm. Kõ = M. Kampmann, Koduõpetus. Kirjutamise, lugemise, usuõpetuse ja arvamise aabits. Tln., 1905.
- Kod. Kal. = Kodumaa Kalender [— — —] aasta peale. Trt., Schnakenburgi kirjast. ja tr. [1881—83; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Kodu Kal. (1905) = 1905 Kodu-kalender. Viljandi, H. Leokese raamatukaupluse kirjast.
- Kodu Kal. (1906) = 1906. Kodu-kalender. Viljandi, H. Leokese raamatukaupluse kirjast.
- Kodu Kal. (1908) = Kodu kalender 1908. Viljandi, H. Leokese raamatukaupluse kirjast.
- Kp = Fr. R. Kreutzwald, Kalevipoeg. Tekstikriitiline väljaanne ühes kommentaaride ja muude lisadega. I—II k. Tln., ERK, 1961 ja 1963.
- Kp Kal. (1909) = Kalevipoja Kalender 1909 aastaks. Tln., M. Antje tr., 1908.
- Kramer Kal. (1911) = A. Kramer'i Kalender 1911 aasta peale. Trt., H. Laakmanni tr., 1910.
- Kreutzb. Kal. = Johann Kreutzberg'i (Kreitsberg'i) Riide kaupluse Kalender [— — —] aasta jaoks. Trt., J. Kreutzbergi kirjast. [1904—07; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Kruus = J. Kruus, Aabits, kust lühikese ajaga hõlpsaste lugema ja kirjutama võib õppida. Trt., Schnakenburgi kirjast. ja tr., 1883.
- Kunder = J. Kunder, Laste raamat. Rakvere, G. Kuhs'i tr., 1884. (Eesti Kirjameeste Seltsi toimetused nr. 67.)

- Kurrik = J. Kurrik, Kirjutamise õpetus. Laste õpetajatele ja peastkirja õppijatele juhatuses [— — —]. Trt., Schnakenburgi kirjast. ja tr., 1882.
- Kurrik SO = J. Kurrik, Stenografia õpetus. Trt., Schnakenburgi tr.; Viin, W. Zölleri tr., 1882. (Eesti Kirjameeste Seltsi Toimetused nr. 60.)
- Kutti-Loorits-Tampere = S. Kutti, O. Loorits, H. Tampere, Valimik eesti rahvalaule. Trt., k.-ü. «Loodus», 1935. (Keel ja Kirjandus nr. 32.)
- Kuusik KT = T. Kuusik, Keeletark. Eestlastele Venekeele õppimiseks ja pruukimiseks igapäevases elus. 2., täiend. tr. [Tln.], 1899.
- Käis = Joh. Käis'i «Esimeste vagude» I (aabitsa) lisa. Kirjutusharjutusi. Trt., o.-ü. «Ilutrükk», 1938.
- Körber Kirj. L II = [K. Körber], Kirjutusse lehhed. 2. jagu. Trt., 1859.
- Körber KR I (1854) = [K. Körber], Koli-ramat. Koli-ramato essimenne jäggo. ABD-ramat. Tln., Lindfors'i pärijate tr., 1854.
- Körber KR I (1891) = [K. Körber], Kooli-Raamat. Kooli-raamatu esimene jägu. ABD-ramat. Tln., A. Mickwitzi tr., 1891.
- Körber USkOr I = K. Körber, Uus Saksa-kele õppimisse-ramat ma-rahwale. 1. jagu. Trt. ja Viljandi, E. J. Karowi kirjast. ja tr., 1863.
- Körber Uus ABDr = K. Körber, Uus ABD-Ramat ehk essimenne lapse ramat. Trt., H. Laakmanni tr., 1872.
- Körber VRMK = K. Körber, Wanna rahwa moistusse kõnned ja targad sannad. Trt., H. Laakmanni kirjast., 1869.
- Kündja = «Kündja». [1882—84.]
- Kündja EKõ² = J. Nebocat, «Kündja» Eesti keeleõpetus, nenda kui Eestikeelt Kesk-Eestimaal räägitakse. 2. tr. Trt. ja Riia, Schnakenburgi kirjast. ja tr., 1884.
- Kündja Täht. (1885) = «Kündja» Tähtraamat ehk Eesti rahva põllutöö kalender 1885 aasta peale [— — —]. Välja andn. J. Nebocat. Riia.
- Laakm. ER Kas. Kal. = Eesti rahva Kasuline Kalender [— — —] aasta tarvis [— — —]. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr. [1863, 1871, 1877, 1885—87, 1889, 1891—92, 1894, 1898, 1907, 1911; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Laakm. Mr Kal. = Maa-rahva Kalender ehk Täht-raamat [— — —]. Ajastaja pääle [— — —]. Trt., H. Laakmanni tr. [1862—63; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Laakm. Mr Kas. Kal. = Ma-rahwa kassuline Kalender ehk Täht-ramat, mitmesugguste õppetustega välja ehitud, se [— — —] aasta peale [— — —]. Trt., H. Laakmanni tr. [1846, 1852, 1858, 1862; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Laakm. Trt. Kal. = Tarto Kalender [— — —] ajastaja pääle. Trt., H. Laakmanni tr. [1864, 1871, 1873; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Laug. = E. Laugaste, Valimik eesti rahvalaule. Tln., RK «Ilukirjandus ja Kunst», 1948.
- Laug. ERtA = E. Laugaste, Eesti rahvaluuleteaduse ajalugu. Valitud tekste ja pilte. Tln., ERK, 1963.
- Laug. EVsd = E. Laugaste(-Treu), Die estnischen Vogelstimmendeutungen. Helsinki, Suomalainen Tiedeakatemia, 1931. (FF Communications nr. 97.)
- Laug. Vestr. = E. Laugaste, Rahvaluulelisi aineid S. H. Vestringi eesti-saksa sõnaraamatu käsikirjas. — Rmt.: Tartu Riikliku Ülikooli toimetised. Vihik 39. Ajaloo-Keeleteaduskonna töid. Tln., ERK, 1955, lk. 167—180.
- Leoke Vv Täht. (1907) = Vigurivända tähtraamat 1907 aasta peale. Viljandi, H. Leoke kirjast.
- Linda = «Linda». [1889—90, 1895—98, 1903.]
- Lindan. Kal. (1883) = Lindanissa Eestimaa adress Kalender 1883. Tln., A. E. Brandti tr., 1882.
- Linde = A. Linde, Kirja märkide ehk interpunktsiooni õpetus. Trt., W. Justi kirjast. ja tr., 1881.
- Lindenberg ATT = M. Lindenberg, Laste Lugemise raamat ning Asjade Tundmus ja teadmus. Tln., T. Kerr'i tr., 1876.
- Lindenberg HL Kal. (1887) = Harju-Lääne 1887 aasta Kalender ehk Täht-raamat. (Aja-arvaja). Kirja seadn. M. Lindenberg. Narva, A. Grigorjevi tr., 1886.

- Lindf. = Eesti-Ma-Rahwa Kalender, ehk Täht-Ramat [— — —] Aasta peäle [— — —]. Tln., Lindforsi tr. [Paljud aastakäigud vahemikust 1788—1882; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- LL (1903) = Luule lennul 1903. Toim. T. M. Franzdorf. Narva, 1903.
- LMr = O. Kallas, Lutsi maarahvas. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapaino, 1894.
- Loorits EKGr. = O. Loorits, Eesti keele grammatika. Trt., kirjast. «Odamees» (Carl Sarap), 1923.
- Loorits LMS = O. Loorits, Livische Märchen- und Sagenvarianten. Helsinki, Suomalainen Tiedeakatemia, 1926. (FF Communications nr. 66.)
- Loorits VrP = O. Loorits, Vanarahva pärimusi. Trt., k.-ü. «Loodus», 1934. (Keel ja Kirjandus nr. 2A.)
- LRJP (1904) = Laste-Raamat jõulu pühaks 1904. «Ristirahva Pühapäeva-lehe» hinnata eralisa Nr. 50 juure 1904. [Tln.], A. Mickwitzi tr., 1904.
- Lätt = S. Lätt, Eesti rahvanaljandid. Mõis ja kirik. Tln., ERK, 1957.
- Lään. Täht. (1900) = Läänemaa Täht-raamat 1900 aasta peale. Haapsalu, Th. Haacki kirjast. ja tr., 1900.
- Lüdimois UAr (1880) = J. Lüdimois, Uus Aabitsaraamat. Trt., Schnakenburgi kirjast. ja tr., 1880. (Eesti Kirjameeste Seltsi Toimetused nr. 41.)
- Maa ET II = Maa elu ja töö II. Toim. J. Lilienbach. Tln., «Mõtte» kirjast., 1916.
- Maa Kal. (1916) = Maa Kalender 1916. Tln., «Mõtte» kirjast.
- Malm = [K. E. Malm], Laulud ja Loud. Üks kooli-lugemise-raamat. [1. ja 2. jagu.] Tln., Kluge kirjast. ja tr., 1874.
- Malm⁸ = [Sama, 8. (2., täiend.) tr. Tln., 1886.]
- Malm⁹ = [Sama, 9. (3., täiend.) tr. Tln., 1888.]
- Malm¹⁰ = [Sama, 10. (4., täiend.) tr. Tln., 1892.]
- Malm III² = [K. E. Malm], Laulud ja Loud. Üks kooli-lugemise-raamat. 3. jagu. Täiendat. rmt-u 2. tr. Tln., Eestimaa sinodi kirjast. ja tr., 1886.
- Mant. = [P. Mannteuffel], Aiawite pero walgussel. 2. tr. Tln., Lindforsi pärijate tr., 1839.
- Marpurg = [G. G. Marpurg], Weikenne oppetusse nink luggemisse Ramat Tarto marahwa kooli laste tarbis. Trt., 1805.
- Masing ABD = O. W. Masing, ABD ehk Luggemise-Ramat Lastele kes tahawad lugema õppida. Trt., M. G. Grentsiuse tr., 1795.
- Math. EKal. (1890) = Eesti Kalender 1890 aasta peale. Tln., H. Mathieseni tr., 1889.
- Medne = A. Medne, Latviešu dzīvnīeku pasakas. Rīga, Latviešu Folkloras Krātuves izdevums, 1940. (Latviešu Folkloras Krātuves materiāli. B. 7.)
- Meelej. = «Meelejahutaja». [1878—80, 1882, 1885—87.]
- Meos Tööjuhat. V = M. Meos, Tööjuhatusi eesti koolilugemikule. 5. õppeaasta. Trt., autori kirjast., o.-ü. «Ilutrükk», 1939.
- Meos Vaatl. I—II = M. Meos, Vaatlusi ja harjutusi õigekirja õppimiseks. I ja II õppeaasta. Trt., autori kirjast., [H.] Laakmanni tr., 1929.
- Meos Vaatl. III = M. Meos, Vaatlusi ja harjutusi õigekirja õppimiseks III. V ja VI õppeaasta. Trt., autori kirjast., H. Laakmanni tr., 1931.
- Meos III—IV = M. Meos, Vaatlusi ja harjutusi õigekirja õppimiseks. III ja IV õppeaasta. Trt., autori kirjast., H. Laakmanni tr., 1930.
- Meves = D. Meves, Üks juhataja wenne kele essimesseks õppetuseks. Eesti rahwa kolides Paltimaal. Riia, Riia Oigeusu Peetri-Pauluse Vennasteseltsi kirjast., 1870.
- Mickwitz Kal. = Kalender ehk Täht-raamat [— — —] aasta peale. [Tln.], A. Mickwitzi tr. [1892—94, 1896, 1910, 1913—14; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Mihkelson = P. Mihkelson, Vene keele Abitse raamat Eesti rahva tarvis. 2., parand. tr. Riia, Lipinski tr., 1875.
- Mihkla = K. Mihkla, Lühike eesti kirjanduslugu kutsekoolidele I. Opperaamat kutsekooli I klassile. Trt., Noor-Eesti Kirjastus, 1934.
- Mihkla-Parlo-Viidebaum I = K. Mihkla, O. Parlo, R. Viidebaum, Kirjanduslooline vali-

- mik I. Lugemik keskkooli I klassile ja algkooli V klassile. Trt., «Noor-Eesti Kirjastus», 1934.
- Mihkla-Parlo-Viidalett I² = [Sama, 2., täiend. tr. Trt., 1935.]
- Mihkla-Sööt = K. Mihkla, Lühike ülevaade eesti kirjandusest. Lisa: B. Sööt, Eesti kirjandustooria algmeid. Trt., «Noor-Eesti Kirjastus», 1936.
- Minuth EMr Kal. (1817) = Eesti-Ma-Rahwa Kalender, ehk Täht-Ramat 1817 Aasta peäle [— — —]. Tln., Minuthi lese kirjast.
- MM Täht. = Meie Matsi täht-raamat [— — —]. Tln., «Teaduse» kirjast., M. Antje tr. [1909, 1911, 1913, 1915.]
- Muuk I = E. Muuk, Lühike eesti keeleõpetus I. Hääliku- ja vormiõpetus. Trt., Eesti Kirjanduse Seltsi Kirjastus, 1927. (Akadeemilise Emakeele Seltsi Toimetised XIII.)
- Muuk I² = [Sama, 2., ümbertöötat. tr. Trt., 1928.]
- Muuk-Mihkla I = E. Muuk, K. Mihkla, Eesti keskkooli-grammatika ühes harjutustikuga I. Keskkooli I klassile. Trt., Eesti Kirjanduse Selts, 1935.
- Muuk-Mihkla II = E. Muuk, K. Mihkla, Eesti keskkooli-grammatika ühes harjutustikuga II. Keskkooli II klassile. Trt., Eesti Kirjanduse Selts, 1935.
- Muuk-Mihkla III = E. Muuk, K. Mihkla, Eesti keskkooli-grammatika ühes harjutustikuga III. Keskkooli III klassile. Trt., Eesti Kirjanduse Selts, 1935.
- Muuk-Mihkla V = E. Muuk, K. Mihkla, Eesti keskkooli-grammatika ühes harjutustikuga V. Tuletusõpetus. Keskkooli V klassile. Trt., Eesti Kirjanduse Selts, 1936.
- Muuk-Mihkla-Tedre IV = E. Muuk, K. Mihkla, M. Tedre, Eesti Keskkooli-grammatika ühes harjutustikuga IV. Lauseõpetus. Keskkooli IV klassile. Trt., Eesti Kirjanduse Selts, 1936.
- Muuk-Mihkla-Tedre IV⁴ = [Sama, 4., parand. tr. Tln., 1941.]
- Mäesepp = Väike Pildi ABD-raamat häädele lastele. Jurjev, Ed. Mäeseppa raamatukaupluse kirjast., 1902.
- Mägi = A. Mägi, Etteütusi lauseliikmete ja kirjavahemärkide õppimiseks. 4.—6. õppeaasta. Trt., autori kirjast., 1926.
- Möller = A. Möller, Eesti keeleõpetus muukeelseile keskkoolidele. Eesti keeleõpetuse töö ning käsiraamat gümnaasiumi kõikidele (1—5.) klassidele. Trt., «Noor-Eesti Kirjastus», G. Rohu tr., 1932.
- N. D. UA = N. D., Uus Aabits. Jurjev, K. Mattieseni tr., 1895.
- Neboc. = [J. Nebocat], Venekeele Grammatik kõnelemistega. Kõige kergem viis lühikeses ajaga iseõpetuse läbi venekeelt õppida. Rakvere, L. Oppermanni tr., 1872.
- Neus = H. Neus, Ehstnische Volkslieder. [Erste — Dritte Abtheilung.] Reval, bei Kluge und Ströhm, 1850—1852.
- NH = «Noorte Hääl». [1951.]
- Niggol Lug. = C. H. Niggol, Lugemised eesti keelest vene keele ümber panna. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1884.
- Niggol VKLR = C. H. Niggol, Vene keele lugemise raamat sõnastikuga. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1883.
- Niggol VKOR = C. H. Niggol, Vene keele õppimise raamat. Trt., C. Mattieseni kirjast., 1876. (Eesti Kirjameeste Seltsi Toimetused nr. 2.)
- Niggol VKOR⁵ = [Sama, 5., parand. ja laiend. tr. Trt., 1887.]
- Niggol VKOR⁷ = [Sama, 7., parand. ja laiend. tr. Trt., 1891.]
- Niggol VKOR⁸ = [Sama, 8., parand. ja laiend. tr. Trt., 1892.]
- NN (1903) = Narva narrid 1903. Toim. T. M. Franzdorf. Narva, 1903.
- Norm. = E. Normann, Valimik eesti vanasõnu. Tln., ERK, 1955.
- Norm. Cl. = E. Normann, Vanasõnad J. Ch. Clare eesti-saksa sõnaraamatus. — Rmt.: Emakeele Seltsi Aastaraamat V (1959). Tln., ERK, 1959, lk. 18—40.
- NP = Naljakad pildid ja lustilised lood lastele. Viljandi, H. Leokese kirjast., E. Hundi ja A. Sammuli tr., 1913.
- Nurmik I = M. Nurmik, Eesti Kooli Esimene Lugemik. Tln., Eestimaa Kooliõp. V. A. Seltsi raamatukaupluse kirjast., 1920.
- Nurmik I² = [Sama, 2. tr. Tln., 1921.]
- Nurmik I³ = [Sama, 3. tr. Tln., 1923.]
- Nurmik II = M. Nurmik, Teine Lugemik. Tln., k.-ü. «Kool», 1921.

- Nurmik II² = [Sama, 2. tr. Tln., 1923.]
- Nurmik III = M. Nurmik, Kolmas Lugemik. Tln., Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus, 1923.
- Nurmik IV = M. Nurmik, Neljas Lugemik. Ühtluskooli V õppeaasta. Tln., Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus, 1924.
- Nurmik PL = M. Nurmik, Päikese lapsed. Kõlblusõpetuse raamat algkoolidele. Tln., «Töökool», 1929.
- Nörmann = H. Ch. Nörmann, Aeawitja. Tln., Lindforsi pärijate kirjast. ja tr., 1868.
- Ol. = «Olevik». [1888.]
- Ol. Kal. (1892) = Oleviku Kalender 1892 aasta tarvis. Oleviku 2. eralisa. Trt., A. Grenzsteini kirjast. ja tr., 1891.
- Ol. Kal. (1893) = Oleviku Kalender 1893 aasta tarvis. Oleviku 3. eralisa. Trt., A. Grenzsteini kirjast. ja tr., 1892.
- Ol. Lisa = «Oleviku Lisaleht» (alates 1884. a. tiitliga «Oleviku Lisa»). [1882—83, 1887—89.]
- Ol. Nlj. Kal. (1886) = Oleviku Nalja-Kalender 1886. Välja mõtelnud Dr. Naljakihevskij Tartus. [Trt., «Oleviku» tr., 1885.]
- Ol. Pol. Kal. (1896) = Oleviku Politika Kalender 1896. Oleviku III eralisa. Jurjev, A. Grenzsteini tr., 1895.
- Ol. Pol. Kal. (1897) = Oleviku Politika Kalender 1897. Oleviku III. eralisa. Jurjev, A. Grenzsteini tr., 1896.
- OM = «Oma Maa». [1887, 1889—91.]
- Org = P. Org, Väike kirjaõpilane. (Aabits.) Rääkimise, kirjutamise ja lugemise juhatus. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1886.
- Oro-Nurmik = I. Oro, M. Nurmik, Aabits. Tln., Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus, 1924.
- Pachmann ABD (1862) = ABD ehk essimenne luggemisse ja kirjutamisse raamat. Narva, J. Pachmanni tr., 1862.
- Parijõgi-Reial-Vaigla V = J. Parijõgi, G. Reial, A. Vaigla, Eesti koolilugemik. V õppeaasta. [Tln., kirjast. o.-ü. «Kultuurikoondis», 1938.]
- Parijõgi-Reial-Vaigla VI = J. Parijõgi, G. Reial, A. Vaigla, Eesti koolilugemik. VI õppeaasta. Tln., kirjast. o.-ü. «Kultuurikoondis», 1938.
- Pet. Ah = E. Peterson, Algharjutused Eesti keele õigekirjutuse ja kirjaseadmise õppimiseks. Tln., M. Schifferi tr., 1906.
- Pet. EKLR I = E. Peterson, Eesti Kooli Lugemiseraamat. 1. jagu. Tln., Eesti-kubermangu Kooliõpetajate Vastastikku Abiandmise Seltsi kirjast., 1914.
- Pet. ELA = E. Peterson, Eesti laste Aabits. Kodu ja kooli jaoks. Tln., W. Ehrenpreisi tr., 1907.
- Pet. ELA² = [Sama, 2. tr. Tln., 1910.]
- Pet. ELA⁶ = [Sama, 6. tr. Tln., 1921.]
- Pet. HS I = E. Peterson, Hea sõber. Uus Lugemise Raamat veiksematele lastele. 1. jagu, Rakvere, N. Erna kirjast. ja tr., 1903.
- Pet. UA⁷ = E. Peterson, Eesti laste uus aabits ja esimese aasta lugemik kodule ja koolile. 7. tr. [Tln., Tallinna Eesti K.-Ü., 1923.]
- Piibli Lug. Kal. (1911) = Piibililugemise Kalender Lastel Jumalateenistuse tarvis 1911. aasta peale. Tln., J. Felsbergi ja A. Tetermanni tr.
- Plates ER Kal. (1865) = Eesti rahva Kalender se 1865 aasta peale [— — —]. Riia, E. Plateze tr.
- Plmp. EKlk I = A. Ploompuu, Eesti keele Ilukirjutused. 1. jagu. Tln., Tallinnamaa Kooliõpetajate Vastastikku-abiandmise seltsi väljaanne, J. ja A. Paalmani tr., 1913.
- Plmp. EKlk II = A. Ploompuu, Eesti keele Ilukirjutused. 2. jagu. Tln., Tallinnamaa Kooliõpetajate Vastastikku-abiandmise seltsi väljaanne, J. ja A. Paalmani tr., 1914.
- Poleštšuk-Tõnisson I = A. Poleschtschuk, M. Tõnisson, Vene keele õpetus Eesti koolide jaoks [— — —]. 1. jagu. Tln., M. Tõnissoni kirjast., 1888.
- Poromenski² = [J. Poromenski], Wenne keele Abitse raamat. [2., parand. ja täiend. tr.] Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1865.
- Poromenski EGr. = Г. Пороменский, Эстская грамматика ревельскаго нарѣчія. Часть вторая, третья и четвертая. Рига, печ. в типографии Гартунга, 1858.

- Poska² = M. Poska, Vene keele lugemise raamat eesti alguskoolide tarvis vene-eesti sõnaraamatuga. 2. tr. Tln., Th. Jakobsoni kirjast., 1890.
- Post. = «Postimees». [1887, 1895.]
- Post. Eral. = «Postimehe» eralisa. [1899.]
- Post. Lõbul. = «Postimehe» lõbu-lisa. [1890, 1892.]
- PPost. = «Perno Postimees ehk Näddalileht». [1857—59.]
- Prn. Kal. (1880) = Pärnu Kalender ehk Täht-raamat 1880 aasta pääle [— — —]. Trt., G. Wänja kirjast., W. Justi tr., 1879.
- Ptrb. ER Kal. (1852) = Eesti rahwa kalender se 1852 aasta peale [— — —]. St. Petersburg, Wienhöberi tr., 1851.
- Puus. EKGr. = Fr. Puusepp, Eesti keele grammatika koolidele. Hääliku-, vormi-, tule- tus-, lause- ja kirjavahemärkide-õpetus harjutiste, võtme ja sõnastikuga. Trt., k.-ü. «Loodus», 1929.
- Puus. EkO I = P. Puusepp, Emakeele õpik algkoolidele. 1. õppeaasta. Trt., kirjast. «Kool», 1938.
- Puus. EkO I³ = [Sama, 3., parand. tr. Trt., 1942.]
- Puus. EkO II = P. Puusepp, Emakeele-õpik algkoolidele. 2. õppeaasta. Trt., kirjast. «Kool», 1938.
- Puus. EkO III³ = [Sama, 3., parand. tr. Trt., 1942.]
- Puus. Eü I = P. Puusepp, Etteütusi I algkooli noorematele klassidele. Trt., kirjast. «Kool», 1936.
- Puus. KA I—II = Fr. Puusepp, Kirjakeele algmeid (uus harjutustik) õigekirja ja gram- matika tegelikuks õppimiseks, sõnavara rikastamiseks ja kirjandite koostamiseks. 1.—2. õppeaasta. Trt., kirjast. «Kool», 1932.
- Puus. KA I—II³ = [Sama, 3. tr. Trt., 1933.]
- Puus. KA I—II⁴ = [Sama, 4. tr. Trt., 1934.]
- Puus. KA III—IV = Fr. Puusepp, Kirjakeele algmeid (uus harjutustik) õigekirja ja grammatika tegelikuks õppimiseks, sõnavara rikastamiseks ja kirjandite koostami- seks. 3.—4. õppeaasta. Trt., kirjast. «Kool», 1932.
- Puus. KA III—IV³ = [Sama, 3. tr. Trt., 1932.]
- Puus. KA III—IV⁴ = [Sama, 4. tr. Trt., 1935.]
- Puus. KA III—IV⁵ = [Sama, 5. tr. Trt., 1937.]
- Puus. KA V—VI = Fr. Puusepp, Kirjakeele algmeid (uus harjutustik) õigekirja ja grammatika tegelikuks õppimiseks, sõnavara rikastamiseks ja kirjandite koostami- seks. 5.—6. õppeaasta. Trt., kirjast. «Kool», 1932.
- Puus. KA V—VI (1939) = [Sama, ? tr. Trt., 1939.]
- Puus. KH II⁵ = Fr. Puusepp, Keelelisi harjutusi õigekirja õppimiseks lausetena ja seotud tükkidena koolidele. 2. jagu. 3.—4. õppeaasta. 5., ümbertöötat. ja täiend. tr. Trt., k.-ü. «Loodus», 1925.
- Puus. KH II⁶ = [Sama, 6. tr. Trt., 1926.]
- Puus. KH II⁷ = [Sama, 7. tr. Trt., 1927.]
- Puus. KH II⁸ = [Sama, 8. tr. Trt., 1928.]
- Puus. KH II⁹ = [Sama, 9. tr. Trt., 1929.]
- Puus. KH II¹⁰ = [Sama, 10. tr. Trt., 1931.]
- Puus. KH II¹¹ = [Sama, 11. tr. Trt., 1932.]
- Puus. KH III⁵ = Fr. Puusepp, Keelelisi harjutusi õigekirja õppimiseks lausetena ja seo- tud tükkidena koolidele. 3. jagu. 5.—6. õppeaasta. 5., ümbertöötat. ja täiend. tr. Trt., k.-ü. «Loodus», 1925.
- Puus. KH III⁶ = [Sama, 6. tr. Trt., 1927.]
- Puus. KH III⁷ = [Sama, 7. tr. Trt., 1928.]
- Puus. KH III¹⁰ = [Sama, 10. tr. Trt., 1930.]
- Puus. KH III¹¹ = [Sama, 11. tr. Trt., 1930.]
- Puus. KH III¹² = [Sama, 12. tr. Trt., 1931.]
- Puus. KKH I = Fr. Puusepp, Keelelisi ja kirjaseadmise harjutusi õigekirja õppimiseks koolidele. 1. jagu. 1.—2. õppeaasta. Trt., k.-ü. «Loodus», [1925].
- Puus. KKH I² = [Sama, 2. tr. Trt., 1926.]
- Puus. KKH I³ = [Sama, 3. tr. Trt., 1928.]

- Puus. KKH I⁵ = [Sama, 5. tr. Trt., 1930.]
 Puus. KKH I⁶ = [Sama, 6. tr. Trt., 1931.]
 Puus. KKH I⁷ = [Sama, 7. tr. Trt., 1932.]
 Puus. Lisangud = Fr. Puusepp, Lisangud lausetena mu varem ilmunud käsiraamatule Eesti keele õigekirjutuse õppimiseks. Võru, S. Songi tr., [1922].
 Pvl. Kal. (1907) = «Päevalehe» ja «Aja» Kalender 1907 aasta jaoks. Tln., A. Perti tr., 1906.
 Põdder LVKGr. = M. Põdder, Lühikene vene keele grammatika. Esimene jagu. Etimologia või sõnade õpetus. Trt., Schnakenburgi tr., 1884. (Eesti Kirjameeste Seltsi Toimetused nr. 63.)
 Põdder Tõetuum = M. Põdder, Tõe tuum ebaususe koore all. — Rmt.: Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamat 1883. Trt., H. Laakmanni tr., 1884.
 Põder Kaupl. Kal. = J. A. Põder'a Kaupluse Kalender [— — —] aasta jaoks. Valga, J. A. Põderi kirjast. [1899, 1901; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
 Põder L ABDr = Laste A-B-D-raamat. Narva, R. Põderi kirjast., [tsenseerit. 1900].
 Põld = H. Põld, Eesti keeleõpetus II jagu. Lauseõpetus [— — —]. Tln., G. Pihlaka kirjast., 1922. (Eesti Kirjanduse Seltsi Toimetused nr. 15.)
 Põldmäe = R. Põldmäe, Eesti rahvanaljandid I. Inimese eluperioodid. Trt., RK «Teaduslik Kirjandus», 1941. (Riiklik Kirjandusmuuseum. Folkloristliku osakonna Toimetused 16.)
 Päss = E. Päss, Lutsi eestlaste vanasõnadest. — «Eesti Kirjandus» 1926, nr. 3, lk. 175—178.
 Päss PJs = E. Päss, Päästke joomasõnu! — «Eesti Kirjandus» 1925, nr. 12, lk. 557—565.
 Rahva Lõbul. = «Rahva Lõbu-Leht». [1898.]
 Rahvaleht = «Rahvaleht». [1899.]
 Raielo² = A. Raielo, Valimik kirjandust gümnaasiumile. II klass. 2. tr. Tln., Eesti Kirjastus, 1943.
 Raud KL I = A. Raud, Kirjanduslooline lugemik. 1. jagu. Trt., Eesti K.-Ü. «Postimehe» kirjast., 1921.
 Raud KL I² = [Sama, 2. tr. Trt., 1923.]
 Raud VMj = A. Raud, Valik muinasjutte. Keskkooli III klassile. Trt., k.-ü. «Loodus», 1934.
 Raudsep = L. Raudsep, Antiklerikale estnische Schwänke. Typen- und Variantenverzeichnis [— — —]. Tln., Akademie der Wissenschaften der Estnischen SSR. Institut für Sprach- und Literaturforschung, 1969.
 Reiman EK I = R. Reimann, Eesti kirjanikke I. Emakeele lugemik 5. õppeaastale. Trt., k.-ü. «Loodus», 1936.
 Reiman KTr V = R. Reiman, Kirja tööraamat 5. õppeaastale. Trt., k.-ü. «Loodus», K. Mattieseni tr., 1933.
 Reiman KTr VI = R. Reiman, Kirja tööraamat 6. õppeaastale. Trt., k.-ü. «Loodus», o.-ü. «Ilutrükk», 1933.
 Reiman LTj V = R. Reiman, Lugemise tööjuhatusi 5. õppeaasta. Tln., K.K.-ü. «Töökooli» kirjast., 1934. (Uusi teid algõpetuses IV. Lisa nr. 3.)
 Reiman LTj VI² = R. Reiman, Lugemise tööjuhatusi 6. õppeaasta. 2. tr. Tln., K. K.-ü. «Töökooli» kirjast., 1935. (Uusi teid algõpetuses IV. Lisa nr. 4.)
 Reinhold Kal. = K. G. Reinhold'i kaubamajade kalender [— — —]. Trt., Schnakenburgi tr. [1909, 1911—12.]
 RH = «Rahva Hääl». [1950.]
 Ridala = V. Ridala, Eesti keele õigekirjutus koolidele ja iseõppijatele. Trt., o.-ü. «Noor-Eesti Kirjastus», 1922.
 Risti R Kal. = Risti-Rahva-Kalender [— — —] aasta peale. [Tln.], A. Mickwitzi tr. [Paljud aastakäigud vahemikust 1896—1918; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
 Ristir. Püh. Kal. = Ristirahva Pühapäeva-lehe Kalender [— — —] a. peale. Tln.,

- A. Mickwitzi tr. [1906—16; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Rl ja Kalevala = J. Aavik, K. Mihkla, O. Parlo, L. Põdras, Rahvaluule ja «Kalevala» keskkoolidele. Trt., «Noor-Eesti Kirjastus», 1935.
- Rootsl. Elut. Kal. (1901) = Elutarkuse Kalender 1901 aasta pääle. Välja andn. P. Rootslane. Trt., P. Rootslase kirjast.
- Rootsl. Elut. Kal. (1902) = Elutarkuse Kalender 1902 aasta pääle. [Trt.], P. Rootslase kirjast.
- Roterm. Täht. (1902) = 1902. Chr. Rotermann'i kaupluse Tähtraamat. Tln., J. Kõrvi tr., 1901.
- Roterm. Täht. (1910) = Kalender 1910 aasta peale. Chr. Rotermann'i kaubaostjatele hinnata kaasandeks. Tln., W. Ehrenpreisi tr., 1909.
- Rätsep EEH I = P. Rätsep, Emakeele Elavad healed. Lugemise ja kirjutamise õpetus viies raamatus. I. raamat: healikud. Võru, S. Songi kirjast., 1909.
- Rätsep EEH II = P. Rätsep, Emakeele Elavad healed. Lugemise ja kirjutamise õpetus viies raamatus. II. raamat: Silbid. Võru, S. Songi kirjast., 1910.
- Rätsep Koduk. = P. Rätsep, Kodukool. Lugemise ja kirjutamise õpetus. Võru, F. Karlsoni raamatukaupluse kirjast., 1902.
- Saar Tõeterad = A. M. Saar, Tõeterad. Trt., K. A. Hermann'i tr., 1891.
- Saar. Täht. (1912) = Saaremaa Tähtraamat 1912 aasta jaoks. Kuressaare, H. Papp'i tr.
- Saarl. = «Saarlane». [1886, 1889.]
- Saarl. Kal. = Saarlase Kalender ehk Täht-Raamat [— — —] aasta pääle. Kuressaare, «Kuresaare Nädalilehe» tr. [1895, 1907, 1911; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Saarl. Lisa = «Saarlase Lisa». [1886.]
- Saarl. Uus Kal. = Saarlase Uus Kalender ehk Täht-raamat [— — —] aasta pääle. Kuressaare, «Kuresaare Nädalilehe» tr. [1884—86; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Sak. = «Sakala». [1881.]
- Sak. Kal. (1880) = Sakala Kalender 1880 aasta peale. Trt., Schnakenburgi kirjast. ja tr., 1879.
- Sak. Lisa = «Sakala Lisa». [1878—79, 1881, 1888—89, 1895.]
- Saleman = G. Saleman, Etlzliche Gebete Für die Ehstnische Gemeine in Liffland [— — —]. Reval, Gedruck bey Adolph Simon, 1655. — 4. osa rmt-us: Hand-Hausz- und Kirchen-Buch Für die Pfarrherrn und Hausz-Väter Ehstnischen Fürstenthums. Reval, gedruckt durch Adolph Simon, 1656.
- Sander = T. Sander, Eesti kirjanduse ajalugu. I. jagu: Rahva-luule. Trt., K. Söödi kirjast. ja tr., 1899.
- Sannumetoja I (1848) = [J. V. Jannsen], Sannumetoja [— — —]. Trt., Laakmanni tr., 1848.
- Sannumetoja II (1849) = J. V. Jannsen, Teine Sannumetoja [— — —]. Trt., Laakmanni kirjast. ja tr., 1849.
- Sannumetoja III (1850) = J. V. Jannsen, Kolmas Sannumetoja [— — —]. Trt., Laakmanni kirjast. ja tr., 1850.
- Sannumetoja IV (1851) = J. V. Jannsen, Neljas Sannumetoja [— — —]. Trt., Laakmanni kirjast. ja tr. 1851.
- Sannumetoja V (1856) = [J. V. Jannsen], Wies Sannumetoja [— — —]. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1856.
- Sannumetoja VI (1857) = J. V. Jannsen, Kues Sannumetoja [— — —]. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1857.
- Sannumetoja VII (1860) = J. V. Jannsen, Seitsmes Sannumetoja [— — —]. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1860.
- Schneider Elusal. Kal. (1905) = Naljasisuline Lõbus Elusaladuste Kalender ehk Vändra-Matsi Tähtraamatu poolvenda 1905. Valmistanud G. Schneider. Tln., G. Schneideri raamatukaupluse kirjast., 1904.
- Schneider Elusal. Kal. (1906) = Lõbus Elusaladuste Kalender ehk Vändra-Matsi Täht-

- raamatu poolvenda 1906. Valmistanud G. Schneider. Tln., G. Schneideri raamatu-kaupluse kirjast., 1905.
- Schneider Kal. (1911) = W. Schneider'i põllutöomasinate kontori Kalender 1911. aasta peale. Tln., Joh. Felsbergi ja A. Tetermanni tr., 1910.
- Schneider SKÖJ³ = [E. W. Schneider], Saksa keele õppimisse juhhatamine marahwa kassuks kirjutud. 3. tr. Trt., W. Gläseri kirjast. ja tr., 1874.
- Schneider TSKÖJ II = [E. W. Schneider], Täielisem Saksakeele õpimise juhhatamine maarahva kasoks kirjutatud. 2. jagu. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1874.
- Schneider VKm = [E. W. Schneider], Weike Külwi mees ehk Õppetlik luggemisse-ramat lastele. Trt., W. Gläseri kirjast., 1870.
- Schünm. Mr Kal. (1847) = Ma-rahwa Kalender ehk Täht-ramat 1847 Ajastaja peale [— — —]. Trt., J. C. Schünmanni lese tr.
- Siioni Kal. (1890) = «Siioni» Kalender 1890 aasta peale. Välja andn. Ed. Mag. Jakobson. Riia, väljaandja kirjast., Buschi tr.
- Sirvil. = Sirvilauad. Eesti rahva Täht-ramat [— — —] aasta jaoks. Trt., Eesti Üliõpilaste Seltsi kirjast. [1897—99, 1901—03; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- SKK I = Saksa keele kool. Iseõppimiseks. I. Väljarääkimise õpetus. Viljandi, H. Leokese kirjast., 1901.
- SL = J. Hurt, Setukeste laulud. Pihkva-Eestlaste vanad rahvalaulud, ühes Räpinä ja Vastseliina lauludega [— — —]. 1.—3. k. Helsingi, Soome Kirjanduse Seltsi kirjast. ja tr., 1904 (1. k.), 1905 (2. k.), 1907 (3. k.). (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 104. osa, I—III.)
- Spuhl-Rotalia Kod. Kal. (1910) = Spuhl-Rotalia Kodumaa Kalender 1910. Haapsalu, Tamverki raamatukaupluse kirjast.
- Stahl HH II = M. H. Stahl, Hand- vnd Haußbuches für die Pfarherren vnd Haußväter Esthnischen Fürstenthums. Ander Theil Darinnen das Gesangbuch zusampt den Collecten vnd Praesationen. Revall, Druckts Christoff Reusner, 1637.
- Stein = V. J. Stein, Uks kubu Vanu-sõnu ja vanu kõnekombeid. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1875.
- Suits = G. Suits, Eesti lugemiseraamat. Valitud lugemisepalad eesti kirjanduse arenemise teelt. 1. osa. Helsingi, kirjast. o.-ü. «Otava», [1916].
- Sööt Aeg Kal. (1907) = K. Sööt, Aeg Kalender 1907 aasta kohta. Trt., K. Söödi tr.
- Sööt Nlj. Kal. = K. Sööt, Piltidega Naljakalender [— — —] aasta jaoks. Trt., K. Söödi kirjast. ja tr. [1899—1904; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Sööt Pa (1898) = Pildi-aabits. Jurjev, K. Söödi kirjast. ja tr., 1898.
- Taaral. Täht. (1900) = Taaralaste Täht-ramat 1900 aasta peale. Tln., M. Schifferi ja H. Tiedermanni kirjast. ja tr., 1899.
- Tallor. Post. = «Tallorahwa Postimees». [1859.]
- Tander = A. Tander, Lapse Esimene Raamat. Riia, A. Tanderi kirjast., 1908.
- Tlsp. = A. Tõllasepp, Vanasõnad ilmadest. Tln., kirjast. «Rahvaülikool», [1920].
- Tlsp. Uus A = Uus aabits ehk kodulaste raamat, kust lühikese ajaga võib lugema ja kirjutama õppida. Viljandi, A. Tõllasepa kirjast. ja tr., 1903.
- Trt. Vör. Kal. = Tarto- ja Wörro-ma rahwa Kalender ehk Täht-ramat [— — —] Ajastaja päle [— — —]. Trt., J. C. Schünmanni tr. [1837—39, 1841—42; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- TT (1903) = Tuule tiivul 1903. Lõbusad lood ja tarvilised teadused igale ühele. Toim. T. M. Franzdorf. [Narva, 1903.]
- Tõn. ABD^{r9} = Tõnissoni ABD-raamat. 9. tr. M. Tõnissoni kirjast. [1893].
- Tõn. Em Luul. = M. Tõnisson, Ennemuistsed Luuletused. Jutud, laulud, ebausku kombed ja arstimise etc. sõnad. 1. anne. Viljandi, J. Feldti tr., 1880.
- Tõn. LLr = M. Tõnisson, Laste Lugemise raamat. Kodus ja koolis õppijatele. M. Tõnissoni kirjast., [1892].
- Tõn. LPr = Laste Pildi raamat. M. Tõnissoni kirjast., [tsenseeritud 1892].
- Tõn. Prn. Täht. = Pärnu Täht-ramat ehk Kalender [— — —] aasta jaoks [— — —].

- [Välja andn. M. Tõnisson.] Tln., M. Tõnissoni kirjast. [1884—85, 1888—89; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Tõn. RP = [M. Tõnisson], Rahva piibel, mis on kogutud vanasõnadest, rahvalauludest, mõtteteradest ja riimitud salmidest. Paide, M. Tõnissoni kirjast., A. Seidelbergi tr., 1910.
- Tõn. RP² = [M. Tõnisson], Rahva piibel, mis on kogutud vanasõnadest, rahvalauludest, mõtteteradest ja riimitud salmidest. 2. tr. Tln., A. Laurmanni tr., [1912].
- Tõn. R Täht. (1882) = Rahva Täht-raamat 1882 aasta jaoks [— — —]. Välja andn. M. Tõnisson. Viljandi, M. Tõnissoni kirjast., F. Feldti tr.
- Tõn. Tln. Täht. = Tallinna Täht-raamat ehk Kalender [— — —] aasta jaoks [— — —]. [Välja andn. M. Tõnisson.] Tln., M. Tõnissoni kirjast. [1884, 1887, 1889; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Tõn. Trt. Täht. = Tartu Täht-raamat ehk kalender [— — —] aasta jaoks [— — —]. [Välja andn. M. Tõnisson.] M. Tõnissoni kirjast. [1885—88; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Tõn. Täht. = Tõnissoni Täht-raamat [— — —]. M. Tõnissoni kirjast. [Enamik aastakäike vahemikust 1896—1917; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Tõn. Vlg. Täht. = Tõnissoni Tähtraamat [— — —]. Tallinna-, Tartu-, Pärnu- ja Viljandi-maa rahvale. «Valguse» kaasanne. M. Tõnissoni kirjast. [1891—92; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Töör. Täht. (1929) = Tööraha Tähtraamat 1929. Tln., J. E. Meigase kirjast.
- Undritz MJ = P. Undritz, Mõistlik jutustaja. I. Trt., H. Laakmanni kirjast. ja tr., 1880. (Eesti Kirjameeste Seltsi Toimetused nr. 42.)
- Uue Aja Kal. (1905) = «Uue Aja» Kalender 1905 aasta peale. Tln., «Uue Aja» kirjast.
- Uue Aja Kal. (1906) = «Uue Aja» Kalender 1906 aasta peale. Tln., A. Pert'i tr., 1905.
- Uus As Kal. = Uus aastasada kalender [— — —] aastaks. Trt., P. Schmidti raamatukaupluse kirjast. [1902—06, 1909; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Uus Eestl. Kal. (1905) = Uus Eestlaste Kalender ehk Tähtraamat 1905 aasta peale. Tln., H. Mathieseni ja A. Laurmanni kirjast. ja tr.
- Uus Kal. (1912) = Uus Kalender 1912 aasta jaoks. Kuressaare, H. Papp'i tr.
- Uus Peterburi Kal. (1908) = Uus Peterburi Kalender 1908. Trt., Ploompuu raamatukaupluse kirjast., Schnakenburgi tr., 1907.
- Uus Saarl. Kal. (1911) = Uus Saarlaste Kalender ehk Tähtraamat 1911 aasta jaoks. Kuressaare, T. Liivi kirjast. ja tr.
- Uus Tln. Täht. (1878) = Uus Tallinna Täht-Raamat ehk Kalender 1878 aasta peale [— — —]. Tln., G. Geberti kirjast. ja tr.
- V Aasta (1918) = Veike «Aasta» kalender 1918.
- Vaigla Kõneõp. = A. Vaigla, Kõneõpetus. Trt., k.-ü. «Loodus», 1936. (Keel ja Kirjandus nr. 37.)
- Vaim. Täht. = Waimolik tähtrammat selle aasta peale [— — —]. Trt., Schünmanni lese ja C. Mattieseni tr. [1850—51.]
- Valel. Kal. (1906) = Va' valelik ehk Narva Rahva-Kalender. 1906. aasta peale. Narva, T. M. Franzdorfi kirjast.
- Valtner = J. Valtner, Tõlk, eestikeele tähtiga wennekeeli wäljakõnne [— — —]. Dorpat, G. Mattieseni tr., 1869.
- Vana Poisi Kal. (1890) = Vana Poisi kalender. 1890 aastaks. «Virmalise» kaasanne. Narva, J. Reinvaldi tr., 1889.
- VEKVM = A. Saareste, A. R. Cederberg, Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi. A. 1524—1739. Trt., Akadeemilise Emakeele Seltsi Kirjastus, 1924. (Akadeemilise Emakeele Seltsi Toimetised XVI.)
- Verlok-Saarmann Kal. (1910) = 1910 aasta Kalender. Koost. V. Verlok, K. Saarmann. Haapsalu, M. Tamverki tr. (Hiiumaa püha apostli ja Evangelisti Johannese Jumala-sõna-Õpetaja Vennaste-Seltsi kirjastus nr. 6.)
- Veske I = M. Veske, Eesti rahvalaulud. I. anne. Trt., Schnakenburgi kirjast. ja tr., 1879.

- Vih. (1949) = L. Vihalem, Kirjanduslooline lugemik VIII klassile. Eesti kirjandus. Tln., RK «Pedagoogiline Kirjandus», 1949.
- Vih. (1950) = L. Vihalem, Eesti kirjandusloo õpik-lugemik. VIII klassile. Tln., ERK, 1950.
- Vih. (1951) = L. Vihalem, Eesti kirjandus VIII klassile. Tln., ERK, 1951.
- Vih. (1952) = L. Vihalem, Eesti kirjandus VIII klassile. Tln., ERK, 1952.
- Vih. (1954) = L. Vihalem, Eesti kirjandus. Lugemik VIII klassile. Tln., ERK, 1954.
- Vih. (1957) = L. Vihalem, Eesti kirjandus. Lugemik VIII klassile. Tln., ERK, 1957.
- Vih. VER = L. Vihalem, Valimik eesti rahvaluulet keskkoolile. Tln., ERK, 1958.
- Viid. = R. Viidebaum, Valimik rahvajutte Eesti Rahvaluule Arhiivi kogudest. Trt., autori kirjast., 1935.
- Viidebaum-Parlo-Mihkla = R. Viidebaum, O. Parlo, K. Mihkla, Eesti muinasjutte ja muistendeid. Trt., «Noor-Eesti Kirjastus», 1934.
- Viidebaum-Parlo-Mihkla² = [Sama, 2., täiend. tr. Trt., 1935.]
- Vil. Kal. = Villandi Kalender [— — —] aasta peale. Väljaandja Tartu Eesti-Selts. Trt., H. Laakmanni tr. [1864—65; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Virmal. Kal. (1895) = Virmalise Kalender 1895. Narva, J. Reinvaldi tr., 1895.
- Virul. Lisa = «Virulase lisa». [1886, 1888.]
- VK III = H. Tampere, Vana Kannel III. Kuusalu vanad rahvalaulud I. Tln., kirjast. o.-ü. «Kultuurikoondis», 1938.
- VK IV = H. Tampere, Vana Kannel IV. Karksi vanad rahvalaulud I. Trt., RK «Teaduslik Kirjandus», 1941.
- Vlg. Kal. = Valguse Kalender [— — —] aastaks. Tln., H. Mathieseni tr. [1892, 1895—1906; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Vlg. Lisal. = «Valguse Lisaleht». [1881, 1888—91, 1893—95, 1899.]
- VP Aabits (1883) = Väikene Pildi-Aabits. Trt., H. Laakmanni kirjast., 1883.
- VR Kal. (1906) = Veike Rahva kalender 1906 aasta jaoks. Valga, J. Karlsoni tr., 1905.
- Väljaränd. Kal. (1910) = Väljarändajate ja asunikude Kalender 1910. Pärnu, «Meie kodumaa» — [J.] Reimanni tr.
- W. Norm. UVkÖr = W. N[ormann], Uus Wennekele Õppimise-ramat. Trt., H. Laakmanni tr., 1873.
- W. Norm. OL = [W. Normann], Õppetlikud luggemised noorte ja wannadele koddu ja kolis prukida. Trt., H. Laakmanni tr., 1879.
- Waldenhof Kal. (1911) = Waldenhofi Kalender 1911 aasta peale. Trt., H. Laakmanni tr., 1910.
- Wander I—V = K. Fr. W. Wander, Deutsches Sprichwörter-Lexikon. Ein Hausschatz für das deutsche Volk. Erster—fünfter Band. Leipzig, F. A. Brockhaus, 1867—1880.
- Wied. = F. J. Wiedemann, Aus dem inneren und äusseren Leben der Ehsten. St. Petersburg, Buchdruckerei der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, 1876.
- Wied. ESSr = F. J. Wiedemann, Eesti-Saksa Sõnaraamat. 3. tr. Trt., Eesti Kirjanduse Seltsi kirjast., 1923.
- Willmann = Fr. W. Willmann, Juttud ja Teggud kui ka Monningad Õppetussed mis maia-piddamisse pärrast tarwis lähtwad. Tln., Lindforsi tr., 1782. (Ilmunud: «Loomingu» Raamatukogu 1975, nr. 47—52. Tln., kirjast. «Perioodika».)
- Willmann³ = Fr. W. Willmann, Juttud ja Moistatussed kui ka monned õppetussed maja piddamisse pärrast [— — —]. 3., parand. tr. Tln., J. H. Gresseli kirjast. ja tr., 1804.
- Wolde LR = J. W[olde], Lugemise raamat. Õpetlikud jutud Vene ja Saksa keele kirja-dest. Trt., K. A. Hermannini tr., 1890.
- Wolde ÖkÖ² = K. K. W[olde], Õietekirjutamise õpetus. Kodu — ja koolis — õppida. 2., parand. tr. Narva, A. Grigorjevi tr., 1887.
- Oige Kal. = Oige Kalender [— — —] aasta peale. Tln., Ploompuu raamatukaupluse kirjast. [1908—14; eri aastakäikudel tiitli sõnastuses väiksemaid erinevusi.]
- Oigeus. E Kal. (1913) = Oigeusuliste eestlaste Kalender 1913. aastaks. Välja andn. M. Suigusaar, koost. K. Kokla. Tln., M. Schifferi tr.

Üleüld. Tarv. Tähtr. (1911) = Üleüldine Tarvilik tähtraamat 1911 aasta jaoks. Narva-Jõesuu, J. Retsniku raamatukaupluse kirjast.

ÜOO = E. Normann, S. Lätt, Üle õue õunapuu. Valimik eesti rahvajutte, -laule, mõistatusi ja vanasõnu. Tln., ERK, 1955.

A. Th. Helle 1739. a. piibli raamatute lühendid

1. Ajar.	— Essimenne Aia Ramat
2. Ajar.	— Teine Aia Ramat
Amos	— Prohweti Amosi Ramat
Apostl.	— Teine pühha Luka Ramat Pühha Apostlide Teggudest
Esra	— Esra Ramat
Estri	— Estri Ramat
Estri lis.	— Esteri Ramato Tükid
Eves.	— Apostli Paulusse Ramat Ewesusse-rahwale kirjutud
Hab.	— Prohweti Habakuki Ramat
Hag.	— Prohweti Aggai Ramat
Heebr.	— Apostli Paulusse Ramat Ebrea-rahwale kirjutud
Hesek.	— Prohweti Esekieli Ramat
Hiiob	— Jobi Ramat
Hos.	— Prohweti Osea Ramat
Ilm.	— Joannesse Jummal sanna õppetaja Ilmutamisse Ramat
Jak.	— Apostli Jakobusse Ramat Keige usklike kude heaks kirjutud
Jer.	— Prohweti Jeremia Ramat
Jes.	— Prohweti Jesaia Ramat
Joel	— Prohweti Joeli Ramat
Joh.	— Ewangelium Pühast Joannessest ülleskirjutud
1. Joh.	— Apostli Joannesse essimenne Ramat Keige usklike kude heaks kirjutud
2. Joh.	— Apostli Joannesse teine Ramat
3. Joh.	— Apostli Joannesse kolmas Ramat
Joona	— Prohweti Jona Ramat
Joos.	— Josua Ramat
Juuda	— Apostli Juda Ramat keige usklike kudele heaks kirjutud
Juudit	— Judithi Ramat
Kal.	— Apostli Paulusse Ramat Kalatia-ma Rahwale kirjutud
Kog.	— Salomoni Kogguja Ramat
Kohtum.	— Kohtomoistiatte Ramat
Kol.	— Apostli Paulusse Ramat Kolossusse-Rahwale kirjutud
1. Kor.	— Apostli Paulusse essimenne Ramat Korintusse-linna rahwale kirjutud
2. Kor.	— Apostli Paulusse teine Ramat Korintusse-rahwale kirjutud
1. Kun.	— Essimenne Kunningatte Ramat
2. Kun.	— Teine Kunningatte Ramat
Laul	— Laulo-Ramat
Luuka	— Ewangelium Pühast Lukast ülleskirjutud
1. Mak.	— Essimenne Makkabejide Ramat
2. Mak.	— Teine Makkabejide Ramat
Malak.	— Prohweti Malakia Ramat
Mark.	— Ewangelium Pühast Markussest ülleskirjutud
Matt.	— Ewangelium ehk Hea sannum Ma-ilma Lunnastajast Jesussest Kristussest ülleskirjutud Pühast Matteussest
Miika	— Prohweti Mika Ramat
1. Moos.	— Essimenne Mosesse Ramat
2. Moos.	— Teine Mosesse Ramat
3. Moos.	— Kolmas Mosesse Ramat
4. Moos.	— Neljas Mosesse Ramat

5. Moos.	— Wies Mosesse Ramat
Nah.	— Prohweti Nahumi Ramat
Nehem.	— Neemia Ramat
Nutul.	— Prohweti Jeremia Nutto-Laulud
Obad.	— Prohweti Obadja Ramat
Par.	— Paruki Ramat
1. Peetr.	— Apostli Peetrusse essimenne Ramat Keige usklike heaks kirjutud
2. Peetr.	— Apostli Peetrusse teine Ramat Keige usklike heaks kirjutud
Rooma	— Apostli Paulusse Ramat Roma-rahvale kirjutud
Rutt	— Rutti Ramat
1. Saam.	— Essimenne Samueli Ramat
2. Saam.	— Teine Samueli Ramat
Sakar.	— Prohweti Sakaria Ramat
Sev.	— Prohweti Sewanja Ramat
Siir.	— Jesusse Siraki tarkusse Ramat
Taan.	— Prohweti Tanieli Ramat
Tark.	— Salomoni Tarkusse Ramat
1. Tess.	— Apostli Paulusse essimenne Ramat Tessalonika-rahvale kirjutud
2. Tess.	— Apostli Paulusse teine Ramat Tessalonika-rahvale kirjutud
Tiit.	— Apostli Paulusse Ramat Titussele kirjutud
1. Tim.	— Apostli Paulusse essimenne Ramat Timoteussele kirjutud
2. Tim.	— Apostli Paulusse teine Ramat Timoteussele kirjutud
Tob.	— Tobia Ramat
Vil.	— Apostli Paulusse Ramat Wilemonile kirjutud
Vilip.	— Apostli Paulusse Ramat Wilippi linna rahvale kirjutud
Õp. sõn.	— Salomoni Õpetusse- ehk Wannad Sannad
Üleml.	— Salomoni Üllemlaul

Kasutatud käsikirjalised allikad koos lühenditega

Eesti NSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseum (KM)

Rahvaluule Osakond (RO)

A	— W. Andersoni käsikirjaline rahvaluulekogu (1921—1939)
ALS	— Akadeemilise Loomaarestituutuse Seltsi rahvameditsiini kogu
ARS	— Akadeemilise Rahvaluule Seltsi rahvaluulekogu
E	— M. J. Eiseni käsikirjaline rahvaluulekogu (1880—1934)
EKnS	— Eesti Kirjanduse Seltsi käsikirjaline rahvaluulekogu (1907—1921)
EKS	— Eesti Kirjameeste Seltsi käsikirjaline rahvaluulekogu (1871—1891)
EKU	— Eestimaa Kirjandusliku Ohingu rahvaluulealased käsikirjad (1842—1890)
ERA	— Eesti Rahvaluule Arhiivi käsikirjaline rahvaluulekogu (1927—1944)
ERM	— Eesti Rahva Muuseumi käsikirjaline rahvaluulekogu (1910—1922)
E, StK	— M. J. Eiseni stipendiaatide käsikirjaline rahvaluulekogu (1921—1927)
EUS	— Eesti Üliõpilaste Seltsi käsikirjaline rahvaluulekogu (1904—1916)
H	— J. Hurda käsikirjaline rahvaluulekogu (1860—1906)
Leoke	— H. Leokese käsikirjaline rahvaluulekogu
RKM	— ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonna käsikirjaline rahvaluulekogu (1945—)

S	— Piirimaade Seltsi setu rahvaluulekogu
SKS	— Soome Kirjanduse Seltsi eesti rahvaluule kogu
TEM	— Tallinna Eesti Muuseumi käsikirjaline rahvaluulekogu
Veske	— M. Veske käsikirjaline rahvaluulekogu
Vilbaste	— G. Vilbaste käsikirjaline rahvaluulekogu
OES, EK	— Opetatud Eesti Seltsi eestikeelsed rahvaluulealased käsikirjad (1840—1905)
OES, SK	— Opetatud Eesti Seltsi saksakeelsed käsikirjad (1839—1899)

Käsikirjade osakond (KO)

KM KO	— ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi käsikirjade osakonna fondid
-------	---

Tartu Riiklik Ülikool (TRÜ)

EKRK	— TRÜ eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedri käsikirjaline rahvaluulekogu (1950—)
------	--

Eesti NSV TA Keele ja Kirjanduse Instituut (TA KKI)

KKI	— TA KKI käsikirjaline rahvaluulekogu (1947—)
KKI, MT	— TA KKI murdetekstide kogu

Emakeele Selts Eesti NSV TA juures

ES, MT	— Emakeele Seltsi murdetekstide kogu
--------	--------------------------------------

Kohanime lühendid

Amb	— Ambla (Jä)	Hää	— Häädemeeste (PäP)
Ann	— Anna (Jä)	Iis	— Iisaku (Vi)
Ans	— Anseküla (Sa)	Jaa	— Jaani (Sa)
As	— asundused	JJn	— Järva-Jaani (Jä)
Aud	— Audru (PäP)	JMd	— Järva-Madise (Jä)
eL	— Lõuna-Eesti	Juu	— Juuru (Ha)
Emm	— Emmaste (Lä)	Jõe	— Jõelähtme (Ha)
eP	— Põhja-Eesti	Jõh	— Jõhvi (Vi)
Ha	— Harjumaa	Jä	— Järvamaa
Hag	— Hageri (Ha)	Jäm	— Jämaja (Sa)
Han	— Hanila (Lä)	Jür	— Jüri (Ha)
Har	— Hargla (Võ)	Kaa	— Kaarma (Sa)
Hel	— Helme (VIL)	Kad	— Kadrina (Vi)
Hii	— Hiiumaa (Lä)	Kam	— Kambja (TaL)
HJn	— Harju-Jaani (Ha)	Kan	— Kanepi (Võ)
Hlj	— Haljala (Vi)	Kei	— Keila (Ha)
Hls	— Halliste (PäL)	Khk	— Kihelkonna (Sa)
HMd	— Harju-Madise (Ha)	Khn	— Kihnu (PäP)
Hps	— Haapsalu (Lä)	Kir	— Kirbla (Lä)

KJn	— Kolga-Jaani (VIP)	Rak	— Rakvere (Vi)
Kod	— Kodavere (TaP)	Ran	— Rannu (TaL)
Koe	— Koeru (Jä)	Rap	— Rapla (Ha)
Kos	— Kose (Ha)	Rei	— Reigi (Lä)
Kre	— Kuressaare (Sa)	Rid	— Ridala (Lä)
Krj	— Karja (Sa)	Ris	— Risti (Ha)
Krk	— Karksi (PäL)	Rkv	— Rakvere l. (Vi)
Krl	— Karula (Võ)	Rõn	— Rõngu (TaL)
Kse	— Karuse (Lä)	Rõu	— Rõuge (Võ)
Ksi	— Kursi (TaP)	Räp	— Räpina (Võ)
Kul	— Kullamaa (Lä)	Sa	— Saaremaa
Kuu	— Kuusalu (Ha)	Saa	— Saarde (PäP)
Kõp	— Kõpu (VIP)	San	— Sangaste (TaL)
Käi	— Käina (Lä)	Se	— Setumaa
Kär	— Kärla (Sa)	Sim	— Simuna (Vi)
Lai	— Laiuse (TaP)	SJn	— Suure-Jaani (VIP)
Lei	— Leivu (As)	Ta	— Tartumaa
Lih	— Lihula (Lä)	TaL	— Lõuna-Tartumaa
LNg	— Lääne-Nigula (Lä)	TaP	— Põhja-Tartumaa
Lut	— Lutsi (As)	Tln	— Tallinn (Ha)
Lä	— Läänemaa	TMr	— Tartu-Maarja (Ta)
Lüg	— Lüganeuse (Vi)	Tor	— Tori (PäP)
Mar	— Martna (Lä)	Trm	— Torma (TaP)
Mih	— Mihkli (Lä ja PäP)	Trt	— Tartu (Ta)
MMg	— Maarja-Magdaleena (TaP)	Trv	— Tarvastu (VIL)
Muh	— Muhu (Sa)	Tt	— päritolu teadmata
Mus	— Mustjala (Sa)	Tõs	— Tõstamaa (PäP)
Mär	— Märjamaa (Lä)	Tür	— Türi (Jä)
Nis	— Nissi (Ha)	Urv	— Urvaste (Võ)
Noa	— Noarootsi (Lä)	Vai	— Vaivara (Vi)
Nrv	— Narva (Vi)	Var	— Varbla (Lä)
Nõo	— Nõo (TaL)	Vas	— Vastseliina (Võ)
Ote	— Otepää (TaL)	Vi	— Virumaa
Pai	— Paide (Jä)	Vig	— Vigala (Lä)
Pal	— Palamuse (TaP)	Vil	— Viljandi (VI)
Pde	— Paide l. (Jä)	ViR	— Ranna-Virumaa
Pee	— Peetri (Jä)	VJg	— Viru-Jaagupi (Vi)
Pha	— Püha (Sa)	VI	— Viljandimaa
Phl	— Pühalepa (Lä)	Vlg	— Valga
Pil	— Pilistvere (VIP)	VLk	— Valga-Luke
PJg	— Pärnu-Jaagupi (PäP)	VII	— Valjala (Sa)
Pld	— Paldiski (Ha)	VIL	— Lõuna-Viljandimaa
Plt	— Põltsamaa (VIP)	Vln	— Viljandi l. (VI)
Plv	— Põlva (Võ)	VIP	— Põhja-Viljandimaa
Prn	— Pärnu l. (PäP)	VMr	— Väike-Maarja (Vi)
Pst	— Paistu (VIL)	VNg	— Viru-Nigula (Vi)
Puh	— Puhja (TaL)	Vor	— Vormsi (Lä)
Pä	— Pärnumaa	Vru	— Võru (Võ)
PäL	— Lõuna-Pärnumaa	Võ	— Võrumaa
PäP	— Põhja-Pärnumaa	Võn	— Võnnu (TaL)
Pär	— Pärnu (PäP)	Vän	— Vändra (PäP)
Põi	— Põide (Sa)	Aks	— Aksi (TaP)

Muud lühendid

alb	— albumisalm	rmngl	— ringmängulaul
Cl.	— J. Ch. Clare	S	— muistend A. Aarne ja O. Looritsa kataloogide järgi
kk	— kõnekäänd	uk	— uskumused ja kombestik
Kreutzw.	— Fr. R. Kreutzwald	ul	— uuem laul
lh	— loodushäälend	US	— tekkemuistend A. Aarne ja O. Looritsa kataloogide järgi
ll	— lastelaul	Vestr.	— S. H. Vestring
mj	— muinasjutt	v.	— vôi
mng	— mäng	vs	— vanasõna
mngl	— mängulaul		
mst	— mõistatus		
muist	— muistend		
nlj	— naljand		
ns	— nõidussõna		
rl	— regilaul		

SISSEJUHATUS

I. VÄLJAANDE KOOSTAMISLOOST

Absoluutselt varaseimad tekstid, mida võib mõningase kahtlusega pidada eesti vanasõna-üleskirjutusteks, on *Kuy Taiuas koitap si Tallopoick hobosett jotap* ja *Arro, Rickus Ikapeeuf Remus*, mis pärinevad Hiiumaalt ja on üles tähendatud Lorentz Beckeri poolt 1587. a. (vrd. Laug. ERTA 32 ja 291). Kuid need tekstid jäävad pikka aega ka ainsateks. Veel 200 aastat hiljem ei ületa eestikeelsete paröömiliste tekstide koguarv (käsikirjades ja trükistes) oluliselt tuhande piiri, sellest autentset ainet võib-olla poole jagu. Kui praeguseks momendiks on kogutud üle 200 000 eesti vanasõna- ja kõnekäänuteksti, siis rõhuv enamik neist on dateeritav viimasesse sajasse aastasse.

Eesti vanasõnade kogumise, korraldamise ja publitseerimise ajaloos on täheldatavad kolm suuremat etappi:

(1) ajajärk esimestest eestikeelsetest vanasõnadest H. Stahli (Stahl HH II) ja G. Salemani (Saleman) teostes kuni F. J. Wiedemannini *incl.* — varane publitseerimisperiood;

(2) Wiedemannist Normanni väljaandeni *excl.* — kogumisperiood ja

(3) nõukogude ajajärk — süstematiseerimise ja teadusliku publitseerimise periood.¹

Esimese perioodi üldtunnuseks on see, et publitseerimine ületab kogumise: (a) autentset allikmaterjali on käibel vähe ja selle juurdekasv on aeglane, (b) ühtaegu püüab iga väljaanne esitada kogu autorile teadaoleva ainekute võimalikult tühjendavalt, kasutades ära ka varasemad trüki- ja käsikirjatekstid, mistõttu eri väljaannete ühisosa on tihtipeale väga suur. Stahli ja Salemani raamatuis leidub kokku umbes kümmekond vanasõnateksti. Suurema hulga materjali (74 vanasõna ja kõnekäändu) toob H. Göseken oma grammatikas (Gös.) 1660. a. A. Thor Helle grammatikas (Helle) 1732. a. avaldatud 525 vanasõna- ja kõnekäänuteksti on oma aja kohta juba suur saavutus.

Esimesest etapist teeb 1876. a. kokkuvõtte F. J. Wiedemanni teos «Aus dem inneren und äusseren Leben der Ehsten» (Wied.), mis sisaldab üle 4000 vanasõnateksti ning on kuni käesoleva väljaandeni eesti paröömiliste tekstide suurim trükiallikas. Selle koostamisel on Wiedemann läbi töötanud praktiliselt kogu trükisõna ja enamuse tollal olemas olnud käsikirjadest ning kogunud ka ise lisa. Oma aja tingimustes oli Wiedemanni

¹ Senistest käsitlustest vt. I. Sarv, Eesti vanasõnade ja kõnekäändude publitseerimisest ning uurimisest. — Rmt.: Eesti rahvaluulest. Tallinn 1964, lk. 97—125.

teos heatasemeline, täpne ja rikkalik. Ent kõigest hoolimata kuulub ka see tähtteos ikkagi vanasõnade poolest vaesesse perioodi. See on koostatud enne eesti rahvaluule suurokogumise algust ning sinna koondatud materjal on küllaltki heterogeenne ka rahvaehtsuse seisukohalt (osa Wiedemanni allikaid on tänini välja selgitamata).

Teise, Wiedemanni-järgse perioodi üldtunnuseks on see, et kogumine ületab publitseerimise: (a) sellesse perioodi kuuluvaile M. J. Eiseni väljaannetele (E MVH, E, E²) on olnud aluseks küllalt rikkalik, peamiselt käsikirjaline allikmaterjal, kuid (b) kogud ise on valimikud.

Pärast Wiedemanni suurteost ei ilmu 19. sajandil enam suuremaid vanasõnaväljaandeid. Tolleaegset üldist huvi rahvaluule vastu märgib see-eest väikeste vanasõnakollektsioonide tulv laialipaisatuna kooliõpikutes, perioodikas jm. Wiedemanni teose ilmumisele järgnes pikk ja väga intensiivne kogumisperiood. Ainuüksi J. Hurda kogumisaktsioon 19. sajandi viimasel veerandil ja 20. sajandi algusaastatel tõi kokku u. 76 000 vanasõna- ja kõnekäänuteksti, ent publitseerida ei jõudnud Hurt sellest midagi. M. J. Eiseni analoogiline kogumistöö andis u. 24 000 teksti ning virga publitseerijana jõudis Eisen välja anda kolm äsja mainitud vanasõnaraamatukest, kuid need ei paku kaugeltki ammendavat ülevaadet ei eesti vanasõnavarast üldse ega Eiseni enda käsikirjalise rahvaluulekogu vanasõnadestki. Väiksemaid valimikke avaldati jätkuvalt ka 20. sajandi õpikutes, kalendrites, ajalehtedes-ajakirjades, ent see kõik on üsna väike piisake suure materjalihulga kõrval, mis aja jooksul oli kokku kogutud.

Kolmanda, nõukogude perioodi üldtunnuseks on peatähelepanu suundumine materjali süstematiseerimisele, teaduslikule läbitöötamisele ning akadeemilise publikatsiooni koostamisele. Siin võib omakorda eristada kaht allperioodi:

(3a) 1940-ndad — 1950-ndad aastad ning 1960-ndate aastate esimene pool, mil toimus eesti vanasõnade esialgne süstematiseerimine ning populaarse valimiku koostamine ja

(3b) 1964. aastaga algav eesti vanasõnade täieliku teadusliku väljaande koostamise ajajärk.

Esimene nõukogudeaegne kogu ilmus 1955. a. E. Normanni koostatuna. See on senistest üks mahukamaid (Wiedemanni teose kõrval), sisaldades üle 3500 teksti. Võrreldes eelnenud perioodidega oli koostaja märksa paremas olukorras. Tema käsutuses oli juba väga suur materjalihulk, mille süstematiseerimisele oli asutud juba 1930-ndail aastail. Sõja-järgsel perioodil tegi E. Normann ära suure töö eesti vanasõnade arhiivilisel korraldamisel. Selle töö tulemused on realiseeritud Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonna vanasõnakartoteegi temaatilis-tüpoloogilises süsteemis, mis on üldjoontes aluseks materjali järjestusele ka kõnealuses valimikus. Märkimisväärne on E. Normanni väljaande teadusliku täpsuse taotlus: väljaanne sisaldab andmeid tekstide geograafilise päritolu kohta, vanasõnade murdelisus on reeglina säilitatud, tuuakse rohkesti tähenduslikke ja sõnaseletusi. Raamatu juurde

kuulub üsna ulatuslik sissejuhatuse, mis käsitleb olulisemaid momente eesti vanasõnade senise kogumise, publitseerimise ja uurimise ajaloost ning annab sissevaate meie rahvapärase aforistika sisu- ja vormiprobleemidesse. Materjali tekstikriitilist analüüsi ei seatud eesmärgiks, kuna ka E. Normanni väljaanne oli kõigepealt laiale üldsusele adresseeritud valikkogu.

1950-ndaisse aastasse kuulub ka 17. sajandist pärinevate J. Ch. Clare (Norm. Cl.) ja S. H. Vestringi (Laug. Vestr.) vanasõnatekstide publitseerimine E. Normanni ja E. Laugaste poolt.

Wiedemanni-järgsete vanasõnaväljaannete esindavuskoefitsient on pidevalt langenud, sest käsikirjalised ainekogud ise on nimelt teise perioodi jooksul järsult suurenenud. Sealhulgas oli arhiividesse kogunenud vanasõnatekstide hulk ammu kasvanud küllaldaseks, et võimaldada eesti vanasõnade igakülgset ja viljakat uurimist. Teisalt oli selge, et ka kõigis senistes väljaannetes (Wiedemann, Eisen, Normann jt.) publitseeritud tekstide hulk ühtekokku ei rahulda tänapäevaseid uurimisvajadusi veel kaugeltki. Seega olid kujunenud piisavad tingimused eesti vanasõnade teadusliku publikatsiooni ettevalmistamiseks.

Vajadus teaduslikult ammendava vanasõnaväljaande järele oli niisiis ammu olemas eesti folkloristikas eneses. Mõnevõrra kiirendas nimetatut plaanivõtmist Soome rahvaluuleprofessori M. Kuusi koostööettepanek läänemeresoome rahvaste ühiste vanasõnade selgitamiseks. Sügisel 1963 sõlmitigi NSV Liidu ja Soome teaduslik-tehnilise koostöö raames kokkulepe, mille kohaselt sai eesti folkloristide esimeseks tööks eesti vanasõnade teadusliku publikatsiooni koostamine.

Ettevalmistustööd alustati 1964. a. jaanuaris. Esimese tööjärguna võeti käsile lisa- ja abimaterjalide kopeerimine KM-is ja KKI-s. Ainuüksi KM-i uskumuste ja kombestiku kartoteegist saadi u. 10 000 teksti. Kopeeriti ka hilisematest originaalkäsikirjadest vanasõnatekstdid daatumiga kuni 1963 (*incl.*). V. Mälgu juhendamisel võeti arvele ja kopeeriti vanasõnad KKI folkloori- ja murdetekstide kogudest. Kopeeriti vanasõnakollektsioone vanemast kirjandusest, õpikutest, perioodikast. Varem (põhiliselt juba ERA-s) olid kopeeritud H. Gösekeni, A. Th. Helle, A. W. Hupeli, G. G. Marpurgi, «Beiträge», V. Steini ja F. J. Wiedemanni kogud, osalt ka C. R. Jakobsoni, M. Kampmanni ja C. Malmi õpikud, samuti osa vanemaid kalendreid ja aabitsaid. Kuna aga puudus ülevaade trükitud materjali arvelevõtmisest, tuli ka nimetatud allikad uuesti kopeerida.

Vanasõnade tüpoloogilist korraldamist alustati ERA-s juba 30-ndail aastail. Pidevamalt tegeles sellega R. Põldmäe, kes korraldas materjali tüpoloogiliselt ning järjestas tüübid sisuliste märksõnade järgi alfabeetiliselt. Vanasõnade korraldamist jätkas E. Normann (alates 1943. aastast vaheaegadega). Tema rajatud oligi KM-i sisulis-tüpoloogiline vanasõnakartoteek, kus materjal oli korraldatud tüpoloogiliselt, tüübid omakorda temaatiliselt. Kartoteegi viimistlemist jätkati käesoleva väljaande koostamise käigus.

1964. aastaks oli (E. Normanni andmetel) sisuliselt ning tüpoloogili-

selt korraldatud u. 37 000 sedelit, märksõnade järgi u. 32 500 (s. o. see osa ERA-aegsest kartoteegist, mis polnud veel viidud E. Normanni poolt loodud sisulisse süsteemi), täiesti korraldamata oli u. 60 000 sedelit. Neile lisandus uus, äsja originaalidest ja kirjandusest kopeeritu, mis ühtekokku annab praeguseks u. 162 500 teksti.

Orienteerumaks vanasõnade sisulis-tüpoloogilises kartoteegis, mis oli paisunud juba väga suureks, koostati 1964. a. lõpul vanasõnade alfabeetiline sõnaregister. See hõlbustas oluliselt järgnevaid tööoperatsioone, eriti sama tüübi variantide kokkukoondamist sisulise kartoteegi eri osadest.

Korraldustöödega jõuti esimeses järgus lõpule 1965. a. juuni alguseks, millal asuti koostama vanasõnade tüübiartikleid. Artiklite kirjutamise käigus ilmnnes aga vajadus täiendavalt läbi töötada trükisõna. Selgusid lüngad ka originaalkäsikirjade arvelevõtmises. Pealegi tuli juurde mitu väga suurt hilisemat kollektsiooni, mida oli kahju ettevalmistatavast publikatsioonist välja jätta (G. Vilbaste Kuusalu kogu, A. Källo Lüganeuse kogu jt.). Uute tekstide lisamise tõttu tuli muidugi teha ka täiendavat korraldustööd ja alustada artiklitegi kirjutamist algusest peale (novembris 1966). Täiendav materjalikogumine, eriti trükiste tihedam läbivaatamine oli aga ajakulust hoolimata möödapääsematu, kuna väljaandele esitatavate nõuete osas polnud võimalik järeleandmisi teha. Ilma trükiste ja käsikirjaliste kogude võrdlemiseta ning trükiste mõju selgitamiseta poleks olnud võimalik anda ei vanasõnade levikupilti, õiget autentsete teisendite arvu ega üldse selgitada, mis tegelikult kuulub eesti vanasõnarepertuaari, mis mitte.

Tüübiartikleid kirjutasid alguses kõik töögrupi liikmed, nende ühtlustamise ja toimetamisega tegeles A. Krikmann. Ent mitme erineva autori artiklite ühtlustamine nõudis liigselt aja- ja energiakulu. Seetõttu otsustati pärast pooleteiseaastast tööd üle minna nn. lintmeetodile, mis osutus eelmisest otstarbekamaks. Igaüks sai oma kindla tööoperatsiooni (E. Normann — süstematiseerimise, V. Pino ja I. Sarv — autentsuse kontrolli, A. Krikmann — tüübiartiklite vormistamise, mille käigus vaadati üle ja ühtlustati vastavalt vajadustele ka süsteemi kartoteegis). Töögrupi koosseisu muutumisega tuli hiljem ka ülesandeid ümber jaotada. A. Krikmanni aspirantuuri ajal (1970—1972) oli tüübiartiklite vormistamine ja toimetamine I. Sarve ülesanne. Autentsuse kontroll jäi 1970. a. augustist alates põhiliselt R. Saukase hooleks, aasta hiljem lisandus A. Hussar. Käsikirja lõpetamise ja viimistlemise aegadel (1973—1975) on koostajate viimasest koosseisust (Hussar, Krikmann, Sarv, Saukas) kõik tegelnud peaaegu kõikide tööoperatsioonidega.

II. PROBLEMAATIKAT

Folkloristliku publikatsiooni koostamisviis ja lõplik väljanägemine olenevad suurel määral sellest, millist žanri publitseeritakse, mis olukorras on allikmaterjal ja kui palju seda on, mis eesmärgid ja ambitsioonid publikatsioon endale seab jpm. Meie väljaandele püstitati kõigepealt järgmised nõuded: (1) ta peab olema orienteeritud teaduslikule kasutamisele ning andma täieliku materjali kätte ka vanasõnadest huvitatud laiemale üldsusele, (2) ta peab sisaldama piisavalt kommentaari, (3) materjal tuleb esitada tüpoloogiliselt. Kõiges muus seisis koostajate ees suur hulk mitmekesiseid probleeme, mille lahendused lõppkokkuvõttes taandusid kahele põhioperatsioonile: (1) mis tahes üksuste valik ja (2) esitamiseks väljavalitud üksuste korraldamine: kuidas grupeerida, kuidas järjestada; lisaks hulk vormistamisse puutuvaid tehnilisi üksikasju.

Töö edasine kulg tõstis akuutsemalt esile tekstide autentsuse, tüpologia, materjali tüübisisese esitamise ja tüüpide järjestamisprintsipi.

1. VALIKU PROBLEEMID

1.1. *Folkloor või mittefolkloor: tekstide autentsus, suhted kirjandusega*

Tekstide ehtsuse probleem on tähtis igasuguses tekstoloogias, ka siis folkloristikus. Põhimõtteliselt loeme mis tahes teksti folkloorseks variantiks, kui on põhjust arvata, et ta kuulub (eesti) traditsiooni ja on kirja pandud vahetult traditsioonist. Nende tingimuste järgi ei saa me vanasõna puhul iseseisvaks variantideks pidada järgnevaid juhte: (1) kui tekst on mittetraditsiooniline, näit. (a) individuaallooming: aforismid, mõttesalmid, filosofoeringud, (b) tõlked (mitte laenud!) teiste rahvaste vanasõnadest, (c) individuaalsed töötlusted olemasolevate traditsiooniliste vanasõnade põhjal: sõnastuslikud moondevormid, kompilatsioonid eri vanasõnade elementidest jms.; (2) kui tekst on mis tahes dublett, olgu siis tema kirjalik algallikas autentne variant või mitte.

Jakob Hurt on oma kogumisüleskutsetes ja -aruannetes ning korrespondentidele saadetud kirjades visalt ja väsimatult korranud: kirjutatagu üles ainult seda, mis tegelikult rahvasuus käibib, mitte omaenda loomingu, ja ainult sellises sõnastuses, nagu rahvasuust on kuuldud, mitte omapoolsete ilustustega. Sedasama on pidevalt rõhutanud ka hilisemad üksikisikud ja institutsioonid, kes kogumistööd on juhendanud. Sellest hoolimata on praktika näidanud, et autentse aineistiku kõrval sugeneb kogudesse ka sel või teisel määral pseudofolkloori, mille eest Hurt hoia-
tas (on mahakirjutusi raamatuist, omaloomingut, vormiilustusi).

Ebaautentsete tekstide olemasolu on võinud nentida peaaegu kõigi eesti folkloorižanride publitseerijad ja uurijad, taas juba Hurdast alates. Senised suuremad akadeemilised publikatsioonid on püüdnud võltsingud välja selekteerida, kas siis nende olemasolu spetsiaalselt ära märkides või mitte. Ka populaarsed väljaanded mainivad enamasti eessõnades ebaautentseid tekste ja nende üleskirjutajaid, kuid materjali enda esitamisel ei ole jättnud viimaseidki kõrvale.

Mitterahvapärast materjali on küllalt ammu märgatud ka vanasõnade osas. Mitmed vanasõnasaadetised on Hurdas juba esimesel tutvumisel tõsiseid ja põhjendatud kahtlusi tekitanud. Nii kirjutab ta 14. aruandes (24. X 1888) H. Muti (Trv) saadetise kohta: «Täname, aga tähendame, et tarkuse sõnad mitte Eesti vanasõnad ei ole.» Hiljem on meile selgunud, et kõnealune saadetus sisaldab W. Normanni vene keele õpikust pärinevaid vene vanasõnade tõlkeid. Analoogilisi märkusi on Hurt teinud L. Lepp-Viikmanni, A. Suurkase jt. kohta.

Mõnede saatjatega on Hurt tõelist vaeva näinud. Üks selliseid mehi on olnud J. Gutves Rõugest, kes mitmete teistegi liikide juures on ebaehtsa materjali poolest silma paistnud. Gutvesi esimesed saadetised sisaldavad vanasõnu vähe ja vanasõnad neis on vististi autentsed. Ent 3. saadetise 24 vanasõna on juba enamasti maha kirjutatud Kõrberilt. Viimast Gutves ei ütle, kuid lisab ettevaatliku märkuse: «Niisugusid vanna sõnnu saaks või mitu tuhat, aga neid on jo palju ära trükitu ja üleüldse polegi neid vaja vist kirjutada.» Hurda vastus 38. aruandes toob Gutvesi kohta vaid saadetise arvulised andmed, tervitused ja tänu. Võimalik, et Gutves sai Hurdalt ka kirja lähemate selgitustega, mida ja kuidas koguda. Igatahes ei sisalda järgmised (4.—6.) saadetised vanasõnu kuigi nimetamisväärselt, 4. saadetise kaaskirjas lubab Gutves vanavara korjamisest päriselt loobuda. Loobumise asemel aga saabub kiiresti üksteise järel 24. X—29. XI 1889 neli uut saadetist (7.—10.), mis sisaldavad kokku 1340 numbrit vanasõnu. Vanasõnad on enamasti raamatutest maha kirjutatud, kuid alfabeetiliselt korraldatud, nii et eri trükistest võetud tekstid on sattunud läbisegi, ning võru murdesse ümber pandud. Nüüd on Hurdal Gutvesi usaldatavuse suhtes tekkinud nähtavasti tõsisemad kahtlused. Juba 7. XI on Gutves saanud Hurdalt kirja, milles on etteheiteid raamatutest kopeerimise asjus, nagu ilmneb samal päeval kirjutatud vastusest, kus Gutves töötab: «Vana sõnu saan mina nii palju saatma, kui raamatist ning rahva suust aga kätte saan; raamatist ainult võtan neid, mis ma oma isa ja ema suus olen kõrra ju kuulnud, ning kirjutan iga algustähega ise jaose, nagu ju alustust olen teinud...»² Tegelikult ei hooli Gutves ka järgmistes saadetistes oma lubadustest, vaid kopeerib valikuta ka sellised tekstid, mida ta mingil juhul ei saanud olla «kõrra ju kuulnud». Hurt pole ilmselt saadetistega rahul olnud ning on taas nõudnud andmeid materjali päritolu kohta vms. Gutvesi säilinud vastus on aga jälle põiklev: «Kõik vanna sõnade kogu, mis olen saatnud, on kõik need minu isa ning isa isade välja mõeldud.»³ Ka Gutvesile enesele on tema tegevuse tõeliste kvaliteetide ilmsikstulek käegakatsutavalt selge. Selles situatsioonis kõlavad peaaegu küünilise vabandusena sõnad: «Poig! Petüsega maja peetas, võlsiga naane võetas», mis on pandud ühes Gutvesi segases kirjatükis esineva jututegelase suhu kontekstiga sobimatult ning täiesti arusaamatu otstarbega.⁴ Gutvesi teguviisist lõplikult pahandatud Hurt katkestab temaga korrespondeerimise ega reageeri tükil ajal ka aruannetes Gutvesi jätkuvaile saadetistele, kuigi ta need oma kogudes säilitab. Alles 1893. a.

² KM KO Fond 43 M 4:9.

³ H III 11, 279 (11. III 1890).

⁴ H III 11, 283 jj. (11. IV 1890); H III 11, 311/4 (28. VII 1890). Vt. ka J. Gutves J. Hurdale 10. VIII 1890. KM KO Fond 43 M 4:9; H III 11, 315/9 jj. (6. IV 1891).

lõpul arvestab Hurt jälle Gutvesi korjandust,⁵ signeerides selle numbriga 13, kuigi tõeline 13. saadetis tuli juba 28. XII 1890. Hulk aastaid hiljem on Gutves teinud kaastööd veel Eisenile⁶ ja ERA-le⁷, need viimased saadetised on suhteliselt väikesed, kuid autentsemad.

Võltsinguid vanasõnakogudes on täheldatud hiljemgi. Võime jälgida R. Viidalepa pliiatsimarginaale ERA käsikirjaköidetes, kus lehekülgede kaupa on noteeritud D. Lepsoni (Räp) vanasõnatekstide ühtelangemist Eiseni väljaannete omadega.⁸ Suusõnalisi märkusi mitmete kirjapanijate kohta, kes ka vanasõnatekstide rohkusega silma paistavad (J. P. Söggel, H. Karro, J. Sandra jt.), on teinud R. Põldmäe. E. Normann konstateerib rea Eiseni korrespondentide materjali pärinemist endisaegsetest vanasõnakogumikest ning toob näiteid Eiseni enda poolt tehtud vormiväärendustest.⁹

Niisiis oli töö juurde asudes mõningane hulk eelteadmisi, kogemusi ja kujutelmi ka vanasõnade autentsuse alal. Mitmete universaalselt halbade saatjatega oli kokku puutunud juba teiste liikide uurimisel vm. ühenduses. Olid olemas vanasõnatekstide koopiad mitmetest peamistest trükiallikatest, eelkõige vanemaist spetsiaalväljaannetest, tuntumaist koolilugemikest ning kalendritest, osast 19. saj. perioodikast jms. Oli teada ka mõningane esialgne kontingent kahtluseluseid üleskirjutajaid.

Suur osa kahtlusi sai tekkima hakata alles pärast seda, kui materjal oli tüpoloogiliselt enam-vähem korras. (Märgitagu siinkohal, et selle sajandi eelmised vanasõnaväljaanded olid kõik populaarsed üksiktekstiantoloogiad, millede koostamisel ei olnud hädatarvidust viia tüpoloogiline korraldus täiusele ega uurida mõnda vanasõnatüüpi või saatjat tervikuna.) Põhiliselt alles tüübiartiklite kirjutamise käigus kujunes ettekujutus ebaehtsa ainekute tegelikust ulatusest, ning ka siis alles järk-järgult, sest artiklite kirjutamise protseduur ise oli küllalt aeglane, eri saatjaid aga, ka mitteusaldatavaid, on kogusummas rohkesti ja suurem osa neist esineb küllalt väheste ja väikeste saadetistega. Ka oli trükiallikate arvelevõtmine puudulik ja me töötasime algul peaaegu ainult kartoteegiga ega pöördunud kuigi tihti originaalide juurde, et unikaalseid käsikirju säästa. Ajapikku kahtlused siiski kuhjusid. Järjest kriitilisemalt kerkis üles alternatiiv: kas loobuda üksikasjalikumast selekteerimisest, kahandades oluliselt väljaande teaduslikku kasutamiskõlblikkust, või asuda ulatuslike aeganõudvate täiendusaktsioonide juurde. Kahjuks ei asunud me täienduste tegemisele enne, kui kvantumid olid äärmise piirini kuhjunud ning vanas vaimus jätkamise mõttetus täiesti ilmne, ning täiendused ise olid jätkuva ajahäda tõttu esialgu liialt ebaradikaalsed. Endised tüsistused

⁵ H II 51, 389/90 (1—26) < Rõu ? (14. XII 1893).

⁶ E 63485 (1—21) < Rõu (1929); E 77534/5 (1—30) < Rõu (1931) jt.

⁷ ERA II 143, 379/83 (54—114) < Rõu (1937).

⁸ Näit. ERA II 262, 339 jm.

⁹ E. Normann, M. J. Eiseni mõistatuste ja vanasõnade trükiväljaanded. — Rmt.: Paar sammukest eesti kirjanduse ja rahvaluule uurimise teed. Uurimusi ja materjale II. Tartu 1961, lk. 428—430.

hakkasid korduma ning ikka ja jälle tuli asuda puuduvate trükiallikate otsimisele.

Viimastes suuremates täiendusaktsioonides püüdsime leida ja kopeerida võimalikult tühjendavalt kõik trükiallikad. Eriti süstemaatiliselt vaatasime läbi varasematest (ligikaudse daatumiga *ante quem* 1917) trükistest need liigid, kus võis kõige tõenäolisemalt leiduda registreerimata vanasõna-allikaid: kalendrid, perioodika, kooliõpikud (*incl.* saksa ja vene keele õpikud) jne. Koostati spetsiaalne kartoteek vanasõnasaadete üksikasjaliseks jälgimiseks. See sisaldab andmeid iga üleskirjutaja autentsuskvaliteedi kohta: kas usaldatav või ei, milliseid trükiallikaid on kopeerinud jne. jne. Autentsuse väljaselgitamine jäi tüübiartiklite kirjutamise lõpuni täiesti iseseisvaks ja obligatoorseks, küllalt suurt ajakulu nõudvaks tööjärekuks. Enne artiklite kirjutamist kontrolliti jooksvalt igat teksti, mille autentsus oli teadmata või kahtlusalune.

Lihtsaid meetodeid ja kriteeriume, mida sel puhul on kasutatud, on mitmeid. Põhiline on võrdlus, käsikirja kõrvutamine trükisega (või ka teise käsikirjaga). Vanasõna puhul, eriti kui sõnastuskujud on stereotüüpsed ja laused lühikesed, ei anna harilikult tekstide eneste sõnastuse võrdlemine eriti kindlaid tulemusi. Praktiliselt viljakam on olnud jälgida kõigepealt asjaomaste tekstide ümbrust, terveid seeriaid või saadetisi. Kui on täheldatavad suuremad kokkulangemised, tuleb oletada seost trükise ja käsikirja vahel. Seos ise võib olla sõltuvalt muist asjaoludest mitmesugune, näit.: (a) käsikiri kopeerib trükist, (b) käsikiri on saadud trükise kaasabil meenutades, (c) trükis kopeerib käsikirja, (d) nad mõlemad kasutavad mingit kolmandat allikat vm. Samal viisil võime kõrvutada eri üleskirjutajate käsikirju ning püstitada hüpoteese seni avastamata ühisallikate olemasolu kohta.

Võrdlemist raskendavad järgmised tingimused: (a) kui tekstid ei esine seeriatena, vaid üksikult läbisegi muude liikidega, või seeriad on väga lühikesed, s. t. puudub ümbrus; (b) kui seeria on järjestatud alfabeetiliselt ning ei saa arvestada tekstide järjestust; (c) kui seeriad käsikirjas on väga ulatuslikud, näit. mitmete suurokajate saadetistes; (d) kui mõeldavad alliktrükised on väga ulatuslikud, mis annab mahakirjutamise korral häid maskeerimisvõimalusi. Teisalt ei anna lühikese käsikirjaseeria täielikki sisaldumine mahukas trükiallikas veel piisavat alust seose oletamiseks. Eriti tülikad on loetletud komplikatsioonide liitumised, mida praktikas on ohtrasti.

Kahaneva kiirusega kasvav teadmus, mis saadi saadetiste otsese võrdlemise teel, võimaldas järjest parema tõelähedusega kasutada diferentseerimiseks, hüpoteeside tegemiseks üksikjuhtude kohta jne. mitmeid muid kaudseid otsustuskriteeriume. Näit.: (a) personaalne üldhinnang ühe või teise saatja usaldatavuse kohta; (b) tüübi üldolekute vaatlemine: kas tüübi folkloorne olemasolu on garanteeritud, kas trükitekste on palju või vähe, milline on topograafiline levikupilt, käsikirjatekstide ajaline päritolu jne. jne.; (c) stiililine kogemus. Seda laadi kaudsed kriteeriumid

võivad anda küllalt veenvaid argumente vanasõnatekstide ehtsuse üle otsustamiseks, eriti kui otsesed kõrvutused pole osutunud viljakaks.

On võimalik visandada mõningaid silmatorkavaid üldjooni eesti vanasõnatekstide autentsuse kohta. Vanasõna on ebaautentsete tekstide absoluutse kui ka suhtelise hulga poolest rahvaluule teiste liikide hulgas silmapaistval, kui mitte päriselt esimesel kohal (temaga kõrvutatavad on kõigepealt mõistatus ja naljand). Seega on vanasõna publitseerimise ja uurimise seisukohalt kahtlemata üks tülikamaid liike eesti folkloorist. Kui me hindame kõigi olemasolevate eestikeelsete vanasõnatekstide (*incl.* trükiteksid) koguhulka u. 162 500-le, siis iseseisvate autentsete variantide hulk on u. 81 500.

Ebaautentsete vanasõnatekstide koguprotsent on küll suur, kuid seda on ta eelkõige järgmiste faktorite arvel: (a) trükiteksid; (b) suhteliselt väheste suurvõltsijate ulatuslikud kumulatsioonid ja rohked enesekordamised; (c) arvukad õpilaskorjandused. Niisiis jääb domineeriv enamus saatjate üldarvust ikkagi täiesti või peaaegu täiesti usaldusväärseks. Hea tasemega korrespondentide hulgast kerkib esile veel omamoodi eliit, kelle materjal on eranditult ehe, trükisõnast täiesti rikkumata, murdekeelses kirjapanekus ning sisaldab suhteliselt vähe stereotüüpseid fraase, kuid suhteliselt rohkesti huvitavaid lokaalseid või arhailisi üksusi. Koostajates on sügavat respekti tekitanud näiteks järgmiste varasemate kogujate saadetised: J. Ainson (Pst, Röp), P. ja J. Einer (Krl), J. Esken (Kuu), D. Jakson (Kaa), S. Keerd (Plv, Röp), V. Klaas (Hlj), M. Kolm (Vll), G. Kungur (Hlj), H. Krickmann (VNg), J. Liiv (Kod), J. Lilienbach (Rak), G. Masing (Vas), M. Odenberg (Kuu), P. Paurmann (Jõh), H. Prants (Vas, Se), E. Raudsep (Pst), J. Saalverk (Jür), G. Seen (Urv), P. Speek (Ote), J. Tedder (Kan), M. Tomp (Hel), V. Vaher (Ote), J. Väggi (Kan) jpt. Nende kogud ei ole igakord silmapaistvaid mahukad, kuid nende teaduslik väärtus on erakordselt kõrge.

Teiselt poolt leiame massiliselt otseseid mahakirjutusi trükiallikatest. Mõned kopistid (näit. M. Aitsam, H. Karro, E. Kitzberg, A. Suurkask jt.) on trükiallikaid läbi töötanud suure süsteemipärasusega.

Kui jälgida eri liiki kopeerimisallikate populaarsust (eri üleskirjutajate või kasutamiskordade arvestuses), on märgatav järgmine tendents: kopeerimisallikatena on suhteliselt harvemini käibinud väike hulk suuri spetsiaalväljaandeid ning suhteliselt sagedamini suur hulk väikesi seeriaid või laialipaisatud üksiktekste perioodikas ja tarbekirjanduses. Tagantjärele vaadates tundub see asjaolu endastmõistetav. Perioodikat, kalendreid, õpikuid ilmus 19. saj. lõpukümnendest alates juba küllalt rohkesti. Vanasõnad sobisid nii varasema perioodika kui ka koolikirjanduse didaktilise suunitlusega ja neid tõepoolest leidub seal hulgaliselt. Suuremate spetsiaalväljaannete levik seevastu oli piiratum, kas või juba tiraaži- ja hinnaolude tõttu. Hurda ja Eiseni kogumisaktsioonide tippaegadel suuremaid väljaandeid ei ilmunudki. Intervall Wiedemanni ja Eiseni esimeste väljaannete vahel on ligi 40 aastat. Korrespondentide

abil kogumine eeldab *eo ipso* küllalt kõrget ja laialdast kirjaoskust jne. Ometi kujutlesime töö algul tarbekirjandust kui vähemtähtsat allikat ega vaevunud otsima näit. grammatikaharjutustesse või lugemispalade lõpudesse hajutatud tekste.

Tegelikult on nimelt kooliõpikud osutunud kopeerimisallikaiks number üks. Ning mitte ainult kõikmõeldavad emakeele aabitsad, lugemikud ja grammatikad, vaid ka mitmed vene ja saksa keele õpikud, mis esitasid nende rahvaste vanasõnu koos eestikeelsete tõlgete või eesti vastetega. Seegi on eelduspärane. Nõnda kui C. R. Jakobsoni, M. Kampmanni, M. Nurmiku jt., nii ka A. Grenzsteini ja C. H. Niggoli kooliraamatud ilmusid mitmetes jagudes ja arvukais korduustrükkides, käibisid koolides vahel mitmekümne aasta jooksul, olid seega hõlpsasti kättesaadavad ja populaarsed. Iseäranis sageli kohtame õpikutest kopeerimist siis ka kooliõpilaste kirjapanekutes.

Just tõlkimise korral — aga laialdaselt ka mis tahes muudel puhkudel — võime kartoteegis kohata olukorda, kus käsikirjalisi tekste on küll paarkümmend või isegi 30—40, autentsete variantide arv aga on null.

Viimase juhu kohta paar näidet.

(1) W. Normanni vene keele õpik esitab vene vanasõna *Прощай другим все, а себе ничего* koos eestikeelse tõlkega *Teistele anna kõik andeks, aga iseenesele mitte*.¹⁰ Viimase teksti toob ära Wiedemanni teos.¹¹ Wiedemannilt võtavad selle ajaleht «Kündja»¹² ja Kampmanni «Kirjalikud harjutused»¹³. «Kündjat» kopeerib J. Kangur (Saa)¹⁴, Kampmanni H. Karro (Pal)¹⁵. Kanguri (või ka Karro) tekst on saanud aluseks Eiseni trükiväljaannetele.¹⁶ Wiedemanni või Eiseni vahendusel satub lause V. Ridala¹⁷, P. Puusepa¹⁸ ja A. Kase — A. Vaigla — J. Veski¹⁹ õpikutesse, nendest omakorda pärinevad Pagari algkooli õpilaste koopiad.²⁰ Eiseni raamatuist on teksti kopeerinud veel A. Hiimägi (Mar).²¹ Üksuse olemasolu eesti traditsioonis endas pole aga põhjust oletada.

(2) C. H. Niggoli²², K. A. Hermannini²³ ja A. Grenzsteini²⁴ vene keele õpikud trükitavad ära vene vanasõna *Хорош и лунный свет, как солнца на небе нет*, Niggol annab eestikeelse tõlke *Hea on ka kuuvalge, kui päikest taevast pole*. Viimast teksti on eesti vanasõna pähe Hurdale ja Eisenile saadetud kuuel korral, vahel pisut varieeritud sõnas-

¹⁰ W. Norm. UVkÕr lk. 62.

¹¹ Wied. lk. 181.

¹² «Kündja» nr. 52 (1883) lk. 622.

¹³ Kmpm. KH lk. 43.

¹⁴ E 13184 (1872).

¹⁵ E 46504 (196) = EKnS 48^v 23 (225).

¹⁶ E lk. 83 ja E² lk. 31.

¹⁷ Ridala lk. 21.

¹⁸ Puus. KH III—IV³ lk. 103; Puus. Eü I lk. 94.

¹⁹ Kask-Vaigla-Veski III Vö lk. 8.

²⁰ ERA II 118, 270 (86); ERA II 118, 291 (8); ERA II 118, 352 (397).

²¹ ERA II 171, 63 (474).

²² Niggol VKÕR⁵ lk. 41.

²³ KAH Täiel. VKÕr lk. 117.

²⁴ Gr. RkÕrE III lk. 148.

tuses.²⁵ Niggoli vanasõnu, *incl.* käesolevat on tõenäoliselt kasutanud T. Kuusik oma «Keeletarga» koostamisel.²⁶ «Keeletarka» omakorda on kopeeritud kahel korral.²⁷ M. Aitsami koopiat Niggolist on kasutanud E. Normanni valimik.²⁸ Niggoli omast pisut erineva tõlke annab M. Tõnissoni «Rahva piibel»: *Hea siis kuugi valgus, kui päikest paistmas ei ole.*²⁹ A. Grenzstein on loonud lõppriimilise töötluse *Hää kuugi valgus ülevalt, / Kui päike kadund taeva alt,*³⁰ viimast on omakorda töödeldud J. Sandra.³¹ Lisaks nimetatule on veel 4 teksti,³² mis otseselt või kaudselt pärinevad mõnest muust vene keele õpikust, võib-olla aga on seotud lõppkokkuvõttes siiski Niggoliga. Taas ei ole ühtki autentset teksti.

(3) A. Grenzsteini «Saksa keele õpetaja» II esitab saksa vanasõna *Geh' nicht tiefer ins Wasser, als du schwimmen kannst* koos eestikeelse tõlkega.³³ Viimast on eesti vanasõnana Hurdale saatnud C. Berg (Rõn) ja H. Lensin (Pst).³⁴ Lensini koopiat on sattunud E. Normanni valimikku,³⁵ kust selle on omakorda kopeerinud A. Relli (Nõo).³⁶ Ilmselt Normanni järgi esitab teksti ka A. Saareste mõisteline sõnaraamat.³⁷ Lause olemasolu eesti traditsioonis ei tõenda ka siin miski.

Trükiste kaudu on meie käsikirjalistesse kogudesse jõudnud ka ladina, soome, prantsuse, türgi, hiina jt. rahvaste vanasõnade tõlkeid.

Kui nüüd kujutleda autentsusseikade suhtes küllalt naiivselt meelesstatud uurijat, võib eeldada üsnagi fantastilisi tulemusi näiteks kas või topograafilise leviku jälgimisel. Võidakse väita: nii naiivset uurijat ei leidu. Tõepoolest, suuremaid vääratusi eesti vanasõnade uurimisel ebaautentsuse probleemi ignoreerimise tõttu ei ole esile tuua. Kuid võib-olla ainult seetõttu, et ka suuremad uurimused sellelt alalt ise puuduvad. Vähemaid pretsedente võiks aga juba praegugi loetleda.

Pseudotekstide tekkimise teed ja põhjused pole ühesugused, tihti ka mitte kuigi selgelt eristatavad. Osa selliseid kopeeringuid pole üleskirjutajate poolt kunagi arhiivis saadatud, vaid nad on sinna hiljem ühel või teisel põhjusel sattunud. Üleskirjutajail on olnud kavatsus asutada isiklikke vanasõnakogusid, mille tarvis nad on kasutanud kõikvõimalikke allikaid; võib-olla on tehtud ära kirjutusi muul praktilisel ots-

²⁵ H II 7, 75 (14) < Vai — H. Masing (1889); H III 18, 386 (20) Vig — M. Aitsam (1894); H III 18, 532 (30) < Vig — T. Pulst (1894); H I 5, 431 (38) < Vil — A. Suurkask (1894); H IV 3, 207 (97) < Trv — H. Kallas (1889); E 764 (22) < Kre — A. Rüitel) > E 52676 (221) — M. J. Eisen (1912).

²⁶ Kuusik KT lk. 206.

²⁷ ERA II 118, 343 (217) < Jõh — õpil. (1934); ERA II 180, 336 (146) < Ote — A. Kroon (1938).

²⁸ Norm. lk. 232.

²⁹ Tõn. RP lk. 180.

³⁰ Gr. LS lk. 187 ja Gr. ELr II lk. 74.

³¹ H II 62, 337.

³² H I 5, 543 (23) < Vil — P. Pallu (1894); H III 25, 722 (5) < SJn — T. Kurresson (1896); E 8° 3, 19 (191) < Trt — M. J. Eisen (1925/6); ERA II 140, 398 (71) < Vän — E. Tammsoo (1936).

³³ Gr. SKO II lk. 37.

³⁴ H II 30, 733 (194) < Rõn — C. Berg (1889); H I 5, 356 (66) < Pst — H. Lensin (1895).

³⁵ Norm. lk. 54 ja 229.

³⁶ RKM II 92, 298 (93) < Nõo — A. Relli (1959).

³⁷ EKMS I v. 336 ja III v. 992.

tarbel. Selles alaliigis nimetagem (osa) J. Jungi, Fr. R. Kreutzwaldi, H. Leokese, J. Ruhsi kogusid.

Vahel on ilmselt tegemist olnud ebaselge ettekujutusega kogumisülesandest: trükistest kopeeriti tekste kas igaks juhuks või ka täiesti teadlikult, arvates selle vajaliku olevat, kusjuures on siiski tehtud selge vahe, mis on mis.

Nii leidub J. Sirulil (Trv) saadetis,³⁸ mille algusosa vanasõnad pärinevad ilmselt Tarvastu traditsioonist. Pärast 44. teksti tehtud märkus «Järgmised vanad sõnad on mõnest vanast kalendrist» vastab ka tõele (allikate tiitleid Sirul küll ei esita). 102. aruandes tänab Hurt saadetise eest ning lubab vastata isiklikus kirjas Siruli küsimustele vanavara korjamise ja trükkiaandmise kohta.

K. I. Haus (VMr) kirjutab oma 3. saadetise kohta lihtsameelse otsekoheusega: «Mitmed nendest vana-sõnadest olen raamatutest kokkukorjanud, keda sellepärast tarviliku arvasin olevat, et Teil kõiki raamatuid võimalik ei ole läbilugeda; siis ei või ma teada, kas nad kõik Eesti vanasõnad on. Palun võerad nendest maha-arvata.»³⁹ 20. aruandes Hurt lihtsalt tänab ilusa saadetise eest, märkusele tähelepanu osutamata.⁴⁰ Kas Haus sai ka isikliku kirja, pole teada. Harilikult on Hurt sellistel puhkudel küll kirjades põhjalikke juhtnööre andnud.

Suure osa koopiade puhul pole arusaadav, milline täpselt on olnud üleskirjutaja suhtumine oma tegevusse. Ühe või teise trükise otsene käeshoidmine võib olla selgesti konstateeritav, märgitud seda enamasti pole. Kopeeritud on igaviisi: küll järjest, küll valides; materjal võib olla hiljem järjestatud alfabeetiliselt, võib ka olla jäetud esialgsesse järjekorda; on tehtud tõlkeid kirjakeelest murdesse või ka (käsikirjast kopeerimisel) murdest kirjakeelde. Siiski on mõnikord võimalik teatud kõrvaltunnuste järgi eristada kirjanduse kasutamise kallakuid halvas või heas suunas.

Puhuti peab paraku arvama, et üleskirjutajal on oma tegevusest olnud üsna selge ettekujutus ning tegu on täiesti teadliku võltsinguga. Seda siis, kui saadetises ilmnevad püüded kopeerimist varjata või muud sihiliku petmise tunnused. Maskeerimiskahtlased nähud on näit. tekstide järjekorra muutmine alliktrükisega võrreldes, *incl.* alfabeetiline ümberjärjestamine või eri allikatest võetud üksuste esitamine läbisegi; samuti tõlked murdekeelde vm. sõnastuse varieerimine. Eriti halvaloomuliselt sümptomaatiline on aga olematute informantide loetlemine, olematute kogumisolukordade või -matkade kirjeldamine, viited kogumisraskustele, pateetilised sõnavõetud vanavarakogumise tähtsuse teemadel vms., mida aga kahjuks ka ette tuleb (H. Karro, D. Lepson, M. Priimets, A. Relli jt.).

Milline oli viimase fenomeni psühholoogiline taust? Võib-olla oli põhjuseks sügavalt ebaõige arusaamine oma ülesannetest, väärkäsitused isikliku eneseteostuse eesmärgi ja abinõude suhtes, soov iga hinna eest pälvida kogumistöö organiseerijate tähelepanu ja kiitust või hankida (kas

³⁸ H III 21, 425/32 (1–77) < Trv (1894).

³⁹ H IV 1, 258 (30. nov. 1888).

⁴⁰ Ol. nr. 51 (1888) (19. dets.).

või teenimatut) kuulsust ümbruse silmis; võib-olla lihtsalt üldinimlik kogumiskirg, mis tihti ei hooli sellest, mida ja milleks kokku kuhjata.

Materiaalse huvitatuse printsiip kui kõige mõistetavam ei tule igatahes peaaegu üldse arvesse. Folkloorikogumine on olnud algusest peale vabatahtlik ettevõtte, üleskutsed selleks adresseeritud eelkõige teadlikumale osale rahvast, statsionaarset tasumaksmist on välditud osalt juba põhimõtteliselt. Erandiks on S. Sommeri setu kogu, mis on loodud valdavalt just *tasulise* kogumistööga. Tasutud on ridade arvu järgi ning pahatihti on tagajärjeks olnud peatähelepanu suundumine folkloorilt eneselt *ridadele*. Niigi pikki ja kontamineeruvaid setu jutte on veelgi venitatud, kohtame ebatraditsioonilisi lauluimprovisatsioone, käekirjad on sageli püüdlikult hõredad jne. Ebaautentsed on ka mitmed siinsed vanasõnasaadetised, näit. A. Oinas-Tammeorg-Relli, N. Oina, F. Palootsa jt. üleskirjutuste hulgast. Õeldu ei püüa põrmugi vähendada Sommeri kogu kahtlematult suurt üldväärtust, vaid ainult veel kord tähelepanu juhtida sellele, et Hurda poolt algatatud mittetasuline, isetegevuslik kogumisprintsiip on end õigustanud ka eetilises mõttes.

Kuid saadetise kopeeringuks tunnistamine, väidetavate küsitlusobjektide olemasolu eitamine jms. nõuab äärmist ettevaatust ja põhjalikku kontrolli. On ilmne, et trükiallikate *otsene* kasutamine on mõnel juhul toimunud mitte *kopeerivas*, vaid *meenutavas* vormis: trükis on olnud kas (a) meenutustoeks endale või (b) küsitluskavaks teistelt inimestelt kogumisel. Raamatu vahendus on neilgi kordadel harilikult märkimata jäetud. Meenutamismeetodi a-juhte oletame näit. mõnede H. Laipmanni (Vig), J. Poolakessi (Räp), G. Wöhrmanni (Plt) ning — b-juhte — A. Källo (Lüg) saadetiste puhul. Meetod pole iseenesest lubamatut, kuid näib rakendamisel tekitavat mõnikord komplikatsioone. Iseenda küsitlemisel ei ole suudetud alati vahet teha, kas seda või teist üksust on tõesti suulises esituses *kuuldud*, või on seda kuskilt *loetud*, või ainult *näib*, et fraas on tuttav, või on see tuttav pisut erineval kujul, kuid meenutaja laseb end *mõjustada* trükise autoriteetsest sõnastusest. Õeldu kehtib ka teise isiku küsitlemise kohta, eriti kui küsitletavale terviklikud laused ette öeldakse. Nõrgema vastupanuga objektilt võidakse sel juhul üles kirjutada mida tahes, ilma et ütleja vastavaid üksusi üldse tunneks.

* Ebaautentsuse teiseks põhivormiks on *üleskirjutajate endi individuaallooming* vanasõnapärases või aforistlikus maneeris. Kopeerimisega võrreldes esineb viimast märksa vähem. Kõnealuse oma loominguga lättes ja eeskujud pole tihti provisoorse vaatlusega määratavad. Vanasõnatraditsiooni poolt vaadatuna võib siin leida kõikvõimalikke varjundeid kahe äärmuse vahel: (a) liiga kauged või liiga vabad eriarendused traditsiooniliste tüüpide baasil; (b) laused, mis õieti mingi määravama tunnuse poolest teadaolevaile vanasõnadele ei sarnane.

Individuaalloomingu eristamisel vanasõnadest tekib seega kaks peaprobleemi: (1) mis on kauge traditsiooniline arendus tüübist, mis oma looming, (2) mis on üheainsa variandiga esindatud tüüp, mis omaloo-

ming? Vahel saame neid eristada juba stiilitunnuste alusel. Mõnevõrra annab tugipunkte ka järgmine tendents: suurem osa omaloomingulisi arendeid ja individuaalüksusi langeb selle suuna tunnuslike suurviljelejate arvele. Seega, kui üleskirjutajal on ilmseid kalduvusi omaloominguks, oleme õigustatud suhtuma tema tekstidesse küsitavail puhkudel rangemini, ning vastupidi. Silmapaistvalt omaloomingulise tendentsiga üleskirjutajad on kõigepealt M. J. Eisen, Aug. Krikmann (VN_g v. Rkv), J. Sandra (Vas v. Se) ja J. P. Sõggel (Saa v. Hls), aga ka A. Schultz (Koe), E. Siil (TMr) jt.

Toome näiteid omaloomingulisest aforistikast ning osutame nende sarnasusele folkloorsete vanasõnadega, traditsiooniliste sõnaühendite esinemisele neis jms.

(1) *Koh pallo kokke kuuh, sääi lahemb lake* (Sandra): võib-olla kompilatsioon vanasõnadest *Hulk kokki rikuvad supi ära* ja *Mida rohkem koeri koos, seda vedelam lake*.

(2) *Mõistlik mõistab, arukas annab järele* (Sõggel): võib olla arend vanasõnade *Mõistlik mõistab, arukas saab aru* ja *Targem annab järele* baasil.

(3) *Tööd tühjas talus, hoolt eluhoones* (Eisen): lähtub ilmselt Kuusalu vanasõnast *Tööd tühjas talus, hoolt hoonus elus*.

(4) *Parem kooruge poues kui tühi ait oues* (Krikmann): levinud lausestruktuur *Parem — kui, incl. Parema kooruke kodus kui võileib võõrsil*; traditsiooniline on ka riimipaar *poue(s) — õue(s)*.

(5) *Lahja leem paneb seelikuile lühikesed paulad ja püksidele pikkad pöörad* (Krikmann): traditsioonilised on algriimipaarid *lahja leem* ja *pikad püksid*, p-alliteratsioon üle kuhjatud.

(6) *Lese ja vaiselapse pisarist kasvavade vahest kullerkupud ja jaaniläiläid vällä* (Krikmann): tuntud on pisaraist väljakasvamise kujutelm, paar *kullerkupud — jaanililled* lähtub kirjandusest — vrd. *Kullerkupud, jaanililled / eide haua õitsegu*.

Huvitavalt diferentse autentsuspildiga on varasemate suursõnagujate üleskirjutused. On tunnuslik, et laitmatult autentsete (ja üldsegi «väiksemate») suursõnagujate (G. Seen, O. Kallas ja M. Ostrov, Joosep Hurt) vanasõnakorjandused ei ole eriti ulatuslikud. Seevastu «suurimate» suursõnagujate J. Sandra, J. P. Sõggeli, H. A. Schultzi ning A. Suurkase pärand on ka lühivormide poolest väga küllane (mõned Sandra saadetised sisaldavad tuhandeid vanasõna- ja kõnekäänutekste). Reeglina on selliste gigantsaadetiste ja -saatjate autentsuskvaliteet väga kõikuv. Kogusummas leidub neil ühes või teises proportsioonis: (a) täiesti autentset materjali; (b) individuaalarendusi vanasõnatraditsiooni baasil (eriti Sõggelil ja Sandral); (c) kopeeringuid trükistest (Suurkasel ka teiste sõnagujate käsikirjadest); (d) murdetõlkeid ja individuaalteisendusi kirjanduse baasil (eriti Sandral); (e) täiesti algupärast omaloomingut (eriti Sõggelil ja Schultzil). Sama üksust on tihtipeale saadetud 4–5 korral, kord omaenda algkäsikirjast kopeerides, kord meenutamisi. Eriti hilisemais saadetistes paikneb autentne aines seetõttu täiesti läbisegi igat liiki

arendustega, mis teeb autentsuskontrolli raskeks ja selle tulemused küsitavaks. Juhte, kus autentsed tekstid on saadetistes läbisegi koopiatega, tuleb ette ka vähemproduktiivsetel saatjatel.

Trükisõna järjest suurenevas mõjuväljas on olnud mitte üksi vanasõnade kogumine (ebaautentsete kopeeringute näol), vaid ka paröömiline traditsioon ise. Mingi õpetliku vms. lause sagedane kordumine kirjanduses (eriti näit. õpikuis) on võinud põhjustada üksuse meelde jäämist, tuntukssaamist ja lõpuks suulist käibimist ehk nn. sekundaartraditsiooni. Nähtus on tuttav ka teistes liikides (naljandid, lõppriimilised laulud) ning suhtumine sellesse (kas folkloor või kirjandus) on põhjustanud rohkesti diskussioone.

Koostajate seisukohad kirjandusliku algupäraga tekstide suhtes on töö kestel muutunud. Esialgu oli kavatsus esitada ainult vaieldamatult pärisfolkloorsed, n.-ö. klassikalised vanasõnad. Selekteerimisel tekkis aga rohkesti komplikatsioone, mistõttu on lõpuks jõutud järgmise seisukohani. Me esitame ka teadaoleva või arvatava kirjandusliku algupäraga üksused (mõttesalmid, sententsid, lentsõnad jms.), mis vastavad vähemalt ühele alltoetletud tingimusest: (1) nendest on olemas autentseks peetavaid üleskirjutusi; (2) nad esinevad mõnes suuremas trükitud vanasõnaväljaandes; (3) nad esinevad silmapaistvalt rohkesti tarbekirjanduses või perioodikas. (Variantideks on loetud mõistagi ainult kindlamalt ehtsaid üleskirjutusi; kui need puuduvad, on kirjutatud variantide arvuks «?».)

Mõttesalmide, sententside, lentsõnade jms. arvestamise kasuks toodagu järgmised argumendid. Nende lähedust vanasõnadele on korduvalt konstateeritud, samuti kui seda, et nad võivad aja jooksul traditsioonilisteks muutuda. Ka eesti ainek näitab, et mitmed mõttesalmid (eelkõige A. Grenzsteini omad), lühitsitaadid (eelkõige «Kalevipojast») jms. on saanud vaieldamatult üldtuntuks ning omandanud suulise käibe ja vanasõnapärase kasutuse: neid teab tänapäeval peaaegu iga eesti keelt kõneleja, nad tulevad ette laitmatu mainega üleskirjutajate kogudes ja seisavad seal tihtipeale kõrvuti teiste vanasõnadega. Kirjandusloomingu ja folkloori suhted pole vaadeldavaski piirkonnas alati igavalt ühesuunalised. Teame, et «Kalevipoeg» sisaldab külluses otsetsitaate ja töötlusi folkloorist, et Grenzsteini paljud mõttesalmid on ise nimelt rahvapäraste vanasõnade ümbersõnastused. Edaspidi võisid rahvapärased ja töödeldud sõnastuskujud seguneda, nii et tänapäeval on mõnikord juba üsna raske otsustada, mis on esialgne, mis sekundaarne. Ainuüksi klassikalise ainekü arvestamine eeldaks ka rahvaehtsaist tüüpidest mitteklassikaliste kujude väljajätmist. Viimased võivad olla küll hilisaegsed ja kirjandusest mõjustatud, kuid tekstide saamisviisi poolest täiesti ehtsad.

Eriti markantne on kirjanduse mõju meie sajandi folklooris. Püüame lühidalt kirjeldada kaasaegset vanasõnaolukorda, eelkõige autentsusseiku silmas pidades.

Kogumistöö s säilib või suureneb veelgi üleskirjutuste ehtsuse diferents. Kogumistöö raskuskese läheb 20. sajandil üksikisikuilt riiklikele institutsioonidele. 1927. a. loodud Eesti Rahvaluule Arhiivist saab

1940. a. Riikliku Kirjandusmuuseumi, praeguse ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakond. Need institutsioonid koondavad enda kätte seni kogutud suured erakogud ja loovad peaaegu täiesti uue koosseisuga korrespondentide võrgu ning mitmeid uusi juhendamismorme: küsitluskavad, seminarid, konverentsid jne. Kaasatöötamist jätkavad mõned endised hea tasemega kogujad (J. Kala, J. Reepärg jt.). Kerkib esile rida uusi väga kõrge tasemega kohalikke kogujaid (vanasõnade osas näit. V. Eenveer (Kul), M. Mäesalu (Hää), T. ja S. Saar (Khn), A. Samet (Kul), A. Toomessalu (Sa) jt.), kellest osa töötab kaasa tänapäevani. Süstemaatiliselt koguvad kutselised folkloristid ja lingvistid, üliõpilased, stipendiaadid (vanasõna osas näit. eriti E. Ennist, H. Keem, E. Kirss, V. Pino, A. Sang, S. Tanning, R. Viidalepp, P. Voolaine jt.). Viimaste materjal on eranditult autentne, täiuslikult kommenteeritud. Uleskirjutused tehakse enamasti mitte iseenda mälu järgi, vaid teiste küsitlemisel või tegelikult pruugist.

Ent teiselt poolt jätkub ebaautentse ainese laekumine mõne endise saatja poolt ning eriti 1930-ndail aastail lisandub uusi silmapaistvalt aktiivseid ebaehtsa materjali tootjaid: A. Hiimägi (Kul, Mar), D. Lepson (Räp), A. Oinas-Tammeorg-Relli (Se, Kam), M. Priimets (Vig, VMr), E. Tammsoo (Vän) jt. Küsitluskavad ja juurdetulnud publikatsioonid lähevad käiku kopeerimisallikatena (Lepson, Hiimägi, Tammsoo). Paiguti küsitavate tulemustega on kasutatud trükiallikaid meenutamiseks (H. Virkus) või objektide küsitlemiseks (A. Källo). Küsitlusmetoodikas on vääratusi isegi kutselistel folkloristidel (H. Nõu). Laialdaselt tõmmatakse ERA päevil ja varemgi folkloori kogumisele kaasa kooliõpilasi (W. Andersoni ülemaalise haardega aktsioonid; suuremad kogud Pagarist, Paldiskist, Vändrast, Pärnust, Hallistest, Tartust, Otepäält jm.), mida vähemalt vanasõnade osas ei saa õnnestunuks pidada, sest tagajärjeks on tuhanded uued ebaautentsed tekstid. Väga vähe kohtame siin head kohalikku traditsiooni (enam ehk Vändra majandusgümnaasiumi, Araku, Viinistu õpilastel). Üldpildis domineerib õpikutes ringlev repertuaar (kas sealt meelde jäetud või otseselt kopeeritud), kulunuimad stereotüüpfraasid — väga vähe iva, väga palju ballasti.⁴¹ Omaaegsete vulgaarsotsioloogiliste seisukohtade mõjul rahvaluuleteaduses püüdsid folkloristid iga hinna eest leida kaasajal folkloori õitselepuhkemist. Nõukogulike uustekkeliste vanasõnadena on ajalehtedest noteeritud hüüdlauseid, vanasõnataolisi pealkirju jms., mis suulises käibes ei esine. Seda laadi eksimustest on mõjustatud ka «Eesti rahvaluule ülevaade».⁴²

Tegelikult ilmneb tänapäevase vanasõna traditsiooni juures

⁴¹ Ettenägelikult on Jakob Hurt oma 54. aruandes kirjutanud: «Kes peab vanavara korjama? Kes võib seda teha? Mitte lapsed, ka koolilapsed mitte. Lapsel ei ole veel täit arusaamise ja vahetegemise vaimu [— — —]. Vanavara võib koguda ja kirja panna üksnes täie mõistusega inimene, kes lapsepõlvest välja astunud, omal jalal eluteed käib, okkaid ja õisi lahutada oskab ja viimaks kõige eest vastata, mis ta teeb ehk kirjutab.»

⁴² Eesti rahvaluule ülevaade. Toim. R. Viidalepp, Tallinn 1959, lk. 482. Samalaadsele puudustele on osutanud L. V. Домановский — vt. Русский фольклор Великой Отечественной войны. М.—Л. 1964, lk. 240—246.

meie folkloorikogumisele üldiselooslik vastuolu: kuni oli rikkalik folkloor, polnud kogujaid — kui ilmusid kogujad, hakkas kaduma folkloor ise. Peab arvama, et möödunud sajandi kogumisaktsioonid algasid 12. tunnil. Vanema vanasõnakihistuse kadu on kiirenenud eriti pärast I maailmasõda. Sõjaaegne aastatepikkune kogumistühik tõstab erinevused ainekis *ante quem* ja *post quem* iseäranis järsult esile. Vanasõna pole tänaseks küll sedavõrd kadunud nagu regilaul, nõidussõna või muinasjutt, kuid ta on kängunud ja kirjanduslikest mõjustest äärmiselt läbi imbunud. Toodagu lähemaid tunnuseid. (1) Kalevala-värsiline, algriimile ja parallelismile tuginev looming — nii nagu rahvalaulus, nii ka vanasõnades ja mujal — on oma aja ära elanud ning kadunud või kadumas. (2) On tekkinud uueaegne, kirjanduslikele mõju-
dele väga aldis, lõppriimile orienteeruv stiilitraditsioon. (3) Käibele jäänud või veel mäletatavategi vanasõnatüüpide arv on kokku kuivanud. (4) Säilinud üksused on enamasti ülemaaliselt tuntud, lokaalsed erijooned kaovad. (5) Sõnastus on kanoniseerunud, variaablus on peamiselt mitteloomingulise iseloomuga. (6) Vanasõna ilmutab lühenemistendentsi. (7) Kirjanduse mõjul toimuvad mitmesugused integratsioonid. Tuhmuvad vahed (a) autentsuse ja ebaautentsuse vahel — traditsioon ise küllastub ebaautentsete fraaside ja elementidega; (b) suulise ja kirjaliku kunsti-
loomingu vahel — folkloorseid tekste hakatakse läbisegi kirjanduslikega (laulud, nn. albumisalmid) säilitama ja levitama üleskirjutatud kujul; (c) eri folklooriliikide vahel — kohtame rohkesti lühivormilisi üksusi, mille liigiline kuuluvus ja funktsioon on umbmäärased.

1.2. Vanasõna või muu folkloor: suhted teiste liikidega

Liikidevaheliste suhete problemaatika on omaette laialdane, huvitav ja keerukas. Väljaande juures oleme saanud sellega tegelda ainult niipalju, et tõmmata empiirilisel tasemel võimalikult mõistlik piir vanasõna ja mittevanasõna vahele ning viidata sarnase või kattuva sõnastusega vormelitele teistes liikides. Küsitavail puhkudel oleme enamasti juhindunud põhimõttest «pigem võtta kui jätta».

Vanasõna all mõistetakse traditsioonilist poeetilise vormiga lause-
terviklikku lühiütlust, mis on hinnangulise, õpetliku ja üldistava sisuga. Vanasõnal on suuremal või vähemal määral seoseid peaaegu kõikide teiste rahvaluuleliikidega. Kõige üldisemas plaanis põhinevad vanasõna ja teiste folkloorižanride kokkupuuted mitmesugustel žanridevahelistel püsivatel sõnaühenditel ja samadel poeetilistel kujundusvõtetel. Tänapäeva folkloristi käsutuses olevate tekstide puhul saab andja ja vastuvõtja üle otsustada igal üksikul juhul eraldi ning sedagi tihti alles pärast süvenenud uurimist. Selle probleemi lahendamine ei kuulu käesoleva väljaande eesmärkide hulka.

Eesti vanasõna kokkupuuted folkloori teiste liikidega on väga erineva sagedusega. Ootuspäraselt palju pakub võrdlusmaterjali kõnekäänureper-

tuaar, tunduvalt vähem regivärsid ja rahvajutud, veelgi napimalt on otse-seid kokkupuuteid mõistatuse, loitsu ja uuema lauluga.

1. *V a n a s õ n a* ja *k õ n e k ä ä n u* kontaktid põhinevad arvukatel püsivatel sõnaühenditel ja kujunditel, samadel kunstilistel kujundusvõtetel. Üldorientiirideks nende liikide eristamisel on vanasõnadele tunnusliku üldistuse olemasolu ja suhteline iseseisvus konteksti suhtes, samal ajal kui kontekstist otseselt sõltuva kõnekäänuga iseloomustatakse konkreetseid olukordi. Muidugi ringleb ka vanasõna elavas käibes koos kaugema kontekstiga ning kõnekäändki võib mõnikord olla süntaktiliselt terviklik lause. Enamasti pole raskusi vanasõna ja kõnekäänu eristamisel isegi siis, kui ka kujundiplaanis on vanasõna- ja kõnekäänutekstide kattumine peaaegu maksimaalne. Näiteks:

- (1) a) *Kes kodoväüs taht minnä, tol olgu hobõsõ kannahtus ja jänesse jala* (Räp) — vs;
 b) *Täl olgu hobõsõ kannahtus ja jänesse jala* (Räp) — kk koduväi kohta;
- (2) a) *Hullu karjatse kanikas süüakse ikka ära* (Hls) — vs;
 b) *Nenda süüakse hullu karjatse kanikas* (Saa) — kk;
 c) *Sedaviisi süüakse ikka va rumala karjatse kannikas* (VNg) — kk;
- (3) a) *Rikka tõbi ja vaese õlu on kuulsad* (Trv) — vs;
 b) *Kuulus nagu rikka tõbi* (Kuu) — kk.

Siin toetub võrdluskõnekäänd väga laialt tuntud vanasõnale. Ette tuleb ka vastupidist nähtust, kus populaarse kõnekäänu kõrval esineb üsna haruldasi vanasõnavormilisi fraase, näit.:

- (4) a) *Nagu tuli toores puus* (Kad) — kk;
 b) *Tuli ei põle toores puus* (Tt) — vs.

Juhul, kui laiemalt tuntud kõnekäänd esineb vanasõna koosseisus, arvestame teksti ikka vanasõnana, näit.:

- (5) a) *Kus kuradit seinä peale maalitakse, seal ta ka ise on* (VMr),
 b) *Anna asi teise kätte, vahi ise läbi viie sõrme* (JJn).

Problemaatilisi juhte on vanasõna ja kõnekäänu piiril palju. Eriti kriitilised on neist järgmised.

(1) Elliptilised laused, mis on määramata süntaksiga, võimaldades eri tõlgendusi: (a) implikatiivne seos ees- ja järelkomponendi vahel — vanasõna; (b) kõnekäänuline vastandlikel sõnapaaridel põhinev valmisdetail. Näit. *Kel libe keel, sel tige meel* (Pöi) — vanasõna; *Libe keel ja tige meel* (Krk) — ilmselt pigem kõnekäänd («*Tal on ...*»), aga võib-olla ka vanasõna (vrd. *Rikka haigus ja kehva õlut* (Sim), kus on *eo ipso* juurdemõeldav «on kuulsad» või ka «need on samaväärsed», haruldased); *Libe keel — tige meel* (Vll) — maksimaalne ellips, mis võimaldab väljendada niihästi üldistust kui ka konkreetse üksiksituatsiooni iseloomustust.

(2) Keeld- või käsklauseid (ainsuse 2. isik üldse), mis võivad tähistada: (a) vanasõnalist üldistavat hoiatust, keeldu vms., aga ka (b) kõnekäänulist konkreetse situatsiooni iseloomustust. Näit. *Kes püüve lätt püüdma, kaotas kanaki käest ära* (Ote) — vanasõna, üldistav otsustus; *Ära mine püve püüdma, kaotad kana kätte ära* (Krk), *Mine püvi püüdma, kaotet*

kanagi käest (Hel), *Läät, poig, püvve püüdmä, kaotat uma kana* (Lut) — vahevormid, üldistus mõeldav; *Vot sullõ: lätsi püvve püüdma, kaodi kanagi är'* (Se) — kindlasti kõnekäänd.

(3) Konstateeringud ainsuse või mitmuse 3. isikus (peamiselt lihtlause-tes) võimaldavad mitmesugust interpreteerimist. Näit. *Omad vitsad peksavad valusasti* (Tür) — vanasõna; *Omad vitsad peksavad* (VN_g) — vahevorm, ühtlasi lühim võimalik sõnastus, võib tähendada (a) üldistust — mõeldakse juurde «Küll...», «...ikka» vms., (b) parastavat konstateeringut. Või *Kui oled süünd, sis ära salga* (SJ_n) — ilmselt vanasõna, *Hunt süüb ja salgab* (Kod) — ka vist vanasõna; *Ise süüb ja salgab* (Kuu) — kõnekäänd, etteheitev konstateering; *See just nagu susi, sööb ja salgab* (Kuu) — kõnekäänd, võrdlus. Väljaandes on esitatud laused, mille vanasõnaline iseseisvus (üldistuse olemasolu) on vähegi kujutletav. Väljajäetavate kõnekäänuliste tekstide kohta on toodud võrdlevalt näiteid. Kui põhiline esinemus on kõnekäänuline, on esitatud ainult vanasõnalised tekstid ja tehtud vastav märkus.

2. Vanasõna ja regilaulu piirialalt on esitatud üksused, mis esinevad originaalkogudes vanasõnade hulgas või on varustatud üleskirjutaja märkusega liigi kohta ja pole pikemad kui 4 värsirida. Enamasti on siin täiesti ilmne, et andjaks pooleks on laul. Vanasõna kui kauem aktiivses käibes püsinud folkloorižanr kannab traditsioonis edasi ka varem käibelt kadunud regilaulu iseseisvunud ja uue funktsiooni omandanud osi. Vanasõnažanrile on lähedasemad ning seetõttu ka altimad iseseisvuma didaktikat sisaldavad värsid (eriti õpetuslauludest). Regivärsist pudenenud fraasidest on vanasõnadena kõige populaarsemad *Uni ei anna uuta kuube, / magamine maani särki*; *Kured lähvad — kurjad ilmad, / haned lähvad — hall taga, / luiged lähvad — lumi taga*; *Tühi toob tüli majasse* jt. Sellistel juhtudel viitame vastavatele laulutüüpidele (kui võimalik, siis trükitud lauluväljaannete vahendusel). Viiteid regilauludele on suhteliselt palju (üle 250), hoopis vähem on kokkupuuteid uuema lauluga.

3. Vanasõna ja rahvajutt. Käesolev väljaanne ei sisalda kontekstidest pärinevaid näiteid, vaid ainult spetsiaalüleskirjutusi. Seetõttu ei esitata põhimaterjali hulgas ka jutuvormeleid isegi sel juhul, kui need mõne vanasõnaga sõna-sõnalt kattuksid. Küll viidatakse iga analoogia puhul vastavale jututüübile, kui on tegemist tüübikindla vormeliga (mitte vanasõna juhusliku kasutamisega jututekstis, kuigi mõned jutustajad põimivad vanasõnu meelsasti mis tahes teksti). Nii näiteks on viidatud vanasõna *Mulluse naeru peale tuleb nutt* puhul mõistatusmuinasjutule AaTh 921, vanasõna *Kui teed hea maha, pane parem ümber* on võrreldud tüübiga AaTh 923 (*Isa teeb heale paremat ümber*) samast muinasjuturühmast, fraas *Tiks täna, tiks homme, küll suur tükk ikka väheneb* on kasutusel vanasõnana, kuid ka kui tüübikindel vormel muinasjutus AaTh 843*. Vanasõnu *Kingitud hobuse suhu ei vaadata, Ennem vats rebenegu, kui hüva rooga üle jääb, Kui on pühad, siis olgu pühad* jpt. on võrreldud vastavate naljanditüüpidega. On viidatud ka ühistele motiividele,

mis esinevad nii vanasõnas kui ka rahvajutus, näit. AaTh 1180 *sõelaga vee kandmise* motiiv, tüübis AaTh 1037 *seaniitmise* motiiv, tüübis AaTh 1384 *ilma soojaks kütmise* motiiv jne.

4. *Vanasõna ja uskumuslikud teated, rahvakalender.* Vahetegemine on siin tihti üsna raske ning suvaline, sest uskumuslike (eriti kalendriliste) vanasõnade vorm on tugeva eripäraga. Nende sõnastus on suhteliselt vabam ning varieeruvam kui vanasõnarepertuaari teistes osades. Teiselt poolt sisaldavad ka uskumuslikud teated püsivaid sõnaühendeid, mis pole aga veel päriselt vanasõna vormi saanud. Samasisulistest tekstidest on esitatud käesolevas publikatsioonis niisugused üksused, kus on märgatav mingite poeetiliste vormitunnuste esinemine, näit. (a) lakooniline lause, organiseeritud rütm, eufoonia või (b) vähemalt mingi metafoorse kujundi olemasolu, näit. näiliselt täpsete kriteeriumide, ajavahemike, arvude jms. kasutamine kujundlikus tähenduses (hüperboolina, litootesena vm.). Nii on vanasõnadeks loetud veel sellised laused, nagu *Kui seitsmevennaste pääval vihma sadas pääv otsa, siis pidi seitse nädalid ühtepuhku vihma sadama, aga kui sel pääva[l] niigi palju kuiva ilma oli, et mees hobuse selga võis karata, siis võis veel ikka kuiva ilmasid loota* (Plt); *Kui küündlapäeva aeal härg lohust juua saab, siis ei saa kukk maarjapäeval rästa alt* (Hls ja Krk); *Sajab madiksepäeval [— — —] lund, et õlekõrre kinni katab, siis peab pool lund veel sadamata olema* (Hlj) jts.

5. *Vanasõna ja looduskõnelus.* Vanasõnadena võib käsitada ka mõningaid õpetliku sisuga looduskõnelusi; sellised ütelnud-vormilised laused annavad mõnikord ka puhtvanasõnalisi teisendeid. Näit. külviõpetusi: *Rukis tuleb külvata kolm päeva enne pärtlipäeva või kolm päeva pärast pärtlipäeva [— — —], sest Pärtel on ütelnud: «Mulle vasta silmi ei tohi loopida»* (Sim); *Kapsas on ütelnud, et istutamise juures temale kaks niksu peale lüüakse ja keetmise juures pool toopi vett peale valatakse; ja nii sõredasti istutada, et lammastallega igapäeva vahele magama sünnib* (Lai) — *Istuta kapsast, et lammastallega kahe tallega vahele magama sünnib* (Rak); *Oder ütelnud ennemuiste: «Mind ei pia lietuha ega poriauku tehtama, vaid paraja mua sisse»* (Ksi) — *Rugi tuhka, oder soppa* (Kaa).

6. *Vanasõna ja mõistatuse kokkupuuted* piirduvad mõnekümne tüübiga. Näiteks: mõistatused *Üheksa mehe mõistus, ühe mehe jõud?* (Hunt) (Khk), *Ühe mehe mõistus, üheksa mehe jõud?* (Karu) (Rei); vanasõna *Karul on üheksa mehe ramu, aga ühe mehe meel, aga hundil on ühe mehe ramu ja üheksa mehe meel* (Rak) või *Sööda kui venda, siu kui varast?* (Hobune) (VMr) — *Hobõst kõüdä' ku varast ja söödä' ku velle* (Urv).

7. *Vanasõna ja nõidussõna* paralleelid on vähesed (nii regi- väärsiliste kui ka teiste nõidussõnadega). Näiteks on võrreldud vastava vanasõnatüübiga vihtlemissõnades ettetulevat fraasi *Kuda tibu, nõnda ter- vis, kuda arst, nõnda abi* (Rak); vanasõnaga *Koer tuleb koju, kutsikas kõrvas* on võrreldud sõnumishaiguse vastu pruugitud loitsu *Koer koju,*

kolm kutsikat kõrvas (ERIA III:3 nr. 7002) ja piimasse siginevate usside tõrjeks kasutatud loitsu *Koer kodu, kutsikas kõrvas* (Kuu).

8. Paralleelid mitme eri liigiga, harilikult kõnekäänulise tuumkujundi kaudu. Näit. (1) sõnapaariline tuum *hobustega — härгада* (s. t. kiiresti — aeglaselt) mõistatuses *Hobustega tuleb, härгада läheb?* (Haigus), vanasõnas *Haigus tuleb hobustega, läheb ära härгада*, kõhuvalusõnades *Hobustega tulgu, härгада mingu*; (2) metonüümiline tuum *ree rasv* (s. t. lumi) vanasõnas (autentsus mõneti küsitav) *Ennejõulune lumi on kui rasv reele*, mõistatuses *Kahte asja poodis müüa ei ole: reerasva ja naiste range?* (Lund ja kaalpuid) (Phl), naljandis «Talumees küsib poest reerasva» (Jür); (3) vanasõna *Abi aiast, vari võrgust* tuleb ette loitsutüübis «Naba paika» ja muinasjutus vormelina.

1.3. Valik tüübi tasemel: a) relikted ja b) üheainsa variandiga esindatud vanasõnad

Käesolev väljaanne oli algusest peale kavandatud kogu eesti vanasõnamaterjali hõlmavana. Sellest hoolimata võib kerkida valikuprobleem ka täiesti autentse ainese puhul. Siin vajavad lähemat kommentaari eelkõige maailmavaateliselt (sotsiaalse või/ja kõlbelise hoiaku poolest) iganenud ütlused ja üheainsa tekstiga esindatud vanasõnatüübid.

Koostajad on arvamisel, et seda laadi väljaanne nagu käesolev peaks muude aspektide kõrval andma võimalusi ka vanasõnade semantiliste ja maailmavaateliste probleemide uurimiseks. On täiesti ilmne — ja seda on nõukogude folkloristikas ka korduvalt rõhutatud⁴³ —, et pole võimalik saada adekvaatset ettekujutust mõne rahva vanasõnarepertuaari maailmavaatelisest põhisuunitlusest või temaatilisest koostisestki, kui uurija kasutab selleks suvaliselt (veel halvem: tendentslikult) valitud materjali. Ainuõige on nende küsimusseadete puhul võtta vaatluse alla kogu olemasolev paröömiline aines tervikuna.

Kuna mingi rahva vanasõnarepertuaaris nähtuva maailmavaate korrektne kirjeldamine eeldab selle repertuaari süsteemset semantilist kirjeldamist, mis juba omakorda põrkub reale tõsistele raskustele (vrd. ka lk. 62—65 järgnevas), siis pole seni ette tuua ühtki metoodiliselt rahuldavat monograafilist käsitlust mõne rahva paröömilise maailmapildi kohta. Kuid juba provisoornegi sissevaade mis tahes rahva vanasõnarepertuaarisse näitab, et siin kajastub ulatuslikult folkloorsele maailma-

⁴³ Vt. näit. Т. М. Акимов, Семинарий по народному поэтическому творчеству. Саратов 1959, lk. 155; Р. И. Музафаров, Татарские народные пословицы. О пословицах крымских татар. Казань 1959, lk. 3; А. Назаревич, Жизнь народа в его метком, крылатом слове. Наблюдения собирателя. [Sissejuhatav kirjutis rmt-ule:] Отобранное по крупницам из дагестанской коллекции пословиц и поговорок. Махачкала 1958, lk. 19; К. Т. Самородов, Мордовские пословицы и присловья. Саранск 1968, lk. 5; vrd. ka В. И. Чичеров, Сборник Владимира Даля «Пословицы русского народа». [Sissejuhatav kirjutis rmt-ule:] В. Даль, Пословицы русского народа. М. 1957, lk. IX

vaatele üldomane arhaism ning vastuolulisus. Juhime tähelepanu mõningaile sotsiaal-ajaloolistele seikadele, mis nähtavasti on oluliselt mõjustanud vanasõnatraditsiooni maailmavaatelise põhilaadi kujunemist.

Vanasõnad kujutavad endast peamiselt orjandusliku ja feodalismi-perioodi sotsiaalsete olude peegeldust varatute ja ekspluateeritavate klasside teadvuses. (Eesti vanasõnarepertuaar sel kujul, nagu ta meieni on jõudnud, peegeldab eeskätt feodaalse talupoegkonna teadvust.) Selleaegne tootlike jõudude arengutase oli väga madal ning vastavalt ka inimrumaluse nivoo tänapäevasest märksa kõrgem. Inimestevaheliste interaktsioonide arv oli piiratud ning ühiskonna ja inimtegevuse struktureerituse (näit. integratsiooni- ja diferentsiatsiooni-) aste praegusest märksa madalam. Inimese vaimse tegevuse seos igapäevase praktikaga on varasemal ajajärkudel olnud märksa otsesem, vastavalt märksa ähmasem ka vahetegemine teadmiste pragmaatilise ja puhtgnoseoloogilise väärtuse vahel ning argise ja teoreetilise maailmavaate vahel üldse. Ka polnud sotsiaalne teadvus jagunenud nii väljaarenenud spetsiifikaga vormideks, nagu me neid kaasajal kujutleme; ajalugu pakub hulganisti näiteid kultuuritekstidest, mille kohta on raske öelda, kas nad kuuluvad teaduse, religiooni või poeesia valdkonda. Need iseärasused sotsiaalse progressi «fülogeneesis» kajastuvad suuresti folkloori, sealhulgas vanasõnažanri «ontogeneesis».

Üks silmatorkavamaid tunnusjooni, mis ilmneb igas vähegi ulatuslikumas vanasõnakorpuses (näit. kui vaadelda sünkroonilist lõiget mõne rahva repertuaarist), on üksteisele vasturääkivate väidete, hinnangute ja imperatiivide rohkus. Nende vastuolude algallikaks on muidugi igapäevane elupraktika ise, mis valikut võimaldavaid või nõudvaid probleemisituatsioone igal sammul välja pakub. Edasi võimaldasid vastuoksuste sugenemist paröömilisse repertuaari ja jätkuvat edasielamist vanasõnatraditsiooni sellised omavahel tugevasti korreleeritud tunnused, nagu empirism, argisus, iseseisvus ja difuussus. Vanasõna on nii geneesi, käibimisviisi kui ka funktsioonide poolest aheldatud konkreetse, argise elupraktika külge. Igapäevast elu vaadeldes tuletab ta oma väited ja järeldused, sellest samast igapäevasest elust võtab ta omad allegooriad, ta aktualiseerub igapäevases kõnes, olles ajendatud igapäevase elu situatsioonidest; sama vahetult ja otseselt, nagu ta elupraktikast välja kasvab, suunab ta oma didaktika sellele argisele praktikale taas tagasi. Vanasõna on argise teadvuse väljendajaks, argine teadvus aga võib probleemsituatsioonidele pakkuda kirevalt erinevaid ja üksteisele vastukäivaid lahendusi (põhjendusi, prognoose, hinnanguid, soovitusi jne.), vastavalt eri inimeste sotsiaalsele kogemusele, psüühilistele iseärasustele jms. Aforismi vormistav üksikisik võib muidugi silmas pidada ka mõne teoreetilise õpetuse (näit. eetika, religiooni) apologeesi või illustreerimist, folkloorse traditsiooni osaks ei saa see ütlus aga enne, kui ta on traditsioonikandjate argise teadvuse poolt kontrollitud ning leitud sisult või/ja vormilt huvipakkuv ja tarvitamiskõlbulik olevat. Seega kujuneb mis tahes sünkroonilisest vanasõnarepertuaarist loomulikus korras

maailmavaateliselt iseseisvate repliikide kogum. [Ajalooline kogemus juhib mõtteid selles suunas, et vanasõnadel näibki olevat olnud sotsiaalne väärtus ainult mingite elutõdede otsese formuleerijana, vanasõnarepertuaari ei ole võimalik muuta mingi teoreetilise õpetuse resonaatoriks. Vanasõna kaotab oma gnoseoloogilise funktsiooni, kui selle täitmiseks tekib sobivamaid vorme (teadus eelkõige) ja astub taandumisfaasi puhtretoorilise funktsiooni täitja tasemel.] Et folkloorse traditsiooni käive on teatavasti suuline, siis puudub põhimõtteliselt kontroll repertuaari kui terviku koosseisu üle: argine teadvus ei tööta välja ühtseid printsiipe, millest selline kontroll võiks lähtuda, pole ülevaadet repertuaari koostisest, pole sotsiaalseid instantse, mis kontrollivate ettekirjutuste täitmise tagaks. Iga üksik vanasõna on autonoomne mitte ainult paröömikaväliste teoreetiliste õpetuste suhtes, vaid ka teiste vanasõnade suhtes, ja nõnda saab mis tahes vanasõnarepertuaarist juba sünkroonilises lõikes difuusne, ühtsest kogemusest ja tahtest koordineerimata empiiriliste seaduste ja kujutluste kogum, «killufilosoofia», kus vastuolud eri vanasõnades esitatavate väidete, hinnangute ja imperatiivide vahel on paratamatud ja arvukad.

Teiselt poolt on iga rahva vanasõnade elutunnetuses ja «loomingu-meetodis» midagi väga ühtset. Veel enam: isegi sellistel rahvastel, kelle vahel ajaloolised kokkupuuted ja seega ka folkloorne laenamine on mõeldamatu, leiame suured hulgad kas täiesti kattuvaid või oma «troobiloo-gika» poolest analoogilisi ütlusi. Paröömilise ideestiku globaalse ühtsuse allikateks on A. Reitsak pidanud (1) vanasõnade klassilise tekkekesk-konna ühtsust ja samasusi eri rahvaste sotsiaal-ajaloolises arenguprot-sessis; (2) tegelike eetiliste normide ühtsust eri rahvastel; (3) inimtun-netuse samasust, mis toob vanasõnadesse kausaalsuse ühesuguse mõist-mise, mõttekäikude ja loogika ühtsuse.⁴⁴ Pealegi pole vanasõnarepertuaar ühtlaselt vastuoluline kõigi sellesse kuuluvate teemade jm. semanti-liste aspektide osas. Edaspidistes uuringutes oleks ilmtingimata vajalik hankida kvantitatiivseid andmeid selle kohta, kui sagedane see või teine teema repertuaaris üldse on, kas teatava probleemi vastandlikest lahen-dustest on mõlemad umbes võrdse hulga materjaliga esindatud või domi-neerib teine neist märgatavalt või on esindatud ainult üks mõeldavaist alternatiividest. Püüame skitseerida järgnevas mõned hüpoteesid paröö-milise maailmavaate sisulise üldiseloomu ja seda kujundanud sot-siaal-ajalooliste põhifaktorite kohta.

Nagu juba märgitud, säilitab vanasõnatarkus (nagu muugi folkloor) iseseisva gnoseoloogilise väärtuse vaid seni, kuni ta jääb töötava rahva sotsiaalse teadvuse mõningate vormide ainsaks v. põhiliseks akumulaa-toriks, s. t. klassiühiskonna varasematel arengujärkudel, kus sotsiaalse teadvuse vormide spetsiifika oli alles puudulikult välja kujunenud või siis

⁴⁴ A. Reitsak, Valimik vene vanasõnu eesti vastetega. Tln. 1969, lk. VIII. Pea-aegu samu aspekte vanasõnade maailmapildis — sotsiaalset, psüühilis-eetilist ja loogilist — on rõhutatud ka M. A. Рыбникова, Русские пословицы и поговорки. М. 1961, lk. 11.

puudus rahvahulkadel ligipääs nende (näit. filosoofia, teaduse) juurde või siis osutusid nad (nagu religioon koos oma kõlblusõpetusega) oma pakutaval kujul rahvale vastuvõetamatuks. Folkloorsetes tekstides on jäädvustatud sõna otseses mõttes kõigi sotsiaalse teadvuse vormide algmed. Nii leiame ka pea iga rahva vanasõnadest suure hulga tähelepanekuid inimesevälises looduses valitsevate empiiriliste seaduste kohta, kosmogoonilisi kujutelmi, rakendusteaduste (eriti agro- ja zootehnika ning nendega seotud meteoroloogia, aga ka meditsiini, toidu- ja rõiva- valmistamistehnoloogia jms.) elemente, filosoofilisi ja usualaseid mõtteavaldusi jm. Siiski ei ole vanasõna põhiline huvifookus mitte inimese ja looduse ega inimese ja asjade, ka mitte inimese ja jumala, vaid inimese ja inimese suhete juures, s.t. temast peaks otsima eelkõige sotsiaalpsüühika ja kõlblusteadvuse avaldusi. Edasi mängivad siingi olulist rolli vanasõnatraditsiooni äsja loetletud omadused. Vanasõnad on argise ja empiiristliku teadvuse väljendus: nad võivad olla üllatavalt terased konkreetsetes küsimustes ja näitavad vähest huvi objektide vastu, mis on tavalisest, igapäevasest kauged kas ajas, ruumis, dimensioonis, abstraktsuses vm. ning küündimatust otsustustes seda laadi objektide kohta. Vanasõnatraditsioon on iseseisev ja difuusne: ta pole puudutatud ei natuurfilosoofiast, mis annaks ta maailmapildile ühtse koordinatsiooni, ei ideoloogiast, mis annaks ta stiihilisele klassipositsioonile teadlikkuse kvaliteedi, ei eetilise õpetusest, mis korreleeriks ta hinnangud ja normid mingite ideaalidega, ei religioonist, mis ta stiihilist ratsionalismi ähmastaks. Kõike eeltoodut arvestades pole kuigi üllatav, et vanasõnalisele maailmavaatele loomuomane antropotsentrism saab täpsemalt egotsentrismi kvaliteedi. Kuna aga vanasõnad on varata ja võimuta inimeste looming, omaaegsete väga julmade sotsiaalmajanduslike olude produkt ja peegeldus, siis pole ka neis jutlustatav egotsentrism mitte agressiivse, vaid enesekaitse ja «naturaalse» iseloomuga. Inimese suhtlemiseks maailmaga annab vanasõna näit. sellised põhipostulaadid: (a) maailm on vaenulik ja halba on elus kaugelt rohkem kui head; (b) inimene — eriti üksik — on selle kurjuse vastu jõuetu; (c) töö ja vaev on paratamatu; (d) kuidas sina teisega, nõnda teine sinuga. Nii näib vanasõnarepertuaar olevat lõppkokkuvõttes selline hinnangute ja normide süsteem, kus naturaalse ideaalina esineb iseenda eksistentsi säilitamine, printsipiiks ja 'hea' ekvivalendiks aga on 'kasu' (täpsemalt: 'kahju minimiseerimine').

Ülalöeldu määrab kaunis suures osas paröömilise ellusuhtumise lähemad üksikasjad: et kõige taunitavamad näivad siin olevat just need inimjooned, millega inimene end ise kahjustab, eriti lollus, laiskus ja ettevaatamatus, *resp.* suurimad voorused tarkus, virkus, hea tervis; et vanasõna rõhutab kõikjal mõõdukust; et ta jutlustab kõiges ettevaatamist; et ta eelistab passiivsust aktiivsusele, vana uuele, tuntut tundmatule jne. Võtame näiteks sotsiaalse ülekohtu käsitlese vanasõnades. Klassivastuolude, materiaalse ebavõrdsuse, ekspluateerimise, vaesuse, ametnike äraostetavuse jms. kui empiiriliste tõikade kajastumine vanasõnades on üpris

sagedane. Ka on täiesti selgesti väljendatud negatiivne suhtumine neisse nähtustesse ning neid esindavatesse empiirilistesse inimtüüpidesse (mõisnikesse, pappidesse, kohtunikesse, kulakutesse jne.). Vanasõnad ei esita aga peaaegu mingeid teese sotsiaalse ebavõrdsuse olemuse, põhjuste ja mehhanismide kohta. Suhtumine «mitteempiirilistesse valitsejatesse» (kuningasse ja jumalasse) võib olla naiivselt idealiseeriv. Vanasõnade preskriptiivsed soovitused sotsiaalse ebaõigluse nähtude suhtes vastavad igati vanasõnade konservatiivse enesekaitse üldmentaliteedile: püüa kahjud viia miinimumini, varasta mõisast, jäta, kui saad, kirikus käimata või mine sinna hilja, pane mõisatöösse miinimum jõupingutusi, väldi kontakte härrastega, hoia eemale võlast, kõrtsist, kohtust ja tohtrist jne. Vanasõna ei näe mingeid võimalusi sotsiaalse rõhumissüsteemi kummutamiseks tervikuna, ta ei jõua isegi kunagi sellise küsimusseade juurde välja.

Maailmavaatelistele vastuoksustele ning anakronistlike tendentside (konservatismi, vaimupimeduse) olemasolu vanasõnade ideestikis on nõukogude folkloristikas paljude autorite poolt äramärkimist leidnud.⁴⁵ Me eksiksime marksistliku metodoloogia põhiprintsiipide vastu, kui püüaksime

⁴⁵ Vt. näit. В. П. Адрианова-Перетц, Пословицы. [Alapeatükk rmt-us:] Русское народное поэтическое творчество. Т. I. М.—Л. 1953, lk. 432—437, 439, 441—442; В. П. Адрианова-Перетц, Пословицы и поговорки. [Sissejuhatav kirjutis rmt-ule:] Избранные пословицы и поговорки русского народа. Составители: Н. П. Колпакова, М. Я. Мельц, Г. Г. Шаповалова. Под общей редакцией А. А. Прокофьева. М. 1957, lk. 6—7; В. П. Аникин, Русские народные пословицы, поговорки, загадки и детский фольклор. Пособие для учителя. М. 1957, lk. 11—12; В. П. Аникин, Пословицы и поговорки. [Peatükk rmt-us:] Русское народное поэтическое творчество. Учебное пособие для филологических факультетов педагогических институтов. Под редакцией проф. Н. И. Кравцова. М. 1971, lk. 80—81, 83—85; Н. Ф. Бабушкин, О марксистско-ленинских основах теории народно-поэтического творчества. (Исследования и материалы). Томск 1963, lk. 89—90, 115, 120; С. Ф. Баранов, Русское народное поэтическое творчество. Пособие для студентов историко-филологических факультетов педагогических институтов. М. 1962, lk. 123—126; С. И. Василенок, Народ о религии. На материалах русского, украинского и белорусского фольклора. М. 1961, lk. 269, 271—273; Л. В. Домановский, Родник народной мудрости и житейского опыта. [Sissejuhatav kirjutis rmt-ule:] Русские пословицы и поговорки (из собрания В. М. Подобины и И. П. Зиминной). Л. 1956, lk. 14, 16, 18; А. М. Жигулев, Русские пословицы и поговорки. Отв. редактор В. К. Соколова. М. 1969, lk. 26—30, 36; Б. П. Кирдан, Пословицы и поговорки русского народа. [Sissejuhatav kirjutis rmt-ule:] Мудрое слово. Русские пословицы и поговорки. Сост. Д. А. Разумов. М. 1957, lk. 13—15; А. И. Лазарев, Плакал и смеялся, а бог не отозвался. Челябинск 1963, lk. 43—45; Д. Молдавский, Русские народные афоризмы. [Sissejuhatav rmt-ule:] Старинные русские народные пословицы и поговорки. Сост. П. П. Кузьмин. Пенза 1958, lk. 8—9; Р. И. Музафаров, Татарские народные пословицы. О пословицах крымских татар. Казань 1959, lk. 7, 12, 16, 20, 24; Г. Нагорный, Правда, сказанная пословицей. Народная мудрость о боге и религии. М. 1964, lk. 8, 12—13, 22, 30, 71, 74, 76 jj., 85, 99; А. Назаревич, Жизнь народа в его метком, крылатом слове. Наблюдения собирателя. [Sissejuhatav kirjutis rmt-ule:] Отобранное по крупным из дагестанской коллекции пословиц и поговорок. Махачкала 1958, lk. 30—33, 36—37; С. Омарбаев, Стихийный материализм и антирелигиозные мотивы в народном мировоззрении. (На материале казахского устно-поэтического творчества). Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата философских наук. Алма-Ата 1969, lk. 9, 17, 21, 26—27; Л. Г. Орлов, Пословицы. [Alapeatükk rmt-s:]

nende vastuolude ning maailmavaateliselt anakronistlike ja meile vastu võetamatute ütluste olemasolu *a priori* eitada või nende osakaalu reper tuaaris pisendada. Vastupidi, on tarvilik kõik ilmingud — ka negatiivsed — võimalikult objektiivselt ja täpselt fikseerida ja mõõta ning alles seejärel anda neile tõlgitsus filosoofia tasemel. Filosoofiline teooria saab edukalt areneda vaid siis, kui konkreetsete teadused varustavad teda võltsimatult objektiivsete faktiliste andmetega. Kui uurija kasutab esi isade maailmapildi uurimiseks selektsiooni teel «vääristatud» vanasõna materjali, siis sugeneb tema järeldustesse muude kõrval kindlasti see fun damentaalne viga, et lõppkokkuvõttes vähendatakse tunduvalt selle muu tuse suurust, mille marksistliku ideoloogia teke põhjustas töötavate klas side ning kogu inimkonna teadvuses tervikuna, ning selle hüppe suurust, mille ta põhjustas kogu teadvuse progressis üldse. Pretsedendid sellelt alalt on juba praegu näidatavad: mõnede autorite tõlgenduses tundub paiguti, nagu oleks folkloori stiihiline materialism ainult napi kuke sammu kaugusel filosoofilisest, dialektilis-ajaloolisest materialismist; või et vanasõnades jm. folklooris ilmnev talupoeglik spontaanne klassihoiak oma sotsiaalpsühholoogilises vormis on peaaegu seesama, mis klassi suhete marksistlik käsitlus ideoloogilises vormis.

Pealegi ei ole vähegi ulatuslikuma vanasõnakorpuse ühemõtteline jagamine maailmavaateliselt progressiivseteks ja konservatiivseteks üksusteks kaugeltki lihtne ülesanne, kui see on praktiliselt üldse teosta tav. Kontekstita vanasõnatekst on üldjuhul semantiliselt (ja siis ka maa ilmavaateliselt) määramatu potentsiaal, mis oma erinevais modaalsus aspektides (väitev — hindav — ettekirjutav) ja/või erinevais kontekstides võib anda nii progressiivseiks kui ka tagurlikeks hinnatavaid väljundeid. Ka võib vanasõna esialgne klassisisu aegade jooksul teha läbi suuri muu tusi. On väga vähe vanasõnu, millel nende sünnimiljöö ja klassiposit sioon on selgesti palgele kirjutatud, enamasti nõuab aga konkreetsete vanasõnade tekkeaja ja sotsiaal-ajaloolise tekketausta määramine spet-

Русское народное поэтическое творчество. Под редакцией проф. А. М. Новиковой и проф. А. В. Кокорева. М. 1969, lk. 122—123; Б. Н. Путилов, [Sissejuhatus rmt-ule:] Пословицы, поговорки, загадки в рукописных сборниках XVIII—XX веков. Издание подготовили М. Я. Мельц, В. В. Митрофанова, Г. Г. Шаповалова. М.—Л. 1961, lk. 10, 13; В. И. Чернов, Философия и фольклор. Саратов 1964, lk 47, 58, 69—71, 102, 117, 123—125, 132, 135, 138, 145; В. И. Чичеров, Сборник Владимира Даля «Пословицы русского народа». [Sissejuhatav kirjutis rmt-ule:] В. Даль, Пословицы русского народа. М. 1957, lk. V, XVI, XVIII—XXII; В. И. Чичеров, Русское народное творчество. М. 1959, lk. 314—317; Г. Г. Шаповалова, Пословицы и поговорки. [Alapeatükk rmt-us:] Русское народное поэтическое творчество. Т. II, кн. I. Очерки по истории русского народного поэтического творчества середины XVIII — первой половины XIX века. М.—Л. 1955, lk. 506—508, 512, 519—520, 524; М. И. Шахнович, Пословицы и поговорки. [Alapeatükk rmt-us:] Русское народное поэтическое творчество. Пособие для вузов. Под общей редакцией проф. П. Г. Богатырева. М. 1954, lk. 196, 201—203; E. Normann, Sotsiaalsete vahekordade kajastusi eesti vanasõnades. — Rmt.: Eesti NSV TA Riikliku Kirjandusmuuseumi Aastaraamat I. Trt. 1949, lk. 174, 179, 182, 186; L. Raudsep, Vanasõnad ja kõnekäänud. [Alapeatükk rmt-us:] Eesti rahvaluule ülevaade. Toim. R. Viidalepp. Tln. 1959, lk. 467.

siaalist uurimist, mis paljudel puhkudel võib kujuneda vägagi vaevanõudvaks.⁴⁶ Et asi on nimelt nii, seda näitab juba seegi, et olemasolevas kirjanduses kohtame mitmeid juhte, kus eri autorid on ühele ja samale vanasõnale omistanud diametraalselt vastandlikke klassilisi või eetilisi kvaliteete.

Uheainsa tekstiga esindatud üksused võivad olla näit.: (a) piiratud levikuga, arhailised või vähesagedased vanasõnad; (b) üleskirjutaja tahtmatud eksitused mälu järgi kirjapanemisel; (c) üleskirjutaja sihipärane omalooming; (d) ärakirjutused meile tundmatuist trükiallikatest.

Töö algul oli selliste üksuste arvestamise printsiip vägagi ettevaatlik. Kavatseti esitada nende hulgast vaid parimaist parimate üleskirjutajate omad. Töö kestel on selleski küsimuses meelt muudetud ning jõutud teistsugusele seisukohale: variantideks on loetud ja esitatud (a) ka kõik ühetekstilise esindusega üksused, millede autentsuses pole põhjust kahelda ning (b) isegi need tekstid, mis mõningaid kahtlusi tekitavad. Kahtlused on väljendatud vastavate leppemärkide abil. Sellise piiritluse kasuks võib tuua järgmised argumendid. (1) On saadud võrdlemisi detailne ülevaade üleskirjutajate autentsustasemest, muuhulgas on selgunud suuremad omaloomingu harrastajad. (2) Võimalike ebaehtsate tekstide hulkavõtmine koos kahtluse äramärkimisega on väiksem pahe kui risk jätta välja ehtsaid vanasõnu. (3) Uhevariandilised vanasõnad aitavad markeerida kujutlust vanasõnarepertuaari semantilisest ning vormilisest süsteemsusest ja tüpoloogilisest pidevusest.

Siinkohal viidatagu tuntud seigale, et variantide hulk arhiivis on üldiselt küllalt tunnuslik näitaja tüübi populaarsuse kohta, kuid mitte ka täiesti adekvaatne. Koostajate tähelepanekud sunnivad arvama, et üleskirjutuste vähesuse põhjuseks võib olla mitte ainult vähenenud, vaid ka ülim populaarsus: triviaalseimat igapäevast väljendit ei tajuta enam vanasõnana. Ka võidakse arvata, et see on nagunii teada ja juba fikseeritud. Nii on meil väga vähe üleskirjutusi (vahel üksainus) näit. järgmistest vanasõnadest ja kõnekäändudest: *Ära seda oksa raiu, kus peal istud; Juuksekarva ei maksa lõhki ajada; Kust muidu nalja saab, kui ise ei tee; Naer on terviseks; Mis teeb tuul müürile jpt.*

1.4. Valik seespool tüüpi: kas sünteetiline või analüütiline esitus

Tüpoloogilise üldpõhimõtte korral on mõeldavaid ja osalt ka kasutatud võimalusi vanasõnatüübi esindamiseks mitmeid, näit.: (a) tüüpi esindab üksainus tekst, milleks on mõni sagedasem vm. mõttes karakter-

⁴⁶ Vrd. ka В. П. Аникин, Русские народные пословицы, поговорки, загадки и детский фольклор, lk. 10, 12, 17; К. С. Давлетов, Фольклор как вид искусства. М. 1966, lk. 208; Д. Молдавский, Русские народные афоризмы, lk. 6; М. А. Рыбникова, Русские пословицы и поговорки, lk. 13; Ю. М. Соколов, Русский фольклор. М. 1941, lk. 203, 204, 207; В. И. Чичеров, Русское народное творчество, lk. 313.

sem variant; (b) tüübist valitakse piiratum või suurem hulk üksik-variante, mis illustreerivad tüübi variaabluse peajooni, lokaalredaktsioone, kontaminatsioone jm. huvitavamaid eriarendusi; (c) kasutatakse b-moodust, kuid näidatakse ära ka ülejäänud variaablus või osa sellest; lisandused põimitakse kas otse tekstidesse või esitatakse neist eraldi; (d) esitatakse kõik mitteidentsed sõnastuskujud; (e) tuuakse ära absoluutselt kõik variandid ühekaupa. Kõnesolev probleem on töö kestel olnud vaidlusalusemaid ning autentsushädade kõrval tülikamaid. Vaidluste teemaks on olnud eelkõige: kas (eeltooduist) c-moodus või d-moodus.

Esialgu oli meil kasutusel c-moodus. Peamise tõuke selleks andis M. Kuusi poolt koostatud näidisartikkel läänemeresoome võrdleva väljaande prospektis, kus kasutati nimelt tugitekstidele rajanevaid variaablusvalemid. Toodagu illustratsiooniks mõned seda laadi valemid.

(1) *Igal linnul (~ tsirgul) oma (~ ise) laul (~ viis) [α], igal mehel (~ maal, külas, peres, inimesel, lapsel) oma (~ ise) viis (~ mood, meel, mõte, jutt) [β] (ka β+α).*

(2) *Kuidas (~ kui, nagu) lind (~ lindu, tsirku), nõnda (~ nii) laul (~ laulu, lugu, lend) [α], kuidas maa (~ mees, inimene, rahvas, Taavet, elu, ise), nõnda mood (~ viis, komme, maner, mekud, ehe, keel, laul, elu) [β] (ka β+α).* Seejuures esitati sulgudes ainult olulisem osa variaablusest.

Antud mooduse praktilisel rakendamisel tekkis pidevalt vaidlusi selle ümber, kui palju kokku võtta, kui palju lahku jätta, s. t. millise tunnuse järgi variante ühendada, millist variaablust lugeda tähtsaks, millist vähetähtsaks jne. jne. Seetõttu otsustati ümber d-mooduse kasuks järgmisel täpsustasemel. Üldreeglina esitatakse eraldi kõik laused, mis erinevad üksteisest mis tahes keelelis(t)e tunnus(t)e poolest. Erinevuseks ei ole loetud varieerumist samade sõnavormide kirjapildis, mis harilikult peegeldab eri murrete hääldusvahesid, loomulikult ka mitte interpunktsiooni ja ortograafia iseärasusi. Sellised laused nagu täiesti identsedki on esindatud üheainsa tekstiga ning loetletud murdelised variandid c-mooduse järgi, kuid põhitekstist eraldi. Üksikjuhtudel on tekstid eraldatud juba pelga murdevahe alusel (näit. kui sellega kaasneb olulisi eufooniamuutusi või kui murded on kauged ja topograafiline esinemus seejuures hõre).

Viimase mooduse toetuseks võib esitada järgnevad kaalutlused. M. Kuusi eksempl oli mõeldud laia haardega polüglott-väljaande tarvis, selle eesmärgid on aga kõigiti teised ning finessidest loobumine selles paratamatu. c-moodus piiraks kogumiku kasutamisevõimalusi, eelkõige takistaks variaabluse jälgimist. Ta on sellisel kujul sobiv peamiselt üksiksõna ulatusega leksikaalse variaabluse näitamiseks ja on äärmiselt saamatatu esitamaks muutusi, mis haaravad korraga üksiksõnast laiemaid, eriti mittejärjestikuseid tekstiosi, näit. samaaegseid sõnajärjekorra, leksika ja grammatilisi muutusi. Ka puhtleksikaalse variaabluse puhul katab ta kinni eri sulupaarides paiknevate elementide tegelikud omavahelised suhted ega võimalda jõuda reaalsete üksikvariantideni. Põhimõtteliselt

võiks c-mooduse avaldised viia ka tegelikkusega täielikku kooskõlla, kuigi see nõuaks palju vaeva ja selliste superavaldiste kasutamine oleks äärmiselt tülikas. Ometi säiliks oht geograafiliste diferentside nivelleerimiseks kommentaaris, viimaste ühendamine valemitega oleks juba nonsenss. c-mooduse pretensioonid on seega kõrgemad kui tegelik võimsus. Ta ainult demonstreerib variaablust ja levikut, võimaldamata nende uurimist väljaspool koostajate poolt seatud piire. Nii siis peaksid koostajad lähtuma küsitavast teesist, et on küllalt hästi ette teada, millised kasutamisaspektid on uurijale (tulevikus!) olulised, millised mitte. Mõeldavad olulised seigad antaks siis kasutajale kätte valmis pooluurimusliku kommentaarina, mõeldavad mitteolulised aga varjatakse ta eest kättesaamatult. Kuid kes võib garanteerida, et kas või näit. nn. «tühine» või «vaba» variaablus ei hakka suure materjalihulga korral ilmutama tendentse, seaduspärasusi, korrelatsioone sõltuvalt näit. eufoonilistest, süntaktilistest, semantilistest, geograafilistest või muudest faktoritest?

2. KORRALDUSE PROBLEEMID

Vanasõnade liigitamisel — nii repertuaari, rühma, tüübi, variandi või muul tasemel — on võimalik aluseks võtta ning tegelikes süsteemides on võetudki mitmesuguseid erinevaid tunnuseid, näit. tekstide käibimise või üleskirjutamise aja- ja kohaandmed, semantilised, süntaktilised, leksikaalsed vm. tunnused. Samuti võivad olla mitmekesised vanasõnasüsteemide vormistamisviisid, näit. lineaarsed (jadakujulised), hierarhilised (puukujulised), kombinatoorsed (matriksikujulised) jm. Liigitusalus ja vormistamisviis olenevad suuresti nii süstematiseeritava aineestiku enda iseloomust ja suurusest kui ka liigituse otstarbest. Liigitus võib olla eesmärgiks omaette, ilmned muuteemalises uurimuses, publikatsioonis või arhiivi korraldamises jm.

2.1. Väljaande üldsüsteem, tüüpide järjestamisprintsip: *kas sisuline või alfabeetiline*

Kui vaadata seniseid vanasõnaväljaandeid, siis näeme üpris suurt süsteemikirevust.⁴⁷ Teisalt võib siiski kõnelda kahest domineerivamast süsteemitüübist — need on (a) alfabeetilis(t)e ülemastme(te)ga või läbinisti alfabeetilised süsteemid ning (b) sisulis-temaatilis(t)e ülemastme(te)ga või tervenisti sisulis-temaatilised süsteemid. M. Kuusi andmeil on ligi 1000 tema poolt kasutatud publikatsiooni piires nende järjestusprint-

⁴⁷ Lähemalt senistes internatsionaalsetes ja rahvuslikes vanasõnaväljaannetes kasutatud materjali organiseerimise kriteeriumidest ja süsteemitüüpidest vt. M. Kuusi, Towards an International Type-System of Proverbs. — «Proverbium» 19 (1972), lk. 699—708.

siipide esinemissagedused järgmised: alfabeetiline ilma temaatiliseta — 33%, temaatiline ilma alfabeetiliseta — 18%, mõlemad koos — 42%.⁴⁸

Käesolevas väljaandes on tehtud valik alfabeetilise printsiibi kasuks, ja seda järgnevatel kaalutlustel.

(1) Kõik senised sisulised vanasõnasüsteemid on mitteranged, pahahtihti üpris meelevaldsed ja ebaloogilised.

(2) On vaieldamatult selgunud, et rangema semantilise vanasõnasüsteemi loomine pole käigupealt lahendatav pisiküsimus, vaid väga tõsine, töömahukas, paljudele teoreetilistele ja metoodikaalastele raskustele põrkuv iseseisev uurimisülesanne. Selle ülesande lahendamisel on suure töö ära teinud G. L. Permjakov⁴⁹ ja M. Kuusi⁵⁰, kuid sugugi mitte kõik probleemid pole jõudnud veel vaieldamatu lõplahenduseni.⁵¹

(3) Kui ka siinsed raskused võiksid põhimõtteliselt olla ületatavad, siis kardetavasti kujuneks saadav sisuline vanasõnasüsteem oma tehniliselt teostuselt küllalt keerukaks ning kulutaks juba iseenda esitamiseks liiga palju ruumi, et olla mõistlik publikatsiooni puhul.

(4) Koos ulatusliku sõnavararegistriga tagab alfabeetiline üldjärjestus materjali hõlpsama kätteleidmise kui temaatiline süsteem.

Käesolevas väljaandes on alfabeetiline süsteem rakendatud järgmiselt. Iga tüpoloogiline üksus (tüübiartikkel) algab tiiteltekstiga. Igast tiiteltekstist on valitud üks võimalikult algupoolne ja võimalikult iseseisva tähendusega tunnussõna (eelistatavasti substantiiv või muu noomen), mis on antud vanasõnale piisavalt karakterne. Vanasõnatüübid on järjestatud alfabeetiliselt nende tunnussõnade järgi, ühe ja sama tunnussõna piires aga samuti alfabeetiliselt tiiteltekstide absoluutsete alguste järgi. Konkreetse realiseeringu poolest läheneb käesoleva väljaande üldsüsteem kõige enam M. P. Tilley omale.⁵²

2.2. Tüpoloogiliste üksuste (tüübiartiklite) piiritlemine

Materjali tüpoloogilise esituse aksioomiga oli koostajate ette ühelt poolt seatud vanasõnatüüpide piiritlemise nõue. Teiselt poolt pole töö põhieesmärk jätnud peaaegu mingeid võimalusi tüpoloogiaseikade

⁴⁸ M. Kuusi, Towards an International Type-System of Proverbs, lk. 708.

⁴⁹ Vt. näit. Г. Л. Пермяков, Избранные пословицы и поговорки народов Востока. Изд-во «Наука». М. 1968; Г. Л. Пермяков, От поговорки до сказки. (Заметки по общей теории клише.) М. 1970.

⁵⁰ Lisaks viites nr. 47 mainitud tööle vt. veel M. Kuusi, How can a Type-Index of International Proverbs be Outlined? An Experiment and Five Questions. — «Proverbium» 15 (1970), lk. 57—60.

⁵¹ Semantiliste vanasõnasüsteemide loomisega seostuvaist raskustest vt. näit. A. Krikmann, Some Difficulties Arising at Semantic Classifying of Proverbs. — «Proverbium» 23 (1974), lk. 865—879.

⁵² A Dictionary of Proverbs in England in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. A Collection of the Proverbs Found in English Literature and the Dictionaries of the Period. By Morris Palmer Tilley. Ann Arbor. 1950.

spetsiaalseks jälgimiseks uurimuslikul tasemel. Kõik tüpoloogialased otsustused on tulnud teha jooksvalt vanasõnakartoteegi korraldamise ja tüübiartiklite vormistamise käigus. Seejuures pole olnud kasutada ka õieti mingeid valmistulemusi. Vanasõnade tüpoloogiaga on kogu maailma parömioloogias tegeldud vähe, eesti folkloristika piires peaaegu üldsegi mitte. Seetõttu on ka vanasõnade tüpoloogia ümber, nagu muiski põhiküsimustes ette tulnud sagedasi vaidlusi ning ümberotsustusi.

Meie vanasõnatüübi formulatsioon järgib printsiibis M. Kuusi poolt seatud *i d e e - j a t u u m a s a m a s u s e* kriteeriume: «Et teisendusi võidaks pidada sama vanasõna või kõnekäänu variantideks, peab neil olema ühine idee ja tuum», kusjuures *idee* on «kasutamisuhtsust ja -funktsiooni määrav lähestikune tähendussisu» ja *tuum* — vanasõnateksti «keskne pildielement, sõnakujund või mõistekompleks».⁵³ Niisiis me kujutleme vanasõnatüübina nende üksikvariantide summat, millel on ligikaudselt sama tähendus ja küllalt suur ühisosa ka leksikaalses koostises. Toodud piiritlus vastab küll kõigiti meie intuiitvsetele kujutlustele vanasõnatüübi kohta ning on seega põhimõtteliselt orienteeriv. Teisalt on ta aga äärmiselt üldine ega suuda seetõttu meile abi anda mitte kõigi problemaatiliste juhtude sama- või eritüüpse üle otsustamisel.

Tegurid, mis vanasõnade tüpoloogilist ühendamist-eristamist komplikseerivad, võivad olla mitmesugused.

1. Eri vanasõnade semantiliseks võrdlemiseks kasutatav mõisteline aparatuur, millega senises parömioloogias on opereeritud, on esialgu üsna algeline ning pruugitavad lähtemõisted ja kriteeriumid küllalt impressioonistlikud, seda isegi parimais teadaolevaist katsetustest (nii ka G. L. Permjakovi ja M. Kuusi töödes).

2. Elav vanasõnaainestik ise on oma sisu- ja vormiomaduste poolest nii kirevalt mitmekesine, et on raske välja töötada kõiki üksikjuhte katvat kriteeriumide ja parameetrite nomenklatuuri, mis täpselt ja üheselt näitaks ära, milliste semantiliste, leksikaalsete, süntaktiliste, eufooniliste vm. vahetõrgetega vanasõnatekste tuleb lugeda ühe ja sama vanasõnatüübi variantideks, milliseid aga peaks käsitatama eri vanasõnatüüpide esindajatena.

Üldisteks põhikriteeriumideks saavad vanasõna tüpoloogias kindlasti olla teksti tähendus ja leksikaalne koostis, nagu see M. Kuusi piiritluses ongi. Nende vahel valitseb tihe vastastikune sõltuvus: samadele või lähedastele ideedele vastavad tihti samade või sünonüümsete sõnade kombinatsioonid ning vastupidi. Nii peavad ka sama vanasõnatüübi variantideks arvatavad laused olema leksika poolest küllalt lähedased. Samal ajal ei ole nõutav ka nende sõnastuse täielik identsus. Seega mõne leksikaalse elemendi asendamine sünonüümsega ei lõhu veel tüübisamasust. Teisalt aga, kui eranditult kõik lähtetekstis sisalduvad sõnad on asendatud sünonüümidega, pole tuumasamasuse nõude

⁵³ M. Kuusi, Sananparsiston rakenneanalyyisin terminologiaa. — «Virittäjä» 1963, nr. 4, lk. 340; vrd. ka M. Kuusi, Ein Vorschlag für die Terminologie der Parömiologischen Strukturanalyse. — «Proverbium» 5 (1966), lk. 98.

tõttu enam õigust lugeda viimast juhtu lähtetekstiga samatüüpseks. Ning juba lingvistilise semantika tasemel on seni küllalt segane seegi küsimus, kus lõpeb sõnade endi sünonüümsus ja algab mittesünonüümsus. Vähe abi annaks siin ka tüpologia diakrooniline jälgimine ja geneesisuhete otsimine: kui arvatava ühisgeneesiga ütlused on aja jooksul üksteisest leksikaalselt liiga kaugemale eemaldunud, siis pole (taas tuumasamasuse nõude tõttu) põhjust lugeda neid samasse tüüpi kuuluvaiks.

Peale leksikaalse koostise on vanasõnade vormiplaanis muidki tegureid, mis nende tüpoloogilist käitumist mõjustavad ja tihtipeale ka tüübi-
piire ähmastavad.

Nii on oluline juba lause pikkus. Pikem lause säilitab oma esialgse leksikaalse üldilme veel küllalt suurtegi muutuste korral. Ta on teatud mõttes «süžee». Seevastu lühikesed laused (näit. mõned 3-sõnalised lihtlausetüübid, 2+2-sõnalised liitlauselised või elliptilised struktuurid jt.) kalduvad väga hõlpsasti tüpoloogilistesse segunemistesse. See on ka arusaadav, sest siin võib juba üsna väikegi tekstiteisendus, näit. üheainsa põhisõna väljavahetamine, oluliselt muuta lause leksikaalset ja seega ka semantilist olekut.

Lühilauseelised konstruktsioonid on tihti ka rütmiliselt hästi organiseeritud. Rütmika jm. eufoonia nähtused pole aga vanasõna tüpologia suhtes kaugeltki neutraalsed. Mingi silmatorkava rütmimalli, algriimi vms. kaotamine, lisamine või asendamine teistsugusega muudab oluliselt lause kõlalist üldpilti. Muudetud lause võib sattuda kõlasarnasusse mõne tähenduslikult kaugegi tüübiga ning hakata sellega tüpoloogilisi segunemisi ilmutama. Ning vastupidi, kui vanasõnas on mõni sõna või sõnaühend asendatud teisega, mis lause tähendust küll oluliselt muudab, kuid säilitab seejuures endise kõlapildi, siis ei lakka lause veel tundumast samana. Eriti kui troopiline kujund (metafoor või metonüümia) on väheütlev või puudub hoopis, võib kõlakujundite osatähtsus suureneda.

Olulisi nihkeid vanasõna — sealhulgas ka tema tüpoloogilise kuuluvuse — tajumises võivad põhjustada mis tahes muudki muutused lause *ereduses*, s. t. lausest saadava poeetilise informatsiooni hulgas. Halli sõnastusega konstateeringu täiendamine värvika võrdlusega, otseütlemise asendamine allegooriaga, kulunud argisõna asendamine haruldasema või stiililiselt nüansseerituma sünonüümiga — kõik see tõstab järsult lause poeetilist mõjujõudu, muudab aga ühtlasi tema leksikaalset koostist ja seega ka tähendust ning loob eeldusi uuteks tüpoloogilisteks pooldumisteks.

3. Võib püstitada küsimuse vanasõna kui tüpoloogilise süsteemi sisemisest diskreetsusest või pidevusest üldse. Parömioloogias küllaltki levinud kujutelm vanasõnatüüpide suhteliselt selge eraldi- ja iseseisvuse kohta tuleneb ilmselt ennekõike uurijate käsutuses olevate üleskirjutuste vähesusest. Laused, nagu *Aeg kõik haavad parandab, Salajutt läheb haise-
sema, Parema kodu kooruke kui võileib võõrsil, Süüd rokal, süüd vasikal,
Vagu lambaid mahub palju ühte lauta* esindavad tõesti kõik käegakatsu-

tavalt erinevaid vanasõnatüüpe. Kui me aga suurendaksime traditsioonist võetud proovide arvu ikka enam ja enam, siis läbiks meie silme ees tihe-
nev tüpoloogiapilt usutavasti umbes sellised astmed:

(a) «olemasolu staadium»: mõned tüübid on esindatud üksikute tekstidega, osa tüüpe pole veel esindatud;

(b) «diferentsiatsiooni staadium»: avastatud tüüpide arv on suurenenud, tüübid on esindatud variaablite lausetega;

(c) «integratsiooni staadium»: enamik tüüpe on esindatud, variaablus on suurenenud veelgi, eri tüüpide vahel hakkavad mitmel pool moodustuma sillad;

(d) «olemasolu staadium kõrgemal tasemel»: kõik tüübid ning suurem osa võimalikke transforme üldse on esindatud, hajumised pidurdunud, üleminekud sujuvad, sageduspilt juba üsna tõelähedane.

Kui meie käsutuses olev tekstihulk on juba suuteline adekvaatselt peegeldama vanasõnatraditsioonis valitsevaid olusid, siis selgub, et vanasõnatüüpide piirid on tegelikult vahel väga selged, vahel aga väga ähmased. Ehk teisiti: vanasõna-tüpoloogia segasus või selgus oleneb mitte ainult tekstidevaheliste sisuliste ja vormiliste erinevuste absoluutsuurusest, vaid olulisel määral ka teatava teema või idee populaarsusest vanasõnatraditsioonis üldse. Semantiline ruum on vanasõnadega täidetud väga ebaühtlaselt. Just neis piirkondades, kus täidetud on äärmiselt tihe, võib traditsioon olla mõne mõiste või idee kõik väljendusvõimalused nii näpp-näpult üles otsinud ja realiseerinud, et kõik mõeldavad poeetilised ja grammatilised transformid tulevad juba arhiivitekstide hulgas ka praktiliselt ette. Neis tingimustes hakkab troopidel, eufonismidel ja süntaksifiguuridel kitsas, nad hakkavad põimuma, üksteist kirevalt välja vahetama. Selgesti eraldiseisvate vanasõnatüüpide asemel näeme kohati väga ulatuslikke nn. tüübiperekondi. Seepärast, kui me määrame vanasõnatekstide tüpoloogilist kokku- või lahkukuuluvust puhtintuitiivselt, tunde järgi, siis ei piisa nende lausete omavahelisest kõrvutamist, vaid meie tajumus sõltub oluliselt ka sellest, millise ümbruse taustal me asjaomaseid tekste võrdleme. Laused, mida me tühjas ümbruses loeksime kahtlematult sama vanasõna variantideks, võivad hakata tunduma eritüüpsetena, kui semantiline piirkond on lausetega ülitihedasti täidetud.

Kõik see tekitab kokkuvõttes mulje, et traditsioonis ei liigu mitte diskreetsed, üsnagi kanoonilised, võib-olla ainult pisut iseenda ümber võnkuvad valmislaused või klišeed, vaid suur hulk alamat järku üksusi: püsivaid sõnapaare jm. püsiühendeid, troope ja sõnastamata kujutluspilte, «tühje» rütmi- ja kõlaskeeme ning süntaktilis-loogilisi malle. Paljumõõtmeline ja kirev variaablus liidab tüüpe ja lahutab neid üksteisest, kaotab vanu tüüpe ja loob uusi.

Tegelikkuses esinevad tüpoloogiaprobleemid enamasti eeltoodud jpt. võimaluste liidetena. Toodagu järgnevalt illustratsiooniks nende probleemide kohta mõned näited konkreetsest eesti vanasõna-ainestikust.

Näide 1.

- (1) *Narriga ei maksa vaiälda* (Rak).
 (2) *Mene nüd vasigaga voidu juoksma* (Kuu).
 (3) *Vasikõga jovva ai vōiki joosta* (Se).

Laused (1) ja (2) ... (3) kuuluvad käegakatsutavalt eri tüüpidesse, kuigi nad pole tähenduselt üksteisest eriti kauged.

- (4) *Mine narrige vaidleme vai vaskage vōitu jooskme* (Hel).
 (5) *Mine ulluge sõtta vōi vasikuge vōitu jooskme* (Krk).

Esinemused, nagu (4), (5) on traditsioonis väga sagedased. *vasika*-pool näib olevat tegeliku tähenduse seisukohalt vaid illustreeriv, võrdluslik valmisdetail — vrd. (2), (3). Samal ajal on ta kujundilt eredaim osa lausest. Tähendus on umbmäärane: 'rumala (või: jonnaka? vōi: pöörase?) inimesega on lootusetu (vōi: vaevanõudev?) vaielda (vōi: talle auku pähe rääkida? vōi: temaga asju ajada?)'. Edasi näeme, et halb vaidluspartner võib olla määratud ka täpsemini:

- (6) *Muhulasega vaielda vōi vasikaga vōidu joosta* (Muh).
 (7) *Naisega vaielda ehk vasikaga vōidu jooksta* (JJn).
 (8) *Vaidle vana naisega ehk jookse vasigaga vōidu* (Käi).
 (9) *Sinuga vaielda vōi vasikaga vōidu jooksta* (Ann).

Nüüd võib kerkida küsimus, kas meil on siin tegemist vanasõnadega (a) teatud hõimu, teatud soo ja teatud vanuseastme iseloomulike pahede vōi (b) mis tahes halva vaidluspartneri kohta. Lause (9) on hoopiski kõnekäänd. Kas *vana naine* on siin üldse kasutatud otseses tähenduses? On see ju traditsiooniline pejoratiivne võrdkuju (*Ole ikka mees, ära ole vana naine!*). Kui vaadelda traditsioonilist semantikat veel laiemalt, võime konstateerida, et näit. naljandirepertuaaris on perifeerlane, *vana* ja *naine* küllalt populaarsed pejoratiivsete tegelaskujude tähistused, pealegi teatud piires sünonüümsed, s. t. nad võivad üksteist ühe ja sama süžee piires välja vahetada.

Nii *hullu*-komponent kui ka *vasika*-komponent astuvad omaette ühendustesse pikka teekonda vōi suurt ajakulu vōi jõudu andvaid ettevalmistusi tähistavate sünonüümsete kujunditega *nädalane leivakott, pütt piima ja päts leiba* jts.:

- (10) *Mine vaskaga vōistu jooskma, sōs-süü enne kanik leibä ja karp räimi ärä* (Trv).
 (11) *Kes vasikaga vōidu jooksta tahab, vōtku nädalane leivakott kaasa* (Mär).
 (12) *Mine rumalaga vaidlema, vōta nädalane lebakott selga* (Vän).
 (13) *Mine hulluga maid jagama — vōta pütt piima, päts leiba* (Nōo).

leiva(koti)-komponent liitub omakorda veel täiesti väljaspool *hullu*- ja *vasika*-komponenti järgnevalt:

- (14) *Mine kurjavaimuga vōitlema, siis vōta aastane leivakott selga* (Wied. 116).
 (15) *Mine kuradiga kohtusse, siis vōta kolme kuu leivakott kaasa* (Pst).
 (16) *Mine mõisnikuga kohut käima, siis vōta aastane leivakott selge* (Vil v. Trv).

Lausete (14) ... (16) esikomponendis võime täheldada leksika aste-astmelisi üleminekuid. Viimase variandi esikomponent on ilmselt otseses tähenduses, s. t. tegemist on featavate sotsiaalsete seikade konstateeringuga. Kuid mida tähendab *kurat*, *kurivaim* lausetes (14), (15)? Käivad need ütlused samuti mõisniku kohta (traditsioonilised sünonüümid *kuradiga*)? Või kurja inimese kohta? Või hoopis kurjuse kui niisuguse kohta üldse, s. t. 'kurjus on visa kaduma', 'kurjus on üldinimlik' vms.?

Igatahes ei ole siinse seeria lausetel (4) ja (15) enam tuumelementides mingit ühisosa ja nad kuuluvad kahtlemata eri tüüpidesse. Kuid teisalt on täheldatav tüpoloogiline järjepidevus nende vahel: ühelt teisele jõutakse üksikkomponentide järkjärguliste (seejuures traditsiooniliste) asendustega.

Näide 2.

Vaatleme variante:

- (1) *Veidu sitikal verd, siisamagi s-aga segi* (Trv).
 (2) *Vaesel väha vara, seesama s-aga segamini* (Trv v. Rõu).
 (3) *Vaesel veidi varra, tuugi olgu rikka p-sen* (Kam).

Näeme taas aste-astmelist üleminekut: ühisosad on lausetel (1) ja (2), (2) ja (3), kuid mitte enam (1) ja (3). Esinemus hargneb veelgi:

(4) *Üks silm vaesä pias, siägi rikka p-ses* (Hlj).

Terviklik ühisosa puudub nüüd ka lausetel (2) ja (4). *Vaese* — *vara*-komponent võib peale siintoodud juhtude (2) ja (3) omada veel muidki jätke:

(5) *Mis vaesel vara, seegi rikka silma pistab* (Vai).

(6) *Vähe vaesel vara, sellegi peab ära andma* (Hlj).

(7) *Pal'lu s vaesöl varra, kodapoolitsöl koku* (Rõu).

Kujundielemendid *silm* ja *pe-* võivad koos esineda veel ka seoses *rikkaga* ja *sak-saga*:

(8) *Saksul olgu üks silm ja tuugi p-sen* (Puh).

(9) *Mis rikas hoolib ühe silma pärast, teine on taskus* (Helle).

Viimaste tähendused on juba täiesti erinevad eelmistest ning ka omavahel, kuid lausete leksikas ja süntaksis on veel palju ühist — vrd. näit. lausega (4). Uusi formee-ringuid saab veel ka konstruktsioon *seegi* [kellegi] *pe-st*:

(10) *Pisut hullul meelt, seegit targa pe-st* (Jaa).

Üleskirjutuste kogusummas on põimumised veelgi keerukamad ja hargnemisi veelgi enam.

Näide 3.

Vaatleme vanasõnu a ja kohta, mis ühtlasi sisaldavad sõna *aeg* ja millede variaablus on tugevasti *a*-assonantsi meelevaldas ning eri lausete tähenduslikud erinevused väga umbmäärased.

Üldse tulevad siin algriimides ette järgmised sõnad: (a) *haav*, (b) *ader*, (c) *aeg*, (d) *aitama*, (e) *ajama*, (f) *hammas*, (g) *andma*, (h) *arm*, (i) *arst(ima)*, (j) *aru(tama)*, (k) *asi*, mis esinevad eri lausetes selliste kombinatsioonidena: (ck), (kce), (ckj), (cg), (ce), (cgj), (cj), (cdi), (sgd), (cd), (ca), (cah), (cf), (gcb). Toome mõned näited sõnapaariga *aeg—asi*.

(1) *Aeg toob asja valge ette* (Pst).

(2) *Igal asjal oma aeg* (Rak).

(3) *Igal asjal oma aeg, igal märal oma pera* (MMg).

(4) *Ega asi taht uma ajo pääle tegemist* (Räp).

(5) *Iga asi tuleb omal ajal või pisut hiljemini* (Hää).

(6) *Aegamööda asjad käivad* (Helle).

(7) *Küll aig asja seletap* (Vas v. Se).

(8) *Aeg kõik asjad parandab* (Kuu).

(9) *Aeg kõik asjad lõpetab* (Põi).

(10) *Aeg kõik asjad lõpetab, jumal ikka armastab* (Kuu).

(11) *Iga asi tarvitab oma aega* (Wied. 35).

(12) *Hea asi tahab aega* (Vil).

Loetelu võiks jätkata veel pikalt. Kui märkida veel, et *asi* võib mitmes toodud lausetest teiste sõnadega vahelduda nii, et muud osad lausest peaaegu täiesti säilivad (näit. *Ega asi taht uma ajo pääle tegemist* ~ *Iga töö tahab omal ajal tegemist* või *Iga asi omal ajal* ~ *Kik ommal ajal*), siis on kommentaari jätkamine liigne.

Näide 4.

Teatava kindla lauseliikme kirev väljavahetumine. Kus lõpevad sünonüümid?

(1) *Vaene on rikka* [x]. (x = *leivakõrvane* ~ *leivakott* ~ *roog* ~ *hambaroog* ~ *selgroog* ~ *persepingiks* ~ *hobune* ja *härg* ~ *ori*).

(2) [x] *saab kirikuski peksa*. (x = *Vaene* ~ *Loll* ~ *Kelm* ~ *Koer* ~ *Laisk*).

Näide 5.

On suur rühm vanasõnu teo ja tulemuse ning töö ja palga teemadel, nii heas, neutraalses kui halvas mõttes. Kohtame reeglina 4-sõnalisi ($2+2$) implikatiivseid lauseid, nagu *Kes otsib, see leiab* jts. Esinevad järgmised verbikombinatsioonid (paralleelselt võib muutuda ka süntaktiline figuur): *otsib — leiab, otsib — saab, püüab — leiab, püüab — saab, hoiab — leiab, külvab — lõikab, teeb — saab, teeb — sööb, sööb — teeb, teeb — peab, teeb — leiab, sööb — lõõb*.

Noomenite kombinatsioone samast vanasõnarühmast: *töö — palk, töö — malk, tegu — palk, mees — palk, koer — palk, koer — malk, töö — vili, küli — vili, külv — lõikus, külv — palk, seeme — vili, seeme — saak, künd — lõikus, töö — saak, töö — söök, töö — leib, söök — lõök*.

Nõnda näeme repertuaaris igal sammul järjepidevate sildade kehtestumist eri tüübi-kontsentrite vahel, lõdva seostusega ning hõreda esindusega olukordi, kõikmõeldavaid aste-astmelisi üleminekuid jne.

Materjali esitamisel oli algul kasutusel moodus, kus suur osa üleminekuvorme paigutati ühe või teise suurtüübi alla eranditena. Ühte ja samasse tüüpi koondati ka küllalt lõdva kokkukuuluvusega tekste. Kuid tihti võidi kogeda, et näit. mingi tüübi *A* eriaarenduseks loetud variant sobis paremini teise tüübi *B* koosseisu kõigiti normaalse liikmena, või et mitme eri tüübi perifeeriaisse paigutatud variandid osutusid väga lähedasteks ja kippusid koguni moodustama uut iseseisvat tüübialget. Seetõttu — ja osalt ka selleks, et ülepea võimaldada tüpoloogiliste põimingute paremat jälgimist — on selline kumuleeriv moodus asendatud teise, diferentseerivaga. See viimane tüübi piiritlus on küllalt hakkiv, s. t. tüpoloogilised üksused saavad suhteliselt väikesed ja neid on suhteliselt palju (15 140). Eriti suurema hajuvusega olukordades on piiratud ainult kindlamate lähiskujude koosesitamisega, juhindudes eelkõige järgmistest asjaoludest: (a) tüüpide sildumise või tüübitunnuste põimumise korral on mõistlikum katkestada teisenemiste ahelreaktsioon võimalikult algastmel; (b) materjali otsene leidmine alfabeetilisest üldsüsteemist ilma registri abita on kasutajale hõlpsaim, seetõttu pole soovitatav, et tüübiartiklite perifeersed alad tiitelt tekstist tundmatuseni kaugeneksid. Tüüpide suguluse korral juhivad viited iga sugulase juurest iga ülejäänud sugulase juurde. Kontaminatsioonid (liited ja põimingud) esitatakse dubleerivalt igas asjameses tüübis ja viidatakse taas vastastikku.

2.3. Materjali järjestamine seespool tüpoloogilist üksust

Oletame, et mingile tüpoloogilisele üksusele on piirid määratud. Sisepoole piire jäävad tekstid tuleb järjestada ka omavahel. Tüübisisesel korraldusel aluseks on kõnealuses väljaandes võetud 4 põhiorientiiri: (a) eelkõige leksika, (b) süntaks, (c) liited ja (d) tekstide geograafiline päritolu. Neid orientiire järgides peab silmas pidama, et repertuaari eri osad on väga heterogeensed variantide arvu,

variaabluse iseloomu jm. poolest. Sellest hoolimata tuleb aga kõigis erinevais olukordades säilitada materjali korralduse üldpõhimõte ja ka ühtlus tüübiartiklite tehnilises vormistuses. Iga uue tüübi juurde asudes on püütud provisoorselt hinnata, millis(t)e tunnus(t)e järgi ta end paremini korraldada laseb. Suurema tüübi puhul on uuritud kõigepealt, kas mõningad variaablustunnused on korreleeritavad geograafilise leviku andmetega; kui jah, siis on lähtutud neist kui loomulikest alamklassidest. Pahatihti pole see aga võimalik — sel juhul on vaadatud, kas regulaarsem on leksikaalne või süntaktiline variaablus. Kui leksika variaablus on selgepiirilisem, on alustatud klassifitseerimist leksikaelementide järgi (praktiliselt tavalisem juht) — ja vastupidi: kui süntaktilised skeemid on küllalt korrapärased, leksikaalne variaablus aga kirev ja juhuslik, siis on moodustatud põhiklassid süntaksi järgi. Variantide loetelu on alustatud mõne võimalikult sagedase sõnastuskujuga ning taotletud, et milised tahes domineerivamad tunnused üldse satuksid klassifikatsioonis rohkem ettepoole.

Ühesõnaga, koostajate kujutelmad iga tüübi varieerumistendentside kohta on väljendatud selle tüübi tekstivariantide klassifikatsioonis eneses, mitte kommentaarina. On kommenteeritud vaid mõningate ülivõimsa esindusega vanasõnade variaablust vastavas lisaköites toodavate levikukaartide juures. Materjali korraldus ei pretendeeri erilisele vormianalüüsile, saadavaid alamklasse võib üldjuhul ainult tinglikult redaktsioonideks nimetada. Suurel osal juhtudest on piirdutud tekstide lihtsa grupeerimisega leksikaalsete ja grammatiliste tunnuste järgi. Seejuures on silmas peetud ainult neid transforme, mis üleskirjutustes tegelikult esinevad, mitte kõiki mõeldavaid (s.t. seesuguste mõeldavate transformide jaoks pole jäetud klassifikatsioonis tühja ruumi). Seetõttu esineb paratamatult ebaühtlust tüübisiseses hierarhia tasandite järjestuses, seda niihästi sama tüübi eri redaktsioonide juures kui ka eri tüüpide puhul, mille variaabluspilt on ühetaoline.

Materjali tüübisiseses korralduse kirjeldatud moodus on valitud kui loomulikem, mis annab parima ülevaate tüüpide variaablusest, lubades võimaluse korral näidata ka variaabluse suhteid geograafilise levikuga. Ühtlasi on see korraldusviis vastuvõetav kontaminatsioonide esitamiseks. Kuna kontaminatsioonid on esitatud dubleerivalt kõigis asjaomastes tüüpides ja viidatud neid vastamisi, siis on soodne, kui viidatavad tekstid asetseksid kompaktselt üheskoos ning neid saaks viidata korraga (rühma lõpult) ega tuleks näit. alfabeetilisest jadast ükshaaval välja noppida.

3. TEKSTIDE REDIGEERIMISEST

Redigeerimisel on aluseks võetud järgmised üldjuhised:

(1) iga teksti juures on püütud oletada, millist foneetilist vormi see tekst silmas peab;

(2) see arvatav häälduskuju antakse edasi nii adekvaatselt kui võimalik kaasaegse kirjakeele graafiliste väljendusvahendite abil ning kirjakeele ortoograafiareegleid järgides;

(3) juhtudel, kui pole suudetud täpselt otsustada, millist hääldusvormi tekst just silmas peab või kas mõeldav (kirjakeelne) alternatiivne transkriptsioon annaks teksti foneetilist vormi edasi täpsemini kui üleskirjutaja enda oma, on eelistatavalt säilitatud alliktekstides endis kasutatav kirjaviis.

Konkreetsemates üksikküsimustes on toimitud järgmiselt.

1. Vana kirjaviisi ei säilitata.

2. Ei ole säilitatud foneetilist transkriptsiooni, ka mitte F. J. Wiedemanni väljaannetes, käsikirjades jm. kasutatavaid foneetilisi lisamärke, mis kirjakeeles puuduvad. Näit. Wiedemanni *põle* transkribeerime *poole*, *iza* — *isa*, *Se sots* — *sõs* jne.

3. Erandina on väljaandes kasutatud ainult järgmisi kirjakeeles mitteesinevaid märke:

(a) ühenduskaart $\sim$ Võ-Se enkliitilise eituse sidumiseks põhisõnaga; eitussõna enda esivokaal assimileeritakse seejuures kõikjal põhisõna lõpuvokaaliga; näiteks *tulõõi*, kuigi originaaltekstides võib olla ka *tulõ_i*, *tulõ_ei*, samuti *läääi* ka seal, kus originaalis on *lää_ei*, *lää_i* jne.;

(b) apostroofi niihästi Võ-Se larüngaalklusiili kui ka palatalisatsiooni märkimiseks, kui vastavad hääldusseigid on tähistatud juba originaaltekstides enestes või kui palatalisatsiooni näitamine on vajalik mõtteselguse huvides. Larüngaali tähistav apostroof paikneb eranditult vaid sõna lõpul, palatalisatsiooni tähistav ' ei satu kunagi sõna lõppu, seega segiajamisohtu pole.

4. Juhtudel, kus mõeldava hääldusvormi edasiandmise põhimõte ning kirjakeele graafilise väljendusviisi kasutamise põhimõte satuvad vastuollu, on otsustatud kirjakeele graafilise tava kasuks, kui see ei sega foneetilise vormi adekvaatset tuletamist või kus eristamisvõimalused (näit. 2. ja 3. välte vahetegemine) puuduvad regulaarselt ka kirjakeeles endas, näit.:

(a) sõnaalgulist *h*-tähte on kasutatud vastavalt kirjakeele normidele ka kõigis eP tekstides, näit. *hobune*, *hakkab* ka seal, kus originaalis võib olla *obune*, *akkab*, seda isegi siis, kui sõnade hääldusvorm kirjakeelsest erineb, näit. *hoome*, *huolega*, kus originaalis on *oome*, *uolega*;

(b) on kirjutatud *süüa*, *müüa* jne. (mis juba kirjakeele ortoepia-normide järgi häälduvad *süija*, *müija*) ka juhul, kui originaalis esineb *süia*, *müia*;

(c) on kirjutatud *ei ole*, *maias* jne., kuigi originaalis võib olla ka *ei jole*, *maijas* jne.;

(d) on kirjutatud *konti*, *varju* jne., kuigi originaalis võib olla ka *kontti*, *varrju* jne.;

(e) on kirjutatud *puole* ka seal, kus originaalis võib olla 3. völdet

tähistav *puoole*, samuti (näit. eR tekstides) *kellad*, *tuobi* jne., kuigi üleskirjutajad on mingil viisil vihjanud, et mõeldavad häälduskujud on tegelikult 3-värtelised (*kellad*, *tuòbi*);

(f) murdekeele vokalisminüansse (PäP jm. ülipikkade vokaalide mõningast kõrgenemist, Lä ja Sa vokaalide reduktsiooni jne.) pole edasi antud.

5. Käsikirjatekstide transkribeerimisel on püütud arvestada nii üleskirjutaja üldist kirjaoskustaset, tema kirjaviisi ühtlust/ebajärjekindlust, tema poolt süstemaatiliselt kasutatavaid hääldamismärke kui ka üleskirjutuste eeldatavat murdelist päritolu. Kui näit. sõnavormid *nuor*, *viel*, *tüö* jts. esinevad eP tekstides, siis on eeldatud, et nad on häälduspärased, ja jäetud muutmata; eL tekstides võivad nad aga mitmel üleskirjutajatel tähistada hääldusvorme *nûr*, *vîl*, *tû* — sel juhul on transkribeeritud neid *nuur*, *viil*, *tüü*.

6. Paljudes varasemates tekstides valitseb poolmurdeline keeletarvitus, s. t. murdekeel mõnede järeleandmistega kirjakeelele või kirjakeel mõningate murdejoontega. Kaugeltki kõigil juhtudel pole võimalik üheselt otsustada, kas selline keelepruuk peegeldab tegelikke murdetaandumisnähte 19. saj. lõpukümnenditel (kust pärineb valdav osa arhiivitekste) või lihtsalt üleskirjutaja omaenda mitteteadlikkust (saamatust, hooletust), ning pole selge, millisele alternatiivseist murdevormidest peaks tekst just tagasi viidama. Seepärast ei püüta väljaandes poolikut (või puuduvat) murdekeelt restaureerida, vaid jäetakse üldjuhul kõik tekstid sellisele murdelisuse astmele, nagu nad allikates on. Kui ühe ja sama teksti piires esineb ilmset ebaühtlust ühe ja sama morfeemi (tüve, sufiksi, lõpu) märkimisel, näit. vokaalharmoonia vm. poolest, siis on ühtlustatud kirjaviisi murdepärasema vormi kasuks.

7. Tänapäeva ortograafianormide kohaseks on korrigeeritud kõik ilmsed kirjavead, s. t. juhud, kus teksti mõeldava foneetilise (olgu murdelise, poolmurdelise või kirjakeelse) vormi graafiline transkriptsioon läheb lahku tänapäeva ortograafianormidest. Nii on viidud kirjakeelereeglitega vastavusse interpunktsioon, samuti kokku- ja lahkukirjutamispruuk (kui see just ei sega teksti õiget mõistmist ega aktsentuatsiooni).

8. eL s-lõpuline translatiiv, samuti konditsionaal on kõikjal kirjutatud ühekordse s-iga: näit. *lämmäs*, *oles*, kuigi originaalis võib olla *läämmäss*, *oless*, jne.

9. Koostajatepoolsed täiendused ja väljajätted on antud nurksulgudes, näit. *tõnisep*[äev], kus originaalis oli *tõnisep.*, [seitse] *poega*, kus originaalis oli 7 *poega*, [— — —] *ega koer* ..., kus originaalis oli *Vana-rahvas ütlevad ju, et ega koer* ..., jne.

4. TÜÜBIARTIKLI TEHNILINE VORMISTUS

1. Tüübiartiklid on nummerdatud jooksvalt.

2. Iga tüübi algul on tiiteltekst. Tiiteltekst ei ole tüübipealkiri selles mõttes, nagu neid kasutatakse näit. regilaulutüüpide juures. Tiiteltekstiks on tingimata üks reaalne tekst eesti vanasõnamaterjalist. Tüübiartiklis näidatakse ära tiitelteksti asukoht asjaomase vanasõnatüübi tekstivariantide süsteemis ning tuuakse normaalses korras ka tema kohta käiv kommentaar, kuid teksti ennast ei kirjutata uuesti läbi, vaid tähistatakse joonega. Kui tiiteltekst on ainuke tekstivariant tüübis, jäetakse ka joon ära.

3. Tiitelteksti järel on kaks arvu: esimene neist näitab tüübist olemasolevate autentsete üleskirjutuste arvatavat hulka, teine, sulgudes olev arv — antud tüpoloogilises üksuses sisalduvate tekstide üldarvu, näit.: *u. 80 (116) var.* tähendab 'u. 80 autentset varianti, tekste üldse 116'; *1?(6)* *var.* tähendab '1 mõeldavasti iseseisev, kuid mõneti kaheldava autentsusega üleskirjutus, üldse 6 teksti'; *?(8) var.* tähendab 'autentsed üleskirjutused ilmselt puuduvad, tekste üldse 8' jne.

4. Seejärel esitatakse ainestik ise keeleliste ja geograafiliste tunnuste järgi korraldatud tekstivariantidena.

5. Iga tekstivarianti esindab kindlasti ka mingi reaalne tekst.

6. Iga tekstivariandi järel paikneb selle kohta käiv kommentaar, mis esitab järgmised andmed järgmises järjekorras (osa astmeid võib ka puududa):

- (a) murdeline variaablus;
- (b) murdesõnade seletused;
- (c) üleskirjutajate seletused vanasõna tähenduse, kasutamise jms. kohta;

(d) trükiallikate lühendid kronoloogilises järjekorras;

(e) andmed autentsete või mõeldavasti autentsete tekstide geograafilise päritolu kohta traditsioonilises maakondade ja kihelkondade järjekorras: **Vi** (Nrv, Vai, Jõh, Iis, Lüg, VNg, Hlj, Kad, Rkv, Rak, VJg, Sim, VMr, ViR); **Jä** (Amb, JMd, JJn, Koe, Pee, Ann, Pde, Pai, Tür); **Ha** (Kuu, Jõe, HJn, Tln, Jür, Kos, Juu, Rap, Hag, Nis, Kei, HMd, Pld, Ris); **Lä** (Mär, Kul, Vig, Mih, Var, Han, Kse, Lih, Kir, Mar, Rid, Hps, LNg, Noa, Vor, Phl, Käi, Rei, Emm, Hii); **Sa** (Krij, Mus, Khk, Kär, Ans, Jäm, Kaa, Kre, Pha, Vll, Jaa, Pöi, Muh); **Pä** (PäP, Khn, Tõs, Aud, Mih, PJg, Vän, Tor, Prn, Pär, Hää, Saa, PäL, Hls, Krk); **VI** (VIL, Hel, Trv, Pst, Vln, Vil, VIP, Kõp, SJn, KJn, Pil, Plt); **Ta** (TaP, Ksi, Lai, Pal, Trm, Kod, MMg, Äks, TMr, Trt, TaL, Võn, Kam, Nõo, Puh, Ran, Rõn, Ote, San, Vlg, VLk); **Võ** (Kan, Urv, Krl, Har, Rõu, Vru, Plv, Rär, Vas); **Se**, **As** (Lut, Lei jt.); Tt, eL, eP; topograafia-andmetele on vahel lisatud üleskirjutajate nimesid, tavaliselt reservatsiooniks võimaliku mitteautentsuse kohta, aga ka autentsuse tõendusena; kihelkonna- ja maakonna-lühendite juures leidub mitmel puhul küsimärke, nende tähendused on asendist sõltuvalt järgmised: näit. «San?» tähendab 'üleskirjutus võib-

olla pärit Sangastest, võib-olla mõnest muust paigast', «?San» tähendab 'üleskirjutaja pärineb Sangastest, teksti autentsus kaheldav';

(f) andmed tekstivarianti esindavate autentsete üleskirjutuste ja tekstide üldarvu kohta — samal viisil nagu tiitelteksti puhulgi;

(g) varasemate kui a. 1800 trükitekstide täpsed koopiad;

(h) osutused «Vt.» kontaminatsioonidena dubleeritavatele tekstidele muudes tüüpides (selliseid osutusi võidakse teha ka terve variandiklassi (redaktsiooni) kohta).

7. Tüpoloogilise üksuse lõpul on vajaduse korral tehtud veel mitmesuguseid üldmärkusi tüübi kohta tervikuna, näit. autentsusseikade, kirjanduslike algallikate vm. kohta.

8. Kõige lõpus on esitatud kõikvõimalikud võrdlevad paralleelid tüübi juurde (lühendiga «Vrd.»): viited sarnasusele muude vanasõnadega, viited vastavustele muudes folkloorižanrides, piiblis, viited kirjanduslikele individuaaltöötlustele jne.

VANASŌNAD

1-5000

1. AADAMA AJAST OLEME KÕIK
SUGULASED — 5 var.

A a. _____

Lai (Tammepuu) — 1 var.

b. Sugulased oleme kõik Aadamist saadik.

Nrv (Sirdnak) — 1 var.

c. Iidanemast-Aadanemast saadik õlema kõik sugulased siin maamuna pääl.

Lüg (Källo) — 1 var.

d. Aadamest saantigi inimese puha sugulise.

Krk — 1 var.

B. Eks me ole kõik natuke siitpoolt Noa sugulased.

Ann (Kagovere) — 1 var.

Vrd. 1. Moos. 2.

Vrd. kk: Sugulane Aadamast-Eevast saadik (KJn).

Vrd. 9709. Rikkad on Aadamast saadik sugulased.

2. Juba Aadamast saadik on rumalaid rohkem kui tarku.

2. JUBA AADAMAST SAADIK ON
RUMALAI ROHKEM KUI TARKU
— 2 var.

A. _____

Rak (Jurjev-Kallus) — 1 var.

B. Lollisi on alati rohkem kui tarku.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vrd. 1. Aadama ajast oleme kõik sugulased.

3. AASTA EI TUNNE AASTAT — ?(3)
var.

E² 15, EKMS I 7.

Vrd. 11. Kõik aastad ei ole vennaksed.

4. AASTA ELÄVAD VELE, UTS TÕUKAVAD,
TÕNE TÕMBAVAD — 1?(1)
var.

?Plv (Tamm).

5. AASTA JA LAPS, SEE NAISE TAKS
— 3 var.

A a. _____

Hää — 1 var.

b. Aasta ja laps, see naise palk.
Hää — 1 var.

B. Heigo naasel um ega aasta lats, mõni kord kats.

Rõu — 1 var.

Vrd. kk: Iga aasta laps, aasta tagant kaks (EKMS II 438).

6. AASTA SEES JUHTUB MÕNDA —
1(3) var.

TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas).

7. AASTEL OM PÖÖRUPÄEV, INIMES-
SEL MÖTTEMUUDATUS — 1 var.

Krk. (Kivisäk).

Vrd. 4080. Koer ajab karva, inimene muudab meelt.

8. ENNEM JÄTA AASTA PALK KUI
ÕHTUNE KÕHUTÄIS — u. 25(31)
var.

A₁a₁. Ennemine jäta peremehe aasta palk kui õhtune kõhutäis.*

* ennemini (E MVH)

Wied. 34, Kündja nr. 32 (1883) 383, E MVH 28 — 1(5) var.

a₂. Sulane jätku peremehele ennem terve aasta palk kui õhtune kõhutäis.

Plv (Tamm) — 1 var.

b₁. _____

Äks (Blaubrik) — 1 var.

b₂. Ennem jäta aasta palk ku õdagunõ kõtutäis.

Võn — 1 var.

b₃. Ennem bide jäta aaste palk ku õdagune kõtutäis.

San — 1 var.

b₄. Paremb jäta uasta palk kui õhtune kõhutäis.

Kod — 1 var.

b₅. Paremb jäta aasta palk ku õdagune kõtutäis.

Plv — 1 var.

- c. Ennem jätan aasta palga kui õhtuse kõhutäie.
Hel — 1 var.
- d. Enne anna aastane palk kui õhtune kõhutäis.
Aud — 1 var.
- e. Parem aasta palk kinkida kui õhtune kõhutäis.*
* aastane; õhtane (Kos)
Amb, Kos — 2(3) var.
- A₂. Ennem jäägu poole aasta palk kui õhtune kõnutäis.
Vil — 1 var.
- B a₁. Innembä jätä aestagu palk kui õdagunõ süük.*
* aasta; õdagune (Räp)
Norm. 155; Rõu, Räp — 2(3) var.
- a₂. Ennemini jätä aastane palk kui õhtune söök.
EKMS IV 22 — 2(1) var.
- a₃. Paremb jätä aastanõ palk ku õdakunõ süük.*
* aasta; õdangune (Võ)
Rõu, Võ (Schmidt) — 2 var.
- b. Innemba lõpku aastaga palk kui õdagune süük.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- C a. Ennem jätä päevane palk ku õhtane kõhutäis.*
* pääva; kui (Plt)
Hää, Plt — 2 var.
- b. Innembä jätä päävä palga kui õdagotse kõtutävve.
?Räp (Lepson) — 1(1) var.
- Da. Innebä jätä päävä palk kui õdagunõ süük.
Rõu — 1 var.
- b. Inneb lõpõda päävä palk ku õdagunõ süük.
Se — 1 var.
- c₁. Inneb lõpku päävä palk ku õdagunõ süük.
Se — 1 var.
- c₂. Inneb lõpko pääva palk ko õdagonnõ süük.
Se — 1 var.
9. IGAL AASTAL KEVADE, VANAL ALATI SÜGISE — 1 var.
VNg (Volde).
10. KES AASTA ETTE KUTSUTAKSE, SEE PÄEVA PÄRALE JÄÄB — 8(16) var.
- A. _____
Krj (Mägi) — 1(4) var.
- B a₁. Kes kuu ede kutsutakse, see pääva pärale jääb.*
* ette (Krj)
E. Livi (Pha) seletus: «Keda lubatakse ammu juba kutsuda, need viimasteks jäävad.»
Krj, Põi, Pha — 4(9) var.
- a₂. Kes kuu ette kutsutakse, see jääb päeva pärale.
Põi — 1 var.
- b. Kes kuu enne kutsuta, see pääva pärale jääb.
Hlj — 1 var.
- c. See, keda kuu ette saab kutsutud, jäeb pääva pärale.
Sa (Veäster) — 1 var.
- Vrd. 13666. Keda vara kutsutakse, seda hilja unustakse.
11. KÕIK AASTAD EI OLE VENNAKSED — 95(138) var.
- A a₁. _____*
* keik (Pha); ei õle (Jõh), pole (Kuu, Rls, Vig, Krj, Pha, As); vennassed (Kir), vennad (Jõh, Vig, Krj, Pha, Vil), vennäd (Saa)
EKMS I 332; Jõh, VMr, Kuu, Rls, Rap v. Mär (Poom), Vig, Kir, Krj, Pha, Saa, Vil, As — 15(16) var.
- a₂. Ei ole kõik aastad vennaksed.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- a₃. Aastad pole ju kõik mitte vennad.
Krj — 1 var.
- a₄. Kõik aastad ep ole meile vennaksed.*
* ei ole (EKMS)
Wied. ESSr 1345, EKMS III 119 — 1(2) var.
- b₁. Aastad ei ole vennaksed.*
* vennased (Wied., Kündja), vennatsed (KJn), vennakesed (Rõu), vennad (Wied. ESSr; Kul, Jäm); ep ole (Wied., Kündja, E), pole (E², Reiman, EKMS; Rap v. Mär, Kul, Muh, Pär, Rõu)
Wied. ESSr 1343, Wied. 10, Kündja nr. 31 (1883) 370, E 9, E² 15, Nurmik III 95, Reiman EK I 278, EKMS I 7 ja III 422; Lüg, Rap v. Mär (Poom), Kul, Jäm, Muh, Tor, Pär, KJn, Rõu — 11(33) var.
- b₂. Ei aastad ole vennaksed.
Vän — 1 var.
- b₃. Ega aastad vennaksed ole.*
* vennad (Ann)
Ann, Nis — 2 var.
- b₄. Egä aastad põle vennad.
Vig — 1 var.
- b₅. Aastad põle mitte vennad.
Pär — 1 var.
- c₁. Aastad ei õle veljessed.
Lüg — 1(2) var.

- c₂. Aasta ei ole velitse.*
* velle
Hls — 2 var.
- c₃. Ega aasta velitse ei ole.
Hls — 1 var.
- Ba₁. Aasta ei ole aasta vend.*
* aast (Trv); ei õle (Trm), ep ole (Wied., Kündja), pole (Norm., EKMS; SJn, Pal, TMr), põle (Hää, Vil, SJn)
Wied. 10, Kündja nr. 31 (1883) 370, Kreutzb. Kal. (1905) 6, Uus As Kal. (1905) 19, Verlok-Saarmann Kal. (1910) 96, Norm. 89, EKMS III 422; Hää, Trv, Vil, SJn, Lai, Pal, Trm, TMr, TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 14(23) var.
- a₂. Egä uassa ei ole uassa vend.
Kod — 1 var.
- a₃. Ega aasta aasta vend põle.
Aud — 1 var.
- a₄. Aasta pole aastale vennakseks.
Plv — 1 var.
- b₁. Aasta ei ole aasta veli.*
* aast (Trv)
Hls, Hel, Trv, Puh, Ran — 6(7) var.
- b₂. Ega aaste ei ole aaste veli.*
* aasta (EKMS)
EKMS I 7; Hel — 1(2) var.
- b₃. Ega aaste aaste veli ei ole.
Krl — 1 var.
- b₄. Aasta ei ole aastale veli.
Kam — 1 var.
- b₅. Ei õle uasta uastale veli.
Kod — 1 var.
- b₆. Aastak ei olõ aastalõ veli.
Se — 1 var.
- b₇. Aastak õlõ õi aastaga veli.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b₈. Ei ole aastaig aastaiale veli.
Räp — 1 var.
- Ca₁. Kaik vued ei ole vennaksed.*
* kõik (Kad); voed (Kad); pole (Kuu); vennad (Kad)
Kad, Kuu — 3 var.
- a₂. Ei kaik voed ole vennaksed.*
* keik (Hlj); vued (Kuu); vennaksed (Kuu)
Hlj, Kuu — 3 var.
- a₃. Ega kõik voed ole vennaksed.*
* vued; põle
Kuu — 2 var.
- a₄. Eiga keik voed olä vennaksed.
VNg — 1 var.
- a₅. Ega kõik voed vennaksed ole.*
* vennakesed (Hlj); pole (EKMS)
Norm. 89, EKMS I 6 ja III 422; Hlj, Kad, Kuu — 4(7) var.
- b₁. Vued ei ole vennaksed.
Rak — 1 var.

- b₂. Ega vued põle vennaksed.
Kuu — 1 var.
- b₃. Ega voed vennassed õle.
Jõh — 1 var.
- c₁. Kaik vued ei ole velleksed.*
* veljeksed
Kuu — 2 var.
- c₂. Ei kaik vued ole velleksed.
Kuu — 1 var.
- D. Üks aasta ei ole teise vend.
?Khn (Teder) — ?(1) var.
- E. Üks aasta pole teise vend, üks and pole teise tooja.
Krj — 1 var.
- F. Aasta ei ole aasta vend, päev ei ole päeva õde.
Vil — 1 var.
- G. Olõ õi' aasta velitse ega kuu sõsarõitse.
Vas — 1 var.
- H. Ega vued ei õle veljeksed ega suved sõsarad.
Lüg — 1(2) var.
- I. Kõik vued ei ole veljessed, kõik veljed ei ole ühesugused.
Lüg — 1 var.
- J. Ega aaste aaste veli ei ole, tõine aaste tõistsugune.
Krk — 1 var.
- K. Egas aastet ole velitse, ega aasta omamoodu.
Krk — 1 var.
- L. Aastad ei pole mitte üksteisele vennaksed; üks neist tõukab, teine neist tõmbab.
Plv — 1 var.

*

- M. Aasta ei ole aasta kohane.
?Saa (Söggel) — ?(1) var.

*

- N. Üks kevade ei ole teise kevade vend.
?Vil? (Suurkask) — ?(1) var.
- Vrd. 61. Aeg ei ole aasta vend.
11539. Ei kõik talved ole vennad ega sügisessed ööd õed.
3. Aasta ei tunne aastat.
9268. Kõik päävad ei ole vennaksed.

12. PAREM AASTA OOTA KUI KAKS KAHETSEDA — 3(41) var.

- a. _____*
* oodata (trükised; TMr)
Stein 51, Wied. 144, Kas. Talur. Kal. (1880) 42, Kod. Kal. (1881) lisa 107, Kündja nr.

48 (1883) 573, Klemmer Elusal. Kal. (1905) 15, Tõn. Täht. (1911 mai), E 66, E² 15, Huvit, V Lisa 16, Mihkla-Parlo-Vildebaum I 93, Viid. 109, Kask-Vaigla-Veski I Ak 59, Kask-Puusepp-Vaigla 146, Norm. 228, EKMS I 7, II 1296 ja III 665; TMr, Tt (Kreutzw.) — 2(39) var.

b. Parema aasta oodata kui pärast kaks kahetseda.

Lai (Asper) — 1 var.

c. Paremb aastäk uuta kui kats murõhtah.

?Se (Toomemägi) — ?(1) var.

Vrd. Tõn. RP 20: Parema aasta lahjatseda, kui saab kaks kahjatseda.

13. ABI AIAST, VARI VÖRGUST — u. 55(86) var.

A_{1a1}. _____

Kapp 38 ja 40, Wied. 2, Kündja nr. 31 (1883) 369, Kurrik SÕ 22, Gr. ELr II 42, E 9, E² 49, Loořits Vrp 45, EKMS I 8, 85 ja 913; Vi, Amb, Kuu, Jõe, Han, Vig, Hls, Hel, Vil, VIP, Ta, Võ — u. 40(68) var.

a₂. Abi aiast ja vari võrgust.*

* ajast (Rak), aast (Koe); vergust (Kuu) Rak, Koe, Kuu, Hel, Pal, Võn — 6(7) var.

a₃. Abi ikka aast, vari võrgust.

JJn — 1 var.

a₄. Abi ige aiast ja varju vergust.

Kuu (Odenberg) — 1(2) var.

a₅. Abi om aiast ja vari võrgust.

Plv — 1(2) var.

b. Abi tuleb aiast, vari võrgust.

Pal — 1 var.

A₂. Abi aiast, vari vanast võrgust.

Räp — 1 var.

A₃. Abi on aiast, varjukuju võrgust.

Plv — 1 var.

A₄. Abi ikki aiast ja vari varjust.

M. Mäesalu seletus: «Ütelnu jänes, ku ta talve kange tuisuga uhakavarre varjus seisnu. Jänese «sõnu» korratakse tihti, kui püütakse kehvast varjust kasu saada.»

Hää — 1 var.

B. Abi aiast, vari võrgust, tugi teisest mehest.

Jõe — 1 var.

C. Abi aiast, vari võrgust, haakoost ammugi abi.

Trt — 1 var.

Vrd. mj: Loořits Vrp 34.

Vrd. nlj: H II 10, 245 (12) < Kad.

Vrd. kk: Otsib abi aiast, toetust tugiteibast (Vil).

Vrd. rl «Naba paika»: Abi asjast, vara võrgust, / suurõmb abi suurõst nõglast (ERIA III: 3 nr. 6990).

Vrd. 35. Alast ei saa abi ega võrgust varju.

12089. Tulõ õi tukõ tuulõsta, saa ai armu alasta.

14. ABI HIIREST, ABI HIIRE POJAST — 3 var.

Lai, MMg.

15. ABI SAAB IKKA, KUI ARSTITAKSE — 18(30) var.

A_{1a1}. _____*

* ikki; ku; arstites (Trv)

Hel, Trv — 3(5) var.

a₂. Ikki abi saa, ku arstites.

Trv (Sikk) — 1(4) var.

a₃. Ikka abi saab, kui arstitakse.

E 26, E² 49 — ?(4) var.

a₄. Abi iks, kui arstitas.

Kam (Siimus) — 1 var.

b₁. Kui arstil käid, siis abi saad.

Norm. 237; Hel — 1(2) var.

b₂. Kui arstil käia, siis ikke abi saab.

Lai — 1 var.

b₃. Arstil käid, abi saad.

Lüg (Källo) — 1 var.

b₄. Abi saab, ku arstil käid.

Lüg (Källo) — 1 var.

b₅. Abi suab, kui arstal käi.

Kod — 1 var.

b₆. Abi saab, kui arstil käiakse.

MMg — 1 var.

b₇. Vuata, kõhe abi suab, ku ar'sal käe-dässe.

Kod — 1 var.

b₈. Ikka abi, kui arstil käiasse.

Plt — 1 var.

b₉. Abi ikke, kui arstil käia.

Iis — 1 var.

b₁₀. Abi kõhe, kui arstil käidud.

Jõh — 1 var.

c. Abi arstil kävijale.

Kuu — 1(2) var.

A₂. Arsti, sis saa abi.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Kui abi tarvis on, küll siis arstile minnakse.

Kos (Wiedemann) — 1(2) var.

Vrd. 143. Kes aevastab, see abi saab.

16. ABI TULEB JUMALAST — 2 var.

A. _____

KJn (Raidla) — 1 var.

B. Ei ole mujalt abi ega armu loota, kui jumal annab, sis saab.
Saa (Söggel) — 1 var.

17. EGA ABI KÄNNUST JA KIVIST EI SAA, VAID INIMESTEST — 1?(16) var.

a. —
Stein 9, Wied. 17, Kündja nr. 32 (1883) 381, E 13, E² 49, Norm. 237, EKMS I 8; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(15) var.

b. Ei abi tule tuulest ega veest, ei kivist ega kändudest, vaid inimestest.
Tõn. RP 34 — ?(1) var.

Vrd. 531. Eksitus ei käi mööda kiva, kända, vaid mööda inimesi.
14723. Õnnetus käib inimesi mööda, mitte kivi ja kandu mööda.

18. KUI ABI TAHETAKSE ANDA, SIIS AITAB; KUI ABI ANDA EI TAHETA, SIIS EI AITA KEDAGI — 1 var.

Rap (Krüppelmann).

19. SAA ABI VAI SAA AI', PALK IKS SAA — 1 var.

Lut (Sang).

20. SIIS SAAB IKKA ABI, KUI PÖLE SURMATÕBI — 1 v. 2(2) var.

A. —
Rak (Lilienbach) — 1 var.

B. Kui ei ole surmatõbi, siis saab arstirohust abi.
?Vig (Prilimets) — 1?(1) var.

Vrd. 10772. Kui ei ole surmatõbi, siis saab ikka viinast abi.

21. ABIELU PANEB PÄITSED PÄHE — 1 var.

Põi (Rand).

Vrd. 22. Abielu paneb rangid kaela.

25. Abielu toob ahelad.

22. ABIELU PANEB RANGID KAELE — 1 var.

Põi (Rand).

Vrd. 21. Abielu paneb päitsed pähe.

9970. Rüüstikule seale tulevad ikka rangid kaela.

23. ABIELUSE ANDMINE SEE ON JUMALAST, EI SEE OLE INIMESTEST — 1?(3) var.

Wied. 2, Kündja nr. 31 (1883) 369.

24. ABIELUS ON KAKLEMINE NAGU SOOL MAGEDALE SUPILE — 1 var.

Pee (Viidebaum).

Vrd. 6971. Musu ilma habemetta on nagu supp ilma suolata.

25. ABIELU TOOB AHELAD — 1 var.

Põi (Rand).

Vrd. 21. Abielu paneb päitsed pähe.

26. ABIELURAHVAS ON TEINETEISELE ABIKS LOODUD, EI MITTE TEINETEISELE ORJAKS PANDUD — 1?(6) var.

Wied. 2, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 3 (1883) 369.

Vrd. 5580. Ära hakka laste orjaks.

27. ADER VIIB TULE TOAST, SIRP TOOB TUPPA — 1 var.

Ans (Väli).

Vrd. 2309. Jakapääväst tsirp rükka, a' pilak tarrõ.

28. AVIDA ÕI HUÄ ADÖR, KU KÜNDJÄ KÜÜNÜ ÕI ATRA KANDMA — 1(3) var.

a. —
Norm. 54; Rõu (Gutves) — 1(2) var.

b. Avita ei hea ader, kui kündja küüni ei atra kandma.
EKMS III 992 — ?(1) var.

29. KES ADRA LÄBI TAHAP RIKKAS SAADA, SEE PANDKU ESI KÄTT KÜLGE — 1?(12) var.

A. —*

* tahab; rikkaks; pangu; ise (Wied. jj.)
Trt. Vör. Kal. (1837) 47, Wied. 55, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 36 (1883) 430 — 1?(9) var.

B. Kes adra läbi rikkaks tahab saada, see peab ise sellest kinni hakkama.
Laakm. Mr Kal. (1862) 38 — ?(1) var.

C. Kes adra tagas rikkust otsib, peab teda ise oma käega käitama.
EKMS I 750—?(1) var.

D. Kes adrast rikkust otsib, see pangu käsi külge.
Norm. 81 — ?(1) var.

Vrd. kk: Siis tuli minul ka tahtmine kätt adra külge panna (Kos).

30. KES ADRA SISSE PANEB, PIAB
VAO VEERDE AAMA* — 1(4) var.

* peab; ajama (trükised)

Norm. 71, EKMS I 125; Trv (Kuusk).

31. MINE ADRATA KÜNDMA EHK NOO-
DATA KALA PÜÜDMA — 5(24)
var.

Aa. _____*

* kalale (Nurmik)

Stein 43, Wied. 116, Kündja nr. 44 (1883)
525, Kurrik SÖ 25, E 55, E² 67, Nurmik II
71, Norm. 74, EKMS III 812 ja IV 316; Tt
(Kreutzw.) — 1(18) var.

- b. Mine adrata kündma ja noodaga kalu
püüdma.

E MVH 84 — ?(1) var.

- c. Mine nüüd adrata põllule ehk noo-
data merele.

Norm. 73; Pil (Saks) — 1(2) var.

- d. Mine adrata põllule ehk noodata ka-
lale.

His (Jung) — 1 var.

- B. Mine adrata kündma või vihata sauna.

Nurmik II 71 — 1 var.

- C. Ilma noodalda ei massa kalapüügile
minek.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd. 14069. Mine vihata sauna ehk rahata linna.

32. ADVOKATI TINT EI KIRJUTA
MUIDU, KUI PEAD HÖBEVALGET
SISSE VISKAMA — 1(3) var.

Wied. 2, Kündja nr. 31 (1883) 369.

33. AEDA TEE NOOREL KUUL,
KATUST KATA VANAL KUUL —
4 var.

Aa. _____

Võn (Moodis) — 1 var.

- b. Kata katus vana kuuga, aid tii noore
kuuga, sis sais kavva.

Rõu — 1 var.

- B. Leiga õled vanas kuus, tee katus noo-
res kuus, otsi vitsad kuude vahel, siis
seisab katus kolm põlve ja veel roh-
kem.

Krj — 1 var.

- C. Vanal kuul tehtud aed vaob, noorel
kerkib.

Pil — 1 var.

34. AED SEISAB KOLM AASTAT, KOE-
RA ELU TUURIB KOLM AIA AEGA,
HOBUNE KOLME KOERTE IGA,
INIMENE KOLME HOBUSE AEGA
— ? kuni 2(12) var.

Aa. _____

Körber VRMK 64 — 1?(1) var.

- b. Aed seisab kolm aastat, koer kolme
aia iga, hobune kolme koera iga, ini-
mene kolme hobuse iga.

Norm. 208, EKMS III 951 — ?(2) var.

- c. Aia iga — kolm aastat; koer elab
kolm aia iga, hobune — kolm koera
iga, inimene — kolm hobuse iga.

Tander 42, Nurmik I 36, Kmpm. EL⁹ 72,
Kmpm. EL II¹⁰ 150 — 1?(8) var.

- B. Koer elab kolm aia iga, hobune —
kolm koera iga, inimene — kolm ho-
buse iga.

?Tt (Teder) — ?(1) var.

35. AIAST EI SAA ABI EGA VÖRGUST
VARJU — 1 var.

Trv (Ungerson).

Vrd. 13. Abi aia, varl võrgust.

36. KES OSKAB ÜLE AIA VAADATA,
SEE OSKAB KA ÜLE METSA VAA-
DATA — 1?(1) var.

?Vil (Suurkask).

Vrd. 4565. Ei kurg madala metsa vaata.

37. KUI ÜLE AJA RONID, SIIS HAKKA
IKKE VÄLJAPOLT TEIVAST
KINNI — 1 var.

Kos (Wiedemann).

Vrd. mj AaTh 150.

38. KUS AIDA, SÄÄL AUKU — 1 var.

Vil (Riit).

Vrd. kk: Aja tiib ja augu jätab (Hel).

Vrd. rl «Auk alas»: Jürikene, jäärakene, / raha-
rikas poisikene, / tegi ala — jättis augu /
küla sigade siduda, / küla lammaste laduda
(ERIA II : 1 nr. 1798). Vrd. ka rl «Pisike
punane põrsas» (ERIA I : 1 nr. 733).

Vrd. 41. Olgu aed nii suur kui ta on, mulk ikka
üks.

39. KUS AJAS, SEAL AJA TAGA —
7(11) var.

Aa₁. _____

Rak, Kos — 2(3) var.

- a₂. Kus on aias, seal on ka aia taga.
Jõh — 1 var.
- b. Kui on aias, siis on ka aia taga.
Hlj — 1 var.
- c₁. Kellel aian, sellel aia taga.
Trv — 1(2) var.
- c₂. Kellel on aias, sellel on ka aia taga.
Saa — 1 var.
- B. Kus taras, sääl tara taga ka.
Käi (Sooster) — 1(3) var.
- Vrd. 5622. Kus laudas, seal lauda taga.

40. MIKSPÄRAST AIA SEEST VÖTTA,
KUI AIA TAGA ON — 1 var.

Trm (Sild).

41. OLGU AED NII SUUR KUI TA ON,
MULK IKKA ÜKS — 18(26) var.

- A_{1a1}. —————
Wied. 135, Kündja nr. 48 (1883) 572 — 1(4) var.
- a₂. Olgu aed nii suur kui on, mulk ikka üks.
E 61, E² 43 — ?(4) var.
- b. Olgu aed nii suur kui tahab, kui aga mulk õige on.*
* tahes (EKMS)
Wied. ESSr 627; EKMS III 901 — 1(2) var.
- c. Olgu aiake kui suureke, aga mulk om ikki ühesugune.
Krk — 1 var.
- d. Olgu aed suur ehk veike, mulk ikka ühesugune.
Vän — 1 var.
- A_{2a}. Olgu aed missugune tahab, mulk ikka ühesugune.
Ris v. HMD (Treumann) — 1 var.
- b. Olgu aed missugune tahes, aiaauk on ikka ühesugune.
Trm — 1 var.
- A₃. Olgu aed nii kõrge kui tahes, mulk on ikka mulk.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- A₄. Olgu aed nii madal kui tahes, aga mulk on ikka ühesugune.
J. A. Reepärgi seletus: «Käib naisterahva kohta.»
Hlj — 1 var.
- A₅. Olgu aid küll vilets, mulk üks ikka.
SJn — 1 var.

*

- B. Olgo väli suur ehk väike, mulk ikka mulk.
Vän — 1 var.

*

- Ca₁. Olgu ussaid nii suur kui om, värte üks ütesuure.
Krl — 1 var.
- a₂. Olkõ ussaid nii suur kui um, värä üks umma ütesuuru.
Vas — 1 var.
- b. Olgu ussaid suur vai väikene, värä üks ütesuuru.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

*

- Da. Olgu väli suur ehk veike, aga õuevärav on ikka ühesugune.
Hlj — 1 var.
- b. Olgu väljad nii suured kui tahes, kui aga väravad ühesugused on.
JJn — 1 var.

*

- Ea. Olgu talu suur vai väike, värja on üks ütesuuru.
Ote — 1 var.
- b. Olgo talo nii väikene kui taht, värte omma üks üts.
Räp — 1 var.

*

- F. Olgu saat nii pisike kui tahes, aga mulk on ikka nii suur, et vanker läbi mahub.
Krk — 1 var.
- Vrd. 38. Kus aida, sääl auku.

42. PAREMB AIAN KUI AIA TOEN — 1 var.
Rön (Andrei).

43. SIIS ALLES TEHAKSE AED
ÜMBER, KU HUNT HANED ÄRA
SÕI — 1 var.
Kod (Lindvere).

Vrd. 45. Ära enne aeda hakka tegema, kui kuhi valmis.

44. TÄ KU TREHVAS, SIS VÖID ÜLE
AIA KARGAMISÖST KA AR JÄIÄ — 1 var.
Se (Savala).

45. ÄRA ENNE AEDA HAKKA TEGEMA,
KUI KUHI VALMIS — 1 var.
Pal (Saar).

Vrd. 43. Siis alles tehakse aed ümber, ku hunt haned ära sõi.

46. AEGA EI SAA RAHA EEST OSTA
— 3 v. 4(57) var.

a₁. —
Gr. SKÕ II 93, Norm. 67; ?Kaa (Pea), Vil
(Toss, K. Karu) — 2 v. 3(22) var.

a₂. Aega ei või raha eest osta.
Gr. SKÕ II 38 — ?(2) var.

b₁. Aega ei saa rahaga osta.
E² 13 — ?(1) var.

b₂. Aega ei või rahaga osta.
Stein 5, Wied. 3, Kod. Kal. (1881) lisa 107,
Kündja nr. 31 (1883) 369, Rootsl. Elut. Kal.
(1901) 15, E 9, E² 13, Puus. KA V—VI
(1939) 22 ja 124, EKMS I 54; Tt (Kreutzw.)
— 1(32) var.

Vrd. Kodu Kal. (1905) lk-ta: Mida ei või rahaga
osta? Aega.

Vrd. 48. Aega ei voi laadalt osta.
80. Aeg on raha.

47. AEGA EI SAA SEISMA PANNA —
1 var.

Trv (Kala).

48. AEGA EI VOI LAADALT OSTA* —
1(3) var.

* või (Norm.)

Norm. 67; Sa (anon.).

Vrd. 46. Aega ei saa raha eest osta.

49. AEGA ELADA, AEGA SURRA — u.
15(16) var.

A₁a₁. —
Hlj, Tor, Saa (Söggel), Vil (Leoke) — 5
var.

a₂. Aega küll elada, aega surra.
Vil (Niggol) — 1 var.

a₃. Aega elada ja surra.
EKMS I 44 — 1 var.

b₁. Aega surra, aega elada.
Aud — 1 var.

b₂. Aeg on surra, aeg on elada.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

c. Kellel aega elada, sellel on ka aega
surra.
?Saa v. Hls (Söggel) — 1?(2) var.

A₂. Aega ella, aega surra, aega kangu-
tada kella.
Pde (õpil.) — 1 var.

Ba₁. Aega elada, aega koolda.
Rõu — 1 var.

a₂. Aiga ellä, aiga koolda.
Rõu — 1 var.

b. Aiga om elada, aiga kah koolda.
Trv — 1 var.

C. Aega elada, aega surra, aega naist
ka võtta.
Tor — 1 var.

Vrd. 83. Aega sündida, aega on surra.

50. AEGA HÄRJAL, AEGA ORJAL — 17
kuni 19(27) var.

Aa. —*

* aiga; härjäl (Kuu, Ran)
EKMS I 54; JMd (Lunts), Kuu, Hii, Pha,
Põl, TMr, Elva, Ran — 8—10(11) var.

b. Aega orjal, aega härjal.
Iis — 1 var.

B. Aiga orjal, aiga härjal, aiga sunni-
tud sulasel.*

* aega (trükised)

Loorits Vrp 35, Norm. 121, EKMS III 1255;
Puh — 1(4) var.

C. Aega härjal, aega orjal, aega vaeva-
sel vasikal.
Kod — 1 v. 2(4) var.

D. Aiga härjäl, aiga orjal, aiga härjä-
viatajal.

A. Källo seletus: «Sundimise puhul vasta-
takse ka praegu naljatoonis. Väljend on
pärit mõisa ajast. härjaviataja = poisike,
kes kepiga härga vaole juhtis.»

Lüg — 1 var.

E. Aeg on härjal, aeg on orjal, paras aeg
on palgalisel.
Kuu — 1 var.

F. Aega härjal, aega orjal, pätsi pere-
mehel.
Kod — 1 var.

G. Aega orjal, aega härjal, aega pere-
mehe perse tarjal.
Rap v. Mär (Poom) — 2 var.

H. Päiline vaadab pääva pääle: aega
orjal, aega härjal.
Käi (Sooster) — 1(2) var.

Vt. 9314 G.

Vrd. r1 «Kohus koju minna»: [— — —] aeg on
orjal, aeg on härjal (ERIA II:2 nr. 2897).

51. AEG AITAB ARSTIDA — 1?(30)
var.

Stein 5, Wied. 2, Kurrik SÕ 25, Kündja nr.
31 (1883) 369, Ol. Lisa nr. 11 (1888) 167, Is.
Kal. (1904) 202, Reinhold Kal. (1912) 11,
E 9, E² 12, Puus. EKGr. 171 ja 178, Jänes-

Parlo 38, Kask-Puusepp-Vaigla 140, EKMS I 54, I 166 ja III 1296; ?Tt (Kreutzw.).

Vrd. 53. Aeg aitab parandada.

52. AEG AITAB KONNA MÄTTALE JA KEHVA PALUKESELE — 3 kuni 4(41) var.

Aa.

Stein 5, Wied. 2, CRJ H I 160, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 31 (1883) 369, Vlg. Lisal. nr. 17 (1890) 136, Tõn. RP 14/15, E 9, Norm. 268, EKMS I 54; Tt (Kreutzw.) — 1(33) var.

b. Aeg aitab konna mättale ja kehva kannikale.
E² 12, EKMS I 54 — 1?(6) var.

B. Aeg avitab konnagi mäe pääle.
Saa (Söggel) — 1 var.

C. Aeg ja hool aitavad kõhnagi konna mättale.
Vil (Niggol) — 1 var.

Vrd. 256. Amet annab leiba ja aitab kehva künkale.
4311. Konn saab mättale, ei mõista konn olla mättal.

53. AEG AITAB PARANDADA — 1?(8) var.

Wied. 2, Gr. SKÖ II 38, Kündja nr. 31 (1883) 369; ?Tt (Kreutzw.).

Vrd. 72. Aeg kõik haavad parandab.
82. Aeg parandab kõik paised.
51. Aeg aitab arstida.

54. AEG AITAB UNUSTADA — 1 var.
Rap v. Mär (Poom).

55. AEGA KEHVAL ON KEETA, EI AEGA JAHUTADA — 4(8) var.

Aa. Aega kehval on keeta, ei ole aega jahuta.*

* jahutada (EKMS)

Norm. 157, EKMS II 1244; VNg (Nordmann) — 1(3) var.

b. EKMS IV 21; VNg (H. Krickmann) — 1(2) var.

c. Aiga kõhväl keitä, ei jähütä.
Kuu — 1 var.

B. Aega kehval keeta, ei aega pahutada.
A. Saareste seletus: pahutama = kupatama, keetma, aurutama.
EKMS II 344 ja 94 — 1(2) var.

56. AEGA LÄHEB, AGA ASJA SAAB — 38(53) var.

A₁a₁. _____*

* liäb; suab (Kod)

K. A. Rõõmussaare seletus: raske alguse kohta.

Vän, Vil, Kod — 4 var.

a₂. Aega lähab, asja saab.*

* aiga (Hls, Krk); lääb (Hls), lääp (Krk), liäb (Kod); suab (Kod)

E 9, E² 13, EKMS I 58; Hls, Krk, Kod — 4(7) var.

a₃. Aega lähab, asi saab.

Pst v. Hls (Söggel) — 1(2) var.

b. Kui aegu lääb, siis asja saab.
Trv — 1 var.

A₂. Aega läheb, asja tuleb.*

* lähäb

E. Poomi seletus: «Õelde siis, kui töö ennast pikapeale tasus.»

Rap v. Mär (Poom) — 3 var.

B₁a₁. Aja viidad, asja saad.*

* viedad (Kuu), viidat (Vas v. Se); saat (Vas v. Se)

E 10, E² 13, Pöld 66, EKMS I 58 ja II 1296; Kuu (Kaskjärv), Vil, Vas v. Se (Sandra) — 3(10) var.

a₂. Ao viidät, as'a saat.*

* ajo (Räp)

Räp, Vas — 2(3) var.

a₃. Aega viidad, asja saad.

?Tt (Eisen) — ?(1) var.

b₁. Kun aja viidät, sääl asja saat.
Trv — 1 var.

b₂. Kos aiga viidäd, säält asja saad.
Trv — 1 var.

c. Ku aiga viidäd, siis asja saad.
Trv — 1(2) var.

d. Kes aja vietäb, sie asja saab.*

* aega (Kuu), aiga (Kuu); viidab (Rak, Kuu, Tt); see (Rak, Kuu, Tt)
Rak, Kuu, Tt — 7 var.

B₂. Tühjält lätsi, tüki tõi, aiga viidi, asja sai.
Ote — 1 var.

B₃a₁. Aja viidad, asja löüad.*

* leiad (Norm.)

Norm. 212; Kõp — 1(2) var.

a₂. Aea viitsin, asja leidsin.

SJn — 1 var.

b₁. Kes aja viidab, see asja leiab.*

* a'a (Pal)

Kuu, Pal — 3 var.

b₂. Kes aega viidab, asja leiab.
Kuu — 1 var.

B₄. Aega viidad, asja tied.
Lüg (Källo) — 1 var.

C. Kes aega ootab, see asja saab.

Trt (Rehberg) — 1 var.

D. Kui asja tahad saada, piab aega võtma.

Trm — 1 var.

Vrd. kk: Läks aega mis läks, aga viimaks ikka asja sai (Saa).

Vrd. rl «Hõõrutate vöö tõttu»: Tühalt tulii, tükü sai, / ao viidi, asja sai (ERIA III:2 nr. 6247).

Vrd. 136. Aegamööda asja leiad.

116. Kes aega viidab, see aega saab.

107. Ega asjata asja saa.

89. Aiga lääb, hää saab.

418. Iga asi tarvitab oma aega.

57. AEG ANNAB ABI — 1?(17) var.

Stein 5, Wied. 2, Kündja nr. 31 (1883) 369, Vig. Lisal. nr. 9 (1890) 71, E 9, E² 12, Kask-Vaigla-Veski I Ak 26, EKMS I 54; ?Tt (Kreutzw.).

58. AEG ANNAB ARUTUST — u. 10(43) var.

Aa₁.

Wied. 2, Kündja nr. 31 (1883), 369, Gr. ELr I 70, Gr. PA I² 14, Gr. LLr I 29, Ol. Lisa nr. 11 (1888) 167, N. D. UA (1895) 7, Kmpm. KH 8, Is. Kal. (1904) 202, Kodu Kal. (1906) lk-ta, Reinhold Kal. (1912) 11, E 9, E² 12, Reiman EK I 275, Norm. 268, EKMS I 54 ja II 993; VMr (Mastberg), Amb (Kleinmann), Rap v. Mär (Poom), Khk, Saa, Pst, ?Vil (Leoke), SJn, Vön, Puh, ?Ote (Kroon) — u. 10(40) var.

a₂. Aig and arutust.

Ote — 1 var.

b. Aeg toob arutust.

?Plt (Luu) — ?(1) var.

B. Aig annab arutust, elu õpetust.

?TMr (Siil) — ?(1) var.

Vrd. 69. Aeg kõik asjad arutab.

12128. Tuleb aeg, tuleb aru.

121. Küll aeg arutab.

X 59. AEG ANNAB HEAD NÕU — u. 125(259) var.

Aa₁.

* aig (Norm. Cl.; Jõh, Päl, Vil, TaL, Vö); and (TaL, Vö), annap (Norm. Cl.); hiad (Vi, Tür, Kuu, Ksi), hiäd (KJn), hääd (Stein, Borm, Gr., Kruus, Kk ABDr, Ilmjärv, KAH, Jung, Nurmik, Norm. Cl.; Ha, Khk, Pä, Vi, TaL, Vö); nõvvu (Vö)

Sannumetoja I (1848) 96, II (1849) 116 ja V (1856) 29, CRJ UAr 33, Nörmann 15, Malm 18, Stein 5, Wied. 2, Borm Uus ABDr (1877) 28, Gr. SKÖ II 38, Kurrik 7, Kurrik SÖ 22, Kruus 37, Kündja nr. 31 (1883) 369, Org 48, Kk ABDr (1887) 24, Ilmjärv Uus ABDr (1888) 15, Vig. Lisal. nr. 12 (1890) 96, Körber KR I (1891) 10 ja 43, KAH EKAl 148, Sander I 68, Kuusik KT 201, Jung 79, Jürjens 20, Plmp. EKik I 29, E 9, E² 12, Klemmer Nlj. Kal. (1915) 19, Nurmik III 94, Raud VMj 215, Muuk—Mihkla I 86, Norm. 268, Norm. Cl. 19, EKMS I 54 ja III 805; levik ülemaaline — u. 90(197) var.

a₂. Aeg annab hea nõu.

* Helle 325, Hupel 103, Beitr. XI 155, Čelak. 262, Poromenski EGr. 179; Sa — 8(22) var.

* Aeg annab hea nou, kummt Zeit, kummt Rath
(Zeit gibt guten Rath.)

b₁. Aig annab hüväd nõu.

San — 1 var.

b₂. Aig and hüvvä nõvvo.*

* hüvva (Rõu)

Rõu, Vas, Se — 5 var.

c. Aeg annab küll head nõu.

Sannumetoja IV (1851) 250 — ?(1) var.

d₁. Pikk aeg annab hiad nõu.*

* hääd (Ran)

Plt, Ran — 2 var.

d₂. Pikk aig and hääd nõvvu.

Ote, San — 2 var.

d₃. Pitk aeg annab hüvä nõu.

Kod — 1 var.

Ba₁. Et anna aega, aeg annab hää nou.

Laug. Vestr. 174 — 1 var.

a₂. Anna aega, aeg annab ka head nõu.

Wied. 6, Kündja nr. 31 (1883) 370 — ?(4) var.

a₃. Anna aega, aeg annab head nõu.*

* hääd (Hmd v. Ris, Kaa)

E 10, E² 13; Hmd v. Ris (Treumann), Kaa, Pha, Muh, Aud — 5(9) var.a₄. Anna aega, aeg annab hea nõu.

Ris, Sa — 8(10) var.

b. Anna aigu, aig and hüvvä nõvvo.

Vas — 1 var.

C. Aeg annab head nõu, pikk meel talitab palju asju.

EKMS I 978; Vig — 1(2) var.

D. Pane aega tähele, aeg annab head nõu.

Pär — 1 var.

Vrd. Rooma 12, 11: [— — —] olge tullifed wai-
mus; pange aega tähhele.

Vrd. 12129. Tuleb aeg, tuleb nõu.

90. Aig annap hääd opõtust ja tülüle toop
lõpetust.

60. AEGA PÖLE ILMASKI, KUI AEGA EI VÖTA — 2 var.

a. _____

Vän (Peterson) — 1 var.

b. Ei ole muidu aiga, kui aiga ise ei
oda.

Kuu — 1 var.

61. AEG EI OLE AASTA VEND — 1 var.

Trv (Pausk).

Vrd. 11. Kõik aastad ei ole vennaksed.

62. AEG EI PÖÖRA TAGASI — 1 var.

Wied. ESSr 856/7.

Vrd. 2879. Kadunud aeg ei tule tagasi.

63. AEG JAHUTAB TUSKA JA KUSTU- TAB VIHATUJU — 1?(17) var.

a. _____

Stein 5, Wied. 2, Kurrik SÖ 23, Kündja nr.
31 (1883) 369, E 9, E² 13; ?Tt (Kreutzw.) —
1?(13) var.

b. Aeg jahutab tuska ja kustutab viha.
Nurmik III 94 — ?(3) var.

c. Aeg lahutab tuska ja kustutab viha.
Puus. Eü I 71 — ?(1) var.

64. AEG KAOB, AGA ÖNN EI KAO — 4(6) var.

a₁. _____

Lai — 1 var.

a₂. Kaub aeg, aga ega önn ei kau.
Pal — 1 var.

b₁. Aeg läheb, aga ega önn ei lähä.
Pal (Arst) — 1 var.

b₂. Aeg läheb, aga önn ei lähe.
Post. nr. 39 (1887) 3; MMg — 1(3) var.

Vrd. 12130. Tuleb aeg, tuleb önn.

65. AEG KASVATAB SAMLA HAUALE — 1 var.

Vil (Niggol).

66. AEG KAUB JA KAUTAB KÕIK — 1 var.

Wied. ESSr 4.

67. AEG KOOLITAB INIMEST — 1?(12) var.

a₁. _____

Stein 5, Wied. 2, Kündja nr. 31 (1883) 369;
?Tt (Kreutzw.) — 1?(9) var.

b. Aeg koolitab.

E 9, E² 13 — ?(2) var.

c. Aeg koolitab mehe targaks.

Puus. Eü I 20 — ?(1) var.

Vrd. 1743. Häda koolitab mehe targaks.

68. AEG KUIVATAB MÄRJA MAA JA PILLUTAB PISARAD — 1?(21) var.

a₁. _____

Stein 5, Tön. RP 15, Norm. 268; ?Tt
(Kreutzw.) — 1?(8) var.

a₂. Aeg kuivatab märja maa ja pillutab
pisaraid.

E 9, E² 13, Muuk—Mihkla III 27, EKMS I
54 — ?(4) var.

b. Aeg kuivatab Maarjamaa ja pillutab
pisarad.

Wied. 2, Kündja nr. 31 (1883) 369, Gr. ELr
II 42 — ?(8) var.

c. Aeg kuivatab marjamaa, aeg pillutab
pisarad ka.

E MVH 19 — ?(1) var.

69. AEG KÕIK ASJAD ARUTAB — 11 kuni 13(18) var.

Aa₁. _____

Kangur ABDr (1891) 25; VMr (Mastberg),
Kuu, ?Saa v. Hls (Söggel), Vil (Toss) —
3—5(7) var.

a₂. Küll aeg kõik asjad arutab.

J. Raidla seletus: tumeda, selgusetu juh-
tumi kohta.

KJn — 1 var.

a₃. Küll aeg asjad arutab.

Vil (Leoke) — 1 var.

a₄. Küll aig asja arotas.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

a₅. Ju aeg kõik asjad arutab.

M. Mäesalu seletus: üeldud perekonnatulist
kõneldes.

Hää — 1 var.

b. Aeg arutab kõik asjad.

Krj (Mägi), Pst (Lensin) — 2 var.

c. Aeg arutab asju.

Vil (Suurkask) — 1 var.

B. Ela, kuidas sa elad, aeg arutab isekist
asjad.

E MVH 11; Plv — 1(3) var.

C. Aeg kõik haavad parandab ja asjad harutab.

?TMr (Siil) — ?(1) var.

Vt. 72 B.

Vrd. 71. Aeg kõik asjad parandab.

122. Küll aig asja seletap.

70. Aeg kõik asjad lõpetab.

121. Küll aeg arutab.

58. Aeg annab arutust.

12128. Tuleb aeg, tuleb aru.

70. AEG KÕIK ASJAD LÕPETAB — 12(17) var.

Aa. _____*

* kõik (Sannumetoja)

Sannumetoja VII (1860) 98, EKMS I 54 ja II 1074; Rap v. Mär (Poom), Vig, Mar, Sa, Pal — 9(14) var.

b. Aeg lõpetab kik asja.

Trv (Kallas) — 1 var.

B. Aeg kõik asjad lõpetab, jumal ikka armastab.

Kuu, Vil (Leoke) — 2 var.

Vrd. alb: Sinilill, ma murren sind, / kallis lill, kas tunned mind. / Murren lille ilusa, / ilusa ja armsama. / Armasta, kallista, / ära sina lillast kurvasta. / Aeg kõik asjad lõpetab, / süda jälle rahu saab (JJn).

Vrd. 69. Aeg kõik asjad arutab.

122. Küll aig asja seletap.

71. Aeg kõik asjad parandab.

71. AEG KÕIK ASJAD PARANDAB — 1(4) var.

a. _____*

* aig (Räp)

Kuu, ?Kam (Relli), ?Räp (Lepson) — 1(3) var.

b. Küll aeg kõik asjad parandab.

?Kre (Rüitel) — ?(1) var.

Vrd. 72. Aeg kõik haavad parandab.

82. Aeg parandab kõik paised.

69. Aeg kõik asjad arutab.

70. Aeg kõik asjad lõpetab.

122. Küll aig asja seletap.

134. eriti C: Aegamööda asjad käevad; aeg kõik asjad toimendab.

72. AEG KÕIK HAAVAD PARANDAB — u. 25(104) var.

A₁a₁. _____*

* aig; kõik (Kuu)

Norm. 268; Kuu, Rap v. Mär (Poom), Vig, Mar, Vän, Kam (Relli) — 8(9) var.

a₂. Küll aeg kõik haavad parandab.

Muh, Tõs, KJn — 3 var.

a₃. Aeg parandab kõik haavad.*

* kõik (Sannumetoja)

Sannumetoja I (1848) 198, Nurmik III 94, Jänes-Parlo 37 — 1(9) var.

a₄. Aig parandas kõik haava.

Räp (Poolakess) — 1 var.

b₁. Aeg parandab haavad.

Saa, VII — 3 var.

b₂. Aeg parandab haavu.

Vai (Masing) — 1 var.

c. Aeg aitab haavu parandada.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

A₂. Aeg parandab südame haavad.

?Hls (õpil.) — ?(1) var.

B. Aeg kõik haavad parandab ja asjad harutab.

?TMr (Siil) — ?(1) var.

Vt. 69 C.

C. Aeg kõik haavad parandab, südame süütab.

?Kam (Relli) — ?(1) var.

Da₁. Aeg parandab haavad, aga ta jätab armid.

Einer Lüh. EKÖ 68 — ?(1) var.

a₂. Aeg parandab küll haavad, aga jätab armid.

Puus. KH III¹² 73 — ?(2) var.

a₃. Aeg parandab haava, aga jätab armid.

Puus. EKGr. 166 — ?(1) var.

a₄. Aeg parandab haavad, aga jätab armid.

Einer EKÖ¹ 65, E 9, E 12, Põld 58, Kask-Vaigla-Veski I Ak 77, Huvit. V Lisa 14, Jänes-Parlo 111, Reimann EK I 275, Kask-Puusepp-Vaigla 10, EKMS I 54; Jõh, Iis, Käl, Vil — 4(28) var.

a₅. Aeg parandab haavad, kuid jätab armid.

?Rõn (Kaupmees) — 1?(1) var.

a₆. Aig parandab haavad, vade jättäb armid.

Kuu — 1 var.

a₇. Aeg parandab küll haavad, aga jätab armid järele.

?Pil (Saks) — 1?(1) var.

a₈. Aeg parandab haavad, aga jätab järele rasked armid.

Kad — 1 var.

b. Aeg kasvatab haavad, aga jätab armid.

Stein 5, Wied. 2, Kurrik SO 25, Kündja nr. 31 (1883) 369, Rootsl. Elut. Kal. (1901) 15, Raud VMj 215, Mihkla 70, Muuk-Mihkla I 20; ?VI (Kuuben), Tt (Kreutzw.) — 1(30) var.

c. Aeg kosutab haavad, aga jättäb armid.

Wied. 2, Meelej. nr. 2 (1880) 31, Kündja nr. 31 (1883) 369, EKMS I 54 — 1(5) var.

d. Aeg arstib haavad, aga jätab armid.
?Vil (Nigul) — ?(1) var.

E. Aig lööb haavu, aig parandab haavu, aga jätab armid.
?Saa (P. Kangur) — ?(1) var.

F. Haavad paranevad pea, kuid armid jäävad jäädavalt.
?Jõe (Matson) — ?(1) var.

Vrd. 71. Aeg kõik asjad parandab.

82. Aeg parandab kõik paised.

53. Aeg aitab parandada.

2597. Jumal võib haavad jälle parandada.

73. AEG KÜPSETAB ASJU — 1?(13) var.

Stein 5, Wied. 2, Kurrik SÕ 25, Kündja nr. 31 (1883) 369, E² 13, EKMS I 54; ?Tt (Kreutzw.).

74. AEG LÕPETAB LEINAPÄIVI — 1?(24) var.

A. _____*

* leinapäevad (E²)

Stein 5, Wied. 3, Kurrik SÕ 20, Kündja nr. 31 (1883) 369, E 9, E² 13, Puus. EKGr. 16; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(15) var.

B. Aeg lõpetab leinapäevad ja parandab paised.

Gr. ELr II 42, Norm. 268, EKMS II 136 — ?(9) var.

Vt. 82 B.

75. AEG LÄHEB VANEMAKS, EGA MEIEGI NOOREMAKS — 1?(12) var.

a. _____

Stein 5, Wied. 3, Kündja nr. 31 (1883) 369, E 9; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(9) var.

b. Aeg vanemaks, ega meiegi nooremaks.

E² 13, EKMS I 54 — ?(3) var.

Vrd. 77. Aeg läheb vanaduse poole, ei mitte noore poole.

76. AEG LÄHÄB PÄÄV-PÄÄVALT KIBEDAMAKS — ? kuni 2(13) var.

a. _____*

* läheb; päev-päevalt (trükised)

Stein 5, Wied. 3, Kurrik SÕ 22, Kündja nr. 31 (1883) 369; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(9) var.

b. Aeg lähäb pääv-päävvalt halvemaks.*

* läheb; päev-päevalt (trükised)

Wied. 3, Kündja nr. 31 (1883) 369; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(4) var.

77. AEG LÄÄB VANADUSE POOLE, EI MITTE NOORE POOLE* — 1(2) var.

* läheb (Wied.)

Wied. ESSr 1304, Laug. Vestr. 177.

Vrd. 75. Aeg läheb vanemaks, ega meiegi nooremaks.

78. AEG OM KALLIS — 3(6) var.

A. _____

Krk (Kõdar) — 1 var.

B. Aeg on kallis, inimene kaunis.

Vil (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.

C. Aeg on kasin ja kallis.

Schneider SKÖJ³ 70 — ?(1) var.

D. Aeg on kallis, aeg on kasin, aega piab kalliks pidama.

Kuu — 1 var.

Vt. 127 H.

Vrd. 79. Aeg on kallim kui kuld.

79. AEG ON KALLIM KUI KULD — ?(5) var.

a. _____

?Saa (Sitzka), ?Vil (Pihlap), ?Plt (Luu) — ?(4) var.

b. Aeg on kuld.

?Plt (Luu) — ?(1) var.

Vrd. 80. Aeg on raha.

11057. Õige sõb[e]r kaalub rohkem kui kuld.

78. Aeg om kallis.

80. AEG ON RAHA — u. 25(79) var.

Aa. _____

Gr. SKÖ II 95, Lindan. Kal. (1883) 211, Virul. Lisa nr. 9 (1886) 144, Post. Eral. (1899) 85, Uus As Kal. (1903) 17, Klemmer Elusal. Kal. (1904) 9, Adamson Kal. (1905) 16, E Edu Kal. (1905) 107, Tõn. RP 14, Aasta Kal. (1914) kuulutuses viim. lk., Aasta V (1916) ja VI (1917) kuulutustes, V Aasta (1918) 29, Puus. EKGr. 165, Reiman KTr VI 55; Val, Rak, ?Kuu (õpil.), ?Juu v. Vän (Virkus), ?HMD (õpil.), ?Pld (õpil.), Vig, Vän, ?Saa (õpil.), ?Hls (õpil.), Vil, ?VI (õpil.), ?Kod (õpil.), ?Trt (õpil.), ?Ote (Kroon) — u. 15(43) var.

b. Aeg on ka raha.

Sa? (Veäster) — 1(2) var.

c. Aeg maksab raha.

E 9, E² 12, Puus. KA V—VI (1939) 88, EKMS I 54; Jõh, Rap v. Mär (Poom), Krj — 3(10) var.

Ba. Aeg on raha: ära aega raiska.

Tõn. Täht. (1909 juuli) — ?(2) var.

- b. Aega ei või raisata, aeg maksab raha.
?Kam (Relli) — ?(1) var.
Vt. 130 B.
- C. Hoia aega, aeg on raha.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- D. Pea aega kalliks: aeg on raha.
Trv — 1 var.
Vt. 127 G.
- E. Aeg on raha ja raha on väha.
Vil (õpil.) — 1 var.
- F. Vähem rääkida, rohkem teha, sest aeg on raha ja raha on väha.
Krk — 1 var.
- G. Aeg maksab raha, piibusuits läheb selja taha.
?Mar (Hilemägi) — ?(1) var.
- H. Aeg on kallim kui raha.
Niggol VKÖR⁵ 120, Põder L ABDr 32, Norm. 67; Juu v. Vän (Virkus), Saa (Saunamees), Trv (Sikk) — 3(16) var.
Niggolil vene vs tõlge.
Vrd. rl «Andke tubakale au»: Piibusuits läheb selja taha, / tubakas see maksab raha (ERIA I : 2 nr. 1191).
- Vrd. 79. Aeg on kallim kui kuld.
1288. Hirm maksab raha.
444. Au maksab raha.
8285. Paks maksab raha.
2383. Ega jätaks raha ei maksa.
7360. Nali maksab raha.
40. Aega ei saa raha eest osta.
10564. Sitt maksab kuo raha.
81. AEG ON ÕNNE ASUTAJA — 1?(18) var.
Stein 5, Wied. 3, Kurrik SÖ 22, Kündja nr. 31 (1883) 369, Org 48, E 9, E² 13, EKMS I 54; ?Tt (Kreutzw.).
Vrd. 12130. Tuleb aeg, tuleb õnn.
82. AEG PARANDAB KÕIK PAISED — 1(14) var.
Aa. _____
Wied. 3, Kündja nr. 31 (1883) 369 — 1(3) var.
b. Aeg kõik paised parandab.
?Pil (Saks) — ?(1) var.
c. Küll aeg paised parandab.
?Vil (Nigul) — ?(1) var.
- B. Aeg lõpetab leinapäevad ja parandab paised.
Gr. ELr II 42, Norm. 268, EKMS II 136 — ?(9) var.
Vt. 74 B.
Vrd. 53. Aeg aitab parandada.

72. Aeg kõik haavad parandab.
71. Aeg kõik asjad parandab.

X 83. AEGA SÜNDIDA, AEGA ON SURRA — 2 var.

- a. _____
Pal (M. Uus) — 1 var.
- b. Aeg on sündida, aeg on ka surra.
VII — 1 var.
Vrd. 49. Aega elada, aega surra.
84. AEG TOOB ASJA VALGE ETTE — 2 var.
a. _____
Pst (Raudsep) — 1 var.
b. Aeg tuub kõik asjad valge ette.
Ksi — 1 var.
Vrd. 8861. Midagi ei saa nii pimedas tehtud, mis mitte viimaks valge ette ei tuleks.

85. AEG TOOB KEIK ASJAD ÜMBER* — 1(3) var.

- * kõik (Wied.)
Fr. Schmidtli seletused: 1) aeg muudab kõike; 2) aeg selgitab kõike.
* Masing ABD 6, Wied. ESSr 1177; Sa? (Fr. Schmidt).

* aeg toob teie asjad ümber

86. AEG VIIB HAVVA POOLE — 1 var.
TMr (Siil).
Vrd. 13402. Vana inimene läheb iga päe surma poole, noor aga pulma poole.
87. AEG VÕIDAB VIIMAKS VAENU — 1?(18) var.
Stein 5, Wied. 3, Kurrik SÖ 22, Kündja nr. 31 (1883) 369, E 9, E² 13, Norm. 242, EKMS I 54 ja IV 294; ?Tt (Kreutzw.).
88. AEG ÕPETAB EHK ALPI TARGE-MAKS — 1?(44) var.
a1. _____*
* albi (Wied., Kurrik, Kündja)
Stein 5, Wied. 3, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 31 (1883) 369; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(9) var.
a2. Aeg õpetab albi targemaks.
E 9, E² 13, Kmpm. Klr II⁷ 19, Kmpm. EL II⁵ 20, Nurmik III 94, Kask-Puusepp-Vaigla 10 ja 140, Norm. 219, EKMS I 54 — ?(33) var.

- b. Aeg teeb albi targemaks.
Puus. KH II¹¹ 25 — ?(1) var.
c. Aeg aitab albi targemaks.
Norm. 268 — ?(1) var.

Vrd. 91. Aig ei tii lolli targaks.
1976. Ilm õpetab albi targemaks.
1744. Häda koolitab mõne korra alpi.
2000. Küll ilm õpetab.

89. AIGA LÄÄB, HÄÄ SAAB — 1 var.

Hls (Sulsenberg).

Vrd. 56. Aega läheb, aga asja saab.

90. AIG ANNAP HÄÄD OPÖTUST JA TULULE TOOP LÖPETUST — 1 var.

Rõu (Ojansuu).

Vrd. 59. Aeg annab head nõu.

91. AIG EI TII LOLLI TARGAKS — ?(1) var.

?TMr (Siil).

Vrd. 88. Aeg õpetab ehk alpi targemaks.
1557. Egas hullu ei saa targas tetä.

92. AIG JÕUDNES, VARI PITKNES — 1 var.

Kan (Väggi).

Vrd. 9297. Päiv pikenes, vari lühenes.

93. AIG LÄTT IKS UMMA MUUDU: KAS RII PÄÄL EHK TII PÄÄL — 1(2) var.

Kan (Väggi).

Vrd. kk: Kas tee pääl või ree pääl või veske koan koti pääl (Krk).

Vrd. rl «Palju paljakaid»: Küll ma tee tee pääl, / tee pääl, ree pääl, [— —] (ERIA III:2 nr. 6095).

Vrd. 11720. Sedä ei tää kennigi, kun surm om, kas tii pääl või rii pääl või veski kojan koti otsan.

94. AIG OM, SÖS EI TUNNÖ' JUMALAT, KU AIG TULÖ, SIS KUMAR-DAS KUNNALÖ JALGA — 1 var.

S. Tanningu (üleskirjutaja) seletus: rikas on liiga uhke, häda ajal muutub alandli-kuks.

Se.

95. AIG TULE, KONAS HÄMM LAM-MAS KÖRVETADAS — 1 var.

Ote (Vahe).

Vrd. 96. Aig fulep, lammas põetas, hää tütrik naises võetas.

96. AIG TULEP, LAMMAS PÖETAS, HÄÄ TÜTRIK NAISES VÖETAS — u. 10(1) var.

Aa₁. — *

* tulō (Plv), tule (Räp); põetäs (Ote, Räp); tütrek (Plv, Räp); naisōs (Plv), naases (Räp)

Rõn, Ote, Plv, Räp — 4(6) var.

a₂. Aeg tuleb, lammas põetaks, hea tüd-ruk naiseks võetaks.
Norm. 184 — ?(1) var.

b₁. Aig tule, lammas põetes ja tüdruk naases võetes.
Hel — 1 var.

b₂. Aig tule, lammas põetas ja tütrek nai-ses võetas.
Plv — 1 var.

c. Aig tuleb, kunas lammas põetas ja tütrik naises võetas.
Kan — 2(3) var.

Ba. Aig tule, lammas põetäs.
Plv (Tamm) — 1 var.

b. Aig tule, konas lammas põetas.*
* kunas (Plv)
Ote, Plv — 2 var.

Vrd. 95. Aig tule, konas hämm lammas kõrve-tadas.

97. AIG UM HÜÄ MIIS MINEMA — 4(13) var.

Aa. — *

* om; hää; minemä
Vas — 2 var.

b. Aig om hüä mees mööda minemä.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

Ba₁. Pea aigu kallis, aig om hüä mees mööda minema.
Norm. 67; Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

a₂. Pea aega kalliks, aeg hea mees mööda minema.
E 69, E² 13 — ?(2) var.

b. Pea aega kalliks, aeg kärke mees mööda minema.
EKMS I 54 — ?(1) var.

c. Pea aega kalliks, aeg kärke mööda minema.
E 69, E² 13 — ?(4) var.

Vt. 127 D.

Vrd. 9471. Raha om hüä miis minemä.

- X 98. AIGU OM TÖÖD TETTÄ', AIGU OM MAGADA', AIGU OM KÖNÖLDA', AIGU OM VAIK OLLA' — 1 var.

Rõu (Ojansuu).

99. AJAD OO OLLED, AJAD OO MEN-
NED — 1 var.

Kuu (R. Lilhein).

100. AJAKS ORI AEDA TEEB — 3 var.

- a. _____
Amb — 1 var.
b. Ajaks ori aida tegeb.*
* tieb
Kuu — 2 var.

101. AJAL NOBEDAD JALAD — 1 var.

Puh (Antik).

102. ANNA AEGA ARVATA, KÜLL SIIS
MÕISTAN MÖTELDA — ?(1) var.

?Hls (Söggel).

103. ANNA AEGA ATRA SEADA — u.
35(58) var.

- A₁. _____*
* adra (Kapp; Pst, TMr); sääda (Hls, Pst),
säädi (SJn)
P. Tammepuu seletus: seda öeldakse siis,
kui teine kiirustab teist liialt taga.
Kapp 38, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 29; Hls
(õpil.), Pst, SJn (Bakhoff), Lai (Tamme-
puu), TMr, ?Kam (Relli) — 5–8(10) var.

- A₂. Aega ikka adra sääda.
Käi — 1 var.

- A₃. Aeg annab atra seada.
?Trt (Plir) — ?(1) var.

- B_{1a1}. Anna aega atra seada, küll siis kundi
küllalt saab.*

* aiga (Ran, Kam); sääda (Vil), saadi
(Vil, Kõp), säädi (Ran, Kam); sis (Kõp,
Ran, Kam); kündü (Kam); küllald (Ran),
küllant (Kam)

E 10, E² 13, Muuk I² 138, Muuk-Mihkla II
67, Norm. 228, EKMS I 54, II 1296 ja III
665; Kuu, Vil, Kõp, Kam, Ran — u. 10(20)
var.

- a₂. Anna aega atra säädi, küll siis ka
kundi küllalt saab.
Vil — 1 var.

- b. Anna aega atra seada, küll siis kün-
niks küllalt saab.
EKMS I 58 — 1 var.

- c₁. Anna aega atra sääda, küllap pärast
kundi saab.
Vil (Leoke) — väh. 1(3) var.

- c₂. Anna aega atra seada, pärast tuleb
kundi küll.
Kuu — 1 var.

- d. Anna aiga atra siada, küll siis kundi
küntud saab.
Lüg (Källo) — 1 var.

- e₁. Anna aiga atra sääda, küllap siis saad
kündü näta.*
* adra; küllap; sis; kündü (Pst)

Pst, Trv — 2 var.

- e₂. Anna aega atra seada, küllap siis
saad kundi näha.
E MVH 14 — ?(3) var.

- f. Anna aega atra säädi, küll siis kündü
ka tuleb.
Hls (Söggel) — 1 var.

- g. Anna aiga atra sääda, küll siis kün-
netud saab põld.
?TMr (Siil) — ?(1) var.

- B₂. Kui annad atra säädi, siis on aega
ka põldu künda.

J. P. Söggeli seletus: nii vastatakse küsi-
musele, miks lapsi ei ole.

?Saa (Söggel) — ?(1) var.

- B₃. Aega küllalt atra sääda, küll kundi
saab muidugi.
Vil — 1 var.

- C. Anna aega atra seada, küll siis tööga
toime tulen.
?Pal (Karma) — 1?(1) var.

- D₁. Anna aiga atra keitä, vana vankrit
parandada.
Nõo (Tüklov) — 1(2) var.

- D_{2a}. Aigu om atru sääda', vannu vankrit
parandada'.
Se — 1 var.

- b. Aiga küllalt atra sääda, vana vankrit
kopute.
Hel — 1 var.

- E. Anna aigo atra köütä, pärast saad viit
tsiko hoita.
Räp (Poolakess) — 1 var.

- F. Aega ikka adra sääda; hädalisel pole
hända taga.
Käi (Sooster) — 1(2) var.

Vt. 1801 F.

- Ga. Anna aega adra sääda, pakilt saab
pimme.
Krk — 1 var.

- b. Anna aiga adra sääda, ku pakilt teed,
saab pime.
M. Sarve seletus: «Kass ja koer teeve poja
ka ruttu valmis, sellepärast olevatki pime-
dad.»

Krk — 1 var.

Vt. 3379 Fa ja b.

Vrd. rl «Kalu kurguvõidmiseks»: Sõs and aigu atra kõütä, / vannu vangõrdõ paranda (ERIA II:2 nr. 2982).

104. EGA AEG EEST ÄRA EI JOOSE — ?(1) var.

?Vil (Leoke).

Vrd. 12423. Ega tüõ iest ära ei juokse.

106 (b₁). Ega aeg jänes ole, et ta eest ära jookseb.

3955. Ega kodu eest ära ei jookse.

105. EGA AEG OLE AIATEIBAST VÕTTA — 1(5) var.

a. _____

Saa (Söggel) — 1(2) var.

b. Ega aega ole aiateibast võtta.

E² 13; EKMS IV 54 — ?(3) var.

Vrd. 459. Otsi au aeateibast.

106. EGA AEG POLE JÄNES — 5(6) var.

a₁. _____

Hel (Martin) — 1 var.

a₂. Ega aeg jänes ole.

Kod — 1 var.

b₁. Ega aeg jänes pole, et ta eest ära jookseb.*

* ole (EKMS)

EKMS I 54; Krj — 1(2) var.

b₂. Aeg pole jänes, et ta eest ära jookseb.

EKMS I 54 — 1 var.

b₃. Ega aeg jänesele ole, et ta ära jookseb.

Pal — 1 var.

Vrd. 12416. Ega töö jänes ole, et eest ära jookseb.

3957. Ega kodu jänes ole, et iest ära jookseb.

104. Ega aeg eest ära ei joose.

107. EGA AJATA ASJA SAA — 14(23) var.

a₁. _____*

* eiga (ViR)

Norm. 228, EKMS I 54 ja III 665; Iis, Rak, ViR, Kuu — 7(10) var.

a₂. Ei ajata asja saa.

Hlj — 1 var.

a₃. Ega ajata as'sa ei saa.

Hlj — 1 var.

a₄. Eiga ajata asja saada.

Rkv — 1 var.

a₅. Ega ilma ajata asja ei saa.

Trm — 1 var.

a₆. Ajata ei saa asja.

Lüg, Rak — 2 var.

b. Ajata ei saa asja ajada.

Wied. 5, Kündja nr. 31 (1883) 369, Kmpm.

KH 31 — 1(7) var.

Vrd. 56. Aega läheb, aga asja saab.

413. Asjata ei saa asju ajada.

108. EI AEG MEEST OOTA — 1(2) var.

Norm. 67; Kuu (õpil.).

109. EI OLÕ' ENÄMB VANA AIG, EI SÜVVÄ' ENÄMB SILGIPÄID — 1 var.

Har (Niilus).

110. EP KA AEG HALVEMAKS EI LÄÄ, KUI TA KALLIMAKS EI LÄÄ — 1 v. 2(5) var.

a. _____

Tt (Vestr.) — 1 var.

b. Enne aeg halvemaks ei lähe, kui ta kallimaks ei lähe.

Wied. ESSr 100, Wied. 32, Kündja nr. 32 (1883) 383, EKMS I 801 — 1?(4) var.

111. ENNE PÕLE AEGA, KUI KAKS KÄTT RINNA PEAL — 1 var.

Vän (Peterson).

Vrd. 12427. Ei töö enne lõpe, kui kaks kätt rinde peale saab.

112. IGA AEG KÜSIB OMA TÖÖD-TEGU: KES TALVEL TEEB, SEE SUVEL EES LEIAB, KES SUVEL TEEB, SEE TALVEL EES LEIAB — 1(24) var.

a₁. _____

Wied. 35, Kündja nr. 34 (1883) 406 — 1(3) var.

a₂. Iga aeg küsib oma tööd taga: kes talvel teeb, see suvel ees leiab, kes suvel teeb, see talvel ees leiab.

OM nr. 2 (1890) 87 — ?(1) var.

a₃. Iga aeg küsib oma tegu: kes talvel teeb, see suvel ees leiab, kes suvel teeb, see talvel ees leiab.

Ol. Lisa nr. 11 (1888) 167, Is. Kal. (1904) 203, Reinhold Kal. (1912) 11 — ?(11) var.

- a₄. Iga aeg küsib oma tegu: talvel teed, suvel leiad eest, suvel teed, talvel leiad eest.
E MVH 16 — ?(2) var.
- b₁. Iga aeg küsib oma tööd, tegu.
Kündja EKÖ² 82, E 25, EKMS I 680 — ?(3) var.
- b₂. Iga aeg küsib oma tööd taga.
E 25, E² 65 — ?(2) var.
- b₃. Iga aeg küsib oma tegu.
Norm. 68, EKMS IV 863 — ?(2) var.
- Vrd. 12434. Iga töö nõuab oma aega.

113. IGAL AEAL OMAD ASJAD — 1 var.

Vän (Peterson).

Vrd. 420. Igal asjal oma aeg.

114. JUMALA AEG EP JÄÄ ILMAL VASTAMATA — 1 var.

Käi (Sooster).

115. KELLEL ONE AEGA, SEE ONE HAIGE; KES EI VIITSI, SEL ONE VIGA — 2 var.

A. _____

Kod — 1 var.

B. Kes on haige, sel on aega; kes ei viitsi, sel on viga.

Kod — 1 var.

116. KES AEGA VIIDAB, SEE AEGA SAAB — ?(3) var.

E 33, E² 13.

Vrd. 56 B. Aega viidad, asja saad.

117. KIK AJA MÖ[Ö]DA — 1 var.

Tt (Cl.).

Vrd. 134. Aegamööda asjad käivad.

118. KIK OMAL AJAL — 1(9) var.

A. _____*

* kõik (trükised alates Wied.)

Marpurg 72, Wied. 74, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 41, E² 13 — ?(5) var.

B_{1a}. Iga asi omal ajal.*

* umal; ajal (Se)

?Se (Sörmus), ?Tt (S. Veske) — ?(2) var.

b. Iga asi omal ajal ja kohal.

?Vil (Leoke) — ?(1) var.

B₂. Iga asi tuleb omal ajal või pisut hiljemini.

Hää — 1 var.

Vrd. 420. Igal asjal oma aeg.

119. Kõik ajab oma aega.

12437. Ega asi taht uma ajo pääle tegemist.

11785. Tee kõik omal ajal.

119. KÕIK AJAB OMA AEGA — u. 5(33) var.

A_{1a}. Kõik oma aega ajab.*

* kik (Marpurg, Cl.)

* Helle 336, Hupel 108, Marpurg 70, Poromenski EGr. 192, Wied. 74, Kündja nr. 38 (1883) 454, KAH EKAl 151, Norm. Cl. 24 — 1 v. 2(12) var.

*

Zeit omma aega aiab, es will alles seine Zeit haben.

a₂. _____

Wied. ESSr 16, EKMS II 1227; Tt (D. H. Jürgenson) — 1(3) var.

b. Kõik ajab oma aega taga.

Stein 31, Wied. 73, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 40, E² 13; ?Tt (Kreutzw.) — ?(8) var.

A_{2a}. Kõik asjad ajavad oma aega taga.
?Tt (Jung) — ?(1) var.

b. Igäüks asi aab oma aiga taga.

?Saa (P. Kangur) — ?(1) var.

Ba₁. Iga töö ajab oma aja taga.

Laug. Vestr. 177 — 1 var.

a₂. Iga töö aeab oma aega taga.*

* ajab (E, E²)

E 26, E² 65; Aud — 1(4) var.

b. Iga töö ajab oma aega.

Wied. 37, Kündja nr. 34 (1883) 406 — ?(3) var.

Vrd. 8144. Egaüts ots umma algu.

12434. Iga töö nõuab oma aega.

12437. Iga töö tahab omal ajal tegemist.

420. Igal asjal oma aeg.

116. Kik omal ajal.

12897. Uni ajab aegadasa.

1944. Ihu ajab aega taga.

120. KÜLLAB AEG ANNAB KATSTA* — 1(11) var.

* külap; katsuda (Stein, Wied., Kündja, KAH)

* Helle 342, Hupel 110, Poromenski EGr. 200, Stein 35, Wied. 97, Kündja nr. 43 (1883) 513, KAH EKAl 153.

*

Küllab aeg annab katsta, die Zeit wird's lehren.

121. KÜLL AEG ARUTAB — 1 var.

Kuu (Vilbaste).

Vrd. 69. Aeg kõik asjad arutab.

58. Aeg annab arutust.
12128. Tuleb aeg, tuleb aru.

122. KÜLL AIG ASJA SELETAP — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 69. Aeg kõik asjad arutab.
71. Aeg kõik asjad parandab.
70. Aeg kõik asjad lõpetab.

123. KÜLLAP AIG VÄLJA NÄÜTAP* — 1 v. 2(9) var.

* aeg; näitab (Wied., Kündja)

* Hupel 110, Poromenski EGr. 200, Mar-
purg 71, Wied. 97, Kündja nr. 43 (1883)
513, Norm. Cl. 28.

*
küllap aig välja näütap, täht. die Zeit wird es zeigen.

Vrd. kk: Külab omal aeal isigi nätta saab, mis
sest asjast õige välja tuleb (Rõu).

124. MIS AJAST, SEE ARUST — u. 140(211) var.

A₁a₁. —————*

* mes (Ran); aeast (Saa, Hel, Trv, Vil);
sie (Jõe), sii (Hls, Krk, Hel, Trv, Pst, Vil)
Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549, Ol. Pol.
Kal. (1896) 13, Kmpm. KH 81, Kmpm. KLR
372, Kmpm. KLR II⁶ 359, Jung 75, Jürjens
71, E 55, E² 13, Raud VMj 218, Muuk-
Mihkla I 23 ja 101; Rak, VMr, TÜR, Kuu,
Jõe, Tln, Kos, Aud, Vän, Saa, Hls, Krk,
VI, Lai, Pal, Trm, Trt, Ran, Rõn, Tt
(Eisen) — u. 60(96) var.

a₂. Mis aast, sii arust.*

* see (Vil, Pil, Lai, Trm)

Hls, Vil, Pil, Ksi, Lai, Trm — 6 var.

a₃. Mes ajast, see arvust.*

* mis (MMg, Nõo, Ote); ajast (Võn); sii
(Nõo), seo (Ote); arvost (Võn)

MMg, Võn, Nõo, Puh, Ran, Ote — 10(12)
var.

a₄. Mis ajast, tuu arust.

San — 1 var.

a₅. Mis aast, tuu arvust.*

* miä (Urv)

Urv, Rõu, Plv — 4 var.

b₁. Mis on ajast, see arust.

Tln — 1 var.

b₂. Mis on ajast, see on arust.

Meelej. nr. 12 (1887) 95, Kmpm. KH 31/2;
Pär — 1(12) var.

b₃. Mis on ajast, see on arvust.
Jõh — 1 var.

c₁. Mis läheb ajast, see läheb arust.*

* lähäb (Koe, SJn, KJn), lähab (Trv), lääb
(Koe, TÜR, Hls, Trv, KJn); aast (Koe), aeast
(Trv, SJn); sii (KJn)

Wied. 119, Kündja nr. 46 (1883) 549; Koe,
TÜR, Hls, Trv, SJn, KJn, Pil, MMg — 10(13)
var.

c₂. Mis aeast lääb, see lääb arust.

Hel — 1(3) var.

c₃. Mis aeast, läheb arust.

Saa — 1 var.

c₄. Mis läind ajast, see läind arust.*

* lähnd; sie (Iis)

J. Saalverki (Jür) seletus: kui üks töö omal
õigel ajal ei saa tehtud, siis ta jääb koguni
kauaks tegemata.

Iis, Jür — 2 var.

c₅. Mes lännu ajast, sii lännu arvust.

TaL (Sprohgis) — 1 var.

c₆. Mis ajast läind, see arust läind.*

* aeast (SJn); läinud (Wied., Kündja),
läend (SJn); sii (SJn)

Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549; Rap v.
Mär (Poom), Kel, SJn, Plt — 5(6) var.

c₇. Mis ajast, see arust läind.

Rap — 1 var.

d₁. Mis jääb ajast, see jääb arust.*

* jäeb (Kad, Kuu); aast (Amb, Kuu); sie
(Kuu)

Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549, Einer
Lüh. EKÖ 69, Einer EKÖ⁴ 66, Puus. KH
III¹² 78; Kad, Amb, Kuu, Põi, Vil, Plt
— 10(24) var.

d₂. Mis jääb ajast, see jääb arvust.*

* migä; sie (Kuu)

Kuu, Pal — 2 var.

d₃. Mis ajast jääb, see jääb ka arust.

Tõs (H. Anniko) — 1 var.

d₄. Mis ajast jääb, jääb arust.

Pst — 1 var.

d₅. Mis jäänud ajast, see jäänud arust.*

* jäend (Rak), jäänd (Kos)

J. Saalverki (Jür) seletus: vanapoiste ja
-tüdrukute ütlus oma abiellumise kohta.
Rak, Jür, Kos — 3 var.

d₆. Mis on jäänd ajast, see arust.

Rak — 1 var.

d₇. Mis on jäänud aeast, see ka arust.

Vil (Toss) — 1 var.

d₈. Mis on ajast jäänd, sie on arust
jäänd.

Hlj — 1 var.

d₉. Mis ajast jäend, see arvust jäend.

Amb — 1 var.

e. Mis on ajaks, see jääb aruks.

Kad — 1 var.

Võimalik, et kirjakeelde «tõlkimisel» ära segatud murdeline elatiiv ja translatiiv.

- f. Mis ajast lännu, sii arvust jäänu.
Ote — 1 var.
- g. Mis ajast ära, see arust ära.
VMr (Mastberg) — 1 var.
- h. Mis aeast vällas, see arust vällas.
Vig (Saalist) — 1 var.
- i. Mis iäst vällän, sii arust vällän.
Trv — 1 var.
- A_{2a1}. Ku aost, sös arvust.*
* aeost; sis; arvost (Plv)
Rõu, Plv — 2 var.
- a₂. Ajost, sös arvost.
Räp — 1 var.
- b. Kui om aost, sis om arvost.
Plv (Tobre) — 1 var.
- c. Kui lätt aost, nii lätt arvust.
Se — 1 var.
- A_{3a}. Läheb ajast, läheb arust.
Sim — 1 var.
- b. Jäeb ajast, jäeb arustki.
Iis — 1 var.
- c. Kaub ajast, kaub arust.
Hlj — 1 var.
- B. Mis ajast, see arust; mis arust, see ajast.
?Vil (Leoke) — ?(1) var.
- C. Mis ajast, see arust; mis meelest, see mälust.
?Vil (Leoke) — ?(1) var.
- D. Mis ajast, tuu arust; mis päiväst, tuu pääst.
San — 1 var.
- E. Mis silmist, sii meelest; mis ajast, sii arust.
Trv — 1 var.
- Vt. 10450 F.
Vrd. kk: Sie on jäänd ajast ja arust (Kuu).

125. OMAL AJAL ÖÖ, OMAL AJAL TÖÖ JA OMAL AJAL SÖÖ — 2 kuni 5(5) var.

- Aa. _____*
* umal; üü — tüü — süü (Urv)
?Hls (õpil.), ?Urv (Vill) — ? kuni 2(2) var.
- b. Omal ajal söö, omal ajal töö, omal ajal öö.
Bergm.² 10 — 1?(1) var.
- B. Päeva söö, ööse maga.
Vil (Leoke) — 1 var.
- C. Maga öösel, tööta päeval.
Vil (Leoke) — 1 var.
- Vrd. 12492. Tee tööd töö ajal, aja juttu jutu ajal.

126. PAREM AEGA MÜÜA KUI OSTA — 29(36) var.

- Aa₁. _____*
* paremb (Kuu, Nõo, Rõu, Vas, Urv),
paramb (Kuu); aiga (Jõh, Kuu, Nõo, Vas),
aigu (Rõu, Vas, Urv); müüa (Jõh, Kuu),
müvvä (Rõu, Räp), müvva (Nõo, Urv,
Vas); ku (Kuu, Rõu, Urv); õsta (Trm),
õstada (Jõh)
Norm. 67, EKMS I 54 ja IV 419; Jõh, Lüg,
Hlj, VMr, Kuu, Lai, Pal, Trm, Nõo, Urv,
Rõu, Räp, Vas — 21(27) var.
- a₂. Paremb on aega müüa kui osta.
Hlj — 1 var.
- a₃. Paremb aega müüa kui aega osta.
Kuu — 1(2) var.
- b₁. Aega ennem müüa kui osta.
Vai — 1 var.
- b₂. Enne müü aiga kui õsta.
Jõh — 1 var.
- c. Parep aiga müvvä ku kalli hinnaga osta.
Se — 1 var.
- d. Paremb aega õhtu müüdä kui osta.
Kod — 1 var.
- B. Paremb päivä müüä kui osta.
Kuu — 1 var.
- C. Paremp aiga mõõta kui osta.
TMr — 1 var.
- Vrd. kk: Ruttu, ei olõ viil aiga müvvä (Rõu).
Vrd. 6147. Paremb om lämmind müvva kui osta.

✕ 127. PEA AEGA KALLIKS — u. 5(46) var.

- A_{1a}. _____*
?Vil (Leoke), ?Kam (Relli) — ?(3) var.
- b. Pea oma aega kalliks.
Borm Uus ABDr (1877) 28, Kk ABDr (1887)
24 — ?(2) var.
- A₂. Õpi aega kalliks pidama.
?Vig (Altsam) — ?(1) var.
- B. Pea aega kalliks, kuni lähed halliks.
Grossschmidt ABDr (1908) 12 — ?(2) var.
- C. Aega pia kalliks kuni hauani.
Tõn. RP 15 — ?(1) var.
- Da₁. Pea aiga kallis, aig om hüa mees mõõda minema.*
* aega; kalliks; on; hea (Norm.)
Norm. 67; Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
- a₂. Pea aega kalliks, aeg hea mees mõõda minema.
E 69, E² 13 — ?(2) var.
- b. Pea aega kalliks, aeg kärke mees mõõda minema.
EKMS I 54 — ?(1) var.

- c. Pea aega kalliks, aeg k  rme m   da minema.
E 69, E² 13 — ?(4) var.
Vt. 97 B.
- E. Pidage aega kalliks, ta kaob käest nagu tänane päev.
?Vil (Leoke) — ?(1) var.
- F. Pea aega kalliks, siis lähevad asjad korda.
?Vil (Pallu) — ?(1) var.
- G. Pea aega kalliks: aeg on raha.
Trv (Kala) — 1 var.
Vt. 80 D.
- H. Aeg on kallis, aeg on kasin, aega peab kalliks pidama.
Kuu — 1 var.
Vt. 78 D.
- Ia. Pea aega kalliks: see on riie, millest meie elu on   mmeldud.
Rap v. M  r (Poom) — 1 var.
- b. Hoia aega kalliks: see on riie, millest elu on kokku   mmeldud.
Jänes-Parlo 117 ja 118 — ?(3) var.
- J. Kui sa oma elu armastad, siis pea aega kalliks.
W. Norm. UVk  r 61, Wied. 82, Kündja nr. 40 (1883) 478, Org 48, Vlg. Lisal. nr. 20 (1890) 160, Rootsl. Elut. Kal. (1901) lisa 38, Norm. 63 — ?(20) var.
- Vrd. Kol. 4,5: Ellage targaste nende wasto, kes väljas on, ja piddage aega kalliks. Eves. 5,16: Ja piddage aega kalliks, sest need päwad on pahhad.
Piiblitsitaatidena veel näit. ER Kal. (1881 veebr., 1883 okt., 1884 okt., 1885 jaan. ja sept., 1886 okt., 1892 okt., 1893 okt., 1894 jaan.), Risti R Kal. (1905, 1906, 1908, 1909, 1913–1917); Ristir. P  h. Kal. (1906 okt., 1908 okt., 1909 okt., 1911 veebr., 1914–1916 okt.).
- Vrd. Trt. V  r. Kal. (1837) 46: Kui sa oma ello armastad, sis pea luggu egga  test tunnist, sest sa ei tija, mittus tundi sa veel ellat.
- Vrd. Laakm. MrKal. (1862) 35: Armastad sa elo, siis ära kauta aega mitte, sest see aeg on üks riie, kellest elo tehakse.
- Vrd. Aasta VI (1917) XI: Kui te elu armastate, siis   rge aega viitke, sest elu seisab ajast koos.
128. TULEB AEG, KUI SUURELISE NINA SAAB MULJUTUD — ? kuni 2(2) var.
- A. _____
?J  m (Kuldsaar) — 1?(1) var.
- B. Terav nina leiab ikka k  rd noorude-tus.
?Plv (Tamm) — 1?(1) var.

129. VÕTA AEGA EEST, ÄRA TAGANT VÕTA — 1(2) var.
Norm. 67; Pst (Leppik).
130. ÄRA AEGA RAISKA — ?(6) var.
- Aa. _____
T  n. RP 14 — ?(2) var.
- b. Aeg ei ole raisata.
?Saa (S  ggel) — ?(1) var.
- Ba. Aeg on raha:   ra aega raiska.
T  n. T  htr. (1909 juuli) — ?(2) var.
- b. Aega ei või raisata, aeg maksab raha.
?Kam (Relli) — ?(1) var.
Vt. 80 B.
131.   R   AJAST EDE KIBU — 1 var.
ede kib   = ette kipu
Kuu (R. Lilhein).
132. AEGAMÖÖDA ASI KAUNIS — 7(11) var.
- A. _____
Norm. 228; Rkv, JJn, Koe — 3(4) var.
- B. Aegamööda asi kaunis, pikkamööda peenike.
Pal — 1 var.
- C. Aegamööda asi kaunis, mõteldes s  nad m  nused.
VMr (Haus) — 1 var.
- D. Aegamööda asjad kaunid, ruttu tehtud pillapalla.
Wied. 3, Kas. Talur. Kal. (1881) 38, K  ndja nr. 31 (1883) 369 — 1(4) var.
Vt. 8487 S.
- E. Pikkam   da pidu paremb, aegam   da asi kaunis.
Hlj — 1 var.
- Vrd. 133. Aegam   da asi parem.
1264. Hiljukeste ilmub h   , aegam   da astub kaunis.
134. Aegam   da asjad k  ivad.
136. Aegam   da asja leiad.
133. AEGAM   DA ASI PAREM — 3–4(14) var.
- A. _____
Stein 6, Wied. 3, K  ndja nr. 31 (1883) 369, Org 17, R  tsep Koduk. 23, E² 13, EKMS I 58; ?Vil (Nigul), Tt (Kreutzw.) — 1–2(12) var.
- Ba. Aegamööda asi hia.
Rak — 1 var.
- b. Aigam   da saave asja h   .
Trv — 1 var.

- Vrd. 132. Aegamööda asi kaunis.
 134. Aegamööda asjad käivad.
 135. Aegamööda asjad paranevad.
 138. Aegamööda lähvad asjad õigeks.

134. AEGAMÖÖDA ASJAD KÄIVAD — u. 105(220) var.

Aa₁. — *

* aigamöödä (Jõh, Hls), aigamööda (Hupel; Saa, Hls, Trv), aigamüeda (Iis), aigamüüdä (Kuu), aigamüöde (Kuu), aigamüüdä (Kod), aegamööd (Hlj), aigamööd (Jõh), ajamöödä, ajamööda (Norm. Cl.); asja (Hupel, Marpur, Norm. Cl.; Hls, Trv); käüva (Hupel, Marpur, Norm. Cl.), käivä (Jõh), käivä (Trv), käive (Hls, Trv), käüve (Hls), käüväd (Kuu), käüvad (Kuu), kääväd (Kod), käevad (Juu, Hel), käüvä' (Rõu)
 * Helle 325, Hupel 103, Poromenski EGr. 179, Marpur 70, Beitr. XI 148, Malm 2, Wied. 3, Kurrik 6, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 31 (1883) 369, VP Aabitš (1883) lk-ta, KAH EKAI 148, Sõõt Pa 5, Sander I 67, Rätsep Koduk. 39, Kmpm. Kõ 14, Jürjens 20, E 9, E² 13, Huvit. I² 47, Nurmik III 95, Puus. Eü I 92, Laug. Vestr. 174, Norm. Cl. 20, EKMS I 58 ja 149; Vi, Tür, Ha, Sa, PÄP, Hls, Vi, TaP, Rõu (Ojansuu) — u. 65(158) var.

*
 Aega möda asjad käivad, die Zeit bringt Sachen. (Mit der Zeit gehen die Sachen.)

- a₂. Asjad käivad aegamööda.
 Kaa, ?Lai (Tammepuu), ?Ote (õpil.) — 1 kuni 4 (4) var.
 b₁. Aegapidi asjad käivad.
 Hää, Ksl — 2 var.
 b₂. Aigopiti asja käüvä.*
 * aigapidi; käiva (Rõu)
 Wied. 4; Rõu — 2 var.
 B. Hea ei tule uisapäisa, aegamööda asjad käivad.
 ?Tt (Eisen) — ?(1) var.
 C. Aegamööda asjad käevad, aeg kõik asjad toimendab.
 ?Plv (Huik) — ?(1) var.
 D. Kärme tüü on kärniklane, aegamüüda asjad käiväd.
 Lüg (Källo) — 1 var.

Vt. 4954 H.

- E_{1a1}. Aegamööda asjad käivad, pea tehtud pillapalla.*
 * -müeda (JJn), aigumööda (Ote); asja

(Ote); kävvä (Ote); pia (Ote); tettü (Ote)
 JJn, Kos, Ote — 3 var.

- a₂. Aigumüüda asja käivä, pia tetas pillapalla.*
 * aigamöödä (Räp); käüvä, käävä (Räp)
 Ote, Räp — 3(4) var.
 a₃. Aigamöödä asja kävvä, pia saava pillapalla.
 Ote — 1 var.
 a₄. Aigupiti asja käiva, pia tettü pillapalla.
 TaL (Kihu) — 1 var.
 a₅. Aigupitte asa kääva, pia tett um pillapalla.
 Plv — 1 var.
 a₆. Aigapite asja käiva, pia saava pillapalla.
 San — 1 var.
 b₁. Pea tetas pillapalla, aegamööda asja käiva.*
 * tetäs; käivad (Võn)
 Võn, Kam — 2 var.
 b₂. Pia tett saa pillapalla, aigupittech käüvä asä.
 Vas v. Se (Prants) — 1 var.
 b₃. Piä saa pillapalla, aigapitti asja käivä.
 San — 1 var.
 b₄. Pea saab pillapalla, aegamööda asjad käivad.
 Tt (anon.) — 1 var.
 E₂. Pia tehasse pillapalla, aga asjad aegamööda.
 Pal — 1 var.
 E₃. Aegamööda asjad käivad, ruttu tehtud pillapalla.*
 * aigamööda (Puh); käivä (Puh), keivad (Põl)
 Stein 6, CRJ H I 160, Gressel (1884) 47; ?Amb (Kleinmann), ?Puh (Arak), Põl, Trv — kuni 5(10) var.
 Vt. 8487 Q₁—Q₃.
 F. Äkki tiid, sõke sünnis; aigamüüdä asja käevä, pia tetäs pillapalla.
 Krl — 1 var.
 Vt. 8487 R ja 3379 E.
 Ga₁. Aegapidi asjad käivad, pillapalla hukka lähevad.
 Muuk-Mihkla-Tedre IV 36 — ?(1) var.
 a₂. Aegamööda asjad käivad, pillapalla hukka lääb.
 Hel — 1 var.
 b₁. Aegamööda asjad käivad, pillapalla nurja lähvad.
 VMr — 1 var.
 b₂. Aigamüüda asja käevä, pillapalla nurja lääva.
 Hel — 1 var.

- c. Aegamööda asjad käivad, pilla-palla tühja lähvad.
Lindenberg HL Kal. (1887) 23 — ?(1) var.
- H. Aegamööda asjad käivad, pilla-palla tühjad laulud.
Jür — 1 var.
- I. Aigapitte assa käuva, pikkamisse pillapalla.
Võ-Se (Stein) — 1(2) var.
- J₁. Aegamööda asjad käivad, ruttu tehtud ripa-rapa.
Vil — 1 var.
- J₂. Aigupiti asja käüvä, ruttu läävä lipalapa.
Plv — 1(2) var.
- K_{1a}. Aegamööda saab asi, ripa-rapa lääb raisku.
Pst (Raudsep) — 1(2) var.
- b. Ripa-rapa lääb raisku, aigamööda saab asi.
Pst — 1 var.
- c. Aegamööda käivad asjad, ripa-rapa lähvad raisku.
?Pst (Leppik) — ?(1) var.
- K₂. Aegamööda asjad käivad, ripa-rapa kõik on katki.
?Elva (Veide) — ?(1) var.
- L. Aegamööda asjad käevad, tika-taka katki läevad.
As (< Plv) — 1 var.
- Ma. Aegapidi asjad käivad, aga pirra-parra hukka lähvad.
Viid. 109, Mihkla-Parlo-Viidebaum I 93; TMr — 1(4) var.
- b. Aegamööda asjad käivad, pirra-parra hukka läevad.
Huvit. V Lisa 14 — ?(1) var.
- N. Aigamööda asjad käiv, kaua tettun oo kaunike.
Trv — 1 var.
- Vt. 8487 U.
- Vrd. Lindf. (1855) 59, Laakm. Mr. Kal. (1863) aug./sept.: Aegamööda asjad käivad:/ oma töö tee truiste./ Pilla-palla tühja lähvad:/ seda usu tõeste.
- Vrd. 71. Aeg kõik asjad parandab.
132. Aegamööda asi kaunis.
133. Aegamööda asi parem.
1264. Hiljukeste ilmub hää, aegamööda astub kaunis.
117. Kik aja mõ[õ]da.
140. Aigamööde müllüid käüväd.
408. Asi aetas aigu pitten, tüü tetäs kõrda pitten.

135. AEGAMÖÖDA ASJAD PARANEVAD — 3(4) var.

A.

Tõn. RP 14 — 1 var.

Ba. Aigu pite as'a paranõsõ', tassa talo eläs, vidävähe härä' vidävä'.

Loorits VrP 35; Se — 1(2) var.

b. Tassa talo eläs, vidävähe härä' vidävä', aigu piteh aza paranõzõ'.

Se — 1 var.

Vt. 1266 B.

Vrd. 133. Aegamööda asi parem.

136. AEGAMÖÖDA ASJA LEIAD — 1(4) var.

Wied. 3, Kündja nr. 31 (1883) 369.

Vrd. 56. Aega läheb, aga asja saab.

132. Aegamööda asi kaunis.

137. AEGAMÖÖDA HARJUB ÄRA KÕEGEGA — 1?(1) var.

?Vil (Leoke).

138. AEGAMÖÖDA LÄHVAD ASJAD ÕIGEKS — 2(3) var.

Sa.

Vrd. 133. Aegamööda asi parem.

139. AEGAMÖÖDA SAAB HÄRG JÄNESELE JÄRELE — u. 55(106) var.

A_{1a1}. Härg saab ka sõnna, kus jäneski.
Tür — 1 var.

a₂. Härg saab sinna, kus jänes.*

* suab (Plt); sinnasamasse (E²; Plt, Elva), sinnasamma (Hel); jäneski (E²; Plt, Pal, Elva); kuhu (Elva)
E² 92; Tln, Hel, Plt, Pal, ?Elva (Eisen) — u. 5(8) var.

b₁. Härg jõuab sinnasamas, kus jänes.*

* jõud (Rõu); sinnasamasse (E²), sinnasama (Pal), sinnasamma (Rõu); jäneski (E²; Rõu); kohe (Rõu)
E² 92; Hää, Pal, Rõu — 3 v. 4(4) var.

b₂. Härg jõuab viimaks sinnasamasse, kus jäneski.

Pil — 1 var.

b₃. Küll härg jõuab ka ükskord sinna, kuhu jänes läks.

Plt — 1(2) var.

c. Pole viga, härg läheb sinnasamasse, kus jänes.

Tor — 1 var.

A_{2a1}. Härg saa jänesselle järgi.*

* saab (SJn); jänesa (SJn); järke (Rõu), järele (SJn)

SJn, Ote, Rõu — 3 var.

- a₂. Härg saavat jänesele järgi.
Ote — 1 var.
- a₃. Härg saab ka jänesele järgi.
Vil — 1 var.
- a₄. Küll härg jänesele järgi saab.
?Hls (õpil.) — ?(1) var.
- a₅. Härjad saavad jänestel järgi.
Krk — 1 var.
- b. Härg jookseb jänessel järele.
Hls v. Pst (Söggel) — 1(2) var.
- c. Härg lähab ka jänesele järgi.
Võn — 1(2) var.
- d. Härg saab vahest ka jänesele järele.
Vil (Leoke) — 1 var.
- e. Viimate saa härg ka jänesele järgi.
San — 1 var.
- f. Härg saab aea pääle ka jänesele järgi.
eL — 1 var.
- g₁. Härg saab ka ükskord jänesele järele.
Hel — 1(2) var.
- g₂. Ükskord saab ikka härg jänesele järele.
SJn — 1(2) var.
- h. Hilja saab härg jänesele järgi.
Saa — 1 var.
- i. _____*
- * jänesele; järgi (Trv v. Rõu)
SJn, Trv v. Rõu (Siilpsen) — 2(3) var.
- A₃a. Härg saab jänesele ikka taga.
Aud — 1 var.
- b. Härg saab jänesele viimaks taga.
Krk — 1(3) var.
- A₄a₁. Härg saab jänesele kätte.
Mus — 1 var.
- a₂. Härjad saavad jänesele kätte.
VII — 1 var.
- b₁. Äks härg saab ikka jänesele käde.
Põl — 1 var.
- b₂. Härg saab ika jänesele kätte.
Kär — 1 var.
- A₅. Kes teab, millal härg jänesele kätte saab.
Sa — 2(3) var.
- B. Vana härg saab viimaks noore härja kätte.
Sa — 1(3) var.
- C₁. Laisk härg saasele sinnä, kohe virk jänesele.
Võn — 1 var.
- C₂a₁. Laisk härg saasele virgale jänesele järele*.
* saa (Kan, Vas)
Wied. 103; Kan, Vas, Võ-Se (Stein) — 3(7) var.
- a₂. Laisk härg saa ka virgale jänesele järgi.
Kan — 1 var.
- a₃. Küll laisk härg ka virgale jänesele järgi saab.
Kan — 1 var.
- b. Laisk härg joosk virgale jänesele järele.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- c. Laisk härg läb virgale jänesele järgi.
Vas — 1 var.
- C₃. Laisk härg saa virgalõ jänesele pia järele, tuud pelädä olekei', et tä jöv-vai'.
Se — 1 var.
- D. Laisk susi saa kah virgale jänesele järgi.
Vas — 1 var.
- *
- E₁a₁. Küll härg jänest tabab, kui ep enne, siis katlas.
* Helle 342, Hupel 110, Stein 35, Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514, KAH EKAI 153, E 48, E² 92, Raud VMj 217, Norm. Cl. 28, EKMS III 697 — 1(21) var.
- *
- Kül härg jänest tabab, kui ep enne, siis katlas, wer langsam geht, kommt auch nach. (genug kriegt der Döfse den Hafen fest, wo nicht eher, doch im Kessel.)*
- a₂. Härg tabab jänesele, kui enne, siis katlas.
Jõh — 1 var.
- b. Härg saab sinnasama, kuhu jänesele, kui mitte enne, siis katlas.
Pal — 1 var.
- c. Härg saab jänesele ikka viimaks kätte, kui mitte enne, katlas ommeti.
Sa — 1 var.
- E₂. Jänesele saab sinnasamasse, kus nuum-härg, kui enne, siis katla ääre peale.
Pal — 1 var.
- F. Küll härg jänesele kätte saab, kui mitte enne, siis kuninga laua pääl.
?Tt (Jung) — ?(1) var.
- G₁a. Härg saab jänesele järgi, kui mujal, siis saksa lavva pääl.
Ote — 1 var.
- b. Härg saab kah jänesele järele, kui mitte mujal, siis saksa laual.
Loorits VrP 35 (< Ote) — ?(1) var.
- G₂. Härg jõuab jänesele saksa laual järele.
Trv — 1 var.
- G₃. Härg saab jänesele perra, kui enne, siis esanda lavval.
Nõo — 1 var.

- H. Härg saa ka_ks jänesele järgi, kui enne, sis nahaparkja orre pääl.
Rõn — 1 var.
- I. Eesli saa ka hobõsõllõ järgi, kui mitte inne, sis parksepa orrõl.
Kan — 1 var.
- *
- J. Jänes jookseb, härg astub, pärale saavad mõlemad.
E MVH 7, Ri ja Kalevala 87, Jänes-Parlo 111 — ?(5) var.
- K. Härg ja jänes on pajas suured sõbrad.
Norm. 110; ?Vän (Tammsoo) — ?(2) var.
Vrd. mst: Kunas saa härg jänesele järgi? 'saksa lavva pääl' (Hel).
Vrd. 13252. Vale läheb eeli nagu jänes ja tõsi tuleb järele nagu härg ja see härg võtab jänese kinni.
140. AIGAMÜÖDE MÜLLÜD KÄÜVÄD — 1 var.
Kuu (R. Lilhein).
Vrd. 7108. Müödäpäivä müllüd käüväd.
134. Aegamööda asjad käivad.
141. AIGAPIDI KÄIMINE OM KÖEGE ÕIGEMB TII — 1 var.
Ote (Kukrus).
142. EGA AEGLANE ILMASKI AIETA — 1 var.
A. Schultzi seletus: «Tema voatab ikke ette».
Koe.
143. KES AEVASTAB, SEE ABI SAAB — 1?(1) var.
?Saa (Sõggel).
Vrd. 15, näit. A₁b₁: Kui arstil käid, siis abi saad.
144. AGAL ON SABA TAGA — 1 var.
Hel (Sillaste).
145. AGA OLI EMMU SOHU ÄRA UPPUNU — 1 var.
Mih (Kalmuk).

146. AGANAS ON LEIVA JÄTKU, HUMALAD ON ÕLLE JÄTKU, VESI PITKA PIIMA JÄTKU, TUHK ON TUBAKA JÄTKU — u. 165(209) var.
- Aa₁. Vesi pikka piima jätku.*
* pitka (trükised; TMr), pikke (Kuu); piimä (Kuu); jatku (Kuu), jakku (Hls)
Wied. ESSr 150, Wied. 206, Kündja nr. 4 (1884) 45; Rkv, VMr, Kuu, Jõe, Mih, Hls, Pal, TMr — u. 10(15) var.
- a₂. Vesi pikk piima jakk.
Krk, Ote — 2 var.
- a₃. Vesi um pikk piimä jakk.
Vas — 1 var.
- a₄. Vesi om pika piima jakku.
Krk — 1 var.
- a₅. Eks vesi ole pitka piima jätku.
Põi — 1 var.
- b. Vesi pika piima jätku.
EKMS II 645; Jõh, VNg, Kuu — 3(4) var.
- Ba₁. Aganad on leiva jätk.
EKMS II 645 — 1 var.
- a₂. Agan on leiva jatkuks.
TMr (Siil) — 1 var.
- b₁. Agan armas leiva jakku.
Hls (Sõggel) — 1 var.
- b₂. Akan armas leivä jakk.
Nõo — 1 var.
- C. Tuhk on tubaka jätko.
Vru (R. Kallas) — 1 var.
- D₁a₁. Vesi pikka piima jätku, aganik on leiva jätku.
Lindenberg ATT 9; Kuu, HJn — 2 v. 3(8) var.
- a₂. Vesi pikka piima jätku, aganikku leiva jätku.
Hlj, Rak, JJn — 4 var.
- a₃. Vesi pikke piimä jatku, aganikku leivä jatku.
Kuu — 1 var.
- b. Vesi pika piima jätku, aganikku leiva jätku.*
* jätko (Lüg)
Hlj, Lüg, Kuu — 3(5) var.
- c. Vesi pikka piima jätku, aganikust leiva jätku.
Kad (Kivi) — 1(2) var.
- d₁. Aganik on leiva jätk, vesi pikk on piima jätk.
Amb — 1 var.
- d₂. Aganikku leivä jatku, vesi pikke piimä jatku.
Kuu — 1 var.
- D₂a₁. Vesi on pikka piima jakku, aganas on leiva jakku.
Äks — 1 var.

- a₂. Vesi olli pikkä piimä jakku, aganas olli leiva jakku.
Saa — 1 var.
- a₃. Vesi oli pikka piima jakku, aganas leiva jakku.
Saa — 1 var.
- b₁. Aganas on leiva jätku, vesi pitka piima jätku.*
* jakku; pika (SJn, Pil)
Krij (Allas), SJn, Pil — 3(6) var.
- b₂. Aganas oli leiva jatku, vesi pikka piima jatku.
Pai, Juu v. Vän (Virkus) — 2 var.
- c. Vesi pikka piima jakku, aganas saab leivale jakku.
Ran — 1 var.
- d₁. Vesi pikka piima jätku, aganas on leiva jätku.
Kad — 1(2) var.
- d₂. Vesi pikka piima jätku, aganas leiva jätku.
Tln, Vil (Suurkask) — 2(3) var.
- d₃. Vesi pikka piima jätkuks, aganas on leiva jätkuks.
Jõe — 1 var.
- e. Aganas on leiva jätku, vesi pitka piima jätku.*
* pikka (Pöi)
Pöi, Vru (R. Kallas) — 3 var.
- D_{3a1}. Vesi pikka piima jätku, agan armas leiva jätku.*
* piimä — leivä (Nõo); jakku (TMr, Nõo)
Hls (Söggel), Plt, TMr, Nõo — 4(7) var.
- a₂. Vesi pikk piimä jakk, agan armas leivä jakk.*
* piima (Trv, Plv); akan (Nõo, Ote, Urv, Plv); leevä (Nõo, Urv), leiva (Ote, Plv), leivä (Trv)
Trv, Nõo, Ote, Urv, Plv, Rääp — 7(8) var.
- a₃. Vesi pikk piima jakk, armas akan leeva jakk.
Võn — 1 var.
- b. Akan armas leevä jakk, vesi pikk piimä jakk.
Rääp — 1 var.
- D₄. Vesi pikka piima jätku, agan aus leeva jätku.
Ksi — 1 var.
- D₅. Vesi on pikka piima jätku, agan on lahe leiva jätku.
Kmpm. KH² 82 — ?(1) var.
- D₆. Vesi pikka piima jätku, agan laia leiva jätku.*
* jatku (Ran)
Plt, Ran (L. Kallas) — 2 var.
- D₇. Vesi pika piima jätku, agan laisa leiva jätku.
Pal (H. Karu) — 1 var.
- D_{8a}. Aganas hapu leiva jätk, vesi pitka piima jätk.
Jür — 1 var.
- b. Agan hapu leiva jätku, vesi pika piima jätku.
Vil — 1 var.
- D₉. Vesi pikk piimä jakk, akan jämme leivä jakk.
Kam — 1(2) var.
- Ea₁. Vesi pikka piima jätku, aganas on leiva jätku, kaevukook on kalja jätku.
Päss PJs 562, Norm. 163, EKMS II 505; Amb — 1(4) var.
- a₂. Vesi pikka piima jätku, aganas on leiva jätku, kaevukook on kalja jätku.
EKMS IV 24 — 1?(1) var.
- a₃. Vesi pikka piima jätku, aganas leiva jätku, kaevukook kalja jätku.
E² 9 — ?(4) var.
- b. Vesi pikka piima jätku, aganas on leiva jätku, kaerakook on kalja jätku.
E MVH 23, Kmpm. EL III⁷ 166, Nurmik II 146 — ?(8) var.
- F. Aganas on leiva jätku, vesi pikka piima jätku, kaevukook on kalja jätku, kusi on kõrtsiviina jätku.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- G. Humalas on õlle jätku, vesi pitka piima jätku.
Vil (Leoke) — 1 var.
- H_{1a}. Aganik leiva jätku, humalik õlle jätku.
* Helle 332, Hupel 106, Poromenski EGr. 187, Wied. 3, Kündja nr. 33 (1883) 392, KAH EKAI 150, EKMS IV 746; Vi (Jürgenson) — 2(19) var.
- *
Zaggenik leiva jätko, humalik õlle jätko, der Zusag vermehrt. (das Kaf-Haus des Brots Zusag, der Hopfen-Sack des Biers Zusag.)
- b. Humalik õlle jätku, aganik leiva jätku.
Rap — 1 var.
- H_{2a1}. Agan leiva jatku, humal õlle jatku.*
* jätku (E²)
E 9, E² 80 — ?(7) var.
- a₂. Agan leiva jätk, humal õlle jätk.
Päss PJs 562, E² 56 — ?(2) var.
- b. Aganas ikke leevä jätk, humalad õlle jätk.
Juu — 1 var.
- H₃. Aganik on leiva jätku, hualik on õlle jätku.
EKMS IV 21 — 1?(1) var.

- H₄. Aganik leiva jätku, humalik õlle lisa.
Stein 17, Wied. 3, Kündja nr. 33 (1883) 392;
?Tt (Kreutzw.) — ?(5) var.
- Ia. Aganik leiva jätku, humalik õlle jätku,
vesi pitka piima jätku.
Kündja EKõ² 44 — ?(1) var.
- b. Aganik on leiva jätku, humalik on
õlle jätku, vesi pikka piima jätku.
EKMS II 1244 — ?(1) var.
- Ja. Vesi pika piima jätku, tuhk tubaka
jätku.*
* pikka (Kuu)
Stein 69; Kuu, Tt (Kreutzw.) — 2(6) var.
- b₁. Tuhk olli tubaka jakku ja vesi pikka
piima jakku.
Kõp — 1 var.
- b₂. Tuhk iks um tuvagu jakk, vesi pikk
piimä jakk.
LMr 134 — 1 var.
- K₁. Tuhk on tulus tubaku jätku ja agan
tulus leiva jätku.
Plt — 1 var.
- K₂. Tutu-lutu! Tuhk tubagu jätk, akan
leebä jätk.
Lut — 1 var. Fraasi vanasõnalisus kahel-
dav, vrd. laul.
- L. Humalas hea õlle jakku, tuhka tubli
tubaka jakku.
SJn — 1 var.
- M_{1a}. Vesi pikka piima jätku, aganas leiva
jätku, tuhk tubaka jätku.*
* tuhkas (MMg); leeva (MMg)
Hls (Jung), MMg — 2 var.
- b. Aganas om leivä jakku, vesi pikkä
piimä jakku, tuhk tubaku jakku.
Kam — 1 var.
- c. Aganad pikka leiva jätku, vesi pikka
piima jätku, tuhk pikka tubaka jätku.
Lai — 1 var.
- d. Tuhk on tulus tubaka jätk, aganas on
leiva jätk, vesi on pitka piima jätku.
Krj — 1 var.
- M₂. Vesi pikka piima jätku, aganik on
leeva jätku ja tuhka on tubaka jätku.
Trt — 1 var.
- N. _____
Sa (anon.) — 1(2) var.
- O. Tuhk on tubli tubaka jätk, vesi pitk
piima jätk, sammal on hea heina jätk.
Pär — 1 var.
- P. Sammal pikk haina jakk, akan pikk
leevä jakk.
Rõn — 1 var.
- Q. Sammel one leevä jatku, vesi pitkä
piimä jatku, humalas aga tubaka jat-
ku.
Kod — 1 var.
- R. Aganas on leiba jätku, humalas tu-
baka jätku, vesi pika piima jätku.
Vil (Leoke) — 1 var.
- S. Vesi olli pikka piima jakku, tubakas
olli toidu jakku.
Kõp — 1 var.
- Š. Vesi pikk piimä jakk, tuhk pikk piibu
tulu.
Trv — 1 var.
- Z_{1a1}. Vesi pikk piima jakk, sõmmer suur
soola jakk.*
* piimä (Hel); jätk; sõmer (Hel); sõmmõr
(Võn)
Hel, Võn, Plv — 4 var.
- a₂. Vesi on pikk piima jakk ja sõmmer
suur soola jakk.
Trt — 1 var.
- b. Sõmmer suur soola jätk, vesi pitk
piima jätk.
Wied. 171, Kündja nr. 51 (1883) 610, E 78 —
1(5) var.
- Z₂. Vesi pikk iks piimä jakku, liiv-sõm-
mõr soola jakku.
Plv — 1 var.
- Z. Sõmmer suur soola jakk, akan armas
leivä jakk.
Ote — 1 var.
- T_{1a}. Vesi pikk piima jakk, akan armas
leiva jakk, sõmmer suur soola jakk.*
* piimä; leevä; sõmmõr (Plv)
Ote, Plv — 4 var.
- b. Vesi pikk piima jakk, sõmmer suur
soola jakk, akan armas leiva jakk.
Kan — 1 var.
- T₂. Vesi pikka piima jakku, aganik on
leeva jakku, sõmer pikka soola jakku.
MMg — 1 var.
- U. Vesi pikk piima jakk, sõmer suur soola
jakk, humalas on õlle jakk, ...taari
jakk.
Hel — 1(2) var.
- V. Vesi pikk piima jakk, suul suur leeva
jakk.
Ote — 1 var.
- W. Sool om tulus toidu jakku, vesi pikka
piima jakku.
Krk — 1 var.
- Õ. Suul supi jakk, akan levä jakk.
Krl — 1 var.
- Ä. Akan um leevä jakk, suul um ruvva
jakk.
Rõu — 1(2) var.
- Ö. Tuhk tubagu jakk, kõva suul sõõgi
jakk.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- Ü. Vesi pikka piima jätku, lumi pikka vee jätku.
Pal (Maasen) — 1 var.
- X. Vesi pikk piimä jakk, kartul kaunis leevä jakk.
Kam — 1 var.
- Vt. 3274 B.
- Y. Vesi pere piima jätk, vale pitka jutu jätk.
Jür — 1 var.
- Vt. 13255 B.
- Vrd. kk: Pandis piimale vett jätkuks juurde (Saa).
- Vrd. ul «Jatkud» (H I 4, 159 (40) < Ris).
- Vrd. 13985. Vesi vaese piima jätk.
11520. Talomehel akan leevä jakk, säksal tsikur kohvi jakk.
10609. Kõva sool ruvva jakk, nätsk leib leiva jakk.
3274. Kardul oo vaese leeva jätk.
147. AGAN EI PIDAND LEIBÄ RIK-KUMA — 1?(1) var.
?Lüg (Källo).
148. EGA AGAN AGANA PÄÄLE HAUGU — 1 kuni 4(4) var.
- Aa. _____
?TMr (Siil) — 1?(1) var.
- b. Ega agan agana peale ei haugu.
EKMS III 401 (< Urv) — 1 var.
- B. Agan tunneb agana.
E. Siili seletus: «Rehepeksmisel üteldud aganate kohta, s. t. et aganad kogunevad aganate hulka.»
?TMr — 1?(1) var.
- C. Agan on aganale abi.
?TMr (Siil) — 1?(1) var.
149. KES AGANAID KÜLVAB, SEE VILJA EI LÕIKA — ?(2) var.
Norm. 74; ?Pld (õpil.).
Vrd. 5143. [— — —] kes külvab aganaid, see lõikab aganaid.
150. See, kes aganu külvab, leikab uhaku.
12879, eriti red. B: Kes umbrohtu külvab, ei lõika vilja.
150. SEE, KEE AGANU KÜLVAB, LEIKAB UHAKU — 1?(1) var.
?ViR (Aug. Krikmann).
Vrd. 5143. [— — —] kes külvab aganaid, see lõikab aganaid.

7774. Kes ohakaid külvab, see ohakaid lõikab.
149. Kes aganaid külvab, see vilja ei lõika.
12875. Kes umbrohtu külvab, see ohakaid lõikab.
151. AGANANE LEIB EI SEISA KAUA KÕHTUS* — 1(3) var.
* kõhus (trükised)
Norm. 160, EKMS II 505; Aud (Tarkpea).
152. PAREM AGANANE LEIB KUI TUHI KÕHT — 1 var.
Pal (Karu).
Vrd. 2745. Jämme rõivas ei ole alastus, aganane leib nälg.
153. AGANIK ON KEVADINE LEIVAKIRST — 1?(23) var.
a. _____*
* kerst (Stein)
Stein 17, Wied. 3, Kündja nr. 33 (1883) 392, Raud VMj 216, Norm. 158, EKMS II 505, 1244 ja IV 21; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(15) var.
b. Aganik on kevadine leivakast.
E 9, E² 80, EKMS IV 297 — ?(8) var.
154. AGANIK PEAB KEHVA AITAMA — 1?(16) var.
Stein 17, Wied. 3, Kündja nr. 33 (1883) 392, E 9, E² 80, Norm. 158, EKMS IV 21; ?Tt (Kreutzw.).
155. AGARUS ON POOL VOITU — 2 var.
A. _____
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
B. Hüä kuraas on pool voitu.
Kuu — 1 var.
Vrd. 2496. Julge pealehakkamine on pool võitu.
156. AGU ANNAP AOLE KÄE JÜRIPÄEVÄ ÖÖSE, TERETÄVÄ TÖENETOIST — 2 var.
A. _____
A. Tamme seletus: «Agu anvet aole käe, sis ago aost ei kistu.»
Kam — 1 var.
B. Jüripäiva aigu agu aole kätt, jakobpäiva aigu laskva valla.
San (Roose) — 1 var.

157. AOGA SEPILE JA KIKKAGA VES-
KILE — 2 var.

A. _____

Plv (Kaarheit) — 1 var.

B. Kesköö ajal kivile, ao tullen sepile.
Plv — 1 var.

Vrd. 3950 B. Kikka aigo kivile, enne valget
sepile.

158. KES ENNE AGU ALUSTAP, SII
VALGEN EI TUNNE VAEVA* —
1(3) var.

* alustab; see; valges (trükised)

Norm. 66, EKMS IV 419; Trv (Ungerson).

159. KU AGO HÖRÖTAS, SIS SAA HUM-
MÖN HALLA — 1 var.

Se (Rohtla).

Vrd. 1461. Ku hummokonõ ago veretäs, sis näü-
täs külme, ku õdakonõ ago veretäs, sis
näütäs lämmint.

160. ÄRA ASTU AHELAS KOERA LIGI
— 1 var.

Võn (Mootise).

161. AHER LEHM VIITAKS IKKI KÕIGE
ENNE LAADAL — 1 var.

Üleskirjutaja (M. Mäesalu) seletus: tarvi-
tatud sel puhul, kui altkäemaksust keeldu-
mine keeldujale pahandust toonud.
Hää.

162. AHI AHNE, POTT NÖID — 1 v.
2(37) var.

a. _____

* Helle 325, Hupel 103, Lindf. (1853) 63,
Poromenski EGr. 179, Wied. 3, Kündja nr.
31 (1883) 369, KAH EKAI 148, Norm. 157,
EKMS I 75 ja IV 21; ?Tt (Vestr.) — 1 v.
2(22) var.

*

Abbi ahne, pot noid, ein Mäſcher hat wenig Vorrath im
Hauſe. (Der Ofen geißig, der Topf eine Here.)

b. Ahi ahne, pada noid.

Stein 6, Wied. 3, Kurrik SÖ 25, Kündja
nr. 31 (1883) 369, E 9, E² 89, EKMS I 75
ja II 415; ?Tt (Kreutzw.) — ?(15) var.

Vrd. 8193. Pada noid, katel kratti.

163. AHI AITAB, PAAS PARANDAB ---
1?(3) var.

EKMS I 75 ja 166; ?Vig (Aitsam).

164. AHI EI HAKKA SINU EEST
ASTUMA, PEAD ISE MINEMA —
1?(13) var.

a. _____*

* su (E)

Stein 6, Wied. 3, Kündja nr. 31 (1883) 369,
E 9; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(11) var.

b. Ahi ei hakka su eest astuma, ise pead
astuma.

E² 89 — ?(1) var.

c. Ahi ei hakka sinu eest minema.

ÖM nr. 2 (1890) 86 — ?(1) var.

165. AHI OLEVAT VANAST ÜTELNU:
«KUI LEIVAD VÄLJA VÖTAD, SIIS
VISKA TÖKK PUID MINU SUU
JAHUTUSEKS — 2 var.

A. _____

Kod (Allik) — 1 var.

B. Ahi oli ütelnud: «Kes tema suud tüh-
jaks ei jäta, selle kõhtu ei jäta ka
tema ial tühjaks.»

J. P. Sõggeli seletus: «Nii on siis vanast
ajast meie päevadeni viisiks, et siis, kui
leivad ahjust välja võetakse, kohe visa-
takse mõned halud puid ahju, et ahju suud
mitte tühja hoida.»

Saa — 1 var.

166. AHI PEAB ENNE KUUMAKS
MINEMA, KUI LEIVAD SISSE PAN-
NAKSE — 1 var.

EKMS II 961.

167. AHJU PEAL ISTUDES EI SAA
KINDRALIKS — ?(36) var.

Aa₁. _____

Meves 137, Mihkla-Parlo-Viidebaum I 94,
Viid. 110 — ?(8) var. Vene vs tõlge.

a₂. Ahju peal istudes ei saa mitte kind-
raliks.

Niggol VKÖR⁵ Ltsa 4 — ?(11) var. Vene vs
tõlge.

a₃. Ahju peal istudes kindraliks ei saa.
Kuusik KT 201 — ?(4) var. Vene vs tõlge.

a₄. Ega ahju peal istudes kindraliks ei
saa.

?Mih (Kappok) — ?(1) var.

- b₁. Ahju peal ei saa kindraliks.
E² 89; ?Trt (Piir) — ?(5) var.
- b₂. Ahju pääl ei saa keegi kindraliks.
?Kär (Jank) — ?(1) var.
- c. Ahju pääl istu, vaata, kas saad kindraliks.
E MVH 69 — ?(2) var.
- Ba. Ahju peal istudes ei saa keegi isandaks.
Tõn. RP 163 — ?(2) var.
- b. Tukkudes ja tulepaistel istudes ei saa keegi isandaks.
Tõn. RP 63 — ?(1) var.
- C. Aho pääl istuh olõ õi viil kiäki targas saanu.
?Vas v. Se (Sandra) — ?(1) var.

168. AHJU TAGA LAISA ASE — ? kuni 6(47) var.

- a₁. _____
Stein 6, Wied. 4, Kündja nr. 31 (1883) 369, Vlg. Lisal. nr. 9 (1890) 71, E 10, E² 89, Nurmik II 220, Puus. EKGr. 18 ja 129, Norm. 227, EKMS I 75, II 415 ja 246; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(38) var.
- a₂. Aho takah om laisa ase.
?Plv (Tobre) — 1?(1) var.
- b. Ahju taga laisa pesa.
Wied. 4, Kündja 31 (1883) 369, Kmpm. KH 31; ?Kuu (Vilbaste), ?Vil (Nigul), ?Tt (Kreutzw.) — ? kuni 3(7) var.
- c. Ahju taga laisa linn.
?Lai (Tammepuu) — 1?(1) var.
- Vrd. 13522. Vannu ase aho pääl, laste paik paja all.

169. AHJU TEHAKSE SOOJA PÄRAST TUPPA* — 1?(11) var.

* soea (Tt)

Stein 6, Wied. 4, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 31 (1883) 369; ?Tt (Kreutzw.).

170. KES ISE AHJU TAGA ISTUNUD, TEAB TEIST SEALT OTSIDA — u. 10(14) var.

Aa. _____*

* istund (VMr)

EKMS I 1314; VMr (J. Elken) — 1(2) var.

- b. Kes esi ahu takahn um istnu, tuu mõist ka tõist ahu taade otsi.
Võ (Schmidt) — 1 var.
- c. Kes isi on ahju taga olnud, see teab ka teist sealt otsi.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

Ba₁. Kes isi pole ahju taga olnud, see ei tea ka teist sealt otsida.

Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

a₂. Kes isi põle ahju taga olnu, ei tää ka teist säält otsida.

M. Martinsoni seletus: «Õige ei oska teist kelmuses kahtlustada.»

Hää — 1 var.

a₃. Kes ise pole ahju taga olnud, ei tea teist sealt otsida.

Sannumetoja VII (1860) 11 — 1 var.

b. Ega tuu tõist aho taade ei mõista otsi, kes esi aho takah ei ole istnu.
Räp — 1 var.

Ca. Kes teist läheb ahju takka otsima, see on enne ise seal olnud.

Tln — 1 var.

b. Kes tõist ahju tagast otsib, on ise seal ka paos olnud.

Hel — 1 var.

c. Kes muido teist mõistab ahju taha otsi, kui isi seal ei ole istunud.

SJn — 1 var.

Da. Sa ei otsi kedagi taga aia, kui sa ise mitte selle taga ei ole seisnud.

Gr. SKÖ II 38 — 1?(1) var.

b. Kia kunagi esi aia takah ei ole olnu, ei otsi tuu ka tõisi sinnä.

?Vas v. Se (Sandra) — ?(1) var.

c. Kes esi om aia taga ollu, sii tiid tõist säält otsi.

H. Sillaste seletus: «Kes ise varastab ja aus ei ole, see oskab teist enesesarnast hästi tähele panna».

Hel — 1 var.

171. KES KORRA AHJU PÄÄLE SAI, EGA SEE ENAM KOLDES TAHA KUKITADA — 1 var.

SJn (Johannson).

172. KUI SA JÖVVAT IKS AHJU PÄÄL KASUKET KOBISTEDE, SIS HOIA IKS OTSUS OMA KÄEN — 1 var.

Nõo (Päss).

173. KÜTA AHJU, ÄRGU TULI KORSTNAST VÄLJA KÄIGU — 1 var.

Ha (Kanketer).

✕ 174. MIS AHU TAKAN TETÄS, TUU KATUSSÖ PÄÄL KUULUTÖDAS — 1 var.

Urv (Kurg).

Vrd. Luuka 12,3: ja mis teie kambrides ühhe

teitse kõrva ollete rakinud, jedda peab kat-
tuste peäl kulutadama.

Vrd. 4897. Miä kõrva kõnõldas, tu kattusto pääl
kullõldas.

8862. Mis pimedas tehakse, sii katukselle
kuulukse.

175. PAREM AHJU PÄÄL KU AIA PÄÄL 1 var.

Trv (Ungerson).

176. PAREMB OM AHJO VIRUSEL OLLA KUI LAVVA OTSAH — 1(2) var.

a. _____

Wied. 149 — 1 var.

b. Parem on ahju virusel olla kui laua
otsas.

EKMS I 65 — ?(1) var.

Vrd. 3977, eriti A₂: Kotun lats kuulsamb, au-
samb ahju virussõl.

177. KES AHJULUUDA MÕISTAB SIDUDA, KOTIKANGAST KUDUDA JA SEASOOLIKAI PÖÖRATA, SEE ON MEHELEMINEMISEKS KÜPS — u. 25(33) var.

Aa. _____

Loorits Vrp 46, Norm. 184, EKMS II 99;
Pal (Maasen) — 1(4) var.

b. Kui tüdruk oskab ahjuluuda kõita,
kotikangast kududa ja seasoolikaid
harutada, siis saab mehele.

Trm (Sommer) — 1 var.

c. Ahjuluua keidab, seasoolikad harutab,
kotikanga kuob.

H. Joonuksi seletus: «Vanasti üeldi, et pere-
naisel muud pole vaja teha, kui need kolm
asja.»

Sim — 1 var.

d. Ahjuluua sidumine, kotikanga kudu-
mine, seasoolte harutamine.

O. Jahe seletus: «Õeldakse, kui päritakse,
mis on lahti ja kõne all.»

?Kuu — 1?(1) var.

e₁. Kolm tööd olgu tüdrukul selged: koti-
kanga kudumine, ahjuluua sidumine
ja seasoole puhastamine.

E MVH 79, Nurmik II 145 — 1?(4) var.

e₂. Kolm tööd peab tüdrukul selged ole-
ma, enne kui mehele võib minna: koti-
kanga kudumine, ahjuluua otsa sidu-
mine ja seasoole puhastamine.

Hlj (Pruhl) — 1 var.

e₃. Enne ei tohi tütarlaps abielluda, kui
ta oskab kotikangast kududa, ahju-
luuda siduda ja seasoolikaid harutada.
Trt (Piir) — 1 var.

f. Seasoolikid harida, ahjuluuda siduda,
kotikangast kududa pidi oskama tüd-
ruk, sis võis mehele minna.

SJn — 1 var.

B. Seasooliku harutada, kotikangas ku-
duda ja ahjuluud kõita — need tööd
pidid tüdrukul selged olema, siis võis
mehele minna; ja pidi oma kolm otsa
hoitma — suu, süda ja perse, siis sai
mehele.

Kam (Viidalepp) — 1 var.

Vt. 12791 B.

C. Kes mõistab ahjuluuda siduda, koti-
kangast kududa ja hästi kedrata ja
siasuoli püörada ja liemekulpi liigu-
tada, sis panda tanu pähä ja pikad
lindid taha.

Lüg (Källo) — 1 var.

D. Kui tüdruk mõistab kotikangast ku-
duda, lamma kaelaalust niita, ahju-
luuda teha ja seasoolikast nõnda ha-
rutada, et see katki ei lähe, võib ta
mehele minna.

Vän (E. Tetsmann) — 1 var.

Vt. 178 U.

E. Kui ei eksi siasuolide ja ahjuluuda
oskab varre külge siduda, sis võib
mehele minna.

A. Källo seletus: «Haguluud ~ ahjuluud
= varre otsa seotud vana viht ahjupõhja
luudimiseks.»

Lüg — 1 var.

F. Seasooliku harimine, ahjuperse atmine,
ahjuluua sidumine — ku neid töösid
ei tunne, siis mehele ei saa.

Hls — 1 var.

Vt. 178 K.

G. Kui õskab kotikangast kududa ja
haguluuda siduda, sis võib mehele
minna.

Lüg (Källo) — 1 var.

H. Vanasti pidi tüdruk enne, kui ta võis
hakata mõtlema meheleminekust, oska-
ma taaripõhja panna, ahjuluuda sidu-
da ja kotikangast kududa.

Vil — 1 var.

I. Siis võid pereminiaks minna, kui
lamma kaela oskad niita, kotikangast
kududa, püksi reide vahele lappi aada
ja ahjuluuda otsa panna.

Kul — 1 var.

Vt. 12597 B; 178 V.

J. Kes tahab mehele minna, sellel olgu

need tööd selged: kotikanga kudemine, ahjuluua sidumine ja pise lapsel puru tegemine.

Mar (Hiemägi) — 1 var.

- K. Kis ahjuluuda oskab siduda, lamba kaela pallaks niita ja kangaotsa kinni panna, see võib mehel minna.

Hää — 1 var.

Vt. 178 T.

- L. Kolm kuntslikku tööd olevet ilman: lamba kaala pügamine, latse perse pühkimine ja ahjuluvva köitmine.

L. Lepa seletus: «Tüdruk es tohi enne mehele minnä, ku ta neid ei mõista.»

Krk — 1 var.

Vt. 178 D.

- M. [Siis võib mehele minna,] kui õskad lamba kaula niita, haguluuda siduda ja mehe püksi jalguvahet lappida — nied pidid olema kõige ränkamad tööd.

Lüg (Källo) — 1 var.

Vt. 12597 C; 178 S.

- N. Ahjukuru atmine, latse perse pühkimine, lamba kaala pügamine, ahjuluvva köitmine, püksiperse paikamine — ku nee töö omma täädä, sis võid mehele minnä.

Krk — 1 var.

Vt. 12597 G; 178 C.

- O. Ahjuluua sidumine, kotisopi õmblemine, lamba kaela pügamine, püksilapi paikamine, ämma kaela hakkamine.

A. Romuluse seletus: «Tööd, mis mehele mineja tüdruk peab oskama.»

Vil — 1 var.

Vt. 12597 F; 178 R.

- P. Kui ahjuluuda õskad varre otsa siduda, sis võid mehega magada.

Lüg (Källo) — 1 var.

- Q. Kis mõistab lamma kaela niita, seasoolikaid harutada ja püksiharude vahet lappida, see võib julgeste mehele minna.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vt. 12597 D; 178 P.

- Ra. Kõige raskemad tööd on: lamba kael niita, seasoolikad harutada ja õela ämmaga elada.*

* lamma (Rap v. Mär)

EKMS III 927; Rap v. Mär (Poom) — 1 v. 2(2) var.

- b. Kõige sandimad tööd olla: lamma kael niita, seasoolikad harutada ja õela ämmaga elada.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vt. 178 Q.

178. AHJUNUKA ATMINE, LAMBA KAALA PÜGAMINE, LATSE PERSE PÜHKMINE OLEVAT KÕIGE HALVEMBAD TUUD ILMAN — u. 30 (39) var.

Aa.

Krk? (J. Mägi) — 1 var.

- b. Kolm kige halvepet tööd: ahjukuru atmine, lamba kaala pügamine ja latse perse pühkimine.

Krk — 1 var.

- B. Kige sitebe tööse: ahjukuru atmine, kivi ümmert niitmine, lamba kaala pügamine ja latse perse pühkimine.

Krk — 1 var.

- C. Ahjukuru atmine, latse perse pühkimine, lamba kaala pügamine, ahjuluvva köitmine, püksiperse paikamine — ku nee töö omma täädä, sis võid mehele minnä.

Krk — 1 var.

Vt. 177 N, 12597 G.

- D. Pastlanuki paikamine, ahjukülle atmine ja latseperse pühkimine olevad kige kurjempe töö.

Hls — 1 var.

- E. Rasked tööd olid ahjukülle atmine, kotisopi topmine, pastlanuki paikamine ja latsesita harimine.

?Saa (õpil.) — 1?(1) var.

- F. Kõige alam töö: ahjukülle atmine, kotisopi topmine, paksu pudru keetmine, pastlanuki paikamine, lamba kaela pügamine, laia räti köitmine.

E MVH 81, Nurmik II 71 — 1?(3) var.

- G. Ahjukuru ahtmine, lamba pea pügamine ja lapsepudru keetmine — need on [kolm] rasket asja.

EKMS I 73 — 1 var.

- H_{1a}. Ahjukuru ahtmine, lamba pea pügamine ja lesenaise elu — need on [kolm] rasket asja.

EKMS I 73 — 1 var.

- b. Ahjukuru ahtmine, lamba pea pügamine ja lesenaise elu on kõik rasked.

EKMS III 523 — 1 var.

- H₂. Ahjukuru atmine, lamba kõrva pügamine, lesenaise põlv — kik üte halva.

Hel — 1 var.

- H₃. Ahjukuru atmine, lamba kaala pügamine ja lesenaise elu — need kolm asja olla väga vaevalised.

Hel — 1(2) var.

- Ia. Ahjukuru ahtmine, lamba kaela pügamine ja kana kaela söömine — need on kõige raskemad tööd.

Loorits VrP 46 (< Pst) — 1 var.

- b. Ahjukülle atmine, kana kaela söömine ja lamba kaala pügamine om kige halvema tööd.
Trv — 1 var.
Vt. 2707 C.
- J₁. Üle jõu tööd on: kana kaela söömine, päält pää puu raidumine, meeste kaldsa perse paikamine ja tagat ahju rehe atmine.
Trv (Pausk) — 1 var.
- J₂. Üle jõu tööd on: kana kaela söömine, jää päält puu raiumine, mustade pükside p-e paikamine ja ahju takka rehe ahtmine.
E MVH 94 — ?(2) var.
- Vt. 12597 H₁—H₂; 2707 B₁—B₂.
- K. Siasooliku harimine, ahjuperse atmine, ahjuluua sidumine — ku neid töösid ei tunne, siis mehele ei saa.
Hls — 1 var.
- Vt. 177 F.
- L. Ahjukuru atmine, kotisunga surumine, pastlanoki paikamine — kolm kõige halvemat tööd.
Urv — 1 var.
- M. Kolm rasket tööd on pastlanina paikamine, ahju kohast rehe ahtimine ja noore tüdruku krabistamine.
Lai (Eichenbaum) — 1 var.
- N. Pastlanina lappida, odrarehte ahtida, püksireie vahelt lappida peab tüdruk mõistma, kui mehele tahab minna.
Mär — 1 var.
- Vt. 12597 E.
- O. Kolm kuntslikku tööd olevet ilman: lamba kaala pügamine, latse perse pühkimine ja ahjuluuva köitmine.
L. Lepa seletus: «Tüdruk ei tohi enne mehel minnä, ku ta neid ei mõista.»
Krk — 1 var.
- Vt. 177 L.
- P. Kis mõistab lamma kaela niita, seasoolikaid harutada ja püksi harudevahet lappida, see võib julgeste mehele minna.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Vt. 177 Q; 12597 D.
- Qa. Kõige raskemad tööd on: lamba kael niita, seasoolikad harutada ja õela ämmaga elada.*
* lamma (Rap v. Mär)
EKMS III 927; Rap v. Mär (Poom) — 1 v. 2(2) var.
- b. Kõige sandimad tööd olla: lamma kael niita, seasoolikad harutada ja õela ämmaga elada.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Vt. 177 R.
- R. Ahjuluua sidumine, kotisopi õmblemine, lamba kaela pügamine, püksilapi paikamine, ämma kaela hakkamine.
A. Romuluse seletus: «Tööd, mis mehele mineja tüdruk peab oskama.»
Vil — 1 var.
- Vt. 177 O; 12597 F.
- S. [Siis võib mehele minna], kui oskad lamba kaula niita, haguluuda siduda ja mehe püksi jalguvahet lappida — nient pidid olema kõige ränkamad tööd.
Lüg (Källo) — 1 var.
- Vt. 177 M; 12597 C.
- T. Kis ahjuluuda oskab siduda, lamba kaela pallaks niita ja kangaotsa kinni panna, see võib mehel minna.
Hää — 1 var.
- Vt. 177 K.
- U. Kui tüdruk mõistab kotikangast kududa, lamma kaelaalust niita, ahjuluuda teha, seasoolikast nõnda harutada, et see katki ei lähe, võib ta mehele minna.
Vän — 1 var.
- Vt. 177 D.
- V. Siis võib pereminiaks minna, kui lamma kaela oskad niita, kotikangast kududa, püksi reide vahele lappi aada ja ahjuluuda otsa panna.
Kul — 1 var.
- Vt. 177 I; 12597 B.
- W. Tööd, mis halvad ja rasked on: pastlanuki paikamine, tangupudru keetmine, lamba kaela pügamine, naeste rõõvakurna utmine, kana pää kakumine, viisakabla lugemine, tarasaia tegemine.
Hls (Söggel) — 1 var.
- Ö. Lambakaala pügamine, pastlanuki paikamine — nee om kige sitempe töö.
Hls (Lätt) — 1 var.
- Ä. Kõige alam töö: ahju hao toppimine, paksu pudru keetmine, lamba kaela pügamine, kaevust vee toomine.
Kad (õpil.) — 1 var.
- Õ. Oh jumal, küll om ka vaene paksu putru keetä, aga lamba kaala pügamine om veel raskem.
Tt (Veske) — 1 var.
- Ü. Jahupudru keet ja lamma kaela niit pidada palju raskem olema kui lapse sünnitamine.
E. Ennisti seletus: «Vanad naised olid nii kanged, et ütlesid [nii].»
LNg — 1 var.

Vrd. mst: Mis on raske? 'lamba kaela pügamine, kotisopi toppimine, ahju päält ahtmine ja pastlanuki paikamine ja noore naise kaemine' (Hls).

Vrd. 5764. Lesja naese elu om nõnda halb nagu ahjukuru atmine.

11944. Terakese teenimine, kasulapse peksimine ja popsirehe ahtmine — need on kolm kõige halvemat tööd.

12477. Kõik tüü või är tetä', a latsõ perst pühi ei' är kunagi puhtast, tuu tüü um otsalda'.

179. AHJUROOP NAERAB SENNI KAUA TULD, KUI TA ISE KOGUNI PÖLEND ON — 1?(18) var.

- a. _____
Sannumetoja II (1849) 172, Wied. 3, Kurrik SÕ 25, Kündja nr. 31 (1883) 369, EKMS IV 439 — 1?(8) var.
- b. Ahjuroop naerab seni tuld, kuni ise põlend on.
E 10, E² 89, EKMS III 709 — 2?(5) var.
- c. Ahjuroop naerab seni tuld, kuni ise on põlenud.
EKMS I 75 ja 563 — 2?(2) var.
- d. Roop naerab seni tuld, kui ta ise süsi on.
Norm. 261, EKMS II 1090 — 2?(3) var.

180. AHNE KIBAB, AHNE KABAB, AHNE SÖÖB KA, MIS EI KÖLBA — 1 var. Iis (Vaas).

★ 181. AHNE KOER EI SAA ILMASKI TÄIS — 2 var.

- a. _____
Tln (Pusemann) — 1 var.
 - b. Ahne koer ei saa ilalgi täis.
Kei — 1 var.
- Vrd. 182. Ahne kõht ei saa ilal täis.
7719. Anna nällätslele penile veidi vai pallu, aga konagi ta täis ei saa.

182. AHNE KÕHT EI SAA IIAL TÄIS — u. 15(43) var.

- Aa₁. _____*
- * ilalgi (E, Nurmik, Puus.)
Wied. 4, Kurrik SÕ 25, Kündja nr. 31 (1883) 369, E 10, E² 82, Nurmik I 50, Puus. Eü I 28 ja 95, Puus. KA V—VI (1939) 88 — 1(22) var.
- a₂. Ahne kõht ei saa ilmaski täis.
Rak — 1 var.

a₃. Ahne kõht ei saa kunagi täis.*
Muuk-Mihkla II 30 — 2?(1) var.

a₄. Ahnõ kõtt ei saa kunagi täis.*
* ahne (Räp)

Rõu, Räp, Se — 3 var.

a₅. Ahne kõht ei saa täis.
Puus. KA V—VI (1939) 22; ?Puh (õpil.) — 2?(2) var.

b. Mil ajal ahne kõht täis saab.
JJn — 1 var.

B. Ahne kõht jääb ikka tühjaks.
?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.

Ca. Ahne isu ei saa kunagi täita.
Sim — 1 var.

b. Ahne ei saa kunagi isu täis.
Vig (Prilimets) — 1 var.

*

D. Ahnõ isso jõvva ai kiäki ar täütä.
Se — 1 var.

E₁. Ahnet ei täida ükski ära.
SJn — 1(2) var.

E₂. Kesse ahnet jõuab täüta.
Rak — 1 var.

F. Ahnõ ei saa kostki täüs.
Kam — 1 var.

G. Ahnõ perst ei jõvva kiäki ärä täitä.
Kam — 1 var.

H. Ahne auku ei täida keegi.
Tt (anon.) — 1 var.

*

I. Ahne kott ei saa täis.
Jürjens 26 — 2?(1) var.

*

J. Ablas loom ja ahne inime, milla nende tahtmene ilmas täis soab.
?Koe (Schultz) — 2?(1) var.

K. Kes alati taht, ei saa konagi täis.
Ote — 1 var.

Vrd. Reiman KTr V 26: Ei, kas oled näinud, millal ahne kõht saab täis.

Vrd. 181. Ahne koer ei saa ilmaski täis.

183. Ahne kõtt om kõige suuremb.

186. Ahnel tulõ kõttu puudus.

1819. Ega händur ilmaski täis saa.

6144. Ei lähü täüs saa.

9209. Ei põrguhand saa elades täis.

10160. Kunas sandi kõtt täüs saab.

183. AHNE KÖTT OM KÕIGE SUUREMB — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 182. Ahne kõht ei saa ilal täis.

184. AHNEL KÄE ANNAVE, AGA KUUNASPERA VÕTAVE TAGASI —
1 var.

Pst (Raudsep).

Tavaliselt kasutusel kk-na: Tal käed annavad, aga küünarnukad võtavad tagasi.

185. AHNEL OM PIKK KÄSI — 1 var.

Ran (Tamm).

Vrd. 14341. Võtja käsi peab pikem olema.

186. AHNEL TULO KÖTTU PUUDUS —
1?(1) var.

?Vru (G. Sandra).

Vrd. 182. Ahne köht ei saa lial täis.

187. AHNE MAGO OM SUUREMB KUI
MERE KOGO — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

188. AHNE SUU ON LAI KUI REHEUKS
JA KURK KUI REHEVÄRAV —
1 var.

Sa? (Mägi).

- X 189. AHNE SÖÖMINE TEEB KÖTUL
VALU, KASIN IHU MAGAB
RAHUGE* — 2 var.

* köhtul; rahuga (Vil)

Pst, Vil.

190. AHNÕ HAMPSAS EGALT PUULT,
PILLAJA PILLAS EGALÕ POOLÕ —
1 var.

Vas v. Se (Sandra).

191. KES LIIALT AHNITSEB, SEE VÄHE
SAAB — ?(4) var.

Tõn. RP 17.

192. AHNUS AITAB ALATI VÕTTA, AGA
EI AITA ÄRA KANDA — 1 var.

Pal (M. Uus).

193. AHNUS AJAB AUKU — u. 45(153)
var.

A_{1a}. _____*

* aja (Se)

Wied. 4, Kündja nr. 31 (1883) 369, Kurrik
SÕ 25, Kmpm. KLR 90 ja 369, Kmpm. KLR 1

97, Kmpm. KLR II⁶ 33, 365, Kmpm. EL II⁸
36, E 10, E² 52, Nurmik I 50, Huvit. II 41
ja 159, Huvit. V Lisa 14, Muuk I² 134, Puus.
EKGr. 30, Puus. KKH I⁷ 9, Puus. Eü I
20, Kask-Vaigla-Veski I Ak 11 ja 22,
Kask-Puusepp-Vaigla 14, 35 ja 140, Norm.
235, EKMS I 83; Iis, Lüg, Kuu, Vig, Krj,
Jäm, Pär, ?Tor (õpil.), Vil, KJn, SJn, Lal,
Pal, Trm, Kam, ?Ran (L. Kallas), Rõu, Se
— u. 25(116) var.

- b. Ahnus lükkab auku.

PPost. nr. 39/40 (1857) 303 ja nr. 25 (1859)
196, Wied. 4, Kündja nr. 31 (1883) 369, Borm
Uus ABDr (1877) 28, Tõn. Em Luul. 37,
Tõn. Täht. (1911 jaan.), Saarl. Uus Kal.
(1886) 52, Kk ABDr (1887) 24; Tln (Puse-
mann), Vig (Altsam), Saa, Hls, Trv, Pst,
Vil, TMr — 13(30) var.

- A₂. Ahnus lähab auku.

Hls (Söggel) — 1 var.

- B. Ahnus aase hauda.

Se (Nurmetu) — 1 var.

- Ca. Uhkus ajab upakile, ahnus ajab auku.
HMD (õpil.), Muh — 2 var.

- b₁. Ahnus ajab auku, uhkus ajab upakile.
Rap (õpil.) — 1 var.

- b₂. Ahnus ajab auku, uhkus upakile.
Sim — 1 var.

Vt. 12828 M.

- D. Ahnus ajab auku, kergemeel keldrisse.
?Mih (Perkson) — ?(1) var.

Vrd. 12826. Uhkus ajab auku.

194. AHNUS AJAB UPAKILE — 3 kuni
5(8) var.

- Aa. _____

EKMS I 83; Kuu (Vilbaste), ?Ha (õpil.),
?Vän (Tammsoo) — 1 kuni 3(5) var.

- b. Ahnus aja upõrkuute.

?Räp (Lepson) — ?(1) var.

- B. Ahnus ajab upakile, kärmus käima
käpakile.
Vän — 1 var.

- C. Ahnus ajab upakile, kangekaelsus
käpakile.
Trt (Piir) — 1 var.

Vrd. 12828, eriti H: Uhkus ajab upakile, ahnus
käima käpakile.

195. AHNUS HAMMUSTAB, PARAJUS
PARANDAB — ?(2) var.

Tõn. RP 18.

196. AHNUS — POTT ILMA PÕHJATA —
1 var.

Urv (Prisko).

197. KUI AHNUS KERJAB, SIIS KURAT NAERAB — 1 var.

Kaa (Tõll).

198. MIS AITAB AHNUS, KUI LÖPEB RIKKUS — 1 var.

Vil (Leoke).

199. AHUNA PÄÄ ON ENAM KUI SINK SIALIHA — 1?(1) var.

E. Siili seletus: «Jutustaja arvates on see päritud majanduslikult viletsast ajast, kus olemas olev ahvena pää oli enam kui kättesaamatu sink sialiha, s. t. lepi sellega, mis on.»

?TMr.

Vrd. 10370. Sia pia ja siia pia, hane pia ja hauvi pia.

200. EI AI! AITA HÄDAST EGA OH! PÄÄSTA OHUST — 1?(11) var.

Undritz MJ 91, Norm. 214, EKMS III 496; ?Kuu (Salström). Norm. ja EKMS alustekstid lähtuvad Undritzi soome vanasõna tõlkest.

201. EI AIASIGA TEA, MIS ÕUESIALE TARVIS ON — u. 40(57) var.

Aa₁. Ega nuumsiga seda ei tea, mis õueseale vaeva teeb.

Beitr. XI 152, Wied. 20, Kündja nr. 32 (1883) 382 — 1(7) var.

a₂. Ega nuumsiga seda tea, mis õuesiale vaeva teeb.*

* seale (E, Norm.)

Kurrik Sõ 20, E 15, E² 93, Norm. 108 — ?(8) var.

b. Ega nuumsiga tea, mis õueseal tarvis on.

V. Truuvi seletus: «Ega rikas tea, mis vaesel tarvis on.»

Tln — 1 var.

Ba₁. Ega aiasiga sellest tea, mis õuesiale tarvis läheb.*

* õueseale (Mihkla-Parlo-Viidadepp)

Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 113; Kuu — 1(2) var.

a₂. Kuu (Ploompuu) — 1 var.

a₃. Ega aiasiga ei tea, mis õueseal tarvis. Tūr — 1 var.

a₄. Aeiasiga ei tea, mis õueseal tarvis läheb.

Vän — 1 var.

a₅. Ega aasiga tia, mis õuesiale tairvis läheb.

Kos — 1 var.

b₁. Kas aiasiga tiab, mis õueseal tarvis. Amb — 1 var.

b₂. Kust aasiga seda teab, mis õueseale tarvis on.

Koe — 1 var.

c₁. Aiasiga ei tea, mis õueseal viga on. Vai — 1 var.

c₂. Ega see aiasiga tea, mis õueseal viga on.

Sim — 1 var.

c₃. Mis aiasiga tiab sest, mis õuesial viga oo.

Tor — 1 var.

c₄. Kas aiasiga tiab, mis õuesial viga on. Pal — 1 var.

c₅. Kas aadikusiga tiab, mis õuesial viga on.

Pal — 1 var.

d₁. Ega aiasiga seda tea, et õuesial kõht tühi.

Rak — 1 var.

d₂. Ega aiasiga seda tea, et õueseal kõht tühi on.

Rap — 1 var.

e. Mis aeasiga õueseal toidust teab.

Jõh — 1 var.

C_{1a}. Ega aidusiga seda ei tae, mis väl'la-siga tahab.

Saa — 1 var.

b. Ega aiasiga tea, mis välisel vaja.

Sjn — 1 var.

c. Kas aidusiga täab, mis väl'lasial vaja.

Pst — 1 var.

d. Või aidusiga täab, mis väl'jasial viga on.

Hää — 1 var.

C₂. Ega's aidusiga ei tea, mis väl'jasiga sõõb.

Hää — 1 var.

D. Ega aiasiga seda tea, mis kesaseal viga on.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Ea. Egä sulutsiga ei tiia, mis väl'atsiga taht.

Urv — 1 var.

b₁. Mis sulutsiga tiid, mis väl'atsiga taht.*

* miä (Rõu)

Urv, Rõu — 3 var.

b₂. Kas sulutsiga tiid, mis väl'atsiga taht.

Kan, Urv — 2 var.

b₃. Mis sulutsiga tuust tiid, mis väl'atsiga taht.

Kan — 1 var.

- c. Kas sulusiga teab, mis välimisel seal vaja on.
Äks — 1 var.
- d₁. Kas sulutsiga tiid, mis vällatseal viga on.
Võn — 1 var.
- d₂. Kas sulusiga teab, mis väljaseal viga on.
Norm. 108 — ?(1) var.
- d₃. Mis sulutsiga tiid, mis vällätsial viga.
Kam — 1 var.
- e. Mis sulutsiga vällätsia hädast tiid.
Ote — 1 var.
- f. Kuna sulutsiga tiid, mis välatsiga näge.
Urv — 1 var.
- F. Ega sulutsiga ei tiia, mis murutsiga taht.
Rõu — 1(2) var.
- Ga. Äiga toapõrsas sest täänd, mis vana-siga õues teeb.
Käi — 1(2) var.
- b. Mes toapõrsas sest teeb, mes õue-põrsas neeb.
Hii — 1 var.

*

- H. Põrsas ei tea, mis vanaseale heä oo.
?Vig (Priimets) — 1?(1) var.
- Vrd. 202. Lase aiasiga õue, lahjaks jääb varsti.
11253. Mis söönu siga tõistest hoolib.
202. LASE AIASIGA ÕUE, LAHJAKS JÄÄB VARSTI — 1 var.
- J. Raidla seletus: õeldakse rikka inimese kohta, kes vaeselt peaks elama.
KJn.
- Vrd. 201. Ei aiasiga tea, mis õuesiale tarvis on.
11253. Mis söönu siga tõistest hoolib.

203. AEATEIVASKI ON SÜGISEKS MÄDAND, KU SITAL AJAL RAIUD — 1 var.

Tor (Arike).

204. ENNEM AIASAIBA ÄITSESE JA KIRVEKUUAS LEHTI LUU, KU VANATÜDRUK SAAB MEHELE — 1 var.

Krl (Meltsas).

205. NÜÜD EI SAA AIAVITSA KA MET-SEST ILMA RAHATA — 1 var.

Hää (Mäesalu).

206. AIDAMEES. JA ROTT EI TUNNE NÄLGA — 1 var.

Vil (Kala).

Vrd. 1235. Ega hiir viljasalve sure.

207. KES AINU VÄLJA ANNAB, SEE ISE ILMA JÄÄB — 1(23) var.

a.

* Helle 336, Hupel 108, Poromenski EGr. 193, Marpur 71 — 1(13) var.

*

Kes aino välja annab, se ise ilma jääb, wer alles ausleibet, behalt selber nichts. wer das einhige ausgiebt, der selbji ohne bleibt.)

- b. Kes aina välja annab, see ise ilma jääb.

Stein 25, Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 430, KAH EKAI 151, Norm. 233, EKMS III 511 — ?(10) var.

Vrd. 300. Anna kik ära tõisele, jäta iseennast ilma.

208. EGA AISAST ENAM JUHIVITSA SAA — 1(2) var.

Pal (Maasen).

209. AIT ON ELAJA JA JUMAL INIMESE NÖID — 1 var.

Tt (anon.).

210. KUS AITAS, SÄÄL AIDA TAGA — 1 var.

Kaa (Tõll).

Vrd. 5622. Kus laudas, seal lauda taga.

211. AIDAKE ARMETUMAT, VILETS VIIAKSE MEHELE — 2 var.

a.

Tür (R. Viidalepp). — 1 var.

- b. Aidake nüüd armetumat — vilets viiakse mehele.

Tür (R. Viidalepp) — 1 var.

212. AITA ENNAST ISE ALT ÜLESSE — 1?(1) var.

?Vil (Leoke).

Vrd. 389. Arst, aita iseennast.

213. AITA OMASID JA VÖTA VÖÖRAID — 1 var.

Vil (Takk).

Vrd. 14408. Vöörast võta, oma jäta.

214. AITA TEIST, HÄDANDA ENNAST — 5(7) var.

A. _____

EKMS I 93; Hlj — 2(3) var.

Ba. Kes teisi aitab, see ise hädajeleb.
Tt (anon.) — 1 var.

b. Ken toist avitab, sie endäst hädäju-
tab.

Kuu — 1(2) var.

C. Küta ilma, kärbi liimi; avita muid,
ole esi hädän.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vt. 5195 B.

215. AITA TEIST, KÜLL SIIS SIND KAH
AIDATAKSE — 3 var.

a. _____

KJn — 1 var.

b. Mine teisele abiks, siis tuleb teine ka
sinule abiks.

Võn — 1 var.

c. Kui teine inimene sind hädas aitab,
siis aita teda ka häda a'al.

PJg — 1 var.

216. AVIDA PINNI KAOST VÄLLA, PINI
PUISTAS SULLÕ ÕKS VII KAALA
— 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 4004. Aita koer kaost välja, siis ta närib
so kätt.

217. AVITA MENEJAT MÖRSJAT JA
ASUJAT MAJJA — 4 var.

a. _____

Kan — 1 var.

b. Avitagõ asojata, minejata mõrsijata.
Räp — 1 var.

c. Meheleminejat mõrsiat ja asujat tallo
ärä jätku avitamada.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

d. Aitamist on tarvis meheleminejale
mõrsjale ja asujale talupojale.

Plv — 1 var.

218. KEDA SA AVITAT, TOO SINNO
SÜÜ — 1(2) var.

Vas v. Se (Sandra).

219. AITÄH EEST EI ANTA MIDAGI —
3 var.

Aa. _____

Trt (Piir) — 1 var.

b. Aitümma iist ei saa midäge.

Räp (Lepson) — 1 var.

B. Ega aitümmäga keäke ei elä.

D. Lepsoni seletus: öeld., kui keegi tänab.

Räp — 1 var.

Vrd. kk: Aitümmast ei saa midäge, imä käsk
kah rasva ja lihha palõlda (Räp).

220. ANNA AITÄH KASSI EHK KOERA
KÄTTE, KATSU, KAS ELAB SEL-
LEGA — 1 var.

Kuu (Ploompuu, Rebane).

221. «AITÜMA» ÕELDAKSE TUMA
LEIVA EEST — 1 var.

Ann (Kagovere).

Vrd. 10595. Sooja leiva «aitüma» läheb taevasse.

222. ANGU UI AITÜMMAT, TUUST
SAA AI' RUUGA KIITÄ', PAREB
KAUSIKOSÕ TÄUS SUURMIT —
1 var.

Se (M. Linna).

Vrd. 12413. Tänu ei täida kõhtu.

223. MIS ÜLE «AITÜMA» LÄÄB, SEE
AITAB HÄDAAJAL — 1 var.

Hää (E. Tampere).

224. AJAHAMMAS HAKKAB KÕIGELE
PEALE — 3 var.

A. _____

Trm (Särg) — 1 var.

B. Ajahammas pureb keik.

Khk — 1 var.

C. Ajahammas sööb kõik läbi ja ajaratas
veereb alati.

TMr — 1 var.

Vt. 229 B.

Vrd. 9567. Raud on küll tugev, aga ajahammas
on veel tugevam.

225. AJALEHEST ÄRA USU MUUD KUI
AASTAARVU JA KUUPÄEVA —
1 var.

Kuu (Volberg).

226. AJA ANNE, KÄSE KÄRTU, MINE
ESI, MEMMEKENE — u. 15(23) var.

A₁. _____*

* Ise (trükised; Trt); käsi (trükised)

Norm. 167, EKMS II 437; Trt, Nõo, Ote —
4(6) var.

- A₂. Aja Maie, käsi Malle — memm, mine ise.
?Vig (Priimets) — 1?(1) var.
- A₃. Aa Ärtu, käse Kärtu, astu ise, emake.
?Trt (õpil.) — 1?(1) var.
- Ba. Aja Anne, käse Kärtu, mine esi, saat ennemba.*
* ise; ennemine (trükis)
N. D. UA 13; Rõn — 1(4) var.
- b₁. Aja Annõ, käse Kärtu, astu ess, saat innembä.*
* innembide
Urv — 2 var.
- b₂. Aja Anne, käse Kärtu, astu esi, saa ennembi.
Ote — 1 var.
- c. Aja Anne või käse Kärtu, ennem astud esi.
Hls — 1 var.
- d. Aja Anne, käse Kärtu, karga esi, saat ennembä.
Kan — 1 var.
- C. Käse Kärtu vai aa Anne, üte laisa mõlemba, mine esi, saat ennembi.
Rõn — 1 var.
- Da. Käse kätt, aja jalga, mine eis, saat innembä.
San — 1 var.
- b. Käse kätt vai aja jalga, astu es's, saat innembä.
Urv — 1 var.
- c. Käse' kässi, aja' jalgu, joosõ es's, saat innembä.
Urv — 1 var.
- E. Käsi sitta, käi ise, aja sitta, astu ise.
EKMS IV 689 (< MMg) — 1 var.
- F. Aja Anne, käsi Kärto, karvad karake ise.
?Lüg (Källo) — ?(1) var.
Vt. 4094 O.
- Vrd. rl «Mardisandi laul»: [— — —] a'a Anne, käse Kärtu (ERIA 1: 2 nr. 790).

227. PARAM OLGU IKKA AETAV KUT PEETAV — 2 var.

- A. _____
A. Ranna seletus: läbematuse ja mõtlema-
tuse kui halbade iseloomujoonte kohta.
Põl — 1 var.
- B. Ennem olgu hobune sunnitav kui pee-
tav.
A. Truu seletus: «Noore hobuse õpetuse
kohta.»
Põl — 1 var.

228. AJARADAS KIERD ITSE ILMA RAHATA — 1 var.

Kuu (R. Lilhein).
Vrd. 9477. Raha paneb rattad käima.

229. AJARATAS EI JÄÄ SEISMA — 2 var.

- A. _____
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- B. Ajahammas sööb kõik läbi ja ajaratas
veereb alati.
TMr — 1 var.
Vt. 224 C.

230. AJARATAS JOOKSEB PITKAMISE — 1 var.

Khk (Thom).

231. AJAVIIDUS ON UNUSTUSE HAKA- TUS — 2(5) var.

Norm. 230, EKMS IV 248; Saa, SJn.

232. KUI AKNAST TULEB, SIIS UKSEST LÄHEB — 1(3) var.

Tf (anon.).
Vrd. 12124. Kuidas tuleb, nõnda läheb.

233. ALAMAD KUMMARDAVAD ÜLE- MAID — kuni 2(2) var.

- a. _____
EKMS I 111 — 1?(1) var.
- b. Alam peab ülemat austama.
Kuusik KT 184 — 1?(1) var.

234. ALAMAST LAUAST TÕUSEB ÜLEM TREPP — 1(2) var.

SJn (Kapp).

235. ALANDLIK MEEL ON PAREM KUI AUSTUD MEES — 1(3) var.

Sa (R. Kallas).

236. ALANDUS AITAB, KÕRGUS KAU- TAB — 1 v. 2(2) var.

- A. _____
Pär (Kampmann) — 1 var.
- B. Alandlikkus avitab, kangekaelsus kau-
tab.
?Hlj (Lauk) — 1?(1) var.

237. ALANDUS ON AU EHTE — 1?(2) var.

?SJn (Kapp).

238. EGA ALLAS VASARAT JO VARI_I
1 var.

Vas v. Se (Sandra).

239. KUIDA ALAS, NÕNDA HAAMER —
1?(1) var.

?Saa (Söggel).

Vrd. kk: Siis ole küll kui haamri ja alasi vahel (Mär); Haamri ja alasi vahel olema (Wied. ESSr 60).

240. OLE VAI ALASTE, AGA ÄRÄ
NÄPPU TEESE ASJA KULGE AA —
1 kuni 2(5) var.

A. _____
Ran (Tamm) — 1 var.

B. Ole küll alasti, siiski ära varasta, ole küll vaene, siiski aus mees.
Mihkelson 101 — ?(3) var. Vene vs tõlge.

C. Olõ pal'as, ar olgu varas, olõ vaene ja olõ ausa miis.
?Vas (Jõgeva) — 1?(1) var.

Vrd. kk: Puudub oma näpudega teise asjades (Saa); Pal'as um, ei olõ varas, vaenõ um, ei olõ võlsja (Vas).

241. ALATINE TILK ÕÖNESTAB KIVI —
2(15) var.

Aa. _____
Kam (Siimus) — 1 var.

b. Tilk ommeti õõnestab kivi.
Wied. 183, Kündja nr. 1 (1884) 9, EKMS I 786 — 1(3) var.

c. Tilk õõnestab [kivi].
Kmpm. KH² 73, Kmpm. KLR 368, Kmpm. KLR II⁶ 357 — ?(3) var.

d. Tilk tilga peale uuristab kivi.
Kuusik KT 210, Norm. 212, Vih. VER 187 — ?(6) var.

B. Kivilegi jääs tsopp külge, kohe alati pääle tsilkelles.
?Vas v. Se (Sandra) — ?(1) var.

C. Lüük löögi pääle aja kivigi lahki.
?Ote (Kroon) — ?(1) var.

Vrd. Laakm. Mr Kal. (1862) 37: Kas vihmgi ei tungi viimaks kõva marmorikivi sisse?

242. ALEKSEIJAH RIIVEHMRE' VÄLLÄ,
RATTAVEHMRE' SISSE — 2 var.

A. _____
Se (Kirss) — 1 var.

B. Aleksejapääväl visatas jo' riivehmre' vällä.

Se — 1 var.

Vrd. 5652. Kas nädal enne maarjapääva ehk nädal peale maarjapääva on regi lakas.
5821. Lihaheites peab regi ära heitma.

243. KES ALGAB HÄSTI, LÖPETAB
HALVASTI — 1 var.

Trt (õpil.).

Vrd. 8348. Kiä pallo alustas, tuu veedü lõpõtas.
910. Hea hakata, aga paha lõpetada.

244. KES ALGAB, PEAB LÖPETAMA —
3(6) var.

a₁. _____
Vru (R. Kallas) — 1(3) var.

a₂. Kes alustab, peab lõpetama.
Vru (R. Kallas) — 1 var.

b. Kui sa algad, siis lõpete.
Trv (Sikk) — 1(2) var.

Vrd. 407. As'a alostajit om pallogi, lõpõtajit õlõ õi puuligi.

254. Alõstit, sõs lõpetä kah.

245. Kuida oled aitand algada, nõnda aita ka lõpetada.

247. Kes alu alustab, see lõpu lõpetab.

7021. Mõistsid alustada, mõistad lõpetada.

773. Kuida hakkad, nõnda lõpetad.

14452. Kes väikselt alustab, lõpetab suuresti.

14449. Vähäst alga, paljust loppu.

245. KUIDA OLED AITAND ALGADA,
NÕNDA AITA KA LÖPETADA —
1 var.

Muh (Väärtnõu).

Vrd. 7021. Mõistsid alustada, mõistad lõpetada.

254. Alostit, sõs lõpetä kah.

247. Kes alu alustab, see lõpu lõpetab.

244. Kes algab, peab lõpetama.

773. Kuida hakkad, nõnda lõpetad.

246. IGA ALGUS ON RASKE — u.
55(185) var.

A₁a₁. _____
* igä (Vig); om (Võ), oo (Vig)

Kmpm. KLR 90, Kmpm. KLR I 97, Kmpm. KLR II⁶ 33, Kmpm. EL II⁶ 36, Freymann 216, Nurmik III 94, Huvit. II 215, Huvit. V Lisa 15, E² 15, Kask-Vaigla-Veski I Hõ

13, 39 ja III Vö 12, Reimann EK I 277, Puus. Eü I 101, Norm. 71, Vih. (1957) 108, Vih. VER 185, EKMS I 124; Vi, Kuu, Jõe, ?Juu v. Vän (Virkus), ?Vig (Priimets), Khk, Põl, Muh, Hel, Plt, Lal, Pal, Trm, Krl, Rõu, Tt (S. Veske) — u. 30(106) var.

a₂. Iga algus on ikka raske.

Kul — 1 var.

b. Kõige algus on raske.

MM Täht. (1909) 144, Kp Kal. (1909) 144 — ?(2) var.

c. Iga asja algus raske.

Kod — 1 var.

A₂. Alguses ega asi raske.

TMr (Siil) — 1 var.

Ba. Iga alustus on raske.

Wied. 35, Kündja nr. 34 (1883) 406, Tõn. Täht. (1911 jaan.) — 1(5) var.

b. Kik alustus om rasse*.

* kõik; on; raske (Wied., Kündja); kilk (Stein)

Marpurg 70, Stein 29, Wied. 73, Kündja nr. 38 (1883) 454; Vö-Se (Stein) — 2(11) var.

c. Ega asja alustus om rasse.

?Vas v. Se (Sandra) — ?(2) var.

C_{1a1}. Kõik hakatus on raske.*

* keik (ABDr-d, Jannau; Kos, TMr)

ABDr (1811) 24, ABDr (1849) 12, ABDr (1865) 13, Jannau Lüh. Kram. 99, Wied. 73, Kündja nr. 38 (1883) 454, Niggol Lug. 3, Wolde² 76; VJg, Tln, Kos, Rap v. Mär (Poom), SJn, TMr — vähemalt 6(14) var.

a₂. Keik hakatus raske.

* Helle 336, Hupel 107, Beitr. XI 153, Celak. 316, Poromenski EGr. 192, Körber KR I (1891) 10, KAH EKAI 151 — 1(10) var.

*

~~Keik hakatus raske, aller Anfang ist schwer.~~

b. Iga hakatus on raske.

Niggol Lug. 19, Puus. KH II¹¹ 108; Rak, ?Saa (Söggel) — 1—3(5) var.

c. Ega asja hakatus on raske.

Hls (Sulsenberg) — 1 var.

d. Kõige asja hakatus on raske.

W. Norm. UVkÖr 61, Wied. 73, Kündja nr. 38 (1883) 454; Kos, Hel, Vil — 3(9) var.

C₂. Hakatus on ikka raske.

Niggol Lug. 18 — ?(1) var.

D₁. Iga töö algus on raske.

Käi — 1 var.

D₂. Töö alustus on raske.

Wied. ESSr 28, EKMS I 122 — 1(2) var.

D₃. Alguses om iga töö raske.

Krk — 1 var.

E. Iga algus on ränk.

Wied. 35, Kündja nr. 34 (1883) 406, Kmpm. KH 8, Pöld 7, E 25, E² 15, Raud VMj 216; ?Trm (Särg) — 1—2(8) var.

F. Iga algus on vaevarikas.

Kask-Puusepp-Vaigla 4 — ?(1) var.

G. Iga hakatus on vaevaline.

Pet. Ah 31 — ?(1) var.

H. Iga algus on raske, iga lõpp veel raskem.

Rap — 1 var.

I. Iga algus on raske, aga lõpp läheb mis libinal.

Hää — 1 var.

Vrd. vellerismid: «Kõik hakatus on raske,» ütles varas alasit varastades (Kod. Kal. (1882) lisa 96); «Kõik hakatus on raske,» ütles Kärmi Peet, kui ta lehma sabapidi laudast välja tõmbas (Gressel (1885) 63).

Vrd. 770, eriti C: Algus raske, lõpp kerge.

12420. Ega töö nii raske ole kui see hakamine.

247. KES ALU ALUSTAB, SEE LÖPU LÖPETAB — 15(26) var.

Aa. _____*

* kie — sie (Lüg); sie (Jõh, Rak); algu (Jõh); alutab (Jõh, Hlj, Rak), aluta — lobeta (Hlj); lobu (Hlj)
Norm. 71, EKMS I 125; Vi — 7(9) var.

b. Kes alu alut, küll sie ka lobu lobeta.

Kuu — 1 var.

B₁. Kes otsa alustab, see loo lõpetab.

Norm. 71, EKMS I 125; Hlj — 1(3) var.

B₂. Kes otsa arutab, sie loo lõpetab.

Hlj — 1 var.

C. Kes olu alustab, sie lobu lobetab.

olu = ölle

?Kuu (Lindström) — ?(1) var.

D. Küllap ma alu aludan, kes lobu lobeta.

Kuu — 1 var.

Ea₁. Kes ale aletaks ja lõbe lõbetaks, küll mina kiegutaks keskel.

V. Klaasi seletus: öeldakse kannaga suka kudumise kohta.

Hlj — 1 var.

a₂. Kes algu alustaks ja lõppu lõpetaks, küll mina keskel keeriksin.

Hlj — 1 var.

b. Oleks, kes algu alustaks ja lõppu lõpetaks, küll mina keskel keerutaksin.

Norm. 72, EKMS I 122, 125, II 417 ja IV 221; VNg — 1(6) var.

c. Oleks, kes algu alustaks ja loo lõpetaks, küll mina keskel keerutan.

EKMS I 121 ja 125 — 1(2) var.

- Vrd. 254. Alosttit, sös lõpeta kah.
 245. Kuida oled aitand algada, nõnda alta ka lõpetada.
 7021. Mõistsid alustada, mõistad lõpetada.
 244. Kes algab, peab lõpetama.
 773. Kuida hakkad, nõnda lõpetad.

248. TIE ALGUSE OTSAD LAHTI, KÜLL JÕUVAD LÕPUNI — 1 var.

Lüg (Källo).

249. ALLAMÄGE ON KERGE MINNA — 5 var.

Aa. _____

Krj — 1 var.

- b. Allamäge on kerge sõita.
 Vig (Aitsam) — 1 var.

- B. Allamäge oo paelu kergem minna kui ülesmäge.
 Vig (Priimets) — 1 var.

- Ca. Mäest alla on kerge, märke üles — raske.
 Kam — 1 var.

- b. Alla minnä om kerge, üles — raske.
 Kam — 1 var.

250. ALPIDEGA EI JÕUA JUMALGI VAIELDA, VEEL VÄHEM SIIS INIMENE — ?(4) var.

Tõn. Täht. (1908 dets., 1909 veebr., 1910 apr.).

- Vrd. 9876. Rumaluse vastu võitleb jumalgi asjata.

251. KUI ALPI VIIKÜMNE VEEGA VIHELDASE, SIISKI EI SAA TEMAST MIDAGI KUI ÜKS ALP — 1(15) var.

a. _____

Wied. 76, Kündja nr. 39 (1883) 466 — 1(7) var.

- b. Vihtle alpi [viiekümne] veega, alp jääb ikka albiks.
 E² 37 — ?(3) var.

- c. Alp jääb ikka albiks, vihtle teda kas või viiekümne veega.
 Tõn. RP 69 — ?(1) var.

- d. Vihtle narri viiekümne veega, narr jääb ikka narriks.
 Rootsl. Elut. Kal. (1901) lisa 13 — ?(4) var.

252. MIS SA ALBIGA TEED — 1(17) var.

a. _____

* Helle 347, Hupel 112, Beitr. XI 151, Porominski EGr. 205, Wied. 121, Kündja nr. 46 (1883) 549, KAH EKAI 155 — 1(11) var.

*

Mis sa albiga teed, was kan man mit dem Narren anfangen?

- b. Mis sa albiga võid teha.

Stein 43, Wied. 121, Kündja nr. 46 (1883) 549; ?Tt (Kreutzw.) — ?(6) var.

253. SAAP ALBI KÄTTE VALITSUS, SIS PERÄN TULÕP VILETSUS — 1 var.

Rõu (Ojansuu).

254. ALOSTIT, SÖS LÕPETA KAH — 1 var.

Räp (Poolakess).

- Vrd. 7021. Mõistsid alustada, mõistad lõpetada.
 245. Kui oled aitand algada, nõnda alta ka lõpetada.
 247. Kes alu alustab, see lõpu lõpetab.
 244. Kes algab, peab lõpetama.
 773. Kuida hakkad, nõnda lõpetad.

255. AMET ANNAB, LAISKUS VÕTAB — 1 var.

Krj (Allas).

256. AMET ANNAB LEIBA JA AITAB KEHVA KUNKALE — ?(4) var.

A. _____

Tõn. RP 21 — ?(1) var.

- B. Amet aitab kehva mättale.
 Norm. 100, EKMS I 138; ?Vän (Tammsoo) — ?(3) var. E. Tammsoo tekst on tagasi viidav tekstile Tõn. RP 21.

- Vrd. 52. Aeg aitab konna mättale ja kehva palukesele.

257. AMET EI KÜSI LEIBA — u. 60(139) var.

Aa₁. Ega amet süüa küsi.*

* egas (Vän); ammet (Kõp)

S. Karro (Vän) seletus: «Ametit võib alati õppida, ei tea, millal elus teda tarvis on.» Vän, Kõp — 3 var.

a₂. Ega amet süvvä ei küsü.*

* ammat (Hls); süüa (Pst); küsi (Hls, Pst) Hls, Pst, Räp — 3(4) var.

a₃. Ega amet ei küsi süvvä.

Hel — 1 var.

a₄. Ammet ei küsi süüa.*

* amet (Trv)

Krk, Trv — 2(4) var.

b. Ega amet süüa ei taha.

Hää — 1 var.

c. Ega opitu amet süüa ei taha.

Võn — 1 var.

B_{1a1}. _____*

* ammet (Arvelius, Wied., Kündja, Kod. Kal., OM; Jäm); ep küsi (Jäm); leiba (Ran) Arvelius 12, Wied. 5, Kod. Kal. (1881) lisa 108, Kündja nr. 31 (1883) 369, OM nr. 2 (1890) 86, E 10, E² 69, Puus. EKGr. 16, Jänes-Parlo 37, Kask-Puusepp-Vaigla 53, EKMS I 138; Vai, VMr, ?Vig (Aitsam), Jäm (Kukk), Põi, Trm (Särg), Ran — 7 v. 8(27) var.

*
Ammet ei küsi leiba.a₂. Ega amet leiba küsi.*

* ei (Kad); ammet (Hlj, Kuu, Pld, Pil); leiba; küsi (Kuu)

E MVH 70; Hlj, Kad, Kuu, Tln, Pld (õpil.), Vln, Vil, Pil (Saks), Plt, Lai — u. 15(17) var.

a₃. Ega amet leiba ei küsi.*

* egä (Saa); ammet (Ha), amat (Saa); leiba (Ha)

Jõe, Kos, Ris, Saa, Hel, Nõo — 6(8) var.

a₄. Ammet leiba ei küsi.

Rak (Jürjev) — 1 var.

b. Ammet ei küsi kellegi käest leiba.

Stein 6, Wied. 5, Kündja nr. 31 (1883) 369; Tt (Kreutzw.) — 1(9) var.

B₂. Ega amet leiba nõua.

?Khn (Teder) — 1?(1) var.

B_{3a1}. Amet ei söö leiba.*

* äi (Pha)

Tander 39; Juu v. Vän (Virkus), Vig (Eisen), Kre, Pha, Põi, Muh — 6 v. 7(9) var.

a₂. Ega amet leiba ei söö.*

* ammet (Vlg. Lisal.; Vig)

* Vlg. Lisal. nr. 20 (1890) 160; Vig, Aud (Põldre), Tor — 3 v. 4(11) var.

a₃. Ega amet leiba söö.*

* ammet (Tln)

Norm. 101; Tln (J. Reimann), Juu v. Vän (Virkus), Rap v. Mär (Poom), Vig, Sa (K. Noor), Tor — 7(8) var.

b. Ükski amet ei söö leiba.

Põi — 1 var.

B₄. Ega ammet leiba küsi ega taha.

?Koe (Schultz) — 1?(1) var.

C. Ega ammet leiba küsi, õlgu vai kümme ammeti.

Lüg (Källo) — 1 var.

D. Eiga ammet leiba küsi, ei kätte vaiv varjulle jää.

VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.

E_{1a}. Ega ammet leiba küsi, ammet annab.

Lüg, Ris v. Hmd (Treumann) — 2 var.

b. Ega amet küsi leiba, amet toob leiba.

EKMS I 138 — 1 var.

E₂. Amet ei söö leiba, aga annab leiba.

Pet. EKLR I 30 — ?(1) var.

E₃. Amet ei võta leiba, amet annab leiba.

Krij (Allas) — 1(3) var.

F_{1a}. Ega ammet leiba ei küsi, ega sepi seljas ei kanta.*

* amet (Kurrik)

Stein 9, Wied. 17, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 32 (1883) 381; Tt (Kreutzw.) — 1(10) var.

b. Ega amet leiba küsi, ega sepi seljas kanta.

E MVH 5, E 13, Nurmik III 95, EKMS I 138 — ?(8) var.

c. Ega amet leiba küsi, ega sepi seljas kanna.

Norm. 100, EKMS I 138 — ?(2) var.

Vt. 10303 B.

F₂. Ega amet leiba küsi ega seisust seljas kanta.

EKMS I 138; Vai (Romet) — 1(3) var.

Vrd. 11664. Ega tarkus leiba ei söö.

12424. Ega tüü leiba küsi.

267. Ei amet küsi raha.

9617. Ega riid leiba küsi.

10262. Ega saisa asi süvva küsi üi.

12942. Ega usk leiba küsi.

258. AMET MEHE AU — 3 var.

a. _____

Äks (Blaubrik) — 1 var.

b. Ammet on mehe au.

VMr (Mastberg), Hls (Söggel) — 2 var.

Vrd. 274. Kuida amet, nõnda au.

739. Habe on mehe au.

259. AMMET EI TIUTA MEEST, KUI MEES AMMETIT EI TIUTA — kuni 7(47) var.

Aa₁. _____*

* amet — ametit (Kurrik, Gr., Rootsl., Jänes-Parlo, Puus., E, E², Vih., Norm., EKMS; Aud), ammõt — ammõti (Rõu); teuta (Stein, Wied., Kurrik, Kündja, Gr., OM, Rootsl.), teota (Jänes-Parlo, Puus., E, E², Vih., Norm., EKMS; Aud, Rõu); miest—mies (Vai), miis—miist (Rõu), ku (Rõu)

Stein 6, Wied. 5, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 31 (1883) 369, Gr. ELr II 93, OM nr. 2 (1890) 86, Rootsl. Elut. Kal. (1901) 15, Jä-

nes-Parlo 56, Puus. Eü I 109, Puus. KH III¹² 75, E 10, E² 69, Vih. VER 185, Norm. 101, EKMS I 138; ?Vai (Romet), ?Aud (Pöldre), Rõu (Perli), Tt (Kreutzw.) — kuni 4(41) var.

- a₂. Ei amet teuta meest, kui mees ametit ei teuta.

Tõn. RP 21 — ?(1) var.

- a₃. Amet ei teote miist, ku miis esi ametit ei teote.

Hel (Tanning) — 1 var.

- b. Aamõt naara ai miist, ku' miis aamõtid.

Se (T. Linna) — 1 var.

- c. Ega ammet miest riku, kui mies ise ammetid ei riku.

Jõe — 1 var.

- Ba. Amet ei teota meest.

Puus. EKGr. 166 — ?(1) var.

- b. Amet ei riku meest.

?Kam (Relli) — ?(1) var.

- Vrd. 12505. Töö ei riku tegijat, kui tegija tööd ei riku.

7435. Ega nimi meest ei riku.

13657. Ega vara miist ei riku.

9628. Riie ei riku meest.

260. AMMETILAEKA PEAB IGAÜKS MAKSMA, KES TAHAB AMMETID SAADA — 1 var.

J. Laarmanni seletus: kui ei tunne ametit selgesti, võid saada kahju.

Rak.

261. AMMETIL ON KULDPÕHI ALL — kuni 7(33) var.

- Aa₁. _____*

* ametil (Vlg. Lisal., Tõn. RP, Norm.)

Stein 6, Wied. 6, Kündja nr. 31 (1883) 370,

Vlg. Lisal. nr. 9 (1890) 71, Tõn. RP 21,

Norm. 100; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(17) var.

- a₂. Ametil kuldpõhi all.

E 10, E² 69, Puus. EKGr. 163, Puus Eü I

92 — ?(7) var.

- b. Ausal ametil on kuldne põhi.

?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

- c. Heal ammetil on kuldpõhi.

Tallor. Post nr. 42 (1858) 352 — 1?(1) var.

- d. Ametitööl on kuldne põhi.

?Amb (Münther) — 1?(1) var.

- B. Aametil um kuldne alus.

?Vas (Lenzius) — 1?(1) var.

- C. Käsitööl on kuldne põhi.

Wied. 51, Kündja nr. 35 (1883) 418, Norm.

100 — 1?(4) var.

- D. Käsitöölisel on kuldne põhi.

?Tln (Pusemann) — 1?(1) var.

- Vrd. 12321. Töel on kuldne põhi all.

262. AMMET JA OSKUS POLE KUORMAKS — 1 var.

E. Lindströmi seletus: õeld. osavale töötajale, aga ka sellele, kes õpib mitmeid ametid.

Kuu.

263. AMMET KÕIK, MIS LEIBA ANNAB — u. 25(43) var.

- Aa. _____*

* amet (E, E², Pöld, Norm., EKMS; Aud, Hel, Vil, Ksi, Trm, Pal, Puh); kaik (Kuu), kik (Hel), keik (TMr); mes (Kuu, Trm); leibä (Kuu, Hel); andab (Kuu), and (Hel) Wied. 5, Kündja nr. 31 (1881) 369, OM nr. 2 (1890) 86, E 10, E² 69, Pöld 61, Norm. 101, EKMS I 138; Jõh, Iis, Kuu, ?Aud (Pöldre), Hel, Vil, Ksi, Pal, Trm (Särg), TMr (Herms), Puh — u. 10(24) var.

- b₁. Amet kõik, mes leibä tuub.

Nõo — 1 var.

- b₂. Ammet kaik, mes leibä tuob.

Kuu (R. Lilhein) — 1 v. 2(2) var.

- Ba₁. Amet kõik, mis leibä annab, aga ketrus ei toida kedägi.*

* leiba; kedagi (trükised; Lai); kedrus (Lai)

Norm. 101, EKMS I 138; Lai, Kod — 2(4) var.

- a₂. Amet kõik, mis leiba annab, ketrus ei toida kedagi.*

* mes; leibä; toeda; kedagi (Kod)

Plt, Pal, Kod — 3 var.

- a₃. Amet kõik, mis leiba annab, kedrus ei toida midagi.

S. Sommeri seletus: «Kedrusega ei jõua inimene leiba teenida. Enamiste õeldakse nii sel puhul, kui tahetakse mõnd naesterahvast, kes alati kedrab, vihale ajada.»

Trm — 1 var.

- a₄. Amõt kõik, mis leibä annab, ketrüs ei tooda kedägi.

Plv — 1 var.

- b. Amet kõik, mis leiba annab, ketrus ei elata kedagi.

Plt — 1 var.

- Ca₁. Kõik on töö, mis leiba annab.

H. Sillaste (Hel) seletus: «Õeldakse sellele, kes mustemat ja raskemat tööd teeb.»

?Jõh (õpil.), Hel — 1 v. 2(3) var.

- a₂. Tüü kik, mis leibä and.

Hel — 1 var.

- b. Tüö kaik, mes leibä tuob.

Kuu — 1 var.

- c. Ütskõik mis tüü, peaasi kui annab leiba.

?TMr (Siil) — 1?(1) var.

Vrd. 8528. Peksa naist ehk põleta piipu, aga ketrus ei toida kedagit.
3630. Kedrus kedagi ei toida, kui aadriraud ei aita.

264. AMMET ON INIMESE ÜLESPIDAJA — 1 var.

V. Eenveere seletus: ilma ametita ei saa süüa.

Kul.

Vrd. 265. Ammet toidab ikka mehe.

265. AMMET TOIDAB IKKA MEHE — kuni 10(15) var.

Aa. _____
Sannumetoja III (1850) 112; Sa (Veäster) — 2 var.

b. Amet iks mehe toit.
Norm. 100; Rääp (Poolakess) — 1(2) var.

B. Iga amet toidab meest.*
* ega; toit (Vas v. Se)
Trv, Vas v. Se (Sandra) — 2 var.

Ca. Iga amet toidab meest, kui ausaste peetakse.*
* ausasti (trükistes)
Viid. 110, Mihkla-Parlo-Viildalepp I² 115, Vih. (1949) 92; Vän (Peterson) — 1(5) var.

b. Ega amet toit meest, kui ta kõrdapite kinni peetas.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

*

D. Töö toidab meest.
NP 7 — 1?(1) var.

E. Küll igä töö mehe toedab.
Vig (Priimets) — 1 var.

F. Töö toidab.
?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.

Vrd. Jannau Lüh. Kram. 65: Töö annab inimestel tervist ja toidust.

Vrd. 264. Ammet on inimese ülespidaja.
6657. Miis ei toida tüüd, vaid tüü mlist.

266. EGA AMET EI OLE SÄLÄN KANDA — 7(14) var.

Aa. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
b. Ega ametit säl'äga ei kanneta.
Rääp — 1 var.
c. Ega amet säläh kannetav ei ole.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
d. Aamõtet kannai säläga.
F. Ilviku seletus: meistri kohta, kel mitu tööd.
Se — 1 var.

e. Ega ameti tundmine sällän ei tule kanda.

Ote — 1 var.

B. Ega ammetid kepiga seilas kanta.
Rak — 1 var.

C. Ammet ei kanta kotiga seljas.
Amb — 1 var.

Da. Ametit ei kanta seljas, vaid otsa ees.
Virul. Lisa nr. 24 (1888) 381, E 10 — ?(5) var.

b. Ametit ei kanta seljas, amet kantaks otsa ees.

E MVH 14 — ?(2) var.

D-red. on vene vs tõlge.

Vrd. 11665. Ega tarkust säläga ei kanna.

10303. Ega sepiist seljas kanta.

14822. Ega õõmaja keegi seljas kanna.

267. EI AMET KÜSI RAHA — 1?(1) var.

EKMS II 347.

Vrd. 257. Amet ei küsi leiba.

268. Ei ole ammetise raha makst.

268. EI OLE AMMETISE RAHA MAKST — 1 var.

Amb (Neublau).

Vrd. 267. Ei amet küsi raha.

269. EI POLE ÜKSKI AMET NII SANT, ET EI MEEST TOIDA — kuni 6(57) var.

Aa₁. _____*
* ei ole (KAH); toidaks (Hupel, Lindf., Poromenski, Körber)
* Helle 329, Hupel 104, Lindf. (1855) 52, Poromenski EGr. 182/3, Körber VRMK 35, KAH EKAI 149 — 1(26) var.

*

Ei polle ükski ammet ni sant, et ei meest toida, wer was lan, den hält man werth, den ungehörtten niemand begehrt. (es ist kein Amt, Handwerk, so bettelhaftig, daß es nicht den Mann ernährt.)

a₂. Ei ole ükski ammet nii sant, et meest ei toidaks.*

* ütsike, ütsik (Norm. Cl.); amet (Jürjens); toida (Norm. Cl., Jürjens)

Wied. 25, Kündja nr. 32 (1883) 382, Jürjens 71, Norm. Cl. 21 — ?(6) var.

a₃. Ei ole ütsik amet nii sant, et tema meest ei toida.

Marpurg 70 — ?(1) var.

a₄. Ütski amõt olõ õi' nii sant, et ta miist är ei toida.

Rõu (Orrav) — 1 var.

- a₅. Ei ole ütsike amet nii sant, et omma meest ei toidas.
Hupel 104, Poromenski EGr. 182, Norm. Cl. 21 — ?(3) var.
- b₁. Ei ole ükski ammet nii halb, et oma meest ei toidaks.
Stein 12, Wied. 25, Kündja nr. 32 (1883) 382 — ?(6) var.
- b₂. Ei ole ükski ammet nii halb, et meest ei toidaks.
Wied. 25, Kündja nr. 32 (1883) 382, OM nr. 2 (1890) 86 — ?(3) var.
- b₃. Ei ole ükski amet nii halb, et ei meest toida.
Norm. 101 — ?(1) var.
- b₄. Ükski amet ei ole nii halb, et meest ei toidaks.
NP 11 — ?(1) var.
- b₅. Ükski amet ei ole nii halb, et meest ei toida.
?Tt (Eisen) — 1?(1) var.
- c. Ei ükski amet ole nii halb, et meest ei toidaks, kui mees ise mees.*
* pole (E)
E 17, E² 69, EKMS I 138 — ?(3) var.
- d. Ei ükski amet ole nõnda halv, et ta hoolast tegelast ei toidaks.
Tõn. RP 21 — ?(1) var.
- e. Ütski amet ei ole nii sitt, et miist ei toida.
San — 1 var.
- Ba. Ükski töö ei ole nii sant, et ta meest ei toida.
Vru (R. Kallas) v. Tt (anon.) — 1?(2) var.
- b. Ükski töö ei ole nii halb, et meest ei toida.
?Tt (Eisen) — 1?(1) var.
270. EI SEE OLE MEES, KES AMMETI SAAB, VAID SEE, KES AMMETIST KINNI PEAB — 1 var.
Kuu (õpil.).
271. JÄÄ OMA AMETI JUURE KINDLASTE — 1?(2) var.
?Hel (Wahlberg).
272. KEL AMMET OM, SEL SAAP AMMETIST KASVU* — 1(5) var.
* on; saab; kasu (Wied., Kündja)
Hupel² 155, Poromenski EGr. 192, Wied. 51, Kündja nr. 35 (1883) 418.
273. KEL AMMET, SEL LEIBA — kuni 5(21) var.
A. _____*

* amet (E jj. trükistes; Aud)

Stein 24, Wied. 51, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 32, E² 69, Puus. Eü I 112, Kask-Puusepp-Vaigla 16, Norm. 100, EKMS I 138; ?Vai (Romet), ?Aud (Pöldre), Tt (Kreutzw.) — kuni 3(17) var.

B. Kui amet on, siis ikka suutäis leiba saab.

Iis — 1 var.

C. Kel ammet on, sel on leib majas; ammet ikka leiba annab mehele.

Jõe (K. Must) — 1 var.

*

D. Olõ õi amõtit, olõ õi leibä.

Norm. 100 — ?(2) var.

Vrd. kk: Ei ole ammetit ega leiba (Kreutzw.).

Vrd. 281. Üks ametimees saab igas paigas leiba.

274. KUIDA AMET, NÕNDA AU — 1?(1) var.

?Pil (Saks).

Vrd. 258. Amet mehe au.

275. KUI POLE AMETID, SIIS JAHIGA EI TOIDA ENNAST KA MITTE — 1 var.

Krj (Toomessalu).

276. KUI SOL PÖLE ANEPIT, EI SIIS SAA KANDA SANEPIT — 1 var.

anep = amet; sanep = samet

Kse (Tiitsmann).

277. AMETIMEHELE LÄÄVA IKS NAISE NAABREN JA ABIKAASA KARATEN* — 1(2) var.

* läva' (Wied.)

Wied. 5; Ote (Vuks).

278. AMETIMIHE PÖLD EI LÄÄ KUNAGI HUKKA, TÄL ALASI KASVAS — 1 var.

alasi = alati

San (Päss).

279. AMETIMIIS EI JÄÄ KUNAGI NÄLGÄ — 1 var.

Räp (Poolakess).

280. AMETMEES ARMAS MEES, KALAMEES KALLIS MEES — 1?(11) var.

Tander 25, E 10, E² 69, Nurmik I 110, EKMS I 138.

281. ÜKS AMETIMEES SAAB IGAS PAIKAS LEIBA — 1(37) var.

Aa₁. _____*

* ammetimees (Wied., Kündja); paigas (Wied., Kündja, KAH)

* Helle 357, Hupel 117, Poromenski EGr. 222, Wied. 193, Kündja nr. 2 (1884) 21, KAH EKAI 159 — 1(9) var.

*
üfa ammetimees saab iggas paigas leiba, artem
quævis terra alit.

a₂. Üts ametimees saap egän paigan leiba.

* Hupel 117, Poromenski EGr. 222, Norm. Cl. 32 — ?(5) var.

*
üts ammetimees saab iggas paigas leiba, see, }
üts ammetimees saap egän paigan leiba, böst. } ein Spachversteimann
(wer stwal versteht) befohnt aller Dörfer Wied.

a₃. Ammetmees leiab igas paigas oma leiba.

Stein 6, Wied. 5, Kündja nr. 31 (1883) 370; ?Tt (Kreutzw.) — ?(8) var.

a₄. Ametmees leiab igas paigas leiba.
Kurrik SÖ 22 — ?(1) var.

b. Üks ammetimees saab igas kohas leiba.

Wied. 193, Kündja nr. 2 (1884) 21 — ?(2) var.

c. Ametmees leiab leiba igal pool.
E 10, E² 69 — ?(3) var.

d. Ametmees leiab ikka leiba.
Norm. 100, EKMS I 138 — ?(4) var.

e. Ametimees leiab alati leiba.
Mihkla-Parlo-Vildebaum I 94, Viid. 110, Muuk-Mihkla I 15, Muuk-Mihkla-Tedre IV 35 — ?(4) var.

B. Ametimees leiab igal pool asukohta ja leiba.

Tön. RP 21 — ?(1) var.

Vrd. 273. Kel ammet, sel leiba.

* 14239. Virk käsi leiab igal pool leiba.

282. AMME EHTED JA PÖHU TULUK ON ÜKS — 1 var.

tuluk = tuli

Ris v. HMD (Treumann).

Vrd. 1526. Hooru uhkus ja amme rikkus ei kesta kaua aega.

283. AMME KAELA PANNAKSE VIIM-SELPÄEVAL TULISED SÖÖD ÖHKUMA — 1 var.

E. Poomi seletus: sellepärast, et ta oma

lapse nälgima jätab ja saksa last imetama läheb.

Rap v. Mär.

284. MIS AMMU, SEE UNETUD; MIS TÄNA, SEE TEHTUD — 1(2) var.

SJn (Kapp).

Vrd. 12372. Mis täna tehtud, see homme unustud.

285. AMMUKAAR JOOB UDU, AGA VIKERKAAR JOOB VETT — 1(2) var.

Vil (Fr. Schmidt ?).

Vrd. uk: Vikerkaar joob jõest (Kul).

286. NEID ON VÄHE, KES ANDEKS ANNAVAD, ÜKS ÜHEKSA HULGAST — 1(2) var.

Wied. 129, Kündja nr. 47 (1883) 561.

287. ANDJA HEA MEES, KANDJA SITA MEES — 1?(1) var.

?VMr (V. ja G. Lurich).

Vrd. 5260, eriti M: Andja hea mees, tagasi-tahtja sita mees.

288. ANDJAID ON VÄHÄ, AGA TAHTJAID PALJU — 1 var.

As (Kuusik).

Vrd. kk: Sina oled mees küll tahtma, aga ei tea, kus see andja peaks olema (Rõu).

Vrd. 291. Andja käsi väsis, aga võtja käsi ei väsi.

289. ANDJA KÄSI EI ALANE — 8(14) var.

Aa. _____*

* alana (Pst)

E 10, E² 41, EKMS I 146 ja 438; Trv, Pst — 2(8) var.

b. Andje käsi ei hallate.
Hel — 1 var.

c. Andja käsi seisab hal'les.
hal'les = haljas
Hls — 1 var.

Ba. Andja käsi ei kuiva ärä.*
* ära (Vil)

Pst, Vil — 2 var.

b. Andja käsi ei kuiva igäl.
Pst — 1 var.

C. Andja käsi seisab toores.
Hls — 1 var.

290. ANDJA KÄSI LÜHKENE, VÖTJAL PIKK — 6(9) var.

- a. Andja käsi jääb lühikeseks.
As (Kuusik) — 1 var.
- b. Andja käsi lühenes, vastavõtja käsi pikenes.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- c. _____
Vas v. Se (Sandra), Se — 2 var.
- d. Võtjal ikka pitk käsi, andjal lühiken.
LNg — 1 var.
- e. Andjal lühikesed, võtjal pikad näpud.
E² 41, EKMS I 146; Muh — 1(4) var.

Vrd. 11207. Sööjal pikk käsi, lõõjal lühike.

291. ANDJA KÄSI VÄSIB, AGA VÖTJA KÄSI EI VÄSI — u. 80(104) var.

- Aa. Väsiwad andjad, ei väsi vastuvõtjad.
Wied. 205, Kündja nr. 4 (1884) 45 — 1(2) var.
- b₁. Väsib andja, ei väsi vastuvõtja.*
* andja (VNg); vastavõtja (Vi, Koe, Kuu, Plt, MMg, Trt)
Norm. 248, EKMS I 438; Vi, Koe, Kuu, Trv, Plt, TaP, Urv — u. 15(18) var.
- b₂. Väsib andja, aga ei väsi vastuvõtja.
Kuu — 1 var.
- b₃. Andja väsib, vastuvõtja ei väsi.
Amb — 1 var.
- b₄. Andja väsib, ega vastuvõtja väsi.
Saa — 1 var.
- b₅. Andja väsüs, a ega' vastavõtja ei väsü'.
Se — 1 var.
- b₆. Andja väsib ära, vastuvõtja ei väsi kunagi.
Trv — 1 var.
- b₇. Anja iks väsüs, vastavõtja ei väsü kunagi.
Räp — 1 var.
- b₈. Andja väsüs ärä, vastavõtja ei iialgi.
Rõu — 1 var.
- b₉. Andja väsib ruttu, vastuvõtja ei väsi kunagi.
Trv — 1 var.
- c. Andja väsüs, vastavõtja ei.
Rõu — 1 var.
- d. Ega vastavõtaja ei väsi, andaja väsib.*
* egä; vassavõtja — anja (Kod)
Lüg, Kod — 2 var.
- e. Ei väsi vastuvõtija, kui väsib andja.
Rak (Aug. Krikmann) — 1 var.
- f₁. Väsib andja, ei väsi võtja.
E 92, E² 71, EKMS I 146 — ?(6) var.

- f₂. Andja väsib, võtja ei väsi.
Hää, Saa — 2 var.
- f₃. Andja väsib, ega võtja ei väsi.
Hää — 1 var.
- f₄. Andja väsib, aga võtja ei väsi.
Vän — 1 var.
- f₅. Andja väsüb ära, aga võtja ei väsü.
Hls — 1 var.
- f₆. Andja väsib, aga võtja ei väsi kunagi.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- f₇. Annija väsib, ei väsi vottaja.
VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.
- g. Väsib ike andja, ei võtja.
Hlj — 1 var.
- h. Ega võtja ei väsi, kui andja ei väsi.
Trm — 1 var.

Ba₁. _____

- TMr (P. Berg) — 1 var.
- a₂. Andje käsi väsüs ärä, võtje käsi ei väsi kunagi.
Hel — 1 var.
- a₃. Andja käsi väsüs, võtja käsi ei väsi kunagi.
Võn — 1 var.
- a₄. Andje käsi väsüs ruttu ärä, võtje käsi ei väsü kunagi.
Krk — 1 var.
- a₅. Andja käsi väsüs ärä, võtja oma ei väsü.
Ote — 1 var.
- b. Andja käsi väsib ärä, vastuvõtja ei väsü.
Krk — 1 var.
- c. Andja käet väsüse ärä, aga vastavõtja käet ei väsü kunagi.
Vas — 1 var.
- d. Andja käsi väsib ää, vastuvõtjal aga mette.
?Mar (Hilemägi) — ?(1) var.
- e₁. Ega vastuvõtje käsi ei väsü, andje käsi väsüs.
Krk — 1(3) var.
- e₂. Ega vastavõtja käsi ei väsi, anja käsi väsüs.
Võn — 1 var.
- e₃. Vastavõtja käsi ei väsi, aga andja käsi väsib.
Kod — 1 var.
- f. Ega vastuvõtja käed väsi, andja käed väsiwad.
Saa (Söggel) — 1 var.
- g₁. Võtja käsi ei väsi, andja käsi väsüs.
Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.
- g₂. Võtja käsi ei väsi, kuid andja käsi väsib ära.
Võn (õpil.) — 1 var.
- h. Egas vastuvõtja väsi, enne väsib andja käsi.

Hls — 1 var.

C_{1a}. Väsib andja, ei väsi tahtja.

Põi — 1 var.

b. Ennem väsib ikka andja ära, kuid tahtja ei väsi kunagi.

Saa — 1 var.

C₂. Andja käsi väsis ruttu, aga tahtai ei saa kunagi täis.

Trv — 1 var.

D. Ega küsija suu ei väsi, aga andja käsi väsib.

Hää — 2 var.

Ea. Küssüjä väsü üi ar', andja väsüs ar'.

Se — 1 var.

b. Inne väsüs andja ku' küssüi.

Se — 1 var.

Fa₁. See andija tüib ära, see võttija mitte.

* Gös. 421, KAH EKAl 87 — 1(2) var.

*
der Geber wird überdrüssig / der Nehmer nicht /
se andja tüib erra / se wottia mitte.

a₂. Andja tüdib ära, võtja mitte.

KAH EKAl 89 — ?(1) var.

b. Andija tüdib, aga võttija ei tüdi.

Kaa — 1 var.

c₁. Andija tüdib, äga vastuvõtja äi tüdi ää mette.

Pha — 1 var.

c₂. Andja tüdineb, vastuvõtja ei tüdine.

Lai — 1 var.

d₁. Tüdib andja, ei tüdi vastavõtja.*

* tüdineb (Amb, Rap v. Mär); andaja — vastavõtja (Lüg), antja — vastuvõtja (Jõe); vastuvõtja (Amb, Rap v. Mär) Lüg, Hlj, Amb, Jõe, Rap v. Mär (Poom) — 5 var.

d₂. Tüdib andja, äi tüdi vastavõtja mette.

Põi — 1 var.

d₃. Tüdüb andaja, ei vastuottaja.

Kuu — 1 var.

*e. Tüdineb andja, ei tüdine võtja.

Amb — 1 var.

f. Ega vastuvõtja tüdine, andja tüdineb.

Rap — 1 var.

Ga. Andja tüdib, millal tahtja tüdib.

Wied. 6, Kündja nr. 31 (1883) 370; Sa (Allas) — 1(5) var.

b. Andja tüdib, aga tahtija ei ialgi.

Krj — 1 var.

c. Tüdib andja, aga mitte tahtja.

Sa? (Veäster) — 1 var.

Ha. Andja tüdib, millal saaja tüdib.

Wied. 6, Kurrik SO 25, Kündja nr. 31 (1883) 370 — 1(5) var.

b. Andja tüdib, saaja ei tüdi.

E² 41, EKMS I 146 — ?(2) var.

c. Ennemini tüdib andja kut saaja.

Krj — 1 var.

Ia. Andja väsib, saaja ei väsi.

E² 41 — ?(1) var.

b. Ega saaja väsi, väsib andja.

Kask-Vaigla-Veski I Ak 62 — ?(1) var.

J. Ega vastuvõtja ei väsi.

Vil — 1 var.

K. Anded väsivad ka ära.

Wied. ESSr 1335 — 1 var.

Vrd. alb: Soovin sulle mitu head, / mööda kõrvu, vastu pead. / Ega vastuvõtja väsi, / ennem kaugelt andja käsi (Mär).

Vrd. 288. Andjaid on vähä, aga tahtjaid palju.

292. ANDJAL ÜTESÄ PATTU — 1 var.

Se (Rohtla).

Vrd. 15010. Üks patt vargal, üheksa tagaajal. 14306. Ku võlgu anna ai, sis olt üts kõrd halv, a ku annat, sis olt ütesä kõrd.

293. ANDJA PEÄB ARU PIDÄMÄ, EGA VÖTJA ARU PEÄ — 1 var.

Vig (Priilmets).

294. AN'JA ANKE VAI KUI PAL'LO, EGA VASTAVÖTJA EI ÜTLE «KÜLLÄLT!» — 1 var.

Räp (Poolakess).

295. KUI ANDJA ON, SIIS ON SÖPRU, HÄDAAJAL EI ÜHTEGI — 1 var.

TMr (P. Berg).

Vrd. 1010. Hääl ajal on palju sõbru, kehval ajal ei kedagi.

296. ANDES OLED VEND, AGA SUA-DES VAENLANE — 3—6(6) var.

Aa. _____

Tõs (H. Anniko) — 1 var.

b. Andes teisele oled sa alati vend, aga saades alati vaenlane.

?Tõs (G. Anniko) — 1?(1) var.

B. Laenades vend, pärides vaenlane.

Vän (Peterson) — 1 var.

C. Vend võlga võttes, vaenlane makstes.

?TMr (Eisen) — 1?(1) var.

*

D. Vend võlga võttes, koer makstes.

?TMr (Eisen) — 1?(1) var.

E. Võlgu annat, olet veli, takan otsit, olet peni.

?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

Vrd. 5260. Laenaja on sõber, tagasinõudja vaenlane.

13923. Veli on võlgu võtta, aga veri on maksa.

297. ANDKE RIKASTELE, MIS RIKKITE KOHUS, AGA ÄRGE VAESID ÄRA TAPKE* — 1(3) var.

* rikaste; vaeseld (trükistes)

Norm. 103, EKMS III 614; Trv (H. Kallas).

Vrd. 304. Anna sandile, mis sandi kohus, aga ära santi ära tapa.

298. ANNA ANTUST, MURRA MURTUST — u. 30(48) var.

Aa₁. _____

Puh, Ote, Vru, Rüp — 6 var.

a₂. Anna antust ja murra murtust.
Nõo, Rüp — 3 var.

a₃. Anna antud, murra murtud.
Plv — 1 var.

b₁. Murra murtusest, anna antusest.*
* murtust — antust (Puh)
E MVH 8; Trv, Puh — 2(6) var.

b₂. Murra murtusest ja anna antusest.
Pst — 1 var.

c. Antust anna, murtust murra.
Nõo — 1 var.

B. Anna antust, murra murtust, sis saap teile antus, mitmevõrra pääle pantus.
Ote — 1 var.

C. Anna antust, murra murtust, sõs saa jummal sullõ ka andma.
Rõu — 1 var.

D. Anna muide antust, murra muide murtust.
Rüp — 1(3) var.

E. Murra muule murtust, anna muule antust.
Plv — 1 var.

F. Antust andas, muialt saadust murdas.
Rüp v. Plv (S. Keerd) — 1(2) var.

G. Anna antust ja murra tuudust.
Rüp — 1 var.

Ha₁. Anna, anna antut, murra muialt toodut.
Võ-Se (Stein) — 1(2) var.

a₂. Anna ära antut, murra muialt toodut.
Stein 8 — ?(4) var.

a₃. Anna antud, murra muialt tuudud.
LMr 134 — 1 var.

a₄. Anna antut, murra mujalt toodu.
E² 41 — ?(1) var.

a₅. Anna antut, murra muialt tuudut.*

* mujalt; toodut (EKMS)

EKMS II 323; Vas v. Se (Prants, Sandra),
Lut — 3(4) var.

b. Anna antust, murra muialt tuudust.*
* mujalt; toodust (TMr)

TMr (anon.), Ote — 2(3) var.

I. Anna ära antud, murra muialt tõutud.
Wied. 6, Kündja nr. 31 (1883) 370 — 1(4) var.

J. Antust antakse ja jaedust jagatakse.
Plv — 1 var.

*

K. Kes ei anna antust, sii ei murra murtust.

Ote — 1 var.

Vrd. 312. Kes ei anna antust ja ei murra murtust, sel ka midagi ei ole.

328. Mes antust anda saab ehk murtust murda.

327. Kes antust ei anna, see ei anna kah aidast.

299. ANNA IKS ORJALE, SIIS ORJA AND KA HÄRJALE — 1 v. 2(30) var.

a₁. _____*

* ikka; ori; annab (trükised; Kuu)

Wied. 6, Kündja nr. 31 (1888) 370, Einer Lüh. EKÖ 68, Einer EKÖ⁴ 27, Pöder Kaupl. Kal. (1899) 30, Kmpm. KH 32, Kmpm. KLR II⁶ 342, Loorits Vrp 35; ?Kuu (Vilbaste), Võ-Se (Stein) — 1 v. 2(19) var.

a₂. Anna ikka orjale, siis annab ori ka härjale.
E 10 — ?(1) var.

a₃. Anna ikka orjale, ori annab ka härjale.
Kmpm. KLR 360, Kmpm. KLR II⁶ 349, E² 92 — ?(7) var.

a₄. Anna ikka orjale, ori annab härjale.
Norm. 121, EKMS III 1255 — ?(2) var.

b. Anna ikka orjale, siis ori annab ka karjale.
Kurrik SÖ 25 — ?(1) var.

Vrd. ri «Anna hästi orjale süüa» (ERIA II: 2 nr. 3141).

300. ANNA KIK ÄRA TÕISELE, JÄTA ISENNAST ILMA — 1 var.

Trv v. Rõu (Slipsen).

Vrd. 207. Kes alnu välja annab, see ise ilma jääb.

309. Anna viimane käest välja, viimaks jää ise vesilusikale.

301. ANNA, MIS LUBAD, TEE, MIS TÕUTAD — 4 var.

- A. _____
JJn (Oberg) — 1 var.
- Ba. Mis sa lupat, sedä täüdü.
Rõu — 1 var.
- b. Mis sa lubad, seda täida.
Ta (J. Kuusik) — 1 var.
- C. Mis lupat, tuu olgu tettü.
Rõu — 1 var.
- Vrd. Kog. 5,3: [— —] tasfu jedda, mis ja tootad.
- Vrd. ka Masing ABD 19: Parrem on, et ja ei tootta, kui et ja tootad, ja ei tasfu jedda mitte ärra.
Uus As Kal. (1906) 41: Täida, mis sa lubad, pea kinni, mis sa tead, sul olgu rohkem, kui sa laenad.
- Vrd. 303. Anna palju, aga luba pisut.
11779. Paremb tett kui tootet.

302. ANNA OMA KÄEST JA ELA VÕÖ- RAST VÄEST — 1?(11) var.

- a. _____*
* omast (Wied. jj.)
Stein 7, Wied. 7, Kündja nr. 31 (1883) 370,
EKMS I 438; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(9) var.
- b. Anna oma käest, ela võera väest.*
* võerast (Bergm.)
Meelej. nr. 1 (1878) 47, Bergm. L 326 —
?(2) var.

303. ANNA PALJU, AGA LUBA PISUT — 2 var.

- A. _____
Krj (Mägi) — 1 var.
- B. Anna, aga ära lubag.
Krj (Mägi) — 1 var.
- Vrd. 8321. Kes palju lubab, see vähe annab.
301. Anna, mis lubad; tee, mis tõutad.

304. ANNA SANDILE, MIS SANDI KOHUS, AGA ÄRA SANTI ÄRA TAPA — u. 30(33) var.

- A₁a₁. _____
Vil, Plt — 3 var.
- a₂. Anna sandile, mis sandi kohus, aga
ära santi tapa.
Ann — 1 var.
- a₃. Anna sandile, mis sandi kohus, ära
santi ära tapa.*
* sandil (Krk); ära (TMr)
Krk, Hel, Trv, Vil, TMr — 7 var.

- a₄. Anna sandile, mis sandi kohus on,
aga ära santi ära tapa.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- a₅. Anna sandile, mis sandi kohus on,
ära sa aga santi ära tapa.
Lai — 1 var.
- a₆. Anna sandile, mis sandi kohus, ää
santi tapma hakka.
Vig — 1 var.
- b. Anna sandile, mis sandi kohus, ää
tapa santi ää liia anniga.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- A₂a. Sandile anna, aga ära santi annetega
ära tapa.
Mih — 1 var.
- b. Sandile anna, aga ära santi andidega
tapa.
E² 41, EKMS I 146 ja 1176 — ?(3) var.
- c. Anna sandile, aga ära santi andidega
ära tapa.
Hls — 1 var.
- A₃a. Anna sandile, mis sandi õigus, ää sa
santi ää tapa.
Vig — 1 var.
- b. Anna sandile, mis sandi õigus, aga
ära santi tapa.
Tln (O. Niinemägi) — 1 var.
- A₄. Anna sandile, mis sant ära kanda
jõuab, ära santi ära tapak.
Saa — 1 var.
- A₅. Anna sandile paras jagu, ära santi
koormaga ära surma.
Tor — 1 var.
- B₁. Anna sandile, mis sandi kohus, aga
ära liiga tie.
Hls — 1 var.
- B₂. Anna sandile, aga ära liiga tee.
VNg — 1 var.
- C. Anna sandile, mis sandi kohus, aga
ära santi ära kakesta.
Saa (Söggel) — 1 kuni 3(3) var.
- D. Kui annad, anna raasike, ära santi
ära kakate.
Hel — 1 var.
- E. Anna sandil, mis sandi kohus: kani-
kas leiba ja [kaks] räime.
SJn (Kielas) — 1 var.
- F. Anna sandile, mis sandi kohus.
Amb, Trm — 2 var.
- Vrd. 306. Anna sandile, mis sandi õigus on,
siis jumal õnnistab sulle kua.
305. Anna sandile, mis sandi kord ja kohus,
aga ära hauguta.
297. Andke rikastele, mis rikkite kohus, aga
ärge vaeseid ära tapke.
315, eriti B: Kui annad, anna raasuke; kui
annad, ära hauguta.

305. ANNA SANDILE, MIS SANDI KORD
JA KOHUS, AGA ÄRA HAUGUTA —
2 var.

A. _____

HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.

- B. Anna sandile, mis kord ja kohus, ja
ära mitte santi nuhtle.

L. Villenthali seletus: «Norijale.»

Nis — 1 var.

Vrd. kk: Ela nondagut kord ja kohus on (VII).

Vrd. 304. Anna sandile, mis sandi kohus, aga
ära santi ära tapa.

315. Kui annad, siis ära hauguta.

- X 306. ANNA SANDILE, MIS SANDI
ÕIGUS ON, SIIS JUMAL ÕNNISTAB
SULLE KUA — 2 var.

A. _____

Rak (Lilienbach) — 1 var.

- B. Anna sandile, mis sandi kohus, sant
tasub seda tagasi taevani.

Saa (Söggel) — 1 var.

Vrd. 304. eriti A₃: Anna sandile, mis sandi
õigus, ää sa santi ää tapa.

307. ANNA SUOJA KÄEGA — 1 var.

Kuu (Vilberg, Viljak).

Vrd. 6146. Mis lämmi käsi on annud, seda külm
käsi enam ei võta.

308. ANNA TOLLÖ, KIÄ ARMÖTU,
PISTÄ TOLLÖ, KIÄ PERÄTÜ —
1 var.

Plv (Semm).

309. ANNA VIIMANE KÄEST VÄLJA,
VIIMAKS JÄÄ ISE VESILUSIKALE
— 2 var.

a. _____

EKMS II 1244 — 1 var.

- b. Ära anna puha enese kääst, jääd vii-
mast vesilusikale.

Rak (Aug. Krikmann) — 1 var.

Vrd. 300. Anna kik ära tõisele, jäta iseennast
ilma.

310. KEL ANDA, SEL VÖTTA — 2(15)
var.

A. _____

Stein 24, Wied. 51, Kündja nr. 35 (1883)
418, E 32, E² 41, Muuk I 139, Puus. EKGr.
163, Muuk-Mihkla II 67, Jänes-Parlo 13,
EKMS IV 439; Tt (Kreutzw.) — 1(14) var.

- B. Kes annab, sel on.

Trt — 1 var.

Vrd. 14736. Öndsam anda kui võtta.

311. KES ANNAB, SII OM KUNINGAS
— 2(3) var.

a. _____

Trv (Vaine) — 1(2) var.

- b. Kes see annab, see on saks, kes ei
anna, see on sant.

Nrv — 1 var.

312. KES EI ANNA ANTUST JA EI
MURRA MURTUST, SEL KA
MIDAGI EI OLE — 1 var.

Kan (Sööt).

Vrd. 298. Anna antust, murra murtust.

313. KU ANDAS, SIS SÖÖ, KU EI
ANDA, ÄRÄ VÖTA SUU SISSEGI*
— 2 var.

* anta-; süü; ära

Krk (Sarv).

Vrd. 5037. Külah süüd tuud, mis andas, kodo
süvväs, mis tahat.

11272. Söö, kui pakutasse, joo, kui antakse.

314. KU ANDAS, SIS VÖTA, KU PES-
TÄS, SIS PAKÕ — 8 kuni 10(11)
var.

Aa. _____*

* kui; pesetäs

Se — 4 var.

- b. Ku pakutas, sis võta, ku pestas, sis
pake.

Kam — 1 var.

- B. Kui pakutakse, siis võta vastu, kui
löödakse, siis ruttu astu.

?Rak (õpil.) — 1?(1) var.

- Ca. Võta vastu, kust pakutakse.

?Rak (õpil.) — 1?(1) var.

- b. Kui pakutakse, võta vastu.

Vän (Tammsoo) — 1 var.

- D. Ku pestäs, sis pakõ.

Se (Relli) — 1 var.

*

- E. Võta siis raha, kui antakse, aga ära
ise võta.

Vil (Suurkask) — 1(2) var.

Vrd. 11272. Söö, kui pakutakse, joo, kui antakse.

315. KUI ANNAD, SIS ÄRA HAUGUTA — 6(7) var.

Aa. Kui annad, siis anna, aga ära paljalt hauguta.

SJn — 1 var.

b₁. _____

SJn (Johannson) — 1 var.

b₂. Kui annad, ära hauguta.

Amb — 1 var.

B. Kui arvad, anna raasuke; kui annad, ära hauguta.

Vil — 1(2) var.

C. Anna, aga ära hauguta.

Hlj — 1 var.

D. Ära anna ja ära hauguta.

Trt — 1 var.

Vrd. Siir. 20,14: Ta annab pisjūt, ja haukuta palju [— —].

Vrd. 304, eriti D: Kui annad, anna raasike, ära santi ära kakate.

305. Anna sandile, mis sandi kord ja kohus, aga ära hauguta.

14423. Võõrasema annab süüa ja haugutab, kässib süüa ja käritab.

316. KUIDAS ANNAD, NENDA SAAD — 1 v. 2(4) var.

a. _____

Sa (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.

b. Kellel palju saada, sellel on ka palju anda.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

317. KUI SA ANNAD, SIIS SU PAHEM KÄSI EI PEA TEADMA, MIS PAREM KÄSI TEEB — 6—24(24) var.

A₁. _____

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

A_{2a}. Ei seda ei tohi pahem käsi teada, mis parem teeb.

?Kam (õpil.) — 1?(1) var.

b₁. Pahem käsi ei pea teadma, mis parem teeb.

?Trt (õpil.) — 1?(1) var.

b₂. Pahem käsi ei pea kunagi teadma, mis parem teeb.

?Trm (õpil.) — 1?(1) var.

b₃. Ei pea su pahem käsi teadma, mis parem käsi teeb.

?Trt (õpil.) — 1?(1) var.

b₄. Sinu pahem käsi ei pea mitte teadma, mis su parem käsi teeb.*

* su (Trt)

?Trm (õpil.), ?Trt (õpil.) — ? kuni 2(2) var.

b₅. Sinu pahem käsi ei pea teadma, mis parem teeb.

?Trt (õpil.) — 1?(1) var.

c₁. Ega pahem käsi tia, mis pareb tieb.

Kos — 1 var.

c₂. Pahem käsi ei tea, mis parem teeb.

?Lai (õpil.) — 1?(1) var.

d. Kurakäsi ei pia tiidma, mis hüäkäsi tege.

Vas — 1 var.

Ba. Parem käsi ei tohi teada, mis pahem teab.

?Trt (õpil.) — 1?(1) var.

b₁. Parem käsi ei pea teadma, mis pahem käsi teeb.

?Trt (õpil.) — 1?(1) var.

b₂. Parem käsi ei pea teadma, mis pahem teeb.*

* pia; tiadma; tieb (Lüg)

Lüg (Källo), ?Trv (õpil.), ?Trt (õpil.) — 1—3(3) var.

b₃. Paremb käsi ei pia tiadma, mida pahem tieb.

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

b₄. Sinu parem käsi ei pea teadma, mis pahem teeb.

?Trt (õpil.) — 1?(1) var.

b₅. Sinu parem käsi ei pea mitte teadma, mis sinu pahem käsi teeb.

?Trt (õpil.) — 1?(1) var.

b₆. Ei pea sinu parem käsi teadma, mis su pahem teeb.

?Trt (õpil.) — 1?(1) var.

c₁. Ei tea sinu parem käsi seda, mis vasak teeb.

?Võn (õpil.) — 1?(1) var.

c₂. Parem käsi ei tea, mis pahem teeb.

?Lai (õpil.) — 1?(1) var.

d. Hääkäsi ei tohi seda teada, mis kura-käsi teeb.

?Urv (õpil.) — 1?(1) var.

C. Tõine käsi ei pea täadma, mis tõine tiib.

Krk — 1 var.

Vrd. Matt. 6,3: Agga kui jinna waestele andid annad, siis ei pea jinno pahhem käsfi mitte teadma, mis jinno parram käsfi teeb.

Vrd. Gr. ELr II 48: Pahem käsi ärgu teadku, mis parem teeb (rubriigis «Targad piibli sõnad»); vrd. ka Ptrb. ER Kal. (1852) 58, Körber VRMK 51, ER Kal. (1883) 91.

318. MIDA ROHKEM ANNAD, SEDA ROHKEM NÕUTAKSE — 2 var.

a. _____

Trm (Särg) — 1 var.

- b. Mida rohkem annad, seda rohkem tahab.
HMD (õpil.) — 1 var.

Vrd. 8333. Kes palju saab, see rohkem tahab.
9788. Mida rohkem tliid, seda rohkem tahtasse.

319. MIS ON ANTUD AUGA, PANE NAHKA RÕOMUGA — 1 v. 2(4) var.

Sa (Holzmayer), Sa (R. Kallas) v. VII (anon.)

Vrd. 7187. Pane nahka rõõmuga, mis on saadud vaevaga.

320. Mis on antud auga, võta vastu tänuga.

320. MIS ON ANTUD AUGA, VÕTA VASTU TÄNUGA — 3 var.

Aa. _____
Mus (E. Tampere) — 1 var.

- b. Mis auga antud, tuleb tänuga vastu võtta.
Põl v. Muh (õpil.) — 1 var.

B. Ära häbene vastu võtta, kui sulle auga antakse.
Krj (Mägi) — 1 var.

Vrd. 319. Mis on antud auga, pane nahka rõõmuga.

321. PAREM ANDA KUI LUBADA — 5(6) var.

Aa. _____
Rõu (Leegen) — 1 var.

- b. Parem om antu kui lubatu.
As (Pint) — 1 var.

B. Paremb kopik antu kui rubla lubatu.
Kan (Väggi) — 1(2) var.

C. Parem väike and kui suur lubadus.
Kuu (Maripuu), Kam — 2 var.

Vrd. 11779. Paremb tett kui tõotet.

322. ANDRUS AUS MEES ANNAB JÕULUD, TOOMAS TOORES MEES TOOB JÕULUD, NUUT HIIVAPULK VIIB JÕULUD — 23(27) var.

A. Andrusepäini antaks jõulud, toomapäini toodaks jõulud, peetripäini peedaks jõulud, vastlapäini viidaks jõulud.
Käi — 1 var.

B. Toomas toores mees toob jõulud, Andres aus mees annab jõulud, Peeter pikk mees peab jõulud, Viidas vintskull viib jõulud.
Käi — 1 var.

Ca. Andrus aus mees annab jõulud, Toomas toores mees toob jõulud, Peeter pikk mees peab jõulud.*

* ous; joulud (Rei)

Käi, Rei — 2 var.

b. Andres aus mees annab jõulud, Toomas tore mees toob jõulud, Peeter pikk mees peab jõulud.
Hii — 1 var.

Da. _____*

* Andres (Norm., EKMS)

Päss PJs 559, Norm. 41, EKMS III 1193; Rid (Tikerpuu) — 1(4) var.

b. Toomas toores mees toob jõulud, Andres aus mees annab jõulud, Nuut hii-vapul viib jõulud.
Phl — 1 var.

Ea. Andres aus mees annab jõulud, Toomas toores mees toob jõulud.
Käi — 1 var.

b. Andres armas mees annab jõulud, Toomas toores mees toob jõulud.
Käi — 1 var.

c. Andres annab jõulud, Toomas toob jõulud.
Phl — 1 var.

d. Toomas toores mees toob jõulud, Andrus aus mees annab jõulud.
Emm — 1 var.

Fa. Toomas toores mees toob jõulud, Nuut hii-vapul viib jõulud.
Phl — 1 var.

b. Toomas toores mees toob jõulud ja Nuut liivapul, viib jõulud.
Emm — 1 var.; võimalik lapsus liivapro hii va-

Ga. Hea Toomas toob jõulud, paha Knuut viib jõulud.
Ris — 1 var.

b₁. Hüva Tuomas tuob jõulud, paha Nuut viib ära.
Jõe — 1 var.

b₂. Hüva Toomas toob jõulud, paha Nuut viib poissa.*
* hea (EKMS); tuab joulud (Hlj); veab poissi (EKMS; Hlj)
EKMS I 612; Hlj — 2(3) var.

c₁. Hää Tuomas joulud tuob, paha Nuut vieb.
Jõe — 1 var.

c₂. Joulud hää Tuomas tuob, paha Knuut vieb.
Jõe — 1 var.

d. Toomas toob, Nuut nuudib.
Jõe — 1 var.

H. Andrus aus mees annab jõulud.
EKMS III 464 — 1 var.

- I. Toomas tuleb sisse, valge müts pääs,
ja toob jõulud.
Khk — 1 var.
Vt. 2740 B.
J. Andrus arutab, Siim sirutab, Toomas
toores mees toob jõulud.
EKMS I 611 — 1 var.
Vt. 6439 M.
Vrd. kk: Valge vahuga õllekannu nimetatakse
valge mütsiga Toomaks (Khk).

**323. ANDRUSELE JAHUDAKS ÕLLELIN-
NAKSID, TOOMAPÄÄVA TEHTAKS
OLUT — 1 var.**

Käl (Sooster).

**324. KES PUUDÄB ANGERJAST SAVAST
EHK NAIST SANAST, JÄÄB KAI-
GIST ILMA — 1 var.**

Kuu (Lindström).

- Vrd. 7310. Naist sõnast, lutsu sabast.
6620. Meest sõnast, naist sabast.

325. ANN KUSÖS — 6 var.

- A. _____
Se — 2 var.
B. Ku inne saa ai vihma, sis annöpäävä
õks saa, ku Ann kusölö nakas.
Se — 1 var.
C. Ann lask vihmavärä vallalö, Annöl
pikäline kusi.
Se — 1 var.
D. Ann kusös kas säidse päivä ette vai
taadö.
Se — 1 var.
E. Ann kusös, Luja los'sitas.
Vas — 1 var.

- Vrd. 2868. Kadri hakkab kusele, aga Andres pis-
tab pulga ette.
326. Ann om väiga kõhnu riistuga'.

**326. ANN OM VÄIGA KÖHNU RIIS-
TUGA' — 1 var.**

I. Rohtla seletus: annepäeval sajab kogu
aeg vihma.
Se.

Vrd. 325. Ann kusös.

**327. KES ANTUST EI ANNA, SEE EI
ANNA KAH AIDAST — 18(23) var.**

- Aa₁. _____*
* antusest; sii; ka
Trv — 2(3) var.

- a₂. Kes antust ei anna, sii aidast kah ei
anna.
Trv — 1 var.

- a₃. Kes antusest ei anna, ega sii aidast
ka ei anna.*
* ken (Trv); annetust (Trv), antust (Hel,
Trv); see (Trv); aedast (Hel, Trv); kah
(Hel), ka i (Trv)
Hel, Trv, Pst — 7(8) var.

- a₄. Kes antusest ei anna, ega see ka
aidast ei anna.
Vil — 1 var.

- a₅. Kes ei anna antusest, see ei anna
aidast.
Krk, Tt (anon.) — 2(3) var.

- a₆. Kes ei anna antusest, see ei anna ka
aidast.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

- b. Kes antusest ei anna, see ei anna
aidatäiest.
Hel — 1 var.

- B. Tõine ei anna aidastigi, tõine and
annakust ärä.
Krk — 1 var.

- C. Kes ei anna antust ega murra mur-
tust, see ei anna aidatäivvest.*
* -täiest (trükised)
Norm. 248, EKMS I 438; Puh — 1(3) var.

- D. Kes antust ei anna ja murtust ei
murra, see ei anna hulgast kah.
Rõn — 1 var.

Vrd. 298. Anna antust, murra murtust.

**328. MES ANTUST ANDA SAAB EHK
MURTUST MURDA — 2 var.**

- a. _____
Puh (Arak) — 1 var.
b. Mes sest antust anda saab vai mur-
tust murda.
L. Pedaja seletus: ei saa teisele anda, kui
isegi oled kuldagi saanud.
Rõn — 1 var.

Vrd. 298. Anna antust, murra murtust.

**329. ANTVÄRGI RIISTA OM REE PÄÄL
— 1 var.**

Krk (Sarv).

Vrd. 4339. Koolmeistri riistad on ree pääl.

**330. ANUM, MIS SENI PANG VETT
MAHA JOOKSEB, KUI NAISTERAH-
VAS KUSEB, JÄÄVAT IKKAGI
VEEL PIDAMA — 1 var.**

Vil (Nigul).

Vrd. 7646. Kui nõu üheksa täit maha jookseb,
siis peab veel hea riist saama.

331. APRILLIS ILUS ILM, MAIS NUTAB
RAHVA SILM — 1?(1) var.

?Lüg (Tagam).

332. APRILLI TUULES ON SEITSE
MÜRKI JA SEITSE MAGUSAT —
1 var.

Nõo (Relli).

333. APRILL TEGE PIA PETUSSE —
1 var.

Rõu (Gutves).

334. KUI APRILLI ILM TEEB PAI, SIIS
MAI TEEB AI — 1(3) var.

- a. _____
Ha (Vilbaste) — 1 var.
b. Teeb küinlakuu sulle soea käega pai,
siis kevade karjud külma käes: «Ai!»
Lindf. (1879) 55 — ?(2) var.

335. MIDA APRILL EHITAB, SEDA MAI
LAHUTAB — 1 var.

Jõh (Mets).

336. PAREMB APRILLI LUMI KU
APRILLI VIHMA — 1?(2) var.

?Rõu (Gutves).

337. APRILLIKUU ILMAD JA NOOR-
MEHE SÕNAD ON MUUTLIKUD —
1 var.

Hls (Karro).

338. KUI APRILLIKUUL VÕTAD KINDA
KÄEST, SIIS PANED SEDA MAI-
KUUS SEES VEEL KORRA KÄTTE —
1 var.

Saa (Sõggel).

339. ARG HOIAB OMA NAHKA —
10(17) var.

A. _____
Vil (Toss) — 1 var.

Ba. Julge täidab keha, arg hoiab naha.
SJn (Kapp) — 1(3) var.

b. Arg hoiab naha, julge täidab keha.
Saa — 1 var.

Ca₁. Julge pia toidab, arg naha hoiab.*
* pea (Rak)
Hlj, Rak — 3(4) var.

a₂. Julge toidab pää, arg hoiab nahka.
Vil — 1 var.

b. Arg naha hoiab, julge pea toidab.*
* pää (VNg)

EKMS I 760 ja 1016; VNg, Rak — 2(5) var.
Vt. 2497 D.

D. Arg hoiab oma naha, aga julge jätab
julnud.
SJn — 1(2) var.

Vt. 2492 C₂.

Vrd. 342. Arg koer naha hoiab.

340. ARG KARJANE JÄTAB KARJA
LAHJAKS — 1 var.

JJn (Oberg).

341. ARG KOER HAUGUB IKKE AA
TAGA — 1 var.

Ksi (Riomar).

342. ARG KOER NAHA HOIAB — u.
25(51) var.

Aa₁. _____*

* kuer (Hlj, Kuu); hoidab (Kuu)
Hlj, Amb, Kuu — 3 var.

a₂. Arg koer hoiab naha.
Trv — 1 var.

a₃. Arg koer hoiab nahka.
Wied. 7, Kündja nr. 31 (1883) 370, E 11,
E² 51, Kask-Vaigla-Veski I Ak 22, Kask-
Vaigla-Veski III Vö 12; Vil (Nigul) —
2(10) var.

b. Arg koer ikka naha hoiab.
Kad — 1 var.

c. Arg koer hoiab oma nahka.
Puus. KA V—VI (1939) 124 — ?(1) var.

B. Arg koer hoiab oma naha, julge jätab
julgä.
SJn — 1 var.

Vt. 2492 C₁.

*

C. Arg koer, terve nahk.*

* kuer (Kuu)
E 11, E² 51, EKMS I 1016; Kuu, Rap, Kei,
Mär, Vig, Han — 11(17) var.

D. Mida arem koer, seda tervem nahk.
?Vig (Aasberg, Pulst) — 1 v. 2(2) var.

E. Parem arg koer ja terve nahk.
Kos — 1 var.

F₁. Arg koer, terve nahk, julge jätab jul-
gad hangele.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- F₂. Arg koer, terve nahk, jultund koer
jätab julgad hangele.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
Vt. 2492 D₁—D₂.

*

- Ga₁. Ega arg koer nahka ei müü.
Wied. 17, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 32
(1883) 381, EKMS I 1016 — 1(8) var.
a₂. Arg koer nahka ei müü.
E² 51 — ?(1) var.
b. Ei arg koer naljalt nahka müü.
JJn — 1 var.
H. Ega pelglik pini nahka ei müü.
?Räp (Poolakess) — 1?(1) var.

*

- I. Arg kuer ige naha päästab.
Kuu — 1 var.
Vrd. 2493. Julge koer müüb mõnekorra ka oma
naha.
339. Arg hoiab oma nahka.

343. ARG NÄGEB IGAL PUOL TONTI —
1 var.

Kuu (Lindström).

344. ARGPUKS KARDAB KA OMA
VARJU — ?(15) var.

- a₁. Argpüks kardab ka oma enese var-
jugi.
Kuusik KT 17 — ?(1) var.
a₂.
Kuusik KT 210, Norm. 213, EKMS I 1016 —
?(10) var.
a₃. Arg kardab ka oma varju.
OOÖ 94 — ?(3) var.
b. Jänes kardab ka oma varju.
?Rap (Pärt) — ?(1) var.
Vrd. kk: kardab iseenese varju 'ara kohta'
(Rap v. Mär).
Vrd. 13741. Varast ajab taga ta oma vari.

345. ARGUS ANNAB JÄNESE JALGA-
DELE TULD — ? kuni 2(17) var.

- Aa. _____
Wied. 7, Kündja nr. 31 (1883) 370 — 1?(4)
var.
b. Hirm teeb jänessa jalgadelle tuld
taha.
?Vil (Nigul) — ?(1) var.
B. Argus ajab jänesse pakku.*
* jänes (Kurrik jj. trükised)

Stein 8, Wied. 7, Kurrik SÖ 23, Kündja nr.
31- (1883) 370, Norm. 213, EKMS I 1016; ?Tt
(Kreutzw.) — 1?(12) var.

346. EI ARJUL PÖLE ARGIPÄÄVA EGA
TÜLLI MEES TEE TÖÖD — 1 var.

E. Ennisti seletus: kahe küla meeste
laiskuse kohta.
Emm.

347. ARM AAB HARUD LAIALI, RÕÖM
TOSTAB RÕOVAT ÜLES — 2 var.

- a. _____
Krk (Sarv) — 1 var.
b. Arm ajab harud laiali, rõõm tõstap
rõõvad ülesse, kõhut kokku, nabat
naksu.
Krk — 1 var.

348. ARM AAB, VERI VEAB — 4 var.

- a. _____
Saa, Hls — 2 var.
b. Küll arm ajab ja veri veab.*
* aab (Krk)
M. Sarve seletus: öeld., kui mõni kuhugi
hästi minna ei taha.
Pär, Krk — 2 var.
Vrd. 13939. Veri ei via, arm ei hoia.
1729. Häda ajab, viletsus väeb.

349. ARM AITAB ENAM KUI HIRM —
29(77) var.

- Aa₁. _____*
* ku (Kod)
Kmpm. KLR II² 44, Kask-Vaigla-Veski III
Võ 76, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 36, Norm. 174,
EKMS I 1057; Jõh, Koe, Kuu, Juu v. Vän
(Virkus), Pär, Hää, Kod — 7(20) var.
a₂. Enam aitab arm kui hirm.
Krk — 1 var.
b. Arm mõjub enam kui hirm.*
* mõub (Wied.)
Wied. 8, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 31 (1883)
370, E 11, E² 46, Nurmik I 128, Raud VMj
216, Huvit. V Lisa 14, Kask-Puusepp-Vaigla
134, EKMS I 161; Rap, Pal — 3(26) var.
c₁. Arm jõuab enam kui hirm.*
* jõvab (Krk), jõud (Vru); änam (Krk),
inämb (Vru); ku (Vru)
Tõn. ABD^r 3, Rätsep Koduk. 85 ja 89,
Rätsep EEH I 36 ja EEH II 77, NP 20,
Kmpm. EL III⁷ 23, Muuk I² 139, Muuk-
Mihkla II 53 ja 67; VJg, ?Mär (Ojasson),
Krk, Põi, ?Tõs (Weltmann), Vil — kuni 7(20)
var.

- c₂. Armuga jõuab enam kui hirmuga.
EKMS I 1057 — 1 var.
- d. Arm õpetab änam kui hirm.
Vig — 1 var.
- e₁. Armuga saab enam kui hirmuga.
Põl — 1 var.
- e₂. Armuga saat inämb ku hirmuga.
Räp — 1 var.
- e₃. Enam saab armuga kui hirmuga.
Koe — 1 var.
- e₄. Armuga saab rohkem kui hirmuga.*
* rohkep (Krk)
Hää, Krk — 2 var.
- f. Armul om rohkem jõudu kui hirmul.
Ote — 1 var.
- g. Parem armuga kui hirmuga.
EKMS I 464 — 1 var.
- B. Param ikka armuga kut hirmuga, aga
kui arm ep aita änam mette, siis hirm
peab aitama.
Põl — 1 var.
- Vt. 1286 B.

350. ARM JA HIRM KÄIVAD IKKA KÄSIKÄES — 1 var.

Tln (Pusemann).

Vrd. 1287. Hirm armuga omma velitse.

351. ARM JA HIRM ON MÖLEMAD ÕIGEL AJAL HÄÄD — 1 var.

Vil (Leoke).

352. ARM OM VÄGEMB KUI SURM — ? kuni 2(5) var.

a₁. ————
Trt. Vör. Kal. (1837) 46 — 1?(1) var.

a₂. Arm on vägevam kui surm.
Norm. 180, EKMS I 161 — 1?(3) var.

b. Armastus on kangem kui surm.
? Vig (Saalist) — 1?(1) var.

Vrd. Üleml. 8,6: Panne mind kui pitseri-
märgi omma süddame peäle, kui pitseri-
märgi omma käewarre peäle: sest armastus
on tuggew kui surm [— — —].

Vrd. 380. Armastus on kangem kui tuli ja vesi.

353. ARMUL EI OLE MÖÖTU — 7(12) var.

Aa. ————
Võn, As (J. Kuusik), Vas v. Se (Sandra)
— 3(4) var.

b. Egä armul möötu ei õle.
Kod — 1 var.

B. Armul ole ei möötu, otsa ei määrä.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

C. Armastus ei mööda mööduga.

Trv (Pausk) — 1 var.

Da₁. Ega armul mõetu ei ole ja kirikukotil
põhja.

TMr (Viidebaum) — 1 var.

a₂. Ega armul möötu ei ole ega kiriku-
kotil põhja.

Norm. 117, EKMS IV 264 — 1?(2) var.

a₃. Ei armul möötu ole ega kirikukotil
põhja.

Vih. VER 184 — 1?(1) var.

b. Armul ei ole möötu ega kerikuvaskal
põhja.

A. Källo seletus: kirikuvaskas = kiriku-
kott raha korjamiseks.

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

Vt. 8390 C₃.

Vrd. 354. Armul pole põhja.

354. ARMUL POLE PÕHJA * — 1(13) var.

* ep ole (Wied., Kündja), ei ole (E jj.
trükised)

Wied. 8, Kündja nr. 31 (1883) 370, E 11,
E² 46, Jänes-Parlo 11, Puus. Eü I 25, Kask-
Puusepp-Vaigla 53, EKMS I 161; TMr
(Herms).

Vrd. 353. Armul ei ole möötu.

355. EGAS ARM EI OLE AIATEIBAST VÖTTA, ARM ELAB HARUDE VAHEL — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

Vrd. 459. Otsi au aeateibast.

356. EI ARMU JUURE AETA HIRMUGA — 1(5) var.

a. ————*

* juurde (Kündja, E)

Wied. 22, Kündja nr. 32 (1883) 382, E 16 —
1(3) var.

b. Armu juurde ei aeta hirmuga.

E² 46, EKMS I 161 — 1?(2) var.

Vrd. 1304. Este hirmus, pärast armas.

357. ENNEM ARMUGA, PÄRAST ARMUGA — 1?(1) var.

?Krk (Lepp); pärast armuga (pro hir-
muga, kurjaga) tõenäoliselt lapsus.

Vrd. 358. Ennem armuga, pärast hirmuga.

358. ENNEM ARMUGA, PÄRAST HIR- MUGA — 1(2) var.

Krk (Lepp).

Vrd. 357. Ennem armuga, pärast armuga.

359. KES ARMU EI NÄITA, SEE
ARMUTA SUREB* — 1?(7) var.

* armutu (Wied.)

Stein 25, Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883)
430, OM nr. 1 (1891) 48; ?Tt (Kreutzw.).

360. KUIDAS ARM, NENDA ABI — 1
var.

Åks (Blaubrik).

Vrd. 11984. Kuidas tibu, nõnda tervis, kuidas
arst, nõnda abi.

361. KÜLAP ARM AITAB, KUI USK
LOODAB — 1?(5) var.

Wied. 97, Kündja nr. 43 (1883) 513.

362. ARMAL IKS AU HÄITSES — 1 var.

Se (Jakob Hurt).

363. ARMAS EMA, ARMSAD LAPSED —
1 var.

Trv (Pausk).

364. ARMSAMP OM VENNA KELLA-
HELIN KUI VÕORA KÖHUTÄIS —
1?(1) var.

?TMr (Mägi).

365. KES ARMAS, SII ILUS — 3 var.

A. _____

TMr (Mägi) — 2 var.

B. Kelle armas, tolle illus.

Ote (Vaher) — 1 var.

366. MEÄ ENNE KIIGE ARMSAMB, TOA
PERÄST KIIGE HIRMSAMB — 2
var.

A. _____

Räp (Jagomann) — 1 var.

B. Esite ika armuke, pärast hirmuke.

Vil (Suurkask) — 1 var.

Vrd. 1304. Este hirmus, pärast armas.

367. MIDA ARMSAM LAPS, SEDA
KIBEDAM VITS — u. 175(339) var.

A_{1a1}. _____*

* midä (Vlg); armsamb (Lüg, Ote, Plv);
laits (Ote), lats (Plv); sedä (Vlg), sõda
(Pöi); kibedäm (Vlg), kibedamb (Lüg, Plv),
kibem (Pha?, Pöi, Muh), kippemb (Ote)

* Helle 346, Hupel 112, Celak. 409, Gressel

(1856) 54, Poromenski EGr. 205, Körber
VRMK 38, Körber Uus ABDr 10, Malm 2,
Wied. 114, Kündja nr. 44 (1883) 525, KAH
EKAI 88 ja 155, Sööt Pa (1898) 6, Pöld 7,
Raud VMj 218, Norm. 174, EKMS I 1058,
II 1069 ja III 817; Vai, Lüg, Hlj, Amb v.
JMd (öpil.), JMd, JJn, Koe, Tür, Kuu, Kos,
Juu v. Vän (Virkus), Rap, Rap v. Mär
(Poom), HMd, Ris, Mär, Vig, Pha? (anon.),
Pöi, Muh, Tös, Aud, Tor, Saa, Hel, Pil,
Lai, Pal, TMr, Trt, Ote, Plv — u. 45(104)
var.

*

Midä armsam laps, seda kibedam vits, je lieber
Kind, je schärfer Rurhe.

a₂. Seda armsamb lats, seda kibedamb
vits.

Marpurg 71 — 2(2) var.

a₃. Kudas armsamb laps, sedä kibejamb
vits.

Kuu — 1 var.

a₄. Jo armamb laps, jo kibedamb vits.*

* armsamb (EKMS)

* Gös. 257, KAH EKAI 86, EKMS III 817
— 1(3) var.

*

Je frommer kind je schärffer Rurhe / jo armamb
laps / jo kibedamb vitz.

b₁. Mida kibedam vits, seda armsam
laps.*

* midä (Lüg, Saa, Trv, KJn, Urv, Rõu),
meda (Hii); kibedäm (KJn), kibedamb
(Jõh), kibedämb (Lüg), kibödamb (Rõu),
kibehemb (Vas v. Se), kibem (Sa, Saa, Krk,
Trv), kibemb (Trv), kipem (Saa), kipemb
(Ote), kibõmb (Urv), kebem (Hii); vets
(Hii); sedä (Lüg, Saa, Trv, KJn); armsamb
(Jõh, Lüg, Trv, Ote, Urv, Rõu, Vas v. Se),
armsamp (Trv), armsab (Hel); laits (Krk,
Trv, Ote), lats (Võ)

Sannumetoja I (1848) 204, Vlg. Lisal. nr.
12 (1890) 96; Jõh, Lüg, Rak, VMr, Amb,
Tür, Kuu, Tln, Vig, Hii, Sa, Vän, Saa, Krk,
Vi, Ta, Võ, Tt (anon.) — u. 60(78) var.

b₂. Midä kibõhõb vits, tuu armsamb
lats.*

* miä (Rõu), mida (Plv); kibõ'õb (Rõu),
kibe'emb (Plv); armsab (Rõu)
Rõu, Plv — 3 var.

b₃. Mis kibedap vits, tuu armsab lats.*

* kibehemp; armsamp (Võ-Se)

Vas, Võ-Se (Stein) — 2(4) var.

- b₄. Mis kibedamp vits, see armsamp lats.
Rõu — 1(2) var.
- A_{2a}. Armas laps, kibe vits.*
* lats (Vru, Plv, Se); kipõ (Plv, Se)
Wied. 8, Kündja nr. 31 (1883) 370, Kmpm.
KH 32, E 11, E² 24, Huvit. II 215, Puus. Eü
I 115, Reimann EK I 276; JMd? (õpil.),
Krij, Põl, Lai, Võn, Vru, Plv, Se — u.
10(48) var.
- b₁. Kipõ vits, armas lats.*
* kipe (Hel, Rāp, Vas v. Se), kibe (Võn)
Hel, Võn, Kam, Rõu, Rāp, Vas v. Se
(Sandra ja Prants), Se — u. 20(29) var.
- b₂. Kibe vits ja armas laps.
Wied. 67, Kündja nr. 37 (1883) 443; Tor —
2(4) var.
- b₃. Kipõ vits, sis armas lats.
Se — 1 var.
- Ba. Mida armsam laps, seda valusam
vits.
Stein 42, Wied. 114, Kündja nr. 44 (1883)
525, Vig. Lisal. nr. 9 (1890) 71, KAH EKGr.²
122, E 54, E² 24, Puus. Eü I 112, Puus. KH
II¹¹ 104; Sim, Vig, Trm, Kam, Krl, Tt
(Kreutzw.) — 6(25) var.
- b. Mida valusam vits, seda armsam
laps.*
* valusamb-armsamb (Puh); laits (Puh),
lats (Trt, Ran)
E 55, Puus. KH II¹¹ 39; Juu, Saa, Hel,
SJn, Pal, Trt, Puh, Ran, San — 10(17) var.
- C. Mida hirmsam vits, seda armsam laps.
TMr — 1 var.
- D. Mida karem vits, seda armsam laits.
Krk — 1 var.
- E₁. Mida kibedam vits, seda parem laps.*
* kibem (Põl, Hls)
Juu v. Vān (Virkus), Põl, Aud, Hls —
4(5) var.
- E_{2a}. Kibe vits, hää laps.
Tt (õpil.) — 1 var.
- b. Hea laps, kibe vits.*
* hää (Kei)
Jõh, Kei, Var, Trm — 4 var.
- Fa. Mida valusam vits, seda parem laps.
Saa — 1 var.
- b. Mia halusap vits, tuu pareb lats.
Se — 1 var.
- G. Mida valusam vits, seda vagusam
laps.
Trv — 1 var.
- H. Mida kibedam vits, seda rõõmsam
laps.
?Hls (Sõggel) — 1?(1) var.
- I. Mida kibem vits, seda nobem laps.
?Saa (Sõggel) — 1?(1) var.
- J. Mida armsam laps, seda parem vits.
VJg — 1 var.

368. KIÄ KÕIKI ARMASTAS, TUU
JOUA_{AI} KEDÄGI ARMASTA —
1 var.

Rõu (Orav).

Vrd. 6457. Kes kõikide meele pärast tahab olla,
ei jõua ühegi meele pärast olla.

369. SEE ARMASTAB ENNAST VÄGA
VÄHÄ, KES TEIST VIHKA* —
?(6) var.

* vähe (Wied. jj.)

W. Norm. UVkÖr 62, Wied. 164, Kündja
nr. 50 (1883) 598.

370. ÄRA ARMASTA NALJA, KUI TÕSI
TAGA — 1?(1) var.

?Saa (Sõggel).

Vrd. 7368. Olgu nali nalja a'al, tõde tõe a'al.

371. ARMASTUS EI KÜSI SEISUSE
JÄRELE — ? kuni 2(2) var.

?Vig (Saalist), ?Kre (Rüitel).

372. ARMASTUS EI OLE KARTUL, ET
SA TA ÄRA SÖÖD — 1 var.

M. Mäesalu seletus: armastust ei saa süda-
mest välja kiskuda.
Hää.

373. ARMASTUS EI PÄRI AASTAID
TAGA — 2 v. 3(19) var.

Aa₁.

Wied. 8, Kündja nr. 31 (1883) 370, E 11,
E² 46, Norm. 180, EKMS I 161; Kaa (I. Kal-
las), ?Vil (Leoke) — 1 v. 2(15) var.

a₂. Armastus ei päri aastaid.

?Pal (Karv), ?Pst (Suurkask) — ?(2) var.;
aluseks mingi tundmatu trükis.

b. Armastus ei küsi aastate järele.

?Vil (Nigul) — 1?(1) var.

B. Armastus ja sport ei tunne vanaduse-
piire.

?Trt (Piir) — ?(1) var.

- ✕ 374. ARMASTUS EI VÄSI IIAL ÄRA —
2(3) var.

Aa.

SJn (Kielas) — 1 var.

b. Arm ei väsü kunagi ärä.

Vas (Jakobson) — 1 var.

B. Armastus ei sure iialgi.

?Hel (Eering) — ?(1) var.

Olemasolevad teisendid esindavad ilmselt piiblist lähtunud sekundaartraditsiooni.

Vrd. 1. Kor. 13,8: Armastus ei wäfi ial ärra. Otsese piiblistitaadina ka ER Kal. (1882 apr., 1883 sept., 1886 veebr., 1891 mai, 1892 sept.; Ristir. Püh. Kal. (1908 veebr., 1909 sept., 1912 apr., 1914–1916 sept.).

375. ARMASTUSEL OM KATSKÜM-MEND PAARI SILMI PÄÄN — 3(8) var.

Aa₁. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

a₂. Armastusel on kakskümmend paari silmi peas.

E² 46, EKMS I 161; ?Pöi (L. Verliin) — ?(5) var.

b. Armastajil om katsküm-mend paari silmi pään.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Armastusel on sada paari silmi.

A. Ranna seletus: armukadeduse kohta.

Pöi — 1 var.

376. ARMASTUSETE ABIELU OM HÄDÄ-ELU — 1(2) var.

Krk (Kivisäk).

377. ARMASTUS KÄIB KÖHU KAUDU — 5 var.

Aa. _____

Pal, Juu v. Vän (Virkus), Jäm — 3 var.

b. Mehe arm käib kõhu kaudu.

Pöi — 1 var.

B. Armastus ja süük käu kõtu kaudu.

Urv (Jaanimägi) — 1 var.

Kõik üleskirjutused hilised (XX saj. 30–60-ndad aastad).

378. ARMASTUS LÖPEB ALTARI EHEN — 1 var.

Krk (Helimets).

379. ARMASTUS ON HULLEM KUI SOE-TOBI: SOETOB I AJAB PÄÄ PAL-JAKS, ARMASTUS AJAB PE.. PAL-JAKS — 2(3) var.

a. _____*

* -töbi; pea; persse (EKMS)

EKMS III 901; VNg (H. Krickmann) — 1(2) var.

b. Soehaigus aab pea paljaks, armastus aab perse paljaks.

Han (Einbluth) — 1 var.

380. ARMASTUS ON KANGEM KUI TULI JA VESI — ? kuni 4(4) var.

A. _____

?Vig (Saalist) — 1?(1) var.

Ba. Armastus olevad valusam kui tuli.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

b. Tuli on valus, aga armastus on veel valusam.

?Mar (Hilemägi) — 1?(1) var.

c. Tuli om hallus, armastus om kümme vuuri halusap.

?Se (Tammeorg) — 1?(1) var.

Vrd. alb: Tuli põleb, küll on valus, armastus veel valusam. / Tuld võib veega kustutada, / armastust ei ialgi (Ote).

Vrd. 352. Arm om vägemb kui surm.

381. ARMASTUS ON PIME — 8 kuni 10(18) var.

A. _____*

* oo (Vig), om (Vas v. Se); pümme (Vas v. Se)

A. Ranna (Pöi) seletus: «Iseloomu vigade, puuduste suhtes.»

E² 46, EKMS I 161; VMr (Mastberg), Amb (Kleinmann), Juu v. Vän (Virkus), ?Vig (Priimets), Pöi, Trm (Särg), Vas v. Se (Sandra) — 5 v. 6(11) var.

Ba. Armastus tieb pimedast.

A. Källo seletus: «Et pane tähele mehe vigu, alles pääle pulmi nääd, kenega kokko õled johtand.»

Lüg — 1 var.

b. Armastus teeb armastaja pimedaks. ?Vil (Pallu) — ?(1) var.

C. Armastaja' omma sagedaste pimedä. Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

D. Armastus teeb kurdiaks ja pimedaks. Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

E. Armastus teeb pimedaks ja usaldus teeb rumalaks.

?Tln (Pusemann) — 1?(1) var.

F. Armastusel ei ole meelt pean ja silmad [on] pimedad.

?Vön (Hildebrand) — ?(1) var.

G. See on hea, et armastus pime on, muidu ta peaks tihti ühe silma kinni pigistama.

?Rap v. Mär (Poom) — ?(1) var.

Kõige varasemad üleskirjutused XIX saj. 90-ndatest aastatest, enamasti veelgi hili-semad. Kirjandusemõjuline.

Vrd. MM Täht. (1911) 7: Armastus on küll pime, aga abielu on väga tubli silmatohter.

Vrd. 14695. Õnnelik armastus on pimedusega löödud.

8167. Paari minemise aegas olla inimene pime.

14026. Viha teeb inimese pimedaks.

382. ARMASTUS SÜNNITAP ARMASTUST NINK KES TÕIST USUP, SEDA USUTAS KA — ?(11) var.

a. _____

ELS 8 — ?(1) var.

b. Armastus sünnitab armastust ja kes teist usaldab, seda usaldatakse ka.

Kmpm. Klr I 34, Pet. EKLr I 178 — ?(2) var.

c. Armastus sünnib armastusest ja kes teist usub, seda ustakse ka.

Wied. 8, Kündja nr. 31 (1883) 370 — ?(5) var.

d. Armastus sünnib armust.

E² 46, EKMS I 161 — ?(2) var.

e. Armastus sünnitab armastust.

Kurrik SÕ 25 — ?(1) var.

Aluseks tõenäoliselt ELS 8.

Vrd. 387. Kes armastust külvab, see armastust leikab.

383. ARMASTUS TEEB KÕIK ASJAD HEAKS — 1 var.

Krk (Sarv).

384. ARMASTUS TEEB SAUNAD SUUREKS, MUSTA LEIVA MAGUSAKS — ? kuni 3(13) var.

Aa. _____

?Amb (Münther) — 1?(1) var.

b. Armastus teeb saunad suureks ja musta leiva magusaks.

EKMS I 161 — ?(1) var.

B. Armastus teeb sauna suureks, aga tüli maailma kitsaks.

?Krk (Mägl) — 1?(1) var.

C. Armastus tiib mussa leeva magusast.

?Kod (Nõu) — 1?(1) var.

D. Armastus teeb saunad mõisadeks ja õled siidipaeladeks.

Vlg. Llsal. nr. 13 (1891) 104 — ?(9) var.

Võimalik mõningase sekundaartraditsiooni olemasolu. Aluseks J. W. Jannseni «Armastus» (Vt. Jannsen EL 56 ja EL² 121/122).

385. ARMASTUS TEEB TUGEVAKS — 1 var.

Trv (Pausk).

386. ARMASTUST JA VAESUST EI SAA VARJATA — 2 var.

a. _____

LNg (Ennist) — 1 var.

b. Armastust ja vaesust on raske salata.

Hel (Sillaste) — 1 var.

387. KES ARMASTUST KÜLVAB, SEE ARMASTUST LEIKAB* — 2(4) var.

* külväp (Rõu); lõikap (Rõu), lõikab (OM) Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 430, OM nr. 1 (1891) 48; Rõu (Ojansuu).

Vrd. 5144. Külva head, siis kasvab head.

382. Armastus sünnitab armastust nink kes tõist usup, seda usutas ka.

388. KUI ARMASTUS ON EES, SIIS MEEL ON METSAS — 1(3) var.

a. _____

Amb (Münther) — 1 var.

b. Kui armastus ees, siis meel metsas.

EKMS I 161 ja II 1272 — ?(2) var.

389. ARST, AITA ISEENNAST! — 8(11) var.

Aa. _____

Gr. ELr II 48, Jänes-Parlo 30, Norm. 259; Kuu, Vig (Priimets), Hel, Rõu (Pill) — 5(8) var.

b. Arst aidaku isiennast.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

B. Aita iseennast.*

* esi- (Saa)

Sannumetoja V (1856) 113; Saa — 1 v. 2(2) var.

Vrd. Luuka 4,23: Kül teie õiete mulle sedda wanna janna ütlete: Arst aita isfeennast! Mark. 15,30: Aita isfeennast, ja astu ristil pealt mahha.

Vrd. 212. Aita ennast ise alt ülesse.

390. ARSTID EI VÕI AIDATA EGA TOHTRIHOHI PARANDA — 1 var.

Khn (Viidalepp).

391. ARSTID JA AHUKAADID TAHTUVAD MÄÄRIMIST — 1 var.

Kuu (Lindström).

Vrd. mst: Mõuke ratas äi veere ilma määrimata? 'advukaat' (Kaa).

Vrd. 10099. Säks taht kosti, ratas määri.

392. ARSTI KÄSI, JUMALA ABI — 5
kuni 6(6) var.

Aa. _____

Kam v. Se (Relli), Rõu, Vas — 3 var.

b. Jumala abi, arsti käsi.

San (Pedajas), Vas v. Se (Sandra) —
2 var.

B. Arsti käsi, jumala abi; egal tõbel uma
tohtri, egal hädal uma arst.

?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.

Vt. 1773 B.

393. ARSTI RIISTAD ON RIE PÄÄL —
1 var.

Jõh (Mets).

Vrd. 4339. Koolmeistri riistad on ree pääl.

394. ARST OM KAUGOLÕ KUULSAM —
1 v. 2(4) var.

A. _____*

* on; kaugele (Norm.)

Norm. 258; Urv v. Krl (Tamm, Pehka) —
1(3) var.

B. Kaugelt nõiamoor on kuulus.

?VMr (Mastberg) — 1?(1) var.

Vrd. 4913. Kaugelt kõgu kuulus.

395. ARST TANTSIB HAIGETE PILLI
JÄRGI — 1 var.

Iis (R. Viidalepp).

Vrd. 8837. Ega iga pilli järele saa tantsida.

396. ARU EI MÕODETA HABEME JÄRGI
— 1 var.

M. Mäesalu seletus: iga vana ei ole mõist-
lik, arukas.

Hää.

Vrd. 737. Habe kasvab kiirem kui aru.

397. ARU EI SAA PERSEST PÄHÄ
PANNA — 2 var.

a. _____

TMr (Siil) — 1 var.

b. Tarkus ei tule tagast pähä.

TMr (Siil) — 1 var.

Vrd. 11676. Tarkus läheb tagapoolt sisse.

14152. Või viisrajakul mõistus persest peha
tuleb.

398. ARU, RIKKUS — IGAPEEV REE-
MUS — 1(4) var.

AA nr. 4 (1930) 213, VEKVM 358, Laug.
ERTÄ 32; Hll (Becker). Teksti võiks tõlgen-

dada ka: Haru (= harva) rikkus, igapeev
reemus.

399. EGA ARU AASTATEGA TULE —
1 var.

Rap v. Mär (Poom).

400. PAREM KUI ARU PEAS — 1?(1)
var.

E MVH 87.

401. ARV EES, NÕU JA TEGU TAGA —
1—3(5) var.

A. _____*

* aru (Norm., EKMS)

Gressel (1821) [47], Norm. 63, EKMS III
1214; ?Pär (Rosenplänter) — 1 v. 2(4) var.

B. Kui arv ees, nõu ja tegu taga käib,
siis ep ole kahetsemist karta.

?Pär (Rosenplänter) — 1?(1) var.

Vrd. Masing ABD 18:

En-ne pe-ab üht aš ja moist-ma, fut
feb-da haf-fa-ma, ja en-ne pe-ab nou pid-
da-ma ja pär-rašt se jār re-le teg-ge-ma.

402. ANNA ASET ARMULE, SIIS EI
SATU KURJALE — ? kuni 3(23) var.

a. _____*

* sõs (Trv)

Stein 6, Wied. 6, Kas. Talur. Kal. (1881)
39, Kod. Kal. (1881) lisa 107, Kündja nr. 31
(1883) 370, E MVH 22, EKMS I 161; ?Vig
(Väli), ?Trv (Kill), ?Tt (Kreutzw.) — ?
kuni 3(22) var.

b. Anna aega armule, siis ei satu kur-
jale.

Kurrik SO 25 — ?(1) var.

Vrd. kk: Ei anta siin armule aset ega pehm-
sele paika (Kreutzw.).

403. KOH MU ASE, SÄÄL MU OSA —
1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

404. KUIDA SA ASET TEED, NÕNDA SA
UND NÄED — 3 v. 4(10) var.

A. _____*

* nenda (Wied.)

Wied. 87, Kündja nr. 41 (1883) 491; VII
(Leoke) — 1 v. 2(4) var.

- B₁. Kuidas sa aset teed, nõnda magama heidat.
Krk (Helimets) — 1 var.
- B₂. Mändse asõmõ säät, sändse pääl üü otsa makat.
?Vas v. Se (Sandra) — ?(1) var.
- C. Kuida keegi omale aset teeb, nenda hingab.
Wied. 85, Kündja nr. 41 (1883) 490 — 1(4) var.
405. KUS ASET EI OLE, SEAL EI OLE KA ASJA — 1? v. 2(12) var.
- Aa. _____*
* sääi (Stein)
Stein 37, Wied. 90, Kündja nr. 42 (1883) 502; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(10) var.
- b. Kus ei ole aset, ei ole asja.
E² 89 — ?(1) var.
- B. Kus aset ei ole, ei ole ka asja; kus ei ole hirmu, seal ei ole armu.
E 46 — ?(1) var.
- Vt. 1298 C.
406. ANNA ASI TEISE KÄTTE, VAHI ISE LÄBI VIIE SÖRME — 3(5) var.
- Aa. _____
JJn — 1 var.
- b. Anna asi teisele, vahi isi läbi viie sõrme.
Trm (anon.) — 1(2) var.
- B. Kükita kõik külasse, ise vahi läbi viie sõrme.
Pal (Maasen) — 1(2) var.
- Vrd. kk: Läbi viie sõrme vaatama (Hps).
Vrd. 8683. Anna perse külasse ja situ ise läbi küljelule.
13646. Vang lööb vilet, laisk vahib läbi viie sõrme.
407. AS'A ALOSTAJIT OM PALLOGI, LÖPÖTAJIT OLÕÕI PUULIGI — 1 var.
Vas v. Se (Sandra).
Vrd. 244. Kes algab, peab lõpetama.
14452. Kes väiksel alustab, lõpetab suu-
reste.
14449. Vähäst alga, paljust loppu.
773. Kuida hakkad, nõnda lõpetad.
7021. Mõistsid alustada, mõistad lõpetada.
408. ASI AETAS AIGUPITTEN, TUÜ TETAS KÖRDAPITTEN — 1 var.
Rõu (Ruga).
Vrd. 134, näit. I: Aigapitte assa käuva, pikka-
misse pilli-palla.

409. ASI HUKAH, HUUR NUKAH, LATS ÜSÄH, PIIM NISAH — 1 var.
Plv (Jakob Hurt).
Vrd. 1532. Huur külähn, külä hukahn, joodik
majahn, maja joonehn.
410. ASI KIIDAB ISEENNAST — 2 var.
a. _____
Khk (Kaljo) — 1 var.
b. Hea asi kiidab iseennast.
Khk (Kaljo) — 1 var.
Vrd. 12515. Töö kiidab iseennast.
411. ASI OLGU, TARBIS ÄR' TULGU — 13(22) var.
- Aa. Asi olgu alalõ, tulgu tarbis vai tulõ-
mada.
Rõu (A. Jennes) — 1 var.
- b. Asi olgu alalõ, tulgu tarvis kuna taht.
Rõu (Ruga) — 1 var.
- B_{1a}. Asi alal olgu, tarvis ärgu tulgu.
E MVH 69 — ?(2) var.
- b. _____
Rõu — 2(4) var.
- c₁. As'as olgu, tarbis är' tulgu.*
* ar' (Se)
E. Kirs (Se) seletus: «Hoia alles ka seda,
mille otstarvet kohe ära ei näe.»
Rõu, Se — 2 var.
- c₂. Olgu asjas, är tulgu tarbis.*
* as'as; ära (Räp)
Urv, Räp — 2(3) var.
- B₂. Üteh olgu, tarbis ärä tulgu.
Plv — 1 var.
- Ca. Olgu asjaks, ei tarbeks.
Kuu — 1(2) var.
- b. Olgu asjaks, ei tarvitetavaks.
Kuu — 1 var.
- Da₁. Riist peab ikka valmis olema, tulgu
teda tarvis ehk mitte.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- a₂. Riist peab ikka olema, olgu tarvis ehk
mitte.
Norm. 73 — ?(3) var.
- b. Riist peab paegal seisma, kui ka teda
tarvis ei tule.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- Vrd. kk: Hea kul ikka riistad omast käest on
(Rap v. Mär).
412. ASJA SAA AI IÄS, PERST SAA IÄS — 2 var.
- A. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- B. Perstki saa ai iäs.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

413. ASJATA EI SAA ASJU AJADA — 4(11) var.

Aa. _____*

* asja (trükistes)

Kurrik SÕ 25, E 10, E² 89; Vig (Laipmann) — 1(8) var.

b. Ei asjata asju saa.

Rkv — 1 var.

Ba. Asjast saab asi.

KJn (Raidla) — 1 var.

b. Asjast saab asja.

KJn (Raidla) — 1 var.

Vrd. 107. Ajata ei saa asja ajada.

414. ASJA TULÕ AO PÄÄLE VAJA, ANKU_{UI} ASJA ILMA KÄTTE — 1 var.

V. Pino seletus: «Tuu ül'das tütrikulõ, õt uma au piät alalõ hoit, olõ õi vaja inne-aigo last tetä'»

Se.

415. ASJA ÄRA OSTA KUNAGI NÄGE-MADA — 1?(1) var.

?Võn (P. Rootslane).

416. EGA ASI AIA OTSAN EI OLE, ASI OM AEDAN — 7(10) var.

Aa. _____*

* otsas; on; aitas (Trv)

Hel, Trv — 2(3) var.

b. Ega asi aja otsan ole, asi om aitan. Trv — 1(3) var.

Ba. Ega sii asi aia otsan_i ole.

Trv — 1 var.

b. Ega asi aia pääl ei ole.

J. Lilleri seletus: ei ole kergelt kättesaadav.

Trv — 1 var.

c. Ega see asi nõnda aia pääl ei ole. Trv — 1 var.

C. Egas küla asi ei ole aia pääl.

M. Sarve seletus: külas läheb aega.

Krk — 1 var.

Vrd. 459. Otsi au aeateibast.

417. EGÄL ASJAL OM UMA ALGUS — 1?(1) var.

?Ote (Kroon).

Vrd. 423, eriti C: Igal asjal on algus ja lõpp.

418. IGA ASI TARVITAB OMA AEGA — 1(6) var.

a. _____

Wied. 35, Kündja nr. 34 (1883) 406, E 25 — 1(5) var.

b. Iga asi tarvitab aega.

E² 13 — ?(1) var.

Vrd. 898. Hea asi nõuab aega.

980. Hea töö tarvitab ka head aega.

12434. Iga töö nõuab oma aega.

56. Aega läheb, aga asja saab.

419. IGAL ASJAL OLGU OMA KOHT — 1?(1) var.

?Vil (Suurkask).

Vrd. 420. Igal asjal oma aeg.

X 420. IGAL ASJAL OMA AEG — u. 25(68) var.

Aa₁. _____

* Stahl HH II 113, Meves 133, Niggol VKÖR 178 ja 188, Lüdimois UAr (1880) 20, Gr. ELr II 48, Pöder L ABDr 35, Kuusik KT 202, ENaester. Täht. (1902) 79, Is. Kal. (1903) 207, Norm. 68, EKMS I 44 ja IV 863; Rak, Koe, Jür, Rap v. Mär (Poom), Tõs, Pär, Trv, Vil, Plt, Ksi, Trm, Kod — u. 15(54) var.

*
Igal asjal oma aeg

a₂. Egal asjal oma aig.*

* egäl (Puh); umma (Vas)

Hurt VVK ABDr 28; Pst, Puh (Arak), Ote, Vas, Vas v. Se (Sandra) — 5 var.

b₁. Igal asjal on oma aeg.

Lindenberg HL Kal. (1887) 38; Pär, Trv, Trm — 3(4) var.

b₂. Egal asjal om oma aig.

Hls (Sulsenberg) — 1 var.

B. Igal asjal on oma aeg, aga mitte vanal naestel.

SJn — 1(2) var.

C. Igal asjal oma aeg, tüli ja pahandusel pole millalgi seda.

?VIR (Aug. Krikmann) — ?(1) var.

D. Igal asjal oma aeg, igal märal oma pera.

MMg — 1 var.

Vrd. Kog. 8,6: Seft keigel asjal, mis ettewoe-takje, on omma aeg ja kohhus [— — —], Kog. 3,1: Keigel asjadel on märatud aeg [— — —].

Vrd. 118, eriti B₁a: Iga asi omal ajal.

119, eriti A₂a: Kõik asjad ajavad oma aega taga.

12437, eriti B: Ega asi taht uma aja pääle tegemist.

7840. Egäüits tiläp oma märä perä.

113. Igal aeal omad asjad.
419. Igal asjal olgu oma koht.
7873. Oma asi, oma aeg.

421. IGAL ASJAL OMA OTS — 9 var.

Aa. _____*

* egal (TMr)

VMr, Koe (Schultz), Saa (Söggel), TMr (Siil) — 4 var.

b. Igal asjal omad otsad.

M. Luu seletus: öeldakse väga keerulise asja kohta, mida alguses on raske mõista. Plt — 1 var.

c. Igal asjal tuleb omal aeal ots.

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

B. Igale asjale tuleb kord lõpp.

Plt — 1 var.

C. Igal aeal oma asi, igal asjal oma ots.

Vän — 1 var.

D. Igal asjal on ots, aga vorstil on kaks.

H. Krickmanni seletus: kahekeelse kohta. VNg — 1 var.

Vt. 14282 B.

Vrd. 423, eriti Bd: Igal asjal on kaks otsa: algus ja lõpp.

422. IGAL ASJAL ON KAKS KÜLGE — 2—3(7) var.

a₁. _____

Kuusik KT 207; Ta (J. Kuusik) — 1—2(5) var.

a₂. Igal asjal kaks külge.

EKMS II 327 — ?(1) var.

b. Egal asjal um kats puult.

Vas (Jakobson) — 1 var.

Vrd. 423. Igal asjal on kaks otsa.

423. IGAL ASJAL ON KAKS OTSA — u. 25(39) var.

Aa. _____*

* igäl (Kuu)

VMr, Kuu, Tln, Juu v. Vän (Virkus), Vil — 6(7) var.

b. Igal asjal kaks otsa.*

* egäl (Khñ)

E 25, E² 89, Puus. Eü I 25, Jänes-Parlo 13, Reiman EK I 275; Kei, Käl, Mih, Kre, Khñ, Pal (Karma) — 6(15) var. Enamus üleskirjutustest on hilised.

Ba. Igal asjal on kaks otsa: teine on hakatus, teine on lõpetus.

Wied. 37, Kündja nr. 34 (1883) 406 — 1(2) var.

b. Igal asjal on kaks otsa: üks hakatus, teine lõpetus.

Norm. 72 — ?(2) var.

c₁. Igal asjal on kaks otsa: hakatus ning lõpetus.

?Vor (Jaaniste), Pha (E. Liiv) — kuni 2(2) var.

c₂. Igal asjal kaks otsa: hakatus ja lõpetus.

Rak (Jürjev) — 1 var.

d. Igal asjal on kaks otsa: algus ja lõpp.

?Lüg (Källo), ?Kuu (Jahe), ?Kei (õpil.), ?Mar (Hilemägi), ?Pöi (Leiner), Ráp — kuni 6(6) var.

Ca. Igal asjal on algus ja lõpp.

Iis — 1 var.

b. Kõigel asjal oo hakatus ja lõpetus.

PJg — 1 var.

D. Igal tööil on algus ja lõpp.

?Plt (Luu) — 1?(1) var.

E. Igal linnul isi laul, igal asjal kaks otsa.

Tür — 1 var.

Vt. 5896 V.

Vrd. mst: Mis asju on maa peal kõige rohkem? 'otsasi, igal asjal kaks' (Jür).

Vrd. 422. Igal asjal on kaks külge.

421. Igal asjal oma ots.

417. Egal asjal om uma algus.

2920. Kalgas on kate otsaga.

424. IGAL ASJAL ON OMA ARU — 2 var.

Aa. _____

Wied. ESSr 45 — 1 var.

b. Igal asjal oma aru.

Hää — 1 var.

Vrd. Gr, Ms 5/6: Igal asjal oma aru! / Hüüdis merel mässav maru / Ning siis avas oma süle — / Laine uhtus laevast üle! [— — —] Sannumetoja VII (1860) 4: [— — —] iggal asjal olli omma moõt ja arro [— — —].

Vrd. 6492. Igal mehel ise aru.

425. IGAL ASJAL ON OMA MÕET — 1 var.

Tln (Pusemann).

426. KUIDAS ASI, NÕNDA KAUP — 1?(1) var.

?Khk (Kaljo).

427. KÕIK ASI TAHAB OMA KASINUST SAADA — 1 var.

Wied. ESSr 230.

428. MIS SUL SELLEGE ASJA, MIS
TÖISE TAGA RIPPUS* — 2 var.

* ripnes

Krk (Sarv).

429. PAREM ON, KUI IGAT ASJA EI
KUULE, AGA EI OLE HALB, KUI
IGAT ASJA TEAD — 1 var.

Hää (Mäesalu).

Vrd. 7665. Näe veidi ja tila pal'lu.

430. ÄRA ARVA ASJA HINDA, VAATA
ENNE ANDJA RINDA — 1 var.

Iis (Ellert).

431. ÄRA ASJATA VALU KARJU —
2 var.

a. _____

Vil (Leoke) — 1 var.

b. Ära asjata appi karju.

Vil (Leoke) — 1 var.

432. ASK INIME VÖTAB TEISE TÖÖ-
TEO, LEIVAJÄTKU JA KEIK, MIS
TA NÄEB, ÄRA* — 1(11) var.

* teu (Wied., Kündja); kõik (Wied. jj. trü-
kistes)

ask = kade

* Helle 326, Lindf. (1853) 64, Wied. 8,
Kündja nr. 31 (1883) 370, KAH EKAI 149,
Laug. Vestr. 169, EKMS I 846 ja 847.

*

*ist innime wöttab teise tö teo, leivajätko ja keik mis
ta näeb ärra, ein Neidischer siehet nicht gern, wenns
andern wohl gehet. (Ein neidischer Mensch nimmt eines
andern Werks gemachtes, des Brodts Bedenken und alles
was er siehet, weg.)*

433. ASTU KÖRGESTI, TERETA KÄR-
MESTI, KES SEDA TEAB, ET SA
VAENE OLED — 10(11) var.

a₁. _____

Krj (Lepp) — 1 var.

a₂. Astu kõrgest ja tereta kärmast, kes
siis sest teab, et sa vaene oled.
Noa — 1 var.

a₃. Astu kõrgest ning tereta kärmest, kes
seda teab, et sa vaene oled.
Kaa — 1 var.

b. Käi kärmeste ja tereta kergest, siis ei
soa keegi aru, et sa vaene oled.
Juu — 1 var.

c. Astu kõrgest, terita kärmest, igaüks
arvab et tubli mees oled.

Khk — 1 var.

d. Astu kergeste ja kõrgeste, kes siis
teab, et sa vaene oled.

Nrv — 1 var.

e. Kõnni kõrgest ning räägi julgest, siis
ükski äi tee, et sa vaene oled.

Kär — 1 var.

f. Käi ruttu, räägi palju, siis ei saada
aru, et sa vaene oled.

Tös — 1 var.

g. Kõnele kergest ja astu kärmest, siis
oled sa ikka rikas.

Khk — 1(2) var.

h. Käi sirgesti ja tereta kärmesti.

EKMS III 1303 — 1 var.

434. MIS SEE AITAB ASTUMINE, KUI
EI AITA ISTUMINE* — 2 var.

* mis siis

Rap v. Mär (Poom).

Vrd. 2278. Mis see aitab istumine, kui ei aita
astumine.

435. EGA ASUNIK INIMENE POLE,
AINULT VÄRSKE LUME AJAL
PEETAKSE INIMESEKS — 1 var.

Kse (R. Viidalepp).

Vrd. 7354. Naisterahvas on inime ainult värskel
lume peal.

436. ATS TEEB, HANS EI TEE, ATS
NÄEB, HANS EI NÄE — 1?(1) var.

E MVH 69.

437. ANNA AU ÜLEMALE JA VANE-
MALE — 1? kuni 2(12) var.

A. _____

Stein 6, Wied. 6, Kündja nr. 31 (1883) 370,
E 10; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(10) var.

B. Anna au ülemale ja alamale.

E² 46, EKMS I 222 — 1?(2) var.

438. AU AJAB AUGU PERSE — 2 kuni
3(5) var.

A. _____

Wied. 9; Krj (Lepp), Kaa (I. Kallas) —
2(4) var.

B. Aul auk perses.

?Tt (Jung) — 1?(1) var.

439. AU EI ANTA ASJATA EGA
TARKUST TASUTA — kuni 3(68)
var.

a₁. _____*

* äi (VII)

Stein 8, Wied. 9, Meelej. nr. 1 (1878) 48, Kod. Kal. (1881) lisa 108, Kündja nr. 31 (1883) 370, OM nr. 2 (1890) 84, Bergm. L 327, Einer EKÖ⁴ 27, Uus As Kal. (1905) 35, Tõn. RP 31, E MVH 22, E 11, E² 46, Kmpm. KLR II⁷ 174, Kmpm. EL II⁸ 136, Kmpm. EL IV⁹ 27, Nurmik III 94, Muuk-Mihkla III 128, Puus. KH II¹¹ 87, Looirts VrP 66, Huvit. V Lisa 14, Parljõgi-Reial-Vaigla V 64, Kask-Puusepp-Vaigla 134, Norm. 257, EKMS I 211; VJg (E. Eerm), VII (Koit), ?Tt (Kreutzw.) — kuni 3(66) var. Kõik vane-
mad käsikirjalised tekstid taanduvad trü-
kiste vahendusel Kreutzwaldile; VJg ja VII
esindavad sekundaarset hilistraditsiooni.

a₂. Au ei anta asjata, tarkust tasuta.
Muuk I 166 — ?(1) var.

b. Au ei anta asjata.
Puus. Eü I 49 — ?(1) var.

440. AU EI SÜNNI HAMMUSTADA —
2 var.

a. _____
Lai (Remmelg) — 1 var.

b. Au ei ole hammustada.
Trt (Eisen) — 1 var.

441. AU EI TÄIDA KÕHTU EGA KATA
PERSE PALJUST — 1?(10) var.

a. _____
Wied. 9; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(2) var.

b. Au ei täida kõhtu ega kata paljust
perset.
Stein 9 — ?(5) var.

c. Au ei täida kõhtu ega kata paljust.
Kündja nr. 31 (1883) 370 — ?(3) var.

Vrd. 12413. Tänu ei täida kõhtu.

442. AUGA ANDAS, HÄUGA SÜVVAS —
1 var.

Ote (Vahe).

443. AU INÄMB KUI ASI — 7(12) var.

Aa₁. _____*

* inäb (Plv), enar (Tt)

Plv, Tt (anon.) — 3(4) var.

a₂. Au om änäm kui asi.
Pst — 1 var.

b. Enamb sii au ku sii asi.
Trv — 1(2) var.

c. Enämb avvu kui asja.
Vru (anon.) — 1(2) var.

B. Enämb hellü kui villõ, enämb avvu
kui asja.
Ote — 1(3) var.

Vi. 8357 C₄.

Vrd. kk: Ega tuu asi nii suur es ollõ ku tuu
au oll (Võ).

444. AU MAKSAB RAHA — 2(35) var.

a. _____*

* auv; massap (Hupel, Norm. Cl.)

* Helle 326, Hupel 103, Poromenski EGr. 180, Wied. ESSr 51, Wied. 9, Stein 8, Künd-
ja nr. 31 (1883) 370, KAH EKA1 149, Jür-
jens 20, E 11, E² 46, Laug. Vestr. 176,
Norm. Cl. 20, EKMS I 211 — 1(34) var.

*
**Au maksab rahha, jum Staat gehöret was. (Ehre fo-
stet Feld.)**

b. Au on ju üsna raha väärt.
VII (Koit) — 1 var.

Vrd. 80. Aeg on raha.

445. AU NÕUAB HIGI — 1?(2) var.

?Trv (H. Kallas), ?Rõn (Berg). Aluseks
võib olla mõni tundmatu trükis.

446. AU OM INÄMB VÄÄRT KU SADA
VÄHKÄ — 1 var.

Urv (Kurg).

Vrd. 481. Aus nimi on kallim kui kuld.
14600. Oigus om rohkõb ku sada vähke.

447. AU ON KALLIS ASI — 2 var.

a. _____
Kod (Nõu) — 1 var.

b. Au on kige kallim asi.
Trv — 1 var.

448. AU OM KUI SAU, JUMMAL ANNA'
ÖNNÖ — 1 var.

Se (Pino).

449. AU OM ROHKEMB KUI PÄIVÄLIK
LEIB — 1 var.

päivälik leib = igapäevane leib
Vas (Jakobson).

450. AU OM VAJA HAUDA MINNEN —
1 var.

Hls (Sulsenberg).

✕ 451. AU ON ENAM KUI HÄÄ PÕLI — 3(10) var.

- a₁. _____
Hls (Söggel) — 1(2) var.
a₂. Au änam ku hää põli.
Kõp — 1 var.
a₃. Au enam kui hea põli.
E 11, E² 46, EKMS I 211 — ?(5) var.
b. Aus nimi on enam kui hea põlv.
Plt (Luu) — 1(2) var.

Vrd. Kog. 7,1: Aus nimi on parrem, kui hea õlli, ja surma pääw on parrem, kui kellegi sündimisfe pääw. Korduvalt tsiteeritud kalendrites, näit.: ER Kal. (1881 okt., 1886 sept.), Ristir. Püh. Kal. (1908 sept., 1911 okt.) jm. Alates 1911. a. (Ristir. Püh. Kal. ja Risti R Kal.) esineb tekstides hea põli pro hea õlli.

Vrd. 481. Aus nimi on kallim kui kuld.

✕ 452. AUV, KEL AUVO SÜNNIS — 4 v. 5(12) var.

- a. _____*
* sünnis (Wied.)
Marpurg 70, Wied. 9 — 1?(3) var.
b. Au sellele, kes au väärt.
E² 46 — ?(2) var.
c₁. Au, kellele au anda.
Puh (Antik) — 1 var.
c₂. Au, kellele au tuleb anda.*
* avvu; kelle; tule (Räp)
Sannumetoja V (1856) 40/41, Linda Jõulul. (1898) 842; Vil (Leoke), Räp (Poolakess) — 2(4) var.
d. Anna au, kellel au tuleb anda.
Krk (Kivisäk) — 1(2) var.

Vrd. Rooma 13,7: Siis tasjuge nüüd keikile, mis teie kohhus on: makso, kellele makso: tollirahha, kellele tollirahha: kartust: au, kellele au tuleb anda. Korduvalt tsiteeritud trükistes, näit.: Körber VRMK 52, ER Kal. (1884 jaan., 1886 juuli, 1893 jaan.), Kas. Talur. Kal. (1900) 57, Risti R Kal. (1902, 1908, 1913 ja 1917), Risti Püh. Kal. (1906 jaan., 1908 juuli).

453. EI AU PANDA PAEASE EGA KAUNIST KATLASSE — 1(5) var.

- A. Au ei sünni patta panna.
Kuusik KT 208 — ?(4) var.

- B. _____
Mär (Feldmann) — 1 var.

Vrd. 2029. Ilu ei panda padaje ega kaunist kattelaie.
2031. Iluga ei keeda pada, auga herneid.

454. ENEMB AU ANDA KUI AU VÖTTA — 1?(1) var.

?Räp (Org).

Vrd. 14736. Öndsam on anda kui võtta.

455. HÜÄ AU LÄTT KAVVÕ, KURI VIIL KAVVÕMBALLÕ — 3 var.

- a. Hüä au lätt kavvõ, a halv au viil kavvõmbalõ lätt.
Lut — 1 var.

- b. _____
Lut — 1 var.

- c. Hüä au lätt kavvõ, ni halv au lätt kavvõ, a kesmäne eläs kotoh.
Lut — 1 var.

456. INIMESE AU ON KUI KOERA SABA OTSAS TÜKK VALGEID KARVU — 1(2) var.

Tln (Keller).

457. KES AUTA ÜLENEB, SII ARMUTA ALANE — 1 var.

Pal (M. Uus).

458. KUDA AU, NÕNDA NIME — 1 var.

M. Mäesalu seletus: inimest hinnatakse eluviisi järgi.
Hää.

459. OTSI AU AEATEIBAST — 1(3) var.

Sa (R. Kallas v. anon.).

Vrd. 9079. Ei puust pulmad tehta, ei au aiateibast.

355. Egas arm ei ole aiateibast võtta, arm elab harude vahel.

416. Ega asi aia otsas ei ole, asi on aitas.

105. Ega aeg ole aiateibast võtta.

460. PARAM AUGA VANATÜDRUK KUI HÄBIGA NAENE — 1 var.

Vän (Peterson).

Vrd. 486. Ennem aus vanatüdruk ku viletsa mehe naine.

461. PAREM AUGA ELADA KUI HÄBIGA SURRA — kuni 3(3) var.

- Aa. _____
?Vig (Pulst) — 1?(1) var.

- b. Paremp auga elada kui häüga koolda.
?Ote (Kroon) — 1?(1) var.

B. Paremb auga elädä kui auta surra.
?Kuu (Lindström) — 1?(1) var.

Vrd. 463. Paremb auga surra kui häbige elada.

462. PAREM AUGA SAADUD KUI ISE
VÕETUD — 1 var.

Vil (Kolm).

✱ 463. PAREM AUGA SURRA KUI
HÄBIGA ELADA — u. 40(100) var.

Aa₁. — *

* ku (Trv, Vil); elädä (Trv)

CRJ KLR II 56, Borm Uus ABDr 29, Kk
ABDr (1887) 24, ABDr (1895) 27, Kmpm. KH
45, Kmpm. KLR 359, Kmpm. KLR⁶ 348, Jung
68, E² 46; Vai, Iis, Sim v. Jä (õpil.), Rls,
Juu v. Vän (Virkus), Kaa, ?Põl (õpil.),
?Tor (õpil.), Trv, Vil, Pal (Maasen), Vön
(õpil.), Tt (Lindpere ja S. Veske) — u.
15(54) var.

a₂. Paremb auge surede ku häüge eläde.
Hls — 1 var.

a₃. Paremb on auga surra kui häbige
elada.*

* param; häuga (Laug. Vestr.)

Laug. Vestr. 174; SJn — 3 var.

a₄. Paremb auga on surra kui häbige
elada.

Saa — 1 var.

a₅. Paremb on aus surra kui häbis elada.
Kaa — 1 var.

a₆. Paremb au sees surra kui häbis elada.
Vil — 1 var.

a₇. Paremb auga surra kui häbige ilmas
elada.

Wied. 144, Kündja nr. 48 (1883) 573 — ?(4)
var.

b₁. Paremb auga koolda ku häüga ella.*

* ellä (Vas v. Se, Se)

Plv, Vas v. Se (Sandra), Se — 3 var.

b₂. Paremb avvun koolda kui häbin elädä.
Puh — 1 var.

b₃. Paremb auga ärä koolda ku häbige
ilman elädä.

Trv — 1 var.

Ba. Paremb on aus surra kui auta elada.
Trv — 1 var.

b. Paremb auga surra kui auta elada.
?Jõh (õpil.) — 1? kuni 3(4) var.

Ca. Paremb auga hauda minna kui häbige
ilmas elada.

Wied. 144, Kündja nr. 48 (1883) 573; TMr
(Herms) — 1(4) var.

b₁. Paremb auga hauda minna kui häbige
elada.

Kmpm. KLR II⁶ 341, E 66, E² 46, Huvit. I²

47, Kask-Puusepp-Vaigla 140; Kuu (Vilbaste)
— 1(10) var.

b₂. Paremb auge hauda minnä kui häige
eläde.

Hel — 1 var.

c. Paremb auga hauda kui häbige elada.*

* param (Vil)

EKMS I 212; Kos, Rls, Rap v. Mär (Poom),
Vig, Kul, Vil — 8(9) var.

D. Parõmb auga hauda ku häüga mulda.
Räp — 1 var.

Vrd. 461. Paremb auga elada kui häbige surra.

464. Paremb auga surra kui ülekohtuga
elada.

465. Paremb auga vanas saada kui murega
mulda minna.

✱ 464. PAREM AUGA SURRA KUI ÜLE-
KOHTUGA ELADA — 1 var.

As (Kuusik).

Vrd. 463. Paremb auga surra kui häbige elada.

465. PAREMB AUGA VANAS SAADA
KUI MUREGA MULDA MINNA —
1 var.

Rõn (Andrei).

Vrd. 463. Paremb auga surra kui häbige elada.

466. PERVÕI AUDAKEI OM HÄRÄ-
SARVÕ PÜÜRDJA * — 2(5) var.

* pervei; Avdakei; püürdjä

Se.

467. AUGUSTI VANAKUU VÄLK VAL-
MISTAB VILLÄ — 1(2) var.

KJn (Kaur).

Vrd. uk: Pärtlepäeva aigu oli alati kuivavälgu-
line ilm, öeldi, et valmistab vilja (Krk).

468. EGA KEEGI ENESELLE AUKU EI
KAEVA — 1 var.

Äks (Blaubrik).

Vrd. 11835. Kes teisele auku kaevab, see ise
sisse langeb.

469. IGAL AUGUL OMA TOPP — 1 var.

Krj (Grepp).

Vrd. 472. Kuidas auk, nõnda pulk.

473. Suur auk, suur punn.

471. Kuidas auk, nõnda paik.

470. KATA ENNE VEIKE AUK KINNI,
KUI SUUREKS MEREKS LÄHEB —
1 var.

Hlj (Klaas).

471. KUIDA AUK, NÕNDA PAIK — 1 var.

Tor (Ostrov).

Vrd. 472. Kuidas auk, nõnda pulk.

473. Suur auk, suur punn.

469. Igal augul oma topp.

472. KUIDAS AUK, NÕNDA PULK — 5(6) var.

Aa₁. _____

Kär — 1(2) var.

a₂. Kuidas auk, nõnda ka pulk.

Mar (Hliemägi) — 1 var.

b. Kui mulgukest, nii pulgakest.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Kuon mulk iin, säl trump ž'ien.

Lei — 1 var.

C. Kudas pütt, nii kaas; kudas pulk, nii auk.

Kul — 1 var.

Vt. 13230 D.

Vrd. 473. Suur auk, suur punn.

471. Kuida auk, nõnda paik.

469. Igal augul oma topp.

473. SUUR AUK, SUUR PUNN — 1?(1) var.

?Vai (Masing).

Vrd. 472. Kuidas auk, nõnda pulk.

471. Kuida auk, nõnda paik.

469. Igal augul oma topp.

9393. Nagu pütti, nii punni.

474. VÄIKE AUK LASEB LAEVA PÕHJA — 2—5(8) var.

Aa. _____

Norm. 265; Kär (Sömer) — 1(2) var.

b. Veike auk laeva sees kisub peagi suure laeva põhja.

W. Norm. OL 135 — 1?(1) var.

B. Hoidke ennast veikeste väljaandmiste eest, ühe veikesse augu läbi saab üks suur laev ära uputud.

Laakm. Mr Kal. (1862) 39 — 1?(1) var.

C. Pisukesest august läbi tuleb vesi sisse, viimaks vaub suur laev põhja.

Körber KR I (1854) 32 — 1?(1) var.

D. Veike auk ajab ka laeva vett täis.*

* väike (Mickwitz)

Mickwitz Kal. (1892) 41 ja (1914) 39; Kos (Lepp) — 1(3) var.

475. AUSAT MEEST EI HAMMUSTA KEEGI* — 1—2(15) var.

* ausad; äi; kodad (VII)

Wied. 9, Kündja 31 (1883) 370, E 11, E² 46, Puus. KA V—VI (1939) 21, Norm. 251, Vih. VER 186, EKMS I 211 ja 221; ?VII (Koit).

Vrd. 14567. Öigöt miist ei putu kiäke.

476. AUS LAPS NUTAB AHJU PEAL, VÄRDIAS VÄRAVA TAGA — 2 kuni 4(52) var.

Aa. _____*

* pääl; vördjas (KAH, Laug. Vestr.)

* Helle 326, Hupel 104, Beitr. II 90, Poromenski EGr. 180/1, Wied. 9, Kündja nr. 31 (1883) 370, KAH EKAl 149, Laug. Vestr. 177 — 1(30) var.

*
Aus laps nuttab ahju peäl, wärdias wärrawa tagga, geringe Leute werden wenig geachtet. (Ein gechrt Kind weinet auf dem Ofen, ein Hur-Kind vorm Thorwege, hinter der Thür.)

b₁. Aus laps istub ahju pääl, vördjas nutab värava taga.*

* peal; vördias (Wied., Kündja)

Stein 9, Wied. 9, Kündja nr. 31 (1883) 370 — ?(9) var.

b₂. Aus laps istub ahju peal, vördjas nutab väravas.

Loorits VrP 66 — ?(2) var.

B. Aus laps ahju peal, kelm nutab värava taga.

EKMS I 221 — ?(1) var.

Ca. Aus laps ahju peal, halb nutab värava taga.

E 11, E² 24 ja 46 — ?(3) var.

b. Aus laps ahju peal, halb värava taga. Muuk-Mihkla III 27 — ?(1) var.

D. Abilaps nutab ahju pääle, vördias nutab värava pääle.

EKMS I 11 (< Gös. 257) — ?(1) var.

Ea. Nurga [laps nutab?] nurkas, abilaps nutab ahju pääle, vördias värava [pääle?].

Gös. 257 — 1 var.

Nurkas nurka
Abbilaps nuttab abbio pehle,
Werdias werrawa
Ein Huren kind ligger im Windel/
Ein Eheligs kind aufm Ofen/
Ein Ehebrechers kind für der Thür/

b. Nurgalaps nutab nurga peal, abilaps ahju peal, vördjas värava peal.

?Tt (D. H. Jürgenson) — 1?(1) var.

F. Nurgalaps nutab nurga peal, vördjas värava peal.

?Kei? (C. G. Flick) — 1?(1) var.

G. Perelaps magab ahju peal, vārdias vārava taga.

Lindf. (1853) 64 — ?(1) var.

H. Aus laps kargab kamris, aga vārdjas ulub ukse taga.

Tõn. RP² 31 — ?(1) var.

477. AUS MEEL KÄIB ÜLE KEIGE* — 1(4) var.

* kõige (trükistes)

Norm. 251, EKMS I 211 ja IV 872; Pst (Lensin).

Vrd. 14603. Õigus on ikka üle kõikide.

478. AUS MEES, AUS TEGU — 1 var.

Äks (Blaubrik).

479. AUS MEES KÕLBAB AMETISE, SITTA EI PANNA VEEPANGI JUURE — 1(2) var.

Trv (Pausk).

Vrd. kk: See mees kõlbab ametise (Rõu).

480. AUS MEES NÄHES, KELM KUULDES — 1?(21) var.

Stein 9, Wied. 9, Kündja nr. 31 (1883) 370, Vlg. Lisal. nr. 9 (1890) 71, E 11, E² 46, Norm. 253, EKMS I 224 ja IV 345; ?Tt (Kreutzw.).

Vrd. 483. Aus silma ees, kelm seljataga.

484. Aus ukseävel, heris vārava taga.

X 481. AUS NIMI ON KALLIM KUI KULD u. 15(29) var.

A_{1a1}. —

Jung 78, Reiman EK I 276, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 36; Val, Pst, Vil — 3(6) var.

a₂. Aus nimi kallim kui kuld.

E² 22; ?Tt (Eisen) — 1?(3) var.

b. Aus nimi om änāb kui kuld.

Krk — 1(2) var.

A_{2a}. Aus nimi om kallimb kui kuld ja hōbe. San — 1 var.

b. Aus nimi om parōmp ku hōpō ja kuld. Rāp — 1 var.

A₃. Kuld on kallis, aga aus nimi on veel kallim.

Plt (Luu) — 1(2) var.

Ba₁. Aus nime on enam kui suur rikkus. Vil (Pallu) — 1 var.

a₂. Aus nimi on enam väärt kui suur rikkus.

Pet. Ah 15 — ?(2) var.

a₃. Aus nimi on rohkem kui suur rikkus. Pet. Ah 40, Pet. ELA² 57 — ?(2) var.

b. Paremaus nimi kui suur rikkus. Vil — 1 var.

c. Aus nimi on rikkusest parem. Amb (Kleinmann) — 1 var.

Ca. Au on enam kui suur vara. Pet. Ah 14 — ?(1) var.

b. Au on kallim kui vara. ?Vān (Tammsoo) — ?(1) var.

Da. Aus nimi on enam kui raha. As (Kuusik) — 1 var.

b. Aus nimi enamb kui raha. TMr (Sill) — 1 var.

c. Au on rohkem väärt kui raha. ?Vān (Tammsoo) — ?(1) var.

d. Au om kallimb rahast. Plv (Tobre) — 1 var.

E. Aus nimi on enam ku tuhat rubla raha. Kod — 1 var.

Vrd. Õp. sõn. 22,1: Aus nimmi on kallim, kui suur rikkus, ja arm on parrem, kui hōbbe ja kuld. Korduvalt tsiteeritud trükistes, näit.: Masing ABD 19, ABD^r (1883) 21, ABD^r (1895) 28, Rätsep Koduk. 102, Kask-Vaigla-Veski III Võ 76 jm.

Vrd. Siir. 41,15: Katšu, et ja olled hea nimme al: sesst se jääb sulle ülemaks kui tuhat suurt kuld-warrandust.

Vrd. Körber VRMK 46: Aus nimmi on parrem kui ärrakullatud võ (prantsuse vs-de peatükis).

Vrd. 451. Au on enam kui hea põli.

446. Au om ināmb väärt ku sada vähkä.

9023. Puhās sūdā om rohkemp kui kott kulda.

14568. Õiglane meel ja puhtad käed om paremb kui kuld ja vara.

11057. Õige sōb[e]r kaalub rohkem kui kuld.

11980. Tervis on parem kui rikkus.

14602. Õigus on enam kui rikkus.

11680. Tarkus on enam kui rikkus.

482. AUS POEG KATAB OMA VANE-MATE HALVAD KOMBED KINNI — 1 var.

E. Poomi seletus: kui poeg ausasti elab, siis ei räägita tema vanematest halba.

Rap v. Mär.

483. AUS SILMA EES, KELM SELJATAGA — 1?(17) var.

Stein 9, Wied. 9, Kurrik SÕ 25, Kündja nr. 31 (1883) 370, E 11, E² 46, Norm. 253, EKMS IV 345; ?Tt (Kreutzw.).

Vrd. 480. Aus mees nähes, kelm kuuldes.
 484. Aus ukseävel, heris värava taga.
 7990. Oma viga selja taga, teise viga silma ees.

484. AUS UKSELÄVEL, HERIS VÄRAVA TAGA — 1?(13) var.

heris = kelm

Stein 9, Wied. 9, Kündja nr. 31 (1883) 370, Norm. 253, EKMS I 223, 224 ja IV 345; ?Ti (Kreutzw.).

Vrd. 483. Aus silma ees, kelm seljataga.
 480. Aus mees nähes, kelm kuuldes.

485. AUS VÖTMAS, KELM TAGASI ANDMAS — ? kuni 2(19) var.

a. _____
 Stein 9, Wied. 9, Kündja nr. 31 (1883) 370, Tõn. RP 215, E 11, E² 46, Kask-Vaigla-Veski I Ak 59, EKMS IV 439; ?Ti (Kreutzw.) — 1?(18) var.

b. Ausa miis, ku annat, kelm, ku tagasi otsit.
 ?Räp (Poolakess) — 1?(1) var.

Vrd. 947, eriti Cb: Hea mees tõutamas, kelm tagasi andmas.

486. ENNEMB AUS VANATÜTRIK KU VILETSA MEHE NAIN — 2 v. 3(3) var.

a. _____
 Lüg (Källo) — 1 v. 2(2) var.

b. Paremm vanatüdruk kui sita mehe naine.
 Kam (Saat) — 1 var. *

Vrd. 460. Param auga (vana)tüdruk kui häbige naene.

487. SENI OLED AUSA, KUI ON ANDA — 1 var.

Võn (Goldberg).

488. AUSTA HALLI JA ÄRA VALETA VANALE — 1(4) var.

Loorits Vrp 66, Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 116; Krj (Mägi).

Vrd. 807. Halli pead austa, kulupead kummarda.

489. AUSTA TÖÖD, SIIS TÖÖ AUSTAB SIND JÄLLE — 1(23) var.

a. Austa tööd, töö austab sind.*

* sindki (Muuk)

E 11, E² 46, Muuk I² 134, Puus. KA V—VI (1939) 21, Norm. 57, Vih. (1957) 109, Vih. VER 185, EKMS I 222 — ?(15) var.

b₁. Austa tööd, siis ta austab sind jälle.
 Jaa — 1(2) var.

b₂. _____
 Wied. 9, Kündja nr. 31 (1883) 370, Raud VMJ 216 — ?(5) var.

c. Ikka piad sa oma tööd austama, siis austab töö sind jälle.
 OM nr. 2 (1890) 87 — ?(1) var.

490. KES EI AUSTA ISANDAT, SEE EI TEENI EMANDAT — 1 var.

TMr (P. Berg).

491. KUI TAHAD, ET TÕISED SIND PIAVAD AUSTAMA, SIIS AUSTA ISE TÕISI — 1 var.

Kär (Jank).

492. AUSANAGA HUISKAB KAIGE ENÄMB SIE, KEL AU EI OLEKI — 1 var.

Kuu (R. Lilhein).

493. AUSÕNAL AUGUD SEES — 3 v. 4(4) var.

a. _____*

* sies (VMr)

VMr, Tln, ?Hls (õpil.) — 2 v. 3(3) var.

b. Ausõnal auk põhjas.

Vän (Karro) — 1 var.

494. AVALIK VAENLANE ON PAREM KUI SALA SÕB[E]R — 1 kuni 4(43) var.

a₁. _____
 Wied. 9, Kündja nr. 31 (1883) 370, E 11, Puus. Eü I 95 ja 125 — 1(8) var.

a₂. Avalik vaenlane on parem kui salalik sõber.

Nurmik I 65, Puus. KH III¹² 75, Huvit. V Lisa 14, Norm. 255, EKMS III 720 — ?(24) var.

a₃. Paremm avalik vaenlane kui sala sõber.
 E² 30 — ?(1) var.

a₄. Paremm avalik vaenlane kui salalik sõber.

Kask-Vaigla-Veski I Ak 30, Kask-Puusepp-Vaigla 54 — ?(2) var.

a₅. Paremm on avalik vaenlane kui salalik sõber.

?Har (Hanimägi) — 1?(1) var.

b. Avalik vaenlane on parem kui petelik sõber.

Tõn. Tln. Täht. (1887) 51 — ?(3) var.

- c. Parem on avalik vihamees kui salalik sõber.
?Koe (Schultz) — 1?(1) var.
- d. Otsekohene vaenlane on parem kui salalik sõber.
?Kõp (Ratas) — 1?(1) var.
- e. Salaline sõber on kardetavam kui avalik vaenlane.
?Kuu (õpil.) — ?(1) var.
- f. Avalik rõõvel on parem kui hää sõber.
?Rõn (õpil.) — ?(1) var.
- Vrd. 10110. Salaja vaenlast tuleb enam karta kui avalikku vihameest.
3269. Ennem karda rumalad sõbra kui tarka vaenlast.
13261. Vale sõber teeb ennem vaeva kui suur vaenlane.
495. Parem on avalik varas kui petis sulane.
8535. Ära pelgä ulli vainlast, pelgä tarka sõpra.

495. PAREM ON AVALIK VARAS KUI PETIS SULANE — 1?(1) var.

?Koe (Schultz).

Vrd. 494, eriti b: Avalik vaenlane on parem kui petelik sõber.

496. KUIDA EBU, NINDA ENTSU; KUIDA NÄGU, NINDA NÄRTSU — 1(3) var.

- a. _____
Hel (Tomp) — 1 var.
- b. Kuidas ebu, nõnda entsud; kuidas nägu, nõnda närtsud.*
* nartsud (EKMS)
Norm. 149, EKMS III 603 — ?(2) var.

497. KES EDASI EI LÄHE, LÄHEB TAGASI — ? kuni 3(25) var.

- Aa. _____
E² 85, Reiman EK I 276, Norm. 58; ?Trm (Särg) — 1?(10) var.
- b. Kes mitte edasi ei lähä, lähäb tagasi.
Gr. SKO II 68 — 1?(10) var.
- B. Kes ei püüa edasi, see vaarub ja kukub tagasi.
?Vil (Kala) — 1?(1) var.
- Ca. Kes laisklema jäeb, see langeb.
Tõn. RP 163 — ?(1) var.
- b. Kes seisma ja laisklema jäeb, langeb tagasi.
Tõn. Täht. (1909 aug.) — ?(3) var.

498. EDELATUUL PANEB ILMA NUTMA — 1 var.

Kuu (Kleesment).

Vrd. 1896. Idatuul ei jäta ikkemata.

499. EDEVALE HEA, MAIALE MAGUS — 24(25) var.

Aa₁. _____*

* edevalle (Hlj, JJn); hia (Hlj), hää (HMD v. Ris, Nis); maiale (Hlj, JJn, Rap v. Mär)

Hlj, VJg, VMr, Amb, JJn, Kos, Rap, Nis (õpil.), Ris v. HMD (Treumann), Rap v. Mär (Poom), Mär (Ojasson) — 13 var.

a₂. Edevale hea ja maiale magus.*

* maiale (Pee)

EKMS I 254; Pee, Kei, Rap v. Mär (Poom), Vig — 7(8) var.

b. Kõik on edevalle hea ja maiale magus.

Kuu — 1 var.

B. Kõik maiale magusad.

Wied. 74 — 1 var.

C. Mis edevalle hea, see maiale magus.

Aud — 1 var.

*

D. Ebelale hea, maiale magus.

Kad — 1 var.

Vrd. kk: See maiale magus, see pahale paras (Jõh).

Vrd. 6343. Maiale on kõik magusad, sealihad ja kanamunad.

1041. Hää süüja suust, makus mak'ja meelest.

500. EDEV ON TEISTE EES, SAAB KODO, EI SAA KOHEGI — 1 var.

Tt (C. E. Berg).

501. KES EDEV, SEE TEGEV* — 7(8) var.

* kis (Plt); sii (Plt, Kod)

Amb, Vil, SJn, Plt, Pal, Kod.

502. EDEVUS JA UHKUS KASVAVAD ÜHEST KANNUST — ? kuni 2(10) var.

A. _____*

* kannust (EKMS)

Gr. SKO II 97, EKMS I 254 — 1?(9) var.

B. Kõrkus ja uhkus kasvavad ühest puust.

EPost. nr. 20 (1886) 4 — 1?(1) var.

Vrd. 9806. Roppus ning uhkus kasvava üte juure pääl.

503. EERIKUPÄEVAL TULEVAD RUKKI-
PEAD VÄLJA — 2 var.

- a. _____
EKMS III 461 — 1 var.
b. Eerikupäeval ajab rukis päid.
Sim (Lippus) — 1 var.

504. EES ELUPÄEVAD, TAGA TANTSU-
PÄEVAD — 20(22) var.

- Aa₁. _____*
* tansu (Rap v. Mär)
Norm. 190, EKMS I 11; Kuu, Rap v. Mär (Poom), Vig (Priimets) — 3(5) var.
a₂. Ies elupäävad, taga tansupäävad.
Khn — 1 var.
a₃. Ien elupäevä, taka tantsupäevä.
Nõo — 1 var.
b. Ees on ikke elupäävad, taha jäävad tansupäävad.
Koe — 1 var.
c. Ees on elämä päiväd, taha jäävad tantsupäiväd.
J. Eskeni seletus: noore kohta, kes püüab viletsat elukorda vanemate süüks ajada.
Kuu — 1 var.
d. Ette tulad elopäevad, taha jäävad tantsupäevad.
Mih — 1 var.
e. Ees on sinul elupäevad, taga juba tantsupäevad.
Äks — 1 var.
Ba₁. Ees ikupäevad, taga tantsupäevad.
Saa — 1 var.
a₂. Iin ikupäevä, taga tantsupäevä.
Ran — 1 var.
b. Iin ikupäivä, takan sällä tantsupäivä.
Ote — 1 var.
c. Ees on nutupäevad, taga tantsupäevad.
Pär — 1 var.
Vt. 505 C.
C. Iih tulõva imätse päävä, takah tantsupäävä.
Vas — 1 var.
Da. Ees elupäevad, taga taari-leiva päevad.
Äks — 1 var.
b₁. Ees on elamise päävad, taga taari-leiva päävad.
Lai, Pal — 2 var.
b₂. Ees elamise päävad, taga taari-leeva päävad.
Pal — 1 var.

- b₃. Ees ikke elamise päävad, taga taari-leiva päävad.
Hlj — 1 var.
E. Ees on elamise päävad, taga taadi leiva päävad.
Jõe — 1 var.

505. IIN OMMA IKUPÄIVA, TAGA
LATSE LAULUPÄIVA — 5(9) var.

- A. _____
Nõo (Amberg) — 1 var.
B. Ees ilu ei lähe / ega rõõm pärri rühi, / ees käivad itkupäevad, / taga laste laulupäevad.*
* perra (E²)
E MVH 19, E² 85 — ?(4) var.
Ca₁. Ees ikupäevad, taga tantsupäevad.
Saa — 1 var.
a₂. Iin ikupäevä, taga tantsupäevä.
Ran — 1 var.
b. Iin ikupäivä, takan sällä tantsupäivä.
Ote — 1 var.
c. Ees on nutupäevad, taga tantsupäevad.
Pär — 1 var.
Vt. 504 B.
Vrd. rl «Kilgetsükkel»: Ette tulev ikupäeva, / taga jääve tantsupäeva (ERIA I:2 nr. 1044).

506. KES EES, SEE HERNEKOTT, KES
KESKEL, SEE KEEKOTT, KES
TAGA, SEE TANGUKOTT — 3 var.

- Aa. Kes ees, see hernekott, keskel see keekott, taga see tuhakott.
Lai (õpil.) — 1 var.
b. _____
Lai (õpil.) — 1 var.
B. Kes ees, see mees, kes keskel, see keekott, kes taga, see tatrakott.
Lai (õpil.) — 1 var.
Vt. 507 F.
Õtluse vs-line funktsioneerimine kaheldav.
Siinsed tekstid aastaist 1924 ja 1932.

507. KES EES, SEE MEES — u. 95(133)
var.

- A₁. _____*
* kis (Vig, Muh, KJn, Plt); ies (Jõh, Rak, Kuu, Muh, Plt, Trm), iess (Kuu), iis (Pst, KJn); sie (Jõh, Rak, Kuu, Muh, Plt, Trm), seo (Põl), sii (Pst); mies (Jõh, Rak, Kuu, Muh, Plt, Trm), miis (Vig, Pst)
E 33, E² 26, Nurmik II 147, Põld 56, Kmpm. EL II³ 189, Huvit. V Lisa 15, Muuk-Mihkla

I 23, Reiman EK I 276, EKMS III 665 ja IV 439; üleskirjutusi sporaadiliselt kogu eP alalt, hiliseid kirjakeelelähedasi tekste ka VII, Nõo (Sild); vanemaid (19 saj.) kirja-panekuid ainult VI, HJn, Plt — u. 50(89) var.

- A₂. Kes mees, see ees.
?Jõh (õpil.), ?Kei (Soom), ?Rõu (Pill) —
? kuni 3(3) var.
- B_{1a}. Kes ees, see mees, kes taga, see taarinaga.*
* ies; sie; mies (Jõe)
Jõe, Krj (Grepp) — 2 var.
- b. Kes ees, see mees, kes taga, see taara naga.
VNg (õpil.) — 1 var.
- B₂. Kes ees, see mees, kes keskel, see keiser, kes taga, see taarinaga.
Rak (õpil.), JMd (õpil.) — 3 var.
- B_{3a}. Kes ees, see mees, kes keskel, see kera, kes taga, see taarinaga.
L. Böckleri seletus: öeld. niisama omavahel selle j., kus keegi on (näit. kellestki teisest ees- v. tagapool).
Kad — 1 var.
- b. Kes ees, see mees, kes keskel, see kera sees, kes taga, see taarinaga.
VJg (õpil.) — 1 var.
- B₄. Kes ees, see mees, kes keskel, see kaunis, kes taga, see taarinaga.
Lai (õpil.) — 1 var.
- B₅. Kes ees, see mees, kes taga, see naga, kes keskel, see kesa.
Kaa — 1 var.
- C_{1a1}. Kes ees, see mees, kes keskel, see keiser, kes taga, see tataari naba.
Rak (õpil.) — 1 var.
- a₂. Kes ees, see mees, kes keskel, see keiser, kes taga, see tataarina naba.
Nrv, Plt, Tf (kõik õpil.) — 6 var.
- a₃. Kes ees, see mees, kes keskel, see keiser, kes taga, see tataariku naba.
R. Viidalepa (Pee) seletus: karjapoiste ütlus.
JJn (õpil.), Pee — 2 var.
- b. Kes ees, see mees, kes keskel, see keiser, kes taga, see taarinaba.
Nis (õpil.) — 1 var.
- c. Kes ees, see mees, kes keskel, see keiser, kes taga, see taara naba.
Amb — 1 var.
- d. Kes ees, see mees, kes keskel, see keiser, kes taga, see taadi naba.
JMd (õpil.) — 1 var.
- C₂. Kes ees, see mees, kes keskel, see kuningas, kes taga, see tataari naba.
Rak (õpil.) — 1 var.

C₃. Kes ees, see mees, kes keskel, see kera, kes taga, see tataari naba.
Lai (õpil.) — 1 var.

C₄. Kes ees, see mees, kes keskel, see taevas, kes taga, see jumal, kes kõigist, kõigist taga, see vana tataari naba.
Lai (õpil.) — 1 var.

D_{1a}. Kes ees, see mees, kes taga, see tattnina.*

* kis; lis; sil; milt (KJn)
KJn, Kod — 2 var.

b. Kes ees, see mees, kes taga, see tatikas.
Ann — 1 var.

D_{2a}. Kes ees, see mees, kes keskel, see keiser, kes taga, see tattnina.
Lai (õpil.), Kam (Relli) — 2 var.

b. Kes ees, see mees, kes keskel, see keiser, kes taga, see tatik.
Pal (õpil.), Lai (õpil.) — 2 var.

D₃. Kes ees, see mees, kes taga, see tatt, kes keskel, see kullakera.
Pal (õpil.) — 1 var.

D₄. Kes ees, see mees, kes taga — tattnina, kes keskel, see keekott.
Trt (õpil.) — 1 var.

E. Kes ees, see mees, kes taga, see taat, kes keskel, see kuningas.
VMr — 1 var.

F. Kes ees, see mees, kes keskel, see keekott, kes taga, see tatrakott.
Lai (õpil.) — 1 var.

Vt. 506 B.

G. Kes ees, see mees, kes taga, see talle saba, kes keskel, see kena oinas.
VMr (õpil.) — 1 var.

H. Kes ees, see mees, kes keskel, see on keiser, kes taga, see kana saba.
Vai? (õpil.) — 1 var.

I₁. Kes ees, see mees, kes taga, see vaga.
Urv (õpil.) — 1 var.

I₂. Kes ees, see mees, kes keskel, see kuningas, kes takka, see olgu vakka.
Jõe (õpil.) — 1 var.

J. Kes ees, see mees, kes keskel, see keiser, kes viimane, see hapupiimane.
Nis (õpil.) — 1 var.

2- ja (eriti) 3-osalistes vormelid (red. B—J) kuuluvad esmajoones lasterepertuaari, nende funktsioneerimine vs-dena on kaheldav (vrd. ka seletused B_{3a} ja C_{1a3} juures). Need red-d on esindatud eranditult hiliste üleskirjutustega (varaseimad 1922. a.), valdavalt kooliõpilaste omadega.

508. EES AEDA ON PARAM, KUT TAGA
VEDADA — 1 var.

Seletus: lapse sündimise puhul.
Emm (anon.).

509. EESLI HOIAB IKS OMA ESÄNDÄ
SEIME — 1 var.

Nõo (Keem).

Vrd. Jes. 1,3: Härg tunneb omma perremehhe,
ja ešel omma isfanda jõime. ...

510. KUI EESLI KÄSI HÄSTI KÄIB, SIIS
LÄHEB TA LIBEDA JÄÄ PEALE,
TANTSIB, KUKUB MAHA JA MUR-
RAB JALA — ?(6) var.

Aa. _____
Wied. 76, Kündja nr. 39 (1883) 466 — ?(4)
var.

b. Kui eesel läheb libeda peale tantsima,
siis kukub maha.

?Rak (Jürjev) — ?(1) var.

B. Kui lehmäl väga hea põli on, siis ta
lähäb kiila eatse peäle tantsima ja
murrab oma jala.

Sannumetoja I (1848) 193 — ?(1) var.

Vrd. kk: Nagu eesel jää pääl (Emm).

Vrd. 2488. Kui juhmi käsi hästi käib, siis läheb
ta katuse peale lusti jooksmas.

511. OLE EESLIGA NII KAUA RAHUL,
KUI HOBU VEEL KÄES EI OLE —
1?(1) var.

?Kaa (Töll).

512. EESTI LEHM JA EESTI INIME
ÕETSE TIGEDAD OLEMA — 1 var.

Kõp (Loorits).

513. EHA KOLLENDAB — KÜLMA
TULEB; METS SINAB — SULA
TULEB; TAEVAS MUSTAB PÕHJA
POOLT — ILM LÄHEB SULALE —
1 var.

VNg (H. Krickmann).

514. EHA PUNAB, HEA ILM; KOIT
PUNAB, KURI ILM — 2 var.

A. _____
Plt (Utsal) — 1 var.

B. Kui koit punetab, siis tuleb kuri ilm.
Äks (õpil.) — 1 var.

515. EHTED TÖSTVAD INIMEST* —
1?(8) var.

* tõstavad (trükised)

Stein 10, Wied. 22, Kündja nr. 22 (1883)
382; ?Tt (Kreutzw.).

516. PANE EHTED KÄNNU ÜMBER,
SIIS ON KA KÄND ILUS — 6 kuni
11(44) var.

Aa₁. Pane kännu ümber ehted, siis on känd
ilus.

* ehet (Gressel)

* Helle 350, Hupel 114, Poromenski EGr.
210, Beitr. XI 159, Gressel (1856) 54, Körber
VMRK 38, Körber Uus ABDr 10, Wied. 143,
Kündja nr. 48 (1883) 573, KAH EKAl 156,
EKMS III 862 — 1(16) var.

*
*Panne Kännu ümber ehtet, siis on Känd illus, daß
Gleid siert den Mann.*

a₂. _____
Tõs (Õövel) — 1 var.

a₃. Pane kannule ehted ümber, siis kand
ka illus.*

* kännule — känd (trükised)

Norm. 149, EKMS III 604; Hlj (Raid) —
1(3) var.

a₄. Pane kännule ehted ümber, känd on
kah illus.

?MMg (Nõu) — 1?(1) var.

a₅. Pane kännule ehet, siis on känd illus.
?Jür (Petroff) — 1?(1) var.

b. Pane kännu ümber ehet, siis on känd
[ka] uhke.

Kaa (Töll) — 1(2) var.

c. Pane kännule ehted ümber, siis on
känd kena.*

* käna (Stein; Tt)

Stein 51, Wied. 143, Kündja nr. 48 (1883)
573; ?Tt (Kreutzw.) — ?(5) var.

d. Vanale kannule pane ka ilusa rõiva
ümbrele, sõs näütäs kenä vällä.

?Räp (Poolakess) — 1?(1) var.

Ba. Pane kannule kaunid ümber, siis on ta
ilus.

* Helle 350 — 1(3) var.

*
Panne Kännule Kaunid ümber, siis on ta illus

b. Pane kännule kaunid ümber, siis ta on
ilus.

* Hupel 114, Poromenski EGr. 227, Wied. 143, Kündja nr. 48 (1883) 573, KAH EKAI 156 — ?(6) var.

*
pane kannale kannid ümber, siis on ilus

C. Pane kand katus, siis on kand kaunike.

* Gös. 403 — 1 var.

*
wenn man ein alte Grubbe betleider/ (st er auch schön
i.e. das Kleid stree den Wan pane kand katus
siis on kand kaunike.

Da₁. Tõrvaskandki um illos, ku ärr' ehita.
?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.

a₂. Tõrvaskandki on ilus, kui ära ehitad.*
* ehid (EKMS)

Norm. 149, EKMS III 605 — ?(2) var.

b. Ehita tõrvaskand ärr, um kah ilos.
?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.

517. KUS E HITUST, SEAL KA PURU —
1 v. 2(5) var.

a. _____
Wied. 90, Kündja nr. 42 (1883) 502 — 1(4) var.

b. Kus ehitust, seal ka laastu.
?Saa (J. Kangur) — 1?(1) var.

518. EI EHI MAI, SIIS LEINAVAD
MARET JA KADRI — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

519. KES ON TIHTI EHTINUD, ON
SAGEDASTI EHTIMATA — 1?(1) var.

?Pär (Kampmann).

520. ÄRA EHI ENNAST VÕÕRA SULGE-
DEGA — 3—5(5) var.

A₁a. _____
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Võõraste sulgedega ei maksa end
ehtida.

A. Källo seletus: «Tõise inimise riide-
tükiga ära uhkusta.»

Lüg — 1 var.

A₂. Ära kanna võõraid sulgi.
?Mar (Hilemägi) — 1?(1) var.

A₃. Ära ennast muide sulgiga ehtigu,
vaid omadega.
Võn — 1 var.

*

B. Mis lind see, kes ennast võõra sulge-
dega ehib.

?Trv (Johanson) — 1?(1) var.

Vrd. kk: Mis sa hinda võõrastõ sulgega ehit
(Räp).

521. EELÄ' MAKÖT', TÄÄMBÄ PURÖ —
1 var.

maköt' = meelitas

Se (Raud).

522. ÄLÄ EILIST PÄI ENAMB TAGA
LEINA — 3(4) var.

A. _____
ViR (Aug. Krikmann) — 1 var.

B. Ära nuta eilast päeva, oota homset.
Ann — 1(2) var.

C. Ära minev-aastast lume ega heilast
päeva änam taga otsi.
Pst — 1 var.

Vt. 6883 E.

Vrd. kk: Mis sa otsid, eilast päeva või mineva-
aastest lume? (Krk).

523. EI VÕI EINETA INIMENE ELADA
— ? kuni 2(12) var.

Aa. _____
Stein 13, Wied. 29, Kündja nr. 32 (1883)
382; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(7) var.

b. Eineta ei või elada.
E 16, E² 83 — ?(4) var.

B. Ei ükski ela saamata, ei ükski ela söö-
mata.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

Vt. 11310 B.

524. EIDE PÖLLE JA TAADI TASKU
JÄGU PIAB NOORIK IKKE SEL
PÄÄVAL VEEL KANGAST VALMIS
KUDUMA, KUI KANGAS ÜLESSE
PANDI, MUIDU SAAB TA ÖÖSEKS
SANDI JUURE MAGAMA — 6(7)
var.

A. _____
Hlj (Leetberg) — 1 var.

B. Esimisel päeval, kui kangas ülesse
aetakse, peab kuduja ämma põlle jägu
riiet kuduma; kes nii palju ei saa,

saab sandi juure ööseks magama pandud.

Hlj — 1 var.

*

C. Öhtuks ämma perse kinni katta.
J. Kala seletus: «Kangakudujale, kes hommikul telgedele seab, see peab öhtuks riide ümber riidepaku kuduma.»

Vil — 1 var.

D. Kui kangast sukka pannas, sis peap ämma perse kinni saama koetus sel päival, muidu pidavet kudaja tolles öös mustlase manu magama jääma.

Ote — 1 var.

E. Kui kuduja esimesel päeval ämma perset kinni ei jõudnud kudada, siis usuti, et kuduja ühe öö surnud kõrtsimehe kõrval saada magama.

Trv — 1 var.

F. Kes naesterahvas sel päeval, mil ta kangast kuduma hakkab, ämma perset kinni katta ei jõua, siis magab ta selle öö musta kirikhärra hõlmas.

J. Vaine seletus: must kirikhärra = vanapagan.

Trv — 1(2) var.

Vrd. kk: Ämma p-se kinni kaetu' (Hää).

Vrd. uk: Ku sa kangal ei saand päevaga ringi riiet ümmer paku, sis viiti sialaüta sii kuduja (Vil).

525. SEE ON EIT, KES LEIBA TEEB JA LAPSEL LAKSU P-SE LÖÖB — 1 var.

Jäm (Kuldsaar).

Vrd. kk: Ei ole naist, kes nalla teeb, ega last, kes laksu lööb (Saa).

526. EKS ON OLEKSI POOLVENDA, LÄKS UAKAUNAGA SOOME, SENNA TA KA JÄI — 1—2(4) var.

a. _____*

* sinna (trükised)

E 18, E² 43; Hlj (Pruhl) — 1(3) var.

b. Ehk on oleksi poolvenda, läks uakau-naga Soome, sinna ta jäi.

E MVH 72 — 1?(1) var.

Vrd. 7804. Oleks ja peaks on vennad.

527. AINULT SEE EI EKSI, KES MIDAGI EI TEE — 2 var.

a. _____

Saarl. Kal. (1907) lk-ta — 1 var.

b. Eksimata ainult see, kes iial midagi ei tee.

Pöi — 1 var.

528. EGA EKSIND LAMMAS TEED TEA, NIIKUI PEKSASAAND KOER VALU — 1?(1) var.

* ?VNg (Aug. Krikmann).

529. ESSIN LAPSED EI SAA NII PALJU PESSA — 1(2) var.

Hel (Wahlberg).

530. EKSIMINE ON INIMLIK — u. 10(39) var.

A₁. _____*

* inimeselik (Gr.).

Gr. SKÖ 69 ja 95, Muuk I 86, Muuk-Mihkla III 102, Kask-Vaigla-Veski III Vö 100, Kask-Vaigla-Veski LÖ² 25, Norm. 260, EKMS I 302; ?Pal (Karma) — ?(19) var. Kirjandusliku algupäraga (lad. Errare humanum est — Seneca), meile jõudnud tõenäoliselt saksa keele vahendusel.

A₂. Eksitus on inimlik.

Borm Uus ABDr 28, Kk ABDr (1887) 24 — ?(2) var.

B₁. Inimene on ju ekslik.

Kod — 1 var.

B₂. Inimene om ekslik hällist kuni hauani.

Krk — 1 var.

B_{3a}. Ükskid inimene pole ilma eksimata.

Vil (Koit) — 1 var.

b. Ükski ei ole eksimata.

Kmpm. KLr II⁶ 344 — ?(1) var.

c. Ükski ei ole ilma eksimata.

Pet. Ah 57 — ?(2) var.

Ca. Eksijad oleme kõik.

Krj — 1 var.

b. Kõik inimesed on eksijad.

Vil (Leoke) — 1 var.

D. Egamiis um eslik, naisterahvas n...lik.

Rõu (Gutves) — 1 var.

E. Eksimine on inimlik, andeksandmine jumalik.

Tõn. Täht. (1909 juun., 1910 veebr.), Tõn. RP 39; VNg, Tt (anon.) — 3(8) var. Kirjandusliku algupäraga (Pope), mõnevõrra koonunenud ka suulises traditsioonis.

F. Eksimine on inimlik, kuid siiski vahel saatuslik.

?Ote (õpil.) — ?(1) var.

Vrd. alb: Eksimine inimlik, / sellepärast andeks

anna. / Tahad olla õnnelik, / ära ilal viha kanna (Vän).

Vrd. Gr. SKÖ III 49 (saksa k.).

531. EKSITUS EI KÄI MÖÖDA KIVA, KÄNDA, VAID MÖÖDA INIMESI — 3(10) var.

- a. _____
Wied. 30, Kündja nr. 32 (1883) 383, E 18, E² 53 — 1(5) var.
- b. Eksitus käib mööda inimesi, mitte mööda kiva, kända.
Wied. 30, Kündja nr. 32 (1883) 383 — 1(2) var.
- c. Kas eksitused puid, kända mööda peaksid käima? Eks mitte mööda inimesi?
Wied. 48, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(3) var.

Vrd. kk: Lugemine läks tal veel üle klvide ja kändude (Trt).

Vrd. 17. Ega abi kännust ja kivist ei saa, vaid inimestest.
14723. Õnnetus käib inimesi mööda, mitte kivi ja kandu mööda.

532. EGA ELÄJÄL MIILT PÄÄN EI OLE — 1 v. 2(2) var.

A. _____
Nõo (Speek) — 1 var.

B. Loomal pole meeli peas.
?Pal (Karro) — 1(1) var.

Vrd. 4773. Ega kõtul miilt ei olõ, ku hindäl miilt ei olõ.
7496. Noorel ei ole meelt ega vanal aru.
14354. Ega võõral meelt ei ole.
621. Ema pistab rinna suhu, aga ei pista meelt päha.
9461. Rahal olõ õi miilt pääh.
7340. Ega naisevõtjal arru ei ole.
6487. Ei ole mehel meelt pääs, poisil pole poolt aru.
13040. Kus vaene vastuvõtja peaseb, kui andjal aru peas ei ole.

533. ELÄJÄ PUHKUS UM HALÕ'OB KU INEMISE PALVUS — 1 var.

Rõu (A. Jennes).

534. IGAÜKS ELLAI TUNNEB OMA LÕA ASEME — 1 var.

Rõu? (Siipsen).

535. EGAÜTS TAHT KAVVA ELÄDE, KIÄGI EI TAHA VANAS SAIA — 1 kuni 3(6) var.

- a₁. _____
Krl (P. ja J. Einerid) — 1 var.
- a₂. Igaüks tahab kaua elada, aga keegi ei taha vanaks saada.
Laakm. ER Kas. Kal. (1889) 7 — 1(2) var.
- a₃. Igaüks tahab kaua elada, kuid keegi ei taha vana olla.
?Trt (Suits) — ?(1) var.
- b. Ükski ei taha siin maa peäl vana ja hall olla, aga igamees tahab vanaks ja halliks saada.
Körber VRMK 53 — ?(1) var.
- c. Kulupää ja vana ei taha maa pääl kiäki olla, ent kõik tahtva vanas saia.
?Vas v. Se (Sandra) — 1(1) var.

536. ELA ISE, LASE TEINE KA ELADA — u. 45(60) var.

- A₁a₁. Ela ise, las tõine ka elada.
Krl (Allas) — 1(4) var.
- a₂. _____
Wied. 30, Kündja nr. 32 (1883) 383; JJn, Krl, Lai — kuni 4(6) var.
- a₃. Elä ise ning lasõ teene kua elädä.
Khn — 1 var.
- a₄. Ela ise ja lase teine ka elada.*
* koa (Põl)
Amb, Põl (Tustit), Sa (Veäster) — 3 var.
- b. Ela ise ja lase teine mees ka elada.
Krl? (Janushof) — 1 var.
- c₁. Ela ise, lase teised ka elada.
Rap v. Mär (Poom), VII, Põl — 3 var.
- c₂. Ela ise ja lase teised ka elada.*
* elä(dä) (Kuu); itse (Kuu); tõised (Ans), toised (Kuu)
Amb, Kuu, Ans, Põl (Tustit) — 4 var.
- c₃. Ela ise ja las tõised ka elavad.
Jõh — 1 var.
- d₁. Ela ise ja lase teist elada.
?Vor (õpil.), ?Hls (õpil.) — ?(2) var.
- d₂. Ela ise ja lase teist ka elada.*
* isi (Hää)
Saarl. nr. 4 (1900) 1; Rap v. Mär (Poom), Hää — 2 v. 3(3) var.
- d₃. Ela ikka ise ja lase teist ka elada.
Aud — 1 var.
- d₄. Ela ise, lase ka teist elada.
?Plt (Palm) — ?(1) var.
- d₅. Ela ise ja lase tõist elada.
Lüg — 1 var.
- e₁. Ela ise, lase teisi ka elada.*
* elä(dä); toisi (Kuu)
E 18, E² 83, EKMS I 307; Kuu, Jõe — 2(5) var.

- e₂. Ela ise ja lase teisi ka elada.*
 * elä- (Krk); esi (Krk), isi (Juu v. Vän, SJn); tōisi (Juu v. Vän, Krk)
 EKMS III 868; Tūr, Kuu (Vilbaste), ?Juu v. Vän (Virkus), ?Aud (õpil.), Krk, SJn — u. 5(7) var
- e₃. Ela ise ja lase ka teisi elada.*
 * teisa (VJg)
 VJg, Saa (Sōggel), Vil (Suurkask), Pal (Karma) — 4 var.
- f. Ela ise ja lase ka teisi inimesi elada.
 ?Hls (Sōggel) — ?(1) var.
- g. Ela ise, lase teisigi elada.
 Huvit. V Lisa 14 — ?(1) var.
- h. Ela ise ja lase tōisel ka elada.*
 * elä esi (Vön, Ote); lasō (Ote); tōōsel (Vön), tōsōl (Ote); kah (Trv); elädä (Ote), ellä (Vön)
 Trv, Trm, Vön, Kam, Ote — 5 var.
- i₁. Elä esi' ja lasō' tōistōl kah ellä'.
 Rāp — 1 var.
- i₂. Ela ise ja lase teistel ka elada.
 Pha (Kuusk), Trm (Sārg) — 2 var.
- i₃. Ela ise ja lase ka teistel elada.
 Trt (Piir) — 1 var.
- A₂. Ela ja anna teistele elada.
 Pōdder LVKGr. 98 — ?(1) var.
- B. Mōistlik mees elas esi ja lask ka tōisel ellä.
 Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- Vrd. 11857. Lased teistel elada, siis lastakse ka sind elada.

537. ELA RISTI VÕI PIKUTI, KUI VANAJUMAL TAHAB, KÜLL SIIS LÄBI SAAB — 1?(1) var.
 ?Saa (Sōggel).

538. ELA RÕOMSAST, SURED ÕNSAST — 1(2) var.
 * Arvellius II 20.

*
Ela rōõmsast: surred õnsast:

Vrd. 1885. Kes hästi tahab surra, peab hästi elama.

539. ELA SA KÜKAKIL VÕI KÄPAKIL, ELA KUI TAHES KEHVASTI OMA KODUS — OMA PÄÄVARJU ALL IKKA PAREM KUI TEISTE KÕRVAL — 1 var.
 Hää (Mäesalu).

540. ELA VAI SADA AASTAT, AGA IKKE PIAD SUREMA — 1?(1) var.

?Lüg (Källo).

Vrd. 15102. Ühekorra piab ikke surema.

541. ELAV EI OLE ILMA ASEMETA EGA SURNU ILMA HAUATA — 1?(1) var.

Pōdder LVKGr. 101.

542. ELETUVAH JOHUS KÕIKE, HÜVVÄ NII HALVA — 2 var.

A. _____
 Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Eluajas juhtub jodagi.
 Hlj (Leetberg) — 1 var.

Vrd. 11810, eriti Ae: Tegijal johtub jodagi.

543. ELÄD, SIS ILUSTAD; KU KASUD, SIS KAUNISTAD — 3 var.

A. _____
 Rõu — 1 var.

Ba. Eläs, sis ilostus; kasus, sis kabistus.
 Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Ku ma elä, sis ma ilostu; ku ma kasu, sis ma kabestu.
 Vö (Schmidt) — 1 var.

544. ELÄ EHK SURE, VADE ÄRÄ VINNU — 1 var.

Kuu (R. Lilhein).

545. ELÄ NII, KUDAS VÕIT, MITTE NII, KUDAS TAHAT — 2(3) var.

a. _____
 Kam (Siimus) — 1 var.

b. Elä nigu võit, mitte nigu tahat.
 Rõu (A. Jennes) — 1(2) var.

Vrd. 9672. Rikas elab nenda, kudas ta tahab, väene elab nenda, kudas ta saab.

546. ELÄ NÕNDA, KUDAS NÄIS — 1 var.

Trv (Käger).

547. ELÄ OMA ARUGA, AUSTUST PERI TÕÖGÄ — 1(3) var.

A. _____
 Kuu (Lindström) — 1 var.

Ba. Ela oma tarkusega.
 ?Vig (Pulst) — ?(1) var.

b. Ela oma mõistusega.
 ?Vig (Aasberg) — ?(1) var.

548. ELÄTIE ENNEMUINA, KUI SÜÜDI PAJUSTA URBI, SAADIK SIIS NÜÜD ELEDÄ, KUI SÜÜÄ RUGISTA LEIBÄ — 1 var.

Kuu (Hirrend).

Vrd. rl «Ennemuistne elu»: Elettie ennemuina, / kui süüdi sarappuu-urvad, [— — —] saadik siis nüüd ei eledä, / kui süüä rugista leibä (VK III nr. 772).

549. ELÄVÄLE OLÖ ÖI' VAJA HINGE SISSE PANDA' — 1 var.

Se (T. Linna).

550. KEEGI EI ELA TUULEST — 12 kuni 14(25) var.

- A_{1a}. Tuulest ei või elada.*

* ei saa (Kask-Vaigla-Veski)

E 85, E² 11, Kask-Vaigla-Veski III Vö 17 — ?(4) var.

- b₁. Tuulest ei või keegi elada.

Wied. 187, Kündja nr. 1 (1884) 10, Math. E Kal. (1890) lk-ta, Norm. 152 — 1?(4) var.

- b₂. Egas kiäge tuulest ei või eläde.

Hel — 1 var.

c₁.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- c₂. Ega keski tuulest ei ela.

Trm (Särg) — 1 var.

- c₃. Egä tuulöst elä kiegi.

Khn — 1 var.

- d. Tuule varal [ei] ela keegi.

Vän (Peterson) — 1 var.

- A₂. Ega inime tuulest elä.

Tür — 1 var.

- A₃. Ega sa tuulest ei elä.

Räp (Poolakess) — 1 var.

- A₄. Ega ma tuulest ela.

Sa? (Holzmayer) — 1 var.

- A₅. Kas ma elan tuulest.

Kuu — 1 var.

- B. Ega õhust elata.

KJn (Raidla) — 1 var.

- C₁. Äga tühjast tuulest ep ela taevaalune lind ka mette, veel vähem inimene.

?Pöi (Rand) — 1?(1) var.

- C₂. Inimene ei saa linnu moodi tuule peal elada.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

- D. Inimene ei ela tuulest ega ööbik laulust.

Norm. 152, EKMS IV 22; TMr (Viidebaum) — 1(5) var.

Vt. 14815 B.

Vrd. 12242. Tuule peal on küll vilets elada.

551. KES ELADES LAISK, SEE SURRES LAISK — 2 var.

A.

Tor — 1 var.

- B. Laisk on, laisaks jääb, laisa surma sureb.

Trt — 1 var.

Vrd. 552. Kes elades rikas, see koa surres rikas.

552. KES ELADES RIKAS, SEE KOA SURRES RIKAS — 1 var.

Pöi (Tustit).

Vrd. 551. Kes elades laisk, see surres laisk.

553. KES VEEL ELANUD EI OLE, SEE EI TEA KA ELUST MIDAGI — 1 var.

Saa (Söggel).

554. KUI ELAN, OSTAN HELMED, KUI KASVAN, KATAN KAEALA — 1 var.

MMg (Mägiste).

Vrd. rl «Pöisid põlgavad»: Kui ma elä, osta helme, / kui ma kasva, kata kaala! (ERIA III: 1 nr. 4583).

Vrd. 556. Kui eläme, siis helmed saame; kui sureme, siis kalmud saame.

555. KUI ELÄD, SIS ÖPID — 2 var.

A.

Hel (J. ja P. Elnerid) — 1 var.

- B. Kaua ela, palju õpi.

Hlj — 1 var.

Vrd. 14764. Ela õppimise tarvis ja õpi elamise tarvis.

556. KUI ELÄME, SIIS HELMED SAAME; KUI SUREME, SIIS KALMUD SAAME — 1 var.

Val (Treuberg).

Vrd. 554. Kui elan, ostan helmed, kui kasvan, katan kaela.

557. KU' OLÖ ÖSI ELÄVÄ' KALMÖ', SINNÄ ÖLÖ ÖSI PAL'LO MINEJIT — 1 var.

Se (M. Linna).

558. KÜLL ELAV PALAVA TUNNEB — 8(9) var.

a.

* külap (Jöh); elä' (Kuu); tundeb (Kuu)

G. Vilbergi seletus: «Küll häda õpetab.» Jöh, Iis, Hlj, Kuu — 6 var.

- b. Küll elav palavat tunneb.
E MVH 80; Rak — 1(2) var.
- c. Elav tunneb palavad.
Rak — 1 var.
559. KÜLL ELLEN ELAJID LEVVIS JA
KASVEN KARJA — 1(3) var.
Nõo (Tüklov).
560. MA PEAN NENDA ELAMA, KUI
MINU JÄRG NÄITAB — 1 kuni 2(7)
var.
- a. _____
Wied. 108, Kündja nr. 44 (1883) 524 — 1?(4)
var.
- b₁. Mina pean ninda olema, kuidas mo
järg näitab.
Tt (Vestr.) — 1 var.
- b₂. Mina pean nenda olema, kui mu järg
näitab.
Wied. 116, Kündja nr. 44 (1883) 524 — 1?(2)
var.
561. ME EI ELA SELLEKS, ET SÜÜA,
VAID SÖÖME SELLEKS, ET ELADA
— 1?(8) var.
- a₁. Meie ei ela mitte, et süüa, vaid sööme,
et elada.
Kmpm. KH 85 — 1?(1) var.
- a₂. Meie ei ela, et süüa, vaid sööme, et
elada.
Reiman KTr V 26, Jänes-Parlo 127 — 1?(2)
var.
- a₃. _____
Norm. 152; ?Rön (Berg) — 1?(2) var.
- b. Meie ei ela mitte söömiseks, meie
sööme elamiseks.
Kmpm. Kirjaseadm. 32 — 1?(1) var.
- c. Meie sööme, et elada; ei ela, et süüa.
Kask-Vaigla-Veski I Ak 79, Kask-Vaigla-
Veski Lõ² 74 — 1?(2) var.
- Vrd. Edasi Kal. (1914) 29: «Sokrates ütles, paha-
d inimesed elavad, et süüa ja juua, kuna tub-
lid inimesed söövad ja joovad, et elada.»
Sokratesele omistab selle fraasi ka G. Büch-
mann (lk. 263).
562. NINDA KAUA PIAB ELAMA KUI
SURM TULEB — 2 var.
- a. _____
Jõh (Mets) — 1 var.
- b. Nii kaua pead elama, kunne sa sured.
Phl (Mey) — 1 var.
- Vrd. 10722, näit. C: Ära enne sure, kui surm ei
tule.

563. NÜÜD ELAVAD KEIK VÕIMU-
SEGA MAA PEAL — 1 v. 2(15) var.

Aa. _____

* Helle 349, Hupel 113, Poromenski EGr.
208, Wied. 133, Kündja nr. 47 (1883) 561,
KAH EKAI 155 — 1?(9) var.

*

Nüüd elavad keik võimusega maa peal, nui hat
ein jeder Macht und Recht.

- b. Nüüd elavad kõik suure võimusega
maa pääl.

Stein 47, E 61, E² 14 — 1?(4) var.

- B. Võimusega maa pääl elatakse.*

* peal (Wied.)

Wied. ESSr 1393; Tt (Vestr.) — 1(2) var.

- ✕ 564. PAREM ELAV KOER KUI SURNUD
LÕVI* — 1 kuni 3(3) var.

* elus (Kuu)

?Kuu (Volberg), ?Tor (õpil.), ?Kam (Relli).
Kõik teisendid hillised.

Vrd. Kog. 9,4: ... sest ellus koer on parrem,
kui surnud loukoer.

Vrd. 565. Paremu on elav väeti laps kui surnud
kuningas.

565. PAREM ON ELAV VÄETI LAPS KUI
SURNUD KUNINGAS — 1?(6)

a. _____

Wied. 146, Kündja nr. 48 (1883) 573, EKMS
IV 670 — 1?(4) var.

- b. Paremu elav väeti laps kui surnud
kuningas.

E 66, E² 24 — 1?(2) var.

Vrd. 564. Paremu elus koer kui surnud lõvi.

566. TAHAT ELÄDÄ, VÖTA OPPUST —
1(2) var.

a. _____

Kam (Simos) — 1 var.

- b. Tahad elada, võta oppust.

Norm. 178 — 1?(1) var.

- ✕ 567. ÜKSKI EI ELA AINULT ENESELE
— 1?(11) var.

A₁a. _____

Gr. SKÖ II 97 — 1?(7) var.

- b. Ükski ei ela enesele.

Norm. 53 — 1?(1) var.

- A₂. Ega sa üksi ei ela endale, mõtle ka
teistele.

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

- B. Enesele üksi elada ei ole elu väärtki.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

C. Ainult see elab, kes mitte ükski enesele ei ela.

Edu Kal. (1906) 184 — ?(1) var.

Vrd. Rooma 14,7: Seft ükski meist ei ella isfeennefele, ja ükski ei surre isfeennefele. Otsese piiblitsitaadina ka näit. ER Kal. (1882 juuni, 1883 aug., 1884 apr. ja okt., 1886 veebr., 1891 juuli, 1892 aug., 1893 apr. ja sept.); Ristir. Püh. Kal. (1906 apr. ja sept., 1909 aug., 1914–1916 aug.); Risti R Kal. (1906, 1909, 1912–1914, 1916, 1917).

568. EGA ELUS HEAD ÕELDA, KUI HAUAS OLED, SIIS ÕELDAKSE — 1 var.

Pöi (Rand).

569. EKS ELU VAGUDE VAHEL OLE KÕIKE — 1 var.

Vil (Takk).

570. ELO ON ÜURIKENE; SURM ON ÄKILINE; KOHUS ON IGAVENE — 1?(11) var.

A₁a. _____

Valm. Täht. (1850) 8 — ?(1) var.

b. Elu üürikene, surm äkiline, kohus igavene.

Körber KR I 9, Körber Kirj. L II nr. 103; ?Rap v. Mär (Poom) — ?(6) var.

A₂. Paluge usklikud: elo on üürikene, surm äkiline, kohus igavene.

PPost. nr. 51 (1858) 391 — ?(1) var.

B. Elu on üürikene, kohus on igavene.

?Saa (Sitzka) — 1?(1) var. Ilmselt sekundaartraditsioon.

C. Elu üürik[e], surm äkil[i]ne.

?Vil (Leoke) — ?(1) var.

D. Elu on igavene, surm silmapilkline.

?Vil (Leoke) — ?(1) var.

Vrd. 577. Elu on lühike, viha ära pea.

571. ELU EI TOHI ENNE ÕNNELIKUKS KIITA KUI LÖPUL — 3 v. 4(18) var.

A. _____*

* lõpeb (Wied., Kündja)

Stein 14, Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383; Tt (Kreutzw.) — 1(7) var.

B₁a. Ükski ei ole enne surma õnnelikuks kiita.

Gr. SKO II 40 — 1?(9) var.

b. Enne surma ei ole keegi õnnelikuks kiita.

Kaa (Töll) — 1 var.

B₂. Ära kiida kedagi õnnelikuks enne ta surmatundi.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vrd. Kmpm. KH 78: Soolon kinnitas, ühtegi inimest ei võidavat enne surma õnnelikuks kiita.

572. ELU ELETÄS ÖNNÖ PERRÄ, SUÜK SÜVVÄS SAAGI PERRÄ — 1 var.

Urv (Jeret).

Vrd. 9993. Kuda suak, nõnna söök.

573. ELU HEA, KUI TEISED EI TEA — 1 var.

VNg (H. Krickmann).

574. ELU MITMEL ÕPETAJAKS, SURM PAHA LÕPETAJAKS — 1 var.

Kuu (Einstruck).

Vrd. 586. Küllap elu õpetab.

575. ELU OM ILUS, RAASIK VALUS — 2 var.

a. _____

Krk (Sarv) — 1 var.

b. Elu on ilus, kuid valus.

Prn (Maasik) — 1 var.

Hiline.

576. ELU OM LÜHIKE NIGU UNI — 1 var.

Ran (A. Tamm).

Vrd. 577. Elu on lühike, viha ära pea.

2096. Eks see inimese elo ole lühike ja sitane ku lapse särk.

577. ELU ON LÜHIKE, VIHA ÄRA PEA — 1 var.

Rap (H. Ploompuu).

Vrd. 576. Elu om lühike nigu uni.

570, näit. B: elu on üürikene, surm äkiline.

578. ELU ON SÖNNIKUVEDU JUMALA KESAPÖLLULE — 4 var.

a. _____

JJn (R. Viidebaum) — 1 var.

b. Elu on sõnnikuvedu jumala põllule.

Tür — 1 var.

c. Elu põle muud midagi kui suur sõnnikuvedu vana jumala kesaväälal.

VLg — 1 var.

d. Elu on kui sõnnikuvedu jumala kesale.

Hää — 1 var.

579. ELU PEAB ELAMA, USSI PEAB
TAPMA — 3 var.

- a. _____
VNg (õpil.), Vru (E. Lliv) — 2 var.
b. Elu peab olema, ussi peab tapma.
Krj — 1 var.

Vrd. 7619. Kes nõelussi ära materdab, saab üheksa pattu andeks, kes materdamata jätab, seisab üheksa öödpäeva jumala viha all.
12171. Tuli piab tuas olõma, panõ või peäl põlõma.

580. ELUST SAAB INIMENE HÕLPSA-
MINE LÄBI KUI KOOLIST — 2 v.
3(3) var.

- A. _____
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
Ba. Rumal saab elust hõlpsamini läbi kui koolist.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
b. Elust saab rumal paremini läbi kui koolist.
Adamson Kal. (1906) 9 — 1?(1) var.

581. ELUST SURMA PISUT SAMMU —
1?(8) var.

Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383, E 18, E² 83, EKMS I 319 ja III 951.

582. ELU ÕPETAB, AGA ELU ÕPETUS
ON KIBE-KIBE — 1 var.

Põi (Rand).

Vrd. 2000. Küll ilm õpetab.
1979. Ilm õpetab valusalt.
586. Küllap elu õpetab.

583. KES ELUST EI ÕPI, SEDA ÕPETAB
ILM — 1 var.

Pil (Bock).

Vrd. 2000. Küll ilm õpetab.
586. Küllap elu õpetab.

584. KOS ELU, SÄÄL HÄDA — 2 var.

- a. _____
Nõo (J. A.) — 1 var.
b. Elo ole ei kohki hädäldä.
Vas v. Še (Sandra) — 1 var.

585. KUDA ELU, NÕNDA OTS — 3 v.
4(16) var.

- A. _____
* kuidas (Kündja), kuidas (Uus As Kal., Krj); nenda (Wied., Kündja; Krj)

Stein 32, Wied. 75, Kündja nr. 38 (1883) 455, Uus As Kal. (1903) 13; ?Krj (Grepp), Tt (Kreutzw.) — 1 v. 2(13) var.

B. Kuidas elu, nenda surm.*

* kuidas; nõnda

Krj — 2(3) var.

586. KÜLLAP ELU ÕPETAB — 7—10(16)
var.

- a. _____
* külap (Wied., Kündja), küll (Jõh, Kuu, Vän, Vil); obetab (Kuu)
Wied. 97, Kündja nr. 43 (1883) 513, E² 83, Kask-Vaigla-Veski III Võ 13, EKMS I 319; Jõh, Kuu, Vän, ?Vil (Nigul), Trm — 7 v. 8(14) var.

- b. Elu õpetab elama.
Einer Lüh. EKÖ 63, Einer EKÖ⁴ 60; ?Vil (Leoke) — kuni 2(2) var.

Vrd. 2000. Küll ilm õpetab.

582. Elu õpetab, aga elu õpetus on kibe-kibe.

574. Elu mitmel õpetajaks, surm paha lõpetajaks.

583. Kes elust ei õpi, seda õpetab ilm.

587. KÜLL ELU ISE NÄITAB — 1 var.
Trv (Johanson).

588. MI ELO OM NIGU' HUMMOKUNÕ
KASTÕ' — 1 var.

Se (Rohtla).

✕ 589. MO ELUL ON ÜKS MÄÄR — 1(3)
var.

- a. _____
* Gös. 484, KAH EKAI 87 — 1(2) var.

*
*Mein Leben hat ein Ziel/
mo Ellul on ük mehr (õg)*

- b. Elul on määr.
KAH EKAI 89 — ?(1) var. Gösekeni teksti tõlge.

590. NII KUI ELU, NII OM EHTE; NII
KUI RÕOM, NII OM RÕIVA — 12
var.

Aa₁. _____
Nõo (Speek) — 1 var.

- a₂. Nigu elu, nii ehet; nigu rõõmu, nii rõivast.
Ote — 1 var.

- b. Nigu mu ellu, nii mu ehtid; nigu mu rōõmu, nii mu rōivid.
Urv — 1 var.
- c. Kui elu, nii ehte; kui rōõmu, nii rōiva.
Kan — 1 var.
- B. Nigu ellu, ehtid, nii rōõmu ja rōivid; nigu pilli, nii tandsu.
Ote — 1 var.
- C. Nagu ilma, nii ehtit; nagu rōõmu, nii rōivit.
Ote — 1 var.
- D. Nigu elu, nii ehte; nigu rōõm, nii rōnga.
TMr — 1 var.
- E. Kudas esi, ninda ehe; kudas rōõm, ninda rōõvas.
Hel — 1 var.
- Vt. 2260 B.
- F. Nigu lindu, nii laulu; nigu rōõmu, nii rōivast; nigu ellu, nii ehtet.
Ote — 1 var.
- Vt. 5909 O.
- G. Nii kui elu, nii olgu ehte.
Kam — 1 var.
- H. Nigu esi, nii asi; nigu elo, nii ehe; nigu rōõm, nii rōiva.
Plv — 1 var.
- Vt. 2255 C.
- I. Nigu ilu, nii ehte, nigu rōõm, nii rōiva.
Kam — 1 var.

591. ELUAEA KOGUTUD, SILMAPILGUL PILLATUD — 2(4) var.

- A. _____
SJn (Kapp) — 1(2) var.
- B. Ühel tunnil tuisatud, silmapilgul pillatud.
SJn (Kapp) — 1(2) var.
- Vrd. rl «Ei puudu veimi, vaid raha»: Eit teinud eluajada, / tütar teinud poole põlve — / ühel tunnil tuisatasse, / raasukesel raisatasse, / silmapilgul pillutasse (ERIA III:2 nr. 6155).

592. ELUAEG ON KOOLIAEG — 1?(1) var.

- ?Vil (Leoke).
Vrd. 2138, eriti G: Eluaeg ela, eluaeg õpi.

593. SAA AI ELOIGA SUUDANDEH AR ELETÜS — 1 var.

- Vas v. Se (Sandra).

594. ELUKOOL ON LAI; KES SELLE LÄBI TEEB, SAAB TARGAKS — 1 var.

- Vil (Kala).

595. KÜLL ELUKORD SAAB NÄITMA — 1(11) var.

- a. _____*

* näitama (KAH)

* Helle 341, Hupel 110, Poromenski EGr. 199, KAH EKAI 153 — 1(6) var.

*
Küllelo-kord saab näitma, wenn er sein eigen Herr einmal wird, so wird man sehen wie's geht.

- b. Küll elukord saab üles näitama.

Stein 35, Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514 — ?(5) var.

596. ELUSMAJAS PIAB NAINA JA HOBUNE ILUS OLEMA, SIS ON ELU HÄÄ — 1 var.

Hää (Mäesalu).

597. ELURASKUSEST SAAB ELUTARKUST — 1?(1) var.

?Rap (Uustalu).

598. ELUSAD SURETADA EHK KOOLJAD KOSUTADA ON VÕIMATA — 1 var.

Hlj (Pruhl).

Vrd. 600. Parem elusat suretada kui kooljat kosutada.

599. MIDÄ ELOS, TULEB TAGASI, MIDÄ MULDA PANDUD, EI TULE — 1?(1) var.

?Lüg (Källo).

Vrd. 6691. Tuleb mees meretagune, ei touse turvaalune.

600. PAREM ELUSAT SURETADA KUI KOOLJAT KOSUTADA — 1(2) var.

Amb (Hintzenberg, Tannentahl).

Vrd. 598. Elusad suretada ehk kooljad kosutada on võimata.

11260. Parem sõõnu sõõta kui koolu kosutada.

601. EGA EMA VITS LAPSELE LIIGA EI TEE — 1?(32) var.

Aa1.

Stein 9, Wied. 17, Kurrik SÖ 25, Kündja

- nr. 32 (1883) 381; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(16) var.
- a₂. Ega ema vits lapsele liiga tee.
E 13, E² 23, Raud VMj 216 — ?(7) var.
- a₃. Ega ema vits tee lapsele liiga.
Huvit. V Lisa 14 — ?(2) var.
- b₁. Ega ema vits vigaseks löö.
E MVH 70 — ?(3) var.
- b₂. Ei ema vits löö vigaseks.
Norm. 169, EKMS II 437 — ?(2) var.
- B. Ei ema vits tee lapsele liiga, sest emast ei ole heldemat sõpra.
Tõn. RP 45 — ?(2) var.
602. EGA IMÄ LAST ENNE IKKU EI VÖTA — 5 var.
- A_{1a}. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b. Mis hädä imäl latsest võtta, ku ta viil ei ike.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- A₂. Kes vaikist last üska' võtt.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- B. Kui laps ei nuta, ei tea ema teda suitutada.
Han — 1 var.
- C. Ikja lats võetas üska, ikmada mitte.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
603. EMA ARMASTUS KÄIB KEIGEST ÜLE — 2(4) var.
- A. _____*
* kõigest (Norm.)
Norm. 170; Rak (Jürjev) — 1(3) var.
- B. Vesine iks veliste arm, sõkline sõsarite arm, aga ema arm om üle kõige.
Ote — 1 var.
- Vt. 13995 B.
- Vrd. 605. Ema armastus on keige suurem.
604. EMA ARMASTUS OM MEEST MAGUSAMB — 1?(1) var.
- ?Vas v. Se (Sandra).
- Vrd. mst: 'Magus kui mesi, tūmem kui padi?' 'ema süli' (Jür). Mis on magusam kui mesi? 'uni' (Kad).
605. EMA ARMASTUS ON KEIGE SUUREM — 2 var.
- A. _____
Jöh (Paurmann) — 1 var.
- B. Kes om viil kõvemb ilma pääl kui ema arm.
Ote — 1 var.
- Vrd. 603. Ema armastus käib keigest üle.

606. EMA ARM ON IGAKS AJAKS — 2(18) var.
- Aa. _____
Meelej. nr. 7 (1885) 29, Sak. Lisa nr. 17/18 (1889) 139, Linda nr. 34 (1896) 518 — 1(6) var.
- b. Ema arm igaks ajaks.
E² 46, EKMS I 323 — ?(2) var.
- Ba. Velle arm vesine, sõsare arm sõkline, isa arm erapooletu, ema arm aga igavene.
Plv (Tamm) — 1(2) var.
- b. Venna arm vesine, sõsara arm sõkline, isa arm erapooletu, ema arm igavene.
E MVH 10, E 93, E² 27 — ?(6) var.
- Vt. 13995 D.
- C. Venna arm vesine, sõsara arm sõkline, isa arm eluea, ema arm igavene.
Reiman EK I 276 — ?(1) var.
- Vt. 13995 E.
- D. Venna arm verine, sõsara arm sõkline, isa arm erapooletu, ema arm on igavene.
Kask-Vaigla-Veski Lõ² 22 — ?(1) var.
- Vt. 13995 F.
607. EMA EDEVUS OLİ TÜTRE TAKISTUS — ? kuni 2(19) var.
- a. _____
Stein 14, Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383, Tõn. RP 339; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(7) var.
- b. Ema edevus, tütre takistus.
E 18, E² 23, Põld 7, EKMS I 323 ja II 99 — ?(8) var.
- c. Eide edevus oli tütre takistus.
Stein 14, Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(4) var.
608. EMA EI SÜNNI VAKKA EGA VARNA — 1(4) var.
- Norm. 172, EKMS I 323; SJn (Kapp).
609. EMA HELLITAB, ISA KARISTAB LAST — 1?(17) var.
- a. _____
Stein 14, Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(9) var.
- b. Ema hellitab, isa karistab.
E 18, E² 23, Huvit. V Lisa 14, EKMS I 323, I 1057 ja II 437 — ?(8) var.
610. EMA KASVATAB KÜLL TÛTART, EI KASVATA POEGA — 1?(14) var.
- a₁. _____
Stein 15, Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(11) var.

- a₂. Ema kasvatab küll tütarlast, ei kasvata poega.
EKMS I 1057 — ?(1) var.
- b. Ema karistab küll tütarlast, aga ei kasvata poega.
E 18, E² 23 — ?(2) var.
611. EMA KORJAB LAPSE TAGAND, ISA PILLAB LAIALI — 1 var.
Kad (Dania).
612. EMA KÖTT SAA SELLEST KAH TÄIS, KUI TA TIID, ET LAITS OM SÜVVÄ SAANU — 1 var.
Ote (Kukrus).
613. EMA LÖÖB KUI LÕNGAKERAGA, AGA ISA LÖÖB KUI RAUDHAAM-REGA — 1 var.
Tür (Viidebaum).
614. EMA MEES EI OLE IGAKORD LAPSE ISA — 1?(7) var.
- a. _____
Stein 15, Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(6) var.
- b. Ema mees ei ole ikka lapse isa.
E² 23 — ?(1) var.
- Vrd. 7274. Naine saab mehe, aga lapsed ei saa isä.
615. EMA NISA IKS LATSE SUUN — 1 var.
Ote (Nugin).
- Vrd. 621, eriti A: Ema pistab küll nisa lapse suhu, aga ei pista meelt pähä.
616. EMA NISA LÕPEB, ISA NISA HAKKAB — 2(3) var.
- a. _____
G. Klemmeri seletused: «1) Laps, keda ema väga kaua imetab; 2) Laps, kes väga noorelt piipu (paberossi) hakkab suitsetama;» J. Neublau seletus: «Poisikesel piip suus.» Amb — 2 var.
- b. Ema nisa lõpeb, isa nisa algab.
EKMS III 931 — ?(1) var.
617. EMA ON TUNTAV, ISAD TEADMATA — 1?(10) var.
- a. _____
?Tt (Kreutzw.) — 1?(1) var.
- b. Ema on tuntav, isa teadmata.*
* täadmata (Stein)

- Stein 15, Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383 — ?(7) var.
- c. Ema tuntud, isa tundmata.
E² — ?(2) var.
618. EMA, PEA TANU PEAS, KUNI ELAD LASTE SEAS — 1 var.
Äks (Blaubrik).
- Vrd. 2200. Isa, pea kübar peas, kunni elad laste seas.
5468. Kul sa elad laste seas, hoia ohjad oma käes.
619. EMA PIIM KOSUTAB, VÕÖRAS PIIM KAHANDAB — 1?(13) var.
- a. _____*
* võera (Tõn. RP)
Stein 15, Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383, Tõn. RP 375, E 18, E² 23, EKMS I 1057 ja III 120; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(12) var.
- b. Oma ema piim kosutab, võõra piim kahandab.
Norm. 171 — ?(1) var.
620. EMA PILLI JÄRELE TANTSIB PERE 2(12) var.
- Aa. _____
Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383 — 1(4) var.
- b. Ema pilli tantsib pere.
E 18, E² 23, Huvit. V Lisa 14, EKMS I 323 ja III 120 — ?(7) var.
- B. Lapsed tantsivad ema pilli.
Jõe — 1 var.
- Vrd. 8838. Kes pilli hüüdma paneb, muud kui ema.
5457. Ei või laste pilli tantsida.
8837. Ega iga pilli järele saa tantsida.
621. EMA PISTAB RINNA SUHU, AGA EI PISTA MEELT PÄHA — u. 95(186) var.
- A₁a₁. Ema pistab küll nisa lapse suhu, aga ei pista meelt pähä.
Stein 15; Tt (Kreutzw.) — 1(5) var.
- a₂. Ema pistab küll nisa lapse suhu, aga meelt ei pista pähä.
Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383 — ?(3) var.
- a₃. Emä pistab nisa suhu, meelt ei pista pähä.
Krk — 1 var.
- a₄. Ema pistab lapsele nisa suhu, aga mitte meelt pähä.
?Sa (R. Kallas) — 1?(1) var.

a₅. Ema pistab küll nisa suhu, aga mitte meelt pähä.

Krj (Allas) — 1(3) var.

b₁. Ema pistab küll nisa lapse suhu, ei pane meelt pähä.*

* pähä (KAH)

* Helle 331, Hupel 105, Willmann 3, Porominski EGr. 186, Körber VRMK 36, KAH EKAI 150 — 1(20) var.

*

Emma pistab küll nisa lapse suhu, ei pane meelt pähä (pehä) die Mutter gibt dem Kinde die Milch, aber nicht den Verstand (steckt zwar die Brust in's Kindes Mund, sie legt nicht das Ingenium in den Kopf.)

b₂. Ema pistab küll nisa lapse suhu, aga meelt ei pane pähä.

Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383 — ?(3) var.

b₃. Emä pistab nisa suuvvõ, aga miilt ei panõ pähä.*

* suhu

Kam — 2 var.

c₁. Ema paneb lapsele nisa suhu, aga ei pane mielt pähe.

Muh — 1 var.

c₂. Imä pand nisa suuhtõ, a miilt panõ õi päähä.

Se (Tammeorg) — 1 var.

c₃. Ema paneb küll latsele nisa suhu, ega meelt ei saa panna kiägi.

Võn — 1 var.

c₄. Imä pand nisa suuhõ, a miilt saa ai päähä panda.

Rõu — 1 var.

c₅. Nisa panõ ar' suuhõ, a meelt saa ai päähä panda.

Se — 1 var.

c₆. Nisa pant ar' suuhõ, a miilt saa ai panda'.

Se — 1 var.

c₇. Nisa pant ar' latsõlõ suuhõ, a' miilt jovva ai päähä panda.

Se — 1 var.

d₁. Ema pistab lapsel küll nisa suhu, aga ep anna meelt mitte.

* Gös. 303, KAH EKAI 86 ja 88 — 1(3) var.

*

Die Mutter gebe den Kindern die Milch/ Aber den Sinn nicht/ Emma pistab lapsel küll nissa suhu/ aggas ep annab meelt mitte.

d₂. Ema pistab küll nisa lapse suhu, aga ep anna meelt mitte.

* Gös. 383 — 1 var.

*

Die Mutter giebet den Kindern zwar die Milch, aber Sinne und Vernunft nicht/

Emma pistab küll nissa lapse suhu/ aggas ep annab meelt mitte.

e. Ema annab lapsele nisa suhu, aga ega ta meelt pähe pane.

HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.

A_{2a}. Latsel pistets küll nisa suhu, ega ken-nigi ei saa mõistust päha pista.

Krk — 1 var.

b. Ema annab lapsele nisa suue, aga ei anna mõistust pähä.

Tor — 1 var.

A₃. Ema pistab nisa suhu, aga ei pane aru pähä.

Tt (anon.) — 1 var.

A₄. Emä and küll latsõlõ nisa suuvõ, a mutsu pähä panda ei saa.

J. Siimuse seletus: muts — mõistus, aru, tarkus

Kam — 1 var.

B_{1a1}. Ema pistab rinna suhu, aga meelt ei pista pähe.*

* pähä (Krk), päha (Meelej.)

Meelej. nr. 22 (1885) 117, Raud VMj 216; Kuu, Krk — 4(18) var.

a₂.

* pähe (Kmpm.; Plt)

Kmpm. KH 48; Pst, Plt — 2(6) var.

a₃. Ema pistab rinna suhu, ei pista meelt pähä.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

a₄. Ema pistab küll rinna lapse suhu, aga meelt ei pista pähä.

Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383 — ?(2) var.

a₅. Ema pistab küll rinna suhu, aga meelt ei pista pähe.

Vil — 1 var.

a₆. Emä pist küll rinna suhu, aga ei pista meelt pähä.

Trv — 1 var.

a₇. Ema pistab rinna latse suhu, ei pista miilt pähä.

Trv — 1 var.

a₈. Ema pistab lapsele rinna suhu, aga ei pista meelt pähe.

Tür — 1 var.

a₉. Pistad küll rinna suhu, aga meelt ei pista pähe.

Hää — 1 var.

a₁₀. Ema pistab küll rinna lapsele suhu, aga meelt ei saa päha pista.

- ?Saa (Sõggel) — 1?(1) var.
- a₁₁. Emä pist küll latsel rinna suhu, aga miilt ei saa pähä pistä.
Krk — 1 var.
- a₁₂. Emä pist küll latsele rinna suhu, ega ta miilt pähä i saa pistä.
Hel — 1 var.
- a₁₃. Ema pistab latsele rinna suhu, aga ei saa meelt päha pista.
Trv (Tinn) — 1 var.
- a₁₄. Ema pistab lapsele rinna suhu, aga meelt ei saa pähe pista.
Hel — 1 var.
- a₁₅. Emä pist küll latsel rinna suhu, aga mehel ei saa mitti miilt pähä pistä.
Krk — 1 var.
- a₁₆. Ema pistab küll lapsele rinna suhu, aga mehele ei saa meelt päha.
?Saa (Sõggel) — 1?(1) var.
- a₁₇. Ema pistab lapsel rinna suhu, aga ei või mitte meelt päha pista.
TMr — 1 var.
- a₁₈. Ema pistab küll rinna otsa lapsele suhu, aga ei või mitte meelt pähe pista.
Hel (Wahlberg) — 1 var.
- a₁₉. Ema pistab rinna suhu, meelt ei või pähe pista.
Nrv — 1 var.
- a₂₀. Ema saab küll pista lapsele rinna suhu, aga ei saa pista meelt pähe.
Tõn. Täht. (1909 apr.) — 2(2) var.
- a₂₁. Ema pistab lapsele rinna suhu, aga mitte miilt pähä.*
* meelt; pähe (EKMS)
EKMS I 1057 ja III 120; Ksi — 1(3) var.
- a₂₂. Ema pistab küll rinna suhu, aga ei mitte meelt päha.
Vig (Väli) — 1(2) var.
- a₂₃. Naene pistab latsele rinna suhu, aga mitte meelt pähä.
Trv (Liller) — 1 var.
- b₁. Ema pistab küll rinna lapse suhu, aga meelt ei pane pähä.
Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383 — 2(2) var.
- b₂. Ema pistab küll rinna lapsele suhu, aga ei pane miilt päha.
Vil (Leoke) — 1(2) var.
- b₃. Ema pistab küll lapsele rinna suhu, aga ei pane meelt päha.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- b₄. Ema pistab lapsele rinna suhu, aga ei pane meelt pähe.*
* pähä (E)
E 18, E² 23, Kask-Vaigla-Veski I Ak 77;
Pal — 1(10) var.
- b₅. Ema pistab rinna suhu, aga ei pane meelt pähe.
Huvit. V Lisa 14 — 2(1) var.
- b₆. Ema pistab rinna suhu, aga meelt ei pane pähe.
Vig — 1 var.
- b₇. Emä pistab rinna suhu, ei emä pane mielt pähä.
Vig — 1 var.
- b₈. Ema pistab lapsele rinna suhu, aga ei sua mielt pähe panna.
Trm — 1 var.
- b₉. Ema pistab küll rinna otsa lapsele suhu, aga ei või mitte meelt päha panna.
Hel (Wahlberg) — 1(3) var.
- b₁₀. Ema saab küll pista lapsele rinna suhu, aga ei saa panna meelt pähe.
Tõn. RP 47 — 2(1) var.
- c₁. Ema paneb küll lapsele rinna suhu, aga ei pane meelt pähe.
Norm. 169, EKMS II 437 — 2(3) var.
- c₂. Emä panep latsel rinna suhu egä pane meelt päha.
Krk (Kivisäk) — 1(2) var.
- c₃. Rinna pand kül' imä latsölö suhō, panō õi miilt pähä.
Rõu — 1 var.
- c₄. Emä panep rinna küll latsele suuvve, aga egas ta miilt pähä panna saa.
Kam — 1 var.
- c₅. Ema pand küll latsele rinna suuhe, ent pääha ei saa meelt panda.
Vas v. Se (Sandra) — 1(5) var.
- c₆. Emä pand küll rinna suvve, ega emä miilt päha panna ei saa.
Krl — 1 var.
- c₇. Ima pand rinna suhte, [a]ga miilt ei saa panda pähä.
Vas — 1 var.
- c₈. Ema paneb rinda suhu, aga miilt ei saa panda.
Võn — 1 var.
- c₉. Ema paneb lapsele rinna suhu, aga ei või meelt pähe panna.
Plt — 1 var.
- c₁₀. Ema paneb küll rinna lapse suue, aga mitte meelt päha.
Vän — 1 var.
- d₁. Ema annab küll lapsele rinna suhu, aga ei pane meelt pähä.
Kod. Kal. (1881) lisa 107 — 2(5) var.
- d₂. Ema annab lapsele küll rinna suhu, aga ei pane meelt mitte pähä.
PJg — 1 var.
- d₃. Ema annab lapsele küll rinna suhu, aga ei pane mielt päha.
SJn — 1 var.

- d₄. Ema annab küll rinna suhu, aga ei pane meelt päha.
PJg — 1 var.
- d₅. Emä annab lapsele rinna suhu, aga mielt ei pane pähä.
Lüg (Källo) — 1 var.
- d₆. Ema annab rinna suhu, aga meelt ei pane pähe.
Kad — 1 var.
- d₇. Ema annab rinna suhu, aga ei pane meelt pähe.
VMr — 1 var.
- d₈. Lats tuleb ilma, ema annab rinna suhu, aga ei pane meelt pähä.
Puh — 1 var.
- d₉. Emä and küll latsele rinna suuve, ega miilt ei saa pähä panna.
Ote — 1 var.
- d₁₀. Ema and lapsele rinna suhu, aga meelt ei saa ta päha panna.
Trv v. Vil (Kala) — 1 var.
- d₁₁. Ema annab rinna suhu, aga ega ta mielt pähe saa panna.
Hlj — 1 var.
- d₁₂. Ema annab lapsele rinna suhu, aga meelt ei või ta pähe panda.
Plv (Tamm) — 1 var.
- d₁₃. Ema and latsele rinna suuve, ent ei või miilt pähä panda.
San — 1 var.
- d₁₄. Ema annab rinna suhu, aga meelt ei või ta mitte päha panna.
Tt (C. G. Fick) — 1 var.
- e₁. Ema and latsele rinna, miilt ta latsele pähä ei anna.
Ote — 1 var.
- e₂. Ema annab rinna suhu, aga ei anna meelt pähä.
?Elva? (Eisen) — 1?(1) var.
- e₃. Ema annab küll rinna suhu, aga meelt ei saa anda.
Kul — 1 var.
- e₄. Ema annab küll lapsele rinna suhu, aga mitte meelt pähä.
Pär — 1 var.
- e₅. Ema annab lapsele rinna suhu, aga mitte meelt pähe.
Plv (Tamm) — 1 var.
- f. Emä suskab rinna suhu, aga miild ei suska pähä.
Ran — 1 var.
- B_{2a1}. Ema pistab rinna suhu, ei pista mõistust pähe.
Rap v. Mär (Poom) — 3 var.
- a₂. Imä pist küll latsölö rinna suuhhõ, a mõistust ei saa imä pistä pähä.
Rõu — 1 var.

- a₃. Ema pistab küll rinna suhu, aga mitte mõistust pähe.
Plv — 1 var.
- b₁. Ema paneb lapsele küll rinna suhu, aga ei pane mõistust pähe.
Hlj — 1 var.
- b₂. Ema paneb küll rinna suhu, aga mõistust ei pane pähe.
?Juu v. Vän (Virkus) — 1?(1) var.
- b₃. Ema paneb lapsele oma rinna suhu, aga mõistust lapsele ta pähe panna ei saa.
Plt (Luu) — 1 var.
- b₄. Ema paneb rinna suhu, aga ei saa mõistust pähe panna.
Hel — 1 var.
- b₅. Ema paneb lapsele rinna suhu, aga ei või mõistust pähe panna.
Plt — 1 var.
- c. Ema paneb latsele rinna suhu, aga ega ta mõistust saa ühes anda.
Nõo — 1 var.
- d. Ema annab lapsele rinna suhu, aga mõistust pähe talle ei saa panna.
Jür (Luu) — 1 var.
- e. Ema annab küll rinna suhu, aga mitte mõistust pähe.
VNg (Volde), TMr (anon.) — 2(3) var.
- B₃. Ema annab lapsel rinna suhu, aga ei pane meelt ega mõistust päha.
?SJn (Adelson) — 1?(2) var.
- B₄. Emä and küll latsölö rinna suvvõ, a mutsu pähä panda ei saa.
muts = mõistus, aru, tarkus (J. Siimuse seletus)
Kam — 1 var.
- Vrd. kk: Ema pani soole küll nisa suhu, aga kes soole muistust otsa paneb (Rid).
- Vrd. 5550. Latsele panet rinna suuhte, mis sa mehele saat tetä.
532. Ega eläjäl miilt pään ei ole.
615. Ema nisa iks latse suun.
622. EMA SUREB, ISA SÖGENEB — u.
20(32) var.
- A_{1a}.
Rkv, Amb, JJn, Kuu, Lai, Pal — 6(8) var.
- b. Kui ema sureb, isa sõgeneb.
Wled. 76, Kündja nr. 39 (1883) 466, EKMS I 323 — 1(5) var.
- c. Ema suri, isa sõgenes.
Hlj — 1 var.
- d. Ema sureb, isa läeb sõgedaks.
Hlj — 1 var.
- A_{2a1}. Ema kooles, esa sõgenes.*
* kooles (Norm.; Nõo); isa (Norm.); sõgeneb (Norm.; Nõo)
Norm. 171; Nõo, Ote — 2(3) var.

- a₂. Imä kooles, esä sõgenes.
Se — 1 var.
- a₃. Imä koolõs, a esä sõgõnõs.
Se — 1 var.
- b. Ku' imä koolõs, sis esä sõgõnõs.
M. Linna seletus: «Esä näe ei, mis latsilõ vaja, hoit võõraimä poolõ.»
Se — 2 var.
- A₃. Kui ema sureb, siis isa sõgeneb ja lapsed lähvad laiali.
Rak — 1 var.
- A₄. Koolõs imä, esä pümenes.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- A₅. Ema sureb, isa põgeneb.
E² 23 — ?(1) var.
- *
- B₁. Kui isa sureb, siis ema sõgeneb.
Trm — 1 var.
- B₂. Kui esa sureb, siis ema kõduneb.*
* isa (trükised)
E 42, E² 23, Norm. 193; Hel v. Vön (J. Aniko) — 1(6) var.
623. EMA SÜDA ON IKKA NÖRGEM
KUI ISAL — 1(7) var.
- a. _____
Wied. 32, Kündja nr. 32 (1883) 383, Norm. 170 — 1(4) var.
- b. Ema süda on ikka pehmem kui isal.
Kurrik SÖ 25 — ?(3) var.
624. EMA TOIMETAS ENNE KOITU,
TÜTAR MAGAS KESKHOMMIKUNI
— 1?(14) var.
- a. _____
Stein 15, Wied. 32, Kündja nr. 32 (1883) 383; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(8) var.
- b. Ema toimetab enne koitu, tütar magab keskhommikuni.
E 18, E² 23, EKMS I 323 — ?(6) var.
625. EMA TÖUTUS NAGU VIHALEHT,
ISA TÖUTUS NAGU KIVIMÜÜR* —
1(2) var.
* töötus (EKMS)
EKMS III 120; JJn (Oberg).
626. EMA VANA, TÜTAR NOOR, IHU
ILU MUNAKOOR — 8(9) var.
- A_{1a}. _____
* nuor, -kuor (Lüg); tüdär (Pst)
Körber KR I (1854) 8, Körber USkÖr I 10/11;
Lüg, Hel, Pst — 3 kuni 4(5) var.
- b. Ema vana, tütar noor, ihu ilus munakoor.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- A₂. Ihu ilu munakoor, ema vana, tütar noor.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- B. Ihu ilu munakoor.
Vil (Leoke), Urv — 2 var.
Võib-olla tervikuna Körberist lähtunud sekundaartraditsioon. Käsikirjatekstid, v. a. Leoke, aastaist 1923—1965.
Vrd. 628. Ema väga vana, tütar liig noor.
627. EMA VITS ON VILLANE, VÕÖRA
VITS ON VERINE — 1?(1) var.
Kask-Vaigla-Veski LÖ² 24.
628. EMA VÄGA VANA, TÜTAR LIIG
NOOR* — 1?(10) var.
* liiga (E²)
Stein 15, Wied. 32, Kündja nr. 32 (1883) 383, E MVH 73, E 18, E² 23; ?Tt (Kreutzw.).
Vrd. 626. Ema vana, tütar noor, ihu ilu munakoor.
629. EMAL ÜKS SÖÖMAVAHE, LAPSEL
KÜMME SÖÖMAVAHET — 2(4) var.
- A. _____
Norm. 168, EKMS II 437; Rap v. Mär (Poom) — 1(3) var.
- B. Emal on üks ainuke, lapsel üheksa söömaaega.
Vil (Leoke) — 1 var.
630. EMÄ AND TÜKI, ÜTLES: «TÜHI!»
VÕÖRAS AND RAASU, ÜTLES:
«RASSE!» — 3(4) var.
- A. _____
Norm. 172; Ote (Grossschmidt) — 1(2) var.
- B. Võerasema, võllaskaela, and ta pala, ütles: «Palju!»; oma ema, emakene, and ta tüki, ütles: «Tühja!»
Vil (Kala) — 1 var.
- C. And pala, ütles: «Pal'lu!», and tühja, ütles: «Tüki!»
S. Tanningu seletus: võõrasema kohta.
Krk — 1 var.
- Vrd. rl «Tules magamine»: Võõras enne, võine kurja, / annab pala, ütleb pal'lu, / annab tühja, ütleb tüki (VK IV lt. 411); vt. ka ERIA II:2 nr. 3442.
631. EMÄ ARM TÖMBAP MEREPOHJAST
VÄLLÄ — 1 kuni 4(17) var.
- A_{1a}. _____
Kam (Tamm) — 1 var.
- b₁. Emä armastus tõmbap merepõhjast välla.
?Ote (Speek) — 1?(1) var.

- b₂. Ema armastus tõmbab merepõhjast välja.
Niggol VKÖR⁵ 75 — ?(9) var. Vene vs tõlge.
- A₂. Ema palve toob sind merepõhjast välja.
Meelej. nr. 7 (1885) 29, Linda nr. 34 (1896) 518 — ?(2) var. Vene vs tõlge.
- B. Ema arm võib lapse ka kajupõhjast välja tõmmata.*
* kaevu-; välja (Norm.)
Norm. 170; ?Vän (Tammsoo) — 1?(3) var.
- C. Ema toob lapse juuksekarva otsas põrgu põhjast välja.
?Saa (Sõggel) — 1?(1) var.
632. EMÄ HELLI LAPSELE, LAPS VALI VANEMALLE — 1 var.
Kuu (Esken).
633. EMÄ HELLITÄP TUDÄRT, TUDÄR SÜTSITAP SÖÄT — 2(4) var.
a. _____*
* helliteb; tüdar; sütsiteb (Pst)
Trv, Pst — 2 var.
b. Ema hellitab tüdär, tütar sütsitab südant.
E MVH 8, Norm. 173 — ?(2) var.
634. EMÄ IKK IÄ PÄÄLE, VÕÖRAS RÕHK RÕUGU PÄÄLE — 5 var.
A. _____
J. Tammemäe seletus: «Ema vaatab vana-duse pääle, võöras ainult «kondi» pääle.»
Ote v. San — 1 var.
B. Uma ikk iä pääle, võöras kaes kasu pääle.
Plv (Tobre) — 1 var.
Ca. Uma ima kaes iä pääle, võöras vahis tükü pääle.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
b. Võöras kaes tükü pääle, uma imä iä pääle.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
D. Võöras kaes kihä pääle, uma imä iä pääle.
Rõu — 1 var.
635. EMÄ LASTELE LADUSA, LAPSED EMÄLE LADUSAMAD — 1 var.
Kuu (Hirrend).
636. EMÄLT MAIDSA MAKUS PALA, NAISELT PEÄ PEENÜ HAMEH — 1 var.
Plv (Hurt).

637. EMÄLE OM LASTE LEIB KÖRGEN — 2 var.
A. _____
San (Pedajas) — 1 var.
B. Laste leib kõrgel aasal.
Jõh — 1 var.
Vrd. kk: Leib on kõrgel laudil (Lai).
Vrd. 5536. Laste laud on kõrge.
14360. Kõrges on võöral laudil leib, veel kõrgemale tõstetakse.
638. EMÄ PÕLVE NAAL KASUS LATS INNEMBI KU ESÄ SALVE NAAL — 11(21) var.
Aa₁. _____
Rõu (Pallits) — 1 var.
a₂. Ema põlve najal kasvab laps enne-mini kui isa salve najal.
Norm. 170, EKMS I 654 — ?(3) var.
b. Ennem kasvas lats ema põlvi nõjal kui esa salve nõjal.
Kan — 1 var.
c. Paremb emä põlve nõal kui esä salve nõal.
Vas v. Se (Sandra) — 1(4) var.
d. Parem vaesellapsel ema põlve najal kui isa viljasalve najal.
Trv — 1 var.
e. Lats om süünüp imä põlvi nõal kui esä salvõ nõal.
Se — 1 var.
f. Imä põlvõ nõal saa lats inemba süünüs ku esä salvõ nõal.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
g. Ema toidab lapse põlve nõal, ent isa ei jõua salvegi nõal.
Vru (R. Kallas) v. Tt (anon.) — 1(3) var.
h. Ema põlve nõjal saap laits süvvä, aga isa salve nõjal näep ta nälgä.
Rõn — 1(3) var.
Ba. Lats koolõs innembä esä salvõ ku imä põlvõ nõalõ.
Urv — 1 var.
b. Esä teräsalvõ manu kooles lats är, imä tühä põlvi manu ei koolõ.
Rõu — 1 var.
c. Esä kooletv teräsalvi man(u) latse är ja emä kasvatev põlvi najal latse üles.
E. Pässil seletus: vaeselapse kohta.
San — 1 var.
639. EMÄ VIIÄS VÄRJIST VÄLLÄ, ARM JUUSK AIDAPITI TAKAN — 3—4(5) var.
Aa. _____
Räp (Viidebaum) — 1 var.

- b. Kui ema viias väravasta, arm see astub aeda mööda.
Trv v. Vil (Kala) — 1 var.
- B. Ema viidi teeda mööda, armud läksid aeda mööda.
Norm. 170; ?Mus (Kaasik), Hlj — 1—2(3) var.
- Vrd. rl «Ema arm»: Emä viiti mul värista, / armu asti üle aia (Pst).
640. ENNE VÕTA EMAST MUDEL, KUI SA NÄITAD TÛTREL PUDELT — 2(3) var.
- A. _____
SJn (Linde) — 1(2) var.
- B. Näitke emal pudelit ja võtke tütrest mudelit.
Plv — 1 var.
641. ESTEKS EMA HELL, PÄRÄST KULÄ KELL — 1 var.
Vig (Priimets).
642. ILMA EMATA — ARMUTA, ILMA RINNATA — RÕOMUTA — 1(3) var.
Vas v. Se (Sandra).
643. ILMA EMATA TALL SAAB IKKA TEISTE KÄEST PUKSIDA — 1 var.
Ris v. HMd (Treumann).
644. ILMA EMÄTA MEHITSE OMMA HUKKALÄNNÜ LATSE — 1 var.
Se (Treijal).
645. IMÄ AND HIRMU, AND KAH ARMU, VÕÖRAS RÄNKÄ KUURMAT KANDA — 1?(1) var.
?Rõu (Ruga).
646. IMÄ KASVATAS HULGA LATSI ÄR', AGA HULGA LATSI OMA IMÄGA PÜSTÜ HÄDÄH — 1 var.
Räp (Sulengo).
- Vrd. 14973. Üks isa toidab üheksa last, aga üheksa last ei jõua üht isa toita.
14844. Üheksa last mahuvad ühe ema põue, aga üks ema ei mahu üheksa lapse õue.
647. INNE KS USU UI IMÄ OHTO JA KANDJA KAIHHO, KO EIS' IMÄST SAAT — 2(9) var.
- A. _____
Se (Pino) — 1 var.

B. Inne usu ui immä, ku esi saad imäst.
Se (Relli, Oinas) — 1(8) var.

Vrd. 12948. Inne usu ui vanna, kui esi lääd vanast.

648. KOONI JIMÄ, SEENI JELO — 1(3) var.

- a. _____
Lut (Sang) — 1 var.
- b. Kuni ema, seni elu.
Norm. 170 — ?(2) var.

X 649. KUIDAS EMA, NÕNDA TÛTAR — 40(59) var.

- Aa₁. _____*
* kuida (Sa, Hls), kudas (Trv), kuda (VMr, Kär, Kod, Äks); nõnna (Muh, Kod, Äks), nenda (Kär, Sa); tüdar (Muh) Hlj, VMr, Vor, Kär, Muh, Sa (Veäster), Hls, Trv, Vil, Kod, Äks — 12 var.
- a₂. Kuidas ema, nõnda tütred.
E² 22 — ?(1) var.
- a₃. Kui immä, nii tütärt.
Rõu — 1 var.
- a₄. Kui imä, nii timä tütär.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b₁. Kuidas ema ees, nõnda tütar taga.*
* kuida (Lüg, Saa), kudas (Plv); emä (Lüg); ninda (Lüg)
EKMS I 1058; Lüg, Põi, Saa, Vil, Plv — 6(7) var.
- b₂. Kuidas ema ees, nõnda tütar järel.*
* kuda (Pai), kudas (Hää), kuida (Saa); nõnna (Pai); tüdar (Hää)
Pai, Vän, Hää, Saa, Hel — 5(6) var.
- b₃. Kudas emä ees, na tütar takajärel.
Vig — 1 var.
- b₄. Kuidas ema ees, nii tütar tagant-järele.
Hls — 1 var.
- b₅. Kuis imä iih, nii tütar takah.
Räp — 1 var.
- b₆. Nigu ema iin, nii tütar takan.*
* imä (Ote); tütar (Võn, Ote)
Võn, Ote — 3 var.
- c. Ema ees, tütar taga.
Vän — 1 var.
- d₁. Ema käis eel, tütar kõndis kannul.*
* ees (Stein)
Stein 15, Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383; Tt (Kreutzw.) — 1(7) var.
- d₂. Ema käib eel, tütar kõnnib kannul.
E 18, Meos Vaatl. III—IV 141 — ?(8) var.
- e. Ema ees, tütar kannul.
E² 22 — ?(1) var.

Ba₁. Kudas emä ehen, nōnda om laits perän.

Krk — 1 var.

a₂. Kuidas ema ihen, nōnda laits jären.

Trv — 1 var.

b₁. Kuidas ema ees, nōnda lapsed taga.

Vil — 1 var.

b₂. Nigu imä iih, nii latse takah.

Plv — 1 var.

c. Kuidas ema, nōnda laps.

Plt — 1 var.

C. Kudas isa, nenda poeg; kudas ema, nenda tütar.*

* kuidas (Norm.); nōnda (Norm.; Rei)

Norm. 175; Rei, Emm — 2(3) var.

Vt. 2208 C.

Vrd. Hesek. 16,14: Otfekui emma, nenda on ka temma tüttar.

Vrd. 651. Ku imä iin uurikulla, sōs tütar takan tuurikulla.

650. KUI EMAL KUUS LAST ÜMMER, SAAB TA VEEL ÜHE KÄEGA LEIBA MURDA — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

Vrd. 5005. Ühe käega võis ainult lapsega naine leiba murda.

651. KU IMÄ IIN UURIKULLA, SÕS TÛTAR TAKAN TUURIKULLA — 1 var.

Rõu (Ruga).

Vrd. 649. Kuidas ema, nōnda tütar.

652. OLGU SEE EMA ÕLG VÕI AGANAS, TA IKKI EMA — 2 var.

a. Hää (Mäesalu) — 1 var.

b. Olgu see ema õlg või aganas, aga emaarm ikki emaarm.

Hää — 1 var.

Vrd. rl «Ennem oma õlgine ema»: Ennem on oma õlgine ema, / aganane haudujane (ERIA II: 2 nr. 3453).

Vrd. 14630. Olgu õlgine ehk aganane, kui aga oma on.

653. PEA MEELES EMA MEEL JA EMA-KEEL — 1?(1) var.

?Kre (Rüitel).

Vrd. 12914. Kes unestab emäkiele, sie unestab emä.

654. SEDA HÕLPSEP EMÄKIRIKUL, MIDÄ ROHKEP KABELIT OM — 1 var.

Krk (Hünersonid).

655. EMAMESILASED TORKAVAD KÕIGE VALUSAMINE* — 1?(6) var.

* valusamini (E, EKMS)

Wied. 31, Kündja nr. 32 (1883) 383, E 18, EKMS II 1111; ?Vil (Leoke).

656. EGA' KÕIK OLÕ' IMÄDSE PÄÄVÄ', MÕNI OM ESÄNE KAH — 1 var.

V. Raua seletus: «Õeldakse halbade ja heade päevade vahelduse kohta».

Se.

657. EMANE KASS IKKA POJAD TOIDAB — 1(3) var.

J. Sõsteri seletus: «Ennem toidab ema lapsed üksi kui isa.»

Norm. 170; Kad.

Vrd. 3393. Kes kass roidab, sii oma poja toidab.

658. EMANE PERE JA LEHMINNE KARI EI SAADA KASU — 1(7) var.

Norm. 97, EKMS II 474 ja 475; Pha? (anon.).

Vrd. 6706. Mehine pere ja härine kari võtavad jumala käest vägisi.

659. EMIS OL'L ÕTELNÕ: «KU MUL UMA NAHA LAIUNE LAPP MAAD PALLAS OM, SIS MA TOIDA ENDA JA UMA' PÕRSA' ÄRÄ» — 3 var.

A. Urv (Novek) — 1 var.

B. Emis luband seitsme pörssaga aia ja hange vahele minna, kui hobuse piherdamise ase pidand nōnna lumest puhas olema.

Juu (Viidebaum) — 1 var.

C. Puasumuarjapääväl antasse sigade võti kätte; vanas üelnu siga: «Kui hobese naha suurune tükk paljas' muad one, siis võin mina oma seitsme pojaga ärä elädä.»

MMg — 1 var.

Vt. 6237 N.

Vrd. 1342. Hobune on lubanud siis varsaga välja minna, kui ju nahalaiune lapp paljast on.

660. EMMISEL ON KÜMME POEGA, KÕEGEST SAAVAD SEAD — KUBJAL ÜKSAENUS, SELLESTKI SAA KUBJAST — 1 var.

Vän (Peterson).

661. IMMIS TIID UMA ELÄMISE, ORIK
UMA OLEMISE — 2 var.

- a. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b. Imis tiid õks uma elo, orik uma olõ-
mise.
Se — 1 var.

662. KUIDA EMIS, NÖNDA PÖRSAD —
1? kuni 2(14) var.

- a. _____*
* kuda (Stein)
Stein 32; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(7) var.
- b. Kuida emis, nenda pörsas.*
* kuidas (Kündja)
Wied. 85, Kündja nr. 41 (1883) 490 — ?(4)
var.
- c. Kuidas emis ees, nii pörsad taga.
Norm. 175; ?Trt (Eisen) — 1?(3) var.
- Vrd. kk: Emä emmis, puig pörsas oleme (Krk).

663. KÜLEP IMMIS ÕKS PAHRU AR
LÖKATAS — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

664. VANAST ÜTELNU ÜTS VANA
EMMISSIGA PEREMEHELE, KES
TEDÄ TAPMA HAKANU, ET: «LAS
MU SEITSE AASTAT SIGINEDA,
SIS ÄRGE ENÄMP VÄIST TUPPE
PISTÄ» — 1 var.

TMr (Mägi).

665. MIDA ENAM, SEDA PAREM —
u. 15(16) var.

- A_{1a1}. _____
KAH Täiel. VKÖr 115; Ans, Tt (Schmidt) —
2 v. 3(4) var.
- a₂. Midä inämb, sedä paremb.
Rõu — 1 var.
- b. Mida enam, seda ka parem.
Urv — 1 var.
- c. Seda enam, seda parem.
Tt (Schmidt) — 1 var.
- A₂. Enam on, parem on; pool juure, veel
parem.
Ann (Kagovere) — 1 var.
- B. Mida enamb, seda kenamb.
Kan — 1 var.
- C₁. Mida rohkem, seda parem.
Tln (Keller) — 1 var.
- C₂. Mida rohkem, seda parem; mida
vähem, seda pahem on siis.
?Pil (Keller) — 1?(1) var.
- Da. Mida rohkem, seda uhkem.*

* rohkemb — uhkemb (Kan)

M. Mäesalu (Prn) seletus: «Suure laste-
pere kohta.»

Prn, Kan, Urv — 3 var.

b. Midä rohkõp, tuu uhkõp.*

* mä (Rõu)

Rõu, Se — 2 var.

666. ENDINE EI AITA, KUI PRAEGUNE
EI KÕLBA — 3(14) var.

- Aa. _____
Stein 15, Wied. 32, Kurrik SÖ 23, Kündja
nr. 32 (1883) 383, E 19, E² 14; Tt
(Kreutzw.) — 1(12) var.
- b. Endine ei aita, kui praegune ei piisa.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- B. Ei endine aita, kui praegune ei
parane.
Hlj (Leetberg) — 1 var.

667. ENDINE LÖPEB PEÄ, KUI EP OLE
PEÄLE SAADA — 1 kuni 3(21) var.

- a. _____*
* lõppeb (Wied., Kündja); ei ole (Laakm.,
Wied., Kündja); pääle (Laakm., KAH), peale
(Wied., Kündja)
* Helle 331, Hupel 105, Poromenski EGr.
186, Laakm. Mr Kal. (1862 dets.), Wied. 32,
Kündja nr. 32 (1883) 383, KAH EKAI 150
— 1(13) var.

*

*Endineläppeb pea, kui ep olle peäle sada, wenn
man nichts verdient, so kan man wol ein Königreich ver-
thun (das vorige wird bald alle, wenn nicht ist was dazu zu
friegen.)*

- b₁. Endine lõppeb pea, kui uut peale ei
panda.
Wied. 32, Kündja nr. 32 (1883) 383, E 19, E²
14 — ?(4) var.
- b₂. Endine lõpeb käest, kui uut peale ei
panda.*
* pääle (Stein)
Stein 15; ?Tt (Kreutzw.) — ?(2) var.
- c. Endine lõpeb pea, kui uut juurde ei
tule.
?Trm (Särg) — 1?(1) var.
- d. Endine varsti otsas, kui uut ei juurde.
?Trt (Eisen) — 1?(1) var.

668. INNINE OM ILMAH ESSÜNU',
PRAEGUNÕ OM PARHILLA KÄEH
— 1 var.

Se (Tammeorg).

669. ENNEAEGNE VASIK JÄEB HAI-
GEKS — 1 var.

Pst (Leppik).

Vrd. 13704, eriti D: Enneaegne vasikas läheb aia taha.

670. ENNEAEGSED LAPSED EI JÄÄ
PALJU ELAMA — 1(7) var.

Wied, 33, Kündja nr. 32 (1883) 383, E 19, E² 24.

671. ENNEAEGUSE VADERA LÄÄVE
TÜHJA — 1 var.

Pst (Raudsep).

672. ENNE AIGA SAAB AIVA TARKA,
HILJATSEST SAAB ILMIRIKKAS —
1 var.

E. Kurve seletus: öeldi lapse sündimise kohta.

Lüg.

Vrd. ri «Hiljuke»: Hillätsest saab ilma rikas, / enneaegsest asjaline (H, Peet 105 < VII).

Vrd. 1268. Hilluksest saab inimene, enneaegsest asjaline.

673. ENNEMINE OLE EPA-TEPA, AGA
ÄRA OLE HOLLA-TOLLA — 1 var.

M. Kolme seletus: «Ole kasin, aga mitte rumal».

VII.

674. II OTSAN ISTUTAS, POOLÖN IIN
PUHATAS — 2 var.

a. _____

Rõu (anon.) — 1 var.

b. Ii otsan istutakse, poolen iin puhata-
takse.

Rõu (Leegen) — 1 var.

675. LAKA ETT LAIDÖTAS, KU VIIRDE
SAIAS, SÖS KITETÄS — 2 var.

a. _____

Urv (Seen) — 1 var.

b. Esi laia laedetas, kui üle saab, siis
kiidetas.

SJn — 1 var.

Vrd. 5295. Lagja esi, laisa latse, otsa saa, sis
kitetas.

676. EGA EDIMANE MÖTE TAGUMAT-
SES EI SAA — 1 var.

Puh (Andresson).

677. EGA EDIMENE ARU VIIMÄTSEST
ETTE'I SAA — 1(2) var.

Trv (Vaine).

678. EGA ESIMENE VASIKAS KARJA EI
KASVATA — 1(2) var.

SJn (Kapp).

Vrd. 698. Esimene vasikas läheb aia taha.

699. Esimene vasikas pasandab.

700. Esimine vassikas läheb ikka älpu.

687. Edimäts' vasigõ' püsü üi laudah.

679. EGA ESIMINE HÄDA VIIMIST
KÜSI — 1 var.

Hlj (Klaas).

680. EGA ESIMINE TARB TAGUMIST
KATSU — 1 var.

Hlj (Kungur).

681. EDIMENE HÄDA AVITETAS IKS
ÄR: LEVAMÖHK KATSKI, VESI
KUUMAS — 1 var.

R. Viidalepa seletus: öeldakse selle kohta, kui midagi suure kiiruga tehakse, saagu pärast mis tahes.

Urv.

682. EDIMENE OM IKKI ÜRJÄTS, VII-
MÄNE OM VIISURÄTI KORISTEJE
— 1 var.

ürjätš = alustus

Krk.

683. EDIMENE ON PERAMISE PURRE
— 2 var.

a. _____

Võ (Kuuben) — 1 var.

b. Edimäne tagumiste purre.

Se — 1 var.

684. EDIMINE IKI HIIRTEL, HARAKIL
— 9(11) var.

Aa₁. _____

Hls — 1 var.

a₂. Esimene ikka hiirtel, harakatel.
E MVH 71 — ?(1) var.

b₁. Esimene saab hiirtel, harakil.*

* edimene (Krk)

Norm. 58; Saa, Krk — 2(3) var.

b₂. Esimene saab ikka hiirtel, harakil.

Krk — 1 var.

- b₃. Edimen saa iki hiirtel, harakil.
S. Tanningu seletus: «Viletsast, algaja tööst, näit. kangast.»
Krk — 1 var.
- c₁. Esimene asi saab hiirtel ja harakatel.
Saa — 1 var.
- c₂. Esimene asi saab ikka hiirtele ja harakatele.
Hls — 1 var.
- Ba. Esimene töö saab hiiridele ja harakuile, toine töö saab koirille ja kassijelle, kolmas vast omale.
VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.
- b. Edimene saa hiirtel, harakile, tõine koortel, kassel, kolmas koguni kena.
Krk — 1 var.
- Vrd. kk: Tegi selle asja nagu hiirte ja harakate jaoks — 'tegi halvasti' (Saa v. Hls).
685. EDIMÄDSE PÜHÄ EI LÄÄ PINI KAH TÖSÖ TARÖ MANO — 1 var.
G. Looduse seletus: «Kui edimädse püha võõras inemine tõsö tarö mano lätt, sös saa tuu aestaig halgid inemlisi.»
Kan.
686. EDIMÄTSE KANA' LÄÄ ÄI ORROLÖ, EDIMÄTSE PUJA' JÄÄ ÄI PERREHE — 1(3) var.
a. _____
V. Savala seletus: «Kui peres on mitu poega ja esimene võtab naise, siis see muutub varsti pere silmis halvaks ja nii peab peagi perest lahku minema.»
Se — 1 var.
- b. Esimesed kanad ei lähe õrrele, esimesed pojad ei jää peresse.
Norm. 173, EKMS II 437 — ?(2) var.
- Vrd. 3105. Ei kõik kanad saa õrrele.
687. EDIMÄTS' VASIGÖ' PUSU UI LAU-DAH — ?(1) var.
?Se (Tammeorg).
- Vrd. 698. Esimene vasikas läheb aia taha.
699. Esimene vasikas pasandab.
700. Esimine vassikas läheb ikka ääpu.
678. Ega esimene vasikas karja ei kasvata.
688. ESIMENE ARMASTUS EI KESTA KAUEM KUI PAAR KUUD, SIIS MAGAVAD KUI KAKS VANA SÖDURID, SELJAD VASTAMISI — 1 var.
Trv (Kala).

689. ESIMENE KÖRD ON ÖTSI KÖRD, TEINE KÖRD ON TAPA KÖRD, KOLMAS ON KORJAMISE KÖRD — 1 var.

D. Timotheuse seletus: «Üeldasse pia ötsimise kõhta».
Iis.

690. ESIMINE LAPS ON ARMULAPS, TOISED VAID TAGATULIJAD — kuni 3?(3) var.

- A. _____
?VNg (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.
- B. Esimene on armulaps, viimine valulaps.
?VNg (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.
- C. Esimine on armastuse laps, toine pere-laps, kolmas, neljas ja ninda edesi puha murelapsed.
?VNg (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.

Vrd. 15054. Üte omma hirmulatse, tööse armulatse, kolmanda, kur'a, olö öi kinkki latse.

691. ESIMENE NAENE OLI KÕIGE PAREM, TEINE LÄKS VÄHAGI, KOLMAS ES KÖLBA KUHUGI — 1?(1) var.

J. P. Söggeli seletus: «Lese mehe otsus».
?Saa.

Vrd. 692. Esimene naine on jumalast, teine on teistest inimestest ja kolmas on kuradist.

692. ESIMENE NAINEN ON JUMALAST, TEINE ON TEISTEST INIMESTEST JA KOLMAS ON KURADIST — 4 var.

- Aa. _____
Kaa (Toomessalu) — 1 var.
- b. Esimine naine jumalast, tõine inimistest, kolmas kuradist.
Lüg — 1 var.
- Ba. Esimene naine mehel on jumalast, teine juudast ja kolmas kuradist.
Lai (Tammepuu) — 1 var.
- b. Esimene öeldakse mehele olema jumalast, teine juudast, kolmas kuradist.
Lai (Tammepuu) — 1 var.
- Vrd. 691. Esimene naene oli kõige parem, teine läks vähagi, kolmas es kõlba kuhugi.

693. ESIMENE ON IKKA KÕIGE PAREM — 1 var.

Trm (Sild).

694. ESIMENE PEOTÄIS VISKA IKKA
AIA TAHA — 1 var.

Trt (Eisen).

Vrd. 698. Esimene vasikas läheb aia taha.
13704. Varane vasikas läheb aia taha.

695. ESIMENE RAPS ON RAUDKÄE
JAGU — 1 var.

Hää (Mäesalu).

Vrd. 701. Esimene üe' ollõ pelupoisi jagu.

696. ESIMENE SAAB EMA TÖTTU,
TEINE TEISE ÕE TÖTTU, KOLMAS
TÖÖ TÖTTU — u. 50(60) var.

A_{1a}. _____

Vil — 1 var.

b. Esimene tütar saab mehele ema töttu,
teine esimese õe töttu, kolmas töö
töttu.

Tt (S. Veske) — 1 var.

A_{2a}. Esimene tütar saab ema töttu, tõine
tõise sõsara töttu, kolmas tööteu töttu.
Hel — 1 var.

b. Edimine tütar viiäs emä töttu mihele,
tõine tütar sõsara töttu, kolmas esi
oma tüüteu töttu.

San — 1 var.

c. Üts tütar viiäs mehele imä töttuhna,
tõone tõõse sõsare töttuhna, kolmas
uma tüüteo töttuhna.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

d. Edimäne tütar viiäs ema töttu, tõnõ
viiäs tõsõ sõsara töttu, kolmas oma
tüü perrä.

Ote — 1 var.

A₃. Esimene isa-ema töttu, teine teise õe
töttu, kolmas see sai tööteo töttu.

Norm. 184 — ?(1) var.

A_{4a}. Edimine esä-emä töttu, tõne tõse sõ-
sare töttu, kolmas sii sai tüüteo töttu.
Hel — 1 var.

b. Esimene tütar viiakse isa-ema töttu,
tõine tõise sõtsi töttu, kolmas esiende
tööteo töttu.

Krk — 1 var.

A₅. Esimene saab eide töttu, teine teise õe
töttu, kolmas tütar tööteo töttu.
EKMS II 99 — 1?(1) var.

Ba. Esimene tütar sai eede töttu, teene
teese õe töttu, kolmas tütar sai koera
töttu.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Esimene tütar sai eide töttu, teine
teise õe töttu, kolmas tütar koera tö-
tu.*

* saab (EKMS)

Norm. 184, EKMS II 99 — ?(2) var.

C. Esimene tütar viiakse eide töttu, teine
teise õe töttu, kolmas koha töttu.
Tür — 1 var.

D. Esimine viia ema töttu, teine teise õe
töttu, kolmas iseenese töttu.
Hlj — 1 var.

E. Edimäne tütar saa esä-imä töttu, tõnõ
tõsõ sõsarõ töttu, kolmas muretsegu
esi henele miis.

Har — 1 var.

F. Esimene tütar saab ema töttu, teine
teise õe töttu, kolmas see saab koge-
mata.

Ann — 1 var.

G. Esimene viias ema tötto, teine teise
sõsara tötto, kolmas saa muidugi me-
hele.

Hel — 1(3) var.

H. Esimene tütar eide töttu, teine teise
õe töttu, kolmas mitte kudagi.*

* kuidagi (trükised)

E 19, E² 27; Hlj — 1(4) var.

I. Esimine viiase ema töttu, teine teise
õe töttu, kolmas jääb kodu koguni.
Iis — 1 var.

J_{1a}. Esimene ema töttu, teine teise õe
töttu.

Saa, Pal — 2 var.

b. Esime saab ema töttu, teine teise õe
töttu.

PJg — 1 var.

c. Esimene saab tanu ema töttu, teine
teise õe töttu.

Hls (õpil.) — 1 var.

d. Esimine veetakse ema töttu, teine teise
tütre töttu.

MMg — 1 var.

J_{2a}. Esimene tütar ema töttu, teine teise
õe töttu.

VMr — 1 var.

b. Esimene tütar saab mehele ema töttu,
teine tütar saab mehele teise õe töttu.
Saa (Sõggel) — 1 var.

c. Esimene tütar sai mehele ema töttu,
[teine] tütar teise õe töttu.
?Saa (õpil.) — 1?(1) var.

d. Esimine tütar viiakse mehele ema
töttu, teine teise õe töttu.

MMg — 1 var.

e. Edimäne tütar võetas ema töttu, tõine
tütar tõise töttu.

Plv — 1 var.

f. Edimäne tütar kositas ema töttu,
tõine tütar tõise töttu.

Puh — 1 var.

g. Esimine tütar saab ema töttu, teine

- saab teise tütre tõttu.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- J₃. Vanemb viiäs imä tõttu, tõõne tõõse tõttu.
Räp — 1 var.
- J₄. Vanem tütar kositakse ema tõttu, noorem tütar vanema õe tõttu.
Trm — 1 var.
- J_{5a}. Tüdar saab mehel' ema tõttu, õde teise õe tõttu.
Hää — 1 var.
- b. Tütar saab mehele ema tõttu, teine tütar saab mehele teise õe tõttu.
Hls (Söggel) — 1 var.
- J₆. Esimest tütar vaadataks emast, teist teise õe järel.
LNg (Prooses) — 1 var.
- J_{7a}. Edimene lääb ema tõttu, tõine tõise sõsara tõttu.
Pst — 1 var.
- b₁. Esimene viias ema tõttu, tõine tõise sõtsi tõttu.
Äks — 1 var.
- b₂. Edimine viias ema tõttu, tõne tõse sõsara tõttu.
Kan — 1 var.
- J_{8a}. Esimene tüdar saab ema tõttu, tõine tõise sõsara tõttu.*
* edimene; sõtsi (Krk); tütar; teine teise (Tt)
Krk, Trv, Tt (J. Pihlak) — 3 var.
- b. Edimäne tütar viias imä tõttu, tõine tõise sõsare perrä.
Plv — 1 var.
- c. Edimäne tütar lätt ema tõttu, teine tesse sõsare tõttu.
Plv — 1 var.
- d. Edimene tütar vaadates emä tõttu, tõine tõise sõsara tõttu.
Trv — 1 var.
- e. Esimene tüdar emä järgi, teine teise sõtsi järgi.
Saa — 1 var.
- J_{9a}. Esimine saab eide tõttu, teine teise õe tõttu.*
* esimene (Vig)
VNg, Vig — 2 var.
- b. Esimene viia eide tõttu, teine teise õe tõttu.*
* viidaks (Koe), viidl (Amb)
Hlj, Amb, Koe — 3 var.
- J_{10a}. Esimene tütar sai eede tõttu, teene teese õe tõttu.
Rap v. Mär (Poom) — 1 v. 2(2) var.
- b. Esimine tütar saab mehele eide tõttu, teine teise õe tõttu.
HJn — 1 var.

Vrd. rl «Mis annan ketrajale»: Esimene sai eide tõttu, / teine teise õe tõttu (ERIA II:1 nr. 1918).

Vrd. 697. Esimene tütar ema moodi, teine teise tütre moodi.
12748. Tahad tütar kosida, vaata ema viisid.

697. ESIMENE TÜTAR EMA MOODI, TEINE TEISE TÜTRE MOODI — 1 var.

Vil (Evert).

Vrd. 696. Esimene saab ema tõttu, teine teise õe tõttu, kolmas töö tõttu.

698. ESIMENE VASIKAS LÄHEB AIA TAHA — u. 60(83) var.

A_{1a1}. — *

* esimene (Krk, Khk); vassikas (Krk, Khk), vasik (Phl, Jäm); lääb (Phl, Kod), liha (Sa), lähäb (Pär, Plt); aja (Phl, Sa, Aud, Pär), aa (Sa), aea (Jõe)
Meelej. nr. 36 (1887) 286, EKMS II 475; Jõe, Phl, Sa, Aud, Vän, Pär, Plt, Kod, Äks — 15(23) var.

a₂. Esimene vasikas läheb ikka aia taha.*

* esimene (Lüg, Hlj, Juu v. Vän, Sa, As); vassikas (Sa, Khn), vasik (Käi, Pal); lähäb (Kul, Sa, Khn, Vän, Tor); ikke (Hlj, Tor), ikki (Hää), ika (Ha, Krj, Pöi, As); aa (Khn), aja (Hlj, Ha, Lā, Sa, Tös, Pal, Vlg, As), aea (Tor, Vän); ta'a (Käi)
E 19, E² 67, Nurmik II 70, Puus. KH II¹¹ 85, Norm. 72, EKMS IV 791; Lüg (Källo), Hlj, Ha, Kul, Vlg, Käi, Sa, PāP, Pal, Trm, Trt (Eisen), Vlg, As (A. Ploompuu) — u. 30(45) var.

a₃. Äks esimene vassikas lihab ikka aa taha.

Pöi — 1 var.

a₄. Esimene vasikas ikka aia taha.

E MVH 71 — ?(1) var.

b. Edimätse vaska läävä iks aia taadõ.

Ote — 1 var.

c. Esimene vasik jookseb ikka aia taha.

?Emm (Perv) — ?(1) var.

A₂. Esimene vasik läheb ikka aja ta'a, siis teised sigivad seda paramini.

Käi (Sooster) — 1 var.

A₃. Parem, kui esimene vasikas aa taha läheb.

T. Riomari seletus: «Nii ütlevad kaardimängijad, kui nad esimese mängu on kaotanud, ja loodavad, et teine mäng on parem.»
Ksi — 1 var.

B. Hea lehm viskab esimese vasika aja taha.

Rak — 1 var.

C. Esimine vasik läheb tare ta'a.

Phl — 1 var.

Da. Esimine vasikas läheb hangele.*

* esimäne, esimene; vasik; lähteb (Kuu)

G. Klemmeri seletus: 1) esimeste võltude kohta kaardimängus; 2) esimene töö ei sigine.

Amb, Kuu — 3 var.

b. Esimene vasikas läheb ikka hangele.*

* esimäne (Kuu); vasik (Kuu, Rei); lähäb (Rei), lähteb (Kuu); ikke, igä (Kuu)

Kuu, Rei — 4 var.

Vrd. kk: Vasikas läks aia taha (Kos).

Vrd. 13704. Varane vasikas läheb aia taha.

699. Esimene vasikas pasandab.

700. Esimine vassikas läheb ikka älpu.

687. Edimäts vasigõ püsü üi laudah.

678. Ega esimene vasikas karja ei kasvata.

694. Esimene poetäis viska ikka aia taha.

13131. Vaeste vasikad ja rikaste lapsed surevad noorelt.

699. ESIMENE VASIKAS PASANDAB — 1 var.

Juu v. Vän (Virkus).

Vrd. 13706, eriti g: Varane vasikas pasandab.

698. Esimene vasikas läheb aia taha.

700. Esimine vassikas läheb ikka älpu.

687. Edimäts vasigõ püsü üi laudah.

678. Ega esimene vasikas karja ei kasvata.

700. ESIMINE VASSIKAS LÄHEB IKKA ÄLPU — 1 var.

Krj (Lepp).

Vrd. 698. Esimene vasikas läheb aia taha.

699. Esimene vasikas pasandab.

687. Edimäts vasigõ püsü üi laudah.

678. Ega esimene vasikas karja ei kasvata.

701. ESIMENE ÜE OLLÖ PEIUPOESI JAGU — 1 var.

T. Saare seletus: naljatus nooriku kohta. Khn.

Vrd. 695. Esimene raps on raudkää jagu.

702. ESIMESED HEIDETAKSE, TAGUMISED TAPETAKSE, KESKMISED KOJU TULEVAD — 1 v. 2(2) var.

a.

J. A. Rehbergi seletus: «Üteldakse inimeste kohta, kes reas üksteise järele kuhugi lähivad.»

JJn — 1 var.

b. Hoia sõjas ikka keskele: / esimesed

heidetakse, / tagumised tapetakse, / keskmised tulevad koju.

A. Kagovere seletus: «Ema õpetus sõtta minevale pojale.»

?Ann — 1?(1) var.

Vrd. rl «Venna sõjalugu» (ERIA II:2 nr. 3519).

Vrd. ka Kp IX 334/7.

703. ESIMESEL PÄEVAL OLEN VÕÖRAS, TEISEL PÄEVAL OLEN KOORMAKS, KOLMANDAMAL PÄEVAL HAISEN MA — 6 v. 7(17) var.

Aa1.

Wied. 35, Kündja nr. 32 (1883) 383 — 1(2) var.

a2. Esimesel päeval olen võõras, teisel päeval olen koormaks, kolmandal — haisen.

EKMS II 324 — ?(1) var.

b. Esimene pääv võõras, teine pääv koormaks, kolmas pääv haiseb ta juba pea.

Körber VRMK 58 — 1?(2) var.

c. Esimesel päeval võõras armas, teisel koormaks, kolmandal haiseb.

E 19, E² 33, Puus. EKGr. 96, Kask-Vaigla-Veski III Vö 89, Reiman EK I 277 — ?(6) var.

B. Esimesel päeval külaline hea sõber, teisel päeval juba koormaks, kolmandal päeval hakkab haisema.

Trt (Eisen) — 1 var.

C. Esimesel päeval külaline hea sõber, teisel päeval juba koormaks, kolmandal õhatakse: oh et tast lahti saaks.

Trt (Eisen) — 1 var.

D. Edimätsel päival on külaline küll külaline, teisel päeval om ta jo vaevas, kolmandal koguni koormas.

Rõn (Käärrik) — 1(2) var.

E. Esimesel päeval külaline, teisel võeras, kolmandal juba vaenlane.

Pal (M. Uus) — 1 var.

F. Esimene päev peetakse nago külalist, tõine päev nago oma inimest, kolmas päev nago koera.

Trv v. Rõu (Slipsen) — 1 var.

Vrd. 14381, eriti C: Kala ja külaline lähevad kolme päeva pärast haisma.

704. ESIMESEL TRIIGITAKSE, TEISEL HOERUTAKSE, KOLMANDAMAL KOLGITAKSE, NELJANDAMAL PANDAKSE MÄHKMED MUIDU ÜMBER — 1 var.

H. Leokese seletus: laste kohta. Vil.

705. ESIMESE TÜTRELE EMA HELMED,
VIIMASELE VIISUPAELAD —
17(18) var.

A_{1a}. Viimase saave viisuräti.
Saa — 1 var.

b₁. Viimasel saava viisuräti.
Pst — 1 var.

b₂. Viimatsel saab viisuräti.
Krk — 1 var.

b₃. Viimätsel saab viisuräti.
Krk — 1 var.

A_{2a}. Viimasele viisupaelad.
M. Uusi seletus: «Velmevaka andmisel».
Pal — 1 var.

b. Viimane perib viisupaeladki.
Iis — 1 var.

B_{1a}. _____
Pal — 1 var.

b. Esimene tütar saab ema helmed, vii-
mane saab viisupaelad.
Vil (Leoke) — 1 var.

c. Esimene pärib eide helmed, viimne
pärib viisupaelad.
Norm. 187; Aud — 1(2) var.

B₂. Edimädsele saava' imä helme', perä-
midsele viisuräti.
Urv — 1 var.

C. Edimätsele tütrele saava imä helme,
perämätsele põksi põrna.
põksi põrna = püksil klapid (Wied.)
Plv — 1 var.

D. Edimädsele saava imä ehtme', perä-
mädsele kera perä'.
Har — 1 var.

Ea. Edimädsele saava' imä helme', perä-
midsele pinikellä'.
Urv — 1 var.

b. Edimätsele õks ime helme', perämät-
sele pinikellä'.
Se — 1 var.

F. Vanast saanu esimäne peretütär eide
vaka, keskmäne koerakellad, viimäne
viisupaelad.
TMr — 1 var.

G. Esimesele saavad eide helmed, teisele
saavad taadi tulusad, kolmandalle
koerakellad.
Lai — 1 var.

H. Esimene tütar pärib eide helmed, pä-
rastine pärjapaelad, keskmine ei soa
kedagi.
Kuu — 1 var.

Vrd. rl «Mis annan ketrajale»: Esimesel sai eide
helmed, / tõine, see sai pastlipaelad (ERIA
II : 1 nr. 1918).

Vrd. 12768. Tütrel jääse üks ema viisuräti kanda.

706. ESIMINE HELLA PÕLI, KESKMINE
KULLA PÕLI, VIIMANE AGA
VILETS PÕLI — 2 var.

a. _____
Tür (A. B-n) — 1 var.

b. Esimene hella põlve, keskmäne kulla
põlve, viimäne viletsa põlve.
S. Lõhmuse seletus: «Inimese elu kohta»
Kod — 1 var.

Vrd. rl «Kolm põlve tütrele» (ERIA III : 3 nr.
6384--6385).

707. ESIMINE LAPS — PEREMES
TULI, TÕINE POIG — SULANE
SAI, KOLMAS POIG — KARJA-
POISS OMAST KÄÄST, SIS VIEL
MAJAPALJASTAJAID VIIS, EI JÄÄ
MUUD KU SEINÄPALGID — 1 var.
Lüg (Källo).

708. ESIMINE LAPS PIDI POIG
ÕLEMA, SIS ÕLI MIES TÄITSA-
MIES — 1 var.

Lüg (Källo).

Vrd. 6688. Sii miis on tattnina, kel esimene laps
tüdar.

709. ESIMINE ON EIDE RATAS, TAGU-
MINE ON TAADI RATAS — 1 var.
J. A. Rehbergi seletus: öeldakse laste kohta,
Hlj.

710. ESIMINE SAMM ON RASKE
KURATI POOLE ASTUDA, TEINE
JA KOLMAS ON LÖBUS — 1 var.
Pha? (anon.).

711. ESIMINE TÄIS LÄHEB IKKE
NURJA — ?(2) var.
Norm. 72; ?Mar (Hliemägi).

712. KES ESIMESENA VABANDAB, SEE
ON SÜUDLANE — 1?(1) var.
?Trt (R. Viidalepp).

713. KUHU LÄHEVAD ESIMESED RAT-
TAD, SINNA KA TAGUMISED —
1 var.
Amb (Kleinmann).

714. OLES EDIMESE RATTATAGUMIS-
TES, OLEKS MÕNIGI ASI TÕISITA
— 2 var.
A. _____
Krk (Sarv) — 1 var.

- B. Oles edimese ratta tagumistes ollu, sis oles egaüits tark.
Krk (Sarv) — 1 var.

715. ÄRA ESIMIST KAUPA PÕLGA — 2(3) var.

- a. —
Iis — 1 var.
b. Edimäst kaup ei massa põlgmine.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

Vrd. 9176. Ära põlga esimest õnne ilal ära.

716. EDIMÄLT MAHUP ÜTE HAMME SISSE, PERAST EI MAHU ÜTTE TARRE — 1 var.

Rõu (Uuk).

Vrd. 9228. Enne mahub põue, pärast ei mahu enam õue.

717. EDIMÄLD IHATAS, PERÄN SAA VILAND ÜLE HUULDE JA PÄÄLD HAMMASTE — 1 var.

Kan (Tedder).

718. ESMASPE HEIDAB MAHA — 1 var.

M. Mäesalu seletus: lõikusega ei tehtud algust esmaspäeval, vaid laupäeval.
Hää.

Vrd. nlj: Lätt nr. 51.

719. ESMASPÄEV EI SAA KEDAGI, TEI-SIPÄEV SAAB TEISTELE, KESK-NÄDALAL SAAB KÕIGILE — 1 var.

M. Tarumi seletus: «Kapsaid maha tehes.»
VNg.

720. ESMAPÄEVASE TÖÖ SÖÖB SIGA ÄRA — 1 var.

M. J. Eiseni seletus: Esmapäevasel tööl ei ole õnnistust.»
Trt.

721. ETS ON ENAM KUI JÄNES — 8(12) var.

- Aa. —
* äts (Vil); om (Trv); änäm (Vil), änam (Vil), enämb (Trv); ku (Trv, Vil)
Hls, Trv, Vil — 4(5) var.

- b. Enämb om ets kui jänes.
Pst — 1 var.

- c. Enam ets kui jänes.
Norm. 98, EKMS I 695 ja II 1116; Vil — 1(4) var.

- B. Nali om rohkemb kui jänes.

San (Päss) — 1 var.

- C. Ega jänes midägi ei massa, aga sii ets.

San (Päss) — 1 var.

Vrd. 2375. Jaht änäm kui nahk.

722. PAREMB ETTE KAEDA KUI RUTTU JOOSTA — 1 var.

Rõn (Andrei).

723. PAREMB ETTE KAIA KUI PERRÄ KAHITSEDA — u. 15(40) var.

- Aa. —
* kaeda (Puh); perast (Vas v. Se); kahida (Rõu)

Puh, Rõu, Vas v. Se (Sandra) — 5(8) var.

- b₁. Paremb om ette kaia kui taka kahida.
Rõu — 1 var.

- b₂. Paremb ette kaia kui taadõ kahitsa.
Rõu — 1 var.

- c. Paremb enne kaeda kui peräst kahida.
Wied. 149, EKMS II 1002; Rääp (Heller) — 1(3) var.

- d. Paremb kaia ku kahida.
Rõu — 1(2) var.

- B_{1a1}. Parem ette vaadata kui pärast kahetseda.
Wied. 144, Kündja nr. 48 (1883) 573; Vil — 1(4) var.

- a₂. Parem on ikka ette vaadata kui pärast kahetseda.
JJn — 1 var.

- a₃. Parem aegsaste ette vaadata kui pärast kahetseda.*
* aegsasti (E, Puus., EKMS)
Wied. 144, Kündja nr. 48 (1883) 573, E 66, E² 45, Puus. KA V—VI (1939) 21, EKMS I 338 — 1(8) var.

- b₁. Parem ette vaadata kui taga kahetseda.
Trt — 1 var.

- b₂. Parem enne ette vaadata kui taga järel kahetseda.
Hls — 1 var.

- B₂. Ettevaatamine on parem kui järele kahetsamine.
Ann — 1 var.

*

- C₁. Parem ette vaadata kui pärast oigada.*

* oiata (Wied., Kündja, E)

Stein 51, Wied. 144, Kündja nr. 48 (1883) 573, E 66, E² 45; Tt (Kreutzw.) — 1(7) var.

- C₂. Parem ette vaadata kui pärast õhata.
E² 45, EKMS I 338 — 1?(2) var.
Vrd. Tõn. RP 202: Küll osav oskab ette vaadata,
et pärast ei ole tarvis oigada.
Vrd. 3519. Paremb enne kavada kui pääle ka-
hida.

724. ETTEKAEMINE EI TEE KONAGI
KAHJU — 2(3) var.

- a. _____
San — 1 var.
b. Ettenägemine ei või kunagi kahju
tuua.
Kuu — 1 var.
c. Ettevaatus ei tee kahju.
Saarl. nr. 24 (1889) 3 — ?(1) var.

725. ETTE AR MINGU, TAADE AR
JÄÄGU, KÄÜ KESKELT LÄBI —
1 var.

Vas v. Se (Sandra).

726. KU' ETTE TIIASI, SISS HAUDA
SATASIGI_j' — 3 var.

- Aa. _____
Se (Savala) — 1 var.
b. Ette tiäsi', ni' haudagi satasi_j'.
Se — 1 var.
B. Kui ära tiiasi, kohe satat, ega sinnä ei
lääsigi.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

727. ETTEVAATUS ON TARKUSE EMA
— u. 20(54) var.

- Aa₁. _____*
* ettevaatamine (Gr., EKMS; Saa); emä
(Saa)
Gr. SKÕ II 68, Tõn. Täht. (1909 apr.),
Tõn. RP 51, Uus Saarl. Kal. (1911) lk-ta,
NP 16, Plmp. EKlk II 28, Nurmik I² 145,
Norm. 229, Vih (1957) 109, Vih. VER 187,
EKMS I 338; Jõh (õpil.), Lüg, Ha, Rap v.
Mär (Poom), Kaa, ?Tor (õpil.), Saa, Hls,
Hel, TaL, Urv (õpil.) — kuni 20(43) var.
Käsitajalised üleskirjutused esindavad ilm-
selt hilist sekundaartraditsiooni.
a₂. Ettevaatus tarkuse ema.
Kaa — 1 var.
b. Ettekaemine om kõiki tarkuste emä.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(2) var.
c. Ettevaatamine on kõige tarkuse ema.
E² 45 — ?(2) var.
d. Mõistlik ettevaatamine on tarkuse
ema.
Wied. 125, Kündja nr. 47 (1883) 560, Kas.
Talur. Kal. (1897) 63 — 1(5) var.

- B. Kartus on tarkuse emä.
Kuu — 1 var.

Vrd. 7023. Mõistus on tarkuse ema.
11683. Tarkus on rikkuse emä.

728. EI OLE ETTE ÕELDUD, MIS TAGA
PEAB TULEMA — 2 v. 3(22) var.

- a. _____
Stein 11, Wied. 24, Kündja nr. 32 (1883)
382; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(8) var.
b₁. Ei ole ette õeldud, mis taga tuleb.*
* takka (E²)
E 16, E² 85, Muuk I 166, Muuk-Mihkla III
128, EKMS III 709 — ?(11) var.
b₂. Põle ette õeldu, mis taga tuleb.
Hää (Mäesalu) — 1 var.
c₁. Põle ette õeldu, mis taga tulemas.
Hää (Mäesalu) — 1 var.
c₂. Ei ole ette üteldud, mis on takka
tulemas.
E MVH 8 — ?(1) var.

729. AJAB HAAB KASVUSI, OLGU PÖL-
LUTÖÖ POOLES PAIKAS — 1 var.
HJn (Sommer).

730. KÜLAP HAAK ENDALE KA ÜKS-
KORD AUGU LEIAB — 1(2) var.
Hlj (Rehberg).

731. KUI HAANIKELT JO HAPU OLET,
MIS SIS VEEL, KUI PRÄOS LÄÄT
— 2 var.

- a. _____
haanike = õllevirre; prägu = praak
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
b. Kia haanikelt hapu, tuu präoh jo
hapu omgi.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

732. KUI HAARTU, NII HIIDET — 2 v.
3(4) var.

- a. _____
Rõu (Heller?), Tt (D. H. Jürgenson) —
2(3) var.
b. Kui haart, nii hiidet.
Wied. 76 — 1?(1) var.

733. ÄKKI HAARAD, SUU PALUTAD —
u. 35(74) var.

- A₁a. _____*
* palotat (Võn, Vö), põletad (EKMS; Kam)
E 11, Puus. Eü I 115, Puus. KH III¹² 79,
Kask-Puusepp-Vaigla 140, Norm. 215, EKMS
IV 775; TaL, Vö, Se — u. 20(44) var.

- b₁. Kes äkitselt haard, to suu palutas.*
* äkki (Ote)
Stein 28; Ote, Võ-Se (Stein) — 2(8) var.
- b₂. Kes äkitselt haarab, see suud põletab.*
* suu (Kmpm., EKMS)
Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 430, Kmpm. KH 74, EKMS I 806 — ?(4) var.
- A_{2a}. Palavalt haarat, suu palotat.
Se — 5(6) var.
- b. Haarku ui palavalt; palavalt haarat, suu palotat.
Se — 1 var.
- A₃. Kuumalt haarat, suu palutat.
Ote — 1 var.
- B. Ruttu haarat, suu palotat.
Se — 1 var.
- C. Äkki võtad, suu palutad.*
* põletad (trükised)
Norm. 228, EKMS III 666; Nõo — 1(3) var.
- D. Ruttu võtad, suu kõrvõtat.
Ote (Kroon) — 1 var.
- E. Kes ruttu rüipab, sii suu palutab.
Nõo — 1 var.
- F. Äkki haarad, moka palotad.
Rõu — 1 var.
- G. Kiä õks äkki haard, tuu mõnikõrd kãpä kõrvõtas.
Rõu — 1 var.
- H. Kiä õks äkki haard, tuu mõnikõrd nãpü kõrvõtas.
Rõu — 1 var.
- I. Kui äkist võtad, siis kãe kõrvetat.
Võn — 1 var.
- Vrd. 12188. Tuline putr suu põletab.

734. KES ISE HAAVU EI OLE KANNA-TANUD, NAERAB ARMIDE ÜLE — 2 kuni 6(7) var.

- a₁. —
* Khn (Lamend) — 1?(1) var.
- a₂. Kes ise haavu ei ole kannud, naerab armide üle.
* Rap (õpil.), Nõo (Sild) — 1 v. 2(2) var.
- b. Kes ei ole ise haavu tunnud, naerab teiste armide üle.
Hel — 1 var.
- c. See, kes ei ole haavata saanud, naerab teiste armide üle.
* Vlg (Krinal) — 1?(1) var.
- d. Armide üle võib üksi see naerda, kes ise iial haavu ei ole saanud ega tunnud.
ER Kal. (1888) 103 — 1?(1) var.
- e. Kes ise ei ole haavu kannatanud, naerab arstide üle.
Jänes-Parlo 126 — ?(1) var.

Käsitkirjalised üleskirjutused on kõik suhteliselt hilised.

735. KUI HAAV KÜLJES, KÜLL SIIS TUNNEB VALU — 1 var.

Juu (Talts).

736. KUS HAAB, SÄÄL MÄHI — 1 var.
Krk (Hünerson).

737. HABE KASVAB KIIREM KUI ARU — ? kuni 6(57) var.

Aa. — *

* kiiremini (Kmpm., EKMS)
Stein 16, Wied. 1, Kurrik SÕ 25, Kündja nr. 33 (1883) 392, Rootsl. Elut. Kal. (1901) 15, Kmpm. EL II¹⁰ 48, EKMS I 150, 352, II 976 ja 1133; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(27) var.

- b. Habe kasvab kärmemini kui aru.
E 19, E² 21, Huvit. V Lisa 14 — ?(9) var.
- c. Habe kasvab rutemini kui aru.
* SJn (Johannson) — 1?(1) var.
- d. Habe oo paelu hõlp[s]am kasuma kui aru pãhä tulema.
* Vig (Priimets) — ?(1) var.

Ba. Habe kasvab kiirem kui mõistus.
Stein 16, Wied. 1, Gr. SKO II 95, Kündja nr. 33 (1883) 392; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(13) var.

- b. Habena kasvase rutempide kui mõistus.
Norm. 60 — ?(3) var.

Ca. Ega habemega veel aru pãhe tule.
* VMr (Priimets) — 1?(1) var.

- b. Eiga habemega aru kasva.
* Rkv (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.
- c. Ega habe veel aru pãhe anna.
* VMr (Priimets) — 1?(1) var.

Vrd. kk: Kasvas küll habe, aga ei kasvanud mõistus (Nrv).

Vrd. 396. Aru ei mõõdeta habeme järgi.

738. HABEMEGA MUSU ON NISULEIVA SISU — 1 var.

Hlj (Laugaste).

739. HABE ON MEHE AU — u. 135(244) var.

Aa₁. — *

* one (Kod, MMg), om (Pst), um (Rõu); mihe (Rak, Kuu)
Saarl. nr. 14 (1889) 2, Sirvil. (1901) 46; Jõh, Lüg, Rak, Sim, VMr, Kuu, Tln, Jür, HMD, Rei, Khk, Vãn, Saa, Hls, Pst, Vil, Pal (Karro), Trm, Kod, MMg, Ote (Kroon), Rõu — u. 30(37) var.

- a₂. Habena omma mehe au.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b. Habe mehe au.*
* habõ (Khn)
Wied. 2, Kündja nr. 33 (1883) 392, Einer Lüh. EKÖ 67, Meos Vaatl. III 157, Norm. 145; Jõh, Lüg, Vig (Eisen), Khn, Tor, Pal, Kod, Ráp — 9(15) var.
- B_{1a1}. Habe mehe au, nina mehe nägu.*
* nõna (Trv); mihe (Kär)
E. Poomi (Rap v. Mär) seletus: «Õeldi siis, kui keegi mehe nägu laitis.»
KAH Loe 18; VJg, Rap v. Mär (Poom), Han, Rei, Krj, Khk, Kär, Kaa, Trv, Vil, SJn, Plt, TMr — u. 20(30) var.
- a₂. Habe on mehe au, nina mehe nägu.*
* om; nõna (Trv, Nõo)
Jõh (õpil.), Kär, Trv, Nõo — 4(5) var.
- b₁. Habe mehe ou ja nina mehe nägu.*
* au; ninä (KJn)
Emm, KJn — 2 var.
- b₂. Habe om mehe au ja nõna mehe nägu.
Trv (Johanson) — 1 var.
- b₃. Habe om mehe au ja nina om mehe nägu.*
* on (Kaa)
Kaa, Hls — 2 var.
- B₂. Pard miehe au, nina miehe nägu.
Hlj — 1 var.
- B₃. Nina mehe nägu, habe mehe au.
Ris v. HMD (Treumann), Vig, Rid — 3 var.
- B_{4a}. Nina mehe nägu.
Wied. 130, Kündja nr. 47 (1883), 561, E 60, E² 40 — ?(9) var.
- b. Nina om mehe nägu.
Hls (Reissar) — 1 var.
- B₅. Laiskus mehe iga, nina mehe nägu, habe mehe au.
Hil (Tikerpuu) — 1 var.
- Vt. 3462 C₂.
- C_{1a1}. Habe mehe au, nina mehe nõu.*
* habõ (Plv); mihe (Rak); nõna (Plv)
Rak, Kuu, Jäm, Vil? (anon.), Lai, Nõo, Plv — 8 v. 9(10) var.
- a₂. Habe on mehe au, nina mehe nõu.
Informandi seletus: «Kel suur nina, see on nõukas mies.»
Muh — 1 var.
- b₁. Habe mehe au ja nina mehe nõu.
Jõe, Juu — 2 var.
- b₂. Habe on ju mehe au ja nina mehe nõu.
Informandi seletus: «Mida pitkem habe, seda ausam mees.»
Vil — 1 var.
- C_{2a}. Nõna mehe nõu, habe mehe au.
Plv — 1 var.

- b. Nina on mehe nõu, habe on mehe au.
Ráp — 1 var.
- Da. Habe on mehe au, naene mehe nõu.
Wied. 2, Kündja nr. 33 (1883) 392; Kaa (I. Kallas) — 1(7) var.
- b. Habe mehe au, naine mehe nõu.
Raud VMj 216, Norm. 145, EKMS IV 682; Jõh (Mets), Lüg (Källo) — kuni 2(6) var.
- E. Habe mehe au, naine mehe nõu, nina mehe nägu.
Vil? (R. Kallas) — 1 var.
- F. Habe mehe au, nina mehe nõu, kübar mehe kõrgus.
Vil? (R. Kallas) — 1 var.
- G. Habe mehe au, nina mehe nägu, kübar mehe kõrgus.*
* kuber (Trv)
Norm. 146, EKMS I 620 ja IV 682; Krj, Saa, Trv — 3(9) var.
- Ha₁. Habe mehe au, kübar mehe kõrgus.
* Helle 332, Hupel 106, Neus 236, Porominski EGr. 186/7, Körber VRMK 36, Stein 16, Wied. 2, Kündja nr. 33 (1883) 392, KAH EKAl 150, Jürjens 25, Muuk-Mihkla I 95 — 1(31) var.

*

~~Habe mehe au, kübar mehe kõrgus~~, barba de-
cet virum. (Der Bart des Mannes Ehre, der Hut des
Mannes Höhe, Bergdrückung.)

- a₂. Habene mehe auv, kübar mehe kõrgus.*
* mihe; kübar; kõrjus
Norm. Cl. 22 — ?(3) var.
- b. Habene mihile auv, kübar mihele korjus.*
* mehele; küpär; kõrjus (Wied.)
Wied. 2, Norm. Cl. 22 — ?(2) var.
- I. Habene mehe au, kübar mehe nõu.
Krk — 1 var.
- J. Habe mehe nägu, müts mehe au.
Trt (Piir) — 1 var.
- Vt. 7120 C.
- K. Habe mehe au, naene mehe nõu, kübar mehe kõrgus.
Vil? (R. Kallas?) — 1(3) var.
- L. Habe mehe au, tütar mehe kõrgus, naene mehe nõu.*
* naine (E², EKMS)
E 19, E² 21, EKMS I 12 — ?(8) var.
- M₁. Habe mehe au, nina mehe nägu, töö mehe tegu.*
* mihe; nõna (Trv)
Vig, Juu v. Vän (Virkus), Trv — kuni 3(3) var.
- M₂. Nina on mehe nägu, töö mehe tegu.
?Juu v. Vän (Virkus) — 1?(1) var.

- N₁. Habe mehe au, nina mehe nägu, tü- mehe tegu.
Vän, SJn — 2 var.
- N₂. Habe mehe au, ninä mehe nägu, titt mehe tegu.*
* nōna (Ran)
Saa, ?Ran (Raag) — 1 v. 2(2) var.
- O. Habe mehe au, nina mehe nōu, titt mehe tegu.
SJn — 1 var.
- P₁. Habe mehe au, nina mehe kõrgus, titt mehe tegu.*
* tigu (Wied.)
Stein 16; Wied. 2; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(4) var.
- P₂. Habe mehe au, nina mehe kõrgus.
Kündja nr. 33 (1883) 392 — ?(1) var.
- Q₁. Hapōn mehe au, tü- mehe tigu.
tigu = teotus, häbi
Rōu — 1 var.
- Q_{2a}. Habe mehe au, titt mehe tigu.*
* habō (Urv); mihe (Hel)
EKMS II 437; Hel, Urv — 4(5) var.
- b. Habe om mihe au, titt om mihe tigu.
Kan — 1 var.
- c. Habe mehe au ja titt mehe tigo.
Vō-Se (Stein) — 1(3) var.
- Q_{3a}. Hapōn mihe au, tilk mihe tigu.*
* hapen; mehe; tigo (Vas v. Se)
Krl, Vas v. Se (Sandra) — 2 var.
- b. Hapōn tege mehele avvu, tilk tiko.
Se — 1 var.
- R. Nōna mehe nägo, titt mehe tigo, habe mehe auu, suu tege häü.
?Rōu (Gulves) — 1?(1) var.
- S₁. Habe mehe au, hius mehe ilu, nina mehe nägu, kübar mehe kõrgus, titt mehe tigu.
Hel (Wahlberg) — 1(3) var.
- S₂. Habe mehe au, hius mehe ilu, nina mehe nōu, kübar mehe kõrgus, titt mehe tigu.
Hel (Wahlberg) — 1(2) var.
- S. Habe mehe au, titt mehe nōu.
?Rāp (Lepson) — ?(1) var.
- Z. Habe on mehe au, m- on mehe nōu.
Pal — 1 var.
- Z. Mehe habe mehe au, mehe m- mehe häbi.
VMr — 1 var.
- T. Habe mehe au, kübar kõrgus, tü- tugevus.
Tt (Haav) — 1 var.
- U₁. Habe mehe au, nina mehe nägu, kübar mehe kõrgus, piip mehe pidu, naene mehe süda.
Vil (Leoke) — 1(3) var.
- U₂. Nina mehe nägu, kübar mehe kõrgus, piip mehe pidu.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.
- V. Habe mehe au, nina mehe nägu ja piip mehe tegu.
Plt (Luu) — 1 var.
- W. Habe mehe au, ninä mehe n'ägu, käed mehe tegu.
Hls — 1 var.
- Ö. Habe mehe au, nina mehe nägu, koon mehe kogu.
Kul — 1 var.
- Ä. Habe mihe au, nōna mihe nägu, küpär mihe kõrgus, saabas mihe sirgus.*
* mehe; nina; kübar (EKMS)
EKMS I 352; Krl — 1(2) var.
- Ö. Habe mihe au, nenä mihe neu, suu mihe soimuriist.
Kuu — 1 var.
- *
- Ü₁. Habe on mehe au, juus naise au.
Krk — 1 var.
- Ü₂. Habe on mihe au, hiuksed naise ilu.
Kuu — 1 var.
- X. Ilus nägu on naise uhkus ja suur habe on mehe au.
Koe (Schultz) — 1 var.
- Vrd. ul: Ei vanasōna ilal kau: «Habe, see on mehe au!» (Amb).
- Vrd. 803. Hall habe on mehe au.
740. Habe on vanataadi ilu.
258. Amet mehe au.
- 740. HABE ON VANATAADI ILU — 1?(21) var.**
- a. —
Stein 16, Wied. 2, Kurrik SÖ 29, Kündja nr. 33 (1883) 392, Norm. 145, EKMS I 621 ja IV 682; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(16) var.
- b. Habe vanataadi ilu.
E 19, E² 21, Puus. Eü I 92, Kask-Puusepp-Vaigla 140 — ?(5) var.
- Vrd. 739. Habe on mehe au.
- 741. KES OMA HABET PAHATIHTI TAEVA POOLE TÖSTAB, JÄÄB KEHVAKS — 1?(2) var.**
?TMr (anon.).
- 742. ON HABE EMAL, SIIS NURUKARVAD TÜTREL KA — 1 var.**
nurukarvad = kassivurrud
Pöi (Rand).
- 743. AITAB HAIGE KOERALE SITANEGI VÕILEIB — 1 var.**
Kos (Wiedemann).

744. EI SEE HAIGE OLE, KES ALATI
SÖEB — 1?(1) var.

?JJn (Oberg).

745. HAIGE KAHANEB, HAIGUS KAS-
VAB — 1 v. 2(2) var.

Mickwitz Kal. (1892) 45; Kär (Sömer).

Vrd. 2112, eriti D: Inime läheb vanemaks, hai-
gus läheb nooremaks.

746. HAIGE KOHT SATUB IKKA —
1 var.

Wied. ESSr 1009.

747. HAIGELE ARSTI, TERVELE VORSTI
— 16 v. 17(21) var.

a. Norm. 237; Vi, Amb, - Kuu, Rap v. Mär
(Poom), Vig (Aitsam), Hää — 12 v. 13(17)
var.

b. Haigele arsti ja tervele vorsti.*

* haigel — tervel (Kul)

Amb, Kuu, Kos, Kul — 4 var.

748. HAIGELE PAKUTAKSE, TERVELE
ANTAKSE — 1 var.

Amb (Münther).

749. HAIGET EI AITA KULDASEGI —
?(16) var.

a₁. E 20 — ?(1) var.

a₂. Haiget ei aita ka kuldne ase mitte.
Niggol VKÖR⁵ 56, Pöder L ABDr 31 —
?(10) var. Vene vanasõna tõlge.

b. Haigele kullane säng ei aita.

Norm. 205, EKMS I 365 — ?(3) var.

Aluseks mingi vene materjali esitav seni
tundmatu trükis.

c. Haigel pole kasu kuldsest voodist.

Laakm. ER Kas. Kal. (1889) 9 — ?(2) var.

750. HAIGET LIIGET HOIETAS KÕIGE
KALLIMBALT — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 14012, näit. B: Haige laps, armas laps.

751. HAIGÖD JALGA MÄHI ES KINNI,
ÄR LASKU TÖSÖL MÄHKI — 1 var.

Urv (Jeret).

752. KES ISE EI ÕLE HAIGE ÕLD, SIE
EI USU TÕISE HÄDÄ — 1 var.

Jõh (Mets).

Vrd. 11967. Terve ei taipa tõbist ega tõbine ter-
vet.

9671. Rikas ei usu vaese häda ja vaene ei
usu rikka häda.

753. KUS HAIGE ON, SEÄL ON KÄSI;
KUS ARM ON, SEÄL ON SILM —
7 kuni 9(42) var.

Aa₁.

* Gös. 280, ** Helle 343, Hupel 111, Celak.
237, Poromenski EGr. 201/2, KAH EKAI 86
ja 154, Wied. 90, Kündja nr. 42 (1883) 502
— 1 v. 2(13) var.

*
*wer was liebes hat/darnach siehet Er.
wer was wehes hat/darnach fühlet Er/
Kus haige on/sehl on kessi.
Kus Arm on/sehl on Silm.*

*
*Kus haige on, seäl on käsi: Kus arm on, seäl on
silm, wer was liebes hat, der geht darnach.*

a₂. Kus haige om, sääl om käsi; kus
arm om, sääl om silm.

* Hupel 111, Norm. Cl. 25 — ?(3) var.

*
*Kus haige on, seäl on käsi: Kus arm on, seäl on silm, rrv.
† Kus haige om, seäl om käsi; Kus arm om, seäl om silm, btept.} b. l. me
es iudt la frust man, mer was liebes hat sieht darnach.*

a₃. Kus haige, sääl käsi; kus arm, sääl
silm.*

* seal (E, EKMS)

Stein 37, KAH EKAI 88, E 46, E² 46, EKMS
I 161 — ?(9) var.

a₄. Kus haige, seal käsi; kus armas, seal
silm.

Pil — 1 var.

b₁. Kus arm on, seal on silm; kus haige
on, seal on käsi.*

* om; sääl (Norm. Cl.)

Wied. 90, Kündja nr. 42 (1883) 502, Norm.
Cl. 25 — ?(4) var.

b₂. Kus on armas, sääl on silm; kus on
haige, sääl on käsi.

Krj (Allas?) — 1(3) var.

Ba. Kus arm, sial silm.*

* seal (EKMS; Kam)

EKMS I 161; Hlj (Rehberg), ?Kam (Reli)
— 1 v. 2(3) var.

b. Kus on arm, sääl on silm.*

* seal (Norm.)

Norm. 180; Kaa (Jakson) — 1(2) var.

- C. Kus on armas, säääl on süda; kus on haige, säääl on käsi.
Krj (Allas?) — 1(3) var.
- D. Kus oo haige, säääl oo käsi.
Kaa (Jakson) — 1 var.
- Vrd. 11338. Kus süda, seal meel.
11339. Kus süda, seäl silm.

754. OLET HAIGE, SIS OHI', TÖBINE, SIS TEHI' — 2 var.

- A. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- B. Kes haige, see peab oigama.
Hel (Wahlberg) — 1 var.

755. EGA HAIGUSELE EI SAA VOLI ANDA — 1?(1) var.
?Lüg (Källo).

756. EGA HAIGUS KIBI-KÄNNU KATSUDA PÖLE — 1 var.

- Pär (Kampmann).
- Vrd. 759. Haigus käib ikka mööda inimesi, ega ta mööda kive-kanda või käia.
14723. Onnetus käib inimesi mööda, mitte kivi ja kandu mööda.

757. HAIGUS EI KÜSI AEGA, VILETSUS EI VAATA PÄÄVA* — 1(3) var.

- * päeva (trükised)
Norm. 206, EKMS I 365; Krj? (Mägi).

758. HAIGUS HOBUSTEGA TULEB, AGA HÄRGADEGA LÄHEB — 11. 35(63) var.

- A_{1a1}. _____
Hel, Plt — 2 var.
- a₂. Haigus hobustega tule, aga härgege lää ära.
Trv — 1 var.
- a₃. Haigus hobustega tuleb ja härgadega lähab.
Hls — 1 var.
- a₄. Haigus hobustega tuleb, härgadega läheb.*
* hovostega (Lüg); härgadega (Lüg), härgega (Vil); lähäb (Lüg), lähab (Krk, Hel, Trv)
Norm. 205, EKMS I 365; ?Lüg (Källo), Krk, Hel, Trv, Vil — 3 v. 4(7) var.
- a₅. Haigus tuleb hobustega, aga läheb härgadega.
As (J. Reimann) — 1 var.

- a₆. Haigus tuleb hobustega, läheb härgadega.*
* hoostega (Käi); lähäb (SJn)
Jürjens 25; Käi, SJn — 2 v. 3(4) var.

- b₁. Haigus tuleb hobusega, aga läheb härgiga.
Ris v. Hmd (Treumann) — 1 var.

- b₂. Haigus tuleb hobusega, läheb ära härgadega.
Lai — 1 var.

- b₃. Haigus tuleb hobusega ja lähäb härgijega.
Rkv — 1 var.

- b₄. Haigus tuleb hobusega, aga härgega läheb ära.
Tln (Keller) — 1 var.

- b₅. Haigus tuleb hobusega, hergega läheb.
Khn — 1 var.

- c₁. Haigus tuleb hobusega, härjaga lähab.
Vil (Leoke) — 1 var.

- c₂. Haigus hobösõga' tulõ, häräga lätt.
Se — 1 var.

- c₃. Haigus tuleb ikka hobusega, härjaga läheb.
Kad — 1 var.

- d₁. Haigus hobusel tuleb, härgil lähäb.
Poromenski EGr. 188 — ?(1) var.

- d₂. Haigus tuleb hoostel, läheb ära härgil.
?Mih (Perkson) — ?(1) var.

- e₁. Haigus tuleb ratsahobustega, läheb härgadega.
Kod — 1 var.

- e₂. Haigus tuleb ratsahobuse sellas, läheb härgadega.
?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.

- f. Haigus tulevat hobustega ja ära minevat härgadega.
Saa (Söggel) — 1 var.

- A₂. Haigus tuleb hobustega, lahkub härgadega.
Ann — 1 var.

- B_{1a1}. Tõbe tuleb hobustega, läheb härgega jälle ära.*
* houstega (Wied., Kündja)
* Gös. 265, Wied. 184, Kündja nr. 1 (1884) 9, KAH EKAI 86 ja 88, EKMS I 363 ja 366 — 1(7) var.

*

Kranckheit komba ju Nos (eillend) geher mit Dohsen (langsam) wieder weg/ eobbe tulleb hoba bojste Parlebb herje Kajelle erra.

- a₂. Tõbi tuleb hobustega, läheb härgiga ära.
Raud VMj 219 — ?(1) var.

- a₃. Tõbi tuleb hobustega, läheb hārgadega.*
* hoostega (Meelej.)
Meelej. nr. 11 (1887) 86; Pär (Kampmann) — 1(9) var.
- a₄. Tõbi tuleb hoostega, läheb ära hārgadega.
?Vig (Altsam) — 1?(1) var.
- a₅. Tõbi tulep hobestegä, ent lätt ära hārgiga.
Kan — 1 var.
- a₆. Tõbi tuleb hoostega, läheb hārgega.
E 84, E² 84 — ?(2) var.
- a₇. Tõbi tuleb hoostega, aga läheb hārgadega.
Kuu — 1 var.
- a₈. Tõbi tuleb hoostega ja läheb hārgadega.
Ans — 1 var.
- a₉. Tõbi hōbōstōga tulō, hārgiga lätt.
Vas — 1 var.
- a₁₀. Tõbi hobestega tuleb, aga hārgega lääb.
?Trv (Ungerson) — 1?(1) var.
- b₁. Tõbi hobusega tuleb, hārijaga lähāb.
Saa — 1 var.
- b₂. Tõbi tuleb hobusega, läheb hārijaga.
Vān — 1 var.
- c. Tõbi tuleb kuue paari hobustega, läheb kuue paari hārgadega.
?Tln (M. Juurik) — 1?(1) var.
- d. Tõbi virutab hobestega sālgā, hārgiga lätt mant.
Vas (Jakobson) — 1 var.
- e. Tōbed hōbu[stega] tulevad, hārga[dega] lähēvad.
Kmpm. KH 45 — ?(3) var.
- B₂. Tõbi tuleb tōllaga, ära läheb hārijaga.
Lal (Asper) — 1 var.
- Vrd. kk: Hobesege tule, hārgige lää (Hel); Hobustega tuleb, hārgadega lähāb (Rei).
- Vrd. ns: Haigus tuli hobusega, kadus aga hārgadega, harakale kibedus, varesele valu (Pär).
- Vrd. mst: Hobusega tuleb, hārijaga läheb? 'Haigus'; Hārgadega tulevad, hobustega lähēvad? 'Pühad'.
- Vrd. rl «Varesele valu»: [— — —] hobustega tulgu, hārgadega mingi (ERIA III : 3 nr. 6746).
- Vrd. 1758. Hāda tuleb hoostega, läheb ära hārgadega.
13189. Vaev tuleb hoostega, läheb ära hārgadega.
14712. Onnedus lähteb jala, aga tuleb ratsa.
13875. Vasikal tuleb, hārijal läheb.
9768. Rikkus tuleb hārgadega, vaesus hobustega asub majase.

2726. Joulud tulevad hārgadega, lähēvad hobustega.

759. HAIGUS KÄIB IKKA MÖÖDA INIMESI, EGA TA MÖÖDA KIVE-KÄNDA VÕI KÄIA — u. 10(19) var.

- A_{1a}. —
Plt (Luu) — 1 var.
- b₁. Ega haigus müüda kiva ja kanda käi, haigus käib ikke inimeisi müüda.*
* mööda kive ja kände (Norm.)
Norm. 205; Ksl — 1(3) var.
- b₂. Ega haigus mööda kive ega kände käi, haigus käib ikka mööda inimesi.
EKMS I 365 — ?(1) var.
- c. Haigus käu_{ui} kivve ja kanda pite, a käu inimeisi pite.
Se — 1 var.
- A₂. Ega haigus kiva-kanda mööda käi.
Lal — 1 var.
- B. Haigus ei käi puid ega kanda pidi, ikka inimesi pidi käib haigus.
TMr — 1 var.
- C_{1a}. Haigus käib ikka inimesi mööda, ega ta käi metsapuid mööda.
Krk — 1 var.
- b. Ega haigus käi mööda puid, haigus käib mööda inimesi.
E 13, E² 84 — 1?(2) var.
- C₂. Ega haigus käi metsapuid mööda.
Pst — 1(2) var.
- D₁. Ega tõbi kiva-kanda mööda käi, see käib ikka inimesi mööda.
SJn — 1(2) var.
- D₂. Tõbi k'au_{ui} puid pite, k'au rahvast pite.
Se — 1 var.
- D_{3a}. Ega tõbi käi metsapuid müüda, vaid inimiste müüda.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- b. Tõved käivād inimiste müüda, mitte metsapuid müüda.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- E. Ega haigused käi aida mööda, haigused käivad inimesi mööda.
Saa (Söggel) — 1 var.
- Vrd. 14723. Onnetus käib inimesi mööda, mitte kivi ja kandu mööda.
756. Ega haigus kibi-kännu katsuda põle.
5106. Külma kande pidi, haigus inimeste pidi.

760. HAIGUS ON KERBU SUURUNE, AGA HÄRJA RASKUNE — 1 var.

- Khn (Järv).
- Vrd. mst: Kirbul viiakse, luigel tuuakse? 'Kapsas'.

761. HAIGUS ON SURMA KÄSK — 16
kuni 22(58) var.

A_{1a}. —
Wied. 4, Kündja nr. 33 (1883) 392, E 20,
E² 84, Puus. KA V—VI (1939) 124; Rap v.
Mär (Poom), Sa, Hls, SJn, ?Vön (õpil.) —
5 kuni 10(19) var.

b. Haigus on ikka surma käsk.
Sa (Veäster) — 1 var.

A₂. Tõbi om surma käsk.
Hls (Loorits) — 1 var.

B. Haigus on surma käskjalg.
Kmpm. Klr II⁷ 10, Kmpm. EL II⁸ 11; Põl,
Krk — 2(23) var.

C_{1a1}. Haigus on surma sõnum.
Wied. 4, Kündja nr. 33 (1883) 392 — 1(3)
var.

a₂. Haigus surma sõnum.
Rid — 1 var.

b. Haigus om surma sõna.
Se — 1 var.

C₂. Tõbi tuu surma sõnumit.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

D. Haigus on surma saadik.
Põl — 1 var.

E. Haigus on surma eelkäija.
TMr — 1 var.

F. Haigus on surma kaastööline.
?Vön (õpil.) — 1?(1) var.

G. Haigus on surma vend, kes elu püüab
hävitada.
Puus. KH II 104 — ?(4) var.

H. Haigutamine on une käsk, haigus sur-
ma käsk.
Jür (Saalverk) — 1 var.

762. HAIGUS TÜHJALT TULEB, AGA
KOORMAGA LÄHEB — 1(4) var.
Norm. 205, EKMS I 365; Vil (Niggol).

763. KERGEM ON HAIGUSE EEST
HOIDA KUI HAIGUST ARSTIDA —
1 var.
Vil (Kala).

764. MÕNI HAIGUS ON LAISKUSE
HAIGUS — 1 var.

Jõh (Mets).

Vrd. kk: Ei ole kedagi kahetatud, põeb ise
laiskuse haigust (Saa).

765. HAIK AJAB HAIKU TAGA — 2 var.

Krj, Ans.

Tegelik esinemus tunduvalt laiem.

Vrd. kk: Just kui aik a'ab aiku taga (Plt).

Vrd. nlj: «Haigutus käib ühest suust teise»
(Põldmäe nr. 176).

766. HAIK ON HAKKAJA HAIGUS —
1 var.

Krk (Sarv).

767. EGA HAIS ILMAST TÕUSE — 1 var.
Hel (Martin).

768. KELLE HAIS NÕNNA LÄTT, KÜLL
TUU TARRÕ TUULUTAS * — 1(2)
var.

* kellel (Norm.)

Norm. 52; Plv (Keerd).

769. KÜLL HAIS MATAB — 4 v. 5(5)
var.

A. —
EKMS seletus: «Ütleb vaene vanainimene,
kel varandust ega matjaid omakseid pole.»
EKMS II 841; Kam, Plv — 2 v. 3(3) var.

Ba. Kel hais nõnna läheb, küll too matab.
Plv — 1 var.

b. Kel hais nõnna lätt, küll sii matt.
Kam — 1 var.

770. HAKATUS RASKE, KESKPAIK
KERGE, LÕPETUS LADUS — 1—
3(6) var.

A. —
Khk (Thom) — 1 var.

B. Hakatus on raske, lõpp läab ladusasti.
?TMr (Sill) — 1?(1) var.

C. Algus raske, lõpp kerge.
Norm. 72, Vih. VER 185, EKMS I 124; ?Vän
?(Tammsoo) — 1?(4) var.

Vrd. 246, eriti I: Iga algus on raske, aga lõpp
läheb mis libinal.

910, eriti B: Kerge on hakata, aga raske
lõpeta.

771. KUS EI OLE HAKATUST, SÄÄL EI
OLE LÕPETUST — 5(36) var.

a₁. —
* Helle 343, Hupel 111, Poromenski EGr.
201, Stein 37, Wied. 90, Kündja nr. 42 (1883)
502, KAH EKAI 154, Einer EKÖ¹ 70, Kmpm
KH 80, Norm. 72; Rkv, Mih, SJn (Kapp) —
4(28) var.

*

*Aus ei olle hakatust, sääl ei olle lõpetust, qui
nunquam male, nunquam bene.*

- a₂. Kus ei ole hakatust, seal ei ole ka lõpetust.
Jürjens 70 — ?(1) var.
- a₃. Kus hakatust ei ole, sääl pole ka mitte lõpetust.
Kär — 1 var.
- b. Kus ei ole alustust, seal ei ole lõpetust*.
* kun; sääl (Cl)
Wied. 90, Kündja nr. 42 (1883) 502, Norm. Cl. 24 — ?(6) var.
772. KES HAKKAJA MEES ON, SEE SAAB RIISTA EGAST KOHAST — 1 var.
Mus (Miller).
773. KUIDA HAKKAD, NÕNDA LÕPETAD* — 2(4) var.
* nenda (Jannau)
Jannau Öp. Ram. 138, Norm. 71, EKMS I 125; Tor (Ostrov).
- Vrd. 7021. Mõistsid alustada, mõistad lõpetada.
244. Kes algab, peab lõpetama.
245. Kuida oled aitand algada, nõnda aita ka lõpetada.
254. Alostit, sõs lõpetata kah.
247. Kes alu alustab, see lõpu lõpetab.
407. As'a alostajit om pallogi, lõpõtajit olõ õi puuligi.
14449. Vähäst alga, paljust loppu.
14452. Kes väikselt alustab, lõpetab suureste.
774. HALÖSTA ELÄVÄLT, IKKU UI KUULNULT — 1 var.
Se (Savala).
775. EGA HALVAST KAEVUST KUNAGI HEAD VETT EI SAA — 1(2) var.
Norm. 216; Äks (Sepp).
776. EI OLE HALBA ILMA HEATA — 4 v. 5(7) var.
- A_{1a}.
Norm. 266, EKMS I 319; Trt — 2(4) var.
- b. Ei ole kurja ilma hääta.
Ote (Kroon) — 1 var.
- A₂. Ei ole halba ilma heata ega head ilma halvata.
Plv (Eisen) — 1 var.
- B. Midagi halva asja ei ole, millest omajagu head ei tule.
?Tin (Pusemann) — 1?(1) var.
Vrd. 892. Ei ole head ilma halvata.

777. EI OLÖ INÄMB HALVÖMB KU NAANE ILMA MEHELDÄ — 1 v. 2(2) var.
- A. —
Vas (Jõgeva) — 1 var.
- B. Naine ilma miheta — kõege sandem, naine mihege — illus.
?San (V. Gross) — 1?(1) var.
778. HALB ASI HEAS KÄES SAADAB VAHEST PALJU ROHKEM KASU KUI HEA ASI SANDIS KÄES — 2(3) var.
- A. —
Pal (Maasen) — 1(2) var.
- B. Halb asi hias kääs käib pallu parem kui hia asi halvas kääs.
Plt — 1 var.
779. HALB ELADES, KALLIS KADUDES — 1 var.
Tln (Truuv).
- Vrd. kk: Hea läind, kallis kadund (Lai).
780. HALB KAUP HAISEB — 1(10) var.
Wied. 5, Kurrik SÖ 23, E 20, E² 72.
781. HALB NAINE KANNAB ROHKEM PÖLLEGA AIDAST VÄLJA KUI MEES KURGUGA KÖRTSIST — 1 v. 2(2) var.
- A. —
?Hls (õpil.) — 1?(1) var.
- B. Naene oo maea lukk, viib paelu rohkem maeast põllega välla ku joodik mees seljaga.
Tös (Laan) — 1 var.
- Vt. 7266 M.
- Vrd. 7260. Naine jõuab põllega rohkem välla kanda kui mees koormaga sisse vedada.
782. HALB PEA, HEAD JALAD — 2 kuni 4(4) var.
- A. —
Rap (Pärt) — 1 var.
- B₁. Kui on paha pea, siis olgu head jalad.
?Kuu (Jahe) — 1?(1) var.
- B₂. Kellel on paha pea, sellel olgu head jalad.
?Kuu (Jahe) — 1?(1) var.
- C. Kellel sitt pea, sel olgu head jalad.
Kul — 1 var.
Oleskirjutused aastaist 1921—1960.
- Vrd. 8462. Mis ei ole peas, see peab jalus olema.

8468. Pea harv, jalg kerge.

8474. Pea unustab, jalad tuletavad.

12869. Ul'i pää, jalal pal'lo vaiva.

**783. HALVA KOHA EEST PÖGENE,
HALVA INIMESTE EEST EI SAA
KUHUGI PÖGENEDA — 1 var.**

Pal (M. Uus).

Vrd. 795. Pögene halva koha eest, aga mitte halva saksa eest.

**784. HALVALE MEHELE HALBU SÖNU
— 1 var.**

Vil (Takk).

**785. HALVA LEEVÄ IKS AR' SÜÜT,
HALVA ELLO UM RASSO ELLÄ' —
2 var.**

a. _____

Se (H. Tampere) — 1 var.

b. Mut'tonu' leevä ar süüt, mut'tonu'
ello jovva ai ellä'.

Se — 1 var.

**786. HALVA NAASEGA ELLÄ OM NIGU
VINGUTSEH TAREH ELLÄ — 1 var.**

Räp (Poolakess).

Vrd. 11993. Tige tütruk ehk tuki suits.

**787. HALVA TASOTAS HALVAGA',
HÜVVÄ HÜÄGA' — 1 var.**

Se (T. Linna).

**788. HALVA' TEO' PELGÄSE VALGET —
1 var.**

Räp (Poolakess).

**789. HALV INEMINE OM KO' HALV
PINI: ÜTEH KÄEH HOIA' LEIB,
TOOSOH KÄE' KIVI — 1 var.**

Se (Aalik).

Vrd. 4601. Kur'alō pinile ütskōik, kas viska kiviga vai leevaga.

**790. KU HALV KEVVAI, SAA HÜÄ
SUVI; KU KEVVAI HÜÄ, SIS SUVI
HALV — 1 var.**

Vas (Prants).

**791. NIGU HALV HINGE PÄÄLE, NII
AHNÕ RAHA PÄÄLE — 3(4) var.**

A. _____

Se (Savala) — 1 var.

B. Kuradi himu saab põrgus inimeste

hingedest ka enne täis kui rikka himu raha ahnitsemisest.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

C. Kõrtsmik on nenda ahne raha järele kui kurat hinga järele.

Päss PJs 558; VMr (Mastberg) — 1(2) var.

Vrd. kk: Küll on kitsi inimene, korjab kopikuid kui kurat hingesid (Pal).

**792. PAREMB HALVA MEHE JALUTSIH
KU HÜÄ POJA PÄHÜTSIH — 4 var.**

a. _____*

* parep; jalotsih; pähtsih (Se)

Vas v. Se (Sandra), Se — 2 var.

b. Ennemõ olen paha mehe jalutsis kui hia poja piatsis.

Lüg — 1 var.

c. Par'emb kur'a mehe jal'tseh, eiku kur'a puja pähütseh.

Lut — 1 var.

Vrd. 793. Paremb halva poja jalutsin kui hää tütre pähitsin.

**793. PAREMB HALVA POJA JALUTSIN
KUI HÄÄ TÜTRE PÄHITSIN — u.
30(41) var.**

Aa₁. _____*

* parem (Norm., EKMS; Plv, Vas v. Se); puja (Kan, Vas); jalutsis (Norm., EKMS; Plv), jalatsin (Kan), jalotsih (Vas), jalatsih (Vas v. Se), jalutsih (Se); ku (Vas, Vas v. Se); hea (Norm., EKMS; Plv), hüa (Vas), hää (Vas v. Se, Se); peatsis (Norm., EKMS), pähitsen (Kan, Vas), pähütsis (Plv), pähütsin (Vas), pähütsih (Vas, Se), pähütseh (Vas v. Se)

Norm. 195, EKMS III 927; Ote, Kan, Plv, Vas, Vas v. Se (Sandra ja Prants), Se — 9(14) var.

a₂. Paremb om halva poja jalotsih kui hää tütre pähütseh.

Vas — 1 var.

b₁. Paremb kurja poea jalutsin kui hää tütre pähitsen.*

* parem (Räp); kura (Räp), kurä (Plv, Räp); poja (Plv, Räp); jalotsih (Plv, Räp), jalatseh (Räp); ku (Räp); pähütseh (Plv, Räp), päitseh (Räp)

Hel, Plv, Räp — 5(6) var.

b₂. Paremb kurja poja jalotsin kui hää tütre pähitsen olla.

Plv — 1 var.

b₃. Paremb um kurjä poja jalotsin ku hää tütre pähütsen.

Võ (Schmidt) — 1 var.

- c₁. Ole ennem poja jalutsis kui tütre päitsis.
Trm — 1 var.
- c₂. Ennem poja jalutsis kui tütre peatsis.
Iis — 1 var.
- c₃. Parem on poja jalutsis kui tütre peatsis.
Iis — 1 var.
- c₄. Parem poea jalutses kui tütre päetses.*
* poja; jalutsin; päälitsin (Vil)
Vil — 2(4) var.
- d. Parem poja jalkuotsas kui tütre peaotsas.
Vig — 1 var.
- Ba₁. Pareb om halva poja jalotse' ku' hää väimehe pähütse'.
Se — 1 var.
- a₂. Paremp üks halva puja jalotseh ku hää väü pähütseh.
Se — 1 var.
- a₃. Halva puja jalotsih om ette ku hää väü pähütseh.
Se — 1 var.
- a₄. Innep halva puja jalotsih ku hää väü pähütsih.
Se — 1 var.
- b. Kurja poja jalutsas on parem olla kui hea väime päetses.
Saa — 1 var.
- c. Parem poea jalutses kui väimehe päitses.
Saa — 1 var.
- C. Paremb kura miniä jalutsin kui hää tütre pähütsen.
Rõu — 1 var.
- D. Parem poja päetsis kui tütre jalutsis.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

*

- E. Parem poja redeli all kui tütri jalgotsis.
Amb — 1(2) var.
- Vrd. 4666. Parem kurja tütre jalutsis kui hää poja päitsis.
792. Paremb halva mehe jalutsih ku hää poja pähütsih.
8935. Parem poeglaps jalutsis kui tütarlaps päitsis.
8915. Ennemb poja lauva all kui tütre lauva pääl.
8921. Parem poja ukse kõrval kui tütri ahju peal.
8920. Parem poja põrandul kui tütre toolil.
8919. Paremb poja vilon ku tütre ilon.
8922. Parem poja õues kui tütre põues.
9667. Parem rikka mehe jalutsen kui vaese mehe pähitsen.

794. PAREM HALV UMA KUI HÄÄ VÕÖRAS — 2(5) var.

a. _____*

* halb; oma; hea (trükised)

Norm. 128, EKMS IV 439; Har (E. Ariste) — 1(4) var.

b. Oma paha paremb kui viera hüä.

Kuu (Lindström) — 1 var.

Vrd. 1134. Parem on hea võeras kui paha oma.

795. PÖGENE HALVA KOHA EEST, AGA MITTE HALVA SAKSA EEST — 3(13) var.

a₁. _____Wied. 154, Kündja nr. 49 (1883) 585, E 71, E² 89; TMr (Herms) — 1(7) var.a₂. Põgene halva koha eest, aga mitte kurja saksa eest.

Wied. 154, Kündja nr. 49 (1883) 585; TMr — 1(3) var.

b. Ära mine kurja saksa pakku, pake halva maad.

Norm. 112, EKMS II 967; Vön — 1(3) var.

Vrd. kk: Ei ma pelga häd maad ega santi saksa (Hel).

Vrd. 783. Halva koha eest põgene, halva inimeste eest ei saa kuhugi põgeneda.

796. ÄRÄ OBI HALBA EGÄ ÄRÄ KIIDÄ ALPI — 1 var.

Kuu (Lindström).

797. HALEDUS AJAB SILMAD PAISUMA — 1?(14) var.

Stein 17, Wied. 5, Kündja nr. 33 (1883) 392, Sak. Lisa nr. 22 (1888) 2, E 20, E² 20, Puus. EKGr. 16; ?Tt (Kreutzw.).

798. HALJAST LÕIGATA AI KATS KÖRD — 1(3) var.

Vas v. Se (Sandra).

799. KUI ON HALLES ADRARAUD, / NUKILINE LEIALAUD; / KUI ON ROOSTES ADRARAUD, / SIIS ON SILE LEIALAUD — 1 var.

LNg (Ennist).

800. KÕIK EI JÕUA HALJALE OKSALE — 2(3) var.

a. _____

Hls (Söggel) — 1(2) var.

b. Kõik ei saa haljale oksale.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vrd. kk: haljale oksale jõudma.

801. PAREMP HALJA MAUGA KUI
HALLA MAUGA SÜVVÄ — 4(10)
var.

- a. _____*
* paremb (Stein, Wied.); halle (Wied.),
hala (Stein, Ilmne trükiviga)
Stein 53, Wied. 149; Võ-Se (Stein) — 1(7)
var.
- b. Paremb hal'la magu kui halle magu.
Ran — 1 var.
- c. Paremb halja mauh kui halla mauh.
Vas — 1 var.
- d. Paremb vili halja mauh kui halla
mauh.
Vas — 1 var.

802. MIDA ROHKEM HALLED KEVADEL
MAAS, SEDA ROHKEM VILJA
SÜGISEL SALVES — 1 var.

Sa (Mägi).

803. HALL HABE ON MEHE AU —
2 var.

- A. _____
Vil — 1 var.
- B. Hall habe mihe au, hall juus mihe ilu.
Krl — 1 var.
- Vrd. 739. Habe on mehe au.
810. Hall pea on vanaduse kroon.
805. Hallid juuksed eide ehe, töö tütarlapse
ehe.

804. HALLI ARVATASE, KÕRVI KÕNEL-
TASE, KAPUKJALG KARGAB ETTE
— 1 var.

Kod (Kook).

805. HALLID JUUKSED EIDE EHE, TÖÖ
TÜTARLAPSE EHE — 1(2) var.

Norm. 179; JJn (Oberg).

- Vrd. 810. Hall pea on vanaduse kroon.
803 B: Hall habe mihe au, hall juus mihe
ilu.

806. HALLI MEHE JALGE EES VÕTA
MÜTS MAHA — 1 var.

Muh (Noot).

807. HALLI PEAD AUSTA, KULUPEAD
KUMMARDA — u. 100(224) var.

- A_{1a1}. _____*
* hallpead (Huvit. V; Lüg, Lai), hallpääd
(Huvit. II, Puus. Eü; Se), hallpiad (Lüg),
pääd (Meelej., Bergm. L.; Kuu, Hls, Krk,
Hel, Trv, Pst, Vil, Kõp, Trt, Kam, Nõo,

Ran, Krl, Rõu, Vru), piad (Kas. Talur. Kal.;
Jõh, Kuu); avvusta (Kam, Nõo, Rõu, Vru);
kumarda (Gr. LLr., Rätsep, Tõn.; Jõh, Vig,
Trv, Hel, Pst, Kõp, Trt, Kam, Nõo, Rõu,
Vru), kumarde (Hls, Krk, Pst)

Wied. 5, Meelej. I: 2 (1878) 47, Kas. Talur.
Kal. (1880) 42, Kündja nr. 33 (1883) 392, Org
48, Gr. ELr I 13, Gr. LLr I 20, Bergm. L
326, Rätsep Koduk. 89, Tõn. Täht. (1909
jaan., 1910 okt., 1911 aug.), Tõn. RP 335,
Freymann 215, E 20, E² 34, Huvit. II 215,
Huvit. V Lisa 14, Loorits Vrp 66, Mihkla
70, Raud VMj 216, Kask-Vaigla-Veski III
Võ 8, Reiman EK I 276, Parijõgi-Reial-
Vaigla V 64, Puus. Eü I 95, Vih. (1949) 93,
Vih. (1957) 109, Vih. (1958) 187, Norm. 203,
EKMS IV 400; käsikirjalisi teisendeid üle
maa — u. 55(149) var.

a₂. Hallpead austa ja kulupead kum-
marda.*

* hallpääd (Kuu), piad (KJn)

Kuu, Rei, KJn — 3 var.

a₃. Austa halli pääd, kummarda kulu-
pääd.*

* pead (Pet.; Kei; Pal), hallpead (Muh);
kumarda (Koe, Saa)

Pet. Ah. 6 ja 49; Koe, Kei (õpil.), Muh,
Saa, Krk, Pal — 5 v. 6(9) var.

a₄. Austa halli pääd ja kumarda kulu-
pääd.

Krk, Vil — 2 var.

b₁. Kulupead kummarda, hallipead austa.
HMD (õpil.), San (õpil.) — 2 var.

b₂. Kulupead kummarda, aga halli pead
austa.

Plt — 1 var.

c. Halli pääd kästas avvusta, kulupääd
kumarda.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

d₁. Halli pääd pead austama, kulupääd
pead kumardama.

Saa (Söggel) — 1 var.

d₂. Halli pääd pead austama, kulupääd
kumardama.*

* kumardama (VII)

Trv, Vil — 3 var.

d₃. Halli pead peab austama, kulupead
kumardama.

TMr — 1 var.

A₂. Hallpääle au, kulupääle kumarus.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Halli austa, kulupääd kumarda.

Rõu (Siipsen) — 1 var.

C. Vana halli austa, vana kulu kumarda.
Tt (anon.) — 1(2) var.

D. Vana pea austa, hallid juuksed kum-
marda.

Vig (Odem) — 1 var.

X Ea. Vanna pääd avvusta ja halli hiusse tereta.*

* vana; päät (Stein)

Stein 70; Vö-Se (Stein) — 1(7) var.

b. Vana pead austa ja halli hiuksid tereta.

Wied. 201, Kündja nr. 3 (1884) 34 — ?(3) var.

c. Vana pea austa, hallid juuksed tere- ta.*

* vanad (Krj); pead (Norm.; TÜR, Vig, Mih, Krj)

Körber Kirj. L II 96, Körber KR I (1854) 9, Körber USkÖr I 14/15, Norm. 203; Nrv, TÜR, Tln (Keller), Rap v. Mär (Poom), Vig, Mih, Phl, Krj — u. 10(16) var.

Fa. Vana piad austa, hallpiad teresta.

Lüg (Källo) — 1 var.

b. Vana pead austa ja halli pead tereta.

EKMS IV 400 — 1?(1) var.

G. Kiida kulupääd, austa halli pääd.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

H. Vana piad austa, hallid juuksed tere- ta, neid ära naera ilmaski.

Koe (Schultz) — 1 var.

I_{1a1}. Halli pead austa.*

* hallpead (Emm)

Pöder L ABDr 32, Tön, Täht. (1908 veebr.); Vai, Emm — 2(4) var.

a₂. Austa halli pääd.*

* hallpääd (Jöh)

?Jöh (öpil.), Hls (Söggel), As (Kuusik) — 2 kuni 3(3) var.

b. Halli pead peab austama.

?JMd (öpil.), ?Kre (Luks) — ? kuni 2(2) var.

c. Hallpääd tuleb austada.*

* pead (Kask-Puusepp-Vaigla)

Puus. Eü 1 29, Kask-Puusepp-Vaigla 139 — ?(2) var.

d. Vana halli pääd austa.

Puh — 1 var.

I₂. Anna au hallil pääl.

Hls (Söggel) — 1 var.

I₃. Hallil peat au andme.

Krk (Kivisäk) — 1(2) var.

I₄. Austa ja armasta iga halli pääd.

KAH Uus ABDr 10 — ?(1) var.

J. Kel juuksed hallid, sel anna au.

Trt (Mälson) — 1 var.

Vrd. Op. sön. 20,29: Noorte meeste illo on nende rammo; agga wanna rahva au on hallid juuksed.

Vrd. 488. Austa halli ja ära valeta vanale.

13377. Vanad austa.

13391. Vana halli pää een piät sa üles sals- tama ja au andma.

808. HALLI TÖBI HABEMES, HALLI TÖBI KA KEHA SEES — 1 var.

Vön (Mootise).

809. HALL PEA KISUB HAUA POOLE — 1?(21) var.

Sannumetoja IV (1851) 204, Wied. 5, Kur- rik SÖ 22, Kündja nr. 33 (1883) 392, E 20, E² 34, Norm. 146, EKMS IV 682.

Vrd. 6947. Musta pääga muret näeb, halli pääga hauda lääb.

X 810. HALL PEA ON VANADUSE KROON — 2 var.

a. —————
Krj (Mägi) — 1 var.

b. Vanade kroon on hallid juuksed.

JJn (Oberg) — 1 var.

Vrd. Op. sön. 16,31: Hallid juuksed on illus kroon, mis õigusfe tee peält leitakse.

Vrd. 803 B: Hall habe mihe au, hall juus mihe ilu.

805. Hallid juuksed eide ehe, töö tütarlapse ehe.

811. HALL SILM HALE SILM, MUST SILM MURE SILM, LEET SILM TIGE SILM — 2(5) var.

A. —————
leet = kahvatukollane, luitunud-kollane, lii- vavärvi, beež (vt. EKMS II 26)
Käi — 1(3) var.

B. Rebu silm tige silm, hall silm hale silm, must silm mure silm.

rebu = hallikaskollane, punakashall, oranž (vt. EKMS II 25/6)

EKMS III 845; Noa — 1(2) var.

Vrd. uk: Halli silmä olli hää silmä. Kel punase silmä, pruuni silmä, si olli noid. Köllatse silmä om tige silmä (Hls); Kurjal inime- sel on kirjud silmad nagu koeral. Hallid silmad on hää inimesel (Vil); Pruun silm on kuri silm, pruun silm nagu kalal on kadedussilm — see võib teha loomale palju kurja (Rõu).

812. HAMBAVALU JA KÖRVAVALU ON KÖIGE HULLEMAD — 1 var.

Jöh (Mets).

Vrd. 10548. Mis silt silmavalu vai pask palla- töbi; kae hambahaigus ja varbavalu — nii võtva mihel meelega pääst.

813. HAMBAVALU OLGU KIVI, KÄN- DUDE KATSU — 1 var.

Vän (Peterson).

814. HAME SAAB HAUA KAJUJALLE,
KINDAD KIRSTU TEGIJALE —
1 var.

Vil (Nigul).

815. HARVAD HAMBAD, KERGE PIA;
TIHEDAD HAMBAD, RASKE PIAGA
— 1 var.

A. Källo seletus: «Ennustus laste kohta, nende mõistuse üle.»

Lüg.

Vrd. uk, näit. H IV 6, 640(45) < TMr; H II 33, 509(7) < Han; ERA II 24; 722(6) < TÜR.

816. HOIA HAMBAD HABU LEIVÄLE,
SUU HABU TAARILE — 1 var.

Kuu (Vilberg ja Viljak).

817. KAE HAMBAST, HOBUSEL KIRI
KAASAS — 1(2) var.

Norm. 95; Puh (Antik).

Vrd. 1361. Hobust tuntakse hambast, looma sarvist.

818. KES KORRA HAMBA VERISTAND,
SEE KATSUB IKKA — 8(25) var.

Aa₁. Kes korra on hamba verestanud, see katsub ikka.

* Helle 337, Hupel 108, Poromenski EGr. 194, KAH EKAI 152 — 1(11) var.

*
Kes Korra on hamba verestanud, se katsub ikka, wer einmal im Geschmaß gekommen, der wills allezeit so haben. (wer einmal den Zahn hat blutig gemacht, der probirt immer.)

a₂.
Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(2) var.

a₃. Kes korra hamba on veristand, see katsub ikka.
Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(2) var.

a₄. Kes korra hamba veristanud, katsub ikka.
EKMS I 1314 — 1 var.

a₅. Kes korra hammast veristand, see katsub ikka.
Stein 26; ?Tt (Kreutzw.) — ?(3) var.

b. Kui kord hammas veresse saab, ega siis enam ei jäta.
Plt (Luu) — 1 var.

c. Ku hamba vereh, sōs ei saa ināmb jättä.

Räp — 1 var.

B. Ku hammas jo verde saa, sis ei jää enne rahulō, ku süä tsälka saa.

Urv — 1 var.

C. Koera hammas veres, ega siis enam ei jäta.

E MVH 81 — ?(2) var.

D. Kus hunt korra hambad veresse saab, sinna ta tuleb jälle vars[t]i.

Hlj (Kungur) — 1 var.

819. MIS TAGAPOOL HAMBAID, ON
OMA — 17(19) var.

A_{1a1}. — *

* hammaste (Jōh)

Jōh, ?Tt (S. Veske) — 1(2) var.

a₂. Mis tagapuul hambid, sii oma.

Kod, TMr — 2 var.

a₃. Mes tagapuul hammid, sii on ōma.*

* om; oma (Ran)

Kod, Ran — 2 var.

a₄. Tagapool hambaid on oma.

Trt — 1 var.

b. Mis tagapool hambaid, see on oma jagu.

Hää — 1 var.

c. Mis tagapidi hambaid, see on oma.

Lai — 1 var.

d₁. Mis hammaste taga, sii oma.

KJn — 1 var.

d₂. Mis hammaste taga, see on oma.

Pal — 1 var.

e. Mis teiselpool hambaid, see oma.

E. Siili seletused: 1) «Toit on siis oma, kui ta on juba suus»; 2) «Ei tohi viilvitada, kõhelda, tuleb teotseda otsustavalt.»

TMr — 1 var.

f. Mis seespool hambud, see igäühe oma.

Käi — 1(2) var.

A₂. Mis tagapool hammaste, see ikka minu.

Kul — 1 var.

Ba. Mis väljanpuul hambid, ei see ole oma veel.

TMr (Mägi) — 1 var.

b₁. Ei sie pole viel oma, mis alles iespool hammid on.

Plt — 1 var.

b₂. Mis eespool hammaste on, ei ole veel igakord oma.

Plt — 1 var.

C. Mis hammaste taga, see on oma; mis eespool hambaid, see veel ei ole oma.

VNg — 1 var.

820. EGA HANE SULED VETT KARDA
— 4 var.

- A. _____
VMr (G. ja V. Lurich) — 1 var.
- Ba. Ega hani säläh ei püsü vesi.
Räp — 1 var.
- b. Hani seljas ei seisa vesi kaua.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- C. Hani sälga vett visata, ta ikka kuiv.
Puh — 1 var.
- Vrd. kk: Just nagu hane selga vesi (Kuu).

821. HANID LÄHAVAD, HALJAS JÄREL
— 1 var.

J. P. Sõggeli seletus: kui kevadel haned põhja poole lendavad, siis varsti muutuvad mets ja maa haljaks.
Pär.

- Vrd. 822. Hanid tulevad, hallas maa.
4575. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned lähvad — hall taga, luiged lähvad — lumi taga.

822. HANID TULEVAD, HALLAS MAA —
1 var.

Vil (Jüri Täht).

- Vrd. 821. Hanid lähavad, haljas järel.

823. HANIL OM KÜLL LUINE VASSAR,
KÜLL SISKI ÄRA TUND, MIS KIVI,
MIS TERÄ — 4(6) var.

- Aa. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b. Hanil on küll luine nokk, küll siiski ära tunneb, mis kivi, mis tera.
Norm. 164, EKMS II 820 — ?(2) var.
- B. Hanil om küll luine nōna, küll siski ar' tund, mia sitt ehk jumalaanne on.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

*

- C. Kust kana luuninake ära tunneb, mi-
handes tuimage teräke.
Pst (Ainson) — 1 var.

*

- D. Luunokk teab ka, mis hea on.
Kos (Võimula) — 1 var.

824. HANI VIIVA HALLA, LUIGA VIIVA
LUME, KURE VIIVA KURJA ILMA
— 9(10) var.

- Aa₁. _____
Hel (Pastarus) — 1 var.

- a₂. Haned viivad hallad, luiged viivad
lume, kured viivad kurjad ilmad.
Norm. 48 — ?(1) var.

- b. Keväjält, kui luiga tuleve, sis lätt
lumi ärä; kui hani tuleve, sis lätt hall
ärä; kui kure tuleve, sis läävä kurja
ilma ärä.
San — 1 var.

- c. Luiga [tuleve], lumi lännu; hani,
halla kadunu; kure tuleve, kurja ilma
lännu.
Hel — 1 var.

- d. Luige viive lume, hani halla, kure
kurja ilma.
Hls v. Krk (Kase) — 1 var.

- e. Luige tulekuga minevat ära lumi, kure
tulekuga kaduvat kurjad ilmad ja ha-
nide tulekuga halvavad ilmad.
Trv — 1 var.

- f. Kui kure [kevadel] tagasi tulevad —
külm lääp, kui hani — sis hall, kui
luiga — sis lumi lääp.
TMr — 1 var.

- B. Hanede ja kurgedega minevat, kui
need kevade tulevad, hallad ja kurjad
ilmad ära.
Äks — 1 var.

- C. Luik viib lume, kurg koob kevade.
Saa — 1 var.

- D. Kui luiga läävä — saap lumi mine-
ma.
Pst — 1 var.

- Vrd. 4574. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned
lähvad — hall taga, luiged lähvad — lumi
taga.

825. HANI VÕIB LENNATA, KUID PÄX-
SUKENE TEEB SEDA SIISKI PARE-
MINI — ?(2) var.

Puus. Eü I 113; ?Se (Relli).

826. KAS HANE SELGA LOPUTA EHK
LOLLIL TARKUST ÕPETA — 2(5)
var.

- A. _____
EKMS I 206; Rak (Jürjev) — 1(4) var.

- B. Albile õpetus om niisamati kui hani
sälga vee viskamine.
As — 1 var.

- Vrd. kk: Temale mõjub see nagu hane selga
vesi (Amb).

827. KUI HANID VIHTLEVAD, TULEB
VIHMA — 5(6) var.

- Aa. _____
* vihuvad (Krk)

- Krk (Kitzberg), Trm (Kaasan) — 2(3) var.
- b. Kui hanid vihvavad, siis näitab see vihma tulekut.
Vil — 1 var.
- Ba. Kui hanid suplevad, siis tuleb sula.
Ksi — 1 var.
- b. Kui hanid lume sees suplevad, siis tuleb sula.
Trm — 1 var.
828. KUI HANI ENNE MARDIPÄEVA ÜLE JÕE LÄHEB, SIIS ON MAARJAPÄEVAL JÕGI KINNI — 1(2) var.
- Vän (E. Tetsmann).
- Vrd. 830. Kui hani mardipäeval ajal jää peale astub, astub ta jõulu ajal sopa sisse.
829. Kui hani jõulu ajal pori peal, siis jüripäeval jää peal.
6389. Kui mardipäeval jõed kinni, siis ka maarjapäeval.
829. KUI HANI JÕULU AJAL PORI PEAL, SIIS JÜRIPÄEVAL JÄÄ PEAL — 2 var.
- A. _____
Plv (Melzov) — 1 var.
- B. Kui hani jõulu ajal jalaga mua peale astub, siis astub ta lihavõtepuhadel lume peal.
Hls — 1 var.
- Vrd. 830. Kui hani mardipäeval ajal jää peale astub, astub ta jõulu ajal sopa sisse.
828. Kui hani enne mardipäeva üle jõe läheb, siis on maarjapäeval jõgi kinni.
830. KUI HANI MARDIPÄEVAL AJAL JÄÄ PEALE ASTUB, ASTUB TA JÕULU AJAL SOPA SISSE — 7 var.
- Aa₁. _____
Rap (Pärt) — 1 var.
- a₂. Kui hani mardipäeval jää peale astub, siis jõulus sopa peale.
PJg — 1 var.
- a₃. Kui hani mardipäeval jää peale astub, siis pidada ta jõulu ajal sopa sisse astuma.
Tõn. Tln. Tähtn. (1884) 51 — 1 var.
- b₁. Kui hani astub mardipäeval jää peale, siis astub jõulu ajal porisse.
Pst — 1 var.
- b₂. Kui hani mardipäeval jää päale astub, astub ta jõulu aig pori sisse.
Saa — 1 var.
- c. Kui hani mardipäivä aigu eä pääl laperdap, sis kõnnip ta talvistepühis mõnikord pori sisen.

- Laakm. Trt. Kal. (1868) 14 — 1 var.
- B. Kui part mardipäeval jää päale astub, astub jõulu aeg porisse.
Saa — 1 var.
- Vrd. 829. Kui hani jõulu ajal pori peal, siis jüripäeval jää peal.
828. Kui hani enne mardipäeva üle jõe läheb, siis on maarjapäeval jõgi kinni.
831. ÄÄ PUUA HANESI KUIVALT MAALT — 1?(1) var.
?Mar (Hliemägi).
832. ÖLGU VAI HAOKUU SAARNANE, KUI ON VAIDE MIES — 2 var.
- A. _____
A. Källo seletus: «Ega asja ühta, mehehing ikke majas, kie tüö tieb.»
Lüg — 1 var.
- B. Olgu või haokubu sarnane, kui ta aga isane.
Amb (Eplik) — 1 var.
Vt. 10167 H.
833. HAPUD KAAPSAD, HANELIHA — SEE AJAB SILMAD PUNGI PIHA — 3 var.
- A. _____*
* kapsad (Jäm)
Krij, Jäm — 2 var.
- B. Hapud kapsad, sealiha — see ajab silmad pungi piha.
Kaa — 1 var.
- Vrd. 3218. Kapsasupp ja loomaliha, see teeb kergeks mehe keha.
834. HAPUD ÖUNAD PEAVAD KA SAAMA ÄRA SÖÖDUD — 1?(4) var.
Wied. 7, Kündja nr. 33 (1883) 392.
835. HAPUT SILKU KAUBELDASSE ALATI, HIAD OTSIB OSTJA ISEGI — 1 var.
J. Raidla (üleskirjut.) seletus: öeldakse, kui pakutav kaup halb.
Pst.
836. MIDA HAPUM, SEDA PAREM — 1 var.
Jõe (Kivikangur).
837. PAREM HAPU ÖUN PIHUS KUI KUMME MAGUSAT PUU OTSAS — 1?(1) var.
?Amb (Freimann).

Vrd. 11998. Paremb tiganõ peoh kui mõtus ossa pääl.

838. HAPUROKAGA SAAB AHU PEALE, LÄÄTSILEEMEGA LÄÄVE LATTU — 1(3) var.

- a. _____
A. Reimanni seletus: «Hapurokk pole midagi; läätsileem, teda võib ikka leivata süüa.»
Han — 1 var.
- b. Hapurokaga saab ahju peale, läätseleemega üle läve lattu.
Norm. 161, EKMS II 469 — ?(2) var.

839. HARAGAL OM KÜLL PIKK HAND, AGA TA OMA HANNA PÄÄLE EI SITU — 4(8) var.

- Aa. _____
Vas (Ojansuu) — 1 var.
- b. Harakal on pikk hand, ega ta teda ärä ei pasanda.
Vas (Jakobson) — 1 var.
- c. Harakal om pikk hand, ei tsurgi tema teda kunagi ära.
Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.
- B. Harak ei situ kunagi oma hanna pääle.
Wied. 7, Norm. Cl. 22 — 1(3) var.

Vrd. 5921. Lind ei situ oma pessä.

840. HARAK EI SÜNNU VARESEGA PAARI — 1(5) var.

- a. _____
Võ (anon.) — 1 var.
- b. Harakas ei sünni varesega paari.
E 20, E² 101 — ?(4) var.
- Vrd. 13822. Vares olgu varesege, harak haraguge paarin.
13831. Vares ärgu kosigu kotka emandat.

841. HARAK OM ALATI TSEA SÄLLAN, EI NÄÄ KEAKI; SUSI ÜTS KÖRD, KIK HAGEVA — 5—9(27) var.

- Aa₁. _____
Võ-Se (Stein) — 1(3) var.
- a₂. Harak om alati sea seljan, ei näe keegi; susi om üts kord, keik hageva.
Stein 17 — ?(5) var.
- a₃. Harak on alati sea seljas, ei näe keegi; susi on üks kord, kõik hagevad.*
* harakas (EKMS III)
Norm. 135, EKMS II 1129 ja III 1063 — ?(3) var.
- b₁. Harakas on alati sea seljas, ei näe

keegi; hunt on üks kord, kõik karjuvad.

Wied. 7, Kündja nr. 33 (1883) 392, Raud VMj 216, EKMS I 394 — 1?(6) var.

- b₂. Harakas alati sea seljas, ei näe keegi; hunt üks kord, kõik karjuvad.
E 20 — ?(1) var.

- b₃. Harakas alati sea seljas, ei näe keegi; hunt korra karjas, kõik karjuvad.
E² 101 — 1?(2) var.

- c. Harak om kõõ tsia säläh, näe ei kiaki; susi om üte vööri, tuugi rüükvä.
?Se (Tammeorg) — 1?(1) var.

- d. Harak istus ega päiv tsea säljas, ei näe keaki, aga susi üts kõrd, nägeva kõik.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- Ba. Vares alati tsea säläh, näe ei keaki; susi üts kord, kõik hageva.
?Vru (G. Sandra) — 1?(1) var.

- b. Varõs lätt egä päiv tsia sälgä, ei panõ kiä tähelegi, susi lätt üts kord õnnõ, sõs nakkase jo kõik hagõma.
Vas — 1 var.

- c. Kui vares istus ega päivi tsea säläh, ei näe keaki, ent kui susi lätt üts kord, nägeva kõik.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

- C. Kui harak aidas, ei kuule keegi; hunt karjas, kõik karjuvad.
Pal (Jürgensen) — 1 var.

Vrd. 842. Harvalt harak sea sellän, vana vares ega päev.

842. HARVALT HARAK SEA SELLÄN, VANA VARES EGA PÄEV — 7(13) var.

- a₁. _____
Trv — 3(5) var.

- a₂. Harva harak sea seljas, vana vares iga päev.
E 11, E² 101; Vil (Sims) — 1(5) var.

- b. Harvalt harak sea selgas, vana vares ise iga pääv.
Trv — 1 var.

- c₁. Harva on harak sea seljas, iga päev vana vares.
Trv? (Siipsen) — 1 var.

- c₂. Harvalt harak sia sellan, ega päev vana vares.
Trv — 1 var.

Vrd. kk: Ostkui harakas sea selgas (Tür).

Vrd. 841. Harak om alati tsea sällan, ei nää keaki; susi üts kõrd, kik hageva.

843. KES HARAKALLE HANEMUNA ANNAB — 5(6) var.

- Aa₁. Kesse hanemuna harakale annab.*

* kes (EKMS)

EKMS II 99; JJn — 1(2) var.

- a₂. Amb (Neublau) — 1 var.
 b₁. Kes hanimuna haraka kätte annab.
 Plt — 1 var.
 b₂. Kes haraka kätte hanimuna annab.
 TMr — 1 var.
 B. Mis on hanimuna varesse kohta.
 Ksi — 1 var.
 Vrd. 13816. Vahest lõudä varekse pesäst hanimuna.
 13818. Varekse pesast ei maksa hanemuna otsida.

844. OLÕ HARAK ANDMA, VARÕS
 VÕTMA — 1 var.

Vas (Jakobson).

845. HARIDUS ON JÕUD — 1?(3) var.

Norm. 58, EKMS III 1214; ?Jõh (õpil.).

846. HARIMINE ARMAS, KASIMINE
 KALLIS — 1 var.

Hel (Tomp).

847. PAREM HARJU AHJU PIAL KUI
 KÕRVE KUUSE ALL — 1 var.

J. ja K. Heinverede seletus: «Parem on inimeste hulgas kui metsas elada.»

Kuu.

Vrd. 4842. Parem kõrve kuuse all kui Harju ahju pääl.

848. AR' HARINÕT, SÕS PÕRGOH KAH
 HÄÄ — 4 var.

a₁. Se (Kirss) — 1 var.

a₂. Põrguh ka om hüä, ku õnne ar' jovat harineda.
 Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b₁. Põrguh ka elat ar', ku innegi sääl ka harinet.
 Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b₂. Põrguh ka ks elat, ku ar' harinõt.
 Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd. 9207. Põrgun ka harinet ära.

849. HARINU LAISK IKS PARANES
 ÄRÄ, LUUDU LAISK EI ENÄMB — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

Vrd. nlj AaTh 1950.

Vrd. 11425. Kiegi ei õle sündind laisk, vaid isehakkand.

850. HARINUT MUUDU OM RASSE
 MAAHA JÄTTÄ — 3 var.

- a. Röp, Vas v. Se (Sandra) — 2 var.
 b. Ega harinu muud maaha ei jää.
 Röp — 1 var.

851. HARINU VARAS OM HULLÕMB
 KU' LUUD' VARAS — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

852. HARJUTUS TEEB MEISTRIKS — u.
 10(28) var.

A. *

* harjutamine (Pet. EKLR I, Kask-Vaigla-Veski; Krk), harjumus (Pal); tieb (Lüg)
 Pet. EKLR I 29, Kmpm. KLR I⁶ 15, Kmpm. EL I⁹ 19, Nurmik II 157, Kask-Vaigla-Veski III Vö 100; Lüg, Amb, Muh, PÄL, Hel, Pal, ?Kam (Relli), Tt (S. Veske) — u. 10(24) var.

Osa käsikirjalistest üleskirjutustest on mõjutatud saksa keele õpikutest (Gr. SKÕ II 7 ja III 49 — Lehre bildet die Geister, doch Übung macht den Meister), levinud ka eestikeelse koolikirjanduse kaudu.

B. Töö harjutab meistriks.

Norm. 57; ?Vig (Aitsam) — ?(2) var.

Ca. Harjotus tiip targas, kahjo ettekaelikus.

Vas (Lenzius) — 1 var.

b. Harjutus teeb targaks, kahju ettevaatlikuks.

Norm. 269 — ?(1) var.

853. HARJUTUS TOOB HARJUMIST — 1(6) var.

Wied. 8, Kurrik SÕ 25, Kündja nr. 33 (1883) 393, Kmpm. KLR 355.

854. HARK NURKAS, SANT TULEMATTA — 1 var.

Kei (Soom).

855. KU HARUTAD, SIIS IKKI HARGUB* — 1(2) var.

* kui; ikka (Norm.)

Üleskirjutaja (M. Mäesalu) seletus: kui teed, siis edeneb.

Norm. 76; Hää.

856. MIDA HARVEM, SEDA ARULISEM — 1 var.

Kaa (Tõll).

Vrd. 857. Harva käid, ausast peetakse.

857. HARVA KÄID, AUSAST PEETAKSE

— u. 50(150) var.

- A. Harva külaline ikka ausam.
Tõs — 1 var.
- Ba. Haru-külalist armsaste peetakse.
Wied. 8, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(3) var.
- b. Harva külaline ikka armas.
Mih — 1 var.
- C_{1a1}. —
Hel (Wahlberg) — 1(3) var.
- a₂. Harvaste käid, ausasti peetakse.
Plv — 1 var.
- b. Harva käib, ausaste peetse.
Saa — 1 var.
- C_{2a1}. Harvaste tuled, ausaste peetas.
Nõo (Tüklov) — 1(3) var.
- a₂. Harva tulet, ausas peetas.
Kan — 1(2) var.
- b. Harvalt tuleb, aust peetas.
Trv — 1 var.
- C_{3a1}. Harva lääd, ausalt peets.
Krk — 1 var.
- a₂. Harva lähäd, ausas peetas.
Nõo — 1 var.
- a₃. Harvaste lähed, ausaste peetakse.
Plt — 1 var.
- b. Harvalt lääd, siis ausalt peets.
Krk — 1 var.
- C_{4a}. Külla mine harvaste, sis su peetas ausaste.
Nõo — 1 var.
- b. Kui harvaste küllä läät, siis ausaste sinnu ka küläs peetas.
Rõn — 1(2) var.
- C₅. Harvemalt käüd, ausamast peetse.
Pst — 1 var.
- C₆. Midä harvembast tulet, seda ausambas peetas.
Ote — 1 var.
- D. Mida harvemalt lähed, seda ausam oled.
Ksi — 1 var.
- E_{1a1}. Kes haru läheb, see armsaks peetakse.*
* armast (Norm.)
* Helle 336, Hupel 108, Poromenski EGr. 193, Körber VRMK 37, Norm. 199; Kär (Jank) — 2(20) var.

*
Aes arro läbbab, se armsast petakse, feltne Gäfte find die besten.

- a₂. Kes harva lähäb, see armsast peetakse.*
* lähäb, armsasti (EKMS)

- EKMS II 324; Trv (Pausk) — 1(2) var.
- a₃. Kes harva lähäb, see armsaks peetakse.
KAH EKAl 151, Jürjens 55 — ?(2) var.
- a₄. Kes haru lähäb, seda armaste peetakse.*
* harvaste (Wied., Kündja), haro; lähäb (Stein; Tt)
Stein 25, Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 431 — ?(7) var.
- a₅. Kes harvaks lähäb, armsaks peetaks.
TMr (anon.) — 1(2) var.
- b. Haru lähäb, armsaks peeta.
Kuu — 1 var.
- c₁. Harvalt lääd, armsaste peetes.
Trv — 1 var.
- c₂. Harvast lähed, armsasti peetasse.
Plt — 1 var.
- d. Haru pärast lähäd, siis armsaste peetakse.
Hls (Söggel) — 1(2) var.
- E_{2a}. Kes haru tuleb, seda armsaste peetakse.*
* harvaste
Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1?(3) var.
- b. Harvast tuleb, armsast peetasse.
Lai — 1 var.
- c. Harvast tulnu, armsast peetse.
Saa — 1 var.
- E₃. Harvalt käid, armsalt peetse.
Hls — 1 var.
- E₄. Kes harva võersil, seda armsast peetakse.
Vän — 1 var.

*

- F. Harvast nähakse, armsamaks peetakse.
Pal — 1 var.
- G_{1a}. Mida harvem näed, seda armsam oled.
Meves 138, Wied. 114, Kündja nr. 44 (1883) 525, Niggol VKOR 189, Pöder L ABDr 32, E 54, E² 46, EKMS I 161; Rak (Jürjev), Vig, ?Pil (Saks) — 3 v. 4(46) var.
- b. Mida harvem näed, seda armsam on.*
* harvemb — armsamb (Trv)
Rap v. Mär (Poom), Trv — 2 var.
- c. Harva näed, armsam oled.
Trm — 1 var.
- G_{2a1}. Mida harvem tuled, seda armsam oled.*
* armsam (VII)
E 54, E² 46, Huvit. V Lisa 15, Puus. Eü I 112 ja 113, EKMS I 161; VII — 1 v. 2(7) var.
- a₂. Mida harvemini tuled, seda armsam oled.

Einer Lüh. EKÖ 71, Einer EKÖ 28 ja 70 —
?(6) var.

b. Harvem tuled, armsam oled.
Norm. 199, EKMS IV 926; Pöl, Vil — 3(5)
var.

c. Harva tuled, armsam oled.
TMr (Siil) — 1 var.

G₃. Harva käib, armsam on.
Rls v. Hmd (Treumann) — 1 var.

Ha. Mida harvem, seda armsam.*
* harvemb — armsamb (lis, Lüg)
EKMS II 324; Val, Hls, Lüg, Juu v. Vän
(Virkus), Ksl — 5(6) var.

b. Mida harvemalt, seda armsamalt.
?SJn (Kielas) — 1?(1) var.

Ia. Harvaste saadud, ausaste peetud.
Äks — 1 var.

b. Haru perst saab, armsast peetse.
Hls — 1 var.

Vrd. 856. Mida harvem, seda arulisem.
3475. Mida kaugemal, seda kallim.

858. KES HARVA KÄIB, SEE AUGU
JÄTAB — 1 var.

Jäm (Kuldsaar).

Vrd. kk: Aia teeb ja augu jätab (Pst).

859. HARVAST TULEB ÜHEST ASJAST
ÕNNETUS — 1 v. 2(5) var.

a. _____*

* harvaste (Wied., Kündja)
Laakm. Mr Kas. Kal. (1846) lk-ta, Wied. 8,
Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(4) var.

b. Harvast ühest asjast õnnetus.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

860. HARVAST HARAKA SABA KIRJU
— 10(13) var.

Aa₁. _____

K. Leetbergi seletus: harvast saab uued
riided selga.

Hlj, Rak, Amb — 3 var.

a₂. Harvast ka haraka saba kirju.
A. C. Kivi seletus: «Kui mõnel lohakal va-
hest paremad riided seljas on.»
Kad, Amb — 2 var.

b. Harvast haraka perse kirju.
Kuu — 1 var.

Ba. Harvaste haraka saba kirju, siiski
nähakse, et harakal saba taga on.
Norm. 106, EKMS II 1242; Amb — 1(4) var

b. Harvast harakas kirju, sedagi panna
tähele.
Kuu — 1 var.

Ca. Harvast haraka saba kirju, siiski suled
sinised.
VNg — 1 var.

b. Harvast harakas kirju, siiski saba
sinine.
Hlj — 1 var.

861. HARVAST KÄIB KEHVA PAJAS
SEAPEA — 1(5) var.

a. _____
Norm. 157, EKMS II 1244 ja IV 22; Kuu
(S. Lilhein) — 1(4) var.

b. Harva kehva pajas seapea.
E² 75 — 1?(1) var.

862. HATT TEGE POJA, ESI NIIL PERSE
— 2 var.

A. _____
Ote (Parts) — 1 var.

B. Lammas sünnüt puja', a lakus ar.
Se — 1 var.

863. PALLO NU HATA KAALAH VALÖH
PÜSÜS, NII PALLO JOODIKÖ
KÄEH RAHA — 1?(1) var.

?Vas (Jakobson).

Vrd. 4127. Kui kaua koera kaelas vorst selsab.

864. HAUAS ON SANT SAKSA SUU-
RUNE — ? kuni 2(5) var.

A. _____
Norm. 110, EKMS IV 297; ?Vil (Niggol) —
1?(4) var.

B. Keiser ja kerjus surevad ühte viisi ja
ühte viisi pannakse neid mulda.
?Lai (Tammepuu) — 1?(1) var.

865. HAUDAS AEGA PUHATA — 3 v.
4(5) var.

Aa. _____
Rap v. Mär (Poom) — 1 v. 2(2) var.

b. Hauvas aiga magada küll.
Lüg (Källo) — 1(2) var.

B. Ega siinpuul hauda aiga'i saa.
Pst — 1 var.

Vrd. 6874. Muldas aega aegutada.
9029. Küll siis puhata saab, kui kuue laua
vahel ollakse.
5341. Laisal voodis, virgal hauas aega.

866. HAUDA SATA' OM KERKE, A KUIS
HAVVAST VÄLLÄ SAAT — 1 v. 2(2)
var.

a. _____
Se (Savala) — 1 var.

b. Auku kukud kergesti, aga proovi
august välja minna.
?Kam (Relli) — 1?(1) var.

Vrd. 3602. Kerge on küll maha kukkuda, aga raske on ülesse tõusta.

867. HAVVA VEERE PÄÄL SAAT TARGAS, AGA SIS OM HILDA — 1 var.

Ran (Tamm).

Vrd. 10721. Enne surma ei ole keegi tark.
14758, eriti C: Vanast saad küll, aga targas ei saa enne, ku õlgi pääle pannas.
2138. Inimene õpib nii kaua, kui elab.

868. IGAÜKS TÄIDAB OMA HAUA — 3 var.

a. _____*

* hauva (Lüg)

E. Poomi (Rap v. Mär) seletus: «Õeldakse siis, kui keegi ütleb teise surma puhul: «Eks see ehk see oleks võind surra.»»
Lüg, Rap v. Mär — 2 var.

b. Õgas tõõnõ tõõsõ hauda täüdü äi.
M. Linna seletus: «Üldäs, ku' kedä arvas võivat ar koolda.»
Se — 1 var.

869. KESSI HAUDA ÕLUT AND VAI
MAA ALA MAMMAKEST* — 1(4) var.

* kes; annab; või (Päss)

Päss PJs 561; Hel (Tomp).

Vrd. rl «llu meil ees jookseb»: ... panda ei hauda õluta, / panna ei manu mammakest (ERIA I:1 nr. 131). Vrd. ka «Kes teaks surma tulevat» (ERIA II:1 nr. 2491).

X 870. ÕGAS HAUDA SAA AI MIDÄGI
ÜTEH VÖTTA — 2(3) var.

A. _____

Se — 1 var.

B. Rikkust vii i kiäki hauda.*

* vii ei keegi (Norm.)

Norm. 110; Se — 1(2) var.

Vrd. kk: Ega sa hauda midägi üten ei vii (Ran).

Vrd. 3024. Õgas kellegi kattõ hamõht hauda säлга panda ai.

871. HAUG ON KALA HUNT — 1 var.

Kuu (Volberg).

872. HAVI PEA SEES ON ROHKEM
VARANDUST KUI VAESE MEHE
AIDAS — 4 v. 5(6) var.

A. Havi peas on rohkem kui rumala mehe peas.

Norm. 49 (< Trt) — 1?(1) var.

B. Pürika pääs on änam varandust kui vaese mehe võikarbis.
Vil — 1 var.

C. _____

Krk (Hünerson) — 1(2) var.

*

D. Ahvena peas on enam vara kui vaese mehe aidas.

Tt (Vilberg) — 1 var.

E. Ahvena peas on rohkem kui vaese mehe kõhus.

EKMS I 886 — 1 var.

Vrd. 5945. Linnu pääs oleva vähem mõistust kui mehe p-ses.

873. PAREMB HAUG HANNAN KU HAUGAS PÄÄN — 1 var.

Rõu (A. Jennes).

874. HAUKA PESA VEEREN KANAD EI
SIGINE — 7 kuni 8(19) var.

Aa₁. _____*

* veeres (Norm., EKMS); kana' (Wied.); pesä (Wied.)

Stein 17, Wied. 9, Norm. 103, EKMS IV 831; Võ-Se (Stein) — 1(9) var.

a₂. Ega hauka pesa veere pääl kana ei sigine.

Vas — 1 var.

a₃. Hauka pesa juures kanad ei sigine.
EKMS I 564 — 1?(1) var.

a₄. Ega hauka pesä man kana' ei sigine.
Räp — 1 var.

b. Hauka pesa veere pääl lää äi kanase.
Vas v. Se (Sandra) — 2(5) var.

Ba. Kus kulli pesa väga ligi, ega sial kanapojad ei sigi.

Pal — 1 var.

b. Kus kulli pesa väga ligi, ega seal kanapojad sigi.

Pal — 1 var.

875. HAUGUTAMINE EI TII HAIGET,
TÖRELAMINE TÖBE — 1 var.

TaL (Sprohgis).

Vrd. 881. Ega haukumine haava tee.

876. HAUKJE KOER SALU SAMUTI — 1 var.

Krk (Univere).

Vrd. 877. Haukuja koer ei hammusta.

877. HAUKUJA KOER EI HAMMUSTA — u. 60(153) var.

Aa₁. _____*

* kuer (Amb)

A. Piiri (Trt) seletus: kärategija inimese kohta.

Lindenberg ATT 14, Kmpm. Klr 373, Kmpm. Klr II⁶ 360, E 20, E² 96, Muuk-Mihkla-Tedre IV 93, Kask-Puusepp-Vaigla 140, EKMS II 224; ?VMr (Haus), Amb, Kuu (Vilbaste), Tln (Keller), Kaa (Töll), Plt, Pal, Trt — 8 v. 9(22) var.

a₂. Haukuv kuer ei hammusta.*

* koer (Rkv)

Rkv (õpil.), Kuu — 2 var.

a₃. Ei haukuja kuer hammusta.

Kuu — 1 var.

a₄. Ega haukuja koer hammusta.

?Plt (õpil.) — ?(2) var.

b₁. Haukujad koerad ei hammusta.

Wied. 9, Kurrik SÖ 22, Kündja nr. 33 (1883) 393, Kmpm. Klr 355, Puus. EKGr. 174; Kuu, Kos — 3(10) var.

b₂. Ega haukujad koerad hammusta.

Kuu — 1 var.

c. Haukujad koerad harva hammustavad.

?Trt (õpil.) — ? kuni 2(2) var.

d₁. See koer ei hammusta, kes haugub.

VNg (Volde) — 1 var.

d₂. Ei see koer hammusta, kes haugub.*

* sie; kuer; haukub (Kuu)

Amb (Kleinmann), Kuu, Trv — 3 var.

d₃. Ei see koer hammusta, mis haugub.

K. A. Rõõmussaare seletus: kui mõni ähvardab kallale tulla.

Vän — 1 var.

d₄. Ega sie kuer hammusta, kie haugub.

A. Källo seletus: sõimab, aga kallale ei tule.

Lüg — 1 var.

d₅. Ega see koer ei hammusta, kes haugub.

M. Mäesalu (Hää) seletus: ütles see, kellelt küsiti, kas ta sõimajat kartis ka.

Vai, Krj, Hää, Trm — 4 var.

d₆. Ega see koer ei hammusta, mis haugub.

Mus (Miller) — 1 var.

d₇. Ega sii koer, kis haugub, hammusta.

Ksi — 1 var.

d₈. See koer, kes haugub, ega see ei hammusta.

Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

d₉. Missugune koer haugub, ega see ei hamusta.

Pee — 1 var.

Ba. Ei see koer hammusta, kes igal ajal haugub.*

* mis igal (Čelak.); kes iga (Poromenski)

* Helle 329, Hupel 105, Willmann 38, Čelak. 271, Poromenski EGr. 184, Stein 12, Wied.

27, Kündja nr. 32 (1883) 382, KAH EKAI 149, Muuk-Mihkla I 86 — 1(23) var.

*

~~Ei se koer hammusta, kes igal ajal augub, hunde die~~
viel bellen, beißen am wenigsten.

b. Ei see koer hammusta, kes alati hau-
gub.*

* hauk (Vön)

Meves 135, Niggol VKOR 189, Kurrik SÖ 25, Jürjens 36; Vai, Rap v. Mär (Poom), Kaa, VII (Villsaar), Lai, Vön — u. 5(37) var.

b₂. See koer ei hammusta, kes alati hau-
gub.

?Trv (Johanson) — 1?(1) var.

b₃. Ei see koer ei hammusta, kes alati
haugub.

Pöi — 1 var.

b₄. Ega see koer hammusta, kes alati
haugub.*

* sie (SJn)

Vig (Valdt), SJn, Ksi — 3 var.

b₅. Egä sii koer ei hammusta, kes alate
haagub.*

* ega; alati; haugub (Pst)

Pst, Kod — 2 var.

b₆. See koer, kes alati haugub, ei ham-
musta mitte.

Vil (Leoke) — 1 var.

b₇. Koer, kes alati haugub, ei hammusta.

Vig (Getreu) — 1 var.

b₈. Ei see koer igakord hammusta, kes
alati haugub.

J. Jungi seletus: kes ähvardab, see niipea
ei lõõ.

?Hls — 1?(1) var.

c. Ei see koer hammusta, kes ikka hau-
gub.

Tös — 1 var.

Ca₁. Ei see koer hammusta, kes palju hau-
gub.

J. Sõsteri seletus: seda inimest, kes avalikult räägib, ei pruugi palju karta.

Kad — 1 var.

a₂. Ega see koer hammusta, kes palju
haugub.

Lindf. (1882) 59 — ?(1) var.

a₃. Sie kuer, kes palju haugub, ega sie ei
hammusta.

Iis — 1 var.

a₄. Koer, kes palju haugub, ei hammusta
mitte.

Kmpm. KH 75 — ?(2) var.

b. Koerad, kes palju hauguvad, ei ham-
musta mitte.

Gr. SKO II 96 — ?(6) var.

Vrd. Gr. SKO II 94 (sks. k.).

- c. Palju haukujad koerad ei hammusta mitte.
Gr. SKÕ II 96 — ?(1) var.
- D. Kes koer kõvasti haugub, see ei ham-
musta.
M. Mäesalu seletus: öeldi sellele, kes kur-
tis, et vihamees teda ähvardanud.
Hää — 1 var.
- E. Koer, kes kuri haukuma, ei ole kuri
hammustama.
O. Niinemäe seletus: ägedad inimesed pole
alati pahad.
Ann — 1 var.
- F. Mõni koer haugub küll vihaselt, aga ei
hammusta.
Jänes-Parlo 114 — ?(1) var.
- Ga. Haukuja koer ei kisu.
Jäm — 1 var.
- b. See koer ei kisu, kes alati haugub.
VMr — 1 var.
- c. Mitte kõik koerad ei kisu, kes haugu-
vad.
Vig — 1 var.
- H. Ega aia vahelt haukuja koer ham-
musta.
Koe — 1 var.

*

- Ia. Haukuja peni ei hammusta.
?Kam (Relli) — ?(1) var.
- b. Haukva peni pureva harva.
?Ote (Kroon) — ?(1) var.
- c. Egas ega haukja pini purõõi.
Rõu — 1 var.
- d. Ega tuu pini ei purõ, kes alati hauk.*
* pure (Ote)
Ote, Plv — 2 var.
- e. Purõõi tuu pini, kiä hauk.
Rõu — 1 var.
- f. Saa_{ai} tuust pinist purõjat, kes pal'lo
hauk.
Se — 1 var.
- J. Tuu pini kunagi purõõi, kua pal'lo
hauk, a tuu pini purõ, kua ommõ vaiki
ja hõrra.
Se — 1 var.
- K. Kes palju haugub, ei hammusta.
Pii — 1 var.
- Vrd. kk: See koer haugub küll, aga ei ham-
musta (Vän).
- Vrd. 876. Haukje koer salu samuti.
4175. Seda kuera ei maksa karta, kes hau-
gub.
7877. Omad koerad ei hammusta.
4181. Suur koer ei hammusta.
4176. See koer ikka hammustab, kes saba
liputab.
4085. Koer haugub kuni hammustab.

878. HAUGU ENNE, SIIS HAMMUSTA — 1 var.

Ran (L. Kallas).

Vrd. 879. Haugu ikka, aga ära hammusta.

879. HAUGU IKKA, AGA ÄRA HAM- MUSTA — 2 var.

a. _____

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Haugu, haugu, aga ära hamusta.

Mih — 1 var.

vs-line kasutus küsitav, võib-olla pigem
kk.Vrd. kk: Kut'su, kut'su, haugu ikka, aga ää
hammusta 'öeldi neile, kes teekäijale tee
kõrvalt halbu sõnu ütlesid' (Rap v. Mär).

Vrd. 878. Haugu enne, siis hammusta.

880. HAUKUV KUER OUES, SUITSEV SAUN JA TATSAV PERENAINE ON HÜÄ TALU TUNDEMERK — 1 var.

Kuu (Lindström).

881. EGA HAUKUMINE HAAVA TEE — 12(18) var.

A. _____*

* egä (Kuu); tie (Rak, Kuu), ei tee (Hlj)
Norm. 247 ja 260; Hlj, Rak, Kuu — 5(10)
var.Ba. Egä haukumine haava tie, kui kuer
purra ei saa.

Kuu — 1 var.

b. Ei haukumine haava tie, kui kuri kuer
purema ei pääse.

Kuu — 1 var.

c. Ega haukumine haava tie, kui vade
kuer külge ei karga.

Kuu — 1 var.

d. Ega haukumine haava jäda, kui kuer
külgi ei karga.

Kuu — 1 var.

e₁. Ega haukumine haava tee, kui külge
ei karga.

Hlj (Länts) — 1(2) var.

e₂. Ega haukumine haava tee, kui aga
külge ei karata.

Hlj — 1 var.

C. Haukumine ei tee haava ega tühi jutt
ei võta tükki.

Rak — 1 var.

Vt. 7133 U.

Vrd. 875. Haugutamine ei tii haiget, tõrelemine
tõbe.

11093. Ega sõnad auku pähä tee.

882. EEMAL HIA JA KAUGEL KALLIS
— 2 var.

- A. _____
Koe (Schultz) — 1 var.
B. Mis kaugelt, see kallis.
eP (anon.) — 1 var.
Vrd. 3482. Mis kaugelt, see kaunis.

883. EES HEA, TAGASELJA KURAT —
1?(1) var.

- ?Tin (Kriitmäe).
Vrd. 10889, näit. E,b: Ees hea, taga lõikab kaela.

884. EGA HEA SÕNA KONTI RIKU —
2 var.

- a. _____
Kei (Soom) — 1 var.
b. Ega hää sõna luud ei riku.
Krl — 1 var.
Vrd. 12419. Ega töö konti riku.

885. EGA HÄÄGE INIMENE HÄSTI EI
ELA — 1 var.

Pst (Ainson).

886. EGA HÄÄ SÕNA RAHA MASSA ÕI
— 4 var.

- Aa. _____
Rõu — 1 var.
b. Ole hää sõnaga inimene, hää sõna ei
ole kahjus, ega ta raha ei massa.
Urv — 1 var.
Ba. Head sõnad võivad palju, aga maksa-
vad vähe.
Tln — 1 var.
b. Hää sõna massab vähe, aga ta mõjub
palju.
Plv — 1 var.

Vrd. 2383. Ega jätaks raha ei maksa.

887. EGA HÜVA ILMA PADAJE PANDA
— 6(9) var.

- Aa. _____
Kuu — 2 var.
b. Ilusa ilma ei panda patta.
Kuu — 1 var.
c. Ilus ilm ei sünni igakord mitte patta
panna.
Kad — 1 var.
Ba. Ilus ilm ei kie katlas.
Kuu — 1 var.
b₁. Ei hüäd ilma paas keidedä.
S. Hirrendi seletus: «Kui kauaks tüvenneks
jääb, siis kaduvad kalad ära, meriform aga
toob kalu.»
Kuu — 1 var.

- b₂. Ei head ilma pajas keedeta.
Norm. 38, EKMS IV 115 — ?(3) var.

Vrd. 2029. Ilu ei panda padaje ega kaunist kat-
telaie.

888. EGA KÕIK MAAILMA HEAD VÕI
KÄTTE SAADA — 2 var.

- A. _____
As (J. Reimann) — 1 var.
B. Häid asju ilmas palju, kes neid kõiki
kätte saab.
Rap — 1 var.

889. EGA SIE ISE NII HIA OLE, KES
TEIST NAERAB — 1 var.

Rak (Lilienbach).

890. EGÄ HÄÄ RUVVA PERAST KÖTTO
ÄRA EI VÕI RIKKO — 1?(1) var.

?Räp (Lepson).

Vrd. 1131. Parema hüva rooga üle jätta kui vatsa
revestada.

891. EI HEA TULE ÜHELT POOLELT,
KUI TEINE EI TEE HEAD VASTU
— 10(62) var.

- A_{1a1}. _____*
* ep (Helle, KAH, Laug. Vestr.); hää
(KAH, Laug. Vestr.); poolt (CRJ, Wied.,
Kündja, KAH, Laug. Vestr.; Vig); teene
(Vig)
* Helle 327, Hupel 104, Beitr. XI 148, Lindf.
(1853) 64, Poromenski EGr. 181, CRJ UAr
34, Wied. 22, Kündja nr. 32 (1883) 382, KAH
EKAI 149, Laug. Vestr. 176; Vig (Saalist)
— 2(27) var.

*
*Ei hea tule ühelt poolt, kui teine te head vastu
to, eine Hand wäscht die andre. (nicht kommts gute von
einer Seite, wo nicht der andre thut guts dagegen.)*

- a₂. Ega hea ühelt poolt ei tule, kui teine
head vastu ei tee.*
* hää, hääd (Stein, Rootsl. Elut. Kal.);
vastu (Kurrik, Rootsl. Elut. Kal.)
Stein 9, Wied. 17, CRJ H I 160, Kurrik SÖ
23, Kündja nr. 32 (1883) 381, Rootsl. Elut.
Kal. (1901) 15 — ?(21) var.
a₃. Ei tule hää ütelt poolt, kui tõine hääd
vastu ei tee.
Rõn — 1 var.
a₄. Ei hää tule ühelt poolt, kui tõine
vastu ei tee.
As (Pint) — 1 var.

- a₅. Hää ei tule mitte ühelt poolt, kui teine hääd vastu ei tie.
Saa — 1 var.
- b₁. Ei hea tule ühelt poolt, kui ei teine tee head.
Wied. 22, Kündja nr. 32 (1883) 382 — ?(2) var.
- b₂. Ei hea tule ühelt poolt, kui teine ei tee head.
E 16, E² 38 — ?(3) var.
- A₂. Ei headus ela ühe poolega, kui teine pool head vastu ei tee.
Tõn. RP — ?(1) var.
- Ba. Hää ei tule ütsipoodi, tule tõõsipoodi kah.
Räp — 1 var.
- b. Häätego ei tule ütsipoodi, ta tule kat-sipoodi kokko.
Räp — 1 var.
- Ca. Hää ei tule üttelt poolt.
Trv — 1 var.
- b. Hüva ei tule ühelta poolta.
Plt — 1 var.
- D. Ole ise hää, siis on tõised ka hääd, hää ei tule ühelt poolt.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
Vt. 11853 C.
- Vrd. 4669. Vai tuleb kuri ühest poolest, kui pole teist poolt vasto.
921. Hea kasvab kahelta poolta, ei ta ülenda ühelta poolta.
892. EI OLE HEAD ILMA HALVATA — 1?(3) var.
EKMS I 373.
Vrd. 1148. Ohtigi head ei saa ilma vaevata.
776. Ei ole halba ilma heata.
893. ENAM SAAB HEAGA KUI KUR-JAGA — 5 var.
- a. ————
Pld, Krj — 2 var.
- b. Hääga saab paremini läbi kui kurjaga.
Krk — 1 var.
- c. Häädusega saab iki ilmast parepini läbi kui pahandosega.
Hls — 1 var.
- d. Heaga saab enam maad edasi kui kurjaga.
Pär — 1 var.
894. ENÄMB IKS HÄÄ SÕNA KUI PAHA KARASKI PALA — 1 var.
San (K. Gross).
895. ESTI IKKE NII HIA JA KALLIS, PÄRAST AETAKSE KOERAPIIT-SAGA MINEMA* — 1(2) var.
* esiti; ikka; hea (Norm.)
Norm. 122; Koe (Schultz).
896. HARVAST HÄID NÄHAKSE — 1 var.
VMr (A. Elken).
897. HEA ANNAB VÄHESTKI, PAHA EI ANNA PALJUSTKI — u. 15(35) var.
- a. ————*
* hüüä (Kuu), hää (Kuu), hää (TMr); andab (Kuu); vähästki (E; Kuu), vähästagi (Kuu), vähesestki (Lai), vähesest (Hlj, Kuu) E 21, E² 38, Huvit. II 18, Huvit. V Lisa 14, Norm. 248, EKMS I 438; Hlj, Kuu, Lai, TMr, Tt (anon.) — u. 10(29) var.
- b₁. Hea annab ainikesest, paha ei anna paljustki.
Jõh, Iis — 2 var.
- b₂. Hea annab ainsast, paha ei paljustki.
Trt (Eisen) — 1 var.
- c. Hea annab ainumastki, paha ei paku paljustki.
Trt (Eisen) — 1 var.
- d. Hea annab pisustki, paha ei anna paljustki.
Lai (Tammepuu) — 1 v. 2(2) var.
- Vrd. 916. Hea inimene tuleb isegi, paha ei tule paludeski.
937. Hea lepi vähesega, aga paha ei lepi paljugagi.
898. HEA ASI NÕUAB AEGA — 3(9) var.
- a. ————
Wied. 14, Kündja nr. 33 (1883) 393, Uus As. Kal. (1905) 41, E 21, E² 13 — 1(6) var.
- b. Hea asi võtab aega.
Vil (Suurkask) — 1(2) var.
- c. Hää asi taht aigu.
Se — 1 var.
- Vrd. 980. Hea töö tarvitab ka head aega.
418. Iga asi tarvitab oma aega.
12434. Iga töö nõuab oma aega.
899. HEAD EI SAADA ISEENESEST — 1?(1) var.
?Jür (Luu).
Vrd. 1148. Ohtigi head ei saa ilma vaevata.
900. HEAD KAKUD SÜUAKSE ÄRA, SANTIDEGA VISATAKSE RATAST — 1 var.
Amb (Münther).

901. HEAD KUKED EI LÄHE KUNAGI
RASVA — 1 var.

Kuu (Vilbaste).

902. HEAD LAPSED SAAVAD OMA
KULASE MEHELE — 1 var.

Khk (Veskisaar).

903. HEAD LAST NÄHAKSE NURKA,
PAHA EI NÄHTA PÖRANDALLE —
u. 50(73) var.

Aa₁. _____*

* hiad (Plt, Prn); nähikse (Vlg. Lisal.),
nähasse (Plt), nähässe (Prn); nukka (Plt);
pörandallegi (Vlg. Lisal.), pörandalegi
(Plt), pörandale (Prn)
Vlg. Lisal. nr. 16 (1890) 127; Jür, Prn, Plt,
Lai — 4 v. 5(7) var.

a₂. Head last nähakse nurka, aga paha ei
nähta pörandallegi.

As (anon.) — 1 var.

a₃. Head last nähakse nurkas, aga paha
ei nähta mitte pörandal.

Pee — 1 var.

a₄. Head last nähakse nurka, paha nähta
pörandallegi.*

* näha; parandalegi (Vig)

Tür, Vig — 2(3) var.

a₅. Hea laps nähakse nurka, paha nähta
parandalegi.

Rap v. Mär (Poom) — 2 var.

a₆. Head last nähakse nurka, aga paha
last ei nähta pörmandalegi.

Plt — 1 var.

a₇. Hea laps nähakse nurka, paha last ei
nähta pörandalegi.

E. Poomi seletus: «Tütarde mehele mine-
mise kohta.»

Rap v. Mär — 1 var.

a₈. Head last nähakse nurka, paha last ei
parandalegi.

?Tõs (Schantz) — 1?(1) var.

a₉. Head last nähakse nurka, aga paha ei
pörandalegi.

EKMS II 437 — 1?(1) var.

a₁₀. Hiad last nähasse nukka, paha ei pö-
randalegi.*

* nähakse (Kos)

Kos, Ksi — 2 var.

a₁₁. Head last nähakse nurka, paha mitte
pörandalegi.

Han — 1 var.

b. Head last nähakse nurka, halba ei
nähta pörandalgi.

Jür — 1 var.

c. Head last nähikse nurka, paha ei

panda parandalgi tähäle.*

* hiad; pörandallegi; tähele (Koe)

Koe LNg — 2 var.

d. Head last nähakse nurka, paha ei
paista pörandalgi.

Tür — 1 var.

Ba. Head last näha nurka, paha last ei
näha laua otsa.

Vai — 1 var.

b₁. Head last nähikse nurka, halba ei
nähta laua otsagi.

Pal — 1 var.

b₂. Head last nähaks nurka, aga halba
ei laua otsa.

Ta (J. Kuusik) — 1 var.

C. Hüvad last nähasse nukka, aga halba
ei nähta laudilegi.

Pal — 1 var.

D. Hääd last nähtakse nurka, halba mitte
silma otsagi.

Hää — 1 var.

Ea. Hääd last nätäks nukka, halba ei tule
otsagi.

TMr — 1 var.

b. Hääd last nähässe nukka, halba ei tule
otsa allagi.

TMr — 1 var.

F_{1a1}. Head last nähakse nurka, paha ei
nähta põlve ettegi.*

* hiad (Koe); nurkagi (Amb)

Amb, Koe, HJn, Lai — 5 v. 6(6) var.

a₂. Head last nähakse nukka, aga paha
ei näe põlve ettegi.

Lai — 1 var.

a₃. Head last nähakse nurka, paha ei
põlve ettegi.

Norm 167; Amb, JMd — 2(4) var.

a₄. Hiad last nähakse nurka, paha mitte
põlve ettegi.*

* nähikse; nurkas (JMd v. Amb)

Iis, JMd v. Amb (õpil.) — 2 var.

a₅. Head last nähakse nurka, paha ei
nähta põlvede ette.*

* ettegi (Hlj); hääd (Ris v. HMd)

Hlj, Ris v. HMd (Treumann), Lai — 3 var.

b. Head last nähakse nurka, paha ei
nähakse põlvelegi.

?VMr (Haus) — 1?(1) var.

c. Head last nähakse nurka, paha ei
põlve otsagi.

EKMS I 408 ja II 1242 — 1(2) var.

F₂. Head inimest nähakse nurgast, aga
paha näha põlve ees.

?Vai (Hendel) — 1?(1) var.

Ga. Hea laps nähta ukse taha, paha ei
põlve ette.

Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(4)
var.

- b. Head last nähakse ukse taha, paha ei põlve effegi.*
* eest (Reiman)
E 22, E² 24, Reiman KTr V 26 — ?(3) var.
- Ha. Nurjatu nähakse nurka, paha ei nähta parandale.*
* porandule (Meelej.), pōrandale (EKMS)
Meelej. nr. 14 (1887) 111, EKMS I 373; Pär (Kampmann) — 1(8) var.
- b. Nurjatut nurka nähakse, pahat pōrandul ei paista.
Vil (Leoke) — 1 var.
- I. Nupp nātas nulka, pahad panda ai pōrmandullōgi tähele.
Rõu — 1 var.
- Ja. Hääd last nähakse nurka.
Hää — 1 var.
- b. Head last nähas nukkagi.
* hiad; nähakse (Pal)
Pal, Trt — 2 var.
- K. Head last nähakse ahjugi taha.
Vig (Eisen) — 1 var.
- Vrd. nlj: Põldmäe nr. 213.
- Vrd. 7658. Ku nātā tahetas, sis nātās nukkagi.
991. Häid ei nähta pōrandale, santa nähikse nurka.
14382. Võōrast last nähakse nurka, oma ei nähta pōrmandalegi.
985. Hiad last nähasse igal pool, paha ei pane keegi tähele.
904. HEAD MARJA TUNTAKE JUBA HAIUST — 1(2) var.
Norm. 56; Kad (J. S.).
905. HEAD NAABRIT ARMATA, PAHA NAABRIT KANNATA — ?(4) var.
Tallor. Post. nr. 2 (1859) 14, Norm. 243.
- ✕ 906. HEAD NÕU OTSI ASJATUNDJA KÄEST — 1 v. 2(6) var.
Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393; Kaa? (I. Kallas), ?Pär (Pulst).
Vrd. Tob. 4,18: Otsi hea nou iggaühhe moisti-likko innimesse käest, ja ärra põlga mitte ei ühtege noud, mis kasjaks tulleb.
907. HEAD POLE PALJU TARVIS — 5(8) var.
- Aa. _____
VLk — 1 var.
- b. Ega hääd pal'lu tarvis ei ole.
Ote — 1 var.
- c. Paljus hääd asja tarvis on.
Hel — 1(3) var.

- c. Pal'lus hääd asja vaja.
Hel — 1 var.
- d. Egas head asja palju ei tohi tahta.
Vil — 1 var.
- B. Head asja natukeste.
Meves 135 — ?(1) var.

- ✕ 908. HEAD SÖNAD JAHUTAVAD ROHKEM KUI KÜLM VESI — ?(28) var.
E 21, E² 63, Kmpm. EL II⁸ 9, Puus. KH III¹² 74, Puus. Eü I 109 ja 124, Jānes-Parlo 137, Kask-Puusepp-Vaigla 134, Norm. 244. Trükiste aluseks olevad käsikirjalised tekstid lähtuvad Gr. SKÖ II 37 saksakeelsest fraasist.
909. HEA EMA KASVATAB ALATI HEAD LAPSED — 1 var.
Krj (Toomessalu).
Vrd. 917. Hea isa kasvatab paha lapse, aga paha isa kasvatab hea lapse.
910. HEA HAKATA, AGA PAHA LÕPETADA — 2—3(5) var.
- Aa. _____
Norm. 72, EKMS I 136; Ris (Veber) — 1(3) var.
- b. Esti on hea hakata, pärast on paha lõpetada.
Koe (Schultz) — 1 var.
- B. Kerge on hakata, aga raske lõpetada.
?Tt (Suurkask) — 1?(1) var.
- Vrd. 770, eriti C: Algas raske, lõpp kerge.
243. Kes algab hästi, lõpetab halvasti.
8348. Kiä pallo alustas, tuu veedü lõpõtas.
911. HEA HAKKAMINE ON JU POOL TÖÖD — 1 var.
JJn (Obergr).
Vrd. 2496, eriti E₂: Hea hakkamine on pool võitu.
9631. Head riistad on pool tööd.
912. HEA HÕBE, KULD VEEL PAREM — ?(18) var.
- Aa. Hea on hõbe, aga kuld on parem.
Niggol VKÖR⁵ 106 — ?(10) var. Vene vanasõna tõlge.
- b. _____
E 21, E² 91 — ?(5) var. Aluseks Niggolilt pärineva vene vanasõna tõlke koopia.
- c. Hõbe on hea, aga kuld veel parem.
Põder L ABDr 32 — ?(1) var.
- B. Hõbe on ilus, veel ilusam on kuld.
?Rak (Jürjev) — ?(2) var.

**913. HEA ILMA JÄRELE TULEB PAHA
ILM JA PAHA ILMA JÄRELE
TULEB HEA ILM — 12(17) var.**

Aa₁. Hea ilma järel tuleb kuri ilm.
Norm. 266, EKMS I 319; Krj, Kaa — 2(7)
var.

a₂. Hea ilma järke tuleb ikka kuri ilm.
Kär — 1 var.

b. Hea ilma järke tuleb ikka paha ilm.
Khk — 1 var.

c. Hea ilma järgi tuleb sant ilm.
Kaa — 1 var.

Ba. _____
Kre — 1 var.

b. Häa ilma järel tuleb ikka sant ilm ja
sandi ilma järel tuleb häa ilm.
Käi — 1 var.

c. Sandi ilma järele tuleb häa ilm, häa
ilma järele sant ilm.
Khk — 1 var.

Ca. Paha ilma järel tuleb hia ilm.
Iis — 1 var.

b. Kurja ilma järgi tuleb häa ilm.
Kaa — 1 var.

c. Halva ilma järke tulõ illos ilm.
Se — 1 var.

*

D. Ilusa ilma järel tuleb vihm.
Hlj — 1 var.

**914. HEA ILM EI RIKU KUUBE EGA
KASUKAT — 1?(21) var.**

a. _____
Stein 17, Wied. 14, Kündja nr. 33 (1883) 393,
Vlg. Lisal. nr. 9 (1890) 71, Tõn. RP 59, E
21, E² 11, Jänes-Parlo 41, Kask-Vaigla-Veski
Lõ² 32, EKMS I 612; ?Tt (Kreutzw.) —
1?(18) var.

b. Ei hea ilm riku kuube ega kasukat.
Tõn. Täht. (1911 jaan.), Norm. 40 — ?(3)
var.

**915. HEA INIMENE KUULEB SÕNA-
DEGA — 1?(7) var.**

Stein 17, Wied. 14, Kündja nr. 33 (1883) 393;
?Tt (Kreutzw.).

**916. HEA INIMENE TULEB ISEGI,
PAHA EI TULE PALUDESKI —
4(49) var.**

a. _____*

* häa; ise (Meos)

E 22, E² 19, Meos Vaatl. III–IV 141, Norm.

199, EKMS III 141; VMr (J. Elken) — 1(21)
var.

b. Häa tuleb isegi, paha ei tule palu-
deski.

Huvit. II³ 23, Huvit. V Lisa 14, Puus. Ed
I 28, Kask-Puusepp-Vaigla 33 — ?(17) var.

c₁. Häa tuleb ilma kutsumata, paha ei
tule paludeski.*

* hea (trükised)

Loorits Vrp 65, Parijõgi-Reial-Vaigla VI
201; VNg (H. Krickmann) — 2(10) var.

c₂. Hea tuleb ilma kutsumata, aga paha
ei tule paludeski.
Jür (Luu) — 1 var.

Vrd. 4638, eriti B: Kuri tuleb kutsumata, pahan-
dus palumata.

983. Hia annab isi, paha ei anna paludeski.

962. Hea perse leiab isegi istme, paha ei
leia pakkudeski.

11013. Hea sõber tuleb ilma kutsumata.

8224. Paha laps ei saa paludeski, hea saab
ilma külmata.

897. Hea annab vähestki, paha ei anna
paljustki.

12119. Kes tuleja on, see tuleb hea meelega,
ja kes ei taha tulla, seda ei maksa ka
palumine.

**917. HEA ISA KASVATAB PAHA LAPSE,
AGA PAHA ISA KASVATAB HEA
LAPSE — 1 var.**

Kuu (Lindvest).

Vrd. 909. Hea ema kasvatab alati head lapsed.
14225. Virgad vanemad, laisad lapsed, lai-
sad vanemad, virgad lapsed.

**918. HEA ISTU, AGA VAENE VASTATA
— 1(3) var.**

Norm. 223, EKMS II 415; SJn (Johannson).

Vrd. 1030. Häa om seista, aga kuri vastata.

**919. HEA JUTUMEES, HALB TÖÖMEES
— 13 v. 14(16) var.**

A₁a. _____
Kse, Käi — 2 var.

b. Hea jutumees on halb töömees.
Khk — 1 var.

c. Hiä jutumees oo paha töömees.
Var — 1 var.

d. Hea jütumees, vilets töömees.
Käi — 1 var.

e. Häa jutumees, sita töömees.*
* hea (VII), hia (Põi)

Mar, Käi, VII, Muh — 4(6) var.

f. Hea jutumees, sant töömees.
Lä — 2 var.

A₂. Hea suumees, aga sant töömees.
Tõs — 1 var.

B. Suur jutumies on veike tüömies.
Lüg (Källo) — 1 v. 2(2) var.

Vrd. 8365. Palju vestlust, natuke tööd.
11116. Sõnadest rikas, tüüdest tühi.

920. HEA JÄÄB IKKA HEAKS JA PAHA
PAHAKS — 1(2) var.

Wied. 14, Kündja nr. 33 (1883) 393.

921. HEA KASVAB KAHELTA POOLTA,
EI TA ÜLENDATA ÜHELTA POOLTA
— 1(12) var.

a. _____
SJn (Ruhs) — 1 var.

b. Hüva kasvab kahelta poolta, ei ta
ülendata ühelta poolta.
CRJ KLr III 201 — ?(9) var.

c. Ei hea sigi ühelt poolt, vaid kaunis
kasvab kahelt poolt.
?Vän (Eisen) — ?(1) var.

d. Hüva ei ülene ühelta poolta.
?Juu v. Vän (Virkus) — ?(1) var.

Vrd. 2289. Iva kasvab ühelta poolta, ei ta kasva
kahelta poolta.

891. Ei hea tule ühelt poolt, kui teine ei
tee head vastu.

922. HEA KERJATA, KUI KOTT ON
KÄES — 1(21) var.

a. _____
* Helle 332, Hupel 106, Poromenski EGr.
187, KAH EKAl 150 — 1(11) var.

*
*Hea kerjata kui kott on kä, es ist gut Bauen wenn man
Geld hat. gut Betteln wenn der Sack ist in der Hand.)*

b. Hea kerjata, kui kott käes.
Wied. 14, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 21,
E² 38 — ?(5) var.

c. Hea kerjata, kui kott käes on.
Stein 17 — ?(5) var.

Vrd. 13085. Vaene sant on see, kes ilma kotita
kerjab.

923. HEA, KES HÄSTI RÄÄGIB, VEEL
PAREM, KES VAIT SEISAB —
2 var.

A. _____
Kad (Kivi) — 1 var.

B. Hia, kes räägib, paremb, kes vaid on.
Rak (Lilienbach) — 1 var.

Vrd. 929. Hea laps, kes hästi tantsib, parem
laps, kes paigal seisab.

924. HEA KIIDAB KAUNIKEST — 4 kuni
6(35) var.

Aa. _____

* Helle 332, Hupel 106, Beitr. XI 157, Porom-
menski EGr. 187, Stein 17, Wied. 14, Kündja
nr. 33 (1883) 393, Meelej. nr. 25 (1885) 141,
KAH EKAl 150, Puus. EKGr. 171, Muuk-
Mihkla I 86 — 1(20) var.

*
Hea kiidab kaunikest, das Werk lobet den Meister.

b. Hea kiidab kaunist.
Wied. 14, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 22,
E² 38 — 1(5) var.

Ba₁. Hea kiidab paremat.
Stein 17, Wied. 14, Kündja nr. 33 (1883) 393,
E² 38; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(7) var.

a₂. Hüa kitt parembat.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

b. No hüvä tõssab paremad.
Kod — 1 var.

c. Hüva aitab paremad.
Kod — 1 var.

Vrd. 961. Hea parema kannupoiss.

925. HEAL AJAL SAADUD, PAHAL PEE-
TUD — 1(10) var.

E 22, E² 13, EKMS I 508, III 1219 ja 1221;
Hlj (Pruhl).

Vrd. 4392, eriti F: Kogu häääl ajal, siis om sul
häda ajal.

1062. Häääl aol hoietas, kuräl aol kulutedas.

926. HEA LAPS HÄSTI, PAHA LAPS
PILLA-PALLA — 1 var.

VMr (V. Lurich).

927. HEA LAPS KASVAB HIRMUTA,
PAHA MITTE PEKSETESKI — 1 var.
Han (A. Reimann).

928. HEA LAPS KASVAB VITSATA —
2 kuni 3(41) var.

Aa. _____*

* hää (Puus.)
Stein 17, Wied. 15, Kurrik SÖ 25, Kündja
nr. 33 (1883) 393, Meelej. nr. 25 (1885) 141,
Vlg. Lisal. nr. 9 (1890) 71, E 22, E² 24,
Kask-Vaigla-Veski I Hõ 39 ja 90,
Kask-Vaigla-Veski I Ak 8, Kask-Puusepp-
Vaigla 31, Puus. KA V—VI 88, Norm. 174,
EKMS I 1057; Tt (Kreutzw.) — 1(37) var.

- b. Hea laps kasvab vitsata ja vibuta.
Tõn. RP 165 — ?(1) var.
- c. Heale lapsele põle millaski vitsa tarvis.
Äks — 1(2) var.
- B. Head lapsed kasvavad ilma vitsahirmuta ülesse, pahad saavad vitsa ja lähevad siiski hukka.
?Pär (Kampmann) — 1?(1) var.

929. HEA LAPS, KES HÄSTI TANTSIB, PAREM LAPS, KES PAEGAL SEISAB — u. 220(294) var.

A_{1a1}. — *

- * hää (Krl, Rõu); tantsib; paigal (trükised; Krl, Rõu)
Wied. 15, Kurrik SÕ 25, Kündja nr. 33 (1883) 393, Raud VMj 216; TMr, Krl, Rõu (Pill) — 3(10) var.
- a₂. Hea laps, kes hästi tantsib, parem veel, kes paigal seisab.*
* hää (Nurmik; Hlj, Saa, Vil, Trt, Tt), hüä (Kuu); kis (Vil); hüäst (Kuu); tansib (Pal, Vil); paremb (Kuu); viel (Kuu), viil (Vil); seisub (Kuu)
E 22, E² 24, Nurmik I² 136, Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 117; Hlj, ?VMr (õpil.), Pal, Kuu, Pär, Saa, Vln, Vil, Trt (õpil.), Tt (Glass) — u. 10(23) var.
- a₃. Hää laits, kes häste tantsib, paremb viil, kes paigal saesab.
Nõo — 1 var.
- a₄. Hää lats, kes häste tants, paremb viil, kes paigal saib.*
* laits (San); hästi (Hel); parem (Hel); veel (Hel)
Hel, Ote, San — 3(4) var.
- a₅. Hea laps, kes hästi tants, parem veel, kes paigal saib.
Rõu — 1 var.
- a₆. Hea laps, kes hästi tantsib, veel parem, kes paigal seisab.*
* hää (Saa, Hls, Hel, Trv, Pst); lats (Hel), laits (Trv, Pst); häste (Meelej.; Trv, Pst); tansib (Tür); viil paremb (Trv); kis (Tür), ken (Trv); paigal (Trv); seisab (Trv)
Meelej. nr. 26 (1887) 206; Tür, Saa, Hls, Vil — 10(20) var.
- a₇. Hää laits, kes häste tants, viil paremb, kes paigal seis.*
* lats (Hel); hästi (Hel); veel parem (Hel); parep (TMr); paigal (Hel); saib (Hel)
Hel, TMr — 5 var.
- a₈. Hea laps, kes hästi tantsib, parem, kes paigal seisab.*
* hää
Vil — 2 var.

- a₉. Hea laps, kes hästi tantsib, parem veel, kui paigal seisad.
San? (Vares) — 1 var.
- b. Hää laits, kes häste tants, veel parep, kes paigal kurt.
Krk — 3 var.
- c₁. Hea laps, kes hästi tantsib, parem veel, kes paigal püsib.
?Ote (õpil.) — ?(1) var.
- c₂. Hüä lats, kes hõeste tans, paremb viil paigah püsüs.
Se — 1 var.
- d. Hüä lats, ku hõste tantsit, parep viil, ku paigah püüsüt.
Se — 1 var.
- e. Hea laps, kes palju tantsib, parem veel, kes paigal seisab.
Hls (õpil.) — 1 var.
- f. Hia laps, kes tantsib, paremb, kes sõisab paigal.
?Jõh (Mets) — 1?(1) var.
- A₂. Hea laps, kes hästi sõidab, parem laps, kes paigal seisab.
Aud — 1 var.
- B. Hea hobu, kes hästi tantsib, veel parem, kes paigal seisab.
Kul — 1 var.
- C_{1a1}. Hea on, kes hästi tantsib, parem veel, kes paigal seisab.*
* hää (VNg, Ann, Trm), hia (Hlj, Koe); kis (Koe); häste (Tt); tansib (Val, Koe, Ann, Trt, Tt); param (Koe); viel (Hlj)
E MVH 23, E² 38; Vi, Jä, Rap v. Mär (Poom), Tõs, Hls, Trm, Trt, Plv, Tt (Vilberg) — 25(29) var.
- a₂. Hää om, kes häste tants, paremb veel, kes paigal saib.
Ote — 1 var.
- a₃. Hea on, kes hästi tantsib, veel parem, kes paigal seisab.*
* hia (Hlj), hää (Kad, Rkv, Ris v. Hmd), hüä (Kuu); kis (Juu, Muh), ken (Kuu); heaste (Jür), heast (Põi); tansib (Muh); viel (Hlj, Kuu); paremb (Kuu), param (Juu); paigal (Kad, Juu); seesab (Juu), seisub (Kuu), seisab (Kuu)
Vi, Amb, Tür, Ha, Vig, Sa, Lai — 29(30) var.
- a₄. Hää um, kiä häste tants, viil paremb, kiä paigal saib.
Rõu — 1 var.
- a₅. Hea on, kes hästi tantsib, aga veel parem, kes paigal seisab.*
* tansib; param (Vän)
Pld? (õpil.), Vän — 2 var.
- a₆. Hea on, kes hästi tantsib, palju parem, kes paigal seisab.
Rap — 1 var.

- a₇. Hea on, kes hästi tantsib, veel parem, kui ta seisab.
?Saa (õpil.) — 1?(1) var.
- a₈. Hea on, kes hästi tantsib, parem on, kes paigal seisab.*
* hää (Kuu), hia (Plt); kis (Rap); tansib (Plt); paremb (Kuu); seisub (Kuu)
Wled. ESSr 1117, EKMS III 1196; Kuu, Rap, Plt — 4(5) var.
- a₉. Hea on, kes hästi tantsib, aga parem on, paigal seisab.
Pee — 1 var.
- a₁₀. Hia on, kes hästi tantsib, parem, kes paigal seisab.*
* hea; häästi; tansib (Jõe)
Kuu, Jõe — 3 var.
- a₁₁. Hea on, kes hästi tantsib, parem see, kes paigal seisab.
Kos — 1 var.
- a₁₂. Hea see, kes hästi tantsib, parem veel, kes paigal seisab.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- a₁₃. See on hea, kes heasti tantsib, parem veel, kes paigal seisab.
Kaa — 1(2) var.
- a₁₄. Hää sennel, kes häästi tantsib, veel param, kes paigal seisab.
Käi — 1(3) var.
- a₁₅. Hea ikka, kes hästi tantsib, parem veel, kes paigal seisab.
Norm. 201, EKMS III 1197; Muh — 1(4) var.
- a₁₆. Hea küll, kes hästi tantsib, äga parem on, kes paigal seisab.
?VMr (Mastberg) — 1?(1) var.
- a₁₇. Hea, kes hästi tantsib, veel parem, kes paigal seisab.*
* hia (Kuu), hää (Kuu), hää (Pst, Ote); kis (Kuu, Jür); häästi (Kuu), häste (Pst); viel (Kuu), vill (Pst); paremb (Kuu)
Vlg. Lisal. nr. 16 (1890) 127; Rak, Kuu, Jür, Hag, Pst, Ote? (õpil.) — 7(10) var.
- a₁₈. Hea, kes hästi tantsib, parem veel, kes paigal seisab.
VMr, Vig (Eisen) — 2(3) var.
- a₁₉. Hea, kes hästi tantsib, parem, kes paigal seisab.*
* hää (Hls), hia (JJn); kis (JJn, Lai); heaste (Han); tansib (Jä, Pil); parep (Hls); seisab (Hls)
JMd, JJn (Pitka), Ha, Han, Hls, Pil, Lai — 8 var.
- a₂₀. Hia, kes hästi tansib, parem sie, kes paigal seisab.
Trm — 1 var.
- b. Hea on, kes oskab heasti tantsida, kuid veel parem on, kes paigal seisab.
Krj — 1 var.
- c₁. Hää on, kui hästi tantsid, parem veel, kui paigal seisad.*
* om (TaL, Vö); häste (TaL, Vö); paremb (Kam, Ote, San, Kan, Vö); viil (Kam, Ran, Ote, San, Kan); saesat (Kam), saiad ~ saiat (Ran, Ote, San, Kan), saiat (Ote), saia (Vö)
Raud KL 57; Trt, TaL, Vö — 13(29) var.
- c₂. Hää ommõ, ku hõste tantsid, pareb viil, ku paigah saiat.
Se — 1 var.
- c₃. Hää om, ko' häste tantsidõ, paremb viil, ko' paigah saiadõ.
Se — 1 var.
- c₄. Huvä one, kui hästi tantsid, aga parem viil, kui paigal seesad.
Kod — 1 var.
- c₅. Hää om küll, kui häste tantsit, paremb veel, kui paigal saiat.
Vön — 1 var.
- c₆. Hää om, kui häste tantsid, paremb om, kui paigal saiat.*
* paigal (Vön)
Vön, Nõo, Plv — 3(5) var.
- c₇. Hää olla, kui häste tantsite, paremb viil olla, kui paigal saiat.
Plv — 1 var.
- c₈. Hää küll, ku hõste tantsit, parep viil, ku paigah saiat.
Se — 1 var.
- c₉. Hää küll, kui hõste tantsit, paremb viil, paigah saiat.
Se — 1 var.
- d₁. Hea, kui sa hästi tantsid, parem veel, kui paigal seisad.
Vil — 1 var.
- d₂. Hää, ku häste tantsid, parep viil, ku paigah saiat.
Se — 1 var.
- d₃. Hää, ku' hõste tantsid, pareb, ku paigah saiat.
Se — 1 var.
- *
- e₁. Hea on, kes hästi tantsib, parem veel, kes paigal istub.*
* hää (Hls)
Nrv, Hls — 2 var.
- e₂. Hää on, kes hääste tantsib, paremb viel, kes paigal istub.
Kuu — 1 var.
- e₃. Hea on, kes hästi tantsib, veel parem, kes paigal istub.*
* hia (Hlj), hää (Tt); häste (Tt); viel (Hlj); paremb (Hlj, Tt)
Hlj, Tt — 3 var.
- e₄. Hea on, kes hästi tantsib, parem veel, kui paigal istub.
As (Kuusik) — 1 var.

- e₅. Häa um, ku häste tantsit, paremb viil,
ku paigal istub.
Võ (Schmidt) — 1 var.
- f₁. Hia on, kes palju tantsib, parem on,
kes paigal istub.
Jõe — 1 var.
- f₂. Hea on, kes palju tantsib, parem veel,
kes paigal seisab.
Kuu — 1 var.
- g. Hea on, kes hästi tantsib, veel parem,
kes vakka istub.
Vig — 1 var.
- h. Hea, kes heaste tantsib, veel parem,
kes koha peal istub.
LNg — 1 var.

*

- i₁. Häa on, kui häste tantsid, paremb
veel, kui paigal püsib.*
* hüä (Se); om (Võ, Se), um (Rõu); ko
(Se), ku (Har, Rõu, Plv, Rääp, Se); hästi
(Urv); parem (Urv), parõmb (Rääp), parep
(Se); viil (Har, Rõu, Plv, Rääp, Se); paigah
(Se, Plv), paagan (Rääp); püsib~püsüt
(Har, Rõu, Plv, Rääp, Se), püüsüt (Se)
Võn, Võ, Se — 10 var.
- i₂. Häa om, kui häste tantsid, paremb
om, kui paigal püsib.
Krl — 1 var.
- i₃. Hüa um, ku hüaste tantsit, a parõmp
um, ku paigal püsüt.
Se — 1 var.
- i₄. Häa, ku häste tantsit, paremb viil,
ku paigal püsüt.
Rääp — 1 var.

*

- j₁. Hea on, kes hästi tantsib, veel parem,
kes paigal on.
Kad — 1 var.
- j₂. Häa um, kui häste tantsid, paremb
viil, ku paigah olõt.
Võ — 2 var.
- j₃. Häa om, kui hästi tantsit, pareb viil,
kui paigah olõt.
Se — 1 var.
- C₂a₁. Hea, kes tantsib, veel parem, kes pai-
gal seisab.
?Trm (Õunapuu, Söödur) — 1?(3) var.
- a₂. Hea, kes tantsib, aga parem veel, kes
paigal seisab.
?Tt (õpil.) — 1?(2) var.
- a₃. Hia, kes tantsib, paremb, kes paigal
seisab.
Rak — 1 var.
- b. Hea on, kes tantsib, parem veel, kes
seisab.
?Tt (V. Teder) — 1?(1) var.

- Da. Tark, kes tantsib, veel parem see, kes
paigal seisab.
Hls (Söggel) — 1 var.
- b. Tark olt, ku tantsidõ, pareb viil, ku
paigah püsib.
Se — 1 var.
- E. Aus om, kes hästi tantsib, viil parep,
kes paigal seisab.
Hls — 1 var.

*

- Fa. Häa laps, kes hästi hüppab, parem
veel, kes paigal seisab.
Hls (Söggel) — 1(2) var.
- b. Häa laps, kes hüppab, veel parem, kes
paigal seisab.
Saa (Söggel) — 1 var.
- Ga₁. Hea on, kes hästi hüppab, parem veel,
kes paigal seisab.*
* ia; paremb; viel; sõisab (Lüg)
Vi — 6 var.
- a₂. Hia on, kie hiast hüppäb, paremb viel,
kie paigal sõisab.
Lüg — 1 var.
- b. Hüvä sell, kes hästi hüppäb, parem
viel, kes paigal seisab.
Jõh — 1 var.
- c. Hüä, kui häste hüppat, paremb, kui
paigan püsüt.
Vas — 1 var.
- d. Hia, kes hästi hüppab, paremb viel,
kes kodus kükkab.
Lüg (Källo) — 1 var.

*

- Ha₁. Häa om, kes häste kargab, veel pa-
rem, kes paigal seisab.*
* hea om (Laakm.)
Laakm. ER Kas. Kal. (1885) 33; Krk (Kivi-
sääk) — 1 v. 2(4) var.
- a₂. Hüä um, kiä hüaste kargas, viil pa-
remb, kiä paigal sais.
?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.
- b. Hiä, kes kargab, paremb, kes paigal
seisab.
Rak — 1 var.

*

- I. Häa laps, kes hästi jookseb, parem
veel, kes paigal seisab.
Ran — 1 var.
- Ja. Hea see, kes hästi jookseb, veel pa-
rem, kes paigal seisab.
Amb — 1 var.
- b. Hea, kes hästi jookseb, veel parem,
kes paigal seisab.
Amb — 1 var.
- c. Hea, kes hästi jookseb, parem, kes pai-
gal seisab.
Kel — 1 var.

* *

K. Hüva see, ke hüpitamas, paremb veel, ke paigatamas.

?Rkv (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.

Vrd. 8991. Paremb proosta paigal saismine kui torõ tantmine.

923. Hea, kes hästi räägib, veel parem, kes vait seisab.

930. HEA LAPS MAKSAB VANEMATELE KASVATAMISE VAEVA — 1?(12) var.

A. _____

Stein 18, Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393, Norm. 174, EKMS I 1057; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(11) var.

B. Hea laps tasub vanemate kasvatuse vaeva, aga pahura käest ei saa paari silkugi.

Tõn. RP 165 — ?(1) var.

Vrd. 1032. Hää poig tasu esä vaiva är, ima vai-va iälki.

12754. Tütar maksab memme vaeva, poeg ei maksa pooltki vaeva.

931. HEA LAPS MÕISTAB ISEGI, PAHA LAPS EI MÕISTA PALUDESKI — 1 var.

Plt (Luu).

Vrd. 932. Hea laps mõistab sõrme näitust, paha lapsele ei aita peksminegi.

983. Hia annab isi, paha ei anna paludeski.

932. HEA LAPS MÕISTAB SÕRME NÄITUST, PAHA LAPSELE EI AITA PEKSMINEGI — 1 var.

JJn (Oberg).

Vrd. 931. Hea laps mõistab isegi, paha laps ei mõista paludeski.

933. HEA LAPS OKSENDAB, PAHA LAPS PASANDAB — 8(29) var.

Aa. _____*

* hää (KAH)

* Helle 332, Hupel 106, Poromenski EGr. 187, Stein 18, Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393, KAH EKAl 150, EKMS II 437; VMr, Vän, Pär, SJn, Plv — 6(27) var.

*

Hea laps okšendab, pahha laps pasandab, eia gut Rind vomirt, ein schimm Rind purgirt. (regula de la-clentibus.)

b. Hüä lats ossendas, paha pasandõs.
Se — 1 var.

B. Oksendaja hea laps, pasandaja paha laps.

Iis — 1 var.

934. HEA LAPS ON VANAMA ABI — 2 var.

a. _____

Krj (Mägi) — 1 var.

b. Hüva laps ikke ema abi.

Kod — 1 var.

935. HEA LEHM ANNAB ROHKEST PIIMA — ?(8) var.

a. _____*

* rohkeste (Stein jj.)

Stein 18, Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393; ?Tt (Kreutzw.) — ?(7) var.

b. Hea lehm annab palju piima.

E² 93 — ?(1) var.

936. HEA LEHMA VASSIKAD TELLI-TAKSE IKKA ENNE SÜNDIMIST ÄRA — 1 var.

Krj (Toomessalu).

937. HEA LEPIB VÄHESEGA, AGA PAHA EI LEPI PALJUGAGI — 1 var.

Kuu (Lindvest).

Vrd. 897. Hea annab vähestki, paha ei anna paljustki.

938. HEA LEPIKUS LEBADA, PAREM PÕOSA ALL PUHATA — 1? v. 2(14) var.

A. _____

Stein 18, Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 22, E² 72, Nurmik I² 136; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(13) var.

B. Metsas mõnus on magada, lepikus lõbus on lebada.

?Trt (õpil.) — ?(1) var.

939. HEA LIND LAULAB HEAD LAULU JA PAHA LIND LAULAB PAHA LAULU — u. 10(73) var.

A. _____

Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393; Pär — 1(3) var.

B. Hea lind laulab head laulu.

Kmpm. KLr 355, Kmpm. Kõ 10, Kmpm. A⁶ 12 — ?(3) var.

C. Kena lind, kena laul.

?Tln (Puusemann), Krj (Grepp) — 1 v. 2(2) var.

D. Hea lind, ilus laul.

?Kei (Kriitmäe) — ?(1) var.

Ea. Paha lind, paha laul.

* Helle 350, Hupel 114, Willmann 128, Beitr. II 90, Poromenski EGr. 210, Körber VRMK 38, Malm 2, Wied. 142, Kündja nr. 48 (1883) 573, KAH EKAI 156, Sööt Pa 6, E 65, E² 100, Norm. 246 ja 257, EKMS II 146; Hlj, ?Sim (Aman), Rap v. Mär (Poom), Sa, Trv — kuni 8(57) var.

*
Pabba lind pabba laul, böfer Vogel, schlimmer Gesang.

b. Pahal linnul paha laul.

Hää — 1 var.

c. Paha lind, pahem laul.

Stein 50, Wied. 142, Kündja nr. 48 (1883) 573 — ?(6) var.

Vrd. 5909. Kuidas lind, nõnda laul.

2082. Ilotu lind, ilos laul.

940. HEAL LAPSEL ANDAKSE VÖID-LEIBA, NUTJAL EI NATUKESTKI — 2(3) var.

A.

Pil (Kärsten) — 1 var.

B. Hea lapsele antakse ikka saia.

Pal — 1(2) var.

941. HEAL LAPSEL HIMU AEOTI — 1(2) var.

SJn (Kapp).

942. HEAL LAPSEL MITU NIME — u. 60(113) var.

A_{1a1}. — *

* hää (Nurmik, Puus.; Jõe, Saa, Hls, Krk, Hel, Trv, Vil, Ran, Rõu), hial (Trm), hüäl (Kuu, Se), hiä (Khn), hüa (Saa); latsel (Khn), latsel (Krk, Hel), latsõl (Rõu, Se); mjõtu (Khn), mito (Se); nimme (Rõu, Se), nimel (Jõe)

Sak. Lisa nr. 19 (1878) 2, Kurrik SÖ 25, Rätsep Koduk. 36, Nurmik III 95, E² 22, Puus. EKGr. 174, EKMS I 211 ja II 1122; Sim, Kuu, Jõe, Rap v. Mär (Poom), Vig, Krj, Põl, Khn, Saa, Hls, Krk, Hel, Trv, Vil, SJn, Lai, Pal, Trm, Ran, Rõu, Se — u. 30(58) var.

a₂. Heal lapsel on mitu nime.*

* hea (CRJ), hää (Krk), hiäl (Khn), hää (Trv, Ote, San, Plv, Se); latsel (Krk, Trv, San, Plv), latsõl (Ote, Se); ond (Khn), om (Krk, Trv, Ote, San, Plv, Se); mitto (Se); nimme (Ote, San, Plv, Se)

CRJ KLR I 46/7; Wied. 17, Kündja nr. 33 (1883) 393, Norm. 258; Jõh, Rak, VMr, Muh, Khn, Krk, Trv, Ote, San, Plv, Se — 12(21) var.

a₃. Heal lapsel ikka mitu nime.*

* hial (KJn), hää (Kam); ikke (Tür) Tür, Põl, KJn, Kam — 4 var.

a₄. Heal lapsel on ikka mitu nime.*

* hial, ikke (Ksi) Juu v. Vän (Virkus), Ksi — 2 var.

a₅. Hüäl latsõl om alati mitu nime.

Kam — 1 var.

b. Heal lapsel mõnda nime.

E 23, E² 22 ja 24; Tt (Eisen) — 1(4) var.

c₁. Heal lapsel palju nimesid.*

* hüäl (Kuu), hää (Saa, Krk, Puh); latsel (Krk); pallu (Saa, Krk); nimi (Kuu), nime (Saa, Krk) E 23, E² 24; Kuu, Saa, Hls, Krk, Puh — 5(9) var.

c₂. Igal hää lapsel on palju nimesid.

Hls — 1 var.

d. Pail lapsel ikka mitu nime.

Ris — 1 var.

e. Kenal lapsel mitu nime.

Puus. EKGr. 18 — ?(1) var.

A_{2a}. Hea laps, mitu nime.*

* hää (Pld)

Pld, Põl, Aud — 3 var.

b. Hea laps, palju nimesid.

Amb — 1 var.

B. Hää lapsel seitse nime.

?Saa (Söggel) — ?(1) var.

C. Hundil ja heal lapsel mitu nime.

EKMS II 1288 (< Ris) — 1 var.

D. Pahal lapsel palju nimesid.

?Tln (Keller) — ?(2) var.

E. Ilusal latsel mitu nimme, hää asjal palju himustajid.

?Vas v. Se (Sandra) — ?(2) var.

F. Ausal koeral üks mitu nime.

Võn — 1 var.

Vrd. 2051. Ilusal linnul on ikka palju nimesid.

943. HEAL SULASEL ALATI HEA PEREMIIS — 1 var.

Vän (Peterson).

Vrd. 988. Hia peremees, halvad sulased.

944. HEA LUBAMINE ON PAREM KUI HALB TÄITMINE — 4(5) var.

a₁.

Rõu — 1 var.

a₂. Hää lubamine om parep ku halb täitmine.

Krk — 1 var.

- b. Hää lubamine om parem kui õel täütmine.
Rõu — 1 var.
- c. Parem hea lubamine kui paha täitmine.
Hel — 1(2) var.

945. HEA MEES EHITAB NAISE, KURI MEES KULUTAB NAISE — 3 kuni 5(9) var.

Aa₁. _____
Norm. 190, EKMS II 857; Rap v. Mär (Poom) — 1 v. 2(5) var.

a₂. Hea mees naise ehitab, kuri mees naise kulutab.
EKMS I 12; Lai (Asper) — 1(2) var.

b. Hea mees esitab naise, kuri mees kulutab naise.
EKMS II 1111 — 1?(1) var.

B. Kuri mees naese kulutab, vali mees naese vanandab.
Pal (M. Uus) — 1 var.

Vrd. rl «Miks põllepõli parem»: Kuri mees naise kulutab, / vali mees naise vanandab, / hea mees naise ehitab (ERIA III:3 nr. 6394).

Vrd. 1022. Hää mehe kõrvas naine lihuneb, kurja kõrvas kuivab.

946. HEA MEES SÖÖB HERNE POOLEKS, PAHA EI SAA PÄTSISTKI — 2(4) var.

A. _____
Tin (Einbluth) — 1 var.

B. Hea mees võtab herne pooleks, aga paha ei võta härgagi.
Norm. 248, EKMS I 438; Mar — 1(3) var.

947. HEA MEES TÖOTAB, HERIS PEAB — 1 v. 2(26) var.

A. _____*

* tõutab (Wied., Kündja)

* Gös. 491, ** Helle 332, Hupel 106, Čelak. 343, Poromenski EGr. 187, Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393, KAH EKAI 87 ja 89 — 1 v. 2(13) var.

*
zusagen ist herrisch / halten ist härrisch /
heh mees tootab / herris peab.

* *

Hea mees tootab, herris peab, zusagen ist herrisch, aber halten ist härrisch (ein gut Kerl verspricht, ein Schelm hält)

B. Hea mees tõotab, narr peab.
KAH EKAI 150 — 2(1) var.

Ca. Hea mees tõutab, kelm tasub.
Stein 18, Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393, EKMS II 830; ?Tt (Kreutzw.) — 2(8) var.

b. Hea mees tõutamas, kelm tagasi andmas.

Tõn. RP² 141 — 2(1) var.

D. Hea mees lubab, narr peab.
E MVH 41 — 2(3) var.

Vrd. 4624. Kuri miis kokutab, hää miis annab ära.

485. Aus võtmas, kelm tagasi andmas.

1067. Hää miis taavotas, kuri kopsas ärki.

X 948. HEA NAENE ON MEHE AU — 2 kuni 4(4) var.

A. _____
?Vig (Altsam) — 1?(1) var.

B. Hää naine on maja au.
?Mar (Hilemägi) — 1?(1) var.

C. Naine on mehe au, soendab külge, annab nõu.
Jõh (Mets) — 1 var.

D. Hobu mehe uhkus, nainõ mehe au.
Urv (Seen) — 1 var.

Vt. 2057 B.

Vrd. 1. Kor. 11,7: Seft msee ei pe kül mitte Pead kinnikatma, et temma on Jummalakuio ja au, aga naene on mehhe au.

Vrd. 3936. Kirikann laua au, ilus naine mehe au, aga hoolas naine on mehe parem käsi ja varahoidja.

949. HEA NAENE ON MEHE TUGI, KURI NAENE MEHE SURMAROHI — 1 var.

Krj (Mägi).

Vrd. 7234. Naene mehe abi, mees naise tugi.

950. HEA NAENE PANEB KÜMME PENIKOORMAT TOOLI ALLA, AGA PAHA NAENE VÕTAB — 6(29) var.

Aa. _____

* Helle 332, Hupel 106, Poromenski EGr. 187, Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393, KAH EKAI 150 — 1(11) var.

*
Hea naene panneb kümme penikoormat toli alla (tabha järre) aggapabha naene võttab ein from Weib jucht ihrem Manne auf alle Weise recht zu begegnen, aber ein böses Verdruss zu machen. (gut W. legt 10 Weilen unterm Stuhl, hinterm St., aber ein böß W. nimt.

b₁. Hea naene paneb kümme penikoorma pingi alla, paha naene võtab.*

* naine (E)

Stein 18, Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393, E MVH 40 — ?(8) var.

- b2. Hea naene paneb kümme penikoormat pengi alla, paha võtab.*
* naine (E²)

E 22, E² 26 — ?(3) var.

- Ba. Hea naine paneb mehele seitsme penikoorma taga pengi alla, paha naine tõmbab kolme penikoorma taga pengi alt ära.

Hel (Puusepp) — 1 var.

- b. Hää naine pand mehele saa versta taade pingi perse ala, halv naine tõmbas saa versta takast pingi perse alt ära.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- c. Hea naine paneb oma mehele seitsme versta peale istme alla, sant naene tõmmab seitsme versta tagant oma mehel istme alt ära.

?Vig (Aitsam) — ?(1) var.

- C. Hää naane pand katõitõiskümne versta taadõ mehele tooli perse ala, halv naane võtt är'.

Se — 1 var.

- Da. Hää naanõ pand mehele pingi säitsme versta taad pers ala ja kuri naanõ pand tuhandõ versta taad mehe vangi.

Krl — 1 var.

- b. Hea naine paneb mehele pingi seitsme versta tagant alla, kuri naine paneb tuhande versta tagant mehe vangi.

Norm. 192 — ?(1) var.

- E. Hää naane pand halvalõ mehele tooli perse ala.

Se — 1 var.

951. HEA NAERAB PAREMAT — 1 var.

Põi (Truu).

Vrd. 1050. Hää õpetab paremat.

952. HEA NAINA HOIAB VARA KOKKU — 1?(10) var.

- A. _____*

* naene (Stein, Wied., Kündja)

Stein 18, Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393, Norm. 192; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(9) var.

- B. Hea naine hoiab vara kokku, kuri naine pillab.

E MVH 40 — ?(1) var.

953. HEA NAINA VÕIB HALVAST MEHEST ASJA SAADA, AGA HEA MEES HALVAST NAISEST NALJALT MITTE — 1 var.

Saa (Saunamees).

954. HEA NÕU ON ENAM KUI KULD — 1 var.

Krj (Mägi).

Vrd. Siir. 40,27: Kuld ja hõbbe kinnitavad mehhe põlwe, agga hea nõu leitak'je üllema ollemaft, kui need mollemad.

Vrd. 955. Hea nõu on kallis.

11680, näit. Dia: Tarkus on kallim kui kuld.

955. HEA NÕU ON KALLIS — 5—7(8) var.

- A. _____

Kask-Puusepp-Vaigla 153; Sim (Joonuks), Tln (Pusemann), Krj, ?Kam (Relli) — 3 v. 4(5) var.

- B. Hea nõu on paigal kallis.

?Vig (Aitsam) — 1?(1) var.

- C. Mõnikord on hea nõu kallis.

SJn — 1 var.

- D. Häda ajal on hää nõu kallis.

Krk — 1 var.

Vrd. 954. Hea nõu on enam kui kuld.

956. HEA NÕU TULEB OOTAMATA — 1?(1) var.

?Vig (Prilmets).

Vrd. 14809. Ole õõ tuleb hea nõu.

957. HEA ON KA KUUVALGE, KUI PÄIKEST TAEVAS POLE — ?(21) var.

- a. _____

Niggol VKOR⁵ 41, Kuusik KT 206, Norm. 232, EKMS IV 424 — ?(16) var.

- b. Hea siis kuugi valgus, kui päikest paistmas ei ole.

Tõn. RP 180 — ?(1) var.

- c. Hea kuugi valgus ülevalt, kui päike kadund taeva alt.

Gr. ELr II 74, Gr. LS 187 — ?(3) var.

- d. Kuuga peab rahul olema, kui päikest ei ole.

?Trt (Eisen) — ?(1) var.

958. HEA ON KÜLL TEHA, AGA KURI VASTATA — u. 10(26) var.

- Aa1. _____

Beitr. XI 152, Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(6) var.

- a2. Hea küll teha, aga kuri vastata.

Wied. 16, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1?(6) var.

- a3. Hää tiha küll, aga kuri vastata.

Hää — 1 var.

- a4. Külab hea teha, aga kuri vastata.

Vän — 1 var.

- a₅. Hea teha, aga kuri vastata.
Aud — 1 var.
- b₁. Hõa teha, aga paha vastata.*
* hia (Trm), hea (E)
E 22, E² 38; Ris v. HMd (Treumann), Trm (Särg) — 2(4) var.
- b₂. Hea teha, paha vastata.
Vig (Laipmann), Elva (Eisen) — 2 var.
- c. Hea teha, aga pärast paha vastata.
?Juu v. Vän (Virkus) — 1?(1) var.
- d₁. Esti hia teha, aga pärast on paha vastata.
Koe (Schultz) — 1 var.
- d₂. Estiks hea teha, pärast paha vastata.
Rap (Uustalu) — 1 var.
- e. Kerge teha, aga paha vastata.
E 22 — 1?(1) var.
- B. Kerge on kurja teha, aga raske vastata.
?Vig (Aitsam) — 1?(1) var. Pärit arvata-vasti mõnest seni tundmata trükisest.
- Vrd. 1030. Hää om seista, aga kuri vastata.
8486. Pea tehtud, paha vastata.
8463. Mis pea teeb, seda perse vastab.

959. HEA ON SEE ÕLLEHULL, VEEL
PARAM TAARIHULL — 3 var.

- A. _____
Põl (Undritz) — 1 var.
- B. Hullu o õllehull, taga hullem taarihull.
Vig (Priimets) — 1 var.
- C. Õlleloll on pailu param kui taariloll.
Krj — 1 var.
- Vrd. 14638. Õllehullu jõuab ikka talitseda, taari-hullu ei jõua keegi talitseda.
14637. Õllehull on hullem kui viinahull.

960. HEA ON UNESKI HEA — ?(7) var.

- a. Hea on ka uneski hea.
Kuusik KT 199 — ?(4) var.
- b. _____
E² 37, Norm. 244, EKMS I 408 — ?(3) var.
Alustekstid lähtuvad Kuusiku vene vana-sõna tõlkest.

961. HEA PAREMA KANNUPOISS —
2(8) var.

- A. _____
Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 22,
E² 38, Nurmik I² 136 — 1(6) var.
- B. Hea parema reepoiss.
Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(2)
var.
- Vrd. 924, eriti B: Hea kiidab paremat.

962. HEA PERSE LEIAB ISEGI ISTME,
PAHA EI LEIA PAKKODESKI — u.
75(88) var.

- Aa. Hia leiab ise istme, paha ei leia pak-kudeski.
Hj (Rehberg) — 1 var.
- b. Hea leiab istme isegi, paha ei istu pakkudeski.
E MVH 26, E² 38; Amb — 2(4) var.
- c. Hea leiab isegi iste, paha ei hakka pakkudeski.
Vai (Russmann) — 1 var.
- d. Hea otsib isegi istme, aga paha ei taha pakkudeski.
Kuu — 1 var.

Ba₁. _____*

- * ise (Kuu), isigi (Tür); pakkudes (Vän)
Kuu, Jür, Tür, Vän — 4(5) var.
- a₂. Hea perse leiab ise istme, paha leia pakkudeski.
Rap v. Mär (Poom), Vig (Valdt) — 3 var.
- a₃. Hää perse lõudä itseki istet, paha ei lõüä pakkujeski.
Kuu — 1 var.
- a₄. Hea perse leiab isegi istet, paha ei leia pakkudeski.
Kos — 1(2) var.
- b. Hia perse leiab ise istet, paha perse ei pakkudeski.
Jõe (Golowin) — 1 var.
- c. Hää perse lõudäb isegi istme, paha ei tahu pakkueski.
Kuu — 1 var.
- d. Hea perse leiab ise istumise, paha perse ei võta pakkudeski vastu.
Noa — 1 var.
- e. Hea perse leiab ise istme, paha ei leia paludeski.
R. Koppeli seletus: «Energiline, hakkaja inimene tuleb ise tegevusega toime, pas-siivne või loid inimene ei saa ka teiste abil hakkama.»
Tln — 1 var.
- f. Hea perse leiab isigi istme, paha ei paludeski.
SJn (Kielas) — 1 var.
- C. Hea perse otsib ise istme, paha tahab palumist.
Pha — 1 var.
- D. Hea perse leiab isegi pingi, paha ei leia paludeski.
Lai — 1 var.
- E. Hia perse leiab isegi järi, paha ei pak-kudeski.
Kos — 1 var.

- Fa. Hea perse leiab isegi aseme, paha ei leia pakkudeski.
Lai — 1 var.
- b. Hea perse leiab isigi aseme, halb ei pakkudeski.
Võn (Soo) — 1 var.
- c. Hea perse leiab ise aset, paha — pakkudeski.
Vig — 1 var.
- G. Hea perse leiab isegi istme, sant ei otsideski.
Vig — 1 var.
- H. Perse lõuvab pengi, tühi täi mitte midagi.
Trv — 1 var.
- I. Külh tekkij tüü lõud, hää perse pingi.
Rõu (Gutves) — 1 var.
Vt. 12500 P.
- Ja. Hea perse leiab isegi aseme.
Trm — 1(2) var.
- b. Küll hea p... aseme leiab.
Pal (Maasen) — 1(2) var.
- K. Hea perse leiab isegi istmeaseme.
VMr (J. Elken) — 1 var.
- La. Hää perse leiab isegi istme.*
* hea (VMr, Amb, Juu v. Vän, SJn), hia (Plt); ise (Han)
VNg, VMr, Amb, Juu v. Vän (Virkus), Han, Trv, SJn, Plt — 9(11) var.
- b. Hea perse leiab istme.
Kos — 1 var.
- c. Hia perse leiab isegi istet.*
* hea, hää; ise (VMr)
Hs, VNg, Hlj, VMr — 5 var.
- M. Hää perse leiab isegi istepengi.
Vil (Leoke) — 1 var.
- Na₁. Hea perse leiab isegi pingi.*
* hia (Lüg), hää (Hel, Trv, Vil); lõuvab (Trv); ise (Hls); pengi (Lüg, Hls, Hel, Trv, Vil)
Jõh, Lüg, Hls, Hel, Trv, Vil — 6(7) var.
- a₂. Hää perse lõud es'ki pingi.*
* esiki (Rõu)
Urv, Rõu — 3 var.
- b₁. Hää perse leid ikki pengi.
Trv — 1 var.
- b₂. Hää perse' õks pingi lõud.
V. Pino seletus: kui külalist pole kuhugi istuma panna, siis see kükkab kuhugi ja ütleb nii.
Se — 1 var.
- c. Hää perse lõud üks esigi pengi.
Kan — 1 var.
- d₁. Hää p-se leiab pengi.*
* leid (Hel, Trv), lõuvab (Trv)
Hää, Hel, Trv, Vil — 5(7) var.
- d₂. Hää perse pingi lõud.
Võ (anon.), Se — 2 var.
- d₃. Küll hää perse pingi lõud.*
* hää (Se)
Rõu, Se — 2 var.
- e. Hää perse saab isegi pengi.
Hls — 1 var.
- O. Küll hää perse ise pagu lõudab.
Kuu — 1 var.
- P. Huvä tagumik leiab isegi järi.
?Rkv (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.
- Qa. Kena perse leiab isegi pengi.
Vil — 1 var.
- b. Kenä perse lõuvab pengi.
Pst — 1 var.
- Ra. Kena perse leiab ikka kergu.
J. Tamme seletus: öeld. siis, kui teine võttis teiselt istme ära.
Plv — 1 var.
- b. Kena perse leiab alati istumiseks kergu.
Plv — 1 var.
- c. Küll kenä perse kergo lõud.
Räp — 1 var.
- S. Küll perse esi pengi lõud.
Krk — 1 var.
- Vrd. kk: Nüüd on kena perse pengi leidnud (Hls).
- Vrd. 1005. Hää külaline löid eski pengi.
916. Hea inimene tuleb isegi, paha ei tule paludeski.
1015. Hää leiab isegi mütsi.
- X 963. HEA PUU ANNAB HEAD VILJA, AGA PAHA PUU PAHA VILJA — ?(3) var.
- A. —
Tõn. RP 84 — ?(1) var.
- B. Puud tuumast tuntaks vara, hilja — hea puu ju kannab kaunist vilja.
Tõn. Täht. (1911) 33 — ?(1) var.
- C. Paha puu, viha vili.
?Vil (Leoke) — ?(1) var.
- Vrd. Matt. 7,17: Nenda igga hea pu kannab head vilja, agga pahha pu kannab pahha vilja. Piiblititaadina ka näit. Vaim. Täht. (1851) 11, Tõn. RP 147.
- Vrd. 9102. Puud tuntakse tema viljast.
964. HEA PÖLI HAKKAB PERSE — 2(3) var.
- a. —
Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(2) var.
- b. Hea põli hakkab perse kinni.
Sa (Veäster) — 1 var.
965. HEA PÖRSAS SÖÖB KÕIK ÄRA — 3 var.
- Aa. —
Tln (J. Reimann) — 1 var.

- b. Häa tsiga süü kõik är.
Plv (Pähn) — 1 var.
- B. Siga sööb kõiki.
VMr — 1 var.
966. HEA PÜÜDE JUURES ÄRA KARDA
HALBA VARJU — 1—3(4) var.
Post. Lõbul. (1892) 240, Saarl. Kal. (1911)
lk.-ta; ?Vai (Mõtus).
967. HEA SEEME, HEA VILI, SANT
SEEME, SANT VILI — ?(6) var.
- A₁. Hüva seeme kannab omal aeal rohket
vilja.
Laakm. Mr Kas. Kal. (1852) lisa 6 — ?(1)
var.
- A₂. Hea seeme kannab head vilja.
Saarl. Kal. (1895) 62; ?Kam (Relli) — ?(2)
var.
- B. _____
Virul. Lisa nr. 24 (1888) 381 (esitat. vene
vs tõlkena) — ?(1) var.
- C. Halvast seemnest ei või head vilja
loota.
Tõn. RP² 216 — ?(2) var.
- Vrd. ka Gr. ELr II 74: Ei halvast seemneterast
sa / või head võrset oodata.
- Vrd. 10247. Kudas seeme, nõnda vill.
14188. Kes tahab vilja lõigata, piab kallist
seemet külvama.
968. HEAST ÜMARDAJAST SAAB HEA
PERENAISE — 1?(1) var.
Saarl. [nr. 34] Lisa nr. 8 (1886) 2.
969. HEA SULANE ON MAJA VARA —
1?(1) var.
Saarl. [nr. 34] Lisa nr. 8 (1886) 2.
- Vrd. 1024. Häa naene on vaese mehe varandus.
970. HEA SÕNA EI TEE KUSKIL KAHJU
— 1?(16) var.
- a. _____
* häa; kusagil (Rootsl.)
Stein 18, Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883)
393, Rootsl. Elut. Kal. (1901) 15; ?Tt
(Kreutzw.) — 1?(14) var.
- b. Hea sõna ei tee kahju.
E 22, E² 62 — ?(2) var.
971. HEA SÕNA LEIAB HEA PAIGA —
? kuni 4(17) var.
- Aa. _____
Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 22,
E² 62 — 1?(5) var.

- b. Hea sõna langeb igakord lahke paika.
Stein 18, Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393;
?Tt (Kreutzw.) — 1?(7) var.
- Ba. Hea sana leiab head aset.
Gressel (1854) 36 ja (1858) 53, Lindf. (1854)
37 — 1?(3) var.
- b. Tasane sana leiab head aset.
Tallor. Post. nr. 7 (1859) 51 ja nr. 10 (1859)
78 — 1?(2) var.
- Vrd. Gr. SKÖ I 60 (s. k.).
972. HEA SÕNA LEIAB IGAÜHE SÜDA-
MES ASET — 1 v. 2(2) var.
?Kär (Süda), ?Vil (Villsaar).
Vrd. Sannumetoja V (1856) 21: Hea sana leiab
harva head kõrva, kust südamesse peaseb.
973. HEA SÕNA MAHUB — 1(7) var.
- a. _____
Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393, E MVH
74 — 1(4) var.
- b. Hea sõna mahub igale poole.
E² — ?(3) var.
974. HEA SÕNA MURRAB KA RAUDA
— ? kuni 2(2) var.
- a. _____
?Vig (Pulst) — 1?(1) var.
- b. Hüa sõna murd ravvakangõ katski,
kuri kõvõrda ai olõkõrtki.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.
- Vrd. 1748. Häda murrab raua katki.
9468. Raha murrab rauda.
975. HEA SÕNA VÕIDAB VÕÕRA VÄE
— u. 150(313) var.
- A_{1a1}. _____
* häa (Jung, Tander, Nurmik; Tln, Pā, Vi,
TaL, Vō), hia (Vi, Kuu, Häa, SJn, TaP),
hiā (Vig, Khn); sana (Hlj); vōedab (Rap,
Vig, PāP, Kod), vōit (Ofe, Vō); vōera (Kur-
rik, VPAabits, Gr., ABDr, Vig. Lisal.,
Kmpm. KH, Kmpm. KLR, Tōn., Rätsep; üle
maa, v. a. TaL, Vō, Se) ,vōōra (Sa); vāā
(Vi, Kuu, Sa, Kod)
Malm 10, Wied. 16, Kurrik 6, Kündja nr. 33
(1883) 393, VPAabits (1883) lk.-ta, Gr. ELr I
73, Gr. LLr I 21, ABDr (1889) 28, Vig.
Lisal. nr. 13 (1891) 104, Kmpm. KH 48,
Kmpm. KLR 360 ja 368, Kmpm. KLR II² 44,
Jung 76 ja 78, Tander 39, Tōn. Täht. (1909
juuli), Tōn. RP 256, Rätsep EEH II 103, Pet.
EKLR I 109, E 22, E² 62, Nurmik I² 207, Loo-
rits Vrp 65, Huvit. V Lisa 14, Reiman EK
I 275, Muuk-Mihkla-Tedre IV 46, Parijõgi-
Reial-Vaigla V 64, Norm. 244, EKMS I 408

ja IV 439; üleskirjutusi üle maa, v. a. Se, hõredalt TaL ja Vö — u. 100(193) var.

a₂. Hää sana voitab viera vää.*

* voita; veera ~ viera

Kuu — 7 var.

a₃. Hiä sõna võidab ikkã vōera vää.

Rak — 1 var.

b. Hea sõna võidab vōera vāed.

Nrv — 1 var.

c. Hää sõna võidab vōōra sōavāe āra.

Trv — 1 var.

A₂. Hea sõna võtab vōōra vāe.*

* hää (Ran); sana ~ sõna; võtab; vōera; vää (Sa)

Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393; Sa, Ran — 4(7) var.

A₃. Hea sõna murrab vōera vāe.

VMr — 1 var.

A₄. Hea sõna aitab vōōra vāe.

Kad — 1 var.

A₅. Helde sõna vāarab vōōra vāe.

Puh — 1 var.

A_{6a1}. Hea sõna sööb vōōra vāe.*

* hää (KAH, Norm. Cl.; VIL, TaL, Urv), hää (Se); sööp (Norm. Cl.), süüb (Vil, Nõo), sööse (Võn), süü (Ote, Se); vōera (CRJ UAr, Lindenberg, Kurrik, Vlg. Lisal., Kk ABDr, Sander; VI, San)

* Helle 333, Hupel 106, Willmann 44, Čelak. 84, Poromenski EGr. 188, CRJ UAr 33, CRJ KLR III 200, Stein 18, Lindenberg ATT 75, Wied. 16, Vlg. Lisal. nr. 31 (1881) 1, Kurrik SÖ 20, Kündja nr. 33 (1883) 393, Kk ABDr (1887) 14, KAH EKAI 150, Sander I 69, E 22, E² 62, Norm. Cl. 23; ?Saa (Sitzka), VIL, SJn, TaL, Urv, Se, Tt (R. Kallas, Suurkask) — u. 20(69) var.

*

Hea sanna sööb vōōra vāe, gut Wort findet eine gute Statt. (früß des fremden seine Kraft auf)

a₂. Hää sõna sööb vōera vāe āra.

Hel — 1(2) var.

a₃. Hää sõna süü iks vōōra vāe.

Ote, Urv — 2 var.

b. Hea sõna sööb vōōra mehe vāe.*

* vōera (TMr)

Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393; TMr (Herms) — 1(3) var.

A_{7a}. Hää sõna on vōera vāe ārasōōja.

?Hel (Wahlberg) — 1?(1) var.

b. Hää sõna om ikki vōōra vāe sōōja.

Trv — 1(2) var.

c. Hea sõna on vōera vāe sōōja.*

* hää; om; vōōra; sōōja (Pst)

Pst, Tt (Pihlak, anon.) — 3(4) var.

d. Hää sõna vōōra vāe sōōja.

Trv — 2(3) var.

A₈. Hää sõna om vōōra vāe võitja.

Trv — 1 var.

A₉. Kade sõna sööb vōera vāe.

?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

B₁. Hea sõna võidab vōera viha.

OM nr. 2 (1890) 88 — 1 var.

B₂. Hea sõna sööb vōera viha.

Pst — 1 var.

C. Hea sõna võidab vōera võimu.*

* vōōra (Viid.)

N. D. UA (1895) 9, Viid. 93, Mihkla-Parlo-Viidadepp I 93, Muuk-Mihkla I 13, Kask-Puusepp-Vaigla 39 — 1?(8) var.

D. Hia sõna võidab vōera kae.

Sim — 1 var.

E. Häädus võidab vōera oma.

Hää — 1 var.

Vrd. 1073. Hää sõna süü vaese vaiva.

11625. Targa sõna murrab vägeva vāe.

5783 A₁: Libe keel teeb palju sõbru ja paha sõna murrab vōōra kae.

976. HEA TAHTMINE ON POOL VÕITU

— ?(4) var.

Norm. 217; ?Jõh (õpil.).

Vrd. 2496. Julge pealehakkamine on pool võitu.

977. HEA TEGU KIRJUTAKSE LIIVA SISSE, PAHA TEGU PAE SISSE — 9 kuni 10(18) var.

Aa₁. Vān (Peterson) — 1 var.

a₂. Hea tegu kirjutakse liiva peäle, paha asi pae sisse.

Tallor. Post. nr. 15 (1859) 119 — 1?(1) var.

a₃. Hää teo kirjutakse liiva pääle, paha pae pääle.*

* heategu; peale (trükised)

Norm. 249, EKMS IV 169; Kam (Küle) — 1(4) var.

b. Hää teo kirjutami liiva pääle, paha teo raomi pae sisse.

Võ (Schmidt) — 1 var.

c. Hää teo kirutatas liiva pääle, kurja teo kivi pääle.

Ote — 1 var.

B. Head kirjutatakse kivisse, aga paha liiva sisse.

Norm. 249, EKMS IV 169 — ?(5) var. Läh-
tunud Gr. SKÖ 37 — saksakeelsest tekstist.

C. Hää teo puhk liiva päält tuul āra, a pae seest ei uha vesigi vällä.

Võ (Schmidt) — 1 var.

D. Hea tegu kirjutakse lume peale.

Amb — 1 var.

Ea. Halva asjaga kirjuta sa lume peale,
aga hea asjaga kirjuta kivi peale.
Vil (Suurkask) — 1 var.

b. Paha as'sa kirjuta lume piale, aga
hiad as'sa kirjuta kal'lu sisse.
Koe (Schultz) — 1 var.

c. On keegi sulle head teinud, siis raiu
seda kalju sisse mälestuseks, on keegi
sulle paha teinud, siis kirjuta lume
peäle unustuseks.
Sannumetoja V (1856) 152 — 1?(1) var.

Vrd. Vaim. Täht. (1850) 47.

Vrd. Sannumetoja V (1856) 169.

Vrd. 7888. Oma häätegu kirjute lume pääle, tõse
häätegu kirjute kivi pääle.

978. HEA TÖÖLINE SAAB IGALT POOLT TÖÖD JA LEIBA — 1 var.

Lai (Tammepuu).

Vrd. 14239. Virk käsi leiab igal pool leiba.

979. HEAL TÖÖL KÄIB KASU KANNUL — 1(10) var.

a. _____
Wied. 17, Kündja nr. 33 (1883) 393, OM nr.
2 (1890) 86, E 23, E² 65, Norm. 76 — 1(9)
var.

b. Tublil tööl käib kasu kannul.
Puus. Eü I 20 — 1(1) var.

980. HEA TÖÖ TARVITAB KA HEAD AEGA — 2 var.

a. _____
VII (Kolm) — 1 var.

b. Hea töö võtab hea aja.
Käi — 1 var.

Vrd. 898. Hea asi nõuab aega.

418. Iga asi tarvitab oma aega.

12434. Iga töö nõuab oma aega.

9787. Mida rohkem aega, seda parem töö.

981. HEA VÕIDAB IKKA KURJA ÄRA — ?(4) var.

a. _____
Norm. 244; ?Vig (Aasberg) — 1(2) var.

b. Hea võidab ikka kurja.
?Vig (Pulst) — 1(1) var.

c. Hia võidab kurja ää.
?Tln (Kriitmäe) — 1(1) var.

Vrd. Rooma 12,21: Ärra anna ennaft kurjaft
ärrawoita, kuid woida sinna kurja ärra
heaga. Fraasi teine pool korduvalt tsiteeri-
tud trükistes (näit.: Kõrber VRMK 52, ER
Kal. (1880 mai, 1881 sept., 1882 sept., 1883
juuni, 1884 okt., 1886 jaan., 1890 mai, 1891

okt., 1892 mai, 1894 nov., 1895 mai), Ristir.
Püh. Kal. (1907 mai)).

982. HEA ÕLUT NÄITAB OMA AU ÜLES — 1(25) var.

a. _____*

* õlu (Poromenski, KAH, Päss)

* Helle 333, Hupel 106, Poromenski EGr.
188, Stein 18, Wied. 16, Kündja nr. 33
(1883) 393, KAH EKAl 150, Päss PJs 561 —
1(17) var.

*
*Hea õlut näitab omma au lilles, gut Bier lobt sich
selbst. (weist seine Herrlichkeit auf.)*

b. Hea õlut näitab oma au välja.*

* õlu (E)

Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 22, E²
56; ?Tt (Kreutzw.) — 1(8) var.

983. HIA ANNAB ISI, PAHA EI ANNA PALUDESKI — 2(4) var.

a. _____*

* hea; ise (trükised)

Norm. 248, EKMS I 438; Plt (G. Vöhrmann)
— 1(3) var.

b. Hia annab isegi, paha ei paludeski.
Hlj — 1 var.

Vrd. 916. Hea inimene tuleb isegi, paha ei tule
paludeski.

931. Hea laps mõistab isegi, paha laps ei
mõista paludeski.

8224. Paha laps ei saa paludeski, hea saab
ilma küsimata.

984. HIA ASI SAAB ENNEMAST OTSA — 1 var.

Rak (Lilienbach).

985. HIAD LAST NÄHASSE IGAL POOL, PAHA EI PANE KEEGI TÄHELE — 1 var.

Pil (Vildebaum).

Vrd. 903. Head last nähakse nurka, paha ei
nähta põrandalle.

986. HIA NAENE LEINAB NII KAUA MEEST TAGA, KUI SUPIPADA PIALE TULELT MAHAVÖTMISE KEEB — 1 var.

Plt (Utsal).

Vrd. 6586. Mees nutab nii kaua naist peale

surma taga, kui kiislipada tulelt maha võttes põrandal keeb.

987. HIA ON ÜSKÄTÕBI, SEDÄ PAREMB VIEL PASKATAUD — 1?(1) var.

A. Källo seletus: üskätõbi = krooniline nohu; paskataud = kõhulahtisus.

?Lüg

Vrd. 10548. Mis sitt silmavalu vai pask palla-tõbi; kae hambahaigus ja varbavalu — nii võtva mihel meele pääst.

988. HIA PEREMEESE, HALVAD SULA-SED — 1?(1) var.

?Koe (Schultz).

Vrd. 943. Heal sulasel alati hea peremees.

989. HIA PÖLV AJAB INIMESE HUKKA — 5(9) var.

a. _____*

* hea; põli (Klemmer; Vig, Pär) Klemmer Elusal. Kal. (1904) 21; Rak, Vig (Aitsam), Pär — 4(5) var.

b. Hea põli ajab hukka.

E² 84, EKMS I 319; Trt (Eisen) — 1(4) var.

990. HIA TIED, PAREMA PIAD — 1 var.

Kuu (Remmik).

Vrd. kk: Hia tieb, parema piab (Hlj).

Vrd. 1061. Hää käsi tegeb, parema kaul kandab.

1882. Kes hiaist tiab, sie paremat piab.

1883. Kes häste tege, tuu parembat näge.

11765. Kui sa hästi teed, paremine sa eest leiad.

2234. Esi tiit, esi piät.

11762. Kuidas tehtud, nõnda peetud.

1880. Heasti tied, paremine soad.

991. HÄID EI NÄHTA PÖRANDALE, SANTA NÄHIKSE NURKA — 1 var.

Jür (Saalverk).

Vrd. 903. Head last nähakse nurka, paha ei nähta põrandalle.

992. HÄIST LASTEST SAAVAD HEAD MEHED — 1(13) var.

a. _____

Wied. 11, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 33 (1883) 393, Gr. ELr I 13, Rätsep Koduk. 21 — 1(10) var.

b. Häist lastest saavad tublid mehed.

Freyman 215 — ?(1) var.

c. Häist lastest saavad hääd inimesed.

Jung 61 — ?(1) var.

d. Heast lapsest saab hea inimene.
?Vil (Leoke) — ?(1) var.

993. HÄÄD EI SAA SA SÖNAGA, KUR'ALÖ EI OLE KOLMÖGI VAJA — 1 var.

Plv (Keem).

994. HÄÄD MIIST KUTSUTAS, HERITS TULÖP ESIKI — 1 var.

Kam (Simos).

Vrd. 4093. Koer, keda kutsutakse, aus mees astub ise.

995. HÄÄD PIAB KAUA OOTMA, PEH-MET KEETMA — 1(2) var.

Trv (Käger).

996. HÄÄD ÖHKU JA VÄRSKET VETT EI OLE KUNAGI LIHALT — 2 var.

a. _____

Krl (P. ja J. Einer) — 1 var.

b. Head öhku, värsket vett, seda pole iialgi liialt.

Laakm. ER Kas. Kal. (1889 küünlakuu) — 1 var.

997. HÄÄ HOBENE EI PÖLE KUNAGI KAARU — 1(2) var.

Kan (Väggi).

998. HÄÄ HOBONE, SANT MEES* — 1(4) var.

* hea; hobune (Wied., Kündja)

Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393, Laug. Vestr. 176.

999. HÄÄ HOBONÖ HII HAISUH, KURI NAIN KUSÖ HAISUN — 1 var.

hii = higi

As (Pint).

1000. HÄÄ HÄEDÄ, KINA KEDRADA, KUTEHN NÖNA NÖGUHN — 1 var.

häedä = heietada

Vö (Schmidt).

Vrd. 3585. Kena kael kedrajäl, kookkael kuduja.

1001. HÄÄ HÄRG JOOP HEIEVAKAST, KURI EI JOO KULBISTKI — 3(18) var.

a. _____*

* hea; joob (trükised Wied. — E²)

Stein 16, Wied. 14, Kündja nr. 33 (1883) 393, Tõn. RP 20, E 21, E² 93; Võ-Se (Stein) — 1(15) var.

- b. Hää härg joo häihevast, kuri joo ei kostki.*

* ei joo (Se)

Vas v. Se (Sandra), Se (Treijal) — 2(3) var.

Vrd. 1051. Hää härg juu halva' mõskmõ ka ar.

1002. HÄÄ HÄRITÄ, HOOLETU HOBÕ-SIDA: EI SUÜTÄ, EI SÕITA — 7 var.

A₁a. _____

Plv (Tamm) — 1 var.

- b. Hää ilma härjätä, hooletu ilma hobeseta: ei ole süüta, ei sõita.

Ote — 1 var.

- c. Hää om häritä, hooletu hobõseda: ei ole süüta, ei sõita.

Kan — 1 var.

- d. Hää olla härjeta ja hooletu hobuseta: ei olla sõõta ega sõita.

Plv — 1 var.

- A₂. Hää om häritä, hoolõtu hobõsõka: ei olõ süüta, ei olõ juuta.

Plv — 1 var.

- Ba. Hää om härildä, hooletu hobõsilda.

Lai — 1 var.

- b. Hää om häritä elada, hooletumb veel hobesita.

Kam — 1 var.

Vrd. 11088. Kul ei ole sõita, sis ei ole süüta.

1382. Kes hobuseta, see hooleta; kes paadita, see paha ilmata.

1003. HÄÄ JALG INNE KINNI', KURA JALG INNE KÄNGITSAST, SISS LÄTT ALATI HÄSTE — 1 var.

Urv (Reigo).

1004. HÄÄ KAUP KIIDAB ISEENNAST* — 1?(3) var.

* hea (trükised); ennast (EKMS)

Norm. 140, EKMS I 1099; ?Ote (Kroon).

Vrd. 12514. Tõõ kildab iseennast.

1005. HÄÄ KULÄLINE LÖID ESKI PENGİ — 1 var.

Ote (Grossschmidt).

Vrd. 962. Hea perse leiab isegi istme, paha ei leia pakkudeski.

1006. HÄÄ KÜSIJA, PAREM KOSTJA — 1 var.

Puh (Antik).

1007. HÄÄ LAITS HÄNNÄN, HATT AUGUN — 2(3) var.

a. _____

Pst (Ainson) — 1 var.

- b. Hää laps ripub iki emä hännä kül'les. Vil — 1(2) var.

1008. HÄÄ LAITS VÖTT POOLE TÖÖD, KURI LAITS PUHA TÖÖ ÄRA — 1(5) var.

a. _____

Trv (Kala) — 1(3) var.

- b. Hea laps võtab poole tööd, paha võtab puha töö ära.

Norm. 166, EKMS II 437 — ?(2) var.

1009. HÄÄL AJAL KÕNELE, HALVAL AJAL OLE VAIK — 5 v. 6(7) var.

Aa. _____*

* heal, vait (Meelej.)

Wied. 14, Meelej. nr. 2 (1880) 31; Rāp (Heller) — 1 v. 2(3) var.

- b. Hää tunnil kästas kõnelda, kurjal vaiki olla.

Ote? (Maasen) — 1 var.

- Ba. Jumal anna hääl ael rääkida ja kurjal ael vait olla.

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

- b. Jumal andku hääl ajal kõnelda ja kurjal ajal vait olla.

Plv — 1 var.

- C. Jumal lase hääl ajal rääkida, aga kurjal ajal vaikida.

Plv — 1 var.

- X 1010. HÄÄL AJAL ON PALJU SÕBRU, KEHVAL AJAL EI KEDAGI — 4—6(9) var.

a. _____*

* heal; sõpru (trükised)

Norm. 243, EKMS III 1032; VNg (H. Krickmann) — 1(3) var.

- b. Heal ael hästi sõbru, kurjal tunnil ei kedagi.

?Tt (anon.) — 1?(2) var.

- c. Häil päevil on sõpru, aga pahal päevil ühtegi.

As (Kuusik) — 1 var.

- d. Hääl ajal om sada sõbra, halval ajal ei ole üttegi.
Ote — 1 var.
- e. Heal ajal palju sõpru, kehval ajal ei tunne sind keegi.
?VMr (Priimets) — 1?(1) var.
- f. Sõbru on küll hääl päivil, vähe on neid kurjel päivil.
JJn — 1 var.
- Vrd. Siir. 37,4: Sõbra feltimehhel on hea meel temmast, kui käsfi hästi käib, agga hädda ajal on ta teise wastane.
- Vrd. ka Trt. Vör. Kal. (1839) 61: Ärä usu seda sõpra, kes hädan ei ole veel ära kaetu. Rõõmopäivil omma küll palju hää sõbra, ent viletsuse ajal lääva sääratse pakko.
- Vrd. 295. Kui andja on, siis on sõpru, hädaajal ei ühtegi.

1011. HÄÄL LAPSEL PÄTS PÄHITSES, PAHAL LAPSEL PAHA PÄÄL — 1 var.

Plv (Tamm).

- Vrd. 6292. Ega magajale päts pähitsede ei tule.
6302. Magajal päts päitsen.

1012. HÄÄ LAPS PANNAKSE HÄLLI, KURI LAPS PANNAKSE KURRU — 4(6) var.

Aa. _____

Hls (Söggel) — 1(2) var.

- b. Hää laps pannakse hälli, kuri laps pannakse kotti.

Hls — 1(2) var.

- c. Hää latse hälli sisse, paha latse pauna sisse.

Hel — 1 var.

B. Hää laps pantakse hälli.

SJn — 1 var.

- Vrd. II: Hää latse hälli sisse, / kurja latse kotti sisse, / paha latse pauna sisse (ERA II 257, 396 (104) < Kam).

- Vrd. 1014. Hää lats tunnus hällü, kaunis karja.

1013. HÄÄ LAT'S TÖRGUS TÖRRAKUT, KURI EI PELGÄ PESSÄKUT — 1 var.

törrak = tõrelemine; pessäk = peksmine
Võ (Schmidt).

1014. HÄÄ LATS TUNNUS HÄLLÜ, KAUNIS KARJA — u. 75(115) var.

Aa₁. Hää laits tunnus hälli ära.*

* lats (Krl); tundas (Trv, Krl); häll'lu (Krl)
Trv, Krl — 4 var.

- a₂. Head last tuntas hälli ära.

Trv — 1 var.

- a₃. Hää lats tunnus joba hällü.

Võ (Schmidt) — 1 var.

- b. Hää lats näüs hällih ar'.

Vas — 1 var.

B_{1a1}. _____*

* hää (Vas), hea (trükised; Saa); laps (trükised; Saa, Pst), laits (Krk, Pst, Trv); tunnukse (trükised; Saa), tundas (Krk, Pst), tuntas (Krk), tundus (Rõu); hälli (trükised; Saa, Trv, Vas v. Se), häll'lu (Krk, Pst)
Norm. 167, EKMS I 1005 ja II 437; Saa, Krk, Trv, Pst, Rõu, Vas, Vas v. Se (Sandra) — 12(20) var.

- a₂. Hää lats tunnus hällü, kaunis lats juba karjas olles.

Rõu — 1(2) var.

- a₃. Hea laps tunnukse hälli ja kaunis karja.

Trv — 1 var.

- a₄. Hea lats tuntakse hälljust, kaunis karjast.*

* hää; tunnus; hällüst; kareast (Rõu)

Vil, Rõu — 2(4) var.

- a₅. Hää lats tunnus jo hällü, kaunis lats karja.

Rõu — 1 var.

- a₆. Hää lats tunnus hällün, kaunis lats karjan.*

* hällüh; karjah (Wied.)

Stein 17, Wied. 14 — ?(7) var.

- a₇. Hää lats tunnus hällü ja kaunis lats karja.

Võ-Se (Stein) — 1(4) var.

- a₈. Hää laps tuntas hällis, kaunis karjasmaale.

Hlj (Raid) — 1 var.

- a₉. Heada tuntaks hälliajast, kaunist lasta karjapõlvest.

Tõn. RP 57 — ?(1) var.

- b. Hällin kaetas hää laits, karjan kaetas kaunis laits.

Rõn — 1(2) var.

- c₁. Hää laits nätas hälli, kaunis karja.*

* nätäs

Trv — 2(3) var.

- c₂. Hää lats näüs hällü, kaunis lats näüs karja.

Rõu — 1 var.

- c₃. Hää laits nätäs hälli, kaunis karjapõlve.

Tt (A. Kask) — 1 var.

- d. Hää lats nätas hällü, kaunis kaia karja.

Rõu — 1 var.

- B_{2a}. Hää tunnus hälli, kaunis karja.

Ote — 1 var.

- b. Hää nātās hällō, kallis nātās karja.
Se — 1 var.
- Ca. Hää lats sünnus hällü, kaunis karja.
Rõu — 1 var.
- b. Hää lats sünnüs hällü, kaunis lats karja.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- D. Hää laits tundas hälli, kuri karja.
Trv — 1(3) var.
- E_{1a}. Hää lats tunnus hällü, kaunis kaplō.*
* laits (San); hälli (San); kaplu (San), kaplo (Plv), kapla (Vas)
San, Plv, Vas — 4 var.
- b. Hää lats om nātā hällüh, kaunis kabloh.*
* ommō; kaploh (Se)
Se — 2(5) var.
- c. Hää lats näüs ar hällü, kal's lats kaplu.
Se — 1 var.
- d. Hää lats hällüh, kaunis kabloh.*
* kablāh (Se)
Se — 2 var.
- E₂. Hää tundas hällü, kaunis kaplo.
Plv — 1(2) var.
- F. Hääd lats tuntakse hälli, kurja last ei tunta kurrugi.
Vil — 1 var.
- G. Hää laits tunnus hällü, kaunis karja, kuri kurru.*
* tundus
Krk — 2 var.
- Ha₁. Hää lats tunnus hällü, kuri lats kotti.*
* hea; laps; tunnukse; hälli (Tt)
Plv, Rāp, Tt (anon.) — 3(4) var.
- a₂. Hää lats tunnus hällü, kuri joba kottikohe.
Võ (anon.) — 1 var.
- a₃. Hea lats tunnukse hälli sisse, kuri juba koti sisse.
Plv — 1 var.
- a₄. Hääd last tuntakse hälli sisse, kurja last koti sisse.
Plv — 1 var.
- a₅. Hää laps tundas hälli sisse, kuri laps tundas koti sisse.
Plv — 1 var.
- b. Hää latsō' hällü, kurja' latsō' kotti.
Urv — 1 var.
- c₁. Hää inemine tuntas hällü sisse, kuri koti sisse.
Plv — 1(2) var.
- c₂. Head inimest tuntakse hälli, kurja veel kotigi sisse.
E 22, E² 19 — ?(2) var.
- I. Kuri laits tundas kurru, hää laits häll'lu, penipoig pessä.

- Hls — 1 var.
- J_{1a1}. Hää lats tunnus hällin, kuri peni kutsikun.
Hel — 1 var.
- a₂. Hää lats tunnus hällü, kuri peni kutskadō.*
* laits; hälli; kutskade
Ote — 2 var.
- a₃. Hää lats tunnus hällü, kutsikōhō kuri pini.
Kan — 1 var.
- a₄. Hää lats tunnus hällüst, kuri pini kutsikest.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- a₅. Hää laits tunnus hällist, kuri peni kutsikast.
Kam — 1 var.
- a₆. Hällin tunnus hää lats, kutsikun kuri peni.
Norm. 167; Hel — 1(2) var.
- a₇. Hällis tunnukse hea laps, kutsikus kuri peni.
EKMS II 438 — ?(1) var.
- a₈. Hällü tunnus hää lats, kutsikōhō kuri pini.
Kan — 1 var.
- b. Hääd last hällüst, kurja pinni kutskōst.
Se — 1 var.
- J₂. Last tundas hällüst, koera kutsikust.
Krk — 1 var.
- Vt. 13860 D₁—D₂.
- K. Latsen tundas hää lats, kutsikun kuri peni.
Hel — 1 var.
- Vt. 13860 E.
- La. Kuri peni kutskast, vaga hobene varsast, hää lats hällist.
Trt — 1 var.
- b. Kuri peni tundas kutskast, vaga hobene varsast, hää lats hällist.
Trt — 1 var.
- Vt. 13860 F.
- M_{1a}. Hää hobune tuntakse varsan, hää inemene lapsen.
Võn — 1 var.
- b. Hää hobune tuntakse varsan, inemene lapsen.
Võn — 1 var.
- M₂. Varsan valitsedas hää hobene, hällin hää inemine.
Võn — 1 var.
- Vt. 13860 G₁—G₂.
- N. Vili tunnukse orasselt, hobune varsalt, inemene lapselt.*
* oraselt (trükised)
Norm. 211, EKMS I 18; Lai — 1(3) var.
- Vt. 8076 B₁ ja 13860 I.

Vrd. 1012. Hää laps pannakse hälli, kuri laps pannakse kurru.

1015. HÄÄ LEIAB ISEGI MÜTSI — 1(2) var.

Trv (Pausk).

Vrd. 962, eriti A: Hia leiab ise istme, paha ei leia pakkudeski.

1016. HÄÄL EI OLÕ IKKA, KUR'AL EI OLÕ SURMA — 18(33) var.

A₁a₁. — *

* ei ole; ikkã (Plv)

Plv, Võ — 2 var.

a₂. Heal ei ole iga, kurjal ei ole surma.
E 22, E² 38, EKMS I 408 ja II 146 — ?(7) var.

a₃. Hää ei ole ikã, kur'al surma.*

* hüäl (Norm.; Vas)

Norm. 207; Rãp, Vas — 2(3) var.

a₄. Heal ei ole iga, kurjal surma.*

* hüäl ~ hüäl (EKMS III 949)

EKMS III 949 ja 951 — ?(3) var.

a₅. Hail ei ole iga, kurjel surma.

As (Pint) — 1(3) var.

a₆. Heal pole iga, kurjal surma.

Plv (Melzov) — 1 var.

a₇. Heal pole iga, kurjal pole surma.

E MVH 25 — ?(1) var.

a₈. Ole ei hüäl ikã, kur'al surma.

Se — 1 var.

b. Kurjal ei ole surma, hüäl pikka ikã.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

A₂. Hüäl latsõl ei olõ ikã ja kur'al latsõl surma.

?Rãp (Lepson) — 1?(1) var.

Ba. Halval ole ei surma, hüäl ole ei ikã.

Se — 1 var.

b. Hüäl olõ õi ika, halval olõ õi surma.

Se — 1 var.

*

Ca. Hää ei ole ellu, kurjal ei tule surma.

Võn — 1 var.

b. Hää ei ela, kuri ei koole.*

* elã; koolõ

Ote — 2 var.

*

Da. Hää ei ole iga ja kurjal ei ole otsa.

Krk — 1 var.

b. Hüäl olõ õi' ikã, kur'al tulõ õi' õtsa.

Vas — 1 var.

c. Hää ei ole ikkã, kur'al otsa.*

* hüäl; ei olõ (Rõu)

Rõu, Plv — 2(3) var.

Vrd. 1060. Hää kuer kuolles, paha elajes.

1017. HÄÄ LILLI PÄÄLE LINDAS MEHI-LÄNE — 1 var.

Vas (Jõgeva).

1018. HÄÄL RÜÄL OM ÖÖKE ÜMMER — 1 var.

Trv (Feldfebel).

1019. HÄÄLT PUULT NÜSSETES LEHMÄ, KURALT PUULT PANDAS HOBEST — 1(3) var.

a. — *

* poolt (Norm.)

Norm. 96; Hel (Tomp) — 1(2) var.

b. Healt poolt lüpstakse lehm, kuralt poolt pannakse hobust.
EKMS II 475 — ?(1) var.

1020. HÄÄ LÄTT NO PAREMBALE VADERIS — 3 var.

A. —

Kan (Tedder) — 1 var.

Ba. Hää paremba vaderi.

Ote — 1 var.

b. Hää um paremba vater.

Võ (Schmidt) — 1 var.

1021. HÄÄ MEES, KUI PADA KEES — 1 var.

Wied. 14.

1022. HÄÄ MEHE KÕRVAS NAINELIHUNE, KURJA KÕRVAS KUIVAB — 1 var.

Hls? (Jung).

Vrd. 945. Hea mees ehitab naise, kuri mees kulutab naise.

1023. HÄÄ MEISTE VAHELE SANTUS EP JO IKKI TÜKIB — 1 var.

Pst (Ainson).

1024. HÄÄ NAENE ON VAESE MEHE VARANDUS — ? kuni 3(10) var.

a₁. — *

* hea; naine (Norm.)

Norm. 192; ?Saa (Söggel), ?Võn (õpil.) — ? kuni 3(4) var.

a₂. Hea naine vaese mehe varandus.*

* naene (E)

E 22, Muuk I 134 ja 139, Muuk-Mihkla II 67 — ?(5) var.

b. Hea naine vaese varandus.

E² 26 — ?(1) var.

Vrd. 13121. Vaese mehe võileib on naene.
969. Hea sulane on maja vara.

1025. HÄÄ NAISÕ PERÄST MASSA AI
TILKA MURDA — 2 var.

- A. _____
Vas (Meister) — 1 var.
B. Hää naase peräst vōi i miis hinnäst
ar murda.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

1026. HÄÄ OM ANTU, PAREM ON AND-
MATA — 2 var.

- a. _____
Puh (Andresson) — 1 var.
b. Hää om, kui sa annat, seda paremp
viil, kui sa ei anna.
Kam — 1 var.

1027. HÄÄ OM HÄRRÄ LEIBA SÜVVA,
KURI OM KANDA KARBATSIT —
5 var.

- Aa. _____
Kan — 1 var.
b. Hää om herrä leibä süvvä, kuri kanda
karpatsit.
Urv — 1 var.
c. Hää om härrä leibä süvvä, kuri kar-
patsid kanda.
Plv — 1 var.
d. Hää um süvva herrä leiba, kuri kanda
karpatsit.
Rõu — 1 var.
B. Hää um süvvä herrä leibä, hää ei olõ
kanda sandi kotti.
Rõu — 1 var.

1028. HÄÄ OM, KUI HÄSTE LÄHAB, AGA
HÄÄ OM SIS KA, KUI HÄSTE EI
LÄHA — 1(2) var.

Rõn (Käärrik).

1029. HÄÄ OM KÕIK, MIS HARVA SAAT
— 4 var.

- Aa. _____
Ote — 1 var.
b. Kõik, mis harva saab, on hea.
Tln (J. Reimann) — 1 var.
Ba. Hia on, kui harvast saab.
Rak — 1 var.
b. On hää, kui harva saad.
Kaa — 1 var.

1030. HÄÄ OM SEISTA, AGA KURI VAS-
TATA — 4(6) var.

- a₁. _____
Trv (Vaine) — 1(3) var.

a₂. Hää seistä, aga kuri vastata.
Trv (Ungerson) — 1 var.

a₃. Hää seista küll, aga kuri vastata.
Hää — 1 var.

b. Hää istuda küll, aga kuri vastata.
Hää — 1 var.

Vrd. kk: kuri kohkuma 'kerge kohkuma'; kuri
jooksma 'kange joosma'; asi on kuri paran-
dada 'raske parandada' (Hää).

Vrd. 958. Hea on küll teha, aga kuri vastata.
918. Hea istu, aga vaene vastata.

1031. HÄÄ ON PAREM — 1 var.

Puh (Antik).

1032. HÄÄ POIG TASU ESÄ VAIVA ÄR,
IMÄ VAIVA IÄLKI — 1(3) var.

- a. _____
Rõu (A. Jennes) — 1 var.
b. Hea poeg tasub isa vaeva ära, ema
vaeva iialgi.
Norm. 172, EKMS I 323 — ?(2) var.

Vrd. 930. Hea laps maksab vanematele kasvata-
mise vaeva.

12754. Tütar maksab memme vaeva, poeg ei
maksa pooltki vaeva.

1033. HÄÄ POISS EI LÄÄ KAUGEL NAIST
VÕTMA EGA HÄÄ TÜDRUK EI VIIA
KAUGEL MEHELE — 1 var.

Krk (Sarv).

1034. HÄÄ PÄEVA LÄÄVE RUTTU
MÕÖDA — 1 var.

Trv v. Rõu (Siipsen).

1035. HÄÄ PÄÄ TOIT SADA KÄTT — 2 v.
3(15) var.

Aa. Üks hea pea toidab sada kätt.
Niggol VKOR⁵ 69 — ?(9) var.

- b. _____
Kam (Siilmus) — 1 var.
c. Hää pää süüt sada kätt.
Krl (P. ja J. Eimerid) — 1 var.
B. Hea pea toidab paremine kui sada
kätt.*

* paremini (trükistes)
Norm. 64, EKMS III 1214; ?Rak (Jürjev) —
1?(4) var.

1036. HÄÄST EI SAA KELLEGILE, HAL-
VAST SAAB EGALE ÜTELE — 1(8)
var.

- a. _____
Trv (Vaine) — 1(2) var.

- b. Heast ei saa kellelegi, halba saab igale ühele.*
 * hüvast (Rl ja Kalevala, Raielo²)
 E MVH 22, E² 38, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 13, Rl ja Kalevala 87, Raielo² 118 — ?(6) var.

1037. HÄÄSTI VAATAD, SIIS KURJASTI NÄED — 1(2) var.
 Hls (Söggel).

1038. HÄÄ SÕNA OM PAREMB KUI SADA RUBLA RAHA — 1(17) var.

- a. _____*
 * hea; on; parem (trükised)
 Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393, Norm. 244; Võ-Se (Stein) — 1(14) var.

- b. Hää sõna paremb kui sada rubla raha.*

* hea; parem (E)
 Stein 17, E 22, E² 62 — ?(3) var.

Vrd. 10025. Sada sõpra ommõ inäbä kui sada ruublit rahha.

X 1039. HÄÄ SÕNA ON PAREM KUI LEIVA-KÖRVANE — 1 var.

G. J. Treumanni seletus: teenijale.
 Ris v. Hmd.

Vrd. Siir. 18, 18—19: Eks kaste feiſa pallawa wasto? nenda on hea ſanna parrem, kui and. Wata, eks hea ſanna olle parrem, kui hea and? Ja mollemad on ſelle jures, kes armo täis.

1040. HÄÄ SÕNA SUUN, SUUR TII LAĞ'A — 2 var.

- a. _____
 San (Päss) — 1 var.
 b. Hea sõna suus, lai tee ees.
 N. D. UA (1895) 13 — 1 var.

Vrd. 7121. Müts pään, hea sõna suun, siis saad läbi maailma.

1041. HÄÄ SÜÜJA SUUST, MAKUS MAK'JA MEELEST — 1 var.

J. Semmi seletus: «Kui söögiga rahul ei olda, siis trööstitakse nii.»
 Plv.

Vrd. 499. Edevale hea, maiale magus.

1042. HÄÄ TÜDAR, VEEL PAREMB EMA, KURI TÜDAR, VEEL KURJEM EMA* — 1(3) var.

* hea; tütar; parem (trükised)
 Norm. 175, EKMS I 1057; Trv v. Rõu (Siip-sen).

1043. HÄÄ TÜDRUK ON MAJA VÕTI — 1 var.

Krk (Kivisäk).

Vrd. 7266. Naine on maja lukk.

1044. HÄÄ TÜTRIK MAJA AU, HALV TIGO — 2 var.

- A. _____
 tigo = teotus
 Se (Aalik) — 1 var.

- B. Tsiga maja ilo, tütrük maja tigo.
 Rõu — 1 var.

Vrd. 12772. Tütär majah, tigo kotoh.
 5562. Lat's um tarõ ilo, pörss um muro ilo.

1045. HÄÄ UM HOOLÖLDA, HOOLÖGA VIIL PAREMB — 3(5) var.

- a₁. _____
 Rõu — 1 var.
 a₂. Hea on hooleta, hoolega veel parem.
 Norm. 227, EKMS I 519 — ?(2) var.
 b₁. Hüä um küll hooelda ella, paremb viil hoolen olla.
 Vas — 1 var.
 b₂. Hüä om hooelda ella, paremb siski hooleh olla.
 Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

1046. HÄÄ UMMA KOSJÄ PÖLGE, A KURJÄ UMMA KUTSU — 1 var.
 Võ (Schmidt).

1047. HÄÄ UNI ENAM KUI SANT KÖHU-TÄIS — 1 var.
 Hmd v. Ris (Treumann).

1048. HÄÄ VAIM ÄRGITAS, KURI VAIM KUKUTAS — 2 var.
 Võn.

Vrd. 1067. Hüä miis taavotas, kuri kopsas ärkl.

1049. HÄÄ VARANDUS PEETAKSE LUKU TAGA JA TÄIS ANUM KAANE ALL — 1?(1) var.
 Sirvil. (1898) 56 (J. Kerg).

1050. HÄÄ ÕPETAB PAREMAT — 1 var.
 Hmd v. Ris (Treumann).
 Vrd. 951. Hea naerab paremat.

1051. HÜÄ HÄRG JUU HALVA' MÖSKMÖ KA AR — 1?(1) var.
 ?Vas v. Se (Sandra).
 Vrd. 1001. Hää härg joop heievakast, kurl ei joo kulbistki.

1052. HÜAL AOL OTS PERREMEES ORJA,
HALVAL AOL ORI PERREMEEST
— 4 var.

- A. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- B. Kui mardipäeva ajal õhtu suur täht
kuu ees käib, siis otsib sel aastal pere-
mees sulast, kui kuu taga, siis otsib
sulane peremeest.
MMg — 1 var.
- C. Ku märdi ja kadri vahel hommikuti
peremees ees on, siis tuleb kehv suvi
ja kui sulane ees, siis tuleb rikkalik
suvi.
H. Martini seletus: «Peremees tähendab
hommikust helet tähte (koidutähte) ja su-
lane ees tähendab, et koidutähtel harilik täht
ees on.»
Hel — 1 var.
- D. Kui uue aasta öösel taevas peremees
ees, siis tuleb hää aasta, kui sulane
ees, siis tuleb halv aasta.
Trv — 1 var.

Vrd. uk: Vastlakuul vaatati tähte, mis kuu ligi-
dal on. Oli see eespool, siis ööldi viljaline
aeg tulemas. Seda tähte nimetati kuu su-
lane, siis ööldi, et peremees pidi sulast
otsima. Aga kui see kuu sulane taga pool
oli, siis ööldi vaene aeg tulema, sest siis
pidi sulane peremeest otsima (VII).

1053. HÜVA TOIST ÜÖLLA, PAHA
ENDASA PAJATA — 1 var.

VJg (Volde).

1054. HÜVVÄ MÄLETEDAS HÖÄGA,
KURJA MÄLETEDAS KURJAGA —
1(20) var.

- Aa. _____*
* mäletetäs (Wied.)
Wied. 198; Vö-Se (Stein) — 1(5) var.
- b. Head mäletatakse heaga, kurja kur-
jaga.*
* hää — hääga; mäletatas (Stein)
Stein 17, Wied. 16, Kurrik SÖ 25, Kündja
nr. 33 (1883) 393, E 22, E² 38, Kask-Puu-
sepp-Vaigla 98, EKMS II 146 — ?(13) var.
- B. Head mäletatakse ikka heaga.
Kask-Puusepp-Vaigla 146 — ?(1) var.
- C. Heal on hea mälestus.
?Vig (Pulst) — ?(1) var.

1055. HÜVÄL IKE ÜKS VIGA — 1 var.

Kod (Liiv).

1056. HÜVÄ SÖBRA NÖUANNE ON
ENÄM KUI PUUL VOITU — 1 var.

Kod (Univere).

Vrd. 2496. Julge pealehakkamine on pool võitu.

1057. HÜÄH ELOH LÄÄT KÖRGIS JA
UHKÖS, RISTIH HIIDÄT MEELE,
JÄÄT ULLIS — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

1058. HÜÄ HOBUSE OSTAD, PAREMAGA
SOIDAD — 3(5) var.

- a. _____*
* hea; sõidad (trükised)
Norm. 92, EKMS I 475; Kuu (Hirrend) —
— 1(3) var.
- b. Hää hobuse ostab, paremaga soitaab.
Kuu — 1 var.
- c. Hää hobuse kennegi ostab, paremaga
soitaab.
G. Vilbergi ja K. Viljaku seletus: «Kan-
nata, mis ise oled teinud.»
Kuu — 1 var.

1059. HÜÄH OM RASSÖ ELLÄ', A HÜÄ
AVVO OM HÜÄ KANDA' — 1(2) var.

- a. _____
Se (Pino) — 1 var.
- b. Heana on raske elada, aga hea au on
hea kanda.
Norm. 244 — ?(1) var.

Vrd. 4659. Kurja tüüd teesi, hüvvä avvu kan-
nasi.

1060. HÜÄ KUER KUOLLES, PAHA ELÄ-
JES — 1(2) var.

- a. _____
Kuu (J. Mikiver) — 1 var.
- b. Hea koer kooleb, paha koer elab.
E MVH 25 — ?(1) var.
- Vrd. 1016. Hää ei olõ ikka, kur'jal ei olõ
surma.

1061. HÜÄ KÄSI TEGEB, PAREMA KAUL
KANDAB — 4 var.

- a. _____*
* paremba.
G. Vilbaste ja K. Viljaku seletus: mida
parema teed, seda ilusamat võid kanda.
Kuu — 3 var.
- b. Hää kääd tegeväd, parema kaul kan-
dab.
Kuu — 1 var.

Vrd. 4978. Kuida käsi teeb, nõnda kael kannab.

990. Hia teeb, parema piab.
1882. Kes hiaast tiab, sie paremat piab.

1062. HÜÄL AOL HOIETAS, KURÄL AOL KULUTEDAS — 5 var.

Aa. _____*

* ajal (Vas v. Se)

Plv, Vas v. Se (Sandra) — 3 var.

b. Hää ajal saada on kurjal ajal kulu-
tada.

Plv — 1 var.

B. Pane hää ajal paika, sis om kurjal ajal kulutada.

Plv? (J. Hurt?) — 1 var.

Vrd. 925. Heal ajal saadud, pahal peetud.

1063. HÜÄ LATS IKÖÖI VITSALDA KA — 1 var.

Se (J. Ilvik).

1064. HÜÄ LATSÖ VARIVA VANÖMBIT, HALVU LATSI VARIVA VANÖMBA — 1 var.

varima = bedecken, verwahren, hüten, in Acht nehmen (Wied. ESSr. 1312)

Vas v. Se (Sandra).

1065. HÜÄL TEOL JÄÄSE HÜÄ JÄLE — 2 var.

A. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Hüvvä sõnna jääs jälg.

Vas — 1 var.

1066. HÜÄ MEHINE ISTUUI NÄRBÜNÜ HÄIERMÄLE — 2 var.

a. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Hää mehine läääi närvehünü häier-
mäle.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

1067. HÜÄ MIIS TAAVOTAS, KURI KOP-
SAS ÄRKI — ?(1) var.

?Rõu (Gutves).

Vrd. 947. Hea mees töötab, lits peab.

4624. Kuri miis kokutab, hää miis annab
ära.

1048. Hää vaim ärgitas, kuri vaim kuku-
tas.

1068. HÜÄ NAABUR KÄÜB ÜHÜKSÄ
KERDA PÄIVÄS — 2 var.

a. _____

Kuu — 1 var.

b. Hää naaber käib üheksa kord päevas.
VNg — 1 var.

1069. HÜÄ PERSE OM PESMÄLÄ KA
PEHMEKENE — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

1070. HÜÄ PIIMÄLEHEM OLE EI'
KUNAGI RAMMUH — 1 var.

rammuh = rammus

Räp (anon.).

1071. HÜÄ PUU ÄÄNITSEB, PAHA PUU
KUHE PRAKSATAB — 3 var.

Aa. _____

E. Lindströmi seletus: öeldakse äkilisele ini-
mesele.

Kuu — 1 var.

b. Hää on, kui äänitseb, paha vast, kui
praksatab.

Kuu — 1 var.

B. Hää puu äänitseb.

Kuu — 1 var.

1072. HÜÄ RÄÄKIB PAREMBA TAGA * —
2(7) var.

* räägib; paremat (trükised)

E 22, E² 60, Nurmik I² 136; Kuu.

1073. HÜÄ SÖNA SÜÜ VAESE VAIIVA —
11(12) var.

A. _____*

* hää (Vas, Rõu); süüp (Rõu)

Rõu, Vas, Vas v. Se (Sandra) — 4(5) var.

B. Hää sõna sööb võera vaeva.*

* hea (Trt, Plv); sööp (Võn), söö (Rõu),
süü (Vas v. Se); võõra (Rõu, Vas v. Se,
As); vaiva (Rõu, Vas v. Se)

Trt, Võn, Rõu, Plv, Vas v. Se (Sandra), As
(Pint) — 7 var.

Vrd. 975. Hea sõna võidab võõra väe.

1074. HÜÄ TII PÄÄLE SÄÄDJIT LÖVVÜ
VEIDO, HALVA TII PÄÄLE SÄÄD
ÖGAÜTS — 1 var.

Se (Savala).

1075. HÜÄ TUU SAA KÄEH — 1 var.

Lut (Voolaine).

Vrd. 1161. Heategu seisab ees.

1160. Heategu leitakse eest.

1076. HÜÄ UM VOONAKÖNÖ SÜVVÄ, A
SÖRA' HALVA SITTU — 2 var.

A. _____

Rõu (Gutves) — 1 var.

B. Hää külh lammast süvvä, rassõ' sõra' siitä.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

1077. HUÄ UNI TULE EI KÄTTE, HALV ALATI — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

1078. IGAL POOL ON HEA, AGA KODU KÕIGE PAREM — u. 25(61) var.

Aa₁. — *

* hiea; kodus (SJn)

Wied. 38, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 34 (1883) 406; VMr (J. Elken), SJn (Johannson) — 3(7) var.

a₂. Igal pool on hea, aga kodu ikka kõige parem.

Kul — 1 var.

a₃. Igal pool hea, aga kodus keige paremb.

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

a₄. Igal pool hea, kodu kõige parem.*

* egal (Pst); hää (Saa); keige (Pst)

E 25, E² 88, Kmpm. EL III¹⁰ 192, Reiman KTr V 36, Muuk-Mihkla-Tedre IV 72, Muuk-Mihkla V 68, Norm. 197, EKMS I 1307; Kuu, Rap v. Mär (Poom), Põl, Saa (Söggel), Pst, Pil, Trt (Eisen) — 8(19) var.

a₅. Igal pool on hää, kodu kõige parem.

Trv — 1 var.

a₆. Hää om egäs pual, kodun kige parep.

Krk — 1 var.

a₇. Hää on igal pool, kodus aga keige parem.

?Saa (Sitzka) — ?(1) var.

a₈. Hea igal pool, kodu kõige parem.

Trt (Eisen) — 1 var.

b₁. Igas kohas hea, kodus kõige parem.*

* iges (Kuu); kuhas (Hää); hüä (Kuu), hla (Hää), hää (Krk); kodu (Kuu); kaige (Kuu); paremb (Kuu)

Kuu, Hää, Krk, Hel — 4 var.

b₂. Hea igas kohas, kodu kõige parem.

Rap v. Mär (Poom) — 1 kuni 3(3) var.

c. Hüä egah paigah, kotoh kõige paremb.

?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

d. Igal pool on hea, aga kodu parem.

?Amb (Kleinmann) — 1?(1) var.

e. Hää igal pool olla, kuid kodus koguni hää.

Vil (Niggol) — 1 var.

f. Ole kus sa tahad, aga omas kodus on kõige parem.

?Trt (Piir) — 1?(1) var.

B_{1a1}. Võerusel on hea, aga kodu on parem. Niggol VKÖR⁵ 152 — ?(8) var. Vene vs tõlge.

a₂. Võerusel on hea, aga kodu veel parem. Pöder L ABDr 32 — ?(1) var.

a₃. Võõrsil hea, kodu veel parem.

E 95, E² 88 — ?(3) var.

b. Võõrsil hea, kodu kõige parem.

?Tt (Eisen) — ?(1) var.

c. Küläs hea, kodus veel parem.

Norm. 197 — ?(4) var.

B₂. Külän olla om hää, aga hään kotun siski paremp.

?Ote (Kroon) — 1?(1) var.

Vrd. 1140. Siin hea, sääl hea, ema süles kõige parem.

1079. IGAÜHEL ON OMA HEAD JA VEAD — u. 25(53) var.

Aa₁. — *

* igalühel; omad (Vil)

Kuu, Tor, Vil — 3(4) var.

a₂. Igalühel omad head ja vead.*

* oma (Norm.)

Norm. 211, EKMS I 660; Tõs, Vil — 2(6) var.

b₁. Igalühel on omad head ja omad vead. VNg, Rap v. Mär (Poom), Trm — 3 var.

b₂. Igalühel omad head ja omad vead.*

* oma (Rak); hiad — viad (Kod)

Sak. Lisal. nr. 8 (1881) 1; Rak, Kod — 2 v. 3(3) var.

c. Igaühel on ise oma head ja ise oma vead, mida ise ei märka.

Jäm — 1 var.

d. Igalühel omad hiad, igalühel omad viad.

Iis — 1 var.

e. Igalühel head, igalühel vead.

E MVH 75 — ?(1) var.

Ba. Igal inimesel omad head ja vead.*

* egal (TMr); oma (Hää); hiad-viad (Hää, TMr)

E 25, E² 19, EKMS I 652; Hää, ?TMr (Siil) — 2 v. 3(8) var.

b. Igal inimesel on ise omad head ja vead.

Trv — 1 var.

Ca. Igaühel omad viad.

Tõn. Tähtr. (1909 sept.) — 1?(2) var.

b. Egaühel oma viga.

Phl — 1 var.

D. Igalühel oma häda.

?VMr (Priimets) — ?(1) var.

E. Igalühel oma head ja igal mehel oma vead.

Kuu — 1 var.

*

Fa. Igal asjal oma hiad ja viad.*

* head — vead (Hls)

Jõh, Hls — 2(3) var.

- b. Igal asjal omad head ning omad vead.
Pha — 1 var.

*

- Ga. Igal asjal peab oma viga olema.
Wied. 37, Kündja nr. 34 (1883) 406 — 1(2) var.

- b. Igal asjal oma viga.
Hls (Söggel) — 1(3) var.

*

- H. Igal pool oma hiad ja viad.*
* head — vead (trükised)
Norm. 266, EKMS I 319; Hlj (Leetberg) — 1(4) var.

- Ia. Kus head, seal vead.
EKMS IV 439; ?Pär (Pulst) — 1?(2) var.
b. Kus on head, seal ka vead.
?Vig (Aitsam) — 1?(1) var.

*

- J. Oma vead, oma head.
?Tös (Schantz) — ?(1) var.

* *

- K. Igal on hääd, igal on kurja.
?Saa (Söggel) — ?(1) var.

*

- L. Kus on olemas hääd, sääl on ka olemas kurja.
?Saa (Söggel) — ?(1) var.

* *

- M. Egal maal uma hüä, egal maal uma halv.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

1080. JUVVA AI HÜVVÄ TETÄ',
TEKÖ ÖI' HALVA KA — 1 var.

Lut (Sang).

- Vrd. 1089. Kes hääd ei tee, see hakkab kurja tegema.

1081. KAIK HÜÄD NÄÄD OMA NAABURI
JUUREST — 1 var.

Kuu (Salström).

1082. KELLELE SA KÕIGE ENAM HEAD
TEED, SEE TEEB SULLE KÕIGE
ENAM KURJA — 1(3) var.

Wied. 54, Kündja nr. 35 (1883) 418.

1083. KELLEL HEA ON, SEE PAREMAT
TAHAB — u. 10(17) var.

Aa₁. — *

* kel (Norm.; Amb); paremad (Rak, Aks)
Norm. 214; Rak, Amb (Kleinmann), Aks
(Blaubrik) — 3(4) var.

- a₂. Kel hea, see paremat tahab.
EKMS III 496 — 1?(1) var.

- a₃. Kel om hüäste, tuu taht viil parembahe.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- b₁. Kui hää on, veel paremat tahad.
Trv — 1 var.

- b₂. Kui hia, siis paremmat tahab.
Lüg (Källo) — 1 var.

- b₃. Kui om küllaltki hää, sis tahetas viil parembat.

?Ran (L. Kallas) — 1?(1) var.

- c₁. Hia on, paremat tahetakse.
Rak — 1 var.

- c₂. Hea on, paremat tahab.
Hlj — 1 var.

- c₃. Hää um, parembat viil tahat.
Vas — 1 var.

- B. Hästi saad, veel paremin tahad.
?Pst v. Hls (Söggel) — 1?(4) var.

- C. Kellel paremb käe, see veel paremad tahab.

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

- Vrd. 8333. Kes palju saab, see rohkem tahab.
1104. Kui sul hiä on, ära siis enamb paremad otsi.

1084. KES HEAD EI KUULE, PEAB
KURJA KUULMA — u. 10(45) var.

Aa. — *

* hääd (Trv v. Rõu); ei kuula — kuulama
(Kuu)

Kuu, Trv v. Rõu (Siipsen), Elva (Eisen)
— 4 var.

- b. Kes heaga ei kuule, peab kurjaga kuulma.

Kmpm. Klr II⁶ 365 — 1?(2) var.

- c. Kie hiaga ei kuule, siis kuuleb kurjaga.

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

- d. Kes esiti head ei kuula, piab pärast kurja kuulma.

Tõn. RP 115 — 1?(3) var.

- B. Kes head ei kuule, see kurja kannatab.

Vai — 1 var.

- C_{1a}. Kes hääd ei kulle, see peab kurja mõistme.

Krk — 1 var.

- b. Kes head ei kuule, peab kurja mõistma.

Hel — 1 var.

- C₂. Kes hääd ei mõista, see kurja peab kuulma.

Pst — 1(2) var.

- D. Kes head ei kuule, peab kurja maitsema.

?Vil (Palu) — 1?(1) var.

Ea. Kes heaga ei kuule, peab kibedaga kuulma.
Stein 25, Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 431, Kmpm. EL III¹⁰ 216, E 33, E² 38, Jänes-Parlo 167, Kask-Puusepp-Vaigla 67, Norm. 175, EKMS I 1058; Tt (Kreutzw.) — 1(15) var.

b. Kes heaga ei kuule, see peab kibedaga kuulma.
Kmpm. KLR II⁷ 157, Kmpm. EL II⁸ 122 — ?(14) var.

F. Kes head ei kuule, see peab kibedat kannatama.
Lai — 1 var.

Vrd. 4742. Kes kuulda ei taha, peab tundma.
1085. Kes head ei mõista, peab kurja kartma.
1088. Kes hääd ei häbene, piäd kurja pelgäme.

1085. KES HEAD EI MÕISTA, PEAB KURJA KARTMA — 4(6) var.

A. _____
Vil (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.

B. Kes heaga ei mõista, peab kurjaga tahtma.
Jür — 1 var.

C. Kes head ei mõista, peab paremat tundma.
Kuu — 1 var.

D. Kes ei taha mõista, peab tundma.
Pil — 1 var.

Vrd. 1084. Kes head ei kuule, peab kurja kuulma.

1086. KES HEAD OTSIB, SEE PAHEMA LEIAB — u. 10(18) var.

Aa. _____*

* pahemat (Vil)
HJn, Vil — 2(3) var.

b. Kes hakkab paremat otsima taga, pahema leiab.
Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(2) var.

c. Kes hakkab paremat otsima, leiab halvema.
Kask-Vaigla-Veski Lõ² 74 — ?(1) var.

d. Kes paremat otsib, see halvemat leiab.
Hel — 1(3) var.

e. Kes paremat otsib, pahema leiab.
E 36 — 1?(1) var.

f. Kes heast paremat otsib, see pahema leiab.
E² 38 — ?(2) var.

g. Paremat otsid, pahema leiad.
Kuu — 1 var.

B. Paremad otsitakse, pahemad saadasse.
Rak — 1 var.

C. Kes hääd taht, tuu halba löüd.
San — 1 var.

D. Kes enne head soovib, piab ka pärast pahaga leppima.
J. S. seletus: eksinud tüdrukute juures.
Kad — 1 var.

Ea. Kes head otsib, see sandi saab.
Aud — 1 var.

b. Kes väega hääd otsima lätt, selle satas veel sandem kätte.
Ote — 1 var.

Vrd. 1087. Kes head otsib, see paremat leiab.
2077. Kes ilosat otsip, see hüvvä ei lövvä.
8340. Kes palju valib, see pahema saab.

1087. KES HEAD OTSIB, SEE PAREMAT LEIAB — u. 10(51) var.

Aa₁. _____*

* kis (SJn); hiad (Kas. Talur. Kal.; SJn), hääd (KAH; Pst); sii (SJn)

* Helle 337, Hupel 108, Poromenski EGr. 193, CRJ UAr 33, Stein 25, Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 431, Kas. Talur. Kal. (1880) 42, KAH EKAI 152, Muuk-Mihkla-Tedre IV 26; Kuu (Vilbaste), Jõe, Krj, Pst, SJn, Tt (anon.) — 7(36) var.

*
Kes head otsib, se parremat leiab, vom Pferde aufm Esel, von der Matte auf's Stroh.

a₂. Kes hääd otsib, see leiab paremat.
Meos Vaatl. III 75 — 1?(1) var.

a₃. Kes head otsib, see parema leiab.*
* kis — sii; hlead (Tor)

Meelej. nr. 22 (1887) 175; Tor, Pär — 2(8) var.

a₄. Kes head otsib, parema leiab.
E 33, E² 38, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 40 ja I Ak 8 — ?(4) var.

b. Head lähed otsima, seda paremad leiad.
Äks — 1 var.

B. Kes head otsib, see paremat saab.
Wolde OkO² 13 — 1?(1) var.

Vrd. kk: Head otsis, veel parema leidis (Plt).

Vrd. 1086. Kes head otsib, see pahema leiab.
1142. Tee head, siis lelad head.

1088. KES HÄÄD EI HÄBENE, PIÄD KURJA PELGÄME — 3 var.

Aa. _____
Krl — 1 var.

b. Ku hääd ei hääbendä, sis kurja piät kartma.
Rõu — 1 var.

B. Kes hääd ei hääbene, peab kurja kuulma.
TMr — 1 var.

Vrd. 4656. Kurja pellätäs, hääd hääbendedäs.
1084. Kes head ei kuule, peab kurja kuulma.

1089. KES HÄÄD EI TEE, SEE HAKKAB KURJA TEGEMA — 1 v. 2(6) var.

a. _____
Hel (Wahlberg) — 1(2) var.

b. Kes mitte hääd ei tee, teeb paha külalt.
Gr. SKÖ II 38 — 1?(4) var.

Vrd. 1080. Juvva ai hüvvä tetä', tekö öi' halva ka.

1090. KES HÄÄGA EI ANNA, SELLE KÄEST VÕETAS VÄGISI — 1 var.
Trv (Jakobson).

1091. KES HÄÄ LUPAJA, TUU KEHV MASJA — 1?(1) var.
?Räp (Lepson).

Vrd. 6570. Mees, kes maksab, loll, kes lubab.

1092. KES HÄÄ ÄRA PÕLGAB VÕI MAGUSA MAHA VISKAB — 11(16) var.

Aa₁. _____*
* kessi (Trv); head (Vil); ärä; põleb (Trv); magusat (Vil)
Trv, Vil — 3(4) var.

a₂. Kes hea ära põlgab ehk magusa maha viskab.*
* hää; põlg (Kan)
Plt, Kan — 2 var.

a₃. Kesse hiad ära põlgab ehk magusat maha viskab.*
* kes; head (trükised)
Norm. 164, EKMS II 815; Rak — 1(3) var.

a₄. Kes hää asja ära põlgab ehk magusa maha viskab.
MMg — 1 var.

b₁. Kessi hää ärä annab või magusa maha viskab.*
* kesse; hea (Pal)
Trv, Pal — 2 var.

b₂. Kes hää ära annab ehk magusa maha viskab.
Pal — 1 var.

Ba. Kes häädtegu ära põleb.
Trv v. Rõu? (Siipsen) — 1 var.

b. Kes head ära põlgab.
E MVH 77 — ?(2) var.

1093. KES ON HEA NAISE SAANUD, SEE ON HEA ASJA LEIDNUD — 1(3) var.

Vil (R. Kallas v. anon.).

1094. KES ON HEA, SEE KIITUST SAAB — 1(18) var.

a. _____
* Helle 338, Hupel 108, Poromenski EGr. 194, Wied. 61, Kündja nr. 36 (1883) 431, Körber KR I (1891) 10, KAH EKAI 152 — 1(10) var.

*
Kes on hea, se kiitust saab, wer fromm ist wird gelobt.

b. Kes on hea, see kiitust leiab.
Stein 25, Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 431, Einer Lüh. EKÖ 68 — ?(8) var.

1095. KU HÄÄ ANDAI AND, VÕTT KURI TÖBINE KAH VASTU — 18(28) var.

Aa₁. _____
Trv (Rull) — 1 var.

a₂. Kui hää andja annab, võtab kuri tõbine vastu.
Trv — 1 var.

a₃. Kui hää andja annab, kuri tõbinegi võtab vastu.*
* hea (trükised; Tt); vasta (Tt)
E 42, E² 41, EKMS I 146; Trv, Tt (Eisen) — 2(7) var.

b. Ku hää andai, võtt kuri tõbinegi vastu.
Trv — 1 var.

c₁. Kui hää ängäja and, küll kuri tõbine vasta võtt.
Öte — 1 var.

c₂. Kui hää ängäje and, sis kuri tõbine võtt vastu.
Krl — 1 var.

d. Kui on hea ängaja, siis võtab kuri tõbinegi.
EKMS III 28 — 1 var.

e₁. Kuri tõbine võtab vastu, kui hea andja annab.*
* tõbinegi (Trv)

Sak. Kal. (1880) lisa 83; Trv — 2(5) var.

e₂. Kuri tõbine võtab ka vasta, kui hää andai annab.
Hel — 1 var.

- f₁. Küll kuri tõbine vasta võtt, kui hää ängäja ängäs.
Kan — 1 var.
- f₂. Kuri tõbine võtt vastu, kui hää ängaje and.
Krl — 1 var.
- g. Kuri tõbine iks võtt, kui hää ängäjä and.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.
- h. Kuri tõbine võtt kah sis, kui hää ängäja.
Ote — 1 var.
- i. Küll kuri tõbine võtt, kui hää ängaja hängas.
Ote — 1 var.
- Ba. Kuri tõbine süüb, kui hää ängäja annab.
Nõo — 1(3) var.
- b. Kuri tõbinõgi võtt süvvä, ku hüä ängäja um.
Rõu — 1 var.
1096. KUI EI SAA HEAGA, SIIS SAAB KURJAGA — 1 var.
EKMS I 407.
Vrd. 1116. Mis heaga ei saa, seda pahaga ära püüa.
1097. KUI HÄÄ SEA MAGAVE, SIIS HALVA SONGIVE — 1(2) var.
- a. _____
A. Meose seletus: nende kohta, kes õösel tööd teevad.
Trv — 1 var.
- b. Kui head sead magavad, siis halbad songivad.
E MVH 80 — ?(1) var.
Vrd. kk: Siis nii sla songive, ku tõise magave (Trv).
Vrd. 10340. Kes siga ei tõngu päeval, see tõngub õösel.
5379. Laisk siga tõngab peale päeva.
1098. KUI HUÄ MIIS, TIMÄ KOLKI NAIST PIDÄ — 1 var.
Lut (Sang).
1099. KUI KÖIK HÄÄ, OM OTS KA HÄÄ — 1 var.
Rõu (Ojansuu).
Vrd. 6132. Lõpp hea, kõik hea.
1100. KUI OM HÄÄ MEES, SAAD SÜÜA, KUI HALB, EI SAA SEDAGI — 1 var.
Krk (Helimets).
1101. KU OM HUÄ SULANÖ, SIS KU' AESTAGA AR' TIIN, JÄÄS PEREMEHE KASUST PAAR TSUUGÖ, A' KU OM HALV, NI' JÄÄ ÄI TUUDKI — 2 var.
- A. _____
Se (M. Linna) — 1 var.
- B. Kui om hüä tütrik, sis jääs paar kinit [peremehe kasust], a' ku' kõhn, ni' jää äi tuudki.
Se (M. Linna) — 1 var.
1102. KUI SA HEAD TEED, SIIS ÄRA KÖLISTA KELLA — 1 var.
Krk (Ohakas).
1103. KUI SA TEED TEISEL HEAD, SAAD SITTA VASTU PEAD — 2 var.
E. Poomi seletus: «Kui heategu halvustatakse.»
Rap v. Mär.
Vrd. 5800. Tee ilgemisele nõnda head, et ise häda sisse jäed.
1104. KUI SUL HIÄ ON, ÄRA SIIS ENAMB PAREMAD OTSI — 3 var.
- a. _____
Rak — 1 var.
- b. Kui sul hea on, siis ära otsi paremat.*
* hia (Ksi)
VMr (Haus), Ksi (Pruuli) — 2 var.
Vrd. 1083. Kellel hea on, see paremat tahab.
6345. Maia inimene tahab hiad parema plale.
1105. KUI TAHAT EGÄLEÜTELE HÄÄ OLLA, SIS KITÄ EGÄLEÜTELE JÄRELE — 1?(1) var.
?Ote (Kroon).
1106. KUI TEED HEA MAHA, PANE PAREM ÜMBER JA HEA VÄRAV ON PÖLLU LUKK — ? kuni 1(5) var.
- a. _____
Wied. 83, Kündja nr. 40 (1883) 478 — 1?(3) var.
- b. Kui teed hea maha, pane parem ümber, hea värav põlluheaks.
E 44, E² 38 — ?(2) var.
Vrd. mj AaTh 921.
1107. KUS ON HEAD, SEAL KOHE KIIDA; PAHA NÄED, SEAL PALJU LAIDA — 1 var.
Lai (Käär).

1108. KUS PÖLE HEAD, SEAL PÖLE
PAHA — 1 var.

JJn (Oberg).

1109. KÕIGI HEA ON IGAMEHE HEA *
— 1(3) var.

* igäühe (Norm., ÜÖÖ)

* Gös. 417; Norm. 236, ÜÖÖ 49.

*
was einen trifft / das trifft alle/
leichte heh on igga meche heh.

1110. KÕIK HEAD ASJAD ON JU IKKA
KAUGEL VÕI KÖRGES — 1 var.

Põl (Rand).

1111. KÕIK HIÄ, MIS OND — 1 var.

Khñ (Saar).

1112. KÕIK OM HÄÄ, MIS HÄSTI TETAS
— 1 var.

Kam (Viidebaum).

1113. KÕIK OM HÄÄ, MIS KÖTTU TÄI-
DAP — 1 var.

Plv (Viidebaum).

1114. KÕIK ON HEA, KUI PAREMAD
KÄES EI OLE — 1 var.

Aks (Blaubrik).

1115. KÜLL HEA LUGU LASEB ENNAST
KAKS KORDA LAULDA — 1 v. 2(24)
var.

Aa. _____*

* hää (Stein, KAH)

* Helle 342, Hupel 110, Beitr. II 90, Porom-
miski EGr. 199, Stein 35, Wied. 99, Kündja
nr. 43 (1883) 514, KAH EKAI 153, EKMS II
446 — 1(18) var.

*
Kül hea luggu lasseb ennast kaks korda laulda, ein
gut Lied singt man wol 2mal.

b. Hea lugu laseb ennast kaks korda
laulda.

E² 38 — ?(2) var.

c. Hea lugu laseb ennast ikka kaks kord
laulda.

Schneider Elusal. Kal. (1905) 21 — ?(1) var.

B. Küll hea laul laseb ennast kaks korda
laulda.

Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514 — 1?(3)
var.

1116. MIS SA HEAGA EI SAA, SEDA
PAHAGA ÄRA PÜUA — 2 v. 3(3)
var.

a. _____
EPost. Kal. (1872) 141; ?Vil (Leoke) — 1 v.
2(2) var.

b. Mis heaga ei saa, seda pahaga ära
taha.

Vil (Sims) — 1 var.

Vrd. 1096. Kui ei saa heaga, siis saab kurjaga.

1117. MIÄ TIIT HÜVVÄ, LÖÜDÄS —
1 var.

Lut (Voolaine).

Vrd. 1142. Teed head, siis leiad head.

1160. Heategu leitakse eest.

1118. NIIKAUA ON KÕIK HEA, KUI PIND
PIHUS — 1 var.

Kod (Luigla).

1119. OLE ESI HÄÄ, SISS OM TÖNE
SULLE VIIL PAREMB — 1 var.

Ote (Kukrus).

1120. OLE NÜÜD HÄÄLE KURI — 1(2)
var.

Trv (Pausk).

1121. OLE SA NII HÜÄ, KUI SA OLET,
VIALDA SA SISKI EI OLE — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

1122. ON OLEMAS KAKS HEAD INI-
MEST: ÜKS ON SURNUD, TEINE EI
OLE SÜNDINUD — 1 var.

Trt (Suits).

1123. PAREMB HÄÄD VEIDI KUI HALBA
PALJO — 2(7) var.

a. _____
Räp (Poolakess) — 1(3) var.

b. Parem head vähe kui halba palju.
E 66, E² 38, Kask-Puusepp-Vaigla 134 —
?(3) var.

c. Paremb hüvva veidkene kui halva
pal'lo.

Se (Toomemägi) — 1 var.

Vrd. 14908. Parem ikke üks ja hea kui kaks ja
kehva.

8574. Parem on peotäis hädad kui sületäis halba.

1124. PAREMB HÄÄ HÄRÄ KÕTUN KUI TÜHAN KÕLGUSSO NULGAN — 6(22) var.

Aa₁. — *

* härja (Rõu, Võ-Se); tühan (Rõu), tühjan (Rõu, Võ-Se)
Loorits VrP 35; Rõu, Võ-Se (Stein) — 4(8) var.

a₂. Paremb hüä härä kõtuh kui tühä kõlguse nulgah.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

a₃. Paremb hää härä kõtun kui tühi kõlguse nukan.
Stein 53 — ?(4) var.

b. Parem hea härg kõhus kui tühja kõlgastiku nurgas.
Wied. 144, Kündja nr. 48 (1888) 573, Norm. 95, EKMS I 569 — ?(5) var.

c. Parem hää härä kõhtuh kui kõlguse nukah.
Plv (Tobre) — 1 var.

B. Parem härg kõhus kui nalg nurgas.
Norm. 96, EKMS I 569 — ?(3) var.

1125. PAREMB HÄÄ MEHE LITS KUI HALVA MEHE NAENE — u. 15(19) var.

Aa. —

TMr (P. Einer) — 1 var.

b. Paremb ole hää mihe lits kui halva mihe naene.
Ote — 1 var.

c. Paremb ole iks hää mihe lits kui halva mihe naene.
Hel — 1 var.

Ba. Paremb olla hüä mehe huur kui halva mehe naene.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Paremb hää mehe hoor kui sita mehe naine.
Hls (Jung) — 1 var.

c. Parem hüva mehe huur kui narri mehe naene.
MMg — 1 var.

C. Paremb olla täie mehe lits kui narri mehe naine.
VNg ja Koe (Aug. Krikmann) — 1 v. 2(2) var.

*

D. Parem ausa mehe lits kui narri mehe naene.
Pal — 1 var.

*

E. Paremb ausa mehe lits ku autu mehe naene olla.

Trv — 1 var.

F. Ennem ole ausa mehe hoor kui joodiku mehe naene.

Emm — 1 var.

*

G. Uhke mehe hoor om ausep ku lolli mehe naine.

Krk — 1 var.

*

Ha. Parem üheksa mehe lits olla kui ühe raibe mehe naine.

EKMS I 12; Amb (Kleinmann) — 1(2) var.

b. Parem kümne mehe lits kui ühe nii-suguse naine.

Tt (Loorits) — 1 var. Fraasi funktsioon võib olla siin kõnekäänuline.

*

I. Paremb olla litsi mehe hoor kui narri mehe naine.

Rkv (Aug. Krikmann) — 1 var.

* *

J. Rikka mehe lits om parep olla ku vaese mehe naine.*

* vaesõ; naane (Kam v. Se)

Krk, Kam v. Se (Reli) — 2 var.

K. Parem rikka mehe armuke kui vaese mehe naene.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

1126. PAREMB HÄÄ SULANÕ KU HALV PERREMIIS — 2(7) var.

Aa. —

Rõu (Perli) — 1 var.

b. Parem hea sulane kui halb peremees.
E 66, E² 29 — ?(5) var.

B. Ennem ole hää ori kui paha peremees.

Vil (Leoke) — 1 var.

Vrd. 9666. Parem rikas sulane kui vaene peremees.

11511. Paremb suure talu sulane kui pisikse talu peremees.

8883. Parem pisuke peremees kui suur sulane.

1128. Parem hea sõber kui halb peremees.

1127. PAREM HEAGA HERNELEEM KUI PAHAGA PANNKOOGID — 1 v. 2(8) var.

a. —

E 66, E² 38, Norm. 240, EKMS III 492 ja 997; Amb (Neublau) — 1(7) var.

b. Parem hääga herneleem kui pahaga koogid.

?VMr (A. Mohrfeldt-Mäevälja) — 1?(1) var.

Vrd. 8969, eriti H: Paremb keedis hernit rahuge süvva kui nuumharg pahage.

1128. PAREM HEA SÖBER KUI HALB PEREMEES — ?(3) var.

E² 30, Jänes-Parlo 168.

Vrd. 1126. Paremb hää sulanõ ku halv perremiis.

1130. Parem hia söber kui halb sugulane.

1129. PAREM HEA VÕÖRAS KUI SITT SUGULANE — 1 var.

Põi (A. Sepp).

Vrd. 1130, näit. c₁: Parem hea söber kui sitt sugulane.

1134. Parem on hea võeras kui paha oma.

14356. Enne võine võõras om sul nõus ja abis ku suguline.

X 1130. PAREM HIA SÖBER KUI HALB SUGULANE — 8(24) var.

a₁. SJn (Raid) — 1 var.

a₂. Paremb om hää söber kui halb sugulane.

Kan — 1 var.

a₃. Parem on hea söber kui halb sugulane.

Meelej. nr. 11 (1887) 86, Laakm. ER Kas. Kal. (1892) 12, E 66, Norm. 243, EKMS III 927 ja 1032 — ?(14) var.

a₄. Parem olla hea söber kui halb sugulane.

EKMS III 995 — ?(1) var.

a₅. Hia söber on palju parem kui halb sugulane.

Kod (Lindvere) — 1 var.

b. Parem hea söber kui paha sugulane.

Trm — 1 var.

c₁. Parem hea söber kui sitt sugulane.

Pär — 1 var.

c₂. Hea söber on parem kui sitt sugulane.

SJn — 1 var.

c₃. Hiä sõpõr ond enäm kui sjõta sugulanõ.

Khn — 1 var.

d₁. Parem hia söber kui sugulane.

Trm — 1 var.

d₂. Hää sõbõr om paremb kui sugulanõ.

?Kam v. Se (Rell) — ?(1) var.

Autentseiks loetud üleskirjutused enamasti hilised (k. s. 30.—60. aastaist). 19. saj. tekstid vaid Pär (c₁), SJn (a₁), Trm (b), Kan (a₂).

Vrd. 11039. Söber om paremb kui sõsar.

1129. Parem hea võõras kui sitt sugulane.

14969. Üks hea söber on änam kui üheksa sugulast.

1128. Parem hea söber kui halb peremees.

1131. PAREM HÜVA ROOGA ÜLE JÄTTA KUI VATSA REVESTADA — u. 45(58) var.

Aa₁. Parem hüva rooga üle jätta kui vatsale vaeva teha.*

* hüvad (MMg); vatsade (SJn)

Amb, SJn, Pal, MMg — 5 var.

a₂. Parem ikka hüva rooga üle jätta kui vatsale vaeva teha.

Vil (Suurkask) — 1 var.

a₃. Ennem võib hüva ruuga üle jääda ku vatsale vaeva teha.

Vln (Ratas) — 1 var.

a₄. Parem hüva rooga üle jäägu kui vatsale vaeva teha.

Tür — 1 var.

b₁. _____*

* ruoga (Hlj); revetada (E), rebestada (Nrv, Jür, Kos, Lai), rebendada (Rap v. Mär)

E 66, E² 80, Norm. 158, EKMS II 284 ja III 1046; Nrv, Hlj, Amb, Kuu, Jür, Kos, Rap v. Mär (Poom), Lai — u. 10(17) var.

b₂. Parem hüva rooga üle jäägu, kui vatsa rebestada.

Koe — 1 var.

b₃. Ennem hüva rooga üle jäägu, kui vatsa rebeneb.

Kuu — 1 var.

b₄. Parem las hüva rooga üle jääb, kui vatsa rebeneb.

Tln (Keller) — 1(2) var.

c₁. Parem hüva rooga järele jätta kui vatsa revestada.*

* paremb (Hlj, Rkv, Kuu), hüvä (Jõh, Kuu), hüä (Kuu); ruoga (Hlj, Kuu), ruaga (Jõh); järel (Jõh, Hlj); jättä (Kuu); reveta (Jõh), rebestada (Hlj), revestata (Hlj), rövästädä (Kuu), rävästädä (Kuu), revästädä (Kuu), revesta (Rkv)

EKMS I 338; Vi, Kuu — u. 10(14) var.

c₂. Parem ikka hüva rooga järele jätta kui vatsa revestada.*

* revetada (Kad)

Kad, Kuu — 2 var.

c₃. Ennem hüvä rooga järele jäägu kui vatsa rebeneb.

Kuu — 1 var.

d. Paremb hüva rooga järele jätta kui vatsa venita.

Rkv (Aug. Krikmann) — 1 var.

B. Parem hüva toitü järele jätta kui vatsa revestada.*

* hüvä (Vai); revetada (Iis), revitä (Val); jättä (Vai)

Vai, Iis, Hlj — 3 var.

Ca₁. Paremb hüä ruoga järele jättä kui kohtu revästädä.

Kuu — 1 var.

a₂. Enne hüvä ruoga järele jättä kui kõhtu revestada.

A. Källo seletus: «Toiduga ei maksa lialdada.»

Lüg — 1 var.

b. Ennemb hüvä ruuga üle jääb, kui kõttu käriseb.

Jõh — 1 var.

c. Parem hüva rooga üle jätta kui kõhtu lõhki süüa.

Trv — 1 var.

d. Paremb hüva rooga üle jättä ku kõtt lõhki a'ada.

Trv — 1 var.

D. Parem hüvä rooga üle jättä kui nahkpauna lõhki a'ada.

Hel — 1 var.

E. Parem hüva ruuga üle jättä kui kõtnahka laota.

Pst — 1 var.

F. Oleks kõht kotist ja kõri suapasäärest, küll siis lõhuks sisse; parem kui hüva ruuga üle jääb.

Ksi (Riomar) — 1 var.

Vrd. 13900. Parem vatsa rebestada kui hüva rooga üle jätta.

12656. Parem tühja kõhuga olla kui vatsale vaeva teha.

890. Egä hää ruuva perast kõtto ära ei võl rikko.

1132. PAREM OM HÄÄD SÜVVÄ KUI KALLIST KANDA — 1 var.

Tt (Veske).

1133. PAREM ON HEA JUTT KUI SOE SITT — 1(2) var.

SJn (Kapp).

Vrd. 12662. Tühi jutt on kui hundi sitt: must ja karvane.

10113. Salajutt vai salasitt.

1134. PAREM ON HEA VÕERAS KUI PAHA OMA — 1 var.

JJn (Oberg).

Vrd. 1129. Parem hea võõras kui sitt sugulane.

794. Parem halv uma kui hää võõras.

1135. PAREMP HÄÄN KOTUN KUI OELAN KÜLÄN — 1?(1) var.

?Ote (Kroon).

Vrd. 4663. Parem kuri kodu kui hea küla.

1136. SAA AI HÄÄ HÄÄLITSEMATA, EI SILLE SÜÜTMATA — 3(12) var.

a. Ei püsü hää häälitsemada, ei sille süütmada.

Võ (anon.) — 1 var.

b. _____
Plv (S. Keerd) — 1 var.

c₁. Hää ei saa häälitsemada, sille sillitsemada.

Võ-Se (Stein) — 1(4) var.

c₂. Hea ei saa healitsemata, sile silitsemata.

Wied. 14, Kündja nr. 33 (1883) 393 — ?(2) var.

c₃. Hää ei saa hällitsemä, sile ei saa silitsema.

Stein 17 — ?(4) var.

1137. SEAL ON HEA, KUS MEID EI OLE — u. 55(63) var.

Aa₁. _____*

* sääl (Lüg, JMd v. Amb, Hel, TaL), sial (Rak, Kuu); hia (Lüg, Rak, Kuu), heä (Vig), hää (Hel, TaL); om (TaL); kos (Nõo, Ran, Rõn, Ote); ei õle (Lüg), pole (Vän) Kask-Puusepp-Vaigla 16; Vi, Amb v. JMd, Kuu, Jür, Juu v. Vän (Virkus), Vig, Põl, Vän, Hel, Plt, TaL — u. 20(22) var.

a₂. Sääl om hüä, koh meid olõ õi.

Se — 1 var.

a₃. Kus meid ei ole, seal on hea.

Väljaränd. Kal. (1910 lk-ta); Amb (Kleinmann) — 1 v. 2(2) var.

a₄. Sääl on hää elada, kus meid ei ole.

Saa — 1 var.

a₅. Ainult sääl on hea, kus meid ei ole.

Ann — 1 var.

a₆. Hea on üks seal, kus meid ei ole.

Jür — 1 var.

a₇. Sääl on ikka hää, kus meid ei ole.*

* seal (SJn, As); iki (Krk); hea (Jõh, SJn, As), hia (Pal); õle (Jõh)

Jõh, Krk, SJn, Pal, As (A. Ploompuu) — 6 var.

a₈. Kos ei ole meid, sääl om iki hää.

Ran — 1 var.

a₉. Kos meid ei olõ, sääl om alate hää.

Räp (Lepson) — 1 var.

b. Seal on ikka hea, kus mind põle mette.

Põl — 1 var.

- c. Siäl ikka hia, kus põlõ ennäst mte.
Khn — 1 var.
- d. Sääl on kõige param, kus meid ei ole.
Vän — 1 var.
- e. Seal on ikka param, kus mind põle mette.
Põi — 1 var.
- Ba₁. Igal pool on hea, kus meid ei ole.*
* igel; puol; hää (Kuu), hia (Hlj)
Norm. 213; Hlj, Rak, Kuu — 4 v. 5(6) var.
- a₂. Igal pool hea, kus meid ei ole.
EKMS III 496 — 1?(1) var.
- a₃. Hea igal pool, kus meid ei ole.
Trt (Eisen) — 1 var.
- a₄. Igal pual, kus meid ei ole, sial on hia.
Iis — 1 var.
- a₅. Egah paigah om hää säääl, kon meid ei ole.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- C. Häda siin ja säääl, hää, kos meid ei olõ.
Vas (Jõgeva) — 1(2) var.
- D. Kus meid ei ole, seal ei ole viga elada.
Trt (Eisen) — 1 var.
- E_{1a}. Säääl on hää, kus meid ei ole; säääl on ikka halb, kus meie oleme.
Saa — 1 var.
- b₁. Kos meid ei ole, siäl one hüvä ja kos meie oleme, siäl one halb.
MMg — 1 var.
- b₂. Kus meid ei ole, säääl on hea; kus meie oleme, säääl on halb.
As (Kuusik) — 1 var.
- E₂. Kon mi elä, säääl um halv, kon tōōsō, säääl hüä.
Rõu — 1 var.
- F. Seal, kus sind ei ole, on hea, aga kus sa oled ja elad, on sant.
Pär — 1 var.
- Ga. Sial on paha, kus meie oleme.
Rak — 1 var.
- b. Tuuh paigah om üks halv, koh mi elä.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- H. Mis meil, tuu halv, mis tōōsil, tuu hüä.
Rõu — 1 var.
- I. Säääl, kos meie oleme, säääl om häda, säääl, kos meid ei ole, säääl om hää.
Nõo — 1 var.
- J. Või säääl igäl hää on, kus temä on.
Vil — 1 var.
- Vrd. kk: Koh viil sitõb ku siih: sitõbat olõ õi kohki ku siih (Se).
- Vrd. mst: Kus on kõige parem? 'sial, kus meid ei ole' (Kos).

1138. SENI IKKA HEA ELADA, KUNI VÕORA SÖÖGILAUA ALL JALA — 1(4) var.

- a. —
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- b. Seni hea elada, kuni võõra laua all jalad.
E MVH 90 — ?(3) var.

Vrd. 14697, eriti C: Hea, kelle jalad ikka oma ja mitte võõra laua all pole.

1139. SIE ON HIA NAINNE, KEDA NURKA PANED JA NURGAST VÕTTAD — 1?(1) var.

?Lüg (Källo).

1140. SIIN HEA, SÄÄL HEA, EMA SÜLES KÕIGE PAREM — 1 var.

Tür (Viidalepp).

Vrd. 8518. Pehmemb om emä üsän kui saksa sāngin.

1078. Igal pool on hea, aga kodu kõige parem.

1141. SIIS ON HÄÄ OLLA, KUI KÄED RISTI JUBA RINNA PÄÄL — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

Vrd. 12427. Ei töö enne lõpe, kui kaks kätt rinde peale saab.

1142. TEE HEAD, SIIS LEIAD HEAD — u. 5(25) var.

Aa. Tee head, siis sa leiad head.
Gressel (1818) lk-ta (pealkiri), Wied. 180, Kündja nr. 52 (1883) 622 — ?(3) var.

b. — *

* hääd (Ote)

Wied. 180, Kündja nr. 52 (1883) 622, Org 48, Vlg. Lisal. nr. 23 (1889) 179, Rätsep Koduk. 89, Kmpm. KLR II⁷ 170; ?VMr (Haus), Amb (Freimann), Pär (Kampmann), Vil (Leoke), Plt (Luu), ?Ote (õpil.) — u. 5(21) var.

B. Mis inimene head teeb, leiab ta alati eest.

Sannumetoja VII (1860) 88 — ?(1) var.

Vrd. 1160. Heategu leitakse eest.

11765. Kui sa hästi teed, paremine sa eest leiad.

11787. Tee, mis sa teed, kurja või hääd, küll sa eest leiad.

1143. Tee head, siis tehakse sulle head vastu.

1087. Kes head otsib, see paremat leiab.

1145. Tee hääd, siis leiad seda teises ilmas ees.

1117. Miä tiit hüvvä, lõudäs.

1143. TEE HEAD, SIIS TEHAKSE SULLE HEAD VASTU — 1(2) var.

a. _____

Nrv (Laur) — 1 var.

b. Tee head, siis tehakse sulle head.
Rätsep Koduk. 68 — ?(1) var.

Vrd. 11853. Kui tõistelt tahad head, siis tõistele tee head.

1142. Tee head, siis leiad head.

1144. TEE HÄÄD EHK TEE KURJA, KÕIK TEED ISEENESELE — u. 65(92) var.

A_{1a1}. Mis sa teed, seda teed iseenesele.*
* enesele (Gr.)

Wied. 121, Kündja nr. 46 (1883) 549, Gr. ELr II 93; Vil (Leoke) — 1(10) var.

a₂. Mis sa teed, seda sa teed endale.
Lai — 1 var.

a₃. Mis sa teed, teed iseenesele.*
* mes; tied; -endale (Trm)

E 57, E² 31; Trm, As (Kuusik) — 2(8) var.

a₄. Mis tiit, tuu tiit endale.
Har — 1 var.

a₅. Mis teed, teed iseendale.*
* tiid (Kod), tiit (Hel); iseenesele (Kod), esiendele (Hel)

Norm. 78; Hel (Piirimees), Trm, Kod (Nõu) — 3(4) var.

a₆. Mis tied, tied omalõ.
Khn — 1 var.

b. Mis te teete, seda teete enestele.
Meos Vaatl. III 135 — ?(1) var.

c. Miä tiit, tuu tiit kõik hindäle.
Vas — 2 var.

A_{2a}. Kõik, mes tiit, tiid esiendäle.*
* mis; indäle (Ote)

Ran, Ote (Kroon) — 2(3) var.

b. Kõik, mis sa teed, teed ikka iseomale.
Pee — 1 var.

A₃. Tee, mis sa teed, kõik teed sa iseendale.
Khk — 1 var.

B_{1a}. Kõik, mis sa tied, tied endale, kas tied sa hiad vai kurja.
Lüg (Källo) — 1 var.

b. Kõik, mis sa teed, teed omal: teed hääd, teed omal, teed halba, teed ka omal.
Hää — 1 var.

c. Kõik, mis inimene teeb, teeb omal: teed hääd, teed omal, teed halba, teed omal.
Hää — 1 var.

B_{2a}. Mis sa teed, seda teed omale, tee sa head või kurja.
?Juu v. Vän (Virkus) — 1?(1) var.

b. Mis sa teed, teed endale, kas hääd

või halba; tõisele ei tee midagi, kõik saab enesele oppuseks.*

* Lause lõpuosa võib mõista ka seletusena.
Võn — 1 var.

B_{3a}. Tii, miä tiit, kas hüvvä vai halva, kõik tiit hinele.

?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

b. Tee, tee, mis sa teed, kõik teed isi-
eneselle — tee hiad ehk tee kurja.
Koe (Schultz) — 1 var.

C_{1a1}. Tii hääd vai halva, kõik tiit hindäle.*
* tee(d); head; või; halba; endale (Rõu)
Rõu (Pallits), Vas — 2 var.

a₂. Tii hääd vai halba, kik tiid omale.
San — 1 var.

a₃. Tii hüvvä vai halva, kõk tiid hindäle.
Rõu — 1 var.

a₄. Tee halba või hääd, kõik teed endale.
Rõu (Pill) — 1 var.

a₅. Tee head või halba, ikka teed endale.
?Urv (õpil.) — 1?(1) var.

a₆. Tee hiad ehk halba, ikka teed isiene-
sele.
Pal — 1 var.

b₁. Tee head ehk kurja, ikke teed isiene-
sele.
Mih (Pille) — 1 var.

b₂. Tee sa head ehk kurja, ikka isiomale.
?Juu v. Vän (Virkus) — 1?(1) var.

b₃. Tee head ehk kurja, ikka iseenesele.
Vän — 1 var.

b₄. Tee hääd ehk kurja, kõik teed iseene-
sele.
Plt (Palm) — 1 var.

b₅. Tee hääd ehk kurja, teed kõik hin-
dale.
Kah — 1 var.

b₆. Tii hääd vai kurja, kõik tiit esihen-
däle.*
* tee head või (Pal); esihindäle (Ote),
esihenäsele (Ote), endäle (Ran)
Pal, Ran, Rõn, Ote — 6 var.

b₇. Tee head või kurja, kõik teed omale.
H. Vilja seletus: kui oled teisi aidanud, tee-
vad teised teinekord sulle head.
Pde — 1 var.

b₈. Tee head või kurja, seda teed kõik
iseendale.
Lai — 1 var.

b₉. Tee heaste või kurjaste, kõik teed sa
iseomale.
SJn — 1 var.

b₁₀. Tii hääd vai kurja, tiid esihendale.
Ote — 1 var.

c₁. Tii hääd vai tii kurja, tiit esiendäle.
Ote — 1 var.

C₂. _____*
* head (Sim)

- Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 116; Sim, Amb — 2(3) var.
- C₃. Tii hääd vai tii kurja, tiit iks esiindäle.
Urv — 1 var.
- C₄. Tii hääd ehk tii kurja, tiid iks esiendale.
Kam — 1 var.
- C₅. Tee head ehk tee kurja, ikka teed iseene-
nesele.*
* hääd; enesele (SJn)
E 82, E² 31, Norm. 238; Vlg (Väli), SJn — 2(6) var.
- C₆. Tee head ehk tee kurja, ikka iseene-
sele.
Amb — 1 var.
- d₁. Teed hääd ehk teed kurja, teed ikka
iseene-
sele.
Trt (Piir) — 1 var.
- d₂. Teed head ehk teed kurja, ikka teed
iseene-
sele.
EKMS IV 439 — ?(1) var.
- d₃. Tee[d] hääd või teed kurja, kõik teed
iseene-
sele.
Võn — 1 var.
- d₄. Tied hüäd ehk tied kurja, sidä tied
iseene-
sälle.
Kuu — 1 var.
- e₁. Teed hääd ehk kurja, teed iseendale.*
* head; iseneselle (Tür)
Tür, TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 2(4) var.
- e₂. Teet hääd ehk kurja, kõik teet hen-
dale.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.
- e₃. Teed hääd vai kurja, tiit kõik esi-
endale.
Rõn — 1 var.
- e₄. Teed hääd või kurja, teed esiindel.
Krk — 1 var.
- e₅. Teed head või kurja, teed ikka endale.
Vän — 1 var.
- f. Tied hiäd või halba, ikka tied omalõ.
Khn — 1 var.
- C₂. Kui sa elus teed hääd või halba, seda
teed sa iseomale.
?Sa? (Söggel) — 1?(1) var.
- D. Teed hääd, teed enesele, teed kurja,
teed enesele.
SJn — 1 var.
- E. Tii hääd vai halba ilman, kõik om
endäl iin.
San — 1 var.
- F. Kes räägib halba, räägib enesele, kes
teeb halba, teeb enesele.
?Vlg (Prilimets) — ?(1) var.
Enam üleskirjutusi Jä, VIP, Ta ja Võ alalt.
Suurem osa tekste k. s. 20.—60. aastaist. 19.

saj. tekste peam. TaL ja Võ alalt, eriti
TaL läänepoolsest osast.

Vrd. mj AaTh 837 vormelid, näit.: Hästi tiide
— hinele, halvastõ tiide — hinele (Se).

Vrd. 11787. Tee, mis sa teed, kurja ehk hääd,
küll sa eest leiad.

11772. Mis sa teed teistele, teed iseendale.

3552. Mis sa keedad, keedad ikka enesele.

1161. Heategu seisab ees.

1145. TEE HÄÄD, SIIS LEIAD SEDA TEI- SES ILMAS EES — 1?(3) var.

?Hel (Wahlberg).

Vrd. 10595, näit. C: Suoja leivä «aitima» on
toises ilmass iess.

1142. Tee head, siis leiad head.

1160. Heategu leitakse eest.

1146. TII HIAD TÜÜD, SIIS SAAD HIAD PALKA — väh. 1(3) var.

A.

Äks (Mauer) — 1 var.

B.

Kui töö on hea, siis palk ka hea.

?Mar (Hilemägi) — ?(1) var.

C.

Hüä tüü, hüä palk.

?Se (Relli) — ?(1) var.

Vrd. 4639. Kuri töö, kuri palk.

12469. Kuidas töö, nõnda palk.

12571. Ükski hea töö ei jää ilma palgata.

1147. TII HÄÄD, AGA ÄR KUULUTAGU KUNAGI — 1 var.

Rõu (Pallits).

1148. ÜHTIGI HEAD EI SAA ILMA VAE- VATA — ?(16) var.

A.

* ühtegi (Wied. jj.)

W. Norm. UVkÖr 61, Wied. 193, Kündja nr.

2 (1884) 21, Vlg. Lisal. nr. 20 (1890) 160,

E 87, E² 38 — ?(15) var.

B.

Ühtegi head ei saa ilma vaevata ega

mere üle pääse laevata.

?San? (Eisen) — ?(1) var.

Vrd. 13176, eriti red. b: ilma vaevata ei saa
ühtegi.

899. Head ei saada isenesest.

892. Ei ole head ilma halvata.

1149. ÜKSKI EP OLE NII HEA, KUI KII- DETAKSE, POLE ÜKSKI NII ÕEL, KUI LAIDETAKSE — u. 10(43) var.

a₁.

* Helle 357, Hupel 117, Beitr. XI 153, Por-

omenski EGr. 222, Körber VRMK 39, KAH

EKA 159, Norm. 219, EKMS II 544 — 1(15)

var.

*
 ükski ep ole nii hea kui kiidetakse, polle ükski ni 331
 kui laidetakse, es ist niemand so gut oder böse, als er
 ausgeschrieben wird.

a₂. Ükski ei ole nii häa, kui kiidetakse,
 ega nii õel, kui laidetakse.*
 * hõäl (Wied.), hõel (Kündja)
 Stein 64, Wied. 197, Kündja nr. 2 (1884) 21,
 EKMS II 138 ja 199 — ?(11) var.

b₁. Ükski ep ole nii hea, kui kiidetakse,
 ep ole ükski nii sant, kui laidetakse.
 Wied. 197, Kündja nr. 2 (1884) 22 — 1(2)
 var.

b₂. Ükski ei ole nii hea, kui kiidetakse,
 ega nii sant, kui laidetakse.
 E 88, E² 39 — ?(6) var.

b₃. Ükskit pole nii häa, kut teda kiide-
 daks, ega nii sant, kut laidedaks.
 Käi — 1 var.

b₄. Ep ole ükski nii hea, kui kiidetakse,
 ega nii sant, kui laidetakse.
 Wied. 34, Kündja nr. 32 (1883) 383 — 1(3)
 var.

b₅. Pole ükski nii häa, kui kiidetaks, ega
 nii sant, kui laidetaks.
 Sa (Allas) — 1 var.

b₆. Keegi ep ole nii hea, kui kiidetakse,
 ükski nii sant, kui laidetakse.
 ?Sa (R. Kallas?) — ?(1) var.

c₁. Keegi pole nõnda hea, kui kiidetakse,
 ega ükski nõnda paha, kui laidetakse.
 Vän — 1 var.

c₂. Ega keegi ole nii hea, kui kiidetakse,
 ega keegi ole nii paha, kui laidetakse.
 Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

d. Ükski pole nii hea, kui teda kiidetakse,
 ja ükski nii halb, kui teda laidetakse.
 Tõs (Õövel) — 1 var.

Vrd. kk: Ei nii hüä, kui kildedä, ei nii paha,
 kui laideda (Kuu).

Vrd. 9655. Kõik ep ole nii suured rikkad, kuda
 kiidetakse, kõik ep ole nii suured vaesed,
 kui laidetakse.
 4504, eriti H: Ei ole kõik kuld, mis hiilgab
 ega kõik asi nii suur, kui kiidetakse.

1150. ÜTLE HÜVVÄ, AR' KURJA KUUL-
 TAKU UI — 1 var.
 Se (M. Linna).

1151. HÄÄDÜS OM HÄÄ, ÕIGUS OM
 PAREMB — 1 var.
 Kam (Simos).

1152. HÄÄDUS VÕIDAB KÕIK — 1 kuni
 3(3) var.
 a. _____

Puus. EKGr. 171; Hää (Mäesalu) — 1 v.
 2(2) var.

b. Häädus võidab.
 Linda nr. 15 (1896) 221 — 1?(1) var.

1153. MIS HIADUS KOKKU A'AB, SEDA
 KURJUS KAUTAB — 1 var.
 Ksi (Pruuli).

1154. HEATEGEMISED EI LÄHE VANAKS
 — 2 kuni 3(7) var.

a. _____*
 * lähä (Rap v. Mär)
 Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393; Rap v.
 Mär (Poom) — 2(6) var.

b. Heategu ei läha vanaks.
 Linde 5 — 1?(1) var.

Vrd. 11158. Sõbrus ei jää vanaks.

X 1155. HÄÄTEGIJÄLLE ÕKS HALVAGA
 TASOTAS — 3(5) var.

A. _____
 Se (Ilvik) — 1 var.

Ba. Hüvvä kuräga tasotas.
 Se — 1 var.

b. Hää tüü õks kurjakä tasutõs.
 Se — 1 var.

C. Head oled teeninud, aga kurjaga saad
 maksetud.
 ?Vil (Leoke) — ?(2) var.

Vrd. Siir. 12,7: Seft ja leiad kahhewõrra kurja
 keige hea eeft, mis ja temmale ilma asjata
 teed.

1156. HEATEGU EI ROOSTETA — 1(3)
 var.

Norm. 244, EKMS I 408; Plt (Luu).

Vrd. 13375. Vana arm ei roosteta.

1157. HEATEGU KANNAB KASU — 8 kuni
 9(19) var.

Aa. _____
 Norm. 244; TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas)
 — 1(4) var.

b. Heategemine toob kasu.
 Borm Mr Kal. (1856) lk-ta — ?(1) var.

Ba₁. Heategu kannab intressid.
 Eestl. Kal. (1887) 60, Ol. nr. 7 (1888) 3 —
 ?(2) var.

a₂. Häategu kannab intressid.*
 * heategu (Kos)
 Kos, Nõo — 2(4) var.

a₃. Heategu kannab intressi.*
 * häategu (Hls)
 Tõn. LLr 116; Juu v. Vän (Virkus), Rap v.
 Mär (Poom), Hls — 3(4) var.

- a₄. Heategu kannab ikka intressi.
Tõn. LLr 117 — ?(1) var.
- b. Heategu kannab head intressid.
Tln (Soans) — 1 var.
- C. Väike hää töö kannab suured intressid.
Saa — 1 var.
- D. Häätegu kannab protsenti.
?Trt (Piir) — 1?(1) var.

1158. HEATEGU KANNAB VILJA — 2(3) var.

- a. _____
Hls (õpil.) — 1 var.
- b. Heategu kannab head vilja.
Tln (Soans) — 1 var.
- c. Heategu kannab omal ajal vilja.
E Sinodi Kal. (1885) 44 — ?(1) var.

1159. HEATEGU LEIAB HARVAST TÄNU* — 1?(18) var.

* harvaste (Wied., Kündja, OM), harvasti (E, E²)
Stein 18, Wied. 16, Kündja nr. 33 (1883) 393, OM nr. 2 (1890) 88, E 22, E² 43, Norm. 244; ?Tt (Kreutzw.).

Vrd. 1169. Häätegu eest tuleb tänu ikka alles tagant järgi.

1160. HEATEGU LEITAKSE EEST — u. 30(60) var.

- A₁a₁. _____*
* hää- (Tander), hia- (Trm); -tegu (Tõs); leitasse iest (Trm)
Tander 34, E 22, E² 38, Huvit. II 22, Huvit. V Lisa 14, Mihkla-Parlo-Viidalepp I² 116, Muuk-Mihkla-Tedre IV 35, Norm. 244; arvata-vaid autente Pde (Vilja), Põl (Rand), Tõs (Õövel), Trm (Särg) — väh. 4(31) var.
- a₂. Häätegu läüedä iest.
Kuu — 1 var.
- a₃. Hiategu leitasse ikke eest.
Ksi — 1 var.
- a₄. Hiategu leitakse alati eest.
Koe (Schultz) — 1 var.
- b₁. Häätegu iest lõüedä.*
* hää- (Kuu), hia- (Hlj), hea- (Vai, Kuu); eestäs (Kuu), eest (Vai, Kuu); leüta (Hlj), leita (Kuu), leitakse (Vai)
Vlg. Lisal. nr. 31 (1881) 1, Lindenberg HL Kal. (1887) 39; Vai, Hlj, Kuu — väh. 5(7) var.
- b₂. Hüva tego edes lõetasse.
Kod — 1 var.
- b₃. Heategu eest leijad.
Rak — 1 var.

- b₄. Hiategu iest leiab.
Rak — 1 var.
- b₅. Häätegu eest leida.
Ris v. HMD (Treumann) — 1 var.
- b₆. Heategu on eest leida.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b₇. Hiategu ikke iest leidib.
Lüg — 1 var.
- c₁. Küll häätegu iest lõüäd.
Kuu — 1 var.
- c₂. Küll heategu ikke eest leitakse.
Lai — 1 var.
- d₁. Eks hüvä tego ige eest lõüvä.
Kuu — 1 var.
- d₂. Eks heategu leia eest.
Wied. 30, Kündja nr. 32 (1883) 382 — 1(3) var.
- e. Heategemine eest leitakse.
Pal — 1 var.
- f. Hea teht on ikka eest leida.
Aud — 1 var.
- A₂. Heategija leitakse eest.
SJn (Ruhs?) — 1(2) var.
- B. Heategija leitakse eest, pahategija pannakse tähele.
Vän — 1 var.
- Ca. Heategu leitakse eest, paha palka maksetakse.
LNg (Prooses) — 1 var.
- b. Hea tego eest leitakse, paha palk pärast maksetakse.
Amb (Kleinmann) — 1 var.
- Vrd. 1142. Tee head, siis leiad head.
1117. Miä tiit hüvvä, lõüädäs.
11765. Kui sa hästi teed, paremine sa eest leiad.
1161. Heategu seisab ees.
1075. Hää tüü saa käeh.
1145. Tee hääd, siis leiad seda teises ilmas ees.
1167. Häätegu leitasse harva list.
1162. Heategu unustatakse ära, pahategu pannakse tähele.

1161. HEATEGU SEISAB EES* — kuni 3(4) var.

* hia- (Hlj)
Hlj, Juu, Vig (Aitsam).

Vrd. 1160. Heategu leitakse eest.
1075. Hää tüü saa käeh.
1144 E: Tii hääd vai halba, kõik om endäl iin.

1162. HEATEGU UNUSTATAKSE ÄRA, PAHATEGU PANNAKSE TÄHELE — u. 10(29) var.

Aa. _____

Loorits Vrp 65, Parijõgi-Reial-Vaigla VI 201;
Vän (Peterson) — 1(12) var.

b. Heategu unustatakse, pahategu pannakse tähele.

Huvit. V Lisa 14/15 — ?(1) var.

B. Heategu unustatakse ää, paha peetakse meeles.

Põi — 1 var.

C. Hääteo' tulõ_õi' miilde, halva' teo' meeledh saivaki'.

Se — 1 var.

D. Häätegu lähäb varsti meelest, halb ei iialgi.

?Ran (Kallas) — 1?(1) var.

E. Hää unustatasse ruttu, paha pannasse paiga piale.

?TMr (Siil) — 1?(1) var.

Fa. Head teod lähevad varsti meelest.

Tõs — 1 var.

b₁. Head teod unuvad varsti.

E 21, E² 54 — ?(5) var.

b₂. Hiad teod ununevad ikke.

Trm — 1 var.

b₃. Heategu pea ununeb.

Kam — 1 var.

c₁. Vana häätegu ununeb.

Kam — 1 var.

c₂. Vana häätegu unõtõdas är.

Rõu — 1 var.

d. Heategu ei peeta ilmaski meeles.

Ksi — 1 var.

G. Tehtud head teod unustatakse ruttu, aga tegemataid ei iialgi.

?Vil (Leoke) — ?(1) var.

Vrd. 1166. Häätegu ei tohi unustada.

1160, eriti B: Heategija leitakse eest, pahategija pannakse tähele.

1163. HEATEO PALK ON KURI MALK — 4(5) var.

Aa. _____

Plt (Palm) — 1 var.

b. Heateo palk — kuri malk.

E² 38 — ?(1) var.

B. Heateu eest saab paha palga.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

C. Paha sõna õks hääteo palk.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

D. Hüategijale saa paha sõna palgas, kuri sõna kostis.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd. Mickwitz Kal. (1896) 59: Aga nõnda'p see ilmas on: tee head, kurja palka saad.

Vrd. 4075. Koera palk on malk.

1164. HIATEGU TASUTASSE TOPELT — 1 var.

Kod (Nõu).

1165. IGA HEATEGU LEIAB TASU — 1 var.

Ann (Niinemägi).

1166. HÄÄTEGU EI TOHI UNUSTADA — 1 var.

Saa (Söggel).

Vrd. 1162. Heategu unustatakse ära, pahategu pannakse tähele.

1167. HÄÄTEGU LEITASSE HARVA IIST — 1?(3) var.

a. _____

?TMr (Siil) — 1?(1) var.

b. Heategu leitakse harva eest.

Norm. 249, EKMS IV 169 — ?(2) var.

Vrd. 1160. Heategu leitakse eest.

1168. HÄÄTEHTUS EI MÄDANE — 2 var.

Hää (Mäesalu).

1169. HÄÄTEO EEST TULEB TÄNU IKKA ALLES TAGANT JÄRGI* — 1(2) var.

* heateo (Norm.)

Norm. 244; Trt (Loorits).

Vrd. 1159. Heategu leiab harvast tänu.

1170. HUÄTEGO PALA AI TULLÕ, ÕI UPU UI VETTE — 4 var.

a. _____

Se — 2 var.

b. Hüategeminõ pala ai tullõ ja upu ui vette.

Se — 1 var.

c. Hää ei upu vees ega põle tules.

Saa — 1 var.

Vrd. 14586. Oigus ei pala tullõ, ei upu vette.

1171. HEERI' INNE HINDÄ, PÄÄLE MOORI' MUID — 1 var.

Räp (Sibbul).

1172. HEIGO USUS KERKHERRA JUTTU JA KIKKA KIRGMIST — 1 var.

Rõu (Gutves).

Vrd. 14743. Opetaja, kikas ja peni elävä suust.

1173. HEINALE ON KOLM KASTET VAJA — 8 var.

Aa. _____

A. Källo seletus: «Kuival ajal niidetud hein peab saama kolm kastet, enne kui loo üles võtad; sie on looma tervishoia mõttes hia.»
Lüg — 1 var.

- b. Hein pidi saama kolm kastet, siis sündis võtta.
M. Pajuste seletus: «Kõva hein teeb veiseloomal kuutõbe. Lammast ja hobune sööb meelsasti kõva heina. Veiseloom tahab pleekinud heina, mitte haljast.»
Sa — 1 var.
- c. Hein pidi saama kolm kastet.
KJn — 1 var.
- Ba. Seda heina peavad elajad kõige paremini sööma, mis kolm kastet maas on olnud.
Kad — 1 var.
- b. Hein pidi kolm kastet maas olema, siis loomad söövad heina kõige paremini.
Kuu (õpil.) — 1 var.
- c. Kõva hein peab kolm kastet maas olema, siis söövad loomad teda paremine.
Hls (õpil.) — 1 var.
- d. Hein peab kolm kastet saama, muidu on loomadel kahjulik süüa.
Plt — 1 var.
- C. Hein peab vähemalt kaks kastet kaares olles saama, siis alles on tal õige heina väärtus.
Nõo (Eisen) — 1 var.
- Vrd. 9791. Rohukasule on kastet vaja.
1174. HEINAL ON SUVINE SOE KA TALVEL SIHES — 1 var.
KJn (Koit).
1175. HEIN EI OLE HEINALE VELI — 1(4) var.
Wied. ESSr 1342, Norm. 91, EKMS I 412 ja III 735.
Vrd. 9816. Vai ruga ruale veli om.
1176. HEIN JA MURAKAD, RUKIS JA JÕHVIKAD, POHLAD JA OHRAD, JÕHVIKAD JA KARTUL — 1 var.
Rap (Pärt).
1177. HEIN ON LEIBA EMA — 1 var.
Kse (M. Reimann).
Vrd. 1189. Heinamaa on põllu ema.
1178. HEIN VIHKAJ VILJA — 1 var.
Kod (Liiv).
Vrd. 1180. Kui hein hea, siis vill vilets.
1179. KERSEMB OM HAINA TETÄ SUVÕL VIKATIGA KUI TALVEL LOOGAGA — 2(5) var.

a₁. _____

D. Lepsoni seletus: «Kergemb om suvõl haina tetä, kui talvõl osta.»

Räp — 1 var.

a₂. Kergem on heina teha suvel vikatiga kui talvel loogaga.

Norm. 91, EKMS I 437 — ?(3) var.

b. Paremb haina tetä suvõl tsirbiga kui talvõl loogaga.

Räp (Lepson) — 1 var.

Vrd. kk: Lätis loogaga niitmä 'hobusega mindi heinu ostma' (Se); Teevad loogaga heina 'varastavad heinu' (Plt).

Vrd. 8647. Peremiis niit vikatiga, varas niit loogaga.

1180. KUI HEIN HEA, SIIS VILI VILETS — 2 var.

A. _____

Kul (Nurme) — 1 var.

B. Kui olla heinaaasta tulemas, siis ei saada vilja saama; kui viljaaasta, siis ei saada heinu.

Plv (Tamm) — 1 var.

Vrd. 1178. Hein vihkab vilja.

1181. SIIS MAKSVAT VEEL HEINA TEHA, KUI ÜHE VIKATIHOOBIGA LAMBA SUUTÄIE HEINA MAHA LÜÜA SAAB — 2(3) var.

a. _____

Vil (Nigul) — 1 var.

b. Kui vikati iga kord lamba suutäie rohto kaare peale viib, siis sünnib ikka niita, et küll rohi napp on.

Sa (Veäster) — 1(2) var.

1182. EI HEINAAEAL OLE AEGA LEIBA TEHA — 1?(1) var.

?Jõe (Koemets).

Vrd. 5684. Leib haina aast.

1183. HAINAIGU PANDAS UNI NAGLA OTSA — 1(4) var.

a. _____

Urv (Seen) — 1 var.

b. Heinaaegu pannakse uni naela otsa.*
* pannaks (Norm.)

Norm. 91, EKMS I 437 — ?(3) var.

Vrd. 14817. Ööbik mõtsan, uni varnan.

8659. Kui sa perenaesesse saad, siis pane uni varna.

1184. HEINAKAARELD SAAD TÖÖKA NAISE, AHJU EEST JA SÄNGIST VEDELA — 1?(1) var.

?VNg (Aug. Krikmann).

Vrd. 7331. Võta naine heenakaarelt, aga mitte kirikuteelt.

1185. HEENÄKOTIGA EI LIÄ KESKI VESKILE — 2 var.

A. _____

Kod (Liiv) — 1 var.

B. Ega heinakotiga keski veskile ei lähe; viljakotiga minnakse veskile.

P. Tammepuu seletus: «Seda üteldakse kui-val heinaajal, kui vihma ei tule: heina saab küll ilus, aga villi tarvitab vihma ja teda saab vähe.»

Lai — 1 var.

1186. HEINAKUHI OLGU NII TERAV, ET KASTETILK KAHEKS LUHKI, VIHMAPIISK VIIKS LUHKI LÄHEB — 2 var.

a. _____

Mus (Lepp) — 1 var.

b. Heinakuhi peab nii terav olema, et vihmapiisk otsa kukkudes kolmeks läheb.

Krj (Lepp) — 1 var.

Vrd. 1187. Heinakuhi tuleb teha nii terav, et lind saba luhki ajab.

1187. HEINAKUHI TULEB TEHA NII TERAV, ET LIND SABA LUHKI AJAB — 1 var.

Krj (Lepp).

Vrd. 1186. Heinakuhi olgu nii terav, et kastetilk kaheks luhki, vihmapiisk viieks luhki läheb.

1188. MIS HEINAKUU EI VALMISTA, SEDA MIHKLIKUU EI KÜPSETA — 1(19) var.

A. _____*

* mida (Parijõgi-Reial-Vaigla)

Loorits Vrp 58, Parijõgi-Reial-Vaigla VI 128, Norm. 85, EKMS III 377; Tln (Keller) — 1(9) var.

B. Midas juuli ei keeda, seda september ei küpseta.

Laakm. ER Kas. Kal. (1886) 33 — ?(6) var.

C. Mida heinakuu ei keeda, seda mihklikuu ei küpseta.

Sõõt Nlj. Kal. (1901 ja 1904 juuli), Adamson Kal. (1905) 16 — ?(2) var.

D. Mis heina- ja lõikusekuus küpseks ei kee, ei seda ka mihklikuu enam tükiks ei tee.

Lindf. (1879) 55 — ?(2) var.

1189. HEINAMAA ON PÖLLU EMA — 5 v. 6(11) var.

a. _____

E² 70, Norm. 86, EKMS IV 439; Ris v. Hmd (Treumann), Rap v. Mär (Poom), Kää (Kõrv), ?Saa (J. Kangur) — 4 kuni 5(10) var.

b. Heenam öeldakse olevad põllu ema. Kul (Eenveer) — 1 var.

Vrd. 1190. Heinamaa on põllu peremees.

1177. Hein on leiba ema.

4433. Kraav on põllu ema.

1190. HEINAMAA ON PÖLLU PEREMEE — 1 v. 2(9) var.

a. _____

E 23, E² 70; KJn (Saks), ?Pii (Söödur) v. ?Trm (Õunapuu) — 1 kuni 2(6) var.

b. Niit on põllu peremees.

Norm. 91, EKMS I 412 — ?(3) var.

Vrd. 1189. Heinamaa on põllu ema.

1191. HEINMAARJAPÄE ESIMENE, JAA-GUPPÄE TEENE JA LAURITSEPÄE VIIMANE MEEVÖTMENE — 1 var.

Tor (Jüri Tilk).

1192. HEINMAARJAPÄEVAKS PIDI OLEMA POOL HEINA TEHTUD — 2 var.

a. _____

Aud (õpil.) — 1 var.

b. Heinamaarjapäevaks pidavad pool heina tehtud ja valmis olema.

Saa (Söggel) — 1 var.

1193. HEINAMAARJAP[ÄEV] — ROHU KASV TÄIS — 1 var.

Tt (Allas v. anon.).

1194. KUI VEEL ENNE HEINAMAARJAPÄEVA VIHMA TULEB, SIIS VEEL PÕUA JÄLG PARANEB — 3 kuni 4(5) var.

Aa. _____

Rak (Tamm) — 1 var.

b. Heinamaarjapäeva vihm päästab vilja põuakahjust.

Tlsp. 108 — 1?(2) var.

B. Kui heinamaarjapäeval veel vihma tuleb, siis saada suiviljast veel asja.

Trv — 1 var.

*

C. Heinamaarjapäeval sadanud vihm kui kastekorra eest aitab rohkem kui hea laudasõnik vihmase ajaga.

- Mar (Hilemägi) — 1 var.
Vrd. 9237. Põua jäljed paranevad, vihma jäljed ei parane.
1195. KES HEINASAADU SILUMATA JÄTVAT, SELLEL JÄTVAT KA LAMMAS POJA LAKMATA — 1 var.
As (Vaabel).
1196. HAINATERÄ LÄÄ ÄI MAALÖ, RÜÄTERÄ LÄTT MAALÖ — 1 var.
V. Pino seletus: «Vaja om õks rügä ar kas(i)', hain või ildapast ka jäijä'.»
Se.
1197. HEINATIRTS SALVAB NING PARANDAB — 1(3) var.
* Gös. Animadv. 236, KAH EKAI 87 ja 89.
*
Heuschrecke verlehet und heilet/
heina Tirt salvab ning parandab.
1198. MIDA SUUREM HEINAVÖRK AISA OTSAS, SEDA LAHJEM HOBUNE AISADE VAHEL — 1?(1) var.
?Rak (Aug. Krikmann).
1199. HEINPUTK ON KARU KOMVEK — 1 var.
VNg (Aug. Krikmann).
1200. HIIDÄ' KUI PAL'LO TAHT, ÜKS- IKS, RIIAH NAATAI' KELLÄ LÜÜMÄ — 1 var.
P. Voolaine seletus: pulmas mõrsjale raha- heitmise kohta.
Lut.
1201. HELDE ANDJALLE EI ÜTELDA PAILUT ILMASKI ÄTTÜMA — 1 var.
Koe (Schultz).
1202. HELDE ANDJA VAKAST EI LÖPE VARA — 1 var.
Ann (Niinemägi).
1203. HELDE ANNAB, AHNE VÖTAB — 1 var.
EKMS IV 439.

1204. HELDEL HARVA' HAMBÄ', KITSIL PAKSO' — 1 var.
Räp (Poolakess).
1205. HELDEL JÄÄVAD HELMED — 2 var.
A. —
Kul (Eenveer) — 1 var.
B. Helde perssi jäävad helmed.
Kul (Eenveer) — 1 var.
Vrd. 10534. Sitke kannab siidi, heldel pole hel- migi kaelas.
1206. HELDEL JÄÄVAD NÄPUD PEOSSE — 1 var.
HMD v. Ris (Treumann).
Vrd. 2365. Jagajale jäävad näpud.
1207. HELDE PERSE OM IKS LIKE — 12(14) var.
Aa₁. —
Ote (Nugin) — 1 var.
a₂. Helle perse ikki lige.
Ran — 1 var.
a₃. Helde perse om alati lige.
Ran — 1 var.
a₄. Helde perse om lige.*
* on; like (Ote)
TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas), Ote (Eisen) — 2(4) var.
a₅. Heldel perse like.
Vön — 1 var.
b₁. Helde perse ike märg.
Kod — 1 var.
b₂. Helle perse alati märg.
Kod — 1 var.
Ba. Helde naasõ perse likõ.
Plv — 1 var.
b. Helde naase perse om alati hämm.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
C. Jagajale jäävä näpu, helde perse like.
Nõo — 1 var.
Vt. 2365 G.
D. Kidsi süüp kirstust ja helde perse om alati like.
Kam — 1 var.
Vt. 3919 N.
1208. HELDE POLE HELMIS EGA SITI- KAS SIIDIS* — 1(4) var.
* ep ole (trükised)
Wied. 30, Kündja nr. 33 (1883) 393; Pär (Ro- senplänter).
Vrd. 10534. Sitke kannab siidi, heldel pole hel- migi kaelas.

1209. **HELDET ANDJAT ARMASTAB JUMAL** — u. 10(15) var.
- a. _____*
- * armastes; jummal (Krl)
P. Tammepuu (Lai) seletus: «Seda ütlevad poissmehed tüdrikutele ja ka armuse palujad armuandjale.»
Kuu, Hls, Lai, Trt, Krl, Vas — 6 var.
- b. **Helded andjad armastavad jumal ja surm.**
Hls — 1 var.
- c₁. **Lahket andjat armastab jumal.**
Pal (Karu) — 1 var.
- c₂. **Jumal armastab lahket andjat.**
Kuu — 1 var.
- d. **Jumal õnnistab lahkeid andjaid.**
EKMS I 437 — 12(1) var.
- e₁. **Rõõmsat andjat armastab jumal.**
Vaim. Täht. (1850) 7, Körber KR I (1854) 9; ?Mus (Kaasik) — 12(3) var.
- e₂. **Jumal armastab rõõmust andjat.**
Kuu, Rap v. Mär (Poom) — 2 var.
- Vrd. 2. Kor. 9,7: Jummal armastab ühe rõõmsa andia. Korduvalt tsiteeritud trükistes (Talor. Post. nr. 13 (1859) 102, ER Kal. (1881 dets.) ja (1886 juul.), Risti R. Kal. (1902) jm.
1210. **KÜLL HELDE ANDAB, KUI KADE VASTA ODAB** — 1(3) var.
- Kuu (Odenberg).
- Vrd. 2845. Ega kade keela, kui helde tahab.
1211. **HELDUS ANDAS, KÖHVÜS KEELTÄB** — 2(3) var.
- a. _____
- Kuu (Esken) — 1 var.
- b. **Heldus lubab, kehvus keelab.**
E² 75 — 1(2) var.
- Vrd. 1212. Heldus annab, sitkus keelab.
1212. **HELDUS ANNAB, SITKUS KEELAB** — 1(5) var.
- Wied. 30, Kündja nr. 33 (1883) 393.
- Vrd. 1211. Heldus andas, köhvüs keeltäb.
1213. **EEMALT HELE KELL KÖLISEB, LÄHED LIGI, SIIS VANA KRAPP KROBISEB** — 12(1) var.
- ?VMr (Mastberg).
- Vrd. 8191. Pada ei ole lähikeses nii hele, kui ta kaugelt kuulda on.
1214. **HELE TÄHT KA KUSTUB** — 1 var.
- Kuu (R. Lilhein).

1215. **HELLITAD LAST, SIIS KASVATAD KARU** — 1 var.
- Trt (Bergmann).
1216. **KUI HELLITAD SA HOOLETUST, SIIS TAEVAS SAADAB ÕNNETUST** — 1 var.
- Hää (Mäesalu).
- Vanasõnaline funktsioon küsitav; pigem albumisalm. Teksti daatum 1933.
- Vrd. 1511. Kus ma leian hooletust, sinna külvan õnnetust.
1508. Jäta maha hooletus, siis ei taba õnnetus.
1217. **ÄRA HELLITA LAST ÜLEARU, EGA TAST KAHT E I KASVA** — 1 var.
- Trv v. Rõu (Siipsen).
- Vrd. kk: Ega tasta kahte kasva, et teda hellitad (Pal).
- Vrd. rl «Kasvas üks ja kangekaelne»: Mõtlid kaks kasvama — / ei saand ühte hüvada (ERIA II:1 nr. 2452).
- Vrd. 14927. Ära ühest üheksat kasvata.
14870. Ega ühess kast ei kasva.
1218. **ÄRA HELLITA POEGA, PÄRAST NUTAD TEMA KÄES** — 1 var.
- As (Kuusik).
1219. **HEBOL IKKA HELMED KAE LAS, KADEL IKKA KRALLID KAE LAS** — 2 var.
- A. _____
- Plv (Tamm) — 1 var.
- B. **Hedol helme kaalan, palol pallas kaal.**
Rõu — 1 var.
- Kogu tüübi vanasõnalisus küsitav. Tegu võib olla nimepilkega ka Plv ja Rõu tekstides, sel juhul Kade ja Palo tähendaksid naiste nimesid.
- Vrd. kk: Hedol helme' kaalah, Kat'ol kaadsa' jalah (Se).
- Vrd. 10534. Sitke kannab siidi, heldel pole helmigi kaelas.
1220. **HELMED KAE LAS, KÖLKAD KÖHUS** — 4(9) var.
- A. _____
- Norm. 148, EKMS III 603; Sa (R. Kallas v. anon.) — 1(6) var.
- B. **Kõlgas kõhtus, kleit üll.**
Kär — 1 var.
- C₁. **Uhkel on kõlgas kõhus, agan augus.**
Hls — 1 var.

- C₂. Kõlgas kõtun, agan augun.
Trv v. Rõu (Silpsen) — 1 var.
- Vrd. kk: Enesel ongi kõlgas kõhus, agan augus ja õlekõrs põigiti perses, aga tarvis viel uhkust teha 'uhke kohta, kes ise vaene on' (Iis).
- Vrd. 4821. Parema kõlgas kõhus kui aganas augu ääre pääl.
10415, eriti G: Helme kaalah helisese, agana kõtun kõsisõsõ.
1221. HELMITÄ ENEN KAHI, POLLETA KAIGE PERE KAHI — 1 var.
Kuu (Hirrend).
1222. ÄRA PUUDU HERILASE PESASSE — 1 var.
Kei (Melles).
1223. HERITS EI USU ENDA, HÄÄ MEES TÕIST — 1 var.
Võn (Mootisse).
- Vrd. 1224. Herits kitt ennest, ent õige miis tõist.
1224. HERITS KITT ENNEST, ENT ÕIGE MIIS KITT TÕIST — u. 35(72) var.
herits = kelm
- Aa₁.
Krl — 1 var.
- a₂. Herits kiidab ennast, õige mees kiidab teist.
Norm. 217 — ?(1) var.
- a₃. Herits kitap hennast, õige mees tõist.
Hupel² 154, Poromenski EGr. 188, Norm. Cl. 22; ?Har (anon.) — 1 v. 2(4) var.
- a₄. Herits kiidab ennast, õige mees teist.
Wied. 35, Kurrik SO 25, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 23, E² 60 — ?(6) var.
- b₁. Herits kitt hinnast, hää miis tõist.*
* kitab (Nõo), kiidab (Kan, As); ennast (Hel, Ote, Kan, Tt), ennast (Nõo), henda (Võn, TaL, As); hää (Hel, TaL, Võ, As), hää (Rõu, Vas); mees (Ote, Rääp, Kan, As, Tt)
Hel, TaL, Võ, As (Pint), Tt (Jürgenson) — u. 20(28) var.
- b₂. Herits kitap hennast, hää mees kitap tõist.
San — 1 var.
- c. Heenrits kitt hennast, tõine hää miis kitt tõist.
Plv — 1 var.

- d₁. Herits kitt ennest, hää miis austes tõist.
Hel — 2 var.
- d₂. Herits kitt esiennest, hää miis austes tõist.
Hel — 1 var.
- e. Herits kitt esiennest, aus miis austes tõist.
Hel — 1 var.
- f. Hertsik kitt hinda, tark kitt tõist.
Rääp — 1 var.
- B. Heigo kitt hinnast, hää miis tõist.
heigo = kerglane
Rõu — 1 var.
- C₁. Koir kiit hinnast ja hää mees teist.*
* koer (trükised); kiidab; hea (Wied., Kündja)
Stein 30, Wied. 69, Kündja nr. 38 (1883) 453; Võ-Se (Stein) — 1(7) var.
- C₂. Koer kiidab ennast ja niisutab teist.
Wied. 69 — ?(1) var.
Red. C alusteksiks on V. Steini üleskirjutus kujul *Koier kiit hinnast ja hāmes teist*. See ongi tõenäoliselt aluseks Wiedemanni kahele tekstile (C₁ ja C₂), kusjuures sõna *hāmes* on tõlgitud kord *hea mees*, kord *niisutab*. Viimane tähendus on ainukordne ning küsitav, kuid mitte võimatu.
- Da. Kelm kiidab ennast, õiglane teist.
Stein 24, Wied. 54, Kündja nr. 35 (1883) 418; ?Tt (Kreutzw.) — ?(5) var.
- b. Kelm kiidab isiennast, õige mees tõist.*
* iseennast; teist (trükised)
Wied. 54, Kündja nr. 35 (1883) 418; Pär (Rosenplänter) — 1(3) var.
- c. Kelm kiidab ennast, õige mees teisi.
E 32, E² 60 — ?(3) var.
- E₁. Egaüts kitt ennast, hää mees tõist.
Hel — 1(2) var.
- E_{2a}. Egaüts kitab oma, hää miis tõist.
Nõo — 1 var.
- b. Igaüks kiidab oma, hea mees aga teist.
Trt (Eisen) — 1 var.
- F. Hull kiidab iseennast.
Kask-Vaigla-Veski III Võ 82 — ?(1) var.
- Vrd. 1223. Herits ei usu enda, hää mees tõist.
1225. HERNEKÖTRU JA UBINIT VÕIT TÖÖSÕ AIAST VÕTTA, TUU OLO_ÖI PATT — 1 var.
Se (Oinas-Tammeorg).

1226. HERNELEEMEGA SAAB HEINAMA-
MAALE, TANGULEEMEGA TAHA-
TUPPA, UPPELEEMEGA UKSE
ALLA — 2(4) var.

A. _____*

* upeleemega (Norm.), oaleemega (EKMS)
Norm. 162, EKMS II 469; Han (Einbluth) —
1(3) var.

- B. Herneleemega heinamaale, kapsaleeme-
ga karjamaale, tanguleemega taha-
tuppa, oaleemega ukse ette, pudruga
pääseb linna välja.
Trt (Eisen) — 1 var.

1227. HERNE KÜLVETÄS TÄVVEL KUUL:
NOORÖL KUUL NAGLUTÖT, VANAL
KUUL VAGLUTÖT — 2 var.

a. _____

Urv (Reigo) — 1 var.

- b. Herne tuleb teha kuu vahepäeval, siis
saab ta kõige parem: noorel kuul nag-
lutet, vanal kuul vaglutet.
Kan (Kõrv) — 1 var.

1228. HERNES ON LEIVA ABI JA UBA
TEMA TUGI — 1 var.

Lih (Ertis).

1229. HERNET TEE SIIS, KUI KUU KAA-
RIS JA PÄEVAD PAARIS — 1 var.

Kam (Ammon).

1230. KUI HERNIT KÜLIDEN KUU
KANDSUN, SAAVA KAUNI, KUI
MAOH, SAAVA MAOTSE — 3 var.

A. _____

Hel (Tomp) — 1 var.

- B. Herne külvetäv sis, kui sarvin ollev,
mitte sis, kui maon om; kui maon, sis
ollev maotedu.

Rõn (Pedajas) — 1 var.

- C. Kui herneid mao kuus tehakse, siis
kasvavad maotsed herved, kui neid aga
siis tehakse, kui kuu sarvis on, siis
kasvavad ilusad ja puhtad herved.
Hel — 1 var.

1231. KÕIK HERNED EI KEE ÜHE KOR-
RAGA PEHMEKS — 1(6) var.

a. _____

Wied. 73 — 1 var.

- b. Kõik herved ei kee korruga pehmeks.
E 40, E² 60, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 90 —
?(4) var.

- c. Kõik herved ei kee ühe pehmeks.
Kündja nr. 38 (1883) 454 — ?(1) var.

1232. HIGINE KÄSI ON HELDE, KUIV
KÄSI KITSI — 1 var.

Kuu (Lindström).

1233. MIDA HIGISEM NAHK, SEDA
MAGUSAM LEIB — 7 kuni 8(67)
var.

A. _____*

* midä ... sedä (Rõu); higisemb (Vai),
higidsemb (Rõu); magusamb (Vai, Rõu)
CRJ Klr III 201, Tõn. Tln. Täht. (1887) 47,
Tõn. LPr 12, Tõn. Täht. (1910 dets., 1911
aug.), Tõn. RP 306, E 54, E² 78, Huvit. I²
47, Huvit. V Lisa 15, Puus. EKGr. 85, Puus.
KH III¹² 78, Puus. Eü I 112, Kask-Vaigla-
Veski III Võ 76, Norm. 81, EKMS IV 178;
Vai (Romet), Amb (Böckler), Vig (Saalist),
Pha? (anon.), Vil (Evert), Rõu (Ruga) —
6(64) var.

- B. Mida higisem pea, seda magusam leib.
?Räp? (Kadarpik) — 1?(1) var.

- C. Mida higitsemb ihu, seda magusamb
rahu ja leib.

Urv (Ägel) — 1 var.

- D. Midä higitsemp leib, toda magusamp.
?Ote (Kroon) — ?(1) var.

- Vrd. 3690. Mida kibedam töö, seda magusam
leib.

8303. Palehigi sees teenitud leib on magus
süüa.

12485. Tee tööd higiga, siis sööd leiba hi-
muga.

12648. Mida tühjem kõht, seda magusam
leib.

1234. HIIDLASE NALI, SAARLASE VILI,
VILJANDI VIGURID JA PÄRNU
SIGARID, KEL ON LOETELDUD
OMADUSED, SEE ON TUBLI MEES
— 1(2) var.

a. _____

Põl (Kalju) — 1 var.

- b. Hiidlase nali, saarlase vili, viljandi
vigurid ja pärnu sigarid, kel need on,
see on tubli mees.

EKMS IV 54 — ?(1) var.

- Vrd. kk: Oleks miul riia rikkus ja tartu tarkus,
viljandi vigurid ja pärnu sigarid, lestimaa
kall, saaremaa nali ja kaks hobost tella les,
siis oleksin mie esimine mies (Vai).

1235. EGA HIIR VILJASALVE SURE —
u. 70(98) var.

A₁a₁. _____

E² 85; Tär, Kuu, Tln, Kär, Trm — 5(6) var.

- a₂. Ega hiir viljasalve ei sure.
Hls, KJn — 2 var.
- a₃. Ei hiir viljasalve sure.
Vän ja ?Tor (õpil.) — 1 — 2(2) var.
- a₄. Hiir ei sure viljasalve.
Amb — 1 var.
- b₁. Ega hiir viljasalve ära sure.
Ha (Kanketer), Ksi — 2 var.
- b₂. Ega_s hiir viljasalve ää ei sure.
Pär — 1 var.
- b₃. Ei hiir viljasalve ärä sure.
Kuu — 1 var.
- c₁. Ega hiir salve ära ei sure.
Hel — 1 var.
- c₂. Ega hiir salve peale ära ei sure.
MMg — 1 var.
- d₁. Ega hiir viljasalve nälga sure.*
* salvu; nälgä (Lüg)
Lüg, Rak, Kuu, Rap v. Mär (Poom) — 5(6) var.
- d₂. Ega hiir viljasalve nälga ei sure.
Nis, Trm — 2 var.
- d₃. Ega hiir viljasalves nälga sure.
Plt (Luu) — 1 var.
- d₄. Hiir ei sure nälga viljasalves.
Pal (Karro) — 1 var.
- e₁. Viljasalve ei sure hiir nälga ära.
Vil (Leoke) — 1 var.
- e₂. Ega hiir terasalve ikka nälga ära ei sure.
Hls — 1 var.
- e₃. Ega hiir viljasalve ära ei sure nälja pärast.
Meelej. nr. 10 (1887) 78 — 1(5) var.
- f₁. Ega hiir viljasalve taha ära surra.
?lis (Nõmm) — ?(1) var.
- f₂. Ega hiir või viljasalve nälga surra.
Rkv — 1 var.
- g. Ega hiir viljakuhja ala sure.*
* ei
Kuu — 2 var.
- h. Ei hiir viljasalves nälgä jää.
Kuu — 1 var.
- A₂. Hiir kooles nüid villäsalve ärä.
Hel — 1 var.
- A₃. Kas hiirel villäsalves ka nälgä piäs olema.
Vil — 1 var.
- A₄. Kis seda imet enne on näind, et hiir viljasalve ära sureb.
Koe (Schultz) — 1 var.
- A_{5a1}. Rumal hiir, kes viljasalve sureb.
lis — 1 var.
- a₂. Rumal hiir, kes viljasalve(s) nälga sureb.*
* nälgä (Jõh)
Jõh (Mets), Hls — 2 var.
- b₁. Vaene hiir see, kes viljasalvu sureb.
Jõh — 1 var.
- b₂. Vaene hiir see, kes viljasalve ära sureb.
Amb — 1(2) var.
- b₃. Vaene hiir, kes viljasalve ära sureb.
Jõe — 1 var.
- c. Vilets hiir, kes viljasalve nälga sureb.
Kuu — 1 var.
- d. See on laisk hiir, kes viljasalve nälga sureb.
Sim — 1 var.
- e. Mis hiir see on, mis salve peale ää sureb. See on laisk hiir.
VJg — 1 var.
- f. Mida hiir sie on, kie viljasalve nälga sureb.
Lüg — 1 var.
- A₆. Kes seda usub, et rikas sureb kullakuhja otsa või hiir sureb viljasalve.
?Saa (Söggel) — ?(1) var.
- A₇. Kunas hiir viläsalvõhn ehk kulp katlahn vai taaripulk janonõs ehk isonõsõ.
Rõu (Gutves) — 1 var.
Vt. 4524 T.
- A₈. Ega hiir ometi viljasalve ei või nälga surra.
Sannumetoja III (1850) 132 — 1 var.
- B_{1a1}. Ega rott viljasalve sure.
Mar (Hilemägi), PJg — 2 var.
- a₂. Ega rott viljasalve ei sure.
Vlg. Lisal. nr. 12 (1890) 96; Saa — 2(5) var.
- a₃. Rott ei sure viljasalve.
?Vig (Eisen) — ?(1) var.
- a₄. Rott ei sure ilmalgi viljasalve.
Tor — 1 var.
- b₁. Ega rott viljasalve ära sure.
Han, Tõs, Vän, Trv v. Rõu (Siipsen) — 4 var.
- b₂. Ega rott viljasalve ära ei sure.
Krj (Allas), Aud — 2(4) var.
- b₃. Ega rott ei sure viljasalve ära.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- b₄. Egä rott villäsalve ära ei koole.
Kan — 1 var.
- c₁. Ega rott viljasalve nälga_p sure.
Wied. 20, Kündja nr. 32 (1883) 382; Sa (E. Kallas) — 1(3) var.
- c₂. Ega rott viljasalve nälga ei sure.
VMr — 1 var.
- c₃. Ega rott viljasalves nälga ei sure.
Hää — 1 var.
- c₄. Ei rott viljasalve nälga sure.
Tln, Rap v. Mär (Poom) — 2 var.
- c₅. Rott ei sure viljasalve nälga.
?Vig (Eisen) — ?(1) var.

- d. Ega rott viljasalve nälga ära ei sure.
Tor — 1 var.
- e₁. Ega rott viljasalve ära ei või surra.
Wied. 20, Kündja nr. 32 (1883) 382 — 1(3) var.
- e₂. Egas rott või vil'lasalve ära surra.*
* viljasalve (E MVH)
E MVH 47; Ote — 1(2) var.
- e₃. Ega rott või salve surra.
E MVH 69; ?Vln (Ratas) — ?(4) var.
- f. Ega rott vilja naabresä ää sure.
Phl — 1 var.
- B_{2a}. Millal rott viljasalve sureb.
Vän — 1 var.
- b. Millal rott ilmas villasalve sureb.
Ris — 1 var.
- B₃. Kas rott sureb viljasalve ära.
Jöh — 1 var.
- B₄. Sureb nüid siss rott nisusalve.
Pil — 1 var.
- Vrd. kk: Sääi kooles küll hiir teräsalve ära
'ripakil majapidamise kohta' (Krk); Elab
kui rott viljasalven (Puh).
- Vrd. 9810. Rott surõb viljasalvõ kua ää.
12700. Tühja salve sureb rott ka nälga.
7128. Küll nabrahiir nällä näeb.
206. Aidamees ja rott ei tunne nälga.
9867. Rumal siga, kes nabra ääre nälga
sureb.
9862. Rumal, kes lelvahunniku otsas nälga
sureb.
9863. Rumal kits on see, kes ei mõista
puud koorida, kui puu ees on.
1236. HIIRE KEELE ALL ON KULD,
KOERA KEELE ALL RAHA — 1 var.
Vil (Evert).
- Vrd. 3352. Kassi keele otsan tõbi, peni keele
otsan rohi.
1237. HIIRELE HING, PAPILE TING;
HING LÄTS HIIRE PERSEHE,
HÖBÖSÖ HANNA KORGUHE —
2 var.
- A. _____
Se (M. Linna) — 1 var.
- B. Papilõ tingäkene, jumalalõ hingekene.
Se — 1 var.
- Vrd. kk: Hing hiire urgu, toss tuha tõrikõstõ
(Har).
- Vrd. 1280. Hing kuulub jumalale, pea keisrile,
perse mõisnikule.
1238. HIIR OLLA ENNE ÜTELNUD INI-
MESELE: «MIND ENNAST SA KÜLL
EI SÖÖ, AGA MU SITTA PEAD SA
KÜLL SÖÖMA» — 7 var.
- A_{1a}. _____

- Hel (Wahlberg) — 1 var.
- b. Hiir ütles inimesele: «Kui sa ei söö
mu liha mitte, siis sa pead mu sitta
ometi sööma ja see on tõsi.»
Sa? (Veäster) — 1 var.
- A₂. Hiir ütelnud: «Mind ennast inotakse,
minu sitta süüakse.»
Nrv — 1 var.
- B_{1a}. Rott ütles: «Mind ennast ega mu
liha te ei taha, aga mu sita sööte
ikka ära.»
Han — 1 var.
- b. Rott: «Rotiliha sa ei söö, aga roti-
sitta sa pead rohkem sööma, kui rott
ise kaalub.»
Rei — 1 var.
- B₂. Rott ütlen ühekorra, et teda küll
pilgatasse, äga ta sitta süüasse üsna
hee meelega.
Khk — 1 var.
- C. Hiir ütleb: «Kui teie minu hambajälgi
ei taha süüa, siis plate minu sitta
süema.»
Hlj — 1 var.
1239. HIIR OM KA JULGÕ, KU' KASS
MAKA — 1 var.
Se (Savala).
1240. HIIR OTSIB, KUNI AUGU LEIAB
— 1 var.
Äks (Blaubrik).
1241. HIIR PERENAISE SUUPALAD
LUGEB — 1 var.
Kuu (Vilberg ja Viljak).
1242. KAS HIIREL IME NÄTÄ, ET KAS-
SIL KAITS POIGA — 5 var.
- Aa. Hiirel ime näha, kui kassil kaks
poega.
Jõe — 1 var.
- b. Hiirel om ime näta, et kassil [kaks]
poega.
Ote — 1 var.
- c. _____
Ote (Grossschmidt) — 1 var.
- B. Ega hiirel ime näta ei ole, kui kassil
kats poiga.
Ote — 1 var.
- C. Küll hiir imeks paneb, kui kassil kaks
poega.
Pal — 1 var.
1243. KUI HIIRE KÕHT TÄIS, SIIS JAHU
MAITSEB VIHA — 1(6) var.
- Aa. _____

Körber VRMK 62 — ?(2) var.

- b. Hiire kõht täis, jahul viha magu.
Körber VRMK 42 — ?(1) var. Vene vana-
sõnade peatükis.

B. Kui hiire kõht täis, siis vili on viha.
Ann (Kagovere) — 1 var. Arvatavasti se-
kundaartraditsioon.

C. Kui hiirel kõht tühi, siis vili mõru.
?Vru (R. Kallas) v. ?Tt (anon.) — ?(2)
var. Võimalik Körberi mõju.

1244. KUI HIIRI OTS OLI HIGINE, SIIS KIISA KÄPP OLI VERINE — 1 var.

Rap (Pärt).

Vrd. 3359. Kassil mäng, hiirel hingeminek.

3403. Mis kassil viga hiirega mängi.

1245. MIS HIIRTEL VIGA ELADA, KUI KASSI KODUS PÖLE — u. 105(213) var.

Aa₁. _____*

* kodu (HMD), kodo (Hel); pole (Tor), ei
ole (Hel)

Puus. KH III¹² 78; Kuu, HMD, Tor, Hel —
4(10) var.

a₂. Mis hiirtel viga elada, kui kassi pole
kodus.

Puus. KH III¹² 75 — ?(9) var.

a₃. Mis viga hiirtel elada, kui kassi kodu
pöle.*

* ei ole (Kuu); kodus (Kuu); eläda; vigä
(Kuu)

Amb, Kuu — 4 var.

a₄. Mis siis hiiridel viga elada, kui kassi
pole kodu.

Muh — 1 var.

a₅. Mes hiiril viga elada, kui kass kottu
ää on.

Ris — 1 var.

a₆. Mis hiirel viga elada, kui kassi kodus
pole.

Saa — 1 var.

a₇. Mis hiirel viga elada, kui kass kottu
ära on.

HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.

b₁. Mis viga hiirdel elada, kui vana kass
kodunt ära on.

Hlj — 1 var.

b₂. Mis hiirtel viga elada, kui vana kassi
kodus pole.

Trt — 1 var.

c. Kui kass kodunt ära on, mis siis
viga hiirtel elada.

VMr — 1 var.

A_{2a}. Vigaks siis hiirtel elada, kui vana
kass kottu ää on.

Jür — 1 var.

b. Viga hiirdel eläda, kui kassi kodus
ei ole.

Kuu. — 1 var.

c. Häda hiirtel eläda, kui kassi kodu ei
ole.

Kuu — 1 var.

B. Mis rotil viga elada, kui kass pulmas.
Vän — 1 var.

C_{1a1}. Mis hiirtel viga hüpata, kui kassi
pole kodus.

TMr — 1 var.

a₂. Mis hiirtel siis viga hüpata, kui kassi
pole kodo.

Vil — 1 var.

b₁. Mis viga hiirdel hüpata, kui kassi
kodu põle.

Kul — 1 var.

b₂. Mis viga hiiredel hüpata, kui kassisi
kodu põle.

Tür — 1 var.

C_{2a}. Vigaks siis hiirtel hüpata, kui kassi
kodu põle.

Tln — 1 var.

b. Viga hiirtel hüpata, kui kassi kodu
pole.

Kos — 1 var.

Da. Kui kass ära, mis hiirdel siis viga
karata.

Mus — 1(2) var.

b. Kui kassi kodu pole, mis siis hiirtel
viga karata.

Tõs — 1 var.

E. Mis viga siis hiirtel ilutseda, kui kassi
kodu ei ole.

Rak — 1 var.

Fa. Mis hiiril viga iratse, kui vanna kassi
kodun ei ole.*

* vana; kodo

Hel — 2(3) var.

b. Mis hiirtel viga iratsa, kui vana kassi
kodus pole.

Vil — 1 var.

Ga₁. Mis hiiril viga heideldä, kui kassi
kodoh ei ole.*

* ku'; kotoh; ole ei (Se)

Vas v. Se (Sandra), Se — 2 var.

a₂. Mis hiirel viga hiidelda, kui kassi
kodon ei ole.

Vas — 1 var.

a₃. Mis hiiril viga hiidelda, ku kassi
olõ_õi kotohn.

Rõu — 1 var.

a₄. Mia viga hiiril heideldä, ku kassi
kotoh olõ_õi.

Vas v. Se (Prants) — 1 var.

b. Mis siis hiiril viga heideldä', ku'
kassi kotoh olõ_õi.

Rõu — 1 var.

- Ha. Mis hiiril viga mängi, kui kassi kotoh ole ei.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
- b. Mis hiiril viga mängi, kui kassi koton ei ole.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- Ia. Mis hiiril viga, ko kasse olõ õi kotoh.
Se — 1 var.
- b. Mis sis hiirtel viga, ku vana kassi kotoh ei ole.
Plv — 1 var.
- c. Midä hiirtel viga, ku kassi põle kodo.
Lüg — 1 var.

*

- Ja₁. Hea on hiiridel elada, kui kass ei ole kodo.*
* hiiredel (Hupel, Čelak., Poromenski, Nörmann, Körber), hiirtel (Lindf., KAH, Jürjens, Raud), hiiril (Norm. Cl.); elädä (Norm. Cl.); kassi (Lindf., KAH, Jürjens, Raud); kodus (KAH, Raud), kodu (Jürjens), kottun (Norm. Cl.)
* Helle 333, Hupel 106, Neus 236, Čelak. 429, Lindf. (1855) 52, Poromenski EGr. 188, Nörmann 31, Körber VRMK 36, Körber Uus ABDr 9, KAH EKAl 150, Jürjens 19, Raud VMj 216, Norm. Cl. 22 — 1(33) var.

*

Hea on hiiridel elada, kui kass ei ole kodo, wenn die Katze nicht im Hause ist, tanzen die Mäuse auf den Bänden.

- a₂. Hea on hiirtel elada, kui kassi kodu ei ole.*
* hää (Vil); pole (Sander; Vil)
Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393, Sander I 69; Saa, Vil — 3(14) var.
- a₄. Hää om hiiril ellä, ku kassi kotoh ei ole.
Räp — 1 var.
- a₅. Hää on hiirel elada, kui kassi kodus ei ole.
Saa — 1 var.
- a₆. Hea hiirtel elada, kui kassi kodu ei ole.*
* pole (E, Nurmik)
Stein 17, Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393, Nurmik I² 136, E 21; ?Tt (Kreutzw.) — ?(11) var.
- a₇. Hea hiirel elada, kui pole kassi kodus.
Tt (Eisen) — 1 var.
- a₈. Hea hiirtel elada, kui kassi pole kodu.
E² 97, Huvit. V Lisa 14 — ?(4) var.
- a₉. Hiirtel on siis hea elada, kui kassi kodu ei ole.
Lindenberg ATT 14 — ?(3) var.

- a₁₀. Hiirtel hea elada, kui kassi kodus pole.
Nrv — 1 var.
- a₁₁. Hiirtel on hia elada, kui kassi kodu põle.
Ksl — 1 var.
- a₁₂. Siis on hiirel hea elada, kui kass kodu ei ole.*
* kassi; kodus (Hel)
VII, Hel — 2 var.
- a₁₃. Siis on hiiredel hea elada, kui kass kodu ei ole.*
* hiirtel; kassi; kodus; pole (Kuu)
Kuu, Kaa — 2(3) var.
- a₁₄. Siis hiirtel hea elada, kui kassi kodu pole.
Amb — 1 var.
- a₁₅. Siis hiirtel on hea elada, kui kassi pole kodus.
VMr — 1 var.
- a₁₆. Hea siis hiirtel elada, kui kassi kodus pole.
Pee — 1 var.
- b. Hea hiirtel elada, kui kass kodunt ära on.
Kuu — 1 var.
- c₁. Hea hiirel elada, kui kasse pole kodussa.
Meelej. nr. 2 (1880) 31 — ?(1) var.
- c₂. Hea siis hiiredel elada, kui pole kassi kodussa.
Tön. RP 376 — ?(1) var.
- d. Hüva hiirilla elada, kui pole kassida koduna.
RI ja Kalevala 87; Vön — 1(2) var.
- e. Küll on hiirtel hää elada, kui kassi kodus põle.
Hää — 1 var.
- f. Kui ei ole kassi kodu, sis oo hiirdel hiä elädä.
Vig — 1 var.
- g. Kui kass kottu läind on, siis on hiirel hea elu.
PJg — 1 var.
- K. Kui kass kottu ära, siis on rottidel rahuline elu.
Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883) 466 — 1(5) var.
- La. Siis hiiridel hea hüpata, kui kass kodu ei ole.
Aud — 1 var.
- b₁. Kui kass kodust ära, siis on hiirtel hea hüpata.*
* kottu (Pee)
Iis, Pee — 2 var.
- b₂. Kui kass kottu ära, siis hiirtel hea hüpata.

- Tln v. Mär (Ojasson), Rap v. Mär (Poom)
— 2 kuni 4(4) var.
- b₃. Kui kassi ei ole kodus, siis hiired hüppavad.
Pal (Jürgensen) — 1 var.
- M. Kui kass külas, siis hiirtel hea hüpata.
EKMS I 1035 ja II 68 — 1(2) var.
- N. Kui kass kottu ära, siis kargavad hiired üle pinkide, laude.
Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883) 466 — 1(2) var.
- O_{1a1}. Siis hiirtel hea ilutseda, kui vana kassi kodu pole.
VJg — 1 var.
- a₂. Siis hiired ilutsevad, kui vana kassi kodu põle.
Lai — 1 var.
- a₃. Siis hiired ilutsevad, kui vana kassi põle kodus.
Lüg — 1 var.
- a₄. Küll siis hiired ilutsevad, kui vana kassi kodu ei ole.
Vai — 1 var.
- b. Kui vana kass kodust ära läheb, siis hakkavad hiired ilutsema.
Iis — 1 var.
- O_{2a1}. Siis on hiired ilul, kui kassi pole kodus.*
* põle (Han)
Lüg, Han — 2 var.
- a₂. Siis one ike hiired ilul, kui kassi kodon ei ole.
Kod — 1 var.
- b₁. Siis on hiired ilul, kui vana kassi kodu ei ole.
Norm. 62; Lai — 1(2) var.
- b₂. Kui kassi kodu põle, siis on kõik hiired ilul.
Pal — 1 var.
- b₃. Kui vana kass on kodust ära, siis on hiired ilul.
Trm — 1 var.
- b₄. On vana kass kodunt ära, siis on hiired ilul.
Hlj — 1(2) var.
- O₃. Vana koll kodust ära, siis kõik hiired ilul.
Lai — 1 var.
- P_{1a}. Hea hiirtel tantsida, kui kassi kodu pole.
E 21 — 1?(1) var.
- b. Hiired tuas tantsimas, vana kass kottu ära.
E MVH 6 — 1?(1) var.
- c. Kui kassid kodus ei ole, siis hiired tantsivad.
Kre — 1 var.
- P_{2a}. Kui kassi pole kodu, siis tantsivad hiired laude ning penkide peal.
Körber VRMK 61 — 1(2) var.
- b. Kui kassid mitte kodus ei ole, siis tantsivad hiired laua pääl.
Gr. SKÖ II 95 — 1?(6) var.
- P₃. Hiired tuas tantsimas, vana kass kau-
gel hulkumas.
E MVH 6 — 1?(1) var.
- R. Ku kassi kotoh ei olõ, siis um hiiril hää heedelda.
Võ (anon.) — 1 var.
- Sa. Rotel om pidu, kui kass om kotust ärä.
Ote — 1 var.
- b. Hiirtel on pidu, kui kassi pole kodus.
Lüg — 1 var.
- c₁. Kui kassi kodu ei ole, siis on hiirtel pidu.
Kask-Vaigla-Veski Lõ² 74 — ?(1) var.
- c₂. Kui kassi kodu ei ole, siis on hiirtel pidu.
Kam — 1 var.
- c₃. Kui kassi pole kodus, siis on hiirtel pidu.
Kam — 1 var.
- d₁. Kui kassi pole kottu, siis hiired peavad pidu.
Vän — 1 var.
- d₂. Kui kass kodust väljas, siis hiired peavad pidu.
Vil — 1 var.
- e. Kui vana kassi kodus pole, peavad hiired pidu.
Pal — 1 var.
- f. Kui kass on külas, siis hiirtel on pidu.
Kuu — 1 var.
- T. Kui kassi kodus ei ole, siis peavad hiired pulma.
Saa — 1 var.
- U. Kui kassi kodu ei ole, siis on hiiridel püha.
JJn (Pitka) — 1 var.
- Va. Kus kassi kodu ei ole, seal peavad hiired tantsipidusid.
Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502 — 1(2) var.
- b. Kus ei ole kassi kodu, sääl on hiirtel tantsupidu.
Nurmik III 95 — ?(5) var.
- O. Häda siis hiirtel pidu pidada, kui kass kodunt ära on.
Kuu — 1 var.
- Ä. Kui kass kotu ää, siis hiired oma-
pead.
Ann — 1 var.

Ö. Kos majan ei ole kassi, säääl läävä
roti üle käte.
Ote — 1 var.

*

Ü. Hiire õnn, kui kass külas.
Vän — 1 var.

Vrd. kk: Nüüd on hiirtel pühad, kassi pole
kodu (Juu v. Vän).

Vrd. 3373. Kass koldes, tuhk silmas, rotti sal-
ves, händ rõngas.

3395. Kui kassid kisuvad, siis hiired luusi-
vad.

1246. ÜHE HIIRE PÄRAST ÄRA JÄTA
HOBUSEID SEISMA — ? kuni 2(2)
var.

A. ————
Puus. EKGr. 16 — 1?(1) var.

B. Üte hiire pärast är jätku viil atra
saisma.
?Räp (Lepson) — 1?(1) var.

1247. HILDA RUSKU HÜVÄ PÄIVÄ,
AAMU RUSKU PÄIVÄ PASKA —
1 var.

J. N. seletus: «On küll soome vanasõna,
aga rannarahva juures palju pruugis.»
Hlj.

1248. HILINE ALLES HAIGUTAB, AGA
VARAJANE PÜHIB JUBA PERSET
— 3(10) var.

A. ————
Trv (Pausk) — 1(2) var.

B. Hiline vares haigutab, varane vares
maigutab.
Tor (Juurikas) — 1 var.

C. Varane vaatab juba tagasi, kui hiline
alles haigutab.
Norm. 66, EKMS I 455 ja 420; Pst (Raud-
sep) — 1(6) var.

D. Varane külvab, aga hiline haigutab.
?Pal (Karu) — ?(1) var.

Vrd. 13702. Varane pühib nokka, hiline saputab
tiibu.

5410. Laiskus unest haigutab, usinus suud
maigutab.

1249. HILINE HIRM EGA VARANE
SURM — NEED KUMBKI PÖLE
HIAD — 1?(1) var.
?Koe (Schultz).

1250. HILINE KESAKÜND JA VARANE
KORDUS ON KERGE SÖNNIKU-
KORRA EEST — 1 var.

Kuu (Einstruck).

Vrd. 3321. Karusepäeval põlluküundmine on nii-
sama hea kui põllule koorem sõnnikut.
3670. Kevadine lumi olla nagu sõnikukorra
eest orasele.

1251. HILINE KUKK LEIAB KULDSE
KANA — 1 var.

VNg (H. Krickmann).

Vrd. 14633. Ölgine mies saab kuldase naise.
14632. Öline kukk saab kuldse kana, aga
kuldne kana ei saa õlist kukke.

1252. HILINE MEES SAAB KULDSE
NAESE, KULDNE TÜDRUK EI SAA
ISE KOHEGILE — 1(9) var.

a. ————
Pär (Kampmann) — 1 var.

b. Hiline mees saab kuldse naese, aga
kuldne tüdruk ei saa ise kuhugile.
Meelej. nr. 22 (1887) 175 — ?(8) var.

Vrd. 14632. Öline kukk saab kuldse kana, aga
kuldne kana ei saa õlist kukke.
14633. Ölgine mees saab kuldse naise.

1253. HILINE SÜGISE, VARANE KEVADE
— 2 var.

a. ————
Vil (Nigul) — 1 var.

b. Om sügise hiline, tuleb varane kevadi.
Vän (Peterson) — 1 var.

1254. HILINE TALVE, HILINE KEVADE *
— 4(6) var.

* talv (EKMS; Vil); kevadi (PJg)

Post. nr. 224 (1895) 3, Norm. 43, EKMS I
1198; Rap, PJg, Vil.

1255. HILINE VARES IKS NÄLGÄ NÄGE
— 1 var.

Vön (Jalajas).

Vrd. 1256. Hillane vares jääb saagist ilma.

1256. HILLANE VARES JÄÄB SAAGIST
ILMA — 4(7) var.

A. ————*

* hiline (trükised)

Norm. 70, EKMS I 455; Ote (Grossschmidt)
— 1(3) var.

B. Hildane vares iks ilma jääs.*

* hillane (Ote)

Ote, Kan — 2(3) var.

C. Hilja-vares on ikka ilma-vares.
Khk — 1 var.

Vrd. 1255. Hiline vares iks nälgä näge.

1257. MIDA HILISEM, SEDA IVASEM — 1 var.

Saa (Sõggel).

1258. PALJUKS SEDA HILISSÜGISEST
PÄEVA: AINULT KAKS HÄMARAT
OTSA JA VAKS VALGEMAT AEGA
NENDE VAHEL — 2 var.

A. _____

Jäm (Kuldsaar) — 1 var.

B. Sügisene päiv om nigu lühike inime:
pää ja perse kuun.

Ran (Tamm) — 1 var.

1259. HILJA KIRIKU JA VARA VESKILE,
SIIS SAAB ENNEM TAGASI — u.
40(52) var.

A_{1a1}. Hilja kirikusse, vara veskile, saab
ennem tagasi.*

* kiriku (Kuu); ennemini (E, EKMS; Iis),
ennemine (Norm.; Kuu); soab (Kuu)

E² 15, Norm. 66, EKMS I 455 ja IV 419;
Iis, TÜR, Kuu — 5(13) var.

a₂. Hilja kirikusse, vara veskile, siis saab
ennem tagasi.

Kuu — 1 var.

a₃. _____

Kuu (A. Ploompuu) — 1 var.

a₄. Hilja kiriku ja vara veskile, saab
ennem tagasi.

Kuu — 1 var.

a₅. Vara veskile, hilja kirikusse, saab
ennemalt tagasi.

Kuu — 1 var.

a₆. Vara veskile, hil'la kiriku, siis saab
ennem tagasi.

TÜR — 1 var.

a₇. Vara veskile ja hilja kiriku, saab
ennem tagasi.*

* kirigu; ennem

Kuu — 2 var.

b₁. Hil'la kiriku, vara veskile, soab ruttu
tagasi.*

* hilja (Kuu), hillä (Vig); kirikusse (Vig);
saab (Vig); rutem (Kuu), rutemini (Vig)

Kuu, Juu, Vig — 3 var.

b₂. Hilja kirikusse ja vara veskile, siis
saab ruttu tagasi.

Nis — 1 var.

b₃. Hilja kiriku ning vara veskile minna
saab ruttu tagasi.

Ris — 1 var.

b₄. Mine hilja kiriku ja vara veskile, siis
saad ruttu tagasi.

Amb — 1(2) var.

b₅. Vara veskile ja hilja kiriku, siis saab
ruttu tagasi.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b₆. Vara veskele ja hilja kiriku, siis saab
ikka ruttu tagasi.

Vän — 1 var.

b₇. Vara veski, hilja kiriku, saad ruttu
tagasi.

Hel — 1 var.

b₈. Vara veskile, hilja kiriku, saab ruttu
tagasi.

EKMS IV 863 — ?(1) var.

b₉. Vara veskile, hilja kirikusse, siis saab
ruttu koju.

?Ote (õpil.) — 1?(1) var.

c₁. Hilla kiriku ja vara veskile, siis saab
aegsaste koju.

Hlj — 1 var.

c₂. Hilja kirikusse, aga vara veskisse, siis
saab aegsamini koju tagasi.

Amb — 1 var.

c₃. Vara veskile, hilja kiriku, siis saab
aegsasti koju tagasi.

Rak — 1 var.

d. Hilja kiriku ja vara veskile, siis saab
varem tagasi.

Rap — 1 var.

e₁. Hilja kirikusse, vara veskile, ennemalt
lahti saab.

Vig (Välli) — 1(2) var.

e₂. Vara veski, hilja kiriku, rutem lahti
saab.

Kul — 1 var.

A₂. Varane veskiline ja hiline kirikuline
tulevad ruttu tagasi.

Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

A₃. Hilja kiriku ja vara veskile, saab
õigel aal õhtalle.

Kuu — 1 var.

B₁. Hilja kiriku ja vara veskile, siis on
kõik asjad korras.

Pee — 1 var.

B_{2a}. Vara mine veiskile, aga hilja kirikusse.

Kos — 1(2) var.

b₁. Vara veskile, hilja kiriku.*

* kirikusse (Pär)

JMd v. Amb (õpil.), JMd, Pär — 3 var.

b₂. Hilja kiriku, vara veskile.

Kuu — 1 var.

b₃. Hillä kirikusse, vara veskele.

Vig — 1 var.

C. Hilja kirikusse, vara laadale, saab
ennem koju.

Ann — 1 var.

D. Hilja kiriku võib ennem menna kui
vara veskile.

Jõh (Mets) — 1 var.

E. Vara veskile, hilja tööle.

Vän (Riie) — 1 var.

Vrd. 14000. Veskile ja sepile mine varra, kõrtsi hilda.

3835. Parem hilja kiriku minna, kui üsna kodu olla.

1260. HILJA OM SAKSA RUTT, LÜHI-KESE PADAKONNA JÄLLE — 2(15) var.

A. _____*

* lühikesed (Wied. jj.); jäljed (Wied. jj.), jäle (Stein)

Stein 18, Wied. 38, Kündja nr. 33 (1883) 393, EKMS III 718; Vö-Se (Stein) — 1(10) var.

Ba. Ilda — säksa ruttu.

Räp — 1 var.

b. Hilja on saksa rutt.

E 23, E² 15 — ?(4) var.

Vrd. 10563. Sitt kõik saksa rutt.

1261. HILJA SISSE, VARA VÄLJA — 1 var.

Krj (Mägi).

1262. PAREM HILJA KUI MITTE KUNAGI — u. 40(63) var.

Aa₁. _____*

* paremb (Kuu), paremp (Ote); hilla (Kõp), hilda (Ote); ku (Kõp); mette (Lüg) EKMS I 455; Lüg, Kuu, Kaa, Põl, Vän, Hää, Hel, Kõp, SJn, Trt, TaL — u. 20(25) var.

a₂. Paremp siski hilda kui mitte kunagi. ?Ote (Kroon) — ?(1) var.

a₃. Parem hilja kui ei kunagi. Kuu (Jahe), Saa (õpil.), ?Pal (Karro), Tt (S. Veske) — 3 kuni 4(7) var.

a₄. Ennem hilja kui mitte kunagi. Noa — 1 var.

b₁. Parem hilja kui ialgi. EKMS I 455; ?Vig (Pulst) — ?(2) var.

b₂. Parem hilja kui ei ialgi. Aasta Kal. (1914) lk-ta, Loorits Vrp 66 (< Hps), Huvit. V Lisa 16, Muuk-Mihkla I 70, Parijõgi-Relal-Vaigla VI 202; Rap v. Mär (Poom) — 2 kuni 3(11) var.

b₃. Parem hilja kui mitte ialgi.*
* paremb (Kuu)
Lüg (Källo), Kuu, Saa (Söggel) — 3 var.

c₁. Parem hilja kui ilmaski.*
* param (SJn)
Norm. 70; ?Vai (H. Mõtus), Vig (Aasberg), SJn — 2 kuni 3(5) var.

c₂. Parem hilja kui mitte ilmaski.*
* kut mette ilmaskid (Pha, Põl); ku' (Kod).

Juu v. Vän (Virkus), Pha, Põl, Kod — 4 var.

d. Parem hilja kui ei millagi. Kuu — 1 var.

B. Parem hilja kui mitte sugugi. SJn — 1 var.

C. Pisut hiljem on alati parem kui mitte kunagi. Hää — 1 var.

D. Parem hilja kahetseda kui ei ilmaski. Gressel (1884) 57 — 1 var.

Vrd. 3835. Parem hilja kiriku minna, kui üsna kodu olla.

1263. KES HILJAKS JÄÄB, SEE ILMA JÄÄB — u. 60(79) var.

A_{1a1}. _____*

* kis (Rap v. Mär, Hää); hiljaks (Kuu), hiljas ~ hiljäs (Kod), hillaks (Kaa, Plt), hilläks (Saa), hillas (Kõp), hildaks (Trt), hildas (Hel, Nõo, Ote), hildäs (Hel, San); jäeb (VNg, Amb, Mär), jääp (Hel), jääs (Ote, San, Plv); tuu (Ote, Plv), sie (Kuu), sii (Nõo, San)

Meos Vaatl. III 75, Jänes-Parlo 132, Norm. 70; VNg, VJg, Amb, Ha, Rap v. Mär (Poom), Vig, Sa, PääP, Hel, Kõp, Plt, Pal, Kod, Trt, Nõo, San, Plv, ?Rõu (Pill), Tt (õpil. ja S. Veske) — u. 45(53) var.

a₂. Kis hiljaks jääb, jääb ilma. Muh — 1 var.

a₃. Kes hiljas jäeb, ilma jäeb. Vig — 1 var.

b. Kes hiljaks jääb, see ilma on.*
* jäeb (Vän)
?Nis (õpil.), Juu v. Vän (Virkus), Vän, Aud — 3 kuni 5(7) var.

A_{2a}. Kui hiljaks jääb, sis ilma jääb. Lüg — 1 var.

b. Hildast jääb, sis ilma jääb. Räp — 1 var.

A_{3a1}. Hiljaksjääja ilma jääb. Muuk-Mihkla-Tedre IV 81, Meos Vaatl. III 75 — ?(2) var.

a₂. Hiljaksjääja jääb ilma. Jänes-Parlo 132 — ?(1) var.

b. Hiljasjääjad ilma jäävad. ?Kod (Nõu) — ?(1) var.

B. Kes hilja tuleb, ilma jääb. Saa (Tiitus) — 1 var.

C. Kes hilläk, sii ilma. Hel (Sillaste) — 1 var.

D. Kes hiljaks jääb, see ilma jääb, kes kauaks jääb, see kahju saab.*
* hillas (Tor), hildast (TMr); sii (Tor); kaugest (TMr); kahu (Tor)
Norm. 70, EKMS I 455; LNg, Tor, Hää, TMr — 4(6) var.

- E. Kes hiljaks jääb, sii ilma jääb; kes kaua magab, sii kahjatseb.
Vil — 1 var.
- F. Hiline jääb ilma, tõrkujal söödakse ära, magajal pandakse aga paigale.
J. Niinase seletus: nii öeldakse laste kohta.
Ris — 1 var.
- Vt. 12312 E.
- G. Mida noorem, seda parem; kes hiljaks jääb, see ilma jääb.
?Saa (Söggel) — ?(1) var.
1264. HILJUKESTE ILMUB HÄÄ, AEGAMÖÖDA ASTUB KAUNIS — 1(6) var.
Undritz MJ 91.
Vrd. 132. Aegamööda asi kaunis.
134. Aegamööda asjad käivad.
1265. HILLU PEAB HILINE ELAMA, TOTTAR VAENE TOIMA PEALE — 1 var.
Ksi (Mauer).
1266. HILLÄ HÄRJÄ VIDÄVE, TASSA TALU ELAS — 6(7) var.
Aa₁. —*
* hiljä; härä; vedäva (Kan)
Kan, Krl — 2 var.
- a₂. Hillä härä vidävä, tassa talo' elävä.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b. Tassa talo eläse, hillä härja vidäva.
Vas (Jakobson) — 1 var.
- Ba. Aigu pite as'a paranösö', tassa talo eläs, vidävähe härä' vidävä'.
Loorits Vrp 35; Se — 1(2) var.
- b. Tassa talo eläs, vidävähe härä' vidävä', aigo piteh az'a' paranözö'.
Se — 1 var.
- Vt. 135 B.
1267. HILJAKE SÖÖMA, PUSSAKE TEGEMA — 2 var.
a. —
Hel (Puusepp) — 1 var.
- b. Hillak sööma, pusnak tööle.
Hel? (Sillaste) — 1 var.
- Vrd. 14441. Kes vähe sööb, see vähe teeb.
1268. HILLUKESEST SAAB INIMENE, ENNEAEGSEST ASJALINE — 1 var.
Vän (Peterson).
- Vrd. rl «Hiljake»: Hillätsest saab ilma rikas, / eneaegsest asjaline (ERIA II:1 nr. 2433).
- Vrd. 672. Enne alga saab aiva tarka, hiljatsest saab ilmirikkas.

1269. KÜLL HILLÄK HINDÄ RAVITSOS, TUHNÄK UMA PÄÄ TOIT — 2 var.
a. —
Se (M. Linna) — 1 var.
- b. Hilläk hindä ravitsas, tuhnak uma pää toit.
Se — 1 var.
- Vrd. 5312. Küll laisk latse toit, hillak pere elätäs.
11701. Tasane pea toidab, hilluke pere elatab.
1270. ANNA HIMOLE MAAD, SIIS HIMO SAAB SINO ÜLE KUNING[AKS] — 1 var.
As (Pint).
1271. KUI HIMU EEST VEDA JA TAHTMINE TAGAST TOUKAB, SIIS KONDID KOLAVAD JÄRELE — 3 var.
A. —
Vil v. Trv (Kala) — 1 var.
- B. Kui himmu iist veda ja tahtmine takast tõukas, sis iks asi edenes.
Ote — 1 var.
- C. Hootakõnõ käsk, tahtminõ tõugas takast, poisikõnõ lätt ja lätt.
Se — 1 var.
- Vrd. kk: Küll sa sis läät, ku himu eest vedä ja tahtmine tagajärgi lükkas 'öeldakse, kui keegi ei taha hästi kuhugi minna' (Krk).
1272. KUI HIMU KADUNUD, SIIS ARMASTUS LÄIND — 1 var.
Tor (Nuut).
1273. MEIE EI OLE HIMUDE PEREMEHEDE, VAID NEMAD IKKA MEIE PEREMEHEDE — 2(3) var.
A. —
Wied. 112, Kündja nr. 44 (1883) 524 — 1(2) var.
- B. Himu ei pia inimese üle valitsema, vai inimene himu üle.
Rak — 1 var.
1274. SUL ÄRGU OLGU HIMUSTUST, MIS TEISE TAGA TOLBUTAB — 2 var.
A. —
P. Tammepuu seletus: ära püüa seda, mis teisele kuulub.
Lai — 1 var.

- B. Sellest ärgu olgu himustust, mis tõse
persest ripendes.
Hel — 1 var.

1275. NENDA KUI HIND, NENDA KAUP
— u. 5(40) var.

Aa₁. _____*

* nōnda (Stein, KAH), ninda (Norm. Cl.)

* Helle 348, Hupel 113, Willmann 70, Porom-
miski EGr. 208, Stein 46, KAH EKAI 155,
Norm. Cl. 29 — 1(14) var.

*

*Nenda kui hind, nenda kaup, hupsern Geld, hupserne
Ecel-Messen.*

- a₂. Nenda kui hind, nenda ka kaup.
Wied. 130, Kündja nr. 47 (1883) 561; ?Tt
(Kreutzw.) — ?(5) var.

- b₁. Kudas hind, nōnda kaup.*

* kuidas (EPost.)

EPost. nr. 1 (1869) 2, E 41 — ?(2) var.

- b₂. Kuis hind, nii kaup.

Norm. 140, EKMS I 1099 — ?(4) var.

- Ba₁. Kuida kaup, nenda hind.

Borm Mr Kal. (1860) lk-ta — 1 var.

- a₂. Kuidas kaup, nōnda hind.*

* kudas (Hel)

E² 72, Vih. (1949) 92; ?HMD (õpil.), Hel
(õpil.), Vig (õpil.), Pal (Karma) — 2-
4(11) var.

- b. Kui kaup, nii hind.

Borm. Mr Kal. (1856) lk-ta — 1 var.

- c. Nigu kaup, nii hind.

?Ote (Kroon) — 1?(1) var.

- C. Haruldane kaup, kõrge hind.

?Tln (Puusemann) — 1?(1) var.

- Vrd. 3494. Kuidas kaup, nōnda maks.

3604. Kerge raha, kerge kaup.

1276. EGA HING HÄ'ÄTÄ LÄHÄ — 1 var.

Kuu (J. Mikiver).

1277. EGA SIIS HING HUKKA EI LÄHE,
KUI IHU HARIDA SAAB — 23(25)
var.

a₁. _____

Jõh — 2 var.

- a₂. Ega siis hing hukka lähe, kui ihu
harida saab.*

* egä; heng; lähä; suab (Khn)

Kul, Khn — 2 var.

- a₃. Ei siis hing hukka lähe, kui ihu saab
harida.

Kuu — 1 var.

- a₄. Ei siis hing hukka lähe, kui ihu hari-
da saab.

EKMS III 110 — ?(1) var.

- a₅. Ega hing hukka lähe, kui ihu harida
saab.

EKMS I 1057; Noa — 1(2) var.

- a₆. Ega hing hukka ei lähe, kui ihu
harida saab.

Hää — 1 var.

- b₁. Kui ihu harida saab, ega siis hing
hukka lähe.*

* egä; sis; lähä (Lüg, Vig)

Lüg, Rap v. Mär (Poom), Vig — 4 var.

- b₂. Ku ihu harida saab, ega siis heng
hukka ei lähe.

Hää — 1 var.

- b₃. Kui ihu harida saab, ega hing siis
hukka lähe.

Vig — 1 var.

- b₄. Kui ihu harida saab, ega hing hukka
lähe.

Sim — 1 var.

- b₅. Kui ihu haritud saab, ei siis hing
hukka lähä.

Kuu — 1 var.

- c₁. Ega siis hing hukka ei lähe, kui ihu
hirmu saab.

Juu — 1 var.

- c₂. Ega siis hing hukka lähä, kui ihu
hirmu saab.

Kul — 1 var.

- c₃. Hing ei lähe hukka, kui ihu hirmu
saab.

Jür — 1 var.

- d₁. Kui ihu hirmu saab, ega siis hing
hukka lähe.

Pee, Kei — 2 var.

- d₂. Kui ihu hirmu saab, ega hing hukka
lää.

PJg — 1 var.

- e₁. Ihu tahab harida, muidu läheb hing
hukka.

Plt — 1 var.

- e₂. Tarvis ihu harida, muidu hing läheb
hukka.

Hlj — 1 var.

1278. EI OLE HENG KODAPPOOLITSES
VÄLJA AJADA — 3 var.

Aa. _____

Kam (Küle) — 1 var.

- b. Ole ei hing kodapoolitses vällä minnä.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- B. Ei ole kõtt narri ega hing kodapoo-
litses väljä pessä.

Kam (Väggä) — 1 var.

Vt. 4771 D.

1279. ENNEMB EN SAA HENGE TAGASI,
KUI KAKS KÄTT RINDUL — 1 var.

Rak (Aug. Krikmann).

Vrd. 12427. Ei töö enne lõpe, kui kaks kätt rinde peale saab.

1280. HING KUULUB JUMALALE, PEA
KEISRILE, PERSE MÖISNIKULE
— 1 var.

Kuu (Volberg).

Vrd. 1237, eriti B: Papilõ tingäkene, jumalalõ hingekene.

2549. Jumala päralt hing ja koerte päralt luukondid.

1281. HING SAAB SISSE, KUI KONT ON
OLEMAS — 1 var.

Langineni seletus: «Oeldud remonti vajava adra ettenäitamisel.»

Hii.

1282. KELLE HENGE NÄLLÄN, SELLE
PÖLD PÖDUR — 1 var.

Trv (Ungerson).

Vrd. uk: Kes hengeaal hengile mitte häste süüa ei anna, selle põllutöö ei sigine (Trv).

1283. KUI HINGED REEGA LÄHVAD,
SIIS VIIVAD PÖHU TULU ÄRA,
KUI VANKREGA, SIIS TULEB SOE
TALI — 7 kuni 8(10) var.

A. Kui [hingede ajal] vaimud vankris tulevad ja saaniga ära lähevad, see tähendab head aastat, kui see ümberpöördu on, siis paha aastat.
Kündja nr. 39 (1883) 466 — 1?(2) var.

B. Kui hinged reega lähvad, siis tuleb pikaline ja külm kevadi, kui vankrega, siis rutuline ja soe.*

* lähavad; kevade (Vil)

Vil (Jaanson) v. SJn (Mein) — 1(2) var.

C₁. SJn (Mein) — 1 var.

C₂. Kui hinged vankriga ära minevad, siis ei saada sel aastal loomade põhupuudust tulema, aga kui hinged reega ära minevad, siis saada sel aastal suur loomade põhupuudus tulema.
Saa — 1 var.

C₃. Kui hinged ratastel ära läinud, siis pole nad põhku ära viinud, nii loodetud siis põhuga läbi saavad, läinud nad aga reega, siis olnud kevadel põhupuudust karta.
Saa — 1 var.

D. Kui sügisel hinged reega vällä läävad, tuleb eläjade põhust puudus.
Saa — 1 var.

E. Kui hinged vankrega lähavad, siis on kevadel loomapõhu puudus.

H. Niguli seletus: «Tuleb pikk kevade.»

Vil — 1 var.

F. Kui henge ratastege tuleve, siis lääve reege, kui reege tuleve, siis lääve ratastege.

Hls v. Krk (Kase) — 1 var.

Vrd. uk, kk: Ka see tähendab seda [loomatoidu puudust] ette ära, kas hinged reega ehk ratastega välja lähevad, see on: on hingede päev must ehk lumi maas (Saa).

1284. TÖMBA HINGE JA TEE TÖÖD —
2(6) var.

Aa. Wied. 185, Kündja nr. 1 (1884) 9 — 1(2) var.

b. Tõmma hinge, tee tööd.*

* tõmba (E²)

E 84, E² 66 — ?(3) var.

B. Tee tööd ja puhka aru järele.

Vil (Leoke) — 1 var.

1285. HINT TULE, HANT LÄÄ, TARE
PAIGAL, PAARI PÄÄL — 4(7) var.

Aa₁. Hel (Wahlberg) — 1(3) var.

a₂. Hint tuleb, Hant läheb, tare paigal, paari peal.

EKMS III 1165 — ?(1) var.

a₃. Ints tuleb, Hants lääb, tare paigal, paariid peal.

Hel — 1 var.

b. Ints tule, Ants lää, maja paegal, paari pääl.

S. Tanningu seletus: «Teenijate vahetusest.»

Hel — 1 var.

B. Kui sulane teol ja karjus karjan, sis võip talu elädä: tütrikuta ei sata tare paari sisse.

Nõo (Speek) — 1 var.

Vt. 3265 C.

1286. HIRM AITAB ENAM KUI ARM —
4 kuni 5(7) var.

A₁. Vil, Plt — 2 var.

A_{2a}. Kui arm ei aita, siis aitab hirm.
Hää — 1 var.

b. Kus arm ei aita, sääil aitab hirm.
Nurmik I 128 — 1?(3) var.

- B. Param ikka armuga kut hirmuga, aga kui arm ep aita änam mette, siis hirm peab aitama.
Põi — 1 var.

Vt. 349 B.

1287. HIRM ARMUGA OMMA VELITSE
— 2 kuni 3(9) var.

- a. _____
Vas, Vas v. Se (Sandra) — 2(5) var.
b₁. Hirm armuga on vennaksed.
Norm. 174, EKMS I 1057 — ?(3) var.
b₂. Hirm ja arm oo vennaksed.
?Vig (Priimets) — 1?(1) var.

Vrd. 350. Arm ja hirm käivad ikka käsikäes.

1288. HIRM MAKSAB RAHA — 4 var.

- a. _____*
* massab (Hls)
Saa, Hls — 2 var.
b. Küll hirm raha maksab.
Saa — 2 var.

Vrd. 80, eriti Ac: Aeg maksab raha.

1289. HIRM OM ARMU IMÄ — 3(5) var.

- a. _____*
* on; ema (EKMS; Hel)
EKMS I 161 ja 465; Hel, Vas — 2(4) var.
b. Hirm armu imä.
Urv — 1 var.

1290. HIRM OM ARMU KUBIJAS* —
2(4) var.

- * on; kubjas (trükised)
Norm. 174, EKMS I 1057; San, Kan.

**1291. HIRM PANEB PÜKSID PÜÜLI
TEGEMA** — 1 var.

VNg (Aug. Krikmann).

Vrd. kk: Püksid sõeluvad püüli (Ksi).

1292. HIRM TEEB JALAD ALLA — 1 var.

As (Kuusik).

1293. HIRMUL ON SUURED SILMAD —
u. 25(51) var.

Aa₁. _____*

* om (Saa, Ote), omma (Kam); suure (Saa, TaL); silmäd (Kuu), silma (Saa), silmä (TaL)

Kuusik KT 210, Kmpm. EL III¹⁰ 190, Möller 36, OOO 94, Norm. 213; JMd, Kuu, Juu v. Vän (Virkus), Vig, Krj, Saa, Hls, Pal, MMg, Nõo, Kam, Ote, Plv — u. 15(39) var.

- a₂. Hirmul suured silmad.
EKMS IV 884; Amb v. JMd (õpil.), Mar, Põi, Jäm, Hls (õpil.) — 5(6) var.

- a₃. Hjõrmul suurõd silmäd.
Khn — 1 var.

- b. Hirmul on tihti suured silmad.
Kask-Vaigla-Veski I Hõ 63 — ?(1) var.

- c. Hirmul õeldakse olevat suured silmad.
Kask-Puusepp-Vaigla 146 — ?(1) var.

- A₂. Kartusel on suured silmad.
?Saa (Sõggel) — ?(1) var.

- B. Hirm tege silmä' suurõs.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- C. Hirmul on alati suured silmad, ehmatusel on veel suuremad silmad.
Iis — 1 var.

**1294. HIRMUTA KASUNUD, ARMUTA
VÖSUNUD** — 1 var.

Kuu (Einstruck).

Vrd. 1296. Kes hirmuta kasvab, see auta elab.

1295. HIRM ÕPETAB PALUMA — 1 var.

As (Kuusik).

Vrd. 1728, eriti B₂: Häda õpetab paluma.

**1296. KES HIRMUTA KASVAB, SEE
AUTA ELAB** — u. 30(108) var.

- A_{1a1}. Laps, mis kasvab hirmuta, see sureb
auta.

* Helle 345, Hupel 112, Poromenski EGr. 203, Körber VRMK 37, KAH EKAI 154 — 1(21) var.

*

*Laps mis kasvab hirmuta, se sureb auta, mer sein
Kind nicht unter der Ruthe hält, erlebt lauter Schande an
ihm. (ein Kind das ohne Zucht wächst, das stirbt ohne
Ehre.)*

- a₂. Laps, kes kasvab hirmuta, see sureb
auta.

EKMS I 1058 — ?(1) var.

- a₃. Laps, mis kasvab hirmuta, sureb auta.
Kaa, Trv — 2(3) var.

- b₁. Laps, mis üles kasvab hirmuta, see
sureb auta.

Wied. 103, Kündja nr. 43 (1883) 514 — ?(6) var.

- b₂. Laps, kes kasvab üles hirmuta, sureb
auta.

E 50, E² 24 — ?(4) var.

- c. Laps, ke üles kasvab hirmuta, see
koolep auvota.

Norm. Cl. 29 — ?(3) var.

A_{2a}. Kis hirmuta kasvab, see auta sureb.
Hää — 1 var.

b. Hirmuta kasvab, auta sureb.
Vän — 1 var.

Ba₁. _____*

* kasub (Sa); kis — sil (Vil); eläb (Vil)
Wied. 56, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 36 (1883)
431, Meelej. nr. 12 (1887) 95, Tõn. RP 67,
Loorits Vrp 66, Norm. 175; Krj, Kaa, Jaa,
Sa (Ed. Kallas), Pär, Vil, SJn — 8(30) var.

a₂. Kes hirmuta kasvab, see ka auta elab.
Plv — 1 var.

b₁. Hirmuta kasvab, auta elab.*

* kasub (Krj), kasus (Plv); eläs (Plv)
Wied. 40, E 23, E² 46, Huvit. V Lisa 15,
EKMS I 224 ja I 1057; Amb, Sa, Ote, Plv
— 8(24) var.

b₂. Hirmuta kasvanud, auta elab.
Kündja nr. 33 (1883) 393 — ?(1) var.

b₃. Hirmute kasvat, aute elät.
Hel — 1 var.

b₄. Hirmuta kasvada, auta elada.
JJn — 1 var.

C. Laps, mis kasvab hirmuta, elab, sureb
auta.
Nörmann 15 — ?(1) var.

D_{1a}. Kes hirmuta kasvab, see armuta elab.
E² 46, EKMS I 465; Jäm — 1(5) var.

b. Kes hirmuta kasus, tuu armuta eläs.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

D_{2a}. Laps, mis kasvas hirmuta, see ka
sureb armuta.
Trv — 1 var.

b. Laps, mis kasvab hirmuta, lääb vii-
maks hauda armuta.
Vil — 1 var.

E. Hirmuta elab, auta sureb.
Kod — 1 var.

Vrd. 1710. Häbita kasvab, auta elab.
1294. Hirmuta kasunud, armuta võsunud.

1297. KUI OLETE HIRMU SAANUD, SIIS
OLED KA ARMU SAANUD — 1 var.
Plv (Tamm).

1298. KUS EI OLE HIRMU, SEAL EI OLE
ARMU — u. 15(87) var.

Aa₁. _____*

* kun (Marpurg, Norm. Cl.; Trv), kon
(Stein; Vö-Se); sääl (Marpurg, Stein, KAH,
Puus., Norm. Cl.; Rak, Trv, Vö-Se)

* Helle 343, Hupel 111, Marpurg 71, Poro-
miski EGr. 201, Körber VRMK 37, Malm
18, Stein 31 ja 37, Wied. 90, Kod. Kal.
(1881) Iisa 108, Kurrik 7, Kündja nr. 42
(1883) 502, KAH EKAl 154, Kmpm. KH 80,
Tõn. Täht. (1911 märts), Muuk-Mihkla I 70,

Puus. Eü I 25, EKMS I 465 ja 1058, Norm.
Cl. 25; Rak, Khk, Trv, Vö-Se (Stein) —
5(72) var.

*

*Kus ei olle hirmu, seal ei olle armu, mer sein Rind
nicht in der Zucht hält, hats auch nicht lieb. (wo nicht ist
Furcht, da nicht ist Liebe.)*

a₂. Kus pole hirmu, seal pole armu.*
* põle (Vän)

Norm. 174, EKMS I 161 ja 991; Vil, Vän,
Trv, Pil — 5(8) var.

a₃. Kus ei ole hirmu, ei ole armu.
E² 46 — ?(1) var.

b. Olõõi' hirmu, sis olõõi' armu.
Se — 1 var.

Ba. Kus hirmu, seal armu.*
* sial (Koe)

EKMS I 989; Koe, Kuu — 2(3) var.

b. Kus hirm, seal arm.
?Vig (Aitsam) — 1?(1) var.

C. Kus aset ei ole, ei ole ka asja; kus
ei ole hirmu, seal ei ole armu.
E 46 — ?(1) var.

Vt. 405 B.

1299. KÜLL HIRM HÄÄKS TEEB —
3 var.

a. _____

M. Mäesalu seletus: karistus või karistuse
kartmine paneb sõna kuulma.

Hää — 2 var.

b. Hirm teeb hääks.
Hää — 1 var.

1300. MIS HIRM TOOB, SEDA ARM SÖÖB
— 1 var.

EKMS I 465.

1301. MIS HIRMUGA SAADUD, SAAB
HIRMUGA SÖÖDUD — 2—4(21)
var.

Aa. _____

Meelej. nr. 37 (1887) 295, Laakm. ER Kas.
Kal. (1892) 20, Norm. 138, EKMS IV 428;
Pär (Kampmann) — 1(14) var.

b. Mis hirmuga suadud, sii hirmuga
söödud.

Kod (Lindvere) — 1 var.

c. Hirmuga saadud, hirmuga söödud.
?SJn (H. Raid) — 1?(1) var.

d. Hirm saija, hirm süvvä.
?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.

B. Mis hirm toob, seda hirm sööb.
E 56, E² 46 — ?(4) var.

Vrd. 10005. Mis saadud, see söödud.
10004. Kuidas saadud, nenda söödud.

1302. PAREM ENNE HIRMU ANDA KUI
PÄRAST VALU TUNDA — 1(3) var.

Hel (Wahlberg).

1303. HIRMUANDJAID ON PALJU, AGA
ARMUANDJAID VÄHE — 1 var.

As (Kuusik).

1304. ESTE HIRMUS, PÄRAST ARMAS
— 1(2) var.

* esiti (EKMS)

EKMS I 161; VJg (Ustallo).

Vrd. 366. Miä enne kiige armsamb, toa peräst
kiige hirmsamb.

1305. Mida hirmsam, seda armsam.

356. Ei armu juure aeta hirmuga.

1305. MIDA HIRMSAM, SEDA ARMSAM
— 1 var.

T. Wiedemanni seletus: «Õöldakse selle
kohta, kui mõni peigmees oma pruuti külas
laidab ehk mõnda tüdrukud teiste kuuldes
laidab, aga ise ei raatsiks mõjal ollagi kui
selle tüdruku juures.»

Kos.

Vrd. 1304. Este hirmus, pärast armas.

1306. HIRMUTADU VARES KARDAB
PÕÖSAST — 4(19) var.

A. _____*

* hirmutatud (Niggol, Kuusik, Norm.,
EKMS), hirmutud (Meves, Mihkelson); põõ-
sastki (Kuusik, Norm., EKMS)

Meves 139, Mihkelson 101, Niggol VKÖR⁵
Lisa 4, Kuusik KT 200; Hää (Mäesalu) —
väh. 1(16) var.

B₁. Lastu vares kardab põõsast.

M. Mäesalu seletus: «Ebaõnnestumisest hir-
mutatud inimene kardab tühiseid asju.»

Hää — 1 var.

B₂. Lastud vares kardab luuavart.

P. Tammepuu seletus: hirmutatud inimene
kardab alati.

Lai — 1 var.

C. Kohkunud vares kardab kadakatki.

Kuu (Volberg) — 1 var.

1307. HIRMUTAGU UI PAABAT TÜHÄGA,
PAABA OM TEDÄ NÄNNÜ — 2 var.

A. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Ega paaba t... pelgä_äi, paaba um
jo nännü.

Vas — 1 var.

1308. ANNA HOBENE TÕISE KÄTTE, SIIS
ANNA VÄITS KAH — u. 15(20) var.

Aa₁. _____*

* hobune; teise (EKMS)

Norm. 95, EKMS I 475; Hls (Reissar) —
1(3) var.

a₂. Anna tõsölõ hobõnõ, anna väits kah.*
* tõõsölõ; hopõn (Se)

Võ (anon.), Se — 2 var.

b. Annat tõsõ kätte hobõsõ, sis anna
väits kah.

Rõu — 1 var.

c. Anna hobone, anna veits ka üten.

Räp? (Heller) — 1 var.

B. Anna hobone võera kätte sõita, siis
anna ka noapuss kaasa.

Jõh — 1 var.

Ca₁. Kui oma hobuse teisele kasutada
annad, siis anna nuga ka kaasa.

Rkv — 1 var.

a₂. Annad hobuse teise kätte, siis anna
ka nuga ligi.

Hls — 1 var.

a₃. Annad hobese tõese kätte, anna nuga
ühes.

Kod — 1 var.

a₄. Anna hobune teisele, siis anna nuga
kaasa.

VNg — 1 var.

b. Anna võõra kätte hobune, anna nuga
naha võtmiseks.

Trt (Päär) — 1 var.

c. Anna hobune, anna nuga kaasa.

Iis — 1 var.

d. Anna hobune, anna nuga kah.

Vän — 1 var.

D. Popsilõ annat hobõsõ, anna ka väits
üteh.

?Räp (Lepson) — 1?(2) var.

E. Hobust võib anda teise kätte, ohjad
jätta oma kätte.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

F₁. Anna hobu pulma, siis anna nuga ka
ligi.

?Pär (Pulst) — 1?(1) var.

F₂. [Hobune oli vanast ütelnud:] «Kui
tuleb pulma minna, siis antku pere-
mees ka nuga ligi.»

Saa (Söggel) — 1 var.

Vrd. kk: Anna sellele hobone, siis anna ka nuga
kaasa (Jõh).

1309. ANNA HOBUSELE SÜÜA, KUI
TAHAD SÕITA — ?—2(23) var.

Aa. _____

Stein 6, Wied. 6, Kurrik SO 22, Kündja nr. 31 (1883) 370, E 10, E² 91, Puus. EKGr. 171, Puus. KA V—VI (1939) 23, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 39 ja 48, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 69, Jänes-Parlo 38; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(21) var.

b. Anna hobusele süüa, siis saad sõita.
E 10 — ?(1) var.

B. Anna aga hobusele kaeru, küll ta siis läheb.

J. P. Sõggeli seletus: «Anna hobusele piitsa jne.»

?Saa — 1?(1) var.

Vrd. 1387. Kes hoost söödab, see sõidab.

11324. Kuida sa söödad, nenda sõidad.

11088. Kui ei ole sõita, sis ei ole süüta.

1310. EGA HOBEST OHJETA JOHATA EI
SAA* — 1(3) var.

* hobust (trükised); ohjata (EKMS); juhatada (EKMS), juhata (Norm.)

Norm. 62, EKMS I 751; Trv (Jakobson).

1311. EGA HOBUSE LIHA LAUA PEALE
EI PANDA — 1 var.

Ris (Veber).

Vrd. 10839. Susi sööse ks hobõsõ liha.

1312. EGA HOBUSID VALJATETA SAA
— 1 var.

VMr (V. ja G. Lurich).

1313. EGA SEE HOBUNE KAERU SAA,
KES ALATI KAERU TEEB — 1 var.

Aks (Blaubrik).

1314. EI SEE HOBUS LÄHA, KES HEASTE
SÜÜA EI SAA — 1?(1) var.

?Räp (Org).

1315. EI VÕI HOBUSE PEALE KOORMAT
PANNA, ENNE KUI VANKER
TAGA ON — 2(21) var.

Aa. _____

* Helle 330, Hupel 105, Poromenski EGr. 185, KAH EKAI 150 — 1(13) var.

*

Ei voi hobuse peale koormat panna, enne kui vanker taga on, Man kan Niemand eher beschuldigen als bis mans recht weiß. (man kan nicht aufs Pferd eine Last laden eher als ein Wagen hinter ihm ist.)

b. Ei või hobusele enne koormat panna, kui vanker taga on.

Stein 13, Norm. 69 — ?(4) var.

c. Ei või hobusele enne koormat peale panna, kui vanker taga on.

Wied. 29, Kündja nr. 32 (1883) 382 — ?(3) var.

B. Ei või enne hobest ette panna, ku vanger taga.

Hel (Laugaste) — 1 var.

1316. ENAM HOBUNE JOOKSEB, ROH-
KEM TA PIITSA SAAB — 1(3) var.

Norm. 119, EKMS III 1255; Jür (K. Põldmäe).

1317. ENNEMINE VEAB HOBUNE
ÜHEKSA, KUI ÜHT SELJAS KAN-
NAB — 9(14) var.

A_{1a}. _____*

* ennemini (Norm.), ennem (EKMS)

Norm. 94, EKMS I 475; Kan (Sööt) — 1(3) var.

b. Hopõn vida inembä ütesa miist peräh ku üte säläh.

Vas (Jakobson) — 1 var.

A₂. «Paremb veä ma ütesä peran, kui üte sälän kanna,» olli vanast hobene ütelnud.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B₁. Paremb viis vittä ku kats kanda.

Räp (Keerd) — 1(2) var.

B_{2a}. Ennem ma viis meest vean kui kaks meest kannan.

J. Kelleri seletus: «Ennemuiste hobuse kõne.»

Norm. 94; Tln — 1(3) var.

b. «Ennem ma vean viis meest peran, kui kaks kaalan kannan,» ütelnud hobune.

Trv — 1 var.

c. Hobene kõnelnud vanast: «Suurem rist on mul ratsa sõitmene; ennem ma vian viis miist, ennem kui kaks kannan.»

Vil — 1 var.

Ca. Hobune olevat ütelnud: «Parem vian ma kaks meest vankris, kui ühe seljas kannan.»

Trv — 1 var.

b. Hobo: «Enem ma veäks [kaht] meest vankril kut [üht] selgas.»

C. Allase seletus: «Loomad muiste keik rääkind niikaua, kut kivid pehmed olid ja kasusid.»

Sa — 1 var.

1318. ENNEM VÕIB HOBU MEEST LÕH-
KUDA KUI MEES HOBUST LÕH-
KUDA — 1 var.

Kul (Eenveer).

1319. HOBENE HÄÄ, PIITSK OLGU VEEL
PAREMB — 9(15) var.

Aa₁.

Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

a₂. Hobune hea, piits olgu veel parem.
E² 92, EKMS I 475 — ?(3) var.

a₃. Kui hobene hää, sis olgu piitsk viil
paremb.

Ote — 1 var.

a₄. Kui hobene hää om, sis olgu piitsk
viil paremb.

Võn — 1 var.

a₅. Kui hobune on hea, siis olgu piits
veel parem.

Mihkla-Parlo-Viidalepp I² 113 — ?(1) var.

b. Kui hää hopp, siis paremb piitsk.

Se — 1 var.

c. Mida parem on hobune, seda parem
olgu piits.

Võn — 1 var.

d. Hüäle hobõssölõ hüä piitsk.

Lut (Sang) — 1(2) var.

Ba. Hopõn um hüä, ruusk olgu viil
paremb.

Vas — 1 var.

b. Kui sul hää hobõnõ om, sõs olgu
paremb viil ruusk.

Ote — 1 var.

c. Mida paremb hobene, seda paremb
ruusk.

Ote — 1 var.

1320. HOBENE KÄSKINUD RÜÄTEGE-
MISE AJAL OMALE PIITSÄ ANDA
— 2 var.

A.

Trv (Ungerson) — 1 var.

B. Hobune: «[Kolm] pääva enne ja
[kolm] pääva pärast lauritsapääva on
rugiküli aeg, kui ma siis tõrgun, siis
muudku anna piitsa.»

O. Looritsa seletus: «Siis hobu keikse ram-
musam, pääle suviseld töid puhkand.»

Rel — 1 var.

1321. HOBENE LUBANU ENNEMBI NELI
MIIST KERKUDE VIIÄ KUI ÜITS
MIIS KÕRTSI — 10(15) var.

Aa.

Ote (Silde) — 1 var.

b. Kirikusse viib hobune pühapäeval neli

inimest seljaga ja ühekorraga, ega
ole raske, kuid kõrtsi ei jõua ühtki
vankril vedada.

Plv — 1 var.

c₁. [Hobune olevat] ütelnud, et kirikuse
viivä temä igä jala päält ühe inimese,
aga pulma egä kõrtsi ei lähaks temä
ühaga ka mitte.

Saa — 1 var.

c₂. Hobune olevat ütelnud, et kirikusse
viivat tema iga jala pealt ühe inimese,
aga pulma ega kõrtsi ei läheks tema
ühaga ka mitte.

Loorits VrP 46 — ?(1) var.

d. Hobene ütelnü vanast, et temä viivat
viis inimest pühapäiv keriku, iga jala
jaost üks ja saba jaost üks, aga kõrtsi
viivat temä kaks inimest puul ras-
kema vaevaga.

TMr — 1 var.

e. Ennevanasti, kui veel hobune rääki-
nud, ütelnud ta: «Ennem võtan ma iga
jala jäuks mehe peale, ennem kui ma
reisi teen.»

Tln (Keller) — 1 var.

B. Hobene lubanu viis miist kerkutii pääl
vedädä: ega jala jaol üits ja hanna
jaost üits.

Ote — 1 var.

C. Hobõnõ lubanu edimädse pühä egä
riikodara jaos üte inemise kerkuhe
viia, muidu ei tohi kunagi nii pallo
pääle minna.

Kan — 1 var.

Da. Hobune lubanu ennem paarsada vers-
ta tiivuuri ärä kävvä kui ütte pulma
sõita.

Nõo — 1 var.

b. Hobu ütelnud: «Ennem vean ma kuus
pääva voori, kui kolm pää pulmi
pean.»

Hel — 1(3) var.

Ea. Hobune olevat ütelnud: «Parem vian
ma nädal aega koormat, ennegu ma
üks kord nädalis kirikusõitu sõida.»

Trv — 1 var.

b. «Parem vean ma nädal aega koormat,
ennegu ma üks kord nädalas kiriku-
sõitu sõidan.»

Norm. 94, EKMS I 476 — ?(2) var.

1322. HOBENE SÖIT ENNEMBA SÖA-
KUI SAEATEED — 8(12) var.

Aa₁.

* saja (Norm.)

Norm. 94 ja 189; Võn (Moodis) — 1(3) var.

- a₂. Hobune sõidab ennemini sõja- kui saajateed.
EKMS I 475 ja III 232 — ?(2) var.
- b. Hobene sõidap ennemba sõjaga kui sajaga.
Vas — 1 var.
- c. Hobusel on sõjasõit armsam kui saja- sõit.
Võn — 1 var.
- Ba. Hobene ütelnud: «Paremb om sõatiid sõita kui sajatiid.»
Ote — 1 var.
- b. «Ennem ma sõidan sõjateed, kui ma sõidaks saajateed,» ütelnud vanaste hobune.
Plv — 1 var.
- c. «Ennemba sõida sõa aol kui saja ajal,» on hobune vanast õelnud.
Plv — 1 var.
- C. Hobune ütles: «Sajatee om nii kui sõjatee.»
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- D. Vanast üelnud hobune: «Ennem sõida sõja ajal kui pulma ajal.»
EPost. nr. 15 (1886) 3 — 1 var.
- Vrd. rl «Ennem sõjas kui saajas»: [— — —] ennebä sõida sõa all, / kui ka valla saja all (ERIA III: 2 nr. 5219).

1323. HOBENE SUÕB ÕRASSE JUURED, MURE SÜDÄME JUURED — 1 var.
Kod (Grossschmidt).

1324. HOBESSE HOIAT SÖKELDEGA ÄRÄ, ENT OSTA SÖKELDEGA EI SAA — 2 var.

- A. —
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- B. Sököldõga hoiat eläjät ärä, ega sököldõga osta ei saa.
Vas (Jakobson) — 1 var.

1325. HOBESSE PIIM ON PAREP KU LEHMAL — 9(11) var.

- A_{1a1}. —
M. Sarve seletus: «Hobu teenib».
Krk — 1 var.
- a₂. Hobõsõ piim om pareb kui' lehmä piim.
M. Linna seletus: «Hopõn om kasuligub ku lehm.»
Se — 1 var.
- a₃. Hobuse piim on parem kui lehma piim.
Norm. 93, EKMS I 475 — ?(2) var.

- b. Hobese piim om magusamb kui lehma piim.
Võn — 1 var.
- A_{2a1}. Lehmä piim om makus, a hobõsõ piim om viil magusab.
Se — 1 var.
- a₂. Lehmä piim om makus, hobese piim om veel magusamb.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- a₃. Lehmä piim om makus, hobõsõ piim viil magusap.
Se — 1 var.
- b. Lehmä piim olevat üks kord magus, aga hobuse piim kaks kord magusamp.
J. Mäe seletus: «Lehmä kasu on üks kord magus, aga hobuse kasu on kaks kord paremp.»
TMr — 1 var.
- B. Härja piim on paksem kui lehma piim.
SJn (Kapp) — 1 var.
- C. Hoost peab heaste söötma, hobuse piim on kõige rammusam.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

1326. HOBEST SETUKA VASTA EI VAHETATA — 1?(1) var.

A. Källo seletus: «Nuort naist ei vahetata vana vasta.»
?Lüg.

Vrd. 1349. Hobuse annad, setuka saad.

1327. HOBEST TUNDAS PÄÄST JA TUTUST, NARRI IGÄST JUHTUNT JUTUST — 1(4) var.

- a. —
Hel (Tanning) — 1 var.
- b. Hobust tuntakse peast ja tutust, narri igast juhtunt jutust.*
* juhtunud (EKMS IV)
Norm. 257, EKMS II 215 ja IV 923 — ?(3) var.

1328. HOBONE VEAB KOORMA, TEE KAKS — 3(6) var.

- a. —*
* hobune (trükised)
E. Saapa seletus: «Hobune veab koorma, kui tee aga hää on, siis poole rohkem.»
Norm. 94, EKMS I 475; SJn — 1(4) var.
- b. Hobone vidä kuurma, tii vidä kats.*
* hopõn; vida (Vas)
Plv, Vas — 2 var.

Vrd. 1336. Hobune ei vea, kui tee ei vea.

1329. HOBOST KERGEM JOHNIDA KUI LAISKA TÜÖLE JAHTIDA — 1 var.

johnida = taga sundida, nõotada
Lüg (Källo).

1330. HOBU ETTE, NAENE REKKE, MEES TAHA MINEMA — 2 var.

A. _____

Saa (Tilitus) — 1 var.

B. Hobu ette, mees rekke, õhjad kätte, naisele piitsa.

Lüg (Källo) — 1 var.

Vrd. nlj: RKM II 200, 115/6 (24) < Lüg.

1331. HOBU JOOKSEB, KUNI KÖIE MÕEDAB — 3(4) var.

a. Hobune ei hakka enne sööma, kui tal köis mõedetud.

Jõh (Paurmann) — 1 var.

b. _____*

* köie määtab (EKMS — ilmne eksitus)
EKMS III 709; Vai (Masing) — 1(2) var.

c. Hobune juakseb nii kaugele, kui köis ulatab.

Iis — 1 var.

1332. HOBU KAUP ON ÕUESSA, / NEIDU KAUPA KAMBERISSA — 1 var.

Hlj (Lepp-Viikmann).

Vrd. rl «Neiukaup kambris»: Oues on hobuse kaup, / vainul on varsa kaup, / tanuval on talle kaup — / neiu kaup on kamberissa (VK III nr. 198).

Vrd. 14493. Väravas on varsa kaup, / tänavas on täku kaup.

1333. HOBU LOODUD OOTAMA, NAINA VAATAMA — 2(3) var.

a. _____

HJn (M. Neumann) — 1 var.

b. Hobune loodud ootajaks, naene vaene vaatajaks.

Norm. 95; Vig (Valdt) — 1(2) var.

Vrd. rl «Hobu on loodud ootajaks»: Hobu on loodud ootajaks, / naene vaene vaatajaks (ERIA I:2 nr. 1307).

Vrd. 7259. Naine ja koer peavad kodu meest ootama.

1334. HOBU MEIL JOOKSEB OHJA TÖTTU, KARGAB KAARAVAKA TÖTTU — 2(6) var.

A. _____*

* kaeravaka (trükised)

Norm. 93, EKMS I 475; Trv v. Rõu (Siip-
sen) — 1(4) var.

B. Hobune jookseb ohja tõttu.

Wied. ESSr 1190, EKMS III 336 — 1(2) var.

Vrd. rl «Hobu jookseb ohja tõttu» (ERIA I:1 nr. 701–702).

1335. HOBUNE EI PESE ILMASKI, IKKE NÄÄB, KARU KOA EI PESE, KÕIK KARDAVAD — 17(18) var.

A. _____

P. Paaveli seletus: nii ütleb see, kes põik-
leb näopesemise eest.

Kuu — 1 var.

B_{1a}. Kunas hobune ennast peseb.

M. Mäesalu seletus: «Naljatatakse pesijale, aga pilgatakse ka lohakat, kes pesematult ringi käib.»

Hää — 1 var.

b. Kunas hobune nägu peseb.

Hää — 2 var.

c. Millil hobu ennast pesnd, on ikka kena.

Põl — 1 var.

d₁. Millal hobune enni silmi pesnd ja nääb ka.

Mar — 1 var.

d₂. Mis sa eesest pesed, millal hobune ennast pesnd on, aga nääb ikka.

E. Ennisti seletus: «Seda öötakse nalja pärast inimesele, kes ennast peseb.»

Rei — 1 var.

B₂. Hobusega käida maailm läbi, kes teda peseb, aga inimene peab iga päev ennast pesema.

Rei — 1 var.

Ca. Karu ei pese oma suud kunagi, siiski kardavad inimesed teda.

Trv — 1(2) var.

b. Karu ei pese ilmaski silmi ega aja habet, siiski kõik teda kardavad.

Rak — 1 var.

*

Da. Millal siga silmi peseb.

A. Ranna seletus: «Hoolimatu noriv vastus pesema sundijale.»

Põl — 1 var.

b. Kes sõda näind on, et siga silmi peseb.

Põl — 1 var.

c₁. Kunas siga suud peseb, liha hea küll. J. Orgusaare seletus: «Pesemata suulisele üteldakse pilkamiseks.»

KJn v. San — 1 var.

c₂. Kunas siga suud mõsk, liha hää kül-
lind.

Hel — 1 var.

c₃. Kas siga suud peseb või kas ta liha hää ei ole.
Vil — 1 var.

c₄. Kunas siga ennast peseb, aga liha hää süüa.
Hää — 1 var.

E. Millal siga ennast peseb, millal Purtsa mees kerkus käib.

O. Grep'i seletus: Purtsa mehed on kanged riidlema, kirikus ei käi.

Krj — 1 var.

Fraasi tähenduslik funktsioon võib olla kõnekäänuline.

1336. HOBUNE EI VEA, KUI TEE EI VEA — u. 15(41) var.

Aa₁. _____*

* ku; tii (Kod)

Wied. 134, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 23, E² 92, Kmpm. EL II^a 87, Kmpm. EL III¹⁰ 81, Norm. 74 ja 94, EKMS I 475 ja III 1251; ?Kod (Nõu) — 1 v. 2(25) var.

a₂. Ega hobune via, kui tie ei via.
Trm (Särg) — 1 var.

b. Õga hobõnõ ei viä, ku tii ei vii.
Se — 1 var.

B_{1a}. Tee veab koormat, ega hobune ei vea.
Lai — 1 var.

b₁. Tie viab kuarmat, mitte hobune.
Iis — 1 var.

b₂. Tee veab koorma, mitte hobune.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

b₃. Tee veab koormat, mitte hobune üksi.
Saa — 1 var.

c. Ega hobune koormat ei vea, tee veab koormat.
Saa, Lai — 2 var.

d. Ega hobune vea üksi koormat, kui tee hää, siis aitab tee koormat vedada.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

e₁. Ega hobune vea, tee veab.
Ann — 1 var.

e₂. Viä äi hopõn, vidä tii.
Se — 1 var.

B₂. Ega hobene ei sõida, tee sõit.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

C. Tee veab koormat.*

* vääb (Rap v. Mär), viab (LNg)

E MVH 93; Rap v. Mär (Poom), Ris, LNg — 3(4) var.

Vrd. 1328. Hobone veab koorma, tee kaks.

1337. HOBUNE KOMISTAB NEL'LA JALA PEAL, SIIS INIME EI EKSI SÕNA PEAL — u. 120(164) var.

A_{1a1}. Hobune komistab nelja jala peal, miks siis mitte inimene sõna peal.

Gressel (1880) 64, Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 113 — 1?(2) var.

a₂. Hobune komistab nelja jala pealt, miks siis inimene mitte sõna pealt.*

* kommassab (MMg)

Kuu, MMg — 2 var.

a₃. Hobu komistab nelja jala päält, miks siis inimene mitte selle ühe sõna päält.
Krj — 1 var.

a₄. Hobune komistab ka nelja jala peal, miks siis inimene mitte sõna peal.
Tõs — 1 var.

a₅. Hobene komastab nella jala pialt, siis inimene mitte ühe sõna pialt.
Ksi — 1 var.

a₆. Hobune komistab nella jala pealt, siis ep inime ühe sõna pealt.
Vän — 1 var.

a₇. Hopõn komistas nelä jala pääl, mis sös inemisel sõna pääl.
Rõu — 1 var.

a₈. Hobune komistab nelja jala päält, veel vähem inimene ühe sõna päält.
HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.

a₉. Hobune komistab ka nelja jala pealt, saadik siis inime ühe sõna pealt.
Kuu — 1 v. 2(2) var.

b₁. Hobune komistab nelja jala pealt, miks inimene siis sõna pealt ei eksi.*
* eksiks (JJn)

Norm. 260, EKMS I 302; JJn, Pil — 2(4) var.

b₂. _____
Tür (Viidebaum) — 1 var.

b₃. Hobune komistab nelja jala pealt, inimene ei või siis ühe sõna pealt eksida.
Vig — 1 var.

b₄. Hobune komastab nel'la jala pialt, siis inimene ei või eksida sõna pealt.
Plt — 1 var.

b₅. Hobu komistab nelja jala peal, miks siis mette inimene või eksida ühe sõnaga.
Emm — 1 var.

c. Hobune komistab nelja jala pialt, siis see ime on, kui inimene ühe sõna pialt eksib.
Pal — 1 var.

d. Hobu kopistab nelja jala pealt, seda siis inimene ühe sõna pealt.

* hobune; peält, päält, pääl; koputab, komistab

Sa — 6(9) var.

e. Hobu komistab nelja jalaga, seda siis inimene ühe sõnaga.
Krj — 1 var.

f₁. Hobune komistab nelja jalaga, miks

- siis inimene sõnaga ei eksi.
Jõh — 1 var.
- f₂. Hobune komistab nelja jalaga, miks inimene ei või ühe sõna peal eksida.
VJg — 1 var.
- g₁. Hobune komistab neljalt jalalt, miks siis mitte inimene sõnast.
Rak — 1 var.
- g₂. Hobune komistab neljalt jalalt, suadik siis inimene ühest sanast.
VNg — 1 var.
- g₃. Hobune komistab neljalt jalalt, suadik siis kui inimene ühe sõna pealt.
Nrv — 1 var.
- h₁. Hobune komistab nellalt jalalt, miks siis inime sõnast ei eksi.
Koe — 1 var.
- h₂. Hobune komistab neljalt jalalt, miks siis mitte inimene ühest sõnast ei või eksida.
Rak — 1 var.
- i. Hobone komistab nelja jala peal, miks inimene sõna peal ei komista.
Mih — 1 var.
- A_{2a}. Hobõne essüp nelä jala päält, milles sis mitte inemine sõna päält.
Vas — 1 var.
- b₁. Hobune eksib neljalt jalalt, saadik siis inimene sõnalt.
EKMS I 327; Jõh — 1(2) var.
- b₂. Hobune eksib neljalt jalalt, saadik siis inime ühest sõnast.
Hlj — 3 var.
- c. Hobune eksib neljalt jalalt, ime siis, kui inimene sõnast eksib.
Hls — 1 var.
- d₁. Hobene essip nellä jala pääl, sis inemine ei või essi üte sõna pääl.
Nõo — 1 var.
- d₂. Hobene essus nelä jala pääl, sis inemine ei või sõna päält essuda.
Kam — 1 var.
- d₃. Hobene essis nellä jala pääl ärä, kuis sis inemine sõna pääl essidä ei või.
Rõn — 1 var.
- d₄. Hobõne essüs nelä jala päält, sis ei või nüüd inemine viil essüda sõna päält.
Plv — 1 var.
- d₅. Hobõnõ essüp nellä jala päält, sis ei või inemine üte sõna päält essüdä.
Kam — 1 var.
- d₆. Hobene essup nellä jala pääl, sis ei või inime üte sõna pääl essuda.
Nõo — 1 var.
- d₇. Hobene essub nellä jala päält, sõs inimene ei või üte sõna päält essuda.
Trv — 1 var.
- d₈. Hobene eksib [nelja] jala piält, siis inimene ei või ühe sõna piält eksidä.
Kod — 1 var.
- d₉. Hobene essis nellä jala päält, sis ei või inimene sõna päält essi.
Hel — 1 var.
- d₁₀. Hobune eksib nelja jala pealt, siis inimene ei või sõna pealt eksida.
Lai — 1 var.
- d₁₁. Hopõn essüs nelä jala päält, sõs ei essü nu inemine sõna päält.
Rõu — 1 var.
- d₁₂. Hobene eksib neljä jala piält, meks siis inimene ei eksi ühe sõna piält.
Kod — 1 var.
- e. Hobene essüs nelä jala päält, mis sis viil inemine, kes sõna päält essüs.
Kan — 1 var.
- f. Hobune eksib oma nelja jala peal, mis ime siis, kui inemine sõnadega eksib.
Võn — 1 var.
- g. Hobene essis nelä jala päält, mis sis viga inimesel poole sõna päält essida.
Ote — 1 var.
- h. Hopõn essüs neläst jalastki, sis ineminõ võ õi essü sõnast.
Kam v. Še (Relli) — 1 var.
- A_{3a}. Essip hobone neljä jala pääl ehk inemine üte sõna pääl.
Hupel² 152, Norm. Cl. 22 — ?(5) var.
- b. Eksib hobune nelja jala pealt, seda hõlpsam inimene ühe sõna pealt.
Stein 14, Wied. 30, Kündja nr. 32 (1883) 383; ?Tt (Kreutzw.) — ?(4) var.
- c. Eksib hobune neljast jalast, saadik siis inimene ühest sõnast.
Kad — 1 var.
- d. Eksib hobune nelja jala pääl, miks siis inime mitte ühe sõna pääl.
Hls (Jung) — 1 var.
- e. Komistab hobune nelja jala pääl, miks siis inime mitte ühe sõna pääl.
Hls (Jung) — 1 var.
- f. Kõmbästüb hobune neljald jalald, saadik siis inimene ühelt sanald.
Kuu — 1 var.
- g. Väärästüb hobune neljald jalald, saadik siis inimene ühelt sanald.
Kuu — 1 var.
- A_{4a}. Hopõn essüs nelä jala päält, inemine või kah sõna päält essüdä.
Rõu — 1 var.
- b₁. Hobene eksib [nelja] jala pealt, ineme oma sõna pealt.
SJn — 1 var.
- b₂. Hobune eksib nella jala piält, inime sõna piält.
Kod — 1 var.

- c. Hobune komistab nelja jala päält, inime sōna päält.
Vil — 1 var.
- d₁. Inimene eksib sōna pealt, hobune nelja jala pealt.
E² 10 — ?(4) var.
- d₂. Inimene essis sōna päält, hobene nellä jala päält.
San — 1 var.
- e. Inime eksib sōna pialt, hobune komistab nella jala pialt.
Ksi — 1 var.
- A₅. Miks inimene ei eksi sōna pealt, kui hobune komistab nelja jala pealt.
Pal — 1 var.
- A_{6a}. Inemine ka mutus sōnast, niku hobōnō mutus neläst jalast.
Se — 1 var.
- b. Iniminō mutūs ütest sōnast, hopōn kōōst neläst jalast.
Se — 1(3) var.
- c. Hopōn mutūs neläst jalast, sis am'ki ineminō mutūsi i ütest sōnast.
Se — 1 var.
- A_{7a}. Hobune kopitseb nelja jala peal, sedap mees siis sōna peal.
Wied. 134, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(2) var.
- b₁. Hobune kommistab nelja jala peal, sedap mees siis sōna peal.*
* komistab (EKMS)
Wied. 134, Kündja nr. 33 (1883) 393, EKMS II 215 — 1(3) var.
- b₂. Hobune komistab ka nelja jala peal, miks siis mitte mees sōna peal.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b₃. Hobu komistab nelja jala päält, miks siis mees ühe sana päält.
Hlj — 1 var.
- c. Hobune komistab nelja jala päält, mis ime siis, kui mees komistab ühe sōna päält.
Saa — 1 var.
- A₈. Hobune kopistab nelja jala päält, mees ühe sōna päält.
Kär — 1 var.
- B_{1a1}. Eksib hobone nelja jala peäl, seda eksib inime ühe keele peäl.
* Helle 331, Hupel 105, Neus 236, KAH EKAI 150 — 1(7) var.
- a₂. Eksib hobune nelja jala pealt, seda hõlpsam inimene ühe keele pealt.
Stein 14, Wied. 30, Kündja nr. 32 (1883) 383; ?Tt (Kreutzw.) — ?(4) var.
- b₁. Hobune eksib nelja jala pääl, ime see, kui inimene eksib ühe keele pääl.
Krk — 1 var.
- b₂. Hoben essus nelja jala pääl, ega see ime pole, ku inimene ühe keele pääl essus.
Krk — 1 var.
- b₃. Hobene essüb nellä jala päältigi ärä, sellest sis ime, kui inime üte keele päält ärä essüb.
Pst — 1 var.
- b₄. Hobune eksib nelja jala pealt, see pole ime, kui inimene ühe keele pealt eksib.
Trv — 1 var.
- c₁. Hoben essus nella jala päältki, sis ei vōi inimene üte keele päältki essude.
Krk — 1 var.
- c₂. Hobune essub nellä jalagi päält, sis inimene ei vōi jälle üte keele päält essuda.
Trv — 1(2) var.
- d. Hobune essub nelja päält, misperast siis inimene ei pea üte keele päält essuma.
Trv — 1 var.
- e. Hobene essip nelja jala päält, sis inime ei essi üte keele päält.
Rōn — 1 var.
- f. Hobune eksib nelja jala pääl, siis inime ei eksi ühe keelega.
Trv — 1 var.
- g. Hobene essis nellä jala päält, mis inemisel sis viga üte keele päält essidä.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.
- h. Hobene komistab nellagi jala peal, ammu siis inimene ühe keele peal.
TMr — 1 var.
- B₂. Inimene eksib keele päält, hobune nelja jala päält.
Saa — 1 var.
- C_{1a}. Hobune komistab nelja jala peal, saadik siis inimene mitte oma kahe peal.
Gressel (1891) 47 — 1 var.
- b. Hobone eksib neljalt jalalt, saadik siis inime kahelt.
Lüg — 1 var.
- c. Hobune eksib neljalt jalalt, miks inime ei pia kahelt jalalt eksima.
Jōh — 1 var.
- d. Hobune eksib neljalt jalalt, mis siis inimene ei eksi kahelt jalalt.
VNg — 1 var.

* Eksib obbone nelja jalla peäl, sedda eß sib innime, ühe keele peäl, verspricht sich doch wol der Pfarre auf der Sattel. (es irret, strauchelt ein Pferd auf 4 Füßen, viel mehr irret ein Mensch auf einer einzigen Zunge.)

- e. Hobune essis nellä jalaga, misperäst inemine ei vōi hinnast esmä katega. Vō-Se (Stein) — 1(2) var.
- f₁. Hobune komistab neljal jalal, miks mitte inemine kahel. Trt — 1 var.
- f₂. Hobune komistab neljal jalal, mis siis inemine kahel jalal. Trt — 1 var.
- g₁. Hobune komistab nelja jala peal, miks mitte inemine kahe peal. E 23 — 1?(1) var.
- g₂. Hobune komistab nelja jala peal, miks siis mitte inemine kahe jala peal. Khk — 1 var.
- g₃. Hobu komistab nelja jala pääl, miks siis inemine mitte oma kahe jala pääl. Krj — 1 var.
- g₄. Hobu komistab [nelja] jala pealt, mis siis inemine ei [kahe] pealt. Vlg — 1 var.
- g₅. Hobune komistab nella jala peäl, miks sis inemine ei komista kahe jala peäl. Vig — 1 var.
- h. Hobune komistab nelja jala peal, miks siis inemine ei vōi eksida kahe jala peal. Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- i. Hobune komistab nelja jala peal, siis veel inemine ei vōi kahe peal komistada. As (Kuusik) — 1 var.
- j. Hobune komistab nel'la jala pääl, vōi's inimesel pailu kahe jala päält komistada. Hää — 1 var.
- k. Hobune komistab nella jala pääl, seda änam inemine kahe jala pääl. Hää — 1 var.
- l₁. Hobune komistab nelja jala peal, ega see ime pole, kui inemine seda kahe jala peal teeb. Tõs — 1 var.
- l₂. Hobune komistab nelja jala päält, ega see siis ime ei ole, kui inemine kahe jala päält komistab. Hls — 1(2) var.
- C₂. Hobune komistab nelja jala peal, inemine kahe jala peal. ?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.
- Da. Kommistab hobune nelja jalaga, saadik siis inemine. Wied. 71, Kündja nr. 38 (1883) 454 — 1(2) var.
- b. Hobunegi kukub neljal jalal, mõni asi, kui inimenegi eksib. Hls — 1 var.

- Ea₁. Hobone kom(m)istab jo ka nelja jala peal. Sannumetoja V (1856) 131 — 1 var.
- a₂. Hobune kommistab ka nelja jala peal. Wied. 134, Kündja nr. 33 (1883) 393 — ?(4) var.
- a₃. Hobune komistab ka nelja jala pealt. Kuu, Han — 2 var.
- a₄. Hobune komistab nelja jala pealt. OM nr. 2 (1890) 88 — 1?(1) var.
- a₅. Ka hobune komistab omal neljal jalal. ?Ote (õpil.) — 1?(1) var.
- b. Hobōne essüs ka neljä jala päält. Vō (Schmidt) — 1 var.
- F. Hobunegi komistab nelja jala pealt, miks siis inemine oma jutuga kõrva ei vōi minna. ?Vil (Suurkask) — 1?(1) var.

*

- G. Härg komistab nelja jala pealt, sedap inime sõna pealt. Loorits Vrp 35; Vän — 1(4) var.
- Vrd. kk: Hobune komistab nelja jala pealt, siis mina ei mitte ühe sõna pealt (Ksi).
- Vrd. Kuusik KT 269 (vene vs. tõlge).
- Vrd. 1341. Hobune on kuri komistama.

1338. HOBUNE OLI ÜTLENUD, ET KUI TEMA PEAKS HUNDI KORRA KÄTTE SAAMA, TA LÖÖKS SELLE OMA KURA JALA ÜHE HOOBIGA PÄRIS PÖRGU PÕHJA — 1?(1) var. ?Saa (Söggel).

1339. HOBUNE OLLA VANAL AJAL KA ISE ÕELNUD: «PAREM ON ELADA ÜHE PEREMEHE HEINAONNIS KUI ÜHEKSA PEREMEHE KAERASALVES» — 1?(4) var.

- a. J. P. Söggeli seletus: laadai vahetatava hobuse kohta. ?Saa — 1?(1) var.
- b. Parema on elada ühe peremehe heinaonnis kui üheksa peremehe kaerasalves. Norm. 141, EKMS I 1104 ja IV 318 — ?(3) var.

1340. HOBUNE OM MEHE ORI — 2(3) var.

- A. Trv (Liller) — 1 var.
- B. Hopōn um peremehe sulanō. Lut (Sang) — 1(2) var.

1341. HOBUNE ON KURI KOMISTAMA
— 1 var.

Wied. ESSr 415.

Vrd. 1337. Hobune komistab nel'la jala peal, siis inime ei eksi sõna peal.

1342. HOBUNE ON LUBANUD SIIS VARSAGA VÄLJA MINNA, KUI JU NAHALAIUNE LAPP PALJAST ON
— u. 15(20) var.

A₁.

Loorits VrP 58, Parijõgi-Reial-Vaigla VI 127; Hlj (Pruhl) — 1(5) var.

A₂.

Hobune üteld: «Pidage mind nii kaua ületalve, kui nahasuurune platsikegi maad paljast on, siis muretsen isegi enese eest.»

Jür — 1 var.

A_{3a}.

On kevade juba hobuse naha suurune tükk maad paljast, siis hobune änam nälga äi sure.

Phl — 1 var.

b.

Kui maarjapäeval hobusenaha suurune tükk maad lumest paljas on, siis võib hobune ennast toita.

Pär — 1 var.

B_{1a}.

«Kui juba nii suur lapp pallast maad, kui mu nahk, sis ma enam nälga ei sure, aga tüüsse mind siis ei tohi võtta,» ütlen vanasti hobune.

KJn — 1 var.

b.

Hobune ütlen: «Kui juba nahalaiune lapp muad pal'last on, siis võid mind väl'la lasta ega pruugi enam kodust süüa anda, aga ära siis enne jaanipäeva ranga kaela pane.»

Plt — 1 var.

B₂.

Hobune on ütlen: kui kevädi on temä naha suurus lapp maad lumest puhas, siis temä enäm ära ei sure, aga enne ei tohi ranga kaela panna kui jaanipäev.

KJn — 1 var.

B₃.

Maarjapäev elada hobune oma naha suuruse maalapi pääl ära, aga enne ei tohi teda säält ära tuua kui jaanipäev, siis võib temaga esimest korda kirkusse minna.

Vil — 1(2) var.

B₄.

Hobune toedab ennast siis ära, kui ta naha laiune lapp pal'last maad on, aga lase ta aga järelsui ula olla.

Vän — 1 var.

C.

Kui maarjapäeval oli hobuse naha suurune tükk maad lumeta, siis pane sinna hobune, anna vooder kaeru ette,

las sööb jaanipäevani, siis ei pea kinnigi.

Trm — 1 var.

D₁.

Hobune ütlen, et kui tema naha sugune lapp maad lume alt väljas on, siis tema ära ei sure, ja kui tema kõrva suguse tüki leiba ka saab, siis tema koormat ka maha ei jäta.

Tor — 1 var.

D₂.

Kord olla hobune kevadel öelnud: «Kui mulle minu toitmiseks iga päev mu enese kõrva suurune tükk leiba ja mu naha laiune lapikene rohumaad antakse, siis hoian ma sellega enesel elu sees ja ei sure mitte nälga, kuid sel korral ei võiks mulle enne jaanipäeva rangisid näidata, neid nähes ehmataksin ma ennast surnuks.»

Kuu — 1 var.

Vt.

14501 F₁—F₂.

*

E₁.

Kui lamba naha laiult paljast maad jo om, sis ei koole enam lammas nälga.

Vas v. Se (Sandra) — 1 v. 2(2) var.

E₂.

Lammas om ül'nü: «Ku jo' mu naha lait palast maad, sös ma inämb koolõ õi nälga.»

Vas — 1 var.

Vrd.

8307. Kui nii palju juba paljast maad on, et hobune palja maa peal püherdada saab, ei ole tarvis ta käest tööd nõuda, sest ta toidab ennast siis ära.

6231. Kui maarjapäeval nõnda palju paljast maad on, et lammas kahe tallega pääle mahub, siis ei jää lammas enam nälga.

659, eriti B: Emis luband seitsme pörssaga aia ja hange vahele minna, kui hobuse püherdamise ase pidand nõnna lumest puhas olema.

11371. Kui sügüse enne päevatõusu ka hobusenaha suurune pilv taevan om, sis ei külmu vili põllu pääl ära.

1343. HOBUNE ORAKSE KOERA, NAINESOOJA LEIVA KOERA — 1 var.

Hlj (Rehberg).

Vrd.

ri «Jüri — joomakoera»: [— — —] hobune oraksekoera, / naene kodu koorekoera (ERIA I: 2 nr. 1292).

1344. HOBUNE, SA HUNDILIHA, EI SO KINTSU KEEDETA, EI SO KÜLGE KÜPSETA — 1 var.

Tor (Juurikas).

1345. HOBUNE TAHAB PIDAMIST —

1 var.

Wied. ESSr 808.

1346. HOBUNE TAHAB VEU AJAL
ÜHEKSA KORDA ÕÕ JOOKSUL
ÜLE VAATAMIST, SIIS EI JÄE
HOBUSE KAEL HAIGES — 4 var.

A. _____

Rõu (Gutves) — 1 var.

B. Ära sööda hobust, aga käi teda tihti vaatamas.

Nõo (õpil.) — 1 var.

C. Kes head hoost tahab pidada, peab seitse korda õõ sees käima hobusele m...i näitamas.

D. Pruhli seletus: hobust peab õõsel söötma.

Hlj — 1 var.

D. Hobune seisub ilus, kui peremies selle ühüksä kerda üösse m...i näütab.

R. Lilheina seletus: kui peremees käib õõsel pesuväel hobust söötmas ja vaatamas.

Kuu — 1 var.

Vrd. kk: Mine näütä ummõhtõ hobõsõlõ ka tilka 'õeld. nil, kui kästi poisil hobust söötma minna' (Se).

1347. HOBU OLI MUS'TE RÄÄKIND, ET
MUUD TA OMA SUURE JA RASKE
TÖÖ PALGAKS ÄI TAHA KUT
SEDA, ET TAL KÕHT OLEKS ALATI
TÄIS JA KENAD RAUAD ALL, MIS
TA JALGADELE ÄI LASE HAIGET
SAAJA MITTE — 1 var.

Põi (Toomessalu).

1348. HOBU ON LOODUD TÖÖTEGIJAKS,
AGA MITTE VAEVANÄGIJAKS —
1 var.

Ans (Magus).

1349. HOBUSE ANNAD, SETUKA SAAD
— 1 var.

V. Ermi seletus: mustlasega hobust vahetades.

Tor.

Vrd. 1326. Hobest setuka vasta ei vahetata.

1350. HOBUSE JAOKS PEA KAERAD,
NAISE JAOKS PIITS — 1 var.

Trm (Sild).

Vrd. 1359. Hobust obeda süömägä, naist obeda lüömägä.

1351. HOBUSEL ON ÜHTELUGU SADUL
SELJAS, EKS SEAL VÕI VAHEL KA
OLLA — 2(3) var.

a. _____

Hel (Wahlberg) — 1(2) var.

b. Küll tuu är nätäs, ku tsial sattul sälän um, a tuud nätä ei, kui hobõsõl aladi um.

Rõu — 1 var.

Vrd. kk: Just nagu sia seljas sadul 'kui mõni riie ei passi' (Kuu).

1352. HOBUSE PUHASTAMINE ON
ENAM KUI HOBUSELE KARNITS
KAERU — ? kuni 2(4) var.

Aa. _____

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

b. Hobuse puhastamine on enam kui karnits kaeru.

Norm. 93, EKMS 1 475 — ?(2) var.

B. Hobõsõ puhastamine om puul süüt-mist.

?Räp (Lepson) — 1?(1) var.

1353. HOBUSE RAUATAMINE OM
HOBUSE PALGA MASMINE — 1(3)
var.

a. _____

Krk (Kõdar) — 1 var.

b. Hobuse rautamine on hobuse palga maksmine.

Norm. 95, EKMS 1 476 — ?(2) var.

1354. HOBUSE SITT EI TÄIDA MERD
EGA NAISTE TÖÖ TEE KEDAGI
RIKKAKS — 1 var.

LNg (Ennist).

Vrd. 7305. Naiste tööd ja sõithobuse sitta ei nähta kuskil.

1355. HOBUSE SUULISED ANTAKSE
HÄRGADE ETTE — 1 var.

Wied. ESSr 1096.

1356. HOBUSE TAPPI, SAI NAHAGI,
NAASE TAPPI, ES SAA PAARI
TSUUEKEGI — 1 var.

Räp (Jagomann).

1357. HOBUSE VANAD RAUAD ON VEEL
AITAJAD — 1 var.

Tt (Rosenplänter).

1358. HOBUS SITUS KULDA, A SÖNN
SITUS SITTA — 1(2) var.

Lut (Sang).

1359. HOBUST OBEDA SUÖMÄGÄ, NAIST
OBEDA LÜÖMÄGÄ — 1 var.

Kuu (Lindström).

Vrd. 1350. Hobuse jaoks pea kaerad, naise jaoks
piits.

1400. Löö hobust, hoia naist.

1360. HOBUST OSKAD KÜLL MUUA,
AGA OSTA EI OSKA — 1?(1) var.

?Tln (Grünthal).

1361. HOBUST TUNTAKSE HAMBAST,
LOOMA SARVIST — 2(4) var.

a. _____
Norm. 95, EKMS I 476; Tor (Juurikas) —
1(3) var.

b. Hobust tunneda hambast ja lehmä
sarvist.

Kuu (Lindström) — 1 var.

Vrd. 817. Kae hambast, hobusel kiri kaasas.

1362. HOBUST SÖÖDA KUI VENDA JA
KÖIDA KUI VARAST — u. 90(148)
var.

A_{1a1}. _____*
* hoost (EKMS), hobest (Saa); köidä (Saa)
Wied. 134, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 33
(1883) 393, E 23, Kmpm. EL III¹⁰ 122, Kask-
Puusepp-Vaigla 133/4, EKMS I 476; Saa,
Vil, Trt — 4(16) var.

a₂. Hobust sööda kui venda, aga köida
kui varast.
Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 113, Vih. (1949) 93
— ?(2) var.

a₃. Hobust sööda kui venda, keuda kui
varast.
Puh — 1 var.

a₄. Sööda hobust kui venda ja köida kui
varast.
Hel — 1 var.

b₁. Hobust sööda kui venda ja seo kui
varast.*

* hoost (Vig); süüda (Trm); seu (Vig), sin
(Trm)

Kmpm. KLR 359, Kmpm. KLR II⁶ 348; Vig,
Lai, Trm — 3(5) var.

b₂. Hobust sööda kui venda, aga sidu
kui varast.*

* hoost; seu (Mär)

Mär, TMr — 2 var.

b₃. Hobust sööda kui venda, seu kui
varast.*

* seo (SJn)

SJn, Pil, Pal — 3 var.

b₄. Sööda hobust kui venda, aga seo kui
varast.

Pil (Söödur) — 1(3) var.

b₅. Hoost seu kui varast ja sööda kui
venda.

Koe — 1 var.

c. Hääd hobust seo ku varast ja sööda
ku venda.

Vln — 1 var.

A_{2a1}. Hobust sööda kui venda ja hoia kui
varast.*

* hoost (Hlj)

Kmpm. KH 37; Hlj, Plt — 2 v. 3(4) var.

a₂. Hoost sööda kui venda, aga hoia kui
varast.

Kuu — 1 var.

a₃. Hoost sööda kui venda, hoia ku
varast.

VNg — 1 var.

b. Hobust hoia kui varast, aga sööda
kui venda.

Rak — 1 var.

A₃. Hoost sööda kui venda ja karda kui
varast.

E² 91, EKMS I 476 — 1?(5) var.

A₄. Sööda hobust kui oma venda, aga
valva teda kui varast.

Pal — 1 var.

A_{5a}. Hobest hoia kui venda ja siu kui
varast.*

* hovost (Jöh)

Sak. Kal. (1880) lisa 83; Jöh (Otto) — 1
v. 2(5) var.

b. Hobust hoia nagu venda, köida nagu
vana varast.

E MVH 22 — 1?(1) var.

A₆. Hobust hoia kui venda ja valva nagu
varast.

Räp? (Eisen) — 1 var.

A_{7a}. Hoost armasta kui venda ja hoia kui
varast.

Hlj — 1 var.

b. Hobust armasta kui venda ja seo kui
varast.

Tös — 1 var.

c. Seu hobust kui varast, aga armasta
kui venda.

Mih — 1 var.

A₈. Seo hobust kut varast ja hoolitse ku
venda.

Pöi — 1 var.

- A_{9a1}. Hobest sööda kui velle ja köida kui varast.*
* hobust (Rõn), hobõst (Ote, Plv); söödä (Ote, Plv); ku (Plv); keüda (Stein; Võ-Se), köidä (Ote), köödä (Plv)
Stein 19; Kam, Rõu, Ote, Plv, Võ-Se (Stein) — 5(13) var.
- a₂. Hobust sööda kui velle, aga keida kui varast.*
* hobest; velja; köüda (Plv)
Rõn, Plv — 2(3) var.
- a₃. Hobest söödä ku velle, keidä ku varast.
Hel — 1 var.
- a₄. Hobõst sööda ku velje, köüdä ku varast.*
* velle
Rõu — 2 var.
- a₅. Hõbõst söödä nigu velle, köüdä nigu varast.
Rõu — 1 var.
- a₆. Hobõst sööda nigu velje, a köüdä nigu varast.
Kan — 1 var.
- b₁. Hobõst köüdä' ku varast ja söödä' ku velle.
Urv — 1 var.
- b₂. Hobest köida kui varast, sööda kui velle.
Ote — 1 var.
- A_{10a1}. Hobõst hoia' kui' veljä ja köüdä kui' varast.
Se — 1 var.
- a₂. Hobõst hoia ku veljä, a köüdä ku varast.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- a₃. Hobest hoia kui velle, ent keidä kui varast.
Nõo (Tüklov) — 1(3) var.
- a₄. Hobõst hoia ku velle, köüdä ku varast.*
* habest; kui
Rõu — 2(3) var.
- a₅. Hoia hobust kui velle ja köida kui varast.*
* hobest (Ote)
Hel, Ote — 2(4) var.
- b. Hobest köüdä kui varast ja hoia kui veljä.
Vas — 1 var.
- c₁. Hobest hoia ku velle ja seo ku varast.
Krk, Trv — 2 var.
- c₂. Hobest hoia kui velle, aga seo kui varast.
Norm. 95, EKMS I 476; Try (Ungerson) — 1(3) var.
- d. Seo hobest kui varast ja hoia kui velle.
Pst — 1 var.
- A₁₁. Hoia hobest kui velle, kütä kui varast.
Krl — 1 var.
- A_{12a}. Sööda kui venda, köida kui varast.
Pal — 1 var.
- b₁. Sööda kui venda, seo kui varast.*
* süödä — siu (Jõh)
E. Metsa (Jõh) seletus: «Hobuse kohta.»
Jõh, Saa, Ote — 3 var.
- b₂. Sööda kui venda, ometi seo nagu varast.
Reiman KTr V 26 — ?(1) var.
- A₁₃. Sööda kui oma venda ja peksa kui varast.
Kos — 1(2) var.
- A₁₄. Sööda kui venda, kupata kui varast.
Vän — 1 var.
- A₁₅. Hoia kui venda ja seo kui varast.
Ote — 1 var.
- A_{16a}. Söödä ku veljä, köödä ku varast.
Räp — 1 var.
- b. Köidä kui varast, sööda kui velle.
Ote — 1 var.
- A_{17a}. Hoia ku velle, seo ku varast.
Trv — 1 var.
- b. Seo kui varast ja hoia kui velle.
Ote — 1 var.
- B. Hoost söeda kui venda, aga sõida kui vaendlast.
JJn — 1 var.
- C. Hobust sööda kui venda ja sio kui vangl.
Plt — 1 var.
- D. Köüda ku kur'ategijat, hoia ku hüvvä vellot.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- Ea. Hobest söödä kui sõpra ja keidä kui varast.
TMr — 1 var.
- b₁. Hobust süöda nagu sõpra, aga siu nagu varast.
Sim — 1 var.
- b₂. Hobust sööda kui sõpra, seo kui varast.
Pal — 1 var.
- F₁. Sööda kui sõpra, köida kui varast.
Pil — 1 var.
- F₂. Hoia kui sõpra, keida kui varast.
Ran — 1 var.
- G₁. Sööda kui sõpra ja seo kui vaenlast.
J. Jungi seletus: hobuse kohta.
Hls — 1 var.

- G_{2a}. Sööda kui sõpra ja karda kui vaenlast.
Stein 57, Wied. 170, Kündja nr. 51 (1883) 610; Tt (Kreutzw.) — 1(5) var.
- b. Sööda kui sõpra, karda kui vaenlast.
E 78, E² 82, Kask-Puusepp-Vaigla 158 — ?(3) var.
- H. Kõida kui kelmi, sööda kui sõpra.
SJn — 1 var.
- I. Sööda ku sõpra, pelgä ku kunigat.
J. Poolakessi seletus: «Ku lats majah, sõs ei tohi halvaste kõnelda, timä opis toda ruttu.»
Räp — 1 var.
- J. Hobust hoia kui enese hinge ja toida kui varast.
Vil — 1 var.
- K. Hobust sööda kui last ja seo kui varast.
Vig — 1 var.
- L. Hobust hoia kui naest ja siu kui varast.
Krk — 1 var.
- M₁. Hoia kui varast, sööda kui sõpra, armasta kui veljä.
Plv — 2 var.
- M₂. Hobust hoia kui varast, sööda kui sõpra, armasta kui venda.
Loorits Vrp 45 — ?(3) var.
- N. Hobest lüü kui varast, hoia kui velle, sööda kui last.
TMr — 1 var.
- O. Hobest seo nagu varast ja hoia kui last, nuhtle kui kurjategijad.
Trv — 1 var.
- P₁. Hobest hoia kui velle, keidä kui varast, pessä kui penni.
Hel — 1 var.
- P₂. Sööda kui venda, seu kui varast, anna piitsa kui koeral.
Hls — 1 var.
- Q. Toida hoost nii kui isa, armasta teda nii kui venda, kõida teda nii kui varast.
Tür — 1 var.
- R. Hobest seo ku varast, naist piitsa ku koera.
Pst — 1 var.
- Vrd. 8770. Piipu valva nagu varast öösi, muidu riisub su puupaljaks.

1363. HOBUST VALJASTEST EI VAA-
DATA — 1?(2) var.

Norm. 149, EKMS III 603.

1364. HOBU ÄRÄ AJA PIITSAGA, VAID
KAERTEGA — 7 kuni 10(41) var.

- Aa₁. Kär (Ploom) — 1 var.
- a₂. Ära aja hobust piitsaga, vaid kaer-
tega.
Niggol VKÖR⁵ 153, Pöder L ABDr 32 —
1?(24) var. Vene vanasõna tõlge (?).
- a₃. Ära hobust aja piitsaga, vaid kaer-
tega.
Norm. 93, EKMS I 477 — ?(3) var.
- b. Ära aja hobust piitsaga, vaid meelita
teda kaertega.
Jaa — 1 var.
- Ba. Sunni hobest kaardega, aga mitte
piidsaga.
Trv, Pst — 2 var.
- b. Sunni hoost kaeraga, aga mitte piit-
saga.
E 79, E² 92, EKMS I 476 — ?(3) var.
- c₁. Aja hoost kaertega, mitte piitsaga.
?Rak (Jürjev) — 1?(1) var.
- c₂. Hoböst aja kaaruga, mitte piitsaga.
?Vas (Jakobson) — 1?(1) var.
- C. Hea peremees aeab hobust kaardega,
aga mitte piitsaga.
Jöh (Paurmann) — 1 var.
- D. Kaer oo hobuse piits.
?Rid (Hiemägi), LNg (Ennist) — 1 v. 2(2)
var.
- Ea. Hobust kaerte abil aja, siis ei ole
piitsa vaja.
Huvit. I 22 — ?(1) var.
- b. Hobust kaertega sa aja, siis äi ole
piitsa vaja.
Emm (Ennist) — 1 var. Ilmselt kirjandu-
sest lähtunud sekundaartraditsioon.
- Vrd. kk: See mees ajab hobust kaertega (Hag).

1365. HOBÖSÖGA VIÄD SISSE, RÜPÜGA
VÖIT ÄRÄ VÄLLÄ KANDA — 1 var.

Vas (Jakobson).

Vrd. 7260. Naine jõuab põllega rohkem välja
kanda kui mees koormaga sisse vedada.

1366. HOBÖSÖLÖ ANNA IKS ROKKA NII
MASKA — 1 var.

Vas v. Se (Prants).

Vrd. 13425. Vanale hobusele piitsk sõlmõga ja
kaaramatt veereni, noorele kaaramatt kuh-
jaga ja piits sõlmita.

7491. Noore hobusele ja lapsele anna süüa
ja peksta.

1367. HOPEN EI PELGA LÖÖKI, HOPEN
PELGAS SÖÖKI* — 1(18) var.

* hobune (E, E², EKMS); ei pelgä — pel-

gäs (Wied., Raud), pelgab (E, E², EKMS),
pelgäb (Raud)
Stein 19, Wied. 138, E 23, E² 91, Raud
VMj 218, EKMS I 475; Vö-Se (Stein).

1368. HOPEN UM MAJA TUGI — 1(2)
var.

* hopõn; om (Norm.)
Norm. 93; Vas (Jakobson).

1369. HOPEN VIDA INEMBA KATESA
MIIST KUI KATS KABÕHIS —
1 var.

Vas (Jakobson).

1370. HOPÕN KUNAGI VASTA ÕTLE EI,
LÄTT NÕNA PÄLE SATÕH — 1(2)
var.

Lut (Sang).

1371. HOPÕN OM HOITIJA TALLIH,
RAHA OM RAGUJA PUNGAH, TERA
OM TEGIJÄ SALVÕH — 1 var.

Vas (Jõgever).
Vrd. 9963. Rühkjal rüä', tegijal terä'.

1372. HOPÕN PELGÄ ÄI SUURI KUUR-
MIT, PELGAS ŠAGÕHIT — 1 var.
Se (Luiga).

1373. HOPÕN UM PEREMEHE LEEBÄ
ANDJA — 1(3) var.

Norm. 93; Lut (Sang).
Vrd. 1374. Hopõn um peremehe ravitsaja.

1374. HOPÕN UM PEREMEHE RAVIT-
SAJA — 2(4) var.

A. —
Lut (Sang) — 1(2) var.

B. Hopõn ravitsas kõikõ tallo.
Lut (Sang) — 1(2) var.

Vrd. 1373. Hopõn um peremehe leebä andja.

1375. IGAL HOBUSEL OMAD RANNID
— 1?(1) var.

?Krj (Grepp).
Vrd. 1376. Igal hobusel oma regi.

1376. IGAL HOBUSEL OMA REGI —
1?(1) var.

?Krj (Grepp).
Vrd. 1375. Igal hobusel omad rannid.

1377. IGALTPOOLT LÄHEB HOBUNE
MÕÕDA, AGA MITTE KÕRTSIST —
3 var.

A. —
Sim (Böckler) — 1 var.

B. Joodiko hobõnõ jääs kõrdsi kottal
saisma.
Räp (Karopun) — 1 var.

C. Kõrts om tii pääl riste iih, ei saa
müüdä minnä.
Räp (Karopun) — 1 var.

1378. KEL HOBU TALLIN, SEL HOOL
PÄHÄN — 18(24) var.

Aa. —
* kellel-sellel (Vil); hobene (Hel); tallis
(trükised; Trv); peas (trükised), pääs (Trv,
Vil)
Norm. 94, EKMS I 476; Hel, Trv, Vil —
4(7) var.

b. Kui hobu tallin, siis huul pähan.
Hel (Wahlberg) — 1(2) var.

Ba. Kel hool pääl, sel hobu tallin.
Puh — 1 var.

b. Kel hool pääl, tol hobu tallin.
Ote — 1 var.

*

C. Kel hobu oidus, sel hool peas.*
oit, oidu = veelomp
* kelle (Kod); hobo (Kod); oedon (Kod),
oidun (Kod); huul; piän (Kod)
EKMS II 935; TaP — 6(8) var.

*

D. Kellel hobu ojas, sellel huul piäs.
Pal — 1 var.

*

E. Hobu ojas, hool peas.
Lai — 1 var.

Fa. Kel hobu hoida, sel hual piäs.
Iis — 1 var.

b. Kel hobu hoida, sel huul pääl.
TMr — 1 var.

G. Kellel hobu oidus, sellel meel peas.
Äks — 1 var.

Vrd. 8134. Võtad naise, saad mure; ostad hobu-
se, saad hoole.
1512. Hoolakal on hobo tallis.

1379. KELLE HOBUNE ON OJAS, SELLE
JALG PEAB OLEMA MADALAMAS
— 1(24) var.

a. —
* madalas (Wied., Kündja)
* Helle 336, Hupel 108, Poromenski EGr.
102, Wied. 53, Kündja nr. 35 (1883) 418,

KAH EKAI 151, Jürjens 70, Norm. 251,
EKMS I 501 ja IV 221 — 1(17) var.

*

*Kelle hobbone on oias, selle jalg peab ollema mad-
dalamas, in der Zeit der Roth muß man sich schmiegen.
(dessen Pferd im Sumpf ist, dessen Fuß muß fern im nie-
drigern.*

b. Kelle hobune oias, selle jalg seisku
madalamal.

Stein 24, Wied. 53, Kündja nr. 35 (1883)
418, EKMS I 114, 562 ja II 6 — ?(7) var.

1380. KES HOBUSEGA SÕIDAB, SEE KA
HOBUST SÕODAB — 1 var.

Vor (Jaaniste).

Vrd. 11088. Kui ei ole sõita, sis ei ole süüta.

1381. KES HOBUSE RAIBET NÜLGIJA
KÄTTE VIIB, KISUB ESMALT
RAUAD ALT — ?(2) var.

Wied. 61, Kündja nr. 36 (1883) 431.

1382. KES HOBUSETA, SEE HOOLETA;
KES PAADITA, SEE PAHA ILMATA
— 8(16) var.

Aa. — *

* sie; huoleta (Kuu)

E MVH 25, E 33, E² 92, EKMS IV 298; Kuu
— 6(12) var.

b. Hobuseta — huoleta; paadita — paha
ilmata.*

* hooleta (trükised)

Norm. 94, EKMS I 476; Kuu — 1(3) var.

B. Mies paadita — paha ilmata; mies
hobuseta — hobu piitsata.

Kuu — 1 var.

Vrd. 1002. Hää häritä, hooletu hobõsida: ei
süüta, ei sõita.

1383. KES HOBUSE VARASTAB, ON
VARAS; KES VALJAD VÕTAB, ON
KA VARAS — 1 var.

Krj (Mägi).

Vrd. 13769. Esite varastab nõela, pärast nua,
viimaks hobuse.

1384. KES HOBUST KEELAB SUUGA
VÕTMAST, KUI TA JALGUPIDI
PÕHKUDE SEES TALLAB — 1(2)
var.

Norm. 156; Krj (Lepp).

Vrd. 1824, eriti B, näit. B.b: Ega pahmast tal-
laja hobuse suud seota.

1385. KES HOBÕSÖLLÕ KURI NUHKLAJA
OLLA, SELLEST EI SAAVAT
HOBÕSÖPIDÄJÄT — 1?(1) var.

?Plv (Tamm).

1386. KES HOOST HOIAB, SEE SÕIDAB
— 1 var.

EKMS I 476.

1387. KES HOOST SÕODAB, SEE SÕI-
DAB — 1(2) var.

Norm. 92; VNg (H. Krickmann).

Vrd. 11088. Kui ei ole sõita, sis ei ole süüta.

1309. Anna hobusele süüa, kui tahad sõita.

11544. Kie talvel süödab, sie suvel sõidab.

1388. KES HUU OST, SEE NINA NÕST;
KES RAHA LUGE, RAIPE SAA —
1(11) var.

Aa. —

Stein 28; Vö-Se (Stein) — 1(5) var.

b. Kes hobuse ostab, see nina tõstab,
kes raha loeb, raipe saab.

Wied. 60, Kündja nr. 36 (1883) 431 — ?(2)
var.

B. Kes hobuse ostab, see nina tõstab.

E 33, E² 92, Norm. 126, EKMS I 476 —
?(4) var.

Vrd. kk: Kes seo huu ost, tuu nõna nõst
(Urv); Kes seda neidu ostab, küll see
mees nina tõstab 'õeldakse rammusa tüd-
ruku kohta' (Tõs); Kes selle ossi ostab,
küll see poiss nina tõstab (Han); Tõstab
nina kõrgele 'on uhkeks läinud' (Kam).

Vrd. 12366. Kes täna silku ostab, see homme
nina tõstab.

1389. KES JÕUAB HOBUSE SAADA, SEE
JÕUAB SEDA KA ÜLEVAL PIDADA
— 1?(4) var.

a. —

?Saa (Söggel) — 1?(2) var.

b. Kes jõuab hobuse saada, jõuab hoost
ka üleval pidada.

E² 92 — ?(1) var.

c. Kes jõuab hobuse osta, jõuab hoost
ka üleval pidada.

EKMS I 476 — ?(1) var.

1390. KUI AGA HOBU VEAB, KÜLL SIIS
LOOK PEAB — 2 var.

a. —

Lai (Käär) — 1 var.

b. Küll look piab, kui aga hobu viab.
Hää — 1 var.

Vrd. 1399. Küll hobu veab, kui look peab.

1391. KUIDA HOBU, NÕNDA KOORM — 1 var.
Krj (Mägi).
1392. KUIDAS HOBU, NÕNDA OHJA — 1?(1) var.
?Vil (Leoke).
1393. KUI HOBUNE EES TUGEV ON, OLGU SIIS TAL VÕI HAGU TAGA — 2 var.
a. —
Lai (Tammepuu) — 1 var.
b. Kui hobune enne iin om kõva ja tubli, olgu vai haga taga.
Rõn (Pedajas) — 1 var.
1394. KUI HOBUNE ENAM VÕIMU SAAND, SIIS TEMAGA KA RÄNGEMAT KOORMAT VEETAKSE — ?(2) var.
Wied. 81, Kündja nr. 39 (1883) 466.
1395. KUI HOBUNE ON VÄRAVAST VÄLJA JOOKSNUD, SIIS EI MAKSA ENAM VÄRAVAID KINNI PANNA — 7(12) var.
A₁a. —
Wied. 81, Kündja nr. 39 (1883) 466 — 1(3) var.
b. Sis ei massa inämb värriid kinni panda, kui hobõnõ vällä om länñü.
Plv — 1 var.
c. Ärä pane enämb värjit kinni, kui hobene vällä om joosnu.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.
d. Ku hopõn jo välähn um, sõs är' pangu' inäp ussaia värtit kinni.
Rõu — 1 var.
e₁. Ei massa sis enap värriid kinni panda, ku hobõne om ussajast vällä joosnu.
Norm. 70; Urv — 1(2) var.
e₂. Ei maksa siis enam väravat kinni panna, kui hobune on uksaiast välja jooksnud.
EKMS I 455 — ?(1) var.
f. Kui hobene om ussaiast välja joosnu, sis ei massa enamb värrijid kinni panna.
ELS 105 — 1 var.
- A₂. Panõ sõs viil värä kinni, ku hobõnõ jo väläh.
J. Semmi seletus: häda tuleb parandada õigel ajal, hiljem on seda palju raskem teha.
Plv — 1 var.

B. Kui hobune om ussest vällä lännu, siis ei massa enam ust kinni panna.
?Hel v. Võn (J. Anniko) — ?(1) var.
Vrd. 10359. On siga juba laudast väljas, siis vast minnakse ust kinni panema.

1396. KUI HOBUSID EI OLEKS, SIIS SÕIDAKSIVAD RIKKAD VAESTE SELJAS — 1 var.
Kuu (J. Ploompuu ja H. Rebane).
1397. KUI ON LÄINUD HOBUNE, SIIS MINGU KA VALJAD — 2 var.
A. —
Kul (Nurme) — 1 var.
B. Kui hobune läinud, viska ohjad ka järgi.
Hää — 1 var.
Vrd. 12060. Kui on läinud trumm, siis mingu pulgad ka.
1398. KUS HOBUNE PÜHERDAB, SENNA JÄÄVAD KARVAD MAHA — u. 30(36) var.
A₁a₁. —*
* jäävad (Amb)
VMr, Amb, Kuu — 3 var.
a₂. Kus hobune püherdab, sinna karvad ikka maha jäävad.
Iis — 1 var.
a₃. Kus hobune ial püherdab, sinne jä[ä]vad karvad maha.
Jõh — 1 var.
a₄. Kus hobune püherdab, jäävad karvad maha.
VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.
a₅. Kus hobune püherdab, sinna karva maha jäeb.
Kad — 1 var.
a₆. Kus hobune püherdab, senna jääb ikka karvu maha.
Hlj — 1 var.
a₇. Kus hobune püherdab, sinna jääb maha ika karva.
Hlj — 1 var.
a₈. Kus hobune püherdab, sinna jäeb ka karvu maha.
VMr — 1 var.
a₉. Kus hobune püherdab, jääb karvu maha.
Pal — 1 var.
a₁₀. Kus hobune püherdab, sinna karvad jäävad.*
* püherdab (Kos)
Iis, Kos — 2 var.

- b. Hobune piherdab, karvad jäevad maha.
Vig — 1 var.
- c₁. Kus hobune püherdab, sinna ikka karvad jäevad.
Amb — 1 var.
- c₂. Eks sinna jäe karvad, kus hobune piherdab.
Amb — 1(2) var.
- c₃. Kus hobune püherdab, sinna jäeb ka karvu.
Rak — 1 var.
- c₄. Kus hobune põherdab, senna jääb karvu.
Hlj — 1 var.
- d. Kus hobune püherdab, senna jätab karva.
Wied. 93, Kündja nr. 42 (1883) 503 — 1(3) var.
- e. Kus hobune piherdab, sinne karv variseb.
Kuu — 1 var.
- f. Kus hobune püherdab, sinna karv kariseb.
VNg — 1 var.
- g. Kus hobune püherdab, sinne karv katkeb.
Kuu (R. Lilhein) — 1 v. 2(2) var.
- h. Kus hobune põherdab, sinne karv veereb.*
* sääl (Hlj)
A. Källo seletus: «Koduta inimese kohta: kuhu sureb, sinna jääb tema varandus.»
Lüg, Hlj — 2 var.
- i. Kus hobune piherdab, seal kukuvad karvad.
VMr — 1 var.
- j. Kus hobune püherdab, seal on karvad maas.
Norm. 265; Rak, Lai — 2(4) var.
- A₂. Kus hobune vähkreb, seal karv langeb.
?Saa (J. Kangur) — 1?(1) var.
- A₃. Kus hobune pöörleb, sinna jääb karv maha.
Lai (Tammepuu) — 1 var.
- B. Kus härg magab ehk hobune püherdab, sinna ikka mõni karv maha jääb.
Rak — 1 var.

1399. KÜLL HOBUST, HOIA NAIST — 14(21) var.

- A. _____*
* vidab — pidab (Norm., Plt), viab — piab (Hää), veda — pida (Jõh); looka (Norm.; Jõh, Plt)
E MVH 80, Norm. 74; Jõh, Hää, Hls, Plt — 4(8) var.

Ba. Küll loom veab, kui look peab.*

* luum — luuk (Trv)

Norm. 73; Trv, Vil — 2(3) var.

- b. Kui look peab, siis loom veab.
Kuu — 1 var.
- Ca. Küll härgä ära vedäne, kui sarved pääs pidäne.
Kuu — 2 var.
- b. Küll härga ära vedaneb, kui aga sarved piavad.*
* veaksid — peaksid
Kuu — 2 var.
- D. Kui värk peab, siis härg veab.
Norm. 74; Kuu — 1(2) var.
- E. Küll luom vedab, kui ruom pidab.
Kuu — 1 var.
- F. Küll ruuna viab, kui vade ruoma piab.
Kuu — 1(2) var.
- Vrd. kk: Mis nüüd viga: kas loom ei via või room ei pia (Hää).
- Vrd. rl «Suur härg»: Küll härga ära vedäne, kui sarved pääs pidäne (VK III nr. 613).
- Vrd. 1390. Kui aga hobu veab, küll siis look peab.

1400. LÖÖ HOBUST, HOIA NAIST — 2 var.

- A. _____
Pai — 1 var.
- B. Pessä pinni, paita baabat, lüü hobost, hoia naista.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- Vrd. rl «Löö hobust, hoia naist»: Peiukane, poisikane, / lüü sina huosta, hoia naista (ERIA III : 2 nr. 5753).
- Vrd. 1359. Hobust obeda süömägä, naist obeda lüömägä.
1828. Härga piitsuta, hobust hoia.
6569. Mees, kes hobust hoiab, hoiab ka naist.

1401. MIDA PAREMINI HOOST SÖÖDÄD, SEDÄ TUGEVAMAD PEAVAD OLEMA OHJAD* — 1?(3) var.

* söödad; seda (trükised)

Norm. 93, EKMS I 476; ?Vig (Priimets).

1402. MIS SAAB HOBUNE TEHA HULLU PEREMEHELE EHK NAINE NARSAKALE MEHELE — 1 var.

Pil (Valdmann).

- Vrd. rl «Hull mees»: Mis teeb hullule hobune, / mis teeb püssi pööraselle, / mis teeb naine kassakale (ERIA III : 3 nr. 6555).

1403. MIS TUU HOBÕSÕGA VIGA
SÕITA, MIÄ ETTE UM PANT —
1 var.

Rõu (A. Jennes).

1404. OLGU HOBÕ MEREN, TOBO PIIP
PEAB PALAMA — 2(7) var.

A. _____*

* olgu; hobu (trükis)

Stein 50; Võ-Se (Stein) — 1(6) var.

B. Olgu hobune ojas, enne piip põlema
pannakse.

Hls (Jung) — 1 var.

Vrd. 7220. Mingu kas või naine kaevu, aga piip
peab põlema pandama.

1405. OLGU IGE HOBUSE VOIT, EI
KUORMA VOIT — 1(4) var.

a. _____

Kuu (Odenberg) — 1(2) var.

b. Olgu ikka hobuse võit, ei koorma
võit.

Norm. 94, EKMS I 476 — ?(2) var.

1406. PANE HOBUNE ETTE, AGA PEA
PIITS PEOS — 1(2) var.

SJn (Kapp).

1407. PAREM HOBUNE HÄRMAS KUI
NAINE TUHKAS — u. 20(33) var.

A₁. _____

Norm. 183; Rak (Jürjev) — 1(3) var.

A₂. Parem hobuse perse härmas kui naise
perse tuhkas.*

* paremb (Lüg); hobu (Jõh), hobuse (Lüg);
härmas (Lüg); naese (Jõh); tuhas (Lüg,
Hlj)

D. Pruhli (Hlj) seletus: «Võta kaugelt
naine.»

VI — 7 var.

A₃. Parem hobuse perse härmas kui tütre
perse tuhane.

Rap — 1 var.

A_{4a}. Parem ikka kui tuleb härmas hobu-
sega kui tuhase perssiga.

Kul — 1 var.

b. Parem härmase hobusega kui tuhase
perssega.

G. Klemmeri seletus: «Ennem võta kaugelt
naine, sõida hobune märjaks, kui oma ligi-
dalt, kes leelõukal armastab istuda.»

Amb — 1 var.

c. Parem härmatand hobune kui tuhane
perse.

Plt — 2 var.

d. Parem on käija härmatand hobusega
kui tuhase perssega.

Lal — 1 var.

B. Ennem õlgu hobuse perse vahus kui
naise perse tuhas.

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

C. Enne olgu ikka hobuse selg härmas
kui naise tanu tahmane.

Aud (Tarkpea) — 1(8) var.

D₁. Ennemini tulgu tütar koju higise ho-
busega kut tahmase tanuga.

Krj — 1 var.

D₂. Enne tule higise hobusega kui musta
tanuga.

Krj (Allas?) — 1(3) var.

E. Parem on uudetand look kui tuhane
perse.*

* uudetanud (EKMS)

Wied. 147, Kündja nr. 48 (1883) 573, EKMS
II 99 — 1(3) var.

F. Parem kärnes hobusega sõita kui iga
pää tuhkes estoda.

Ris — 1 var.

Vrd. 7321. Parem naese perse tuhane kui hobuse
perse märg.

1408. PIÄ HOBÕST, KUNI TA TAL TSA
UM — 1 var.

Vas (Lenzius).

1409. SUI HOBEST PÄÄLT JA SISEST —
2(9) var.

a₁. _____

Stein 58; Võ-Se — 1(4) var.

a₂. Suge houst pealt ja seest.*

* soe; hobust (EKMS)

Wied. 172, Kündja nr. 51 (1883) 610, EKMS
I 476 — ?(4) var.

b. Päält silitsamisega ei saa hobene
mitte silles, kui sa teda sisest ei ole
silitsänu.

Ote — 1 var.

1410. VAHEST TEHAKSE HOBUNE
SINNA, KUS MITTE POLE VAIAGI
VALMIS — 2(3) var.

A. _____

Norm. 220; PJg (Reimann) — 1(2) var.

B. Vahest tehakse hobune sinna, kus
pole kirpu olnudki.

EKMS II 544 — 1 var.

Vrd. kk: Teeb hobuse sinna, kus pole vaia
olemiski (EKMS II 849).

Vrd. 3860, eriti E: Senna tehakse härg, kus
pole kirpu olnudki.

1411. VÕTA HOBU JA NAENE OMAST VALLAST — 1 var.

Kaa (Töll).

Vrd. nlj: Põldmäe nr. 532b.

1412. ÄRA ENNE HOOST OSTA, KUI TALL VALMIS — 7(10) var.

Aa. _____

Norm. 69; Hlj (Leetberg) — 1(3) var.

b. Ega hobost või enne õsta, kui tall valmis.

Jõh — 1 var.

c. Tie enne ikka tall valmis, kui sa hoost hakkad ostma.

T. Wiedemanni seletus: «Õeldakse naisevõtmise kohta.»

Kos — 1(2) var.

d. Enne tie tall valmis, siis vast osta hobune.

Kuu — 1 var.

e. Tall olgu enne valmis, ku hobuse ostad.

Kuu — 1 var.

f. Ära osta enne hobust, kui talli ei ole.

Vai — 1 var.

B. Vaene mees, kes hobuse ostab, kui talli ei ole ehk naese võttab, kui kohta ei ole.

Kuu — 1 var.

Vrd. 11497. Ära talli enne valmis tii, ku hobest kunnigi ei ole.

1413. ÄRA USU HOBUSE JALGA — 1 var.

VNg (H. Krickmann).

1414. KUI HOITU, SIS TOITU — 2 var.

a. _____

Ote (Nugin) — 1 var.

b. Kui hoiukest, nii toidukest.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

1415. KUI SUUREM HOID, SIIS ROHKEM KOID — 1?(1) var.

?Kei (Morell).

Vrd. 4250. Koi sööb ihnuse varanduse.

1416. HOIDJA EI OIGA — u. 70(107) var.

A₁a₁. _____*

* hoitja (Võn, Kam, Ote, Plv, Rāp)

Hls, Trv, Vil, Pil, Võn, Kam, Ote, Ta, Plv, Rāp (Lepson) — 14(15) var.

a₂. Ega hoidja ei oiga.*

* hoitja (Rõn, Ote, Urv v. Krl), hoidai (Trv)

Pāl, Trv, Pst, SJn, TaL, Urv v. Krl (Tamm, Pehka) — u. 20(27) var.

a₃. Ega hoitja konage ei oiga.

San — 1 var.

a₄. Hoidja ei oiga kunagi.*

* hoitja (Rõu, Rāp), hoidai (Hel); kunage (Rāp)

Hel, SJn, Trt, Rõu, ?Rāp (Lepson) — 5 v. 6(6) var.

a₅. Hoiga ai hoitja kunagi.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

a₆. Hoidja ei oiga ilmaski.

Saa, SJn? (Ruhs) — 2 var.

a₇. Hoidja ei oiga iialgi.

Hls (Jung) — 1 var.

a₈. Hoitja ei oiga millalgi.

Ote — 1 var.

b₁. Kes hoiab, ei oiga.

Grossschmidt ABDr 8. — 1?(1) var.

b₂. Kes hoiab, see ei oiga.

EKMS I 338; Tūr, Kuu, Jūr, Han — 4(6) var.

b₃. Kes hoiab, ei see oiga.

Amb — 1(2) var.

b₄. Kes hoiab, ega see oiga.

Rkv, Rap v. Mär (Poom) — 3 var.

b₅. Kes hoiab, ega see ei oiga.

Amb, Ris, Hls — 3 var.

b₆. Kes hoiab, see ka ei oiga.

Plv — 1 var.

c. Kui ei hoia, see pärast oigab.

?Saa (Jakobson) — 1?(1) var.

A₂. Kes ei hoia, see oeako.

Hel (Wahlberg) — 1(2) var.

A₃. Kis noorelt hoiab, ei see vanalt oiga.

VLk — 1 var.

A₄. Hoolimees ei oiga kunagi.

Võn — 1 var.

B. Kes hoiab, ei ohka; kes kardab, ei kahjatse.

?Rid (Hliemägi) — 1?(1) var.

C. Hävitejel hädä alati, hoitja ei oiga kunagi.*

* hävitajal; hädä; hoidja (trükised)

Norm. 233, EKMS II 24 ja III 511; Krl (P. Einer) — 1(4) var.

D. Ega hoidja ei oiga, ega koguja ei kaeba.

Norm. 233, EKMS II 24; Hls (Söggel) — 1(3) var.

E. Hoidja ei oi[g]a, helde ei ehi.

Vil (Leoke) — 1 var.

F. Hoidja ei oiga, kitsi ei kahetse.

Pöder Kaupl. Kal. (1899) 31 — 1?(1) var.

G. Ega hoedja ei oiga, kulutaja kisendab tihti.

?Jõe (Võimula) — 1?(1) var.

Ha. Hoidja ei ohka.

Vän — 1 var.

b₁. Kes hoiab, see ei õhka.*

* õhka (Beitr.), ohka (Kündja, Sander)
Beitr. XI 152, Wied. 61, Kündja nr. 36
(1883) 431, Sander I 67; Kuu (Vilbaste) —
1 v. 2(13) var.

b₂. Kes hoiab, ei ohka.*

* õhka (E)

Huvit. V Lisa 15, E 33, E² 64 — 1?(3) var.

*

I. Ega hoidja ei kisenda.

?Hls (Söggel) — 1?(2) var.

J. Hoidja ei oiga, heldel pole helmigi
kaelas.

Vil? (Leoke) — 1 var.

Vt. 10534 M.

K. Paremb hoida kui ojata: ega hoidja
ei oiga.

Kam — 1 var.

Vt. 1430 E.

1417. HOIDJA HOONET EHITAB, LAHKE
LADU LAASTAB* — 1(6) var.

* hoida; laastub (Wied., Kündja)

Wied. 134, Kündja nr. 33 (1883) 393, EKMS
I 524 ja II 24.

1418. HOIDJAL OSA, KAITSJAL KASU —
1(5) var.

E 23, E² 64, EKMS III 1228; Vig (Väli).

Vrd. 1431. Hoidmisel osa, pidamisel pära.

8114. Osa olla hoidija kähen ja või võtite
taga.

1419. HOIDJAL POLE OTSA, PIDAJAL
PERA — 1 var.

Trt (Mälson).

Vrd. 1431. Hoidmisel osa, pidamisel pära.

1420. HOIDJA VÄSIB ENNE KUI HOIA-
TAJA — 1 var.

Kam (Siimus).

1421. HOITJAL OM ASI, SAAJAL EI OLE
— 16(24) var.

Aa₁. — *

* hoidjal (Plv); ei olõ (Plv, Se)

Plv, Vas, Se — 3(4) var.

a₂. Hoitjal um asi, aga saajal ei olõ.

Rõu — 1 var.

b₁. Hoitjal um asi, saajal ei ole midägi.
Vas — 1 var.

b₂. Hoitjal om asi, aga saajal ei ole
midägi.

Se — 1 var.

c. Hoitjal om asi, saajal olõõi asja.*

* ei ole (Vas v. Se)

Vas v. Se (Sandra), Se — 2(3) var.

d. Saajal ole ei asja, hoitjal om asi.*

* olõõi (Se)

Vas v. Se (Sandra), Se — 2 var.

e. Asja saajal asja ei ole, hoitjal om
asi.

Rõu — 1 var.

B. Hoidjal on, saajal ei ole.

Trt — 1 var.

C. Hoitjal om asi, a ostjal olõõi kunage
asja.

Se — 1 var.

D. Hoitjal om, a' tegijal olõõi.

Se — 1 var.

*

E. Hoitjal om asi, pillaja om paljas.*

* hoidjal; on (trükised)

Norm. 233, EKMS II 24 ja III 511; Rääp
(Poolakess) — 1(7) var.

F. Hoidjal on asi, pillajal pole pühk-
meidki.

Plv (Melzov) — 1 var.

Vrd. 9983. Saajal om ting, hoitjal kats.

1428. Kes hoiab, sel on.

1422. HOIA ENNAST ESIMESE PLEKI
EEST — 1(3) var.

Wied. 134, Kündja nr. 33 (1883) 393.

1423. HOIA ENNAST IKKA SEESPOOL
NURGAS, PÄRAST VISATAKSE
VÄLJAPOOLE NURGA — 1 var.

HMd v. Ris (Treumann).

1424. HOIA ISE, SIIS HOIAB JUMAL KA
— u. 75(139) var.

A_{1a1}. — *

* isi (Borm; Koe, Mih, Saa, SJn), esi
(Krk, Hel, TaL, Võ); sis (Sa, SJn, Hel,
TaL, Võ), sõs (Plv); jummal (Hel, TaL,
Võ); koa (Koe, Mih), kah (Krk, Hel, SJn,
TaL, Rõu); hoit (Krk)

Wied. 134, Kündja nr. 33 (1883) 393, Borm
Prn. Er Kal. (1889) lk-ta; Koe, Kuu, Mih
(Piile), Krj, Aud, Saa (Sitzka), Krk, Hel,
SJn, Võn, Nõo, Ote, Krl, Rõu, Plv — u.
20(32) var.

a₂. Hoia ise, hoiab jumal ka.

Wied. 134, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 23,
E² 103, Kmpm. KLR I⁵ 123, Kmpm. KLR
II⁶ 340; ?Tln (Pusemann) — 1 v. 2(8) var.

a₃. Hoia ise, siis hoiab jumal.

Hel, Tt (anon.) — 2 var.

a₄. Hoia ise, hoiab jumal.*

* isi (TMr)

Wied. 134, Kündja nr. 33 (1883) 393; ?Vig (Eisen), Trv, Vil, TMr, ?Plv (Huik) — u. 5(8) var.

a₅. Hoia ise, siis hoiab ka jumal.*

* esi (Hls, Kan); sis (Hls)

Hls, Krk, Hel, ?Vil (Suurkask), Kan — 4 v. 5(6) var.

a₆. Hoia ise, siis jumal hoiab ka.

Wied. 134, Kündja nr. 33 (1883) 393; TÜR, Sa — 5 v. 6(10) var.

a₇. Hoia ise, jumal hoiab ka.

Sannumetoja II (1849) 191 — ?(1) var.

b₁. Hoia ise ennast, siis hoiab ka jumal.

Krk — 1 var.

b₂. Hoia iseennast, siis hoiab ka jumal sind.

Trm — 1 var.

b₃. Hoia ennast isi, siis hoiab sind ka jumal.*

* esi; sinu (Pst)

Pst, Trt — 2(3) var.

b₄. Hoia esiennast, sis hoit jummal kah.

Kam — 1 var.

c₁. Hoiad esi, hoiab jumal.

Puh — 1 var.

c₂. Hoiad ise, siis hoiab jumal ka.

VMr — 1 var.

d₁. Eis hoiat, sis jummal ka hoit.

Se — 1 var.

d₂. Esi hoiat, sis hoit jummal kah.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

e₁. Kui esi hoiat, sõs hoit jummal kah.

Rõu — 1(2) var.

e₂. Kui ise hoiad, siis jumal hoiab sind koa.

Põl — 1 var.

e₃. Kui ka ise hoiad, hoiab jumal ka.

?Pal (Karro) — 1?(1) var.

f. Kui sa iseennast hoiad, siis hoiab sind ka jumal.

Lüg — 1 var.

g. Kes ise ennast hoiab, seda hoiab ka jumal.

Gr. RkÖrE II 94 — ?(4) var.

A₂. Kes hoitud on, seda jumal ka hoiab.

?Vig (Aasberg) — 1?(1) var.

A₃. Kui inlmene hoiab, siis jumal hoiab ka.

Wied. 77, Kündja nr. 39 (1883) 466, Einer Lüh. EKÖ 71, Einer EKÖ⁴ 71 — 1(4) var.

A₄. Hoia esi, sis hoit jummal, ega jummal käsitsi ei hoia.

Hel (Tomp) — 1 var.

B_{1a1}. Aita ise, siis aitab ka jumal.

Vän — 1 var.

a₂. Aita ise, siis aitab jumal ka.

Kuu — 1 var.

a₃. Aita ise, siis aitab jumal.

?Pst (Lensin) — 1?(1) var.

a₄. Aita ise, aitab jumal.

Vil (Leoke) — 1 var.

b₁. Aita end ise, siis aitab ka jumal.

Huvit. V Lisa 14 — 1?(1) var.

b₂. Aita ise ennast, siis aitab ka jumal.

Wied. 4, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 31 (1883) 369, EKMS I 766 — 1(7) var.

b₃. Aita iseennast, siis aitab jumal ka.

E 10, E² 102; ?Trm (Särg) — 1 v. 2(4) var.

b₄. Avita esi hindä, sõs avitas jummal kah.

?Räp (Poolakess) — 1?(1) var.

b₅. Avita ise ennast, küll siis jumal kah avitab.

VLk — 1 var.

b₆. Aita end ise, siis aitab sind ka jumal.

Huvit. II⁶ 31 — 1?(10) var.

b₇. Aita iseennast, siis aitab sind ka jumal.*

* ise end (Vän), isiennast (Juu v. Vän) OM nr. 2 (1890) 88; TÜR, Juu v. Vän (Virkus), Vän, Rõu? (Leegen) — 5 var.

b₈. Aita esi hennast, sis aitas jummal kah sinno.

Plv — 1 var.

b₉. Aita ise ennast, siis aitab sind jumal.

Gr. SKÖ II 41 — 1?(6) var.

c. Kes aitab iseennast, seda aitab ka jumal.

Hls — 1 var.

d. Kui isi aitad, siis aitab jumal ka.

Hls (Söggel) — 1(2) var.

e. Jumal aitab neid, kes ennast ise aita-

vad.

Laakm. Mr Kal. (1862) 35, Laakm. ER Kas.

Kal. (1891) 4 — 1?(2) var.

f. Sa pead ennast aitama, jumal aitab sind edasi.

Vlg — 1 var.

B₂. Pead ise ennast üleval, siis aitab jumal.

?SJn (Kuresson) — 1?(1) var.

Vrd. Gr. Ms 8: Kes ise end ei avita, see jumalalt ei abi saa.

Vrd. ka vene vanasõna mugandus: Ei jumal seda avita, kes ise halb ja laiskleja (Gr. ELr II 74).

Vrd. 2249. Kes hindä iist ei hoolitsõ, toda jummal ei kaitsa.

2256. Kui põle endast tegijad, ei siis ole ka jumalast aitajad.

1425. HOIA KOPIKAT MUSTA PÄÄVA JAUKS — 7(8) var.

Aa.

TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 1(2) var.

- b. Hoia kopeakat musta päävä tarbis.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- c. Hoia kopikuid musta päeva tarvis.
Lindenberg HL Kal. (1887) 39 — 1 var.
- d. Hoia oma vaevaga teenitud kopikad
musta päävä tarvis.
Sannumetoja I (1848) 82 — 1 var.
- B. Hoia raha mustas päiväs.
Se — 1 var.
- C. Jätä kopik pimme päivä jaos.
Kam — 1 var.
- D. Kogu hoolega mustaks pääväks.
Jöh — 1 var.
- Vrd. Körber VRMK 43: Hoia kopikat paha aja
peäle (vene vanasõna tõlge).

1426. HOIA NAIST, UURI JA RAHA-
KOTTI — 4 v. 5(5) var.

- A. _____
Nõo (Sild) — 1 var.
- B. Hobust, naist ja laeva ää iial silmast
lase.
Han — 1 var.
- C. Naest tuleb valvata ja hobust tuleb
hoida.
Saa (Söggel) — 1 var.
- D. Naest ja hoost ära pruugi ohjuta.
Kaa (Tõll) — 1 var.
- E. Pea ohjad kõvast, kui noort hobust
õped, niisama ole kindel omas sõnas
ja tahtmises, kui tahad head naist
saada.
?Krj (Mägi) — 1?(1) var.
- Vrd. 12363. Üks täitsamees ei anna teisele tarvi-
tada oma nuga, hobust ja naist.
8180. Ei paadi pesti, hobuse ohi tohi kauaks
sidumata jääda.

1427. HOIET ASI AIGOI' — 1 var.
Se (Tubli).

1428. KES HOIAB, SEL ON — 5 v. 6(12)
var.

- Aa. _____*
* sellel (HMD v. Ris); om (Puh, TMr v.
Vru)
Norm. 233, EKMS II 24; HMD v. Ris (Treu-
mann), Trt, TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas),
Puh — 4(8) var.
- b. Hoidjal ike om.
Nõo (Tüklov) — 1(3) var.
- B. Kes ei hoia, sel ei ole.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- Vrd. 1421, eriti B: Hoidjal on, saajal ei ole.
11854. Kui tõösõ umma ei hoia, siss ummal
ka i olõ.

1429. KUDAS HOIAD, NÕNDA LEIAD*
— 3 var.

* kuidas
Hää (Mäesalu).

Vrd. 4391. Kes korjab, see leiab.

1430. PAREM HOIDA KUI OIATA — u.
155(278) var.

A_{1a1}. _____*

* paremb (Vi, Hls, Trv, TaL, Vö), paremp
(Saa), pareb (Krk); hoita (TaL, Vö); ku
(PäL, Trv, Vö); ojata (PäL, Vil, TaL, Vö),
ojate (PäL, Vil), oiate (Saa, Krk, San,
Krl), oeata (Trv), oigada (Vi, Krk, Vil,
Kan), ujata (Ote)
Wied. 146, Kündja nr. 48 (1883) 573, Vig.
Lisal. nr. 17 (1890) 136, Kodu Kal. (1905)
lk-ta, Kask-Vaigla-Veski I Ak 11, Kask-Puu-
sepp-Vaigla 35; Vi, Amb, Kos, Juu v. Vän
(Virkus), Saa, PäL, Vi, Ta, Vö — u. 70(99)
var.

- a₂. Parem on hoida kui oeada.
Saa — 1 var.
- a₃. Ennem hoida kui oiata.
Vän — 1 var.
- b. Ennem hoia kui oiga.
Vig. Lisal. nr. 13 (1891) 104; Rak — 1 v.
2(5) var.
- c. Enne ikka hoia kui oigad.
Vai — 1 var.
- d. Ennem hoian kui oigan.
Hls (Söggel) — 1(3) var.
- e. Paremb om hoiet kui ujat.
Plv — 1 var.
- f. Parem hoida kui pärast oiata.
Trt (õpil.) — 1 var.
- g. Parem enne hoida kui pärast oigada.*
* oigata (CRJ; Kaa)
CRJ Klr II 56; Kaa, Tor, Tt (R. Kallas) —
3(14) var.
- h. Paremb ette hoita kui perrä ujada.
Urv — 1 var.
- i. Parem hoita kui tagast perra hoja-
dada.
Plv — 1 var.

A_{2a}. Parem on sõna hoida kui pärast
oiata.
Wied. 147, Kündja nr. 48 (1883) 573; Vil
?(Leoke) — 1 v. 2(5) var.

b. Parem sõna hoida kui pärast oigada.
Vil (Leoke) — 1 var.

A₃. Parem haava hoida kui oiata.
E 66, E² 64, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 39;
?Vil (Suurkask) — 1?(6) var.

Ba₁. Parem hoida kui ohata.*
* param (Vig), parep (Krk), paremb (Nõo,
Ote, Rõu); hoita (Ote), hoidä (Krk); ohka-

- da (Vig), ohade (Krk), ohatä (Krk), ohata (Wied., Kündja), ohki (Rõu)
Wied. 146, Kündja nr. 48 (1883) 573, Kmpm. KLR II⁶ 365, EKMS I 338; Jõh (õpil.), HMD (õpil.), Põi, Vig, Aud, Saa, Krk, Vil, KJn, Kod, TaL, Rõu — u. 15(29) var.
- a₂. Paremp on hoida kui ohata.
Kas. Talur. Kal. (1880) 42, Kmpm. Kõ 10, Kmpm. KLR 354, Kmpm. KLR I⁶ 119, Kmpm. A⁶ 12 — ?(6) var.
- a₃. Enne hoida kui ohata.
Hls (õpil.) — 1 var.
- b. Paremp hoida kui pärast ohata.
Pal (Karu) — 1 var.
- c. Paremp enne hoida kui hiljem ohata.
Trv (õpil.) — 1 var.
- d. Parõmp ette hoita kui peräh ohata.
Vas — 1 var.
- Ca₁. Paremp hoida kui oiata, paremp karta kui kahetseda.*
* paremb (VIL); hoita (Hel); ku (Trv, Kod); oeata (Tt), oiate (Hel), ojata (Trv, Tt), oigada (Hlj); kahetseta (Hlj), kahetse (Hel), kahetsa (Trv, Tt), kahjatseda (Rap v. Mär), kahetse (Hls)
Gr. ELr I 70, Gr. LLr I 29; Hlj, Kuu, Rap v. Mär (Poom), Hls, VIL, Kod, Vas, Tt (anon. ja S. Veske) — 12(20) var.
- a₂. Paremp on hoida kui oiata, paremp karta kui kahjatseda.
Tln (Keller) — 1 var.
- b₁. Paremp karta kui kahetseda, paremp hoida kui oiata.*
* paremb (Hls), parep (Hls), param (Vän); hoeda (Vän, SJn); oigada (Kuu, Tt), oigata (Saa), oeata (Trv), oiate (Hls), oiutada (Hls); kahetsta (Saa), kahjatseda (Norm.; Rap v. Mär, Vil), kahitse (Hls), kahatseda (Vän, SJn)
Norm. 229, EKMS I 338; Hls, ?Kuu (Jahe), Rap v. Mär (Poom), Vän, Saa, Hls, VI, Ksi, Ti(anon.) — u. 15(23) var.
- b₂. Paremp karta kui kahetseda, ennem hoida kui oiata.*
* ojata (Hel), oiate (Kõp)
Pee, Kõp, Hel — 3 var.
- c. Paremp karta kui kahetseda, paremp enne hoida kui pärast oigada.
VNg — 1 var.
- d₁. Paremp on hoida kui ohata, paremp on karta kui kahetseda.
Meelej. nr. 11 (1887) 86, Kmpm. EL II⁸ 75, Kmpm. EL III¹⁰ 241; ?Vig (õpil.) — ?(7) var.
- d₂. Paremp hoida kui ohata, paremp karta kui kahetseda.*
* ku (Hää); ohkada (Pär); kahjatseda (VMr, Pär, Hää)
- E MVH 23, Kmpm. EL IV² 17, Jänes-Parlo 136; VMr, Kuu, Kse, PÄP — 8(28) var.
- e₁. Paremp on karta kui kahjatseda, paremp on hoida kui ohata.
Vil — 1 var.
- e₂. Paremp karta kui kahetseda, paremp hoida kui ohata.*
* kahetsta (Saa), kahatseda (Hlj), kahatsedä (Vig), kahjatseda (Vig, San, Krk); hoedä (Vig)
KAH Loe 19, Vih. (1957) 109; Hlj, Vig, Saa, Krk — 6 v. 7(13) var.
- e₃. Paremp karta ku kahatseda, ennem hoida ku ohata.
Sim — 1 var.
- Vt. 3273 E.
- D. Paremp karta kui kannatada, paremp hoida kui ojata.
?Hls (Sõggel) — ?(1) var.
- E. Paremb hoida kui ojata: ega hoidja ei oiga.
Kam — 1 var.
- Vt. 1416 K.
- Vrd. 1490. Hooletu oigab, kartja kahetseb.
1431. HOIDMISEL OSA, PIDAMISEL PÄRA — 1(2) var.
EKMS II 24; Mär (Feldmann).
Vrd. 1419. Hoidjal pole otsa, pidajal pera.
1418. Hoidjal osa, kaitsjal kasu.
1432. HOITMISEGA JÄÄB MONI HÄÄ KOPIK TAGASI — 1 var.
Kam (Siimus).
1433. HOMME ON KA PÄÄV — 1 var.
Hlj (Leetberg).
1434. «HOMME, SIIS OLEME MEHED!» ÜTLEB HOOLETU — 2 v. 3(6) var.
A. —
Vil (Niggol) — 1 var.
B. Laisk lauld kõge: «Hommen, hommen,» virk om hommen unetano.
Vas (Lenzius) — 1 var.
C. «Homme, homme, mitte täna,» nõnda laisad räägivad.
Pet. Ah 61, Puus. KH III¹² 95 — 1?(4) var.
Vrd. Kõrber VRMK 63: «Homme, homme, muud kui mitte tänapääv,» nenda ütlevad keik laisad mehed.
1435. HOMME VEEL EES, SURM KA EES — 1 var.
Kuu (A. Ploompuu). Fraasi funktsioon võib olla kõnekäänuline.
Vrd. 14799. Õõ ees, surm selja taga.

1436. HOMIGU PEAD NII VARA
TÕUSMA, ET VALGE VARBLASE
KÄTTE SAAD — 1 var.

Emm (Ennist).

1437. HOMMIK ON NOORUS, ÕHTU
VANADUS — 1 var.

As (Kuusik).

1438. HOMMIKU HOOLEKÄGU, LÕUNA
LEINAKÄGU, ÕHTU ÕNNEKÄGU
— u. 140(150) var.

A₁a₁. —————*

* leinä- (Pst)

Pst, Trt — 2 var.

a₂. Hommikul hoolekägu, lõuna leina-
kägu, õhtu õnnekägu.

Hel — 1 var.

a₃. Hommikul hoolekägu, lõuna leina-
kägu, õhtul õnnekägu.

Sim — 2 var.

a₄. Hommikul hoolekägu, lõunal leina-
kägu, õhtul õnnekägu.*

* õhtal (Võn)

TMr, Võn — 2 var.

a₅. Hommikul hoolekägu, lõunal leina-
kägu ja õhtul õnnekägu.

KJn — 1 var.

a₆. Hommikul on hoolekägu, lõunal
leinakägu ja õhtul õnnekägu.

Rak? (õpil.) — 1 var.

a₇. Hommikul on hoolekägu, lõunal on
leinakägu, õhtul on õnnekägu.

Trt (õpil.) — 1 var.

b. Hommikul kukub hoolekägu, lõunal
leinakägu, õhtul õnnekägu.

Jäm, Krk, Trm — 3 var.

c₁. Hummogu hoolõkägu, lõunaaigu leina-
kägu, õdagu õnnekägu.*

* hummugu (Ote), hommogu (Kan), ho-
mungu (Rõu); lõune (Rõu); õhtu (Rõu);
õnnõ (Se); kägo (Rõu, Se)

Ote, Kan, Rõu, Se — 5 var.

c₂. Hommiku hoolekägu, lõune ajal leina-
kägu, õdangu õnnekägu.

Võn — 1 var.

c₃. Hommikul hoolekägu, lõuna ajal lei-
nakägu, õhtul õnnekägu.

Sim — 1 var.

c₄. Hummugu hoolõkägo, lõuna aigu lei-
nakägo ja õdangul õnnõkägo.

Vas — 1 var.

c₅. Hommiku on hoolekägu, lõuna aal lei-
nakägu ja õhtul õnnekägu.

KJn — 1 var.

c₆. Homikul on hoolekägu, lõuna ajal lei-
nakägu, õhtal õnnekägu.*

* hommikul — õhtul (Hel)

Hää, Hel — 2 var.

c₇. Hommikul om hoolõkägu, lõunaigu
leinakägu, õdagu õnnõkägu.*

* hummugul — õdagul (Vas)

San, Vas — 2 var.

c₈. Hommiku om hoolikägu, lõune aig
om leinakägu, õhtu õnnekägu.

Krk — 1 var.

c₉. Hommikul on hoolekägu, lõuna ajal
on leinakägu, õhtul õnnekägu.

Trm — 1 var.

c₁₀. Hommiku om hoolekägu, lõune aigu
leinakägu, õhtu om õnnekägu.

Hel — 1 var.

c₁₁. Hommikul om hoolekägu, lõuna ajal
leinakägu, õdakul om õnnekägu.

San — 1 var.

d. Hommikul on hoolekägu, lõuna ajal
leinakägu, vara õhtul õnne oma.

Äks (õpil.) — 1 var.

e. Hommikul on hoolekägu, lõuna ajal
leinakägu, õhtu eel oli õnnekägu.

Trt — 1 var.

f. Hommiku hoolas, lõuna aeg on leina-
kägu ja õhtu on õnnekägu.

KJn — 1 var.

A₂a₁. Homingune kägo — hoolekägo, lõuna
kägo — leinakägo, õhtane kägo —
õnnekägo.

Võn — 1 var.

a₂. Hummugune kägu — hoolekägu, lõu-
nane kägu — leinakägu, õdagune
kägu — õnnekägu.

Ote — 1 var.

b₁. Homikune hoolekägu, lõunane leina-
kägu, õhtane õnnekägu.

Hää — 1 var.

b₂. Hummogunõ hoolõkägo, lõunaõnõ lee-
näkägo, õdagunõ õnnõkägo.

Räp — 1 var.

c. Õhtune kägu — õnnekägu, lõunane
leina-, hommikune hoolekägu.

Koe — 1 var.

A₃a. Kui kägu kukub hommikul, siis on
hoolekägu, lõunal leinakägu, õhtul
õnnekägu.

Nis — 1 var.

b. Hommikul on hoolekägu, kes kevadel
esimest korda kuuleb, lõunal leina-
kägu, õhtul õnnekägu.

Sim — 1 var.

c. Kuuled kägu homikul, on hoolekägu,
lõuna ajal leinakägu, õhtul õnnekägu.

Räp — 1(2) var.

- d. Kui kuuldakse hommikul kägu kukkuvat, tähendab hoolekägu, lõuna ajal leinakägu, õhtul õnnekägu.
Trt? (õpil.) — 1 var.
- e. Kuuled aga homikul kägu, siis on see sinule hoolekägu, lõune aegul leinakägu, õhtal aga õnnekägu.
Plv — 1 var.
- f. Kui kevadel esimest korda kägu kuuled hommiku, on hoolekägu, lõuna aeg, siis on leinakägu ja õhtul õnnekägu.
Kod — 1 var.
- g. Kui esimest kägu homikul kuuled, on hoolekägu, kui lõuna aegu, siis [leinakägu], kui õhtul, siis õnnekägu.
Plv — 1 var.
- h. Arvati, et kui kägu hommikul kukub ja kuulaja teda esmakordselt kuuleb, on hoolekägu, lõuna ajal on leinakägu ja õhtul õnnekägu.
Lai (õpil.) — 1 var.
- i. Kui kägu esimest kord kuuled homikul, oled hoolas sel aastal, lõuna aeg on leinakägu, õhta on õnnekägu.
Ta — 1 var.
- j. Kui kevadel kuuleb keegi hommiku käo kukmist, siis on ta hoolas, lõuna ajal on leinakägu ja õhtul kukub õnnekägu.
Elva (õpil.) — 1 var.
- k. Kui kevadel esimest korda kägu kuuled homikul, siis oled sel aastal usin ja karme, lõunal leinakägu, õhtul õnnekägu.
Jür — 1 var.
- l. Kui kägu esimest korda õhta kuuled, siis on ta õnnekägu, [— — —], hommiku hoolekägu, lõunal leinakägu.
SJn — 1 var.
- m. Kägu, kui kuuled esimest kord hom[mikul], on ta hoole ja töö kuulutaja, lõunal on ta leina ja mure kuulutaja, õhtal aga õnnekägu.
Võn — 1 var.
- n. Kuuled hom[mikul] esimest kord käo kukkumist, siis on kuuljal terve aasta hool ja vaev, kuuled lõuna ajal esim[est kägu], saab leinaaasta, õhtal aga on õnnekägu.
Võn — 1 var.
- o. Hommikul kuuldud kägu — hoolekägu, lõuna ajal kuuldud kägu — leinakägu, õhtul kuuldud kägu — õnnekägu.
Tt (õpil.) — 1 var.
- p. Kes õhtul kägu esimest korda kuulis, sellel olli ta õnnekägu, kes hommikul

kuulis, sellel olli ta hoolekägu, kes aga lõune aigu teda kuulis, sellel olli ta leinakägu.

Võn — 1 var.

- q. Kui kevadel kuuled kägu esimest korda hommikul, siis nimetatakse seda hoolekäoks, tähendab inimene on hoolas sel aastal, lõuna ajal tähendab leina, on leinakägu, õhtul tähendab õnne, on õnnekägu.
Ann — 1 var.
- r. Kuulet kääko hommongult edimalt, om hoolekägu, peat hoolen olema, kuulet lõune ajal, om leinakägo, saat leinamist, kuulet kuukmist õdangul, om õnnekägo, saat õnnelekus inemises sel aastal.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
- A₄a. Esimest korda kukub kägu kevadel hommikul hoolt, lõunal leina, õhtul õnne.
VMr — 1 var.
- b. Kui esim[est] korda kägu kukub hom[mikul] — hoolt, lõuna — leina aig, õdagu — õnnelik.
Kam — 1 var.
- c. Kukub kägu hommikul, tähendab hoolt, lõunal leina, õhtul aga õnne.
VMr — 1 var.
- d₁. Käo kukkumine tähendab hommikul hoolt, lõuna ajal leina, õhtul õnne.
Võn — 1 var.
- d₂. Käu kukkumine hommikul — hoolt, lõune aeg — leinamist, õhtu õnne leidmist.
Pal — 1(2) var.
- d₃. Hommikune käo kukkumine tähendab hoolt, lõunane leina ja õhtune õnne.
San (õpil.) — 1 var.
- d₄. Hommikul [käo] kukkumine tähendab hoolt, lõunane leina ja õhtune õnne kogu aastaks.
Tt (õpil.) — 1 var.
- e. Käo kevadene edimäne hommikune kukkumine tuletagu sulle aastast hoolt, lõunane leina, õhtune õnne meelde.
Trt — 1 var.
- f. Kui käo edimäst kõrd keväjä kuulõt hummugul, sös saa huult, kui lõuna aigu, sös leina, kui õdagul, sös õnnõ.
Vas — 1 var.
- g. Kui kägu esimist korda kuuled kevadel, siis kui kuuled hommiku, toob kägu hoolt, kui lõuna, siis leina ja kui õhtu, siis õnne.
Koe — 1 var.
- h. Kui kevaja edimäist kõrd käo hom-

mingu kuuled, siis tuleb sul hoolt palju, aga kui lõunaigu kuuled, siis tuleb palju leinamist, aga kui õdangu kuuled, siis on sul see aasta palju õnne.

Plv — 1 var.

- i. Kui esimest korda kevadel kägu kuuled kukkumas hommikul, tähendab see hoolsust, lõuna leina, õhtu õnne.
Tt (õpil.) — 1 var.
- j. Kui kevadel kägu kuuled hommikul, tähendab hoolt kuulja juures, kui lõunal, siis on sul leina ees, kui õhtul, siis on õnne oodata.
Lai — 1 var.
- k. Kui õhtul esimest korda kukulindu kuuled, see tähendab õnne, lõunal leina, hommikul hoolt.
Rei — 1 var.
- l. Kui käo kukkumist hommikul kuuled, see tähendab hoolt, kui käo kukkumist lõunal kuuled, see tähendab leina, kui käo kukkumist õhtul kuuled, see tähendab õnne.
San (õpil.) — 1 var.
- m. Kui kägo kevade laulma hakkab ja keige esimest korda homigu käo laulmist kuuleb, siis on sel aastal kuuljal paljo hoolt, kuuleb lõuna ajalt, siis saab paljo leina, kui õhtu, siis palju õnne sel aastal.
As (Pint) — 1 var.
- n. Kui kuuleb esimest korda käo kukkumist hommikul, siis pidada see hoolt tähendama, lõuna leina ja õhtu õnne.
PJg (Nõmmela) — 1 var.
- o. Kägu hommikul vara esimest korda kuulda, see tähendab hoolt, õhtu õnne, lõuna ajal leina.
Rõn — 1 var.
- p. Kevadel esimest korda kägu kuulda hommikul tähendab hoolt eelseisvaks aastaks, lõuna ajal leina ja õhtu õnne.
Trv — 1 var.
- q. Kevadel kuuldes esimest korda hommikul käo kukkumist, oled aasta läbi hoolas, kuuled aga lõuna ajal, tuleb lein. kuuled õhtul, tuleb õnn.
Tt (Birnbäum) — 1 var.
- r. Kui kägu kevadel hommikul, siis saavat suvel palju tööd ja hoolt, kui lõuna ajal, siis palju surnuid ja leina, kui õhtul, siis õnne.
Võn — 1 var.
- s. Kui kuuldakse esimest korda käo kukkumist hommikul, siis toovat see käo kukkumise kuulajale hoolt, [— — —]

kui kuuldakse esimest korda käo kukkumist lõuna ajal, siis tähendavat see, et on oodata mingit leina, [— — —] kui kuuldakse käo kukkumist õhtul, siis toovat see õnne.

Ote (Kroon) — 1 var.

- t. Kuuldi kägu hommiku esimene kord, tähendas hoolt, kui õhtu, siis õnne, aga kui päeva, siis leina.
Krk — 1 var.
 - u. Ennustati sellele, kes kuulis kägu kukkumas hommiku, hoolsust kogu aasta, lõuna leina ja õhtu õnne.
Kad — 1 var.
 - v. Kui kägu kuuled hommikul, siis tähendab see hoolsust, kui keskpäeval, siis matuseid, leina, kui õhtul, siis õnne.
?Trt? (õpil.) — 1?(1) var.
 - A₅. Kuuled kääko humogo varra kuukvad, oled hooleline, kuuled lõune ajal, leinalene, kuuled õdago, siis oled õnnelene sel aastal.
Räp — 1 var.
 - A₆. Kes kägu homiku esimest korda kuuleb kukkuvad, sel saab hooleline aasta, lõuna ajal leinaline ja õhtu õnneline.
Se — 1 var.
 - A₇. Kui kägu kevadel esimest korda kuuleb kukkumas hommikul — hoolekägu, lõunal — õnnekägu, õhtul — leinakägu.
Aks — 1 var.
 - Ba₁. Hommiku hoolekägu, õdagu õnnekägu.
Puh — 1 var.
 - a₂. Hommiku on hoolekägu, õhta on õnnekägu.
Trm — 1 var.
 - b. Hommukune kägu on hoolekägu, õhtane kägu — õnnekägu.
Trm — 1 var.
 - C₁. Kui kägu õhtul kukub, toob õnne.
TMr — 1 var.
 - C₂. Õhtul kukub õnnekägu.
Tt (õpil.) — 1 var.
- *
- D. Kui käo kukkumist esimest korda kevadel kuuldakse hommikul, siis tähendab see õnnetust, kui lõuna ajal, siis leina ja õhtu õnne.
Ta (õpil.) — 1 var.
 - E. Hommikul on hoolekägu, lõuna aegu õnnetu kägu, õhtul aga õnnekägu.
Nõo — 1 var.
 - F. Kui esimest korda kuuled käo kukkumist hommikul, tähendab suurt õnne,

kui kuuled aga lõuna paiku, tähendab õnnetust, õhtul — leina.

Urv — 1 var.

- G. Kui kevadel kuulatakse käo kukkumist esimest korda hommikul, siis on suvel õnne oodata, aga kui õhtul, siis õnnetust.

Mar (Hsberg) — 1 var.

*

- Ha₁. Hommikul orjakägu, lõunal leinakägu, õhtul õnnekägu.

Vil — 1 var.

- a₂. Hommikul on orjakägu, lõuna ajal leinakägu, õhtul õnnekägu.

Rid — 1 var.

- b₁. Hommikul kukub orjakägu, lõuna ajal leinakägu, õhtul õnnekägu.

Vil — 1 var.

- b₂. Hommikul kukub orja-, lõunal leinaja õhtul õnnekägu.

Tt (õpil.) — 1 var.

- c. Kui esimest korda kuulatakse kägu hommikul (orjakägu), siis tuleb terve aasta orjata, kui lõuna ajal (leinakägu), siis tuleb leinaaasta ja õhtul (õnnekägu), siis on õneaaasta.

Hls — 1 var.

- I. Hommiku om õnnekägu, lõuna aig om leinakägu, õhtul om orjakägu.

Krk — 1 var.

*

- J. Hommikul kukub orjakägu, lõunal kukub leskekägu, õhtul kukub õnnelindu.

?Hls (Söggel) — ?(1) var.

*

- Ka. Käo kukkumine tähendab, edimest korda aastaks kuulnud, hommiku hoolt, lõuna ajal laiskust, õhtul õnne.

Vas (Kuuben) — 1(2) var.

- b. Hommikul hoolekägu, lõuna ajal laiskägu, õhtul õnnekägu.

Vas (Kuuben) — 1 var.

- La. Kui kevade kõige esiti kägu hommiku kuuled, on sul sel aastal palju huult, kui lõuna aeg, sis on leheline aasta, kui õhtu, sis on palju õnne sel aastal.

TMr (Lõhmusmägi) — 1 var.

- b. Hommiku on hoolekägu, lõuna aeg on lehekägu, õhtu õnnekägu.

TMr (Lõhmusmägi) — 1 var.

- M. Hommiku kuulatakse hoolekägu, keskpäevas murekägu ja õhtu kuulutaks õnnekägu.

Pal — 1 var.

- N. Hummogu um hoolökägu, lõuna aegu kaiho kägu, õdagu um õnnekägu.

Vas — 1(2) var.

- O. Kägu kukub ja ennustab hommikul ohto, lõunal leina, õhta õnne.

Lüg — 1 var.

- P. Hommogu kuuldes — halv kägu, pääle lõune — õnnekägu.

Tt (Hurt) — 1 var.

- Q. Esimest korda õhtu kägu kuuled, see on õnnekägu, hommiku kuuled, siis inimene kuivab ää.

Kul — 1 var.

- R. Hommikul kukub hoolekägu, õhtul kukub õnnekägu, keskpäeval kurjakägu.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- S. Hommiku hoolekägu, keskhommiku aeg kehva kägu, lõune aeg leinakägu, õhtu aga õnnekägu.

MMg — 1 var.

- S. Ku kuulot edimäst korda käko hummogu, sös koolös kedägi är, kuulot käko lõuna aigu, sös saat kedägi leinama, kuulot õdagu käko, sis um õnnekägu.

Vru — 1 var.

- Ta. Kui kägu hommiku kukub, tähendab see hoolt, lõuna ajal surma ja õhtu õnne.

Tt (õpil.) — 1 var.

- b. Hummogult hoolökägu, keskpäivä surmakägu, õdagult õnnekägu.

Se — 1 var.

- c. Kia kuuld käko edimält hummogult, sis tuul inemisöl om tuu aastaga pal'lo huult, kiä kuuld õdagu, sis tuul om õnn, kōō vidä häste, a kia kuuld poolō päävä aiga, tuu koolös ar' tuu aastaga vai om rasõhõhe haigõ.

Se (Oinas-Tammeorg) — 1 var.

- Ua. Kui söömaigo kägu kuulot, tuu om surmakägu.

Räp (Lepson) — 1 var.

- b. Kes kevadel käo kukkumist kuuleb esimest korda söömaajal, siis sureb ka see inimene tol aastal ära.

Urv v. Krl (õpil.) — 1 var.

- V_{1a1}. Hommiku hoolekägu, söömaajal surmakägu, lõunal leinakägu, õhtul õnnekägu.

Pst — 1 var.

- a₂. Hommiku hoolekägu, söömaigu surmak[ägu], lõuna ajal leinak[ägu], õhtu õnnek[ägu].

Har — 1 var.

- a₃. Hummogu hoolekägu, süümaigu sur-

- makägo, lõunaigu leinakägo, õdagu õnnekägo.
Kan — 1 var.
- a₄. Hummukul hoolökägo, söömaaigu surmakägo, lõuna aigu leinakägo, õdagu õnnekägo.
Plv (Melzov) — 1(2) var.
- a₅. Hommikul hoolekägu, söömaajal surmakägu, lõuna ajal leinakägu, õhtul õnnekägu.
Rõu — 1 var.
- a₆. Hommiku hoolekägu, süümaigu surmakägu, lõuna aigu leinakägu ja õhtu õnnekägu.
Plv — 1 var.
- a₇. Hommikul on hoolekägu, söömaajal surmakägu, lõuna ajal leinakägu, õhtul õnnekägu.
Rõu (õpil.) — 1 var.
- a₈. Hommogu om hoolekägo, söömaig surmakägo, lõunaig leinakägo, õdagu om õnnekägo.
Plv — 1 var.
- a₉. Hommikul on hoolekägu, süümajal surmakägu, lõunajal leinakägu, õhtul siis on õnnekägu.
Ta (õpil.) — 1 var.
- a₁₀. Hommikul on hoolekägu, lõuna ajal leinakägu, söömajal surmakägu, õhtul on õnnekägu.
Ote (õpil.) — 1 var.
- b. Hommikul kuulnud hoolekägu, söömaajal surmakägu, lõuna ajal leinakägu ja õhtul õnnekägu.
Har (õpil.) — 1 var.
- c. Hummogune laulja kägo ollev hoolekägo, söömaigne surmakägo, lõunane leinakägo ja õdagune õnnekägo.
Kan — 1 var.
- d. Hommikune kägu hoolekägu, söömaajal surmakägu, lõunal leinakägu, õhtul õnnekägu.
Rõu — 1 var.
- e. Hommiku om hoolekägu, ku edimäst kord kuulet kägu, süümaigu surmakägu, lõunaigu leinakägu, õdagu õnnekägu.
Nõo — 1 var.
- f. Kes kägu hommiku kuuleb, sellel kukub hoolekägu, söömaaeal surmakägu, lõuna aeal leinakägu, õhtu õnnekägu.
Hls v. Krk (Kase) — 1 var.
- g. Ku keväjä edimäist kõrd käko hummogu kuulõd, sõs um hoolökägo, ku süümaaigo, sõs surmakägo, ku lõuna aigu, sõs leinakägo, ku õdagu, sõs õnnökägo.
Kan — 1(2) var.
- h. Kui kevadel esimest korda kägu kuuled hommikul, on hoolekägu, söömaaeu surmakägu, lõuna ajal leinakägu, õhtu õnnekägu.
Kam — 1 var.
- i. Kui kevadel kuuled kägu hommikul, siis on hoolekägu, [— — —] kui kesk-hommikul, siis surmakägu, kui lõuna ajal, siis leinakägu, kui õhtu, siis õnnekägu.
Tt (õpil.) — 1 var.
- j. Kui käkko hommiku kuulet, sis hoolekägo, kui söömaigo, sis olevat surmakägo, kui lõuna aigo, sis leinakägo, kui õhta kuulet, sis õnnekägo.
Võn — 1 var.
- V_{2a}. Kui hommikul esimest korda kuul-dakse kägu kukkuvat, siis tähendavat hoolsust, keskhommikul tähendab surma, lõune ajal leina, õhtul õnne.
Tt (õpil.) — 1 var.
- b. Kui kevadel esimest korda kägu kuuled hommikul, on tuleval aastal palju hoolt, söömaajal saad surma, lõuna ajal on leina, õhtul saab palju õnne osaks.
Vru — 1 var.
- c. Kui kägo keväjä kukma nakkap ja kuulet edimalt õdago, sis tähendap see õnne, hommogo häd hoolt, söömaaigu surma, lõune aigu leina.
Plv — 1 var.
- d. Kui käko kuulõd, edimäst kõrda hummogu, siis piad kõik aastäk hoolõlinõ olõma, kui kuulõd söömaaigu, siis surõd arh, kui kuulõd lõunõ aigu, siis tulõ leinädäh, kui kuulõd õdagu, siis lõvväd õnnõ, om õnnökägo.
Se — 1 var.
- e. Kuuled kevadel kägo hommikul, siis saab kuulajal palju hoolt olema, söömajal, siis surma, lõuna ajal, siis lein, õhtul, siis saab õnn.
Rõu (õpil.) — 1 var.
- f. Kui kägu esimest [korda] kuuled hommikul, siis oled hoolas, [— — —] kui kägu esimest kord kuuled söömaajal, siis sured ära, kui kägu esimest kord kuuled lõuna ajal, siis on lein, kui kägu kuuled õhtul, siis on õnn.
Har — 1 var.
- W. Hommugu hoolekägu, süümaaigu surmakägu, lõuna aigu leinakägu, õtaks-poole õnnekägu, pääle päiva peiukägu, üüse ei õnne ilmugi.
Ote (Sarv) — 1 var. Ilmselt kirjanduse-mõjuline sekundaartraditsioon.

Vrd. 6120. Kuuled esimese lõokese homikul, on hoolekudu, kes õhtul, siis õnnekudu.

14541. Õhtune külaline toob õnne, hommikune külaline õnnetust majasse.

14781. Kui ämblikku hommiku näab, siis tähendas hoolt, lõuna ajal leina ja õhta õnne.

1439. HOMMIKU KUKEGA, ÕHTU KOERAGA — 1 var.

Hlj (Pruhl).

Vrd. 3112. Kanadega magama, kukkedega üles.

1440. HOMMIKUL KOOSTAGA, ÕHTUL KULBIGA — 1 var.

Jäm (Kuldsaar).

1441. HOMMIKUL KULDA KÜLVATAKSE — ?(1) var.

E MVH 45.

Vrd. 1460. Hommikune töö kuld, õdakune töö muld.

1457. Hommikune aeg — kuldne aeg.

1462. Homikutunnid on kuldatunnid.

1463. Homikutunnil on kuld suus.

1442. HOMMIKUL PÜHITAKSE HOOL VÄLJA, ÕHTUL ÖNN — 1 var.

TMr (Room).

Vrd. 14537. Õtak tulõ õnnõka, hummok tulõ hoolõka.

1443. HOMMIKU ON TARGEM KUI ÕHTU — u. 25(42) var.

a₁. — *

* hommik (Meves, Norm.)

Meves 137, Pöder L ABDr 29, Norm. 228;

Trv, ?Trm (Õunapuu) — 1—2(14) var.

a₂. Hummog om targemb ku õdag.

Vas — 1 var.

a₃. Hummok um targemb kui õtak.

Plv (Tobre) — 1 var.

a₄. Hommiku targem kui õhtu.

?Tt (Eisen) — 1?(1) var.

b₁. Hummuk targem õdagut.

LMr 134 — 1 var.

b₂. Hummok targõp õdagot.

Se — 1 var.

b₃. Hummok om targõp õdagut.*

* ommõ

Se — 5(6) var.

c. Hummok tulõ targõmb õdagut.

Se — 2 var.

d₁. Hommik on õhtust targem.*

* hommiku (Kuusik KT), huomik (Kuu);

õhtast (Lüg), ehtust (Kuu); targemb (Lüg, Kuu)

Kuusik KT 201; Lüg, Kuu, ?Kam (Relli), Plv (Huik), Võn, Rõu — 5 v. 6(8) var.

d₂. Hummog om õdagust targemb.*

* hommung (Vas), hommuk (Ote)

Vas, Ote — 2 v. 3(3) var.

d₃. Hommik õhtust targem.

Hlj — 1 var.

e. Hommik ikka targem kui õhtu.

Trt (Eisen) — 1 var.

f. Hommik on õhtust parem.

?Ote (õpil.) — 1?(1) var.

g. Pühapäävä hummok om paremb ku puulpäävä õtak.

?Räp (Lepson) — ?(1) var.

Vrd. 14532. Õhtu on targem kui hommik.

1444. HOMMONG UM UNDSENE OOTJALE, ÕDANG TOOP ÖNNE USSAIDA — 1 var.

Vas (Lenzius).

Vrd. 14537. Õtak tulõ õnnõka, hummok tulõ hoolõka.

1445. HOMMUKU OLE HOOLIKAS — ÕHTU RAHU RAUGEVE — 1 var.

rahu = neerud

Pst (Loorits).

1446. KES HOMMIKUL HOOLAS, LEIAB ÕHTUL ÖNNE — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

Vrd. 14537. Õtak tulõ õnnõka, hummok tulõ hoolõka.

1447. KES HOMMIKU PALUB, SIE PALUB KOA ÕHTA — 1 var.

VMr (Roost).

1448. KIA HUMMONGULT AR ESSÜ, KÄÜ ÕDANGUNI ESSÜNÜLT — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

1449. KU HUMMUGU OLÕ ÕI SAANU, SÕS SAAAI ÕDAGÜ AMMUKI — 1 var.

Rõu (A. Jennes).

1450. KUI HOMMIKUL LAULUGA, SIIS ÕHTA NUTUGA — 1 var.

Trm (Berg).

1451. MIÄ HUMMUKULT EI OLÕ OPNU,
TUUD EI OPI ÕDANGULT AMMUGI
— 1 var.

Rõu (Ruga).

1452. PAREMB HOMMUGU VARRA
IVÄTE KUI KIK PÄE ILMA OLLA
— 1 var.

Hel (P. ja J. Einerid).

1453. PAREMB HOMMUGU VARRA KU
ÕDAGU HILDA — 2 var.

Ote, Se (Kaiv).

Vrd. 1454. Parem homiku vara teed käia kui
õhta hilla.

14699. Õnnelik on õhtune hiline ja hommi-
kune varane.

1454. PAREM HOMIKU VARA TEED
KÄIA KUI ÕHTA HILLA — 1?(1)
var.

?Koe (Schultz).

Vrd. 14535. Õhtu vara õösele, homiku vara tee-
le. 1453. Paremb hommugu varra ku õdagu
hilda.

1455. PAREMP HUMMUKUNI TETT KUI
ÕDAKUNI MÕTEL — 1(22) var.

a₁. — *

* paremb (Stein, Norm.); hummoguni
(Norm.), hommikuni (Stein); õdaguni
(Norm.), õdanguni (Stein)
Stein 50, Norm. 64; Võ-Se (Stein) — 1(5)
var.

a₂. Parem hommikuni tehtud kui õhtuni
mõeldud.*

* mõeldud (E, EKMS III 1214)

Wied. 146, Kündja nr. 48 (1883) 573, Kmpm.
KH 46, Kmpm. Klr 359, Kmpm. Klr II⁶
348, E 66, EKMS I 869, III 1214 ja IV 176
— ?(15) var.

b. Parem hommikul tehtud, kui õhtul
mõeldud.

E² 17 — ?(2) var.

1456. HOMIGUNE HOOL TÄIDAB ENAM
KUI ÕHTUNE TÕÕ — 2 var.

a. —

Plv (Tamm) — 1 var.

b. Hummogune huul um inämb kui õda-
gune tüü.

Plv — 1 var.

1457. HOMMIKUNE AEG — KULDNE
AEG — 2 v. 3(7) var.

a. —

Wied. 137, Kündja nr. 33 (1883) 393, Malm⁵

87, E MVH 45; Vai (Feldbach) — 1 v. 2(6)
var.

b. Homikune aeg on kuldne.
Vai (Feldbach) — 1 var.

Vrd. 1462. Homikutunnid on kuldatunnid.

1463. Hommikutunnil on kuld suus.

1460. Hommikune töö kuld, õdakune töö
muld.

1441. Hommikul kulda külatakse.

1458. HOMMIKUNE AIVAS ON TERVISE
AIVAS, ÕHTANE AIVAS ON
HAIGUSE AIVAS — 1 var.

aivas = aevastus

Jõh (Mets).

1459. HOMMIKUNE KÜLALINE LÄHEB
PÄEVAKS ÄRA, AGA ÕHTUNE
JÄÄB ÕÖSEKS — 11 var.

Aa. —

Rõu (Pallits) — 1 var.

b. Hommikune külaline läheb ruttu ära,
õhtune jääb õõmajale.

E. Veskisaare seletus: õeld. vihma kohta.
KJn — 1 var.

c. Hommokune võõras lähäb ärä, aga
õhtane ei lähä.

Kod — 1 var.

B₁a. Hommokune võõras lähäb ikke ärä.

A. Univere seletus: «Hommikul alanud sadu
läheb ruttu üle.»

Kod — 1 var.

b. Hommokune võõras minemä ärä.

Kod — 1 var.

B₂. Hommikune külaline läheb lõunast
ära.

Vän — 1 var.

C. Õhtune külaline läheb hommikust ära.

Vän — 1 var.

D. Õösene külaline läheb keskhommikust
ära.

Vän — 1 var.

*

Ea. Varane külaline lähäb ruttu, ega
hiline nüi ruttu lähä.

E. Ennisti seletus: hommikuse ja õhtuse
vihma kohta.

Mar — 1 var.

b. Varane külälene lähäb ike rutem
minemä kui hiline.

Vig (Priimets) — 1 var.

c. Hiline külälene jäeb ike kauemas kui
varane.

Vig (Priimets) — 1 var.

1460. HOMMIKUNE TÖÖ KULD, ÕDAKUNE TÖÖ MULD — u. 5(41) var.

- Aa₁. —
 Võ-Se (Stein) — 1 var.
 a₂. Hommikune töö kuld, õhtune töö muld.
 Wied. 137, Kas. Talur. Kal. (1881) 39, Kündja nr. 33 (1883) 393, Gr. ELr II 93 — ?(13) var.
 a₃. Hommikune töö kuld, õhtune muld.*
 * homikune; töö (Muh)
 E 23, E² 17, Huvit. V Lisa 15, Puus. EKGr. 143 ja 163, Puus. KA V—VI (1939) 23, 124 ja 157, Jänes-Parlo 13; Muh (M. Viidalepp) — 1(20) var.
 a₄. Hommikune töö on kuld, õhtune muld.
 Huvit. I² 47 — ?(1) var.
 a₅. Hommongune töö om kuld, õdangune muld.
 ?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.
 b₁. Õdagune tüü muld, hommikune tüü kuld.*
 * õhtune — hommikune (EKMS); töö (Norm., EKMS)
 Norm. 66, EKMS IV 420; TaL (Kihu) — 1(3) var.
 b₂. Õdagune tüü om muld, hommugune kuld.
 San — 1 var.
 B. Hummongutunn kullane, õdanguaig mullane.
 ?Vas v. Se (Sandra) — ?(1) var.
 Vt. 1462 B.
 Vrd. 1457. Hommikune aeg — kuldne aeg.
 1463. Hommikutunnil on kuld suus.
 1441. Hommikul kulda külvatakse.

1461. KU HUMMOKONÕ AGO VERETÄS, SIS NÄUTÄS KULME, KU ÕDAKONÕ AGO VERETÄS, SIS NÄUTÄS LÄMMINT — 1 var.

- Se (Vabarna).
 Vrd. 159. Ku ago hõrõtas, sis saa hummõn halla.

1462. HOMIKUTUNNID ON KULDATUNNID — 1 v. 2(2) var.

- A. —
 E. Poomi seletus: peab vara tööle minema.
 Rap v. Mär — 1 var.
 B. Hummongutunn kullane, õdanguaig mullane.
 ?Vas v. Se (Sandra) — ?(1) var.
 Vt. 1460 B.
 Vrd. 1463. Hommikutunnil on kuld suus.

1457. Hommikune aeg — kuldne aeg.
 1441. Hommikul kulda külvatakse.

1463. HOMMIKUTUNNIL ON KULD SUUS — u. 10(42) var.

- A₁a₁. —*
 * homiku- (Vig); om (Krk)
 Kõrber VRMK 63; ?Jõh (õpil.), Iis, VMr (Haus, õpil.), ?Kuu (õpil.), ?Vig (Väli), ?Hls (õpil.), Krk (Kunimägi), Vil (incl. Leoke, Pallu), ?Pst (Lensing), ?Pal (Karro) — u. 5(19) var.
 a₂. Hommongotunnil um kuld suuh.
 ?Vas (Lenzius) — ?(1) var.
 b. Hommikutunnil on kulda suus.
 SKK I 16; ?Hls (Söggel) — ?(2) var.
 c₁. Hommikusel tunnil on kuld suus.
 Wied. 137, Kündja nr. 33 (1883) 393 — ?(6) var.
 c₂. Hummokutsi tunnin om kuld suun.
 Võ-Se (Stein) — 1(3) var.
 d₁. Homikutunnil on kullatükk suus.
 ?Jõh (õpil.), ?Mih (Pille) — ?(2) var.
 d₂. Hommongutunnil om kullatükk suun.
 ?Vas v. Se (Sandra) — ?(1) var.
 e. Hommikusel tunnil on suu täis kulda.
 ?VMr (A. Elken) — 1?(1) var.
 A₂. Huomigul oo kuld suuss.
 Kuu — 1 var.
 A₃. Homikul on kuldne suu.
 Tor — 1 var.
 A₄. Varahommiku-tunnil on kulda suus.
 Wied. 203, Kündja nr. 3 (1884) 34 — 1?(2) var.
 B. Varasel tunnil on kuld suus.
 Norm. 66, EKMS IV 420; Iis — 1(3) var.
 Vrd. ka Gr. SKO I 26 (sks. k.) ja Laakm. Mr Kal. (1862) 35.
 Vrd. 1462. Homikutunnid on kuldatunnid.
 1457. Hommikune aeg — kuldne aeg.
 1441. Hommikul kulda külvatakse.
 1460. Hommikune töö kuld, õdakune töö muld.

1464. HOMMENIST PÄEVA POLE KEEKI NÄIND — 1 var.

- Urv (Janson).

1465. HUMMÕNINE PÄIV UM TÄÄMBÄTSEST TARGOMB — 1 var.

- Rõu (Orrav).
 Vrd. 12410. Täname päev on eilsest targem.
 12409. Täname on homsest targem.

1466. HOMNE PÄEV ÖÖ TAGA, ÜLE-
HOMNE MÄE TAGA — 4 v. 5(10)
var.

- a₁. —
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
a₂. Hommenen päe öö taga, ülehommen
mäe taga.
Krk (Kivisäk) — 1(2) var.
b₁. Homme öö taga, ülehomme mäe taga.
Krk (Allas), ?Trt (Eisen) — 1 v. 2(4) var.
b₂. Homme öö taga, tunahomme mäe
taga.
Krk (Allas) — 1(3) var.
Vrd. 14799. Öö ees, surm selja taga.

1467. HOMSEKS HOIA LEIBA, AGA
MITTE TÖÖD — u. 40(155) var.

- A₁a₁. —
* hommenes (Ote), huomseks (Kuu), hom-
ses (Krk); leibä (Kuu, Krk); tüüd (Kuu),
tüed (Trm), tüüd (Krk, Ote)
Wied. 137, Kündja nr. 33 (1883) 393, Gr.
ELr II 93, Sak. Lisa nr. 22 (1888) 2, Vlg.
Lisal. nr. 20 (1890) 160, Uus As Kal. (1906)
27, Schneider Kal. (1910) lk-ta, E MVH 13,
E 23, E² 66, Plmp. EKik II 26, Kmpm. Klr
I⁶ 20, Kmpm. EL I⁹ 26 ja II¹⁰ 44, Puus.
EKGr. 30 ja 209, Puus. KH III¹² 73, Puus.
KKH I⁷ 51, Puus. Eü I 109 ja 113, Puus.
KA V—VI (1939) 101, Kask-Vaigla-Veski I
Hõ 40, Huvit. V Lisa 15, Reiman EK I
277, Parijõgi-Reial-Vaigla V 64, Kask-Puu-
sepp-Vaigla 17, 22 ja 46, Norm. 67 ja 233,
Vih. (1957) 109, Vih. VER 185, EKMS II
24 ja IV 175; ?Vai (Mõtus), ?VJg (õpil.),
Amb, ?JMd (Lunts), Kuu, ?Vig (Aitsam),
Krk, Trm, Kod (õpil.), Trt, ?Ran (L. Kal-
las), Ote — u. 10(108) var.
a₂. Homseks hoia leiba, mitte tööd.*
* tüüd (Kam)
Trv, Kam — 2 var.
a₃. Hommenes hoia leiba ja ei mitte
tööd.
Ote — 1 var.
a₄. Hummōnist hoitkō leiba, hoitu_{ui}
kunagi tüüd.
Se — 1 var.
a₅. Leiba hoia homseks, aga mitte tööd.
Trt — 2 var.
b₁. Leibä hoia hummōnōs, tüüd är hoi-
tu_{ui} hummōnōs.
Rõu — 1 var.
b₂. Leiba hoia hummenast, tüüd hoitku_{ui}
hummenast.
Se — 1 var.
c₁. Hoitku_{ui} tüüd hummōnōst, hoia leibä
humhōnōst.
Se — 1 var.

- c₂. Hoitku_{ui} tüüd hummōnis, leiba hoia
humhōnis.
Vas — 1 var.
c₃. Hoitku_{ui} tüüd hummōnist, hoiat
leibä.
Se — 1 var.
d. Ära hoia tööd homseks, vaid leiba.
Kam — 1 var.
e. Tüüd är hoitku hummenes, leibä hoia
hummenes.
Rõu — 1 var.
A₂a. Hoitku_{ui} tüüd hummogust, süüke
hoitkō' hummogust.
Se — 1 var.
b. Hoitku_{ui} tüüd hummogust, hoia süük
hummogust.
Se — 1 var.
A₃a. Hoitku_{ui} tüüd hummogust, hoia
leiba hummogust.
Se — 2(5) var.
b. Ära hoia tüüd hummigust, vaid leibä.
Kam — 1 var.
A₄. Leib hoia tōsōs päivās, tööd ära hoia.
Ote — 1 var.
A₅. Hoomseks olgu leiba, äga mette tööd.
Põi — 1 var.
A₆. Hoia hoomseks tööd, äga mette leiba.
Pha — 1 var.
Ba. Hoia leiba, aga mitte tööd.*
* leibä; tüüd (Trv)
Saa, Trv, Trm — 3 var.
b. Hoia leiba, är hoitku tööd.
Kan — 1 var.
c. Ära hoia tüüd, hoia leiba.
Võn — 1 var.
e. Vaja leibä hoita', mitte tööd hoita'.
Rõu — 1 var.
f. Ei massa tüüd hoita, tüü tulep tetä
ja leibä hoita.
Kam — 1 var.
Ca. Ärä tüüd tagapoole hoia, hoia leibä.
Nõo — 1 var.
b. Ära hoia tööd tagapoole, hoia leiba
tagapoole.
Krk — 1 var.
Da. Töö tee täna, leiba hoia homseks.
Tõn. Täht. (1909 apr., 1910 dets., 1911
juuli), Tõn. RP 136 ja 298, NP 10 — ?(10)
var.
b. Leibä hoia hummōnōs, tüü taht täambä
tegemist.
Rõu (Gutves) — 1 var.
c. Hoia homseks leiba, aga mitte tööd.
Vil (Leoke) — 1(2) var.
E. Homseks ära hoia tööd, hoia leiba,
mis sa sööd.
?Vil (Leoke) — ?(1) var.
Vrd. 2764. Jatka leibä, aga ärä jatka tüöd.

12567. Tüü tii ette, süük hoia perrä.
12568. Tüü täämbätest, jutt hummogost.

X 1468. KÜLL HOMNE PÄE MURETSEB
ISE ENESE EEST — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

Vrd. 5920. Lind ei muretse kunagi homse päeva
ette — elab ka ära.

1469. ÄRA JÄTA TODA HUMMÖNÖS, MIS
TÄÄMBÄ TETÄ VÖIT — 17(42) var.

Aa₁. Ote (Jürgenson) — 1 var.

a₂. Ära jäta iial homseks, mis sa täna
teha võid.

Kas. Talur. Kal. (1883) 46 — 1(2) var.

a₃. Ärä jädä huomeks, midä void tänä
tihä.

Kuu — 1 var.

a₄. Ära jäta mitte homse peale, mis sa
täna void teha.

Laakm. Mr Kal. (1862) 37 — ?(1) var.

a₅. Ära jäta homse peäle, mis sa täna
võid teha.

Körber VRMK 44 — ?(1) var. Vene vs hul-
gas.

b. Ära iialgi homseks jäta, mis võid
täna toimetada.

Post. Eral. (1899) 85 — ?(1) var.

c. Ära lükka seda iialgi homse peäle,
mis sa täna võid teha.

W. Norm. UVkÖr 62, Wied. 12, Kündja nr.
31 (1883) 370 — ?(6) var.

d₁. Mis sa täna võid teha, ära lükka
mitte homse peale.

Pet. EKLr I 44 — ?(1) var. Autorina paku-
tud Jefferson.

d₂. Mida sa täna võid teha, seda ära jäta
homseks.

Kask-Puusepp-Vaigla 45 — ?(1) var.

d₃. Mis sa täna teha võid, seda ära jäta
mitte hoomneks.

Schneider VKm 22 — ?(1) var.

d₄. Mis täämbä tetä võit, är jätku hum-
menes.

Kan — 1 var.

d₅. Mis sa täna võid ära teha, seda ära
jäta mitte homseks.

Tln (Keller) — 1(2) var.

d₆. Mis täna teha võid, ära jäta hom-
seks.

Vil (Pallu) — 1 var.

d₇. Mis sa täna teha võid, ära jäta iialgi
homseks.

Pal — 1 var.

d₈. Mis sa täna võid veel teha, homseks
seda ära jäta.

?Lai (Käär) — ?(1) var.

e. Ära hoia tööd homses, mis täna ära
võid [teha].

Trt — 1 var.

f₁. Midä täämbä ar jõvvat tetä, jätku ui'
hummenis.

?Vas v. Se (Sandra) — ?(4) var.

Vrd. ka VR Kal. (1906) 45 (Jeffersoni eluseadu-
sed).

f₂. Mis sa täna jouad teha, seda ei pea
mitte homseks jätma.

ABDr (1804?) lk-ta — ?(1) var.

g. Mis täna teha tuleb, ära jäta hom-
seks.

Vil (Leoke) — 1 var.

h₁. Mis sul täna teha sünnib, ära jäta
homseks teha.

?Plt (Zimmermann) — ?(1) var.

h₂. Mis täna sünnib teha, seda ära jäta
homseks.

Mus — 1 var.

Ba₁. Täna tööd ära jäta homses.

Puh — 1 var.

a₂. Ära jäta täna tööd homseks.

Pha (Kuusk) — 1 var.

b. Täämbätsi töid jätku ui' hummönist
tetäh.

Se (Toomemägi) — 1 var.

c. Täna tegu ära homseks jäta.

Vil (Leoke) — 1 var.

C. Mis sa tahad tetä, ära hommenis
jätä.*

* hommenes (Norm.)

Norm. 67; Trt — 1(4) var.

Da. Mis täna tetä võid, seda ära viska
homse varna.

Trv — 1(2) var.

b. Mis täna teha, seda ära viska homse
varna.

Pst — 1 var.

Vrd. Marpur 72.

Vrd. 12411 B. Ära täembest tööd hommense
varna viska.

1470. EI OLE HUULT, EI OLE HUUNID
— 1 var.

Rõu (Pallits).

1471. HOOL AVITAB EDESI — 1 var.

Kam (Siimus).

1472. HOOLEH ELLA OM PAREMB KUI
VAESUSEH VAIVEDA — 1 var.

Vas (Lenzius).

1473. HOOLELDA ELO TOOP OHTO JA
VALLO — 1 var.

Vas (Lenzius).

1474. HOOL TEEB ORJA OSALISEKS,
POPSIKESE PERELISEKS — 1(2)
var.

a. _____

Pil (Bock) — 1 var.

b. Hool teeb osaliseks, popsikese pere-
liseks.

Viidalepp-Parlo-Mihkla I² 114 — ?(1) var.

Vrd. 8104, eriti B: Orjast saab osajagaja, pere-
pojast popsikene.

2570. Jumal hoitku selle eest, ku orjast
otsaline saab.

1475. HUUL KANNAP VIL'LÄ, LAISKUS
TUNNEP NÄLGÄ — 2 var.

A. _____

Kam — 1 var.

B. Huul kannap vil'lä, laiskus puudust.
Kam — 1 var.

Vrd. 12940. Usinus toob leiba, laiskus nälga.

1476. HUUL' SAADAP OTSALE, VIRKUS
VEESE VÖIDOLE — 1?(1) var.

?Vas (Lenzius).

1477. KEL HUUL, SEL KUUR — u.
15(44) var.

A_{1a1}. _____*

* hool-koor (trükised)

E 32, E² 48, Puus. EKGr. 18, Puus. KH
III¹² 78 ja II¹¹ 104, Puus. EÜ I 112, EKMS
I 519; Vön, Urv — 2(20) var.

a₂. Kellel hool, sellel koor.

Stein 24, Wied. 54, Kündja nr. 35 (1883) 418;
Vö-Se (Stein) — 1(7) var.

a₃. Kel um huul, sel um kuur.

Rõu — 1(2) var.

a₄. Kel huul, tuul kuur.

Rõu — 2 var.

b. Kui om huul, sis om ka kuur.

Plv — 1 var.

c₁. Kui huul, nii kuur.

Vas, Se — 2 var.

c₂. Kui huult, nii kuurt.

Se — 1 var.

d. Kui hoolekest, nii koorekest.

Norm. 76, EKMS II 917; Vas v. Se (Sand-
ra) — 1(3) var.

A₂. Kel huult, tuul kuurt, kel sikkust, tuul
rikkust.

Plv — 1 var.

Vt. 2546 C.

Ba. Kes hooleta, see kooreta.

Vas v. Se (Sandra) — 1 v. 2(4) var.

b. Kes hooleta, tuu kooreta.

Räp — 1 var.

Vrd. 1479. Määne hool, sääne kool.

1478. KU HOOLÖTA OLT, SIS KÄNGÄTÄ
KÄÜT — 2 var.

a. _____

Vas v. Se (Prants) — 1 var.

b. Hooletu olet, kängädä käüt.

Plv — 1 var.

Vrd. 5391. Kia laiseldeh eläs, tuu kaadsulda
kargas.

1479. MÄÄNE HOOL, SÄÄNE KOOL * —
2 var.

* huul'; kuul'

S. Läti seletus: «Kui loomade eest hoolit-
seda, siis lõpevad nad harva.»

Se.

Vrd. 1477. Kel huul, sel kuur.

1480. HOOLAS ETTEVAATAMINE PIS-
TAB ÕNNETUSE SILMAD VÄLJA
— 1(25) var.

a. _____

Wied. 138, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 23,
E² 45, Ridala 21 — 1(4) var.

b. Hoolas ettevaatamine pistab õnnetuse
silma peast.

Vlg. Lisal. nr. 12 (1890) 96, E MVH 41, E²
45, EKMS I 338 — ?(19) var.

c. Hoolas ettevaatus pistab õnnetuse sil-
ma peast välja.

Tõn. RP 182, Norm. 229 — ?(2) var.

1481. HOOLSALE MAKSETAKSE HINDA,
MAIDALE MALKA — ?(6) var.

A. _____

E 24, E² 48, EKMS I 505; ?Saa (Söggel) —
?(5) var.

B. Hoolas saab palka, hooletu malka.

?Ote (õpil.) — ?(1) var.

Vrd. Tõn. RP 297, ka Tõn. Täht. (1907) 43,
(1909 märts) ja (1914) 33. Kudas töö, nii
antakse palka: hoolsal kulda, maidal malka
(A. Grenzsteini mõttesalm).

1482. HOOLEMEES MASSAP IGAKÖRD
ROHKEMP KUI TÖÖMEES — 1 var.

Se (Treijal).

1483. HOOLETUL EI HOBUSEL OHJE
EGA LAISAL LAUTI REE PÄÄL —
1(5) var.

laut = vanemaaegse ree varbadest põhi
(A. Saareste seletus)

Norm. 225, EKMS II 415 ja III 542; Trv
(Pausk).

1484. HOOLETUL EI OLE OSA, PEHMEL
EI OLE PESA — 1 var.
Nõo (Speek).

1485. HOOLETUL SOLDANIL IKS TAI-
NAS KOTIN — 2 var.

- a. _____
Ote (Lipping) — 1 var.
b. Hooletul soldanil om iks taenas ko-
tiga kaalan.
Ote — 1 var.

1486. HOOLETUMAD EI HOIA, LAISAD
EI TOIDA — 1(2) var.

- Tt (anon.).
Vrd. 2571. Jumal hooletut ei hoia, laiska ei
toida.

1487. HOOLETUMALE JUHTUB ALATI
ÕNNETUSI — 1 var.

- Koe (Schultz).
Vrd. 1510. Kus hooletus, seal õnnetus.
1494. Kes hooletu, see õnnetu.

1488. HOOLETUMAL IKKA HUNT TA
ASJAL VARGAKS — 1(3) var.
Norm. 228, EKMS I 508; Kei (Soom).

1489. HOOLETU MIIS HOBESIDA, LAISK
NAENE LAMBA'IDA — 8 v. 9(26)
var.

- A₁a₁. _____
Hel — 1 var.
a₂. Hooletu miis ilma hobeseda, laisk
naene ilma lambada.
Trv — 1 var.
a₃. Hooletu mees hobeseda, laisk naine
lambida.*
* hobuseta; lammasteta (E)
E 23, E² 47; ?Juu v. Vän (Virkus), Ráp —
1 v. 2(11) var.
b. Hooletu mees hobusteta, laisk mees
lammasteta.
EKMS I 506 ja II 415; ?Tt (Eisen) — ?(3)
var.
A₂a. Hoolõto miis hobõsõta, laisk naane
lehmätä.
Ráp — 1 var.
b. Hooletu mees hobuseta, laisk naine
lehmata.
Norm. 225 — ?(2) var.
B₁a. Laisk ikka linata naine, naine laiska
lamba'ata.
Norm. 225, EKMS II 416; Jõe — 1(3) var.
b. Ega laisal õle lina ega lammast lau-
das.
?Lüg (Källo) — ?(1) var.

B₂a. Laisk naine lambita, sõrmita naine
linuta.
Hel — 1 var.

b. Laisk naane lambelta, a sõrmilta om
ilma linolta.
Se — 1 var.

c. Sõrmitu linata naine, naine laiska
lamba'ata.
Lai — 1 var.
Vt. 11175 B.

1490. HOOLETU OIGAB, KARTJA
KAHETSEB — 1 var.

- Trv (Ungerson).
Vrd. 1430. Pareh hoida kui oiata.
3273. Pareh karta kui kahetseda.

1491. HOOLETU ON HULLEM KUI
LAISK: LAISK TEEB NATUKE, AGA
TEEB VALMIS, HOOLETU JÄTAB
PUHAS POOLELE — 2 var.

- a. _____
Ris v. HMD (Treumann) — 1 var.
b. Hooletu on hullem kui laisk: laisk
teeb natuke, aga teeb valmis, hooletu
jätab puhast laiale.
Ris v. HMD (Treumann) — 1 var.
Vrd. 5385. Laisk teeb ometi aeg-ajuti, aga hoo-
letu ei tee millalgi.

1492. HOOLETU UNUSTAB IKKA — 1
var.
Ris (Holts).

1493. HOOLÕTU OM VAIVAS ENDÄLE JA
TÕSOLO — 1 var.
Kam (Simos).

1494. KES HOOLETU, SEE ÕNNETU —
u. 10(15) var.

- A₁. _____
Hls, Pst, VIP — 6 v. 7(13) var.
A₂. Hooletu om õnnetu.
Hel — 1 var.
B. Kes hoolakas, see õnnekas, kes hoo-
letu, see õnnetu.
Kõp — 1 var.
Vrd. 1510. Kus hooletus, seal õnnetus.
7571. Kes nooruses hooletu, see vanaduses
õnnetu.
1487. Hooletumale juhtub alati õnnetusi.

1495. EGA HUOLEDUS KIELÄ HUKKA
SAAMAST — 3(4) var.

- a. _____
Kuu — 2 var.

- b. Huoledus ei kielä hukka saamast.
Kuu — 1(2) var.

1496. HOOLETUS EES, ÕNNETUS TAGA
— u. 40(119) var.

Aa. _____*

* huoledus (Kuu), huoletus (Lüg, Kuu), hualetus (Jõh); ies (Vi, Kuu), iis (Vil), iin (Kam, Krl); onnedus (Kuu); takan (Kam, Krl)

Wied. 139, Kündja nr. 33 (1883) 393, Kmpm. Klr 2, Kmpm. Klr I 2, Kmpm. Klr II⁶ 365, Kmpm. EL I⁹ 8, E 23, E² 47, Nurmik II 154, Huvit. II 4, Huvit. V Lisa 15, Puus. EKGr. 163, Puus. KH III¹² 79, Puus. KKH I⁷ 8/9, Jänes-Parlo 13, Vih. VER 187, EKMS I 508; Jõh, Lüg, Pee, Ann, Kuu, Vig, Sa, Pär (Rosenplänter), Saa, Hls, Vil, Lai, Kod, Kam, Krl, Rõu — u. 30(100) var.

- c. Hooletus ees, õnnetus järel.*

* iis (Vil), ies (Trm); järke (Põl)
Rap v. Mär (Poom), ?Vig (Priimets), Põl, ?Saa (Sõggel), Vil, Trm — 4 kuni 6(7) var.

- c. Hooletus iin, õnnetus tagajärel.
Krk — 1 var.

- Ba₁. Kus hooletus ees, seal õnnetus taga.
Wied. 93, Kündja nr. 42 (1883) 502; Pär (Rosenplänter) — 1(6) var.

- a₂. Kus hooletus iihn, sääal õnnetus takan.
Har — 1 var.

- b. Kon hooletus om iih, sääal õnnetus takah.
Rõu — 1 var.

Vt. 1510 B.

- Ca. Hooletus käib ees, õnnetus järel.
Rap v. Mär (Poom) — 1(2) var.

- b. Hooletus käib ees, õnnetus tagajärel.
TMr — 1 var.

Vt. 1499 C.

1497. HOOLETUS ELUAEA NÄLLÄ EMÄ
— ?(1) var.

?Vig (Priimets).

Vrd. 12825. Suur uhkus on nälja ema.

1503. Hooletus on laisa ema.

4394. Kõrralda elo nälä imä.

1498. HUOLETUS JA LAISKUS ON
ÕESSED — 1 var.

Lüg (Källo).

1499. HOOLETUS JA ÕNNETUS KÄIVAD
SELTSIS — 6(18) var.

Aa. _____

Wied. 139, Kündja nr. 33 (1883) 393, Vlg. Lisal. nr. 12 (1890) 96 — 1(9) var.

- b. Hooletus ja õnnetus sammuvad selt-
sis.

?Vil (Leoke) — ?(1) var.

- c. Hooletus ja õnnetus käivad käsikäes.
Kuu — 1(2) var.

- B₁. Õnnetus käib hooletuse kannul.
Aud — 1 var.

- B₂. Hooletus käib õnnetuse jälgin, omma
sõbra katekeste.
Kam — 1 var.

Arvatavasti sõnastuslik lapsus: sõnade
hooletus ja õnnetus inversioon.

Vt. 1500 B.

- B₃. Hooletus on õnnetuse taga.
?Kre (õpil.) — ?(1) var.

- Ca. Hooletus käib ees, õnnetus järel.
Rap v. Mär (Poom) — 1(2) var.

- b. Hooletus käib ees, õnnetus tagajärel.
TMr — 1 var.

Vt. 1496 C.

Vrd. 1510. Kus hooletus, seal õnnetus.

1500. HOOLETUS JA ÕNNETUS ON
SELTSIMEHED — 2 v. 3(20) var.

A. _____

Wied. 139, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 23, E² 47, Puus. EKGr. 200, Puus. Eü I 92, 95 ja 115, Kask-Puusepp-Vaigla 140, EKMS I 508; ?Kuu, Pär (Rosenplänter), ?Tt (anon.) — 1 v. 2(19) var.

- B. Hooletus käib õnnetuse jälgin, omma
sõbra katekeste.
Kam — 1 var.

Arvatavasti sõnastuslik lapsus: sõnade
hooletus ja õnnetus inversioon.

Vt. 1499 B₂.

Vrd. 14722. Õnnetus ja hooletus on vennad.

1505. Hooletus on õnnetuse ema.

1506. Hooletus on õnnetuse teejuht.

1504. Hooletus on õnnetuse abimees.

1510. Kus hooletus, seal õnnetus.

1501. HOOLETUS LÖÖB IKI OMA PERE-
MEEST — 2(4) var.

a. _____*

* ikka (trükistes)

Norm. 227, EKMS I 508; Hls (Riit) — 1(3) var.

- b. Hooletus lööb ikka enese peremeest.
Hls — 1 var.

Vrd. 9880. Rumalus peksab oma peremeest.

15119. Olekohus lööb oma peremeest.

2865. Kadedus peksab ikka oma peremeest.

1502. HOOLETUS NÕUD KÕGE SUU-
REMBAT OHVRID — 1 var.

Rõu (Raadla).

1503. HOOLETUS ON LAISA EMA —
2(11) var.

a. _____
E 23, E² 47, Norm. 227, EKMS I 508; Vig
(Väli) — 1(10) var.

b. Huoledus on laiskuse emä.
Kuu — 1 var.

Vrd. 1497. Hooletus eluaea nällä emä.

1504. HOOLETUS ON ÕNNETUSE ABI-
MEES — ?(1) var.

?Pha (Kuusk).

Vrd. 1506. Hooletus on õnnetuse teejuht.

14722. Õnnetus ja hooletus on vennad.

1505. Hooletus on õnnetuse ema.

1510. Kus hooletus, seal õnnetus.

1500. Hooletus ja õnnetus on seltsimehed.

1505. HOOLETUS ON ÕNNETUSE EMA
— 5(6) var.

A. _____

Amb, Nis, Rap v. Mär (Poom) — 4 var.

B. Hooletus on õnnetuse ema ja vaesuse
vanaema.

Kos — 1(2) var.

Vrd. 1500. Hooletus ja õnnetus on seltsimehed.

1504. Hooletus on õnnetuse abimees.

1506. HOOLETUS ON ÕNNETUSE TEE-
JUHT — 1 var.

Pär (H. Martinson).

Vrd. 1500. Hooletus ja õnnetus on seltsimehed.

1504. Hooletus on õnnetuse abimees.

1507. HOOLETUS TOOB HÄDA JA LAIS-
KUS NÄLGA — 1?(4) var.

* Masing ABD 19, ABD^r (1883) 21, Norm.
227, EKMS I 508.

*
Hooletus toob häda, ja laiskus nälg.

Vrd. 12940. Usinus toob leiba, laiskus nälg.

1508. JÄTA MAHA HOOLETUS, SIIS EI
TABA ÕNNETUS — ?(1) var.

?Elva (Paurson).

Vanasõnaline funktsioneerimine kaheldav;
pigem albumisalm. Teksti daatum 1954.

Vrd. 1511. Kus ma leian hooletust, sinna kül-
van õnnetust.

1216. Kui hellitad sa hooletust, siis taevast
saadab õnnetust.

1509. KON HOOLETUS, SÄÄL VILETSUS
— 1 var.

San (Roose).

Vrd. 1510. Kus hooletus, seal õnnetus.

1510. KUS HOOLETUS, SEAL ÕNNETUS
— u. 40(62) var.

A₁a. _____*

* kos (Trv, Nõo), kun (Trv), kon (Nõo);
hualetus (Jõh), hualäts (Hlj); sial (Hlj,
Koe, Kod), säääl (Vi, Kuu, Mus, Trm, eL)
Vlg. Lisal. nr. 20 (1890) 160, Tõn. Täht.
(1908 aug., 1909 veebr.), Tõn. RP 358; Jõh,
Hlj, Kad, Amb, Koe, ?Kuu (õpil.), ?Tln
(Puusemann), Mus, Saa, Hls, Krk, Trv,
Vil, TaP, Võn, Nõo, Har — u. 25(41) var.

b₁. Kus hooletust, seal õnnetust.*

* sial (Koe), säääl (Jä, Mih, Päl)

Jä, Kuu, Mih, Päl — 8 var.

b₂. Kus on hooletust, seal on õnnetust.
Norm. 227, Vih. (1957) 109, EKMS I 509;
Kos — 1(4) var.

A₂. Kus on õnnetust, säääl on hooletust.
Jõh — 1 var.

Ba₁. Kus hooletus ees, seal õnnetus taga.
Wied. 93, Kündja nr. 42 (1883) 502; Pär
(Rosenplänter) — 1(6) var.

a₂. Kus hooletus iihn, säääl õnnetus takan.
Har — 1 var.

b. Kon hooletus om iih, säääl õnnetus
takah.

Rõu — 1 var.

Vt. 1496 B.

Vrd. 1494. Kes hooletu, see õnnetu.

1511. Kus ma leian hooletust, sinna külvan
õnnetust.

1509. Kon hooletus, säääl viletsus.

1499. Hooletus ja õnnetus käivad seltsis.

7571. Kes nooruses hooletu, see vanaduses
õnnetu.

1487. Hooletumale juhtub alati õnnetusi.

1500. Hooletus ja õnnetus on seltsimehed.

1504. Hooletus on õnnetuse abimees.

1511. KUS MA LEIAN HOOLETUST,
SINNA KÜLVAN ÕNNETUST — 5
v. 6(7) var.

a₁. _____

SJn — 1 var.

a₂. Kussa leian hooletusta, senna külvan
õnnetusta.

Põi — 1 var.

b. Kus on aga hooletust, sinna külvab
õnnetust.

Tln (Keller) — 1(2) var.

c. Kus on näha hooletusta, sõnna külvan õnnetusta.

Tür — 1 var.

d. Kus on näha hooletust, sinna kipub õnnetust.*

* hooletusta — õnnetusta

Kuu — 1 v. 2(2) var.

Vrd. 1510. Kus hooletus, seal õnnetus.

1216. Kui hellitad sa hooletust, siis taevast saadab õnnetust.

1508. Jäta maha hooletus, siis ei taba õnnetus.

1512. HOOLAKAL ON HOBO TALLIS — 1(5) var.

Norm. 128; TMr (anon.) v. Vru (R. Kalas).

Vrd. 1378. Kel hobu tallin, sel hool pähän.

1513. HOOLIKAS JA USIN INIMENE KORJAB JA LAISK, SELILI MAAS, PÖÖRAB PÄKAD VASTU TAEVAST — 1(6) var.

a. Wied. 139, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(2) var.

b. Hoolikas korjab, laisk pöörab päkad vastu taevast.

E 24, E² 47, EKMS I 505 — ?(4) var.

1514. KES EI HOOLI, SEL EI OLE — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

1515. HOOLITSE HOMMÖNES, SIS TULE OI' ÜLEHOMMEN PUUDUS — 1 var.

Vas (Lenzius).

1516. KES HOONET EI EHITANUD, SEE ARVAB SEINAD MAAST KASVAMA — 1?(17) var.

a. Stein 25, Wied. 61, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 36 (1883) 431, E² 89, Norm. 269; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(10) var.

b. Kes pole hoonet ehitanud, mõtleb seinad maast kasvavat.

E² 89, Reiman EK I 276, EKMS I 1314 — ?(5) var.

c. Kes hoonet pole ehitanud, arvab seinad maast kasvavat.

E 33, EKMS I 285 — ?(2) var.

1517. HOONENURK VÕTAB LEIBA, PÖLLUNURK ANNAB LEIBA — 11. 20(76) var.

Aa₁. CRJ Sak. Kal. Põl. (1880) 215, E 24, EKMS I 524, III 376 ja IV 22; JJn (Oberg) — 2(16) var.

a₂. Hoonenurk võtab leiba, aga põllunurk annab leiba.

Tõn. Trt. Täht. (1888) 51, Tõn. Täht. (1909, 1910 mai, 1911 nov.), Tõn. LLr 87, Tõn. RP² 217 — ?(14) var.

b. Põllunurk annab leiba, hoonenurk võtab leiba.*

* leiba (Saa)

Rap v. Mär (Poom), Saa — 2 kuni 4(4) var.

c. Hoonenurk võtt, põllunurk and.

Krk — 1 var.

d. Põllunurk and, hoonenurk võtt.*

* annab, võtab (Saa, Puh)

Saa, Krk, Puh — 4 var.

Ba. Põllunurk kannab leiba, majanurk võtab leiba.

Wied. 154, Kündja nr. 49 (1883) 585, E 71, E² 70, EKMS III 1062 — ?(6) var.

b. Põllunurk annab leiba, majanurk võtab leiba.

SJn, Pil — 2 var.

c. Põllunurk annab, aga majanurk võttas.

Kod — 1 var.

C. Tuanurk võtab leiba, aga põllunurk annab leiba.

Saa — 1 var.

D₁. Aianurk tuob leiba, tuanurk viib leiba.

Tor — 1 var.

D₂. Ajateivas annab leiba, tuanurk tarvitab leiba.*

* ala- (Meelej., EKMS); toa- (EKMS)

Meelej. nr. 12 (1887) 95, EKMS I 38 ja IV 21; Pär — 1(10) var.

Ea. Hoonenurk võtab leiba, ajanurk annab leiba.*

* aia (EKMS)

EKMS I 524; Hmd v. Ris (Treumann) — 1(2) var.

b. Hoonenurk võtab, aeanurk annab.*

* ala- (trükised)

Norm. 82, EKMS II 822 ja III 1184; Vig — 1(4) var.

F. Elumaja ei anna leiba, vaid ta tahab leiba.

Kär — 1(2) var.

G. Maanurk annab leiba, aga majanurk tahab raha.

Hää — 1 var.

*
H. Majanurk võtab raha, põllunurk annab raha.
Pst — 1 var.

*
I. Tuanurk odab leibä, vene keül andab leibä.*
* leiba (E, EKMS); võtab (E, EKMS), ottab (Norm.); keel (E), keul (Norm., EKMS); annab (E, EKMS)
E 20, Norm. 99, EKMS I 913; Kuu — 1(6) var.

1518. HUUNE PALUTAJAT KIUSAB TULI TAGA — 1 var.

Trv (Rull).

1519. HOobi iist pakõt ar, ega sõna iist saa_{ai} paeda — 4 var.

Aa. _____
Rõu — 1 var.

b. Löögi iist võit paeda', sõna iist saa_{ai} är' paeda'.
Rõu — 1 var.

c. Löögi eest hoiad eemale, sõnade eest ei hoia.
Trt — 1 var.

B. Puu vai löögi iist saat taada, sõna iist ei saa.
Vru (G. Sander) — 1 var.

Vt. 3935 H.

Vrd. 8531. Peksmise hoobid lähevad keha külge, aga sõnade peks läheb kehast läbi.

1520. HOOBELDA ON KERGEM KUI MAKSTA — 1(11) var.

a. _____
Wied. 138, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 23 — 1(6) var.

b. Hoobelda on kergem kui teha.
E 23, E² 60, Kask-Vaigla-Veski I Ak 59, Puus. KA V—VI (1939) 123 — ?(5) var.

1521. HOORAD KÄIVAD UHKESTE, PORDUD KÄIVAD PUHTASTE, LITSID LIIGA VALGESTE — 5 v. 6(6) var.

A. _____
Rap v. Mär (Poom) — 1 v. 2(2) var.

B. Litsid käivad litterissa, vanad hoorad uhkes riides.
Rkv — 1 var.

Ca. Pordo käävä puhtahe, talonaase tahmatsehe.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Port kää puhtahe, talonaane tahmatsehe.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

D. Mehenaane kää muatsehe, port puhtahe.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

1522. HOORA LASTEL ON ENAM ÕNNE JA TARKUST KUI ABIELO LASTEL — 2 var.

A. _____
Kaa (Hurt) — 1 var.

B. Väärlatsil om õnne.
Tt (Hurt) — 1 var.

1523. HOORAL OLÕ_OI KOSTKI INÄMP HÄPÜ VÕTTA — 1(2) var.

Vas v. Se (Sandra).

1524. HOORA NUTT JA VARGA VANNER, JOONUD INIMESE JUMALAPALUMINE, NEID EP PANDA TÄHELE END — 16(26) var.

A. Joodiku jumalapalumine ja hoora ohkamine on üks.
Han — 1 var.

B. Tuu um ütškõik, kas kullõ hoora ikmest vai joodigõ laulu.
Vas — 1 var.

C₁. Jumal ei kuule mitte joodiku laulo ega hoora ikuhäald.
Räp — 1 var.

C₂. Jummal kuule_{ei} joodike pallemist, hoora ikmist.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

C_{3a}. Ei kuule jummal joodike ikmist, ei portja palvet.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Ei kuule jumal joodiku nutmist, ei hoora (portja) palvet.
Päss PJs 559 — ?(3) var.

C₄. Hoora palvet ning joobnud inimese jumalapalumist ei kuule jumal.
Kaa — 1 var.

*

D. Jummal ei kuule litsi ikmist, varga laulmist n[ing?] joobnu pallemist.
Vas — 1 var.

E. Joobnu jutt, hoora nutt ja varga palve on üks.
Jäm — 1 var.

F₁. Hoorade nutt, vargade vanne ja joodiku jumalapalve, see on asjata.
Sa (Veäster) — 1 var.

F₂. _____
Käi — 1(4) var.

- F₃. Hoor ikmine, varga vanmine ja joodiku jumalapallemine om üts hää kõik.
Kan — 1(2) var.

*

- G_{1a}. Varga vanne ja joobnu jumalapalumine on üks.
Loorits Vrp 66 — 2(2) var.

- b. Varga vanne ja joonud inimese jumalapalve on üks.
Krj (Lepp) — 1 var.

- c. Varga vanne ja joonud inimese palve, see on ikka üks.
Mus (Lepp) — 1 var.

- G₂. Varga vanne ja joobune jumalapalve.
Kuu — 1 var.

- G₃. Joobnu jumalapalumine ehk varga vanne.
Hlj — 1(2) var.

- H. Joodigo juttu ja varga laulu ei ole vaja kuulda.
Vas — 1 var.

- Vrd. 2477. Juunud pillajutt ehk seasitt — sii on ükskõik.

1525. HOORA SUUD JA JÕE SUUD EI SAA KEEGI SULGEDA — 1 var.

Rei (Ennist).

- Vrd. 13987. Viil pannas pais ette, aga inimese suul ei saa sedä mitte panna.
7245. Naese suud ja jooksvat vett ei pane ükski kinni.

1526. HOORA UHKUS JA AMME RIKKUS EI KESTA KAUA AEGA — 3(7) var.

- a₁.
Wied. 139, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(4) var.

- a₂. Hoori uhkus ja amme rikkus ei kesta kaua.
EKMS IV 858; Vig (Getreu) — 1(2) var.

- b. Amme rikkus ja hoori uhkus ei kesta kaua.
VJg (Ustallo) — 1 var.

- Vrd. 1875. Härä and ja amme palk ja surnu pärandus sõõb teist vara nagu rooste rauda.
282. Amme ehted ja põhu tuluk on üks.

1527. HOOR EI USU HOORA, VARAS EI USU VARAST — u. 15(26) var.

- Aa₁.
Wied. 139, Kündja nr. 33 (1883) 393; Jäm, Trv, TMr — 4(8) var.

- a₂. Hoor ei usu hoora ja varas ei usu varast.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

- a₃. Hoor ei usu hoora ega varas usu varast.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- a₄. Ei hoor usu hoora ega varas usu varast.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- a₅. Hoor ei usu hoora ega varas varast.
SJn — 1 var.

- b₁. Varas ei usu varast, hoor ei usu hoora.
Krj — 1 var.

- b₂. Varas ei usu varast ega hoor hoora.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- B. Hoor ei usu hoora, nõid nõida.
Rõn — 1 var.

- C. Egä huur huura ei usu.
?Saa (P. Kangur) — 12(1) var.

- D. Varas ei usu varast ega hatt hatta.
Rõn — 1 var.

- E. Varas ei uso varast, port ei uso puhast.
Räp (Jagomann) — 1 var.

Vt. 1528 C.

- F. Varas ei usu varast, hoor ei usu õiget.
Post. nr. 39 (1887) 3; MMg — 1(4) var.

Vt. 1528 I.

- Ga. Varas ei usu varast.
Saa (Karro) — 1 var.

- b. Varas varast ei usu.
Norm. 139, EKMS IV 428; Aud — 1(4) var.

- Vrd. 13771. Kes ise varastanud, see kardab varast.

1528. HOOR EI USU ÕIGET, PORT PUHAST, VARAS VAGA — u. 70(95) var.

- Aa₁.
Wied. 139, EKMS II 199 ja 523 — 1(3) var.

- a₂. Hoor ei usu õiget, port ei usu puhast, varas ei usu vaka.
San — 1 var.

- b. Hoor ei usu õiget, varas ei usu vagad, port ei usu puhast.
Räp — 1 var.

- Ba₁. Varas ei usu vaka, port ei usu puhast.
Plv, Võ (anon.) — 2 var.

- a₂. Varas usu_{ui} vaka, ports usu_{ui} puhast.
F. Ilviku seletus: ports = nõid (?).
Se — 1 var.

- a₃. Varas ei usu vaka, port puhast.
Ote — 1 var.

- a₄. Varas ei usu vaka ei ka portja puhast.
Räp — 1(3) var.

- b₁. Port ei usu puhast, varas ei usu vaka.
Ote, Plv, Vas v. Se (Sandra) — 3(4) var.
- b₂. Port ei usu puhast, varas vaka.*
* pōrd (Stein), portja (Räp)
Stein 53; Räp, Vō-Se (Stein) — 2(5) var.
- b₃. Port ei usu puhast ega varas vaka.
Wied. 154, EKMS I 870, E 71, E² 58 — 1²(6) var.
- C. Varas ei uso varast, port ei uso puhast.
Räp (Jagomann) — 1 var.
- Vt. 1527 E.
- D. Varas varga nuhtlōs, huur hoora sõimas, port ei usu puhast.
Räp (S. Keerd) — 1(2) var.
- Vt. 8089 J.
- E. Port ei usu puhast.
Rōu — 1(2) var.
- Fa₁. Hoor ei usu õiget, varas ei usu vaga.*
* huor (Hlj, Kuu), huur (San, Vō); vakka (San, Vō); oiget (Kuu)
Jōh, Hlj, Kuu, Jōe, Vig, Saa, SJn, Plt, San, Vō (Schmidt), As (Kuusik) — 12(13) var.
- a₂. Hoor ei usu õiged ja varas ei usu vaga.
Sim — 1 var.
- a₃. Hoor ei usu õiget ega varas vaga.*
* huor (Lüg, Kuu, MMg), huur (Hel); oiget (Kuu); egä (Kuu, Hel); vaka (Hel)
Lüg, Kuu, Tln, Saa, Hel, TaP — 10(11) var.
- a₄. Ei huor usu oiget ega varas vaga.*
* egä
Kuu — 2 var.
- a₅. Huor ei usu oiget, varas ei vaga.
Kuu — 1 var.
- a₆. Hoor ei usu õiget, varas vaga.
Amb, TMr, As (Pint) — 3 var.
- b₁. Varas ei usu vaga, hoor ei usu õiget.*
* vagat (Trv), vaka (TMr, Plv); huor (TMr); huur (Plv)
Hlj, Tūr, Trv, Pal, TMr, Plv — 6 var.
- b₂. Varas ei usu vaga ega hoor ei usu õiget.
Koe, Pil, Plt, Trm — 4(6) var.
- b₃. Ega varas ei usu vagat ega hoor ei usu õiget.
Pal — 1 var.
- b₄. Varas ei usu vaka ega hoor õiget.*
* vagad (Trv), vaga (As)
Hel, Trv, As (Pint) — 3(5) var.
- Ga₁. Õel ei usu õiget ega varas vaga.
Nis, Tt (anon.) — 2 var.
- a₂. Õel ei usu õiget, varas ei vaga.
HJn — 1 var.
- b. Varas vaga ega õel õiget ei usu.
Tōs — 1 var.

Vt. 14513 B.

Ha. Varas ei usu vaka.*

* vagat (Trv)

Trv, Rōu — 2 var.

b. Varas vaga ei usu.*

* vaka (Hel)

Hää, Hel — 2 var.

I. Varas ei usu varast, hoor ei usu õiget.
Post. nr. 39 (1887) 3; MMg — 1(4) var.

Vt. 1527 F.

J. Huur ei usu õiget, varas ei oma vara.
Krk — 1 var.

K. Hoor ei usu õiget.

Krk — 1 var.

Vrd. 1529. Hoor istub ausa mehe tõllas, aga varas ei mahu kuhugile.

1529. HOOR ISTUB AUSA MEHE TÕLLAS, AGA VARAS EI MAHU KUHU-GILE — 2 var.

A. —
Jām — 1 var.

B. Hoor sõidab igas tõllas, aga varas ei kõlba kuhugi.
Põi — 1 var.

Vrd. 1528. Hoor ei usu õiget, port puhast, varas vaga.

1530. HOOR SAAB OOTAJASTA, VARAS VAATAJASTA — 1 var.

Amb (Kleinmann).

1531. HUUR HOORA PERRÄ KOHTU MÖIST — 1 var.

Lut (Voolaine).

Vrd. 8089, eriti I: Huur mõist huura sõlmata, varas varast nuhelda.

1532. HUUR KÜLÄHN, KÜLÄ HUKAHN, JOODIK MAJAHN, MAJA JOONEHN — 1(4) var.

a. —
Vō (Schmidt) — 1(3) var.

b. Hoor külas, küla hukas, joodik majas, maja joones.
Päss PJs 559 — ?(1) var.

Vrd. 409. Asi hukah, huur nukah, lats üsäh, piim nisah.

1533. KES HOORAGA ELAB, LEIAB HOORA PALKA — ?(4) var.

Stein 25, Wied. 61; ?Tt (Kreutzw.).

1534. HUIGU PEALE EI VÕI TUBA EHI-TADA — 1 var.

Vän (Peterson).

1535. KES HUKATUSE TEED KÄIB, SAAB
VIIMAKS SENNA — 1(2) var.

Wied. 65, Kündja nr. 36 (1883) 431.

1536. HUKKA LÄÄVÄ UNE MAGAJE,
RAISKU LÄÄVÄ RAHA LUGEJE,
KÕRDA LÄÄVÄ KÕRTSIN KÄIJE
— 8(10) var.

Aa. —————*

* lääve; magaja — lugeja — käija (Trv
v. Rõu)

Hel, Trv v. Rõu (Slipsen) — 2 var.

b. Hukka lähevad une magajad, raisku
lähevad raha lugejad, korda lähevad
kõrtsis käijad.

Päss PJs 558 — ?(1) var.

Ba. Hukka lääb une magaja, raisku lääb
raha lugeja.

Saa, Hls v. Pst (Söggel) — 3(4) var.

b₁. Raisku lääb raha lugeje, hukka saab
une magaje.

Krk (Sarv) — 1 var.

b₂. Raisku saab raha lugeja, hukka lääb
une magaja.

Krk (Sarv) — 1 var.

C. Hukas on uinuja, raisus raha lugeja.
Saa (Söggel) — 1 var.

Vrd. rl «Uni saadab hulkuma»: Hukka lähme,
unemagajad, / raisku rahalugejad (ERIA
II:1 nr. 2259).

1537. PAREM HULGESI OJUDA, KUI
ÜKSI-KAKSI HÜPATA — 1 var.

Tür? (Bernstein).

1538. KUS HUBASEM, SÄÄL TUBASEM
— 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

1539. HULGUSEL KODU KÕIKJAL —
1 var.

Kos (Sommer).

1540. HULGUS HUNNI HEIT, KUNINGAS
VÕTA AI KÜLEST — 1 var.

Vas v. Se (Prants).

Vrd. 10400. Tsiiga kaksab pääl otsast, ei kunin-
gad pane enam otsa.

1541. EGA HULGAST HUKKA SAA —
4 var.

a₁. —————

Hlj, Kuu — 2 var.

a₂. Ega hulgas hukka saa.

Hlj — 1 var.

b. Ega hulga hulgast hukka saa.
Kuu — 1 var.

1542. HULGA MAA PÄÄL LÄTT TIGA-
LANE MÖTUSES — 2(8) var.

a₁. —————

Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.

a₂. Hulga maa peal läheb tigane mötu-
seks.*

* tihane (E, EKMS)

E 24, E² 102, Norm. 220, EKMS II 544 —
?(4) var.

b. Tigalane lätt mõtuses pikälitse tii
pääl.

Vas (Masing) — 1 var.

1543. HULKES ON MONDA — 2(8) var.

a. —————

Tt (Vestr.) — 1 var.

b. Hulgas mõnda.

Wied. 188, Kündja nr. 33 (1883) 393, E
MVH 74, EKMS I 331 — ?(6) var.

c. Hulga seas juhtub mitu.

Rap (Uustalu) — 1 var.

1544. HULK IKS ÜTE ÄR MURD — 2(4)
var.

A. —————

Norm. 236; Rõu — 1(2) var.

B. Ärä jonni hulgate: hulk väärd iks
üte ärä.

San — 1(2) var.

Vrd. 1545. Hulk koeri teevad viimaks karule
näpistust.

1546. Hulk susse murdva iks üte peni ärä.

2997. Kats sutt väärased iks ar üte kahru.

4168. Mitu koera hundi surm.

1545. HULK KOERI TEEVAD VIIMAKS
KARULE NÄPISTUST — 1(6) var.

Wied. 188, Kündja nr. 33 (1883) 393, Norm.
236, EKMS II 61 ja III 47.

Vrd. 1544. Hulk iks üte är murd.

1546. HULK SUSSE MURDVA IKS ÜTE
PENI ÄRÄ — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 1544. Hulk iks üte är murd.

1547. HULK TEEB HULGA TÖÖ — 10(23)
var.

a₁. —————*

* tieb; tie (Khñ, Trm), tööd (E, Norm.)

Wied. 188, Kündja nr. 33 (1883) 393, Kmpm.

Kõ 15, Kmpm. A⁶ 17, Kmpm. EL III¹⁰ 56,

E 24, E² 66, Norm. 53; Khn, Hää, Vil, Trm — 6(19) var.

22. **Hulk tieb ikke hulga töö.***

* teeb; ikka; töö (Vig)

VMr (Haus), Vig (Aitsam) — 2 var.

b. **Hulk tegevad hulga tööd.**

Jaa, Sa (Varvas) — 2 var.

Vrd. 3242. Suur kari rohu sööb, hulk inimesi töö teeb.

1548. **HULK TEEVAD, ÜKS KUULEB — 1(3) var.**

Pha? (anon.).

1549. **MIDA SUUREM HULK, SEDA VEDELAM LEEM — 1 v. 2(7) var.**

A. _____

Wied. 115, Kündja nr. 44 (1883) 525, E 55, E² 80 — 1(6) var.

B. **Mida suurem hulk, seda vedelam lake.**

E² 80 — 1?(1) var.

Vrd. 4158. Mida rohkem koeri koos, seda vedelam lake.

1550. **HULKUJA KASSI LÕUAD IKKA LAIALI — 1 var.**

E. Ennisti seletus: kes käib külas, saab ka süüa sealt.
Käl.

1551. **HULKUJA KOER ON ALATI KEHVA TOIDUGA — 1 var.**

A. Truu seletus: «Rändaja inimese kohta.»
Põl.

1552. **HULKJAL EI OLE HOONET, MARSSJAL MAJA — 6(8) var.**

A. _____

Puh (Andresson) — 1 var.

B. **Kus hulkjal hoone ehk marssijal maja: riistad seisavad alati ree pääl.**

Rõu — 1 var.

Ca. **Kus hulgussel hoone vai marssjal maja: kus õtang, säääl õömaja.**

Rõn — 1 var.

b. **Kus hulgusel hoone või marssijal maja: kus õhtu, seal õömaja.**

Norm. 196 — 2(2) var.

Vt. 14521 J.

D. **Kos kodu kõndjel vai maja marssjel? Maja man ja kammer kaalan.**

Hel — 1 var.

E. **Hulgusõl olõ_õi' hoonõht, tiikõndjal kõlgust.**

Se — 1 var.

F. **Kon hulkjal hoone vai laiskjal maja. Rõn — 1 var.**

Vrd. ri «Oh te hullud, Hummul rahvas»: Kae, kohe hulkja huune leis, / kohe mar'sja maja leis (ERIA II:2 nr. 2578).

Vrd. 8458 B. Mul om kari kaalan ja maja man: kus ma pää pista, säääl ma pääva viida.
4339. Koolmeistri riistad on ree pääl.

1553. **KUS HULKJAL PENIL KODU, HAJAPENIL ASE — 1(2) var.**

Võn (Pint).

Vrd. 4134. Kus koeral kodu või hundil õömaja.

1554. **ANNAD HULLU KÄTTE PILLI, PEAD SELLE JÄREL TANTSME KA — 1 var.**

Krk (Sarv).

Vrd. 8835. Anna pill hullu kätte, hull ajab pilli lõhki.

1555. **ANNA HULLU KÄTTÄ PILL VAI LOLLILE HOBONE — 1?(1) var.**

A. Källo seletus: kui annad mingi asja teise kätte parandada ja see lõhub selle oskamatusesest hoopis ära.

?Lüg.

Vrd. 8835. Anna pill hullu kätte, hull ajab pilli lõhki.

12363. Ei naene, hobune, pill ega kell ei habemenuga ei kõlba teise kätte laenuks anda.

1559. Hull ajab härja lõhki.

1556. **EGA HULLU USKU EI VÕI — 4 var.**

Aa. _____

Pst (Reevits) — 1 var.

b. **Ega hullu usku küll ei või.**

Hls — 1 var.

B. **Ära usu hullu juttu.**

Vil — 1 var.

C. **Usu hullu või kiida kelmi.**

Saa (Söggel) — 1 var.

Vrd. kk: Usu nüüd hullu juttu (Hls).

Vrd. 1568. Hullu koera ei tohi uskuda.

1557. **EGAS HULLU EI SAA TARGAS TETÄ — 4 v. 5(5) var.**

a. _____

Hel (Sillaste) — 1 var.

b. **Kes nüüd hullu jõuab targaks teha.**

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

c. **Kes lolli ikka targemaks teeb, kui ta on.**

- As (J. Reimann) — 1 var.
- d. Lolli ei tee ütski vägi targas.
?TMr (Siil) — ?(1) var.
- e. Rummalat jõvva ai ütski targas opada.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- Vrd. 6008. Loll jääb ike lollis.
91. Aig ei tii lolli targas.
13520. Vanna ul'le imp jõvva ai ar' opada.
1558. ENNEM HOIA HULLU INIMESE EEST, KUI KURJA KOERA EEST — 1?(1) var.
?Saa (Söggel).
1559. HULL AJAB HÄRJA LÕHKI — 1(2) var.
Loorits Vrp 35; As (Reimann).
Vrd. 8835. eriti red. E, nält. Ea; Hull ajab pilli lõhki.
1555. Anna hullu kättä pill vai lollile hobone.
1560. HULL EI MÕISTA PILLI, PILL EI MÕISTA HULLU — 1?(1) var.
Amb (Freimann).
Vrd. 8835. Anna pill hullu kätte, hull ajab pilli lõhki.
1561. (H)ULLIGA OLED NII HÄDÄH KU TAKJA ÜLES KAKSEMISEGA — 1 var.
Vas (Tint).
1562. (H)ULLIL (H)ULLI OLEGI — 1 var.
Vas (Jakobson).
1563. HULL KIIDAB HOBUST, NARR KIIDAB NAIST — 1 var.
TMr (Viidebaum).
Vrd. 1565. Hull laidab hoost, narr laidab naist.
1564. HULL KIIDAB ORJA TÖÖD, LAISK KIIDAB LAPSE TÖÖD — u. 30(49) var.
A_{1a1}. —
Wied. 189, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 24, E² 37 — 1?(7) var.
a₂. Hull kitap orja tööd, laisk kitap latse tööd.
Tt (Stein) — 1 var.
a₃. Ull' kitt ori tööd, laiska kitt ladzõ tööd.

- LMr 121 — 1 var.
- a₄. Hull kitt or'a tüüd, laisk kitt latsõ tüüd.*
* orja; latse (Võ)
Rõu, Võ (Schmidt), Se — 5(6) var.
- a₅. Ull kitt õks orja tüüd, laisk kitt latsõ tüüd.
Se — 1 var.
- a₆. Hullu kiidab orjatööda, laiska kiidab lapse tööda.
Rl ja Kalevala 87 — ?(1) var.
- a₇. Hull kiidab orja tööd, laisk kiidab lapse tööd.
Gr. ELr II 93 — 1?(4) var.
- a₈. Hull kitt or'a tüüd, laisk latsõ tüüd.
Rõu, Se — 3 var.
- b₁. Laisk kitt latsõ tüüd, ull kitt or'a tüüd.*
* latse (Vas v. Se)
Räp, Vas v. Se (Sandra), Se — 3(7) var.
- b₂. Laisk kitt lastõ tüüd, ull or'a tüüd.
Urv — 1 var.
- A₂. Ullil kallis orja töö, laiskal kallis latse töö.
Vas — 1 var.
- A₃. Ullüs or'a tüü, laiskus latsõ tüü.
Se (Põhi) — 1 var.
- B. Laisk kitt lastõ tüüd, a ull kitt or'a ello.
Se (Tubli) — 1 var.
- C. Ori kitt ulli tüüd, laisk latsõ tüüd.
Rõu — 1 var.
- D_{1a}. Rummal kitab ulli tööd, laisk latse tööd.
Plv (Rocht) — 1 var.
- b. Rumal kiidab hullu tööd, laisk lapse tööd.
EPost. nr. 16 (1886) 3, Norm. 258, EKMS I 1225 — ?(3) var.
- D₂. Laisk kitt latsõ tüüd, ull ulli tüüd.
Vas — 1 var.
- Ea. Laisk kitt latsõ tüüd, uninõ kitt ul'li tüüd.
Plv — 1 var.
- b. Laisk kitt latsõ tüüd, uninõ ulli tüüd.
Plv, Vru (anon.) — 2 var.
- F₁. Ull kitt uma tööd, laisk kitt laste tööd.
Räp — 1 var.
- F₂. Laisk kiitleb lapse töö pärast, ull aga oma töö pärast.
Plv (Tamm) — 1 var.
- Ga. Laisk kitt latsõ tüüd.
Lut — 1 var.
- b. Laisk kitt iks latse tüüd.*
* latsõ (Urv)
Ote, Urv — 2 var.

**1565. HULL LAIDAB HOOST, NARR
LAIDAB NAIST — 1 var.**

Amb (Tannenthal).

Vrd. 1563. Hull kiidab hobust, narr kiidab naist.

**1566. HULL ON MEESTE JOOMINE,
VEEL HULLEM NAESTE JOOMINE
— 3 kuni 5(5) var.**

A. _____

HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.

B. Joob mees, kahju veike; joob naene,
kahju suur.

Saa (Söggel) — 1 v. 2(2) var.

C. Kui mees joob, see on vähätigi veel,
aga kui naene joob, see ei kõlba
kuhugi.

Saa (Söggel) — 1 var.

D. Kannab mees majast kõrtsi, see on
väha veel; kannab naene majast kõrt-
si, ei ole änam otsa ega äärt.

?Hls (Söggel) — 1?(1) var.

Vrd. 6549. Ku miis joodik om, toda ei panda
tähele, a ku naane joosõ, sõs tiid kõik ilm.
8610. Ku perremiis ütsindä joosõ, püsüs
talo, a ku ka pernaane juuma nakas, sõs
tulõ majast vällä minnä.

**1567. HULL RONIB VEDE VIHMAVARJU
— 1 var.**

Kuu (Lindström).

**1568. HULLU KOERA EI TOHI USKUDA
— 1?(12) var.**

Stein 19, Wied. 189, Kündja nr. 33 (1883)
393, E 24, E² 97; ?Tt (Kreutzw.).

Vrd. 1570. Hullu koera peab kartma.

1569. Hullu koera ette ära jää mitte seisma.

10116. Salapinni ärä usku.

1556. Ega hullu usku ei või.

**1569. HULLU KOERA ETTE ÄRA JÄÄ
MITTE SEISMA — 1(4) var.**

Pha? (anon.).

Vrd. 1570. Hullu koera peab kartma.

1568. Hullu koera ei tohi uskuda.

**1570. HULLU KOERA PEAB KARTMA —
1?(4) var.**

Wied. 189, Kündja nr. 33 (1883) 393; ?Tt
(Kreutzw.).

Vrd. 1568. Hullu koera ei tohi uskuda.

8541. Hajo pinni tulõ pelädä'.

1569. Hullu koera ette ära jää mitte seis-
ma.

12863. Ul'li pelgä', halva hae'.

**1571. HULLU KOERA PIA ON IKKE
VERINE — 1 var.**

Pal (M. Uus).

**1572. HULLUKS MEND LEHM ON HUL-
LEM KUI OBETAMATA HOBUNE
— 1 var.**

Kuu (Lindström).

**1573. HULLU LAST EI PALUTA PULMA
— 1?(14) var.**

a. _____

Stein 19, Wied. 189, Kündja nr. 33 (1883)
393, E² 37, Norm. 215, EKMS IV 775; ?Tt
(Kreutzw.) — 1?(12) var.

b. Halba last ei võeta pulma.

Norm. 167, EKMS II 437 — 2(2) var.

Vrd. 5996. Ega lolli poissi mõisa võeta.

**1574. HULLULE ANNA SADA HUUPI, EI
SII TALLE MÖJU — 2 var.**

A. _____

Nõo (Sild) — 1 var.

B. Hullule anna sada hoop, ta'i kuule
sõna, hääle lapsele aitab ühest sõ-
nastki.

Nõo — 1 var.

Vrd. 7009. Mõistlikul on üks sõna enam kui
narril kümme lõõki.

6015 A.c. Kis loll õhta, see loll homiku,
ei see soa targaks peksteski.

**1575. HULLULE VÄHÄ OSANDA, TARK
MIIS SAAB ESIGI ARU — 5(6) var.**

a₁. _____

Trv' — 1(2) var.

a₂. Hullule osantakse, tark saab isegi
aru.

Trv — 1 var.

b₁. Tark inimene saab aru isigi, hullule
vähe osanda.

Vil — 1 var.

b₂. Tark saab aru esiki, hullule vähä
osate.

Pst — 1 var.

b₃. Tark saab esigi aru, hullule vähä
osanda.

Trv — 1 var.

Vrd. 7007. Mõistlik mõistab isegi, rumalale näi-
datasse näpuga.

1576. HULLUL HULLU SÖNAD — 1 var.
KJn (Raidla).

1577. HULLUL SÖNAD HUULE PEAL,
TARGAL HAMMASTE TAGA — u.
10(77) var.

Aa₁. — *

* sõna (Pst, Krk); pääl (Pst, Krk); tagaje (Pst)

Beitr. XI 159, Wied. 189, Kündja nr. 33 (1883) 393, Vlg. Lisal. nr. 12 (1890) 96, Kas. Talur. Kal. (1897) 63, Sander I 67, Kmpm. Kirjaseadm. 75, Tõn. RP 273, Tõn. Täht. (1911 apr.), Norm. 256, EKMS I 338, II 215 ja IV 326; ?Krk (Kivisäk), ?Pst (Reevits) — 1 kuni 3(33) var.

a₂. Hullul sõna huulõ pääl, targal ham-
mastõ takahn.
Rõu (Perli) — 1 var.

a₃. Hullul sõnad huulte peal, targal ham-
maste taga.*

* pääl; takah (Vas v. Se)

Gr. ELr II 42, E 24, E² 62, EKMS II 655;
Rap v. Mär (Poom), ?Hls (Söggel), Vas v.
Se (Sandra) — 1 kuni 5(33) var.

a₄. Hullul sõnad huulte päälla, targal
hammaste tagana.

Rl ja Kalevala 87, Raielo² 118 — ?(2) var.

b₁. Ullil om sõna huulõ pääl, targal om
hammastõ takah.
Se — 1 var.

b₂. Ullil sõna huulõ pääl, targal ham-
mastõ takka'.
Räp — 1 var.

b₃. Ullil sõna huultõ pääl, targal ham-
mastõ takah.
Vas v. Se (Prants), Se — 2 var.

B. Targal om sõna hammaste takah, ruu-
malal huulte otsah.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

C. Hullul sõnad huule peal, kehval sõ-
nad keele peal, targal sõnad ham-
maste taga.
Vil (Sims) — 1 var.

D. Targal sõna sõlmõ takah, ullil huultõ
otsah.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

*

E. Hullul jutud huulte peal, targal ham-
maste taga.
?Hls (Söggel) — 1?(1) var.

1578. HULLU PILLI JÄRGI EI KÄSTA
TANTSIDA — 1(3) var.

Pal (Karro).

Vrd. 8837. Ega iga pilli järele saa tantsida.

9881. Rumalus tantsib tarkuse pilli järele.
Vrd. Sannumetoja VII (1860) 114: mitte pimedal
ööil vahemehe pilli järel alati tantsida
lasknud.

1579. HULL VÕIB OLLA ÕLLE TEGIJA,
AGA TARK OLGU LINNASE
TEGIJA — 7(13) var.

Aa. —

Vän (Peterson) — 1 var.

b. Ul'l tege ka ar ollõ, kui tark linnase
tegiija um.

Vas — 1 var.

c. Küll sis ul'l ka olle tege, kui tark
linnase leotas.

Norm. 60; Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

d₁. Ull tege ka ollõ, ku tark linnasõ tege.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.

d₂. Hull ka teeb õlle, kui tark linnased
teeb.

Päss PJs 561 — ?(2) var.

B. Ku kraam om, sis mõist ull ka ollõ
tetä'.

Se (T. Linna) — 1 var.

C. Ku olõ_õi kraami, sis saa_ai tark ka
taari tetä'.

Se (T. Linna) — 1 var.

Da. Kui mies tegeb linnäksid, siis sigä
voib olut teha; vade kui siga tieb lin-
naksid, siis mies ei voi olut teha.

Kuu (Odenberg) — 1(3) var.

b. Kui mees teeb linnased, siis siga võib
õlut teha; vaata, kui siga teeb linna-
sed, siis mees ei voi õlut teha.

Päss PJs 562 — ?(1) var.

1580. HULLÕ OM JALAGA SEÄDÄ,
TARKU OLÕ_ÕI TARBE KORRALGI
— 1 var.

Se (Tammeorg).

1581. PIakse SEE HULLUKANE HUGU-
DETAV ON — 2 var.

a. —

R. Lillheina seletus: «Õeld, sellest, kes ker-
gesti laseb end meelitada.»

Kuu — 1 var.

b. Piaks hullukane pedetud.

Kuu (Salström) — 1 var.

1582. PISUT HULLUL MEELT, SEEGIT
TARGA PERSEST* — 1(7) var.

* seegi (Wied. jj.)

Beitr. II 75, Wied. 153, Kündja nr. 49
(1883) 585, EKMS III 663; Jaa (Chr. Fr.
Hoffmann).

Vrd. 13117. Vaesel veldü varra, tuugi rikka mihe persen.

1583. SAAB HULL SARVED SEINA JOOKSNUD, SIIS JÄEB TARGE-MAKS — 1 var.

Kuu (J. Ploompuu).

Vrd. kk: Sarvi maha jooksuma (Vln).

Vrd. 10012. Lõõb saadan sarved seina, võta sis seinast välja.

1584. TEEB HULL PALJUGI, ELAB VIISAS VÄHEMALGI — 18(20) var.

A₁a₁.

Hlj — 1 var.

a₂. Tegeb hull palju, elab viisās vähämalgi.

Kuu — 1 var.

a₃. Tieb hull palju, elab viisas vähämal. Jõh — 1 var.

a₄. Teeb hull palju, elab viisas vähemalgi.

Kuu — 1 var.

a₅. Tieb hull palju, aga viisas elab vähemal.

Ed. Koemetsa seletus: ülepeakaela kiiresti, aga halvasti tehtud tööst pole kasu.

Jõe — 1 var.

b. Teeb hulluke palju, elab viisas vähemalt.

Jõe — 1 var.

c. Tieb hullukä palju, elab viisas vähemastki.*

* teeb hulluke; vähemastki (trükised)

Norm. 59, EKMS III 1211; Hlj — 1(3) var.

d₁. Teeb hull palju, elab viisa vähemaga.

Kad — 1 var.

d₂. Teeb hull palju, elab viisas vähemaga.

Hlj — 1 var.

e. Teeb hullu palju, elab viisas vähe.

Jõe — 1 var.

A₂a₁. Teeb hull palju, elab viisakas vähemalt.

Sim — 1 var.

a₂. Teeb hull palju, elab viisakas vähemalt.

Kad — 1 var.

b. Teeb hull palju, elab viisakas vähega.

Sim — 1 var.

A₃. Teeb hulluke heaste. elab viisakas vähemal.

Amb — 1 var.

A₄a. Tegeb hull palju tööd, elab viisas vähemäl.

Kuu — 1 var.

b. Tegeb hull palju tööd, elab viisas vähemäl ka.

Kuu — 1 var.

A₅. Mölläb hull palju, elab viisas vähemäl.

Kuu — 1 var.

B. Hull teeb palju, hull saab palju, hull sööb palju; viisas elab vähega.

Nis — 1 var.

Vrd. 8338, eriti B: Kes pailu teeb, see pailu saab.

8332. Kes palju saab, see palju sööb.

1585. HUKAS ON HEAD HUMALAD, KAHJU NEIST(A) LINNAKSIST — 3. v. 4(30) var.

Aa₁.

* hääd; linnastest (KAH)

* Helle 333, Hupel 106, Beitr. XI 155, Porominski EGr. 188, Wied. 188, Kündja nr. 33 (1883) 393, KAH EKAI 150 — 1(13) var.

* *Hukka on head ummalad, kahju neista (neist) linnaksist, es is Hopfen und Malz an ihm verlohren.*

a₂. Hukka läinud head humalad, kahju neist linnastest.

Päss PJs 561 — ?(2) var.

b₁. Hukas head humalad, kahju kalleist linnastest.

? Elva (Eisen) — 1?(1) var.

b₂. Hukka läinud head humalad, kahju kallist linnastest.*

* kalleist (E², EKMS); linnaksist (Wied., Kündja)

Stein 19, Wied. 188, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 24, E² 78, EKMS I 866a; ?Tt (Kreutzw.) — ?(12) var.

B. Hukas on head humalad, kahju kallist magedesta.

Sa (anon.) — 1 var.

C. Hukka läind head humalad, kahju kallist jamärjükest.

Kuu (Vilbaste) — 1 var.

Vanasõnalisus küsitav.

Vrd. 1586. Hukka lätt humalöst, ei hüäst linnastöst.

1586. HUKKA LÄTT HUMALÖST, EI HÜÄST LINNASTÖST — 1 var.

Päss 177 (< Lut).

Vrd. 1585. Hukas on head humalad, kahju neist(a) linnaksist.

1587. KANGE OM HUMMAL, HUMMA-
LEST KANGEMB ON UNI — 1 var.
San (V. Gross).

1588. MINE NÜÜD HUNDISITAGA
PÖLDU RAMMUTAMA — 1 var.

Plt (Utsal).

Vrd. 12604. Tüdrukuist ei saa peret ja koera-
sitast ei saa sõnnikut.

7298. Naise varast rikkust või koerasitast
sõnnikut.

11005. Suvirügä ja kitsesitt ei eläda talo-
miist.

1589. KUS HUNNIK, SEAL SITASÖNNID
— 2 var.

a. _____

VMr (V. Lurich) — 1 var.

b. Kus sitt, seal sitasõnnid.

VMr (V. ja G. Lurichid) — 1 var.

1590. AITA HUNT AUGUST VÄLJA —
SAAB TA ÄÄRELE SAANUD, SIIS
TAHAB ÄRA MURDA — 2(4) var.

a. _____

Krj (Allas) — 1(3) var.

b. Abita hunt august välja — vaata, kas
ta sulle kõige enne hambaid ei näita.
Krj (Mägi) — 1 var.

Vrd. mj AaTh 155.

Vrd. 4004. Aita koer kaost välja, siis ta närib
so kätt.

1666. Mine hunti appi, saad hammustada.

1591. EGA HUNDI PESA SÄÄL OLE,
KUS HUNT ARVATAKSE — 1?(1)
var.

?Saa (Söggel).

Vrd. 1659. Kun ei ole hundi pesä, sääl ei ole
ka hunti.

1592. EGA HUNT ENNE KARJAST KAO,
KUI TA VIIMSE TALLE ÄRA VII-
NUD ON — 1 v. 3(20) var.

Aa₁. _____

Sa (Jansen) — 1 var.

a₂. Ei hunt enne karjast kau, kui ta viim-
se talle on ära viinud.

Wied. 28, Kündja nr. 32 (1883) 382 — 1?(3)
var.

a₃. Ei hunt enne karjast kao, kunni ta
viimse talle ära on viinud.

Einer Lüh. EKÖ 70, Einer EKÖ⁴ 70 —
— ?(5) var.

a₄. Ei hunt enne karjast kau, kui viimse
talle ära viinud.
Meelej. nr. 2 (1880) 31 — ?(1) var.

a₅. Ei hunt enne karjast kao, kui vii-
mane tall viidud.

E 16, E² 98, Nurmik II 176 — ?(4) var.

b. Ei hunt enne jäta, kui viimane tall
viidud.

Norm. 138, EKMS IV 427; ?Khñ (Teder) —
?(4) var.

c. Ei hunt enne lahku, kui viimane
tall viidud.

EKMS III 1084 — ?(1) var.

B. Kui hunt mau suhu saab, siis ei jäta
ta enne järele, kunni ta kõik lambad
ära murrab ehk ise ära tapetud saab.
?Kre (Rüitel) — 1?(1) var.

1593. EGA HUNT KUNAGI HUNDI
JUTTU EI USU, SEST ET NAD
KELMID MÖLEMAD ON — kuni
2(8) var.

Aa. _____

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

b. Ega hunt hundi juttu usu, sest et
kelmid mõlemad.

E 13, E² 98 — ?(4) var.

c. Hunt ei usu hundi juttu, sest et kel-
mid mõlemad.

Nurmik II 176 — ?(1) var.

B. Ega hunt hunti ei usu.

?Hls (Söggel) — 1?(2) var.

Vrd. 1619. Hunt hunti ei murra.

4144. Küll koer koera tunneb.

1594. EGA HUNT NII HULL OLE, KUI
TA HALL ON — 3(5) var.

A. _____

Norm. 219, EKMS II 544; HJñ (Tiede-
mann) — 1(3) var.

Ba. Ega asi põle nõnda hull, ku ta hall
on.

M. Mäesalu seletus: «Ei ole nii halb, kui
arvatakse.»

Hää — 1 var.

b. Ega asi nii hull pole, kui ta hall on.
LNg — 1 var.

Vrd. kk: Ega ta nii hull ole, kui ta hall on
(Jõe).

Vrd. 1616, eriti C: Hunt pole nii hull, kui hur-
jutatakse.

1595. EGA HUNT PESA ÜMBERT EI
MURRA — u. 90(114) var.

Aa₁. _____*

* pesä (Vlg, Hls); ümmert (Koe, Vlg, Hls)

- Wied. 21, Kündja nr. 32 (1883) 382; Hlj, Koe, Vig, Hls, TMr — 6(7) var.
- a₂. Ega hunt pesa ümmert murra.*
* ei (Nrv, Kuu); huntki (Kuu); pesä (Kuu); ümbärilt (Kuu)
Nrv, Kuu, Ksi — 4 var.
- a₃. Ega hunt ei murra pesa ümbert.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- a₄. Hunt ei murra pesa ümbert.*
* ümber (Pöi)
Amb, Pöi, Hls — 3(4) var.
- a₅. Ega hunt oma pesa ümbert ei murra.
Lä — 1 var.
- a₆. Ega hunt oma pesa ümbert murra.*
* ei (Kos); pesä (Kuu)
Hlj, Kuu, Kos — 3 var.
- a₇. Hunt oma pesa ümbert ei murra.
Kuu — 1 var.
- a₈. Hunt, öeldakse, et oma pesa ümmert ei murra.
Vil — 1 var.
- a₉. Ega hunt kunagi oma pesa ümbert ei murra.
As (Pint) — 1 var.
- a₁₀. Hunt ei murra oma pesa ümbert.*
* ümmert (Plt), ümbrusest (Pal)
KAH Loe 18; Amb, Plt, Pal — 3 kuni 4(8) var.
- a₁₁. Hunt ei murra mitte oma pesa ümbert.
Tln (Keller) — 1 var.
- a₁₂. Hunt ei murra ka oma pesa ümbert.
Kul — 1 var.
- b₁. Ega hunt pesa juurest ei murra.
VMr — 1 var.
- b₂. Ega hunt pesa juurest murra.*
* ei (Lüg); huntki (Kuu); pesä (Kuu)
A. Källo (Lüg) seletus: «Varas ei varasta oma asukoha lähedalt.»
E MVH 71; Lüg, Rak, Kuu, SJn, Pil, Trm — 9(12) var.
- b₃. Hunt pesa juures ei murra.
LNg — 1 var.
- b₄. Hunt ei murra pesa juures.
Krj — 1 var.
- b₅. Ega hunt oma pesa juurest ei murra.
Ann — 1 var.
- b₆. Ega hunt oma pesa juurest murra.*
* egä; pesä (Kuu)
Hlj, Kuu — 3 var.
- b₇. Ega hunt ilmaski oma pesa juures murra.*
* ilalgi (trükised)
E 13, E² 98; EKMS I 1307; SJn (Karell) — 1(4) var.
- b₈. Hunt ep murra ilal oma pesa juures.
Kaa — 1 var.
- b₉. Hunt oma pesa juures millaski ei murra.
Lai — 1 var.
- c₁. Ega hunt pesa ligidalt murra.
Hlj, Rap, Pal — 3 var.
- c₂. Ega hunt pesa ligidalt ei murra.*
* pesä; lähiksest (Hls)
Hls, Pal — 2 var.
- c₃. Ega hunt murra pesa ligidalt.
Kul — 1 var.
- c₄. Hunt ei murra pesa ligidalt.
?Ran (L. Kallas) — 1?(1) var.
- c₅. Hunt oma pesa ligidalt ei murra.
Vig (Aitsam) — 1 var.
- c₆. Hunt ei murra ka oma pesa ligidalt.
Vän — 1 var.
- c₇. Keegi hunt ei murra oma pesa ligidalt.
Pil — 1 var.
- c₈. Ega hunt ei murra oma pesa ligidalt.
VMr (Mastberg) — 1 var.
- c₉. Ega hunt oma pesa ligidal ei murra.
LNg — 1 var.
- c₁₀. Hunt ei murra oma pesä ligi.
Hel — 1 var.
- d₁. Kus hundi pesa om, säält oma pesa ümmert ta mitte ei murra.
Pst — 1 var.
- d₂. Ega hunt seal murra, kus pesa on.
?SJn (Ruhs) — 1?(1) var.
- e₁. Ega hunt pesa juures paha ei tee.
Sa — 3(4) var.
- e₂. Äiga hunt pesa juures paha 'p tee'nd.
Käi (Sooster) — 1(2) var.
- e₃. Egas hunt oma pesa juures paha 'p tee.
Ans — 1 var.
- e₄. Egas hunt oma pesa juures paha tee.
Norm. 139, EKMS IV 427 — ?(2) var.
- e₅. Hunt ei tehje oma pesa juures mitte paha.
Sa — 1(3) var.
- f₁. Ega hunt pesa ligidal kurja tee.
Rap v. Mär (Poom) — 1 v. 2(2) var.
- f₂. Hunt seal kohal kurja ei tee, kus ta pesa on.
Tln (Truuv) — 1 var.
- Ba. Ega hunt oma kodu ümbert murra.
Tln — 1 var.
- b. Hunt ka murra ai kodo lähkost.
V. Pino seletus: poiss ei võta liiga kodu lähedalt tüdrukut.
Se — 1 var.
- c. Iga hunt oma kodu juures äi murra.
Rid — 1 var.
- d. Millal hunt kodu juurest murrab.
Saa (Söggel) — 1 var.

- e. Äga hunt oma kodu murra.
Pha — 1 var.
- f₁. Hunt ei kisu oma kodu ümmert.
Krk — 2 var.
- f₂. Hunt oma kodu ümmert ei kisu.
Krk — 1 var.
- C. Hunt kodu lähedalt lammast ei murra.
A. Miku seletus: 1) varga kohta; 2) poisitüdrukute suhete kohta.
Vil — 1 var.
- D. Ega hunt enese ümbertkaudu ei murra.
Vil (Leoke) — 1 var.
- Ea₁. Susi ei murra pesä ümbrelt.*
* pesä; ümbert (Norm.); juurest (EKMS)
Norm. 139, EKMS IV 428; Rõu — 1(3) var.
- a₂. Ega susi uma pesä ümbrelt ei murra.
Räp — 1 var.
- b₁. Susi ei murra pesä lähist.
Hel — 1 var.
- b₂. Susi ei murra konagi uma pesä ligidalt.
Ote — 1 var.
- c. Susi oma pesä mant ei murra.
Kam, Nõo — 2 var.
- d. Susi oma pesä mant ei võta.
Kam — 1 var.
- e. Susi ei võta kah säält, kos ta pesa om.
Ote — 1 var.
- f. Susigi ei süü pesa lähketsist.
Räp — 1 var.
- g. Või susi säält sööb, kus tal pesa on.
Võn — 1 var.
- F. Susigi võta ai säält, koh poja omma.
Vas v. Se (Šandra) — 1 var.
- G. Ega susigi oma pesa ei situ ega seal ei murra, kus pesa ja päevil on.
Sa (R. Kallas) v. TMr (anon.) — 1(3) var.
Vt. 5921 H.
- H. Ega karu kodu juurest ei murra.
?Saa (Söggel) — ?(1) var.
- Vrd. kk: Ta on kaval kui hunt, kes oma pesa ligikonnast lambaid ei riisu (SJn).
- Vrd. 10551. Sii om sitt hunt, kes pesä ümmert murrab.
10787. Ei susi omast karjast murra.
9576. Ega rebane kodu lähedalt kanu varasta.
1596. EGA HUNT SIS OSA EI SAA, KU TA UJU PELGÄS — 1 var.
uju — om. ja os. sõnast udu
Trv (Teckel).
1597. EGA HUNT ULGUMIST EI UNUSTA — 1?(17) var.
Aa. —
- Stein 9, Wied. 22, Kündja nr. 32 (1883) 382, Kmpm. KLR 355; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(12) var.
- b. Ega hunt ulgumist unusta.
E 13, E² 98, Nurmik II 176, Norm. 216 — ?(4) var.
- B. Ei hunt unusta ulumist ega paater painamist.
Tõn. RP 179 — ?(1) var.
1598. EI HUNTI KIAGI ILMAASJANDA EI HURJOTA — 1 var.
Võn? (Pint).
- Vrd. 1599. Eks hunti hurjuta iga mees.
1677. Ära enne hurjuta, kui hunti kuskil ei ole.
1599. EKS HUNTI HURJUTA IGA MEES — 1(2) var.
Amb (Hintzenberg v. Tannenthal).
- Vrd. 1598. Ei hunti kiagi ilmaasjanda ei hurjota.
1677. Ära enne hurjuta, kui hunti kuskil ei ole.
1600. EKS HUNT OLE HURJUTAMISE AMMU KUULNUD — 1 var.
SJn (Johannson).
- Vrd. 1661. Kus hunti kõneldakse, sääl hunt on.
1601. ENNE KAUVAD HUNDID, SIIS MÖISNIKUD — 2 var.
A. —
Amb (Neublau) — 1 var.
- B. Kavad hundid, kavad härrad.
Kei (Kriitmäe) — 1 var.
1602. ENNEM SAAB HUNDIST HOBUNE, KUI KARUST KODULOOM — 1(2) var.
Norm. 47; VNg (Aug. Krikmann).
1603. HUNDID KÄIVAD HULGAKESI, KARUD KAHE—KOLMEKESI — 2(5) var.
A. —
Norm. 47, OÖÖ 25; Lai (Tammepuu) — 1(4) var.
- B. Hundid tulid hulganisti, karjakoerad katekeste.
Ran — 1 var.
1604. HUNDI HAMBAD ON ALATI LAMBA VILLADES PEIDUS — 1(2) var.
Trv (Kala).
- Vrd. 5427. Lamba nägu, hundi hamba.

1605. HUNDI JÄLIN ON LAMMASTE
ÖNNISTUS, AGA SIA JÄLIS ÖNNE-
TUS — 1 var.

J. Tamme seletus: kui hunt viib lamba, ei maksa kahetseda, sest pärast seda lambad siginevad, kui aga siga sööb lambatalle, siis lambad edasi ei lähe.

Plv.

1606. HUNDIL HUNDI ARU — ?(1) var.

?Saa (Söggel).

Vrd. 1670. Olgu hunt ehk karu, igaühel oma aru.

1607. Hundil hundi isu.

1607. HUNDIL HUNDI ISU — 1 var.

Kuu (R. Lilhein).

Vrd. 1606. Hundil hundi aru.

1608. HUNDILE ONE UDU ONO, VIHIM
VELI JA KASTE KAALALÕIKAJA —
5 kuni 6(11) var.

A₁. — *

* on; onu; vihm; kaalalõikaja (Norm.)
Norm. 47; Kod (Liiv) — 1(2) var.

A₂. Soe palvus suvõl: «Undsõ mu unu, vihm mu veli, kastõ mu kaalalõikaja.»
Urv — 1 var.

B_{1a}. Vihm on soe vend, udu onupoeg.
Rõu — 1(2) var.

b. Undsõ um soe unu, vihm timä veli.
Rõu — 1 var.

B₂. Udu hundi onu, vihm veli.
?Vig (Priimetš) — 1?(1) var.

C. Undse mu onu, susi mu sugulane.
Vil — 1 var.

D. Soe vihm vend, udu onupoeg.
E² 12, EKMS I 612 — ?(3) var.

Vrd. rl «Hunt ja karjane»: Udsu om minu onu, / vihm minu veli, / kastõ minu kaalalõikaja, / kastõ minu äraandja (ERIA I:1 nr. 603).

Vrd. 12807. Udutsega käive hundi, kastega karjakoera.

1609. HUNDIL OMA POEG KA ARMAS
— 2(4) var.

a. —
Norm. 169, EKMS II 437; Hii (Tikerpuu) — 1(3) var.

b. Hundil on oma poeg ka armas.
Rid — 1 var.

Vrd. 10810. Soel om ka ummi latsi hallõ.

10820. Susigi undas ummi poigõ.

10843. Süü üi susi ar umma poiga.

1610. HUNDIL ON ÜHE MEHE JÕUD,
AGA ÜHEKSA MEHE ARU; KARUL
ON ÜHEKSA MEHE JÕUD, AGA
ÜHE MEHE ARU — u. 90(126) var.

A. Karul üheksa mehe jõud.*

* ühessä (TMr)

Kod, TMr — 2 var.

B. Kahrul üt'sä mehe ramu.

Rõu — 1 var.

C. Hundil on üheksa mehe meel.

EKMS II 974; Trv — 1(2) var.

D_{1a1}. —
Kuu (Vilbaste) — 1 var.

a₂. Hundil on ühe mehe jõud ja ühessa mehe aru, aga karul ühessa mehe jõud ja ühe mehe aru.

SJn — 1 var.

b. Soel olna üte mehe jõud ja [ütsä] mehe aru, aga karul olna ütsä mehe jõud ja üte mehe aru.

Ran — 1 var.

c. Hundal [üheksa] mehe aru, [ühe] mehe jõud, karul [üheksa] mehe jõud, [ühe] mehe aru.

Trv — 1 var.

d₁. Karul ütsämä mehe jõud ja üte mehe aru, hundil üte mehe jõud ja ütsämä mehe aru.

Trv — 1 var.

d₂. Karul üheksa mehe jõud, ühe mehe aru, hundil on üheksa mehe aru, aga ühe mehe jõud.

Tür — 1 var.

D_{2a1}. Karul om ütsme mehe jõud, üte mehe aru.

Krk — 1 var.

a₂. Karul olla üheksama mehe jõud ja ühe mehe aru.

Hls — 1 var.

b. Karul ikki õhessa mehe jõud ja üte mehe aru.

Pst — 1 var.

Ea. Karul on ühe mehe aru ja üheksa mehe ramu, hundil on üheksa mehe aru, aga ühe mehe ramu.

Rkv — 1 var.

b. Hundil on üheksa mehe aru, kuid ühe mehe ramm, kuna karul on jälle üheksa mehe ramm ja ühe mehe aru.

Kos — 1 var.

c. Karul on üheksa mehe ramm, aga ühe mehe aru, hundil on üheksa mehe aru, aga ühe mehe ramm.

Amb — 1 var.

F. Karul olla ühe mehe aru, aga [üheksa] mehe vägi, hundil [üheksa] mehe aru, aga ühe mehe jõud.

Vil — 1 var.

- G. Karul on ühe mehe meel, aga üheksa mehe rammu, hundil on üheksa mehe aru, aga ühe mehe rammu.
VNg — 1 var.
- H_{1a1}. Karul on üheksa mehe rammu, aga ühe mehe meel, hundil on ühe mehe rammu, aga üheksa mehe meel.
Norm. 47; Rak — 1(3) var.
- a₂. Karul on üheksa mehe rammu ja ühe mehe meel, hundil on ühe mehe rammu ja üheksa mehe meel.
Hlj — 1 var.
- b. Hundil on üheksa mehe miel ja ühe mehe ramo, karul on üheksa mehe ramo ja ühe mehe miel.
Vai — 1 var.
- H_{2a}. Karul on üheksa mehe rammu ja ühe mehe meel.
Krk — 1 var.
- b. Karul on üheksa mehe rammu, aga ühe mehe meel.
EKMS I 1026 — 1 var.
- H_{3a1}. Hundil on üheksa mehe meel ja ühe mehe rammu.
Wied. 189, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(3) var.
- a₂. Hundil üheksa mehe meel ja ühe mehe rammu.
E 24, E² 98, EKMS I 547 — ?(3) var.
- b. Hundil olevat üheksa mehe meel, ühe mehe ramu.
Krk — 1 var.
- H₄. Hundil on üheksa meel, karul kahe mehe rammu.
Lüg — 1 var.
- H_{5a}. Karul on kaheksa mehe rammu ja ühe mehe meel, hundil ühe mehe rammu ja üheksa mehe meel.
Stein 23; Tt (Kreutzw.) — 1(3) var.
- b. Karul on kaheksa mehe rammu ja ühe mehe meel, hundil on ühe mehe rammu ja üheksa mehe meel.
Wied. 48, Kündja nr. 35 (1883) 418, Raud VMj 217 — ?(8) var.
- H_{6a}. Karul kaheksa mehe rammu ja ühe mehe meel.
E 30, E² 98 — ?(2) var.
- b. Karul on kaheksa mehe rammu, aga ühe mehe meel.
EKMS I 1026 — ?(1) var.
- I. Karul on üheksa mehe võim ja ühe mehe meel, hundil on üheksa mehe meel ja ühe mehe võim.
Lai — 1 var.
- J_{1a1}. Karul on üheksa mehe jõud, aga ühe mehe meel, hundil on ühe mehe jõud, aga üheksa mehe meel.
Kuu — 1 var.
- a₂. Karul on üheksa mehe jõud ja ühe mehe meel, aga hundil ühe mehe jõud ja üheksa mehe meel.
Pal — 1(2) var.
- b₁. Karul on üheksa mehe jõud, aga ühe mehe meel, aga hundil on üheksa mehe meel ja ühe mehe jõud.
Trm — 1 var.
- b₂. Karul olevat üheksa mehe jõud, aga ühe mehe meel, hundil jälle üheksa mehe meel, aga ühe mehe jõud.
Hää — 1 var.
- c. Karul olevat ühe mehe miil ja üheksa mehe jõud, aga hundil üheksa mehe miil, ühe mehe jõud.
Kod — 1 var.
- d. Hundil one üheksa mehe miil, aga ühe mehe jõud, karul one üheksa mehe jõud, aga ühe mehe miil.
Kod — 1 var.
- J₂. Karul on üheksa mehe jõud, aga ühe mehe meel.
Mihkla-Parlo-Viidalepp I² 112 — ?(1) var.
- J₃. Soel om ühe mehe meel, ütsa mehe jõud.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- J₄. Karul on üheksa mehe jõud ja üheksa mehe miil, aga hundil on ühe mehe jõud ja üheksa mehe miil.
TMr — 1 var.
- J₅. Karul öeldas oleva üheksa mehe jõud ja kahe mehe meel, hundil üheksa mehe meel ja kahe mehe jõud.
Hää — 1 var.
- J₆. Hundil on kolme mehe jõud, aga üheksa mehe meel, karul on kolme mehe meel, aga üheksa mehe jõud.
Saa — 1 var.
- J₇. Karul kaheksa mehe jõud ja ühe mehe meel.
Hag — 1 var.
- J₈. Hundil on viie mehe miil, karul kümne mehe jõud.
?Saa (Sitzka) — 1?(1) var.
- K. Hundil üheksa mehe miil ja ühe mehe jõud, karul üheksa mehe jõud ja ühe mehe mõistus.
Kod — 1 var.
- L_{1a1}. Hundil on üheksa mehe mõistus ja ühe mehe jõud, karul on ühe mehe mõistus ja üheksa mehe jõud.
Amb v. JMd (õpil.) — 1 var.
- a₂. Hundil on üheksa mehe mõistus ja ühe mehe jõud, karul ühe mehe mõistus ja üheksa mehe jõud.
Kuu — 1 var.
- b. Hundil [üheksa] mehe mõistus ja

- [ühe] mehe jõud, karul [üheksa] mehe jõud ja [ühe] mehe mõistus.
Ann — 1 var.
- c. Hundil on ühe mehe jõud, aga üheksa mehe mõistus, karul on üheksa mehe jõud, aga ühe mehe mõistus.
Kuu — 1 var.
- d. Karul olla ühe mehe mõistus ja üheksa mehe jõud, hundil olla üheksa mehe mõistus ja ühe mehe jõud.
Nrv — 1 var.
- e. Karul on üheksa mehe jõud, aga ühe mehe mõistus, hundil aga üheksa mehe jõud, kuid ühe mehe mõistus.
Amb — 1 var.
- L₂. Karul on ühiksä mihe joud ja ühe mihe muistus.
Kuu — 1 var.
- L₃. Karul kahe mehe mõistus, [üheksa] mehe jõud.
?TMr (Eisen) — 1?(1) var.
- M₁. Hundil on üheksa mehe mõistus, karul üheksa mehe rammu.
Trm — 1 var.
- M₂. Karul on kaheksa mehe rammu ja ühe mehe mõistus, hundil on ühe mehe rammu ja üheksa mehe mõistus.
Wied. 48, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(2) var.
- M_{3a}. Karul kaheksa mehe rammu ja ühe mehe mõistus.
Huvit. II 43 — ?(6) var.
- b. Karul olevat kaheksa mehe rammu ja ühe mehe mõistus.
?Trm (Särg) — 1?(1) var.
- Na. Hundil on üheksa mehe tarkus ja ühe mehe ramm, karul aga ühe mehe tarkus ja üheksa mehe ramm.
Jõh — 1 var.
- b. Karul üheksa mehe rammu, ühe mehe tarkust, hundil ühe mehe rammu, üheksa mehe tarkust.
VMr — 1 var.
- O₁. Karul olevet ütsme mehe jõud ja üte mehe tarkus, hundil olevet ütsme mehe tarkus ja üte mehe jõud.
Krk — 1 var.
- O₂. Soel om mehe jõud, ütsä mehe tarkus.
Rõu — 1 var.
- P_{1a}. Karul om ütessä mehe jõud, aga üte südä, hundil om üte mehe jõud, aga ütessä südä.
TMr — 1 var.
- b₁. Kahrul um ütsa mehe jõud, üte mehe süä, soel um üte mehe jõud, ütsa mehe süä.
Vas — 1 var.
- b₂. Karol om üt'sä mehe joud ja üt'e mehe süä, a soel om üt'e mehe joud, a üt'sä mehe süä.
Se — 1 var.
- b₃. Kahõr olõvad vanasttütrekust saanu ja olõvad ütsä mehe jõud ja üte mehe süä, soel olõvad üte mehe jõud, aga ütsä mehe süä.
Plv — 1 var.
- c. Karul on üheksa mehe jõud, aga ühe mehe süda, päris hundil on üheksa mehe süda, ühe mehe jõud.
Rõu — 1 var.
- d₁. Kahrul om [üheksa] mihe jõud ja üte mihe süä, soel om [üheksa] mihe süä ja üte mihe jõud.
Ote — 1 var.
- d₂. Kahrul um ütsä mehe jõud, a üte mehe süä, soel um ütsä mehe süä, a üte mehe jõud.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- e. Karul on ühe mehe süda ja üheksa mehe jõud, hundil on ühe mehe jõud ja üheksa mehe süda.
Krl — 1 var.
- f. Soel om üte mihe jõud, ütsä mihe süä, karul om ütsä mihe jõud, üte mihe süä.*
* mehe; ütse; süä (Urv)
Hel, Urv — 2 var.
- g. Soel olna ütessä mehe südä ja üte mehe jõud, aga karul olna jälle üte mehe süda ja ütessä mehe jõud.
Ran — 1 var.
- P_{2a}. Kahrul om üte mehe süä, a ütse mehe jõud.
Urv — 1 var.
- b. Karul om ütsme mehe süä ja üte mehe jõud.
Hel — 1 var.
- P_{3a}. Hundil om üte mehe süä ja ütsme mehe jõud.
Hel — 1 var.
- b. Soel om ütsä mihe süä ja üte mihe jõud.
Norm 47 — ?(1) var.
- P₄. Soel om ütessa mehe süa, aga karul ütessa mehe jõud.
Rõn — 1 var.
- P₅. Karul om kate mihe süä ja katse mihe jõud.
Hel — 1 var.
- Q₁. Hundil om ütsme mehe kavalus, üte mehe jõud, karul om ütsme mehe jõud, üte mehe kavalus.
Krk — 1 var.

- Q₂. Kahrul ütse mehe jõud, soe! ütse mehe kavalus.
Rõu — 1 var.
- Q₃. Karul on katsme mehe jõud ja kate mehe kavalus, hundil kate mehe jõud ja katsme mehe kavalus.
Pst — 1 var.
- R. Karol oli ühössä mehe jõud, aga ühõaensa mehe oid, aga hundil pidi olema ühõ mehe jõud, aga ühössä mehe oid.
Mar — 1 var.
- S. Hundil üheksa mehe mõtted ja ühe mehe jõud, karul üheksa mehe jõud ja ühe mehe mõtted.
Tõs — 1 var.
- T_{1a}. Karul on üheksa mehe jõud ja ühe mehe nõud, hundil on ühe mehe jõud ja üheksa mehe nõud.
SJn — 1(2) var.
- b. Karul on ühe mehe nõu, aga üheksma mehe jõud, hunt on kabalam, taal on ühe mehe jõud, aga üheksma nõu.
LNg — 1 var.
- c. Hundil [üheksa] mehe nõu, ühe mehe jõud, karul [üheksa] mehe jõud, ühe mehe nõu.
SJn — 1 var.
- T₂. Hundil üheksa mehe nõu, aga ühe mehe jõud.
Hag — 1 var.
- T₃. Hundil on üheksa mehe nõu, aga karul on üheksa mehe jõud.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- U. Karul o ühössäma mehe jõud, aga ühõ mehe nõu, hundil ühõ mehe rammu, aga ühössäma mehe nõu.
Vig — 1 var.
- V₁. Hundil on ühe mehe rammu ja üheksma mehe nõu, karul on üheksma mehe rammu, ühe mehe nõu.
Sa — 1(3) var.
- V₂. Hundil on üheksma mehe nõu ja ühe mehe rammu.
Phl — 1 var.
- Ö_{1a}. Hundil olla ühe mehe jõud ja üheksa mehe hirm ja karul olla üheksa mehe jõud ja ühe hirm.
Sa? (Veäster) — 1 var.
- b. Hundil on ühe mihe jõud, aga [üheksa] mihe hirm, karul on [ühe] mihe hirm, aga [üheksa] mihe jõud.
Ans — 1 var.
- Ö₂. Karul [üheksa] mehe jõud, üte mehe hirm.
Puh — 1 var.

- Ä. Karul on üheksama mehe ramm, hundil üheksama mehe hirm.
LNg — 1 var.

*

- Ö₁. Karul [üheksa] mehe jõud ja [ühe] mehe mõistus, rebasel [üheksa] mehe mõistus ja [ühe] mehe jõud.
Muh — 1 var.
- Ö₂. Karul on kümne mehe jõud, aga ühe mehe mõistus, rebasel ühe mehe jõud, aga kümne mehe mõistus.
Vän — 1 var.
- Ü. Karu kiitnud, et temal olla üheksa mehe jõud ja ühe mehe mõistus; hunt kiitnud, et temal olla ühe mehe jõud ja üheksa mehe mõistus.
Tander 40 — 1?(1) var.
- Vrd. kk: Tal on hundi kavalus ja karu jõud (Lal).
- Vrd. mst: Ühe mehe mõistus, üheksama mehe jõud? 'karu' (Hää).
- Üte mehe ramu, üheksama mehe mõistus? 'hunt' (Hls).
- Vrd. 14877. Enam üte mehe aru kui ütsme mehe jõud.
14849. Ütesa mehe jõud ja üte mehe nõu om üts.

1611. HUNDIST EI SAA KARJAKOERA — u. 80(126) var.

A_{1a1}. — *

- * sua (Pal); karjakuera (Kuu)
Puus. KH II¹¹ 88; Kuu, Tõs, Saa, Krk, Trv, SJn, Pal, Nõo — 8(10) var.
- a₂. Ega hundist karjakoera ei saa.*
* egä (Vig, Hls); karjakoere; ei soa (Ris)
Wied. 21, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 32 (1883) 382; Ris, Vig, Hls, Trv, Pst, Lal, TMr, Tt (Veske) — 9(20) var.
- a₃. Ega hundist karjakoera saa.*
* ei (Kuu, Saa); karjakuera (Lüg, Kuu); sua (Pal)
Lüg, Kuu, Saa, Hls, Plt, Pal — 6(7) var.
- a₄. Ei sua hundist karjakoera.
Kod — 1 var.
- a₅. Ei hundist saa karjakoera.
Saa — 2 var.
- a₆. Ei hundist ei saa karjakoera.*
* ega (Krk)
Juu v. Vän (Virkus), Krk — 2 var.
- a₇. Ega hundist enam karjakoera ei saa.
Pär — 1 var.
- b. Hundist ei kasva karjakoera.
SJn — 1 var.
- c. Hundist ei kasvata keegi enam karjakoera.
KJn — 1 var.

- A_{2a}. Kes hundist karjakoera teeb.
Vig — 1 var.
- b. Kes hundist veel karjakoera teeb.
Tõs (Schantz) — 1 var.
- A₃. Kost hundist karjakoer saab.
Trv — 1 var.
- A₄. Või hundist karjakoer saab.
Vil — 1 var.
- A₅. Hundist saab karjakoera.
Vän — 1 var.
- A_{6a}. Mine kasvata sa hundist karjakoera.
Wied. 116, Kündja nr. 44 (1883) 525 — 1(4) var.
- b₁. Kasvata hundist karjakoera.
Vil (Nigul) — 1 var.
- b₂. Kasvata sina hundist karjakoera.
Vil (Nigul) — 1 var.
- c. Mine enam hundist karjakoera suama.
Kod — 1 var.
- d. Tee sina hundist karjakoera.
SJn — 1(2) var.
- A_{7a}. Ega hundikutsikast karjakoera ei saa.
Hls — 1 var.
- b. Kasvata hundikutsikast nii kaua kui sa tahad, ega sa tast karjakoera ei saa.
Tor — 1 var.
- B_{1a1}. Soest ei saa karjapinni.*
* saa ai (Se); karjapeni (Ran), karapinni (Se)
Ran, Kan, Vas v. Se (Sandra), Se — 5 var.
- a₂. Saa ai soest kar'apinni.
Se — 2 var.
- a₃. Ega soest kar'apinni ei saa.
Räp — 1 var.
- b. Soepojast ei saa karapinni.
Rõu — 1 var.
- c. Saa ai soest karjakrantsi.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- B₂. Kost no soest saa karapini.
Se — 1 var.
- B₃. Tee soest karjapeni.
Rõn — 1 var.
- C₁. Ega hunt koeraks kõlba.
E MVH 70 — ?(1) var.
- C₂. Ära nõua hundilt koera kombeid.
Puus. Eü I 21 — ?(1) var.
- D. Soest saa ai pinni.
Se — 1 var.
- E. Soest saa ai karapinni ja varblasõst kanebivahti.
Se — 1 var.
- Fa. Saa ei' soepojast karapinni, susi om, mõtsa vaht.
V. Aaliku seletus: õeld. ülekäte läinud inimesele.
Se — 1 var.

- b. Saa ei soepojast karapinni, susi om mõtsavaht.
Norm. 60 — ?(1) var.
Vt. 1672 F.
- G. Hojost saa ai' karapinni, susi om, nii mõtsa kaes.
Se — 1 var.
Vt. 1672 G.
- H. Hundist ei saa karjakoera, kitsest ei saa kärnelit.
Lai — 1 var.
Vt. 3905 U.
- I. Kitsõst saa ai kärnänni, jänessest saa ai uibovahti, soest saa ai karapinni.
Se — 1 var.
Vt. 3905 V.
- J. Pane kits kärneriks, hunt karjakoe-raks ehk varas varahoidjaks, siis oled kõigist ilma.
SJn — 1(2) var.
Vt. 3905 Ö.

*

- K_{1a1}. Hundist ei saa õuekoera.
Tõn. Täht. (1906) 43 ja 44, E 24, E² 98, Nurmik II 176, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 48, Huvit. V Lisa 15, Jänes-Parlo 11, Puus. Eü I 92 ja 101, Norm. 60, EKMS I 1057 ja II 201; Jä (õpil.), Rei (õpil.), Sa, Vän — 6 v. 7(22) var.
- a₂. Ega hundist õuekoera saa.
V. Eenveere (Kul) seletus: vana varga kohta.
Kul, Vig — 2 var.
- a₃. Ei hundist saa õuekoera.
Kuu, Khk — 2 var.
- a₄. Hundist õuekoera ei saa.
Jäm — 1 var.
- b. Hundist ei saa iial õuekoera.
Sa — 1 var.
- K₂. Kes teeb hundist õuekoera.
Wied. 64, Kündja nr. 37 (1883) 442; Sa (Allas) — 1(4) var.
- L. Hundist ei saa õuekoera: hunt hoiab ikka metsa poole.
VJg — 1 var.
Vt. 1672 D.

*

- M. Hundist ei saa head jahikoera.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

* *

- N. Hundist ei saa õuekoera, karust ei saa karjakoera.
Hää — 1 var.
- O. Ega karu kõlba karjakoerast.
Saa — 1 var.

*

- Pa. Ega kassist karjakoera ei saa.
Pst — 1 var.
- b. Ega kassist karjakoera kasva.
NP 7; Vil (Leoke) — 1 v. 2(2) var.
- Q₁. Jahipinist ei saa iälgi karapinni.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.
- Q₂. Ega hurdast karjakoera ei saa.
?Tõs (G. Anniko) v. ?Pär (Lindebaum) —
?(2) var.
- Vrd. kk: Helle 340.

*Kui hurdast saab karja-koer, siis temmast ei inni-
me saab, ich habe schlechte Hoffnung, daß aus dem was
werden wird.*

- Vrd. 13339 B. Ega vanast koerast enam karja-
koera ei saa.
1671. Pane hunt lambakarjatseks.
10799. Küll susi oskab karja kaitseda.
5971. Ei linnukoerast karjakoera saa.

1612. HUNDIST EI SAA MUUD KUI NAHKA — 1?(9) var.

Stein 19, Wied. 189, Kündja nr. 33 (1883)
393, E 24, E² 99; ?Tt (Kreutzw.)

1613. HUNDI SÖÖKI JA SAKSA LÖÖKI EI MAKSA NAERDA — 9(11) var.

- A_{1a1}. —
E 24, E² 99; Trm (Sild) — 1(3) var.
- a₂. Hundi sööki ega saksa lööki ei maksa
naerda.
Trm — 1 var.
- b. Saksa lüeki ja hundi süeki ei või
naerda.
Trm — 1 var.
- A_{2a}. Saksa lööki ja soe sööki ei kästa
naerda.
Lai — 1 var.
- b₁. Ära naara soe süüki, ei saksa lüüki.
Võn — 1 var.
- b₂. Ära naera soe sööki, ega saksa lööki.
Kam — 1 var.
- B. Sue süömä ega saksa lüömä ei nau-
reda.
Kuu — 1 var.
- C. Hundi sööta ega saksa vihaalust ei
kästa ilmaski naerda.
Koe (Schultz) — 1 var.
- D. Seas sõimu [sea sööma?] ega saksa
lööma ei saa naerda millalgi.
E MVH 25 — 1 var. Tekst ebaselge, võib-
olla on tegemist trükiveaga.

1614. HUNT EI HAMMUSTA OMA SABA — 1?(1) var.

?VMr (V. Lurich).

Vrd. 10784, eriti L: Egä susi sue saba hakka.

1615. HUNT EI LANGE HUNDI KÕR- VAST — 1 var.

Mih (Sakson).

Vrd. 1619. Hunt hunt ei murra.

1616. HUNT EI OLE NII SUUR, KUI HURJUTATAKSE — u. 95(146) var.

Aa₁. — *

* hurjutakse (Vi)

Wied. 190, Kündja nr. 33 (1883) 393, E² 99;
Vai, Lüg, VNg — 3(6) var.

a₂. Ega hunt nii suur ei ole, kui teda
hurjutakse.*

* nõnda (Tõn.; Vän, Trv, Vil); ole (Tõn.;
VNg, Rak, Jõe, Kos, Rap, Vig, Trt), olegi
(Kad, Tor), polegi (Vän); hurjutatakse
(Norm., EKMS; Vig, Trt), hurjutatas (Vil),
hurjutedes (Trv), hurjuteda (VNg); ku
(Trv), tedä (Trv)

Vlg. Lisal. nr. 16 (1890) 127, Tõn. Täht.
(1911 juuni), Norm. 219, EKMS II 544;
Rak, Kad, Jõe, Kos, Rap v. Mär (Poom),
Vig, Vän, Tor, Trv, Vil, Trt — u. 15(26)
var.

a₃. Egä hunt põle nii suur, kui täda hur-
judatakse.

Lüg (Källo) — 1 var.

a₄. Hunt ei ole ial nii suur, kui hurjuta-
takse.*

* ial (E)

Wied. 190, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 24
— 1?(3) var.

a₅. Ega hunt iales nii suur ei ole, kui
hurjutakse.

Kos — 1 var.

a₆. Hunt ei ole ial nii suur, kui teda
hurjutakse.*

* pole (HMD v. Ris)

HMD v. Ris (Treumann), Hls (Jung) —
2 var.

a₇. Hunt ei ole ilmaski nii suur, kui hur-
jutatakse.

Pal — 1 var.

a₈. Ega hunt ilmaski nii suur õle, kui
täda hurjutatasse.

Iis — 1 var.

a₉. Ega hunt põle jo ilmaski nii suur,
kui teda hurjutakse.

Pee — 1 var.

a₁₀. Hunt ei ole igakord nii suur, kui hur-
jutatakse.

- Wied. 190, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1?(2) var.
- a₁₁. Hunt ei ole igakord nii suur, kui teda hurjutakse.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- a₁₂. Ega hunt ei ole igakord nii suur, kui teda hurjutakse.
?Juu v. Vän (Virkus) — 1?(1) var.
- a₁₃. Ega hunt igakord nii suur ei ole, kui teda hurjutatakse.
Lai — 1 var.
- b₁. Ega huntki nii suur ole, kui tohude-
deda.
Kuu — 1 var.
- b₂. Ega hunt nii suur ole, kui teda tohuta-
takse.
Kuu — 1 var.
- b₃. Ega see hunt nii suur olegi, kui tohuta-
tata.
Hlj — 1 var.
- b₄. Hunt ei õlegi nii suur, kui tohotas.
Jõh — 1 var.
- c₁. Ega hunt nii suur ei ole, kui te-
hakse.*
* ole (Vlg); tehtakse (Sander)
Beitr. XI 152, Wied. 21, Kündja nr. 32
(1883) 382, Sander I 68; Vig (Valdt), Vil
(Leoke) — 3(14) var.
- c₂. Ega hunt pole nii suur, kui tehakse.
Trt — 1 var.
- c₃. Hunt ei ole nii suur, kui tehakse.
TMr (anon.) v. Trt (R. Kallas) — 1(3) var.
- c₄. Ega hunt nii suur ei ole, kui teda
tehakse.*
* tetas (Võn)
EKMS II 544; Trv, Võn — 2 v. 3(4) var.
- c₅. Ega hunt ialgi nii suur ei ole, kui ta
tehakse.
Vil (Suurkask) — 1 v. 2(2) var.
- c₆. Ega hunt siis nii suur pole, kui teda
tehakse.
Pär — 1 var.
- c₇. Ega siis hunt ikka nii suur ei ole,
kui ta tehakse.
Kas. Talur. Kal. (1892) 57 — 1?(1) var.
- c₈. Hunt ei õle millalgi nõnda suur, ku
tehässe.
Kod — 1 var.
- d. Hunt ei ole nii suur, kui karjutakse.
Wied. 190, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(3)
var.
- e₁. Hunt ei ole nii suur, kui öeldakse.
Wied. 190, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(3)
var.
- e₂. Ega hunt nõnda suur ei ole, kui teda
üteldakse olevat.
Saa (Söggel) — 1 var.

- f. Ega hunt nii suur ole, kui räägi-
takse.*
* polegi (Pld)
?Pld (õpil.), Pal — 1 v. 2(2) var.
- A_{2a}. Kas hunt nii suur on, kui ta tehakse.
Vil (Leoke) — 1 var.
- b. Kas hunt nii suur on, kui teda rää-
gitas.
SJn — 1 var.
- A₃. Hunt on ikka väiksem kui hurjuta-
mine.
Trm — 1 var.
- A₄. Hunti hurjutatakse palju suuremaks,
kui ta on.
Lai — 1 var.
- B. Äiga hunt nii hermus pole'nd, kut
teda horjutaks.
Käi (Sooster) — 1(3) var.
- Ca₁. Hunt pole nii hull, kui hurjutatakse.
Kuu — 1 var.
- a₂. Ei hunt nii hull ole, kui hurjutata.
Rak — 1 var.
- a₃. Ega hunt nii hull ole, kui teda hur-
jutakse.*
* hurjutaks (Rap)
Jür, Rap, Rap v. Mär (Poom) — 4 var.
- b. Ega hunt nii hull ole, kui ustakse.
Trt (Eisen) — 1 var.

*

- Da₁. Ega susi nii suur ei ole, kui tetas.*
* nõnda (Trv); ei olõ (Räp), ei olegi
(Trv); ku (Räp, Trv); tetäs (Trv, Kam,
Räp), tehakse (Norm.)
Norm. 219; Trv, Võn, Kam, Rõn, Plv, Räp
— 7(9) var.
- a₂. Olõ õi susi nii suur, nigu tetäs.
Se — 1 var.
- a₃. Ega susi nii suur ole, nagu teda
tehakse.*
* egas (Trt); nõnda (Trv); polegi (Trt);
kui (Hel, Trt), ku (Trv); ta (Trv, Trt),
temä (Hel); tetäs (Trv, Hel)
Trv, Hel, Trt, Rõu — 4 var.
- a₄. Ega tuu susi nii suur ei ole, kui ta
tetäs.*
* ku; tima (Plv)
Ote, Plv — 3 var.
- a₅. Ega tuu susi nii suur ei ole, kui ta
mõnikord tetäs.
San — 1(2) var.
- a₆. Susi ei ole kunagi nii suur, kui tetäs.
Räp — 1 var.
- b₁. Ole ei susi nii suur, ku teda haetas.
Rõu — 1 var.
- b₂. Ega tuu susi nii suur ei olõ, ku tedä
haetas.
Rõu — 1 var.

- c₁. Susi ei ole nii suur, kui timma üldas.*
* tema; õeldus (Stein); teda; üteldakse (As)
Stein 59; Võ-Se, As (Pint) — 2(7) var.
- c₂. Olõ õi susi nii suur, ku' üldās.
Se — 1 var.
- c₃. Susi nii suur ei olõ, ko üldās.
Se — 1 var.
- c₄. Ōgas susi nii suur olõ õi, ku' üldās.
Se — 1 var.
- c₅. Ega susi nõnda suur ei olegi, kui
teda ütelts olevet.
Krk — 1 var.
- c₆. Ega susi ninda suur egäkõrd ei ole,
ku ütelts.
Krk — 1 var.
- c₇. Ōgas susi kunagi nii suur olõ õi, ku
üldās.
?Se (Tammeorg) — 1?(1) var.
- d₁. Susi olõ õi nii suur, ku kõnõldas.
Se — 1 var.
- d₂. Olõ õi susi nii' suur, ku' kõnõldas.
Se — 1 var.
- d₃. Ega susi nii suur ei ole, kui kõnel-
das.
Räp — 1(3) var.
- d₄. Ōgas susi olõ õi nii' suur, ku' kõnõl-
das.
Se — 1 var.
- d₅. Susi jo nii' suur ole ei, ku' täst
kõneldas.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- E. Ega susi mant nii suur ei olegi, ku
kavvest näüs.
Räp — 1 var.
- F. Egas susi nõnda suur ei ole, hall
väike rakake.*
* olegi; halle
Krk — 2 var.
- Vrd. kk: Olõ õs tuu susi nii suur 'õeldakse
lialdajale' (Se).
- Vrd. 3293. Karu ep ole ligidal ial nii kuri, kui
teda eemalt kisendatakse.
1594. Ega hunt nii hull ole, kui ta hall on.

1617. HUNT EI PELGA, KUI LAMMAS PEERETAB — 2 var.

- A. _____
TMr (Siil) — 1 var.
- B. Ega susi pahas ei panõ, kui lammas
käen peeratab.
Kam — 1 var.

1618. HUNT HEIDAB KÜLL KARVA, AGA MITTE VIISI — u. 190(319) var.

- A_{1a1}. _____*
* heidab (Trv)
* Helle 333, Hupel 106, Poromenski EGr.

188, Beitr. XI 157, Čelak. 223, Körber VRMK
36, Malm 18, Wied. 190, KAH EKAI 150,
Jürjens 20, Mihkla-Parlo-Viildalepp I² 113,
Norm. 216; Rak, VJg, Amb, Rls, Trv, SJn,
Ksi — 8(42) var.

*
Hunt heidab kül karva, agga mitte viisi, lupus
pilum mutat, non animum. (der Wolf wirft zwar die
Haare weg, aber nicht die Weise.)

- a₂. Hunt heidab karva, aga mitte viisi.*
* häidab (Jäm), heetab (Kod); viit (Vil)
Koe, Jõe, HMD, Jäm, Trv, Vil, Kod — 7
var.
- a₃. Hunt heidab küll karva, aga mitte
viisi.
PJg — 1 var.
- a₄. Hunt heidab küll karva, aga ei heida
viisi.
Stein 19, Wied. 190, Kündja nr. 33 (1883)
393; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(5) var.
- a₅. Hunt heit karva, aga viit ei heida.
Krk — 1 var.
- a₆. Hunt heit küll karva, ega ta viit ei
heida.
Krk — 1 var.
- a₇. Hunt heidab karva, ei heida eluviise.
Kos — 1 var.
- b. Ei hunt oma viisi jätta, kui ta küll
karva heidab.
Saa — 1 var.
- c₁. Hunt aeab karva, ei uneta viit.
?SJn (Kielas) — 1?(1) var.
- c₂. Hunt ajab küll karva, aga mitte viisi.
VMr — 1 var.
- d₁. Hunt muudab küll karva, aga mitte
viisi.
Wolde ÖkÖ² 13 — 1?(1) var.
- d₂. Hunt muudab karva, aga mitte viisi.*
* muutab (Kuu)
Vai, Kuu — 2 var.
- d₃. Hunt muudab karva, aga ega ta viisi
muuda.
Kuu — 1 var.
- d₄. Hunt muuta karva, vade ei muuda
viisi.
Kuu — 1 var.
- e₁. Hunt kaotab küll karva, aga mitte
viisi.
Gr. SKO II 36; Põl — 1 v. 2(2) var.
- e₂. Hunt kaotab karva, aga mitte viisi.
Vil (Palu) — 1 var.
- A₂. Hunt heit villa, ei heida viit.
Krk — 1(2) var.
- A_{3a}. Susi heidab küll karva, ei mitte viisi.
Norm. Cl. 31 — 1(2) var.

- b. Susi heit karva, ei mitte viisi.
Wied. 173 — 1?(2) var.
- B. Karu heidab karva, aga mitte viisi.
Rap — 1 var.
- Ca₁. Koer heidab küll karva, aga mitte viisi.
* Willmann 46; Rei, VII? (Leoke) — 2 v. 3(7) var.

*
Koer heidab küll karva, aga mitte viisi.

- a₂. Koer heidab karva, aga ei heida viisi.*
* viisisi (Tür)
Tür, HMD v. Ris (Treumann) — 2 var.
- a₃. Koer heidab karva, aga viit ei heida mitte.
Tt (Veske) — 1 var.
- a₄. Koer heidab karva, aga viit ei heida ta mitte.
Vil — 2 var.
- b₁. Koer ajab küll karva, aga mitte viisi.
Tln, Kaa — 2(3) var.
- b₂. Koer ajab karva, aga mitte viit.
Kaa — 1 var.
- b₃. Koer ajab karva, mitte viit.
Kär — 1 var.
- b₄. Koer ajab karva, ei aja viit.
Kaa (I. Kallas) — 1 var.
- c₁. Koer ajab küll karvu, aga ei jäta viisi.
Kär — 1 var.
- c₂. Koer ajab karva, aga ei jäta mitte viit maha.
Kaa — 1 var.
- d. Koer heidab karva, aga viisi ta ei jäta.
Rei — 1 var.
- e₁. Koer viskab karva, aga ei viska viisi.
Hää — 1 var.
- e₂. Koer viskab küll karva, aga ei viska viisi.
Hää — 1 var.
- f. Koer muudab küll karva, aga mitte viisi.
lis — 1 var.
- D. Koer heidab küll karva, ega ta sellepärast viit ega moodi uneta.
Pil — 1 var.

*

- E_{1a}. Hunt heit karva, ei heidä muudu.
TMr — 1 var.
- b. Hunt heidab küll karva, aga moodi ei unusta.
Vig — 1 var.

- c. Hunt viskas karvad, ega ta moodu ei jätä.
San — 1 var.
- E_{2a1}. Susi heit küll karva, a muudo ei heida kohegi.
Plv — 1 var.
- a₂. Susi hiit küll karva, ega ta muudu hiidä ei.
Rõu — 1(2) var.
- a₃. Susi heidab karva, ei heida moodu.
Hls — 1 var.
- a₄. Susi hiit karva, muudu ei hiida.
Rõu — 1 var.
- a₅. Susi hiit karva, a muudu ei hiida.
?Rõu (Gutves) — ?(1) var.
- b₁. Susi aase karva, ei jätä muudo.
Räp — 1 var.
- b₂. Susi ajab karva, muudu ei jätä.
?Rõu (Kroon) — 1?(1) var.
- c. Susi muut karva, a muudo muuda ai'.
Se — 1 var.
- d. Susi viskas karva, ega ta moodu ei jätä.
Võ-Se (Stein) — 1 var.
- e. Susi küll karva kaotas, muudu muuda ei.
Vas v. Se (Sandra) — 1(4) var.
- E₃. Susi hiit karva, Must ei hiidä muudu.
Rõu — 1 var.
Vt. 6935 H.
- F_{1a}. Koer heidab küll karva, ega moodi.
As (Pint) — 1 var.
- b. Koer jätab karva, aga mitte moodo.
Vru (anon.) — 1(2) var.
- F₂. Peni aa küll karva, aga ei jätä muudu.
Hel — 1 var.
- F_{3a}. Must karva heidäp, moodu ei heidä.*
* heidäb (Võn)
Must = koera nimi
Võn, Kam — 2 var.
- b. Ega Must muudu ei jätä, kui ta küll karva kaotapki.
Nõo — 1 var.
- c₁. Ega Must moodu ei jätä, et ta küll karva viskab.
Äks — 1 var.
- c₂. Ega Must moodu ei jätä, kui ta veidike karva viskas.
Ote — 1 var.
- d₁. Ega Must muudu ei jätä, et ta küll karva aja.
Ote — 1 var.
- d₂. Ega Must muudu ei jätä, kui ta küll karva aja.
Ote, Kan — 2 var.
- d₃. Must ei jätä moodu maha, olgu küll, et karva ära ajab.

- Plv — 1 var.
- d₄. Must ei jäta muudu, ehkki ta karva ära a'a.
Ote — 1 var.
- e. Must ajab enemba karva, kui muu jätt.
Vas — 1 var.
- Vt. 6935 G.
- Ga₁. Hunt heidab küll karva, aga ei heida ammetid.
Kos — 1 var.
- a₂. Susi hiit küll karva, ega ametit ei hiidä.
Vil (Suurkask) — 1 var.
- b₁. Hunt heidab küll karva, aga ei jäta ammetit.
?Hls (Jung) — ?(2) var.
- b₂. Hunt heidab karva, ei jäta ametit.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- c₁. Hunt heidab karva, aga tema ei uneta ametid.
Ksi — 1 var.
- c₂. Hunt heidab küll karva, aga ei uneta ammetit.
?Plt (Saks) — ?(1) var.
- c₃. Hunt heidab karva, ei unusta ammetit.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- d. Hunt ajab karva, aga mitte ametid.
Muh — 1 var.
- e₁. Hunt ajab küll karva, aga ammetit ei jäta.*
* ametit (Raud, EKMS; Kul)
Wied. 190, Kündja nr. 33 (1883) 393, Raud VMj 216, EKMS III 58; Kul — 2(5) var.
- e₂. Hunt ajab küll karva, aga ei jäta ametit.*
* aab; ei jätä; ammatit (Hls)
E 24, E² 99, Puus. Eü I 109; Hls (Ilus) — 1(6) var.
- e₃. Hunt ajab karva, aga ei jäta ametit.
?Vl (õpil.) — ?(1) var.
- f. Hunt ajab küll karva, aga ei unusta murdmise ametit.
Tõn. Täht. (1917) 37 — ?(1) var.
- g. Hunt muudab karva, aga ei jäta ametit.
Plt — 1 var.
- h. Hunt vahetab karva, ega ta ametit kaota.
Vän — 1 var.
- i. Hunt võib vahetada karva, aga ametid ei jäta.
TMr — 1 var.
- Ha₁. Koer heidab karva, aga ei heida ametit.
E² 96 — ?(1) var.
- a₂. Koer heidab karva, aga ammetit ei heida.
Äks — 1 var.
- a₃. Koer heidab karva, ei ametit.
Hel — 1 var.
- a₄. Koer heidab karva, aga mitte ametit.
Val, Mih — 2 var.
- a₅. Heidab koer karva, ei heida ametit.*
* ammetit (Pal)
?Khñ (Teder), KJñ, Pal — 2 v. 3(3) var.
- b₁. Koer heidab karva, aga ei uneta ametid.
KJñ — 1 var.
- b₂. Heidab koer karva, aga ametid ei unusta.
Hlj (Rehberg) — 1(2) var.
- c. Koer heidab karva, aga ei kaota ammetid.
Koe — 1 var.
- d. Koer heidab karva, aga ei jäta ametid.
Plt — 1 var.
- e. Koer heidab karva, aga amet jäeb ikka.
Tõs — 1 var.
- f₁. Koer aab karva, aga ei aja ametid.
Vil — 1 var.
- f₂. Koer ajab küll karva, aga mitte ametid.
Kul, ?Kaa (M. Kallas) — 1 v. 2(2) var.
- f₃. Koer ajab karva, aga mitte ametit.
?Krj (Janushof), Pha — 1 v. 2(2) var.
- f₄. Koer ajab karva, mitte ametid.
Kei — 1 var.
- g₁. Koer ajab küll karva, ei jäta ometi ametit.
Sannumetoja VI (1857) 131 — 1 var.
- g₂. Koer ajab küll karva, aga ei jäta ametit.*
* ammetit (Wied., Kündja)
Wied. 69, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 38, E² 95, Kask-Puusepp-Vaigla 10; Vän, Nõo — 3(10) var.
- g₃. Koer ajab karva, aga ei jäta ametit.*
* aametid (PJg)
Sa, PJg — 2 var.
- g₄. Koer aeab karva, ei jäta ametid.
Krj — 1(3) var.
- g₅. Koer aab küll karva, aga ta b jäta sõllepärest siis ametid mette.
Põl — 1 var.
- h. Koer ajab karva, aga kus ameti jätab.
Jäm — 1 var.
- i₁. Koer ajab küll karva, aga ametid ei unusta.*
* aab; amatid; ei uneta (Saa)
Vig, Krj, Saa — 3 var.

- i₂. Koer aeab küll karva, aga ei unusta ametid.
Vän — 1 var.
- i₃. Koer ajab karva, aga ametit ei unusta.
Kul — 1 var.
- i₄. Koer ajab karva, aga ei unusta ametid.
Mär — 1 var.
- i₅. Koer ajab karva, ametit ei unusta.
Kul — 1 var.
- j₁. Koer ajab küll karva, aga ei kaota ametit.*
* kauta; ammetit (trükised)
Wied. 69, Kündja nr. 38 (1883) 454; Sa (Allas) — 1 v. 2(3) var.
- j₂. Koer ajab küll karva, ei kauta ametid.
Sa — 1 var.
- k. Koer aeab karva, aga ei anna ametid.
Krj — 1 var.
- l. Koer ajab küll karva, aga ametid vahetab harva.
Pöi — 1 var.
- m. Koer ajab karva küll, aga amet jääb taal ikka endiseks.
Pöi — 1 var.
- n. Koer ajab karva, aga amet seisab ikka üks.
Pöi — 1 var.
- o. Koer jätab karva, aga ei jäta ametit.
Hää — 1 var.
- p. Koer viskab karva, aga ei jäta ametit.
Hää — 1 var.
- q. Koer viskab karva, aga ei viska ametit.
Hää — 1 var.
- Ia. Hunt heidab karva, aga mitte kombet.
?Hls (Jung) — 1?(1) var.
- b₁. Hunt heidab karva, aga ei kauta kombeid.
Wied. 190, Kündja nr. 33 (1883) 393 — ?(3) var.
- b₂. Hunt heidab küll karva, aga ei kauta kombeid.
?Tt (Kreutzw.) — 1?(1) var.
- c₁. Hunt muudab karva, aga mitte oma kombeid.
Rap — 1 var.
- c₂. Hunt muudab karva küll, aga mitte kombeid.
Trt — 1 var.
- Ja₁. Koer heidab karva, ei heida kombeid.
Stein 29, Wied. 69, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 38 (1883) 454; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(5) var.

- a₂. Koer heidab küll karva, aga ei heida kombeid.
Tön. Täht. (1911 veebr.) — ?(2) var.
- a₃. Koer heidab karva, aga ei heida kommet.
Trt — 1 var.
- b₁. Koer karva heidab, aga kombeid ei jäta.
Sim — 1 var.
- b₂. Koer heidab karva, kommet ei jäta.
MMg — 1 var.
- c. Koer ajab karva, mitte kommet.
Kär — 1 var.
- d. Koer ajab küll karva, aga ei unusta koera kombeid.
Trt (Eisen) — 1 var.
- e₁. Koer ajab karva, aga ei jäta kombeid.
MMg — 1 var.
- e₂. Koer aeab karva, ei jäta kombeid.
Khk — 1 var.
- f. Koer muudab karva, aga kombed ei jäta.
MMg — 1 var.
- g. Koer muudab küll karva, aga ei kaota kommet.
Trt (Eisen) — 1 var.
- Ka. Hunt heidab karva, aga ei heida mitte meelt.
Plt — 1 var.
- b₁. Hunt heidab küll karva, aga ei muuda meelt.
Saa — 1 var.
- b₂. Hunt heidab karva, ei muuda meelt.
Tln — 1 var.
- c₁. Hunt ajab küll karva, aga ei muuda mielt.
Kuu — 1 var.
- c₂. Hunt ajab karva, kuid meelt ei muuda.
Vil — 1 var.
- d₁. Hunt muudab küll karva, aga meelt ei muuda.
Saa — 1 var.
- d₂. Hunt muudab karva, aga mielt ei muuda.*
* karba (Mih)
Lüg, Mih — 2 var.
- d₃. Hunt muudab karva, aga ei muuda meelt.
Hää — 1 var.
- d₄. Hunt muudab küll karva, aga mitte meelt.
Koe — 1 var.
- d₅. Hunt muudab küll karva, ega ta meelt muuda.
Tln — 1 var.
- La₁. Koer heidab karva, aga ei heida meelt.

- ?LNg (Prooses), TMr (Eisen) — 1 v. 2(2) var.
- a₂. Koer heidab karva, aga mitte meelt.
Tür — 1 var.
- b. Koer aeab küll karva, aga ei muuda meelt.
Saa — 1 var.
- c. Koer muudab küll karva, aga meelt ei muuda.
Lai — 1 var.
- Ma₁. Hunt heidab karva, ei heida hammast.
Hlj — 1(2) var.
- a₂. Hunt heidab karva, ega ta hambast ei heida.
Tln (Keller) — 1 var.
- a₃. Heidab hunt karva, ei heida hambaid.
Vig — 1 var.
- a₄. Hunt heidab küll karva, aga mitte hammast.
?Saa (Sitzka), Hel — 1 v. 2(3) var.
- b₁. Hunt kautab karva, ei kauta hammast.*
* kaotab (Vih., EKMS)
Stein 19, Wied. 190, Kündja nr. 33 (1883) 393, Vih. (1949) 93, (1951) 92, (1952) 92, (1954) 98, (1957) 108, Vih. VER 185, EKMS III 58; Tt (Kreutzw.) — 1(17) var.
- b₂. Hunt kautab karva, aga ei kauta hammast.
Jõh, Rak — 2 var.
- b₃. Hunt kaotab karva, aga ei hammast.
E² 99 — ?(1) var.
- c₁. Hunt muudab karva, aga hammast ei muuda.
Krk — 1 var.
- c₂. Hunt muudab karva, aga mitte hambaid.
Jõh (õpil.) — 1 var.
- c₃. Hunt muudab küll karva, mitte hambaid.
Pil — 1 var.
- N_{1a1}. Koer heidab karva, aga ei heida hammast.
Koe — 1(2) var.
- a₂. Koer heidab küll karva, ei heida hammast.
Trv — 1 var.
- a₃. Koer heidab küll karva, ei heida hambaid.
Vig — 1 var.
- a₄. Koer heidab karva, aga mitte hammast.
Lai, Trt — 2 var.
- a₅. Koer heidab karva, aga mitte hambaid.
Trt — 1 var.
- b. Koer aab karva, aga ei kaota hammast.
Pst — 1(3) var.
- c. Koer muudab karva, aga ei muuda hambaid.
Trv — 1 var.
- d. Koer muudab karva, aga ei aja hammast.
Hel — 1 var.
- N₂. Pini aase karva, a ei murra hammast.
Plv — 1 var.
- N₃. Koer ajab küll iga aasta karva, kiskjad hammad peab aga ikka.
Vil (Suurkask) — 1(2) var.
- Oa. Koer heidab karva, aga tegusid ei jätta.
MMg — 1 var.
- b. Hunt muudab küll karva, aga tegu ei muuda.
Saa — 1 var.
- P. Hunt laseb karvu, aga mitte oma virakid.*
* virakeid (EKMS)
virak = halb harjumus
Wied. 190, Kündja nr. 33 (1883) 393, EKMS I 394 ja III 58 — 1(4) var.
- Q. Koer ajab karva, aga ei muuda värvi.
Hää — 1 var.
- R. Koer küll ajab karva, aga ei jätta kiskumist.
Nõo (Eisen) — 1 var.
- S. Koer küll ajab karva, aga ei jätta haukumist.
Nõo (Eisen) — 1 var.
- *
- T. Huntki muudab karva, aga inimene ennast ei muuda.
Lüg — 1 var.
- Ua. Hunt heidab karva, ei heida inimene haritud kombet.
Wied. 190, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(3) var.
- b. Hunt heitab karva, aga inimene ei heida harjund kombe.
Kuu — 1 var.
- V. Hunt karva muudab, aga inimene ei muuda karva.
Rõu — 1 var.
- W. Susi hiit karva, aga inemine oma muudo ei jätä'.
Har — 1 var.
- Õ. Koer aa küll tõise karva, aga miis ei võta mitte tõist miilt.
Krk — 1 var.
- Ä. Koer heidab karva, aga inimene ei jätta ametid.
Plt — 2 var.

Õ. Hunt heidab karva, aga hoor ei jäta ammetid.

Rkv — 1 var.

Ü. Koer aeab karva, aga varas ei jäta ametid.

Aud — 1 var.

Vrd. 4080. Koer ajab karva, inimene muudab meelt.

4136. Kus koer kombe jätt või halb peni ameti.

4025. Ei koer karva muuda ega vares sulge heida.

1619. HUNT HUNTI EI MURRA — u. 135(193) var.

Aa₁. _____*

* äi (Krj)

Kask-Vaigla-Veski Lõ² 27, Norm. 103; Vi, Koe, Kuu, Rap v. Mär (Poom), Rei, Krj, Tor, Krk, Pst, ?Plt (õpil.), ?Kam (Relli) — u. 15(18) var.

a₂. Ega hunt hunti murra.*

* egä (Kuu), ega's (Pld)

M. Jõgi seletus (Kär): «Ega ametivennad teineteisele kurja ei tee.» J. Nurme seletus (Kul): «Ei maksa mõisnikule mõisniku pääle kaebama minna.» E. Poomi seletus: «Õeldi saksaga kohtus käimise kohta.» Edu Kal. (1910) 132, E 15, E² 98, Puus. KH II¹ 33, Viidalepp-Parlo-Mihkla I² 10, Huvit. V Lisa 14, Muuk-Mihkla-Tedre IV 30, Norm. 133, EKMS IV 727; Vi, Pee, Kuu, Jür, Pld, Rap v. Mär (Poom), Kul, Hps, Kär, Põi, Hls, Trv, Pal, Trm — u. 25(39) var.

a₃. Ei hunt hunti murra.

Hls, Kuu, Kos, ?Vig (Aitsam), Nõo — 5 v. 6(6) var.

a₄. Ega hunt hunti ei murra.*

* egas (Krk), egä (Hls)

Viidalepp-Parlo-Mihkla I² 113; ?HMD (õpil.), ?Juu v. Vän (Virkus), Vän, Hää, Saa, Päl, ?Trv (J. Johanson), Kõp, SJn, Pil, VI, Lai, Pal, Trv v. Rõu (Siipsen), Vru (R. Kallas) — u. 20(25) var.

a₅. Ei hunt murra hunti.

Juu — 1 var.

a₆. Hunt ei murra hunti.

Kuu, Trv, Vil, SJn — u. 5(8) var.

a₇. Hunt ei murda hunti.

SJn — 1 var.

a₈. Hunt hunti ikki ei murra.

Hls — 1 var.

a₉. Ega hunt ikka hunti murra.

Tt (Pitka) — 1 var.

a₁₀. Hunt ei murra ilmaski hunti ää.

Plt — 1 var.

b₁. Üks hunt teist ei murra.*

* üits — tõist (Trv)

E 87, E² 98; Trv — 1 v. 2(3) var.

b₂. Ega hunt tõist hunti ei murra.

Hls (Sõggel) — 1(2) var.

b₃. Ega teine hunt teist ära ei murra.

Aud — 1 var.

A_{2a}. Või hunt hunti murrab.

Trv — 1 var.

b. Kunas hunt hunti murrab.

Trv, Trv v. Rõu (Siipsen), Pst — 6 var.

c. Kas hunt hunti ära murrab.

SJn — 1 var.

d. Millal hunt hunti murrab.

Hel — 1 var.

e₁. Millal üks hunt teise ära murrab.

?Hls (Jung) — 1?(1) var.

e₂. Millal hunt teise hundi ää murrab.

SJn? (Ruhs?) — 1 var.

f. Kus hunt teise hundi ää murrab.

SJn — 1 var.

A₃. Kuna murd hunt hunti, lahk susi sutt.

Hel — 1 var.

Ba. Hunt hunti ei katku.

G. Sommeri seletus: rikkad hoilavad ühte ja aitavad üksteist.

Kos — 1 var.

b. Ei hunt hunti kisu.

Pil — 1 var.

c. Ei üks hunt teist kisu.

?Hls (Jung) — 1?(1) var.

C_{1a1}. Ei hunt hunti söö.

Khk — 1 var.

a₂. Hunt hunti ei söö.

Hls — 1 var.

b₁. Ega üks hunt ial teist ei söö.

Stein 10, Wied. 22, Kündja nr. 32 (1883) 382; Tt (Kreutzw.) — 1(7) var.

b₂. Üks hunt teist ei söö.

Wied. 196, Kündja nr. 2 (1884) 21, EKMS IV 840; Pär (Rosenplänter) — 1(4) var.

c. Üks hunt ei söö teist tervelt ära.

Tõs (Õövel) — 1 var.

C₂. Ega hunt ep söö hundi liha mette.

Vil — 1 var.

C₃. Ei hunt hunti söö, kui veel tallekesi on.

Hls — 1 var.

Da. Ega hunt hunti ei hammusta.

Stein 9, Wied. 22, Kündja nr. 32 (1883) 382; Tt (Kreutzw.) — 1(9) var.

b. Ega hunt hunti hammusta.

Hlj — 1 var.

Ea₁. Susi ei murra sutt.

Hel, TMr — 3 var.

a₂. Ega susi sutt murra.

Trv, Vil, ?Räp (Lepson) — 2 v. 3(4) var.

- a₃. Ega susi sutt ei murra.*
* soet (Trv)
Trv, Ran, ?Räp (Lepson), Se — 3 v. 4(4) var.
- b. Ega susi tõist sutt ei murra.
?Räp (Lepson) — 1?(1) var.
- F. Egä susi sutt ei salva.
Vil (Suurkask) — 1 var.
- G. Susi sutt kunagi ei purõ'.
Räp — 1 var.
- Ha₁. Susi sutt õi süü.
Se — 1 var.
- a₂. Ega susi soed ei süü.
Krk — 1 var.
- a₃. Peläku_{ui}, susi süü_{üi} ar' sutt.
Se — 1 var.
- b. Üts susi tõist ei söö.
Hupel² 168, Poromenski EGr. 223, Wied. 198, Norm. Cl. 33 — 1(5) var.
- Ia. Ega teine koer teist murra.
Hlj — 1 var.
- b. Ega teine koer teist ei murra.
Koe (Schultz) — 1 var.
- J_{1a}. Koer koera äi lähä ilmal kiskuma.
Emm — 1 var.
- b. Ega kuer teist kuera kisu.
Hlj — 1 var.
- J₂. Ega krants krantsi kisu.
?Mar (Hilemägi) — 1?(1) var.
- Ka. Üks koer ei hammusta teist.
LNg — 1 var.
- b. Koer koera saba ei hammusta.
TMr (Siil) — 1 var.
- L₁. Koer koera ei söö.
?Khñ (Teder) — 1?(1) var.
- L_{2a}. Koer ei söö koera liha.
Põl (Prooses) — 1(2) var.
- b. Koer koera liha äi söö.
Krk — 1 var.
- c. Ega koer koera liha söö.
Saa (Söggel) — 1 var.
- L₃. Kump koer teise liha sööb.
Mus — 1 var.
- M. Ega koer koera murra ega hunt hunt hammusta.
?VMr (Priimets) — 1?(1) var.
- N. Ega koer koera kisu ega hunt hunt murra, kui nad paha peal on.
Ha (Kriitmäe) — 1 var.
- O. Ega koer koera unusta ega hunt hunt ei hammusta.
?Tor (õpil.) — 1?(1) var.
- Vt. 4026 B.
- P. Ei koer koera saba kergita; ei hunt hunt murra.
Nõo (Sild) — 1 var.
- Q. Varõs tsäuna_{ai} varõsõ silmä vällä ja susi süü_{üi} sutt.

Se — 1 var.

Vt. 2829 G.

R. Korp korbi silma äi noki; hunt hunt äi murra; koer koera liha ei söö.
Põl — 1 var.

Vt. 2829 E.

S. Hunt ei murra hunt ja kaaren ei noki kaarna silma.
Tõn. RP 376 — 1?(2) var.

Vt. 2829 B.

T. Hunt hunt ei murra, saks saksa ei söö.
Pal (Karma) — 1 var.

Vrd. 10784. Ega susi soe hanna pääle ei s...u.
10821. Susi hoid iks soe poole, kunas susi peni poole.

10843. Süü üi susi ar umma poiga.

1615. Hunt ei lange hundi kõrvast.

3289. Ei karu karule liiga tee.

1593. Ega hunt kunagi hundi juttu ei usu, sest et nad kelmid mõlemad on.

10835. Susi soe poolt sõnna ei ütle.

10814. Sue silmad üksipäidi.

7729. Nälläne susi murrab sutt kah.

4046. Kes koera saba kergitab kui koer ise.

1620. HUNTI TOIDAVAD TA JALAD — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

1621. HUNTI TUNNUKSE TEMA KASUKAST — 2 var.

A.

Saa (Söggel) — 1 var.

B. Lindu tuntakse tema sulgedest, hunti tema karvast.

Vil (Leoke) — 1 var.

Vt. 5937 C.

1622. HUNT JA KARU EI OLE INIMESEL NII VÕERAD KU TEINE INIMENE — 1 var.

M. Mäesalu seletus: inimene on inimese vastu kurjem kui kiskja loom.
Hää.

1623. HUNT JÄÄB HUNDIKS, KUI SA TEDA KA VAGAKS LAMBAKS NIMETAD — 1(7) var.

a.

Wied. 190, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(5) var.

b. Hunt jääb hundiks, kui teda ka vagaks lambaks nimetad.

E 24, E² 99 — 1(2) var.

Vrd. 1664. Millal ennegi hundist lammas on saanud.

1624. HUNT KARJAS, KOER HARJAS —
1 var.

Rõu (Pill).

1625. HUNT, KARU PANNASSE TANTSIMA, INIMESELOOMAST EI SAA SIIS JAGU — u. 20(25) var.

Aa. Karud pantaks ka tantsima.

J. S. Soosteri seletus: õeldakse kangekaelsele.

Käi — 1 var.

b. Kõik karud pannakse tantsima.

Kul — 1 var.

B. Üks metsakaru pannakse tantsima, saadik üks inimeselaps.

Wied. 195, Kündja nr. 2 (1884) 21 — 1(2) var.

Ca. _____

Norm. 215; ?Kuu (Jahe), Tor (Jüri Tilk) — 1 v. 2(3) var.

b. Hundist, karust saadaks jagu, siis inimeselapsest ei saa.

Hää — 1 var.

c. Hunt, karu tuuakse metsast välja, õpetatakse tantsima, sis inimeseloomast saa võitu mette.

Aud — 1 var.

Da₁. Karu õpetatakse tantsima, eks siis inimesestki jagu saa.

Norm. 174, EKMS I 1058; Trt (Eisen) — 1(4) var.

a₂. Karu õpetadas tantsma, siis inimeseloomast ei saa jagu.*

* inimesest (Vil)

Trv, Vil — 2 var.

b. Karudki pannase tantsima, siis inimesest ei saa jagu.

Iis — 1 var.

c. Karud pannakse tantsima, siis inimesest ei saa veel võitu.

Lai — 1 var.

E. Karudki pane tantsima, siis inimesest asja ei saa.

Val — 1 var.

F. Ärä opetas karogi tantsma, sõs ei jõvva viil inemist opeta.

Räp — 1 var.

Ga. Karu õpib tantsma, siis inimeselast ei saa sõnakuulelikuks kasvatada.

Vil — 1 var.

b. Karugi pannasse tantsima, sis saadik viel lapsi ei saa sõna kuulema.

Lüg — 1 var.

Ha. Kahrgi opatas ärä tandsma, sis ei jõuda no inemisest opata tüüd tege-

ma.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b₁. Kahrgi opatas ärä tandsma, sis ei jõuda no inemisest opada lugema.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b₂. Kahr opatas ar tantsma, sis inemist no jõuda ai tüühü pääle.
Se — 1 var.

I. Kahr om küll rummal elläi, küll siski kargama opatas.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd. kk: Karudki õpetatakse tantsima ja siis sinust ei saa võitu (Lai).

1626. HUNTKI KAUGELT ILUS, AGA JUUREST ON KISKJA — 2 var.

A. _____

Plt (Käosaar) — 1 var.

B. Huntki kaugelt ilus, aga juurest ei ole midagi.

Plt (Käosaar) — 1 var.

1627. HUNT KOERA ONO — 1 var.

Lüg (Tagam).

1628. HUNT LOETUD LAMMAST EI MURRA — 1 var.

Pst (Leppik).

Vrd. 1645. Hunt võtab ikka loetud lamba.

1629. HUNT LÄHÄB MINEMA, KARU TULEB ASEMELE — 1 var.

E. Poomi seletus: «Õeldi mõisa valitseja ja kupja kohta, kui üks läks ja teine asemele tuli, tähendab, et ühesugused murdjad mõlemad.»

Rap v. Mär.

1630. HUNT MURRAB IKKA, KUNI TA OTSA LEIAB — 1 var.

SJn (Karell).

1631. HUNT OLLA VANAST ÜELNUD:
«HOBUSE JALG PÖLE MUUD KUI TAKUKOONAL, HOBUSE HAMBAD ON TULISED TANGID, HÄRJA SARVED TULISED ORAD» — 3(4) var.

Aa. _____

Tõs (Schantz) — 1 var.

b. Hobuse jalg takukoonal, hobuse hambad tulised tangid, härja sarved tulised orad! (= hundi ütlus).

E MVH 23 — ?(1) var.

B. Hunt olema ütlend hobuse jalaga löömise kohta: «Mis see kedagi — nagu takuse lõnga keraga, aga et kui

hammastega võtab, siis nagu tuliste sepapihtidega.»

Lai — 1 var.

- C. Hunt on ütlenud, et hobuse hammas on nii valus kui sepa tulised pihid.
KJn — 1 var.

1632. HUNT OMA POOLE, KOER OMA POOLE — 1 var.

Vig (Valdt).

Vrd. 4111. Koer vaatab metsa poole, hunt koeu poole.

1633. HUNT ON LOODUD MURDJASE — 1 var.

Trv v. Rõu (Siipsen).

1634. HUNT PÖGENEB KURJA KOERA EEST — 1?(12) var.

Stein 19, Wied. 191, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 24, E² 99, Norm. 56; ?Tt (Kreutzw.).

1635. HUNT SEENI KARJA KÄÜP, KUI OMA NAHA MÜÜB — 1 var.

Võn (P. Rootslane).

1636. HUNT SUUR HOOLÕMIIS, VANA-MIIS — PEREMIIS — 1 var.

Päss 176 (< Lut).

1637. HUNT SÖÖB ELUAJA OMA NAHA PEALE — 9(16) var.

Aa.

Wied. 191, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 24, E² 99 — 1(6) var.

- b. Hunt sööb eluaja naha peale.*

* eluaeg (Lai)

E. Poomi (Rap v. Mär) seletus: «Õeldakse sellele, kes ei julge vaesuse pärast midagi ette võtta.»

Norm. 136; Kel, Rap v. Mär, Vig (Prilimets), Lai (Kolluk) — 4(5) var.

- c. Hunt sööb eluaega naharaha pääle.
Käi — 1(2) var.

- d. Hunt murrab eluaja naha peal.
Vig (Aitsam) — 1 var.

- Ba. Hunt sööb naha peale.
Rak — 1 var.

- b. Hunt elab naha peale.
A. Saareste seletus: «Oma elu riskides.»
EKMS II 1105 — 1 var.

1638. HUNT SÖÖB JA SALGAB — 7(9) var.

- Aa. Hunt sööb ja salgab.*
* süüb (Kod)

E MVH 74; Plt, Kod, TMr — 4(6) var.

- b. Hunt süü, hunt salgab.
Krk (Mägi) — 1 var.

- B. Susi sööse ja salgab.*
* süüp; salgap (Kam)

Võn, Kam — 2 var.

Vrd. kk: Sööb ja salgab (Lai); Süü ja salgab (Hel); Ise sööb ja salgab (Kuu); See just nagu susi, sööb ja salgab 'kui keegi talle tehtud heateost ei räägi' (Kuu); Sa olet jo nigu susi: süüt ja salgat (Ote).

Vrd. 11245. Kui oled süünd, sis ära salga.
11263. Sööb ja salgab, see on ikke poiste viis alati.

1639. HUNT SÖÖB, KARU KAITSEB — 1 var.

Lai (Asper).

1640. HUNT SÜÖB SELLE ÄMMA ÄRA, KEDA MINIA KIIDAB — 1(2) var.

J. Toominga seletus: «Sest ega minia kunagi ämma ei kiida.»

Kuu.

1641. HUNT TAHAB HURJUTAMIST, RAHA LUGEMIST, SAKS PALUMIST — u. 20(56) var.

A.

Wied. 191, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 24, E² 99, Raud VMj 216, Kask-Vaigla-Veski I Ak 62, EKMS IV 439; ?VMr (Mohrfeldt) — 1 v. 2(15) var.

- Ba. Saks taht pallõmist, susi taht hagõmist.

Rõu — 1 var.

- b. Saksa piäd palleme, sutt piäd hagime.
Krl — 1 var.

- Ca. Susi taht hagemist, raha lugemist.*

* hagõmist — lugõmist (Rõu)
Norm. 142, EKMS I 691 ja III 490; Rõu, Vas v. Se (Sandra) — 2(5) var.

- b₁. Raha taht lugõmist, susi hagõmist.*

* hagemist — lugemist (Räp)
Võ — 4 var.

- b₂. Raha taht lugõmist, susi taht hagõmist.

Har — 1 var.

- c. Sutt hake, rahha luke.
Wied. 173 — 1 var.

- d. Raha loe, sutt hae.
Plv — 2 var.

- D. Raha taht lugemist, jummal taht pallemist, susi hagemist.
Vas — 1 var.

E. Raha peab lugema ja hunti hurjutama.
Åks — 1 var.

*

F. Raha taht lugõmist, naane taht kobimist.
Se — 1 var.

*

G. Raha tahtub lugemist, laps hoidamist.
Jõe (Vilbaste) — 1 var.

*

Ha. Raha olgu loetud, hobune seotud.
E² 73, Norm. 231, EKMS III 489; ?Põi (L. Verliin), Vän (Tammann), ?Räp (Eisen) — 1–3(19) var.

b. Raha lue ja hobune siu alati.
?Jõh (Mets) — 1?(1) var.

*

I. Raha peab lugema.
PPost. nr. 30 (1858) 234 — 1 var.

J. Raha lood lugeme.
Hls (Ilus) — 1 var.

Vrd. 10840. Susi tahab hagemist, seni kui veel pead tõstab.

1642. HUNT, TURSK JA TAGAMOISA MEES — NEE ON PÕRGUS KÕIGE EES — 3 var.

Aa. _____
Kaa (Toomessalu) — 1 var.

b. Hunt, tursk ja Tagamõisa mees — nee kolm on põrgus kõige ees.
Kaa — 1 var.

B. Hunt ning tont ning Tagamõisa mees — need on põrgus keige ees.
Khk — 1 var.

Vrd. ul «Kilter, kubjas, aidamees»: Kilter, kubjas, aidamees, / need olid põrgus kõige ees (A 7782 < VJg).

1643. HUNT VIIB IKKI VAGA TALLEKSE — 1 var.

Trv (A. Jakobson).

Vrd. 1645. Hunt võtab ikka loetud lamba.

1644. HUNT VIIB KARJAST IKKA KÕIGE PAREMA LAMBA — 1 var.

Pal (M. Uus).

1645. HUNT VÕTAB IKKA LOETUD LAMBA — u. 55(91) var.

Aa₁. Küll hunt võtab loetust.

* Helle 342, Hupel 11, Beitr. XI 155, Čelak. 143, Poromenski EGr. 199, KAH EKAI 153, EKMS I 1002 — 1(9) var.

*

~~Ähl~~ hunt võtab loetust, lupus non curat numerum.

a₂. Küll hunt võtab ka loetust.
Wied. 101, Kündja nr. 43 (1883) 514 — 1?(2) var.

b. Eks hunt ka loetust võta?
Wied. 30, Kündja nr. 32 (1883) 383 — 1?(3) var.

c. Eks hunt loetust ei võta?
TMr (Herms) — 1 var.

B. Susi sööse ka loetuisse.
Se — 1 var.

Ca₁. _____
?Trv (J. Johanson), SJn (Ruhs) — 1 v. 2(2) var.

a₂. Küll hunt võtab loetud lamba.
?Hls (Jung) — 1?(1) var.

a₃. Küll hunt võtab ka loetud lamba.
Stein 35, Wied. 101, Kündja nr. 43 (1883) 514; Tt (Kreutzw.) — 1(6) var.

a₄. Küll hunt võtab ka loetud lammastes.
Wied. 101, Kündja nr. 43 (1883) 514 — 1?(2) var.

b₁. Hunt murrab loetud lamba.
Amb — 1 var.

b₂. Hunt murrab ka loetud lamba.
Kuu (Jahe) — 1 var.

b₃. Hunt murrab ka loetud lambaid.*
* lambad (Norm., EKMS), lammaid (Vän); luetud (Vän)

Wied. 191, Kündja nr. 33 (1883) 393, Kmpm. KLR 366, Kmpm. KLR II⁶ 353, E 24, E² 99, Puus. EKGr. 30, Norm. 138, EKMS IV 427; Vän (E. Tetsmann) — 2(15) var.

b₄. Noh, hunt murrab ikke loetud lambaid.
Tür — 1 var.

b₅. Hunt murrab loetud lammaste hulgast.
E. Ennisti seletus: «Surm võtab kõige hädavajalikuma inimese.»
LNg — 1 var.

c₁. Hunt sööb loetud lamba.*
* süüb; loet (Trv)
VNg, Jõe, Trv — 5 var.

c₂. Hunt sööb ikka loetud lamba.*
* süüp (TMr); ikki (Trv), ikke (TMr); loet (Trv), loetu (TMr)
Amb, Trv, SJn, TMr — 4(5) var.

c₃. Hunt süüb loetud lamba kua.
Kod — 1 var.

c₄. Hunt sööb loetud lambad.*
* lammad (Plt)
Tln, Plt, Pal — 4 var.

c₅. Hunt sööb ka luetud lambad.
Plv — 1 var.

- C₆. Hunt sööb loetud lambad ka ära.
T. Juurika seletus: «Õeldakse siis, kui keegi kiidab, et temal kõik nii kindlasti hoitud on, et keegi varastada ei saa.»
Tor — 1 var.
- C₇. Hunt süöb ikki loet lambid.
Pst (Ainson) — 1 var.
- d₁. Hunt viib ka loetud lamma ära.
Vil — 1 var.
- d₂. Hunt vieb ka loetud lambad.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- d₃. Hunt viib ikka loetud lambaid.
Äks — 1 var.
- d₄. Luetud lambad viib ikke hunt ära.
H. Joonuksi seletus: «Varas võtab luku tagantki.»
Sim — 1 var.
- d₅. Hunt viib ka loetud lammastest mõne ära.
Saa (Söggel) — 1 var.
- D. Hunt söö loet lamba, peni pikält peetuse, kass kavva hoietuse.
Trv — 1 var.
- Vt. 3382 N.
- Ea₁. Küll susi võtab loetu lamba.
Norm. Cl. 28 — 1(2) var.
- a₂. Susi võtt ar' loedu' lamba'.
Se — 1 var.
- b₁. Susi sööb loetud lamba.*
* süü (Ote), söö (San); loetu (TaL), loet (Trv); lambad (Plv)
Hlj, Trv, TaL, Plv — 7(9) var.
- b₂. Susi süüb kah loetu lamba.
Nõo — 1 var.
- b₃. Susi sööb iks loetu lamba.*
* süü (Ote)
Rõn, Ote — 2 var.
- b₄. Susi süeb ikke luetud lambad.
Hlj — 1 var.
- b₅. Loetu lamba iks susi süü.
TMr — 1 var.
- b₆. Susigi sööb loetud lamba ära.
A. Wahlbergi seletus: «Varga vabandus.»
Hel — 1(3) var.
- *
- F. Hunt sööb hoitud ute.
Vil (Looke) — 1 var.
- G. Susi süü hoietu lamba.
Ote (Grossschmidt) — 1 var.
- *
- H. Hunt murrab loetud karjast.
Tõs (Lind) — 1 var.
- Vrd. Sannumetoja VII (1860) 124: hunt sööb keige parema lamba ja siga keige ilusamad kartohvlid.
- Vrd. 1628. Hunt loetud lammast ei murra.
1643. Hunt viib ikki vaga tallekse.

1646. HUNT ÕELDAKSE VAESE LAPSE LEIVAKANNIKAS OLEMA — 1 var.
J. Saalvergi seletus: «Huntide kartuse pärast võetakse vaesed loomadele karjasteks.»
Jür.
1647. KES HUNTI KIIDAB, EGA SEE HUNTI EI TUNNE — 1?(1) var.
?Saa (Söggel).
1648. HUNT ÜLE AJA MINNES ON SUUREM KUI HOBUNE — 1 v.
2(4) var.
- Aa. —
Amb (Hintzenberg) — 1 var.
- b₁. Hunt üle aia hüpates on suurem kui hobune.
E 25 — ?(1) var.
- b₂. Hunt üle aia hüpates suurem kui hobune.
E² 98 — ?(1) var.
- B. Ku' mano saat, sis arki näet: hunt häste vähamb hobösöst.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.
1649. HUNT ÜTELNU VANASTE: «MA KARDAN PÕLVEKÖRGUST POISKEST ENAM KUI MÖRSJATÜDRUKUT» — 2 var.
- A. —
Plv (Tamm) — 1 var.
- B. Susi ol' vanast ütelnü: «Innembä pelgä ma põlvökorgut poisköst ku suurt naistõrahvast.»
Rõu (M. Jennes) — 1 var.
- Vrd. 7031. Mörsjatütretki piat põlvekoru poisikest häbenemä.
4931. Hot't kannulõgi pangõ küpär päähä, sis ma' pel'ga' inäbä ku viit kabõhist.
10833. Susi pelgäs pässäotsa suurut pinni inäb ku verstatulbapittut miist.
1650. HUNT ÜTLEB: «KASSI KANNAB KAKSI KUUDA, KOERA KANNAB KOLMI KUUDA, MINA NEITSI NELI KUUDA» — 1 var.
Hlj (Rehberg).
1651. KAUA HUNT MAGAB SURND LAMMA KÖRVAS — 1 var.
Mar (Ennist).
1652. KES HUNDILE AITAB MURDA, SAAB ISE PÄRAST HUNDIST MURTUD — 1(8) var.
- a. —
Wied. 65, Kündja nr. 36 (1883) 431, Norm. 116 — 1(4) var.

b₁. Kes hundil aitab murda, selle hunt viimaks murrab.*

* aitas (EKMS)

E 33, E² 98, EKMS II 142 — ?(3) var.

b₂. Kes hunti aitab murda, selle hunt viimaks murrab.

Nurmik II 176 — ?(1) var.

Vrd. 1666. Mine hunti appi, saad hammustada.

1653. KES HUNDI SISSE USUB, SEE USSIKS SAAB — 1(3) var.

Sa (R. Kallas v. anon.).

1654. KES HUNTIDE HULKAS ON, PEAB NENDEGA ULUMA — u. 85(167) var.

A_{1a1}.

* Helle 337, Hupel 108, Beitr. XI 159, Celak. 39, Poromenski EGr. 193, Wied. 65, Wander V 374, Kündja nr. 36 (1883) 431, KAH EKAl 152 — 1(20) var.

* *Aes huntide ulfas on, peab nendega uluma, toer intern Wölfsenist, muß mit ihnen heulen. Phil. 2, 15.*

a₂. Kes huntide hulgas elab, peab nendega ulguma.

Stein 25, Wied. 65, Kündja nr. 36 (1883) 431, Kmpm. Kirjaseadm. 73; ?Tt (Kreutzw.) — ?(7) var.

a₃. Kes huntide hulka sattunud, peab ka nendega koos ulguma.

?Sim (Paalberg) — 1?(1) var.

b₁. Kui oled huntide hulgas, siis pead nendega ühes ulguma.

Jõe — 1 var.

b₂. Kui oled huntide hulgas, pead nendega ühes ka uluma.

Põi — 1 var.

b₃. Kui oled huntide hulgas, pead koos nendega uluma.

Kam — 1 var.

b₄. Oled huntide hulgas, siis pead ka nendega ulguma.

Trm — 1 var.

c. Huntide hulgas olles tuleb nendega kaasa uluda.

Plt (Luu) — 1 var.

d. Kui huntide keskel oled, pead nendega ühes uluma.

Khk — 1 var.

e₁. Kui sa huntide seltsis oled, pead nendega ka ulguma.

E. Ennisti seletus: «Ümbrusega peab vastavalt käituma.»

LNg — 1 var.

e₂. Kui sa huntide seltsis oled, siis pead ka nendega ulguma.

Emm — 1 var.

e₃. Kui sa oled huntide seltsis, siis pead ka nendega ühes uluma.

Põi — 1 var.

f. Kui oled juhtunud huntide seltsi, siis pead ka nende seltsis uluma.

Kre — 1 var.

g. Kes huntide seas on, peab ühes nendega uluma.

Vil — 1 var.

h. Kes huntide seas peab elama, peab nendega ka ligi uluma.

SJn — 1 var.

i. Kui sa oled huntide seas, siis piad ka nendega ühes uluma.

Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

j₁. Oled huntide sega hakkand, pead nende seltsis uluma ka.

Kaa — 1 var.

j₂. Oled sa huntide sega sattund, siis pead nendega seltsis uluma ka.

Pha — 1 var.

k. Kes huntidega elab, peab ka ühes ulguma.

Kuu — 1 var.

l. Kes huntidega ühes, peab ka nendega ulguma.

Mar — 1 var.

m₁. Oled huntide hulgas, pead huntidega ulguma.*

* uluma (Nurmik; Rõu)

E 61, Nurmik II 176; Rõu (Uuk) — 1 v. 2(5) var.

m₂. Oled huntide hulgas, siis pead huntidega uluma.

Puus. EKGr. 211, Puus. Eü I 109, Kask-Puusepp-Vaigla 238 — ?(3) var.

m₃. Oled huntide hulgas, siis pead ka huntidega uluma.

Puus. KH II¹¹ 102 — ?(7) var.

m₄. Kui sa oled huntide hulgas, pead huntidega ühes ulguma koa.

Pil — 1 var.

n₁. Kui elad huntidega ühes, piad huntidega ühes uluma.

Jõh — 1 var.

n₂. Elad huntidega ühes, siis pead ka huntidega ühes ulguma.

Pal (M. Jürgensen) — 1 var.

o. Kui sa huntidega ühes oled, siis pead huntidega ühes uluma.

Lai — 1 var.

p₁. Oled huntide keskel, siis pead huntidega uluma.

Puus. KKH I⁷ 51 — 1?(3) var.

- p₂. Huntide keskel olles pead huntidega ühes ka uluma.
Lai — 1 var.
- q. Kes huntide seltsis, see peab ka ühes huntidega uluma.
Vil — 1 var.
- r. Kes hunte seas on, peab hunttega ühes ka uluma.
Krk — 1 var.
- s₁. Kui sa hunte sian oled, piad üten ulume.
Hls — 1 var.
- s₂. Kui huntide seas oled, siis pead ka ühes uluma.
Vil — 1 var.
- t₁. Ku oled hunte sekka saanu, pead üten ulume.
Krk — 1 var.
- t₂. Oled hunte sekkä saanu, pead üten ulume kah.
Krk — 1 var.
- u. Ku sa huntide hulka oled juhtund, sis pead ühes uluma.
Kõp — 1 var.
- v. Kui oled huntidega ühes, siis pead ka ühes uluma.
Tõs — 1 var.
- õ. Kui käid ühes huntidega, siis pead ühes uluma.
Hls (õpil.) — 1 var.
- ä. Hundiga käid, pead hundiga ühes uluma.
TMr — 1 var.
- A₂. Oled huntide hulgas, siis oska ka ulguda.
EKMS III 735 — 1 var.
- A_{3a1}. Kui õled huntide hulgas, siis ulu huntidega koos.
Jõh — 1 var.
- a₂. Õled hundide hulgas, ulu hundidega ühes.
Kod — 1 var.
- b. Kui elad hundi aukus, ulu nendega siis ühes.
Khk — 1 var.
- A_{4a}. Kes huntide seltsis on, see peab ka uluma.
Trv — 1(3) var.
- b. Kui hunte seltsin olet, pead uluma.
Krk — 1 var.
- c. Kui oled huntide hulka sattunud, siis õpi uluma.
Lüg (Källo) — 1(2) var.
- A_{5a}. Kui tahad huntidega ühes elada, siis pead nendega ühes uluma.
Khk — 1 var.
- b₁. Kui sa tahad huntide hulgas elada, pead ühes huntidega uluma.
Hls — 1 var.
- b₂. Kui tahad huntide seas elada, siis pead ühes huntidega uluma.
Vän — 1 var.
- c. Kui huntidega ühes elad, siis ulu kaasa.
Kam (Relli) — 1 var.
- d. Kes tahab huntidega elada, peab huntidega uluma.
A. Ranna seletus: «Et halbadega läbi saada, peab ka ise samasugune olema: jook-maritega jooma, varastega varastama jne.»
Põl — 1 var.
- A₆. Tahad huntide seas elada, siis ulu huntidega kaasa.
Tt (S. Veske) — 1 var.
- A_{7a}. Kes huntide seas tahab elada, peab huntide viisi uluma.
Mihkla-Parlo-Viildalepp I² 113 — 1?(1) var.
- b. Kis huntide seas tahab elada, see peab huntide viisi uluma kua.
Muh — 1 var.
- A_{8a}. Elad huntide hulgas, siis pead ka hundi viisil uluma.
Rak (Jürjev) — 1 var.
- b. Ku sa hunte seltsin oled, siis pead ka hundi viisi uluma.
Trv (Vaine) — 1(2) var.
- c₁. Elad sa huntide seas, siis pead sa hundi viisil uluma.
Niggol VKÖR⁵ 48 — ?(6) var.
- c₂. Elad sa huntide seas, siis pead ka hundi viisi uluma.
Pöder L ABDr 31 — ?(1) var.
- d. Kui huntide seas elada, peab ka hundi moodi uluma.
Kuusik KT 200 — ?(3) var.
- e. Kes huntide seas elab, peab ka huntide moodi uluma.
Rap — 1 var.
- A_{9a}. Kui elad huntide seas, siis ulu ka hundi viisi.
Meves 139 — ?(9) var.
- b. Kui oled huntide hulgas, siis ulu huntide moodi.
?VMr (Priimets) — 1?(1) var.
- A_{10a}. Huntide keskis peab huntidega ulguma.
Lindf. (1882) 59 — 1?(1) var.
- b₁. Huntidega peab ühes ulguma.*
* piab (MMg); uluma (VNg, Plt, Pal, MMg)
E² 99; VNg, Kuu, Rap v. Mär (Poom), Plt, TaP, Tt (Eisen) — 10(11) var.

- b₂. Hunttega peab üten ulume.
Hel — 1 var.
- b₃. Huntidega pead uluma.
Ote — 1 var.
- c. Huntidega peab kaasa uluma.*
* ulguma (Trt)
Saa (Söggel), Trt (Eisen) — 2 var.
- d. Huntidega peab seltsis uluma.
Koe — 1 var.
- e. Huntide hulgas peab ulguma.*
* uluma (Valel. Kal.)
W. Norm. ÖL 40, Valel. Kal. (1907) 37 —
? (2) var.
- A₁₁. Ulu ühes huntidega.
? Vig (Priimets) — 1? (1) var.
- A₁₂. Huntidega eläda, huntidega uluda.
Trv (Liller) — 1 var.
- B. Missuguse hundikarja sias oled, sel-
lega piad ühes uluma.
Mär (Mäesalu) — 1 var.
- C. Kui oled huent, sis ulu ühüs huenti-
dega.
Vig (Priimets) — 1 var.
- Da. Kes huntidega elab, hakkab ulguma.
Wied. 65, Kündja nr. 36 (1883) 431, Raud
VMj 217 — 1 (4) var.
- b. Kes huntide sekka sattunud, see hak-
kab nendega ühes uluma.
Tõn. Täht. (1908 juun., 1909 jaan., 1910
sept.), Tõn. RP 214 — ? (7) var.
- E. Huntidega ühes peab ulguma, lam-
mastega määgima.
Rap v. Mär (Poom) — 1 v. 2 (2) var.
- F_{1a}. Ku olt hundi hulga, sis piät hundi
laulu laulma.
Vas — 1 var.
- b. Kes huntide sean, see huntide laulu
laulab.
TMr — 1 var.
- F₂. Olt hundi hulga, laula ka hundi
laulu.
Rõu — 1 var.
- G_{1a}. Ku soe seltsih olt, piät soe laulu
laulma.
Vas — 1 (2) var.
- b. Ku soe seltsin olõt, sös piat soe laulu
laulma.
Rõu — 1 var.
- G₂. Ku olt sussi summah, sis laula' soe
laulu.
Se — 1 var.
- H. Ku olt sussi summah, sis piat üteh
undama.
Se — 1 var.
- I. Ku sussega olet undama saanu, sös
unda üteh.
Plv — 1 var.

J. Sussega peät undama.
ELS 68 — 1 var.

Vrd. kk: Kui hundid uluvad, eks ma pea ka
sekka uluma 'pererahva ja teenijate kohta'
(Tür).

Vrd. 10789. Kes sussega um unnanu, tuu piat
näädega kah üteh murdma.

4052. Kes koerte sekka sattunud, see hak-
kab ka koera moodi haukuma.

1827. Härgadega ole härg, hobustega hobu-
ne.

1655. KES HUNTI KARDAB, SEE METSA ÄRGU MINGU — 2 var.

A. —
Pee (Paalberg) — 1 var.

B. Huntisi karta, tohigi metsa minna.
Vig (Aasberg) — 1 var.

1656. KES SEST VÕIB HOOLIDA, KUI HUNT ÜHE LAMBA ÄRA VIIB — 1 var.

Mus (Kaljo).

1657. KU HUNT OM AUKU LÄNNU, SIS TAHT IKI TÕIST KA SINNA MEE- LITE — 1 var.

M. Sarve seletus: endal halvasti ja soovib
ikka veel teisele halba.

Krk.

1658. KUI HUNTISID LASTAKSE HUR- JUTAMATA HULKUDA, SIIS LAM- MASTE ELU VILETS — ? kuni 2 (9) var.

a₁. —
Tõn. Prn. Täht. (1888) 43 — 1? (3) var.

a₂. Kui huntisid lastakse hurjutamata
ümber hulkuda, siis on lammaste elu
vilets.

Tõn. Täht. (1909 nov., 1910 aug., 1911 okt.),
Norm. 252 — ? (5) var.

b. Kui hunt ei hurjuta, siis lamba elu
on vilets.
?Vai (Kraavik) — 1? (1) var.

1659. KUN EI OLE HUNDI PESÄ, SÄÄL EI OLE KA HUNTI — 1 (2) var.

Trv (Vaine).

Vrd. 1591. Ega hundi pesa sääl ole, kus hunt
arvatakse.

1660. KUS HUNTI EI OLE, SÄÄL ON LAMBAD PUHA ALLES — 1? (1) var.

Vi (Aug. Krikmann).

Vrd. 10794. Ku susi süü üi, siis lamba alalõ.

1661. KUS HUNTI KÖNELDAKSE, SÄÄL HUNT ON — u. 190(255) var.

A_{1a1}. — *

* kun (Hls, Trv), kos (Trv, Pst); kõnelts (Hls, Krk), kõneltse (Pst), kõnelse (Pst, TMr), kõneldes (Hel, Trv); seal (trükised; TMr); om (Krk, Hel, Trv, Pst)
Wied. 95, Kündja nr. 42 (1883) 503; PÄL, VIL, TMr — 17(23) var.

a₂. Kus hunti kõneldakse, sääl hunt ka on.

Hls (Söggel), Pst (Söggel) — 2(3) var.

a₃. Kos hundist kõneldasse, seal ta ka on.

Trt — 1 var.

a₄. Kus hunti kõnelat, seal hunt on.

Trv — 1 var.

a₅. Kus sa hunti kõnelad, sääl hunt on.

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

b. Nigu hundist kõneled, nii hunt ongi kohal.

Krl — 1 var.

c₁. Kus hunti räägitakse, seal hunt on.*

* kos (Lai); hundist (Hls, Koe); reagitakse (Koe), räägitasse (Vil, SJn); sääl (Hls, Trv, Vil, Lai, Pal, Trm, MMg), sial (Koe, Pal); ongi (Koe)

Hls, VMr, Koe, Kei, Trv, Vil, SJn, TaP — 15(18) var.

c₂. Kus hunti räägitakse, sääl hunt ka on.

Saa (Söggel) — 1 var.

c₃. Kus hunti ika reagitakse, seal hunt on koa.

Hag — 1 var.

c₄. Kus hunti räägitakse, seal ta on.*

* hundist (Plt); räägitse (SJn), riagitasse (Plt); sial (Hlj, Plt), sääl (VNg, Hel, Vil, SJn)

Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 113; VNg, Hlj, Vän, Hel, Vil, SJn, Plt — 8(9) var.

c₅. Kus hunti räägita, sääl täma ongi.

Rkv (Aug. Krikmann) — 1 var.

c₆. Kus hunti räägitakse, sääl ta ka on.*

* hundist (Tor); seal (SJn)

Tor, Trv, SJn — 4 var.

c₇. Kus hunti räägitakse, sääl ta ikka on.

Äks — 1 var.

c₈. Kus hunti riagitakse, sial ta kua ise on.

Amb — 1 var.

c₉. Kus hunti räägitas, seal ta varsi isi on.

SJn — 1 var.

c₁₀. Kus hunti räägid, sial hunt on.*

* hundist (Kõp); seal (Jõh), sääl (Kõp); ongi (Kõp)

Jõh, Kõp, Trm — 3 var.

c₁₁. Kus sa hunti räägid, seal ta on.*

* hundist (Hls, Pal, Trm); riagid (Trm); sial (Hls, Trm), siäl (KJn); ongi (Pal) Hls, Kos, KJn, Pal, Trm — 5 var.

c₁₂. Kus sa hundist räägid, seal ta ka on.

Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

c₁₃. Kus sa hundist räägid, sääl ta ikka on.

Pil — 1 var.

c₁₄. Räägid hundist, seal ta ongi.

Kuusik KT 225; Rap — 2 var.

d. Kus hunti räägid, siis on ka hunt sääl.

Pal — 1 var.

e. Kui hundist räägid, siis on ta seal.

Vlg — 1 var.

f. Sääl, kus hunti nimetakse, sääl ka hunt on.

Ris — 1 var.

g₁. Kui hüüad hunti, ongi ta seal.

VNg (õpil.) — 1 var.

g₂. Kui hunti hüüad, siis on ta sääl.

Vil? (Leoke) — 1(2) var.

h. Kus hunti hüüad, sial ta ongi.

VMr — 1 var.

i₁. Kus hunti hurjutakse, seal hunt on.

Amb, Jür — 2(3) var.

i₂. Kus hunti hurjutakse, seal hunt ise on.

Vlg. Lisal. nr. 16 (1890) 127; ?Vän (E. Tetsmann) — 1 v. 2(6) var.

i₃. Kus hunti hurjutakse, seal ta on.

HMd (õpil.) — 1 var.

i₄. Kus hunt hurjutasse, sääl ta ongi.

Jõh — 1 var.

i₅. Kus hunti hurjutakse, seal ta ka on.

Tor, SJn — 2 var.

i₆. Hunt seal, kus hurjutakse.

Kuu (Vilbaste) — 1 var.

i₇. Hunt on ikka seal, kus hurjutatakse.

Kuu (Vilbaste) — 1 var.

i₈. Kus hunti hurjutad, sääl ta on.

Hps? (Sillaste) — 1 var.

i₉. Kus sa hunti hurjutad, seal ta on.

Tür — 1 var.

i₁₀. Kus sa hunti hurjutad, sääl täme ongi.

VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.

i₁₁. Kus hunti hurjutad, seal ta ka on.

LNg — 1 var.

j. Kui hunti hurjutad, on ta ise sääl.

Ann — 1 var.

A_{2a}. Kos hunti kõneldakse, sääl ta ise ligi on.

As (Pint) — 1 var.

b. Kui hunti räägitakse, siis hunt on ligi.

Wied. 84, Kündja nr. 39 (1883) 466 — 1(3) var.

- c. Kui hundist juttu, siis on hunt ligidal.
?Kam (Relli) — 1?(1) var.

A_{3a1}. Kui hunti kõnelet, ega siis hunt kaugel ei ole.
Hel — 1(2) var.

- a₂. Kui sa hunti kõneled, ega ta siis kunagi kaugel ole.
Hel — 1 var.

b₁. Kui hunti räägitakse, siis ei ole ta kaugel.
?Kre (Kasekänd) — 1?(1) var.

- b₂. Kui hunti räägitakse, ei ole ta ise mitte kaugel.
?Kre (Luks) — 1?(1) var.

c. Hunt ei ole kaugel, kui teda nimetatakse.
Wied. 190, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(4) var.

A_{4a1}. Kui hundist räägitakse, siis hunt tuleb.
Tt (Vilberg) — 1 var.

- a₂. Kui hundist räägid, siis hunt tuleb.
SJn — 1 var.

a₃. Kui sa hundist räägid, siis hunt tuleb.
Hää — 1 var.

a₄. Kui hundist räägid, siis ta tuleb.
Emm — 1 var.

a₅. Hunt tuleb siis, kui tämäs räägita.
Koe (Aug. Krikmann) — 1 var.

b₁. Kus hundist räägitakse, sinna hunt tuleb.
SJn — 1 var.

b₂. Kus hunti reagid, seal hunt tulebki.
Sim — 1 var.

c₁. Kui hunti mainid, siis ta tulebki.
Puus. Eü I 108 — 1?(1) var.

c₂. Nii kui sa hunti nimetad, nii hunt tuleb.
Hää — 1 var.

d. Kus hunti hurjutakse, sinna ta tuleb.
VMr — 1 var.

B_{1a1}. Räägi hunti, hunt siinsamas.
Krj — 1 var.

a₂. Räägi hundist, hunt siin.
Khk — 1 var.

a₃. Räägi veel hunti, hunt ongi sii.
Hää — 1 var.

a₄. Räägi hunti, siis hunt kohe seal.
Rap — 1 var.

a₅. Räägi hunti, ta ise siinsamas.
Sa? (Veäster) — 1 var.

b. Nimeta hunti, hunt ongi sii.
Hää — 1 var.

B₂. Nimeta hunti, hunt ongi välläs.
Vig (Getreu) — 1 var.

B_{3a1}. Räägi hunti, siis ta tuleb.
Rei — 1 var.

a₂. Räägi hunti, hunt tuleb just.
E. Ennisti seletus: «Kui räägitakse kelle-
gist ja see tuleb uksest.»
Rei — 1 var.

b. Nimeta hunti, hunt tuleb.
Muh — 1(2) var.

*

Ca₁. Kui hundist räägid, hunt aia taga.
?JMd (õpil.), Nõo (Eisen) — 1 v. 2(2) var.

a₂. Kui hundist räägid, siis on hunt kohe aia taga.
Nõo (Relli) — 1 var.

b. Kui hunti hõikad, sis om ta aia taga.
Hel — 1 var.

c. Räägiti hunti, hunt aia taga.
E² 98 — 1?(1) var.

d. Kui hunti hurjutad, siis hunt jookseb aia taga.
?Kuu (Jahe) — 1?(1) var.

Da. Räägi hunti, hunt aia taga.*
* hundist (E, E², Nurmik; Kaa, Hää, Röp, Tt)
E MVH 88, E 73, E² 60, Nurmik II 176 ja III 96; Rap v. Mär (Poom), Kul, Jäm, Kaa, Muh, Aud, Hää, Röp? (Eisen), Tt (Eisen) — 13(27) var.

b. Riägi sia hunti, hunt aa taga.
Khq — 1 var.

c. Räägi hundist, hunt aia taga ongi.
?Jöh (Mets) — 1?(1) var.

E. Räägi hunti, hunt ukse taga.
E. Liltv (Pha) seletus: «Õeldakse siis, kui kõne all olev isik kohale ilmub.»
Pha, Vig (Priimets) — 2 v. 3(3) var.

F. Räägid hundist, hunt toa taga.
Rkv (Tõnisson) — 1 var.

G. Räägi hunti, hunt õues.*
* hundist (Pöi)
Kre, Pöi — 2 var.

*

H. Kui hunti hüüad, siis on ta põõsa taga.
?Trt (Piir) — 1?(1) var.

I. Räägi hunti, hunt põõsa taga.
Sa (Allas) — 1 var.

*

J. Räägiti hunti, hunt väravas.
E² 98 — 1?(1) var.

K. Hüüa hunti nime pidi, küll ta tuleb karvu pidi.*
* karva (E)

Wied. 198, Kündja nr. 33 (1883) 393, F 25, E² 98, EKMS I 547 — 1(7) var.

* *

- L_{1a}. Kos sutt kõneldes, säääl ta ikke on.
Nõo (Tüklov) — 1(3) var.
- b. Kus susi riagitasse, sial susi ongi.
Iis — 1 var.
- c. Nagu sutt räägid, nii juures ongi.
Plv? (Eisen) — 1 var.
- d₁. Kus susi mainita, säääl susi on.*
* mainata; seal
Hlj — 2 var.
- d₂. Kus sutt maenitakse, seal ta on.
Wied. 95, Kündja nr. 42 (1883) 503 — 1(2) var.
- d₃. Susi seal, kus teda mainitakse.
Jõh — 1 var.
- d₄. Susi siel, kus sutt mainida.
Kuu — 3(4) var.
- d₅. Susi säääl, kus mainida.*
* seel (Kuu), siel (Kuu), seal (Tt); maini-
tasse (Jõh), mainitakse (Lüg), mainita
(Jõh, Hlj), mainitseta (Jõe)
Vi, Kuu, Jõe, Tt (anon.) — 15(16) var.
- e. Kus susi manata, säääl susi on.
Hlj — 1 var.
- L₂. Kus susi räägitakse, seal susi liigub.
Hlj — 2 var.
- L₃. Kus sutt kõneldas, säääl ta ilmub.
Puh — 1 var.
- L_{4a}. Ku sutt kõnõldas, sis susi tulõ kah.
Rõu — 1 var.
- b. Susi tuleb mainimise peale.
?Kam (Relli) — 1?(1) var.
- L₅. Kui sutt kõneldes, om susi kah lähü-
käsen.
San — 1 var.
- L_{6a}. Kos soest kõneldas, ega säält susi
kaugel ei ole.
Kam — 1 var.
- b₁. Ku sutt kõneldäs, egä ta sis enamb
kaugel ei ole.
Kan — 1 var.
- b₂. Ku soest kõnõldas, ega ta sös kavven
ei olõ.
Rõu — 1 var.
- b₃. Ögas susi olõ_õi kavvõh, ku sutt
kõnõlda.
Se (Relli) — 1 var.
- b₄. Ole_ei susi kavveh, kui teda kõnelet.
Vas v. Se (Sandra) — 1(4) var.
- b₅. Ega susi kaugel ei ole, kui tedä
kõneldes.
Hel — 1 var.
- b₆. Ega susi sis kaugel ei ole, kui timast
kõneldas.
Ote — 1 var.
- b₇. Ega sös susi kavvõn ei olõ, kui tedä
kõnõldas.
Ote — 1 var.

c. Susi ei ole kavven, kui timma nime-
tat.
Võ-Se (Stein) — 1 var.

d₁. Ku sutt mälehtedäs, ega sös susi kav-
ven ei ole.
Räp (Poolakess) — 1 var.

d₂. Ega susi sis kavven ei ole, kui tedä
mälehtedäs.
Võn — 1 var.

M. Võta susi suule, sis tulebki.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

Na. Kui soest kõnõldas, sis om ta pia
karjan.
Ote (Kroon) — 1 var.

b. Kui sutt kõneldas, ongi esi varsti
karjan.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.

e. Kui kõnõlõt soest, om ta joba kar-
jangi.
Ote (Kroon) — 1 var.

* *

O_{1a}. Kus koera kõneldakse, seal koer ka
on.
Hls (Söggel) — 1(2) var.

b. Kus koera räägitakse, säääl koer konu-
tabki.
Hls (õpil.) — 1 var.

O₂. Kui koerast räägita, siis põle ta enam
kaugel.
Kuu — 1 var.

P. Räägi koera, koer siissamas.
Hää — 1 var.

* *

Q. Kõneled karu, karu tuleb.
San — 1 var.

* *

R. Kui kuradit nimetatud, tuleb ta, aga
teda ei näe.
?Plv (Eisen) — 1?(1) var.

* *

S. Kedä man'tas, tuu om ligidal.
?Kam (Relli) — 1?(1) var.

Vrd. kk: Sutt kõneldi, susi siih oligi (Se).

Vrd. 1674. Ära hüüa hunti, hunt tuleb kutsu-
mata.

1600. Eks hunt ole hurjutamise ammu kuul-
nud.

12187. Tulihoone all ära hunti räägi.

1662. KUST HUNT SAAB, SEALT HUNT
SÖÖB — 5(6) var.

Aa. _____
Amb — 1(2) var.

b. Hunt sööb, kust saab.
TMr — 1 var.

- Ba. Ega susi muido ei süü, kui talle luba ei anta.
Võn (Pint) — 1 var.
- b. Susi ei süü midagi ilma, mis talle ei lubata.
Võn (Pint) — 1 var.
- C. Susi söö sis, konas ta manu saa.
Ote (Vaher) — 1 var.

1663. KUS HUNT TALVEL PESA TEEB?
— 1(22) var.

- a. _____
* Helle 343/4, Hupel 111, Poromenski EGr. 202, Stein 38, Wied. 95, Kündja nr. 42 (1883) 503, KAH EKAI 154, E MVH 79 — 1(14) var.

*
Aus hant talvel pesa teeb: wer im Sommer nicht fleißig ist, muß im Winter darben. (so der Wolf im Winter das Refi macht?)

- b. Kus susi talvel pesa teep.*
* pesä (Norm. Cl.); teeb (Norm.)
* Hupel 111, Poromenski EGr. 202, Norm. 70, Norm. Cl. 25 — ?(8) var.

*
Aus hant talvel pesa teeb, rco.] d. i. wer im Sommer faul ist, muß im Winter darben.
Aus susi talvel pesa teep, bõrpt.]

1664. MILLAL ENNEGI HUNDIST LAMMAS ON SAANUD — 2 var.

- A. _____
VMr — 1 var.
- B. Kas hundist lammast saab või kurjast inimesest mõnele hääd.
Trv — 1 var.
- Vrd. 1623. Hunt jääb hundiks, kui sa teda ka vagaks lambaks nimetad.

1665. MINE HUNDI SUUST TAGASI VÕTMA — 7(18) var.

- A₁a. _____
Stein 43, Wied. 117, Kündja nr. 44 (1883) 525; Tt (Kreutzw.) — 1(6) var.
- b. Mine hundi suust ära võtma.
E MVH 83 — ?(3) var.
- c. Võta veel hundi suust.
Amb — 1 var.
- A₂. Mis hundi suus, ei seda enam kätte saa.
?Vän (Tammsoo) — ?(2) var.
- B. Mis hundi p-st veel võtta on.
Hää — 1 var.

- C₁. Mis hundi kurgus, see hundi kurgus, mine säält veel võtma.
Saa (Söggel) — 1 var.
- C₂. Kust sa veel hundi kurgust kätte saad.
Saa (Söggel) — 1 var.
- D. Soe suust saa ai inäp tagasi.
Se — 1 var.
- E. Soe käest saat sa inäp tagasi.
Rõu — 1 var.
- F. Mine koera suust konti ehk varga kääst soaki ää rebima, katsu, mis sa sialt veel soad.
?Koe (Schultz) — 1?(1) var.

Vrd. 1667. Mis hundi suus, see hundi kõhus.

1666. MINE HUNTI APPI, SAAD HAMMUSTADA — 1(13) var.

- a. _____*
* hundile (Kündja jj.)
Wied. 117, Kündja nr. 44 (1883) 525, E 55, E² 98, Huvit. V Lisa 15, Kask-Vaigla-Veski III Vö 137, Norm. 116 — 1(10) var.
- b₁. Mine hundi appi, saad rebida.
Kmpm. KH 30, Kmpm. KLR 357 — ?(2) var.
- b₂. Mine hundile appi, saad rebida.
?Kuu (Vilbaste) — ?(1) var.

Vrd. 1590. Aita hunt august välja — saab ta äärele saanud, siis tahab ära murda.
1652. Kes hundile aitab murda, saab ise pärast hundist murtud.

1667. MIS HUNDI SUUS, SEE HUNDI KÕHUS — u. 180(249) var.

- Aa₁. _____*
* sie (Jõe), sii (Trv); suun — kõtun (Trv); kõhtus (Plates; Amb, Tln, LÄ, Krj, Tor, Hls, SJn), kõhtus (Kaa)
G. Vilbaste (Jõe) seletus: «Kui midagi on kadumas, siis holdmine enam ei päästa.»
Plates ER Kal. (1865) 42, Wied. 123, Kündja nr. 46 (1883) 549, E MVH 82, E 56, E² 99; üleskirjutusi üle maa, v. a. Ta ja Vö-Se, kust vaid juhuslikke, peam. uuemaid tekste — u.² 30(43) var.
- a₂. Mes hundi suus, see oo hundi kõhtus.
Phl — 1 var.
- b₁. Mis on hundi suus, see on ka ta kõhtus.
Khk, Kär — 2(4) var.
- b₂. Mis juba hundi suus on, see on ta kõhtus ka.
Sa? (Veäster) — 1 var.
- B₁a₁. Mis hundi suus, see hundi p-s.*
* mida (Lüg); sie (Vi, Khn, VIP, Trm), sii (Vil, Ksi)
Vi, Amb, Kuu, Kos, Rap v. Mär (Poom),

Kul, Vig, Kaa, PāP, VI, TaP, Rōu, Tt (Kreutzw.) — u. 40(43) var.

a₂. Mis hundi suus, see hundi pers ka. Krj — 1 var.

a₃. Mis hundi suun, sii om hundi persen. Krk — 1 var.

a₄. Mis on hundi suus, see on hundi perses.

* Gös. 72 ja 474, Wied. 120, KAH EKAI 87 — 1(5) var.

*
me on hundi Suhs i. e. Suh sees/
se on hundi perses i. e. perse sees;
Was der Wolff im Mani hat/das ist schon im Leibe.

*
me on hundi Suhs/se on hundi perses
ex inferno nulla est redemptio, was der Seligste in
die Hände friger/bekommt niemand wieder.

b₁. Mis hundi suus, see ta pers. Rel — 1 var.

b₂. Mis on hundi suus, see ta perses. Käl — 1 var.

B₂. Mis hundi suus, see hundi persses, ei sialt saa enam kätte kedagi. Ann — 1 var.

Ca. Mis hundi suus, see hundi nahas.*
* nahkas (VMr, Pee, Tln, Han, Kaa, Tor, Tös, SJn)

Wied. 123, Kündja nr. 46 (1883) 549, Norm. 235, EKMS I 83; VMr, Pee, Tln, Kel, Han, Kaa, Tös, Tor, Saa, SJn — u. 10(16) var.

b. Mis hundi suus, see on hundi nahkas. Wied. 123, Kündja nr. 46 (1883) 549; Pär (Rosenplänter) — 1(3) var.

Da. Mis hundi suus, see hundi sees. Nurmik II 176 — ?(3) var.

b₁. Mis on hundi suus, see on tema sees. Muh — 1(2) var.

b₂. Mis on juba hundi suus, see on tema sees. Sa (Varvas) — 1 var.

E. Mis hundi suus, see hundi kurgus.*
* mes (Kuu); suun (Hel); sie (Jõh, Kuu, Jõe); kurkus (Jõh, Khn), kurgun (Hel) Jõh, Hlj, Kuu, Jõe, Khn, Hel — 10(11) var.

F. Mis hundi suus, see hundi keres. ?Pha (Kuusk) — 1?(1) var.

G. Mis hundi suus, see hundi sooles. Kuu — 1 var.

H. Mis on hundi suus, see on hundi keres. Kündja nr. 46 (1883) 549 — ?(1) var.

Ia. Migä hundi kääs, sie hundi suus. Kuu — 1 var.

b. Mis hundi käes, see hundi suus. Kuu — 1 var.

J. Mis hundi käes, see hundi suus, vihmaks kõhus ka. vihmaks = viimaks Kad — 1 var.

K. Migä hundi kääs, sie hundi kurgus. Kuu — 1 var.

L. Mis hundi kääs, see hundi perses. Vig — 1(2) var.

M. Mis hundi käes, see on juba ta kõhus. Mus — 1 var.

N. Mis juba hundi käpas, see ka hundi mokas. Puus. KH II¹¹ 49, Puus. KA III—IV⁴ 120 — ?(4) var.

O. Mis hundi kõhus, see hundi vatsas. VMr — 1 var.

P. Mis hundi kõhus, see hundi perses. Vil — 1 var.

*

Qa. Mis soe suun, see soe kōtun.*

* suus — kōhus (Hel, Nōo), suuh — kōtuh (Se); sil (Ote, Vas), tuu (Se)

* Hupel 112, Poromenski EGr. 206, Celak. 144; Hel, Nōo, Ote, Vō, Se, Lei (Niilus) — u. 10(19) var.

*
† mis soe suun, se soe kōtun (persen) kõrt, mis in des Wolfs Kachen ist, das ist auch in seinem Bauch (Hintern) d. i. aus des Wolfs Kachen ist seine Rettung.

R_{1a1}. Mis soe suun, see soe persen.*
* miä (Vō); susi (Vestr.; Juu v. Vän, Trv, Vil); suuh (Wied.; Vō, Se), suuhn (Vō), suhun (Krk, Trv), suus (VI, Plv); sii (VIL, TaL), tuu (TaL, Vō); perseh (Wied.; Vō, Se), persehn (Rōu), perses (VI, Plv) Hupel 112, Wied. 123, Laug. Vestr. 176; Juu v. Vän (Virkus), Krk, Hel, Trv, SJn, TaL, Vō, Se — u. 40(54) var.

a₂. Mis soe suun, see ka soe persen. TMr (Siil) — 1 var.

a₃. Mia soel suuh, tuu soel ka perseh. Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

a₄. Mis soel suus, see soel perses. Trt — 1 var.

a₅. Mis soel suun, see soe p...n. San — 1 var.

b. Mes sude suun, sii sude persen. Kod — 2 var.

c. Mis soe suhte, see soe perste. Plv — 1 var.

R₂. Mis soe suus, see palo perses. Vil (R. Kallas v. anon.) — 1(2) var.

- S. Mis susi suus, see susi nahas.
M. Mäesalu seletus: «Mis kangem juba oma kätte saanud, see sinna jääb.»
Hää — 1 var.
- T. Migä sue suus, sie sue kurgus.
Kuu — 1 var.
- U. Mida susi suus, see täme koris.
Rkv (Aug. Krikmann) — 1 var.
- V. Mis susi suus, see susi sees.
Pet, ELA² 11 — ?(2) var.

*

- Ö. Mis koera suus, see koera kõhtus.
Vän — 1 var.
- Ä. Mis koera suus, see koera pers.*
* sii (KJn)
Käi, VII, KJn — 3(5) var.

*

- Ö. Mis suus, sii kõhus.
?TMr (Sill) — 1?(1) var.
- Ü. Mis on kurgus, see on kõhus.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- Vrd. kk: Mis Hansu käes, see Hansu perses (Saa); Viska nagu hundi kurku (lis).
- Vrd. Sannumetoja II (1849) 6: Mis loukoera suus, se on ka femma kõhtus.
- Vrd. 1665. Mine hundi suust tagasi võtma.

1668. MIS MÖESTAB HUNT NÜID
APELSIINIST LUGU PIDADA —
1?(1) var.
Köp (Loorits).

1669. OLEKS HUNT VÕI KARU LAMMAS
OLEVA — 1?(1) var.
?Vil (Leoke).

1670. OLGU HUNT EHK KARU, IGAL-
ÜHEL OMA ARU — u. 10(17) var.

- A_{1a1}. Hunt või karu, igaühel oma aru.
Norm. 65; Tor — 1(2) var.
- a₂. Hunt ja karu, egäl oma aru.
Hls — 1 var.
- b₁. —
Vai, SJn — 2(4) var.
- b₂. Olgu hunt ehk karu, igal oma aru.
Rön — 1(2) var.
- b₃. Olgu hunt või karu, igaühel oma aru.*
* igalühel (Trv)
EKMS I 332; Vän, Trv — 2(3) var.
- b₄. Olga hunt või karu, egäühel olgu oma aru.
Khn — 1 var.
- c. Olgu hunt vai olgu karu, egäl asjal oma aru.
Hel — 1 var.

- A_{2a}. Igal loomal oma aru, olgu tema hunt või karu.
Hls — 1 var.

- b. Küll igal oma aru, kas olgu hunt vai karu.
?Lüg (Källo) — ?(1) var.

- B. Ole hunt ehk ole karu, pea ikka oma aru.
J. Jungi seletus: on sul võimus käes, ära pruugi seda kurjasti.
Hls? — 1 var.

- Vrd. 2216 C. Olgu ema hunt ja isa karu, kui aga lapsel õige aru.
1606. Hundil hundi aru.
6492. Igal mehel ise aru.

1671. PANE HUNT LAMBAKARJATSEKS
— 7 kuni 9(23) var.

- Aa. — *

* lambakarjaseks (Stein, Norm., EKMS)
Stein 51, Wied. 144, Kündja nr. 48 (1883)
573, Norm. 60, EKMS III 862; Tt (Kreutzw.)
— 1(10) var.

- b. Pane hunt lambakarja.
E MVH 86, EKMS II 201 — 1?(2) var.

- B. Pane hunt lambakarjaseks, küll siis lambad hoitud.
E 66, E² 98 — ?(2) var.

- C_{1a1}. Hundist ei saa lambrist.
E 98 — ?(2) var.

- a₂. Hundist ei saa ilmaski lambrist.
Kre (Rüitel) — 1 var.

- b. Hundist ei saa lambakarjust.
Trt (Piir) — 1 var.

- C₂. Ei hundist karjast ei saa.
Sa (Allas) — 1 var.

- D. Hunt ei hakka kunagi lambaid karja-
tama.
?Nõo (Relli) — 1?(1) var.

- Ea. Pane kits kärneriks ehk hunt lambri-
seks — üks kõik.
Kär (Sömer) — 1 var.

- b. Pane kits kärneriks ehk hunt lamba-
karjaseks.
Lüg (Källo) — 1 var.

- Vt. 3905 T.

*

- F. Saada hunt karja.
Mih — 1 var.

- Vrd. 1611. Hundist ei saa karjakoera.
10799. Küll susi oskab karja kaitseda.

1672. SÖÖDA HUNTI, HUNT VAATAB
IKKA METSA POOLE — u. 20(37)
var.

- A_{1a1}. —
Norm. 216; Pär (Pulst) — 1(4) var.

- a₂. Sööda küll hunti, ikka ta vahib metsa poole.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- a₃. Sööda küll hunti, aga ta ikka vaatab metsa.
Sa — 1 var.
- a₄. Sööda hunti, aga tema vaatab ikka metsa.
Vig — 1 var.
- b₁. Kuda sa ka hunti söödad, ikka ta vahib metsa poole.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b₂. Kuidas sa ka hunti ei sööda, ta vahib ikka metsa poole.
?Kam (Relli) — 1?(1) var.
- c. Sööda hunti, kuda võid, ikka vaatab metsa poole.
VNg (õpil.) — 1 var.
- d. Sööda hunti, palju tahad, ikka vaatatab metsa.
Khk — 1 var.
- e. Sööda hunti kodus, kuidas sa tahad, kui saab lahti, läheb ikka metsa.
Kuu — 1 var.
- f. Toida hunti, niipalju kui tahud, ige vahtib ta metsa poole.
Kuu — 1 var.
- A₂a. Söödä suut, nii kui sa söödät, susi kaes iks mõtsa poole.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.
- b. Kas suut kui palju ravitsa, aga ta joosep iks mõtsa.
Se — 1 var.
- B. Hunt hoiab ikka metsa poole.*
* ikke; puole (Jõh, Rak)
E 24, E² 99, Nurmik II 176, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 90, Reiman EK I 278, Puus. KA V—VI (1939) 88; Vai, Jõh, Rak — 3(16) var.
- C. Kuer vahib kodo puole, hunt metsa puole.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- D. Hundist ei saa õuekoera: hunt hoiab ikka metsa poole.
VJg — 1 var.
- Vt. 1611 L.
- E. Susi om, ne mõtsa kaes.
Se — 1 var.
- Fa. Saa ei soepojast kar'apinni: susi om, mõtsa vaht.
Se (Aalik) — 1 var.
- b. Saa ei soepojast kar'apinni, susi om mõtsavaht.
Norm. 60 — ?(1) var.
- Vt. 1611 F.
- G. Hojost saa ai' kar'apinni: susi om, nii mõtsa kaes.
hojo = rumal; hulkuja

Se — 1 var.

Vt. 1611 G.

1673. ÄRA HUNTI KOERA PERSE JÄTA — 3 var.

Aa. _____

Vil (Leoke) — 1 var.

b. Ega hunti koera perse või jätta.

Vil (Leoke) — 1 var.

B. Ei täi hundil lammast koera perse kinkida.

VMr — 1 var.

Vrd. kk: Ei see koera hundi perse kingi (Hlj).

1674. ÄRA HÜÜA HUNTI, HUNT TULEB KUTSUMATA — ? kuni 4(18) var.

Aa. _____

Stein 7, Wied. 13, Kündja nr. 31 (1883) 370, Jänes-Parlo, 60, Kask-Puusepp-Vaigla 140, E 12, E² 65; ?VI (Kuuben), ?Tt (Kreutzw.) — ?kuni 2(16) var.

b. Ära hüüa hunti, ta tuleb kutsumatagi.
?Vil (H. Nigul) — 1?(1) var.

B. Ära usu hunti, ta tuleb kutsumatagi.
?Vil (Nigul) — 1?(1) var.

Vrd. 1661. Kus hunti kõneldakse, sääl hunt on.

1675. ÄRA TEE HUNTI HÄRJA SUURUSEKS — 1(2) var.

SJn (Kapp).

Vrd. 4312. Konn tahab härja suuruseks saada.

1676. ÄRÄ HUNTI VIERAL KARJAMAAL TUHUDA — TULEB OMA KARJAMAAL — 1 var.

Kuu (R. Lilhein).

1677. ÄRA ENNE HURJUTA, KUI HUNTI KUSKIL EI OLE — 3(15) var.

Aa. _____

Wied. 11, Kündja nr. 31 (1883) 370; TMr — 1(5) var.

b₁. Ära enne hurjuta, kui veel hunti polegi.

E 12 — ?(3) var.

b₂. Ära enne hurjuta, kui hunti polegi.
E² 65 — ?(2) var.

B. Ära seal hunti hurjuta, kus teda ei ole.

Pal — 1 var.

C. Ei maksa siis enam hunti tohutata, kui hunt juba karjas on.

Norm. 70, EKMS I 546 ja 883; Vai — 1(4) var.

Vrd. 1598. Ei hunti klagi ilmaasjanda ei hurjota.

1599. Eks hunti hurjuta iga mees.

1678. PAREM HURTSIK OMAL MAAL
KUI UHKE HOONE VÕÖRAL MAAL
— ?(6) var.

- a. _____
?Hel (Wahlberg) — ?(2) var.
- b. Parem oma hurtsikus kui võõra lossis.
?VMr (Priimets) — ?(1) var.
- c. Parem ikke oma uberikus kui tõise lossis.
?Lüg (Källo) — ?(1) var.
- d. Parem oma onnikeses kui teise uhkeis lossides.
Kodu Kal. (1908) lk-ta — ?(1) var.
- e. Elada on parem omas saunaurkas kui võeras ilusas majas.
?Plv (Tamm) — ?(1) var.

1679. KUI HUUPI EI ANNETA, SIIS
TAGASI EI TOODA — 1?(1) var.

?VNg (Aug. Krikmann).

1680. HÖPÖ VÕETAS HÖLMA, KULD
PANDAS SILMA — 1 var.

Võ (Schmidt).

1681. ILMA HÖBEHELA OLE EI KABE-
HISEL MÄANESTKI MUUDU —
1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

1682. KÕIK EI OLE HÖPE, MIS LÄUGUS
— 3 var.

- A. _____
Võ (Suurkask) — 1 var.
 - B. Kõik ei ole hõbe, mis haljas.
Saa (Söggel) — 1 var.
 - C. Kõik ei ole kuld, mis läigib, ja kõik ei ole hõbe, mis hiilgab.
Trv (Sirul) — 1 var.
- Vt. 4504 C.

1683. ÄRA IKKI TAHA HÖBERAHA! — 9
var.

- Aa. _____
M. Mäesalu seletus: kui keegi midagi suurt või võimatut soovib.
Hää — 1 var.
- b. Ära taha hõberaha.
Amb v. JMd (õpil.), JMd, Jür, Mär, Vän,
Hää — 7 var.
- B. Ära ikki taha hõberaha, aitab vask ka.
Hää — 1 var.

1684. EGÄ HÕISKAJAL ÕNNE EI OLE —
1 var.

Nõo (Grünstamm).

Vrd. 2846, näit. Fa: Õelal pole õnne ega kadedal karja.

1685. ÄRA ENNE HÕISKA, KUI LAKAST
MAHA TULEB* — ?(2) var.

* tuled (Norm.)

Norm. 217; ?Pal (Maasen).

1686. ÄRA HÕISKA ENNEAEGU — 2(8)
var.

- a. _____
Kuusik KT 207; TMr (anon.) v. Vru
(R. Kallas) — 2(5) var.
- b. Ära hüppa enneaegu.
?Ote (õpil.) — ?(1) var.
- c. Ära rõõmusta enneaegu.
?Kam (Relli) — ?(1) var.
- d. Ära enneaegu suurusta ega hoopile.
?Vil (Leoke) — ?(1) var.

Vrd. 1689. Ära hõiska enne õhtut.

1687. ÄRÄ HÕISKA ENNE, KUI ÕLU
PÄHÄN EI OLE — u. 20(27) var.

- A_{1a}. _____*
* ära (Norm.; Hel, Trv); ennegu (Hel);
õlut (Saa); peas (Norm.; Hel), pääs (Saa,
Hel); pole (Norm.; Hel)
Norm. 217; Saa, Vil — 6(8) var.
- b. Ära enne hõisata, kui õlu pääs ei ole.
Hel — 1(3) var.
- c₁. Ärä hõiska enne, ku õlu pähä pole
aanu.*
* ei ole; ajanu (Trv)
Hel, Trv — 3(6) var.
- c₂. Ära hõiska enne, kui õlu veel pähe ei
ole ajanu.
Hel — 1 var.
- c₃. Ära hõiska enne, kui õlu pähe ei aja.
Hel — 1 var.
- d. Ära hõiska enne, kui õlu pähe pole
hakanud.
Vil — 1 var.
- e. Ära hõiska enne, kui õlu pähe pole
saanud.
Päss PJs 563 — ?(1) var.
- A₂. Ära hõiska enne, kui õlu pääs.*
* peas (Saa), pähän (San)
Saa, San — 4 var.
- B. Ärä hõisate enne, ku õlut ei ole
saanu.
Krk — 1 var.
- C. Ära hõiska enne, kui õlut valmis.
PJg — 1 var.

Vrd. kk: Enne õlle hõiskame (Krk).

Vrd. 3744. Ära kiida enne õlut, kui ta täieste seismud ja selginud on.

1689. Ära hõiska enne õhtut.

1688. ÄRA HÕISKA ENNE, KUI ÜLE
MÄE OLED SAANUD — u. 25(58)
var.

A_{1a1}.

Stein 7, Wied. 12, Kündja nr. 31 (1883) 370,
E 12, E² 65, Põld 64, Puus. KA V—VI (1939)
23; Tt (Kreutzw.) — 1(14) var.

a₂. Ära hõiska enne, kui sa üle mäe
saad.

Norm. 217; Plt — 1(2) var.

a₃. Ära hõiska enne, kui üle mää saad.*
* ää; suad (Plt)

VNg, Plt — 2 var.

a₄. Ära hõiska enne, kui üle mäe oled.
Rak, Ha — 2 var.

b₁. Ära hõiska enne, kui mää otsas oled.
Amb — 1 var.

b₂. Ära hõiska enne, kui sa mää otses
oled.
Ksi — 1 var.

b₃. Ära hõiska enne, kui mäe otsa saad.
Rak — 1 var.

b₄. Ära hõiska enne, kui mäele saad.
Hlj — 1 var.

b₅. Ära hõiska, ennegu mäe otsa oled
saanu.
Võn — 1 var.

b₆. Ära hõiska enne, kui mäel oled.
EKMS IV 420; Amb — 1(2) var.

c₁. Hõiska siis, kui mäele saad.
E 24, E² 60, Kask-Vaigla-Veski I Ak 26;
Val — 1(5) var.

c₂. Hõiska sis, kui mäe otsan oled.
Vas — 1 var.

A_{2a}. Ärä kiitle enne, kui mäele saad.
Jõh — 1 var.

b₁. Ära kiida enne, kui üle mäe saad.
Jõe — 1 var.

b₂. Ära enne kiida, kui üle mää oled.
Hlj — 1 var.

c. Kitko oi inne, ku mäe otsan olõd.
Rõu — 1(3) var.

A_{3a}. Kihvata sis, kui mäe otsa saad.
Vas — 1 var.

b. Kihvaha sis, kui mäe otsan olet.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

B₁. Kihvahta, ku mäel olt, kihvahagu ui,
ku mäe all olt.
Se — 1 var.

B_{2a}. Ärgo hõiskako, kui mäe all olet,
hõiska sis, kui mäe otsan olet.
Võ-Se (Stein) — 1(3) var.

b. Ärgo hõiskago mäe all olden, hõis-
kago mäe otsan.

Stein 8, Wied. 13, Kündja nr. 31 (1883) 370;
Võ-Se (Stein) — 1(9) var.

c. Hõska sis, ku mäe otsahn olet, hõis-
saku sis, ku mäe all olet.

Võ (Schmidt) — 1 var.

d. Mis sa mäe all hõiskad, hõiska mäe
otses.

Vil — 1 var.

C. Kui künkal seisad, siis ära arva, et
oled juba mäe otsas.

Vir (Aug. Krikmann) — 1 var.

Vrd. 3696. Kihvaha sis, ku jo kingu otsah olt.

1689. ÄRA HÕISKA ENNE ÕHTUT — u.
85(155) var.

A. — *

* ärä (Jõh, Lüg, Jõe, Hel, Kod, Pal, Ote);
õhtat ~ õhtad (Vi, Trv, Ta), ehtut (Jõe),
õdagut (Ote)

Sak. Kal. (1880) Iisa 83, Kmpm. KH² 35,
Pet. Ah 21, Pet. ELA² 44, Grossschmidt
ABDr 9, Tander 30, Nurmik III 95, Puus.
KKH I⁷ 9, Puus. KH II¹¹ 55 ja 102, Puus.
Eü I 73, Huvit. V Lisa 17, Kask-Puusepp-
Vaigla 35, Norm. 216, Vih (1957) 109, Vih.
VER 187, EKMS III 676; üleskirjutusi spo-
raadiliselt üle maa, v. a. Se — u. 70(126)
var.

Vrd. Kp XIX 136.

B. Ära hõiska hoopelikult enne õhtut
päeva õnne.

Wied. 13, Kündja nr. 31 (1883) 370 — ?(5)
var.

Vrd. Kp XVIII 430/1. Ilmselt Kreutzwaldi isiklik
looming.

C_{1a1}. Ära hõiska enne õhtut, nuta pärast
hommikut.

Reiman KTr V 26 — ?(1) var.

a₂. Ära hõiska enne õhtut, ära kiida
hommikut.

?VJg (õpil.) — ?(1) var.

b. Ära hõiska enne õhtut, ära kiida enne
koitu.

Tt (S. Veske) — 1(2) var.

c. Ära hõiska enne õhtut ega kiida enne
päeva tõusu.

?Saa (Söggel) — ?(1) var.

C_{2a}. Ära hõiska enne õhtat, kiida varem
päeva käiku.

Hää — 1 var.

b. Ära hõiska enne õhtut, parem kiida
päeva käiku.

Ann — 1 var.

c. Ära hõiska enne õhtut, kiida varem
päeva käiku, kuni päike läheb looja.

Mus — 1 var.

Vrd. Kp XIX 136/7: Ära hõiska enne õhtut, /
Kiida varem päeva kälki...

C₃a. Ära hõiska enne õhtut, parem kiida
päeva loodet.
Kõp — 1 var.

b. Ära hõiska enne õhtut, ega päike
põle veel looja läinud.
Kuu — 1 var.

D. Ära hõiska enne õhtut, ära vaagu
varakult.
?Saa (Sitzka) — ?(1) var.

E. Ära hõiska enne õhtut, õnnetusel vile
jalg.
Kuu — 1(2) var.

Vt. 14721 C.

F. Ära hõiska enne õhtut, õnnemunal
õrn(a) koor(e).
?Mar (õpil.), ?Hel (õpil.) — ?(2) var.

Vt. 14700 B.

Vrd. Kp XIX 136 ja 140.

Vrd. ka 14674. Õnne koor on õrnam kui mul[1].

Ga. Ära kiida enne õhtut.
Hls (Söggel), Pal (õpil.), Trt, Plv (Musto)
— 5 var.

b. Ärä kita enne õdagut.
Kam — 1 var.

H. Ärä hüppä enne õhtut.
?Ote (õpil.) — ?(1) var.

I. Ära hõiska enne päeva veermist.
?Hls (Sulsenberg) — ?(1) var.

Vrd. alb: Ära hõiska enne õhtut, / ära kiitle
enne kohut. / Kõik võib sul veel minna
luhta, / omad vitsad sind veel uhta (Hls).
Enamik kirjapanekuid on hilised (varase-
maid a. 1887–1889). Vanasõna ei esine kor-
dagi varasemals trükistes (ka mitte Wied.
ega Stein). Kogu esinemus lähtub ilmselt
Kp-st, ka A-red., mille (sekundaarne) tra-
ditsioonilisus on tänapäeval küll valelda-
matu. 2-osaliste tekstide autentsus seevastu
on sageli kaheldav. Kardetavasti on eba-
tõene A. Annisti väide (vt. Kp, lk. 496),
nagu oleksid «Ära hõiska enne õhtut» ja
«Õnne munal õrna koori» rahvalikud vana-
sõnad, mida Kreutzwald on edasi arenda-
nud. «Õnne munal...» ei ole üldse tra-
ditsiooniline. A-red. teke lähtub tõenäoliselt
Kreutzwaldist, kes võis kasutada oma värssi
jaoks olemasolevaid vanasõnu, näit.:

Vrd. 3750. Ära kiida päeva enne õhtut.

3748. Ära kiida ilma enne õhtut.

1687. Ära hõiska enne, kui õlu pähän ei ole.

1686. Ära hõiska enneaegu.

1690. ÄRA HÕISKA KOHTU MINNES,
HÕISKA KOHTUST TULLES — 2
var.

a. _____

Ote (Eisen) — 1 var.

b. Ära kiida enne, kui sa kohtusse lähet,
vaid siis, kui sa kohtust olet välja
tulnud.

As (Pint) — 1 var.

1691. HÖLAKUS EI TÄIDA KÕHTU —
1 var.

hõlalus = ihaldus, igatsus, soov, naudin-
guhimu, tuju, kiusatus jne. (A. Saareste
seletused).

EKMS III 1097 (< Plv).

1692. MIS UM HÖLPSAMB KU TÕSÕ
OPPAMINE — 1 var.

Plv (S. Keerd).

1693. HELM MÄRG, KOHT TÄÜS — 1
var.

helm = hõlm; koht = kõht

Kuu (Lindström).

1694. HÖLP TÕÕ, HÖLP LEIB — 1(2)
var.

Norm. 79; Kuu (Esken).

Vrd. 12474. Kui töö lõpeb, siis lõpeb leib.

6105. Lõdus töö, lõntsak sõök.

1695. SIIS ON HÖLPU HOBUSEL, KUI
MÄRSSI MEHE SELJÄS ON — 3 v.
4(5) var.

Aa₁. _____
Jõh (Lilienbach) — 1 var.

a₂. Siis on hõlpu hobusel, kui on märssi
mehe seljas.

Norm. 65 — ?(1) var.

b. Helpu hevosel, ku säkki mihe seljas
on.*

* heusel; seljäs; oo

Kuu (R. Lilhein) — 1 v. 2(2) var.

B. Siis ole helpu hobusella, kui on piitsa
mehe pihus.

Hlj (Lepp-Viikmann) — 1 var.

1696. MIDA ENAM HÖERUDA SAAB,
SEDA HALJAMAKS LÄHEB — 2
var.

M. Mäesalu seletus: kritiseerimise kohta.
Hää.

1697. MIS HÄBEMATA HÄBIST HOOLIB
— 1(2) var.

SJn (Kapp).

1698. HÄBENDAGE HÄMÄRÄT, PÜHITSEGE PIMEDAT, SAAVA SIIS HÄÄ HÄRJÄ SUURE SARVEGA — u. 10(23) var.

Aa₁.

Stein 16; Võ-Se (Stein) — 1(5) var.

- a₂. Häbenege hämarat, pühitsege pimedat, saavad siis head härjad suure sarvedega.
Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393 — ?(3) var.
- a₃. Häbenege hämarat, pühitsege pimedat, siis saavad head härjad suurte sarvedega.
EKMS IV 175 — ?(1) var.
- b. Häbene hämarat, pühitsege pimedat, siis saavad head härjad.
E 20, E² 92 — ?(4) var.
- c. Häbendeme hämäret, pühitseme pümeet, sis kasusse hää härjä' ja suure' sarve'.
Krl — 1 var.
- Ba. Pidage hämariku aiga, sös härja sarve kasvave.
Trv — 1 var.
- b. Peame hämariku aiga, sös härjä sarve kasvave.
Trv — 1 var.
- C_{1a}. Pidäge hämarigu aiga, sös härjä häste kasvave.
Trv — 1 var.
- b. Häbenege hämärät, sis kasuse suure härja.
Vas (Kaur) — 1 var.
- c. Häbendä hämarikku, sis härä' kasusõ.
Plv — 1 var.
- C₂. Kes hämariku aiga pida, sei härja kasvave.
Trv — 1 var.
- D. Pidage pimest, häälgä hämärät.
?Vig (Priimets) — 1?(1) var.
- E. Häbenege hämärät.
J. Poolakessi seletus: «Pimmega rikut silmi.»
Räp — 1 var.
- F. Kui hämariku ajal ei puhata, siis ei kasva härjad suureks.
Vil (Leoke) — 1 var.
- Vrd. kk: Nüüd peame videvikku, kasvatame suuri härgi (Rap).
- Vrd. 1812. Hämarikun härjä suure, videvikun villa pikä.
1811. Kui hämarat peat, saava hää lehma, kui pimedat peat, saava piimalehma.

1699. HÄBENE ÄIA, HÄBENE ÄMMA KAKS-KOLM PÄIVA, JA SIIS KANNA KAIVU — 1 var.

T. Wiedemanni seletus: «Ema õpetus tütrele.»

Kam.

1700. HÄBENEMINE EI TIUTA TÖTARLAST — ? kuni 2(25) var.

A.

* teota (Stein, E), teuta (Wied., Kurrik, Kündja)

Stein 16, Wied. 10, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 33 (1883) 393, Meelej. nr. 1 (1885) 5, E 20, E² 27; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(24) var.

B.

Piigalapse au on tämä häbenemine.

?Rak (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.

1701. EDIMÄLT OM HÄBI, PÄRAST SAA IKS LÄBI — 10(11) var.

Aa.

Plv (Vildebaum) — 1 var.

b. Esiteks küll häbi, aga pärast saame läbi.

Räp — 1 var.

Ba.

Häbiga saab läbi.

R. Põldmäe seletus: vastus häbistamisele.
EKMS I 559; Jür — 1(2) var.

b.

Häbist saab läbi.

Rap, PJg — 2 var.

Ca.

Häbiga saab läbi, aga kui tuleb surmatõbi, siis ei aita ükski abi.

Amb — 1 var.

b.

Häbist saab läbi, aga kui tuleb surmatõbi, siis ei ole enam abi.

Ann — 1 var.

c.

Häbiga saab läbi, aga surmatovele ei saa abi.

VNg — 1 var.

d.

Häbiga saab ka ilmast läbi, aga tuleb surmatõbi, ei saa kuskilt abi.

Hlj — 1 var.

e.

Häbist saab läbi, aga surmale ei saa abi.

TMr — 1 var.

Vrd.

kk: Tal nii suur häbi, et ei pääse läbi (Rap v. Mär).

Vrd.

1786. Kui sul on häda, ehk saad läbi, kui surmatõbi, ehk saad abi.

1702. EGA HÄBI HÄRJA SUURUNE POLE — u. 20(28) var.

Aa₁.

* härjä (Trv); suurdune (Jür); ei ole (Trv)

Jür, Hls, Trv v. Rõu (Siipsen) — 4(5) var.

- a₂. Ega see häbi härja suurune ole.
Rak — 1 var.
- b. Häbi ei ole härjä suurus.
Vil — 1 var.
- B. Ega häbi härja suurus ole, et häda on.
Plt — 1 var.
- C_{1a}. Egä häbi härjä suurune ei ole, egä härg ilma suurune.
Saa — 1 var.
- b. Ega sii häbi ei ole härja suurune ja ega see härg ei ole ilma suurune.
Hls — 1 var.
- c. Häbi pole härja suurune ega härg ilma suurune.
Hls — 1 var.
- C₂. Kas häbü härä suuru vai härg ilma suuru.
Rõu — 1(3) var.
- D. Ega häbi härja suurdune pole, ega sarved sauna laiused.
Vän — 1(2) var.
- E. Häbü olõ õi härä suuru', häbü om härä sarvõ suuru'.
Se — 1 var.
- F. Hädä ole ei härä suuru, häbü om härä suuru.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- Vt. 1703 F.
- G_{1a1}. Ega häbi härja suurune ole, häbi on nii suur, kui tehakse.
Kos — 1(3) var.
- a₂. Ega häbi ole härja suurune, häbi nii suur, kui tehakse.
E² 47, EKMS I 558 — ?(2) var.
- b₁. Ega häbu härja suurune ei ole, häbu ninda suur, kui häbense.
Pst — 1 var.
- b₂. Häbi ei ole härja suurune, häbi nõnda suur, kui häbendes.
Trv — 1 var.
- c. Häbi nõnda suur, kui häbendes, või ta härja suurune om.*
* häbenedes (Loorits VrP)
Loorits VrP 35; Trv — 1(2) var.
- G₂. Häbi ei ole härjä suuru, härg ei ole ilma suuru, häbi om nõnda suur, ku häbenedes.
Trv — 1 var.
- Vt. 1705 C₁—C₂.
- Vrd. 1722. Ega häda ei ole härja suuru, ega härg ei ole ilma suuru.
1736. Häda ei õlegi nii suur kui häbi.

1703. HÄBI HÄRJA SUURUNE — 8(13) var.

- A. _____*
* suurdune (PJg)

- PJg, SJn — 2 var.
- Ba. Häbi suurem kui härg.
Wled. 241, Kündja nr. 5 (1884) 57, E MVH 58 — 1(4) var.
- b. Häbi on suurem kui härg.
Noa — 1 var.
- C. Häbü om rasehemp kanda kui härgä.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- D. Häbü um härä suuru, pelg um pini suuru.
Lut — 1(2) var.
- E. Tego tibu suuru, häbü härä suuru.
Loorits VrP 35; Plv — 1(2) var.
- F. Hädä ole ei härä suuru, häbü om härä suuru.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- Vt. 1702 F.

1704. HÄBI MÖSTAS SILME PÄÄLT MAHA — 1 var.

Krk (Helimets).

1705. HÄBI NÕNDA SUUR, KUI HÄBENEDAS — 8(18) var.

- Aa₁. _____
Vil — 1 var.
- a₂. Häbi on nõnda suur, kui häbened.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- b. Häbi nii suur, kui häbenetakse.
E 20, E² 47, EKMS I 559 — ?(3) var.
- Ba. Ega häbi nõnda suur ei ole, kui häbendakse.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- b. Ega häbi nii suur ole, kui häbenetakse.
E MVH 74 — ?(2) var.
- C_{1a1}. Ega häbi härja suurune ole, häbi on nii suur, kui tehakse.
Kos — 1(3) var.
- a₂. Ega häbi ole härja suurune, häbi nii suur, kui tehakse.
E² 47, EKMS I 558 — ?(2) var.
- b₁. Ega häbu härja suurune ei ole, häbu ninda suur, kui häbense.
Pst — 1 var.
- b₂. Häbi ei ole härja suurune, häbi nõnda suur, kui häbendes.
Trv — 1 var.
- c. Häbi nõnda suur, kui häbendes, või ta härja suurune om.*
* häbenedes (Loorits VrP)
Loorits VrP 35; Trv — 1(2) var.
- C₂. Häbi ei ole härjä suuru, härg ei ole ilma suuru, häbi om nõnda suur, ku häbenedes.
Trv — 1 var.
- Vt. 1702 G₁—G₂.

1706. HÄBI NÜÜD ÄRA KADUNU, KARTUS MINNU KAUGE'ELE — 2(3) var.

- a. _____
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- b. Häbi on ära kadunu, kartus jäänud kauge'ele.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- c. Häbi on ära kadunud, kartus läinud kaugele.
E MVH 70 — ?(1) var.

1707. HÄBI ON JOOSTA, AGA KERELE ON KASULIK — 7 var.

- A. _____
Trm — 1 var.
- Ba₁. Häbi küll jooksta, aga tervisele kasulik.
Tln — 1 var.
- a₂. Häbi on joosta, tervisele on kasulik.
Krj — 1 var.
- b. Vastatse iist ärä juuksmine om näotu, aga tervisele kasulik.
Ran (L. Kallas) — 1 var.
- C. Pelgujooks on küll häbiks, aga tervisele on hea.
Amb — 1 var.
- D. Kuri küll põgeneda, aga hea.
Trm (anon.) — 1 var.
- E. Viskamise eest kaugele hoida on tervisele hea.
Wied, 208 — 1 var.

1708. HÄBI PEAB ENNE AU KÄIMA — 1 var.

Võn (Blum).

1709. HÄBITA ELAB, AUTA SUREB — 4(8) var.

- Aa. _____
Rap v. Mär (Poom) — 2 var.
- b. Kes häbita elab, see autu sureb.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Ba. Häbiga elanu, ilma aute hauda pantu.
Hls — 1 var.
- b. Häbiga elanud, ilma aute hauda pandud.
Norm. 257, EKMS I 211 ja 559 — ?(4) var.
- Vrd. kk: Häbiga elas ja häbiga läks ka hauda (Kam).
- Vrd. 1710. Häbita kasvab, auta elab.

1710. HÄBITA KASVAB, AUTA ELAB — 5(7) var.

- Aa₁. _____
Han (Uusküla) — 1 var.

- a₂. Häita kasvas, auta elas.
Ote — 1 var.
- b₁. Kes häitü kasvab, see aute eläb.
Kuu — 1 var.
- b₂. Kes häite kasvas, sii aute eläs.
Hel — 1 var.
- B. Kuerad lapsed, kuerad vanemad, häütü kasvavad, aute eläväd.*
* koerad; häbita; elavad (Norm.)
Norm. 176; Kuu (Esken) — 1(3) var.
- Vrd. 1709. Häbita elab, auta sureb.
1296. Kes hirmuta kasvab, see aute elab.

1711. HÄBI VAESE INIMESE AU — 1 var.

Hää (M. Martinson).

1712. HÄBÜ KERJÄTÄ, PATT PAIGALE LÖPPE — 1 var.

Pst (Ainso).

Vrd. 1753, näit. C: Häbü kõnelda, hädä vaik olla.

1713. HÄBÜ LÄKS HÄRJÄGÄ METSÄ, TENU LÄKS TORREGA JÄRELE — 7(13) var.

- A. _____
Kuu (Kaskjärv) — 1 var.
- Ba. Häbi läks härjaga randa, sealt mere jääle, kukkus maha.
E MVH 36; Hlj — 1(2) var.
- b. Häbi läks härjaga randa, rannast mere jääle, kukkus sisse.
E MVH 36 — ?(1) var.
- c. Häbi läks härjaga randa, rannast mere jääle, kukkus sisse karsumdi.
E² 46, EKMS I 559 — ?(2) var.

*

- C. Häbi on seitsme ruunaga viidud Rootsi.
MMg — 1 var.

*

- Da₁. Häbi olla Hiiumaal äkkeks tehtud.
V. Lao seletus: «Oeldakse häbitajale.»
Hps — 1 var.
- a₂. Häbi Hiiumaal äkkeks tehtud.
E² 47, EKMS I 558 — ?(2) var.
- b. Häbi olla Hiiumaal äkkepakuks tehtud.
Hps — 1 var.
- E. Häbi on Hiiumaal äkkeks tehtud, kaks pulka jäi puudu.
H. Tampere seletus: «Kui keegi ütleb teisele: «Häbi!» siis öeldakse.»
Kul — 1 var.

F. Häbi oo Hiiumaal äkkeks tehtud, üks pulk jäänd veel üle ja sellepärast pidada tädä veel natuke järel olema. Mar (Hiilemägi) — 1 var.
Fraasi tähenduslik funktsioon võib olla kõnekäänuline.

Vrd. 1839, eriti C: Tüdruku au ja härja kasu viidi ära Rootsimaale.

1714. HÄBÜ OLÕ ÕI SAUST, ÕT SILMÄ LÄTT — 12(17) var.

Aa₁. _____

Se — 2 var.

a₂. Ega häbü olõ õi saust, et silmä lätt.
Se — 1 var.

a₃. Ega häbü saust ei olõ, et silmä lätt.
Se — 1 var.

b₁. Häbü saust olõ õi, õt silmi lätt.
Se — 2(6) var.

b₂. Ega häbü saust olõ õi, õt silmi lätt.*
* õgas, ega
Se — 4(5) var.

c. Häbü olõ õi saust, õt silmi jääse.
Se — 1 var.

B. Õgas häbü olõ õi purust, õt silmä lätt.
Se — 1 var.

Vrd. 10210. Sauga silmä tsilguse, häüga vill inämb.

1715. HÄÜ MAA KÄUSE PELÜ MAAGA ÜTTE — 3(4) var.

A. _____

Se (Aalik) — 1 var.

Ba. Häü maad om inämb kui pelü maad.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Enamb om häü kui pelü maad.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

1716. KELLEL POLE HÄBI, SELLEL POLE AU — u. 10(35) var.

Aa₁. _____*

* kel — sel (Huvit.; Rap v. Mär, Elva); põle (Rap v. Mär, Hää, Elva)
Meelej. nr. 12 (1887) 95, Laakm. ER Kas. Kal. (1892) 12, Loorits Vrp 66, Huvit. V Lisa 15, Muuk-Mihkla I 23, Parijõgi-Relal-Vaigla VI 202; Rap v. Mär (Poom), Pär, Hää, Elva (Elsen) — 5(25) var.

a₂. Kellel ei ole häppü, sellel ei ole avvu.
?Plv (Tobre) — 1?(1) var.

a₃. Kellel häbi ei ole, sel ei ole ka au.
Krk — 1 var.

b. Kes ei tunne häbi, see ei tunne au.
Vil (Leoke) — 1(2) var.

Ba. Kellel pole au, sellel pole häbi.
Rap v. Mär (Poom), ?Vän (Tammsoo) — 1 v. 2(3) var.

b. Kel auvu ei ole, see häbi ei tunne.
Kan — 1 var.

c. Kel on au kadunud, sel on ka häbi kadunud.
Pal — 1(2) var.

Vrd. kk: Sel pole au ega häbi.

1717. KES HÄBI EI TUNNE, SEE NÄLGA EI SURE — 5 var.

a. _____

Saa, Päl — 4 var.

b. Kis häbi es tunne, ei sii nälga jää.
Pst — 1 var.

1718. KES HÄBI OTSIB, HÄBI LEIAB — 1(6) var.

Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 431, Einer EKÖ⁴ 68.

Vrd. 1777. Kes häda otsib, leiab häda.

1719. NATUKE HÄBI ON PAREM KUI SUUR AU — 1 var.

Krj (Mägi).

Vrd. 14456. Pareim veike au kui suur häbi.

1720. OMAST KOHAST OLGU HÄBI, OMAST KOHAST JULGUS — 1(3) var.

Wied. 137, Kündja nr. 48 (1883) 572.

1721. ANNA JUMAL HÄTTÄ, KÜLL HÄDÄLE APPI SAA — 2 var.

a. _____

Se (Aun) — 1 var.

b. Jumal anna häda, küll hädale abi saab.

Kam v. Se (Relli) — 1 var.

Vrd. 1787. Kus häda kõige suurem, seal abi kõige lähem.

1722. EGA HÄDÄ EI OLE HÄRJA SUURU, EGA HÄRG EI OLE ILMA SUURU — 3 var.

a. _____

Krk (Sarv) — 2 var.

b. Häda ei ole härja suurune, härg ei ole ilma suurune.

Trt (Päss) — 1 var.

Vrd. 1702. Ega häbi härja suurune ole.

1723. EGA HÄDA EI TULE USSEST JA AKNAST SISSE — 1 var.

Ote (Nugin).

Vrd. 14710. Kui õnnetus tuleb, siis tuleb uksest ja aknast.

1724. EGAS HÄDA IGAKORD NII SUUR EI OLEGI, KUI ON VALU — 2(3) var.

A. _____

Krk — 1 var.

B. Ega häda igakord nõnda suur ei ole, kui ta tehakse.

Saa — 1(2) var.

1725. ENAM HÄDA RIKKAL RINDUS KUI VAESSEL VATSAS — 1(4) var.

a. _____

SJn (Kapp) — 1(2) var.

b. Enam vaeva rikkal rinnus kui vaesel vatsas.

Norm. 109, EKMS IV 299 — ?(2) var.

1726. HÄDA AJAB AUKU — ? kuni 2(2) var.

?Amb v. JMd (õpil.), ?Vil (Leoke).

Vrd. 1727. Häda ajab härja kaevu.

1727. HÄDA AJAB HÄRJA KAEVU — u. 260(397) var.

A_{1a1}. _____*

* hädä (Norm. Cl.; Khn, Vil, SJn, Kod, Ote, Vö, Se); ajap (Norm. Cl.), aeab (Vai, Sa, PäP, Vil, VIP), aab ~ aap (Khn, Trv, Vil, Ksi, Kam), aja (Ote, Vö, Se), aea (Hel), a'a (Trv), aase (Vö); härjä (Norm. Cl.; Kuu, Khn, Hel, KJn, Kod, Kam, Urv), härä (Vö, Se); kaivu (TaL, Vö, Se), kaivo (Norm. Cl.; Plv), kaiju (Trv), kao (Khn), kajusse (Jaa, Vil, Plt), kaeusse (SJn)

* Gös. Animadv. p. 311, ** Helle 332, Hupel 106, Willmann 68, Poromenski EGr. 187, Vlg. Lisal. nr. 31 (1881) 1, KAH EKAl 87, 89 ja 150, Kmpm. Klr 369, Kmpm. Klr II⁶ 358, Eschscholtz Kal. (1910) 26, Jürjens 20, Plmp. EKik II 12, Puus. EKGr 16 ja 173, Looirts VrP 34, Jänes-Parlo 61, Norm. 267, Norm. Cl. 22; üleskirjutusi üle maa — u. 130(192) var.

* Mohr lehret beten / Hedda h'ajab Herja kaewo liffe

* *
Hädda aiaab härja kaewo, Noth bricht Eifen. (Noth jagt den Döfien in Brunn.)

a₂. Häda ajab härja kaevu.
SJn — 1 var.

a₃. Häda ajab härjagi kaevu.*
* hädä (Jöh); härjägi (Jöh, Vig); kaivu (Jöh), kaeusse (Vig)
Puus. KH III¹² 77; Jöh, Hlj (õpil.), ?Vig (Priimets) — 2 kuni 3(5) var.

a₄. Küll hädä aap härjä kaivu.*
* hädä; ajab; härja; kaevu (Ote)
Kam, ?Ote (õpil.) — 1–2(2) var.

b₁. Häda ajab härjad kaevu.
Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393; HJn (õpil.), Kirj — 2–3(4) var.

b₂. Hädä ajab härgegi kaivo.
Vai — 1 var.

c₁. Häda aab härja kaevule.*
* ajab (Sim, Hls)
EPost. nr. 2 (1889) 3; Sim, ?Hls (õpil.) — 2 kuni 3(3) var.

c₂. Häda ajab härjägi kaivule.
Jöh — 1 var.

d. Hädäga aetas härski kaivo.
Rõu — 1 var.

A_{2a}. Jänu ajab härja kaevu.
Vai, JMd v. Amb (õpil.) — 2 var.

*b. Jänu ajab härja kaevule.
TMr — 1 var.

A₃. Nälg aab härjä kaevu.
Kod — 1 var.

A₄. Häda ajab härja saunase.
Krk — 1 var.

A₅. Häda aab härja lättes.
Hls — 1 var.

B_{1a1}. Häda ajab härja kaevu, nälg neiu vargile.*

* hädä (Krk, Trv); aeab (Saa, Trv, eL), aap (Krk), aab (Krk, Trv), aa (Krk), ajap (Vön); härjä (Krk, Trv); kaiju (Krk, Trv, Rön), kaivu (Vön, eL); näiu (Krk, Trv, Rön); vargil (Krk), vargille (Rön)

Vlg. Lisal. nr. 10 (1890) 80, Looirts VrP 34; ?Kuu (Kalberg), Saa, Krk, Hel, Trv, Trt, Vön, Rön, eL (anon.) — u. 15(26) var.

a₂. Häda ajab härja kaevu ja nälg neiu vargile.*
* näiu (Trv)

Hää, Trv — 2 var.

a₃. Häda ajab härja kaevu, nälg ajab neiu vargile.*
* hädä (Hls); aab (Hls, Pst), aeab (Pst, Vil), aja (San); härjä (Hls); kaiju (Pst), kaeusse (Vil), kaivu (San); näiu (Trv, San)

Sak. Kal. (1880) lisa 93, Kmpm. EL IV² 17; Hls, Trv, Pst, Vil, San — 9(20) var.

a₄. Häda ajab härja kaevule, nälg ajab neiu vargile.
Krk — 1 var.

- b. Häda aja härja kaivu ja neiu vargile.
Krl — 1 var.
- B₂. Häda aja härja kaivo, nälgi aja neit-
sigi vargile.
?Rõu (J. Raudsepp) — 1?(1) var.
- B₃. Nälgi ajab nääla vargile, häda ajab
härja kaevusse.
Hls (Söggel) — 1(2) var.
- B_{4a1}. Häda aeab härjad kaevu, nälgi aeab
lapsed vargelle.*
* ajab; vargaile (Wied.)
Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393; TMr —
1(4) var.
- a₂. Häda ajab härja kaevu ja nälgi ajab
lapsed vargile.
Trt (Hildebrand) — 1 var.
- b. Häda ajab härja kaevu, nälgi lapsed
vargile.
EKMS I 562 ja IV 762 — 2(2) var.
- B_{5a}. Häda ajab härjagi kaevu, nälgi nai-
segi vargile.
Kuu — 1 var.
- b. Häda ajab härja kaevu ja naise var-
gile.
Hls — 1 var.
- B₆. Häda ajab härja kaevu, minu vaese
vargile.
Koe (Priks) — 1 var.
- B₇. Häda ajab härja kaevu, vaesus varese
vargile.
?Tt (Eisen) — 2(1) var.
- Vt. 7696 F₁–F₇.
- C. Häda ajab härja kaevu, nälgi ajab
lapsed varga'elle, tühi toob tüli
talusse.
VJg — 1 var.
- Vt. 12687 N ja 7696 E.
- Da. Häda aab härja kaevo, nälgi naese
naerisse.
Saa — 1 var.
- b. Nälgi aab naese naerisse, häda aab
härja kaevu.
Hls — 1 var.
- c. Häda ajab härja kaeosse, nälgi ajab
naise naja'riaida.
?Vil (Suurkask) — 1?(2) var.
- E. Häda ajab härja kajuse, nälgi ajab
naesed kisklema.
Jäm (Kuldsaar) — 1 var.
- F_{1a1}. Häda ajab härja kaevu, nälgi hundi
karja.
Stein 16, Tõn. RP 376, E 20, E² 48, Huvit.
II 47, Puus. Eü I 25 ja 115 — 1(13) var.
- a₂. Häda ajab härjad kaevu, nälgi hundi
karja.
Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 2(2)
var.
- b. Hädaga lätt härg kaevu, näljaga
hunt karja.
Võn — 1 var.
- F₂. Jänu ajab härja kaevu ja nälgi hundi
karja.
Trt — 1 var.
- F₃. Häda aja härja kaivu, nälgi soe
karja.*
* hädä (Kan, Rõu, Vas); ajab (Võn, Plv);
härjä (Võn, Kan), härä (Rõu, Vas v. Se);
kaivo (Kan, Plv, Vas, Võ-Se)
Võn, Ote, Kan, Rõu, Plv, Vas, Vas v. Se
(Sandra), Võ-Se (Stein) — 8(10) var.
- F₄. Häda aase härä kaivo ja sutt karja.
Vas — 1 var.
- F₅. Häda aja härjä kaivu, nälgi soe külä
karja.*
* hädä (Nõo, Ote, Plv); ajab (Plv), aap
(Nõo), aase (Ote); härja (Nõo, Ote, Urv,
Rõu, Plv), härä (Rõu)
Nõo, Ote, Urv, Rõu, Plv — 7(8) var.
- F_{6a}. Häda ajab härja kaevu, nälgi hundi
külla.*
* härjä; küla (Lüg)
Lüg (Källo), Pld (õpil.) — 2 var.
- b. Hädaga lääb härg kaevu, näljaga
hunt külla.
As (Pint) — 1 var.
- c. Nälgi ajab hundi külas, häda ajab
härja kaevu.
Ris — 1 var.
- d. Häda ajab härja kaevu, tühi kõht
hundi külasse.
Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 113, Vih. (1949)
93; Hlj — 1(3) var.
- F_{7a1}. Häda a'ab härja kaevu, nälgi soe
külla.*
* hädä (Kod, Plv, Võ, Se); ajab (trükised;
Puh, Ran, Elva, Plv, Vas), aja (Võ, Se),
aase (Võn, Plv); kaivu (TaL, Plv, Vas,
Võ), kaivo (Se); härä (Võ, Se); küllä (Plv,
Võ, Se)
Loorits VrP 34, Norm. 52 ja 267, EKMS I
562; Kod, TMr, TaL, Plv, Vas, Võ
(Schmidt), Se — 14(21) var.
- a₂. Häda ajab härja kaevu, nälgi ajab
soe küllä.*
* hädä; aase; härä; kaivo (Se)
Võn, Se — 2 var.
- a₃. Häda aab härja kaivu ja nälgi aab
soe küllä.*
* hädä; ajab; külla (Räp)
Ran, Räp — 2 var.
- b. Nälgi aase soe küllä, häda härä kaivo.
Räp — 1(3) var.
- F₈. Häda aase härä kaivo ja sutt küllä.
Vas — 1 var.

- F₉. Häda ajab härja kaevu ja nälg hundi majasse.
Vil — 1 var.
Vt. 7695 E₁—E₉.
- G. Hädä aab härjä auku ja hundi karja.
Hls — 1 var.
- H. Häda aab härja kaevu, surm soe suhu.
Trv — 1(6) var.
- I. Häda ajab härja kaevu, surm soe sohu, nälg neiu vargile.
Vil (Kala) — 1 var.
Vt. 7696 G.
- Ja₁. Häda aa härja kaiju ja surm soe lauta.*
* hädä; aja; härjä (Hel)
Hel — 2 var.
- a₂. Hädä aa härjä kaiju, surm soe lauta.
Hel — 1 var.
- b. Häda aap härja kaevu ja surm aap soe lauta.
Trv — 1 var.
- K₁. Häda ajab härja kaevu ja piits hobuse tulese.
Jür — 1 var.
- K₂. Häda aja härja kaole, piitsk sund hobu vaole.
Kan — 1 var.
- K₃. Häda ajab härja auku ja piits hobuse tulese.
Jür — 1 var.
- L. Häda ajab härja kajus ja mehe ajus.
M. Martinsoni seletus: «Ajus käiakse, kui tahetakse pärispüügi vaheajal värskeid räimi saada.»
Hää — 1 var.
- M_{1a1}. Tühi toob tüli maease ja häda aeab härja kaeuse.
PJg — 1 var.
- a₂. Tühi toob tüli majasse, häda ajab härja kaosse.*
* hädä — härjä (Vig); kaosse (Mih)
Mär, Vig, Mih — 3 var.
- a₃. Tühi toob tüli majasse, häda ajab härja kaevu.
Vig — 1 var.
- b. Tühi ajab tüli majasse, häda ajab härja kaosse.
Tös — 1 var.
- c₁. Häda aeab härjä kaeusse, tühi toob tüli maeasse.*
* härja (Vän)
Vig, Vän — 2 var.
- c₂. Häda aab härja kause ja tühi toob tüli majase.
Han — 1 var.
- d. Häda ajab härja kaosse, tühi teeb tüli majasse.

- Tös — 1 var.
- e. Häda ajab härja kaevule, tühi ajab tüli talusse.
Iis — 1 var.
- M₂. Tühi saadab tülise, nälg viib härja kaeose.*
* tülisse — kaevusse (Meelej.)
Meelej. nr. 22 (1887) 175; Pär — 1(7) var.
- M₃. Tühi saadab tulesse, nälg ajab härja kaevusse.
E MVH 24 — ?(1) var.
- M₄. Tühi saadab tulesse, häda ajab härja kaevusse.
E MVH 24 — ?(1) var.
Vt. 12687 L₁—L₄.
- N₁. Häda ajab härja kaevu, nälg õpetab sandi lugema.
Kask-Vaigla-Veski Lõ² 30 — 1?(1) var.
- N₂. Hädä aja härjä kaivu ja nälg sandi pallõma.
Urv — 1 var.
Vt. 1791 G₁—G₂.
- O. Uhkus ajab upakile, häda ajab harja kaevu, ahnus käima kápuli.
?Trt (A. Piir) — 1?(1) var.
Vt. 12828 J.
- Vrd. 1726. Häda ajab auku.
1869. Akki lääb härg kalu.
1728. HÄDA AJAB PALUMA, HEA PÖLI HOOPLEMA — väh. 12(68) var.
- Aa. —
E 20, E² 48, Kask-Vaigla-Veski I Ak 59, Puus. Eü I M3; Jür (Saalverk) — 1(5) var.
- b. Häda õpetab paluma, hea põli hoop-
lema.
E 20, E² 48, Huvit. II 215, Huvit. V Lisa 15 — ?(18) var.
- B_{1a}. Küll häda ajab palvele.
Stein 35, Wied. 98, Kündja nr. 43 (1883) 514; Tt (Kreutzw.) — 1(7) var.
- b. Häda aeab paluma.*
* ajab (trükised)
Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393; Tln, TMr — 2(6) var.
- B_{2a1}. Häda õpetab paluma.*
* hädä (Vig)
Stein 16, Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393, E Karsk. Kal. (1892) 35; Vig, ?Pst (Lensing), Tt (Kreutzw.) — 2 v. 3(9) var.
- a₂. Hädä oppas pallõma.*
* oppes (Rõn), oppap (Ote); pallemä (Rõn, Ote, Vas)
Rõn, Ote, Rõu, Vas, Vas v. Se (Sandra), ?Se (Oinas, Paloots) — 5—6(10) var.
- b. Häda õpetab palvetama.
Stein 16, Wied. 10; Tt (Kreutzw.) — 1(3) var.

- c. Häda õpetab palvele.
Pha? (anon.) — 1 var.
- d. Häda õpetab palvet tegema.
Kk ABDr (1887) 24, Borm Uus ABDr (1877) 28 — ?(3) var.
- C₁. Häda õpetab jumalat paluma.
Mihkelson 101, Kuusik KT 200 — ?(5) var.
Vene vanasõna tõlge.
- C₂. Suure hädaga mõist egäüts jumalat pallelda.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- D. Häda õpetab küll paluma, aga palju enam kiruma.
?Vlg (Krinal) — ?(1) var.
- Vrd. Schneider VKM 73: Küll häda ajab palvele, / aupalka antaks õigele.
- Vrd. 1295. Hirm õpetab paluma.
1763. Häda õpetab rohkem valetama kui palvetama.
1791, eriti D: Küll nälg õpetab sandi paluma.
1792. Küll häda õpetab.
1729. HÄDA AJAB, VILETSUS VÄEB — 1 var.
Sa? (Veäster).
Vrd. 348. Arm aab, veri veab.
1730. HÄDA AJAB ÄHKIMA — 1?(1) var.
?Nõo (Sild).
1731. HÄDA AJAL ABI, KEIGE MAGUSAM MESI — 1?(4) var.
?Sa (Allas).
1732. HÄDA AJAL ANTAKSE HÄRG, KUI HÄDA MÕÖDA, EI HÄRJA HÄNDAGI — 1?(11) var.
E 20, E² 48, Muuk I 139, Muuk-Mihkla II 53 ja 66, Norm. 131, EKMS I 562 ja IV 727.
Vrd. 1783. Kui häda käes, antakse elu, kui häda mõõdas, ei anda mehe juuksekarva.
1733. HÄDA EI ANNA HÄBENEDA, TÜHI KÕHT KÕRGISTADA — u. 190(294) var.
- A_{1a1}. Häda ei anna häbeneda, tühi kõht ei kõõristada.*
* hädä (Vai, Kuu, Trv, Kõp), häbenedä (Vai, Kuu), häbeneta (Sim), häbenda (Trv), häbende (Trv), häbeda (Kuu), häbetä (Ote); kõtt (Trv, Ote), kott (?) (Vai, Kuu), koht (Kuu); korista (Kuu), kõrgista (Kuu, Hls, Trv), kõrgistä (Vai), kõrgestada (Trv, Tt),

- kõrgistata (Sim, Vil), kõrgitseda (Kuu, Kõp), kõbeleda (Plt), kõrgistella (E²)
E MVH 20, E² 48, Raud KL I 57, EKMS IV 297; Vai, Sim, Kuu, Hls (õpil.), Trv, Vil, Kõp, Plt, Ote, Tt (Jung) — 14(24) var.
- a₂. Hädä'i anna häbende, tühi kõtt ei kõrgiste.
Hel — 1 var.
- a₃. Ei hädä häbedä anna, tühi koht ei kõrgistella.
Kuu — 1(2) var.
- a₄. Ei hädä anna häbenedä, ei tühi kõht ei kõõrista.
TMr — 1 var.
- a₅. Ei anna häda häbeneda, ei tühi kõtt kõõrista.*
* hädä; häbenedä; kõõristada (Ote)
Rõn, Ote — 2(3) var.
- a₆. —*
* hädä (Trv, Pst, Võn, Nõo, Puh, Urv, Rõu, Plv, Se); häbenedä (Urv, Rõu), häbenede (Võn), häbenda (Pst?), häbenta (Pst), häbendellä (Rõu, Plv, Se), häbendelle (Rõu), häbeta (Nõo), häbetä (Võn, Puh); kõtt (Trv, Pst, Võn, Nõo, Puh, Võ); kõrgista (Trv, Pst, Vil), kõrgustada (Hel), kõrgesta (Pst), kõrgista (Urv), kõrgistede (Võn), kõrgistöllö (Rõu), kõrgistõlla (Urv, Rõu, Se), kõrgistella (Rõu, Vas), kerkistella (Plv), kõõristada (Võn, Nõo)
Kask-Vaigla-Veski III Võ 137; Saa, Hls, Vil, Võn, Nõo, Puh, Võ, Se — 22(27) var.
- a₇. Hädä ei anna häbeneda ega tühi kõtt kõõristada.*
* häda (EKMS; Hel, Pst, Trv, San, Plv, eL); häbenda (Trv, San), häbende (Krk, Pst), häbenedä (Võ), häbenede (Hel); ei ka (TMr), ei (San, Võ); kõht (EKMS; Hel, Pst, Trv, eL), kott (?) (Trv, Võ); kõrgistada (EKMS; Hel, Plv), kõrgista (Vil, San), kõrgiste (Krk), kõrgusta (Trv), kõrgite (Krk, Hel)
EKMS II 1244; Krk, Vil, TMr, Nõo, San, Plv, Võ (Schmidt), eL (anon.) — 18(25) var.
- a₈. Hädä anna ai häbendellä, tühi kõtt kõrgistõlla.*
* ka hädä; kõht; kõristõlla, kõrkiskõllä
Se — 5(6) var.
- a₉. Anna ai hädä häbeneda, tühi kõtt kõrgistada.*
* häda (Rõu, Vas); häbendellä (Rõu, Vas), häbendela (Vas, Se); kõrgistella (Rõu), kõrgistõlla (Rõu, Vas), kõrgistela (Vas, Se)
Rõu, Vas, Vas v. Se (Sandra) — 7(9) var.
- b₁. Hädä ei anna' häbendellä', tühä kõtt tõristõlla'.
Lut — 1 var.

- b₂. Häda ei anna häveta, tühja ei kõhtu kõrgistata.
Hlj — 1 var.
- c₁. Häda ei lase häbeneda, tühi kõtt kõõristella.
Plv — 1 var.
- c₂. Häda ei lase häbeneda ega tühi kõht kõrgistada.
Hel — 1 var.
- c₃. Ei lasõ hädä häbendädä', ei tühi kõtt ka kõrgistadä.
Urv — 1 var.
- d. Tühi kõtt ei anna kõrgistada, ei häda häbendada.
Plv — 1 var.
- A₂. Häda ei häbene, tühi kõht ei kõrgista.*
* kõrgitse (Nurmik)
Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393, Nurmik III 95, EKMS I 562; ?Kuu (Hirschhausen) — 1 v. 2(13) var.
- Ba. Häbi ei anna häbendella, tühi kõtt ei kõrgistella.
Stein 16; Võ-Se (Stein) — 1(6) var.
- b. Häbü anna_{ai}' häbendellä', tühi kõtt kõrgistõlla'.
Se — 1 var.
- C. Hädä_i anna häbenede, tühi kõtt ei tantsi taha.
Trv — 1 var.
- D. Häda ei anna häbeneda ega haigus arsti pellata.
Trv — 1 var.
- Ea. Ega häda häbeneda anna ega vaesus varjata.
JJn — 1 var.
- b. Hädä anna ai häbendellä, ei vaesus varjohn olla.
?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.
- F. Hädä äi anna häbeneda ega vaesus vabandada, tühi kõht ei kõrgistada.
Põl — 1 var.
- G. Häda ei anna häbeneda ega nälga nalja teha.
?TMr (Siil) — 1(1) var.
- Ha₁. Häda ei anna häbeneda.*
* hädä (Vig, Saa, Hls, Trv, Kod, Rääp); äi (Sa), ep (Jäm); häbenedä (Vig), häbenda (Sa, Saa, TMr), häbende (Hls), häbeta (Nõo, Plv), häbetä (Kod, Rääp)
Poromenski EGr. 163, Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393, Kündja EKÖ² 6, Meelej. 34 (1887) 271, E 20, Nurmik II 155, Kmpm. EL II⁵ 13, Puus. EKGr. 171, Jänes-Parlo 38, Kask-Puusepp-Vaigla 140, EKMS I 562; ViR, Rak, VMr, Amb, Kuu, Tln, ?Pld (õpil.), Juu v. Vän (Virkus), Rap v. Mär (Poom), Vlg, Mih (Piile), Kse, Sa, Pää, Vl, Ta, Plv, Rääp — u. 70(110) var.
- a₂. Häda ei anna mitte häbeneda.
Beitr. XI 158 — 1 var.
- a₃. Ei häda anna häbeneda.*
* ega (Kos); hävenda (Lüg)
Lüg, Amb, Kos, Juu, Tor — 5(7) var.
- a₄. Ega häda häbeneda anna.*
* hädä; häbedä, häbenedä (Kuu)
G. Klemmeri seletus: «Hädaga peab kõik ära tegema.»
Amb, Kuu — 2(3) var.
- a₅. Hädä mte anna häbenedä.
Khn — 1 var.
- a₆. Hädä anna_{ai} häbendellä'.*
* häbenetä
Se — 2(11) var.
- a₇. Anna_{ai} hädä häbenedä.
Rõu — 1 var.
- b. Häda ei anna aega häbeneda.
SJn? (Ruhs), TMr (õpil.) — ? kuni 2(2) var.
- c. Häda ei lase häbeneda.*
* hädä (San); häbeldede (San), häbetä (Ote), häbendella (Võ)
Kad, Pst, SJn, Trm, Ote, San, Vas, Võ — 8 var.
- H₂. Häda ei häbene.
Wied. ESSr 63, EKMS I 557 — 1(3) var.
- H₃. Hädaga ei aita häbeneda.
Kündja EKÖ² 6 — 1?(1) var.
- H_{4a}. Hädas ei tohi häbeneda.
Kad — 1 var.
- b. [Aga] hädas ei maksa häbeneda.
Mickwitz Kal. (1896) 56 — 1?(1) var.
- I. Hätä massa_{ai} häbendellä'.
Se — 1 var.
- J. Häda ei küsi häbist.
Tor — 1 var.
- K. Kus häda, sääl ei ole häbi.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- L. Kellel häda om, tuul ei ole häbü küsüde.
San — 1 var.
- M. Hädä ei anna häbetä, hädä ajab ämmä juure.
Kod — 1 var.
- N. Häbü ei anna häbenedä.
Kuu — 1 var.
- Oa₁. Tühi kõht ei kõrgista.*
* kõtt (Rääp, Võ); kõrgistõllõ (Võ)
Wied. ESSr 375, EKMS II 1245; Rääp (Poo-lakess), Võ — 2 kuni 3(4) var.
- a₂. Egas tühi kõtt ei kõõrasta.
Võn — 1 var.
- b. Tühi kõht ei anna kõrgista.
Trv — 1 var.

- c. Tühi kõtt ei kõõrista konagi.
Ote — 1 var.
- P. Ei tühi kõht ei kõrgista, ei tühi perse
peereta.
Vil — 1 var.
- Vt. 12637 B.
Vrd. 12671. Tühi kõht ei lase häbeneda.
1734. HÄDA EI OLE, HÄDA TULEB, AGA
KU HÄDAL EHEN OLLAS, SIIS EI
TULE KA — 2 var.
- a. _____
Hls — 1 var.
- b. Ega häda pole, ole ise aga häda pool
ees.
Vän — 1 var.
1735. HÄDAS EI OLE JUMAL KAUGE —
1?(1) var.
Põdder LVKGr. 87.
Vrd. 1784. Kui häda käes, küll siis jumal kauge.
1736. HÄDA EI ÕLEGI NII SUUR KUI
HÄBI — 1 var.
Jõh (Paurmann).
Vrd. 1702 F. Häda ole ei härä suuru, häbü om
härä suuru.
1737. HÄDAGA PEAB KÕIK ÄRA
SÖÖMA: SEALIHAD JA KANA-
MUNAD — u. 50(64) var.
- Aa₁. _____*
* piab; süema (Trm); sialihad (VNg, Amb,
Kuu, Trm)
E 21, E² 48, EKMS I 562; VNg, Amb, Kuu,
Kos, Rap, Pal, Trm — 8(13) var.
- a₂. Hädagä pidäb kaik ära süömä: siä-
lihäd ja kanamunad.
Kuu — 1(2) var.
- a₃. Hädaga peab kõik ära sööma: sialiha
ja kanamunad.
Rak — 1 var.
- a₄. Hädaga peab kõik ära sööma: kana-
munad ja sealihad.
Kask-Vaigla-Veski III Vö 16 — ?(1) var.
- a₅. Hädaga peab kõik ära sööma, küll
sealihad, küll kanamunad.
Kuu — 1 var.
- a₆. Hädagä pidäb kaik süömä: sialihad
ja kanamunad.
Kuu — 1 var.
- a₇. Häda pärast peab kõik ära sööma:
sealihad ja kanamunad.
Jõe — 1 var.
- a₈. Eks hädaga pea kõik ära sööma: sea-
lihad ja kanamunad.
Nurmik II 146 — ?(5) var.

- a₉. Eks hädaga pia kõik kanamunad ja
sialihad ää süöma.
J. Epliku seletus: «See iseloomustab hoid-
likku rahvast, kes just paremad suutäied
hädajaks hoidis. Kuid sel kõnekäänul oli
ka koomiline, pilkav tähendus, kui võõras-
tele, tööliste anti halvemat toitu, ise söödi
paremat söögi vaheaegadel.»
Amb — 1 var.
- b₁. Hädaga süüakse kõik ära: sealihad ja
kanamunad.*
* sialihad (Hlj)
Hlj, Kad — 2 var.
- b₂. Hädagä süüvä kaik sialihad ja kana-
munad.
Kuu — 1 var.
- b₃. Hädaga süüakse sialihad ja kana-
munad.
EKMS III 166; VJg, Amb, Plt — 3(4) var.
- b₄. Hädaga söödaks sialihad ja kana-
munad ka ära.
Hää — 1 var.
- b₅. Hädaga süüas sealiha ja kanamuna
ka ära.
Kõp — 1 var.
- b₆. Hädage süvvakse ka sealiha ja kana-
muna.
Hel — 1 var.
- b₇. Hädagä süüasse sialiha ja kana-
munadki.
A. Källo seletus: «Kuuldud kodanlikul ajal,
kui talukraami kuhugi müüa ei saand, pidi
süöma ise nahka.»
Lüg — 1 var.
- c₁. Hädagä süä kõik nahka: sialihad ja
kanamunad.
Jõh — 1 var.
- c₂. Hädagä süö sialihad ja kanamunad.
Lüg (Källo) — 1 var.
- d₁. Hädaga peab kõik inimene ära söö-
ma: olgu sealiha ehk kanamunad.
Lai — 1 var.
- d₂. Hädaga sööb inimene kõik ära: sea-
liha ja kanamunad.
Saa — 1 var.
- e. Häda paneb kõik ära sööma: sialihad
ja kanamunad.
Kuu — 1 var.
- Ba. Näljaga peab kõik ära sööma: sea-
lihad ja kanamunad.
VMr (Mastberg) — 1 var.
- b₁. Näljaga süüakse kõik ära: sealihad
ja kanamunad.*
* nällaga; süüasse; sialihad (Tor)
Kuu, Tor — 2 var.
- b₂. Näljägä süüvä kaik sialihad ja kana-
munad.
Kuu — 1 var.

- b₃. Näljaga süüakse ära puha: sealihad ja kanamunad.
Norm. 160; Saa — 1(2) var.
- b₄. Näljaaig süüas ära puha: kanamuna ja sialiha.
Hls — 1 var.
- b₅. Nällägä süüasse sialiha ja kanamunad ka ära.
KJn — 1 var.
- b₆. Näljaga süüakse sealiha ja ka kanamunad ära.
Jür — 1 var.
- b₇. Näljaga süüas sealiha ja kanamunagi ära.
?Võn (Sordla) — 1?(1) var.
- c₁. Näljaga saavad kõik ära söödud: sealihad ja kanamunad.
Tõs — 1 var.
- c₂. Näljaga saab kõik ära söödud: sealihad ja kanamunad.
As (J. Reimann) — 1 var.
- c₃. Näljaga saab ära söödud sealihad ja kanamunad.
Krj — 1 var.
- d. Näljage sööb kiik ee, sealihad ja kanamunad.
Phl — 1 var.
- C. Näljahädaga süüakse kõik ära, sealiha ja kanamunad.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- *
- D. Näljaga saab ära söödud kanalihad ja seamunad.
Krj (Lepp) — 1 var.
- E. Hädaga piab kõik ära sööma: kanalihad ja siamunad.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- *
- F. Hädaga süüt ar tsialihage' tatrikuvad-saga, kött om täüs, sis süüüi sit-tage'.
Se — 1 var.
- G. Näljahädaga peab kiik ära sööma: sealihad ja siiakalad.
Rid — 1 var.
- H. Näläga süüt ar' tsialihagi.
Se? (Relli) — 1 var.
- I. Hädaga peab kõik ää söömä.
M. Priimetsa seletus: «Üteldäse selle kohta, kes kräbälas olukorras peab kõik kanatama.»
Vig — 1 var.
- J. Kass sööb nälläga vai hiiri ja mõni inemine sööb nälläga vai sealiha.
?TMr (Siil) — ?(1) var.
- Vrd. 6943. Maiale on kõik magusad, sealihad ja kanamunad.

7703. Nälg pand kõige nahka, poud pand kõige põske.

1738. HÄDAGA SÖÖB VANAKURAT KÄRBSEIDKI — 4(5) var.

- Aa. —
EKMS I 562 ja III 166 — 1(2) var.
- b. Kurat sööb hädaga kärpsid ka.
A. Ploompuu seletus: «Kui mõni asi häda-pärast tehakse.»
Kuu — 1 var.
- Ba. Vanakurat sööb näljaga kärbseid ka.
Kse? (Samet) — 1 var.
- b. Kui vanakuradil nälg on, siis sööb ta ka hapupiima ja kärpsid.
KJn — 1 var.
- Vrd. 4410. Ega kotkas ei söö kärbseid.

1739. HÄDÄ HULL, EI MIES — 3(7) var.

- A. —
* häda; mees (E)
E 21, E² 49; Kuu (Odenberg) — 1(5) var.
- B. Hädä hull, ei inimene.
Kuu (R. Lilhein) — 1 var.
- C. Häda on hullemb kui inime.
Iis — 1 var.
- Vrd. 1766. Häda hull ei inise.

1740. HÄDÄ HÜLGEL VEES! — 2(3) var.

- A. —
* häda (Norm.)
Norm. 214; Kuu (Kronström) — 1(2) var.
- B. Hädä hülgel meres!
R. Lilhelna seletus: «Kiidetakse, kui tun-takse, et ollakse oma teadmiste ja oskuste peale kindel ja oma sõiduvees.»
Kuu — 1 var.

1741. HÄDA JA HÄBI ON OMA ASJA RÄÄKIDA — 1?(1) var.

- ?Vil (Toss).
Vrd. 1753. Häda rääkides, häda vaht olles.

1742. HÄDA KAIBATA, TEENE HÄDA KANNATADA — 1 var.

- Hää (Mäesalu).
Vrd. 1753. Häda rääkides, häda vaht olles.

1743. HÄDA KOOLITAB MEHE TARGAKS — u. 10(38) var.

- A_{1a1}. —
Wied. ESSr 357, Wied. 10, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 33 (1883) 393, Kmpm. KH 46, Kmpm. KLR. 359, Kmpm. KLR. II⁶ 348, E 21, E² 49, Puus. KA V—VI (1939) 88 — 1(16) var.

- a₂. Häda kuolitab mihe targaks.
?Kuu (Kaskjärv) — ?(1) var.
- b₁. Küll häda kuolitab mõndagi meest targemaks.
Jõh — 1 var.
- b₂. Häda kuolitab nii mõndagi meest targemaks.
Pld (õpil.) — 1 var.
- A₂. Häda õpetab mehe targaks.
E² 49, Puus. EKGr. 166 — ?(3) var.
- B₁. Häda õpetab inimese targemaks.
Puus. EKGr. 174 — ?(1) var.
- B₂. Häda teeb inimese targaks.
Lai (Tammepuu) — 1 var.
- C_{1a}. Küll häda kuolitab targemaks.
Stein 35, Wied. 98, Kündja nr. 43 (1883) 514; Tt (Kreutzw.) — 1(6) var.
- b. Häda kuolitab targaks.
EKMS I 562 — 1?(1) var.
- C₂. Küll häda õpetab targaks.
Kuu — 1 var.
- C_{3a}. Häda teeb targaks.
Kuu — 1 var.
- b. Häda tege targas.
Kam, Ote — 2(3) var.
- D₁. Õnnetus õpetab mõndagi meest targemast.
Rak (Jürjev) — 1 var.
- D₂. Õnnetus teeb targaks.
Kuu — 1 var.
- Vrd. 67. Aeg kuolitab inimest.
1789. Küll häda küpsetab meheks.
1750. Häda on kõige parem koolmeister.
1744. Häda kuolitab mõne korra alpi.
14731. Õnnetus õpetab.

1744. HÄDA KOOLITAB MÕNE KORRA ALPI — 2 kuni 3(16) var.

- A. —
Stein 16, Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393;
?Tt (Kreutzw.) — 1?(8) var.
- Ba. Häda õpetab albi targemaks.
Puus. EKGr. 30, Norm. 270; Muh, Põl — 2(7) var.
- b. Häda õpetab lolli targemaks.
Kask-Puusepp-Vaigla 14 — ?(1) var.
- Vrd. 88. Aeg õpetab ehk alpi targemaks.
1743. Häda kuolitab mehe targaks.
1976. Ilm õpetab albi targemaks.

1745. HÄDA KÜLV KANNAB HÄDA VILJA — 1 var.

- Iis (Proodel).
Vrd. 5136. Kuida küll, nõnda villi.

1746. HÄDA LIINAN, HÄDA LAANEN, HÄDA KAVALATE VELISTE SEEN — u. 10(25) var.

- Aa₁. —*
* hädä (Norm.; San); laanõn (San); kavalde (San), kavalide (Ote v. San), kavaluste (Võ-Se); velitside (Ote v. San); sean (Stein), siän (Norm.; Ote v. San)
Stein 16, Norm. 214; Ote v. San (Tammemägi), San, Võ-Se (Stein) — 3(11) var.
- a₂. Häda linnas, häda laanes, häda kavalate vennaste seas.*
* kavalate (EKMS I); veliste (EKMS III)
Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393, EKMS I 562 ja III 496 — ?(4) var.
- b₁. Häda linnas, häda laanes, häda kavalate inimeste keskel.
EKMS I 562 — 1?(1) var.
- b₂. Häda om liinan, häda om laanen, aga kige suurem häda om eläde kavaliste inimeste sihen.
Nõo — 1 var.
- b₃. Häda linnas, häda laanes, aga kõige suurem häda elada kavalate inimeste seas.
E² 49 — ?(2) var.
- B. Häda liinah, häda laaneh, häda egal puul.
Räp — 1 var.
- C. Häda liinah, häda laanõh, häda peräpõrgoh.
Se — 1 var.
- D. Häda liinan, häda laanen.
TMr — 1 var.

*

- E. Häda linnas, häda maal, häda laisal igal pool.
Pal — 1 var.
- F. Häda maal, häda linnas, häda kurja ämma juures.
?Saa (Sõggel) — 1?(1) var.
- G. Häda linnas, häda maal.
Lai (Tammepuu) — 1 var.
- Vrd. 1754. Häda siin, häda sääl.
1752. Häda puin, häda main.
5964. Liinah om hullõp ku laaneh.

1747. HÄDÄ LÄÄVÄ ENNE IKS ETTE, KUI ESI PERÄLE SAAT — 1 var.

- Kan (Lipping).

1748. HÄDA MURRAB KA RAUA KATKI — kuni 2(25) var.

- a. —
Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393, Kmpm.

KH 40, E 21, E² 49, Kask-Vaigla-Veski I Ak 26 ja III Vö 16, Kask-Puusepp-Vaigla 10, EKMS I 562 — 1(11) var.

b. Häda murrab rauagi katki.
Muuk I 134, Kask-Puusepp-Vaigla 33 — ?(2) var.

c. Häda murrab rauda.
Gr. SKÖ II 70 — 1?(12) var.

Vrd. 974. Hea sõna murrab ka rauda.

1749. HÄDA ON KÕIGE ASJA ALUSTUS — 1?(3) var.

a. _____
?Võn (P. Rootslane) — 1?(1) var.

b. Häda kõige asja alustus.
E 21, E² 49 — ?(2) var.

1750. HÄDA ON KÕIGE PAREM KOOL- MEISTER — 3—4(10) var.

A. _____
Rootsl. Elut. Kal. (1901) 15, Norm. 270; Tor (Tufts) — 2(7) var.

B. Häda um kõgõ suuremb opetaja.
Rõu — 1 var.

C. Häda on üks hea õpetaja.
?Tln (Pusemann) — 1?(1) var.

D. Häda on kõige koolitaja.
?Vig (Altsam) — ?(1) var.

Vrd. 1743. Häda koolitab mehe targaks.

1751. HÄDA ON SUUREM KUI KÄSK — 1(5) var.

a. _____
Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1(2) var.

b. Häda suurem kui käsk.
E² 49, EKMS I 562 — ?(3) var.

1752. HÄDA PUIN, HÄDA MAIN — 1(13) var.

a. _____
Võ-Se (Stein) — 1(3) var.

b. Häda puis, häda mais.
Wied. 10, Kurrik SÖ 22, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 21, E² 49, EKMS I 566 — ?(10) var.

Vrd. 1746. Häda liinan, häda laanen, häda ka-
valate veliste seen.

1753. HÄDA RÄÄKIDES, HÄDA VAIT OLLES — u. 15(45) var.

A₁a₁. _____
Wied. 181, Kündja nr. 52 (1883) 622 — 1(2) var.

a₂. Häda rääkida, häda vaid olla.*
* wait (E²)

E² 49; Kuu (Vilbaste) — 1 v. 2(2) var.

b. Teine häda rääkides, teine häda wait
olles.
Wied. 181, Kündja nr. 52 (1883) 622 — 1(3) var.

c. Üks häda rääkida, teine häda wait
olla.
Hää — 1 var.

d. Hädä, ku kõnelet, hädä, ku vaik olet.
Räp (Poolakess) — 1 var.

e₁. Häda rääkida, häda rääkimata jätta.
E 21, E² 49, Kask-Vaigla-Veski I Ak 59,
EKMS I 226 — 1?(5) var.

e₂. Hädä rääkida, hädä rääkimättä jättä.
Kuu (Kaskjärv) — 1 var.

e₃. Häda riakida, aga häda riakimata
jätta.
Trm — 1 var.

f. Häda on rääkida, teine häda rääki-
mata jätta.
?Juu v. Vän (Virkus) — 1?(1) var.

A₂. Häda, kes räägib, veel suurem häda,
kes sugugi ei räägi.
Er Perek. Kal. (1898) 51 — 1?(1) var.

A₃. Häda lorisejale, häda vaikijalle.
?Pil (Keller) — 1?(1) var.

Ba. Häda rääkida, vaev wait olla.
VMr — 1 var.

b. Häda rääkides, teine vaev vaid olles.
Sa — 1 var.

Ca. Hübü kõnelda, hädä vaik olla.
Räp (Poolakess) — 1 var.

b. Hübü no ül'dä', hädä jättä'.
Se — 1 var.

Da. Häbi rääkida, vaev wait olla.
Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 20,
E² 47, Puus. Eü I 115, EKMS I 226 ja 559
— 1(14) var.

b. Häbi rääkida, vaev wait olles.
Wied. 10, Kurrik SÖ 22, Kündja nr. 33 (1883)
393; Vig (Laipmann) — 1(4) var.

c. Häbi rääkida, teine vaev wait olla.
Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393 — 1?(2) var.

E. Häbi om üteldä, suuremb häda viil
jätta.
Ote — 1 var.

F. Häbi ütelda, teine ütle mata jätta.
?Tt (Eisen) — ?(1) var.

Vrd. kk: Häda olli ütelda, häda ütle mata jätta
(Vän).

Vrd. 1741. Häda ja häbi on oma asja rääkida.
1472. Häda kaibata, teene häda kannatada.
1712. Hübü kerjatä', patt paigale lõppe.

1754. HÄDA SIIN, HÄDA SÄÄL — ? kuni 2(2) var.

A. _____
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

B. Häda on siin, häda on sääl, häda on igal pool.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

Vrd. 1746. Häda liinan, häda laanen, häda kavalate veliste seen.

1755. HÄDAS LEIAB INIMENE VIIS NÕU — 1(10) var.

Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 21, E² 49, Kask-Vaigla-Veski III Vö 16, EKMS I 562.

Vrd. 1765. Hädäge om mitu nõu.

1790. Küll häda nõu annab.

1756. HÄDAS ON ABI ENAM KUI LUBAMINE — 1?(1) var.

?TMr (Siil).

1757. HÄDA TEGI PELGLIKU JULGES — 1 var.

Ote (Kukrus).

1758. HÄDA TULEB HOOSTEGA, LÄHEB ÄRA HÄRGADEGA — 9 var.

Aa₁. _____*

* hārgēga (Rak)

Rak, Amb, Tür, Kuu — 4 var.

a₂. Häda hobustega tuleb, hārgadega läheb.

Krk — 1 var.

b. Hädā hobōsōga tulō, hārāga lätt.

Se — 1 var.

Ba₁. Onnetus tuleb hobustega, läheb hārgadega.

Khk — 1 var.

a₂. Onnedus tuleb hobustega, aga lähteb hārgijegā.

Kuu — 1 var.

b. Onnetus tuleb hobusega, aga hārgēga läheb ära.

Tln (Keller) — 1 var.

Vrd. 758. Halgus hobustega tuleb, aga hārgadega läheb.

14712. Onnedus lähteb jala, aga tuleb ratsa.

1759. HÄDA VASTU TULEB ABI OTSIDA — 1?(1) var.

?Hls (Söggel).

Vrd. 1787. Kus häda kõige suurem, seal abi kõige lähem.

1786. Kui sul on häda, ehk saad läbi, kui surmatöbi, ehk saad abi.

1760. HÄDA ÕPETAB ALANDUST — ? kuni 2(17) var.

a. _____
Stein 16, Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393, Vlg. Lisal. nr. 9 (1890) 71, Kmpm. KH 8 ja 32, Kmpm. KLR. II° 365; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(16) var.

b. Häda õpetab inimese alandlikuks.

?Trt (Eisen) — 1?(1) var.

Vrd. 1792. Küll häda õpetab.

1761. HÄDA ÕPETAB KA VIGAST TANTSIMA — ?(1) var.

?Tln (Pusemann).

Vrd. 1792. Küll häda õpetab.

1762. Häda õpetab lugema, häda õpetab laulma.

1762. HÄDA ÕPETAB LUGEMA, HÄDA ÕPETAB LAULMA — 2 var.

A. _____

Lai — 1 var.

B. Häda õppeb lugema.

Trv — 1 var.

Vrd. 1792. Küll häda õpetab.

1791. Küll häda sandi lugema õpetab.

1761. Häda õpetab ka vigast tantsima.

1763. HÄDA ÕPETAB ROHKEM VALETAMA KUI PALVETAMA — 1 v. 2(2) var.

Rap v. Mär (Poom).

Vrd. 1728, eriti B₂: Häda õpetab palvetama.

1792. Küll häda õpetab.

1764. HÄDA ÕPETAJAKS, VAEV VEDAJAKS JA PUUDUS PAIGALE PANIJAKS — 1 var.

Vil (Takk).

Vrd. 1792. Küll häda õpetab.

1765. HÄDÄGE OM MITU NÕU — 1 var.

Trv (Küll).

Vrd. 1755. Hädas leiab inimene viis nõu.

1790. Küll häda nõu annab.

1766. HÄDÄ HULL EI INISE — 1 v. 2 (2) var.

Kuu (Lindström).

Vrd. 1739. Häda hull, ei mies.

1767. HÄDÄ, KUI JUMALA VITS LÖÖSE, SUUREMB HÄDÄ VIIL, KUI SÖDA ÄRÄ SÖÖSE — 3 var.

Aa. _____

Plv (Tamm) — 1 var.

- b. Kui jummal uma vitsaga löö, om vähemb nuhklus, kui sõda söö.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- B. Häda säääl, kos sõda süü, suurõmb veel säääl, kos jumala vits lüü.
Ote (Palm) — 1 var.

1768. HÄDÄ KÄEVÄ HULGANIDE NIGU VARESSSE PARDIN — 1 var.

pardin = parves

Ran (Tamm).

Vrd. 2925. Kahjo käüva katekeske, pahanduse paarihna.

1769. HÄDÄ LÖPEB HAVVAN — 1 var.

Ran (Tamm).

1770. HÄDÄ ÄIDE KIIRJÄLLE, VIGA VILLA KETRAJÄLLE — 1 var.

J. Väggi seletus: nende kohta, kes lihahel-
tel tööd teevad.

Kan.

1771. HÄTÄ KÖNÖLÖ KÖIGILÖ, HÄTÄ PIDÄGUUI HINDÄH — 1 var.

Se (Pino).

1772. HÄTÄ LÄÄT PAKKO, GOOR'A JO IIH KOHENDÖLLÖS — 1 var.

goora = mure, vrd. vn. rope.

Se (Pino).

1773. IGAL HÄDAL ON OMA ARST, IGAL TÖBEL ON OMA TOHTER — 1 kuni 3(16) var.

Aa.

Meelej. nr. 39 (1887) 311; Pär — 1(9) var.

- b. Igal hädal oma arst, igal tõvel oma tohter.

E² 49, Kask-Vaigla-Veski III Vö 16, Kask-Puusepp-Vaigla 13, Norm. 237, EKMS I 562; ?Trt (Eisen) — 1?(6) var.

- B. Arsti käsi, jumala abi; egal tõbel uma tohtri, egal hädal uma arst.

?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.

Vt. 392 B.

1774. KEL HÄDA, KÜLL SEE ABI OTSIB — 4 var.

A.

Võn (P. Rootslane) — 1 var.

- B. Küll hädä abimehe ots.

Se — 1 var.

- C. Häda vastu tuleb abi otsida.

Hls (Söggel) — 1 var.

- D. Häda aal otsitakse abi, hääl ajal sõira.

E. Siili seletus: Hääl ajal otsitakse kasu.
TMr — 1 var.

Vrd. 1775. Kel häda, see karjub.

1787, näit. A₂: Kus häda, säääl abi.

1775. KEL HÄDA, SEE KARJUB — 1 var.

Tor (Ostrov).

Vrd. 1774. Kel häda, küll see abi otsib.

1776. KELLEL HÄDA, SELLEL JALAD — 1 var.

Krj (Kruusmägi).

Vrd. 7687. Kellel nälg, sellel jalg.

1777. KES HÄDA OTSIB, LEIAB HÄDA — ?(2) var.

E 33, E² 49.

Vrd. 1718. Kes häbi otsib, häbi leiab.

1778. KES HÄDAS MEILE ABI TEEB, SEE ON ÕIGE SÖBER — ? kuni 3(5) var.

A₁.

* Arvellus 38 — ?(1) var.

*
Kes häddas meile abbi teeb; se on õige söbber.

- A₂. Tõeline sõber on see, kes aitab sind ka hädas.

Kask-Puusepp-Vaigla 134 — ?(1) var.

- B. Hea sõber on häda ajal abiks.

?Trt (Eglon) — 1?(1) var.

- C₁. See oo kindel sõber, kes hädä ajal jäeb sõbras.

?Vig (Priimets) — 1?(1) var.

- C₂. Täüeline sebra jääb sebraks ka hädä-
ajal.

?Kuu (Lindström) — 1?(1) var.

Vrd. 11050. Sõpra tuntakse hädaajal.

1779. KES KÕIK HÄDAD NÄINUD, SEE TEAB, MIS ELU ON — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

1780. KES TEISE HÄDA TUNNEB MUUD KU TA ISI — 1 var.

Hää (M. Martinson).

Vrd. 11877. Teine ei tunne teise häda.

1781. KUDA HÄDA, NÖNDA OHT —

1 var.

oht = siin tähenduses abinõu, kaitse-
vahend

Äks (Sepp).

1782. KUI HÄDÄ KÄEN, SIS TULEP MIIL
VIIL PÄHÄ — 2 var.

a. Nõo (Speek) — 1 var.

b. Kui häda persen, küll siis meel päha
tuleb.

Saa (Söggel) — 1 var.

1783. KUI HÄDA KÄES, ANTAKSE ELU,
KUI HÄDA MÖÖDAS, EI ANDA
MEHE JUUKSEKARVA — ?(1) var.

?Rõn (õpil.).

Vrd. 1732. Häda ajal antakse härg, kui häda
mööda, ei härja händagi.1784. KUI HÄDA KÄES, KÜLL SIIS
JUMAL MEELDE TULEB — 4 var.

Aa. Saa (Söggel) — 1 var.

b. Kui inimesel hädapäevad on, siis tuleb
jumal meelde.

Ris (Holts) — 1 var.

c. Sis tule jummal miilde, ku suur hädä
käeh om.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Küll hädas teab, et jumal taevas on.
Tt (anon.) — 1 var.

Vrd. 1735. Hädas ei ole jumal kauge.

1785. KUI SA KELLELEGI OMA HÄDA
KAEVATE EI SAA, SIIS KAIBA
SEINALE — 1?(1) var.

Krk (Helimets).

Vrd. 1796. On sul häda, siis kaeba seda ene-
sele.1786. KUI SUL ON HÄDA, EHK SAAD
LÄBI, KUI SURMATÕBI, EHK
SAAD ABI — 6 v. 7(11) var.A. Wied. 83, Kündja nr. 40 (1883) 478; Pär
(Rosenplänter) — 1(4) var.B. Hädaga saab läbi, aga surmatovele ei
saa abi.

Rak — 1 var.

C. Hädast suab läbi, a kui tuleb surma-
tõbi, siis ei aita ussirohi ega püssi-
rohi.

VMr (Ross) — 1 var.

D. Ku on surmatõbi, sis ei aita arstiabi;

ku põle surmatõbi, sis saab ka viinast
abi.

Hää — 1 var.

Vt. 10772 E.

*

Ea. Kel surmahäda, ei seal aita ükski rohi.
Vän (Tammsoo) — 1 var.b. Kel surmahäda, tuulõ avida ai' mää-
negi rohi.

Rõu — 1 var.

F. Kui tõbi surmaks, ei sis midagist aita.
?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.G. Kel surmatõbi küllen, ei sääl aita ka
jumal.

?TMr (Siil) — ?(1) var.

Vrd. 1701, eriti C: Häbiga saab läbi, aga kui
tuleb surmatõbi, siis ei aita ükski abi.

1759. Häda vastu tuleb abi otsida.

1787. KUS HÄDA KÕIGE SUUREM, SEAL
ABI KÕIGE LÄHEM — u. 70(120)
var.A₁a. ** kos (Ran, Trv), kon (Vas v. Se); hädä
(Kuu, Krk, Ran, San); kige (Krk, San),
kaige (Kuu); suurep — lähep (Krk), suu-
remb — lähemb (Ran, San, Vas v. Se),
suuremb — ligemb (Kuu), lähemal (Trm,
Kam, Vlg), ligem (Vil. Kal., EPost., EKMS;
Jõh, Koe, Rap v. Mär, Krj, VIL, Tt), lige-
mal (Vig); sääl (Krk, Hel, Vil, Lai,
Trt, San, Vas v. Se), sial (Koe, Trm); ligi-
damal (Krk)Vil. Kal. (1865) 33, EPost. nr. 20 (1886) 4,
Kask-Vaigla-Veski III Võ 76, EKMS I 9;
Jõh, Iis, Koe, Kuu, Juu v. Vän (Virkus),
Rap v. Mär (Poom), ?HMD (õpil.), Vig,
Käi, Krj, Kre, Hää, Krk, Hel, Trv, Vln, Vil,
SJn, Ta, Vas v. Se (Sandra), Tt (S. Veske)
— u. 30(41) var.b₁. Kus häda suur, sääl abi lähedal.
Kre — 1 var.b₂. Kus häda suur, seal abi ligidal.
Kam (Relli) — 1 var.c₁. Kus hädä kige ligeben, sääl abi kige
läheben.

Krk — 1 var.

c₂. Kus häda kõige ligem, seal abi kõige
lähem.

Plt — 1 var.

d. Kus häda kõige suurem on, seal on
abi kõige suurem.

Vil — 1 var.

e. Kus häda kõige kibedam, seal abi
kõige lähedam.

Tõs — 1 var.

A₂. Kus häda, sääl abi.*

* kun (Pst), koh (Rõu, Vas v. Se); hädä

(Pst, Se), hättä (Rõu, Vas); sial (Plt), seal (Lai); appi (Rõu, Vas)
Plt, Trv, Pst, Lai, Trm, Rõu, Vas, Se — 9 var.

A_{3a1}. Kui häda kõige suurem, siis abi kõige lähem.*

* hädä (SJn); keige (Borm, Körber; Hlj, Sa), kõege (Vig, SJn); sis (SJn); ligem (Borm; Hlj, VMr, Amb, Kre, Sa, Vil, SJn), ligemb (Hlj), ligemal (Tõn. Em Luul.), lähemal (Kmpm. KH), lähedamal (Kmpm. Klr, Tõn. RP)

Borm Mr Kal. (1852) lk-ta, Plates ER Kal. (1865) 39, Körber VRMK 63, Wied. 76, Er Vil. Kal. (1879) 38, Tõn. Em Luul. 34, Tõn. RP 282, Kündja nr. 39 (1883) 466, Kmpm. KH 80, Kmpm. Klr 374, Kmpm. Klr II⁶ 361, E 42, E² 49, Puus. EKGr. 186, Puus. Eü I 117, Kask-Puusepp-Vaigla Lõ² 75; Hlj, VMr, Amb, Vig, Rei, Kre, Sa, Vil, SJn, Nõo (õpil.), Tt (Eisen) — u.15(37) var.

a₂. Kui hädä kaige suuremb, siis tihti abi kaige ligemb.

Kuu — 1 var.

b. Kui häda kõige suurem, siis abi lähedal.

Nõo — 1 var.

c. Kui häda kõige lähemal, siis abi kõige suurem.

Tõn. Prn. Täht. (1889) 47 — ?(1) var.

A₄. Kui häda kääs, siis on abi sul uksees.

Pha? (anon.) — 1 var.

B. Mida suurem häda, seda lähem abi.*

* hädä (MMg); ligem (Gressel; Hlj, Saa, MMg, Plv), ligidamal (Gr.), lähemal (ABDr)

Sannumetoja IV (1851) 154 ja 157, Gressel (1877) 42, Gr. RkÖr E II 93, ABDr (1895) 27; Hlj, Tln, Saa, MMg, Ote, Plv — 7 v. 8(13) var.

Ca. Kui häda kõige suurem, siis jumal kõige ligem.

Laakm. ER Kas. Kal. (1863) 14, Kuusik KT 203, EKMS I 766 — 1?(6) var.

b. Kui hädä kõigõ suurõm ond, siis jumala abi kõigõ ligemäl.

Khn — 1 var.

D. Mida suurem häda, seda ligemal jumal.*

* ligem (trükised)

Borm Uus ABDr (1877) 28, Kk ABDr (1887) 24; Amb (Kleinmann) — 1 v. 2(3) var.

Vrd. 1759. Häda vastu tuleb abi otsida.

1721. Anna jumal hättä, küll hädäle appi saa.

1774. Kel häda, küll see abi otsib.

1803. Hädalist peab aitama.

1788. KUSKIL EI OLE ELU HÄDÄTÄ — 1 var.

Kam (Siimus).

Vrd. 2127, eriti B: Ötski inemine ei ole hädätä.

1789. KÜLL HÄDA KÜPSETAB MEHEKS — 2 var.

A. —

Tt (Kreutzw.) — 1 var.

B. Hädä obetab miheks.

Kuu (R. Lilhein) — 1 var.

Vrd. 1743. Häda koolitab mehe targaks.

1790. KÜLL HÄDA NÕU ANNAB — 4 v. 5(29) var.

a₁. —*

* hädä (Norm. Cl.); nouvo; annap (Hupel, Norm. Cl.)

* Helle 342, Hupel 110, Wied. 98, Kündja nr. 43 (1883) 514, KAH EKAl 153, Muuk-Mihkla I 98, Norm. 270, Norm. Cl. 28 — 1(15) var.

*

~~Küll hädä nou annab, Noth bricht Eisen.~~

a₂. Häda annab nõu.

Wied. ESSr 687; Laug. Vestr. 174 — ?(2) var.

a₃. Küll häda annab nõu.

Nörmann 15 — ?(1) var.

b₁. Häda annab head nõu.*

* hädä (Rkv, Trv)

Rkv, Trv, Äks — 3 var.

b₂. Häda ajal tuleb head nõu.

?Rid (Hiemägi) — 1?(1) var.

c. Küll häda annab paremat nõu.

Stein 35, Wied. 98, Kündja nr. 43 (1883) 514; ?Tt (Kreutzw.) — ?(7) var.

Vrd. 1755. Hädas leiab inimene viis nõu.

1765. Hädäge om mitu nõu.

1791. KÜLL HÄDA SANDI LUGEMA ÕPETAB — 16 kuni 20(29) var.

Aa₁. —*

* õppab (Äks), õppeb (Trv)

Trv, Äks, Tt (Jung) — 3(4) var.

a₂. Küll häda õpetab sandi lugema.

E 48, E² 49 — ?(2) var.

b₁. Häda õpetab santi lugema.

Norm. 52; VMr, Trm — 2(3) var.

b₂. Häda õpetab sandi lugema.*

* õppab

Lai — 2 var.

b₃. Häda õpetab ka sandi lugema.

Trv — 1 var.

- Ba. Küll häda õpetab sandi laulma.
E² 49, EKMS I 562 — 1?(3) var.
- b. Häda õpetab sandi laulma.
Plt — 1 var.
- Ca₁. Küll nälg sandi lugema õppab.*
* õpetab (Trt)
Pal, Trt — 2 var.
- a₂. Küll nälg santi lugema õppab.
MMg — 1 var.
- b₁. Nälg õppab sandi lugema.*
* õpetab (EKMS; TMr)
A. Univere seletus: hädaga teed kõik ära,
ka siis, kui ei taha või ei oska teha.
EKMS IV 764; Kod, TMr — 2(3) var.
- b₂. Nälg õpetab santi lugema.
Trt — 1 var.
- D. Küll nälg õpetab sandi paluma.
E² 76; ?Trt (Eisen) — 1?(2) var.
- E. Nälg õpetab sandigi laulma.
?Mar (Hiimägi) — 1?(1) var.
- F. Nälg oppas sandi laulma, kuri miis
pini haukma.
?Se (Toomemägi) — 1?(1) var.
- G₁. Häda ajab härja kaevu, nälg õpetab
sandi lugema.
Kask-Vaigla-Veski Lõ² 30 — 1?(1) var.
- G₂. Häda aja härja kaivu ja nälg sandi
pallõma.
Urv — 1 var.
- Vt. 1727 N₁—N₂.
- Vrd. 1728, eriti B₂: Häda õpetab paluma.
1792. Küll häda õpetab.
7710. Nälg õppab sandilegi paadri selgeks.
1762. Häda õpetab lugema, häda õpetab
laulma.
1792. KÜLL HÄDA ÕPETAB — 22 kuni
25(38) var.
- Aa₁. _____*
* hädä (Kuu, SJn); obetab (Kuu)
Vlg. Lisal. nr. 12 (1890) 96, Puus. EKGr
200; Iis, Rak, Kuu, Juu, Rap v. Mär
(Poom), Pha, Sa? (Veäster), Vän, Trv, Vil,
SJn — u. 15(26) var.
- a₂. Küll häda saab õpetama.
Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514 — 1(2)
var.
- a₃. Külap häda õpetab.
Ris v. HMD (Treumann) — 1 var.
- b. Eks häda õpeta.
Lai — 1 var.
- c. Hädä oppas.
Kam — 1(2) var.
- B. Külap häda hää mees õppetab.
Rid — 1 var.
- C₁. Häda õpetab inimest.
Lai — 1 var.

- C₂. Häda obetab miest.
Kuu — 1 var.
- D. Häda opetap, aga õnn kaotab.
?Plv (Tobre) — 1?(1) var.
- Ea. Küll häda õpetab ja oma nahk noo-
mib.
?Hls (Söggel) — 1?(1) var.
- b. Küll häda inimest õpetab ja oma
nahk noomib.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- Vrd. 2001. Küll ilm õpetab ja vasika nahk noo-
mib.
2000. Küll ilm õpetab.
1791. Küll häda sandi lugema õpetab.
1761. Häda õpetab ka vigast tantsima.
1762. Häda õpetab lugema, häda õpetab
laulma.
1760. Häda õpetab alandust.
1793. Küll häda õpetab ette vaatama.
7710. Nälg õppab sandilegi paadri selgeks.
1763. Häda õpetab rohkem valetama kui
palvetama.
1728. Häda ajab paluma, hea põli hoop-
lema.
7693. Küll nälg õpetab tööle.
1764. Häda õpetajaks, vaev vedajaks ja
puudus palgale panijaks.
14731. Õnnetus õpetab.
1793. KÜLL HÄDA ÕPETAB ETTE VAA-
TAMA — ? kuni 2(8) var.
- a. _____
Stein 35, Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883)
514; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(7) var.
- b. Häda teeb inimese ettevaatlikuks.
?Vil (Pallu) — 1?(1) var.
- Vrd. 1792. Küll häda õpetab.
1794. KÜLL ON HÄDA, KUI PÄÄ ON
MÄDA — 1 var.
Hää (Mäesalu).
1795. MIS SA HÄDÄST ILMALÕ KAIBAT;
EGAS ILM EI AVITA — 2 var.
- A. _____
Urv (Jeret) — 1 var.
- B. Ära ilmale häda kaeba: ilm naerab su
häda üle.
Trv (Kala) — 1 var.
- Vrd. alb: Ära ilmal valu kaeba, / Ära nuta
pisaraid, / Ilm ei tunne pisaraid, / Ilm ei
tunne sinu valu, / Ainult nupid ohakaid
(ERA II 76, 90(46) < Jõe).
1796. ON SUL HÄDA, SIIS KAEBA SEDA
ENESELE — kuni 2(13) var.
- a₁. _____
Trm (Sild) — 1(2) var.

a₂. On sul häda, kaeba enesele.
E 62, E² 49, Kask-Puusepp-Vaigla 140 —
? (5) var.

b₁. Kui sul häda on, kaeba seda iseene-
sele, ära kaeba kellelegi muule.
Malm 107 — 1? (5) var.

b₂. Kui sul häda on, siis kaeba seda ene-
sele, ei kellelegi muule.
Mägi 14 — ? (1) var. A. Mägi nimetab
autorina C. R. Jakobsoni.

Vrd. 1785. Kui sa kellelegi oma häda kaevata
ei saa, siis kaiba seinale.

1797. PAREM HÄDA KAUGEL KUI ROHI LIGI — 1 (7) var.

Wied. 144, Kündja nr. 48 (1883) 573, Norm.
206, EKMS I 364 ja 366; TMr (Herms).

X 1798. TEINE HÄDA TEEB TEISE HÄDA — 3 (5) var.

A. _____
Wied. 181, Kündja nr. 52 (1883) 622 —
1 (3) var.

B. Häda toob teise ligi.
Hää — 1 var.

C. Kos hädä iih, sinnä hätä pääle.
Räp (Poolakess) — 1 var.

Vrd. Ilm. 9,12: Üks hädä on ärraläinud, wata,
kaks hädä tullesad weel pärrast jedda.

Vrd. 14719. Onnetus ei tule ilalgi üksi.

1799. TUU OM HÄDÄ, MIS HALTAS — 5 (6) var.

Aa. _____
A. Oinas-Tammeoru seletus: nii öeldakse
vastuseks, kui keegi lausub «Vot om hädä.»
Se — 1 var.

b. Hädä om, mis haltas.
Se — 1 var.

B. Tuu olõ õi hädä, mija' halta ai.
Se — 1 var.

C. Tuu ommõ valu, mis varbih; tuu
ommõ hädä, mis haltas.
Se — 1 (2) var.

Vt. 10548 L.

D. Sitt om silmätõbi, kõrk om kōtutõbi;
tuu om halu, mis hambih, tuu om
valu, mis varbih; tuu olõ õi hädägi,
mia halta ai; olgo hädä koh taht,
hädä om õks hädä.
Se — 1 var.

Vt. 10548 C.

1800. UMA HÄDÄ EGAL MEHEL, IIH KU TAKAH — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 2127, eriti B: Ötski inemine ei ole hädätä.

1801. HÄDALISEL POLE HÄNDA TAGA — u. 55 (116) var.

A_{1a1}. _____*

* hädatsel (Wied.); ep ole (Wied.), ei ole
(Krj, Khk, Kaa, Sa)

Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393; Sa —
u. 10 (16) var.

a₂. Hädalisel pole ilmas hända taga.*
* hädatsel (Khk)

Wied. ESSr 65, Wied. 10, Kündja nr. 33
(1883) 393; Khk — 2 (9) var.

a₃. Hädalisel polla hända taga.
Krj — 1 var.

a₄. Hädalisel põle hända taga mette.
Põi — 1 var.

a₅. Hädalisel ei ole hända.*
* pole

Sa — 2 var.

b. Hädalisel asjal pole hända taga.*
* põle (Vil)

Rel, Sa, Vil — 6 (7) var.

c₁. Hädalisel asjal pole hända taga.*
* ei ole (Mus)

Sa — 3 var.

c₂. Hädalisel asjal pole hända järel.
Phl — 1 var.

d. Hädatsi tööil pole handa taga.
Khk — 1 var.

A₂. Äkitsel ep ole hända taga.*
* äkisel (Põi, Muh); pole (Põl), põle
(Muh), ei ole (Trv)
Wied. ESSr 68 ja 70; Põi, Muh, ?Trv (Sirul)
— 3 v. 4 (7) var.

A_{3a1}. Hädal ei ole hända taga.
Muh — 1 (2) var.

a₂. Ega hädal hända taga põle.
As (A. Ploompuu) — 1 var.

b. Häda asjal ei ole hända taga.
Kaa — 1 var.

Ba. Äkitsel ep ole ial hända ega maial
magu.
Wied. 11, Kündja nr. 31 (1883) 370; Sa?
(Schmidt?) — 1 (5) var.

b. Äkisel ei ole hända ega maial magu.
E 11 — ? (1) var.

c. Äkilisel pole hända, maial magu.
?Vil (Nigul) — ? (1) var.

C_{1a}. Hädalisel pole hända taga, pitkalisel
pole pead otsas.
Sa — 2 var.

b. Äkitsel pole hända taga, pitkalisel
pole pead otsas.
Krj (Allas) — 1 (3) var.

c. Pikalisel pole pead otsas, hädalisel
pole hända taga.
Krj — 1 var.

- Da₁. Hädalisel pole hända taga, tiitsal pole teed ees, pitkalisel pole peed otsas. Norm. 228, EKMS III 670; Jäm — 1(3) var.
- a₂. Hädalisel ei ole hända taga ja tiidsal ei ole teed ees, pikalisel pole pead otsas. EKMS III 665 — ?(1) var.
- a₃. Hädalisel pole hända taga, tiitsal teed ees, pikalisel pead otsas. E 21, E² 49, EKMS I 562 — ?(3) var.
- b. Hädalisel pole hända taga, pitkalisel pole pead otsas, tiitsal pole teed ees. Sa (R. Kallas) — 1 var.
- c. Tiitsal pole teed ees, hädalisel pole hända taga, pitkalisel pole pead otsas. Sa — 1 v. 2(5) var.
- E. Tiitsel pole tiiba peal, hädalisel pole hända taga, aeglasel pole pead otsas. Pöi — 1 var.
- F_{1a}. Hädalisel ei ole hända taga ja tiitsal ei ole teed ees. Wied. 10, Kündja nr. 33 (1883) 393, Kmpm. KH 43; Kaa? (I. Kallas) — 1(6) var.
- b. Hädalisel asjal pole hända taga, tiitsul pole tiid ies. Khk — 1 var.
- c₁. Tiitsal ep ole teeda eesa, hädalisel hända taga.*
* tiitsel (Kaa)
Wied. 183, Kündja nr. 1 (1884) 9, EKMS III 666; Sa — 3(6) var.
- c₂. Ei tiitsal ole teed ees ega hädalisel hända taga. Nurmik III 95, Kmpm. EL IV² 17 — ?(9) var.
- c₃. Tiitsal pole teed ees, hädalisel pole hända taga. Sa — 2-3(3) var.
- d₁. Tiitsal pole teed ees ega hädalisel hända taga. Pöl, Kre — 2 var.
- d₂. Tiitsjal ei ole tiid ihen ega hädalisel händä taga. Pst — 1 var.
- d₃. Tiitsel pole teed ees ja hädalisel pole hända taga.
A. Sameti seletus: ütlus tormaka kohta, kes ajab asja sassi; tiidus = kiirustaja
Kaa — 1 var.
- F₂. Tiitsel pole teed ees, äkitsel pole hända taga. E. Liivi seletus: «Enne kui midagi teha, tuleb mõelda, kas see õigesti tehakse.» Pha — 1 var.
- Ga. Rutul põle rooga, maial põle magu, hädalisel asjal põle hända taga. Hii — 1 var.
- b. Rutul ei ole rooga (leent), maial ei

ole magu (osa), hädalisel (hädalisel asjal) ei ole hända taga.*

* Saareste tekst on esitatud diplomaatiliselt äratrükis.

EKMS III 665/6 — ?(1) var.

Vt. 9889 Gb ja 6342 B.

H. Aega ikka adra sääda; hädalisel pole hända taga.

Käi — 1(2) var.

Vt. 103 F.

I. Mine aga aegamööda; tiitsel pole teed ees.

Pha? (anon.) — 1(3) var.

Vrd. 12306. Tõutamisel ep ole hända taga.

11105. Lahti lastud sõnal ei ole hända.

4547. Kunts kuuljal, magu maial, pära pidajal, taba teadjal.

1802. HÄDALISEL POLE ILMAS HÄÄD JÄRGE EGA NIBEDAL ÕIGET NÕU

— 1 var.

Emm (Melusi).

1803. HÄDALIST PEAB AITAMA — 3 var.

Aa.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Aita hädalist.

Jõh (õpil.) — 1 var.

B. Aita haiget häda sees.

Vil — 1 var.

Vrd. 1787, näit. A₂: Kus häda, sääl abi.

1804. KIA HÄDÄLISE HOBÖSÖ EHK LEHMÄ OST, TUU MASS AR' HAVVARAHA KA OSTMISEGA ÜTEH — 1?(1) var.

?Se v. Vas (Sandra).

1805. HÄDÄORO HÖRILA' ÖGATPITE VIRILÄ' — 3 var.

A.

Se (Kirss) — 1 var.

Ba. Oi hädaoru erilaid, kõik toru omma virila.

Nõo — 1 var.

b. Oh hädaoru erila, kõik toro otsa kõvera.

K. Vilbergi (õpil.) seletus: «Õeldakse virisejatele, hädaldajatele.»

Trt — 1 var.

1806. HÄDAPÄEVAD ÕPETAVAD RÕE-MUPÄIVI MAITSMA — 1?(1) var.

?Hlj (L. Lepp-Vilkmann).

1807. ÜKS HÄDAPÄEV ÜHENDAB INIMESI ENAM KUI MITU ÕNNEAAS-TAT — 1?(3) var.

Norm. 237; ?Rap v. Mär (Poom).

1808. HÄDASAAK ON AENA OTSAS — 1 var.

M. Sõsteri seletus: «Aenaks hüütakse sllmus, mis võrgu otsas on.»

Kad.

1809. KUI EI OLE HÄLLIST VÕETU, SIS VÕTKU SÄNGIST — 3 var.

Aa. _____

Ote (Nugin) — 1 var.

- b. Kui hällist es võta, sis võta süngist. San — 1 var.

- B. Kel koolõ õi hällõ, tuul koolõs süngõ. V. Pino seletus: «Kel koolõ õi latsõ' välkost, tuul koolõsõ' suurõst.»

Se — 1 var.

Vrd. 1810. Pareh hällist anda kui süngist.

1810. PAREH HÄLLIST ANDA KUI SÄNGIST — 9(14) var.

Aa. _____

P. Sepa seletus: «Pareh kui inimene lapsena ära sureb.»

Äks — 1 var.

- b. Ennem võtku hällitais kui süngitais.* * -täie (trükised)

Wied. 34, Kündja nr. 32 (1883) 383, EKMS III 951; TMr (Herms) — 1(5) var.

- B. Paremp om et hällütäüs ära sureb kui vooditäüs.

Hls (Riiet) — 1 var.

- C. Kergem on kätkitäis kui vooditais surmale anda.

Hlj (Raid) — 1 var.

- D. Nuta taga vooditait, ära nuta kätkitait.

A. Kivi seletus: «Nuta taga vanainimest, aga mitte last.»

E² 48; Kad — 1(2) var.

- E. Pareh anda kätkitäis kui süngitais.

Lai (Kolluk) — 1 var.

- F. Ennem käärin kätkitäie, kui mina säen süngitäie.

G. Luiga seletus: «Surmale annan enne mine veikese kui suure.»

VNg — 1 var.

- G. Unestab kätküve täüve, ei unesta voodetäüt.

J. Eskeni seletus: «Ununeb lapse surm, ei unune meelest mehe ehk naõse surm.»

Kuu — 1 var.

- H. Ega sest häda põle, kui häll tühjaks jääb, kui aga süng täis on; see on suurem häda, kui süng tühjaks jääb. Pal — 1 var.

Vrd. 1809. Kui ei ole hällist võetu, sis võtku süngist.

1811. KUI HÄMARAT PEAT, SAAVA HÄÄ LEHMA, KUI PIMEDAT PEAT, SAAVA PIIMALEHMA — 1 var.

Võ? (anon.).

Vrd. 1698. Häbendage hämärät, pühitsege pimedat, saava sis hää härjä suure sarvega.

1812. HÄMÄRIKUN HÄRJÄ SUURE, VIDEVIKUN VILLA PIKÄ — 12(18) var.

A_{1a}. _____

Loorits Vrp 34; Nõo, TaL (Sprohgis) — 3(7) var.

- b. Videvikun villa pikä, hämarikun härjä suure.

Nõo, Ote — 2 var.

- c. Hämarigu aigu härjä suure, videvigu aigu villa pikä.

L. Pedajase seletus: «Hämarigu aigu pikutime niisama süngin, es võta tuld üles, ei sis kasvava villä ja härjä suure.»

Rõn — 1 var.

- A₂. Videvikus villad venivad, hämarikus härjad kasvavad.

M. Mäesalu seletus: «Õeldi hämariku pidamise kohta.»

Kam — 1 var.

- A₃. Hämarikun härja, videvikun villa.

Nõo — 1 var.

- A₄. Videvikus vilja palju, hämarikus härjad suured.

Tür — 1 var.

- B. Hämarikus härjad suured, videvikus varjud pikad.

EKMS IV 818 — 1 var.

- C. Hämarikus härjad suured.

SJn (Kapp) — 1(2) var.

- D. Videvikus villu palju.

SJn (Kapp) — 1(2) var.

Vrd. 4255. Koidu aegus kõvad härjad, videvikul viksid härjad.

1698. Häbendage hämärät, pühitsege pimedat, saava siis hää härjä suure sarvega.

1813. HÄMM HAAGÄS NESSEHT — 1 var.

haagäs — trotsib, teotab
Vas v. Se (Sandra).

1814. KUI HÄMMES SAAMIST HIRMUT,
EGA SIS KALLU EI SAA — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

1815. EGA HAND IKS HÄRÄST ETTE EI
SAA — 1 var.

Võ (Schmidt).

Vrd. 9603. Regi ei joose kunagi ette hobest.

1816. HANDA JÖVVA AI' PERSEHE
KOOLITA' — 1 var.

Se (Voolaine).

1817. KES HANNAN, SEE HINNAN —
2(3) var.

a. _____

Piv (Tobre) — 1 var.

b. Kes hannan, see hinnan: hannast pia
haaretakse, saarest pia saadetakse.
Rõu (Leegen) — 1(2) var. Sama Leegeni
tekst volesti väljaloetuna on aluseks Eise-
nile: Mis hauas, see hinnas (E² 85).

1818. KUS HÄNDA, SÄÄL HÄRGA —
1?(1) var.

?Saa (Söggel).

Vrd. 1854. Kus härga, seal sõrga.

1850. Kudas härg, ninda händ.

1819. EGA HÄNDUR ILMASKI TÄIS SAA
— 1 var.

händur = omakasupüüdja, egoist, ahnit-
seja

EKMS II 1282.

Vrd. 182. Ahne kõht ei saa ilal täis.

1820. KUI EDIMIST HÄNILIST LENNÄ-
TEN NÄED, KASVAVE LINA LEM-
LISE, KU MAHAN NÄED, KASVAVE
MAALISE, KU AIATEIBAN NÄED,
KASVAVE PIKÄ LINA — 19(21)
var.

A. Kui linah[änilast] kõige esite lenna-
tes näed, siis saavat lemlisi linu.

Trv (Kuusk) — 1 var.

B. Kui linavästriku näed kevadi esimest
korda kartulimaa pial, siis tuleb pikk
lina, kui lennus, siis helbelised kerged
linad.

KJn — 1 var.

C. Kui linavästriku esimest korda maas
nähtakse, siis tuleb hää linasta, kui
lennus või aiateibas, siis halb.

Ol. Lisa nr. 11 (1888) 172, Is. Kal. (1904)

207 — 1?(2) var.

D₁a. _____
Hls (Reissaar) — 1 var.

b. Kui linavästriku kevadel esimest
kord maas näeb, siis saab lühike lina,
kui lennus, siis hebeline, kui aiateibas,
siis pikad linad.

Urv — 1 var.

D₂a. Kui kevaja esimene kord hänilast
maas näed, kasvab sul maaline lina,
kui lennus, siis lemline, kui katusel
ehk teibal, siis hea lina.

San — 1 var.

b. Kes hänilist kevade esimest korda maa
pääle nägi, sellel jäävad linad maa kül-
ge kinni, kes seasõngermus, sellel kas-
vavad maalised, kes aia otsas ehk ka-
tuse peal, sellel kasvavad kõige pare-
mad, kes lennus, sellel lemlise.

Hls v. Krk (Kase) — 1 var.

Ea. Kes keväje hänilest maa pääle näge,
sellel kasvase maalidse lina, kes aia-
saiban näge, pikä kõva lina, katusse
otsan — mädänu, lennun — lemmia-
gidse.

Hel — 1 var.

b. Nähakse linavästriku kevadil edimest
korda aiateivas, saavad ilusad linad,
maa pääle — lühikesed linad, katusel
pääle — maalised linad, ja lennus —
lemlised linad.

VI (Kuuben) — 1 var.

Fa. Kui kevadel linahänilast esimest korda
katusse pääle juhtud nägema, kasvada
pikad linad, kui maa pääle, siis lühike-
sed, kui lennates, siis lemlised.

Trv — 1 var.

b. Kes linavästriku kevadel esimest
korda nähes teda katukse pääle näeb,
sel kasvavad karmid linad, kes lennus,
sel lemsed, kes maa pääle, selle lina ei
tõuse ülessegi.

Vil — 1(2) var.

G. Nähakse linavästriku kevadel esimest
kord katusel, kasvavad pikad linad,
kui maa peal, siis madalad.

Juu — 1 var.

*

H. Kes linavästriku esimest korda pori
pääle näeb, sellel ei kasva hää lina,
näeb aga lennust, siis lemsed, aga
katusel pääle kasvavad hääd.

Vil — 1 var.

Ia. Kui kevade esimest korda linavästri-
ku näed pori pääle, on lühikesed linad,
kivi pääle kiused linad, teiba otsas
pikad linad, lennus lemlised linad.

Trv — 1 var.

b. Kui kevadel hänilest esimest korda

näed, siis pane tähele: lendab ta, siis kasvavad lemmised linad; kui ta aiateibas ehk katukse pääl esimest korda ilmub, siis kasvavad nägijal häste pitkad linad, tuleb ta kivi otsas esimest korda nähtavale, siis kasvavad kõva kiuga linad; on ta lume pääl, saavad valged linad, aga kui pori pääl, siis kasvavad mustad ja lühikesed linad.

Pst — 1 var.

J. Näis linahänilast edimelt kivi pääl, sõs saava kiudse lina, ku maa pääl, sõs maalise, ku katussa pääl, sõs ilma kiuta.

Trv — 1 var.

Ka. Kevade esimest korda hänilast näha tähendada eestuleva aasta linakasvu, näituseks: maa pääl lühikest, puu otsas pikka, maja katusse pääl maalist ja lennates lemlist ning kivi pääl hää kiuge lina.

Pst — 1 var.

b. Kui tsibihänilast kevadel tagasitulekul esimest kord puu otsas näed, siis kasvavad sel aastal pikad linad, kui maa pääl, siis lühikesed, kui õlgkatuse otsas, siis pehmed ja pikad, kui aga kivi otsas, siis kõva ja kaledad.

Võn — 1 var.

L. Kes kevade hänilast kõige esiti lennus näha, sel kasvada lemline lina, kes kõrges puu otsas, sellel pikk lina, aga kes maa peal näha, sel kasuda lina konna kõhu kõrgune.

Pst — 1 var.

Vrd. 5848. Kui lina heinamaarjapäeval konna rindu ulatab, võib veel head lina saada.

1821. EGA HÄRG ENNE SÄÄSKE NÄÄ, KUI SÄÄSK HAMMUSTAB* — 1(2) var.

* näe (Norm.)

Norm. 104; Kuu (Kroonström).

1822. EGA HÄRJAL SARV TEE HÄBI, SARVE LÄBI HÄRG SAAB ABI — 1(4) var.

Loorits Vrp 35; Rõu (J. Raudsepp).

Vrd. Gr. Ms. 2 (13): Ega härja sarv tee häbi, / Sarve abil härg saab läbi; / Kasin aru sarve juurel — / See teeb häbi veiksel, suurel'.

1823. EGA HÄRJAST JÄNEST SÜNNI — 1(6) var.

a. _____

E 13, E² 92, EKMS IV 439; Trv (Valne) — 1(4) var.

b. Ega härjast jänest ei sünni.

Norm. 176, EKMS I 1057 — ?(2) var.

✱ 1824. EGA HÄRJA SUUD KINNI EI SEUTA, KUI TA PAHMAST TALLAB — u. 30(35) var.

A₁a. Ega rehte tallava härja suud või kinni siduda.

J. Nurme seletus: «Töölisele ei või keelata töö juures, näiteks herne- või marjakorjamise juures, mõnda iva suhu pista.»

Kul — 1 var.

b. Ega pahmast tallava härja suud või kinni siduda.

Kul — 1 var.

A₂. Ega härja suud maksa kinni siduda, kis pahmast tallab.

M. Priimetsa seletus: «Tegijä suhu lähäb ike mõni raasuke, mekib ike sellest, mis tiib.»

Vig — 1 var.

A₃a₁. Ega härja suud kinni ei seota, kes pahmast tallab.

?Kuu (Jahe) — 1?(1) var.

a₂. Ega härja suud kinni siota, kie pahmast tallab.

A. Källo informandi seletus: «On kuskil süögi juures, paneb ikke üht-tõist suhu, süüb tegemise ajal.»

Lüg — 1 var.

a₃. Ega härja suud siuta, kie pahmast tallab.

A. Källo seletus: «Kes töötab, see võib süüa.»

Lüg — 1 var.

b₁. _____*

* seota (Norm.)

Norm. 156; VMr (Mastberg) — 1(2) var.

b₂. Ega härjal suud kinni ei seota, kui härg pahmast tallab.

EKMS IV 21 — 1?(1) var.

c. Härja suud ei seota kinni, kui ta pahmast tallab.

Loorits Vrp 35; Rap v. Mär (Poom), Pal (Karro) — 2(3) var.

d. Härja suud ei seota, kui ta pahna peal on.

Emm — 1 var.

e. Pahmast tallaja härja suud ei siuta kinni.

Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

f. Pahmaja härja suud ei seota.

E. Ennisti seletus: töötégijale ei keelata süüa.

Mar — 1 var.

A_{4a1}. Kis härja suu kinni seob, kui ta pahmast tallab.*

* kes

Rap v. Mär (Poom) — 1 kuni 3(3) var.

a₂. Kes härja suud kinni seob, kui ta pahmast tallab.

Hel (Sillaste) — 1 var.

b. Kes paneb selle härja suu kinni, kes pahmast tallab.

L. Uusküla seletus: «Üeldakse siis, kui mõnda niisugust tööd tehakse, kus süüa ka saab ja siiski süüa ei lubata.»

Han — 1 var.

c. Kes pahmaja härja suud ikka kinni seob.

Kuu — 1 var.

A_{5a}. Ää seo härjä suud kinni, kis pahmast tallab.

M. Priimetsa seletus: «Kui talumehele hakatasse jaopärast leibä andma.»

Vig — 1 var.

b. Ära seo härja suud pahmamise ajaks kinni.

JMd (Lunts) — 1 var.

c. Ära sule härja suud, kes sul pahmast tallab.

Vil v. Trv (Kala) — 1 var.

A₆. Sina ei pea mitte härjale, kes pahmast tallab, tema suud kinni siduma.*

* härjal (EKÖ¹)

Einer Lüh. EKÖ 67, Einer EKÖ¹ 67 — ?(2) var.

B_{1a}. Ega hobusel suud kinni ei seota, kui hobune pahmast tallab.

EKMS IV 21 — 1?(1) var.

b. Ega pahmast tallaja hobuse suud seota.

A. Saareste seletus: «Üeld. jagajale, sest tal on õigus omale rohkem võtta.»

EKMS I 682 — 1 var.

B_{2a}. Ega pahmast tallava hobuse suud või kinni siduda.

Kul — 1 var.

b. Ega rehte tallava hobuse suud või kinni siduda.

Kul — 1 var.

C₁. Ega eesli suud või siduda, kui ta pahmast tallab.

Pde (R. Viidalepp) — 1 var.

C₂. Ei ole iial eesli suu kinni seotud, kes pahmast tallab.

?Jõh (õpil.) — 1?(1) var.

D. Ega pahmaja looma suu kinni põle.

E. Poomi seletus: üeld. mõisavarguse õigustuseks.

Rap v. Mär — 1 var.

E₁. Sellel ei tohi mette suud kinni siduda, kes pahmast tallab.

Kul — 1 var.

E₂. Ei selle suud saa kinni panna, kis pahmast tallab.

J. Raidla seletus: kes teeb, see peab ka süüa saama.

VLk — 1 var.

Kõik tekstid 1920. — 1960. aastaist, 19. saj. lõpust vaid VMr (A₃ b₁) ja Pal (A₃ c).

Vrd. 5. Moos. 25,4: Sa ei pea härja suud kinni fidduma, kui ta pahmast tallab.

1. Kor. 9,9: Sinna ei pea härja suud kinni fidduma, kes pahmast tallab.

1. Tim. 5,18: Sinna ei pea mitte härja suud kinni fidduma, kes pahmast tallab [— — —].

Vrd. Gr. LS 151: Paljud pahma tallajad / Här-gadeks end tegevad, / Sest et sidumata suul / Maitseb teri nende huul.

Vrd. nlj: Lätt nr. 233.

Vrd. 1384. Kes hobust keelab suuga võtmast, kui ta jalgupidi põhkude sees tallab.

1825. EGA KÕIK HÄRJAD LASE ENDID SARVIST SIDUDA — 1 var.

Jür (Luu).

1826. ENNEMUINA ÖÖLNUD HÄRG: «TÄIS MEES, TÄIS MÕET: KUBU ÖLGI, JA TOOVER VETT» * — 1(2) var.

* ennemuiste; öelnud; toober; mõõt (Loorits)

Loorits Vrp 36; Vai (Liima).

Vrd. 12357. Täis mees, täis mõõt.

1827. HÄRGADEGA OLE HÄRG, HOBUSTEGA HOBUNE — 1?(1) var.

?Nõo (Relli).

Vrd. 1654. Kes huntide hulkas on, peab nendega uluma.

1828. HÄRGA PIITSUTA, HOBUST HOIA — 1 var.

As (Pint).

Vrd. 1400. Löö hobust, hoia naist.

1829. HÄRG, HOBENE ASTUTASSE ÜLE, LEHM, LAMMAS LASTASSE LÄBI JALGE * — 2(4) var.

* hobune; astutakse (E), astutse (Pst); lastakse (E), lastas (Pst)

E MVH 7; Trv, Pst.

1830. HÄRG KAARA TEGE, HOBENE SÖÖ — 2 var.

a.

J. Sandra seletus: «Üts vaiva näge, tõine palga perandas.»

Vas v. Se — 1 var.

- b. Härg kaara tege, hopõn kaara söö.
Loorits VrP 35 (< Vas) — 1 var.

1831. HÄRG KAES MOKAGA, INEMINE
KOBI KÄPÄGÄ — 2 var.

- A. _____
Plv (Tamm) — 1 var.
B. Härg nuusuts ninage, aga inimene
kaess käege.
Hel — 1 var.

1832. HÄRG KASVAB IKKENUKAS,
MEES KASVAB KERVEVARDES,
NOORIK KASVAB MEHE ARMUS
— 1 kuni 2(6) var.

- A. Härg kasvab ikkenukas, mees kasvab
kervevardes, noorik kasvab mehe
armus, kaasa kasvab mehe kaenlas.
?Sa (Kleuren) — 1?(1) var.
B. _____
Krj (Allas) — 1(2) var.
C. Härg kasvab ikkenukas, mees kasvab
kirvevarres, kaasa kasvab mehe kaen-
las.
Loorits VrP 35 — ?(1) var.
D. Härg kasvab ikkenukas, mees kasvab
kirvevarres.
Norm. 178; EKMS IV 766 — ?(2) var.
Vrd. 12621. Tütrek kasus läbi tõprasita, tsura
läbi kirvõsilma.

1833. HÄRG MINNÄN, VASIK TULLAN *
— 1(2) var.

- * minnes — tulles (Norm.)
J. Reevitsa seletus: kui midagi suure või-
dumõttega tegema mindi, aga asi ometi
nurja läks.
Norm. 217; Pst.
Vrd. 13875. Vasikal tuleb, härjal läheb.

1834. HÄRRA SÕNA ON ENAM KUI
HÄRJA SARV — 1?(1) var.

?Saa (Sõggel).

1835. HÄRG ON ÜTLEND: KUI TEMÄ
PIHAGA KOORMAD VIÄS NII KUI
HOBUNE, SIIS TEMÄ VIÄS
HOBUSE LÄBI UHERDIAUGU —
4(5) var.

- Aa. _____
KJn (Ott) — 1 var.
b. Härg on ütelnud: kui tema pihaga
koormat veaks nagu hobune, siis tema
veaks hobuse läbi oherdiaugu.
Loorits VrP 36 — ?(1) var.

- B. Härg ütelnud: «Kui ma koa sedasi
saaks vedada nagu hobune veab, ma
veaks hobuse läbi oherdiaugu ää, aga
ma pean peaga vedama, hobune veab
kaelaga ja kehaga.»
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- C. Härgade esiisa ütelnud muiste, et kui
tema rinnaga võiks vedada, siis luba-
nud ta hobuse läbi nõelasilma tõm-
mata.
PJg — 1 var.

- D. Härjad vädavad hobused läbi uherdi-
augu.
K. Lepa seletus: «Härgadel oln'd nii palju
rohkem jõudu kui hobustel.»
Krj — 1 var.

1836. HÄRG PILLAB ÜHE KORRAGA,
MIS SÄÄSK ÜMBER AASTA — u.
30(40) var.

- A_{1a}. _____
Kad (Kivi) — 1 var.
b. Härg pillab selle ühe korraga, mis
säask umbes aastaks.
E 21, E² 92 — ?(2) var.
c₁. Härg pillab ühe korraga seda, mis
säask terve aasta.
Trm — 1 var.
c₂. Härg pillab selle ühe korraga, mis
säask terve aastaga.
Norm. 55, EKMS I 785 ja III 992; Rak
(Kivi) — 1(5) var.
d. Härg pillab selle ühe korraga, mis
säask eluajaga.
?Kuu (Jahe) — 1?(1) var.
e₁. Härg situb selle ühe korraga, mis
säask aasta otsa.
Vig — 1 var.
e₂. Härg sjõutub sedä korraga, mis siask
aastaga.
Khñ — 1 var.
f. Härg sjõutub ühe korraga nda paelu
nagu siask aastaga.
Khñ — 1 var.
g. Säask situb aasta otsa, mis härg ühe
korraga.
VJg — 1 var.
h₁. Härg situb seda ühe korraga, mis
säask eluaja.
Vig — 1 var.
h₂. Härg situb ühe korraga seda, mis
säask eluaja sees.
Mar (Hilemägi) — 1 var.
i. Mis säask situb eluaeg, seda härg
ühe korraga.
VMr — 1 var.

- j. Härg situb selle ühe korraga, mida sääsk eluaelgi ei saa.
Vig — 1 var.
- k. Härg situb ühe korraga rohkem kui sääsk eluaeg kokku.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- A₂. Härg süüb ühe suutäiega, mida sääsk aastas.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- Ba₁. Kärbes teeb seda rooja eluaja, mis härg korraga teeb.
Jõe — 1 var.
- a₂. Kärbes teeb seda rooja eluaja, mis härg korraga.
Loorits VrP 35 — ?(1) var.
- b. Härg teeb seda ühe korraga, mis kärbes terve eluaja.
Lai (Tammepuu) — 1 var.
- c. Härg situb seda ühe korraga, mis kärbes tervel eluajal.
P. Tammepuu seletus: kasutat. kaardimängu juures siis, kui keegi korraga teistele järele jõuab.
Lai — 1 var.
- d. Härg situb ühe korraga niisama palju kui kärbes terve eluaja.
Lai (Tammepuu) — 1 var.
- e. Kärbes situb seda elupäevad, mis härg ühe korraga.
Lai (Tammepuu) — 1 var.
- Ca. Härg tegi kõrraga enämb kui jänas aastaga.
Kam (Siimus) — 1 var.
- b. Härg situb korraga seda, mis jänas terves aastas.
Vig (Priimets) — 1 var.
- Da₁. Härg teeb seda korraga, mis varblane ümber aasta.
Rak (Tamm) — 1 var.
- a₂. Härg teeb ühe korraga seda, mis varblane ümber aasta.
Amb (Kleinmann) — 1 var.
- b. Härg teeb senne ühe korraga mes varblane aastaga.
Phl — 1 var.
- c. Härg sitõs kõrraga inämb kui varblane aastaga.
Vas (Lenzius) — 1 var.
- E. Härg situb ühe korraga nii palju kui laululind terve eluaja.
Nõo — 1 var.
- Fa. Hobene tiib sedä korraga, mis varblane aasta otsa tiib.
KJn — 1 var.
- b. Hoben situb ühe korraga nõnda palju kui varblane aastas.
Saa (Jakobson) — 1 var.
- c. Mis varblane situb eluaea, situb hobune korraga.
Jõh — 1 var.
- d. Hobene situp üte korraga rohkemb, kui varblane terve aastaga.
Ote — 1 var.
- e. Varblane situs terve aaste, ei saa viil nii pallu, kui hobene üte kõrraga om sittunu.
Ote — 1 var.
- G. Mis kikas ülie aastagu, taad huopõn üte rieiga.
Lei — 1 var.
- H. Miä kikas vieda iütie aastagu, vet härg iütie reiga.
Lei — 1 var.
- X1837. HÄRG ÜTLES PEREMEHELE: «PEA MIND [SEITSE] NÄDALAT EMAPIIIMAS JA LASE MIND [VIIS] AASTAT ULA JOOKSTA, SIIS PANE MIND RAUDÄGE ETTE» — 1 var.
Sa? (Veäster).
1838. HÄRJAD PEAVAD ÜHES IKKES VEDAMA — 1(5) var.
Wied. 14, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 21, E² 93.
1839. HÄRJA KASV JA TÜDRUKU HÄBI ON NÜÜDSEL AJAL KADUNUD — 9(10) var.
- A₁a₁. —
SJn (Saabas) — 1 var.
- a₂. Härja kasu ja tütrukate häpe on kadunud.
Rid — 1 var.
- b. Tüdruku häbi ja härja kasu on kadunud.
Aud — 1 var.
- c. Tüdruku häbi ja härja suurus meie ajal kadunu.
Hls — 1 var.
- d. On kadunud tütarlaste häbi, on kängus härja kasv.
Pal — 1 var.
- A₂. Aig tule, kunas tütrike häbü ja härgi kasu ära kaos.
Kan — 1 var.
- A₃. Häbe ja härja kasu on otsas.
Käi — 1(2) var.
- B. Kurat oo tüdrukide häbü ja härjä kasu põrgus ära viinu.
Krk — 1 var.
- C. Tüdriku au ja härja kasu viidi ära Rootsimaale.
Vil — 1 var.

Vrd. 1713, eriti C: Häbi on seitsme ruunaga viidud Rootsi.

1840. HÄRJA SUURUSE AU VEEB KASS
SAVA OTSAS ÄRA — 1(3) var.

Rak (Jürjev).

Vrd. kk: Tema tarkuse viib kass hannaga ära (Vas).

Vrd. 7285. Naise kaasavarast pole ilmaskid kassi hanna peale saand.

1841. HÄRJÄD OTSIVAD IKI KARJA
SEAS ÜKSTEIST ÜLES — 1 var.

Vil (Evert).

1842. IGE MEES LÖÖB HÄRGÄDÄSÄ,
VAEVANE VASIKA DASA — 1 var.

Kuu (Lohk).

1843. KAS HÄRG INISEB OMA SULBI
JUURES — 1?(1) var.

EKMS II 681 (< Hil).

Vrd. 4020. Ega kuer siis kiljata, kui kondiga visata.

1844. KES HÄRG SÖÖB, SEE HÄRG
VEAB — u. 15(31) var.

A₁. Kui härg sööb, siis härg veab.

Vlg. Lisal. nr. 20 (1890) 160, Norm. 153, EKMS IV 22; ?Saa (Söggel) — 1 kuni 2(9) var.

A_{2a1}. — *

* kis; süeb; sie; vääb (Khn)

Loorits Vrp 35; Khn, PJg, Tor — 3(4) var.

a₂. Kes hārga sööb, see hārga veab.

Tor — 1 var.

b₁. Kes härg sööb, see härg ka veab.

Tös — 1 var.

b₂. Kes hārike sööb, see hārike ka veab.

Han — 1 var.

c. Kes härg sööb, see veab.

Saa — 1 var.

A₃. Mis härg sööb, see härg veab.

Mih — 1 var.

A₄. Kes oo härg sööma, see oo härg vä-
dāmā.

Vig — 1 var.

A₅. Härg sööma, härg vādama.

Vig — 1 var.

B₁. Kes härg sööb, see härg veab; kes
sääsk sööb, see sääsk veab.

Norm. 153, EKMS IV 22; Tor — 1(3) var.

B₂. Härg sööma, härg vedama; sääsk
sööma, sääsk vedama.

?Elva (Eisen) — ?(1) var.

*

C. Härg sööma, härg tegemä.*

* tegema (trükistes)

Norm. 153, EKMS III 1045; Vig — 1(3) var.

D. Härg sööma, härg tööle; kirp sööma,
kirp tööle.

Loorits Vrp 34, Norm. 153, EKMS IV 22;
VNg — 1(4) var.

Vrd. 1846. Kis härg tööle, see härg sööma.

11242. Kes süüb, sil vääb kua.

6667. Mis mees sööb, seda mees veab ka.

1845. KES HÄRG SÖÖMA, SEE VERI-
SARV VIDAMA — 1?(2) var.

?Hls (Söggel).

Vrd. kk: Härg süümā, verisarv vedāmā (Trv);

Härg söömā, härg jooma, verisarv vidāmā

(Räp); Hää härg süümā, verisarv vedāme

'laisa kohta' (Hel); Hää härg sööma, aga

verisarv vedama (Pst); Hää hārijake küll

sööma, aga verisarveke vedama (Trv); Sa

oled hää nuumhārg sööma, aga verisarveke

vedama 'inimesele, kes küll palju sööb, aga

vāhe tööd teeb' (Vil v. Trv); Hää härg

süümā-juuma, verisarv vedāme (Hel); Hea

hārg sööma, verihārg vedama (SJn); Südi

hārg sööma, verihārg vedāme (Krk); Nuum-

hārg söömān, verisarv vedāmen (Krk);

Suur härg söömā, verisarv vedāmā (Vru);

Suur sönn süema, aga verisarv vedama

(Hls).

Vrd. 5380. Laisk sulane on härg sööma, aga täl
tööle.

1846. KIS HÄRG TÖÖLE, SEE HÄRG
SÖÖMA — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

Vrd. 1844, näit. D: Härg sööma, härg tööle; kirp
sööma, kirp tööle.

1847. KIÄ HÄR'Ä SUÜ, TUU MÄE TEGE
— 1(3) var.

a.

Se (M. Linna) — 1 var.

b.

Kes hārga sööb, see mēe teeb.

Norm. 153, EKMS IV 22 — ?(2) var.

Vrd. 11239. Kes sööb, see teeb.

1848. KOH HÄRGÄ, SÄÄL SARVÖ —
2 var.

A.

Se (T. Linna) — 1 var.

B.

Kos hārgā, sääl sarve; kos mākke,
sääl väkke.

Vö (Schmidt) — 1 var.

Vt. 7068 D.

Vrd. 1854. Kus hārga, seal sōrga.

1849. KON HÄRGA TAPETAS, SINNA
VERI TSILGATAS — u. 30(51) var.

Aa₁. — *

* kus (Krl v. Urv), kos (Kan, Rāp), koh (Rāp, Vas v. Se), kohe (Se), kun (Võ); härg (Rõu, Rāp, Võ), härgä (San, Kan, Urv, Rāp); tapetes (San), tapõtas (Urv, Rõu, Rāp, Vas v. Se, Se); sinnä (Kan, Rāp, Vas v. Se, Se); tsilgates (San), tsilgatus (Urv), tsilgohtus (Urv v. Krl), tsilgahtus (Rāp), tsilgahas (Vas v. Se, Se), tsilgus (Rāp)

Ote, San, Võ, Se — 13(15) var.

a₂. Kon iks härgä tapetas, sinnä veri tsilgatas.
Rõn — 1 var.

a₃. Kus härga tapetakse, seal veri tilgub.*

* kos (Nõo, Ote), koh (Se); härgä (Nõo, Ote), härg (Wied., Kündja); verd (E²); tapefas (Rõn, Nõo, Se), tapõtas (Ote, Vas); säääl (Rõn, Nõo, Ote, Se); tsilgatas (Ote), tsilgahas (Vas, Se), tsilgus (Ote)
Wied. 90, Kündja nr. 42 (1883) 502, E 46, E² 93; Nõo, Rõn, Ote, Rõu? (Pill), Vas, Se — 8(19) var.

a₄. Konnõs härgä tapõtas, säääl õks veri tsilgahas.
Loorits VrP 34; Rõu — 1(2) var.

a₅. Kos härgä tapetes, säääl verd tsilgates.
Krl — 1 var.

a₆. Kun härga tapetas, säääl verd tsilgub.
Vru (R. Kallas) — 1(3) var.

a₇. Kus härga tapetakse, säääl tilgub verd.
Ta? (J. Kuusik) — 1 var.

a₈. Härga tapetas, veri tsilgahtas.*

* härg

P. Tammepuu seletus: «Tegijal ikka juhtub midagi halvasti minema.»

Se — 2(3) var.

b₁. Kus härga tapetakse, senna ikka verd maha jääb.
Trt — 1 var.

b₂. Kus härga tapetakse, säääl ikka veri maas.*

* seal (trükised)

Norm. 135, EKMS III 1063; MMg — 1(3) var.

c. Kus härga tapetakse, sial verd on.
Kos — 1 var.

B. Koh lammast tapõtas, sinnä veri tsilgahas.

?Kam? (Relli) — ?(1) var.

Vrd. nlj: H III 9, 763/4 (11) < Urv.

1850. KUDAS HÄRG, NINDA HÄND —
1 var.

Krk (Hünerson).

Vrd. 1818. Kus hända, säääl härga.

1851. KU HÄRG NILBÕ PÄÄLE KÄÜMÄ
LÄTT, SIS MAAHA PILLUS —
1 var.

Vas v. Se (Prants).

Vrd. kk: Nii kui lehm libedal jääl (VII).

1852. KUI HÄRG KAEVU LÄHEB, KAS
SIIS KAEVU JÄTAD, IKKA PEAD
ABIKS MINEMA — 1 var.

Krk (Jõgever).

1853. KUI HÄRJAL ON SÖRGU, SIIS ON
TAL KA SARVI — 1 var.

Pit (Luu).

1854. KUS HÄRGA, SEAL SÖRGA — u.
190(272) var.

A_{1a}₁. Kus on härga, seal on sõrga.*

* kos (Pal, Võn); oo (Vig, Kaa), om (Võn); härgä (Vig, Kod); säääl (Stein, KAH, Puus.; Iis, Rak, VNg, Sa, Trt, Võn), sial (Iis, Rak, JJn, Pal), seäl (Vig), siäl (Kod); sõrga (Sa)

* Helle 344, Hupel 111, Poromenski EGr. 202, Stein 38, Wied. 93, Kündja nr. 42 (1883) 502, KAH EKAl 154, E 47, Puus. KH II¹¹ 104 ja III¹² 78; Iis, VNg, Kad, Rak, JJn, Vig, Sa, PJg, Pal, Kod, MMg, Trt, Võn — u. 20(53) var.

*
**Kus on härga, seal on sõrga, grosse Leute haben grosse
Echse.**

a₂. — *

* kos (Trv, Trm, Pal, Kod, Nõo, Puh, Võn, Ran, Ote, Plv), kun (Trv), kon (Rõn, Ran, Ote, San, Plv, Urv); härgä (Kuu, Vig, Khn, Saa, Trv, Hel, Kod, Ran, Rõn, San, Plv, Urv); säääl (Meos; Vai, Jõh, Hlj, Rak, Vig, Mih, Kāi, Mus, Ans, Kaa, Saa, Hls, Hel, Trv, Vil, Pit, Pal, Kod, Äks, Trt, TMr, Nõo, Puh, Ran, Rõn, Ote, San, Plv, Urv, As), siel (Jõh, Kuu, Jõe), sial (Kos, Kuu, Pär, SJn, Pit, Ksi, Trm, MMg), säel (Rid), seäl (Vig), siäl (Khn, Kod); sorga (Rkv, Kuu), sorka (Jõe)

E² 92, Meos Vaatl. III 157, Loorits VrP 34, Jānes-Parlo 13, Kask-Vaigla-Veski III Võ 17, Norm. 55; levinud üle maa, v.a. Se — u. 120(160) var.

a₃. Kon härga, säääl sõrga kah.
Urv — 1 var.

- a₄. Kus hārga, seal ka sōrga.
MMg — 1 var.
- a₅. Kus hārga, eks seal ole ka sōrga.
Kad — 1 var.
- a₆. Kus on hārga, seal on ka sōrga.*
* hārgā; siel; sōrga (Kuu)
Kuu, Pal — 4 var.
- b₁. Kos om hārgi, sääal ka sōrgo.
Plv — 1 var.
- b₂. Kus hārga, seal ike ka sōrgu.
Ha (Kanketer) — 1 var.
- c. Kus hārga, seal tugevat sōrga.
Võn — 1 var.
- A_{2a}. Kuidas hārga, nõnda sōrga.*
* kudas (EPost.; Kad, KJn), kuda (Jõh, Iis, Lüg, Hlj, VMr, Kär, Muh, Trm), kuida (Rak); nõnna (Iis, VMr, Hlj, KJn, Trm), ninda (Lüg, Jõh, Rak); sōrga ~ sorka (Vai, Jõh, Lüg, Rak)
EPost. nr. 2 (1889) 3; Vi, Kär, Muh, Vän, Vil, KJn, Vi (õpil.), Trm, MMg — 15(16) var.
- b. Kuda hārg, nenda sōrg.
VMr, Pal — 2 var.
- c. Kuidas hārg, nii on ka sōrg.
Pee — 1 var.
- d. Kuis hārg, nii sōrg.
Rõn — 1 var.
- e. Nigu hārga, nii sōrga.
Kan — 1 var.
- A₃. Kui on hārga, siis on sōrga.
Wied. 81, Kündja nr. 40 (1883) 478; VNg (Nordmann) — 2(5) var.
- A₄. Kel hārga, sel sōrga.
Sim — 1 var.
- A₅. On hārga, on sōrga.
Põi — 1 var.
- A_{6a1}. Kus sōrga, sääal hārga.
Saa, Krk — 2(3) var.
- a₂. Koh sōrga, seäl hārgā.
Rõu — 1 var.
- b. Kus on sōrga, seal ka hārga.
Hag (õpil.) — 1 var.
- B. Kus hārgā, sääal sōrga; kus kogu, sääal vedu.*
* hārga; seal (trükised)
Norm. 55, EKMS I 785 ja III 992; Hel (Tomp) — 1(4) var.
- C. Kus konti, seal vōnti; kus hārga, seal sōrga.
Vil (Suurkask) — 1(2) var.
- Vt. 4321 D.
- D. Kus hārga, sääal sōrga; kus konti, sääal jõudu.
Hel — 1 var.
- Vt. 4321 F.
- E. Kus hārga, sääal sōrga; kus koera, sääal konti.

Hel — 1 var.

Vt. 4140 B.

F. Kos om hārgā, sääal om sōrga; kos om meest, sääal om jõudu.
TMr — 1 var.

Ga. Kus hārga, sial sōrga; kus jalga, sial meest.

Koe (Schultz) — 1 var.

b. Kus meest, seal jalga; kus hārga, seal sōrga.

Koe (Schultz) — 1 var.

H. Kus hārga, seal sōrga; kus suitsu, seal sooja.

Amb — 1 var.

Vt. 10649 L.

I. Kus hārga, sääal sōrga; kus kütram, sääal otram.

kütram = kütis; otram = oder

Saa — 1 var.

J. Kus lindu, sääal sulgi; kus hārga, sääal sōrga; kus meest, sääal mõlku.

Hää — 1 var.

Vt. 5905 G.

K. Kos hārgā, sääal sōrga; kos mäke, sääal väke.

Loorits VrP 34 — ?(1) var.

Vt. 7068 C.

L. Kus hārga, sääal sōrga; kus konti, sääal kodarid.

Vil (Leoke) — 1 var.

Vrd. kk: Kopiku eest hārga, kahe eest sōrga (SJn).

Vrd. 2404. Kus jalga, sääal sōrga.

1846. Koh hārga, sääal sarvõ.

1818. Kus hānda, sääal hārga.

4322. Kus konti, sääal sōrga.

4202. Kus kogu, seal väge.

1855. KUS HÄRG SUÖB, SIAL HÄRG MAGAB — 1 var.

Rak (Lilienbach).

Vrd. 1858. Kus hārike sōöb, seal hārike hingab.

1856. Kus hārg sūöb, sial hārg situb.

1857. Kus hārg teeb, seal hārg sōöb.

1856. KUS HÄRG SUÖB, SIAL HÄRG SITUB — 3 var.

a. —————
Rak (Lilienbach) — 1 var.

b. Kus hārg sōöb, senna hārg situb.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

c. Kus hārik sōöb, senna hārik situb.
Vig (Laipmann) — 1 var.

Vrd. 1855. Kus hārg sūöb, sial hārg magab.

1858. Kus hārike sōöb, seal hārike hingab.

1857. Kus hārg teeb, seal hārg sōöb.

1857. KUS HÄRG TEEB, SEAL HÄRG SÖÖB — 6(8) var.

- Aa₁. _____
Norm. 156, EKMS IV 23; Pst — 1(3) var.
- a₂. Kus härg teeb, sealt härg sööb.
E. Poomi seletus: mõisavargust ei peetud patuks.
Rap v. Mär — 1 var.
- a₃. Kost härg tiip, säält ta kah süüp.
Kan — 1 var.
- b. Säält härg sööb, kus härg teeb.
Trv — 1 var.
- B₁. Kus härg töötab, seal härg sööb.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- B₂. Kus härg tööd teeb, sealt peab tema ka sööma.
Val — 1 var.
- Vrd. 3901. Kus kits kinni, säält ta peab süüa ka saama.
1859. Kus härg saab, säält härg joob.
1856. Kus härg süüb, sial härg situb.
1855. Kus härg süüb, sial härg magab.
1858. Kus härike sööb, seal härike hingab.

1858. KUS HÄRIKE SÖÖB, SEAL HÄRIKE HINGAB — 1 var.

- Mär (Altpere).
- Vrd. 1855. Kus härg süüb, sial härg magab.
1856. Kus härg süüb, sial härg situb.
1857. Kus härg teeb, seal härg sööb.

1859. KUST HÄRG SAAB, SÄÄLT HÄRG JOOB* — 1(2) var.

- * sealt (Norm.)
Norm. 116; PJg (Reinson).
- Vrd. 1857. Kus härg teeb, seal härg sööb.
8964. Poissmils puulhärkä: säält süü, kost saa.

1860. MILLAL HÄRJÄL ENNE VASIK OO OLD — 4 var.

- a. _____
Kuu (Lilhein) — 1 var.
- b. Mändsel häräl olt sa vasiket nännü.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- c. Kes härjal enne vasikat näind.
G. Klemmeri seletus: «Kui keegi lapse isale ütleb, et tal laps on, siis vastab ta ise ehk teised sedaviisi.»
Amb — 1 var.
- d. Kes sedä enne kuuld, et härjal on vasik old.
Kuu — 1 var.

1861. MIS VÕIB HÄRJAST MUIDU SAADA KUI VEISELIHA — 1(3) var.

Wied. 124, Kündja nr. 46 (1883) 549.

1862. NÄITA HÄRJALE PEELI EHK PAL'LAST PERSET, SEE TALE ÜKSKÕIK — 1 var.

E. Poomi seletus: õeld. lolli kohta.
Rap v. Mär.

1863. OLKU' NO HÄRÄ' KOST OMMA', VASIGÕ' ÕKS KODO TULÕVA' — 3 var.

- a. _____
V. Pino seletus: «Ko tüt'rik tege latsõ ja tiidä äi, kes esä om.»
Se — 1 var.
- b. Olgu härä' koh taht vai kost taht, vasigõ õks kodo tulõva.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- c. Mine tiiä, kost härg om, lehm õks tulõ vasigõga kodo.
Se — 1 var.

1864. SENI HÄRG LAADALE VEETAKSE, KUNI IKKA VIIMAKS KAUBALE SAAB — 1(2) var.

- a. _____
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- b. Seni härg laadale, kuni kaubad kokku.
E MVH 90 — ?(1) var.

1865. SIIS ON HÄRJAL HÄNDA TARVIS, KUI KIIL KALLALE TULEB — u. 35(87) var.

- A₁a₁. _____
Beitr. XI 153, Neus 238, Wied. 169, Kündja nr. 51 (1883) 610, Raud VMj 219, EKMS I 874; Pär (Rosenplänter) — 1(12) var.
- a₂. Eks härjale ole siis ikka hända tarvis, kui kiilid kallale tulevad.
Plt — 1 var.
- a₃. Eks härjale ole ikka hända tarvis, kiilid tulevad kallale.
E MVH 71 — ?(1) var.
- b. Siis oo härjal hända tarvis, kui kiil kallal on.
Käl — 1(3) var.
- c. Härjal hända vaja, kui kiil kallal.
E 21, E² 93; Kuu — 1(7) var.
- d. Sis tulõ häräle ka handa vaja, ko kiiniaig om käeh.
V. Pino seletus: kõike peab varuks valmis olema, näit. tüdrukul olgu veimeid jm. valmis.
Se — 1 var.

- e. Küll sis häräle handa vaja tulõ, ku kiine lätt.
Se — 1 var.
- f. Kui kiil väljas, siis härjal hända tarvis.
PJg — 1 var.
- h₁. Häräl tulõ õi' inne handa vaja, kui kiine lätt.
Se — 1 var.
- h₂. Inne olõ õi' häräle handa vaja, ku' kari lätt kiini.
Se — 1 var.
- i. Härg lätt kiine, handa vaja.
Se — 1 var.
- j. Kiili aegu on härjal händ tarblaine.
Kaa — 1 var.
- k. Sis löüd härg handa vaja, ku kiini minnä.
Võ (Schmidt) — 1 var.
- l. Kiiniga haard härg handa vaja.
vaja haardma = vajaka tunduma, olema
Se — 1 var.
- A_{2a1}. Küll tulep härjale handa tarvis, kui parmo välja tuleva.
Stein 36; Võ, Se — 3(12) var.
- a₂. Küll tuleb härjale hända tarvis, kui parmud väljas.
Norm. 67 — ?(3) var.
- a₃. Häräle tule sis handa vaja, ku parmu väläh umma.
R. Viidalepa seletus: inimene peab oma töös ja toimetustes ette mõtlema.
Vas — 1 var.
- a₄. Härjal hända vaja, kui parmud väljas.
E 21, E² 93, Kask-Vaigla-Veski III Võ 17, EKMS I 874 — ?(4) var.
- b. Ega härjal hända enne vaja põle, ku parmu vällas.
M. Mäesalu seletus: laisa kohta, kes ette ei muretse.
Hää — 1 var.
- c. Siis um häräle handa vaja, ku' parmu' karja tulõva.
Rõu — 1 var.
- d. Siis [härjal] hända vaja, kui parmud kallale kipuvad.
Räp (Eisen) — 1 var.
- e. Sõs tulõ häräle handa vaja, ku parmu pääle tükise.
Rõu — 1(2) var.
- f. Sõssu [= siis on] härjal händä vaja, ku parmu salvave.
Trv — 1 var.
- g. Nüüd om häräle ka handa vaja, kui parmu persen.
Kan — 1 var.
- h. Härg haard handa vaja, ku' parmu' vällä tulõva.
Se — 1 var.
- A_{3a1}. Eks härjal ole siis ikka saba tarvis, kui kiilid kallale tikuvad.
?Plt (Luu) — ?(1) var.
- a₂. Eks härjal ole siis saba tarvis, kui kiilid kallale tikuvad.
Loorits Vrp 35 — ?(1) var.
- a₃. Eks härjal ole siis ikka saba tarvis, kui kiinid kallale kipuvad.
Kask-Vaigla-Veski III Võ 8 — ?(1) var.
- b. Ega härjal enne saba tarvis pole, kui kiil juba perse kallal on.
Kse — 1 var.
- c. Laisk härg otsib siis veel saba, kui juba kiilid väljas on.
Aud — 1 var.
- A_{4a}. Küll tuleb härjale saba tarvis, kui parmud välja tulevad.
Wied. 101, Kündja nr. 43 (1883) 514 — 1(3) var.
- b. Siis vast härjal saba vaja, kui parmud kallal.
Kuu — 1 var.
- Ba. Siis on ikke härjel saba tarvis, kui pala ilm juba väljas on.
Pär (Kampmann) — 1 var.
- b. Siis on ikka härjal saba tarvis, kui palav juba väljas on.
Meelej. nr. 12 (1887) 95 — ?(7) var.
- Ca. Hakka siis veel härjale hända tegima, kui juba kiil väljas on.
Tor — 1 var.
- b. Hakka sis viil härjale hända kasvatama, ku kiil kallal.*
* siis; veel; kui (trüklised)
Norm. 70, EKMS I 455; Tor — 1(3) var.
- c. Ära härjale siis enam hända perse pista, kui kiin juba väljas.
Trv — 1 var.
- D. Ega siis põle saba otsida, kui kiil kallal oo.
V. Eenveere seletus: maja kohta; kui kül m väljas on, ega siis alta maja ehitama hakata.
Kul — 1 var.
- Vrd. kk: Nigu häräle handa vaja kiine minnä (Räp).
- Vrd. 10020. Siis on saba vaja, kui vesi persses.
1866. USU HÄRJA HÄDA, ET LEHMAL HÄÄ PÖLI — 1 var.
HMd v. Ris (Treumann).

1867. VAHEST TEHAKSE HÄRG SINNA,
KUS MITTE SÖRGAGI EI OLE —
1 var.

PJg (M. Reimann).

Vrd. 3860, eriti E: Senna tehakse härg, kus pole
kirpu olnudki.

1868. ÄITSEJES HÄRGKI ÜLE TALVE
PIEDÄ — 3 var.

a₁.

Kuu (Lindström) — 1 var.

a₂. Äitsejes piedä härgi üle talve.

Kuu — 1 var.

b. Äitsemisegä saab härjä üle talve.

Kuu — 1 var.

1869. ÄKKI LÄÄB HÄRG KAIU — 1 var.

Trv (Liller).

Vrd. 1727. Häda ajab härja kaevu.

1870. ÄRA MINE ÄKIST HÄRGA TAPMA
— 1 var.

M. Mäesalu seletus: «Ärgu oldagu äge.»

Hää.

Vrd. rl «Noorik kodu käimas»: Ära ole äkki,
ätikene, / ära ole äkki härga tapma (ERIA
III:3 nr. 6607).

1871. ÜTSKÕIK, MIS HÄRG TIIB — KÜN-
NAB VAI ÄESTAB — 3 var.

Aa.

TMr (Raag) — 1 var.

b. Töö kõik, mis teeb, kas härg veab
ehk äestab.

Äks — 1 var.

B. Härg astub alati ühtemoodi, kas ta
kännab ehk äestab.

Jür — 1 var.

1872. HÄRJAMEES VIIMAKS SÄÄL-
SAMAS, KUS HOBUSEMEES —
9(21) var.

A₁a₁.

Käi — 1(3) var.

a₂. Härjamees viimaks seal, kus hobuse-
mees.

Vän — 1 var.

a₃. Härjamees on sealsamas, kus hobuse-
meeski.

?Juu v. Vän (Virkus) — ?(1) var.

b₁. Härjamees saab ka sinna, kus hobu-
semees.

Wied. 14, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 21,
E² 93 — 1(7) var.

b₂. Härjamees see saab ka sinna, kos
hobesemees.

Võ-Se (Stein) — 1 var.

b₃. Härjamees see saab ka sinna, kos
hobesemees lätt.

Võ-Se (Stein) — 1(2) var.

b₄. Härjamees saab ka sinna, kuhu saab
hobusemees.

?Räp (Eisen) — ?(1) var.

b₅. Härjamees saab sinnasammusse, kus
hobusemees.

?Vän (T. Tetsmann) — ?(1) var.

A₂. Üks jõuab oma härjaga sinnasamasse,
kuhu teine oma hobusega.

VMr (Mastberg) — 1 var.

B. Härjaga mees teeb niisama palju tööd
kui hobusega mees.

Tln — 1 var.

C. Jalamees saab viimaks ka senna kus
hobusemees.

Vän — 1 var.

D. Mõistlik sõidab härjaga rutem kui
mõistmata virga hobusega.

Kos — 1 var.

Vrd. kk: Kus teised hobusega eel lähevad,
lähem ma härgadega järele ka (Krj).

1873. HÄRMÄVITÄI JÄTÄ ÄI' MUNNA
NII LATS EI JÄTÄ' UMA LUTTU —
1 var.

Rõu (A. Tamm).

1874. EGA MEIE HÄRRA TEIE HÄRRA
TUAPOISS EI OLE — u. 10(11) var.

A₁a₁. Me härrä ei ole te härrä tuapoiss.

Hel — 1 var.

a₂. Mede härra ei ole tede härra toa-
poiss.

Hel, Har (õpil.) — 2 var.

a₃. Ega meie härra teie härra tuapoiss ei
ole.

Lai — 1 v. 2(2) var.

b. Mu herr olõ õi su herrä tarõpoiss.

Vas v. Se (Sandra) — 1 v. 2(2) var.

A₂. Kas meie härra teie härra toapoiss
om.

Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.

B. Mu herr ole ei su herrä sulane.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

C. Kas me härrä te härrä tuapoiss? Me
härräl esigi tuapoissi vaja.

Hel — 1 var.

Einerite (Hel) ja Tammepuu (Lai) seletu-
sed: öeldakse sellele, kes sunnib teist enda
eest midagi tegema.

*

D. Kas härrä esände ori om.

J. Tammemäe seletus: «Kui ennast isan-
daks pead, pea mind samuti: ma pole su
käskjalg.»

Ote v. San — 1 var.

Vrd. 10298. Ega seapoisil toapoissi pole.
12593. Mu tüdrukul on tüdruk, mu sulasel
sulane.

1875. HÄRRA AND JA AMME PALK JA
SURNU PÄRANDUS SÖÖB TEIST
VARA NAGU ROOSTE RAUDA —
12 v. 13(16) var.

A_{1a}.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Härra and ja amme palk ja surnu
pärandus — see sööb teist vara nagu
rooste rauda.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

c. Härra and ja amme palk ja surnu
pärandus söövad teist vara nagu roos-
te rauda.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

A₂. Härra and ja surnu pärandus sööb
teist vara nagu rooste rauda.

Norm. 116, EKMS II 966 — ?(2) var.

B₁. Amme varal ja surnu päral pole õnne.
Vil — 1 var.

B₂. Amme vara ja surnu perä om ilma
tuluta.

Trv — 1(2) var.

B₃. Ega surnu pärandus ega amme varan-
dus kauat kesti.

Koe (Schultz) — 1 var.

B₄. Surnu varandus ja amme ehe ei kesta
kaua.

Tür — 1 var.

B₅. Amme varandus, mis ta tõese latse
imetamise iist saab, ja surnu päran-
dus piava mõlemba nägu vesi sõglast
kaduma.

Trv — 1 var.

B₆. Surnu pärandus ja amme varandus ei
tee kedagi rikkaks, vaid toob enamiste
õnnetust, sellepärast rumal mees on
see, kes neid nõuab.

?Nrv (Sirdnak) — 1?(1) var.

C. Surnu ärv ja amme palk ja laastu
tuluk on üks.

ärv, erv = pärandus; vara

HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.

Vt. 5250 M.

D. Amme palk ja surma pärandus, loastu
tuli ja laenu leib — nemad ei kesta
kaua.

Juu — 1 var.

Vt. 5250 L.

E. Surnu ärv, tuhatuluk, naese rikkus ja
amme palk ei kesta pikale.

Ris — 1 var.

Vt. 10780 F.

F. Varga äri ja surnu päri ei kesta kaua.
Kuu — 1 var.

Vrd. 1526. Hooru uhkus ja amme rikkus ei kesta
kaua aega.

1876. HÄRRAD VAHETAVAD PIIBUD,
TOAPOISID JOOVAD LIIGUD —
1 var.

VMr (Mastberg).

Vrd. rl «Mõisapidu»: Vallapolsi' vaheti saapid,
/ tuapolsi' jõiva liikõ (ERIA II:2 nr.
2711).

1877. KES HÄRRA SIIN, SEE HÄRRA
SÄÄL — 4(6) var.

A.

* seal (trükised)

Norm. 113, EKMS IV 831; Krk (Kunimägi)
— 1(3) var.

B. Kes härra siin, sie härra sial; kie töö-
mies siin, sie tüömies põrgus.

Lüg — 1 var.

C. Kes härra siin maailmas, see härra
sääl maailmas, orjad teevad katlale
tuld alla.

Trt — 1 var.

*

D. Härra istub põrgu katlas, kuna ori
peab tuld alla tegema.

Vil — 1 var.

Vrd. nlj: Lätt nr. 141.

Vrd. 6507. Kes mees siin, see mees seal.

1878. KUI IHNUS HERRA NÄEB, ET
RENTNIKUL KAHERUBLANE KRAE
KASUKA PEAL ON, SIIS ON TEI-
SEL AASTAL KOHE RENT KALLIM
— 1?(1) var.

?Nrv (Sirdnak).

1879. MINA HÄRRA, SINA HÄRRA, KES
PERGEL KOTIKANDJA — 1 kuni
4(32) var.

Aa.

* Helle 346, Hupel 112, Poromenski EGr.
205, Čelak. 326, Stein 42, KAH EKAI 155 —
1(13) var.

*

*Minna härra, sinna härra, kes pörgel Forti Fand-
ja, wenn alle wollen Herr seyn, wer soll denn hinterher
achn? (ich Herr, du Herr, wer vor den Herrscher! Sach-
träger?)*

b₁. Mina herrä, sina herrä, kes koti-
kandja.

Norm. Cl. 29 — ?(2) var.

b₂. Mina herra, sina herra, kes on siis
kotikandja.

Wied. 116, Kündja nr. 44 (1883) 525, Raud VMj 218 — ?(4) var.

- b₃. Mina herra, sina herra, kes siis koti-kandja.*

* herra (E², Nurmik)

E 55, E² 29, Nurmik II 70 — ?(8) var.

- B. Mina herra, sina herra, kes pergel kotti paneb.

Wied. 116, Kündja nr. 44 (1883) 525 — 1?(2) var.

- C. Sina herra, mina herra, kes meist teed annab.

E² 29 — 1?(1) var.

- D. Mina isand, sina isand, kes koer kotti kannab.

?Kaa (Töll) — 1?(2) var.

1880. HEASTI TIED, PAREMINE SOAD — 4 var.

- A. _____

Kuu (Mering) — 1 var.

- B. Kudas teeme, nõnda saame; hästi teeme, hästi saame.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

Vt. 11761 B₂.

- C. Kudas töö, nõnda saak: hästi teed, hästi saad.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

Vt. 12468 B.

- D. Kis hiad tieb, saab paremad, kis paha tieb, saab pahemad.

Kos — 1 var.

Vrd. 1883. Kes häste tege, tuu parembat näge. 11765. Kui sa hästi teed, paremine sa eesi leiad.

990. Hia tied, parema piad.

1881. KES HEASTE MÄÄRIB, SEE HÄSTI SÖIDAB — 1?—3(12) var.

- Aa. _____*

* heaste pro hästi (Stein), hästi pro heaste (Wied., Kündja, Huvit., Norm.)

Stein 25, Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 431, E 33, Huvit. V Lisa 15, Norm. 135; ?Tf (Kreutzw.) — 1?(9) var.

- b. Kes häste määrd, tuu häste sõit.

?Ote (Kroon) — 1?(1) var.

- c. Kes hästi määrib, hästi sõidab.

E² 77 — ?(1) var.

- B. Kui sa ei määri, siis sa ei sõida.

?Trt (Piir) — 1?(1) var.

1882. KES HIAST TIAB, SIE PAREMAT PIAB — 1 var.

Lüg (Källo).

Vrd. 990. Hia tied, parema piad.

1061. Hää käsi tegeb, parema kaul kandab.

1883. KES HÄSTE TEGE, TUU PAREMBAT NÄGE — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 990. Hia tied, parema piad.

1880. Heaste tied, paremine soad.

1884. KES HÄSTI SÖÖB, SELLE PEALE ON LOOTUS — 1(2) var.

Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 431.

1885. KES HÄSTI TAHAB SURRA, PEAB HÄSTI ELAMA — ?—4(11) var.

- a₁. _____*

* heaste (W. Norm.)

W. Norm. UVkÖr 62, Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 431, E² 84, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 72, EKMS I 308 — 1?(8) var.

- a₂. Kes hästi tahab surra, peab ka hästi elama.

?Jõh (Spirka) — 1?(1) var.

- a₃. Kes hästi tahab surra, see peab hästi elama.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

- b. Kui tahad hiasti surra, siis piad hiasti elama.

?Ksi (Pruuli) — 1?(1) var.

Vrd. 1886. Kiä häste eläs, ei pelga kuulmist.

538. Ela rõõmsast, sured õndsast.

1886. KIÄ HÄSTE ELÄS, EI PELGA KUULMIST — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 1885. Kes hästi tahab surra, peab hästi elama.

1887. KUI OM HÄSTE, SIS KÕIGIL HÜÄ; A' KU' HALVASTÕ, SIS VÕTA AI KIÄKI HINDÄ PÄÄLE — 1 var.

Se (M. Linna).

1888. KUIDA HÄÄL, NÕNDA HELK — 1?(1) var.

?Ha (Kriitmäe).

1889. KÜLL HÄÄND ILMA MAHTU — 1 v. 2(2) var.

- a. _____

R. Lilheina seletus: «Õeldakse, kui ei taheta kellegi kõnet tähele panna.»

Kuu — 1 var.

- b. Küll häänd ilmasse mahtu.

?Kuu (R. Lilhein) — 1?(1) var.

1890. ÄRA HÜÜA ENNE, KUT SA ÜLE
MERE SAAD — 6(11) var.

A₁. _____*

* kui (Wied. jj.)

* Gös. 342, Wied. 13, Kündja nr. 31 (1883)
370 — 1(5) var.

*
Ruffe nche eher hole Fische / du habest sie den im
Korbe / Era hua enne kude sa ülle merre sahe

A₂. Hüüa siis, kui üle mere saad.
Einer Lüh. EKO 54 — ?(1) var.

Ba. Ära hõiska enne, kui üle mere saad.
HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.

b. Ära hõiska enni, kui sa üle mere oled
saand.
Vig — 1 var.

c. Ära hõiska enne, kui oled üle mere.
Kul — 1 var.

d. Ära hõiska enne, kui sa üle mere ei
ole.
SJn — 1 var.

C. Ära kiida enne, kui üle mere saad.
Tür — 1 var.

1891. ÄÄ HÜÜDAG ENNE HOPP! KUT SA
ÜLE SAAD — 1 var.

Pha (Liiv).

1892. EAST TULEB IGINE SUI, PÕHJAST
PÕLINE TALI — 2(7) var.

a. _____

east = idast

Norm. 40, EKMS III 993; Käl (Sooster) —
1(6) var.

b. Iast tuleb igine sui ja põhjast põline
tali.
Rid — 1 var.

Vrd. 11568. Talv tule lõunest ja suvi põhjast.
1893, eriti C: Iäst suvi ja iäst talv, iäst
ilma ots.

1893. IDAST TULEB HÄÄ ILM, IDAST
TULEB PAHA ILM, IDAST TULEB
MAAILMA OTS — 5(7) var.

A. _____*

* maailma lõpp (EKMS IV)

EKMS I 616 ja IV 439; VNg (H. Krick-
mann) — 2(4) var.

B. Iast tuleb sue ja iast tuleb külm ja
iast tuleb ilma ots.*

* idäst

Kuu (Lindström) — 2 var.

C. Iäst suvi ja iäst talv, iäst ilma ots.
Kuu (Salström) — 1 var.

Vrd. 1892. East tuleb igine sui, põhjast põline
tali.

1894. IDA VIEB KALAD MERESTA, IDA-
KAKKU KATTILASTA — 14(18) var.

A. _____*

* veab (EKMS)

S. Hirrendi seletus: «Idatuul vieb kalad
selgemesse, ida-kagu tuul rüübäb lobedi.»
Norm. 38, EKMS IV 115; Kuu — 1(3) var.

Ba. Kagutuul viib kalad merest, ida-kagu
kattilasta.

Kuu — 1 var.

b. Kagutuul kautab kalad meresta, ida-
kagu kattilasta.

Kuu — 1 var.

Vt. 2911 B.

C. Kagutuul viib kalad pajast.

Norm. 38, EKMS IV 115; Kuu — 1(3) var.

D_{1a1}. Kagutuul viib kalad kausist.

Aug. Krickmanni seletus: «Kagutuulega ei
ole hääd kalasaaki.»

VNg — 1 var.

a₂. Kagutuul viib kalat kausistki välja.

E. Taeli seletus: «Kagutuulega meres kala
ei ole, inime süüb kausist ka kalad otsa ja
uusi ei saa.»

Jõe — 1 var.

a₃. Kagutuul vieb kalad kausist ka ära.

Jõe — 1 var.

b. Kagutuul puhub kalad ka kausist ära.

Kuu — 1 var.

D₂. Kagutuul viib kalad pannilt.

Kuu — 1 var.

E. Idatuul, mereluud, voata et pühib kat-
last vee koa veel ää.

Pöi (Rand) — 1 var.

F. Idatuul viib ka ahvena supist.

Pär (õpil.) — 1 var.

G. Ku põhituul ning vana kuu, sii võtta
katlast koa ää.

Vil (E. Kasesalu) — 1 var.

H. Põhjatuu viib kalad nõu seest ka veel
tagasi merde.

Kse — 1 var.

I. Kui lõune- ehk homikutuul on, siis
saab meremees kalu, aga kui põhja-
tuul, siis võtab pajast ka ära.

Aud — 1 var.

Vrd. 1897. Idatuul lõpetab kalasaagi.

1895. KÜLL TULEB IAST ÜMMÄRGÜSI
— 1 var.

Kuu (Salström).

1896. IDATUUL EI JÄTA IKKEMATA —
1 var.

VNg (H. Krickmann).

Vrd. 498. Edelatuul paneb ilma nutma.

1897. IDATUUL LÖPETAB KALASAAGI
— 1 var.

Kuu (Krönström).

Vrd. 1894. Ida vieb kalad meresta, ida-kakku kattilasta.

1898. IDATUUL LÄHEB ÖÖSEKS NAISE
JUURDE — 7(11) var.

Aa. _____

Norm. 38, EKMS IV 115; Han (A. Reimann) — 1(3) var.

b. Idatuul läheb ikka ööseks naese juurde.
Muh (A. Reimann) — 1 var.

B₁. Põhituul, ta läheb ikka ööseks naise juure.

A. Toomessalu seletus: «Põhituul vaikib ööseks ära.»

Põl — 1 var.

B₂. Põhituul leheb laupe õhtu naise juure.
Põl — 1 var.

C. Loodetuul läheb õhtuks naise juurde.
Norm. 38, EKMS IV 115; Muh (Kumpas) — 1(3) var.

D. Põhi põriseb pääval, ida iniseb öösse, lõunat lõotsub lõuna ajal, loet läheb laupa õhtu naise juure.
Ans — 1 var.

E. Mihklipäiväl pidab tuul ida menemä naise juure.

J. Eskeni seletus: «Eas pidab olema tuule naine.»

Kuu — 1 var.

1899. IDATUUL RAMBIB ÜÖSEKS —
1 var.

Kuu (Lindström).

1900. IGA AJAB HÄRJA IKKESSE * —
4(5) var.

* aeab (Khk); igese (Norm.; Khk)

Norm. 51; Tln, Rap v. Mär (Poom), Khk.

1901. IGA MÖÖD[A] JÄGU JÄGATA, EI
MITTE LAJA PERSET MÖÖDA —
1 var.

Hlj (Kungur).

1902. IGA TOOB VANUST — 1(5) var.

Wied. 37, Kündja nr. 34 (1883) 406, Norm. 202, EKMS I 319.

1903. IGÄ OLÕÕI ÜLE AIA KARADA' —
3 var.

A. _____

Se (Tubli) — 2 var.

B. Inemise elo olõõi' üle aia karada.
Se — 1 var.

1904. IGÄ PIKK, PESMÄLDÄ EI PÄSE'
— 14(19) var.

Aa₁. _____*

* pesmädä (Pst), pesmata (Vas); pääse (Pst)

Pst, Vas — 3 var.

a₂. Pikk igä, pesmädä ei päse.

Rõu — 1 var.

b. Elu on pikk ja peksmata ei pääse.

J. Tamme seletus: öeldakse abielu kohta.
Plv — 1 var.

c. Inemisel om elo pikk ja siiperäst ei pääsevät kiägi pesmädä.

Plv — 1(2) var.

Ba. Eluaeg pitk, peksmata ep jäänd.

Käi — 1(3) var.

b. Eluaeg on pikk, peksmata ei jää mitte.

Noa — 1 var.

Ca₁. Eluaig pikk: söömata ei seisa, pesmädä ei peeta.

Trv — 1 var.

a₂. Eluaig om pikk, pesmädä ei peeta, söömata ei seisä.

Trv — 1 var.

a₃. Eluaeg pikk, peksmada ei peeta egä söömata sesta.

Trv — 1 var.

b. Eluiga pikk, ei seisa söömata, ei peeta pesmata.*

* peksmata (trükised)

EKMS I 319 ja II 1299; Hel — 1(3) var.

D. Eluigä om pikk, pesmäde küll ei jää, juhivitsa iks saat.

M. Tombl seletus: ütleb poiss kositud tüdrukule.

Hel — 1 var.

E. Eluaeg on pikk ja peksa saab ikka.

Kul — 1 var.

Vrd. kk: Kaku vana olt ja ei tiliä' veel kittä', et pessä' ei saa (Vas).

Vrd. 11310. Ükski ep seisa söömata, ükski ep seisa joomata.

1905. INNEB IGÄ LÕHEKU' KU' AU
ALAKU' — 1 var.

lõheku = lühenegu; alaku = alanegu
Se (T. Linna).

1906. NIKKA IKKÄ KUI ETT, NIKKA
PÖLVÖ KUI PÖIMU — 2 var.

- A. _____
Plv (Semm) — 1 var.
B. Nikavva põlvõ ku põimu.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.

1907. EGAMIIS OTSKU UMMA ARVU-
LIST — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

1908. IGAMEES HOIAB OMASUGUST —
2—4(5) var.

- A. _____
Kuusik KT 202 — 1?(2) var.
Ba. Igaüks otsib omasuguseid.
KJn — 1 var.
b. Igaüks tunneb omasuguseid.
?KJn (Raidla) — 1?(1) var.
C. Igaüks on omasugusega sepra.
Kuu — 1 var.
Vrd. 1911. Igamees oma seltsiga.
7846. Igaühel oma armas.

1909. IGAMEES OLGU OMAGA RAHUL
— 1 kuni 8(19) var.

- A₁a. _____
?Hel (Wahlberg) — 1?(2) var.
b. Igaüks olgu omaga rahul.
?Mar (Hilemägi) — 1?(1) var.
c. Egaüts olgu sellega rahul, mis tal
on.
?TMr (Siil) — 1?(1) var.
d. Olge rahul sellega, mis teil on.
Jannau Lüh. Kram. 127 — 1?(1) var.
e. Ole seega rahul, mis sul on.
Kk ABDr (1887) 24 — 1?(2) var.
f. Sellega piät rahul olema, mis sul käeh
om.
?Räp (Poolakess) — 1?(1) var.
g. Ole oma heaga rahul.
Kuusik KT 200 — 1?(4) var.
A₂. Eks igrames pea ikka oma osaga
rahul olema.
EKMS II 1300 (< Lüg) — 1 var.
Ba. Ole sellega rahul, mis jumal sulle on
annud.
?Pha? (anon.) — 1?(1) var.
b. Ole sellega rahul, mida jumal annab.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
C. Ole omaga rahul, siis oled õnnelik.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.
D. Ole rahul omaga, siis oled rikas.
?Nõo (Amberg) — 1?(1) var.
E. Ega mees olgu omaga rahul, võõrast
vara ärgu igatsegu.
?TMr (Siil) — 1?(1) var.

F. Ole omaga rahul, egal saigusel vaiva.
Trt. Vör. Kal. (1838) 56 — 1?(1) var.

Vrd. Heebr. 13,5: Teie ello wiſid olgo ilma
rahha-ahnusſeta, ja olge rahhul ſega, mis
kä on... Korduvalt tsiteeritud trükistes,
näit.: ER Kal. (1880 veebr., 1890 veebr., 1895
veebr.), Risti R. Kal. (1901, 1907).

Vrd. ka Siir. 29,27: Olle rahhul ſega, olgo ſe
paljo ehk piſſut, et ſul ei olle tarwis
kuulda teotamiſt woõra kolat.

Vrd. ka Willmann 34:

Utõti ei olle ſellega rahhul miõ ta fäes on.

Wolde² 13: Omaga rahul olla, on üks õig-
lane ristiinimese kombe.

1910. IGAMEES OMAGA, SANT VAENE
KOTIGA — u. 30(78) var.

- A₁a₁. _____
* Helle 333, Hupel 106, Willmann 7, Meves
138, Poromenski EGr. 189, Wied. 36, Kündja
nr. 34 (1883) 406, KAH EKAI 151, Jürjens 36,
Muuk-Mihkla I 85, Norm. 105, EKMS IV
297; Hää (Mäesalu) — 2(24) var.

*
**Jaga mees omumaga, sant waene Kottiga, ein jeder
bleibe bey ſeines gleichen. (ein jeder mit den ſeinigen, der
Bettler der arme mit dem Saß.)**

- a₂. Egamees omaga, sant vaine kotiga.
Norm. Cl. 20 — 1?(2) var.
b₁. Egamees omaga, vaine sant kotiga.*
* igrames; vaene (trükised, alates Wied.)
Hupel 106, Marpur 70, Poromenski EGr.
189, Wied. 36, Kündja nr. 34 (1883) 406, E
26, Norm. Cl. 20 — 1?(15) var.
b₂. Egamiis umaga, vaene sant kotiga.
?Võ? (Suurkask) — 1?(1) var.
b₃. Igamees omaga, vaene sant aga ko-
tiga.
Raud VMj 216 — 1?(1) var.
c₁. Igaüks omaga, sant vaene kotiga.*
* egaüts õmaga (Kod), egaüts umaga
(Vas v. Se)
Rak, Krj, Hää, Hls, Hel, Plt, Lal, Trm,
Kod, MMg, ?Vas v. Se (Sandra) — u.
10(14) var.
c₂. Egaüts omaga, vaene sant kotiga.*
* umaga (Rõu); igrüks (E²)
E² 32; Rõu, Vas, Vas v. Se (Sandra) —
4(6) var.
d. Igamees omaga, sant vaese kotiga.
?Sa (Holzmayer) — 1?(1) var.
e. Igaüks omaga, sant ja vaene kotiga.
Jäm — 1 var.

- A₂. Egaüts umaga nii kui vaene sant kotiga.
Vas — 1 var.
- B. Egaüts omage, sant tühjä kotige.
Krl — 1 var.
- C. Igaüks omaga, kuningas krooniga, sant vaene kotiga.
Hel (Wahlberg) — 1(2) var.
- D. Igaüks omaga, kuningas krooniga, sant vaene kepiga.
Hel (Wahlberg) — 1 var.
- E₁. Igamees omaga, sant kerjakepiga.
?Saa (Sitzka) — 1?(1) var.
- E₂. Igaüks omaga, sant ja vaene kepiga.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- E₃. Igamees omaga, sant vaene sauaga.
?Hls? (Jung) — 1?(1) var.
- F. Egaüts omaga, vana emmis orikaga.
Trv — 1 var.
- Vt. 10366 B.
- G. Igaüks läeb omaga, nii kui kukk läeb kanaga.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- Vt. 7517 C.
- H. Egaüts umaga, vana Jüri Mariga.
?Räp (Lepson) — 1?(1) var.
- I. Igaüks läheb omaga, mina oma emaga.
Puh (õpil.) — 1 var.
- J. Muud ike muiega, sant vaene kotiga.
Hlj — 1 var.
- Vrd. 3722. Igamees kildab oma, vaene kotti.
1911. Igamees oma seltsiga.
10140. Ega sandil kott odavamb ei ole kui kuningal kroon.
1911. IGAMEES OMA SELTSIGA — 1(5) var.
- a. _____
Wied. 36, Kündja nr. 34 (1883) 406, E 25 — 1(4) var.
- b. Igaüks oma seltsiga.
E² 31 — ?(1) var.
- Vrd. 5882. Iga lind hoiab oma seltsi.
1908. Igamees hoiab omasugust.
1910. Igamees omaga, sant vaene kotiga.
1912. IGAMEES ON ISE OMA KÕIGE LÄHEM LIGIMENE — 1 kuni 5(8) var.
- a₁. _____
Wied. 36, Kündja nr. 34 (1883) 406 — 1?(3) var.
- a₂. Igamees on ise enese kõige lähem ligimene.
Wied. ESSr 496 — 1?(1) var.
- a₃. Igaüks on ise oma kõige lähem ligimene.

- Wied. 37, Kündja nr. 34 (1883) 406 — 1?(2) var.
- b. Igamees on iseenesele kõige lähem.
?Tin (Pusemann) — 1?(1) var.
- c. Keikse lähem naaber inimesele on tema ise.
VNg — 1 var.
1913. IGAPÄEVAST VÕÖRAST EI VÕÖTA AUSAST VASTU — 1 var.
Jäm (Kuldsaar).
1914. IGAV AEG OOTAJAL — u. 15(26) var.
- A. Igav on uotajal.
Jõe (Vilbaste) — 1 var.
- Ba₁. _____
Amb (Münther) — 1 var.
- a₂. Ootajal aeg igav.*
* ootajale (Vig)
Vig, Puh — 2(3) var.
- b₁. Igav aeg on ootial.
Hlj (Leetberg) — 1 var.
- b₂. Igav on aig uotajal.
Kuu (Lindström) — 1 var.
- Ca. Ootajal aeg on pikk.
Vig (Priimets) — 1 var.
- b. Ootaja aeg on pikk.
Vän (Tammsoo) — 1 var.
- c. Ootajal läheb aeg pikaks.
Kuu — 1 var.
- D. Uutjal om kõge pikemb päiv.
Ote — 1 var.
- E. Ootaja tunnid on igavad.
Lai — 1 var.
- F. Igav aiga on uotajal, ei uodataval tunnuki.
Kuu — 1 var.
- G. Ootajal läheb aeg igavaks, aga kannataja ots on hea.
Pst — 1 var.
- H₁. Igav aeg ootajal, tulija mehike, ei teagi.
Jõh — 1 var.
- H₂. Igav ootajal, tulija ei teagi.
Kuu (Vilbaste) — 1 v. 2(2) var.
- I. Igav aeg ootajal, aga tulija tuleb, mil-lal jõuab.
As (J. Reimann) — 1 var.
- Ja. Tee pikk minejale, aeg pikk ootajale.
* minijale (E)
E 82, E² 88, Reiman EK I 277; ?Tt (Eisen) — 1?(5) var.
- b. Tee pikk on minejale, aeg pikk ootajale.
Norm. 197, EKMS III 1251 — ?(3) var.
- Vrd. 8065. Ootajal pikad silmad.
1916. Igavam ootus kui lootus.

1915. IGAVAM ON LEHM LÜPSES KUI TAPPES — u. 20(71) var.

A_{1a}. _____*

- * lüpses (Wied., Kündja, KAH, Schneider)
- * Helle 334, Hupel 107, Poromenski EGr. 189, Wied. 33, Kündja nr. 34 (1883) 406, KAH EKAI 151, Schneider Elusal. Kal. (1905) 29 — 1(16) var.

*

Iggawam on lehm lüpses kui tappes, besser eine Kuh melden als schlachten. (altmährender ist eine Kuh beim melken als beim schlachten.)

b. Igavam lehm lüpses kui tappes.

- * lüpses (Norm., EKMS)
- Stein 20, Norm. 96, EKMS II 475; ?Tt (Kreutzw.) — ?(5) var.

c. Lehm igavam lüpses kui tappes.

- E² 93 — ?(1) var.

A_{2a1}. Param on lüpsis kut tapis.*

- * parem; kui (Wied., Kündja, EKMS)
- * Gös. 268, Wied. 146, Kündja nr. 48 (1883) 573, EKMS I 1002 — 1(4) var.

*

es ist besser ein Kuh melden als schlachten/ param on lüpsis kut tapis.

a₂. Parem lüpsis kui tapis.

- EKMS II 475 — ?(1) var.

b₁. Lehm on parem lüpses kui tappes.

- Kündja EKö² 10 — ?(1) var.

b₂. Param on lehm lüpsis kut tapis.

- KAH EKAI 86 — ?(1) var.

b₃. Parem lehm lüpsis kui tapis.

- KAH EKAI 88 — ?(1) var.

c₁. Parem on lehma lüpsa kui ära tappa.

- SJn — 1(2) var.

c₂. Parem ikka lehm lüpsa kui ära tappa.

- Amb — 1 var.

d. Paremb om lehma nüssa kui tappa.

- San — 1 var.

Ba. Parem lüpsa kui nülvida.*

- * lüpsa (Norm., EKMS)
- Stein 52, Wied. 145, Kündja nr. 48 (1883) 573, Tön. Täht. (1911 mai), Norm. 96, EKMS II 475; ?Hls (Jung), ?Tt (Kreutzw.) — 1?(11) var.

b. Parem on lüpsa kui nülvida.

- EKMS I 1002 — ?(1) var.

Ca₁. Paremb nüssa ku nülgu.*

- * kui; nülgo (Stein)
- Stein 53; Vö, Se — 7(14) var.

a₂. Paremb om nüssa kui nülgi.

- Wied. 149; Röp (Heller) — 1(2) var.

b. Paremb om nüsetu kui ära nületu.

- Wied. 149; Röp? (Heller) — 1(2) var.

c. Enämb saat nüsetüst kui nülitüst.

- Röp — 1(3) var.

d. Enamb saap nüssen kui nülgen.

- Plv — 1 var.

D. Paremb nühhkih kui nülgi.

- Röp, Vö (anon.) — 2(3) var.

1916. IGAVAM OOTUS KUI LOOTUS — ?(7) var.

- Stein 20, Wied. 38, Kündja nr. 34 (1883) 406, E 26, E² 49; ?Tt (Kreutzw.).

Vrd. 1914. Igav aeg ootajal.

1917. IGAV ON ELAVA PERSEST ÕNNE UODATA — 1(2) var.

- A. Källo seletus: öeld. sellele, kes loodab teise naise meest endale, kui selle naine sureks.

Lüg.

Vrd. 10783. Ära surne persest õnne uota.

1918. IGAVUS AJAB KÄIMA — 1(3) var.

- Wied. 38, Kündja nr. 34 (1883) 406.

1919. IGAÜKS ELAB ISEENDALE —

- 1 var.

Jäm (Kuldsaar).

1920. IGAÜKS HOIAB OMA NAHKA —

- 1 var.

Hel (Pastarus).

Vrd. 7941. Oma nahk ond kõegõ kallim.

1921. IGAÜKS KIIGUTAB OMA VÄNTSIKUD — 1 var.

Lüg (Källo).

1922. IGAÜKS KÄIB OMA JÕUDU MÕÖDA ENNAST NÄITAMAS JA TEISI VAATAMAS — 1 var.

Jõe (Kaasik).

1923. IGAÜKS MÕISTAB JU OMA PALGE PUHTAKS PESTA — 1 var.

- A. Toomessalu seletus: «Süüdistab oma tegudes ilma süüta isikuid.»

Krj.

1924. IGAÜKS ON OMAS M[AJA]S PEREMEES — 1 var.

EKMS I 1305.

1925. IGAÜKS ON OMA OLEMISE
TEGIJA — 2(3) var.

- a. _____
Wied. 37, Kündja nr. 34 (1883) 406 — 1(2)
var.
b. Igaüks oma olemise tegija.
Trt (Poolakene) — 1 var.

1926. IGAÜKS ON OMA RAHU ISAND —
1 var.
Vil (Takk).

1927. IGAÜKS PEAB OMA VOKI PEAL
KETRAMA — 1(2) var.
Norm. 52; Sjn (Oksenberg).

1928. IGAÜKS TAHAB ISE OM[A] PERE-
MEES OLLA — 1 var.
Tln (Pusemann).

1929. IGAÜKS TEAB, MIS ÜHE TIIVAGA
LIND ON — 1 var.
EKMS III 291.

1930. KÜLL IGAÜKS LAPIB ISE OMA
VANA KASUKAST — 1 var.
T. Wiedemanni seletus: «Igaüks ise püüab
oma vanu halbu tegusi kinni katta, [— — —]
kui keegi kedagist asja on ära rikkund,
siis peab tema seda ka ise parandama.»
Kos.

1931. ÕGAÜTS TIIN UMA AONI — 1 var.
Se (Savala).

1932. IHNE VÖTAB ENDA TAGAST,
LÖHKE VAHIB TÖISE PÄÄLE —
1 var.
Kan (Sööt).

1933. IHNEPÄITS JA AHNENÄSU ON
ÕHE AU SEES — 1 var.
Hää (Mäesalu).
Vrd. kk: Ta on üks igavene ihnepäits.

1934. IHNUS IMEB ISEENESE KANDA
— 1(2) var.
Kär (Mändmets).
Vrd. 2863. Kadedus kaabib iseennast ja ihnus
imeb ise oma rammu.

1935. IHNUS JA AHNE ON KURADI
SULASED — 1 var.
Krj (Toomessalu).

1936. IHNUS JA AHNUS ON MÕLEMAD
ÕELAD — 2 var.

- a. _____
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
b. Ihnus ja ahnus mõlemad õelad hinge
vaenlased.
Kam — 1 var.

1937. IHNUSEL ON ALATI PUUDUS —
1 var.
Aud (Tarkpea).

Vrd. 13133. Vaesõlõ om väega pal'l'o asju vaija,
ahnõlõ kõikõ, mis iäle ilmah olõmah om.

1938. IHNUSEL POLE RAHU IIALGI —
1 var.
Pil (Elbrecht).

1939. IHNUS SUREB KULLAKOTI OTSA
NÄLGA — 4 var.

- A. _____
Rap v. Mär (Poom) — 2 var.
B. Rikas sureb kullahunniku otsa ka
nälga.
Krj — 1 var.
C. Laisk sureb nälga otsa, rikas rahakoti
otsa.
Ris — 1 var.

1940. MINE IHNUSELT RAHA LAENAMA
— 1?(5) var.
Stein 43, Wied. 116, Kündja nr. 44 (1883)
525; ?Tt (Kreutzw.).

1941. IHNUSNUI JA NUUMSIGA ON
PÄÄLE SURMA KASULIKUD —
1(2) var.
Lüg (Källo).

1942. ANNA IHULE, MIDA IHU IGATSEB
— 2(8) var.

- a. _____
E MVH 48, E² 41, Päss PJs 559, EKMS I
1128 — 1(7) var.
b. Anna ihule, mis ihu vajab.
Pal (Karma) — 1 var.

1943. EKS IHU IKKA RIIET SAA, AGA
EGA RIIIE IHU SAA — 3(8) var.

- Aa. _____
Pal (Maasen) — 1(2) var.
b. Eks ihu ikka saa riiet, ega riie ihu ei
saa.
Norm. 149, EKMS III 603 — ?(4) var.

Ba. Inimene on riide saanud, ega riie ole inimest saanud.

J. P. Sõggeli seletus: «Üteldakse, kes alati käib poolalasti.»

Saa — 1 var.

b. Ega riie ole inimest saanud, inimene on riide saanud.

Saa (Sõggel) — 1 var.

Vrd. 6588. Mees on kuue saanud, ega kuub ei ole meest saanud.

1944. IHU AJAB AEGA TAGA — 2 var.

A. _____

JJn (Oberg) — 1 var.

B. Täiskasvand ihu igatseb oma aega.

Vän (Peterson) — 1 var.

Vrd. 12897, näit. a₂: Uni ajab aega taga.

119. Kõik ajab oma aega.

★ 1945. IHU IKE ENAM KUI RIIE, ELU ENAM KUI TOIDUS — 1(2) var.

Pal (Maasen).

1946. KELLE IHU UPATAB, SELLE SUU MAIGATAB — 1 var.

Ans (Maggus).

Vrd. 2399. Kelle jalg tatsub, selle suu matsub.

1947. MIS IHULE HEA, SEE KEHALE KENA — 1 var.

Aud (Jagor).

Vrd. 7414. Tühi näio tüüst, tõne temä teost, ku tä kihäle kina, näole näküs, ihole illos.

1948. EGA ENNE ILMAL EI JÄÄ, KU LOODE LOBINAT EI TEE — 1 var.

M. Mäesalu seletus: «Edelatorim ei lõpe enne, kuni tuul pole loodesse läinud.»

Hää.

1949. EGA ILMA JÕUA KEEGI SOOJAKS KÜTTA — u. 45(78) var.

A₁a₁. Ilma ei saa soojaks küttä.*

* äi soa (Põi)

E 26, E² 9, Kask-Vaigla-Veski Hõ 90, EKMS II 785; Jõh (õpil.), Põl — 1 kuni 3(6) var.

a₂. Ega ilma saa soojaks küttada.

Jõe — 1 var.

b₁. Ilma ei jõua soojaks küttä.*

* soojast (Jõh)

E² 9, Norm. 245, EKMS I 408; ?Jõh (Mets) — 1?(10) var.

b₂. Äga ilma jõua soojaks küttä.

?Juu v. Vän (Virkus), Põl — 1 v. 2(2) var.

b₃. Ega ilma ei jõua soojast küttä.

Trm — 1 var.

b₄. Ega ei jõua ilma soojaks küttä.

Lai — 1 var.

b₅. _____

Kuu, Hel — 2(4) var.

c. Ilma saa ai lämmast küttä'.

Se (Relli) — 1 var.

d₁. Ega ilma ei jõvva lämmäs küttä.*

* jõua; lämmese (Trv)

Trv, San — 2 var.

d₂. Ei jõvva ilma lämmäs küttä.

Ran — 1 var.

d₃. Ilma jõvva ai' lämmäst küttä'.

Se — 1 var.

d₄. Ilma ei jõvva kunagi lämmas küttä.

Räp — 1 var.

d₅. Ega ilma kennigi lämme ei jõuva küttä.

Pst — 1 var.

d₆. Ega sa ilma lämmäs ei jõvva küttä.

Ote — 1 var.

e. Maailma ei saa soojaks küttä.

Kask-Vaigla-Veski Lõ² 29 — ?(1) var.

f₁. Maailma ei jõua soojaks küttä.

Reiman EK I 277 — ?(1) var.

f₂. Ega kõiki maailma soojaks küttä jõua.

Äks — 1 var.

g. Kõik maailma ei või ju keegi soojaks küttä.

OM nr. 2 (1890) 88 — 1?(1) var.

h. Ilma ei küta ükski sojaks.

Tt (Eisen) — 1 var.

A₂a₁. Kes maailma soojaks kütab.

Sannumetoja VII (1860) 44, Wied. ESSr 434, Wied. 59, Kündja nr. 36 (1883) 431, E MVH 77 — 1(5) var.

a₂. Kes kõik maailma soojaks kütab.

Wied. 59, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1?(2) var.

b₁. Kes maailma soojaks jõuab küttä.

Wied. 60, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(2) var.

b₂. Kis maailma jõuvab soeaks küttä.

Mar — 1 var.

b₃. Kes maailma jõvab sojaks küttä.

Kaa — 1 var.

b₄. Kes jõuab maailma soojaks küttä.

EKMS IV 439 — 1?(1) var.

c₁. Kes ilma jõuab soeaks küttä.*

* kis (Vän)

Koe, Vig, Vän — 3 var.

c₂. Kes ilma soojaks jõuab küttä.*

* kessi; soojast (Ksi)

Vän, Ksi — 2 var.

c₃. Kes jõuab ilma soojas küttä.

Saa — 1 var.

- d. Kes ilma suudab soojaks kütta.
Kuu — 1 var.
- e. Kes sis ilma kuumas jõud küttä.
Plv — 1 var.
- f₁. Kessi ilma lämmese jõuvab küttä.
Trv — 1 var.
- f₂. Kes ilma jõud lämmäs kütta.
Puh — 1 var.
- A₃. Kas ilma saab mõni soeas kütta.
KJn — 1 var.
- A₄. Hakka nüüd ilma soeaks kütma.
Vän — 1 var.
- A₅. Mine sa küta ilm soeaks.
Koe — 1 var.
- A₆. Katsu sa, kas jõuad ilma soiaks kütta.
Koe — 1 var.
- B. Kes ilma ahjud soojase jõuab kütta.
Aud — 1 var.
- C. Kes suudab maailma soojaks kütta
või inimesi targaks teha.
Hls — 1 var.
- D. Kes ilma tua soojaks kütab ehk ilma
asjad õigeks ajab.
Vlg (Altsam) — 1 var.
- Ea₁. Üits ei jõua ilma lämmes küttä.*
* jõvva; lämmäs (Kam)
Krk, Kam — 3 var.
- a₂. Ega üits ei jõvva ilma lämmas kütta.
Rõn — 1 var.
- b₁. Ega üks jõua ilma soojas kütta.
Trv — 1 var.
- b₂. Ega üks inimene ei jõua ilma sojas
kütta.
Kõp — 1 var.
- c. Üts ei jõvva ilma lämmäs küttä, ilm
küll ütte.
Kan — 1 var.
- d. Üks ei jõua ilma soojaks kütta, küll
ilm aga ühe.
Norm. 236 — ?(3) var.
- F. Kes ilma puiega jõud küttä.
Vas — 1 var.
- Vrd. kk: Ta püüab maailma soojaks kütta
(Wied. 177). Kk kujul esineb «ilma soojaks
kütmise» kujundit väga sageli. Rida vorme
esindavad vs ja kk vahepealsed astet: Kas
sina jõuad ilma soojaks kütta (Tür); Ega
sa ilma jõua soojaks kütta — 'õeldakse
ukse lahti hoidjale' (Hlj).
- Vrd. 1985. Kes ilma jõuab targas õpate.
14847. Üheksa võib ühte avitada, mitte üks
üheksat.
5195. Küta ilma, kõrbõ ilmi, kassu mää-
nestki.

1950. EGA-KEEGI SIIT ILMAST ROH-
KEMB LIGI SAA VÖTTA KUI KUUS
KIRSTULAUDA — 1 var.

Trv v. Rõu (Siipsen).

1951. EGÄ ILMAL HAMET SELGA EI
SAA AIJA — 1 var.

Krk.

1952. EI SAA ILMA ÜSKA VÖTTA —
2 var.

a. _____
J. Sandra seletus: «[Ei saa] ütsinda kõike
ärä tetä.»

Vas v. Se — 1 var.

b. Kõikõ ilma saa ai kõrraga üska haa-
rata'.

Se — 1 var.

Vrd. kk: Mis sa kergats kerkled oma laia püks-
tega, ega sa ilma selga võtta ei jõua (Saa
v. Hls).

1953. ESTI TEEB IKKE ILMA KOKKU,
PÄRAST EP TEE SÄRKIGI SELGA
— 1?(1) var.

?Koe (Schultz).

1954. ILMA AU ON SILMA AU — 1 var.
Tt (Weitzenberg).

1955. ILMA JUTT KUI MERELAINE —
?(5) var.

a. _____
E² 63 — ?(1) var.

b. Ilma (rahva) jutt on kui merelaine.
Kuusik KT 206 — ?(4) var. Vene vanasõna
tõlge.

1956. ILMA KELL OM HELLE — 2(4)
var.

A. _____*

* on hele (trükised)

Norm. 262, EKMS II 398; Vas v. Se (Sand-
ra) — 1(3) var.

B. Ilma kell on väga kuulus.

As (Pint) — 1 var.

1957. ILMAL OM PIKK RUUSK — 4 kuni
6(9) var.

Aa. _____

Trv (Vaine) — 1(2) var.

b. Ilmal on pitk roosk.*

* pikk (Norm.)

Norm. 270; Trv v. Rõu (Siipsen) — 1(3)
var.

- B. Ilma piits om pikk.
?Trv (õpil.) — 1?(1) var.
- Ca. Ilmal pikk ruusk, küll ilm õppeb.
Pst — 1 var.
- b. Ilmal om pikk ruusk, küll sii õppeb.
Trv — 1 var.
- Vt. 2000 Ia ja b.
- D. Ilma õpetus jäeb hiljaks, aga ilma piits on pikk.
?Vig (Aitsam) — 1?(1) var.
- Vt. 1977 B.
- Vrd. 1960. Ilma vitsa pessäve valuste.
1997. Küll ilma roosk õpetab.
1958. ILMA SIL'M OM KRAADIKLAAS' —
1(2) var.
V. Pino seletus: «Tuu üldäs nii, õt küll ilm ar näge, kuis sa käut ja mis sa tiit, kas häste vai halvastõ.»
Norm. 259; Se.
1959. ILMA KOPPEL ON SUUR JA SEAL SEES ON IGA KARVA VASIKAID —
1 var.
Sim (Vilrmann).
1960. ILMA VITSA PESSÄVE VALUSTE —
3(4) var.
- A. _____
Trv (Vaine) — 1(2) var.
- B. Ilma vits on valusam kui isa-ema vits.
Saa (Söggel) — 1 var.
- C. Küll ilm õppab, ei löö, ei lükka; ilma vitsad on valusad.
Lai — 1 var.
- Vt. 2000 H.
- Vrd. 1957. Ilmal om pikk ruusk.
7881, eriti G,c: Oma vitsa pessäve valuste.
1979. Ilm õpetab valusalt.
1961. ILM EI JÄTA KEDAGI HÖÖVELDÄ-MÄDÄ —
1 var.
Ote (Kukrus).
1962. ILM EI KATA KELLGILE LAUDA, KUI SINA ESI EI KATA —
1 var.
Räp (Jagomann).
1963. ILM IIN, PELG PERÄN —
1 var.
Kan (Väggi).
1964. ILM JÖUAB PALJO —
1 var.
Vän (Peterson).

1965. ILM OLÕ ÕI LAUDUGA KINNI LÜÜD —
3 var.
- a. _____
M. Linna seletus: võld minna kuitahes kaugele.
Se — 1 var.
- b. Ega ilm ole ei lauduga lüüdü.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- c. Seo ilm ole ei viil lauduga lüüdü.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- Vrd. kk: Tee on lahti, pole maailma äärt kinni ömmeldud (EKMS II 899).
1966. ILM OM OPPI NINK ELADA —
4(7) var.
- Aa. _____*
* elädä (Norm.)
Norm. 268; Nõo — 1(2) var.
- b. Ilm ella ja oppi.
Räp? (Heller) — 1 var.
- B. Elu om inemisel oppi ja elädä.
Kam — 1 var.
- C. Ilm oppi ja elädä; tii kävvä ja küsidä.
Nõo (Tüklov) — 1(3) var.
- Vrd. 1981. Ilm oppi, mitte elada.
2000. Küll ilm õpetab.
1967. ILM OM TARGEMB KU INIMENE * —
2 var.
* om; targem; kui (Rõu)
Trv (Feldfebel), Rõu (Tõllasson).
1968. ILM ON KURI —
3 var.
- A. _____
Vil (Leoke) — 1 var.
- B. Ilm um kuri ja kavval.*
* ond; kaval (Khn)
Khn, Rõu — 2 var.
1969. ILM ON PEENIKENE KOOL —
1 var.
Vas (Jakobson).
1970. ILM ON SUUR, TAEVAALUNE LAI, AGA SIISKI KITSAS INIMESTELE —
3 var.
- A. _____
Krj (Mägi) — 1 var.
- B. Ilm suur, maa lai.
Hää — 1 var.
- C. Ilmmua on lai.
Ksi — 1 var.
1971. ILM PETAB OMAMOODI —
1 var.
Rkv (Aug. Krikmann).

1972. ILM SÖELUB KÕIK VÄLJA — 1 var.

U. Mäe seletus: kõik saadakse teada, kõik langeb kriitika alla.
Kod.

1973. ILM SÖÖ KIKE ÄRA — 2(3) var.

- a. _____
Võ-Se (Stein) — 1(2) var.
b. Ilm sööb ära puha.
Saa — 1 var.

1974. ILM TEEB HINNA — 1 var.

J. Saalverki seletus: loomade ostmisel minnakse laadale.
Jür.

1975. ILM TEEB, ILM SÖÖB — 5 v. 6(17) var.

- A. _____*
* tiib — süüb (Trv)
J. Vaine seletus: mõisa jm. varanduse kohta.
E MVH 75, E 26, E² 9, EKMS I 652; Aud, Trv — 2(11) var.
Ba. Küla teeb, küla sööb.
Hlj, Amb — 2 var.
b. Küla tiib ja küla süüb.
?Kod (Lindvere) — 1?(1) var.
C. Mis võeras teeb, see võeras sööb.
Sa (anon.) — 1(3) var.

1976. ILM ÕPETAB ALBI TARGEMAKS — väh. 1?(3) var.

- Aa. _____
Ann (Kagovere) — 1 var.
b. Ilm õpetab albi targaks.
?Vän (Tammsoo) — ?(1) var.
B. Küll ilm koolitab lollid targaks.
?Mar (Hiemägi) — ?(1) var.
Vrd. 88. Aeg õpetab ehk alpi targemaks.
2000. Küll ilm õpetab.
1744. Häda koolitab mõne korra alpi.

1977. ILM ÕPETAB HILJA — 4(8) var.

- Aa. _____
E² 9, EKMS I 319 — ?(2) var.
b. Ilm õpetab hilja ja annab teivaga.
?Vig (Väli) — 1?(2) var.
c. Isa õpetab alguses, ilm hilja.
?Mar (Hiemägi) — ?(1) var.
B. Ilma õpetus jäeb hiljaks, aga ilma piits on pikk.
?Vig (Aitsam) — 1?(1) var.
Vt. 1957 D.

C. Küll ilm õpetab, aga ilma õpetus lähäb hilläs.

Vig (Priimets) — 1 var.
Vt. 2000 K.

D. Kis vanemate õpetust ei võta, seda ilm õpetab, äga ilma õpetus on hilla.

Kul — 1 var.
Vt. 2206 G.

1978. ILM ÕPETAB NII, ET LIHAST LÄBI JA LUUSSE PÜGAL — 5(8) var.

- A. _____
Norm. 174, EKMS I 1058 ja IV 767; Rap v. Mär (Poom) — 1(4) var.
Ba. Kes oma vanemate õpetust ei võta, küll seda ilm õpetab; ilm õpetab nii, et lihast läbi ja luusse pügal.*
* kis
Rap v. Mär (Poom) — 2 var.
b. Kes isa-ema õpetust ei võta, küll seda ilm õpetab; ilm õpetab nii, et lihast läbi ja luusse pügal.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
c. Kui isa poega ei õpeta, küll siis ilm õpetab; ilm õpetab nii, et lihast läbi ja luusse pügal.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
Vt. 2206 F.
Vrd. kk: Lööma nii, et lihast läbi ja luusse pügal.
Vrd. 2000. Küll ilm õpetab.

1979. ILM ÕPETAB VALUSALT — 1 var.

- Ann (Kagovere).
Vrd. 2000. Küll ilm õpetab.
582. Elu õpetab, aga elu õpetus on kibe-kibe.
2017. Jõlmakuel ond valus.
1960. Ilma vitsa pessäve valuste.

1980. ILM ÕPPES INIMESE, RASKE KOORM HOBESSE — 2 v. 3(20) var.

- a. _____*
* õpetab (trükised; Tt); koorem (Norm., EKMS)
E 26, E² 9, Norm. 269, EKMS I 319 ja IV 764; Trv, ?Tt (Eisen) — 1 v. 2(19) var.
b. Ilm õppes inimesed, rasse kuurm hobest.
Hel — 1 var.
Vrd. 2000. Küll ilm õpetab.

1981. ILM ÕPPI, MITTE ELADA — u. 10(11) var.

- Aa. _____
?Kod (Nõu), Plv — 1 v. 2(2) var.

- b. Ilm oppi, ei eläda.*
* õppi (Trt); elada (Trt, Puh)
Trt, Puh, Ran — 3 var.
- c. Ilm oppi, ei ütsinda elada.
Puh — 1 var.
- d₁. Ilm ei ole mitte eläda, ilm om oppi.
Ran — 1 var.
- d₂. Ilm õlõ õi ellä, ilm um oppi.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- d₃. Ega sis ilm eläde ei ole, ilm om õppi.
TMr — 1 var.
- e. Ilm ei ole mitte ellä, enge oppi.
Ote — 1 var.
- f. Ilm om õppi, ei mitte elade.
Krk — 1 var.
- Vrd. 1966. Ilm on oppi nink elada.
1982. ILMÄST PÄSE EI KIÄKI VÄLLÄ —
4(5) var.
- Aa. _____
E. Kirsil seletus: «Tormlejate ja tunglejate kohta.»
Se — 1 var.
- b. Ega ilmast välja minna ei saa.
Vil (Leoke) — 1(2) var.
- B. Maailmast ei saa ära kaduda.
Vän (Tammsoo) — 1 var.
- C. Egä sa ilmast välja ei pääse, ilm on kui napp, taevas kui kaas.
TMr — 1 var.
- Vrd. kk: Ega ta ilmast välja ei lää (Trv).
1983. JÕUAD SA ILMAD TAGA AADA —
1 var.
- G. Klemmeri seletus: jõuad sa teiste järgi teha.
Amb.
1984. KEDA ILM ENNE ON TARGAKS ÕPETAND — 1?(1) var.
?Koe (Schultz).
Vrd. 2000. Küll ilm õpetab.
1985. KES ILMA JÕUAB TARGAS ÕPATE —
5 var.
- Aa. Mine ilma õpetama.
Vän — 1 var.
- b. Jovva ai sa ilma ar' opada'.
Se — 1 var.
- c. _____
Hls — 1 var.
- Ba. Mine sa jõua ilm õige tee aada.
Koe — 1 var.
- b. Kis ilma jõuab õigele tee aada.
Koe — 1 var.
- Vrd. 1949. Ega ilma jõua keegi soojaks kütta.

1986. KES ILMA JÄRELE HAKKAB ELAMA, EGA SEE OMAST ELUST EI HOOLI — 1?(1) var.
?Trv v. Rõu (Siipsen).
1987. KES ILMA LÄIND, SEE ILMAS ON — 4(6) var.
- a. _____
Krk — 1 var.
- b. Ilmast tulnud, ilma lähab.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1(2) var.
- c. Ilmast tullu, ilma lännü.
TMr — 1(2) var.
- d. Ilmast tuleb, ilma lähab.
Hls — 1 var.
- Vrd. kk: Ta ilmast tulnu, ilma lätt 'tühi jutt' (Krl).
1988. KES ILMA PEÄLE VAATAB, EI SAA IIALGI TEELE MINNA — 1(3) var.
Pha? (anon.).
1989. KES ILMA RAAMATU JÕUAB LÄBI LUGEDA — 1 var.
Tõs (Õövel).
Vrd. 9533, eriti A₂: Rahva raamat on lai, kes selle läbi jõuab lugeda, see saab targaks.
1990. KES ILMA SUU KINNI PANEB —
u. 60(87) var.
- A_{1a}. _____*
* kis (SJn), kesse (Vil); suud (Tõs)
Tõs, Aud, Vil, SJn — 5 var.
- b. Kes ilma suud saab kinni panna.
Jõe — 1 var.
- c. Kes ilma suud jõuab kinni panna.*
* kessi (Tür)
EKMS II 398; Tür — 2 var.
- d₁. Kes ilma suud võib kinni panna.
Vai — 1 var.
- d₂. Kes võib ilma suu kinni panna.
TMr (Siil) — 1 var.
- e. Kes ilma suu kinni piab.
Vil — 1 var.
- f. Kes ilma suud saab kinni hoida.
Pal — 1 var.
- g. Kis ilma suu suleb.
Muh — 1 var.
- h₁. Kes ilma suud jõud kinni sulgu.*
* suu; jõuab (Pst)
Pst, Rõu — 2(3) var.
- h₂. Kes ilma suud jõuab sulguda.*
* kesse (Kuu); jõuab (Kuu); sulgeda (Juu v. Vän)
Rak, Amb, Kuu, Juu v. Vän (Virkus) — 4(5) var.

- h₃. Kes ilma suud sulguda jõuab.*
* sulge; jõvvab (Ote)
Koe, Ote — 2 var.
- i. Kes ilma suud suudab sulgeda.
Kuu — 1 var.
- j₁. Kes saab ilma suu sulgeda.
TMr (Siil) — 1 var.
- j₂. Kes ilma suud kinni saab sulgu.
Pst — 1 var.
- A_{2a}. Ilma suud ei pane keegi kinni.
?Tt (Eisen) — 1?(1) var.
- b₁. Ilma suud ei saa kinni panda.
Ote (Kroon) — 1 var.
- b₂. Ilma suud ei saa ükski kinni panna.
Lai (Tammepuu) — 2 var.
- c. Ilma suud ei saa sulgu.
Krk — 1 var.
- d. Ilma suud ei suuda keegi sulgeda.
Trt (Piir) — 1 var.
- e₁. Ilma suud ei jõvva sulguda.
Võn — 1 var.
- e₂. Ega ilma suud jõua sulgeda.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- e₃. Jovva ei ilma suud sulgu.
Rõu — 1 var.
- e₄. Ilma suud ei jõua ükski sulgeda.*
* sulguda (E)
E 26, E² 9, EKMS I 652 — 1?(7) var.
- e₅. Ilma suud jõua keegi kinni sulguda.
Hel — 1(3) var.
- e₆. Ilma suud jovva ai kiaki kinni sulgu.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- A_{3a1}. Pane ilma suu kinni.
Vän — 2 var.
- a₂. Pane sa ilma suu kinni.
Vän — 1 var.
- b. Pia ilma suu kinni.
Vil — 1 var.
- A₄. Mine sule sa ilma suu.
Muh — 1 var.
- B_{1a}. Kes ilma suud jõuab lukku panna.
Plt — 1 var.
- b. Kes ilma suud võib lukku panna.
Plt — 1 var.
- B_{2a}. Ilma suud ei pane keegi lukku.
?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.
- b. Ilma suud ei saa keegi lukku panna.
TMr (Siil) — 1 var.
- c. Ilma suud ei jõvva keegi lukku panna.
TMr (Siil) — 1 var.
- C. Ilma suud ei saa kinni naglutada.
?Ote (Kroon) — 1?(1) var.
- *
- D_{1a}. Kes ilmarahva suud saab kinni hoida.
Saa (Söggel) — 1 var.
- b. Kes ilmarahva suud jõuab kinni siduda.
Hls (Söggel) — 1 var.
- D₂. Ilmarahva suud ei sule keegi.
Trv — 1 var.
- E. Kes ilmarahva suud saab lukku panna.
Saa (Söggel) — 1 var.
- F₁. Kes rahva suud suleb.
Trt (Hameri) — 1 var.
- *
- F₂. Ega sa sua rahva suud kinni panna.
Trm — 1 var.
- F₃. Eiga rahva suud keski muu kinni pane kui rahvas ise.
?Rak (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.
- *
- G. Kes maailma suu ikka kinni paneb.
Tln — 1 var.
- *
- H. Kes võib kõikide suud sulgeda.
Wied. 66, Kündja nr. 37 (1883) 443 — 1(3) var.
- *
- I. Kes võib ilma suud ja rahva mokka kinni panna.*
* mokad (Wied., Kündja, E, E²)
Tallor. Post. nr. 4 (1859) 29, Wied. 66, Kündja nr. 37 (1883) 443, E 37, E² 20 — ?(6) var. Prantsuse vanasõna tõlge.
- *
- J. Kes jõud rahva suud sulgu vai järve vii kokko hakõ.
Se — 1 var.
- *
- K_{1a}. Kes ilma suu või suure tee kinni paneb.
Hää — 1 var.
- b. Kes paneb ilma suu ehk suure tee kinni.
Saa — 1 var.
- K_{2a}. Ilma suud ja suurt teed ei saa kinni panna.
Hää — 1 var.
- b. Ilma suud ja suurteed ei sule keegi.
Hls — 1 var.
- La. Rahva suud ja suurt teed ep saa ükski kinni panna.
Käi (Sooster) — 1(2) var.
- b. Rahva suud ja suurt teed ei saa kinni panna.
Norm. 261, EKMS II 398 — ?(3) var.
- Ma. Inimeste suud egä postmuantied panõ mtõ kiegi kindi.
Khñ — 1 var.
- b. Kes suurõ tie või teese inimese suu kinni piäb.
Khñ — 1 var.

N. Rahva jutule ei saa riivi ette lükata.
?Rkv (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.
Vrd. 7246. Naese suu ja suurtee on alati lahti.

1991. KES VÕIB ILMA USKUDA — u.
15(35) var.

A₁. —
E MVH 78; Trv v. Rõu (Siipsen) — 1(3) var.

A₂. Ilma ei või usku.
Kam — 1 var.

A_{3a}. Ära ilma iial usu.
Meelej. nr. 14 (1885) 61; Pst — 1(4) var.

b. Ära usu ilma.
Trv — 1 var.

B. Ilma juttu ei saa uskuda.
KJn — 1 var.

C₁. Ära sa ilma juttu usu.
EKMS II 783 — 1 var.

C₂. Ära usu ilma juttu, usu iseennast.
SJn — 1 var.

D₁. Ära usu iga juttu.
Kuusik KT 203 — ?(8) var.

D₂. Ära usu mitte iga ühe juttu.
Niggol Lug. 3 — ?(1) var.

D_{3a}. Igaühe juttu ei või uskuda.
Tõn. Prn. Täht. (1889) 41 — ?(1) var.

b. Iga juttu ei või uskuda.
E² 63; Kuu, Trm — 2(6) var.

E. Rahva juttu ei või usku.*
* uskuda (Hel)
Hel, Rāp — 2 var.

F. Ära usu egameest.*
* ekka; miist (Ote)
ELS 38; Ote — 2 var.

G. Ära usu kõiki.
Vig — 1 var.

H. Ära usu kõike, mida kuuled.
Tõn. Täht. (1909 aprill) — ?(2) var.

Vrd. KAH Täiel. VKÕr 108 (vene keeles).

Vrd. alb: Ära usu ilma juttu, õpi targas õige ruttu.

Vrd. 12957. Ära usu ilma, ilm ajab puru silma.
2556. Jumalat piab küll kartma, aga mitte ilma uskuma.

1992. KUI NII PALJU ILUSAT ILMA ON,
ET MIES SAAB HOBUSE SELGA
HÜPATA, SIIS SAAB IKKA VIEL
HEINA TEHA — 1 var.
VJg (Lepik).

Vrd. 12287. Kui tõnisepäeval nii paljugi päikest paistab, et mees näeb hobuse selga hüpata, siis tuleb kena aeg.

1993. KUI SA ILMAST ÕPETUST SAAD,
KÜLL SA SIIS TARGEMAKS
LÄHAD — 1 var.
Tor (Ostrov).

1994. KUI TAHAD, ET KÕIK ILM TEADA
SAAB, SIIS RÄÄGI OMA NAISELE
— 3(6) var.

Aa₁. —
Amb (Neublau) — 1 var.

a₂. Tahad, et kõik ilm teada saab, siis räägi oma naisele.
Amb (Klemmer) — 1 var.

b. Ütle täämbes üttele salaasja naesele, homme teed kik ilm.
Trv (Sikk) — 1 var.

B. Täna räägin naisele, homme kogu küla kisamas.
E MVH 92 — ?(3) var.

Vrd. 9941. Räägid külamehele, külamees räägib kogu külale.
9950. Ära räägi sandile, sant räägib kõige ilmale.

1995. KU ÕNNÕ SIH ILMAH HÜÄ,
TUUH ILMAH HOT' TAMM
KASUGU' LÄBI RINNA — 1 var.

Se (Voolaine).

1996. KÜLH ILM LÕIKAS JA PAIKAS
— 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 1998. Küll ilm lutt, ilmasaag lõikab.

1997. KÜLL ILMA ROOSK ÕPETAB —
1 var.

Trv v. Rõu (Siipsen).

Vrd. 1957. Ilmal om pikk ruusk.
2000. Küll ilm õpetab.

1998. KÜLL ILM LUTT, ILMASAAG LÕI-
KAB — 2 var.

A. —
lutt = 1) suur kirves; 2) tahub
Puh (Novek) — 1 var.

B. Küll ilmasaag lõikas.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.

Vrd. 1996. Külh ilm lõikas ja paikas.

1999. KÜLL ILM MEHEST MEHE TEEB
— 2 var.

a. —
Krj (Toomessalu) — 1 var.

b. Küll ilm õpetab sind meheks.
Krj (Toomessalu) — 1 var.

Vrd. 2000. Küll ilm õpetab.
6725. Küll meri mihe tegeb.

2000. KÜLL ILM ÕPETAB — u. 75(102) var.

A_{1a1}. — *

* külap (Rak, Jõe, Kaa), küllap (EKMS; Kuu, Tt); jõlm (Khn); õppeb (Kuu, SJn), õpõtab (Khn), õppab (Kapp; Hls, Hel, Plt, Kod, Aks), õppes (Hel), oppas (Võ, Se) Wied. 99, Kapp 38 ja 40, Kündja nr. 43 (1883) 514, Uus As Kal. (1903) 19, EKMS I 319 ja II 785; Vi, Ha, Vig (Aitsam), Sa, Pä, Hel, SJn, Plt, TaP, Võ, Se, Tt (Jung) — u. 50(60) var.

a₂. Ilm õpetab.

Vig, Tor — 2 var.

b. Küll pärast ilm õpetab.

Kuu — 1 var.

c. Pole viga, küll ilm ükskord õpetab omal ajal.

Tor — 1 var.

d₁. Pane tähele, küll maailm sind õpetab.

Meelej. nr. 28 (1887) 224 — ?(7) var.

d₂. Pane ilma tähele, küll ilm õpetab.

Pär (Kampmann) — 1 var.

e. Küll ilm sind õpetab.

EKMS I 318 ja II 783 — 1(2) var.

A₂. Küll ilm eski inemese õppas.

Urv — 1 var.

B. Küll ilm õppab ja taevas tallitab.

Trt — 1 var.

C. Küll ilm õppab ja taevas lööb laksu taha otsa.

Plt (Luu) — 1 var.

D₁. Ilm õpetab, nälg nülüb, tühi kõht mehe targaks teeb.

EKMS I 1314; Rak — 1(2) var.

Da. Küll ilm õpetab, küll nälg nooleb.

Hlj (Länts) — 1 var.

b. Küll nälg nooleb, küll ilm õpetab.

?Hlj (Länts) — 1?(1) var.

E. Küll ilm õpetab ja lai väli nuomib.

Lüg (Källo) — 1 var.

F_{1a1}. Küll ilm õpetab, ei löö ega karvusta.

Kuu — 1 var.

a₂. Ilm õpetab, ei löö ega karusta.

Tt (Kreutzw.) — 1 var.

a₃. Ilm õpetab, ei löö ega karista.

Stein 20, Wied. 38, Kündja nr. 34 (1883) 406, E MVH 28 — ?(7) var.

F₂. Küll ilm õpetab, ei löö ega lükka.

Pal, Trt — 2 var.

G. Ilm õppab, ei lüü ega lükka; tiib targaks, ei tõrele, ei tõuka.

Pal — 1 var.

H. Küll ilm õppab, ei löö, ei lükka; ilma vitsad on valusad.

Lai — 1 var.

Vt. 1960 C.

Vrd. kk: Ei löö, ei lükka.

Ia. Ilmal pikk ruusk, küll ilm õppeb.

Pst — 1 var.

b. Ilmal om pikk ruusk, küll sii õppeb.

Trv — 1 var.

Vt. 1957 Ca ja b.

J. Ilm oppas, ilma saag lõikas.

Se (Kaiv) — 1 var.

K. Küll ilm õpetab, aga ilma õpetus lähäb hilläs.

Vig (Priimets) — 1 var.

Vt. 1977 C.

L. Külap ilm õpetab; kes vanema sõna ei kuule, peab vasika nahka kuulma.

?Pal (Karu) — 1?(1) var.

Vt. 13632 E.

M. Küll ilm õpetab nagu valge mära varssa.

?TMr (õpil.) — 1?(1) var.

N. Ilm õppab ilmalikust asjust, aga armastus taevalikust.

?Võn (P. Rootslane) — ?(1) var.

O. Küllap kubjakepp koolitab, ilmarahvas õpetab.

JJn — 1 var.

Vrd. kk: Ela sina nõnda vanaks kui mina, küll siis ilm sind õpetab (Saa).

Vrd. 1976. Ilm õpetab albi targemaks.

1984. Keda ilm enne on targaks õpetand.

1979. Ilm õpetab valusalt.

582. Elu õpetab, aga elu õpetus on kibe-kibe.

1978. Ilm õpetab nii, et lihast läbi ja luusse pügal.

1980. Ilm õppes inimese, raske koorm hobese.

586. Küllap elu õpetab.

88. Aeg õpetab ehk alpi targemaks.

1792. Küll häda õpetab.

2001. Küll ilm õpetab ja vasikanahk noomib.

1999, eriti b: Küll ilm õpetab sind meheks.

2206. Keda isa ei õpeta, seda õpetab ilm.

1997. Küll ilma roosk õpetab.

583. Kes elust ei õpi, seda õpetab ilm.

1966. Ilm om oppi nink elada.

7684. Ei nälg nuolejes lähe (vrd. siin red. D.).

2001. KÜLL ILM ÕPETAB JA VASIKA-NAHK NOOMIB — u. 40(52) var.

Aa₁. — *

* külap (JJn); maailm (Pee); õppab (MMg) P. A. Pitka (JJn) seletus: «Üteldakse kangakaelsele.»

Jä, Jür, Vil? (Suurkask), Trm, MMg — 8 var.

- a₂. Küll ilm õpetab, vasikanahk noomib.*
* õppab (VNg)
H. Krickmanni (VNg) seletus: saab soldatiks.
Vlg. Lisal. nr. 16 (1890) 127; Vai, VNg, Rak, Amb, Trt — 6(12) var.
- b. Küll sind ilm õppab ja vasikanahk noomib.
Plt (Luu) — 1(2) var.
- Ba₁. Ilm oppas, vaskanahk koolitas.*
* vaske- (Kan); koolita (Rõu)
Kam, Ote, Kan, Rõu — 4 var.
- a₂. Küll ilm oppas ja vaskanahk koolitas.*
* oppeb; koolitab (Nõo)
J. Tammemäe (Ote v. San) seletus: vaskanahk = soldati müts.
Nõo, Ote v. San — 2(4) var.
- a₃. Küll ilm õpetab ja vasikanahk koolitab.
?Tt (Suurkask) — 1?(1) var.
- b. Küll ilm su õpetab ja vasikanahk su koolitab.
J. Kooli seletus: vasikanahk = rihmad, piits.
TMr — 1 var.
- C. Küll maailm õpetab, vasikanahk teeb targaks.
?Amb (Kleinmann) — 1?(1) var.
- D. Küll ilm õpetab, taevaalune talitab, vasiknaha kott koolitab.
VMr — 1 var.
- E. Küll ilm õpetab, vasikanahk noomib, koera nahk koolitab.
Koe — 1 var.
- Fa. Küll ilm õpetab ja maunahk noomib.*
* obedab
ViR (Aug. Krikmann) — 1 v. 2(2) var.
- b. Küll ilm opedab, kui maunahk noomib.
?VNg (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.
- G. Küll ilm õpetab ja oma nahk noomib.*
* õppab (Pst)
?Saa (Söggel), ?Hls (Söggel), ?Pst (Söggel) — kuni 5(7) var.
- H. Küll oma nahk õpetab ja vasikanahk koolib.
Trm (Sild) — 1 var.
- I. Küll vasikanahk õpetab ja karvakott koolib.
Tln (Keller) — 1 var.
- J. Ilm õpetab ja külm õpetab ja viimaks vasikanahka pill õpetab.
Rap — 1 var.
- K. Maailm ja üks vasikanahk teeb inimese targaks.
?Võn (Sordla) — 1?(1) var.

- La₁. Küll vasikanahk noomib.
J. Ruutopõllu seletus: öeldakse soldatiks minejale.
Jür — 1 var.
- a₂. Vasikanahk noomib.
G. Klemmeri seletus: öeldakse sellele, kes teise head nõu kuulda ei võta.
Amb — 1 var.
- b. Küll vasikanahk oppas.
Vas — 1 var.
- Vrd. 2000. Küll ilm õpetab.
13632. Kes vanemate sõna ei taha kuulda, peab vasikanahka kuulma.
1792. Küll häda õpetab.

2002. LAS ILM LAITA, KÜLL JUMAL AITAB — 5 var.

- a. _____*
* laidab (Hää)
Aud, Hää — 2 var.
- b. Ehk küll rahvas laidab, küll jumal aitab.
Hls — 1 var.
- c. Keda rahvas laidab, seda jumal aitab.
Kse — 1 var.
- d. Küll jumal aitab, kui rahvas laitvad.
Saa — 1 var.

2003. MIS SUL ILMAGE ASJA VÕI TÕISEGE TEGEMIST — 4 var.

- a. _____*
* ilmaga; tõisega
Krk (Sarv) — 2 var.
- b. Mis mul ilmaga asja või tõisege tegemist.
Pst — 1 var.
- c. Mis meil ilmaga asja või tõistega tegemist.
Trv — 1 var.

2004. MÖTLED KÜLL, ET ABIS TERVE ILMA KOKKU, AGA PERÄOTSAN JÄÄD KÖEGEST ILMA — 1 var.

abis = ahnitseks
Ran (Tamm).

2005. MINE AJA ILMALE PÜKSID JALGA — 1 var.

Vän (Peterson).

2006. OLGU ILM MÄÄNE OLL, NAASE VÕTMIST EI SAA JÄTTÄ JA IMÄ MATMIST — 1 var.

Se (Sonts).

Vrd. 9043. Enne saab pulmad pidamata jätta, kuid matjusi ei saa ilmaski pidamata jätta.

2007. PANE ILMAST LÄBI KU RUÄST —
1 var.

Aa. _____

Krk (Sarv) — 1 var.

b. Mine ilmast läbi ku rüäst, ära vaate tagasi.

Krk (Sarv) — 1 var.

Ba. Käi rahvast läbi nagu rukkist, ära aga raba.

Lai — 1 var.

b. Käi rahvast läbi kui rukkist, ära raba.

Trm — 1 var.

2008. SUOTA ILMA LAANI — 1(2) var.

R. Lilheina seletus: asjata on ilma vaigistada.

Kuu.

2009. ÄRA ELA ILMA NÕU JÄRELE —
1(2) var.

a. _____

JJn (Oberg) — 1 var.

b. Iga nõuandmise järele ei või teha.

Tõn. RP² 176 — ?(1) var.

2010. ILMA EI SAA JU MIDAGI, EI
ANTA PERSETKI LAKKUDA, KUI
SUUD EP OLE — 3(5) var.

A. _____

Wied. 38 — 1 var.

B. Ilma ei saa ju midagi.

Kündja nr. 34 (1883) 406 — ?(2) var.

Ca. Ilma anda_{ai}' lakuperset ka'.

Se — 1 var.

b. Ilma az'alda' anda_{ai}' perstki lakku'.

Se — 1 var.

2011. ILMAAIGU PUTU_{UI}' KIÄKI —
1 var.

Se (Savala).

2012. ILMAANDJA ON ÄRA SURNUD —
1 var.

P. Tammepuu seletus: «Kui keegi teiselt tahab midagi ilma saada, siis vastatakse sellele nii.»

Lai.

Vrd. 3796. Kinkija on surnud.

2013. ILMAELU ON KUI ARUKAS KIVI
— 1 var.

Jõh (Paurmann).

2014. ILMAKANNU LÄÄT PUÜDMÄ, OMA'
KANA' LENDASÕ ILMA — 2 var.

a. _____

Se — 1 var.

b. Mõtsakannu läät püüdmä, oma kana lendasõ mõtsa.

Se — 1 var.

2015. ILMAKOOL ON KÕIGE TARGEMB
— 3(9) var.

Aa. _____

Rõu (Tumm) — 1 var.

b. Ilm on kõige suurem kool.

As (Kuusik) — 1 var.

B. Elukuul om kõige targemb kuul.

Ran — 1 var.

Ca. Maailm on igavene kooliraamat, elu kõige osavam koolmeister.

Virul. Lisa nr. 29 (1888) 462 — ?(2) var.

Graferi mõttesalm, suulises traditsioonis ei esine.

b. Maailm on kõige suurem kooliraamat ja elu kõige targem koolmeister.

Viid. 110, Viidalepp-Parlo-Mihkla² 115, Muuk-Mihkla-Tedre IV 25 — ?(4) var.

Vrd. 2017. Jõlmakuel ond valus.

2016. Ilmakuol tegeb miheks.

2016. ILMAKUOL TEGEB MIHEKS —
1?(1) var.

?Kuu (R. Lilhein).

Vrd. 2015. Ilmakool on kõige targemb.

2017. Jõlmakuel ond valus.

2017. JÕLMAKUEL OND VALUS — 1 var.

jõlmakuel = ilmakuol

Khv (S. Saar).

Vrd. 1979. Ilm õpetab valusalt.

2015. Ilmakool on kõige targemb.

2016. Ilmakuol tegeb miheks.

2018. EGA KEEGI ILMASAMBAKS
JÄÄ — 15(22) var.

A_{1a}. _____*

* keski (Rak); -sambast (Rak), -sammaks (Koe); jäe (Amb), ei jää (Lai)

Rak, Amb, Koe, Lai, Pal — 5 var.

b. Ilmasambaks ei jäe keegi siia elama.

Nrv — 1 var.

c. Ega keegi ometi ilmasambaks või jääda.

Plt (Luu) — 1 var.

d. Ükski pole ilmasambaks jäänd.

SJn — 1 var.

e. Ega inimene ilmasambaks või jääda.

Plt (Luu) — 1 var.

A₂. Ega ilmasambast keegi jää, kõik surevad.

Trm — 1 var.

B. Ega jumal ilmasambaks jäta.

E MVH 74, E² 103, Nurmik II 157 — ?(7) var.

*

Ca. Ega taevatoeks jää keegi.
Põi — 1 var.

b. Jää äi taivatoest.
Se — 1 var.

*

D. Maailmatoeks ei ole keegi jäänud.
S. Karro seletus: «Kõik surevad.»
Hls — 1 var.

*

Ea. Vanale tuleb [surm] omal ajal, egä
kiegi siie suolasambast jää.
Lüg (Källo) — 1 var.

b. Ega suolasambast saa keegi jääda,
aga aastaid võiks ikka rohkem olla.
Hlj (Ennuse) — 1 var.

Vrd. kk: Helle 360:

*Woi Jummai mind siis jättrab ilma sambaks, & Ditt
wird mich ja nicht ewig leben lassen.*

Ta on siia ilmatoeks jäänud (Hää); Sina
jääd küll ilmasambaks (TMr).

2019. ILMATARK TEISTELE, OSKAMATA ENDALE — 1?(32) var.

a. _____*

* tõistele (Vlg. Lisal.); enesele (Wied.,
Kündja, Kurrik, Kmpm., E, EKMS III);
omale (Tõn. Täht., Norm., EKMS I)
Stein 20, Wied. 38, Kündja nr. 34 (1883) 406,
Kurrik SÖ 25, Vlg. Lisal. nr. 9 (1890) 71,
Tõn. Täht. (1911 veebr.), Kmpm. KLr II²
45, E 26, Norm. 59 ja 259, EKMS I 189 ja
III 704; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(30) var.

b. Imetark teistele, oskamata omale.
Tõn. RP 69 — ?(2) var.

Vrd. Rooma 2,21: Kes sinna nüüd teist õppe-
tad, eks ja isjeennaft ei õppeta? Siir.
37,24: Monni, kes kawwal tark, kolwab
teisi õppetama, agga isfiennefele on ta
kolbmatta.

2020. EGA ILU ENDE VÖTTA OLE — 2 var.

A. _____
Kõp (Laarmann) — 1 var.

B. Olõ õi ilo hindä iski ega pale uma
panda.
iskmä: iski = korrutama, ketrama; ühen-
dama; siin tähenduses 'tegema'
Se (Aun) — 1 var.

Vrd. ABDr (1892) 34: Iludust ei või vägivald-
selt võita.

2021. EGA ILU KÖHTU TÄIDA — 2 var.

A. _____
Plt (Luu) — 1 var.

B. Ega ilust saa ükski söönuks.
Saa (Söggel) — 1 var.

Vrd. 12413. Tänu ei täida köhtu.

2022. EGA ILU PEALT LEENT KEEDETA — u. 50(86) var.

A₁a. Iluga ei keedeta leent.*
* leent (trükistes)

Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406; TMr —
1(3) var.

b₁. Ilu pealt ei keedeta leent.
Nrv, VNg, VMr, Rap v. Mär (Poom), Juu
v. Vän (Virkus) — 5 kuni 6(6) var.

b₂. Ilu pealt leent ei keedeta.
Tln — 1 var.

b₃. Ega ilu pealt leent ei keedeta.
Amb — 1 var.

b₄. Ega ilu peal leent ei keedeta.
Pil — 1 var.

b₅. _____*
* egä; peält; keedetä (Vig)
Amb, JJn, Tür, Kuu, Vig (Priimets), Vän,
Pil — 8 v. 9(9) var.

c. Ilust ei keedeta leent.
Hls — 1 var.

A₂. Äi kenadusest keedeta leent mette.
Põi — 1 var.

A₃a. Ei ilo pääle üksige leent keeta.*
* ilu; ükski; keeda (KAH)
KAH EKAl 149, Laug. Vestr. 174 — 1(2)
var.

b. Ei ilo pääl ükski leent keeda.*
* ilu peal (Wied., Kündja EKMS)
* Helle 327, Hupel 104, Poromenski EGr.
181, Wied. 22, Kündja nr. 32 (1883) 382,
EKMS I 290 — ?(19) var.

*
*Ei illo peäl ükski leent keeta, idem. (über was schämen
sich niemand Suppe.)*

A₄a. Ei ilo peal ükski leent või keeta.*
* ilu (trükistes); pääl (Stein)
Stein 11, Wied. 22, Kündja nr. 32 (1883) 382
— ?(6) var.

b. Ilu peald ei saa keegi leent keete.
SJn (Leinsoo) — 1 var.

A₅a. Ei ilu peal või leent keeta.
E 16 — ?(2) var.

- b. Ega ilu pealt sünni leent keeta.
Rap — 1 var.
- c₁. Ilu pealt ei saa leent keeta.*
* piealt (SJn)
SJn, Pil — 4 var.
- c₂. Ei ilu pealt saa leent keeta.
Pil — 1 var.
- c₃. Ega ilu pealt saa leent keeta.
Tõs — 1 var.
- c₄. Egä ilu päält leemi keetä ei saa.
San — 1 var.
- c₅. Ega ilust ei saa liint kiita.
SJn — 1 var.
- A_{6a}. Ega ilu pealt suppi ei saa keeta.
SJn — 1(2) var.
- b. Egä iloga suppi ei sua kiitā.
Kod — 1 var.
- A₇. Kes ilu pealt leent keedab.
PJg — 1 var.
- A₈. Vai kes iluga suppi keedāb.
Kod — 1 var.
- A₉. Kes ilusa naese ilu päält leent on keetnud.
Rls v. HMD (Treumann) — 1 var.
- A₁₀. Kes on tüdruku ilust suppi keetnud.
?Saa (Söggel) — 1(1) var.
- A₁₁. Ei ilu pealt pole keegi leent keetnud.
Tor — 1 var.
- B₁. Ei ilu pealt saa leent keeta ega valge pealt saa vahtu võtta.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- B₂. Ilu pealt põle keegi leent keetnd ega valge pealt vahtu võtnd.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- C. Ilu päält ei saa liint keeta ega valge päält rasva riisu.*
* pealt; leent (trükistes)
Norm. 146, EKMS IV 683; SJn — 1(3) var.
- Da. Iluga ei keedeta leent, karvaga kapsaid.*
* keeda (Kündja)
Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406, E 26, E² 45 — 1(5) var.
- b. Iluga ei keedeta leent ega karvaga kapsaid.
EKMS I 621 — ?(1) var.
- Vt. 2025 I.

*

- E₁. Ega ilu päält leent ei rüübata.
Mih — 1 var.
- E₂. Kes ilu pealt leent rüüpab.
Aud — 1 var.
- E₃. Ilu pealt ei rüüpa keegi leent.
Aud — 1 var.
- E₄. Ei ilu pealt põle keegi leent rüüband.
Mih — 1 var.
- F. Ilu päält ei saa kiäki rüübätä.
Urv — 1 var.

- Vrd. 2035. Ilu rasvast ei keedeta suppi.
2038. Ükski ei keeda ilu pärast leent ega tee au pärast taari.
2031. Iluga ei keeda pada, auga herneid.
3589. Kena nägu ei aja kellegile katelt tulele.
2023. Ega ilu pealt saa rasva riisu (vrd. siin red. C).

2023. EGA ILU PEALT SAA RASVA RIISU — 3(4) var.

- a. _____
SJn — 1(2) var.
- b. Ilu piealt ei saa rasva riisu.
SJn — 1 var.
- c. Ilu päält ei riisuta rasva.
Krj — 1 var.

- Vrd. 2035. Ilu rasvast ei keedeta suppi.
2022 C: Ilu päält ei saa liint keeta ega valge päält rasva riisu.

2024. EGÄ ILU KAUA KESTÄ — 2 var.

- A. _____
Saa (P. Kangur) — 1 var.
- B. Ega ilu hauani ei kesta.
Koe (Schultz) — 1 var.

2025. ILOGA EI KEEDA HERNID, PUNAGA PUTRO, KARVAGA KAPSTID — u. 30(57) var.

- A_{1a1}. Iloga ei keedeta hernit ega punaga putru.
Norm. 146, EKMS IV 682; Plv — 1(3) var.
- a₂. Iloga ei keedetä hernit, ei punaga putro.
Plv — 1 var.
- b. Punaga ei keedeta putru, iluga hernid.
As (Pint) — 1 var.
- A₂. Ilu ei anna hernid ega puna ei anna putru.
Võn — 1 var.
- A₃. Ei panda illu hernile, ei punna pudrule.
Ote — 1 var.
- B. Iluga ei keeda herneid, kauniga kapsaid.
Plv — 1 var.
- Ca₁. Iloga ei keedeta hernit, karvaga kapsid.*
* iloga (trükiviga); hernid (Stein)
V. Steini seletus: «beim Brautwerben».
Stein 20; Võ-Se (Stein), Vas v. Se (Sandra) — 2(11) var.
- a₂. Iloga keedetä äi hernit, karvuge kapstit.
Se — 1 var.

- b. Iloga ei keeda hernit, karvaga kaps-
tit.
Vas — 1 var.

D.

Räp — 1(2) var.

- E_{1a1}. Punaga ei keedeta putru ega karvaga
kapstaid.

Plv — 1 var.

- a₂. Punaga keedä_äi putru, karvaga
kapstid.

Se — 1 var.

- a₃. Punaga putro ei keedetä, karvaga
kapstet.

Räp — 1 var.

- a₄. Ega punaga putro ei keedä, ei kar-
vaga kapstit.

Plv — 1 var.

- a₅. Keedä_äi punaga putro, karvaga kaps-
tet.

A. Tubli seletus: öeldakse ilusa tüdruku või
naise kohta.

Se — 1 var.

- b. Karvaga' keedetä_äi' kap[s]tit, puna-
ga putru.

Se — 1 var.

- E₂. Süü_üi punaga putro, karvaga kaps-
tet.

F. Ilviku seletus: öeldakse ilusate tüdru-
kute kohta.

Se — 1 var.

*

- Fa₁. Iloga ei ela, punaga ei keeda putro.
Võ (anon.) — 1 var.

- a₂. Ögas iloga elä_äi, öi punaga putru
keedä_äi.

Se — 1 var.

- a₃. Ögas iloga elä_äi ja putru munaga
keedä_äi.*

* m u n a g a p r o p u n a g a l a p s u s ?

?Se (Relli) — ?(1) var.

- b₁. Iluga ei elata, punaga pudru keedeta.
E MVH 11 — ?(1) var.

- b₂. Iluga ei elata, punaga ei keedeta
putru.*

* pudru (E)

E 26, E² 45, Reiman EK I 275, EKMS I
621 — ?(7) var.

- b₃. Ega iloga ello eletä, ega punaga put-
ro keedetä.*

* iluga elu elata; putru keedeta (trükised)
Norm. 146, EKMS IV 682; Räp — 1(3) var.

- c. Saa_ai iloga ellä', punaga putru kiitä.
Se — 1(2) var.

- G. Iloga ei elä', kauniga ei kasu', punat-
sõga ei keeta' putro.
Plv — 1 var.

- H. Iloga' eletä_äi', karvaga' keedetä_äi'
kap[s]tid.
Se — 1 var.

*

- Ia. Iluga ei keedeta leent, karvaga kap-
said.*

* keeda (Kündja)

Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406, E 26,
E² 45 — 1(5) var.

- b. Iluga ei keedeta leent ega karvaga
kapsaid.

EKMS I 621 — ?(1) var.

Vt. 2022 D.

- J. Illo panda_ai patta, kinähüsega kee-
tä_äi kapstid.

Vas v. Se (Prants) — 1 var.

Vt. 2029 K₇.

*

- K. Ega ilo pääl putro ei saa kiitä.
Plv — 1 var.

- L. Iloga ei keedetä kapstit.

E. Kirsi seletus: «Meeldetuletus naisevõt-
jaile.»

Se — 1 var.

- Vrd. 2031. Iluga ei keeda pada, auga herneid.
2022. Ega ilu pealt leent keedeta.

2038. Ökski ei keeda ilu pärast leent ega
tee au pärast taari.

12888. Ega unest putru keeta ei saa.

4685. Ega kurtmisest ei saa putru keeta.

2026. ILO MASS KÜLL SADA RUBLA,
TEGO EI MASSA TINGAGI —
4(18) var.

Aa₁.

Võ-Se (Stein) — 1(4) var.

- a₂. Ilo mass sada ruublit, tego ei massa
tingagi.

Räp — 1 var.

- b. Ilo mass küll sada rubla, tego ei ten-
gagi.

Stein 20 — ?(3) var.

- c. Ilu maksab küll sada rubla, tegu ei
tengagi.

Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406, EKMS
I 621 — ?(5) var.

- d. Ilu maksab sada rubla, tegu ei ten-
gagi.*

* rupla (E)

E 26, E² 45 — ?(2) var.

- B. Nägo mass sada ruublit, tego mas-
sa_ai tingagi.

Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

- C. Pale mass paillu, tüütegemine ei mas-
sa tengagi.

Ote — 1 var.

Vrd. 2032. Ilu mass poole ilma, tüütegu ei massa midägi.
6672. Mõni miis mass sulaseh sada ruublit, peremeheh massa ai tingagi.
10025. Sada sõpra ommõ inäbä kui sada ruublit rahha.

2027. ILO PAND IKMA, PUNA PUHKMA
— 1 var.

Vas (Jakobson).

Vrd. 9060. Puhku ei punatsile, vaht[k]u ei valgile: illos saa ikõtaja, punane vere puserdaja.

2028. ILU EI MAKSA MIDAGID — 1 var.
Phl (Ennist).

2029. ILU EI PANDA PADAJE EGA KAUNIST KATTELAIE — u.
140(264) var.

- A_{1a}₁. Ilu ei panda padaje.*
* paasse (Plt), pajasse (Plv)
Plt, Plv — 3 var.
- a₂. Ilu ei panda patta.*
* illo (Plv); panna (Saa), panta (TMr, Nõo)
Kmpm. KH² 30, Kmpm. KLR 356; Jõh, ?Kuu (õpil.), Saa, TMr, Nõo, Ran, Plv — 6 v. 7(9) var.
- a₃. Ei ilu panda patta.
Wied. 22, Kündja nr. 32 (1883) 382 — ?(2) var.
- a₄. Ei illo patta panna.
Norm. Cl. 20 — ?(2) var.
- a₅. Egä ilu padaje panna.*
* ega
Kuu — 2 var.
- a₆. Ega ilu patta panda.*
* pada panna (Jõe)
J. Prantsu (Jõe) seletus: «Ilus ilm küll, aga pada ei saa midagi. Vaest ei saa ilusa ilmaga üldse kala, sie on sie asi.»
Jõe, Pal — 2 var.
- a₇. Ega ilu patta ei panda.*
* panta (MMg)
MMg, Kam (Relli), Rõu — 3 var.
- a₈. Ega siss ilu patta ei panna.
Nõo — 1 var.
- a₉. Ega ilu ei panda patta.
Trm — 1 var.
- b. Ilu ei panta mitte hernestega patta.
TMr — 1 var.
- A₂. Ega sa ilu patta ei pane.
Ksl — 1 var.
- A_{3a}. Ilu ei kõlba patta panna.
Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406; VMr — 2(4) var.

- b₁. Ilu ei sünni patta panna.*
* sünnü pada (Kuu)
Koe, Kuu, Vig (Priimets), Juu v. Vän (Virkus), Tt (S. Veske) — 5 var.
- b₂. Ei ilu sünni padae panna.
Kad — 1 var.
- b₃. Ega ilu sünni pajase panna.
Jür (Petroff) — 1?(1) var.
- b₄. Ega ilu ei sünni patta panna.
VMr — 1 var.
- c. Ilu ei saa patta panna.*
* illo; panda (Plv)
H. Sillaste (Hel) seletus: «Ilusal, kuid mittemajanduslikul inimesel ei ole ta ilul väärtust. Tarvitatakse seda ütlust abiellumise eel.»
Hel, Vln, Nõo, Plv — 4(6) var.
- d. Saa ai' ilošt patta panda.
Rõu — 1 var.
- B. Eletä ai iloga, illo panda ai patta.
Se — 1 var.
- C_{1a}. Ilu ei panda patta ega toeta tulele.
Ote — 1 var.
- b. Ega illo ei toeta tulele, ei panda patta.
Kan — 1 var.
- C₂. Ega illu kiä patta panõ õi, tulõlõ tukõ õi.
Rõu — 1 var.
- D. Ega illu patta panda ega ahju heita ei saa.
Ote — 1 var.
- E_{1a}₁. Ilu ei panda padaje ega keedeta katelas.
Rak — 1(2) var.
- a₂. Ilu ei panta padaje ega keedeta katelaie.
VMr — 1 var.
- b. Ilu ei panda padaje ega kanta kate-
lasse.
Trm — 1 var.

*

- F_{1a}₁. Ilu ei panna patta, kaunist katla.
As (Kuusik) — 1 var.
- a₂. —*
* katelaie (Kuu), kattelas (Kod), kate-
lasse (Amb)
Amb, Kuu, Kod — 4 var.
- a₃. Ilu ei panna pajasse ega kaunit katte-
lasse.*
* panta (Trv), panda (Juu v. Vän); pa-
jassa (Juu v. Vän); kaunist (Juu v. Vän,
Trv); katelassa (Juu v. Vän), katalessa
(Trv)
Juu v. Vän (Virkus), Trv, Vil — 3 var.
- a₄. Ilu ei panta pajasse ega kaunist katte-
lasse.*
* panda (Wied., Kündja; Kuu, Kam?); pa-

jase (Wied.), padaje (Kuu); katlase (Wied.)
Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406, Pöder
Kaupl. Kal. (1899) 29; Kuu, Sa? (I. Kallas),
?Kam? (õpil.) — väh. 2(9) var.

a₅. Ilu ei panda patta ega kaunist kattelisse.

Pet. ELA² 55 — ?(1) var.

a₆. Ilu ei panna patta ega kaunist katlasse.*

* panda (trükistes), panta (Saa)

Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406, Muuk-Mihkla III 18/19; Saa, Pst, ?Nõo? (Eisen) — 2 v. 3(6) var.

a₇. Ilu ei panda patta ega kaunist katla.*

* panna, panta (Vil)

Kmpm. KH 40; Vil (Leoke) — väh. 1?(7) var.

a₈. Ei ilu panta patta ega kaunist katla.

Kodu Kal. (1905) lk-ta — ?(1) var.

a₉. Ei ilu padaje panna ega kaunist katelaia.*

* panda

Kuu — 2 var.

a₁₀. Ei ilo panta pajasse, ei kaunist panta katlasse.

Laug. Vestr. 174 — 1 var.

a₁₁. Ei ilu panda pajase, ei kaunist panda katla.*

* pajasse (Kündja)

Wied. 22, Kündja nr. 32 (1883) 382 — ?(2) var.

a₁₂. Ei ilo panda pajasse, kaunist ei panda katlasse.*

* ilu (KAH, Jürjens); panta (Hupel, Lindf., Poromenski, Körber)

* Helle 327, Hupel 104, Willmann 15, Lindf. (1855) 52, Poromenski EGr. 181, Körber VRMK 35, KAH EKAl 149, Jürjens 59 — ?(31) var.

*
Ei illo panda pajasse, kaunist ei panda katlasse, von Schönheit wird man nicht satt. (was schönes wird nicht in Grapen gethan, was schmuckes wird nicht in den Kessel gethan.)

a₁₃. Ei ilo panta paeasse, kaunist ei panta kattelasse.

?Tt (R. Kallas) — ?(1) var.

a₁₄. Ega ilo paeassa panda ega kaunist katlasse.

?Tt (Kreutzw.) — ?(1) var.

a₁₅. Ega ilu padasse panna ega kaunist katlasse.

Rak — 1 var.

a₁₆. Ega ilu pajase panda ega kaunist katla.*

* pajasse (Kündja)

Wied. 17, Kündja nr. 32 (1883) 381 — ?(3) var.

a₁₇. Ega ilu patta panda ega kaunist katlasse.

E MVH 8 — ?(1) var.

a₁₈. Ega ilu pajasse ei panda ega kaunist katlasse.

Stein 9 — ?(6) var.

a₁₉. Ega ilu patta ei panta ega kaunist katlade.

TMr — 1 var.

b. Ilu ei panda patta ega kaunist katlasse.

E. Normanni seletus: «Ablillumise kohta.» Puh — 1 var.

F₂. Saa ai illo patta panda ega kaunist kattelasse.

Rõu — 1 var.

F_{3a1}. Ilu ei panna patta, kaunidust katlasse.

Vig (Eisen) — 1 var.

a₂. Ilu ei panna patta ega kaunidust katlasse.*

* panda (E², Huvit.)

E 26, E² 45, Huvit. V Lisa 15 — ?(7) var.

a₃. Ilu ei panda pada ega kaunidust katla.

Val (Russmann) — 1 var.

b. Ilu ei padaje panda, kaunidust ei katelaie.

Rl ja Kalevala 87 — ?(1) var.

F₄. Illu ei saa patta pand[a], kaunidust ei saa katlale panda.

Võn — 1 var.

F_{5a1}. Ilu ei panda pajasse, kaunist ei kanda katelessa.*

* panta (Hls); paasse (Trv); kanta (Kse, Hls), kanneta (CRJ); kattalessa (Hls), katalasse (Trv), katelasse (CRJ; Kse)

CRJ H I 160; Kse, Hls, Trv — 5(7) var.

a₂. Ilu ei panda padaje, kaunis ei kanta katelasse.

KJn — 1 var.

a₃. Ilu ei panda padasse ja kaunist ei kanneta kattelasse.

Iis — 1 var.

a₄. Ilu ei panta pajasse ega kaunist kanneta katlasse.*

* kanta (1910)

Tõn. Täht. (1909) sept. ja (1910) juuni — ?(5) var.

a₅. Ei ilu panta pajasse ega kaunist kanta katelasse.

Tõn. RP 78 — ?(1) var.

a₆. Ei ilu panda pajasse, kaunist ei kanneta kattelasse.

CRJ KLr II 55; Trv (Jõgi) — 1 v. 2(17) var.

- a₇. Ei ilu panta pajasse, kaunist kanta katalisse.
Pil — 1 var.
- b₁. Ega ilu patta ei panda ehk kaunist katlade kanta.
Ote — 1 var.
- b₂. Ega ilu pajasse ei panda ega kaunist katlasse ei kanneta.
Einer Lüh. EKÖ 68, Einer Lüh. EKÖ² — ?(2) var.
- F₆. Illo saa ai patta panda, kaunist katlahe kanda.
Rõu — 1 var.
- F_{7a}. Ilu ei panda patta ega kaunidust kanta katlasse.
Jänes-Parlo 112 — ?(1) var.
- b. Naese ilu ei panda pajasse, kaunidust ei kanneta katlasse.
?Saa (Söggel) — ?(1) var.
- F_{8a}. Ega ilu pada panda, ega kaunist katelas keideta.
Lüg — 1 var.
- b. Ega ilu patta ei panda, ega kaunis katlas ei keedeta.
Vai — 1 var.
- G. Ilo ei panda padaje, ei nägo kaunis kattela.
Kod — 1 var.
- H. Ilu ei panda mitte padasse ega kaunist moodi katelisse.
Vai — 1 var.
- I. Ilo ei panta padaje, nägu kallis katlasse.
Kod — 1 var.
- J. Ei sünni ilu padaje panna, moodu ei kallis katelasse.
Hlj — 1(2) var.
- K_{1a1}. Ilu ei panda paeasse, kenadust ei katelasse.*
* panta pajasse; katelesse (Hls)
JJn, Hls — 2 var.
- a₂. Ilu ei panda pajase, kenadust ei katlase.
Krj — 1 var.
- a₃. Ilu ei panda padaje ega kenadust kattelasse.
Kuu — 1 var.
- b. Ega ilu padaje panna, kenadust ei kattelasse.
Jõh — 1 var.
- K₂. Ilu ei sünni pada panna, kenadust ei kattelassa.*
* patta; kenadus
Rkv (Aug. Krikmann) — 1 kuni 2(2) var.
- K₃. Ilu ei saa patta panda, kennä katlahe.
Rõu — 1 var.
- K₄. Ei panna ilu padaje ega kena kaela kattela.
Jõh — 1 var.
- K₅. Ilu ei sünni patta panna, kena ei keeta kattelassa.
Hlj — 1 var.
- K_{6a}. Ilu ei panda patta, kenad ei panda keema.
Nrv — 1 var.
- b. Ilu ei panda patta, kenadust ei keedeta.
TMr — 1 var.
- K₇. Illo panda ai patta, kinähüsega keetä ai kapstid.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
Vt. 2025 J.
- L. Egä ilu patta ei panta, kenadusest ei kaeta lauda.
Saa — 1 var.
- M. Ilu ei saa patta panna ega lauluga lauda katta.
Trt (Piir) — 1 var.
Vt. 5623 E.
- N. Ilu ei panda patta ega kenä katlas ega valge vaagnes.
Hls — 1 var.
- Oa₁. Ilu ei panna padaje ega valged vaagenisse.*
* panda padaje; valget vaagenale (Kmpm.)
Kmpm. EL IV² 17; Vil — 1 v. 2(3) var.
- a₂. Ilu ei panda pajassa ega valged vaagna'asse.*
* padajasse; valget vaaganisse (Pil)
Pil, Plv — 2 var.
- a₃. Ilu ei panta patta ega valget vaagnasse.
Vil — 1 var.
- a₄. Ega ilu ei panna patta ega valged vaagnes.
Kõp — 1 var.
- b₁. Ilu ei panda padaje ega valgust vaagnaesse.
J. Riieti seletus: «Naesterahva kohta.»
Hls — 1 var.
- b₂. Ilu ei panta patta ega valgust vaagenessa.
Vil — 1 var.
- b₃. Ilu ei panda patta, ei valgust vaagnasse.
Muuk-Mihkla-Tedre IV 26 — ?(1) var.
- b₄. Ilu ei padaje panda ega valgust vaagenale.
?Võn? (õpil.) — ?(1) var.
- P₁. Ilu ei panda padasse, kätevaeva vaagenasse.
Post. nr. 39 (1887) 3; MMg — 1(6) var.

- P₂. Ilu ei kõlba padaje panna, kätevaeva vaagenasse.
Hlj — 1 var.

*

- Q₁. Ilu ei panta padaja, kätevaev pantse vaanase.
Saa — 1 var.

- Q₂. Ilu ei panda patta, kätevaev pannaks patta.
Aks — 1 var.

- R. Inimese ilu ei panta padaje, inimese tegu pantas padaje.
?Saa (Sõggel) — 1?(1) var.

- Sa. Ilu ei panda padasse; töövaev pannakse padasse, kätevaeva vaagenasse.
Tür — 1 var.

- b. Ei ilu panta pajassa; töö pantaks pajassa, kätevaeva vaagenissa.
Hls (õpil.) — 1 var.

- c. Ega ilu padaje panna; töö pannakse padaje, kättevaeva vaagenasse.
VNg — 1 var.

- T. Ilu ei panta padaje ega valget vaagenisse; töötegu pandakse padaje.
Vil — 1 var.

- U₁. Ilu ei panta padaje, valget ei kanta vaagenesse; töötegu pannas padaje, kätevaeva vaagenesse.*
* panda, panna

M. Sarve seletus: «Kes ilu pärast naist võtt, sellel.»

Krk — 3 var.

- U₂. Egas ilu patta panta ega valgust vaagna pääle; töö ja tegu patta pandas, kätevaeva vaagna pääle.
Trv v. Vil (Kala) — 1 var.

- U₃. Ilu ei panna padaje, valget kätta vaagnaie; töö panna padaje, käevaeva vaagenie.*

* panda; vaagenai; pannakse; kätevaeva (trükistes)

Norm. 146, EKMS IV 682; San — 1(3) var.

- U₄. Ilust ei saa patta panda, valgust vaagnalle; kätetöö pandas patta ja kätevalgus vaagnalle.
Urv — 1 var.

- U₅. Ilu ei panda patta, ei valgust vaagnahe; kätevaiv pandas patta ja käetüü vaagnahe.*

* kätetöö (trükised)

Mihkla-Parlo-Viidebaum I 93, Viid. 110;

Urv — 1(4) var.

- Va. Ilu ei panda padaje, valget kätta vaagenai, kaunist ei keedeta kattelas; töö pannakse padaje, kätevaeva kattelas.

EKMS I 621 — 1?(1) var.

- b. Ilu ei panda patta, valget kätta vaagenai ega kaunist kattelas; töö pannakse padaje, kätevaeva kattelas.
EKMS I 621 — 1?(1) var.

- Wa₁. Ilu ei panna pajasse ega kaunist kattelas; töötegu pannas pajasse, kätevaeva vaganesse.
Trv — 1 var.

- a₂. Ilu ei panda padaje ega kaunist kattelaj; töö pannasse padaje, kätevaiva vaagnaj.

Lüg — 1 var.

- a₃. Ilu ei panda paeasse ega kaunist kattelisse; tööda pannaks paeasse ja kätevaeva vaanasse.

Vig — 1 var.

- a₄. Ei ilu padaje panna, kaunist ei panna kattilasse; töö panna padaje, kättevaeva vaaginasse.

Kuu — 1 var.

- a₅. Ei ilu pajasse panna, kaunist ei panna kattelas; töö ikka pajasse panna, kättevaeva vaagenasse.

Hlj — 1 var.

- b. Ilu ei panna paeasse, kaunist ei kanneta kattelas; tööd küll pannasse paeasse, kättevaeva vaagnasse.

Vig — 1 var.

- c. Ilu ei panna padaje ega kaunist keitelesse; töö küll pannas padaje, kätevaeva keitelesse.

Pst — 1 var.

- Ö. Ilu ei panda pajasse, kena keeva kattelas; töö pannakse pajasse, kätevaev aga vaagnasse.

Amb — 1 var.

- A. Ei sünni ilu padaje panna, moodu ei kallis kattelas; tüevaev pannakse padaje, kätevaev kattelas.

Hlj — 1 var.

*

- Ö. Ega ilu pada panda, hiadus panda pada; ilusal on ilged tiid.

Lüg (Källo) — 1 var.

* *

- Ü. Ilu ei panda paeasse, kuulsust kübarasse.

?Vil (Toss) — 1?(1) var.

- Xa. Ilu ei panna patta, suur jutt ei täida kõttu.

?TMr (Siil) — ?(1) var.

- b. Ilu ei ole patta panna, suur jutt ei täida kõttu.

?TMr (Siil) — ?(1) var.

Vt. 8366 E.

- Vrd. ri «Võta vallast vaeslaps»: Illo ei panda padaje, / ei ka valgust vaagnahe — / töö

küll pandas padaje, / kätevalva vaagenahke (ERIA III : 1, nr. 4525).

Vrd. 8215 B: Paha ei panda pajasse, kaunist ei kanta katalessa.

887. Ega hüva ilma padaje panda.

2038. Ükski ei keeda ilu pärast leent ega tee au pärast taari.

453. Ei au panda paease ega kaunist katlasse.

8294. Kes paksust patta pand või valgest vaanasse.

2037. Saa ai illo iäst, ilo om patta panda' täämbäst hummogost.

2031. Iluga ei keeda pada, auga herneid.

2030. ILU EI ÖNNISTA KEDÄGI — 4 var.

Aa. —

Trv — 1 var.

b. Ega ilu önnista.

Kõp — 1 var.

B. Ega ilu kedagi ei önniste, kui tõine-tõist ei armaste.*

* ku; armasta (Krk)

Hls, Krk — 2 var.

2031. ILUGA EI KEEDA PADA, AUGA HERNEID — 1 var.

Plv (Hulk).

Vrd. 2025. Iluga ei keeda hernid, punaga putro, karvaga kapstid.

2029. A₁b: Ilu ei panta mitte hernenestega patta.

2038. Ükski ei keeda ilu pärast leent ega tee au pärast taari.

453. Ei au panda paease ega kaunist katlasse.

2022. Ega ilu pealt leent keedeta.

3589. Kena nägu ei aja kellegile katelt tulele.

2032. ILU MASS POOLE ILMA, TÕU-TEGU EI MASSA MIDÄGI — 4 var.

a. —

Hel (J. ja P. Einerid) — 1 var.

b. Ilu mass poole ilma, töötegu ei massa kedägi.

Hel — 1 var.

c. Ilu maksab poole ilma, töötegu ei maksa tengagi.

Hel — 1 var.

d. Ilu mas poole ilma, tüütegu tühi tengägi.

Hel — 1 var.

Vrd. 2026. Ilo mass küll sada rubla, tego ei massa tingagi.

2033. ILU PÄRAST EI MAKSA NAIST VÖTTA — 1(2) var.

EKMS II 99; JJn (Oberg).

Vrd. 2034. Ilu pärast naist võtta ehk rooside pärast mõisa osta on ükskõik.

7416. Ära vaata neiu näo peale, vaata töö-teo peale.

2034. ILU PÄRAST NAIST VÖTTA EHK ROOSIDE PÄRAST MÕISA OSTA ON ÜKSKÕIK — 4(8) var.

A. —

Kos (Wiedemann) — 1(2) var.

Ba₁. Ilu pärast naist võtta om ku kullerkuppe pärast periskohta osta.

Krk (Sarv) — 1 var.

a₂. Ilu pärast naist võtta om nii kui kullerkupude pärast päriskohta osta.

Krk (Sarv) — 1 var.

b. Tütriku naeses võtta ilo pärast um nii kui tõösõ platsi osta kullõskukka pärast.

Vas (Jakobson) — 1 var.

c. Tütarlast ainult ilu pärast kosida on niisama rumal tegu kui kullerkuppude pärast päriskohta osta, mida sa mööda minnes teise heinamaal näed õitsemas.

Virul. Lisa nr. 9 (1888) 142 — ?(3) var.

Vrd. 2033. Ilu pärast ei maksa naist võtta.

2035. ILU RASVAST EI KEEDETA SUPPI — 1 var.

Hää (Mäesalu).

Vrd. 12887. Ega une rasvast leent ei saa.

2023. Ega ilu pealt saa rasva riisu.

2022. Ega ilu pealt leent keedeta.

2036. KES ILO OTSIB, SEE LUSTI LEIAB* — 1?(6) var.

* ilu (trükistes)

Stein 25, Wied. 56, Kündja nr. 36 (1883) 431;

?Tt (Kreutzw.).

2037. SAA AI ILLO IÄST, ILO OM PATTAPANDA' TÄÄMBÄST HUMMOGOST — 1 var.

Se (Pino).

Vrd. 2029. Ilu ei panda padaje ega kaunist katelaie.

2038. ÜKSKI EI KEEDA ILU PÄRAST LEENT EGA TEE AU PÄRAST TAARI — 1(14) var.

a. —

Meelej. nr. 26 (1887) 206, EKMS I 621 — 1(9) var.

- b. Keegi ei keeda au pärast leent ega tee ilu pärast kalja.

E 32, E² 46, EKMS I 211 — ?(4) var.

- c. Au pärast leent ei keedeta ega ilu pärast kalja.

E MVH 8 — ?(1) var.

Vrd. 2022. Ega ilu pealt leent keedeta.

2031. Iluga ei keeda pada, auga herneid.

2025. Iloga ei keeda hernid, punaga putro, karvaga kapstid.

2029. Ilu ei panda padaje ega kaunist kat-telaie.

2039. ILUDUS MÄÄRAB HINNA — 1 var.

Puh (Antik).

2040. EGA ILUSAT NAIST KAPPI PANDA, ILUS KÄIB KA LAUDA JA TUA VAHET — 1?(1) var.

?Lüg (Källo).

2041. IGA ILUS PÖLE HÄÄ — 1 var.

M. Mäesalu seletus: puude kui ka inimeste kohta.

Hää.

2042. IH-AH ILUSA PÄÄLE, KES KAEB KAKENU PÄÄLE — 1 var.

Puh (Andresson).

2043. ILLOS IKS IKUNE MÖRSJA, NÄKUS IKS MURÖLIK NÄIO — 1 var.

Se? (Aun).

2044. ILLOS IÄ LÜHENDAJA, KAUNIS KARVA KAOTAJA — 1 var.

Vas (Tint).

2045. ILLOS NAANE OM MAJA ILO — 1?(1) var.

?Kam (Relli).

2046. ILOS MIIS VEREIMEJA, VALGE MIIS VEREVALAJA — 6 var.

- A. Illus miis ihu imeja, valge miis vere-valaja, mustal meele paremba, süda sehen selgemba.

Ran (Eichwaldt) — 1 var.

- B. _____

Kod (Nõu) — 1 var.

- C. Must mure pidaja, valge verevalaja.
Vil (Leoke) — 1 var.

- D. Illos miis um ikkõtaie, verrev vere-valaja; must miis avitas asõt säada, tsiasüüma siädä.

Rõu (Gutves) — 1 var.

- E. Ilus mees vereimeja.

TMr — 1 var.

- F. Ilus mees ilu imeja.

EKMS IV 683 (< MMg) — 1 var.

Vrd. rl «Ära mine valgele mehele» (ERIA III:1 nr. 4837—4839).

Vrd. 3587, eriti C: Valge mees, vali rusik, must on mure pidaja, lapsi lauale laduja.

2047. ILLUS NÄGU UM PUUL PU- ABI — 2 var.

- A. _____

M. Jennese seletus: «Iluduse pärast naise-võtmise kohta.»

Se — 1 var.

- B. Illus nägu perse abi.

Võ-Se (Stein) — 1 var.

Vrd. 2065. Ilus nägu annab persele palju au.

2066. Ilus nägu on vi- nuhtlus.

2048. ILLUS OM TSIRK SULGI JÄRGI, INIMENE MÖISTUSE JÄRGI — ?(3) var.

Norm. 65, EKMS III 1214; ?Rõn (C. Berg). Ilmselt lähtunud Gr. SKÖ II 7 saksakeel-sest tekstist.

Vrd. 5937. Lindu funtakse sulgedest.

2049. ILUSAD LILLED EI SEISA MITTE KAUA TEE ÄÄRES — 1?(3) var.

- a. _____

Körber VRMK 55 — 1?(2) var.

- b. Kenad lilled tee ääres ei jääta kaua oma paika.

Uus Tln. Tähtn. (1878) 64 — ?(1) var.

2050. ILUSAD LILLED NOPITAS ÕITS- MISE AEAL JO ÄRA — 2(4) var.

- A. _____

Vru (R. Kallas) v. Tt (anon.) — 1(3) var.

- B. Lill kaksatas sis, kui häitses.

A. Jänessoo seletus: nii öeldakse vanatüd-rukule, kes veel kosju ootab.

Se — 1 var.

Vrd. 2073. Keige ilusamad maasikad nopitse kei-ge varem.

2051. ILUSAL LINNUL ON IKKA PALJU NIMESID — 1 var.

Kuu (A. Ploompuu).

Vrd. 942. Heal lapsel mitu nime.

2052. ILUSAL TÜDRUKUL ON PEIG-
MEHI IGA SÖRME JÄUKS — 1 var.

Kuu (Eplik).

Vrd. kk: Mikepärast naist ei saa, neid om iga
sõrme jaos kümme tükke tulemas 'mõne
noormehe kerklemine' (Saa).

2053. ILUSA NAESE ILU ON ENAM
KUI HULLU NAESE TÖÖ — 2 var.

a. _____

HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.

b. Ilosa ilo on änam kui rumala töö.

Ris (Veber) — 1 var.

2054. ILUSEST SAAB ILMA LITS, VAL-
GEST VALLA HOOR — 7(11) var.

A₁a. _____

Krk — 2 var.

b. Ilusast saab ilma litsi, valgest valla
hoorukene.

Mih — 1 var.

A₂. Iluse tüdrukust saab vahel ilma lits.

Phl — 1 var.

B. Ilus saab ilmale irrita, kena saab
külale kõnelda.

Hls — 1 var.

Ca. Ilusast saab ilma naarus.*

* naerus (trükistes)

Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406; TMr —
1(5) var.

b. Ilusast saa ilma naar.

Vas — 1 var.

2055. ILUS HOBENE TEGE OKSJOONI
— 1(2) var.

a. _____

Hls (Ilus) — 1 var.

b. Ilus hobune teeb oksjoni.

Norm. 126 — ?(1) var.

2056. ILUS HOBUNE, ILUSAD VALJAD
— 1?(7) var.

Sannumetoja IV (1851) 4, Wied. 39, Kündja
nr. 34 (1883) 406, E 26, E² 45, EKMS I 621.

2057. ILUS HOBUNE ON MEHE UHKUS
— 4 v. 5(5) var.

A₁. _____

Elva (Paurson) — 1 var.

A₂a. Hobune on talumehe uhkus.

?Tln (Keller) — 1?(1) var.

b. Rammus ja hea hobune on talumehe
uhkus.

Sim — 1 var.

B. Hobu mehe uhkus, nainõ mehe au.
Urv (Seen) — 1 var.

Vt. 948 D.

C. Hää hobu on mehe au.

Rõu (Pallits) — 1 var.

2058. ILUS IDU VALMISTAB LÕIKUSE-
PIDU — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

2059. ILUS ILMALE, KUULUS KÕIGILE,
KODU EI KÕLBA KUHUGI — 1 var.

Koe (Schultz).

2060. ILUS MEES, ILUSAD TEUD —
1 var.

Krj (Mägi).

2061. ILUS MIES ON NAISE NUHTLUS
— 1?(1) var.

A. Källo seletus: «Ilus mies vahib tõisi
naisi, tieb oma naisele südämevalu.»

?Lüg.

Vrd. 2066. Ilus nägu on vi— nuhtlus.

2062. ILUS NAIN, NORK MUISTUS —
1?(1) var.

?Kuu (Lindström).

2063. ILUS NAIN, ON KURADI PÄÄ-
PADI — 1?(1) var.

?Lüg (Källo).

Vrd. 5406. Laiskus on kuradi peapadi.

4877. Kõrts on kuradi peapadi.

2064. ILUS NAIN, ON SILMA PARADIIS,
HINGE PÕRGU, RAHAKOTI
PUHASTUSTULI — 5 kuni 7(7) var.

A₁a. _____

Pal (Karma) — 1 var.

b. Ilus naine on silmadele paradiis, hin-
ge põrgu ja rahakotile puhastustuli.

VNg (Meibbaum) — 1 var.

c. Ilusad naised on silmade paradiis,
hinge põrgu, rahakoti puhastustuli.

Tln (Kallus) — 1 var.

A₂a. Ilus naine on silmale paradiis, hin-
gele põrgu, rahakotile põrgutuli.

Ran (Kärp) — 1 var.

b. Ilus naine on silmale paradiis, hinge-
le põrgu ja rahakotile põrgutuli.

Tõn. Tln. Täht. (1889) 63 — 1?(1) var.

B. Ilus naine on silmade paradiis, hinge
põrgu ja rahakoti katk.

Rap v. Mär (Poom) — 1 v. 2(2) var.

Kõik käsikirjal. üleskirjutused hilised (XX saj. 30–50-ndatest aastatest).

2065. ILUS NÄGU ANNAB PERSELE
PALJU AU — 4(5) var.

Aa.

P. Tammepuu seletus: «Ilust nägu nähes tormatakse ilusa näo poole. Aga mis allpool on, seda ei näe keski ega panta ka tähele.»

Lai — 1 var.

b. Ilus nägu anna persele au.
Kod — 1 var.

B₁. Ilus nägu teeb pu-le au.
Wied. 39; TMr — 1(2) var.

B₂. Ilus nägu annab vi-le palju au.
Lai — 1 var.

Vrd. 2047. Illus nägu um puul pu- abi.
2066. Ilus nägu on vi- nuhtlus.

2066. ILUS NÄGU ON VI- NUHTLUS —
10 var.

A₁a₁. *

* nägü oo (Kuu)
Kuu, Mar — 2 var.

a₂. Ilus nägu vi- nuhtlus.
Mar — 1 var.

b. Kena nägu vi- nuhtlus.
Krj — 1 var.

c. Kena nägu vi- surm.
Krj — 1 var.

A₂. Kena nägu pu- nuhtlus.
Jäm — 1 var.

B. Jõlus njägu ond mu- nuhtlus.
Kha — 1 var.

C. Ilus nägu ihu nuhtlus.
Emm — 1 var.

D. Ilus nägu on naise nuhtlus.
Kuu — 1 var.

*

E. Illos nägu om persele pahanduses.
Rõu — 1 var.
Kõik tekstid peale Jäm (Kuldsaar) aastast
1936–1964.

Vrd. 2047. Illus nägu um puul pu- abi.
2065. Ilus nägu annab persele palju au.
2061. Ilus mies on naise nuhtlus.

2067. ILUS NÄGU, PAHA MAGU — u.
55(86) var.

Aa. Ilus nägu, sita magu.*

* illus (Hel, Nõo, Rõn, Ote, Rõu)

E. Ennisti seletus: «Ilusal halb iseloom.»
O. Silla seletus: «Näo järgi ei või inim-
hinge tunda.»

Juu, Vig, Mar, Emm, Põi, Hää, Saa, Hls,
Vil, SJn, TaL, Rõu — u. 35(40) var.

b. Illos nägu, sita magu.
Võn, Võ, Vas v. Se (Sandra), Se — 9 var.

B.

Hel, Vil, SJn, Puh — 8(11) var.

C. Ilus nägu, maotu magu.
Saa (Sõggel) — 1 var.

D. Kulla nägu, mulla magu.
Borm. Mr Kal. (1850) lk-ta, Wied. 88; Künd-
ja nr. 41 (1883) 491, E 44, E² 91, Puus. KH
III¹² 79, Puus. Eü I 115; Mih (Sakson),
Trv, SJn — 4(23) var.

E. Kulla nägu, sita magu.
Wied. 88; Pst (Ainson) — 1(2) var.

Vrd. kk: Sul om kulla nägo, mulla magu (Vas
v. Se).

Vrd. 2068. Ilus nägu, paha tegu.
14014. Kanna viha magu ja tee magus
nägu.

2068. ILUS NÄGU, PAHA TEGU — u.
25(39) var.

A.

E 26, E² 45, Huvit. V Lisa 15, Puus. EKGr.
29, Puus. Eü I 115, EKMS I 621; Pai, Trv,
Lai, Pal — u. 5(15) var.

B. Ilus nägu, halb tegu.*
* illus (Ote)

Trv, Nõo, Ote — 3(5) var.

Ca. Ilus nägu, inetu tegu.
Rätsep Koduk. 56, Rätsep EEH II 42; Nrv,
?Amb (Kleinmann), ?Mus (Kaasik), Ksl,
Rõu, As (Kuusik) — 5 kuni 8(9) var.

b. Kellel ilus nägu, sellel inetu tegu.
Saa (Sõggel) — 1 var.

D. Ilus nägu, näotu tegu.
Saa (Sõggel) — 1 var.

Ea. Ilus nägu, sita tegu.
Saa (õpil., Sõggel) — kuni 2(2) var.

b. Illus nägu, sitanõ tegu.
Rõu — 1 var.

F. Illus nägu, hirmus tegu.
Nõo, Ote, Kan — 3 var.

G. Illos nägu, jälle tegu.
Rõu — 1 var.

H. Ilus nägu, rumal tegu.
Puh — 1 var.

Vrd. 2067. Ilus nägu, paha magu.
10038. Saia nägu, sita magu.
5249. Lamma nägu, hundi tegu.
13198. Vaga nägo, kuri tego.

2069. ILUS ON ILMA PÄRALT, INETU
ON MINU ÜKSI — 1 var.

Nrv (Sirdnak).

2070. ILUS PEENIKE PIDADA, KURI
PEENIKE KUDUDA, PAHA PESTA
PEENIKESTA — 3(8) var.

a₁. — *

* peenikest (trükised)

E² 45, EKMS I 621 ja 958; Pil (Leichter) — 1(4) var.

a₂. Ilus peenike pidada, kuri peenikest
kududa, paha pesta peenikesta.
VMr — 1(2) var.

b₁. Kuri on peenike kududa, paha pesta
peenikene, aga hia on peenike pidada.
H. A. Schultzi seletus: öeldakse kangaku-
dumise kohta.
Koe — 1 var.

b₂. Kuri on peenike kududa, paha pesta
peenikene; hea on peenike pidada.
Norm. 151 — ?(1) var.

2071. ILUS PETAB ENEMB KUI INETU
— 1 var.

Hlj (Kungur).

2072. ILUS UBIN — UISK SEHEN —
19(30) var.

A₁. — *

* sihen (Trv, Pst, Vil)

J. Kala (Trv) seletus: «Mõne avalikult
kuulsa tütruksu kohta.»

Saa, Krk, Hel, Trv, Pst, Vil — 10(12) var.

A₂. Ilus õun — uss sees.*

* uisk (Krk, Vil); sehen (Krk)

J. Kala (Trv v. Vil) seletus: «Ilusa tütruksu
kohta, kes on poistega läbi kukkunud.»

E MVH 75, E 26, E² 45, Muuk I² 139,
Muuk-Mihkla II 66, Reiman EK I 278, EKMS
I 621; Krk, Trv, Vil, Rõn (õpil.) — 5(14)
var.

B₁. Iluse ubinel oo uisk sehen.

M. Sarve seletus: «Kes ilu pärast naist
võtt.»

Krk — 1 var.

B₂. Ilusa õuna sees elab ka uss.

Krj (Mägi) — 1 var.

C₁. Ilus ubin, seest uisatet.

Krk — 1 var.

C₂. Ilus õun, seest ussitand.

H. Neumanni seletus: «Öeldakse inimese
kohta, kes on ilus, kuid õel või halbade
elukommetega.»

Pai — 1 var.

Vrd. kk: Ilus õun, aga uss sehen (Krk); Ilus
õun, aga usse täis (Trv).

Vrd. 2080. Mida ilusamad õunad, seda kibedam
maitse.

2073. KEIGE ILUSAMAD MAASIKAD
NOPITSE KEIGE VAREM — 3(9)
var.

Aa. —

TMr (Herms) — 1 var.

b. Kõige ilusamad maasikad nopitakse
kõige varemine.*

* varemini (Kmpm.), varem (E, Puus.)

Wied. 73, Kündja nr. 38 (1883) 454, Kmpm.
KH 50, E 40, E² 81, Puus. KA V—VI (1939)
21 — ?(6) var.

c. Keige ilusamad maasikad nopitakse
keige ennemalt.

Sannumetoja VII (1860) 124 — 1 var.

B. Ilusad marjad näpitakse kõige enne.
Krj (Mägi) — 1 var.

Vrd. 2050. Ilusad lilled nopitas õitsmise ael
jo ära.

2074. KEIK EI OLE ILUS, MIS HIILGAB
— 2(3) var.

Mus (Miller), Põl (A. Verliin).

Vrd. 4504. Kõik ei ole kuld, mis hiilgab.

2075. KENEL ILUS SUU, SELLEL HALB
SÕNA — 1?(2) var.

a. —

?VNg (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.

b. Kes ilus suule, see halb sõnale.
EKMS III 975 — ?(1) var.

2076. KES IGA PÄEV ILUS, SEE HAR-
VAST ALASTI — u. 85(106) var.

A_{1a1}. — *

* pää (Hlj, Amb), päe (Tür), pääv (Hlj);
sie (Hlj); harvasti (EKMS; Amb, SJn), har-
vaste (Kad, Amb), harva (Rkv), harvast
(Tür)

EKMS I 621; Hlj, Kad, Rkv, VMr, Amb,
Tür, JJn — 10(11) var.

a₂. Kes iga pää ilus, sie aru alasti.*

* päe (Tür); see (Sim, Tür)

Iis, Sim, Tür — 3 var.

b₁. Kes iga päev ilus, käib harvast alasti.
Rak — 1(2) var.

b₂. Kes iga päev käib ilusti, see harvasti
alasti.

Amb — 1 var.

b₃. Kes iga pääv käib ilusti, see käib
harvaste alasti.

Jür — 1 var.

b₄. Kes iga päev käib ilusti, see harvaste
käib alasti.

SJn — 1 var.

b₅. Kes iga päev ilusti käib, harvaste
käib alasti.

Vil — 1 var.

- b₆. Kes käib iga päev iluste, see käib harvaste alasti.
Han — 1 var.
- c₁. Kes iga päiv tahab ilus käia, see käib harvast alasti.
Trm — 1 var.
- c₂. Kes iga päev iluste tahab käia, see on harvalt alasti.
Saa — 1 var.
- d. Kes ega päev tahab iluste olla, peab harve alasti olema.
Trv — 1 var.
- e. Iga päeb ilusti, harbasti alasti.
SJn — 1 var.
- f. Kes iga päev ilusti, see arukord alasti.
Vln — 1 var.
- g₁. Kes iga päev ilusti, see aru pärast alasti.*
* egä päe (Hls); ilusaste (Saa); sii (Pst); peräst (Pst), perst (Hls)
Saa, Hls, Pst, Vll — 5(6) var.
- g₂. Ken iga päe ilusti, sii aru pest alasti.
Pst — 1 var.
- h. Iga päeva iluste, aru pärast alaste.
Elva — 1 var.
- A_{2a}. Kes iga päev ilusti, see ajuti alasti.
Tõs (õpil.) — 1 var.
- b. Kes egä päev iluste rõõvin, käib ajuti alasti.
Trv — 1 var.
- c. Kes iga päev käib ilusti, see ajuti käib alasti.
?Khñ (Teder) — ?(1) var.
- d. Iga päev ilusti, ajuti alasti.
?Emm (Perv) — 1?(1) var.
- A₃. Kes argipäeval ilusti, see harupäeval alasti.
Saa (õpil.) — 1 var.
- A₄. Kes iga kord käib iluste, käib arukorra alaste.
Saa — 1 var.
- A₅. Igepäa ilus, harvaste paljas.
Hlj — 1 var.
- B₁. Kes igal päeval uudis riides, see arukordi alasti.
?Vig (Aitsam, Aasberg) — 1?(2) var.
- B₂. Kes alande uut riidet tahab seljas kanda, jääb viimast alasti.
?VNg (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.
- B₃. Kes iga pee uusis, see peab siis vanadega olema, kui tal kusagil minna on.
Põl (Tustit) — 1 var.
- B₄. Kes iga päev käib uusis, see käib harva santis.
Muh — 1(2) var.
- C_{1a}. Kes igapäe heaste, see arukord halvaste.
?Vig (Priimets) — 1?(1) var.
- b. Kes iga päev käib heaste, see harv käib halvaste.
Vig (Valdt) — 1 var.
- C_{2a}. Kes iga päev hästi, see harva sandisti.
Khk — 1 var.
- b. Kes iga päev heasti, käib aru sandisti.
Jäm — 1 var.
- C_{3a1}. Kes argipäev heaste, see arukord halvasti.*
* hästi; aru korra (E); halvaste (As)
E 33; Ris (Niinas), As (J. Reimann) — 2(3) var.
- a₂. Kes argipäeval hästi, sel harva halvasti.
Muh — 1 var.
- b. Kus argipäev hästi, sel harva halvasti.
E² 17 — ?(1) var.
- Da. Kes iga päev on ilusti, see arukorral halvasti.
Hls (õpil.) — 1 var.
- b. Kes iga päev ilus, see arukorda halvaste.
Saa — 1 var.
- Ea. Kes egapäeva hääs käib, sennel pole haru santi ka selga panna'nd.
Käi (Sooster) — 1(2) var.
- b. Kes igapäev head kannab, sei saa harva santi kanda.
Hli — 1 var.
- F_{1a1}. Kes iga päa tahab ilus käia, ei saa harvastki kena käia.*
* päev; harvagi (trükised)
E 34, E² 45, EKMS I 622; Hlj (Pruhl) — 2(5) var.
- a₂. Kes tahab iga päev ilus olla, see ei saa harvastki kena käia.
Rak — 1(2) var.
- a₃. Kes iga päev tahab ilus käia, ei saa harvagi kena olla.
EKMS I 621 — ?(1) var.
- a₄. Kes iga päev tahab ilus olla, see ei saa harvastki kena olla.
Hlj — 1 var.
- a₅. Kui tahtu iga päi ilus olla, see en saa harvastagi kena käia.
Rkv (Aug. Krikmann) — 1 var.
- a₆. Kui tahad iga päi ilus olla, see ei saa harvastki kena olla.
VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.
- b. Ken ige päiv tahtub ilus olla, sie ei saa harvastki kaunis olla.*
* kes; iga; päev; tahab; harvastegi

- Kuu — 2 var.
- c₁. Kes alate tahab ilus olla, ei saa harvast kena olla.
Rak — 1 var.
- c₂. Kis alati ilus tahab olla, sii ei saa harvastigi olla.
KJn — 1 var.
- d. Kes alati tahab kena käia, ei saa harvastki.
Lai — 1 var.
- e. Kes iga pää ilus, see põle harvastegi kaunis.
Kuu — 2 var.
- F₂. Kes ega päiv kena käüp, sel ei ole kena kohegi minna.
Vas — 1 var.
- G. Kes iga päev ilus, see harvast inetu.
Pal — 1 var.
- H. Kes alati ilus, see harvaste rumal.
Plt — 1 var.
- Ia. Kes iga päev käib ilusti, see käib aru hullusti.
Jür — 1 var.
- b. Kes iga päeva iluste, see harukorda hullusti.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- J. Kis iga pääva iluste, see harukorda hulluste; kes iga pääva hulluste, see harukorda iluste.
E. Poomi seletus: «Õeld. neile, kes igapäev kirikurõivad tahavad selga panna.»
Rap v. Mär — 1 var.
- K₁. Kes tahab alati uhkeste olla, ei saa harvasti kaunike olla.
Kuu — 1 var.
- K₂. Kes iga päev tahab uhke olla, sel ei ole harvastki hilpu ümber panna.
Jõe — 1 var.
- K₃. Kis iga päe käib uhkesti, see käib aru õelasti.
Pld — 1 var.
- La. Kes ega päev taht ehtin olla, see arusagesti alasti.
Pöder Kaupl. Kal. (1899) 31 — 1?(1) var.
- b. Kes iga päev end ehtnu, see harusakest alaste.
Hls? (Glass) — 1 var.
- c. Kes iga päev ehtis, on arusagesti alasti.
Hls — 1 var.
- d. Kes ega päe ehtin, sii arupäe alasti.
Hls — 1 var.
- e. Kes igä päivi ehten, sii arupäivil alaste.
Krl — 1 var.
- f. Kes iga päev ehtin, see arukord alasti.
Hls — 2(3) var.

- g. Kes igapäev ehtes, see arupärast alasti.
Hls (õpil.) — 1 var.
- h₁. Ega päe ehtin ja aruperäst alasti.
Saa (õpil.) — 1 var.
- h₂. Iga päev ehtes, arukord alasti.
?Hls (õpil.) — 1?(2) var.
- M. Kes iga päev käib ilusti, see argipäev käib alasti.
?Ann (Kagovere) — 1?(1) var.
- N. Kes iga päev käib ilusti, see püha-päev käib vanasti.
Tln (Keller) — 1(2) var.
- O. Kis argipäe uhkest käib, see pühapäe püksata.
JJn (Pitka) — 1 var.
- P. Kes tööpäeval ennast ehitab, see pidupäeval tühja köhitab.
?Vil (Suurkask) — 1?(2) var.
- Vrd. 2223. Kes iga päev isanda viisi elab, ei sua nädalas korda härra olla.
2077. KES ILOSAT OTSIP, SEE HÜVVÄ EI LÖVVÄ — 1 var.
Vas (Lenzius).
Vrd. 1086. Kes head otsib, see pahema leiab.
2078. KUI ILUS INIMENE, SIIS ILUS RIIE — 1 var.
Tt (Veske).
Vrd. 10561. Sitt inimene, sitt riie.
2079. KUI ILUS NAINEN, VAATA NAISE PÄÄL, PÕLE SUPIL PIIMA TARVISKI — 1 var.
Hää (Mäesalu).
2080. MIDA ILUSAMAD ÕUNAD, SEDA KIBEDAM MAITSE — ?(1) var.
?Saa (Söggel).
Vrd. 2072. Ilus ubin — uisk sehen.
2081. MIDA ILUSAM, SEDA AUSAM — 1 var.
Kaa (Töll).
Vrd. 14170 B: Kuda ilusam, seda edevam, kuda viksime, seda lihtsam.
2082. ILOTU LIND, ILOS LAUL — 1 v. 2(5) var.
A. —————*
* Ilutu — ilus (trükised)
Norm. 146, EKMS I 650 ja IV 683; Rõu (Orrav) — 1(4) var.

B. Inetud suled, aga ilus laul.
?Vän (Tammsoo) — 12(1) var.

Vrd. 939. Hea lind laulab head laulu ja paha
lind laulab paha laulu.

2083. EGÄ IME ISE MUADI — 1 var.
Khn (S. Saar).

2084. VOT OM IMEH: IMSEL TÛ-, PAH-
RUL PAAR POIGO — 1 var.
Se (Tammeorg).

2085. INGLI TIIVA SIHES OLLA JU KOA
MUSTI SULGUSI MÕNED — 2 var.
a. _____
Põl (Rand) — 1 var.
b. Ingli tiiva sihes olle koa musti sulgi.
A. Ranna seletus: kõige paremalgi inimesel
on inimlikke nõrkusi.
Põl — 1 var.

2086. KES INGLIT OTSIB, EESLIT LEIAB
— 2(5) var.
Aa. _____
VII (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.
b. Inglit otsib, eesli leiab.
Krk (Sarv) — 1 var.
B. Kes ingliti otsib, see vaenlase leiab;
kes inimest otsib, see ingli leiab.
?Tin (Soans) — ?(1) var.

2087. ÄGA ÜKSKID PÕLE JU INGEL
METTE — 1 var.
Põl (Rand).

2088. EGA INIMENE HÄDA EI OTSI,
HÄDA OTSIB INIMEST — 1 var.
Hää (Martinson).

2089. EGA INIMENE KAhte ELUAEGA
EI ELA — 2 var.
a. _____
Lai (Tammepuu) — 1 var.
b. Ega kahte eluaega keski ela.
Rak — 1 var.
Vrd. 2955. Ei või kahte surma surra.

2090. EGA INIMENE VARNAST VÕTTA
OLE — 1 var.
Pal (Karma).
Vrd. kk: miski on varnast võtta 'käepärast, val-
mis'.

2091. EGA INIME PÄÄVA JA VIHMA
KÄÄS EI SULA — 1 var.
Vän (Peterson).

2092. EGAS INIMENE ENNE TARK EI
OLE, KUI TA RUMAL ÄRA EI OLE
OLNUD — 2 var.
a. _____
Krk (Sarv) — 1 var.
b. Ega enne inimele targaks ei saa,
enne kui ta kord rumal ei ole ära
olnud.
Saa — 1 var.

2093. EGA ÜTE INIMESE PERÄST ELU
HUKKA EI LÄÄ — 1 var.
Se (Lõhmus).

2094. EGÄL INIMESEL OM OMA KIRI-
VENE RÜID SÄLLÄN [KANDA],
SEENIGU TA HAUDA LÄÄ — 1 var.
kirivene = kirju; rüid = rüü
Hel (Tomp).

2095. EI INIMENE SAA LINNU KOMBEL
ELADA — 1 var.
M. Mäesalu seletus: ei saa elada päevast
päeva ilma ette muretsemata.
Hää.

2096. EKS SEE INIMESE ELO OLE
LÜHIKE JA SITANE KU LAPSE
SÄRK — 1 var.
TMr (Viidebaum).
Vrd. 576. Elu om lühike nigu uni.

2097. EP OLE KÕIK INIMESED ÜHE
VEEGA RISTITUD — 5 kuni 12(40)
var.
A. Pole keik inimesed ühe veega pes-
tud.*
* kõik (Poromenski, Wied., Kündja, KAH
EKAI, Norm., EKMS)
* Helle 351, Hupel 115, Beitr. XI 154, Por-
omenski EGr. 212, Nörmann 31, Wied. 34,
Kündja nr. 32 (1883) 383, KAH EKAI 156,
Norm. 210, EKMS I 332 ja 660 — 1(18) var.

* polle keik inimesed ühe veega pestud, viel Kö-
pfe, viel Sitane. (es sind nicht alle Menschen mit einem
Wasser gewaschen.)

Ba. Pole kõik inimesed ühe veega vihel-
dud.*
* ep ole (trüklised)

Stein 53, Wied. 34, Kündja nr. 32 (1883) 323;
?Tt (Kreutzw.) — ?(4) var.

- b. Ei ole kõik inimesed ühe veega vihutud.
Norm. 211 — ?(2) var.

- Ca. Kõik inimesed ei ole ühe veega ristitud.

E 40, E² 10; ?Jõe (Matson), ?Juu v. Vän (Virkus), ?Trv (J. Johanson), ?Tt (Eisen) — ? kuni 4(8) var.

- b. Wied. 34, Kündja nr. 32 (1883) 383 — 1(3) var.

- c. Pole kõik inimesed ühe veega ristitud.
?Mih (Perkson) — 1?(1) var.

- d. Olõ õi kõik inemise üte viiga ristitu, mõni om tõrvaga ristit.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

- e₁. Kõik ei õle ühe viega ristitud.
Trm — 1 var.

- e₂. Kõik ei ole üte viiga ristitu.
?Ran (Raag) — 1?(1) var.

- e₃. Ega keik ole ühe viega ristitud.
Jõe — 1 var.

Vrd. kk: Na omma kui üte viiga ristitü (Kan);
Ei ole üte mütsi seen ristitu 'õeld. laste
kohta, kui nad lsekeskis riidlevad' (Kam).

2098. IGA INIMENE ELAB ÕNNE TÕTTU,
EI MITTE TÕÖ EGA JÕU TÕTTU —
1 var.

Pär (Kampmann).

Vrd. 12417, näit. C: Kedas töö enne toita on,
kui pole õnne.

2099. IGA INIMENE VÕIB EKSIDA, AGA
EKSITUSE SISSE JÄÄB AINULT
JÕLE INIMENE — ? kuni 3(3) var.

- a. Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- b. Iga inimene võib eksida, aga eksituse
sisse jääb ainult rumal inimene.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- c. Igamees võib eksida, aga eksituse
sisse jääb jõe mees.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vrd. Saar Tõeterad 22.

2100. IGAL INIMESEL OM ÕITS RUVI
NÕRK — MIS KELLEGIL OM — 1
var.

ruvi = kruvi

Krk (Sarv).

2101. IGAL INIMESEL ON OMA SÜDA
SEES, EGA KASS EI OLE KELLEGI
SÜDANT ÄRA SÖÖNUD — 4 kuni
6(6) var.

- A. ?Lai (Tammepuu) — 1?(1) var.

- B₁. Ega kass ole kellegi südant ära
söönd.

Rak — 1 var.

- B₂. Kellegi südant ei õle kass nahka
süänd.

Jõh — 1 var.

- B₃. Kelle südame kass enne on seest ära
söönd.

Koe — 1 var.

- Ca. Egäütel om süä.

?Räp (Lepson) — 1?(1) var.

- b. Äks igäühel ole süda sihes.

Põl — 1 var.

Vrd. kk: Ega kass timäge süänd är söönu ei
olõ (Räp).

Vrd. 12067. Tsirgul om ka süä, taplõsõ mõnikõrd
niigu pudsaja tsingelese.

2102. INIMENE EI KASVA KARISTUSETA
1?(10) var.

Stein 20, Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406,
E 26, E² 19, Kask-Vaigla-Veski III Võ 6;
?Tt (Kreutzw.).

2103. INIMENE EI OLE LIND, ET ELAB
ILMA EMAPIIMATA EHK KASVAB
ILMA KAEVUVEETA — 1 var.

HMd v. Ris (Treumann).

2104. INIMENE EI SAA ENNE TARGAS,
KUI KAITS KANIKUD KOKKU
KASVAVE — 1 var.

Krk (Helimets).

Vrd. 10721. Enne surma ei ole keegi tark.

11598. Enne ei saa targas, kui ütesast ahjost
leiva ära sööb.

11595. Ega enne targass ei saa, kui kaits
kätt om rindu pääl.

2105. INIMENE EKSIB, NIIKAUA KUI TA
ELAB — 1(12) var.

- a. Vlg (Krinal) — 1 var.

- b. Inimene eksib, nii kaua kui ta püüab.
Gr. SKO II 68, Norm. 260, EKMS I 302 —
?(11) var.

Vrd. Saar Tõeterad 22 (omist. Goethele).

2106. INIMENE IKKA PUUAB SUUREMAT SUUTAIT, KUI SUHU MAHUB — 1(10) var.

Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406, Wolde ÖkÖ² 69, E 27 E² 19, Kask-Vaigla-Veski 1 Hõ 47, Jänes-Parlo 43.

2107. INIMENE INIMEST SÜÜ — 1 var.
Se (Lõhmus).

2108. INIMENE, KEDA RÄÄGITAKSE; HOBUNE, KELLEGA SÕIDETAKSE — u. 15(23) var.

Aa₁. _____*

* inimest (Mär)

Rap v. Mär (Poom), Mär — 3 var.

a₂. Inimene, keda räägitakse; hobune, keda sõidetakse.

Han — 1 var.

a₃. See on ikke inimene, kellest reagitakse, ja see on hobune, kellega sõidetakse.

Kos — 1(2) var.

b₁. Hobune, kellega sõidetakse, ja inimene, keda räägitakse.

Jür — 1 var.

b₂. Hobune, kellega sõidetakse; inime, keda räägitakse.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b₃. Hobu, kellegä sõetõtassõ; inime, kedäst riägitasse.

Khn — 1 var.

Ba₁. Mees, keda ikka räägitakse; hobune, kellega sõidetakse.

Norm. 262; Mih — 1(2) var.

a₂. Mees, keda räägitakse; hobune, kellega sõidetakse.

EKMS II 398; ?Kuu (Jahe) — ? kuni 2(2) var.

b. Mees, kellest räägitakse; hobune, kellega sõidetakse.*

* hobu (Mar)

EKMS II 398; Mar (Hiemägi) — 1 kuni 3(3) var.

C. See on inimene, kellest räägitaks, ja see on hobune, kellega sõidetakse: iga tola ei räägita ja iga setukaga ei sõideta.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

D. Tuu om viil üks inemine, keda kõneldaski.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

E. Mees, keda räägitakse, sitta eip räägitagi.

SJn — 1 var.

F. See pole hobune, kelle seljas ei sõideta, ega see pole tüdruk, keda taga ei laideta.

Põi (Truu) — 1 var.

G. Tuu olõ õi miiski, kedä kõnõlda ai; tütrikki, keda tüügata ai.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

H. Tuu mass viil midagi, keda naardas: tuu tütrik veel saib auastmel, keda kõneldas.

?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

I. Tuu om viil üks inemine, kedä kõneldaski.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd. 4819. Kes kõlbab, sedä kõneldakse.

9939. Mida rohkem räägitakse, seda ausam mees.

2109. INIMENE KIITLEB, AGA JUMAL ANNAB — 1 var.

Trm (Sirel).

Vrd. 2114. Inimene mõtleb, aga jumal juhib.

2110. INIMENE KUKUB KOLM KORDA KATKI ENNAST — 1 var.

Informandi seletus: «See on üks vanarahva sõna. See tuleb siis nii: ristimine, laulatus ja siis matmine.»

VII (Alvre).

2111. INIMENE LÄHEB AASTA VANE-MAKS, KAKS TARGEMAKS — 6 kuni 8(17) var.

Aa. _____

E 26, E² 19, Jänes-Parlo 60, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 37, Norm. 268; Amb (Hintzenberg), ?Trt (Eisen) — 1 v. 2(10) var.

b. Inimene saab aasta vanemaks, kaks targemaks.

EKMS I 1314 — ?(1) var.

B. Aasta vanem, tükk targem.*

* tüki (Trt)

Hlj (Leetberg), Trt (Eisen) — 2 var.

*

C₁. Inimene saab päeva vanemaks ja tolli targemaks.

Hlj (Rehberg) — 1 var.

C₂. Kes päeva vanem, see tolli targem.

Pil (Keller) — 1 var.

D. Päeva vanem, jälle targem.

Koe (Schultz) — 1 var.

E. Päev tuleb, targemaks saad.

?Vig (Eisen) — 1?(1) var.

Vrd. 13357. Mida vanemaks saad, seda targemaks jääd.

6218. Maailm läheb vanemaks ja päev päevalt targemaks.

14281. Vuos vana vanetab, kaks lapse kasvatab.

2112. INIMENE LÄHEB VANEMAKS, TÕBI LÄHEB NOOREMAKS — u. 80(145) var.

Aa₁. — *

* inime (Vän); lähäb (Helle, Hupel, Čelak., Poromenski, Körber; Rap v. Mär), lääb (Trv), lähab (Vän)

* Helle 334, Hupel 107, Čelak. 299, Poromenski EGr. 189, Körber VRMK 36, Wied. ESSr 606, KAH EKAI 151, Jürjens 29, Norm. 205, EKMS III 699; Rkv (Heraklides), Rap v. Mär (Poom), Tõs, Vän, Trv — 9(34) var.

* *Innimenne lähäb wannemaks, tõbbi lähheb nooremaks, mit dem Alter nimt die Kranckheit zu. (der Mensch geht zu älter, die Kranckheit zu jünger.)*

a₂. Inimine lätt vanembas, tõbi lätt noorembas.*

* inime (trükised)

Marpurg 70, Norm. Cl. 23; Vön — 1(4) var.

a₃. Inimine lähleb vanemaks ja tõbi lähleb nooremaks.

Põl — 1 var.

b₁. Inimine lähleb vanemaks, tõbi nooremaks.*

* inime (Tür, Ris, Sa, Vän), inimine (Ote); lääb (Sa), lähäb (Ris, Vän), lätt (Ote, Vas); vanembas — noorembas (Ote), vanõmbas — noorõmbas (Vas)

Wied. 39, Kurrik SÖ 22, Kündja nr. 34 (1883) 406, E 27, E² 19, Nurmik II 157, Huvif. V Lisa 15, Kask-Vaigla-Veski III Vö 12, EKMS I 365; Hlj, JJn, Tür, Ris, Mih, Sa, Vän, Ote, Trv v. Rõu (Siipsen), Vas, Se — 12(38) var.

b₂. Inimine lähleb vanemaks, aga tõbi nooremaks.*

* lähab (Põl)

Juu v. Vän (Virkus), Põl — 2 var.

b₃. Inime lähäb vanemast, aga tõbi nua-

remast.

Iis — 1 var.

c₁. Inimine ise lähleb vanemaks, aga tõbi lähleb nooremaks.

Kos — 1(2) var.

c₂. Inimine lähäb ise vanemaks ja tõbi nooremaks.

Kos — 1(2) var.

c₃. Inimine lähäb ise vanemaks ja tõbi nooremaks.

Sa? (Veäster) — 1 var.

d. Inimine ise vanemmast, aga tõbi nooremast.

Lüg (Källo) — 1 var.

Ba₁. Esi lätt vanõbast, tõbi lätt noorõbast.

Se — 1 var.

a₂. Ise lähäb vanõmas ning tõbi lähäb nuorõmas.

Khn — 1 var.

b. Ise lähleb vanemaks, tõbi lähleb nooremaks.

Pal — 1 var.

c. Esi lätt vanembas, tõbi noorembas.

Räp — 1 var.

d. Ise läks vanemaks, tõbi läks nooremaks.

Laug. Vestr. 177 — 1(2) var.

e. Ise vanemmast, tõbi nooremast.

Lüg — 1 var.

C. Esi lätt vanõbast, tõbi suurõbast.

Se — 1 var.

*

D_{1a}₁. Inime lähleb vanemaks, haigus lähleb nooremaks.*

* inime; lähab (Saa)

Käi, Saa — 2 var.

a₂. Inimine lähleb vanemaks, aga haigus lähleb nooremaks.

Jõe — 1 var.

b₁. Inimine lähleb vanemaks, haigus nooremaks.*

* inime (Jõh), inime (Vän); lähäb (Jõh, Rak, Vän); vanemaks (Rak, Vän), vanemast (Jõh); nooremast (Jõh), nooremaks (Rak) Jõh, Rak, Krj, Põl, Vän, Nõo — 6 var.

b₂. Inimine lähleb vanemaks, aga haigus nooremaks.

Kuu, LNG, Pal, Trv — 4(5) var.

c. Inimine lää vanepes, haiguse tulev noorepes.

Krk — 1 var.

d. Inimine vananeb, haigus nooreneb.

Nõo (Eisen) — 1 var.

D₂. Mies lähleb vanemaks, haigus aga nooremaks.

Kuu — 1 var.

Ea. Esi lähät vanõmbas, haigus lätt noorõmbas.

A. Tamme seletus: «Kui vanas saat, hädäse nakkava iks su üle võemust võtma.»

Kam — 1 var.

b₁. Ise lähäb vanemaks, haigus nooremaks.

Krk — 1 var.

b₂. Esi lääd vanembes, haigus noorembes.

Hel — 1(2) var.

*

Fa₁. Inimene läheb vanemaks, häda läheb nooremaks.*

* inime (Vil), inimine (As); lää (Krk), lääb (Trv), lätt (As); vanepes — noorepes (Krk), vanembase — noorembase (Trv), vanemas — nooremas (As); hädä (Krk, As)

Kuu, Hää, Krk, Trv, Vil, As — 8 var.

a₂. Inimene lähäb vanemas, aga hädä lähäb nooremas.

Kod — 1 var.

b. Inimene läheb vanemaks, häda nooremaks.*

* nooremaks (Rak); lähäb (Vil)

Rak, Pöi, Vil — 3 var.

c. Inimene lää vanepes, hädä tuleb noorepes.

Krk — 1 var.

G_{1a}. Esi lähät vanõmbas, hädä lätt noorõmbas.*

* läät (Rõu, Vas v. Se)

Võ, Vas v. Se (Sandra) — 5 var.

b. Esi lätt vanembas, häda lätt noorembas.*

* hädä (Wied.)

Stein 16, Wied. 35; Võ-Se (Stein) — 1(6) var.

c. Esi läät vanembas, häda noorembas.*

* vanõmbas — noorõmbas; hädä (Rõu)

Võn, Rõu — 2 var.

G₂. Miä esi vanõmbas, tuu hädä noorõmbas.

Rõu — 1 var.

H. Inime lähäb vanemase, hädä lähvad kangemase.

Tor — 1 var.

*

I. Ilm läheb vanemaks, häda läheb nooremaks.

Vil (Leoke) — 1 var.

*

J. Inimene lähäb vanemaks, viga nooremaks.

Trv — 1 var.

Vrd. 12271. Tobl tottub, mies vanetub.

Vrd. 745. Haige kahaneb, haigus kasvab.

2113. INIMENE LÄÄB ÕNNE PEALE, SIKK SARVE PÄÄLE — 2(7) var.

A. _____*

* läheb; peale (E, E²)

E 27, E² 19; Trv (Vaine) — 1(6) var.

B. Inime elab õnne mõeda, sikk sarvi mõeda.

JJn (Oberg) — 1 var.

Vt. 14675 F.

Vrd. kk: Loodab kui sikk sarve pääle (Trv).

Vrd. 6036. Ära looda teise peale, kui sikk sarve peale.

X 2114. INIMENE MÖTLEB, AGA JUMAL JUHIB — u. 45(90) var.

Aa. _____*

* juhatab (Lindf., Vlg. Lisal.; Saa, Se)

Lindf. (1865) 42, Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406, Niggol Lug. 22, Vlg. Lisal. nr. 14 (1889) 109, Raud VMj 216, Mihkla 70, Muuk-Mihkla II 9; Tär, ?Juu v. Vän (Virkus), ?Tln (õpil.), Saa (Söggel), ?Trm (Õunapuu), ?Kam (Relli) — 2 kuni 7(15) var.

b. Inimene mõtleb, jumal juhib.*

* inime (Amb); mõteleb (Krk); juhatab (Kk ABDr, Gr., Kmpm.; Amb, Hls, Vil, Puh, San); inemine — jummal (San)

Kk ABDr (1887) 26, Gr. ELr I 13, Gr. LLr I 21, Kmpm. Kirjaseadm. 90, E 27, E² 59, Pöld 59; VMr, Amb, Rap v. Mär (Poom), Krj, Pöi, Hls, ?Vil (Leoke), KJn, Pal (Jürgensen), Trm, ?Puh (Arak), ?Nõo (Relli), San, ?Rõu (Pill) — u. 15(25) var.

c. Inemine mõtlõs, jumal juhatas.

?Vas (Jakobson) — 1?(1) var.

d. Inimene mõtleb ja jumal juhup.

Plv (Vildebaum) — 1 var.

Ba. Inimene mõtleb, aga jumal seab.

Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406 — 1(2) var.

b. Inimene mõtleb, jumal seäb.

Körber VRMK 62 — 1?(2) var.

d. Inemine mõtleb, jummal säeb.

Kam — 1 var.

C_{1a}. Inimene mõtleb, aga jumal teeb.

Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406 — 1(3) var.

b. Inemine mõtlõs, jummal tege.

Rõu — 1 var.

C₂. Inimene mõtleb seda, aga jumal teeb teisiti.

Wied. 39, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 34 (1883) 406 — 1?(5) var.

Da. Inimene mõtleb, aga jumal aitab.

Wied. 39, Kündja nr. 43 (1883) 406 — 1(2) var.

b. Inimene mõtleb, jumal aitab.

E 27, E² 59; Kõp — 1(3) var.

Ea. Inimene mõtleb, jumal teab.

E 27, E² 59 — 1?(2) var.

b. Jumal teab, inimene mõtleb.

E² 102, EKMS I 766 — 1?(2) var.

F. Inimene mõtleb, aga jumal toimetab.

Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406 — 1(2) var.

Ga. Inimene mõtleb, jumal saadab.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

b. Inimene mõtles ütsilde, jummal saat
tõisilde.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

H. Inime mõtleb, jumal näitab.
?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.

*

Ia. Inimene teeb, jumal juhib.
Mar — 1 var.

b. Inime teeb, aga jumal juhib.
Rei — 1 var.

c. Inimene teeb ja jumal juhib.*
* juhatab (Vil)

Käl, Vil — 2 var.

d. Inimene tege, jummal juht.
Urv — 1 var.

e. Inimene tege, aga jummal juht.
?Räp (Lepson) — 1?(1) var.

J. Inimene teeb, aga jumal abitab.
?Koe (Schultz) — 1?(1) var.

K. Inimene usub, jumal juhatab.
?Trt (Liemann) — 1?(1) var.

L. Inimene tahab, aga jumal juhib.
Hls (õpil.) — 1 var.

M. Inimene kõnnib, aga jumal juhatab.
Gr. RkÖrE II 68; ?KJn (Lobjak) — 1?(4)
var. Ilmselt otsene tõlge vene keelest.

Na. Inimene arvab, jumal seab korda.
Kuusik KT 199 — 1?(4) var. Tõenäoliselt
vene vanasõna otsene tõlge.

b. Inimene arvab ette, jumal säeb kor-
da.
Meves 140 — 1?(2) var. Ilmselt vene vana-
sõna otsene tõlge.

* *

O. Inimene laskeb, jumal juhtib kuuli.
Kuu (Kaskjärv) — 1 var.

Vrd. Gr. LS 185: Inimene mõtleb nii, / jumal
saadab teisiti (Vene keelest.)

Vrd. 2133. Inimene teeb, mis ta võib, jumal,
mis ta tahab.

2109. Inimene kiitleb, aga jumal annab.

2115. INIMENE MÄLETAB NIIKAUA, KUI
SUU MÄRG — 1 var.

Kuu (Vilbaste).

Vrd. 4170. Niikaua kuer mälästab, kui suu märg
on.

10193. Sant tänab seni, kui suu märg on.

2116. INIMENE NÄÄB, MIS SILMA EES,
AGA JUMAL NÄÄB, MIS SÜDAMES
— 1—3(3) var.

a.

Rap v. Mär (Poom), ?Vil (Toss) — 1 v.
2(2) var.

b. Inimene näeb, mis silma ees, jumal
aga, mis südames.

?Vil (Palu) — 1?(1) var.

Vrd. 1. Saam. 16,7: Jēst innimenne nääb,
mis filma ees, agga Jehowa nääb, mis
füddames.

Korduvalt tsiteeritud trükistes (Körber
VRMK 49, Piibli Lug. Kal. (1911) jpt. Ka
siinsed käsikirjatekstd ilmselt kirjanduse-
mõjulised.

2117. INIMENE OM ILMA TULLU
TÜKKE TEGEMA, MITTE SITALE
— 4 var.

a₁.

Krk — 1 var.

a₂. Ega inimene ei ole tulnud siia ilma
sitale, inimene on tulnud siia ilma
tükka tegema.

Saa (Söggel) — 1 var.

b₁. Ega siia ilma ei ole tulnud sitale,
siia on tulnud tükke tegema.

Saa (Söggel) — 1 var.

b₂. Ega ilma pole tulnud s...tale, vaid
tükka tegema.

Hel — 1 var.

Vrd. kk: Ega siia ilma ma ei ole sitale tullu,
ma ole tullu tükke tegeme (San).

2118. INIMENE ON IKKA SURELIK —
1 var.

M. Luu seletus: «Mõni lubab seda ja seda
teha, aga viimaks tuleb välja, et ta ei saa
seda teha.»

Plt.

Vrd. Schneider SKÖJ 56: Inimene on surelik.
(Saksakeelse fraasi tõlge.)

Vrd. 10770. Surmalaps on inime.

2119. INIMENE ON INIMESELE HUNT
— 1?(5) var.

Norm. 248, EKMS I 1047. Kirjanduse kaudu
tuttavaks saanud antiikne fraas.

Vrd. 11879. Teine inimene on teise kurat.

2120. INIMENE ON ISE OMA JUMAL JA
ISE OMA KURAT — 1 var.

VMr (Roost).

Vrd. 11879. Teine inimene on teise kurat.

2121. INIMENE ON KAKS KORDA LAPS
— 4(7) var.

A.

Norm. 204; HMd v. Ris (Treumann), Ris —
2(5) var.

B. Vana inimene läheb teist korda lapseks.

Kul (Eenveer) — 1 var.

C. Vana jääb uueste lapseks.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vrd. 13400. Vana inimene ja hull laps on ühesugused.

2122. INIMENE ON KUI KÜLMAÕLAD *
— 1(3) var.

* külmaõlased (EKMS)

külmaõlad ~ külmaõlased = anemoonid
Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406, EKMS I 652.

2123. INIMENE ON SURMANI KOOLILAPS — 1 var.

Kad (Kivi).

Vrd. 2142. Inime on kaheksakümmend aastat koolipoiss.

2124. INIMENE ON UKSE TEINUD,
MITTE UKS EI OLE INIMEST SAANUD — 1(4) var.

a. _____
Hls (Söggel) — 1(3) var.

b. Inimene on ukse teinud, aga uks ei ole inimest saanud.
E 27 — ?(1) var.

2125. INIMENE OSTAB OMALE KÜLL VIINA, AGA TA OSTAB UUE MEELE KA — 1(3) var.

a. _____
Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406 — 1(2) var.

b. Inimene ostab omale küll viina, aga ta ostab ka uue meelega.
EKMS IV 439 — ?(1) var.

2126. INIMENE PEAB MAA PEAL ELAMA KUI ÜMMARGUSE PUU PEAL — 1(6) var.

Wied. 40, Kündja nr. 34 (1883) 406, Norm. 266, EKMS I 307.

2127. INIMENE POLE ILMA HÄDATA EGA HERNE ILMA USSITA — 1 v.
2(2) var.

A. _____
Ksi (Kool) — 1 var.

B. Ütski inemine ei ole hädätä.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

Vrd. Schneider SKÖJ 61: Ütski ei ole ilma

hädätä jäänud. Vrd. ka Kuusik KT 201: Keda patt ja häda ei koorma.

Vrd. 1788. Kuskil ei ole elu hädätä.

1800. Uma hädä egal mehel, iih ku takah.

2128. INIMENE POLE KINNAS, ET PÖÖRAD PAHUPIDI JA VAATAD, MIS TAL SEES ON — 1 var.

KJn (Veskisaar).

2129. INIMENE PÜÜAB RAHA, AGA RAHA PÜÜAB HINGE — 2(12) var.

Aa. _____
Wied. 40, Kündja nr. 34 (1883) 407, EKMS III 489; Kaa (I. Kallas) — 1(6) var.

b. Inimene püüab raha, raha hinge.
E 27, E² 73, Puus. Eü I 113 — ?(5) var.

B. Mees püüab raha, raha püüab hinge.
Krj — 1 var.

2130. INIMENE SAAB IKKA INIMESEGA KOGU, AGA KALM ÄI SAA ÄNAM KALMUGA * — 1(2) var.

* kokku; enam (Norm.)

Norm. 198; VII (Koit).

Vrd. 6604. Mees saab mehega kokku, mägi ei saa mäega kokku.

2131. INIMENE SAAB TÖÖ EEST —
u. 30(83) var.

A. _____
Rak (Traat) — 1 var.

Ba. Kikas saab laulu eest, inimene töö eest.

Puh (Arak) — 1 var.

b. Kukk saab süia laulu eest, inimene töö eest.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

c. Kukk saab leiba laulu eest, inimene töö eest.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

Vt. 14743 H.

C₁. Inimene saab töö eest, lind laulu eest.*

* inime (JJn)

Kmpm. KLr I⁶ 123 ja II⁶ 340/1, E 27, E² 19; JJn, Kos, Kär (Sömer) — 3(11) var.

Vt. 5891 B₂.

C_{2a1}. Lind saab laulu eest, inimene töö eest.*

* soab (Amb), suab (Plt), saa (Trv); laulo (Pha?), laalu (Plt); iest (Amb), iist (Saa); inime (Juu v. Vän, Saa, Plt); tüö (Amb) CRJ KLr III 201, Tön. Tln. Täht. (1887) 47, Tön. Täht. (1909 nov., 1910 aug.), Tön. RP 81, Jung 62 ja 70, Norm. 79; Amb, Juu

v. Vän (Virkus), Pha? (anon.), Põl (Truu), Tor (õpil.), Saa (P. Kangur), Hel, Trv, KJn, Plt, Trt (Liemann) — u. 15(55) var.

a₂. Lind saab oma laulu eest, inimene oma töö eest.
?Saa (Sõggel) — 1?(1) var.

b. Lind saab süüa laulu eest, inimene töö eest.
?Hls (õpil.) — 1?(1) var.

c₁. Sirk saab laulu iist, inimene töö iist.
Tõs (G. Anniko) — 1 var.

c₂. Tsirk saa laulu iist, ineminõ tüü iist.
Se (T. Linna) — 1 var.

Vt. 5891 B₁.

D. Lind saab laulu eest, sant saab laulu eest, inimene saab töö eest.
VJg (Ennuse) — 1 var.

Vt. 5891 C ja 10189 B.

Ea. Mees töö eest, sant laulu eest.
Norm. 79; Ha (Kanketer) — 1(2) var.

b. Mees saab töö eest, sant laulu eest.
Mihkla-Parlo-Vildebaum I 93, Viid. 109 — 1(3) var.

Vt. 10189 C.

F₁. Inimene saab töö eest, koer jooksu eest.
Norm. 79; ?Mar (Hiemägi) — 1?(2) var.

F₂. Koer saab palka haukumise eest, inimene töö eest.
?Saa (Sõggel) — 1?(1) var.

2132. INIMENE SAAB VANEMAKS, TUI-MUS TULEB LIGEMALLE — 1 var.
Hlj (Leelberg).

2133. INIMENE TEEB, MIS TA VOIB, JUMAL, MIS TA TAHAB — 1?(1) var.

Laakm. ER Kas. Kal. (1889) 21.

Vrd. 2114. Inimene mõtleb, aga jumal juhib.

2134. INIMENE TÕMBAB LAIALEHTE JA KOR'GAST, LAMMAS SÜÜB UBA-LEHTE JA KÕRGAST — 1 var.

kor'gas = tubakas (< mahorka?); kõrgas = kõrkjas

Ran (Kärp).

2135. INIMENE VAATAB, KUS OTSEM, HUNT, KUS VARJEM — 1 var.

Kaa (Tõll).

2136. INIMENE VISKAB VANA KUUE, LIND VANAD SULED — 1 var.

Informandi seletus: inimene peab end ka korrapäraselt uuendama.

Hää (Mäesalu).

2137. INIMENE ÕPIB HÄLLIST KUNNI HAUANI — 9—10(10) var.

A_{1a}. _____*

* kuni (KJn)

KJn (õpil.), As (Kuusik) — 2 var.

b. Inemine õpib hällist seenis kui hav-vani.*

* inime (Ran)

Kam, Ran — 2 var.

A₂. Inimene on hällist kuni hauani õpi-poiss.

?Sa (õpil.) — 1?(1) var.

Ba. Inemine õpib seeni, kui hauda lätt.
Ote — 1 var.

b. Inimene opib kuni hauani.

Nõo — 1 var.

c. Inimene õpib hauani.*

* õppeb (Põl)

Põl, Pal — 2 var.

C. Inimene õpib kuni hua ääreni ja su-reb ära ikki rumal.

Hää — 1 var.

Vrd. 2138. Inimene õpib nii kaua, kui elab.

2138. INIMENE ÕPIB NII KAUA, KUI ELAB — u. 80(125) var.

A_{1a1}. _____

E 27, E² 19, Huvlt. I² 47, Puus. Eü I 92; Rak, Käl, Krj, Krk — 4 kuni 5(10) var.

a₂. Inemine opis nii kavva, kui eläs.*

* opip; elap (Vas)

Rõu, Räp, Vas — 5 var.

a₃. Inimene õpib nii kaua, kuni elab.
Trt (Piir) — 1 var.

a₄. Inimene opib seni, kuni elab.
?Hls (õpil.), Krk — 1 v. 2(2) var.

a₅. Inimene õpib seni, ku elab.
Krk — 1 var.

a₆. Inimene õpib, senigu eläb.
Trv — 1 var.

a₇. Inimene õpib, kuni elab.*

* opib; kunni; eläb (Nõo)

Meos Vaatl. III 124 ja III—IV 81, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 57, EKMS IV 767; Kuu, Nõo — 2—3(7) var.

b₁. Inimene õpib nii kaua, kui ta elab.*
* õpeb; kut (Põl)

Laakm. ER Kas. Kal. (1885) 62, Org 16, Kmpm. KLR 374, Kmpm. KLR I⁶ 99, Kmpm. KLR II⁶ 361, Norm. 268; Iis, Tär, Juu v. Vän (Virkus), Krj, Põl, Vän, Tor, Pär, Trv, Pil, Plt, Trm, Ran (L. Kallas) — u. 15(19) var.

b₂. Inemine opis nii kavva, ku tä eläs.
Rõu — 1 var.

b₃. Inimene õpib nenda kaua, kui ta elab.*

* nõnda; ku; eläb (Trv)

- Wied. 40, Kündja nr. 34 (1883) 406; Trv, TMr — 2(6) var.
- b₄. Inimene õpib nii kaua, kuni ta elab. Rätsep Koduk. 38 — ?(1) var.
- b₅. Inimene õpib seni, kui ta elab.*
* inime (Saa); õpis (Krk, Trv, Hel); senis (PJg), senn' (Trv), seenigu (Hel), seeni (Hel), sõni (SJn); ku (Hls); eläb (Hls), eläs (Krk, Trv)
PJg, Saa, PÄL, Hel, Trv, Pst, SJn, RÄp — 13(19) var.
- b₆. Inimene õpib, kuni ta elab. Kmpm. KH 80; Hls, Trt — 2 v. 3(3) var.
- c. Nii kaua piab inimene õppima, kui ta elab. Kod. Kal. (1881) lisa 90 — ?(2) var.
- d₁. Inime õpib nii kaua, kui ilmas elab. Pal — 1 var.
- d₂. Inimine opip seeni, kui ilman elap. Plv — 1 var.
- e. Inimene õpib nii kaua, kui ta ilmas elab. Lai — 1 var.
- f₁. Inimest õpetatakse nii kavva, kui ta elab. Iis — 1 var.
- f₂. Inimest õpetakse nii kaua, kunni ta elab. Krj — 1(3) var.
- f₃. Inimes õpatasse nõnna kavva, ku eläd. Kod — 1 var.
- A₂. Nii kavva opit, ku elät.*
* kui (RÄp, Vas)
Rõu, RÄp, Vas v. Se (Sandra) — 4(6) var.
- B. Inimene õpib eluaja.*
* eluaeg (VMr)
VMr, Krj, Muh — 3 var.
- Ca. Inime õpib, kuni ilmas elab, aga sureb loll. Kod — 1 var.
- b. Inimen õpib senigu ta eläb, ja rumal sureb iki viil ärä. Hls — 1 var.
- c. Inimene õpib, seni ku ta eläb, aga targas ei saa igäl. Pst — 1 var.
- Da. Inimene õpib eluaea, aga targaks ei saa ilmaski. Kul — 1 var.
- b. Inimene õpib eluaa, aga ei soa siiski targaks küll veel. Koe — 1 var.
- E. Inimine opis nii kavva, ku eläs; ku saa targas, sis koolõs ärki. Rõu (Gutves) — 1 var.
- F₁. Elät, kõgõ opit, ullih ar'ke koolõt. Se — 1 var.
- F_{2a}. Ku eläd, sis opid; koolõd arki, nii saa ai targast. Se — 1 var.
- b. Kooni eläd, seen opid; koolõd arki, saa ai targast. Se — 1(3) var.
- c. Koon ilmah eläd, seen opid; targast saa ai kunagi. Se — 1 var.
- F₃. Koon eläd, seen opid; targast saa ai inne, ku ar' koolõd. Se — 1 var.
- Ga. Eluaeg ela, eluaeg õpi. Kuusik KT 200, Norm. 268, EKMS I 307 — ?(6) var.
- b₁. Eluaja ela, eluaja õpi. Mihkelson 102; Jäm, Lai — 2(7) var.
- b₂. Eluaja ela ja eluaja õpi. ?Kre (Luks) — 1?(1) var.
- c. Eluaeg elad, eluaeg õpid. ?VMr (õpil.) — 1?(1) var.
- H. Eluaja elad, eluaja opit; targas saat, nii ärki koolet. Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
- Vrd. 2139. Inimene õpib surmani. 2137. Inimene õpib hällist hauani. 2140. Inimene õpib vanunagi. 14757. Seeni opis, kui kats kätt rindo pääle pandas. 8317 C. Ku elät, sis näet, ku kasut, sis kaet; inne saa ai targast, kooni ar koolõt. 14758. Senni õpit, kuni õlgi pääl olet. 867. Havva veere pääl saat targas, aga sis om hilda. 10721. Enne surma ei ole keegi tark. 592. Eluaeg on kooliaeg.
2139. INIMENE ÕPIB SURMANI — u. 15(18) var.
- Aa. Puus. EKGr. 172; Lüg, Hlj, Kuu, Jõe, ?Ote (Kroon), ?Rõu (Pallits) — 6 kuni 8(9) var.
- b. Õpitakse surmani. ?Ran (L. Kallas) — 1?(1) var.
- c. Inimene õpib seni, kui ta sureb. ?Hls (õpil.) — 1?(1) var.
- Ba. Inimene õpib surmatunnini. Lindenberg ATT (tiltel); ?Amb (Kleinmann) — 1 v. 2(3) var.
- b. Inimene õpib kunni surmatunnini. ABDr (1895) 28 — 1?(1) var.
- C. Eks inimene õpi surmalaupäevani. Mar (Hilemägi) — 1 var.
- Da. Inimene õpib nii kaua, kui sureb, aga ikka jääb lolliks. Trm — 1 var.

- b. Inimene õpib nii kaua, kui sureb, aga targaks ei saa.
Trm — 1 var.

Vrd. 2138. Inimene õpib nii kaua, kui elab.
10721. Enne surma ei ole keegi tark.

2140. INIMENE ÕPIB VANUNAGI —
1(2) var.

Kuu (Hirschhausen).

Vrd. 2138. Inimene õpib nii kaua, kui elab.

2141. INIME NÄEB ILMAS MITU — 5
var.

A. _____

Rap — 1 var.

B₁. Inime näeb ilmas mitu, viimati veel
vana v....
Rõu — 1 var.

B₂. Mehepoeg saab metu näha, viimaks
saab v... näha.
Mar — 1 var.

C. Inimene näeb elades mõnda, põld
näab põllal kasudes mõnda.
Tln — 1 var.

D. Ilmas näed mitu, perast surma palju.
Rõu — 1 var.

Vrd. 6636. Mehe poeg näab mõnda.

2142. INIME ON KAHEKSAKÜMMEND
AASTAT KOOLIPOISS — 3 var.

a. _____

Tür (Viidebaum) — 1 var.

b. Inimene on kuuskümmend aastat
koolipoiss.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

c. Inimene on kuuskümmend aastat õpi-
poiss.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vrd. 2123. Inimene on surmani koolilaps.

2143. INIME ON LOODUD TÖÖD
TEGEMA JA LIND LENDMA —
6(87) var.

Aa₁. _____*

* inimene; lendama (kõik trükised alates
Poromenskist)

* Helle 334, Hupel 107, Beitr. XI 148, Porom-
enski EGr. 189, Wied. 39, Kündja nr. 34
(1883) 406, Körber KR I (1891) 43, KAH
EKAI 151 — 1(16) var.

* Inimene on loodud tööd tegema ja lind lendma, der
Mensch ist zur Arbeit geschaffen, wie der Vogel zum flie-
gen.

a₂. Inimene om loodu tööd tegemä ja
lind lindama.

Laakm. Mr Kal. (1863 veebr.) — ?(1) var.

a₃. Inimene on loodud tööd tegema, lind
lendama.

Malm 2, Klemmer Nlj. Kal. (1915) 19, EIA
Kal. (1915) 19, Põld 57; Rak (Tamm), Rap
v. Mär (Poom) — 2(20) var.

a₄. Inimene loodud tööd tegema, lind len-
dama.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Inimene om loodu tööd tegema ning
tsirk lendama.

Marpurg 70 — ?(3) var.

Ba₁. Inimene on loodud tööd tegema ja
lind laulma.

Wied. 39, Kündja nr. 34 (1883) 406 — 1(5)
var.

a₂. Inimene on loodud tööd tegema, lind
laulma.

Org 48, Gr. ELr II 93, OM nr. 2 (1890) 87,
E 27, E² 19, Huvit. II 215 — ?(38) var.

a₃. Inimene loodu tööd tegima, lind laul-
ma.

Hää — 1 var.

b. Inimene on loodud töötama, lind laul-
ma.

Huvit. V Lisa 15 — ?(1) var.

C. Inimene on loodud tööd tegema.
Kündja EKõ² 8 — ?(1) var.

Vrd. 5936 B₁ (= 2151 E₂): Lindu tunnukse lau-
lust, inimest tegudest.

2144. INIMESD TEEVAD SINNA KOHTA
JÕE, KUS POLE OJADKI — 2(6)
var.

Aa. _____

E. Tetsmanni seletus: «Tühja jutu kohta.»
Vän — 1(3) var.

b. Inimesed teevad jõe sinna, kus pole
ojagi.

Norm. 220, EKMS II 544 — ?(2) var.

B. Jõgi tehakse ikka sõnna, kus pole
vaja asetki.

Tür — 1 var.

Vrd. kk: N. teeb senna jõe, kus pole ojagi (Vig).

Vrd. Sannumetoja IV (1851) 184: Sa teed
[— —] jõe senna, kus mitte veepiiska ei
ole.

2145. INIMESE IGA EI OLE KUIGI PIKK
— 1?(1) var.
EKMS I 317.

2146. INIMESE JÄLJE SEES VÖRSUB
VILI — 3(5) var.

Aa. _____

SJn (Evert) — 1 var.

- b. Peremehe jalajäljel kasvab vili alati.
EKMS II 1289 — ?(1) var.
- B. Peremehe jalg vilja ei sõku: peremehe
jäleh kosus vili edese.
Räp — 1 var.
- C. Põllumehe jalg ei tee külvetud vilja-
põllule kahju.
?Vil (Suurkask) — ?(1) var.
- D. Kus jälge, sääl vilja.
Saa (Söggel) — 1 var.

2147. INIMESE NAHK ON IKKA NAPP
— 1 var.

HMd v. Rls (Treumann).

2148. INIMESE NÄGU UNUNEB, AGA
TEUD EI UNUNE — 1(13) var.

- a. _____
Plt (Luu) — 1(2) var.
- b. Inimese nägu ununeb, teod ei unune.
E 27, E² 19, Kask-Vaigla-Veski I Ak 26 —
?(11) var.
- Vrd. 6695. Ära vaata meest mütsist, vaid tegu-
dest.

2149. INIMESE TAHTMINE EGA PÕRGU
EI SAA IIAL TÄIS — 5 var.

- a. _____
Rak (Jürjev) — 1 var.
- b. Põrgu ega inimese tahtmine ei saa
kumbki täis.
SJn — 1 var.
- c₁. Inimese tahtmine ei saa ilmaski täis.
Ils — 1 var.
- c₂. Millal saab inimese tahtmine täis.
Saa — 1 var.
- d. Millal põrgu hingesi täis saab või
ahne tahtmine varandusest.
Mar — 1 var.
- Vrd. 9203. Kunas põrgu hingist täis saa või
silm vaatamise himust.
9209. Ei põrguhaud ei saa elades täis.
8390, eriti Bb: Kunas põrgu hingedest täis
saab, nõnda ka pastori pung rahast.
4409. Kunas kotisopp ja põrguhaud täis
saab.

2150. INIMESE TEUD KÄIVAD JÄREL —
? kuni 2(2) var.

- a. _____
?Plt (Luu) — 1?(1) var.
- b. Igaühe teod käivad ta enese järel.
?Pal (Karu) — 1?(1) var.

Vrd. 6518. Kuida mees, nenda teud.

2151. INIMESI TUNTAKSE NENDE
TEGUDEST — u. 10(62) var.

- A₁a₁. Inimest tuntakse tegudest.
?Trt (õpil.) — ?(2) var.
- a₂. Inimest tuntaks tema tegudest.
?Trt (õpil.) — ?(1) var.
- b. _____
Vil (Toss) — 1 var.*
- c. Inimest võidakse parimini tunda tema
tegudest.
Muuk I² 166 — ?(1) var.
- d. Inemist tundas õigõdõ ainult timä
teost.
?Ote (Kroon) — ?(1) var.
- A₂. Meest tuntakse tegudest.
Tõn. Täht. (1909 okt.) — ?(2) var.
- A₃. Igaüht tuntaks ta tegudest.
?Trm (õpil.) — ?(1) var.
- B₁. Inemist tundas teost, aga mitte sõ-
nast.
?Ote (Kroon) — ?(1) var.
- B₂. Sõnadest ei tunta meesta, tuntaks
ainult tegudest.
?Hls (õpil.) — ?(1) var.
- C. Puud tunnukse tema viljast ja inimest
tema sõnadest ja tegudest.
Sannumetoja VII (1860) 40 — ?(1) var.
- Vt. 9102 B ja 6621 E.
- D₁a₁. Puu tuntakse viljast, inimene tegu-
dest.
Wied. 155, Kündja nr. 49 (1883) 585 — 1(2)
var.
- a₂. Puu tuntakse viljast, inimest tegu-
dest.
?Pil (Saks) — ?(1) var.
- a₃. Puud tuntakse viljast, inimest tegu-
dest.*
* tuntaks (Trt, Kam), tuntas (Lai, Urv),
tundas (Puh); villäst (Urv); inemest (Trt)
Puus. Eü I 113; ?Lai, ?Trt, ?Kam, ?Puh,
?Urv, ?Rõu (kõik õpilastelt, samas kor-
janduses), ?Nõo (Relli) — ?(10) var.
- a₄. Puud tunnukse viljast, inimest tegu-
dest.
?Plt (Luu) — 1?(1) var.
- a₅. Puud tuntaks viljast, inimest aga
tegudest.
?Trt (õpil.) — ?(1) var.
- a₆. Puud tuntakse viljast, inimest tema
tegudest.
?Trt (õpil.) — ?(1) var.
- a₇. Puud tuntakse tema viljast, inimest
aga tegudest.
?Lai (õpil.) — ?(1) var.
- a₈. Puud tuntakse ta viljast, aga ini-
mest oma tegudest.
?Ran (õpil.) — ?(1) var.

- b. Puud tuntaks viljast, inimest tuntaks tegudest.
?Trt (õpil.) — ?(1) var.
- c. Puud tuntakse tema viljast, inimest tema teost.
Pal (Karma) — 1?(1) var.
- Vt. 9102 C₁.
- D₂. Puud tunnukse viljast, meest tegudest.
Norm. 75; Jõh — 1(3) var.
- Vt. 9102 C₂.
- D₃. Puud tuntakse viljast, vilja tuumast, aga inimest tema tegudest ja toimetustest.
Tõn. Trt. Täht. (1885) 44/5 — ?(1) var.
- Vt. 9102 D.
- D_{4a}. Nenda kui üks puu tunnukse omast lehtidest, nenda tunnukse ka üks inimene omast tegust.
* Willmann 108/9 — ?(1) var.

*

Nenda kui üks pu tunnukse omast lehtidest, nenda tunnukse ka üks inimene omast tegust.

- b. Nenda kui puu tunnukse tema lehest, tunnukse ka inimene tema tegudest.
Willmann³ 115 — ?(2) var.
- Vt. 9102 E.
- D₅. Inimest tundas tüüst, puud villast.
Vas (Jakobson) — 1 var.
- Vt. 9102 F.
- E₁. Lindu tunnukse laulust, inimest tegudest.
Norm. 75; Plt (Luu) — 1?(5) var.
- Vt. 5936 B₁.
- E₂. Lindu laulust ja inimest teust; häd hääst ja halba halvast.
Hää (Mäesalu) — 1 var.
- Vt. 5936 B₂.
- E₃. Meesta tuntaks tegudest, laanes lindu lauludest.
?Hls (õpil.) — ?(1) var.
- Vt. 5936 C.
- E₄. Meest tuntakse tegudest, lindu sulest.
SJn (Bakhoff) — 1 var.
- Vt. 5937 D.
- F_{1a}. Oraksest tunnukse vilja, tegudest inimest.*
* orasest (E, E²)
E 63, E² 70; ?Plt (Luu) — 1?(5) var.
- b. Orasest tuntakse vilja, tegudest inimest.
Puus. EKGr. 174, Puus. Eü I 112, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 29 — ?(3) var.
- Vt. 8076 C₁.

- F_{2a}. Orasest tuntakse vilja, tegudest meest.
Põi (Rand) — 1 var.
- b. Orasest tuntakse vilja, aga tegudest meest.
Puus. KH II¹¹ 88 — ?(2) var.
- Vt. 8076 C₂.
- G. Hunti tunnukse karvast, koera tunnukse hambast ja inimest tema tegudest.
?Saa (Söggel) — ?(1) var.
- Vt. 4188 G.
- H. Hääd sika tundas süümisest, virka inimest tema tüüst.
?Ote (Kroon) — 1?(1) var.
- I. Litsi kaetes näost, miist teost.
San — 1 var.
- Vrd. 5934. Lindu kiidetakse laulust, inimest teust.
2131. Inimene saab töö eest.
2143 B, näit. Ba₁: Inimene on loodud tööd tegema ja lind laulma.
12565. Tüüst tutas tegijät.

2152. INIMESTE KOOREM ON HÄÄ VEDADA — 1 var.

Kaa (Tõll).

2153. INIM'SE ELU RIPUB KUI JUUKSEKARVA OTSAS — 2 var.

- a. —
Saa (Sitzka) — 1 var.
- b. Iganes ära unusta seda, et elu juuksekarva otsas ripub.
VIR (Aug. Krikmann) — 1 var.

2154. INEMEIST PEETÄS SÖNNA PITIH, A HOBÖST PEETÄS UHILÖIGA PITIH — 10(15) var.

- A. —
Lut (Sang) — 1(2) var.
- B₁. Mees peetse sõnast, hobene ohjest.*
* peetas; hobu (Pst)
Pst, VIL? (Veske) — 2(3) var.
- B₂. Hobust ohjest hoietesse, sõnast meesta seotesse.
?Saa (Söggel) — ?(1) var.
- C_{1a}. Meest peetakse ikka sõnast, hoost ohjest, härğa sarvest.
Kul — 1 var.
- b. Mees peetakse sõnast, hobune ohjast, härğa sarvest.
HMD, v. HMD Ris (Treumann) — 2 var.
- Vt. 6619 K₂.
- C₂. Hoost ohjast, härğa sarvest, meest sõnast.
Rak — 1 var.
- Vt. 6619 K₁.

- C_{3a}. Meesta sõnast, härga sarvist, hobusta õhjuist.
Lüg — 1 var.
- b₁. Meest peetakse sõnast, härga sarvest, hobust ohjast.
Vil — 1 var.
- b₂. Mees peetakse sõnast ja härga sarvest ja hobu ohjast.
PJg — 1 var.
- c. Meest peetaste sõnast, härga sarist ning hobust suuvaljatest.
Jäm — 1 var.
- Vt. 6619 K₁.
Vrd. 6618. Meest peetaks sõnast.
2155. INEMENE OM HULLÖMB ELÄJÄT, TÄ SUU KÖIK AR — 2 var.
- A. _____
Se (Savala) — 1 var.
- B. Ineminõ hullub ku' elläi.
Se — 1 var.
2156. INEMINE LÄTT ILMA TÕUTA HUKKA KUI LIHA ILMA SOOLATA * — 1(6) var.
- * inimene; läheb; tööta (trükised)
Norm. 51, Vih. VER 185; Kam (Siimus).
Vrd. 5806. Liha ei kõlba soolata ja lats ilma vitsata.
2157. INEMINE OM KOLM KÖRD RUMMAL: EDIMALT LATSEPÖLVEH, TÖIST KÖRD PAARI MINNEH, KOLMAS KÖRD VANAH EÄH — 4(8) var.
- a₁. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- a₂. Ineminõ om uma iä seeh kol' vuuri ull: üte voori om väikost, tõösõ voori, ku naist võtt, kolmanda siss, kui vanast lätt.
Se (Oinas-Tammeorg) — 1 var.
- a₃. Ineminõ om iä seeh kol' vuuri ull: väikost, ku naist võtt ja vanast.
Se (Oinas-Tammeorg) — 1 var.
- b. Ineminõ ommõ kol' vuuri ull.
Se (N. Oinas) — 1(5) var.
- Vrd. 4280. Kolm kord saab inimest vaadetud: kui ilma sünnib, kui pruudiks saab ehk peiuks ja kui ää sureb.
2158. INEMINE PIAT NOOREL IAL NII PAL'LU KOGUMA, ET VANUL PÄIVIL NOORE IA KOGUMISEST SUULA-LEIBAGI OM JÄRGI JÄÄNU — 1?(1) var.
?Ote (Kukrus).
- X 2159. INEMINE UMAH ELOH ÜTESA VUURI ÜLENES JA ÜTESA VUURI ALANES — 1?(1) var.
?Vas v. Se (Sandra).
2160. INEMISE ELO UM KIRRIV KU UAHÄIERMES — 1 kuni 2(2) var.
?Rõu (Gutves).
Vrd. kk: Kirju kui oa õitse (Trv).
Vrd. 5924. Lind kirju, inimese elu veel kirjum.
2161. INEMISÖL VAJA OLLA' KIMMÄP KU KIVI — 1 var.
Se (Orusaar).
2162. KES SEE INIMENE ON, KES ENNAST LAIDAB — 1(3) var.
- a. _____
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- b. Kes inimene ennast laidab.
E MVH 78 — ?(2) var.
2163. KUIDA INIMENE PÜÜA[B], NENDA TA SAAB — 1(2) var.
Muh (Tuul).
Vrd. 9400, eriti C: Kes püüab, see saab.
2164. KUI INIMENE ASTUB ÜHE SAMMU ÖNNISTEGIJA LIGI, SIIS TEMA ASTUKS MITU SAMMU MEIE LIGI — 1?(4) var.
Wied. 76, Kündja nr. 39 (1883) 466.
2165. KUI INIMENE JUHTUB VESKI KOHTA EHK AITA MINEMA, EI TEE TÖÖD SEAL ÜHTEGI, IKKA TOLM HAKKAB KA TEMASSE KINNI — 1?(2) var.
Wied. 77, Kündja nr. 39 (1883) 466.
2166. KUI INIMENE TEAKS, KUS MAHA KUKUB, KÜLL SIIS ÖLED ALLA PANEKS — 1 var.
Vai (Kallas).
Vrd. 2405. Sinna jalga paneski l, kohe tilasi maha sadamist.
2167. KUS INIMENE ISE EI ASTU, SEAL KÄ JÄLGE TAHA EI JÄÄ — 1?(7) var.
- a. _____
Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502 — 1?(4) var.

- b. Kus ei ole astujat, seal ei ole jälgi.
Norm. 135, EKMS III 1063 — ?(3) var.
Vrd. 4925. Kus keiakse, senna jäävad jälled.

2168. KUS INIMENE ISE ENNAST EI PESE, SEAL EI OLE TA IIAL PESTUD — 3 v. 4(8) var.

- a. _____
Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502 — 1(3) var.
b₁. Kus inimene ise ei ole, seal ei saa ta pea pestud.
Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502 — 1(3) var.
b₂. Kus inimene ise ei ole, säääl ei vôi tema pää pestud saada.
EPost. Kal. (1876) 151 — 1?(1) var.
c. Kus isi juures pole sa, ei säääl su pää ka pestud saa.
Kam — 1 var.

2169. MES INIMENE OPPEB, SEE EI LÄÄ KUNAGE HUKKA — 1 var.
Tt (C. E. Berg < Oldekop).

2170. MIS INIMESELE ARMAS, SEE ON KA JUMALALE ARMAS — 1 var.

P. Tammepuu seletus: surija kohta.
Lai.

2171. MIS SAAB INIMENE PALJA HAMMASTE EEST — 1 var.

Wied. ESSr 30.

2172. NIIKAUA INIMENE KORJAB JA ORJAB, KUI KAKS KÄTT RINNA PEAL — 1 var.

Põl (Tustit).

Vrd. 12427. Ei töö enne lõpe, kui kaks kätt rinde peale saab.

2173. OLGU INIMEST VÕI MITTE, KU AGA SULED UHKED ON — 1 var.

M. Mäesalu seletus: riietega eputaja kohta.
Hää.

2174. PALJU SIIS INIMESEL SEDA LEIBA VAJA ON: AINULT KOLM KORDA PÄEVAS JA SEDAGI SÖÖGIAEGADEL — 1 var.

Vig (Salve).

2175. POLE KÕIK INIMESED ÜHE VITSAGA LÖÖDUD — 5 var.

Aa. _____
Khk — 1 var.

- b. Ega kõik ole ühe vitsaga löödud.
M. Proodeli seletus: «Iga inimene on ise-sugune.»
Iis — 1 var.

- c. Inimised ei õle lüödu ühe vitsaga.
Lüg (Källo) — 1 var.

- B. Ei kõik lapsed ole ühe vitsaga löödud.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- C. Inimised ei õle kõik ühe vitsaga loodud.

Lüg (Källo) — 1 var.

Vrd. kk: Ühe veadiga löödud 'ühes nõus' (Kad).

2176. SEDA, MIDA INIMENE ÕPIB, SEDA KA TEAB — kuni 3(3) var.

- a. _____
?Pha (Rebane) — 1?(1) var.

- b. Kes õpib, see ka teab.
?Ote (õpil.) — 1?(1) var.

- c. Ku sa õpid, sis sa oskad.
?Kõp (Ratas) — 1?(1) var.

2177. SEL INIMESEL ON HEA ELADA, KES HÄBI EGA AU EI KARDA — 1 var.

VJg (Truuv).

2178. SIIS ON INIMENE VANA, KU TA HAUDA MÄDANEB — 2 var.

- a. _____
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- b. Siis on inime vana, kui ta juba haudas mädaneb.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
Fraasi tähenduslik funktsioon võib olla kõnekäänuline.

2179. EGA ISA EGA EMA KELKU HAUDA EI VII — 1 var.

Hää (Mäesalu).

Vrd. kk: Ega ma reekest hauda i vii (Hls).

Vrd. 3571. Ükski kelk ei jää tareotsa.

2180. ENÄMB ESA ÜTS LÜÜK KUI EMÄ ÜTESSE LÜÜKI — 1 var.

Hel (Tomp).

2181. ESA EMAGA EI OLE ILM — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

2182. ESA HIRM ENAM KUI EMA HELLITUS — 1?(1) var.

?TMr (Siil).

2183. ESA HIRMUTAB, EMA HELLITAB,
VÕORASEMA VIRUTAB — 1?(1)

var.

?TMr (Siil).

2184. ESÄ HIRM JA EMA ARM, MÖLEM-
BIT OM LATSELE VAJA — 1 v. 2(2)
var.

A. _____
Ran (Tamm) — 1 var.

B. Esa annab hirmu, ema armu.
?TMr (Siil) — 1?(1) var.

Vrd. kk: Ei siin enam aita ei isa hirm ega
ema arm (JJn).

Vrd. 12342. Tähtsam on lapsele isa hirm kui ema
arm.

2193. Isa hirmu sees on häbi, aga ema
armu sees julgus.

2185. ESÄ, IMÄ ALALE, LEHMÄNISA
VALLALE — 3(6) var.

Aa₁. _____
Räp (Poolakess) — 1 var.

a₂. Isa, ema alale, lehmanisa vallale.
Vil — 1(3) var.

b. Ema, isa alale, lehmanisa vallale.
Norm. 170 — ?(1) var.

B. Kui esä, imä-alalō ja lehmäl nisa val-
lalō, sōs mul ei midäki.
Plv — 1 var.

Vrd. kk: Talsipühis lehmanisa vallalō hoita
(Rõu).

2186. ESÄ KUI HAONE AID, EMÄ KUI
LIHANE LINN — 2 var.

A. _____
Trv (Kill) — 1 var.

B. Esä vahane vari, emä lehane linn.
Trv — 1 var.

Vrd. rl «Lihane linn»: emä mu lihane linna, /
esä mu vahane valli (VK IV nr. 264).

2187. ESÄ OLL JOODIK, POIG OLL JOO-
DIK, POJAPOIG SAI HULLOM
JOODIK — 1 var.

Rõu (Pallits).

Vrd. 2202. Isa sepp, poeg sepp, pojapojast saab
mitu seppa.

2197. Isa oli ilmatark, pojast sai parem
tark.

2188. ESÄ POJAL, EMÄ TÛTREL IIN-
KOJUS ILMA PÄÄL — 1?(2) var.

?San (K. Gross).

2189. ISA ARM KESTAB HAUANI, EMA
ARM IGAVEST* — 1(6) var.

* Igavesti (trüklised)

Norm. 170, EKMS I 654; JJn (Oberg).

2190. ISA-EMA ISSANDAST, PAPA-
MAMMA PAGANAST — 10 var.

a₁. _____
L. Priksi (Koe) seletus: «Lapsed ei sallind
neid, kellede isad-emad olid papad-mam-
mad. Lapsed ise ütlesid siis neile lastele
nagu sõimates neid, kelle vanemad olid
papad-mammad.»

Lüg, VJg, Sim, Koe, Ann, Plt, Lai —
7 var.

a₂. Isa-ema issandast ja papa-mamma
paganast.
Sim — 1 var.

b. Papa-mamma paganast, isa-ema issan-
dast.

H. Neumanni (Tür) seletus: «Esimest korda
tarvitas papa nime kuradi poeg, seepärast
õeldaksegi vahel.»

Amb, Tür — 2 var.

2191. ISAGA KAOB POOL KODU,
EMAGA TERVE KODU — 5 kuni
7(12) var.

Aa. _____
Krk (Sarv) — 1 var.

b. Kui isa ära kaob, on pool kodu kadu-
nud, kui ema, siis terve kodu.
Vil — 1 var.

c. Ku esä ärä sures, siis on latsel puul
kodu kadunud, ku emä ärä sures, siis
om kodu koguni kadunu.
Krk — 1 var.

B. Kui isa ära kaob, kaob pool kodu, kui
ema, siis veerand.
Kul — 1 var.

*

C. Ku esä-imä ar koolōs, sis kodo ka ar
kaos.
Se — 1 var.

D. Kui emat enam ei ole, siis ei ole lap-
sel ka kodu enam olemas.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

E. Kaob isa, kaob kodu, kaob ema, kaob
pere.
Norm. 171; ?Mar (Hilemägi) — 1?(6) var.

Vrd. rl «Ema arm»: Kui koaleb isa kodusta, /
siis koaleb pooli koduda; / kui koaleb ema
kodusta, / siis koaleb kodu koguni (Kutti-
Loorits-Tampere nr. 16).

Vrd. 2212. Kui isa sureb, siis on lapsed pool-
vaesed, kui ema, siis täisvaesed.

2192. ISA HIRM KÕIGEKS EAKS — 1(2)
var.

E² 84; Tt (Eisen).

2193. ISA HIRMU SEES ON HÄBI, AGA
EMA ARMU SEES JULGUS — 1(2)
var.

SJn (Kapp).

Vrd. 2184. Esä hirm ja ema arm, mõlembit om
latsele vaja.

2194. ISA JA POEG OLLA ÜKS VIIMASE
NAISE SUHTES — 1?(1) var.

?Jäm (Kuldsaar).

2195. ISA KOGUS, POEG PILLUTAB —
u. 30(62) var.

Aa₁. Stein 20, Wied. 40, Kündja nr. 34 (1883) 407;
Tt (Kreutzw.) — 1(8) var.

a₂. Isa kogub, poeg pillutab.
E 27 — ?(3) var.

b. Isa kogub, poeg pillub.
E² 22 — ?(1) var.

c. Isa kogub, poeg pillab.
Huvit. V Lisa 15, EKMS IV 424; Lai —
1(3) var.

d. Mis isa kogub, seda poeg pillab.
Lai — 1 var.

e. Isa korjab, poeg pillab.
Elva (Eisen) — 1 var.

f. Mida isa korjab, seda poeg pillab.
Saa — 1 var.

B. Kolm isa korjasid, üks poeg pillab.
Pöi — 1 var.

Ca₁. Mes esa korjas üsaga, poig pillab hõl-
maga.
Räp? (J. Fr. Heller) — 1 var.

a₂. Misa isa korjab üsaga, poeg pillab
hõlmaga.
Wied. ESSr 1276 — ?(1) var.

b. Mis isa korjand üsaga, poeg pillab
hõlmaga.*

* korjanud (E², EKMS)

Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549, E 56,
E² 23, Norm. 127, EKMS I 1151, II 439 ja
III 511 — ?(10) var.

D. Nii kui esa haardu, nii poig pillab.*

* esä (Wied.)

Wied. 131; Räp? (J. Fr. Heller), Tt (D. H.
Jürgenson) — 2(3) var.

E. Isa tuppä toonud, poeg pillub uksest
välja.

?Trt (Eisen) — 1?(1) var.

F. Isa kogub kümne küünega kokku,
poeg kannab kamaluga laiali.
Hää — 1 var.

G. Isa koonerdab ja korjab, poeg priis-
kab ja pillab.
?Trt (Piir) — 1?(1) var.

H. Kus on isa hoidja, sääl on poeg pil-
laja.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

I. Isa kogub, poeg raiskab ja pojapoeg
nälgeb.
MMg — 1 var.

J. Vanemad korjavad, lapsed pillavad,
lapselapsed näävad nälga.*

* näevad (Norm.)

Norm. 126; Amb — 1(3) var.

K. Kui vanemad koguvad, siis lapsed pil-
lavad.
Rõu — 1 var.

L. Vanad korjavad, nuored lahutavad.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

M_{1a}. Üits põlv korjas, tõine põlv sarjas.
Krk — 1 var.

b. Seda, mis üks põlv korjab, seda teine
põlv hävitab.
Hlj — 1 var.

c. Üks põlv korjab, teine kaotab.
Muh — 1 var.

d. Üks põli korjab, teine pillab.
Kul — 1 var.

M_{2a}. Üts põlv kogub, teine hävitab.
Rõn — 1 var.

b. Mida üks põlv kogub, seda teine hävi-
tab.
Sim — 1 var.

c. Üks põlv kogub, tõine pillutab.
Trm — 1 var.

d. Üks põlv kogub, teine pillab.*

* põli (Hää)

Juu v. Vän (Virkus), Hää — 2 var.

e. Üks põlv kogub, teine põlv kulutab.
Ann — 1 var.

N. Üits põli orjas, tõine põli sarjas.
Krk — 1 var.

O. Üts sugu pand rikkust kokko, tõone
sugu priiskas lakja.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

P. Mis kolm põlve kokku panid, selle üks
pillab.
Pöi — 1 var.

*

R. Mis isäd oo ehitänd, ei saa pojad
peetud.
Vig — 1 var.

S. Isa ehitab, poeg ehitab, pojapoeg pa-
neb pärja päha.
?Rõn (Eisen) — 1?(1) var.

- T. Isa ehitab, poeg parandab, pojapoeg purustab põhja alt.
?Rõn (Eisen) — 1?(1) var.
- U. Üks polv ehitab, teine lahutab.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- V. Mida üks põlv ehitab, seda teine põlv lõhub.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- Vrd. Virul. Lisa nr. 41 (1888) 654: Isa kogub, poeg pärib — türgi vs tõlge (sama ka Vlg. Lisal. nr. 23 (1889) 181 ja Post. Lõbul. (1890) 129).
- Vrd. 14992. Üks lind pillab pesa, kaks koguvad.
2196. ISÄ KÜLMÄ POHJATUULI, EMÄ HELEJÄ PÄIVÄPAISTE — 5(7) var.
- Aa₁. _____*
- * isa; ema (Norm.)
Norm. 170; Kuu (Hirrend) — 1(2) var.
- a₂. Isa külma põhjatuuli, ema heleda päevapaiste.
EKMS I 654 — ?(1) var.
- b. Ema on lapsele iki sooja lõunapääva, isa vilu põhjatuuli.
Hlj — 1 var.
- B₁a. Ema sue päivapaiste, isa külm kaevupõhi.
Lüg — 1 var.
- b. Ema hele päevapaiste, isa külm kaevupõhi.
Trm — 1 var.
- B₂. Isa külma kaevukooku, ema hele päevapaiste.
Trm — 1 var.
- Vrd. rl «Ema ja muud omaksed»: Ema mul hele päävapaiste, / isa kui külma kaevukooku [— — —] (ERIA III:1 nr. 3858).
- Vrd. 14509. Öde sooja saunaleili, vend on vilu põhjatuuli.
2197. ISA OLI ILMATARK, POJAST SAI PAREM TARK — 1?(8) var.
- a. _____
- Stein 20, Wied. 40, Kündja nr. 34 (1883) 407; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(6) var.
- b. Isa oli ilmatark, pojast sai veel parem tark.
Tõn. RP 71 — ?(2) var.
- Vrd. 2202. Isa sepp, poeg sepp, pojapojust saab mitu seppa.
2187. Esä oll joodik, poig oll joodik, poja-poig sai hullõm joodik.
2198. ISA ON KURI, EMA ON KURI, AGA VEEL KURJEM ON VENNA NAENE — 1 v. 2(15) var.
- a. _____
- Wied. 40, Kündja nr. 34 (1883) 407 — 1(3) var.

- b. Isa kuri, ema kuri, veel kurjem venna naine.
E 27, E² 22, Nurmik II 122, Mihkla-Sööt 243, Norm. 194, EKMS III 926 — ?(11) var.
- c. Esä kuri, imä kuri, viil kurjemb vele naane.
?Vas (Meister) — 1?(1) var.

2199. ISA ON PERE LEIVA TUGI — 1(3) var.
Norm. 170, EKMS I 654; Rap v. Mär (Poom).

2200. ISA, PEA KÜBAR PEAS, KUNNI ELAD LASTE SEAS — u. 25(48) var.

- A₁a₁. _____*
- * kuni (E, E², EKMS; Kuu, Tln, Rap v. Mär, Hel, Vil); pia (Kuu, Plt); pias (Kuu, Plt); sias (Kuu, Plt)
Sannumetoja IV (1851) 242, 244, 246, 250 ja 253, Wied. 40, Kündja nr. 34 (1883) 407, E 27, E² 22, EKMS III 120; Amb, Ha, Rap v. Mär (Poom), ?Vig (Altsam), Kaa, Hel, Vil, SJn, Plt, Tt (Vilberg) — u. 15(36) var.
- a₂. Isa, pea kübar pään, seni ku eläd laste sean.
Hls — 1 var.
- a₃. Isa, pea kübar peas, kuni oled laste seas.
Amb — 1 var.
- b. Isa, pia ikka kübar oma pias nii kaua, kui sa laste sias elad.
Jõe — 1 var.
- c. Isa, kanna kübar peas, kuni elad laste seas.
Võn — 1 var.
- d₁. Senni pia kübar oma pias, kui elad laste sias.
Kuu — 1 var.
- d₂. Sõni pea kübar peas, kuni elad laste seas.
LNg — 1 var.
- d₃. Pea kübar omas peas, kuni elad laste seas.
Pal — 1 var.
- e. Kuni elad laste seas, pea ikka kübar oma peas.
Hlj — 1 var.
- A₂a. Peä müts endä pään, kui viil elät laste seän.
Rõn — 1 var.
- b. Isa hoidku oma peas mütsi, kuni elade lapsi seas.
Plv — 1 var.
- B. Seni peab peremees kübarad oma pääs pidama, kuni ta laste seas elab.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

*

C. Niikaua kui elad, istu toas, müts peas.
?Kul (Nurme) — 1?(1) var.

Vrd. 618. Ema, pea tanu peas, kuni elad laste seas.

5468. Kui sa elad laste seas, hoia ohjad oma käes.

2201. ISA PUSSIK SAAB POJALE, EMA HELMED TÜTTERILE — 3(4) var.

a. _____*

* pusik; tüttarelle (VNg)

pussik, pusik, pusak = lai kootud meestevöö

Norm. 173; VNg — 2(3) var.

b. Taadi pusak saab pojale, eide helmed saavad tütrele.

Hlj — 1 var.

2202. ISA SEPP, POEG SEPP, POJA-POJAST SAAB MITU SEPPA — 1?(10) var.

Stein 20, Wied. 41, Kündja nr. 34 (1883) 407, E 27, E² 22; ?Tt (Kreutzw.).

Vrd. kk: Mina isi olen kokk ja poeg on kokk ja pojapoeg on jälle kokk (Tür).

Vrd. 2187. Esä oll joodik, poig oll joodik, poja-poig sai hullõm joodik.

2197. Isa oli ilmatark, pojast sai parem tark.

2203. ISA SUSS, EMA SASS, POJAST SAAB POOL KUNINGAT — 1(2) var.

Trm (Sirel).

Vrd. 2217. Olgu isa sikk või ema kits, kui aga ise mees olen.

2204. ISA SÕNA ENAM KUI EMA VITS — 17(31) var.

Aa₁. _____

E² 23, Norm. 169, EKMS I 654; Muh, Trl — 2(11) var.

a₂. Isa sõna on enam kui ema vits.*

* isä; enäm; emä (KJn)

EKMS II 438; SJn, KJn — 2(3) var.

a₃. Isa sõna on rohkem kui ema vits.

Hel — 1 var.

b. Isa sõna maksab rohkem kui ema vits.

Mihkla-Parlo-Viida-lepp I² 117, Muuk-Mihkla V 59; Hls v. Pst (Söggel) — 1(4) var.

c. Isa sõna on valusam kui ema vits.

Saa, As (Kuusik) — 2 var.

d. Enam mõjub isa sõna kui ema vits.

Saa — 1 var.

e. Isa sõna änam ku ema keretäis vitsakimpu.

Hää — 1 var.

f. Isa kova sana on enamb kui ema pek-sasaamine.

ViR (Aug. Krikmann) — 1 var.

B. Isa sõna ja ema vits.

Kod — 1 var.

Ca. Esä tõre om enämb ku emä vits.

Trv — 1(2) var.

b. Esä tõrelemine oo rohkep ku emä vits.

Krk — 1 var.

c. Esä tõre om enamb ku emä vitsakimp.

Trv — 1 var.

d. Isa tõrelemine om enam kui emä pesmine.

Krk — 1 var.

D. Isa hirmutus enam kui ema vemmeldus.

JJn — 1 var.

Vrd. 11129. Sõna om valusamb kui vits.

5286. Lahke sõna aitab rohkemb kui vits.

2205. ISA ÄSSITAB, EMA HÄÄLITSEB — 1(2) var.

Hlj (Lepp-Viikmann).

2206. KEDA ISA EI ÕPETA, SEDA ÕPETAB ILM — u. 25(35) var.

A_{1a}. Keda isa ei õpeta, seda maailm õpetab.

E MVH 6; Vln — 1(4) var.

a₂. Keda isa ei õpeta, seda õpetab maailm.

Jänes-Parlo 126 — ?(1) var.

b₁. _____

Norm. 174, EKMS I 1058 ja IV 767; Trv v. Rõu (Siipsen) — 1(5) var.

b₂. Keda isa ei ole õpetanud, seda õpetab ilm.

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

c. Kes isast põle õppind, küll seda ilm õpetab.

Vän — 1 var.

d. Ku esä mõõsta_{ai} oppada, küll ilm oppas.

Rõu — 1 var.

A₂. Ilma õpetab enam kui isa.

Saa — 1 var.

B_{1a}. Kui ema ei õpeta, siis õpetab ilm.

Hls — 1 var.

b. Kui oma ema ei õpeta, küll ilm õpetab.

Pld — 1 var.

B₂. Küll ilm õpetab, kui oma ema unine.

Han — 1 var.

- Ca. Ko esä-imä oppa_{ai}, küll ilm oppas.
Se — 1 var.
- b. Kedä jovva_{ai} esä-imä opada, tuud ilm oppas.
Se — 1 var.
- c. Essä-immä kullō_{oi}, sis ilm opas.
Se — 1 var.
- Da₁. Keda vanembe ei õppe, seda õppes ilm.
Trv — 1(2) var.
- a₂. Keda vanemad ei õpeta, seda ilm õpetab.
Khk — 1 var.
- b. Ku vanōmba olō_{oi} joudnu opada, sōs oppas ilm.
Rōu — 1 var.
- c. Kui vanemate õpetust ei võta, küll ilm õpetab.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- d. Küll ilm õpetab, kui vanema õpetust ei taha võtta.
Koe — 1 var.
- e. Kes vanema sõna ei võta, küll seda ilma õpetab.
As (Reimann) — 1 var.
- f. Kes vanemate sõna ei taha kuulda, seda pärast ilm õpetab.
Val — 1 var.
- g. Kui vanemad ei mõista õpetada, küll ilm siis õpetab ja oma nahk noomib.
Saa — 1 var.
- E. Kui ise last ei õpeta, külap ilm õpetab.
HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.
- Fa. Kis oma vanemate õpetust ei võta, küll seda ilm õpetab; ilm õpetab nii, et lihast läbi ja luusse pügal.*
* kes
Rap v. Mär (Poom) — 2 var.
- b. Kes isa-ema õpetust ei võta, küll seda ilm õpetab; ilm õpetab nii, et lihast läbi ja luusse pügal.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- c. Kui isa poega ei õpeta, küll siis ilma õpetab; ilm õpetab nii, et lihast läbi ja luusse pügal.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Vt. 1978 B.
- G. Kis vanemate õpetust ei võta, seda ilm õpetab, aga ilma õpetus on hilla.
Kul — 1 var.
- Vt. 1977 D.
- Vrd. 2000. Küll ilm õpetab.

X 2207. KES ISA EHK EMA LÖÖB, SELLE KÄSI KASVAB HAUAST VÄLJA —
u. 25(37) var.

A_{1a1}. —

- Stein 25, Wied. 56, Kündja nr. 36 (1883) 431; Kad, Krj, Tt (Kreutzw.) — 3(11) var.
- a₂. Kes aga isa ehk ema lööb, selle käsi kasvab hauast välja.
Pödder Tõetuum 22 — ?(1) var.
- a₃. Kes isa ja ema lööb, selle käsi kasvab hauast välja.
Tõn. RP 115 — ?(3) var.
- a₄. Kes isa või ema lööb, selle käsi kasvab hauast välja.
EKMS III 120 — ?(1) var.
- b₁. Kes oma isa või ema lööb, sellel kasvada käsi hauast välja.
Plv — 1 var.
- b₂. Kes oma esä või imäle lööse, sel kasvavat käsi hauast vällä.
Plv — 1 var.
- c₁. Kui isale või emale lööd, kasvab käsi kääpast välja.
Rōu — 1 var.
- c₂. Kiä esäle-imäle lüü, tuul kasus peräh kuulmist käsi kääpast vällä.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- A_{2a1}. Kes vanōmbillō lüü, tuul kasus käsi havvast vällä.
Rōu — 1 var.
- a₂. Kes omma vanōmat lööse, sel kasub käsi hauast perän sur[ma] vällä.
Plv — 1 var.
- b. Neile, kes omi vanemaid löid, öeldi, et neil käsi hauast välja kasvavat.
Prn — 1 var.
- c. Kes vanemate vastu kätt üles tõstab, selle käsi kasvab hauast välja.
Amb — 1 var.
- d. Vanembide pesjä käsi kasus havvast väljä.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- A_{3a}. Kes oma ema lööb, selle käsi kasub hauast välja.*
* kasvab (Tor)
Krj, Tor — 2 var.
- b. Kes ema lööb, selle käsi kasvab hauast väljä.
Khk — 1 var.
- Ba. Kes isa ehk ema lööb, selle käsi kasvada hauast välja ja koerad reutada teda.
Tor — 1 var.
- b. Kes ema lööb, selle käsi kasvab hauast välja, siis käivad kõik küla koerad käe piale sitale.
Pal — 1 var.
- c. Kes ema lööb, selle käsi kasvab hauast välja ja küla koerad tulevad peale kusema.
Khk — 1 var.
- d. Kes ema lööb, selle käsi kasvab

hauast välja ja küla koerad tulevad nährima.

Khn — 1 var.

- e. Kes vanematele vastu hakkab, selle käsi kasvab hauast välja ja küla koerad käivad pääle asju õiendamas.
Saa (õpil.) — 1 var.

- C. Kes ema lööb, selle käsi kasvab hauast välja ja kaarnad tulevad seda nokkima.
Khn — 1 var.

- D. Kes vanemat lööb, selle käsi kasvab hauast välja, samuti kasvab selle jalg hauast välja, kes jalaga lööb.
VMr — 1 var.

- E. Kes oma vanemaid on löönud, selle käed ei mädane iialgi hauas ära, ehk nad kasvavad nõnda pikaks, et hauast välja ulatavad.
Rel — 1 var.

Vt. 5456 D.

- F. Kes esä ek emä lööb, selle käsi kasvab hauast vällä, kes esä ek emä kakub, selle juusse i mädane enam ärä.
Trv — 1 var.

Vt. 7860 C.

- Vrd. kk: No lüü, lüü, küll sul pääle surma kasus käsi havvast vällä ja ega müüdamineja lööse sis so kätt (Vön).

- Vrd. uk: Kui lööb laps vanemale — see on patt ja selle käsi ei mädane kalmus ära, vaid kasvab kalmust välja (Vön).

- Vrd. 7859. Kes oma vanemaid lööb, selle käsi ei käi ilmaski hästi.

13633. Kes vanembat lööp, annab omile lat-sile malga kätte henda lüvvä.

4057. Kie kuera lüüb jalaga, sene jalg kasvab hauvast vällä.

2208. KUDAS ISA EES, NÕNDA POEG TAGA — 28(38) var.

Aa. _____*

* kuidas (E²; Kuu), kuida (Juu), kuida (Hlj); nenda (Hlj)
Kod. Kal. (1881) lisa 108, E² 22; Hlj, Kuu, Juu, Kär, Vän — 6(12) var.

- b. Kuidas isa ees, nõnda poeg järel.*
* kuidas (Vig, Krj); ies (Muh); nõnna (Muh); järges (Krj), järele (Trt)
Vig, Krj, Khk, Muh, SJn, Trt — 6 var.

- c. Kuida isa ees, nõnda poeg taga järel.*
* kuidas (Vig), kuida (Ksi); iis (Ksi); nõnna (Ksi); tagast (Ksi)
Vig, Vil, Ksi — 3 var.

- d₁. Kuida isa ees, nõnda poeg perän.
Saa — 1 var.

- d₂. Kuda esä ehen, nõnda poig perän.
Trv — 1 var.

- d₃. Kudas esä ehen, ninda poja perän.*

* kuidas (Norm.)

Norm. 175; Hls — 1(2) var.

- e. Isa ees, poeg taga.
E MVH 45 — ?(1) var.

- f. Isa ees, poeg järel.
E MVH 45 — ?(1) var.

- g. Isad ees, pojad järel.
Elva (Eisen) — 1 var.

- h. Isa ees, poeg taga järel.
Nis — 1 var.

- i. Kuidas isa, nõnda poeg.*

* kuida (Rak, As), kuida (MMg); ninda (Rak), nõnna (MMg); poiga (Rak)
Rak, Hls, MMg, As (Kuusik) — 4 var.

- Ba. Kuda isa iis tiib, nõnna lapsed taga järel.
Äks — 1 var.

- b. Nigu isa ees, nii on laps järel.
Plt — 1 var.

- C. Kudas isa, nenda poeg; kuidas ema, nenda tütar.*

* kuidas (Norm.); nõnda (Norm.; Rei)
Norm. 175; Rei, Emm — 2(3) var.

Vt. 649 C.

- Vrd. 13636. Kui vanem eel, nenda laps järel.

2209. KUIDA ISA ÜTELEB, NÕNDA LAPS ÕPIB* — 1(2) var.

* kuidas; ütleb (Norm.)

Norm. 175; Krj (Mägi).

2210. KUI ESSÄ PESSÄT, SIS VÕLGA MASSAT — 2(3) var.

- a. _____
P. ja J. Einerite seletus: halva lapse sõna.
Krl — 1 var.

- b. Kes essä pess, tuu võlga mass.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

2211. KUI ISA AHJU PEAL HAIGUTAB, KÜLMETAVAD LAPSED LEELÕUKAL — 2(3) var.

- a. _____
EKMS II 416; JJn — 1(2) var.

- b. Kui isa ahju peal haigutab, külmeta-vad lapsed kolde ees.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

2212. KUI ISA SUREB, SIIS ON LAPSED POOLVAESED, KUI EMA, SIIS TÄISVAESED — 14(21) var.

- A₁a₁. _____
Rei (Ennist) — 1 var.

- a₂. Kui isa lastel ära sureb, on need

poolikult vaesed, aga kui ema sureb, on ta täiesti vaesed.

Pär — 1 var.

- b. Ku isa surnud, pool vaene, kui ema surnud, täitsa vaene.

Kod — 1 var.

- c. Kui latsil esa kooles, jääse pool vaeses, ema kooles, tävveste vaeses.

Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.

- d. Isata vaene, pool vaest, emata vaene, tükkis vaene.

Sa (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.

- e. Pool vaene see, kes isata, täis vaene see, kes emata.

Krj — 1 var.

- f. Pool vaest isata, üsna vaene emata.

Norm. 171, EKMS II 439; Kul — 1(4) var.

- A_{2a1}. Kui isa sureb, on lapsed pooled vaesedlapsed, ku ema sureb, on lapsed täied vaesedlapsed.

Plt — 1 var.

- a₂. Kui isa sureb, siis on lapsed pooled vaesedlapsed, kui aga ema sureb, siis on lapsed täied vaesedlapsed.

Trm — 1 var.

- a₃. Kui isä surn, siis puõl vaestlast, kui emä surn, siis terve vaenõlaps.

Khn — 1 var.

- b. Kui isa ää sureb, siis jääb järele pool vaeslast, kui ema sureb, siis täis vaenelaps.

Emm — 1 var.

- c. Pool vaestlast, kis isast maha jääb, täis vaestlast, kis emast maha jääb.

Hää — 1 var.

- d. Isata on pool vaeslast, emata terve.

Phl — 1 var.

- B. Kui isa ära sureb ja ema uuele mehele läheb, siis jääda endised lapsed pooli vaeseks, aga kui ema ära sureb ja isa teise naese võtab, siis jääda lapsed päris vaeseks.

Tor (Volmerson) — 1 var.

- Vrd. 5471. Ku latsõl isä ärä koolõs, sis kaos täl puul armu ärä, a kui imä ärä koolõs, sis kaos täüs arm ärä.

2191. Isaga kaob pool kodu, emaga terve kodu.

2213. LÖÖGE SEDA, KES ESATA, LÖÖGE SEDA, KES EMATA — 1 var.

Ote (Vaher).

- Vrd. rl «Ärge lööge vaeslast»: Ärge lööge, see o isata, / ärge lööge, see o emata! (ERIA II : 2 nr. 3408).

2214. MIS ISA EES VILISTAB, SEDA POJAD TAGA TANTSIVAD — 1(4) var.

Norm. 175, EKMS I 1058; Krj (Mägi).

2215. OLEKS MINU ISA OLEMA HÄRRA, SIIS OLEKSIN MINA NOORHÄRRA — 1(2) var.

Hlj (Leetberg).

2216. OLGU ISA HUNT VÕI KARU, KUI AGA MIES ISE MIES ON — 5(8) var.

A_{1a}.

Muh (M. Viidalepp) — 1 var.

- b₁. Olgu isa hunt ehk karu, kui aga ise mees olen.

Tt (Eisen) — 1 var.

- b₂. Olgu isa hunt või karu, kui aga ise mees.

E² 26 — ?(3) var.

- A₂. Olgu isa ja ema hunt ehk karu olnud, kui mina aga mees olen.

Ris — 1 var.

- B. Isa olgu hunt või tont, ku ma isi õige mees olen.

Hää — 1 var.

- C. Olgu ema hunt ja isa karu, kui aga lapsel õige aru.

Hls — 1 var.

Vrd. kk: Isa hunt, isi tont (Hää).

Vrd. 2217. Olgu isa sikk või ema kits, kui aga ise mees olen.

1670. Olgu hunt ehk karu, igalühel oma aru.

2217. OLGU ISA SIKK VÕI EMA KITS, KUI AGA ISE MEES OLEN — u. 30(68) var.

- A_{1a1}. Isa olgu sikk ehk sokk, ema olgu kits, kui ise mees olen.

* Helle 334, Hupel 107, Beltr. XI 149, Porominski EGr. 190, KAH EKAI 151, Jürjens 47 — 1(6) var.

#

Isa olgo sikk ehk sokk, emma olgo kits, kui ise mees olen, meine Eltern nidgen gewesen seyn wer sie wollen, wenn ich nur ein brav Kerl bin. (der Vater mag seyn ein Bock, die Mutter mag seyn die Ziege, wenn ich selbst ein Mann bin.

- a₂. Isa olgu sikk või sokk, ema olgu kits, kui ise olen mees.

EKMS III 926 — ?(1) var.

- b. Isa olgu sikk ehk sokk, ema kits ehk kits, kui aga ise mees olen.

- Wied. 40, Kündja nr. 34 (1883) 407; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(4) var.
- c. Isa olgu sikk ehk sokk, ema muu ehk mää, kui aga ise mees olen.
Tõn. Em Luul. 10 — ?(1) var.
- A_{2a1}. Isa olgu sokk, ema olgu kits, kui ise mees olen.
Körber VRMK 36 — ?(9) var.
- a₂. Olgu mu isa küll sokk ja ema kits, kui aga mina mees olen.
Sa? (Veäster) — 1 var.
- a₃. Olgu isa sokk ehk ema kits, kui aga mina mees olen.
Kse — 1 var.
- a₄. Olgu isa sokk, ema kits, kui aga ise mees oled.
?Trt (Eisen) — 1?(1) var.
- b₁. Isa olgu sikk, ema olgu kits, kui aga ise mees olen.
Hel (Wahlberg) — 1?(3) var.
- b₂. Olgu isa sikk vai emä kits, kui aga mina miis olen.
Kod — 1 var.
- b₃. Olgu esa sikk ehk ema kits, kui mina mees ole.
?Rõn (Grünfeldt) — 1?(1) var.
- b₄. Olgu esä sikk vai emä kits, kui esi miis ole.
Hel — 1 var.
- b₅. ———
TMr (Viidebaum) — 1 var.
- b₆. Olgo esä sikk vai imä kits, kui innegi esi miis olet.
Vas — 1 var.
- c₁. Olgu mul ema kits või isa sikk, kui mina aga miis olen.
Trt — 1 var.
- c₂. Olgu emä kits vai esä sikk, kui mina miis siin.
Hel — 1 var.
- A_{3a1}. Isa olgu sikk ehk sokk, kui aga ise olen mees.
E² 22 — ?(1) var.
- a₂. Isa olgu sikk ehk sokk, kui aga ise mees olen.
E 27 — ?(2) var.
- b. Olgu minu isa sikk või sokk, kui aga mina mees olen.
Trt — 1 var.
- A_{4a}. Olgu esä kits ehk sikk, kui mina ennegi miis ole.
Nõo — 1(3) var.
- b. Olgu mu esä kits vai sikk, ma esi õnõ miis olõ.
Rõu — 1 var.
- A_{5a}. Esä olgõ' kas sikk, imä olgõ' vai kits, a' ma' olõ miis kui Mikk.
Se — 1 var.
- b. Esä olgõ kas sikk, imä vai kits, ma olõ miis kui Mikk.
Se — 1 var.
- A₆. Olgu isa sikk või ema kits, kui aga mina ise mees, müts pääs.
Plv — 1 var.
- A₇. Olgu isa sikk, ema kits, ma ole esi ikke saksarahva lats.
Plv — 1 var.
- B_{1a1}. Isa sikk, ema kits, kui poeg aga mees on.
VNg — 1 var.
- a₂. Olgu isa sikk, ema kits, kui aga poeg mees on.
Tür — 1 var.
- b. Olgu isa sikk ja ema kits, kui aga laps mees on.
Ann — 1 var.
- c. Olgu isa sikk või ema kits, kui aga laps mõistlik inimene on.
Lai — 1 var.
- d. Olgu isa sikk ehk ema kits, kui aga tütar inimene on.
Lai — 1 var.
- B₂. Isa sokk, ema kits, pojast võib siiski mees saada.
Põl — 1 var.
- B₃. Olgu isa sikk ja ema kits, aga poeg olgu poeg ja tütar tütar.
Sim — 1 var.
- C. Isa olgu sokk ehk ema kits.
Wied. ESSr 1057; Tt (Vestr.) — 1(2) var.
- D. Olgu isa sikk, ema pukk, laps on ikka laps.
Jür — 1 var.
- E. Olgu isa pukk ehk ema kits, sellest pole lapsel ühtegi viga.
HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.
- F. Olgu ema lammas ja isa pukk, kui aga poeg mees on.
Val — 1 var.
- Vrd. kk: Olgu ema kits või isa sikk, kul ta enne mees on (Rõu).
- Vrd. 2216. Olgu isa hunt või karu, kui aga mies ise mies on.
2203. Isa suss, ema sass, pojast saab pool kuningat.
2218. SEE ISA, KELLEL PALJU TÜTRID, NÄÄB PALJU VAEVA — 1(5) var.
- a. ———
Pha? (anon.) — 1(4) var.
- b. Isa, kel palju tütreid, näeb palju vae-va.
Norm. 187 — ?(1) var.

2219. ISAMAA ON MARJUKANE, VIERAS-
MAA VERIPISARA — 1 var.

Kuu (J. Mikiver).

Vrd. 7933. Oma maa marjukane, oma kodu kau-
nikane.

2220. ESANDAT EI OLE VAJA ETTE
ORJATA EGA PAPPI PERAN PAL-
LELDA — 1 var.

Plv (Rocht).

2221. IGAL ISANDAL ESI ÖNN — 1 var.
San (Roose).

2222. ISANDA SÖÖK — SEE ON TALGU-
TÖÖ — 1?(1) var.

Norm. 124 (< Lei).

2223. KES IGA PÄEV ISANDA VIISI
ELAB, EI SUA NÄDALAS KÕRDA
HÄRRA ÕLLA — 1 var.

Pal (M. Uus).

Vrd. 2076. Kes iga päev ilus, see harvast alasti.

2224. EGA ISANE KOER IAL EMAST EI
HAMMUSTA — ? kuni 2(18) var.

a₁.

Stein 9, Wied. 17, Kündja nr. 32 (1883) 381;
?Tt (Kreutzw.) — 1?(11) var.

a₂.

Ega isane koer emast ei hammusta.
Norm. 180, EKMS I 161 ja II 857 — ?(3)
var.

b.

Ega isane koer ial emast ei salva.
Wied. 17, Kündja nr. 32 (1883) 381; ?Tt
(Kreutzw.) — 1?(4) var.

2225. ISANE KASS JA VANAPOISS MUU-
DAVAD SAGELE OMA MEELT —
1 var.

Krj (Mägi).

2226. ISANE TAHAB NII KAUA EMAST,
KUNI SUUDAB JALGA RATTARUMMU
PEALE TÕSTA — 1 var.

Jäm (Kuldsaar).

Vrd. 12587. Kui tüdruk juba jaksab panna jala
rattarummu peale, hakkab vaatama omale
peimeest.

2227. ISANE TAHTVAT SENI EMAST,
KUNI SUUDAB LABAKINNAST JÕE
PEAL OMA JÄREL VEDADA —
1 var.

Jäm (Kuldsaar).

2228. EIS' PIÄT ÕKS PES'SEDÖ NAASE
— 3 var.

A.

V. Pino seletus: «Üldäs mehele, õt olõ õi
vaja naist pessä'»

Se — 1 var.

B.

Esi peät pestu naise, esi ajat hoietu
hobese.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

C.

Esi peät pestü, iih lõvvat lõödü.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

2229. ENDE ARUST KULLERKUPP,
TEISTE ARUST SEASITT — 1?(1)
var.

?Saa v. Hls (Söggel).

Vrd. 7871. Oma arust oled kullatükk, teiste teada
ei kõlba kuhugi.

2230. ESI IIN, ESI RIIN, ESI RII PERÄ
PÄÄL — 2(9) var.

a₁.

Ote (Jürgenson) — 1 var.

a₂.

Ise ees, ise rees, ise ree pära peal.
E MVH 75, E 27, E² 31 — ?(6) var.

b.

Ole esi een, esi reen, esi ree perä
pääl.

Norm. 104; Rāp (Poolakess) — 1(2) var.

Vrd. kk: Tema on ikka ise ees, ise rees, ise ree
taga ripakille (Amb).

2231. ESI MAKAT, EGA RÕIVAS EI
MAKA — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

2232. ESI SÜÜ, SAAT RAMMOSAS, ESI
TII TUUD, SAAT RIKKAS — ?(10)
var.

A.

Norm. 128; ?Vas (Lenzius) — ?(2) var.

Ba.

Esi söömä teep lihavas.

ELS 65 — ?(1) var.

b.

Ise sööma teeb lihavaks.

Wied. 41, Kündja nr. 34 (1883) 407, Kmpm.
KH 49 — ?(6) var.

C.

Esi tööd tegema teep rikkas.

ELS 65 — ?(1) var.

2233. ESI SÜÜ TEI, ESI PAHA PARANDE
— 1(2) var.

Norm. 77; Hel (Tomp).

2234. ESI TIIT, ESI PIÄT — ? kuni 2(2)
var.

a.

Vas v. Se (Prants); esitatud tähenduse seletusena 4978 A₁a₂ juurde — 1?(1) var.

b. Määntse eis' tiit, sääntse piät, hüä vai halva.

?Se; esitatud tähenduse seletusena 4978 A₁a juurde — 1?(1) var.

Vrd. 990. Hia tied, parema piad.

11762. Kuidas tehtud, nõnda peetud.

11805. Kuda tegija teinud, nõnda pidaja piab.

2247. Isi teed, isi saad.

2241. Ise teed, ise sööd.

11752. Ise teed, eest leiad.

2235. ISE KUDE, ISE LÕIME — 9(22) var.

Aa. _____*

* lõim (Kmpm. EL IV²)

Wied. ESSr 398, Wied. 41, Kündja nr. 34 (1883) 407, Kmpm. Klr II 41, Kmpm. EL IV² 18; Rak (Lilienbach) — 2(10) var.

b. Enen kuded, enen lõimed.

Kuu — 1(2) var.

c. Omad kued, omad lõimed.

Iis — 1 var.

d. Omad lõimed, omad koed.

Iis — 1 var.

B. Ühe vasta kude, teise vasta lõime.

J. Lilienbachi seletus: «Inimene, kes iga ühe meelega pärast püüab olla.»

Rak — 1 var.

C. Ise ketrab, ise keerab, omad kued, omad lõimed.*

* koed (trükised)

Norm. 262, EKMS II 398; Jõh (Paurmann) — 2(5) var.

D. Ise kude, ise kudekandja.

Wied. 41, Kündja nr. 34 (1883) 407 — 1(2) var.

Vrd. 14936. Ühe naise lõimed, ühiksmä naise kude.

2254. Ku esi lõime omma, küll külä koe' and.

2236. ISE LÄKS VISSIGA LINNA — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

2237. ISE MEES, ISE MEHIKENE — 10 kuni 15(24) var.

Aa. _____*

* esi (Saa, Hel), isi (Saa); miis (Saa, Hel); mehike (E, Nurmik, EKMS; Vil), meheke (Krj, Saa, Hel, Trv)

E 27, E² 25, Nurmik II 147, Norm. 211, EKMS I 332 ja II 857; Amb, Krj, Saa, Hel, Trv v. Rõu (Siipsen), Vil — 9(16) var.

b₁. Esi om mees, esi om meheke.

Hel — 1 var.

b₂. Ise on mees, ise on mehike.

EKMS I 331 — 1?(1) var.

B. Esi mees, esi meheke; esi härg, esi härjake.*

* ise (Loorits)

Loorits Vrp 34; Tt (anon.) — 1(3) var.

C. Ise mees ja meheke; ise lepp ja leheke.

?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

D. Ise mees, ise meheke; ise leht, ise leheke; ise koht, ise kohake.

?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

E. Ise on mees.

?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

Vrd. Gr. LS 168 ja Gr. Ms 6: Ise mees, ise meheke, / Ise leht, ise leheke, / Ise puu, ise puuke / Nagu päike ja kuuke.

Vrd. kk: Sääli ei ole muud, kui mees meheke, ise mehe otsake 'mehe kohta, kes ei ole küllalt mehine ega sõnas kindel' (Saa).

2238. ISE ON SIALAUDAS — 5 var.

A. _____

D. Timotheuse seletus: «Oeld. sellele, kes jutu sees ennast alati «ise» ja «mina ise» nimetab.»

Iis — 1 var.

B. Ise on lautas, uks on pulkas.

Krj — 1 var.

Ca. Ise lautas, uks pööras.

Jäm — 1 var.

b. Ise on laudas püöra taga.

Sa (Laul) — 1 var.

D. Isi on lautas, kett kaelas.

Rap — 1 var.

Vrd. kk: Kas tead, kus ise on? Ise lautas, uks pulkas (vastus sellele, kes ütleb «ise») (Krj).

2239. ISE ON SÖNNIKULASU SEES — 1(3) var.

Sa (R. Kallas v. anon.).

2240. ISE ON TARKUS, ISE KAVALUS — 1(24) var.

a. _____*

* Helle 334, Hupel 107, Beltr. XI 154, Porominski EGr. 190, Wied. 41, Kündja nr. 34 (1883) 407, KAH EKA1 151, Jürjens 36, Norm. 253, EKMS I 1107 ja III 1214 — 1(18) var.

* Ise on tarkus, ise kavalus, Arglistigkeit ist keine Klugheit.

- b. Ise tarkus, ise kavalus.
Stein 20, E 27, E² 36 — ?(6) var.

2241. ISE TEED, ISE SÖED — 4(5) var.

Aa. _____*

* sööd (Norm.)

Norm. 78; JJn — 1(2) var.

- b. Esi tiit, esi süüt.
Räp — 1 var.

B. Isi teed, isi soad, isi sööd koa.
Koe (Schultz) — 1 var.

Vt. 2247 B.

C. Ise teed, ise sööd; võeras teeb, võeras viib.

Põi (Rand) — 1 var.

Vt. 14370 A₂.

Vrd. kk: Ise teeb, ise sööb (Pal).

Vrd. 2234. Esi tiit, esi piät.

7899. Oma keeta, oma süüa.

11714. Igaüks teab ise, mis ta teeb ja sööb.

2242. ISE UPPUS JAMBURI JÖKKE KÕIGE PRÄÄNIKUKUORMAGA — 5 var.

A. _____

E. Metsa seletus: «Sellele, kes armastas ütelda «mina ise»»

Jõh — 1 var.

B. Iset ei ole enam; ise uppus Jamburi jökke kõige präänikukoormaga.
Jõh (Mets) — 1 var.

*

C. Ise uppus ammugi ära, juba kolme aasta eest.

Kuu — 1 var.

*

Da. Ise on ammu uppunud vuorime' peldiku.

A. Källo seletus: «Kange inimene ei sobi tõisega.»

Lüg — 1 var.

b. Ise uppus ära vuorimehe peldikusse.
Kuu — 1 var.

Vrd. 7819. Oleks uppus ä'ä Jamburi jökke.

2243. ISE VOKIKE, ISE VOKI RATTAKE — 1(2) var.

E MVH 75; Tt (Pihlak).

2244. ISI KETRAD, ISI KORRUTAD — 2 var.

A. _____

H. Utsali seletus: selle kohta, kes oma tehtud tühja jutu teise peale ajab.

Plt — 1 var.

B. Kes on kedrand, eks see koruta ka.
Kad — 1 var.

Vrd. 10866. Mida suu kedrab, ega seda käsi ei koruta.

2245. ISI PUU, ISI PUUKE — 1 var.

Vil (Nigul).

Vrd. ka Gr. LS 168 ja Gr. Ms 6.

2246. ISI TEED, ILMA SAAD — 1 var.

Pal (M. Uus).

Vrd. 2247. Isi teed, isi saad.

2247. ISI TEED, ISI SAAD — 4 var.

Aa. Isi teeme, isi saame.

Hää — 2 var.

b. _____

Hää — 1 var.

B. Isi teed, isi soad, isi sööd koa.
Koe (Schultz) — 1 var.

Vt. 2241 B.

Vrd. 11759. Kes teeb, see saab, kel põle teha, sel põle saada.

2246. Isi teed, ilma saad.

2234. Esi tiit, esi piät.

2248. KES ENDAST LUGU EI PEA, SEL- LEST EI PEA KA TEISED LUGU — 2 var.

a. _____

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Kis endast ei oska lugu pidada, sellest ei pea ka teised lugu.

Kõp (Ratas) — 1 var.

2249. KES HINDÄ IIST EI HOOLITSÖ, TODA JUMMAL EI KAITSA — 1?(1) var.

?Ote (Kroon).

Vrd. 1424. Hoiä ise, sils holab jumal ka.

2250. KES ISE EI LÜKKA, SAAB MUIST LÜKATUD — 1(2) var.

Wied. 56, Kündja nr. 36 (1883) 431.

2251. KES ISEENNAST VÄGA TÄIS, SEE VAHEST RUMALAM KUI VEIS — ?(3) var.

Norm. 250, EKMS IV 221.

Vrd. Holz 6: Kes isjeennast wägga täis, / Se aloti weel rummalam kui weis.

2252. KES ISE SISSE KUKUB, SEE TEISEL AUKU KAEVAB — 1 var.

E. Normanni seletus: «Kasutatud juhul, kui keegi oma süüd püüab teisele veeretada.» Trt.

Vrd. 11835. Kes teisele auku kaevab, see ise sisse langeb.

2253. KUDA ISE, NÕNDA HILBUD* — 1(3) var.

* kuidas (trükised)

Norm. 147, EKMS III 603; Kod (Grossschmidt).

Vrd. 6514. Kuda mies, nõnna hilbud.

2254. KU' ESI LÕIME OMMA, KÜLL KÜLÄ KOE' AND — 3 var.

A. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Kui luoja loimed andab, küll siis külast kued korjab.

Kuu — 1 var.

C. Küll külä kuet laina.

R. Lilheina seletus: «Kui on kangal lõimed juba üleval, küll siis saab ka koet.»

Kuu — 1 var.

Vrd. kk: Tä om lõimih ja kudõhhih (Se).

Vrd. 5791. Lipe kiil om lõimih ja kudehih.

2235. Ise kude, ise lõime.

2255. KUIDAS ISI, NÕNDA ASI — 9 kuni 10(13) var.

Aa₁. _____*

* kuidas (Post.; KJn, MMg); nõnna (KJn) Post. nr. 45 (1887) 3; KJn, Pal, MMg — 3(6) var.

a₂. Kuis esi, nii asi.

Võn — 1 var.

b₁. Nigu esi, nii asi.

Võn, Ote — 2 v. 3(3) var.

b₂. Nigu esi, nii ka asi.

Plv — 1 var.

B. Kuda esi, nenda asi; kuda silt, nõnda pood.

Võn — 1 var.

C. Nigu esi, nii asi; nigu elo, nii ehe; nigu rõõm, nii rõiva.

Plv — 1 var.

Vt. 590 H.

2256. KUI PÕLE ENDAST TEGIJAD, EI SIIS OLE KA JUMALAST AITAJAD — 1 var.

KJn (Raidla).

Vrd. 1424, eriti B: Alta ise, siis aitab ka jumal.

2257. KUS ISI, SÄÄL KOER KA — 1 var.
Hää (Mäesalu).

2258. KUST ENESEL VÄGA SÜGELEB, SEALT MÕISTAB TEIST KÕIGE PAREM SÜGADA — 1 var.

Vän (Peterson).

2259. MIS ISI EI NÄE, SEDA NÄEVAD SILMAD — 1 var.

Pal (M. Uus).

2260. NII KUI ESI, NII EHTE — 2 var.

A. _____

Rõn (Käärrik) — 1 var.

B. Kudas esi, ninda ehe; kudas rõõm, ninda rõõvas.

Hel (Tomp) — 1 var.

Vt. 590 E.

2261. NII KUI ISE OLED SA, NENDA OTSID SELTSI KA — 1?(2) var.

Beitr. I 89, Pachmann ABD (1862) 15.

2262. PAREM ISE TEHA KUI TEIST KÄSKIDA — 28(49) var.

Aa₁. _____*

* kut (Khk, Kaa); käski (Krj, Põl); teisi (EKMS; Saa)

E² 31, Norm. 62, EKMS I 662; Kuu, Sa, Saa, Trm — 13(23) var.

a₂. Parem on ise teha kui teist käskida. Saa, Ote (õpil.) — 2 var.

a₃. Parem ise ära teha kui teist käskida. Saa (Söggel) — 3 var.

a₄. Parem isi ära tiha kui teist kästa. Hää — 1 var.

a₅. Parem enne ise teha kui teist kästa. Hls — 1 var.

b. Parem ise minna ku teist käskida. Rõu — 1 var.

c. Tõist käskida on raskem kui ise teha. Lüg (Källo) — 1 var.

B. Ennem käi kümme korda enne ise ära, et kui sa tõist sunnid.

Trm — 1 var.

C. Paremb ise teha, kui teise piale luota. Rak — 1 var.

D. Tegija on kergem olla kui käskija. Norm. 62, EKMS I 749; Kuu — 1(3) var.

Ea. Tee ise ennem ära, kui laiska käskma lähad.

Vil (Leoke) — 1(3) var.

b. Innemba esi läät, ku laiska käset. Võ (anon.) — 1 var.

c. Ennem lähed ise, kui et laiska käsed. E 19, E² 41, EKMS II 415 — 2(5) var.

F. Innembä mä esi lää, ku laiska Liiso
käskmä lää.

Räp — 1(3) var.

Vrd. kk: Tõist oled sa küll mees sundma (Rõu).

Vrd. 11872. Parem on teist käskida kui ise teha.

2263. TII ESI — SAA TELG, SÖKU ESI
— SAA SÖLG — 1 var.

Krl (P. Einer).

✱ 2264. ÄRA OLE KUNAGI HENDA SILMIN
TARK — 1(2) var.

a.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Ära ole ise enese meelest tark.

?Jür (Petroff) — ?(1) var.

2265. ISSANDA LOOMAAED OLGU
TÄIELIK — 1 var.

Kuu (Volberg).

2266. KUI ISSAND HINGE ANNAB,
KÜLL KURAT TOITO TUOB — 1
var.

A. Källo seletus: «Vargusega soovitab lapsi
toita.»

Lüg.

Vrd. 2575. Jumal kinkis tervist, ise mureitse
leiba.

2267. ISTJA ISONÖS, JAUHJA JANONÖS
— 3(6) var.

a.

* istjä (Rõu); isones — janones (Norm.;
Vas v. Se); janunös (Rõu)
Norm. 154; Rõu, Räp v. Plv (S. Keerd),
Vas v. Se (Sandra) — 3(5) var.

b. Istuja isuneb, jahvaja januneb.

EKMS III 1045 — ?(1) var.

Vrd. 7035. Mõskja isonep, jahvataja janonep.

2268. EI SAA ISTUH ILOSIT RÕIVIT, EI
SAISTÖH SÄKSÄ SOOSUT — 1 var.

soosu = (kuue)hõlm? mingi soosiga rü-
tuse? (vrd. sks. Schoß)

Vas (Jakobson).

2269. ISTU JA PUHKA, KÜLL SIIS TIE
JOUDAB — 1 var.

Kuu (Lindström).

2270. ISTU LAEV IGE TUULE SAAB —
2 var.

A.

J. Eskeni seletus: «Kui moni vanatütrik
mihele saab, siis õõllä.»

Kuu — 1 var.

B. Istuv laev ige tuule löödab ja hüä
tuule viel päälegi.

Kuu (Salström) — 1 var.

2271. ISTU PAREM PERSET PIDI TULLE,
KUI LÄHED KODUVÄIMEHEKS:
TULI PÖLETAB ÜHE KORRA, AGA
KODUVÄIMEES OLLA, SAAD IGA
PÄEV PÖLETADA — 1?(1) var.

?Mar (Hilemägi).

2272. ISTUVALLE TULEB SUIKUMINE
— 1 var.

Kuu (Pärt).

2273. KES ISTUB KÕRGES, SEE KUKUB
KERGEST — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

Vrd. 4856. Kõrgelt situb, kergelt kukub.

2274. KUI SA HÄSTI ISTUD, SIIS ISTU
KINDLASTE, VANA ISTE ON KEIGE
PAREM — ?(3) var.

Körber VRMK 64.

2275. KUS ISTUD, SINNA JÄÄB HUNNIK
— 1(2) var.

Vru (anon.).

2276. PAREMB ISTU KU ASTU, VÖRK-
SAMB SÄLLILE KU SAISU — 5 var.

A₁. Paremb istu ku astu.

Rõu — 2 var.

A_{2a}. Paremb istu ku pistü.

Rõu — 1 var.

b. Paremb istu ku saisu.

Rõu — 1 var.

B₁.

vörksa: vörksa(m)p = virgas, erk; saisu =
seistes, seisvalt

Har — 1 var.

Vrd. mj AaTh 293 B*.

Vrd. 2278. Mis see aitab istumine, kui ei aita
astumine.

5082. Küllile mees vörksamp.

2277. PAREM ISTU LINAHARJA OTSA
KUI KODUVÄIME KOHA PÄÄL —
3 var.

A.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

B.

Lõugut lõukal, linahari asemeks.

M. Priimetsa seletus: koduväi raske olukorra kohta majas.

Vig — 1 var.

- C. Kui poiss käe otsas kolm koormat aiateibaid ära teritab ja kolm päeva linaharja otsas istub, võib koduväiks minna.

Trt (Piir) — 1 var.

Vt. 6510 C.

Vrd. 14794. Käs öö otsa äkke otsas magada võib, see võib koduväiks minna.

2278. MIS SEE AITAB ISTUMINE, KUI EI AITA ASTUMINE — u. 15(24) var.

A_{1a}. — *

* ep (Tür)

E. Poomi (Rap v. Mär) seletus: «Karjalaste ütlus, kui loomad kadund olid.»

Wied. 122, Kündja nr. 46 (1883) 549; Tür, Rap v. Mär — 3(5) var.

- b. Mis siis aitab istumine, kui ei aita astumine.

J. Saalvergi (Jür) seletus: «Kui kälmisesi väsind olles jalgu on puhatud, siis üeldakse minema hakates.»

VMr, Jür — 2 var.

- c. Mis aitab istumine, kui ei aita astumine.

E 55, E² 67 — ?(2) var.

A_{2a}. Ei aita istumine, kui ei aita astumine. SJn, Pal, MMg — 3(4) var.

- b. Ei istumine aita, kui ei aita astumine. Hlj — 1 var.

Ba₁. Kui ei aita astumine, ei siis aita istumine.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- a₂. Kui ei aita astumine, siis ei aita istumine.

Vig — 1 var.

- b. Kui astumine ei aita, ega siis istumine ammugi ei aita.

Vil — 1 var.

- C. Ei aita istumine, küll aitab astumine. E 16, Norm. 76; Kad, ?Tor (õpil.), ?Rõu (Pill) — 1 kuni 3(7) var.

Vrd. r1 «Maha jäid magatud pruudid»: Mis siis aitab istumine, / kui ei aita astumine (ERIA III:1 nr. 4163).

Vrd. 434. Mis see aitab astumine, kui ei aita istumine.

2276. Paremb istu ku astu, võrksamb sällile ku saisu.

2279. ENNE TARVIS ISU, SIIS LUSIKAT — ?(3) var.

a. —

E² 14 — ?(2) var.

- b. Enne on tarvis söögiisu, siis lusikat. ?Rõu (Gutves) — ?(1) var.

2280. ISUNE PAL'LU SÜÜ, PAHANU PAL'LU KÕNELES — 4(6) var.

a. — *

* isunu; kõnelas

Ote (Kukrus, Silde) — 2 var.

- b. Isone inimine inäm süü, pahane palju kõneleb.

Võn? (Pint) — 1(2) var.

- c. Isune sööb lahmites, pahane palju kõneleb.

Trt? (Pint) — 1(2) var.

2281. ISUNU SÖÖP JAHTUNUGI ÄRA — 5 v. 6(14) var.

A_{1a}. —

Võn (Mootisse) — 1 var.

- b. Isunu sööb jahtunu ka ärä. Kam — 1 var.

A₂. Isatanul om jahtunugi hää. Ote — 1 var.

- B. Isune süüb jahtenu ja janune juub vaidenu.*

* sööb — joob (trükised); jahtunu (EKMS) Norm. 156, EKMS II 1246, III 617 ja 1045; Nõo (Tüklov) — 1(7) var.

Ca. Küllep isunu jahtunu süüp ja pal'las paigatu piäp.*

* küllap (trükised); sööp (Norm.); sööb — peab; paljas (EKMS) Norm. 156, EKMS IV 23; Nõo (Speek) — 1(3) var.

- b. Küllap isunu jahtunu sööb, kui paljas paigatu peab.

EKMS III 604 — 1?(1) var.

2282. ENÄMB OM IKJA TAKAN KUI KITJA TAKAN — 8(14) var.

a. — *

* enam (Hel), enamb (Ote); on (Hel); kitjä (Norm.), kiitja (Hel); taga (Hel), tagan (Vas)

Norm. 218; Hel, Ote, Rääp, Vas — 4(10) var.

- b. Enam on ikjal vara kui kiitlejal. Võn — 1 var.

c. Ikjal om inämb varra ku kitjal. Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- d. Nutja saladuses on enam vara kui kitjal.

Plv — 1 var.

- e. Kiitjal on ikka vähem kui nutjal. Plv — 1 var.

2283. IKJA INEMINE OM INÄMP KUI
NÜSVÄ LEHM — 1(9) var.

- a. _____
Võ-Se (Stein) — 1(4) var.
- b. Ikja inimene om enamb kui nüsja
lehm.
Stein 20 — ?(4) var.
- c. Ikja inemine om enämb kui nüsja
lehm.
Wied. 38 — ?(1) var.

2284. KES EI IKE EHTEN, TUU IKK
ELLEN; KES IKK EHTEN, TUU EI
IKE ELLEN — 2 var.

- A. _____
Ote — 1 var.
- B. Kes ikeb ehtides, see ei nuta elades.
Trt — 1 var.
- Vrd. rl «Nutt ehtides või elades»: Kui ta ikep
ehiti'enna, / sõs ei ike elätennä; / kui ta
ei ike ehti'enna, / sõs ta ikep elätennä
(ERIA III:2 nr. 5895).

2285. KES IKK LÄVE TAKAN? ÕIGUSE
OTSIA IKK LÄVE TAKAN — 1?(1)
var.

?Võ-Se (Stein).

2286. KÕIK IKÕ ÕI ÜTE AO PÄÄLE — 1
var.

Se (M. Linna).

2287. PAREMB OM IKET KUI PAKET —
1 var.

Plv (Rocht).

2288. IVA HOIA NII KAUA, KUI SAAD
KANIKA — 1?(3) var.

Norm. 232, EKMS IV 424; ?Vän (Tammsoo).

Vrd. 3190. Ära anna enne kanikaid ära, kui päts
käes ei ole.

2289. IVA KASVAB ÜHELTA POOLTA, EI
TA KASVA KAHELTA POOLTA —
1 var.

Kär (Sömer).

Vrd. 921. Hea kasvab kahelta poolta, ei ta ülen-
da ühelta poolta.

2290. IVA ON LENDÄVÄ NOGASS —
3(6) var.

- a. _____
* lendava nokas (Norm.)
S. Hirrendi seletus: kes laialt käib ja
püüab, saab rohkem kui koduolija.

Norm. 220; Kuu — 1(2) var.

b. Hõve ige lendävä nogas.

hõve = iva

Kuu — 1(2) var.

c. Huvä lendävä nogas.

huvä = iva?

G. Vilbaste seletus: öeldakse siis, kui
midagi kiidetakse pooleldi vastutahtmist.

Kuu — 1(2) var.

2291. JÜVÄKE OTS JÜVÄKEST; KÖRRÖ-
KÖ KÖRRÖKÖST — 1 var.

Vas (Lenzius).

Vrd. 12316. Ku tõrvalill häitses, sõs ots jo
purugi purru.

2292. KUI IVA JAANI LÄTT, SIIS SAAB
ENNE JAKOBIPÄEVA LEIBA — 3
var.

- a. _____
Hel (Wahlberg) — 1 var.
- b. Kui jaanipäeval rukkil iva sees, saab
jaagupipäeval uudseleiba.
Nõo (Elsen) — 1 var.
- c. Ku' Jaan jüvä rükkä tuu, sis tuu Ja-
kob ka leevä laudulõ.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

2293. KES KORD «JAA» ON ÕELNUD,
ÄRGU ÕELGU ENAM «EI» — 5 var.

- Aa. _____
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b₁. Kui sa kord «jah» oled ütelnud, ää siis
änam «ei» ütle.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b₂. Kui oled kord «jah» öelnud, siis ära
üttele enam «ei».
E. Poomi seletus: «Peab sõna pidama.»
Rap v. Mär — 1 var.
- c. Ku kerra «ei» ütleb, ärgu siis enamb
«jaa» öölgu.
Rkv (Aug. Krikmann) — 1 var.
- B. Kenele kerra ütled «jaa», senele pia
ka oma sana.
Rkv (Aug. Krikmann) — 1 var.

2294. JAAGUP ANNAB HARVA LEIBA —
1 var.

Tln? (Jürjev).

Vrd. 2295. Jaagup hädäuudine, Laurits lai leib,
Pärtel pere päts.

2295. JAAGUP HÄDÄUUDINE, LAURITS
LAI LEIB, PÄRTEL PERE PÄTS —
20(32) var.

- Aa. _____
* häda- (E)

- E MVH 17; Kuu (J. Mikiver) — 1(3) var.
- b. Jaagup hädakakk, Laurits lai leib, Pärtel pere päts.
Kuu — 1 var.
- c. Jaagupipäeval hädaleib, Laurits lai leib, Pärtel paks päts.
Kuu — 1 var.
- d. Jaagup ja näljakannikas, Laurits lai leib, Pärtel paks päts.
EKMS III 376 — 1 var.
- e. Jaagup näljakannikas, Laurits lai leib, Pärtel paks päts.
EKMS III 462 ja 463; Jõe — 1(3) var.
- Ba₁. Jaagup hädauudis, Laurits lai leib.*
* Jakob; Laarits (Kad)
Hlj, Kad, Rak — 3(4) var.
- a₂. Jaagup on hädauudis, Laarits lai leib.*
* Jaakob; Laarts (Hlj)
Hlj, Kad — 2 var.
- a₃. Jakob on hädauudis ja Laurits lai leib.
Kad — 1 var.
- b. Jakob hädakannikas, Laurits lai leib.*
* Jaagup (EKMS)
Norm. 90, EKMS III 422; Kuu — 1(3) var.
- C. Laurits lai leib, Pärtel paks päts.
Jõe — 2 var.
- D. Jaagobipäev annab hädakooki.
Hlj — 1 var.
- E. Pärtel, paipoiss, tuob pätsi.
Lüg — 1(2) var.
- *
- F. Jaagupipäev hädaleib, olevipäev uus leib, lauritsapäev lai kakk, pärtlepäev pääga leib.
HMD v. Rls (Treumann) — 1 var.
- *
- G. Jaak tuleb — pudruvaage, Laur tuleb lai leib, Pärt tuleb — peavihk.*
* pudruvaagen (Norm., EKMS)
Loorits VrP 59, Norm. 89, EKMS III 422; TÜR — 1(4) var.
- H. Jaak tuleb koogikotiga, Laur laia lei-
vaga, Pärt peaviljaga.
TÜR — 1 var.
- I. Jaakobipäeval leigatakse hädaleiba, olevipäevas õiget leiba.
Han — 1(2) var.
- Vt. 5615 B.
Vrd. 2294. Jaagup annab harva leiba.
6403. Maret tuleb koogikotiga, Jakob toob kõva kannika.
2296. JAAGUP KÜSIB: «KUS ON RUK-
KID?» LAURITS AGA: «KUS ON
NISUD?» — ?(1) var.
?Nõo v. Rõn (Eisen).

2297. JAAGUP TOOB SUURE KAKU,
OLEV KÕVA KANNIKA — 1(3) var.
Loorits VrP 59; Mih (Perkson).
Vrd. 5615. Lauritsapäeval hädaleib, olevipäeval õige leib.
2306. Jaakobipäeval jahuleem, olevipäavas uus leib.

2298. JAAGUP VISKAB HEINA SISSE
LIIVA — u. 10(25) var.

- Aa. _____
Nõo (Eisen) — 1 var.
- b. Juagup süestab liiva heenässe.
Khn — 1 var.
- Ba. Vana Jakob käia liiva heina sisse küli-
mas.
SJn — 1 var.
- b. Jakupipäevaks piab hein tehtud olema, kui hein piale seda kasuma jäeb, siis käib vana Jakob liivakotiga ümber ja külib heena liiva täis, et raske niita.
SJn — 1 var.
- C. Jaagupipäev külvat liiva heina sisse, siis pandi vikat varna ja võeti sirp kätte.
EKMS III 462 — 1 var.
- Vt. 14168 C.
- D_{1a1}. Jaagup külvab liiva, Laurits raud-
naulu.*
* külvab; -naelu (E)
E MVH 17; Kuu (J. Mikiver) — 1(2) var.
- a₂. Jaagup külvab heina liiva, Laurits raudnaelu.
E 27, E² 19, Nurmik III 96, Kmpm. EL IV² 17 — ?(14) var.
- a₃. Jaagup külvab heinasse liiva ja Lau-
rits raudnaelu.
Kuu — 1 var.
- b. Jakob külvab heinasse liiva, Laurits paneb raudnaela.
Kuu — 1 var.
- c. Jaagup külvab liiva, Laurits paneb raudnaula.
Kuu — 1 var.
- D₂. Pääle jakappäeva visatasse liiva hei-
nasse ja pääle mihklipäeva raudnael.
Vil — 1 var.
- Vt. 2300 Q₁–Q₂.

2299. JAKAP KÄÄND KAPSTAPÄID — 5
var.

- A. _____
Vas (R. Viidalepp) — 1 var.
- B. Jakappäeval käantäs kapstapää.
H. Prantsu seletus: «Sis tohe ei naase kapstaaida minnä inne ku annöpääväl min-
däs kaema.»

Vas v. Se (Prants) — 1 var.

C. Jakobpäävä lätt Jakob kapstaaida ja pess kapstille päid.
Rõu (Gutves) — 1 var.

D. Jakobipäev peksab kapsastelle laiad lehed.
Tln (J. Keller) — 1 var.

E. J[aagupipäeval] hakkab kapsas kuuret pöörama.
kuure, om. kuurme = kokkukeerdunud leht kapsas
Wied. ESSr 143 — 1 var.

Vrd. uk: Jakobipäeval läheb Jakobi-nimeline mees kapsaaeda ja väänab kapsapäid, et pääd suured ja kõvad kasvaksid (Rõu).
Jakobipäival ei tohi kubustid aias puutuda, muidu saab kapsta-Jakob päid käändmast ära hirmutus (Vas).

Vrd. 5605. Laurits laotab lehti, Pärtel pöörab päid.

2300. JAKOB VISKAB RAUDNAELA HEINASSE — u. 125(173) var.

A₁. Jakobipäevast viskab vana jumal raudnaela heina sisse.
Jõe — 1 var.

A_{2a}. _____*
* Jaagup; heina sisse
Rak — 2(3) var.

b. Jaagup viskab raudnaele heinasse.
Jõe — 1 var.

c. Enne jaanibat peab rohu maha niitma heinamaal, mudu Jaagup tuleb ja viskab raudnaela rohu sisse.
Ris — 1 var.

A_{3a}. Jaagappäe viskab raudnaela heinasse.
Hää — 1 var.

b. Jaagappäiv viskavet raudnaela haenale sisse.
San — 1 var.

A₄. Jaagupipäävast Jaagup toob naelad heina sisse.
Kul — 1 var.

A₅. Jakob paneb raudnaela heina sisse.*
* Jaakub (Hlj)
Val, Hlj — 2 var.

A_{6a}. Jaakopipäiv paneb raudnaela heina sisse.
Jõh — 1 var.

b. Jaagupipää paneb rohu sisse naela.
K. Lepa seletus: valge õitega rohi (ädal-lill) hüütakse heina naelaks.
Mus — 1 var.

A_{7a}. Jakob taub heinale raudnaela sisse.*
* taob (trükised)
E. Poomi seletus: «Kui peale jakobipäeva veel heina niita on, siis on see kõva ja raske niita.»

Norm. 91, EKMS I 412; Rap v. Mär (Poom) — 1(3) var.

b. Jakob taob raudnaela heina.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

A₈. Jaakub kõlksib raudnaela heina sisse.
Aud — 1 var.

A_{9a}. Jakopipäe tegi kohe heina kõbaks: Jakop lõi õossi raudnaela heina sisse.
Kei — 1 var.

b. Jakobipääv, siis olgu hein tehtud, muidu lööb Jakob raudnaela heina sisse.
VNg — 1 var.

A₁₀. Jaakapäeval löövat vanapagan raudnaela heina tüvesse, sest saavat ta poole heina omale.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

A₁₁. Jaagupipäeval visatakse raudnael heina.
Kuu — 1 var.

A_{12a}. Jaagupipäevast ööldakse heinale raudnael sisse pandama, siis peab ta vikatiga olema kõva niita.
Kos — 1 var.

b. Peale jaagupipäeva pannakse heinale raudnael sisse.
Kuu — 1 var.

c. Jakobipäevast pannakse nael rohule sisse.
Sa (Veäster) — 1(2) var.

A_{13a1}. Saab jakobipääv üle, siis lüüakse raudnael rohu sisse.
Gressel (1841) lk-ta, Wied. 162, Kündja nr. 50 (1883) 597, Raud VMj 219 — 1(8) var.

a₂. Saab jaagupipäev mööda, lüüakse raudnael rohu sisse.
E 74 — 2(2) var.

b₁. Jaakobipäeval lüüakse raudnael heina.
Jõh — 1 var.

b₂. Jaakapäeval lüüakse kasv ajal heinal raudnael sisse.
Hls (Söggel) — 1(2) var.

c. Jaagupipäeval lüüakse raudnael rohu sisse.
E² 19, Kask-Vaigla-Veski III Vö 125 ja Lõ² 32 — 2(3) var.

d. Jaakapäeval löödavat raudnael heina tüvesse ja siis olla hein raske maha niita.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

A_{14a}. Enne jaagupit on hein kerge niita, aga pärast Jaagupit on Jaagup loond naela heina sisse.
Kaa — 1 var.

b. Jaagappäe loodaks raudnael heinasse, siis on heinaaeg otses.
Hää — 1 var.

A_{15a}. Jakobipäeval löödavat raudnael heina

- sisse, siis olevat hein kõva maha niita.
KJn — 1 var.
- b. Jakappäeval kasvut rohule raudnael sisse.
Vil — 1 var.
- A_{16a1}. Jakupipäeval läheb heinale raudnael sisse.
TMr — 1 var.
- a₂. Jaopipäevast lähäb heenäle raudnael sisse.
?Vig (Priimets) — 1?(1) var.
- a₃. Jaagupipäevast läheb raudnael heina.*
* jaakapäävast (Hls), jaagupipää (Hlj), jaagupipäeval (EKMS; Jõh), jakopipäeval (Jõh, Trm), jaagupepäiv (Jõh); lähäb (Jõh, Hlj), läks (EKMS)
EKMS III 462; Jõh, Hlj, Kuu (õpil.), Rap (õpil.), Hls, Trm — 9 var.
- a₄. Jaagupipäeval lähteb raudnael heinasse.
Jõe — 1 var.
- a₅. Jaagupipäeval läheb raudnael heina sisse.
Trm — 2 var.
- b. Jaagupipäivil menema raudnael heina sisse.
Jõh — 1 var.
- c₁. Pääle jaakapäävä lääp heinale raudnagel sisse.
Krk — 1 var.
- c₂. Peale jaagupipäeva läheb heinale raudnael sisse.
?Mar (Iisberg) — 1?(1) var.
- d. Peale jaagupipäeva läheb rohi kõvaks ja vanaks, raudnael läheb siis sisse.
Trm — 1 var.
- A_{17a}. Jakobipäevast tuleb rohule raudnael sisse.
Ol. Lisa nr. 11 (1888) 175, Is. Kal. (1904) 211, Reinhold Kal. (1911) 8; Vän (E. Tetsmann) — 2(8) var.
- b. Jaagupäe tuleb raudnael heenal sisse.
Vil — 1 var.
- A₁₈. Kui pääle jakapäeva heina teed, sis üteldi, et raudnagel lüüb heina sisse.
Hls — 1 var.
- A₁₉. Jakobip[äeval] heinale kasvab raudnael sisse.
Rap — 1 var.
- A_{20a}. Jaagupäeval on juba raudnael heinas.
Jõh — 1 var.
- b₁. Pääle jakobipäeva raudnael heinas.
Hlj — 1 var.
- b₂. Pärast jaagupipäeva on heinal raudnael sees.
EKMS I 412; Rak — 1(3) var.
- b₃. Pääle jakappäeva on heinal raudnael siis.
Vil — 1 var.
- e. Pääle jakobipäeva on rohul raudnael sees.
Hls — 1 var.
- d. Pääle jaakapäeva olla heinal raudnael sees.
Vil — 1 var.
- e. Kui hein peale jakobipäeva teha jääb, siis on ta raske teha, sest siis on juba raudnael heina sees.
Vai — 1 var.
- A₂₁. Jakupipääv, see p[ääva] öösel peab raudnael rohu sisse sündima.
Krk — 1 var.
- A₂₂. Kui jaagupipäeval veel heina kuivab, on nael heina sees.
?Ris (Eisen) — 1?(1) var.
- Ba. Pääle jaakapäävä, kui rügä ärä lõigat om, sis oma rasse heinä niita, sis oma sukavarras sehen.
Krk — 1 var.
- b. Peale jakobipäeva on hein kõva ja sitke, sest Jakob paneb traatvardad heinale sisse.
Jür — 1 var.
- Ca. Jakobipäevast raudraat soorohu sisse.
Sa — 1 var.
- b. Jakobipääva ööse lööb traadi sooheina sisse.
Gressel (1841) lk-ta — 1(2) var.
- C₁. Jaakapäeval saavat soohein rauaks ümber muudetud, nõnda et teda enam võimalik niita ei ole.
Trv — 1 var.
- C₂. Piale jakobipäeva lähäb raud heinasse.
KJn — 1 var.
- D. Jüripa üeldasse külm kivi viest ja raudnael rohust välja menema, [— — —], jaagupipäeval, üeldasse, lähäb külm kivi vette ja raudnael rohtu.
Iis — 1 var.
- Vt. 8175 Ö ja 2332 C₁₄.
- E. Jaagupipäävast kästakse võtta vikat heinast väl'la, siis on raudnael heinas, ja löö sirp vilja sisse.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Vt. 14168 D.
- Fa. Pääle jakupäevä ei tohi enämp heinä niita, et sis olevat raudnael heina sihen ja konnal olevat õigus heinä sehen elädä, teda olevat patt heinä siist väljä ajada.
TMr — 1 var.
- b. Jaagupipäevaks peab hein tehtud ole-

ma: siis pannakse raudnael heina sisse ja konn hakkab kaari peal vasta.
Kad — 1 var.

- G. Jakobipäevast tuli raudnael heina sisse, [— — —], sealt edasi võis heina teha vaid rehavarre najal.
Ann — 1 var.

Vt. 2301 C.

- H_{1a}. [Jakupipäeval] külm kivi vette, raudnael heina.
MMg — 1 var.

- b₁. Jagupäev [— — —] raudnael läheb heina ja külm kivi vette.
Jõe — 1 var.

- b₂. Jagobip[äeval] läinud raudnael heina sisse ja külm kivi vette.
Trt — 1 var.

- c. Kui jaagupipäev tuleb, siis läheb raudnael heina ja külm kivi vette.
Lai — 1 var.

- d. Jaagupipäeval raudnael rohtu ja külm kivi vette.
Iis — 1 var.

- e. Jagupipäeval, üeldase, lähäb külm kivi vette ja raudnael rohtu.
Iis — 1 var.

- H_{2a}. Jaagupipäeval kukub külm kivi jõe, raudnael rohtu.
Iis — 1 var.

- b. Jaagupipäeval läheb raudnael rohtu ja külm kivi jõe.
Iis — 1 var.

- c. Jakobipäeval külm kivi jõe, raudnael heina.
Lüg — 1 var.

- d. Jakobipäeval raudnael heina, külm munakas jõe.
Lüg — 1 var.

- H₃. Külm kivi jõe, raudnael heina sies.
A. Källo seletus: «Peale jakobipäeva muutus hein kõvaks ja jõevesi külmaks.»
Lüg — 1 var.

- H₄. Jaagupipäiv külm kivi kaivu, raudnael heina.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

Vt. 2332 C₅—C₆.

- I. Jakobipäevast on külm kibi jões, must mees põesas, raudnael heinas.*
* -päevast; kivi; põesas (Norm.)
Norm. 44; Rap v. Mär (Poom) — 1(2) var.

Vt. 2332 C₉ ja 3326 F.

- Ja. Jakobipäeval läheb külm kivi vette, raudnael rohu sisse ja uss maasikasse.
Iis — 1 var.

- b. Jakobipäeval pannakse külm kivi vette, raudnael rohu sisse ja uss maasikasse.

Iis — 1 var.

Vt. 2332 C₁₀.

- K_{1a}. Jakobipäevast on raudnael heinas ja must mees põesas.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- b₁. Jakobipäevast läheb must mees põesasse ja heinale läheb raudnael sisse.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- b₂. Jaagupipäevast läheb must mees põesasse ja raudnael heina.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vt. 3326 G.

- K₂. Kui rohule raudnael sisse lüüakse, siis metsapõesas läheb pimedas.
Kse (A. Tiitsmann) — 1 var.

Vt. 3322 D.

- L. Jakobipäev raudnael läheb heina, kole koll metsa, külm kivi kaevu, mets kolletama, neid punetama.
HJn — 1 var.

Vt. 2332 C₁₁ ja 3326 H.

- M. Ristepäevast peab loodus soola rohu hulka viskama, jagupipäevast raudnael heina.
Kuu — 1 var.

Vt. 9780 B.

- N. Jakubipäeval läheb raudnael heina sisse ja mihklipäeval külm kivi vette.
Pal — 1 var.

Vt. 2332 G₃.

- O. Jaan viskas jahe kivi vette, Piitre viskas piima ära, Jakob andis haina sisse raudnagla.
Räp — 1 var.

Vt. 2332 A₁₀ ja 2335 C.

- P. Nagu Maret tuhka heina sisse külvab, nii pistab Jakob oma raudnaela heina.
SJn — 1 var.

Vt. 6402 C.

- Q_{1a1}. Jaagup külvab liiva, Laurits raudnaulu.*

* külvab; raudnaelu (E)

E MVH 17; Kuu (J. Mikiver) — 1(2) var.

- a₂. Jaagup külvab heina liiva, Laurits raudnaelu.
E 27, E² 19, Nurmik III 96, Kmpm. EL IV² 17 — 1(14) var.

- a₃. Jaagup külvab heinasse liiva ja Laurits raudnaelu.
Kuu — 1 var.

- b. Jakob külvab heinasse liiva, Laurits paneb raudnaela.
Kuu — 1 var.

- c. Jaagub külvab liiva, Laurits paneb raudnaula.
S. Hirrendl seletus: «Kui heinätegu jääb hiljaks, siis hein lähteb kovaks.»
Kuu — 1 var.

Q₂. Pääle jakappäeva visatasse liiva heinasse ja pääle mihklipäeva raudnael.
Vil — 1 var.

Vt. 2298 D₁—D₂.

R. Pärtlipäival raudnael heinä, jaagupipäival külm kivi jökke.
Lüg (Källo) — 1 var.

Vt. 2332 C₁₂.

* *

S. Jaanipäeval läheb raudnael heina.
Tin (P. Berg) — 1 var.

* *

Š. Heinamaarjapäävast läheb raudnael heina.

Tür — 1 var.

b. Heinamaarjapäevast läheb heinale sisse raudnael.

Mär (Hilemägi) — 1(2) var.

* *

Z_{1a}. Maret taob raudnaela rohu sisse.

Nõo v. Rõn (Eisen) — 1 var.

b. Maretepääväl löövät Maret haanäle raudnagla sisse.

?Räp (Lepson) — 1?(1) var.

Z₂. Maretapäeval pidanud juba jumal rohule raudnaela sisse lööma.

Vil — 1 var.

Z₃. Maretapäev paneb raudnaela rohusse.

Mar — 1 var.

Z_{4a}. Maretapäeval pidatud juba rohule raudnael sisse löödama.

Vil — 1 var.

b. Maretipäev raudnael pidi menema rohtu.

Rid — 1 var.

*

Z₅. Karusepää paneb raudnaela heina sisse.

Vän — 1 var.

Z_{6a}. [Karusepääval] raudnael läheb heina sisse.

Plt — 1 var.

b. Karusepäävast olla heinal nael sees.

Kse — 1 var.

Z₇. Karusepäeval muutub hein karvaseks ehk naelaliseks.

Hel — 1 var.

Z. Maretapäeval läheb raudnael heina ja põesaalused hakkavad mustama.

Tln? (Jürjev) — 1 var.

Vt. 3323 E.

* *

T₁. Laurits viskab raudnaelu heinasse.*

* raudnaele (Jõe)

Khn, Jõe — 2 var.

T₂. Lauritsapäeval läheb raudnael heina.
Kuu — 1 var.

* *

U. Karus leikab rukkikõrre katki ja raudnael kargab heina.

Koe (Schultz) — 1 var.

V. Karusepääv kargab raudnael heina ja metsa kasu jääb kinni.

Koe (Schultz) — 1 var.

* *

W. Rukkimaarjapäeval läks raudnael heina ja külm kivi vette.

VJg — 1 var.

Vt. 2332 E.

* *

Oa. Pärtlipäeval visatakse külm kivi vette ja raudnael rohtu.

EKMS III 463 — 1 var.

b. Pärtlepäävast külm kibi vette, raudnael rohtu.

Tor — 1 var.

c. Pärtlepäeval löödavat raudnael heinajuure sisse ja vistavat külm kivi vette.

Saa (Söggel) — 1 var.

Vt. 2332 F₅.

Ä. Pärtlipäeval vissatakse külm kivi merre, soe kivi allikasse ja raudnael heina sisse.

M. Kolgi seletus: «Merevesi läheb külmaks, allikavesi soojaks ja hein läheb kõvaks.»

Jäm — 1 var.

Vt. 2332 F₆.

Ö. Peräst pärtli raudnaul pidi heinä sisse menemä, ninda et hein õige kõva lüüvä pidi olema, külm kivi pidi merevede menemä, ninda et säääl enämb ujuda ei või, ja kaste ei pidänd päiväs pitkas enämb kannu tagant ja põosa alt kadoma.

Jõh — 1 var.

Vt. 2332 F₇ ja 2304 C.

Ü. Pärtel pidi heina sisse nõela panema.

Emm — 1 var.

* * *

X. Jaani[päeval] viskas Jaan jo maakivi niitü haan'a sisse, Jakap[päeval] viskas Jakap joba ravvadsõ kivi.

Rõu (Ruga) — 1 var.

*

Y. Peale Jaani pannakse kivi heina sisse.

Pal (Maasen) — 1 var.

Vrd. uk ja kk: Jakobipäevaks pidi olema hein valmis, kui polnud, siis öeldi: «Nüüd raudnael sees — enam ei saa teha, nüritab vi-kati ära» (Aud).

2301. EI SAA PÄÄLE JAKKAPÄÄVÄ
INÄMB HAINA MUIAL KUIVADA
KUI RIHAVARRÕ OTSAH — 3(4)
var.

A. _____

Vas (Jakobson) — 1 var.

B. Inne jakappäiva um haan'a külehn
nagõl mett, a pääle j[akappäiva] um
nagõl vett ja sis piät jo rihavarrõ
otsahn kuivama.

Rõu (Gutves) — 1(2) var.

Vt. 2318 E.

C. Jakobipäevast tuli raudnael heina
sisse, [— — —] sealt edasi võis heina
teha vaid rehavarre najal.

Ann — 1 var.

Vt. 2300 G.

2302. ENNE JAKOPIPÄÄVA PALLE
VIHMA, PÄÄLE JAKOPIT TULE
ESIGI — 3 kuni 7(58) var.

Aa. _____

Stein 20; Võ-Se (Stein) — 1(7) var.

b. Enne jaagupipäeva palu vihma, pärast
jaagupit tuleb isegi.*

* jakobipäeva; jakobit (Kündja, Ol. Lisa,
Is. Kal.)

Wied. 33, Kündja nr. 32 (1883) 333, Ol. Lisa
nr. 11 (1888) 175, Is. Kal. (1904) 211, Raud
VMj 216, EKMS IV 439 — ?(13) var.

c. Enne jakobipäeva palu vihma, pärast
jakobipäeva tuleb see isegi.

Uus As Kal. (1905) 31 — ?(1) var.

d₁. Enne jaagupipäeva palu vihma, pärast
tuleb isegi.

Nurmik III 96 — ?(4) var.

d₂. Enne jakapäiva pallõ vihma, perän
tulõ esiki.

Urv (Reigo) — 1 var.

e. Enne jaagupit palu vihma, pärast tu-
leb isegi.*

* jakubit (Reinhold Kal.)

Reinhold Kal. (1911) 8, E MVH 17, E 19,
E² 19 — ?(10) var.

B_{1a1}. Enne jaani palle vihma, pärast jaani
tulep ta esike.

Laakm. Mr Kal. (1862 mai) — 1(3) var.

a₂. Enne jaani palu vihma, pääle jaani
tulõp esiki.

?Räp (Sulengo) — 1?(1) var.

b. Palu enne jaani vihma, pääle jaani
tuleb vihma isegi.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

c. Enne jaani tuleb vihma palude, pärast
tuleb esigi.

?Hel (anon.) — 1?(1) var.

d. Enne jaanipäeva palu vihma, pärast
tuleb isegi.

Kmpm. EL IV² 17 — ?(7) var.

e. Enne jaani palu vihma, pääle jaani
tuleb ta vastu tahtmist.

Sõõt Nlj. Kal. (1902 juuli) — ?(1) var.

B_{2a}. Jaanikuul palu vihma, pärast tuleb ta
isegi.

Sõõt Nlj. Kal. (1904 juuni), Adamson Kal.
(1905) 15 — ?(2) var.

b. Jaanikuul palu vihma, pärast tuleb
isegi.

Sõõt Nlj. Kal. (1901 juuni) — ?(2) var.

C. Enne jaani palu vihma, pärast jaani
talu vihma.

E² 19; ?Tt (Eisen) — 1?(4) var.

Vrd. 3639. Kevadel palu vihma, sügisel saab
seda ilmagi.

2303. JAAGABIPÄEVAST SAADIK ON
VEEL POOL SUVE — 1 var.

Emm (G. Seen ja P. Saul).

2304. JAAGOBIPÄEVAST JÄÄB KASTE
KUNKA ÄÄRE, HALLE AJA ÄÄRE
— 5(7) var.

Aa. _____*

* jaagupi-; aia; halla; äärde (trükised)
EKMS I 612 ja III 462; Hlj (Rehberg) —
1(3) var.

b. Jaagupipäevast ei lähe kaste kannu
äärest ega halle aia äärest.

Hlj — 1 var.

c. Jaakobipäevast ei kau halla aja ega
kaste kannu äärest.

Hlj — 1 var.

B. Jakobipäevast pääle ei kao kaste enam
kännu takka.

A. Miksi seletus: «Päike ei suuda enam
heina ära kuivatada.»

Jõh — 1 var.

C. Peräst pärtli raudnaul pidi heinä sisse
menemä, ninda et hein õige kõva lüüvä
pidi õlema, külm kivi pidi merevede
menemä, ninda et säääl enmäh ujuda
ei või, ja kaste ei pidänd päiväs pitkas
enämb kannu tagant ja põõsa alt
kadoma.

Jõh — 1 var.

Vt. 2300 O ja 2332 F₇.

2305. JAAGUBIPÄIVÄST OTSIB JO
ALUKSEMIES SADAMA — 1 var.

alus, om. alukse = laev, veesõiduk
Kuu.

2306. JAAKOBIPÄÄVAL JAHULEEM,
OLEVIPÄÄVAS UUS LEIB — 1 var.

Han (A. Reimann).

Vrd. 5615. Lauritsapäeval hädaleib, olevipäeval õige leib.
2297. Jaagup toob suure kaku, Olev kõva kannika.

2307. JAKABEST ON RUGILEIKUS, PÄRDIST ODRALEIKUS — 1 var.

Krj (Allas).

2308. JAKAPÄÄVÄST KÄÄNÜS SUVI JO' SÜGÜSEHE — 1 var.

Se (Klrss).

2309. JAKAPÄÄVÄST TSIRP RÜKKÄ, A' PILAK TARRÖ — 1 var.

Se (T. Linna).

Vrd. 14166. Vikat heina, tuli seinä.

27. Ader viib tule toast, sirp toob tuppa.

10509. Sirp rukisse, konks kartohvlisse.

2310. JAKOPIPÄIVANI SATAS SALVE JA PÄÄLE JAKOPIPÄIVA SALVEST VÄLLÄ — 7(39) var.

a₁. Vö-Se (Stein) — 1(4) var.

a₂. Jakobipäävani satas salve, pääle jakopi salvest välja.
Stein 20 — ?(3) var.

a₃. Jaagupipäevani saab salve, pärast jaagupit salvest välja.*
* jakobi- (Kündja, Ol. Lisa, Is. Kal., Reinhold Kal.); saadab (Ol. Lisa, Is. Kal., Reinhold Kal.); sajab (Norm.)

Wied. 41, Kündja nr. 34 (1883) 407, Ol. Lisa nr. 11 (1888) 175, Is. Kal. (1904) 211, Reinhold Kal. (1912) 8, Norm. 39 — ?(13) var.

a₄. Jakobipäevani sajab vihma salve, pärast salvest välja.*
* sadab (Adamson Kal.)

Sööt Nlj. Kal. (1901 ja 1904 juuli), Adamson Kal. (1905) 16 — ?(3) var.

a₅. Jaagupipäevani salve, pärast jaagupit salvest välja.
E 27, E² 19 — ?(5) var.

b. Vihm jakopipäevani toob salve, pärast jakopit salvest välja.*
* jaagupi- (EKMS)
Norm. 85, EKMS III 378 — ?(3) var.

c. Jakappäiväni satas vihma salvõ täütes, päält jakappäeva satas vihm salvõ tühenduses.
Rõu — 1 var.

d₁. Inne jakapäivä satas salve, pääle salvest vällä.
Vas — 1 var.

d₂. Inne jakapäiva satas vihm salvõ, pääle salvest vällä.
Vas — 1 var.

d₃. Vihm enne jakobipäiva satas salve, pääle salvest välja.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

d₄. Inne jakapäivä satas vihm salvõ, a pääle jakapäävä satas salvõst vällä.
Se — 1 var.

e. Jaakapäevani salve, peale jaakapäeva salvest välja sadama.
Krk (Hünerson) — 1(2) var.

2311. JAKUBIPÄÄV PANEB VIKATID VARNA JA RAKENDAB HÄRJAD IKKE — 1 var.

Aud (Tarkpea).

Vrd. 14168. Vikat varna, sirp kätte.

2312. KUI JAKOBIPÄEVAL VEEL IGA VÄLJANURGA PÄÄL ÜKS ODRAPÄÄ ON, SIIS ON SEE AASTA VEEL LOOTUST ODRE SAADA — 3 var.

A. Trm (Sommer) — 1 var.

Ba. Kui kesväl jakappäiväl igä nurmenuka päälgi üits pää om vällä aetu, sis saavat tollest kesväst iks viil asi.
Ote — 1 var.

b. Kui jakobipäeval igäühe põllunurga pääl kesvapää väljas, siis saab palju vilja.
Rõn — 1 var.

Vrd. 3625. Kui kesväl jaakobes pää vällä ei ole, ei saa asja.

2313. KUI JAKUBPÄEVAS REHAD JA VIKATID VARNAS, SIIS ON KÕIK TÖÖD KORRAS — 1 var.

Äks (Blaubrik).

Vrd. 14168. Vikat varna, sirp kätte.

2314. KUI PEALE JAAGUPIPÄEVA ÜKS TILK SAJAB, TULEB MAAST ÜHEKSA JUURE — 1 var.

Hlj (Rehberg).

2315. PERÄST JAKOPIPÄIVA VÖINU VIGLAVART PITE HAINA KUHJA PANDMISEL VESI MAHA JOOSTA — HAINA EI OLE SISS INÄMP KUUMAS LÄNNÜ — 1 var.

Ote (Kroon).

2316. JAAK TULEB, KAKK KAENLUS,
OOL TAGA, OINAS SELGAS — 2(5)
var.

A. —————
Mus — 1(2) var.

B. Mare tuleb sirbiga, Jaak kakuga
järele.
Norm. 90, EKMS III 422; Krj (Mägi) —
1(3) var.

Vrd. 2331. Jaan tule, kands kandli all, Jakup
tule, päts pää otsan.

2325. Jaan jakuga, Jakob pätsiga.

6400. Maret annab hädaleiba, Jaagup suure
kaku.

2317. ENNE JAANI HEINAS KULDA,
PÄRAST JAANI JUBA MULDA —
?(1) var.

?Nõo (Eisen).

Vrd. 2318. Enne joani tehtud heinas on nael
mett, pärast joani nael vett.

2318. ENNE JOANI TEHTUD HEINAS ON
NAEL METT, PÄRAST JOANI NAEL
VETT — 6 v. 7(17) var.

Aa. —————
Põi (Rand) — 1 var.

b. Enne jaani tehtud heinast tilgub mett,
pärast jaani tehtust vett.
Aasta I (1912) 279 — 1 var.

B. Ennejaanipäevase heina sees nii palju
mett kui pärastjaanipäevase heina sees
vett.
Muh (M. Viidalepp) — 1 var.

C. Ennejaanipäevane heinaniit on koor-
male puud mett, pärastjaanipäevane
heinaniit on koormale puud vett.
Põi (Noot) — 1 var.

Da₁. Enne jaagapit on heina sees nael
mett, aga pärast jaagapit nael vett.
Kaa (A. Kask) — 1 var.

a₂. Enne jaagupit heinal nael mett, pärast
jaagupit nael vett.
?Nõo (Eisen) — 1?(1) var.

b. Enne jakobit on heinakõrre küljes
nael mett, pärast nael vett.
Sõõt Nlj. Kal. (1901 ja 1904 juuli), Adam-
son Kal. (1905) 16 — ?(4) var.

c₁. Heina-Maarja käseb niitma hakata,
sest enne jakobit on heina sees nael
mett, pärast jakobit aga nael vett.
Uus As. Kal. (1906) 31 — ?(2) var.

c₂. Heina-Maarja käsib niitma hakata,
sest enne jakobit on heina sees nael
mett, pärast jakobit aga vett.
Uue Aja Kal. (1906) 19, Pvl. Kal. (1907)
19 — ?(3) var.

E. Inne jakappäiva um haan'a külehn
nagõl mett, a pääle j[akappäiva] um
nagõl vett ja sis piät jo rihävarrõ
otsahn kuivama.

Rõu (Gutves) — 1(2) var.

Vt. 2301 B.

Vrd. 2317. Enne jaani heinas kulda, pärast jaani
juba mulda.

2319. ENNE JAANI TETT HEINA SÜÜEN
LAMBA EI RÕÖGI — 1 var.

Krk (Helimets).

2320. ENNE JAANI TETT HEIN OM
LEHMIL ROHUKS — 1 var.

Krk (Helimets).

2321. ENNE JAANI VIHMI OM ENAM
VÄÄRT KUI KUNINGA KROON —
1 var.

Hel (Wahlberg).

Vrd. 14044. Ennejaanipäevane vihm on änam
väärt kui Riia linn.

14063. Üks hoog jaaniba-aekset vihma mak-
sab rohkem kui Lehola poolt nurk.

2322. ENNE JAANI VIHMI TEEB HÄÄD,
PÄÄLE JAANI KAHJU — ? kuni 2(8)
var.

A. —————
Ol. Kal. (1893) lisa 26, Sõõt Nlj. Kal. (1900
juuni), Uus As Kal. (1902) 10 — 1?(5) var.

B. Enne jaani vihm kosutab, pääle jaani
kaotab.
Sõõt Nlj. Kal. (1904 juuni), Adamson Kal.
(1905) 15 — ?(2) var.

C. Ennejaanine vihm on õnnistuseks,
pärastjaanine hukatuseks.
?Hls (õpil.) — 1?(1) var.

Vrd. 14044. Ennejaanipäevane vihm on änam
väärt kui Riia linn.

2321. Enne jaani vihm on enam väärt kui
kuninga kroon.

14063. Üks hoog jaaniba-aekset vihma mak-
sab rohkem kui Lehola poolt nurk.

10594. Soe vihm nädal enne jaani aitab talu-
poja saani.

2355. Jaanipäeva vihm paneb viljale jätku
peale.

2350. Jaanipäeva ennelõunane vihmariputis
kosutab rohkem kui pärastlõunane suur
padin.

2360. Jaanipäevane vihm parem kui sadu
pika põua järele.

2323. JAANILE EI TOHI SÖNNIKUHAISU
NINASSE LASTA, SIIS EI KASVA
HÄÄ RUKIS — 2 var.

A. _____

Võn (Meoma) — 1 var.

B. Jaanile ei tohi sõnnikuhaisu ninasse
lasta.

Võn (Meoma) — 1 var.

2324. JAAN JAKKAS PAIUKOORE,
PIITRE PITSIT PERÄGI — 8(11)
var.

A. Piitre pillas, Jakup jakkas.

Kam — 1 var.

Ba₁. _____*

* pajukoore (trükised)

Loorits Vrp 59, Norm. 46; Vas (Jakobson)
— 1(3) var.

a₂. Jaan jätkab pajukoore, Peeter pitsitab
päragi.

EKMS II 892 — ?(1) var.

b. Jaan jakkas, Piitre pitsidäs är' perä.
Se — 1 var.

c. Jaan jakkas, Piitre pitsitäs.*

* pitsitäs

Se — 2 var.

C. Peetripäeval Peeter pitsitab metsakoore
kinni: Peeter pitsitab, Jaan jakap.

Rõu — 1 var.

D. Pikne põrotas paiukoorõ vallalõ, Jaan
jakkas kinni ja Piitre pitsitäs perägi.
Vas — 1 var.

Vt. 7111 B.

E. Peetre peeratas pajo kinne.

Rõn — 1 var.

Vrd. 14154. Viitk võtt veerest, Jaan jaga poolest,
Piidre yeese perägi ärä.

2325. JAAN JAKUGA, JAKOB PÄTSIGA
— 1(2) var.

M. Pohka seletus: jakobipäeval saab juba
rukist lõigata.

Norm. 90; Trt.

Vrd. 2331. Jaan tule, kands kandli all, Jakup
tule, päts pää otsan.

2316. Jaak tuleb, kakk kaenlus, Ool taga,
oinas selgas.

6400. Maret annab hädaleiba, Jaagup suure
kaku.

2326. JAAN KAHETAB HEINA KASVU JA
UPITAB UMBROHUST VILJA ÜLE
— 1 var.

J. Meoma seletus: «Hein enam pikemaks
ei kasva.»

Võn.

2327. JAAN NELJA NEIU PEIG, VIIE
PEIU PRUUT — 1?(1) var.

M. J. Eiseni seletus: «Sellega tahetakse
ütelda, et jaaniöösi ja jaanipäeval palju
abielusid sõlmitakse.»

?Rõn.

2328. JAAN PÖÖRAB PÄEVA — 1?(1) var.

M. J. Eiseni seletus: «Jaanipäevast peale
muutuvad päevad lühemateks.»

?Nõo.

2329. JAAN TOOB MAASIKAID MAJASSE
— 1?(1) var.

?Tt (Eisen).

2330. JAAN TULEB VIKATIGA, MAARJA
RIHAGA JÄRILE — 1 kuni 3(3) var.

A. _____

Krj (Mägi) — 1 var.

B. Jaan jagab vikatise, Maarja ruttab
rehadega.

?Nõo (Eisen) — 1?(1) var.

C. Jaan niidule kutsuja, Maarja loole
käskija.

?Nõo (Eisen) — 1?(1) var.

2331. JAAN TULE, KANDS KANDLI ALL,
JAKUP TULE, PÄTS PÄÄ OTSAN —
3(4) var.

A. _____

San (Pedajas) — 1 var.

B. Jaan tule, kands kandli all.

Rõn, San — 2(3) var.

Vrd. 2325. Jaan jakuga, Jakob pätsiga.

2316. Jaak tuleb, kakk kaenlus, Ool taga,
oinas selgas.

6400. Maret annab hädaleiba, Jaagup suure
kaku.

2332. JAAN VISKAB ESIMESE JAHE
KIVI VETTE, JAAK TEISE JA
MIHKEL KOLMANDA — u.
115(147) var.

A_{1a1}. Jaan viskas jahe kivi vette.*

* viskab (trükised; Rak, Hel, Pst, Võn,
Kan, Plv), viskase (Võn), visas (Se);
jaheda (trükised; Rak, Hel, Võn, Kan,
Räp), jaahe (Se)

Sõöt Nlj. Kal. (1901 ja 1904 juuni),
Adamson Kal. (1905) 15; Rak (õpil.),
Hel, Pst, Võn, Rõn, Ote, Kan, Urv, Plv,
Räp, Se — u. 15(24) var.

a₂. Jaan viskas joba jahe kivi vette.*

* jo; jahhe (Se)

Ote v. San (Tammemägi), Se — 2 var.

- b. Jaanipäiväl visatas jahe kivi vette.
Nõo — 1 var.
- c. Jaan heit jahe kivi vette.*
* jaahe (Plv, Se)
Plv, Se — 4 var.
- d. Jaan [hiitvät] jahe kivi vette.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- e. Jaanipäiva heit Jaan jahe kivi vette.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- A₂. Jaanipäevast visatakse jahe kivi meresse.
Hls — 1 var.
- A₃. Jaan viskas jahe kivi jõkkõ.
Plv — 1 var.
- A₄. Jaan hiit jahe kivi järve.
Lut — 1 var.
- A_{5a}. Jaan viskab külma kivi vette.
Tin (Keller) — 1 var.
- b. Jaanipäeval paneb Jaan külma kivi vette.
?Elva (Paurson) — ?(1) var.
- c. Jaanipäeval visatav esimene külm kivi vette ja sest ajast hakkavat vesi külmemaks minema.
Trv — 1 var.
- A₆. Jaan viskas külmä kivi merre.
Krk — 1(2) var.
- A_{7a}. Jaan viskavat külmä kivi jõkkõ.
Plv (Tamm) — 1(2) var.
- b. Jaan viskab edimätse jaheda kivi jõkke.
Võn — 1 var.
- A₈. Kui kivi taivast satas jaanipäiv, saa vesi jahe.
Lei (K. L.) — 1 var.
- A₉. Jüripäevast visatakse kuum kivi meresse ja jaanipäevast jahe kivi.
Hls (Söggel) — 1(2) var.
- Vt. 8175 K.
- A₁₀. Jaan viskas jahe kivi vette, Piitre [viskas] piima ära, Jakob andis haina sisse raudnagla.
Räp — 1 var.
- Vt. 2300 O ja 2335 C.
- B. [Karusepääval] külm kivi visatakse jõkke.
Plt — 1 var.
- C_{1a}. Jakap hiit külmä kivi vii sisse.
Lut — 1 var.
- b. Jakappäiv hiit külmä kivi vette.
Lut — 1 var.
- c. Jaakobipäeval heidetakse külm kivi vette.
Pal — 1 var.
- d. Juagopipääval visata külm kivi vette.
Kod — 1 var.
- e. Jakopipääväl pantse külm kivi vette.
Kod — 1 var.
- C₂. Jakobipäevast visatavat külm kivi merde.
Pst — 1 var.
- C_{3a}. Jakob viskab jahe kivi vette.
Hel — 1 var.
- b. Jaakapäev viskavet jahe kivi vette.
Trv — 1 var.
- C₄. Jakobipäeval veeretab karu raudkivi jõkke.
?Kuu (Mohrfeldt-Mäevälja) — 1?(1) var.
- C_{5a}. [Jakupipäeval] külm kivi vette, raudnael heina.
MMg — 1 var.
- b₁. Jagupäev [— — —] raudnael läheb heina ja külm kivi vette.
Jõe — 1 var.
- b₂. Jagobip[äeval] läinud raudnael heina sisse ja külm kivi vette.
Trt — 1 var.
- c. Kui jaagupipäev tuleb, siis läheb raudnael heina ja külm kivi vette.
Lai — 1 var.
- d. Jaagupipäeval raudnael rohtu ja külm kivi vette.
Hls — 1 var.
- e. Jagupipääval [— — —] lähäb külm kivi vette ja raudnael rohtu.
Hls — 1 var.
- C_{6a}. Jaagupipäeval kukub külm kivi jõkke, raudnael rohtu.
Hls — 1 var.
- b. Jaagupipäeval läheb raudnael rohtu ja külm kivi jõkke.
Hls — 1 var.
- c. Jakobipäeval külm kivi jõkke, raudnael heina.
Lüg — 1 var.
- d. Jakobipäeval raudnael heina, külm munakas jõkke.
Lüg — 1 var.
- C₇. Külm kivi jõevies, raudnael heina sies.
Lüg — 1 var.
- C₈. Jaagupipäiv külm kivi kaivu, raudnael heina.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- Vt. 2300 H₁—H₄.
- C₉. Jakobipäävast on külm kibi jões, must mees põesas, raudnael heinas.*
* -päevast; kivi; põõsas (Norm.)
Norm. 44; Rap v. Mär (Poom) — 1(2) var.
- Vt. 2300 I ja 2326 F.
- C_{10a}. Jakobipäeval läheb külm kivi vette, raudnael rohu sisse ja uss maasikasse.
Hls — 1 var.
- b. Jakobipäeval pannakse külm kivi vette, raudnael rohu sisse ja uss maasikasse.
Hls — 1 var.

- Vt. 2300 J.
- C₁₁. Jakobipäev raudnael läheb heina, kole koll metsa, külm kivi kaevu, mets kolletama, neid punetama.
HJn — 1 var.
- Vt. 2300 L ja 2326 H.
- C₁₂. Pärtlipäival raudnael heinä, jaagupipäival külm kivi jökke.
Lüg — 1 var.
- Vt. 2300 R.
- C₁₃. Jüripäeval lastavat kuum kivi vette ja vesi hakkavat soojenema; see soojus kehtvat nii kaua kui jakobipäevani, siis visatavat külm kivi vette ja vesi hakkavat külmaks muutuma.
Saa (Söggel) — 1 var.
- Vt. 8175 L.
- C₁₄. Jüripa üeldasse külm kivi viest ja raudnael rohust välja menema, [— — —], jaagupipäeval, üeldasse, lähäb külm kivi vette ja raudnael rohtu.
Hls — 1 var.
- Vt. 8175 Ö ja 2300 D.
- *
- D. Juuli viskab teise jaheda kivi vette.
Tlsp. 101 — 1?(1) var.
- *
- E. Rukkimaarjapäeval läks raudnael heina ja külm kivi vette.
VJg — 1 var.
- Vt. 2300 W.
- *
- F₁. Pärtel laseb külma kibi vette.
Kul — 1 var.
- F₂. Pärdipäeva vissatakse külm kivi merese taevast.
Pha — 1 var.
- F₃. Pärtlipäeval visatakse jökke külm kivi, millest siis vesi külmaks läheb.
Mär — 1 var.
- F₄. Pärtlepäevast pannakse raudkibi vette, sest ajast vesi läheb külmaks.
Räp v. Mär (Poom) — 1 var.
- F_{5a}. Pärtlipäeval visatakse külm kivi vette ja raudnael rohtu.
EKMS III 463 — 1 var.
- b. Pärtlepäevast külm kibi vette, raudnael rohtu.
Tor — 1 var.
- c. Pärtlepäeval löödavat raudnael heina ja vistavat külm kivi vette.
Saa — 1 var.
- Vt. 2300 Ö.
- F₆. Pärtlipäeval vissatakse külm kivi merre, soe kivi allikasse ja raudnael heina sisse.

- Jäm — 1 var.
- Vt. 2300 A.
- F₇. Peräst pärtli raudnaul pidi heinä sisse menemä, ninda et hein õige kõva lüvvä pidi olema, külm kivi pidi merevede menemä, ninda et säääl enämb ujuda ei vöi, ja kaste ei pidänd päiväs pitkas enämb kannu tagant ja pöösa alt kadoma.
Jõh — 1 var.
- Vt. 2300 Ö ja 2304 C.
- F₈. Pärtlepäeval lastakse külm kivi vette, siis hakkavad veed külmaks minema; jüripäeval lastakse kuum kivi vette, siis lähevad soojaks.
PJg — 1 var.
- Vt. 8175 M.
- F₉. Pärdipää soe kivi vöötaste merest ära, külm kivi pannaste jälle merese.
Jäm — 1 var.
- G₁. Mihklipäeval visats külm kivi vette.
Hls — 1 var.
- G₂. Mihklepäeval vissatakse külm kivi meresse.
Tös — 1 var.
- G₃. Jakubipäeval läheb raudnael heina sisse ja mihklipäeval külm kivi vette.
Pal — 1 var.
- Vt. 2300 N.
- G₄. Raudkivi meresse, must poiss põe-sasse.
R. Põldmäe informandi seletus: «Oeldakse enne mihklepäeva, kui ööd juba pimedaks lähvad.»
Kei — 1 var.
- Vt. 3326 E.
- *
- H. Jaan toosõ jaahe kivi veere pääle, Jakop toukas kivi vette.
Räp — 1 var.
- *
- I_{1a}. Jaan viskab jaheda kivi vette, Jaagup teise.*
* viskas (Vas); jahe (Viid., Mihkla-Parlo-Viidebaum); Jakb; töösõ (Vas)
Tlsp. 101, Viid. 94, Mihkla-Parlo-Viidebaum I 94; Vas (Jakobson) — 1 v. 2(9) var.
- b. Jaan viskas jahe kivi vette, Jakob pand töösõ jahe kivi vette.
Rõu (Gutves) — 1 var.
- c. Jaan pand üte jahe kivi vette, Jakap pand töösõ, ni' ummõgi vesi külm.
Rõu — 1 var.
- d. Jaan lask jo edimätse jahhe kivi vette, Jakap tösõ.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.

- e. Jaan visata ühe külma kivi vette ja Jagup visata teise kivi.
Kos — 1 var.
- I₂. Jaan viskas jahe kivi jõkke, Jaak tõse pääle.
San — 1 var.
- Ja₁. Jaan viskas jahoda kivi vette, Piitre viskas tõsõ, Jakup kolmanda.
Kam — 1 var.
- a₂. Jaan viskab esimese külma kivi, Peeter teise ja Jakup viskab kolmanda.
TMr — 1 var.
- b. Jaan viskab jaheda kivi, Peeter pillab teise kivi ja Jakob kukutab kolmanda.
Loorits Vrp 59, Parijõgi-Reial-Vaigla VI 128; Võn (Blum) — 1(5) var.
- Ka. Jaan viskab vette jaheda kivi, Jaagup [teise], Laurits [kolmanda].
Nõo (Eisen) — 1 var.
- b. Jaan viskavat esimese külma kivi vette, jakobipäev tõise, Laurits kolmanda.
Krl — 1 var.
- L_{1a1}.
Hel (Vallaste) — 1 var.
- a₂. Jaan viskas juba esimese jahe kivi vette, Jaak tõise ja Mihkel kolmandama.*
* viskab; teise; kolmanda (Norm.)
Norm. 44; Vil (Kala) — 1(2) var.
- b. Jaan viskas jahe kivi vette, Jakup tõsõ, Mihkli kolmada.
San — 1 var.
- c. Jaan viskas esimese, Jaak tõse, Mihkel kolmande jahe kivi vette.
Hel — 1 var.
- d. Jaan visana edimätse jaheda kivi vette, Jakup visana tõese kivi ja Mihkel kolmandama, sis om vesi külm.
Ran — 1 var.
- L₂. Jaan viskab esimese jahe kivi jõkke, Jaak teise ja Mihkel kolmanda.
Krk — 1 var.
- L₃. Jaanipäeval visatavat esimene jahe kivi merde ja jakobipäeval tõine ja mihklipäeval kolmas.
Rõu (Leegen) — 1 var.
- L₄. Jaan viskas jahe kivi sisse, Jaak visas tõse, Mihkel kolmande.
Trv — 1 var.
- L₅. Jaanipäevän visatas edimäne kivi vette, külm kivi, ja jakappäevän tõene kivi, mihklepäevän kolmas ja omgi külm käen, ja Simun tiib silda, Toomas tinutab, Nigul needäb.
Ran (A. Tamm) — 1 var.
- Vt. 6439 E₁.
- L₆. Jaan viskab jahe kivi vette, Jakup vis-

kab tõese, [— — —] Mihkel viskab kolmanda kivi, sis nakkab Simmun silda tegemä [— — —], Nigul needäb, Toomas tinutab.

Ran (A. Tamm) — 1 var.

Vt. 6439 E₂.

- L₇. Jaan jakkap (agu) ja viskap jaheda kivi vette, [— — —] Jakub kaksap ao hanna ärä ja viskap jo tõse jaheda kivi vette, [— — —] Mihkli viskap kolmanda kivi vette, [— — —] ja agu enämp ei anna aole kätt.

Kam — 1 var.

Vt. 2778 D.

- M. Jaanipäev pannakse [esimene] külm kivi vette, jakubi[päev] [teine], lauritsa[päev] [kolmas], pärtli[päev] [neljas].

Pal (Maasen) — 1(2) var.

- N. Jaanipäeval visatakse vette esimene külm kivi, jakobipäeval teine, mihklipäeval kolmas ja lõikusep[äeval] neljas.

Vil? (õppl.) — 1 var.

- Oa. Jaakapäeval lastakse esimene külm kivi vette, lauritsepäeval tõine ja pärknepäeval kolmas.

Pst (Söggel) — 1(2) var.

- b. Jaaguppäeväst külm kivi vees, laaritses on teene, pärdipäe on kolmas.

KJn — 1 var.

- P. Küllest kividest lastavat üks jakobipäeval, teine laaritse- ja kolmas mihklipäeval vette.

Vil — 1 var.

- Q. Jaak viskab esimese külma kivi, Pärt teise ja Mihkel kinnitab neid.

Tor (Vormerson) — 1 var.

- Ra. Jakap viskas jaahe kivi vette, Mihkli viskas tõsõ.

Vas — 1 var.

- b. Jakob viskab ka esimese külma kivi vette, Mihkel viskab teise külma kivi.

Vai — 1 var.

- S. Laurits laseb [külma] kivi vette, Pärtel pillab teise peale, Mihkel müsab kolmandama.*

* pillub (Vih.); kolmanda (trükised)

Viid. 111, Mihkla-Parlo-Vildalepp I² 116, Vih. (1949) 94; Jür (Saalverk) — 1(4) var.

*

- T. Jaan, üldas, jo hiit jaahe kivi vette, a' Mikul hiit vällä.

Se (Tammeorg) — 1 var.

- U. Jaagup viskab külma kivi vette, Jüri võtab külma kivi veest välja.

Plv (Eisen) — 1 var.

Vrd. 2333. Jaan viskab kuuma kivi merre, Jaak jahe ja Mihkel külma.

2333. JAAN VISKAB KUUMA KIVI MERRE, JAAK JAHE JA MIHKEL KÜLMA — 1 var.

Krk (Sarv).

Vrd. 9344. Pärtlipäevast visatakse külm kivi merele ja soe kivi kajuse.

13975. Veest võetavat esimine külm kivi jüripäeval, teine urbani- ja kolmas jaanipäeval.

2332. Jaan viskab esimese jahe kivi vette, Jaak teise ja Mihkel kolmanda.

2334. JAAN VÕTAB LEHMAL ÜHE NISA, JAAK TEISE, MIHKEL KOLMANDA JA MÄRT NELJANDA NISA — 11(14) var.

A₁. Jaan võtab üte nisa, Jaak kaits.
M. Ilusa seletus: «Lehma piimaannist.»
Hls — 1 var.

A₂. Jaanipäe lää üits nisa ära, jaagapäe lää tõine.
Krk — 1 var.

Ba₁. _____*

* Jakob (trükised)

Loorits Vrp 59, Parijõgi-Reial-Vaigla VI 128; Hls (Söggel) — 1(4) var.

a₂. Jaan võtt üte nisa, Jaak tõise, Mihkel kolmanda ja Märt nel'läde.
Krk — 1 var.

a₃. Jaan võtab edimetse nisa, jakapäe võtab tõise, Mihkel kolmanda ja Märt nel'länte.
Hls — 1 var.

b. Jaan lõikab üte nisa, Jaak tõise, Mihkel kolmanda ja Märt nel'länte.
E. Tampere informandi seletus: «Jaanipäeva hommiku pidi kari enne päeva välja ajama, muidu Jaan lõikab nisa otsast ära.»
Hls — 1 var.

c. Jaan võtab ühe, Jaagup võtab kaks, Mihkel kolm ja Märt võtab kõik ära.
R. Viidebaumi seletus: «Lehmade piimaanni vähenemine.»
Rap — 1 var.

C. Jaan võtab üte nisa, Jaak tõise, Laur kolmanda, Mihkel neljände.
Krk — 1 var.

D. Jaan võttis ühe nisa, Jaak teise, Pärtel kolmanda, Mihkel neljanda.
Hls v. Krk (Kase) — 1 var.

E. Jaan võtab ühe nisa, Pärt võtab kaks, Mihkel võtab puhas.
Juu — 1 var.

F. Heinakaar võtab ühe nisa, jaakapäe võtab teise, Laurits kolmanda.
Hls — 1 var.

Vrd. 2336. Jaan võtab püti, Jaagup kaks, Laurits lakub põhja.

2335. JAAN VÕTAB PIIMA ÄRA — 4 var.

A. _____

Se, Lut — 2 var.

B. Viidas viib piima ära.
Ans v. Jäm (M. Kolk) — 1 var.

C. Jaan viskas jahe kivi vette, Piitre [viskas] piima ära, Jakob andis haina sisse raudnagla.
Räp — 1 var.

Vt. 2332 A₁₀ ja 2300 O.

Vrd. kk: Viidas viis piima ära (Jäm).

Vrd. muist: ERA II 34, 409 < Nõo.

Vrd. 2336. Jaan võtab püti, Jaagup kaks, Laurits lakub põhja.

14169. Vikat võtab lehmalt piima, sirbi järel sõõrutab.

2336. JAAN VÕTAB PÜTI, JAAGUP KAKS, LAURITS LAKUB PÕHJA — 11. 80(113) var.

Aa₁. Jaan võtab püti, Jaagup võtab kaks.
Kuu — 1 var.

a₂. Jaan võtab pütitäie piima, Jakob kaks.
Pil — 1 var.

b₁. Jaan võtab püti ja Jaagup võtab teise.
EKMS IV 952 — 1?(1) var.

b₂. Jaan võtab püti, jaagupäe teese — otses.
Tor — 1 var.

b₃. Jaan võtab lehmalt ühe piimapüti, Jaak võtab teise piimapüti.
Pär (Söggel) — 1 var.

B_{1a1}. _____*

* Laarits (Amb); Jakob (VMr)

EKMS I 612; Hlj, VMr, Amb — 4(5) var.

a₂. Jaan võtab püti, Jaagup kaks ja Laarits lakub põhja.
Koe — 1 var.

a₃. Jaan võtab püti, Jakob kaks, Laarits lakub püti põhja.
JJn — 1 var.

b. Jaan võtab piimapüti, Jaagup kaks, Laurits lakub pütipõhja.
Rak — 1(2) var.

c. Lehma piimast võtab J[aan] püti, Jaagup kaks, Laarits lakub põhja.
Kad — 1 var.

d. Joanipäev võtab püti, Joagupäev kaks ja Laarits lakub põhja.
Kos — 1 var.

e. Jaan võtab püti, Jaagup teise ja Laurits lakub pütipõhjad.
VJg — 1 var.

- B_{2a}. Jaan joob ühe püti vähemaks, Jaagup kaks, Laarits laub lakaotsele.
Kuu — 1 var.
- b. Jaan võtab püti, Jakob kaks, Laurits laob lakaotsele.
Kad — 1 var.
- c. Jaan võtab püti, Jaagup kaks, Laurits laub pooled lakka.
Hlj — 1 var.
- d. Jaan võtab pütti, Jagop kaks, Laurits laudib pütid lakka.
Vai — 1 var.
- e. Jaan võtab püti, Jaagup kaks, Laarits viskab püti lakka.
Sim v. Koe (Kaal) — 1 var.
- f. Juan võtab püti, Juagup kaks, Laarits viskab kernu lakka.
Amb — 1 var.
- g. Jaan võtab püti, Jakob kaks, Laarits viib koorekernu lakka.
JJn — 1 var.
- h. Jaan võtab püti, Jaagup teise ja Laurits laub ka piimapütid lakka.
VJg — 1 var.
- i. Jaan võtab püti, Jakob võtab teise, Laurits laudib lakka.
Lüg — 1 var.
- j. Jaan juob püdü, Jaagup lakkub kaks, Laurits viskab lakka huob[is].*
* joob; püti; hoopis (E MVH)
E MVH 17; Kuu (J. Mikiver) — 1(2) var.
- k. Jaan joob piima, Jaagup lakub kaks, Laurits viskab lakke hoopis.
E 27; VMr (Mäevälja) — 1(4) var.
- l. Jaan võtab püti, Jaagup kaks, Laurits viskab kirnu lakke.
EKMS I 612 — 1?(1) var.
- m. Jaan võtab püti, Jaak kaks, Laarits viib kernu laudile.
Tür — 1 var.
- n. Jaan vottab püdi, Jaagup kaks, aga Laurits ajab laudile laguma.
Jõe — 1 var.
- o. Jaan võtab ühe püti piima, Jakob võtab kaks, lauritsepäeval viska piim laudiotsele.
Vän — 1(3) var.
- B₃. Jaan võtab püti, Jaagup kaks, Laarits lakub põhja ja viskab pütid lakka.
Koe — 1 var.
- B₄. Jaan joob piima, Jaagup lakub kakku, Laurits — hoopis lakka.
E² 19 — ?(3) var.
- B₅. Jaanipäiv, siis piim lähäb pütti, jaakupipäiv, sis on täis, Laurits lakub põhja.
Lüg — 1 var.
- B₆. Jaan võtab ühe püti piima vähemaks, Jakub [teise] ja Laarits [kolmanda].
Pal — 1(2) var.
- C₁. Jaan viib püti, Jaagup kaks, Pärtel kolib pütid lakka.
Rap — 1 var.
- C₂. Jaan võtab püti, Jaagup teise, Pärt tahab puhas ära võtta.
Ris v. HMD (Treumann) — 1 var.
- C₃. Jaan võtab püti, Jaagop tõise, Pärtel kolmande.
Lüg — 1 var.
- D_{1a}. Jaan võtab püti piima vähemaks, Jakob teise, Laurits lakub omalt poolt, Pärtel pühib puhas ära.*
* Jaagup; puha (trükised)
Viid. 111, Mihkla-Parlo-Vildebaum I 94, Vih. (1949) 94; Jür — 1(4) var.
- b. Jaan võtab püti, Jakob kaks, Laurits lakub põhjad ja Pärt pühib päris ära.
Äks — 1 var.
- c. Jaan võtab püti, Jakup teese, Pärt pühib perage ja Laarits lakub põhja.
KJn — 1 var.
- D₂. Jaan võtab püti ja Jaup võtab teise, Laarits lakub pütipõhjad ja Pärtel laob pütid lakka, siis on piim läbi.
VMr — 1 var.
- D₃. Jaan võtab püti, Jakob kaks, Laurits loputab lüpsiku laudile, Pärtel pärib ära hoopis.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- E₁. Jaan võtab püti, Pärt kaks, Laurits loputab.
Han — 1 var.
- E₂. Jaan võttab pütti, Pärtel tõise, Laurits lakkub põhja.
Jõh — 1 var.
- F₁. Jaakub võttab pütti, Laarits kaks, Pärtel pühib põhja.
Hlj — 1 var.
- F₂. Jaagup võtab püti, Laurits kaks ja Pärtel paneb koorekernu lakka.
JJn — 1 var.
- F₃. Jaak võtab püti, Pärtel poole ja Laurits lakub puhas ära.
EKMS III 147 — 1 var.
- G. Jaan odab tuobi, Laurits kaks.
Kuu — 1(3) var.
- H. Jaanipäev viib püti, Pärt viib teise.
Pil (Söödur) v. Trm (Õunapuu) — 1(2) var.
- I₁. Laurits võtab püti, Pärt kaks.
Pai v. Tür (Siin) — 1 var.
- I₂. Laurits võtab ühe püti, Pärtel lakub puhas ära.
Koe — 1 var.
- I₃. Pärtel võtab püti ja Laurits lakub püti.
Sim — 1 var.

- J. Laurits lakub pütipõhjad ja Pärtel laob pütid lakka.
EKMS IV 952 (< VMr) — ?(1) var.
- K. Pärtel pärib piimapütid, Laarits laub nad lakaotsele.*
* laob; laka; otseti (E MVH)
E MVH 17; Kuu (A. Ploompuu) — 1(3) var.
- L₁. Laurits lakub piimapütid.
VNg (H. Krickmann) — 2 var.
- L₂. Laurits loputab piimakirnu puhtaks.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- M₁. Laurits viskab kernu lakke.*
* viskas; kirnu (EKMS)
EKMS IV 70; Vig (Valdt) — 1 v. 2(3) var.
- M_{2a}. Laurits laub pütid lakka.*
* ladus (Ann)
Ann, Pai — 2 var.
- b. Laurits paneb piimapüttid lakka.
Vai — 1 var.
- N. Jaan võtab püti, Maret kaks.
Mar — 1 var.
- Oa. Jaen võtta ühe püti, aga Karune võtta kaks.
Muh — 1 var.
- b. Jaanikuu võtab püti ja Karune kaks.
Kul — 1 var.
- Pa₁. Jaan võtab püti, Karus kaks, Olev hoopis.
Wied. 363, Kündja nr. 25 (1883) 297 — 1(2) var.
- a₂. Jaen võtab õhõ püti ja karusepää võtab kaks pütti, Olev tuleb, võtab hoopis ää piimä.
Mar — 1 var.
- b₁. Jaanipääv võtab püti piima vähemaks, karusepääv võtab kaks ja olevipääv võtab piima hoopis ära.
Kse — 1 var.
- b₂. Jaanipää võtab perest püti piima, Karus võtab kaks pütti, aga Olev võtab piima hoopiski ää.
Mar (Hilemägi) — 1(3) var.
- c. Jaan võtab püti, karusepää kaks ja olevipäeval on üsna otsas.
Tõs (Schantz) — 1 var.
- Qa. Jaan võtab püti, Karus võtab kaks, Laarits viskab võikirnu lakka.*
* Laurits (EKMS)
Norm. 97, EKMS II 475; Pai — 1(3) var.
- b. Jaan võtab püti, Karus kaks, Laarits viskab kernu lakka.
Pil — 1 var.
- c. Jaanipää viib püti, Karus viib kaks, Laarits viskab lakka.
Pee — 1 var.
- d. Jaanipääv võtab perenaesel ühe püti piima vähemaks, karusepääv kaks püt-
ti, aga lauritspääv viskab pütid laudile.
Mär — 1 var.
- Ra. Jaan võtab püti, Karuse kaks, Laurits loputab üsna ära.
Kse — 1 var.
- b. Jaan võtab püti, Karus kaks, Laurits loputab.
Lä — 1 var.
- S_{1a}. Jaan võtab püti, Karus kaks, Laurits loputab kirnu laudile, Pärtel pärib ää hoopis.
Rap v. Mär (Poom) — 1 kuni 2(2) var.
- b. Jaan võtab püti, Karus kaks, Laurits loputab kernu laudile, Pärtel pärib puhhas ära.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- S₂. Jaan joob püti, Karus kaks, Pärt pöörab põhja peale, Laarits lakub põhja.
Tür — 1 var.
- T₁. Jaan võtab pütt piima lehmadel, Jaak kaks ja mihklibaks, siis on otsas.
Ris — 1 var.
- T₂. Jaanibä võtma püti ja jaaguppä kaks ja mihklebä viskama puhtaks nurka.
Pil — 1 var.
- U. Jaanipääv võtab perenaesel püti piima maha, Karu kaks pütti piima, Mihkel viskab keik kõrvale.
Aud — 1 var.
- V. Jaanipääv võtab püti, jaagupipääv kaks, jüripääv lakub põhjadki puhtaks.
?Khñ (Teder) — ?(1) var.
- Ö. Laurits võtab kapa, Pärtel kaks, Mart viskab kapad lakka.
VNg — 1 var.
- Ä. Laurits viskab koorekernu lakka, Pärtel viskab piimakernu.
Pai v. Tür (Siilun) — 1 var.
- Õ. Rukkimaarjapääv lakub piimapütid.
?Tt (Eisen) — 1?(1) var.
- Ü. Jaan võtab sõrmkübäretävve, Jaak võtab rohemutävve, Mihkel võtab kape.
Hls — 1 var.
- Vrd. kk: Jaani- ja karusepääv hommiku aja lehmad hästi vara karjamaale, muidu võtab Jaan püti piima vähemaks ja karusepääv kaks (Aud).
- Vrd. 12043. Toomas võtab toobi.
14154. Viitk võtt veerest, Jaan jaga poole, Piidre veese perägi ärä.
2776. Jüri annab toobi, Jaan võtab toobi.
2335. Jaan võtab piima ära.
2334. Jaan võtab lehmäl ühe nisa, Jaak teise, Mihkel kolmanda ja Pärt neljanda.
5610. Laurits võtab pealt, Pärt pistab pea põhja.

2337. JAAN ÕHTA, MAARJA HOMMIKU — 1 var.

K. Leetbergi seletus: «Maarjapääv on jaanipäeva järgmisel nädalapäeval: kui jaanip. esmaspäeval, siis maarjap. teisipäeval.»
Hlj.

Vrd. 6445. Mart õhta, Katri hommiku.

2338. KU ENNE JAANI SAAB MAASIKIT, SAAB ENNE JAAKAPÄEVA UUDIST LEIBA — 3 var.

- a. _____
Krk (Univer) — 1 var.
b. Kui jaanipäeväs maasika saava, sis saa jakopipäeväs uudseleib.
Vas — 1 var.
c. Kui maasikmarjad enne jaanipäeva valmis saavad, siis saab rükki enne jakappäeva valmis.
Vil — 1 var.

Vrd. 3414. Kaste enne jüripäeva, rukis enne jaakobeld.

9844. Kui rükkioras enne jüripäeva paigast ära liigub, siis saab enne jaagupipäeva lõigata.

9778. Kui enne ristipäeva rüaoras vao ära katab, siis on enne jaakapäeva leib käen.
8073. Kui oras enne jüripäeva liperdab, siis enne jaagupipäeva saab leigata.

2339. KUI JAAN EI PETA, SIIS PETAB MARET — 1 var.

Saa (Söggel).

2340. KUI JAANIL EI OLE JAGADA, SIIS PEAB MARET NÄLGA KANNATAMA — 1 var.

Saa (Söggel).

2341. KUI JAAN PALAV, SIIS JÕUL KÜLM — 1 var.

Hls (J. Palu).

Vrd. 5127. Mida külmem jõulu, seda palavam Jaan.

2342. MIDA JAAN LUBAB, SEDA MIHKEL TÄIDAB — 1 var.

Saa (Söggel).

2343. MÄÄNE JAAN, SÄÄNE SAAN — 9 var.

- a. _____
Se — 8 var.
b. Määne saan, sääne Jaan.
Räp — 1 var.

2344. JAANIKUU VIHMA PUISTAB PÖLLU PÄÄLE KULDA JA RAMMUTAB MULDA — 2(14) var.

A₁a. _____

Hel — 1 var.

- b. Jaanikuu vihm puistab kullateri.
Sööt NIj. Kal. (1902 juuni) — ?(1) var.

- A₂. Jaanikuu vihm puistab kullateri; jaanikuu kõu töötab rohket lõikust.
Sööt NIj. Kal. (1904 juuni) — ?(1) var.

- B. Lehekuu vihm puistab kulda põllule.
Ol. Lisa nr. 11 (1888) 174, Is. Kal. (1904) 210, Sööt NIj. Kal. (1901 mai ja 1904 mai), Adamson Kal. (1905) 15, Reinhold Kal. (1911) 6 — 1(11) var.

2345. ENNE JAANIPÄEVA TEHTUD HEINAD ON POOL PAREMAD KUI NEED, MIS PEALE JAANI TEHTUD SAAVAD — 1 kuni 3(4) var.

A. _____

Hls (Söggel) — 1(2) var.

- Ba. Sületäis ennejaanipäevast heina niisama palju kui kaks pealejaanipäevast.
?Nõo (Elsen) — 1?(1) var.

- b. Sületäis ennejaanist heina on niisama hea kui kaks sületäit pealejaanist heina.
?Nõo v. Rõn (Elsen) — 1?(1) var.

2346. ENNE JAANIPÄEVA TULEB KASVAMISE AJAL KASTA KAALIKAI, PÄÄLE JAANIPÄEVA KASTAB MAA KAALIKAI — 1?(1) var.

?Saa v. Hls (Söggel).

2347. ENNEM OLE JAANIPÄE ILMA LEHMATA KUI JÕULUS ILMA NAISETA — 11 var.

A₁a. _____

Han — 1 var.

- b. Parem jaanipäev ilma lehmata kui jõulud ilma naiseta.
Kuu — 1 var.

- A₂. Ennem olla jaanipäe ilma piimata kui jõulus ilma naeseta.
J. Uustalu seletus: «Nii olla siis õõldud, kui moeks olnud enne jõulu naist võtta.»
Rap — 1 var.

- A₃. Enne jaani lehmata või enne jõulu naeseta — see on üks ja ühesugune.
Hls (Söggel) — 1 var.

- B₁a. Parem aasta ilma lehmata kui jõulu üö ilma naiseta.
Kuu — 1 var.

- b. Paremb aasta lehmata kui joulud ilma naiseta.
VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.
- B_{2a}. Parem aasta ilma lehmata olla kui pühad ilma naiseta.
Lai — 1 var.
- b. Ennem aasta ilma lehmata kui pühade aeg ilma naiseta.
VNg — 1 var.
- C. Parem sui otsa lehmata kui laupäeva õhtu naiseta.
Ann — 1 var.
- D₁. Ennem aasta leivata kui jõuluüöl naiseta.
Kuu — 1 var.
- D₂. Jõulud ilma naeseta kui aasta ilma leivata.
Pal — 1 var.
- Vrd. nlj: E 13003 < Hlj.

2348. JAANIBES OLGU ÄGLE VÄRÄTI IHEN — 1 var.
M. Tombu seletus: rukkimuld olgu äestatud.
Hel.

2349. JAANIP'AEG VÕIB VIEL NAARID KÜLIDA — 1 var.
Tor (Jüri Tilk).

2350. JAANIPÄEVA ENNELÖUNANE VIHMARIPUTIS KOSUTAB ROHKEM KUD PÄRASTLÖUNANE SUUR PADIN — 1 var.

Kaa (Jakson).
Vrd. 2322. Enne jaani vihm teeb hääd, pääle jaani kahju.

2351. JAANIPÄEV ANNAB KÄSU HEINATÖÖLE MINNA — ? kuni 2(2) var.

- A. _____
?Nõo (Eisen) — 1?(1) var.
- B. Heinamaarjapäev annab käsu heinamaale minna heina tegema.
?Plv (Eisen) — 1?(1) var.

2352. JAANIPÄEVAST SITT VEET, PEET-RIPÄEVAST KESÄ KUNDÄ, JAAGAPÄEVAST ÄESTADA KOLLA — 1 var.
Se (Lõhmus).

2353. JAANIPÄEVAST TEE HEINA JA 25-AASTASELT VÕTA NAIN — SIIS ON ÕIGE AEG — 1 var.
Kaa (E. Lili).

2354. JAAGUPIPÄEVA UDU KUULUTAB HEAD KARTULISAARI, JAAGUPIPÄEVA KÄGU AGA PIKKA SÜGIST — 1 var.
EKMS III 463.

2355. JAANIPÄEVA VIHMA PANEB VILJALE JÄTKU PEALE — 2 var.

- A. _____
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- B. Kui jaanipäeval vihma sajab, kas üsna natukenegi, siis on loomatoidul suur jätk peal.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Vrd. 14072. Viienda nädala vihm tuua rukkile poole juurde.
2322. Enne jaani vihm teeb hääd, pääle jaani kahju.

2356. JAANIPÄIV OM PIIMÄRIKAS, JAKAPÄIV OM LEEVÄRIKAS, LAURITSAPÄIV OM KÖÖ LAHJEP — 1 var.
Se (Tammeorg).

2357. KUI ENNE JAANIPÄÄVA ÜHE PAARMU TAPETAKSE, TULEB ÜHEKSA ISE JUURE, KUI PÄRAST JAANIPÄÄVA TAPETAKSE, KAUB ÜHEKSA ISE ÄRA — u. 40(45) var.

- A_{1a1}. _____
Vai (Feldbach) — 1 var.
- a₂. Kui enne jaanipääva ühe parmo tapad, tuleb üheksa juure, aga kui pärast jaanipääva ühe tapad, kaub üheksa.
Jõh — 1 var.
- a₃. Kui enne juani ühe parmu ää tapad, siis tuleb ühessa asemele, kui piäle juani ühe tapad, siis kaovad ühessa teist kua.
Plt — 1 var.
- a₄. Kui enne jaanipääva ühe parmu ära tapad, siis tuleb üheksa tükki asemele, kui peale jaani ühe ära tapad, siis kaovad üheksa ära.
Tor — 1 var.
- a₅. Kui enne jaanipäeva ühe parmu ära tapad, siis tulla üheksa asemele, aga kui pääle jaanipäeva ühe parmu ära tapad, siis jäävat üheksa parmu kohe vähemaks.
Rõu — 1 var.
- a₆. Kui enne jaanipäeva parmu ära tapad, siis siginevad selle asemele [üheksa] uut juure, aga kui pärast jaani parmu

ära tapad, siis kaduva ühes sellega
[üheksa] ära.

Juu — 1 var.

- a₇. Kui enne jaani parm ära tapetakse, siis kasvada üheksa parmu juure, kui pärast jaani, siis kaduda üheksa ära.
Tor — 1 var.
- a₈. Kui enne jaanipäeva üks parm ära tapetakse, siis tekkivat üheksa asemele, kui aga pärast jaani üks ära tapetakse, siis kaduvat üheksa ära.
Vil — 1 var.
- a₉. Kui enne jaanipäeva parmu ära tapad, siis üheksa parmu asemele saab, aga kui päale jaanipäeva ühe parmu ära tapad, siis veel tagast perra üheksa otsa saab.
Kod — 1 var.
- a₁₀. Kui enne jaanipäeva ühe parmu ära tapad, siis tekkivad või sündivad üheksa tükki asemale, aga kui päale jaanipäeva ühe parmu ära tapad, siis kaovad jälle üheksa parmu vähemaks.
Hls (Söggel) — 1(2) var.
- a₁₁. Kui enne jaani [üks] parm ära tapetakse, siis saava [üheksa] asemele, kui pärast, siis surevad [üheksa] tükki.
TMr — 1 var.
- a₁₂. Kui enne jaanipäeva parmu tapad, siis kasvavad üheksa ühe asemelle, aga tapad peale jaanipäeva, siis kauvad üheksa ühega.
Saa — 1 var.
- a₁₃. Kui karjus inne jaanipäeva üte parmu tapp, sis sugonõs ütesa päale, a kui päale [jaanipäeva] üte tapp, sis häös ütsa tükkü päält ära.
Vas — 1 var.
- b₁. Kui enne jaanipäeva üks parm ära surmatakse, siis saab [üheksa] tükki asemele, surmatakse aga peale jaanipäeva üks parm, siis saab [üheksa] tükki korraga otsa.
Plt — 1 var.
- b₂. Kui enne jaanipäeva surmad ühe parmu, tuleb üheksa asemele, surmad päale jaanipäeva ühe, kaub üheksa ise.
Hlj — 1 var.
- c. Kui enne jaani ühe parmu ära hukkad, siis sigineb üheksa asemele, kui päale jaani, siis kaub üheksa ära.
Pal — 1 var.
- d. Enne jaani ei lastud ühtki paarmu tappa, siis oleks üheksa asemele siginud; pärast jaani kästi paarmud tappa, siis pidi tapetud paarmu jauks üheksa tükki teisi surema.
Jõh — 1 var.
- A₂. Kui enne jaanipäeva üks paarm ehk sääsk tappa, siis piab neid ühe asemele üheksa juurde tulema, kui aga päale jaani üks tappa, siis kaob neid üheksa.
Jõh — 1 var.
- A_{3a}. Enne jaanipäeva on sääsel visa hing: kui ühe tapad, siis selle hingest tuleb üheksa asemele; aga peale jaanipäeva on nii, et kui ühe sääse tapad, siis üheksa kaob.
Iis — 1 var.
- b. Kui sa enne jaanipäeva ühe sääsi ära tapad, siis tuleb üheksa tükki juurde, aga pärast jaanipäeva, siis kaub üheksa tükki ise ära.
Tln — 1 var.
- A₄. Ku enne jaani üte kärblise ära tapad, sös tuleb ütese tükki manu, ku perän jaani üte ära tapad, sös jääb ütese tükki vähempes.
Hls — 1 var.
- A_{5a}. Kui enne jaani ühe kärpse või parmu maha lööd, siis üheksa tükki tekib kohe juurde, aga kui päale jaani ühe maha lööd, siis üheksa tükki sureb.
Pil — 1 var.
- b. Kui enne jaanibet üte parmu vai kärblese ära tapat, saa ütesse asemele, kui aga pärast tapat, kaos ütesse viil ära.
Hel — 1 var.
- A₆. Ku inne jaanipäeva kiinläse är tapat, sös tulõ ütesä tükkü mano, a ku päale jaanipäeva üte kiinläse är tapat, sös saa ütesä tükkü otsa.
Se — 1 var.
- B. Kui parmu enne jaanipäeva ära tapad, tuleb kaks tükki juurde, aga kui peale jaanipäeva, siis sureb kaks tükki ära.
Plt — 1 var.
- C. Iga sääse ja parmu asemele, mis enne jaanipäeva ära tapetakse, tuleb viis uut, peale jaanipäeva enam ei tule.
Vän — 1 var.
- D₁. Kui enne jaanipäeva parmu ära hukkad, tulevad kümme uut asemelle, kui päale jaani ühe hukkad, siis kaovad kümme teisi sellega ühes ära.
KJn — 1 var.
- D₂. Enne jaanipäeva ei tohi parme tappa, sis tuleb päale; kui pärast jaani tapad, kümme jääb vähembäs.
Võn — 1 var.
- D₃. Kes enne jaanipäeva ühe sääse sur-

mab, siis sigitab see kümme uut juure, kes aga peale jaanipäeva ühe sääse surnuks lööb, see hukkab ühes kümme tükki neist ära.

Nrv — 1 var.

E. Iga parmu asemele, mis enne jaanipäeva ära tapetavat, tulevat [kaks-kümmend] uut; iga parmuga, mis pärast jaani ära hukatavat, vähenevat neid [kakskümmend].

Vil (Nigul) — 1(2) var.

F₁. Kui enne jaani parm ära tapetakse, tuleb üheksakümmend juure, kui päale jaani, siis kaub üheksakümmend ära.

Vil (Evert) — 1(2) var.

F₂. Kui enne jaanipäeva ühe sääse, parme, sügelase ehk kihu ära tapad, siis tekkib [üheksakümmend] juure, aga kui pärast jaani ühe neist tapad, siis kaub [üheksakümmend] ära.

SJn — 1 var.

G. Iga parmu asemal, mis pärast jaanipäeva tapetse, kasvab pärast teisel aastal seitse tükki asemalle.

Vil — 1 var.

H. Kui enne jaanipäeva ühe parmu ära tapad, kasvab üheksa asemele.

Rõu — 1 var.

I. Kui enne jaanipäeva üte parmu ära tapas, siis saava ütesa otsa.

San — 1 var.

*

Ja. Ku enne pärtlepäevä üte kärblase ära hukkat, siis tekkup ütessa asemele, aga ku pärast pärtlepäevä üte söödiku ära häävitat, siis kaob päale selle viil ütessa ära.

Trv — 1(2) var.

b. Kui enne pärtlepäeva üks kärbes ära hukatakse, siis kasvavad üheksa asemele, aga kui pärast pärtlepäeva üks kärbes ära tapetakse, siis kaovad üheksa kärbest vähemaks.

Try — 1 var.

*

K₁. Jakapäväni üte lüüt, ütezä kasus päale, päale jakapävä üte lüüt är', ütezä lõpõs.

Lut — 1 var.

K₂. Kui enne jaagupäeva ühe mutuka, parmu ehk sääse ära tapad, siis sigib üheksa tükki juurde, kui aga päale jaagupäeva tapad, siis kaub üheksa tükki.

Aks — 1 var.

La. Kui jaagupipäe parm tappa, siis tuleb kümme asemele.

Ksi — 1 var.

b. Kui peale jaagupipäeva parm või sääsk tapetakse, kaob neid [üheksa] ära, kui aga enne jaagupit, sigib [üheksa] juurde.

Nõo v. Rõn (Eisen) — 1 var.

2358. KUI JAANIPÄEVAL SAAB HÄRG JUUA, SIIS MIHKLIPÄEVAL EP SAA LAMMAS JUUA — 1?(1) var.

?Põi (Tustit).

Vrd. 5222. Kui küünlapäeva ajal saab härg räas-ta alt juua, siis maarjapäeva ajal ei saa kukki.

2359. MIS JAANIPÄEVAL LUBATAS, TOOD JÕULUPÜHAL TÖÖTAS — 1 var.

S. Läti seletus: «Mida jaaniõöl ennustatakse, see tuleb jõulu ajal kätte.»

Rõu.

2360. JAANIPÄEVANE VIHMA PAREM KUI SADU PIKA PÕUA JÄRELE — 1?(1) var.

?Nõo (Eisen).

Vrd. 2322. Enne jaani vihm teeb hääd, päale jaani kahju.

2361. KIS EI LÄHÄ JUANITULÖLÖ, SIE JÄÄDE MARDINI MAGAMA NING KÜÖNLIPÄENI KÜKÜTÄMÄ — 2 var.

a. Khn (T. Saar) — 1 var.

b. Kuimtõ minne juanitulölö, siis jääde küünlapäävani kükütämä ning mardini magama.

Khn (T. Saar) — 1 var.

Vrd. rl «Kes ei tule jaanitulele»: Kes ei tule jaanikule — / saagu mardini magama, / ristipäini ringutama, / jõulus pöörgu teise külje, / teises jõulus teise külje (ERIA I:2 nr. 886).

2362. JAANUARIKUU SULA OM NÄLJA EMA — 1 var.

Kam (Ammon).

Vrd. 5236. Küünlapäeva sula ja maretapäeva pööud on nälja ema.

2363. KUI JANUAARIKUUL METS OKKA MAHA VISKAB, SIIS JÄEB VEBRUAARI TÄISKUU PÄEVÄ KÄTTE, KUI VEBRUAARI TÄISKUU PÄEVÄ KÄTTE JÄEB, SIIS VÖTAB KÜLM SÜGISE VILLÄ ÄRÄ — 1 var.

KJn (Kaur).

Vrd. 5208. Kui küünlakuus kuuseoksad pudenevad, hakkab lumi paastukuus sulama.

2364. MIS JAANUARIKUUS TEGEMATA JÄTAB, SEDA TEEB VEEBRUARIKUUS ÄRA — 1 var.

Lai (Tammepuu).

2365. JAGAJALE JÄÄVAD NÄPUD — u. 135(231) var.

Aa₁. —————*

* jagajalle (Vi, Ha, Vil, MMg, Kan), jagajallõ (Plv), jagajalõ (Kam, Urv), jägajale (Ha, Trm), jägajalle (Rak, Ann), jagajal (Koe, Juu v. Vän, Mär, Saa, Hls, Kõp, Vi), jägajal (Lä), jagajel (Krk); jäävad (Kuu, Vil), jäevad (Jõe, Lä), jäeväd (Lüg), jääva (Hel, Kan), jäävä (TaL, Vö), jääve (Krk, Trv), jäässe (Vas v. Se), jääse (Vö); näpid (Lüg, Kod), näbid (Kuu), näpu (Krk, Vil, TaL, Vö), näpo (Vö), näppud (Jõh) Nurmik III 95, Huvit. V Lisa 15, Norm. 248, EKMS I 438, 682 ja III 1228; üleskirjutusi üle maa, vähe Sa (Põi) ja Se (ainult Vas v. Se) — u. 60(89) var.

a₂. Jägajalle jäävad ikke näpud.*

* jägajale; ikka (Hlj) Hls, Hlj — 2(3) var.

a₃. Jagajale jäävad ike näpid.

Kod — 1 var.

a₄. Jagajale jäässe iks näpu.*

* jagajalõ; jääse (Ote) Ote, Kan — 2 var.

a₅. Jagajal jäävad ikka näpud järele.

Meelej. nr. 28 (1887) 223 — ?(6) var.

a₆. Jägajal jäävad näpud järele.

Pär — 1 var.

a₇. Jagajal jääve endel näpu.

Hls — 1 var.

a₈. Jägajale jäävad alati ainult näpud.

Amb — 1 var.

a₉. Jägajale näpud jäävad.

Rak — 1 var.

a₁₀. Jagajalle näbid jäävad.

Kuu — 1 var.

a₁₁. Jagajallõ näpu jääva.

Plv — 1 var.

a₁₂. Näpud jäävad jagajale.*

* näpu (Vil, TMr); jäevad (VMr, Amb, Pal), jäävä (Pst, TMr), jääse (Vil), jääve (Trv); jagajalle (Krk, VIP, TMr), jagajele (Vil), jägajale (VMr, Amb, Ha, Plt), jägajalle (Vi, Amb, Rap v. Mär), jägajälle (Tür)

Hlj, Rak, ?VMr (Mastberg), Amb, Tür, Kuu, Rap v. Mär (Poom), Krk, Vi, Pal, TMr — u. 30(39) var.

a₁₃. Näpud jäävad ikka jagajale.

Trv (Pausk) — 1 var.

a₁₄. Eks näpud jää ikka jägajalle.

Plt — 1 var.

b₁. Jagajale jäävad paljad näpud.*

* jägajale (Stein; Nls); jäevad (Nls), jäävä; palla; näpu (Kam)

Stein 20, Wied. 41, Kündja nr. 34 (1883) 407, E 28, E² 41, Puus. KH II¹¹ 49; Nls, Kam, Rõu — 3(12) var.

b₂. Jagajale jäävad ikka paljad näpud.

Puus. KA III—IV⁴ 120 — ?(3) var.

b₃. Jagajale jäässe iks palla näpu.*

* palja (Kan)

Ote v. San (Tammemägi), Kan — 2 var.

b₄. Jagajallõ iks palla näpü jääse.

Rõu — 1 var.

b₅. Jagajale jäävad viimaks paljad näpud.

OM nr. 2 (1890) 88 — 1 var.

c. Mõistmata jagajale jäävad paljad näpud.

Wied. 125, Kündja nr. 47 (1883) 560 — 1(2) var.

d₁. Jagajale jäävad alati tühjad näpud.

Vil — 1 var.

d₂. Jagajal jääse iks tühä näpu'.

Rõu — 1 var.

e. Heldele jagajale jäävad alati tühjad näpud.

Vil — 1 var.

f. Jägajal näpud.

Vän — 1 v. 2(3) var.

Ba₁. Jagajale jäevad ikka sõrmed.

Tõs — 1 var.

a₂. Sõrmed jäävad jagajale.*

* jäevad (Jür); jägajale (Rak, Ha)

* Helle 354, Hupel 116, Poromenski EGr. 217, Stein 57, Wied. 171, Kündja nr. 51 (1883) 610, KAH EKA1 157, Kmpm. KH 43, Laug. Vestr. 176, Norm. Cl. 31, EKMS I 438; Rak, Kuu, Jür — 4 kuni 6(27) var.

*

Sõrmed jäevad jagajale, der Worschnider behält nichts.

a₃. Sõrmed jäevad ikka jägajale.

Hls — 1 var.

b. Jagajale jäävad sõrmed palgaks.

Wied. 41, Kündja nr. 34 (1883) 407, Raud VMj 216; ?Tt (Kreutzw.) — ?(6) var.

c. Jagajal jäävad sormed paljaks.

E 28, E² 41; ?Põl (Väärtnõu) — ?(4) var.

Ca. Jagajal jääve käe.

Hls — 1 var.

b. Jagajel jääs tühja käe.

Krk — 1 var.

- D_{1a}. Pea püüdjäl, saba saajal, keskpaik keetjal, näpud jagajal.*
 * pää (Hls)
 Hls, Trv, Ráp (Eisen), ?Tt (anon.) — 3 v. 4(4) var.
- b. Pea püüdjale, saba saajale, keskpaik keetjale, jagajale näpud.
 VMr? (Prilimets) — 1 var.
- c. Pea püüdjäl, saba saajal, keskpaik keetjal, näpud jäävad jagajal.
 ?SJn (Kielas) — 1?(1) var.
- D_{2a}. Pää püüdjäl, saba saajal, keskpaik keetjal, sõrmed jagajal.
 Hls — 1 var.
- b. Saba saajale, pea püüdjale, keha keetjale, jagajale aga jäävad sõrmed.
 EKMS I 682 — 1 var.
- Vt. 8470 J.
- E. Näpud jäävad jagajale, luu-kondid kolijale.
 Ksi — 1 var.
- Vt. 6103 S.
- F. Vahetajale jäävad valjad, jagajale näpud.
 Norm. 141, EKMS I 1104 ja IV 318; Trv (Valne) — 1(4) var.
- Vt. 13220 F.
- G. Jagajale jäävä näpu, helde perse like.
 Nõo — 1 var.
- Vt. 1207 C.
- *
- H. Segajale jäävad ikka sõrmed.
 Tln — 1 var.
- Vrd. kk: Näpud jäävad jagajale (Wied. ESSr 658); Kõik said oma jau ja sõrmed jäid jagajale (Wied. 74).
- Vrd. 2368. Jägajal puuduvad näpud põhja.
 1206. Heldel jäävad näpud peosse.
 2367. Jagajal on neli sõrmevahet.
 2366. Jagajalle lobud jäävad.
2366. JAGAJALLE LOBUD JÄÄVÄD — 1 var.
 Kuu (R. Lilhein).
 Vrd. 2365. Jagajale jäävad näpud.
2367. JAGAJAL ON NELI SÖRMEVAHET — 1 var.
 Nrv (Muru).
 Vrd. 2365. Jagajale jäävad näpud.
2368. JÄGAJAL PUUDUVAD NÄPUD PÕHJA — 1 var.
 Rak (Lilienbach).
 Vrd. 2365. Jagajale jäävad näpud.

2369. JAHE MAI TOOB HÄSTI HEINU — 1?(4) var.
 Laakm. ER Kas. Kal. (1886) 33.
2370. JAHIAMET PANEB JALAD PERSE — 1 var.
 Krj (Toomessalu).
2371. JAHIMEHE LEIB OM KANNU OTSAH — 1(5) var.
- a. _____
 Se (Savala) — 1 var.
- b. Jahimehe leib on kännu otsas.
 Norm. 98 — ?(4) var.
2372. JAHIMIES EI SAA JUOSTES, VAID UODATES — 1 var.
 Lüg (Källo).
2373. LÄHEB JAHIMEES METSA, PANE PADA KUMMULI; LÄHEB KALAMEES KALALE, PANE PADA TULELE — u. 25(61) var.
- A_{1a}. _____
 Norm. 99, EKMS I 695 ja 913; Rak (anon.) — 1(5) var.
- b. Jahimees läheb jahile, kääna pada kummuli; kalamees läheb kalale, pane pada tulele.
 Is. Kal. (1909) lisa 27 — 1 var.
- c. Kui kalamees läheb kalale, pane pada tulele, kui jahimees läheb jahile, pane pada kumali.
 Krk — 1 var.
- A_{2a1}. Kütt lätt mõtsa, sis pandke pada kummale; kui kalamiis lätt kalale, sis pandke pada tulele.
 Võ-Se (Stein) — 1(4) var.
- a₂. Kütt lätt mõtsa, pandke pada kummuli; kalamees lätt kalule, kandke pada tulele.
 Stein 39 — ?(3) var.
- a₃. Kütt läheb metsa, pange pada kummuli, kalamees läheb kalule, pange pada tulele.*
 * kalale (E², Nurmik, EKMS)
 Wied. 102, Kündja nr. 43 (1883) 514, E 49, E² 83, Nurmik I 110, EKMS I 695 ja 913 — ?(18) var.
- b. Kütt lähteb metsä, kierä pada kummula; kalamies lähteb kalale, pane pada tulele.
 ?Kuu (R. Lilhein) — 1?(1) var.
- c₁. Kalamees läheb kalale, pane pada tulele; kütt läheb metsa, pane pada kummuli.

- Viid. 110, Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 115 — ?(2) var.
- C₂. Kalamiis läab kalale, pane pada tulele, kütt läab jahile, pane pada kummuli.
Vln — 1 var.
- d. Kui kütt lätt mõtsa, sis pane pada kummale, kui kalamiis kalale, sis pada tulele.
Plv — 1 var.
- A₃. Kalamees paneb paa tulele, kui püüdma läab, kütt käänab paa kummuli.
As (Pint) — 1 var.
- A₄. Kalamees läheb kalale, pada pannakse tulele; metsamees läheb metsa, pada pannakse kummuli.
E MVH 13 — 1?(1) var.
- A_{5a}. Kalamiis lätt vette, pada tulolõ; kütt lätt mõtsa, pada kummolõ.
Plv (Tamm) — 1 var.
- b. Kalamees vette, pada tulele; kütt metsa, pada kummuli.
Plv (Tamm) — 1 var.
- B_{1a}. Kui kalamees läheb kalale, siis ta võib enne paja tulele panna, ta saab ikka nii palju, et patta panna, aga kui jahimees läheb metsa, ei või ta enne pada tulele panna, ta ei tea, kas midagi saab.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b. Kui kalamees välja läheb, võib katla tulele panna, aga kui jahimees läheb, siis on küsitav.
Käi — 1 var.
- c. Kui jahimees mõtsa läheb, ei või pada panda üles; kui kalamees läheb, võib üles panna.
Sa (R. Kallas) v. TMr (anon.) — 1(3) var.
- d. Kui kalamiis lätt järvele, pane pada tulele; kui jahimiis lätt mõtsa, võta pada tulelt är.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- e. Lätt kalamiis järvele, pane pada tulele; lätt jahimiis mõtsa, ärä pane mitte.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- f. Kui kalamees läheb jõeale kala püüdma, võib pada tulele asetada, kui aga jahimees läheb metsa, ei tohi pada tulele panna.
Ksi — 1 var.
- B₂. Kalame'ele võib ikke paa tulele panna, kui ta väl'la lähäb, aga kütile ei või.
Plt — 1 var.
- B₃. Kalamees võib pada tulele panna, aga kütt iialgi.
As (Kuusik) — 1 var.
- B₄. Kalamehe naene võib ikke pada tulele panna, kui mees hommiku välja läheb, aga küti naene ei või.
Pal — 1 var.
- B₅. Kalamehe naine võib enamalt paja üles panna kui küti naine.
Kam — 1 var.
- B₆. Kui kalamees läheb kalale, pane pann tulele; kui jahimees läheb jahile, pada tulele panda ei või.
Jõh — 1 var.
- C₁. Kalamiis lätt kalale, pandas pada tulele; kütt lätt mõtsa, sis kistutedas tuli ar.
Vas — 1 var.
- C₂. Kalamees läheb kalale, pada pannakse tulele, metsamees läheb metsa, kustuta tuli paja alt.
E MVH 13 — 1?(1) var.
- D. Kui kalamees kalale läheb, siis pese pada, aga kui kütt metsa läheb, siis ära pese.
Rak — 1 var.
- E. Kalamehe naine mõsku pada puhtas, aga küti naine kaegu lavva valmis.
Nõo (Speek) — 1 var.
- F. Läks mies hommiku püssigä metsä, siis sie õli õnne pihta, naisel ei huolind hakkada pada pesemäie, aga kui peremees läks nuaga lauta, siis pereinane hakkas pada pesemäie.
Lüg (Laanes) — 1 var.
- G. Merest saab omi paja tulel panna, metsast ei saa sedagi.
Norm. 99; Hää (Mäesalu) — 1(2) var.
- Vrd. 8202. Ära pane enne pada tulele, kui kala püütud ei ole.
2374. JAHIL KÄIMINE, SEE ON HAKKAN HAIGUS — 1 var.
Krj (Toomessalu).
2375. JAHT ÄNÄM KUI NAHK — 1 var.
SJn? (Kielas).
Vrd. 721. Ets on enam kui jänes.
2376. JAHU VÄLJÄ ANDES KOLM KOMPI TASKU PISTA — 1 var.
Kuu (R. Lilhein).
2377. JAHUKÖRT OM LIHVLANDI KOHVI — 1 var.
Räp (Lepson).
2378. JAHUPUDER KERKE KIITÄ, LAT'S KERKE KÄSKI* — 1(3) var.
* keeta; laps; käskida (trükistes)
Norm. 167, EKMS II 438; Hel (Tomp).

2379. KIES JAHUPUDRUGA VIEL LEIBA
SÜÖB — 1?(1) var.

?Lüg (Källo).

2380. JAHVATA VANAKUUGA, KÜLVÄ
NOOROKUUGA — 1 var.

Rõu (Gutves).

Vrd. 9184. Ka põllumees ei külvand vanakuul,
et vanakuu külv variseb.

2381. KUIDAS JAKS, NÕNDA MAK —
1?(1) var.

?Kam (Relli).

Vrd. 2701. Kuida jõud, nenda koorem; kuida
saak, nenda maksud; kuida õigus, nenda ko-
hus.

2382. JALAHOOB — SURMAHOOB —
1(5) var.

Wied. 41, Kündja nr. 34 (1883) 407, E 28,
E² 85.

2383. EGA JALATÄIS RAHA EI MAKSA —
1(3) var.

Vru (R. Kallas) v. Tf (anon.).

Vrd. kk: Ega su jalatäied raha maksa.

Vrd. 7735. Ega näpud raha maksa.

80. Aeg on raha.

2888. Kaeminõ massa ai rahha.

886. Ega hää sõna raha massa õi.

2384. PAREM JALAVAIV KUI VÄE-
VAIV — u. 30(47) var.

A₁a₁. — *

* paremb (Trv, Ote v. San, Vas v. Se),
paremp; ku (Hls, Trv); vaev (Norm.; Saa,
Hls, VIL, Plv)

Norm. 222; Saa, Hls, VIL, Ote v. San (Tam-
memägi), Võ, Vas v. Se (Sandra), Tl
(anon.) — 15(23) var.

a₂. Paremb om iks jalavaiv kui väevaiv.
San — 1(2) var.

a₃. Paremb jalavaiva ku väevaiva.*
* kui (Nõo)

Nõo, Rõu — 3(5) var.

a₄. Paremb jalavaiva näta kui väevaiva.
Vas — 1 var.

a₅. Jalavaev om parep kui väevaev.
Krk — 1 var.

b. Paremb jala- kui väevaiv.
Ote — 1 var.

c₁. Kergemb jalavaiv ku väevaiv.
?Vas v. Se (Sandra) — ?(1) var.

c₂. Jalavaev on kergem kui väevaev.
Krk — 1 var.

A₂. Parem näha jalavaeva kui väejälgi.
Wied. 145, Kündja nr. 48 (1883) 573, Norm.
114 — 1(5) var.

A₃. Parem jalamees kui väevaev.
E 66 — ?(1) var.

A₄. Parem on jalavaev kui väevõim.
?Saa (Söggel) — ?(1) var.

B. Innebä jalavaiva kui sälävaiva.
Se — 1 var.

C₁a. Paremb jalavaiva ku pihavaiva.
Se — 1 var.

b. Parem om jalavaeva kui pihavaeva.
Võn — 1 var.

C₂. Parem om jalavaiva ku pihapauknat.
Plv — 1 var.

D. Parem töövaev kui väevaev.
?Trv (H. Käger) — 1?(1) var.

2385. EGA JALAD JÄÄ, ET JÄLJED JÄÄ-
VAD — 28(38) var.

a₁. — *

* ei jää (EKMS; VMr), jäe (Kad, VMr,
Amb), jäävad (Jõh, Hls), jäevad (Kad); jäl-
jad (Hlj)

M. Priimetsa (VMr) seletus: laisa vaeva-
kartuse kohta.

E MVH 70, EKMS I 515 ja 793; Vi, Amb —
u. 10(15) var.

a₂. Et jäljed jäävad, ega jalad jää.
VMr — 1 var.

a₃. Ega sinne jalad jää, et jäled jää-
vad.*

* sinna; jäljed

P. Paaveli seletus: nii trööstitakse teekon-
nale asudes, kui selle tulemused on küsi-
tavad.

Kuu — 2 var.

b. Ega jalad maha jää, et jäljed jäävad.
Plt — 1 var.

c₁. Ega jalad sinna jää, kuhu jäljed
jäävad.*

* sinne (Jõh, ViR); jäe, jäevad (Pil)

Vi, Pil — 5(6) var.

c₂. Ega need jalad sinna jää, kuhu jäl-
jed jäävad.
Hlj — 2 var.

c₃. Ega jalad senna ei jäe, kus jälled
jäävad.
Ksi — 1 var.

c₄. Ega sinne jalad jää, kuhu jäljed jää-
vad.
Lüg — 1 var.

c₅. Ega jalad sinna jäe, kus jäljed.
A. Ploompuu seletus: kui mõni mõnda
lihttööd teeb, aga sellegipärast teinekord
jälle isand on.
Kuu — 1 var.

- c₆. Ega jalad sinna jae, kuhu jäljed.
Jõh — 1 var.
- d₁. Ega sellepärast jalad jae, et jäljed jäävad.
Norm. 224, EKMS IV 427; Nrv — 1(4) var.
- d₂. Ega sellepärast jalad jää, kui jäljed jäävad.
Hlj — 1 var.
- d₃. Et küll jälle sinna jääse, ega sellepärast jala*i* jää.
Hel — 1 var.
- e. Jäljed jäävad küll, aga jalad ei jää.
?San (Eisen) — ?(1) var.
Kogu tüüpi iseloomustab suur lähedus kõnekäändudele.
- Vrd. kk: Kas sul jalad sinna jäävad, et jälled jäävad (Plt).
H. Utsali seletus: nii öeldakse sellele, kes vastu tõrgub, kui teda kuhugi kästakse minna.
- Vrd. 2742. Ega jälge jalga panda.

**2386. EGA TUU INEMINE KUNAGI
JALGA KIVVI EI LÜÜ, KEÄ JALA
KORGÕHE NÖST — 1 var.**

Rõu (A. Jennes).

**2387. ENNEMBÄ OLGU JALA MUAGA
KUI KÄE KURJA TEOGA — 1 var.**

Vas (Saar).

Vrd. 2392. Jala põlvini muaga, suu kõrvuni väega.

**2388. IGA JALG TEEB ISI JÄLJE — u.
5(25) var.**

Aa. _____*

* ise (EKMS)

EKMS I 331; Trv (Parts) — 1(2) var.

b. Iga jalg teeb ise jälgi.

E 25, E² 21, Kmpm. EL II⁸ 85, Kask-Vaigla-Veski I AK 26, Norm. 57 ja 210 — ?(19) var.

B. Igal jalal oma jälg.

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

C. Kuda jalg, nõnda jälg.*

* kudas (SJn), nõnna (SJn), ninda (Lüg)
Lüg (Källo), SJn, Puh — 3 var.

Vrd. 2389. Iga jalg tieb jälje.

7891. Oma jalg, oma jälg.

**2389. IGA JALG TIEB JÄLJE — 1?(1)
var.**

?Lüg (Källo).

Vrd. 2388. Iga jalg teeb isi jälje.

**2390. JALAD TASUVAD, MIS PÄÄ VÖLGU
JÄTAB — 1 var.**

M. Mäesalu seletus: öeldi unustatud asjale järele minnes.

Hää.

Vrd. 8464. Mis pääs ei ole, seda jalad vastavad.

8474. Pea unustab, jalad tuletavad.

8462. Mis ei ole peas, see peab jalus olema.

**2391. JALAGA KAETAS KÕVVA — 21(26)
var.**

A₁a₁. _____*

* kaijas (Plv), kaõtas (Ote); kõva (Nõo, Plv, Rõp)

Nõo, Ote, Rõu, Plv, Rõp — 6(7) var.

a₂. Jalaga kõva kaetas.*

* kaijas (Võ); kõvva (Vas)

Nõo, Vas, Võ (Schmidt), Se — 5(7) var.

b. Jalaga üks kõva kaetas.

Vas v. Se (Prants ja Sandra) — 2 var.

c. Kõva kumbitas jalaga.

Se — 1 var.

d. Kõva asja katsutakse veel jalaga.

Pal — 1 var.

A₂. Jalg tunneb kõva kõvaks.

?Tt (Eisen) — ?(1) var.

A₃a. Kae enne jalaga kõva, kui pääle astud.

As (Pint) — 1 var.

b. Paremb inne jalaga kõva ärä kaia, sis minnä.

Plv — 1 var.

B₁a. Suuga maitstakse magusat, jalaga katsutakse kõvadat.

Vru (anon.) — 1(2) var.

b. Suuga makus maetsetas, jalaga kõva kaetas.

Ote — 1 var.

c. Jalaga kaetas kõva, suuga maitsetas makus.

Kam — 1 var.

B₂. Jalaga kaetas kõva, keelega maku[s].

As (Pint) — 1 var.

**2392. JALA PÕLVINI MUAGA, SUU KÕR-
VUNI VÄEGA — u. 65(80) var.**

A₁a. _____*

* jalad (EKMS; Rõu), jala*t* (Vas); mudaga (EKMS), muage (San); väege (San), väegä (Norm.)

E. Päss (San) seletus: kõike küllalt.

Norm. 80, EKMS III 524; San, Kan, Urv, Har, Rõu, Vas — 7(10) var.

b. Põlvini jala' muaga', suu kõrvoni väega.

Rõu — 1 var.

- A_{2a}. Ku jala' põlvini muaga, sōs suu kõrvoni väega.*
 * kui (Rõu, Vas); moaga (Vas); sis (Vas, Vas v. Se); kõrvuni (Rõu, Vas)
 J. Poolakessi (Räp) seletus: «Pernaase kotalle üteldä.»
 Rõu, Räp, Vas, Vas v. Se (Prants) — 4 var.
- b. Ku umma jala põlvini muaga, sis saa suu kõrvuni väega.
 Rõu — 1 var.
- c. Omma jala põlvini muaga, sis suu kõrvuni väega.
 Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- A_{3a}. Kel jala põlvini muaga, sel suu kõrvuni väega.*
 * kellel — sellel (Plv); jalad (Rõu, Plv); mudaga (Rõu); kõrvoni (Plv)
 San, Rõu, Plv — 4 var.
- b. Kual jala põlvini muaga, tuul suu kõrvoni väega.
 Rõu — 1 var.
- B. Kellel jala põlvini muaga, tuul suu kõrvuni rasvanõ.
 Rõu — 1 var.
- C₁. Jala põlvini poriga, suu kõrvuni väega.
 Võn, Ote — 2 var.
- C_{2a}. Kui jala põlvini poriga, sōs suu kõrvuni väega.*
 * porige — väege; sis (Hel)
 P. ja J. Einerite (Hel) seletus: seda ütleb perenaine.
 Hel, Ote — 2 var.
- b. Kui jala põlvini poriga, siis om suu kõrvuni väega.
 Vru (anon.) — 1(2) var.
- C_{3a1}. Kelle jala põlvini poriga, selle suu kõrvuni väega.
 Ote — 1 var.
- a₂. Kelle jalad põlvine poriga, selle suu ka kõrvuni väega.
 Plv — 1 var.
- b. Kelle jalg põlvini poriga, selle suu kõrvuni väega.
 Ote — 1 var.
- C_{4a1}. Kel jalad põlvini poriga, sel suu kõrvuni väega.*
 * jala (Ote, Plv); kõrvoni (Plv)
 E² 21; Plt, Trt, Ote, Plv — 4(5) var.
- a₂. Kel jala põlvini poriga, tol suu kõrvuni väega.
 Ote — 1 var.
- b. Kel jalg põlvini poriga, sel suu kõrvuni väega.
 Ote — 1 var.

- C₅. Kellel suvel jala põlvini poriga, sellel talven suu kõrvuni väega.
 Võn — 1 var.
- C₆. Jalad põlvini poriga, suu silmini väega.
 Hel (Wahlberg) — 1 var.
- D₁. Jala põlvini poriga, suu kõrvuni rasvaga.
 Kam — 1 var.
- D_{2a1}. Kel jala põlvine poriga, sel suu kõrvuni rasvaga.*
 * jalad põlvini (Võn)
 Võn, Nõo — 2(4) var.
- a₂. Kel om jala põlvini porige, sel om suu kõrvuni rasvage.
 E. Pässil seletus: tööliste.
 San — 1 var.
- b. Kel jalg põlvini porine, sel suu kõrvuni rasvane.
 Meelej. nr. 10 (1886) 80 — 1?(3) var.
- E. Kelle jala sitaga, tolle suu kõrvuni väega.
 Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.
- F_{1a}. Kel jala põlvini sitagõ, tuul suu kõrvuni rasvagõ.
 Se — 1 var.
- b. Kellel jalad põlvini sitaga, sellel suu kõrvuni rasvaga.
 Trt (Piir) — 1 var.
- F₂. Kelle jalad põlvini sitased, selle suu kõrvuni rasvane.
 Amb (Eplik) — 1 var.
- G. Kelle sääred põlvini sitased, selle suu kõrvuni rasvane.
 Ann (O. Niinemägi) — 1 var.
- H. Kui om kondsa sitaga, sis om suu kõrvuni rasvaga.
 Rõn — 1 var.
- *
- I. Jalad põlvini poriga, suu silmini sitaga.
 ?Hel (Wahlberg) — 1?(1) var.
- *
- J. Kui jalad põlvini sitaga, siis käed künnärpäani rasvaga.
 Se — 1 var.
- K. Kes põlvini om sitaga, tuu künnärpäini rasvaga.
 Se — 1 var.
- *
- L. Kel käe künnärpäani muaga', tuul suu kõrvuni väega'.
 M. Linna seletus: kes ei põlga musta tööd, see saab hästi süüa.
 Se — 1 var.
- Vt. 4969 S.

M. Käte küündrini poriga, suu kõrvoni rasvaga.

Räp — 1(2) var.

Vt. 4969 S.

N. Kui käe künnerpääni sitaga, sis suu kõrvuni rasvaga.*

* küünär-; kõrvoni (Wied.)

Wied. 78; Vö-Se (Stein) — 1(5) var.

Vt. 4969 Q.

O. Kui käed küünasnukist saanik sõnnikut, siis on suu kõrvuni rasvane.

PJg (Lussik) — 1 var.

Vt. 4969 R.

*

P. Kelle jalg sitage, selle suu piimäge.*

* sitaga; piimaga

M. Sarve seletus: «Lehma nüsjet ütelt.»

Krk — 2 var.

Q. Kelle jalg sitane, selle suu rasvane.*

* kene; sittane; sen (Kuu)

G. Vilbaste ja K. Viljaku (Kuu) seletus: loomade talitamisest ikka midagi saab.

Wied. 53; VMr, Amb (Kleinmann), Kuu — 5 var.

Vt. 4969 V.

R. Kelle jalg sitaga, selle suu saiaga.

MMg — 1 var.

Vt. 4969 T.

S. Kelle jalg tahmanõ, selle suu rasvanõ.*

* tahmane — rasvane (Norm.)

Norm. 80; Plv — 1(2) var.

Vt. 4969 W.

Sa. Kelle jalg sauene, selle suu saiane.

Vig — 1 var.

b. Jalg sauene, suu saiane.

?Tt (Eisen) — 1?(1) var.

Vt. 4969 U.

Vrd. 9908. Kel rõiva põlvine poritse, tul suu kõrvuni rasvage.

10540. Kis sitta ei katsu, sii sala ei söö.

2387. Ennemba olgu jala muaga kui käe kurja teoga.

2393. JALG JALA TUETAB, KÄSI KÄTT KOVENDAB — 2 var.

A. _____

Kuu (Lindström) — 1 var.

B. Käsi on toeks käele.

Saa (Söggel) — 1 var.

Vrd. 2395, eriti E: Jalg on jala tugi, käsi käe nuhtleja.

4988. Käsi aitab kätt, jalg jalga.

2394. JALG LEIAB SAAPA — 1 v. 2(2) var.

a. _____

Lüg (Källo) — 1 var.

b. Eks jalg leia saapa.

A. Källo seletus: «Üldi sis, kui vaine läks valsele mehele, vai võttas naise.»

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

Vrd. 2401. Kuda jalg, ninda saabas.

2395. JALG OM JALALE VELI, KÄSI KÄELE RÖÖVEL — 7(18) var.

A. Jalg on jala vend.

Kmpm. KH 31, Kmpm. Klr I^o 123, Kmpm.

Klr II° 340, Kmpm. A^o 17 — ?(7) var.

B. Jalg jala vend, käsi käe mõrtsukas.

Wied. 41, Kündja nr. 34 (1883) 407, EKMS

II 295 — 1(4) var.

C₁. _____

P. Saare seletus: «Kui maha nakat sadama üte jala päält, tulep tõine appi, ent käsi lõikab tõist kätt.»

Vas — 1 var.

C₂. Käsi käele rüüvli, jalg jalale veli.

Kan — 1 var.

D. Jalg om jalalõ häätekij', käsi om käele rüüle.

I. Pino seletus: «Üt's käsi näet lõikas tõõsõ ar, a ko üt's jalg om haigõ, sis tõõnõ jalakõnõ kõõ tõist av(i)tas.»

Se — 1 var.

E. Jalg on jala tugi, käsi käe nuhtleja.

?Pil (Keller) — 1?(2) var.

Fa. Jalg om jala hoitja, käsi käe vainlane.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Jalg hoit jalga, käsi om käele vainlane.

J. Sandra seletus: mees ja naine toetavad teineteist, kuna aga lapsed üksteist vihkavad.

Vas v. Se — 1 var.

Vrd. 2393. Jalg jala tuetab, käsi kätt kovendab.

2396. JALG ON HOBUSE TÖÖTEGIJA — 1(2) var.

Wied. ESSr 1180, EKMS I 476.

2397. JALG SEINA PEÄLE, HAMBAD VARNA — 1(29) var.

a₁. _____

C. Allase seletus: seisa ja ole näljas.

Sa — 1 var.

a₂. Jalg seina peale ja hambad varna.

Wied. 41, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 34 (1883) 407 — ?(5) var.

a₃. Jalg seina, hambad varna.

E 28, E² 41, Nurmik II 147, Puus. Eü I 24/5; Lih (Kreek) — ?(17) var.

a₄. Jalad seina, hambad varna.

Norm. 50 — ?(5) var.

- b. Viskad jalad seinale, siis paned hambad varna.

?Lüg (Källo) — ?(1) var.

Väljendi aluseks on kaks iseseisvalt esinevat kõnekäändu, nende kontaminatsioon ja kasutamine vanasõnana paistab olevat haruldane.

Vrd. kk: hambad varna panema (Jõh); paneb jala seina pääle (Hlj).

Vrd. 13752. Vargal alati hambad varnas.

2398. KEL JALG NOBE, SEL KEEL LIBE — 1 var.

Võn (Mootisse).

Vrd. 2399, eriti O₂: Kel jalg kerge, sel keel libe.

2399. KELLE JALG TATSUB, SELLE SUU MATSUB — u. 360(567) var.

A_{1a1}. — *

* kene (Rkv, Kuu); sene (Rkv), sen (Kuu); tatsup — matsup (Hel, TaL, Kan, Rääp)

E. Ennisti (Mar), H. Sillaste (Hel), P. Tammepeuu (Lai) jt. seletused: kes hoolega töötab, saab korralikult süüa jms. E. Pässil (San) seletus: tööliste kohta, kes süüa tahab. M. Veske (VIL) seletus: «Kes ikki teeb, see midägi saab.» H. Leokese (Vil) seletus: söögi keetja kohta.

Post nr. 45 (1887) 3, KAH EKLõ 28 ja 70, Grünfeldt KK 23, E 33, E² 67, Nurmik II 71, Kmpm. EL II³ 7, Huvit. V Lisa 15, Kask-Vaigla-Veski III Võ 86 ja Lõ² 21, Puus. KH II¹¹ 104 ja III¹² 78, Puus. Eü I 20 ja 112, Kask-Puusepp-Vaigla 17, Norm. 80, Vih. VER 185, EKMS III 1228; Vi, JJn, Kuu, Jõe, Tln, Pld, Mih, Mar, LNg, Hil, Krj, Mus, Khk, Põl, Khn, Saa, Päl, Vi, Ta, Kan, Plv (Huik), Rääp (Poolakess), Võ-Se (Stein), Vru (R. Kallas) v. Trm (anon.), As (Kuusik), Tt (Vilberg, R. Viidalepp) — u. 130(197) var.

- a₂. Kellel jalg tatsub, sel suu matsub.*
* sellel (Saa)

J. P. Sõggeli (Saa) seletus: kes peremeest aitab, seda peremees kostitab.

Saa, MMg — 2 var.

- a₃. Kel jalg tatsup, selle suu matsup.
Rääp — 1 var.

- a₄. Kelle jalga tatsup, selle suu matsup.
Ote — 1 var.

- a₅. Kelle jalg tatsub, tolle suu matsub.
Tt (S. Veske) — 1(2) var.

- a₆. Kel jalg tatsup, tol suu matsup.
Ote — 1 var.

- a₇. Kual jalg tatsus, tuul suu matsus.
Rõu — 1 var.

- a₈. Kene jalg tatsub, sen suu ka matsub.
Kuu — 2 var.

- a₉. Kelle jalake tatsub, selle suuke ka matsub.

?Ran (L. Kallas) — 1?(1) var.

- b₁. Kui jalg tatsub, siis suu matsub.
Põl (Rand) — 1 var.

- b₂. Kui su jalg tatsub, siis su suu matsub.

Kask-Vaigla-Veski I Hõ 59 — ?(1) var.

- A_{2a}. Kelle jalg tatsab, selle suu matsab.*
* kene — sen (Kuu)

Vi, Amb, Kuu, ?Vig (Priimets), Puh (Antik) — väh. 22(26) var.

- b. Kelle jalg tatsab, selle suu ka matsab.
Jõh — 2 var.

- A_{3a}. Kelle jalg tatsab, selle suu mätsab.
?JMd (õpil.) — 1?(1) var.

- b. Kelle jalg tätsab, selle suu matsab.
Amb — 1 var.

- A₄. Kelle jalg tätsab, selle suu mätsab.
Kuu (õpil.) — 1 var.

- A_{5a}. Kell jalg tats, selle suu mats.
Krk, Võn, Ote — 4 var.

- b. Ku jalg tats, sõs suu mats.
Urv (Seen) — 1 var.

- A_{6a}. Kelle jalg tatsutab, selle suu matsutab.*

* kene — sen (Kuu); tatsutap — matsutap (Trv), tatsutep — matsutep (Krk), tatsutas — matsutas (Urv), tatsutab (Tõn. LPr, võib-olla trükiviga)

Stein 24, Wied. ESSr 576, CRJ H I 160, Tõn. Tln. Täht. (1887) 46, Tõn. LPr 5, Tõn. LLr 103, Tõn. Täht. (1910 dets., 1911 aug.), Tõn. RP 306, Sander 68, Ekõ 20, Rätsep Koduk. 40, Kmpm. Kirjaseadm. 74, Pet. Ah 41; Kad, VMr, Amb, Koe, ?Pai (H. Neumann), Kuu, Tln, Jür, Juu, Juu v. Vän (Virkus), Kei, Ha (Kanketer), Kul, Rei, Krj (Ohakas), Khk, Põl, Tõs (Õövel), Aud, Vän, Saa (Sõggel), Krk, Trv, Pst, Kõp, SJn, Lai, Urv, Plv, As (Pint) — u. 40(75) var.

- b. Ken jalga tatsudab, sen suud matsudab.
Kuu — 1(3) var.

- A₇. Kelle jalg tatsatab, selle suu matsatab.

Wied. 53, Kündja nr. 35 (1883) 418; Jõe, Jür, Kos, Rap, Hel (Puusepp) — 10(12) var.

- A₈. Kene jalg tatsab, sene suu matsub.
Lüg (Källo) — 1(2) var.

- A_{9a}. Kelle jalg tatsub, selle suu matsutab.
Krk — 1 var.

- b. Kene jalg tatsutab, sene suu matsub.*
* kelle — selle (Krk)
VNg, Krk — 2 var.

- A₁₀. Kelle jalg tatsatab, selle suu matsutab.
?Kuu (Jahe) — 1?(1) var.
- B_{1a}. Kelle jalg patsub, selle suu matsub.
Wied. 53, Kündja nr. 35 (1883) 418; SJn, Plt, Ksi — väh. 3(9) var.
- b. Kelle jalg patsub, siis selle suu ka matsub.
M. Luu seletus: kui keegi teeb teisele head, saab ta oma teene eest ka vastutasu.
?Plt — 1?(1) var.
- c. Kel jalg patsub, sel suu matsub.
Hel — 1 var.
- B₂. Kelle jalg patsutab, selle suu matsutab.
Vlg. Lisal. nr. 15 (1890) 120, Puus. KH II¹¹ 104; Kul (Reinson), Vil (Suurkask), Ksi — kuni 3(6) var.
- B_{3a}. Kelle jalg patsatab, selle suu matsatab.
Wied. ESSr 774; Tln (Soans), Kul, KJn — 4(6) var.
- b. Kui jalg patsatas, sõs suu matsatas.
Urv — 1 var.
- B₄. Kelle jalg patsatab, selle suu matsutab.
Wied. ESSr 576 — 1?(1) var.
- C. Kelle jalg platsatab, selle suu matsatab.
Krij (Allas) — 1(3) var.
- D₁. Kelle jalg latsub, selle suu matsub.
Lal (Tammepuu) — 1 var.
- D_{2a}. Kelle jalg latsutab, selle suu matsutab.
* Helle 336, Hupel 108, Willmann 2, Beitr. XI 151, Gressel (1855) 53, Poromenski EGr. 192, Körber VRMK 37, Körber Uus ABDr 10, Wied. 53, Kündja nr. 35 (1883) 418, KAH EKAl 151 — 1(24) var.

*

Kelle jalg latsutab, selle suu matsutab, wer Lust zu arbeiten hat, findet überall sein Stück Brodt. (dessen Fuß lautscht, dessen Mund schmagt.)

- b. Kelle jalg latsutas, tolle suu matsutas.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.
- D₃. Kelle jalg latsatab, selle suu matsatab.
Jäm — 1 var.
- E. Kelle jalg atsub, selle suu matsub.
JJn — 1 var.
- F. Kelle jalg astub, selle suu matsub.*
* astub — matsup (Võ-Se)
Wied. 53, Kurrik SO 25, Kündja nr. 35 (1883) 418, Lindenberg HL Kal. (1887) 23,

E 33; JJn, Nõo, Võ-Se (Stein) — väh. 3(10) var.

- G₁. Kelle jalg katsup, selle suu matsup.
Kan — 1 var.
- G₂. Kelle jalg matsub, selle suu katsub.
Pst — 1 var.
- H. Kelle jalg matsub, selle suu maetseb.*
* maitseb (trükised)
Wied. 53, Kündja nr. 35 (1883) 418; TMr — 1(3) var.
- I. Kelle jalg astub, selle suu maitseb.
?Pst (J. Leppik) — 1?(1) var.
- *
- J. Kelle jalg jaksab, selle suu matsab.
Pil — 1 var.
- K₁. Kelle jalg kõpsub, selle suu matsub.
KAH Loe 18; ?SJn (Klelas) — väh. 1?(5) var.
- K₂. Kelle jalg kõpsatab, selle suu matsatab.
Pee, HJn — 2 var.
- K₃. Kelle jalg kõpsatab, selle suu mop-satab.
Sa (R. Kallas) — 1 var.

*

- L₁. Kelle jalg kergatab, selle suu matsatab.
Ann, TÜR, Rap v. Mär (Poom), Mär, SJn, Pil, Trt — u. 10(12) var.
- L₂. Kelle jalg kergatab, selle suu matsutab.
Mär — 1 var.
- L₃. Kelle jalg kergitab, selle suu matsutab.
Pil — 1 var.
- L₄. Kelle jalg kergatab, selle suu maitsetab.
Sa (Veäster) — 1 var.
- L₅. Kelle jalga kergatelle, selle suuda matsatelle.*
* suu masatelle
Koe (Schultz) — 1 v. 2(2) var.
- L₆. Kelle jalg kergatab, selle suu matsab.
Vän (T. Tetsmann) — 1 var.
- L₇. Kelle jalg kerkib, selle suu matsub.
Mus (Miller) — 1 var.
- L₈. Kui jalg kerkib, siis suu maitseb.
Aud — 1 var.

*

- M. Kelle jalg kerkib, selle suu nälpab.
Aud — 1 var.
- N₁. Kelle jalg kerge, [s]elle suu nilbe.
Võn — 1 var.
- N₂. Kelle jalg kerge, [s]elle suu libe.
Võn — 1 var.

* *

- O_{1a1}. Kelle jalg kerge, selle keel nilbe.
Võn — 2 var.
- a₂. Kel jalg kerge, sel kiil nilbõ.
Plv — 1(2) var.
- a₃. Kellel jalg kerge, sellel keel nilbe.
Räp — 1 var.
- a₄. Kel jalg kerge, tol kiil nilbõ.
Plv — 1 var.
- b. Jalg kerge, kiil nilbe.
Räp — 1 var.
- O₂. Kel jalg kerge, sel keel libe.
As (Pint) — 1 var.
- P_{1a1}. Kelle jalg kergatab, selle keel nälbat.
* kiel (Tor); nelbatab (Han)
Meelej. nr. 12 (1887) 95, Norm. 80; Han, Tor, Pär — 4(9) var.
- a₂. Kelle jalg kergätüb, selle kiel nälbatüb.
Khn — 1 var.
- b. Kelle jalg kergatab, selle keel nälpsatab.
Muh — 1 var.
- P₂. Kelle jalg kergatab, selle keel nilbat.
PJg, Tor — 2 var.
- Q₁. Kelle jalg kergatab, selle keel limpsatab.
Vig — 4 var.
- Q_{2a}. Kelle jalg kergahtus, selle kiil lipsahtus.
Rõu — 1 var.
- b. Kel jalg kergätäs, tuul kiil lipsatas.
Rõu — 1(2) var.
- R. Kelle jalg kergätäb, selle keel laksatab.
Vig — 1 var.
- *
- S_{1a}. Kelle jalg hülpäb, selle kiil nälpäb.*
* keel (Krk, VIL); hülpas; nälpas (Krk)
PäL, Pst, VIL (M. Veske) — 4 var.
- b. Kellel jalg hülpab, sellel keel nälpab.
Wied. 54, Kündja nr. 35 (1883) 418; Pst — 1(5) var.
- S₂. Kelle jalg hilpab, selle keel nälpab.
Norm. 80; Hls — 1(2) var.
- S₃. Kelle jalg hilpas, selle kiil nilpas.
Krk — 1 var.
- S₄. Kelle jalg hüppäp, selle kiil nilpap.
Krk — 1 var.
- S₅. Kelle jalg nälpab, selle keel hilpab.
Hls — 1 var.
- S₆. Kelle jalg nälpäs, selle kiil nilpas.
Krk — 1 var.
- S₇. Kelle jalg tilpas, selle keel nilpas.*
* tilpab — nilpab (Saa)
Saa (Söggel), Krk — 2(3) var.
- *

- Š₁. Kelle jalg lämpap, selle keel nälpap.*
* kiil; lämpas — nälpas
Trv — 2 var.
- Š₂. Kelle jalg lampap, selle kiil limpap.
Trv — 1 var.
- *
- Z_{1a}. Kes jalga viskab, see keelt nälpsab.
Saa — 1 var.
- b. Kes oma jalga viskab, see oma keelt nälksab.
Trv — 1 var.
- Z₂. Kes jalga viskab, sii kiilt limpsab.
Nõo — 1(3) var.
- *
- Z_{1a}. Kelle jalg tsolkap, selle kiil nilpap.
Ote — 1 var.
- b. Kelle jalg tsolks, tuu kiil nilps.
Kan — 1 var.
- Z₂. Kui jalg tsolksatas, siis keel nilpsatas.
Vru (anon.) — 1(2) var.
- Z₃. Kellel jalg tsombsatus, sellel kiil limbsatus.
Urv — 1 var.
- T₁. Kel jalg kõmsatas, sel kiil limsatas.
San — 1 var.
- T₂. Jalg jõnksahtus, kiil lipsahtas.
Räp — 1 var.
- *
- U_{1a}. Kel jalg tüntsähäs, sel keel nilpsahas.
Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.
- b. Ku jalg tüntsähäs, sis kiil nilpsahas.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- c. Jalg tündsahas, keel nilpsahas.*
* tündsähäs; kill; nilpsähäs (Norm.)
Norm. 80; Vas — 1(3) var.
- U_{2a1}. Kel jalg tümpsähäs, tuu kiil nilpsahas.
Se — 1 var.
- a₂. Kel jalg tüm[p]sähäs, sel keel nilpsahas.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b₁. Ku jalg tümpsähäs, sis kiil nilpsahas.
Se — 1 var.
- b₂. Ku jalg tümpsähäs, sis ka kiil nilpsahtas.
Se — 1 var.
- c. Ku jalg tümpsähäs, sis kiil ka nilpsahas, a ku jalg tümpsähä_{ai}, sis kiil ka nilpsaha_{ai}.
Se — 1 var.
- d₁. Jalg tümpahus, kiil nilpsahus.*
* keel (Stein, Wied.); nilpahus (Wied.)
Stein 20, Wied. 41; Võ-Se (Stein) — 1(11) var.
- d₂. Jalg tümpsähäs, kiil nilpsahas.
Vas — 1 var.
- d₃. Jalakõnõ tümpähäs, keelekene nilpsahas.
Se — 1 var.

- e. Jalg tege tümps-tümps!, kiil tege nilps-nilps!
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.
- U_{3a1}. Kel jalg tündsähäs, sel keel lipsahas.
Rõu — 1 var.
- a₂. Kel jalg tündsähäs, tuul kiil lipsahas.
Rõu — 1 var.
- a₃. Kual jalg tündsähäs, tuul kiil lipsahas.
Rõu — 1 var.
- b. Kui jalg tüntsates, sis kiil limpsates.
Krl — 1 var.
- c₁. Jalg tündsätes, kiil lipsates.
E. Pässi seletus: virka inimest ei jäeta ilma.
San — 1 var.
- c₂. Jalg tõndsahas, kiil lipsahas.
Rõu — 1 var.
- c₃. Jalg tündsähtäs, kiil limpsahtas.
Rõu — 1 var.
- U_{4a1}. Kelle jalg tümpsatab, selle keel limpsatab.
Kreutzb. Kal. (1906) 17 — ?(1) var.
- a₂. Kel jalg tümpsatab, sel keel limpsatab.
Meelej. nr. 10 (1886) 80 — ?(2) var.
- a₃. Kel jalg tümpsätüs, tuul kiil limpsätüs.
Har — 1 var.
- a₄. Kel jalg tümpsätäs, tuul keel limpsätäs.
Rõu — 1 var.
- a₅. Kellel jalg tümpsähäs, sellel kiil limpsahes.
Se — 1 var.
- b₁. Kui jalg tümpsatas, siis keel limpsatas.
Urv v. Krl (Tamm, Pehka) — 1(2) var.
- b₂. Kui jalg tümpsätes, sis kiil limpsates.
San — 1(2) var.
- c₁. Jalg tümpsähäs, kiil limpsahas.
Rõu — 1 var.
- c₂. Jalg tümpsätäs, kiil lipsatas.
Rõu — 1 var.
- U₅. Kel jalg tümps, sel kiil limps.*
* keel (San)
Hel v. TaL (J. ja P. Einerid), San — 2 var.
- U₆. Jalg tümpsahas, kiil lipsahas; perse-alone lämmi, nõnaalune külm.
Vas — 1 var.
Vt. 8700 H.
- U₇. Jalg tantsahus, kiil lipsahus.
Rõu — 1(2) var.

* *

- V₁. Kelle jalg hülpab, selle suu nälpab.
Hls — 1 var.

- V₂. Kelle jalg tilpas, selle suu nilpas.
Krk — 1 var.
- W. Kelle jalg matsub, selle kiil latsub.
Trv — 1 var.
- Ö. Kelle jalg lipsatab, selle suu matsatab.
Pai — 1 var.
- Ä. Kelle keel limpsatab, selle suu matsatab.
Vig (Laipmann) — 1 var.
- * *
- Ö. Kelle jalg tatsub, selle suu matsub; kelle jalg komistab, selle keel libestab.
MMg — 1 var.
- Ü. Kui jalg patsatas, sis suu matsatas; kui jalg liigatas, sis kiil limpsatas.
Urv — 1 var.
- X. Kelle jalg ülpäs, selle kiil nälpäs; kelle jalg matsup, selle suu patsup.
Krk — 1 var.

* *

- Y. Kelle jalg kevadel tatsab, selle suu sügüsel matsub.
Har — 1 var.
- Vrd. kk: Kui jalg tatsab ja suu matsab 's. t. nõnda kaua, kestuse näitamiseks' (VMr).
- Vrd. 2398. Kel jalg nobe, sel keel libe.
1946. Kelle ihu upatab, selle suu maigatab.
8690. Kelle perse ütsatab, selle suu matsatab.
8689. Kelle perse hilbatab, selle keel nälbatab.
4972. Kelle käsi kälbatab, selle keel nälbatab.
4973. Kelle käsi liigub, selle suu matsutab.
2400. KES EI OLE JALUST VIGANE,
SEE ON PEAST SEGANE — 14 var.

A_{1a}. —————*

- * põle (Mär, Rei)
A. Kagovere (Ann) seletus: öeldi rätsepate ja kingseppade kohta; see tähendab, et terve inimene sellist istumisametit ei tahtnud.
Ü. Tedre (Mär) seletus: «Rätsepate pihta.»
Ann, Mär, Rei — 3 var.
- b. Kui põle jalust vigane, siis on piast segane.
P. Paaveli seletus: «Öeld. rätsepat iseloomustades.»
Kuu — 1 var.
- A₂. Kie ei õle jalust vigane, on arust segane.
A. Källo seletus: «Ütlus inimesele, kes vigast inimest pilkab; igal inimesel on ikke kuski viga kehäl vai mõistuselt puudu.»
Lüg — 1 var.

- A₃. Kes jalust kõver, see peast nõder.
U. Tedre seletus: «Rätsepate pihta.»
Mär — 1 var.
- B_{1a}. Rätsep, kes ei ole jalust vigane, see on peast segane.
Kei — 1 var.
- b. Rätsep on ikka kas jalust vigane või peast segane.
SJn — 1 var.
- c. Rätsebäd on kas pääst segased vai jalust vigased.
Kuu — 1 var.
- d. Rätsepad on kõik kas peast segased või jalust vigased.
Amb — 1 var.
- B₂. Rätsepate kohta öeldakse, et need olla peast ogarad või jalust vigased.
Kos — 1 var.
- B₃. Kes oo peast segane, see oo peast segane, kes oo jalust vigane, see oo jalust vigane, tervi mehi rätsepi ei olle.
Var (Arike) — 1 var.
- B₄. Rätsepatel on ikka midagi puudu, kis ei ole jalust vigane, see on piast segane.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- C. Kingsepp pääst segane, rätsep jalast vigane.
?Amb (õpil.) — 1?(1) var.
- Vrd. kk: Jalust vigane ja peast segane (Pöi).

2401. KUDA JALG, NINDA SAABAS — 1 v. 2(2) var.

A. Källo seletus: «Mehelemineku kohta: vaene läheb vaesele.»
Lüg.

Vrd. 2394. Jalg leiab saapa.

2402. Kui jalakest, nii kangäkest.

2402. KUI JALAKEST, NII KÄNGÄKEST — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 2406, eriti D₂: Suur jalg, suur king.

2401. Kuda jalg, ninda saabas.

2403. KUI JALG VÄÄRATAS, SIS ILM NAARATAS — 1 var.

Ote (Grossschmidt).

2404. KUS JALGA, SÄÄL SÖRGA — 1 var.

Hlj (Raid).

Vrd. 1854. Kus härga, seal sõrga.

2405. SINNÄ JALGA PANESIKI, KOHE TIIASI MAHA SADAMIST — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 2166. Kui inimene teaks, kus maha kukub, küll siis öled alla paneks.

2406. SUUR JALG, SUURED SAAPAD; SUUR KÄSI, SUURED KINDAD — 6 v. 7(28) var.

A. ————
Wied. 174, Kündja nr. 51 (1883) 611, E 79, E² 86, EKMS IV 439 — 1(10) var.

B. Suur jalg tarvitab suurt saabast.
Wied. 174, Kündja nr. 51 (1883) 611; ?Hel (Wahlberg) — 1 v. 2(4) var.

C. Suur jalg nõud suurt kangist.
Räp (Poolakess) — 1(3) var.

D₁. Suur jalg tarvitab suurt kinga.
Wied. 174, Kündja nr. 51 (1883) 611 — 1(3) var.

D₂. Suur jalg, suur king.
Meelej. nr. 37 (1887) 295; Pär (Kampmann) — 1(7) var.

E. Suur jalg tarvitab kah suurt sukka.
?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.

Vrd. 2402. Kui jalakest, nii kangäkest.

2407. ÄRA JALGSI TAEVAS TAHA MINNA — 2 var.

A. ————
taevas = taevasse
Pst (Raudsep) — 1 var.

B. Egä jalksi et sua taeva minnä.
Kod — 1 var.

Vrd. kk: Läks jala taeva (Vln).

2408. KEL JANU, SEL JALAD — u. 170(245) var.

A_{1a}. ————*
* kellel — sellel (EPost., Kmpm.; Iis, VMr, JJn, Rap v. Mär, Mar, Sa, Pä, Vi, TaL); jänu (Wied., Vlg. Lisal., Kmpm. KH, E, Pöld; Vi, Jä, Ha, Lä, Sa, Pä, Vi, TaP)
Wied. 52, KAH Loe 18, Kündja nr. 35 (1883) 418, Post. nr. 39 (1887) 3, EPost. nr. 2 (1889) 3, Vlg. Lisal. nr. 15 (1890) 120, Kmpm. KH 74, Kmpm. Klr 372, Kmpm. Klr II⁶ 359, E 32, Pöld 56, EKMS IV 895; üleskirjutusi üle maa, v. a. Se — u. 120(166) var.

b. Kel janu, tol jala.*

* tuul (Urv)

Urv, Plv — 3 var.

A₂. Janu teeb jalad alla.
Puus. KKH I⁷ 8 — ?(4) var.

- Ba. Kel janu, sel jalad, kel nälgi, sel näpud.*
 * jänu (Amb); jala — näpu (Krk); näbid (Kuu)
 E MVH 24, E² 55, Nurmik II 146, Päss PJs 560, Reiman EK I 276; Amb, Koe, Kuu, Krk, Vil — 8(20) var.
- b. Kellel nälgi, sellel näpud, kellel jänu, sellel jalad.*
 * kel — sel; jänu (Kuu)
 Kuu, Jõe — 5 var.
- Vt. 7688 C.
- Ca. Kel janu, sel jalad, kel kärnad, sel küüned, kel nälgi, sel näpud.
 EKMS I 662 — 1²(1) var.
- b. Kel janu, sel jalad, kel kärn, sel küüned, kel nälgi, sel näpid.
 Lüg — 1 var.
- c. Kel janu, sel jalad, kel nälgi, sel näpud, kel kärn, sel küüned.
 Jõh — 1 var.
- d. Kel nälgi, sel näpud, kel kärn, sel küüned, kel jänu, sel jalad.
 Jõh — 1 var.
- Vt. 4959 C ja 7688 D.
- D_{1a1}. Kel janu, sel jalad, kel kärnad, sel küüned.*
 * kellel (VNg); jänu (Vi, JJn, Kei, Han)
 Norm. 52; Vi, Amb, JJn, Kei, Han — u. 20(23) var.
- a₂. Kel janu, sel jalad, kel kärn, sel küüned.*
 * kellel — sellel (Lüg); jänu (VNg)
 Vi — 3 var.
- b. Kel kärnad, sel küüned, kel jänu, sel jalad.
 Nrv — 1 var.
- D₂. Kel janu, sel jalad, kel kratsid, sel küüned.
 Hlj — 1(2) var.
- Vt. 4959 B₁–B₂.
- E. Kel jänu, sel jalad, kel käpad, sel küüned.
 Tln (R. Kallas) v. eP (anon.) — 1(3) var.
- F. Kel janu, sel jalad, kel kõtt, sel kubi-
 jas.
 Rõn — 1(2) var.
- G. Kel janu, sel jalad, kel kõht, sel kõr-
 vad.
 Kuu — 1 var.
- H₁. Kellel jänu, sellel jalad, kellel isu, sellel sõnad.
 Kär — 1 var.
- H₂. Kel janu, sel jala, kel kõtt tühi, sel sõna.
 Võ (Schmidt) — 1 var.
- I. Kellel käed, sellel kalad, kellel jänu, sellel jalad.

Meelej. nr. 10 (1887) 78, EKMS I 658; Pär (Kampmann) — 1(6) var.

Vt. 4967 B.

Vrd. 7687. Kellel nälgi, sellel jalg.

2409. KUI ON JÄNU, VESI MESI — 2 var.
 a. _____

Hel (Elsen) — 1 var.

b. Ku' juuva tahat, om vesi ka mesi.
 Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

2410. JANUST HOOST TULEB PITKAMISI
 JOOTA — 1 var.

Wied. ESSr 142.

2411. JONN ON JUMALAST LOODUD —
 u. 30(51) var.

A_{1a1}. _____*

* jönn (Kuu, Krj); om (Pst, Ran, Har);
 jumala (E²); luodud (Kuu), luud (Pst, Har),
 luudu (Ran)

E 28, E² 103, EKMS IV 439; Iis, Amb, JJn,
 Kuu, Krj, Vän, Hls, Vil, Lai, Trm, Ran,
 Har — u. 20(32) var.

a₂. Jonn olevat jumalast loodud.
 Puus. EKGr. 174 — ?(1) var.

b. Jonn jumalast loodud.*
 * loodu (Hää)

Rap v. Mär (Poom), Hää — 2 var.

A_{2a1}. Ega jonni või jätta, jonn jumalast
 loodud.
 E MVH 27 — ?(2) var.

a₂. Ei jonni või jätta, jonn jumala loo-
 dud.
 ?Tt (Elsen) — ?(1) var.

b. Jonn om jumalest luudu, sedä_i või
 jättä.
 Hel — 1 var.

c. Jonni ei saa jätta, jonn on jumalast
 loodud.*
 * jumala

Saa (Söggel) — 1 v. 2(2) var.

A₃. Ära jäta jonni, jonn on jumalast loo-
 dud.
 Saa (Söggel) — 1 var.

B. Jonn on jumala and.
 Nõo (Relli) — 1 var.

Ca. Jonn on jumalast, aga kius kuradist
 loodud.
 Aks — 1 var.

b. Jonn on jumalast, kius kuradist.
 Pal — 1 var.

c. Jonn jumalast, kius kuradist.
 Hel — 1 var.

D. Jonn om jumalast lood, kiusamine
 keisrest säet.
 Trv — 1 var.

- Ea. Jonn om jumalast luudu, rahu rahva tett.
Hel — 1 var.
- b. Jonn om jumalast loodu, rahu om rahva tett.
Norm. 215 — ?(1) var.
- F. Jonn on jumalast loodud, kakelus oma teha, rahu rahva teha.
?Trt (Pilir) — ?(1) var.
- G. Jonni ei või jätta.
Saa (Söggel) — 1 var.
- Vrd. kk: Ei, jätta ei või, mis eest jonn on loodud (Vil).
- Vrd. 2484. Joomine on jumalast loodud.
2412. JOOBNU JUTT EHK LAPSE LAUL — 3 v. 4(4) var.
- Aa. _____
Jõh (Timotheus) — 1 var.
- b. Juabnu jutt ja lapse laul.
Iis (Timotheus) — 1 var.
- B. Joodigu iutt vai varga laul.
Rõu (Pallits) — 1 var.
- C. Lolli lärm või joodiku jutt — see on üks.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- Vrd. 2477. Juunud pilajutt ehk seasitt — sii on ükskõik.
2413. JOOBNU TUNTSE JALUST — 1(8) var.
- a. _____
* tuntakse (trükised)
E 28, E² 56, Päss PJs 559, Kask-Vaigla-Veski I Ak 22, EKMS I 726; Hel v. Võn (J. Anniko) — 1(7) var.
- b. Jalust joobnut tunnetakse.
Rl ja Kalevala 87 — ?(1) var.
2414. MENE NÜÜD JOOBNUGA VAIDLEMA EHK VASIKAGA VÖIDU JOOKSMA — 2 var.
- a. _____
Hlj (Leetberg) — 1 var.
- b. Hakka joodikuga rääkima ehk vasikaga võidu jooksmine, see ükspuhas.
Kuu — 1 var.
- Vrd. 5997. Haka lolliga vaidlema või vasikaga võedu joosma.
7249. Naestega vaidlemine on kui vasikaga võidu jooksmine.
6861. Muhulasega vaielda või vasikaga võidu joosta, see teeb ühe välja.
2690. Hakka juudiga juttu aama ehk vasikaga võidu jooksmine.
13873. Mine nüüd vasikaga võidu jooksmine.

2415. JOOBNUD MEHE ARU NAGU VANA KASUKANÄRU — 1 var.
Hls (Söggel).
Vrd. 13615. Vanatüdruku aru nagu vana kasukanäru.
13403. Vana inimese aru om kui vana kaskunäru.
2416. KES JUOBUND, SIE TARK — KAKS KASU KERRAGA — 1 var.
Kuu (Lindström).
2417. PAREM JOOBNUD KUI UPPUND — 1?(1) var.
M. Priimetsa seletus: «Joobnud peä selgineb ää.»
?Vig.
2418. JOODIK JA KASS — KUMBKI EI SAA MAHASADAMISEGA HAIGÖT — 1 var.
Räp (Lepson).
2419. JOODIK KUKUB PADJA PÄÄLE — 4 var.
- A. _____
M. Mäesalu seletus: «Ei saa kukkumisel haiget.»
Hää — 1 var.
- B. Juodik kukub maha, sel on padi pia all, haiget ei saa.
Lüg (Källo) — 1 var.
- C. Kui juobund mies langeb, paneb kurat langemisel patja ala.
Kuu — 1 var.
- D. Joodikule ja väikse lapsele jumal paneb kae ette, et nad kukkudes haiget ei saa.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Vt. 5560 D.
2420. JOODIK KÖRTSIST MÖÖDA EI LÄÄ, HOOLETU ILMASKI TÖÖGA KÖRDA EI SAA — 1(2) var.
Rõn (Käärrik).
2421. JOODIK NAENE NAGU LASKUNU LEHM — 1?(1) var.
?Saa (Söggel).
2422. JOODIK NAENE ON NAGU LAGUNENUD HAOKUBU — 1?(1) var.
?Saa (Söggel).

2423. JOODIKOL OMA PEHME KONDI,
MAHA SATAH EI SAA HAIGÖT —
1 var.

Räp (Karopun).

2424. JOODIK OM JUMALAL ARMAS —
5 kuni 7(7) var.

Aa. _____*

* on; jumalale

Hls (Sulsenberg, Söggel) — 2 var.

- b. Joodikut armastab jumal.
Saa (Söggel), Hls (Söggel) — 2 var.

- B. Joodikuid armastab jumal, millal joo-
dikul midagi viga on olnud.
Saa (Söggel) — 1 var.

- C. Joodikot jummal armastas, joodikolõ
andassõ kõik patu' andest.
?Räp (Lepson) — 1?(1) var.

*

- D. Joodikul jumal armas.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

Vrd. 2428. Joodikot õnnistas jummal.

2521. Ei jumal joodikut vihka.

2560. Jumal hoiab joodikut.

2573. Jumal juobundu avitab.

2451. Juodikku jumal juhatab.

2433. Joodikule jumal annab.

2441. Joodikul on jumal rikas.

6156. Ära lõõ joodikut, siis lõõb jumal sind.

2587. Jumal on joodiku nõus.

2425. JOODIK OM KÖRDSIPINGI PEE-
SÜTÄJÄ* — 2 var.

* um (Päss)

Päss 177 (< Lut); Se (Voolaine).

Vrd. kk: Perzega peezüdi kõrdzi pingi' (Päss 177).

Vrd. rl «Kõrtsijoodik»: kõrtsipingi peesütaja, /
kõrtsilingi lõksutaja (ERIA I:2 nr. 1275).

2426. JOODIK ON KÖRTSIMEHE KASU
JA RISTIINIMESE RISU — 1(2) var.

Pal (Maasen).

2427. JOODIK ON VIINA JÄRELE HUL-
LEM KUI KITS KUSE JÄRELE —
1 var.

KJn (Ibius).

Vrd. kk: Maias viina pääle nagu kits kuse pääle
(Hlj).

Vrd. 3370. Kass kala peale, kits kuse peale
maias.

2428. JOODIKOT ÕNNISTAS JUMMAL —
5 kuni 7(7) var.

Aa. _____

Räp (Karopun) — 2 var.

- b. Joodikut jummal õnnistes.*

* jumal; õnnistab (Trm)

Trm, San — 2 var.

- c. Joodikule jumal õnnistab.

Trm — 1 var.

- B. Joodik on alati rahulik ja sellepärast
jumal teda õnnistab.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

- C. Joodikul ei olewat tarvis musta päeva
eest muret pidada, sest jumal õnnista-
vat muidugi joodiku põldu.

?Saa v. Hls (Söggel) — 1?(1) var.

Vrd. 2424. Joodik om jumalal armas.

2429. JOODIK PANEB IKKA OMAD
ASJAD KÖIK PUDELISSE PAIGALE
— 1?(1) var.

?VII (Leoke).

Vrd. 8998. Pudelihe upus palju raha.

2430. JOODIKOL LÄTT VIIN MAGUSAS
— 1 var.

Räp (Karopun).

Vrd. 2476. Joo viina, kuni viin viha on; läheb ta
magusaks, siis ära enam joo.

14091. Kui sa viina jood, siis paneb kurat
suhkurt sisse, et tä magusamase lähäb.

2431. JOODIKUD KUKUVAD PEH-
MESTE* — 1(8) var.

* pehmesti (E MVH, E², Päss, EKMS)

Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883) 407, E MVH
48, E² 56, Päss PJs 559, EKMS I 727.

2432. JOODIKULE ANTAKSE KULBIGA
— 11(18) var.

A. _____

Meelej. nr. 34 (1887) 271, Päss PJs 559; Pär
(Kampmann) — 1(7) var.

- B. Joodikule antakse kulbiga, õigele ei
anta lusikagagi.

Trv — 1 var.

- C₁. Juudikule annetse kühvlega.

Aud — 1 var.

- C₂. Joomamehele antakse kühvle otsaga
rohkem.

Ris v. Hmd (Treumann) — 1 var.

- C₃. Külap jumal annab joomamehele jälle
kühvliga.

Jäm — 1 var.

- D₁. Joodikule kühvliga, teistele põhjaga.
Pär (Pulst) — 1 var.

D₂. Jumal annab joodikule kühvliga, teistel annab kühvli seljaga.
Saa v. Hls (Söggel) — 1 var.

D₃. Joodikul antas kulbiga, kaenel kulbi seljaga.
SJn — 1 var.

E. Joodikule antakse kotiga, kes ei joo, sellel kühvliga.
Vil (Rilet) — 1 var.

F. Kesse joob, sellele suure kuhja kulbiga, ja kesse ei joo, sellele tillukese tinaluskage.
Trv — 1 var.

G. Joodik sööb ja joodik joob ja joodikule jumal annab; kesse joob, sellele suure kuhja kulbiga, ja kes ei joo, sellele tillukese tinaluskage.
Trv — 1 var.

Vt. 2433 H.

Vrd. 11688. Tarkust ei saa kulbiga päha tõsta.
6084. Lusigaga laina, kulbiga anna tagasi.

2433. JOODIKULE JUMAL ANNAB — u. 45(68) var.

A_{1a}. _____*

* joodikule (KJn)

Vlg (Prlimets), KJn — 2 var.

b. Joodikule annab jumal ka.
Trm — 1 var.

c. Joodikul annab jumal jälle.
Pst (Söggel) — 1 var.

A_{2a}. Joomarille jumal annab.
Hlj — 1 var.

b. Jumal andab juomarille.
Kuu — 1 var.

A₃. Joodiku jumal annab.
Pal (Maasen) — 1(2) var.

B. Jumal annab joodikule, kurat kõrsus käijale.
Amb — 1 var.

Ca. Jumal annab joodikule, kõrtsis käijal kopika.
Lai — 1 var.

b. Joodikule jumal annab, kõrtsis käijal kopikut.
Trm (Sild) — 1 var.

c. Jumal annab joodikule, kopikid kõrtsis käimarille.
MMg — 1 var.

D. Jummal and joodikule, kurat võtt kogujalle.
San — 1 var.

Ea₁. Juodikule jumal annab, juomatumale töötab.
Lüg (Källo) — 1 var.

a₂. Jumal annab joodikule, juomatule töötab.*

* juodikule; juomatumale; töutab

Lüg — 2 var.

a₃. Joodikule jumalgi annab, juomatumale muudkui töutab.
Jõh — 1 var.

b. Jumal annab ise juomarille, juomatumale vaide töötab.
Lüg — 1 var.

c. Joodikule jumal annab, mittejuojalle töutab.*

* joodikule; mittejuojale; töotab (Päss)

Päss PJs 559; VJg (Ustallo) — 1(2) var.

Fa. Juomarille jumal andab juomatumale kukkarust.
Kuu — 1 var.

b. Jumal andab juomarille juomatumale kukkurusta.*

* kukkarust

Kuu — 2 var.

Ga. Joodik sööb, joodik joob, joodikule jumal annab.*

* söö — joo (Stein; Vö-Se), süü — juu (San, Rõu, Vas v. Se), süüb — juub (Ran), süüp — juup (Rõn); joodikule (Vas v. Se), joodikule (VJg, KJn, San), joodikullõ (Rõu); jummal (Ran, Rõn, San, Rõu, Plv, Vas v. Se); and (Stein; San, Rõu, Vas v. Se)

Stein 20, Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883) 407, EPost. nr. 16 (1886) 3, Päss PJs 559; VJg, Sim, Hls, KJn, Ran, Rõn, San, Rõu, Plv, Vas v. Se (Sandra), Vö-Se (Stein) — u. 15(27) var.

b. Joodik sööb, joodik joob, jumal annab joodikule.

Sa (R. Kallas v. anon.) — 1(2) var.

c. Joodik sööb, joodik joob, joodikule jumal annab ka.

E 28, E² 56, EKMS I 727 — ?(7) var.

H. Joodik sööb ja joodik joob ja joodikule jumal annab; kesse joob, sellele suure kuhja kulbiga, ja kes ei joo, sellele tillukese tinaluskage.

Vil (Kala) — 1 var.

Vt. 2432 G.

Ia₁. Joodik joob, joodik saab, joodikule jumal annab.

Jõh, Saa — 2 var.

a₂. Joodik joosõ, joodik saasõ, joodiköllõ jummal and.*

* jootk — jootkele; joose — saase

Räp — 2 var.

b. Joodik saab ja joodik joob ja joodikule jumal annab.

Trv — 1 var.

J. Juodik vieb, juodik tuob, juodikule jumal annab.
Kod — 1 var.

*

K. Mees joob, mees saab, joomamihele jumalgi andab.
Kuu — 2 var.

Vrd. 2424. Joodik om jumalal armas.
11211. Sööja sööb, jooja joob.

2434. JOODIKULE OM JUMMAL KOTI
PÖHJA USKUN — 1 var.
Hel (Habicht).

2435. JOODIKUL JA HOORAL OLEVAD
SIGA AU TUNDMISE SÖÖNUD JA
HUNT SEA SÖÖNUD — 1 var.
Võn (J. Rootslane).

Vrd. kk: Tsiga au söönu, susi tsia söönu (Võ).

2436. JOODIKUL JOODIKU ÖNN — 1?(2)
var.
E² 56, EKMS I 727.

2437. JOODIKUL JUHTUB JODAGI —
1 var.
Hlj (Lepp-Viikmann).

Vrd. 11810. Tegijal juhtub mõndagi, magajal ei midagi.

2438. JOODIKUL KÕIK TIID KITSAD —
4 v. 5(6) var.

Aa. _____
KJn (Raidla) — 1 var.

b. Joodikul on tee kitsas.
?Trv (Kala) — 1?(1) var.

B. Maantee on lai, aga joomarille kitsas.
VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.

C. Joobnud inimesel on tee kitsas, jalad nõrgad, pää raske.
Trv (Kala) — 1(2) var.

D. Joodikule tee kitsas, joodikule tee pikk.
Saa — 1 var.

Vrd. kk: Temal on tee ahtakene (Vas).

2439. JOODIKUL MERI PÖLVINI — 2(4)
var.

a. _____
O. Müntheri märkus: «Vist vene rahva vanasõna.»

Norm. 201, EKMS IV 895; Amb — 1(3) var.

b. Joodikõl kõgõ meri põlvini.
Se (Aalik) — 1 var.

2440. JOODIKUL OM LAKÖ LATSÖ,
TUIMAL EMAL LAISA LATSÖ —
1 var.

Plv (Tamm).

2441. JOODIKUL OM JUMMAL RIKAS *
— 3(4) var.

* on; jumal (Päss; Krk)

Päss PJs 559; Krk, Hel.

Vrd. 2424. Joodik om jumalal armas.

2442. JOODIKUL ON JÖLLIS SILMAD —
2(4) var.

a. _____
Päss PJs 559 — 1(3) var.

b. Juujal um nõlli silmä.
Päss 177 (< Lut) — 1 var.

Vrd. kk: Nõnda joonu, et silmad punni pääs (Saa).

2443. JOODIKUL ON VIIN PAREM KUI
LEIB — 1?(1) var.

?Saa v. Hls (Söggel).

Vrd. 14118. Viin peab olema, leib võib olla majas.

2444. JOODIKUL ON VIIS MEELT, AGA
JOODIKU NAISEL PIAB KÜMME
MEELT OLEMA — 1 var.

M. Mäesalu seletus: joodiku naisel peab palju mõistust olema rahulikuks äraelamiseks.

Hää.

2445. JOODIKUL POLE RAHA, KÖRTSIS
KÄIJAL KOPIKIDA — 1 var.

MMg (Pärtelpoeg).

Vrd. rl «Joodikul pole raha»: [— — —] joomaril pole rahada, / kõrtsiskäijal kopikada! (ERIA III:3, nr. 6526).

2446. JOODIKU RAHA JA KOERA KUSI
EI SAA IIALGI OTSA — 9(14) var.

Aa. _____*

* ial (Sa), ialgi (Khk)

Rap v. Mär (Poom), Khk (Thom), Sa (Veäster) — 3 var.

b. Koera kusi ja joodiku raha ei saa iialgi otsa.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

c. Koera kusi ja joodiku raha ei lõpe iial otsa.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

d. Koera kusi ja joodiku raha äi lõppe

millaskid, seda on tal igale poole tilgutada.

Krj — 1(2) var.

- e. Koera kusi ning joodiku raha ei lõpe ialgi.

Päss PJs 560; Kaa — 1(3) var.

- B. Joodiku raha ja koera kusi, millal need lõpevad.

Krj (Allas) — 1(3) var.

- C. Lõpeb koera kusi, nenda joodiku raha.

VII — 1 var.

Vrd. 4194. Ennemasti on koiraperssist kusi otsas, kut tõe otsa saab.

2447. JOODIKU TASSUL POLE PÕHJA ALL — 1(3) var.

Pha? (anon.).

Vrd. kk: Rahakotil ei ole põhja all (Saa).

2448. JOODIKU ÕNN EI KAU TA KOHEGI, SUSIGI AND JOODIKULE ANDES — 7(21) var.

A₁. _____*

* ei kao; kuhugi; annab (Päss)

Stein 21, Päss PJs 559; Võ-Se (Stein) — 1(9) var.

- A₂. Joodiku õnn ei kau kuskil, huntki annab joodikule andeks.

Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883) 407 — ?(3) var.

- B. Joodiku õnn ei kao kuskil.

E MVH 48 — ?(1) var.

- Ca. Susi and ka joobnule andis.*

* kah; joobnule (Ote)

Võn, Ote — 2 var.

- b. Susigi and joodikele andis.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- c₁. Joodikele and susi ka andis.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- c₂. Joodikule annab susi ka andeks.

Päss PJs 559 — ?(2) var.

- d. Jootkõllõ and susige andest.

Se (Pino) — 1 var.

- D. Latsõlõ ja joodikule andas andes.

Räp (Karopun) — 1 var.

2449. JOODIKÕL NÄLG, LAISAL VIIL SUUROMB NÄLG* — 1(5) var.

* joodikul; veel suurem (trükised)

E MVH 23, Päss PJs 559; Vas v. Se (Sandra).

2450. JOOTKET TUUL TOIT JA VESI ELATAS — 1(7) var.

a₁. _____

Ote (Vaher) — 1 var.

- a₂. Joodikut tuul toidab ja vesi elatab.

Päss PJs 560 — ?(1) var.

- b. Tuul toidab joodikut, vesi elatab.

E² 56, EKMS I 727 — ?(5) var.

2451. JUODIKKU JUMAL JUHATAB — 1 var.

A. Källo seletus: «Saab uuesti teise joodikuga kokku ja jälle joob.»

Lüg.

Vrd. 2424. Joodik om jumalal armas.

2452. JUODIK MIES OND SAMA RASKÕ NAO LIIV VANADÕ JALGÕLÕ — 1 var.

Khñ (S. Saar).

Vrd. 10181. Sandi mihega on nii rist ja raske elada, kut peaks liivast mäge koutu üles minema.

2453. JUODIKUGA SAAB ELÄDA, AGA LAISAGA EI SAA — 1(2) var.

Lüg (Källo).

2454. JOOGINÄLG OM IKS SUUREMP KUI SÖÖGINÄLG — 1 var.

Plv (Vildebaum).

2455. JUUJA AR MAKÄ PÄÄST, DURAK KUNAGI — 1 var.

Lut (Sang).

2456. JUUJAL LAIA SILMÄ — 1 var.

Päss 177 (< Lut).

Vrd. 2457. Juujal lai ilm.

2457. JUUJAL LAI ILM — 1 var.

Päss 177 (< Lut).

Vrd. 2456. Juujal laia silmā.

2458. JUUJAL TARE NULGALDA, JUUJA LATSE KÜBÄRÄLDÄ — 1 var.

Päss 177 (< Lut).

2459. JOOKSJA KOER SAAB IKKA — PUHU SELGA, TEISE SOHE — 19(25) var.

- A₁. Jooksja koer saab ikka — puho suhe, teise silma.

M. Kolmi seletus: kes küla kaudu käib.

VII — 1 var.

A₂a₁. _____

Pha — 1 var.

- a₂. Jooksukoer saab ikka — puhu selga, teise sohe.
Jäm — 1 var.
- b. Jooksja koer saab puho sohu, teise selga.
Khk — 1 var.
- A₃. Jooksja koer näab mõnda — puhu saab suhu, teise selga.
Krij (Allas) — 1(3) var.
- B. Hulgus koer saab puhu sohe, teise selga.
Mus — 1 var.
- C. Hulkja peni saab üks midagi — ku mitte suvvõ, sis sälgä.
Võn — 1 var.
- D. Rüüstja peni üks saa — kui suvve, sis sälgägi.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.
- Ea₁. Roitja pini üks saa, kas suhte vai sälgä.*
* suhte; sälgä (Norm.)
Norm. 51; Kan — 1(3) var.
- a₂. Roitja peni ikka saab, kas suhu või selga.
EKMS I 533 — ?(1) var.
- b. Roitja peni saa üks, kas sälgä vai suvve.
Ote — 1 var.
- c. Roitja peni üks löüd, kas suvvä vai sälgä.
Ote — 1 var.
- *
- F_{1a}. Jooksjale penile andas ikka sautrega selga.
Hel — 1 var.
- b. Va jooksja peni — kui tä muud ei saa, saa sautrege sälgä.
Hel — 1 var.
- F₂. Juuskje peni saa üks — kui mitte muud, sis kaikage sälgä.
Hel — 1 var.
- F₃. Jooksja peni saab ikka — kui ta muud ei saa, siis kaikaga kaela peale.
Hel — 1 var.
- G₁. Kui roitja peni muud ei saa, sis mats malgaga sälgä.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.
- G₂. Roitja pini üks löüd — ku muud, sõs malkagi.
Rõu — 1 var.
- *
- Ha. Roitja peni ikka saab — kord hanna, kord hamba pääle.*
* peale (Norm.)
Norm. 220; Lai (Jaama) — 1(2) var.

- b. Roitjalõ pinile üks saa, kas hanna pääle või hambahe.
Rõu — 1 var.

Vrd. kk: Puhu saab sohe, teise selga (Kaa).

Vrd. 4927. Käimakoer juhtub vahest kändige, vahest kondige.

4825. Kõndja üks kats näge, saagu suvve või sälgä.

9984. Saaja miis üks saa, saagu suuhtõ vai sälgä.

7588. Nuhkiv peni saab ikka nina pihta.

2460. JOOKSJA RIIST EI PEA VETT — 1 var.

K. Läti seletus: «Joodiku taskus ei seisa raha.»

MMg.

Vrd. 9127. Põhjata riista ei saa veega täita.

13510. Vana v... ei piä vett.

2461. JUUSKJAL REBÄSEL OM ALATI SITIK SUUN — 5(8) var.

A₁. Juuskjal rebäsel üks ritsikina suuhn.
Rõu — 1 var.

A_{2a}. Ümberjooksjal rebasel ikka sitik suus. Võ? (Suurkask) — 1 var.

b₁. Juuskjal rebäsel üks sitik suun.
Kri — 1 var.

b₂. Jooksjal rebasel ikka sitik suus.
Norm. 220 — ?(1) var.

C₁. P. ja J. Einerite seletus: «Hoolikas inimene leiab ikka midagi suhu pista.»
Kri — 1 var.

C₂. Jooksjal rebasel on alati sitik suus.
Mihkla-Parlo-Viildalepp I² 113 — ?(1) var.

B. Jooskjal rebasel on alati sitik suus, aga laisale kassile ei joosõ hiir suuhtõ.

Urv v. Kri (Tamm, Pehka) — 1(2) var.

Vt. 6297 E.

2462. JOOKSVAS VEES EI SEISA PUTUKAD — 1 var.

Vai (Feldbach).

Vrd. 9026. Puhta vee sees on ka putukaid.

13214. Vagase vee sees on palju mutakaid.

2463. JOOSEB JUTT, JOOSEB TUÜ — 1 var.

Vil (Nigul).

2464. JOOSE, POIGA, JÖVVA, POIGA, SIS SAAT NOORE NAESE — 1 var.

Hel (Tomp).

Vrd. mj AaTh 480 E.

2465. MINE JOOSTES JA TULE JOOSTES, RÄÄGI RUTTU ASI ÜLESSE, SIIS SAAD KÄHKU TAGASI — 2 var.

a. —
E. Poomi seletus: «Kui teenija asja pärast küllasse saadetakse, siis öeldakse [nii].»
Rap v. Mär — 1 var.

b. Mine joostes ja tule joostes, räägi kähku asi ülesse, siis saad ruttu tagasi.

E. Poomi seletus: nii öeldakse lapsele.
Rap v. Mär — 1 var.

Vrd. 9900. Minge ruttu minema, tulge ruttu jälle tagasi.

2466. ÄRA JOOKSE, KUI JÕUD EI JÄTKU — 1?(2) var.

?Plv (Melzov).

2467. ÄRA JOOSE UISAPÄISA — 4 var.

a. —
Krk (Sarv) — 1 var.

b. Uisapäisa ei või tormate.
Krk — 1 var.

c. Ära sa midagi tee huupi.
EKMS II 1004 (< Rõu) — 1 var.

d. Huupmääru ei või midagi tetä.
Krk — 1 var.

2468. JOO, AGA ÄRA PIKALI JOO — 1 var.

KJn (Raidla).

2469. JOOB MEES, LAGUNEB MAJA; JOOB NAENE, JÄÄB JÄRELE VEEL MAJA ASE — 1?(1) var.

?Saa (Sõggel).

Vrd. 6531. Kui mees joob, põleb pool maja; kui naine joob, terve maja.

8610. Ku perremiis ütsindä joosõ, püsüs talo, a ku ka pernaane juuma nakas, sös tulõ majast vällä minnä.

2470. JOONUD INIMESEL JA HEENAKOORMAL PEAB RUUMI ANDMA — 2 var.

a. —
Kul (Eenveer) — 1 var.

b. Joonud inimesel ja heenakoormal peab teed andma.
Kul (Eenveer) — 1 var.

Vrd. 4276. Kolmele asjale pead teed andma: heinakoormale, palgisavale ja vanatüdrukule.

2471. JOONUD MEES JA SÜNDIN VASIKAS ON ÜHED — 1 var.

A. Tustiti seletus: «Kumbki ei saa kukkudes valu.»

Pöi.

2472. JOONUD MEESTE JUTT JA KÄRA KUULUKS HIIUMAAL ÄRA — 1(2) var.

Sa (R. Kallas).

2473. JOONUD NAINES KUT ÜKS VA ÄGE OLEKS OLAVAD — 1 var.

äge = äke

Mus (K. Lepp).

Vrd. 13626. Vanatütrik kui vahakerk, vanapoiss kui vana ägel.

13906. Kõige sitem on vädada ölekoormad, äge ja joonud naist.

2474. JOONUD NAINES — TSIKKULE LISA — 1 var.

San (V. Gross).

2475. JOO VIINA, AGA ÄRA LASE VIINAL ENNAST JUVVA — 1?(1) var.

E. Siili seletus: «Joo ja mõista piiri pidada.»

?TMr.

Vrd. 6490. Esmalt võtab mees pitsi, pärast pits mehe.

2476. JOO VIINA, KUNI VIIN VIHA ON; LÄHEB TA MAGUSAKS, SIIS ÄRA ENAM JOO — 3(5) var.

a. —
Päss PJs 561; Trm (Sild) — 1(3) var.

b. Juu seeni viina, kui viin mõrru om; kui viin makus, ära sis äp joogu.
Ote (Silde) — 1 var.

c. Seni peab viina jooma, kuni viin mõru; kui ta aga magusaks muutub, peab joomise järele jätma.
Trt (Eisen) — 1 var.

Vrd. 2430. Joodikol lätt viin magusas.

2477. JUONUD PILAJUTT EHK SIASITT — SIE ON ÜKSKÕIK — 1 var.

SJn (P. Johannson).

Vrd. 2412. Joobnu jutt ehk lapse laul.

10113. Salajutt vai salasitt.

1524. Hooru nutt ja varga vanne, joonud inimese jumalapalumine, neid ep panda tähele end.

6004. Lolli jutt või sia sitt on üks ja seesamma.

13409. Vana jutt, sea sitt, murra jupid pooleks, üks hais mõlemail.

2478. JUU VIINA, SÕS EI OLÕ SUL PIINA — 1(4) var.

- a. _____
Rõu (Assor) — 1(3) var.
b. Joo viina, siis ei ole sul piina.
Päss PJs 561 — ?(1) var.

Vrd. 14136. Tunnõ õi viinapää viletsust, ollõ-pää ohtu.

2479. JUU VIIN JA MÕISTA MIIL — 12 kuni 13(23) var.

A. _____*

* joo; meel (Päss; As)
Päss PJs 561; Urv, Plv, Vas, Se, As (Kuu-sik) — 5(7) var.

B₁. Joo viina ja mõista meel ja ära ole sita sees.
?Vru (R. Kallas) — 1?(1) var.

B₂. Joo viina ja mõista meel ja ära ole tati sees.
?Tt (anon.) — 1?(2) var.

C. Joo viin, piä miil.
Rõu — 1 var.

Da. Joo viin, joogu ui miilt.
Rõu, Vas — 2 var.

b. Viin juu, joogu ui miilt.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

E. Joo ja pea meel.
Rõu — 1 var.

F. Joo viina, aga ära joo arusid.*
* viin; aru (Päss)
Päss PJs 561; Kad (Nante) — 1(3) var.

*

Ga. Pia pääd ja mõista miilt.
Rõn (Käärrik) — 1(3) var.

b. Pea pead, mõista meelt.
Päss PJs 560 — ?(2) var.

Vrd. 11269. Sõõ ja mõista meelt.

2480. KUDAS JUUA ANTAKSE, NÕNDA JUTTU AETAKSE* — 4(7) var.

* kuidas (EKMS), kuda (Kuu), kuida (Jõe, Vil); anta — aeta (Jõe)
EKMS II 324; Nrv, Kuu, Jõe, Vil (Suur-kask).

Vrd. 2678. Kuda juttu aetakse, nõnda juua antakse.

2481. KUI EP JUAKSE, SIS VAI TIL-GOBKI — 1 var.

Kod (Nõu).

Vrd. kk: Ta ikki tilgus, et ta küll ei joose (Trv).

2482. MIS JOONU PÄÄ TEEB, SEDA TARK PÄÄ VASTAB — 11(18) var.

A₁a. _____

M. Mäesalu seletus: «Sel puhul, kui pum-meldaja töölt puudumise pärast noomituse sai.»

Hää — 1 var.

b₁. Tark pää vastab, mis joonu pää teeb.
M. Mäesalu seletus: «Kainelt tuleb karis-tus kanda.»

Hää — 1 var.

b₂. Küll tark pää vastab, mis joonu pää teeb.

Hää — 1 var.

c₁. Mis joonu pää tennu, seda tark pää pia vastame.
Krk — 1 var.

c₂. Mis joonud pea teinud, seda tark pea peab vastama.
Norm. 201 — ?(3) var.

c₃. Mis joonud pea teinud, seda tark pea vastama.
EKMS III 245 — ?(1) var.

A₂a. Mis purjus pia tiib, seda tark pia vastab.
SJn — 1 var.

b. Mis purjus pea teeb, seda pea tark pea vastutama.
Vil (Suurkask) — 1 var.

c. Mis purjus pea teinud, seda tark pea vastab.
SJn — 1(2) var.

A₃. Mis hull pää teeb, seda tark pää vas-tab.
Hää — 1 var.

B₁a. Mis joobnud pea teeb, seda tark perse vastab.
Päss PJs 560; Tõs (Õövel) — 1(3) var.

B₂. Mis purjus pää teeb, seda tark perse vastab.
Trv — 1 var.

B₃. Mis purjus pää teeb, seda pea tark tagumik vastama.
Vil (Kala) — 1 var.

Vrd. 8486. Pea tehtud, paha vastata.

8463. Mis pea teeb, seda perse vastab.

11652. Tark pea mõtleb, joobnud pea ütleb.

2483. TORI JUU JA TÕUD TII ÕI, SIS JUMMAL ANNA ÕI — 1 var.

Päss 177 (< Lut).

2484. JOOMINE ON JUMALAST LOODUD
— 2 var.

A. _____

Tür (Vildalepp) — 1 var.

B. Viin on arvatavasti jumala poolt las-
tud.

Lut (Voolaine) — 1 var.

Vrd. 2411. Jonn on jumalast loodud.

2485. JOOMINE PILLAB INIMEST —
1 var.

Wied. ESSr 818.

2486. JOOMINE SAADAB LAIA VÄLJA
PEALE — 1 var.

Wied. ESSr 1329.

2487. JOODA MEEST, KÜLL MEES NÄI-
TAB OMA TABA — 1(26) var.

a. _____*

* näutap (Hupel, Norm. Cl.), näütäp (Mar-
purg)

* Helle 334, Hupel 107, Marpurg 70, Beitr.
XI 157, Poromenski EGr. 190/1, Wied. 41,
KAH EKAI 151, E 28, E² 56, Päss PJs 559,
Norm. 201, Norm. Cl. 23, EKMS I 726, II
30, III 245 ja IV 439 — 1(25) var.

*
*Jooda meest, küll mees näitab oma taba, fruncken
Mund redet aus Herken-Grund. (träncke den Mann, der
Mann wird schon seine Gewohnheit weisen.)*

b. Jooda meest, küll tema näütap oma
taba.

Norm. Cl. 23 — ?(1) var.

Vrd. kk: Küllap sie perästä tabasa näütap 'oma
head-vead pärast näitab' (Kuu).

Vrd. rl «Tabanisandi laul»: Juoda miesi juobu-
neksi, / siis Taban tabasa näütap (ERIA
I:2 nr. 825).

2488. KUI JUHMI KÄSI HÄSTI KÄIB,
SIIS LÄHEB TA KATUSE PEALE
LUSTI JOOKSMA — 1?(12) var.

a. _____

Wied. 77, Kündja nr. 39 (1883) 466 — 1?(4)
var.

b. Juhmi käsi käib hästi, juhmi läheb
katusele tantsima.

E MVH 6 — ?(1) var.

c. Kui juhmi käsi hästi käib, läheb juhmi
katusele tantsima.

E² 37 — ?(1) var.

d. Kui juhmi käsi hästi käib, läheb juhmi
katusele jooksuma.

E 42, E² 37 — ?(3) var.

e. Kui juhmi käsi hästi käib, siis läheb
ta kas katusele.

Norm. 266 — ?(3) var.

Vrd. 510. Kui eesli käsi hästi käib, siis läheb ta
libeda jää peale, tantsib, kukub maha ja
murrab jala.

2489. JÄTA JUKU ILMA HIRMUTE,
JUHAN LÖÖB ESI ESA SELGA —
1 var.

Hls (Sulsenberg).

2490. MIDA JUKU EI ÕPI, SEDA JUHAN
EI TEA — u. 140(214) var.

A₁a₁. _____*

* midä-sedä (Kuu); obi (Kuu); Jukku
(Kuu); Johan (Krk); tiie (Kuu), tää (Krk)
Jõh, JMd, Ann, Kuu, Hag, HMD, Var, Sa
(õpil.), Krk, Pst, Trt, Vön, Kam, Ote, Ti
(õpil.) — 25(28) var.

a₂. Midä Juku ei opi, toda Juhan ei tiia.*
* mida; õpi; tia (Krl)

Ote, Krl — 2 var.

a₃. Mis Juku ei õpi, seda Juhan ei tea.*
* Johannes (Pld); tää (Trv)

Rap v. Mär (Poom), HMD, Pld, Trv —
5 var.

b₁. Mida Juku pole õppinud, seda Juhan
ei tea.

Pal — 1 var.

b₂. Mes Juku põle õppind, seda Juhan ei
tia.

Trm — 1 var.

b₃. Mis Juku ei ole õppind, see Juhan ei
tea.

Vai — 1 var.

b₄. Mis Juku ei õppinud, seda Juhan ei
tea.

Vil — 1 var.

A₂. Mida Juts ei õpi, seda Juhan ei tea.
Pil — 1 var.

A₃. Mida Juss ei õpi, seda Juhan ei tea.
EKMS IV 767 — 1?(1) var.

A₄. Mida Hansuke ei õpi, seda Hans ei
tea.

Nis — 1 var.

B₁a₁. Mida Juku ei õpi, seda Juhan ei mõis-
ta.

Kmpm. Klr I 6, Kmpm. Klr II⁶ 344, Puus.
EKGr. 204, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 75; Jõh,
Lüg, Sim, Amb v. JMd (õpil.), Kuu, Juu
v. Vän (Virkus), Rap, HMD, Pld, Vig, Kre,
Põl, Tor, Pär, Saa, Elva — 25(35) var.

- a₂. Mis Juku ei õpi, seda Juhan ei mõista.*
 * mes (Trm, Kod); opi (Ote, Vas); sedä (Kod); mõsta (Trm), mõesta (Kod)
 Vlg. Lisal. nr. 20 (1890) 160, Kmpm. Klr 6;
 Amb, Rap v. Mär (Poom), Vig, Hls, Pil, Plt, Trm, Kod, Ote, Vas — 12(17) var.
- a₃. Mis Juku opi_õi', sedä Juhan mõista[ai] ära.
 Vas — 1 var.
- b₁. Mida Juku pole õppinud, seda Juhan ei mõista.
 Tõn. RP 165 — ?(1) var.
- b₂. Mis Juku pole õppind, seda Juhan ei mõista.
 Rak — 1(2) var.
- b₃. Mis Juku ep ole õppinud, seda Juhan ei mõista.*
 * ei ole (Krj)
 Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549; Krj — 2(4) var.
- b₄. Mis Jukuke ei ole õppind, seda Johan ei mõista.
 Tt (Pihlak) — 1 var.
- B₂. Mida Juts ei õpi, seda Juhan ei mõista.*
 * Johan (Rap)
 Rap, Krk — 2 var.
- B₃. Kui Jüts ei õpi, siis Juhan ei mõista.
 Jung 70 — ?(1) var.
- B₄. Mis Juks ei ole opnu, tuud Juhan ei mõista.
 Plv — 1 var.
- B₅. Mida Jüts või Ats ei õpi, seda Juhan ei mõista.
 Mär — 1 var.
- B₆. Mida Juhan ei õpi, seda Juhan ei mõista.
 ?Jõh (õpil.) — ?(1) var.
- B_{7a}. Mida Jüts ei õpi, seda Jüri ei mõista.
 Rap — 1 var.
- b. Mis Jüts ei ole õppinud, seda Jüri ei mõista.
 Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549 — 1(2) var.
- B₈. Mis Atsi põle õppind, seda Hants ei mõista.
 Vän — 1 var.
- B_{9a}. Mis Hansuke ei õpi, seda Hans ei mõista.
 Vil — 1 var.
- b. Mis Hantsuke ep ole õppinud, seda Hants ei mõista.
 Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549 — 1(2) var.
- B₁₀. Mida Karl ei õpi, seda Kaarel ei mõista.
 Jõh — 1 var.
- B₁₁. Midä Miko õi opi, tuud Mikk õi mõista.
 Se — 1(2) var.
- Ca. Mida Juku ei õpi, seda Juhan ei oska.
 Tt (S. Veske) — 1 var.
- b. Mida Juku ei ole õppinud, siis seda ei oska ka Juhan.
 Plt — 1 var.
- D_{1a}. Mis Juku põle õppinud, seda ei õpi Juhan iialgi.
 Pil — 1 var.
- b. Mis Juku ei ole õppind, seda ei õpi Juhan enam.
 Rõu — 1 var.
- c. Mis Jukku ei ole õppinud, seda Juha[n] enam ei õppi.
 Hlj — 1 var.
- D_{2a}. Mis Ats ei õpi, seda ei õpi Hans ilmaski.
 EPost. nr. 20 (1886) 4 — 1 var.
- b. Mis Ats ei õpi, seda Ants änam ei õpi.
 Tür — 1 var.
- D_{3a1}. Mida Hansuke ei ole õppinud, seda Hans enam ei õpi.
 VMr — 1 var.
- a₂. Mis Hansokene ei ole opno, seda Hans enam ei õpi.
 Võ-Se (Stein) — 1 var.
- b. Mis Hansuke ei ole õppinud, ei õpi Hans eladeski.
 SJn — 1(2) var.
- c. Mis pisuke Hans ei õpi, seda ei õpi suur Hans ilmaski.
 Kõrber USkÕr 56/7 — ?(1) var.
- E_{1a1}. Mida Juku õpib, seda Juhan ei unusta.
 Tõs — 1 var.
- a₂. Mis Juku õpib, seda Juhan ei unusta.*
 * uneta (Kod)
 Huvit. V Lisa 16, Norm. 177, Vih. VER 186;
 Kod, Plv — 2(5) var.
- b₁. Mida Juku õppind, seda Juhan ei unusta.
 Huvit. II 13 — ?(5) var.
- b₂. Mida Juku on õppinud, seda Juhan ei unusta.*
 * õppind (VII)
 Puus. EKGr. 167, Puus. Eü I 112, Puus. KA V—VI 21, Jänes-Parlo 134, Kask-Puusepp-Vaigla 14 ja 108; VII — 1(7) var.
- b₃. Mis Juku õppind, seda Juhan ei unusta.*
 * õppinud (Kmpm., E², Puus.), õppind (Mus), õppin (Hls); sedä (Hls); uneta (Hls)

Kmpm. KH 77, E 56, E² 35, Puus. Eü I 94/5; Vig, Mus, Kaa, Põl, Hls, Trt — 6(13) var.

- b₄. Mis Juku on õppinud, seda Juhan ei unusta.*

* om (Hel); õppin (Hel); sedä (Hel); Johan (Pst); uneta (Hel)

CRJ Klr II 56, Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549, Einer Lüh. EKÖ 69; VMr, Hls, Hel, Pst, Vil — 5(24) var.

- b₅. Mis Juku õppinud, seda Juhannes ei unusta.

Trm — 1 var.

- b₆. Mis Juku õppind, ega seda Juhan ei uneta.

Trv — 1 var.

- c. Mis Juku on õppind, ega Juhan seda enam ei unusta.

Vig — 1 var.

- d. Mis Juku õppis, seda Juhan ei uneta.

Pet. Ah 33 — ?(1) var.

- E₂. Mis Jüts on õppinud, seda Jüri ei unusta.

Vil — 1 var.

- E₃. Mida Ats õppinud, seda ei unusta

Ants nii kergesti.

Kuu — 1 var.

- E₄. Mis Karla on õppinud, seda Kaasu ei unusta.

Kaa — 1 var.

- F. Mis Juku õpib, seda Juhan oskab.

Pet. Ah 54; Hlj — 1(2) var.

- G_{1a1}. Mida Juku õpib, seda Juhan mõistab.

Elva — 1 var.

- a₂. Mis Juku õpib, seda Juhan mõistab.

Kuu, SJn — 2 var.

- b. Mis Juku on õppinud, seda Juhan mõistab.

HMd, Pil — 2 var.

- G₂. Mida Jüts õpib, seda Juhan mõistab.

Vil — 1 var.

- G₃. Mis Märdike õpib, seda Märt mõistab.

Vil — 1 var.

- H_{1a}. Mida Juku õpib, seda Juhan teab.

Ils — 1 var.

- b₁. Mis Juku on õppinud, seda Juhan teab.

Võn — 1 var.

- b₂. Mis Juku õppinud, seda Juhan teab.

E² 39, Kask-Valgla-Veski I Ak 7 — ?(2) var.

- c. Mis Jukuna õpid, seda Juhanina tead.

Tt (õpil.) — 1 var.

- H₂. Mida Juts õpib, seda Juhan teab.

Pha — 1 var.

- I. Mis Jüts õpib, seda Johan mäletab.

Pst — 1 var.

- J. Mida Juku õpib, seda Juhan tarvitab.

Ote — 1 var.

- K. Mis Juku õpib, seda Juhan teeb.

Hlj — 1 var.

- L. Mis Juku õpib, seda Juhan piab.

Pst — 1 var.

- M. Nigu Juku noorõn, nii Juhan vanana.

?Ote (Kroon) — ?(1) var.

- N. Miska Jüts ja Jantso harjunud on, seda Jüri ja Jaan ka armastavad.

Sannumetoja III (1850) 108 — ?(1) var.

Suur osa tekste on uueaegsed ning enamasti õpilaskorjandustest.

2491. JULGE ANNAB NAHA, AGA ARG TOIDAB PEA — 1 var.

Tln (Pusemann).

Vrd. 2497. Julge pea toidab, arg ära sureb.

2492. JULGE KOERA JULK JÄÄB IKKA HANGELE — 10(13) var.

- A₁. ———
LNg (Prooses) — 1(2) var.

- A₂. Julge julgad jäävad hangele.

Ris (Niinas, Reimann) — 1(2) var.

- B. Julge koera julgad jäävad hangele ja aral põle häda kedagi.

Kul — 1 var.

- C₁. Arg koer hoiab oma naha, julge jätab julga.

SJn — 1 var.

- Vt. 342 B.

- C₂. Arg hoiab oma naha, aga julge jätab julgad.

SJn — 1(2) var.

- Vt. 339 D.

- D₁. Arg koer, terve nahk, julge jätab julgad hangele.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- D₂. Arg koer, terve nahk, jultund koer jätab julgad hangele.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- Vt. 342 F₁—F₂.

*

- E₁. Tark mees hoiab hinge, julge jänes jätab julgad.

SJn — 1 var.

- E₂. Tark mees hoiab hinge, julge mees jätab julgad.

Trt — 1 var.

- E₃. Arg hoiab hinge, julge jätab julgad.

SJn — 1 var.

- Vrd. kk: Jäta julgad maha 'õeld. sellele, kes ütleb: «Ma ei julge!» (Plt)

2493. JULGE KOER MÜÜB MÕNEKORRA KA OMA NAHA — 1? v. 2(17) var.

- Aa₁. Stein 21, Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883) 407; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(9) var.
- a₂. Julge koer müüb mõnekorra oma naha.
Norm. 229 — ?(1) var.
- b. Julge koer müüb vahel naha.
E 28, E² 51, Kask-Puusepp-Vaigla 53, EKMS I 760 — ?(4) var.
- c. Julge koer müüb sagedaste naha.
?Hls (Jung) — 1?(1) var.
- d. Julge koer müüb naha.
E² 96 — ?(1) var.
- B. Julge müüb mõnikord oma naha.
EKMS I 336 — ?(1) var.
- Vrd. 342, eriti F: Ega arg koer nahka ei müü.

2494. JULGELE SOELE SAA RUTTU OTS — 2(18) var.

- A. _____*
* saab (trükis)
Stein 21; Võ-Se (Stein) — 1(8) var.
- Ba. Julge hundile saab pea ots.
Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883) 407 — ?(3) var.
- b. Julge hunt iks otsa saab.
TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 1(3) var.
- c. Julgele hundile tuleb pea ots.
E 28, E² 51, EKMS I 760 — ?(4) var.
- Vrd. 5835. Liigjulgel on kuri ots.

2495. JULGEL ON ÕNN HELDE — 2(5) var.

- Aa. _____
VI (Kuuben) — 1 var.
- b. Julget aitab õnn.
Adamson Kal. (1905) 16, Tõn. Täht. (1909 jaan.) — ?(3) var.
- B. Seda mööda õnn, seda mööda julgus.
Willmann³ 83 — 1 var.
- Vrd. 2502. Julgeja hädale, julgeja õnnele.

2496. JULGE PEALEHAKKAMINE ON POOL VÕITU — u. 105(153) var.

- Aa₁. _____*
* julgõ (Ote); plalehakkamine (VI, JJn), päälehakkamine (Puus.; Amb, Kuu, Kaa, Hls, VI, Trt, Ote, Vas); cm (Ote, Vas); pual (Iis), puol (Lüg, JJn, Kuu), puul (Kõp, Ote); voitu (Kuu)
Kuusik KT 204, Kodu Kal. (1906) lk-ta, Väljaränd. Kal. (1910) lk-ta, Puus. KH III¹² 40, Kask-Puusepp-Vaigla 150, Norm. 71 ja 213, EKMS I 122, 124, 760 ja IV 439, Vih.

(1957) 109, Vih. VER 185; üleskirjutusi üle maa, v. a. Se — u. 50(82) var.

- a₂. Julge pealehakkamine pool võitu.
Käi, Põl, Muh — 3 var.
- a₃. Julge pealehakkamine on ikka pool võitu.
Nrv — 1 var.
- a₄. Julge päälehakkamine on igakord pool võitu.
Vas (Kuuben) — 1 var.
- a₅. Julge pealehakkamine on juba pool võitu.
Tõn. RP 95 — 1?(1) var.
- b. Julge pealehakkamine on enam kui pool võitu.*
* pealehakkamine (Vig), päälehakkamine (Trv, Tt), plalehakkamine (Pal); änam (Vil) EKMS IV 439; Lüg, VNg, Vig, Kre, Pha, Trv, Vil, Lai, Pal, Trm, Tt (S. Veske) — u. 15(16) var.
- B. Julge päälehakkamine on pool võitu ehk terve kaudus.
Kuu — 1 var.
- Ca. Julgus on pool võitu.*
* om (Krk, TaL, Võ), ond (Khn); puõl (Khn), puul (TaL, Võ); võito (Räp) Puus. Eü I 25; Sa (õpil.), Khn, Vän, Krk, Hel, SJn? (Kielas), TaL, Võ — u. 15(25) var.
- b. Julgus ollev puul võitu.
Trv — 1 var.
- c. Suur julgus on puul võitu.
Kam — 1 var.
- d. Hää julgus on pool võitu.
?HMD (õpil.) — 1?(1) var.
- D. Piälehakkamine on enam kui pool võitu.
Kod — 1 var.
- E_{1a}. Heä peälehakkamine oo pool võitu.
Vig — 1 var.
- b. Hea pealehakkamine on pool võitu.
Kul — 1 var.
- E_{2a}. Hea hakkamine on pool võitu.
EKMS I 760; Rak, Amb, Tln, Tor — 4(7) var.
- b. Hea hakkamine pool võitu.
Sim — 1 var.
- E₃. Hea hakatus on pool võitu.
SJn — 1 var.
- E₄. Hea algus on pool võitu.
Amb — 1 var.
- F. Tubli algus on änam kui pool võitu.
Mih — 1 var.
- G. Algajal on puul võitu.
Kõp — 1 var.
- H. Osav ja julge hakkamine on pool võitu.
Tln (Keller) — 1(2) var.

I. Julge ettevõtmine om joba puul võitu.
Pst — 1 var.

J. Järsk pealehakkamine ikka pool võitu.
Muh — 1 var.

K. Julgeste katsutud on pool voidetud.
Beitr. I 88 — 1 var.

Vrd. Õige Kal. (1913) 46: «Julge pealehakkamine on pool võitu,» ütles Uisa Aadu, kui ta vintis peaga raudteerongile otse vastu jooksis.

Vrd. 976. Hea tahtmine on pool võitu.

155. Agarused on pool võitu.

911. Hea hakkamine on ju pool tööd.

2506. Julgus on pool mõõtu.

1056. Huvä sõbra nõuanne on enam kui puul võitu.

2497. JULGE PEA TOIDAB, ARG ÄRA SUREB — u. 25(57) var.

Aa₁.

* Helle 334, Hupel 107, Beitr. XI 157, Porominski EGr. 190, Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883) 407, KAH EKA 151 — 1(16) var.

* Julge pea toidab, arg ära sureb, ein blöder Hund wird selten fett. (ein dreister ernährt den Kopf, ein blöder stirbt weg.)

a₂. Julge ika pea toidab, arg vaene ära sureb.

Pal — 1 var.

a₃. Julge pea toidab, arg ära koaleb.

Norm. 213, EKMS I 760 — ?(2) var.

a₄. Julge ikka pea toidab, arg ennem ära sureb.

?Pal (Maasen) — 1?(2) var.

b. Julge pea toidab, arg nälga sureb.

?Pal (Karro) — 1?(2) var.

c. Julge pea toidab, arg suretab.*

* pead (Wied., Kündja, E, E², EKMS), pää (Stein)

Stein 21, Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883) 407, E 28, E² 51, EKMS I 760; ?Tt (Kreutzw.) — ?(9) var.

B. Julge pea toidab, arg hinge heidab.

Lai — 1 var.

Ca. Julge pia toidab, arg naha müüb.*

* pea

Kuu — 5 var.

b. Julge toidab pää, arg annab naha.

HMD v. Ris (Treumann) — 1(2) var.

Da₁. Julge pia toidab, arg naha hoiab.*

* pea (Rak)

Hlj, Rak — 3(4) var.

a₂. Julge toidab pää, arg hoiab nahka.

Vil — 1 var.

b. Arg naha hoiab, julge pea toidab.*

* pää (VNg)

EKMS I 760 ja 1016; VNg, Rak — 2(5) var.

Vt. 339 C.

Ea₁. Julge ikka pääsa toidab, kaine eneni kaotab.

Lüg (Källo) — 1 var.

a₂. Julge ikke pia toidab, kaine kaotab.

Lüg (Källo) — 1 var.

b. Kaino kaotab, julge pää toidab.

Vai — 1 var.

F. Häbelik au kannab ja julge piä toedab.

Kod — 1 var.

G. Julge pia toidab, kehva keha kaotab.

Lüg — 1 var.

Ha. Julge pea toidab, julge pea kautab.

Nrv — 1 var.

b. Julge ikka pea toidab, enese oma kaotab.

Lüg — 1 var.

Vrd. 2491. Julge annab naha, aga arg toidab pea.

2498. JULGE PÖLD ÕITSEB ALATI — 1(3) var.

Norm. 213, EKMS I 760; JJn (Oberg).

2499. JULGE PÄRALT ON VÕIT — 12 v. 13(21) var.

Aa₁.

Norm. 213; Amb, ?Kuu (Jahe), Juu v. Vän (Virkus), Päl, Ote (õpil.), Tt (S. Veske) — 7 v. 8(10) var.

a₂. Julge päralt on ikka võit.

Hlj — 1 var.

b. Julgele jääb võit.

Rak — 1 var.

c. Julgel naeratab õnn ja tuleb võit.

?Tln (Puusemann) — ?(1) var.

d. Julgus võidab.

?Vän (Tammsoo) — ?(1) var.

e. Kus julgus, sääl võit.

?VMr (Kesola) — ?(1) var.

B. Julgete päralt on maailm.*

* julge (Trv)

Norm. 213, EKMS I 760; Kre (Rüitel), Trv — 3(6) var.

Vrd. alb: Julgele jääb ikka võit, / julge murab õnneõit (Elva).

2500. JULGÖLÖ TULÖ JULGÖ ÖNNÖTUS KAH — 1 var.

Se (Kirss).

2501. KES EI JULGE, EI SAA VÖRU
LINNA NÄHA — 1(2) var.

Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 430.

2502. JULGEJA HÄDALE, JULGEJA
ÖNNELE — 1(8) var.

Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883) 407, Gr. ELr
II 42, Kmpm. Kirjaseadm. 31.

Vrd. 2495 B. Seda mõõda õnn, seda mõõda jul-
gus.

2503. JULGUS EI AITA JUMALA VASTA *
— 1?(14) var.

* vastu (E², EKMS)

Stein 21, Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883) 407,
E 28, E² 51, EKMS I 760; ?Tt (Kreutzw.).

2504. JULGUS EI VARJA SÕAMEEST
SURMA EEST * — 1?(10) var.

* sõjameest (Kündja, E, E², EKMS)

Stein 21, Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883) 407,
E 28, E² 51, EKMS I 760; ?Tt (Kreutzw.).

2505. JULGUS JA ÖNNETUS ON VENNAD
— 1 var.

Tt (Mets?).

Vrd. 14722. Önnetus ja hooletus on vennad.

2506. JULGUS ON POOL MÕÖTU —
1 var.

Trv (Sirul).

Vrd. 2496. Julge pealehakkamine on pool võitu.

2507. JULGUS ON SUUREM KUI VÄGI —
1?(9) var.

Stein 21, Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883) 407,
E 28, E² 51, EKMS I 760; ?Tt (Kreutzw.).

2508. JULGUS PEASTAB, JULGUS JÄTAB
— ?(3) var.

?Plt (Luu).

Vrd. 2509, eriti B: Julgus tõstab, julgus peas-
tab.

2509. JULGUS TÕSTAB, JULGUS TAPAB
— 1(10) var.

A.

Wied. 42, Kurrik SÕ 23, Kündja nr. 34
(1883) 407, E 28, E² 51, EKMS I 760 — 1(9)
var.

B. Julgus tõstab, julgus peastab.

Org 16 — ?(1) var.

Vrd. 2508. Julgus peastab, julgus jätab.

2510. JULGUS, VAHVUS OM MEHE EHE
— 1?(1) var.

?Hls (Sulsenberg).

2511. JULGUS VÕIB MÕNEKORRA KIT-
SIKUST PEASTA * — 1?(6) var.

* kitsikusest (Wied., Kündja); päästa
(Stein)

Stein 21, Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883) 407;
?Tt (Kreutzw.).

2512. AJAGU UI JUMALAT MÖTSA, KU
JUMMAL KOTOH OM — 1 var.

E. Kirsi seletus: ära nurise, kui pole põh-
just.

Se.

2513. ANGU JUMMAL KATTE KOKKO,
KOLMANDAT VAHEPÄÄLE — 1 var.

J. Poolakessi seletus: abiellujate kohta.

Räp.

Vrd. 3010. Kus kaks pead padja peal on, senna
tuleb kolmas ka.

3009. Kus kaks koos, sääl kolmas vahel.

2514. ANNAB JUMAL LAPSE, ANNAB KA
LAPSE LEIVA — u. 25(45) var.

A_{1a1}.

Kuu (Vilbaste) — 1 var.

a₂. Annab jumal lapse, annab ta ka lapse
leiva.

Kuu — 1 var.

b₁. Annab jumal lapsi, siis annab ta laste
leiba.

Stein 7; Tt (Kreutzw.) — 1(5) var.

b₂. Annab jumal lapsi, siis ta annab laste
leiba.

Wied. 7, Kündja nr. 31 (1883) 370 — ?(4)
var.

b₃. Annab jumal lapsi, siis annab ka las-
te leiba.

E 11, EKMS II 437 — ?(6) var.

b₄. And jummal latsi, sis and ta laste
leiba kah.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b₅. Annab jumal lapsi, annab laste lei-
bagi.

Muuk I² 138, Muuk-Mihkla II 67 — ?(2) var.

b₆. Annab jumal lapsi, annab ka lastele
leiba.

E² 24 — ?(1) var.

c₁. Annab jumal lapsi, annab ka leiba.
Jõh — 1 var.

c₂. Annab jumal lapsi, annab leiba ka.
Põl — 1 var.

- c₃. Annab jumal lapsi, siis annab kua leiba.
Trm — 1 var.
- c₄. And jummal latsi, sõs and ta ka leibä.
Räp — 1 var.
- A₂. Kui lapsi antud, siis antakse leiba ka.
Phl — 1 var.
- B. Kui jumal on lapse andnud, siis on ta talle ka leivaosa jaganud.
Plv — 1 var.
- Ca₁. Annab jumal lapsi, annab ka lastele osa.
E² 24; Elva (Eisen) — 1(2) var.
- a₂. Annab jumal lapsi, siis annab ta ka laste osa.
As (Pint) — 1 var.
- b. Annab j[umal] lapse, annab ka lapse osa.
Kuusik KT 206 — ?(2) var.
- c. Kui jumal lapse on andnud, siis on ta ka lapsele osa andnud.
Plv — 1 var.
- Da. Kui jumal andab lapse, siis andab ka lapse jau.
Kuu — 1 var.
- b. Kui jumal annab latsi, annab laste jao kah.
Plv — 1 var.
- c. Jaga jummal latsi, siis jaga ka laste jao.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- E. Kui jumal lapse annab, siis annab ka lapse jau toitu.
Hls — 1 var.
- F. Ku jumal latse and, sis and ka ülespidamist.
Krk — 1 var.
- Ga. Annab jumal lapse, annab ka lapsele riided.
Vän — 1 var.
- b. Kui jumal annab lapse, siis ta annab ka riide.
Kul — 1 var.
- Ha. Kui jumal annab lapsi, annab lastele vara kah.
Koe — 1 var.
- b. Annab jumal lapsi, annab vara ka.
Tür — 1 var.
- c. Annab jumal lapse, annab ka lapse vara.
Tür — 1 var.
- Ia. Kui jumal lapsi on annud, siis annab ka lapse õnne.
Koe — 1 var.
- b. Kui jumal annab lapse, annab lapsele õnne kah.
Koe — 1 var.
- Vrd. 5450. Iga lapse tarvis on leib loodud.

6021. Kui luoja luob hingekeese, sis ka einekeese.
2627. Kui jumal annab lapse, siis annab sitverki rukkid rohkem.
2516. Annab jumal tibukeese, *annab ka teräkeese.
2634. Kui jumal on looma loond, siis ta on ka jäu loond.
5473. Kus lapsi, seal leiba.
5518. Laps kätkis, leib kappis.
2518. Annab jumal võõraid, siis ta annab ka võõraste vara.
5451. Iga laps tuleb oma õnnega.
2582. Jumal loonu lollikse ja lollii hää õnnেকে.

2515. ANNAB JUMAL MÕISTUST, SIIS ANNAB TA KA KOHA — 1 var.

Saa (Sitzka).

- Vrd. 2620. Kellele jumal ammeti annab, sellele annab tema ka tarkust.

2516. ANNAB JUMAL TIBUKESE, ANNAB KA TERÄKESE — 8 var.

A₁. _____*

* terakeese (Jõh)

Jõh, Krk — 2 var.

A₂. Kes annab tibukest, see annab terakest.

Ann — 1 var.

Ba. Annab jumal kanakest, annab ka terakest.

Tln, Hls — 2 var.

b. Annab jumal kanakest, siis annab tema ka terakest.

Vil — 1 var.

c. Annab jumal kana, siis annab ta ka kanale tera.

SJn — 1 var.

C. Annab jumal kanakest, kingib siis ka kaerakest.

Vil — 1 var.

Vrd. 2517. Annab jumal tibukest, anna tibul ka terakest.

2514. Annab jumal lapse, annab ka lapse leiva.

2517. ANNAB JUMAL TIBUKEST, ANNA TIBUL KA TERAKEST — 1 var.

Krk (Sarv).

- Vrd. 2516. Annab jumal tibukeese, annab ka teräkeese.

2518. ANNAB JUMAL VÕORAIID, SIIS TA
ANNAB KA VÕORASTE VARA —
1(30) var.

- a. —
* Helle 325, Hupel 103, Poromenski EGr.
180, Wied. 7, Kündja nr. 31 (1883) 370, KAH
EKAl 148, Laug. Vestr. 176 — 1(23) var.

*
Annab Jumal võoraid, siis ta annab ka võoraste
vara, schickt Gott Fremde, so beschert er auch
mol was darzu. (Gibt Gott Gäste, so gibt er auch der
Gäste Schatz).

- b. Annab jumal võoraid, siis annab ta
ka võoraste vara.
Stein 7, ?Tt (Kreutzw.) — ?(4) var.
c. Annab jumal võoraid, annab ka võo-
raste vara.
E 11, E² 103 — ?(2) var.
d. Kui jumal annab võoraid, siis annab
ka võoraste vara.
KAH EKGr.² 122 — ?(1) var.

Vrd. 14383. Võeras uksest, vara aknast.
2514, eriti H: Kui jumal annab lapsi, annab
lastele vara kah.

2519. EI JUMALAGA AITA JONNIDA —
1 var.

Kuu (Volberg).

Vrd. 2530. Jovva ai jummalaga maelda.

2520. EI JUMALA IEST PÄÄSE KUHUGI
— 2 var.

- A. —
Rak (Lilienbach) — 1 var.
B. Jumala iist saa ai ar saisada'.
Se (Savala) — 1 var.
Vrd. 7659. Kus ial olen, sääl näeb mind jumal.

2521. EI JUMAL JOODIKUT VIHKA —
1?(1) var.

?Saa (Söggel).

Vrd. 2424. Joodik om jumalal armas.

2522. EGA JUMALA NIMI EI RIKU
KEDAGI — 1?(7) var.

- a. —
Wied. 17, Kündja nr. 32 (1883) 381 — 1?(3)
var.
b. Ega jumala nimi kedagi riku.
E 13, E² 103 — ?(4) var.

2523. EGA JUMAL INIMESELE SUURE-
MAT KOORMAT PEALE PANE, KUI
TA SUUDAB KANDA — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

Vrd. 2594. Jumal rohkem ei nõua, ku inimene ei
jõua.

2524. EGA JUMAL JORUST EI HOOLI,
KU SÕNA SELGE OM — 5 var.

- Aa₁. —
Krk (Sarv) — 1 var.
a₂. Ega jumal jorust ei hooli, ku sõna
selge.
M. Sarve seletus: kes õigesti laulda ei
mõista.
Krk — 1 var.
b. Ega jumal jorust ei hooli, ku sõna
selge ei ole.
Krk — 1 var.
B. Jumal pitkä joro ei salli.
Khn — 1 var.
C. Egas jumal pikka palvet ei taha.
Saa — 1 var.
Vrd. 11101. Kui sõna selge, siis joru julge.

2525. EGA JUMAL PÖLE KIIRET LOOND,
JUMAL ON HIRED LOOND —
18(19) var.

- Aa₁. —*
* ole; luond (Kuu)
R. Viidalepa seletus: öeldakse kiirustajale.
Tür, Kuu — 2 var.
a₂. Ega jumal kiiret õle luond, et hiired
lõi.
Lüg (Källo) — 1 var.
a₃. Egä jumal õle kiiret luond, vaid hii-
red.
A. Källo seletus: nii vastatakse sellele, kes
ütleb, et temal on kiire.
Lüg — 1 var.
a₄. Jumal ei ole loonud kiiret, vaid hii-
red.
Kam (Relli) — 1 var.
b. Ega siis sellepärast kiiret ei ole, et
jumal hiired on loonud.
Trm (Tammepuu) — 1 var.
c. Jumal on küll hiired loond, aga mette
kiiret.
E. Ennisti seletus: «Öeldakse kiirustajale.»
Rei — 1 var.
d. Ega jumal pole kiiret loond, jumal
loos hiired ja inimesed ka.
A. Sepa seletus: «Öeldakse siis, kui kellelgi
kiire on.»
Kre — 1 var.

- Ba₁. Ega jumal kiiret pole loond, jumal
lõi rotid ja hiired.
Rap — 1 var.
- a₂. Egä jumal pole kiiret loond, jumal on
hiired ja rodid loond.
Kuu — 1 var.
- a₃. Ega jumal õle kiiret loond, et rotid
ja hiired on loond.
Iis — 1 var.
- b. Jumal loos rotid ja hiired, aga mitte
inimestele kiiret.
Krj — 1 var.
- c. Jumal on loonu rotid ja hiired, aga
mitte kiired.
Hää — 1 var.
- C. Egas jumal kiiret pole loonud, vaid
konnad ja hiired.
Vil — 1 var.
- D. Jumal on küll loonud hiired ja rotid,
aga jumal ei ole laiskust loonud.
?Saa (Söggel) — ?(1) var.

*

- Ea. Ega jumal kiiret õle loond, käskis
vaide kärke olla.
A. Källo seletus: «Vastus inimesele, kes
ütleb, et temal on kole kiire.»
Lüg — 1 var.
- b. Ega jumal õle kiiret loond, et kärke
on käskind olla.
Iis — 1 var.
- c. Ega jumal kiiret loond, et ta hiired
lõi, natuke kärke käskis olla.
Amb — 1 var.
- F. Ega jumal pole kiiret loond, inimesed
on selle ise teind.
Kuu — 1 var.

2526. HOIDKU JUMMAL SUVE LIHA JA
TALVE PIIMÄ IIST — 1 var.

Hel (J. ja P. Einerid).

2527. ILMA JUMALA TAHTMATA EI
SÜNNI MIDAGI — 2 var.

- A. _____
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- B. Ilma jumala tiidmädä ei sünnü mi-
dägi.
Räp (Poolakess) — 1 var.

2528. ILMA JUMALA TAHTMATA EI
VARBLANE KUKU KATUSELT EGA
JUUKSEKARV MEIE PEA PEALT
MAHA EI LANGE — 1?(1) var.

?Kre (Luks).

2529. JOOKSKU JUMALA VESI ÜLE
JUMALA MAA — 1(6) var.

Sannumetoja V (1856) 99, Wied. 42, Kündja
nr. 34 (1883) 407, Kmpm. KH² 31.

2530. JOVVA AI JUMMALAGA MAELDA
— 1 var.

M. Linna seletus: ilmade üle ei tohi nuri-
seda.

Se.

Vrd. 2519. Ei jumalaga aita jonnida.

2531. JUMALA ARM ON LAI — 1?(3) var.

Wied. 43, E 29, E² 103.

2532. JUMALA HOIAB OMAD LAPSED —
1 var.

H. Volbergi seletus: «Ütlesid Kolgast pärit
olevad Krimmi asunikud, kui kihutasid ho-
bustega lagedat steppi mööda.»

Kuu.

2533. JUMALA ILMA JA LAPSE PERSET
EI VÕI USKUDA — 22(26) var.

- A. Jumala ilma ei tea ükski ette ära.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

B_{1a1}.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- a₂. Jumala ilma ja lapse perset ei või
kindlasti usku.
SJn — 1 var.

- b. Jumala ilma ega pisikese lapse perset
ei pea uskuma.
Pal — 1 var.

- B₂. Jumala ilma ja nõdra last äi tea
uskuda.
Krj — 1 var.

- B_{3a}. Kes jumala ilma või lapse perset võib
uskuda.
TMr — 1 var.

- b. Hiilgavad ilma ei või iialgi hõlpsasti
uskuda.
?Kre (Luks) — ?(1) var.

- C_{1a}. Sügisest ilma ja veikse lapse perset
ei või kunagi usku.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

- b. Veikest last ega sügisest ilma ei pea
tohtima uskuda.
JMd — 1 var.

- c. Sügisist ilma ja lapse perset ei tea
uskuda.
Kul — 1 var.

- d. Lapse tagamenti ja sügist ilma ei või
usaldada.
Jõh — 1 var.

- C_{2a1}. Sügisene ilm nagu lapse perse.
Tln — 1 var.
- a₂. Sügisene ilm on nagu pisikese lapse [perse].
HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.
- b. Sügüsedes ilmäd on nagu nuore lapse perse.
Kuu — 1(2) var.
- C₃. Sügisene ilm ja lapse perse.
Jõh — 1 var.
- D₁. Sügisist ööd ja lapse p-set ei või uskuda.
Hää — 1 var.
- D₂. Sügisine öö ja noore lapse perse.
Kuu — 1 var.
- E. Pilves ilma ja väikest last tea kunagi uskuda, sealt võib ikka midagi tulla.
Rei — 1 var.
- F. Lounattuult ja nõdra lapse perset ei tea uskuda.
Rei — 1 var.
- G. Jumala ilma, naist egä hobest ei või usku.
Saa — 1 var.
- H. Sügisest ilma, lapse perset ja naisterahva tuju ei või kunagi uskuda.
Kul — 1 var.
- I. Kolm on neid, mida kõrv ei taha kuulda, need on: emase ihkumine, lehma mõiramine ja kana laulamine; ja neli, mis ei tää uskuda: naest, kui sa ise tema seltsis ei ole, laeva mere ääres, jumala ilma ja lapse perset; ja üks, mida süda ei suuda kanda: kui see, kes sinu võlglane, sinu vastu suureline on.
Kär — 1 var.
- Vt. 3124 U.
- J. Kaaraõlut, luiderd meest ja varesekarva ilma ei või taga uskuda.
Käi — 1(3) var.
- Vt. 7188 F.
- Vrd. 7308. Aasta pärast kita noorikut, nädäli pärast hobest.
12960. Ära usu suure saksa suud ja pisukese lapse perset.
12958, eriti B: Koera hammast ega lapse perset ei ole uskuda.
3748. Ära kiida ilma enne õhtut.
4079. Koera võib uskuda, aga oma naist uskuda ei või.
2534. JUMAL AITAB — LILL ÕITSEB — 1(2) var.
Vän (E. Tetsmann).

2535. JUMAL AITKO LIIA ASJA IEST — 2 var.
- a. —————
Khn (S. Saar) — 1 var.
- b. Jumal hoia ülearu asja eest.
Hls (Sinka) — 1 var.
2536. JUMALA JA KOHTO IIH EI OLÕ AIGO — kuni 2(2) var.
?Räp (Lepson).
2537. JUMALA JATK ON SUUREMB KUI AND — 1 var.
Kuu (Lindström).
2538. JUMALA KIVID JAHVATAVAD PITKALT, AGA VÄGA PEENIKESTE — u. 10(27) var.
- Aa₁. —————*
- * pikalt (Kurrik, EKMS); peenikeselt (EKMS)
Wied. 43, Kurrik SÕ 25, Kündja nr. 34 (1883) 407, EKMS IV 264 — 1(7) var.
- a₂. Jumala kivi jahvatas pikalt ja piinült.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.
- a₃. Jumala kivid jahvatavad pikka, aga väga peenikeste.
Kmpm. Klr II² 45 — ?(8) var.
- b. Jumala kivid jahvatavad pitkalt, aga seda peenemalt.
Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407 — 1?(2) var.
- c. Jumala kivid jahvatavad tasa, aga peenelt.
?Pal (Karro) — 1?(1) var.
- B. Jumal[a] veskekivid jahvata[va]d aegamööda, aga peeneste.
Sa (Veäster) — 1 var.
- Ca. Jumala veskid jahvatavad pikkamisi, aga jahvatavad peeneste.
Er Mön. Kal (1864) 56 — 1 var.
- b. Jumala veskid jahvatavad pikkamisi, aga peenikeseks.
EKMS IV 264; Sim — 1(2) var.
- c. Jumala veski käib hiljukesti, aga tema jahvatab peenikeseks.
Lindf. (1862) 52 — 1 var.
- D. Jumala müllüd jahvatavad pikke müöde, vade tegeväd pienened jahud.
Kuu (R. Lilhein) — 1 var.
- Ea. Jumala veskid jahvatavad pikka mööda.
Pal (Karma) — 1 var.
- b. Jumala veskid jahvatavad pikkamisi.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vrd. Sannumetoja VII (1860) 140: Tema [s. o. jumala] kivid jahvatavad pitkalt, aga peenikeste.

2539. JUMALAL AEGA, PEREMEHEL LEIBA — u. 90(149) var.

A_{1a1}. —————*

* aigu (Plv, Vas v. Se), aigo (Räp); peremel (Tür); leibä (Plv, Räp, Vas v. Se)

* Helle 334, Hupel 107, Poromenski EGr. 190, Stein 21, Wied. 44, Kündja nr. 34 (1883) 407, KAH EKAI 151, Norm. 121, EKMS I 54 ja III 1255; Tür, Kuu, Plv, Räp, Vas v. Se (Sandra) — 6(25) var.

* *Jummalal aega, peremehel leiba, mein Wirth hat Brot genug, ich will m. d. nicht zu Tode arbeiten.* (Deo tempus, patrifamilias panis.)

a₂. Küll jumalal aiga ja peremihel leibä. Kuu — 1 var.

b₁. Peremehel leibä, jumalal aigu. Vön — 1 var.

b₂. Peremehel on leiba ja jumalal aega. Kuu — 1 var.

A_{2a}. Jumalal aega küll, kui aga peremehel leiba on.

Sannumetoja V (1856) 45, Wied. 44, Kündja nr. 34 (1883) 407, E MVH 49 — 1(5) var.

b₁. Küll jumalal aega, kui peremehel leiba.*

* aiga; leibä (Nõo)

E² 103; Nõo, Tt (D. H. Jürgenson) — 2(3) var.

b₂. Küll jumalal aega küll, kui aga peremehel leiba.

OM nr. 2 (1890) 86 — 1?(1) var.

b₃. Küll jumalal aega, ku aga peremehel leiba.

Tor — 1 var.

c₁. Kui peremehel on leiba, küll jumalal on aega.

Wied. 81, Kündja nr. 40 (1883) 478 — 1(4) var.

c₂. Kui peremehel leiba, küll jumalal aega.

E 43 — 1?(1) var.

d. On jumalal aega, kui peremehel leiba. Vig (Eisen) — 1 var.

e. [Kui] peremehel on leiba, [siis] jumalal on aega.

Einer EKÖ⁴ 28 — 1?(1) var.

f. Jumalale om aigo küll, olesse peremehele leiba.

Võ-Se (Stein) — 1(3) var.

B_{1a1}. Jumalal päivi, peremehel leiba.*

* jumalel (Vön, Krl); päevi (Jõh, Iis, Ans, Trv), päävi (Jäm, Kod); peremel (Lüg, Pee, Vig, Jäm, Kod), peremihel (Kuu, Vön); leibä (Kuu, Ote, Vön, Krl)

R. Lilheina ja E. Lindströmi (Kuu) seletus: «Vabandatakse, kui kurdetakse, et tööga ei jõua edasi.» A. Källo (Lüg) seletus: õeldi, kui vihm takistas tööd. E. Poomi seletus: sulasepoolne ütlus.

Vi, Pee, Kuu, Rap v. Mär (Poom), Vig, Ans, Jäm, Trv (Johanson), Pal (Karro), Kod, Vön, Krl, Rõu — 16 v. 17(18) var.

a₂. Jumalal päivi ja peremehel leiba.*

* päevi (Rap v. Mär, Hel), päävi (Trm); peremel (Trm); leibä (Hel)

A. Kääriku seletus: «Vanaaegne teomeeste vanasõna.»

Rap v. Mär (Poom), Hel, Plt, Lai, Trm, Rõn — 7 var.

a₃. Küll jumalal päevi ja peremehel leiba. Trm — 1 var.

a₄. Jumalal om päevi, peremel leibä. Hel — 1 var.

a₅. Jumalal om päive, peremehel leibä. Räp (Lepson) — 1 var.

a₆. Jumalal on päivi ja peremehel leiba. Kos, Trm — 2 var.

a₇. Jumalal om päevi ja peremel om leibä.

Hel — 1 var.

a₈. Küll jumalal on päivi ja peremehel leiba.

?Kos (Wiedemann) — 1?(1) var.

b. Jumalal on päevi ja peremehel leiba küllalt.

J. Kala seletus: «Ka laisa töölise hüüd.»

Vil — 1 var.

c₁. Peremehel leiba, jumalal päevi.*

* peremel (Ksi), peremihel (Plv); leibä (Plv, Räp); jumalel (Krk); päivi (Kos, Ksi, Trt, Plv), päive (Räp)

Kos, Kär, Päl, Hel, Ksi, Trt, Rõn, Plv, ?Räp (Lepson) — 9 v. 10(10) var.

c₂. Peremehel leiba ja jumalal päivi.*

* päevi (Hls)

Rap, Hls — 2 var.

d. Küllalt on peremehel leiba ja jumalal päevi.

Meos Vaafl. III 35 — 1?(1) var.

e. Küll jätkub peremehel leiba ning jumalal päivi.

Pha — 1 var.

f. Jumal annab päevi, peremees leiba.

?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.

g. Kas jumalal päevade puudus ehk peremehel leiva puudus on.

Trm (Sild) — 1 var.

- B_{2a1}. Küll jumalal päivi, kui peremehel leiba.*
* külläp (VIL); päevi (Vil, VIL); leibä (VIL)
Vig, Krj, Pär, ?Vil (Pihlap), VIL? (Veske) — 4 v. 5(5) var.
- a₂. Küll jumalal päevi, kui aga peremehel leiba.*
* küllap (JJn); päivi (JJn, Kuu)
JJn? (Pitka), Kuu, Krk, ?Vil (Nigul), Pal — 4 v. 5(5) var.
- a₃. Jumalal päevi, kui aga peremehel leiba.
Puh — 1 var.
- a₄. Küll jumalal päivi, kui aga peremehel leiba on.
Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514; ?Juu v. Vän (Virkus) — 1 v. 2(7) var.
- a₅. Küll jumalal päevi, kui aga peremehel on leiba.
Raud VMj 217 — ?(1) var.
- a₆. Küläp jumalal päivi on, kui peremehel leiba on.*
* küll; om; ku'; leibä (Se)
Ris v. HMD (Treumann), ?Se (Tammeorg) — 1 v. 2(2) var.
- a₇. Küll jumalal päivi on, kui aga peremehel leiba on.*
* päevi (Hää, Saa); leibä (Saa)
E. Poomi seletus: «Kui peremees hädaldas, et tööga ei jõua edasi, siis sulane ütles [nii].»
Rap v. Mär (Poom), Krj, Hää, Saa — 7 var.
- b₁. Kui peremehel leiba, siis jumalal päevi.*
* jumalalt (Vän)
Vän, Vru — 2 var.
- b₂. Kui peremehel leiba, küll siis jumalal päivi on.
Kul — 1 var.
- b₃. Kui peremehel leiba on, küläp jumalal päivi on.
Kos — 1 var.
- c. Kui peremehel leiba, küll jumal siis päevi annab.
?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.
- d. Kui jumalal päevi, siis peremehel leiba.*
* päivi; sis (Ran)
JMD (Lunts), Nõo, ?Ran (Raag) — 2 v. 3(3) var.
- *
- C. Kui jumalal on päevi, siis lesel on leiba.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

- D. Kui jumalal päevi, küll siis külamehel leiba.
?Hls (Söggel) — 1?(3) var.

*

- E. Jumalal aega küll.
EKMS I 54 — 1 var.
- F. Jumalal päivi küll.*
* päevi (EKMS)
EKMS I 54; Hlj (Leetberg) — 1(2) var.
- G. Seni aiga kui peremehel leiba.*
* aega; kuni (Norm., EKMS)
Norm. 121, EKMS III 1256; Trv — 1(5) var.

*

- H. Peremehel leiba, sulasel aega.
TMr (Solon) — 1 var.
- I. Peremihel leibä, sulasel päivi.
Kuu — 1 var.

*

- J. Jumalale päevi, peremehele leiba, sulasele aega, karjasele kaigast.
Kos — 1 var.

*

- K. Küll jumalal aega ja peremehel päivi.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.
- Vrd. vellerism: «Jumalal päivi, peremehel leiba,» ütleb laisk ja klerab tõist külge (Jõh).
- Vrd. 2541. Jumalal päivi, tegijal tööd.

2540. JUMALAL OMMA TÖISE TIIHARO' JA INEMESSEL OMMA TÖISE TIIHARO' — 1 var.

Plv (Viidebaum).

2541. JUMALAL PÄIVI, TEGIJAL TÖÖD — 3 v. 4(4) var.

- A. —
Ann — 1 v. 2(2) var.
- B. Küll tegijal tööd, kui peremehel leiba.
Trt (Eisen) — 1 var.
- C. Peremehel tööd, jumalal päevi.
Lai — 1 var.
- Vrd. r1 «Kubjas ja teomees»: Jumalal on päevi palju, / tiupolsil tööda palju (ERIA II:2 nr. 2936).
- Vrd. 2539. Jumalal aega, peremehel leiba.
12500. Tööd tegijal, und magajal.

2542. JUMALALÕ KITÄ', RAHVALLÕ PETÄ' — 1 var.

Se (Pino).

2543. JUMALA MULD IGAS PAIGAS — 1?(1) var.

?Rõu (Siipsen).

2544. JUMALA MOTTED EI OLE INIMESE
MOTTED — 4 v. 5(5) var.

- A. _____
Rap v. Mär (Poom), Lai — 2 var.
- B. Inimese mõtted pole jumala mõtted.
VI (Kuuben) — 1 var.
- C. Mis jumal teeb, on hästi tehtud, ja inimese mõtted ei ole mitte jumala mõtted.
Borm Prn. Er Kal. (1888) lk-ta — 1?(1) var.
Vt. 2656 B.
- D. Meie mõtted ei ole jumala mõtted.
A. Univeri seletus: «Meie saatust oleneb jumalast».
Kod — 1 var.

2545. JUMAL ANDKU IKKA ANDA, AGA
MITTE OTSI — 6(17) var.

- A_{1a}. _____
Plv (J. Tamm) — 1 var.
- b₁. Aitku jumal andijasse, aga mitte otsijasse.
Beitr. XI 158 — 1(3) var.
- b₂. Aidaku jumal andjaks, aga mitte otsijaks.
Wied. 4, Kündja nr. 31 (1883) 369 — 2(4) var.
- b₃. Aitaks jumal andjaks, aga mitte otsijaks.
Kurrik SÖ 25, E² 103 — 2(5) var.
- A₂. Anna anda, hoidku otsmast.
Ote — 1 var.
- B. Anna jummal anda, mitte võtta.
Räp (Poolakess) — 1 var.
- C. Jumal aitku andjase, mitte tahtjase.
Rõu? (Siipsen) — 1 var.
- D. Jummal anna' anda, mitte küsü'.
Se — 1 var.
- Vrd. ns: Olgu sa ikka andja (Rap v. Mär).
Vrd. 14736. Öndsam on anda kui võtta.

2546. JUMMAL AND RIKKUST, JUUDAS
SIKKUST — 8(14) var.

- Aa. Kui jumal annud rikkust, siis juudas jagand sikkust.
E 42, E² 102 — 2(4) var.
- b₁. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.
- b₂. Jummal and rikkuist, sös juudas sikkust.
Se — 1 var.
- b₃. Jummal om annu' rikkust, juudas sikkust.
Se — 1 var.
- c. Jumalalt rikkus, juudalt sikkus.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

d. Jummal and rikkus[t], vanakuri sikkust.
Se — 1 var.

- Ba. Kon rikkus, säääl sikkus.
Vas — 1 var.
- b. Koh rikkust, seal sikkust.
Se — 1 var.
- C. Kel huult, tuul kuurt, kel sikkust, tuul rikkust.
Plv — 1 var.
Vt. 1477 A₂.

2547. JUMAL ANNAB AIGA PARANDUSE
POOLE — 1(3) var.

* Gös. Animadv. 332, KAH EKAI 87 ja 89.

*
Gött gibt Raum zur Duffe.
Jummal annab Aiga Parrandusse pohle.

2548. JUMAL ANNAB, JUMAL VÖTAB —
2 var.

- a. _____
Tür — 1 var.
- b. Sie jumal otta, kes anda.
Kuu — 1 var.
- Vrd. kk: Jummal andse, jummal võtse (Rön).
Vrd. nlj: Lätt nr. 253.

2549. JUMALA PÄRALT HING JA
KOERTE PÄRALT LUU-KONDI —
2(3) var.

- a₁. _____
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- a₂. Jumala päralt hing, koerte päralt luud-kondid.
E MVH 75 — 2(1) var.
- b. Jumala päralt hing, koera päralt luu-kondi.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- Vrd. 1280. Hing kuulub jumalale, pea keisrile, perse mõisnikule.

2550. JUMALA SARVES ON IKKA ROHTU
— 3(10) var.

- Aa. _____
Wied. ESSr 1007, Wied. 44, Kündja nr. 34 (1883) 407, E 29, E² 103, EKMS I 766 ja IV 762 — 1(8) var.
- b. Jumala sarves on pal'lu rohtu.
Lai (Kolluk) — 1 var.
- B. Küll jumala sarves salvi on.
Kos — 1 var.

2551. JUMALA SILM VAATAB KA
VAESTE PEALE* — 1?(7) var.

* pääle (Stein)

Stein 21, Wied. 44, Kündja nr. 34 (1883) 407; ?Tt (Kreutzw.).

Vrd. 2595, eriti B: Jumal valvab vaese õnne.

X 2552. JUMALA SILM VALVAB — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

Vrd. 2595. Jumal valvab vaeselapse õnne.

2553. JUMALA SÕNA OM POOL TOITU
— 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

2554. JUMALA SÕNA PEAB ROHKEM
KUULMA KUI INIMESE SÕNA —
2 var.

A. _____
Vil (Kala) — 1 var.

B. Jumalat peab enam austama kui inimest.

Lai (Tammepuu) — 1 var.

Vrd. Körber VRMK 52: Jummal fanna peab
ennam wõtma kuulda kui innimeste fanna.

2555. JUMALA TEENISTUS ON SUUREM
KUI INIMESTE TALLITUS — kuni
2(8) var.

a. _____
Wied. 44, Kündja nr. 34 (1883) 407, E 29,
E², 103 — 1?(6) var.

b. Jumala teenistus on suurem kui inimeste töö.

E 29, E² 103 — 1?(2) var.

2556. JUMALAT PEAB KÜLL KARTMA,
AGA MITTE ILMA USKMA — 2 v.
3(9) var.

Aa. _____*

* uskuma (trükistes)

Wied. 44, Kündja nr. 34 (1883) 407; TMr
(Herms) — 1(4) var.

b. Jumalat peab küll kartma, aga ilma
mitte uskuma.

Ol. Lisa nr. 11 (1888) 172, Is. Kal. (1904)
208 — 1?(3) var.

c. Jumalat peab kartma, aga ilma mitte
uskuma.

Reinhold Kal. (1912) 5 — ?(1) var.

B. Karda jumalad, aga ära usu [?]
Lai (Kolluk) — 1 var.

Vrd. 1991. Kes võib ilma uskuda.

2557. JUMALA VITS EI OLE OHVITSERI
NUUT — 1 var.

Har (Voolaine).

2558. JUMALA VÄEL EI OLE IAL VÄSI-
MUST — 1?(10) var.

a. _____

Stein 22, Wied. 44, Kündja nr. 34 (1883)
407; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(7) var.

b. Jumala väel ei ole väsimust.

E 29, E² 103 — ?(3) var.

2559. JUMALA ÖNNISTUS KÄÜP SITA-
RATASTE TAKAN — 1 var.

J. Tummi seletus: öeldud põllu kohta.

Rõu.

Vrd. 7558. Noorekuu sees sõnnikuse vankriga üle
põllu käia, see on niisama hää kui vana-
kuu sees sõnnikud vidad.

9161. Põld rõõmustab koa siis, kui sõnnikuse
vankriga üle minnakse.

2560. JUMAL EI JÄTA HEAD TÖÖD IAL
TASUMATA — 1?(20) var.

Aa. _____

Stein 21, Wied. 43, Kurrik SÕ 23, Kündja
nr. 34 (1883) 407; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(9)
var.

b. Jumal ei jäta head tööd tasumata.*

* hääd (Huvit. II)

E 28, E² 103, Huvit. II 215, Huvit. V Lisa
15, Kask-Vaigla-Veski Lõ 32 — ?(10) var.

B. Jumal ei jäta ühtegi asja tasumata.

?Hls (Jung) — ?(1) var.

Vrd. Dullo (1828) lk-ta: Seda head, mis sa tel-
sele teed, seda tasub jumal kätte.

Vrd. 2561. Jumal ei jäta ühtegi asja undlikuks.
2605. Jummal jätä äi toole tasomata, kiä
keeletu list kõneles, pümme list kivi kõrvale
viskas.

2561. JUMAL EI JÄTA ÜHTEGI ASJA
UNDLIKUKS — 1(20) var.

a. _____*

* unustusesse (KAH)

* Helle 334, Hupel 107, Willmann 69, ABDr
(1811) 24, ABDr (1849) 12, ABDr (1865) 13,
Beitr. XI 150, Poromenski EGr. 190, Stein
21, Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407, KAH
EKAl 151 — 1(19) var.

*
Jummal ei jätta ühtegi asja undlikuks, Gott läßt
nichts unvergessen (unvergessen.)

b. Jumal ei jäta ühtegi undlikuks.

Wied. ESSr 1254 — ?(1) var.

Vrd. 2560. Jumal ei jäta head tööd ial tasumata.

**2562. JUMAL EI LASE PIKKA PUUD
TAEVASSE KASVADA — u. 50(69)
var.**

A_{1a1}. _____*

* taivahe (Võn); kasva (Võn, Tt)

Jürjens 47; Hls, Võn, Tt (anon.) — 4(8) var.

a₂. Jumal ei lase pikka puud mitte taevas kasva.

VIL? (Veske) — 1 var.

a₃. Ega jumal pikka puud ei lase taevas kasva.

Krk — 1 var.

a₄. Jumal ei lase pikka puud taevani kasvada.

E 28, E² 103 — ?(2) var.

a₅. Jumal ei lase pikka puud kasvada taevani.

Huvit. V Lisa 15 — ?(1) var.

b₁. Ega jumal ühtki puud ei lase taevase kasvada.

Mih (Kappok) — 1 var.

b₂. Ei lase jumal üttegi puud taevase kasvada.

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

A_{2a1}. Jummal ei laskna pikkä puud taivade kasva, murdna ladva pääld ära.

Nõo — 1 var.

a₂. Jumal ei lase pikka puud taevani kasuda, ikki murrab enne ladva päält ära.

Hää — 1 var.

b. Ega jumal pikka puud ei lase taevas kasva, tuul murrab ladva ära.

?Pst (Saar, Siimer) — 1?(1) var.

B_{1a1}. Pikka puud ei lasta taevasse kasvada.*

* pikkä (Trv, Ran); taevas (Hää, Saa), taeva (Hls), taivasse (TMr), taivade (Ran); kasuda (Hää, TMr), kasva (Saa, Päl, Trv, Pst, Ran)

E² 90, Norm. 250, EKMS IV 221; Hää, Saa, Päl, Trv, Pst, TMr, Ran — 9(12) var.

a₂. Egas pikka puud lasta taeva kasvada.*

* ega; pikkä; taevas; kasva (Hls)

Vän, Hls — 2 var.

a₃. Ega pikka puud ei lasta taevase kasva.*

* taevasse (Krk)

Krk, Trv — 2 var.

a₄. Ei pikka puud ei lasta taevasse kasva.

Trv — 1 var.

a₅. Pikka puud ei lasta mitte taevase kasva.

Trv — 1 var.

a₆. Pikka puud ei lasta taevani kasva.

J. Kala seletus: «Mõne tõusiku kohta.»

Vil — 1 var.

b₁. Kes pika puu laseb taevasse kasvada.

E 36 — 1?(1) var.

b₂. Kes pikka puud taevani laseb kasvada.

Pal — 1 var.

c. Egä pikkä puulatva lasta taevasse kasva.

Saa — 1 var.

d₁. Kõrget puud ei lasta taeva kasva.

?Trt (Liemann) — 1?(1) var.

d₂. Kõrget puud ep lasta taevani kasvada.

Khk — 1 var.

B_{2a1}. Kes pikka puud õmmetige laseb taevasse kasvada; teda raiutakse ikka enne ära.

Pär (Rosenplänter) — 1 var.

a₂. Kes pitka puu ommetigi laseb taevase kasvata; teda raiutakse ikka enne ära.

Wied. 62, Kündja nr. 36 (1883) 431 — ?(2) var.

b. Ühte puud ei lasta taivas saadik kasvada, seda katkestatakse.

Lüg (Källo) — 1 var.

C_{1a1}. Pikk puu ei kasva mitte taevasse.

Vil — 1 var.

a₂. Ega pikk puu taevasse kasva.

Vil — 1 var.

a₃. Ega pikk puu ilmaski taeva ei kasva.

H. Karelli seletus: rikaste kohta.

SJn — 1 var.

b. Ega ütski pikk puu taevase ei kasva.

Hel (Sillaste) — 1 var.

c. Suur puu ei kasva taevase.

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

d. Ega puu taevani ei kasva.

Vil (Nigul) — 1 var.

e₁. Ükski puu ei kasva taevasse.

Juu v. Vän (Virkus), Hel, Pal (Karma) — 3 var.

e₂. Ükski puu ei kasu taevani.*

* kasva (Elva)

Hää, Elva — 2 var.

e₃. Ega ükski puu kasva taevani.

SJn — 1 var.

C₂. Ega puu taevas ei saa kasva, tuul murrab ladva äras.

Pst — 1 var.

C₃. Ega puu taevani jõua kasvada, ikke ta raiutakse enne maha.

Koe (Schultz) — 1 var.

D. Üitski asi ei ole igävene, üitski puu ei kasva taivani, üks enne ta murdup.
Kam — 1 var.

E. Ükski puu ei kasva taiva, igaühä mõet saab täis.
Lüg (Källo) — 1 var.

Vt. 7051 B.

F. Selle eest on muretsetud, et puud mitte taevasse ei kasva.
Gr. SKO II 41 — ?(2) var.

*

G. Äga ükskid tamm taeva_p kasu mette.
A. Ranna seletus: «Silmapaistvat isikut tabanud ebaõnne puhul.»
Põl — 1 var.

*

H. Jummal ei lase üteltgi puul pilvini kasvada.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

*

I. Jumal ei lase pikka puud kõrgesse kasvada.
Hls (Söggel) — 1(2) var.

Vrd. 9093. Kõik puud ei kasva korraga taevani.

2563. JUMAL EI VÕTA PAKUTUD LEIBA — 1(14) var.

A. _____
* Helle 334, Hupel 107, Poromenski EGr. 190, Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407, KAH EKAI 151 — 1(9) var.

* Jummal ei võtta pakutud leiba, f. Ei surm võtta.
Gott nimmt allemahl die liebsten Kinder zuerst. (Der Tod nimmt nicht das angebotene Kind.)

B. Jumal ei taha pakutud kakku.
Stein 21, Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407; ?Tt (Kreutzw.) — ?(5) var.

Vrd. 10720. Ei surm võta pakutud last.
8270. Ega pakutud palukene kõlba.

2564. JUMAL HOIAB JOODIKUT — 5 var.

Aa. _____
S. Karro seletus: «Joodiku vintis peaga õnneliku kukkumiste jm. kohta.»
Vän — 1 var.

b. Joodikku jumal hoiab.
A. Källo seletus: joodik ei saa kukkudes viga.
Lüg — 1 var.

Ba. Joodikut kaitseb jumal.
Ta (Tammsoo) — 1 var.

b. Jumal kaitseb joodikut.
S. Karro seletus: «Joobnud mees ei saa kukkudes haiget.»
Hls — 1 var.

C. Joobnut hoiab jumal, aga kainel kükitab kurat kukil.
Kuu — 1 var.

Vrd. 2569. Jumal hoidku joodiku list.
2424. Joodik om jumalal armas.

2565. JUMAL HOIA MIND SÕBRA EEST, VAENLASE EEST MA HOIAN ENNAST ISE — u. 20(38) var.

Aa₁. Jumal, hoia mind minu sõbrade eest, oma vaenlaste eest hoian ma ennast ise.
Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407 — 1(3) var.

a₂. _____
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

a₃. Jumal hoidku sõbra eest, vaenlase eest ma hoian isi.
Kul — 1 var.

b₁. Jumal hoidku mind mo sõbrade eest, küll ma ise katsun ennast oma vaenlaste eest hoida.
Gressel (1874) 63 — 1?(1) var.

b₂. Jumal hoidku mind sõbra eest, vaenlase eest katsun ma isi ennast hoida.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

c. Jumala hoia mind sõbra eest, vaenlase eest tean ise hoida.
TMr — 1 var.

d. Viamehe eest tean ma isegi hoida, aga jumal hoidku sõbra eest.
Lai — 1 var.

e. Jumal hoidku mind sõbrade eest, vaenlaste eest ma oskan isigi hoida.
?Juu v. Vän (Virkus) — 1?(1) var.

f. Jummal hoidku sõbra eest, küll vaenlase eest saab muidugi hoida.
?Ran (L. Kallas) — 1?(1) var.

Ba. Kaitse, jumal, mind mu sõbrade eest, oma vaenlaste eest kaitsen ma ennast ise.*

* sõprade (Kündja)

Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1?(2) var.

b. Kaitsku jumal sõprade eest, vaenlase eest kaitsen ise.
EKMS III 1032 — 1?(1) var.

Ca₁. Jummal hoia sõbra eest, vaenlasega saa muidugi valmis.
Ote — 1 var.

a₂. Jumal hoidku sõprade eest, vaenlastega saab isegi valmis.
E 28, E² 103, Nurmik I 65, Huvit. V Lisa 15 — ?(13) var.

- b₁. Jumal hoidku sõprade iest, vaenlasega suab isegi hakkama.
Trm — 1 var.
- b₂. Hoia jumal minu seprie iest, vaintlas-
tega saan itseki hakkama.
Kuu — 1 var.
- c₁. Jumal hoidku sõbrade eest, vihamees-
tega saa ma esi nakkame.
Vil v. Trv (Kala) — 1 var.
- c₂. Jumal hoidku mind sõbrade eest, viha-
meestega saan ma ise hakkama.
Vil v. Trv (Kala) — 1 var.
- d₁. Jumal hoidku sõbra eest, vihamehega
tulen ise toime.
Norm. 244; Hls — 1(3) var.
- d₂. Jumal hoidku sõprade eest, vihamees-
tega tulen ise toime.
EKMS III 1032 — ?(1) var.
- D. Hoia mind sõprade eest, vaenlastega
saan ise hakkama.
Trt (Piir) — 1 var.
- E. Otsi abi sõbra vastu, vaenlasega saad
ise valmis.
?Krj (Ohakas) — 1?(1) var.
Autentseiks peetavad käsikirjalised tekstid,
v. a. Ca₁ (Ote 1889) kõik 20. saj. 20.—60.
aastaist.
- Vrd. Tõn. Täht. (1904) lk-ta: Jumal hoidku mind
«kristlaste» eest, inimestega loodan isegi
valmis saama.
- Vrd. 11015. Hoia sõbra iist, vainlase iist tiliit
muidogi hoita.
13160. Vainlase eest mõista hoida, sõbra eest
mitte.
- 2566. JUMAL, HOIA SELLE EEST, KUI
SEALE SILMAD PÄHÄ TEHAKSE —
6(10) var.**
- Aa. _____
Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407 — 1(3)
var.
- b. Jumal hoidku, et seale silmad pähä
tehakse.
E MVH 75 — ?(2) var.
- B. Jumal hoidku seal sarvi pähe kasva-
mast: sarvedega lõhub taevast ja nina-
ga lõhub maad.
Põi — 1 var.
- C. Jummal, hoia no tsiale sarvi saamast,
sis ta pure ja pusk.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- D. Siale ei ole sarvi loodu, muidu ta pu-
res ja puses.
TMr — 1 var.
- E. Tsigä ütelnü: «Ku mul sarvõ saava,
sõs ma purõ ja poksi,» tuuperäst ei
olõ tälle sarvi luudu.
Kan — 1 var.

- *
- F. Kes paneb seale sarved pähä.
Tt (Veske?) — 1 var.
- Vrd. 7439. Nimi ei purõ', ei poksi', ei lüü', ei
lõmmitã', ei aja aida ka maha.

**2567. JUMAL HOIDKU HÄDA IIST, RISTI
JA VILETSUST ISEGI KÜLL —
7 var.**

- Aa. _____*
* isegi
KJn — 2 var.
- b. Jumal hoidku häda eest, rist-viletsus
käivad isegi.
Vil — 1 var.
- Ba. Jumal hoidku õnnetuse eest, rist-vilet-
sus käivad kaelas muidugi.
Saa (Söggel) — 1 var.
- b. Jumal hoidku õnnetuse eest, rist ja
viletsus käivad muidugi.
Saa (Söggel) — 1 var.
- C. Hoidku õnnetuse iist, viletsus käi esi-
gi.
Hel — 1 var.
- D. Hoidku õnnetuse eest, lasku viletsused
tihti käia.
Plt — 1 var.
- Vrd. 2603. Jummal hoidku õnne eest, õnnetus
tulep esiki.

**2568. JUMAL HOIDKU IGAÜHT EMA
LAST SAKSA VIHA JA METSA-
KURJA EEST — 4(8) var.**

- a₁. _____
Norm. 112, EKMS IV 831; Hel — 1(5) var.
- a₂. Jumal hoidku igaüht ema last saksa
viha ja metsa kahjo eest.
Hel — 1 var.
- a₃. Jummal hoidku saksa viha eest ja
mõtsa kahjo eest.
Plv — 1 var.
- b. Hoidku saksa viha vai mõtsapaha iist.
Hel — 1 var.
- Vrd. 3822. Kergu noomitusest ja saksa vihast
pidi katsuma igaüks hoida.

**2569. JUMAL HOIDKU JOODIKU IIST —
2 var.**

- A. _____
KJn (Raidla) — 1 var.
- B. Jummal hoia joodikulõ, saia-viina saa-
dikulõ.
Kam v. Se (Relli) — 1 var.
- Vrd. ri «Hoidku joodikule saamast» (ERIA III :
3 nr. 6534—6535), «Kõrts viib kõriku» (ERIA
III : 3 nr. 6532—6533) jt.
- Vrd. 2564. Jumal hoiab joodikut.

2570. JUMAL HOIDKU SELLE EEST, KU
ORJAST OTSALINE SAAB — 7 var.

Aa₁. _____

Krk — 1 var.

a₂. Jumal hoidku, kui orjast otsaline saab.

Krk — 1 var.

b. Hoidku jumal selle eest, kui ori ise otsaliseks saab.

Trv — 1 var.

c. Kõige halvem see, ku orjast otsaline saab.

Trv — 1 var.

B. Hoidku orja or'a sundjas saamast.

Rõu — 1 var.

C. Ega orjast ei saa iial otsalist.

Hls — 1 var.

D. Hoidku orjast otsalist vai kitsiloomast kärnälit.

Hel — 1 var.

Vt. 3905 P.

Vrd. 1474. Hool teeb orja osaliseks, popsikese pereliseks.

2571. JUMAL HOOLETUT EI HOIA,
* LAISKA EI TOIDA — kuni 12(77)
var.

Aa₁. _____

* jummal (Vas v. Se)

Mihkla-Parlo-Vildalepp I² 117; Ote, Vas v. Se (Sandra) — 2(3) var.

a₂. Jumal hooletumat ei hoia ega laiska ei toida.*

* hooletut (Raud; Khn, Krk), hooletud (Plt); ja (Jõh, Khn)

Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407, Org 16, Gr. ELr II 93, Kmpm. Klr II⁶ 344, Raud VMj 216; Jõh (Spirka), ?Amb (Freimann), ?Khn (õpil.), ?Krk (Kivisäk), Plt (Palm) — kuni 5(25) var.

a₃. Egä jumal hooletut ei hoia egä laiska ei toida.

Krk — 1 var.

b₁. Jumal hooletuid ei hoia ega laisku toida.*

* hooletumaid (E); laiskasid (Vil)

E 28, E² 103, Nurmik 95, Huvit. II 215, Huvit. V Lisa 15; ?Krk (H. Mägi), ?Vil (Leoke) — ? kuni 2(33) var.

b₂. Ei jumal hooletumaid hoia ega laisku toida.

Tõn. RP 163 — ?(4) var.

B. Jumal hooletuid ei hoia ega laiskasid ei salli.

?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

C. Jumal hooletud ei hoia ega laiska ei kaitse.

Vil (Sims) — 1 var.

D. Jumal hooletumat ei aita ega laiska ei toida.

Kurrik SO 23 — ?(3) var.

E. Jumal hooletud ja laiska ei toida.

KJn (Käosaar) — 1(2) var.

F. Jumal hooletumat ei hoia.

Vlg. Lisal. nr. 12 (1890) 96 — 1?(4) var.

Vrd. 1486. Hooletumad ei hoia, laisad ei toida.

2572. JUMAL JA KOHUS SEISAB ÜLE
KÕIKIDE — 1—3(31) var.

Aa₁. _____

* seisavad (Wied., Kündja)

* Helle 335, Hupel 107, Beitr. XI 150, Porominski EGr. 190, Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407, KAH EKAI 151 — 1?(16) var.

*

Jummal ja kohus seisab üle kõikide, wer fan wider
Oert und Obrigkeit.

a₂. Jumal nink kohus seisab üle keik[ide?].

Laug. Vestr. 176 — 1 var.

a₃. Jumal ja kohus seisavad kõikide üle. Stein 21, Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407 — ?(6) var.

b. Jumal ja kohus üle kõikide.

E 28, E² 103; ?Elva (Eisen) — ?(5) var.

B. Jumala nimi käib kõikidest üle.

?Krk (Allas) — 1?(3) var.

Vrd. 14603. Oigus on ikka üle kõikide.

2573. JUMAL JUOBUNDU AVITAB —
2 var.

a. _____

Kuu (Kaskjärv) — 1 var.

b. Juobundu jumalgi avita.

Kuu (R. Lilhein) — 1 var.

Vrd. 2424. Joodik om jumalal armas.

2574. JUMAL KARISTAB KURJAD JA
NUHTLEB NURJATUMAD — 4(5)
var.

Aa. _____

Hää (Mäesalu) — 1 var.

b. Jumal nuhtleb nurjatunud ja karistab kurjategijad.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

B. Küll jumal kurjategijat karistab.

Jannau Lüh. Kram. 104 — ?(1) var.

C. Jumal nuhtleb nurjatumat ja häbistab õela.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

D. Jumal karistab ikke kadedad ja nuhtleb nurjatunud.

Koe — 1 var.

2575. JUMAL KINKIS TERVIST, ISE MURETSE LEIBA — ?(8) var.

- a. _____
Kuusik KT 208, E² 103 — ?(7) var.
b. Looja andis tervise, ise muretse leiba.
Tõn. RP 275 — ?(1) var.
Vrd. 2266. Kui issand hinge annab, küll kurat
toito tuob.

2576. JUMAL KUIVATAB MÄRJA SÄRGI, MAARJA VALGEKS VIRUTAB — 1?(3) var.

- a. _____
?Tt (Eisen) — 1?(1) var.
b. Jumal kuivatab märja sāngi, Maarja
valgeks virutab.
E 28, E² 103 — ?(2) var.

2577. JUMAL KÕRGES, KUNINGAS KAUGEL — u. 50(93) var.

- Aa₁. _____*
* kõrge (Hupel, Čelak., Poromenski)
* Helle 335, Hupel 107, Čelak. 184, Poromenski EGr. 190, Wied. 43, Kündja nr. 43 (1883) 407, KAH EKAl 151, Jürjens 70, E 29, E² 103, Viid. 94, Viidebaum-Parlo-Mihkla 1 94; ?Vil (Suurkask), ?Tt (Pint) — 1—3(18) var.

*
Jummal kõrges, kuningas kaugel, man muß oft un-
recht leiden, wer ist der sich des armen annimmt. (Gott in
der Höhe, der König weit weg.)

- a₂. Jummal korgõh, kuningas kavvõh.
R. Viidalepa seletus: «Vaese inimese häda ei näe keegi. Endisaegne vanasõna.»
Rõu, Vas — 2 var.
a₃. Jumal kõrges ja kuningas kaugel.
EKMS IV 725 — 1?(1) var.
a₄. Jumal kõrgel, kuningas kaugel.*
* jummal (Puh); kuning (Norm.)
Norm. 132, EKMS IV 727; VMr (A. Elken), Puh (Antik) — 2(5) var.
a₅. Jumal on kõrgel, kuningas kaugel.
Stein 21; Kuu (Vilbaste), ?Tt (Kreutzw.) — 1 v. 2(4) var.
b₁. Kuning kaugel, jumal kõrges.*
* kuningas (trükistes)
Wied. 88, Kündja nr. 41 (1883) 491; Sa (Allas) — 1(5) var.
b₂. Kuningas kavven, jummal korgen.
Rõu — 1 var.
b₃. Kuning om kaven, jumal om kõrgen.
LMr 134 — 1 var.
Ba₁. Jumal kõrges, keiser kaugel.
Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407, E 29,

E² 103; Hil, Vān, Pst (Söggel), Trm, TMr — 5(14) var.

- a₂. Jummal korgeh, keisri kaugel.
Plv — 1 var.
a₃. Jummal kõrgen, keiser kavven.
P. ja J. Einerite seletus: «Ütleb see, kel-
lele kohtu ees ülekohus juhtunud.»
Hel — 1 var.
a₄. Jummal korgõn, keisri kaugõn.
Ote — 1 var.
a₅. Jumal kõrges ja keiser kaugel.
EKMS IV 725; Vil (Leoke) — 1 v. 2(2) var.
a₆. Jumal on kõrges, keiser kaugel.
Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407; Tt (anon.) — 1 v. 2(5) var.
a₇. Jumal on kõrges ja keiser on kaugel.
?Juu v. Vān (Virkus) — 1?(1) var.
b₁. Jumal kõrgel, keiser kaugel.
A. Källo (Lüg) seletus: kuskilt ei saa vaene
abi. E. Tedre (Trt) seletus: nii naerdi Niko-
lai II.
Lüg, Trt — 2 var.
b₂. Jumal kõrgel ja keiser kaugel.
Kod — 1 var.
b₃. Jumal on kõrgel, keiser kaugel.
Pal (Karma) — 1 var.
C. Keiser Talina liinah, jummal kõrgõh,
mis sa tiid.
Plv (Viidebaum) — 1 var.
D. Jumal kõrgel, Stalin kaugel, oma vöi-
mumehe teevad, mis tahava.
O. Silla seletus: üteldakse kohalike olude
kohta.
Nõo — 1 var.
Ea₁. Jumal kõrgel, õigus kaugel.
Trt — 1 var.
a₂. Jummal kõrgen, õigus kavven.
Ran (Raag) — 1 var.
b. Õigus kavven, jummal korgen.
Võn — 1 var.
F. Jumal kõrges, kohus kaugel.*
* kõrgel (Lai)
A. Leski (Põi) seletus: selle kohta, kui mõ-
ned kusagil omaette hästi või ülekohtusel
viisil elada saavad. P. Tammepuu (Lai)
seletus: «Õigust on raske kätte saada.»
Põi, Sa (R. Kallas) v. TMr (anon.), Lai —
3(5) var.
G. Jummal' taivah, kohus korgõh, tuu
mõist kõigilõ õigusõ.
V. Raua seletus: «Õeld. maapealse ülekohtu
tegemise kohta.»
Se — 1 var.
Ha. Taevas kõrgel, kuningas kaugel.
Puh — 1 var.
b. Taivas korgõh, a kuningas kavvõh.
Se — 1 var.

- I_{1a1}. Kessi vaesele õigust mõistab: jumal kõrgen, keiser kaugel.
Trv (Kill) — 1 var.
- a₂. Kes vaesele õigust mõistab: jumal kõrgel, keiser kaugel.
Loorits Vrp 65, Parijõgi-Reial-Vaigla VI 201 — ?(2) var.
- b. Jumal kõrges, keiser kaugel — kust see vaene õiguse saab.
Hää — 1 var.
- Vt. 13031 C.
- I₂. Jumal kõrgel, keiser kaugel — kellele vaene inimene oma häda kaebab.
Vil — 1 var.
- I₃. Kes orja avitab: jumal kõrgel, keiser kaugel.
Hls — 1 var.
- I_{4a}. Jumal kõrges, kuningas kaugel — kessele sa kaibad.
Vil — 1 var.
- b₁. Kellele sa kaevad: jumal kõrges, keiser kaugel.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b₂. Kellel sa kaebad: jumal kõrges ja keiser kaugel.
J. Ööveli seletus: enamasti vaeste inimeste kohta, kui neile kohtuasjades õigust ei anta.
Tõs — 1 var.
- c. Kelles ma kaiba: keisri kaugeh, jumal korgeh.
Räp (Poolakess) — 1 var.
- d. Kedas sa elad või oled: jumal on kõrgen, keiser kaugel, ei ole kohta, kelle juure kaibame saad minna.
Saa (Söggel) — 1 var.
- J. Jumal korgõh, kuningas kavgõh — häda ei ole kellelegi kaevata.
Se — 1 var.
- K. Ei armu ega abi kusagilt: kuningas kaugel, jumal kõrges.
Krj (Allas) — 1 var.
- L. Jumal kõrgel, keiser kaugel, aga kupja kepp kõige lähemal.
Hls (õpil.) — 1 var.
- Vrd. 2591. Jumal on üleval, arm on kaugel.

2578. JUMAL LAOTAB TALVE — 1?(1) var.

EKMS III 1194.

2579. JUMAL LASKU TULUKEST KITSAS PAIKAS OLLA * — 1(13) var.

* tulukese (Wied.); paigas (Poromenski jj.)

* Helle 335, Hupel 107, Poromenski EGr. 190, Stein 21, Wied. 257, KAH EKAI 151, Muuk-Mihkla I 82.

* Jummal lasko tulukest kitsas paikas olla, oder:

Fraasi funktsioon on tõenäoliselt loitsuline (vrd. Wied. 257 ja 403).

Vrd. ns: Tulekahju vastu: Jumal hoidku tuld kitsas kohas, pidagu pihus, kandku kamalus, seinad seisku serviti paigal, katus kõikumata kaksiti peal, raha-vara liikumata, peatoidus puutumata (Tõs).

Vrd. 2592. Jumal pidagu tulukest peus ja kaitsko kammalus.

2580. JUMAL LASKU ALUST MÄÄTA — 1(3) var.

a. —————*

* mäata (Wied.)

S. H. Vestringi seletus: «Gott laße das Hauß von unten auf verfaulen, i. e. bewahre es vor Feuer.» F. J. Wiedemann seletus: «Gott lasse das Schiff faulen (d. h. bewahre es vor Feuer).»

Wied. ESSr 582; Tt (Vestr.) — 1(2) var.

b. Jumal lasku alust alt mädanema.
Wied. ESSr 583 — ?(1) var.

2581. JUMAL LASKU SÕAVÄGE IKKA KUULDA, EI ELADES NÄHA — u. 10(36) var.

A. —————*

* sõjaväge (KAH jj.)

* Helle 335, Hupel 107, Wied. 257, KAH EKAI 151, Schneider Elusal. Kal. (1905) 7, Jürjens 47, Norm. Cl. 23, EKMS III 1025 — 1(16) var.

* Jummal lasko sõjaväge ikka kuulda, ei ellades näha, Gott bewahre uns nur vor Krieg, an andern Orten mag's immerhin seyn. (Gott lasse ein Kriegs-Heer immer hören, niemals sehen.)

Ba. Jumal lasku sõjaväge kõrval kuulda, ei silmal näha.*

* sõjaväge (Stein)

Stein 21, Wied. 257; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(4) var.

b. Jumal las sõta kõrvul kuulda, hoidku silma nägemast.

Ote — 1 var.

c. Jummal hoia sõta silmä nägemast, anna kõrva kuulda.

?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

d. Jumal lasku sõakära kõrval kuulda, aga ei silmal näha.

Tõn. RP 377 — 1?(4) var.

- Ca. Sõda olgu kõrva kuulda, aga mitte silma näha.
Pet. Ah. 34, Norm. 129, EKMS III 1000;
TMr (P. Berg) — 1 v. 2(5) var.
- b. Sõda olgu kõrval kuulda, aga mitte silmä näta.
?Räp (Lepson) — 1?(2) var.
- c. Sõda olgu kõrva kuulda, ei mitte silma näta.
Võn — 1 var.
- D. Sõda olgu kõrvin, mitte silmin.
Pst — 1 var.
- E. Sõda on kole juo kõrvaga kuulda, mida siis, kui selga tuleb.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- Vrd. ns: Olgu ikka kõrva kuulda, aga mitte silma näha' 'kasut. palvena, et igasugused hädad, tuleõnnetus, nälg, sõda jms. ei tabaks' (Põl).
- Vrd. kk: Olgu kõrva kuulda, mitte silma näha (Han).
2582. JUMAL LOONU LOLLIKSE JA LOLLIL HÄÄ ÕNNEKSE — 1 var.
Saa (Takk).
Vrd. 2630. Kui jumal loob lolli, siis loob lollile ka molli.
6006. Lollil on õnne.
2514, eriti 1: Kui jumal lapsi on annud, siis annab ka lapse õnne.
2583. JUMAL LÕI RIKKALE RAHA, VAESELE TERVISE — 1 var.
Vil (Nigul).
2584. JUMAL NUHTLEB KÜLL, AGA EGA TA ALATI NUHTLE — 1?(1) var.
?Vän (E. Tetsmann).
2585. JUMAL TEAB JA NÄEB KÕIK — 1?(5) var.
- A. Jumal teab kõik.
CRJ UAr 33 — 2(3) var.
- B. _____
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.
- C. Jumal näeb kõiki ja tunneb kõiki.
Põdder LVKGr. 94 — 2(1) var.
- Vrd. kk: Küll jumal näeb ja kuuleb, mis sa miote teed (Saa).
- Vrd. 7661. Küll see näeb, kes pea kohtas on.
2586. JUMAL OLEVAT PATI VALLA JA KÄRNKONNA VIIMATI LOONUD — 2(3) var.
- A. _____
Saa (Aman) — 1 var.

- B. Poetslaste puurattad ja kärnkonnad on jumalal kõige viimased luua.
Tõs — 1(2) var.

2587. JUMAL ON JOODIKU NÕUS — ?
kuni 2(2) var.

- a. _____
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- b. Joodikul on jumal nõus.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- Vrd. 2424. Joodik om jumalal armas.

2588. JUMAL ON KÜLL TARGASTE TEI-
NUD, ET VAESED KA LOONUD,
MUIDU EI SAAKSID RIKKAD AUS-
TUD — 1?(1) var.
Sannumetoja VII (1860) 135.

2589. JUMAL ON TUGEVAMA POOLT —
1 var.
Iis (Proodel).

2590. JUMAL ON ÕIGE KOHTUMÕISTJA
— 1 var.
Rap v. Mär (Poom).

2591. JUMAL ON ÜLEVAL, ARM ON
KAUGEL — 1(3) var.
Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407.
Vrd. 2577. Jumal kõrges, kuningas kaugel.

2592. JUMAL PIDAGU TULUKEST PEUS
JA KAITSKU KAMALUS* — 1(13)
var.
* pihus (Stein), pios (E); kaitsego (Stein),
kaitsegu (E)
* Helle 335, Hupel 107, Poromenski EGr.
190, Stein 21, KAH EKAI 151, E 29.

*
Jummal pidago tulukest peus ja kaitsego kam-
lus, Gott lasse das Feuer nicht weit um sich freissen.

Fraasi vanasõnalisus kaheldav, tegemist
ilmselt loitsuga (vrd. Wied. 257 ja 103).

Vrd. 2579. Jumal lasku tulukest kitsas paikas
olla.

2593. JUMAL PÖÖRAB KÕIKSUGUST
AEGA — 1?(1) var.
Wied. ESSr 856.

2594. JUMAL ROHKEM EI NÕUA, KU
INIMENE EI JÕUA — 1 var.
Hää (Mäesalu).

X Vrd. 2523. Ega jumal inimesele suuremat koor-
mat peale pane, kui ta suudab kanda.

**2595. JUMAL VALVAB VAESELAPSE
ÕNNE — 4 v. 5(8) var.**

Aa. _____

Viid. 110, Viidalepp-Parlo-Mihkla I² 117; Nrv
(Sirdnak) — 1(4) var.

b. Jumal valvab ikke vaeselapse õnne.
G. Klemmeri seletus: vaeslapse mehele saa-
mise kohta.
Amb — 1 var.

Ba. Jumal valvab vaese õnne.
Iis (Timotheus) — 1 var.

b. Jumal kaitseb vaese õnne.
?Kuu (õpil.) — 1?(1) var.

C. Jumal valvab vaese õnne, lesenaise
leivakesta.
Koe (Schultz) — 1 var.

Vrd. 13155. Vaesellapsel kah oma õnn.
2551. Jumala silm vaatab ka vaeste peale.
2552. Jumala silm valvab.

X **2596. JUMAL VISKAS JOODIKULE
KAHVLIKA JAKKU PÄÄLE — 2 var.**

A. _____

Ote (Kukrus) — 1 var.

B. Joot'kile jumalast jago, söögijago ja
joogijago.
Räp (Raud) — 1 var.

**2597. JUMAL VÕIB HAAVAD JÄLLE
PARANDADA — 1?(3) var.**

Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407.

Vrd. 72. Aeg kõik haavad parandab.

**2598. JUMAL EI JÄTA MAHA, KIS TEDA
APPI HÜÜAB — 1?(1) var.**

Rap v. Mär (Poom).

**2599. JUMMAL ANNA, ET EKA TÕUD
TETÄ MÕISTAT, A HOIA KÕIKE
TEGEMÄST — 1 var.**

Vas v. Se (Sandra).

**2600. JUMMAL ANNA IKS KIRIKUTIID
KÕNDI, EI KOHTUTIID — 2 var.**

Hel (Einerid).

**2601. JUMMAL HOIA KOHTU IIST JA
TOHTRI IIST — 3(4) var.**

A. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

B. Kiä kohtu ja tohtriga tutvas saava,
nuu häöse ärä.
Vas (Jakobson) — 1 var.

C. Ku kohtust ja tohtrest vallalõ olt, sis
võit ilmah ärr ellä.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.

Vrd. 14702. See on õnnetu inimene, kes tohtri ja
advokadi alla langeb.

**2602. JUMMAL HOIA' VÄIKOHE PER-
REHE HAIGUIST TULÕMAST,
SUURDÕ PERREHE NÄLGÄ TULÕ-
MAST — 1 var.**

Se (Pino).

**2603. JUMMAL HOIDKU ÕNNE EEST,
ÕNNETUS TULEP ESIKI — 1 var.**

Võn (Kripson).

Vrd. 2567. Jumal hoidku häda iist, risti ja vilef-
sust isegi küll.

**2604. JUMMAL HOIDKU HOOBI IIST,
SUURÕ SÄKSÄ LÕÖGI IIST — 2(3)
var.**

a. _____

Plv — 1(2) var.

b. Jumal hoidku iks hoobi eest, suure
saksa lõõgi käest.
Plv — 1 var.

**2605. JUMMAL JÄTÄ ÄI TOOLE TASO-
MATA, KIÄ KEELETU IIST KÕNE-
LES, PÜMME IIST KIVI KÕRVALE
VISKAS — 1 var.**

Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 2560. Jumal ei jäta head tööd ial tasu-
mata.

**2606. JUMMAL KAVVA KANNATES, KA
VALUSESTE NUHTLES — 2 var.**

A. _____

Krl (Einerid) — 1 var.

B. Jumala tunnikell käib pikale ja lõõb
valjo.

Sa? (Veäster) — 1 var.

Vrd. Niggol VKOR⁵ 72: Jumal ootab kaua, aga
lõõb valusaste.

**2607. JUMMAL' KÄSK ERÄLE MINNÄ',
VANAPATT KÄSK ÜT'EH ELLÄ' —
2 var.**

a. _____

V. Pino seletus: «Üt'eh om pal'lo patto.»
Pojad oma perekondadega peaksid eraldi
elama, mitte üheskoos, kusjuures varandus
olgu lahutatud.
Se — 1 var.

- b. Jummal käsk eräle minnä, juudas käsk üteh ellä.
Se — 1 var.
2608. JUMMAL LASK KÜLH VAIO, A EI JOHT ÄR UPPUDA — kuni 2(2) var.
- A. _____
?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.
- B. Kristus laseb küll vajuda, aga ei mitte ära uppuda.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.
2609. JUMMAL OM LIGIDAL, HAMÕ VIIL LIGEMBAL — 1 var.
Har (Hanimägi).
Vrd. 11193. Särk on ligi ihu, surm veel ligemal.
2610. JUMMAL PÄSTA PAGEHEJAT JA VÄSITA TAKANAJAJAT — 1(18) var.
- a₁. _____*
* päästä; pagõhõjat; väsitä (Norm.)
Norm. 114; Võ-Se (Stein) — 1(9) var.
- a₂. Jumal päästa pagehejat ja väsita taganajajat.
Stein 22 — ?(1) var.
- b. Jumal peastku pageja ja väsitagu tagaajajat.*
* päästku (E MVH); tagaajaja (Kmpm.)
Wied. 43, Kündja nr. 34 (1883) 407, Kmpm. KH 31, E MVH 49 — ?(8) var.
2611. JUMMAL SEEN'TSÄH, TÕÖNÕ JUMMAL TÕÖSÕH TARÕH — 1 var.
Se (Voolaine).
2612. JUMMAL TULÕÕI' SUUHTÕ SITALÕ — 4 var.
- Aa. _____
Se (Savala) — 1 var.
- b. Tulõõi' jummal' suhtõ sitalõ.
Se — 1 var.
- Ba. Jumal ei situ kellegil suhu ega Jeesus ei kata ihu.
Krk — 1 var.
- b. Jumal ei situ suhu ega Jeesus ei kata ihu.
Krk — 1 var.
- Vrd. 6293. Kes magaja kassi suhu situb.
2613. JUMMAL' UM SUURÕMB KUI SITT — 1 var.
Lut (Voolaine).
Vrd. 10569. Sitt on põllumehe jumal.
5648. Lehasõnnik on jumalasõnast vägevam.

2614. JUMMAL VAEST SALLIS — 1 var.
Se (Kirss).
2615. KEDA JUMAL ARMASTAB, SEDA TA KA KARISTAB — 6 var.
- A. _____*
* tema (Vil)
Rap v. Mär (Poom), Vil, Lai, Kam (Relli) — 4 var.
- Ba. Kedä jummal karistes, sedä ta ka armastes.
San (Päss) — 1 var.
- b. Keda issand karistab, seda ta armastab.
Kre (Luks) — 1 var.
- Vrd. Ilm. 3,19: Ma nomin ja karristan neid, kedda ma armastan. Vrd. ka. Heebr. 12,6.
Vrd. 2617. Keda jumal lööb, seda tema ka õnnistab.
7856. Kes oma last armastab, see teda ka karistab.
2616. KEDA JUMAL KARISTADA TAHAB, SEDA TA LASEB NOORELT NAESE VÕTTA — 1 var.
Rap v. Mär (Poom).
Vrd. 2635. Kui jumal tahab sind nuhelda, siis ta nuhtleb sind koduväl kohaga.
2617. KEDA JUMAL LÖÖB, SEDA TEMA KA ÕNNISTAB — 1?(1) var.
?Saa (Söggel).
Vrd. 2615. Keda jumal armastab, seda ta ka karistab.
2618. KEDA JUMAL NUHELDA TAHAB, SELLELT VÕTAB TA MÕISTUSE ÄRA — kuni 2(10) var.
- a₁. _____
Niggol VKOR⁵ 30 — ?(7) var.
- a₂. Keda jumal tahab nuhelda, sellel võtab ta mõistuse ära.
?Vil v. Trv (Kala) — 1?(1) var.
- b. Kedä jummal tahap karistada, võtap meelemõistuse.
?San (Novek) — 1?(1) var.
- c. Keda jumal karistab, sellelt võtab ta mõistuse ära.
Kuusik KT 205 — ?(1) var.
Mõeldavad autendid hilised, sekundaarsed, võib-olla kajastavad vene k. õpikuist päri-
nevat teadmust.
- Vrd. 2635. Kui jumal tahab sind nuhelda, siis ta nuhtleb sind koduväl kohaga.

2619. KEIK ON JUMALA KÄES — 1?(1) var.

?Trv v. Rõu (Siipen).

2620. KELLELE JUMAL AMMETI ANNAB, SELLELE ANNAB TEMA KA TARKUST — kuni 7(21) var.

a. _____
Wied. 54, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(2) var.

b₁. Kellele jumal ameti annab, sellele annab tema ka mõistust.
Einer Lüh. EKO 69 — ?(2) var.

b₂. Kellele jumal ameti annab, sellele annab ta mõistust.
E² 69 — ?(1) var.

b₃. Kellele jumal ameti annab, sellele annab ka mõistust.
E 32 — ?(4) var.

b₄. Kellele jumal annab ameti, sellele annab ka mõistust.
?Trt (Eisen) — 1?(1) var.

c₁. Annab jumal ameti, annab ka mõistuse.
Kos, Puh — 2 var.

c₂. Annab jumal ameti, küll annab ka mõistuse.
E 10 — ?(2) var.

c₃. Annab jumal ammeti, siis ta annab seks ka mõistust.*
* mõistuse (EKMS)
Wied. 7, Kündja nr. 31 (1883) 370, EKMS I 138 — 1(5) var.

c₄. Kui jumal ameti annab, siis annab ta ka mõistuse.
Tt (S. Veske) — 1 var.

c₅. And jummal ameti, sōs ta and ka mõistuse.
Rāp (Poolakess) — 1 var.

Vrd. 2515. Annab jumal mõistust, siis annab ta ka koha.

2621. KES JUMALAT EI PEL'GÄ, SII ORJAB KORADIT — 1 v. 2(2) var.

A. _____
Ran (Tamm) — 1 var.

B. Kessi jumalat ei pelga, seda tõised inimesed kah naaravad.
?Trv (Kallas) — 1?(1) var.

2622. KE JUMAL HAIGE LOONUD, SEE JUMAL HAIGE VÖTAB* — 1(3) var.

* kes (trükistes)

Wied. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431; Tl (Vestr.).

2623. KES VÖIB JUMALA PERSET PEKSTA — 3 var.

a. _____
Wied. ESSr 801 — 1 var.

b. Kes saab jumala perset peksa.
Saa (Söggel) — 1 var.

c. Mene jumala perset peksama.
R. Lilheina seletus: «Oeldakse, kui mõni asi on kättesaamatu, võimatu.»
Kuu — 1 var.

2624. KIS JUMALAT KARDAB, SEE EI KARDA INIMESI — kuni 2(2) var.

a. _____
?Rap v. Mär (Poom) — 1?(1) var.

b. Kis jumalat kardab, sel ei ole tarvis inimesi karta.
?Rap v. Mär (Poom) — 1?(1) var.

2625. KUA JUMMAL PUUDUST JAGI, TUU SAAT LÄBI KAH — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

2626. KU EI AVITA JUMMAL, SIS AVITAS KURAT — 1 var.

Har (Hanimägi).

2627. KUI JUMAL ANNAB LAPSE, SIIS ANNAB SITVERKI RUKKID ROHKEM — 1 var.

sitverk = setverik

Rap v. Mär (Poom).

Vrd. 2514. Annab jumal lapse, annab ka lapse leiva.

2628. KUI JUMALAT, NII KÜÜNALD — 5(7) var.

Aa. _____*

* künneld (Se)

Vas v. Se (Sandra), Se — 2(4) var.

b. Määne jummal, seane küünäl.
Se — 1 var.

B. Kui jumalat, nii küünäld; kui pühäsit, nii paika.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

C. Kui jumalat, nii künneld; kui tütär-las[t], nii tü...
Se — 1 var.

2629. KUI JUMAL EP AITA, EP AITA MEIE TEGEMINE — 1—5(35) var.

Aa₁. _____*

* ei (Wied., Kündja, Körber, KAH)

* Helle 340, Hupel 109, Beitr. XI 150, Porominski EGr. 197, Wied. 77, Kündja nr. 39

(1883) 466, Körber KR I (1891) 10 ja 44, KAH EKAI 153, Norm. Cl. 24; ?Val (Rusmann) — 1—2(19) var.

a₂. Kui jumal ei aita, ei aita ka siis meie tegemine.

?Kaa (Töll) — 1?(1) var.

b. Kui jumal ei aita, ei aita meie tegemine pooleltki.

Jannau Lüh. Kram. 102 — ?(1) var.

c. Kui jumal ei aita, ei maksa meie tegemine.

CRJ UAr 28 — ?(2) var.

B. Kui jumal ei aita, siis ei maksa meie töö.

Stein 33, Wied. 77; ?Tt (Kreutzw.) — ?(7) var.

C. Kui jumal ei õnnista, siis ei maksa meie töö.

Wied. 77, Kündja nr. 39 (1883) 466; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(3) var.

D. Kui jumal nõus ei ole, egas sis asja ei saa.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

Vrd. Vil. Kal. (1864) 36: Kui jumal ei õnnesta, on inimese töö tühine.

2630. KUI JUMAL LOOB LOLLI, SIIS LOOB LOLLILE KA MOLLI — u. 25(54) var.

Aa₁. Kui jumal loob lolli, siis annab ta ka molli.

Stein 33, Wied. 77, Kündja nr. 39 (1883) 466, Einer Lüh. EKÖ 71, Einer EKÖ⁴ 71, Nurmik II 38; Pld (M. Viidalepp), Tt (Kreutzw.) — 2(16) var.

a₂. Kui jumal loob lolli, annab ta ka molli.

E 42, E² 102 — ?(4) var.

a₃. Loob jumal lolli, siis annab ta ka molli.

Pal — 1 var.

a₄. Kui jumal loob lolli, siis annab talle ka molli.

?MMg (õpil.) — 1?(1) var.

a₅. Kui jumal loob lolli, siis annab ta talle ka molli.

Plt (Palm) — 1 var.

a₆. Kui jumal luob lolli, siis andab ta ka lollile molli.

Kuu — 1 var.

a₇. Kui jumal loob lolli, annab ta lollile ka molli.

Kuu — 1 var.

b₁. —————

Tür — 1 var.

b₂. Kui jumal luob lolli, siis luob ka lollile molli.

Alutaguse (O. S.) — 1 var.

b₃. Loob jumal lolli, siis loob ta ka lollile molli.

Kuu — 1 var.

b₄. Kui jumal lõi lolli, siis lõi ta ka molli.

Tt (S. Veske) — 1(2) var.

c₁. Jumal loi lolli ja lollile molli.

Kuu — 1 var.

c₂. Jumal luund lolli ja lollile molli.

KJn — 1 var.

c₃. Jumal on loonud lolli ja lollile molli.

SJn — 1 var.

d. Kui jumal loob lolli, siis teeb talle ka molli.

?Juu v. Vän (Virkus) — ?(1) var.

e. Kui jumal on andnud lolli, siis annab ka lollile molli.

Rap — 1 var.

f. Kui on loll loodud, siis on lollil mold ka.

Hlj — 1 var.

Ba₁. Kui jumal loonud lollikse, siis loob ka lollil mollikse.

Saa (P. Kangur) — 1 var.

a₂. Jumal loonud lollikese, loob lollikesele ka mollikese.

E² 37 — ?(6) var.

a₃. Jumal loonud lollikese, loonud lollil mollikese.

KJn — 1 var.

a₄. Jumal loonud lollikese, lollikesel loonud mollikese.

E MVH 7 — ?(1) var.

b₁. Jumal om loonu lollikse, lollil mollikse.

Krk — 1 var.

b₂. Jumal on loonud lollikese, lollikesele mollikese.

?Trt (Piir) — 1?(1) var.

b₃. Jumal on loonud lollikese, lollikesel ka mollikese.

Kuu — 1 var.

b₄. Jumal loond lollikese, lollikesele ka mollikese.

?Räp? (Eisen) — 1?(1) var.

c. Jumal loonud lollikese, lolli alla mollikese.

Pal, MMg — 2(3) var.

d. Jumal loonud lollikese, lollikene saanud mollikese.

?Hls (Söggel) — ?(1) var.

e. Kui jumal luob lollikese, siis ka mollikese.

Lüg (Källo) — 1 var.

Enamik käsikirjatekste uueaegsed, peam. k. s. 20.—60. aastaist. 19. saj.-st kindlamalt autentseid üleskirjutusi peam. Vi, Kuu, TaP

alalt; võib-olla esindab Vi traditsiooni ka Kreutzw.

Vrd. 2582. Jumal loonu lollikse ja lollil hää õnnakse.

2631. KUI JUMAL MEID NUHTLEB, SIIS ON TEGIJA TEINUD — 1 var.

S. H. Vestringi seletus: «Wan uns Gott straffet, so schiebt mans auf'n Zauberer.» Laug. Vestr. 176.

2632. KUI JUMAL MEIEGA, SIIS LÄHEB MEIL KÕIK HÄSTI KORDA — kuni 2(2) var.

A. _____

?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

B. Keda jumal õnnistab, selle käsi käib hästi.

?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

2633. KUI JUMAL MÖNEST ASJAST PUUDUTAB, SIIS TA TEISEST JÄLLE AITAB — 1?(1) var.

Wied. ESSr 906.

2634. KUI JUMAL ON LOOMA LOOND, SIIS TA ON KA JÄU LOOND — 2 var.

A. _____

Krj (Toomessalu) — 1 var.

B. Annab jumal looma, annab ka osa. Jäm — 1 var.

Vrd. 2514. Annab jumal lapse, annab ka lapse leiva.

2635. KUI JUMAL TAHAB SIND NUHELDA, SIIS TA NUHTLEB SIND KODUVÄI KOHAGA — 2 var.

A. _____

KJn (Raidla) — 1 var.

B. Kedä jummal karistas, tol lask timä naase võtta; kedä jummal hukatusõ sisse taht saata, tol lask timä kodo-väüs minnä.

Räp (Lepson) — 1 var.

Vrd. 2618. Keda jumal nuhelda tahab, sellelt võtab ta mõistuse ära.

2636. Kui jumal tahte meest nuhelda, siis annab ta üksiku tütre naiseks, ja kui ta ette nuhelda tahab, siis annab veel üheaenukse lapse.

2616. Keda jumal karistada tahab, seda ta laseb noorelt naese võtta.

2636. KUI JUMAL TAhte MEEST NUHELDA, SIIS ANNAB TA ÜSIKU TÛTRE NAISEKS, JA KUI TA ETTE NUHELDA TAHAB, SIIS ANNAB VEEL ÜHEAENUKSE LAPSE — 1 var.

Tõs (T. Saar).

Vrd. 2635. Kui jumal tahab sind nuhelda, siis ta nuhtleb sind koduväl kohaga.

2637. KUI JUMMAL OMA PEO KINNI PITSITAS, EI OLE KOSTEGI VÕTTA — 2 var.

A. _____

R. Viidebaumi seletus: «Oeldakse sel puhul, kui tükil ajal pole vihma tulnud.»

Plv — 1 var.

B. Ku jummal uma peo kinni pitsitas, jääse kõiki hamba vakja.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

2638. KUI JUMMAL PALLÕLDU, NII JAGU JAETU — 1 var.

Rõu (anon.).

2639. KU JUMAL PIKKUST ANNAB, KÜLL KÜLAPOISS PAKSUST ANNAB — 11(12) var.

Aa. _____

Tõs (Laan) — 1 var.

b. Küll külapoiss paksust and, ku jumal om pikkust anden.*

* annab

Krk — 2 var.

c. Jumal anna pikkust, küll külapoiss paksust annab.

J. Raidla seletus: «Oeldakse tütarlapse kohta.»

Pst — 1 var.

d. Annaks jumal pitkust, küll külapoiss jämust annab.

Pha — 1 var.

e. Kui jumal pikkust annab, küll poisid paksust annavad.

Lüg — 1 var.

f. Oleks aga pikkust, küll poiss paksust annab.

Kuu — 1 var.

B. Ku om pikkust ja viksust, küll külapoiss and paksust.

M. Sarve seletus: «Tüdruk kõlbavet sis küll joba mehel.»

Krk — 1 var.

C. Kui aga tüdrukul enesel priskus ja tervis on, olgu ta kui peenikene tahes, küll poisi käes ta paksus on.

Vil (Leoke) — 1 var.

- D. Kui pikkust ja priskust on, külap poisi püksist paksust saab.
Pal — 1 var.
- E. Kui enne priskust ja peenust, külap jummal jämedust annab.
Rõn (anon.) — 1(2) var.
2640. KUI JUMAL RISTI PEALE PANEB, SIIS TA AITAB ISE SEDA KANDA — 1?(1) var.
E. Poomi seletus: «Ütlesid usklikud õnnetuse korral.»
?Rap v. Mär.
2641. KUS JUMAL KIRIKU TEGE, SINNA TEGE KURAT KÕRTSI KÕRVA — u. 15(30) var.
- A₁a. —
Trv (Kala v. Sikk) — 1(4) var.
- b. Kuhu jumal kiriku laskis teha, sinna laskis kurat kõrtsi kõrvale teha.
Vil — 1 var.
- c. Kus jumal laseb [kiriku] sündida, seal ehitab kurat kõrtsi kõrva.
Kuu — 1 var.
- d₁. Kuhu jumal kiriku ehitab, sinna kurat ehitab kõrtsi kõrvale.
E² 57, EKMS I 728 — ?(6) var.
- d₂. Kos jumal ehitab keriku, sinna kurat ehitab kõrtsi.
Lai — 1 var.
- d₃. Kohe jummal ehitas keriku, sinnä kurat kõrtsi kõrvale.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- d₄. Kuhu jumal ehitab kiriku, sinna kurat kõrtsi kõrvale.
Päss PJs 558 — ?(1) var.
- e. Kui jumal ehitab kiriku, tieb varsti kurat kõrtsu kõrva.
Kuu — 1 var.
- f. Jumal ehitas kiriku, kurat kõrtsi kõrva.
Krj — 1 var.
- A₂. Kuhu jumal pühakoja ehitas, sinna ehitas kurat kõrtsi.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- A₃a. Kus jumal kiriku ehitab, sinna ehitab kurat kohe kabeli.
E. Tetsmanni seletus: kirik ja kõrts.
Vän — 1 var.
- b. Kohe jummal ehitas keriku, sinna tege kurat kabeli kõrvale.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- B. Kus õnnistegija kiriku ehitab, senna teeb ka kurat kabeli.*
* sinna (EKMS)
Wied. 93, Kündja nr. 42 (1883) 502, EKMS II 146 — 1(4) var.

- C₁a. Kus Kristus kirikud kinnitab, seal kurat kabelid kõrva.
Amb — 1(2) var.
- b. Kus Kristus kirikut kinnitab, sinna ehitab kurat kabeli kõrva.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- c. Kus Kristus kirikut kinnitab, küll kurat kabelit kõrva.
Körber KR I (1854) 53 — 1 var.
- C₂. Kos Kristus kiriku ehites, sinna ehites kurat kõrtsi.
Hel — 1 var.
- D. Kus raibe, sinna koguvad kotkad; kus kirik, sinna tehtakse kõrts.
Tõn. RP 180 — ?(1) var.
Vt. 9537 B.
Vrd. 3833. Kus kirik, sääi kõrts.
2642. KUS POLE JUMALAT, SEAL POLE ARMASTUST — 1?(1) var.
?VJg (Ustallo).
Vrd. Niggol VKOR⁵ 33: Kus armastus on, seal on ka jumal (vene vs tõlge).
2643. KÜLLAP JUMAL KA ABI ANNAB, KUI ON LAPSED LOODUD ELAMA — 1 var.
Laug. Vestr. 174.
2644. KÜLL JUMAL ILMA PARANDAS, KU INEMESE PATUST PÖÖRASE — 1 v. 2(5) var.
- a. —
Plv (Viidebaum) — 1 var.
- b. Külap jumal oma ilmad pöörab, peaks meil vaestel nii rutuste saama patust pöördud.
Wied. 97, Kündja nr. 43 (1883) 513 — 1?(3) var.
- c. Küllap jumal oma ilma pöörab, peaks me vaesed nii ruttu patust pööрма.
E² 103 — ?(1) var.
2645. KÜLL JUMAL NÄEP, KEL ÕIGUS OM — 1 var.
Kam (Siimus).
2646. KÜLL JUMAL NÄÄB ILMA NÄITMATA, KUULEB ILMA KUULUTAMATA — 1(31) var.
- a. —*
- * näitamata (KAH, Sander)
* Helle 342, Hupel 110, Beitr. XI 148, Porominski EGr. 199, KAH EKA1 153, Sander 67 — 1(13) var.

*

Kül Jummal näeb ilma näitamata, Fuleb ilma kuulutamata, Gott findet den Bösen wol, man darf nicht erst um Rache bitten. (Gott sieht wol ohne weisen, hbrt ohne verkündigen.)

- b. Küll jumal näeb ilma näitamata ja kuuleb ilma kuulutamata.*

* kuulmata (E jj.)

Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514, E 48, E² 103, EKMS I 766 — ?(9) var.

- c. Küll jumal näeb näitamata ja kuuleb kuulutamata.*

* näeb (Stein)

Stein 35; ?Tt (Kreutzw.) — ?(9) var.

Vrd. 4744. Kui kuuled, ära pane kuulvas; kui näed, ära pane nägevas.

2647. KÜLL JUMMAL RIKAST RINNAST KINNI PIDA, NIKAVVA KUI VAENE JÄRGE JOUD — u. 15(33) var.

Aa₁.

Võ-Se (Stein) — 1(3) var.

- a₂. Küll jumal rikast rinnust kinni peab, niikaua kui vaene järele jõuab.
EKMS I 766 — 1?(1) var.

- a₃. Küll jumal rikast kinni peab, niikaua kui vaene järele jõuab.
EKMS IV 298 — 1?(1) var.

- b₁. Küll jumal rikast rinnust kinni pidab, niikavva kui vaene järke saab.
Stein 36 — ?(5) var.

- b₂. Küll jumal rikast rinnust kinni peab, niikaua kui vaene järele saab.
Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514, E 48, E² 102 — ?(9) var.

- b₃. Küll jummal rikast rinnust nika kinni pidä, ku vaene järke saa.
Vas — 1 var.

- c₁. Küll jumal rikka seni rinnust kinni pidä, ku vaene ennast järgi vedä.
Krk — 1 var.

- c₂. Küll jumal rikka rinnust kinni peab, niikaua kui end vaene järgi veab.
?Hls (E. Kitzberg) — 1?(1) var.

- d. Jumal peab rikast rinnust kinni, seni kui vaene järele tuleb.
Tür — 1 var.

- e₁. Küll jumal rikast rinnust hoiab, seni kui vaene järele jõuab.
E MVH 7 — ?(2) var.

- e₂. Jumal hoiab rikkal rinnust kinni, kuni vaene järgi jõuab.
Pal (Karma) — 1 var.

- B. Jumal võtab rikka rinnast kinni ja aitab vaest järele.
Koe (Schultz) — 1 var.

- Ca. Jumal peab rikka rinnust kinni, laseb kehval kesa ülesse künda.

Lai — 1 var.

- b. Jumal hoiab rikkal seni rinnust, kuni vaene kesa künnab.

Kod — 1 var.

- D. Las hoitakse rikka rinnust kinni, et kehva künnab kesadki ära.

Norm. 87, EKMS III 377; Jõh — 1(3) var.

- E. Vihm hoiab rikka rinnust kinni, kuni kehva kesa küntud saab.

M. Proodeli seletus: «Vihm ei lase rikast heinatööle hakata, kuni vaene põllutööd tehtud saab.»

Iis — 1 var.

- Vrd. kk: Nüüd jumal hoiab rikka rinnust kinni, laseb kehval kesad ülesse künda (Lai).

2648. KÜLL JUMAL TEEB, KUI ANNAME TEHA — 1?(4) var.

Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514.

2649. KÜLL JUMAL TÜHJA JÕULE KA JÄTKU ANNAB — 1?(3) var.

Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514.

- Vrd. Jes. 40,29: Temma annab fellele, kes wäsfi-nud, rammo, ja joutumille annab ta palju joudo. Piiblitsitaadina ka ER Kal. (1880 apr.): Jõutumaile annab jumal palju jõudu.

2650. KÜLL JUMMAL HOOLE KAND, KALLIL AJAL SÜVVÄ AND — 1 var.

Ote (Nugin).

- Vrd. 9303. Tulõ päiv ne kand hoolõ.

2651. KÜLL JUMMAL NÄGE, MIS JUUDAS TEGE — 2 var.

- a. Se (Savalä) — 1 var.

- b. Jummal' eski näge, mis juudas tege.
Se — 1 var.

2652. KÜLL JUMMAL TOOSE KÕIK VALGE ETTE — 2(3) var.

- Aa. Küllap jumal keik pääva ette tõstab.
Jannau Lüh. Kram. 122 — ?(1) var.

- b. Räp (Poolakess) — 1 var.

- B. Päike saab viimaks kõik valge ette tooma.

Kre (Rüitel) — 1 var.

- Vrd. 9310. Küll tuleb viimaks keik päevavalgele.

2653. MIS JUMAL ANNAB, ON PIKK JA PEENIKE, AGA MIS KURAT ANNAB, ON LÜHIKE JA JÄME — 1 var.

As (Kuusik).

Vrd. 8800. Mis pikk, see peenike, mis jäme, see lühike.

2654. MIS JUMAL JUKUL ANNAB, SEDA JUKU NAHKA PANEB — 1 var.
Hls (Riiet).

2655. MIS JUMAL MEIE SÜDAME SISSE ON TIKKINUD, SEDA LOEB TA KA ÄRA — 1?(2) var.
Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549.

2656. MIS JUMAL TEEB, ON HÄSTI TEHTUD — 3—6(19) var.

Aa₁. — *

* häste (Gr. SKÖ)

Sannumetoja II (1849) 185 ja IV (1851) 157, CRJ Klr I 120, Borm Er Kal. (1876) lk-ta, Gr. SKÖ II 68 — 1?(13) var.

- a₂. Mis jummal tiip, om häste tett.
Urv (Siil) — 1 var.

- b. Mis jumal teeb, on hästi.
Borm. Prn. Er Kal. (1888) lk-ta — 1?(1) var.

- c. Kõik teeb hästi jumal.
Sannumetoja IV (1851) 130 — ?(1) var.

- B. Mis jumal teeb, on hästi tehtud, ja inimese mõtted ei ole mitte jumala mõtted.
Borm Prn. Er Kal. (1888) lk-ta — 1?(1) var.

Vt. 2544 C.

- C. Aig kõik asju viivitap, jummal esi häste teep.
Vön (Kripson) — 1 var.

- D. Ära laitku looja tööd: mes tema teep, om häste tett.
Trt. Vör. Kal. (1838) 58 — 1 var.

Vt. 6022 B.

2657. MIS TOOLÕ JUMALALÕ KUÜ-NÄLD PAKKU, KIÄ TAHA AI' — 2(3) var.
Vas v. Se (Sandra).

2658. NIIVÖRD JUMALAL VARRA KU VANNUTÜTRIKKE — 2 var.

- a. —
Urv (Seen) — 1 var.

- b. Nii pallo jumalal varandust, kui om vannotütrekke.

Räp (Lepson) — 1 var.

Vrd. 2664. Setu jumalal latsi om kui vana-tüdruku.

2659. NÄÜS, MIS SUUR JUMMAL KUR'A TÖBITSEGA TEGE — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

Vrd. kk: Küll oled sina minuga hädan just kui surm kurja töbitsega (Nõo).

2660. ON JUMAL SIND VEE EEST HOIND, HOIDKU KA TULE EEST — 1 var.

Ha (Kanketer).

2661. ONS JUMAL MEIE POOLT, KES VOIB MEIE VASTU OLLA — 1?(1) var.

?Vil (Leoke).

2662. ONS JUMAL MIND PISUKESE ÖNNEGA LOONUD, SIIS MA PEAN PISUKESE ÖNNEGA ELAMA — kuni 2(26) var.

Aa₁. —

* Helle 349, Hupel 115, Willmann 75, KAH EKAl 156 — 1?(8) var.

*
Ons Jummal mind pisukesse õnnega loonud, siis ma pean pisukesse õnnega ellama, wer jum Heller geschlagen, wird nimmer jum Pfennige.

- a₂. Ons jumal mind pisukese õnnega loonud, siis pean pisukese õnnega elama.
Hupel² 163, Willmann³ 82, Poromenski EGr. 209, Körber Uus ABDr 10 — ?(8) var.

- a₃. Ons jumal mind pisukese õnnega loonud, siis pean mina pisukese õnnega elama.
Wied. 137, Kündja nr. 48 (1883) 572 — ?(3) var.

- a₄. On jumal mind pisukese õnnega loonud, siis pean ma pisukese õnnega elama.
Stein 49 — ?(1) var.

- b. On jumal mind piskuga loonud, pean ka piskuga elama.
E 62 — ?(1) var.

- c. Kui jumal piskuga loonud, peab ka piskuga elama.
E² 102 — ?(1) var.

- A₂. Om jummal minno väikese õnnega loonu, sis pea ma ka väikese õnnega elämä.
?Vas v. Se (Sandra) — ?(1) var.
- B. On jumal mind pisku õnnega loonud, siis pean mina pisku õnnega toitma.
Wied. 137, Kündja nr. 48 (1883) 572, Laug. Vestr. 176 — 1?(3) var.
2663. PAREMB JUMALA KARJAN KUI VÕORA ORJAN — 1 var.
Trv v. Rõu (Slipsen).
2664. SETU JUMALAL LATSI OM KUI VANATÜDRUKU — 1 var.
Trv (Helimets).
Vrd. 2658. Niivõrd jumalal varra ku vannutüt-rikke.
2665. SUUR JUMAL ON SEDA SELTSIDE VAHET TEIND — 1(3) var.
a. _____
Wied. ESSr 1030 — 1 var.
b. Suur jumal on see seltside vahe tei-nud.
Wied. 174, Kündja nr. 51 (1883) 611 — ?(2) var.
2666. JUMALA-ANNÖT MASSA AI' SUUST VÄLLÄ AIA' — 1 var.
Se (Savala).
Vrd. 9173. Kes põlgab jumalavilja ära.
2667. EGA JUMALAVILI KAHJU EI TEE — 1(2) var.
* Arvelius II 20.
- *
Ega Jummal milli kahju ei tee:
2668. ENAMB JUMALAVILLAL JAKKU KUI AHNEL KÖTTU — 3(10) var.
a. _____
Ote — 1 var.
b. Enamb jumalaandel jakku kui ahnel köttu.
San — 1 var.
c. Enam andel jätku kui ahnel kõhtu.
E MVH 25, E 18, E² 41, EKMS I 146; Plv — 1(8) var.
2669. KES ON JUNNAGAS, SIE ON KA M...AGAS — 2 var.
a. _____
Kuu (Lindström) — 1 var.
- b. Kes mies on junnagas, sie on ka m...agas.
Kuu (Lindström) — 1 var.
2670. JUTUSÕ-AJAJALÕ JULK, KULLÕ-JALÕ KOL', SAINA TAKAH SAIS-JALÕ SADA, TULÕPIDÄJÄLE TUHAT — 2 var.
A. _____
Se — 1 var.
B. Jutsõ-ajajalõ saa julk, man saisjulõ sada, tulõpidäjäle tuhat.
Se — 1 var.
Vrd. 12134. Tulesüitaja palk: saab Laiuse mäe alt hobusesita seest õhe kaeratera kukega pooleks.
2671. AJA KÜLL JUTTU, AGA LASE KÄED KÄIA — 1 var.
Vän (Peterson).
Vrd. 10902. Suu kõnõlõs, käe tekke tüüd.
2672. EGA ÜHEKORDSE JUTU PÄRAST EI SURE — 1(2) var.
Wied. 22, Kündja nr. 32 (1883) 382.
2673. HUÄ JUTT LÄTT KLÕMBATÕH, A' HALV JUTT LINDAS SIIBAGA — 1 var.
klõmbatõh = longates; siibaga = tiiba-dega
Se (M. Linna).
2674. JUTT JOOKSEB SUUST SUHU JA KÄEST KÄTTE — 1 var.
Wied. ESSr 1095.
Vrd. 2677. Jutt tuleb jutust, kõne kõnest, sõna sõnast.
2675. JUTT SUUREM KUI ASI — 1(7) var.
Wied. 44, Kündja nr. 34 (1883) 407, E 29, E² 63, EKMS II 211 ja 651.
Ütluse funktsioon pigem ehk kk-line kui vs-line.
Vrd. 3886. Eks kisa ole ikke suurem kui asi isi ongi.
2676. JUTT SÜNNÜS JUTU PÄÄLE, TÖÖNÕ TÖÖSÕ KÖTU PÄÄLE — 1 var.
Se (Mägiste).

2677. JUTT TULEB JUTUST, KÕNE
KÕNEST, SÕNA SÕNAST — u.
15(47) var.

Aa. _____
Wied. ESSr 171, EKMS II 212 — 1(2) var.

b. Jutt tuleb jutust, sõna sõnast ja kõne
kõnest.
EKMS II 215 — 1 var.

Ba₁. Jutt tuleb jutust, kõne tuleb kõnest.
Meelej. nr. 10 (1887) 78; Pär (Kampmann)
— 1(10) var.

a₂. Jutt tuleb jutust ja kõne tuleb kõnest.
Nrv (Sirdnak) — 1 var.

a₃. Jutt tuleb jutust, kõne kõnest.
Wied. ESSr 372, E 29, E² 63, Puus. Eü I
115, EKMS I 150; Trv, Vil (Leoke) — 2 v.
3(14) var.

a₄. Jutt tuleb jutust ja kõne kõnest.
Sannumetoja V (1856) 13, EPost. Kal. (1877)
152 — 1 v. 2(2) var.

b. Jutust tuleb jutt ja kõnest saab kõne.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

c₁. Jutt jutust, kõne kõnest.
Emm — 1 var.

c₂. Jutust jutt ja kõnest kõne.
?Vil? (Leoke) — 1?(2) var.

C. Jutt nõuab juttu ja kõne kõnet.
Wied. 44, Kündja nr. 34 (1883) 407, Kmpm.
KH 37 — 1(6) var.

Da. Sõna sõnast, jutt jutust sünnib.
Wied. ESSr 1074 — 1 var.

b. Sõna tuleb sõnast, jutt jutust.
EKMS II 214 — 1 var.

E. Kõne tuleb kõnest.
Wied. ESSr 372 — 1 var.

Fa₁. Jutt jutust tõuseb.
Wied. ESSr 171 — 1 var.

a₂. Jutt tõusep jutust.
Greits. (1817) lk-ta — 1 var.

b. Jutt jutust sünnib.
Wied. ESSr 171 — 1 var.

G. Sõna tuleb sõnast.
Sannumetoja III (1850) 271 — 1 var.

Vrd. kk: Nii me kõnelime, üks jutt jutust ja
kõne kõnest, nii kavva kui ta ärägi üteli,
mis ta siia tuli' (Ote).

Vrd. 2674. Jutt jookseb suust suhu ja käest
käte.

2678. KUDA JUTTU AETAKSE, NÕNDA
JUUA ANTAKSE — 1 var.

Jür (Reinson).

Vrd. 2480. Kudas juua antakse, nõnda juttu
aetakse.

2679. KUI EI KUULE JUTUGA, KÜLL
SIIS KUULEB NUTUGA — 1 var.
Hää (Mäesalu).

2680. PAREM JUTTU KANDA KUD
JUTTU TEHA — 1(3) var.

Krj (C. Allas).

Vrd. 4667, eriti C₁b: Paremb ülekohtu kanda kui
tetä.

2681. SJÕTA JUTT OND KÕEGÕ VIIMNE
— 1 var.

Khñ (S. Saar).

2682. ÄRA LASE JUTTU VÕITA TÖÖD,
LASE TÖÖ JUTTU VÕITA — 1(8)
var.

a. _____
Wied. 12, Kündja nr. 31 (1883) 370, E 12,
E² 66 — 1(6) var.

b. Ära lase juttu võita tööd, lase töö
võidab juttu.
OM nr. 2 (1890) 87 — ?(1) var.

c. Ära lase jutul võita tööd, vaid lase
tööl võita jutt.
Jänes-Parlo 115 — ?(1) var.

2683. JUUDA KÄEN OMMA HÄRJA
UHJAHARO — 2 var.

A. _____
Võn (Kilk) — 1 var.

B. Härä sarvõ ja tuulõveski siiva omma
juuda käeh.
Plv — 1 var.

2684. SUUREMBALE JUUDALE IKS SUU-
REMB TÜKK SUUD — u. 20(32)
var.

A₁a. Suuremale kuradile saab suurem pool
sood.

M. Proodeli seletus: «Inimene, kelles on
rohkem kuradit, jääb alati võitjaks.»
Iis — 1 var.

b. Suuremale kuratile suurem pool sood.
Hel — 1(2) var.

A₂a₁. Suurembale juudale suuremb tükk
sood.*

* suuremale, suurem (E, EKMS)
E 79, EKMS IV 439; San — 1(5) var.

a₂. _____
Ote — 1 var.

b. Suurembale juudale üks suuremb puul
suud.*

* pool (Võn)
Võn, Plv — 2 var.

c. Suuremba juuda perald üks suuremb
jago suud.
Räp — 1 var.

- d. Suurembale juudale peab suuremb jago suud jääma.
Plv — 1 var.

- A₃. Suurembale juudale suuremb tükk jagada.
Nõo — 1(3) var.

- Ba. Suurembale soele suuremb puul suud.
Ote — 1 var.

- b. Suurempale soele iks suuremp jagu suud sõita.
Ote — 1 var.

- c. Suurõmbal soel üks suurõmb suu.
Rõu — 1 var.

- C. Suurembale soele suurem tükk suud, vähembale vähem.
Ote — 1 var.

- D. Suurembale iks suuremb tükk saab ära anda.
J. Tammemägi seletus: «Vrd. Targem annab järele.»
Ote v. San — 1 var.

- E. Suurembale ikka suuremb suutäis.
Kam — 1 var.

- F. Pisemale pisem tükk, suuremale suurem tükk.
?Tõs (Weltmann) — 1?(1) var.

- G. Suur suurele, pien pienele.*
* peen- (E)
E 80, E² 86; Kuu — 1(6) var.

- H. Suur suurele, pien pienele, tonderlont järgümäsele.*
* peen; järgümäsele
Kuu — 2 var.

Vrd. ka Kp X 146/147: Suurem pool saab suuremale, / veiksem jälle vähemale.

Vrd. lh: Suuremale suurem pool, / vähemale vähem pool. / Kui vähäm nurisas, / siis pää otsast kääkst (Ote).

Vrd. 2685. Suurõl juudal suurõmb õigus.
10942. Suur iks suurtega, väikese väikes-
tega.

2685. SUURÕL JUUDAL SUURÕMB ÕIGUS — 2 var.

- A. _____
Rõu (Gutves) — 1 var.

- B. Suurembal sunningul olgu üks suuremb õigus.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd. 2684. Suurembale juudale iks suuremb tükk suud.
10856. Kel suuremb suu, tuul suuremb õigus.

2686. JUUKSED ON TIGEDAL TUMAD, KADEDAL KARMID — 1 var.

Trt (Vilbaste).

Vrd. 8516. Kel pehme juus, sel pehme süda; kel kare juus, sel kare süda.

2687. JUUKS PIKK, KIIL PIKEM — 2(6) var.

- A. _____
V. Grossi seletus: õeld. naiste kohta.
San — 1 var.

- Ba. Naisterahva hius pikk, miil lühikene, kiil pikk ja lagja.*
* meel; keel (Wied.)

Wied. 128; Võ-Se (Stein) — 1(4) var.

- b. Naisterahva juus pikk, meel lühike, keel pikk ja lai.
EKMS II 1112 — ?(1) var.

Vt. 7348 J.

2688. ANNA ÜKS HIUKSEKARV KURATILE, SIIS KISUB TA KÕIK SU PEA OTSAST ÄRA — 4(7) var.

- a. _____
Wied. 7, Kündja nr. 31 (1883) 370 — 1(4) var.

- b. Anna kuradile juuksekarva, siis tahab ta su pää ühes.
Trv — 1 var.

- c. Anna kuratilõ hiuskarv, siis tõmbas päägi sisse.
Rõu — 1 var.

- d. Kes kuratile ühe juuksekarva annab, selle pea ta võtab tervelt ära.
Sannumetoja I (1848) 198 — 1 var.

Vrd. 4588. Anna kurjale sõrm, siis võtab ta terve käe.

2689. JUUKSEKARVA EI MAKSA LÕHKI AJAMA HAKATA — 1 var.

Vig (Priimets).

2690. HAKKA JUUDIGA JUTTU AAMA EHK VASIKAGA VÕIDU JOOKSMA — 1 var.

Amb (Münther).

Vrd. 5997. Haka lolliga vaidlema või vasikaga võedu joosma.

7249. Naestega vaidlemine on kui vasikaga võidu jooksmine.

6861. Muhulasega vaielda või vasikaga võidu joosta, see teeb ühe välja.

2414. Mene nüüd joobnuga vaidlema ehk vasikaga võidu jooksmas.

13873. Mine nüüd vasikaga võidu jooksmas.

2691. JÕGI EI JOOSE VASTUMÄGE — 4 v. 5(7) var.

- A. _____
Sa (R. Kallas) v. TMr (anon.) — 1(3) var.

- Ba. Ega vesi vastumäge üles ei joose.
Trv — 1 var.
- b. Vesi ei joose vastumäge.
Pst — 1 var.
- C. Mine juhi jõge vastumäge või tuult tagaspidi käima.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.
- D. Ei kivi veere kunagi vastumäge.
Saa (Söggel) — 1 var.
- Vrd. alb: Ei jookse jõgi vastumäge üles...
(Khn).

2692. JÖLE MEES VAHETAB PEOTÄIE KULDA PEOTÄIE MULLA VASTU — kuni 2(4) var.

Körber KR I (1854) 30, Wolde ÖkÖ² 13; Rap v. Mär (Poom). E. Poomi üleskirjutused esindavad ilmselt kirjandusest lähtunud sekundaartraditsiooni.

2693. ENAM TEHAKSE JÕUGA KUI NÕUGA — ?(1) var.

?Hls (Söggel).

Vrd. 7634. Enam tehakse nõuga kui jõuga.

2694. JOUDUDAS MUÖDÄ JOGANEGI ELÄB — 1(8) var.

a. _____

Kuu (J. Mikiver). — 1 var.

b. Joudumööda igaüks elab.

E 28, E² 83, Huvit. I² 47, Huvit. V Lisa 15 — ?(7) var.

2695. JÕUD KÄIB ÕIGUSEST ÜLE — 1?(1) var.

?Vig (Prilimets).

Vrd. 2699. Kel jõud, sel õigus.

2696. JÕUD TEEB, NÕU JUHIB — ?(1) var.

Plmp. EKik I 28.

Vrd. 7634. Enam tehakse nõuga kui jõuga.

2697. KEL JÕUD, SEL VÕIT; KEL RAHA, SEL ÕIGUS — 1—3(3) var.

A. _____

?Urv (Prisko) — 1?(1) var.

B. Kellel raha, sellel õigus; kellel kukkur, sellel kohus.

Vil (Toss) — 1 var.

Vt. 14434 L.

C. Kel raha, sel õigus.

?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.

2698. KEL JÕUD, SEL VÄGI — 1(2) var.
Vil (R. Kallas v. anon.).

2699. KEL JÕUD, SEL ÕIGUS — u. 20(40) var.

Aa. _____*

* kellel — sellel (Ran)

Trv, Kõp, ?Ran (L. Kallas), Rõn, ?Ote (õpil.) — u. 5(10) var.

b. Kelle jõud, selle õigus.

Äks — 1 var.

Ba. Kellel kott, sellel kohus; kellel jõud, sellel õigus.

Saa (Söggel), Trv (Parts) — 2 var.

b. Kel jõud, sel õigus; kel kott, sel kohus.*

* tol (Plv)

Trv, Pst, Võn, Rõn, San, Rõu — 6 var.

Vt. 14434 V.

C. Kel jõud, sel õigus; kel kukkur, sel kohus.

Loorits Vrp 65, Huvit. V Lisa 15, Parijõgi-Reial-Vaigla VI 202, Vih. (1951) 92, Vih. (1952) 92, Vih. (1954) 98, Vih. (1957) 108; Trv — 2(16) var.

Vt. 14434 I.

D. Kellel jõud, sellel õigus; kellel vägi, sellel võimus.*

* kel — sel (Pst)

Hls (õpil.), Pst — 2 var.

Vt. 14434 P.

E. Kel vägi, sel võimus; kel jõud, sel õigus; kel kukkur, sel kohus.

Jõh, Hää — 2 var.

Vt. 14434 H.

F. Kel vägi, sel võimus; kel kott, sel kohus; kel jõud, sel õigus.

?Rõn (Grünfeldt) — 1?(1) var.

Vt. 14434 U.

Vrd. 2695. Jõud käib õigusest üle.

5658. Kelle leib, selle õigus.

2700. KES VÕI ÜLE JÕU KEDAGI SUNDI TEGEMÄ — 1 var.

Ote (Kukrus).

X 2701. KUIDA JÕUD, NENDA KOOREM; KUIDA SAAK, NENDA MAKSUD; KUIDA ÕIGUS, NENDA KOHUS — 1(9) var.

A. _____*

* kuidas; nõnda (EKMS)

Wied. 85, Kündja nr. 41 (1883) 490, EKMS IV 439 — 1(5) var.

X B. Kudas jõud, nõnda koorem; kudas saak, nõnda maksud.*

* kuld (E², EKMS)

E 41, E² 88, EKMS IV 723 — ?(4) var.

Vrd. 14607. Õigus on vanem kui kohus.

2381. Kuidas jaks, nõnda maks.

2702. KÕIGE SUUREM JÕUD ON TARKUS — ?(1) var.

?Kam (Relli).

Vrd. 11675, eriti red. B: Tarkus on ülem kui jõud.

2703. MIDA JÕUD EI JÕUA, SEDA JÕUAB MÕISTUS — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

Vrd. 2705. Mis ei saa jõuga, saab nõuga.

2704. MIDA VÄHEM JÕUDU, SEDA KANGEM KIUSU — 1(10) var.

a.

Wied. 115, Kündja nr. 44 (1883) 525 — 1(5) var.

b.

Mida vähem jõudu, seda enam kiusu. E 55, E² 39, Huvit. V Lisa 15 — ?(5) var.

Vrd. 14453. Mida veikem vägi, seda rohkem viha.

2705. MIS EI SAA JÕUGA, SAAB NÕUGA u. 20(38) var.

A_{1a1}.

Norm. 63, EKMS II 1214; Khk (Thom) — 1(5) var.

a₂.

Mida ei saa jõuga, saab nõuga.

Ann (Kagovere), ?Trv (õpil.) — 1 v. 2(2) var.

a₃.

Mis jõuga ei saa, saab nõuga.

E² 36, EKMS I 786 — ?(4) var.

a₄.

Mida jõuga ei saa, seda saab nõuga. Trt (R. Viidalepp) — 1 var.

b₁.

Mis jõu läbi ei saa, saab ehk nõu läbi.

Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549 — 1(3) var.

b₂.

Mis jõu läbi ei saa, saab nõu läbi.

E 56, E² 36 — ?(4) var.

c₁.

Mis jõu kaudu ei saa, seda saab jälle nõu kaudu.

Hls — 1 var.

c₂.

Mis jõu kault ei saa, tetäs nõu kault. Kam — 1 var.

A₂.

Mis jõupärast ei suuda, seda nõupärast tehakse ära.

Kul — 1 var.

A_{3a}.

Mis jõuga ei sünni, tee nõuga.*

* tie (Kuu)

Rak, Kuu — 2 var.

b. Mis ei sünni jõuga, tee nõuga.*

* tie (Tür)

Tür, Ris — 2 var.

Ba₁. Kui ei saa jõuga, siis nõuga.

Juu — 1 var.

a₂.

Kui jõuga ei saa, siis nõuga.

Pil — 1 var.

b. Kui jõuga ei saa, siis peab nõuga saama.

?As (Pallu) — 1?(1) var.

*

C. Kui jõud ei jaks, siis tuleb nõu abiks võtta.

?Saa (Söggel) — ?(1) var.

Da. Kui ei aita jõud, siis aitab nõu.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

b. Kui ei aita jõud, siis hüvä nõu.*

* hia

Lüg (Källo) — 2 var.

Ea. Kus ei aita jõud, sääl aitab nõu.

Puus. EKGr. 186 — ?(2) var.

b. Kus jõud ei aita, sääl aitab nõu.

Krj — 1 var.

Fa. Mis ei aita jõu, seda aitku nõu.

?Vil (Leoke) — ?(1) var.

b. Mis käib üle jõu, seda aitab nõu.

?Vil (Leoke) — ?(1) var.

Vrd. 7634. Enam tehakse nõuga kui jõuga.

11819. Kui ei saa teoga, siis katsu nõuga.

2703. Mida jõud ei jõua, seda jõuab mõistus.

2706. OMA JÕUGA EI SAA ÜLE ÕLEKÖRRE — 4 kuni 5(8) var.

Aa.

Kär (Jank) — 1 var.

b. Oma jõuga ei saa meie mitte üle õlekörre.

Krj (Allas) — 1(3) var.

Ba. Ilma jumala abita ei saa inimene üle õlekörre.

Trv v. Rõu (Slipsen) — 1(2) var.

b. Üle olökörrõ ka saa ai minnä' jumala tiidmaldä'.

Se (Pino) — 1 var.

c. Ilma jumala tahtmata ei saa üle õlekörregi astu.

?Vil (Suurkask) — 1?(1) var.

Vrd. 15112. Ülekohtuga ei saa üle õlekörre.

2707. SEE ON ÜLE JÕU TÖÖ: KANA KAELA SÖÖMINE JA PÄÄLT PÄÄ PUU RAIDUMINE — 4(6) var.

A.

Trv (Pausk) — 1 var.

B₁. Üle jõu tööd on: kana kaela söömine,

päält pää puu raidumine, meeste kaldsa persse paikamine ja tagat ahju rehe atmine.

Trv (Pausk) — 1 var.

- B₂. Üle jõu tööd on: kana kaela söömine, jää pealt puu raiumine, mustade pükside p-e paikamine ja ahju takka rehe ahtmine.

E MVH 94 — ?(2) var.

Vt. 12597 H₁—H₂; 178 J₁—J₂.

- Ca. Ahjukurru ahtmine, lamba kaela pügamine ja kana kaela söömine — need on kõige raskemad tööd.

Loorits Vrp 46 (< Pst) — 1 var.

- b. Ahjukülle atmine, kana kaala söömine ja lamba kaala pügamine om kige halvemba tööda.

Trv (Feldfebel) — 1 var.

Vt. 178 I.

Vrd. 15128. Kes ülessepuule rajub, sellele langevad laastud silmi.

2708. JODAGI JOUDEPAPP TEGB, KUI EI OLE MUUD, RISTIB SURNI VASIKU — 8 var.

Aa₁. —

M. Velströmi seletus: öeldakse selle kohta, kes midagi ei viitsi teha.

Kuu — 1 var.

- a₂. Jodagi joudepapp tegeb, kui ei muud, ne ristib surni vasiku.

Kuu — 1 var.

- a₃. Jodagi joudepapp tege, kui muud, ne ristib surni vasiku.

Kuu — 1 var.

- a₄. Jodagi joudepabid tegeväd, kui muud, ne ristväd surni vasiku.

Kuu — 1 var.

- b. Jodagi papp joudela tege, kui ei muud, ne risti vasiku.

Kuu — 1 var.

- c. Jõudega teha jodagi, kui muud, siis ristib vasikad.

Hlj — 1 var.

- d. Jodagi jõudepapp teeb, kui muud, siis ristib vanu vasikaid.

Tt (anon.) — 1 var.

- B. Midä see joudik tege, kui toised vasika risti.

Hlj — 1 var.

2709. EI JOVVA KÕIKIGA ÜTEH LINNADA — 1?(1) var.

J. Sandra seletus: kõikidega ei jõua koos uhkust ajada.

?Vas v. Se.

2710. JÕUA AEGAMÕÖDA — 1?(40) var.

A_{1a}. —

Wied. 42, Kurrik SÖ 20, Kündja nr. 34 (1883) 407, Kmpm. KH 7, Kmpm. Kirjaseadm. 9, Kmpm. KLR 90 ja 368, Kmpm. KLR I 97, Kmpm. KLR. II° 33, 341 ja 344, Kmpm. EL II^s 36, E² 13, EKMS I 59; ?Kuu (Vilbaste) — 1?(34) var.

- b. Jõua pikkamisi.

?Trt (õpil.) — ?(1) var.

- B. Astu aegamööda.

Tõn. Täht. (1911 jaan.) — ?(2) var.

- Ca. Rutta, aga siiski aegamööda.

Körber VRMK 55 — ?(1) var.

- b₁. Rutta, aga siiski pikkamööda.

?Plt (Palm) — ?(1) var.

- b₂. Rutta, aga pikkamööda.

E² 71 — ?(1) var.

2711. KES JÕUAB, SEE SÕUAB — u. 15(22) var.

Aa₁. — *

* jõuvab — sõuvab (Hls), jõvvab — sõvvab (Vil), joudab — soudab (Kuu); sie (Hlj, Kuu), sii (Hls, Trv)

G. Klaamase (Kuu) seletus: tavaline komme merel käies.

Wied. 56, Kündja nr. 36 (1883) 431, OM nr. 1 (1891) 48; Hlj, Rak, Kuu, Hls (Söggel, Sulsenberg), Trv, VIL? (Veske), Vil, Plt (Luu), Trv v. Rõu (Siipen) — kuni 12(19) var.

- a₂. Kes jõuab, see kah sõuab.

Trv (Kallas) — 1 var.

- b. Kump jõuab, see sõuab.

Hlj — 1 var.

- B. Kel om joudu, tuul om ka sõudu.

?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

Vrd. 11180. Kes sõuab, see jõuab.

11181. Sõvvad nikavanni' ku jovvad.

2712. MIDÄ EI JOUA KANDA, SEDÄ POLE KA TARVIS ÜLES TOSTADA — 1 var.

Kuu (Lindström).

2713. MIS EI JÕUA OSAVUS, SEDA JÕUAB USINUS — ?(12) var.

a. —

EKMSA (1875) 86, Gr. LS 151, Uus As Kal. (1904) 39, Tõn. Täht. (1910 juuli ja 1911 dets.), Tõn. RP 307 — ?(7) var. A. Grenzsteini mõttesalm.

- b. Mida osavus ei suuda, seda jõuab usinus.

Tõn. Täht. (1909 sept.), Norm. 221 — ?(5) var.
Tõenäoliselt Tõnissoni redigeering A. Grenzsteini mõttesalmist.

2714. JÕUDUS INIMENE AJAB VAHEST JÕUDU — 1(3) var.

Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883) 407.

2715. KAS JÕUTUMAL VARA ON — 1 var.

Tt (Vestr.).

2716. JOULUAAT JA HIIVANUUT ON ÜHEL NÄDÄLÄPÄIVÄL — 1 var.

Kuu (R. Lilhein).

Vrd. 6280. Madisepäev, mihklipäev ja mardipäev on alati ühe päeva peal.

2717. KUI JÕULUAIGA LUMOHANGÕ OMMA KATUSERÄÄSTANI, SIS KASUVAT SUVEL VILI RINNUNI — 1 var.

Ote (Kroon).

Vrd. 4849. Mida kõrgemad lumehanged, seda suuremad viljarõugud.

2718. ENNE JÕULA VÄDAVAD [KAKS] NAIŠT TAHMA TUPPA, PÄRAŠT JÕULU VÄLJA — 2 var.

A. _____

Vlg (Laipmann) — 1 var.

B. Sūgise viivad ühekse musta sisse, üks välja, kevade poole ümberpöördu. HJn — 1 var.

2719. ENNE JÕULUD ON RUKKIHÄRMATUŠ JA PÄRAŠT JÕULUD AGANA-HÄRMATUŠ — 1 kuni 2(2) var.

A. _____

Hlj (Lootus) — 1 var.

B. Enne jõulu sadab vilja, pääle jõulu sadab aganaid.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

2720. JOUL AADUŠT PARAS — 1 var.

aat: aadu = pühade eelõhtu, pühade-lauapäev

R. Lilheina seletus: jõulud on alguses, jõululaupäeval paremad.

Kuu.

Vrd. 2728. Jõulu eestpäev on änam kud jõulu ise.

2721. JOULUD TULEVAD JUURIKULLE, KALLID PÄIVÄD KAALIKULLE — 1 var.

Kuu (Hirrend).

2722. JOULUD TULLA KILISTESSA, MAKKARI, KAKKARI KAENALUSSA — 1 var.

Jõe (Vilbaste).

2723. JOULUŠT MIEŠ JOHUGI SAAB — 5 var.

a₁. _____

G. Vilbergi ja K. Viljaku seletus: «Kui inimene püüab, saab ikka midagi.»

Kuu — 3 var.

a₂. Jouluks mies johugi saab.

S. Hirrendi seletus: «Jouluks on joda-midagi johugi talvele mennä varutud.»

Kuu — 1 var.

b. Saab korra jõulusse, saab johulegi.

EKMS I 6 (< Kuu) — 1 var.

Vrd. 2802. Jüripäävast saab johukuhugi.

2724. JÕUL JA JAAN ON ÜHE KOHA PEAL — 4(6) var.

A. _____

Tlsp. 101 (< Trm) — 1 var.

Ba. Uus jõul ja jaanipäiv pidid kokko käima.

A. Källo seletus: «Kuda ilm uuvel jõulul, ninda pidi ka jaanipäival olema.»

Lüg — 1 var.

b. Jõul käü Jaaniga ütte.

H. Oona seletus: kui enne jõulu on külm ja kuiv ja ei ole lund, siis peale jaani on vihm.

Har — 1(3) var.

C. Jõul ja Jaan on kohastikku.

SJn — 1 var.

Vrd. 6280. Madisepäev, mihklipäev ja mardipäev on alati ühe päeva peal.

2725. JÕUL PÜHADE PEREMEEŠ — 1?(2) var.

A. _____

?Trt (Eisen) — 1?(1) var.

B. Jõul on talvel pühade peremees, jaanipäev aga suvel kõigist ees.

?Trt (Eisen) — ?(1) var.

2726. JÕULUD TULEVAD HÄRGADEGA, LÄHEVAD HOBUSTEGA — 3 v. 4(4) var.

a. _____*

* hobusega (Tt)

TMr (Eisen), Tt (Eisen) — 2 var.

- b. Jõulud üeldakse härgadega tulevat, aga valge hobusega minevat.
T. Reieri seletus: «Nii visad on nad tulema ja nii kähmid kaduma.»
Vän — 1 var.
- c. Pühad härgadega tulevad, hobustega lähevad.
EKMS IV 961 — 1?(1) var.
- Vrd. kk: Härgadega tulevad, houstega lähevad (Wied. 13); Häргеge tule, hobestega lää 'visa tulema, aga rutuline minema' (Krk).
- Vrd. mst: Härgiga tulõva, hobõstõga läävä? 'Pühad' (Ran).
- Vrd. 758. Haigus hobustega tuleb, aga härgadega läheb.
9768. Rikkus tuleb härgadega, vaesus hobustega asub majase.
2727. JÕULUD LASTE PÜHAD, UUS-AASTA VANADE PÜHA — 1 var.
Elva (Eisen).
2728. JÕULU EESTPÄEV ON ÄNAM KUD JÕULU ISE — 1 var.
Phl (Tikerpuu ja Kõrvne).
Vrd. 2720. Joul aadust paras.
2729. JÕULU- JA NÄÄRIÖÖSSETELE PIDIVAD SIGUR SEITSE KORDA, KARJANE KAHEKSA KORDA JA KÜNNIMEES KÜMMET KORDA SÖÖMA — 3 var.
- a. _____
J. Ustallo seletus: «Ainult siis jaksada igaüks oma suvise orjuselle vastu panna.»
VNg — 1 var.
- b. Jõuluööl süüakse [seitse kuni kahteist] korda: seakarjus sööb [seitse] korda, l[ooma]karjane [kaheksa] korda, künnimees [kümme] korda.
Mus — 1 var.
- c. [Vana-aasta öösel] söönud kündjä kümme korda, äestäjä ühessä korda ja karjane kahessa korda.
KJn — 1 var.
2730. JÕULU VIIMASE PÜHAL SAAB JUBA PÄÄVA TUNDA — 1 var.
Tor (Jüri Tilk).
2731. KUI ENNE JOULU SOOPOHJAD PAKKANE ÄRÄ TINUTAB, SIIS TULEB MERESSE PAIGALINE JÄÄ KOGUKS TALVEKS — 1 var.
Kuu (Hirrend).

2732. KUI JOULUL SEUL KOIDU OTSAKS MAHA LÄHÄB, SIIS SAAB MAARJAPÄIVÄKS EHASSE — 1 var.
Kuu (Esken).
Vrd. 6391. Kui mardipäeval Sõel selgelt looja läheb, siis tuleb hää viljaaasta.
2733. KUI JÕULU ESIMESE PÜHÄ HOM-MOKUL PÄIV, AOTÄHT NING KUU KÕIK KOLM ÜTEKÖRRAGA NÄTÄ ON, SIS TULEVAT TÖISE AASTA HÄÄ VILJARIKAS AASTA — 1 var.
TMr (Mägi).
Vrd. 6391. Kui mardipäeval Sõel selgelt looja läheb, siis tuleb hää viljaaasta.
2734. MIS ENNE JÕULU TIHASE, SEDA JÕULUPÄE SÜÜASE — 1 var.
Muh (Tustit).
2735. PÄÄLE JÕULU JÄÄ EI RIKU ENAMP ORAST — 1 var.
Trv (Ungerson).
2736. TAGA JÕULU TALVET KÜLL, TAGA JÕULU PÄÄVAD PIKAD — 2 var.
- A. _____
Iis (Viidalepp) — 1 var.
- B. Taga jõulut talv tuleb.
Hlj — 1 var.
2737. JÕULUKUU ÜTLES: «MA OLEN KÜLL KÜLM, AGA ÜKS JALG LONKAB.» NÄÄRIKUU ÜTLES: «MA OLEN KÕIGE KÜLLEM.» KÜÜNLAKUU ÜTLES: «MA OLEKSIN VEEL KÜLLEM, AGA ÜKS SILM JOOKSEB VETT.» — 1(21) var.
- A₁a. _____
Ol. Lisa nr. 11 (1888) 170, Is. Kal. (1904) 206, Reinhold Kal. (1912) 13, Nurmik I 152 — 1(12) var.
- b₁. Jõulukuu ütles: «Olen küll külm, aga üks jalg lonkab.» Näärikuu ütles: «Olen kõige külmem.» Küünlakuu ütles: «Oleksin veelgi külmem, aga üks silm jookseb vett.»
Huvit. II 126 — ?(2) var.
- b₂. Jõulukuu ütleb: «Olen küll külm, aga üks jalg lonkab.» Näärikuu ütleb: «Olen kõige külmem.» Küünlakuu ütleb: «Oleksin veel külmem, aga üks silm jookseb vett.»
Kmpm. EL II¹⁰ 126 — ?(2) var.

- A_{2a}. Jõulukuu külm, aga üks jalg lonkab, näarikuu külmem, küünlakuu oleks veel külmem, aga üks silm jookseb vett.
E MVH 16 — ?(1) var.
- b. Jõulukuu on küll külm kuu, aga üks jalg lonkab; näarikuu on vana pakase enese kuu; küünlakuu on õige külm, aga üks silm jookseb vett.
Tt (Eisen) — ?(1) var.
- B. Jõulukuu ütelnud: «Ma oleksin muidu mees, aga üks jalg lompab,» ja näarikuu ütelnud: «Ma olen kõige külmem.»
Loorits VrP 58 — ?(2) var.
- C. Küünlakuu ütleb: «Ma oleksin kõige külmem, aga üks silm jookseb vett.»
Sööt Nlj. Kal. (1901 veebr.) — ?(1) var.
- Vrd. 5229. Küündlepäiv juusk külmäl üts silm vett.

2738. JÕULUPÜHA — VORSTIPÜHA, LIHAVÖTTEPÜHA — MUNADEPÜHA, NELIPÜHI — VÕIPÜHA — 1 var.
Kam (Viidebaum).

2739. KUI JÕULUPÜHIL PUU HÄRMÄS, SÕS KALA KALDAN KOEVA — 1 var.
Trv (Ungerson).

Vrd. uk: Kui mets kolm korda enne jõulupühastid härmas oli, siis uskusivad vanarahvas, et järel tuleval aastal hea kalasaak on (Jür).

2740. JÕULUTOOMAS TULEB, VALGE MÜTS PEAS — 2 var.

- A. _____
K. Lepa seletus: «Õllel oli käimatannis valge käimakord, «müts» peal.»
Krj — 1 var.
- B. Toomas tuleb sisse, valge müts pääs, ja toob jõulud.
Khk — 1 var.
- Vt. 322 I.
Vrd. 12041. Toomas tuleb, toopi kaindlassa.

2741. JÕULUÕHTU JÕUDES ÕHTU — 1?(2) var.
E² 17; ?Trt (Eisen).

2742. EGA JÄLGE JALGA PANDA — 1(4) var.
E 13; Krk (Hünerson).

Vrd. 2385. Ega jalad jää, et jäljed jäävad.

2743. JÄME PAKK TARVITAB JÄMEDAD TALVA — 18(29) var.

- Aa. _____*
* jämedat (trükised)
Tõn. Vlg. Täht. (1891) 60, Tõn. RP 101; VMr, Tln (Pusemann), Kos, Vil, Plt — 6(8) var.
- b. Jämedale pakule kõlbab ka jäme talb ära.
?Tln v. Mär (Ojasson) — 1?(1) var.
- c. Jämedä pakule aea jäme talv.
Vig (Getreu) — 1 var.
- d. Jämeda pakule jäme talb.*
* jämedale (E, Puus., Huvit.)
Wied. 41, Kurrik SÕ 23, Kündja nr. 34 (1883) 407, E 28, Puus. EKGr, 163 ja 177, Huvit. V Lisa 15 — 1(10) var.
- Ba. Jäme pakk tarvitab jämedat kiilu.
Norm. 137; VI (Kuuben), Röp — 2(3) var.
- b. Jämedale pakule tarvis jämedat kiilu.
VII (Leoke) — 1 var.
- C_{1a}. Jäme pakk tarvitab jämet vakja.
Trv — 1 var.
- b. Jämmele pakule lätt jämethet vakja tarbis.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- c. Jäme pakk tahab jämet vakja.
Trv — 1 var.
- C₂. Jäme pakk tahab paksu vakja.
Trv — 1 var.
- C₃. Jämeda pakule kulub tugev vai.
Saa (Söggel) — 1 var.
- Vrd. 8269. Kuidas pakk, nenda talb.
2744. Jäme puu tarvitab tugevaid hoopisi, enne kui ta maha kukub.

2744. JÄME PUU TARVITAB TUGEVAID HOOPISI, ENNE KUI TA MAHA KUKUB — kuni 2(2) var.

- a. _____
?Koe (Schultz) — 1?(1) var.
- b. Jämeda puule olgu kangemad hoopid, enne kui ta maha tuleb.
Körber KR I (1854) 35 — 1?(1) var.
- Vrd. 2743. Jäme pakk tarvitab jämedad talva.
9103, näit. B: Ega puu ühe hoobiga kuku.

2745. JÄMME RÕIVAS EI OLE ALASTUS, AGANANE LEIB NÄLG — 14(19) var.

- A₁. Aganast leibä süvven ei olõ ka viil nälg.
Rõu (Ojansuu) — 1 var.
- A₂. Agananõ leib kõtuh olõ õi söömäldä'.
Se — 1 var.

- B_{1a1}. _____
 Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- a₂. Jämme rõivas ei ole alastus, aganane leib ei ole nälg.
 Vas — 1 var.
- b. Olõ_õi jämme rõivas alastus, aganine leib nälg.
 Vas — 1 var.
- B_{2a}. Agananõ leib olõ_õi söömalda, jämme rõivas olõ_õi alastõ.
 Se — 1 var.
- b. Agananõ leib olõ_õi söömäldä', õga jämme rõivas alastõ.
 Se — 1 var.
- B₃. Ku jämme rõivas om säläh, sis olõ_õi alastõ, ja ku agananõ leib om kõtuh, sis olõ_õi söömäldä.
 Se — 1 var.
- C₁. Jämme leeväga' olõ_õi söömäldä ja jämme rõivaga katmalda.
 Se — 1 var.
- C₂. Olõ_õi jämme rõivas alastõ ja jämme leib söömäldä.
 Se — 1 var.
- Da. Ega jämme hamõ olõ_õi alastõ ja jämme leib olõ_õi nälg.
 Norm. 148; Rõu (M. Jennes) — 1(2) var.
- b. Ega jame hame ole ei alasti ja jame leib ole ei nälg.
 EKMS III 603 — ?(1) var.
- E. Ei ole must leib nälg ega jame hamõ alastus.
 Kan — 1 var.
- F. Ku ostranõ leib kõtuh, sis olõ_õi söömäldä', paigat hamõh säläh, olõ_õi ihoalastõ.
 J. Mägiste seletus: ostranõ = karukaerane.
 Se — 1 var.
- Ga. Sorre särgiga ole_ei alaste, aganadse leeväga näläne.
 Norm. 148; Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
- b. Sõreda särgiga ole ei alasti, aganase leivaga näljane.*
 * ei ole; aganaleivaga (EKMS III)
 EKMS I 397 ja III 605 — ?(2) var.
- Vrd. 152. Parema aganane leib kui tühi kõht.

2746. JÄMME RÕIVAS JÕUTSA TETA,
 IKAV PITÄ — 1(3) var.

- a. _____*
 * tetä; ikäv; pittä (Norm.)
 Norm. 151; Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
- b. Jame rõivas jõudus teha, igav pidada.
 EKMS III 603 — ?(1) var.

2747. EGÄ JÄNES MÄEST LÄBI EI SAA
 JOOSTA — 1 var.

Nõo (Päss).

Vrd. mst: Miks jookseb jänes üle mäe? 'Ses1 läbi mäe ei saa joosta'.

2748. JÄNES EI JOOKSE ÕTSEKÕHE,
 VALELIK EI KÕNELE, MIS TÕSI —
 1 var.

MMg (Lätt).

2749. JÄNESEL AASTAS NELJAD POJAD:
 ÜHED HANGEPOJAD, TEISED
 ROHUPOJAD, KOLMANDAD KULU-
 POJAD — 1 var.

Hag (Sang).

2750. JÄNES JOOKSEB PALJUGI, AGA
 MIS TA MAKSAB — 2 var.

A. _____
 Jõh (Timotheus) — 1 var.

B. Valge jänes om küll kange jooskma,
 aga mis ta mass.
 Ote — 1 var.

2751. JÄNES JOOSKU, AGA ÄRGU JÄÄGU
 JÄLGI — 1 var.

Vän (Peterson).

2752. JANES PAKE TUULT KAH — 1(2)
 var.

Võ-Se (Stein).

2753. JÄNES TEEB JÄLJED HEA ILMA
 ALLA — 1 var.

M. Proodeli seletus: «Taivel enne kuiva ja külma ilma.»
 Iis.

2754. JÄNES TEEB ÜHE ÕÕGA ROHKEM
 JÄLGI, KUI VARSAGA HOBUNE
 ÜLE SUVE — 10(20) var.

A_{1a1}. _____
 Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 113; Amb (Neublau) — 2(3) var.

a₂. Jänes teeb ühe õõ sees rohkem jälgi
 kui varsaga hobune terve sui sees.
 Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Jänes teeb ühe õõga rohkem jälgi kui
 varsaga mära terve sui sees.
 Norm. 47; Rap v. Mär (Poom) — 1(3) var.

A_{2a1}. Jänes teeb enam jälgi ühe õõga kui
 hobune varsaga aastas.
 Kos — 1 var.

- a₂. Üks jännes teeb ühe ööga rohkem jälgi kui hobu ühe aasta sees varsaga.
Krj — 1 var.
- b. Jännes käib ühe ööga rohkem kui hobune varsaga terve aasta otsa.
Tor — 1 var.
- c. Jännes teeb ühel üül enam jälgi kui määra varsaga aastast.
Saa — 1 var.
- d. Jännes teeb talvel ühe külma ööga nii palju jälga kui määra varsaga kokku aasta ümber.
Jür — 1 var.
- Ba. Üks jännes teeb öö sees rohkem jälgi kui lammas terve suve sees.
Hls — 1(2) var.
- b₁. Jännes teeb öösel rohkem jälgi kui lammas kogu suvel.
E 28 — ?(1) var.
- b₂. Jännes teeb öösi rohkem jälgi kui lammas kogu suvel.
E² 17, Kmpm, EL III¹⁰ 127 — ?(5) var.
- 2755. JÄNESTEGA EI MASSA TÕUGU ÕTTE TETTÄ *** — 1(3) var.
* maksa; ühte; teha (trükised)
Norm. 247, EKMS I 1047; Kam (Siimus).
- 2756. JÄNES TUNTAKSE JÄLGEDEST** — 1 var.
Vig (Eisen).
- 2757. JÄNES ÕTLEVÄT, ET TEMÄL OLEVAT TALVINE ÕUKORTEL PAREMP KUI SUVINE SÕÖDÄMAA** — 1 var.
TMr (Mägi).
- 2758. JÄNES ÕTTELD HUNDILE: «OLEKS MUL SO SUURDUS JA JULGUS, MA VÕTAKSIN KÕIKIDE KÕRID MAHA, AGA MA EI JULGE MUIDU HAMMUSTADA, KUI MO KALLALE TULLAKSE** — 1 var.
Jür (K. Põldmäe).
- 2759. KES JÄRELE JÄTAB, SEE JÄRJE PEAL ISTUB** — u. 30(40) var.
- A_{1a}. _____*
* päl (Stein)
Stein 26, Wied. 56, Kündja nr. 36 (1883) 431, Tõn. Täht. (1911 veebr.); Tt (Kreutzw.) — 1(7) var.
- b₁. Kes järele annab, see järje peal istub.
Rap v. Mär (Poom), Pal (Maasen) — 3 var.
- b₂. Kes järele annab, istub järje peal.
Tür — 1 var.
- b₃. Kes järele annab, see järjele istub.
Amb — 1 var.
- b₄. Kes järele annab, see järjel istub.
Hlj — 1 var.
- b₅. Kes järele annab, see järjel istub.
Amb — 1 var.
- b₆. Kes järele annab, see järi peal istub.
JJn (Rehberg) — 1(2) var.
- b₇. Kes järele annab, see järil istub.
VNg — 1 var.
- c. Järele annab, järjel istub.
Amb — 1 var.
- d. Kui järele annad, siis järil et istu.
Jõh — 1 var.
- e. Järele jätab, järje pial istud.
Pal — 1 var.
- f. Kes järele annab, see järele jätab.
Vai — 1 var.
- A₂. Kes järi peal istub, see järele annab.*
* pial
Plt — 2 var.
- A₃. Järil istub järeleandja.
EKMS II 515; Rak — 1(2) var.
- B. Kes järele annab, see järil istub; kes kuri, see kautab.
Hlj — 1 var.
- C. Perräandja üks pingi päl istus.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- Da. Kes perra annab, see pääle istub.
SJn — 1 var.
- b. Kes pärra annab, see päl istub.
Sa (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.
- E₁. Kes kannatab, see kaua elab; kes pärra annab, see peäle saab.
Jaa — 1 var.
- E_{2a1}. Kes kannatab, see kaua elab; kes järele annab, see järjel istub.*
* järil (Rkv)
VNg, Rkv — 2 var.
- a₂. Kes kannatab, see kaua elab; kes järele annab, see järi pial istub.*
* järje; peal (Lai, Pal)
Hls, Lai, Pal — 3 var.
- b. Kes kannatab, see kaua elab; kes järele jätab, see järgi pial istub.
MMg — 1 var.
- c. Kes kannatab, see kaua elab; kes järele jätab, see saab järje piale.
Ksi — 1 var.
- Vt. 3174 C₁—C₂.
Vrd. 8751. Pietud piiga pengil istub, järele jäänud järjel istub.

2760. ENNEM VÕTA JÄRG MAAST KUI
LAPS LEEST — 6(7) var.

A₁a. _____*

* võtta (Hlj)

EKMS I 338; Hlj, Kad — 2(3) var.

b. Ennem võta järg maast üles kui laps
tulest.

Kuu — 1 var.

c. Ennem tõsta järg maast ülesse, kui
last tulest lähed peastma.

Sim — 1 var.

A₂. Ennemast jäägu laps tulde, aga järg
tõsta üles.

EKMS I 674 — 1 var.

B. Ennem jätta laps tulde, aga luud tõsta
üles.

V. Fuchsi seletus: üeldakse, kui luud maha
kukub.

Sim — 1 var.

2761. TEE JÄRGI, MIS VÄÄRT TETÄ;
JÄTÄ TEGEMEDE, MIS TETÄ EI
KOLBÄ — 1(2) var.

Krk (Kivisäk).

2762. JÄRV ON KÜLA ILUKS, AGA
TÜDRUK ON MAJA ILUKS — 4(15)
var.

Aa₁. _____

Plv (Tamm) — 1 var.

a₂. Järv küla iluks, tüdruk maja iluks.
E 28, E² 27, EKMS I 620 — ?(6) var.

a₃. Järv küla iluks, tütar maja iluks.
Norm. 173, EKMS II 438 — ?(3) var.

b. Järv küla iluks, tütar toa iluks.
EKMS I 620 — ?(1) var.

c. Järv on kauniksi külale, tüdruk ehtek-
si talule.

Rl ja Kalevala 87 — ?(1) var.

Ba. Tüdruk om maja ilu.

Ote — 1 var.

b. Tubli tütar maeas on maea ilu.
Phl — 1 var.

C. Maea tütre i ole muud ku usseaia ilu
ja kauba asjakse.

Trv — 1 var.

Vrd. 12598. Tüdruk maja ilu, poiss maja tigu.
12626. Tüdruk om suvõl murumuna, talvõl
tarõ ilu.

2763. KEL JÄRV, TOOL PERV — 1?(1)
var.

?Vas v. Se (Sandra).

2764. JATKA LEIBÄ, AGA ÄRÄ JATKA
TÜÖD — 1 var.

Kuu (Salström).

Vrd. 1467. Homseks hoia leiba, aga mitte tööd.

2765. ÖNDSAMB JÄTTÄ KUI VÖTTA —
1 var.

Krl (J. ja P. Einerid).

Vrd. kk: Võta või jätta, aga asi om nil, nigu
ma sulle ütli (Ote).

Vrd. 14736. Öndsamb on anda kui võtta.

2766. EGA TEINE JÄÄ TEIST SULATA —
1 var.

HMd v. Ris (Treumann).

2767. JÄÄ KÄRISEB NII KAUA, KUI TA
VIIMAKS MURDUB — 1—3(28) var.

Aa₁. _____

* Helle 333, Hupel 106, Poromenski EGr.
189, KAH EKAI 150, Wied. 41, Kündja nr.
34 (1883) 407, Jürjens 71 — 1(16) var.

*
Jää käriseb ni kaua, kui ta viimaks murdub, man
droht so lange, bis man endlich muß aufhagen. (Erst
nicht so lange bis es endlich bricht.)

a₂. Jää käriseb nii kavva, kui ta viimält
sisse murrup.*

* viimatelt

Norm. Cl. 23 — 1?(2) var.

a₃. Jää käriseb, niikaua kui murdub.
Raud VMj 216 — ?(1) var.

a₄. Jää käriseb, kuni murdub.
E 28 — ?(6) var.

b. Jää käriseb niikaua, kuni ta viimaks
katkeb.

Norm. 265 — ?(2) var.

B. Ega jää enne katki ei lää, kui ta alt
ei kärise.

?As (Pint) — 1?(1) var.

2768. JÄÄS ÖKS TOOLÖ, KEL PERSE'
PÄÄVÄ POOLÖ, AUK AO POOLÖ —
1 var.

V. Pino seletus: liiga säästliku kohta, kelle
varast ei tea, kuhu see kord jääb.

Se.

2769. KU JÄÄPÖRUTAJA VÄLLÄN, SÖS
EI VÕI ENAMP VÖRTSJÄRVE PÄÄL
SÖITA — 1 var.

J. Ungersoni seletus: jää ei ole enam ustav.
Trv.

**2770. KES JÄÄTEGEMISE JA JÄÄLAGU-
NEMISE AJAL VERKU EI HOIA, EI
OLE VERGUMIES — 1 var.**

Kuu (Lindström).

**2771. JÜRETÄVÄL JÄÄSE' LUU'KI,
JÜRÄJÄL EI JÄÄ LUID KAH —
7 var.**

Aa₁. _____*

* luu (Vas)

Vas, Vas v. Se (Sandra) — 2 var.

a₂. Jüretäväle jääse luu'ki, jüräjäle jää äi
luid kah.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

a₃. Jüretäväle jääse üks luut, a jüräjäle ei
jää luid kah.

Vas — 1 var.

b. Järätäväle jäävä luu, järäjäle ei jää
luidki.

Nõo — 1 var.

Ba. Söödavale jäävad luud, sööjale ei ke-
dagist.

Plv (Tamm) — 1 var.

b. Kedä süväs, tuul jäävä viil luu'; kes
sööse, tuul jää äi luidke' hin'däl.

V. Pino seletus: sellel, kes teisele halba ta-
hab, ei lähe endal ka hästi.

Se — 1 var.

Vrd. 5300. Kes laimab, sellel händ peran, kuna
laimataval ei ole häda midagi.

**2772. ENNE JÜRIT ANNAB KÜLMA,
PÄRAST JÜRIT SOOJA ILMA —
1(14) var.**

a₁. _____*

* jüri (Wied., Kündja)

Neus 235 (< Vi), Wied. 33, Kündja nr. 32
(1883) 383, Ol. Lisa nr. 11 (1888) 172, Is.
Kal. (1904) 208, Norm. 39, EKMS III 333 —
1(10) var.

a₂. Enne jürri annap külmä, pärast jüri
lämmind ilma.

Laakm. Mr Kal. (1863 apr.) — ?(1) var.

b. Kui enne jürit sooja, siis pääle jüri
külma.

Sõöt Nlj. Kal. (1901 ja 1904 apr.), Adam-
son Kal. (1905) 15 — ?(3) var.

**2773. JURI TEGI SILLA, MIKUL NAKLAS
— 4 var.**

Aa. Jüri tulõ sillaga sügüse ja Mikul' nak-
las silla nakluga.

Se — 1 var.

b. _____

U. Mägi seletus: «Jüripäeva ümber tekkis

kerge jää, pärast migulapäeva võis jää
sõita.»

Se — 1 var.

c. Jüri sildas, Mikul naklas.

Se — 1 var.

B. Nahtse tulõ nahaga, Jüri tege silla,
Mikul naklas ärä.

Se — 1 var.

Vrd. 6439. Märt määndab, Kadri kaandab, Simun
tei silda soie pääle, Niklus needab, Toomas
tore miis sõidab üle.

**2774. JURI TOOSÕ JÜRRET MÖTSA —
9 var.**

Aa. _____

Se (Sonts) — 1 var.

b. Üri tuu üretüse.

Se — 1 var.

c₁. Jüripäävä jüretüs mõtsah.

Vas — 1 var.

c₂. Jüripäiväl om üks jüretüs mõtsan.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

d. Jüri and jürrühaina mõtsa.

Lut — 1 var.

e. Jürist jo' jüretüs.

Se — 1 var.

B. Ku jüripäävä saa jürrõt, sis kapsta-
maar'apäävä saa karrõt.

Se — 1 var.

Ca. Ku Jüri tulõ ürrega', sis Mikul tulõ
kuurmaga.

A. Tubli seletus: «Ot ku jüripäävä saava
eläjä väläst jo midäge ürrä', sis migula-
päävä võit ju tuvva halno kuurmaga'»

Se — 1 var.

b. Ku Üri tuu üretüse, sös Mikul tulõ jo
kuurmaga.

Vas — 1 var.

**2775. JÜRI ALUSTAS, JAKAP LÖPÖTAS
— 1 var.**

Krl (Ojansuu).

Vrd. 2777. Jüri ao läütäs, Jakob ao kistutas.

**2776. JÜRI ANNAB TOOBI, JAAN VÖTAB,
TOOBI — 1 var.**

Käi (Kõrv).

Vrd. 2336. Jaan võtab püti, Jaagup kaks, Lau-
rits lakub põhja.

**2777. JÜRI AO LÄÜTÄS, JAKOP AO
KISTUTAS — 8(11) var.**

A. Jakob kistutas ao ärr.

Vas v. Se (Prants) — 1 var.

Ba. _____

H. Ojansuu (Rõu) seletus: «Jüripäevä ajal

nakkas õõ valgõ olõma, jakoppäevä ajal õõ pimmes jääma»; H. Prantsu (Vas v. Se) seletus: «Jüripäevä inäb' kistu ui ago aost är.»

Rõu, Plv, Vas v. Se — 3 var.

- b. Jüri ao läütäs, Jakap kistutas.
Mihkla-Parlo-Viidalepp 1² 117; Vas (Jakobson) — 1(2) var.

- Ca. Jüri ao läütäs, Laarits ao kistutas.*
* läütäs (Norm.)

Norm. 43; Plv — 2(3) var.

- b. Jüri ao läitab, Laurits ao kistutab.
EKMS I 1198 — ?(1) var.

- D. Jüri läütäs ao palama.
Kan (Väggi) — 1 var.

Vrd. 2775. Jüri alustas, Jakap lõpõtas.

2778. JÜRI JAKKAS, JAKOB KAKSAS —
5 var.

- Aa. _____
R. Viidebaumi seletus: päevade pikkuse kohta.

Võn — 1 var.

- b. Jüri jataks, Jakob vataks.
San (Rose) — 1 var.

- B. Jüri jakkas.
P. Voolaine seletus: «Ao' läävä kokko.»
Räp — 1 var.

*

- C. Jüri jüra, Jakob jakkas.
Plv (Hinn) — 1 var.

*

- D. Jaan jakkap ja viskap jaheda kivi vette, [— — —] Jakup kaksap ao hanna ärä ja viskap jo tõse jaheda kivi vette, Mihkli viskap kolmanda kivi vette, [— — —] ja agu enämp ei anna aole kätt.

Kam — 1 var.

Vt. 3332 L.

2779. JÜRI JÜRAB METSA KOORE VAL-
LALE — 2(3) var.

- A. _____
Rõu (Orav) — 1 var.

- B. Jüripäeval puukoor lahti peab andma.
Gressel (1839) lk-ta — 1(2) var.

2780. JÜRI KÜSUS VIIL KUHJA MÄE
TAADÕ — 1 var.

Vas (Jakobson).

Vrd. 2786. Jüri ütles: «Mu kuhi olgu alale.»

2781. JÜRIL ON PIKAD SAMMUD, JAAN
ON ROHKEM JÄRELANDLIK —
1 var.

Saa (Söggel).

2782. JÜRI OM SUVETOOJA, MIHKLI
TALVETOOJA — 3 var.

- A. _____
Nõo (Hurt) — 1 var.

- Ba. Jüripäivaga alostap suvi, mihklipäiväga talv.

Nõo (Hurt) — 1 var.

- b. Sui algab jüri-, tali mihklipäevaga.
SJn (P. Johannson) — 1 var.

Vrd. 6828. Mihklipäev on esimene talvepüha, paastumaarjapäev esimene suipüha.

2783. JÜRI ON HOBUSE NAHA NÜLGIJA
— 1 var.

Hlj (Pruhl).

2784. JÜRI SEOB, MIHKEL PÄÄSTAB —
11(14) var.

- Aa₁ _____
V. Kruusmäe (Krj) seletus: «Jüripääst tulevad suilised (teenijad), mihklipäevast lähivad.»

Norm. 123, EKMS III 1255; Krj, Ans — 2(4) var.

- a₂. Jüri seub ja Mihkel peastab.
Er Mõn. Kal. (1872) 46 — 1 var.

- b₁. Jüri seub, Mihkel laseb lahti.
Krj — 1 var.

- b₂. Jüri sidus kinni ja Mihkel laskis lahti.
Muh — 1 var.

- b₃. Jüri siduda ja Mihkel laska lahti.
V. Eenveere seletus: «Jüripäevast hakkas töö ja mihklipäevaks oli suurem töö kõik tehtud.»

Mih — 1 var.

- c. Mihklipäev päästab lahti, mis Jüri sidunud.

Tt (anon.) — 1 var.

- Ba. Jüri paneb tööle, Mihkel päästab lahti.
Rak — 1(2) var.

- b. Jüri paneb tööle, Mihkel päästab tööst.
Khk — 1 var.

- C. Mihkel päästab orjad lahti, Jüri paneb kinni.

Mus — 1 var.

- D. Mihkel laseb suilised lahti, paneb sulased talveks orjama.

Krj (Mägi) — 1 var.

Vrd. 2798. [Jüripäiv] vastse taose pandas kaala, vastne teopulk andas kätte.

2795. Jüripäev juhatavad tööle, jaanipäev andvad jalaga persede ja saatvad töölt tagasi.

6831. Mihklipäev om soe vabaslaskmise päiv.

2785. JÜRISID, MARISID, KÕRV HOBUSID JA KÕVERAID PUID KÕIK KOHAD TÄIS — u. 35(36) var.

A_{1a}.

E MVH 75, EKMS III 47 — 1(2) var.

b₁. Jürisi, Marisi, kõrba hobusid ja kõvera-
raid puid ütleb rahvas ilmas kõige
rohkem olevat.

Vil (Leoke) — 1 var.

b₂. Jürisid, Marisid, kõrvi hobusid ja kõ-
vera-raid puid olla ilma pääl kige roh-
kem.

Hel v. Vön (J. Anniko) — 1 var.

b₃. Jürisid ja Marisid, kõvera-raid puid ja
kõrbe hobuseid — neid olleva maa-
ilman kiige rohkem.

Pst — 1 var.

b₄. Jürisi ja Marisi, kõrbi hobusi ja kõ-
veri puid on maailmas kõige rohkem.

Hää — 1 var.

c₁. Jürisid ja Marisid, kõverid puid ja
kõrva hobusid on kõige rohkem.

Sjn — 1 var.

c₂. Jürisi ja Marisi, kõvera-raid puid ja kõrbi
hobuseid on kõige rohkem.

Koe — 1 var.

A₂. Jürisi, Marisi, kõrvi hobusi ja kõve-
raid kändusi olla kõige rohkem maa
peal.

Tür — 1 var.

B. Jürisid, Marisid ja kõverid kaski oo
ilmas kõige rohkem.

?Vig (Prilimets) — 1?(1) var.

C. Mida on maailmas kõige rohkem? Juri-
sid ja Marisid, kõrbi hobusid, kirjused
kueri ja kõvera-raid puid.

Jõh — 1 var.

C_{1a}. Jürisid ja Marisid, kirju koeri ja kõve-
rid puid on kõige rohkem.

Tln (Keller) — 1 var.

b. Jürisi ja Marisi, kirju koeri ja kõveri
puid on ilmes kõige rohkem.*

* maailmas

Hää (Mäesalu) — 3 var.

C₂. Jürisi ja Marisi, kõvera-raid kaska ja
kirju koeri — neid on kõige rohkem.

Jür — 1 var.

D. Jürisi-Marisi ja kirjusi koerasi kõigõ
änäm Kihnus.

Khñ — 1 var.

E. Jürisid, Marisid, kõvera-raid puid ja sur-

nute luid — neid on maailmas kõige
rohkem.*

* kõberaid

Räp v. Mär (Poom) — 2 var.

*

F. Jürisid, Marisid, Murisid, kõrve hobe-
sid ja kõverid puid on maailmas palju.

Vil — 1 var.

Ga. Murisid ja Marisid, kõverid puid ja
kõrb hobesid om ilman kige rohkemb.

Krk — 1 var.

b. Marisid ja Murisid, kõrb hobesid ja
kõverid puid olevet maailman kige roh-
kep.

Krk — 1 var.

c. Marisid ja Murisid, kõrve hobusid ja
kõverid puid on kõige enam ilma pääl.

Hls (Jung) — 1 var.

d. Murisid ja Marisid, kõrve hobusid ja
kõverid puid on ilmas kõige rohkem.

KJn — 1 var.

H. Kõrb hobesid, Marisid ja Murisid om
kige änäm.

Hls — 1 var.

I_{1a}. Muhu Maresid, kivivaresid, kõrba ho-
busid ja kõverid puid oo kõige rohkem
ilma peal.

Muh — 1 var.

b. Muhu Maresid, kivivaresid, kõrba
hobusid ja kõverid puid — neid oo
Muhus kõige rohkem.

Muh — 1 var.

c. Muhus Maresid, kivivaresid, kõrba
hobusid, kõverid puid (iseäranis palju).

Põi — 1 var.

d. Muhus oo palju Maresid ja kivivare-
sid, kõverid puid ja kõrbe hobusid.

Muh — 1 var.

I_{2a}. Saaremaal on kõige rohkem Maresi,
varesi, kõrbi hobusi ja kõvera-raid puid.

Krj — 1 var.

b. Maresid, varesid, kõvera-raid puid ja
kõrbisid hobusid on kiige änäm.*

* kõige (Phl)

Phl, Rel — 2 var.

c. Kõvera-raid puid, kõrbi hobusi ja Mare-
sid ja varesid on ilmas kõige rohkem.

Mus — 1 var.

J. Maresid, varesid, kõverid puid, kõrbe-
sed hobused ja kerjosed koere on
kiige änäm.

Rld (Tikerpuu) — 1 var.

K. Kõvera-raid puid ja kõrbi hobusid on
ilmas keige rohkem.

Mus — 1 var.

L. Jutse ja Matse ja kõvõrid puid, kõik
kottusõ täüs.

?Räp (Lepson) — 1?(1) var.

Vrd. mst: Mida om ilman kige rohkep? 'Marisid, Murisid, Antse, rantse, kõrbhobesid ja kõverine puid' (Krk).

Vrd. kk: Palju kui külas Marisi ja murisi 'õeldakse siis, kui palju inimesi koos on' (Pil).

2786. JÜRI ÜTLES: «MU KUHI OLGU ALALE» — 2(5) var.

A. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1(4) var.

B. Jüripäeval olgu üks viil Jüri kuhi haino aia takah terve.

Vas v. Se (Prants) — 1 var.

Vrd. 2780. Jüri küsis viil kuhja mäe taadõ.

2787. KUI JÜRI LAISKLEB, SIIS TULEB MARDIL KÕRVATAGUSID SÜGADA — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

2788. LAS JAAN KIITÄB KEVADET JA MIHKEL SÜGÜST — 1 var.

Kuu (Lindström).

Vrd. 11545. Kiida talve pärast nigulapäeva.

2789. ENNE JÜRIPÄEVA AETE VÖRGUD PAHLULE JA KALAD VANKRILE — 1 var.

Krj (Mägi).

2790. JÜRIPÄEV ANNAB LAMMAS KUUE, MIHKLI PÄEV KASUKA — 2 v. 3(30) var.

a₁. _____

Tander 44 — 1?(5) var.

a₂. Jüripäeval annab lammas kuue, mihkli päeval kasuka.

Nurmik I 38, Kmpm. EL I^o 40, Kmpm. EL II° 53, Norm. 97, EKMS II 428 — ?(23) var.

b. Jüripäeval and lammas särgi, mihkli päeval kasuga.

Rõu (Plõom) — 1 var. Üleskirjutus hiline, võimalik sekundaartraditsioon.

c. Lammas annab kevadel kuue ja sügisel kasuka.

Põi — 1 var. Üleskirjutus hiline, võimalik sekundaartraditsioon.

2791. JÜRIPÄEVAL ANTA TÜTRUKUTELE JA SULASTELLE PASSID KÄDE JA NAD VOIVAD MENNA LAKKA MAGAMA — 1 var.

Jõe (Vilbaste).

Vrd. 6246. Muarjapäevän antse pooste ja tüdrikile võti kätte.

2792. JÜRIP[ÄEVAL] ANTI KÄTTE LOOMADE VÕTI — 3 kuni 4(5) var.

A. _____

Hää (Rale) — 1 var.

B. [Jüripäeval] lehmadele anti võti.

Trm (Särg) — 1 var.

C. Karjalaskmisepäevast antakse veiste ja lambaste võti kätte.

SJn — 1 var.

D. Mahla- ehk porikuul esimesel on karjalaskmisepääl, sel päeval antakse veiste kätte võti.

H. A. Schultzi seletus: mahla- ehk porikuu = jürikuu.

?Koe — 1?(1) var.

E. Jüripäevast soati andis lumeheit härja võtme kätte ja ristipäeval hobuseheina.

?Koe (Schultz) — ?(1) var.

Vrd. 6275. Madisepäeval antakse kanade võti kätte.

12260. Tuuleristipääl sai hobune oma võtme kätte.

2793. JÜRIPÄEVAL MUNEB TEDER ESIMESE MUNA — 2(3) var.

a. _____

Hls (Söggel) — 1 var.

b. Vanarahvas ütleb, et teder jüripäeva hommikul pidada esimese muna munema.

Hls (Söggel) — 1(2) var.

Vrd. 6804. Metshane teeb pastumaerebe humigu esimese muna.

6245. Maarjapääl hommiku muneda ronk esimese muna pesasse.

2794. JÜRIPÄEV ANNAB ADRA KÄTTE, JAANIPÄEV VISKAB VIKATI KÄTTE — ?(1) var.

?Tõs (õpil.).

2795. JÜRIPÄEV JUHATAVAD TÖÖLE, JAANIPÄEV ANDVAD JALAGA PERSEDE JA SAATVAD TÖÖLT TAGASI — 1 var.

Plv (Tamm).

Vrd. 2784. Jüri seob, Mihkel päästab.

2796. JÜRIPÄEV, KUI HOBÖSÖSITA PÄÄL KA HALLÖTKI OM, SÖS SAA IKS HÄÄ SUVI — 15(17) var.

Aa₁. _____

Ote (Õis) — 1 var.

a₂. Kui jüripäeva homgu maa külmänu, sis saa hää suvi, kui niki pailu om, et

- hobesesita pääl halla näta, saa iks hää suvi.
Ote — 1 var.
- b. Kui vana jüripäe homiku viil halge hobusesita pääl oleva, sis saava hää suivilla-aasta.
Hää — 1 var.
- B. Ku jürip[äeva] hommuku hobese-sõnnik külmenu om, saave terätse rüä.
Hls — 1 var.
- C. Kui jüripäe vihma satab, sis pool leibä ära, kui kuiv om ja hall om hobese-sita pääl homiku maan, siis saab leiba.
Hls — 1 var.
- Da₁. Kui jüripäeva hommikul nii palju ka-hutab, et hobusesital härm pääl, siis saab palju tatraid.
Hel — 1 var.
- a₂. Kui jüripäeva homku nõndagi pallu külma ollava, et hobesesita pääl hail on, siis saava sel aastal hästi tatri.
Saa — 1 var.
- b. Kui jüripäiva homugu hobesesita pääl halla ei ole, sis ei massev tol aastel tatrike teta, midagi ei saaved.
Ote — 1(3) var.
- Ea. Kui jüripäeval halle hobusesõnnigugi pääl on, siis ei võta külm sügise vilja ära põllul.
Puh — 1 var.
- b. Kui jüripäivä hommoku hobesõsitaki pääl halle om, sis ei võta külm sügise vilja ära.
Võn — 1 var.
- F. On jüripäeval nii paljugi halla maas, et härmatab hobuse väljaheide, sellest arvati kindlalt, et külm ei hävita vilja-oraseid kevadel.
?Saa (õpil.) — 1(1) var.
- G. Kui jüripäeval halle hobesesita pääl ei ole, siis võtab külm sel aastal villä ära.
Nõo — 1 var.
- H. Kui jüripäeva hommikul nii palju kül-metab, et väljal hobusesõnniku pääl lumehärma näha on, siis saada küll sellel suvel külm varaselt vilja ära külmetama.
Saa — 1 var.
- I. Kui jüripäeva hoomuku külma nõnda palju on, et hobesesita pääl hall on, siis ei tulevad selle suie külma, kui jüripäeva hoomuku soe, siis tulevad külma.
Saa — 1 var.
- J. Kui jüripäeva õösel või nii palju kül-metab, et hobusesõnnikuhuniku peal härmatus on, siis külmetab perast jüri-

päeva veel [üheksal] ööl järgimööda.
Trv — 1 var.

Vrd. 6232. Kui maarjapäeva ööl hobusesitt ära härmatab, ei võta külm vilja sügise ära.

2797. JÜRIPÄINE KARJAHEINA, RISTI-PÄINE HÄRJAHEINA — 7(8) var.

A. Jüripäini karjaheina, ristipäini härja-heina, hobuseheina olgu alati.
Koe (Schultz) — 1 var.

B. —————
Koe (Schultz) — 1 var.

C₁. Jüripäevani peab karjaheina olema, nelipühini tööheina.
Hmd v. Ris (Treumann) — 1 var.

C₂. Jüripäevani keige karja hein ja pärast jüripäeva tööhein.
Sa (Allas) — 1 var.

Da. Jüripäevani peab keige karja and ole-ma ja varuvihk volbripäevani.
Sa (Veäster) — 1(2) var.

b. Volbripäini varavihk, jüripäini keige karjale.
Käi — 1 var.

Vt. 13508 B.

E. Jüripäevani olgu keige karja põhku, aga varu veel vihku volbripäevaks, härjaheina nelipühiks.
Lal — 1 var.

Vt. 13508 C.

2798. [JÜRIPÄIV] VASTSE TAOSE PAN-DAS KAALA, VASTNE TEOPULK ANDAS KÄTTE — 1 var.

Räp (Puksov).

Vrd. 2784. Jüri seob, Mihkel päästab.

2799. JÜRIPÄIVÄH OLGU KALA ORREL VAI RANNAL — 4 var.

Aa. —————
Plv (Tobre) — 1 var.

b. Jüripäevä um kallo kas rannah vai orrõh.
Vas — 1 var.

Ba. Kala õks omma jüripäevä kas veereh vai orrõh.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Kas jüripäeväst om kala veereh vai orrõh.
Se (Vabarna) — 1 var.

2800. JÜRIPÄÄ PANDUD HUNDILE PÄITSED PÄHE, MIHKLEPÄÄ VÖE-TUD ÄÄ — u. 30(31) var.

A₁. Jüri paneb hundil päitsed päha, Mih-kel võtab ära.
Hmd v. Ris (Treumann) — 1 var.

- A_{2a1}. Juu (Vildebaum) — 1 var.
- a₂. Jüripäevast pannakse hundile päitsed pähe ja mihklepäevast võetakse ära.
Kos — 1 var.
- a₃. Jüripääva pants hundile päitse pähe ja mihklep[äevast] võets päitse pääst ära.
Hls — 1 var.
- a₄. Hundile peab jüripäävast päitsed pähe pandama ja mihklipäävast ära võedama.
Kuu — 1 var.
- a₅. Hundile peab jüripäävast päitsed pähä aetama, et ta sui ei pea murdma, ja mihklipäävast võetakse jälle peast ära.
Sa? (Väester) — 1(2) var.
- b₁. Jüripäev pannakse võsuville mille päitsed pähe, mihklipäev võetakse ära.
VMr — 1 var.
- b₂. Usutakse, et jüripääv võsavillemal päitsed pähe pannakse, et ta karjale kahju ei saa teha; mihklipääval jälle võetakse päitsed peast ära.
Han — 1 var.
- c₁. Soelõ pandvat jüripääva päitsit pähä ja mihklipääva võetas jälle ära.
Vas — 1 var.
- c₂. Ka pantas soele sel pääväl [jüripäeval] päitse pähä, nii et ta mitte eläjätkarjan käüen murda ei saa, mis jälle küll mihklipääväl ära võetavad.
Plv — 1 var.
- A₃. Jüripäe hommiku pandavad hundile päitsed päha ja mihklipäe õhta võetavad ära.
Jür — 1 var.
- A_{4a}. Jüripäev pannakse huntidelle valjad pähä ja mihklipäeval võetakse nad jälle ära.
VJg — 1 var.
- b. Jüripäeval pantakse hundile valjad pähe, aga mihklipäeval võetakse ära.
Plv — 1 var.
- A₅. Jüripäeval pandi hundile kangvaljad pähe, mihklipäeval võeti jälle ära.
LNg — 1 var.
- A₆. Jüripäev pannakse hundile kuldvaljad pähe ja võetakse murdmise luba temalt ära, sügise võetakse valjad jälle peast ära ja antakse murdmise luba mihklipäev kätte.
Amb — 1 var.
- B. Hundile peab taevataadist jüripäeval päitsed pähe pandma, et ta loomadele suvel kahju ei saaks teha, ja võetama pärtlipäeval jälle ära.
Kad — 1 var.

- C₁. Jüripäeval pandakse metsale päitsed pähe.
A. Reimanni seletus: mets tähendab hunti.
Han — 1 var.
- C₂. Jüripäeval pannakse huntidele päitsed pähe.
Nõo — 1 var.
- C₃. Jüripää hommiku pannakse huintidele päitsed pähe.
Jür — 1 var.
- C₄. Jüripäeva hommikul aetud hundile raudpäitsed pähe.
Ans — 1 var.
- C₅. Räägitakse, et siis [jüripääval] peab hundile valjad pähe pandama.
Jõe — 1 var.
- D. Hundile olevad sel päeval [jüripäeval] päitsed pähe ja võru nina pääle pandud.
Pal — 1 var.
- E. Ja va hundikutsikatele saada [jüripäeval] raudvõrud nina päiale aetud, et oma lubaga loomi murda ei tohtida.
PJg — 1 var.
- F₁. Ustakse, et [mihklipäeval] metsal päitsed peast ära võetakse.
Han — 1 var.
- F₂. Mihklipäevast saavad loomad lauta pandud õöseks, sest siis olla hundi päitsed peast ära võetud.
Han — 1 var.
- F₃. Mihklipäeva öösel ka vana kriimsilmemandal päitsed peast võetakse.
Kul — 1 var.
- G₁. Mihkel võtab hundi suust valjad ära.
Norm. 47 (< Krj) — 1(1) var.
- G₂. Mihkel võtab hundi suust rauad ära.
Krj — 1 var.

*

- H. Mart võtab hundi peast päitsed ära.
Krj — 1 var.

*

- I. Oeldakse, et jüripäevast võetakse hundi päitsed peast ära.
Kul (Eenveer) — 1 var.
- Vrd. uk: Kul enne jüripääva hobune metsa lasti, siis ei tohtind mitte päitsed pääst ära võtta, muidu murdis hunt hobuse. Päälle jüripääva vois hobune ilma päitseta metsa menna, siis olli hundil rauad suus (VNg).
- Vrd. 6822. Mihklep[äevast] saab hundi suu lahti lastud.
6831. Mihklipäiv om soe vabakslaskmise päiv.
6821. Mihklebä õhtuks toodi sälud metsast ää ja hundi suu kisti lõhki.

6826. Mihklipäevas õmmeldasse hundi silmad kinni, et hunt ei näes karja.

2801. JÜRIPÄÄVA HOMIKU TULEB KÄGU VÄLLA KUKKUMA — 12 var.

- Aa₁. Jüripää hommiku kuukuda kägu esimest korda.
PJg — 1 var.
- a₂. Jüripäeval kukkub kägu esimest korda.
Hls v. Pst (Söggel) — 1 var.
- b₁. _____
Koe (Schultz) — 1 var.
- b₂. Kägu ei tule enne välja kui jüripääva hommiku.
Ksl — 1 var.
- c₁. Jüripäävast hakkab kukulind laulma.
Tor — 1 var.
- c₂. Jüripäeval tuleb kägu välja, hakkab laulma.
Har — 1 var.
- d. Jüripäevast tuli kägu siia metsadesse.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- B. Jüripäev on esimene suipäev ja sellest päevast hakkab kägu kukkuma.
SJn — 1 var.
- Ca. Kägo om oosõh inne jüripäivä viis üüd-päivä.
Se — 1 var.
- b. Inne jüripäivä ütsät üüd päivä kuuk kägo kas vai puu-oosõst, a' väläh tää iks jo' om.
Se — 1 var.
- c. Kägo üldäs talvõl olõvat oosõh, kol'kümmend üüd-päivä inne jüripäivä kuuk tä oosõh, õnnõ jüripääväl tulõ tä oosõst vällä, sis kuulda' ka inemisõ' tä kuukmist.
Se — 1 var.
- D. Vastla vanakuu' hakkab lōoke laulma ja jüripäev kägu kukkuma.
Lal — 1 var.
- Vt. 13887 D.

2802. JÜRIPÄÄVAST SAAB JOHUKUHUGI — 1 var.

Hlj (Leetberg).
Vrd. 2723. Joulust mies johugi saab.

2803. KUI ENNE JÜRIPÄEVA MÜRISTAB, SIIS TULEB ENNE MIHKLIPÄEVA LUMI MAHA — 1 var.
Vil (Täht).

2804. KUI ENNE JÜRIPÄEVA MÜRISTAB, TULEB KÜLM KEVADE — 6(9) var.

Aa. _____
Vän v. Vil (Kaarnamäe) — 1 var.

b. Kui vanemb enne jürip[äeva] vällä, külm kevade.
Puh — 1 var.

B. Kui enne jüripäeva müristab, siis on [nelikümmend] päeva ja ööd külma veel.

Rak — 1 var.

C. Kui enne jüripäeva müristab, külmetab jaanipäeva ajal.
Trt — 1 var.

D. Enne jüripäevane müristamine toob külma.
Ol. Lisa nr. 11 (1888) 172, Is. Kal. (1904) 208 — 2(2) var.

E. Kui enne jürripäva koueke hüüab, siis tuleb vilu sui.
Gressel (1839) lk-ta — 1(2) var.

F. Kui vara müristab, siis ööldakse külm kevade tuleva.
Vil — 1 var.

Vrd. 2805. Kui enne jüripäeva müristab, tuleb soe kevad, kui peale mihklipäeva müristab, tuleb soe sügis.

2805. KUI ENNE JÜRIPÄEVA MÜRISTAB, TULEB SOE KEVAD, KUI PEALE MIHKLIPÄEVA MÜRISTAB, TULEB SOE SÜGIS — 3 kuni 4(4) var.

Aa. _____
Lä (õpll.) — 1 var.

b. Enne jüripäeva müristas, siis sooja kevadet, sügise hilja kui müristas, siis kauva sooja.
?Lüg (Källo) — 12(1) var.

B. Kui enne jürip[äeva] müristab, on soe kevade ja kasiin suvi.
Sa (Allas) — 1 var.

C. Kui enne jüripäeva müristab ehk siga röbeleb, siis tuleb soe suvi.
Vil (Leoke) — 1 var.

Vt. 10345 D.

Vrd. 2804. Kui enne jüripäeva müristab, tuleb külm kevade.

2806. KUI ENNE JÜRIPÄEVA MÜRISTAB, SIIS PIAB ENNE JAKOBIPÄEVA LÖIKADA SAAMA — 4 var.

a. _____
Kär (Sömer) — 1 var.

b. Kui enne jüripäeva müristamist kuulda on, siis saab ka enne jakobipäeva uutseleiba maitseda.
Tt (Suurkask) — 1 var.

c. Ku pikne inne jüripäivä välan um, sos saa inne jakob uudsõt.
Kan — 1 var.

- d. Ku vanaesä inne jüripäivä vällä tulõ,
sõs saa inne jakobpäivä vastast leiba.
Kan — 1 var.

2807. KUI JÜRIPÄEVA HOMMIKU
HOBUSERAUA SUURUSELTKI
TAEVAS PUNETAB, SIIS IKKA
SAAB TATRAID, AGA KUI MITTE
PUNA NÄHA EI OLE, EI SIIS
MAKSA TATRAID TEHA — 1 var.
Võn (J. Rootslane).

2808. KUI JÜRIPÄEVA HOMMIKU
VIHMA SADAB, SIIS RUKISAAC
SAAB POOL VÄHEMB — 7 var.

- A. _____
San (Tamm) — 1 var.
- B. Kui jüripäev vihma sajab, siis saab
põllumees pool teri vähem.
Hls — 1 var.
- Ca. Kui jüripäeval vihma sadab, siis saab
sel aastal pool leiba vähem olema.
Hls — 1 var.
- b. Kui jüripäev sadab, siis on pool leiba
ära.
Vil — 1 var.
- D. Kui jüripäev vihmane on, siis on ruk-
kiõitsmise aeg vihmane ja võtab pool
rukid vähemaks.
Hls — 1 var.
- E. Kui enne jüripäeva üks päe, jüripäe ja
pääle jüripäeva üks päe sadab, siis
külmi võtab sügisel vilja ära.
Vil — 1 var.
- F. Kui jüripäeval vihma sadab, see võtab
pool viljaseemet ära.
Hls — 1 var.

Vrd. 2810. Kui jüripäeval hommikupoole vihma
sajab, siis on rukkisaak poole vähem; kui
õhtupoole, siis on odrasaak poole vähem.
2814. Kui jüripäevän vilu ilm om, saab puul
rügä.

2809. KUI JÜRIPÄEVAL HANGED AIA
ÄÄRES, SIIS MIHKLIPÄEVAL
LEHED PUUS — 2 var.

Jõh, Pal.

Vrd. uk: Kui aprillis hanged aia ääres ja lumi
visalt kaob, siis saab soe suvi ja sügise
olema (Vän).

2810. KUI JÜRIPÄEVAL HOMMIKU-
POOLE VIHMA SAJAB, SIIS ON
RUKKISAAC POOLE VÄHEM; KUI
ÕHTUPOOLE, SIIS ON ODRASAAC
POOLE VÄHEM — 1 var.
Trm (Õunapuu).

Vrd. 2808. Kui jüripäeva hommiku vihma sadab,
siis rukisaak saab pool vähemb.

2811. KUI JÜRIPÄEVAL JÄETIST VEEL
LEIDA ON, SIIS ON KA JAANI-
PÄEVAL — 1 var.

SJn (Johannson).

2812. KUI JÜRIPÄEVAL ON KURG
KUHJAPESAS, SIIS ON KA HAUG
JÖESUUS — 3 var.

A. _____

Võn (Moodis) — 1 var.

Ba. Kapsamaarjapäeval on kurg kuhjape-
sas, haug ojasuus ja siga läheb päle
peale.

EKMS III 459 (< Rõu) — 1 var.

b. Kurg tulõ ka kapstamaar'apäävast,
kas vai kuhäpessä, olgu et muijal lumi
om.

Se — 1 var.

Vrd. kk: Kurg tulõ jo kuhäpessä (Se).

2813. KUI JÜRIPÄE VESI KÕRGE OLI,
SIIS OLI MAAL HEA SAAK, AGA
KUI VESI MADAL, SIIS OLI HEA
KALASAAC — 2 var.

A. _____

Kel (R. Põldmäe) — 1 var.

B. Jüribalauba õõsi löödi vai mere ääre
ja homigu mindi vaatama: kui vesi
tõuseb, siis meri rikas, kui vajub, siis
maa rikas.

Emm (Ennist) — 1 var.

2814. KUI JÜRIPÄEVÄN VILU ILMA OM,
SAAB PUUL RÜGÄ — 3(4) var.

Aa. _____

Hel — 1 var.

b. Kui jüripäeval viludad ilmad on, siis
saab sellel suvel pool rukkit vähem.
Hls — 1(2) var.

B. Kui jüripäeval külmetab, siis saavad
see aasta terased rukid olema; aga kui
jüripäeval vihma peaks sadama, siis
saada see aasta pool ruki tera ära
jääma.

Saa — 1 var.

Vrd. 2808. Kui jüripäeva hommiku vihma sadab,
siis rukisaak saab pool vähemb.

2815. KUI JÜRIPÄÄVÄL KATUSE PIÄL
LUND EI ÕLE, SIIS KÜLM VILJA
EI VÕTA — 1 var.

Kod (Moisa).

2816. KUI JÜRIPÄÄVÄS SÕGLA- JA
KOODITÄHED ÕDAGUTSE AOGA
MAAHA NAKASÕ KÄÜMÄ, SIS TUU
KEVÄJÄ PIÄD VARRA TÕUGU
TEGEMÄ, AGA KUI TÄHED VIITVÄ,
SIS VOIT TÕU TEGEMISEGA KA
VIITÄ — 1 var.

Vas (Jakobson).

Vrd. 6391. Kui mardipäeval sõel selgelt looja
läheb, siis tuleb hää viljaaasta.

2817. KU JÜRIPÄE KASED URBAS,
SAAVA KURBA; KU LEHTES,
SAAVA LEIBA; KU RAAGUS,
SAAVA RAHA — 1 var.

Hää (Mäesalu).

Vrd. 4915. Kui kägu tuleb viitsa, siis vilja; kui
urba, siis ohtu; kui lehte, siis leiba.

10967. Kui suvepühaded raagu tulevad, tä-
hendab halba aega, kui aga suvepühaded
lehti tulevad, siis tähendab see hääd aega.

2818. KÄIAKSE ENNE JÜRIPÄEVA SÄR-
GIGA, KÄIAKSE PEALE JAANI
KASUKAGA — 1 var.

Muh (Kumpas).

2819. KAADUB REGI KATSUMADU —
1 var.

G. Vilbergi ja K. Viljaku seletus: «Läheb
ise hukka.»

Kuu.

2820. PALJU KAAGUTAJAD KANAD
MUNEVAD VÄHE — 1 var.

Iis (Vaas).

2821. KOS KAAGUTAMIST, SÄÄL MUNE-
MIST — 1 var.

Ran (L. Kallas).

2822. KAALIKAS KÄSKINUD ENDALE
(ISTUTAMISE JUURES) POOL-
TEIST NIKSU PEALE LÕUA —
1 var.

Lai (Tammepuu).

2823. ENNEM LÄHEB KAAMEL LÄBI
NÕELASILMA, KUI RIKAS TAEVA-
RIIKI SAAB — u. 10(12) var.

a₁. Ennem läheb kaamel nõelasilmast läbi,
kui rikas taevasse saab.

Kod — 1 var.

a₂. Ennem läheb kaamel läbi nõelasilma,
kui rikas taeva saab.

Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

a₃. Ennemb läheb kaamel läbi nõelasilma
kui rikas taeva.

Lai — 1 var.

a₄. Ennem läeb kaamel nõelasilmast läbi
kui rikas taeva.

VMr — 1 var.

a₅. Ennem läheb kaamel läbi nõelasilma
kui rikas taevariiki.

Jõh — 1 var.

a₆. Pii (Viidebaum) — 1 var.

a₇. Ennem läheb kaamel nõelasilmas läbi,
kui rikas saab taevariiki.

Jõe — 1 var.

a₈. Ennem läheb kaamel nõelasilmast
läbi, kui rikas taevariiki saab.

Kam, Ran — 2 var.

a₉. Ennem läheb kaamel nõelasilmast läbi,
kui rikas taevariiki jõuab.

Kod — 1 var.

b. Ennem leheb kammel nõõlasilmast
läbi, kui rikas jumalariiki näeb.

Phl — 1 var.

c. Hõlpsam on, et kameel läbi nõela
silma läheb, kui rikas taevariiki saab.

Er Mõn. Kal. (1863) 58 — ?(1) var.

Vrd. Matt. 19,24: Ja ta ütlen minna teile: se on
hõlpsam, et üks kammeel nõela silmast
läbbi lähhäb, kui et rikkas Jummal rigi
sis se lähhäb.

Vrd. ka EKMS I 553 (piiblitstaadina).

Vrd. 9760. Üks rikas saab valval taiva sisse.

9741. Rikkal rippub rahakott perses, selle-
pärast ei saa ta taeva.

2824. Kamel ei lähä ilal nõelasilmast läbi.

2824. KAMEL EI LÄHÄ IIAL NÕELASIL-
MAST LÄBI — 1 var.

S. Läti (üleskirjutaja) seletus: suure kas-
vuga inimesest ei saa töötegijat.

Hls.

Vrd. 2823. Ennem läheb kaamel läbi nõelasilma,
kui rikas taevariiki saab.

2825. KEL KAARDIMÄNGUS VEAB, SEL
ARMASTUSES EI VEA — 1 var.

EKMS I 842.

2826. KAAREN VIIVA ESIMESE RAU
KÜUNLAPÄÄVA HOMMIKU PESSA
— 4 var.

- A. _____
Ksi (Sturm) — 1 var.
- B. Kaaren paneb [küindlapäeval] esimese
pesapalgi paigale ja maarjap[äeva]
hom[mikul] muneb esimese muna.
Kad — 1 var.
- C. Kaaren paneb küünlapäeval esimese
pesapalgi paigale, maarjapäeval mu-
neb esimese muna, vares paneb maarja-
päeval esimese palgi pesasse.
Jür — 1 var.
- Vt. 13830 N.
- D. Kaaren viib esimese rau küünlapäva
hommiku pessa ja vares maarjapäva
hommiku.
Ksi — 1 var.
- Vt. 13830 M.

2827. KAARNAL ON KAHEKSA POEGA,
VARESEL VIIS VERIST VÄNTSA —
1 var.

- Plt (Kukk).
Vrd. mj AaTh 240.
Vrd. lh Laug. EVsd XXXV.

2828. KAARNA SULEGA KIRJUTATAKSE
KOHTUKIRJAD — 1(8) var.

Wied. 50, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 29,
E² 55, Norm. 133, EKMS II 20.

2829. KAARN EI PISTA KAARNA SILMA
— u. 105(209) var.

- A_{1a1}. _____*
* kaarna (Plv)
Willmann 86; Rap, ?Sa (R. Kallas), Vön,
Plv — 3 v. 4(5) var.
- a₂. Kaarne ei pista kaarse silmä.
Wied. 50 — 1 var.
- a₃. Ei kaarn pista kaarna silma.*
* kaarne — kaarse (Norm. Cl.), kaaren
(trükised alates Wied.)
* Helle 327, Hupel 104, Beitr. XI 153, Čelak.
39, Lindf. (1853) 63, Poromenski EGr. 181,
Körber VRMK 35, Körber Uus ABDr 9,
Meves 136, Wied. ESSr 235, Wied. 23, Künd-
ja nr. 32 (1883) 382, KAH EKAl 149, Jür-
jens 25, Muuk-Mihkla I 90, Norm. Cl. 21,
EKMS IV 840 — 1 v. 2(28) var.

* Ei kaarn pista kaarna silma, eine Krähe blickt der an-
dern kein Auge aus. (ein Rabe sieht nicht in des Raben
Auge.)

- a₄. Ega kaarn ei pista kaarna silma.
Kaa — 1(2) var.
- a₅. Ega kaarn kaarna silma ei pista.
Saa (Söggel), Tt (Kreutzw.) — 2 var.
- a₆. Ega kaarnas kaarna silma pista.
Trm — 1 var.
- a₇. Kaaren ei pista kaarna silma peast
välja.*
* kaarn (Kuusik KT)
Kuusik KT 202; Tõs (Öövel) — 1 v. 2(4) var.
- a₈. Kaarna ei pistä kaarna silma vällä.*
* silmä (Kam)
Kam, Plv — 2 var.
- a₉. Ega kaarn ei pista kaarna silma väl-
ja.*
* kaaren (Norm., EKMS)
Niggol VKÖR 188, Norm. 134, EKMS IV 727
— 1?(17) var.
- b₁. (Jo se ka teäda, et) kaarn ei nokka
kaarna silma.
Willmann³ 95 — ?(1) var.
- b₂. Kaaren kaarna silma ei nokka.
Kuu — 1 var.
- c₁. Kaaren ei noki kaarna silma.
Nurmik III 95 — 1?(8) var.
- c₂. Kaaren kaarna silma ei noki.*
* kaarn (Norm.; Rap)
Norm. 103; Koe, Rap — 3(4) var.
- c₃. Ega kaarn kaarna silma ei noki.*
* kaaren (Wied., Kündja; Rap v. Mär)
Stein 9, Wied. 17, Kündja nr. 32 (1883) 381;
Rap v. Mär (Poom), Tt (Kreutzw.) — 2(9)
var.
- c₄. Ega kaarn kaarna silmi ei noki.
Hel — 1(2) var.
- c₅. Kaaren kaarna silma välja ei noki.
E 29, E² 101, Puus, KA V—VI (1939) 23;
?Pal (Karro) — 1?(4) var.
- c₆. Ei kaarn kaarna silma välja noki.*
* ega (Vil)
Koe, Khk, Vil — 3 var.
- c₇. Kaaren kaarna silma peast välja ei
noki.
?Vig (Aitsam) — 1?(1) var.
- d₁. Üks kaarna ei noki teise silmad välja.
CRJ H I 164 — 1?(1) var.
- d₂. Üks kaaren ei noki teise silma.
Saa (Söggel) — 1 var.
- d₃. Ei üks kaarn noki teise silma.
?Hls (Jung) — 1?(1) var.
- d₄. Teine kaarn ei noki teise silma.
Sa (R. Kallas) — 1 var.
- d₅. Üks kaarn ep raiu teise silma pääst.
* Gös. 329, KAH EKAl 86 ja 88 — 1(3) var.

*
Ein Rabe blickt der andern kein Auge aus/
Ei kaarn ep raiub teise Silma pehst mitee.

- e₁. Kaarna ei tsaa kaarna silma välja.
Vas — 1 var.
- e₂. Kaarnas ei tsaa kunagi kaarna silmä vällä.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.
- e₃. Ega kaarnas kaarna silma kunagi vällä ei tsaa.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- f₁. Kaarna kaarna silmä ei tsaunata.
Wied. 50 — 1 var.
- f₂. Ega kaarna kaarna silmä ei tsäuna.
?Räp (Poolakess) — 1?(1) var.
- g. Kaarna ei kaapa kaarna silma.
Rõu — 1 var.
- A_{2a}. Kunas kaar[n] kaarna silma pist.
Hel — 1 var.
- b. Millas kaarn kaarna silmi nokib.
Hel — 1 var.
- A_{3a}. Kaaren kaarnat ei nokka.
Wied. 50, Kündja nr. 35 (1883) 418, Kmpm.
KH 30, Kmpm. KLR 357 — 1(7) var.
- b. Ei kaaren kaarnat noki.
?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.
- B. Hunt hunti ei murra ja kaaren ei noki kaarna silma.
Tõn. RP 376 — 1?(2) var.
- Vt. 1619 S.
- Ca₁. Ronk ei pista rongas silma välja.
SJn — 1 var.
- a₂. Ronk ei pista [ronga] silma peast välja.
Kuusik KT 202 — 1?(1) var.
- b₁. Ei ronk rongal silma välja noki.
Plt (Luu) — 1 var.
- b₂. Ronk ei noki rongas silmi vällä.
?Ran (Tobber) — 1?(1) var.
- b₃. Ega ronk rongas silma peast ei noki.
SJn? (Ruhs?) — 1 var.
- b₄. Ronk ei noki rongi silma peast.
Sannumetoja V (1856) 31 — ?(1) var.
- c₁. Ei ronk noki rongas silmi.
Vil (Leoke) — 1 var.
- c₂. Ega ronk rongas silmi peast ei noki.
Wied. 20, Kurrik Sõ 25, Kündja nr. 32 (1883) 382; Vil (Leoke) — 1(6) var.
- c₃. Ronk [ronga] silmi peast ei noki.
Vig (Eisen) — 1 var.
- c₄. Ronk rongald silmi välja ei nogi.
Kuu — 1 var.
- C₂. Kunas ronk rongas silma pistab.
Trv (Pausk) — 1 var.
- D. Ei kaarna noki iales rongas silma.
Jõh — 1 var.
- E. Korp korbi silma äi noki; hunt hunti ei murra; koer koera liha ei söö.
A. Ranna seletus: «Kelm kelmi ei reeda.»
Põl — 1 var.
- Vt. 1619 R.

- F_{1a1}. Vares varese silma ei noki.
E² 101; Krj — 1 v. 2(3) var.
- a₂. Ega vares varese silma ei noki.
Pal — 1 var.
- a₃. Ega vares varekse silma noki.
?VMr (A. Elken) — 1?(1) var.
- a₄. Ega vares noki varese silma.
Põl — 1 var.
- a₅. Vares varese silma välja ei noki.
?Khv (Teder) — 1?(1) var.
- a₆. Vares varese silmi peast ei noki.
?Vig (Eisen) — 1?(1) var.
- a₇. Vares ei noki varese silmi pääst vällä.*
* peast välja (Vlg. Lisal.)
Vlg. Lisal. nr. 19 (1890) 152; Krk — 1 v. 2(2) var.
- b₁. Ega vares varese silmi ei noki.
?Tln (Pusemann) — 1?(1) var.
- b₂. Vares ei noki varese silmi peast.
?Vig (Eisen) — 1?(1) var.
- c₁. Üks vares ei noki teise varese silmad mitte peast.
Körber VRMK 62 — 1?(2) var.
- c₂. Üks vares ei noki mitte teise silma peast.
?Kre (Kasekänd) — 1?(1) var.
- c₃. Üks vares ei noki teise silma.
Põl (Tustit) — 1 var.
- c₄. Teine vares teise silma välja ei noki.
Krj (Allas) — 1(3) var.
- d. Üts [vares] ei pistä tõise silmä.
Hupel² 168, Wied. 198, Norm. Cl. 33 — 1(4) var.
- e. Ega vares ei pista varese silma.
?Plv (Tobre) — 1?(1) var.
- f. Vares varesele silma ei löö.
Urv — 1 var.
- F_{2a}. Missugune vares teise silma nokib.
Sa? (Veäster) — 1 var.
- b. Kumbis vares tõise silma peast ära pistab.
Khk — 1 var.
- c. Kunas vares lüü varessel silmä pääst vällä.
?Ote (Kroon) — 1?(1) var.
- G. Varõs tsäuna ai varõsõ silmä vällä ja susi süü üi sütt.
Se — 1 var.
- Vt. 1619 Q.
- H_{1a}. Üks nonn teise silma vällä ei noki.
Sa — 1 var.
- b. Üks nonn ei noki teise silmi peast.
Wied. 195, Kündja nr. 2 (1884) 21, EKMS IV 840; Sa (I. Kallas) — 1(4) var.
- c. Üks nonn ei pista teise silma peast.
Wied. 195; Kaa — 1(2) var.

- d. Ega tõine nonn ei löö tõise nonni silma peast ära.
Kaa — 1 var.
- H_{2a}. Kes seda enne näind on, et teine nonn teise silma välja on nokkinud.
Pha? (anon.) — 1 var.
- b. Midine nonn see teise silma pistab.
Jäm — 1 var.
- l. Ega üks kull teise silmi peast ei noki.
Pär (Kampmann) — 1 var.
- J_{1a1}. Ega susi soe silma ei pista.*
* pista (Trv)
Gr. SKÖ III 21; Trv, Vil, Ran, Trv v. Rõu (Siipsen) — 6 var.
- a₂. Susi ei pista soe silma.
Hel — 1 var.
- a₃. Susi ei pista susi silma.
Trv — 1 var.
- b₁. Üts susi ei pista tõise silma.
Poromenski EGr. 223 — 1?(1) var.
- b₂. Susi ei pista ilmaski soe silma.
Ran — 1 var.
- c₁. Ega susi soe silmä ei tsuska.
Võn — 1 var.
- c₂. Susi ei suska soele silmä.
Ran — 1 var.
- d. Egas susi soe silma ei sorgi.
Krk — 1 var.
- J_{2a}. Kunas susi soe silma pistab.*
* konas (Ran); silmä (Hel); pist (Hel), pistap (Ran)
Wied. 88, Kündja nr. 41 (1883) 491; Hel, Trv, Pst, TMr, Ran, Tt (anon.) — 6(11) var.
- b. Millas susi soe silma suskas.
Hel — 1(3) var.
- c. Kunas susi sorgib soe silma.
Krk — 1 var.
- Ka. Kunas hunt hundi silma pistab? Ei millalgi!
Vil (Toss) — 1 var.
- b. Millas hunt hundi silma pistab? Ei millalgi!
Vil (Toss) — 1 var.
- L. Tsuska ai varas kunagi varga silma.
?Vas (Jakobson) — 1?(1) var.
- Vrd. 2831. Kaarn lepib kaarnaga.

2830. KAARN KASVATAB POEGI, KUNNI NAD OMA TEED LENNAVAD* — 1?(8) var.

* kaaren; poege (Wied., Kündja); lendavad (trükised)
Stein 22, Wied. 50, Kündja nr. 35 (1883) 418; ?Tt (Kreutzw.).

2831. KAARN LEPIB KAARNAGA — 1?(13) var.

* kaaren (Wied., Kündja, E, E²)
Stein 22, Wied. 50, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 29, E² 101, Norm. 103, ?Tt (Kreutzw.).

Vrd. 2829. Kaarn ei pista kaarna silma.

2832. KES KAARNA KASVATAS, SEE SILMA KAOTAS — 3(8) var.

- Aa. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
- b. Kes kaarna kasvatab, see silmad kaotab.
Norm. 169, EKMS II 438 — ?(4) var.
- B. Kaarna kasvataja pangu ui immes, ku silmätsagaja hinnest om.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- C. Kes kaarnat kasvatab, see silmad kaotab, kes nõgest silitab, see käed kõrvetab.
Pal — 1 var.
- Vt. 7621 B.

2833. KES KAARNALE KATS HÄÄD AND — 2(4) var.

- A. _____
A. Wahlbergi seletus: alatu kohta.
Hel — 1(2) var.
- B. Ega kaarn katte hääd i või saia.
Trv — 1(2) var.
- Vrd. 2963. Kahte head ei või saada.

2834. KEL POLE KAASA, SEE VÕTAB KASSI — 5(13) var.

- Aa. _____*
* ep ole (Wied., Kündja); kaasat (trükised)
Wied. 51, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 32, E² 97, Laug. Vestr. 179 — 1(7) var.
- b. Kel pole kaasat, võtab kassi.
EKMS I 12 ja 1034 — ?(2) var.
- B. Kellel pole kaasa, see võtab kassi, kellel pole peigu, see võtab pingi.
Kaa? (Mägi) — 1 var.
- Ca. Kel ei ole kaasat, võtab kassi, kel ei ole peiut, võtab peni.
Krk — 1 var.
- b. Kui ei ole kaasa, võta kassi, kui ei ole peiu, võta peni.
Hls — 1 var.
- D. Kel põle kaasat, võtku kassi, kel põle oma, olgu ilma.
Vig (Priimets) — 1 var.
- Vrd. ri «Õõsel üks!»: kel põle kaasa, võtab kassi, / kel põle peigu, võtab pingi (ERIA III : 1 nr. 4422).

2835. PAREMB KAAS KAKELDE, TONE-
PUUL TÖRELDE KUI KUHALDE
ILMA OLLA — 1 var.

Hel (P. ja J. Einerid).

Vrd. kk: Temal on ka kaasa kakelda, tõinepool
tõugata (Hel).

Vrd. 12110. Parem tulma tülitada, parem laiska
lähatada, parem koos kakelda, kui üliüt-
sindä olla.

2836. KÄBÖHINÖ OM HALVA PAARILINÖ
— 1 var.

Se (Savala).

2837. KADAJEMARJA OLEVET ÜTSME
HAIGUSE VASTU — 6 var.

Aa. _____

Krk (Tanning) — 1 var.

b. Kadakamari on üheksama haigusele.
Jõh — 1 var.

B. Kadakast arvatakse, et ta on [üheksa-
kümne üheksa] haiguse rohi.
HJn (Sommer) — 1 var.

*

C. Palderjaan olevet ütsme tõbe vastu.
Krk — 1 var.

*

D. Nõmmekaitused on üheksama haigu-
sele.
Jõh — 1 var.

*

E. Mustad kaebtused olema [üheksa] tõve
vasta.
Trm — 1 var.

Vrd. kk: Üheksa-mehe-väline kutsutakse sellepä-
rast, et tal olevat üheksat seltsi rohtu sihen,
ja olevat üheksa seltsi haiguse vastu (TMr).

Vrd. 11145. Sõnajalg aitab kaheksat seltsi taba
vastu.

2838. KADAKANE INIMENE ON KEIGE
RÄBEDAM — 1 var.

VNg (Aug. Krikmann).

2839. EI KADAKAS KARJAMAALT KASVA
KASE KÖRGUSEKS KAASIKUST —
1?(1) var.

?Vil (Talts).

2840. KADAKAD ON KARJAVITSAD,
OHAKAD ON ORJAVITSAD, NÖGE-
SED ON NÖMMEMARJAD — 3 var.

A. _____

Kad (Seemann) — 1 var.

B. Kadakad karjavitsad, ohakad orjavit-
sad.

Vil — 1 var.

C. Ohakas on õrjetu rohi, nõges nõiarohi
ja kadakas kadeda rohi.

E. Uusi seletus: «Kui sõnnik on laudast
välja veetud, siis pannakse lauta ohakas,
nõges ja kadakas; lauda ukse kohta ülesse
seina vahele pannakse elavat hõbedat ja
mõni rauatükk, siis luupainjas ei saa lau-
ta.»

Pal — 1 var.

Vrd. kk: Ohakad ja orjavitsad, nõgesed ja nõia-
rohud 'umbrohtu täis maa kohta' (Vig).

Vrd. rl «Kõik peab ori nägema»: Uhakad ja
orjavitsad, / kadakad ja karjavitsad, / nõ-
gesed ja nõmmemarjad (ERIA II:2 nr.
2626).

2841. KADAKAS ON KITSESTE TOIDUS
JA VABANIKKUDE SOE TUBA —
1 var.

Krj (Lepp).

2842. KADAK POLE EIGE PUU, JALGE-
VAHE POLE EIGE IHU JA KÄINA
MEES POLE EIGE MEES — 17(20)
var.

A. _____

Phl — 1 var.

B₁. Ega Käina mees pole eide mees, kits
pole eide loom ja katak pole eide puu
ka end.

Rld — 1 var.

B₂. Ei muhulane põle mees, kadak põle
puu ega kits põle loom.

Phl — 1 var.

B₃. Kadakas pole puu, kits pole elajas,
muhulane pole mees.

Krj — 1 var.

Vt. 3894 I₁—I₃.

C. Kes naest inimeseks, muhulast meheks,
kitse loomaks, kadakat puuks [arvab].
Põl — 1(2) var.

Vt. 3894 H; 3117 J.

D. Ega muhulane põle mees, ega kits
põle loom, ega kadak põle puu, ega
kaer põle vili.

Emm — 1 var.

Vt. 3894 J; 2897 B.

Ea. Kits ei loeta karjaloomast ega kada-
kad puust.

Norm. 98; Rak — 1(3) var.

b. Kes kitsõ karas lugõ ehk kadajat puus
arvas.

Plv — 1 var.

Vt. 3894 L.

- F₁. Kes hiidlasest inimest või kitsest lehma on pidand.
LNg, Emm — 2 var.
- F₂. Ega Rootsi meest peeta meheks ega kitse lehmaks.
LNg — 1 var.
- Vt. 3894 K₁—K₂.
- G. Kes muhulast meheks, kitse karjaloomaks ehk naesterahvast inimeseks peab.
Sirvil. (1901) 44 — 1 var.
- Vt. 3894 G; 3117 I.
- H. Haab olõõi puu, kaar olõõi leib, baaba olõõi inemene, kits olõõi tõbras.
Lut — 1 var.
- Vt. 3894 F; 2897 C; 3117 D.
- I. Naisterahvas põle inimene, mära põle hobune, kaer põle vili, kadak põle puu ja lest pole kala.
Rei — 1 var.
- Vt. 3117 E; 2897 E; 3708 G.
- J. Kadak põle puu ega naisterahvas põle inimene.
Rei — 1 var.
- Vt. 3117 C.
- K. Kes merihärgä kalaks piäb või hiidlast inimeseks.
Khñ — 1 var.
- Vt. 3708 E.
- L. Tursk pole meres kala ega sõrulane maa pääl inimene.
Krj — 1 var.
- Vt. 3708 F.

2843. KUI KADAKAD TOLMAVAD, ON PARIM EHALKÄIMISE AEG — 2 var.

- A. _____
Kuu (Volberg) — 1 var.
- B. Kui kadakas õitseb, siis on tüdrukutel kargu aeg.
Põl — 1 var.

2844. KADAKAPÕESAS PÕLEB PRAGINAGA * — 1(3) var.

- * põõsas (trükised)
E. Normanni seletus: ägeda inimese viha kohta.
Norm. 215, EKMS IV 775; Vai (Masing).
Vrd. kk: Kui kattai läts palama (Se).

2845. EGA KADE KEELA, KUI HELDE TAHAB — u. 20(23) var.

- A_{1a}. _____*
* ei keela (VMr)
VMr, Noa — 2 var.

- b₁. Ega kade keela, kui helde himustab.*
* ei keela
Jõh — 2 var.
- b₂. Ega kade keela, kui helle himustab.
Aud — 1 var.
- c. Kui kade kielä, kui helde lubab.
Kuu — 1 var.
- d. Ei kade kiela, kui helde soovib.
Rak — 1 var.
- e. Eiga kade keela, kui helde süda soovib.
VNg v. Rkv (Aug. Krikmann) — 2 var.
- f. Kui helde tahab, kas kade keelab.
Krj — 1 var.
- A_{2a}. Kade ei keela heldele.
Krj — 1 var.
- b. Egä kade heldele ei keelä.
Kõp — 1 var.
- B_{1a1}. Kas kade siis keelab, kui tige tahab.
Hel — 1(2) var.
- a₂. Kas kade keelab, kui tige tahab.*
* keeläb (Kod)
Plt, Kod — 2(3) var.
- b. Kas ma kade keelan, kui sa tige tahad.
Plt — 1 var.
- B₂. Ega kade keele, kui tige tahab.
Hlj — 1 var.
- C. Ega kade keela, kui kehva küsib.
Kuu — 1 var.
- D. Ega kidsi ei keela, kui kade taht.
Ote — 1 var.
- E. Ega kitsi keela, kui helde tahab.
Ris — 1 var.
- F. Ega helde keela, kui rakas soovib.
Jõh — 1 var.
- Vrd. 1210. Küll helde annab, kui kade vasta odab.

2846. KADEDA KARI EI KASVA — u. 95(148) var.

- A_{1a1}. _____*
* äi kasva (Põl)
E 29, Nurmik I 50; Iis, Põl, Muh, Trm, TMr, Ran — 6(16) var.
- a₂. Ei kadeda kari ei kasva.
Jõh — 1 var.
- a₃. Ega kadeda kari ei kasva.
Lai — 1 var.
- a₄. Ega kadeda kari kasva.
Hlj — 1 var.
- a₅. Kadeda kari ei kasva ilmaski.
Räp — 1 var.
- a₆. Ega kadeda inimese kari ei kasva.
MMg — 1 var.
- b. Kadeda kari ei kosu.
Ann — 2 var.

A_{2a}. Kadeda kari ei lähe edasi.

Trm — 1 var.

b. Ei kadestate kari lähe edasi.

Trm — 1 var.

B. Kadedal pole karja ei karjaaeda.

Kos — 1 var.

C. Kadeda kari ei õitse millalgi.

Pal — 1 var.

Da. Ega kahel karja ole.

Pst (Saar, Siimer) — 1 var.

b. Ega kahel karja ei ole.

Trv — 1 var.

c. Kahel ole karja.

Elva — 1 var.

E_{1a1}. Kadeda kari ei kasva, õela õnn ei õitse.

Iis, Hlj, Kad, Vig, Põl, Kod, Rääp — 8 var.

a₂. Kadeda kari ei kasva ja õela õnn ei õitse.*

* äitse (Nõo)

Ksl, Nõo — 2 v. 3(3) var.

a₃. Kadeda kari ei kasva ega õela õnn ei õitse.

Pal — 1 var.

b₁. Õela õnn ei õitse, kadeda kari ei kasva.*

* uela; kadeja (Kuu), kade (Saa)

Jõh, Lüg, Amb, Kuu, Jür, Kei, Mih, Saa, Võn — 11(13) var.

b₂. Õela õnn ei õitse ja kadeda kari ei kasva.*

* õõla; äitse (TMr)

P. Tammepuu seletus: «Kadedal ja õelal inimesel ei ole elamiseks nii head õnne kui korralikul.»

EKMS I 847 ja II 147; Pee, Lai, TMr — 3(5) var.

b₃. Õela õnn ei õitse, aga kadeda kari ei kasva.

Jõe — 1 var.

b₄. Õela õnn ei õitse ega kadeda kari kasva.

TMr — 1(2) var.

b₅. Ei õela õnn ei õitse ega kadeda kari kasva.

Sim — 1 var.

b₆. Ei õela õnn õitse ega kadeda kari kasva.

Pal — 1(2) var.

b₇. Ega õela õnn ei õitse ega kadeda kari kasva.

Lai — 1 var.

c. Ei õitse õela õnn ega kasva kadeda kari.

Kuu (Vilbaste) — 1 v. 2(2) var.

E₂. Õela õnn ei õitse, kadeda kari ei lähe edasi.

Trm — 1 var.

Vt. 14512 B₁—B₂.

Fa₁. Õelal pole õnne ega kadedal karja.*

* põle (Kul)

Huvit. V Lisa 17, Mihkla-Parlo-Vildebaum I 93, Viid. 109, Muuk-Mihkla I 20, Kask-Puussepp-Vaigla 12 ja 39; Rap, Kul — 2(9) var.

a₂. Õelal põle õnne ega kadedal põle karja.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

a₃. Õelal pole õnne, kadedal pole karja.*

* ei ole (Ris v. HMD, Hää, Kan)

Meelej. nr. 11 (1887) 86; HMD v. Ris (Treumann), Pär, Hää, Kan (Lipping) — 3 v. 4(15) var.

b. Õelal ei ole õnne, kahe ei kanna karja.

Hel — 1 var.

Vt. 14512 C.

G. Õela õnn ei õitse, kurja kari ei sigi.*

* sigine (Kad)

E² 53, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 64; Kad, Rak — 2(5) var.

Vt. 14512 D.

H. Halva õnn häitse ei, kur'a kari kasu ui.

Se — 1 var.

Vt. 14512 E.

Ia₁. Kadeda kari ei kasva ja õela õu ei õitse.

EKMS I 847; Kuu — 1(2) var.

a₂. Kadeda kari ei kasva ega õela õu õitse.

E² 51 — 1?(1) var.

b₁. Õela õu ei õitse, kadeda kari ei kasva.

Hlj — 1 var.

b₂. Õela õue ei õitse ega kadeda kari kasva.

Pal — 1 var.

Ja. Kadõl kasu ui kari, võhlul vili.

Se — 1 var.

b₁. Võhlul ei kasu vilja ja kadehel ei kasu karja.

Stein 70, Wied. 209; Võ-Se (Stein) — 1(10) var.

b₂. Võhlul ei kasu vilja, kadedal ei kasu karja.

E² 51, EKMS I 847 — 1?(2) var.

b₃. Võhlul kasu ui vili, kadõhõl kari.

Se — 1 var.

b₄. Kunagi ei pia jo võhlul vilja olõma, kadõl karja kasuma.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

c. Võhlul saa ai vilja, kadõhel ei kasu karja.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

d. Võhlul ei vinnü vili ja kadõdal ei kasu kari.

Se — 1 var.

- e₁. Võhlul ei ole viljä, kadehel ei ole karja.
Se — 1 var.
- e₂. Võhlul ole ei vilja, kadel ole ei karja.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- e₃. Võhlul ei ole vilja, kadedal ei karja.
Urv (õpil.) — 1 var.
- e₄. Võhlul ei ole vilja, kadedal karja.*
* võhlil (Plv); pole (Plv), ei olõ (Rõu),
ole ei (Vas v. Se, Se); kahtõl (Rõu), kadõl
(Rõu), kadel (Vas, Se); viljä (Rõu)
Rõu, Plv, Vas, Vas v. Se (Sandra), Se —
8(11) var.
- e₅. Võhlul ei ole vilja ega katkel karja.
Plv — 1 var.
- f. Kadõl olõ õi karja, võhlul viljä.
Se — 1 var.
- g. Võhlul olõ õih vilja nurmõh, kadõl
olõ õih karja laudah.
Se — 1 var.
- Ka. Võhlul ei olõ võidu, kadõl karja.
Rõu — 1 var.
- b. Võhlul ei olõ võido, kadõl ei olõ kar-
ja.
Se — 1 var.
- L. Lähõl ei joolõ' viljä ja kadõl ei joolõ'
karja.
lähk, om. läho = õel
Se — 1 var.
- M. Tigel ei ole terä, kadel ei ole karja.
Hls — 1 var.
- N. Kurat võtab kulbist, pagan võtab pa-
jast, saadan võtab suu eest ja suu
seest ja kadeda kari ei sigine.
Hlj (Leetberg) — 1 var.
- Vt. 4642 P.
- O. Kuri võtab kulbist, paha pajast, õelus
õuest, kadedus karjast.
Klemmer Elusal. Kal. (1905) 25; Amb (Klein-
mann) — 1 v. 2(2) var.
- Vt. 4642 G.
- Q. Nõial ei ole ialgi hääd lehmaõnne ja
kahetajal ei kasva kunagi karja.
? Hls (Söggel) — 1?(1) var.
- Vrd. 2850. Kadedal ei kasuvat kaarad.
14292. Võhlul olõ õi villu, laasäl lambid.
14737. Õndsa õnn lähõb ees, kadeda kari
tuleb taga.
14291. Võhlul kasus villi, kurjal hari.
2851. Kadedal ei kasva kapsad.
2847. Kadeda kasu ei kasva.
2943, eriti E: Võhlul villi, kahrõl kari, õigel
olõ õi ummagi.
14515. Õel õndub, kade kaub, kurjal pole
kohta kusagil.
1684. Egä hõiskajal õnne ei ole.

2847. KADEDA KASU EI KASVA — 2 var.

- A. ————
Hää — 1 var.
- B. Õelal pole õnne, kadedal pole kasu.
VMr — 1 var.
- Vt. 14512 G.
- Vrd. 2846. Kadedal kari ei kasva.

2848. KADEDA KODA EI SUITSE, ÕELA
AU EI ÕITSE — 7(46) var.

- A. Kadeda koda ei suitse.
EKMS IV 900; Jür (Luu) — 2 var.
- B. ————
E 29, E² 51, Nurmik I 50, Kmpm. Klr II⁷
28, Kmpm. EL II⁸ 28, Kmpm. EL III¹⁰ 77,
Loorits Vrp 65, Huvit. V Lisa 15, Muuk-
Mihkla I 92, Puus. KA V—VI (1939) 124,
Kask-Puusepp-Vaigla 39, Parijõgi-Reial-Vaig-
la VI 201, EKMS I 847; Plv (Tobre) — 1(39)
var.
- Ca. Õela õnn ei õitse, kadeda koda ei
suitse.
Pal — 1 var.
- b. Õela õnn ei õitse ega kadeda koda ei
suetse.
Plt — 1 var.
- Vt. 14512 H.

*

- D. Ei kadedal korsten suitse.
Pal (Karro) — 1(2) var.

*

- E. Kade katel ei suitse jõululaupäeva
õhtul.
Jäm (Kuldsaar) — 1 var.

2849. KADEDA KODA JA USSI PESA ON
NAABRID — 1?(1) var.

? Koe (Schultz).

2850. KADEDAL EI KASUVAT KAARAD
— 5 var.

- A. ————
Vil — 1 var.
- Ba. Õela õnn ei õitse, kadedal kaer ei
kasva.
Tor, Kam — 2 var.
- b. Õelal ei õitse õnne, kadedal ei kasva
kaera.
Vig — 1 var.
- Vt. 14512 F.
- C. Kade jääb ilma kaerata, vilets jääb
ilma viljata.
Saa — 1 var.

- Vrd. 2846. Kadedal kari ei kasva.
2851. Kadedal ei kasva kapsad.

2851. KADEDAL EI KASVA KAPSAD —
2 var.

a. _____

Ann — 1 var.

b. Kadedal kapsad ei kasva.
Ann — 1 var.

Vrd. 2846. Kadedal kari ei kasva.
2850. Kadedal ei kasvavat kaarad.

2852. KADEDAL EI OLE KARVU, PETJAL
OMA VENNAST ARMU — 1 v. 2(2)
var.

Klemmer Elusal. Kal. (1905) 23; ?Amb
(Kleinmann).

2853. KADE EI KAKKA NAARIST, TIGE
EI TIKSA HERNEST — 3 var.

A. _____

Hel (Tomp) — 1 var.

Ba. Vähe ei võta hernet, kahe ei kakka
naarist.
Hel — 1 var.

b. Võhl ei võta hernet ega kahe ei kakse
naarist.
Plv — 1 var.

2854. KADE EI SAA ILMASKI ÖNNELI-
KUKS — 1 var.
JJn (Oberg).

2855. KADE KAOB ÄÄ, KARVAD JÄÄVAD
SUITSEMA — 1(5) var.

a. _____

Käi (Sooster) — 1(2) var.

b. Kade kaob, karvad jäävad suitsema.
E² 51, EKMS I 847 — ?(3) var.

Vrd. 14515. Õel õndub, kade kaub, kurjal pole
kohta kusagil.

2856. KADE KATEL EI KEEDA ILMASKI
RASVA — 5 v. 6(8) var.

Aa. _____

Muh — 1(2) var.

b. Kadedal katel ei kee rasva.
Tander 39; Muh — 1 v. 2(3) var.

c. Kae inimese katel ei kee rasva.
Muh — 1 var.

Ba. Kadedal katel ei keeda hääd suppi.
Hää — 1 var.

b. Kadedal katel ei keeda iial hääd suppi.
Hää — 1 var.

2857. KADE KATSUKS TEIST LIEME-
LUSIKASSE ÄRA UPUTADA —
2 var.

A. _____

Kuu — 1 var.

B. Kade katsuks teist kuseloiku ära upu-
tada.

Kuu — 1 var.

Vrd. kk: Ta oleks mind leemelusika sisse upu-
tand (EKMS IV 439).

2858. KADE LANGEB IKKA ISEENESE
MÕEKA * — 1(4) var.

* mõõka (trükised)

E 29, E² 51, EKMS I 847; SJn (Karell).

2859. KADE SILM KAHITSEB TÕIST, KUI
TÕISE KÄSI HÄSTE KÄIB — 1 var.

Krk (Kõdar).

2860. KAELE ÄI JÄE MUUD KUD KAKS
LAIA SILMA — 1 var.

kaele = kadedale

Hii (Tikerpuu).

2861. KÜLL KADEDAL SILM TEISE ÖNNE
ÖNGITSEKS * — 1?(10) var.

* kade (Wied., Kündja)

Stein 35, Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514;
?Tt (Kreutzw.).

2862. KADEDUS JA VIHA LÜHENDAVAD
ELUPÄÄVI — ?(5) var.

Loorits Vrp 65.

Vrd. Siir. 30,26: Kadedus ja viha lühendavad
päevad, ja tühi murretjeminne teeb wan-
naks enne aega.

Korduvalt tsiteeritud kalendrites jm. välja-
annetes, näit.: Masing ABD 18, Trt. Vör.
Kal. (1839) 61, Laakm. Trt. Kal. (1864) 6 ja
(1873 juuni), Vil. Kal. (1864 märts), ABDr
(1883) 20, Tõn. RP 105.

2863. KADEDUS KAABIB ISEENNAST JA
IHNU IMEB ISE OMA RAMMU —
2(9) var.

A. _____

Wied. 44, Kündja nr. 35 (1883) 417, E MVH
25, E 29, E² 51, EKMS I 847 — 1(8) var.

B. Kadedus kaabib iseennast.

Aud — 1 var.

Vrd. 1934. Ihnus imeb iseenese kanda.

2864. KADEDUS KAKUB ISE OMA KANA
— 3(18) var.

a. _____

Hel (Wahlberg) — 1(2) var.

b. Kadedus katkub oma kana.*

* kakub (Norm.; Tt)

Wied. 44, Kündja nr. 35 (1883) 417, E 29, E²

51, Nurmik I 50, Norm. 245, EKMS I 847; Tt (Ruhs) — 2(16) var.

2865. **KADEDUS LÖÖB IKKA OMA PERE-MEEST** * — ? v. 2(18) var.

* peksab; enese (Tõn. Täht.)

Stein 22, Wied. 44, Kündja nr. 35 (1883) 417, Tõn. RP 104, Tõn. Täht. (1911 veebr.), Norm. 245, EKMS I 847; ?VI (Kuuben), ?Tt (Kreutzw.).

Vrd. 15119. Ülekohus lööb oma peremeest.
9880. Rumalus peksab oma peremeest.
1501. Hooletus lööb ikka oma peremeest.

2866. **KADEDUS ON KURADI EMA** — 1 var.

VMr (Mastberg).

2867. **KES KADEDUST KÜLVAB, SEE VILETSUST LÕIKAB** — ?(5) var.

Tõn. Täht. (1908 sept., 1909 veebr.), Tõn. RP 103.

Vrd. 4909. Kes kõverust külvab, see viletsust lõikab.

2868. **KADRI HAKKAB KUSELE, AGA ANDRES PISTAB PULGA ETTE** — u. 100(102) var.

A_{1a1}. Kadri kuseb.*

* kusep (Tt)

Rap, Han, Lai, Rõu, Tt (Hurt) — 5 var.

a₂. Katre kusõs.

Ote — 1 var.

b. Kadrid kusevad.

Ris — 1 var.

c. Kadri kusõb ikka.

Khn — 1 var.

d. Küll Kadri kuseb.

Hls — 1 var.

e. Küll Katre kusema nakas.

Ote — 1 var.

f. Kadri hakkab kusele.

VNg, Plt — 2 var.

g. Kadri läheve kusele.

Hls — 1 var.

A₂. Kadrid kusevad lume maast.

Khk — 1 var.

B_{1a}. Kadri hakkab kusele, aga Andres pöörab pulga augule ette.

Pal — 1 var.

b₁. Kadri hakkab kusele, Andres pistab pulga ette.

Nrv, Lüg, Sim — 3 var.

b₂.

Hls, SJn (Kraut) — 2 var.

b₃. Kadrinapääv Kadri hakkava sest

mardiõllest kusele [— — —] ja andre-sepääval pistva Andres pulga ette Kadri [— — —].

Ksi — 1 var.

c₁. Kadri kuseb, Andres pistab pulka.

Pil — 1 var.

c₂. Kadri kuseb ja Andres pistab pulga ette.*

* kust; pist (Plt)

HJn, Plt — 2 var.

d. Kui Kadri hakkab kusele, siis Andres paneb pulga ede.

Jõe — 1 var.

e₁. Kadri kuseb, Andres paneb pulga ette.

Rap — 1 var.

e₂. Kadri kuseb ja Andres paneb pulga ette.

KJn — 1 var.

e₃. Kadri kuseb, aga Andres paneb pulga ette.

Ha (Kanketer) — 1 var.

e₄. Kadri kuseb, aga Andres paneb kuse kinni või paneb pulga ette.

TMr — 1 var.

f₁. Lase Kadri kuseb, küll Andres paneb pulga ette.

VMr — 1 var.

f₂. Las Kadri kuseb peale, küll Andres paneb pulga ette.

Lai — 1 var.

g. Las Kadri kuseb peale, küll Andres torkab pulga ette.

Lai — 1 var.

B₂. Kadri kuseb ja Andres lööb prundi ette.

Trm — 1 var.

B₃. Kadri kuseb Mardile kaela ja Andres keerab korgi ette.

Jõh — 1 var.

B₄. Kadri hakkab k-sele, Andres keerab kruvi ette.

Nrv — 1 var.

B₅. Kui Kadri hakkab kusele, siis Andres paneb naga ette.

Tln — 1 var.

B₆. Kadrid kusevad, Andres pistab punni ette.

Vän — 1 var.

B₇. Märidid-Kadrid hakkavad kusele [— — —], Andres paneb punni ette.

Vln — 1 var.

B₈. Kadri hakkab kusele, Andres paneb aani ette.*

* Kadri (Rak)

Hlj, Rak — 2(3) var.

C. Mart pani aani ette, Kadri hakkas kusele.

- Lüg — 1 var.
- C. Kadri kuseb ja Toomas lööb tapi ette.
Kul — 1 var.
- D. Kadri kuseb, Andres augukinnitaja,
Peeter pistab pulga ette.
Tür — 2 var.
- Ea. Andrus pöörab pulga kinni.
EKMS III 464 — 1 var.
- b. Ku Andrus tulõ, küll tuu pulga ette
tsuskas.
Räp — 1 var.
- c. Kui enne külmale ei lähe, küll Andres
paneab ikka pulga ette.
Lai — 1 var.
- F₁a. Kui Kadri vesistas, siis Andres pul-
gatas.
Kri — 1 var.
- b. Katri hakkab vesitsema, Andres paneb
aga pulga ede.
Jõe — 1 var.
- F₂. Kadri vesistab, aga Andres lööb punni
ette.
Hää — 1 var.
- F₃. Kui Kadri vesitas ja Andres aani ette
pani, siis oli tõsine talv käes.
VJg — 1 var.
- G₁. Kui Kadri suure sula toob, siis Andres
pistab pulga ette.
Rap — 1 var.
- G₂. Ega Kadri oma sula jäta tegemata,
aga Andres paneb aani ette.
Koe — 1 var.
- G₃. Kui mardipäe külm, siis kadripäe sula
ja Andres pistab aani ette.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Vt. 6431 B.
- H₁. Simu tieb silda, Mart tuleb maale,
Katri kuseb kaela, Andres paneb pulga
ette.
Jõh — 1 var.
- Vt. 6439 O₅.
- H₂. Simun tegeb silda Mardile maale
mennä; Kadri hakkab kusele, Andres
pistab aani ede.
Kuu — 1 var.
- Vt. 6439 O₃.
- H₃. Simun tuleb sood siluma, Märt peale
mängima, Kadri hakkab kusele, Andres
pistab punni ette.
KJn — 1 var.
- Vt. 6439 O₆.
- H₄. Siimon teeb Mardile silda, Mart ehi-
tab, Kadri lahutab, Kadri kuseb, And-
res pistab aani ette.
Hlj — 1 var.
- Vt. 6439 O₄.
- I. Kadri kuseb, Andres paneb pulga ette,
Nigul needab kinni.

- Koe — 1 var.
- Vt. 6439 A₄.
- J. Märt määndab, Kadri kuseb, Andres
paneab pulga ette, Nigulas needib kinni.
TMr — 1 var.
- Vt. 6439 A₁₂.
- K₁. Mart määratseb, Kadrid kusevad, And-
res lööb pulga ette.
Ris — 1 var.
- K₂. Kui Mart tuleb, et maa müdis, siis
Katri hakkab kusele ja Andres paneb
aani ette.
Lüg — 1 var.
- K₃. Martatab, Katri hakkab kusele,
Andres paneb pulga ette.
Lüg — 1 var.
- Vt. 6439 A₃.
- K₄. Martatab, Kadri kuseb, aga And-
res pistab punni ette.
Juu — 1 var.
- Vt. 6439 A₂.
- L. Martatab, Katri katab, Nigulas nee-
dib, Katri kusele hakkab, sis Andres
paneab aani ette.
Lüg — 1 var.
- Vt. 6439 V₂.
- M. Martatab, Kadri katab, Andres pa-
neab pulga ette.
Ris — 1 var.
- Vt. 6439 O.
- N. [— — —] Kadri kusõp, [— — —]
Andres aitab tagant külma poole,
[— — —] Nigul needib veele kaaned
peale, [— — —] Toomas koputab kepi-
ga veekaaned üle [— — —].
Plv — 1 var.
- Vt. 6439 C.
- O. Katri hakkas kusele [— — —], Too-
mas paneb siis Katrile pulga ette
[— — —], Nigulas needib Katri pul-
ga kinni.
Jõh — 1 var.
- Vt. 6439 A₅.
- P. Martatab, Kadri katab, Andres ha-
rutab, Toomas pistab punni ette.
Tor — 1 var.
- Vt. 6439 V₇.
- Q. Martatab, Kadri katab, Andres
harutab ülesse, Peeter pistab pulga
ette.
Tür — 1 var.
- Vt. 6439 V₈.
- Ra. Martatab ja Kadri katab, Andres
harutab ja Toomas toristab, Pieter püs-
tab pulga ette.
Tor — 1 var.
- b. Märtatab, Kadri katab, Andres ha-

- rutab, Toomas toristab, Peeter pistab pulga ette.
Loorits VrP 59 — ?(1) var.
Vt. 6439 V₁₃.
- S. Mart matab, Kadri katab, Andres harutab, Toomas topib, Siim teeb sillad peale, Peeter pistab pulga ette.
PJg — 1 var.
Vt. 6439 V₁₂.
- S. Märt määtäp, Kadri kusep, Simmun tiip silda, Niklus needip kinni, Toomas tore miis sõidab.
Nõo (Speek) — 1 var.
Vt. 6439 A₃₄.
- Z. Siim tege silla, Piidre pand pulga ette, Toomas topp kinni.
Räp — 1 var.
Vt. 6439 T.
- Z₁. Mart matab, Kadri kuseb.
Jäm — 1 var.
Vt. 6439 Ä₁.
- Z₂. Ku Märt määr, sis Kadri kuses.
Rõu — 1 var.
Vt. 6439 A₄₅.
- Z_{3a}. Märt mängib, Kadri kuseb.
Nõo, Ran — 3 var.
b. Märt mängab ja Kadri kuseb.
Kod — 1 var.
c. Kui Märt mängib, sis Kadri kuseb.
Nõo — 1 var.
- T. Märt mäng, Kadri kuses, Toomas sõit tõllaga üle.
Ote — 1 var.
Vt. 6439 B.
- U. Kadri nakkas kusõlõ, Mikul niit kinni, Toomas torrõ miis tõugas üle.
Urv — 1 var.
Vt. 6439 A₃₆.
- V₁. Märt määtas, Kadri kusõs, Nikul niit, Toomas torrõ poiss toukas üle.
Rõu — 1 var.
Vt. 6439 A₃₆.
- V₂. Märt määtäp, Kadri kuses, Nikotemus niit kinni, Toomas tõukas torre kübäraga üle.
Kan — 1 var.
Vt. 6439 A₃₇.
- V₃. Märt määtäp, Kadri kusõs [— — —], Niklus niit, Toomas tulõ tõsõ hobõsõga üle.
Kam — 1 var.
Vt. 6439 A₃₈.
- W₁. Märt määtäp, Kadri kusõs, Nikul nõgõl kinni.
Räp — 1 var.
Vt. 6439 A₃₉.
- W₂. Märt määtäp, Kadri kusõs, Nikul tino-tas kinni.
Räp — 1 var.
Vt. 6439 A₄₀.
- W₃. Märdipäev määtavat, kadernapäev kusevat, nigulapäev needvat kõik kinni.
Plv — 1 var.
Vt. 6439 A₄₁.
- Ö. Siimukene sillutab, Märdikene määndab, Kadri kuseb koguni lahti.
VII — 1 var.
Vt. 6439 A₄₂.
- Äa. Märt määtap, Kadri kusep.
Nõo — 1 var.
b. Märt määtab, Kadri kusetab.
Nõo — 1 var.
Vt. 6439 A₄₃.
- Ö₁. Kui Märt määtes, sis Kadri kangutes, kui Märt kangutes, sis Kadri kuses.
Trv — 1 var.
Vt. 6439 A₃.
- Ö₂. Kui Märt määndab, siis Kadri kangutab, kui aga Märt kangutab, siis Kadri kuseb.
Trv — 1 var.
Vt. 6439 A₄.
- Ö₃. Kui Märt määndab, sis Kadri kahutab, kui Märt külmetab, sis Kadri nakab kusele.
Ran — 1 var.
Vt. 6439 A₃₀.
- Ö₄. Mart külmetab, Kadri tuleb ja kuseb.
Ann — 1 var.
- Üa. Mart külmetab, Kadri kuseb, Toomas tuiskab.
Põl — 1 var.
b. Toomas tuiskab, Mart külmetab, Kadri kuseb.
Pld — 1 var.
Vt. 12034 B.
- X. Mart toob lume, Kadri kuseb jälle ära.
Krj — 1 var.
- Y. Kui Märt kobib kasukat, siis Kadri kuseskeleb.
Rõu — 1 var.
Vt. 6425 E.
- Vrd. kk: Kadri kusi 'kadripäevaaegne sula v. sadu' (Trm).
- Vrd. 6424. Kui mardil külm on, siis kadrit kusevad see lubjat.
2873. Kui Katre kusõs, siss om terve talv lõrtsine ja vesine.
2874. Kui Katri kuseb enne katripäiva, siis on paha Katri, kui pääle katripäiva kuseb, siis on hia Katri.
325. Ann kusõs.
6401. Maret kuseb ikka.

2869. KADRI ISTUB MARDI SÜLES —
4(6) var.

A. _____*

* Katre (Rõu); Märdi (TMr, Rõu)
Wied. 44, Kündja nr. 35 (1883) 417; TMr,
Rõu — 3(5) var.

B. Kadri istub Mardi süles, Toomas tuleb
tooripuuga, Andrus ahjuhargiga.
Kär — 1 var.

Vt. 6444 J.

2870. KADRI KARVANE, MÄRT SILE —
1 v. 2(2) var.

A. _____

Kam (Grossberg) — 1 var.

B. Märt kui mägõr, Kadri kui karvanõ
susi.

?Se (Tammeorg) — 1?(1) var.

2871. KADRI OLLA MARDI NAINNE, AGA
LUTSI OLLA SÖSAR — 1 var.

Krj (Lepp).

Vrd. 6397. Mardipäiv ja mihklipäiv on vennaksed
ja katripäiv on neie õde.

2872. KADRI SÖEL LUME SEES — 1 var.

E. Ennisti seletus: kadri ajal tuleb lumi
maha.

Emm.

2873. KUI KATRE KUSÖS, SISS OM
TERVE TALV LÖRTSINE JA
VESINE — 1 var.

Ote (Kroon).

Vrd. 2868. Kadri hakkab kusele, aga Andres pis-
tab pulga ette.

2874. KUI KATRI KUSEB ENNE KATRI-
PÄIVA, SIIS ON PAHA KATRI, KUI
PÄÄLE KATRIPÄIVA KUSEB, SIIS
ON HIA KATRI — 1 var.

Lüg (Källo).

Vrd. 2868. Kadri hakkab kusele, aga Andres pis-
tab pulga ette.

2875. MIS KADRID LAHTI SULATAVAD,
SEDA TINUTAB ANDRES KINNI —
1 var.

SJn (Johannson).

Vrd. 2878. Kui kadrinapääval sula, siis olla
andreksepääval jälle külma.

6428. Kui Märt murrab, siis Kadri annab
järele, aga kui Kadri murrab, aga Andres
ei anna ialgi järele.

6442. Märt tinutab, Kadri sulatab.

2876. KADRIPÄEVAS ES OLE LAMMAS
ENNAST PÜGÄDE KÄSKEN,
ÜTELNU, ET TEMÄ TAHT KIRIKUS
MINNA KASUKUT-SÄRKI SELGA
PANNA — 1 var.

Krk (Sarv).

2877. KUI KADRINAPÄEVAKS ENNE
VALGED PÕHJASÖEL MAHA LÄKS,
SIIS OLID MAARJAPÄEVAKS VIED
LAHTI — 1 var.

HJn (Võimula).

Vrd. 6391. Kui mardipäeval sõel selgelt looja
läheb, siis tuleb hää viljaaasta.

2878. KUI KADRINAPÄÄVAL SULA, SIIS
OLLA ANDREKSEPÄÄVAL JÄLLE
KÜLMA — 1 kuni 4(7) var.

a₁. _____

VNg (H. Krickmann) — 1 var.

a₂. On kadripäeval sula, siis andresepäe-
val külm.

Nurmik III 96 — 1?(3) var.

a₃. On kadripäeval sula, siis on andrese-
päeval külm.

Puus. Eü I 94 — 1?(1) var.

b. Kui katrepäävä solatas, sõs andrössõ-
päävä külmetäs.

?Urv (Reigo) — 1?(1) var.

c. Kadri sulatab, Andres külmetab.

?Rõu (Pill) — 1?(1) var.

Vrd. 6431. Kui Märt sulatab, siis Kadri külme-
tab, kui aga Märt külmetab, siis Kadri su-
latab.

2875. Mis Kadrid lahti sulatavad, seda tinu-
tab Andres kinni.

2879. KADUNUD AEG EI TULE TAGASI
— 1?(11) var.

a. _____

Jannau Lüh. Kram. 93 — 1?(1) var.

b. Kadunud aeg ei tule ilmaski tagasi.
Laakm. Mr Kal. (1862) 36 — 1?(1) var.

c. Ärakadunud aeg ei tule iial enam ta-
gasi.

W. Norm. UVkÖr 61, Wied. 11, Kündja nr.
31 (1883) 370 — 1?(6) var.

d. Läänud aeg ei tule enam tagasi.

?Vig (Pulst) — 1?(1) var.

e. Raisatud aeg ei tule enam tagasi.

Tõn. RP 14 — 1?(2) var.

Vrd. 2882. Ükski kadund tund ei tule sulle
tagasi.

62. Aeg ei pööra tagasi.

2880. KAOS PÄÄ, KAOS HÄÄ — 1 var.

Se (Pino).

2881. KUI ON KADUNUD SAAPAÕIGUS,
EI PASLIÕIGUS KÕLBA ENAM
ÜHTEGI — 1?(6) var.

a. _____
Wied. 81, Kündja nr. 40 (1883) 478 — 1?(4) var.

b. Kui saapaõigus kadunud, ei kõlba
pastliõigus ühtigi.*

* pastla- (E²)

E 43, E² 54 — 2(2) var.

Vrd. 10009. Saapaõigus ikka parem kui pasliõigus.

2882. ÜKSKI KADUND TUND EI TULE
SULLE TAGASI — 3 var.

Rap v. Mär (Poom).

Vrd. 2879. Kadunud aeg ei tule tagasi.

2883. KAEBA OMA HÄDA KIVILE EHK
KOHTUMEESTELE — 1 var.

Sannumetoja I (1848) 143.

2884. KUS POLE KAEBTUST, SEAL POLE
KOHUT — u. 25(54) var.

Aa₁. _____*

* kos (Pst, Kod); ei ole (Pst), ei õle (Kod);
kaiptust (Käl, Krj, Mus), kaibust (Krj, Pst,
Kod), kaebust (EKMS); säääl (Käi, Sa, Pst),
sial (Kod); kohut (Kod)

Meelej. nr. 13 (1887) 101, Norm. 134, EKMS
II 20; ?Vig (Aasberg), ?Juu v. Vän (Vir-
kus), Käl, Sa, Pär, Pst, Kod — 5 kuni 9(24)
var.

a₂. Kus ei ole kaebtust, säääl ei ole ka
kohut.*

* seal pole ka kohust (Hls)

Saa, Hls — 2 var.

a₃. Kus kaebust ei ole, säääl ei ole kohut.
Hel — 1 var.

a₄. Kus kaibust ei ole, säääl ei ole ka
kohut.

Krk — 1 var.

a₅. Kus kaibust ei ole, säääl ei ole kohut
kah.

Krk — 1 var.

b. Kus ei ole kaevamist, ei ole kohut.
Kul — 1 var.

c₁. Kui pole kaebtust, siis pole kohut.*

* ku — sös (Räp); ei ole (Plv, Räp); kai-
bust (Plv, Räp); sös (Räp)

Kär, SJn, Plv, Räp — 4 var.

c₂. Kui ei ole kaebust, siis ei ole ka ko-
hut.

Plt — 1 var.

d. Ep ole kaebdust, ep ole kohut.*

* pole (Krj)

Wied. 34, Kündja nr. 32 (1883) 383; Krj
(Allas) — 1(4) var.

e. Kaebust põle oln'd, kohut ka põle.

Mus — 1 var.

Ba₁. Kun kaibajat ei ole, säääl ei ole ka
kohut.

Trv (Vaine) — 1(2) var.

a₂. Kus ei ole kaebajat, ei ole kohut.

E 46, E² 55 — 2(2) var.

a₃. Kus kaebajat ei ole, seal ei ole kohut.
Hls — 1 var.

b. Ei ole kaebajat, ei ole kohut.

Trt (Elsen) — 1 var.

c. Kus põle kaivajid, säääl põle kohut.
Vil — 1 var.

Ca. Kus ei ole kaebajat, seal ei ole ka
mitte kohtumõistjat.

Wied. 90, Kündja nr. 42 (1883) 502 — 1(3)
var.

b. Kus ei ole kaebajat, seal ei ole ka
kohtumõistjat.

Kask-Vaigla-Veski Lõ² 74 — 2(1) var.

c. Kus ei ole kaebajat, ei ole kohtumõist-
jat.

E 46 — 2(3) var.

2885. ALLA KAES, ÜLES NÄGE — 2(5)
var.

V. Pino (Se) seletus: «Ko kiä om veiga
kavval, sis tuud ül'däs.»

Norm. 255, EKMS III 720; Vas v. Se
(Sandra), Se.

Vrd. kk: Ta ette kaes, taade näge (Räp).

2886. KAE, ÄR KAHIKU; NÄE, ÄR NÄP-
SÄKU — 2 var.

Plv, Rõu.

Vrd. rl «Nõia silmad selja taha»: Kaed, ära
kaksaku, / näed, ära napsaku (ERIA III : 3
nr. 6864).

2887. PAREMB KAIA KU KANNAHTA —
11 v. 12(12) var.

A. _____
Se (Ruusamägi) — 1 var.

B. Paremb kaia' ja kannatada ku tetä' ja
nurista.

Se — 1 var.

Ca₁. Paremb ette vaadata kui pärast kahju
kannatada.*

* ette vaadate (Hls, Hel); pärast (Hel);
kannata (Kär), kannate (Hls, Hel)

Linda nr. 14 (1897) 201; Tln (Puusemann), Kär, Hls, Hel, Vil — 5 v. 6(6) var.

a₂. Parem on ette vaadata kui pärast kahju kannata.

Pal, Sa (Noor) — 2 var.

a₃. Pareb ikki ette vaate kui pärast kahju kannate.

Krk — 1 var.

b. Param enne ette vaadata kui pärast kahju kannata.

Khñ — 1 var.

2888. KAEMINÕ MASSA AI RAHHA — 1 var.

Se (Vabarna)

Vrd. 11813 F, näit. Fa: Kaemine mass kat's, tegemine massa ai tingäge'.

2383. Ega jalatäis raha ei maksa.

2889. KAAR LUBANU KATSIRATSI KATE KÖRRE PÄÄL REHITSAMISE AJAL KÖLGUSASSE MINNÄ — 3 var.

Aa. _____

Trv (Ungerson) — 1 var.

b. Kaar luband kaksiti kõrre selga karata ja kõlgusse minna põhusse, et ei saa välla puistata.

O. Looritsa seletus: «Vanasti, kui käsitsi rehte peksetud, siis kaera kaheharaline tera pole välja karand ja läind põhuga ühes kõlgusesse.»

Kõp — 1 var.

B. Kaaratera on lubanu veel härja kōt-tun katsiratsikule õlekōrre sellan istu.

San — 1 var.

2890. KAAR ÜTELNU VANAST, ET LAS TEDÄ VANAMIIS REHEPESMISE AIG PUISTATES NÕNDA RAPUTADA, ET HALL PÄÄ OTSAN VABI-SEP, TEMÄ SIISKI ISTUDA KANNA OTSAN JA EI TULLA MITTE VÄLJÄ — 1 var.

TMr (Lõhmusmägi).

2891. KAER OLLA ÜTELNUD: «KUI PEREMES SEDA MAAD NIIVIISI HARIKS, KUS TA MINU KÜLVAB, KUI ODRAMAAD, SIIS KASVAKSIN MINA PALJU PAREM KUI ODR» — 1 var.

Lai (Tammepuu).

2892. KAERUL PÜÜTAKSE, PIITSAL SÕIDETAKSE — u. 15(32) var.

Aa. _____

Wied. 44, Kündja nr. 35 (1883) 417, EKMS II 853 ja III 945 — 1(5) var.

b. Kaerul püütakse, piitsaga sõidetakse. E 29, E² 92, EKMS I 476, 1013 ja IV 369 — 1?(6) var.

c. Kaaruga püvvetäs, piid'z'aga sõedetas. Lut — 1(2) var.

Ba. Kaartega püütakse, kannustega sõidetakse. Tūr — 1 var.

b. Kaartega ahvatlekse, kannustega sõidetakse.*

* avatledäs (Vig), avatletakse (Norm.; Jäm) Norm. 122; Vig, Ans, Jäm — 3(4) var.

c. Kaartega kutsutakse, kannustega kar-gutakse. Jäm — 1 var.

Ca. Suurukstega püüetakse, kannustega sõidetakse.

suurus = jahurokk

EKMS I 1013, II 853 ja III 945; Amb — 1(4) var.

b. [Suuruksega] püütakse ja kannuksega sõidetakse.

?Jür (E. Reinson) — 1?(1) var.

D. Ahvatsega püütakse, kannustega sõidetakse.

ahvates = peibutus (söökk)

Norm. 191; Hmd v. Rls (Treumann), Rap v. Mär (Poom) — 4(5) var.

E. Augutesega kinni võetakse, kannustega sõidetakse.

augutes = peibutus (söökk)

Wied. 9, Kündja nr. 31 (1883) 370 — 1(3) var.

2893. KAER ÜTLEND: «KUI MIND KUA SÖNNIKUMUA PIALE TEHTAKS, AAKSIN MA PEREME'LE NAHK-PÜKSID JALGA» — 12(13) var.

A. Kaer ütelnud: «Külides viska mind vastu musta kändu, siis panen sügisel sind nahktoolile istuma.»

Rõu — 1 var.

B. Vanast ütelnud kaar, et kui tedä müüdä musta kanda visätässe, sis temä varsti peremehele siidipüksid jalga panessi. TMr — 1 var.

C₁a. Kaer lubanud siis oma külvajale pere-mehele siidist püksid jalga mängida, kui see teda kesvamaa pääle külvab.*

* peale (Loorits)

Loorits Vrp 46; Plv — 1(2) var.

b. Kaaravili ütelnud vanast: «Oleks pere-mehe mind senna külvanud kuhu kes-va, siis oleksin ma peremehele siidi-püksid jalga mähkinud.»

Plv — 1 var.

- C₂. Kaer ütelnud peremehele külviaegas:
«Oleks sa mind sinna mua peale kül-
vaks, kus sa odra külvad, ma paneks
sulle kalevipüksid kohe jalga.»
Tõs — 1 var.
- D. _____
Plt (Utsal) — 1 var.
- E₁. Kaer olli ütlenud, et kui peremees talle
kevade ka sõnikud peale paneb, sis
tema ostab sügisel peremehele kuld-
kübara päha.
Vil — 1 var.
- E₂. Kord ütelnud kaerad: «Peaks peremees
meid kütissele külvama ja sitamaale
sipsuma, mina paneks tõeste pere-
mehele kuldkübara päha.»
Trv — 1 var.
- F_{1a}. Kaer on vanal ajal peremehele üteli-
nud: «Kui sa mind väetud maa päale
maha teed, siis panen ma sulle varsti
tare harja otsa lipu.»
Hls — 1 var.
- b. Kaer ütelnud: «Kes mind sõnnikumaa
päale teeks, ma ajaks lipu tare harja
otsa.»
J. P. Sõggeli seletus: «Kõik viljad saavad
enamiste kõik väetatud maade päale maha
tehtud, kaer aga kõige halvema maa päale.»
Pst — 1 var.
- c. Kaer olla ütlenud: «Kui temal ka kord
sõnnikud peaks antama, nagu seda
saavad teised viljad, küll tema ajaks
siis lipu kõrgele tare harja.»
Saa — 1 var.
- F₂. Kaer ütlenud: «Küli minu kütüsesse,
siputa sitamaale, siis toon kuldlipu
tare harja.»
Rõu — 1 var.
- Vrd. 3418. Kastehein kisub peremehel püksid
maha, aga kahrukaer ajab peremehele pük-
sid jalga.
2894. KES KAARA LAINAS, PEAT RUA
MASMA — 1(2) var.
Vas v. Se (Sandra).
2895. KUI KAAR LUKIB, SIIS VÖTAVAD
KALAD KIIGE PAREMINI ÖNGE —
1 var.
Vil (Jüri Täht).
2896. KAERAKILE KÖHUTÄIS PIDANUD
AGA NII KAUA VASTU, ET VAATA
KORD ÜLE KATUSE, KUI JUBA
KÖHT TÜHI — 2 v. 3(3) var.
- A. _____
VJg (Lepiku) — 1 var.

- B. Heigo süü kiislat, saa katusõ päale
kaia õnnõ, nii nakkas jäll' süvvä taht-
ma.
Rõu (Gutves) — 1 var.
- C. Kiisliga ei saa kaugemale, kui vahtida
üle Vahe rahva katusse.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- Vrd. 12796, eriti Ö: Läätseloomega saab üle ukse-
läve, ubadega saab hobuse ette, kapsastega
korra katusele vaadata, aga hernel on ene-
sel kannikas kaenlas.
3705. Kiisliga saad üle aia hüpata.
2897. KES KAERAVILJA VILJAKS EHK
JOODIKUT MEHEKS HÜÜAB —
5 var.
- A. _____
Kaa (Tõll) — 1 var.
- B. Ega muhulane põle mees, ega kits
põle loom, ega kadak põle puu, ega
kaer põle vili.
Emm — 1 var.
- Vt. 3894 J; 2842 D.
- C. Haab olõ õi puu, kaar olõ õi leib, baa-
ba olõ õi inemene, kits olõ õi tõbras.
Lut — 1 var.
- Vt. 3894 F; 2842 H; 3117 D.
- D. Kes kaara villaks arvab või naisterah-
vast inimeseks — kõlkad mõlemad.
Rei — 1 var.
- Vt. 3117 F.
- E. Naisterahvas põle inimene, mära põle
hobune, kaer põle vili, kadak põle puu
ja lest põle kala.
Rei — 1 var.
- Vt. 2842 I; 3117 E; 3708 G.
2898. EGA SIS EI SAA ÄNAM KAJU
KAEVATA, KU TULI TUA OTSES
ON — 2 var.
- A. _____
Hää (Mäesalu) — 1 var.
- B. Ega sis ei saa änam kaju kaevata, ku
tuli katusel on.
Hää (Mäesalu) — 1 var.
- Vrd. 12153. Kui tuli juba räästas, kes siis enam
kustutab.
4693. Kustuta tuld enne, kui tuli laiali läheb.
4694. Mine siis veel kistutama, kui hoone
juba lausa põleb.
2899. EHITA ENNE KAEV, SIIS MAJA —
6(13) var.
- a₁. _____
Saa (Sõggel) — 1 var.
- a₂. Enne ehita kaev, siis maja.
E 19, E² 14; Iis — 1(6) var.

- a₃. Enne ehita kaev, siis vast maja.
VNg — 1 var.
- b. Enne ehitatakse kaev, siis maja.
Puus. Eü 1 109 — ?(1) var.
- c. Enne kaiva kaiv, siis alles ehita maja.
Rkv — 1 var.
- d. Inne kaiba kaiv, sis viil tii elomaja.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
- e. Kee majja tahab ehita, tehku enne kaiv valmis.
VNg — 1 var.

2900. KAEV TOIDAB PERET — 1(2) var.
Wied. ESSr 1168, EKMS IV 25.

2901. KUI KAIV TÜHI, SIIS OM VESI KALLIS — 2—3(34) var.

- Aa. _____
Trt. Vör. Kal. (1837) 47 — 1(2) var.
- b. Kui kaev tühi, siis on vesi kallis.
Wied. 77, Kündja nr. 39 (1883) 466, Meelej. nr. 7 (1887) 54, Jung 55 ja 72, Puus. Eü 1 113 — ?(12) var.
- c. Kui kaev tühi, on vesi kallis.
E 42, Huvit. II³ 113 — ?(16) var.
- d. Kui kaev tühjaks on saanud, siis esiteks peetakse vett kalliks.
Laakm. Mr Kal. (1862) 40 — ?(2) var.
- e. Millalgi ei ol[1]a vesi ninda kallis, kui täda tühjast kaivust otsid.
VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.
- B. Kui kaev tühi, iga veetilk nagu hõberaha.
?Elva (Eisen) — 1?(1) var.

2902. MIDÄ LÄHEMB KAIV, TUUD VÄHÄMB VAIV — 2 var.

- a. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b. Mida lähem kaev, seda vähem vaev.
Ote (õpil.) — 1 var.

2903. MIS KAOH, TUU KATLAH, MIS LEHMA NISAH, TUU LAUA PÄÄL — 2 var.

- a. _____
Vas (Jakobson) — 1 var.
- b. Mia kaoh, tuu lavva pääl.
Se — 1 var.
Kõnekäänulisus mõeldav.

2904. MIS KAEVUS ON, SEE ON KAELAS — 1(2) var.

- a. _____
Wied. ESSr 181 — 1 var.

- b. Mis kaevus, see kaelas.
EKMS IV 298 — ?(1) var.
Kõnekäänulisus mõeldav.

2905. SEALT KAEVUST VÕIB INIMENE JUUA, KUS TAL LÄHEM ON — 1?(1) var.

F. Eichenbaumi seletus: «Teiste naiste juures käimise kohta.»
?Lai.

2906. SIIS LÄHED KAEVULE KAANT TEGEMA, KUI LAPS JUBA UPPUNUD ON — 10(25) var.

- A₁a. _____
Norm. 70; Tõs — 1(2) var.
- b. Kui laps uppunud on, tehakse kaevule kaan peale.
Wied. 79, Kündja nr. 39 (1883) 467, Kmpm. KH 80 — 1(6) var.
- c. Enne ei tehja kaevule kaant, kui laps uppunud.
?Saa (Tiltus) — ?(1) var.
- A₂. Ses pantakse kaiule kaas pääle, kui laps oo sesse kukkunud.
Phl — 1 var.
- Ba₁. Kui laps kaevu langenud, siis tehakse rakked ümber.
Wied. 79, Kündja nr. 39 (1883) 467 — 1(3) var.
- a₂. Kui laps kaevu langenud, tehakse rakked ümber.
E 43, E² 24 — ?(2) var.
- a₃. Kui laps kaevu langeb, siis tehakse rakked ümber.
Norm. 70, EKMS I 455 — ?(3) var.
- b. Kui laps kaeuse kukub, siis tehakse rakked kaeu pääle.
Aud — 1 var.
- c. Kui laps kaevu kukkond, tehakse rakkeid.
VMr — 1 var.
- d. Ega enne kaevule rakkeid teha, kui laps kaevu kukkunud.
Tt (Eisen) — 1 var.
- C. Ära oota kaevule rakete tegemisega nii kaua, kui laps kaevu kukkunud.
?TMr (Eisen) — ?(1) var.
- D. Ära tee siis kaevule salutseid peale, kui laps juba kaevus.
HMD (õpil.) — 1 var.
- E. Ära kata kaevu, kui laps juba uppunud on.
Rak — 1 var.
- F. Kui laps uppunud, on hilja kaevule kaant teha.
Koe — 1 var.

Vrd. kk: Siis läheb kaevule kaant tegema, kui laps juba uppunud (EKMS I 455).

Vrd. 13314. Ega enne vana kaevu kinni ei aeta, kui härg sisse pole kukkunud.

5464. Kui laps uppunud, siis ei aita teda enam vee eest hoida.

2907. KAEVAJA HÄRG KAUTAB MÕNEKORRA SARVE — 2 v. 3(25) var.

a₁. Stein 22, Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 417; Tt (Kreutzw.) — 1(9) var.

a₂. Kaevaja härg kautab mõnekorra oma sarve.

Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 417 — 1?(2) var.

a₃. Kaevaja härg kautab mõnekorra sarve peast.*

* kaotab (Loorits)

Kurrik SÕ 25, Meelej. nr. 3 (1885) 14, Loorits Vrp 35 — ?(6) var.

b. Kaevaja härg kautab sagedaste oma sarve.*

* kaotab; sagedasti (trükised)

Norm. 246, EKMS II 146; Kär (Mändmets) — 1(3) var.

c. Kaevaja härg kaotab sarve.

E 29, E² 92, Kask-Vaigla-Veski I Ak 62 ja Lõ² 21, EKMS I 991 — ?(5) var.

Vrd. 2908. Kaevaja lehm ei anna jumal sarvi.

6944. Musta härja sarved on ikka lühikesed.

2908. KAEVAJA LEHMAL EI ANNA JUMAL SARVI — 6 kuni 9(16) var.

Aa₁. * lehmale (trükised)

Meves 135, Kuusik KT 202, Mihkla-Parlo-Viidalepp I² 113; Kär (Mändmets) — 1 var.

a₂. Kaevaja lehmale ei anna jumal sarvi. Mihkelson 101 — ?(3) var. Vene vs tõlge.

b. Kaevajale lehmale ei loo jumal sarvi. Lai (Tammepuu) — 1 var.

c. Puskjale lehmale jummal sarvi ei anna.

Krl (P. ja J. Einerid) — 1 var.

Ba. Kurjale lehmale ei anna jumal sarvi. ?Tt (Eisen) — 1?(1) var.

b. Kurjale lehmale jumal mitte sarvi ei anna.

?Trv (H. Kallas) — 1?(1) var.

C. Tigatedal lehmale põle ialgi sarva.

Norm. 240; Amb (Münther) — 1(2) var.

D. Puskjal vaskal puuduva sarvõ.*

* sarve (Norm.)

Norm. 240; Kam (Siimus) — 1(2) var.

E. Kurjal härjal ei ole sarvi, puksijal oinal ei ole niid.

?Tin (Keller) — 1?(1) var.

F. Jumal ei loo kurja kitsele mitte sarvi. TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 1(3) var.

Vrd. 2907. Kaevaja härg kautab mõnekorra sarvi.

2909. Kaevleja härja perse ikka pasane.

2909. KAEVLEJA HÄRJA PERSE IKKA PASANE — 1 var.

HMd v. Ris (Treumann).

Vrd. 2908. Kaevaja lehm ei anna jumal sarvi.

2910. EI KAGUTA SUVE EGA TALVE SAA — 1 var.

Kuu (Esken).

2911. KAGUTUUL VIEB KALAD MEREST — 3 var.

A. Jõe (Vilbaste) — 1 var.

Ba. Kagutuul viib kalad merest, ida-kagu kattelasta.

Kuu — 1 var.

b. Kagutuul kautab kalad meresta, ida-kagu kattalasta.

Kuu — 1 var.

Vt. 1894 B.

2912. KAKKUTUUL ON KAUNIS TUUL, LÖUNATUUL ON LÖBU TUUL, IDATUUL ON HIA TUUL — 1?(1) var.

?Lüg (Källo).

2913. KAHAR PEA, KOERA MÖTE — 1(28) var.

A₁a. * kähär (Wied., Kündja); pää (KAH)

* Helle 335, Hupel 107, Poromenski EGr. 191, Wied. 50, Kündja nr. 35 (1883) 418, KAH EKAI 151 — 1(17) var.

*

Kähär pea koera mõtte, Krause Haare, Krause Sinn. (Kraus-Kopf, Hund-Gedanken, (Schelm's Rän.)

b. Kähär pea, koera mõtted.*

* kähär pää (Stein)

Stein 22, Wied. 50, Kündja nr. 35 (1883) 418, EKMS I 773 — ?(9) var.

A₂. Kahar pää, peni möte.

Tt (Cl.) — ?(1) var.

B. Kähär pää, kuera tembud.

?Kuu (Lindström) — ?(1) var.

2914. KAHEKUINE KANNAB KAELA,
KOLMEKUINE KOOGAB, VIIIE-
KUINE MÕISTAB VITSA — u.
25(29) var.

- Aa. Kuine koogab, kahekuine kannab kaela.
HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.
- b. Kuine laps koogab, kahekuine kannab pead.
Krij — 1 var.
- B. Kolmekuune koogab.
EKMS IV 924 (< MMg) — 1 var.
- Ca. Kahekuune laps kaelakandja, kolmekuune koogab.
Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 417 — 1(3) var.
- b. Kahekuine laps kannab kaela, [kolme] kuine kookab juba.
Vil (Leoke) — 1 var.
- c. Kahekuine kannab kaela, kolmekuine koogab.
EKMS I 580 (< Mär) — 1?(1) var.
- d. Kahekuiseld kandab kaula, kolmekuiseld kuigutab.
Kuu — 1 var.
- D. Kahekuune kannab kaala, kolmekuune koogab, neljakuune tunneb nenne, viiekuune tunneb vitsa.
Kod — 1 var.
- E. Kahekuune kannab kaela, kolmekuune koogab häält, neljakuune näeb asja, viiekuune mõistab vitsa.
Pil — 1 var.
- F. Kahekuune naurab, kolmekuune kuogab, neljakuune kaulakandaja, vitsamõistaja viiekuuselt.
Lüg (Källo) — 1 var.
- G_{1a}.
Norm. 166; Rap v. Mär (Poom) — 1(2) var.
- b. Kahekuune kaela kannab, kolmekuune koogab, viiekuune vitsa mõistab.
Trm — 1 var.
- G₂. Kahekuune koogab, kolmekuune kannab kaela ja viiekuune mõistab vitsa.
Ann — 1 var.
- Ha. Katekuine kannab kaala, viiekuine võtab vitsa.*
* kahe-; -kuune; kaela (Saa)
Saa (Söggel), Hls — 2 var.
- b. Katõkuunõ laits kannab kaala, aga viiekuunõ — andas vitsa.
Ran — 1 var.
- I. Este on vagane, kahekuune kannab kaela, kolmekuune kuogab, neljakuune naerab, viies mõistab vitsa, kuues kutsu.
Lüg (Källo) — 1 var.

J. Esimises kuus vagane, teises kuus kuogab, kolmandas tunneb katsu, neljandas naurab, viies tunneb vitsa, kuues kaulakandaja.
Lüg (Källo) — 1 var.

- Ka. Kahekuune laps kaelakandja, kolmekuune koogab, viiekuune mõistab vitsa, kuuekuune mõistab kurja.
EKMS II 438 — 1 var.
- b. Kahekuune kannab kaela, kolmekuune kuogab, viiekuune mõistab vitsa ja kuvvekuune kutsu.
Hls — 1 var.
- L. Viiekuune mõistab vitsa, kuuekuune mõistab kurja.
Norm. 166; VNg — 1(2) var.
- M. Kuune kõõgab, kahekuune kannab kaula, kolmekuune kutse, neljakuune nime, viiekuune vitsa, kuuekuune kurja, seitsmekuune lüä selga, siis piab jua rahul õlema.
Jõh — 1 var.
- N. Kahekuune kaulakandaja, kolmekuune kuogab vasta, neljakuune naerab, viiekuune vitsa mõistab, kuuekuune kutsu, seitsmekuune rüömab, kaeksakuune koiberdab seinte müöda, üeksakuune lillib aukujäris, künnekuune sitapüks, aastane laps räägib ja kõnnib.
A. Källo seletus: lillib aukujäris = seisab auguga pingis.
Lüg — 1 var.

*

O. Kahekuune kannab kaela, kolmekuune hakkab joru ajama, hambad tulevad poole- ehk üheaastaselt.
Pil — 1 var.

P. Neljanädaline naerab, kaheksamanädaline koogab, lallet.
Jaa (anon.) — 1 var.

Vrd. ri «Kasvab tööga»: Viiekuune võtab vitsa, / kuuekuune kannab kaela, / aastane ajab jalule (ERIA II:1 nr. 2241).

2915. KAHEKÜMMNE-AASTANE TÜDRUK
JA KOLMEAASTANE MÄRATSÄLG
ON KÕIGE ILUSAMAD — 1(2) var.

Norm. 179; HMD v. Ris (Treumann).

2916. KAHEKÜMNEAASTASEL POLE
VEEL ÕIGET OIDU PÄÄS — 1 var.

HMD v. Ris (Treumann).

2917. KAHEKÜMNE VIIIE AASTANE TÜD-
RUK URISEB, [KOLMEKÜMNE]-
AASTANE HAUGUB, [KOLME-
KÜMNE VIIIE] AASTANE — POLE
KOERA TARVIS — 12(14) var.

Aa.

E MVH 80 — 1(3) var.

- b. Kui neiu [kahekümne viie] aastane, siis käriseb, kui [kolmekümne], siis haugub, kui [kolmekümne viie], siis pole koera tarvis, sest ta täita selle aset.

Plv (Melzov) — 1 var.

- B. Kahekümneaastane niiksub, kahekümne viie aastane uriseb, kolmekümneaastane juba haugub.

M. Silla seletus: «Sellega juba täitsa vana-tüdruku kirjas.»

Trm — 1 var.

- C. Kui tüdruk on kakskümmend aastat vana, hakkab juba päevi lugema, on kakskümmend viis aastat vana, hakkab urisema, ja kui on tüdruk kolmkümmend aastat vana, siis hakkab haukuma.

Saa (Söggel) — 1 var.

- D. Kui tüdruk [kahekümne viie] aastane, siis hakkab ta urisema, kui [kolmekümne], siis hakkab ta haukuma — sellepärast ei tõuse tüdruku vanus üle [kahekümne kahe].

Rap (Pärt) — 1 var.

- E. Katekümne kolme aastaselt hakas [tüdruk] uriseme, katekümne viie aastaselt hakas haukme joh.

Krk — 1 var.

- Fa. Vanatüdruk [kahekümne viie] aastane, hakkab urisema ja [viiekümne]aastane haukuma.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

- b. Vanatüdrik kahekümne viie aastane, hakkab urisema ja viiekümneaastane haukuma.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

- G. Tüdruk kahekümneaastaselt uriseb, kahekümne viie aastaselt jooseb peale.

Rap v. Mär (Poom) — 2 var.

- H. Kis katekümne viie aastane ära, see perenaisel kodun koera iist, [kolmekümne]aastane, siis tule pouslak sissi.

Hel (Lepp) — 1 var.

- I. Ku tüdär kakskümmen viis aastat vana, egä sis änäm koera talusse tarvis põle.

Vil (Nigul) — 1 var.

Vt. 6359 B.

Vrd. kk: hakkab urisema '25-aastase tüdruku

kohta' (KJn); hakkab haukuma '30-aastase tüdruku kohta' (KJn).

2918. KAHETEJEL KADUMINE, VAHETE-
JEL VAJUMINE, TEGEJEL TASU-
MINE, ANDJEL ASUMINE — 1(2)
var.

Krk (Hünerson).

2919. KAHETSEJA KANNAB VAEVA,
MURETSEJA MUÜB MÖISAD, RÖÖ-
MUS MEEL KÖNNIB KESKELT
LÄBI — 1?(3) var.

?Pst (Söggel).

2920. KAIGAS ON KATE OTSAGA — 5
var.

A.

S. Karro seletus: «Teise otsaga mine teist lõõma, ühe otsaga saab lõõja.»

Hls — 1 var.

- Ba. Igal kepil on kaks otsa.

Lai — 1 var.

- b. Eks kepil õle kaks otsa.

Iis — 1 var.

- C. Vitsal om kats otsa.

Se — 1 var.

- D. Eks piitsal õle kaks otsa.

Iis — 1 var.

Vrd. 423. Igal asjal on kaks otsa.

2921. KAISUTUS PIAB OLEMA NII
KÖVA, ET VESI VAHELE EI MAHU
— 1 var.

Vil (Mikk).

Vrd. kk: Vesi ka ei mahu vahele 'kindel ühte-hoidmine, sõprus v. armastus inimeste vahel, täielik üksmeel' (Hää).

2922. ÄRA KAHETSE TÖISE KAHJU EGA
HIMUSTA TÖISE ILA — 1 var.

Pst (Ainson).

2923. PERRÄ KAHTSÖMINÖ ANNA AI
KELLEGI KASU — 1 var.

Se (Savala).

2924. KAHEVÖRRA ANNAB, KES RUTTU
ANNAB — 3 v. 4(16) var.

A₁a.

Körber VRMK 58 — 1(2) var.

- b. Kes pea annab, see annab kahevõrra. Körber VRMK 41 — ?(1) var. Esitatud ladinan vanasõnade peatükis.

- c. Kes ruttu annab, see annab kahe võrra.
Wied. 63, Kündja nr. 37 (1883) 442 — ?(2) var.
- d. Kes kohe annab, annab kahekordselt.
?Juu v. Vän (Virkus) — 1?(1) var.
- A₂. Kis kohe annab, annab paremini.
Kõp — 1 var.
- B. Kahevõrra avitab, kes ruttu avitab.*
* aitab (Norm., Vih., EKMS)
Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 417, Einer Lüh. EKÖ 69, Einer EKÖ⁴ 68, Norm. 237, Vih. VER 187, EKMS I 93 — 1(9) var.
- Vrd. Tõn. RP 34: Joonelt antud abi on kahekordne avitamine.
2925. KAHJO KÄÜVA KATEKESKE, PAHANDUSE PAARIHNA — 1?(1) var.
?Vas v. Se (Sandra).
Vrd. 1768. Häda käevä hulganide nigu varesse pardin.
2926. KAHJU KUTSUB IKKA PAHANDUST — 1?(3) var.
Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 418.
2927. KAHJU LÄBI SAAB INIMENE TARGAKS — 1? kuni 8(29) var.
- a. _____*
* inime (Tt)
Kk ABD^r (1887) 26, ABD^r (1895) 29; SJn (Kapp), ?Tt (Jung) — 1 kuni 3(6) var.
- b. Kahju läbi saadakse targaks.
Gr. SKÖ II 68, Norm. 269; ?Rap v. Mär (Poom), ?Rõu (Ruga) — ? kuni 2(16) var.
Käsikirjal. väljendavad arvatavasti kirjandusemõjul. sekundaartraditsiooni.
- c. Kahju õpetab mehe targaks.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.
- d. Kahju teeb targaks.
E 30, E² 78, EKMS I 866a; ?Vil (Leoke) — 1?(5) var.
- e. Kahju võib meil tarkust anda.
?Vil (Kala) — 1?(1) var.
- Vrd. 2933. Kahju õpetab mehe kavalaks.
2928. KAHJU ON KANAPOJASTKI — 1 var.
Hlj (Rehberg).
2929. KAHJU SEST HOOBIST, MIS VARGAST MÕÖDA LÄÄB — 1(3) var.
Vru (R. Kallas) v. Tt (anon.).

2930. KAHJUST ON KÄGO KÜLASSE, TULIST ON TÛTAR TALOSSE — 3(5) var.

- A. _____
Vai (Kraavik) — 1 var.
- B. Kahjuks on kägu külas, imeks on kurge puussa, tülis tütar talussa.
E MVH 36, Rl ja Kalevala 87 — ?(2) var.
Trükiste aluseks on tõenäoliselt E 6937 (6) < Hlj 1893. a. pärinev D. Pruhli tekst, mille üleskirjutaja esitab laulude hulgas.
- C. Tühi toob tori talusse, kägu toob kahjo külasse.
Hlj — 1 var.
Vt. 12687 J.

*

- D. Kahju ikke kägu külas kukkub.
Hlj — 1 var.
- Vrd. r1 «Tütred toa tülis»: Tütred on tua tülis, / ajaviiduks, ei abiksi (ERIA III: I nr. 3927).
- Vrd. uk: Kui kägu külas kukkub, tuleb kahju (Hlj).

2931. KAHJUST TÕUSEB MÕNIKORD KASU — 1?(8) var.

Stein 22, Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 418; ?Tt (Kreutzw.).

Vrd. 2937. Mis sa kahjust kasu püüad.

2932. KAHJU PÄASTAB SILMAD LAHTI * — 1?(15) var.

* peastab (Wied., Kündja; Tt)
Stein 22, Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 418, Kmpm. KLR II⁶ 342, E 30, E² 77, EKMS I 866a; ?Tt (Kreutzw.).

2933. KAHJU ÕPETAB MEHE KAVALAKS — 1?(7) var.

Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 30, E² 76, EKMS I 866a.

Vrd. 2927. Kahju läbi saab inimene targaks.

2934. KAIHO KAPLA SAA AI' KATSKE LÕIGADA — 6 var.

- a₁. _____*
* kahõ
Se — 3 var.
- a₂. Ega kaho kapla katski ei saa lõigada.
Plv — 1 var.
- b₁. Kaiho kapla jovva ai katski lõigada.
Se — 1 var.
- b₂. Jovva ai kaho kapla katske lõigada.
Se — 1 var.

2935. KELLEL KAHJU KANDA ON, SEE SAAB HÄBI ILMA HINNATA PÄÄLE KAUBA — 1(2) var.

Vil (Leoke).

2936. KES KAHJU KARDAB, SEE ÕNNE EI LEIA — u. 195(289) var.

Aa₁. Kes kahju kardab, see kasu ei saa.*

* kis (Ris, Vig); kartab (Kuu, Vig); sie (Iis, Rak, Kuu, Jõe), sii (Kod); kassu (Kod); kahjo — kaso (Ris, Vig, Sa); äi (Krij); soa (Ris, Kod)

Wied. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431, Nurmik II² 43, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 69, Norm. 230, EKMS I 760, 864 ja 866a; Vi, Amb, Ha, Lää, Sa, Aud, Mih, Hel, Kod, Kam, Ote (õpil.) — u. 55(75) var.

a₂. Kis kahju kardab, see kasu ep saa.*

* 'p; kes (Sa)

Phl, Sa — 4 var.

a₃. Kes kahju kardab, ei see kasu saa.

Kuu — 1 var.

a₄. Kes kahju kardab, ega see kasu ei saa.

Just Prn. Kal. (1880) 49; Hlj — 1(2) var.

a₅. Kis kahju kardab, ega sie kasu koa ei soa.

Kos — 1(2) var.

a₆. Kes kahju kardab, see kasu ialgi ei saa.

Põl — 1 var.

a₇. Kes kahju kardab, see ilmaski kasu ei saa.

Rak — 1 var.

a₈. Kes kahju kardab, kasu ei saa.*

* kahjo — kaso (Sa)

HMd v. Ris (Treumann), Sa (R. Kallas) — 2 var.

b. Kes kahju kardab, see kasu ei leia.

E 34, E² 78; Kos — 1(3) var.

c. Kis kahju kardab, sie kasu ei näe.

Khn — 1 var.

d. Kes kahju pelgäs, tuu kassu ei näe.

?Ote (Kroon) — 1?(1) var.

e. Kes kardab kahju, see kautab kasu.

Kuu — 1 var.

A_{2a}. Kes kardab, see ka kasu ei leia.

Plv — 1 var.

b. Kes kardab, sii jääb kasust ilma.

TMr (Siil) — 1 var.

A₃. Kes kartust hoiab, see kasu kautab.

Vlg. Kal. (1905) 80 — 1?(1) var.

B_{1a1}. — *

* kie (Lüg), ken (Hls), kis (Vän, SJn, Vil, Ta), kessi (Saa); sie (Lüg), sii (Saa, Hls, Vi, Nõo); levvä (Nõo, Rõn), lövvä

(Saa, Hls), lövva (Rõn, San), löüä (Hls, Trv)

Stein 26, Sak. Kal. (1880) Iisa 83, Vlg. Lisal. nr. 24 (1881) 1 ja nr. 13 (1891) 104, Gr. ELr II 42, Rootsl. Elut. Kal. (1901) 15, Kmpm. KLR 250. Kmpm. KLR I 267, Kmpm. KLR II² 242, Tõn. RP 376, E 34, E² 78, Kask-Vaigla-Veski I Ak 83, Puus. Eü I 112, Vih. (1949) 92, EKMS I 866a; Vi, Amb, Tüür, HMD, Tln, Juu v. Vän (Virkus), Vig, Põl, Pää, Vi, Ta, Võ, ?Se (Lume), As (Pint), Tt (anon. ja S. Veske) — u. 85(138) var.

a₂. Kes kahju kardab, ega see õnne ei leia.*

* kis (Koe); kart (Hel, Trv); sii (Hls, ViL, TaL); löua (Hls), levvä (ViL), lövvä (Trv, TaL), levvä (Hel)

Wied. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431; Koe, Tüür, Vän, Pär, Hls, ViL, Plt, Äks, TMr, Nõo, Ote, Tt (anon.) — 17(23) var.

a₃. Kes kahju kardab, ega see õnne leia.

Kõp, Tt (Kreutzw.) — 2 var.

a₄. Kes kahju kardab, ei see õnne leia.

JJn — 1 var.

a₅. Kes kahju kardab, õnne ei leia.

Vil (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.

a₆. Kes kahju kardab, ei lövvä õnne.

Kam — 1 var.

a₇. Kes kahju kardab, ega tuu õnnõ ei lövvä.

Rõu — 1 var.

a₈. Kes kahju kardab, tuu õnnõ ei lövvä.

Se — 1 var.

b. Kes kahju kardab, sellel õnne ei ole.

Vän, Hls — 2 var.

c₁. Kes kahju pelgab, see õnne ei löüä.*

* kaiho (Vas); pelgäb (Vas), pelgäs (Ote); lövvä (Ote), leia (Vas)

Trv, Ote, Vas — 3(4) var.

c₂. Kes kaihu pelgäs, tuu õnne ei lövvä.

* kaiho; õnnõ (Se)

Võ (Schmidt), Se — 2(3) var.

c₃. Kes kahju pelgas, tuu konagi õnne ei lövva.

Ote — 1 var.

c₄. Kes kahjo pelgab, õnne ei lövva.

Urv v. Krl (Pehka, Tamm) — 1(2) var.

d. Kes kahju pelgab, see õnne kaotab.

Ote — 1 var.

B_{2a}. Kes kardab, see ei leia õnne.

Kask-Vaigla-Veski Lõ² 68 — 1?(1) var.

b. Kes kardab, ei leia õnne.

?TMr (Siil) — 1?(1) var.

Ca. Kes kahjud ei kann, see õnne ei löua.

Krk — 1 var.

b. Kes kahju ei kann, see õnne ei leia.

Hel? (G. Anniko), Trv, Võn — 3 var.

- Da. Kes õnnetust kardab, ega see õnne ei leia.
Plv (Huik) — 1 var.
- b. Kes õnnetust kardab, see õnne ei leia.
HMD (õpil.) — 1 var.
- E. Ega muidu õnne ei leia, kui kahju ei karda.
?Tõs (H. Anniko) — ?(1) var.
- Vrd. 8725. Kes petüst pelgap, see õnne lõvvä õi'.
3271. Kes kardab, see kaotab.
3421. Ega kasu ilma kahjuta ei saa.
14661. Kes õnne otsib, see õnne leiab.
5394. Kes laiskust armastab, see õnne ei leia.
- 2937. MIS SA KAHJUST KASU PÜÜAD — 6 v. 7(8) var.**
- A_{1a}. _____
Rak — 1 var.
- b. Ega kahjust või kasu nõuda.
Hlj — 1 var.
- c. Ega kahjust kaso ei soa.
Ris — 1 var.
- A₂. Hakka veel kahjust kasu nõudma, siis ei ole sest kasu kedagi.
Kos — 1 var.
- B. Ära püüa teise kahjust enesele kasu.
Hel (Wahlberg, anon.) — 1 v. 2(3) var.
- C. Ära kahjust õnne püüa.
Pst — 1 var.
- Vrd. 2931. Kahjust tõuseb mõnikord kasu.
- 2938. PAREMP KAHJU KANDA KUI VÖITU ANDA — 1 var.**
Rõn (Käärrik).
- 2939. EGA KAHJUGA KAASA SAA MINNA — 8 v. 9(9) var.**
- a₁. _____*
* kahju (Hlj)
J. A. Reepärgi seletus: «Õeld. mõne õnnetuse (looma suremise) puhul.»
Hlj — 2 var.
- a₂. Ega kahju kaasa või minna.
Hlj — 1 var.
- a₃. Kahju kaasa ei või keegi minna.
Vai — 1 var.
- b. Ega kahju kaasa saa jäeda.
Rak — 1 var.
- c₁. Kahju kaasa ei või kaduda.
Kad — 1 var.
- c₂. Kahju kaasa ei saa kaduda.
Lüg — 1 var.
- d. Kahju kaasa ei surda.
Lüg (Källo) — 1 v. 2(2) var.
- Vrd. 10704. Ei saa surra surne kaasa ega kadoda kadone kaasa.

2940. EGA KAHJU KAALA MURDA EI SAA — 7(9) var.

- A_{1a}. _____*
* murda 1 (Nõo)
Nõo, Kam — 2 var.
- b. Kahju kaala ei või murda.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- c. Kahjul kaala maha ei ragu.
LMr 134 — 1 var.
- d. Kahjul kaala maha ei võta.
LMr 134 — 1 var.
- A₂. Kahju tuleb kahju pääle, ega kahju kaala ei murra.
Nõo — 1(3) var.
- B. Kahju kaala jõva ei keegi är käksi.
LMr 134 — 1 var.
- Vrd. 2941. Ega kahju kaala ei ole tarvis rangi panna.

2941. EGA KAHJU KAELA EI OLE TARVIS RANGI PANNA — 1 var.

P. Tammepuu seletus: kahju tuleb püüda väiksemaks teha.
Lai.

Vrd. 2940. Ega kahju kaala murda ei saa.

2942. ENAM KAHJU SAAB KARVJALA SURMAST KUI SILEJALA SURMAST — 2(6) var.

- A. _____
J. Jungi seletus: «Kui elajas surevat, siis peab raha eest asemele ostma, aga inimest saavat ilma rahata.»
Norm. 208, EKMS III 951; Hls — 1(5) var.
- B. Jummal' kasuda' no karvatset jalgo, kasutagu ui kõike paljet jalgo ka'.
V. Pino seletus: «Palja' jala' omma' latsõ', karvadsõ' jala' — lamba'.»
Se — 1 var.

2943. KAHREL OM KAITS OSSA, OIGEL EI OLE ÜTTEGI — 17(24) var.

- A_{1a}. _____
Ote (Vahe) — 1 var.
- a₂. Kahrel kats ossa, oigel ei üttegi.
Räp (Poolakess) — 1(2) var.
- b. Kahrõ' saa kats ossa, oigõ ei saa' üttegi.
Urv — 1 var.
- A_{2a}. Kahrel om kats ossa, õigel ei ole üttegi.
Wied. 45 — 1 var.
- a₂. Kahrel om kats ossa, õigel üttegi.
Võ (Weitzenberg) — 1 var.
- b. Kahrõl om iks kats ossa, õigõl ossa ei üttegi.
Urv — 1 var.

- B. Oigel üts osa, kahrel kats.
Krl — 1 var.
- C. Leigel üts, kahrel kats.*
* üks; kaks (EPost.)
EPost. nr. 16 (1886) 3; Plv (Rocht) — 1(2) var.
- Da. Kahröl kats ossa, oigöl olō, ōi ummagi.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- b. Kahröl um kats jakko, oigel ei olō ummagi.
Vō (anon.) — 1 var.
- c₁. Kahrel om kats, oigel ole ummagi.
Plv (Tobre) — 1(2) var.
- c₂. Kahrel kats, oigel ei ole ummagi.
Kan — 1 var.
- E. Vōhlul vili, kahröl kari, oigöl olō, ōi ummagi.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- F_{1a1}. Palavallō saa pallu, oigölō ei saa umma ossagi.
Rōu — 1 var.
- a₂. Palavale saa paljogi, oigele saa ai omma ossagi.
Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.
- b. Pallav saa pallu, oigō saa ōi umma ossagina.
Rōu — 1 var.
- F_{2a}. Palavallō saa pallu, ōigölō saa ai umma ossagi.
Rōu — 1 var.
- b. Palavale saab paljugi, ōigele ei saa oma osagi.
E 65, E² 61 — ?(2) var.
- Vrd. 2846 C. Vōhlul ei kasu vilja ja kadehel ei kasu karja.
2944. KES KAIELE KARGAB, SEE KIRI-KULE KINGIB — 2 var.
Rak, VJg.
2945. KAJAKAD TORMI KARJUVAD, VIHMA EES PÄASUKESED MADALAS — ?(2) var.
- A. _____
E MVH 16 — ?(1) var.
- B. Kajakad karjub tormist ilma.
Ol. Lisa nr. 11 (1888) 168, Is. Kal. (1904) 204 — ?(2) var.
2946. KAKK LEIVAKS, KANNIKAS KALJAKS — 1(3) var.
Norm. 163, EKMS II 505; Hlj (Rehberg).
2947. EI VIEL KAKKUNA ALGA, KUI AUKUNA HUUDAB — 1 var.
Jõe (Vilbaste).

2948. EGA KAKLEMIN SIIS MIDAGI TEE, KUI MUIDU HÄSTI ELATAKSE — 1 var.
Hel (Martin).
2949. EGA KAHT HUÄD KERRAGA VOI SAADA — RAHA JA MAGADA — 1 var.
Kuu (Salström).
Vrd. 2963. Kahte head ei vōi saada.
2950. EGA KAKS ILMA KOLMANDATA JÄÄ — 22(33) var.
- Aa₁. Kaks ei jää ilma kolmaneta.*
* jää; kolmandeta (Nrv)
Nrv, Kuu — 2 var.
- a₂. Kaks ilma kolmandata ei jää.
Kad — 1 var.
- a₃. _____*
* kolmandamata jäe (Kad); kolmandeta (Hls, Hlj, Rak)
E 14, Kask-Puusepp-Vaigla 54; Vi, Kuu, Rap v. Mär (Poom) — 8(11) var.
- a₄. Ega kaks ilma kolmandata ei jää.
Trm — 1 var.
- b₁. Ega kaks kolmandata ei jää.
Jōh — 1 var.
- b₂. Ega kaks kolmandata jää.
* kolmandeta (Hlj), kolmaneta (Kuu); jäe (Rak, Hlj); egä (Kuu)
Jānes-Parlo 60; Rak, Hlj, Kuu — 6(7) var.
- b₃. Kaks kolmanetta ei jää.
Kuu — 1(2) var.
- b₄. Ei kaks ilma kolmandata jäe.
Lüg — 1 var.
- B. Kaks kolmat ei jäta.
M. J. Eiseni seletus: «Kahe õnnetuse järele kolmas.»
Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 418, E MVH 76, E 30, E² 87, EKMS IV 762 — 1(7) var.
2951. EGA KAKS KUNINGAT ÜHE RIIGI PEAL VALITSEDA EI SAA — 6(9) var.
- A. _____
Norm. 62; Lai (Klipus) — 1(2) var.
- Ba₁. Kaks kuningat ei sünnü ütte liina.
Vas — 1 var.
- a₂. Sünnü üi kats kuningat ütte liina.
Se — 1 var.
- a₃. Ütte liina sünnü üi kattō kunigat.
Se — 1 var.
- b. Kats kuningat kōlba ai ütte liina.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
- C. Sünnü ei kattō perremiist ütte majja, kattō kuningat ütte liina.

Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 115; Rõu (Joosik) — 1(2) var.

Vt. 2986 B.

Vrd. 2982. Kaks leekuningat ei mahu ühe katuse alla.

**2952. EGA KATTE HÄÄD EI VÕI SAIA:
LUBATA JA TETÄ — 1 kuni 2(3)
var.**

a. _____
Räp (Poolakess) — 1 var.

b. Ega kattõ hääd kõrraga või tahta:
lubata ja anda.

?Räp (Lepson) — 1?(2) var.

Vrd. 2963. Kahte head ei või saada.

**2953. EI KAHE PERE KOER SAA ELA-
DES SÜÜA — u. 80(152) var.**

Aa₁. _____*

* millaski (Trv)

* Helle 327, Hupel 104, Lindf. (1853) 63 ja (1855) 52, Poromenski EGr. 181, Körber VRMK 35, Körber U ABDr 9, Stein 11, KAH EKA1 149, Raud VMj 216, Laug. Vestr. 174, Norm. 63; Muh (Väärtõu), Trv (Kala) — 2 v. 3(34) var.

*

Ei kahhe perre koer sa ellades süa, wer 2. Herren dienen will, friegt von beyden nichts. (ein Hund groeßer Dörfer oder Gefinder frigt sein Tage nicht zu essen.)

a₂. Ei kahe pere koer elades saa süüa.
Wied. 22, Kündja nr. 32 (1883) 382, Kurrik SÖ 22 — ?(6) var.

a₃. Kahe pere koer ei saa elades süüa.*
* ialgi (SJn)

Lindenberg ATT 14, Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 417, E 29; Rak (Jürjev), ?Kaa (I. Kallas ja R. Kallas), Trv, SJn? (Ruhs) — 3 kuni 5(12) var.

a₄. Ei kahe pere koer saa süüa.
Jürjens 33 — ?(1) var.

b₁. Ei kahe pere koer saa ilmaski hüväst süüvä.
?Jõh (Paurmann) — 1?(1) var.

b₂. Kahe pere koer ei saa ilmaski heasti süüa.*

* ialgi heaste (Vig)

?Vig (Aitsam), Põi (Verliin) — 1 v. 2(2) var.

b₃. Ei kahe pere koer saa heasti süüa.
Kaa — 1(2) var.

b₄. Kahe pere koer ei saa hästi süüa.*
* heaste

Sa — 1 v. 2(2) var.

b₅. Ega kahe pere koer head süüa saa.
Tür — 1 var.

c₁. Kahe pere koer jääb ikka söömata.*
* kuer; ikke süömata (Lüg)

Lüg, Vig, Aks — 3 var.

c₂. Kahe pere koer jääb alati ilma söömata.

Tt (Vilberg?) — 1 var.

c₃. Kahe pere kuer on alati söömata.
Trm — 1 var.

A₂. Katõ perre pini um söömada.
Plv — 1 var.

Ba₁. Ei kahe pere koer saa elades kõhtu täis.

Tõs — 1 var.

a₂. Ei kahe pere koer ialgi kõhtu täis saa.

?Lä (Suurkask) — 1?(1) var.

a₃. Kahe pere koer ei saa ial kõhtu täis.*
* ialgi (Amb), elades (E)

E 29, E² 96, Reiman EK I 277; Amb — 2(6) var.

a₄. Ega kahe pere koer kõhtu täis saa.
Kuu (Jahe) — 1 var.

b₁. Kahe pere koer kannab ikka tühja kõhtu.

Rak — 1(2) var.

b₂. Kahe pere koer ikka tühja kõhuga.
?Tt (Eisen) — 1?(1) var.

b₃. Kahe pere koeral ikka kõht tühi.
?Tt (Eisen) — 1?(1) var.

c. Mitme pere koera kõht ikka tühi.
?Nõo (Eisen) — 1?(1) var.

d₁. Kahe pere koer ei saa kunagi õiget kõhutäit.*

* ilmaski (Mär); sua (Ksi)

Mihkla-Parlo-Viidadepp 94, Viid. 111, Muuk-Mihkla I 13; Rap v. Mär (Poom), Ksi, ?Ote (õpil.) — 2 v. 3(6) var.

d₂. Kahe pere koer ei saa ialgi head kõhutäit.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Ca. Kahe pere koer on tihti nälgas.
Pär — 1 var.

b. Kahe pere koer ikka näljane.
Trt (Eisen), Tt (Eisen) — 1–3(3) var.

c. Kahe pere kuer jääb nälgä.*
* koer; nälga

Kuu — 3 var.

d₁. Kahe pere koer jäeb ikka nälga.
Kre — 1 var.

d₂. Kahe pere kuer ikke nälgä jääb.
Jõh — 1 var.

e₁. Kahe pere koer surõb nälgä.
Khv — 1 var.

e₂. Kahe pere koer sureb viimaks nälga ära.

Mus — 1 var.

- D. Kahe pere koer on ikka ilma.
Kaa — 1 var.
- *
- E_{1a}. Ei kahe talu koer saa elades süüa.*
* ialgi (Vil)
Vil, Ksi — 2 var.
- b₁. Kahe talu koer jääb söömata.
TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 1(3) var.
- b₂. Kahe talu koer jäeb ilma söömata.
Krk — 1 var.
- b₃. Kahe talu koer jääb ikka söömata.
Trm — 1 var.
- c. Kahe talu koer ikka söömata.
?Tt (Suurkask) — 1?(1) var.
- d. Kahe talu koer on söömata.
As (Pint) — 1 var.
- e. Ega kate talo koer söönus ei saa.
Vas — 1 var.
- E_{2a}. Ei kate talu peni ei saa kunagi süüva.
Trv — 1 var.
- b₁. Kate talu peni jääb söömata.*
* söömata (Puh)
Kam, Puh — 2 var.
- b₂. Kate talu peni jääb üks söömata.
Nõo — 1 var.
- b₃. Kate talu peni jääs üks söömata.
Räp — 1 var.
- c. Katõ talu pini üks söömata.
Urv — 1 var.
- d. Üle katõ talo om õks pini söömaldä.
Se — 1 var.
- e. Mitme talu peni süvvä ei saa.
Hel — 1 var.
- E₃. Kate talu krants om üks vahepääl söömata.
Ote — 1 var.
- Fa. Ega kahe talu koer ikka kõhtu täis ei saa.
Hls — 1 var.
- b. Kate talu koer ei saa kunagi kõttu täis.
Trv — 1 var.
- c. Kahe talu kõera kõht on ikka tühi.
Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 417; Tt (Fick) — 1(4) var.
- G_{1a1}. Kate talu koer om alati nällän.
?Trv (Johanson) — 1?(1) var.
- a₂. Kate talo koir om üks näläne.
Vas — 1 var.
- b₁. Kahe talu koer jääb nälga.
Hel, Kam — 2 var.
- b₂. Kate talu koer üks nälga jääb.
Võn — 1 var.
- c₁. Kahe talu koer nälga näeb.
Pal — 1 var.
- c₂. Kahe talu koer näeb nälga.
Kam — 1 var.

- d. Kahe talu koer sureb nälga
Pal — 1 var.
- G_{2a}. Pini om üle katõ talo näläne.
?Se (Tammeorg) — 1?(1) var.
- b₁. Katõ talo pini om alati näläne.
?Kam (Relli) — 1?(1) var.
- b₂. Kate talu peni om üks nälläne.*
* talo; näläne (Vas v. Se)
Ote, Vas v. Se (Sandra) — 2 var.
- b₃. Katõ talo pini um üks näläne.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- c. Mitmõ talo pini um üks näläne.
Rõu — 1 var.
- *
- H_{1a}. Ei kahe peremehe koer süüa ei saa.
Urv — 1 var.
- b. Kahe peremehe koer ei saa õigel viisil süüa.
Lai — 1 var.
- H₂. Katõ peremehe pini saa ai ilmahki süvvä'.
?Se (Tammeorg) — 1?(1) var.
- I₁. Kahe pereme kuer on ikke näljane.
Kod — 1 var.
- I₂. Kate peremehe peni om näläne.
Vas — 1 var.
- *
- Ja. Kahe küla koer ei saa elades süüa.
Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 417 — 1(2) var.
- b. Kahe küla koer ei saa ialgi süüa.
?Vai (Masing) — 1?(1) var.
- K. Kahe küla koer sureb nälga.
?Vai (Masing) — 1?(1) var.
- *

- L. Katõ talo pini om näläne ja katõ talo pääle kar'us om söömaldä.
Se — 1 var.
- M. Kahe pere koer saab harvasti süüa, aga tal on alati võeruspidu.
Klemmer Nlj. Kal. (1915) 19, EIA Kal. (1915) 19 — 1(2) var.
- N. Üle katõ õks peni söömaltä om.
Se — 1 var.
- Vrd. ER Kal. (1881) 91: Inimene, kes jumalat ja maailma tahab teenida, on nagu kahe pere koer.
- Vrd. kk: Näl'lane ku kahe talu koer (Hää); Sie on kahe pere kuer, käib siin peres ja sääb peres, vieb juttusid (Jõh).
- Vrd. 2961. Kahe talu koeral ike vedeläm lake.
2959. Kahe pere koer kodu ei leia.
8370. Igaüks saab oma palka, kahe pere koer saab malka.
2960. Kahe pere koer saab ikka pekka.

2954. EI KAHTE ASJA VÕI ÜHTLASI TEHA — 4(36) var.

A₁.

* Helle 327, Hupel 104, Beitr. XI 150, Poromenski EGr. 181, Stein 11, Wied. 23, Kündja nr. 32 (1883) 382, Körber KR I (1891) 43, KAH EKAI 149 — 1(20) var.

*

Ei kahte asja voi ühtlase teha, bey der Arbeit kan man sich nicht zerreißen. (nicht 2 Dinge kan man zugleich verrichten.)

a₂. Kahte asja ei või ühtlasi teha.
Vlg. Lisal. nr. 17 (1890) 136, Norm. 62 — ?(4) var.

a₃. Ei või kätte asja ütelsi tettä.
Marpurg 70, Wied. 29 — ?(2) var.

b. Ei kahte asja või korruga teha.*
* kaht (trüklised)
E 16, E² 87, Nürmik II 70; Kaa (Töll) — 1(7) var.

c. Ega kahte asja saa korruga teha.
Kuu — 1 var.

d. Kaht tööd korruga ei saa tehä.
Kuu — 1 var.

e. Ei kahte tööd või korruga teha.
?Hls (Jung) — ?(1) var.

2955. EI VÕI KAHTE SURMA SURRA — 5 kuni 9(34) var.

A_{1a}.

* Helle 330, Hupel 105, Poromenski EGr. 185, KAH EKAI 150, Jürjens 47, E 18, E² 85 — 1(14) var.

*

Ei voi kahte surma surra, ich kan nicht zweyerley Tod des sterben.

b. Ei või kahte surma kedagi surra.
Stein 13, Wied. 29, Kündja nr. 32 (1883) 382; ?Tt (Kreutzw.) — ?(8) var.

c. Ei keegi kahte surma sure.
Kuu (Vilbaste) — 1 var.

d. Ega keski kaht surma ei sure.
Trm (Särg) — 1 var.

A₂. Ögas kiäki katō kōrda koolō_ōi.
Se (M. Linna) — 1 var.

B_{1a1}. Kahte surma ei saa näha, aga ühest ei saa mööda minna.
Gr. RkÖrE II 100 — ?(2) var. Vene vana-sõna tõlge (?).

a₂. Kahte surma ei saa keegi näha ja ühest ei saa keegi mööda minna.
?Hls (Söggel) — 1?(3) var.

b. Kuid kahte surma ei sure ega ühest ei pääse.

?Kam (Relli) — 1?(1) var.

c. Kätte surma inemisel ei ole, ütest ütski ei pääse.

?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

B₂. Kätte surma koole ei kiäki, ütest müüda ka pääse ei.

?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

C. Kus surm, sääl muld; ega kaht surma kellelgi ole.

Jöh (Paurmann) — 1 var.

Vt. 10729 C.

Vrd. Gr. LS 185: Ei kahte surma keegi näe, / Ei ühest ükski mööda läe.

Vrd. 2089. Ega inimene kahte eluaega ei ela.

2956. INEP ÕKS KAT'S KARVAST KO ÕTS ILLE — 1 var.

V. Pino seletus: kaks kehvemat looma om parem kui üks hea.

Se.

Vrd. 14913. Parem üks häa hobune kui üheksa halba.

14983. Ükskõik, kas üks suur ehk kaks väikest.

2957. INNEP KATS KAOTAT, KU' MARGA MAAST LÖVVAT — 1 var.

Se (Tammeorg).

2958. KAHEL KAHE NÕU — 6(8) var.

Aa₁.

Krj (Mägi) — 1 var.

a₂. Kahel ike kahe nõu.*

* ikka (trüklised)

E 29, E² 36; Kod (Lilv) — 1(3) var.

a₃. Kahel on ikka kahe nõu.
Trv — 1 var.

b₁. Kahe nõu on ikka pikem.
Krj — 1 var.

b₂. Kahe nou ikke pitkem.
A. Raadla seletus: «Kahekesi ikka parem midagi ette võtta.»
Ans — 1 var.

B. Kahe nõu on ikki parem ku õhe jõud.
Hää (Mäesalu) — 1 var.

Vrd. 2985. Kaks nõu ikka tarvis.

2959. KAHE PERE KOER KODU EI LEIA — 1?(1) var.

?Trt (Piir).

Vrd. 2953. Ei kahe pere koer saa elades süüa.
4148. Küll koer feed koju leiab.

2960. KAHE PERE KOER SAAB IKKA PEKSA — 1 var.

Kul (Eenveer).

Vrd. 8370. Igaüks saab oma palka, kahe pere koer saab malka.

2953. Ei kahe pere koer saa elades süüa.

2961. KAHE TALU KOERAL IKE VEDELÄM LAKE — 2—4(5) var.

A. _____

Kod — 1 var.

Ba. Kahe talu koer ei saa elades laket.

?Hel (Wahlberg) — 1?(2) var.

b. Kahe talu koer ei saa ilmaski hääd laket.

?Hel (Wahlberg) — 1?(1) var.

C. Kate peremihe koer ei saa kunagi hääd laket.

J. ja P. Einerite seletus: «Kahe peremehe sulane ei saa kunagi head ülespidamist.»

Hel — 1 var.

Vrd. 2953. Ei kahe pere koer saa elades süüa.

4158. Mida rohkem koeri koos, seda vedelam lake.

2962. KAHE TULI HAKKAB KOLMANDA KÜLGE — 1 var.

Rkv (Aug. Krikmann).

2963. KAHE HEAD EI VÕI SAADA — u. 10(27) var.

A₁a₁. _____

Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(3) var.

a₂. Ei kahte head või saada.*

* hiad; suada (Trm)

Wied. 23, Kündja nr. 32 (1883) 382, Kmpm. KH 37, E 16, E² 38; Trm (Särg) — 2(11) var.

b. Ega kattõ hüvvä saa ai.

Rõu — 1(2) var.

A₂a₁. Kahte head ei või korruga saada.

?Tt (Eisen) — 1?(1) var.

a₂. Ega kahte head või korruga saada.

Kuu, Pal — 2(3) var.

b₁. Katte hääd kõrrage ei saa.

Krk (Helimets) — 1 var.

b₂. Ega kahte hiad korruga saa.*

* head (EKMS)

EKMS I 408; Rak — 2(3) var.

b₃. Ega kahte head korruga ei saa.

EKMS I 978 — 1?(1) var.

c. Ei saa kattõ hüvvä kõrraga.

Vas — 1 var.

B. Kahte head ikka ei ole.

Kul (Nurme) — 1 var.

Vrd. 2952. Ega katte hääd ei või saia: lubada ja tetä.

2949. Ega kaht hüäd kerraga voi saada — raha ja magada.

3001. Kattõ hüvvä saa ai, kas rõuk vae pauk.

2833, eriti B: Ega kaarn katte hääd i või saia.

2964. KAKS AEVAST TÕESTAB, ÜKS VALESTAB — 1 var.

Hlj (Leetberg).

Vrd. uk: Kui laps aevastas ristimisel üks kord, pidi see olema keelav aevastus — ära tee, mida mõtled; kui laps aevastas kaks korda, pidi olema taganttõstev aevastus — tee, mida mõtled (Ris).

2965. KAKS AJAB JANU * — 1(3) var.

* jänu (E MVH)

Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 418, E MVH 75.

Vrd. 2967. Kaks ei aja janu.

2966. KAKS ASJA ON SOLDATIS KINDLASTE SAADA: KARAUL JA KAPSAD — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

2967. KAKS EI AJA JANU — 1(2) var.

Wied. 45, Kündja nr. 35 (1883) 418.

Vrd. 2965. Kaks ajab janu.

2968. KAKS INIMEST ABILISED, KOLM INIMEST TALBUS — 1 var.

Khn (T. Saar).

2969. KAKS ISANDAT ÜHTE MÕISA EI MAHU — 1 var.

HMd v. Ris (Treumann).

Vrd. 2982. Kaks leekuningat ei mahu ühe katuse alla.

2970. KAKS KAEVU EI ANNA HEAD VETT — 1 var.

Tln (Keller).

2971. KAKS KASSI EI SÜNNI ÜHTE KOTTI — 5(12) var.

a₁. _____

Kmpm. Klr II⁶ 344, E 30, E² 87, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 13 ja I Ak 22, Norm. 240, EKMS III 587 ja 862 — 1(8) var.

- a₂. Kats kassi ei sünni ütte kotti.*
* sünnü (Vru)
Rõu, Vru, Vas v. Se (Sandra) — 3 var.
- b. Kaks kassi ei ela õhes kotis.
M. Mäesalu seletus: «Kaks naist ühe mehe juures ei saa korda.»
Hää — 1 var.
2972. KAKS KISKJAT EI VÕI [KOOS] ELADA — 1?(2) var.
?Tln (Keller).
2973. KAKS KOERA EI SAA RAHUGA ÜHEST KAPAST SÜÜA — 2 kuni 4(7) var.
- A. _____
?Pal (Karro) — 1?(2) var.
- B. Kats koira ei jää üte kondi man sõbras.
Rõu (Raadla) — 1 var.
- C. Mis ütest luust katele penile saa kah.
Ote (Silde) — 1 var.
- D. Kaks kassi ja üks hiir, kaks naest ühes majas, kaks koera ühe kondi kallal lepivad harva kokku.
Körber VRMK 61 — 1?(3) var.
2974. KAKS KOERA TAPLEVAD, KOLMAS SAAB KONDI — 1 var.
Pal (Maasen).
Vrd. 3023. Senni kui kaks taplevad ühe muna pärast, pistab kolmas suhu.
2988. Kaks riidlevad vara pärast, kolmas tuleb ja pärib vara omale.
7879. Omad koerad kisuvad, küla koerad võtavad kondi.
2975. KAKS KORDA AASTAS ON KEHVA UHKE JA KAKS KORDA AASTAS ON HEINAMAA ILUS — 1 var.
Objekti seletus: kehva uhkus on võrgalt tulles ja uudseleiva ajal; heinamaa ilu on suvel, kui loog võetud.
Emm (Ennist).
Vrd. rl «Heinamaa ilu ja neiu noorus»: Senni heinamaa ilusa, / kunni heina niitamatta (Laug. nr. 75).
2976. KAKS KORD AASTAS ON KÕHT TÜHI: JAANIPÄEV JA NELIPÜHI — 2 var.
- a. _____
O. Jahe seletus: «Käiakse kirikus ja sealt ei saa ruttu tagasi.»
Kuu — 1 var.
- b. [Kaks] korda aastas kõht oli tühi: jaanipäev ja nelipühi.
EKMS III 461 (< Põi) — 1 var.
2977. KAKS KORDA PASSIDA JA ÜKS KORD TEHA ON ENAM KUI ÜKS KORD PASSIDA JA KAKS KORDA TEHA — 1?(1) var.
J. P. Sõggeli seletus: «Sepa vanasõna.»
?Saa.
Vrd. 14841. Üheksa korda mõõda, üks kord lõika.
2978. KAKS KOTTI EI KÕLBA KORRAGA JAHVATAMA — 1(2) var.
EKMS II 68; JIn (Oberg).
Vrd. 2998. Kats veskit ei plä' kerraga' jauhatamma, et tõne plät vakka olema.
2979. KAKS KUKKE EI SAA ÜHE ÕUE PEAL KORDA — 1 var.
Vän (Peterson).
2980. KAKS KURJAVAIMU ÜHES JÄRVES EI SAA ÕIGEKS — 1 var.
Tln (Einbluth).
2981. KAKS KÕVA KIVI EI TEE HEAD JAHU — u. 155(307) var.
- a₁. _____*
* kaits (Krk, Pst, Nõo), kats (TaL, Võ); kõvat (Krk); kova kive (Kuu), kõvva kivvi (Plt, TaL, Võ), kõba kibi (Mär, Vän, SJn); ei tie (Lüg, Kuu, SJn, Trm), äi tee (Põi), ei tii (TaL, Võ); hiad (Lüg, VIP, Trm), hääd (Jung; Jõh, Tln, Kaa, Saa, Krk, Pst, Ta, Võ, As), hüä (Kuu), hüvä (Kod), hüvvä (Vas); jahhu (Plv), jaho (Sa, Vän)
Stein 22, Wied. 46, Kündja nr. 35 (1883) 418, Jung 61, Jürjens 33, Loorits Vrp 65, Reiman EK I 276, Parlõgi-Reial-Vaigla VI 201, EKMS III 862; Jõh, Lüg, Ha, Rap v. Mär (Poom), Sa, Vän, Saa, Krk, VI, Ta, Võ, As (Kuusik), Tt (Kreutzw.) — u. 50(81) var.
- a₂. Kaks kõva kivi head jahu ei tee.
Wied. 46, Kündja nr. 35 (1883) 418; VMr (Mastberg) — 2(3) var.
- a₃. Kaks kõva kivi ei tee mitte head jahu.*
* hääd (KAH, Norm. Cl.)
Sannumetoja IV (1851) 130, KAH EKAI 151, Norm. Cl. 23; Pha? (anon.), Põi — 4(6) var.

- a₄. Kaks kõva kivi ei tee häid jahu.
Wied. 46, Kündja nr. 35 (1883) 418; Vai, Rak, VJg, Amb, Vig, Kaa, Mih, PJg — u. 10(17) var.
- a₅. Kaks kõva kivi ei tee mitte häid jahu.*
* jahud (Helle, Hupel, Poromenski, Körber)
* Helle 335, Hupel 107, Poromenski EGr. 191, Gressel (1855) 53, Körber VRMK 36, Körber Uus ABDr 9, Malm 18, Kurrik 7; Sa — 4(21) var.
- *
Kaks Eorowa Eiwwi te mitte häid jahhud, jmen
scharfe Steine mahlen selten kleine. (machen nicht gute
Mehle, farinas.)
- a₆. Ega kaks kõva kivi häid jahu tie.
Hlj — 1 var.
- a₇. Ei kaks kõva kivi häid jahu tee.
Undritz MJ 91 — ?(6) var. Soome vs tõlge.
- a₈. Kaks kõva kivi ei tee millalgi head jahu.*
* millaski (CRJ, Kmpm. Kirjaseadm., Grossschmidt; Vl, Lai); hääd (Pld)
CRJ Klr I 32, Kmpm. Kirjaseadm. 75, Kmpm. Klr 24, Kmpm. Klr I 26, Kmpm. Klr II⁶ 365, Kmpm. EL I⁹ 42, Grossschmidt ABDr 20, Rätsep EEH II 59; Rak (õpil.), Amb v. JMd (õpil.), Pld? (õpil.), PÄP (õpil.), Vl, Lai, Tt (Piibelgas ja S. Veske) — u. 10(24) var.
- a₉. Kaks kõva kivi ei tee ialgi head jahu.*
* kaits (Hls); kõvat (Jäm, Vil); ei tii (Saa), ei tie (Sim); iialeski (Sim), ial (Saa); hääd (Kuu, Hls, Kam), hüäd (Saa), hiad (Sim)
Norm. 215; Sim, Kuu, HMD (õpil.), Pld (õpil.), Vig (Asberg), Jäm, Muh, Saa, Hls, Vil, Lai, Kam, As(Pallu) — u. 15(24) var.
- a₁₀. Kaks kõva kivi ei tee ilmaski head jahu.*
* kõva (Phl, Kaa), kõvad (Sa); ep tee; ilmal (Phl); hääd (Nurmik; Kuu, HMD, Phl) Nurmik II 14; VMr (õpil.), Kuu, HMD (õpil.), Phl, Sa, Trv — u. 10(20) var.
- a₁₁. Kaks kõva kivi ei tee ilmaski häid jahu.
lis — 1(2) var.
- a₁₂. Kaks kõva kivi ei tee kunagi head jahu.*
* kaits (PÄL, Trv), kats; kõvva; kivvi; ei tii (Hls, TaL, Kan); kõvat (Krk); hääd (Pöi, Saa, PÄL, Hel, Nõo, Ote, Kan)
Juu v. Vän (Virkus), Pöi, Saa, PÄL, Vl, Lai, Nõo, Ote, Kan — u. 15(28) var.

- a₁₃. Kats kõvva kivvi kunagi hüvva jahu õi tii.
Se — 1 var.
- b. Kaks kõva kivi ei tee õiged jahu.
VII — 1 var.
- c₁. Kaks kõvad kivi ei tee jahu.
Muh — 1 var.
- c₂. Kaks kõva kivi ei tee ial jahu.
Sa? (Veäster) — 1 var.
- d₁. Kaks kõva kivi ei jahvata head jahu.*
* kats (Kam, Krl); kõvva; kivvi; ei jahvate (Krl); hääd (Huvit. II, Puus.; Trt, Krl)
E 30, E² 90, Huvit. II 62, Huvit. V Lisa 15, Kmpm. EL II¹⁰ 55, Puus. KH II¹¹ 58, Puus. Eü I 60, Puus. KA V—VI (1939) 21, EKMS II 516; JMd, Koe, Pde, Hls (õpil.), SJn, Trt (õpil.), Kam, Krl — u. 10(47) var.
- d₂. Kaks kõva kivi ei jahvata mitte head jahu.
Nörmann 31 — 1 var.
- d₃. Kaks kõva kivi ei jahvata ialgi hääd jahu.*
* head (HMD)
Nis (õpil.), HMD (õpil.), Tõs (õpil.) — 3 var.
- d₄. Kaks kõva kivi ei jahvata ilmaski head jahu.*
* hääd (Kam)
Rap (õpil.), SJn, Kam (Relli) — 5(6) var.
- d₅. Kaks kõva kivi ilmaski head jahu ei jahvata.
lis — 1 var.
- d₆. Kaks kõva kivi ei jahvata ialgi häid jahu.
Kaa — 1 var.
- d₇. Ega kaks kõva kivi jahvata ilmaski häid jahu.
Kos — 1 var.
- d₈. Kaks kõva kivi ei jahvata kunagi head jahu.*
* hääd (Tor)
Kask-Vaigla-Veski III Vö 38; Tor (õpil.) — 1?(2) var.
- d₉. Kats kõvva kivvi ei jahvata konagi hääd jahu.*
* kunagi; hüvva; jahhu (Se)
Ote, Se? (õpil.) — 2 var.
- d₁₀. Kats kõvva kivvi ei jahvada kunagi häid jauhe.
Räp — 1 var.
- d₁₁. Kaks kõvva kivvi ei jahva hüvvi jauha.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- e. Kats kõvva kivvi ei jahvata määnätki jahu.
Plv — 1 var.

- f. Ega kats kal'ki kivvi häd jahu ei jahvate.
San — 1 var.
- g. Kat's kõvva kivvi om kuun, sōs ei saa' häd jahu.
Räp — 1 var.
- h. Kōvad kivid ei tee head jahu.
?Kad (Valdur) — ?(1) var.

2982. KAKS LEEKUNINGAT EI MAHU ÜHE KATUSE ALLA — ? kuni 3(17) var.

- A. _____
Stein 22, Wied. 46, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 30, E² 87; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(10) var.
- B. Kaks leekuningat ei mahu ühte tuppa.
Norm. 191, EKMS II 1112 — ?(3) var.
- C. Kaks leekuningat ei mahu majasse.
?Pal (Karu) — 1?(1) var.
- D. Kaks leekuningat ei sünni ial kokku.
Wied. 46, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1?(3) var.
- Vrd. 2951. Ega kaks kuningat ühe riigi peal valitseda ei saa.
2969. Kaks isandat ühte mõisa ei mahu.
2986. Kaks peremeest ei või ühes majas valitseda.

2983. KAKS MEEST IKKA KAKS MEEST — u. 15(19) var.

- Aa₁. _____*
* kats (Kaa), kalts (Tor); ike (Hlj), ikki (Hää)
Pet. EKLR I 238, Nurmik I 88; Hlj, ?Rid (Hilemägi), Kaa, Põl, Muh, Tor, Hää — 7 v. 8(10) var.
- a₂. Kaks meest on ikka kaks meest.
?Ha (õpil.), ?Saa (Söggel) — ?—2(3) var.
- b. Kaks meest on töö juures ikka kaks meest.
Saa (Söggel) — 1 var.
- Ba. Kaks meest tegavad ikka kahe töö.
Aud — 1 var.
- b. Kaks meest teevad ikka kahe mehe töö.
Saa — 1 var.
- Ca. Kaks on ikka kaks.
Trm — 1 var.
- b. Kats iks kats.
Ote, Räp — 2 var.
- Vrd. kk, nlj vormel: Kaks meest ikka kaks meest: peksa saab küll, aga leivakott jäeb järele 'õeld. siis, kui mõni teist endale appi kutsub mõnda rasket asja tõstma' (Kuu).

2984. KAKS NAIST ON TURG, KOLM NAIST ON LAAT — 6 var.

- A. _____
Kuu (Lindström) — 1 var.
- B. Kui kolm naist koos, siis laat, kui neli, siis põrgu.
M. Mäesalu seletus: «Naiste lärmakuse kohta.»
Hää — 1 var.
- C. Kolm naist — oksjoon, säitse — laade.
San (V. Gross) — 1 var.
- D. Kon naine, sääl turg, kon kaits, sääl oksjoon.
San (V. Gross) — 1 var.
- E. Kus kaks naist kuus, sääl on laat.
Vln (Ratas) — 1 var.
- F. Kaks naist ja kaks hane koos on mihklilaat.
Trv (õpil.) — 1 var.

2985. KAKS NÕU IKKA TARVIS — 1(5) var.

- a. _____
F. J. Wiedemanni seletus: mehe ja naise kohta.
Wied. 46, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1?(3) var.
- b. Kaks nõu tarvis.
E MVH 76 — ?(2) var.
- Vrd. 2958. Kahel kahe nõu.

2986. KAKS PEREMEEST EI VÕI ÜHES MAJAS VALITSEDA — 2(8) var.

- A. _____
Norm. 62, EKMS I 749; Pha? (anon.) — 1(6) var.
- B. Sünnü ei kattõ peremiist ütte majja, kattõ kuningat ütte liina.
Mihkla-Parlo-Viidalepp I² 115; Rõu (Joosik) — 1(2) var.
- Vt. 2951 C.
- Vrd. 2982. Kaks leekuningat ei mahu ühe katuse alla.

2987. KAKS PÕLVE KOSUTAVAD MAJA, KOLMAS PÖLV KAOTAB — 1(2) var.

Norm. 126; HMd v. Ris (Treumann).

2988. KAKS RIIDLEVAD VARA PÄRAST, KOLMAS TULEB JA PÄRIB VARA OMALE — 1 var.

Plv (Tamm).

- Vrd. 3023. Senni kui kaks taplevad ühe muna pärast, pistab kolmas suhu.

2974. Kaks koera taplevad, kolmas saab kondi.

2989. KAKS SANTI KOERA VÖITVAD IKKA ÜHE HEA KOERA ÄRA — 6(12) var.

Aa1. _____*

* võidavad (Norm.)

Norm. 238; Põl (Verliin) — 1(3) var.

a2. Kaks santi koera võitvad ühe hea ära.*

* hää (Kär)

Kär, Sa (Allas) — 2(4) var.

b1. Hulk santisid koeri võitvad ikka ühe hea ära.

Pha? (anon.) — 1 var.

b2. Hulk santisid koeri võitvad ühe hea. Krj — 1 var.

B. Kaks santi võitvad ikka ühe hea ära. Sa (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.

2990. KAKS SIGÄ KASVAVAD SELTSIS PAREMINE — 1?(1) var.

R. Lilheina seletus: «Nad söövad siis kahekesi üksteise uhal.»

?Kuu.

Vrd. 9216. Paaris pörsad paremini söövad.

2991. KAKS SILMA ULATAVAD KAUGE-MALE KUI ÜKS — 6 v. 7(28) var.

A. _____

Stein 22, Wied. 46, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 30, E² 87, Norm. 53; Tt (Kreutzw.) — 1(12) var.

B. Silmad näevad enam kui silm.

Wied. ESSr 1042, Wied. 167, Kündja nr. 51 (1883) 610, E 77, E² 20 — 1?(6) var.

C. Katel silmal om ka kats nägemist.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

*

Da. Neli silma näevad enam kui kats.*

* kaks (Rei)

Rei, TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 2(3) var.

b1. Neli silma näevad rohkem kui kaks. E 60, E² 39; Pst (Lensin) — 1(5) var.

b2. Neli silmä nägevä rohkemp kui kats. Ote (Kroon) — 1 var.

Vrd. Körber VRMK 42: Neli silma näävad rohkemine kui kaks silma (ladina vs peatükis).

2992. KAKS UHKET EI VÕI ÜHESKOOS KÄIA* — 1?(11) var.

* üheskous (Wied., Kündja)

Stein 22, Wied. 46, Kündja nr. 35 (1883) 418,

E 30, E² 87, Puus. Eü 1 92, Puus. KA V—VI (1939) 88; ?Tt (Kreutzw.).

2993. KATEL KAHRUL ÜTEN PESÄHN AZET OLO_ÖI — 3 var.

Aa. _____

LMr 134 — 1 var.

b. Kats kurja kahru sünnüüi ütte pessä. Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Kaks hunt ühes pesäs õiges ei saa. Vig (Priimets) — 1 var.

2994. KATS KÄTT TEGEMAN, SADA HAMMAST SALUMAN — 7 var.

Aa. _____

TaL, Urv — 4 var.

b. Üte' kää' tegevä', sada hammast salvva'.

Urv — 1 var.

Ba. Kaits kätt kastave, sada hammast sälvave.

Trv — 1 var.

b. Enämb hambit söömän kui kässi kastman.

Hel — 1 var.

Vrd. 14928. Ühed küüned siblivad ja kolm nokka nokivad.

15041. Üts tiib, ütessa süüb.

2995. KATS PINNI HAUKVA, KOLMAS ÄRA NALATAGU — 1 var.

Plv (Tobre).

2996. KATS PÄIVA PALOTASE TÖINE-TÖIST — 3 var.

Aa. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Kats päiva palotase ütstõist.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Kaks päikest ei või seltsis valgustada.

Kaa — 1 var.

2997. KATS SUTT VÄÄRASE IKS AR ÜTE KAHRU — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 1544. Hulk iks üte är murd.

2998. KAT'S VES'KIT EI PIÄ' KERRAGA' JAUHATAMMA, ET TÖNE PIÄT VAKKA OLEMA — 1 var.

V. Raua (üleskirjut.) seletus: kui kaks kipuvad ühekorraga rääkima.

Se.

Vrd. 2978. Kaks kotti ei kõlba korraga jahvatama.

2999. KATTE JALGA EI SAA ÜTE SAAPA
SISSE PANDA — 1 var.

A. Krooni seletus: «Kaks inimest ei saa korraga üht asja tarvitada.»
Ote.

3000. KATTE ROOGA EI PEETA ÜTEN
ANUMAN — 1 var.

Ote (Grossschmidt).

Vrd. 14944. Ühe vaadi sees ai või mitte kahtsugu olut olla.

3001. KATTÕ HÜVVÄ SAA AI, KAS
RÕUK VAE' PAUK — 1 var.

Se (Relli).

Vrd. kk: Pauk ja rõuk (Ote).

Vrd. 2963. Kahte head ei või saada.

8440. Kon pauku, sääl rõuku.

3002. KES KAHT NAHKA KORRAGA
NÜLGIDA TAHAB, EI SAA
ÜHTEGI HEAD — 1(2) var.

EKMS I 83; Amb (Münther).

Vrd. 14869. Ega ühe härja seljast kahte nahka saa.

3003. KOS KATS KÕNÖLÖS, SÄÄL
KOLMAS PIST KA UMA NÕNA —
2 var.

A. _____
Krl (Tanning) — 1 var.

B. Koh kats kõnölösõ, sääl kolmas sekä vaihõl.

Se — 1 var.

Vrd. nlj AaTh 1696.

Vrd. 3005. Kui kaks kõnelevad, siis pistku kolmas oma nina vöö vahele.

3007. Kui kaks teevad kaupa, siis kolmas lakkugu koera perset.

3006. Kui kaks riitlevad, siis ärgü kolmas toppigu oma nenä vahele.

3009. Kus kaks koos, sääl kolmas vahel.

3004. KUI KATS KAKLÖSÕ, SAA KOL-
MAS MAN PESSÄ — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

3005. KUI KAKS KÕNELEVAD, SIIS
PISTKU KOLMAS OMA NINA
VÖÖ VAHELE — u. 65(88) var.

A₁a₁. _____
SJn (Kapp) — 1(2) var.

a₂. Ku kaits tükki kõneleve, kolmas pistku oma nina öökse vahel.
Krk — 1 var.

a₃. Ku kaits tükki kõneleve, sis kolmas pistku oma nina öökse vahel.
Krk — 1 var.

a₄. Kui kaks meest kõnelevad, siis pistku kolmas oma nina vöö vahele.
Hel — 1(2) var.

b₁. Kui kats kõnelese, sis pistku kolmas oma nõna vüü ala.
Hel — 1 var.

b₂. Kui kats tükki kõnelese, sis pistku kolmas oma nõna vüü alla.
Hel — 1 var.

b₃. Kui kats tükki kõnelese, sis kolmas pistku oma nõna vöö alla.
?Hel (G. Anniko) — 1?(2) var.

c₁. Kui kaks räägivad, siis pistku kolmas nina vüü vahele.
Ksi — 1 var.

c₂. Kui kaks räägivad, siis kolmas pistku oma nina vöö vahele.
Tt (S. Veske) — 1 var.

c₃. Kui kaks tükku räägive, siis kolmas pistku oma nõna vöö alla.
?Hel (J. ja G. Annikod) — 1?(2) var.

c₄. Kui kaks meest räägivad, siis pistku kolmas nina vöö vahele.
Trv — 1 var.

d₁. Kus kaks miist kõnelevad, säält pistku kolmas oma ninä öö vahele.
Saa — 1 var.

d₂. Kus kaks meest kõnelave, sääl kolmas pistku oma nina vöö vahele.
Pst — 1 var.

e. Kus kaks meest räägivad, seal pistku kolmas oma nina vöö vahele.
Hls — 1 var.

f. Kus kaks meest juttu ajavad, seal kolmas pistku nina vöö vahele.
Tln (Keller) — 1(2) var.

A₂. Kui kaks meest räägivad, pistku kolmas keele vöö vahele.
Sa (anon.) — 1 var.

B₁a₁. Kui kats kõnölösõ, sös kolmas pistku nõna persehe.
Ote — 1 var.

a₂. Kui kaits tükki kõnelase, sis kolmas tsusaku nõna persde.
Ote — 1 var.

a₃. Ku kaits tükki kõneleve, sis kolmas pistku oma nina perse.
Krk — 1 var.

a₄. Kui kats tükki kõnelese, sis pistku kolmas oma nõna persde.
Hel — 1 var.

a₅. Ku kaits tükki kõneleve, kolmas pistku oma nina perse.
Krk — 1 var.

- a₆. Kui kats meest kõnelese, kolmas pistku oma nōna perste.
Hel — 1 var.
- a₇. Kui kats miist kõneleva, sis kolmas pistku oma nōna persede.
Kam — 1 var.
- b₁. Kui kaks räägivad, siis kolmas pistku oma nina perse.
Vān, Saa — 2 var.
- b₂. Kui kaks rääkivad, kolmas pistku oma nina perse.
Krj — 1 var.
- b₃. Kui kaks meest rääkivad, siis pistku kolmas oma nina p...
Jām — 1 var.
- b₄. Kui kaks meest rääkivad, pistku kolmas nina perse.
Sa — 1(2) var.
- b₅. Kui kaks inimest räägivad, siis kolmas pistku nina p...
Hls — 1 var.
- c₁. Kui kaks meest jutustavad, siis pistku kolmas oma nina p...se.
Jām — 1 var.
- c₂. Kui kaks inimest jutustavad, siis kolmas pistku nina perse.
Krj — 1 var.
- d₁. Kos kats kõnōlasō, säält pistke kolmas nōna persehe.
Rōu — 1 var.
- d₂. Kos kaits kõneleva, sääl kolmas susaku oma nōna perste.
Ran — 1 var.
- d₃. Kos kaits tükki kõneleva, sääl kolmas pistku nōna perste.
Nōo — 1 var.
- e₁. Kus kaks meest räägivad, sōnna pistku kolmas nina persse.
Krj — 1 var.
- e₂. Kus kaks meest räägivad, sääl pistku kolmas nina perse.
Khk — 1 var.
- e₃. Kos kaks meest räägivad, seal pistku kolmas vahel rääkimise pärast oma nina p...se.
Pār — 1 var.
- e₄. Kus kaks meest räägivad, seal pistku kolmas oma nina persse.
LNg — 1 var.
- B₂. Kui kaits tükki kõnelase, pistku kolmas nōna perste ja mulistagu sitta.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.
- B_{3a}. Kus kaks meest koos, sääl pistku kolmas nina perse.
Kār — 1 var.
- b. Kus kaks meest koos, sääl kolmas pistku nina perse.
Kār — 1 var.
- c. Kus kaks meest koos, senna pistku kolmas nina perse.
Kaa — 1 var.
- C. Kui kaks kõnelevad, siis pistku kolmas oma nina püksi.
SJn — 1 var.
- D. Kui kaks kõnelevad, siis kolmas pistku nina saapa sääride.
Saa — 1 var.
- E. Kus kaks rääkivad, seal kolmas pistku oma nina nippi.
Han — 1 var.
- F. Kaks tükki räägivad, kolmas pistku nina koera persse.
Tūr — 1 var.
- Ga. Kui kaks tükki juttu ajavad, siis kolmas vaatku koera sava alla.
Hlj — 1 var.
- b. Kaks kõnelevad, kolmas vaadaku koera saba alla.
E MVH 78 — ?(1) var.
- Ha. Kui kaks räägivad, siis kolmas lakkugu koera p...
Sim — 1 var.
- b. Kus kaks head juttu räägivad, seal kolmas lakkugu koera perset.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- I. Kui kaks kõnelevad, pistku kolmas oma suu p...se.
Hel — 1 var.
- Ja. Kui kats kõnōlōsō, sis kolmas lakkō perst.*
* kõnelese; sōs
Rāp — 2 var.
- b. Kats kõnōlōs, kolmas lakkō perst.
Rāp — 1 var.
- K. Kats kõnelas, kolmas lakke urru.
Vō-Se (Stein) — 1(4) var.
- La. Kui kaks räägivad, siis kolmas ärgu pistku nina sinna vahele.
Hls — 1 var.
- b. Kui kaks räägivad, siis kolmas ära topku nina sinna vahele.
Saa — 1 var.
- M. Kus kaks lobisevad, ära tiku kolmandaks vahele.
Pār — 1(2) var.
- Na. Kui kaks räägivad, peab kolmas wait olema.
Vil — 1 var.
- b. Kui kaks kõnelevad, siis kolmas olgu wait.
Kuu — 1 var.
- c₁. Kaks kõnelevad, kolmas olgu wait.*
* olgu (Trm)
Wied. 46, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 30, E² 87; ?Trm (Särg) — 1 v. 2(9) var.

c₂. Kats kõnelas, kolmas olgo vaik.
Stein 23 — ?(4) var.

Oa. Kui kats kõnelese, sis kolmas pidagu suu kinni.
Plv — 1 var.

b. Kus kaks meest kõnelevad, seal pidagu kolmas oma suu.
Pst — 1 var.

P. Kus kaks meest rääkivad, säält mingi kolmas ära.
Muh — 1(2) var.

Q. Kus kaks koos, senna pole kolmat tarvis.
Hii — 1 var.

Vrd. kk: Sina pistä uma nõna vüü ala (Räp).

Vrd. 3003. Kos kats kõnõlõs, säält kolmas pist ka uma nõna.

3007. Kui kaks teevad kaupa, siis kolmas lakkugu koera perset.

3000. Kui kaks riitleväd, siis ärgü kolmas toppigu oma nenä vahele.

3006. KUI KAKS RIITLEVÄD, SIIS ÄRGÜ KOLMAS TOPPIGU OMA NENÄ VAHELE — 6 var.

A. Kui kaks meest kaklese, siis kolmas pistku oma nina vöö vahele.
Vil — 1 var.

B. Kus kaks tükki karupidi koos, säält kolmas pistku nina perse.
Kaa — 1 var.

C. Kaits miist kaklõsõ, kolmas lakkugu per-
set.
Kam — 1 var.

D. _____
Kuu (Lindström) — 1 var.

E. Kui kaks jagelevad, ära mene lagele ega riiu vahele sa ära topi oma nina.
Lüg — 1 var.

F. Kui kaks kaarnast kaklevad, siis kolmas ärgü pistku oma nina sinna vahele.
Saa — 1 var.

Vrd. kk: Topib oma nina igale poole (Trm).

Vrd. 3005. Kui kaks kõnelevad, siis pistku kolmas oma nina vöö vahele.

3003. Kos kats kõnõlõs, säält kolmas pist ka uma nõna.

3007. Kui kaks teevad kaupa, siis kolmas lakkugu koera perset.

3007. KUI KAKS TEEVAD KAUPA, SIIS KOLMAS LAKKUGU KOERA PERSET — 30(48) var.

Aa. _____
Lai (Tammepuu) — 1 var.

b. Kaks teevad kaupa, kolmas lakkugu koera perset.

VMr, Amb — 2 var.

c. Kaks tükki tievad kaupa, kolmas lakkub kuera perset.
Amb — 1 var.

d. Kahe mehe kaup, kolmas lakkugu koera p....
Vän — 1 var.

B. Kui kaks kaubas on, siis olgu kolmas kõrvas koera perses.
Wied. 77 — 1 var.

Ca. Kaks teevad kaupa, kolmas haistku koera perset.*
* tievad; haistagu; kuera (Jõh)
Jõh, Jõe — 2 var.

b. Kaks teeb kaupa, kolmas haistagu koera perset.
Jõh — 1 var.

D. Kaks teeb kaupa, kolmas kõhigu koera perse.
Jõh — 1 var.

E. Kui kaks tievad kaupa, siis kolmas ostku kuera perset.
Iis — 1 var.

F. Kui kaks tükki kauplevad, siis kolmas pistku oma nina koera persse.
Rap — 1 var.

G. Kui [kaks] meest kauplevad, siis pistku kolmas nina koera hanna alla.
Sa (R. Kallas) — 1 var.

H. Kaks teevad kaupa, kolmas mengu koera sava alla.
Iis — 1 var.

I. Kaks teeb kaupa, kolmas haistagu kuera sava alla.
Hij — 1 var.

J. Kaks teeb kaupa, kolmas vahtigu kuera sava alle.
Hij — 1 var.

K. Kui kaks teevad kaupa, siis kolmas passitagu koera tagumikku.
Hij — 1 var.

La. Kus kaks meest kauplevad, säält kolmas pistku nina perse.
Krj — 1 var.

b. Kus kaks kaupa teevad, seal pistku kolmas oma nina persse.
HJn — 1 var.

M. Kus kaks tievad kaupa, säält kolmas lakkugu perset.
Jõh — 1 var.

N. Kui kaks meest kauplevad, siis pistku kolmas keel perse.
Sa (R. Kallas) — 1 var.

O. Kui kaks meest kauplevad, siis pistku kolmas keele vöö vahele.
Sa (R. Kallas) — 1 var.

- P. Kui kaks kaubas on, siis olgu kolmas kõrval.
Kündja nr. 39 (1883) 466, E² 72 — ?(4) var.
Aluseks red B.
- Q. Kus kaks tievad kaupa, sääal kolmas pidagu suu.
Jõh — 1 var.
- Ra. Kui kaks teevad kaupa, siis kolmas olgu vai.
Norm. 131, EKMS IV 727; Lai — 1(3) var.
- b. Ku kats kauplõsõ, sõs olgu kolmas man vaik.
Plv v. Rõp (J. Keerd) — 1(2) var.
- c. Kui kaks meest kauplevad, siis kolmas olgu vaid.
Vig — 1 var.
- d. Kos kats miist kauplõva, säält olgu kolmas vaik.
Ote — 1 var.
- e. Kaks kauplebad, kolmas olgu vaheli vaid.
Ris — 1 var.
- Sa. Ku kats kauplõsõ, siis kaegu kolmas kavvõst.
Plv — 1(2) var.
- b. Kui kaks kauplevad, vaadaku kolmas kaugelt.
E 42, E² 87, Kmpm. EL III¹⁰ 277, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 13, Jõnes-Parlo 80 — ?(9) var.
- c. Kaks kauplevad, kolmas vaatab pealt.
Kel — 1 var.
- T. Kaks tükki teevad kaupa, kolmat pole tarvis.
Kos — 1 var.
- Vrd. 3005. Kui kaks kõnelevad, siis pistku kolmas oma nina vöö vahele.
3003. Kos kats kõnõlõs, sääal kolmas pistka uma nõna.
3006. Kui kaks riitlevad, siis ärgü kolmas toppigu oma nenä vahele.

3008. KUS KAKS KOOS, SEAL KOLMAS SUUS — u. 25(73) var.

- Aa₁. —————*
- * kous (Sannumetoja, Wied., Kündja), kuus (Vil), kuos (Kuu); sääal (Nurmik; Vil), siel (Kuu), seäl (Sannumetoja)
Sannumetoja II (1849) 158, Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502, E 46, Huvit. V Lisa 15, Nurmik II 41, Norm. 262, EKMS II 398; Kuu (Lindström), Vil (Täht), Tt (Hameri) — 5(29) var.
- a₂. Koh kats kuuh, sääal kolmas suuh.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b. Kui kaks koos, siis kolmas suus.*
* kuos (Lüg)

- EKMS III 972; Lüg (Källo), Põi (Rand) — 3 v. 4(4) var.
- c₁. Kaks koos, kolmas suus.
Plt — 1 var.
- c₂. Kats koon, kolmas suun.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- Ba. Kus kaks koos, seal kolmas hammaste vahel.*
* kuos; siel (Kuu)
VMr, Kuu — 2 var.
- b. Kus kaks koos, seal kolmas risti hammaste vahel.
Trt (Pilir) — 1 var.
- Ca₁. Kui kaks ninapidi kous on, siis on kolmas hammaste vahel.
Wied. ESSr 670, Wied. 77, Kündja nr. 39 (1883) 466 — 1(5) var.
- a₂. Kui kaks on ninapidi koos, siis on kolmas hammaste vahel.
Raud VMj 217 — ?(2) var.
- a₃. Kui kaks ninapidi koos, siis kolmas hammaste vahel.
E 42, E² 61, EKMS II 398 — ?(14) var.
- a₄. Kui kaits ninapidi kogusin, siis on kolmas hammaste vahel.
Trv (Sirul) — 1 var.
- b₁. Kus kaks nenäpide kuos, sääal kolmas on hammaste vahel.
Jõh — 1 var.
- b₂. Kos kaks nenäpide koos, sial kolmas hammaste all.
Trm (Särg) — 1 var.
- D. Kus kaks ninapidi koos, seal kolmas suus.
E² 61, EKMS II 398 — 1?(2) var.

*

- Ea. Kus kaks naist koos, seal kolmas suus.*
* sääal (Trt)
Vil, Trt — 2 var.
- b. Kun kaits naist kuun, sääal om kolmas suun.
Krk — 1 var.
- F. Kun kaits naist juttu aave, sääal kolmas suhun.
Trv — 1(2) var.
- Ga. Kui kaks naist on koos, on neil ikka kolmas lõugade vahel.
Kad (õpil.) — 1 var.
- b. Kus kaks naist kuus, sääal on kolmas lõuge vahel.
Vln — 1 var.
- H. Kui kaks naest kokku tulevad, siis sugevad nemad kolmandamat soaga.
Uus Tln. Täht. (1878) 64 — 1?(1) var.
- Vrd. 3009. Kus kaks koos, sääal kolmas vahel.

3009. KUS KAKS KOOS, SÄÄL KOLMAS VAHEL — 1 var.

Hps (Lao).

Vrd. 2513. Angu jummal kätte kokko, kolmandat vahepääle.

3010. Kus kaks pead padja peal on, senna tuleb kolmas ka.

3008 Ba. Kus kaks koos, seal kolmas hamaste vahel.

3003 B. Koh kats kõnölösõ, sääl kolmas sekä vaihõl.

3010. KUS KAKS PEAD PADJA PEAL ON, SENNA TULEB KOLMAS KA — 4(9) var.

Aa. Kus kaks pead päälusel, senna tuleb ka kolmas.

C. Allase seletus: «Abielurahva kohta.»

Krj — 1(3) var.

b.

Khk — 1(2) var.

c. Sääl padja pääl, kus kaks pääd on, tuleb kolmas ka varsti.

Krj — 1 var.

B. Kui kaks armastust kokku läheb, siis tuleb kolmas vahekohta.

Wied. 77, Kündja nr. 39 (1883) 466 — 1(3) var.

Vrd. 2513. Angu jummal kätte kokko, kolmandat vahepääle.

3009. Kus kaks koos, sääl kolmas vahel.

3011. KUS KAKS TEINETEISEGA KAKLEVAD, SEAL ON MÖLEMAD SÜÜDLASED — 1 v. 2(5) var.

a.

Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502 — 1?(4) var.

b. Kui kaks tükki kaklevad, siis on mõlemad süüdlased.

?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

3012. LÄHED KAHE JÄNEST PÜÜDMA, EI SAA ÜHTEGI — 8 kuni 9(38) var.

A₁a.

_____*

* ühtegi kätte (trükised; Lai)

Mihkelson 101, Norm. 235, EKMS I 83;

?Kär (Loiken), Lai (Tammepuu) — 3(14) var. Mihkelsonil vene vs tõlge.

b. Mine kätte jänest püüdma, kaotad mõlemad käest ära.

Krk — 1 var.

c. Hakkad kahte jänest taga ajama, ei saa ühtegi kätte.

Kuusik KT 208 — ?(6) var.

d. Ajad kahte jänest korraga, siis ei saa kumbagi kätte.*

* nii ei saa (Kask-Puusepp-Vaigla)

Puus. Eü I 108, Kask-Puusepp-Vaigla 22 — ?(2) var.

e₁. Kes kaks jänest korraga taga ajab, see ei saa ühtainustki kätte.

Körber VRMK 60 — 1?(2) var.

e₂. Kes kahte jänest korraga püüab, ei saa ühte kätte.

Õige Kal. (1909) 43, (1910) 32, (1912) 33, Rotermann Kaupl. Kal. (1910) 32 — ?(4) var.

e₃. Kes kahte jänest püüab, see ei saa ühtegi kätte.

?Kre (Rüitel) — ?(1) var.

f₁. Kui sa kahte jänest taga ajad, siis ei saa sa ühtegi kätte.

Meves 133 — ?(2) var.

f₂. Kui kahte jänest korraga püütakse, jäädakse tihti mõlemast ilma.

Muuk I² 166, Muuk-Mihkla III 128/9 — ?(2) var.

A₂. Ära aea kahte jänest taga, siis jääd mõlemast ilma.

Rei — 1 var.

A₃. Ei kahe jänese järke sünni ühtlase joosta.

Sa (Allas) — 1 var.

A₄. Kahte jänest ajab, ühtki ei taba.

Nrv — 1 var.

B. Mine kahte varest püüdma, ei saa ühtegi.

Saa (P. Kangur) — 1 var.

Tõenäoline on selle vs tulek eesti reper-tuaari, kus ta on mõnevõrra kodunenud, vene keele õpikute vahendusel.

Vrd. kk: Sa ajad kaht jänest taga, aga ei saa ühtki kätte (VNg).

3013. MINE KAHE TOOLI PEALE ISTUMA, ISTUD TOOLIDE VAHELE — 1 var.

PJg (Reimann).

3014. OLGU KA KAKS SUITSU SUUS, POISS JÄÄB IKKA POISIKS — 1?(2) var.

a.

?Nõo (Eisen) — 1?(1) var.

b. Olgu kas kaks suitsu suus, poiss jääb ikka poisiks.

E² 89 — ?(1) var.

Vrd. 10658. Suits suus ei tee veel poissi meheks ega saapad plikat saksaks.

3015. PAREMB KATS KASINAT KU ÜTS
ÜLIHÄÄ — 1 var.

Rõu (A. Jennes).

Vrd. 14908. Paremb ikke üks ja hea kui kaks ja kehva.

3016. PAREMB KATS KÕRD MÖTELDE,
KUI ÜTS KÕRD RIKKU — 1 var.

Krl (J. ja P. Einerid).

3017. PAREM KAKS KARGAMAS KUI
VIIS VINGUMAS — u. 35(97) var.

Aa₁. — *

* kaits (Trv); ku (Hää, Vil)

CRJ Klr III 201, Kmpm. Kirjaseadm. 72, Kmpm. Klr II² 45, Kmpm. EL III⁷ 107, Kmpm. EL IV³ 124, E 67, Puus. EKGr. 174, Huvit. V Lisa 16; ?VNg (Nordmann), VMr, Amb, Kos, Ris, Hää, Saa, Krk, Trv, Vil, SJn, Lai, ?Kam (Relli) — u. 15(66) var.

a₂. Paremb kaits kargaman kui viis vinguman.*

* paremb; ku (Trv); kats (Vru)

Trv, Vru (R. Kallas v. anon.) — 3(6) var.

a₃. Paremb kaks on kargamassa kui on viisi vingumassa.

Rl ja Kalevala 88 — ?(1) var.

b. Paremb kaks karates kui viis vingutessa.

Trv — 1 var.

c. Paremb kaks karata kui viis vingerda.

Saa — 1 var.

d. Paremp kats kargajat kui viis virisejät.

Ote — 1 var.

B. Paremb kolm kargamas kui viis vingumas.

Ran (L. Kallas) — 1 var.

C. Paremb kuus kargamas kui viis vingumas.

Jõe — 1 var.

D_{1a}. Paremb pea üks kargaja loom kui viis vingujad.

Kad — 1 var.

b. Paremb üks kargaja loom kui viis vingujat.

Norm. 92, EKMS I 1002 — ?(2) var.

D₂. Ennem üks kargamas kui viis vingumas.

Lüg (Källo) — 1 var.

E. Paremb on üks kargamas kui mitu vingumas.

Plt — 1 var.

F. Paremb üts hüppämän ku viis vinguman.

Urv — 1 var.

G₁. Paremb üks-kaks hüppamas kui viis-kuus vingumas.

E 68, E² 87, EKMS II 439; Hlj, Rak — 2(6) var.

G₂. Paremb üks kass hüppamas kui viis-kuus vingumas.

VMr — 1 var.

H. Paremb üks hüppamas kui viis-kuus virisemas.

I. Lootuse seletus: «Õeld. vaese inimeste laste kohta.»

Hlj — 1 var.

I. Paremp paar hüppämän kui pallu perän viriseman.

Ote — 1 var.

J. Paremb üks ürgamas kui viis virgumas.

Jäm — 1 var.

K. Paremb üks hüppamas kui kaks karjumas.

E. Poomi seletus: loomapidamise kohta.

Rap v. Mär — 2 var.

L. Paremb üts lehm kareltõh kui ütesä kunte peräh viteh.

Vas — 1 var.

Vrd. kk: Üks hüppamas, kaks kargamas 'palju lapsi perekonnas' (Saa).

Vrd. 14143. Paremb viis vingumas kui kaks kargamas.

3018. PAREM KAKS KORDA KÜSIDA
KUI ÜKS KORD EKSITUST KÄIA
— 5 kuni 9(30) var.

Aa₁. Paremb kats korda küsida kui üts kord essima minna.

Stein 51; Võ-Se (Stein) — 1(5) var.

a₂. Paremb kaks korda küski kui üks kord eksitusse minnä.

Saa (P. Kangur) — 1 var.

a₃. Wied. 144, Kündja nr. 48 (1883) 573; Tl (Kreutzw.) — 1(5) var.

a₄. Paremb [kaks] kord küsida kui üks kord eksitusse sattuda.

Vil (Leoke) — 1 var.

a₅. Paremb kaks korda küsida kui üks kord eksida.*

* küski (Vil)

Rootsl. Elvt. Kal. (1901) 19, Norm. 229, EKMS I 338; Vil (Nigul), ?Pal (Maasen), ?Elva (Eisen) — ? kuni 4(11) var.

b. Paremb kaks korda küsida kui üks kord eksiteed käia.

E 67, E² 61 — ?(4) var.

c. Paremb on kaks korda järele kuulama kui üks kord õige tee peält ära eksima.

Körber VRMK 55 — ?(1) var.

- Ba. Parem üks kord teed küsida kui kaks korda ära eksida.
Pal — 1 var.
- b. Paremb üts kõrd küssü kui kats kõrd essüda.
?Vas (Jakobson) — ?(1) var.

3019. PAREM KAKS PASTALT KUI ÜKS SAABAS — 2(10) var.

- Aa. _____*
- * pastelt (trükised)
Norm. 232, EKMS IV 424; Trv (Parts) — 1(3) var.
- b. Parem paar pastlaid kui üks saabas.
E 67, E² 78 — ?(6) var.
- B. Parem paigatud postal kui katkine saabas.
Vil (Takk) — 1 var.
- Vrd. 8164, eriti B: Paremb on pastlad jalgas kui paljaste jalgadega.

3020. PAREM KAKS PÄEVA VAREM KUI ÜKS PÄEV HILJEM — 2 var.

- a. _____
- Pal (M. Uus) — 1 var.
- b. Paremb [kats] päiva varramba ku [kats] päiva hildamba.
Rõu (Gutves) — 1 var.

3021. PAREM KAKS VERSTA KÕVERAT KUI ÜTS ÕIGET — 1 var.

- Tt (anon.).
- Vrd. 4468. Paremb kuiva kovera kui vetta õigeja.

3022. PARAM ON KAKS LINDU PESITELLES KUI ÜKS LIND* — 1(3) var.

- * parem (Wied., Kündja)
Wied. 146, Kündja nr. 48 (1883) 573, Laug. Vestr. 174.
- Vrd. 14992. Üks lind pillab pesa, kaks koguvad.

3023. SENNI KUI KAKS TAPLEVAD ÜHE MUNA PÄRAST, PISTAB KOLMAS SUHU — 1?(26) var.

- a₁. _____*
- * seni (Norm., EKMS)
Körber VRMK 64, Norm. 241, EKMS IV 294 — 1?(8) var.
- a₂. Senni kui [kaks] ühe muna pärast taplevad, pistab kolmas suhu.
?Tt (R. Kallas) — ?(1) var.
- b₁. Kunni kaks ühe muna pärast tülis, pistab kolmas suhu.
CRJ Klr III 200 — ?(10) var.

- b₂. Kui kaks muna pärast tülis, pistab kolmas ta suhu.
E 42, E² 50, Kask-Valgla-Veski III Vö 89 — ?(3) var.
- c. Seni kui kaks kaklevad ühe muna pärast, pistab kolmas suhu.
EKMS III 587 — ?(1) var.
- d. Kui kaks muna pärast kaklevad, võtab kolmas vahepealt ära.
?Juu v. Vän (Virkus) — ?(1) var.
- e. Kaks muna pärast tülis, kolmandal ju muna suus.
E MVH 21 — ?(1) var.
- f. Katõl tülü tühä muna pärast, kolmas tulõ, tsuskas suuhtõ.
?Se (Tammeorg) — ?(1) var.
- Vrd. 2974. Kaks koera taplevad, kolmas saab kondi.

3024. ÕGAS KELLEGI KATTÕ HAMÕHT HAUDA SÄLGÄ PANDA_AI — 3(4) var.

- a. Kiegi ei saa kaht särki selga, kui sureb.
Jõh — 1 var.
- b. _____
- Se — 1 var.
- c. Kuul panõ_õi kellelegi kattõ hamõht sälgä.
Norm. 248; Se — 1(2) var.
- Vrd. kk: Ega tuu hauda kaasa panda, ega sa kaht elo ela, et tüötad (Lüg).
- Vrd. 870. Õgas hauda saa_ai midägi üteh võtta.

3025. ÕGAS KIÄKI KATTÕ KOTTU SÜÜ_ÜI — 1 var.

- M. Linna seletus: «Üldäs, ku kedä põlõtas suurõ söögiga olõvat.»
- Se.
- Vrd. kk: Egas mak'ke' kattõ kõtto süü_üi (Se).

3026. ÜKSKI EI VÕI KAHT E ISANDAT TEENIDA — u. 10(16) var.

- Aa. _____
- Vaim. Täht. (1851) 11; SJn (Kapp) — 1(3) var.
- Korduvalt tsiteeritud piiblifraas (vrd. Matt. 6,24: Ükski ei voi kahte isjandat tenida, ...), näit. Körber VRMK 51, ER Kal (1880, 1881, 1882, 1884, 1885, 1890, 1891, 1894, 1895 sept., 1886 okt., 1893 juuni), Risti R Kal. (1902, 1905, 1906, 1907, 1908, 1911, 1912, 1913, 1917, 1918), Ristir. Püh. Kal. (1906, 1907, 1908, 1912), Gr. ELr II 48 jm.
- b. Keegi ei saa kaht isandat teenida.
A. Rõõmu seletus: «Kahele inimesele ei saa korraga sama hea olla.»

Jõh — 1 var.

c. Keäke ei või kätte isandat orjata.
Norm. Cl. 24 — 1 var.

B. Üks sulane ei või kahte peremeest teenida.

Pha? (anon.) — 1 var.

C. Üks ei saa kahte isandat teenida.
Norm. 63; ?Vän (Tammsoo) — ?(2) var.

D. Kahte peremeest ei saa teenida.
Khk — 1 var.

E. Kahte isandat ei või mitte teenida.
Sa? (R. Kallas?) — 1 var.

F. Keegi ei või kahte peremeest korraga teenida.
Kre — 1 var.

G. Kiigi ei saa kahte isandat korraga tiini.
Vln — 1 var.

Ha. Kätte esändät ei saa kõrraga tiini.
?Ote (Kroon) — 1?(1) var.

b. Kahte isandat ei ole võimalik korraga teeni.
?Vil (Pallu) — 1?(1) var.

I. Kate isanda teender ei saa korraga olla.
?TMr (Siil) — 1?(1) var.

J. Õige kuri on kätte esandet situte.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

Vrd. kk: Temal on kuri mõisa ase, ep või mitte kaks isandat sallida (Gös. Anlmadv. 240).

Vrd. 14935. Ühe muna sisse ei mahu kaks rebu ega ühe südame sisse kahe isanda teenistus.

3027. KAKSAKU UI ÜTE KORRAGA, VIPSI VIIS KORD; SIS NÄGEVA NÄLÄ-KUGI, PANDVA TÄHELE PALJAKAGI — 1 var.
Rõu (Gutves).

3028. PAREM KAKSITI AIATEIBA OTSAS ISTU, KUI KODUVÄIKS MINNA — 1?(1) var.
?Vän (Rõõmussaar).

3029. KES EI SAA ENNE KAHTKÜMMET ILUSAKS, ENNE KOLMEKÜMMET TARGAKS, ENNE VIITKÜMMET RIKKAKS, NEIL JÄÄVAD KÕIK NEED SAAMATA — 4 var.

A. _____
Muh (M. Viidalepp) — 1 var.

B. Kui inime [kahekümne]aastaselt ilus ja [neljakümne]aastaselt rikas põle, siis tal põlegi elus õnne.
Hää (Mäesalu) — 1 var.

★

Ca. Kui miis [kahekümne] aasta vannu om, sis om ta kõige ilosamp, kui [kolmekümne] aasta vannu, sis kõige kõvemb, kui [neljakümne] aasta vannu, sis kõige targõmb, ku [viiekümne], sis om kõige rikkamp.
Plv — 1 var.

b. Kui miis om [kakskümmend] aastaka vana, om ta kõigõ ilosap, kui om ta [kolmkümmend] aastaka vana, om ta kõigõ kõvemb, kui om ta [nelikümmend] aastaka vana, sis om ta kõigõ rikkamb, kui om ta [viiskümmend] aastaka vana, sis om ta kõigõ targemb.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

3030. KAKSKÜMMEND KAKS — VANA-TÜDRIKU TAKS, VIISKÜMMEND KAKS — VIIMANE TAKS — 8 var.

Aa. Kakskümmend kaks — see on viimane taks.
VMr? (Primets) — 1 var.

b. Kakskümmend kaks on viimne taks tüdrukutel mehele minna.
Rei (Ennist) — 1 var.

Ba. Kakskümmend kaks vanatüdruku taks.
Vän (Tammsoo) — 1 var.

b. Vanatütriku taks on kakskümmend kaks.
Lüg (Källo) — 1 var.

c. Aestat kakskümmend kaks on vanatüdrigu taks.
Kuu (Lindström) — 1 var.

C. _____
Hää (M. Martinson) — 1 var.

D. Tüdrukute mehele minekuks on kakskümmend kaks esimene taks ja viiskümmend kaks viimane taks.
Ann (Kagovere) — 1 var.

E. Viiskümmend kaks on viimane taks.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

3031. KAKULEIB HAPU LEBA ABIMEES — 1 var.
Tln (Einbluth).

3032. EGA' KALA KAATSO TULÕ_ÕI' -- 1 var.
Se (Voolaine).

Vrd. 3033. Ega kala maale hüüa.

3033. EGA KALA MAALE HÜÜA — 2 var.
A. _____
R. Põldmäe seletus: tuleb minna merele
Kuu — 1 var.

B. Ei kala hoiska tulles.

Kuu — 1 var.

Vrd. 3034. Ei kalal ole kella kaulas.

3032. Ega' kala kaatso tulõ õi'.

3034. EI KALAL OLE KELLA KAULAS —
5 var.

Aa₁. _____

Kuu (Hirrend) — 1 var.

a₂. Ei kalal kellu kaulas ole.

Kuu — 1 var.

a₃. Kalal ei ole kellu kaulas.

*Kuu — 1 var.

b. Kalujel ei ole kellu kaulas.

Kuu — 1 var.

B. Ega kalal kella kaelas ole ega hülge
säangi tule.

E. Taela seletus: «Sa piad tüöd tegema,
ilma tööta sa'i saa midagi kätte.»

Jõe — 1 var.

Vrd. 3050. Kalal oo kell kaelas.

3033. Ega kala maale hüüa.

3035. EI SEDA KALA PANDA PATTA,
MIS LAENETES LAKSU LÕOB* —
1(3) var.

* lainetes (Norm.)

Norm. 78; Äks? (J. Kuusik).

Vrd. 8202. Ära pane enne pada tulele, kui kala
püütud ei ole.

3036. IGAL KALAL OMA KOHT — 1?(2)
var.

?Hls (Söggel).

Vrd. 3037. Igal kalal oma malk.

3037. IGAL KALAL OMA MAIK — 1?(1)
var.

?Krj (Grepp).

Vrd. 3036. Igal kalal oma koht.

3038. KALADELE VESI, LINDUDELE
ÕHK, AGA INIMESELE KÕIK MAA
— ? kuni 2(10) var.

Aa₁. _____

?Vig (Saalist) — 1?(1) var.

a₂. Kaladele on vesi, lindudele õhk, aga
inimestele kõik maailm.

Niggol VKOR⁵ 114 — ?(7) var.

b. Kalade perält on vesi, lindude perält
õhk, aga inimse perält keik maailm.

?Saa (Sitzka) — 1?(1) var.

B. Lind vajab õhku, kala vett.

?Nõo (Relli) — ?(1) var.

Ilmselt pärit vene repertuaarist, mille va-
hendajateks on olnud trükised.

Vrd. ka Gr. LS 173: Ei kasva kala veeta, /
mesilind ilma meeta.

3039. KALA EI ELA IIAL KUIVIKUL —
? kuni 2(22) var.

Aa₁. _____

Stein 22, Wied. 46, Kurrik SÖ 23, Kündja
nr. 35 (1883) 418; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(9)
var.

a₂. Kala ei ela kuivikul.

OM nr. 2 (1890) 85 — ?(1) var.

b. Kala ei ela kuival.

E 30, E² 99, Kmpm. KLr I⁶ 119, Puus.
EKGr. 172, Puus. Eü I 101 — ?(5) var.

c₁. Kala elä ei kunagi kuiva pääl.

Norm. 153 — ?(1) var.

c₂. Kala ei ela kunagi kuiva peal.

EKMS IV 22 — ?(1) var.

B. Kas kala elab kuival?

E MVH 76 — ?(1) var.

C. Kala ei ela iial tahedal.

Stein 22, Wied. 46, Kündja nr. 35 (1883)
418; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(4) var.

Vrd. 3053. Kala' tulõ õi kuiva pääle, ku' viist
mõista ai püüdä'.

3040. KALA HÜPPAB PÜÜDMATA
PIHKU, ORI OSTMATA PARDALE
— 1 var.

Vil (Takk).

3041. KALA KAKS, SUPP HEA — 1?(9)
var.

Meelej. nr. 14 (1887) 111, Norm. 162, EKMS
IV 22; ?Pär (Kampmann).

3042. KALA — LIBE LAEV LIUGEMA —
— 1 var.

Kuu (J. Mikiver).

3043. KALA LÄHEB HAISEMA PEAST —
3 var.

a. _____

Trt (Piir) — 1 var.

b. Kala hakkab ikka kõige enne peast
mädanema.

Vän (Karro) — 1 var.

c. Kala hakkab ikka kõige enne peast
hapnema.

Vän (Karro) — 1 var.

Uuemaaegne väljend.

3044. KALA NINA JA SABA EI SÖÖDA MITTE SELLEPÄRAST, ET KALA ENNEMUISTE OLLA ÖÖLNUD: «JÄTA MU TATINE NINA JA SITANE SABA IKKA SÖÖMATA» — 2 var.

A. _____
Kse (M. Reimann) — 1 var.

B. Kala üteln: «Jumal hoidku mind nii näljase püüdja kätte suamast, kis mo nina otsa ja hanna tipi kua ää sööb.» Muh — 1 var.

Vrd. 3055. Kala ütelnud: «Jumal hoidku mind üleliia vaese või rikka kätte sattumast, rikas nülleb naha seljast, vaene silmad peast.»

3045. KALA OM KULLAH, AGA PÄÄ OM MULLAH — 1 var.

Se (Lume).

3046. KALA OM ÜTS KALLIS ASI, OSSA EI MASSA OMMETEGI — 1 var.

osa = liha

Hel (J. ja P. Einerid).

3047. KALAL ON LIBEDAD KÖRVAD — 1 var.

Kuu (S. Lilhein).

3048. KALA ON SEDA RASKEM PÜÜDA, MIDA SÜGAVAMALE TA MERDE VAUB — 1?(3) var.

Wied. 46, Kündja nr. 35 (1883) 418.

3049. KALA ON VESI — 2 var.

a. _____
E. Lindströmi seletus: «Kala ei seisa kunagi paigal, vaid liigub nagu vesi meres, mõlemal on alatine liikumine: täna on meri täiesti tühi, homme aga rikkalik saak ja ka ümberpöörduft.»

Kuu — 1 var.

b. Kala liigub kui vesi.
Kuu (Lindström) — 1 var.

3050. KALAL OO KELL KAELAS — 1(9) var.

a. _____
Pär (Kampmann) — 1 var.

b. Kala kannab kella kaelas.
Meelej. nr. 34 (1887) 271 — 1?(8) var.

Vrd. 3034. Ei kalal ole kella kaulas.

3051. KALA OTSIB, KUS SÜGAVAM, INIMENE, KUS PAREM — u. 60(133) var.

Aa₁. _____*

* etsib (Kuu), otsip (Vas), õtsib (Kod); kon (Vas), kos (Kod); sügavamb (Vas), sügävamb (Kuu), sügavam (Khñ); inime (Khñ, Kod), inemine (Vas); param (Khñ), paremb (Kuu, Vas)

Meves 13, Väljaränd. Kal. (1910) lk-ta, Tõn. RP 82, E 30, E² 44, Huvit. II³ 113, Puus. KH III¹² 82 ja 85, Puus. Eü I 116, Kask-Vaigla-Veski I Ak 7, EKMS IV 757; ?JMd (Lunts), Koe, Kuu, Rel, Krj, Kaa, ?Pöi (Sömer), Khñ, Krk, ?Trv (Johanson), Vil (Suurkask), Plt (Luu), ?Trm (Õunapuu), Kod, Vas (Saar) — u. 15(44) var.

a₂. Kala otsib, kus sügavam, inimene otsib, kus parem.
Hls (Söggel), ?Plt (Palm), ?Kam (Relli) — 1–3(3) var.

a₃. Kala otsib, kus sügavam, inimene otsib, kus parem on.
Körber VRMK 43 — 1?(2) var. Vene vs tõlge?

a₄. Kala otsib, kus sügav on, inimene, kus parem.
Kuu (Jahe) — 1 var.

a₅. Kala otsib, kus sügavam, inimene, kus parem on.
Rak (Jürjev) — 1 var.

a₆. Kala otsib, kus sügavam, aga inimene, kus parem.
Niggol VKÖR 189, Pöder L ABDr 31, Kuusik KT 201 — 1?(23) var. Vene vanasõna tõlge?

a₇. Kala otsib, kus sügavam on, aga inimene, kus parem on.
?SJn (Kuresson) — 1?(1) var.

b₁. Inemene otsib, kus parem, kala, kus sügavam.
Wied. 39, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 34 (1883) 406, Raud VMj 216; Vig (Saalist) — 2(6) var.

b₂. Inimene õtsib, kos parem, kala, kos sügäväm.
Kod — 1 var.

b₃. Inimene otsib iki, kus parem, ja kala, kus sügävep.
Krk — 1 var.

c. Inemine ots parembat, kala sügäväm-pä.
Räp (Poolakess) — 1 var.

d. Kala otsib sügavamat, inimene paremat.
Puus. EKGr. 30, Jänes-Parlo 37, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 32 — 1?(3) var.

- e. Kala otsib, kus sügav, inimene, kus parem.
Lüg (Källo) — 1 var.
- f. Kala otsib, kus sügavam, inimene vaatab, kus parem.
?Juu v. Vän (Virkus) — 1?(1) var.
- g. Kala kaes, kon sügävamb, inemine, kon paremb.
Rõu — 1 var.
- h. Inime armastab, kus parem, kala, kus sügavam.
?HMD (õpil.) — 1?(1) var.
- Ba. Inimene otsib, kus parem, kala, kus vesi on sügavam.
Kuu — 1 var.
- b. Inimene otsib parembat, kala sügavambat vett.
Stein 20; Võ-Se (Stein) — 1(6) var.
- C_{1a}₁. Kala otsib, kos sügavam vesi, ja inime, kos parem elukoht.
Lai — 1 var.
- a₂. Kala otsib, kus sügavam vesi, inime, kos parem elukoht on.
Lai — 1 var.
- b. Kala otsib, kus sügavam vesi, inime, kus parem elada.
Plt — 1 var.
- c. Äks kala otsib, kus vesi sügavam, ja inime, kus elu param.
A. Ranna seletus: «Elukoha või elukutse muutmise puhul.»
Põi — 1 var.
- d₁. Kala ots sügävampä vett, inemine parembat ellu.
Ote, Võ — 6(7) var.
- d₂. Kala ots sügävämät vett, inemine ots parebat ello.
Se — 1 var.
- e. Kala ots sügävät vett, inemine parembat ello.
Plv — 1 var.
- f. Inimene otsib paremat elu ja kala sügavamat vett.
Hää — 1 var.
- g. Inemine ots ello parembad, kala vett süvembäd.
Se — 1 var.
- h. Inemine ots, koh parep ellä, a kala ots vett süvvä.
Se — 1 var.
- C₂. Inemine ots hääd ello, kala sügävät vett.
Plv — 1 var.
- D_{1a}. Kala ots sügävampä vett, inemine parembat kotust.
Räp (Lepson) — 1 var.
- b. Kala otsib sügavamat vett, inemine paremat kohta.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- D₂. Kala otsip sügavambat vett, inime parem[at] paika.
Vas — 1 var.
- D₃. Kala ots sügävämät vett, inemine* parembat asend.
Kan — 1 var.
- D₄. Kala otsip sügävambä vett ja inime, kos täl paremb om.
Nõo — 1 var.
- E. Kala otsib sügavamat kohta, inime paremat elu.
Hää — 2 var.
- F. Kala otsib sügavamat kohta, inime otsib paremat kohta.
Hls — 1 var.
- G. Kala otsib, kus sügavamad kohta leiab, aga inime, kus parem on.
?SJn (Kuresson) — 1?(1) var.
- H. Kala ots parembat vett, ineminõ parebat ello.
Se — 1 var.
- I. Inimene läheb senna, kus parem, ja kala ojub senna, kus sügavam.
Hää — 1 var.
- Ja. Kala ots süvembät vett, ori parembat perremiist.
Norm. 123; ?Vas v. Se (Sandra) — 1?(3) var.
- b. Kala otsib sügavamat vett, ori paremat peremeest.
EKMS III 1255 — ?(1) var.
- K. Hobene armastap lamehet atra, kala sügavat vett ja inime, koh paremb ella.
?Vas (Lenzius) — 1?(1) var.
- L. Inimene õtsib, kus paremb, kala, kus sügävamb, lind lendab ülässpuole.
Lüg (Källo) — 1 var.
- M. Kala otsib, kus sügavam vesi.
MMg — 1 var.
- Vrd. 5932. Lind tahab kõrgemalt lennata, kala otsib sügavamat vett.
- 3052. KALA PÜÜTAKSE MÖRRAGA, TÛTARLAST KIHladeGA — ? kuni 5(22) var.**
- Aa. —————*
- * tatarlaps (Wied., Kündja, E, EKMS)
Stein 22, Wied. 46, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 36 (1883) 418, E 30, E² 99, EKMS II 99; Tt (Kreutzw.) — 1?(15) var.
- b. Kala püütakse võrguga, neidu kihlamisega.
Tõn. RP 195 — ?(1) var.
- B. Kala püütakse mörraga, tatarlaps tööga.*
- * tatarlast (Norm.; Vai); tüõga (Vai)

Norm. 182, EKMS IV 175; ?Vai (Romet), ?LNg (Prooses), ?Aud (Pöldre) — ? kuni 3(5) var.

C. Kalla püüdäs mōrraga, mōrsjat mōro viinaga.

?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

Vrd. rl «Neid pole püssil püütav» (ERIA III:1 nr. 4450).

Vrd. 5941. Linnud püssil püüetakse, / lõhi noodal nõutakse, / kala võrgul võetakse.

3053. KALA' TULÖ ÖI KUIVA PÄÄLE, KU' VIIST MÖISTA AI PÜÜDÄ' — 1 var.

M. Linna seletus: «Kui kiä' taht midagi altkäe vai kui nägemalda sala, sis piat ka hoolõh olõma.»

Se.

Vrd. 3039, eriti Ac: Kala elä ei kunagi kuiva pääl.

3054. KALA VEES EI UPU — 1?(1) var.
?Hag (õpil.).

3055. KALA ÜTELNUD: «JUMAL HOIDKU MIND ÜLELIA VAESE VÕI RIKKA KÄTTE SATTUMAST, RIKAS NÜLIB NAHA SELJAST, VAENE SILMAD PEAST» — 22(24) var.

A. Kala ütelnud: kui küll temal kõik ära süüakse, siis silmad ike alale jätta. Plv (Tamm) — 1 var.

B. Kilu oli enne ütelnud, et kui teda sööma hakatakse, siis ometigi silmad ja ninaots järele jätta.
Han — 1 var.

C. Söö keik mu liha ja kondid nahka, aga jäta mu silmad järele, sest minu silm on sinu seedimise keige kurjem osa.

M. Espenbergi seletus: «Lapsi keeldakse alati kala silmi söömast.»

Rei — 1 var.

Da. Kala oli ütelnud: «Jumal hoidku minu sääntse nällatse kätte saamast, kes minu silma ära süü.»

J. Kukruse seletus: kala silma ei tohi süüa: kes sööb, see ei saa ühtegi kala maitsta.

Ote — 1(2) var.

b. Kala reekinud, et peaks mette nii kehva inimese kätte saama, kes silmad ära sööb.
Käl — 1 var.

E. Hering ütelnud: «Jummal hoitku minno rikka mehe kätte saamast, rikas mees sööse silmaterä ka ära, vaene mees jätt iks silmaterä alale.»

Räp — 1 var.

F_{1a}. Han (Uusküla) — 1 var.

a₂. Kala ütelnud: «Jumal hoidku mind ülearu rikka või liiga vaese kätte saamast — vaene sööb silmad peast, rikas nülib naha seljast!»

Loorits VrP 46 (< Kan) — 1(1) var.

b. Raim on ütelnud: «Peaks ma mitte nii vaese kätte saama, kes mo silmad ära sööb, ja mitte nii rikka kätte, kes mo naha seljast ära vettab.»

Phl — 1 var.

c. Silk ütelnud: «Peas ma mette na rikka kätte saama, kis mo nahka nülib, ega na vaese kätte, kis mo silmi sööb.»

Mih (Piile) — 1 var.

d. Kala öelnud, et hoidku teda selle kätte saamast, kes nahka nülib ehk silmad ära sööb, see on mitte liig rikka ega liig vaese kätte.

Pal — 1 var.

e. Kala palus jumalat: «Kui sa annad mind rahvale süüa, siis ära nii rikka anna, kes minu nahka nülib, kui ta sööma hakkab, ja nii vaesele ka ära anna, kes minu silmad ära sööb.»

TMr — 1 var.

f. Kala ütleb: «Jumal hoidku mu liig rikka ehk ülearu vaese kätte saamast, vaene sööb silma pääst, rikas nülib naha sällast.»

Nõo — 1 var.

g. Kala ütelnud: «Hoidku minu väga rikka ehk väga vaese kätte saamast: rikas nülib mu naha sällast maha ja vaene süüb minu kõige silmiga ära.»

Nõo — 1 var.

h. Heeringas ütelnud, et «Hoidku mind rikka kätte saamast, kes mu naha maha tõmbab», teine heeringas ütelnud: «Hoidku mind vaese kätte saamast, kes mu silmad ära sööb.»

Ote — 1 var.

i. Kala ütelnud ühekorra, et: «Maa peel pole nii vaest, kis mu silmad ee sööks, ning nii rikast, kis mu naha ee nüliks.»

Khk — 1 var.

F_{2a}. Kala kõnõlnu nii: «Hoidku minno sääntse uhkõ kätte saamast, kes nilg, ja nii vaesi kätte saamast, kes silmaterä kah är süü.»

Kan (Loodus) — 1 var.

b. Kala ütelnud: «Hoitku minno nii uhkõ kätte saamast, kes nahka nilg ja nii vaesi kätte, kes silmaterä kah är süü.»

Kan — 1 var.

G. Räime silma ei süvvä, et räim om vanast ütelnü: «Ma ei taha õige rikkale ega õige kehvale minna, sest rikas viskab mu pää kigen kukruga ära ja kehv sööb mu silma ka ära.»

Hls — 1 var.

H. Silk palunud taevataati: «Ära anna mind vaese mehe kätte, see sööb mind pää ja luudega, ära anna mind rikka kätte, see nullib naha, anna paraja kätte.»

Krk (õpil.) — 1 var.

I. Kala ütelnü vanast: «Jummal hoidku minnu nii rikka kätte saamast, kes minu är' nilg ja kõik maha viskase, ja nii vaese kätte, kes kõik är' söö.»

Urv — 1 var.

J. «Issand hoidku mind sattumast rikka ja ihne lauale, sest rikas lõhub siskonna välja, ja ihne sööb silmad ära,» ohkand räim, kui ta veel rääkida oskas.

H. Martini seletus: «Vanasti ei võetud räimel süües pead otsast ära, vaid tõmmati veidi suud ära ja võeti noaotsaga silmad välja. Rikas muidugi puhastas ta rupskist ja ihne ei viskanud midagi ära.»

Hel — 1 var.

K. Räim ütelnü: «Jumal hoidku mind ihne või pillaja kätte sattumast: ihne sööb silma ära ja pillaja pillub siskonna laiali.»

Hel — 1 var.

Vrd. muist. Loores LMS US 96.

Vrd. 3058. Kes ka kala silmad ära sööb, see jääb elu sees näljatseks.

3044. Kala nina ja saba ei sööda mitte sellepärast, et kala ennemuiste olla õõlnud: «Jäta mu tatine nina ja sitane saba ikka söömata.»

3056. KALA ÜTELNU: «KU KA KIGESUGUSTE PÜÜNDE RIISTADE IIST SAAS ENNÄST ÄRÄ HOIDA, AGA TULUSSA IIST OM SII IKI VOIMATA» — 1 var.

Trv (Ungerson).

3057. KAUAKS KALA KASSI EES — 4(10) var.

Aa.

M. J. Eiseni seletus: «Maia kohta.»
E MVH 76 — 1(2) var.

b. Kauaks kala kassi käes.
EKMS II 815 — 1 var.

Ba. Kauaks koera kaelas vorst ehk kassi nina all kala.
Wied. 49, Kündja nr. 35 (1883) 418, Raud VMj 217, Norm. 252 — 1(6) var.

b. Kauas koera kaelas vorst või kassi nina all kala.

Vig (Getreu) — 1 var.

Vt. 4127 F.

3058. KES KA KALA SILMAD ÄRA SÖÖB, SEE JÄEB ELU SEES NÄLJATSEKS — 1 var.

M. Kitzniku seletus: «Seda ütelnud kala ise vanast.»

Pal.

Vrd. 3055. Kala ütelnud: «Jumal hoidku mind üleliia vaese või rikka kätte sattumast, rikas nullib naha seljast, vaene silmad peast.»

3059. KES KALA MÖRRAN, TUU TAHT VÄLLÄ; KES VÄLLÄN, TUU TAHT MÖRDA — u. 15(35) var.

Aa₁.

Ote — 2 var.

a₂. Koa kala mörran, see taht väljä; koa väljän, see taht mörda.
Vas — 1 var.

a₃. Kua kala om mörrah, tuu taht vällä; kua kala om välah, tuu taht mörda.
Vas v. Se (Sandra) — 1(5) var.

a₄. Mis kala mörran, too taht vällä; mis vällan, taht mörda.*

* vällä — vällän (Norm.)

Norm. 211; Plv — 1(2) var.

a₅. Kua kala mörran, tuu taht vällä; kua välän, tuu mörda.
Rõu — 1 var.

a₆. Kes kala mörran om, taht vällä; kes jälle vällän om, taht mörda.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.

a₇. Tuu kala, kes om mörran, tuu tahab mörrast vällä; tuu, kes vällan, tuu tahab mörda.

O. Silla seletus: abielu kohta.

Nõo — 1 var.

b. Kui kala mörras, tahab väljä; kui väljas, tahab mörda.
E² 99, Muuk-Mihkla-Tedre IV 83 — 1?(3) var.

c. Ku kala mörrah, siis tükis vällä; ku kala välah, siis tükis mörda.
Plv — 1(2) var.

d₁. Kua kala mörran, tuu taht vällä; kua välän, tuu sisse.
Rõu — 1 var.

d₂. Kes kala mörras, see tahab väljä; kes väljas, see tahab sisse.
EKMS I 12 — 1?(1) var.

e. Kui kala mörras, tahab väljä; kui väljas, tahab sisse.

E 42, E² 99, Jänes-Parlo 116 — 1?(3) var.

- f. Mörran oleja kala taht välja saada, aga vällän oleja tahtva sisse tükki.
Ote — 1 var.
- g₁. Koa kala mörran, ta taht välla; kes vällan, see tüki sisse.*
* välja — väljan (Stein)
Stein 30; Vö-Se (Stein) — 1(6) var.
- g₂. Kui kala mörras on, siis ta tahab välja; kes väljas on, tikub sisse.
Wied. 77, Kündja nr. 39 (1883) 466 — ?(3) var.
- B. Kui kala mörras on, siis tahab ta välja.
Kmpm. KH 80 — ?(1) var.
- C. Üts kala tükis rihtsähe, tõönō vällä.
Se — 1 var.
- Vrd. 5949. Mis lind vällän, taht puuri; mis puurin, taht välla.
14486. Väline siga kipub aeda, ajasiga kipub välja.
3060. KES KALU KÄTEGA PÜÜAB — 2 var.
- a. _____
VMr — 1 var.
- b. Ega kiisku kätega püüta.
VMr — 1 var.
3061. KES SEDA NÄIND, ET KALA KASSI SÖÖB, KASS SÖÖB IKKA KALA — 1(3) var.
- Sa (R. Kallas v. anon.).
Vrd. 3381. Kass sööb kala hännast.
3062. KOH KALA, SÄÄL PÜÜDJÄ — 1 var.
- Se (Sonts).
3063. KUDA KALA, NINDA VÖRK — 1?(1) var.
- A. Källo seletus: «Iga kalale oma võrk.»
?Lüg.
3064. KUI KALA EI OLE, PIAB KONN MÖRDA MINEMA — 4 kuni 7(9) var.
- Aa₁. _____
Hij — 1 var.
- a₂. Täüdüb konna merdä mennä, kui muid kalu ei ole.
Kuu — 1 var.
- b₁. Konnad head küll, kui kalu ei ole.
E 39, E² 99; ?Tt (Eisen) — 1?(3) var.
- b₂. Konnad head süüa, kui kalu ei ole.
Amb (Hinzenberg) — 1 var.

- c. Kui kala ei ole, lepi konnaga.
?Elva (Eisen) — 1?(1) var.
- Ba. Ku olō õi kallu, sis om vähk ka kala.
Se (T. Linna) — 1 var.
- b. Kui ei ole kala, siis on ka vähk kala eest.
Meves 138 — 1?(1) var.
3065. KUI ON KALA, SIIS PÖLE TUHLID, JA KUI TUHLIST, SIIS PÖLE KALA — 1 var.
- Pöi (Tustit).
3066. KUIS KALA, NII SUPP — 1?(1) var.
- ?Rön (Berg).
3067. MIDA SUUREM KALA, SEDA PAKSEM LEEM — 1(10) var.
- Meelej. nr. 10 (1887) 78, E 55, E² 80, Norm. 159, EKMS I 887 ja II 469; Pär (Kampmann).
3068. MIEDA KALU HUOMIGU, MITTE AGA EHTU — 2 var.
- a. _____
Kuu (Lindström) — 1 var.
- b. Ärä mieda kalu ehtu, vaid huomigu.
Kuu — 1 var.
3069. MIS KALA KEEGI PÜÜAB, SEDA TA SAAB — u. 15(28) var.
- A₁a. Mida kala keegi püüab, seda ta saab.*
* see (Wied.)
* Helle 346, Wied. 114, Kündja nr. 44 (1883) 525, KAH EKAI 155 — 1(8) var.
- *
Midda Kalla kegi püüab, sedda ta saab, waš man fuht, das findet man.
- b₁. Mis kala keegi püüab, seda suab.*
* soab (Lai)
Plt, Lai — 2 var.
- b₂. _____
Koe, Pil — 2(3) var.
- b₃. Mis kala keske püüab, seda tema ka saab.*
* keegi; ta (SJn)
Jõe, SJn — 2 var.
- c. Mis kala keegi püüab, seda ta viimaks saab.
Pil (Bock) — 1 var.
- A₂. Mida kala püüjad, seda kala saad.
Kuu — 1 var.

- B_{1a}. Mis kala keegi püiab, seda ta ga leiab.
Koe — 1 var.
- b. Mis kala keegi püiab, selle ta leiab.
Wied. 118 — 1?(1) var.
- B₂. Mida kala püüad, seda kala leiad.
JJn — 1 var.
- Ca. Midä kala kennegi etsib, sidä löödäb.
Kuu — 2(3) var.
- b. Mida kala keegi otsib, seda kala ta ka leiab.
Kad — 1 var.
- Da. Midä kala kennegi etsib, sidä saab.
Kuu — 1 var.
- b. Mis kala keegi otsib, seda ta saab.*
* selle (E)
E² 44; ?Tt (V. Teder) — ?(3) var.
3070. MÕNI KALA OJUB IGAS VEES — 1 var.
M. Mäesalu (üleskirjutaja) seletus: tegelase kohta, kes iga riigikorra ajal tähtsal kohal olnud.
Hää.
3071. PANE KALA KODI, PÄÄ IES — 1 var.
kodi = kotti (illat.)
Kuu (Lindström).
3072. PÜÜÄ KALA MEREST, ÄRÄ PÜÜÄ OSTAJA KÄÄST — 1 v. 2(2) var.
- a. —
Kuu (Lindström) — 1 var.
- b. Püüjä kala merest, aga mitte ostaja kääst.
?Kuu (Lindström) — 1?(1) var.
3073. SUURED KALAD HOIDAVAD SÜGÄVÄSSE — 2(4) var.
- A. —*
* hoiavad sügavasse (Norm.)
Norm. 213; Kuu (Kronström) — 1(3) var.
- B. Suurõ kala' oju ui' vii pääl.
Se (Savala) — 1 var.
3074. SÖÖ KALA, AGA EI MITTE KALA PÜÜDJAD — 1 var.
Val (Russmann).
3075. ÜTSKI KALA EI OLE LUULDA, INEMINE SÜULDA — 1 var.
Vas v. Se (Sandra).
Vrd. 5809. Lihal oo kont ja kalal oo okk, aga tuhvel üks selge toiduke.
3076. EGA KALAMEES ÖNGE JÄRVE EI VÕI JÄTTA — 1 var.
Trv (Jakobson).
3077. EGA KALAMEHELE KIISA LUUD KURKU EI JÄÄ — 1 var.
As (Pint).
3078. KALAMEES KÜLVAB IGAPÄEV JA MAAMEES ÜKSKORD AASTAS, AGA SAAK EI OLE SIISKI VÖRDNE — 1?(1) var.
?Pär (õpil.).
3079. KALAMEES PEAB SEEST JA VÄLJAST MÄRG OLEMA — 1 var.
Sannumetoja IV (1851) 191/2.
Vrd. 7085. Märg jahimees ja kuiv kalamees on mõlemad õnnetumad.
3080. KALAMEES TOIDAB KASSI, KÜTT EI TOIDA KEDAGI — u. 40(56) var.
- A. Kalamees toidab kassi, kütt ei toida püssigi.
Wied. 46, Kündja nr. 35 (1883) 418, E MVH 13, EKMS I 695 ja 913; TMr (Herms) — 1(7) var.
- B. Kalamees toidab kassi, aga kütt ei iseennastki.
SJn (Mikkor) — 1 var.
- Ca. Kalamiis tuub kassilegi, kütt süüb kännu otses ää.
Tor — 1 var.
- b. Kalamees toob kassilegi, kütt sööb kännu otsas ära.
EKMS I 695 ja 913 — ?(2) var.
- D_{1a}. Kalamees toidab kassi, kütt ei toida vahel kassigi.
Koe — 1 var.
- b. Kalamees toidab kassi, kütt ei toida kassigi.*
* tolt (San)
San, Tt (anon.) — 2(3) var.
- D₂. Kalamees toidab kassi, aga jahimees ei toida kassigi.
VII — 1 var.
- E_{1a1}. —*
* tolt (Urv); kedägi (Trv, Urv); kalamiis (Urv)
Mär, Trv, VII, Urv — 5 var.
- a₂. Kalamiis toidab kassigi ärä, aga kütt ei toida kedägi.
Saa — 1 var.
- b₁. Kalamiis toidab kassi, kütt ei kedägi.
Trv — 1 var.

- b₂. Kalamees toidab kassi, kütt mitte kedagi.
Hel — 1 var.
- E_{2a1}. Kalamees toidab omiti kassigi ära, jahimees ei toida kedagi.
Hää — 1 var.
- a₂. Kalamiis toit ar' kassigi, jahimiis toida ai' kedagi'.
Rõu — 1 var.
- b. Kalamees toidab küll kassi ära, aga jahimees mitte.
Hls — 1 var.
- E₃. Kalamees toidab kassi, püssimees ei toida kedagi.
Pst — 1(3) var.
- E₄. Kalamiis toidab kassi, kütt kedä kura-did.
Pst — 1 var.
- E₅. Kalamees toob ikka kassilegi, kütt mitte kedagi.
Vän — 1(2) var.
- E₆. Kalamiis tuub kassilegi, jahimiis ei kellegile.
Nõo — 1 var.
- E₇. Kalamees toedab kassi, kütt ei toeda sedagi.*
* toidab — ei toida; sedagi (Norm.)
Norm. 98, EKMS I 913; Vig — 1(4) var.
- E_{8a}. Kalamees toidab kassi, jahimees ei toida sedagi.
Krk — 1 var.
- b. Kalamees toidab kassigi ära, jahimees ei saa sedagi.
Krk, Trv v. Rõu (Siipsen) — 2 var.
- E₉. Kalamiis toit kassi, aga kütt mitte midagi.
Krk — 1 var.
- E_{10a}. Kalamees toidab kassi, jahimees mitte midagi.
Saa (Söggel) — 1 var.
- b. Kalamees toidab küll kassi, aga jahimees ei mitte midagi.
Hls (Söggel) — 1(2) var.
- F. Kalamees toidab kassi, kütt ei oma koeragi.
SJn — 1 var.
- G₁. Kalamees toidab kassi, aga kütt ei toida rottigi.
Kär — 1(2) var.
- G₂. Kalamees toidab kassi, kütt ei hiirtki.
VI (Kuuben) — 1 var.
- Ha. Kalamiis toit kassi, püssimiis puistas püksi.
Hel — 1 var.
- b. Püssimiis puistas püksi, kalamiis toit kassi.
Hel — 1 var.

- Ia₁. Kalamees toidab kassi.*
* kalamiis (Vln)
SJn, Vln, Puh — 3 var.
- a₂. Kalamiis toidab ikki kassi.
Trv — 1 var.
- b. Kalamees toob kassile.
Vän — 1 var.
- Vrd. kk: Toidab nagu kalamiis kassi (Vil); Kassi toidab ära 'vähe räiml saadud, nagu mõni keet' (Hää).
- Vrd. 5197. Kütt toidab koera, aga kalamees ei kassigi.
3081. KALAMEES TUNNEB KALAMEHE JUBA KAUGELT ÄRA — 1?(1) var.
?Urv (Prisko).
3082. KALASUPP JA KALALIHA TEGEVÄD KINDLAKS MIHE KIHÄ — 1 var.
Kuu (Lindström).
Vrd. 3218. Kapsasupp ja loomaliha, see teeb kergeks mehe keha.
3083. KALATSÄIKA SAA AI KUIVA PÄÄL ELLÄ', A VARES SAA AI VII PÄÄL — 1 var.
Se (Mägiste).
3084. KES KALGE KANNATAS, SEE KALEMBAT VEEL KAND — 1 var.
Kan (Tedder).
Vrd. 3085. Kiä kalgõ kannatas, tuu kalõva kand.
3085. KIÄ KALGÕ KANNAHTAS, TUU KALÕVA KAND — 14(16) var.
- A_{1a1}. —
Rõu — 1 var.
- a₂. Kes kale kannatas, tuu kalevi kand.
Kan — 1 var.
- b₁. Kia kale kand, tuu kaleva pidä.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b₂. Kes kale kannab, see kaleva pidä.
Vas — 1 var.
- A_{2a}. Kes kalgõ ei kannata, tuu kalõvit ei kannata.
Norm. 80; Rõu — 1(2) var.
- b. Kiä kalgõ ei kannata, ega tuu kalõvit saa õi pidämä.
Rõu — 1(2) var.
- *
- B₁. Kui kale kannat, sis pehme peät.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- B_{2a}. Kis kalgõ kannatas, tuu pehmed pidä
Rõu — 1 var.

- b. Kes kalgõ kannatas, tuu pehmend perändäs.*

* pehmet

Rõu — 2 var.

- B₃. Kes kalgõ ei kannä, tuu pehmet ei piä.

Urv — 1 var.

- C. Kia kahre kand, tuu pehme pidä.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

*

- D₁. Kes kalle kannab, see magusad maid-sab.

Urv — 1 var.

Vt. 6328 F.

- D₂. Kiä kalgõ ei kannä, tuu magusat ei maitsa.

Rõu — 1 var.

Vt. 6328 G.

- Vrd. 3084. Kes kalge kannatas, see kalembat veel kand.

3086. KALI, ÄRA KÄÄRI ÜLE OMA JÕU — 1(10) var.

a₁.

Wied. 46, Kurrik SÕ 20, Kündja nr. 35 (1883) 418, Päss PJs 561 — 1(7) var.

a₂. Kali, ära kääri üle jõu.

E MVH 76, E² 56 — ?(2) var.

b. Kali, ära kääri üle ääre.

E² 56 — ?(1) var.

3087. KES KÕIK KALJAD KAITSEB, SEE KÕIK MARJAD MAITSEB — 1 v. 2(3) var.

A.

Põi (Auss) — 1(2) var.

B. Kes kaitseb kõik karjad, see maitseb kõik marjad.

?Saa (Sõggel) — ?(1) var.

- Vrd. 6414. Kes kõik marjad maitseb, see kõik karjad kaitseb.

7631. Kes kõik nõmmes kõntsib, see kõik marjad maitseb.

3088. ÄRA KASVATA OMALE KALKUNI SABA TAGAOTSA — 1?(3) var.

?Hel (Wahlberg).

3089. KALLALE MÕISTAB IGAÜKS KUTSUDA, AGA ÄRA AJADA MITTE — 1 var.

Tõs (Öövel).

- Vrd. kk: Kutsu kallale, aga ära ei saa 'selle kohta, kes ennast tahab targana näidata' (Rap v. Mär).

3090. KALLAMINE EI MAKSA KOHTU EES — 1(2) var.

A. Saareste seletus: kallama = pöörduma, kalduma.

EKMS I 918 ja III 453.

3091. KES KÕIKIDE JÄRELE KALLAB, SEE EI SAA KUHUGI — 1(3) var.

Wied. 59, Kündja nr. 36 (1883) 431, EKMS I 662.

3092. KALLI' ELÄJÄ' TULÕVA LAADALT IKS OSTMADA' KODU — 1 var.

Urv (Seen).

3093. KÕIK, MIS KALLIS, POLE KULD; KULLAST KALLIM VEEL ON MULD — 1?(1) var.

?Vil (Leoke).

Vrd. 4504. Kõik ei ole kuld, mis hõlgab.

3094. MIS KALLIM, IKKE PAREM — 2 var.

A.

Kuu — 1 var.

B. Mis kallis, see hea; mis halv, see mada.

Vig (Saalist) — 1 var.

- Vrd. 3096. Mis kallis, see kaunis; mis odav, see mada.

3095. MIS KALLIS JA KAUNIS, LÕPEB PIA OTSA — 2(4) var.

A.

TMr (Sill) — 1 var.

B. Mis kallis, kaub pea.

Vil — 1(3) var.

- Vrd. 3096. Mis kallis, see kaunis; mis odav, see mada.

3096. MIS KALLIS, SEE KAUNIS; MIS ODAV, SEE MADA — u. 90(211) var.

Aa.

* — *

* mes (Ran); sie (Hlj), sii (Saa, Pst, SJn, Ksi, Kod); tuu (Ote, Rõu); odave (Saa), otav (Ote, Vas); mädä (Saa, Pst, Rõu), mädanu (Krk)

Niggol VKÖR 189, Meelej. nr. 7 (1887) 54, Põder L ABDr 33, Tõn. RP 179, Hirsch Nlj. Kal. (1912) 32, E 56, Huvit. II 215, Huvit. V Lisa 15/16, Puus. KA V—VI (1939) 161, Norm. 140, EKMS I 456 ja 1099; Val, Hlj, Amb (Kleinmann), Koe, Kuu, Kär, Põl,

- Muh, Vän, Saa, Krk, Pst, Vil, SJn, Plt, Ta, Rõu — u. 35(83) var.
- b₁. Mis odav, see mäda; mis kallis, see kaunis.*
* mädant (Pst)
Wied. 120; Põi, Aud, Vil, SJn, Pal, MMg, As, Tt (Eisen) — u. 10(18) var.
- b₂. Mia otav, tuu mäda; mia kallis, tuu kaunis.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.
- b₃. Mis odav, see mädav; mis kallis, see kaunis.
Wied. 120; TMr (Herms) — 1(2) var.
- b₄. Mis otav, sii mätäv; mis kallis, sii kaunis.
Hel (Tomp) — 1 var.
- b₅. Mis odeve, sii mädänü; mis kallis, sii kaunis.*
* odeva; mädanu (Pst)
Hls, Pst — 2 var.
- c₁. Odav ja mädä, kallis ja kaunis.
MMg — 1 var.
- c₂. Kallis ja kaunis; odav, aga mäda.
Gr. RkÖrE 84 — 1?(1) var.
- Ba. Mis kaunis, see kallis; mis odav, see mäda.
Wied. 118; Juu v. Vän (Virkus), Vig (Väll), Trv, Plt — u. 5(7) var.
- b. Mis odav, see mäda; mis kaunis, see kallis.*
* mädand (SJn)
SJn, Ksl — 3 var.
- C. Mis kallis, sie kaunis; mes ilus, sie hüä; mes odav, sie mädä.
Kuu (R. Lilhein) — 1 var.
- Da. Mes kallis, see kaunis; mis odav, see halb.
VNg — 1 var.
- b. Mis odav, see halb; mis kallis, see kaunis.
Sirvil. (1899) 52 — 1 var.
- E. Mis kallis, see kaunis; mis odav, ei kõlba kuhugi.
Vil — 1(2) var.
- F. Mis kallis, see kaunis; mis hia, see armas; mis halb, see hapu.
Hlj — 1 var.
- Ga. Kallis, aga armas; odav, aga mäda.
Meves 138, Niggol VKÖR 189 — ?(12) var.
Vene vanasõna tõlge.
- b. Kallis ja armas, aga odav ja mäda.
Kuusik KT 200 — ?(3) var. Vene vanasõna tõlge.
- c. Kallis ja armas; odav, aga mäda.
Gr. RkÖrE II 84 — ?(2) var. Vene vanasõna tõlge.
- H. Mia otav, tuu mädä; mia kallis, tuu kõva.

- ?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.
- Ia₁. Mis kallis, see kaunis.*
* mes (Kuu, Puh); sie (Jõh, Hs, Lüg, Kuu, Khn), sil (Juu, Vas); kaonis (Khn)
Wied. ESSr 194, Kmpm. KH 8, Kmpm. KLR 372, Kmpm. KLR I⁶ 124, Kmpm. KLR II⁶ 342 ja 372, Plmp. EKIk I 33, Raud VMj 218, Mihkla 70, Puus. KA V—VI (1939) 90, EKMS I 622, 930 ja IV 799; Vi, Koe, Kuu, Juu, ?Rid (Hilemägi), Khn, Hls, Puh, Vas — u. 15(38) var.
- a₂. Mis kallis, on kaunis.
Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549 — 1(3) var.
- b. Mida kallim, seda kaunim.
Vil — 1 var.
- Ja. Mis kaunis, see kallis.*
* sie (Trm)
Kündja nr. 46 (1883) 549, Pet. ELA² 30, E² 45, EKMS I 621; Hls, Trm, TMr (Sill), San — 4(8) var.
- b. Mä kaunis, tuu kallis.
Rõu (Raup) — 1 var.
- K. Mis kallis, see kaunis; mis kaunis, see kallis.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.
- L. Mis odav, see mäda; mis mäda, see odav.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.
- Ma₁. Mis odav, see mäda.*
* mädanenud (Hls)
EKMS II 1263 ja IV 799; VJg, Krj, Tor, ?Saa (Langholts), Hls, Hel — u. 5(11) var.
- a₂. Mis odav, see om kah mäda.
?Trv (H. Kallas) — 1?(1) var.
- a₃. Mis on odav, see on mädanend.
Kei — 1 var.
- b. Mis odave, see mädanu.
Hls — 1 var.
- c. Odav ja mädand.
Rak — 1 var.
- Vrd. 3094. Mis kallim, ikke parem.
3097. Mis kallis, see piab; mis odav, see laub.
7761. Odav osta, kallis kanda.
7760. Odav kaup, halb kaup; kallis kaup, hea kaup.
3095. Mis kallis ja kaunis, lõpeb pia otsa.
3337. Mis kasin, see kallis.

3097. MIS KALLIS, SEE PIAB; MIS ODAV, SEE LAUB — 1 var.

M. Mäesalu seletus: laub = laguneb. Hää.

Vrd. 3096. Mis kallis, see kaunis; mis odav, see mäda.

3098. KALLISTA NAEST, SIIS KÄRA KAUB — 1 var.

Muh (A. Reimann).

3099. KES PALJU KALLISTAB, SEE PALJU KAHJATSEB — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

3100. KAMMI HOBUST KOTIGA JA KOTI PÖHJAGA, AGA MITTE KAMMIGA — 1(3) var.

Norm. 93, EKMS I 476; Jõh (Paarmann).

3101. KÜLL KAMSA KASIJAD ON, OLEKS NENDA KOOLJA KORISTAJAD OLLAD — 1 v. 2(6) var.

a. _____
Krj (Allas) — 1(3) var.

b. Küll kampsa kasijaid on, oleks nōnda koolja koristajaid oleks.
Norm. 209 — ?(1) var.

c. Küll kampsa kasijaid on, oleks nōnda koolja koristajaid.
A. Saaresta seletus: kampsa = varanduse.
EKMS III 951 — 1?(1) var.

d. Küll kampsa kasijaid on, oleks aga koolja koristajat.
EKMS II 841 — ?(1) var.

Vrd. 9632. Kõik on riista riidlejad, ei ole koolja koristajat.

3102. EGA KANA IGA KÕHTAGI EI MUNI, KUHU KÜKITAB — 1 v. 2(4) var.

a. _____*
* kohta; ei mune (trükised)
Norm. 253, EKMS I 1107; Lüg (Bachmann) — 1(3) var.

b. Ega kana sinna ei munegi, kuhu kükitab.
EKMS III 27 — 1?(1) var.

Vrd. 9575. Ega rebane ilmaski sinna kohta ei tee, kus ta kükitab.

3103. EGA KANA MUIDO EI MUNE, KUI KORVI ALA EI PANE — 1 var.

Plv (Hurt).

3104. EGÄ KANA SEPITSEMISEST MIDAGI VÄLJÄ EI TULE — 1 var.

Hel (Habicht).

3105. EI KÕIK KANAD SAA ÕRRELE — u. 65(170) var.

A. Ei tule keik kanased puu peale.*

* kõik (Wied., Kündja); kanakesed (Kündja)

* Gös. Animadv. 244, Wied. 28, Kündja nr. 32 (1883) 382, KAH EKAI 87 — 1(5) var.

*
Es tullemat keik kannaset Puh pehle.
das ist. Es gludet nicht alles.
Alle Hünner fliegen nicht zur Rieche.

Ba₁. _____*

* keik (Helle, Hupel, Lindf., Körber)

* Helle 327, Hupel 104, Lindf. (1853) 63, Poromenski EGr. 181, Körber VRMK 35, KAH EKAI 149, Jürjens 20; Kad, Kuu, ?Krj (Kingissepp), ?Pöl (Auss), ?Ksi (Pruuli) — 3 kuni 6(22) var.

*
Ei keik kannad sa õrrele, non cuinis homini contingit adire Corinthium (nicht alle Hünner frigen auf die Stange.)

a₂. Ei kik kana saa orrele.

Norm. Cl. 21 — 1?(2) var.

a₃. Ei kõik kanad õrrele saa.*

* ei saa (Kündja EKõ²)

Wied. 23, Kündja nr. 32 (1883) 382, Kündja EKõ² 80, Gr. ELr II 42, Norm. 266, EKMS I 319 ja IV 757; ?Ris (õpil.) — 1?(12) var.

a₄. Ega kõik kana orrele ei saa.*

* orrõlõ (Rõu)

Võn, Rõu — 2 var.

a₅. Egä kik kanad ei saa õrrele.

Saa — 1 var.

a₆. Ei saa kõik kanad õrrele.*

* soa (Kuu); keik (Aud)

Malm 2, Wied. 26, Kündja nr. 32 (1883) 382, KAH EKAI 89, Kmpm. Klr 356, Kmpm. Klr I⁶ 124 ja II⁶ 341, EKMS III 709; Val (Russmann), ?VJg (Ustallo), ?Kuu (Kalberg), Rap v. Mär (Poom), ?Vig (Pulst), Aud — 3 kuni 8(30) var.

a₇. Kõik kanad ei saa õrrele.*

* orrõlõ (Rõu), orrele (Mus)

Kündja EKõ² 80; ?Kuu (Vilbaste), Tln, ?Mus (Miller), Hel, Vil, Kod, Rõu — 5 kuni 7(13) var.

a₈. Kõik kanad ei saa mitte õrrele.*

* keik (Sa)

Wied. 73, Kündja nr. 38 (1883) 454, Kmpm. KH 31; Sa (I. Kallas), SJn (Kuresson) — 2(7) var.

a₉. Ei kõik kanad õrsile saa.

- Wied. 23, Kündja nr. 23 (1883) 382 — 1?(2) var.
- b. Kõik kanad ep saa ilmas õrsile.
K. Lepa seletus: loomaõnnetuse kohta.
Mus — 1 var.
- c₁. Kõik kana ei saa ütelsi orrele.
Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.
- c₂. Ei kõik kanad saa ühtlasi orrele.
As (Pint) — 1 var.
- c₃. Ega kik kana ütekõrrage orrele ei saa.
Trv — 1(3) var.
- c₄. Kõik kanad ei saa ühekorraga orrele.
Emm — 1 var.
- c₅. Kõik kana ei saa ütekorraga [orrele].
Nõo (Tüklov) — 1 var.
- c₆. Ega kõik kanad korraga orrele sua.
Plt — 1 var.
- c₇. Kanad ei saa kõik korraga orrele.
Hel — 1 var.
- c₈. Ei saa kõik kanat ütelsi orsilõ.
Vas — 1 var.
- c₉. Kõik kana ei saa ütelsi orsile.
Stein 29; Võ, Võ-Se (Stein) — 5(12) var.
- c₁₀. Kõik kana ei saa mitte ütelsi orsile.
Ote — 1 var.
- c₁₁. Ega kõik kana ei saa ütelsi orsile.
Räp — 1 var.
- c₁₂. Ega kõik kanad ühe korraga orsile ei saa.
Trt — 1 var.
- c₁₃. Egas kik kana ütekõrrage orsile ei saa.
San — 1 var.
- c₁₄. Kõik kanad ei saa ühe korraga orsile.
Hel — 1(2) var.
- d. Vai kõik kana kõrraga orsile saava.
Ote — 1 var.
- e. Ega kõik kanad korraga orrele pääse.
Trt — 1 var.
- f₁. Ega kik kana üteoorige orrel ei lää.*
* egas; ütekõrrage
Krk — 2 var.
- f₂. Ega kõik kanad korraga orrele ei lähe.
P. Tammepuu seletus: «Kõik tütarlapsed ei saa korraga mehele.»
Lai — 1 var.
- f₃. Kik kana ei lää ütekõrrage orrel.
Krk — 1 var.
- f₄. Ega kik kana ei lää ütekõrrage orrele.
Krk — 1 var.
- f₅. Ega kik kana ütekõrrage orsile 'i lää.
Hel — 1 var.
- f₆. Ega kana kõik ütelsi orsile ei lähe.
Räp — 1 var.
- g. Keik kanad ei lenna orsile.
Khk — 1 var.
- h₁. Kõik kanad ei lenda ühtlasi orrele.
?Pal (Karro) — 1?(1) var.
- h₂. Ega kõik kanad ühekorraga orrele lenda.
JJn — 1 var.
- i₁. Kõik kana mahu ui orrõ pääle.
Rõu — 1 var.
- i₂. Kõik kanad ei mahu orrele.
Koe — 1 var.
- i₃. Ega kõik kanad ei mahu orrele.
Vil — 1 var.
- i₄. Ei mahu kõik kanad orrele.
Pst — 1 var.
- i₅. Mahu ui kõik kana orsile.
?Rõu (Gutves) — ?(1) var.
- Ca. Kõik kanad ei saa ühe orre pääle.
Hel — 1 var.
- b. Kõik kanad ei lähe ühele orrele.
Tt (S. Veske) — 1 var.
- c. Kõik kanad ei mahu ühe orre peale.
Hel — 1 var.
- Da. Ega keik kanad orrele saa, mõni ikka orre alla jääb.
?Hlj (Lepp-Viikmann) — 1?(1) var.
- b. Ei kõik kanad mahu orrele, muist jääb orre alla.
VNg (Nordmann) — 1 var.
- E. Ei keik kanad saa orrele, muist jäävad murule.
?Sa (Allas) — 1?(1) var.
- F. Kõik palgid ei panda seinä, kõik kanad ei lenda orrele.
EKMS III 709; Sim — 1(2) var.
- Ga₁. Ei kõik kanad saa orrele ega kõik tüdrukud mehele.
Stein 11, Wied. 23, Kündja nr. 32 (1883) 382, EKMS I 12 ja II 98; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(15) var.
- a₂. Kõik kanad ei saa orrele, kõik tüdrukud ei saa mehele.
Norm. 185 — ?(1) var.
- b. Ei saa kõik kanad orrele, ei ka kõik neiud mehele.
Lai — 1 var.
- *
- Ha. Kõik kuked ei laula mitte orrel ja kõik tüdrukud ei saa mitte mehele.
Amb — 1 var.
- b. Kõik kuked ei laula mitte orrel ja kõik tüdrukud pole mitte mehel.
Amb — 1 var.
- Vrd. kk: Nüüd on kõik kanad orrel (Kreutzw.).
Vrd. 686. Edimäts kana' lää äi orrõlõ, edimäts puja' jää äi perrehe.
3109. Illanõ kana ka ks viimäts orsilõ joud.
13690. Varahitsõ kana' jää äi orrõlõ.

**3106. ENNE KASVATA KANA, SIIS
TAHA ALLES MUNA — 3(4) var.**

Aa. _____

M. Mäesalu seletus: «Näe vaeva mingi
tulu saamiseks.»

Norm. 76; Hää — 1(2) var.

b. Ennem kana, siis muna.

Mar — 1 var.

B. Enne taha muna, siis alles kana.

M. Mäesalu seletus: hakka väiksele peale.

Hää — 1 var.

Vrd. 6892. Enne mune, siis kaaguta.

**3107. ENNEM SAAB KANA NOKAST KU
LEHMA SUUST* — 1(3) var.**

* kui (trükised)

Norm. 92, EKMS I 942; Hää (Mäesalu).

Vrd. 5640. Lehm lüpsab suust, kana muneb
nokast.

**3108. HAKKA KANA EES KUMMAR-
DAMA, SIIS HÜPPAB KANA
KUKLA PEALE — ? kuni 6(25) var.**

Aa₁. _____*

* peäle (Sannumetoja)

Sannumetoja IV (1851) 75, Wied. 5, Kurrik
SO 25, Kündja nr. 33 (1883) 392, Meelej.
nr. 3 (1885) 14 — 12(11) var.

**a₂. Hakka kana ees kummardama, siis
hüppab kana kuklasse.**

E 20 — ?(1) var.

**a₃. Hakka kana ees kummardama, siis ta
hüppab kukla peale.**

EKMS III 1228, 1303 ja IV 439 — ?(3) var.

**b₁. Hakka kana kummardama, kana kar-
gab kukla peale.**

Sak. Lisa nr. 22 (1888) 2 — ?(2) var.

**b₂. Hakka kana kummardama, kana kar-
gab kuklasse.**

E² 100 — ?(3) var.

**b₃. Kumarda kana ette, kana kargab kuk-
la peale.**

?Saa (Tlütus) — 12(1) var.

**c₁. Hakka kana kummardama, kana hüp-
pab kaela peale.**

?Pil (Kärsten) — 12(1) var.

**c₂. Kummarda kael kana ees, kana hüp-
pab kaela päale.**

?Kad (L. Pruul) — 12(1) var.

**d. Kumardagu ui pääd kana ette, kanagi
kargab kukru päale.**

?Vas v. Se (Sandra) — 12(1) var.

**B. Mida enam sa ennast kummardad,
seda enam su kaela peale astutakse.**
Sannumetoja IV (1851) 59 — 12(1) var.

**3109. ILLANÕ KANA KA KS VIIMÄTE
ORSILÕ JOUD — 1 var.**

Rõu (A. Jennes).

Vrd. 3105. Ei kõik kanad saa õrrele.

**3110. IGA KANA, KES KAAGUTAB, EI
MUNE — 2 var.**

a. _____

TMr (Siil) — 1 var.

**b. Iga kana, kes kaagutab, ei nakka viil
munele.**

TMr (Siil) — 1 var.

**3111. JUBA SEE KANA LÄKS, KES
SUURE MUNA MUNES — 3—6(29)
var.**

Aa₁. _____

M. Luu seletus: rikkaliku kaasavaraga neiu
abiellumise kohta.

Stein 21, Wied. 42, Kündja nr. 34 (1883)
407; ?Hää (Mäesalu), Plt (Luu), ?Ti
(Kreutzw.) — 1—3(12) var.

**a₂. Jo see kana läks, kes see suure muna
munes.**

* Helle 334, Hupel 107, Poromenski EGr.
189, KAH EKAl 151, Norm. 123 — 1(14) var.

*
Jo se Fanna läks, kes se suure munna munnes, der bes
ste is schon fort. (schon die Henne ging, die das große
Eg legte.)

**a₃. Juba see kana läks, kes selle suure
muna munes.**

Muuk-Mihkla I 90 — ?(1) var.

**b. See kana oo kadund, kes suured mu-
nad munes.**

M. Prilmetza seletus: «Hästi maksja koh-
ta.»

?Vig — 12(1) var.

**B. See kana oo surnd, kis suure muna
munes.**

E. Põllu seletus: «Endised ajad olid pare-
mad kui praegu.»

Kul — 1 var.

**3112. KANADEGA MAGAMA, KUKKE-
DEGA ÜLES — 3(22) var.**

a. _____

Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418, Kodu
Kal. (1906) lk-ta, E 30, E² 100, Huvit. V
Lisa 15; JJn, Kos, TMr — 3(13) var.

b. Kanadega magama, kukega üles.

Ol. Lisa nr. 11 (1888) 167, Is. Kal. (1904)
203, Reinhold Kal. (1912) 11 — ?(9) var.

Vrd. 3113. Kanadega magama, sigadega üles.
1439. Hommiku kukega, õhtu koeraga.

3113. KANADEGA MAGAMA, SIGADEGA ÜLES — 25(29) var.

A_{1a1}. — *

* magame (Krk); ülesse (Juu v. Vän, Vil, Trm)

R. Viidalepa (Tür) seletus: laisa kohta. EKMS IV 818; Tür, Juu v. Vän (Virkus), Krk, ?Trv (Johanson), Vil, Trm, Plv — 7(8) var.

a₂. Kanadega magama ja sigadega üles.*
* ülesse (Hlj, Vil)

Hlj, Tõs, Hää, Trv, Vil, Trm, Kod — 7 var.

a₃. Kannuga' magama, tsikuga' üles.
Se — 1 var.

a₄. Kanaga magama, tsiaga üles.
Urv v. Krl (Tamm ja Pehka) — 1(2) var.

b. Sigadega üles, kanadega magama.
Vig (Priimets) — 1 var.

A_{2a}. Kanadega mine magama, sigadega tõuse üles.
Vil (Leoke) — 1 var.

b. Kannuga mine magama, tsikuga tule üles.
C. Lippingu seletus: öeldakse lapsele.
Kan — 1 var.

B. Kes kanadega läheb magama, see ei saa sigadega seltsis enam ülesse.
Sa — 1 var.

C. Laiska inime mene kanudega magama ja tõuse sigadega ülesse.
VNg — 1 var.

D. Kanadega lakka, sigadega üles.
Hel — 1(2) var.

E. Õhta kanadega, humigu sigadega.
Käl — 1(2) var.

F. Laisk läheb kanadega magama, tõuseb sigadega üles; usin läheb sigadega magama, tõuseb kanadega üles.
Tür — 1 var.

Vt. 10371 F.

G. Kes õhtu kukk, hommoko siga; kes õhtu siga, sii hommoko kukk.
Kod — 1 var.

Vt. 10371 G.

Vrd. kk (laisa kohta): Läheb õhtul kanadega, tõuseb hommikul sigadega (Mär); Ühes kanadega läheb magama, ühes sigadega tõuseb üles (Saa) jpt.

Vrd. 3112. Kanadega magama, kukkedega üles. 8543. Kia pinnega magama lätt, tulõ kirpaga üles.

3114. KANAD NOOREL KUUL, VASIKAD VANAL KUUL — 1 var.

J. Raidla seletus: «Neist kasvavad hiad loomad.»
KJn.

3115. KANAD PUULE, LAISAD TÖÖLE, USINAD UND MAGAMA — u. 35(85) var.

A_{1a1}. Kui kanad lähevad õrrele, siis laisad lähevad tööle.*

* läävad (Kuu), lähvad (VMr, Pal), lähävad (Helle, Hupel, Poromenski); tüöle (Kuu)

* Helle 340, Hupel 109, Poromenski EGr. 197, Körber Uus ABDr 10, Wied. 77, Kündja nr. 39 (1883) 466, Elner Lüh. EKÖ 70, Elner EKÖ⁴ 68, Meelej. nr. 7 (1887) 54, KAH EKAl 153; ?Iis (õpil.), VMr, Kuu, Lai — 5 v. 6(35) var.

*

Kui kannad läbbäwad õrrele, siis laisad läbbäwad töle, wenn andre Leute schlafen gehen, so fangen die faulen an zu arbeiten.

a₂. Kui kana lääva orrele, sis laisa lääva tööle.
Norm. Cl. 24 — 1(2) var.

a₃. Kui kanad õrrele lähvad, siis laisad lähvad tööle.
PJg (õpil.) — 1 var.

b. Kui kanad õrrel, siis laisad tööl.
EKMS I 455 — 1 var.

c. Kanad õrrel, laisad tööl.
Stein 23, Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 30, E² 100; ?Tt (Kreutzw.) — ?(11) var.

A₂. Kui kanad pennil, siis laisad tööl.
Trm — 1 var.

A_{3a1}. Kui kanad puul, siis laisad tööl.
EKMS II 416; Vi, Trm — 3(5) var.

a₂. Kui kanad puule, siis laisad tööle.
Hlj — 1 var.

a₃. Kanad puus, siis laisad töös.
Plt — 1 var.

a₄. Kanad puule, siis laisad tööle.
Jõh — 1 var.

a₅. Kanad puul, laisad tööl.
VNg, Rak — 2(3) var.

a₆. Kanad puule ja laisad tüöle.*
* tööle (trükised)

Norm. 222, EKMS II 415; Vi — 2(4) var.

a₇. Kanad puule, laisad tööle.*
* tüöle (Lüg)

Vi — 6 var.

a₈. Kanad puile, laisad tööle.
Pal — 1 var.

b. Laisad tööl, kanad puul.
Jõh — 1 var.

A₄. Kui kanad lähevad magama, siis laisad lähevad tööle.
Lai — 1 var.

- B. Kaked puule, laisad tüöle.
Rak — 2 var.
- C_{1a}.
A. Raidi seletus: öeldakse magama minnes.
Hlj — 1 var.
- b₁. Kanad puule, laisad tööle, unised uni
magama.
Hlj — 1 var.
- b₂. Kanad puul, laisad tüel, unised uni
magamas.
Hlj — 1 var.
- c. Kanad puule, laisad tööle, usinad und
nägema.
Kuu — 1 var.
- C_{2a}. Kukked puule, laisad tööle, usinad
und magama.
Norm. 222, EKMS II 416; Kuu — 1(3) var.
- b. Kaked puule, laisad tööle, usinad und
nägema.
E² 72 — ?(1) var.
- Vrd. ka Kmpm. KH 80, Kmpm. KLR 374, Kmpm.
KLR II⁶ 361.
- Vrd. 3116. Kanad puule, tibud tööle.
9293. Päev lükkab ööle, laisad lähevad
tööle.
3116. KANAD PUULE, TIBUD TÖÖLE —
1(6) var.
E MVH 79, Nurmik II 145; VMr (J. Elken).
- Vrd. 3115. Kanad puule, laisad tööle, usinad
und magama.
3117. KANA EI OLE LIND, NAINEN INIME
— u. 25(34) var.
- A_{1a}.
San — 1 var.
- b. Ega kana pole lind ja naine inimene.
Vil — 1 var.
- A₂. Pal'lo kana elläj, nii pal'lo baaba ine-
mine.
Se — 1 var.
- B. Kes kana karjaelajast loeb ehk naes-
terahvast inimesest.
MMg — 1 var.
- G. Kadak põle puu ega naisterahvas põle
inimene.
Rei — 1 var.
- Vt. 2842 J.
- D. Haab olõ_õi puu, kaar olõ_õi leib,
baaba olõ_õi inimene, kits olõ_õi tõb-
ras.
Lut — 1 var.
- Vt. 3894 F; 2842 H; 2897 C.
- E. Naisterahvas põle inimene, mära põle
hobune, kaer põle vili, kadak põle puu
ja lest põle kala.
Rei — 1 var.
- Vt. 2842 I; 2897 E; 3708 G.

- F. Kes kaara villaks arvab või naiste-
rahvast inimeseks — kõlkad mõlemad.
Rei — 1 var.
Vt. 2897 D.
- G_{1a}. Kes kitsi karjaloomaks või tüdrukut
inimeseks arvab.
Vil (anon.) — 1(3) var.
- b. Kes kitsi karielajasse peab või tüdru-
kut inimesesse loeb.
Trv — 1 var.
- c. Tüdrükud ei saa inimeses ega kitsi
karieläjäs arvate.
Krk — 1 var.
- d. Tüdrukut ei saa inimeses lugeda ega
kitsi karieläjäs.
Krk — 1 var.
- e. Ega tüdruk ei ole inimene ega kits
karieläjäs.
Krk — 1 var.
- f. Kes kitse karjaloomaks või tüdrukut
inimeseloomaks peab.
Plt (Luu) — 1(2) var.
- g. Kes kitse kariloomaks ja tütarlast ini-
meseloomaks peab.
Plt (Luu) — 1 var.
- G_{2a}. Kis kitse karjaelajaks arvab ehk nais-
terahvast inimeseks.
Ksi — 1 var.
- b. Kes kitse karjaelajaks loeb ehk nais-
terahvast inimeseks.
Lal, Vön — 2 var.
- c. Kits ei ole karieläjäs ega naine ei ole
inimene.
Krk — 1 var.
- d. Kisse naist inimeseks või kitse kari-
elajaks peab.
Kse — 1 var.
- e. Kits ei ole karjaloom ega naisterah-
vas pole inimene.
Jõh — 1 var.
- G₃. Kis naisterahvast inimeseks arvab ehk
kitse karjaveikseks.
Kos — 1(2) var.
- G₄. Kissi nüüd kitse karjatõpras piab ehk
naist inimeses.
Ksi — 1 var.
Vt. 3894 D₁—D₄.
- H. Kes kitse-lammast veikseks arvab ehk
naisterahvast inimeseks.*
* veiseks (E MVH)
Wied. 58, E MVH 37; Pär (Rosenplänter)
— 1(4) var.
- Vt. 3894 E.
- I. Kes muhulast meheks, kitse karjaloo-
maks ehk naisterahvast inimeseks peab.
Sirvil. (1901) 44 — 1 var.
- Vt. 3894 G; 2842 G.
- J. Kes naest inimeseks, muhulast me-

heks, kitse loomaks, kadakat puuks
[arvab].

Põl — 1(2) var.

Vt. 3894 H; 2842 C.

Vrd. 13806. Kes varest linnuks arvab.

3118. KANA EI OSKA OJODA — 1(3)
var.

TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas).

3119. KANA HAUDUB NII KAUA, KUI
POJAD PESAST JOOKSEVAD —
3(5) var.

Aa. Eks kana nii kaua haudu, kui pojad
pesast jooksevad.

Wied. 30, Kündja nr. 32 (1883) 383 — 1(3)
var.

b. _____

Hlj (Leetberg) — 1 var.

B. Ega kana inne haudmist maha ei jäta,
ku puja' vällä tulõva.

Rõu — 1 var.

3120. KANA KAAGUTAB MUNA PÄRAST,
MISPÄRAST EI NUTA EMA POJA
PÄRAST — 2 v. 3(5) var.

Aa. _____

Norm. 168; Trv (Pausk) — 1(2) var.

b. Kana kaagutab muna pärast, miks ei
nuta ema poja pärast.

EKMS II 438 — 2(1) var.

B. Ega kana kaagutas uma muna perast.
Vas v. Se (Sandra) — 1 v. 2(2) var.

3121. KANA KAAGUTAB PÄRAST, NAIN
ENNE — 1 var.

A. Källo seletus: lapse sündimise puhul
õeldud.

Lüg.

3122. KANA KAHJUTA EI LAULA — 1
var.

E. Metsa seletus: «Sie tähändas pereme
surma vai hakkasivad kanad ise lõppema
vai tuli luomaõnnetust.»

Jõh.

Vrd. 3145. Kui kana' kirgma nakkase, sis hääs
maja ärä.

3123. KANA KA KATS TINGÄ VÄÄRT, A
TAPLÖSÖ NII, ET TÖÖSÖL
SILMÄ PÄÄST VÄLLÄ — 2 var.

A. _____

F. Ilviku seletus: väikeste laste kohta, kes
väga taplevad.

Se — 1 var.

B. Kana kats tingä, tuulgi om süä.

Se — 1 var.

Vt. 12067 D.

Vrd. 5942. Linnud riidlevad ka taeva all, mis
asi see s inimestelgi on.

3124. KANA LAULMISE, NAISE VILIS-
TAMISE JA LEHMA MÖIRGAMISE
HÄÄL KOSTAB PÖRGU — u. 55(59)
var.

Aa₁. Naesterahva vilistamine kuulukse pör-
gu.

Äks — 1 var.

a₂. Naesterahva vile kuuldakse pörgusse
ära.

Pal — 1 var.

a₃. Naese vile kostab pörgu.

Kel — 1 var.

a₄. Kui naisterahvas vilistab, siis kostab
pörgusse ära.

Ksi — 1 var.

a₅. Kui nasterahvas vilistab, siis peab
pörgu ära kostma.

Ksi — 1 var.

b. Naesterahvas ei tohi vilistada, sest et
pörgun kuuldas — niisamma ei tohi
ka huune all vilistada.

Nõo — 1 var.

c₁. Tüdrukud ei tohi vilistada, sii kuul-
davat pörgusse ära.

KJn — 1 var.

c₂. Tütarlapse vilistamine kostab pör-
gusse.

Rap — 1 var.

Ba₁. _____

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

a₂. Kana laul, lehma mõirgamine, tüdru-
ku vilistamine — need kostavad pör-
gusse.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

a₃. Kana laulmine, lehma mõirgamine ja
tüdruku vilistamine — see hääl kos-
tab pörgusse.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

a₄. Kana laulmine, lehma mõirgamine ja
tüdruku vilistamine kostavad pörgu.

Plt — 1 var.

b₁. Naesterahva vile, kana kõõrutamine
ja lehma röökimine kosta pörguni.

Pal — 1 var.

b₂. Naisterahva vilistamine, lehma rööki-
mine ja kana laulmine pidada pör-
gusse kostma.

Jür — 1(2) var.

c. Tüdruku vilistamise, lehma mõirga-
mise ja kana laulmise hääl kostab
pörgusse.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- Ca. Kana laul ja naiste vilistamine on põrgu kuulda.
Krj — 1 var.
- b. Naesterahva vilistamine ja kana laulmine kuuldakse põrgusse ära.
Pal — 1 var.
- c. Tüdruku vilistamine ning kana laulmine peab põrgu kuultama.
Khk — 1 var.
- Da₁. Naiste vile ja lehma röökimine kuulduvad põrgu.
Val — 1 var.
- a₂. Naesterahva vilistamine ja lehma ammumine piab põrgusse kostma.
Koe — 1(2) var.
- b₁. Lehmä müügmine ja naiste vilistamine om põrgude kuulda.
Ote — 1 var.
- b₂. Lehma röökimine ja naise vile kostavad põrgu.
Tln (P. Berg) — 1 var.
- c. Lehma mõirgamine olla põrgus kuulda, nõnda ka naesterahva vile heal.
Tln (Keller) — 1 var.
- d. Lehma ammumine ja naesterahva vilistamine on ühesugused — need kostavad põrgu.
Lai — 1 var.
- E. Kanade laulmine, naiste vilistamine ja sigadega sõitmine olla põrgus kõik kuulda ja näha.
Jaa — 1 var.
- F. Kana laulmine, naese ihkumine, lehma mõiramine, kuke kiirgumine, kannu kaase luksutamine, hobuse heutamine — need kuuldakse põrguse.
Krj (Mägi) — 1 var.
- G. Kana laulmine, lehma mõirgamine ja emase ihkumine kuuldaks põrgu.
Kaa — 1 var.
- H_{1a}. Naesterahvas ei tohi vilistada, sest et tema vile kostab põrgu ja kuradid tulevad põrgust välja.
Koe — 1 var.
- b. Naene vilistada ei tohi, naese vile peale tuleb kurat põrgust maa peale.
Kel — 1 var.
- H₂. Tüdruku vile kostma põrgu ja kutsuma vanapaganad kokku.
Plt — 1 var.
- H₃. Tüdruk ei tohe vilistä, kutsuda vanapagana ligemale.
Khk — 1 var.
- I₁. Tüdruk ei tohtida vilistada — see kuulduda põrgu ära ning vanapagan hirnuvat selle peale.
KJn — 1 var.
- I₂. Kui naesterahvas vilistab, siis vanakurat irvitab.
Rap — 1 var.
- Ja₁. Kui tütarlaps vilistab, siis kuradid tantsivad.
Sim — 1 var.
- a₂. Kui naesterahvas vilistab, siis põrgulised tantsivad.
Pai — 1 var.
- a₃. Kui naesterahvas vilistab, siis vana saadan põrgus tantsib.
KJn — 1 var.
- a₄. Naesterahvas ei tohi vilistada, siis peab vanatont põrgus tantsu lööma.
Ksi — 1 var.
- b. Kui naesterahvas vilistab, kurat peab seila taga pussnoaga tantsima.
Vän — 1 var.
- Ka. Naesterahvas ei tohi vilistada, siis läheb maa lõhki.
Trm — 1 var.
- b. Naistõrahva' või i vilstä, ku' vilstäs, sis kats ruutsülda maa all lahkõs.
Se — 1 var.
- c. Ku tütarlats vilstäs, sis [kuus] sülda maa lahkõs.
Se — 1 var.
- d. Kui tütarlaps vilistab, sis maa läheb [seitsekümmend seitse] sülda lõhki ja neelab teda ära.
Pär (Mihkelson) — 1 var.
- L_{1a1}. Kui naesterahvas vilistab, käia see vile läbi jumala päälui.
Vil — 1 var.
- a₂. Tüdruk ei tohi vilistada, käib vanajumalal peast läbi.
Aud — 1 var.
- b. Tüdruk ei tohe vilistada, jumala pea hakkab valutama.
Tõs — 1 var.
- L₂. Tüdruk ei tohtide vilistada, siis hakate jumala pea ümber käima.
Tõs — 1 var.
- L₃. Naesterahva vilistamine, lehma mõirgamine ja kana laulmine — need peavad minema temal [jumalal] läbi kõrvade.
Pee — 1 var.
- M. Et naesterahva vilistamine ja lehma röökimine, see peab olema kõige suurem välk taeva all.
Plt — 1 var.
- N. Kui tütarlaps vilistab, siis kurat teeb ta poisiks.
San — 1 var.
- O. Naesterahvas ei tohi vilistada, muidu värisevat seitsme kiriku seinad.
Har — 1 var.

- Pa. Kana laulmine, lehma mõirgamine ja tüdruku vile olema kuulda taeva.
Tür — 1 var.
- b. Emase vilistamine ja kana laulmine kostab taeva.
Jäm — 1 var.
- R₁. Kana laul ja naese vilistamine on hirmsad.
JJn — 1 var.
- R₂. Kolm hirmsat asja on maailmas: naise hõiskamine, lehma müramine ja kana laulmine.
Han — 1 var.
- S. Tüdruku vilistamine, kana laul ja lehma müramine olema kõige halvemad asjad.
Kse — 1 var.
- T. Kana laul, naesterahva vilistamine ja lehma mõirgamine on kurjast.
Tln (Kriitmäe) — 1 var.
- U. Kolm on neid, mida kõrv ei taha kuulda, need on: emase ihkumine, lehma mõiramine ja kana laulmine; ja neli, mis ei tää uskuda: naest, kui sa ise tema seltsis ei ole, laeva mere ääres, jumala ilma ja lapse perset; ja üks, mida süda ei suuda kanda: kui see, kes sinu võlglane, sinu vastu suureline on.
Kär (Jank) — 1 var.
- Vt. 2433 I.
- Vrd. uk: Tütar ei tohi villistada (Lüg).
- Vrd. 7248. Naese vara ja lehma ammumine on üks.
7222. Mis see va naiste kõne on, nagu kana laul.

3125. KANAL ON ÜHE MUNAGA ÄNAM HÄDA KUI SEAL SEITSME PÖRSAGA — 2 v. 4(6) var.

a. _____*

* pörssaga (EKMS)

Norm. 214, EKMS III 496; HMD v. Ris (Treumann) — 1(3) var.

b₁. Kana näeb rohkem vaeva ühe munaga kui siga üheksa pörssaga.

?Pal (Maasen) — 1?(1) var.

b₂. Kana näeb rohkem vaeva [ühe] munaga kui emis [üheksa] pojaga.

?Pal (Maasen) — 1?(1) var.

c. Kana kaagutab üheainsa muna pärast, emis toob karja pörssaid, tee suud lah-tigi.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

3126. KANA LUBANU SÕS EGÄ PÄIVI ÜTE MUNA MUNNÖ, KU TAL EDI-MÄDSE KEVÄJÄ HAUDU LASTAS JA EGÄ KORD, KU TIÄ MUNÖ, MÖNI TERÄ VILJÄ ANDAS — 1 var.

Kan (Loodus).

3127. KANA MUNEK PÄÄVAS ÜHE MUNA, EGA TA KAHE EI MUNE — 1 var.

Kär (Mändmets).

3128. KANA MUNNÖ PÄÄL JA LASTÖ PÄÄL, KOS KATS ELLO MAEAH, TULÖ TULÖ — 1 var.

Plv (Tamm).

3129. KANA NOKIB TERAHAVAL JA SAAB KA KÖHU TÄIS — ?(12) var.

a.

Kuusik KT 202, Norm. 212 — ?(10) var. Vene vs tõlge.

b.

Kana nokib ivakese kaupa ja saab ommete kõhu täis.

Meves 133 — ?(1) var.

c.

Kana otsib ikke nii kaua, kuni ta tera leiab.

?Plt (Luu) — ?(1) var.

3130. KANA ONN ON KAUNIKENE — 1 var.

J. Eskeni seletus: «Kellel kanapidamises hea õnn on, et need hästi korda lähevad, sellel pidada ka muud asjad hästi edenema.»
Kuu.

3131. KANA ON PATU KORJAJA, KASS PATU TEGIJA — 1 var.

Krk (Sarv).

3132. KANA ON TARGEM KUI MUNA — 9 var.

Aa.

SJn, Lal — 2 var.

b.

Kana targem kui muna.*

* targõb (Se); ku (Trv)

Lüg, Trv, Se — 3 var.

c.

Kana um targõmb munna.

Rõu — 1 var.

Ba.

Kana tahab munast targem olla.

VJg, Kam — 2 var.

b.

Kana tükib ikkagi munast olla veel targem.

Aks — 1 var.

Vrd. 6901. Muna on targem kui kana.

3133. KANA OTSID, MUNA KAUTAD —
1(5) var.

E 30, E² 44; Vön (P. Rootslane).

3134. KANA PERSES ROHKEMB ARU
KU LESE NAISE PÄÄS — 1 var.

Lüg (Källo).

3135. KANA SAAB KAHE MÕÕDU
VAHELT — 10 v. 11(23) var.

a₁. — *

* vahel (trükised; Jaa)

Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418; Sa —
5(10) var.

a₂. Kana saab ikka kahe mõõdu vahelt.
Norm. 92, EKMS I 942 ja 1047; Sa — 4(11)
var.

a₃. Kana saab ikka kahe mõõdo vahe.
Sa (Veäster) — 1 var.

b. Kana saab kahe mõõdu päält süüa.
?Kirj (Lepp) — 1?(1) var.

3136. KANA SIBLIB ALATI SARJA ALL
— 1(2) var.

Norm. 109; VMr (Mastberg).

3137. KANNA TAPILE EI SÖÖDETA,
TÜTRIKKE ÕNNE EI OODETA —
2(3) var.

A. —

Ote (Silde) — 1 var.

Ba. Kanna ei nuumata ja tütrikku mihele
minna ei hoietä.

Ote (Silde) — 1 var.

b. Kana ei nuumata ja tüdrukut mehele
minna ei hoita.

Norm. 184 — ?(1) var.

3138. KASUSE KANA, KASUSE KA
KORVI — 2 var.

a. —

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Kasusõ kana, saava ka korvi.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

3139. KELLE KANA, TOLLE MUNA —
2 var.

a. —

Ote (Kroon) — 1 var.

b. Kenne kana, senne muna.

Phl (Mey) — 1 var.

3140. KES KANA EEST KAAGUTAB, KUI
EI KANA ISE — ?(2) var.

Norm. 217; ?Vig (Eisen).

3141. KUDA KANA SIBLIB, NÖNNA
KANA NOKIB — 2 var.

A. —

Otleja seletus: kui sa palju teed, siis pead
ka palju sööma.

Mar — 1 var.

B. Eks sa nõnna noki, kuda sa jõuad
sibliba.

Kos — 1 var.

Vrd. 5243. Kul põle küüntel siblimist, siis põle
nokal nokkimist.

3142. KUIDAS KANA, NÖNDA MUNA —
u. 10(41) var.

Aa. — *

* kuda (Wied.; Trv, Trt), kuidä (Kündja;
Vil), kudas (E; Lüg, Vil, KJn); nenda
(Wied., Kündja), nõnna (KJn)

Wied. 75, Kündja nr. 38 (1883) 455, E 41,
E² 22, Puus. KH III¹² 79, Norm. 75; Lüg,
?Pha (Kuusk), Põi, ?Hls (õpil.), Trv, Vil,
KJn, ?Kod (õpil.) — 7 kuni 10(37) var.

b. Kuida kana, nõnda ka muna.

?Tln (Keller) — 1?(2) var.

c. Kui kanakest, nii munakest.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Kuda lind, nanna laul, kuda kana,
nanna muna.

Koe — 1 var.

Vt. 5909 U.

Vrd. 6901. Muna on targem kui kana.

3143. KUI KANA EI LÄHA, EGA SIIS
MUU LOOM KA EI LÄHA — 1 var.

Hls v. Krk (L. Kase).

3144. KUI KANA KA KIRGKI, SISKI
KIKAST TAST EI SAA KUNAGI —
2 var.

A. —

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Kana jääs õks kanas, ku ta ka kirgki.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd. alb: Ei vares jahikulliks saa, / niisama
kana kukeks ka (Kuusik KT 204).

3145. KUI KANA' KIRGMA NAKKASE,
SIS HÄÖS MAJA ÄRÄ — 1 var.

J. Sandra seletus: naised ärgu mehi tööle
sundigu.

Vas v. Se.

Vrd. 3122. Kana kahjuta ei laula.

3146. KU KANAL PAL'LU POIGI, SIS
PAL'LU SABITSEMIST — 1 var.

Krk (Sarv).

3147. KÕIK KANA SAA AI ÜTELISI
LUUMA — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

3148. MIA KANA MUNA LUU, TUU VÄU
VÄLLÄ SÜÜ — 4(6) var.

a₁. _____*

* miä (Norm.)

Norm. 195; Har, Rõu — 2(3) var.

a₂. Mis kana muna loob, tuu väi välja
sööb.

Rõu (Leegen) — 1 var.

a₃. Mida kana muna loob, too välja sööb.
EKMS III 927 — ?(1) var.

b. Mis kanad muna loovad, seda väi-
me'ed väl'la söövad.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

3149. MIDA ENAM KANU PESAS, SEDA
ENAM NAD KAAGUTAVAD — 1 var.

Tln (Võimula).

3150. MIS ABI KAHESTA KANASTA, KUI
POLE KUKKE KOLMANDAKSI — 1
var.

Vän (O. Kallas).

3151. SÜÜTKU UI KANNU, KUI HAUGAS
OM KARÄH — 1(3) var.

a. _____

Se (Lume) — 1 var.

b. Ära sööda kanu, kui haugas on kar-
jas.

Norm. 229, EKMS I 336 — ?(2) var.

3152. TEINE KANA ON IKKE TIGEDAMB
KUI TEINE — 1 var.

Hlj (Leetberg).

3153. TÕUSEB KANA PÄRAST TÜLI, OLE
TARK, VÕTA MUNA JA JÄTA
RIID — 1?(1) var.

E² 50.

3154. VAHEST ON KANA PEA TARGEM
KUI KUKEL — 1 var.

JJn (Obarg).

3155. EGA KANAPOEG SELLEST HAIGET
SAA, KUI KANA TA PEALE ASTUB
— 1 var.

HJn (Neumann).

3156. KANEP LUBANUD KÕIGIST TEIS-
TEST PÖLLUVILJADEST SIIS ÜLE
HÜPATA JA SADA SELTSILIST
KOTIGA KÜLVAJALE KAASA
KANDA, KUI SEE TEDA KUA-
KÜLELE EHK AGANIKU TAADE
KÜLVAKS — 1 var.

Plv (Tamm).

3157. KANG OM KATS MIIST — 1 var.

Urv (Seen).

3158. KANGAS KÄU SELLE LAISELDEH,
ET PEELIL OMMA PUIDSE JALA
— 1?(1) var.

peel, om. peele, mitm. peeled = teljed

?Vas v. Se (Sandra).

3159. KANGAS OTSALDA' JA LAMMAS
KAALALDA', SIS VÕI TÜTRIK
MEHELE [MINNA] — 8 v. 9(9) var.

Aa. _____

Se — 1 var.

b. «Kui kangal ei oleks alustust ega
lambal kaela, siis võiks mehele min-
na,» ütleb tüdruk, kes kõiki naeste-
rahva töösid ei ole heasti ära õppinud.
MMg — 1 var.

Ba. Olõs lammas kaalata, kangas otsõlda,
saasi ka rummal tütrik mehele.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Olõs kangas otsalda, lammas ilma
kaalalda, sis saasi rummal ka noide
tõiega toime.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

c. Ullil kangas otsata, lammas kaalata.
Plv — 1 var.

Ca. Naised ütlevad, et neil õnneks oleksi,
kui kangas ilma otsata ja lammas
ilma päata oleksivad, siis oleksi kan-
gast kerge kududa ja lammast püga-
da.

Plv (Tamm) — 1 var.

b. Noorel perenaisel olla siis parem, kui
kangas kudumiseks ilma algusotsata
oleksi ja lammas pügamiseks ilma
päata.

Plv (Tamm) — 1 var.

c. Ku lambal olnu us pääd ja kangal
otsa, sõs pernaane võinu' ellä.

E. Kirsi seletus: «Lamba pää olevat paha
pügada ja kangas alustada.»

Se — 1 var.

D. Oleks lammas ilma kaelata, kangas
ilma otsata, särk ilma kraeta.

?Kuu (Jahe) — 1?(1) var.

Vrd. 6841. Miniaga see elu on nagu lamma kael niita ja nagu kotikangas hakata ja kotikangas lõpetada.

3160. KATKEJA KAN[G]AS, KARJUS LAPS JA JOODIK MEES — NENDE EEST PEAB PALUMA, ET NENDE KÜÜSI ÄI SATU — 1 var.

O. Grepil seletus: «Nee kolm häda on kõige hullemad, mis naisterahva inimese pääle veivad tulla.»

Krj.

Vrd. 5275. Lage soo — lagund regi, joobnud naene — nutja laps.

3161. Katkejast kangast ja nutusest lapsest saab lahti, aga joodikust mehest saa mette.

3161. KATKEJAST KANGAST JA NUTUSEST LAPSEST SAAB LAHTI, AGA JOODIKUST MEHEST SAA METTE — 1 var.

Emm (Ennist).

Vrd. 3160. Katkeja kan[g]as, karjus laps ja joodik mees — nende eest peab paluma, et nende küüsi äi satu.

3162. SAA AI KANGAS KAROLDON — 1 var.

Rõu (Pallits).

3163. EKS KANGE SÖNNI KAELA VÄÄNAJAD IKKA KA LEITA — 2(3) var.

A. _____

Loorits Vrp 34; Hlj (Kungur) — 1(2) var.

B. Küll ka vägeva sarved väänata.

Jõh — 1 var.

Vrd. 3167. On kange sõnn, siis ka kanged kohitsejad.

3164. KANGE MEES, KÕVA SÜDA — 1(2) var.

* Arvellus II 20.

*
Kange mees, kõva süda:

3165. KANGE SITUB KANNAD TÄIS — 5 var.

A. _____

Kuu (Paavel) — 1 var.

B. Julge si...b kannad täis.

As (J. Reimann) — 1 var.

Ca. Õige situb kannad täis.

HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.

b. Õige situb konsad ära.

Plt — 1 var.

D. Sirge situb kannad täis.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vrd. kk: Sirge, et situb kannad täis (Rap v. Mär).

3166. KANGET ÄHVÄRDAMIST ÄRÄ PELGA, SUURT LUBAMIST ÄRÄ LOODA — 4 var.

a. _____

Ote — 1 var.

b. Kanget ähvärdust ei kästä pellätä, ei kõva tovvutust usku.

Urv — 1 var.

c. Suuri lubadusi ära oota ja suuri ähvardusi ära karda.

Vil — 1 var.

d. Lubamist ei massa uskmine, ähvardust pelgamine.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd. 14777. Ähvardust pelätas, lubahust oodeatas.

3167. ON KANGE SÖNN, SIIS KA KANGED KOHITSEJAD — u. 30(44) var.

A₁a₁. Ons kange sõnn, on ka kanged kohitsejad.

Khk — 1 var.

a₂. _____

Kaa (Jakson) — 1 var.

a₃. On kange sõnn, siis kanged kohitsejad.

Krj — 1(3) var.

a₄. On kanged sõnnid, siis on kanged kohitsejad ka.

Sa — 1 var.

b. Kangel sõnnil kanged kohitsejad.

Jäm — 1 var.

c. Kangel sõnnil on ka kanged ruunajad.

Krj — 1 var.

d. Olgu sõnn nii kange kut tahab, kohitsejad ikka veel kangemad.

Käl — 1(2) var.

A₂. Kanged pullid, kanged kohitsejad.

Krj — 1 var.

Ba. Kudas pull, nõnda kohitseja.

Põi — 1 var.

b. Kudas pull, nõnda kohitsejad.

Põi — 1 var.

C. Kus härgi, sääi kohitsejaid.

Krj — 1 var.

D₁a₁. Küll kangel sõnnil ka kohitsejaid on.

Kuu — 1 var.

- a₂. Küll kangel sõnnil ka kohitsejad on.
Tür — 1 var.
- a₃. On ka kange sõnni kohitsejaid.
Amb — 1 var.
- a₄. On aga kange sõnni kohitsejaid ka.
Amb — 1 var.
- a₅. Kangel sõnnil on ka kohitseja.
Kuu — 1 var.
- a₆. Kange sõnni kohitsejaid on ika ka veel.
Kuu — 1 var.
- a₇. Kange sõnni kohitsejaid on ka.
Hlj — 1(2) var.
- a₈. Eks kange sõnni kohitsejaid siis ka ole.
Hlj — 1 var.
- a₉. Küll kange sõnni kohitajaid ka on.
Hlj — 1 var.
- b₁. Küllap leidub kangelegi sõnnile kohitseja.
Kuu — 1 var.
- b₂. Küll kange sõnni kohitseja koa leidub.
Kuu — 1 var.
- b₃. Eks kange sõnni kohitsejaid ka leitakse.
Sim — 1 var.
- b₄. Eks kange sõnni kohitsejat ka leita.
E 18, E² 92, EKMS III 1161 — ?(5) var.
- D₂. Vägeval sõnnil on kohitsejaid.
Kuu — 1 var.
- D₃. Suurel sõnnil on koa kohitsejad.
Lai — 1 var.
- D₄. Kanged pullid saavad ka kohitsetud.
Krj — 1 var.
- D₅. Kange härg saab ükskord ikka kohitsetud.
Lai — 1 var.
- E₁a. Kangedel härgadel võetakse kerad maha.
Lai — 1 var.
- b₁. Kange härja kellad lõigatasse.
Aks — 1 var.
- b₂. Kange härja kellad lõigatakse ära.
Tln — 1 var.
- b₃. Kange härja kellad lõigatakse ikka ära.
Ksl — 1 var.
- E₂. Vägeva härja m... lõigatas ära.
Nõo — 1(2) var.
- F. Kurjal härjal kellad lõigatasse, kui muidu, siis läbi aia.
Pal — 1 var.
- G. Külap kohitsejaid on.
Krj — 1 var.
- Vrd. 4318. Küll konnal on kohitseji ka.
3163. Eks kange sõnni kaela väänajaid ikka ka leita.

3168. KANGEKAELNE LAMMAS ON IKKI HUNDI JAOS LOODU* — 1(2) var.

* ikka; jaoks (Norm.)

Norm. 215; Trv (H. Kallas).

3169. KANGUS MURRAB KAELA — 1(3) var.

Norm. 215; Vig (Väli).

3170. KANNAHHAJA KALÖVA NÄGE — 1 var.

P. Voolaine kirjutab «kalöva» suure algustähega ja märgib, et küsitlusobjekt sõna tähendust ei tea. Sõna «kalöva» võiks siin tähendada ka riidet (kalevit).

Lut.

Vrd. 3171. Kannataja näeb kaks.

3171. KANNATAJA NÄEB KAKS — u. 20(31) var.

Aa₁. _____*

* kats (Plv)

E MVH 76, E 30; Amb, Plv — 2(7) var.

- a₂. Kannataja näge kats.

Rõu, Plv — 2 var.

- a₃. Kannataja näge iks kats.

Rõu — 1 var.

- a₄. Kannataja kats näge.

Kam? (Relli), Se — 3 v. 4(7) var.

- a₅. Kannahtaja õks kats näge.*

* iks; kannahhtaja

Se — 2 var.

- b. Kes kannatas, sii näge katõvõrra kui sii, kes ei kannata.

Plv — 1 var.

- B. Kannataja näge kats, oigaja ei saa ummagi kätte.

Plv — 1 var.

- Da. Kannahtajal om iks kats otsa.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- b. Kannatajal ikka kaks otsa.

E² 50 — ?(2) var.

- Ea. Kannatajal kats osa.

Nõo — 1 var.

- b. Kannatajal iks kats ossa.

Plv — 1 var.

- Fa. Kannatajal om kats ossa: üts taivan, tönõ maa pääl.

Rõu — 1 var.

- b. Kannatajal om kaits ossa: siin ja taevas.

Ote — 1 var.

- G. Kannataja saab kaks.

Räp — 1 var.

X H. Varahinõ tsirk vasara higo, kannataja kats näge.
Se — 1 var.

Vt. 13702 O₄.

Vrd. Rooma 5,4: Ja kannatus sadab mitto nägema, ja kui mitto on nähtud, se sadab lotust.

Vrd. 3170. Kannahhaja kalõva näge.

X 3172. ENNEM KANNATAGU KÕHT KUI PIHT — 1?(1) var.

M. Priimetsa seletus: «Riietus olgu ilus.»
?Vig.

3173. KES KANNATAB, SEE EI KAHETSE — 3 kuni 5(7) var.

Aa. _____

Noa — 1 var.

b. Kes kannatab, see'p kahjatsend.
Käl — 1(3) var.

B. Kes kannatab õige asja iist, ei kahitse.
?TMr (Siil) — 1?(1) var.

C. Parem kannata, kui kahetsa.
Pst — 1 var.

D. Parem kahetseda kui kannatada.
?Jõh (õpil.) — 1?(1) var.

3174. KES KANNATAB, SEE KAUA ELAB — u. 200(345) var.

A_{1a}. _____*

* kie (Lüg), kis (Rap v. Mär, Vig, Khn, SJn, KJn, Pst, Vln); kannats (Krk), kannateb (Hls), kannates (Trv, Hel, Nõo, Krl), kannatas (Rõn, San); sie (Jõh, Lüg, Kuu, Khn), sii (Saa, Krk, Hls, SJn, KJn, Vln, Pst, Trv, Hel, Nõo, Rõn, San, Kam), tuu (Krl); kavva (Krk, Hls, Pst, Hel, TMr, Nõo, Rõn, San, Ote, Kam, Võ-Se, Vas); eläb (Kuu, Khn, Saa, Hls, Pst, Nõo), eläs (Krk, Trv, Hel, Nõo, Rõn, Krl), elas (Trv, San, Ote), eläp (Kam), elap (Vas)

Stein 26, Wied. 57, Kurrik SÖ 22, Kündja nr. 36 (1883) 431, Einer Lüh. EKÖ 67 ja 68, Einer EKÖ⁴ 66, Gr. ELr I 13, Gr. LLr I 21, Vig. Lisal. nr. 12 (1890) 96 ja nr. 16 (1890) 127, Kmpm. KH 75, Kodu Kal. (1906) Ik-ta, Jung 29 ja 80, Tander 39, Tõn RP 108, E MVH 46, E 34, E² 84, Põld 61, Puus. EKGr. 190, Puus. KH II¹¹ 104 ja III¹² 78, Puus. KA V—VI (1939) 23 ja 161, Puus. Eü I 20 ja 112, Meos Vaatl. III 75, Möller 190, Reiman KTr V 38, Muuk-Mihkla II 9, Muuk-Mihkla-Tedre IV 77 ja 80, Jänes-Parlo 131, Kask-Puusepp-Vaigla 14 ja 131, EKMS I 978; üleskirjutusi üle maa, v.a. Se, valdavalt eP — u. 165(294) var.

h. Kiä kannatas, tuu kavva eläs.*

* kes (Ote, Vas, Se); kannatas (Rõu, Se) Ote, Võ, Se — u. 10(17) var.

c₁. Kes kannatab, see elab kaua.
Kuu, VII — 2 var.

c₂. Kes kannatab, see elab ika kaua.
Vän — 1 var.

d. Ko kannatata, sis kavva elät.*
* kannadad

Se — 2 var.

A_{2a1}. Kes kaua kannatab, see kaua elab.
Saa — 1 var.

a₂. Kes kavva kannatas, tuu kavva elas.
Ote — 1 var.

b. Kes pallu kannates, sii kavva eläs.
Krl — 1 var.

A₃. Kannata, siis kaua elad.
Jõh — 1 var.

A₄. Kannatlik kavva eläs.
Hel — 1 var.

A₅. Kannataja elab kaua.
Kmpm. Klr 372, Klr II⁶ 360, Puus. EKGr. 190 — ?(3) var.

B. Kes kannatab, see kaua elab; kes kaua elab, see kannatab.
Meelej. nr. 12 (1882) 367, Gr. LS 164 — ?(7) var. A. Grenzsteini individuaalarendus.

C₁. Kes kannatab, see kaua elab; kes pär-rä annab, see peäle saab.
Jaa — 1 var.

C_{2a1}. Kes kannatab, see kaua elab; kes jä-rele annab, see järjel istub.*

* järil (Rkv)

VNg, Rkv — 2 var.

a₂. Kes kannatab, sie kaua elab; kes jä-rele jätab, see järi pial istub.
* järje; peal (Lal, Pal)

Iis, Lal, Pal — 3 var.

b. Kes kannatab, see kaua elab; kes jä-rele jätab, see järi pial istub.
MMg — 1 var.

c. Kes kannatab, see kaua elab; kes jä-rele jätab, see saab järje piale.
Ksi — 1 var.

Vt. 2759 E₁—E₂.

Da. Kes kannatab, see kaua elab, kes ootab, see õndsas saab.
Pst — 1 var.

b. Kes ootab, see õndsaks saab, kes kannatab, see kaua elab.
Wied. 61, Kündja nr. 36 (1883) 431, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 70 — 1(3) var.

E. Kes kannats, sii kavva elas; viletsel visa heng.

Krk — 1 var. Kontaminatsioon kaheldav.

Vt. 14175 F.

- F. Kes kannatab, see kaua elab; kes nutab, see pea sureb.
Tt (Fr. Schmidt?) — 1 var.
3175. PAREM KANNATAN OMA EMA VITSAHIRMU KUI VÕERAEMA PAITAMIST — 1?(1) var.
?Saa (Sõggel).
Vrd. 8022. Parem on oma ema vits kui võera-ema võlleib.
3176. KANNATUS OM MÕRU, AGA VILI OM MAGUS — 3(11) var.
- Aa. _____*
* on (trükised)
Loorits VrP 65, Parijõgi-Reial-Vaigla V 64; Trv — 2(9) var.
- b. Kannatus om küll mõru, aga vili magus.
Trv — 1 var.
- B. Oppus om kipe, aga vili om makus.
?Rõn (Berg) — ?(1) var.
- Vrd. Virul. Lisa nr. 7 (1888) 110: Kannatus on kibe, aga tema ots on kuld (esitatud muhameedlaste vs-na); vrd. ka Kõrber VRMK 43: Kannatus on viha, aga tema villi on magus.
Vrd. 12518. Tõel on viha juur, aga magus villi.
3177. KANNATUS ON ELU PARANDUS — 3 var.
Sa.
3178. KANNATUS ON KALLIS VARANDUS — 6(9) var.
- A. _____
VMr, Vig — 3 var.
- B. Kannatus on kallis asi.
Tln, Rap, Mih — 3 var.
- C. Kannatus on kallis asi, temaga käib hästi käsi.
?Kam (Küle) — ?(1) var.
- Da. Kannatus on kõige kallim kasu.
?Hls (Meomuttel) — ?(1) var.
- b. Kannatusest on suur kasu.
Borm Mr Kal. (1850) lk-ta — ?(1) var.
- Vrd. 3179 B. Kannatus on kallis rohi.
3179. KANNATUS ON KÕIGE PAREM ROHI — u. 10(18) var.
- Aa₁. _____*
* rohe (Pal)
Niggol Lug. 18; Vil, Pal — 2—4(5) var.
- a₂. Kannatus oo ikka keige param rohi.
Phl — 1 var.

- b. Kannatus on ike kõige asjale kõige parem rohi.
Kos — 1(2) var.
- B. Kannatus on kallis rohi.
Trv, Vil — 4(5) var.
- C_{1a}. Kannatus on valu rohi.
Tõn. Täht. (1909 nov.) — 1?(1) var.
- b. Kannatus om kõiki valu rohi.
?Plv (Tobre) — 1?(1) var.
- C₂. Kannatus on kõige parem valude vaigistaja.
Tõn. Täht. (1910 aug.) — ?(1) var.
- D. Kannatus on kõige parem abi.
Åks (Blaubrik) — 1 var.
- E. Kannatus om kõige paremb.
?Rõn (Berg) — 1?(1) var.
- Vrd. 3178. Kannatus on kallis varandus.
3180. KANNATUS ON MEHE TUGI — 1 var.
Puh (Antik).
3181. KANNATUS ON RÕEMU VÕTI — 2(19) var.
- Aa. _____
Tõn. Prn. Täht. (1888) 44, Tõn. LLr 112, Tõn. Täht. (1909 mai); Trv (Vaine) — vähem. 1(15) var.
- b. Kannatus on rõemu-elu võti.
Tõn. Täht. (1909 okt.) — ?(3) var.
- B. Kannatus om armu võti.
Krl (Einerid) — 1 var.
3182. KANNATUS TEEB KÕIK RASKUSE KERGEKS — 2(13) var.
- a. _____
Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418, Vlg. Lisal. nr. 12 (1890) 96 — 1(11) var.
- b. Kannatus teeb raskuse kerges.
?Krk (Kivisäk) — 1?(2) var.
3183. KANNATUS VÕIDAB KÕIK — 8(66) var.
- Aa. _____
Kmpm. Klr 90 ja 368, Kmpm. Klr I 98, Kmpm. Klr II⁶ 33 ja 344, Kmpm. EL II⁶ 36, Tõn. Täht. (1911 jaan.), Nurmik III 95, E² 50, Reiman EK I 275; Lüg, Kuu, Lai, Rõn — u. 5(46) var. Käsikirjalised tekstid enamasti hilised, koolikirjanduse mõju tugev.
- b. Kannatus väärab kik ära.
Marpurg 72, Wied. 47, Kmpm. Kirjaseadm. 79, Kmpm. Klr II⁶ 365 — 1(4) var.
- c. Kannatus ja vaev võidab keik ära.*
* vaevanägemine (Kuusik)

Meves 138, Kuusik KT 200, Norm. 212 — ?(11) var.

B. Kes kannatusega tööd teeb, see võidab keik ära.

ABDr (1804) lk-ta — ?(1) var.

C. Kes ei kannata, see ka ei võida.

Adamson Kal. (1905) 16; Plv (Tobre) — 2 var.

D. Kannatus võidab kõik ära, rahaga saadaks kõik kätte, aga aeg neelab need kõik ära.

?Rõn (õpil.) — ?(1) var.

E. Ainult kannatus võib võitu saada.

Ajapid. Kal. (1899) 21 — ?(1) var.

Vrd. KAH Täiel. VKÕr 127 (v. k.).

Vrd. Tõn. RP 109: Kes ei suuda kannatada, see ei suuda ka võita (esitat. itaalia vs-na).

Vrd. 14623. Oigus võidab.

3184. KANNATLIK EI KAO — 5 var.

Aa. _____

Krk — 3 var.

b. Kes kannatlik, see ei kao.

Trv — 1 var.

B. Kannatlik ei kao, uutlik ei jää omast ilma.

Krk — 1 var.

3185. KANNIKAS NII KAUA KALLIS, KUI PÄTSI EI OLE — ?—2(3) var.

a. _____

Norm. 232; ?Vän (Tammsoo) — 1?(2) var.

b. Kannikas nii kaua kaunis, kui pätsi ei ole.

EKMS IV 424 — 1?(1) var.

Vrd. 3190. Ära anna enne kanikald ära, kui päts käes ei ole.

3189. Parema kanikas peos ku päts õhus.

3186. KUIDA KANIK, NENDA HUNIK* — 3 var.

* kuda (Saa), kudas (PJg)

PJg, Saa.

3187. MINE KANIKAGA PÄTSI OTSIMA, KAOTA KANIKAS KA ÄRA — u. 45(76) var.

A₁. _____*

* otsima; ää (SJn)

SJn, VI (Vanakesa) — 2(3) var.

A₂. Ära mine kanikaga pätsi otsima, kaotad sellegi.

Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

A_{3a}. Lähed kannikaga pätsi otsima, jääd sellestki ilma.

Trt — 1 var.

b. Kui kanikas käe on ja lähed pätsi taga otsima, jääd mõlematest ilma.

Saa — 1 var.

A_{4a}. Kis kanikaga pätsi lähed otsima, kaotab kanika kah.

SJn — 1 var.

b. Kes kannikaga pätsi lähed otsima, see kautab kannika.

SJn — 1 var.

A₅. Kanikaga viskad pätsi järgi, aga jääd ilma mõlematest.

Saa — 1 var.

B. Lähed kanikaga tervet leiba otsima, kautad kanikagi ära.

Tln — 1 var.

Ca. Mine kanikaga kakku otsima, kautad kanika.

SJn — 1 var.

b. Mine kanikaga kakku otsima, jääd sestki ilma.

Pil — 1 var.

D₁. Mine kikuga kanikat otsima, kaotad kiku ka ära.

Trv — 1 var.

D₂. Kui kikuge lääd kanikat otsima, sis kaotad kiku ka veel.

Pst — 1 var.

E_{1a}. Mine pätsi otsima, kaotad kanika käest.

Pst — 1(2) var.

b. Mine pätsi otsima, kaotad kannikagi ära.

Norm. 235 — ?(2) var.

c. Mine pätsi taga otsima, kauta kanikas käest ära.

Vil — 1 var.

d. Mine pätsi püüdmä, kaoted kanikugi käest.

Hel — 1 var.

e₁. Mine pätsi taga ajama, kauta kanikas ka ära.

Hls — 1 var.

e₂. Mine pätsi taga ajama, kautad kanikagi ära.

Vil — 1 var.

e₃. Mine nüüd pätsi taga ajama ja kaota kanikas ka ära.

Vil — 1 var.

f. Mine pätsi taga ajama, kautad kanikagi käest.

Vil — 1 var.

E_{2a}. Ära mine pätsi otsima, ehk kautad ka kannika.

SJn — 1(2) var.

b. Ära mine pätsi taga otsima, kaotad viimaks kanikagi ära.

Vil — 1(2) var.

- E_{3a}. Lähed pätsi püüdma, kaotad kannikagi käest.
EKMS III 133 — 1 var.
- b. Lääd pätsi püüdmä, kaotad kanika.
Trv — 1 var.
- E₄. Hakka pätsi otsima, kaotad kanika.
Tür — 1 var.
- E_{5a}. Kes pätsi läheb otsima, kautab kanika.*
* kaotab; kannika (EKMS)
Tõn. Tln. Täht. (1887) 52, EKMS I 83; Pär (Lippmann) — 2(5) var.
- b₁. Kes pätsi läheb otsima, see kautab kannika.
VMr — 1 var.
- b₂. Kes pätsi lääb otsima, see kautab kanika.
Ran — 1 var.
- b₃. Kes pätsi läheb otsima, see kannika kaotab.
Jür (Petroff) — 1 var.
- E_{6a1}. Kes pätsi otsib, kautab kannika.
Vil (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.
- a₂. Kes pätsi otsib, see kanikad kaotab.
Pst — 1(2) var.
- b. Kes pätsi püvväb, kaotab kannika käest.
Hls — 1 var.
- E_{7a}. Otsid pätsi, kaotad kannika.
Hls — 1 var.
- b. Püüad pätsi, kaotad kannika.
Hls — 1 var.
- F. Lähad pätsi püüdma, kautad kaku.
Saa — 1 var.
- G. Mine kakku otsima, kautad kannika.*
* kaotad (EKMS)
Meelej. nr. 37 (1887) 295, EKMS I 83; Pär — 1(10) var.
- H. Ära mine pätsiga kanikast otsima.
Tor — 2(3) var.
- I. Ära mine pätsiga leiba püüdma.
Vän — 1 var.
- J. Püüad pätsi, kaotad kannika, püüad püüd, kaotad kana.
E 72, E² 58, EKMS I 83 — ?(4) var.
- Vt. 9396 G.
- K. Lähed suurt saama, kaotad kanika.*
* lähad (Tln)
Tln (Juurik), Hls — 2 var.
- Vt. 10939 K.
- L. Mine suurt saama ja jämet järama, kautad viimaks kanika käest ära.
Hel — 1(3) var.
- Vt. 10939 L.
- M. Mine saaki saama, kaotad kanikagi ära.
Hel — 1 var.

*

- N. Mine saiapätsi taga ajama, kaotad leväkanika ära.
Trv — 1(2) var.
- O. Lähed saia taga ajama, viimaks kautad leivagi ära.
MMg — 1 var.
- P. Jooksed ahnusega saia perra, pärast jäät leivastki ilma.
MMg — 1 var.

*

- Q. Kes pätsi vastu ei võta, kautab kanika.
Vil (Pallu) — 1 var.
- Vrd. kk: pätsiga kannika järele viskama (Wied. 150).
- Vrd. 3190. Ära anna enne kanikaid ära, kui päts käes ei ole.
3188. Parem kanikas hääga kui päts pahan-
dusega.
3189. Parem kanikas peos kui päts õhus.
3188. PAREM KANIKAS HÄAGA KUI PÄTS PAHANDUSEGA — 1?(1) var.
? Saa (Söggel).
- Vrd. 3187. Mine kannikaga pätsi otsima, kaotad kannika ka ära.
8969. Parem pool muna heaga kui nuum-
härp pahaga.
3189. PAREM KANIKAS PEOS KU PÄTS ÕHUS — 2 var.
- A. _____
Kõp (Ratas) — 1 var.
- B. Pool pätsi leiba parem kui mitte midagi.
Vän (Riitel) — 1 var.
- Vrd. 3187. Mine kanikaga pätsi otsima, kaota kanikas ka ära.
3185. Kannikas nii kaua kallis, kui pätsi ei ole.
3190. ÄRA ANNA ENNE KANIKAID ÄRA, KUI PÄTS KÄES EI OLE — 2(16) var.
- Aa₁. _____*
* kannikaid (Norm.)
Norm. 69; TMr (Herms) — 1(2) var.
- a₂. Ära anna enne kannikat ära, kui päts käes ei ole.
Wied. 11, Kündja nr. 31 (1883) 370, Raud VMj 219 — ?(7) var.
- b. Ära anna kannikat enne käest, kui päts käes on.
E 12, E² 64 — ?(3) var.
- Ba. Ära viska kesist kannikat enne kotist välja, kui püülileib kotis.

Norm. 69; Kär (Mändmets) — 1(2) var.

- b. Siis ära viska kesist kannikat enne kotist, kui sul püülileib peos on.
Sirvil. (1899) 55 — ?(2) var.

Vrd. 3185. Kannikas nii kaua kallis, kui pätsi ei ole.

2288. Iva hoia nii kaua, kui saad kanika.

3187. Mine kanikaga pätsi otsima, kaota kanikas ka ära.

**3191. KAOTATUD AU ON RASKE
TAGASI VÕITA — ?(3) var.**

Norm. 257, EKMS I 211; ?Saa (õpil.).

**3192. KES EI TAHA, ET TA EI KAOTAKS,
SEE ÄRGU TAHTKU KA, ET TA
LEIAKS — 1 var.**

Saa (Söggel).

**3193. KUIDAS KAPPA, NÕNDA KÕRVA
— 2 var.**

A. _____

Vil (Leoke) — 1 var.

B. Kudas mees, nõnda mekud; kudas pütt, nõnda tekkel; kudas kibu, nõnda kõrv; kudas pada, nõnda kaas.

Hlj (Rehberg) — 1 var.

Vt. 6511 C ja 13230 F.

**3194. KAPSTAMAARJAPÄÄVÄN SAA
TSIA NÕNA VALLALE — 1 var.**

Ote (Öis).

Vrd. 6237. Maarjapäeval antakse sigade võti kätte.

**3195. KAPSTMAARJAPÄÄVÄ KÖÖDETÄS
TSIALÕ RUIH SÄLGÄ JA SAADÖ-
TAS MÖTSA — 2(3) var.**

Aa. _____

Rõu (Gutves) — 1 var.

b. Maarjapäeval köidetakse seale ruhi selga ja saadetakse metsa omale lauale.

Sööt Nlj. Kal. (1903 märts) — ?(1) var.

B. Maarjapäeval antud kanadele kätte aedavõti ja köidetud sigadele selga oma ruhi.

Hel (Martin) — 1 var.

Vt. 6275 R.

**3196. KAPSTMAARJAPÄÄVÄ VAHIS
LEHM LAUDAST, JÜRIPÄÄVÄ
PAIUST — 1?(1) var.**

?Vas (Jakobson).

**3197. KUI INNE KAPSTMAAR'APÄIVÄ
KATTÕ NÄDÄLIT HEIDÄ ÄI
TSIARUIHT VÄLLÄ, SIS HEIDÄT
PÄÄLE KAPSTMAAR'APÄÄVÄ KATS
NÄDÄLIT — 10 var.**

Aa. Ku kats nädalit inne kapstmaar'apäivä saa tsiaruihi väl'lä visada', sös kapstmaar'apäävä viskat jo tsia.

Vas — 1 var.

b. Kui enne kapstmaarjapäivä katte nädalit ei pāse tsiga välja, sis pääle kapstmaarjapäivä katte nädalit viskat tsea kõige rohega välja.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

c. Kui inne kapstmaarjapäivä viska ai tsiaruiht vällä, pääle viskat tsia kõikõ ruhega.

Vas — 1 var.

Ba. _____

Se (J. ja M. Ilvikud) — 2 var.

b. Ku kats nädälet enne kapstmaarjapäivä ei viska tsiamolde vällä, sis viskad perrä kats nädälet.

Se — 1 var.

c. Kui enne kapstmaarjapäivä heidä äi tsiaruiht vällä, siis heidä äi' inne kui kats nädalit pääle kapstmaarjapäivä.

Se — 1 var.

d. Ku inne maar'apäivä viska ai tsiaruiht sulust vällä, sis piät perrä viil kats nädälet.

Se — 1 var.

e. Inne kapstmaarjapäivä kattõ nädalit um jo vaija tsiaruihi aia taadõ visata; ku sis ei saa viil tsiga mutta minnä, sis ei saa inne ku pääle kapstmaarjapäivä katõ nädälil.

Vas — 1 var.

C. [Kapstmaarjapääval] vaija jo' tsiaruihi ar' kummalõ käändä, a ku käändä saa ai, sös piät viil söötma viis nädalit.

Se — 1 var.

Vrd. 5017. [Käädrepääv] tsiamolde hildetäs aia takka, tsiga peät sis jo esi hennäst toitma nakkama.

**3198. KUI KAPSTMAARJAPÄEVAL LUMI
ÜLE TEE TUISATA, SIIS EI
PIDADA PEREMES MITTE
PÕHUGA PILLAMA, SEST SIIS EI
TULLA MITTE VARA KEVADE — 1
var.**

As (Vabel).

Vrd. 8982. Ku poornapäävä tuiskas ja aase lummõ üle tii, sis piät viil eläjiilõ üts kuurma süüta rohkõp olõma.

5220. Kui küünlapäeval üle tii lummõ uja, saava haan'a kõlksõst ussõ.

3199. KUI KAPSTMAARJAPÄIV MEHITSE JALAH TOOVA, SIIS JÜRIPÄIV PUISTAT TOROST VÄLJÄ — 1 var.
Räp (Jagomann).

3200. KUI KAPSTMAARJAPÄÄVAKS TULEB MESILANE JALAGA, SIIS SAAB VARAJANE JA HEA SUVI — 1 var.

V. Savala seletus: jalaga tulema = suira kandma.
Se.

3201. ISTUTA KAPSAST, ET LAMMAS KAHE TALLEGA VAHELE MAGAMA SÜNNIB — 14(17) var.

A_{1a1}. Norm. 90, EKMS I 43; Rak (Kr. Raud) — 1(3) var.

- a₂. Kaapsaste istutamise vahe on paras, kui lammas kahe tallega iga taime vahel magama mahub.
Hää — 1 var.

- a₃. Kui lammas kahe tallega mahub kahe kapsa vahel magama, siis kasvavad head suured kapsad.
Jür — 1 var.

- a₄. Kapsast peab üksteisest nõnda kaugele istutama, et vana lammas kahe tallega iga kapsa vahele magama sünnib, siis peavad kapsapead kõige suuremad kasvama.

W. Rosenstrauchi seletus: «Seda olema kapsas ise ütelnud.»

Sim — 1 var.

- a₅. Kapsaid pidada nii harvalt istutada, et iga kapsa vahele lammas kahe tallekesega magama mahub.
Hls — 1 var.

- a₆. Istutamise juures jäetakse iga taime vahele nii palju ruumi, et lammas tallega seal vahel võiks magada, siis on kaapsta peadel ruumi kasuda.
Ans — 1 var.

- b. Kapsad tulevad nii tihedalt istutada, et lammas kahe tallega iga kapsa vahelt mahub läbi minema.
Kuu (õpil.) — 1 var.

- c. Kaapsad tulevad nii istutada, et lammas tallega vahele mahub.
Mih — 1 var.

- A_{2a}. Kapsas kõnelenud: «Mind istutage nõnda, et lammas paari poeega va-

hele magama mahub, sis te näete, mihatsed pääd kasvavad.» *

* kõnelnud; poegadega; millised; pead (Loorits)

Loorits VrP 46; Vil — 1(2) var.

- b. Kapsas on ütelnud, et istutamise juures temale kaks niksu peale lüüakse ja keetmise juures pool toopi vett peale valatakse. Ja nii sõredasti istutada, et lammas tallega igaühe vahele magama sünnib.

Lai — 1 var.

- A₃. Nii hõredalt tuleb kapsas istutada, et lammas magama sünnib.

Trt — 1 var.

- Ba. Tatter on vanast ütelnud, et temal siis paras on kasvata, kui lammas kahe poeaga vahetepääl magama mahub.

Rõu — 1 var.

- b. Kui kevadel tatert maha külitakse, siis tulevad see nii heredaste külida, et lammas paari poegadega iga kasvava tatere vahel mahub magama.

Hls — 1 var.

- c. Kui kevadel tatert maha külitakse, siis tuleb see nii heredaste või arvaste külida, et lammas paari poegadega iga kasvava tatere vahel mahub magada. J. P. Sõggeli seletus: «Saada aga tater tihedamalt külitud, siis ei saava see mitte hääste ega korralikult kasvama, ega õiged saaki andma.»

Hls — 1 var.

Vrd. mj: ERA II 143, 369 (5) < Rõu.

3202. KAPSAD-KAALID KEEVA VETTE, OAD-HERNED KÜLMA VETTE — 6(12) var.

- A. Kapsad-kaalid keeva vette, kõva keedus külma vette.

Norm. 164, EKMS II 346, IV 22 ja 927; Hlj (Leetberg) — 1(5) var.

- Ba. EKMS II 346 — 1 var.

- b. Uad-herned külma vette, kapsad-kaalid kieva vette.

A. Källo seletus: «Üks ema õpetas tüdart». Lüg — 1 var.

- Ca. Oad-herned külmä vette, karduled-kaapsad keebä vette.

Vig (Priimets) — 1 var.

- b. Oad-herned külma vette, kartulid-kapsad keeva vette.

Norm. 164 — ?(1) var.

- D. Ubad-herned keeva vette, kualid-kapsad külma vette.

?Amb (Klemmer) — ?(1) var.

E. Kapsad-kaalid keeva vette, uvad-her-
ned külma vette; särk pahempidi, var-
rus parempidi.

Hlj (Leetberg) — 1 var.

Vt. 11194 B.

F. Kapsad-kaalid keeva vette, kõva kee-
dus külma vette, särk pahempidi, var-
rus parempidi.

Hlj (Leetberg) — 1 var.

Vt. 11194 C.

Vrd. nlj: Põldmäe nr. 411 ja 412.

3203. KAPSAS ENNE VIITAPÄEVA EI
PEA SUUR KASVAMA — 1(2) var.

viitapäev ~ viidipäev ~ viitusepäev =
15. VI

Kär (Haljaste, Melles).

3204. KAPSAS ON HÄÄ ASI TOIDUKS
KÜLL, AGA TAHAB IKKA HOBUSE
PERSES KASVADA JA SEA PERSES
KEETA — 1 var.

SJn (Köstner).

3205. KAPSAS ON LEIVA KATK — 3(8)
var.

A.

Norm. 163, EKMS IV 22 ja 904; Rak (Lilien-
bach) — 1(6) var.

B. Uba-hernes oli hunta laska, kaal-kap-
sas leeva katk, kardulas kamre seena
määndaja, silk-leib mehe ülespidaja.

Kul (Eenveer) — 1 var.

C. Kapsasupp ja tie on leiva katkud.

Rak (Traat) — 1 var.

Vrd. 3219. Kapsasupp oli leiva küüdimees.

3220. Kapsasupp on leiva venelane.

3206. KAPSAS TAHAB KARELDI KEETA,
UBA-HERNE HAUDUMISI — 2(5)
var.

a. _____*

* hernes (trükised)

Norm. 163, EKMS IV 22 ja 927; Ksl (Pruuli)
— 1(4) var.

b. Kapsas tahab karedi keeda, uba-her-
nes haudumeisi.

As (anon.) — 1 var.

Vrd. nlj: RKM II 3, 626 < Kaa.

3207. KAPSAS ÜTELNUD, ET KUI TEDA
ISTUTADA TUHKSESSE MULDA,
SIIS KASVATAB TA PEA ASEME-
LOMALE MUNA ALLA — 1 var.

Hel (Martin).

3208. KAPSAS ÜTELNUD: «PEREMEES,
MURRA, MURRA MIND KEVADEL
VARRA, MUIDU PEAN SÜGISEL
ILMA PEATA LUME ALA MINEMA»
— 1?(1) var.

?Rõu (Gutves).

3209. KAPSAT KÜLI, KUI LEPALEHED
HIIRE KÕRVA SUURUSED NOORE
KUU TÄIEL — 1?(1) var.

?Rõu (Gutves).

3210. KAPSTAI SIIS EI TOHI PANNA,
KUI ON KUU JA PÄIV ÜLEVAS —
1 var.

Plv (Räppo).

Vrd. 3211. Kapstit tulõ panda sis, ku om kats
päivä taivan.

3211. KAPSTIT TULÕ PANDA SIS, KU
OM KATS PÄIVÄ TAIVAN — 1(3)
var.

Har (Reigo, Oona, Talts).

Vrd. 3210. Kapstaid siis ei tohi panna, kui on
kuu ja päiv ülevas.

3212. KAPST KUTS KATE NÄDALI EEST
KAEMA — 1(2) var.

P. Rose seletus: istutamise päevast arvates
kahe nädala pärast võib noori kapsalehti
juba keeta.

San.

3213. KAPST ME KALA, LAG'ALEHT ME
LATK — 4(9) var.

a₁. _____*

* mele

Ote — 2 var.

a₂. Kapsas me kala, laileht me latikas.
Norm. 157, EKMS II 1244, IV 22 ja 904 —
— ?(4) var.

b. Kapsta me kala, lajalehe me latike.
Hel — 1 var.

c. Kapst mu kala lag'aleht mu latik.
Kan — 1 var.

d. Kapsad meie kala, lageleht meie latik.
EKMS IV 22 — ?(1) var.

3214. KUI KAPSAD JAANIPÄEVAKS
VARESE SUURUSED ON, SIIS
SAAB SÜGISEL HÄID SUURI KAP-
SAID — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

3215. KUI KAPSAS KOLM KÕRDA KASTETUD ON, SIIS SAAB KASTMISEST KÜLL — 1 var.

Hls (Timotheus).

3216. KU KAPSTA INNÕ UMMA SÜVVÄ, MUUD EI OLÕ, SIS UM PUUL NÄLGÄ, A KU KAPSTIT KA INÄB OLÕ ÕI, SIS UM JO OTSANI NÄLG — 1 var.

Vas v. Se (Prants).

3217. PANE SELLE KAPSALE RAMMU, KES KOSUB — 1(3) var.

Norm, 265; SJn (Kapp).

3218. KAPSASUPP JA LOOMALIHA, SEE TEEB KERGEKS MEHE KEHA — 8(10) var.

A. _____

Tln (õpil.) — 1 var.

- B₁. Kaapsasupp ja lehmaliha, see teeb kergeks mehe kiha.

Krj — 1 var.

- B₂. Kabustleem ja lehmaliha teevad kindlaks mihe kiha.

VNg — 1 var.

- C. Kapsasupp ja härjaliha, see teeb terveks mehe keha.

Trm (õpil.) — 1 var.

- D_{1a1}. Kapsasupp ja sealiha, see teeb kergeks mehe keha.

Tt (õpil.) — 1 var.

- a₂. Kapsasupp ja sialiha, sie tieb kergeks mihe kiha.

Kuu — 1 var.

- b. Kapsasupp ja sialiha, sie tieb kindlaks mehe keha.

Jõh — 1 var.

- D₂. Kapsasupp ja sealiha, see teeb paksuks mehe keha.

Sim v. VMr (õpil.) — 1 var.

- E. Kapsasupp ja sealiha, see teeb mehel palged punaseks.

?Trm (õpil.) — ?(1) var.

- F. Kapsasupp ja sealiha, see teeb mulle tulist viha.

?Trm (õpil.) — ?(1) var.

Fraasi vanasõnalisus kaheldav.

- Vrd. ul: Hans, aja härjad koju, / homme kroonupüha. / Saad kapsaleent ja loomaliha, / see teeb kergeks mehe keha (A 14489(2) < Tln).

- Vrd. 833. Hapud kapsad, haneliha, see ajab silmad pungi piha.

3082. Kalasupp ja kalaliha tegeväd kindlaks mihe kihä.

3219. KAPSASUPP OLI LEIVA KÜÜDI-MEES — 1 v. 2(3) var.

A. _____

P. Tammepuu seletus: «Kapsasupiga söödi palju leiba.»

Lai — 1 var.

- Ba. Kõrdiga kõis rekke, pudruga süld puid, kisliga kindad kätte, kapsaleem leiva küüdimees, ualeem leivajätk.

E MVH 79 — ?(1) var.

- b. Kõrdiga kõis rekke, pudruga süld puid, kiisliga kindad kätte, oaleem leivajätku, kapsaleem leiva küüdimees.

Nurmik II 146 — 1?(1) var.

Vt. 3704 A.

- Vrd. 3220. Kapsasupp on leiva venelane.

5023. Kõrt on leiva küüdimees.

3205. Kapsas on leiva katk.

3220. KAPSASUPP ON LEIVA VENELANE — 1?(1) var.

M. Luu seletus: «Lahja ja vesist suppi süües söödi palju leiba ja võrreldi venelasega, kes alaliselt süües, palju leiba tarvitas.»

?Plt.

- Vrd. 3219. Kapsasupp oli leiva küüdimees.

3205. Kapsas on leiva katk.

3221. KAPSATAIMED EI KASVA KASTMATA — 1?(18) var.

a. _____

Stein 23, Wied. 47, Kod. Kal. (1881) lisa 107, Kündja nr. 35 (1883) 418; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(13) var.

- b. Kapsad ei kasva kastmata.

E 30, E² 42, Kask-Vaigla-Veski I Ak 26 — ?(4) var.

- c. Ega kapsas kastmata kasva.

EKMS II 978 — ?(1) var.

3222. KAPTEN, KIRIKUHÄRRÄ JA MAAMÖÖTJA PIÄVÄD KOOLITUD MEHED OLEMA — 1 var.

Khñ (Lätt).

3223. KARASK KASTJAL, LEIB SUÜJÄL — 1(2) var.

Vru (G. Sander).

3224. KARASK OM TALU KADU, PUDER TALU KASU — 4(5) var.

- A. Karask oo talu kaots.

Hls (Reissar) — 1(2) var.

- Ba. _____

Nõo (Keem) — 1 var.

- b. Paks puder om talu kasu, karask om kadu.
Krk (Sarv) — 1 var.
- c. Paks puder om talu kasu, karask talu kahju.
Krk (Sarv) — 1 var.
- Vrd. 13903. Vatsk maja lootus, pudõr perre plätüs.
3225. KARASK ON RÕOSA RISTIPOEG — 1 var.
Krk.
3226. KARASK SEENI AUS, KUI AHJUS ON — 3(4) var.
- a. _____*
* senni (Rõn)
Puh, Rõn — 2(3) var.
- b. Karask om niikavva ausa, ku ahun om.
Urv (Viidebaum) — 1 var.
3227. KAREDA KOORE ALL KASVAB TUUMAKAS VILI — u. 5(6) var.
- A. Inetu koore all on vahest ikke hia magu.
Ksi (Pruuli) — 1 var.
- Ba. Kareda koore all kasvab maitsev vili.
Plt (Luu) — 1 var.
- b. _____
M. Luu seletus: «Raskes elutingimustes edasipüüdja inimene on enamasti tark ja teadlik nagu tuumakas vili.»
Plt — 1 var.
- C. Kareda koore all kasvab sile tuum.
M. Luu seletus: «Inimene, kellel ilus nägu on, ei ole mitte hea inimene igakord, vaid inimene, kellel inetu nägu on, see on see kõige parem.»
Plt — 1 var.
- *
- D. Kare koor, magus sisu.
?HMD? (õpil.) — ?(1) var.
- E. Kibe koor, magus sisu.
Trv (Pausk) — 1 var.
- Vrd. kk: Inetu koor, aga hea tuum (Kad),
Kibe koor, aga magus tuum (Saa).
- Vrd. Kp XIII 446—449: Karedamal kaunakesel /
Vahest magus ivakene, / Koredamal kooru-
kesel / Vahest sile sisukene.
- Vrd. 3591. Mida kenam koor, seda viham tuum.
4346. Kuidas koor, nõnda tuum.
3586. Kena kaun, inetu iva.
3228. KÄRE KÜLM EI KESTA KAUAKS — 1(3) var.
- a. _____
Nis (Neumann) — 1 var.
- b. Käre külm ei kesta kaua.
Norm. 215, EKMS IV 775 — ?(2) var.
3229. KARE TAPAB NOORE HÄRJA, NAINA NOORE MEHE — 1(3) var.
Käi (Sooster).
- Vrd. 6734. Meri tapab noore mehe, kare katkestab noore härja.
3230. KARGAJA LAITS LÖÖ IKS PÄÄ SAINA ÄRÄ* — 1(2) var.
* seina (Norm.)
Norm. 230; Ote (Kukrus).
3231. KARGAJA TUUL TOOB KURJA ILMA — 1 var.
Hää (Mäesalu).
3232. KUI EI VÕI PARATA, SIIS PEAB LASKMA KARATA — 4(11) var.
- a. _____
Wied. ESSr 770, Wied. 76, Kündja nr. 39 (1883) 466, EKMS IV 838; Trv (Sirul) — 2(6) var.
- b. Kui ei või parata, peab laskma karata.
E 42 — ?(3) var.
- c. Kui ei või parata, siis las karata.
SJn — 1 var.
- d. Ei või parata, muud kui las karata.
Vil (Leoke) — 1 var.
- Vrd. Gr. Ms 14/5: Lamba karjal' kuri susi /
Saatis palju õnnetusi. / Sinna ei või parata. / Lase lambad karata.
3233. EGA KARI ANNA AI PIIMA, LEHM AND PIIMA — 1 var.
Vas (Jakobson).
3234. IGAS KARJAS ON KÄRNANE LAMMAS — 1 var.
Kam (Relli).
- Vrd. 8595. Üheski perekonnas ei saa läbi ilma musta lambata.
3235. KARI AJA VÄLJA JÜRI KASTE PEALE — 1 var.
Puh (Moodis).

3236. KARI KAITSEB KARJA — 3(11)
var.

- a. _____
Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 30,
E² 91, EKMS I 532 — 1(7) var.
- b. Kari katab karja.
Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(2)
var.
- c. Kari hoiab karja.
Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(2)
var.

3237. KES KARJA EI KAITSE, SEE
LEIBA EI MAITSE — 2(7) var.

- Aa. _____
E 34, E² 79, Norm. 84; Saa (Söggel) — 1(5)
var.
- b. Kes karja ei kaitse, see vilja ei maitse.
EKMS III 376 — 2(1) var.
- B. Kes mitu karja kaitsip, sii mitu magu
maetsep.
Trv (Ungerson) — 1 var.

3238. KIK EI LÄÄ KARJA, MÖNI LÄÄ KA
NURJA — 1 var.
Hel (Tomp).

3239. KUDAS KARI, NÖNDA KARJANE —
1 var.

Pöi (Rand).

Vrd. 3255. Kuida karjane, nenda kari; kuida
valgus, nenda vari.

3240. KU OM KARI, SIS OM KAIH KA'
— 6(7) var.

- A. _____
Se — 1 var.
- B. Kon kari, sääi kaih; kon talu, sääi
töbi.*
* talo
Lut — 2(3) var.
- C₁. Kon om kari, sääi kaih; kon om töb-
ras, sääi töbi.
LMr 134 — 1 var.
- C₂. Kaih om öks kar'a man, töbō töbrastō
man.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- D. Kel karja, tuul kaihju; kel last, tuul
pahandust.
Rõu — 1 var.

3241. MIS KARJAS, SEE KERJAS — 1
var.
Vil (Leoke).

Vrd. 3985. Mis kodus, see koolis; mis karjas,
see kabelis.

3242. SUUR KARI ROHU SÖÖB, HULK
INIMESI TÖÖ TEEB — 8 v. 9(16)
var.

- A. _____
E MVH 11, Jänes-Parlo 111; Kad — 1(4)
var.
- B₁. Pia hulk töö teeb ehk suur kari hei-
nad sööb.*
* pea (trükised)
Norm. 53, EKMS I 532 ja II 61; Hlj, ?Kuu
(Jahe) — 1 v. 2(6) var.
- B₂. Kui pia suur tropp tüe tieb ehk suur
kari rohu süeb.
Iis — 1 var.
- C. Pia hulluke töö tieb ehk suur kari hei-
nad süüb.
Hlj — 1 var.
- D₁. Piaks vägi töö tegeb ja pere leivä
süüb.
Kuu — 2 var.
- D₂. Vägi töö tege, pere leivä süüb.
Kuu — 1 var.
- E. Hulk töö tieb, vägi leiva süüb.
Kuu — 1 var.
- Vrd. 1547. Hulk teeb hulga töö.

3243. KARITA KASVAB, (H)ARITA ELAB
— 1 var.

Lüg (Källo).

3244. SUUR KARI, VÄHA VILLU — 1
var.

Tor (Kirschbaum).

Vrd. 8358. Palju lambaid, vähe villu.
8357. Palju kisa, vähe villu.

3245. EGA KEEGI KARJAKRANSITA
KARJA LÄHÄ* — 1(2) var.

* karjakrantsita; lähe (Norm.)
Norm. 73; VMr (V. ja G. Lurichid).

3246. KARJALAPSEL IGA PÖESA ÄÄRES
LÖUNA — 2 var.

- a. _____
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b. Karjatsel iga pöesa ääres löuna.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

3247. EGA KARJATSE KASU KARPI EI
PANNA — 1(2) var.

Norm. 124; Trv (Ungerson).

3248. EI KARJATSEL ÕLE KATUST
KAASAS — 1 var.

Lüg (Källo).

3249. IGA KARJANE ELAB OMA LEHMA
PIIMAST — 1?(1) var.

?Rak (Kr. Raud).

3250. KARJANE PANEB TALVEL OMA
JALA SEINA PEALE — 1(3) var.

Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418.

3251. KARJASEKS PALGATAKSE, TEENI-
JAKS PEETAKSE — 1?(1) var.

?Trt (Piir).

3252. KARJASE PÕLI — KURI PÕLI — 3
kuni 5(10) var.

A₁. —

Norm. 123; Jõh (õpil.) — 1(2) var.

A₂. Karjase põli — kuri põli; kes kaua
karjas käib, see kõnni jäeb.
Tander 43 — 1?(4) var.

B. Karjatsel on koera põli.

E. Poomi seletus: «Peremehe ütlus, kui kar-
japoiss kaebas oma raskust.»

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

C. Kodulistel kulla põli, eitsilistel hellä
põli, karjustel om kuradi põli.

Norm. 123; Hel — 1(2) var.

D. Kodurahval kulla põli, karjastel teo-
poisi põli.

?Tt (Eisen) — 1?(1) var.

Vrd. ri «Karjasepõli»: Kuri põli karjatsel, /
kuri põli, vaeva elu (ERIA II:1 nr. 1350).

Vrd. 13042. Küll on vaene tüdruku elu, vaesem
veel karjase elu.

8101. Orja põli raske põli.

3253. KARJATSE KANIK JA SAKSA KIKK
— 1 var.

Pst (Loorits).

3254. KES KARJASEKS EI OLNUD, SEE
KA MEHEKS OLLA EI MÕISTA —
1?(1) var.

?Plv (Tamm).

3255. KUIDA KARJANE, NENDA KARI;
KUIDA VALGUS, NENDA VARI —
kuni 4(31) var.

A. — *

* kudas (E), kuidas (E², Puus., Vih.,
Norm.); nõnda (E, E², Puus., Norm., Vih.,
EKMS)

Wied. 85, Kündja nr. 41 (1883) 490, E 41,
E² 91, Puus. EKGr. 194, Puus. KH III¹²
101, Norm. 62, Vih. (1957) 109, EKMS I
749 — 1(22) var.

B. Kuidas karjane, nõnda kari.*

* kudas (Põl)

Puus. EKGr. 191, Norm. 175, EKMS I 1058;
Kuu (Vilbaste), Põl (Rand) — ? kuni 3(9)
var.

Võimalik, et red. B esindab kirjandusemõju-
list sekundaartraditsiooni.

Vrd. 3239. Kudas kari, nõnda karjane.

13296. Kus valgust, seal varju.

3256. KUI KARJANE PEKSAB KOERA,
SIIS KOER ENAM EI LÄHE KARJA
— 1(3) var.

Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883) 466.

3257. KARJAPOISS EI KAALU OMA
PALKA ÜLES — 1?(1) var.

?Vil (Kala).

3258. KARJAPOISS ON KUNINGAS —
1?(2) var.

A. —

?Kam (Relli) — 1?(1) var. Kirjanduse-
mõjuline.

B. Karjapoiss on kuningas, suure valla
valitseja.

Kmpm. A⁶ 16 — ?(1) var.

3259. KARJATEE PEAL EI KASVA
ROHTU — 17(24) var.

A_{1a}. —

E 30, E² 91; VMr (J. Elken) — 1(5) var.

b. Karjateele ei kasva rohtu.

Reiman EK I 278 — ?(1) var.

A₂. Karjateel ei kasva lilli.

VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.

B_{1a}. Ega suurtii pääl haina ei kasu.

Rõu (Perli) — 1(3) var.

a₂. Ega suuretee pääl hain ei kasva.

Võn (Kilk) — 1 var.

a₃. Ega suuretee pääl kasva heina.

Saa (Söggel) — 1 var.

b. Kasu ui suurõtii pääl inäp haina.

V. Pino seletus: «Ko määne naane vai
tütrik om sääne hatanõ ja veige poissaga
kargas, sis tuul saa al latse ka inäp, sis
üldäske nii.»

Se — 1 var.

B₂. Suuretee peal ei kasva midagi.

Jäm (Kuldsaar) — 1 var.

B₃. Suurtii pääl kasu ui haina, litsil
olõ õi latsi.

Se (Jänessoo) — 1 var.

- Ca. Käidava tee peal ei kasva rohtu.
Jäm — 1 var.
- b. Kos teed mööda pallu kävväs, sää!
iks ei kasva haina.
Oie — 1 var.
- D₁. Tallatud tee peal ei kasva rohtu.*
* pääl (Hää)
Rap v. Mär (Poom), Hää (Mäesalu) — 2 var.
- D₂. Ei tallatud maantie pääl rohi sigine.
Kuu (Lindström) — 1 var.
- Ea. Ega tee peal heina kasva.
E MVH 70 — 1?(1) var.
- b. Pallõs tiiraa pääle hain kasus.
Se — 1 var.
- F. Väikese tee peal kasvab rohi, aga
suure peal rohtu ei kasva.
EKMS IH 901 — 1 var.
- G. Rihitu aasul en purge enamb rohtu.
Aug. Krikmanni seletus: «Rehitsetud heina-
maal ei võrsu enam rohtu.»
Rkv — 1 var.
3260. IGAÜKS KARJUB OMA PEAD —
1(4) var.
Wied. ESSr 791, Wied. 37, Kündja nr. 34
(1883) 406.
3261. KARJUMINE TOOB KANNIKA
JUURE* — 1(2) var.
* juurde (EKMS)
EKMS I 1010; Hlj (Leetberg).
3262. KARJUMISEGA SAAB TAARI-
HAUDED — u. 20(29) var.
- A_{1a1}. —
Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(3)
var.
- a₂. Karimisest saab taarihauded.
Päss PJs 561; Han — 1(2) var.
- a₃. Karjumisest saab ikka taarihaude.
Krj — 1(3) var.
- b. Karjumine annab taarihaude.
Khk — 1 var.
- c. Karimine annab taarihauded.
Tõs, Vän — 2 var.
- d. Hädaldamisest saab taarihauded.
Kaa — 1(2) var.
- A_{2a}. Karjumisest saab aastased taarihau-
ded.
Jäm — 1 var.
- b. Hädaldamine annab aastase taarihau-
de.
Ans — 1 var.
- c. Hädaldamine toob aastased taarihau-
ded.
Jäm — 1 var.
- Ba. Karimene annab ikka kal'lahauded.
Rap — 1 var.
- b. Karimine annab kal'lahauded.*
* karjumine (Põi); kal'lahaudid (LNg), kal-
jahauded (Põi)
Mär, LNg, Põi — 3 var.
- C. Karjumisega saab leivasõtked.
Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(2)
var.
- D. Karjumisega saab pudrujahud.
Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(2)
var.
- E. Karjumisest saab taarihaude, hädal-
damisest hea õlle.
Krj — 1 var.
- F_{1a}. Karimine annab kal'lahauded, kui häs-
te lõugad, saad leivasõtked ka.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b. Karimine annab kal'lahauded, kui häs-
ti lõugu lõksutad, saad leivasõtked
koa.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- c. Karimine annab kal'lahauded, suur
karimine annab leivasõtked.
Kul — 1 var.
- F₂. Karimine annab kaljahauded, kui terve
perega karjuda, saab ka mõnikord lei-
vasõtked.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
3263. EI SAA KARJUS ILMA VITSATA, EI
SOLDAN ILMA MOOGATA — 1(4)
var.
Norm. 73; Urv (Seen).
3264. KUI KARJUSTÕ PUUDUS, SIS
NAAKÕ NAISI VÕTMA — 1?(1) var.
?Vas v. Se (Sandra).
3265. KUI KAR'US KAR'AH JA TEOMIIS
TEOL, SIS VÕIP MAJA ELLÄ —
7(8) var.
- Aa₁. —
Plv — 1 var.
- a₂. Kar'us kar'ah, teomiis teol, sis või
maja ellä.
Räp — 1 var.
- b. Kui teoline teon ja karjus karjan, sis
või maid pidäde.*
* teol; siis; võib; pidada (Norm.)
Norm. 124; Hel — 1(2) var.
- c. Kui karjane karjas, teoline teol, võib
ikka elada.
E² 84 — 1 var.
- d. Karjus karjah, teoline teol, sis võit
iks esi ka ella.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- B. Sis võib talu ikki viil elädä, kui teo-
miis ja karjamiis vällän om.
Pst (Ainson) — 1 var.
- C. Kui sulane teol ja karjus karjan, sis
võip talu elädä: tütrikuta ei sata tare
paari sisse.
Nõo — 1 var.
- Vt. 1285 B.
3266. KARKSIN EI KASVA HULLE
PALJALT MAA PÄÄL, NEID KAS-
VAB PUU OTSAN KA — 1 var.
Krk (Helimets).
3267. KARKSI OM PÖHUVALD, ABJA
OM TERAVALD — 1 var.
Krk (anon.).
3268. KARTLIK KOER EI SAA RASVA-
SEKS — 3 var.
- Aa. _____
Aud — 1 var.
- b. Arad koerad ei lähe rasva.
Plt — 1 var.
- B. Ara hundi perse ei ole iialgi rasvane.
Tln — 1 var.
3269. ENNEM KARDA RUMALAD SÕBRA
KUI TARKA VAENLAIST — 2 kuni
3(9) var.
- a. Ära karda tarka vihameest, vaid ru-
malad sõbra.
Tln (Pusemann) — 1 var.
- b. Ärä pelgä tarka vainlast, pelgä sõpra
rumalat.
?Rõn (Berg) — 1?(1) var.
- c. _____
Rak (Jürjev) — 1(2) var.
- d. Parem tark vaenlane kui loll sõber.
E² 36 — ?(3) var.
- e. Mõistmata sõber on hädaohtlikum kui
vaenlane.
Tõn. LLr 43 — ?(1) var.
- f. Napakas sõber on kardetavam kui
vaenlane.
?Trt? (Eisen) — ?(1) var.
- Vrd. Post. Eral. (1899) 12: Tark vaenlane on
parem kui rumal sõber (rubriigis «Jerusa-
lemma araablase targad sõnad»).
- Vrd. Linda nr. 1 (1890) 30: Parem on mõistlik
vaenlane kui narr sõber (hertsegoviina vs
tõlkena).
- Vrd. 8535. Ära pelgä ulli vainlast, pelgä tarka
sõpra.
494. Avalik vaenlane on parem kui sala
sõb[e]r.

3270. KARDA HÄRGA EEST, HOBUST
TAGANT, AGA KURJA INIMEST
IGALT POOLT — 6 kuni 8(28) var.

- Aa₁. _____
Schneider Elusal. Kal. (1906) 19 — 1?(1)
var.
- a₂. Karda härga eest ja hobust tagant,
aga kurja inimest igalt poolt.
E² 47, Loorits Vrp 35, EKMS I 1018; KJn
(Veskisaar), ?Tt (V. Teder) — 1 kuni 2(16)
var.
- a₃. Karda härga eest ja hobust tagant,
kurja inimest igalt poolt.
Norm. 246 — ?(1) var.
- b. Karda härga eest, hobust tagant, aga
õelat inimest igalt poolt.
Sirvil. (1898) 60 — 1 var.
- B. Karda härga eest ja tagant, kurja ini-
mest igalt poolt.
EKMS II 146 — ?(1) var.
- C_{1a}. Karda sikku eest, hobust takka, aga
kurja inimest igalt poolt.
Mihkelson 101 — ?(4) var. Vene vs tõlge.
- b. Sikku pelgä edest ja hobust tagast,
aga kurja inimest egält puult.
Kod — 1 var.
- c. Sikka karda eest, hobust tagast, ine-
mist igalt poolt.
As (Pint) — 1 var.
- C₂. Sõpra ei või rohkem usku kui hobust
tagast, sikku eest.
Kõp — 1 var.
- D. Koera karda eest, sokku takka, aga
inimest igast küllest.
Tor — 1 var.

3271. KES KARDAB, SEE KAOTAB — 2
var.

Vän (Rõõmussaar), Saa (Sõggel).
Vrd. 2936 Ae. Kes kardab kahju, see kautab
kasu.

3272. MIS SA KARDAD, KAELA LANGE
— 1 var.

Plt (G. Vöhrmann).

3273. PAREM KARTA KUI KAHETSEDA
— u. 185(400) var.

- A_{1a}r. _____ *
- * param (Põl), parep (Krk), paremb (Jõh,
Kuu); kahelseta (Vi, MMg, As), kahatseda
(Malm, W. Norm., Vig. Lisal.; Jõh, Ha,
Vig, Põl, SJn, Vil), kahatseta (Vi), kahjat-
seda (Tõn. Täht.; VMr, Ha, Lā, Sa, Tõs,
VIP, TaL, Tt), kahjatseda (Kāi), kahjetseda

(Vil), kahitse (Krk), kahetse (Tt), kahetsa (Pst)

* Helle 350, Hupel 114, Beitr. XI 149, Poromski EGr. 211, Gressel (1861) 38 ja (1884) 57, CRJ Klr I 35, CRJ UAr 33, Malm 10/1, Stein 51, Wied. 144, W. Norm. ÖL 38, Borm Uus ABDr 28, Kurrik 7, Kruus 37, Kündja nr. 48 (1883) 573, Kk ABDr (1887) 24, Vlg. Lisal. nr. 15 (1890) 120, Körber KR I 11 ja 44, N. D. UA (1895) 13 ja 15, Sööt Pa 6, KAH EKAl 156, Kuusik KT 205, Sander I 67, Kmpm. KH 22, Pet. Ah 63, Jung 47 ja 76, Tön. Täht. (1911 juuni), E 67, E² 47 ja 78, Nurmik I 65, Huvit. II 215, Huvit. V Lisa 16, Möller 99, Kask-Vaigla-Veski I Ak 11, Kask-Puusepp-Vaigla 21 ja 36, Reiman EK I 275, EKMS I 863 ja 1018; üleskirjutusi üle maa, v. a. Se, vähe Jä, Vö ja TaL — u. 100(231) var.

*
Parem karta kui kahjetseda, besser vor als nachschn.

a₂. Parem on karta kui kahjatseda.*

* om; kahjetseda (Trv), kahetseda (Kündja; Kaa, Plt)
ABDr (1892) 35, Kündja EK² 6; Kaa, Plt, Trv — 3 kuni 5(6) var.

a₃. Parem olgu karta kui kahjatseda.
Pöi — 1 var.

a₄. Ennem karta kui kahetseda.*

* ennemini (Kär), enne (Tln); kartada (Mus); kut (Mus); kahjatseda (Vig, Krj, Mus)
Vi, Tln (õpil.), Vig, Sa — 9(10) var.

b₁. Ennemine karta kui pärast kahetseda.
Kaa — 1 var.

b₂. Enne karta kui pärast kahjatseda.
Krj — 1 var.

b₃. Enne olgu karta kui pärast kahetseda.
Sa — 1 var.

c. Parem enne karta kui pärast kahjatseda.*

* paremb (Trv); ennem (Vän); perast (Trv), päräs (MMg); kahetseda (Kei, Muh, Trv, Tt), kahetseda (MMg)
ABDr (1889) 28, Tön. Täht. (1909 dets. ja 1910 sept.); Kei, Muh, ?Vän (Tammsoo), Trv, MMg — 6(9) var.

d. Ennem karta kui pärast kahjatseda.
?Mar (Hilemägi) — ?(1) var.

e. Enemalt karta kui kahjatse.
Muh — 1 var.

A₂. Kartmine on parem kui kahetsemine.
Kask-Vaigla-Veski I Ak 62 — ?(1) var.

A₃. Parem ette karta kui taga kahjatseda.
Rei — 1 var.

A₄. Ettekartmine on parem kui tagakahetsemine.*

* takka- (E², EKMS)

Wied. 35, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 32 (1883) 383, E 19, E² 47, EKMS I 1018 — 1?(8) var.

B_{1a}. Kes kardab, see ei kahjatse.*

* kahetse (Kündja, E, EKMS; Kuu)

Wied. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431, Kmpm. KH 74, E 34, E² 78, EKMS I 863; Kuu — 2(7) var.

b. Kes kardab, see ei kahetse millalgi.

Plv — 1 var.

B₂. Kartja ei kahjatse.

Kmpm. KH 74, Kmpm. Klr 372, Kmpm. Klr II⁶ 360 — ?(3) var.

Ca. Paremb pelgama kui kahitsema.*

* kahitsema (Wied., Kündja)

Marpurg 71, Wied. 147, Kündja nr. 48 (1883) 373 — 1(3) var.

b₁. Parem peljata kui kahetseda.

Vön — 1 var.

b₂. Paremb om pellata kui kahjetseda.

Trv — 1 var.

c₁. Paremb ette peläda ku perrä kahida.*

* pelätä (Urv v. Krl), pelada (Vö); kahitseda (Urv v. Krl), kahitsöda (Se)
Vö, Se — 5(9) var.

c₂. Paremb ette pellata kui takan kahitseda.

As (Pint) — 1 var.

D. Parem kahju karta kui kahetseda.

Lai — 1 var.

Ea₁. Parem hoida kui oiata, parem karta kui kahetseda.

Gr. ELr I 70, Gr. LLr I 29; Hlj, Kuu, Rap v. Mär (Poom), Hls, Vil, Kod, Vas, Tt (anon. ja S. Veske) — 12(20) var.

a₂. Parem on hoida kui oiata, parem karta kui kahjatseda.

Tln (Keller) — 1 var.

b₁. Parem karta kui kahetseda, parem hoida kui oiata.

Norm. 229, EKMS I 338; Hls, ?Kuu (Jahe), Rap v. Mär (Poom), Vän, Saa, Hls, Vi, Ksi, Tt (anon.) — u. 15(23) var.

b₂. Parem karta kui kahetseda, ennem hoida kui oiata.

Pee, Kõp, Hel — 3 var.

c. Parem karta kui kahetseda, parem enne hoida kui pärast oigada.

VNg — 1 var.

d₁. Parem on hoida kui ohata, parem on karta kui kahetseda.

Meelej. nr. 11 (1887) 86, Kmpm. EL II⁸ 75, Kmpm. EL III¹⁰ 241; ?Vig (õpil.) — ?(7) var.

- d₂. Parem hoida kui ohata, parem karta kui kahetseda.
E MVH 23, Kmpm. EL IV² 17, Jänes-Parlo 136; VMr, Kuu, Kse, PÄP — 8(28) var.
- e₁. Parem on karta kui kahjatseda, parem on hoida kui ohata.
Vil — 1 var.
- e₂. Parem karta kui kahetseda, parem hoida kui ohata.
KAH Loe 19, Vih. (1957) 109; Hlj, Vig, Saa, Krk — 6 v. 7(13) var.
- e₃. Parem karta kui kahatseda, ennem hoida kui ohata.
Sim — 1 var.
- Vt. 1430 C.
Vrd. 1490. Hooletu oigab, kartja kahetseb.
- 3274. KARDUL OO VAESE LEEVA JÄTK** — 1 v. 2(6) var.
- Aa. —
?Mar (Hilemägi) — 12(1) var.
- b. Kartul on vaese leiva jätk.
Norm. 163, EKMS IV 22 ja 906 — ?(4) var.
- B. Vesi pikk piimä jakk, kartul kaunis leevä jakk.
Kam — 1 var.
- Vt. 146 X.
- 3275. KARTOHVEL ON KALLIS TOIT — KÜLL PUTRAJES, KÜLL PATRAJES, KÜLL KALUJEGA KEITAJES** — 2 var.
- A. —
Kuu (Salström) — 1 var.
- B. Runntuhlis on üks kallis toit, tema kõrva maitseb noit.
E. Tampere seletus: «Nott — suitsuliha raasukesed pajapõhjas keedetud. Sisse lastakse jahu, et üsna paks saab, et hästi tuhli ümber jääb.»
Mus — 1 var.
- Vrd. 3279. Kartul on küll kallis asi, aga leeva vasta tühi asi.
- 3276. KARTUL ESI ÜTELNU, ET TETÄS TEDA VANAN KUUN JA TÄUEN KUUN** — 1 var.
- L. Taki seletus: siis kaovad vanad kartulid ära, muldu on sügiseni terved.
Hls.
- 3277. KARTULID KASVATAVAD NOORE-KUUGA ALLA JA VANAGA VARSSI** — 1 var.
Kul (Einberg).

- 3278. KARTULIL OM LEIB PUUH*** — 1(4) var.
* on; põues (trükised)
E. Kirsi seletus: «Kartuli juurde pole vaja leiba.»
Norm. 163, EKMS IV 22 ja 906; Se.
Vrd. 9011. Pudrul leib puun.
12796. Oal ja hernel on leib põues.
3280. Kartul one puul leibä.
- 3279. KARTUL ON KÜLL KALLIS ASI, AGA LEEVA VASTA TÜHI ASI** — 1 var.
TMr (Solon).
Vrd. 3275. Kartohvel on kallis toit — küll putrajes, küll patrajes, küll kalujega keitajes.
- 3280. KARTUL ONE PUUL LEIBÄ** — 1 var.
Kod (Lilv).
Vrd. 3278. Kartulil om leib puuh.
- 3281. KARTUL RIAKINUD ENNEMUSTE: «MIND PIAB NIISKE SOOJA MUA SISSE MAHA PANDAMA»** — 1 var.
Ksi (Nurk).
- 3282. KAUAS KARDULAS JA VÕI SULA SEISAB** — 1 var.
E. Poomi seletus: uue peremehe või teenija kohta, kes algul väga hea oli, kuid varsti halvaks muutus.
Rap v. Mär.
- 3283. SUUR KARDUL — KARDULE RAISK, VÄIKE KARDUL — MAA RAISK, KESKMINE — KIGE PAREMB*** — 1(3) var.
* kartul — kartuli; kõige parem (trükised)
Norm. 84, EKMS III 378; Hel (Tomp).
- 3284. SUUR KARTUL LINNARAHVA OMA, PISIKE KARTUL MAARAHVA MAIUS** — 1 var.
Lüg (Källo).
- 3285. ÜHE KARTULE PÄRAST EI VÕETA KOOPASUUD LAHTI** — 5 var.
- Aa. —
M. Mäesalu seletus: «Abielupaar ei jää ühe lapsega.»
Hää — 1 var.
- b. Kes üte kardula pärast koopasuud talvel avab.

J. Gutvesi seletus: «Abielunaise ja -mehe vahekorra kohta.»

Rõu — 1 var.

B. Ütest latsõst saa ai pereht ja üte kardohka pärast võõda ai kooba suud valalõ.

Se — 1 var.

C. Ega koop ühe kardohvli perast ei teha.

Räp — 1 var.

D. Ühe kartule pärast ei võeta kotisuud lahti.

Hää — 1 var.

Vrd. kk: koobasuud vallalõ võtma 'lasterohkuse kohta' (Se).

Vrd. 13726. Varas ei lähe ühe nairi pärast aeda.

3286. KARTULEPUDRUGA EI SAA KAUGEMAL KU ÜLE KIVIAIA* — 1(2) var.

* kartulipudruga; kaugemale (Norm.)

Norm. 163; Hää (Mäesalu).

Vrd. 5022. Kõrdiga ei saa kaugemale kui üle aja hüpata, pudruga saab ommeti teise perese.

9009. Pudruga saab üle aja hüpata, kõrdiga külase minna.

3705. Kiisliga saad üle aia hüpata.

3287. KARTUS EI OLE KUSKILT PÄRALT — 1(2) var.

Mus (Miller).

Vrd. 5398. Laiskus ei ole kuskilt päralt.

3288. EGA KAHR IMES ESIKI OMA JÄMME KÄPÄ — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 3294. Karu imeb ikka talvel käppä.

3289. EI KARU KARULE LIIGA TEE — 1 var.

Kos (Sommer).

Vrd. 1619. Hunt hunt ei murra.

3290. KAHR KÜLL KÕVA OM, A HAHILA ÕKS NÕNNA TSAETAS — 2 var.

A. —

Se — 1 var.

B. Härg om ka kõva, hahila' tsaetasõ' nõnna.

M. Linna seletus: kangekaelsetki on võimalik hästi õpetada.

Se — 1 var.

Vrd. 3291. Kahr om küll kuri elläi, siski nahk om iks saksa saani pääl.

3291. KAHR OM KÜLL KURI ELLÄI, SISKI NAHK OM IKS SAKSA SAANI PÄÄL — 6(8) var.

a₁. —

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

a₂. Kahr om küll kuri elläi, siski nahk om iks saksa saani peräh.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

a₃. Kahr om küll kuri ellai, nahk sais siski saksa saani perä pääl.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b₁. Kahr om küll kõva elläi, ent nahk om iks saksa saani pääl.

Norm. 113; Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

b₂. Karu on küll kõva elajas, ent nahk on ikka saksa saani peal.

EKMS II 966 — ?(1) var.

c₁. Kahr ka om kõva, a nahk ka õks juusk saani perä küleh.

F. Ilviku seletus: öeld. sellise inimese kohta, kes peab end väga kangeks.

Se — 1 var.

c₂. Kahr om ka kõva, om nahk saani perä pääl.

Se — 1 var.

Vrd. 3290. Kahr küll kõva om, a hahila õks nõnna tsaetas.

3292. KARU ELAB VANAST RASVAST — 1 var.

Ils (M. Tiitsmaa).

3293. KARU EP OLE LIGIDAL IAL NII KURI, KUI TEDA EEMALT KISEN-DATAKSE — 1(3) var.

Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418.

Vrd. 1616, eriti E: Ega susi mant nii suur ei olegi, ku kavvest näüs.

3294. KARU IMEB IKKA TALVEL KÄPPÄ — 1 var.

Ha (Kanketer).

Vrd. 7707. Nälg sunnib karu käppa imema.

3300, näit. Č₄: Karu pöörab töniksepäeval teist külge ja imeb käppa.

3288. Ega kahr imes esiki oma jämme käpä.

3295. KARU JÄTAB MÕNEKORRA KA KARVU* — 1?(7) var.

* karva (Stein)

Stein 23, Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418; ?Tt (Kreutzw.).

3296. KARU KARDAB KÕIGE ENAM OMA KELLUKESI — 3(6) var.

a. —

Stein 23, Wied. 47; Tt (Kreutzw.) — 1(4) var.

b. Karu kardab kella.
Kuu (Vilbaste) — 1 var.

c. Kartab karu kella.
Kuu (Lindström) — 1 var.

Vrd. kk: Kardab kui karu kellasid (Jõh).

Vrd. uk: Karu piab kellasi kangeste kartma.
Kui ta inimese kallale lähäb, siis üeldagu aga: «Kuts, säh karu kella!», kuhe piab kaduma (Rak).

3297. KARU KASUKAS EI KARDA KÜLMA — 1(7) var.

Wied. 47, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 30, E² 98.

3298. KARU KÄPPAD JA PÕDRA MOKKAD, SAVERMU SABA JA LATTIKA NABA ÜELDASSE KÕIGE MAGUSAMAD LIHATOIDUD ÕLEMA — 1(4) var.

a. Iis (Timotheus) — 1 var.

b. Karu käpad ja põdra mokad, savermu saba ja latika naba üeldakse kõige magusamad lihatoidud olevat.
Norm. 162 — ?(1) var.

c. Karu käpad ja põdra mokad, saarma saba ja latika naba olevat kõige magusamad lihatoidud.*
* savermu (EKMS IV); paremad (EKMS II) EKMS II 540 ja IV 22 — ?(2) var.

3299. KARU LAULD ÜKSKORD NII: «POH, POH, POH, POH, POHLA-MARJAD, SITAD SINIKUD, VAT MU KALLID PIHLAKAD» — 1 var.

L. Priksi seletus: «Karu pohle ei saand maast korjata, sinikuid ei jõund noppida, aga ronis pihlaka otsa ja siis korjas kobaraid ja sõi.»

Koe.

Vrd. 3307. Karu üelnud: «Mussik, muasik sitt mamm, pihlik mehe mamm.»

3309. Karu ütelnud: «Pihlamarja hüvä marja, palokmarja paska marja.»

3301. Karu olema rääkinud, kiltnud punamarju: «Punamarjad — poska marjad, sinimarjad — sitamarjad.»

10441. «Silk-leib mehe toit, pihl-pohl minu toit,» nii olevat öelnud karu.

6419. «Muud marja, musta marja, sitke marja, sitta marja, pihlapuu marja, priisket marja, taad saa tsäuka tsälguta,» kahr laulis nii.

3300. KARU LÄHEB MIHKLIPÄEVAL PESSA, KÜÜNLAPÄEVAL KÄÄNAB TEISE KÜLJE, MAARJAPÄEVAL TULEB ENNE PÄEVA VÄLJA — 11. 100(118) var.

A₁. Kadrinapäe lähäb karu pesase.
Tor — 1 var.

A₂. Karu lääb mardi aegu pessa.
Tt (Vestr.) — 1 var.

B. Madisepäeval algab karude, usside, putukate jm. loomade talveuni.
EKMS III 463 — 1?(1) var.

Vt. 12975 E₂.

*

C. Pärtüspäiv läävä' hussi' maa sisse, sös lätt kahr ka magama, makka küündlepääväni, sös käänd tōösō küle.
Rõu — 1 var.

Vt. 12975 B₅.

*

C_{1a1}. Karu pöörab tōnisepäeval teise külje peale.
Wied. ESSr 1186 — 1 var.

a₂. Karu pöörab tōnisepäeval teise külje.
EKMS III 458 — 1?(1) var.

a₃. Tōnisepäev pöörab karu teist külge.*
* teise külje (Pal)
Rap, Pal (Maasen) — 2(3) var.

b. Tōnisepäeval keerab karu teisele küljele.
Hlj — 1 var.

c₁. Tōnisepäeval kääneb karu teise külje.
Krk — 1 var.

c₂. [Tōnisepäeval] karu kääneb teise külje.
?Saa (J. Kangur) — ?(1) var.

C_{2a}. Tōnniksepäevast pöörab karu ennast teise küljele, sest siis on jo pool talvet möödas.
Kos — 1 var.

b. Tōnisepäeval on pool talvet mööda, siis karu keerab teise külje.
Rap — 1 var.

Vt. 12294 H.

C₃. Tōnisepäeval ärkavad loomad talvest ellu, karu pöörab teist külge.
Jõe — 1 var.

Vt. 6283 B.

C_{4a}. Karu pöörab tōnniksepäeval teist külge ja imeb käppa.
Sim — 1 var.

b. Tōnisepäe karu pöörab teist külge ja hakkab teist käppa imema.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

c. [Tōnisepäeval] pidi ka karu metsas ennast teise külje peale pöörama ja oma teist käppa hakkama imema.
Mär — 1 var.

- d. Tõniksepäaval keerab ennast karu teise külle päale ja hakkab teist käppa imema.
Hlj — 1 var.
- e. Sügisest kuni tõnisepäevani lameda talvekaru ühe külle peal ja imeda üht käppa; tõnisepäeval aga keerata talvekaru teise külle ja hakata teist käppa imema.
Kad — 1 var.
- C₅. Tõniksepäaval on talv puoleks, siis peab kua põhk puoleks olema, siis piab kua karu saduperse all teist külge keerama ja teist käppa hakkama imema. J. Lilienbachi seletus: saduperse = tuulest üles kangutatud kännud ja juurikad.
Rak — 1(2) var.
- Vt. 12299 D ja 12294 G.
- C₆. Tõniksepää murtakse talve selg katki ja karu kierab teist külge ja hakkab teist käppa imemä.
Hlj — 1 var.
- Vt. 12296 C.
- D_{1a1}. Kündlepääväl käänd karh tõsõ külle.
Har — 1 var.
- a₂. Kündlepäävä käänd kahr tõösõ küle.
Rõu, Se — 2(3) var.
- a₃. Künlapäeval kääneb karu teise külje.
Rõu — 1 var.
- a₄. Künlepääval karu kääneb teise külle.
Hls — 1 var.
- a₅. Karu kääneb künlapäeva ajal tõise külle.
Trv — 1 var.
- a₆. Künlepääväl kääneb karu omal tõise külle.
Hls — 1 var.
- a₇. Künlapäeval kääneb ka karu pesas tõise külje.
Hls — 1 var.
- a₈. Künlapäeval kääneb karu talveunes teist külge.
Rõu (Gutves) — 1 var.
- b₁. Karu käänvat kündlapäävân tõise külle.
Krk — 1 var.
- b₂. Karu käänava [künlapäeval] teise külje.
?Rõu (J. Kangur) — 1(1) var.
- b₃. Kündlepääväl käändvat karu tõise külle.
Krk — 1 var.
- c₁. Kündlapäe pöörab karu külge.
Tor — 1 var.
- c₂. Kündlapäeval püürab karu tõist külge.*
- * künlapäev; teist (HJn)
HJn, Pst — 2 var.
- C₃. [Künla]päeval pöörab karu talveunes teise külje.
Pst — 1 var.
- d. Künlapäeval pöörda karu enesel teist külge.
Tln — 1 var.
- e₁. Künlapäeval keerab karu teise külje.
TMr — 1 var.
- e₂. Kündlapääval karu keerab tõist külge.
Trm — 1 var.
- e₃. [Künlapäeval] karu keerab koopas teise külje.
Plv — 1 var.
- e₄. Karu keerab künlapäiva ajal tõist külge.
Iis — 1 var.
- D_{2a}. Karu kündlepääväl ta käändvat tõse külle, käppa imevat.
Hel — 1 var.
- b. Karu imeb kogu talve käppa, künlapäev pöörab talveund magades teisele küljele.
TMr — 1 var.
- c₁. Künlapäeval karu keerab teist külge; ta imevat käppa.
Trm — 1 var.
- c₂. Karu [— — —] kündläbä kierab tõist külge [— — —] imeb käppa kõlge talve.
Lüg (Källo) — 1 var.
- D_{3a1}. Künlapäävä aal karu kiänab tõise külge, hakkab tõiss käppa imemä.
Kod — 1 var.
- a₂. Kündlepäävä käänd kahr pesäh tõösõ küle ja nakkas tõist käppa imemä.
Se — 1 var.
- a₃. Karu kääneb künlapäeval tõise külje päale ja hakkab tõist käppa imema.
Vil — 1 var.
- b. Ka kahõr käändä uma asõmõl [künlapäeval] tõsõ poolõ külge magamises, nõisama nakkavat ka tõsõ poolõ külle jaos olõvat päkkä imemä.
Plv (Tamm) — 1 var.
- c. Künlapäevast saab karu pool und magatud, siis ta keerab teist külge ja hakkab teist käppa imema.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- D₄. [Künlapäeval] pöörab karu oma koopas teise külje, emakaru aga toob pojad.
Vai (Martin) — 1 var.
- D_{5a}. Künlapäeval käändvat kahr pesas teise küle ja sis hakkavat ka talvel teine silm vett jooksmä.

Võn — 1 var.

- b. Küündlepäe kääneb karu pesän tõise külle, sis hakkab ilmal tõine silm vett juuskma.

Hls — 1 var.

- c. Pääle küündlepäevä üteldäs: karu kää-näp tõse külle ja nakkap joba tõene silm vett juuskma.

Kam — 1 var.

Vt. 5229 G.

- D₆. Küündlepäevä lätt külmä süä lahki ja mämm käänd töösõ küle.

E. Kirsi seletus: mämm = karu.

Se — 1 var.

Vt. 5234 F.

- D₇. Küündlepäevä läävät külmä sälg kats-ki ja külmä süä lahki ja käändvat kahr töösõ küle [— — —].

Vas — 1 var.

Vt. 5234 E ja 12296 L.

- D₈. Karu talvel magades keerab küünla-kuul teise külje.

Ran — 1 var.

- E_{1a1}. Madisepäeval pöörab karu enese pesas teisele küljele.

Trt (Eisen) — 1 var.

- a₂. Madisepää pöörab karu omale teise külle.

Koe — 1 var.

- b. Madisepäeval heidab karu teise külje pääle.

Vai — 1 var.

- E_{2a}. Kui madisepää oli, siis karu hakkas käppa imema ja pööras teise külle.

Tür — 1 var.

- b. Karu pöörab madisepäeval teise külle peale ja hakkab teist käppa imema.

Tln (Truuv) — 1 var.

- E_{3a}. Karu peavat ka sellel päeval [= madisepäeval] omas pesas teist külge pöörama ja teist käppa imema hak-kama ja ka ussid maa sees külge pöö-rama.

Loorits Vrp 78; ?Pal (Karu) — ?(3) var.

- b. Sellel päeval [= madisepäeval] pea-vat karu oman pesän tõist käppa ime-me nakkama ja uisa maa sehen tõist külge kääne.

?Hls (Jung) — ?(1) var.

E₃-redaksiooni tekstid ?Pal ja ?Hls lähtu-vad ilmselt ühest ja samast tundmatust trükisest.

Vt. 6288 C₁.

- E₄. Sel päeval [= madisepäeval] pöörab ennast uss ja karu teise külle peale pesas.

PJg — 1 var.

Vt. 6288 C₂.

- Fa. Maarjapäeval pöörab karu teise külje. Pal — 1 var.

- b. Enne maarjapäeva öeldi, et karu kääneva teist külge.

Hää (Mäesalu) — 1 var.

- c. Ühe maarjapääl ajal pöörab karu teise külje.

Vil (Alvre) — 1 var.

- G. Mihklipäeval (?) karu keerab teise külje, sest sellest päevast olevat möödunud pool talve tagasi arvates. ?Kad (Böckler) — 1?(1) var.

*

- H_{1a1}. Kahr käänd küündlepäeval küle pää-le, käändrepäeval käpa pääle.

Loorits Vrp 58, Parijõgi-Reial-Vaigla VI 128; Vas (Meister) — 1(6) var.

- a₂. Kündlepäiv käänd kahr küle, käänd-repäiv käänd käpa pääle.

Lut — 1 var.

- a₃. Küündlepäeval käänd kahr hinele tõsõ küle, käändlepäeval käänd käpa pääle.

Vas v. Se (Prants) — 1 var.

- b. Küündlipäeval püürd tõsõ küle, kääre-päeval püürd käpaga kõtule.

Vas — 1 var.

- c₁. Kahr käänd käädripäeva käpa pääle, küündlepäeva käänd tõist külge.

Rõu — 1 var.

- c₂. Kahr käädre-päevä käänd käpale, küündlepäevä käänd töösõ küle.

Rõu — 1 var.

- H₂. Karu käändis küünlapäeval teise kül-je ja imeb jäädripäeval viimast korda käppa.

Sõöt Aeg Kal. (1907) märts — ?(1) var.

- Ia₁. Käädre-päiv kahr käänd käpa pääle.

Rõu — 1 var.

- a₂. Käädripäeva käänd kahr käpa pää-le.

Rõu — 1 var.

- a₃. Käärdlipäevä käänd kahr käpili.

Har — 1 var.

- a₄. Käärdlipäeval kääneb karu käpile.

EKMS III 459 — ?(1) var.

- b. Käädripäeval hakkab karu käpa pääle käändma.

Rõu — 1 var.

- J. Kahr hilitäs sügüse magama, küündle-päevä käänd tõist külge, a käädre-päevä käänd inne käpa pääle är.

Rõu — 1 var.

*

- K. Kevadesel madisepäeval lõpeb karude, usside, putukate jm. loomade talveuni.

EKMS III 459 — ?(1) var.

Vt. 6284 G.

- L₁. Karu ärkab maarjapäeval uuesti.
Kel (Kriitmäe) — 1 var.
- L_{2a}. Maarjapäeval tuleb karu pärast talveune magamist esimest korda pesast välja.
Trt (Eisen) — 1 var.
- b₁. Maarjapäe tuleb karu pesast välla.
Tor — 1 var.
- b₂. Maarjapäevan tule kahru pesast väl'la.
Ote — 1 var.
- M. Mihklipäevast lähab karu pesasse ja imeb pesas magades seni ajani käppa kuni paastumaarjapäevani, siis tuleb enne päikesetõusu pesast välja ja lakub neil suu ära, kes päikese kätte magama jäänud.
Saa (Söggel) — 1 var.
- N_{1a}. Karu käändvat küünlapäeva aegus tõise külle ja maarjapäeval tulevat pesast välja.
Vil — 1 var.
- b. Karu käändi küünlapäe teist külge, maarjapäe tuli pesast välja.
Krk — 1 var.
- c. Küündlapäev ta [= karu] käänab teise külje ja maarjapäev tuleb välja.
Vru — 1 var.
- d. Küünlapäeval karu talveurkas magades teise külje pöörvat ja siis puhkavat edasi kuni paastumaarjapäevani.
Saa (Söggel) — 1 var.
- N_{2a}. Küünlapäeval käänab karu talveurkas olles teise külje ja magab siis käppa imedes edasi kuni paastumaarjapäevani, ajavat siis talveune päält ära ja ronivat urkast välja.
Saa (Söggel) — 1 var.
- b. Küünlapäev karu keerab teist külge, terve talve imeb käppa, maarjapäev tuleb pesast välja.
Hää — 1 var.
- c. Karu magab talvel pesas ja imeb käppa, küünlapäa pöörab ta teise külle ja hakkab teist käppa imema, maarjapäa tuleb ta pesast esimest korda välla.
Hää — 1 var.
- O. Kahr käänd küündlepäävä küle ja pand tõösõ käpa suuhu, tuud nakkas imemä, ime seeni, kooni juripäävani, sis tulõ oosõst vällä ja lätt süüki otsma.
Se (Tammeorg) — 1 var.
- Pa. _____
Norm. 47, EKMS 1 1026; VIL (Veske) — 1(3) var.
- b. Mihklipäeval läheb karu pesasse tal-

veund magama, küünlapäeval käänab ta teise külje ja paastumaarjapäeval tuleb ta pesast välja.
Saa (Söggel) — 1 var.

- c. Talveunesse jääb [karu] mihklipäevast ega tule sealt enne välja kui ainult paastumaarjapäeval, küünlapäeval käänab tõise külje.
Pst (Söggel) — 1 var.
- Qa. Karu läab mardipäevän pessä, küündlepäevän käänd tõise külle, maaripäevän tule vällä.
Krk — 1 var.
- b. Karu minevat märdi[päeval] pessa ja küündlepäävän käärvet teise külle ja maarjap[äeval] tulevet pesast välla.
Krk — 1 var.
- c. Karu minevat magama mardipäeval, teise külje pöörduvat küünlapäeval, üles tõusvat ta maarjapäeval.
Saa (õpil.) — 1 var.
- R. Mardipäävast lähab karu pessa, tönisapäe pöörab teese külle, ja maarjapäe lähab või kukub punn suure pauguga metsa ja karu lähab pesast välja.
SJn — 1 var.

*

- S. Karu imeb pool talve üht käppa, siis keerab teise külje ja imeb teist käppa.
Sim — 1 var.

*

- T. Käädrilp[äeval] liigutasõ hinnäst kõik talvõunõ magaja eläjä, niu kahru, siu nink tõösõ sellesaarnatse eläjä nink käändvä tõist külge.
Rõu — 1 var.

Vt. 6288 K.

- Vrd. 5223. Ku küündlepäävä kahr ar' käänd tõösõ küle, sis saa ruttu kevväi ja illos kevväi, ku käännääl, sis saa halv kevväi.
6446. Kõik matakad pöörvad madisepäeval teise külje peale ennast.
3294. Karu imeb ikka talvel käppa.

3301. KARU OLEMA RÄÄKINUD, KIITNUD PUNAMARJU: «PUNAMARJAD — POSKA MARJAD, SINIMARJAD — SITAMARJAD» — 1 var.

F. Eichenbaumi seletus: punamarjad = maasikad.

Lai.

- Vrd. 3299. Karu lauld ükskord nii: «Poh, poh, poh, poh, pohlamarjad, sitad sinikud, vat mu kallid pihlakad.»

3302. KARU ON METSALISTE SEAS
KÕIGE KANGEM, REBANE KÕIGE
KAVALAM — 2(17) var.

- Aa. —————
Stein 23, Wied. 48, Kündja nr. 35 (1883) 418; Tt (Kreutzw.) — 1(6) var.
- b₁. Karu on kõige kangem, rebane kõige kavalam.
Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 112, Norm. 47 — ?(5) var.
- b₂. Karu kõige kangem, rebane kõige kavalam.
E 30, E² 98, EKMS I 1026 — ?(5) var.
- B. Rebane on kõige targem metsaisandatest, karu kõige tugevam, aga ka kõige rumalam.
VMr (Lurich) — 1 var.

3303. KARUST SAAB MÄNGIMEES,
HUNDIST EI SAA IIAL — 1 kuni
2(28) var.

- a₁. —————*
* mägumees (KAH)
* Helle 335, Hupel 107, Poromenski EGr. 191, Wied. 48, Kündja nr. 35 (1883) 418, KAH EKAI 151 — 1?(14) var.

* *Ärriist saab mägimees, undist ei sa ial, Ärt läst von Ärt nicht. (aus einem Bär wird noch wol ein Mägicant, aus dem Wolf wird ers nimmermehr.)*

- a₂. Küllab karust saab mägimees, hundist ei saa mitte.
Laug. Vestr. 174 — 1 var.
- b. Karust saab mägimees, hundist ei saa eladeski.
E MVH 9 — ?(1) var.
- c₁. Karust saab mägimees, hundist ei muud kui ulguja*.
* karast (Stein, ilmne trükiviga); mägumees (EKMS)
Stein 23, Wied. 48, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 30, E² 98, EKMS I 547 ja 1026 — ?(11) var.
- c₂. Karust saab mägimees, hundist muud kui ulguja.
Norm. 61 — ?(1) var.

3304. KARU TAPJAL OLGU SÄNG,
PÕDRA TAPJAL KIRST VALMIS —
u. 10(29) var.

- Aa. —————*
* kahro (Kan)
Ote (Vaher), Kan — 2 var.
- b. Karu tapjal säng, põdra tapjal kirst.
EPost. nr. 20 (1886) 4; Plv (Rocht) — 1(2) var.

- Ba. Karu laskjal om säng, põdra laskjal om kirst valmis.
San — 1 var.
- b. Põdra laskjal olgu kirst, kahru laskjal säng valmis.
Rõu — 1 var.
- C. Põdrajahil käüjal olgu kirst, kahru tapjal säng üteh.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- D. Kahrujahist sängü, põdrajahist kirstu.
Võn — 1 var.
- E. Põdrakütil olgu kirst, karukütil säng valmis.*
* olgu (trükised)
Norm. 98, EKMS I 695; Rõu — 1(3) var.
- Fa. Tahad sa karujahile minna, tee säng valmis, aga põdrajahile, tee puusärk.
Stein 60, Wied. 177, Kündja nr. 52 (1883) 622, Sak. Lisa nr. 22 (1888) 2; Tt (Kreutzw.) — 1(12) var.
- b. Lähed karujahile, tee säng valmis, lähed põdrajahile, tee puusärk valmis.
E MVH 9, E 50, E² 98 — ?(3) var.
- c. Lähed karujahile, tee voodi valmis, põdrajahile — tee puusärk.
Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 113 — ?(1) var.
- G. Ku karro läät tapma, sõs tii säng valmis, läät põtra tapma, tii kirst valmis.
?Räp (Poolakess) — 1?(1) var.
- H. Kui karujahti lähed, siis olgu säng valmis, kui põdrajahti, siis lauad.
Trm (Sild) — 1 var.

3305. KARU TEEB KAHEKSA MEHE
ARVE — 1 var.

Nrv (Muru).

3306. KARU ÕPETATAKSE IKKI NOO-
RELT MURDMA — 1 var.

Hää (Mäesalu).

3307. KARU ÕELNUD: «MUSSIK, MUA-
SIK SITT MAMM, PIHLIK MEHE
MAMM» — 2 var.

- A. —————
Kod (Univere) — 1 var.
- B. Mustik, maasik — selge sitt; pihlik, pohl — mehe mamm.
MMg — 1 var.
- Vrd. 3299. Karu lauld ükskord nii: «Poh, poh, poh, poh, pohlamarjad, sitad sinikud, vat mu kallid pihlakad.»

3308. KARU ÜTELD, ET KUI TEMA
METSAS MAGAB, SIIS MEESTE-
RAHVAS MÄNGIGU LEHTPILLI JA
NAISTERAHVAS LAULGU, SIIS
TEMA KUULEB JA TEAB EEST
ÄRA MINNA, AGA KUI INIMENE
JÄRSKU PEALE TULEB, SIIS MA
KOHE TA MAHA MURRAN — 5 var.

A₁. —
Pai (Neumann) — 1 var.

A_{2a}. Enne öölnud karu: «Kui meesterahvas
metsast läbi läheb, siis peab ta vile-
tama ehk lehtpilli lööma, kui naiste-
rahvas läbi metsa läheb, piab laulma;
kui meie äkitselt vastamisi juhtume,
siis ma vihastan ja kisun kohe lõhki,
sest et ma äkiline mees olen.»
Koe — 1 var.

b. Ennevanaste üelnud karu: «Kui ini-
mene metsast läbi läheb, siis piab
meesterahvas vilistama ja naisterahvas
laulma; mina olen äkiline loom, kui
järsku teadmata inimesega kokku juh-
tun, siis murrin kohe ära.»
Koe — 1 var.

B. Karu ütlen vanal aal inimesele: «Kui
sa metsas käid, siis piad kas vilista-
ma ehk lehtpilli aama, et ma kuulen
iest ära minna; kui sa äkitselt piale
juhtud, siis võib õnnetus juhtuda, sest
ma olen äkivihaga.»
Plt — 1 var.

C. Vanast oli hunt ja karu üeld: «Ini-
mene, kui käib metsas, vilistagu, siis
ei lähe meie täma piale.»
Trm — 1 var.

3309. KARU ÜTELÜS: «PIHLAMARJA
HÜVÄ MARJA, PALOKMARJA
PASKA MARJA» — 1 var.

Kan (Väggi).

Vrd. 3299. Karu lauld ükskord nii: «Poh, poh,
poh, poh, pohlamarjad, sitad sinikud, vat
mu kallid pihlakad.»

3310. KES KARU SÖÖMA, SEE KARU
TEGEMA; KES KANA SÖÖMA, SEE
KANA TEGEMA — 1 var.

Pal (Maasen).

Vrd. 11239. Kes sööb, see teeb.

3311. KUIDAS KARU, NÕNDA KÄPPA —
1?(1) var.

?Vil (Leoke).

3312. KUI KARU OTSIB VARA PESA,
TULEB VARA KÜLM — 1 var.

Jõh (Tarum).

3313. PAREM IKKA KARU KÜÜS KUI
JÄNEKSE JALG — 1(2) var.

Amb (Tannentahl v. Hintzenberg).

3314. ÄRA IKKA SINA SÕIDA KARUGA,
HÜPPA ENNE HUNDI SELGA —
1(2) var.

a. —
A. Ploompuu seletus: «Kui mõni niisugu-
seid asju tahab ette võtta, mis võimatu-
mad.»

Kuu — 1 var.

b. Ära ikka sõida karuga, hüppa enne
hundi selga.

E MVH 69 — ?(1) var.

3315. ÄRA MUÜ ENNE KARU NAHKA,
KU KARU KÄES — u. 40(67) var.

A_{1a}. Karu nahka ei pea enne ära müüda-
ma, kui karu käes on.
Wied. 47, Kurrik SÕ 23, Kündja nr. 35
(1883) 418 — 1(7) var.

b₁. —*

* kui (E²; Pal)

E² 65; Kõp, Pal — 2(6) var.

b₂. Ära müü enne karu nahka ää, kui
karu kää.

Ksi — 1 var.

b₃. Ää müü karu nahka enne ää, kui
karu käe on.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b₄. Ära karu nahka enne ära müü, kui
karu käes on.

EKMS IV 420; Amb — 1(2) var.

c₁. Ära müü enne karu nahka, kui karu
kääs ei ole.

TMr — 1 var.

c₂. Ära karu nahka enne ära müü, kui
karu käes pole.

Koe — 1 var.

d₁. Ära enne karu nahka ära müü, kuni
kätte saad.

Mus — 1 var.

d₂. Ära enne karu nahka müü, kui karu
kätte saad.

Mihkla-Parlo-Viidalepp I² 112 — ?(1) var.

d₃. Ära müü karu nahka enne maha, kui
karu oled kätte saanud.

Khk — 1 var.

e. Ära müüvä karu nahka, enne ku karu
kätte ei ole saanu.

Krk — 1 var.

- f₁. Ega karu nahka maksa enne müüa, kui karu käes ole.
Hls v. Pst (Söggel) — 1(2) var.
- f₂. Ei maksa enne müüa karu nahka, kui karu käes pole.
Kask-Puusepp-Vaigla 134 — ?(1) var.
- f₃. Karu nahka ei maksa enne ära müüa, kui karu käes veel ei ole.
Pil — 1 var.
- g. Mine müü karu nahka, kui ta ise veel kääs ei ole.
Põl — 1(2) var.
- h₁. Ära nahka enne ära müü, kui karu käes pole.
Vil — 1 var.
- h₂. Ära nahka enne müü, kui karu käes pole.
E 12 — ?(5) var.
- h₃. Ära enne nahka ära müü, kui karu käes põle.
Kel — 1 var.
- h₄. Ära müü enne nahka, kui karu juba käes.
Kam — 1 var.
- i. Ära müü enne karu nahka, kui oled teda surm[anud].
Muh — 1(2) var.
- j. Ära enne karu nahku müü, ku karu alle mõtsan om.
Krk — 1 var.
- k₁. Ega karu nahka või ennem ära müüa, kui karu alles metsas oo.
Kse — 1 var.
- k₂. Ei või enne nahka ära müvva, kui karo veel mõtsan om.
Plv — 1 var.
- A₂a. Karu nahka ei pea enne kaubeldama, kui karu maha on lastud.
Tõn. Täht. (1905) 44 — ?(1) var.
- b. Ei massa inne kahru nahaga kauplemine, kui kahr tapetus om saanu.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- A₃a. Ära müü karu enne, kui nahk käes.
HMD — 1 var.
- b. Ära karu enne müü, kui nahk käes.
Tt (Eisen) — 1 var.
- c. Ära karu enne müü, kui kasukas käes.
Tt (Eisen) — 1 var.
- Ba. Ära nüli ennem nahka, kut karu lastud on.
Khk — 1 var.
- b₁. Ärand karu nahka enne nülli, ku karu isi põle tapetu.
Hää — 1 var.
- b₂. Ära karu nahka enne nüli, kui karu ise pole tapetud.
Norm. 78 — ?(1) var.

- c₁. Ära ikka enne karu nahka nülli, kui karu alles metsas on.
Krk — 1 var.
- c₂. Ära nülli karu nahka, kui karu alles metsas.
Hls — 1 var.
- C. Ära enne karuld nahka oda, kui karu kääss on.
Kuu — 1 var.
- D. Ärä karu nahka enne jaga, ku karu kääss on.
Kuu — 1 var.
- E. Ära söö enne karu praadi, kui ta veel metsas elab.
?Krk (Ohakas) — 1?(1) var.
- F. Ära keeda munemata mune ega müü metsas alles käiva karu nahka.
?Trt (Eisen) — ?(1) var.
- Vt. 6904 B.

*

- Ga. Ära müü enne nahka, kui hunt veel käen ei ole.
Rõn (anon.) — 1(2) var.
- b. Ära müü enne nahka ära, kui hunt kääs on.
Krk — 1 var.

*

- Ha. Ära jänest enne müü, ku ta sul käes on.
Kõp — 1 var.
- b. Ää jänese nahka juba müü, kui jännes alles metsas.
Vlg — 1 var.
- I. Ära nüli jänest, enne kui ta lastud ei ole.
Hel — 1 var.
- Ja. Ära süü enne jänest, kui maha lasknud oled.
Kre — 1 var.
- b. Ei või jänest enne süüvä', ku ei olõ püünet.
Har — 1 var.

*

- K. Ära enne rebast müü, kui käes on.
Lüg — 1 var.

*

- L. Ära müü enne nahka, kui linnu kätte oled saanud.
Vän — 1 var.

*

- M. Ää tedrega siis veel turule mine, kui teder alles metsas.
?Vlg (Priimets) — ?(1) var.
- Vrd. kk: Karu metsas, nahk müüdud (Ris).

3316. KARUNE MEES, SILE ÖNN — 1 var.

Kaa (Töll).

Vrd. 3318. Mida karusem koer, seda parem önn.
6513. Kuda mees, nenda önn ka.

3317. KELLEL HIA KARUNO M...,
SELLEL HIÄ ÖNN — 1 var.

Khn (S. Saar).

3318. MIDA KARUSEM KOER, SEDA
PAREM ÖNN — 13 v. 14(21) var.

Aa. _____*

* karusam (Sa), karusemb (Hlj); önn (Kaa, Krl); kuer (Hlj)
Hlj, Sa — 10 var.

b. Mida karusem koer, seda siledam önn.
Kär — 1(2) var.

Ba. Mida karusem koer, seda parem ta on.

Wied. 114, Kündja nr. 44 (1883) 525, E 54,
E² 96 — 1(7) var.

b. Mida karusem koer, seda parem on.*

* karusam (Saarl. Lisa)
Saarl. Lisa nr. 8 (1886) 2; Sa? (R. Kallas)
— 1 v. 2(2) var.

Vrd. 3316. Karune mees, sile önn.
4066. Koeral karusem önn kut ta ise.
8221. Paha koer, parem önn.

3319. EI KARUOHAKA KÜLVIST KAERU
KASVA — ?(4) var.

a. _____
Tön. RP 84 — ?(3) var.

b. Kaera ei saa karuohaka külvist.
Norm. 74 — ?(1) var.

Vrd. 7774. Kes ohakaid külvab, see ohakaid lei-
kab.

3320. KUI KARUSEKUU TULEB KUI-
VAGA SISSE, SIIS LÄHÄB VIHMA-
GA VÄLLÄ; TULEB VIHMA-
GA SISSE, LÄHÄB KUIVAGA VÄLLÄ
2 var.

a. _____
Ris (Ennist) — 1 var.

b. Kui karusekuu tuleb vihmaga sisse,
läheb kuivaga välja; tuleb kuivaga
sisse, läheb märjaga välja.
Noa (Mensas) — 1 var.

3321. KARUSEPÄEVAL PÖLLU KÜND-
MINE ON NIISAMA HEA KUI PÖL-
LULE KOORM SÖNNIKUT — 5(6)
var.

Aa. _____
TMr (Eisen) — 1 var.

b₁. Karusepäeval äästatati põldu ja see
pidi niisama hea olema kui kord
sönnikut.

Rld (Kamarik) — 1 var.

b₂. Karusepäeval katsub iga muamees kua
oma põllumuad äästada, see olla nōn-
dasama hea, kui kord sönnikut oleks
selle muale pantud.

Tös (Anniko) — 1 var.

b₃. Karusepäeval äästatse põldu, sest see
olevad nasama hea kui kord sönnikud.
Tös (Schantz) — 1(2) var.

B. Kui maretipäeval lahjat põldu hästi
küntakse ja äestatakse, siis olla see
põllule sönniku eest.

Tor (Volmerson) — 1 var.

Vrd. uk: Mareti- v. karusepäe piab kesa äes-
tama, sel päeval põlluussid munevad (Tor).

Vrd. 3670. Kevadine lumi olla nagu sönnikukorra
eest orasele.

1250. Hilline kesakünd ja varane kordus on
kerge sönnikukorra eest.

3322. KARUSEPÄEVAST LÄHEB METSA-
PÖESAS PIMEDAKS — 6 var.

Aa. _____
Han (Reimann) — 1 var.

b. Maretapäeval lätt jo mõtsah puhm
pimmes.
Räp — 1 var.

B. Maretipäev hakkab põõsas õhtul ja
öösel heinamaa pääl mustama.
Plt — 1 var.

C. Juagupipäev, sel päeval lähevad öösel
põõsaalused mustaks.
Th. Saare seletus: «Ööd lähevad pime-
daks.»
Khn — 1 var.

D. Kui rohule raudnael sisse lüüatse, siis
metsapöesas läheb pimedas.
Kse — 1 var.

Vt. 2300 K.

E. Maretapäeval läheb raudnael heina ja
põesaalused hakkavad mustama.
Tln? — 1 var.

Vt. 2300 Z.

3323. KUI KARUSEPÄEV KUIV ON, SIIS
ANNAB JUMAL HEA SÜGISE — 2
kuni 4(41) var.

Aa₁. _____
* Helle 340, Hupel 109, Neus 234, Poro-
menski EGr. 197, KAH EKAI 153, Jürjens
71, EKMS I 612 — 1(14) var.

*
 Kui karusepääval kuiv on, siis annab Jummal
 hea sügise, wenns am Margreten-Tag nicht regnet, so
 haben wir einen guten truchnen Herbst.

a₂. Kui karusepäev kuiv on, siis annab
 jumal hea taheda sügise.*

* hää (Stein)

Stein 33, Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883)
 466 — ?(5) var.

b₁. Kui karusepääl ilm kuiv on, tuleb
 ilus kuiv sügise.

MMg (M. Lepp) — 1 var.

b₂. Kui karusepäev kuiv, tuleb tahe sügi-
 se.

E 42, E² 19 — ?(3) var.

Ba. Kui maretipäeval kuiv ilm on, siis tu-
 leb ilus sügis.

Ol. Lisa nr. 11 (1888) 175, Is. Kal. (1904)
 211, Reinhold Kal. (1911) 8; ?VII (Nigul)
 — ?—2(15) var.

b. Kui maretapäeval kuiv ilm, tuleb hea
 sügis.

Tlsp. 78 — ?(3) var.

3324. KARUSEPÄÄVAL MURTAKS KA
 RUKKI JUUR KATKI — 1(3) var.

a. —————
 Plt (Jürjens) — 1 var.

b. Karusepäeval murtakse rukki juur
 katki.

Norm. 89, EKMS III 422 — ?(2) var.

3325. KARUSEPÄÄVAL PEAB KORRA
 ÜMBER PÖLLU AAMA, SIIS PEAB
 ÄKE PÖLLAL OLEMA — 1 var.

Var (R. Viidalepp).

3326. KARUSEPÄÄVAST LÄHEB KOL'L
 PÖESASSE — 12(13) var.

Aa. —————
 Rap (Viidebaum) — 1 var.

b. Karusepääl läheb tont põesasse.
 Plt — 1 var.

c. Maretapäeva järele tuleb tont põõsa
 alla, et lähäb pimedaks.
 Jõe — 1 var.

B. Augustikuus juba koll põõsa all.
 Muh — 1 var.

C. Jakobipäevast läheb must mees pões-
 sasse.
 Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

D. Kui rukkihakk on välja pial, on tont
 koa põesas.
 Kuu — 1 var.

E. Raudkivi meresse, must poiss pões-
 sasse.

Kei — 1 var.

Vt. 2332 G₁.

F. Jakobipäevast on külm kibi jões, must
 mees põesas, raudnael heinas.*

* -päevast; kivi; põõsas (Norm.)

Norm. 44; Rap v. Mär (Poom) — 1(2) var.

Vt. 2332 C₂ ja 2300 I.

Ga. Jakobipäevast on raudnael heinas ja
 must mees põesas.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b₁. Jakobipäevast läheb must mees pões-
 sasse ja heinale läheb raudnael sisse.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b₂. Jaagupipäevast lähäb must mees pões-
 sasse ja raudnael heina.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vt. 2300 K₁.

H. Jakobipäev, raudnael läheb heina, kole
 koll metsa, külm kivi kaevu, mets kol-
 letama, neid punetama.

HJn — 1 var.

Vt. 2300 L ja 2332 C₁₁.

3327. EGAS KARVA' KA NAHAST
 MAALO JÄÄ ÄI — 1 var.

Se (Pino).

3328. KEL PAILU KARVU, SEL PAILU
 ARMU — 1(2) var.

Trv (Vaine).

3329. KUI KARVAD KASVAVAD
 NABANI, SIS OLLA PARAS AEG
 NAITUMISEKS — 1?(1) var.

?Nõo (Sild).

Vrd. 7192. Enne ei või naist võtta, kui m...
 naba juure ulatab.

3330. KUI KARV SUUS, SIIS ÖKATIS
 SÜDAMES — 1 var.

ökatis = õögatus

Sa (Allas).

3331. KUST KARVU SAAP, SÄÄLT
 KARVU KAKUTS — 1 var.

Krk (Kivisäk).

3332. KASEJUUST JA TETRELEIB ON
 LAPSE ROHI — 2 var.

A. —————

E. Lindströmi seletus: on rohuks jonnimise
 vastu.

Kuu — 1 var.

B. Kaseurvaplaaster on keige param rohi veikse lapsele.

Emm — 1 var.

Vrd. kk: Toon teile kasejuustu ja tetreleiba (Jõh).

Vrd. mst: Kumba sa ennem tahaksid — kasejuustu või tedreleiba? 'kasevitsu (peksa), lepaarbe' (Amb).

3333. KUI KASEMAHL RAMMUS, SIIS LEHMAPIIM LAHJA; KUI KASEMAHL LAHJA, SIIS SAADA LEHMAPIIM RAMMUS OLEMA — 7 var.

Aa. _____

Amb (Klemmer) — 1 var.

b. Kui kevade kasepuu mahl lahja õli, siis usuti, et lehmapiim suvel saab rammus olema; kui mahl ramus, siis piim pidi lahja ja vesine olema.

Jõh — 1 var.

c. Kui kasemahl magus on, siis on lehmapiim sellel suvel lahja; kui mahl vesine, siis piim rammus.

Kõp — 1 var.

d. Kui mahl on magus, on lehmapiim lahja; kui mahl on lahja, on lehmapiim rammus.

Iis — 1 var.

e. Kui kase piim kebede magus on, siis on suvel lehmapiim lahja; kui kase piim lahja, siis lehmapiim magus.

Koe — 1 var.

B. Kui kevade puumahl magus on, siis sel aastal lehmapiim lahja.

Pal — 1 var.

C. Kui kasemahl on lahja, siis lehmapiim rammus.

VJg — 1 var.

3334. KASEMALK, SEE ON PATU PALK — 1 var.

Krj (Allas).

Vrd. nlj: «Mis on patu palk?» (näit. Lätt nr. 461).

Vrd. 4075, eriti C: Koeral koera palk: kasemalk.

3335. ÄI KASEOKS LÖÖ KELLEGID KONTI KATTI METTE — 3(8) var.

Aa. _____

Põi (Rand) — 1 var.

b. Kaseoks ei löö kellegi konti katki.

Norm. 169, EKMS II 438 — ?(2) var.

Ba. Vits ei riku konti.

Hls — 1 var.

b. Ega vits konti riku.

E MVH 70 — ?(3) var.

C. Suul süänd riku_{ui}, kipõ vits luid riku_{ui}.

Rõu — 1 var.

Vt. 10606 B.

Vrd. 14042. Ega vihm ep löö konti katki.

12419. Ega töö konti riku.

3336. KES ENNE EI KASI, KUI VÕÖRAS TULEB, SEE ON PÄRAST TIIDUS — 1 var.

Pha? (anon.).

3337. MIS KASIN, SEE KALLIS — 3 v. 4(15) var.

A. _____

Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549; Saa (Sõggel, Tuul) — 3(4) var.

B. Mida vähe, see on kallis, mida palju, see on odav.

Niggol VKÖR⁵ 157, Norm. 140, EKMS I 1099 — ?(10) var. Vene vanasõna tõlge.

C. Mis kasin, see kaunis.

?Saa (Sõggel) — 1?(1) var.

Vrd. 3096. Mis kallis, see kaunis; mis odav, see mäda.

3338. EGA KÕIK KASED ÜHEPITKUSED EI KASVA — 3—4(13) var.

A_{1a1}. _____

Wied. 18, Kündja nr. 32 (1883) 381 — 1(4) var.

a₂. Ega kõik kased ühepikkused kasva. E 14 — ?(1) var.

b. Kõik kased ei kasva ühepikkuseks. E² 90 — ?(3) var.

A₂. Kõik puud ei kasva ühepikkuseks.*

* ühepikkused (EKMS)

Norm. 211, EKMS I 332 — ?(2) var.

B. Mitte kõik puud ei ole kõrged.

?Vil (Suurkask) — 1?(1) var.

C₁. Puud metsas ei kasva kõik ühesugused, nõnda inimesed kah.

Hää — 1 var.

C₂. Ega kõik puud metses sirged ei kasva ja ega kõik inimesed ühesugused ole.

Koe (Schultz) — 1 var.

Vrd. rl «Puud pole ühesugused»: Ole ei pun ütepiku, / kaseladva ütelaia, / kuuse ütekoorelise, / lepä ütelehelise, / toome üte-toimelise (ERIA I:1 nr. 471).

Vrd. 9093. Kõik puud ei kasva korraga taevani.

3339. KASEMAHL ON MAGUS, AGA KASEVITS ON VALUS — 1 var.

VII (Kala).

3340. KASK ON SAKSA VASK — 1 var.

Kaa (Tüll)

Vrd. 11577, eriti C: Tamm talupoja raud, kask vaese mehe vask.

3341. KÜLL KASK KASVATAB JA PAJU PAINUTAB — 2(7) var.

a.

J. Reevitsa seletus: «Halva lapse kohta.» Norm. 169, EKMS II 438; Pst (Reevits) — 1(3) var.

b. Küll kaasik kasvatap ja paju painutap.*

* kasvatab; painutab (trükised)

E 48, E² 35, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 63; Trv — 1(4) var.

3342. KASKINE LÜSI TEAB VIHMAST HEINAAEGA — 1 var.

VNg (Aug. Krikmann).

3343. KASKINE MALK ON KARJAPOISI PALK — 1 var.

EKMS I 1005.

Vrd. 4075. Koera palk on malk.

3344. EGA KASS JÖKKE LÄHÄ — 1 var.

VMr (V. ja G. Lurichid).

Vrd. 3349. Kass armastab kalad süüa, aga ei taha jõkke minna.

3345. EKS KASSKI SELLELE LAULA, KES TEDA SILITAB — 1?(1) var.

?Vil (Niggol).

Vrd. 3400. Mida enam kassi silitad, seda kõrgemale ta saba tõstab.

10431. Silita kassi, kass suab paha ammeti.

3346. ILMA KASSITA JA ILMA NAESETA EI ÕLE MAJA — 1 var.

Kod (Lindvere).

Vrd. 6367. Maja ilma naeseta kui pere ilma kassita; maja ilma meheta kui õue ilma koerata.

7262. Naine, kass ja ahe piavad ikki kodu olema.

3347. KAITSA KASSI, HOIA HOBEST, SIIS OLED HUÄ MIIS NAASELO — 1?(1) var.

?Rõu (Gutves).

Vrd. 6569. Mees, kes hobust hoiab, hoiab ka naist.

3348. KAS KASS KATSUND VÕI LAKKUND, ON ÜKSKÕIK — 11(16) var.

Aa₁.

Khk — 1(2) var.

a₂. Kas kass katsund või lakkund — see ükskõik.

Krj — 1(3) var.

a₃. Olgo kass katsund ehk lakkund — ükskeik.

VII — 1 var.

a₄. Ükskeik, kas kass on katsund või lakkund.

Pha — 1 var.

a₅. See on ükskeik, kas kass on katsund või lakkund.

L. Tarkini seletus: «Ikka on solgitud.»

Khk — 1 var.

b. Üks ta kõik, kas kass katsub või lakub.

Jäm — 1 var.

B. Olgu kass katsunud või võtnud, üks kära on ikka.

Han — 1 var.

C. Kui kass katsus, siis ta lakkus koa.

Põi — 2 var.

Da. See on ükskeik, kas kass katsund ehk koer lakkund.

Sa? (Veäster) — 1 var.

b. Nii hea, kas kass katsunud kut koer lakkunud.

Sa (Allas) — 1(3) var.

Vrd. kk (?): Niihästi kass katsunud kut lakkunud (Jäm).

3349. KASS ARMASTAB KALAD SÜÜA, AGA EI TAHA JÖKKE MINNA — 1?(12) var.

a₁.

Körber VRMK 42 — 1(3) var. Esitatud peatükis «Ladina keele ehk Rooma rahva vanad sõnad».

a₂. Kass armastab kala süüa, aga ei taha kala järke jõkke minna.

Norm. 222, EKMS II 416; ?Mus (Miller) — 1(4) var.

b. Kass tahaks küll neid kalu, siiski ei taha see oma jalgu märjaks teha.

Körber VRMK 61 — 1(1) var.

c₁. Kass armastab kala süüa, aga ei taha kala püüda.

?Tt (Kallas) — 1(3) var.

c₂. Kass armastab kala süüa, aga ei armasta kala püüda.

?Tt (Viidalepp) — 1(1) var.

Vrd. 3344. Ega kass jõkke lähä.

3350. KASS EI VÕTA ÕPETUST — 1(3)
var.

TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas).

3351. KASSI JA NAIST SILITA, SIIS
SAAD PAREMINI LÄBI — ? kuni
2(2) var.

A. _____

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

B. Kassi ja naist silita, ehk naine la-
seb petta.

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

3352. KASSI KEELE OTSAN TÕBI,
PENI KEELE OTSAN ROHI — u.
160(191) var.

A. Koera suust saab tervist, kassi suust
haigust.

Pär — 1 var.

B_{1a}. Kassi keele küllen om haigus, peni
keele küllen rohi.

Trv (Sikk) — 2 var.

b. Kassi keelel haigus, koera keelel
rohi.

TMr (Siil) — 1 var.

B₂. Koera keele otsas olla üheksat jagu
rohtu, aga kassi keele otsas üheksat
jagu haigust.

Hls — 1 var.

C_{1a}. Pini keele otsah usutas tervüs, kassi
keele otsah tõbi olõvat.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Kassi suust peab tõppe saama, aga
koera suust tervist.

Ris — 1 var.

C_{2a}. Pini keele otsan om ütessä tervüst,
kassil ütessä tõbõ.

Plv — 1(2) var.

b. Koera keele otsas on üheksa tervist,
aga kassi keeles on üheksa tõbe.

Tor — 1 var.

c. Koera keele all on üheksa tervist,
kassi keele all on üheksa tõbe.

Rap v. Mär (Poom) — 1 v. 2(2) var.

d. Kassi keele all on üheksa tõbe, ko-
era keele all üheksa tervist.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

e. Koera suus üheksa tervist, aga kassi
suus üheksa tõbe.

Lindf. (1878) 44 — 1 var.

D_{1a1}. _____*

* pini (Rõu)

Ran, Kan, Rõu, Vas v. Se (Sandra) — 4
var.

a₂. Kassi keele otsan tõbi, pini keele
otsan rohi.

Rõu — 1(2) var.

a₃. Kassi keele otsan um tõbi, pini keele
otsan um rohi.

Vas — 1 var.

a₄. Kassi keele otsan olevat tõbi,
[— — —] pini keele otsan olevat
rohi.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Kassi keele otsan tõbi, peni keele
pääl rohi.

Nõo — 1 var.

c. Kassi keele all om tõbi, pini keele
all rohi.

Räp — 1 var.

d₁. Peni keele otsan rohi, kassi keele
otsan tõbi.

Rõn, Hel — 2 var.

d₂. Peni keele otsan om rohi, kassi kee-
le otsan tõbi.

Ote — 1 var.

d₃. Peni keele otsan om rohi, kassi keele
otsan om tõbi.

Ote — 1 var.

d₄. Pini keele otsan um rohi, a kassi
keele otsan um tõbi.

Rõu — 1 var.

e. Pini keele all um rohi, kassi keele
all um tõbi.

Räp — 1 var.

f. Pini keelel rohi, kassi keelel tõbi.

Räp (Lepson) — 1 var.

D_{2a1}. Kassi keele otsan tõbi, koera keele
otsan rohi.

Trv, Nõo — 2(4) var.

a₂. Kassi keele otsas on tõbi, aga koera
keele otsas rohi.

Hel — 1 var.

a₃. Kassi keele otsas on tõbi, aga koera
keele otsas on rohi.

Hls (Söggel) — 1(2) var.

a₄. Kassi keele otsas olla tõbi, koera kee-
le otsas rohi.

Trv — 1 var.

a₅. Kassi keele otsas olevat tõbi,
[— — —] koera keele otsas olevat
rohi.

Trv — 1 var.

a₆. Kassi keele otsas üteldakse tõbi ja
koera keele otsas rohi olevat.

Hls (Söggel) — 1 var.

a₇. Kassi keele otsas usuti tõbi olevat,
koera keele otsas arvati rohi olevat.
M. Siipsoni seletus: «Kassi söödust ei toht-
tinud keegi süüa ja koera söödust, kus koer
oli haukanud, anti julgeste lapse kätte.»

Trv v. Rõu — 1 var.

b. Kassi suus tõbi, koera suus rohi.

Hää — 1 var.

- c₁. Koera keele otsas rohi, kassi keele otsas tõbi.*
* otsan (Trv, Pst, Rõn)
Viid. 111, Mihkla-Parlo-Viidebaum 1 94, Vih. (1949) 93; Saa, Hls, Trv, Pst, ?Rõn (Käär-rik) — 4 v. 5(8) var.
- c₂. Koera keele otsan on rohi, kassi keele otsan tõbi.
Krk — 2 var.
- c₃. Koera keele otsan om rohi, kassi keele otsan om tõbi.
Trv — 1(2) var.
- c₄. Koera keele otsas on rohi, aga kassi keele otsas on tõbi.
Trv — 1 var.
- c₅. Koera keele otsan ikki tõbi, kassi keele otsan rohi.
Trv — 1 var.
- c₆. Koera keele otsan olevet rohi ja kassi keele otsan tõbi.
Krk — 1 var.
- d. Koera keele all on rohi, aga kassi keele all on tõbi.
J. Tamme seletus: «Kui koer paiset v. haava lakub, saab terves, kui aga kass, siis veel halvemas.»
Plv — 1 var.
- D₃. Koera keele pääl on kõik rohu, kassi keele pääl kõik tõbe.
Võn (Sordla) — 1 var.
- D₄. Peni keele otsan om ütessäsugune rohi, kassi keele otsan tõbi.
Nõo — 1 var.
- D_{5a}. Kassi keele otsas peab olema üheksat tõugu tõbe, aga koera keele otsas üheksat tõugu rohtu.
Pil — 1 var.
- b. Kassi keele otsas on üheksat seltsi tõbe, koera keele otsas üheksat seltsi rohtu.
Tür — 1 var.
- c. Kassi keele peal on [üheksat] jagu tõbe, koera keele peal [üheksat] jagu rohtu.
Vil — 1 var.
- d. Koera keele pääl on õhesat tõugu rohtu, kassi keele pääl õhesat tõugu tõbe.
Vil — 1 var.
- e. Usutse, et koera keele pääl õhesat seltsi rohi oleved, kassi keele pääl arvatakse aga õhesat seltsi tõbi oleved.
H. Sulsenbergi seletus: sellepärast lastakse koeri igasuguseid haavu lakkuda ja sellepärast hoitakse söögikraami kasside eest; eriti arvatakse kurguhaigusi sellest tulevat, kui kassid lakutud sööki süüakse.
Hls — 1 var.
- f₁. Koera keele pial on üheksat sugu rohtu, aga kassi keele pial üheksat sugu tõbe.
SJn — 1 var.
- f₂. Koera keele peal ööldakse üheksat sugu rohtu olevad, aga kassi keele peal üheksat sugu tõbe.
Jür — 1 var.
- g. Koera keele otsas on [üheksat] sugu arstirohtu ja kassi keele otsas on [üheksat] sugu tõbe.
MMg — 1 var.
- h. Koera keele otsas olla üheksammat jagu rohtu, kassi keele otsas aga üheksat jagu tõbesid.
Vil — 1 var.
- i. Koera suus on üheksa rohtu, aga kassi suus üheksa tõbe.
Krk — 1 var.
- D_{6a}. Kassi keele otsah um ütesä tõpõ, pini keele otsah ütsä tõbõ rohi.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- b. Pini keele all om ütesä ruuht, kassi keele all om ütesä tõpõ.
Se — 1 var.
- c. Pini keele otsah um ütsä tõbõ rohi, a kassi keele otsah um ütesä tõpõ.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- D₇. Kassi keele otsan om säitse tõbe, aga peni keele otsan om säitse rohtu.
Räp — 1 var.
- E. Koera suus olla üheksa ohtu ja üheksa arstirohtu, kassi suus aga üheksa tõbe.
VJg — 1 var.
- F_{1a}. Kassil üheksa tõbe, koeral üheksa ohtu.
Kär — 1(2) var.
- b. Kassi suus on ühessa tõbe ja koera suus ühessa ohtu.
PJg — 1 var.
- c₁. Koera keelel üheksa ohtu, kassi keelel üheksa tõbe.
L. Tarkini seletus: oht = rohi.
Khk — 1 var.
- c₂. Koera keelel on üheksa ohtu, aga kassi keelel on üheksa tõbe.
Kär — 1(2) var.
- c₃. Kassi keele peal on üheksa tõbe, aga koera keele peal on üheksa ohtu.
Ans — 1 var.
- d₁. Koera keele peal olla üheksa ohtu, kassi keele peal üheksa tõbe.
Jäm — 1 var.
- d₂. Koeral on [üheksa] ohtu keele pääl ja kassil [üheksa] tõbe keele pääl.
Krk — 1 var.

- e₁. Koeral on üheksa ohtu suus, kassil on üheksa tõbe suus.
LNg — 1 var.
- e₂. Koera suus on üheksa ohtu, kassi suus on üheksa tõbe.
Han — 1 var.
- F₂. Kassi karva otsas on üheksa tõbe, aga koera karva otsas on üheksa ohtu.
Kaa — 1 var.
- G_{1a}. Kassi suus [üheksa] tõbe, koera suus [üheksa] salvi.
Rak (Jürjev) — 1(2) var.
- b. Koera suus on üheksat sugu salvi, kassi suus üheksat sugu tõbe.
Kad — 1 var.
- G₂. Tuhat tõbe kassi keeles, sada salvi kuuera keeles.
Kuu — 1 var.
- H₁. Kassi suus tõbi, koera suus abi.
Hää — 1 var.
- H₂. Kassi keele otsah tõbi, pini keele otsah abi.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- I_{1a}. Kassi keele otsas on kihvt ja koera keele otsas on roht.
Saa (Söggel) — 2 var.
- b. Kassi keeles asus kihvt, koera keeles rohi.
Trt — 1 var.
- c. Koera keele otsas rohi ja kassi keele otsas kihvt.
Saa — 1 var.
- d. Koera keelel rohi, kassi keelel kihvt.
Hel — 1 var.
- e₁. Koera keeles on rohi, aga kassi keeles kihvt.
Tõs — 1 var.
- e₂. Koera keelen rohi, kassi keelen kihvt.
Hel — 1 var.
- f. Koera suhun om rohi, kassi suhun om kihvt.
Krk — 1 var.
- I_{2a}. Kassi keele peal on üheksa kihvti, koera keele peal üheksa rohtu.
Kuu — 1 var.
- b. Kassi suus olevat üheksat seltsi kihvti ja koera suus üheksat seltsi rohtu.
Trm — 1 var.
- c. Koera keele otsas peab olema üheksat sugu rohtu, kassi keele otsas peab olema üheksat sugu kihvti.
Lai — 1 var.
- d. Koera keelel on üheksat sugu rohtu, kassi keelel üheksat sugu kihvti.
VMr — 1 var.
- e₁. Koera keele peal on [üheksat] sugu rohtu, aga kassi keele peal [üheksat] sugu kihvti.
- Jür — 1 var.
- e₂. Koera kiele pial piab üheksad sugu rohtu olema ja kassi kiele pial piab üheksad sugu kihti olema.
Kos — 1 var.
- f. Koera suus on [üheksat] seltsi rohtu, kassi suus on [üheksat] seltsi kihvti.
Phl — 1 var.
- I₃. [Üheksa] rohtu on koera suus, [kaheksa] kihvti kassi suus.
Kul — 1 var.
- I₄. Koeral on üheksakümmend üheksa rohtu suus, aga kassil üheksat moodi kihvti.
Jür — 1 var.
- I₅. Koera keele külles on seitsmet sugu rohtu, kassi keele külles seitsmet sugu kihvti.
Plt — 1 var.
- I₆. Koera keele peal peab kolme sugu rohtu olema, aga kassi keele peal peab kolme sugu kihti olema.
Pai — 1 var.
- J_{1a}. Kassil ühismet sugu kihti, koeral ühismet sugu ohtu.
Käi — 1 var.
- b. Koera keelel peab olema üheksat sugu ohtu, aga kassi keelel üheksat sugu kihvti.
VMr — 1 var.
- c. Koeral on üheksa ohu keel, kassil üheksa kihvti keel.
Noa — 1 var.
- J_{2a}. Kassil kaheksa kihvti, koeral üheksa ohtu.
Vig (Pulst) — 1 var.
- b. Koera suus üheksa ohtu, kassi suus kaheksa kihvti.
Vig — 1 var.
- c₁. Koera suus üheksa ohtu, kassil kümme kihti.
Mar — 1 var.
- c₂. Koera suus pidada olema üheksa ohtu, aga kassi suus kümme kihti.
Rei — 1 var.
- K. Koera suust saab ohtu ja abi, aga kassi suust kihti.
Ris — 1 var.
- L_{1a}. Kuera suus salvi, kassi suus kiuhti.
Jõh — 1 var.
- b. Kassi kiel on kihvtine, kuera kiel on salvine.
Kuu — 2 var.
- L₂. Kuera kielles sada salvi, kassi kiel oo kiuhtine.*
- * koera (E; Khn); keeles (E); ond (Khn), on (E); kihvtine (E; Khn)
E MVH 35; Kuu, Khn — 2(3) var.

- L₃. Koera keeles [— — —] on sada salvi, kassi küündes küllalt kihvti.
Jõh — 1 var.
- L_{4a}. Kassi suus on üheksat sugu kihvti, kuera suus üheksat sugu salvi.
Hlj — 2 var.
- b. Koeral üheksa salvi keelel, kassil üheksa kihvti keelel.
Kod — 1 var.
- c₁. Koeral üheksa salvi keele peal, kassil üheksa kihti keele peal.
VMr — 1 var.
- c₂. Koera keele peal on üheksad sugu salvi, kassi keele peal üheksad sugu kihti.
Lai — 1 var.
- d. Koera keeles on üheksad seltsi salvi, kassi keeles üheksad seltsi kihti.
Hlj — 1 var.
- e. Kuera suus on üheksat seltsi salvi, kassi suus üheksat seltsi kihti.
Hlj — 1 var.
- M₁. Peni keele pääl om mitmatsugu rohtu, kassi keele otsan mitmatsugu hädäohtu.
Kam — 1 var.
- M_{2a}. Kassil [üheksa] ohtu, koeral [üheksa] rohtu.
Jäm — 1 var.
- b. Kassi keele peal on üheksad tõugu surmarohtu, aga koera keele peal üheksad tõugu ohtu.
Stein 23 — 1(2) var.
- c. Kassi suus on [üheksa] ohtu, koera keelel [üheksa] rohtu.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- d. Kassi suus üheksa ohtu, koeral üheksa rohtu.
Emm — 1 var.
- e. Kassi suus üheksa ohtu, koera suus üheksa rohtu.
Vän — 1 var.
- f. Koera keele otsas üheksa rohtu, kassi keele otsas üheksa ohtu.
Hls — 1 var.
- g. Koera keele sees üheksa rohtu, kassi keele sees üheksa ohtu.
Han — 1 var.
- h. Koera kielel ühesad tõugu rohtu, kassi kielel ühesad tõugu ohtu.
SJn — 1(2) var.
- i. Koera keele pääl üteldi üheksa sugu rohtu, kassi keele pääl jälle üheksa sugu ohtu olema.
Rak — 1 var.
- M₃. Koera keelel üheksa rohtu, kassi küünel üheksa ohtu.
Tin (Jürgens) — 1 var.
- M_{4a}. Kassi keele peal on kaheksa tõugu surmarohtu, aga koera keele peal on üheksa tõugu ohtu.
Wied. 49, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 30, E² 97, EKMS I 1034 ja 1313 — 1(7) var.
- b. Kassi keele peäl oo kahessamat tõugu surmarohtu, aga koeral ühössämät tõugu ohtu.
Vig — 1 var.
- M₅. Koera suus on kümme rohtu, kassi suus üheksa ohtu.
Vig (Aitsam) — 1 var.
- N. Koera keelel üheksat rohtu, kassi keelel üheksat mürki.
Kõp — 1 var.
- O. Koera suus on üheksat tõugu elurohtu, aga kassi suus üheksat tõugu surmarohtu.
Pil — 1 var.
- P. Koera keele otses olla rohi, kassi keele otses ussid.
Vil — 1 var.
- Q. Koera keelel on [üheksa] arsti, kassi küünel ussiviha.
Kaa — 1 var.
- R. Koera keele otses on üheksa hiad, aga kassi keele otsas üheksa kurja.
Vän — 1 var.
- S_{1a}. Koera keele otsas on rohi.
Kul — 1 var.
- b. Koera keele otsas olevat rohi.
Krl — 1 var.
- S₂. Pini keele all om rohi.
Räp (Lepson) — 1 var.
- S_{3a}. Koeral on ühessad sugu rohtu keele otsas.
KJn — 1 var.
- b. Koera keele otsas on üheksat sorti rohtu.
Hls — 1 var.
- c. Koera keele otsan olevat üheksat seltsi rohtu.
TMr — 1 var.
- d. Koera keele piäl arvafasse ühessad sugu rohtu olema.
SJn — 1 var.
- e. Koera keele pial on üheksat seltsi rohtu.
Koe — 1 var.
- f. Koera suus peab üheksamat seltsi rohtu olema.
Rid — 1 var.
- g. Koera keelel on [üheksa] tõve vastu rohtu.
Trt — 1 var.
- S_{4a}. Koeral üheksa ohtu keele peal.
Mus — 1 var.

- b. Koeral on üheksa ohtu.
Käi — 1 var.
- S_{5a}. Koera kiäle õtsan õlema üheksa salvi.
Kod — 1 var.
- b. Koera keele peal on üheksat sugu salvi.
Amb — 1 var.
- c. Koera piab laskma haava lakkuda, sest tal on ühiksat seltsi salvi keele peal.
Kad — 1 var.
- d. Lakub koer söögiriista ehk piimariista, siis ei ole midagi paha ega haigust karta, sest koera keele peal peab üheksat sugu salvi olema, kes kõik ära võtab.
Pal (Karu) — 1(6) var.
- T₁. Kassi keele pääl on tõbe.
Vil — 1 var.
- T₂. Kassi keele peal on üheksad sugu tõbe.
Amb — 1 var.
- Ua. Kassi keele otsas olevat üheksat sugu kihvti.
Äks — 1 var.
- b. Kassi ei või lasta piimariistu lakkuda, tema keele otsas olla üheksat sugu kihvti.
Tt (anon.) — 1 var.
- c. Kassi ei tohi miski haava lasta lakkuda, sest tal on ühiksat seltsi kihvti keele peal.
Kad — 1 var.
- d. Lakub aga kass söögiriistu, siis on paha lugu karta, sest tema keele peal peab üheksat sugu kihvti olema.
Pal (Karu) — 1(2) var.

*

V. Kassi kielel on sada salvi.
Kuu (Kronström) — 1 var.

Vrd. 1236. Hiire keele all on kuld, koera keele all raha.

3353. KASSI KODU ON AHJUKAPP JA KOERA KODU ON LUMEHANG — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

3354. KASSI KÄPAD IKKA ALL — 1(5) var.

Wied. 49, Kündja nr. 35 (1883) 418, E MVH 76, EKMS I 1034.

3355. KASSILE KA MÖRRO RITKA VAJA — 5(6) var.

Aa. _____*

* kassilõ (Se)

V. Pino seletus: öeldakse, kui keegi segab end teiste jutu vahele või küsib midagi sellist, mida tal tarvis teada pole.

Vas v. Se (Sandra), Se — 3(4) var.

b. Mustalõ kassilõ ka mõrro ritka vaja.
V. Savala seletus: öeldakse uudishimulikule.
Se — 1 var.

B. Kassile ka viil mõrro ritka vaja, viiländ rõõska piimägi.
Se — 1 var.

Vrd. 4697. Kesse kutsikale rõigast annab.

3356. KASSILE PIDI TAHA TEHTAMA KA NÕU MÜEDA — 1 var.

Sim (A. Krikmann).

Vrd. 14013. Viguriga kuhitas ar' kasski.

7641. Nõuga tabetakse kass ja kasvatakse hobu.

7644. Nõu läbi saab saks koa läbi n...u-tud.

3357. KASSIL IKS KASSI KÜÜDSE, PINIL PINI HAMB — 3 var.

A. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Kassil küüned, koeral hambad.
Jõh — 1 var.

C. Hiirel hambad, kassil küüned.
Jür — 1 var.

Vrd. 4061. Koerale jäävad ike koera hambad.

3358. KASSI KASU ON SUUREM KUI KASS ISE — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

3359. KASSIL MÄNG, HIIREL HINGEMINEK — u. 10(19) var.

Aa₁. _____*

* hingemino (Vas v. Se), hingemineng (Vas)

Norm. 103, EKMS IV 831; Vas, Vas v. Se (Sandra) — 3(5) var.

a₂. Kassil mäng, a hiirel hingeminek.
Se — 1 var.

b. Hiirel om hingeminenk, a kassil om määnk.
Se — 1 var.

B. Kassil om karg, a hiirel hingemineng.
Se — 1 var.

C. Hiirel hingeminek, kassil naar.
Se — 1 var.

- D. Kassil naer, hiirel nutt.
Tallor. Post. nr. 39 (1859) 306 — 1 var.
- Ea. Kassil on see mänguasi, aga hiirel on see silmavesi.
Körber VRMK 43 — 1?(4) var.
- b. Öösi kassiperel nalja, aga hiirekesel silmavesi.
Hls — 1 var.
- Fa. Kassil on see nali, hiirekesel on see surm.
Körber VRMK 61 — 1?(2) var.
- b. Kassile mäng, rotile surm.
?Ote (Kroon) — 1?(1) var.
- G. Kassi nali teeb hiirele pisaraid.
Tt (anon.) — 1 var.
- Vrd. kk: Ei ole nal'laasi, siil puhas silmavesi (Hää).
- Vrd. 3403. Mis kassil viga hiirega mängi.
1244. Kui hiiri ots oli hiline, siis klisa käpp oli verine.
3360. KASSIL OM ÖGAPÄIV MAASELITS — 2(3) var.
- a. —
Se — 1 var.
- b. Kassil egapäivi maaselits.
Norm. 108; Se — 1(2) var.
- Vrd. Kuusik KT 204: Ei ole kassil alati võinädal, tuleb ka suur paast (vene vanasõna tõlge).
3361. KASSIL ON KASSI ÕIGUS — 1?(1) var.
?Lüg (Källo).
3362. KASSIL SABA KOORMAKS — 1 var.
Hlj (Leetberg).
Vrd. 5502. Lapsel saba koormaks.
11186. Salul saba koormaks.
3363. KASSILÕ KA KALLA VAIA, HÄÄ KU PÄÄGI SAA — 1 var.
Rõu (Sermudis).
Vrd. kk: Nii kauaks kui kala kassi nina all (Vän); Kass tahtub kala saada 'poisike tahab suitsu tõmmata' (Kuu).
Vrd. 3381. Kass sööb kala hännast.
3391. Kes kassile kala annab.
3364. KASSI SUU KASVATAB, KANA VARBAD KAOTAVAD — 1?(1) var.
?Saa (Söggel).

3365. KASSI SUURUNE OM, KARU SUURUTSES TETTAS — 1 var.
Kan (L-pp).
3366. KASSI VAADATAKSE KOA SUGU JÄRELE, NIISAMA PEAB KOA MEEST VAATAMA — 1 var.
Rap v. Mär (Poom).
3367. KASS JA KOER EI LEPI IAL KOKKU — 2 kuni 4(24) var.
- a. —
* ial (E, E², Kask-Vaigla-Veski, EKMS) Stein 23, Wied. 48, Kündja nr. 35 (1883) 418, Vlg. Lisal. nr. 9 (1890) 71, E 31, E² 97, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 48, EKMS I 1034; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(13) var.
- b. Kass ja koer ei lepi kunagi teineteisega kokku.
Saa (Söggel) — 1 var.
- c. Kass ja koer ei lepi kokku.
Kmpm. KLR 1⁶ 124, Kmpm. KLR II⁶ 342, Meos Vaatl. I-II 82 — ?(3) var.
- d. Ega koer kassiga kokku lepi.
Norm. 211, EKMS I 331; VMr (Lurich) — 1(3) var.
- e. Kass ja koer ei sünni kokku.
?Pst (Suurkask), ?Pal (Karu), ?Räp (Lepson) — ?(3) var.
- f. Koer ja kass ei kõlba kokku.
?Vlg (Eisen) — 1?(1) var.
- Vrd. kk: Riidlevad kui kass ja koer (Noa); Na eläse niikui peni kassiga (Võ).
- Vrd. mj AaTh 200.
- Vrd. 4090. Koer ja kass on alati tülis.
3368. Kass ja koer ei söö ühel kausil.
3368. KASS JA KOER EI SÖÖ ÜHEL KAUSIL — 2(5) var.
- a. —
Wied. 48, Kündja nr. 35 (1883) 418; ?Tt (Kreutzw.) — 1(4) var.
- b. Kuer ja kass ei süö ühest nõust.
Lüg (Källo) — 1 var.
- Vrd. mj AaTh 200.
- Vrd. 3367. Kass ja koer ei lepi ial kokku.
4090. Koer ja kass on alati tülis.
3369. KASS KAHANDAB JA KONN KOSUTAB — 1?(1) var.
?Vil (Suurkask).
3370. KASS KALA PEALE, KITS KUSE PEALE MAIAS — 1 var.
TMr (Siil).
Vrd. kk: Nii kauaks kui kala kassi nina all

(Vän); See om maiaš viina pääle kui kits kuse pääle (Krk).

Vrd. 2427. Joodik on viina järele hullem kui kits kuse järele.

3371. KASS KATT KA UMA SITA KINNI — 3 var.

Aa. _____

Se — 1 var.

b. Küll kass uma sita kinni katt.

Se — 1 var.

B. Egä kass katt ess uma sita.

Urv — 1 var.

Vrd. kk: Sa katat nigu kass sitta (Urv).

3372. KASSKI JULGEB KUNINGALE OTSA VAADATA, MIKS EI JULGE SIIS INIMENE INIMESELE OTSA VAADATA — 1?(1) var.

Vil? (Suurkask).

Vrd. kk: Vaatab kass kuninga silma, saadik sinu silma (Helle 359).

3373. KASS KOLDES, TUHK SILMAS, ROTT SALVES, HÄND RÖNGAS — 2(4) var.

A. _____

O. Grepil seletus: laisk inimene magab kõik head juhused maha.

Krj — 1 var.

B. Kass ahju pääl, rott salves.

Norm. 223, EKMS II 416; Krj — 1(3) var.

Vrd. 1245. Mis hiirtel viga elada, kui kassi kodus põle.

3374. KASS KÜÜNETA JA NAENE NÕELATA EI SAA KORDA — 5(12) var.

Aa₁. _____*

* naine; nõelata (EKMS)

Wied. 49, Kündja nr. 35 (1883) 418, EKMS II 1112 — 1(4) var.

a₂. Kass küüneta ja naene nõelata ei saa läbi.

Kurrik SO 25 — ?(3) var.

b. Naene ei saa nõglata läbi nagu kass küüdseta.

Trv (Liller) — 1 var.

Ba₁. Tüdruk nõelata nagu kass ilma küüneta.

E MVH 93 — 1 var.

a₂. Tüdruk ilma nõelata kui kass ilma küüneta.

Norm. 179; Pal (M. Uus) — 1(2) var.

b. Tüdruk ilma omblusnõelata on nii kui kass ilma küüneta.

Hlj (Pruhl) — 1 var.

3375. KASS MAKSAB KINGANÕELA JA KOER TUBAKANAELA — 4 var.

A. _____

Kuu (A. Ploompuu) — 1 var.

Ba. Kassi hind — pastlenõel.

Kos — 1 var.

b. Kassipoja hind om pastlanõgel.

Trv — 1 var.

C. Kassi hind — ilma silmalde suur nõel.

Krl — 1 var.

Vrd. uk: Vanasti, kui kassipoega teisest perest toodud omale kasvatada, siis olnud kassipoea hind üks suur kolmetaoline nõel, et siis kass hästi terane kasvab, ja koerapoea hind olnud üks nael tubakast, et siis koer hästi vihane kasvab (Pil).

3376. KASS OM KÜLL KUNSTLIK LÖIGATA, SISKI HAEDAS KOTTI JA LÖIGATAS ÄRA — 1 var.

Ote (Kukrus).

Vrd. 14013. Viguriga kuhitas ar' kasski.

3377. KASS OM LAISA PERNAASE ABI — PERNAANE LÄTT MAKAMA, KASS EISKE LAVVA KASI — 1 var.

Se (Sonts).

3378. KASS PANEB SABA PANDIKS* — 1?(9) var.

* pakeb (Stein — ilmne trükiviga); sava (Wied., Kündja)

Stein 23, Wied. 49, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 31, E² 97, EKMS I 1034; ?Tt (Kreutzw.).

3379. KASS PIA PUJA TEGE, A SÖKÖ SÜNNÜSE — u. 35(41) var.

A₁a₁. _____

Vas v. Se (Prants) — 1 var.

a₂. Kass peä poja' tege' ja sõke' sünnüse. Wied. 49 — 1 var.

a₃. Kass pea poja tege, sõke sünnüse.*

* pia (Kan, Rõu, Vas); sõkkõ, sõgõhõ (Rõu); sünnisse (Kan)

Kan, Rõu, Vas, Vas v. Se (Sandra) — 5 var.

a₄. Kass küll pea poja teeb, sõgedad sünnivad.

Wied. 49, Kündja nr. 35 (1883) 418 — ?(3) var.

a₅. Kass küll pea poja teges, sõkke sünnise.

Võ-Se (Stein) — 1(3) var.

- a₆. Kass küll poea teges, sõke sünnise.
Stein 23 — ?(2) var.
- b₁. Kass pia poja tege, sõkõ saava.*
* sõkkõ
Võ — 4 var.
- b₂. Kass peä poja' tege ja sõke' saava'.
Wied. 49 — 1 var.
- A₂a. Kass tege ka ruttu puja', selle na'
pümme saavaki'.
Se — 1 var.
- b. Kassid teevad ruttu, aga pojad sün-
nivad pimedad.
Kuu (Volberg) — 1 var.
- c. Kass ruttu poja sünnütäs, selle omma
sõkõ.
Se — 1 var.
- B. Pakilt tettän saab iki pimme; kass
tege ka pakilt poja, nää om ka pim-
me.
Krk — 1 var.
- C₁a₁. Äkki tiid, sõkke sünnüs.*
* sõkkõ, sõkõ (Rõu)
San, Rõu — 3 var.
- a₂. Äkki teed, sõge sünnib.
As (Pint) — 1 var.
- b. Kui äkki tiid, saa sõke.
San — 1 var.
- c. Äkki tiit, sõke sünnüs.
?Plv (Pähn) — ?(1) var.
- C₂a. Ruttu tiit, sõkõ sünnüs.
Har, Rõu — 2 var.
- b. Kui ruttu tiit, sis sõkõ sünnüs.*
* teed; sõkkõ; sünnis (San)
San, Se — 2 var.
- c. Kiä ruttu tege, tuul sõkõ sünnüs.
Se — 1 var.
- d. Ruttu tetäs, pimme sünnüs.
Võ (Schmidt) — 1 var.
- e. Ruttu tehtud, sõge suadud.
Plt — 1 var.
- D. Kui ruttu tiid latsõ', sis saava püm-
me' kui pinil.
?Se (Relli) — ?(1) var.
- E. Äkki tiid, sõke sünnis; aigamüüdä
asja käevä, pia tetäs pilla-palla.
Krl — 1 var.
- Vt. 134 F ja 8487 R.
- Fa. Anna aega adra sääda, pakilt saab
pimme.
Krk — 1 var.
- b. Anna aega adra säädä, ku pakilt teed,
saab pime.
Krk — 1 var.
- Vt. 103 Ga ja b.
3380. KASS SÖÖB HEA ÄRA — 10(12)
var.
- Aa₁. —

G. Klemmerl (Amb) ja P. Tammepuu (Lai)
seletused: öeldakse siis, kui kedagi kiide-
takse, et ta on hea inimene.
E MVH 76; Rak, Amb, Lai — 3(5) var.

- a₂. Kass sööse hüä ar'.
Se — 1 var.
- b. Kass sõi karassoo ära.
Vil — 1 var.
- Ba. Kass sööb kena ära.*
* ää
O. Grepl seletus: öeldakse kadeduse pärast
endast ilusama inimese kohta, K. Lepa sele-
tus: «Kui on juttu kenast, siis öeldakse.»
Krk — 2 var.
- b. Kass sööb see ää, mis kena on.
K. Lepa seletus: «Vastatakse, kui sa ütled
teisele, et ta kena on.»
Mus — 1 var.
- C. Rott on kena, kass sööb kena ära.
Krk — 1 var.
- D. Siga sööb hea ära.
H. Utsali seletus: «Sellele, kes ennast
heaks kiidab.»
Plt — 1 var.
Kogu tüübis kõnekäänuline funktsioon töö-
näoline.
- Vrd. kk: Ärä võlsku! Kui ta nii hää olessi, oles
kass ta ammuki ärä söönu 'vastatakse sel-
lele, kes ülearu kiidab' (Ote).
- Vrd. 3384. Kass sööb selle kasu ära, mis külas
kasvab.

3381. KASS SÖÖB KALA HÄNNAST — 1(2) var.

- Krk (Kingissepp).
- Vrd. 3061. Kes seda näind, et kala kassi sööb,
kass sööb ikka kala.
9924. Hakka räime hännäst sööma, sis pää
näeb, mis persega tehjasse.
3363. Kassilõ ka kalla vaia, hää ku päägi
saa.

3382. KASS SÖÖB KAUA HOIETU, PENI PIKKA PEETU — u. 140(186) var.

- A₁a₁. —*
* süüb (Trv, TMr, Nõo), söö (Mihkla-Par-
lo-Viidadepp; Trv, Krl), süü (Hel, Ote,
San), süüp (Ote, Kan), sööse (Räp); kauva
(Trv, Nõo), kavva (Hel, TMr, Ote, San,
Võ); hoituse (Mihkla-Parlo-Viidadepp; Trv),
hoietuse (Trv), hoitud (MMg, TMr); pikä
(Vil, TaL, Võ), pikkä (Hel, Ote) pikale
(MMg), pikalt (Raud, Norm.: TaL), pikält
(Hel, Räp); peetü (Ote, Võ), peetuse (Mihk-
la-Parlo-Viidadepp; Trv), peetud (MMg,
TMr)
Raud VMj 217, Mihkla-Parlo-Viidadepp 1²

- 114, Norm. 248; Krk, Hel, Trv, MMg, TMr, Nõo, Ote, San, Võ — u. 20(28) var.
- a₂. Kass sööb kaua hoietut, peni pikka peetut.
Trt (õpil.) — 1 var.
- b₁. Peni sööse pikä peetü, kass sööse kavva hoietu.
Plv — 1 var.
- b₂. Peni sööb pika peetuse, kass sööb kaua hoituse.
Trv — 1(2) var.
- b₃. Peni süü pikka peetu, kass kavva hoietu.*
* pini (Võ); söö (Vil), sööb (TaL, Võ), süüb (Nõo), sööp (Ote), sööse (Võn, Plv); pikkä ~ pikä (TaL, Plv, Võ); peetuse (Vil), peetud (Võn, Urv), peetü (Võ), peedu (Urv), peedü (Se); kaua (Vil, San, Võ); hoituse (Vil), hoietud (Trt, Võn, Urv), hoiedu (Se)
Vil, Trt, TaL, Võ, Se — u. 15(18) var.
- b₄. Pini süü pikält peetü ja kass kavva hoiõtu.
Urv — 1 var.
- b₅. Peni sööse pikka peetu ja kass kavva hoietu.
Võn — 1 var.
- b₆. Peni süü iks pikält peetü, kass kavva hoiõtu.
Urv — 1 var.
- b₇. Pini iks pikä peedü süü, kass kavva hoiõdu.
Rõu — 1 var.
- c. Kass saab kaua hoietu, peni pikka peetu.
Nõo — 1 var.
- d. Kassile kavva hoitu, penile pikält peetu'.
Nõo — 1 var.
- e. Kass sööb kaua hoidjal, peni pikalt pidajal.
Hls (Jung) — 1 var.
- A₂. Kass süü kavva kannõdu, pini pikält peedü.
Rõu — 2(3) var.
- A_{3a}. Kass sööb kavva käkitu, peni pikka peetu.
Ran — 1 var.
- b. Peni sööb pikkä peetu, kass kavva käkitu.
Puh — 1 var.
- A_{4a}. Kass sööse kavva armadu, pini pikält peedü.*
* sööp (Võ-Se), sööb (Rõu), süü (Vas v. Se); armetu (Wied.; Rõu); pikä (Võ, Se), pika (Vas v. Se)
Wied. 49; Võ, Se — 4(9) var.
- b₁. Pini sööse pika peetu, kass kavva armatu.*
* peni (Võn, Võ); sööb (EKMS; Võ), süü (Võ, Se); pikä ~ pikkä (TaL, Võ, Se), pikält (Wied.; Plv), pikalt (EKMS; Vru); peedü (Wied.; Rõu, Se), peetü (Võ, Vas v. Se); kaua (EKMS); armadu (trükised; Võ, Se), armastedü (Võn), armatsetu (Plv)
Wied. 152, EKMS I 153; Võn, Võ, Se — u. 10(20) var.
- b₂. Pini sööse pikä peetu ja kass kavva armatu.
Räp — 1 var.
- c. Kass süü armõdu asja, pini pikä peedü.
Rõu — 1 var.
- d. Peni süü pika peetu, kass kavva armato asja.
Võ-Se (Stein) — 1(3) var.
- e. Peni peab pikalt peetud, kass kaua armastatud.
Plv — 1 var.
- f. Peni süü pikka peetu, kass kavva oodetu.
Ote — 1 var.
- g. Peni sööse pika peedo, kass kavval armetu.*
* sööb; peestu; kaval (EPost.)
EPost. nr. 16 (1886) 3; Plv (Rocht) — 1(2) var.
- A₅. Kass sööb kavva annetü, pini pika peetu.
Stein 39 — 12(4) var.
- A₆. Pini sööse õks pikä hoiedo, kass kavva armado.
Se — 1 var.
- B. Peni sõi pikä peedi, kass kauga hoiõtu.
Urv — 1 var.
- C. Kass sööb kaua hoitud, peni paigale pantud.
Trt — 1 var.
- D. Kass sööse kaua armastedu, pidul kaua kallistedu.
Plv — 1 var.
- *
- E_{1a1}. Kass sööb kaua hoituse, hiir sööb pikalt peetuse.*
* süüb; hoietuse; pikkä (Trv)
E 31, E² 97, EKMS I 1034; Trv — 2(7) var.
- a₂. Kass süüb kaua hoitust, hiir süüb pikka peetust.
Pst — 1 var.
- a₃. Kass sööb kaua hoiatust, hiir sööb pitka peetust.
VI — 1 var.

- a₄. Kass sööb kaua hoitud, hiir sööb pikale peetud.
Vil — 1 var.
- a₅. Kass sööb ikka kaua hoitud, hiir sööb pikale peetud.
Vil — 1 var.
- a₆. Kass sööb kaua hoitud, hiir pikale peetud.*
* pikalt (Vil), pika (TMr)
Hls, Vil, TMr, San — 5 var.
- a₇. Kass süüb kauva hoituse, hiir pika peetuse.
Pst — 1 var.
- b. Kass sööb, mis kaua hoitud, hiir, mis pikalt peetud.
Vil — 1 var.
- c₁. Hiir sööb pikka peetuse, kass sööb kaua hoietuse.*
* pikkä (Tt), pikäl (Trv), pitka (Trv); peet — hoit (Hls); kavva (Hls, Trv)
Hls, Trv, Trv v. Rõu (Siipsen), VIL (Veske) — 6 var.
- c₂. Hiir süüb pika peetuse, kass kaua hoituse.*
* söö; pikä; kauva
Trv — 2 var.
- c₃. Hiir sööb pikalt peetud, kass kaua hoitud.
Pst — 1(2) var.
- c₄. Hiir süüb pikka peetust, kass kavva hoitust.
Pst — 1 var.
- E₂. Hiir sööb pika piatuse, kass sööb kauase armastuse.
San — 1 var.
- E₃. Hiir pikkä piots, kass kavva aratses.
TMr — 1 var.
- F_{1a}. Hiir sööb ihnsa järelt, kass kaua hoidja järelt.
Amb — 1(2) var.
- b₁. Hiir sööb ihnsal, kass kaua hoidjal.*
* süeb (JJn), süüb (Amb); ihnuksel (Amb), ihnuril (Amb)
Amb, JJn, Pee, Kuu — 9(10) var.
- b₂. Hiir süeb ihnusel ja kass kavva hoidjal.
Iis — 1 var.
- b₃. Hiir sööb ihnurilt, kass kaua hoidajalt.*
* hoidijalt (VNg)
Lüg, VNg — 2 var.
- c₁. Hiired söövad ihnuksel, kassid kaua hoidjal.
Amb — 1 var.
- c₂. Hiired süövad ihnukseldä, kassid kaua hoidjalda.
Kuu — 3 var.

- F_{2a}. Hiir sööb ihnuse oma, kass sööb kaua hoidja oma.
Pal — 1(2) var.
- b. Hiir sööb ihnuka oma, kass kaua hoidja oma.
Lai — 1 var.
- F₃. Hiired söövad ihnsa vara, kassid kaua hoidjal.
Kad — 1 var.
- F_{4a}. Hiir sööb ihnuse, kass kaua hoidija.
Hlj — 1 var.
- b. Hiir süeb ihnurid, kass kaua hoidjad.
Hlj — 1 var.
- G. Hiir süeb ihnurid, kass kala hoidjad.
Hlj — 1 var.
- H. Hiir süüb ihnuril, kass kadedal.
Hlj — 1 var.
- I. Hiir sööb ihnuka vara.
Lai — 1 var.

*

- J. Susi sööb suure hoiatuse, peni pika peetuse.
Hel — 1 var.
- K. Susi sööse suvel söödetü, kass kavva hääliitsedu.
Ote? (Maasen) — 1 var.
- L. Hunt sööb pika peetuse, kass kaua hoietuse.
Vil — 1 var.

*

- Ma₁. Kass sööb kaua hoitud.*
* süüb (MMg)
Saa, Vil, Pal, MMg — 6 var.
- a₂. Kass sööb kaua hoitusõ.
Krk — 1 var.
- a₃. Kass sööb ikka kaua hoitud.
Vil (Leoke) — 1 kuni 3(3) var.
- b. Kass sööb kaua hoidjal.
Koe, Amb, Plt — 3 var.

*

- N. Hunt söö loet lamba, peni pikält peetuse, kass kavva hoietuse.
Trv — 1 var.
- Vt. 1645 D.
- O. Koid süäväd ihnurilt ja kassid kaua hoidajalt.
Jõh — 1 var.
- Vt. 4250 B.
- P. Kass sööb kaua hoidmese, siga sööb sitke varanduse.
Koe (Schultz) — 1 var.
- Vt. 10389 B.
- Vrd. 8561. Perrä jäet saap penile, kaua hoit saap kassile.

3383. KASS SÖÖB OMA SAAKI ALATI
NURISEDES — 5 kuni 7(18) var.

- Aa. _____
KAH Loe 18 — 1(5) var.
- b. Kass sööb oma toitu ikka nurisedes.
Põl — 1(2) var.
- c. Kass sööb üks oma palla norinaga.
Vas — 1 var.
- d₁. Kass süü üks umma palla nurisemise
ja närisemisega.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.
- d₂. Kuri kass sööb oma leiba nurisedes.
Sirvil. (1899) 55/6, Mägi 16 — 1?(3) var.
- B. Kass uriseb ikka, kui hiir suus on.
Norm. 214, EKMS III 496; Ha (Kanketer)
— 1(4) var.
- C. Kass nuriseb nuumhärja juures ka.
Käi — 1(2) var.

3384. KASS SÖÖB SELLE KASU ÄRA,
MIS KÜLAS KASVAB — 2 var.

V. Eenveere seletus: «Harilikult ma olen tähele pannud, kui võeras inimene tuleb teise peresse, siis pakutakse talle istet. Tulija võeras ütleb: «Ei ma taha istuda ühti, ma tahan veel kasuda.» Siis öeldakse talle: «Kass sööb selle kasu ära, mis külas kasvab.»»
Kul.

Vrd. 3380. Kass sööb hea ära.

3385. KASS SÖÖB ÜKSI OMA SAALIKSE
— 6(8) var.

- Aa₁. _____ *
* sööb; saalise (trükised)
Norm. 247, EKMS IV 944; Hlj (Klaas) — 1(3) var.
- a₂. Kass sööb oma saalisse üksi ära.
Lai — 1 var.
- b. Kass sööb üksi oma saalikse ära ja alati on ilma.
L. Priksi seletus: kitsi inimese kohta.
Koe — 1 var.
- Ba. Kass süeb oma saagi üksipäini.
JJn — 1 var.
- b. Kass süeb ikka oma saagi üksipäinis.
JJn — 1 var.
- C. Kass sööb oma osa üksi ära.
Ris v. HMD (Treumann) — 1 var.
- Vrd. kk: Ega sa kass ole, et üksi sööd 'inimesele, kes üksi sööb ja teistele ei taha anda' (Hlj).

3386. KASS TAHAB KALAVÄRSKET,
KOER LOOMAVÄRSKET —
1?(3) var.

Norm. 46, EKMS I 1034; ?Mar (Hilemägi).

3387. KASSÖL KA MAAJAGO — 1 var.

kassöl = kassidel

Se (Pino).

Vrd. kk: Mis maajago sul siin 'mis sila otsit' (Vas).

3388. KES AVIT KASSI LAKKA — 1 var.

E. Lindströmi seletus: öeldakse poiste ehal käimise kohta.

Kuu.

3389. KES KASSI EI TOIDA, TOIDAB
HIIRI — 5 var.

- Aa. _____ *
* hiiresid (Vil)
Hls (S. Karro), Vil (Suurkask) — 2 var.
- b. Kes kassi ei sööda, see sööda hiirt.
Vil — 1 var.
- B. Paremb kassi toita kui hiirt toita.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- C. Kes kassi põlg, tuu armastes hiiri.
San — 1 var.

3390. KES KASSI KIUSAB, SEL HOBUST
EI OLE — 11 v. 12(17) var.

- A. _____
Norm. 46, EKMS I 1034; Krj (Mägi) — 1(3) var.
- B₁. Kes kassi vihkab, kautab hobuse.
Hlj — 1 var.
- B₂. Kia kassi vihkas, tuu hoia ka ai hobust.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- C. Ke kassi ei armasta, sene hobused ei õnnesta.
Rkv (Aug. Krikmann) — 1 var.
- D. Kes kassi tapab, tapab oma hobuse ära.
Trv — 1 var.
- E. Kes kassi põlgab, see põlgab ka hobust ja kes kassi lööb, sellel ei saa hobused kunagi hästi korda minema.
Saa (Söggel) — 1 var.

*

- F. Kellel põle õiget kassi majas, põle ka hobust.
Põl (Tustit) — 1 var.

*

- G_{1a}. Kes kassi hoit, tuu hoit ka hobost.
Norm. 46; Rõu (A. Jennes) — 1(3) var.
- b. Kes kassi hoiab, see hoiab ka hobust.
EKMS I 1034 — ?(1) var.
- G₂. Peremiis, kiä hoolitsõs kassi iist, hoolitsõs ka hobosõ iist.
Se — 1 var.

H. Kes kassiga hea on, sellele kasvavad head hobused.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

I. Kes kassi silitab ja armastab, sel on hia hobune.

Sim — 1 var.

*

J. Kellel head kassid e[hk] hiirekunin-
gad, sellel ka head hobused.

?Põl (Tustit) — 1?(1) var.

Vrd. uk: Piitsaga ei tohi kassi lüüa, sest kui selle piitsaga jälle hobust lüüakse, siis läheb hobune lahjaks (Pal).

3391. KES KASSILE KALA ANNAB — u. 40(59) var.

Aa₁. Kes kassile kalad küpsetab.

Wied. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(2) var.

a₂. Kes kassile kala küpsetab.*

* kis (Jõh)

Kos, Käl, Hii, VII — 4(5) var.

b. Kis kala kassile küpseteb.

Phl — 1 var.

B. Kes kassile kala küpsetab ehk sandile saksa saia annab.

Krj — 1 var.

Vt. 10156 C.

C. Kes vaest vatriks vettab, kassile kala küpsetab ehk pussnuga pulma viib.

Rid — 1 var.

Vt. 13035 M ja 9067 B.

Da. _____*

* kesse (Hlj), kis (Vän), kessi (Trv)

E MVH 77; Hlj, Kuu, Käl, Vän, Trv — 6(9) var.

b. Kes kassile kala võib anda.

Vig — 1 var.

E₁. Kes kassile kala ehk lapsele peremehe rooga annab.

E MVH 79, Norm. 124 — 1?(2) var.

E₂. Kesse kassile kala ehk lapsele vanema rooga annab.

Hlj — 1 var.

F. Kes kassile kala annab ehk vanainimesele lapse rooga.

Kad — 1 var.

G. Kie kassile kala ehk karjatsele liha.

Lüg — 1 var.

Ha₁. Kes kassile kala ehk vaesele viina annab.

Wied. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431, E 34 — 1(5) var.

a₂. Kes kassile kala või vaesele viina annab.

E² 97; Vil — 1(2) var.

b. Kes kassile kala annab ehk vaesele viina.

VMr — 1 var.

c₁. Kes annab kassile kala ehk vaesele viina.

VMr — 1 var.

c₂. Kes annab kassile kala või vaesele viina.

Päss PJs 561 — 2(1) var.

I. Kes kassile kala and või penile pehme levä.

Trv — 1(2) var.

Ja₁. Kessi kassil kala annab või vaesellatsel võidleibä.*

* kes (Norm.; Pst); kassile (Trv); vaeselapsel (Norm.; Pst), vaeselatsel (Trv)

Norm. 125; Trv, Pst, Tt (Veske) — 3(7) var.

a₂. Kes annab kassile kala ehk vaeselapsel võidleiba.

Saa — 1 var.

a₃. Kes kassile kala või vaeselapsele võileiba annab.

Hää — 1 var.

b. Kes kassile kala või vaesele võidleiba annab.

Vil (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.

Vt. 13028 D.

Ka. Kesse kassile kala annab ehk vaeselapsele v... näitab.*

* näütab (Rak)

Hlj, Rak — 2(3) var.

b. Kes kassil kala and ehk vaesellatsel pipi näit.

TMr — 1 var.

Vt. 13140 B.

La₁. Kes kassil kala and või vaeselatsel t... näüt.

Krk — 1 var.

a₂. Kes kassile kala annab või vaeselapsele t... näitab.

Trv — 1 var.

b. Kessi kassile kala või vaeselelatsel t... näitab.

Trv — 1 var.

Vt. 13139 B.

M. Kes kassile kala annab või vaeselapsele vaia.

Pil — 1 var.

Vt. 13030 C.

N. Kes kassile kala annab või vaest vaderisse kutsub.

Trv — 1(2) var.

Vt. 13035 L.

Vrd. 3406. Paku nüüd kassile kala.

3392. Kes kassi pärast läheb randa ehk kitse pärast lakka.

3363. Kassilõ ka kalla vala, hää ku päägi saa.

5497. Lapsel kala nina all; kes lapsele kala annab.

3392. KES KASSI PÄRAST RANDA LÄHEB
RANDA EHK KITSE PÄRAST
LAKKA — u. 30(55) var.

A_{1a}. Kes kassi pärast randa läheb.*

* kesse (Kuu)

VMr, Kuu — 3 var.

b. Kes kassi pärast kalaranda läheb.*

* kissi (Jür)

Jür, HMD v. Ris (Treumann) — 2 var.

c. Kassi pärast ei minda kalaranda.

Kask-Puusepp-Vaigla 105 — 1?(1) var.

A_{2a}. Kissi kassi pärast kalale läheb.

Tür — 1 var.

b. Kassi pärast ei lähe keegi kalale.

Kmpm. KLR I⁶ 124, Kmpm. KLR II⁶ 341 — 1?(2) var.

A₃. Kis kassile kalu tooma läheb.

Jür (Petroff) — 1 var.

B_{1a1}.

Trt — 1 var.

a₂. Kes kassi pärast randa lähäb ehk kitse pärast lakka.

TMr — 1 var.

b₁. Kes kitse pärast lakka läheb või kassi pärast randa.

Sa (R. Kallas) v. TMr (anon.) — 1(3) var.

b₂. Kes kitse pärast lakka ehk kassi pärast randa läheb.

Jõe — 2 var.

B₂. Kes kassi pärast kalale läheb ehk kitse pärast heinamaale.

Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 114, Vih. (1949) 93; Amb (Kleinmann) — 1(3) var.

C. Kassi pärast ei minda kalaranda ega saia pärast laadale.

Muuk I 166, Muuk-Mihkla III 128 — 1?(2) var.

Da. Kassi pärast ei minda kalaranda ega sabasoru pärast laadale.

J. Saalvärgi seletus: «Õeldakse, kui laps midagi tühja asja tahab.»

Jür — 1 var.

b. Kassi pärast ei minda kalaranda ega sabaloru pärast laadale.*

* minna (E)

E 31, E² 97, EKMS I 206 — 1?(5) var.

E. Kes kassi pärast randa läheb ehk kuke pärast aita.

Jõh — 1 var.

F. Kes lapse pärast randa või kassi pärast kalale läheb.

HJn — 1 var.

Vt. 5497 B.

G₁. Kes kassi pärast randa, kitsi pärast lakka, lapse pärast aita läheb.

Wfed. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(2) var.

G₂. Kes kassi pärast randa, kitsi pärast lakka, lapse pärast silku tooma läheb.

Wied. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(2) var.

G₃. Kes kassi pärast randa, kitse pärast lakka või lapse pärast aita silku tooma läheb.

EKMS III 338 ja IV 152 — 1?(2) var.

Ha₁. Kesse lapse pärast randa ehk kitse pärast lakka läheb.*

* kes (Rak)

Norm. 166, EKMS II 438; HIj, Rak, JJn — 3(5) var.

a₂. Kes lapse pärast randa läheb ehk kitse pärast lakka.

Jõh, Kad — 2 var.

a₃. Kes lapse pärast randa läind ehk kitse pärast lakka.

Amb — 1 var.

a₄. Kes on enne lapse pärast randa ehk kitse pärast lakka läinud.

Pee — 1 var.

b. Kis kitse pära lakka läheb ehk lapse pära randa.

Jõh — 1(2) var.

c. Ei kitse pärast menda lakka ega lapse pärast randa.

HIj — 1 var.

Vt. 5497 C.

I. Kes kitse pärast lakka ehk lapse pärast laadale läheb.

Rak (Jürjev) — 1 var.

J. Kes kitse pärast lakka ehk ühe naari pärast keldri või lapse pärast laadale.

Rak (Jürjev) — 1 var.

Vt. 13726 I.

K. Kes kitse pärast lakka või naisterahva pärast aita läheb.

Plt (Luu) — 1(2) var.

L. Kes kitse pärast laga lähteb.

Kuu — 1(3) var.

Vrd. 3391. Kes kassile kala annab.

3895. Kes kitsi pärast kuhja luu vai latse pärast soola tuu.

3393. KES KASS ROIDAB, SII OMA
POJA TOIDAB — 7 v. 8(9) var.

Aa₁. Kes kass roidab, see oma pojad toidab.

EKMS I 533 (< Hls); Saa, Hls — 2 v. 3(3) var.

a₂. — *

* see (Norm.; Hls)

Norm. 51; Hls, Trt? (õpil.) — 3(4) var.

b. Kes kass roidab, sii poja toidab.
Hls — 1 var.

B. Kes kass roidab, sii toidab.
Pst — 1 var.

Vrd. 657. Emane kass ikka poja toidab.

3394. KESSE KASSI KALLISTAB, SELLE
ÕUE ÕNNISTAB — 1 v. 2(2) var.

Rap v. Mär (Poom).

3395. KUI KASSID KISUVAD, SIIS HII-
RED LUUSIVAD — u. 10(51) var.

A₁. —————
Meves 136, Niggol VKÖR 189; Vai, Jõh —
2(21) var.

A₂. Kui kassid kisuvad, siis hiired jookse-
vad.*

* sis; hiirid; joosevad (SJn)

Kaa, SJn — 2 var.

A₃. Kui kassid kisuvad, siis hiired hüppa-
vad.

E 42, E² 97, Puus. KKH I⁷ 51, Puus. KH
I¹¹ 103, Puus. Eü I 95 ja 108, Kask-Puu-
sepp-Vaigla 140, Norm. 62 — ?(16) var.

A_{4a}. Kui kassid kisklevad, peavad hiired
pulmi.

E² 50; ?Trt (Eisen) — 1?(4) var.

b. Kui kassid kisklevad, siis peavad rotid
pulme.

?Trt (Eisen) — 1?(1) var.

B₁. Kassi-koera kaklevad, hiired piavad
pulme.

?Vig (Eisen) — 1?(1) var.

B₂. Kui kassi kakleva, sis roti roniva.
Ote — 1 var.

C. Kui kassid riidlevad, siis hiired hüppa-
vad.

VJg — 1 var.

D. Kui kassid mängivad, siis hiired luu-
sivad.

Vig — 1 var.

E₁. Kui kassid magavad, siis hiired jookse-
vad.

Vil — 1 var.

E₂. Kui kass magab, siis hiired hüppava.
TMr (Siil) — 1 var.

E₃. Kui kass magab, naarava hiired.
TMr (Siil) — 1 var.

Vrd. 1245. Mis hiirtel viga elada, kui kassi ko-
dus põle.

3396. KUI KASS KÜLLA LÄÄB, PANE
NÄPITS SAPPA — 1(3) var.

Vru (R. Kallas) v. Tt (anon.).

3397. KUI KASS MAJAS RAMMUS, SIIS
ON KA HOBUNE RAMMUS —
1 var.

Sim (Böckler).

Vrd. 9548. Rammus kass on hobuste õnn.

3398. KUI KASS ROTTI PELGAB, TEEB
ROTT PESA KASSI KÜLLE ALLA
— 1?(1) var.

?TMr (Siil).

3399. KÜSI KASSILT, KAS TAL KÜISI
ON — 1 var.

Kuu (J. Ploompuu).

3400. MIDA ENAM KASSI SILITAD,
SEDA KÕRGEMALE TA SABA TÕS-
TAB — u. 60(137) var.

A_{1a1}. Enam kass silitakse, kõrgemale kass
saba tõstab.*

* kassi (Lindf., KAH); silitatakse (KAH)

* Helle 331, Hupel 105, Lindf. (1855) 52,
Körber VRMK 36, Körber Uus ABDr 9,
KAH EKAI 150 — 1(22) var.

*
Ennam kass silitakse, kõrgemale kass saba tõstab,
jemehr man die Kage sicheit, je höher hebt sie den
Schwanz.

a₂. Enam kassi silitakse, kõrgemale saba
tõstab.

Porominski EGr. 186 — ?(1) var.

a₃. Enam kassi silitatakse, seda kõrge-
male tõstab ta saba.

Stein 15, Wied. 32, Kündja nr. 32 (1883)
383, Vlg. Lisal. nr. 9 (1890) 71 — ?(7)
var.

a₄. Mida enam kassi silitakse, seda kõr-
gemale kass saba tõstab.*

* kass; silitatakse (Malm)

Malm 18; Rap v. Mär (Poom), PJg —
3(16) var.

a₅. Mida enam kassi silitakse, seda kõr-
gemalle ta saba tõstab.*

* kõrgemale (Kul)

VJg, Kul — 2 var.

a₆. Mida enam kassi silitakse, seda kõr-
gemale saba tõstab.

Amb — 1 var.

b₁. Enam kassi silitad, kõrgemale kass
saba tõstab.

Jürjens 29 — ?(1) var.

b₂. Mida änam kassi silitad, seda kõrge-
male kass saba tõstab.*

* enam; kõrgemale; saba (Hlj)

Hlj, Rap v. Mär (Poom) — 3 var.

- b₃. Mida enam sa kassi silitad, seda kõrgemale kass saba tõstab.
Ksi — 1 var.
- b₄. *
* kõrgemale (Amb)
NP 4, Norm. 258, EKMS I 1225; Amb, Mär, Vil, Pal — 4(8) var.
- b₅. Mida enam kassi silitad, seda kõrgemale saba tõstab.
Rap — 1 var.
- b₆. Mida enam kassi silitad, seda kõrgemale tõstab saba.
Vig — 1 var.
- b₇. Mida rohkemp kassi silität, toda korgembale kass saba tõst.
Ote — 1 var.
- b₈. Mida rohkem kassi silitad, seda kõrgemale ta saba tõstab.
Tõn. RP 376; Jür — 1(2) var.
- b₉. Mida rohkem kassi silitad, seda kõrgemale saba tõstab.
Vai — 1 var.
- c. Seda kõrgemale kass saba tõstab, mida rohkem teda silitatakse.
Trv — 1 var.
- d. Mida rohkem kassi silitad, seda rohk[em] tõstab ta saba.
Vig — 1 var.
- e. Mida enam kassi silitad, seda kõrgemale ta saba keherdab.
Kse — 1 var.
- A_{2a}. Mida rohkem kassi silitad, seda kõrgemale tõuseb saba.
Pld — 1 var.
- b. Mida enam kassi silitad, seda kõrgemale saba kerkib.
Kuu — 1 var.
- A₃. Silita kassi, kass tõstab saba veel kõrgemale.
Wied. 167, Kündja nr. 51 (1883) 610, E 77, E² 97, Nurmik II 176, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 55 — 1(8) var.
- A₄. Silita kassi, siis ajab saba püsti.
Kan — 1 var.
- Ba₁. Enämb kassi silitetas, kõrgemballe kass hendä tõstap.
Norm. Cl. 22 — 1(3) var.
- a₂. Seda enämb kassi silitetas, seda kõrgemballe kass handa tõstap.
Marpurg 70 — ?(1) var.
- b₁. Mida enamb kassi silitset, seda enamb kass hanna korgemale tõst.
Võn — 1 var.
- b₂. Midä kassi enämb silitset, sedä kass handa kõrgembale tõstap.
Räp — 1(4) var.
- b₃. Miä kassi inämb silitsät, tuu kass hanna korgõpa nõt.
- Rõu — 1 var.
- b₄. Midä kassi inämb silitset, toda kass handa korgempa tõst.
Räp — 1 var.
- b₅. Mida enamb kassi silitsat, seda kõrgembahe ta handa tõst.
Kan — 1 var.
- b₆. Meda enämb sa kassi silitsed, seda kõrgembale ta handa tõstab.
Puh — 1 var.
- b₇. Mida enam sa kassi silitad, seda kõrgemale ta hanna tõstab.
Tõs — 2 var.
- b₈. Midä enämb sa kassi silitad, sedä kõrgembele tõst temä hanna.
Hel — 1 var.
- b₉. Mida änam sa kassi silitsed, säda kõrgemase ta oma hanna tõstab.
Põi — 1 var.
- b₁₀. Mida enam kassi silitad, seda kõrgemale tõstab hända.
E 54 — ?(3) var.
- b₁₁. Midä enämb kassi silitsät, sedä kõrgembale handa tõstab.
Nõo — 1 var.
- b₁₂. Mia kassi rohkõp silität, tuu kass rohkõp handa nõt.
Rõu — 1 var.
- c. Mida rohkemb kassi silitsät, sedä kõrgempa tä handa kergitap.
Kam — 1 var.
- B₂. Silitse kassi, kass nõtap hanna veel kõrgemba.
Hupel² 105, Poromenski EGr. 186, Norm. Cl. 22 — 1(5) var.
- Ca₁. Kassi mia inäbä häälidse, tuu nõt handa korgõpa.
Se — 2 var.
- a₂. Mis kassi enamb häälotsät, tuu kass hanna korgempa nõt.
Rõu — 1(2) var.
- a₃. Mis kassi enamb häälitset, too enamb handa korgembahe nõt.
Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.
- a₄. Miä kasse inäbä häältset, tuu nõt handa korgõppa.
Se — 1 var.
- a₅. Mis kassi inäbä häälotsät, tuu nõt hanna korgõppa.
Se — 1(2) var.
- a₆. Mia kassi enamb häälitset, too handa korgemba nõt.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b₁. Mis kassi rohkõmb häälotsed, tuu handa korgõmba nõt.
Rõu — 1 var.
- b₂. Mis kassi rohkõp häälotsät, tuu nõt handa korgõppa.

- Kam — 1 var.
- Da. Miä inämb kassi ilestät, tuu handa korgõmpa nōst.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- b. Miä kassi rohkõmb ilestat, kass hanna korkõmpa nōst.
Se — 1 var.
- Ea. Mis kassi enämb ilestat, seda handa pistumpal pida.
Vas — 1 var.
- b. Miä kassi inämb häälitset, tuu handa pistumbäh pidä.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- F. Kassi hand ilesteh ülenes.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- G. Silu kassi pääd, aeab kohe saba püsti.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- Ha. Mida rohkem kassi silita, seda rohkem küüru tõstab.
TMr — 1 var.
- b. Mida enam kassi silitad, seda kõrgemale kassil küür tõuseb.
Pil — 1 var.
- I. Enam kassi silitad, seda kõrgemale ta tõstab pea.
EKMS I 448 — 1 var.
- *
- J. Silita kassi, seeni kui kass saba silma ajab.
Rõu — 1 var.
- K. Mida enam sa kassi silutad, seda kõrgemale kass tõuseb.
Sjn — 1(2) var.
- * *
- La. Kui kuera silitata, siis kuer saba kõrgemale tõstab.
Jõe — 1 var.
- b. Mis koera rohkem silitad, nii tõstab saba kõrgemale.
Kam — 1 var.
- Vrd. kk: Umma kassi ilestäs õnnõ 'uhke kohta' (Se).
- Vrd. 3345. Eks kasski sellele laula, kes teda silitab.
10431. Silita kassi, kass suab paha ammeti.
3401. MIDA ROHKEMB KASSI SÖÖDETAS, SEDA HOOLETUMB ELU OM ROTTEL — 1 var.
Ote (Kukrus).
3402. MILLAL KASS ROTI PÄÄLE TURT-SUMA HAKKAB — 1(2) var.
Hmd v. Ris (Treumann).
- Vrd. 4020. Ega kuer siis kiljata, kui kondiga visata.

3403. MIS KASSIL VIGA HIIREGA MÄNGI — 1 var.

Rõu (A. Jennes).

- Vrd. 3359. Kassil mäng, hiirel hingeminek.
1244. Kui hiiri ots oli hiline, siis kilsa käpp oli verine.

3404. MIS KASS RAHAGA TEGE — 1 var.

M. Linna seletus: «Klää' lää äi kotost kavvõbahe, toolõ olõ õi rahha vaja.»
Se.

3405. MIS KASS ÜLE JÄTAB, KÜLAP SEE HIIRELE KÕLBAB* — 1(2) var.

* küllap (Norm.)

Norm. 109; Vil (Niggol).

3406. PAKU NÜÜD KASSILE KALA — 1(2) var.

Kos (Wiedemann).

- Vrd. 3391. Kes kassile kala annab.

3407. PAREM KASSI KÕPUTA KUI LIHAMURI MAKSA — 1 var.

H. Utsali seletus: «Kergem on süüdlast karistada, kui tehtud kahju tasuda.»
Plt.

3408. SAA ÕI TUU KASS PUHVÕ, KEL KÜÜDSI OLÕ_ÕI — 5(8) var.

- a₁. Norm. 54, EKMS III 992; Rõu (A. Jennes) — 1(4) var.

- a₂. Ega tuu kass ei saa puuhhe minna, kel küüdsi ei olõ.
Rõu (M. Jennes) — 1 var.

- a₃. Ei saa see kass enamb puu otsa, kellel küüsi ei ole.
Rõu — 1 var.

- b. Ega tuu kass puuhhõ lää_äi, kel küüdsi ei olõ.
Rõu — 1 var.

- c. Küütsita kass ei päse puusse.
San — 1 var.

- Vrd. 10356. Oleks seal küüned, ta läheks puu otsa.

3409. ÄRA KASSI VASTAKARVA SILITA — 2 var.

- A. Pal (Saar) — 1 var.

- B. Kassi piät iks perikarvo silitsemä.
Räp (Poolakess) — 1 var.

3410. ÄRA PUTU KASSI, KASS EI KAN-
NATA — 1?(1) var.

?TMr (Sill).

3411. ÄRÄ KASSI KOTIN OSTA — 6(12)
var.

a. _____*

* kotis (Gr.; Amb)

Gr. SKÖ II 95; Amb, Trv, Ote — u. 5(11)
var.

b. Ega kassi kotis ei osteta.

Trm — 1 var.

Vrd. Sannumetoja I (1848) 72: Ega Tele ommite
kassi kottis ei taha osta?

Vrd. 9214. Ega pörsast kotis osteta.

3487. Kaupa ei vöi mitte kottis osta.

3412. KASSIKULD KA HELENDÄB —
1?(1) var.

?Kuu (R. Lilhein).

3413. HEA KASTE ON VILJALE NIISAMA
KUI HEA KORD VIHMA — 1 var.

Tln (Keller).

3414. KASTE ENNE JÜRIPÄEVA, RUKIS
ENNE JAAKOBID — u. 45(81) var.

A₁a. _____

Tln (Jürjev-Kallus) — 1 var.

b. Kui enne jüripäeva kastet näed, siis
saab rukis enne jakobipäeva valmis.

Ol. Kal. (1893) 25 — ?(9) var.

c. Kui enne jüripäeva kaste olevad, siis
saavad rukis enne jaakapäeva valmis.

Trv — 1 var.

d. Kui enne jüripäevä om heinäladvun
kastet, sis saab rügä enne jakupipäevä
valmis.

Hel — 1 var.

e₁. Kui enne jüripäeva kastet maas, saab
rukis enne jagobit valmis.

Ol. Lisa nr. 11 (1888) 172, Is. Kal. (1904)
208 — 1(9) var.

e₂. Kui enne jüripäeva kastet maas, saab
rukis enne jakubipäeva valmis.

Reinhold Kal. (1911) 5 — ?(1) var.

e₃. Kui kaste enne jüripäeva maas, siis
saab rukis enne jakobipäeva valmis.

Sööt NIj. Kal. (1904 apr.), Adamson Kal.
(1905) 15 — ?(2) var.

e₄. Kui kaste enne jüripäeva maas on,
siis saab rukis enne jakobipäeva val-
mis.

Sööt NIj. Kal. (1900 apr.) — ?(1) var.

e₅. Kui enne jüripäeva kastet maas näha,

siis saab rukis enne jaakapäeva val-
mis.

Er Perek. Kal. (1898) 55 — ?(1) var.

e₆. Kui enne jüripäeva kaste maas on,
siis saab rükki enne jakappäeva val-
mis.

Vil — 1 var.

e₇. Kui enne jüripäeva kaste maas, siis
enne jakobpäeva rukid valmid.

Har — 1 var.

e₈. Kaste enne jüripäeva maas, rukkid
enne iaagupit valmis.

E MVH 17 — 1?(1) var.

f₁. On kaste enne jüripäeva maas, saab
enne jaagupipäeva rukkid lõigata.

Vän — 1 var.

f₂. On kaste enne jüripäeva maas, siis
saab rukist enne jakobit leigata.

Uue Aja Kal. (1905) 15 — ?(2) var.

f₃. Kui kevade enne jüripäed kaste maas
on, siis saab ikka enne jaagapäed
rugi leigata.

Kaa — 1 var.

f₄. Kui enne jüripäeva kaste maas on,
siis piab enne jakobipäeva rukkid lõi-
gata saama.

Vän — 1 var.

f₅. Kui enne jüripäeva kaste maas om,
siis saab enne jakobipäeva ruki lõi-
gata.

Trv — 1(3) var.

f₆. Kui enne jüripäeva kastet nähasse,
siis võib enne jakabpäeva rükid lõi-
gata.

Vil — 1 var.

g₁. Kui inne jüripäivä kastõ maah um,
sis saavad inne jakopäivä leib.

Vas — 1 var.

g₂. Kui enne jüripäeva kasted maas on,
siis saab enne jauppäeva uutseleiba.

Koe — 1 var.

g₃. Kui enne jüripäeva kaste, sõs on enne
jaakapäeva uudiseleib käes.

Trv — 1 var.

g₄. Kui enne jüripäeva kaste maas, siis
on enne jakobipäeva uudseleib laual.

Ote — 1 var.

A₂a. Kui jüripäeval on kaste maas, siis
rukis saab juba enne jaagupipäeva
küpsiks.

EKMS III 460 — 1 var.

b. Kui [jüripäeva] hommikul kaste
maas on, siis saab rukis enne jakobi-
päeva küpsiks.

Kündja nr. 16 (1883) 188 — 1?(2) var. Alu-
seks Wied. 357 toodud saksakeelne tekst.

c₁. Kui jüripäeva hommikul on kaste

- maas, siis saab rukis enne jakobipäeva valmis.
?Tt (Pärli, Sahtel, Lippus) — ?(3) var.
Aluseks mingi trükis.
- c₂. Kui juripäe homiku kaste maas, saab rugi enne jaagapid valmis.
Krj — 1 var.
- d. On jüripäeva hommikul kaste maas, valmib rukis enne kahekümne viiendat juulit.
Kuu (õpil.) — 1 var.
- A_{3a}. Kui jüripäeva hommikul on kaste maas, siis valmib rukis jaagupipäevani.
Tlsp. 107 — 1?(3) var.
- b. Kui jüripäeval on esimene kaste sel aastal, siis saab jaagupipäevaks rukis valmis.
Tõs — 1 var.
- A₄. Kui enne jüripäeva kaste maas on ehk hall, siis ei saa enne jakobipäeva rukkid leikada.
Võn — 1 var.
- A₅. Nõnda kudas kaste jüripäeva ümber maas on, nõnda annab jaakobipäeva ümber sel ajal rukkis ennast lõikata.
Hag — 1 var.
- A₆. Milla kevade jüripäeva ajal esimest kastet nääd, nii jakubipäeva ajal esimene rukkileikus; kui nädal enne jüripäeva esimene kaste, siis nädal enne jakubipäeva esimene rukkileikus.
Hlj — 1 var.
- A_{7a}. Ku' pallo aigu inne vai pääle jüripäevä kastõ maah om, ni' pallo aigu inne vai pääle jakapäivä leib (uud-sõh) majah.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b. Nii palju aega kui kaste enne ehk pärast jüripäeva maha tuleb, annab ka rukis kas enne ehk pärast jakobipäeva, kuidas kaste sel aastal tuleb, leigata.
Jõe — 1 var.
- c. Nõnda palju aega kui enne ehk pärast jüripäeva esimene kaste maas on, nõnda palju aega saab ka enne ehk pärast jaaguppäeva rukkid lõigata.
Tor — 1 var.
- A₈. Nii mitu nädalat ehk päeva enne ehk pärast jüripäeva esimene kaste maha tuleb, nii mitu nädalad ehk päeva enne ehk pärast jakupipäeva saavad rukkid valmis.
Tõs — 1 var.
- A₉. Mitu nädalt enne jüripäeva ehk pärast kaste maas on, nii mitu nädalt enne ehk pärast jakobipäeva saab rukkid lõigata.
Tor — 1 var.
- A₁₀. Kui üks ehk kaks nädalid enne jüripäeva ja üks ehk kaks nädalid peale jüripäeva esimene kaste maas on, siis saab rukkid lõigata üks ehk kaks nädalid enne jagubipäeva ja üks ehk kaks nädalid peale jagubipäeva.
PJg — 1 var.
- A_{11a}. Kui mitu nädalat enne jüripäeva kaste maas on, nii mitu nädalat enne jakobipäeva saab rukkist lõigata.
Tor — 1 var.
- b. Mitu nädalad enne jüripäeva kaste maas on, nii mitu nädalad enne jaakobipäeva saab rugi leigata.
Kaa — 1 var.
- A₁₂. Kui kaks nädalat enne jüripäeva kaste maas, siis saab selle suvel kaks nädalat enne jakappäeva rukkid lõigata.
Tor — 1 var.
- A_{13a1}. Kui nädal enne jüripäeva kaste maas on, saab nädal enne jakobipäeva rukkid lõigata.
Vän — 1(2) var.
- a₂. On nädal enne juribed kaste maas, siis saab nädal aega enne jaakabed rugi leigata.
Põi — 1 var.
- b. Kui rukkil nädal enne jüripäeva kaste peal on, siis ta sünnib nädal enne jakobipäeva leigata.
Jür — 1(2) var.
- A₁₄. Kui mitu päeva kaste enne jüripäeva maas, nii mitu nädalid saab rukis enne jaagupipäeva valmis.
Ris — 1 var.
- A₁₅. Mitu nädalid ehk päiva enne jüripäeva edimane kaste maa pääl om, nii mitu nädalid ehk päiva saavad rõa enne jakubpäiva valmis.
Rõn — 1 var.
- A_{16a}. Metu päeva enne jüripäeva kaste maas, nii mitu päeva saab enne jaagupid rukkid lõegata.
Vän — 1 var.
- b. Nii mitu päeva enne jakobipäeva tuleb rukkileikus kätte, kui mitu päeva enne jüripäeva esimene kaste maas oli.
PJg — 1 var.
- c. Mitu päeva enne jüripäeva kaste maas käib, setu päeva enne jakobi annab rukki leigata.
Sa — 1 var.
- A₁₇. Kui mitu päeva kaste enne jüripäeva maas, nii mitu nädalat saab rukis pärast jakobipäeva valmis.
Ris — 1 var.

- B₁. Kui enne jüripäev on kastet maas, siis saavat enne oolipäeva õsuda.
Khk — 1 var.
- B₂. Mitu päeva enne jüripäeva esimene kaste, nõnda mitu päeva enne oolepäeva rukiõikus.
Emm — 1 var.
- B₃. Nii mitu nädalat enne jüripäeva esimene kaste maha tuleb, nii mitu nädalat enne oolipäeva tuleb rukiõikus.
Sa — 1 var.
- C. On jüripäeva hommikul rohul kaste, valmib rukis varsti peale jaanipäeva.
Tõs — 1 var.
- Vrd. 2338. Ku enne jaani saab maasikit, saab enne jaakapäeva uudist leiba.
9844. Kui rükkioras enne jüripäeva palgast ära liigub, siis saab enne jaagupipäeva lõigata.
9778. Kui enne ristipäeva rüaoras vao ära katab, siis on enne jaakapäeva leib käen.
8073. Kui oras enne jüripäeva liperdab, siis enne jaagupipäeva saab leigata.
3415. KASTE JÄLGILT KÜNDIS JUBA MÖNIGI KULDA — 1?(21) var.
- a. _____*
* kõndis (Stein, ilmselt trükiviga)
Stein 23, Wied. 49, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 35 (1883) 418, Norm. 87, EKMS III 376 ja IV 419; ?Tt (Kreutzw.) — ?(11) var.
- b. Kaste jäljelt küntakse kulda.*
* jälgilt (Norm.)
E² 12, Norm. 66 — ?(8) var.
- c. Kastõ jälil kündäs kulda.
?Urv (Reigo) — 1?(1) var. Ilmne kirjan-duse mõju.
- d. Kaste jäljelt tuntakse kulda.
?Puh (õpil.) — ?(1) var.
3416. KASTE ON VIHMA KARJAPÖISIKE — 1?(23) *var.
- Stein 23, Wied. 49, Kündja nr. 35 (1883) 418, Vlg. Lisal. nr. 9 (1890) 71, Tõn. RP 377, E 31, E² 12, Puus. Eü I 92, Norm. 39, EKMS III 715; ?Tt (Kreutzw.).
- Vrd. kk: Va vihma karjapöiss oleme 'kaste' (Krk).
3417. KUI KASTET VHA, SIIS SOAB IKKE PUDRU SÜÜA — 1 var.
- M. Musta seletus: «Altkäemaks aitab alati.»
Juu.

3418. KASTEHEIN KISUB PEREMEHEL PÜKSID MAHA, AGA KAHRUKAER AJAB PEREMEHELE PÜKSID JALGA — 1 var.
- Rõu (Leegen).
- Vrd. 2893. Kaer ütlend: «Kui mind kua sõnniku-mua piäle tehtaks, aaksin ma pereme'le nahkpüksid jalga.»
3419. KAUGELT VARJAB KASTEHEIN SUURE PUU ÄRA* — 1(3) var.
- * kasteheingi (EKMS)
EKMS I 1098; Rak (Jürjev).
3420. KES KASTAB, SEE KUIVATAB — 8(10) var.
- A. _____*
* kie — sie (Lüg)
Norm. 77; Nrv, Jõh, Iis, Lüg (Källo) — 6(8) var.
- Ba. Küll sie jumal kuivatab, kes mär-jaks tegi.
Hlj (Rehberg) — 1 var.
- b. Kua jumal hämmäs, tuu jumal kui-vas.
Se? (Aun) — 1 var.
- Vrd. 7071. Küllap mägi märja kuivatab.
4687. Kes kuseb, see kuivatab; kes põletab, see paikab.
3421. EGA KASU ILMA KAHJUTA EI SAA — 1 var.
- Hlj (Leetberg).
- Vrd. 2936 Aa₁. Kes kahju kardab, see kasu ei saa.
3422. KASU JA KAHU KAKSIKVENNAD — 2(4) var.
- a. _____
Rak (Jürjev) — 1(3) var.
- b. Kasu ja kahju eluaeg vennaksed olnud.
Hmd v. Ris (Treumann) — 1 var.
- Vrd. 9917. Rõõm ja mure kaksikvennad.
3423. KASUKS, MIS VANA TEEB, KAH-JUKS, MIS VANA SÖÖB — 6 v. 7(11) var.
- A₁a. _____
Norm. 203, EKMS IV 400; Hlj (Leetberg) — 1(4) var.
- b. Kui vana jaksab, tieb, siis on kasu, kui vaide süöb, siis on kahhi.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

- B. Õnnest, mis ma teen, kahjust, mis ma sõõn.
Rak (Kr. Raud) — 1 var.
- Ca₁. Tuu iks saa, mis vana tege, mis vana süü, tuu lõpõs.
Se (Voolaine) — 1 var.
- a₂. Seda ikka saab, mis vana teeb, mis vana sõõb, see lõpeb.
Norm. 203 — ?(1) var.
- b. Mia vana süü, tuu kõik lõpõs, mia vana tege, tuu kui jummal and.
Se (Tammeorg) — 1 var.
- Da. Jummal anna, mia vana tege, massa, mia vana sõõ.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b. Jummal massa', mis vana süü, jummal anna, ku' vana õks teesi'.
M. Linna seletus: «Latsil rassõ vanõbit ravida, unõhtasõ ar', õt näist olõ õi inäb tegijät.»
Se — 1 var.
3424. KASU LEITAKS KASE OKSTEST, VILJA METSA VITSADEST — ?(4) var.
E 31, E² 35; ?Saa (Söggel).
3425. KASUTA ELU ON VARANE SURM — ?(10) var.
- Aa. _____
Tõn. Täht. (1909 aprill), Norm. 224 — ?(7) var.
- b. Kasuta elu on pahem kui varane surm.
Tõn. Täht. (1910 sept.) — ?(1) var.
- Ba. Asjata elu on varane surm.
Linde 10 — ?(1) var.
- b. Üks asjata elu on varajane surm.
Laakm. ER Kas. Kal. (1887) 63 — ?(1) var.
- Vrd. Büchmann 112; Ein unnütz Leben ist ein früher Tod (< J. W. Goethe «Iphigenie» 1,1).
3426. KASU TOOB KA VAHEST KAHJU — 1 var.
EPost. nr. 20 (1886) 4.
3427. KELLEST MUL KASU EP OLE, SEST SAAB SULLE KAHJU TULEMA — 1?(2) var.
Wied. 54, Kündja nr. 35 (1883) 418.
- Vrd. 11021. Kes ei või sõbrana sulle kasu saata, see võib viamehena sulle kahju teha.

3428. KUST KASU EI KASVA, SEE EI MAKSA VAEVAGI — ? — 2(13) var.
- a₁. _____*
* kus (Stein)
Stein 38, Wied. 96, Kündja nr. 42 (1883) 503; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(7) var.
- a₂. Kus kasu ei kasva, seal ei maksa vaevagi.
Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502, E 46, E² 42 — ?(5) var.
- b. Kus kasu ei kasva, seal töö ei sigine.
?Tõs (Schantz) — 1?(1) var.
3429. MIS SEST KASU, KUI KOER KIIDAB, EHK KAHJU, KUI LITS LAEDAB — 4(9) var.
- A. _____*
* laidab (trükised)
Wied. 122, Kündja nr. 46 (1883) 549, EKMS I 189 ja III 813; TMr — 1(6) var.
- Ba. Mul ütskõik, kas sant kitt, lits lait vai varas vannus.
Rõu — 1 var.
- b. Mis sest on, kui sant kiidab või lits laidab.
Hls — 1 var.
- C. Kas üks kelm mind kiidab või teine narr mind naerab, see on mul üksta-puhas.
Tür — 1 var.
3430. MIS SEST KASU, KUI LEHM PALJU PIIMA ANNAB, AGA JALAGA ÜMBER LÖÖB — u. 55(73) var.
- A_{1a1}. Mis sest küll kasu on, kui lehm palju piima annab, aga jälle jalaga ümber lööb.
Wied. 122, Kündja nr. 46 (1883) 549; Pär (Rosenplänter) — 1(4) var.
- a₂. Mis sest kasu, kui lehm palju piima annab ja jälle jalaga ümber lööb.
TMr — 1 var.
- a₃. Mis sest kasu, kui lehm palju piima annab ja pärast jalaga ümber lööb.
?Trv (J. Johanson) — ?(1) var.
- a₄. Mis sest kasu, kui mõni lehm küll palju piima annab, aga ise jalaga ümber lööb.
Trv v. Rõu (Slipsen) — 1 var.
- a₅. Mis sest kasu, kui lehm palju piima annab, aga isi jalaga ümber lüüb.
Pal — 1 var.
- a₆. Mis sest kasu, kui lehm palju piima annab ja ise jalaga ümber lööb.
SJn — 1 var.

- a₇. Mes sest kasu, kui lehm palju piima annab, ise jalaga ümber lüüb.
MMg — 1 var.
- a₈.
Hel (Wahlberg) — 1(3) var.
- a₉. Mis kasu, kui lehm palju piima annab, aga jalaga ümber lüüb.
MMg — 1 var.
- a₁₀. Mis sest kasu, kui lehm palju piima annab ja ümber lüüb.
TMr — 1 var.
- a₁₁. Mis sest kasu on, kui lehm palju piima annab ja ise jalaga ümber viskab.
J. Järve seletused: 1) kui kellelgi on suur sissetulek, aga ta üleliia raiskab; 2) kui keegi on kord liiga hea, kord liiga kuri.
Pil — 1 var.
- a₁₂. Mis kasu on sest, kui lehm palju piima annab ja seda jalaga maha lüüb.
Pal — 1 var.
- a₁₃. Mida sest kasu, kui lehm palju piima annab ja jalaga maha lüüb.
A. Källo seletus: teenib palju, aga lüüb läbi, raha ei ole millalgi.
Lüg — 1 var.
- a₁₄. Mes kasu, kui lehm palju piima annab ja esi maha lüüb.
Ran — 1 var.
- b. Mis sest kasu, et lehm palju piima annab ja ise jalaga piima ümber lüüb.
Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 113, Vih. (1949) 93 — ?(2) var.
- c₁. Mis tuust kasu, et lehm pal'lo piima and, kui jalaga ümbre lüü.
Vas — 1 var.
- c₂. Mis sest kasu, et lehm palju piima annab, kui ta jalaga ümber ajab.
Trm — 1 var.
- c₃. Mis sest kasu, et lehm palju piima annab, kui ta selle ise jälle maha lüüb.
J. Kala seletus: kui keegi toetab mõningasi keerulisi ettevõtteid, mis kasu asemel kahju toovad.
VII v. Trv — 1 var.
- d. Mis tost kasu: hää lehm and palju piima, lüü jalage ümber.
Hel — 1 var.
- e. Mis sest kasu, kui lehm palju piima annab, aga lüpsiku jälle jalaga ümber lükkab.
EKMS III 613 — 1 var.
- f. Mis sest kasu on, et lehm lüpsikutäie piima annab, kui ta selle ümber lüüb.
V. Truuvi (Tln) seletus: mis sest kasu, et inimene palju saab, kui ta sellega ei oska ümber käia.
Norm. 77; Tln — 1(3) var.
- g. Mis sest kasu, kui lehm palju piima annab ja sabaga maha lüüb.
Äks — 1 var.
- h. Mis tuust kasu, kui lehm pal'lo piima and ja esi sitta sisse lüü.
E. Kirsi seletus: kui tubli töötaja on elukommetelt v. iseloomult halb.
Se — 1 var.
- A_{2a}. Mis tost hää, kui lehm pal'lu piima and ja esi jalaga ümbre lüüs.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.
- b₁. Mis sest hää, et lehm pal'lu piima and ja esi jalage piima ümbre lüü.
P. ja J. Einerli seletus: niisuguse inimese kohta, kes seda head, mis ta teinud, ise jälle ära rikkunud.
Hel — 1 var.
- b₂. Mis sest head on, et lehm palju piima annab ja ise jalaga ümber lüüb.
Lai (Tammepuu) — 1 var.
- b₃. Mis tuust hüvvä, et lehm piima and ja jalaga ümbre lüü.
Se — 1 var.
- A_{3a}. Mis sest abi, et lehm palju piima annab ja ise jalaga ümber lüüb.
Lai (Tammepuu) — 1 var.
- b. Mis tost api, kui lehm pal'lo piima and, a esi jalaga nüsko ümbre lüöse.
Plv — 1 var.
- c. Mes see avitas, kui lehm palju piima annab ja jalaga ümber lüüb.
Räp — 1 var.
- B_{1a}. Mis seantsest lehmast kasu om, kes küll paelu piima annab, aga jalaga jälle ümber lüüb.
Trv — 1 var.
- b. Mis kasu lehmast: annab küll palju piima, aga lüüb jalaga ümber.
E MVH 82 — ?(1) var.
- c. Mis sellest lehmast kasu, kes palju piima annab, aga jalaga lükkab ümber lüpsiku.
E² 93 — ?(1) var.
- d. Mis kasu lehmast, kes palju lüpsab, aga jalaga lüpsiku ümber lüüb.
Pal — 1 var.
- B_{2a1}. Mis tuust lehmast hää, kiä palju piima and ja jalaga ümbre lüü.
Rõu — 1 var.
- a₂. Mis hää lehmast, kes paljogi piima and, kui jalaga ümbre lüü.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
- b. Mis tuust lehmast hää, kellest pal'lu piima saa ja jalaga maha lüü.
Rõu — 1 var.
- B₃. Mis sellest lehmast abi, kes palju

piima annud, aga jalaga lükkab ümber lüpsiku.

E² 93 — ?(1) var.

- C. Mis kasu heast lehmast, kes piima maha lööb, ja mis kasu töömehel, kes kallist palka saab ja seda keik ära lakub.

MMg — 1 var. Lause lõpupoolt («ja mis kasu» jj.) võib käsitada ka tähenduse seletusena.

*

- D_{1a}. Sest ei ole midagi kasu, ku lehm pal'lu piimä annab, aga kui ta jälle esi jalaga ümmer lüüb.

Pst — 1 var.

- b. Ei ole sest kasu, kui lehm palju piima annab, aga jalaga jälle ümber lööb.

Jõh — 1 var.

- D₂. Sest ei ole midagi mõnu, kui lehm palju piima annab ja ise jala lüpsiku lööb.

TMr — 1 var.

- E₁. Kui lehm palju piima annab ja jalaga ümber lööb, sest ei ole miski kasu.

P. Tammepuu seletused: 1) kui inimene on hoolas töötaja, kuid väga riikas; 2) mõni saab suurt sissetulekut, aga lööb kõik sissetuleku läbi.

Lai — 1 var.

- E₂. Kui lehm palju piima annab ja jalaga lööb, ei maksa midagi.

Wied. 80, Kündja nr. 39 (1883) 467 — 1(3) var.

*

- F. Olgõ lehm ku hää, a ku piimä jalaga maalõ lööse, sis olõ õi midäge api.

Se — 1 var.

*

- G₁. Hää lehm lüpsab palju, aga mis sest kasu, kui ta jalaga ümber lööb.

HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.

- G_{2a}. Mõni lehm annab paljuki piimä, mes sest hää, kui ta jalaga maha lööp.

Se — 1 var.

- b. Lehm and ka pal'lo piimä, mis hää, ko jalaga toukas maalõ.

V. Pino seletus: kui keegi on virk töötaja, kuid väga äkilise loomuga.

Se — 1 var.

- H_{1a}. Mõni hää lehm and pal'lu piimä, aga lüü jalaga ümbre.

Urv — 1 var.

- b₁. Lehm annab küll palju piima, lööb aga jalaga ümber.

SJn — 1(2) var.

- b₂. Lehm annab palju piima, aga lööb jalaga maha.

Trm — 1 var.

- b₃. Lehm lüpsab palju, aga lööb jalaga ümber.

Han — 1 var.

- c. Lehm lüpsab paljugi, aga ta lööb piimalüpsiku ümber.

Hlj — 1 var.

- H₂. Lehm lüpsab palju, lööb jalaga ümber, siis on kõik läind.

Amb — 1(2) var.

- H₃. Suur lehm annab paellu piima, lööb jalaga ümmer; teine annab kortle — see ikka so kää.

Ris — 1 var.

*

- I. Paraku hää lehmä, kes küll pal'lu piima and, aga esi jälle perän jalage ümbre lüü.

Hel — 1 var.

- J. Mis lehm sii, kes küll häste piimä annab, aga pärast selle jalaga jälle ümmer lööb.

Trv — 1(2) var.

- K₁. Inimene, kes oma tööd mitte hoolega ei tee, on selle lehma sarnane, kes küll heasti piima annab, aga jalaga lüpsiku ümber lööb, enne kui lüpsja saab ära minna.

?Krj (Mägi) — ?(1) var.

- K₂. Nagu lehm, kis lüpsja käest jalaga piima maha lööb, on inimene, kes raha teenib, aga selle kohe ära raiskab, kas joomise või muu tühja asja peale.

?Rap v. Mär (Poom) — 1?(1) var. Lause lõpuosa («on inimene» jj.) võib mõista ka kontekstilise seletusena võrdluse juurde.

- Vrd. ka EPost. Kal. (1876) 164: Ei ole see mitte üks hää peremees, kes raha ja vara hästi korjata mõistab; senna juure on ka tarvis, et seda hästi hoida ja pruukida oskab ja mitte ei pilla; muidu oleks ta lehma sarnane, kes palju piima annab ja ise jalaga jälle ümber lööb (autorina märgit. Martin Luther).

- Vrd. kk: Rohkest lüpsab, aga lööb jalaga ümber (Kaa); Nagu lehm, kes palju piima annab ja ise lüpsiku jalaga ümber lüeb 'palju teeb ja teenib, aga raiskab kõik asjata ära' (Iis); Nigu lehm, kes pal'lu piima and ja jalaga ümbre löö (Ote).

- Vrd. 5829. Mis lihavast kanast hüvvä, ku' munakuurtki ei luu.

3431. KASUKANIKAS KASVATAB, RAM-MUKANIKAS TEEB PAKSUKS, JÕUKANIKAS ANNAB JÕUDU — 2 var.

A. _____

Rap (Pärt) — 1 var.

B. Kasukannikas kasvatab, lõpukannikas annab ramu.

Lüg (Källo) — 1 var.

Vrd. uk: Kasukannikas, see on leiva hakatus, mis leiva pealt lõigatakse, kui hakatakse sööma. Kasukannikat anti ikka lastele, et lapsed kasvavad siis ja hambad teravad siis tulevad. Viimane oli lõpekannikas. Uurekakk on, mis astja uurdest korjatas. Kasukannikas anti lapsele kasvu jaost. Lõpekannikas — vanadele kokkukulvamise jaost (Lai).

3432. KAKENU KASUK SAAB IKKI NAISE, KULDHÄND EI SAA KOEGI MINNÄ — 3(4) var.

Aa. _____

Trv — 1 var.

b. Kakenu kasuk saab ikka naise, aga kuldhäänd ei või kohegi minna.*

* katkenud; kuhugi (Norm.)

Norm. 185; Rõu? (Tõllason) — 1(2) var.

B. Kakenu lakk saa üks naist, kuldjuus ei või kohegi minna.

Ote — 1 var.

3433. KASUKAT PESE, AGA MÄRJAST ÄRA TEE — 7 kuni 8(17) var.

a₁. _____*

* märjaks (trükised)

Norm. 262, EKMS II 398; TMr (Viidebaum) — 1(3) var.

a₂. Pesu kasukat, aga ära tee märjaks.

E 70, E² 68; TMr (anon.) v. Vru (R. Kalas) — 1(6) var.

a₃. Pesu kasukat, aga ära tee teda märjaks.

Wied. 151, Kündja nr. 49 (1883) 585 — 1(2) var.

a₄. Pesu kasukad, aga ära ligedaks tehku.

Võn — 1 var.

a₅. Pesu kasukat, aga ära kasukat märjaks tee.

M. J. Eiseni seletus: «Nii öeldakse, kui soovetakse kellegi nime mitte nimetada.»

Amb, Trt — 2(3) var.

b. Mõse kaskat, aga ära likes tii.

A. Tamme seletus: «Ära nimeta isiku nime.»

Ran — 1 var.

c. Pesu mu kasukas, aga ära tee seda märjaks.

Körber VRMK 63 — 1?(1) var.

3434. KIIDA KASUKAT AGA MITTE KRAET — 1 var.

Hlj (Rehberg).

3435. ÄRA MINE KASUKAT SOENDAMA SEAL, KUS TUBA PÖLEB — 1?(2) var.

Norm. 229 (< Saa), EKMS I 336.

Vrd. kk: Ta läheb kasukat soendama seal, kus tuba põleb (Wied.).

3436. KASULATSE LEIB OM KASSIN — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

3437. KASVAJAD LAPSED SÜÖVAD PALI — 1?(1) var.

?Lüg (Källo).

3438. KASVAB SAAK, KASVAB HIMU — 1(7) var.

Wied. 49, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 31, E² 42, EKMS I 83.

3439. KÜLL KASUNU LATSÕ KASITAS — 5 var.

A. _____

Se (Aun) — 1 var.

B. Kasitas kasunu lats, süvväs ülejäänü ruvvaperä.

Kan — 1 var.

Ca. Küll kasitasõ' kõik kasuno' latsõ', muialõ ei', sis muldage'.

Se — 1 var.

b. Kasunud lapsed kasitakse, kui mitte muiale, siis mulda.

Plv (Tamm) — 1 var.

c. Kasunu latse kõik kasitas, kui muiale, siis maamulda.

TaL (Kihu) — 1 var.

Vrd. 11793. Tehtud leib süüakse, kasunud laps leitakse.

3440. «KÜLL MA KASVAKSIN NAGU RÜGA NII PIKAKS, KUI PERE-MEES MINU PÖLLUST OMETI SITASE VANKRIGA ÜLE KÄIKS,» OLI KAER VANAST KAEBANUD — 1 var.

Saa v. Hls (Söggel).

Vrd. 7558. Noorekuu sees sõnnikuse vankriga

üle põllu käia, see on niisama hää kui vanakuu sees sõnnikud vidada.

9161. Põld rõõmustab koa siis, kui sõnniku-se vankriga üle minnakse.

3441. KASVATA HAGJAST, KASVATA KAILAISANDAKS — 1 var.

M. Kolme seletus: «Õpeta teistele ametid, võtab oma ameti käest ära.»

VII.

Vrd. kk: Kasvatad eesele kaelaisandad 'sandi-lapse kasvatamise kohta' (Kaa).

3442. KASVATA [SEITSE] HUNDIKUTSI-KAST VÕI SEITSE POEGA, SEE ON ÜKSKEIK — 1 var.

Kär (Sömer).

3443. KUI KATEL KEEB, ÄRA SA ENAM TULD ALLA AJAG — 2(4) var.

A.

C. Allase seletus: «Kui inimene vihal on, ära änam teda ärrita.»

Krj — 1(3) var.

B. Mis sõnna änam tuld ala aetakse, mis enne keemas on.

E. Lilli seletus: riidlejate kohta.

Pha — 1 var.

Vrd. 12184. Ära tii tuld tulõ pääle.

3444. MIDA KATEL KEIDAB, SENE SUU SÖÖB — 2 var.

A.

VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.

B. Mis pada keedab ja kulp tõstab, eks seda saa.

JJn — 1 var.

3445. OLGU KATAL MISUKE TAHT, KÜLL TA KAASE HENDÄLE IKS LÖID — 1 var.

Ote (Grossschmidt).

Vrd. 9392. Igal pütil oma kaan.

3446. KATK JÄTAB IKA KALSAD JÄRGI, AGA TULI EI JÄTA MITTE VAR-NAGI SEINA* — 1(4) var.

* Ikka (trükised); kaltsad (EKMS)

Norm. 45, EKMS IV 84; Tor (Ostrov).

Vrd. 13731. Varas jätab varna seina, tuli ei jäta sedagi.

3447. KAKÕ ÕI PUU MANT ÄR, KAKKÕS JO KIHÄ MANT — 1(2) var.

P. Voolaine seletus: sugulises ühenduses olnud naist võib tunda.

Luf.

3448. KES KATKI TEEB, SEE UUE TOOB — 1(2) var.

Norm. 77; Kaa (Tõll).

3449. KATKUTÕBI JUMALAVITS — 1 var.

* Gös. 320.

* Katko tõbbe Jumalavitz.

3450. KATSEKAKK LASTELE, KAAPE-KAKK LUOMILE — 1?(1) var.

?Lüg (Källo).

3451. KATSETÖÖST TULEB KUNST — 1(3) var.

Wied. 49, Kündja nr. 35 (1883) 418.

Vrd. 3452. Kõik katsetöö on raske.

3452. KÕIK KATSETÖÖ ON RASKE — ?(12) var.

a.

Stein 31, Wied. 73, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 40, E² 66, Puus. Eü I 21; ?Tt (Kreutzw.) — ?(9) var.

b. Iga katsetöö on raske.

E² 66 — ?(1) var.

c. Kõik katsetöö on vigaline.

Stein 31; ?Tt (Kreutzw.) — ?(2) var.

Vrd. 3451. Katsetööst tuleb kunst.

3453. IGAMEES KATSKU OMA PARAST — 1(15) var.

a.

* pärast (Stein, Wied., Kündja)

* Helle 333, Hupel 106, Poromenski EGr. 189, Stein 19, Wied. 36, Kündja nr. 34 (1883) 406, KAH EKAl 150, Jürjens 55 — 1(14) var.

*
Igga mees katsto omma parast, wenn ich euch nicht
mehr ansehe, so schafft euch einen bessern.

b. Katsu oma parast.

?Tt (Jung) — ?(1) var.

Vrd. 11460. Igamees teeb oma taba pärast.

3454. IGAÜKS KATSUB ISE OMAD KAAPSUD* — 1(4) var.

* kapsaid (trükised)

Wied. 37, Kündja nr. 34 (1883) 406; Kaa (I. Kallas).

Vrd. 7174. Ära naera, küll sa sööd ise oma sülitud kapstad.

3455. KATSUDES KASVAB RAMMU —
1—2(10) var.

A. _____

E 42; ?LNg (Prooses) — 1?(2) var.

B. Katsudes kasvab rammu, vaadates
himu.

E 31, E² 42 — ?(3) var.

Vt. 13003 B.

Ca. Töö õpetab töötajast ja katsudes kas-
vab rammu.

Wied. 184, Kündja nr. 11 (1884) 9, Kurrik
SÕ 25, EKMS IV 176 — 1(4) var.

b. Töö õpetab tegijat, katse rammu kas-
vatab.

E MVH 13 — ?(1) var.

Vt. 12548 C.

3456. KATSU NÕNDA, ET EI KAHATSE
— 1?(3) var.

Lindenberg ATT 69.

3457. KATSMATA KAUNIS, MAITSMATA
MAGUS — 2(11) var.

Aa. _____

Käi (Sooster) — 1(3) var.

b. Katsumata ikka kaunis, maitsemata
ikka magus.

E² 45, Kask-Vaigla-Veski I Ak 59, Norm.
269, EKMS I 1314 — ?(7) var.

B. Katsumata kaunis, maitsemata magus
ja väljalt kuulda on kuulus.

Sa — 1 var.

Vrd. 3458. Katsumata pole kounis, maitsmata pole
magus.

3458. KATSMATA POLE KOUNIS,
MAITSMATA POLE MAGUS —
2 var.

a. _____

Emm — 1 var.

b. Katsumata ep ole kounis, maetsmata
ep ole magus.

Phl — 1 var.

Vrd. 3457. Katsumata kaunis, maitsmata magus.

3459. KEN KAIK KATSUB, SIE MONDA
NÄGEB — 6(8) var.

Aa. _____*

* kes; kaiki

Kuu — 3 var.

b. Kes kaiki katsub, see monda nägeb.

Kuu — 2 var.

B. Kes katsub, see näeb.

Wied. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(3)
var.

Vrd. 6636. Mehe poeg näeb mõnda.

11745. Teemee näeb monda.

3460. EI OLE KADUST, EI OLE HUONET
— 1 var.

Kuu (Kronström).

3461. KATUS ENNEMINE PEAB EES
OLEMA KUI TAGA — 1?(3) var.

Wied. 49, Kündja nr. 35 (1883) 418.

3462. KATUS ON MAJA IGA, LAISKUS
ON MEHE IGA — 3(9) var.

A. _____

Wied. 49, Kündja nr. 35 (1883) 418, EKMS
II 416 — 1(4) var.

B. Katus maja iga.

E 31 — ?(2) var.

C₁. Laiskus on mehe iga.

Mar (Hilemägi) — 1(2) var.

C₂. Laiskos mehe ega, nena mehe nägu,
habe mehe au.

Hii (Tikerpuu) — 1 var.

Vt. 739 B₅.

Vrd. 5404. Laiskus on elu pikendaja.

3463. KELLE KATUSE ALL, SELLE VÕI-
MUSE ALL — 2(9) var.

a. _____

E 32, E² 55; Vas v. Se (Sandra) — 1(8)
var.

b. Kink katusõ all, tuu võimusõ all.

Se (T. Linna) — 1 var.

3464. KELLE KATUS KAKENU, SELLE
PÕRMAND PÖDENU — 1 var.

Trv (Ungerson).

3465. KELLE KATUS, SELLE KOHUS —
1?(5) var.

Norm. 119, Vih. (1957) 108, Vih. VER 185,
EKMS III 1255; ?Vän (Tammsoo).

3466. KOTUS EI EHITÄ INEMIST, INE-
MINE EHITÄS KOTUST — 1 kuni
2(23) var.

Aa. Koht ei ilusta inimest, vaid inimene
kohta.

Kuusik KT 203 — ?(9) var. Vene vanasõna
tõlge.

b. _____

Kam (Siimus) — 1 var.

Ba. Ei ole ükski koht meie rikkuja, muud
kui aga ise oleme.

Wied. 25, Kündja nr. 32 (1883) 382 — 1?(2)
var.

- b. Ei ole ükski koht meie rikkuja, muud kui ise oleme.
E 17, E² 89 — ?(2) var.
- Ca. Koht ei tee inimest ausaks, inimene teeb koha ausaks.
E 39, E² 89, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 90 — ?(6) var.
- b. Ei tee ükski koht inimest ausaks, inimene teeb koha ausaks.
Norm. 77 — ?(2) var.
- c. Koht ei tee inimest ausaks, vaid inimene teeb koha ausaks.
Kask-Vaigla-Veski Lõ² 65 — ?(1) var.
Tõenäoliselt on kogu materjal tagasiviidav vene repertuaarile. Ka red. Ab võib esindada kirjandusest lähtunud sekundaartraditsiooni.
3467. KAVVA PEETU TIINDRE OM KUI KAVVA PEETU PENI, KES PERREMEHELE IKS KÜLGE AJAB — 1 var.
Ote (Grossschmidt).
Vrd. 13362. Nii kui vana peni, nii om vana pere.
3468. KES KAUA MAGAB, SELD KUER KINGED SÜÖB — 3(5) var.
- a₁. _____*
* sel; koer; kingad (trükised)
E 34, E² 97; Kuu — 1(3) var.
- a₂. Kes kaua magab, koer kingad süöb.
Tt (anon.) — 1 var.
- b. Kes laisk kaua magab, selt kuer kinged süöb.
Kuu — 1 var.
3469. KES KAUA OOTAB, SEE KAUNI SAAB — u. 20(32) var.
- Aa₁. _____*
* oodab (Ans)
Wied. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431, Norm. 186; HMD (õpil.), Noa, Sa — 6(9) var.
- a₂. Kes kaua ootab, kauni saab.
Wied. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431, E 34, E² 49, Kask-Vaigla-Veski I Ak 22; Vru (R. Kallas) — 1 v. 2(6) var.
- b. Kaua oodad, kauni saad.*
* kavva (TMr); ootad (EKMS; Käl, Rei) EKMS I 978; Hii, TMr (Siil) — 6(9) var.
- Ba. Kes kannatab, see kauni saab.
Sa — 3(4) var.
- b. Kes kannatab, see kauni leiab.
Wied. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(2) var.
- C. Kis kannatab, see kanni leiab.
E. Poomi seletus: õeldi lastele, kui nad kannatamatud olid.
Rap v. Mär (Poom) — 2 var.
- Vrd. Gr. LS 153: Kannatus sul kanni loob, / visadus sul vilja toob (A. Plirikivi mõttesalm).
Vrd. 8487 A₁. Kaua tehtud kaunikene.
3470. KES KAVVA MAK, JÄÄS KAAL HAIGÖST — 1 var.
Se (M. Linna).
3471. MIDA KAUEM, SEDA KAUNIM — 1(2) var.
- A. _____
Mih (Sakson) — 1 var.
- B. Mida kauem teed, seda parem saab.
?Pal (õpil.) — ?(1) var.
Vrd. 8487. Pea tehtud pilli-palla, kaua tehtud kaunikene.
3472. MIS KAUA TULEB, TULEB KAUNISTE — 1 var.
Saarl. Uus Kal. (1886) 52.
Vrd. 8487. Pea tehtud pilli-palla, kaua tehtud kaunikene.
3473. KAUGEMAL IKKA MAGUSAMAD MARJAD — 1 var.
Vig (Valdt).
3474. KO KAVVÖBAHE KÄKIT, SIS LÄHEBÄST LÖVVÄT — 1 var.
Se (Pino).
3475. MIDA KAUGEMAL, SEDA KALLIM — 3 var.
- a. _____
Vil, SJn — 2 var.
- b. Midä kavvõmban, sõs toda armsamb.
Räp — 1 var.
Vrd. 857, eriti G: Mida harvem näed, seda armsam oled.
3476. ÄRA KAUGEMALE PÜÜA, KUI JALAD EI JÕUA — 1?(1) var.
?Saa (Sõggel).
3477. MIS KAUGEL, SEE KUULUS — 1?(1) var.
?As (Pallu).
Vrd. 4913. Kaugelt kägu kuulus.
3482. Mis kaugelt, see kaunis.
3478. KAUGELT NAIN E VÖTTA JA LISIDALT HOB U OSTA — 2 v. 3(5) var.
- Aa. _____*
* ligidalt (Norm.)
Norm. 183; Phl (Ennist) — 1(2) var.

- b. Hobune osta ligidäld ja naine oda kaugald.
Kuu — 1 var.
- B. Lehm osta ligidalt, naine võta kaugelt.
?Lüg (Källo) — 1?(2) var.
- Vrd. 7312. Naist tuleb võtta kaugelt.
- 3479. KAUGELT TOODAKS KAUNIKENE, ÜLE ILMA ILUSAKENE — 6(12) var.**
- A. Kaugelt tuuaks kaunikene, üle ilma ilus, saab koju, ei kõlba kuhugi.
Pal (M. Uus) — 1 var.
- Ba. _____
EPost. nr. 39 (1887) 3; MMg (Tenter) — 1(5) var.
- b₁. Kaugelt ikke kaunikene, üle ilma ilosikene.
Kod — 1 var.
- b₂. Kaugelt ikka kaunikene, üle ilma ilusakene.
Norm. 183 — ?(1) var.
- Ca. Kaugelt tuuakse ikka kaunikesed.
EKMS II 99; Vig (Valdt) — 1(2) var.
- b. Kaugelt tuua kaunikesi.
Hlj, VNg — 2 var.
- Vrd. 3482. Mis kaugelt, see kaunis.
- 3480. KAUGELT TULNUD KÜLALINE ON KUULUS — 1 var.**
- As (Pint).
Vrd. 4913. Kaugelt kägu kuulus.
- 3481. KAUGALT TUODUD KAASA ON IKKA KUULSAMB — 1 var.**
- Kuu (Vilberg).
Vrd. 4400. Kaugelt kosilane on kuulus.
- 3482. MIS KAUGELT, SEE KAUNIS — 6(9) var.**
- A. _____
Norm. 183; Amb, eP (anon.) v. Trt (R. Kallas) — 2(5) var.
- B. Mis kaugelt, see kaunis, ligidalt on kõigil vead.
Trt (Piir) — 1 var.
- Ca. Eemal ilus ja kaugel kaunis.
Koe (Schultz) — 1 var.
- b. Eemalt ilusam, kaugelt kaunim.
Vig (Aitsam) — 1 var.
- D. Eemalt ilus, kaugelt kaunis, ei lähedalt kõlba koertelegi.
Pil (Bock) — 1 var.
- Vrd. 3479. Kaugelt toodaks kaunikene, üle ilma ilusakene.

882. Eemal hia ja kaugel kallis.

3477. Mis kaugel, see kuulus.

3483. KÕIK KAUNAD EI KASVATA IVI — 1?(14) var.

Aa. _____*

* kannad (Stein, trükiviga)

Stein 31, Wied. 73, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 40, Puus. EKGr. 16, Kask-Puusepp-Vaigla 10, Norm. 211, EKMS I 332; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(10) var.

b. Kõik kaunad ei kasvata teri.

Kask-Puusepp-Vaigla 53, Puus. KA V—VI (1939) 21 — ?(2) var.

B. Kana ei kasva ivata.

Norm. 152, EKMS IV 22 — ?(2) var.

Vrd. 3586. Kena kaun, inetu iva.

3484. MIS KAUNIS ON KÕRVALE KUULDA, SEE ARMAS ON SILMALE NÄHA — 1 var.

VMr (Mastberg).

3485. MIS KAUNISTE ÕITSEB, SEE RUTU NÄRTSIB — 1?(14) var.

a. _____*

* kaunisti (Einer EKÖ⁴)

Wied. 118, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 46 (1883) 549, Einer Lüh. EKÖ 67, Einer EKÖ⁴ 65 ja 68 — 1?(12) var.

b. Mis kaunisti õitseb, ruttu närtsib.

Kask-Vaigla-Veski Lõ² 72 — ?(1) var.

c. Mis kaunisti õitseb, see närtsib ruttu.

Jänes-Parlo 132 — ?(1) var.

3486. HÄÄ KAUP MASSAB HINDA — 1?(1) var.

?TMr (Siil).

3487. KAUPA EI VÕI MITTE KOTIS OSTA — 1(2) var.

Kaa (I. Kallas).

Vrd. 9214. Ega pörsast kotis osteta.

3411. Ära kassi kotin osta.

3488. KAUP ON KAUP JA JUUT ON JUUT — 4(5) var.

Aa. _____*

* om (Nõo)

TMr, Nõo — 2 var.

b. Juut om juut ja kaup om kaup.

Räp — 1(2) var.

B. Kaup om kaup.

Kam (Simos) — 1 var.

Vrd. 3497. Kauple kui juut, maksa kui saks.

3489. KAUP ON VANEM KUI MEIE —
u. 20(32) var.

Aa₁. Kaup vanamad meid.

Käl — 1(2) var.

a₂. Kaup vanem kui meie.

E 31, E² 72; Sa — 1(4) var.

a₃. —————*

* vanemb (Rak)

Er Mön. Kal. (1868) 63, Wied. 50, Kündja nr. 35 (1883) 418, Norm. 131, EKMS II 515 ja IV 727; Rak, Mär, Sa, Vil (Leoke) — 8(14) var.

a₄. Kaup vanem kui meie oleme.

Sannumetoja III (1850) 65 — 1 var.

a₅. Kaup vanem kui me ise.

Vig (Laipmann) — 1 var.

a₆. Kaup on vanem kui meie ees.

Lä (Palusalu) — 1 var.

a₇. Eks kaup vanem ei ole kui meie.

Er Mön. Kal. (1868) 63 — 1?(1) var.

b₁. Kaup on vanem kui meie kõik.

HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.

b₂. Kaup vanem kut me kõik oleme.

Krj — 1 var.

B. Kaup on vanem kui meie patused.

Wied. 50, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(3) var.

C. Kaup on vanem kui kõik muu maailmas.

Krj — 1 var.

Da. Kaup on vanem.

Krj — 1 var.

b. Kaup on kõige vanem.

Krj — 1 var.

Vrd. 5009, eriti B: Kask on vanem kui meie.

5703. Leib vanem.

13589. Vanasõna ommõ vanõmb meld.

3490. KAUP ON VANUNI UUS —
1(3) var.

Norm. 131, EKMS IV 727; Kaa (Jakson).

Vrd. 14318. Võlg seisab vanuni uus.

3491. KEL KAUPA, SEL MURET — 2 var.

Kuu (Esken, R. Põldmäe).

3492. KEÄ OMMA KAUPA LAIT, TOO
AETAS LAADULT ÄRÄ — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

3493. KINDEL KAUP KEELAB TULI —
1(8) var.

Wied. 67, Kündja nr. 37 (1883) 443, E 38, E² 72, Puus, Eü I 20, Norm. 131, EKMS IV 727.

3494. KUIDAS KAUP, NÕNDA MAK —
1 var.

Kuu (Vilbaste).

Vrd. 1275. Nenda kui hind, nenda kaup.

3495. ÄRA SELLEPÄRAST PALJU KAUPA
OSTA, KUI TA ODAV — ? kuni 2(3)
var.

a. —————

?Trv (Pausk) — 1?(1) var.

b. Ära osta iial ilmaasjata asju, sest et nad odavad on.

Kas. Talur. Kal. (1883) 46 — 1?(2) var.

3496. ÜTE KAUBA MANU EI OLE
MITUT KAUPMIIST TARVIS —
1 var.

Ote (Vaher).

3497. KAUPLE KUI JUUT, MAKSA KUI
SAKS — 22(33) var.

Aa₁. —————

E 31, E² 72, Huvit. V Lisa 15, Kask-Vaigla-Veski III Vö 17, EKMS I 1104, II 199 ja 830; Jõh (Mets), Põh (L. Verliin), TaP — 7(18) var.

a₂. Kauplõ ku' juut, massa' ku' saks.

Se — 1 var.

a₃. Kauple kui juut ja massa kui saks.

Ote — 1 var.

a₄. Kauple kui juut, aga maksa kui saks.

Kuu — 1 var.

a₅. Kauple nigu juut, aga massa nigu saks.

Ote — 1 var.

b₁. Tingi kui juut, maksa kui saks.

Kuu — 1 var.

b₂. Tingi kui juut, aga maksa kui saks. Klemmer Elusal. Kal. (1904) 7; Juu v. Vän (Virkus) — 2 var.

B. Kauple kui juut ja maksa kui härra.*

* ku; härrä (Kod)

Vil, Kod — 2 var.

C. Kauple kui juut, maksa kui mõisnik. Krj, SJn — 2 var.

Da₁. Kauple kui juut, maksa kui krahv. Puh — 1 var.

a₂. Kauple kui juut ja massa kui krahv. Ran (L. Kallas) — 1 var.

b. Tingi kui juut ja massa nigu krahv. TMr (Siil) — 1 var.

E. Tingi kui juut, maksa kui vend.

Vil — 1 var.

Vrd. E Adr. Kal. (1911) 116: Maksa kui õige mees, aga tingi kui juut.

Vrd. kk: Kaupleb kui juut ja maksab kui saks (Ote).

Vrd. 12015. Tingi tugevaste, maksa ausaste.
3488. Kaup on kaup ja juut on juut.

3498. KAUPLEMISEST SAAB KOPIKA, KIITLEMISEST MITTE KROSSI — 1 var.

Tõs (Jagoschmidt).

3499. IGA KAUPMEES KIIDAB OMA KAUPA — 5 var.

A. _____

Lüg — 1 var.

B. Iga juut kiidab oma kaupa.
Trm, Ote — 2 var.

Ca. Igamees kiidab oma kaupa.
Ris — 1 var.

b. Igaüks kiidab oma kaupa.
Lüg — 1 var.

3500. KAUPMEES KASUST ELAB, AGA PETTUSEST TEEB UHKUST — 1?(2) var.

a. _____

?VMr (Mastberg) — 1?(1) var.

b. Kaupmees kasust elab.
Norm. 100 — ?(1) var.

3501. KES KAUPMEHE LAPSELE KOMVEKKI PAKUB — 1 var.

Khk (Kaljo).

Vrd. 8205. Paku pagarilapsele saia.

3502. KES KAUPMEHELE KÜSITUD HINDA LUBAB — 1 var.

VMr (G. ja V. Lurichid).

3503. TAHUD SAADA KAUBAMIHEKS, MUÕ KAIGE PÄÄLD SÜÄMETUNNISTUS MAHA — 1 var.

tahud = tahad

Kuu (Lindström).

3504. KU KAUSS LAGUNÕS, SIS SETO RÜGÄ HÄITSES — 1 var.

Rõu (Pallits).

3505. EI KAVAL EGA ÜLEKOHTUNE EI VAHEMEHEKS EI KÕLBA — ? kuni 2(5) var.

a. _____

Willmann³ 5 — 1?(1) var.

b. Kaval ja ülekohtune ei kõlba vaHEMEHEKS.

Loorits Vrp 65 — ?(3) var.

c. Ülekohtune ei sünni vaHEMEHEKS.
?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.

3506. KAVALALE KANNIKAS, NARRILE NAERU * — 2(10) var.

* kavalalle (Kas. Talur. Kal.; Hlj); kanikas (Kas. Talur. Kal.)

Wied. 50, Kas. Talur. Kal. (1880) 42, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 31, E² 54; Hlj (Leetberg).

3507. KAVAL ISTUB TÖLLAS, LOLL RIPUB VÖLLAS — 1?(1) var.

?Hag (õpil.).

Vrd. 14474. Väiksed vargad ripuvad völlas, suured sõidavad tõllas.

3508. KAVAL REBANE LANGEB KA LÕKSU — 2 var.

A. _____

Lüg — 1 var.

B. Repan om ka kavval, a ar kinni püüdäs.

M. Linna seletus: kavala jutust saadakse aru.

Se — 1 var.

Vrd. kk: Oli kaval küll, aga ikka läks lõksu (Saa).

Vrd. 13482. Vana rebane juba lõksu ei lähe.

3512. Küll kaval rebane ka ükskord raudu satub.

3509. KAVVAL SAA VIIL KAVALAMBAST PETETÜS — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

3510. KAVVAL TEGO, KADE NÄGO — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

3511. KESSE KAVALAMB ON KUI INIMENE — 6 var.

Aa. _____*

* inime

Hlj — 3 var.

b. Kes on kavalamb kui inimene.
Kuu — 1 var.

c. Kes kavalamb kui inime.
Iis — 1 var.

B. Kes kavalamb kui kahejalgne.
VNg — 1 var.

3512. KÜLL KAVAL REBANE KA ÜKS-KORD RAUDU SATUB — 1(2) var.

Norm. 136; Kan (Sööt).

Vrd. 3508. Kaval rebane langeb ka lõksu.

3513. KÜLL KAVAL TIEDÄB, KUS KIVE
ALL VÄHK PEITUB — 1 var.

Kuu (Lindström).

Kujund «teab, kus kivi all vähid peidus on»
esineb tavaliselt kõnekäänulises vormis ja
funktsioonis, näit. Küll tema teab, kus kivi
all vähid seisavad (Jür).

3514. SEE ON [— — —] KAVAL MEES,
KES PÜHIB OMA UKSE EEST JA
TEISTE RAHVA SITAGA EI HAKKA
SÕRMI SOLKIMA — 1?(1) var.

?Vil (Suurkask).

Vrd. 9374. Pühi enne oma ukseedine puhtaks,
siis mine teistel pühkima.

3515. KAVALUS AJAP KÕIKI KOTTI,
KÕIDÄP KOTISUUGI KINNI —
1 var.

Kam (Siimus).

3516. KAVALUSEGA SAAB PUUDA
KAVALUST, KURJUSEGA KURJUST
— 1 var.

Vil (Takk).

3517. KAVALUS JA HIMU ON VENNAD
— 1(8) var.

Wied. 50, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 31,
E² 54, Kmpm. EL III¹⁰ 37.

3518. KEL OM KAVALUST, SEL KA
TARKUST — 1(4) var.

- a. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
b. Kel kavalust, sel tarkust.
E² 36 — ?(2) var.

3519. PAREMB ENNE KAVADA KUI
PÄÄLE KAHIDA — 3(13) var.

- a. _____
Wied. 149, Norm. 64, EKMS II 999, 1002 ja
III 1214; Plv — 1(8) var.
b. Parõmb om ette kavatsõda kui perrä
kahitsõda.
Ote — 1 var.
c. Paremb kavatseda kui kahitseda.
Norm. 63, EKMS II 1000 ja III 1214; Plv
— 1(4) var.

Vrd. 723. Paremb ette kala kui perrä kahitseda.

3520. KUI KUAGI, NII HUÄGI — 3 var.
kuagi = keegi
Rõu, Se.

3521. MIS NÜÜD KEEKOTT KERDELGU,
EGA NÄLG NALINE MEES OLE —
3 var.

- A. _____
JJn (Oberg) — 1 var.
B. Ega see nälg naljapoiss ole.
Saa (Söggel) — 1 var.
C. Ega nälg kellegile nalja ei tee.
Saa (Söggel) — 1 var.

3522. EGA KEEL KOORMAKS EI OLE —
1 var.

Ris (Veber).

3523. KEELED SUUS — TIED LAHTI —
1 var.

Lüg (Källo).

3524. KEELEGA OM KERGE KIIOVAT
TETA, A KÄSSIGA RASSO KÄO
PESSÄGI — 1 var.

Se (Savala).

Vrd. kk: Keelega tieb ar Kiova Iinagi, kässiga
saa ai käopessagi teta (Vas).

Vrd. 10928. Suu teeb suure linna, käed ei tee
kärbse pesagi.

3532. Kiil vii Kiovahe.

12872. Ul'l tege keelega kerigu, kässiga saa
ei' käo pessägi'.

- X 3525. KEELEGA TAPETAS INAMB INE-
MISI KU KIRVEGA — 3—5(15) var.

- Aa. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
b. Inämb inemisi tapetas keelega kui
kirvõga.
Vas — 1 var.
c. Keelega tapetakse rohkem inimesi kui
kirvega.
Sirvil. (1898) 56/7 — 1 var.
B. Tige keel tapab rohkem kui timuka
kirves.
Tõn. RP² 104 — ?(2) var.
C₁a. Kuri keel tapab valusamini kui mõök.
Tõn. RP 279 — ?(1) var.
b. Keel tapab valusamine kui mõök.
Tõn. Täht. (1909 sept.) — ?(4) var.
c. Keel surmab valusamalt kui mõek.
ABDr (1892) 34 — ?(3) var.
C₂a. Libe keel leikab enam kui terav mõek.
?Tln (Pusemann) — 1?(1) var.
b. Terav mõök lõikab väga, aga teravad
keeled veel enam.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.
Vrd. Silr. 28,20: Mitto on langenud mõõga terra
läbbi, agga mitte kui need, kes kele läbbi
langewad.

3526. KEELELE HAMÖT VAJA EI —
2(5) var.

- Aa. —
LMr 134 — 1 var.
- b. Keelele hamet vaja ei ole.
Norm. 58, EKMS I 1115 ja III 1214 —
?(3) var.
- B. Keelele vaja ei hamõt, ei kaatsu.
O. Kallase seletus: «On hää, kui mitu keelt
mõistad.»
LMr 134 — 1 var.

3527. KEELEL OLÕ_OI' LUID — 3 var.

- A. —
Päss 176 (< Lut) — 1 var.
- B. Keelel ei ole konti sees.
M. Mäesalu seletus: «Rääkida võib kui-
tahes hästi, keel annab liikuda.»
Hää — 1 var.
- C. Keelel luud olõ_oi, kiil painus kõigil-
dõ.
Se — 1 var.

3528. KEEL ON INIMESE KÕIGE SUU-
REM VAENLANE — 4 v. 5(5) var.

- Aa. —
EKMS I 1108 — 1 var.
- b. Inimese keel on pisike, kuid kõige
kurjem vaenlane.
?Hls (õpil.) — 1?(1) var.
- B. Kiel on kõige suurem kurjategija.
Lüg (Källo) — 1 var.
- C. Kiel on kõige kurjemb liige.*
* keel; om (Räp)
Rak, Räp — 2 var.
- Vrd. Kmpm. Kirjaseadm. 11: Keel on kasulikum
ja kahjulikum inimese ihuliige (kirjandi
pealkirja näide).
- Vrd. nlj: Raudsep nr. 138.

3529. KIIL MASS KATS VAKKA KAARO
— 3 var.

- A. —
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- B. Kiil mass kesva vakka, töötegija [ei]
massa tingagi.
Plv (Tobre) — 1 var.
- C. Teise kiil maksab vaka nisu, teise keel
ei kedagi.
VII (Täht) — 1 var.

3530. KIIL OLÕ_OI KÄSSIGA KOKKO
KONOLNU — 1 var.

Se (õpil.).

3531. KIIL PEHMEN PAAGAN MAKKA —
1 var.

Päss 176 (< Lut).

3532. KIIL VII KIIOVAHE — 8(11) var.

- Aa₁. —*
* Kiiovahegi (Vas v. Se)
Rõu, Vas v. Se (Sandra), Se — 3 var.
- a₂. Kiil vii ar' Kiiovahe.
Se — 1 var.
- a₃. Kiil ärä Kiiovahe vii.
Vas — 1 var.
- b. Keel viib Kievi linnani.
Meves 140 — ?(2) var.
- B. Kiil vii ar Kiiuvahe, miil vii Mosk-
vahe.
Rõu — 1 var.
- Ca₁. Keel veeb ar Kiovahe, aga jalad ei
saa kohegi.
Vas — 1 var.
- a₂. Keel viib ära Kiievisse, aga jalad ei
saa kuhugi.
Norm. 218 — ?(1) var.
- b. Kiil käü är Kiievin, jala saa_{ai} kohe-
gi.
Rõu — 1 var.
Red. C funktsioon tõenäoliselt kõnekäänu-
line.
- Vrd. 3524. Keelega om kerge Kiiovat teta, a käs-
siga rassõ käo pessägi.

3533. KÜLL KEEL-MEEL TEED JUHATAB
— 6(8) var.

- A₁a₁. —
Kuu — 2 var.
- b. Küll kiel-miel tie juhatab.
Kuu — 2 var.
- A₂. Keel-meel igaühel isi juhatajaks.
Kul — 1 var.
- B. Küll keel teed juhatab.
Rak (Tamm) — 1(2) var.
- C. Küll meel teed näitab.
?Khñ (Teder) — ?(1) var.
- Vrd. 11732. Külap tee teed juhatab.

3534. KÜLL KEEL TOIDAB — 1 v.
2(5) var.

- a. —
Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514, E MVH
51 — 1(4) var.
- b. Keel toit mehe pää.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

3535. MA SO KEELES, SA MO MEELES
— 1 var.

Kaa (Tõll).

Vrd. 6468. Mis meele peal, see keele peal.

3536. MES KEELE PEAL KEPE, SEE
LEEME PEAL LEPE — 1 var.

kepe = kibe; lepe = libe
Mar (Püss).

3537. MIS KEELEST, SII HÄALEST —
1 var.

Vil (Jüri Täht).

3538. PANE OMA KEELELE OHJAD
PEALE — 1?(1) var.

?Vil (Leoke).

Vrd. kk: keelele ohju peale panema.

Vrd. 11351. Süämel olgu ohja pääl.

3539. PESSA KIILT, PETTA MUID,
SAADA HENDA EDESI — 1 var.

Võn (J. Kilk).

3540. KEELATUD VILI ON MAGUS —
3 var.

A. _____*

* kielätüd (Kuu)

Kuu, Juu v. Vän (Virkus) — 2 var.

B. Keige magusamad onvad nee marjad,
mida on keelatu vottamast.

VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.

Vrd. Moos. 3,1 — 24.

3541. KES KEELDU EI KUULE, PEAB
KAHETSEMA — 1(6) var.

Wied. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431, E 34,
E² 78, EKMS I 863.

3542. KEELEPEKSJA TEEB TULE SINNA,
KUS POLE ASETKI — 1 var.

Pär (Kampmann).

Vrd. 12180. Vahest tehakse tuli sinna, kus vesi
on.

3543. KEELETU PEAB VEDAMA, MIS
MEELETU PEALE PANEB — u.
25(92) var.

A_{1a1}. _____*

* piab (Jõh); ära vedama (Rid), vädama
(Sa); pääle (Jõh, Rak, Rid)

Malm 10, Kurrik 7, Kurrik SÖ 23, Vlg.
Lisal. nr. 17 (1890) 136, Norm. 94, EKMS I
476; Jõh, Rak, Kuu, Mar, Rid, Sa (Allas),
Lai — 8(41) var.

a₂. Kieledü pidä vedämä, midä mieledü
pääle paneb.

Kuu — 2 var.

a₃. Küll keeletu peab vedama, mis mee-
letu peale paneb.*

* külap (Wied. 97, Kündja nr. 43 (1883)
513); pääle (Stein), peäle (Hupel, Gressel,
Körber, KAH)

* Helle 342, Hupel 110, Gressel (1856) 54,
Poromenski EGr. 199, Körber VRMK 37, Kör-
ber Uus ABDr 10, Stein 36, Wied. 97 ja 99,
Kündja nr. 43 (1883) 513 ja 514, KAH EKAI
153, Jürjens 70 — 1(29) var.

*
Ahl Feleto peab weddama, mis meleto peale pan-
neb, ein arm Thier muß wol ohne Widerrede schleppen,
was ihm aufgeladen wird.

a₄. Küll keeletu peäp vedämä, mes mee-
letu pääle panep.

Norm. Cl 28 — 1(2) var.

a₅. Keeletu peab ju vidama, mida meeletu
piaale paneb.

Khk — 1 var.

a₆. Kieledu piäb seda vidama, mis mie-
ledu pääle paneb.

Jõe — 1 var.

a₇. Eks kieledü pia vedämä, mida mieledü
pääle paneb.

Kuu — 1 var.

a₈. Eks keeletu pia vedama, mis meeletu
peale paneb.

Kod — 1 var.

a₉. Eks seda keeletu pia vidama, mis
meeletu piaale paneb.

Koe — 1 var.

b₁. Küll keeletu vedä, mis meeletu pääle
paneb.

Hel — 1 var.

b₂. Keeletu veab, mis meeletu pääle pa-
neb.

Rkv — 1 var.

A₂. Meeletu paneb pääle, keeletu peab
vedama.

HMd v. Ris (Treumann) — 1(2) var.

B. Eks kieletu pia kandma, mis mieletu
piaale paneb.

Hlj — 1 var.

C. Ega keeletu saa keelata, kui meeletu
pääle paneb.

Trm — 1 var.

D. Keeletu peab seda tegema, mis mee-
letu pääle paneb.

Trv — 1 var.

E. Kus keeletu peaseb, kui meeletu peale
paneb.*

* pääseb (E, E²)

Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502, E 46,
E² 37 — 1(6) var.

Vrd. mst: Keeletu piäb vedämä, mis meeletü piale paneb? 'Hobune' (Plv).

Vrd. 3545. Mis keeletu teab, mis meeletu teeb.

3544. KES KIELETUMA HÄDA TEAB — 1(2) var.

Rak (Tamm).

3545. MIS KEELETU TEAB, MIS MEELETU TEEB — 2(5) var.

A. _____

Wied. 119, Kündja nr. 46 (1883) 549, EKMS I 476 — 1(4) var.

B. Eks kioletu pia sellega rahul õlema, mis mieletu tieb.

D. Timotheuse seletus: «Inimese kõhta, kes luamale liiga tieb.»

Hs — 1 var.

Vrd. 3543. Keeletu peab vedama, mis meeletu peale paneb.

3546. KIIRD LANG KINNÄTUS, LOID LANG LOKSATUS — 5(8) var.

Aa. _____

loksatus = venib järele

Norm. 150; Urv (Seen) — 1(2) var.

b₁. Kiird kinnitab, loid loksatab.

Nõo — 1(3) var.

b₂. Kiird kinnähtüs, loid lokjähtüs.

Võ (Schmidt) — 1 var.

B. Keerd kinnästas, loid lõpetas.

Ote — 1 var.

C. Kierd kinnitab, laug lahutab.

Hlj — 1 var.

Vrd. 3547. Seeni ku kiird viil kergähäs, um jo loid lagunu.

3547. SEENI KU KIIRD VIIL KERGÄHÄS, UM JO LOID LAGUNU — 1 var.

Rõu (Pallits).

Vrd. 3546. Kiird lang kinnätüs, loid lang loksatus.

3548. KEEDA PUTRU, KÜTSA VATSKA, JAHU OLGU ALALÕ — 2 var.

A. _____

Vas (Jakobson) — 1 var.

B. Puder olgu keedet, jahu olgu alale.

Vas (Saar) — 1 var.

3549. KEEDA SITTA, KÜDSÄTÄ SITTA, SITT JÄÄB IKKI SITAS — 2 var.

a. _____

Trv — 1 var.

b. Keedä sitta, küdsätä sitta, sitt om ikki sitt.

Pst — 1 var.

3550. KEETJA SUU EI OLE SARVEST — 1(2) var.

Norm. 156; ?Vig (Eisen).

Vrd. kk: Ega temagi suu sarvest ole (KJn).

Vrd. 10891. Suu ei ole sarvest.

3551. MIDA KAUEM KIEDAD, SEDA MAGUSAM MAITSEB — 1(2) var.

Kos (Wiedemann).

3552. MIS SA KEEDAD, KEEDAD IKKA ENESELE — ?(1) var.

?Trt (õpil.).

Vrd. 1144, eriti A: Mis sa teed, seda teed ise-eneesele.

11234. Igaüks sööb oma keedetud suppi.

3553. ÄRA KEEDA ENNE SOOJA PIIMA, KUI LEHM POEGIB — 1 var.

Jõe (Kivikangur).

3554. EGA KEHVA LAENU KAUAKS OLE — 3(6) var.

A₁. _____

Norm. 144, EKMS IV 439; Hlj (Klaas) — 1(3) var.

A₂. Kauaks siis kehva laenu on.

Hlj (Kungur) — 1 var.

B. Ega vaese velga kauaks täü.

Kuu (M. Mikiver) — 1(2) var.

3555. EGA KEHV KEHVA KAE, EGA VAENE TÕIST VAEST NÄE — 1(2) var.

Hls (Söggel).

3556. ENNE SAAD KEHVA KÄEST KÖTUTÄIE SÜÜA, ENNE KUI RIKKA KÄEST KIVI PÄHA LÜVVA* — 1(2) var.

* süvvä; pähä; lüvvä (Norm.)

Norm. 110; Trv (Trull).

Vrd. kk: Ta ei anna sulle mitte kivi pia taguda (Plt).

Vrd. 9423. Ilma rahata ei saa kivigi pähe lüüa.

3557. HARVAST KÖHVÄ LÖHVÄTÜB, SIDAGI PANNA TÄMÄLE OUKS — 8 var.

a₁. _____*

* temale

Kuu — 2 var.

- a₂. Harvast kehva lõhvätüb ja sidägi panna tämale ouks.
Kuu — 1 var.
- a₃. Harvast kõhvä lõhvätüb, sidagi panna ouks.
Kuu — 2 var.
- a₄. Harvast kõhväle lõhvätüb, sidagi panna ouks.
Kuu — 1 var.
- b. Harvast kõhvä lõhvästele, sida panna hajuks.
Kuu — 1 var.
- c. Harvast kõhvä lõhvätele.
Kuu — 1 var.
- Vrd. 10146. Harvast sandi saba punane, seegi paistab saksa silma.
13021. Harvast vaese perse valge on.
3558. KEHVA KÖTUN KIIB, VAESE KÖTUN VARISEB — 1(2) var.
Trv (Vaine).
3559. KEHVA NAINA JA RIKKA MEHE HOBUNE — NEED ON MÖLEMAD VIRGAD JA VILEDAD — 1?(1) var.
?Koe (Schultz).
Vrd. 9747. Rikkaste perest osta hobune, vaesest vallast võta naine.
3560. KEHVA SUVEST KASVAB LAHJA SÜGISE — 1?(19) var.
Aa. —
Stein 24, Wied. 51, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 35 (1883) 418, Tõn. Täht. (1911 veebr.), Norm. 45, EKMS III 993 ja 1052; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(15) var.
b. Kehvast suvest tuleb lahja sügise.*
* lahi (Puus.); sügis (Puus., Kask-Puusepp-Vaigla)
E 32, Puus. EKGr. 30, Kask-Puusepp-Vaigla 31 — ?(3) var.
B. Kehv suvi, lahja sügis.
E² 16 — ?(1) var.
3561. KES KEHVAD KARJA EHK VASIKAD VANA ELAJATE HULKA ARVAB — 5(9) var.
A. —
Aks (Blaubrik) — 1(2) var.
B₁a. Kes kitse karjaloomaks või vasikat vana elajaks arvab.
Norm. 98; Sa (R. Kallas) — 1(3) var.
b. Kes kitse karja või vasikat vana elajas arvab.
Tt (R. Kallas) — 1(2) var.
- c. Kes kitse karjast arvab ehk vasikat vana elajast.
TMr — 1 var.
- B₂. Kes kitse karäs arvas või vaske vanas tõpras.
Kan — 1 var.
Vt. 3894 P₁—P₂.
3562. KES KEHVALE KÕIK KÄTTE ANNAB — 2 var.
a. —
Krk (Tiidt) — 1 var.
b. Kes nu vaesöllõ kõgõ kätte and, miä lubatas.
Rõu — 1 var.
Vrd. nlj: H IV 7, 190(2) < Han.
3563. SIIS KEHVA KEEDAB, KUI KATILA SAAB — 2(4) var.
A. —
Norm. 157, EKMS IV 24; Tt (anon.) — 1(3) var.
B. Vaene keedab siis, kui tal pada on.
Pal (Maasen) — 1 var.
3564. KEHVUSE PADA PEAB KESI KEETMA — 1?(10) var. .
a. —
Stein 24, Wied. 51, Kündja nr. 35 (1883) 418, Norm. 105, EKMS IV 298; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(8) var.
b. Kehvuse pada keedab kesi.
E 32, E² 75 — ?(2) var.
3565. KEISER ON JUMALA JÄRGMINE — 1?(1) var.
?Põi (Tustit).
Vrd. nlj: Läti nr. 16.
3566. KEISER SÖÖB JÕULUS SULAVÖID JA SAIASISU — 3 var.
A. —
Jõh (Eisen) — 1 var.
B. Kuningas sööb jõululaupäeva õhtu selget sularasva.
Hlj — 1 var.
C. Keiser sööb jõululaupäeval selget sularasva ja magab kahe kasuka vahel.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
Vrd. nlj: ERA II 122, 194/5 (7) < TÜR.
Vrd. kk: Tema pane ahju lae peale kahe kasuka vahele, anna sula rasva ja võid süüa, ta nuriseb siis ka (Kul).
Vrd. mst: Kellel on keige parem põli? 'Kuningal, ta sööb aina rasva' (Pha?).

3567. KEISRILOSS JA TALUPOJAONN EI SÜNNI KOKKU — 1?(1) var.

?Kaa (Töll).

3568. EGA KELK SOO PEALE JÄÄ — 6(8) var.

a. _____*

* pääle (SJn v. Pil), piale (Pil); jäe (Pil) J. Roosa (Pil) seletus: «Küll sa ise saad sedasama halva maitsta.»

Norm. 176, EKMS I 1057; Tin (Keller), SJn v. Pil (Muns), Pil — 5(7) var.

b. Ega kelk soo peale ei jää.

J. Kösleri seletus: kättemaksu v. kätteütlemise kohta.

SJn — 1 var.

Vrd. 3571. Ükski kelk ei jää tareotsa.

3569. EGA KÕIK VÕI ÜHE KELGU PEAL SÕITA — 1 var.

Pal (Viidebaum).

3570. EGA SEE KELK EI KULU — 1 var.

A. Kase seletus: «Õeldakse peamiselt laste ja vanemate vahekorra kohta. Et no oota ikka, küllap tulevad omalegi kunagi sarnased päevad.»

Trv.

Vrd. 3571. Ükski kelk ei jää tareotsa.

3571. ÜKSKI KELK EI JÄÄ TAREOTSA — 16(24) var.

A. _____

E. Siili seletus: «Kõik saavad vanaks, ükski ei jää nooreks; kui inimene noor on, siis üteldakse, et ta kelk on tare otsa pääl, vanaks saades tuleb see kelk säält tare otsa päält maha.»

TMr — 1 var.

Ba. Ega kelk kambreotsa pialt ära lää.

SJn — 1 var.

b. Ega see kelk või kambriotsa päält kaduda, mis kord sinna pantud.

SJn — 1 var.

Ca. Küll kelk tarelakast ka ütskõrd maha joosep vanale riile perrä.

J. Mägi seletus: «Üteldi, kui kiägi noorem vanempale vasta riidles, et temä sedä ei til, mis vanemp iin on tennü, nägu naist ei võta ehk palju muud.»

TMr — 1 var.

b. Küll kelk tarelakast ka ükskord maha jookseb vanale reele järele.

Norm. 176, EKMS I 1058 — ?(2) var.

D. Igaüits võtt vanause riikõse tareotsa

päält maha, nuuruse reke ei saa enam kätte.

Ote — 1 var.

E_{1a}. Oma kelk on laka otsal.

Tt (Vilberg) — 1 var.

b. Riike om tareotsa pääl.

Kam — 1 var.

E_{2a1}. Kelk lakas, ohelik ees.

KAH Loe 18, Norm. 260; Jür, Plt, Pal — 4(8) var.

a₂. Kelk on lakas, ohelik ees.

Trt — 1(3) var.

a₃. Kelk on lakas ja ohelik ees.

EKMS I 189 — 1 var.

b. Kelk lakas, ohelik külles.*

* lakkas; külges (Kei)

Kad, Kei — 2 var.

E₃. Ära naera teist, vaata: kelk lakkas, ohelik ees, vead koa.

Koe — 1 var.

Vrd. kk: Kelk juba lakaotsel (Kuu); Sie võtis ema kelgu lakaotsast maha (Hlj); Ma jäta reekse tareotsa pääle, küll sa istud esi ka varsti selle reekse pääle (Krk).

Vrd. 3568. Ega kelk soo peale jää.

13517. Vanna naarku ul, vana regi jää äi mäe ala.

2179. Ega isa ega ema kelku hauda ei vii.

3570. Ega see kelk ei kulu.

3572. KELL RIPUB KELMI KAE LAS, TAADER TARGA VESTITASKUS — 1 var.

Vil (Lepik).

3573. KES KELLAGA LEHMA OTSIB, SEE SITASE SABA SAAB — u. 40(57) var.

A_{1a1}. _____*

* sava (Wied.), sabaga (Kre, Pha)

Wied. 57; Sa — 10(19) var.

a₂. Kes kellaga lehma otsib, see sitasaba saab.*

* kellägä lehmä (Vig)

Tln, HMd v. Ris (Treumann), Kul, Vig, Aud, SJn, Nõo — 8(9) var.

a₃. Kes kellaga lehma otsib, sitasaba saab.

Räp? (Eisen) — 1 var.

b₁. Kes kellaga lehma otsib, saab viimaks sitase saba.

Sa — 1(2) var.

b₂. Kes kellaga lehma otsib, saab viimaks palja sitase saba.

Sa? (Veäster) — 1 var.

A₂. Mõni mees otsib kellaga lehma, aga saab sitase saba.

Põi — 1 var.

- B. Kes kellaga lehma otsib, see sitase hännaga vassika saab.
Krj — 1 var.
- C. Kes kellaga lehma otsib, see ronisaba saab.*
* sonisaba (EKMS; Rap v. Mär), sorisaba (Mar), senisaba (LNg v. Var)
E. Poomi seletus: naisevõtmise kohta.
E 34, E² 44, EKMS II 211; Rap v. Mär (Poom), Mar, LNg v. Var (Kullap) — 4 v. 5(7) var.
- D. Kes kellaga lehma otsib, see sabata mullika saab.
Kär — 1 var.
- Ea. Kes kellaga vallikud otsib, see sitaga mustiku saab.
V. Eenveere seletus: «Kes väga ilusat ja head naist otsib, saab pärast viletsama.»
Kul — 1 var.
- b. Otsib kellaga päitsikut, sitasaba mustiku saab.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- F. Ajab kellaga kriimikut taga, sabata päitsiku saab.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- G. Otsib kellaga kirjakud, viimaks leiab krapiga mustiku.
Rap — 1 var.
- H. Otsib ülepea päitsikut, külap viimaks sitasaba mustiku saab.
Rap v. Mär (Poom) — 1 v. 2(2) var.
- I. Kes lihavad lehma otsib, see sitase saba saab.
Põi — 1 var.
- Ja. Kes head lehma otsib, see sitasaba saab.
Pär — 1 var.
- b. Hääd lehma otsib, sitasaba saab.
Saa — 1 var.
- K_{1a}. Kes väga head otsib, see sitasaba saab.
Vig — 1 var.
- b. Kes hääd otsib, sitasaba saab.
Saa — 1 var.
- K_{2a}. Kis hiad otsib, sii saastasaba saab.
Tor — 1 var.
- b. Kes head otsib, see saastasaba saab.
Norm. 186 — 1 var.
- L. Kes ülitut otsib, see sitasaba saab.
Vig (Priilmets) — 1 var.
- M. Kes liiga pailu otsib, see ikka sitasaba saab.
Põi — 1 var.
- Vrd. kk: Ta otsib ülepea päitsikut, külap ta viimaks sitasaba mustiku saab (Rap v. Mär); Rasvasaba otsis, sitasaba sai (Põi).

3574. KES KELLUD KÖLISTAB, SEE KÖLA KUULEB — 1 var.
Kaa (Töll).

3575. EI KELM KELMI PUUTU — 1 var.
Kuu (R. Lilhein).
Vrd. 3578. Kelm petab kelmi.

3576. KELMIL KELMI PALK — 2 var.

- A. _____
Puh — 1 var.
- B. Koerale koera malka, kelmile kelmi palka.
Rak (Aug. Krikmann) — 1 var.
Vrd. 4068. Koeral koera palk.
4075. Koera palk on malk.
13754. Vargal ikke varga palk.

3577. KELM KIIDAB KELMI, ÕIGE ÕIGET EI KIIDA — 1 var.
Nrv (Muru).

3578. KELM PETAB KELMI — ? kuni 3(15) var.

- A. _____
Stein 24, Wied. 54, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 32, E² 59, Kask-Vaigla-Veski I Ak 16; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(9) var.
- B. Kelm ei või kelmi usaldada.
?Pal (Karro) — 1?(2) var.
- Ca. Petja petab petjat.
Borm Er Kal. (1875) lk-ta; ?Vig (Altsam) — ? kuni 1?(2) var.
- b. Petis petab ka vahel petist.
?Tõs (Schantz) — ?(2) var.
- Vrd. 3575. Ei kelm kelmi puutu.

3579. KELM TÜSSAB KÕIKI, OLGU TA SÕBER VÕI NAABER — 1?(4) var.

- a. _____
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- b. Kelm tüssab kõiki; olgu sõber või naaber.
E 32, E² 59 — ?(3) var.

3580. KÜLL KELM KELMI TUNNEB — 1 v. 2(2) var.
EKMS III 130; Hää (Mäesalu).

3581. MIDA SUUREM KELM, SEDA KULDSEM ÕNN — 2(10) var.

- A. _____
Stein 42, Wied. 115, Kündja nr. 44 (1883) 525, E MVH 52; Tt (Kreutzw.) — 1(9) var.
- B. Mida suurem kelm, seda suurem õnn.
Kad (L. Pruul) — 1 var.

Vrd. 6513. Kuda mees, nenda õnn ka.
8221. Paha koer, parem õnn.

3582. PAREM IKKA VÄHE KELM KUI SUUR AUS OLLA — 5 var.

- A. Paremu ikka vähe kelm kui suur aus olla.
VII — 1 var.
- B. Param vähe sitt kut vaga mees.
Rid — 1 var.
- Ca. Ennem ole ikka vähe lits kut vaga mees.
Jäm — 1 var.
- b. Ennem olla väike lits kui suur tark.
Mar — 1 var.
- c. Paremu vähe litse kui suur aus.
Krj — 1 var.

3583. KELMUSEGA EI OLE KIÄKI RIKKAS SAANU — 1 var.

Ran (Tamm).

Vrd. 13720. Kunas varas rikkas saanu.

3584. EGA KENAL LAULULINNUL IGA KORD ILUSAT KUUBE EI LEITA — ?(3) var.

Wied. 17, Kündja nr. 32 (1883) 381.

Vrd. 5595. Ega kõik ei ole laululinnud, kel hiilgavad suled.

3585. KENA KAEL KEDRAJAL, KOOKKAEL KUDUJAL — u. 30(48) var.

- A₁a₁. —
Trm (Sirel) — 1(2) var.
- a₂. Kena kael ketrajäl, kookus kael kudu-
jal.
Tander 47 — 1?(5) var.
- a₃. Kena kael kedrajale, konksus kael
kudujale.
Ksi — 1 var.
- a₄. Kehrajäl kena kael, kudujal kookus
kael.
J. Saalvergi seletus: «Kui kehraja kehrab
jõudu taga ajades liiga viletsa lõnga, mis
kuduja käes katki läheb.»
Jür — 1 var.
- b₁. Kena kael kedrajäl, kõver kael kudu-
jal.
Lai — 1 var.
- b₂. Kena kael kedrajale, kõver kael kudu-
jale.
Pal (Maasen) — 1(2) var.
- A₂. Kena kael kedrates, kookukaal kudu-
des.
Aud — 1 var.

A₃. Kena kael kedrab, kookkael kojub.*
* kenakaal; kujub (trükised)
Norm. 151, EKMS IV 912; HMD v. Ris
(Treumann) — 1(3) var.

B. Kena kael ketrajäl, kookkael kudujal;
kookkael ketrajäl, kena kael kudujal.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Ca. Kui kaal kenus ketrajäl, siis pää koo-
gun kudujal.
San — 1 var.

b. Pea keegun kedraten, kaal kuagun
kududen.
Kod — 1 var.

Da. Kena kael kedrajäl, kumer selg kudu-
jal.
Pal — 1 var.

b. Kui kena kael kedrajäl, siis kumer
selg kudujal.
M. Uusi seletus: «Kui kedraja hooletu, siis
kuduja parandab palju lõngu.»
Pal — 1 var.

E₁a. Kena kael kedrajäl, kerge perse kudu-
jal.*

* ketrajäl (Kuu, Nõo), kehrajäl (Jõe)

S. Lilheina (Kuu) seletus: «Kui linase lõn-
ga ketraja enese kaela ei painuta ega sül-
jega lõnga ei niisuta, siis jääb lõng vilet-
saks ja kangakuduja peab tihtilugu istmelt
üles tõusma katkenud lõnga sõlmima.»

Hlj, Amb, Kuu, Jõe, Nõo — 6(9) var.

b. Kena kael on kedrajäl, kerge p...e
kudujal.
Hlj — 2(3) var.

E₂a. Kena kaul kehräjäl, kerge perse kan-
guril.*

* kael; kedrajäl (E)

J. Mikiveri seletus: «Kui ketraja hellitab
oma kaela ega taha teda küürutada, siis
tuleb vilets lõng, mispärast kangur peab
kangast kududes ühtelugu üles kargama
lõngu parandama.»

E MVH 14; Kuu — 2(4) var.

b. Kena kaul on kehräjäl, kerge perse
kanguril.

S. Hõrrendi seletus: «Kui loimed on huo-
nust kehratud, siis katkevad.»

Kuu — 2 var.

E₃. Kena kael kedrajäl, kerge iste kudu-
jal.

E MVH 81 — ?(1) var.

F. Kenä kaul kehräjäl, saba kougus ku-
dujal.

Kuu — 1 var.

G. Kael kena kedrajäl, nina nookus kudu-
jal.

Aud — 1 var.

Vt. 7449 F.

H. Kenä kaal keträjel, nōna kuuk kudadjel, perse pikk pidäjel.

Hel — 1 var.

Vt. 7449 E.

*

I. Ko kinä pää kedräteh, sis lätt nōna kuuko kutōh.

V. Pino seletus: «Ko olō õi hüä lang tett, sis ko kangah kakkōs, sis üldās nii.»

Se — 1 var.

Vt. 7449 G.

*

J. Kōrk kael kehrajäl, kerge perse kudujäl.

Jūr — 1 var.

*

K. Kenad kääd kedrajäl, kerge perse kudujäl.

Käi (Sooster) — 1(3) var.

Vrd. 8456. Kui pää on püsti keträjal, siis perse uppi kudujäl.

1000. Hää häedä, kina kedrada, kutehn nōna nōguhn.

3586. KENA KAUN, INETU IVA — 1?(14) var.

Stein 25, Wied. 54, Kurrik SÖ 20, Kündja nr. 35 (1883) 418, Tōn. Täht. (1911 veebr.), EKMS III 859 ja IV 683; ?Tt (Kreutzw.).

Vrd. Kp XIII 446/7: Karedamal kaunakesel vahest magus ivakene.

Vrd. 3227. Kareda koore all kasvab tuumakas villi.

3483. Kōik kaunad ei kasvata ivi.

3591. Mida kenam koor, seda viham tuum.

3587. KENAL MEHEL KERKE KÄSI, VALGEL MEHEL VALI RUSIKAS, MUST MEES, TARK MEEL — u. 10(30) var.

Aa. _____*

* keega pro kerge (Wied., Kündja, EKMS IV)

Wied. 54, Kündja nr. 35 (1883) 418, EKMS IV 683; Kaa (I. Kallas) — 1(6) var.

b. Kenal mehel kerge käsi, valgel mehel vali rusik, must mees, tark mees.

Norm. 190, EKMS I 857 — ?(2) var.

B. Kena mees ja kerge käsi, vana mees ja vali ruusik.

Kaa (Toomessalu) — 1 var.

Ca. Valge mees, vali rusikas, must on mure pidaja, lapsi lauale laduja.

Rap v. Mär (Poom) — 1 v. 2(2) var.

b. Valge mees, vali rusikas, must mees mure pidaja, lapsi lauale laduja.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

D. Must mees, hea mees, valgel mehel vali käsi.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

E₁. Mees musta, süda mureda, mees valge, rusikas valju.

EKMS I 354 — 1?(1) var.

E₂. Mies on musta, meel on tarka, mies on valge, kämmel valju.

Hlj — 1 var.

F. Mies on musta, meel on tarka, mies valge, vali rusikas, musta muljub tüeda teha, valge varjulta vaatab.

Hlj (Leetberg) — 1 var.

Vt. 6959 E.

Ga. Mees must, meel tark, rahakukkur kuulus, jahuvakk valge.

Wied. 113, Kündja nr. 44 (1883) 525, Einer Lüh. EKÖ 68, Sak. Lisa nr. 22 (1888) 2, Pöder Kaupl. Kal. (1899) 29, E² 25, EKMS II 944 — 1(12) var.

b. Miis must, miil tark, rahakott kuulus, jahuvakk valge.

Hel (Tomp) — 1 var.

H. Miis one musta, miil one tarka, leib one saksa saia karva.

Kod — 1 var.

Vt. 6589 B.

Vrd. ri «Mine mustale mehele», «Must aitab», «Ära mine valgele mehele» (ERIA III:1 nr. 4830—4839).

Vrd. 13292. Valge mees, vali süda.

6580. Mees must, õnn valge.

3588. Kena naesel on kerge käsi.

2046, eriti C: Must mure pidaja, valge verevalaja.

3588. KENA NAESEL ON KERKE KÄSI — 1 var.

Krj (Mägi).

Vrd. 3587. Kenal mehel kerge käsi, valgel mehel vali rusikas, must mees, tark meel.

3589. KENA NÄGU EI AJA KELLEGILE KATELT TULELE — 1(3) var.

Krj (Allas).

Vrd. 2022. Ega ilu pealt leent keedeta.

2031. Iluga ei keeda pada, auga herneid.

3590. KES KENA PERSE HAMMASTE KINDI HAKKAB — 1 var.

Kaa (Töll).

3591. MIDA KENAM KOOR, SEDA VIHAM TUUM — 1(2) var.

Kaa (Paas).

Vrd. kk: Ilus koor, aga paha tuum (Kuu); Ilus koor, aga paha sisu (Val).

Vrd. 3586. Kena kaun, inetu iva.
3227, näit. C: Kareda koore all kasvab sile tuum.
4346. Kuidas koor, nõnda tuum.

3592. KEPP OM NOORELE HÄBIS JA VANALE ABIS — 1 var.

Pst (Ilus).

Vrd. 11591. Tapp on noorile häbiks, vanale abiks.

3593. KEL OM KERE, SEL OM KÖMU — 2(5) var.

- a. _____
Plv (Hurt) — 1(4) var.
- b. Kel kere, sel kõmu.
Plv (Hurt) — 1 var.

3594. KERETÄIS POLE METSLIND, ET TA SOOJAGA HALVAKS LÄHEB — 1 var.

A. Saareste seletus: peksu võib edasi lükata.

EKMS III 110.

3595. KERGID JALGU KIIDETAKSE, AGA LAISKU LAIDETAKSE — 1 v. 2(4) var.

- a. _____
Koe — 1 var.
- b. Kergeid jalgu kiidetakse, laisku jalgu laidetakse.
E² 60; ?Räp (Eisen) — 1?(3) var.

3596. KERGE LUBADA, RASKE TÄITA — 7(17) var.

- Aa₁. _____
E² 64; Trm (Särg) — 2(5) var.
 - a₂. Kerge lubada, aga raske täita.
Norm. 131, EKMS IV 727; Tt (S. Veske) — 1(3) var.
 - a₃. Lubada kerge, täita raske.
?Trt (Eisen) — ?(1) var.
 - b. Lubamine kerge, täitmine raske.*
* täitmine raske (trükised)
Norm. 131, EKMS IV 727; Rõu (Ruga) — 1(4) var.
 - c. Lubadusi on kerge jagada, aga raske on neid täita.
Jür — 1 var.
 - B. Kerge on lubada, aga mitte täita.
Plt (Palm) — 1 var.
 - C. Kerge lubada, aga mitte anda.
E² 64; Plt (Palm) — 1(2) var.
- Vrd. 3606. Kerge ütelda, rasse tetä.
8359. Palju on lubajaid, aga pisut täitjaid.

3597. KERGE MEEL JA EDEV KEEL, NEED ELAVAD ALATI ÜHE KATUSE ALL — 1 var.

Koe (Schultz).

3598. KERGEMP OM LAHKU KUI EHI-TADA — ? kuni 2(2) var.

- a. _____
?Ote (Kroon) — 1?(1) var.
- b. Raske ehitada, aga kerge lõhkuda.
?Tt (Suurkask) — 1?(1) var.

Vrd. 8484. Pea on küll tehtud, pole nii kergest parandud.

3599. KERGE ON HAIGEST JÄÄDA, KATSU TERVEST SAADA — 2 var.

- A. _____
Lüg (Källo) — 1 var.
- B. Kerge on haigust saada, aga raske lahti saada.
Jõh — 1 var.

3600. KERGE ON KERJAJA KOTT — 1 var.

H. Krickmanni seletus: «Laen lõpib ruttu otsa.»

VNg.

Vrd. 3850. Kirjav on kerjaja kott.

3601. KERGE ON KÜLL EKSIDA, AGA RASKE EKSITUST PARANDADA — 1 var.

Tln (Pusemann).

3602. KERGE ON KÜLL MAHA KUK-KUDA, AGA RASKE ON ÜLESSE TOUSTA — 1—2(17) var.

- a₁. _____
Plt (Luu) — 1(2) var.
- a₂. Kerge maha kukkuda, raske üles tõusta.
E 33, E² 45, Muuk I² 139, Muuk-Mihkla II 67, Kask-Vaigla-Veski I Ak 11, 59 ja 77, Kask-Puusepp-Vaigla 36 ja 144 — ?(14) var.
- b. Ülessaamine om rasse, kukkumine kerge.
?Ote (Kroon) — 1?(1) var.

Vrd. 866. Hauda sata' om kerge, a kuis hav-vast vällä saat.

3603. KERGE PEA ANNAB JALGADELE TÖÖD — 2 kuni 3(4) var.

- A. _____ *

* jalgadelle (Rap v. Mär)

E. Poomi seletused: 1) selle kohta, kes ei

oska ise teha ja käib teistelt küsimas;
2) unustaja kohta.

Norm. 60; Rap v. Mär — 2(3) var.

B. Väike essing pään tege jalule pal'lu tüüd.

?Ote (Kroon) — 1?(1) var.

Vrd. 12868. Ul'i pää anna ai jalolõ puhkuist.

6012. Loll piä annab kerele vatti.

8453, eriti C: Kui ei tüödä pää, siis tüütä-
väd kääd ja jalad.

12869. Ul'i pää, jalal pal'lo vaiva.

8462. Mis ei ole peas, see peab jalus ole-
ma.

8454. Kui pää eksitab, siis jalg komistab.

3604. KERGE RAHA, KERGE KAUP — 1?(3) var.

Norm. 140, EKMS I 1099; ?Tln (Pusemann).

Vrd. 1275. Nenda kui hind, nenda kaup.

3605. KERGET JALGA JUHATA, RASKET KÄSE — 1 var.

Kam (Siimus).

3606. KERGE ÜTELDA, RASSE TETÄ — 2 kuni 4(5) var.

Aa. —

Ote (Kroon) — 1 v. 2(2) var.

b. Ütelte kerge, tetä raske.

Krk (Kivisäk) — 1(2) var.

B. Suust kergelt välja öeldud, aga ei saa tehtud.

E² 20 — 1?(1) var.

Vrd. 3596. Kerge lubada, raske tähta.

**3607. KOGÕ KERGEMB TÕÜ — SUKA HAROTAMINE JA TÕSE KÕNOLÕ-
MINE — 1 var.**

Plv (Kaarheit).

3608. MIS OM KERGEMB KUI TÕIST LAITA — 4 var.

a. —

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Mis om kergemb muud kui tõist tiu-
gata, hinnäst avvusta, kitta.

tiukama = nõökama

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

c. Kergemb tõist laita ku kitta.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

d. Kergemb kedägi laita ku kitta.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd. 11907. Tõist on kerge naerda.

3609. PAREM KERGE HAKATUS, KUI KERGE LÕPETUS — 1 var.

VNg (H. Krickmann).

3610. MIS KERGELT SAADUD, SEE KERGELT SÖÖDUD — 3 var.

Aa. —

Võn (P. Rootslane) — 1 var.

b. Kergelt saadud, kergelt söödud.
Põl — 1 var.

B. Kergelt söödud, kähku saadud.
Trt (Piir) — 1 var.

Vrd. 10004. Kuidas saadud, nõnda söödud.

3611. MIS KERGELT TULNUD, SEE KERGELT LÄHEB — 7—9(19) var.

Aa₁. —

Trm — 1 var.

a₂. Mis kergest tulnd, see kergest läind.
Pha — 1 var.

b. Kergest tulnu, kergest lännu.

?Ote (Kroon) — 1?(1) var.

c. Mis kergehe tulõ, tuu kergehe lätt.
Se — 1 var.

Ba. Hõlpsaste tuleb, hõlpsaste läheb.*

* hõlpsasti (E)

Wied. 140, Kündja nr. 33 (1883) 393, E 24
— 1(5) var.

b. Hõlbul tuleb, hõlbul läheb.

VMr — 1 var.

Ca. Kuida lennates tuleb, nenda lennates läheb.

Wied. 86, Kündja nr. 41 (1883) 490; Kaa
(I. Kallas) — 1(6) var.

b. Mis sul lendus tuleb, see lendus jälle läheb.

Borm Mr Kal. (1861) lk-ta — 1(2) var.

D. Kui tuleb tuhinaga, lääb ladusasti käest ära.

?TMr (Siil) — 1?(1) var.

Vrd. 12124. Kuidas tuleb, nõnda läheb.

**3612. KERGITA KERIST VANAL KUUL, SIIS EI SIGINE KILKISI-PRUSA-
KAID — 1 var.**

Rak (Pender).

3613. KERIS PÕLEB, KÜLMA TULEB — 1(2) var.

EKMS I 612; VNg (H. Krickmann).

Vrd. uk: Kui tahm kerisel ehk kummis põleb,
siis tuleb külma (Tür).

**3614. KERJAKANIKAS ON KIBE KOR-
JATA — 1?(1) var.**

?Vil (Leoke).

3615. KERJATUD LEIB PÕLEB KÕHTUS — 1 var.

HMd v. Ris (Treumann).

3616. KESA EELKÜNDE VÕIB KARJA-
POISS TOIMETADA, KUID KESA
JÄRELKÜNDE VÕI KORDUST PEAB
MEES KORDA SAATMA — 1 var.

Saa (Söggel).

3617. KEED EI SÜNNI KEEDUKSESSE
— 1(3) var.

Norm. 148, EKMS III 603; Kad (Kivi).

3618. KESKHOMMIKU TUUL OLLA
KALAMEESTE LEBATUUL — 1 var.

Amb (Klemmer).

3619. KESKMISEL JÕULUPÜHAL LÄHEB
PÄEV KUKESAMMU PIKEMAKS —
20(27) var.

Aa. Päiv on pääle pööripäevä üks kuke-
sammu pikemb.

Vai — 1 var.

b. Peale pööripäeva hakkas päev pike-
maks minema vaid kukesammu võrra
päevas.

Hel — 1 var.

B₁. Jõuluks on päev juba kukesammu pi-
kem.

Kuu — 1 var.

B₂. _____
Aks (Blaubrik) — 1 var.

B_{3a1}. Jõulu viimasel pühal on päiv ühe ku-
kesamu võrra pikem.

Lüg — 1 var.

a₂. Jõulu viimasel pühal on päev kuke-
sammu võrra pikem.

MMg — 1 var.

a₃. Jõulu viimasel pühal on päi kuke-
samu verra joh pikemba.

Rak — 1 var.

a₄. Jõulu viimase pühal on päe juba ku-
kesammu pikem.

PJg — 1 var.

b. Jõulu kolmas püha on päev juba kuke-
sammu pikem.

Jäm — 1 var.

B_{4a}. Jõulu viimasest pühast olla tunda, et
pae pikemaks läind kolm kukesammu.

Vän — 1 var.

b. Kolmandal jõulupühal on päev [kolm]
kukesammu pikem.

Tt (Eisen) — 1 var.

B₅. Pärast jõulupühi lähevad päevad iga
päev kukesammu pikemaks.

Jäm — 1 var.

C. Keskmätsel pühäl um päiv kikka-
samm, kolmökuningapäeval ahopalang
pikemb.

Rõu — 1 var.

D_{1a1}. Päev uuel aastal kukesamm pikem.

Räp — 1 var.

a₂. Uuel aastal on päev kukesamm pikem.

Trt — 1 var.

a₃. Uuel aastal on päev kukesammu võr-
ra pikem.

Pal — 1 var.

b. Uueaasta päeval hakkavad ilmad sel-
gemaks minema ja päevad kukesammu
pikemaks minema.

Võn — 1 var.

D₂. Nääripäeval läheb päev kukesammu
pikemaks.

Ol. Lisa nr. 11 (1888) 170, Is. Kal. (1904)
206, Reinhold Kal. (1912) 2 — 1(8) var.

E. Tõnisepäevast läheb iga pae kuke-
samm kevade poole.

Kul — 1 var.

F. Peale pööripäeva (suvist) läheb pae
iga päevaga kaks kukesammu lühe-
maks, peale talist pööripäeva läheb
pae jälle iga päevaga kaks kukesammu
pikemaks.

VMr — 1 var.

Vt. 11004 B.

Vrd. kk: Täna juo pääv kukesamm pikem 'õeld.
jõulu viimasel pühal' (Ils).

3620. KESKNÄDAL OLI PUDRU JA
POISTE ÕHTU — 1 var.

Ann (Kagovere).

3621. KESKPAIK TÜHI, TÖÖ RASKE —
1 var.

Räp (Poolakess).

Vrd. 4786. Ku kõtt tühi, sõs ei edene tüü.

3622. KUI KESKPAIK KÕVA, SIIS
OTSAD LAULVAD — 4 var.

Aa. _____
E. Mallene seletus: «Kui kõht täis, siis
rõõmu laialt.»

Vln — 1 var.

b. Kui keskkotus keha kõva, siis laulva
mõlemba otsa.

Rõu — 1 var.

c. Ku' keskpaik kõva, sis mängvä mõ-
lemba otsa.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Lüü üi otsa' mängu, ku keskpaik om
tühi.

M. Linna seletus: «Tüha kõtuga elä äi
kiimalusõh.»

Se — 1 var.

3623. KESVA KÜLVA, KUI MÄNNAKAS-
VUD JU LOOKA TÖMMANUD —
3(5) var.

Aa.

Sööt Aeg Kal. (1907 mai) — ?(1) var.

b. Otra tetti, kui männikasv iks nii loo-
ka lõi.

Räp (Räppo) — 1 var.

c. Otra külva siis, kui männikasvud ju
looka tõmmanud; kaeru külva, kui
kaeraraägud lähvad.

Sööt Nlj. Kal. (1901 mai) — ?(1) var.

B. Kesva külv sis kõige parem, kui küt-
se masik külvivakka tulep ja rüähäer-
ma rüppe tulep ja pedaja kasu loogan
om.

Urv (Käremägi) — 1 var.

Vt. 9965 E.

C. Kesvä külvetäs sös, ku pedäjä kasvu'
omma loogan vai pääsläse pesän om
neli munna.

Urv (Reigo) — 1 var.

Vt. 9352 D.

3624. KESVÄ TÖÖTUS: «KUI MIDÄGI
ETTE EI TULÖ, KARGA KATSA
NÄDALI PERAST KANNIN» —
4 var.

A.

Kan (Väggi) — 1 var.

B. Oder öelnud, et tema tulla üheksa
nädala pärast pärast mahakülimist sal-
ve tagasi.

Saa — 1 var.

C. Odre tahetakse kaheteistkümnene nāda-
laga kotist kotti.

H. Krickmanni seletus: kaksteist nädalat
pärast külvi peab uusi odre saama.

VNg — 1 var.

D. Kuueteistku nädaliga oder oli luband
pereme salves tagasi olla.

Kõp — 1 var.

Vrd. lh: E 34697 a < Hlj.

3625. KUI KESVÄL JAAKOBES PÄÄ
VÄLLÄN EI OLE, EI SAA ASJA —
4 var.

Aa.

Hel (Tomp) — 1 var.

b. Kui kesev jakobpäävas pääd vällä ei
aja, sös tuust ei saa asja.

Vas — 1 var.

B. Kui jakobpääväl kesvapäa väljän om,
sis lätt kesev õigel ajal valmis, ent
kui jakobpääväl kesvapääd veel väl-
jan ei ole, sis jääs kesev halla kätte.

Vas — 1 var.

C. Suvevilja kohta ööltakse nii: kes ja-
kobipäävas pääd vällä ei aja, sellest ei
ole ka õiget vilja loota.

Krl — 1 var.

Vrd. 2312. Kui jakobpääval veel iga vällä nur-
ga pääl üks odra pää on, siis on see aasta
veel lootust odre saada.

3626. KES TIID, KES KESVÄLEEVÄ SUU
JA KAARAKARASKI KAST — 1 var.

Rõu (A. Jennes).

3627. KU KESVÄPÄÄ VÄLLÄN OM, SIS
KUUK KÄGU NÄL'GA — 1 var.

Rõu (Niilus).

Vrd. 7771. Kui odraohak vällä tuleb, siis kägu
ei kuku enam.

3628. KÜLL KESVASALV KETRAS,
UASALV UMBLÖS — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 11945. Tera teeva, salve saava, isa aita
massab hinna.

3629. KETRÄ UU JA KETRÄ PÄEVÄ,
SISKI PAESTA PALLAST PERSET
— 1 var.

Hel (Tomp).

Vrd. kk: Teenib üüd ja teenib päeva, ikki pais-
tab pallas perse (Pst); Laku paku paljast
perset 'öeldakse kangakuduja poolt teistele
kui lõngapakk on juba mõnest kohast pal-
jas' (Vil).

Vrd. rl «Siiski paistab paljas ihu»: Keträ suve,
keträ talve, / keträ keväditse päevä — /
siiski paistab pal'las perse, / hilbendab ihu
punane (ERIA II:1 nr. 1904).

3630. KEDRUS KEDAGI EI TOIDA, KUI
AADRIRAUD EI AITA — 1 var.

EPost nr. 2 (1889) 3.

Vrd. 263 Ba. Amet kõik, mis leibä annab, aga
ketrus ei toida kedägi.

8528. Peksa naist ehk põleta pilpu, aga
ketrus ei toida kedägi.

3631. KEDI OTSAS VANANEB KUERGI
KIIREMINE — 1 var.

Kuu (Lindström).

3632. KETIS KOER EI HAUGU KAUA —
1 var.

Plt (Luu).

3633. KES KEVADEL LAISK, SEE KOGU AASTA LAISK — 1 var.

Rõu (Pallits).

3634. KES KEVADE MÄRJALT PÕLDO KÜNNAB, KÜLVAB UHAKAID — 1 var.

Hlj (Pruhl).

3635. KEVADE KUTSUB ADRAD PÕL- LULE JA LINNUD LAULULE — 1(35) var.

a. Stein 28, Wied. 67, Kurrik SÕ 25, Kündja nr. 37 (1883) 443, Ol. Lisa nr. 11 (1888) 172, Is. Kal. (1904) 208, E 37, E² 15, Kask-Vaigla-Veski III VÕ 140, Muuk-Mihkla III 22, Norm. 43 ja 87, EKMS I 1198 ja III 376; ?Sjn (Kielas), ?Tt (Kreutzw.) — ?(33) var.

b. Kevad kutsub adrad väljale ja linnud laulule.

Kask-Vaigla-Veski I Ak 26 — ?(1) var.

c. Kevadi toob adrad põllule ja linnud metsa laulule.

Hää (Mäesalu) — 1 var. Ilmselt kirjandu- sest lähtunud sekundaartraditsioon.

3636. KEVADEL EI KERKI KAKK EGA KASVA LAPS — 1(5) var.

Norm. 158, EKMS II 505 ja 1244, IV 22; Hlj (Reepärg).

3637. KEVADEL ON KEHVAD AJAD, SÜGISEL ON SUURED SOAGID — 1 var.

Kuu (Villipere).

Vrd. 11379. Sügisel on suured söömad, kevadel keed magusad.

3638. KEVADEL ON [KÜMME] POEGA — 1?(1) var.

?Trt (Eisen).

Vrd. 3680. Kevadisel pääval kümme värralast.

3639. KEVADEL PALU VIHMA, SÜGISEL SAAB SEDA ILMAGI — 1 var.

Rõu (Gutves).

Vrd. 2302. Enne jakopipääva palle vihma, pääle jakopit tule esigi.

3640. KEVADEL VÖRKUD AIUS, SÜGI- SEL KÖIDES — 1 var.

Krj (Mägi).

3641. KEVADE ON KENA LILLEDEGA, AGA SÜGIS VIHKUDEGA — ?(11) var.

a. Gr. RkÖrE II 92 — ?(1) var. Vene vana- sõna tõlge.

b. Kevade on ilus lillede poolest, aga sügise vihkude poolest.

Kuusik KT 204 — ?(3) var. Vene vanasõna tõlge.

c. Kevade on ilus lilledest, sügise vih- kudest.

Tõn. RP 178 — ?(2) var.

d₁. Kevad kena lilliga, sügis kaunis vih- kega.

Norm. 44 — ?(2) var. Normanni alustekst on tagasiviidav Grenzsteinile.

d₂. Kevad kena lilledega, sügise kaunis vihkudega.

EKMS I 1198 — ?(1) var.

d₃. Kevad kauni lilledega, sügis kauni vihkudega.

EKMS III 1052 — ?(1) var.

e. Kevad ilus lilledest — sügis vihkudest.

?Kuu (Mohrfeldt-Mäevälja) — ?(1) var.

3642. KEVADE PAISUTAB MAHLA PUUSSE — 1?(10) var.

Stein 29, Wied. 67, Kündja nr. 37 (1883) 443, Ol. Lisa nr. 11 (1888) 171, Is. Kal. (1904) 207; ?Tt (Kreutzw.).

3643. KEVADE PANEB PUUD PUHKEMA — 1?(10) var.

Stein 29, Wied. 67, Kündja nr. 37 (1883) 443, Kurrik SÕ 23; ?Tt (Kreutzw.).

3644. KEVADE RUSKAB TAEVAS KÜLMA, SÜGISE SUOJA — 2 var.

A. VMr (Roost) — 1 var.

B. Kui kevadel koit ehk eha ruskab, siis teedab külma, kui sügisel, siis sooja. Kuu (Esken) — 1 var.

3645. KEVADE ÜKS PÄÄV, SÜGISE ÜHEKSA PÄÄVA — 3 kuni 4(7) var.

a. * päev, päeva (Norm., EKMS)

Norm. 43, EKMS I 1198; VNg (H. Krickmann) — 1(3) var.

b. Kevadine päiv loeb sügise üheksa päeva.

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

- c. Üks kevadene päev vastutab üheksa sügisese päevale.
Vlg. Lisal. nr. 24 (1881) 1 — ?(1) var.
- d₁. Kui kevadil vilja üks päev varem maha saab tehtud, siis saab ta sügise üheksa päeva varem valmis.
Pst — 1 var.
- d₂. Kevadel ühe päeva jooksul kasvab vili enam kui sügisel kümne.
San — 1 var.
- Vrd. 3673. Kevadine päev, sügisene nädal.
3646. KEVADI TIEB HIIR TULE
ÜLESSE, SÜGISE EI SAA KARJA-
LAPSKI — 1?(1) var.
?SJn (Adelson).
3647. KEVVÄI TULE KULLAGA, SÜKÜS
SITAGA — 1 var.
Vas v. Se (Sandra).
3648. KEVÄDEL OM NÄIU KEHVÄ,
SÜGÜSE OM NÄIU SÖÖNU —
2 var.
- a. —
Krk (Sarv) — 1 var.
- b. Sügisel on näiu söönu, kevadel on
näiu kehva.
L. Kase seletus: «Pulmad peeti vanast ikka
sügisel.»
Hls v. Krk — 1 var.
3649. KEVÄD — KALA TAHTUB
LÄÜKE KÄDE, SÜGÜS — KALA
ETSIB MAA-ALUST — 1 var.
S. Hirrendi seletus: «Kevadel saab kalu
ennemi ulgult, sügisel maa-alus tuulega
rannult ja tuulevarjust.»
Kuu.
3650. KEVÄJÄ MÖISTA ÕI MEHE MIDÄ,
SÜGÜSE UMMA VANA NAASEKI
TARGA — 5(8) var.
- Aa₁. —
Norm. 43; Rõu (A. Jennes) — 1(2) var.
- a₂. Kevade ei mõista mehed midagi, sü-
gise on vanad naisedki targad.
EKMS I 1198 ja III 1052 — ?(2) var.
- Ba₁. Sügüselt um paaba tark, a keväjält
um poisski turak.
Lut — 1 var.
- a₂. Sügüse om paaba ka tark, a' ke-
vāja om poiss ka ull.
Se — 1 var.
- C. Sügüse omma paaba targa, kunas

külba, a kevāja tiia_äi teedaki, kunas
külba.

Se — 1 var.

D. Naine on sügüsi poole targem kui
miis kevade.

Saa — 1 var.

Vrd. 9192. Põllumees sügise tark.

11395. Sügüse kõik targa', kevāja ei kiäki.

3651. KEVÄJÄ TUUL SÄRELE KAT'T
SÄNGÜ, LATKALÕ LAVVA — 1 var.

Räp (Loorits).

3652. KEVÄJÄ VANA HOPÕN ARMAS,
SÜGÜSE VANA KASUK KALLIS —
4(8) var.

a₁. —
Norm. 93; Vas (Jakobson) — 1(2) var.

a₂. Kevadel vana hobu armas, sügisel
vana kasuk kallis.*

* hobune; kasukas (EKMS)

Norm. 146, EKMS I 476 ja III 603 — ?(3)
var.

b. Kevaja om vana hobene kallis, sügise
vana kasuk.

Vas (Saar) — 1 var.

c. Sügüse om vana kasuk kallis, kevāja
vana hobene.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

d. Sügüse vana kasuk kallis, kevāja
vana hopõn hüä.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

3653. KEVÄJÄ ÕKS OLÕ ÕIH KESVÄ
JAUHÕ, SUVÕL SÜURMED —
1 var.

V. Aaliku seletus: «Õteldäs toolõ, keä vel-
gah kitt hinnäst rikkast, a' hindäl olõ õih
midägi.»

Se.

Vrd. 11375. Sügise ei ole süand, kevaja ei ole
kesvi.

3654. KUI HIA KEBADE TULEB, SIIS
MUNEB KOARN OMA ESIMESE
MUNA KÜÜNDLAPÄÄVA HOMIKU
JUBA PESASSE JA VARES MOAR-
JAPÄÄVA HOMIKU; AGA KUI
SANT KEBADE ON, SIIS MUNEB
KOARN ALLES MAARJAPÄÄVA
HOMIKU OMA ESIMESE MUNA JA
VARES JÜRIPÄÄVA HOMIKU —
1?(1) var.

?Koe (Schultz).

Vrd. 6238. Maarjapäeval muneb vares esimese
muna.

3655. KUI KEVADE KÜLM VÕTAB KONNAKUDU, VÕTAB SÜGISE VILJA — u. 45(66) var.

Aa₁. Kui kevadel konnakude külmeb, siis külmeb sügisel vili.*

* külmub (Vän)

Ol. Lisa nr. 11 (1888) 171, Is. Kal. (1904) 207, Vän (õpil.), ?Saa (Langholts) — 2 kuni 3(16) var.

a₂. Kui konnakudu ära külmäs, külmäs sügise vili ära.

Ote — 1 var.

a₃. Kui konnakude ära külmap, sis külmavad ka vili ära, kas varajane ehk hiline.

Rõn — 1 var.

a₄. Kui konnakudu kevädi ära külmetava, siis külmetava sügüsi vili ka ära.

Saa — 1 var.

a₅. Kui konnakudu kevade ära külmab, sis külmab ka sügise vili ära.

Rõn — 1 var.

b₁. Kui kevadel konnakude külmetab, siis külmetab ka suvevili sügisel.*

* konnakudu (Tlsp. 109)

Tlsp. 69 ja 109 (< Trm) — 1(6) var.

b₂. Kui kevaja konnakude külmap, sis külmap suvevili sügisel.

Vas — 1 var.

b₃. Kui konnakude kevadel ära külmab, siis külmeb sügisel tõuvili.

Rõu — 1 var.

c₁. Ku keväde konnakude lohu veeri ära külmeb, sis külmeb sügüsi vili ka vällä ära.

Hls — 1(2) var.

c₂. Kui kevadel konnakude lombi vette ära külmab, siis külmab sügisel tõuvili nurmele.

Rõu — 1 var.

c₃. Kui kevadel konnakude loikudesse ära külmeb, siis saab sügisene külm suvevilja ära külmetama.

Hls — 1 var.

d. Kui konnakudu kevadel ära külmab, külmab vili nurmele.

San — 1 var.

e. Kui kevade konnakudu külmeb, siis külmeb ka sügise vili enne valmistamist.

Trv — 1 var.

Ba. Kui konnakude külmab kevadel, võtab külm sügisel viljad.

Lüg — 1 var.

b. Külmab konnakudu ära, võtab külm suvel vilja.

Tln — 1 var.

c. Kui kevadi konnakude vette ära külmetab, siis võtab külm ka sügisi tõuvillä ära.

Vil — 1 var.

d. Kui öökülm kevadel konnakude ära külmetab, siis võtab hall sügise suvilja ära.

Pst — 1 var.

Ca₁. Kui kevade külm võtab konnakudu, siis sügise vilja.

Sim — 1 var.

a₂. Kui kevadi külm võtab konnakude ää, siis sügise võtab vil'la.

KJn — 1 var.

a₃. JMd (Viidebaum) — 1 var.

a₄. Kui külm kevadel konnakude võtab, siis võtab ta sügisel vilja.

TMr — 1 var.

a₅. Kui külm kevadi konnakude võtab, siis võtab ka sügisi vilja.

TMr — 1 var.

a₆. Kui külm kevade konnakude ära võtab, siis võtab ka sügisel vilja ära.

Vil — 1 var.

a₇. Kui külm kevade konnakudu ää võtab, siis võtab ta sügise vilja ka ää.

Plt — 1 var.

a₈. Kui külm kevade konnakoe ära võtab, siis võtvat sügise vilja ka ära.

Vil — 1 var.

a₉. Kui külm võtab konnakudu, siis võtab villa ka.

Ksi — 1 var.

a₁₀. Võtab külm kevade konnakoe ära, sõs võtab ka sügüsi villä ära.

Trv — 1 var.

b. Kui kevadel külm konnakue ära võtab, siis võtab ka sügise vilja põllule ära.

Er Perek. Kal. (1898) 54 — ?(1) var.

c. Kui külm kevadel esimese konnakudu ära võtab, siis võtab külm sügisel hilise vilja ära.

Jür — 1(2) var.

d. Kui külm kevade konnakude võtab, siis võtab ka sügise tõuvilja.

Trm — 1 var.

e. Kui külm kevadel konnakudu ära võtab, siis võtab ka sügisel ohra ära.

Jür — 1(2) var.

Da₁. Kui kevadel külm konnakude rikub, siis rikub ta see sügise ka vilja.

Pal — 1 var.

a₂. Kui külm kevade palju konnakudu ära rikub, siis rikub ka palju vilja.

TMr — 1 var.

b₁. Kui kevade konnakudu soab külmast

- rikutud, siis sel suvel rikub külm ka suvevilja.
Kos — 1 var.
- b₂. Kui konnakude kebadi külmast rikutud saab, siis saab ka vili sügisi külmast rikutud.
SJn — 1 var.
- E₁. Kui konnade kude kevadel külmast rikkumata jääb, siis sügise vili õigel ajal valmis saab ja külmast rikutud ei saa.
Ksi — 1 var.
- E_{2a}. Kui kevadel konnakude ära külmeb, siis [— — —] sel suvel ega tuleval sügisel tõuvili ei saa mitte ära külmemä.
Tt (Suurkask) — 1 var.
- b. Kui külm kevadel konnakudu võtab, siis sügise vilja ei võta.
Lai — 1 var.
- Fa. Võtab külm pärast j[üri]p[äeva] konnakudu ära, siis rikub külm sügise vilja.
VNg — 1 var.
- b. Kui pärast jüripäeva konnakudu ära külmetab, siis võtab külm sügise vilja.
VNg — 1 var.
- G. Kui külm enne jüripäeva konnakude ära võtab, siis rikub ta sügise vil'la kah ära.
Hel — 1 var.
- H. Kui enne jüripäeva külm konnakudu ja sõnajalad ära võtab, siis sel aastal külm vilja ei riku.
Jür — 1 var.
- I. Kui külm konnakude ära võtab, siis võtab ta ka rukkiõie ära.
PJg — 1 var.
- Vrd. uk: Ku kevade konnakude ära külmäs, siis tulevet sügüse vara külm (Krk).
3656. KUIS KEVADEL LEPAD URVAS, NII SÜGISEL KAERAD PÄÄS — 1 var.
Ote (Miks).
3657. KUI KEVADEL MAA ETTE JÕUAB, SIIS ON VARANE TÕUG HEA, KUI KEVADEL METS ETTE JÕUAB, SIIS ON HILINE TÕUG HEA — 1 var.
PJg (Erm).
3658. KUI KEVADEL ON KERGE KAJUDA, SIIS ON RASKE LÕIGATA SÜGISEL — 1 var.
Trm (P. Berg).
3659. KUI KEVADEL PÄEVAD KENAMAD, SIIS SÜGISEL ILMAD KURJEMAD — 1?(1) var.
?Saa (Sõggel).
3660. KUI KEVADEL SULA ILMAGA KUUSEOHAKAD LUME PEAL ON, SIIS EI OLEVAT REETEEL ENAM PIKKA PERA — 1 kuni 2(2) var.
- A. —
Vil — 1 var.
- B. Kui kevade poole talvet sula on ja kuuseokkaid veel lume peal maas pole, siis tulla veel külma ja lund; kui aga okas maas, siis ei peada enam reeteed tulema.
Er Vil. Kal. (1879) 64 — 1?(1) var.
Vrd. 5208. Kui küünlakuus kuuseoksad pudenevad, hakkab lumi paastukuus sulama.
3661. KUI KEVADE MÜRISTAB HANGE PEALE, SIIS LUMI TULEB LEHE PEALE — 1 var.
Iis (Proodel).
3662. KU KEVADE PIKÄ JÄÄPULGA RÄSTEN, SIIS SUVEL PIKA VILLAPÄÄ — 1 var.
Krk (Sarv).
Vrd. uk: Kui maarjapäival jo tsilga räästan om, siis ollev hää villäsaak tol suvel.
3663. KUI KEVADE VARANE AEDNIK ON, SIIS EI SAA SÜGISE ÕUNU VAKAGA KIRSTU KALLATA — ?(5) var.
- a. Tahab lehekuu kärme kärner olla, ei sa siis sügise õunu vakaga kirstu kalla.
Lindf. (1879) 55 — ?(2) var.
- b. —
Norm. 90; ?PJg (Lussik) — ?(2) var.
Lussiku tekst on tagasiviidav Lindforsile.
- c. Kui kevade varane aednik on, siis ei saa sügise õunu kirstu kallata.
EKMS I 43 — ?(1) var.
3664. KUI KEVADE VARANE, SIIS PÖLLUMEESE VARANE — 2(4) var.
Norm. 84, EKMS III 376; Vil (Täht, J. Lepik).
Vrd. 3769. Kui kikas keväje varajane om, olgu peremiis kah varajane.
6761. Kuidas mets ruttas, nõnda põllumees ka.

3665. KUI KEVAJA HAAVALEHT LIBI-
SES, SIS SAA HOBESSELE MÖT-
SAN KÖTU TÄÜS — 2(4) var.

- a. _____
Vas (Saar) — 1 var.
- b. Hoppõn saa jo sis mõtsast haina
süvvä, ku haavalehe tuulõ käehn libi-
säse.
Rõu (Gutves) — 1 var.
- c. Hobune ei saa enne metsast süüa, kui
haavaleht hakkab libisema.
Uue Aja Kal. (1905) 17 — ?(2) var.

3666. KUI KEVAJA VAINUKÄGU PAL'LU
KUKK, SIS KUKVAT TA NÄLGÄ
TÖSES AASTAS — 1 var.

Ote (Vaheer).

3667. KEVADENE REGI JA SÜGISENE
VANKRI ON MÖLEMAD RASKED
— 6 v. 7(9) var.

- Aa. Sügisene vanker ja kevadine regi ta-
pavad hoost.*
* kevadene; hobust (EKMS)
E² 92, Norm. 94, EKMS I 746 — 1?(3) var.

- b. _____
TMr (Tootsi) — 1 var.
- c. Kevadene regi ja sügisene vanger.
Trv (Ungerson) — 1 var.
- B. Kevadene regi ja sügisene vanger on
rasked ja kevadene vanger ja sügise-
ne regi on kerged.
Hls (Timotheus) — 1 var.
- Ca. Sügisi regi kergem, kevadi ratas ker-
gem.
Tor — 1 var.
- b. Sügise regi kergem, kevade vanger.
HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.
- D. Kevade regi raske, ratas kerge.
Pal (Saar) — 1 var.

3668. KEVADINE KÜND ANNAB POOL
VAKKA VILJA, SÜGISENE KÜND
ANNAB VAKA VILJA — 1 var.

Saa v. Hls (Söggel).

3669. KEVADINE LUMI KAUB KIIREST
ÄRA — 3(12) var.

- Aa. _____
Stein 29, Wied. 67, Kündja nr. 37 (1883) 443;
Tt (Kreutzw.) — 1(7) var.
- b. Kevade lumi kaob kiiresti.
Ol. Lisa nr. 11 (1888) 172, Is. Kal. (1904)
208 — ?(3) var.
- B. Kevadine lumi ei jää.
Plt — 1 var.

C. Nisuleib ja kevadine lumi olla ühed
— lõppevad ruttu otsa.
Põi — 1 var.

Vrd. 7489. Noored neiud ja nisuleib lähevad
ruttu vanaks.
5071. Külaline ja nisuleib lähvad ruttu
vanast.

3670. KEVADINE LUMI OLLA NAGU
SÖNIKUKORRA EEST ORASELE
— u. 40(51) var.

A. Kord lund küntud maale on sama hää
kui kord sõnnikut.
Ote — 1 var.

B. Hiline lumi annab korra sõnnikud
orasele.
Ha — 1 var.

Ca. Kevadine lumi olla sõnniku eest.
Muh — 1 var.

b₁. Lumi lahtisele orasele on sõnnik.
Vil — 1 var.

b₂. _____
Kul (Eenveer) — 1 var.

b₃. Kevadine lumi olla rükkiorasele nagu
kõrd sõnnikud.
Plv — 1 var.

c. Kevadine lumi on viljale kui kord
sõnnikut.
Trv — 1 var.

d₁. Kevadine lumi on kui kord sõnnikut
põllule.
Hls — 1 var.

d₂. Kui kevadel lund sadas, seda arvati
põllule sõnnikukorra eest olevat.
VMr — 1 var.

e. Kevadine lumi, mis sula maa pääl'
tuleb, on sõnnikukorra eest.
Hää — 1 var.

f. Kui kevadel palja maaga üks hoog
lund tuleb, siis on see rükkiorasele
niisama hea kui paneks korra sõnni-
kut.
Jür — 1 var.

g. Keväjäne kõrd lummõ um nigu kõrd
sitta maa pääl.
Kan — 1 var.

D. Kevadine lumi, mis tuleb, on sööjaks
vanale lumele ja tähen[dab] määle
kord sõnni väetust.
Trv — 1 var.

Vt. 6278 E.

Ea₁. Sula maa piale tuleb lund, sie piab
enam olema, kui kord sõnnikku põl-
lule.
Lüg — 1 var.

a₂. Sula-aegne lumi on enam kui kord
sõnnikud.
Pär — 1 var.

- b₁. Hää kord sula lund kevade on rukki-orasele parem kui sant kord sõnnikut. HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.
- b₂. Värske lumi kevajepuuld suvve om rüäle enämb kui kõrd sitta. Hel — 1 var.
- c. Kui kevade palja maaga väha lund tuleb, see on rohkem hea põllule ja rukkile kui kord sõnnikut. Pst — 1(2) var.
- F₁. Kõrd kevajast lummō um rohkōmp ku' kõrd sügüsest sitta. Rõu — 1 var.
- F_{2a}. Kevadine lumi on maale enam kui sügisene sõnnik. Norm. 85, EKMS III 376 — ?(3) var.
- b₁. Keväjäne lumi um maalō inämb ku sügisene sitt. Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- b₂. Keväjäne lumi om enamb kui sügisene sitt. Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- F₃. Kevadine lumi on sügisese sõnniku eest. Rõu — 1 var.
- Ga. Aprilli lumi om septembri sõnniku iist.*
* on; septembri; eest (trükised)
VR Kal. (1906) 10, Norm. 85, EKMS III 376; Hel — 1(4) var.
- b. Aprilli lumi um setembri sita iist. Rõu — 1 var.
- c₁. Aprilli lumi on septembri sõnniku eest, ta hoiab maad kohevil, kuna vihma seda plingiks peksab. Uus As Kal. (1903) 19 — 1?(1) var.
- c₂. Aprilli lumi on septembri sõnniku eest, sest ta hoiab maa kohevil, kuna vihma selle plingiks peksab. Uus As Kal. (1904) 27 — ?(2) var.
- d. Jürikuu lumi on septembri sõnniku eest. Sõõt Aeg Kal. (1907 apr.) — ?(1) var.
- e. Jürikuu lumi on mihklikuu sõnniku eest. Sõõt Nlj. Kal. (1901 ja 1904 apr.), Adamson Kal. (1905) 15 — 1?(3) var.
- H. Aprillikuu lumi on kord sõnnikut. Krk — 1 var.
- I. Aprilli lumi on parem kui lamba-sõnnik. Edu Kal. (1910) 11 — 1?(1) var.
- Ja. Kui peale jüripäeva veel lund sajab, see on põldudele hea, see on sõnniku-korra eest. Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b. Kui päale jüripäeva palja orakse paa-

le lund sadab, see on oraksele niisama kui kord sõnnikut.

Pst — 1 var.

- c. Päale-jüripäevane lumi on maale ku kõrd sõnnikut. Krk — 1 var.
- K. Maarjapäeva rahe ja jüripäeva lumi on kui kord sõnnikut põllule. Saa — 1 var.
- La₁. Kui maikuu sees vahest veel peaks lume sadama, siis see olla kui kord sõnnikut põllule. Saa — 1 var.
- a₂. Kui maikuu sees lund sadab, see on nagu oleks põld korra sõnnikut saanud. Saa — 1 var.
- b. Hiline maikuul sadanud lumi on hea sõnnikukorra eest, suvel sadanud ras- ked vihmad viivad maa rammu põhja. Kad — 1 var.
- M. Sajab enne jaani lund, on kui kord sõnnikut pandud. Tin — 1 var.
- Na. Kui rōa juur liikunud ja kasvamine alganud, on kord lund maale kui kord sõnnikut. Plv — 1(2) var.
- b. Kui keväl rüäoras kasumises ärä liigunnu olōvad ja sōs lummō päale sadavad, sōs olla see orasōllō ni- samma hää kui kõrd sitta olōsi pandu. Plv — 1 var.
- Vrd. 3321. Karusepäeval põllu kündmine on niisama hea kui põllule koorem sõnnikut. 9844. Kui rükkioras enne jüripäeva paigast ära liigub, siis saab enne jaagupäeva lõigata. 1250. Hiline kesakünd ja varane kordus on kerge sõnnikukorra eest.
- 3671. KEVADINE MULD ON MAGUSAM KUI SÜGISENE ÄDAL** — u. 15(30) var.
- A_{1a}. —
Norm. 96, EKMS II 475; Jäm (Kuldsaar) — 1(3) var.
- b. Kevadine muld on enam kui sügisene ädal. Ans — 1(2) var.
- c. Kevadine muld olla rammusem kui sügisene ädal. Jäm — 1 var.
- d. Kevadene muld on parem kui sügisene ädal. ?Kär (Sömer) — ?(1) var.

- A₂. Kevadine muld ja sügisene ädal kosutavad looma ühevõrra.
Kär (Jank) — 1 var.
- B. Kevadine muld on enam kui sügisene rohi.
Kaa — 1 var.
- C. Parema kevadine muld kui sügisene köhotäis.
Krj (Allas) — 1(3) var.
- D_{1a}. Keväjäne muda um inämb ku sügisene süüm.*
* inäb (Rõu); om; kui; süüminõ (Se)
Rõu, Se — 3(4) var.
- b. Kevadine muda enam kui sügisene sööm.
E 37, E² 15 — ?(2) var.
- D_{2a}. Tsigä joosõ keväjätse moa pääle rohkõm ku sügüsetse sööma pääle.
Se — 1 var.
- b₁. Tseal om kevajane muda enämb kui sügisene söök.
Vas — 1 var.
- b₂. Seal on kevadine muda enam kui sügisene söök.
Norm. 97, EKMS III 824 — ?(2) var.
- c. Sügisene sööm ei olla seale nii kosutav kui kevadine muda.
Rõu — 1 var.
- Ea. Kevadine sopasuutäis on loomale enam kui sügisene rohukõhutäis.
Norm. 97, EKMS II 428; Vig (Aitsam) — 1(3) var.
- b. Kevadine suutäis soppa on loomadele enam kui sügisene suutäis heinu.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- F. Sügisene söök ja kevädene tuul.
Trv — 1(2) var.
- G. Kevadine soe õhk ja liivaragi on ikka änam kut sügisene suur mautäis loomale.
Põl — 1 var.

3672. KEVADINE PÄE ON PIKEM KU JÕULUNE NÄDAL — 1 var.

Kõp (Ratas).

Vrd. 3673. Kevadine päev, sügisene nädal.

3673. KEVADINE PÄEV, SÜGISENE NÄDAL — 13(34) var.

Aa₁. — *

* kevädene (E); sügisine (JJn)

E MVH 16, E 37, E² 15, Norm. 43, EKMS I 1198; JJn, Pal — 2(19) var.

a₂. Keväjene päiv, sügisene nädal.
Kuu — 1(3) var.

b. Kevaja päiv, sügüse nättäl.
Vas — 1 var.

c. Kevadine päev, sügisel nädal.

Trm — 1 var.

d. Keväjäne päiv um sügüsetse nädali iist.

Rõu — 1 var.

e. Üks kevadine päev loeb sügise ühe nädala.

Lüg — 1 var.

f. Kevadine päev ja sügisene nädal on üks.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

g₁. Kevadine päev on rohkem ku' sügisene nädal.

Hää — 1 var.

g₂. Kevadpäev annab enam muutusi kui sügise nädal.

Rõu — 1 var.

B. Kevadine päev ja sügisene nädal valmistavat ühe paljust vilja.

Vil — 1 var.

Ca. Keväjä viidät päävä, a sügüse nätäl.
Se — 1 var.

b. Kui kevadel viivitat päeva, sügisel ootad nädala.

Norm. 88, EKMS III 376; Iis — 1(3) var.

Vrd. 3645. Kevade üks pääv, sügise üheksa pääva.

3672. Kevadine päe on pikem ku jõulune nädäl.

11002. Suine tund on enam kui taline nädal.

3674. KEVADINE SIIG JA SÜGISENE PIIM, SEE OO PERETÜTRE ROOG — 3(9) var.

Aa. Kevädene siig ja sügisene piim on peretütire roog.

E. Ennisti seletus: «Need mõlemad on rammusad.»

Emm — 1 var.

b. —
Käi (Sooster) — 1(3) var.

B. Sügisene siig ja kevadine või on tütire ja ema päralt.

Norm. 163, EKMS IV 24; Sa (R. Kallas v. anon.) — 1(5) var.

3675. KEVADENE VESI TARK, SÜGISENE LOLL — 1 kuni 3(20) var.

a. —
Wied. 67, Kündja nr. 37 (1883) 443, E 37, E² 16, EKMS IV 439 — 1(9) var.

b. Kevadine vesi tark, sügisene vesi loll.
E MVH 18 — ?(1) var.

c. Kevade vesi tark, sügisene loll.
Ol. Lisa nr. 11 (1888) 172, Is. Kal. (1904) 208 — 1?(8) var.

- d. Kevadel vesi tark, sügisel loll.
Reinhold Kal. (1911) 5, Norm. 39 (< Pal)
— 1?(2) var.

3676. KEVADENE VIHMA KOSUTAB,
SÜGISENE VIHMA KAUTAB — 3 v.
4(38) var.

Aa. _____*

* kahutab pro kautab (KAH EKAI)
* Helle 339, Hupel 109, Poromenski EGr.
196, Wied. 67, Kündja nr. 37 (1883) 443,
KAH EKAI 152, Laakm. Mr Kal. (1862 apr.)
— 1(18) var.

*

Kevadene vihm kosutab, sügisene vihm ka-
utab, Regen im Vorjahr ist gut aber nicht im Sommer.

- b. Kevadine vihm kosutab, sügisene kau-
tab.*

* kaotab (Ol. Lisa, Is. Kal., Jürjens, E,
E², Norm., EKMS); kahutab pro kau-
tab (Muuk-Mihkla)
Stein 29, Wied. 67, Kündja nr. 37 (1883) 443,
Ol. Lisa nr. 11 (1888) 172, Is. Kal. (1904)
208, Jürjens 26, E 37, E² 16, Muuk-Mihkla
II 70, Norm. 39, EKMS IV 439; ?Tt
(Kreutzw.) — 1?(17) var.

- B. Keväjäne vihm panep haina kasuma,
sügisene vihm kautap ära.

Kan (Lipping) — 1 var.

- C. Kevadene vihm noorelkuul toob õnnis-
tust, sügisel vanakuu ajal kahju.

Ol. Kal. (1893) 25 — 1(2) var.

Vt. 7564 B.

Vrd. 14046. Mõni vihm kaotab vilja, mõni vihm
kosutab vilja.

3677. KEVADINE VIHMA ON KULLAST
KALLIM — 1 var.

Ann (Niinemägi).

3678. KEVADINE VÕORAS LÄHAB
TÜHJA KÕHUGA KOEO* — 1?(11)
var.

* kevadene (Wied., Kündja, E); läheb; koju
(trükised)

Stein 29, Wied. 67, Kündja nr. 37 (1883)
443, E 37, E² 16, Norm. 200, EKMS IV 926;
?Tt (Kreutzw.).

Vrd. 13708. Varane võeras läheb ilma süömata
minema.

3679. KEVADISEL KÜLMAL ON VANA
TATI IGA — 1?(7) var.

Aa. _____

?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.

- b. Kevadisel külmal on seene iga.
Norm. 43, Vih. (1957) 109, Vih. VER 188,
EKMS I 1198 — ?(4) var.

- B. Ka märtsil istub veel külm nina otsa,
aga temal on vana seene iga.

Tisp. 100 — ?(2) var.

Vrd. kk: Täl om tati iga, vana viiso au (Vas
v. Se).

3680. KEVADISEL PÄÄVAL KÜMME
VÄRRALAST — 1 var.

K. Raua seletus: sügisesed ööd ja kevadi-
sed päävad on muutlikud.

Muh.

Vrd. 3638. Kevadel on [kümme] poega.

3681. KEVÄDINE NAINEN TUO PERÄ,
TALVE VASTA ARMASTUSE PERÄ
— 2 var.

a. _____

Lüg (Källo) — 1 var.

- b. Kui võttad naise talvel, sis armastuse
perä, kui suvel, sis tüö perä.

Lüg (Källo) — 1 var.

3682. KEVÄDINE PÄIV TOIDAB AESTA
— 1 var.

Kuu (Lindström).

3683. KEVÄJÄNE JURI OM VIHATSÖ
TALVE VAINLANÖ — 1 var.

Puh (Moodis).

3684. KES KIBEDAT KANNATAB, SEE
MAGUSAT MAITSEB — u. 35(111)
var.

A₁a₁. _____*

* kis — sii (Vil), kä — se (Norm. Cl.);
kibedad — magusad (Rak); kannetab —
maetseb (Vil), kannatap — maitsep (Norm.
Cl., Laakm.; Rõu)

* Helle 337, Hupel 108, Poromenski EGr.
194, Laakm. Mr Kal. (1863 veebr.), Meves
138, Stein 26, Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883)
431, Org 48, Vlg. Lisal. nr. 12 (1890) 96,
KAH EKAI 152, Tõn. RP 109, E 34, Muuk-
Mihkla I 58, Norm. Cl. 24; Rak (Jürjev),
Vil (Nigul), Rõu — 5(39) var.

*

Kes kibedat kannatab, se magusat maitseb, post
nubiliphæbus. (mer das schmerzgl. auesicht, der schmerz
das süße.)

- a₂. Kiä kipõt kannatas, tuu magusat
maitse.

Rõu — 1 var.

- a₃. Kes kibeda kannatas, see magusa maitse.
Võn — 1 var.
- a₄. Kes kibedat kannab, see magusat maitseb.*
* kannap — maitsap (Marpurg)
Marpurg 71; Vru (R. Kallas) v. Tt (anon.) — 1 v. 2(5) var.
- b. Kui kibõda kannat, sis magõda maid-sat.
Se — 1 var.
- c. Kibeda kannad, mageda maidzad.
Se — 1 var.
- A₂. Kes kibedad kaitseb, see magusad maitseb.
M. Luu seletus: kui kord raske töö tehtud, siis on hea töövilja maitsta.
?Plt — 1?(1) var.
- A₃. Kes mõrudad kannab, see magusad maidsab.
Ote — 1 var.
- A₄. Kes enne kand kibehet, too perast maitse magusat.
?Vas v. Se (Sandra) — ?(1) var.
- B_{1a1}. Kes kibedat ei kannata, see magusat ei maitse.*
* kibedad (Kaa, Põi), kibedäd (Vig), kibet (Hls); kannate (Krl); sii (Hel, Krl); magusad (Vig, Põi, Hls), magust (Kaa, Hää), maguset (Krl); maitsi (Kaa)
Niggol VKÖR 189, Pöder L ABDr 33, Sirvil. (1899) 54, Norm. 81; Hlj, Kad, JJn, Rap v. Mär (Poom), Vig (Getreu), Kaa (Tõll), Põi (Verliin), Hää (Mäesalu), ?Hls (Söggel), Hel, Trv, Vil, ?San? (Eisen), Krl — u. 15(50) var.
- a₂. Kes kibedat ei kannata, tuu magusat ei maedsa.
Rõn — 1 var.
- a₃. Kes kibõdat ei kannata, sii ka magusat ei maitsta.
Plv — 1(2) var.
- b. Kes kibedat ei kannata, see magusat ei sua maitsta.
Sim — 1 var.
- c₁. Kes kibedat ei kannata, sii magusat ei maidse.
Ote — 1 var.
- c₂. Kes kibedad ei kannata, ega see magusad ei maitse.
?Plv (Huik) — 1?(1) var.
- B_{2a}. Kes kibedad ei tunne, sii magusat ei maitse.
?Saa (Sitzka) — 1?(1) var.
- b. Kes kibedad ei taha tunda, sie magusad ei saa maitsta.
Hlj — 1 var.

- B₃. Kes ei katsu kibedat, ei see saa maitsta magusat.
Kuu — 1 var.
- C. Ega sellel magus ei maitse, kes kibedat ei katsu.
EKMS I 1313 — 1?(1) var.
- Vrd. Willmann 161: Mida kibedam kannatamine ja rist on, seda magusam ja lõbusam on abi ning troost.
- Vrd. 6328. Kes kõik magusad maitseb, see kõik kibedad kannatab.
4593. Kes kurja ei kuule, see magusad ei maitse.

3685. KIBE ON KÕHU ROHI — 4 v. 5(7) var.

- A. _____
Äks (Blaubrik) — 1 var.
- B. Kibe rohi teeb kõhu terveks.
Vil (Suurkask) — 1(2) var.
- *
- C. Viha suule on terve kõhule.
Körper VRMK 55 — 1?(2) var.
- D. Suus viha, kõhtus magus.
Tln (Soans) — 1 var.
- E. Mis suus viha, see kõhtus kibe.
Aud — 1 var.

3686. KIBE SÕNA KIHUTAB VIHA — 1?(25) var.

- Aa. _____
Sannumetoja IV (1851) 132, Wied. 67, Kündja nr. 37 (1883) 443, Tõn. LPr 18, Tõn. LLr 113, Tõn. Täht. (1909 apr.), Uus As Kal. (1905) 31, Norm. 240 — 1?(20) var.
- b. Kibe sõna kihutab vihale.
Mäesepp 14, E 37, E² 62, Puus. EKGr. 29 — ?(4) var.
- B. Kibe sõna kihutab vihale, viha kihutab riiale, aga armastus katab kõiki eksimisi.
Tõn. RP 316 (allikana märgitud: Salomon) — ?(1) var.
- Vrd. Op. sõn. 15,18: Tullise vihhaga mees kihutab rido; agga kes pitka melega on, se waikistab rido.
Op. sõn. 10,12: Wihkaminne kihutab rido; agga armastus katab keik ülleastmisjed kinni.

3687. KIBE TÖÖ, MAGUS UNI — 1 var.

Tallor. Post. nr. 7 (1859) 51.

3688. KIPÕ UM KUÜDSIL KUNDMINE,
PÄKIL PÄÄ TOITMINE — 3 var.

A. _____

Plv (Keerd) — 1 var.

B. Suu sõrmil süütä, pää päkil toita.*
* sööta (Ote)

Ote, Plv — 2 var.

Vrd. kk: Meil on pea päkil toita ja suu sõrmil
sööta (EKMS IV 23); Ta künt küüdsil ja
päkil pää toit (Se).

3689. MIDA KIBEDAM HIGI SUVEL,
SEDA MAGUSAM LEIB TALVEL —
1 var.

Ann (Kagovere).

Vrd. 1233. Mida higisem nahk, seda magusam
leib.

3690. Mida kibedam töö, seda magusam
leib.

3690. MIDA KIBEDAM TÖÖ, SEDA
MAGUSAM LEIB — 1 kuni 6(7) var.

A. _____

?Pil (Keller) — 1?(1) var.

B₁. Mida raskem töö, seda magusam leib.
?Hls (Söggel) — 1?(2) var.

B₂. Raske töö, magus leib.
?Hls (Söggel) — 1?(1) var.

B₃. Raske töö järel maitseb leib magu-
saste.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

C. Mida mustemb töö, seda magusamb
leib.*

* mustem; magusam (Jõh)

?Jõh (õpil.), Rääp (Org) — 1 v. 2(2) var.

Vt. 6957 B.

Vrd. 1233. Mida higisem nahk, seda magusam
leib.

3689. Mida kibedam higi suvel, seda magu-
sam leib talvel.

3691. ÜTS KIBEN PANEP KATUST
PALAMA — 1 var.

Trt. Vör. Kal. (1837) 46.

Vrd. 14464. Veike säde paneb suure metsa põ-
lema.

3692. KIBU KIUNUB, NUUSTIK NUTAB
— 1?(2) var.

EKMS I 519 ja III 205; ?Hlj (Lepp-Viik-
mann).

3693. EGA KIDSISEJA PUU NIIPEA EI
LANGE — 5(6) var.

Aa. _____

Urv v. Krl (Tamm, Pehka) — 1(2) var.

b. Kiidsja puu ei sata maha.
Plv — 1 var.

B. Terve puu murrus mõnikõrd ennembi-
de maha kui kiitskaja puu.
Ote — 1 var.

C. Kiitsja-viitsja puu viriseb, terve satab
maha nigu ei tiagi.
Nõo — 1 var.

D. Kiidsva puu kiids mitu aigu mõtsan,
tervele puulõ tulõ tuul ja murd üte
kõrraga maha.
Rõu — 1 var.

Vrd. 3694. Kidor puu ikka langeb.

3694. KIDUR PUU IKKA LANGEB —
5(9) var.

Aa. _____

Norm. 207, EKMS III 951; Plt (G. Vöhr-
mann) — 1(4) var.

b. Kidor puu kukub ikka ükskord.
HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.

c₁. Kideva puu langeb.
Kär (Loiken) — 1(2) var.

c₂. Kideva puu langeb ika viimaks.
Kär (Sömer) — 1 var.

B. Kiitsja puu sadab ikki ennemalt maha.
Pst (Ainson) — 1 var.

Vrd. 3693. Ega kidsiseja puu niipea ei lange.

3695. KA KIHOLANE TÕMPAP HOBESSE
MAHA, KUI SUSI AVITAP — 1 var.

Se (Treial).

Vrd. mj AaTh 281.

3696. KIHVAHA SIS, KU' JO KINGU
OTSAH OLT — 2 var.

a. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Ei massa inne kinku kihvahamine.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd. 1688 B₁. Kihvahta, ku mäel olt, kihvaha-
gu ul, ku mäe all olt.

3697. KES KIHVTI KÜLVAB, SURMA
LEIKAB — 1?(2) var.

Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431.

Vrd. 4909. Kes kõverust külvab, see viletsust
lõikab.

3698. KIIPJÄLLE-KAAPJÄLLE IKS SAA,
ILMAISTJÄLLE EI SAA MIDAGI —
8(28) var.

A₁a₁. Kiipjale-kaapjale iks saa, ilmaistjale
ei saa mitte midagi.*

* -istjale; midägi (Norm.)

Stein 29, Norm. 51; Vö-Se (Stein) — 1(7) var.

a₂. — *

* kiipjale-kaapjale; -istjale (Vas v. Se)
Vas, Vas v. Se (Sandra) — 2(4) var.

b₁. Kippujale-kappajale ikka saab, ilma-
istujale ei saa midagi.

Wied. 68, Kündja nr. 37 (1883) 443 — ?(2) var.

b₂. Kippujale-kappajale ikka saab, istujale
ei midagi.

Kmpm. KH² 30 — ?(1) var.

b₃. Kippujale-kappajale ikka jääb, ilma-
istujale ei midagi.

E 38 — ?(1) var.

c₁. Kippujale-käppajale ikka saab, istuja
aga ilma jääb.

Muuk I² 139 ja 163, Muuk-Mihkla III 103
— ?(5) var.

c₂. Kippujale-käppajale ikka saab, istuja
aga jääb ilma.

Muuk-Mihkla II 66 — ?(1) var.

A₂. Kes kiio ja kaap, see iks saap, aga
ilmaistjä ei saa midäki.

Se — 1 var.

B. Kiipaja-kuupaja ikke saab, paigalsais-
ja ei saa midägi.

Nõo — 1(3) var.

*

C. Kõõpjallõ-kaapjallõ õks saa, saagu sis
hannalõ vai hambile.

Rõu (Gutves) — 1 var.

D. Kiipaja-kuupaja ikka saab — kui mitte
muud, siis mats malgaga.

Ran (L. Kallas) — 1 var.

E. Kiipa ja koopa — ikka saab, ja kui ei
saa süvva, siis saab selgagi.

Võn (Hildebrand) — 1 var.

Vrd. 9968. Rööplejä-rääplejä iks saap, kas suuhe
vai sälgä.

3699. KIIRE TÖÖ ON NIGA-NAGA,
AIGAVIISI HÜVA AGA — ?(1) var.

?VNg (Aug. Krikmann).

Vrd. 7253. Naeste nõu oo neega-nääga ja hobo-
sega künd oo keega-kääga.

3700. LIIGA KIIRE SÖIT AEAB VANKRI
KRAAVI — 1 var.

Tln (Pusemann).

3701. KUI KIIRESTI TIED, EKS SIIS
OLE KIIRE — 1 var.

Jõh (Pino).

3702. KIIRUST ON TARVIS KIRPUDE
PÜÜDAMISEKS — 7 var.

A. —

Kuu — 1 var.

B. Kirpe otsitas ruttu, muu kõigega om
aigu.

R. Viidalepa seletus: «Laisa inimese ütlus
kiire töö puhul.»

Vas? — 1 var.

C. Aegsalt asju toimetakse, kiirelt kir-
pa püüetakse.

Han — 1 var.

D_{1a}. Hädaline inimene on paras kirpu
püüdma.

Kul — 1 var.

b. Hädaline inimene ep aita mujale kui
kirpa otsima.

Põi — 1 var.

D_{2a}. Hädaline asi põle muijale hea kui
kerpu kinni püüda.

Kuu — 1 var.

b. Hädalene asi saab kirbo kinni.

Mar — 1 var.

3703. KIISKA-KALA VÄGEV PALA —
1?(1) var.

?Trv (Veskemäe).

3704. KIISLIGA SAAB KINDAD KÄTTE,
KÖRDIGA SAAB KÖIE REKKE,
PUDRUGA POOL SÜLDA PUID
KOJU — u. 20(29) var.

Aa. Kõrdiga kõis rekke, pudruga süld
puid, kisliga kindad kätte, kapsaleem
leiva küüdimees, ualeem leiva jätk.

E MVH 79 — 1?(1) var.

b. Kõrdiga kõis rekke, pudruga süld
puid, kiisliga kindad kätte, oaleem
leiva jätku, kapsaleem leiva küüdi-
mees.

Nurmik II 146 — ?(2) var.

Vt. 3219 B.

B_{1a}. —

Loorits VrP 46 (< Pal) — 1 var.

b. Kiisliga saab kindad kätte, kõrdiga
kõis ree päale, pudruga pool sülta
puid ülesse.*

* killega; peale (EKMS)

EKMS IV 22; Sim (Kanter) — 1(2) var.

c. Pudruga pool sülta puid, killega kin-
dad kätte, kõrdiga kõis ree päale.

Pit — 1 var.

B₂. Kiisliga kinnas kätte, kõrdiga kõis
ree peale, pudruga too puukoorem met-
sast koju.

Pal (Maasen) — 1(2) var.

- Ca. Kilega kindad kätte, kõrdiga kõis ree peale.
Pal — 1 var.
- b. Kiisliga ei saanud muud kui kindad kätte ja kõrdiga kõis rekke.
P. Tammepuu seletus: «Metsamees ei võinud kiisliit süüa.»
Lai — 1 var.
- c. Kiisliga saab kindad kätte, kõrdiga kõis ree peale.
?Tt (õpil.) — 1?(1) var.
- d₁. Kõrdiga kõis ree peale, kiisliga kindad kätte.
Lai (Tammepuu) — 1 var.
- d₂. Kõrdiga saab kõis rekke, kiisliga ainult kindad kätte.
Trm — 1 var.
- e. Kiisli kõhutäiega ei saa muud teha, kui ainult kindad kätte panna, kõrdi kõhutäie kohta öeldud: temaga ei saa muud teha, kui kõis reele panna.
Lai (Tammepuu) — 1 var.
- D. Pudruga puud koju, kõrdiga kõis rekke.
Hlj (õpil.) — 1 var.
- E. Kõrt üle aia hüpata, kiisel kindad kätte võtta, pudru puid raiuda.
Norm. 161, EKMS IV 930; VNg (H. Krickmann) — 1(3) var.
- Vt. 5022 E.
- F. Kiisel on kindad kätte panna ja kõrt üle aja hüppata.
Iis — 1 var.
- Vt. 5022 D.
- G. Kiisel seisab niikaua kõhus, kui kindad kätte paned.
Sim — 1 var.

*

- Ha. Putruga saab puu süllale, kõrdiga ei saa üle ajagi.*
* pudruga; aiagi (EKMS)
EKMS IV 24; Hlj (Leetberg) — 1(2) var.
- b. Pudruga sünnib puusüllale minna, kõrdiga üks kord üle aia hüpata.
EKMS III 203 — 1 var.
- c. Pudruga minnakse puusüllale, kõrdiga hüpatakse korra üle aia.
Hlj — 1 var.
- Vt. 5022 F.
- I₁a. Pudruga mennasse puusüllale.
Rak (Lilienbach) — 1(2) var.
- b. Pudruga saab puusüllale.
Rak — 1 var.
- I₂. Putru vieb puuhunnigule.
Kuu — 1 var.

3705. KIISLIGA SAAD ÜLE AIA HÜPATA — 13 var.

- A₁a. —
Lüg (Källo) — 1 var.
- b. Kiisliga võib ikke kõrra üle aja hüpata.
Iis — 1 var.
- c. Kiisel on aga üle aia hüpata.
Kod — 1 var.
- d. Kiisli süüd, sis saad ühe kõrra üle aia hüpata.
Lüg (Källo) — 1 var.
- e. Kaerakiisli kõhutäis ei öeldakse rohkem vastu pidama kui vaid üle aia hüpata.
Lüg — 1 var.
- f₁. Kiisla kõrt seisab niikaua kõhus, kui kord üle aja oled hüppand.
Hlj (Leetberg) — 1 var.
- f₂. Kiisla kõrt seisab niikaua kõhus, kui ühe korra üle aja saad hüppand.
Hlj (Leetberg) — 1 var.
- g₁. Kiisla om üle aia karata.*
* karada (Se)
Räp, Se — 2 var.
- g₂. Kiislaga om üle aia karada.
Se — 1 var.
- A₂a. Kiislaga ei saa kaugõmba, kui üle aia karata, ja om kõtt tühi.
Räp (Lepson) — 1 var.
- b. Ku kiislat süüd, saa üle aia karada, nii jal tahat süvvä.
Se — 1 var.
- B. Üle läve kargad tõsele poolele, nii on kõtust kiisla kadonud.
Plv — 1 var.
- Vrd. kk: Hüppa üle aia, sis om kõht tühi 'kaerakile kohta' (Lüg).
- Vrd. 3286. Kartulepudruga ei saa kaugemal ku üle kiviala.
2896. Kaerakile kõhutäis pidanud aga nii kaua vastu, et vaata kord üle katuse, kui juba kõht tühi.

3706. KU KIISLAT SUÜT, SIS NAKKAT LÄBI PAISTMA — 1?(2) var.

?Se (Oinas-Tammeorg).

3707. KES KIISKA KIRJA PANEB EHK LUTSU LUUSSE ARVAB — 2(5) var.

- A. —
* kiiska; loosse (EKMS)
EKMS I 887, 890 ja 893; Pal (E. Uus) — 1(4) var.
- B. Mis lutsust luukallu sekkä arvata.

luukala = lugemise kala, s. o. arvesse võetav kala

Ote — 1 var.

Vrd. 3708. Kiiska ei peeta kalaks ega narri meheks.

6089. Kes no lutsust luu pidä, ku haug jo handa pite käehn um.

3708. KIISKA EI PEETA KALAKS EGA NARRI MEHEKS — u. 15(30) var.

Aa. _____

Trt (Piir) — 1 var.

b. Narri ei piedä miheks ega kiiska kalaks.

Kuu (R. Lilhein) — 1 var.

c. Narri meheks ei peeta, kiiska kalaks ei loeta.

?Kei (õpil.) — 1?(1) var.

d. Narri mehes ei arvata ega kiiskä kalaks ei peetä.

Vig (Priimets) — 1 var.

e. Ulli arvata ai mehest õi ka kiiskõ kalast pejetä'.

?Se (Tammeorg) — 1?(1) var.

Ba₁. Kes Antsu mehes ehk kiiskõ kalas arvas.

Võ (anon.) — 1 var.

a₂. Kes Hansu meheks ehk kiiska kalaks arvab.

E MVH 36 — 1?(1) var.

b. Hansu meheks ei arvata ega kiiska kalaks peeta.

E MVH 36, E² 26 — 1?(4) var.

C. Ei narr pole mees ega luts kala.

?Mar (Hiimägi) — 1?(1) var.

D. Ants pole arvatud mehese, luts pole loodud kalase.*

* meheksi — kalaksi (Pär)

EKMS I 886; Pär — 1(2) var.

E. Kes merihärgä kalaks piäb või hiidlast inimeseks.

Khn — 1 var.

Vt. 2842 K.

F. Tursk pole meres kala ega sõrulane maa pääl inimene.

Krj — 1 var.

Vt. 2842 L.

G. Naisterahvas põle inimene, mära põle hobune, kaer põle vili, kadak põle puu ja lest põle kala.

Rei — 1 var.

Vt. 3117 E; 2897 E; 2842 I.

Ha. Karjasest ei arvata meest ega lutsust leivakõrvast.

Norm. 124; Vig (Odem) — 1(3) var.

b. Ega karjane mees ole ega luts leivakõrvane.

E² 25; ?Tt (Elsen) — 1?(3) var.

I₁. Antsu ei arvata meheks ega haug arvata kalaks, luts leevakõrvane.

Rap v. Mär (Poom) — 2 var.

I₂. Ants ei arvata meheks, haug ei arvata kalaks ja luts ei iial leivakõrvaseks.

Kei (Kriitmäe) — 1 var.

J. Hansu ei arvata meheks, haugi kalaks ega kitse karjaveiseks.

Jür — 1 var.

Vt. 3894 N.

K. Kes kitse karielajaks arvab või lutsu leevakõrvaseks.

Norm. 98; Plt — 1(2) var.

Vt. 3894 O.

L. Kes Hanssu meheks peab või silku leivakõrvatseks loeb.

Plt — 1 var.

Vrd. kk: Kes sind enne meheks on pidand või merihärga kalaks (Jäm); Kunas kiisast kala saab või sinust miis (Vil); Haug ei arvata kalassa, mind ei arvata mehessa (Ote).

Vrd. 3707. Kes kiissa kirja paneb ehk lutsu luusse arvab.

3709. KIISK OM ÜTS PERSEÄGEL — 1 var.

Ote (Kroon).

3710. PAREM KIISK KOTTIS KUI SÄINAS MÖTTES — 1?(1) var.

?Mar (Hiimägi).

Vrd. 8894. Pisuke kala laua peäl on parem kui suur kala jõe sees.

3711. KIIT JÄÄB KORRALT INIMESE KULGE KINNI, LAIT SEE KUKKUGU KORRALT MAHA, SEDA EI TAHA KEEGI ENDAGA KAASA VEDADA — 1 var.

Lih (Lõhmus ja Pino).

3712. KIIDELDES KOERALIHA SÜÜAKSE — 5(18) var.

A. _____ *

* Helle 339, Hupel 109, Stein 29, Wied. 68, Kündja nr. 37 (1883) 443, KAH EKAI 152, Norm. 218 — 1(13) var.

* *Kiideldes koeralibba süüakse, manfolte wol Heu essen, wenns einem zu viel wird vorgelobt. (durch vieles Lobem wird Hunde Fleisch gegeben)*

B. Kiideldes süüakse koeraliha, laideldes süüakse lambaliha.

Muh — 1 var.

Ca. Kiitajes on kueralihagi magus.*

* kiideldes; koera- (Norm.)

Norm. 218; Kuu — 1(2) var.

b. Kiitajes kueralihagi magus.

Kuu — 1 var.

c. Kiitajes on kueraliha ka magus.

Kuu — 1 var.

Vrd. 3729. Kiida koerale liha süüa.

3713. ÄRA KIITLE EGA HOOPLE ENNE,
KUI SA ÜLE OJA SAANUD — u.
20(82) var.

Aa₁.

* Helle 326, Hupel 103, Beitr. XI 148, Neus 236, Lindf. (1853) 64, Poromenski EGr. 180, Wled. 12, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 31 (1883) 370, KAH EKAI 148 — 1?(25) var.

Ärra kiitle egga hoopli enne, kui sa üle oja saanud,
o du prale nicht, bist noch nicht über alle Berge. (Rüh-
me und prale nicht eher, bis du über'n Sumpf gefricht.)

a₂. Ära kiida eiga hoopli[e] enne, kui sa
üle oja saanud.

Tt (Vestr.) — 1 var.

a₃. Ära kiida ega hoople enne, kui üle
oja oled saanud.

Stein 7; ?Tt (Kreutzw.) — ?(3) var.

b₁. Ära kiitle enne, kui sa üle oja saad.
VMr, Muh (Väärtõu) — 2(3) var.

b₂. Ära kiitle enne, kui sa üle oja pole
saanud.

Hel — 1 var.

b₃. Ära kiitle enne, kui üle oja saanud.
Körber Uus ABDr 9 — ?(1) var.

c. Ära hoople siinpool oja.
Norm. 217, EKMS IV 420 — ?(3) var.

d₁. Ära hõiska enne, kui sa üle oja oled
saand.

Ksl — 1 var.

d₂. Ära hõiska enne, kui sa üle oja saa-
nud.

Ksl — 1 var.

d₃. Ära hõiska enne, kui üle oja saad.*
* õja (Lüg); suad (Ksl)

Lüg, Hmd v. Ris (Treumann), Ksl — 4 var.

d₄. Ära enne hõiska, kui üle oja saad.
?Hlj (Lepp-Viikmann) — 1?(2) var.

d₅. Ära hõiska, enne gu õled üle õja.
Lüg — 1 var.

d₆. Ära hõiska enne, kui sa üle oja olet.
Kan — 1 var.

d₇. Huika sis, kui üle oja olet.
Vas — 1 var.

Ba₁. Ära hõiska enne, kui sa üle jõe oled
saanud.

Wled. 12, Kündja nr. 31 (1883) 370, Meelej.
nr. 22 (1887) 174 — 1(7) var.

a₂. Ära hõiska enne, kui üle jõe oled.
?Tln (Sengbusch), ?Juu v. Vän (Virkus),
Vän — 1—3(3) var.

b. Ää kiida enne, kui sa üle jõe oled
saanud.*

* ära; kiitle (Pär)

Tln (Keller), Pär — 2(3) var.

Ca. Ära hõiska purde peal, hõiska, kui
oled üle oja.

E 12, E² 65 — ?(6) var.

b. Ära hõiska purdel, vaid siis, kui oled
üle oja.

Huvit. II³ 113, Norm. 217 — ?(15) var.

3714. ÄRA KIITLE ENNE, KUI ÜLE AIA
SAAD — 3 var.

A.

Vän — 1 var.

B. Ära hõiska aja tagand, enne kui üle
oled.

JJn — 1 var.

C. Ära kitle ja kiusle enne, kui sa üle
aia olet saanu.

Se — 1 var.

3715. ÄRA KIITLE KINDA SEES, TULE
SEISA MEESTE EES — u. 30(55)
var.

A₁a₁.

KAH Loe 18, VP Aabits (1883) 1k-ta; Hlj,
Vän — 3(8) var.

a₂. Ära kiitle kinda sees, tule seisa mehe
ees.

Lai — 1 var.

a₃. Ära kiitle kinda sees, vaid tule ja
seisa mehe ees.

Krj — 1(2) var.

b₁. Ära kiida kinda sies, tule ja seisa
mieste ies.*

* sees; meeste; ees (Norm.)

Norm. 218; Iis — 1(2) var.

b₂. Ära kiida kinda sees, tule seisa mees-
te ees.*

* meste (Trv)

Amb, Trv — 2 var.

b₃. Ära kiida kinda sees, vaid tule seisa
mehe ees.

Iis — 1 var.

b₄. Ära kiida kinda sees, tule seisa mehe
ees.

Trm — 1 var.

c₁. Ära kiida kinda sees, seisa enne mees-
te ees.

Hls — 1 var.

- c₂. Ära kiida kinda sees, tule välja mees-
te ees.
SJn — 1 var.
- d₁. Ära hõiska kinda sees, tule seisa
meeste ees.
Meelej. nr. 26 (1887) 206; Jõh, Pär — 2(11)
var.
- d₂. Ära hõiska kinda sees, tule seisa mehe
ees.
Trv — 1 var.
- e. Ärä hõiska kinda siin, kui sa i saesa
mehe iin.
Nõo — 1 var.
- A_{2a}. Mis sa kiitled kinda sees, tule seisa
mehe ees.
Trm (anon.) — 1(2) var.
- b₁. Mis sa kiidad kinda sees, tule seisa
meeste ees.
EKMS I 1016; Lai — 2(3) var.
- b₂. Mis kiidad kinda sees, tule seisa
meeste ees.
Hel — 1 var.
- B_{1a}. Ära kilka kinda sees, tule seisa mees-
te ees.
Hlj — 1 var.
- b. Ära kriiska kinda sees, tule seisa
mehe ees.
Kuu — 1 var.
- B₂. Ära kriiska, kindamees, tule seisa
meeste ees.
Kuu — 1 var.
- B₃. Mis sa kriiskad kinda sees, tule sei-
sa mehe ees.
Kuu — 1 var.
- C. Mis kindel kinda sees, see seisab
meeste ees.
E 56, E² 85 — ?(3) var.
- Da. Ära löö näppu kinda sees, tule seisa
meeste ees.
Vai — 1 var.
- b. Ära napsuta näppu kinda sees, vaid
tule ja seisa mehe ees.
Pal — 1 var.
- E. Ära kiitle kinda sisse, vaid seisa
õiguse ees.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.
- F_{1a1}. Ära kiitle kinda sees.*
* ärä; sehen (Trv)
Trv, Vru (R. Kallas) — 2(3) var.
- a₂. Ära kiitle kinda seest.
Sa (Noor) — 1 var.
- b. Ära hõiska kinda sisse.
Tt (Fr. Schmidt?) — 1 var.
- F₂. Mis sa kerkled kinnaste sees.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- G. Mis viga kindas näppu lüüa.
VNg — 1 var.

Vrd. kk: Sa olt üks miis meeste seäst, mõni miis
om kinda pässä seest (Vas v. Se).

3716. EI KIITLEMINE MAKSA MIDAGI, KUI TEGEMINE PUUDULIK — 3 var.

- Aa. _____
Tor (Juurikas) — 1 var.
- b. Kittemine ei massa kõik, kui tegemine
puudulik.
Kan — 1 var.
- B. Ega suurustamine raha ei massa.
Rõn — 1 var.
- Vrd. 6055. Mis lubamine maksab, kui tegemine
puudulik.

3717. EGA TÕIST ENNE KITTA EGA LAITA EI TÄÄ, KUI VAKK TUHKA, JA KOLMANDIK SÖSE ÜTEN ÄRÄ OM SÜÜD — 1 var.

Trv (Kill).

Vrd. 3719. Ei tohi kedagi enne kiita, kui külmit
soola üheskoos on ära söödud.
11159. Sõbrus on küll hea, aga enne ära
usu sõbra, enne kui temaga poole pütti
soola oled ära söönud.

3718. EGAÜTS KITT UMMA VALGÖT MÄRRÄ — 1 var.

Se (Pino).

Vrd. 6964. Igä mustlane klidab oma hobust.

3719. EI TOHI KEDAGI ENNE KIITA, KUI KÜLIMIT SOOLA ÜHESKOOS ON ÄRA SÖÖDUD — 7 kuni 9(34) var.

A_{1a}. _____*

* üheskous (Wied., Kündja)

Stein 13, Wied. 27, Kurrik SÖ 22, Kündja
nr. 32 (1883) 382, Norm. 249, EKMS IV 250
ja 253; Tt (Kreutzw.) — 1(15) var.

b. Ei tohi teist enne kiita, kui külmit
soola ühes ära söödud.*

* külmit (E²)

E 17, E² 59 — ?(6) var.

c. Ei tohi sõpra enne kiita, kui külmit
soola seltsis ära söödud.
EKMS III 1032 — ?(1) var.

d. Kedagit inimest ei või enne heaks
kiita, kui temaga külmit soola on
üheskoos ära söödud.
Tõn. RP 58 — ?(1) var.

e. Kellegi inimese kombeid ei või enne
kiita, kui temaga külmit soola on
üheskoos ära söödud.
Tõn. RP 145 — ?(1) var.

- A₂. Ära kedagi enne kiida, kui sa küli-
metu soola üheskoos söönud.
E MVH 23 — ?(1) var.
- B_{1a1}. Enni ei või inimest tunda, kui oled
vaka soola taaga seltsis ära söönd.
LNg — 1 var.
- a₂. Vakk soola kulub enne ära süia selt-
sis, kui teist inimest tundma saad.
Käi — 1 var.
- a₃. Teist inimest võib alles siis täiesti
tunda, kui on ta'ga vakk soola seltsis
ära söödud.
?Nõo (Eisen) — 1?(1) var.
- b. Inimest ei tunne enne, kui temaga
kolm vakka soola oled koos ära söö-
nud.
MMg — 1 var.
- B_{2a}. Ei enne inimest tundma saa, kui sa
põle taga ühes kaks puuda soola ära
söönud.
Ann — 1 var.
- b. Kes tõist taht tävveste tundma oppi,
tuu peat tõisega ka üteh kolm puuta
soola ära sööma.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(2) var.
- B₃. Ühestki inimesest ei või enne tiada,
missugune ta on, kui sa mitte tünder
soola temaga üheskoos leivaga ära
kastnud pole.
M. Uusi seletus: s. t. kui oled temaga aas-
ta koos elanud.
Pal — 1 var.
- C. Enne äi tohi mette inimest uskuda,
kui sa olet pütta kaks soola seltsis ää
söönd.
VII — 1 var.
- Vrd. kk: Mis sa hullust enni kiidad, las sööb
vaka soola soga seltsis ära (Noa).
- Vrd. 11159. Sõbrus on küll hea, aga enne ära
usu sõbra, enne kui temaga poole pütti
soola oled ära söönud.
7323. Seda võib naiseks võtta, kellega vaka
soola seltsis oled ää söönud.
3717. Ega tõist enne kitta ega laita ei tää,
kui vakk tuhka ja kolmandik sõse üten ää
om süüd.

**3720. IGA MEES KIIDAB ENNAST,
REBANE OMA SABA — 2(20) var.**

- a. _____
Stein 19, Wied. 36, Kündja nr. 34 (1883)
406, E 25, E² 59, Nurmik II 176, Norm.
217; Tt (Kreutzw.) — 1(16) var.
- b. Igamees kiidab iseennast, rebane kii-
dab oma saba.
E MVH 7, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 22 —
?(3) var.

- c. Iga rebane kiidab oma hända.
Pödder LVKGr. 94 — 1 var.

**3721. IGAMEES KIIDAB OMA KAPSTAID
— 2 v. 3(12) var.**

- Aa. _____*
* kapsaid (trükised)
Wied. 36, Kündja nr. 34 (1883) 406, E 25,
E² 59; Sa — 1(6) var.
- b. Igaüks kiidab oma kapsaid.
?Trt (Eisen) — 1?(1) var.
- B. Igamees kiidab oma hapukaapsta
leent.*
* hapukapsa (trükised)
Norm. 218, EKMS I 1225; Krj? — 1(5) var.
Vrd. 3723. Igaüks kiidab oma vesikõrti.

**3722. IGAMEES KIIDAB OMA, VAENE
KOTTI — u. 10(64) var.**

- A. _____
* Helle 333, Hupel 106, Poromenski EGr.
189, Stein 19, Wied. 36, Kündja nr. 34
(1883) 406, KAH EKAI 150, Jürjens 36, E 25,
E² 59, Muuk-Mihkla-Tedre IV 26, Norm. 101,
EKMS I 138, 1225 ja IV 297 — 1(26) var.

* *Igga mees kiidab omma vaene kotti, ein jeder lobt
seine Profession.*

- Ba. Igamees kiidab oma.*
* kitab — kitt (Trv)
Meves 135, Niggol VKOR 188, Lüdimois
UAr (1880) 22; Trv (Kuusk v. Rull, Johan-
son) — 1 kuni 3(25) var.
- b. Igaüks kiidab oma.*
* egaüts; kitab (Ran)
Pöder L ABDr 35, Kuusik KT 202; Val,
?Ran (Raag) — 1 kuni 3(9) var.
- c. Igaüks kiidab iseennast.
Tln (Pusemann) — 1 var.
- d. Igaüks kiidab ennast.
Kre (Rüitel) — 1 var.
- C. Igaüks tunneb oma, igrames kiidab
oma.
Amb — 1 var.
- D. Iga sant kiidab oma kotti.
Mih — 1 var.
Vrd. 1910. Igaüks omaga, sant vaene kotiga.

**3723. IGAÜKS KIIDAB OMA VESIKÕRTI
— 4 var.**

- a₁. _____
Iis — 1 var.
- a₂. Igaüks kiidab ikka oma vesikõrti.
Pil — 2 var.

- b. Mis sa ise oma vesirokka kiidad, lase teised kiita.
Phl — 1 var.
Vrd. 3749. Ära kiida iseennast, lase teised kiita.
3721. Igamees kiidab oma kapstaid.

3724. KEDA NAATAS KITMÄ, TUU UM JÄOS LUUD — 1?(1) var.

?Rõu (Gutves).

- Vrd. 8165. Saa ai sis paari, ku olõ õi jäos luud.

3725. KES KITÄP, SEE PETÄP — 3(4) var.

a. _____*

* kiidab — petab (Hlj)

Hlj, Rõu — 2(3) var.

b. Kui kitap, sis petap.

Trt. Vör. Kal. (1837) 45 — 1 var.

3726. KIIDA HEAD JA PÖLGA PAHA — 1 var.

Pär (H. Martinson).

3727. KIIDA ISEENNAST, SIIS SAAD KIIDETUD — 1 var.

P. Tammepuu seletus: «Hakka teiste kiitust ootama, siis jääd vahest ilma.»

Lai.

3728. KIIDA KASSI, KASS LÄHEB PAHURAKS — 4(6) var.

a. Kiida kassi, kass läheb rekiks.

Vig — 1 var.

b. _____*

* pahuriks (Amb)

Norm. 258, EKMS I 1225; Amb — 2(4) var.

c. Ära kiida kassi, kass läheb pahuriks.
JJn — 1 var.

Vrd. 10431. Silita kassi, kass suab paha ammeti.

3729. KIIDA KOERALE LIHA SÜÜA — 1(17) var.

a. _____

* Helle 339, Hupel 109, Poromenski EGr. 196, Wied. 68, Kündja nr. 37 (1883) 443, KAH EKAI 152, Norm. 216 — 1(9) var.

* Kiida koerale lihha süa, wozu einer selbst Lust hat, das zu braucht er wenig Anweisung. (lobe dem Hunde das Fleisch zu essen.)

b. Kiida koerale lihasööki.

Stein 29, Wied. 68, Kündja nr. 37 (1883) 443, E 38, E² 59; ?Tt (Kreutzw.) — ?(8) var.

Vrd. 3712. Kiideldes koeraliha süüakse.

3730. KIIDA LOLLI, LOLL JOOKSEB NAHAŠT VÄLJA — 1 var.

Sim (A. Krikmann).

3731. KIIDA SA MINU HAISU, MA KIIDAN SINU TOSSU — 1(2) var.

EKMS I 93 ja IV 439.

3732. KIIDETUD PEA LÄHEB LÄBI METSA, AGA LAIDETUD JALAD LÄHEVAD ÜLE LAGEDA — 1 var.

D. Timotheuse seletus: kes kiidetud on ja eksib, läheb häbiga, kes aga laidetud, läheb julgusega.

Jõh.

3733. KITKU UI LIINA MINNEH, KITA LIINAŠT VÄLLÄ TULLOH — 1 var.

Se (Vabarna).

3734. KITTEH KIHUNES, LAITÕH LAGUNES — 4 var.

Aa. _____

Se (Kaiv) — 1 var.

b. Kitteh ei kihone, laiteh lagone.

Räp — 1 var.

B. Mõistlik kitteh ei kihone, laiteh ei lagone.

J. Sandra seletus: ütlus tütarlastest.

Vas v. Se — 1 var.

C. Kergats kitteh kihonõs, labask laitõh lagonõs, õigõ inemine heri i' missõst-kina.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

3735. KIÄ PIA KITT, TUU PIA LAIT — 2 var.

a. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Pia kitt, pia lait.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

3736. LAS KIITAB KIHCLKOND, AUSTA-GOT VALLA VANEMAD — 1 var.

M. Treubergi seletus: mitte ise [ennast kiita].

Vai.

3737. MAHA LANGES KITETU, ÜLES TÕUSUS IKETU — 1 var.

Hel (Habicht).

3738. PAREM IKE KIITÄ KUI NIITÄ —
1 var.

Kod (Liiv).

3739. PAREMP KITTA KU LAITA —
1 var.

TMr (Mägi).

X 3740. ÄRA ENNAST LIIGA KIIDA, SIIS
SIND KEEGI KA EI LAIDA —
1(3) var.

A. —
Lai (Käär) — 1 var.

B. Kes end kiidab, seda teised laidavad,
kes end laidab, seda teised kiidavad.*
* ennast (Puh)

?Kod (õpil.), ?Puh (õpil.) — ?(2) var.

Vrd. 2. Kor. 10,18: Seft se ei kõlba mitte, kes
isjeennast kidab, waid kedda Jsſand kidab.

3741. ÄRA KIIDA ENNE HOOST, KUI
OLED KATSUNUD — u. 10(27) var.

A₁. —
Stein 7, Wied. 11, Kündja nr. 31 (1883) 370,
E 12, E² 65, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 73,
Norm. 217; Tt (Kreutzw.) — 1(12) var.

A₂. Älä enne houst kiida, kui oled täma
seles istund.

VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.

Ba₁. Aasta pärast kita nooriket, nädäli
peräst hobest.

Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.

a₂. Aasta pärast kiida noorikut, nädala
pärast hoost.

E² 60 — ?(1) var.

a₃. Hoböst kita nädäli pärast, naist kita
aastaga pärast.

Se — 1 var.

b. Hobust kiida kuu pärast, naist aasta
pärast.*

* hoböst; kitä; pärast (Rõu)

Trt, Rõu — 2 var.

c. Kuu pärast kiida noorikud ja nädala
pärast kiida hoost.

Norm. 190, EKMS I 12; ?Mar (Hilemägi)
— ?(3) var.

d₁. Hommen kitä hobest, aasta pärast
naist.

Vas — 1 var.

d₂. Hoböst kitä hommen, naist aasta pe-
räst.

Vas — 1 var.

Vt. 7308 E.

e. Hommen kitä hobest, aasta pärast
nooriket.

Vas — 1 var.

C. Ära kiida pääva enne õhtad ega ini-
mest enne, kui sa teda veel ei tunne,
ega hobust enne, kui sa temaga pole
tööd teinud.

Koe (Schultz) — 1 var.

Vt. 3750 M.

3742. ÄRA KIIDA ENNE, KUI ASI KÄE
ON — 1 var.

Amb (Tannenthal).

Vrd. kk: Ära kiida enne, kui ta sul käe on
(Amb).

3743. ÄRA KIIDA ENNE, KUI SAARELE
OLED SAANUD — ?(4) var.

a. Ära hoople enne, kui saarele oled
saanud.

Tõn. RP 71 — ?(2) var.

b. —

Norm. 217 — ?(2) var.

3744. ÄRA KIIDA ENNE ÕLUT, KUI TA
TÄIESTE SEISNUD JA SELGINUD
ON — 1 v. 2(12) var.

Aa. —
Sannumetoja VII (1860) 35, Wied. 11, Kur-
rik SÕ 25, Kündja nr. 31 (1883) 370, Suits
147 — 1(10) var.

b. Ära kiida enne õlut, kui see täiesti
selgunud on.

Päss PJs 563 — ?(1) var.

B. Ära kiida enne õlle hädust, kui seda
veel saanud ei ole.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

Vrd. 1687. Ärä hõiska enne, kui õlu pähän ei
ole.

3745. ÄRA KIIDA HOUST, KIIDA PERE-
MEEST — 2(7) var.

A. —
Wied. 12, Kündja nr. 31 (1883) 370 — 1(4)
var.

B. Ära kiida houst, kiida olu.
Wied. ESSr 710, Wied. 12, Kündja nr. 31
(1883) 370 — 1(3) var.

3746. ÄRA KIIDA HUNTI AJA TAHA —
1(3) var.

aja = aia

Norm. 258, EKMS I 1225; Jõh (Wiedemann).

3747. ÄRA KIIDA HUNTI KARJA-
KOERAKS EGA ULAKUT HÄÄKS
LAPSEKS* — 1(6) var.

* heaks (trükised); ullakut (E, E²)

E 12, E² 65, Norm. 258, EKMS I 1225; Hls
(Söggel).

3748. ÄRA KIIDA ILMA ENNE ÕHTUD —
u. 50(75) var.

A_{1a}. —————*

* ehtud (Kuu)

Kuu, Lää — 3 var.

b. Enne õhtud ei tea ilma kiita.

Kre — 1 var.

A_{2a1}. Homikul ära kiida ilma.

Hää — 2 var.

a₂. Ära hommikust ilma kiida.

Saa — 1 var.

b. Ära homikul ilma kiida, sa ei tea, mis enne õhtut võib tulla.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

A_{3a1}. Ära kiida ilma hommikul, vaid kiida õhtul.

Lai — 1 var.

a₂. Ära ilma hommiku kiida, ilma kiida õhtu.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

a₃. Ära hommikul ilma kiida, vaid kiida õhtul, kui teekond on lõppend.

Kad — 1 var.

b. Ilma kiida õhtu, mitte hommiku.

TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 1(3) var.

B. Ilma kita õdaku, peremiist aasta lõpul.*

* kiita; õhtul; peremeest (EKMS)

Norm. 123, EKMS III 1255; Vas — 1(5) var.

Ca₁. Hommikul kiida aset, õhtul ilma.*

* hommiku — õhtu (Norm.; Koe, Ha)

E 23, E² 17, Puus. Eü I 113, Puus. KA V—VI (1939) 23, Kask-Puusepp-Vaigla 10 ja 140, Norm. 216; Koe, Ha, Sa (õpil.), Trm (Õunapu) — u. 5(16) var.

a₂. Aset kiida hommiku, ilma kiida õhta.

Hlj — 1 var.

a₃. Kiida hommiku aset ja õhta ilma.

Hlj, Kos — 2 var.

a₄. Kiida aset homiku ja ilma õhta.

Rap — 1 var.

a₅. Kiida hommiku aset, aga õhta ilma.

Rak — 1 var.

a₆. Aset kiida hommikul, ilma aga õhtul.

Kuu — 1 var.

a₇. Aset kiida hommikul, ilma õhtul.

Vig — 1 var.

b₁. Õhta kiida ilma, homiku aset.

Tür, ?Elva (Eisen) — 1 v. 2(2) var.

b₂. Kiida õhta ilma, aga homiku aset.

Amb — 1 var.

b₃. Kiida ilma õhtu, aga aset homiku.

Kul — 1 var.

c. Ilma kiidetakse õhtu, aga aset homiku.

Plt — 1 var.

d. Ära kiida ilma enne õhtud ega aset enne homikut.

Tös — 1 var.

e₁. Ära kiida õhta aset ega hommiku ilma.

Lüg — 1 var.

e₂. Ää õhta kiida aset ja hommiku ilma.

Plt — 1 var.

f. Homiku ei pia ilma kiitma ega õhta aset.

Tor — 1 var.

g. Homiku [ei] kästa ilma kiita ja õhtu asent.

Hii — 1 var.

h. Hommikul ei või ilma kiita ega õhtul küljealust.

Hls — 1(2) var.

Vt. 14543 B.

Da. Homiku kiida head õõmaja, õhta head ilma.

Kos — 1 var.

b. Ää kiida õhta õõmoad äga homingu ilma mette.

Pöi — 1 var.

Vt. 14543 D.

E_{1a1}. Hoomikust ilma ning aastast naist ep tää mette kiita.*

* hommikust; ei tea; mitte (Norm.)

Norm. 190; Jäm — 1(2) var.

a₂. Hommikust ilma ja aastast noorikut ei taga veel kiita mitte.

EKMS I 15 ja 757 (< Pöi) — 1(2) var.

b. Ära kiida hommikul ilma ega aasta pärast naist.

Hii — 1 var.

c. Hommikul ei või ilma ega esimesel aastal naist kiita.

Vig — 1 var.

d. Enne päeva loojet äi tea ilma kiita ega enne aastat mitte naist laita.

Kaa — 1 var.

Vt. 7308 C₁.

E₂. Kas sa võid usku hommikust ilma või aastast noorikud või vanapoissi.

Pst — 1 var.

Vt. 7308 C₂.

E₃. Ära õhtust ilma ega eilest noorikat usu.*

* eifset; noorikut (trükised)

Norm. 190, EKMS II 1113; Pst — 1(3) var.

Vt. 7308 C₃.

E_{4a1}. Naist kiida hommikul, ilma õhtul.

Trt, Nõo — 2 var.

a₂. Naist kiida hommikul, ilma aga õhtul.

Kuu — 1 var.

a₃. Õhta kiida ilma, naist hommiku.

Lüg — 1 var.

- a₄. Homigu kiida noorikud, õhtu ilma.
Han — 1 var.
- b. Ilma kiidetakse õhtul, naist homikul.
Kul — 1 var.
- c. Ilma ei või hommikul kiita, vaid õhtul,
naist võib hommikul kiita.
Mär — 1 var.
- Vt. 7308 C₄.
- F. Õhtul kiida ilma, hommikul aset ja
aasta pärast noorikut.
Tõs — 1 var.
- Vt. 14543 D ja 7308 D.
- Vrd. 1689. Ära hõiska enne õhtut.
3750. Ära kiida päeva enne õhtut.
2533, eriti H: Sügisest ilma, lapse pe-t ja
naisterahva tuju ei või kunagi uskuda.

X 3749. ÄRA KIIDA ISEENNAST, LASE TEISED KIITA — u. 65(181) var.

- A_{1a1}. Ära kiida iseennast, lasse muud kiita.
* Helle 326, Hupel 103, Willmann 15 ja 60,
Beitr. XI 155, Poromenski EGr. 180, Pach-
mann ABD (1862) 15, Körber VRMK 35, Kör-
ber KR I 10, Malm 18, Wied. 12, Kurrik 7,
VP Aabits (1883) lk-ta, Kündja nr. 31 (1883)
370, Kündja EKÖ² 82, KAH EKLõ 80, Laug.
Vestr. 176; VJg (Ustallo), Rap, Hls (Sög-
gel) — u. 5(41) var.

*

*Ära kiida ise-ennast, lasse muud kiita, eigen Lob
findet. (Lobe dich nicht selber, laß einen andern loben.)*

- a₂. Ära esienda kita, lasse muil kitta.
Võn — 1 var.
- a₃. Ära esi kita, vaid lasse muil kitta.
Ote — 1 var.
- a₄. Ära kiida iseennast, lasse muud sind
kiita.
Jannau Lüh. Kram. 105, Poromenski² 11 —
?(2) var.
- a₅. Aga ära kiida ennast ise, lasse muud
sind kiita.
Willmann³ 65 — ?(1) var.
- a₆. Ära kita hennast esi, lasse muud kitta.
Norm. Cl. 32 — 1(2) var.
- b₁.
Willmann³ 14, Wied. 12, Kündja nr. 31
(1883) 370, Vlg. Lisal. nr. 17 (1890) 136,
KAH EKA1 148, E² 65, Muuk-Mihkla I 90,
Norm. 218; Kuu, Ris, Rap v. Mär (Poom),
Kaa, Sa (Varvas), Saa, Vil (Leoke), ?T1
(Kreutzw.) — u. 10(45) var.
- b₂. Ära kiida iseennast, lasse teisi kiita.
Vai — 1 var.
- b₃. Ära iseennast kiida, lasse teised kiita.
Kel — 1 var.

- b₄. Ära kiida iseennast, lasse teistel kiita.
Rätsep Koduk. 58, E 12, Huvit. II 215; Pal,
Trm — 2(17) var.
- b₅. Ära kiida ennast, lasse teistel kiita.
Trt — 1 var.
- b₆. Ära iseennast kiida, vaid lasse teised
sind kiita.
VMr (Mastberg) — 1 var.
- b₇. Ära kiida iseennast, lasse teised sind
kiita.
Kad — 1 var.
- b₈. Ära kiida isiennast, vaid lasse teisi
kiita.
Saa — 1 var.
- b₉. Ära kiida ennast ise, lasse teisi kiita.
Huvit. V Lisa 17 — ?(1) var.
- b₁₀. Ära kiida ennast ise, vaid lasse teisi
kiita.
Saa v. Hls (Söggel) — 1 var.
- b₁₁. Ära iseennast kiidä, lahe teisi kiitä.
Kod — 1 var.
- b₁₂. Ära isiennast kiitma hakka, vaid lasse
teised sind kiita.
Koe — 1 var.
- b₁₃. Ära kiida isiennast, lasse teised kiida-
vad.
Hää — 1(2) var.
- b₁₄. Ära kiida ennast isi, lasse teised kiida-
vad.
Vil — 1 var.
- b₁₅. Ära kiida iseennast, vaid lasse, et tõi-
sed sind kiitvad.
As (Pint) — 1 var.
- b₁₆. Ära kiida iseennast, lasse teist kiita.
Mihkelson 85 — ?(1) var.
- c. Ära kiida iseennast, tie, et sind teised
kiidavad.
Kuu — 1 var.
- d. Ära kita esiennast, lasse parep tõine
kiita.
Krk — 1 var.
- e₁. Ära ise kiida, parem kui teised kiida-
vad.
Hls — 1 var.
- e₂. Ära ise kiida, lasse teised kiita.
Hlj — 1 var.
- f. Ära kiida iseennast, lasse teised ennast
kiita.
Mär — 1 var.
- g. Lasse teisi kiita, ära kiida ise.
?Ote (Eisen) — 1?(1) var.
- h. Ära kiida iseennast, lasse küll ennast
kiita.
Kod. Kal. (1881) Lisa 107 — 1?(3) var.
- i. Ära kiida isiennast, lasse võerad kiida-
vad.
Hää — 1 var.
- A_{2a1}. Ära kiida iseennast, lasse küla kiita.

Stein 7, Wied. 12, Kündja nr. 31 (1883) 370, CRJ H I 160, Vih. VER 187; Kuu, HMD (õpil.), Hää, Vil — 6(17) var.

- a₂. Ärä kiida isiennast, las küla kiita.
Vil — 1 var.
- a₃. Ära iseennast kiida, las küla kiita.
Kod — 1 var.
- a₄. Ära iseennast kiida, las küla kiidab.
Kuu — 1 var.
- b. Ära ise kiida, las küla kiita.
Hlj — 1(2) var.
- B₁. Ära kiida isiennast, las töö kiidab.
Hää — 1 var.
- B₂. Ära oma tööd isi kiida, las teised kiidavad.
Hää — 1 var.
- B_{3a}. Ära oma tööd isi kiida, las küla kiidab.
Hää — 1 var.
- b. Ära oma tööd isi kiida, las küla kiita.
Hää — 1 var.
- C_{1a1}. Ära kita ennast: kitus haiseb.
Krk — 1 var.
- a₂. Ära kiida isiennast, sest enese kiitus haiseb.
Vig — 1 var.
- a₃. Iseend ära kiida: oma kiitus haiseb.
Vig — 1 var.
- b. Ära isiennast kiida, vaid las teised ennast kiita: oma kiitus haiseb.
PJg — 1 var.
- c. Eese kiitus haiseb, las võerad kiita.
Mar — 1 var.
- d. Oma kiidus haiseb, las teised ennast kiita.
Hel — 1 var.
- C_{2a}. Ära kita esiennast, las küla kitta: ende kitus haises.
Krk — 1 var.
- b₁. Oma kitus haiseb, las parep küla kittä.
Krk — 1 var.
- b₂. Oma kiitus haesõb, uõta sõni, kui küläd kiitvad.
Khn — 1 var.
- Vt. 7902 B₁—B₂.
- Da. Ära kiida iseennast.
CRJ UAr 33, Kmpm. KH 8, Plmp. EKik II 16, Jänes-Parlo 37; Rak (Jürjev), ?Jür (Petroff) — 2 v. 3(8) var.
- b. Ära ilmaski iseennast kiida.
ABDr (1889) 29 — ?(1) var.
- E. Kitä muid, mitte hinnast.
?Se (Tammeorg) — 1?(2) var.
- Vrd. Op. sõn. 27,2: Kiitko find teine, agga ei mitte fo omma fu; üks woõras, agga mitte fo ennefe uled.

Vrd. 3723, eriti b: Mis sa ise oma vesirokka kiidad, las teised kiita.

3750. ÄRA KIIDA PÄEVA ENNE ÕHTUT — u. 90(163) var.

- A_{1a1}. Ära kiida enne õhtut päeva.
Stein 7, Wied. 11, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 31 (1883) 370; Tt (Kreutzw.) — 1(11) var.
- a₂. —————*
- * päiva (Lüg), pääva (Amb, Vig, Sa, Plt); ennem (Ann); õhtat (Lüg, Vil)
P. Koppeli (Äks) seletus: öeld. siis, kui keegi ütleb, et ilm on ilus.
Puus. EKGr. 172, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 101, Norm. 216, EKMS I 1224 ja IV 420; Lüg, Amb, Ann, Kuu, Nis (õpil.), Vig, Mär, Sa, Vän, Saa, Vil, Plt, TaP, ?Rõn (Berg) — u. 20(37) var.
- a₃. Ära kita päiva enne õdagut.*
* ärä (Ran, Rāp); kitku (Rāp); päivā (Ran, Rāp); inne (Rāp); õdakut (TMr, Kam)
TaL, Rāp — 5 var.
- a₄. Ära päeva kiida enne õhtut.
Rõu — 1 var.
- a₅. Ära kiida päva mitte enne, kui õhtu on.
Hps — 1 var.
- b. Päeva ei saa enne õhtut kiita.
Plt — 1 var.
- A₂. Huomigu ei kässä päivä kiitā.
Kuu — 1 var.
- A_{3a1}. Ära kiida päeva hommiku, vaid õhta.*
* hommikul — õhtul (JMd v. Amb)
JMd v. Amb (õpil.), Hel, Lai — 3 var.
- a₂. Ära kiida pääva homiku, vaid kiida õhta.
Koe — 1 var.
- a₃. Ära kiida päeva hommikul, kiida õhtul.*
* päikest (Ote)
TMr, ?Ote (Eisen) — 1 v. 2(2) var.
- a₄. Ärä kiidā päivā huomigust, kiidā ehtust.
Kuu — 1 var.
- b. Kiida päeva õhta, aga mitte hommiku.
Lai — 1 var.
- c. Kitku ui hommongut inne, kui õdang viil kēeh ei ole.
Vas — 1 var.
- A_{4a}. Ära kiida homikud, kiida õhtad.
Koe — 1 var.
- b. Kiida enne õhtut ja siis hommikut.
Koe — 1 var.
- A₅. Kevadest päeva ei vōi enne õhtad kiita mette.

- A. Leski seletus: «Ta võib tuult puhuda, vihma ja rage sadada.»
Põl — 1 var.
- B_{1a1}. Ära kiida päeva enne loojenemist.*
* loodet (Hls)
Põl, Hls — 2 var.
- a₂. Ära kiida päeva enne looja minekut.*
* kita (Puh)
Vil, Puh — 2(3) var.
- a₃. Ärä päävä enne kiida, enne ku ta luuja lähäb.
KJn — 1 var.
- a₄. Ära päeva enne kiida, enne päeva loodenida.
Hls (õpil.) — 1 var.
- a₅. Ära päeva enne kiida, enne ku ta luuja on läind.
Vln — 1 var.
- a₆. Ära päeva enne kiida, kui ta juba looja läind.*
* läinud (trükised)
Kod. Kal. (1881) lisa 107, E MVH 19, E 12, E² 65; Trv — 2(11) var.
- a₇. Ära kiida päeva enne, kui ta looja pole veel läinud.
Vil — 1 var.
- a₈. Ära päeva enne kiida, kui ta õhtu looja läinud.
Wied. 13, Kündja nr. 31 (1881) 370 — 1(4) var.
- b₁. Ära kiida päeva enne veeru.
KJn — 1 var.
- b₂. Ärä päevä enne viiru kita.
Trv — 1 var.
- c. Ära kita enne päivä, kui ta alla om lännü.
Ote — 1 var.
- B₂. Ära kiida pääva tõustes.*
* päeva (EKMS)
EKMS IV 420; Hlj — 1(2) var.
- B_{3a}. Ära kiida pääva tõustes, vaid kiida pääva looja minnes.
Kos — 1 var.
- b. Ära kiida päeva tõustes, kiida looja minnes.*
* pääva; luuja (MMg)
Kuu, MMg — 2 var.
- c. Ära kiida pääva päikese tõustes, kiida looja minnes.
TMr — 1 var.
- C_{1a}. Ära kiida enne pääva, kui ta otsas ei ole.
TMr — 1 var.
- b. Ära kiida päeva enne, kui päev otsas on.
As (Pint) — 1(2) var.
- C_{2a}. Ei peä päiva kitma enne, kui ta otsan om.

- Hupel² 151, Poromenski EGr. 183 — 1?(8) var.
- b. Ei pea päeva kiitma, enne kui see otsas on.
Körber VRMK 35, Wied. 25, Kündja nr. 32 (1883) 382 — ?(5) var.
- D. Kiida päeva, kui magama lähäd.*
* lähed (trükised)
Stein 29, Wied. 68, Kündja nr. 37 (1883) 443, E 38, E² 59, Norm. 216; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(13) var.
- Ea. Ära pääva laida enne looja minemist.
Hel — 1(3) var.
- b. Ära päiva enne laeda, kui ta ära lätt.
Võn — 1 var.
- F. Pääva ära iial kiida, laida enne päikse loodenet.
Vil — 1 var.
- G. Hommiku kiida ööd, õhtu päeva.
Hls — 1 var.
- Ha. Ei pea päiva ega aastat kitma, enne kui ta otsan om.
Laakm. Mr Kal. (1862 jaan.) — ?(1) var.
- b. Ära kiida pääva enne, kui päike looja läinud ega aastat enne, kui otsas on.
Laakm. ER Kas. Kal. (1863 jaan.) — ?(1) var.
- I₁. Üül olna ütessä poiga ja päivä ei võena enne kitta, ku ta loojan om.
Nõo — 1 var.
- I₂. Ärä kiidä päevä enne kui õhtu: üül üheksä poega.
Kod — 1 var.
- Vt. 14803 O₁—O₂.
- J_{1a}. Ära kiida hommiku päeva ega õhta aset.
Wied. 12, Kündja nr. 31 (1883) 370 — 1(4) var.
- b. Päeva kiida õhtu, aset hommiku.*
* pääva; asset; homiku (Hlj)
Hlj, HJn — 2 var.
- c. Hommikul kiida aset, õhtul kiida päeva.
Amb — 1 var.
- J₂. Kiida päeva õhtul, sāngi homikul.
Jürjens 29 — ?(1) var.
- J₃. Õhtul kiida päeva, hommikul und.
Amb — 1 var.
- Vt. 14543 C₁—C₃.
- K_{1a1}. Ära kiida pääva enne õhtud ega noorikud enne aastad.
PJg — 1 var.
- a₂. Ära kita päiva enne õdakut ilusas ega noorket enne aastat hääs.
Ote — 1 var.
- b. Ära kiida päeva enne hommikut ega noorikut enne aastat.
Vil (Suurkask) — 1 var.

- c. Hommikust päeva ja enne aastast noorikut ei või kiita.
Põi — 1 var.
- d. Hommikust päikest ning aastest naist ei tohi kiita.
Ans — 1 var.
- Vt. 7308 B₁.
- K₂. Ära hommest päeva ega eilast noorikut usu.
Pst — 1 var.
- Vt. 7308 B₂.
- K₃. Päeva kiida õhtul, naist hommikul.
VMr v. Vig (Priimets) — 1 var.
- Vt. 7308 B₃.
- K₄. Ära kiida päeva enne õhtut, hommikul kiida, et naine tegi sulle hia aseme.
Amb — 1 var.
- Vt. 14543 E₂ ja 7308 D₂.
- K_{5a}. Inne är kitko päiva, kui är om län-nü, ja naist, kui är om koolnu.
Räp (Lepson) — 1 var.
- b. Päivä ärä kitko inne, kui om looja län-nü, ja naist ärä kitko inne, kui om ärä koolnu.
Räp (Lepson) — 1 var.
- Vt. 7308 B₄.
- L. Ärä kitku päivä enne õdangut, inemist enne surma.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- M. Ära kiida pääva enne õhtad ega inimest enne, kui sa teda veel ei tunne, ega hobust enne, kui sa temaga põle tööd teind.
Koe (Schultz) — 1 var.
- Vt. 7341 C.
- N. Ära kiida pääva enne õhtat ega puega enne, kui pard suus.
Ils — 1 var.
- Vrd. Op. sön. 27,1: Ära kiitle homsest päwast, sest sinna ei tea mitte, mis se pääw sadab. Korduvalt tsiteeritud Risti R Kal. (1901, 1902, 1905, 1907, 1908, 1909, 1912, 1915, 1916, 1918) jm.
- Vrd. 1689. Ära hõiska enne õhtut.
3748. Ära kiida ilma enne õhtut.
3751. ÄRA KIIDA SILDA ENNE, KUI KOORMAGA ÜLE SAID — 1?(45) var.
- a. _____
Stein 7, Wied. 12, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 31 (1883) 370, Kmpm. KLR II² 44; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(24) var.
- b. Ära kiida silda enne, kui koormaga üle saad.
E 12, E² 65, Norm. 217 — ?(6) var.

- c. Ära kiida silda enne, kui koormaga oled üle saanud.
Pöld 64 — ?(1) var.
- d. Ära silda enne kiida, kui sa üle oled saanud.
Gr. SKO II 95 — ?(13) var.
- e. Ära silda enne kiida, kui oled üle saanud.
EKMS IV 420 — ?(1) var.
3752. ÄRA KIIDA SILMA EES, ÄRA SÖITLE SELJA TAGA — 1 kuni 3(28) var.
- Aa. Ära kiida silma ees, ära sõitle silma taga.*
* kiitle (EKMS)
Meves 136, EKMS III 135 — ?(11) var.
- b. _____*
* kiitle (Niggol, Norm. 218)
Niggol VKÖR 189, Sirvil. (1898) 59, Norm. 218 ja 258, EKMS I 1225; ?Põi (A. Verliin) — ? kuni 2(16) var.
- B. Ärä kita tõist suu ehen, aga tagaselä.
Krk (Jürken) — 1 var.
- Vrd. alb: Tahad sa siin ilma sees / olla aus ja õige mees, / ära sõima selja taga, / nina ees tee vaga nägu (Vän).
- Vrd. 7990. Oma viga selja taga, teise viga silma ees.
3753. ÄRA KIIDA SUVET ENNE SÜGISET* — 1(10) var.
- * suve (E², Jänes-Parlo, Norm.); sügist (kõik trükised)
E 12, E² 65, Jänes-Parlo 64, Norm. 216; PIt (Luu).
3754. ÄRA KIIDA SÖÖGI HEADUST, VAID SÖÖKI — 1?(2) var.
- ?Pal (Karro).
- Vrd. 11292. Söö sööki, ära söö söögi hääd.
3755. EDE KIITMINE JA PÜKSI SIT-TUMINE ON ÜKS — 3 var.
- a. _____
Krk — 1 var.
- b. Ettekiit ja püksisitt on üks.
Tõs — 1 var.
- c. Ette kiitmine ja pükste rojastamine on üks.
Krk — 1 var.
- Vrd. 8032 B. Enese kiitmine ja püksi sittumine on üks.

3756. KITMINE EI TII KEDÄGI
PAREMBAS, EI PAKSEMBAS —
1 var.

Võn (Mikkel).

3757. KITUST KUULDEH KÕRVAKI
NAARDVA — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

Vrd. kk: Hää meel, nii kui kõrvaki naarva
(Vas v. Se).

3758. KAS MA SAAN TEISE KIITUSEGA
KIRIKU, KUI MUL OMAL UUT
KUUBE EI OLE — 1 var.

Hlj (Pruhl).

3759. KIITUS ON RUMALATE LÖKS —
?(24) var.

- a. Tõn. Täht. (1909 sept.), E 37, E² 59, Kmpm.
EL III¹⁰ 193, Puus. Eü I 66, Norm. 258,
EKMS I 1225 — ?(12) var.
- b. Kiitus on lollide lõks.
Nurmik III 95, Huvit. V Lisa 15 — ?(12)
var.

3760. KITU LÄBI SÜVVÄS AR KIIDSU
KELLAKI — 1 var.

kiidsu = kass, kassike
Vas v. Se (Sandra).

3761. KITUSEST EI ELÄ KIÄGI —
2(4) var.

- a. Nõo — 1(3) var.
- b. Kaua keegi kiitusest elab.
Mar — 1 var.

3762. KUS KIITUST, SEAL LAITUST —
1(8) var.

Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502, E 46,
E² 59; TMr (Herms).

3763. KES KIIVA TEEB, SEE PIHTA
SAAB — 1(4) var.

Norm. 137, EKMS I 991; Kaa (Pea).

3764. KIIV SILM, KIIV JUTT — ?(26)
var.

- A. Meves 133, Niggol VKÖR 188 — ?(23) var.
- B. Kõõr silm, kõõr jutt.
Pet. Ah 16 ja 69 — ?(3) var.

3765. KIIVITAS TOOB KINDATÄIE,
KOOVITAS TOOB KOORMA HEINO,
KURG TOOB KUHJA MAA LAGE-
DALT — u. 25(57) var.

- A. Kiivitaja toob kindatäie, koovitaja
koormatäie (heina).
Kuu — 1 var.

- Ba₁. Neus 235; Jõe (Schüdlöffel) — 1(5) var.

- a₂. Kiivit toob kindatäve, koovit toob
koorma haino, kurg toob kuhja maa
lagedalt.

Laakm. Mr Kal. (1863 juuni) — ?(1) var.

- b₁. Kiivitas toob kindatäie, koovitas toob
koormatäie, kurg toob kuhja maa lage-
dalt.

Stein 39, Wied. 69, Kündja nr. 37 (1883) 443
— 1?(6) var.

- b₂. Kiivit toob kindatäie, koovit koorma-
täie, kurg kuhja lagedalt.

E 38, E² 101; Hps (Lao) — 1(8) var.

- C. Kured toovad kuhja heinu, koovits
toob koorma heinu, kiivites toob kimbu
heinu.

Hag — 1 var.

- D. Kurg tuleb, kuhi heinu, koovites tuleb,
koorm heinu, kiivitaja tuleb, kimp
heinu, hani tuleb, hangutäis heinu.

E. Poomi seletus: «Kui kaua arvati lumi
maas seisvat, seda vaadati lindude tuleku
järel; siis peab teadma, kui palju looma-
toitu veel tarvis lähäb.»

Rap v. Mär — 1 var.

- E. Tuleb kivitas vara välja, toob kimbu
heinu, tuleb koovitas, toob koorma
heinu.

Jür — 1 var.

- Fa₁. Koovitaja toob sul koorma heinu, kii-
vitaja kiku leiba.

Vil (Leoke) — 1 var.

- a₂. Koovit toob koorma heinu, kiivit toob
kiku leiba.

Vil (Leoke) — 1(2) var.

- b₁. Kiivit toob kiku leiba, koovit toob
koorma heinu.*

* koovitaja

Vil (Leoke) — 1 v. 2(2) var.

- b₂. Kiivit toob meil kiku leiba, koovitaja
koorma heinu.

Vil (Leoke) — 1 var.

- Ga₁. Kiivit toob kiku leiba, koovit toob
kuhja heinu.

A. Miku seletus: «Kui kiivitit kevadel enne
kuuleb, tuleb hää vilja-aasta, kui koovitit,
tuleb hää heina-aasta.»

Norm. 48, EKMS II 497; Vil — 1(3) var.

- a₂. Kiivit tuub kiku leibä, koovit kuhja hainu.
Trv (Vaine) — 2(3) var.
- b. Koovit toob kuhja heinu, kiivit toob kiku leiba.*
* tuub (Pst)
J. Ainsoni seletus: «Kui koovit vällän om, sis nakkab hein kasuma, ja kui kiivit tuleb, siss oras võrsuma.»
Trv, Pst, Vil — 3 var.
- H. Kiivit toob kiku leiba, koovit kuhja heinu, kägu toob kuulutusi.
Rak (õpil.) — 1 var.
- I. Koovitaja toob kuhja heinu, kiivitaja persetäie lund.
Kod — 1 var.
- J. Koovit toob kuhja heinu, kiivit toob kingud paljad.
TMr — 1 var.
- K. Mõned arvavad, et koovitaja koorma ja kiivitaja paljad kingud toob.
Ol. Kal. (1893) lisa 26 — 1?(3) var.
- L. Kiivitaja tuub pallad kingud, koovitaja kotitäied heina, toonekurg tuub küünitäie.*
* toob (Norm.)
Norm. 48; KJn (Ibius) — 1(3) var.
- M. Kiivitaja toob peotäie heinu, koovitaja kotitäie, toonekurg küünitäie.
Ol. Kal. (1893) lisa 26, Sööt Nlj. Kal. (1900 märts) — 1?(6) var.
- N. Kiivitaja toob kindatäie, koovitaja kotitäie (heina).
Kuu — 1 var.
- O. Kiivit toob kiku leibä.
Vil — 1 var.
- P. Koovites toob koorma heinu.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Vrd. 3766. Kiivit toob kindatäie, koovit koormatäie sooja.

3766. KIIVIT TOOB KINDATÄIE, KOOVIT KOORMATÄIE SOOJA — 2 var.

- A. _____
Kuu (Mohrfeldt-Mäevälja) — 1 var.
- B. Kiivitas tuob kindatäie suoja, kuovitas tuob kotitäie, kägu toob sui sõnumid.
Jõe — 1 var.
- Vrd. 3765. Kiivitas toob kindatäie, kuovitas toob koorma heino, kurg toob kuhja maa lagedalt.

3767. EGÄ KIKAS ENNE AIGA EI KIRU — 1 var.

Hel (Habicht).

3768. KIKAS KELL, TSIGA AIGRAAMAT — 7(28) var.

Aa. _____*

* siga; aegraamat (EKMS)

Norm. 92, EKMS I 107 ja 942 ja III 824; Krl (P. ja J. Einerid) — 1(5) var.

b. Kikas om minu kell, tsiga aigraamat.

Ote — 1 var.

c. Kikas om meie kell ja siga om meie aigraamat.

L. Pedaja seletus: «Kui ilma lätsivä pahale, sis sia nakassiva ossendama.»

Rõn — 1 var.

B. Kikas on kell ja vana orik on aigraamat.

U. Mägi seletus: «Kui kikas kireb, siis on kesköö ja kui tsiga talvel põhku pessa tassib, siis tuleb külm. Kui tsiga oksendab, siis lähäb sulale.»

Kos — 1 var.

C. Kukk talupoja kell, päike peremehe kubjas.

Tt (Eisen) — 1 var.

D. Kukk talupoja kell, päike peremehe kubjas, lõuna saksa ärkamise aeg.

E² 14, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 65, EKMS I 54 ja 1164 — ?(11) var.

E. Kukk talupoja kell, lõuna saksa ärkamise aeg.

E MVH 45 — ?(3) var.

F. Kukk oo talupoja kell, tamm oo talupoja raud.

Mar — 1 var.

Vt. 11577 E.

Ga. Kikas om talupoja kell.

Rõu — 1 var.

b. Kukk talupoja kell.

E MVH 44 — ?(3) var.

3769. KUI KIKAS KEVÄJE VARAJANE OM, OLGU PEREMIIS KAH VARAJANE — 1 var.

Ote (Tammemägi).

Vrd. 3664. Kui kevade varane, siis põllumees varane.

3770. KU KIKAS ORSILO MINNEH ISTUH KIRG, SAAVA HUÄ ILMA, KU SAISTOH, SAAVA SADOHITSE — 7 var.

Aa. _____

Vas v. Se (Prants) — 1 var.

b. Kui õdagult kikas kirg, sais, sis saava sadõhidse', ku istu, sis ilosa' [ilma].

Vas — 1 var.

- c. Ku kikas perän orsile minemist kirk, sōs saa tōōsōl pääväl tōōnōsugune ilm: ku sōs illus ilm, ku saisu, sōs sadunō.
Rōu — 1 var.
- d. Kui kukk õhta orrel istu kireb, siis ilusad ilmad, kui aga seisu, siis sadused.
Plv — 1 var.
- e. Ku' kikas saistōh kirk orrō pääl, sis saava sajodsō' ilma', ku' kikas istōh kirk orrō pääl, sis saava' ilosa' ilma.
Se — 1 var.
- Ba. Kui kukk laulab hommikul õrrel istudes, läheb ilm ilusaks.
Trt — 1 var.
- b. Kui kuked isten laulavad, siis tuleb hea ilm.
TMr — 1 var.
3771. TUU KIKAS EI KIRI KONAGI
ÕIGEL AAL, KEL JALA OM ÄRÄ
KÜLMANU — 1 var.
Ote (Kukrus).
3772. KES KILLUKEST KIIDAB, SEE
LAENAMIST LAIDAB — 1(2) var.
Kär (Loiken).
3773. KILLUD TOOVAD ÕNNE — 5 var.
- a. _____
Õ. Kundveri (Ote) seletus: «Õeld., kui mingi asi puruneb.»
Iis, Kaa, Ote (õpil.) — 4 var.
- b. Killud tähendavad õnne.
A. Toomessalu seletus: kui pulma ajal midagi katki läheb, tähendab see õnne.
Kaa — 1 var.
3774. KÜLL IGA KILK TEAB, KUS TA
URGAS — ?(7) var.
- a. Iga kilk teadku oma urka.
Kuusik KT 200 — ?(5) var. Vene vana-sõna tõlge.
- b. _____
Norm. 196 — ?(2) var. Aluseks Kuusikust lähtunud mitteamvestatav tekst.
3775. KILLEHIIT KITETÄS, TORREHIIT
TÕUGATAS — 1 var.
Se (Lõhmus).
3776. KEIGE KINDLAM TÜDRUK ON
KERGE PETTA — 1(3) var.
Pha? (anon.).

3777. KINDEL TAHTMINE ON KÕIGE SUUREM TARKUS — ?(5) var.

Just Sak. Kal. (1882) 149 (autorina märgit. Napoleon I), Norm. 212, Vih. VER 187.

3778. EGA TÕINE TIA, KUST TÕISEL KING PIGISTAB — 10 var.

A₁a₁. _____*

* teene; tea; teese (Mär)

Lüg, Mär — 2 var.

a₂. Ega teine tää, kust kohast teise king pigistab.

HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.

b. Egä keegi teä, kust teese king pigistab.

Vig (Priimets) — 1 var.

c. Teine ei tunne, kust teise king pigistab.

Tür — 1 var.

A₂. Kas teine tääb, kust teise king pigistab.

HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.

B₁. Kes teab, kust kellegi king pigistab.

Pee — 1 var.

B₂. Kust kellegi king pigistab.

Trt — 1 var.

C. Sa ei tiije, kust puolt king pigistab.

Kuu — 1 var.

D. Ega teine tea, kui kõvast teise king pigistab.

Jõe — 1 var.

Vrd. kk: Küll king pigistab 'õeldaks, kui kellegi on millestki puudus' (Pai).

Vrd. 3779. Igamees teab, kus tal king pigistab.
3780. Iga oma king vautab oma jalga.

3779. IGAMEES TEAB, KUS TAL KING PIGISTAB — 11 v. 12(36) var.

Aa₁. _____

Stein 19, Wied. 36, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 34 (1883) 406, E 26, E² 39; Tt (Kreutzw.) — 1(16) var.

a₂. Igaüks teab, kus tal king pigistab.

Tln (Pusemann) — 1 var.

a₃. Igaüks teab, kus ta king pigistab.

Kuu — 1 var.

b. Igamees tääb isi, kust ta king pigistab.

Hls? (Jung) — 1 var.

c₁. Igamees tunneb ise, kust king peale pigistab.

Meelej. nr. 37 (1887) 295; Pär — 1(5) var.

c₂. Egamiis tunneb isegi, kust king pigistab.

?Kod (Nõu) — 1?(1) var.

- d. Küll igamees tunneb, kust king jalga muljub.
Krj — 1(3) var.
- e. Igaüks teab ise kõige parem, kust king pigistab.*
* paremini (trükised)
Norm. 267, EKMS II 935; Vig (Valdt) — 1(4) var.
- f. Igamees tunneb ise kõige parem, kust king pigistab.
Kei — 1 var.
- B. Küll egäüits esi täab, kus tal saabas pigistab.
Hls — 1 var.
- Ca. Küll jalg tiab, kust king pigistab.
Ksi — 1 var.
- b. Külap igäühe oma jalg tunneb, kust king muljub.
M. Kolmi seletus: «Igaüks tunneb ise oma vaeva.»
VII — 1 var.
- Vrd. kk: Küll ta ise teab, kust king jalga pigistab (Krj).
- Vrd. 3778. Ega tõine tia, kust tõisel king pigistab.
3780. Iga oma king vautab oma jalga.
3785. Oma king pigistab.
3781. Kelle king pigistab, küll see karjub.
3782. Kelle king pigistab, selle jalg valutab.

3780. IGA OMA KING VAUTAB OMA JALGA — 2 kuni 6(38) var.

Aa₁. _____*

* vaotab (KAH)

* Helle 334, Hupel 106, Willmann 17, Porominski EGr. 189, Beitr. XI 156, Čelak. 187, Wied. 36, Kündja nr. 34 (1883) 406, KAH EKAl 151, Wander IV 352 — 1(12) var.

*

Igga omma king wa-utab omma jalga, es weiß ein jeder am besten, wo ihn der Schuh drückt. (eines jeden eigener Schuh drückt den eigenen Fuß.)

- a₂. Igaühe oma king piigistab just oma jalga.
?Amb (Tannenthal) — 1?(1) var.
- b. Igamehe king pigistab ta oma jalga.
Wied. 36, Kündja nr. 34 (1883) 406, Raud VMJ 216 — 1?(4) var.
- c. Igaühe king muljub oma jalga.
?Tõs (Schantz) — 1?(1) var.
- d. Iga king vautab oma jalga.
Stein 19, Wied. 36, Kündja nr. 34 (1883) 406, E 25, E² 21, Puus. EKGr. 30; ?Mih (Perkson), ?Tt (Kreutzw.) — 1?(14) var.

- e. Iga king pigistab oma jalga.
E² 21, Puus. EKGr. 178 — 1?(4) var.
- B. Igaühe saabas pigistab just oma jalga.
?Amb (Hintzenberg) — 1?(1) var.
- C. Igal mehel pigistab oma king.
Hel (Pastarus) — 1 var.
- Vrd. 3779. Igamees teab, kus tal king pigistab.
3778. Ega tõine tia, kust tõisel king pigistab.

3781. KELLE KING PIGISTAB, KÜLL SEE KARJUB — 2 var.

- a. _____
Põi (Tustit) — 1 var.
- b. Eks see kaeba, kel king pigistab.
Hlj — 1 var.
- Vrd. 3779. Igamees teab, kus tal king pigistab.

3782. KELLE KING PIGISTAB, SELLE JALG VALUTAB — 2 var.

- A. _____
Kos (Wiedemann) — 1 var.
- B. Kui king pigistab, siis varbad valutavad.
Saa — 1 var.
- Vrd. 3779. Igamees teab, kus tal king pigistab.

3783. KES KINGA OTSIB, SEE TALLUKA LEIAB — 11 kuni 13(18) var.

Aa₁. _____

Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431, Norm. 186; ?Kuu (Jahe), Jõe, Kei — 3 v. 4(6) var.

- a₂. Kes kinga otsib, see tallukese leiab.
Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1?(2) var.
- a₃. Kes kinga otsib, see talluka viimaks leiab.
VII? (Suurkask) — 1(2) var.
- b. Kes kinga otsib, see talluka saab.*
* kis (Ris)
Kuu, Ris — 2 var.
- c. Kinga otsib, talukast saab.
HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.
- B. Kinga otsib, kapeta saab.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Ca. Kes kinga otsib, see lappi leiab.
Amb — 1 var.
- b. Kinga otsib, lapi leiab.
HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.
- c. Otsib kinga, saab lapi.
Hää — 1(2) var.
- Vrd. kk: Talda tahtis, talluka sai (Amb).
- Vrd. 10662. Kis sukka otsib, sie kapuka leiab.

3784. KÄNG SÜNNÜ ÜI VIISAGA PAARI
— 2(4) var.

Aa.

Norm. 107; Vas v. Se (Prants) — 1(2) var.

b. King ei sünni viisaga paari.
EKMS IV 831 — ?(1) var.

B. Venne saabas ei sünni känksepä saapaga paari.

J. Silde seletus: «Prosta naine ei kõlba peenikõse mihele.»

Ote — 1 var.

Vrd. 14151. Viis viisoga, tsuug tsuvvaga.

3785. OMA KING PIGISTAB — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

Vrd. 3779. Igamees teab, kus tal king pigistab.

3786. PAREM KINGADETA KUI JALGADETA — 4 kuni 7(14) var.

a.

Kmpm. KH 49, Pet. EKLR I 105; Krk, Vil, Trt — 3(6) var.

b. Parem kingata kui jaluta.

CRJ KLR I 42, Norm. 205, EKMS I 366 ja III 1298; Vil (Jaanson) — 1 v. 2(6) var.

c. Parem kingata kui jalgadeta.

?Jür (Petrov) — 1?(1) var.

d. Paremb kängälda kui jalulda.

?Vas (Saar) — 1?(1) var.

3787. KINGISSEPP TEEB TÖÖD NII ET
KOPS JA KOPIK; PÖLLUMEESE VÕI
KÜNDJA [TEEB TÖÖD NII ET]
VAGU JA VAKK VILJA; KAUPMEES
— KORD ON KOPIKAS OMAENESE
OMA, TEINEKORD KÕIK IHUKAR-
VADKI VÕLGU — 1?(1) var.

?Vil (Leoke).

3788. KINGSEPAL EI OLE SAABAST
EGA RÄTSEPAL RIIET — 11.
50(79) var.

A₁a₁. Rätsepal ei ole kuube ega kingsepal saabast.

E² 78; VMr (Mastberg) — 1(2) var.

a₂. Ei rätsepal pole kuube ega kingsepal pole saabast.

SJn — 1 var.

a₃. Ega rätsepal ole kuube selga panna ega kingsepal saabast jalga [panna].

Vig — 1 var.

b₁. Ega kingsepal saabast ja rätsepal kuube ole.

E 14 — ?(4) var.

b₂. Ei kingissepal saabast ega rätsepal kuube ei ole.

Sa — 1 var.

c. Ega kingsepal ole iial õiget saabast jalas ega rätsepal õiget kuube seljas.

Trt (Elsen) — 1 var.

A₂. Kes rätsepal enne head kuube ehk kingsepal head saabast näind.

Amb — 1 var.

A₃. Mil kingsepal saabast ehk rätsepal kuube.

E MVH 83 — ?(1) var.

B₁a₁.

Rak (Jürjev) — 1 var.

a₂. Kingsepal ei ole saabast, rätsepal riiet.

Jõh — 1 var.

a₃. Ega kingsepal õle saabast ega rätsepal riiet.

Lüg — 1 var.

a₄. Ei ole kingsepal saabast ega rätsepal riiet.

Kod — 1 var.

a₅. Kingsepal pole ilmaski saabast ega rätsepal riiet.

Kod — 1 var.

b₁. Ei ole rätsepal riiet ega kingsepal saabast.

Vig (Elsen) — 1 var.

b₂. Põle rätsepal riiet ega kingsepal saabast.

Trm — 1 var.

c₁. Rätsepal pole õiget riiet ega kingsepal pole õiget saabast.

Lai — 1 var.

c₂. Rätsepal ei ole õiget riiet, kingsepal ei ole õiget saabast.

Trv — 1 var.

c₃. Rätsebäl ei ole õiget riiet seljäs ega kingsebäl õiget saabast jalas.

Kuu — 1 var.

c₄. Ei ole rätsepal parajat riiet seljas ega kingsepal õiget saabast jalas.

Kuu — 1 var.

B₂. Kes rätsepal õiget riiet ehk kingsepal õiget saabast näab.

Kaa — 1 var.

B₃. Millal kingsepal saabast või rätsepal riiet.

Kuu — 1 var.

C₁a₁. Rätsepal pole riiet ega kingsepal kinga.

Trt — 1 var.

a₂. Ei ole rätsepal riiet ega kingsepal kinga.

Vig (Elsen) — 1 var.

b. Ei rätsepal ole riiet sellas ega kingissepal kinga jalas.

Vil — 1 var.

C_{2a}. On rätsepal riidet või kingsepal kinga.
Vlg. Lisal. nr. 13 (1891) 104, Norm. 59 —
— 1(10) var.

b. Kas rätsepal ka riidet või kingsepal kinga.

Viid. 110, Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 115 —
? (3) var.

C₃. Kes seda näinud on, et rätsepal riidet selga või kingsepal kinga jalga panna on.

Pha — 1 var.

D_{1a}. Millal kingsepal saabast jalas ehk rätsepal pükse.

Amb — 1 var.

b. Millal on kingsepal saabast vai rätsepal pükse.

Lüg — 1 var.

D₂. Kes kingsepal enne saabast ehk rätsepal pükse näinud.

Kad — 1 var.

E. Kingsepal ei ole kinga ega rätsepal püksiperset.

Lüg — 1 var.

F. Kingsepal ei ole õiget saabast, rätsepal ei ole õiget paltut.

Lüg — 1 var.

*

G. Millal on rätsepal riidet või sepal kervest või kingsepal saabast või luuategijal luuda.

?Kei (Kriitmäe) — 1?(1) var.

*

H. Kingsepal pole õiget kinga, tiseril õiget tooli.

Norm. 59; Hlj (Leetberg) — 1(2) var.

*

Ia. Kingsepal ei ole iialgi õiget saabast jalas.

EKMS I 138 — 1 var.

b. Kingsepal ei ole iialgi korralikku saabast jalas.

EKMS I 138 — 1 var.

J. Kängsepa naane käü kängäldä.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

*

K. Sepal ei ole õiget kirvest, rätsepal ei ole õigeid pükse ja puumeistril ei ole õigeid puunõusid.

Saa (Söggel) — 1 var.

Vt. 10304 L.

L. Kis on näind rätsepal hiad kuube või sepal hiad nuga või kingissepal hiad saabast.

Tür — 1 var.

Vt. 10304 H.

Ma. Kunas sepal nuga või rätsepal riidet ehk kingsepal saabast.

VMr v. Vig (Priimets) — 1 var.

b. Mjõllas rätsepäl õigõd riidet, kingsepäl õigõd saabast või sepäl õigõd nuga ond.

Khñ — 1 var.

Vt. 10304 I.

N. Sepal ei ole nuga, kingsepal kinga, rätsepal riidet seljas.

Pal — 1 var.

Vt. 10304 J.

O. Sepal ei ole kirvest, rätsepal on alati püksid lõhki ja kingsepal ei ole saabast.

?Kei (Kriitmäe) — 1?(1) var.

Vt. 10304 K.

P. Sepal ei ole raudukse linki, rätsepal ei ole head riidet ja puusepal head tooli ei ka lauda.

?Tln (Keller) — 1?(1) var.

Vt. 10304 M.

Q. Kunas sepal väist om ehk kängsepal kõrraline saabas.

Stein 39; Vö-Se (Stein) — 1(6) var.

Vt. 10304 C.

R₁. Sepal ei ole nuga, kingsepal ei ole saabast.

Lüg — 1 var.

R_{2a}. Kunas sepal nuga on ehk kingsepal korraline saabas.

Wiēd. 88, Kündja nr. 41 (1883) 491 — ?(4) var.

b. Kuna sepal nuga ehk kingsepal korrapäraline saabas.

Norm. 59; ?Ksi (Riomar) — 1?(2) var.

Vt. 10304 D₁—D₂.

S₁. Sepäl ei olõ kirvest ja kängsepäl saabast.

?Räp (Lepson) — 1?(1) var.

S₂. Kes on näinud sepal kirvest ja kes on näinud kingsepal saabast.

?Kei (Kriitmäe) — 1?(1) var.

Vt. 10304 E₁—E₂.

T. Sepal pole iial kervest ega rätsepal riidet.

HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.

Vt. 10304 F.

U. Kes seda enne näinud, et sepal ise nuga on või rätsep oma katkenud riideid paikab.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

Vt. 10304 G.

V. Ei rätsepal ole õiget riidet selgas ega kingsepal õiget saabast jalas ega sepa hobusel raudu all.

Kuu — 1 var.

Vt. 10311 D.

Õ. Millal sepa hobune ilmas teravas raudus on ehk kingsepal terved saapad jalgas.

Jür — 1 var.

Vt. 10311 E.

3789. KINGSEPP JÄÄGU OMA LIISTUDE JUURDE — u. 15(18) var.

Aa. _____*

* jäegu (VMr); juure (VMr, Pai), manu (Nõo)

VMr, Pai, Käl, Hls, VI (õpil.), Nõo — 6 var.

b. Kingsepp, jää oma liistude juure.*

* känksepp (Hel), kingissepp (Pil); jäe (VJg, Hls, Pil); leestide (VJg), liisti (Hel); juurde (Kuusik), manu (Hel)

Wied. 68, Kündja nr. 37 (1883) 443, Kuusik KT 110; VJg, Hls, Hel, Pil — 5(8) var.

c. Kingissepp peab oma liistude juurde jääma.

Saa (Sõggel) — 1 var.

d. Kingsepp jäägu liistude juurde.

Vil — 1 var.

e. Igä kingsepp jäägü oma liistu juure.

Kuu — 1 var.

B. Kingsepp jäägu oma liiste juure, rätsep oma nõõla juure.

Kõp — 1 var.

Vrd. Siir. 11, 25: Jä omma ammeti peäle, ja ella feäl fees, ja ja wannaks ommas teggemises.

3790. KINGSEPP PIDI ÖMBLEMA TRAATI KAHELE POOLE TÕMMATES IKKA PÕRGU POOLE, RÄTSEP AGA KÄTT ÜLESPOOLE SIRUTADES TAEVA POOLE — 2 var.

A. _____

Kuu (Abreltal) — 1 var.

B. Rätsep õmbleb: tikin, takin taeva; sadulsepp: põrgu lähme mõlemad.

VMr — 1 var.

3791. KINGSEPP ÜTLES VANAL AJAL: «NIIKAUA KUI SEE MOOD ON, ET INIMESED JALGE PEAL KÄEVAD, EI TULE MUL TÖÖPUUDUST!» — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

3792. KINKIJA JALALUU ON KATKI MURTUD — 1 var.

Koe (Juurik).

3793. KINKIJAL KINTSUD KAKENUD — 1 var.

Vil (Sihver).

3794. KINKIJA ON KIVISILLA PÄÄLT JÖKKE KUKKUNUD — 4(5) var.

Aa. _____

Äks — 1(2) var.

b. Kinkija on kivisilla päält jökke sadanu.

Plv — 1 var.

B. Kinkijad läksivad üle kivisilla jökke, pojad jäid järele, ütlevad: «Osta aga!» J. Kooli seletus: «Kui mõni ilma midagi tahab saada, siis üteldakse.»

TMr — 1 var.

Vt. 3797 P.

C. Kinkija on kivisilla otsast sisse kukkunud ja järele on jäänud nimi Osta.

Trt — 1 var.

Vt. 3797 Q.

3795. KINKIJA ON RIIA KARJAMAA PEALE SURNUD — 11 var.

Aa. _____

Urv — 1 var.

b. Kinkija om Riia karjamaal ära koolu.

Trv — 1 var.

c. Kinkija on taga Riia karjamaale ära surnud.

Koe — 1 var.

B. Kinkija surnud ää Riia karjamaale, tubakaleht kasvand persest välja. (Tubakas ongi sialt tulnud.)

J. Käosaare seletus: vastus sellele, kes ütleb: «Kingi mulle!»

KJn — 1 var.

C. Kinkija surnd ära Riia ja Pärnu vahele, tükk õlgi olnud suus.

Vil — 1 var.

D. Kinkija on kinni pandud, Riia linna ära surnud.

Lai — 1 var.

E₁. Ei ole tarvis enam midagi kinkida, sest kinkimine on Riia taha karjamaale ülesse poodud.

Saa — 1 var.

E₂. Kinkida ei tohi ega saa enam, sest kink olla end taga Riia karjamaale ülesse poonud.

Hls — 1 var.

Fa. Kingi oli ära pood Riia karjamaa peale, tema poeg om Ostaesi.

Krk — 1 var.

b. Kingi oli Riia karjamaale kapuste juu-

rigu otsa ära pood, poig oli maha jäänu, selle nimi om Ostaesi.

Krk — 1 var.

Vt. 3797 M.

G. Kinkja oli Riia linna väravin surnu ja poig ütleb: «Osta esi!».

Vil — 1 var.

Vt. 3797 N.

Vrd. muist Aa US 76.

Vrd. 3796. Kinkja on surnud.

3796. KINKJA ON SURNUD — u. 40(48) var.

Aa. _____

Sa (Veäster) — 1 var.

b. Kinkja suri ära.

Hlj — 1 var.

c. Kinkja oli ära surnud.

J. Tamme seletus: «Kui laps kingitust oli ootnud, aga mitte saanud, siis üteldakse.»

Plv — 1 var.

B. Kinkja' omma' ära koolnu', vastavõtja' eläse'.

Rõu — 1 var.

C_{1a}. Kinkija on surn, tema poeg Osta elab.

Rld — 1 var.

b₁. Kinkija on surnud, kinkija poeg elab ja selle nimi on Osta.

E 38, E² 42, EKMS I 146 ja 1104 — 1?(5) var.

b₂. Kinkia surnud, poeg elab, nimi Osta.

E MVH 79 — 1?(1) var.

c₁. Kinkja surnu, poja nimi Osta.

Puh — 1 var.

c₂. Kinkja om ära koolu, poja nimi om Osta.

Pst — 1 var.

d. Kinkja on surnud, poeg Osta järele jäänud.

Tt (anon.) — 1(2) var.

e. Kinkja om ära surenu ja poeg om järele jäänud, selle nimi on Osta.

Trv — 1 var.

C₂. Kingi on surnud, Kingi poja nimi on Osta.

Krj (Allas) — 1 var.

C_{3a}. Kink on surnud, selle poeg elab ja nimi on Osta.

Hlj (Pruhl) — 1(2) var.

b. Kink on surnud, pojapoeg elab, nimi Osta.

Hlj — 1 var.

C₄. Kinkja on ära surnud, poeg elab alles, ütleb: «Osta, osta!»

Hls (Riiet) — 1(2) var.

Vt. 3797 B₁—B₄.

D. Kinkja käsi om surnu; poig olli Kusta ja Kusta üteli: «Osta!»

San — 1 var.

Vt. 3797 C.

E. Kinkija on surnud, poja nimi on Mak-saraha.

Sa (Allas) — 1 var.

Vt. 3797 D.

F. Kinkija on ära surnud, tal on kaks poega järele jäänud, teise nimi on Osta, teise nimi Müü.

Pal (Karu) — 1 var.

Vt. 3797 E.

G. Kolmest vennast on kinkija kirstus juba, kuid müüja ja ostja elavad alles.

Vil (Leoke) — 1 var.

Vt. 3797 F.

H_{1a}. Kinkja oli ära surnud, muiduandja mulda läind, poeg Ostu järel jäänud.

SJn (Ruhs) — 1 var.

b. Kinkijad on ära surd, muiduandjad mulda läind, poeg on järele jäänd, tema nimi on Osta.

Lüg (Källo) — 1 var.

c. Kinkija on ära surnd ja muiduandja mulda läind, pand poja nimi Osta.

Jür — 1 var.

H₂. Kinkija olla kirstu läind ja muiduandja olla mulda läind, pand poja nime Osta.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vt. 6866 D₁—D₂ ja 3797 G₁—G₂.

Ia. Kinkijad on ära surd ja muiduandjad mulda läind, nüüd nende lapsed elavad, on ostjad ja müüjad.

Rak (Jürjev) — 1(2) var.

b. Kinkijad on ära surnud, muiduandjad mulda läind, nende lapsed on ostjad ja müüjad.

EKMS I 146 — 1?(1) var.

Vt. 6866 E ja 3797 H.

J. Kinkija on kirstu pandud, muduandja mulda läind. Mudu suur varvas on hauast välja jäänd ja sinna on peale kirjutud «Osta!».

KJn — 1 var.

Vt. 6866 F ja 3797 I.

K. Kinkija oo kadunud, muduandja mulda läind, ostmist oo nad maha jätnud.

Pär — 1 var.

Vt. 6866 G ja 3797 J.

L. Kinkija surnud, laenaja elab, muiduandja mulda läind.

Vig — 1 var.

Vt. 6866 H.

M. Kinkija on surn, muiduandija mulda läin.*

* ära surnd — läind (Amb); ära surnud — läinud (Juu); muiduandja (Amb, Juu) Amb, Juu, Phl — 3 var.

Vt. 6866 I.

N. Kenkija on kalmu kadund, muiduandija mulda lähänd.

Rkv (Aug. Krikmann) — 1 var.

Vt. 6866 J.

O. Kinkija on kirstu pandud, muiduandja mulda läinud.

Tln (Keller) — 1 var.

Vt. 6866 K.

Pa. Muiduandjad mulda läinud, kinkijad kõik kinni läinud.

Ann — 1 var.

b₁. Kinkija on kinni pandud, muiduandjad mulda läinud.

Lai — 1 var.

b₂. Kinkija on kinni pandud ja muduandja on mulda läind.

Plt — 1 var.

b₃. Kinkijad on kinni pandud, muiduandjad mulda läinud.

Trm — 2 var.

Vt. 6866 L.

Qa. Muiduandja mulla all, kinkija on kadund.

* Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Kinkija on kadunud, muiduandja mulda läinud.

Kuu — 1 var.

Vt. 6866 M.

Vrd. 3795. Kinkija on Riia karjamaa peale surnud.

2012. Ilmaandja on ära surnud.

3797. KINKIJA POJA NIMI OLLA NÜD OSTA — u. 30(41) var.

Aa.

Krj (Toomessalu) — 1 var.

b. Kinkija poja nimi olevat Ostaesi.

Vil — 1 var.

B₁a. Kinkijä on surn, tema poeg Osta elab.

Rid — 1 var.

b₁. Kinkija on surnud, kinkija poeg elab ja selle nimi on Osta.

E 38, E² 42, EKMS I 146 ja 1104 — 1?(5) var.

b₂. Kinkija surnud, poeg elab, nimi Osta.

E MVH 79 — 1?(1) var.

c₁. Kinkja surnu, poja nimi Osta.

Puh — 1 var.

c₂. Kinkja om ära koolu, poja nimi om Osta.

Pst — 1 var.

d. Kinkja on surnud, poeg Osta järele jäänud.

Tt (anon.) — 1(2) var.

e. Kinkja om ära surenu ja poeg om järele jäänud, selle nimi on Osta.

Trv — 1 var.

B₂. Kingi on surnud, kingi poja nimi on Osta.

Krj (Allas) — 1 var.

B₃a. Kink on surnud, selle poeg elab ja nimi on Osta.

Hlj (Pruhl) — 1(2) var.

b. Kink on surnud, pojapoeg elab, nimi Osta.

Hlj — 1 var.

B₄. Kinkja on ära surnud, poeg elab alles, ütleb: «Osta, osta!»

Hls (Riiet) — 1(2) var.

Vt. 3796 C₁—C₄.

C. Kinkja käsi om surnu; poig olli Kusta ja Kusta ütlet: «Osta!»

San — 1 var.

Vt. 3796 D.

D. Kinkija on surnud, poja nimi on Mak-saraha.

Sa (Allas) — 1 var.

Vt. 3796 E.

E. Kinkija on ära surnud, tal on kaks poega järele jäänud, teise nimi Osta, teise nimi Müü.

Pal (Karu) — 1 var.

Vt. 3796 F.

F. Kolmest vennast on kinkija kirstus juba, kuid müüja ja ostja elavad alles.

Vil (Leoke) — 1 var.

Vt. 3796 G.

G₁a. Kinkja oli ära surnud, muiduandja mulda läind, poeg Ostu järel jäänud.

SJn (Ruhs) — 1 var.

b. Kinkijad on ära surd, muiduandjad mulda läind, poeg on järele jäänd, tema nimi on Osta.

Lüg (Källo) — 1 var.

c. Kinkija on ära surnd ja muiduandja mulda läind, pand poja nimi Osta.

Jür — 1 var.

G₂. Kinkija olla kirstu läind ja muiduandja olla mulda läind, pand poja nime Osta.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vt. 6866 D₁—D₂ ja 3796 H₁—H₂.

Ha. Kinkijad on ära surd ja muiduandjad mulda läind; nüüd nende lapsed elavad, on ostjad ja müüjad.

Rak (Jürjev) — 1(2) var.

b. Kinkijad on ära surnud, muiduandjad mulda läinud, nende lapsed on ostjad ja müüjad.

EKMS I 146 — 1?(1) var.

Vt. 6866 E ja 3796 I.

I. Kinkija on kirstu pandud, muduandja mulda läind. Mudu suur varvas on hauast välja jäänd ja sinna peale on kirjutatud «Osta!».

KJn — 1 var.

Vt. 6866 F ja 3796 J.

J. Kinkijä oo kadunud, muduandja mulda läinud, ostmist oo nad maha jät-
nud.

Pär — 1 var.

Vt. 6866 G ja 3796 K.

K. Muiduandja oli mulda läind ja onu-
poja nimi on Osta.

Kul — 1 var.

Vt. 6866 B.

L. Muiduandja on mulda läinud, tema
poeg on järele jäänud, selle nimi on
Ostaise ehk Ostasiissaad.

Hlj — 1 var.

Vt. 6866 C.

Ma. Kingi oli ära pood Riia karjamaa
pääle, tema poeg om Ostasi.

Krk — 1 var.

b. Kingi oli Riia karjamaale kapuste
juurigu otsa ära pood, poig oli maha
jäänud, selle nimi om Ostasi.

Krk — 1 var.

Vt. 3795 F.

N. Kinkja oli Riia linna väravin surnu
ja poig ütleb: «Osta esi!».

Vil — 1 var.

Vt. 3795 G.

O. Kinkja olli Kiisa kõrtsi koldes ära
koolu, järgi olli jäänud kaifs poiga —
Osta ja Müü.

Krk — 1 var.

Vt. 3803 G.

P. Kinkijad läksivad üle kivililla jõkke,
pojad jäid järele, ütlevad: «Ostaaga!».

TMr — 1 var.

Vt. 3794 B.

Q. Kinkija on kivililla otsast sisse kuk-
kunud ja järele on jäänud nimi Osta.

Trt — 1 var.

Vt. 3794 C.

3798. KINKIJA VÖTAB HOBUSE TAGASI,
KU HOBUSE SUHU VAATAD —
1?(1) var.

?Trt (Piir).

Vrd. 3800. Kingitud hobuse suhu ei vaadata.

3799. KINGITUD ASJA EI TOHI KINKI
— 1 var.

Ote (Grossschmidt).

3800. KINGITUD HOBUSE SUHU EI
VAADATA — u. 140(200) var.

Aa₁. — *

* äi vaadeta (Emm), vaadeta (Kaa, Vil);
kingitu (Trt)

E 38, E² 42, Norm. 249, EKMS I 146; Vai,
?VMr (Mastberg), Tln, Vig, Hii, Sa, Saa,
VIL, Trm, Trt, Plv — u. 20(34) var.

a₂. Kingit hobese suhu ei vaadete.*

* vaadate (Pst)

Hls, Trv, Pst — 3 var.

a₃. Ega kingitud hobuse suhu ei vaadata.
Pli (Saks), Lai, Aks, Trt — 4 var.

a₄. Ega kingitud hobuse suhu vaadata.*

* vaadeta (Kuu)

Kuu, Pal, Rääp? (Eisen) — 3 var.

a₅. Kingitu hobese suuhde ei vaadata
mitte.

Plv — 1 var.

a₆. Kingitud hobusele ei vaadata suhu.

HMd (õpil.) — 1 var.

a₇. Kingitud hobuse suhu ei vaata kee-
gi.*

* kingit (Trv); ükski (Mih, SJn)

VMr, Mih (Perkson), Han, SJn, Trv, Ta
(Kuusik) — 7 var.

a₈. Kingit hobese suhu ei vaata kiigi.

Trv — 1(2) var.

b₁. Kingitu hobuse suhu ei vahita.*

* kingitud; vahida (Kuu)

Kuu, Nõo — 2 var.

b₂. Ega kingitu hobese suhu ei vahita.

Ran (Raag) — 1 var.

b₃. Kingitud hobusele ei vahita mitte
suhu.

EPost. nr. 15 (1886) 3 — 1 var.

c₁. Kingetu hobuse suhu ei kaeta.*

* kingitü (Ote); hobosõ (Ote), hobese (Ran,
Vas); suvve (Ote), suuhe (Vas)

Puh, Ran, Ote, Vas — 4 var.

c₂. Ega kingitu hobese suhu ei kaeta.*

* suvve (Ote)

Nõo, Rõn, Ote — 3(6) var.

c₃. Kingidõ hobosõ suuhtõ kaia_{ai}.

Se — 1 var.

c₄. Kinkitüle hobosõlõ kaia_{ai} suuhtõ.

Se (Relli) — 2 var.

c₅. Ega kingitu hobese suhu keagi ei kae.

Nõo — 1 var.

c₆. Kingitü hobese suvve ei kae kiäki.

Kam — 1 var.

c₇. Kingitü hobosõ suuhe kae_{ei} kiäki.

Rõu — 1 var.

c₈. Egas kingitu hobese suhu konagi ei
kaete.

San — 1 var.

d₁. Kingitud hobuse suhu ei või vaadata.

HMd v. Ris (Treumann), ?Pär (Pulst), Trm — 2 v. 3(3) var.

- d₂. Ega kingitud hobuse suhu või vaadata.

J. Ööveli seletus: «Kingitud asja väärtust ei pea mitte kaaluma.»

Tõs — 1 var.

- e₁. Kingit hobese suhu ei tohi vaate.*

* kingitud (SJn, Lai); hobuse (Lai); vaadata (SJn, Lai)

PäL, SJn, Lai — 4(5) var.

- e₂. Egä kingit hobese suhu ei tohi mitti vaate.

Krk — 1(2) var.

- e₃. Ega kingitud hobuse suhu vaadata tohi.

SJn — 1 var.

- e₄. Kingitud hobuse suu sisse ei tohi vaadata.

Hls (Söggel) — 1(2) var.

- f. Kingitud hobuse suhu ei pea vaatama.

Koe, SJn, Tt (Eisen) — 3 var.

- g. Kingitud hobuse suhu ei kässa vaadata.*

* hobesa; kästa (Vil)

Iis, Vil — 2 var.

- h. Kingit hobese suhu ei kästä kaia.

Hel — 1 var.

- i₁. Kingitud hobuse suhu ei maksa vaadata.

Ha, Lai — 2 var.

- i₂. Ega kingitud hobuse suhu maksa vaadata.

Plt (Luu) — 1(2) var.

- j. Kinküt hobösölō massa ai' suuhtō kaia.

Se — 1 var.

- Ba₁. Kingit hobuse suhu ära vaata.

Pst — 1 var.

- a₂. Ära kingitud hobuse suhu vaata.

Mih — 1 var.

- a₃. Kingitud hobesele ära vaata suhu.

Körber VRMK 58 — 1 var.

- a₄. Ärä vaata iialgi kingitud hobese suhu.

MMg — 1 var.

- b. Kingitü hobösō suuhtō är kaegu.

Plv — 1 var.

- Ca. Kes kingitud hobuse suhu vaatab.*

* kis (Ksi), kissi (Tür), kessi (Trv); kingit (Trv, Vil); hobese (Kod), hobose (Rkv, Trv, Ksi, Kod); suue (Vän), sohu (Pär, Trv), suhte (Vön); vuatab (Ksi)

Stein 25, Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431, Meelej. nr. 39 (1887) 311, KAH EKA1 151, Jürjens 59, E MVH 77, Raud VMj 217; Rkv, Tür, Kuu, Mih, PJg, Vän, Pär, Trv, Vil, TaP, Vön, Tt (Kreutzw., Jung) — u. 20(37) var.

- b. Ken see kingitu hobusele suhu vahib.

VNg — 1 var.

- c₁. Kes kingitu hobese suvve kaes.*

* kis (Rõu); kingidu (Plv), kingitü (Vön, Rõu), kingidü (Rõu, Vru, Se); hobose (Norm. Cl.), hõbösō (Rõu, Plv, Rääp, Se); suhhe (Norm. Cl.), suhvō (Rõu), suuhe (Vas v. Se), suhe (Võ), suuhu (Se), suuho (Rõu), suuhtō (Rääp, Plv), suhtō (Rõu), suhu (Vru); kaep (Norm. Cl.; Kan)

Norm. Cl. 23; Vön, Ote, Võ, Se — u. 15(16) var.

- c₂. Kes sis kingitu hobese suhu kaes.

San — 1 var.

- c₃. Kes kingito hobesele suhe kaes.

Võ-Se (Stein) — 1 var.

- d. Kes kingitud hobuse suhu võib vaadata.

Vig — 1 var.

- e. Kes on näinud, et kingitud hobuse suhu vaadatakse.

Saa (Söggel) — 1 var.

- D. Kes anni hobuse suhu vaatab.

* Helle 336, Hupel 108, Celak. 47, Porominski EGr. 193, Stein 25, Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 430 — 1(9) var.

*
Kes anni hobusele suhu vaatab: cinem geschend:
ten Saul sichten nicht ins Maul.

*

- Ea₁. Kingit hobuse suhu hammast ei vaadata.

Põl — 1 var.

- a₂. Kingit hobuse hambaid ei vaadeta mitte suhu.

Kaa — 1 var.

- b. Kingitud hobuse suhu ei maksa hammast vaadata.

Vlg. Lisal. nr. 20 (1890) 160 — 1(2) var.

- Fa. Kessi kingit hobesa suhu hammast vaatab.

Trv (Vaine) — 1(2) var.

- b. Kes kingit hobuse suhu hambud loeb.

Käi (Sooster) — 1(2) var.

* *

- Ga₁. Kingitud hobuse hammaid ei vaadata.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- a₂. Kingit hobuse hambud ei vaadeta.

Kaa — 1 var.

- b. Kingitud hobuse hambaid ei pruugi vaadata.

?Tt (Suurkask) — ?(1) var.

- H. Kingitud hobuse hambud ära vaata.

Kaa — 1 var.

- Ia. Kes kingitud hobuse hammast vaatab.

Sa (Veäster) — 1 var.

- b. Kes kingit hobuse hammast ilmaski vaatab.
Krj — 1 var.
- Ja. Kingitud hobuse hambaid ei pea mitte lugema.
Wied. 68, Kündja nr. 37 (1883) 443 — 1(3) var.
- b. Kingitud hobuse hambaid ei või mitte lugeda.
Wied. 68, Kurrik SÕ 23, Kündja nr. 37 (1883) 443 — 1(3) var.
- * *
- K. Kes kingitud hobuse vanust vaatab.
Krj (Allas) — 1(3) var.
- * * *
- L. Ken see kingitu hobusele suhu vahib ehk vana luua vart silidab.
VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.
- *
- M. Kingitud hobuse suhu ja naise tanu alla ei vaadata.
TMr (Sill) — 1 var.
- * * *
- Na. Kingitud looma suhu ei kästnud vaadata.
Koe (Schultz) — 1 var.
- b. Kingitud looma suhu ei pea vaatama.
Tür — 1 var.
- Vrd. 3798. Kinkija võtab hobuse tagasi, ku hobuse suhu vaatad.
3801. KINGITUD RUBLA ON ODAV, TEENITUD KALLIS — ?(4) var.
Mihkelson 101, EKMS III 489.
Vrd. 13183. Vaevaga teenitud kopikas on armas kopikas.
3802. KINGITUD ÄADIK ON MAGUSAM KUI OSTETUD MESI — 1 var.
Kad (Kivi).
3803. KINKIDA EI SAA ENAM, SEST KINK OLLA KIISA KÕRTSI KOLDESSE ÄRA KOOLU — 7 var.
- A. _____
Saa (Söggel) — 1 var.
- B. Kinkimist ei ole enam, sest kink oli end Kiisa kõrtsi koplisse ülesse poonud.
Saa (Söggel) — 1 var.
- C. Minu teada on kinkija Kiisa kõrtsi ära surnud.

- O. Looritsa seletus: «Kiisa kõrts oli enne maailmasõda Viljandis.»
Tln? — 1 var.
- D. Muiduandja on mulda läind, kinkija Kiisa kolde kukkond.
SJn — 1 var.
Vt. 6866 N.
- E. Muiduandja mulda läinu ja kinkija Kitse kõrtsi kolde ära surnu.
Hää — 1 var.
Vt. 6866 P.
- F. Kinkija olli Kiisa kolde ära kõrbend, muduandja mulda läind, nüüd on osta ja osta.
Vil — 1 var.
Vt. 6866 O.
- G. Kinkija olli Kiisa kõrtsi koldes ära koolu, järgi olli jäänu kaits poiga — Osta ja Müü.
Krk — 1 var.
Vt. 3797 O.
3804. KIÄ NO KINGITUT ASJA KAES — 1 var.
Rõu (Ruga).
3805. MIS EI OLE KINGITUD, SEE ON LAENATUD — 1 var.
Rak (Jürjev).
Vrd. kk: See on sulle ainult laenatud, mitte kingitud (EKMS I 143).
Vrd. 13049. Mis vaesele laenatud, pole rikkalegi kingitud.
3806. MIS KINGITUD ASI, SELLE VÄÄRTUST ÄRA KÜSI — 1 var.
Rõu (Ruga).
3807. ANNA KINDAD TEISELE, ISE KÄI PALJA KÄSI — 1?(1) var.
?Krj (Mägi).
Vrd. 8683. Anna perse külasse ja situ ise läbi küljeluie.
3808. KINDAGA LASED KÄEST ÄRA MINNA, PALJA KÄEGA ENAM KÄTTE EI SAA — 1(3) var.
- a. _____
TMr (Viidebaum) — 1 var.
- b. Kindaga lased käest minna, palja käega enam kätte ei saa.
Norm. 227, EKMS I 508 — ?(2) var.

3809. KINDA TÄUS KÜLBÄ', A' PÄSSÄ
TÄUS JÄTÄ' — 1 var.

Se (T. Linna).

3810. KINNAS KOTTI, PÖIAL MATTI —
6(13) var.

Aa₁. Veski laulab sedaviisi möldrile: kinnas kotti, peial matti.
Wied. 206, Kündja nr. 4 (1884) 45 — 1(2) var.

a₂. Veski laulab möldrile: kinnas kotti, peial matti.
Kmpm. KH 30 — ?(1) var.

b. Vesi laulab möldrile: kinnas kotti, pöial matti.
E 93, EKMS IV 439 — ?(2) var.

Ba. _____*

* peial (Hlj); kotis — matis (Rap v. Mär)
A. K. Saalisti (Vig) seletus: «Kui kinda sugune kott, siis pöidla sugune matt.»
E. Poomi (Rap v. Mär) seletus: «Kui kinda täis vilja jahvatada, siis pöidla täis matiks maksta, aga see ütlus võib ka suure veski kohta olla.»
Norm. 100; Hlj, Rap v. Mär, Vig, PJg — 4(7) var.

b. Kui kinnas kotiks, siis pöial matiks.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
Fraaside, eriti A-red. vanasõnalisus kaheldav.

Vrd. lh: Võta matti, võta matti, võta matti, / kinnas kotti, pöial matti, / kinnas kotti, pöial matti / (Nrv).

Vrd. 3811. Kinnas on vaese inimese kott, pöial matt.

3811. KINNAS ON VAESE INIMESE
KOTT, PÖIAL MATT — 1 var.

HMd v. Ris (Treumann).

Vrd. rl «Laulan lapsed lammasteks»: Küll ma moistan matti võtta / vaese mehe koti pealt: / kinnas — kott ja pöial — matt (ERIA I: 1 nr. 174).

Vrd. 3810. Kinnas kotti, pöial matti.

3812. PEA KINNI, MIS SUL ON — 5 v.
6(7) var.

Aa. _____

Vil (Leoke), Puh (Antik), As (Kuusik) — 3 var.

b. Pea, mis sul on.
Vil (Leoke) — 1 var.

c. Pea kinni, mis käes on.
Sirvil. (1899) 55 — 1?(1) var.

d. Hoia seda, mis sul on.
Trv — 1 var.

B. Oma peab hoidma.

?Võn (Sordla) — ?(1) var.

Vrd. Ilm. 3,11: Wata, ma tullen noppeste; pea kinni, mis sul on, et ükski ei sa sinno kroni wotta. Korduvalt tsiteeritud mitmesugustes trükistes (ER Kal (1884), Risti R Kal. (1906, 1917), Linda nr. 41 (1895) 645 jm.). Vrd. ka Ilm. 2,25: Kummatigi piddage kinni, mis teil on, kunni ma tullen.

Vrd. kk: Kui sul hea oli, siis pidanud hea käes (Rõu).

3813. KOS KIREP KILLAST JÄÄP VAI
VANA PENI HATTSAJAST — u.
20(25) var.

Aa₁. _____

Võn (Mikkel) — 1 var.

a₂. Kos kirep killast jääs ehk vana pini hattsajast.
Ote — 1 var.

b₁. Kos kirep killast jääb, vana pini hattsajast.
Võ (Pint) — 1 var.

b₂. Kohes kirep killast jääs, vana pini hattsajast.*
* kos (Rõu)

Rõu, Vas v. Se (Sandra) — 2 var.

B. Kohes kirep killast vai must peni hattsajast jää.
Ote — 1 var.

C_{1a1}. Kos kirep killast jääs vai hää peni hattsajast.
Kan — 1 var.

a₂. Kos kirep killast jääs ehk hää pini hattsajast.*
* koes (Kan)
Kan, Plv — 2(3) var.

C₂. Jää kirep killast, ei hää pini hattsajast.
Plv — 1 var.

D. Kas kirep killast kaob ehk aus peni hattsajast.
TMr (Raag) — 1 var.

E. Koes kirep killast jääs vai hää pini hähist.
Rõu — 1 var.

F. Kohes nu kirep killast jääs, hää pini külakar'east.
Rõu — 1 var.

G. Kus kirep killast jääb vai vana vaht vaderist.
Hel — 1(3) var.

Ha. Kus kirep killast jääs vai vana vaht vöörsild.
Hel — 1 var.

b. Kos kirep killast jääs vai vana vaht vöörgusest.
Hel — 1 var.

I. Kas kirep karjast jääs ehk vana peni hattsajast.
Võn — 1 var.

J. Kos Must moodust ja kirep killast jääs.
San — 1 var.

Vt. 6935 I.

K. Kos kirep killast jääs.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

L. Kus peni killast jääb.
?Tõs (G. Anniko) — 1?(2) var.

M. Kus põrn maost jääs ehk kirep killast vai hüä pini karjast.
Rõu — 1 var.

Vt. 9212 G.

Vrd. 3814. Või kirep killan seisäp.

3814. VÕI KIREP KILLAN SEISÄP —
1 var.

TMr (Mägi).

Vrd. 3813. Kos kirep killast jääp vai vana peni hattsajast.

3815. KIRG MÕONAB SEE JÄRELE,
KENE KÄÄST TEMA ON VÄLJA
PÄÄSTNUD — 1 kuni 2(4) var.

a₁. _____
Tt (Vestr.) — 1 var.

a₂. Kirg mõonab selle järele, kelle käest ta on välja peasend.
Wied. ESSr 622 — ?(1) var.

b. Tulekiirg mõonab selle järele, kelle käest tema on välja peasenud.
Wied. 186, Kündja nr. 1 (1884) 10 — 1?(2) var.

3816. KIRGESSEL SAINAPILUH OM
PAREMB ELO KU KODAPPOOLIT-
SEL TÕOSE TARE NULGAH —
1(4) var.

a. _____
Norm. 124; Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.

b. Kirgesel (kilgil) seinapilus on parem elu kui kodapoolisel teise tare nurgas.
EKMS III 1192 — ?(1) var.

3817. EGA KIRI EI VALETA — 16(30)
var.

Aa₁. _____ *

* egä; valõtlõ (Khn)

Wied. 17, Kündja nr. 32 (1883) 381, Mickwitz Kal. (1913) lk-ta; Khn, Lai, Trm — 4(7) var.

a₂. Ega kiri valeta.*

* keri; varesta (Rak)

E MVH 43, Raud VMj 216; Rak, Kuu, Jõe, Kul — 4(9) var.

a₃. Kiri ei valeta.
Pär, Puh — 2 var.

a₄. Ei kiri valeta.
Nrv — 1 var.

b. Ega kiri valet räagi.
Jõh — 1 var.

Ba. Ega kiri ei valeta, vaid kirjutaja.
Tõs — 1 var.

b₁. Ega kiri valeta, kirjategija valetab.
Kuu — 1 var.

b₂. Kiri ei valeta, aga kirjategija valetab.
Hmd v. Ris (Treumann), Vän — 2 var.

c₁. Ega kiri valeta, vaid valetavad kirjategijad.
E 14, EKMS I 1269 — ?(3) var.

c₂. Kiri ei valeta, vaid valetavad kirjategijad.
Jänes-Parlo 112 — ?(1) var.

c₃. Kiri ei valeta, kirjategijad valetavad.
E² 63 — ?(2) var.

Vrd. Joh. 10,35: ja see kiri ei või valeks jääda.

3818. KIRI ON TUGEVAM KUI SÖNA —
1?(1) var.
EKMS IV 55.

3819. MIS KIRJAS, SEE KARJAS —
1—3(5) var.

Lüdimois UAr (1880) 24, E MVH 84; Kuu (Lindvest), Ksi (Mauer).

Vrd. 3985. Mis kodus, see koolis; mis karjas, see kabelis.

3820. EI SINNA KIRIKUT EHITATA,
KUHU KEHV SUREB — 1(3) var.

Norm. 107, EKMS IV 207; Kuu (S. Lilhein).

3821. KERGOST KUULAME, KUIDAS
KORTSOS TARREST OLLA —
1 var.
Sa (Allas).

3822. KERGU NOOMITUSEST JA SAKSA
VIHAST PIDI KATSUMA EGAÜKS
HOIDA — 1 var.

Krj (Toomessalu).

Vrd. 2568. Jumal hoitku igaüht ema last saksa viha ja metsakurja eest.

3823. KERK OM TETTU KERJÄKILE,
PALVEMAJA PATATSILE —
5(12) var.

Aa₁. _____

kerk = kirik

Norm. 117; Ran (Normann) — 1(2) var.

- a₂. Kirik on tehtud kerjakaile, palvemaja patustele.
EKMS IV 264 — ?(1) var.
- b. Kirik on kerjakile, palvemaja patustele.
Trv — 1(2) var.
- Ba₁. Kõrts om pantu kõndijele, palvemaja patustele, kirik om pantu kõegile.
Hel — 1 var.
- a₂. Kõrts on pandud kõndijale, palvemaja patusele, kirik on pandud kõigile.
Päss PJs 558 — ?(1) var.
- a₃. Kõrts pandud kõndijale, palvemaja patusele, kirik kõikidele.
E² 57, EKMS I 728 — 1(3) var.
- b. Kõrts kõndijale, palvemaja patustele, kirik kõikidele.
?Tt (Eisen) — ?(1) var.
- c. Kõrts om tettu joodikile, palvemaja patatsile.
Ran — 1 var.
- Vrd. ul: Aidu-raidu rall-lall-la: Kirik on tehtud k[õi]ge käia, / palvemaja patustelle, / kõrts on tehtud kõnnakile (Leoke 4,122(51) < Vil).
- 3824. KERKU TII OM HAINATEDU —**
1 var.
Ran (Tamm).
- 3825. KIRIK KESET KÜLA —** u. 65(87)
var.
- Aa. _____*
- * kesk (Vi, Kuu), keskel (Hel), kest (Võ); küllä (Hel), külä (Kuu)
Kmpm. KH 37, E 38, E² 54; Jõh, VNg, VMr, Kuu, Juu v. Vän (Virkus), Krj, PJg, Hel, Vil, Puh, Vas v. Se (Sandra) — 12(18) var.
- b₁. Kerk ikka keske külla.
Kaa (I. Kallas) — 1(2) var.
- b₂. Kirik ikka kesk küla.
Wied. 68, Kündja nr. 37 (1883) 443 — ?(2) var.
- c₁. Kirik olgu keset küla.*
* kesk (Kos), kesket (Vig)
Norm. 238; Kos, Vig (Aitsam), Trv (Kala, Sikk) — 3(6) var.
- c₂. Kerik olgu kest küllä.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- c₃. Olgu kirik kesk küla.*
* keset (EKMS; Tln v. Mär), keskel (Pöi)
EKMS I 1269; Kuu, Tln v. Mär (Ojasson), Pöi, Pal, MMg — 6 v. 7(7) var.
- c₄. Olgu kerik kesket küle.
Jõh — 1 var.
- c₅. Kirik olgu ikka keset küla.
Vil (Kala) — 1 var.
- d. Kirik sünnib kesket küla.
Hel — 1 var.
- e. Kirik seisku kesk küla.
Wied. 68, Kündja nr. 37 (1883) 443 — 1(3) var.
- f. Kirik peab keset küla olema.*
* kesket (Sannumetoja)
Sannumetoja V (1856) 37; Tt (anon.) — 2 var.
- g₁. Tii kerk keset külla.*
* kerik; küllä (Se)
Kan, Se — 2(3) var.
- g₂. Tehke kerik keset küla.*
* teke (Trv, Pst, Se); kirik (Trv, Pst), kerk (Se); kest (Se); külä (Trv, Pst), küllä (Se)
Iis, Trv, Pst, Se — 4 var.
- g₃. Kerik tekke kesk küllä.
Rõu — 1 var.
- g₄. Tehke ikka kirik keset küla.
Trv — 1 var.
- g₅. Teeme kiriku keset küla.*
* tieme (Jõh, Lüg, SJn); keriku (Lüg, Lai), kirik (Tln, Krk, SJn, San), kerik (Jõh, Trm), kerk (Ote); kesk (Jõh, Trm); külä (Jõh, Lüg), külla (Ote), küllä (San)
Lüg, Jõh, HMD v. Ris (Treumann), Tln, Krk, Vil, SJn, Lai, Pal, Trm, Ote, San — 14(15) var.
- g₆. Teeme nii, et kirik keset küla.
E. Poomi seletus: «Oeldi siis, kui taheti kõigile ühtevõisi hõlbustust.»
Rap v. Mär — 1 var.
- g₇. Teeme nii, et kirik kesket küla oo.*
* kesk küla on (Trm)
Vig, Trm — 2 var.
- g₈. Teeme nõnda, [et] kirik keske küla.
L. Tarkini seletus: teeme õiglaselt; oeld. kauplemise või mingisuguse jagamise juures.
Khk — 1 var.
- g₉. Teeme nõnda, et kirik kesk küla jääb.
Vän — 1 var.
- g₁₀. Kirik tehaks kesket küla.
Hel (Wahlberg) — 1(4) var.
- h₁. Keige param on, kui kerk keskpaika küla on.
E. Liivi seletus: «Hea, kui kõigiga hästi läbi saab.»
Pha — 1 var.
- h₂. Kirik kesk küla, siis on keige parem.
Hlj (Leetberg) — 2 var.
- B. Tee kirik keset küla: lähemb sulle, lähemb mulle.
Trv — 1(2) var.
- C. Kui tahat küläh kokko leppi, sis tii kirik keset küllä.

Vas (Lenzius) — 1 var.

Da. Kirik kesk küla, aga torn olgu ikke teise otsa peal, ega ta sepapada põle. Amb (Klemmer) — 1 var.

b. Kirik keset küla, aga torn olgu teise otsa peal.

EKMS IV 723 — ?(1) var.

Ea. Õgakörd saisa ai' kerk keset küllä. Se (Savala) — 1 var.

b. Alati saa ai kerkot keset küllä. Se (Savala) — 1 var.

Vrd. kk: Nüüd om märk täüs, nüüd om kerk keset küllä (Se); Just nagu kirik keset küla (SJn).

3826. KIRIK KIILD RÕOVILE, KÜLÄ KAITŠ KAKRELE — 3 var.

a. _____
Hel (Tomp, Habicht) — 2 var.

b. Kirik kiild rõivile, külä kaitš kakrile. Krl (J. ja P. Eimerid) — 1 var.

3827. KIRIK, KÕRTS JA PALVEMAJA, NEID ON MEIE RAHVAL VAJA — 5(6) var.

Aa. _____
Juu (Sommer) — 1 var.

b. Kirik, kõrts ja koolimaja, need on rahval ikka vaja. Ris — 1(2) var.

c. Kerik, kõrts ja sitamaja, seda kõik on rahval vaja. Rāp — 1 var.

d. Piibel, plika, parlament / uus ja vana testament / kirik, kõrts ja pandimaja — / neid on eesti rahval vaja. Tln — 1 var.

B. Huoramaja, vangimaja, hullumaja — nie on kolm tähtsā huonet. Kuu — 1 var.

Red. A on žanritunnuselt lähedane uuele rahvalaulule, Ad on juba riimiline nelikvärss.

3828. KIRIK, KÕRTS JA VESKIKODA, NEED ON KÕIKIDELE ALATI LAHTI — 1 var.

Amb (Neublau).

Vrd. 3844. Kirikupink ja kõrtsi lasin on igaühe omandus.

3829. KIRIK POLE KUNAGI NII TÄÜS, ET PAPP SISE EI MAHU — 2 var.

a. _____
Kuu (Lindström) — 1 var.

b. Ega kirikki nii täüs ole, et papp sise ei mahu.

Kuu (R. Lilhein) — 1 var.

3830. KIRIK SUUR, EGA TA IGAKORD TÄIS EI OLE — 1 var.

HMd v. Ris (Treumann).

3831. KIRIKUS KÄIK EI VIIDA AEGA, VAESTE AND EI VAESEKS TEE — 1 var.

VJg (Ustallo).

3832. KIRIKUS NÄGE KIHTELKOND, LAADEL TERVE LIHVLAND — 5 var.

Aa. _____
Hel (Tomp) — 1 var.

b. Kirikun näeb kihkond, laadal näeb Lihvland. Trv — 1 var.

B. Kirikusse kogub kihkond, aga laadale Lihuland. Trv (Kala) — 1 var.

Ca. Kirikus näeb kihelkond, laadal näeb terve ilm. Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Kirikus nähakse kihelkonda, laadal nähakse kõike ilma. Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

3833. KUS KIRIK, SEAL KÕRTS — 4(5) var.

A. _____
VMr, Trv — 2 var.

B. Kus kirik, sääl kõrts, kus mõisa, sääl kõrts. Mih — 1 var.

C. Kus kungas, seal küla, kus kirik, seal kõrts. Trv — 1(2) var.

Vt. 7070 D.

Vrd. 2641. Kus jumal kiriku tege, sinna tege kurat kõrtsi kõrva.

3834. KÕIK ON KERIKUS KENAD, KALLIL AJAL KAUNIKESED* — 1(2) var.

* kirikus (EKMS)

EKMS I 621; Vai (Russmann).

Vrd. rl «Võta naine töölt» (ERIA III:1 nr. 4528—4530).

3835. PAREM HILJA KIRIKU MINNA, KUI ÜSNA KODU OLLA — 1 var.

Pil (Keller).

Vrd. 1262. Parem hilja kui mitte kunagi.
1259. Hilja kiriku ja vara veskile, siis saab
ennem tagasi.

3836. KIRIKANN LAUA AU, ILUS NAIN
MEHE AU, AGA HOOLAS NAIN
ON MEHE PAREM KÄSI JA VARA-
HOIDJA — 1(4) var.

A. _____
Krj (Mägi) — 1 var.

Ba. Kirikann on laua au, ilus naine mehe
au.

Norm. 190, EKMS II 1112 — ?(2) var.

b. Kirikann on laua ilu, ilus naine mehe
au.

EKMS I 12 — ?(1) var.

Vrd. 948. Hea naene on mehe au.

3837. KIRIKHERRA JA MUSTLANE ÜHE-
SUGUSED, MANGUVAD MÖLEMAD
ARMUANDI — 1 var.

Vil (Kala).

Vrd. 3838. Kirikhärra ja kõrtsmik on ühesugu-
sed, mõlemad tahavad raha: üks pakub raha
eest viina, teine lubab peale surma taeva-
riiki.

3838. KIRIKHÄRRA JA KÕRTSMIK ON
ÜHESUGUSED, MÖLEMAD TAHA-
VAD RAHA: ÜKS PAKUB RAHA
EEST VIINA, TEINE LUBAB PEALE
SURMA TAEVARIIKI — 1 var.

Tln (Grünthal).

Vrd. 3837. Kirikherra ja mustlane ühesugused,
manguvad mõlemad armuandi.

3839. MÄÄNE KERKHERR, SÄÄNE KIH-
KUND — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 4204. Kudas kogudus, nõnda kõster.

3840. KERIKU-IEZANDA PASK ENÄB
HAIZOS, TUUL UOM PARÖBAT
SISSE SAADU — 1 var.

iezanda = isanda; uom = on

Lei (Niilus).

3841. MISPÄRAST SIIS KIRIKUKINNAS
PEAB MINEMA, KUI RAIEKINDAID
VEEL VÖTTA OO — 2(5) var.

A. _____*

* on (trükised)

V. Eenveere seletus: «Kroonuteenistusse
võtmise kohta; kirikukinnas — rikaste laps,

raiekinnas — vaese rahva laps.» Ütlus
omistatud ühele vallavanemale.

Norm. 129, EKMS III 1025; Kul — 1(4) var.

B. Kui mul kirikukindaid küll, mis ma
raiekinnast vaatan.

M. Priimetsa seletus: «Nil üks tüdruk hoo-
belnud, et tal paelu perepoegi tahtjaid. Pop-
sipoisse ega sulasemehi, keda ta raiekin-
daks nimetab, pole jutule võtnud.»

Vig — 1 var.

3842. KIRIKUKÄIJAL EI KULU RIIE ÄRA
— 1 var.

Tõs (Jagoschmidt).

3843. KIRIKUMEEES ON KOHTU KÄSI —
1(2) var.

Wied. ESSr 252, EKMS I 18.

3844. KIRIKUPINK JA KÕRTSI LASIN
ON IGAÜHE OMANDUS — 1 var.

Amb (Münther).

Vrd. 3828. Kirik, kõrts ja veskikoda, need on
kõikidele alati lahti.

3845. EI KIRIKUPÄÄV VÖLGA JÄÄ* —
1(4) var.

* päev; võlgu (E)

E 16, E² 77; Nrv (Sirdnak).

3846. KERIKUTORNI OTSAST SATAT
MAHA — EI SAA MIDAGI VIKI,
PERST SÜÜTEN MURRAT SÖRME
AR — 1 var.

Vas (Jakobson).

Vrd. mst: Kummast kukud ennem jalaluu katki,
kas kirikutorni otsast või kapi otsast? 'kapi
otsast, sest sealt kukkumine madalam'
(Kuu).

3847. KIRIKUÜT LAULVET JÄÄNIÜÜL
KATETOISKU KEELE PÄÄL —
1 var.

Krk (Univere).

3848. KIRIPEA KITS JA KIMBEL MÄRA
— NEE ON POISSMEHE AINUKE
VARA — 2 var.

A. _____
Krj (Toomessalu) — 1 var.

B. Kirivene kits ja kimmel mära — nii
on talutütre vara.

Krk — 1 var.

3849. EGA MUIDO KIRJAKUKS HUUTA,
KUI TÄPPI KÜLGES PÖLE —
1 var.

Vän (Peterson).

3850. KIRJAV ON KERJÄJÄ KOTT —
2 var.

a. —
Kuu — 1 var.

b. Kirjav kerjaja kott.
Kuu — 1 var.

Vrd. 3600. Kerge on kerjaja kott.

3851. KIRJUTAJAD, KUSTUTAJAD, KÖIK
ON MEIE VAEVA SÖÖJAD —
2 var.

a. —
Pal (M. Uus) — 1 var.

b. Kirjutajad, kustutajad, kõik on meie
vara sööjad.
VMr (A. Elken) — 1 var.

3852. MIS KIRJUTATUD ON, SEDA EI
LAKU KOERGI MAHA — 1 var.

Trt (Hameri).

Vrd. 3853. Mis kirjutatud sulle, ei välja raiuda
saa kirvega.

3853. MIS KIRJUTATUD SULEGA, EI
VÄLJA RAIUDA SAA KIRVEGA —
4 v. 5(7) var.

a₁. —
Norm. 131, EKMS IV 727; Trt — 1(3) var.

a₂. Mis kirjutatud on sulle, ei välja
raida saa kirvega.
Jõh — 1 var.

b. Mis sulle kirjutatud, ei raiu mitte kir-
vega.
Vai — 1 var.

c. Ku sulõga ar kirotad, sis maaha
rao oi inäp kirvõgage.
F. Ilviku seletus: käemehe kohta.
Se — 1 var.

d. Ku' tõõsõlõ kirotä käe veksilõ ala,
sis jova ai pärast kirvõga tuud maaha
rako'.
M. Linna seletus: «Niil õks eesti valitsusõ
aigu ülti, sis käüti õks käemeeste hädäh,
kui pangast taheti rahha võlgu võtta.»
?Se — 1(1) var.

Vrd. 10691. Mida sulg kirjutab, seda ainult tuli
põletab.

3852. Mis kirjutatud on, seda ei laku koer-
gi maha.

3854. TUUHO KIRNO PÄÄD AR AJAGO,
KOHE EI MAHU — 1 var.

Se (Sonts).

3855. EGA KERBUD LIIVA SEES KAU —
1 var.

VMr (V. ja G. Lurich).

3856. EGA TEISE KIRBUD TEIST EI
SÖÖ — 1 var.

Pal (E. Uus).

3857. KELLEL KIRBUD KIBEDAT TEE-
VAD, KÜLLAP SEE SÜGELEB —
1 var.

Vil (Leoke).

Vrd. 7904. Oma kirbu sööva kõke valusambaste.
8691 I. Kel kirbu' söövä', tuu eis'ke sanna
kütt.

3858. KEL PALJU KIRPA, SEE NENDE
SÖÖMIST ENAM EI TUNNE —
1?(6) var.

a. —
Sannumetoja V (1856) 51, Wied. 52, Kündja
nr. 35 (1883) 418 — 1?(4) var.

b. Kel palju kirpa, ei tunne enam nende
söömist.
E MVH 30, E 32 — ?(2) var.

3859. KERPU KEDRAJAL, TÄID TULIJAL
— 1 var.

Hlj (Rehberg).

Vrd. kk: Kui keski naljahammas ühte maeasse
läks, kus naesed kedrasid ja perast tereta-
mist ütles: «Kirpu kedrajale.» Kedrajad
vastasid taale: «Täid tulijale, üheksa iga
särgi noori vahele.» (Jõh).

3860. KIRBUST TETÄS KARU JA HII-
REST HÄRG — u. 10(17) var.

A. —*

* tehakse (trüklised)

Norm. 220, EKMS II 544; Trv (Teckel) —
1(3) var.

B. Sääsest tiid hundi, kirbust karu.
Trv (Rull) — 1 var.

Ca₁. Kirbust tehakse härg.*

* härga (Mus)

Mus, Kaa, Muh — 3(5) var.

a₂. Tehakse kirbust härg.

Plt — 1 var.

b. Eks kirbust tehakse ju ikka härg.
Krk — 1 var.

Da. Kerp tehakse härjaks ja härg kerbuks.
Põl (Rand) — 1 var.

b. Kerbust tehakse härg ja härjast kerp.
Põl (Rand) — 1 var.

E₁. Senna tehakse härg, kus pole kirpu olnudki.*

* sinna (trükised)

Norm. 220, EKMS II 544; Sa (Veäster) — 1(3) var.

E₂. Senna tehakse härg, kus kirp olnud.
Sa (Veäster) — 1 var.

Vrd. kk: Ta tieb kerbust härja (Hag).

Vrd. 1410, eriti B: Vahest tehakse hobune sinna, kus pole kirpu olnudki.

1867. Vahest tehakse härg sinna, kus mitte sõrgagi ei ole.

3861. KIRP KAEBAS KORD: «JUMMAL HOITKO MINNO PIMME KÄTTE SAAMAST-JÄÄMAST, SIS OLED KADONU» — 2 var.

A. _____
Räp (Loorits) — 1 var.

B. Kerp öölnud: «Kui nägija inimene kinni võttab, võib veel loota, ta vaatab näppu vahelt, kas on täi või kerp, saab vahel lippama, aga kui pime kinni võttab, on surm.»

Hlj — 1 var.

3862. KIRP KOERA PERSES, MAASIKAS KARU PERSES — 1 var.

Hlj (Länts).

Vrd. kk: See on kui karu perses maasikas (Wied. ESSr 582).

Vrd. 12347. Täi mehes, kerp koeras.

6250. Iga maasikas põle karu perses.

3863. KIRP LÄTT INEMBA RIIGA KUI SANNA — 1(3) var.

Norm. 49; Vas (Jakobson).

3864. KIRP ON KÄHKU KARGAMA — 1 var.

Kõp (Ratas).

3865. KIRP ON RASKEM KUI HÄRG — 1 kuni 2(3) var.

a. _____
Sa (anon.) — 1(2) var.

b. Kirp raskem kui härg.
?Sa (R. Kallas) — 1?(1) var.

3866. KIRP SAUNAS KUI SAAJAS, TÄI PÕUGUS KUI PULMAS — 7 var.

A. _____
Jõh (Tõnorist) — 1 var.

B. «Mina põugus kui põrgus,» ütles täi, «kirp saunas kui saajas.»
Lüg — 1 var.

C. Kirp on saunas kui saajas, põugus kui põrgus; täi saunas kui põrgus ja põugus kui pulmas.
Lüg — 1 var.

D. Täi on saunas nagu saajas, põugus nagu pulmas.
Lüg — 1 var.

E. Kerp on püügis kui pulmas, saunaleilis kui saajas.
Rkv — 1 var.

F. Kirp ütelnud, et tema saanaleinis kui surmas, aga põugupadas kui pulmas.
Loorits Vrp 46 (< MMg) — 1 var.

G. Täil peab olema kuumas vees põrgu, aga kuuma käes leinis pulmad; kirbul jälle peab olema kuumas vees pulmad, aga kuuma käes leinis põrgu.
Trm — 1 var.

Vrd. 12350. Täi ütelnud: «Kurika all kuulan, pajas paisun, aga saanalein on hinge-võtja.»

3867. KUI KIRP KÜBARAS, SIIS PARAS KAERU KÜLIDA — 2 var.

a. _____
Plt (Utsal) — 1 var.

b. Siis külva kaeru, kui kirp mütsis on.
Vän (Jaason) — 1 var.

3868. KUST KERPKI HAMMUSTAB, SINNA JÄEVAD KA JÄLJED — 1 var.

Kuu (Einstruck).

3869. ÄRA TII KIRBUST ELEVANTI — 3(21) var.

A. _____
MMg (Nõu) — 1(2) var.

Ba. Kirbust tetakse elevanti.
Trv (Kallas) — 1 var.

b. Tehakse kirbust elevanti.
Plt (Käosaar) — 1 var.

*

C. Ära tee kärbses elevanti.
?Ote (õpil.) — ?(1) var.

D. Sääsest tehakse elevanti.*
* tehtakse (Tõn.)

Niggol VKÖR⁵ 52, Pöder L ABDr 31, Kuusik KT 209, Tõn. RP 71 — ?(15) var. Käsi- kirjal. üleskirjutused on kõik kirjanduse- mõjulised.

E. Hirm teeb sääsest elevandi; tonti näed, kus tonti pole.
?Hls (õpil.) — ?(1) var.

Vrd. kk: Teeb sääsest elevandi (Kod); Teeb kärbses elevandi (Hel).

Vrd. 11199. Ära tee sääsest hārga.

3870. KUI KERST VARASTUD,
PANNAKSE AIT LUKKU — 1 var.

VMr (V. ja G. Lurich).

3871. EGA KEEGI KERVE PEAD
KÖHUTA — 1 var.

VMr (V. ja G. Lurich).

3872. EGA KIRVES EI RAIU, AGA PUU-
SEPP — 1 var.

Vig (Saalist).

3873. ILMA KIRVETA EI OLE MITTE
PUUSEPP EGA ILMA NÖELATA
RÄTSEP — 1 var.

SJn (Oksenberg).

3874. JÄTA KIRVES VARNA OTSA,
OOTA, KUI SA VANAKS SAAD*
— 1(5) var.

* suureks saad (trükised)

Norm. 54, EKMS III 992; Trm? (R. Kal- las v. anon.).

3875. KIRVES IKS HÜÜLI JÄLE' TASO
— 1(2) var.

Vas v. Se (Sandra).

3876. KIRVES ON TEE PEAL SELTSI-
MEHEKS — 1 var.

Vil (Palu).

3877. KUIDAS KIRVES, NÖNDA LAAST
— 1?(1) var.

?Vil (Leoke).

3878. KUI KIRVES VEEL ALLES, SAAB
IKKI SÜÜA: KIRVES PATTA JA
VARS PAJA ALLA* — 1(4) var.

* ikka (trükised)

Norm. 158, EKMS II 1244 ja IV 23; Hää (Mäesalu).

3879. MES KERVES KÄSSIB, SEDA TALV
PEAB TEGEMA — 1(3) var.

a.

NMd v. Ris (Treumann) — 1(2) var.

b. Mis kirves käseb, seda talv peab tege-
ma.

Norm. 264 — ?(1) var.

Vrd. 7589, eriti C: Senna peab talv minema,
kus kirvepõhi ajab.

3880. MIS KIRVES OTSIB, SEDA KIR-
VES LEIAB — 1(6) var.

Wied. 119, Kündja nr. 46 (1883) 549, E 56,
E² 44.

Vrd. 11955. Terav kirves leiab kivi.

3881. MIS PELGÄT KIRVEST VETTE
VISATA, KÜLL KUAS PÄÄLE JÄÄS
— 1 var.

Võn (Kripson).

3882. TERA V KIRVES LÖÖB VALUSA
HAAVA — 1 var.

M. Mäesalu (üleskirjutaja) seletus: inimese
kohta, kellel on «valusad» sõnad.
Hää.

3883. ÄRA ENNE KIRVEST KIIDA, ENNE
KUI TA RAIUB RIIDA — ?(3) var.

Norm. 217; ?Hls (õpil.).

3884. KIRÄS ÜTEL KAR'ASÖL, KAR'AS
ÜTEL KÖÖLÖ KAR'ALÖ — 1 var.

Kiräs = lehma nimi

M. Linna (üleskirjutaja) seletus: jutt läheb
ühe käest teise kätte ja viimati teab kõik
rahvas.

Se.

3885. EKS KISA ANNA IKKA KEEDU
KAPSAID — 1 var.

Trm (Soodla).

3886. EKS KISA OLE IKKE SUUREM,
KUI ASI ISI ONGI — 1?(1) var.

?Koe (Schultz).

Vrd. kk: Teeb enam lärmi kui asja (Saa).

Vrd. 2675. Jutt suurem kui asi.

4362. Kopika eest asja, rubla eest lärmi.

8357. Palju kisa, vähe villu.

3887. PALLU KISA EI KEEDA PUTRU
PEHMES* — 1(2) var.

* palju; pehmeks (Norm.)
Norm. 61; TMr (Siil).

3888. KISKLIK PUU EI ANNA KIUDU
VÄLJA, LAHKE PUU ANNAB HEA
LAASTU — 1 var.

Aud (Tarkpea).

3889. KISKUJA KUKK EI OLE RASVANE
— 1(3) var.

Norm. 240, EKMS III 587; Vig (Saalist).

3890. KISU NIIST, KUI NIITS JOOKSEB
— 1(2) var.

Rõn (anon.).

3891. KJÖSU SIÄLT KÜÜDEGÄ, KUS SA
PÖLE ENNE KJÖSN MTE —
1 var.

kjösu, kjösn = kisu, kiskunud; küüdegä
= küüntega
Khn (S. Saar).

3892. EGA KITSI EI VÕI KAPUSTA-
AIDA LASTA — 1 var.

Trv (Jakobson).

Vrd. 3905. Pane kits kärneriks, siis saavad puud
kooritud.

3893. IGAÜKS TULEB OMA KITSEGA
TURULE — 5 var.

a. _____
A. Traadi (Rak) seletus: igaüks pakub seda,
mis tal on.

Hlj, Rak — 2 var.

b. Igaüks oma kitsega turul.
Rak — 1 var.

c₁. Igaüks aga oma kitsega turul.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

c₂. Igaüks on aga oma kitsega turul.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vrd. kk: Sa tuled oma kitsega ka turule (VJg).

3894. KES KITSI KARJELAJAKS ARVAB
— u. 50(71) var.

A₁a. _____*

* elajas (SJn)

Trv, SJn — 2(3) var.

b. Ega kitsist karielajat ei saa.
Trv — 1 var.

A₂. Kes kitse karjatõpras arvab.
Nõo — 1(3) var.

A₃a. Kesse kitse karjaloomaks loeb.
Kuu — 1 var.

b. Kits ei loeta karjaloomast.
Rak — 1 var.

c. Kitsest ei saa karilooma.
Hää — 1 var.

A₄a. Kes kitse karjas arvas.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Ega kitse karjas ei loeta.
As (Pint) — 1 var.

B₁a. Kessi rätsepat inimesesse arvab või
kitsi karieläjasse.
Trv — 1(3) var.

b. Ega rätsep ole ristiinemene ega kits
kariloom.*
* põle ristiinime
Rap v. Mär (Poom) — 3 var.

B₂. Ega rätsep põle mees ega kits põle
lehm.
LNg — 1 var.

C. Kes kitse karjaeläjas loep ehk last
inimeses.
Kam — 1 var.

D₁a. Kes kitsi karjaloomaks või tüdrukut
inimeseks arvab.
Vil — 1(3) var.

b. Kes kitse karielajas peab või tüd-
rukut inimesesse loeb.
Trv — 1 var.

c. Tüdrukud ei saa inimeses ega kitsi
karieläjas arvate.
Krk — 1 var.

d. Tüdrukut ei saa inimeses lugeda ega
kitsi karieläjas.
Krk — 1 var.

e. Ega tüdruk ei ole inimene ega kits
karieläjes.
Krk — 1 var.

f. Kes kitse karjaloomaks või tüdrukut
inimeseloomaks peab.
Plt (Luu) — 1(2) var.

g. Kes kitse kariloomaks ja tütarlast
inimeseloomaks peab.
Plt (Luu) — 1 var.

D₂a. Kis kitse karjaelajaks arvab ehk nais-
terahvast inimeseks.
Ksi — 1 var.

b. Kes kitse karjaelajaks loeb ehk nais-
terahvast inimeseks.
Lal, Võn — 2 var.

c. Kits ei ole karieläjes ega naine ei ole
inimene.
Krk — 1 var.

d. Kisse naist inimeseks või kitse kari-
elajaks peab.
Kse — 1 var.

- e. Kits ei ole karjaloom ega naisterahvas pole inimene.
Jõh — 1 var.
- D₃. Kis naisterahvast inimeseks arvab ehk kitse karjaveiseks.
Kos — 1(2) var.
- D₄. Kissi nüüd kitse karjatõpraks piab ehk naist inimeses.
Ksi — 1 var.
- Vt. 3117 G₁–G₄.
- E. Kes kitse-lammast veikseks arvab ehk naisterahvast inimeseks.*
* veiseks (E MVH)
Wied. 58, E MVH 37; Pär (Rosenplänter) — 1(4) var.
- Vt. 3117 H.
- F. Haab olõõi puu, kaar olõõi leib, baaba olõõi inemene, kits olõõi tõbras.
Lut — 1 var.
- Vt. 2842 H; 2897 C; 3117 D.
- G. Kes muhulast meheks, kitse karjaloomaks ehk naisterahvast inimeseks peab.
Sirvil. (1901) 44 — 1 var.
- Vt. 2842 G; 3117 I.
- H. Kes naest inimeseks, muhulast meheks, kitse loomaks, kadakat puuks [arvab].
Põl — 1(2) var.
- Vt. 2842 C; 3117 J.
- I₁. Ei muhulane põle mees, kadak põle puu ega kits põle loom.
Phl — 1 var.
- I₂. Kadakas pole puu, kits pole elajas, muhulane pole mees.
Krj — 1 var.
- I₃. Ega Käina mees pole eide mees, kits pole eide loom ja katak pole eide puu ka end.
eide = õige
Rid — 1 var.
- Vt. 2842 B₁–B₃.
- J. Ega muhulane põle mees, ega kits põle loom, ega kadak põle puu, ega kaer põle vili.
Emm — 1 var.
- Vt. 2842 D; 2897 B.
- K₁. Kes hiidlasest inimest või kitsest lehma on pidand.
LNg, Emm — 2 var.
- K₂. Ega Rootsi meest peeta meheks ega kitse lehmaks.
LNg — 1 var.
- Vt. 2842 F₁–F₂.
- La. Kits ei loeta karjaloomast ega kadakad puust.
Norm. 98; Rak — 1(3) var.

- b. Kes kitsõ karas lugõ ehk kadajat puus arvas.
Plv — 1 var.
- Vt. 2842 E.
- M. Või kits karjaloom või hernes jumalavili om.
Hls — 1 var.
- N. Hansu ei arvata meheks, haugi kalaks ega kitse karjaveiseks.
Jür — 1 var.
- Vt. 3708 J.
- O. Kes kitse karielajaks arvab või lutsu leevakõrvaseks.*
* leivakõrvaseks (Norm.)
Norm. 98; Plt — 1(2) var.
- Vt. 3708 K.
- P_{1a}. Kes kitse karjaloomaks või vasikat vana elajaks arvab.
Norm. 98; Sa (R. Kallas) — 1(3) var.
- b. Kes kitse karja voi vasikat vana elajas arvab.
Tt (R. Kallas) — 1(2) var.
- c. Kes kitse karjast arvab ehk vasikat vana elajast.
TMr — 1 var.
- P₂. Kes kitse karäs arvas vai vaske vana tõpras.
Kan — 1 var.
- Vt. 3561 B₁–B₂.
- Q. Ega kits pole lehm ega «Moskvitš» pole auto.
M. Mäesalu: «Suuremate polste kõnekäänd.»
Hää — 1 var.
- R. Kits ei ole kariloom ega piimalehm, mampsel ei ole ema.
A. Källo seletus: «Pienikene prouva ei ole lapsetuoja ega kasvataja.»
Lüg — 1 var.
- Vrd. kk: Kes arvab mind asjaks ehk kitse karjajaks (Plt).
- Vrd. nlj: RKM II 209, 602 < Trt.
3895. KESSI KITSI PERÄST KUHJA LUU VAI LATSE PERÄST SOOLA TUU — 2(6) var.
- a. _____
Hel (Tomp) — 1 var.
- b. Kes kitsi pärast kuhja loob vai latse pärast soola toob.*
* kitse; või; lapse (Norm., EKMS)
Norm. 166, EKMS II 438; Hel (Wahlberg) — 1(5) var.
- Vrd. 3392, eriti I: Kes kitse pärast lakka ehk lapse pärast laadale läheb.

3896. KITS EI ELA KIITUSEST EGA
LAMMAS LAITUSEST — 2(9) var.

- A. _____
Jõh (Paurmann) — 1 var.
- B. Kaua kits kiitusega elab ehk vasikas
palvega.
Norm. 81; Vai (Feldbach) — 1(3) var.
- Vt. 13868 B.
- C. Kaua kits kiitusega elab.
E 31, E² 15 ja 59, EKMS I 1225 — ?(5)
var.
- Vrd. 3907. Paremp kits kildusen, ku laits laidu-
sen.

3897. KITS EI VÕI INNE RÕÖMUSTADA,
KU KATUSSE OTSAH OM — 1 var.
Räp (Poolakess).

3898. KITS KAHE KUHJA VAHEL SUREB
NÄLGA — 1 var.

- Pal (Karma).
- Vrd. ul: Eesel kahe kuhja vahel, / mõtles, mur-
dis pead, / kummast kuhjast sööma peab, /
mõlemad on hääd / (Se).

3899. KIÄ NO KITSE SILMUST KAES,
KU LEHMA LÕOG KÕVA UM —
1(3) var.

- a. _____
Norm. 231; Rõu (anon.) — 1(2) var.
- b. Kes nüüd kitse silmust kaeb, kui leh-
ma lõõg kõva on.
EKMS IV 424 — ?(1) var.

3900. KUS KITS KINNI, SEAL KITS
KISUB IKKA — 1 v. 2(24) var.

- a. _____
* säääl (Hupel, KAH); kisup (Hupel)
* Helle 344, Hupel 111, Beltr. XI 158, Poro-
miski EGr. 202, Wied. 91, KAH EKAI 154,
Schneider Elusal. Kal. (1905) 29, Norm. 115
— 1?(18) var.

*
**Kus kits kinni, seal kits kisub ikka, Gelegenheit
macht Diebe.**

- b. Kun kits kinni, säääl kits kisup ikkes.
Norm. Cl. 25; Tt (Cl.) — 1(2) var.
- c. Kun kits kinni, säääl kisup ikkes.
Norm. Cl. 25 — ?(2) var.
- d. Kus kits kinni on, säääl ta kisub ikka.
Stein 38 — ?(2) var.
- Vrd. 3901. Kus kits kinni, sääält ta peab süüa ka
saama.

3901. KUS KITS KINNI, SÄÄLT TA PEAB
SÜÜA KA SAAMA — 1 var.

- HMd v. Ris (Treumann).
- Vrd. 3900. Kus kits kinni, seal kits kisub ikka.
1857 B₂. Kus härg tööd teeb, sealt peab
tema ka sööma.

3902. LASE KITS KIRIKUDE, KITS LÄTT
KANTSLEDE — u. 60(115) var.

- A₁a₁. _____
* kirikuse (Trv), kirikus (Krk); lää (Trv,
Krk), lähab (Trv), läheb (Trv); kantsese
(Trv), kantslise (Trv), kantsles (Krk)
Hel, Trv, Trv v. Rõu (Siipsen), Krk —
5 var.
- a₂. Lase kits kirikuse, kits lää kantslese
kah.*
* kirikus — kantsles (Krk), kirikusse —
kantslesse (Vil); lääb (Vil)
Krk, Trv, Vil — 3 var.
- a₃. Lase kits kirikus, kits lääb kohe
kantsles.
Krk — 1 var.
- a₄. Lase kits kirikusse, ta läheb kants-
lisse kah.*
* tema; lähäb (Pst); ka (trükised; Pst)
Norm. 214, EKMS III 496; Pst, SJn — 2(4)
var.
- a₅. Lase kits kirikus, ta lääp kantsles.
Krk — 1 var.
- a₆. Lase kits kerku, läheb kantsli pääle
ka viimaks.
Krk — 1 var.
- a₇. Lase kits kirikuse, siis läeb kants-
lisse.
Vil — 1 var.
- a₈. Lase kits kirikuse, sös lääb ka vii-
māti kantslese.
Trv — 1 var.
- b₁. Lase kits kirikuse, kits taht kants-
lesse.
Krk — 1 var.
- b₂. Lase kits kirikuse, kits ta'ab sis ka
kantslese.
Pst — 1 var.
- b₃. Lase kits kirikusse, tahab kantslisse
kah.
Hel — 1 var.
- b₄. Lase kits kirikusse, taht kantslese
kah.*
* kirikusse; kantslise (Hel)
Hel, Trv — 2 var.
- b₅. Lase kits kirikuse, ta tahab kantslese
kah.
Trv — 1(2) var.

- b₆. Lase kits kirikuse, sõs tahab kants-
lese.
Trv — 1 var.
- c. Lase kits kirikusse, siis kargab kants-
lise kah.
Vil — 1(2) var.
- d₁. Lase kits kirikusse, kits ronib kants-
lisse.
Hls — 1 var.
- d₂. Lase kits kirikusse, ronib üles kants-
lisse.
Kuu — 1 var.
- A₂. Vii kits kirikusse, tahab kantslisse
kah.
Trv — 1 var.
- B_{1a1}. Lase koer kerku, koer läheb kants-
lisse.
?Pha (Kuusk, Rebane) — 1?(2) var.
- a₂. Lase koer kiriku, ta läheb kantsli
peale.
Kaa — 1(2) var.
- a₃. Lase koer kirku, viimaks ta läheb
kantsle peale.
Sa — 1 var.
- a₄. Lase koer kiriku, vaata läheb kants-
lesse kah.
Tür — 1 var.
- b₁. Lase koer kirikusse, koer tahab kua
kantslisse.
Vig — 1 var.
- b₂. Lase koer kerku, siis ta tahab kantsli
peale koa soaja.
Põi — 1 var.
- b₃. Lase koer kerku, tahab kantsli peale
koa soaja.
Põi — 1 var.
- c. Lase koer kirikusse, ta kipub kants-
lesse.
Saa — 1 var.
- B_{2a}. Aita koer kerku, siis aita ta kantsli
ka.
Kaa — 1 var.
- b. Aita koer kerku, siis läheb kantsli
pääle.
Kaa — 1 var.
- B₃. Võta koer kiriku, läheb kantsli peale.
Khk — 1 var.
- B_{4a}. Kui koer kiriku läheb, siis läheb ta ka
kantsli peale.
Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883) 446/7 — 1(4)
var.
- b. Kui koer kirko saab, siis lähäb ta ka
kantsli peale.
Beitr. II 75; Jaa — 1(2) var.
- C_{1a}. Anna sina luba kuratile kiriku sisse
minna, siis ta tahab ka räästooli peäle
minna.
* Willmann 27, EKMS I 1271 — 1(2) var.

*

anna sinna lubba

kuratil kirikus minna, siis ta tahab ka rääs-
toli peäle minna.

- b. Anna kuratile luba kirikusse minna,
tema lähäb räästooli peäle.
Hupel² 150, Poromenski EGr. 179 — ?(10)
var.
- C_{2a1}. Anna kuratile luba kirikusse minna,
tema lähäb kantsli peäle.
Hupel² 150, Poromenski EGr. 179 — ?(3)
var.
- a₂. Anna kurjale luba kirikusse minna,
kuri läheb kantslisegi.
E 11, E² 104, EKMS III 104 — ?(3) var.
- b. Anna kuradile luba kiriku minna, tema
kipub kantslile.
Stein 7, Wied. 6, Kündja nr. 31 (1883) 370,
EKMS I 1047; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(8) var.
- c. Annad kuradile luba kirikusse minna,
kurat ronib kantslisse.
Tõn. Täht. (1913 mai) — ?(1) var.
- C_{3a1}. Lase kurat kiriku, siis ta läheb ka
kantsli peale.
Wied. 104, Kündja nr. 43 (1883) 514, EKMS
I 557 — 1(10) var.
- a₂. Lase kurat kirikusse, siis läheb ta ka
kantslesse.
SJn — 1 var.
- a₃. Lase kurat kirikusse, siis läheb ta
viimaks ka kantslisse.
Pst — 1 var.
- a₄. Lase kurat kirikusse, läheb viimaks
veel kantslisse.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- a₅. Lase kurat kiriku, ta lähäb kantslesse
kah.
SJn — 1 var.
- a₆. Lase kurat kirikus, kurat lää kants-
les.
Krk — 1 var.
- a₇. Lase kurat kiriku, läheb kantslisse
koa.
Kuu — 1 var.
- b. Lase kurat kerkohõ, kantslidõ lätt ta
esiki.
Ote — 1 var.
- c₁. Lase kurat kiriku, kurat tahab viel
kantsli piale saada.
Rak — 1 var.
- c₂. Lase kurat kiriku, ta tahab kantslesse
koa minna.
Koe — 1 var.
- c₃. Lase kurat kirikus, tema tahab kants-
lis kah.
Pst — 1 var.

- d. Lase kurat kiriku, sealt kargab ta kantsli.
SJn — 1 var.
- e. Lase kurat kirikusse, kohe on ta kantsli peal.
Vig — 1 var.
- C₄. Saada kurat kirikusse, ta läheb ka kantslisse.*
* kantsli (Urv)
Jür, Urv — 2 var.
- C₅. Kutsu kurat kergude, lääb kantslide kah.
Ran — 1 var.
- C_{6a1}. Kui sa kuratile lubad kiriku tulla, siis on ta kantsli peal kohe.
Wied. 82, Kündja nr. 40 (1883) 478 — 1(3) var.
- a₂. Kui kuradile lubad kiriku tulla, on ta varsti kantslis.
EKMS IV 439 — ?(1) var.
- b. Lubad sa kuradi kirikusse, siis on ta ka pea kantsli peal.
Vlg. Lisal. nr. 20 (1890) 160 — 1?(3) var.
- C₇. Laset kuradi kirikus, sis kurat taht kantsles kah.
Krk — 1 var.
- D. Anna kuratile luba kiriku minna, ta läheb käärkambri.
Wied. 6, Kündja nr. 31 (1883) 370; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(3) var.

*

- E. Lase mustlane kiriku, läheb kantslile ka.
Hlj — 1(2) var.

*

- F. Lase siga kirikuse, ta lääb kantslese.
Trv — 1 var.

3903. MIS KITS ENDAST KIIDAB VÕI SIKK SUURUSTAB — 1 var.

Saa (Söggel).

3904. MIS KITS KITSELE ANNAB, KUI ISEGI HAAVAKOORT NÄRIB — u. 20(33) var.

- Aa. _____
Wied. ESSr 297, Wied. 119, Kündja nr. 46 (1883) 549, E 56, Raud VMj 218, EKMS IV 298 — 1(10) var.

- b. Mis kits kitsele annab, kui isegi närib haavakoori.
E² 76 — 1?(1) var.

- Ba₁. Mis kits kitsele annab, kui isegi hagu närib.

Norm. 157, EKMS II 1244 ja IV 23; Jöh, Hls, Lüg, VNg, Pal — 9(13) var.

- a₂. Mis kits kitsele annab, kui ta isegi haga närib.
Nrv — 1 var.

- a₃. Mis kits kitsele annab, isegi hagu närib.
Rak (K. Raud) — 1 var.

- a₄. Mis kits kitsele võib anda, kui isegi hagu närib.
Jöh — 1 var.

- b₁. Mis kits kitsile annab, kui ta isi hagu sööb.
Hel — 1 var.

- b₂. Mis kits kitsele annab, kui isegi hagu sööb.
E MVH 84 — ?(1) var.

- c. Mis kits kitsele annab, kui haod ees mõlemil.
Lai — 1 var.

- d. Mis kits kitsele annab, omalgi haod suus.
Lai — 1 var.

- C. Mis kits kitsele annab, kui isegi hagu ja õlgi sööb.
Pal — 1 var.

- D. Mis kits kitsele annab, kui omalgi oled ees.
Trm — 1 var.

- Vrd. 10165. Mis sant sandile annab, kui ise kerjakotti kannab.

3905. PANE KITS KÄRNERIKS, SIIS SAAVAD PUUD KOORITUD — u. 75(150) var.

- A_{1a1}. _____*

* kärnärisk (Hls), kärneliks (Amb), kärneril (Amb); kooritus (Hls)

Norm. 61, EKMS II 201; Rak, ?Amb (Kleimann, Kuusik), Sa, Hls, Pil — 7 v. 8(12) var.

- a₂. Pane kits kärneliks, siis saavad kõik puud kooritud.*

* kärneriks (Kuu, Trm); soavad — kooritud (Kuu)

Vlg. Lisal. nr. 15 (1890) 120; Kuu, Lai, ?Trm (Õunapuu) — 3 v. 4(5) var.

- a₃. Pane kits kärneriks, saavad puud kooritud.
Trv — 1 var.

- a₄. Panõ kits kärnärisk, saava puu kooritus.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.

- a₅. Pane kits kärneriks, küll siis puud kooritud saavad.
SJn? (Ruhs) — 1 var.

- a₆. Pane kits kärneriks, küll siis kõik

puud kooritud.

E 66 — 1?(1) var.

- a₇. Pane kits kärneriks, siis tead, et puud kooritud.

?Pha (Kuusk) — 1?(1) var.

- a₈. Siis on kõik puud kooritud, kui kits on kärneriks.

Kuu — 1 var.

- a₉. Pane kits kärneriks, küll siis koorib puid.

EKMS III 862 — 1 var.

- a₁₀. Pane kits aida kärneriks, siis saavad puud kooritud.

?Põi (A. Verliin) — 1?(1) var.

- b. Pane kits kärneriks, kits koorib puud ära.

Trt — 1 var.

- c. Paned kitse kärneliks, see koorib kõik puud.

VNg — 1 var.

- A_{2a}. Pane sikk kärneriks, siis saavad puud kooritud.

* Helle 350, Hupel 114, Poromenski EGr. 211, Marpurg 71, Wied. 144, Kündja nr. 48 (1883) 573, Beitr. XI 155, Körber VRMK 38, Malm 18, KAH EKAI 156; VJg (Ustallo) — 2(35) var.

*
Panne sikk kärneriks, siis saavad puud kooritud, den
Bod' muß man nicht zum Gärtner setzen.

- b. Pane sikk kärneriks, küll siis koorib puid.*

* kui pro küll (Stein)

Stein 51, Wied. 144, Kündja nr. 48 (1883) 573, EKMS III 862; ?Tt (Kreutzw.) — ?(5) var.

- A₃. Pane sokk kärneriks, siis saavad puud kooritud.

Körber Uus ABDr 10 — 1?(1) var.

- Ba. Pane kits aeda kärneriks, siis saavad puud poogitud.

?Krj (Kingissepp) — 1?(1) var.

- b. Pane kits kärneriks, siis saavad puud poogitud.

?Vig (Pulst), ?Muh (Tuul) — ? kuni 2(2) var.

- C. Pane kits kärneriks, katsu kas ta ei koori.

Kul — 1 var.

- D. Ära kitsi kärnariks pane, kits koorib puu paljaks.

Hel (Wahlberg) — 1(3) var.

- Ea. Pane kits kärnaliks, see sööb siis puude lehed ära.

?VMr (Mastberg) — 1?(1) var.

- b. Pane kits kärneriks, süöb lihedki puust ära.

Kuu — 1 var.

- F_{1a1}. Pane kits kärnariks, küll sa siis palju kaapsid saad.

Sannumetoja IV (1851) 52 — 1 var.

- a₂. Pane kits kärneriks, küll siis palju kapsaid saad.

Wied. 143, Kündja nr. 48 (1883) 573, Puus. EKGr. 192, E 66, E² 65, EKMS III 862; ?Ann (Kagovere) — 1?(10) var.

- a₃. Pane kits kärneriks, küll siis kapsid saad.

TMr (Herms) — 1 var.

- a₄. Pane kits kärneriks, külap siis kapsaid saad.

TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 1(3) var.

- b. Pane kits kärnalis, sis ep sa kapustidest viil asja saad.

Krk — 1 var.

- F₂. Pane sikk kärneriks, küll siis palju kapsaid saad.

EKMS III 862 — 1?(1) var.

- G_{1a1}. Pane kits kärneriks, külap siis aja asjad õiges kordas on.

Kaa — 1(2) var.

- a₂. Pane kits kärneriks, siis on aja asjad korras.

Kär — 1 var.

- a₃. Pane kits kärneriks, siis on kõik aja asjad kordas.

Vil — 1 var.

- b. Pane kits kärnaris, küllap siis aed korras on.

Ksi — 1 var.

- G₂. Pane kits kärneriks, siis on su aed ilus.

Tln (Keller) — 1(2) var.

- G₃. Panõ kits kärnaris, küll siis aid haritus saa.

Plv — 1 var.

- H. Pane kits kärneriks, küll siis oled õnnega koos.

Vig — 1 var.

*

- Ia. Pane kits kärnaliks.

Mih — 1 var.

- b. Pane ~~no~~ kits kärnaris.

Kan — 1 var.

- Ja. Ärä pane kitsi kärnariks.

Saa — 1 var.

- b. Ärä pangu kitse kärnaris.

Rõu — 1(2) var.

- c. Pangu ui kitse kärnaris.

Rõu — 1 var.

- Ka₁. Kes kitse kärnaliks paneb.

Hlj — 1 var.

- a₂. Kes kitse kärnaris pand.
Räp — 1 var.
- b. Kes kitsi kärnarise paneb.
Trv (Parts) — 1(2) var.
- La. Ega kitse kärnariks panna.
E MVH 70 — 1 var.
- b. Kitse ei panda kärneriks.
Muuk I 166, Muuk-Mihkla III 128 — ?(2) var.
- M_{1a1}. Kits ei kõlba kärneriks.*
* kärnalise (Trv v. Rõu)
Rak (õpil.), Mih (Pille), Vän (Tammsoo),
Trv v. Rõu (Siipsen), Kam — 6 var.
- a₂. Ega kits kärneris ei kõlba.
Pst — 1(2) var.
- a₃. Kits ei kõlba iialgi kärneriks.
JJn — 1 var.
- b. See ei kõlba, et kits kärnalise pan-
nakse.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- c. Kits ei sünni kärneriks.
Kre — 1 var.
- M₂. Ei või kitse aednikus panda.
?Ote (Kroon) — 1?(1) var.
- Na₁. Kitsest ei saa kärneri.
Nõo — 1 var.
- a₂. Ei saa kitsest kärneli.
TMr — 1 var.
- b₁. Saa ai kitsõst kärnäri.*
* kärnälli (Rõu)
Rõu — 2 var.
- b₂. Ega kitsõst kärnär saa ai.
Võ (A. Jennes) — 1 var.

*

- O. Pane kits kärneriks ehk anna hullu
kätte pill.
Vig (Laipmann) — 1 var.
Vt. 8835 F.
- P. Hoitku orjast otsalist vai kitsiloomast
kärnalit.
Hel (Tomp) — 1 var.
Vt. 2570 D.
- R. Kits ei kõlba kärneris ega koer koo[1]-
meistriks.
SJn (Kielas) — 1 var.
- S. Kis kitse kärneriks võib panna ehk
siga möldreks.*
* möldriks (Norm.)
Norm. 61; Koe (Schultz) — 1(2) var.
- Ta. Pane kits kärneriks ehk hunt lambri-
seks — üks keik.
Kär (Sömer) — 1 var.
- b. Pane kits kärneriks ehk hunt lamba-
karjaseks.
Lüg (Källo) — 1 var.
Vt. 1671 E.

- U. Hundist ei saa karjakoera, kitsest ei
saa kärnelit.
P. Tammepuu seletus: «Igast inimesest ei
saa ometi töötegijat.»
Lai — 1 var.
Vt. 1611 H.
- V. Kitsõst saa ai kärnänni, jänessest
saa ai uibovahti, soest saa ai kar'a-
pinni.
Se — 1 var.
Vt. 1611 I.
- Ö. Pane kits kärneriks, hunt karjakoe-
raks ehk varas vara hoidjaks, siis oled
kõigist ilma.
SJn (Kapp) — 1(2) var.
Vt. 1611 J.
- Äa₁. Kitsest ei saa kärneri, ei siast nurme-
vahti.
Hls — 1 var.
- a₂. Ei saa kitsest kärnari, tseast nurme-
vahti.
Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.
- b. Kits ei ole kärnär, tsiga ei ole nurme-
vaht.
Vas — 1 var.
Vt. 10365 C.
- Ö. Kes kitse kärnaris paneb ehk siga
nurmevahis.
Puh — 1 var.
Vt. 10365 D.
- Vrd. kk: Kits om kärneriks (Krk).
Vrd. 3892. Ega kitsi ei või kapustaaida lasta.

3906. PAREM KITS KOTTIS KUI HÄRG AIA TAGA* — 1?(3) var.

- * kotis (trükised)
Norm. 232, EKMS IV 424; ?Vig (Aitsam).
Vrd. 13793. Parem varplane kotis kui kümme
katusel.

3907. PAREMP KITS KIIDUSEN KU LAITS LAIDUSEN — 2 var.

- A. _____
Hls (Reissar) — 1 var.
- B. Parem laits laitan, kui kena kittan.
Vil — 1 var.
Vrd. 3896. Kits ei ela kiitusest ega lammas
laitusest.

3908. SEE KITS, KES KARGAB, SEE ON IKKA LAHJA — 1 var.

Krj (Lepp).

3909. KEL KITSAS, TUU PAKE VÄLLÄ — 2 var.

- A. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Kel kitsas, küll sii vällä lätt.

Kam — 1 var.

Vrd. mj AaTh 80.

3910. KITSAD KINGAD PIGISTAVAD,
SUURED SUKKA SÖKUVAD —
2 var.

A. _____

Saa (Söggel) — 1 var.

B. Kitsa saapa pitsütäse hirmsahe jalgo.

Kan — 1 var.

3911. KITSAS KINNAS, AVAR TSOOG —
1(3) var.

a. _____

Plv (Melzov) — 1 var.

b. Kitsas kinnas, avar pastel.

E MVH 80 — ?(2) var.

3912. KITSAS TII VII TAIVAHE,
LAG'A TII PÖRGOHE — 3 v. 4(5)
var.

Aa. _____

Urv (Siil) — 1(2) var.

b. Taivalō um ahas tiirada, pörgulō um
lag'a.

Lut (Sang) — 1 var.

B. Pörgutee on lai, taevavärav kitsas.

Pal (Karma) — 1 var.

C. Taevasse läheb üks tee, aga üheksa
teed lähevad pörgusse.

?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

3913. KUI KITSAS KARJAAED, SIIS
ELAJAD RÜVETAVAD ÜKSTEIST
ÄRA — 1 var.

Pal (M. Uus).

3914. EGA KIDSE EI KISENDA* —
1(4) var.

* kiksi* (E)

E MVH 70; Hls (Söggel).

3915. ENNEMB SAAT KIDSI RIKKA
KÄEST KUI HELDE VAESE KÄEST
— 12(16) var.

a₁. _____

Vas — 1 var.

a₂. Inäbä saat üks kiksi rikka käest ko
lõõha vaesõ käest.

Se — 1 var.

a₃. Innep saat üks rikka kiksi käest ku
vaesõ lõõha käest.

F. Ilviku seletus: ennem saat ikka rikka

käest kui palud, aga vaesel heldel pole
kusagilt anda.

Se — 1 var.

a₄. Kiksi rikka käest ikka saad, aga lah-
ke vaese küljest ei saa joht mihastegi.
Se (Siipson) — 1(2) var.

b₁. Innembä iks rikka sikkõ käest saat
ku vaese la[h]kõ käest.

Võ v. Se (R. P.) — 1 var.

b₂. Inembä saat sikke rikka käest kui
lõh[k]a vaese käest.

Vas — 1 var.

b₃. Innep saat ar rikka sikkõ käest ku
vaesõ lõõhkõ käest.

Se — 1 var.

b₄. Rikka sikkõ käest saad ar innembä ku
vaesõ lõõhkõ käest.

Se — 1 var.

b₅. Rikka sikkõ käest saad inne ar' ku
vaesõ lõõhkõ käest.

Se — 1 var.

c₁. Ennembä kakkes midägi rikka sikke
käest kui vaese lõõhke käest.

Vas — 1 var.

c₂. Rikka kiksi käest kakkes innembä kui
vaese lõõhke käest.

Vas v. Se (Sandra) — 1(4) var.

d. Sikkõ rikas and innembä ku' vaenõ
lõõhkõ.

Se — 1 var.

Vrd. 5087, eriti K: Inembä saat kiksi külest kui
nälä otsast.

3916. Inäp saat üks kiksi uma käest ku
lõha vööra käest.

3916. INÄP SAAT ÜKS KIDSI UMA
KÄEST KU LÕHA VÖÖRA KÄEST
— 1 var.

uma = oma; lõha = lahke, helde

Se (Vabarna).

Vrd. 3915. Ennemb saat kiksi rikka käest kui
helde vaese käest.

3917. KIDSI KIRST EI PÕUATE — 2 var.

Krk (Sarv).

3918. KIDSIL KINDSO KÜLMETÄSE,
AHNÖL SUU AMMULÖ — 3(17)
var.

Aa. _____

Plv — 1 var.

b. Kitsil kintsud külmetavad, ahnel suu
ammuli.

E 37, E² 52, Nurmik I 50, Puus. KH II¹¹
41, EKMS I 83 ja 600 — ?(14) var.

- B. Kitsil kintsud külmetavad.
Kod — 1 var.
- C. Ahnõl jääs suu ammulõ.
Se — 1 var.

3919. KITSI VÕTT KIRSTUST, HELLE
ENDE PE...ST — u. 55(79) var.

A_{1a1}. —————*

* võtab (Saa, Trv, Pst); helde (Trv, Hel);
enda (Saa, Vil), enese (Trv)
Saa, Vil — u. 10(15) var.

- a₂. Kitsi võtab kirstust, aga helle oma
persest.
Trv — 1 var.
- a₃. Kidsi võtab kirstust, helde võtab enda
persest.
Vil — 1 var.
- a₄. Kitsi võtab kirstust, helle võtab per-
sest.*
* võtt (Krk)
Krk, Trv, Pst, VI — 5(6) var.
- a₅. Kidsi võtt kirstust, helle persest.*
* helde (Võn, Plv)
Krk, Võn, Plv — 4 var.
- b. Kitse sööb kirstust, helde enese per-
sest.
Hel — 1 var.
- c. Kitsi sööb kirstust, helde teise persest.
Võn — 1 var.
- A_{2a}. Kidsi süüb kirstust, helde muide mul-
gust.*
* munde (Puh)
Puh, Nõo — 2 var.
- b. Kitsi sööva kirstust, helde muide mul-
gust.
Puh — 1 var.
- Ba. Kitsi võtab kirstust, helle tühjast
peost.*
* helde (Norm.)
Norm. 249; Trv — 1(2) var.
- b. Kidsi süüb kirstust, helde peost.
Nõo — 1(3) var.
- C. Kitse sööb kirstust, helde vahib läbi
sõrmede.
Hel — 1(2) var.
- D. Kitsi sööva omast kirstust, helde teise
mehe aidast.
Plv — 1 var.
- Ea. Kidsi süü kirstust, ahne aedast, helde
ende persest.*
* enese
Hel — 2(3) var.
- b. Kidsi süü kirstust, ahne aidast, helde
tõise mehe persest.
Krk — 1 var.
- c. Kidsi süü kirstust, ahne aedast, helle
emmispe persest.
Hel — 1 var.

- F. Kidsi sööb kirstust, ahne aidast, hel-
del pole helmegi kaalan.
Rõn — 1 var.

Vt. 10534 K.

- G₁. Kidsi süü kirstust, heldel ei ole hel-
migi.
Ote — 1 var.

- G₂. Kitsil kirstud täis, heldel ei ole hel-
migi kaelas.

Sak. Kal. (1880) lisa 83 — 1(3) var.

Vt. 10534 J₁—J₂.

*

- Ha. Kitsi võtab kirstust, lõhe lõikab
p...st.

San — 1 var.

- b. Kidsi võtt kirstust, lõhkõ persest.*

* võtab; lõhkõ (Se)

Vas v. Se (Sandra), Se — 2 var.

- c. Kidsi lõikas kirstust, lõhe lõikas per-
sest.

San — 1 var.

- I_{1a1}. Kitsi söö umast kirstust, lõhke lõbi
muide lõuge vahelt.

Võ-Se (Stein) — 1(2) var.

- a₂. Kidsi süü umast kirstust, lõhkõ lõbi
tõösõ lõugu vahelt.

Rõu — 1 var.

- b. Kidsi söö omast kirstust, lõhke lõmp
tõiste lõuge alt.

Urv v. Krl (Pehka, Tamm) — 1(2) var.

- c. Kidsi süü umast kirstust, lõhkõ lõust
tõsõ lõugalutsit.

Rõu — 1 var.

- I_{2a1}. Kitsi süü umast kirstust, lõhke lõbi
tõse käest.

Urv — 2 var.

- a₂. Kidsi süü üks umast kirstust, lahko
lõbi tõistõ käest.

Urv — 1 var.

- b. Lõhke lõbi ilma käest, kitsi kisk
umast kotist.

Rõu — 1 var.

- I_{3a}. Kidsi süü umast kirstust, lõhkõ lõmp
tõsõ lavvast.

Urv — 1 var.

- b. Kidsi süü umast kotist, hoor lõhkõ
tõösõ lavva päält.

Vas — 1 var.

*

- J. Kitse võtab kirstust, hellal põle ene-
selgi.

Tt (anon.) — 1(2) var.

- K. Kidsi süü kirstust, kade kaase alt, hel-
del ei ole endalegi.

Ote — 1 var.

L. Ahnel om aidan, kitsil kirstun, heldel ei ole hineselgi.
Kan — 1 var.

*

M. Kidsi annab kirstust, helde omast suust.
E MVH 21, E² 39, Kask-Vaigla-Veski I Ak 8, EKMS I 438 ja 600 — ?(8) var.

*

N. Kidsi süüp kirstust ja helde perse om alati like.
Kam — 1 var.
Vt. 1207 D.
Vrd. 11651. Tark ottab tallilt, maijas persest.

3920. MIS KASU KITSIL SUURÖST RAHAŠT, KUI ESI ELÄP PUUDUSÖN — 1 var.

Rõu (Ojansuu).

3921. PAREP OM KITSI PIDÄDE, KU VANA SIKKA VEDÄDE — 1 var.

kitsi = kitse (os.)
Krk (Sarv).

3922. KITSUSEH ELAT ÄRÄ, VÖHLUSEH EI SAA ÄRÄ ELLA — 8(10) var.

- a₁. Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.
a₂. Kitsusõh saat är' ellä', a vöhlusõh saa ai'.
Rõu — 1 var.
a₃. Kitsusõh õks ar' elät, a vöhlusõh vöi õi' ellä'.
Se — 1 var.
a₄. Kitsuseh eletäs, ent vöhluseh ei vöi ellä.
Vas — 1 var.
a₅. Kitsusõh eletäs, vöhlusõh eletä äi.
Se — 1 var.
b. Vöhlusõh saa ai ar' ellä, a kitsusõh eletas ar'.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
c₁. Enembä elät kitsusen kui vöhlusen.
Vas — 1 var.
c₂. Pareb elät kitsusõh ku vöhlusõh.
Se — 1 var.

3923. KIUSAJAL KANDA KIVIKOORM, VIHKAJAL KANDA KASEVITSAD — 1?(1) var.
?Saa (Söggel).

3924. KIUSAJAL KIBE KOHT, PILKAJAL PIME PAIK — 1 var.

Jür (Saalverk).

3925. ALT KIVE, PÄÄLT JÄÄ — 1 var.

S. Hirrendi seletus: «Paadiga peab alt tuule kivist ja päält tuule jääst müõde menema, et ei juokse kivele ega jäe jäävallule.»
Kuu.

*

3926. EI OLE KIVIST KÖLBUGI, MIS SAKSA SAANI ÜMBER LÖÖB — 14(24) var.

A₁a₁. — *

* kölbu (Wied., Kündja); mes (Võ)
Wied. 24, Kündja nr. 32 (1883) 382; Kos, Võ (Prants) — 2(5) var.

a₂. Ei ole kivist kölbu, kes saksa saani ümbre löö.*

* löi (Stein)
Stein 14; Võ-Se (Stein) — 1(6) var.

a₃. Olõ õi kivistki kölbu, kiä saksa saani ümbre lüü.*

* ole ei (Vas v. Se)
Rõu, Vas v. Se (Sandra) — 3(4) var.

b. Ei ole kivistki kölbu, keä säksa saani ümber tõukap.
Vas — 1 var.

A₂. Ole ei kivistki kölbu, kia saksa saani ümbre lüü.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B₁a. Olõ õi kivistki asja, kiä saksa saani ümbre lüü.
Rõu — 1 var.

b. Olõ õi kivistki asja, lüü säksa saani ümbre.
Se — 1 var.

c. Kivike olõ õi suur asi, a säksa saani ümbre õks lööse.
Se — 1 var.

d. Kivistke olõ õi asja, tõukas saksa saani ümbre.
Se — 1 var.

C. Kivistke olõ õi väärt, toukas saksa saani ümbre.
V. Pino seletus: öeld., kui mõne tühja asja pärast lähevad näiteks pulmad hukka.
Se — 1 var.

D. Väikene kivi lüü suure saksa saani ümbre.
Rõu — 1(2) var.

Vrd. 14459. Veike kivi lükkab ennem koorma ümber kui suur.

3927. ENNE SAAD KIVI KÜLLEST KILDU
KU KIDSI KÄEST ASJA — u. 10(14)
var.

- Aa₁. Ennem tuleb kivi küllest tükk kui
kõva inimese käest.
HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.
- a₂. Ennem tuleb kibi küllest tükk ära,
ennem kui kõba inimese küllest.
Koe — 1 var.
- b. Ennemini kukub kivi küljest tükk kui
sitke käest raasuke.
Kär — 1 var.
- c. _____
Trv — 1 var.
- d. Ennem saab kivist killu kui ihnsalt
iva.
Norm. 248; ?Mar (Hiilemägi) — 1?(2) var.
- e. Innemba pudenes kivi külest kilt kui
kidsi külest kingitüs.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- f. Innembä saat kivi külest kui ihne
käest.
Räp — 1 var.
- g. Kivi külest kakkes innembä ku' kidsi
külest.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- B. Enne kukub kivi kül'lest tükk ära,
enne kui rikkalt või ihnsalt midagi
saab.
Hää — 1 var.
- C. Innep kivi külest kilt ku rikka käest
kopk.
?Se (Tammeorg) — 1?(1) var.
- D. Ega kivi küllest kiltu ei saa.
San — 1 var.
- E. Enne kargab kilt kivi küljest, enne kui
ämma hanna küljest.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- F. Enne kargab kilt kivi küljest, enne kui
kidsi naese käest saad.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
Sõnastus väga varieeruv. Sagedasti esineb
kujund «ennem saad kivi küljest killu» jts.
kõnekäänuliste arendustena.
- Vrd. kk: Enne saat kivi küllest kildu, ku sa
nendest midagi abi saat; Kivi küllest lüüak-
se tükk maha, miks sa oma süda ei peh-
mita (Wied. 68).

3928. ILMA KIVITA VESKE EI JAHVATA
— 1(3) var.

Sa (R. Kallas v. anon.).

3929. ILMAS POLE KOLME ASJA:
KIVIL JUURT, LINNUL PIIMA,
VEEL OKSA — u. 45(75) var.

- Aa. Ei ole kivilla juurta ega latva lai-
ne'ella ega veella oksakesta, ei kallast
keset jõgeda.
Ri ja Kalevala 87 — 1?(1) var.
- b. Ei ole kivilla juurta ega latva lainella
ega veella oksa ega kallast keset jõge.
E 16, E² 90 — 1?(4) var.
- c. Ei ole kivilla juurta ega latva lainella
ega veella võsa ega kallast keset jõge.
?Tt (Eisen) — 1?(1) var.
- d. Ei kivilla juurta ega latva lainella
ega veella oksa ega kallast keset jõge.
EKMS IV 249 — 1?(1) var.
- B. Veel ei ole oksa, lainel latva, kivil
juurt.
Puus. EKGr. 29 — 1?(1) var.
- C. Teel ei ole otsa, veel ei ole oksa, kivil
ei ole juurt.
HMD v. Ris (Treumann) — 1(2) var.
- Da. _____
Vil (Leoke) — 1(2) var.
- b. Midäs olõ_õi kolmõ maa pääl: tsirgul
olõ_õi piimä, kivil olõ_õi juuri ja viil
olõ_õi ossõ.
Se — 1 var.
- E. Veel ei ole oksa ega linnul piima.
Vil — 1 var.
- F. Ilmas pole kolme asja: riil pole rasva,
linnul piima ega kassil rangisida.
Vil — 1 var.
- Ga. Veel pole oksa, lainel latva.*
* ep ole (Wied., Kündja), ei ole (E, E²,
Norm., EKMS); laenel (Wied., Kündja)
Wied. 206, Kündja nr. 4 (1884) 45, E 92,
E² 10, Norm. 45, EKMS II 869 ja IV 439;
TMr — 1(9) var.
- b. Viil põle oksa ega lainel latva.*
* ossa (Trv)
Hää, Trv — 2 var.
- c. Ei ole oksa veella ega latva laine'ella.
Lai — 1 var.
- Ha. Ei ole viil ossa ega kivil juurt.
Kan — 1 var.
- b. Ega viil osse ei ole ei ka kivil juuri.
Ote — 1 var.
- I. Veel ei ole osse uppujale, tulel armu
palajale.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- J. Tulel ei ole hända ega vee sees oksa.
Aud — 1 var.
- K. Veel pole oksa, tulel pole tiiva.
VMr — 1 var.
- L. Veel ei ole oksa ega tulel peatust.
Vil — 1 var.

- M. Merel en ole oksa eiga tuulel tüvi.
Rkv — 1 var.
- N. Ei ole meressa oksa, ei vitsa vee seessa.
As (Isak) — 1 var.
- O. Ega veel ei ole vitsa ega ojal oksa.
Pst — 1 var.
- P. Tulel ja veel ei ole oksa.
EKMS IV 84 ja IV 439; ?Vig (Aasberg) — 1?(3) var.
- Q_{1a1}. Veel ei ole oksa.*
* viil (Trv, Ote, Rõu, Lut); pole (Trt), ei olõ (Rõu), olõ õi (Lut); ossa (Ote, San, Rõu)
Wied. ESSr 707, KAH Täiel. VKÕr 79, EKMS IV 249; Trv, Vil, SJn, Trt, Ote, San, Rõu, Se, Lut — 10(13) var.
- a₂. Ega viil ossa ei ole.*
* veel (Kan)
Pst, Kan — 2 var.
- b₁. Viil olõ õi ossõ.
Se — 1 var.
- b₂. Ega viil osse ei ole.
Ote — 1 var.
- b₃. Ega veel ei ole osse.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
- b₄. Veel ei ole mitte osse.
Vas — 1 var.
- c. Viil ei ole oksa küllen.
Trv — 1(2) var.
- Q₂. Jõel põle oksa.
Tor — 1 var.
- R. Puul umma ossa, viil ei ole osse.
Vas — 1 var.
- S_{1a}. Veel põle oksa, kus sa hakkad, teiteibast, kus toetad.
Vän — 1 var.
- b. Veel põle oksa, kuhu hakkad, tueteivast, kus tuetad.
Vän — 1 var.
- S₂. Veel ei ole palki, kuhu laevamees ennast võiks toetada.
Mickwitz Kal. (1892) 41 — ?(1) var.
- S_{3a}. Ega veel oksa ole, kus kinni võib hakata.
Tür — 1 var.
- b. Viil olõ õi' ossõ, kost kinni võtta'.
Se — 1 var.
- c. Vii pääl ei ole ossa, kost kinni saad rabada.
Ran — 1 var.
- d. Kui sa vette sadad, ei ole veel oksa, kust sa kinni piad.
Trv — 1 var.
- e. Veel ei ole oksa, kust kinni võid võtta, sellepärast ole vee peal ettevaatlik.
?Vil (Suurkask) — ?(1) var.

- T. Veeteed mööda on ohtlik käija, kus ei ole oksa ega latva.
VNg — 1 var.
- Ua. Ega kibil juurt põle.
SJn — 1 var.
- b. Kivil olõ õi juuri.
Se — 1 var.
- V. Tsirgul olõ õi piimä.
Se — 1 var.
- Vrd. rl «Meremehe teadmata saatus»: Ei ole latva laine'ella, / oksa kinni ottaksesa (ERIA II : 1 nr. 2000); «Meres pole tuge»: Ei ole meressa metsa, / ei ole latva laine'essa, / ei ole oksa ummikassa, / kuhu mina jalad toetan, / kuhu küüned kinnitan (ERIA II : 1 nr. 2001).
- Vrd. mst: Missugust kolme asja ei ole ilmas? 'kivil ei ole juurt, veel oksa, linnul piima' (Lai).
- Vrd. kk: ree rasv 'lumi' (Amb); Meil om kõikõ viländ, õnnõ tsirgupiima om viil puudus (Se).
- Vrd. 6079. Lumi on ree rasv.

3930. KES KIVI TÕSTA EI JÕUA, PEAB TEDA VEERETAMA — ? kuni 2(20) var.

- a₁. _____
Gr. SKO II 93 — ?(14) var.
- a₂. Kes kivi tõsta ei jõua, sie piab tend veeredama.
?Saa (Sitzka) — 1?(1) var.
- a₃. Kes kivi tõsta ei jõua, peab veeretama.*
* jõvva; veeriteme (Trv)
Norm. 54, EKMS III 992; ?Trv (Sikk) — 1?(4) var.
- b. Kui kivi tõsta ei jõua, peab seda veeretama.
EKMS I 1093 — ?(1) var.

3931. KIBI PEALE KÜLVAD, PAE PEALT LÕIKAD* — 1?(2) var.

- * kivi (Norm.)
Norm. 74; ?Vän (T. Tetsmann).
Vrd. 5150. Mis sa külvad, seda sa lõikad.

3932. KIVI EI JAHVATA ÜTE POOLEGA — 3?(58) var.

- A_{1a1}. _____*
* jahvada (Rõu); ühe (E)
E 38, E² 90; Rõu — 2(8) var.
- a₂. Kivi ühe poolõga ei jahvata.
Vas — 1 var.
- a₃. Kivi ei jauha üte poolõga.*
* jaha (Vas); poolega (Vas)
Vas, Se — 2 var.

- a₄. Kivi jahva ai üte poolōga.*
* jahvada ai (Se), jauha ai (Se)
Kam, Rõu, Se — 6(7) var.
- a₅. Kivi üte poolōga jahva ai.
Se — 1 var.
- b. Jauha ai' kivi üte poolōga.
Se — 1 var.
- A₂a₁. Ega kivi üte poolōga jahva ai.*
* õgas (Se); jahva ei (Rõu), jahvada õi (Rõu)
Rõu, Vas v. Se (Prants), Se — 4(5) var.
- a₂. Ega kivi üte poolega ei jahvata.*
* ühe (trükised); jahvada (Se), jahva (Se)
Norm. 237, EKMS I 9; Kan, Vas — 3(5) var.
- a₃. Ega kivi ühe poolega jahvata.
E MVH 70 — ?(1) var.
- a₄. Ei kivi jahvata ühe poolega.
EKMS II 61 — ?(1) var.
- b₁. Ega kivi kunagi üte poolega ei jahvata.
Stein 10, Wied. 17, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 32 (1883) 381; Võ-Se (Stein) — 1(15) var.
- b₂. Kivi ei jahva kunagi üte poolega.*
* jahata (Räp), jauhva (Har)
Har? (anon.), Räp, Vas v. Se (Sandra) — 3 var.
- Ba. Üts kivi ei jahvata, kui tõist kõrval ei ollõ.
Plv — 1 var.
- b. Üks kivi ei jahvata kunagist, kui teist kõrval ei ole.
Plv — 1(2) var.
- Ca. Kivi ei jahvata ütsipäidi.
Plv — 1 var.
- b. Ega kivi üksi jahvata.
Urv — 1 var.
- D. Ega üks kivipool kunagi head jahu ei jahvata.
Trv v. Rõu (Slipsen) — 1 var.
- E₁. Kavvas kivi üte poolōga jauh.
Se — 1 var.
- E₂. Ütepoolōga kivi ei jahvada kunagi kavva.
Se — 1 var.

3933. KIVI IKS SAAP KIVIGA KOKKO PUTTUMA — 6 var.

- A. —
Plv (Tobre) — 1 var.
- B. Kivi saab kiviga ikka kokku, aga mägi mäega ei saa.
TMr — 1 var.
- C. Kivi õks kiviga, kand kannuga, mägi saa ai' mäega kokko.
Se — 1 var.

- Da. Kivi saa kiviga kokku, misperast inemine inemisega kokku ei saa.
Ote — 1 var.
- b. Kivi saab põllul teise kiviga kokku, miks siis ei peaks maa pääl elavad inimesed kokku puutuma.
Vil — 1 var.
- c. Kivi puutub kiviga kokku, mis veel siis inimesed.
Lai — 1 var.
- Vt. 6604 K.

3934. KIVI JA KAND OM MÖTSA PEREMIIS — 1 var.

Krk (Hünerson).

3935. KIVI, KÄNNU EEST VÕIB ENNAST HOIDA, AGA MITTE KURJA INIMESE EEST — u. 15(68) var.

Aa₁. — *

- * kivi ja kännu (Wied., Kündja, Vlg. Lisal., E); võid (Jürjens)
* Helle 339, Hupel 109, Poromenski EGr. 196, Wied. 68, Kündja nr. 37 (1883) 443, Vlg. Lisal. nr. 9 (1890) 71, KAH EKAI 152, Jürjens 70, E 38, E² 90 — 1(28) var.

* *Кивий канно еест воиб еннаст хойда, ага mitte курья инимесле еест, Берг und Thälerн fan man weichen, aber keiner falschen Zunge*

- a₂. Kivi ja kännu eest ennast võib hoida, aga ei mitte kurja inimese eest.
Stein 29 — ?(2) var.
- a₃. [...] inimene võib ennast kivi, kännu eest hoida, aga mitte kurja inimese eest.
Willmann³ 90 — 1?(1) var.
- b. Kivi ja kännu eest võib hoida, aga mitte õela inimese eest.
Elva (Eisen) — 1 var.
- Ba₁. Kivi, kande ees võid sa mõõnda, aga kurja sõna ees mitte.
mõõnama = hoiduma
* Gös. Animadv. 480, KAH EKAI 87 ja 89, EKMS III 1075 — 1(4) var.

* *Berg und Thal fan man weichen aber keiner bösen Zungen.*
Кивий канно еест воит са mõõноа етта /
Аггаз курья Санна еес mitte.

- a₂. Kivi-kändude eest võid sa ära mõõnata, aga kurja sõna eest mitte.
Wied. 68, Kündja nr. 37 (1883) 443 — ?(3) var.

- b. Kivi ja kannu iist lääd kõrva, aga ko'e sa kurja sõna iist lääd.
Trv (Kill) — 1 var.
- c. Ennem taganet kivi ja kannu eest ära kui kurja sõna eest.
Hel (Wahlberg) — 1(3) var.
- Ca. Kivi, kannu iist hoiad kõrva, aga suu sõna eest ei kohegi.
Trv (Ungerson) — 1 var.
- b. Kivi, kannu eest hoiad kõrva, aga suusõna eest ei kuhugi.*
* kännu (EKMS)
Norm. 261, EKMS II 398 — ?(8) var.
- D. Käända võib kivi, kanno eest, mitte aga kurja kõne eest.
Khk — 1 var.
- Ea. Kivi eest mõõnad sa ära, kurja suu eest ei mõõna.
Wied. 68, Kündja nr. 37 (1883) 443 — 1?(3) var.
- b. Kivi eest mõõn[a]d ära, kurja suu eest ei mõõna.
Wied. ESSr 622, Norm. 246, EKMS II 146 ja III 1074 — 1?(4) var.
- c. Kivi eest mõõnat ära, ei mõõna kurja suu eest.
Laug. Vestr. 176 — 1 var.
- F. Kivi kännu eest lähed kõrva, kuhu ilma jutu eest.
Vil (Leoke) — 1 var.
- *
- Ga. Puu iist võit ärä tagande, tõse sõna iist mitte.*
* eest (Norm.)
Norm. 246; Hel (Tomp) — 1(2) var.
- b. Puu eest taganet ära, sõna eest ei saa taganeda.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- c. Puu iist taganõt ar', a sõna iist tagana ai.
Se — 1 var.
- d. Puu iist pakõt ar, sõna iist saa ai taada.
Se — 1 var.
- H. Puu vai löögi iist saat taada, sõna iist ei saa.
Vru (G. Sandra) — 1 var.
- Vt. 1519 B.

3936. KIVIL POLE HÄNDA TAGA —
6 var.

a. _____*

* äi ole (Hii)

O. Kallase (Kaa) seletus: «Heidetud kivi ei saa enam tagasi võtta.»

Hii, Jäm, Kaa, Sa — 4 var.

b. Kivil pole hända järges.

Krj — 1 var.

c. Ega kivil pole hända taga, et sa ta'ga viskad.

Krj — 1 var.

3937. KIVIL SILMAD, KÄNNUL KÕRVAD
— 1?(1) var.

?Vil (Leoke).

Vrd. 10260, eriti G: Ka seintel on kõrvad, kivil del keel.

3938. KIVI NII KAUA VEEREB, KUI TA PAIGALE JÄÄB — 1?(1) var.

?Amb (Kleinmann).

3939. KIVI SURUB MULDA JA MULD KIVI, AGA LÕPUKS MULD KATAB KIVI — 1?(1) var.

?Vil (Takk).

3940. KUI KIBI SEDASI SÜÜA SÜNNIKS, NAGU VESI JUUA SÜNNIB, MIS SIIS VIGA OLEKS ELADA — 5 var.

Aa₁.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

a₂. Kui kibi süüa sünniks, nagu vesi juua sünnib, mis siis viga oleks elada.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Kui kivi nõnda süüa sünniks, nagu vesi juua sünnib, siis oleks üsna hea elada.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

B₁. Peaks kivi nõnda süüa aitama, kut vesi juua aitab, siis poleks tööd tarvis teha olavad.

Krj — 1 var.

B₂. Kui kivi sünniks süüa ja vesi juua, ei siis ilm tööd teeks.

Rak — 1 var.

Vrd. kk: Kivi süüa, vesi juua (EKMS IV 298).

Vrd. nlj: Lätt nr. 31.

Vrd. 13973, eriti B: Vesi sünnib joomaks, kivid mitte söömaks.

10209. Ega sau ei sünni süüa.

9498. Äi raha sünni süüa, kui vilja põle müüa.

3941. KUI KÕIK HAKKAVAD KIVI PEALE SÜLITAMA, SIIS SAAB SEE MÄRJAKS — 8(9) var.

Aa. Kui palju ühe kivi peale sülgetakse, saab ta märjaks.

Jõh — 1 var.

- b₁. —
Vai (Feldbach) — 1 var.
- b₂. Kui kõik nakkava üte kivi pääle sülgema, sis ta iks likes saa.
Ote — 1 var.
- c. Tuu kivi lätt iks likes, kelle pääle süllätäs.
Ote — 1 var.
- B₁. See kivi jääb ikka märjaks, kuhu keik pääle kusevad.
Hlj — 1 var.
- B_{2a}. See kivi ikka märjaks jääb, kus kõik koerad peale kusevad.
Jõe — 1 var.
- b. See kivi, kus peale kõik koerad kusevad, saab ikka viimaks märjaks.
Vil (Suurkask) — 1(2) var.
- c. Kivi, kuhu peale kõik koerad kusevad, jääb usina märjaks.
J. Ustallo seletus: «Kehva inimise kohta, keda igast tuulest vintsutakse.»
VJg — 1 var.
- Vrd. 3942. Olgu kivi palavam kui palavam, kui tema peale sülitakse, siis jahtub.

3942. OLGU KIVI PALAVAM KUI PALAVAM, KUI TEMA PEALE SÜLITAKSE, SIIS JAHTUB — 1(27) var.

- a₁. —
* palavam kui palav; pääle; sülitatakse (Nörmann jj.)
* Helle 349, Hupel 113, Poromenski EGr. 209, Nörmann 31, KAH EKAl 156, Schneider Elusal. Kal. (1905) 13 — 1(15) var.

Olgo Etwowipallawam kui pallawam, kui temma peale sülitakse, siis jahtub, es sej einer noch so geduh
big als er wih, zulest wird er doch irritiert.

- a₂. Olgu kivi palavam kui palav, kui peale sülitatakse, siis jahtub.
Norm. 244 — ?(1) var.
- b₁. Olgu kivi palavam kui palav, kui tema pääle sülitatakse, jahtub ta ometigi.*
* peale (Wied., Kündja, EKMS); ometigi (Wied., Kündja), ometi (EKMS)
Stein 49, Wied. 135, Kündja nr. 48 (1883) 572, EKMS I 1189 ja III 835 — ?(8) var.
- b₂. Olgu kivi palavam kui palav, kui peale sülitatakse, jahtub ometigi.
E 61, E² 43 — ?(3) var.
- Vrd. 3941. Kui kõik hakkavad kivi peale sülitama, siis saab see märjaks.
12141. Ei ole keegi tuli nii palav, et aegamööda ei jahtuks.

3943. PAREM KIVI NURGAS KUI POPS MAJAS — u. 30(56) var.

- Aa₁. —
Wied. 145, Kündja nr. 48 (1883) 573, Sak. Lisa nr. 22 (1888) 2, E 67, E² 91, EKMS IV 831; Amb (Karelsen) — 1 v. 2(12) var.
- a₂. Paremb kivi nulgan kui pops majan.
Stein 54; Võ-Se (Stein) — 1(5) var.
- b. Paremb kivi nurgas kui pops peres.
E² 91 — 1?(1) var.
- c. Ennem võta raudkivi nurka, ennem kui sa popsi võtad.
Mär (Tedre) — 1 var.
- Ba. Paremb kivi nulgan kui kodapooline majan.
Stein 54; Võ-Se (Stein) — 1(5) var.
- b. Innemba võta kivi nulka ku kodapooline majja.*
* innembä; kodapoolne (Räp)
Räp, Vas v. Se (Sandra) — 2 var.
- c. Inneb võta' kivi nulka ku' kodapoolinõ.
Se (Aalik) — 1 var.
- d. Innemp panõ' kivi nukka ku kodapoolinõ.
Räp — 1 var.
- e. Paremb pane suur kivi nulka kui kodapoolitse majja võtat.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- f. Paremb kivi käandat tarrõ ku koda-puolinõ pitä tarõh.
Lut — 1 var.
- g. Paremb pane kivi nurka, kui võtad kodaniku majase.
J. Maggusa seletus: «Kivi ei räägi vastu, kodanik räägib.»
Ans — 1 var.
- h. Enne olgo hall kivi nurkas kui kodakondnik.
Krj — 1(3) var.
- i. Ennem veereta hää kivi nurka, ennem kui paha kodakondse võtad.
HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.
- Ca. Ennemine pea hall kivi nurgas kui koltrivaim.
Kaa — 1(2) var.
- b. Paremb pane hall kivi nurka kui kortrivaim.
Pöl — 1 var.
- c. Ennem olgu hall kivi nurkas kut kolt-rivaim.
VII — 1 var.
- Da. Paremb külm kivi nurgas kui vabadik tuas.*
* paremb; toas (trükised)
Norm. 124, EKMS III 1192; Kuu — 2(3) var.
- b. Paremb külm kivi nurgas kui vabadik peres.

- Kuu — 2 var.
- c. Paremb külm kivi nurgas kui vabadik majas.
Kuu — 1 var.
- d. Parem kivi nurgas kui vabadik majas.
?Vig (Priimets) — ? kuni 2(2) var.
- e. Parem on kivi kesk põrandat kui vabadik nurgas.
Kuu — 1 var.
- E. Enne pane kibi tua nurka, ku võta manulene.
Tor — 1 var.
- Fa. Parem pane kivi nurka, ku võtad majaniku majja.
A. Källo seletus: majaline = majanik = üüriline.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- b. Parem külm kivi nurgas kui majaline majas.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- c. Enam munakivi nurkas kui majanik.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- G. Toa nurka pane ennem prussak kui vabadik.
Khk — 1 var.
- H. Parem pang nurkas kui paha üüriline majas.
M. Mäesalu seletus: «Pangel viskad vana kasukatüki üle, ta ei tülita sind, aga paha inimene ei anna sul kuskil hingeasu.»
Hää — 1 var.
- I. Enne situ omal nurka, ku teise oma juurde elama võtad.
Hää — 1 var.
- J. Parem puupost mu põllunurgas kui popsnik mu põllul.
Vil — 1 var.
- Vrd. kk: «Enne ma panen raudkibi nurka, kui sind endale võtan,» ütles perenaine Karu Kai kohta, kui see tahtis tema juurde korterisse tulla (Rap); Enne olgu hall kivi nurkas kui see (Sa).
- Vrd. nlj: «Innembä võta kivi kui pops nurka» (Räp).
- Vrd. 13011. Vabadik peres on kui täi kassukas.
5130. Parem külm kivi nurgas kui paha ämm tuas.

3944. SUUREM KIVI LITSUB VÄHEMAT ALLA — 1(8) var.

Wied. 174, Kündja nr. 51 (1883) 611, E 79, Norm. 102, EKMS I 786 ja IV 725.

3945. VIGAKS SUURE KIVI TAGA HÕI-SATA — 1 var.

vigaks = mis viga
Hlj (Kungur).

3946. VISKA KIVI ETTE, SIS OM HÄÄ PÄÄLE ASTU — 1 var.

Ote (Palm).

3947. ÄRA VISKA KIVA TEISE KATU-SELE, KUI OMA KATUS KLAASIST ON* — 1(4) var.

* kive (EKMS)

E MVH 69, EKMS I 338; VMr (J. Elken).

3948. ÜKSKI KIVI EI TÕUSE ILMA TÕSTMATA — 1(11) var.

- a. Wied. 197, Kündja nr. 2 (1884) 22, E 89, E² 91, Norm. 52 — 1(7) var.
- b₁. Kivi ei tõuse ilma tõstmata.
Kmpm. KH 32 — ?(3) var.
- b₂. Kivi ei tõuse tõstmata.
Puus. KKH I' 9 — ?(1) var.

3949. KÕRGE KIVIAED ON PÖLLU HOI-DIJA, AGA TUBLI NAENE ON MAJA KAITSIJA — 1 var.

Krj (Mägi).

3950. KIVILINE LÄTT KIKKA AJAL, SEPILINE ENNE VALGET — 3(5) var.

- A. Kan (C. L-pp) — 1 var.
- B. Kikka aigo kivile, enne valget sepile.*
* aegu (EKMS), aol; inne (Plv); valgõt (Plv)
Norm. 66, EKMS IV 419; Kan, Plv — 2(4) var.
- Vrd. 157. Aoga sepile ja kikkaga veskile.
14000. Veskile ja sepile mine varra, kõrtsi hilda.

3951. VIIMAKS LÖPPEB KIVINE KAKK, AGA MILLAL LÖPPEB KEVADINE PÄEV* — 1?(4) var.

* lõpeb (Norm., EKMS)

Wied. 209, Kündja nr. 4 (1884) 46, Norm. 43, EKMS III 433.

3952. KIVISÜLD ON KERGEM MÕÖTA KU KOKKU KANDA — 1(8) var.

Wied. 68, Kündja nr. 37 (1883) 443, E 38, E² 90, Norm. 259, EKMS I 189.

3953. KLOHHOLÕ KATTÕ VUURI KELLI LÜVVÄ ÄI — 11 var.

- A. Klohojalõ papilõ kümmend vuuri kellä lüvvä äi.

Se (Tammeorg) — 1 var.

Ba. —

Se (Savala) — 1 var.

b. Klohhojalõ lüvvä_äi kolmõ vuuri kella.

Se (Tammeorg) — 2 var.

C. Kurdile ei lööda kümnet korda kella.
Kam v. Se (Relli) — 1 var.

Da₁. Kurre pärast ei lööda kuut korda kella.

Krk (Sarv) — 1 var.

a₂. Egas kurre pärast küll kuut korda kella ei lööda.

Krk (Sarv) — 1 var.

b. Ega kurre pärast kolm korda kella ei lüvva.

Krk (Kõeva) — 1 var.

*

E. Esis kluhho pärast naata_äi kat'ske pesmä.

Se (Pino) — 2 var.

*

F. Kerkoh ei lüvvä kolmõ korda kella.

Kam v. Se (Relli) — 1 var.

Vrd. 14740. Ega õpetaja kaht korda kurdi pärast jutlust ei pea.

3954. KES KOTTA KUSES, TUU KODU JÄÄS — 2 var.

a. —

Ote (Vaheer) — 1 var.

b. Kes kotta kuses, sii kodu jääs.

Hel — 1 var.

3955. EGA KODU EEST ÄRA EI JOOKSE — 1 var.

Lai (Tammepuu).

Vrd. 3957. Ega kodu jänes ole, et iest ära juokseb.

104. Ega aeg eest ära ei joose.

12423. Ega tüö iest ära ei juokse.

3956. EGA KODU EI OLE PAREP KU PIDU — 2 var.

A. —

Krk — 1 var.

B. Kas kodu parem kui pidu.

Vil — 1 var.

Vrd. 3975. Kodu om paremb ku pidu.

3957. EGA KODU JÄNES OLE, ET IEST ÄRÄ JUOKSEB — 11 v. 12(12) var.

a₁. —*

* ei ole; eest ära (Vil, Lai)

P. Tammepuu (Lai) seletus: «Seda öeldakse kiiresti lahkuvale külalisele.»

Kuu, Vil, Lai — 4 var.

a₂. Ega kodu jänes ei ole, et ta ära joosk.

Krk — 1 var.

a₃. Kodu pole jänes, et iest ära juokseb.

Kuu — 1 var.

a₄. Ega kodu mõni jänes põle, et eest ära jooseb.

Hää — 1 var.

a₅. Kodo olõ_õi jänese, ot iist ar' juusk.

Se — 1 var.

b₁. Egas kodu jänes pole, et metsa jookseb.

Vän — 1 var.

b₂. Egas kodu jänes ei ole, et mõtsa jooseb.

Krk — 1 var.

c₁. Ega kodu jänese ei ole, et ära pageb.

Kam (Relli) — 1 var.

c₂. Ega kodo jänese ei olõ, ot ar' pakõ.

?Kam v. Se (Relli) — 1?(1) var.

Fraasi funktsioon tavaliselt kõnekäänuline.

Vrd. kk: Ega kodu jänes ei ole, et ta seni ära joosk (Krk).

Vrd. 12416. Ega töö jänes ole, et eest ära jookseb.

3960. Egas kodu konn pole, et eest ära hüppab.

3970. Kodo olõ_õi' kitsõpujast, ot ar' pakõ.

3955. Ega kodu eest ära ei jookse.

106. Ega aeg pole jänes.

3958. EGA KODU KOHUGI EI KADU — 1?(1) var.

?Trm (Sild).

3959. EGA KUO ILMASKI HILJAKS JÄÄ — 1 var.

kuo = koju

Kuu (Salström).

3960. EGAS KODU KONN POLE, ET EEST ÄRA HÜPPAB — 5 var.

a₁. —*

* ega

Vän — 2 var.

a₂. Ega see kodu konn ei ole, et ta eest ära hüppab.

Trm — 1 var.

b. Egas kodu konn ei ole, et ära kargab.

Krk — 1 var.

c. Ega kodu konn ei ole, et ta ära läheb.

Trm — 1 var.

- Vrd. 12418. Ega töö konn ole, et eest ära hüppab.
3957. Ega kodu jänes ole, et iest ära juokseb.
3961. KAS KODUL RATTA ALL OM VÕI — 1 var.
Krk (Sarv).
3962. KEDÄ KOTOH, MIDÄ SÜVVÄ' — 1 var.
Se (Pino).
3963. KELLEL KOTTU VIIA OO, SELLEL OO KA PALLU TUUA — 1 var.
Mih (Eenveer).
3964. KES KODU KARJUB, SEE EEMAL HAUGUB — 2 var.
A. _____
Hlj (Rehberg) — 1 var.
B. Kodu karjub, eemal hammustab.
Hlj — 1 var.
Vrd. 14489. Kes väljas kassike, see kodu koe-rake.
3965. KES KODU MUSTA VAI TEO LAISKA KAES — 20(24) var.
A₁a₁. _____
TMr (P. Einer) — 1 var.
a₂. Kes kodu musta ehk teo laiska kaes.
Norm. 150; Ote — 1(2) var.
a₃. Kes kodu musta ja teo laiska kaeb.
EKMS IV 940 — ?(1) var.
a₄. Kes kaes kodu musta ehk teo laiska.
Ote — 1 var.
a₅. Kes kodu musta kaes ehk teo laiska.
Norm. 116, EKMS IV 181; Nõo — 1(3) var.
a₆. Kis kodu musta kaes vai teo laiska.
Rõu — 1 var.
b. Kes teo laiska kaese ehk kodu musta.
TaL (Kihu) — 1 var.
A₂a. Ärä kae teo laiska ega kodu musta.*
* ära (Räp)
Ote, Räp — 2 var.
b. Ära naara kodu musta ega teo laiska.
Ote — 1 var.
A₃a₁. Kodu musta ja teo laiska ei kaeta.
Urv — 1 var.
a₂. Kodu musta ega teo laiska ei kaeta.
Ote — 1 var.
b₁. Teo laiska ja kodu musta ei [panda] tähele.
Trt — 1 var.

- b₂. Teo laiska ja kodu musta — neid [ei] panda tähele.
Trt — 1 var.
c. Kodu musta ja teo laiska ei pandud tähele.
Trt — 1 var.
d₁. Ei teo laiska ei kodu musta naareta.
TMr — 1 var.
d₂. Teo laiska ega kodu musta ei naareta.
Rõn — 1 var.
e. Teo laiska ja kodu musta ei naara kiäki.
Plv — 1 var.
A₄a. Egä teo laiska ja kodu musta naarda ei vöi.
Nõo — 1 var.
b. Kodu musta ja teol laiska ei sünni naerda.
Äks — 1 var.
B. Ära naargu tüü musta ei teo laiska.
Võ (Schmidt) — 1 var.
Vt. 12559 B.
Vrd. 12560. Tüü must ei teota, higi must ei häbista.
3966. KES KODUN, OM PLENSI, KES KÖRDSIN, OM PIIGA — 1 var.
plensi = liitsid? (vrd. vn. бляди)
Hel (Tomp).
3967. KODO KURJA VEEGU, UI' KÜLLÄ — 1 var.
Vas v. Se (Sandra).
Vrd. 3984. Mis kodun kuuled, sii söku sõnnikude; mis vällän kuuled, talla ta'a värävi.
3968. KODO LEIB OM KÖKÖ MAGUSAMP — 1 var.
Se (Savala).
Vrd. 5066. Küla leib on magus.
7926. Oma leib kõige magusam.
3969. KODO MÖTÖ TII PÄÄLE KÖLBA, AI — 2 var.
a. _____
Se (Kits) — 1 var.
b. Kodo mötö sünnü ei tii pääle.
Se — 1 var.
3970. KODO OLÖ, ÖI' KITSÖPUJAST, ÖT AR PAKÖ — 1 var.
Se (Savala).
Vrd. 3957. Ega kodu jänes ole, et iest ära juokseb.

3971. KODU EI POLE MEES KUULSAM, AHJU PEAL AUSAM — 1 v. 2(2) var.

A. _____

SJn (Kielas) — 1 var.

B. Kodus ei saa kuulsaks ega ahju peal ausaks.

?Vil (Suurkask) — 1?(1) var.

Vrd. 3977. Kodus laps kuulsam, ahju pääl ausam.

3972. KODU KENAM, TUAS TARGEM — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

Vrd. 3977. Kodus laps kuulsam, ahju pääl ausam.

3973. KODU KULD, MUJAL MULD — 2(20) var.

a. _____*

* m a j a l (Wied., Kündja)

Wied. 69, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 38, E² 88, Nurmik I 171, Mihkla-Sööt 268, Reiman EK I 276 — 1(19) var.

b. Kodu kuld, võersil muld.

Võn (J. Rootslane) — 1 var.

3974. KOOLULÕ ÕKS KUKROHE, HAIGILÕ HAMBIHE — 1 var.

Se (Pino).

3975. KODU OM PAREMB KU PIDU — 12(19) var.

Aa. _____*

* on (Krk, Trv); parem (Krk, Trv), parep (Krk); kui (Krk, Trv)
Krk, Trv — 4(6) var.

b. Kodu paremb ku pidu.*

* parem (Trv, Pst); kui (Pst)
Trv, Pst — 4(5) var.

c. Kodu parem kui pidul.

E 38, E² 88 — ?(4) var.

d. Paremb kodu ku pidu.*

* kui (Trv)

Trv, Pst, Vil — 3 var.

B. Paremb kurjan kodun, ausal ahju pääl kui hääl pidul.

Krl (Einerid) — 1 var.

Vt. 8004 B.

Vrd. 3958. Ega kodu ei ole parep ku pidu.

3991. Paremb kodu kui võersil.

4664. Paremb kuri kodu kui pulma ilu.

3976. KODU ON NAISE MAAILM, MEHE KODU ON MAAILM — ?(3) var.

A. _____

Ol. Lisa nr. 19 (1889) 298 — ?(2) var.

B. Maailm on mehe kodu.

?Rap v. Mär (Poom) — ?(1) var.

3977. KODUS LAPS KUULSAM, AHJU PÄÄL AUSAM — u. 200(266) var.

A₁a₁. _____*

* kodo (Vai, Jõh, Kod), kodu (trükised; Vai, Kad, Koe, Hää, Vil, KJn, Vi, Lai, Pal, Kod, MMg, Äks, TMr, Nõo, Puh, Ran, As), kodo (Vai, Jõh), kodun (Trv); lats (Vi, TMr, Nõo), laits (Trv, Puh); kuulsamb — ausamb (Trv, TMr, Nõo, Puh), kuulusamb — ausamb (Vai); ahu (Hää); peal (trükised; Vai, Kad, Vil, KJn, Pil, Lai, Pal, As, Tt), pial (Koe, MMg), piäl (Kod), päel (Äks)

Vlg. Lisal. nr. 31 (1881) 1, EKMS I 1307 ja II 99; Vi, Koe, Hää, Vi, Ta, Plv (Huik), As (Pallu), Tt (Glass, anon.) — u. 40(50) var.

a₂. Kodu laps kuulsam, ahju peal veel ausam.

Pil — 1 var.

a₃. Laits kuulsam kodus, ausam ahju pääl.

Rõn (Berg) — 1 var.

a₄. Lats om kuulsam kotun ja ausam ahju pääl.

Hel — 1(2) var.

a₅. Laps kodu kuulsam, ahju pääl ausam.

Trt — 1 var.

a₆. Laits kotun kuulsamp, ahju pääl ausamp.*

* koton (Ote), kotu (Nõo)

Nõo, Rõn — 3 var.

a₇. Kuulsamb laits kotun, ausamb ahju pääl.*

* kuulsam (Ote)

Ote, San — 2 var.

a₈. Kuulsam laps kodus, ausam ahju peal.

E² 88 — ?(1) var.

b. Kodus omma kuulsad lapsed, ahju pääl omma ausad lapsed.

Plv — 1 var.

c. Oma kodus laps kuulsam, ahju peal ausam.

Vil — 1 var.

d. Kodune laps kuulsam, ahju pääl ausam.*

* pial (Pal)

Pal, TMr — 2 var.

- d₂. Kodune laps kuulsam ja ahju peal ausam.
Lai — 1 var.
- e. Kodune laps kuulsam, ahju pealne ausam.*
* päälne (Vil)
A. Miku (Vil) seletus: «Kodus seisjate tütarlaste kohta.»
Jõh, Vil — 2 var.
- f. Kodu laps kuulsam, ahju peral ausam.
Saa — 1 var.
- g₁. Kodu laps kuulsam, ahju taga ausam.*
* kodus (Jõh, Hls), kodo (Vän, Pär); ahju (Tor, Pär, Hls), ahjo (Vän)
Jõh (õpil.), Amb, Tär, Ha, Vig (Getreu), Pär, Hls, Plt, Pal — u. 15(22) var.
- g₂. Kodo lats kuulsamb, aho takah ausamb.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- g₃. Kottu laps kuulsam ja ahju taga ausam.*
* kodu; ahju (SJn)
PJg, SJn — 2 var.
- g₄. Laps kodu kuulsam, ahju taga ausam.
Kuu, Vil — 2 var.
- g₅. Laits kuulsamb kottu, viil ausamb ahju taka.
Rõn — 1 var.
- h. Kodune laps kuulsam, ahutagune ausam.
?Vig (Getreu), ?Pil (Söödur) — ? kuni 2(2) var.
- i. Kodu laps kõige kuulsam, ahju taga kõige ausam.
Vig — 1 var.
- j. Lats kuulsa kotohn, ausamb viil aho pääl.
Rõu — 1 var.
- k₁. Kodu laps kuulus, ahju peal aus.
Rak — 1 var.
- k₂. Kuulus lats kodun, ausa ahju pääl.
P. ja J. Einerite seletus: öeld. mehelemine- ja tüdruku kohta.
Krl — 1 var.
- k₃. Kuulsa laits kotun, ausa laits ahjo pääl.
San — 1 var.
- l. Aus lats ahju pääl, kuulus lats kodun.
Krl — 1 var.
- m₁. Kodo lats kuulsa, aho takah ausa.
Vas — 1 var.
- m₂. Kodu laps kuulus, ahju taga aus.
PJg — 1 var.
- n. Kuulsamb lats kotun, ausamb ahju veere pääl.

Ote — 1 var.

- A_{2a}. Kotun lats kuulsamb, ausamb ahju virussõl.
Urv — 1 var.
- b. Kuulsam lats kotun, ausam ahju virussõl.*
* kuulsamb — ausamb (Ote, Kan); koton; aho (Kan), ahjo (Vru); virusel (Kan), virussõl (Ote), virusen (Vru)
Võn, Ote, Kan, Vru — 4(5) var.
- c₁. Laits on kuulsamb kotun, ausamb ahju virussõl.
Kam — 1 var.
- c₂. Laps on kuulsam kodus, ausam ahju virusel.
Norm. 180, EKMS I 65 — ?(2) var.
- d. Laits kuulsa kotun, ausa ahju virusel.
Ote — 1 var.
- A₃. Kodu-laps kuulsam, ahju-laps armsam.
Wied. 69, Kündja nr. 38 (1883) 454 — 1?(2) var.
- B. Kodus laps kuulsam, ahju taga ausam, väljas kõigist laidetav.
Tander 41 — 1?(4) var.
- Ca. Neiu kuulsam kodus ja ausam ahju pääl.
Sak. Kal. (1880) Lisa 80 — ?(2) var.
- b. Neiu kodus kuulsam, ahju pääl ausam.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- D. Kuulsam laps kolde ees, ausam ahju peal.
E² 88 — ?(1) var.
- E. Kodus laps kuulsam.
Vil (Leoke) — 1 var.
- F₁. Hääl lats kodun, ausamb ahju pääl.
Hel — 1 var.
- F₂. Hääl laps kuulsam, ahju taga ausam.
?Jõh (õpil.) — 1?(2) var.

*

- G_{1a1}. Kodu kuulsam, ahju peal ausam.*
* kodus (Norm.; Hls, Vil, Nõo, Rõu), kodun (Hel); pääl (Hel, TMr, Nõo, Rõu), pääl (Ksi, Pal, Kod)
Norm. 180, EKMS IV 871 ja 885; VNg, VMr, Kuu, Hls, Hel, Vil, TaP, Trt, Nõo, Rõu — u. 25(30) var.
- a₂. Kotun kuulsamp, aho pääl ausamp.
Võ-Se (Stein) — 1 var.
- a₃. Kodus on kuulsam, ahju pääl ausam.*
* peal (Kuu)
?Kuu (Jahe), ?Trt (õpil.) — ? kuni 2(2) var.
- a₄. Kodus kuulsam ja ahju peal ausam.*
* kodu (Pal)
Hls, Pal — 2(4) var.

- a₅. Kodu ikka kuulsam, ahju peal ausam.
Tor — 1 var.
- a₆. Kuulsam kodun, ausam ahju pääl.*
* kuulsem — ausem (PäL), kuulsap — ausamp (Hls), kuulsamb — ausamb (Trv, Pst, Rõn, Ote), kuulsep — ausep (Hls, Krk); kodu (Tln, Hel), kodus (PäL, Trv, Vil), kotun (Krk, Rõn, Ote), kodun (PäL, Vil), kodon (Kod); pääl (PäL, Vil, Rõn, Ote), pläl (Kod)
Tln, PäL, Vil, Kod, Rõn, Ote — 23 v. 24(25) var.
- b. Ahju pääl ausam, kodu kuulsam.
Puh — 1 var.
- c. Kuluzap kotoh, auzap uma aho pääl.
Se — 1 var.
- d₁. Kuulsamp olõd umah kotoh, ausamp uma aho pääl.
Se — 1 var.
- d₂. Kumusap om umah kotoh, ausap uma aho pääl.
Se — 1 var.
- e. Kuulsam kodus ja ausam ahju otsa peal.
Saa — 1 var.
- f₁. Kodu kuulsam, ahju taga ausam.*
* kodus (SJn, Kam, Rõn); ahju (SJn)
Stein 29, Wied. 69, Kündja nr. 38 (1883) 454, Huvit. V Lisa 15, E 38, E² 88; Kuu, SJn, Trt, Kam (õpil.), Ran (L. Kallas), Rõn, Tt (Kreutzw.) — 5 kuni 7(14) var.
- f₂. Kotun kuulsamb, ahju takan ausamb.
Rõu — 1 var.
- f₃. Eks kodu ole kuulsam ja ahju taga ausam.
VI (Vanakesa) — 1 var.
- g₁. Oma kodu kuulsam, ahju pial ausam.
Trm — 2 var.
- g₂. Oma kodo kuulsamb, ahju pääl ausamb.
Lüg — 1 var.
- g₃. Oma kodu kuulsam, ahju pial on ausam.
Ksi — 1 var.
- h. Omas kodus kuulsam, ahju taga ausam.*
* oma kodu (Mih)
Nurmik I 171; Ann (Niinemägi), ?Mih (Pille) — 1 v. 2(7) var.
- i. Kodu kõege kuulsam, aho taga ausam.
Vän — 1 var.
- j. Kodu kuulsam, ahju ees ausam.
Amb — 1 var.
- k₁. Kodu kuulus, ahju peal aus.
Rak — 1 var.
- k₂. Kuulus kodus, aus ahju pääl.
Hls — 1 var.

- l. Kodune kuulsa, ahju pääl ausa.
Ote? (Maasen) — 1 var.
- G_{2a1}. Kuulsam oman koton, ausam ahjo veerusen.
Võn — 1 var.
- a₂. Kuulusap umah kotoh, ausap aho vi-russõh.
Se — 1 var.
- a₃. Kuulsamb oman koton ja ausamb ahju virussel.
Plv — 1 var.
- b. Kuulsap umah kotoh, ausap umah aho virusõh.
Se — 1 var.
- G₃. Kodumail kuulsam, ahju peal ausam.
Trt — 1 var.
- G₄. Kodukohas kuulsam, ahju taga ausam.
Tt (Eisen) — 1 var.
- G₅. Kes kodu kuulsam, see ahju taga ausam.
?Kuu (Jahe) — ?(1) var.
- Ha. Kolde ees kuulsam, ahju peal ausam.
Trm (Õunapuu) — 1(4) var.
- b. Kolde ehen kuuldsap, ahju ehen ausamb.
Hls — 1 var.
- c. Ahju ees ausam, kolde ees kuulsam.
Kos, Vig (Aitsam) — 2 var.
- Ia. Kuulsep kodun, ausep ahju pääl, veel parep parsil.
Krk — 2 var.
- b. Kuulsamb kodun, ausamb ahju pääl, kige paremb viil parsil.
Trv — 1 var.
- J. Oma kodu kuulusamb, ahju taga ausamb, väljäs kaigist laidetud.
Kuu — 1 var.

*

- Ka. Kotun kindlamp, ahjo takan ausamp.
Ote (õpil.) — 1 var.
- b. Kodus kindlam, ahju pial ausam.
TMr (Siil) — 1 var.

*

- La. Kodu kuulsam ja ahju pääl armsam.
?Pal (Karu) — 1?(1) var.
- b. Kodu kuulsam, ahju taga armsam.
EKMS I 1307 — 1?(1) var.
- M. Kotoh olla inimine armsamb ja ahjo pääl ausamb.
Plv — 1 var.
- N. Ausamb oma aho pääl, tulusamb omah tuhkhavvah.
Vas v. Se (Sandra) — 1(4) var.
- O. Kodune laps kallim, ahjutagune ausam.
Kel (Soom) — 1 var.

P. Kodu kuulsam, ahju peal hoolsam.
EKMS IV 885 — ?(1) var.

Q. Hoolsam kodu, ausam ahju peal.
E 24, E² 48, EKMS I 505; ?Hls (Söggel) —
?(4) var.

R. Kaugel kuulsam, ahju taga armsam.
Kuu — 1 var.

Vrd. kk: Sul kodu kuulsam, ahju pääl ausam
(Kod).

Vrd. 3971. Kodu ei pole mees kuulsam, ahju
peal ausam.

3972. Kodus kenam, tuas targem.

176. Paremb om ahjo virusel olla kui lavva
otsah.

3978. KODU SÄÄL, KUS KOTID MAAS —
17(20) var.

Aa₁. — *

* kodo (Lüg); sial, sääl (Hlj), siel (Kuu);
kodid (Kuu)

A. Källo (Lüg) seletus: «Koduta inimese
kohta.»

Lüg, Hlj, Kuu — 6 var.

a₂. Kodo on sääl, kus kotid maas.
Lüg (Källo) — 1 var.

a₃. Kus kotid maas, seal kodu.
EKMS I 1307; Amb (Kleinmann) — 1(2) var.

a₄. Mo kodu on seal, kus mo kotid maas.
Kuu — 1 var.

a₅. Kodu, kus kotiku maas.
Vru (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.

a₆. Siel kodu, kus kodid maas.
Jõe — 1 var.

b₁. Sääl kodo, kon kott maahn.
Rõu — 1 var.

b₂. Kodo um siäl, koh kott maah um.
Vas — 1 var.

b₃. Kodo om sääl, koh kott maah.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b₄. Sääl om kodo, kon kott maah.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

c. Koh kott, seal kodo.
Se (Põllula) — 1 var.

B. Koh kott maah, sääl kodo; koh õdag,
sääl üümaja.
Se — 1 var.

Vt. 14521 F.

3979. KOJU AGA POOLE KOITVAD SIL-
MAD — 1 var.

Wied. ESSr 329.

Vrd. rl «Kodu poole, kulla poole»: Ko'o poole
koidab silma, / elu poole helgib meeli, /
maja poole maitseb meeli! (ERIA III: 1 nr.
3724).

3980. KOJU ÄI TULE MIDAGID KÄDE —
4 var.

a₁. —
Põl (Undritz) — 1 var.

a₂. Ega kodu kedagi kätte ei tule.
Vil — 1 var.

b₁. Ei tule sul midagi kodu kätte.
Juu — 1 var.

b₂. Ei tule sulle midagi isi kodu kätte.
Juu — 1 var.

3981. KOTTU MINNES SÕI NÕELA
OTSAST, TAGASI TULLES NOA
OTSAST — 1 var.

SJn (Kapp).

Vrd. 7544. Võta noorelt nõgla otsast, vanast pe-
räst võtad siis väitsega.

11746. Teemee, söö edimält nõgla otsast,
perast väidse otsast.

3982. KUS POLE KODU KEDAGI, SÄÄL
POLE MAJAS MIDAGI — 1 var.

Krj (Briedis).

3983. MIDA POLE KODUS, SEDA POLE
KÜLAS — 1?(1) var.

?Vig (Priimets).

3984. MIS KODUN KUULED, SII SÕKU
SÖNNIKUDE; MIS VÄLLÄN KUU-
LED, TALLA TA'A VÄRÄVI —
4(7) var.

Aa. —

P. ja J. Einerite seletus: «Ära pea seda
kurja kõnet meeles, mis oma ligimesest
kuulnud oled.»

Hel — 1 var.

b. Mis kodus kuuled, see sõtku sõnni-
kuse; mis väljas kuuled, see talla
taha värava.

Norm. 256, EKMS IV 326 — ?(2) var.

Ba. Ku sa välläpoole läät, sis sõku sissi-
poole värädit; ku välläst tulet, sis
sõku välläpoole värädit.

Hünersonide seletus: «Ärä viä kodu sala-
dusi ilma ega tuvva ilma rumalusi kodu.»

Krk — 1 var.

b. Koduasi jäta sissepoole väravat, küla-
asi väljapoole väravat.

Norm. 256; Hls — 1(2) var.

C. Mie kuuled külätse kurja, nie talla
taga värati; mie kuuled kodutse kur-
ja, nie sõku sõnnikuse.

Pst — 1 var.

Vrd. 8043. Uma muru mufa är veegu väläpoolõ värjlt.
3967. Kodo kurja veegu ul' küllä.

3985. MIS KODUS, SEE KOOLIS; MIS KARJAS, SEE KABELIS — 5(6) var.

Aa. _____
Norm. 123; Kuu (J. Ploompuu, H. Rebane) — 1(2) var.

b. Mis koolis, see kodu; mis karjas, see kabelis.
Kuu (L. Rebane) — 1 var.

B. Mes kodu, sie kirgus; mes karjas, sie kabelis.
R. Lilheina seletus: «Öeldakse inimesest, kes ei vaheta tööks riideid.»
Kuu — 1 var.

C. Mes kiigal, sie kirikus; mes karjas, sie kabelis.
Kuu — 1 var.

D. Mis karjas, see marjas.
Val — 1 var.

Vrd. 3819. Mis kirjas, see karjas.
3241. Mis karjas, see kerjas.

3986. MIS KODUST KADUNU, SII VÄLAST VÄHÄNU — 4–6(8) var.

a₁. _____
TMr (J. ja P. Einerid) — 1 var.

a₂. Mes kodust kadunu, see väljast vähänu.
A. Antiku seletus: laenu otsija kohta.
Puh — 1 var.

a₃. Mis kodust kadund, see väljast vähenend.*
* kodunt; vähenenud (Tt)
?VNg (Aug. Krikmann), ?Tt (V. Teder) — ? kuni 2(2) var.

a₄. Mis kotost kaonu, tuu om väläst vähänu.
Räp (Poolakess) — 1 var.

a₅. Mis kottu kadund, see väljaspool vähenend.
E² 88 — ?(1) var.

b. Kui kodust kahaneb, sis väläst vähäneb.
Nõo (Tüklov) — 1(2) var.

3987. OLGU KODU OLINÕ VAI HAUNÕ, ÕKS PAREMB KUI VÕÖRAS HÄRBÄN — 1 var.

Se (Voolaine).

Vrd. 8005. Paremb um uma oline ku võõras villane.
11870. Olgu tõise meelest õlg vai akan, kul endal hää om.

3988. PAREMB KODU KULBITÄÜS KUI KÜLA KÜLOMÜTÜTÄÜS — 3 kuni 4(5) var.

Aa₁. _____
Urv — 1 var.

a₂. Paremb kodu kulbitäis kui küla külimütütäis.
Norm. 197 — ?(1) var.

b. Enämb kodu kulbitäis kui külä külimüt.
Hel — 1 var.

c. Oma kodu kulp om enämb kui võõra küla külimet.
Hel — 1 var.

B. Paremb oma lusikatäis kui teise kulbitäis.
?Saa (õpil.) — 1?(1) var.

3989. PAREMB KOTON AGANINE LEIB KUI KÜLA KÜDÜSSE — 1 var.

Kan (Väggi).

Vrd. 8021. Paremb on oma agane kui võõra selge leib.
8000. Paremb uma kodo koorigu ku külä küduse.

3990. PAREMB KODU KOORUKESED KUI VÕILEIB VÕÖRSIL — u. 90(205) var.

A₁a₁. _____*

* koorikud (Lindenberg; VMr, Rak), kooruksed (Tor, Vil); võidleib (Tor); võörsis (Wied., Kündja), võerusel (Lindenberg; Rak, Tor), võörusel (VMr)
Stein 51, Wied. 145, Lindenberg ATT 2, CRJ H 1 161, Kündja nr. 48 (1883) 573, Vlg. Lisal. nr. 17 (1890) 136, E 67; VMr (Haus), Rak (Tamm), Pär, Tor, ?Vil (Leoke), ?Tt (Kreutzw.) — u. 5(22) var.

a₂. Paremb kodu koorukesed kui võörsis võileib.*
* võörsil (Amb)

VMr, ?Amb (Kleinmann) — 1 v. 2(2) var.

a₃. Paremb kotun kooriku kui võörusel võileib.
Ote — 1 var.

a₄. Paremb kodu koorukesed kui võeras kohas võileib.
Kad — 1 var.

a₅. Paremb kodo koorökösõ kui võõras võileib.
Kam v. Se (Relli) — 1 var.

a₆. Paremb kodu koorukesed kui võera võileib.
Trv (Pausk) — 1 var.

- b. Ennem kodus koorikud kui võersil võileib.
?Kuu (Jahe) — 1?(1) var.
- c. Parem kodu koorikud kui võõrsil võileivad.
EKMS I 1307 — 1?(1) var.
- d₁. Parem kodu koorukene kui võileib võersil.*
* paremb (Hlj); kodo (Rkv), kooroke (Rkv), kuoruke (Hlj), kooruke (Kos, Kod), koorikuke (Trm), koorik (Vig); võõrsis (Rkv), võõrsil (Kos), võerusel (Vlg)
Hlj, Rkv, Kos, ?Vig (Aitsam), Trm, Kod — 7 v. 8(8) var.
- d₂. Parem kodu kooruke kui võersil võileib.*
* võõrsil (Vig, Tor)
Hlj, VMr, Amb, ?Vig? (Priimets), ?Tor (õpil.) — 4 kuni 6(6) var.
- d₃. Kodu kooruke parem kui võileib võõrusel.*
* võõrsil (Kmpm., Puus., Raud), võerusel (Kurrik)
Wied. 69, Kurrik SÕ 22, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 38, E² 88, Nurmik I 171, Kmpm. Klr II⁷ 3, Kmpm. EL II⁵ 2, Puus. KH III¹² 74, Raud VMj 217; Kär (Jõgi) — 2(40) var.
- d₄. Kodu koorik parem kui võersis võileib.
Sim — 1 var.
- e₁. Parem kodus koorike kui võileib võõrsil.
Vil — 1 var.
- e₂. Parem koorike kodus kui võileib võõrsil.
Saa — 1 var.
- f₁. Parem on kooruke kodu kui võileib võersis.
VNg — 1 var.
- f₂. Parem kooruke kodus kui võileib võersil.*
* kodu (Kask-Vaigla-Veski); võõrsil (Kask-Vaigla-Veski; Pal), veersis (Rkv)
Kask-Vaigla-Veski I Hõ 52; Rkv, Saa, Pal — 3 v. 4(4) var.
- f₃. Kodus kooruke parem kui võileib võõrsil.*
* võersil (Põl)
Reiman EK I 276; Põl — 1 v. 2(2) var.
- g. Ennem kuorik kodu kui võõrsil võileib.
Jõh (Mets) — 1 var.
- h. Paremb kotoh koorõkõnõ kui võõra man võileib.
Urv — 1 var.
- i₁. Parem kodu koorukene kui voera voi-leib.
Hlj — 1 var.
- i₂. Parem on kodu kooruke kui võera võileib.
SJn (Kapp) — 1(2) var.
- j₁. Parem kodu koorike ku võõra võileib.
Vil — 1 var.
- j₂. Kodo koorigu omma pareba ku võõra võileevä.
Se — 1 var.
- j₃. Umah kotoh om koorõkõnõ parep ku' võõra puul võileib.
Se (Tammeorg) — 1(3) var.
- k₁. Parem kodused koorikesed kui võileib võersil.
Kodu Kal. (1908) Ik-ta — 2(1) var.
- k₂. Kodune kooruke on parem kui võileib võõrsil.
?Kam (õpil.) — 1?(1) var.
- k₃. Parem kodune koorik kui võileib võersil.*
* kooruke; võõrsis (JJn)
Sim, JJn — 2(3) var.
- k₄. Parem kodune kooruke kui võõrsil võileib.
?VMr (Priimets) — 1?(1) var.
- l. Parem kodune kooruke kui võeras võileib.
Vig (Eisen), Kre (Rüitel) — 2 var.
- m. Parem kodune kooruke kui võera võileib.*
* koorike (KAH), koorik (VJg, Ote); võõra (Amb, Ann, Ote)
KAH Loe 19, VP Aabits (1883) Ik-ta; VJg, Amb, Ann, Ote — u. 5(12) var.
- n. Ennem sõen kodu koorukest kui võersil võidleiba.
JJn — 1 var.
- o. Paremb uma kodu kooriku kui võõra paiga võidleib.
Urv — 1 var.
- A_{2a1}. Parem kodu koorikul kui võileival võersis.
VNg — 1 var.
- a₂. Parem kodu koorikul kui võõrsil võileival.*
* võersis (Jõh), võersil (Val, Hlj, Rak)
VI — 8(9) var.
- b. Ennem kodu koorikul kui võõrsil võileival.*
* ennemb; kuarikul (Jõh)
Norm. 128, EKMS IV 439; Jõh — 2 v. 3(5) var.
- c₁. Parem kodu koorikul kui võeral võileival.
Val, Lüg — 2 var.
- c₂. Parem kodun kooruksel kui võõral võileval.
?Hel (Sillaste) — 1?(1) var.

- d₁. Ennem kodo kuorikul kui vōōra vōileival.
Lüg (Källo) — 1 var.
- d₂. Ennem kodo kuorikul ku vōōra vōileiväl.
Lüg (Källo) — 1 var.
- A_{3a}. Parem kooruke kodumaal kui vōileib vōersil.
Tōn. Täht. (1910 aug., 1911 juuni), Tōn. RP 134 — ?(4) var.
- b. Parem kooruke kodumaal kui vōileib vōeral maal.*
* koorukene (Ris), vōōral (Ris)
Tōn. Täht. (1909 nov.); Ris — 2(3) var.
- c. Parem koorukesed kodumaal kui vōileib vōeral maal.*
* koorikesed (Mihkla-Parlo-Vildalepp); vōōral (VMr)
Tōn. Tin. Täht. (1887) 47, Mihkla-Parlo-Vildalepp I² 117; VMr (A. Elken) — 1 v. 2(7) var.
- B. Kodu koorik, vōeral vōileib.
Koe — 1 var.
- C. Kodu koorukesed paremad kui väljas vōileib.
Kuu (A. Ploompuu) — 1 var.
- D_{1a}. Parem kuib kooruke kodu kui vōileib vōersil.
Mih (Pille) — 1 var.
- b. Parem kodune kōva kooruke kui vōera vōileib.
Amb — 1 var.
- D₂. Parem kuiv kooruke kodumaal kui vōileib vōeral maal.
Koe — 1 var.
- E. Kodu on leivakoorukene magusamp kui vōōra pool vōileib.
Kam (Relli) — 1 var.

*

- F_{1a1}. Parem kodu koorukesed kui vōi vōōrses.*
* koorikesed; vōersis (Vil)
* Helle 350, Hupel 114, Willmann 32, Lindf. (1788) Ik-ta, Poromenski EGr. 211, Körber VRMK 38, Körber Uus ABDr 11, KAH EKAI 156; ?Vil (Leoke) — 1 v. 2(21) var.

*Parrem kodo koorukesed, kui vōi vōōrses, ju Hau-
se ist doch am allerbesten.. (besser ju Hause Brod-Kindgen
als in der Fremde Butter.)*

- a₂. Paremb kooriku kotun kui vōi vōōrsōn.
Ote — 1 var.
- b. Parem kodo koorik kui vōi vōersil.
Kod — 1 var.

- c. Parem kodu kooruksid nārda kui vōi vōersil.
Vil — 1 var.
- F_{2a}. Parem kodu koorikul kui vōi vōersil.
Trt — 1 var.
- b₁. Parem kodu koorikuil kui vōil vōōrsil.
Parijōgi-Reial-Vaigla 202 — ?(3) var.
- b₂. Parem kuoril kodu kui vōil viersil.
Kuu — 1(3) var.
- c₁. Paremb kuorel kodu kui vōil vierasis.
Kuu — 1 var.
- c₂. Parem kodu koorikulla kui vōilla vōerusel.
VJg — 1 var.

*

- G. Kodu kōva kooruke on parem kui vōeraspiu magusad [road].
?VMr (V. ja G. Lurich) — ?(1) var.

* *

- H₁. Parem oma kooruke kui vōōra vōileib.*
* vōera (Pee)
Rak, Pee — 2 var.
- H₂. Paremb oma kuorikul kui vōōra vōileival.
Lüg (Källo) — 1 v. 2(2) var.
- I. Parem oma kuind kooruke kui vōera vōileib.
Vig (Valdt) — 1 var.
- Vrd. 8022. Parem on oma ema vits kui vōera-ema vōileib.
8019. Parem oma soolleib kui vōera vōileib.
10437. Paremb silkleib kodu kui veileib vierasis.
8000. Paremb uma kodo koorigu ku külä küdüse.
7994. Parem oma ema koorik kui vōōra-ema vōileib.
12713. Parem ikka tükk kuiva leiba ja sealjuures oma peremees kui tükk vōileiba ja teise ori.

3991. PAREM KODU KUI VÖERSIL —
1?(1) var.

?Pal (Karu).

Vrd. 3975. Kodu om paremb ku pidu.

3992. PAREP KODO KOPEK KUI VÄLÄ VIIS TINGÄ — 3(5) var.

A. —————
Se — 1 var.

- Ba. Ināmbā kodo kross ku' välā kats kopkat.
Se — 1 var.

- b. Enam kodu kross kui välja kaks kopkat.*

* kopikat (EKMS)

Norm. 128, EKMS IV 439 — ?(2) var.

- C. Kodo kopek om õks inäp ku välä ruuble.

Se — 1 var.

3993. VÕI I INNE KOTO KÜBÄRAT
PÄÄST VÕTTA — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

3994. ÄRA ENNE KODU KOS'TMA TULE,
KUI ÜHE KÄEGA SÖÖD JA
ÜKSINDA RÄÄGID — 1(5) var.

- a. _____

kos'tma = külastama, külla tulema

Räp (Poolakess) — 1(2) var.

- b. Ära enne kodu kos'tma tule, kui ühe käega sööd ja üksinda kõneled.*

* koju kostima (EKMS)

Norm. 165, EKMS II 324 ja 439 — ?(3) var.

Vrd. nlj: «Ema tuleb külla, kui tütar ühe käega sööb ja üksi kõneleb» (Põldmäe nr. 3 < Vas v. Se).

3995. KODUSE SOOJAGA JA ÕHTUSE
NÕUGA KAUGELE EI SAA — 1 var.

Jäm (Usin).

3996. KODOVARAST JOVVA AI KIÄKI
AR VAHTI — u. 10(12) var.

- A₁a₁. _____

Se — 1 var.

- a₂. Kodust varast ei või vahtida.

Tt (Eisen) — 1 var.

- b₁. Kodust varast ei või valvata.

Tt (Eisen) — 1 var.

- b₂. Kodust varast ei saa valvata.

E² 58 — ?(1) var.

- c. Koduse varga eest ei saa vara hoida.

Tt (Eisen) — 1 var.

- d. Kes võib ennast koduse varga eest hoida.

* Arvellus 124 — 1 var.

*

sest kes võib ennast koduse varga eest hoida,

- A₂. Hoidku jummal oma kodu varga iist.
Hel — 1 var.

- B. Kis oma pere varga eest hoida jõuab.
Koe (Schultz) — 1 var.

- C. Oma varast ei vahi keski.

Kod — 1 var.

- D. Maja varast jovva ai kiäki valva.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- E. Hullem on kodune varas kui väline varas.

Saa (Söggel) — 1 var.

- F. Oma pere varga eest ei hoia ükski aidalukk ega kahejalgset rottu püüa keegi kass.

?Koe (Schultz) — 1?(1) var.

3997. KES KODOVÄÜS TAHT MINNÄ,
TOL OLGU HOBÖSÖ KANNAHTUS
JA JÄNESSE JALA' — 2 var.

Räp (Lepson).

Vrd. kk: One sellel kua hobese kannatus (Kod); Jookseb nagu jänes (Rap); Täl olgu hobösö kannautus ja jänesse jala (Räp).

Vrd. 7553. Noorikõl piät olõma jänese jala' ja kuninga meel.

3998. KODOVÄIMEES EHK KASSI JALG
ON ÜKS — ? kuni 2(2) var.

- A. _____

A. Källo seletus: «Ämm jättas kodoväime jala ukse vahele, ise üteli: «Kodoväimes ehk kassi jalg on üks.»»

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

- B. Kodoväimes ja kuera tagumine jalg on ühtalugu püsti, menemäs.

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

Vrd. kk: Sie on kui kuera tagumine jalg 'lesega abiellumise kohta' (Lüg).

3999. KODUVÄI KOHT OLLA SAMA MIS
PERSET PIDI SIPELGA PESAS —
2 var.

- a. _____

Pai — 1 var.

- b. Koduväis minnä om niisama hää kui istu palla p...ga kusirautske pesän.

Ote — 1 var.

4000. KODUVÄIMEHE LEIB ON KÕIGE
VALUSAM LEIB — 1 var.

Hää (Mäesalu).

Vrd. 14373. Võera leib on valus süüa.

4001. KODUVÄIMEHE MÜTS OLGU
UKSE KÕRVAL NAELA OTSAS —
4 var.

- Aa. _____

M. Mäesalu seletus: «Et oleks käepärast, kui ära aetakse.»

Hää — 1 var.

- b. Kodoväime müts piab õlema ukse kõrvas, et suab kahmada.
Lüg (Källo) — 1 var.
- B. Kodoväimel õlgu seitse mütsi: üks kella juures, viimane karjakurus, kui tehasse tuul alle, sis et lähe mütsita.
Lüg (Källo) — 1 var.
- C. Kodoväimel piab olema kolm mütsi: esimine kella juures naelas, teine ukse kõrval naelas, kolmas aiapostis, karjakurus; ku tuul alle tehasse, eks siis saa veel kustki kahmada.
Lüg (Källo) — 1 var.

4002. KODUVÄIMEL KOERA PÖLI — 2(4) var.

- a. _____*
* koduväimehel (trükised)
Norm. 195, EKMS III 927; Hls — 1(3) var.
- b. Koduväül koera elu.
Urv v. Krl (Seen) — 1 var.

4003. KODOVÄREHTET PANDA AI KINNI — 3(4) var.

- a₁. _____
Se (Pino) — 1 var.
- a₂. Koduvärvat ei panda kinni.
Norm. 196 — ?(1) var.
- b₁. Kodovärju panda ai kunagi kinni.
Se — 1 var.
- b₂. Ei panõ kodovärjü kiagi kinni.
Vas — 1 var.

4004. AITA KOER KAOST VÄLJA, SIIS TA NÄRIB SO KÄTT — väh. 1(2) var.

- A. _____
A. Lese seletus: «[— — —] üteldakse seikse inimese kohta ka, kes oma aitajale kurja teeb. See vanasõna on lätlastel ka.»
Pöi — 1 var.

- B. Tõmba koer veest välja, ta lööb sulle hambad säärede.
?Kam (Relli) — ?(1) var.

Vrd. 1590. Aita hunt august välja — saab ta äärele saanud, siis tahab ära murda.
216. Avida pinni kaost välla, pini puistas sullõ õks vii kaala.

4005. AJA KOER HUNDIKARJA, SEAL TA LÄHEB KISKJAKS — ? kuni 2(18) var.

- a₁. _____*
* sääil (Stein, Nurmik); lähäb (Stein); kiskujaks (Wied. — Nurmik)
Stein 6, Wied. 4, Kurrik SÕ 25, Kündja nr.

31 (1883) 369, Nurmik II 176, Norm. 238, EKMS IV 848; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(12) var.

- a₂. Aja koer hundikarja, seal läheb ta kiskujaks.
E 10 — ?(1) var.

- a₃. Aja koer hundikarja, seal läheb kiskujaks.
E² 97 — ?(1) var.

- a₄. Aja koer hundikarja, seal ta lähaks kiskujaks.
EKMS II 978 — ?(1) var.

- b. Saada koer hundikarja, seal ta läheb kiskujaks.
Wied. 162, Kündja nr. 50 (1883) 597 — 1?(3) var.

4006. ANNA KOERALE LEIBA, VÖTAB VEEL KÄEGI TAGAJÄRELE — 1 var.

VNg (Aug. Krikmann).

Vrd. 4588. Anna kurjale sõrm, siis võtab ta terve käe.

8538. Anna penile leiba — peni pure päälegi.

4007. ANNA KOERALE LIHA, SAAD LUUD TAGASI — ?(14) var.

- a₁. _____
Undritz MJ 91 (esitatud soome vanasõna tõlkena), E² 95 — ?(10) var.

- a₂. Anna koerale liha, saad üksi luud tagasi.
E 11, EKMS I 980 — ?(2) var.

- b. Anna penile liha, saad üksi luud tagasi.
E 11 — ?(1) var.

- c. Kes koerale liha annab, saab kondid tagasi.
Norm. 252 — ?(1) var.

Vrd. Sannumetoja IV (1851) 220: On koer liha söönud, viskame kondid ka tema kätte.

4008. ANNA SIIS KOERALE SÜÜA, KUI KOER KARJA LÄHAB — 2(7) var.

- a. _____*
* karjale (Wied., Kündja); lähäb (trükised)
Wied. 7, Kündja nr. 31 (1883) 370, Norm. 67; TMr — 1(6) var.

- b. Süüda kuera, ku kuer karja lähäb.
Kod — 1 var.

4009. EGA KOERA JALAD MUIDU EI KULU, KUI SABA EI KERGITA — 1 var.

Kos (Wiedemann).

Vrd. 4186. Või koera jalad kuluvad.

4010. EGA KOER ENNE EI HAMMUSTA,
KUI TEDA EI ÄSSITA — 1 var.

Võn (Mikkel).

4011. EGA KOER KARDA KIRIKUSSE
KUSTES — 4 var.

- a. _____
HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.
- b. Mes koer kardab kirikos kustes.
Ris — 1 var.
- c. Ei koer häbene kiriku sittudes.
Sim — 1 var.
- d. Koer kuulab kiriku s...da.
Amb — 1 var.

Vrd. kk: Koer häbeneb kiriku-aa piale sittale
minnes või sina tühja juttu reakides (Kos).

4012. EGA KOER KODUINIMEST EI
SALVA — 1 var.

Hls (Järve).

4013. EGA KOER KOERA EI SALLI —
1 var.

Hls (L. Raudsep).

Vrd. 14977. Üks koer teise vader.

4014. EGA KOER MUIDU HAUGU —
13(21) var.

- A₁a₁. _____
E 14, E² 95; Kad (Kivi) — 1(7) var.
- a₂. Ega koer muedu ei haugu.
Vän — 1 var.
- b₁. Ega koer ikka asjata ei haugu.
JJn (Pitka) — 1 var.
- b₂. Ei kuer ilma asjata haugu.
Trm — 1 var.
- c. Koer ei haugu muidu, kui asja en ole.
VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.
- A₂. Koer ei haugu ilma asjanda, kui ta
midagi ei näe.
As (Pint) — 1 var.
- B₁a. Peni ei haugu asjata.
Vru (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.
- b. Ega peni ilm asjanda ei haugu.
Ote — 1 var.
- c. Ega pini ilma as'anda ei haugu.
Räp — 1 var.
- B₂. Ega pini muidu ei haugu, kui sääl
midagi ei olõ.
Ote — 1 var.
- Ca. Vana koer ei haugu asjata.
Vai — 1 var.
- b. Ei vana kuer asjata haugu.
Hlj — 1 var.
- D. Ei vana pini haugu ilma asjanda.
As (Pint) — 1 var.

Vrd. 13319. Ega vana kuer valet ei haugu.

8540. Ega pini ilma ei haugu, olgu susi ehk
tõrvaskand.

4019. Ega koer tuult haugu.

4015. EGA KOER MUIDU HÄNDA TÖSTA,
KUI TA TIGE — 1 var.

Põi (Truu).

4016. EGA KOER NUGA KÜSI, KUI
HAMMUSTADA TAHAB — 11(15)
var.

Aa. _____*

* kuer (Jõh)

Jõh, Koe — 2 var.

- b. Ei koer nuga küsi, kui hammustab.
Norm. 246; Nrv (Sirdnak) — 1(2) var.
- c₁. Ega kuer nuga ei küsi.
Jõh — 1 var.
- c₂. Ega koer nuga küsi.
Rak — 1 var.
- c₃. Koer ei küsi nuga.
E 38, E² 95 — ?(2) var.
- c₄. Koer ei küsi mitte nuga.
Vai — 1 var.
- d. Koer ei tule sinu käest nuga küsima.
Amb — 1(2) var.
- Ba. Koeral nuga ja luba omast käest.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b. Ei koer küsi nuga ega luba kellegi
käest, kui hammusta tahab.
Jõh — 1 var.
- Ca. Ära narri koera, koeral nuga ja luba
omast käest.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b. Ära narri koera, koeral on nuga ja
luba omast käest.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Vt. 7399 B.
- Vrd. 8539. Ega peni hambit ei küsi.
4065. Koeral hambad omast käest.
7582. Kel nuga, sel luba.

4017. EGA KOER PASTLA NÄRIMIST
MAHA JÄTA, KUI KERETÄIE
PEKSA SAAB — 2 var.

- a. _____
Pal — 1 var.
- b. Ega koer kinga närimist maha ei jäta,
kui keretäie peksa suab.
Pal — 1 var.

4018. EGA KOER SINNA KÜLASSE EI
LÄHE, KUST TA KONTI EI SAA —
2 var.

- a. _____
Äks (Blaubrik) — 1 var.

- b. Koer sinna ei lähe, kust talle konte ei anta.

Trt (Eisen) — 1 var.

Vrd. 4140. Kus koira, seal konti.

4019. EGA KOER TUULT HAUGU —
1 var.

Sim (Fliedermann).

Vrd. 4014. Ega koer muidu haugu.

4020. EGA KUER SIIS KILJATA, KUI
KONDIGA VISATA — 17(21) var.

A₁a₁. —

Hlj — 1 var.

- a₂. Ega kuergi kiljada, ku kondiga visada.

Kuu — 1 var.

- a₃. Kondiga viskajes kuer ei kiljada.

Kuu — 1 var.

- b₁. Ega koer vingata, kui kondiga visatasse.

Pal — 1 var.

- b₂. Koera kondiga visata — ei vingata.

Amb — 1 var.

- c. Koer ei viiksata, kui kondiga visatakse.

E 38, E² 95; Val — 1(3) var.

- d₁. Ega koer karju, kui teda kondiga visatakse.

Norm. 135; HMD v. Ris (Treumann) — 1(2) var.

- d₂. Koer ei karju, kui kondiga visatasse.

Plt — 1 var.

- e. Viska koera kondiga, siis ta ei ki-senda.

H. Krickmanni seletus: selle kohta, kes oma kasu pärast vaeva kannatab.

VNg — 1 var.

- A₂a. Ega koer kondi ees vingata.

Jõe — 1 var.

- b. Ega koer kondi ees viiksata.

Kos — 1 var.

- c. Ega koer kondi vastu karju.

HMD v. Ris (Treumann) — 1(2) var.

- Ba. Viska koera liha-luuga, kae kas koer niuksatab.

TMr (Mägi) — 1 var.

- b. Või koer liha-luu ehen niuksats.

Krk — 1 var.

- C. Ega peni haiget ei saa, kui talle liha-luuga visatas.

Kam — 1 var.

- D. Vai koer siis valu tunneb, kui teda kondiga visatakse.

Trv — 1 var.

- E. Ega koer ei vingata, kui leivatükiga visatakse.

Pal — 1 var.

Vrd. 1843. Kas härg iniseb oma sulbi juures.
3402. Millal kass roti päälle turtsuma hakkab.

4021. EGA SIIS EI SAA ÄNAM KOERA
SÖÖTA, KU VARAS JUBA ÕUES
ON — 4 var.

A. —

Hää — 1 var.

- B. Mine sis viil penni süütmä, kui varas joba aidan om.

Nõo — 1 var.

- C. Pini är' naka sis söötma, ku varas vargile tule.

Plv — 1 var.

- D. Kui varas aitas on, siis hakkab alles koera kasvatama, kui vesi perse tuleb, alles paati tegema.

Vän — 1 var.

Vt. 6039 D.

Vrd. 4042. Kes koera ei sööda, see söödab varast.

4189 E. Ära sööda koera, kui hunt õues on.

4022. EGAS KOER KONTI EI JÄTA —
6(7) var.

Aa. —

Saa (Söggel) — 1 var.

- b. Ega koer konti suust kaota.

Nõo (Eisen) — 1 var.

- Ba. Koer saab kondi suhu ega jäta seda enne, kui on katki närinud.

Kuu — 1 var.

- b. Kui koer kondi suhu saab, siis ta närib nii kaua, kui otsa lõpeb.

Põl (Tustit) — 1 var.

- C. Kui peni luu saap, sis ei jäta ta tedä mitte järamätä.

Nõo — 1 var.

- D. Tige inimene närib sõna nagu koer konti.

Hel (Wahlberg) — 1(2) var.

Vrd. kk: Kus koer kondi jätab või sina oma laulu (Vil); See närib sõna nagu koer konti (Vän).

4023. EGA KOERALE PALJALT SIIS
LEIBÄ EI ANTA, KU TEDÄ HUNDI
PÄÄLE AETES — 2(3) var.

A. —

Trv (Vaine) — 1(2) var.

- B. Ära sös koerale pal'lalt ütsinda leibä anna, ku vaja eläjä pääle saata.

Trv (Kill) — 1 var.

4024. EHK TULEB KUERAL KUA SABA
TARVIS — 1 var.

Iis (Timotheus).

4025. EI KOER KARVA MUUDA EGA
VARES SULGE HEIDA — 2 var.

A. _____

TMr (Viidebaum) — 1 var.

B. Ega kuer karva muuda, ei paranda
ennast.

Lüg (Källo) — 1 var.

Vrd. 1618. Hunt heidab küll karva, aga mitte
viisi.

4026. EI KOER KOERA UNUSTA —
1—2(2) var.

A. _____

?Koe (Schultz) — 1?(1) var.

B. Ega koer koera unusta ega hunt hun-
ti ei hammusta.

?Tor (õpil.) — 1?(1) var.

Vt. 1619 O.

Vrd. 4144. Küll koer koera tunneb.

4027. EI KOER NÖÖRI PUUDUSEL
POOMATA JÄÄ — 2(4) var.

A. _____

Norm. 137, EKMS I 991; Koe (Juurik) —
1(3) var.

B. Kui koera puua tahetse, küll sis kapla
lõudas.

Pst (Ainso) — 1 var.

4028. EI KUER ENNE UJUMA HAKKA,
KUI VESI PERSE PUUTUB —
8(14) var.

Aa. _____

Kuu — 1 var.

b₁. Siis hakkab kuer ujuma, kui vesi
persse puutub.

Kuu — 1(3) var.

b₂. Siis vast koer ujuma hakkab, kui vesi
p-e puudub.

Tt (anon.) — 1 var.

B. Part hakkab siis ujuma, kui vesi
persse puudub.

Kuu — 1 var.

*

Ca. Ega kuer enne ujuma hakka, kui saba
vede puutub.*

* koer; vette (Norm.)

Norm. 52; Kuu — 1(2) var.

b₁. Siis hakkab kuer ujuma, kui saba
vede puutub.

Kuu — 1 var.

b₂. Siis vast kuer ujuma hakkab, kui saba
vede puutub.

Kuu — 1 var.

c. Kuer hakkab ujuma siis, kui saba vede
ulatub.

Kuu — 1 var.

*

D. Ega koer enne ujuma hakka, kui jalad
põhja ei puutu.

E 14, E² 95 — ?(3) var.

Vrd. kk: Ei hakka enne ujuma, kui saba vette
puudub (Tt); Juba temal vesi perses (SJn).

Vrd. 6039. Ära tee lootsikut, kui vesi perse puu-
tub.

12850. Mine siis veel ujuma, kui vesi per-
sen om.

13963. Kui vesi tuleb suhu, küll siis uju-
mist ära õpitaks.

12851. Ärä opi sis enämb ojumist, kui vesi
ahjun om.

10020. Siis on saba vaja, kui vesi persses.

4029. EI KUER MUIDU VANAKS SAA,
KUI KAIKI PÄIVI EI NÄÄ —
2(6) var.

a. _____

Kuu (J. Mikiver, M. Velström) — 2 var.

b. Ei koer muidu vanaks saa, kui ei kõi-
ki päevi näe.

E MVH 9 — ?(4) var.

Vrd. 4138. Kus koer muidu vananeb kui jala-
täitesse.

4030. EI SEE KOER JÄNEST TOO, KEDA
VÄGISI METSA VIIAKSE — u.
10(71) var.

A_{1a1}. Ei see koer jännekse too, mis vägise
viiakse metsa.

* Helle 329, Hupel 105, Beltr. XI 157, Poro-
miski EGr. 184 — 1(16) var.

*
Ei se koer jennekse to, mis wäggise wiakse metsa,
mit unwilligen Hunden läßt sich nicht gut jaen. (Der
Hund bringt den Hasen nicht, der mit Gewalt gebracht
wird in den Busch.)

a₂. _____ *

* ega (VII); viidakse (KAH)

M. Kolmi (VII) seletus: «Ega see õiget tööd
ei tee, keda taga sunnitakse.»

KAH EKAI 149; VII, Saa (Söggel), ?His
(Jung) — 2 v. 3(4) var.

a₃. Ei see koer jänest too, mis vägisi
metsa viidakse.

Sander I 68 — ?(7) var.

- a₄. Egä sie kuer jänest tuo, kes vägüse metsä viedi.
Kuu — 1 var.
- b₁. Ei see koer jänest koju too, keda vägüse metsa viiakse.*
* kodu (Einer, Pöder), koeo (Kreutzw.)
Stein 12, Wied. 27, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 32 (1883) 382, Einer Lüh. EKÖ 70, Einer EKÖ¹ 69, Pöder Kaupl. Kal. (1899) 29, Raud VMj 216, Jänes-Parlo 133; ?Tt (Kreutzw.) — ?(21) var.
- b₂. Ei see koer jänest kodo too, kes vägüse mõtsa viiakse.
?As (Pint) — 1?(1) var.
- b₃. See koer jänest koju ei too, keda vägisi metsa viiakse.
E MVH 8, Jänes-Parlo 126 — ?(4) var.
- c. Ei see koer jänest püüa, kes vägisi metsa viiakse.
Muuk-Mihkla-Tedre IV 77 — ?(1) var.
- d. Ei sie kuer jänest hauku, kedä vägüse metsa aeda.
Kuu (R. Lilhein) — 1 var.
- A₂. See koer ei aja jänest, keda sunnitakse; aga see koer ajab jäneseid metsast välja, kes ise läheb.
SJn — 1 var.
- Ba. Ei sie kuer, mes vägise karja aeda, orava haugu.
Kuu — 1 var.
- b. Ega sie kuer orava haugu, keda vägüse karja aeda.
Kuu — 1 var.
- C_{1a}. Ei see koer võta enam lindu kinni, mis ahelas metsa viiakse.*
* kes (EKMS)
Wied. ESSr 316, EKMS I 12 — 1(2) var.
- b. Ei vägise metsa veedud kuer lindu aja.
Trm (Särg) — 1 var.
- C_{2a}. Vea koer vägise metsa ja oota siis, kas ta sulle lindu toob.
Wied. 206, Kündja nr. 4 (1884) 45 — 1(3) var.
- b. Vea koer vägisi metsa ja oota siis, kas lindu toob.
E 92, EKMS I 787 — ?(3) var.
- c. Vea koer vägisi metsa ja oota, kas ta linde toob.
E² 97 — ?(1) var.
- d. Vea koer vägisi metsa, oota, kas ta lindu toob.
Kmpm. Klr 366, Kmpm. Klr II⁶ 353 — ?(2) var.
- Vrd. 8571. Tuust pinist saa ai kar'apinni, kedä lõljaga karja veetäs.
4112. Koer vägise jälgi ei aja.

4031. EKS SEE KOER KÄUKSATAB, KELLE PIHTA KAIGAS KÄIB — u. 25(40) var.

- Aa₁. —
S. Karro seletus: see, kes tunneb end puudutatud olevat, hakkab end õigustama.
Vän — 1 var.
- a₂. Küll see koer käuksatab, kelle pihta kaigas käib.
?Tös (G. Anniko) — 1?(1) var.
- a₃. Küll see koer käuksatab, kelle pihta kaegas läheb.
Tös (Öövel) — 1(2) var.
- b₁. Küll see koer kilkab, kelle pihta kaigas käib.
Saa (Söggel) — 1(2) var.
- b₂. See koer kilkab, kelle pihta kaigas käib.
E² 96 — ?(1) var.
- c. Küll see koer karjub, kelle pihta kaigas läheb.
?Hls (õpil.) — 1?(1) var.
- d. Küll see koer karjatab, kelle pihta kaigas lendab.
Vän — 1 var.
- e. Küll see koer karjatab, keda kaigas puudutab.
Trt (Eisen, Piir) — 2 var.
- f. Sie kuer kiljatab, kedä kaigas puutub.
Kuu — 1 var.
- g. Kui kaikaga koerte sekka visatakse, siis sii ikke vingatab, kellele külge puudub.
Pal — 1 var.
- h. Kui koera viskat ja kaigas juhtub, siis ta karjub.
Saarl. Uus Kal. (1885) 63 — 1?(1) var.
- i. See koer kisendab, kelle pihta kepp puudub.
Wied. 165, Kündja nr. 50 (1883) 598 — 1(3) var.
- B. Koer muidu ei karju, kui malk ei ole pihta läinud.
OM nr. 2 (1890) 82 — 1 var.
- C. See koer teeb häält, kellel kivi pihta läks.
M. Mäesalu seletus: «Õeldi, kui inimene, kellest mõistu kõneldi, hakkas vastu rääkima.»
Hää — 1 var.
- Da. Koer karjub ikka, kui pihta juhtub.
Hel — 1 var.
- b. Kes koer pihta saab, see teeb häält.
Norm. 259; Hää — 1(4) var.
- c. Kui koera viskad ja pihta juhtub, siis ta karjub.
Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883) 467 — 1(3) var.

- Ea. Kudas see koer karjuma hakkab, kelle jala pihta löödakse.
Rei — 1 var.
- b. See koer, kes jala pihta saab, karjub.
Rei — 1 var.
- F. Kedast koera kaigas ähvardab, see koer kiuksub.
Hää — 1 var.
- G. See koer, kelle saba pääle astutakse, karjub.
Rei — 1 var.
- H. Eks see koer hammusta, kellesse kaigas puudub.
Hag — 1 var.
- I. Koer karjub, kui teda lüüakse.
Hel — 1(2) var.
- Ja. Küll see karjub, kelle pihta kaigas lähab.
Tor — 1 var.
- b. Kui kaigas kellegi pihta juhtub, siis ta karjub.
Wied. 77, Kündja nr. 39 (1883) 466 — 1(3) var.
- K. Kes pihta saab, see karjub.
Norm. 259; Hää — 1(2) var.

4032. ENNEM JÄÄGU KOER ILMA, AGA KÜLALISED PEAVAD SAAMA — 1 var.

Lih (Samet).

Vrd. 11410. Olgu endäl sülg suun val vaht kõ-
tun, külälisele piab iks saama.

4033. HEA KOER, TA ON IKKA MAJA LUKK — 1 var.

Hag (Sang).

Vrd. 6368. Maja koerata on nagu uks tabata.
7266, eriti A₁A₁: Hea naine on maja lukk.

4034. IGA KOER HAUGUB HÄÄ MEE-
LEGA OMA PEREMEHE PÄÄLE — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

4035. IGA KOER HAUGUB KODU POOLE — 3(6) var.

a. _____*

* koju poole (Vig)

E² 95; Vig (Odem) — 1(2) var.

b. Koer hauk ikki kodu poole.

Trv (Kala, Sikk) — 1(3) var.

c. Küll iga koer mõistab koeu poole hauku.

Vig (Laipmann) — 1 var.

4036. IGA KOER HAUGUB OMA PERE-
MEHE ÕUES — 11(12) var.

Aa. _____*

* kuer (Kuu); õue peal (Rap v. Mär)

Meelej. nr. 12 (1887) 95; Laakm. ER Kas.
Kal. (1892) 12; Kuu (A. Ploompuu), Rap v.
Mär (Poom), Pär (Kampmann) — 3(4) var.

b. Koer haugub ikka oma peremehe õue peal.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

B. Koer haugub oma peremehe väravas.
Pal (Karma) — 1 var.

C. Iga koer haugub oma peremehe eest.
Vän (E. Tetsmann) — 1 var.

D₁a. Iga koer haugub oma peremehe poole.
O. Leegeni (Rõu) seletus: hoiab peremehe poole.

Hls, Rõu — 2 var.

b. Iga koer peab oma peremehe poole haukuma.

Põl — 1 var.

D₂. Õga pini hauk uma peremehe poolõ.
M. Linna seletus: «Iga teenija hoiab oma peremehe poole.»

Se — 1 var.

E. Koer hoiab oma peremehe poole.

O. Grepil seletus: teenija hoiab peremehe poole.

Krj — 1 var.

Vrd. 4163. Mis koer see on, kes õues ei haugu.

4037. IGA KOER ON OMA KONDI JUU-
RES SUURELINE — 1 var.

Tor (Tults).

Vrd. 4124. Kuer suur kodunasa.

4038. IGAL KOERAL OMA PALK — 1?(1) var.

?Elva (õpil.).

Vrd. 4068. Koeral koera palk.

4118, eriti A: Kuda koer, nõnda palk.

4039. IGAL KOERAL OMAS MAJAS
LUBA HAUKUDA — 1(7) var.

a₁. _____

Wied. 37, Kündja nr. 34 (1883) 406 — 1(3) var.

a₂. Igal koeral luba oma majas haukuda.
E 25, E² 96, EKMS I 1307 — 1(3) var.

b. Igal koeral luba omas õues haukuda.
E² 96 — 1(1) var.

Vrd. 4124. Kuer suur kodunasa.

4040. KAS KOERA PERSSEST PAESTAB
PÄÄ — 1 var.

E. Poomi seletus: «Õeldakse ka mõne muu looma nimi, kelle söötmisest ei arvata suurt tulu saada.»
Rap v. Mär.

4041. KES IGA KOERA HAUKUMIST
VÕIB TÄHELE PANNA — 1 var.
Rap v. Mär (Poom).

4042. KES KOERA EI SÖÖDA, SEE SÖÖ-
DAB VARAST — u. 70(146) var.

A_{1a1}. —————*

* kis (Vig); ei söödä (Saa); sie (Lüg, Saa); sööt (Krk), söödab (Nõo)

* Helle 337, Hupel 108, Marpur 71, Poromski EGr. 194, Stein 26, Wied. 58, Kurrik SÕ 22, Kündja nr. 36 (1883) 431, KAH EKAI 152, Jürjens 62, Puus. KH III¹² 78, Norm. 46; Lüg (Källo), VMr (Mastberg), Amb, Juu v. Vän (Virkus), Vig, Khk, Saa, Krk, VIL, SJn, Ta, Plv — u. 25(64) var.

*

Kes koera ei söda, se södab wargast, laß die Hunde hungern, so beissen sie die Diebe nicht weg. (wer den Hund nicht füttert der füttert den Dieb.)

a₂. Kes koera ei sööda, söödab varast.*

* kis (SJn); kuera (Lüg, Trm); ei süöda — süödab (Lüg, SJn), söedab (Trm)
Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431, E 34, E² 96, Pöld 61, Muuk-Mihkla-Tedre IV 78, EKMS I 1313; Lüg, Kuu, Tln, ?Hel (Wahlberg), Vil, SJn, ?Plt (Palm), TaP — u. 10(21) var.

a₃. Kes ei sööda koera, see söödab varast.*

* kis (Rap v. Mär, Khk); ep (Khk)
Rap v. Mär (Poom), Kul, Khk, Kär — 4(5) var.

a₄. Kes ei sööda koera, söödab varast.
Hlj — 1 var.

b₁. Kes koera ei taha sööta, see söödab varast.

Jõh, Tõs — 2 var.

b₂. Kes ei taha koera sööta, see söödab varast.

Rak — 1 var.

b₃. Kes ei taha koera sööta, see peab varast söötma.

Jür, Hel — 2 var.

b₄. Kes koera ei taha sööta, peab varast söötma.

Pha? (anon.) — 1 var.

c₁. Kes kuera ei toida, toidab vargaid.
Lüg (Källo) — 1 var.

c₂. Kes ei toida koera, see toidab varast.
?Rap (õpil.) — 1?(1) var.

A₂. Kui kuera ei raatsi pidada, siis süödab varast.

Lüg (Källo) — 1 var.

A₃. Kes koera ei hoia, see hoiab varast.
Krk (Kivisäk) — 1(2) var.

A₄. Kes koera ei kasvata, kasvatab varast.

Vil (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.

A₅. Kes koerale keelab, see annab vargale.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

A₆. Kes jäksab koera sööta, sel pole tarvis varast sööta.

Kel — 1 var.

B_{1a1}. Kes pinni ei söödä, sööt varast.
Ote — 1 var.

a₂. Kes penni 'i söödä, süüt varast.*

* pinni (Vru), peni (Puh); ei (Puh, Vru)
Hel, ?Puh (Arak), Vru — 2 v. 3(3) var.

b. Ko söödä _ai pinni, sis söödät varast.
Se — 1 var.

c. Ku ravitsa _ai pinni, sis ravitsat varast.

Se — 1 var.

B₂. Kes ei peä penni ülevan, pidä varast.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B₃. Ku söödä _ai pinni, sis söödät kurja inimeist.

Se — 1 var.

*

Ca. Ennem sööda koera kut varast.*

* kul (trükised)

Wied. 33, Kündja nr. 32 (1883) 383, EKMS I 1313; Sa (Allas) — 1(5) var.

b. Parems sööda koera kui varast.

?Jür (Petroff) — 1?(1) var.

c. Parems koer sööta kui varast.

?Vig (Aitsam) — 1?(1) var.

D. Sööda koera, ää sööda varast.

Plt — 1 var.

Ea. Parems pinni ravita kui varast.

Vas — 1 var.

b. Parems pinni süüta ku' varast elätä.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

c. Parems peni sööta kui varast toita.

Norm. 140, EKMS IV 428 — ?(2) var.

* *

Fa. Kes koera ei taha sööta, see söödab hunti.

Mihkla-Parlo-Vildebaum I 94, Viid. 111, Vih. (1949) 93; Pst (Raudsep) — 1(4) var.

b. Kes koera ei taha sööta, söödab hunti.

Jõh — 1 var.

- G₁. Kes penni ei taha sööta, see söötku
sutt.
San — 1 var.
- G₂. Kes pinni ei taha pidä[dä], süütkü
sutt karjaga.
Plv — 1(2) var.

*

H. Parem koera kosutada kui hunti söö-
ta.
E 67, E² 96, Puus. Eü I 95 — ?(3) var.

I. Parem koer kosuta kui susi sööta.
Norm. 46, ÜÖÖ 29; Hls (Söggel) — 1(5)
var.

J. Paremb pinni süüta kui sutt ravida.*
* parem; peni; sööta (EKMS), süütä
(Norm.)
Norm. 67, EKMS IV 25; Se (Kaiv) — 1(3)
var.

Vrd. 4189. Ära sööda siis koera, kui hunt kar-
jas on.
4021. Ega siis ei saa änam koera sööta, ku
varas juba õues on.

4043. KES KOERALE HALGI KUULUTAB, KUS PERES PULMAD ON — 1(3) var.

J. S[österi] seletus: kasut. ka ülekäte läi-
nud tüdrukute ja poiste kohta.
Norm. 120, EKMS III 1255; Kad.

4044. KES KOERA MUU KIIDAB, KUI KOER ISI — 2(4) var.

A. —————
Norm. 217; Pst v. Hls (Söggel) — 1(3) var.

B. Kes koera kiidab ehk harki tõstab
muud kui ise.
Amb — 1 var.

Vrd. 4046. Kes koera saba kergitab kui koer ise.

4045. KES KOERA PERSEST HOOLIB — 1 var. VMr (V. Lurich).

4046. KES KOERA SABA KERGITAB, KUI KOER ISE — u. 360(454) var.

A_{1a1}. —————*

* kesse (Kuu), kis (Jä, Jür, Plt, TaP), kee
(Lüg); kuera — kuer (Vi, Jä, Kuu, Trm),
koir (TaP); kergitab (Kuu, Kod, Nõo), kergitä
(Kuu); ku (Vi, Kuu, Kod); isi (Koe, Tln,
Plt, TaP, As), esi (Tür, TMr, Nõo), itse
(Kuu)

H. Krickmanni (VNg), A. Salströmi (Kuu)
jt. seletused: enesekiituse kohta.

Stein 26, Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431,
Vlg. Lisal. nr. 15 (1890) 120, Mihkla-Parlo-
Viidebaum I 94, Viid. 111, Vih. (1949) 93,
Norm. 217; Vi, Jä, Kuu, Tln, Jür, Vig, Tor,
Trv, SJn, Plt, TaP, TMr, Nõo, Ote (Eisen),
As (Kuusik) — u. 65(79) var.

a₂. Kes ikka koera saba kergitab, kui
koer ise.

Ann — 1 var.

a₃. Kes koera saba ikka kergitab, kui
koer ise.

Pai, Rap — 2 var.

a₄. Kes koera saba kergitab, kui koer ikka
ise.

Plt — 1 var.

a₅. Kes koera saba kergitab, kui ta ise.*
* kuera (Jõe); ku (Kod); tema (Kod, Kan);
isi (Kos, Vil, SJn), esi (Kan)
KAH Loe 19, NP 9; VNg, Tür, Ha, Han,
PäP, Krk, Vil, SJn, Vi, Kod, Rõn (õpil.),
Kan — u. 25(36) var.

a₆. Kes ikka koera saba kergitab, kui ta
ise.

Ann — 1 var.

a₇. Kes koera saba ikka kergitab, kui ta
ise.*

* ikke (Tür)

Jä, Kuu — 5(6) var.

a₈. Kes koera saba kergitab, kui ise.*

* kis (Vän); isi (Jõh, Vän, Pst)

Vai, Jõh, Vän, Pst, SJn, Puh — 6 var.

a₉. Kes koera saba kergitab, kui ikka ise.
EKMS IV 221; Juu v. Vän (Virkus), LNg
— 2(3) var.

a₁₀. Kes koera saba kergitab, kui ei koer
ise.

E² 95; ?Vig (Eisen) — 1 kuni 5(7) var.

a₁₁. Kes koera saba kergitab, kui mitte
kuer ise.*

* kuera — kuer; kergitab (Kuu)

Kuu, PJg (õpil.), ?Kam (Relli) — 3 kuni
4(4) var.

a₁₂. Kes koera saba kergitab, kui ta mitte
ise.

Tõs — 1(2) var.

a₁₃. Kis koera saba kergitab, kui mitte ta
ise.

Hag — 1 var.

a₁₄. Kes koera saba ikka ei kergita, kui
mitte ise.

?Põl (õpil.) — ?(1) var.

a₁₅. Kes koera saba kergitab, muud kui
koer ise.*

* kis (Kos), kee (Rkv); kuera (Amb); sava
(Rkv); kergib (JJn); muu (Hls)

Kad, Rak, VMr, Amb, JJn, Kuu, Jür, Kos,
Hls — u. 10(13) var.

- a₁₆. Kes koera saba kergitab, muud kui ta ise.*
* kis (Koe, SJn, Pal); ku (Pal); tema; isi (SJn)
Koe, Ha, SJn, Pal — 8(9) var.
- a₁₇. Kes koera saba kergitab, muud kui isi.
Jõh — 1 var.
- a₁₈. Kes koera saba muud kergitab, kui koer ise.*
* kee (Rkv); muu (Rkv, Saa, Hls)
Rak, Kuu, Saa (Sõggel), Hls (Sõggel), Trt, Tt (Kreutzw.) — 6 var.
- a₁₉. Kes koera saba muud kergitab, kui ta ise.
Vil — 1 var.
- a₂₀. Kes muud koera saba kergitab, kui koer ise.*
* kee (VNg), kessi (San); muu (VNg, San); kergites; ku; esi (San)
VNg, Rak, VMr, San — 4 var.
- a₂₁. Kes siis muud koera saba kergitab, kui koer isi.
Pil — 1 var.
- a₂₂. Kes muu koera saba kergitab, kui ta ise.*
* kis (KJn), kissi (KJn); tema (Tõn.); isi (KJn)
Tõn. RP 69; Hel, Vil, KJn — 4 v. 5(5) var.
- a₂₃. Kes muu kergitab koera saba, kui ta ise.
Krk — 1 var.
- b₁. Kes koera saba kergitab, kui ta ise ei kergita.*
* kis (Mih), kissi (Rap v. Mär); tä (Vig); isi (Lä, Hel), esi; kergete (Hel)
Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431, KAH EKAl 152; Rap v. Mär (Poom), Vig, Mih, Krj, Khk, Tor, ?Pär (Rosenplänter), Hls, Hel, Vil, Pil, Plt, Trt — u. 15(19) var.
- b₂. Kes koera saba kergitab, kui ta ise ei kergitaks.
Pha — 1 var.
- b₃. Kes koera saba kergitab, kui ise ei kergita.*
* esi (Võn)
Hlj, Kad, Võn — 3 var.
- b₄. Kes koera saba kergitab, kui koer ise ei kergita.*
* isi (PJg)
PJg, Trt, Tt (Hameri) — 3 var.
- b₅. Kes koera saba ikka kergitab, kui koer ise ei kergita.
Kuu — 1 var.
- b₆. Kes muidu koera saba kergitab, kui koer ise ei kergita.
Vän — 1 var.

- c₁. Kes koera saba kergitab, kui ta isi seda ei tee.
SJn — 1 var.
- c₂. Kes koera saba kergitab, kut ta p isi seda tee mette.
Rei — 1 var.
- c₃. Kis koera saba kergitab, kui ta p tee seda ise mette.
Phl — 1 var.
- c₄. Kes koera saba kergitab, kui koer seda ise ei tee.
Kuu — 1 var.
- d₁. Kie kuera saba kergitab? Eks kuer ise.*
* kes; koer — koera (VMr)
Lüg, VMr — 4 var.
- d₂. Kis koera saba kergitab? Ikki koer isi.
Kõp — 1 var.
- e₁. Kes koera saba kergitab? Kes muud, kui koer ise.
?Jõh (õpil.) — 1?(1) var.
- e₂. Kes koera saba kergitab? Ega muud keegi, kui koer ikka isi.
?Plt (Luu) — 1?(1) var.
- f₁. Ega muud koera saba kergita, kui koer ise.
Jõe — 1 var.
- f₂. Ega muu koera saba ei kergita, kui ta ise.
SJn — 1 var.
- g. Kesse kuera saba kergitab.
Hlj — 1 var.
- A_{2a}. Kes koera saba kõrgutab, kui koer ise.
Hel (Wahlberg) — 1(2) var.
- b. Kessi koera saba kergutab, ku ta esi.
Hls — 1 var.
- A_{3a1}. Kes koera saba kehitab, kui ta ise.*
* kis (Pld)
ABDr (1895) 27; Pld, Vig (Laipmann) — 2 v. 3(5) var.
- a₂. Kes koera saba kehitab kui ikka ise.
EKMS I 1225 ja IV 221 — 1(2) var.
- a₃. Kissi koera saba kehitab, kui isi.
Pil — 1 var.
- a₄. Kes koera saba kehitab, kui koer isi mitte.
Pai — 1 var.
- a₅. Kes koera saba kehitab, kui mitte ta ise.
HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.
- a₆. Kes koera saba kehitab, muud kui ta ise.
Rap — 1 var.
- a₇. Kes koera saba muud kehitab, kui ta ise.
?Kul (Reinson) — 1?(1) var.

a₈. Kes muu koera saba kehitab, kui ikka koer ise.

EKMS II 548 — 1 var.

b₁. Kes koera saba kehitab, kui ta ise ei kehitab.*

* kehitä(b) (Vig), kehetä(b) (PJg); tä (Vig, PJg)

* Helle 337, Hupel 108, Poromenski EGr. 194, Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431; Mär, Vig, PJg (Lussik) — u. 5(11) var.

*

Des koera sabba fähhitab, kui ta isse ei fähhita?
andere werden ihn nicht loben; wenn er sich nicht selber lobt.
(wer dreht des Hundes Schwanz, wenn er selbst nicht drehet oder freiselt.)

b₂. Kes koera saba küll kehitab, kui ta ise ei kehitab.

* Willmann 85 — ?(1) var.

*

Kes koera sabba küll fähhitab, kui ta isse ei fähhita?

b₃. Kes koera saba kehitab, kui tema ise seda ei kehitab.

VMr (Mastberg) — 1 var.

b₄. Kes koera saba kehitab, kui koer ise ei kehitab.

Vig — 1 var.

b₅. Kes koera saba kehitab, kui koer ei kehitab.

Mär — 1 var.

c. Kes koera saba kehitab, kui ta seda ise ei tee.

Aud — 1 var.

A_{4a1}. Kes koera saba tõstab, kui koer ise.

?Jõh (õpil.), Lüg, Vig — 2 v. 3(4) var.

a₂. Kesse kuera saba tõstab, kui kuer ise.*

* kes

Kuu — 2 var.

a₃. Kes koera saba tõstab, kui ta ise.

Rei, Krj — 2 var.

a₄. Kes koera saba tõstab, kui mitte ise.

?Kre (õpil.) — 1?(1) var.

a₅. Kesse koera saba tõstab, muud kui koer ise.

Kuu — 1 var.

a₆. Kes koera saba muud tõstab, kui koer ise.

Amb (Freimann) — 1 var.

a₇. Kes muu koera saba tõstab, kui ta ise.*

* isi (VII)

Põi, VII — 2 var.

b₁. Kes koera saba tõstab, kui ta ise ei tõsta.

?Mih (Perkson), Rei — 1 v. 2(2) var.

b₂. Kes koera saba tõstab, kui ta ei tõsta teda ise.

Kaa — 1 var.

b₃. Kes koera saba tõstab, kui ta ei tõsta ise.

Sa — 1 var.

b₄. Kes koera saba tõstab, kui ta mitte ise ei tõsta.

Mus (Miller) — 1 var.

b₅. Kesse kuera saba tõstab, kui ise ei tõsta.*

* kes; koera; tõsta(b) (Tt)

Kuu, Tt (anon.) — 2 var.

b₆. Kesse kuera saba tõstab, kui kuer ise ei tõsta.*

* kis; koer(a); saba; tõsta(b) (Ris)

Kuu, Ris — 2 var.

c. Kes koera saba tõstab, kui ta seda ise ei tee.

Sa? (Holzmayer) — 1 var.

d. Kes see koera saba tõstab.

Kuu (õpil.) — 1 var.

A_{5a}. Kes koera saba kergitab, kui ta isi ei tõsta.

Vän — 1 var.

b. Ega keegi koera saba kergita, kui ta ise teda ei tõsta.

Pil — 1 var.

B_{1a1}. Kes koera hända kergitab, kui koer isi.*

* kissi (Saa), kessi (Hel); händä (Saa), handa (Hel, Nõo); kergites (Hel), kerguteb (Hls); esi (Hls, Hel, Nõo, Tt)

Saa, Hls, Hel, Nõo, Tt (Veske) — 6 var.

a₂. Kes koera hända kergitab, kui ta esi.*

* ku (Hää); ise (Vil), isi (Hää)

Hää, Trv, Vil (Leoke) — 3 var.

a₃. Kes koera hända kergitab, kui ei koer ise.

E 34 — ?(1) var.

a₄. Kessi koera hända kergitab, kui isi.

Vil — 1 var.

a₅. Kes koera hända kergitab, kui ta mitte ise.

Tor — 1 var.

a₆. Kes koera hända kergitab, muu kui koer esi.

Saa (Söggel) — 1 var.

a₇. Kes koera hända kergitab, muu kui ainult koer ise.

Saa (Söggel) — 1 var.

a₈. Kes koera hända muu kergitab, kui koer ise.

Hls (Söggel) — 2(3) var.

a₉. Kes muu koera händä kergitab, kui koer esi.

Pst — 1 var.

- a₁₀. Kes muu koera hända kergitab, kui ta esi.*
* händä; esi (Pst)
Tõs, Pst — 2 var.
- a₁₁. Kes koera hända kergitab, muu kui ta ise.
Trv — 1 var.
- a₁₂. Kes kuera händä kergüts, muud ku ta esi.
Krk — 1 var.
- a₁₃. Kes koera hända muu kergitab, kui ise.
Krk — 2 var.
- b₁. Kes koera hända kergitab, kui ta ise ei kergita.*
* händä; kergits (Krk), kergutab (Pst); ku (Krk, Pst); tema (Pst); esi (Krk, Pst)
Tor, Krk, Pst, Vil — 4(5) var.
- b₂. Kes koira hända kergitab, kui ta ise seda äi kergita.
Pha — 1 var.
- b₃. Kis koera händä kergütäb, kui mtõ ise kergütä.
kui mtõ = kui mitte
Khñ — 1 var.
- b₄. Kessi koera händä kergutab, ku koer esi ei kergute.
Hls — 1 var.
- b₅. Ketsi koera hända muu kergüteb, ku koer esi ei kergüte.
Hls — 1 var.
- b₆. Kes koera hända kergitab, kui koer ei kergita ise.
Kär — 1 var.
- c₁. Kes koera hända muidu kergitab, kui ta ise seda ei tee.
Rid (Hiemägi) — 1 var.
- c₂. Kesse koera hända kergitab, kui ta p ise tee seda mette.
Emm — 1 var.
- B₂. Kes koera hända kehitab, kui ta ise ei kehita.
Aud — 1 var.
- B_{3a}. Kes koera hända tõstab, kui ta ise.
Sa — 1 v. 2(2) var.
- b₁. Kes koera hända tõstab, kui ta ise ei tõsta.
Beitr. 111 112 < Sa (Luce) — 1(3) var.
- b₂. Kes koera hända tõstab, kui ta ise ei tõsta.*
* tõsta — tõstab; lsi; ep
Sa — u. 5(7) var.
- b₃. Kes koira hända tõstab, kui tema p tõsta ise.*
* kes siis; koera; tema ei, ta p, ta ei
Sa — 5 var.
- b₄. Kes koera hända tõstab, kui ta p tõsta ise mitte.
- Vil — 1 var.
- b₅. Kes siis koera hända tõstab, kui ta p tõsta tada ise mette.
Põi — 1 var.
- b₆. Kes koera hända [tõstab], kui ta p ise tõsta.
Jäm — 1 var.
- b₇. Kes koera hända tõstab, kui ta ise p tõsta.
Khk — 1 var.
- b₈. Kes koera hända tõstab, kui ta ise p tõsta mitte.
Krk — 1 var.
- b₉. Kes koera hända tõstab, kui koer ei tõsta.
Khk — 1 var.
- B₄. Kes koera hända upitab, kui ta ise.
Krk — 1(3) var.
- C_{1a1}. Kes peni handa kergitab, kui peni esi.*
* kergitäs (Võn); ise (Hel)
Hel, Võn, Nõo, Puh — 4 var.
- a₂. Kessi peni hända kergites, ku ta esi.*
* kes sii (Trv), kes (Trv, Võn); händä (Trv), handa (Võn); kergitab (Trv), kergitas (Võn); kui (Trv, Võn); ise (Trv)
Trv, Võn — 6 var.
- a₃. Kessi muidu peni hända kergites, kui ta esi.
Trv — 1(2) var.
- a₄. Kes peni handa kergitab, kui esi.
Ran (Raag) — 1 var.
- a₅. Kes peni hända kergitab, muu kui ta esi.*
* handa; kergitab; tä (Rõn)
Trv, Rõn — 2 var.
- a₆. Kes peni handa kergitap, muu kui esi.
Kam — 1 var.
- a₇. Kes peni hända kerguts, muu kui peni esi.
Krk — 1 var.
- a₈. Kes peni hända muu kergitab, kui ta ise.
Trv v. Rõu (Siipsen), Rõu — 3 var.
- a₉. Kes sii peni händä muu kergitap, ku ta esi.
Trv — 1 var.
- a₁₀. Kes peni hända muu kergitab, kui ise.
Hls — 1 var.
- a₁₁. Kes peni handa muu kergitab, kui peni esi.
Ran, Rõn — 2 var.
- a₁₂. Kessi muu peni hända kergitab, kui ta esi.*
* ise (Trv)
Hel, Trv — 2 var.

- a₁₃. Kes muu peni händä kergitap, kui temä esi.
Trv — 1 var.
- a₁₄. Kessi muu peni händä kergitab, kui esi.*
* händä
Trv — 2 var.
- b₁. Kessi peni handa kergites, kui ta esi ei kergite.*
* ku
Hel — 2 var.
- b₂. Kesse siis peni händä kergites, kui ta ise ei kergite.
Vil — 1 var.
- b₃. Kessi peni händä kergitäh, ku peni esi ei kergite.
Hls — 1 var.
- C₂. Kes peni handa tõstab, muu kui esi.
Ran — 1 var.
- D. Kes muu peni saba kergitab, kui ta ise.
Trv — 1 var.
- E. Kes lita handa kergitap, kui lita esi.
Rön — 1 var.
- F. Kes hata handa kergitäs.
Räp (Poolakess) — 1 var.
- G_{1a}. Kes koera saba kergitab, kui ta isi üle aia läheb.
Muh — 1(2) var.
- b. Kes koera saba kergitab, muu kui ise, kui üle aia kargab.
Vil — 1 var.
- G₂. Kes koera saba kehitab, kui ta ise ei kehita, kui koer üle aja läheb. Saba jääks teine pool aeda, kui ta ise teda üle ei tõstaks.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- G_{3a}. Kes koera saba tõstab ehk üle aia aitab, kui ta isi.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b. Kes koera saba üle aja tõstab, kui ta ei tõsta ise.
Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431, Norm. 217 — 1(3) var.
- G₄. Kes viib koera saba üle aja, kui ta ise ei viiks.
Pha (Kuusk) — 1 var.
- H_{1a1}. Kis koera händä kergitab, kui ta üle aja läheb.*
* kes; kolra; aia; leeb (Pöi)
Pöi, Muh — 2 var.
- a₂. Kes koera händä ikka kergitab, kui ta üle aa läheb.
Muh — 1 var.
- b. Kes koera händä kergitab, kui koer ise; läheb üle aia ja tõstab hännä ülesse.
Hää — 1 var.

- H_{2a}. Kes koera händä tõstab, kui ta üle aja läheb.
Kaa, Kre — 2 var.
- b. Kes koera händä tõstab, kui ta üle aja läheb; ikka tõmmab ise järke.
Mus — 1 var.
- H₃. Kes koera händä kõigutab, kui ta ise ennast ei kehenda, kui ta üle aa läheb.
Han — 1 var.
- I₁. Iga koer kergitab oma saba.
Wied. 36, Kündja nr. 34 (1883) 406, E 25, E² 95, Nurmik II 176, Puus. KH II¹¹ 95, Kask-Puusepp-Vaigla 131 — 1(9) var.
- I₂. Iga koer tõstab oma saba.
Norm. 217; Sa (R. Kallas) — 1(2) var.
- Ja. Äks iga koer ju ikka ise peab oma händä tõstma, kes teine siis sõda sõnna kergitama lihab.
Pöi — 1 var.
- b. Äks iga koer ju ikka ise peab oma händä tõstma, kes teine siis sõda sõnna kergitama soab minna.
Pöi — 1 var.
- K_{1a1}. Kes kassi saba kergitab, kui kass ise.
Jõh, Rak, Tln, ?Vor (Jaaniste), Hls — 4 v. 5(5) var.
- a₂. Kes kassi saba kergitab, kui ta ise.
Tln — 1 var.
- a₃. Kes nüüd kassi saba kergitab, muud kui ta ise.
Äks — 1 var.
- a₄. Kes muu kassi saba kergitäs, kui kass esi.*
* kessi; kergites (San), kergitab (TMr); ku (San)
TMr, Ote, San — 3 var.
- a₅. Kes kassi saba kergitab, tõised kui kass ise.
Jõh — 1 var.
- b. Kes kassi saba kergitab, kui ta ise ei kergita.
Kos — 1 var.
- c. Kes kassi saba kergitab? Ei keegi muu, kui tema ise.
Hel (Wahlberg) — 1 var.
- d. Kes kassi saba kergitab.
Har — 1 var.
- K₂. Kes kassi saba kõrgutab, kui kass ise.
Hel (Wahlberg) — 1 var.
- K_{3a1}. Kes kassi saba tõstab, kui ta ise.
?LNg (Prooses), Khk — 1 v. 2(2) var.
- a₂. Kes kassi saba tõstab, kui mitte ta ise.
Krj — 1 var.
- b₁. Kes kassi saba tõstab, kui ta ise ei tõsta.

Wied. 57, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(3) var.

- b₂. Kes kassi saba tõstab, kui kass ei tõsta ise.
Kär (Loiken) — 1(2) var.

- L_{1a}. Kes kassi hända kergitab, kui ei kass ise.
E 34 — ?(1) var.

- b. Kes kassi handa muu kergitab, kui kass ise.
?Saa (Söggel) — ?(1) var.

- L₂. Kissi kassi hända kehitab, kui ta isi ei kehitab.
Aud — 1 var.

- L_{3a}. Kes kassi hanna nõsta, muu kui ta esi.
?Vas v. Se (Sandra) — ?(1) var.

- b₁. Kes siis kassi hända tõstab, kui ta ese äi tõsta.
Hil — 1 var.

- b₂. Kes kassi hända tõstab, kui ta_p tõsta ise.*
* ta ei (Kaa)

Rid, ?Kaa (I. Kallas) — 1 v. 2(3) var.

- b₃. Kessi kassi handa tõst, kui tä esi ei tõsta.
Krl — 1 var.

- b₄. Kes muidu kassi handa tõst, kui esi ei tõsta.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.

Vrd. kk: Ma ei tahtnud koera saba kergitada, 'ma ei tahtnud ise end kiita' (Trt).

Vrd. 13867. Egä vask kergites oma händä.

4047. Kes koera saba kergitab, on ise koer.

4044. Kes koera muu kiidab, kui koer isl.

1619 P. Ei koer koera saba kergita; ei hunt hunt murra.

4047. KES KOERA SABA KERGITAB, ON ISE KOER — 1 var.

Kam (Siimus).

Vrd. 4046. Kes koera saba kergitab, kui koer ise.

4048. KES KOERA TALLAB, SEE KODU JÄEB, KES KASSI, SEE KAASA VIIAKSE — 1 var.

Trt (Mälson).

4049. KES KOERA ÄRRITAB, SEDA KOER HAMMUSTAB — 1?(1) var.

?VII (Pallu).

Vrd. 7399. Ära narri koera, koer salvab.

4050. KES KOER ELADES, SEE KOER SURRES — 9(10) var.

Aa.

Norm. 216; Rap v. Mär (Poom), Tor — 3(4) var.

- b. Kia pini elleh, tuu koir ka kooldeh.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- c. Kia pini ellen, tuu pini kooldõn.
Rõu — 1 var.

- B. Kes sündides koer, see surres ka koer.
Tln — 1 var.

- Ca. Kes ikka koer om, see om.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

- b. Koer jääb ikka koeraks.
TMr — 1 var.

- c. Koer on ikka koer, õpeta teda niipalju kui sa tahad.
Saa — 1 var.

Vrd. kk: Koer om ja selles jääb (Kam).

Vrd. 4104. Koer siin, koer seal.

4054. Kes koir kotun, see koir vällan.

4165. Mis koer õhtul, see koer hommikul.

4051. KES KOER KISUB, SELLE KARVADEGA SUITSETAKSE — 11(14) var.

Aa₁.

M. Reimanni seletus: selline ütlus on vana-sõnaks saanud, aga siin ka tehakse nii.
PJg — 1 var.

- a₂. Kes koer kiskund, selle karvadega suitseta.

Jäm — 1 var.

- a₃. Mis koer kiskund, selle karvadega suitseta.

M. Kolmi seletus: «Joomahaigust peab jälle selle joovastava märjaga parandama, misest haigus hakan on.»

VII — 1 var.

- a₄. Mis koer on kiskunud, selle karvadega suitsetakse.

VII — 1 var.

- b. Miuke koer sind on kiskund, selle karvadega saab ka suitsetud.

K. Lepa seletus: «Missuguste võtetega teine inimene sind kiusab, nende võtetega klusa vastu.»

Krj — 1 var.

- Ba₁. Kelle koer kiskunud, selle karvadega suitsetatakse.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

- a₂. Kelle koer kiskund, selle karvaga tuleb suitsetada.

Norm. 130, EKMS IV 727; Mar (Hiemägi) — 1(4) var.

- b. Kelle pere koer kiskund on, selle karvadega tuleb suitseta.

- E. Liivi seletus: «Kelle läbi pahandus tulnud on, peab selle ise hüvitama.»
Pha — 1 var.
- C. Sama koera karvadega kõrveta, kes hammustas.
Kuu — 1 var.
- D. Häda arstitaks ikki selle koera karvadega, kelle läbi õnnetus juhtus.
Hää — 1 var.
- E. See koer, kes kiskund, peab parandama ka.
Kaa — 1 var.
4052. KES KOERTE SEKKA SATTUNUD, SEE HAKKAB KA KOERA MOODI HAUKUMA — ? kuni 3(4) var.
- a. _____
?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.
- b. Kui koerte seas oled, pead koertega ühes haukuma.
?Tõs (G. Anniko) — 1?(1) var.
- c. Kui sa koerte seltsin olet, siis pead ka nendega ühes haukuma.
?Tõs (G. Anniko) — 1?(2) var.
- Vrd. 1654. Kes huntide hulgas on, peab nendega uluma.
4053. KES KOIRA KUTS EHK PENIL PERÄN KÄVE — 1 var.
Vas (Jakobson).
4054. KES KOIR KOTUN, SEE KOIR VÄLLAN — 1 var.
Trv v. Rõu (Siipsen).
- Vrd. 4050. Kes koer elades, see koer surres.
4104. Koer siin, koer seal.
4165. Mis koer õhtul, see koer hommikul.
14489. Kes väljas kassike, see kodu koerake.
4055. KES KUERA LUÖB, SEE KOLKI SAAB — 1 var.
Hlj (Lootus).
- Vrd. 4197. Kes koerust teeb, see kolki saab.
4056. KES ON KOERA KEÄST MAKÄ OSTNUD, NEMA KA SAKSA KÄEST RAHA LAINANUD — 1 var.
makä = makki, vorsti
Sa (Allas).
4057. KIE KUERA LUÖB JALAGA, SENE JALG KASVAB HAUVAST VÄLLÄ — 11(12) var.
Aa₁. _____
Lüg (Källo) — 1 var.

- a₂. Kes koera jalaga lööb, selle jalg kasvab hauast välja.
Aud — 1 var.
- a₃. Kes jalaga koera lüü, selle jalg pidi hauast välja kasvama.
Trt — 1 var.
- b. Koera jalaga lüües kasvab jalg hauast välja.
Tür — 1 var.
- c₁. Koera ei tohi jalaga lüvvä, sellel kasvavat jalg havvast vällä.
TMr — 1 var.
- c₂. Kuera ei tõhi jalaga lüüa, siis jalg kasvab hauvast vällä.
Lüg — 1 var.
- d. Ära lüü kuera ega muudki luoma jalaga, siis jalg kasvab hauast välja.
Rak — 1(2) var.
- B₁. Kes koera jalaga lööb, selle jalg kasvab hauast välja ja koerad roojastavad siis jalga.
Amb — 1 var.
- B₂. Koera ei tohe jalaga lüüa; kis lööb, selle jalg kasvab seitse sülda hauast vällä ja koerad käivad senna pääl oma asju õiendama.
Hää — 1 var.
- C. Kes koera jalaga lööb, selle hua pial käivad koerad kusemas.
Kad — 1 var.
- D. Koera ega ka muud looma ei vöi jalaga lüüa, siis kasvab see jalg, kellega löödi, hauast välja, kus küla karjased teda kaigastega pilluvad.
Pst — 1 var.
- Vrd. 2207. Kes isa ehk ema lööb, selle käsi kasvab hauast välja.
4058. KOERA ASE ON LAUA ALL — 1 var.
Rak (Tamm).
4059. KOERA EI TUNTA KARVAST EGA HAMMAST — 2 var.
- A. _____
LNg (Ennist) — 1 var.
- B. Ära arva peni karvast ega hambast.
Tt (C/ E. Berg) — 1 var.
- Vrd. 4188, eriti C₁: Ära arva penni karvast, enge hambast.
4110. Koer tuntas karvast.
4060. KOERA JA VANA INIMESE KÄEST VÖTA IKKI VASTU, MIS TA ANNAB — 1 var.
Hää (Mäesalu).

4061. KOERALE JÄÄVÄD IKE KOERA
HAMBAD* — 1(2) var.

* jäävad; ikka (Norm.)
Norm. 216; Kod (Liiv).

Vrd. 3357. Kassil iks kassi küüdse, pinil pini hamba.

4062. KOERALE ON PAREM TÜKK LEIBA
ANDA KUI SÖBRALE RUBLA RAHA
— 1(2) var.

Vil (Leoke).

4063. KOERALE VORSTI VÕI LAPSELE
KANNI — 1(11) var.

Meelej. nr. 13 (1887) 101; Pär (Kampmann).

Vrd. 4127. Kui kaua koera kaelas vorst seisab.

4064. KOERALGI ON KOHUS JÄRELE,
SIIS EI PEA INIMESEL OLEMA —
2 v. 3(6) var.

Aa. _____

Wied. ESSr 1053, EKMS II 648 — 1(2) var.

b. Koeral kohus järel, miks mitte inimesel.

E 38, E² 95 — 1?(2) var.

B. Koeralgi kohus järel, sedap siis minul.
Wied. 70, Kündja nr. 38 (1883) 454 — 1(2) var.

Vrd. 4135. Kus koeral kohus.

4067. Koeral koera kohus.

4129. Kui koera lüüakse, säääl kohus mõistetud.

4065. KOERAL HAMBAD OMAST KÄÄST
— 3 var.

a. _____*

* käest (Vig)

Vig, Pöi — 2 var.

b. Kutsikõl omma hamba hinnest.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd. 8539. Ega peni hambit ei küsi.

4016. Ega koer nuga küsi, kui hammustada tahab.

4699. Kutsikale ei ole hambid vaja.

4066. KOERAL KARUSEM ÖNN KUT TA
ISE — 1 var.

Sa (Allas?).

Vrd. 3318. Mida karusem koer, seda parem önn.

4067. KOERAL KOERA KOHUS —
4(7) var.

A. _____

Hls (Söggel), Trt (Normann) — 2(3) var.

B. Koeral kuri kohus.

Trv (Ungerson) — 1 var.

C. Pinil pini hind, koiral koira kohus.

Norm. 137, EKMS I 991; Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.

Vt. 8558 B.

Vrd. kk: Sinul mõrral on paras peni palk ja koera kohus (Saa v. Hls).

Vrd. 4064. Koeralgi on kohus järele, siis ei pea inimesel olema.

4125. Kuida koer, nõnda kohus.

4068. KOERAL KOERA PALK — u.
40(57) var.

A₁a₁. _____*

* kuera(1) (Kuu)

E. Lindströmi (Kuu) seletus: öeldakse parastavalt pahategijale. J. P. Söggeli (Saa) seletus: kui kellelegi peksa antakse v. omakohut mõistetakse.

Kuu, Krj (Allas), Khk, Pöi, Tln (Keller), Saa v. Hls (Söggel), Hel, Ran — 8(11) var.

a₂. Koeral iks koera palk.*

* koira(1); ikka (Vil)

Vil, Kam — 2(3) var.

b₁. Koerale koera palk.*

* kuera(1e) (Lüg)

A. Rõõmu (Jõh), A. Källo ja E. Normanni seletused: (teenitud) karistuse kohta.

E² 95, Norm. 137, EKMS I 991; Jõh, Lüg (Källo), Juu v. Vän (Virkus), Pal, Trm, Trt, Võn, Ran — 8(11) var.

b₂. Koerale ka koera palk.

Kuu (Vilbaste) — 1 var.

c. Koerale koera palka.

H. Krickmanni (VNg) seletus: kelmile nuhtlust.

E MVH 81; VNg, ?Trt? (Eisen) — 1 v. 2(4) var.

A₂a. Pinil iks pini palk.

Rõu — 1(2) var.

b. Penile ike peni palk.

Nõo — 1 var.

A₃. Krantsile ikka krantsi palk.

Nõo — 1 var.

B. Koeral maksetakse koera palka.

?Hls (Söggel) — 1?(1) var.

Ca₁. Koer saab koera palga.*

* saa (Rõu), suab (Plt); koira (Rõu)

Amb, Rap v. Mär (Poom), Saa (Söggel), SJn, Plt, Lai, TMr (Siil), Rõu — 8(9) var.

a₂. Küll koer saab koera palga.

?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

a₃. Koer saab ikka koera palga.

Rl ja Kalevala 88 — ?(1) var.

b₁. Koer saab koera palka.

Ris — 1 var.

b₂. Koer saab ikke koera palka.*

* ikka (E)

E 39; Kos — 1(4) var.

D. Koer oled, koera palga suad.*

* olet; saat (Trv)

Trv, Plt — 2 var.

Ea. Kes koer om, see koera palga saab.

Trv — 1 var.

b. Kes koer on, koera palga saab.

Trv (Pausk) — 1(2) var.

*

F. Koeral koera palk: kasemalk.

Krj (Allas) — 1 var.

Vt. 4075 C.

Vrd. kk: Sinul mõrral on paras peni palk ja koera kohus (Saa v. Hls).

Vrd. 4078. Koera töö, koera palk.

4118, eriti A: Kuda koer, nõnda palk.

4038. Igal koeral oma palk.

4103. Koer saab koera piitsa.

3576. Kelmil kelmi palk.

7389. Narr saab narri palka.

13754. Vargal ikke varga palk.

4069. KOERAL KOERA TEMBUD — 2 kuni 4(12) var.

a₁. _____

E 38, E² 95; Vil (R. Kallas v. anon.), ?Räp (Eisen) — 1 v. 2(10) var.

a₂. Koeral ikka koera tjämbud.

Khn (S. Saar) — 1 var.

b. Koeral ikka koera kombed.

?Trt (Eisen) — 1?(1) var.

4070. KOERAL KOERA ÖNN — u. 10(13) var.

Aa. _____

Amb, Han, Pöi — 3 var.

b. Koeral on koera önn.

Hmd v. Ris (Treumann), Vil — 2 var.

Ba. Hundil hundi önn.

E MVH 74, E 24, E² 98; Hlj, Krj, Saa — 3(6) var.

b. Hundil ikka hundi önn.

?Kad (Kivi) — 1?(1) var.

c. Hundil on hundi önn.

?Kad (Kivi) — 1?(1) var.

Vrd. 8871. Pümmel soel om öks önnö.

4071. KOERAL PEAB OLEMA OMA KORTER JA TALU SÖÖK, KASSIL AGA TALU KORTER JA OMA SÖÖK — 1 v. 2(3) var.

a. _____

Norm. 46; Saa (Karro) — 1(2) var.

b. Koeral olgu oma korter ja talu söök, kassil talu korter ja oma söök.
EKMS I 1313 — 1?(1) var.

4072. KOERA MEELITA KONDIGA — 1 var.

Vän (Karro).

4073. KOERA NAHALE SÜNNIB KOERA HAMMAS — 1?(4) var.

Wied. 70, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 39, E² 95.

4074. KOERA NII KAUA NAERETAKSE, KUI KOER MÄRG ON* — 1(3) var.

* naerdakse (EKMS)

Norm. 261, EKMS II 1090; Amb (Hintzenberg).

4075. KOERA PALK ON MALK — 4 kuni 6(6) var.

Aa₁. Malk koera palk.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

a₂. Malk on koera palk.

Ann (Kagovere) — 2 var.

b. _____

?Hls (Söggel) — 1?(1) var.

B. Koera palk om lepäne malk.

Trv — 1 var.

C. Koeral koera palk: kasemalk.

Krj (Allas) — 1 var.

Vt. 4068 F.

Vrd. 3576 B. Koerale koera malka, kelmile kelmi palka.

4121, eriti A: Kuer malka ja häbü palka.

12578, eriti D₂b: Töömiis palga väärt, koer malga väärt.

8370. Igaüks saab oma palka, kahe pere koer saab malka.

4078, näit. B (= 12469 E): Kudas töö, nõnda palk; koera töö, koera malk.

3334. Kasemalk, see on patu palk.

6385. Võta malk ja maksa palk.

13763. Varga palk on malk.

3343. Kaskine malk on karjapoisi palk.

15019. Üks saab palka, tõine malka.

8371. Paras palk, õige malk.

1163. Heateo palk on kuri malk.

4076. KOERA PETETAKSE LEIVAGA — 1(4) var.

E 38, E² 95; Trm (Sild).

4077. KOERA PULMAS OLEKS KA HÄÄ, AGA LIIGA PAILU TULEB TRAATAIDEST LÄBI PUGEDA — 2(3) var.

- a. _____
M. Mäesalu (üleskirjutaja) seletus: öeldakse selles mõttes, et igal pool on omad vead, kui keegi arutab, et seal või teal oleks hea.
Hää — 1 var.
- b. Koera pulmas on muidu hea olla, aga liiga pailu üle aidade ronimist.
Krj — 1(2) var.

4078. KOERA TÖÖ, KOERA PALK — 4(5) var.

- A₁. _____
Hls — 1 var.
- A₂. Mis koera töö, see koera palk.
Pal, Trm (Õunapuu) — 2(3) var.
- B. Kudas töö, nõnda palk; koera töö, koera malk.
Hää — 1 var.
- Vt. 12469 D.
- Vrd. 4116. Kuda koera tegu, nõnda tema palk.
4068. Koeral koera palk.
4639. Kuri töö, kuri palk.

4079. KOERA VÕIB USKUDA, AGA OMA NAIST USKUDA EI VÕI — 1 var.

- Noa (Ennist).
- Vrd. 2533, nält. G: Jumala ilma, naist egä ho-
best ei või usku.

4080. KOER AJAB KARVA, INIMENE MUUDAB MEELT — 1(4) var.

- Saa (Sõggel).
- Vrd. 1618 L. Koer heidab karva, aga ei heida meelt.
7. Aastel on pöörupäev, inimesel mõttemuudetus.

4081. KOER EI HAUGU KOERA PÄÄLE — 1?(1) var.

- ?TMr (Siil).
- Vrd. 14977. Üks koer teise vader.

4082. KOER EI HÄBENE KUSKEL HAUKUDA — 2 var.

- a. _____
M. Mäesalu seletus: «Nende kohta, kes avalikus kohas teist sõimavad v. haugutavad.»
Hää — 1 var.
- b. Suuretee koer ei häbene kuskel haukuda.
Hää (A. Martinson) — 1 var.

4083. KOER ELAB KIITUSES[T], MITTE INIMENE — 2(3) var.

E 38, E² 95; Jõh (Timotheus).

4084. KOER HAUGUB, KOSILASED TULEVAD — 6 v. 7(8) var.

- Aa. _____
Vig — 1 var.
- b. Koer haugub, kosilane tuleb.
Hls — 1(2) var.
- c₁. Koer haugub, kuni kosilane tuleb.
TMr — 1 var.
- c₂. Koer haugub na kaua, kui kosilane tuleb.
Vig — 1 var.
- d. Koer haugub ikke sön[i] kaua, kui kosilane tuleb.
Koe (Schultz) — 1 var.
- B. Kui koer haugub, siis tuleb kosilane.
Rotermann Kaupl. Täht. (1902) 20 — 1?(1) var.
- C. Koerad haukvad, kosilased sõitvad.
Vig — 1 var.
- Vrd. 4086. Koer haugub, kuni külaline tuleb.
4403. Kosilasi koer ei haugu, keda haugub, sellest ei saa asja.

4085. KOER HAUGUB, KUNI HAMMUSTAB — 2(4) var.

- a. _____
E 38, E² 95; Val (Masing) — 1(3) var.
- b. Koer nii kaua haugub, kui viimaks hammustab.
Vai (Feldbach) — 1 var.
- Vrd. 877. Haukuja koer ei hammusta.

4086. KOER HAUGUB, KUNI KÜLALINE TULEB — u. 195(266) var.

- A_{1a1}. _____*
* kuer (Jõh, Amb); kunni (Hlj, VMr, Amb, Kei, Ris, Mih, MMg, Nõo); külaline (Jõh, Vil); tulep (Võn)
KAH Loe 19, KAH EKGr.² 122, E 38, E² 95, Viid. 111, Mihkla-Parlo-Viidebaum I 94; Vi, Jä, Ha, Pär, Vil, SJn, Trm (Õunapuu), MMg, Nõo, Võn — u. 30(52) var.
- a₂. Koer haugub senni, kunni külaline tuleb.*
* seni — kuni (Kask-Vaigla-Veski; Vig, Tõs)
Wied. 69, Kündja nr. 38 (1883) 454, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 74; Vig (Aitsam), Kaa (I. Kallas), Tõs, Saa (õpil.) — 4(8) var.
- a₃. Koer seni haugub, kuni külaline tuleb.
Trv — 1 var.

- a₄. Koer haugub seni, kui külaline tuleb.*
 * hauk (Krk, Trv); senni (Wied., Kündja, Lindenberg; Krk, Trv); ku (Krk, Trv); külaline (Trv); tule (Krk, Trv)
 Wied. 69, Kündja nr. 38 (1883) 454, Lindenberg ATT 14, Vig. Lisal. nr. 10 (1890) 80; Kuu, Vig (Eisen), Juu v. Vän (Virkus), Tor, Saa, Krk, Vil, SJn, Pil — u. 15(30) var.
- a₅. Seni koer haugub, kuni külaline tuleb.
 Vig (Altsam), Trv, Vil, Kõp, MMg, Ti (anon.) — 9(11) var.
- a₆. Seni koer haugub, kui külaline tuleb.*
 * hauk (Krk); ku; külaline (Krk, Pst); tule (Krk)
 Sak. Kal. (1880) lisa 83; Vig (Priimets), Päl, Vil — 10(15) var.
- a₇. Koer haugub seni kaua, kui külaline tuleb.
 Tür — 1 var.
- a₈. Koer haugub nii kaua, kuni külaline tuleb.
 Muh — 1 var.
- a₉. Koer haugub nii kaua, kui külaline tuleb.*
 * kuer (Jõe); haukub (Jõe, Tln); ku (Hää); külaline (Vig), külalene (Hää, SJn); nõnda kaua (Saa), nõnna kaua (SJn)
 M. Mäesalu (Hää) seletus: sõja kohta (nii kaua sõjast räägitakse, kui tulebki).
 EKMS I 1313; Hlj, Kad, Ha, Rap v. Mär (Poom), Mär, Vig, Pär, SJn, Pil, MMg — u. 20(21) var.
- a₁₀. Koer nii kaua haugub, kui külaline tuleb.
 JJn — 1 var.
- a₁₁. Nii kaua koer haugub, kui külaline tuleb.*
 * kuer (Kuu); haukub (Kuu); nenda kaua (TMr)
 Kuu, Kul, Kre, Pöl, TMr — 6 var.
- a₁₂. Koer haugub ikka seni, ku külaline tuleb.*
 * ikki; senis; külaline (Kõp)
 Trv, Kõp — 2 var.
- a₁₃. Koer haugub seni ikka, kui külaline tuleb.
 Aud — 1 var.
- a₁₄. Senni ikka koer haugub, kui külaline tuleb.
 Vig — 1 var.
- a₁₅. Koer haugub ikka, kunni külaline tuleb.
 Ha (Kanketer) — 1 var.

- a₁₆. Koer haugub ikka nii kaua, kui külaline tuleb.*
 * ikki (Hää), ikke (Pal); nõnna kaua (Pal), nii kaua kuni (Norm; Vig, Tõs)
 Norm. 263; Amb, Pee, ?Kuu (Jahe), Ris, Rap v. Mär (Poom), Vig, Tõs, Hää, Vil (Suurkask), SJn, Pal — 14(17) var.
- a₁₇. Koer ikka nii kaua haugub, kui külaline tuleb.
 H. Neumanni seletus: «Nii üeld. siis, kui mõni asi täide läheb, millest juba enne on palju räägitud.»
 Pal — 1 var.
- a₁₈. Nii kaua ikka koer haugub, kui külaline tuleb.
 Aud — 1 var.
- a₁₉. Koer haugub, kuni külaline viimaks ikka tuleb.
 PPost. nr. 15 (1859) 123 — 1 var.
- b₁. Koer haugub, kuni külalised tulevad.
 Kam (Relli) — 1 var.
- b₂. Koer haugub ikka, kuni külalised tulevad.
 SJn — 1 var.
- c. Seni koer kolgib, kuni külaline tuleb.
 Trv — 1 var.
- A₂. Koer haugub seni kaua, kui külaline tuleb; haugub aga ka siis, kui see ära läheb.
 ?VNg (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.
- A_{3a1}. Kui koer haugub, siis külaline tuleb.
 EKMS I 1313; Vil — 2 v. 3(3) var.
- a₂. Kui koer haugub, siis tuleb külaline.
 Lai — 1 var.
- a₃. Kui koer haugub, siis ike külaline tuleb.
 Kod — 1 var.
- b. Kui koer haugub, siis külalisa tuleb.
 Trm — 1 var.
- A_{4a}. Koer haugub, külaline tuleb.
 Tln, Kos, Kul, Pär, Trv, Nõo — 7 var.
- b. Koer haugub, kül[al]ised tulevad.
 Kuu — 1 var.
- A_{5a}. Ega koer muidu ei haugu, kui külaline ei tule.
 Trt (Eisen) — 1 var.
- b. Muidu koer ei haugu, kui külaline ei tule.
 Trt — 1 var.
- A₆. Koer haugub nii kaua, kui külaline majas on.
 Vai — 1 var.
- B_{1a}. Seni koer haugub, kuni küla tuleb.
 Kre — 1 var.
- b. Koer haugub iki seni, ku külä tuleb.
 Krk — 1 var.
- c. Niikaua koer haugub, kui küla tuleb.
 Jür, Kul, Krj — 3 var.

- B₂. Kui koer haugub, siis ka küla tuleb.
Rei — 1 var.
- B_{3a}. Ega koer muidu ei haugu, kui küla ei tule.
Jõh — 1 var.
- b. Koer muidu ei haugu, kui küla õue ei tule.
Trt — 1 var.
- C_{1a1}. Kuts haugub senikaua, kuni külaline tuleb.
Ann — 1 var.
- a₂. Niikaua kuts haugub, kui küla tuleb.*
* hougub (Emm)
Kul, Emm — 3 var.
- b₁. Seni kuts hauk iki, ku külä tulep.
Krk — 1 var.
- b₂. Kutsik haugub ikka seni, kui küla tuleb.
Krk — 1 var.
- C₂. Kuitsu haugub, küla tuleb.
?Rid (Hiemägi) — 1?(1) var.
- D. Koer haugub ikka nii kaua, kui küla inime tuleb.
Rap — 1 var.
- E_{1a1}. Koer haugub, kuni külamiesi tuleb.
SJn — 1 var.
- a₂. Seni koer haugub, kuni külamees tuleb.
Vil — 1(2) var.
- b. Koer haugub ika nii kaua, kui külamees tuleb.
?Tor (Ostrov) — 1?(1) var.
- E₂. Koer haugub, külamees tuleb.
Vän — 1 var.
- F_{1a1}. Koer haugub, kuni võeras tuleb.*
* kunni; võõras (Kaa, Sa, Kod)
Tür, Sa, Kod — 5 var.
- a₂. Koer haugub seni, kuni võõras tuleb.
Ris, Mus, Kaa — 3(4) var.
- a₃. Senni koer haugub, kunni voeras tuleb.*
* võõras (Vru), võõras (Sa)
Sa (Allas), Sa (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 2(6) var.
- a₄. Koer haugub seni, kui võõras tuleb.
Noa, Sa — 2 var.
- a₅. Sõnni koer haugub, kut võõras tuleb.
Sa — 2 var.
- a₆. Niikaua koer haugub, kunni võõras tuleb.
Krk — 1 var.
- a₇. Koer haugub niikaua, kui võõras tuleb.*
* võeras (Kaa)
Sa — 3 var.
- a₈. Niikaua koer haugub, kui võõras tuleb.*
* kut (Mus, Sa)
- Sa — 3 var.
- b₁. Koer ikka sõnni haugub, kut võeras tuleb.
Põl — 1 var.
- b₂. Koer haugub ikka senni, kui võeras tuleb.
Sa? (Varvas) — 1 var.
- b₃. Koer haugub ikka nii kaua, kui võeras tuleb.*
* kut; võõras (Pha)
Mar, Pha — 2 var.
- F_{2a}. Kui koer haugub, siis võeras tuleb.*
* võõras (Põl)
Kaa, Põl — 2(4) var.
- b. Kui koer haugub, siis ikke võõras tuleb.
Lai — 1 var.
- F₃. Koer haugub, võõras tuleb.
Kaa — 1 var.
- F₄. Koera haukumise järele tuleb ikka võõras.
Kre — 1 var.
- F_{5a}. Ega koer muidu ei haugu, kui võeras ei tule.
Amb (Freimann) — 1 var.
- b. Ega koer siis haugu, kui võõras ei tule.
Pha — 1 var.
- G_{1a1}. Peni haugub, kuni külaline tulep.
Vas — 1 var.
- a₂. Peni seeni hauk, kui külaline tule.
Hel, Trv — 2 var.
- a₃. Peni haugub seni kaua, kui külaline tuleb.
Trv — 1 var.
- a₄. Seni peni haugub, ku külaline tuleb.
Trv — 1(4) var.
- a₅. Seeni peni hauk, seeni kui külaline tule.
Hel — 1 var.
- a₆. Peni iks haugub seeni, kui külaline tulep.
Rõn — 1(2) var.
- b. Seni peni hauk, ku külalise tuleve.
Krl — 1 var.
- c. Kui peni haugub, sis külalisi.
Ran (L. Kallas) — 1 var.
- G₂. Ega penni muidu ei haugu, kui külaline ei tule.
San — 1 var.
- Vrd. 4161. Mis koer haugub, see tuleb.
8559. Peni seeni hauk, kui susi karja manu tule.
4084. Koer haugub, kosilased tulevad.
4087. KOER HAUGUB, P... PEREMEHE POOLE — 1(3) var.
Rak (Kivi).

4088. KOER HAUGUB SINNA POOLE,
KUST SÜÜA SAAB — u. 30(52)
var.

- Aa₁. Koer peab haukuma, kust ta süüa saab.
Pär (Kampmann) — 1 var.
- a₂. Koer peab seal haukuma, kus ta süüa saab.
Meelej. nr. 37 (1887) 295, Laakm. ER Kas. Kal. (1892) 20 — ?(8) var.
- b₁. Koer haugub ikka selle poole, kust ta süüa saab.
Sa (Veäster) — 1 var.
- b₂. Koer haugub iki sinna puule, kus ta süüa saab.
SJn — 1 var.
- b₃. _____
Tt (anon.) — 1 var.
- b₄. Koer senna haugub, kust süüa saab.
Vil (Leoke) — 1 var.
- c₁. Kust koer süüa saab, senna poole ta ka haugub.
Krj — 1 var.
- c₂. Kust koer süüa saab, sõnna ta haugub.
Vil — 1 var.
- d. Iga koer haugub sinna poole, kust ta süüa saab.
Vil (Karu) — 1(2) var.
- e. Kust koer süüa saab, säält ka haugub.
O. Grepi seletus: teenri kohta.
Krj — 1 var.
- f. Kust poolt koer süüa saab, säält poolt haugub.
Kär — 1 var.
- B. Kust perest koer süüa saab, sealt ta haugub.
Kul — 1 var.
- C. Koer, kes peremehe käest süüa saab, haugub ikka selle poole.
J. Rebase seletus: «Teenija kohta, kes oma peremeest toetab.»
Pha — 1 var.
- D. Koer haugub ikka selle eest, kelle käest ta süüa saab.
Vil (Toss) — 1 var.
- E. Kelle leiba koer sööb, selle eest tema ka haugub.
Tor — 1 var.
- Fa. Eks iga koer sinna poole ei haugu, kust ta lakku saab.*
* lakkuda (trükised)
Wied. 30, Kündja nr. 32 (1883) 383; TMr (Herms) — 1(4) var.
- b. Koer haugub ikki sinna poole, kost ta lakku saab.
Pst — 1 var.

- c. Koer haugub seal, kus lakku saab.
Sa (anon.) v. Vru (Kallas) — 1(3) var.
- G. Koer haugub selle ukse ees, kelle käest süüa saab.
E 38, E² 95, Kask-Vaigla-Veski III Vö 8 — 1?(4) var.
- Ha. Kust koer süüa saab, seäl oues koer haugub.
Krj? (Allas) — 1(3) var.
- b. Kust koer süüa saab, säält õues ta haugub.
Kär, Kaa — 2 var.
- I. Ega koer selle pere õues ei haugu, kust ta midagit ei saa.
Khk — 1 var.
- J. Iga koer haugub senna poole, kust ta midagi saab.
Hää — 1 var.
- Ka. Peni haugub säält, kos tema süüa saa.
Vas — 1 var.
- b. Peni hauk sinnä poolõ, kust süvvä saa.
Rõu — 1 var.
- c. Kust pini süvvä saa, siält ta õks haukma nakas.
?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.
- d. Peni piab haukma sinnä poole, kost ta süüa saab.
?Vil (Suurkask) — 1?(2) var.
- e₁. Peni hauk ka sinna poole, kost ravitas.
Vas — 1 var.
- e₂. Penigi sinna hauk, kon ravitas.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- e₃. Sinnä poole õks pini hauk, kost ravitas.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- L. Peni haugub ikki selle pere läve ehen, kelle käest ta lakku saab.
Pst — 1 var.
- M. Haukumise eest koer lakku saabki.
?Vil (Niggol) — 1?(1) var.
- Vrd. 4120. Kuida koer süüa saab, nenda koer haugub.

4089. KOER HAUGUB, TUUL KANNAB —
4(7) var.

- Aa. _____
Wied. 69, Kündja nr. 38 (1883) 454, Norm. 262, EKMS II 398 ja IV 838; Jõh (Paurmann) — 2(5) var.
- b. Koer haugub, tuul viib.
Jäm (Kuldsaar) — 1 var.
- B. Hatt hauk, tuul kand.
A. Tubli seletus: öeld. sõimaja vai teotaja kohta.
Se — 1 var.

4090. KOER JA KASS ON ALATI TULIS
— 1?(11) var.

a.

Stein 29, Wied. 69, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 39, E² 95; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(10) var.

b. Koer on kassiga ikka sõjajalal.

Puus. Eü 1 92 — ?(1) var.

Vrd. kk: Kui pini eläse' kassiga' (= halvasti elavad) (Se).

Vrd. mj AaTh 200.

Vrd. 3367. Kass ja koer ei lepi ial kokku.

3368. Kass ja koer ei söö ühel kausil.

4091. KOER KAITSEB KOERA —
1?(1) var.

?TMr (Siil).

Vrd. 14977. Üks koer teise vader.

4092. KOER KASVAB, HAMBAD KASVA-
VAD KA — 13 v. 14(27) var.

Aa.

Wied. 69, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 39, E² 95, Norm. 246; Krj (Allas) — 1(6) var.

b₁. Koer kasvab, hammas kasvab ka.

Krj (Mägi) — 1 var.

b₂. Kasvab koer, kasvab koa hammas.

Pöl — 1 var.

b₃. Koer kasub, hammas kasub ka.

Hil — 1 var.

c. Koer kasvab, hammas kasvab.

Sa (anon. v. R. Kallas) — 1(3) var.

d₁. Kasvab koer, kasvab ka koera hammas.

Vän (Peterson) — 1 var.

d₂. Koer kasvab, koera hammas kasvab.

Jäm (Usin) — 1 var.

B. Kasus pini, kasusõ hamba.

M. Linna seletus: «Lats kasus, sis opp ka kurjusõ.»

Se — 1 var.

Ca. Kasus kutsik, kasusõ kutsikõl hamba kah.*

* kasuse; kutsikele

Vas v. Se (Prants, Sandra) — 2(6) var.

b₁. Kasvas kutsik, kasvase kutsikal ka hamba.

San — 1 var.

b₂. Kasvab kutsik, kasvavad ka kutsiku hambad.

E² 97 — ?(2) var.

Da. Kasvab kuts, kargab hammas.

EPost. nr. 2 (1889) 3; MMg (Ostrat) — 1 v. 2(2) var.

b. Kuer kasvab, hammas kargab.

Hlj (Lootus) — 1 var.

4093. KOER, KEDA KUTSUTAKSE, AUS
MEES ASTUB ISE — u. 110(155)
var.

A₁a. Koer, keda kutsutakse, aus astub ise.*

* kutsutas; esiki (Rõu)

Saa (õpil.), Rõu (Gutves) — 2 var.

b. Koira kutsutes, ausa astus esi.

San — 1 var.

c₁. Kueri kutsutakse, ausad lähvad ise.

Amb (Kullerkupp) — 1(2) var.

c₂. Koerad kutsutakse, ausad lähvad ise.*

* lähevad (E); isegi (E; Amb)

E MVH 29; Amb, Koe, Tūr — 3(5) var.

A₂a. Koeri kutsutakse, ausad tulevad ise.*

* isegi (Amb)

Kuu, Amb — 2 var.

b. Ausad tulevad ise, koerad kutsutakse.

Amb — 1 var.

B₁a. Koer, keda kutsukse, aus mees, kes ise astub.

Saa, Hls, Hel — 5(6) var.

b. Aus mees, kis isi ligi astub, koer, keda kutsutase.

Pär — 1 var.

c₁. — *

* kedä (Trv, Pst); kutsuts (Hls, Krk), kutsutes (Hel, Trv), kutsutas (Trv, Rõn, Plv), kutsutse (Pst); ausa (Plv); miis (Hls, Hel, Trv, Pst, Rõn); isi (Sak. Kal.; Saa, Hel, Trv, Vil), esi (Hls, Krk, Hel, Trv, Pst, Rõn), isegi (Krk, Hel, Ksi), esigi (Plv) Sak. Kal. (1880) lisa 83, Vlg. Lisal. nr. 17 (1890) 136; Saa, Päl, Vil, Sjn, Ksi, TaL, Plv, Tt (Vilberg) — u. 30(51) var.

c₂. Koer, keda kutsutakse, aumees astub ise.

?Hls (õpil.) — 1?(1) var.

c₃. Koer, keda kutsutse, aga aus mees astub esi.

Pst — 1(2) var.

c₄. Koer, keda kutsutakse, aus mees astub ise sisse.

Hel — 1 var.

d₁. Koera kutsutakse, aus mees astub isi.

Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

d₂. Koera kutsutas, ausa miis astus aga esi.

Ote — 1 var.

B₂a. Koer, keda kutsutakse, aus mees, kes ise tuleb.

Aks — 1 var.

b. Koer, keda kutsutakse, aus mees tuleb isegi.

Vil (Leoke) — 2 var.

c. Koeri kutsutas, aus miis tuleb isi.

KJn — 1 var.

B_{3a}. Koer, keda kutsutakse, aus mees lähab isigi.*

* isi

Vil — 2 var.

b. Koer, keda kutsutakse, aus mees, kes ise läheb.*

* lähäb (Juu)

Juu, Kse — 2 var.

c. Koeri, kedas kutsutakse, aus mees, kes ise läheb.

Vil — 1 var.

d. Koer see, keda külasse kutsutakse, aus mees see, kes ise lähab.

Saa (Söggel) — 1 var.

B₄. Koer, keda külla kutsutakse, aus mees tuleb isegi.

Vil (Leoke) — 1 var.

B₅. Koer, keda külla kutsutakse, aus mees asub isegi otsale.

Vil (Leoke) — 1 var.

C. Koerad kutsutakse, aus vööras tuleb ise.

Krj — 1(3) var.

D₁. Koer, kes kutsmist taht, küll õige miis astus esigi.

P. ja J. Einerite seletus: «Ütleb see, kes kutsumata pidule läheb.»

Hel — 1 var.

D₂. Koer, keda kutsutakse, õige mees tuleb ise.*

* kedast; kutsutaks; isi (Hää)

M. Mäesalu seletus: «Kutsumata külalise vabandus või mõnitus.»

Norm. 237, EKMS I 18; Hää, Ran — 4(6) var.

D₃. Koer, keda kutsutasse, õige miis lähab isi.*

* kutsutas; mees (Võn, Kam); läheb; ise (Kam); lätt; esiki (Võn)

Pst, Võn, Kam, Nõo — 4 var.

E. Kuer, keda kutsutakse, hia lähäb isegi.

Iis — 1 var.

F_{1a1}. Koer, kedä kutsutas, hää miis lähäb esigi.*

* eski (TaL, Rääp)

Nõo, TaL (Kihu), Rääp — 3(5) var.

a₂. Koera, kedä kutsutas, hää miis lätt esiki.

Plv — 1 var.

b. Koire kutsutas, hää miis lätt eski.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

F₂. Koer, kedä kutsutas, hää miis tule esigi.*

* mees; tulep; esiki (Rääp)

Ote v. San (Tammemägi), Rääp — 2(4) var.

G₁. Koera kutsutakse, hää inimene tuleb isegi.*

* kuera; kutsuta (Jõh), kutsutas (TMr); hia inimene (Jõh); esigi (TMr)

Jõh, Pil (Söödur) v. Trm (Õunapuu), TMr — 3(5) var.

G₂. Koer, keda kutsutakse, hea inimene läeb isegi.

Lal — 1 var.

H. Koera kutsutas, hää rahvas lätt esi.

Urv — 1 var.

I. Koirõ kutsutas, hää' pini' läävä' eiske'.

Se — 1 var.

J. Koer, keda kutsutakse, suur mees astub esi.

Trv — 1 var.

*

Ka. Koer, keda kutsutakse, hea inimene tuleb palumata.

Stein 30, Wied. 69, Kündja nr. 38 (1883) 454; Tt (Kreutzw.) — 1(5) var.

b. Koira kutsutas, hää miis lätt kuts-malta.

Vas v. Se (Prants) — 1 var.

L. Koira kutsutasõ, hää läävä ilma kuts-mata.

Rääp (Lepson) — 1 var.

M. Kuerad kutsues tulevad, hääd vierad kutsumata.

Kuu — 1 var.

*

N. Koerad-kelmid kutsutakse, ausad tulevad isegi.

Amb — 1 var.

O_{1a}. Koer-kelm, kedä kutsutse, aus miis astub isi.

Saa — 1 var.

b. Koer-kelm kutsutes, aus miis astus esi.

Hel — 1 var.

c. Aus mees astus esi, koer-kelm, kedä kutsutes.

Hel — 1 var.

O_{2a}. Aus mees, kes ise tuleb, koer-kelm, keda kutsutakse.

Vig — 1 var.

b. Aus mees, kes ise tuleb, koer-kelm, keda peab kutsuma.

Mar (Hiemägi) — 1 var.

c. Aus mees, kes ise tuleb, koerad-kelmid kutsutakse.

Mar — 1 var.

O₃. Aus mees, kes ise läheb, koer-kelm, kedast kutsutasse.

Mar — 1 var.

P. Koer-kelm, keda kutsutakse, õige mees läheb isigi.

Pal — 1 var.

Q. Koer-kelm, keda kutsutasse, õige inimene läheb ise.

Pal — 1 var.

R. Koer-kelm, keda kutsutakse, inime, kes ise läheb.*

* inime

E. Poomi seletus: «Õeld., kui keegi kutsutama teisele töö juure abiks läks.»

Rap v. Mär — 1 kuni 3(3) var.

*

S. Kelm, keda kutsutse, aus mees lähäb ise.

Vil — 1 var.

T. Kelme kutsutas, õige miis lätt esigi.

Rõn — 1 var.

*

U. Krantsa kutsutasse, õige miis assub ise.

Kod — 1 var.

V. Krants, kedä kutsutas, hüä miis astus esigi.

Rõu — 1 var.

*

O. Kuulus mees, keda kutsuts, aus mees, kes esi astub.

Hls — 1 var.

*

A. Halb miis, keda kutsuts, aus miis, kes esi astus.

Krk — 1(3) var.

Ö. Halva kutsutasõ, hää tulõva ilma kutsmatake.

Räp (Lepson) — 1 var.

* #

Ü. Koera aetakse, hia miis lääb isigi.

TMr (Kool) — 1 var.

Vrd. 994. Hääd miist kutsutas; herits tulõp esiki.

4094. KOER KÄSEB SABA, SABA KÄSEB SABA OTSA, SABA OTS ÜTLEB: «KARVAD, KARAKE ISE!» — II. 90(141) var.

A_{1a}. Koer ajab sa[b]a, saba ajab sava otsa, sava ots villa, vill ei viitsi.

* Helle 339, Hupel 109, Čelak. 500, Poromenski EGr. 196, KAH EKAI 152 — 1(10) var.

*

Доц аіаb sawwa, sabba aіаb sawwa oтsa, sawwa oтs willa, wil ei wiitsi, es befehlts immer einer dem andern, julegt wird gar nichts drauś. (der Hund treibt den Schwanz, der Schwanz treibt des Schwanzes Spitze, des Schwanzes Ende die Wille, die Wille hat nicht Lust darju.)

b. Koer ajab saba, saba ajab saba otsa, saba ots villa, vill ei viitsi minna.

Stein 29, Wied. 69, Kündja nr. 38 (1883) 454, Norm. 224, Vih. (1957) 109, Vih. VER 186, EKMS II 416 — ?(10) var.

A₂. Aja poissi asjale, poiss ajab koera, koer ajab saba, saba ajab saba otsa, saba ots ajab villa, vill ei viitsi minna.

Jõe — 1 var.

A₃. Peremees ajab sulast, sulane ajab karjapoissi, karjapoiss ajab koera, koer ajab saba, saba ajab saba otsa, saba ots ajab villa, vill ei viitsi, ütleb: «Mine ise!»

OM nr. 2 (1890) 86 — 1 var.

B_{1a}. Kāsi kuera, kuer käsib saba, saba ütleb: «Kīrp, karga sina!»

Kod — 1 var.

b. Kuer käsib saba, saba sava otsa, ots ütleb: «Kerp, karga!»

Hlj — 1 var.

B_{2a}. Kāse kuera, kuer kāskeb saba, saba kāskebe kirpu, kirp on kerge kargama.

Kuu — 1 var.

b. Kuera kāsā, kuer kāske saba, saba kāske kirpu, kirp itse kārme ja lähte.

Kuu — 1 var.

c. Kuera kāsā, kuer kāske saba, saba kāske kirpu, kirp itse terane ja lähte.

Kuu — 1 var.

C_{1a1}. Saks saatis koera, koer ajas saba, saba ajas sava otsa, ots ütles: «Karvad, karake ise!»

Wied. 160, Kündja nr. 50 (1883) 597, EKMS IV 838 — 1(4) var.

a₂. Saks saadab koera, koer ajab saba, saba ajab saba otsa, ots ütleb: «Karvad, karake ise!»

E 75, E² 29 ja 96 — ?(8) var.

b₁. Peremees käsib koera, koer käsib saba, aga saba ütleb: «Karvad, karake teie!»

P. Tammepuu seletus: isa käsib poegi midagi teha, pojad omakorda nooremald.

Lai — 1 var.

b₂. Mees käseb koera, koer saba, saba ütleb: «Karvad, karake teie!»

SJn — 1 var.

c₁. Peremees ajab koera, koer saba, saba

- saba otsa, see ütleb: «Karvad, karake teie!»
VMr (Haus) — 1 var.
- C₂. Mees ajab koera, koer ajab saba, saba ajab karvu, karvad karaku aga peale.
Ann — 1 var.
- C_{2a}. Sa ajad koera, koer ajab saba, saba ütleb saba otsal: «Karvad, karake teie!»
Tür — 1 var.
- b. Käsi kuera, kuer käsib saba, saba sava otsa, sie ütleb viel: «Karvad, kargage teie!»
Jõh — 1 var.
- C₃. Karjus sunnib koera, koer käseb jalgu, jalad käsevad pead, pea sunnib perset, perse saba otsa, saba ots käseb: «Karvad, karake isi!»
SJn — 1 var.
- C₄. Laisk käseb nõrgemat, nõrgem käseb koera, koer käseb hända, händ käseb hanna otsa, hanna ots käseb karvu: «Karake teie!»
Urv — 1 var.
- C_{5a1}. Koer käsib saba, saba käsib saba otsa, saba ots ütleb: «Karvad, karake teie!»*
* käsib, käseb
Rap v. Mär (Poom) — 3 var.
- a₂. Kuer käsib saba, saba sava otsa, sava ots ütleb: «Karvad, karake teie!»
Rak — 1 var.
- a₃. Kuer käsib saba, saba sava otsa, sava ots ütläb: «Karvad, kargaga teie!»
Jõh (Mets) — 1 v. 2(2) var.
- a₄. Koer käsib saba, saba otsa, ots: «Karvad, karake tee!»
Vig (Laipmann) — 1 var.
- a₅. Koer käsib saba, saba saba otsa: «Karvad, karake teie!»
Kuu (Jahe) — 1 var.
- b₁. Koer ajab saba, saba ajab saba otsa, saba ots ütleb: «Karvad, karake!»
?Plt («Saks») — ?(1) var.
- b₂. Koer ajab saba, saba ajab saba otsa, viimaks karvad karaku ise.
Kei — 1 var.
- c. Kuer sunnib saba, saba sava otsa, sava ots karvadele: «Karake teie!»
Hs — 1 var.
- C_{6a1}. Koer käseb hända, händ hanna otsa, hanna ots ütleb: «Karvad, karake teie!»
Hs — 1 var.
- a₂. Koer käseb hända, händ hanna otsa, hanna ots ütleb: «Karvad, karake ise!»
Vil — 1 var.
- b. Koer käsk hända, händ käsk hännä otsa, hännä ots ütleb: «Karva, karake teie!»
Krk — 2 var.
- C_{7a1}. Peni käseb hända, händ hanna otsa, hanna ots ütleb: «Karvad, karake teie!»
Mihkla-Parlo-Viidebaum I 94, Viid. 111, Vih. (1949) 93, (1951) 92, (1952) 92, (1954) 98, Norm. 224; Trv — 1(7) var.
- a₂. Peni käsk handa, hand hanna otsa, hanna ots ütleb: «Karva, karake teie!»
Krl — 1 var.
- b. Peni käseb händä, händ hännä otsa: «Karva, karake teie!»
Trv — 1 var.
- c. Peni käseb handa, hand hanna tolki: «Karva, karake teie!»
Hel — 1(2) var.
- C_{8a}. Koer ütleb sabale, et tee sina, saba karvadele: «Karvad, karake teie!»
E. Veskisaare seletus: öeldakse, kui keegi oma töö teise, enamasti oma alluva teha jätab.
KJn — 1 var.
- b. Koer ütleb sabale: «Tee sina!» saba [karvale]: «Karvad, karake teie!»
Ris — 1 var.
- C₉. Koer käseb koera, händ hännä otsa: «Karva, karake teie!»
Pst — 1 var.
- D₁. Üks aab kassi, kass aab saba, saba aab saba otsa, saba ots ütleb: «Karvad, karake teie!»
VMr — 1 var.
- D₂. Käse koera, koer käseb kassi, kass händä, händ hännä otsa: «Karva, karake esi!»
Trv — 1 var.
- E. Käsib kuera, kuer käsib saba, saba karva, karv otsa ja perä lähed ise.
Lüg — 1 var.
- F₁. Peremees käsib kuera, kuer käsib saba, saba otsa, ots karva.
A. Källo seletus: «Üks käseb üht, teine tõist, kieg ei taha mennä.»
Lüg — 1 var.
- F₂. Koer aab handa, hand aab hanna otsa, hanna ots karva.
?Raag (Raag) — ?(1) var.
- F₃. Koer käseb händä, händ käseb karva.
Trv — 1(2) var.
- F₄. Peni käsk hända, händ käsk hanna otsast karvatutti.
Trv — 1 var.
- G₁. Laisk käsib koera, koer käsib saba, saba käsib saba otsa.
Pal — 1 var.

- G₂. Peremees aeab koera, koer aeab hända, händ aab hanna otsa.
PJg — 1 var.
- G_{3a1}. Käse koera, koer käseb saba, saba saba otsa.
Kul — 1 var.
- a₂. Estes käsi ika koera, koer käsib jälle saba, saba käsib veel sava otsa.
Kuu — 1 var.
- b. Sa aad koera, koer aab saba, saba aab saba otsa.
Tür — 1 var.
- G_{4a}. Aea koera, koer aeab hända ja händ aeab hanna otsa.
PJg — 1 var.
- b. Kassi koera, koer kassib hända, händ kassib hanna otsa.
Mus — 1 var.
- G_{5a1}. Koer ajab saba, saba ajab saba otsa.
Vig, Vän — 2 var.
- a₂. Koer ajab saba ja saba saba otsa.
Pöi, Plt (Luu) — 2(3) var.
- a₃. Koer ajab saba, saba ajab saba otsa, sel põle änam kedagi sundida.
Pld — 1 var.
- b₁. Koer käsib saba, saba käsib sava otsa.*
* kassib (Tös)
Kuu, Tös — 2 var.
- b₂. Koer kassib saba, saba sava otsa.
Hlj — 1 var.
- G_{6a}. Koer ajab hända, händ hanna otsa.
PäP — 3(4) var.
- b. Koer käseb hända, händ käseb hanna otsa.*
* käsib (Hls)
PäP, Hls — 4 var.
- c. Koer käseb hända, händ hanna otsa.*
* käsib (Trv); hännä (Hls)
Hls, Trv — 3 var.
- G₇. Peni käseb händä, händ hännä otsa.
Trv — 1 var.
- G₈. Pini käsk handa, hand hanna tõlku.*
* tõlku, tiolku (Rõu)
Rõu, Vas v. Se (Prants) — 3 var.
- G₉. Peremiis kasse sulast, sulane karjust, karjus pinni, pini handa, hand kasse hanna t'olku.
Urv — 1 var.
- Ha. Koera kästakse, koer käsib saba.
Wied. 70, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 39;
TMr — 1(4) var.
- b. Kassi koera, koer kassib saba.
Pil — 1 var.
- I₁. Hand käsk handa, hand hanna t'olko.
Stein 17; TaL (Kihu), Vö, Se — 5 v. 6(12) var.

I₂. Hand käsk handa, hand hanna tõlku, tõlk ütles: «Karga esi!»
Rõu — 1(2) var.

J. Susi käsk suft, susi handa, hand hanna tõlku.
Plv — 1 var.

K. Rebane käseb p-set, p-se käseb hända, händ käseb hanna otsa.
Hää — 1 var.

L. Hatt käsk handa, hand karva karasku.
Hel — 1 var.

M. Koer kassib saba otsa.
Kul — 1 var.

N. Käse üttele, tuu käsk tõist, käse pinni, tuu käsk handa.
Rõu — 1 var.

Vt. 15061 B.

O. Aja Anne, käsi Kärto, karvad, karake ise.
?Lüg (Källo) — ?(1) var.

Vt. 226 F.

4095. KOER LIPUTAB SABA NIIKAUA, KUI KONDI KÄTTE SAAB, PÄRAST NÄITAB SULLE HAMMAID — 2 kuni 4(4) var.

a. _____*

* hambaid

E. Poomi seletus: öeld. tänamatu inimese kohta.

Rap v. Mär — 1 kuni 3(3) var.

b. Koer liputab saba niikaua, kui saab kondi kätte, pärast näitab sulle hammuid.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

4096. KOER MAGAB, SABA KUULAB — 1(3) var.

Norm. 254, EKMS III 720; Rap v. Mär (Poom).

Vrd. 6315. Magab saba, ei maga sabaalune.

4097. KOER ON PESA JUURES IKKA KURJEM — 1(2) var.

Norm. 196; Sa? (Veäster).

4098. KOER ON SÖBER SENI, KUI PEAD SILITAD — 2 kuni 5(52) var.

A_{1a1}. _____

* Helle 339, Hupel 109, Willmann 29 ja 141, Lindf. (1788) lk-ta, Beitr. XI 156, Poromenski EGr. 196, KAH EKAI 152, Jürjens 36 — 1(23) var.

*
Koer on sõber senni kui pead silitad, Topf-Freund-
schaft währt nicht lange. (der Hund ist Freund, so
lange als du den Kopf streichst.)

- a₂. Koer sõber seni, kui pead silitad.
Willmann³ 29 — ?(1) var.
- a₃. Koer on sõber seni, kui tema pead
silitad.
Nörmann 15 — ?(1) var.
- a₄. Koer on sõbr, senni kui tal pead sili-
tad.
Wied. 70, Kündja nr. 38 (1883) 454 — ?(2)
var.
- a₅. Koer on sõber, seni kui ta pääd sili-
tatakse.
Stein 30 — ?(3) var.
- a₆. Koer on niikaua küll sõbr, kui sa
pead silitad.
Wied. 70, Kündja nr. 38 (1883) 454, Raud
VMj 217 — ?(5) var.
- b₁. Koer on senni sõber, kui sa teda silit-
sed.
?VII (Villsaar) — 1?(1) var.
- b₂. Koer on niikaua sõber, kut sa teda
silitad.
Kaa (Pea) — 1(2) var.
- b₃. Koer niikaua sõber, kui silitad.
Norm. 255, EKMS III 720 — ?(2) var.
- A₂. Koer niikaua sõber, kui silitad, mõni
ei lasegi silitada.
?Trt (Piir) — 1?(1) var.
- Ba. Peni om sõber, seni kui pääd silitse-
täs.*
* sõbr (Wied.); seeni (Wied.); silitsetas
(Cl.)
* Hupel 109, Wied. 151, Norm. Cl. 30; ?Ti
(Cl.) — 1?(5) var.

*
Koer on sõber senni kui pead silitad, sen-
ni peni om sõber senni kui pääd silitsetas, tõrpe. } der Hund ist Freund so
lange man ihm den Kopf streicht, d. i. Topffreundschaft.

- b. Peni on sõber seni, kuni pead silitad.*
* seni kui (E²)
E 69, E² 97 — ?(6) var.
4099. KOER PEAB JÄLJED — 1 var.
Wied. ESSr 808.

4100. KOER PEAB KARJATSE, AGA
POISS PEREMEHE POOLT SEISMA
— 1 v. 2(6) var.

Aa. _____
Plt (Luu) — 1(2) var.

- b. Koer seisku karjase, poiss peremehe
poolt.
E 39 — ?(2) var.
- c. Koer karjase, poiss peremehe poolt.
E² 95 — ?(1) var.
- B. Peni karjuse puult, karjus peremehe
puult.
?Ote (Kroon) — 1?(1) var.

4101. KOER PEAB OLEMA PÄEVA KAR-
JAS, OÖSE ORJAS — 1 var.

Krk (Sarv).

4102. KOER SAAB KIRIKUSKI PEKSA —
19(22) var.

- A₁a₁. _____
Kul — 1 var.
- a₂. Koer saab kerikon ka pessä.*
* saa; kerikoh; kah (Plv)
Plv, Rāp — 2(3) var.
- a₃. Koer suab ka kirikus peksta.*
* kirikuski (VNg), kerikuski; peksta (Plv)
VNg, Rkv, Plv — 3 var.
- b. Koer saab kirikus ka kolki.
Saa — 1 var.
- c. Koera pestäs kerikuhki.
Rõu — 1 var.
- A₂a. Pini saa kerikun kah pessä.*
* kerigun; ka
Rõu — 3 var.
- b₁. Penni pestas ka kerikon.
Vas — 1 var.
- b₂. Penni pestas kerikon kah.*
* kerikun (Vas v. Se)
Vas, Vas v. Se (Sandra) — 2(4) var.
- b₃. Pinni pestäs kerkoh ka'.
Se — 1 var.
- B. Ausat miist ei putu kiäki, pini saa
kerkoh ka pessä.
Rāp — 1 var.
- C. Kelm saa kerikoh ka pessä.*
* kah (Plv)
Plv, Se — 2 var.
- D. Arg koer saab ka kirikuski peksta.
VNg — 1 var.
- Vrd. 13084. Vaene saab kerkungi pessä.
6013. Loll saab kirikus ka peksta.
12056. Tossike saab kirikus ja kõrtsis peksta.

4103. KOER SAAB KOERA PIITSA —
2(3) var.

- a. _____
Ris — 2 var.
- b. Koerale koera piitsa.
E MVH 81 — ?(1) var.
- Vrd. kk: Viimati ikki koera piits palgaks (Vān).

Vrd. 4068, eriti C, näit. Cb₁: Koer saab koera palka.

4104. KOER SIIN, KOER SEAL — 3(11) var.

- a. —
Wied. 70, Kündja nr. 38 (1883) 454, E MVH 77, E 39, E² 95 — 1(6) var.
- b. Kes koer siin, see koer seal.
Hls (Söggel) — 1(4) var.
- c. Kes koer siin, see koer ka seal.
Kuu — 1 var.
- Vrd. 4050. Kes koer elades, see koer surres.
4054. Kes koir kotun, see koir vällan.
4165. Mis koer õhtul, see koer homikul.

4105. KOER SÖÖB IKKI VAESLATSE LEVÄKANIKKA — 1 var.

Trv (Jakobson).

4106. KOER SÖÖB OMA OKSE ÄRA JA PESTUD EMIS LÄHEB MUDASSE PÜHERDAMA — u. 20(31) var.

- A_{1a}. Pestud emis läheb mudasse püherdama.
Norm. 216 — ?(1) var.
- b₁. Pestud emis läheb ka pori sisse püherdama.
M. Viidalepa seletus: «Õeld., kui inimene puhtust ei pea.»
Ksi — 1 var.
- b₂. Pestud emis läheb jälle porisse püherdama.
Kuu — 1 var.
- b₃. Pestud emis läheb tagasi porisse pöörelema.
Jõh — 1 var.
- b₄. Pestud emis läheb jälle pori sisse pöörelema.*
* läheb (Rap v. Mär)
Rap v. Mär (Poom), Vig — 2(3) var.
- b₅. Pestud emmis läheb pori sisse pöörelema.
Lai — 1 var.
- c. Pestud emmis läheb jälle porisse.
Vän — 1 var.
- d. Pestud emis lähäb uuesti lompil.
Lüg — 1 var.
- A_{2a}. Pestud siga läheb jälle porisse.
Amb — 1 var.
- b. Siga lähäb porilompi tagasi.
Lüg — 1 var.
- c. Siga ei maksa pesta: ta heidab jällegi sinna porilompi.
?Tln (Keller) — ?(1) var.
- B. Joodik mees on kui siga, kes peale

seebiga pesemist läheb jällegi porilompi.

?Sim (Viirmann) — ?(1) var.

C. Pestud siga läheb porisse, noomitud halb teeb sedasama.

?MMg (Lätt) — 1?(1) var.

D₁. —
Hlj (Rehberg) — 1 var.

D₂. Koer läheb oma okse kallale ja pestud siga porilompi.

Trt (Piir) — 1 var.

E. Ega koer oma okset ei jäta vaata-mata ja ega ka joodik viina ei jäta joomata.

Koe (Schultz) — 1 var.

F. Koer sööb oma okse ära.

Beitr. XI 159, Wied. 70, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 39, E² 95 — 1(4) var.

G. Koer lakub ise oma okse maast ära.

Kaa (I. Kallas) — 1 var.

H_{1a1}. Koer läheb jälle oma okse kallale.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

a₂. Koer läheb oma okse kallale.

P. Ariste seletus: «Õeld., kui inimene võtab hääks enne oma laidetud asja või eseme.»
Norm. 261; Phl — 1(3) var.

a₃. Koer läheb oma vana okse kallale.

H. Roosvaldi seletus: peigmehe kohta, kes vana pruuti kosib.
VMr — 1 var.

b₁. Kuer lähäb oma okse juure tagasi.

A. Källo seletus: joodiku kohta, kes ei jäta joomist.
Lüg — 1 var.

b₂. Koer tuleb oma okse juure jälle tagasi.

Kuu — 1 var.

H₂. Küll pini uma ossõ mano tagasi tule.

Se — 1 var.

Vrd. 2. Peetr. 2,22: Koer lähäb jälle omma okse kallale, ja: pestud emmis lähäb porilompi pöörelema.

Op. sön. 26,11: Nenda kui koer omma okse kallale jälle tuleb, nenda hakkab halv ueste omma meletuma wiifi.

Vrd. Tõn. RP 63: Pesed pörä puhtaks sa — Mudasse läeb jälle ta (J. Leidin).

Vrd. kk: Oksendab ja oksendab, aga süüb uuesti sisse jälle ku koer (Hls).

Vrd. 9215. Küll pöräsa pori leiab.

4107. KOER SÖÖB PALJUGI, ELAB VÄHEMAGA KA — 5 v. 6(8) var.

Aa₁. —
E MVH 10 — 1 var.

a₂. Sööb koer palju, elab vähemaga ka.
E 78, E² 82 — ?(2) var.

- a₃. Süüb kuer paljugi, eläb vähemäl ka.
Kuu — 2 v. 3(3) var.
- b. Tahtub kuer paljugi, eläb vähemägi ka.
Kuu — 1 var.
- B. Inimene võib paljugi ära tarvitata, aga saab vähemaga ka läbi.
Hlj — 1 var.
- Vrd. 11293. Süüakse suured söömad, elatakse piskuga ka.
4108. KOER TULEB KOJU, KUTSIKAS KÕRVAS — u. 70(80) var.
- Aa. Küll koer kodu tuleb.
VNg — 1 var.
- b. Küll omad koerad igalühel omal ajal kodo jooksevad.
Jõh — 1 var.
- B_{1a1}. —————*
- * kuer (Hlj, Kuu); koo (Kuu), kodu (Tln, Kei), koeo (Mar); kõrval (Sln, Pai, Kuu, Kos, Vig, Lää, Lai)
EKMS II 146; Vi, Jä, Ha, Lää, Lai — u. 30(32) var.
- a₂. Koer tuleb koju ja kutsikas kõrvas.*
* kodu; kõrval (Rei)
Pee, Rei — 2 var.
- a₃. Koer tuleb ika koju, kutsikas kõrval.
A. Ploompuu seletus: öeld. sellele, kes laiskleb, mida hiljem kahetsema peab.
Kuu — 1 var.
- a₄. Küll koer tuleb koju, kutsikas kõrval.*
* kodu (Lai, MMg); kõrvas (Jõe, MMg)
V. Alittoa seletus: «Parastaja kohta: sel endal võib veel halvemini minna.»
Hlj, Jõe, Lai, MMg — 4 var.
- a₅. Koer tuleb koeu tagasi, kutsikas kõrvas.
Vig — 1 var.
- a₆. Küll koer koju läheb, kutsikas kõrvas.
Koe — 1(2) var.
- b. Koer tuleb naeruga koju, kutsikas kõrvas.
J. Saalverki seletus: kes teist naerab, selle kohta öeld. nii: eksid ise samuti kui see, keda naerad.
Jür — 1 var.
- c. Kuer tuleb kodo, kutsikad kõrvas.*
* koju (Hmd v. Ris)
V. Otto seletus: «Paha inimese kohta, kes tõesele paha soovis, ise veel pahema sai.»
Jõh, Hmd v. Ris (Treumann) — 2 var.
- d. Koer tuleb koju, kutsikas kaasas.*
* kodu (Hlj, VMr); kutsik (Hlj)
Norm. 245; Hlj, VMr, TÜR — 3(4) var.
- e. Kuer tuleb koju, kutsikad kaasas.
Hlj, Amb — 2 var.

- f. Koer tuleb koju, kutsikas järele.
Jür — 1 var.
- g. Oma koer tuleb koju, kutsikad järel.
Hlj — 1 var.
- h. Koer tuleb koju, kutsikas seltsis ka.
Kär — 1 var.
- B_{2a1}. Koer tuleb koju, kaks kutsikat kõrvas.
VNg — 1 var.
- a₂. Küll kuer tuleb koju, kaks kutsikad kõrvas.
Amb — 1 var.
- b. Küll oma koer koju tuleb, toob kaks kutsikat kõrvas.
VMr — 1 var.
- B_{3a}. Koer kodus, kutsikas kõrvas.
VNg — 1 var.
- b. Koer kodus, kutsikas kaasas.
SJn — 1 var.
- B_{4a}. Koer tuleb tagasi, kutsikas kõrvas.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b. Koer tuleb viimaks, kutsikas kõrvas.
Kos — 1 var.
- C. Koer kodus, külaline kaasas.
Rak (Aug. Krikmann) — 1 var.
- Da. Oma koer tuleb kodu, vill nina peal.
E. Ennisti seletus: «Halb jutt tuleb rääkijale suurendatult tagasi.»
Käi — 1 var.
- b. Koer tuleb kodu ja vill nina peal.
Hii — 2 var.
- c. Kui oma koer koju tuleb, siis vill nina pääl.
Käi — 1(3) var.
- E. Koer tuleb kodu, händ rõngas.
Hel — 1(2) var.
- Fa. Naer tuleb koju kätte, kutsikas kõrval.
Kir — 1 var.
- b. Naer tuleb koju, kutsikas kõrval.
Norm. 260, EKMS II 1090 — ?(1) var.
- c. Naer tuleb külast koju, kutsikas kõrvas ka.
Han — 1 var.
- G. Naer tuleb nuttes koju, kutsikas kõrvas.
Vig (Laipmann) — 1 var.
- Vt. 7134 C.
- H. Laen tuleb koju, naer tuleb koju, kutsikas kõrvas ka veel.
Kul — 1 var.
- Vt. 14314 E ja 7134 D.
- I. Naer tuleb tagasi, kutsikas kaasas.
Tor — 1 var.
- J. Naer tuleb naeruga tagasi, kutsikad kõrval.
Kul — 1 var.
- K. Teotus tuleb tagasi, kutsikas kõrval.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Vrd. kk: Koer tuli koju, kutsikas kõrvas (Rak).

Vrd. ns «Sõnad sõnumishaiguse vastu»: [— — —]
koer koju, kolm kutsikad kõrvas (ERIA
III: 3 nr. 7002).

**4109. KOER TUNNUKSE JO KAUGELE
ÄRA — 2 var.**

A. _____

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

B. Küll kuera tunde.

R. Lilheina seletus: «Oeldakse ühesuguste
kohta heas või pahas mõttes.»

Kuu — 1 var.

Vrd. 4144. Küll koer koera tunneb.

**4110. KOER TUNTAS KARVAST — u.
5(9) var.**

A. _____

Pst (Reevits) — 1 var.

Ba. Koera vaadatakse karvast, aga mitte
hambast.

MMg — 1 var.

b. Katsu koera karvast, ära hambast
kae.

Pst — 1 var.

Ca. Koer tunnus karvast, hunt hambast.*
* tuntakse (EKMS)

Norm. 254, EKMS IV 345; Trv — 1(3) var.

b. Karjakoera tunta karvast, hunti ham-
bast.

Rkv? (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.

Vt. 4188 F.

D. Koera tunnukse karvast, inimest tun-
nukse sõnast.

?Saa (Sõggel) — ?(2) var.

Vrd. 4059. Koera ei tunta karvast ega hammast.
5937 C. Lindu tuntakse tema sulgedest, hun-
ti tema karvast.

4471. Iga kukke tuntaks karvast.

**4111. KOER VAATAB METSA POOLE,
HUNT KOEU POOLE — 1(5) var.**

Norm. 211, EKMS I 332; Vil (R. Kallas v.
anon.).

Vrd. 1632. Hunt oma poole, koer oma poole.

**4112. KOER VÄGISE JÄLGI EI AJA —
2 v. 3(6) var.**

a. _____*

* vägisi (EKMS; Trm)

EKMS III 945; Pär (Rosenplänter), Trm
(Sild) — 2 v. 3(4) var.

b. Koer vägiselt jälgi ei aja.

Wled. 70, Kündja nr. 38 (1883) 454 — ?(2)
var.

Vrd. 4030. Ei see koer jänest too, keda vägisi
metsa vilakse.

**4113. KOIRAL KUNDRAK, ÕIGÖL
MIDÄGI — 1 var.**

kundrak = kontrakt, leping (?)

Vru (G. Sander).

**4114. KOIR, KEA LIHAGA RAVITAS,
TEISELE EI SAA KONTIGE —
1(8) var.**

a. _____

Võ-Se (Stein) — 1(2) var.

a₂. Koer lihaga ravitetas, teisele ei saa
kontigi.

Stein 30 — ?(4) var.

b. Koer söödetakse lihaga, teisele ei saa
kontigi.

Wled. 70, Kündja nr. 38 (1883) 454 — ?(2)
var.

**4115. KOOLÕ ÕI KOIR KODO, PINI
PUUTKÄHE — 1 var.**

Vas v. Se (Sandra).

**4116. KUDA KOERA TEGU, NÕNDA
TEMA PALK — 1 var.**

Lai (Tammepuu).

Vrd. 4118, eriti A: Kuda koer, nõnda palk.

4078. Koera töö, koera palk.

11778. Nõnda kui tegu, nõnda ka palk.

**4117. KUDAS KOERAL SÜÜA ANTAKSE,
NÕNDA TA KÄIB KARJAS — 1 var.**

HMd v. Ris (Treumann).

Vrd. 4126. Kuidas koer süüa saab, nenda koer
haugub.

**4118. KUDAS KOER, NINDA MALK —
3—5(8) var.**

A. Kuda koer, nõnda palk.

Lai (Tammepuu) — 1 var.

B. _____*

* kuidas — nõnda (Norm., EKMS; Mar)

Norm. 137, EKMS I 991; Krk (Kivisäk),
?Mar (Hilemägi) — 1 v. 2(5) var.

C. Kuidas töö, nõnda palk; kuidas koer,
nõnda malk.

?Plt (Luu) — 1?(1) var.

Vt. 12469 E.

D. Kuidas külaline, nõnda söök; kuidas
poiss, nõnda palk; kuidas koer, nõnda
malk.

Hls (Riet) — 1 var.

Vrd. 4068. Koeral koera palk.

4075. Koera palk on malk.

6523. Kuidas mees, nenda palk.

4116. Kuda koera tegu, nõnda tema palk.
4038. Igal koeral oma palk.

4119. KUERA EI OLE — HAUGU ISE —
1 var.

Hlj (Leetberg).

4120. KUERA SUU KULDA, KASSI SUU
KARDA — 1? kuni 5(5) var.

Aa. _____

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

b. Kuera suu kuldane, kassi suu kardane.

A. Källo seletus: koera hammustus pole ohtlik, kassi suu on aga mürgine.

?Lüg — 1? kuni 2(2) var.

Ba. Kassi suu kardane.

A. Källo seletus: «Ei ole hia, et laps kassiga mängib, hambajäljed ei parane.»

?Lüg — 1?(1) var.

b. Kassi suu kardane.

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

4121. KUER HINDA, HÄBÜ PALKA —
7 var.

A. Kuer malka ja häbü palka.

E. Lindströmi seletus: üeldakse parastavalt kelmile.

Kuu — 2 var.

Ba. _____

R. Pöldmäe seletus: kui teen head, aga teine hindab väheks.

Kuu — 1 var.

b₁. Kuera hinda, häbü palka.

Kuu — 2 var.

b₂. Koer hinda, häbi palka.

Pal (Karu) — 1 var.

C. Kuera hinda, huora palka.

Kuu — 1 var.

Vrd. 4075. Koera palk on malk.

4122. KUER ON ESTE KIRSTUS, PERÄ
TULEB LAGEDALE — 2 var.

a. _____

A. Källo (üleskirjutaja) seletus: esiti kärke, pärast lalsk.

Lüg — 1 var.

b. Kuer on estegi kirstus, perä võttab lagele.

Lüg — 1 var.

4123. KUER ON LOODUD HAUKUMA —
1?(1) var.

?Lüg (Källo).

4124. KUER SUUR KODUNASA — 1 var.

Kuu (J. Mikiver).

Vrd. 4039. Igal koeral omas majas luba haukuda.
4037. Iga koer on oma kondi juures suureline.

4125. KUIDA KOER, NÕNDA KOHUS —
1 var.

As (Vaabel).

Vrd. 4067. Koeral koera kohus.

4126. KUIDA KOER SÜÜA SAAB, NENDA
KOER HAUGUB — 3(5) var.

Aa. _____

Sa (Allas) — 1(3) var.

b. Kuida koer süüa saab, nenda ta hau-
gub.

Jõe — 1 var.

B. Niiku pinni söödetäs, nii pini hauk.

Rõu — 1 var.

Vrd. 5415. Kuidas lake, nõnda koer; kuidas pere-
mees, nõnda ninaalune.

4088. Koer haugub sinna poole, kust süüa
saab.

4117. Kudas koeral süüa antakse, nõnda ta
käib karjas.

4127. KUI KAUA KOERA KAELAS VORST
SEISAB — u. 100(159) var.

A₁a₁. _____

Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883) 466 — 1(7)
var.

a₂. Kui kaua nüüd koera kaulas vorst
seisab.

Jõh — 1 var.

a₃. Kaua koera kaelas vorst seisab.*

* koira kailas (Pal)

Kuu, Pal — 5 var.

a₄. Kaua kuera kaulas vorst seisüb.

Kuu — 1(2) var.

a₅. Kaua koera kaalan vor'ss seesäb.

A. Univere seletus: kiiresti lõhutud asja
kohta.

Kod — 1 var.

a₆. Kavva seesäb koera kaalan vorss.*

* kauva seesab

Kod — 2 var.

a₇. Kaua seisab koera kaelas vorst.

Norm. 164 — 1(1) var.

a₈. Kavva seisäb koeral orst kaalan.

Trv — 1 var.

a₉. Kaua koeral vorst kaelas seisab.

Plt, Lai — 2(3) var.

a₁₀. Kauaks vorst koera kaulas seisub.

Kuu — 1 var.

b. Kui kaua koera kaelas vorst kestab.

Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883) 496 — 1(2) var.

- c₁. Kauaks suab koera kaela vorsti.
Ksi — 1 var.
- c₂. Kauaks saab koerale vorsti kaela.
VMr — 1 var.
- d₁. Kauaks vorst koera kaelas.
Eiseni seletus: «Maia kohta.»
E MVH 76, EKMS II 815 — 1(3) var.
- d₂. Kaua kuera kaelas vorst.
M. Remmiku seletus: «Õeld. sellele, kes kõik ruttu rikub, vanaks kannab.»
Kuu — 1 var.
- e. Kuniks kuera kaelas vorst.
Kuu — 1 var.
- f. Kui pikalt nüüd koerale vorst kaalas seisab.
Vil — 1 var.
- A₂. Ega vorst kuera kaelas kaua seisa.
Rak — 1 var.
- A₃. Koeral ei seisa vorst kaua kaelas.
Vil — 1 var.
- B_{1a}. Katsu kas koera kaelas seisab vorst.
Jõe — 1 var.
- b. Kas koeral seisab vorst kaelas või kedagi.
Kul — 1 var.
- B_{2a1}. Pane koera kaela vorst.*
* kuera (Trm)
Stein 51, Wied. 143, Kündja nr. 48 (1883) 573, E² 97; Amb (Karelson), Trm (Särg), Tt (Kreutzw.) — 3(11) var.
- a₂. Panõ vor'st koera kaela.
Khn — 1 var.
- b₁. Seu koera kaela vorst.
Wied. 164, Kündja nr. 50 (1883) 597 — 1(3) var.
- b₂. Seo koerale orst kaala.
Vil (Nigul) — 2 var.
- C₁. Või koeral vorst kavva seisab.
TMr — 1 var.
- C₂. Kavva seisab koeral vorst, juba otsan.
TMr — 1 var.
- D. Kauaks koera kaelas vorst seisab: käpp sisse, kärts katki.
Mihkla-Parlo-Vildebaum I 94, Viid. 111; HMd v. Ris (Treumann) — 1(4) var.
- E. Koerale saab senikauaks vorsti kaela, kui ta üle aia hüppab.
Plt? (anon.) — 1 var.

*

- Fa. Kauaks koera kaelas vorst ehk kassi nina all kala.
Wied. 49, Kündja nr. 35 (1883) 418, Raud VMj 217, Norm. 252 — 1(6) var.
- b. Kauas koera kaelas vorst või kassi nina all kala.

Vig (Getreu) — 1 var.

Vt. 3057 B.

- G_{1a}. Kaua seisab koera kaelas vorst ehk narril hea asi.
E 31, E² 15, Muuk-Mihkla III 27 — 1?(3) var.
- b. Kaua koera kaelas vorst seisab ehk narril hea asi.
JJn (Oberg) — 1 var.
- G₂. Kaua seisab koera kaelas vorst ehk hundil hea asi.
E² 97 — 1?(1) var.
- Ha. Kui kaua nüüd koera kaulas makar seisab.
Jõh — 1 var.
- b. Kauaks kuera kaulas makkar seisub.*
* kaua; seisu
Kuu — 6 var.
- c. Kaua makkar kuera kaulas seisu.
R. Lilheina seletus: «Õeld., kui keegi oma asjadega hooletult ümber käib.»
Kuu — 1 var.

*

- I. Ära anna koera kaela makki.
Rõn (anon.) — 1(2) var.

*

- J_{1a1}. Kauaks krantsil vorst kaelas seisab.*
* kaua (Lai)
E MVH 78; Lai (Tammepuu) — 2 var.
- a₂. Kavvas krantsil vorst kaalan sais.*
* kavva (Ote)
Rõn, Ote — 3 var.
- b. Kui kaua rantsil vorst kaalan seisab.
Hel — 1 var.
- J₂. Ei seisa krantsel kaua vorst kaelas.
Trv? (H. Käger) — 1 var.
- Ka. Ega krantsil vorst kaalan ei püsü.
Võn — 1 var.
- b. Püsü ei krantsi kaalan vorst.
Rõu — 1 var.
- La₁. Kavvas krantsile vorsti saa.
Kan — 2 var.
- a₂. Kauges krantsile sis vorsti saab.
Kan — 1 var.
- b. Kavvas krantsil vorst saisp.*
* saisp (San)
Nõo, San — 2 var.
- c. Kauaks krantsile vorsti.
Raud KL I 59 — 1?(5) var.
- M₁. Pane krantsil vorst kaela, katsu, kas peab.
Koe — 1 var.
- M₂. Pane rantsile vorst kaala, kavvas rantsil vorst sais.
Hel — 1 var.

M₃. Viska vorst krantsi kaela, krants sööb vorsti ära.

Hls (õpil.) — 1 var.

N. Kavvas krantsile vorsti saa: pane üitskõrd kaala, om otsan.

Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.

O. Kauaks nüüd krantsil vare kaelas seisab.

Trv v. Rõu (Slipsen) — 1 var.

P. Kauaks krantsil võru kaelas seisab, ta lööb käpa sisse ja siis, kui katki on saanud, sööb ära.

Trv — 1(2) var.

Q. Krantsil ei seisa varu kaua kaalan.

?Trv (J. Käger) — 1?(1) var.

R. Kaua krantsil vorst seisab vai emat-sel penil helme.

Nõo — 1 var.

*

Sa. Kavvas pini kaalah vorst püsüs.

Rõu — 1 var.

b. Kavvas pinil orst kaalan seis.*

* kaua

Trv — 2(3) var.

Š. Kauges pinile vorsti saa.

Räp — 1 var.

Z. Pane penile orst kaala, kae, kas seis.

Trv — 1(3) var.

Za. Penil ei püsü vorst kavva kaalah.

Võ — 1 var.

b. Penil ei püsi vorst kaua kaelas.

E 69 — 2(2) var.

Ta. Pini kaalahn ei püsü vorst.

Rõu — 1 var.

b. Pinil ei püsü vorst kaalah.

Räp — 1 var.

c. Ega pinil vorst kaalah ei püsü.

Räp — 1 var.

U. Kaua saisab penil vorst ehk Jütsil asi.

Ran — 1 var.

Va. Kaugus hata kaala valehet saa.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b₁. Pallos hatal vallõ kaalah püsüse.

Se — 1 var.

b₂. Pallo no püsüse hatal valõhõ' kaalah.

Se — 1 var.

*

W_{1a}. Hata kaalah ei püsi vorsti.

Wied. 8 — 1 var.

b. Püsü üi hata kaalahn vorst.

Rõu — 1 var.

W_{2a}. Pangu üi vorsti hata kaala.

Vru — 1 var.

b. Ar pangu üi hata kaala vorsti.

Rõu — 1 var.

W_{3a}. Hata kaalan ei püsi valehe.

valeh = vorst

Stein 17; Võ-Se — 1(7) var.

b. Hata kaalah ei püsü valeh.*

* püsü üi (Vas v. Se)

Vas, Väs v. Se (Sandra) — 2 var.

*

Oa. Muril ei seisa mõuk kaelas.

Hls — 1 var.

b. Muril ei kurda mõuk kaelas.

Hls — 1 var.

*

Äa₁. Kavvas kassil orst kaalan seisab.

Trv — 1 var.

a₂. Kaua kassil vorst kaelas seisab.

Pst — 1(2) var.

a₃. Kauas kassil vorst kaalan seis.

Trv — 1(2) var.

b. Kunas kassil orst kaalan seis.

Trv — 1(3) var.

Ö. Kassil ei püsi vale kavva kaalan.

?eL (Suurkask) — 1?(1) var.

Ü. Pane kassi kaela vorst või õelale anna vara.

?Rid (Hiemägi) — 1?(1) var.

X. Kauges orst kassil kaalan seisab või võileib penil nõna ehen.

Trv (Kailas) — 1 var.

*

Y. Hundi kähen orst ei kurda.

Krk — 3 var.

Vrd. kk: Kaua seisab koera kaelas vorst ehk sel hea asi (Lai); Sul ka midagi seisab, see nagu koera kaelas makk (Sa); Sai kui kassilõ kala (Se).

Vrd. 14287. Vorst ei ole koera jaoks.

4063. Koerale vorsti või lapsele kanni.

9855. Rumala ilu-au kui vorst koera kaelas.

863. Pallo nu hata kaalah valõh püsüs, nii pallo joodikõ käeh raha.

4128. KUI KOERAGI IGAPÄÄV SORID, LÄHEB KA VIIMAKS HULLUKS — 1 var.

Vän (Peterson).

4129. KUI KOERA LÜÜAKSE, SÄÄL KOHUS MÕISTETUD — 1 var.

HMd v. Ris (Treumann).

Vrd. 4064. Koeralgi on kohus järele, siis ei pea inimesel olema.

4130. KUI KOER KÜNDLAKUUST ÜLE
JÄÄB JA POISS RÜATEGEMISE
AJAST, SÕS VÕIVAD NAD MÖLE-
MAD ELADA — 1 var.

Trv (Tinn).

4131. KUI KUER PÕLEKS KUKITAND,
SIIS OLEKS JÄNEKSE KÄTTE
SUAND — 11(13) var.

A. _____

Amb — 1 var.

Ba₁. Oleks koer mitte sitale läinud, oleks
jänese kätte saanud.

Sa? (R. Kallas) — 1(3) var.

a₂. Oleks see koer mitte sitale läinud, ta
oleks jänese kätte saanud.*

* läind — saand (Jäm)

Jäm (Usin), Sa (R. Kallas) — 2 var.

a₃. Oleks koer mitte sitale hakanud, siis
oleks ta jänese kinni võtnud.

Tor — 1 var.

b₁. Koer oleks jänese kätte saand, aga
sitahäda tuli kätte.

Vän — 1 var.

b₂. Koer võtaks jänese muidu küll kinni,
aga sitahäda tuleb pääle.

HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.

Ca. Oleks hurt mitte sitale hakand, oleks
jänese kinni võtnud.

Kul — 1 var.

b. Olõs hurt sitalõ naanu_{us}, sõs olõs
jänes käengi olnu.

Rõu (M. Jennes) — 1 var.

c. Hurt olõs muidu jänesele küll järgi
saanu, kui sitalõ naanus tahtma.

Vas — 1 var.

D. Oleks koer mitte kusele jäänud, oleks
jänese kätte saanud.

Saa — 1 var.

4132. KUI SAAD ÜLE KOERA, SIIS SAAD
ÜLE SABA KA — u. 245(331) var.

Aa₁. Saan ma üle koera, siis ma saan üle
sava ka.

* Helle 352, Hupel 115, Poromenski EGr.
214, Wied. ESSr 316, Wied. 162, Kündja nr.
50 (1883) 597, KAH EKAI 157, Jürjens 70 —
1(13) var.

* Saan ma üle koera, siis ma saan üle sava ka,
fomm ich so weit, so fomm ich auch wol weiter.

a₂. Saan ma üle koera, siis saan ka üle
saba.

Muuk-Mihkla III 133 — ?(1) var.

a₃. Saan üle koera, siis saan üle sava
ka.

Wied. 162, Kündja nr. 50 (1883) 597 — 1(2)
var.

a₄. Kui saan üle koera, saan ka üle saba.
Kuu — 1 var.

a₅. Kui olen üle koera saanud, siis saan
ka üle saba.

Kmpm. KH 39 — ?(1) var.

a₆. Kui olen üle koera saand, siis saan
üle saba koa.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

a₇. Kui ma kord olen üle koera saand,
küll ma siis üle sava saan ka.

Kuu — 1 var.

a₈. Olen kord üle koera saanud, külap
saan ka üle sava.

Kuu — 1 var.

a₉. Olen üle koera saanud, saan üle saba
ka.*

* kah (SJn)

Kel, SJn — 2 var.

a₁₀. Olen üle koera saanud, siis saan üle
sava ka.

Vig — 1 var.

a₁₁. Sain üle koera, siis saan ka üle saba.
Khk — 1 var.

a₁₂. Kui sain üle koera, küll siis saan ka
üle sava.

Jõh — 1 var.

a₁₃. Kui sain üle koera, siis saan üle saba.
Vil (Suurkask) — 1 var.

b₁. Kui sa üle koera saad, siis saad ka
üle saba.

Tõs — 1 var.

b₂. Kui üle koera saad, siis saad üle saba
ka.

Kaa — 1 var.

b₃. Kui üle koera saad, siis saad ka üle
saba.

Vil — 1 var.

b₄. Kui saad üle koera, siis saad ka üle
saba.

Norm. 72, Vih. VER 185; Tõs, Põl — 2(5)
var.

b₅. _____*

* soad (Ris)

Tür, Nis, Ris, Emm, Khn — 5 var.

b₆. Kui saad üle koera, saad üle saba ka.
?HMD (õpil.), Pil — 1 v. 2(2) var.

b₇. Kui saad üle koera, saad ka üle
saba.*

* soad; kuera; koa; sava

Kuu — 2 var.

b₈. Kui saad üle kuera, sis [saad] üle
saba ka.

A. Källo seletus: kui suurem töö tehtud,
tee väiksem ka.

- Lüg — 1 var.
- b₉. Saad ülā kuera, sis [saad üle] saba ka.
Lüg (Källo) — 1 var.
- b₁₀. Saad üle koera, saad üle saba ka.
Rap — 1 var.
- b₁₁. Saad üle kuera, saad üle kuera sava ka.
Kuu — 1 var.
- b₁₂. Kui said üle koera, siis saad ka üle saba.*
* kuera; suad; kua (Amb)
VJg, Amb, Tt (Varvas) — 3 var.
- b₁₃. Kui said üle koera, siis saad üle saba.
Amb — 1 var.
- b₁₄. Kui said üle koera, siis saad tema sabast ka üle.
Vil? (Suurkask) — 1 var.
- b₁₅. Said üle koera, saad üle saba kah.
Vil — 1 var.
- b₁₆. Said sa üle koera, siis saad ka üle saba.
Saa — 1 var.
- b₁₇. Oled üle koera saand, siis saad üle sava ka.
Rak — 1(2) var.
- b₁₈. Oled üle koera saanud, saad üle saba ka.*
* saand (Hlj, Trv)
VMr, Hlj, Amb, Vän, Trv — 5 var.
- b₁₉. Oled sa üle koera saanud, saad üle saba ka.*
* saand (Sa)
Pha, Sa (R. Kallas) — 2 var.
- b₂₀. Oled saanud üle koera, siis saad ka üle saba.
Ris — 1 var.
- b₂₁. Oled üle koera saand, saad üle saba ka.
Hlj — 1 var.
- b₂₂. Kui oled üle koera saanud, siis saad üle saba ka.*
* saand (Vän)
Muh, Vän, Hls (Jung) — 4 var.
- b₂₃. Kui oled üle koera saanud, siis saad üle saba.
SJn — 1 var.
- b₂₄. Kui sa üle koera oled saand, siis saad ka üle saba.
Tor — 1 var.
- b₂₅. Kui üle koera õled saanud, siis saad üle sava ka.
Iis — 1 var.
- b₂₆. Kui üle koera oled saanud, eks siis saa üle saba kah.
Kos — 1 var.
- b₂₇. Kui sa üle koera oled saand, siis saad üle saba ka.

- Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b₂₈. Oled üle koera saand, siis saad kua üle koera saba.
Vig — 1 var.
- b₂₉. Oled üle koera saanud, siis saad sa ka üle koera saba.
E. Saapa seletus: «Õeldakse sellele, kes kõik takistused ära on võitnud, aga viimane veel võitmata on.»
SJn — 1 var.
- b₃₀. Kui oled üle koera saanud, saad üle koera saba ka.
Kad — 1 var.
- b₃₁. Saad koirast üle, saad koira sabast ammugi.
Krl — 1 var.
- b₃₂. Oled üle koera saanud, siis pead ka üle saba saama.
?VMr (Haus) — 1?(1) var.
- b₃₃. Oled üle koera saanud, saa ka üle saba.
Sim — 1 var.
- b₃₄. Kui oled üle koera saand, eks siis saa ka üle saba.
Pee — 1 var.
- b₃₅. Kui said üle koera, siis saa ka üle saba.
PJg — 1 var.
- c₁. Kui saab üle koera, siis saab üle sava ka.*
* saba (Jür, Vig, Sa); sis (Vig)
Lüg, VMr, Jür, Vig, Sa — 5 var.
- c₂. Kui saab üle koera, siis saab ka üle sava.
Hlj — 1 var.
- c₃. Kui saab üle koera, siis saab üle saba.
Vai, Jõe — 2 var.
- c₄. Kui saab üle koera, saab üle saba ka.*
* sava (Pär); kah (EKMS)
EKMS III 185; Pld, Pär — 3 var.
- c₅. Kui saab üle koera, saab ka üle saba.
Kuu — 1 var.
- c₆. Kui juba üle koera saab, külap siis üle saba ka saab.
Kad — 1 var.
- c₇. Kui saab üle koera, saab üle koera saba ka.
EKMS IV 439 — 1 var.
- c₈. Saab üle koera, saab üle saba kah.*
* sava; ka (Hlj)
Hlj, Trv — 2 var.
- c₉. Kui üle koera, siis saab ka üle saba.
Vän — 1 var.
- c₁₀. Sai üle kuera, saab üle kuera sava ka.
Kuu — 1 var.

- c₁₁. On saand üle kuera, saab üle sava ka.
Kuu — 1 var.
- d. Kui oleme üle koera saanud, siis saame ka üle koera saba.
EKMS III 1316 — 1 var.
- e₁. Kui on saadud üle koera, siis saab ka üle saba.
Kul — 1 var.
- e₂. Kui on saadud üle koera, küll siis ka üle saba saab.
Ann — 1 var.
- e₃. On saadud üle koera, siis saab ka üle saba.
Põi — 1 var.
- e₄. Kui koerast on üle saadud, siis saab ka üle tema sabast.
PJg — 1 var.
- f₁. Kes saab üle koera, see saab ka üle saba.*
* kuera; sie; kua; sava (lis)
lis, SJn, Ote (õpil.) — 2–4(4) var.
- f₂. Kes saab üle koera, see saab üle saba.
Aud, Pil — 2 var.
- f₃. Kes üle koera saab, saab ka üle saba.*
* soab; koa (Lai)
Rap, Vig, Vil, Lai — 4(5) var.
- f₄. Kes üle koera saab, saab üle saba ka.
Khk — 1 var.
- f₅. Kes üle koera saab, see saab üle saba ka.*
* suab; kua (Plt)
Põi, Plt — 2 var.
- f₆. Kes üle koera saab, see saab ka üle saba.
Kaa — 1 var.
- f₇. Kes koerast üle saab, see saab ka üle saba.
Vig — 1 var.
- f₈. Kes üle koera on saanud, see saab ka üle saba.
Kmpm. KH 30 — ?(3) var.
- f₉. Kes üle koera sai, saab ka üle koera saba.
Tõn. RP 68 — ?(1) var.
- f₁₀. Kes saab üle koera, saab ka üle koera saba.
Kuu — 1 var.
- f₁₁. Kes saab üle koera, saab ka üle ta saba.
?PJg (õpil.) — 1?(1) var.
- g₁. Kui oled üle koera saanud, siis astu ka üle sava.
Rak — 1 var.
- g₂. Kui oled üle koera saanud, siis astu üle saba.
SJn — 1 var.
- g₃. Kui õled üle koera saanud, siis astu üle saba kua.
- Trm — 1 var.
- g₄. Oled üle koera saanud, astu üle saba.
?HJn (K. Kuusik) — 1?(1) var.
- g₅. Kui üle koera oled soand, siis astu koa üle saba.
?Amb (K. Kuusik) — 1?(1) var.
- g₆. Kui sa üle koera oled saanud, siis astu ka üle saba.
VMr — 1 var.
- h₁. Kui sa üle koera astud, siis astu üle saba ka.*
* sava (Wied.); kah (SJn)
Wied. 82, Kündja nr. 40 (1883) 478, Raud VMj 217; TMr, SJn — 2(5) var.
- h₂. Kui sa üle koera astud, siis astu üle saba.
MMg — 1 var.
- h₃. Kui üle koera astud, siis astu ka üle saba.
Hls v. Pst (Söggel) — 1(2) var.
- h₄. Kui üle koera astud, siis astu üle saba ka.
Plt — 1 var.
- h₅. Kui astud üle koera, siis astu ka üle saba.
Kad — 1 var.
- h₆. Kui astud üle koera, siis astu üle saba ka.*
* assud; koa (MMg); sava (VNg)
VNg, MMg — 3 var.
- h₇. Astud üle koera, astu ka üle saba.
Nrv — 1 var.
- h₈. Astud üle koera, astu üle sava ka.
Jõh — 1 var.
- h₉. Astud üle kuera, siis astu ka üle sava.
Jõh — 1 var.
- h₁₀. Astud üle koera, siis astu ka üle koera saba.
Pal (Jürgensen) — 1 var.
- h₁₁. Astud üle koera, astu ka üle koera saba.
Vig (Eisen) — 1 var.
- h₁₂. Astusid üle koera, astu ka üle saba.*
* astsid (Plv)
Kel, Plv (Huik) — 2 var.
- h₁₃. Astusid üle koera, astu üle saba kah.
Pal — 1 var.
- h₁₄. Astsid üle koera, astu üle saba.
Hls — 1 var.
- h₁₅. Kui sa oled üle koera astunud, siis astu ka üle saba.*
* astnud (Hel), astunu (TMr); sis (TMr)
Hel, Plt, TMr — 3 var.
- h₁₆. Kui sa oled üle koera astund, siis astu üle saba kah.*
* õled; koira; astunud; kua (Pal)
Plt, Pal — 2 var.

- h₁₇. Kui oled üle koera astunud, siis astu üle saba ka.*
* sava (Wied.); astunu (TMr); sis (TMr) Stein 33, Wied. 81, Kündja nr. 40 (1883) 478, Puus. Eü 1 109; TMr, Ti (Kreutzw.) — 1 v. 2(8) var.
- h₁₈. Kui oled üle koera astund, sis astu ka üle saba.*
* õled; kuera (Jõh); astunud (Pal); kua (Ksi); sava (Jõh) Jõh, SJn, Ksi, Pal — 4 var.
- h₁₉. Kui õled kõrd üle koera astund, siis astu üle sava ka.
Jõh — 1 var.
- h₂₀. Kui oled üle koera astunud, astu üle saba ka.*
* kah (Äks) E 43, E² 96; Äks — 1(4) var.
- h₂₁. Oled sa üle koera astunud, siis astu ka üle saba.
Hel, KJn — 2 var.
- h₂₂. Oled üle koera astunud, siis astu üle saba ka.*
* õled; kua (Pal); astund (Plt) Pst, Plt, Pal — 3 var.
- h₂₃. Oled üle koera astunud, astu ka üle saba.
Koe — 1 var.
- h₂₄. Oled sa üle koera astund, astud üle saba ka.
?Vig (Pulst) — 1?(1) var.
- h₂₅. Kui oled astunud üle koera, siis astu ka üle saba.
Puus. KH II¹¹ 103 — ?(5) var.
- h₂₆. Kui sa üle koera oled astunud, astu üle saba kah.
Vil — 1(2) var.
- h₂₇. Kui sa üle koera oled astunud, siis astu ka üle koera saba.
Vlg. Lisal. nr. 19 (1890) 152 — ?(1) var.
- h₂₈. Oled üle koera astunud, siis astu ka üle koera saba.
Trm — 1 var.
- h₂₉. Kui oled juba üle koera astun, siis võid ka üle koera saba astu.
Võn — 1 var.
- i. Kui ma koerai üle keha olen astunud, siis astun ka üle saba.
?Pär (Kampmann) — 1?(1) var.
- j₁. Kes üle koera astub, astugu üle saba ka.
KAH Loe 19 — 1?(3) var.
- j₂. Kes üle koera on astunud, astugu ka üle saba.
Krk — 1 var.
- j₃. Kes üle koera astub, astugu ka üle koera saba.
Kuu — 1 var.

- k. Kes astub üle koera, saab üle saba ka.
Pal — 1 var.
- l₁. Kui ma üle koera olen jõudnud, siis astun ka üle saba.
Meelej. nr. 23 (1887) 181 — ?(3) var.
- l₂. Kui sa õled jõudnud üle koera astu, siis astu üle saba kua.
Kod — 1 var.
- l₃. Kui üle koera oled jõudnud, siis astu üle saba.
Vlg. Lisal. nr. 25 (1889) 200 — ?(1) var.
- m. Kui üle koera oled jõudnud, siis jõuad ka üle saba.
Põi — 1 var.
- n. Jõuad üle koera hüpata, jõuad koa üle saba hüpata.
Vig — 1 var.
- o. Kui oled koerast üle, saad ka sabast üle.
?Ote (Eisen) — 1?(1) var.
- p. Kui sa üle koera oled, astu üle saba ka.
SJn (Ruhs) — 1 var.
- Ba. Olen üle koera saanud, saan ka üle hanna.
Tor — 1 var.
- b₁. Kui sa üle koera saad, sis saad ka üle hanna.
Pst — 1 var.
- b₂. Kui saad üle koera, siis saad ka üle hanna.
Mus, Kaa — 2 var.
- b₃. Saad üle koera, saad ka üle hanna.
?Põi (õpil.) — 1?(1) var.
- b₄. Said üle koira, ju siis üle hanna koa soad.
Põi — 1 var.
- b₅. Kui sa oled üle koera saand, siis saad üle hanna kah.
Tor — 1 var.
- b₆. Ku oled üle koera saanu, saad üle hanna kah.
Hää — 1 var.
- b₇. Kui oled üle koera saand, siis saad ka üle hanna.
Kre — 1 var.
- b₈. Oled sa üle koera saand, siis saad üle hanna ka.
Käi — 1(2) var.
- b₉. Oled üle koera saanud, saad üle hanna ka.*
* saanu; kah (Trv) Tor, Trv — 2 var.
- b₁₀. Kui üle koera oled saan, ses saad üle hanna ka.
Phl — 1 var.

- b₁₁. Oled sa üle koera saanud, siis saa ka üle koera hanna.
Tor — 1 var.
- c₁. On üle koera saand, ju siis ka üle hanna saab.
Mus, VII — 2 var.
- c₂. On üle koera soand, siis soab koa üle hanna.
Põi — 1 var.
- d. Kui oleme üle koera saanu, siis saame üle hanna kah.
M. Mäesalu seletus: üeld. viimase tööosa lõpetamise kohta.
Hää — 1 var.
- e. Olete koerast üle saanu, ek[s] saade hännast kah.
Trv — 1 var.
- f₁. Kui üle koera saadud on, ju siis üle hanna ka saab.
A. Toomessalu seletus: «Kui suur hulk tööd tehtud on, ju siis selle natukese ka veel saab, mis tegemata on.»
Krj — 1 var.
- f₂. On üle koera saadud, siis saab üle hanna ka.
Khk — 1 var.
- g₁. Kes saab üle koera, saab ka üle hanna.
Viid. 111, Mihkla-Parlo-Viidebaum 94, Vih. (1949) 93, Vih. (1951) 92, Vih. (1952), 92, Vih. (1954) 98; Krj — 1(13) var.
- g₂. Kes üle koera saab, see saab üle hanna ka.*
* kah (Hää)
Kaa, Hää — 2(3) var.
- g₃. Kes üle koera saab, see saab ka üle hanna.
Vil — 1 var.
- g₄. Kes üle koera saab, see saab kah üle koera hännä.
Trv — 1 var.
- h₁. Kui üle koera astud, siis astu ka üle hännä.
Saa — 1 var.
- h₂. Astud üle koera, astu üle hanna.
Hls (õpil.) — 1 var.
- h₃. Kui sa üle koira oled astun, sis astu üle hanna kah.*
* ku; koera; hännä (Krk)
Krk, Pst — 2 var.
- h₄. Kui sa üle koera oled astunud, siis astu ka üle tema hanna.
Pst — 1 var.
- h₅. Kui sa oled üle koera astunud, astu ka üle hanna.
Mih — 1 var.
- h₆. Oled sa üle koera astunud, siis astu üle hanna kah.
- Tõs — 1 var.
- h₇. Oled sa üle koera astun, sis astu ka üle hanna.
Hls — 1 var.
- h₈. Oled üle koera astun, sis astu üle hanna kah.
Pst — 1 var.
- h₉. Oled üle koera astun, astu üle hanna kah.
Krk — 1 var.
- h₁₀. Oled astun üle koera, astu üle hanna kah.
M. Sarve seletus: «Üeldakse siis, kui mõni tahab tööd pooleli jätta.»
Krk — 1 var.
- h₁₁. Kui oled üle koera astnu, siis oled üle hanna ammugi.
Hls — 1 var.
- h₁₂. Kui olete üle koera astunud, siis astu ka üle hanna.
Plv (Tamm) — 1 var.
- i. Kes üle koera astus, sii astus üle hännä kah.
Krk — 1 var.
- j. Karasit sa üle koera, siis karga ka üle hanna.
Trv — 1 var.
- k. Kui üle koera olet lännu, siis [mine] üle hanna ka.
Urv — 1 var.
- Ca₁. Kui sa üle peni astud, siis astu üle hanna kah.*
* astut; ka (Puh)
Hel, Puh — 2 var.
- a₂. Kui astud üle peni, sis astu üle hanna kah.*
* aste (Vas)
Ran, Vas — 2 var.
- a₃. Kui sa üle peni astsed, sis astu üle peni hanna kah.
P. ja J. Einerite seletus: kui suurema osa tööst ära tegid, tee väiksem ka.
Hel — 1 var.
- a₄. Kui penist üle astud, sis astu peni hännast ka üle.
Krk — 1 var.
- a₅. Kui üle pini olet astnu, sis astu üle hanna kah.*
* ku; sõs (Räp)
Räp, Võ (Schmidt) — 2 var.
- a₆. Oled üle peni astun, astu ka üle hännä.
Trv — 1(3) var.
- a₇. Olet üle peni astun, astu üle hanna kah.
Hel — 1 var.

- a₈. Kui oled pinist üle astun, siis astu hannast ka.
Räp — 1 var.
- a₉. Kui olet üle peni astnu, sis astu üle hanna kah.*
* pini (Võ-Se); sös (Võ-Se, Plv), siis (Võn)
Norm. 72; Võn, TaL (Kihu), Plv, Võ-Se (Stein) — 4–5(8) var.
- a₁₀. Kui oled astunud üle peni, siis astu ka üle hanna.
Hel — 1 var.
- b. Kui sa olet üle pini astnu, sis astu üle hanna otsa kah.
J. Tamme seletus: «Kui oled alustanud, siis lõpetä ka.»
Plv — 1 var.
- c. Ku üle pini kargat, sös karga üle pini hanna kah.
Räp — 1 var.
- d. Kes üle pini um karanu, tuu kargas üle pini hanna kah.
Võ — 1 var.
- e₁. Jovvat sa üle pini, sös jovva kah üle pini hanna.
Rõu — 1 var.
- e₂. Olõd üle pini jõudnu, jõvva ka üle hanna.
Rõu — 1(2) var.
- f₁. Kui ma enne üle peni saa, üle hanna saa ma ammugi.
Hupel² 165, Poromenski EGr. 214, Wled. 80, Kündja nr. 39 (1883) 467, Norm. Cl. 24 — 1(5) var.
- f₂. Ku jo üle pini saat, üle hanna iks jo saat.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- g. Kui ma enne üle peni saa, üle hanna läha ma ammugi.
Hupel 115, Poromenski EGr. 214, Norm. Cl. 24 — 12(3) var.
- h₁. Kui olet üle pini lännu, sis mine üle hanna kah.*
* olõt; peni; lännü; ka (Rõu)
Kan, Rõu — 2(3) var.
- h₂. Olõd üle pini lännü, sös mine kah üle hanna.
Rõu — 1 var.
- h₃. Olõt üle pini lännü, sös mine kah üle pini hanna.
Rõu — 1 var.
- Da₁. Astud üle koera saba, siis astu ka üle koera.
Vil (Leoke) — 1 var.
- a₂. Kui sa üle saba oled astunud, siis astu ka üle koera.
Vil (Toss) — 1 var.
- b. Kui sa üle saba oled, astu üle koera ka.
Trm — 1(2) var.
- c. Kis üle koera saba on lähnud, sii piab ka üle koera minema.
Vil — 1 var.
- E. Ku jovvat üle soe hanna karada', sis jovvat ka üle soe.
Se — 1 var.
- F. Kui sa üle hundi oled saanud, siis saad ka üle saba.
Hls — 1 var.
- Ga. Oled sa üle hundi saan, siis saad ka üle hanna.
Rid — 1 var.
- b. Ku sa üle hundi oled astun, sös astu ka üle hännä.
Hls — 1 var.
- Ha. Saat üle soe, küll saat üle soe hanna kah.
Räp — 1(2) var.
- b. Ku' sai soest üle, sis saad ka soe hannast.
Se — 1 var.
- c₁. Ku' lätsi ar' üle soe, sis vaja minnä' ar jo' üle hanna ka'.
Se — 1 var.
- c₂. Ku' lätsi ar' üle soe, sis meni ar' üle hanna ka.
Se — 1 var.
- c₃. Ku jo minnä üle soe, sis minnä üle soe hanna ka.
Se — 1 var.
- d. Ku' sa üle soe jovvat ar' minnä, sis jovvat ka üle hanna.
Se — 1 var.
- Ia. Olen üle kassi saanud, siis saan ka üle saba.
Trv (Rennit) — 1 var.
- b. Kui oled üle kassi saanud, siis saad ka üle saba.
Kär — 1 var.
- c. Kui sa üle kassi oled astunud, siis astu üle saba kah.
Pal — 1 var.
- J. Kui sa oled üle hanna saand, siis saad üle hanna otsa kah.
Tor — 1 var.
- K. Üle pini om rasse astu, üle pini hanna ei ole inämb rasse.
Vas — 1 var.
- Vrd. 4192. Üle koera saab, aga üle saba ei saa.
6100. Kui saad üle luvva, sis üle luvva varre ka.
4172. On üle koera kargatud, saab ka saba kergitada.

4133. KUS KOERA KUTSUTS, SINNA
KOER LÄÄ — 1 var.

Krk (Kivisäk).

4134. KUS KOERAL KODU VÕI HUNDIL
ÕÖMAJA — u. 50(84) var.

A₁a₁.

Kuu, Jäm — 2(3) var.

a₂. Kus kueral kodo vai hundil üömaja.
Lüg (Källo) — 1 kuni 3(3) var.

a₃. Kus koeral kodu ehk hundil õömaja.*
* kos; kueral; üemaja (Trm)

E 46, E² 96, Norm. 197; Jõh, Hlj, Tür, Trm
— 6(9) var.

a₄. Kus on kueral kodu vai hundil üö-
maja.*

* koeral; või; õömaja (Pal)

Kuu, Pal — 2 var.

b. Kus hundil õömaja ehk koeral kodu.
Tõs — 1 var.

c₁. Kus koera kodu või hundil õömaja.
E. Poomi (Rap v. Mär) seletus: 1. «Selle
kohta, kes tihti elukohta või teenistuse koh-
ta vahetab»; 2. «Hulguse kohta».

EKMS I 1307; Rap v. Mär (Poom), Hää,
Pal — u. 5(7) var.

c₂. Kus koera kodu ehk hundi õömaja.*
* kuera (Hlj)

Hlj, Rkv, Jä, ?Kuu (Jahe), Hmd v. Ris
(Treumann) — 7(8) var.

c₃. Kus on koera kodu või hundi õö-
maja.*

* kuera; üömaja (Hlj)

Nurmik II 176, Nurmik III 96; Hlj, Ha
(Kriitmäe) — 1 v. 2(5) var.

c₄. Kus on koera kodu ehk hundi õömaja.
Amb, Koe, Juu v. Vän (Virkus) — 3 var.

c₅. Kus nüüd koera kodu ehk hundi õö-
maja.

JJn, Kuu — 2 var.

c₆. Kus nüüd koera kodu või hundi õö-
maja.

Kuu — 1 var.

c₇. Kus kuera kodu ja hundi õömaja.

Kuu — 1 var.

d. Kus koera kodu, seal hundi õömaja.
Kaa — 1 var.

A₂. Kuera kodu ehk hundi üemaja.

Hlj — 1 var.

Ba. Kus koeral kodu või hundil ulualune.
Tor — 1 var.

b. Kus on koera kodu või hundi ulu-
alune.

Rõn (Viidalepp) — 1 var.

c. Kus koeral see kodu või hundil see
ulualune.

Hää — 1 var.

C. Kus koeral kortel või hundil õömaja
on.

Tür — 1 var.

Da. Kus koeral kohus ehk hundi õömaja.
VNg — 1 var.

b. Kus on koera kohus või hundi õö-
maja.

Tln (Kriitmäe) — 1 var.

c. Kus kueral kohos vai hundi üömaja.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

Vt. 4135 E.

Ea₁. Kus koeral kodu või penil pesa.*

* kos; pesä (Trv)

Krk, Trv — 2 var.

a₂. Kun koeral kodu või penil pesa om.
Krk — 1 var.

b₁. Koh koiral kodo vai pinil pesäpaik.
Se — 1 var.

b₂. Kos koiral kodo, pinil pesapaik.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vt. 8549 B.

F₁. Kos koiral kodo, penil perispaik.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

F₂. Koiral olõõi kodopaika, pinil olõõi
perüspaika.

Se — 1 var.

G. Kus on koeral kodu ja hulgusel üü-
maja.

Vän — 1 var.

H₁a. Kus koera koda, herikse õömaja.

* Helle 344, Hupel 111, Poromenski EGr.
202, KAH EKAI 154, EKMS I 223 — 1(8)
var.

*

*Kus koera koda, herikse õ-maja, einem Buben
ist gleich viel, wo er zu Hause ist. (wo ist des Hundes
Haus, des Schelms Nachlager?)*

b. Kus koera kodu ehk herise õömaja.*
* herilase pro herise (Stein)

Stein 38, Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502
— ?(7) var.

c. Kus koeral kodu, herisel õömaja.

Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502 — ?(3)
var.

H₂. Kuera kodu ehk herikse üemaja.

Hlj — 1 var.

I. Kus peni kodu, heritse õömaja.*

* koda

Norm. Cl. 25 — 1(2) var.

J. Kus koeral kodu.

Rõu (Pallits) — 1 var.

Vrd. 1553. Kus hulkjal penil kodu, hajapenil ase.

4135. KUS KOERAL KOHUS — u. 10(14)
var.

- A. _____
E MVH 81; Trv — 2(4) var.
- Ba₁. Ega koeral kohut põle.
Pär — 1 var.
- a₂. Ega kueral kohut õle.
Kod — 1 var.
- b. Kes koerale kohut mõistab.
?Ha (Kriitmäe) — 1?(1) var.
- C. Koeral ei ole kohut ega penil pere-
meest.
Trv (Kallas) — 1 var.
- D. Kus koera kohus ehk hundi õigus.
Norm. 134, EKMS II 20; Amb — 1(3) var.
- Ea. Kus koeral kohus ehk hundi õõmaja.
VNg — 1 var.
- b. Kus on koera kohus või hundi õõ-
maja.
Tln (Kriitmäe) — 1 var.
- c. Kus kueral kohos vaid hundi üõmaja.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- Vt. 4134 D.
- Vrd. 4064. Koeralgi on kohus järele, siis ei pea
inimesel olema.
4234. Kohus koera p—, härjä mõlemba
mõisan.

4136. KUS KOER KOMBE JÄTT VÕI
HALB PENI AMETI — u. 20(35)
var.

- Aa₁. Kos koer kombe jätab.
Hel, Trv — 2(3) var.
- a₂. Kuhu koer kombe jätab.
Trv — 1(2) var.
- b. Kuhu koer kombed jätab.*
* kuer (Iis)
Iis, JJn — 2 var.
- B_{1a}. _____*
* ammati (Hel)
Hel, Vil — 3(5) var.
- b. Kost koer kombe jätab või halb peni
ameti.
Trv — 1 var.
- c. Kunas koer kombe jätt või halb peni
ameti.*
* jätab
Trv — 2 var.
- d. Kuhu koer kombe jätab või halb peni
ameti.
Vld. 111, Mihkla-Parlo-Viidebaum I 94 —
?(3) var.
- B₂. Kunas koer kombe jätt või hall peni
ameti.
Trv — 1(2) var.

- B₃. Koer ei jäta oma kommet ega hall
peni oma ametit.
E MVH 25 — 1?(1) var.
- B₄. Koer ei jäta kombe'ida, peni halli
ametida.
Rl ja Kalevala 88, Raielo² 118 — ?(3) var.
- C. Kuhu koer kombed jättab ehk inimene
omad pahad teod.
Lüg — 1 var.
- Da. Kunas koer kombe jätt vai Must
moodu.
J. ja P. Einerite seletus: «Üteldakse selle
kohta, kes ennast omas elus ei paranda.
Must on pulli nimi.»
Hel — 1 var.
- b₁. Kus koer kombe jätab ehk vana Must
moodu.
Wahlbergi seletus: Must = hobuse nimi.
Hel — 1(2) var.
- b₂. Kos koer kombe jätt vai vana Must
moodu.
M. Tombu seletus: Must = hobuse nimi.
Hel — 1 var.
- c. Kus koer kombe jätab ehk Muri moo-
du.
Hel — 1 var.
- Vt. 6935 D.
- E₁. Muri ei jäta moodu, koer ei jäta kon-
ku.
Hel — 1 var.
- E₂. Kohe koer konked jätab ehk Must
muense unetab.
Kod — 1 var.
- Vt. 6935 E₁–E₂.
- F. Kuhu koer konked jätab ehk Muri
muinased ametid.
Trm — 1 var.
- G. Koer ei jäta konkse, Must ei muuda
karva.
Jõh — 1 var.
- H. Ega koer õpitud ametit unusta.
Nõo (Eisen) — 1 var.
- Vrd. 1618 C. Koer heidab küll karva, aga mitte
viisi.
4137. KUS KOER KORD LÜÜA SAANUD,
EI TA SEAL TEINE KORD HAUGU
ENAM — 1(3) var.
- Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502.
- Vrd. 9063. Puretud koer on arg.
8527. Peksa saand koer kardab kaigast.
4138. KUS KOER MUIDU VANANEB KUI
JALATÄITESSE — 13(15) var.
- Aa₁. _____*
* mõjale (Kos)
Tür, Kos — 2 var.

- a₂. Kuhu kuer mõjale vananeb kui jalatäitese.*
* koer; maeale (Jõh)
Jõh, Iis — 2 var.
- a₃. Kuhu kuer vananeb kui jalatäitese.
Amb — 1 var.
- b₁. Mis koera vanaks teeb kui tühjad jalatäied.
HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.
- b₂. Mis muud koera vanaks teeb kui tühjad jalatäied.
Norm. 65; ?HMD (Treumann) — ?(2) var.
- Ba. Kudas koer muidu vanas saab, kui ta ei joose.
Han — 1 var.
- b. Kust koer vanaks saab, kui ta ei jookse.
Nis — 1 var.
- C. Kuda sie kuer vanaks saab.
M. Remmiku seletus: «Kõneldakse mõnest üleannetumast ja vallatust inimesest.»
Kuu — 1 var.
- D. Kuidas koera jalad vanaks saavad.
Jür — 1 var.
- E. Koer saab vanaks tüha joosu läbi.
E. Poomi seletus: «Kui inimene oma unustuse pärast pidi kahel korral ühe asja pärast käima, siis ta ütles nii.»
Rap v. Mär (Poom) — 2 var.
- F. Koer saab vanaks jooksupä, inimene tüha töö ja vaevaga.
Mar (Hilemägi) — 1 var.
- Vrd. kk: Nõndaks koer vanaks saab 'õeldakse siis, kui unustuse pärast tuleb teist korda käia' (Rap v. Mär).
- Vrd. 4029. Ei kuer muidu vanaks saa, kui kaiki päivi ei nää.
4139. KUS KOER OMA KOTTU LÄHEB — 5 v. 6(6) var.
- Aa₁. —
Jõe (Klvekangur) — 1 var.
- a₂. Kus koer oma kottu ikka läheb.
JMD — 1 var.
- b. Kuhu koer omast kodust jäeb.
Pal — 1 var.
- c. Kuhu koer kodust jäeb.
Pal — 1 var.
- d. Kuhu kuer kodont saab.
Lüg (Källo) — 1 var.
- B. Kuhu koer oma õue pealt läheb, jookseb tagasi, kui kõht tühjaks läind.
?Tln (Jürgens) — 1?(1) var.
- Vrd. 4531. Kuhu kuningas oma linnast läheb.
4140. KUS KOIRA, SEAL KONTI —
— 2(3) var.
- A. —
Vil (R. Kallas v. anon.) — 1(2) var.
- B. Kus hārga, sääi sōrga; kus koera, sääi konti.
Hel — 1 var.
- Vt. 1854 E.
- Vrd. 4018. Ega koer sinna külasse ei lähe, kust ta konti ei saa.
4141. KUS KUER MÕJAL KUI KERIKUS JA VANARAHVA PINGIS — 1 var.
Iis (Timotheus).
4142. KUS PALJU KUERI KOOS, SÄÄL IKKA NÄGELEMIST SÜNNIB —
1 var.
Hlj (Leetberg).
4143. KUST KOER KÕRRA LAKKU SAAB, EGA KOER SÄÄLT ÄNAM ÄRA EI LÄÄ, SEST KOERAL OM JOBA MAGU SUHUN — 1 var.
Tt (Veske).
4144. KÜLL KOER KOERA TUNNEB —
u. 115(145) var.
- Aa₁. —
* külap (VMr, Pst); kuer (Iis, Lüg, Hlj, Rak, Kuu, Var, Trm)
Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514, E 48, E² 96, Viidebaum-Parlo-Mihkla 94, Viid. 111, Vih. (1949) 93, Norm. 252, EKMS III 135 ja IV 822; VI, Jä, Kuu, Jõe, Mär, Var, Tõs, Vän, Hää, Hls, Pst, Vil, Lal, Trm, MMg, ?Ote (õpil.) — u. 35(48) var.
- a₂. Küll koer tunneb koera.
?Saa (P. Kangur), TMr (Siil) — 1 v. 2(2) var.
- a₃. Küll koer koera ära tunneb.*
* kuer (Trm), kolr (Krl); ära (Hls); tund (Ote, Krl)
L. Taki seletus: nii õeld. varaste kohta. Stein 36, Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514; Hls, Pst, Trm, Ote, Krl, Tt (Kreutzw.) — 6(10) var.
- a₄. Koer tunneb koera ära.
Vig — 1 var.
- a₅. Eks koer ikki koera ära tunne.
?Vil (Nigul) — 1?(1) var.
- a₆. Eks koer koera tunne.*
* kuer (Lüg)
Lüg, VNg — 2 var.

- a₇. Koer ikka koera tunneb.*
* kuer (Hlj); ikke (Hlj), ike (Kod), iks (Vas); tunne (Vas)
Iis, Hlj, Kod, Vas — 4 var.
- a₈. Koer tunneb ikka koera.*
* iki (SJn)
Tõs, SJn, Ksi — 3 var.
- a₉. Koer koera tunneb.
G. Klemmeri seletus: «Selle kohta, 1) kes teisele kurja kätte tasub; 2) kui kaks pahategijat ühes nõus on.»
VNg, Rak, VMr, Amb, Lai, Trm — 6 var.
- a₁₀. Koer tunneb koera.
E² 97; Kuu, Kos, Rap v. Mär (Poom), Sa, Pst, Vil, SJn, Pil, Lai, Vön, Ran, As — 14(15) var.
- b. Eks koer tunne koeri.
Elva (Eisen) — 1 var.
- c₁. Koer tunneb teist koera.*
* teise ~ tõise (SJn)
Pst, SJn — 3 var.
- c₂. Koer tunneb ikka tõise koera.*
* tõist (Åks)
Trv, Åks — 2(3) var.
- c₃. Koer ikke teise koera tunneb.
Pal — 1 var.
- c₄. Küll koer tunneb teist koera.
Sõggeli (Hls) seletus: halb inimene tunneb omasugust.
Saa, ?Hls — 1 v. 2(2) var.
- d₁. Üks koer tunneb teist.*
* teise (Hls)
?Juu v. Vän (Virkus), Hls? (Jung) — kuni 2(2) var.
- d₂. Küll üks koer tunneb teist.
?Juu v. Vän (Virkus) — 1?(2) var.
- e₁. Tõine koer tunneb ikki tõist.
Trv — 1(2) var.
- e₂. Teine koer tunneb teist.
E 83, E² 31, Puus. Eü I 20, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 32 — ?(4) var.
- B. Koer ei tunne's nü[ü]d koera.
Vil — 1 var.
- C. Eks koer krantsi tunne.
Pal — 1 var.
- Da₁. Pini pinni tund.*
* tundke (Se)
Võ, Se — 7(8) var.
- a₂. Küll peni penni tund.*
* pini (Rõu, Se)
Ote, ?Rõu (Gutves), Se — 2–3(3) var.
- a₃. Pini iks pinni tund.*
* peni (Vas); õks (Se); tunnep (Vas v. Se)
Võ, Se — 10(11) var.
- b₁. Peni tund iks tõse peni ära.
Hel — 1 var.
- b₂. Pini õks tõist pinni tund.
Rõu — 1 var.

- E. Külap kutsikas kutsikast tunneb.
HJn — 1 var.
- F. Koer tund koera, õige miis õiget.
Krl — 1 var.
- G. Vend venna tunneb, koer koera tunneb.
Hlj — 1 var.
- Vt. 13926 B.
- H. Mees tunneb meest, koer koera.
Vän — 1 var.
- Vt. 6553 D.
- I. Küll koer koera tunneb, kass poegi suus kannab.
?TMr (Eisen) — ?(1) var.
- J. Küll koer koera välja otsib.
?Hls (õpil.) — 1?(1) var.
- K. Küll hunt hunt tunneb.
Lüg — 1 var.
- Vrd. 8222. Paha koer tunneb teise paha.
4026. Ei koer koera unusta.
4109. Koer tunnukse jo kaugele ära.
14977. Üks koer teise vader.
1593. Ega hunt kunagi hundi juttu ei usu, sest et nad kelmid mõlemad on.

4145. KÜLL KOER OMA HAAVAD PARANDAB — 13(25) var.

- a₁. —
Norm. 46 ja 252; Kad, Tt (Kreutzw.) — 2(4) var.
- a₂. Küll koer haava parandab.
* Helle 342, Hupel 110, Poromenski EGr. 200, Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514, KAH EKAI 153 — 1(11) var.

*

Kül koer hawa parandab, der Hund ist sein eigener Medicus.

- b₁. Kuer haavasa nuole.
R. Lilheina seletus: «Oeldakse, kui kellegi oma süü pärast midagi halvasti läheb ja siis seda ise püüab parandada.»
Kuu — 1 var.
- b₂. Etep kuer haavasa nuole.
Kuu — 2 var.
- b₃. Peaks kuer haavasa nuolib.
Kuu — 1 var.
- b₄. Kaua koer haava nooleb.
Lüg — 1 var.
- b₅. Küll koer oma haavad noolib.
Lüg — 1 var.
- c₁. Kuer lakub ise oma haavad.
Lüg — 1 var.
- c₂. Küll kuer oma haavad lakub.
Lüg — 1 var.

- c₃. Iga koer lakub omad haavad.
Vän — 1 var.
- d. Kuer silub oma haavad.
Lüg — 1 var.

4146. KÜLL KOER OMA PEREMEHE
TUNNEB — kuni 2(13) var.

- Aa. _____
Wied. 99, Kündja nr. 43 (1883) 514; ?Trt
(Eisen), ?Tt (Kreutzw.) — ?(5) var.
- b. Küll koer peremehe ära tunneb.
E 48, E² 96 — ?(6) var.
- c. Küll koer peremeest tunneb.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- B. Küll pini õigõit peremiist tund.
?Se (Savala) — 1?(1) var.

4147. KÜLL KOER PEERU MÕISTAB —
22(23) var.

- Aa₁. _____*
* külap (Rak); kuer (Jõh, Lüg); peero (Jõh,
Lüg), piero (Jõh), piergu (Jõh), piergusa
(Lüg); muistab (Jõh, Lüg)
E. Metsa seletus (Jõh): «Küll süütegija
vitsa kardab.»
Vi — 14(15) var.
- a₂. Küll koer peeru ära mõistab.
Lai — 1 var.
- a₃. Koer mõistab peergu.
Lai — 1 var.
- b. Iga koer mõistab peeru.
Lai — 1 var.
- c₁. Küll koer peeru tunneb.*
* kolra (Rak)
Lüg, Rak — 2 var.
- c₂. Külap koer peergu tunneb.
Aug. Krikmanni seletus: «Kui keegi on
halba teinud ja ennast kõrvale hõlab, õel-
dakse nii.»
VNg — 1 var.
- c₃. Küll kuer peeru ära tunneb.
Trm — 1 var.
- B. Pini uma peeru tiid.
V. Pino seletus: süüdlane teab oma süüd.
Se — 1 var.

4148. KÜLL KOER TEED KOJU LEIAB —
3(7) var.

- Aa. _____
E² 96; Kuu (Vilbaste), Vil (Nigul) — 2(4)
var.
- b. Küll koer koju teed leiab.
E 48 — ?(2) var.
- B. Küll kuer kodo tiab.
Lüg (Källo) — 1 var.

- Vrd. 8859. Ka pime hobune leiab oma teed koju
poole.
2959. Kahe pere koer kodu ei leia.

4149. LASE KOER LAUA ALLA, PÄRAST
TULEB LAUA PÄÄLE — 2(7) var.

- a. _____
E 50, E² 96, EKMS II 199; Trm — 1(6) var.
- b. Lase kuer laua alla, pärast tahab laua
piale.
Iis. — 1 var.

4150. LAS VANA KOER HAUGUB ÜKSI,
MIS KUTSIK SEKKA HAUGUB —
1 var.

Trt (Plir).

4151. LÄHEB KOER KODUNT ÄRA, ON
KUKK KODUHOIDJA — 1(3) var.

- a. _____
Amb (Hinzenberg) — 1 var.
- b. Läheb koer kottu, on kukk kodu-
hoidja.
E 50, E² 97 — ?(2) var.

4152. LÖÖ KOERA EHK SILITA KOERA
— u. 20(26) var.

- Aa₁. Löö koera ehk silita.
Norm. 216; VNg, Amb — 3(4) var.
- a₂. Löö koera vai silida.*
* valda
Rkv v. VNg (Aug. Krikmann) — kuni 3(3)
var.
- b₁. _____*
* lüõ; kuera; silidä (Kuu), silida (Käi)
L. Priksi (Koe) seletus: lolli inimesega on
hõlpsam heaga läbi saada. E. Poomi (Rap
v. Mär) seletus: selle kohta, kas keegi tei-
sele hea või halva sõna ütleb.
Kad, Rak, Amb, Koe, Kuu, Jõe, Rap v.
Mär, Käi — 10(11) var.
- b₂. Lüõ kuera vai silida kuera.*
* või silita
E. Lindströmi ja M. Remmiku seletused:
kui mõne inimese juures miski ei aita, ei
avalda mõju.
Kuu — 2 var.
- c. Silidä koera vei löö koera.
Phl — 1 var.
- B. Lüõ kuera ehk silita kuera — midä
kuer, sie kuer.
A. Källo seletus: inimene ei paranda ennast,
joob või kargab edasi.
Lüg — 1 var.

- Ca. Löö kuera ehk silidä kuera, küll kuer mieles pidä.
Kuu — 1 var.
- b. Kus sa seda koira lööt ehk siletat, seda peab tema ikka meeles.
* Gös. 401, KAH EKAI 88 ja 89 — 1(3) var.

*
Kus sa sedda koira lööt ehk siletat/
sedda peab tema ikka meeles.
Der Hund gedendet immer noch, was man ihm bö-
ses oder gutes thut.

4153. LÖÖ KOERA ENNE KUI HAMMUS-
TAB — 1(2) var.

Norm. 68; Iis (Vaas).

4154. MIDA ENAM SA KOERA PEKSAD,
SEDA LIGEMALE KOER TULEB —
3 var.

- a₁. —
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- a₂. Mida änam sa koera peksad, seda ligemale ta tuleb.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b. Mida enam sa koera tõrjud, seda lige-
male koer tuleb.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Vrd. 4156. Mida rohkem koera peksad, seda pa-
rem koer on.

4155. MIDÄ KUER PÄIVÄL HAUKUB,
SIDÄ ÖÖSE UNES NÄGEB — 2(5)
var.

- a. —
Kuu (M. Mikiver) — 1(2) var.
- b. Mis koer päeva haugub, seda öösi unes näeb.*
* päeval; öösel (E)
E 56, E² 96; Pde — 1(3) var.

4156. MIDÄ ROHKEM KOERA PEKSAD,
SEDA PAREM KOER ON — 1 var.

Lüg (Tagam).

- Vrd. 4154. Mida enam sa koera peksad, seda ligemale koer tuleb.

4157. MIDÄ ROHKEM KOERE, SEDÄ
ROHKEM LAKED — 1 var.

Phi (Mey).

- Vrd. 4158. Mida rohkem koeri koos, seda vede-
lam lake.

14445. Mida vähem koeri koos, seda paksem lake.

4158. MIDA ROHKEM KOERI KOOS,
SEDA VEDELAM LAKE — u.
160(289) var.

- A₁a₁. Jo enamb koirat koos ommat, jo vede-
lamb saab see lakmine.

* Gös. Animadv. 162, KAH EKAI 87 —
1(2) var.

*
da der Schweine viel senn/ wird der Trancf desto dünner/
jo enamb koirat koos ommat/ ja veddelamb saab se lakmine.

- a₂. Mida enam koeri koos on, seda vede-
lam lake.
KAH EKAI 89 — ?(1) var. Gösekeni teksti
tõlge.

- a₃. Enam koere kous, vedelam lake.*

* koeri (Poromenski)

* Helle 331, Hupel 106, Poromenski EGr.
186 — 1(10) var.

*

Ennam koere kous, veddelam lakke, viel Hunde
machencinen dünnen Trancf. (mehr Hunde beyfammen,
eine dünnere Trancfe :

- a₄. Enam koere kous, seda vedelam lake.
Wied. 32, Kündja nr. 32 (1883) 383, KAH
EKAI 150 — ?(4) var.
- a₅. Seda enam koeri, seda vedelam lake.
Tür, ?Pär (Rosenplänter) — 1(2) var.
- a₆. Mida enam koeri koos, seda vedelam lake.*

* midä (Kuu, Krl); änam (Tür, VII), enamb
(Kuu, Krl), koere (Malm, Stein, Wied.,
Kündja), kueri (Kuu, Trm); kuos (Kuu),
kuus (Ksi), kuun (Krl); sidä (Kuu), sedä
(Krl); vedelämb (Kuu), vedelamb (Krl)
Malm 17, Stein 42, Wied. 114, Kündja nr. 44
(1883) 525, Vlg. Lisal. nr. 15 (1890) 120, Jür-
jens 29, E MVH 43, E² 96, Kmpm. KLR⁶ 341,
Norm. 121, EKMS III 47 ja 1255; VJg, Ann,
Tür, Kuu, Tln, Hag, Lā, Sa, Tōs, Hel
(Wahlberg), Trv (Johanson), Vil, Pil, Plt
(Saks), Ksi, Trm, TMr, Trt, Vōn, Krl,
?Tt (Kreutzw.) — u. 35(61) var.

- b₁. —*

* midä — sidä (Kuu); rohkemb — vede-
lamb (Iis), rohkemb — vedelämb (Kuu);
kueri (Iis, Lüg, Hlj, Kuu, Trm); kuas
(Iis), kuos (Lüg, Hlj, Kuu), kous (VNg),
kuus (SJn)

Kuusik KT 201, Tōn. RP 181, Mihkla-Parlo-
Viidebaum I 94, Viid. 111, Norm. 160,
EKMS IV 23; VI, Jā, Ha, Lā, Sa, ?Khñ
(Teder), Hāā (Māesalu), Vil (Pihlap), VIP,
Ta — u. 35(86) var.

- b₂. Mida rohkem koeri koos, seda vedelam lake on.
Kuu — 1 var.
- c. Mida enamb koeri kogusin, seda vedelamb lake.*
* midä — sedä; enämb (Trv); änam — vedelam (Pst)
Trv, Pst — 3(4) var.
- d. Midä rohkem koeri kogusin, seda vedelamb lake.
Trv — 1 var.
- e. Mida enam koeri, seda vedelam lake.*
* midä — sedä; enämb — vedelamb (Trv); änam (Tt)
Kurrik 7; Trv, Vil, TMr (Siil), Tt (Kielas) — u. 5(8) var.
- f. Mida rohkem koeri, seda vedelam lake.*
* rohkemb — vedelamb (Räp)
Muuk-Mihkla I 23; Koe, Jür, Sa, PÄP, Hls (õpil.), VI, Trm, Vru (R. Kallas) v. Tt (anon.), Räp (Org) — u. 20(27) var.
- A_{2a}1. Mida enam koeri koos, seda vedelam lakkumine.*
* änam; koere; vetlem; lakkumene (Hii)
Hii, Sa — 4(7) var.
- a₂. Mida enam koeri koos, seda vedelam nende lakkumine.
Sa (anon.) — 1 var.
- b. Mida rohkem koere koos, seda vetlem lakkumine.
Rid — 1 var.
- A₃. Mis rohkem koeri, seda vedelam lake.
Hlj — 1 var.
- A₄. Kus rohkem kueri kuos, sedä vedelamb lake.
Kuu — 1 var.
- A_{5a}. Kus rohkem koeri koos, sääl vedelam lake.
Trm — 1 var.
- b. Kus rohkem koeri, seal vedelam lake.
Trm — 1 var.
- B_{1a}. Kus palju kueri kuos, siel vedelamb lage.
Kuu — 1 var.
- b. Kos palju koeri koon, sial vedelam lake.
Kod — 1 var.
- c. Kus palju kueri koos, sääl ikka vedelam lake.
Hlj — 1 var.
- d. Kos palju koeri koon, siäl ike vedelam lake.
Kod — 1 var.
- B₂. Kus palju koeri koos, seda vedelam lake.
Pal — 1 var.
- B_{3a}. Kus palju koeri koos, seal vedel lake.*
* pailu; kuus; sääl (Vln)
Val, Vil, Vln — 3(4) var.
- b₁. Kus palju koeri, sääl vedel lake.
Krk — 1 var.
- b₂. Kos pailu koeri, sääl lake vedel.
Trv — 1 var.
- B₄. Kui koeri palju, siis lake vedel.
Vil — 1 var.
- B₅. Palju koeri koos, vedelam lake.
Sim — 1 var.
- B_{6a}. Palju koeri koos, vedel lake.
Trt (Eisen) — 1 var.
- b. Palju koeri, vedel lake.*
* pal'lu (Krk, Ote); vetel (Krk, Ote, Plv)
Norm. 160; Koe, PJg, Krk, Hel, Vil, Ote, Plv — 8(9) var.
- B₇. Kus palju koeri, sääl vedel lakats.
Hls (Riit) — 1 var.
- C₁. Kus hulk koeri, sääl on vedel lake.
Hls (Söggel) — 1 var.
- C_{2a}. Hulk koeri koos, vedelamb lake.
Kuu (õpil.) — 1 var.
- b. Hulk koeri, vedel lake.
Kmpm. Kõ 10, Kmpm. KLr 354, Kmpm. A^o 12 — ?(3) var.
- D_{1a}. Mida enam koeri koos, seda lahjem lake.*
* koere; kous (Wied., Kündja)
Wied. 114, Kündja nr. 44 (1883) 525, E 54, E² 96; Sa (Allas) — 1 v. 2(6) var.
- b. Mida rohkem koeri koos, seda lahjem lake.*
* midä; kueri (Jõh)
Huvit. V Lisa 15; Jõh, Pal — 2(3) var.
- c. Mida rohkem koeri, seda lahjam lake.
Saa — 1 var.
- D_{2a}. Mida enämb koeri, sedä lahjemb lakats.
Pst — 1 var.
- b. Keda rohkem koeri, seda lahjam lakats.
Hls (õpil.) — 1 var.
- E₁. Kus palju koeri koos, seal läheb lake lahjaks.
Vil — 1 var.
- E₂. Palju koeri, lahja lake.
Vän (Tammsoo) — 1 var.
- F. Mida rohkem koeri, seda eredam lake.
Vil — 1 var.
- *
- G₁. Pal'lu penne, vetel lake.*
* pallo (Võn); pinne (Urv, Räp); lakõ (Võn, Urv, Räp)
Hel, Trv, Vil, TaL, Urv, Räp — u. 10(17) var.

G₂. Mida rohkõmp pinne kuun, toda vede-
lämp lakõ.
Ote — 1 var.

H₁. Pallo pinne, lai lake.
Kan — 1 var.

H₂. Kos pallo pinne kuuh, sääl um laih
lakõ.
Võ (anon.) — 1 var.

H₃. Pallo pinne peren, laih lake laua pääl.
Kan — 1 var.

*

I. Palju koeri, vedel lake, külaline läab
haukmata ära.

Hel (Wahlberg) — 1(2) var.

Vt. 8544 C.

*

J. Mida enam koeri, seda vedelam pu-
der.

Vil (R. Kallas v. anon.) — 1(2) var.

Vrd. 4157. Midä rohkem koere, sedä rohkem
laked.

14445. Mida vähem koeri koos, seda paksem
lake.

10545. Mida sitem koer, sedä vedelem lake.

8363. Palju sigu lagastavad lakke vedelaks.

1549. Mida suurem hulk, seda vedelam
leem.

8367. Pal'lu peret, vetel lake.

8352. Kus palju lapsi, sääl lahja leem.

2961. Kahe talu koeral ike vedeläm lake.

4159. MINE NUUD KOERA PERSEST JULKA OTSMA — 1 var.

E. Pässi seletus: ihne käest ei maksa mi-
dagi küsida.

San.

4160. MIS KOER EI NÄE, SEDA KOER EI HAUGU — u. 35(51) var.

Aa₁. — *

* kuer (Iis, Rak, Trm); nää (VNg, Hlj,
Rak, Trm, Kod)

Stein 43, Wied. 119, Kündja nr. 46 (1883)

549, E 56, E² 95 ja 97, EKMS II 1242; Vi,
TaP, Tt (Kreutzw.) — 14(24) var.

a₂. Mida koer ei näe, seda koer ei hau-
gu.*

* kuer; nää (Lüg)

Puus. EKGr. 16, Norm. 137; ?Lüg (Källo),

?VNg (Nordmann), Pal — 1 kuni 4(6) var.

b₁. Mes koer ei näe, sedä ta ei haugu.
Kod — 1 var.

b₂. Mis koer ei näe, seda tema ei haugu.
MMg — 1 var.

b₃. Mida koer ei näe, seda ta ka ei hau-
gu.

Puus. Eü I 112 — ?(1) var.

b₄. Mida koer ei näe, ega ta seda ei
haugu.

Hlj — 1(2) var.

c. Keda koer ei näe, seda koer ei haugu.
Pal — 1 var.

d. Kui koer ei näe, siis koer ei haugu.
Rkv (Aug. Krikmann) — 1 var.

e. Kuer ei näe, kuer ei haugu.

E. Metsa seletus: «Mida ei nähta, sellest ei
teata ka rääkida.»

Jõh — 1 var.

Ba₁. Mis pini ei näe, sedä pini ei haugu.
?Vru (Jõgeva) — 1?(2) var.

a₂. Midä pini ei näe, toda pini ei haugu.
?Räp (Lepson) — 1?(1) var.

a₃. Midä pini näe ei, tuud pini haugu
ka ai.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

a₄. Mida peni ei näe, tuud peni ka ei
haugu.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Pini näe ei, ni hauguki ij'.

M. Linna seletus: kui kuri inimene ei näe,
ei tea ka kõnelda.

Se — 4 var.

c. Pini õi haugu, ku timä õi näe.
Se — 1 var.

C. Mida peni näeb, seda peni haugub;
mida peni ei näe, seda tema ei haugu.
Plv (Huik) — 1 var.

D. Mis koer näeb, seda koer haugub.
Vil — 1 var.

E. Mis koer ei näe, see koer ei haugu.
Kod — 1 var.

4161. MIS KOER HAUGUB, SEE TULEB — 1 var.

MMg (E. Martinson).

Vrd. kk: Nii kaua koer haugub, kut ta viimaks
ikka tuleb 'nii kaua räägitakse, kuni täitub
see jutt' (Rel).

Vrd. 4086. Koer haugub, kuni külaline tuleb.

4162. MIS KOER OTSIB, SEDA KOER SAAB — 1 var.

Kad (J. Sõster).

Vrd. 8146. Kes midagi ots, tood toole saa.

4163. MIS KOER SEE ON, KES ÕUES EI HAUGU — 1?(8) var.

a.

Stein 43, Wied. 119, Kündja nr. 46 (1883)

549, Norm. 60; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(7) var.

- b. Mis koer oma peremehe õues ei haugu.
?Pha? (anon.) — ?(1) var.
Vrd. 4036. Iga koer haugub oma peremehe õues.
4164. MIS KOER SII, KEDÄ KOLGU OTSAN HOIETAS — 3(6) var.
- a. —
Trv — 1(2) var.
- b. Mis koer see, mis kolgu otsas peetakse.
Trv — 1(2) var.
- c. Mis koer see on, keda kolgu otsas peetakse.
Trv? (Siipsen) — 1 var.
- d. Mis koer see on, keda kolgi otsas peetakse.
E MVH 85 — ?(1) var.
Vrd. 8571. Tuust pinist saa ai kar'apinni, kedä lõijaga karja veetäs.
4165. MIS KOER ÕHTUL, SEE KOER HOMIKUL — 2 var.
- a. —
Jõh — 1 var.
- b. Kis koer õhta, see koer homiku, ei see võta änamb kellegi õpetust kuulda.
Koe — 1 var.
Vrd. 13871. Kes vasikas õhtul, see vasikas hommikul.
4050. Kes koer elades, see koer surres.
4104. Koer siin, koer seal.
4054. Kes koir kotun, see koir vällan.
6015. Mis loll õhta, see loll hommiku.
4166. MISPÄRAST KUER LEIBA SÜEB, KUI TA EI HAUGU — 2(3) var.
- A. —
Iis (Timotheus) — 1 var.
- B. Mis eest pinni söödetas, kui pini ei haugu.
Räp (Org) — 1(2) var.
Vrd. 8586. Pere koergi ei saa haukumata süüa.
4167. MIS SA KOERAST SIIS VEEL SÖÖDAD, KUI KOSILANE UKSE EES — 1 var.
Pil (A. Jung).
Vrd. 4189. Ära sööda siis koera, kui hunt karjas on.
4168. MITU KOERA HUNDI SURM — 2(3) var.
- A. —
Norm. 46; Vil (Pihlak) — 1(2) var.

- B. Seitse koera karjas murravad hundi.
Saa (Söggel) — 1 var.
Vrd. 1544. Hulk üks üte är murd.
4169. MÕNI KOER HAUGUB SUIL VALMIS JA TALVEL AINA ÜRISEB* — 1(2) var.
* suvel (Norm.)
Norm. 69; Trv v. Rõu (Siipsen).
4170. NIIKAUA KUER MÄLESTAB, KUI SUU MÄRG ON — u. 15(22) var.
- Aa₁. Koer mäletab niikaua, kui suu märg on.
Hlj, Amb, JJn — 4 var.
- a₂. Koer mäletab nõndakaua, kui suu märg on.
VNg — 1 var.
- b. Kuer ikke niikaua mälestab, kui suu märg on.*
* ikka; mäletab (trükised)
Norm. 249, EKMS IV 169; Hlj — 1(3) var.
- C₁. —*
* koer; mäletab (Rak, Lai)
J. Lillenbachi (Rak) seletus: tänamatu kohta. P. Tammepuu (Lai) seletus: halva inimese kohta, kes heateo väga ruttu ära unustab.
Rak, Lai — 4(6) var.
- C₂. Niikavva kuer mälestab, kui suu märg.*
* niikaua; koer; mäletab (Trm)
Iis, Trm — 2 var.
- d. Niikaua koer peab meeles, kui suu märg on.
Jür — 1 var.
- e₁. Seni koer mäletab, kui suu märg.
Vil — 1 var.
- e₂. Seni koer mäletab, kuni suu märg.
E MVH 42 — ?(3) var.
- B. Nindakauva kuer mälestab, ku magu suus.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
Vrd. 2115. Inimene mäletab niikaua, kui suu märg.
10193. Sant tänab seni, kui suu märg on.
4171. ON KOER LAHJA, ON KA PEREMEES ISE LAHJA — 1(2) var.
Norm. 46; VMr (V. Lurich).
4172. ON ÜLE KOERA KARGATUD, SAAB KA SABA KERGITADA — ?(1) var.
Aug. Krikmanni seletus: öeldakse kosja-sobitamisel.
?Rak.

- Vrd. 4132. Kui saad üle koera, siis saad üle saba ka.
4173. PANE KOER LIHALE VAHIKS — 1?(12) var.
- a. ————
Stein 51, Wied. 143, Kündja nr. 48 (1883) 573, E 66, E² 97, Norm. 61, EKMS II 1005; Tt (Kreutzw.) — 1?(10) var.
- b. Pane koer liha vahiks.
E MVH 86, EKMS II 201 — ?(2) var.
4174. PAREM KOER SABATA KUI HAM-BATA — 1 var.
Krj (Mägi).
4175. SEDA KUERA EI MAKSA KARTA, KES HAUGUB — 2 var.
- A. ————
Rak (Lilienbach) — 1 var.
- B. Haukjat pinni massa ai' pelädä', ta-sast pinni tiidku ui usku.
Se — 1 var.
- Vrd. 877. Haukuja koer ei hammusta.
4176. SEE KOER IKKA HAMMUSTAB, KES SABA LIPUTAB — 1 var.
TMr (Viidebaum).
Vrd. 877. Haukuja koer ei hammusta.
4177. SELLE KOERA HAMMAS, KES KORRA ON HAMMUSTANUD, ON TUNTUD — 1 var.
HMd v. Ris (Treumann).
4178. SIE KUER EI OLE HÜÄ, KES KAIGILE SABA LIBUTAB — 1 var.
Kuu (Lindström).
4179. SUURE KOERA POJAD IKKA KAUA LOLLID — 8(12) var.
- Aa. Suur kuer on kaua loll.
Sim — 1 var.
- b. Suur kuer on ikke rumal.
Rak — 1 var.
- B₁a₁. Suure kuera pojad oo kaua lollid.
Kuu — 1 var.
- a₂. ————
Krj — 1 var.
- b. Suure koera pojad seisavad kaua lol-lid.
Jür — 1 var.

- B₂. Suure koera poeg ikki londard.
M. Mäesalu seletus: «Suurt konti inimese kohta.»
Hää — 1 var.
- C. Suur kutsikas ikka kaua loll.
Norm. 166, EKMS II 439; Krj — 1(5) var.
- D. Suure koera poeg areneb kaua.
Kul — 1 var.
- Vrd. kk: Suure koera poeg, muisdus mööda keret laial (Emm).
4180. SUUREL KOERAL SUURED POJAD — 1(3) var.
Norm. 176, EKMS I 1058; SJn (Johannson).
Vrd. kk: Suure kuera pueg, ega sie ime öle, et ta suur on (Iis).
4181. SUUR KOER EI HAMMUSTA — 1 var.
Tt (Hurt).
Vrd. 877. Haukuja koer ei hammusta.
4182. SUUR KOER HAMMUSTAB VALU-SASTI, AGA VEIKE HAMMUSTAB VEEL VALUSAMALT — 1 var.
Plt (Luu).
Vrd. 7723. Näljane täi kibedamine hammustab.
4183. VEIKE KOER ON KAUA KUTSIKAS — 16(30) var.
- A₁a. ————*
* väike (Rkv); kauva (Rkv); kuitsikas (Vai), kuitsigas (VNg)
Vai (Russmann), VNg v. Rkv (Aug. Krik-mann), Amb — 4 var.
- b. Veike koer kaua kuitsikas.*
* väike (Hää)
Iis, Hää — 2 var.
- c. Väike koer seisab kaua kuitsikas.
Pde — 1 var.
- A₂a. Pisike kuer on kauva kuitsikas.*
* koer; kaua; kuitsikas (VNg)
A. Källo (Lüg) seletus: «Väike inimene näib noorena vanaltki.» Aug. Krikmanni (VNg) seletus: «Kui keegi kaua lapsikult talitab.» Lüg, VNg — 2 var.
- b. Pisike koer seisab kaua kuitsikas.
H. Neumanni (Pai) seletus: «Väikese kas-vuga inimene seisab kaua laps.»
Norm. 145, EKMS IV 683; Pai — 1(3) var.
- B₁. Raka peni iks kavva kut'sk.
Ote — 1 var.
- B₂a₁. Rakk kutsikõh iägi eläs.*
* kutsikan eäki elas (Stein, Norm.), kutsi-ken eagi elas (Vas v. Se), kuitsikas (~ kut-sikana) eagi elab (EKMS)

Stein 55, Norm. 145, EKMS I 1310 ja IV 683; Vas v. Se (Sandra, Prants), Vö-Se (Stein) — 3(14) var.

- a₂. Rakk kutsikoh eäni eläs.
Wied. 156 — ?(1) var.
- b. Rakk eläs kutsikeh eloeä.
G. Masingu seletus: «Bleibt immer klein.»
Vas — 1 var.
- c. Rakōkōnō uma ia kutsikōh.
Se — 1 var.

**4184. VII KOER KIRIKU EHK TOO
TAGASI, ÜHESUGU KARVANE
IKKA — 1(7) var.**

Wied. 208, Kündja nr. 4 (1884) 46, E 94, E² 97, EKMS III 59.

**4185. VISKA KOERALE KONT SUHU,
HAKKAB OMMETI PÄRAST JÄLLE
URISEMA — 1(11) var.**

- a. —————
Wied. 208, Kündja nr. 4 (1884) 46, Kmpm. KH 40, Norm. 249, EKMS IV 169 — 1(7) var.
- b. Viska koerale kont suhu, hakkab ometi jälle urisema.
EKMS III 59 — ?(1) var.
- c. Viska koerale kont suhu, hakkab pärast ometi urisema.
E 93 — ?(1) var.
- d. Viska koerale kont suhu, ometi hakkab ta pärast urisema.
Puus. EKGr. 192 — ?(1) var.
- e. Viska koerale kont suhu, koer hakkab pärast ometi urisema.
E² 97 — ?(1) var.

**4186. VÕI KOERA JALAD KULUVAD —
1(2) var.**

Pal (M. Uus).

Vrd. 4009. Ega koera jalad muidu ei kulu, kui
* saba ei kergita.

**4187. VÄTTE OM KOIRA LAKKEL SUU-
REM SÜÜD KUI KOIRAL — 1 var.**

vätte = ehk

Pst (Ainson).

Vrd. 11450. Süü rokal, süü vasikal.

**4188. ÄRA ARVA KOERA KARVAST,
VAID HAMBAST — u. 100(195) var.**

A₁a₁. —————*

* hammast (Rap v. Mär, Tor)

* Helle 325, Hupel 103, Willmann 26, Beitr. XI 148, Lindf. (1853) 63, Poromenski EGr.

180, Körber Uus ABDr 9, Stein 7, Norm. 254, Laug. Vestr. 174, EKMS IV 345; Hlj, Amb (Kleinmann), Rap v. Mär (Poom), Vig, Tor — 6 v. 7(43) var.

*
Ärra arwa foera farwast, waid hambast, es kommt
nicht allemal aufs äussere Ansehen an. (Schäpe nicht
den Hund nach dem Haer, sondern nach dem Zahn.)

- a₂. Ära arva koera karvast, vaid hambaist.

Malm 10, Wied. 11, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 31 (1883) 370; Val (Masing) — 1(13) var.

- b₁. Ära arva koera karvast, vaid arva hambast.

Amb — 1 var.

- b₂. Ära arva koera karvast, vaid arva koera hambast.

Kad — 1 var.

- c. [— — —] ära arva ial koera karvast, vaid koera hambast.

Willmann³ 26 — ?(1) var.

- A₂a₁. Ära katsu koera karvast, vaid hambaist.*

* karvust (E², Jänes-Parlo); hambust (E²)
Wied. 11, Kündja nr. 31 (1883) 370, E² 65, Jänes-Parlo 163 — 1?(9) var.

- a₂. Ära katsu koera karvast, vaid hambast.*

* karvas (MMg); hambas (MMg), hammast (TMr)

E 12; Kul (Reinson), Hls (Maomuttel), Hel (Wahlberg), Vil (Leoke), MMg, TMr — 6(8) var.

- b₁. Ära katsu koera karvust, katsu hammast.

SJn — 1(2) var.

- b₂. Ära katsu koera karvast, katsu hambaist.

Raud VMj 219 — ?(2) var.

- b₃. Ära katsu koera karvast, katsu hambast.

Ksi — 1 var.

- b₄. Ära katsu koera karvast, katsu koera hambast.

Jür — 1 var.

- c. Katsu koera hambast, ära katsu karvast.

J. Leppiku (Pst) seletus: «Kui keegi ühe inimese paremaks peab, kui tema on, aga teine teab, et ta nii hea ei ole, siis ütleb tema...»

Amb, Trv, Pst — 3 var.

- d₁. Katsu koera hambaist, mitte karvust.

Hls — 1 var.

- d₂. Katsu koera hambast, mitte karvast.

Vil, Tt (anon.) — 2 var.

- d₃. Katsu koera hambast, mitte tema karvast.
Hel (Wahlberg) — 1(3) var.
- e. Enne katsu koera hammast, kui sa lehed karve katsome.
Phl — 1 var.
- A_{3a}. Ära vaata koera karvast, vaid hambast.
P. Tammepuu (Lai) seletus: välimuse järgi ei saa otsustada, kas inimene rikas või vaene on.
KAH EKA1 148, Jürjens 59; Rak, Hls (Söggel), Hel, Lai, Trt — 5(8) var.
- b₁. Ära vaata koera karvast, vaata hambast.
P. Koppeli (Äks) seletus: kui jõukas inimene oli halvasti riides ja teda selle järgi hinnati.
Vil, Kod, Äks — 3 var.
- b₂. Ära vaata koera karvast, vaid vaata hammastest.
Hls (Söggel) — 1(2) var.
- c. Ärä vaata koera karvast, vaata koera hambast.
Trv — 1(2) var.
- d. Ära vaata koera karva, vaata koera hambaid.
VNg — 1 var.
- e. Vaata koera hambast, mitte karvast.
Sim — 1 var.
- A_{4a1}. Ära kae koera karvast, vaid hambast.*
* ärä (Hel, TMr); kaia (Hel), kaegu (San)
P. ja J. Eineri (Hel) seletus: «Mitte välispidise karva järgi ei pea kahtlasest inimesest lugu pidama.»
Hel, Pst, TMr, Vön, Kam, San, Kan, As (Kuusik) — 9 var.
- a₂. Ära koera karvast kae, vaid hambast.
Vil v. Trv (Kala), Vön? (Pint) — 2 var.
- a₃. Ära koera karvast kae, enge hambast.
Nõo — 1(3) var.
- b₁. Ära kae koera karvast, kae hambast.*
* ärä (Pst, Vön, Ote); kolra (Se)
Trv, Pst, Vön, Puh, Ote, Urv v. Krl (Tamm, Pehka), Se — 10(15) var.
- b₂. Ärä koera karvast kae, kae hambast.*
* ära
Trv — 2 var.
- b₃. Ärä kae koera karvast, enge kae hambast.
Rõu — 1(2) var.
- c. Ega koera karvast ei kaeda, vait hambast.
San — 1 var.
- d₁. Kae koera hambast, ära kae karvast.*
* hammast (Ksi)
- Ksi, TaL (Kihu) — 2 var.
- d₂. Kae koera hambast, ära karvast kae.
M. Veske seletus: «Mitte päältsi, vaid südant inimesel vaadata.»
Trv, Pst, Vil? (Veske) — 3(4) var.
- e. Kae koera hambast, mitte karvast.
Trv, Vil (R. Kallas) — 2(3) var.
- A_{5a}. Koera ei tunta karvast, vaid hambast.*
* tunda (Vil)
Vän, Vil, ?Plt (J. Johanson) — 2 v. 3(3) var.
- b. Koera tunnukse hambast, mitte karvast.
?Hls (Söggel) — 1?(1) var.
- c. Tunne koera hambast, mitte karvast.
?Hls (Söggel) — 1?(2) var.
- A₆. Ära kiida koera karvast, vaid hambast.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- A_{7a}. Ära vaata koera karvast, vaid katsu hambast.
Pee — 1 var.
- b. Ära vaata kuera karva, katsu hambast.
Iis — 1 var.
- c. Ärä katsu koera karvast, vaata hambast.
Kod — 1 var.
- A₈. Ära katsu koera karvast, kae hambast.
Puh — 1 var.
- A₉. Valate koera hamba pääle, ärä kae karva pääle.
Krk — 1 var.
- A₁₀. Ära vaata koera karva pääle, vaid valitse teda hambast.
Iis — 1 var.
- A₁₁. Katsu koera hambust, aga ära silita karvast.
Amb — 1 var.
- A₁₂. Äi koera täe karvast usta, kui sa pole ta hammast katson.
Hii v. Rid (Tikerpuu) — 1 var.
- A₁₃. Ära arva koera karvast.
EKMS II 997 ja 1329 — 1?(2) var.
- A₁₄. Ära vaata koera karvast.
Linda nr. 38 (1895) 605 — ?(1) var.
- B. Ära kae koera karvast, kae hürva hambast.
Plv — 1 var.
- C₁. Ära arva penni karvast, enge hambast.*
* ärä (Marpurg)
* Hupel 103, Marpurg 70, Poromenski EGr. 180, Norm. Cl. 32; ?Tt (Cl.) — ?(8) var.

Ära arua forra farvast, waib hambast, etc. } ichne den Hund nicht
 † ära arua penni farvast, enge hambast, lörest. } noch den Zahn (der
 Barke) (sobern noch den Zahn.

C_{2a}. Ära kae peni karvast, enge hambast.
 Ran — 1 var.

b₁. Ärä kae penni karvast, kae hambist.
 Ote — 1 var.

b₂. Ära kae peni karvast, kae hambast.
 Ran — 1 var.

b₃. Kaegu i' pinni karvast, kae' hambast.
 Se — 1 var.

D. Kaegu ui kutskat karvast, kae hambast.*

* kutsiket (Vas v. Se)

A. Raadla (Rõu) seletus: «Kutskal om valusamb hammas ku vanal penil, olkukinä et om nii väiku.»

Rõu, Vas v. Se (Sandra) — 2 var.

E₁. Hunti tunnukse ennemine hambast kui karvast.

Tt (anon.) — 1(2) var.

E₂. Ega hunti ei kaeta hannast, hunti kaetas hambast.

Ote? (Maasen) — 1 var.

E₃. Hunti hammastest tuntasse.

TMr — 1 var.

Fa. Koer tunnus karvast, hunt hambast.*

* tuntakse (EKMS)

Norm. 254, EKMS IV 345; Trv — 1(3) var.

b. Karjakoera tunta karvast, hunti hambust.

Rkv? (Aug. Krikmann) — 1(1) var.

Vt. 4110 C.

G. Hunti tunnukse karvast, koera tunnukse hambast ja inimest tema tegudest.

?Saa (Söggel) — ?(1) var.

Vt. 2151 G.

H. Ära kita enne penni, kui tä hammast ei ole nännu.

Kam — 1 var.

Vrd. 4644. Kurja ei kaeta karvast.

6699. Ärä vahi mihe karvast, katsu miest hambast.

4059. Koera ei tunta karvast ega hammast.

4189. ÄRA SÖÖDA SIIS KOERA, KUI HUNT KARJAS ON — u. 140(195) var.

A_{1a1}. Ega koera siis ei söödeta, kui hunt karjas on.

Wied. 18, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 32 (1883) 381 — 1(4) var.

a₂. Ega koera siis söödeta, kui hunt karjas on.

E 14, Puus. Eü I 109 — ?(3) var.

a₃. Ega siis koera söödeta, kui hunt karjas.

?Kod (Sattik) — ?(1) var.

b₁. Ära sööda siis kuera, kui hunt karjas.

Trm — 1 var.

b₂. —————
 Vil — 1(3) var.

b₃. Ära sööda siis enam koera, kui hunt karjas.

E? 65 — ?(1) var.

b₄. Ära siis enam koera sööda, kui hunt karjas on.

Hel, Trt — 2 var.

b₅. Ära siis enam koera sööda, kui hunt karjas.

Lai — 1 var.

b₆. Ära siis koera sööda, kui hunt juba karjas.

Trt (Eisen) — 1 var.

c₁. Ära mine siis koera söötma, kui juba hunt karjas on.

As (Pint) — 1 var.

c₂. Ära mine siis enam koera söötma, kui hunt karja man om.

Hel (Wahlberg) — 1 var.

d₁. Ära hakka siis koera söötma, kui hunt karjas.

Pal (Karma) — 1 var.

d₂. Ära hakka siis koera söötma, kui juba hunt karjas.

Trt? (Pint) — 1 var.

d₃. Ära siis hakka koera söötma, kui hunt juba karjas.

Plv — 1 var.

d₄. Ära hakka siis enamb koera söötma, kui hunt karjan on.

Räp — 1 var.

d₅. Ära koera alles siis söötma hakka, kui hunt karjas.

Kul — 1 var.

e. Sööda siis veel koera, kui hunt karja man.

?Trv (Johanson) — ?(1) var.

f₁. Kui hunt karja sees, siis on hiljaks jäänud koerale süüa anda.

Wied. 84, Kündja nr. 39 (1883) 466 — 1(2) var.

f₂. Siis oo koera hilja sööta, kui juba hunt karjas.

Sa — 1 var.

f₃. Sis oo hillä koera sööta, kui hunt juba karja hulkas.

?Vig (Priimets) — ?(1) var.

f₄. Siis on hilja koera süeta, kui hunt karjas on.

VJg — 1 var.

- g₁. Hakka veel koera söötma, kui hunt juba karja seas on.
Mih — 1 var.
- g₂. Hakka sis viil koera söötma, ku hunt karjan om.*
* siis; süütma; on (Pal)
Hls, Pal — 2 var.
- g₃. Hakka siis veel koera söötma, kui hunt juba karjas on.
Äks — 1 var.
- g₄. Hakka siis koera söötma, kui hunt karjas on.
Äks — 1 var.
- h₁. Anna siis viil koerale süüa, kui hunt karjas.
Ksi — 1 var.
- h₂. Anna siis veel koerale süüa, kui hunt juba karjas.
VMr — 1 var.
- A_{2a}. Ei massa sis koera enämb süütä, kui susi karjan om.
Ote — 1 var.
- b. Ära söödä koera enämb siis, kui susi karjan om.
Puh — 1 var.
- c. Ära sööda sis enam koera, kui susi juba karja tule, vaid sööda enemba.
Võn — 1 var.
- A_{3a1}. Ära söötku penni, kui susi jo karjan om.
Räp — 1(3) var.
- a₂. Ära sööda enamb pinni, kui susi kar'an om.
Plv — 1 var.
- a₃. Ära sööda penni inämp sis, kui susi om karjan.
Ote — 1 var.
- a₄. Sis ära inämp sööda penni, kui susi om karjan.
Ote (Kroon) — 1 var.
- b₁. Söödä_äi sis pinni, ku susi kar'a man om.
F. Ilviku seletus: nii öeldakse sellele, kes on hooletu ega hakka õigel ajal tööle.
Se — 1 var.
- b₂. Söödä_äi sis inäp pinni, ku susi kar'a man.
Se — 1 var.
- b₃. Söödä_äi sis inäbät pinni, kui ommõ susi kar'a man jo.
Se — 1 var.
- b₄. Söötku_ui' sis inäb pinni, kui' susi kar'a man.
Se — 1 var.
- b₅. Sis söödä_äi inäp pinni, ku susi kar'a man.
Se — 1 var.
- b₆. Sis söödä_äi inäp pinni, ko susi jo kar'a man.
Se — 1 var.
- b₇. Sis süütku_ui imp pinni, ku susi jo kar'a man.
Se — 1 var.
- c₁. Ärä naaku sös pinni süütmä, ku susi jo karah om.
Räp — 1 var.
- c₂. Ärä nakka sis penni süütmä, kui susi karja siän om.
Kam — 1 var.
- c₃. Ärä sis enämp nakka peni söötma, kui susi jo karjan om.
Võ? (anon.) — 1 var.
- d. Naka nu sös pinni süütma, ku susi karja tulõ.
Rõu — 1 var.
- e₁. Nakka sis penni söötmä, kui susi karjan om.
Kam — 1 var.
- e₂. Nakka sis viil penni söötma, kui susi karjan om.
Krl — 1 var.
- f₁. Sööda sis veel penni, kui susi karjan.
Rõn — 1 var.
- f₂. Sööda siis viil penni, kui susi karjan om.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.
- f₃. Sööda sis veel pinni, kui jo susi karjan om.
Kan — 1 var.
- f₄. Sööda sis viil pinni, ku susi jo karjan om.
Har — 1 var.
- f₅. Sööda sös viil pinni, kui susi jo kar'ah.
Plv — 1(2) var.
- f₆. Sööda siis pinni, ku susi karjan.
Se — 1 var.
- g₁. Massa_äi sis inäb pini süütmine, ku jo susi kar'ah um.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- g₂. Ei massa sös inämb pinni süüta, ku susi kar'an um.
Kan — 1 var.
- g₃. Sös ei massa inämb pinni söötä, kui susi joba karjan om.
Ote — 1 var.
- g₄. Ega sis ei massa enamb penni süüta, kui susi karjan om.
Kan — 1 var.
- h. Ku susi kar'ah, siis ei massa enamb pinni süütma naata.
Võ — 1 var.
- i. Kes pinni söötmä nakkas, kui susi jo karjah om.
Vas — 1 var.

- j₁. Sis saa_{ai} inäp pinni süütä, ku susi jo om kar'a man.
Se — 1 var.
- j₂. Ōgas sis saa_{ai} inäp pinni süütä, ku susi jo kar'a man.
Se — 1 var.
- j₃. Ōgas sis saa_{ai} inäb pinni süütä, kui susi ommō jo kar'a man.
Se — 1(2) var.
- j₄. Ōgas sis saa_{ai} imp pinni süütä, ku susi jo om kar'a man.
Se — 1 var.
- j₅. Saa_{ai} sis inäp pinni süütä, kui susi kar'a man.
Se — 1 var.
- j₆. Saa_{ai} sis inäb pini süütä, ku jo susi kar'ah um.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- j₇. Saa_{ai} pinni sis süütä, kui susi kar'ah um.
Vas — 1 var.
- j₈. Ei saa sōs pinni süütä, ku susi jo kar'ah um.
Plv — 1 var.
- k. Mis sis inämb pinni süütä, ku susi jo kar'an um.
Rōu — 1 var.
- l₁. Ega penni sis inamp ei saa ravvi[te]-tus, kui susi karjan om.*
* peni; siis (trükised); karjas on (EKMS) Stein 10, Norm. 70, EKMS IV 25; Vō-Se (Stein) — 1(10) var.
- l₂. Sis ei saa enamb penni ravitus, kui susi karjah om.
Vas — 1 var.
- l₃. Sis ei saa inämb pinni ravitus, kui susi jo kar'ah.
Vas — 1 var.
- l₄. Sis inap saa_{ai} pinni ravida, ku susi jo kar'a man.
Se — 1 var.
- m. Ravitsagu_{ui} pinni, ku susi kar'a man.
Se — 1 var.
- n. Ei massa sis penni ravitseda, kui susi jo karjan om.
Vas — 1 var.
- o. Olō_{oi} sis inäp aigu pinni ravida, ku susi jo kar'ah.
Se — 1 var.
- p. Paremb sis pinni ravida, kui susi viil karjah ei ole.
Se — 1 var.
- A₄. Ull süüt sis pinni, ku susi kar'ah um.
Rōu — 1 var.
- B_{1a}. Anna siis koerale leiba, kui hunt karjas.
Juu — 1 var.
- b. Mine sis viil koerale leibä andma, kui hunt karjas on.
Saa — 1 var.
- c. Ära anna siis enamb koerale leiba, kui hunt juba karja man.
Trv — 1 var.
- B₂. Anna sis viil penile leibä, kui susi karja man om.
Hel — 2 var.
- Ca₁. Ära hakka siis koera kasvatama, kui hunt karjas on.
Vän — 1 var.
- a₂. Ära hakka siis enam koera kasvata-ma, kui hunt juba karjas on.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- a₃. Ära hakka sis alles koera kasvatama, kui hunt juba karjas on.
SJn — 1 var.
- b₁. Hakka siis koera kasvatama, kui hunt karjas on.
Vän — 1 var.
- b₂. Hakka siis vast koera kasvatama, kui jo hunt karjas on.
Jōh — 1 var.
- D. Ära hakka siis koera kasvatama, kui hunt juba haugub.
Vän — 1 var.
- E_{1a1}. Ära sööda koera, kui hunt õues on.
Amb, JMd, Plt — 3 var.
- a₂. Ära sööda koera, kui hunt õues.
Amb v. JMd (õpil.) — 1 var.
- a₃. Ära enam koera sööda, kui hunt juba õues on.
Amb — 1 var.
- a₄. Ära sööda siis enam koera, kui hunt õues.
E² 65; Vig (Välli) — 1(3) var.
- b₁. Ära hakka siis enam koera söötma, kui hunt õues on.
Vlg. Lisal. nr. 15 (1890) 120 — 1(5) var.
- b₂. Ära hakka siis koera söötma, kui hunt õues one.
MMg — 1 var.
- b₃. Ära hakka koera söötma, kui hunt õues on.
Ksi — 1 var.
- c₁. Hakka siis koera söötma, kui hunt õues.
?Vig (Eisen), MMg — 1 v. 2(2) var.
- c₂. Hakka sis koera söötma, ku hunt õues on.
Pil — 1 var.
- c₃. Eks hakka siis koera söötma, kui hunt juba õues.
Ann — 1 var.
- d. Ega siis ei saa enam koera sööta, ku hunt õues on.
Hää — 1 var.

- e. Koera on siis hilja sööta, kui hunt juba õues on.
Pil — 1 var.
- E₂. Anna siis koerale süüa, kui hunt õues on.
Plt — 1 var.
- Fa. Hakka siis veel koera kasvata[ma], kui hunt õues.
Tor — 1 var.
- b. Hakka siis veel koera kasvatama, kui hunt õues on.
Sa (Allas) — 1(3) var.
- G_{1a}. Ära sööda koera, kui hunt ukse taga.
?Tor (õpil.) — ?(1) var.
- b. Ei maksa änam koera sööta, kui hunt ukse taga on.
Tür — 1 var.
- c. Kes ta[ha]p siis veel koera süütma hakata, kui hunt ukse taga on.
Tür — 1 var.
- d. Sööda siis veel koera, kui hunt juba ukse taga.
VMr, Pee — 2 var.
- e. Mis sa koerast enam söödad, kui hunt juba ukse ees.
Pil — 1 var.
- f. Sööda siis veel koera, kui ju hunt ukse ees.
Pil — 1 var.
- G₂. Hakka koera nuumama, kui juba hunt ukse ees.
KAH Loe 18 — 1(7) var.
- H. Ära enam koerale leiba anna, kui juba hunt ukse ees on.
Amb — 1 var.
- I_{1a}. Sööda siis veel koera, kui hunt aja taga.
Norm. 69, EKMS I 455; Vig (Aitsam) — 1(4) var.
- b. Hakka siis veel koera süütma, kui juba hunt aa taga on.
Koe — 1 var.
- c₁. Ei maksa sis änam koera söötä, kui hunt juba aea taga oo.
Vig — 1 var.
- c₂. Ega koera maksa siis enam sööta, kui hunt aja taga valvab.
Kos — 1 var.
- d. Mis sa koera enam söedad, kui juba hunt aa taga.
Kos (Wiedemann) — 1(2) var.
- e. Hilja on koera sööta, kui hunt juba aia taga.
Kuu — 1 var.
- I₂. Mine sis veel koera süütma, kui soel juba käpad aia pääl.
Urv? (Siil) — 1 var.

- I_{3a1}. Mine sös pinni süütma, ku soel käpä aia pääl.
Urv — 1 var.
- a₂. Mine sis viil pinni süütma, ku soel jo käpä aia pääl.
Urv — 1 var.
- b. Mis sa sis peni söödad, kui susi aia taga on.
Vru — 1(3) var.
- Ja. Paku siis veel koerale leiba, kui hunt väravas on.
Plt — 1 var.
- b. Näita siis veel koerale leiba, kui hunt juba väravas on.
Plt — 1 var.
- Ka. Kas sa hakkad veel koera süütma, kui näed hundi tulema.
Tür — 1 var.
- b. Ära siis koera enam sööda, kui hunt näha on.
?eL (Suurkask) — ?(1) var.
- L. Anna siis veel koerale süüa, kui hunt näha on; piab ikki enne ka leiba olema saanud.
Vil — 1 var.
- M_{1a}. Ega siis koerale leiva andmine ei aita, kui hunt nähtaval on; ta piab enne ka leiba saanud olema.
Vil — 1 var.
- b. Anna siis veel koerale leiba, kui sa hunti näed.
Tt — 1 var.
- M₂. Või sis penil änam leiba otsitas, kui hunti nätä.
Pst — 1 var.
- M₃. Penile ei massa sis enamb leiba anda, kui susi nätä.
Puh — 1 var.
- N₁. Ära siis enam koera sööda, kui juba hunt silma nätä.
Trv — 1(3) var.
- N_{2a}. Ära sis koera süütma naka, kui susi silmaga nätä.
Nõo — 1(3) var.
- b. Ära mine siis enam koera süütma, kui susi silma nätä om.
Hel (Wahlberg) — 1 var.
- N_{3a}. Ära nakka sis peni süütma, kui susi silmaga nätä.
Rai — 1 var.
- b. Ei saa siis peni süüta, kui susi silmaga nätä.
Nõo — 1 var.
- Oa. Anna sis penile leibä, kui susi silmä nätä.
P. ja J. Einerite seletus: «Mine siis veel õnnetust kõrvale pöörama, kui õnnetus suureks läinud.»

Hel — 1 var.

- b. Anna siis penile leibä, kui susi silmaga näta.

Norm. 70 (< Ta), EKMS IV 883; Tt — vähemalt 1(5) var.

- P. Ega sis ei saa änam hakata koera söötma, kui tarvis hundi päale ajja. Mulgi (Mäesalu) — 1 var.

- Q. Mine siis viil koera süütmä, kui juba kuri karjan.

Kod — 1 var.

- Ra. Ära siis enam koera sööda, kui hunt juba lambakarjas on.

Vil — 1 var.

- b. Sööda sis veel koera, kui hunt lamaste seas oo.

PJg — 1 var.

- Vrd. kk: Hakkab koera söötma, kui hunt juba karjas (EKMS I 455); Söödab siis veel koera, kui hunt aea taga (Mär); Kae' no' tul'õ häräle handa vaja, no nakat pinni ravitsõma, ko susi karja tulõ (Rõu).

- Vrd. 4042, eriti I: Parema koera kosutada kui susi sööta.

4021. Ega siis ei saa änam koera sööta, ku varas juba õues on.

10790. Kui susi karjan, sis mine veel karja söötma, see on hilda.

6607. Mees siis koera ei sööda, kui ta jahti läheb.

4167. Mis sa koerast siis veel söödad, kui kosilane ukse ees.

4190. Ära sööda siis koera, kui siad nesus.

4190. ÄRA SÖÖDA SIIS KUERA, KUI SIAD NISUS — 2 var.

A. _____

Trm (Särg) — 1 var.

- B. Soe koera, kui siad nesus.

Trm (Sild) — 1 var.

- Vrd. 4189. Ära sööda siis koera, kui hunt karjas on.

4191. ÄRA USU KOERA, KUI TA MAGAB, EGA PLIKAT, KUI TA NUTAB — 1 var.

Trm (Haav).

4192. ÜLE KOERA SAAB, AGA ÜLE SABA EI SAA — 6 var.

Aa. _____

Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

- b₁. Üle koera soad, üle saba ei soa. Koe (Schultz) — 1 var.

- b₂. Saad üle kuera, üle kuera sava ei saa. Kuu — 1 var.

- B. Üle koera saab, üle hanna ei saa.

Ann (Niinemägi) — 1 var.

- C. Üle peni astud, üle saba ei astu.

Nõo — 1 var.

- D. Kergemb üle pini astu, ku üle hanna.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- Vrd. 4132. Kui saad üle koera, siis saad üle saba ka.

4193. KUERANAULGI EI KASVA ÄKKI — 1 var.

Kuu (Lindström).

4194. ENNEMASTI ON KOIRAPERSESSEST KUSI OTSAS, KUT TÖÖ OTSA SAAB — 1 var.

Jäm (Kukk).

- Vrd. 11812. Tegijal tüü ei lõpe millaski.

2446. Joodiku raha ja koera kusi ei saa ialgi otsa.

4195. KOERASITT EI KUULA JA KASSISITT EI KARDA — 1 var.

Hmd v. Ris (Treumann).

4196. KES KOERUSE PÄRAST KERJAB, SEE VARASTAB JUMALAD — 1 var.

Krj (Mägi).

4197. KES KOERUST TEEB, SEE KOLKI SAAB — u. 70(106) var.

Aa₁. _____*

* kis (Kos, SJn); tieb (Kos), tiib (SJn); sie (Kos), sii (SJn); kolkida (trükised) Meelej. nr. 14 (1887) 111, E 34, E² 35, Kask-Vaigla-Veski I Ak 88 ja III Vö 8; VMr (Mastberg), Kos, Juu v. Vän (Virkus), Rap, Rap v. Mär (Poom), Sa, PÄP, Hls, VIL, SJn — u. 30(49) var.

- a₂. Kes koerust teeb, saab kolkida.*

* kolki (Ris)

Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 70; Ris (Niinas) — 2(4) var.

- b₁. Kes koera teeb, see kolki saab.*

* ken (Hls); tiib (Saa, Hls, VIL), tieb (SJn), teep (Krk); sii (Saa, Hls, Trv, Pst, Kod), sie (SJn); saap (Krk), suab (Kod) Norm. 137; Koe, PÄ, VIL, SJn, Pal, Kod — u. 25(36) var.

- b₂. Kes koera tege, sii kolki saa. Krk, Hel, Trv — 4(5) var.

- b₃. Kes koera teeb, kolki saab. Trv — 1 var.

- B. Ketsi koera teeb, see kolki saab; ketsi kelmi teeb, see keppi saab.
Hls (Riiet) — 1 var.
- *
- C. Kes kurja teeb, see kolki saab.
Vig (Priimets), Saa (Söggel) — 2 var.
- *
- D. Kes kolli tieb, sie kolki saab.
Hlj — 1 var.
- *
- Ea₁. Kes koir om, tuu kolki saa.
San (V. Gross) — 1 var.
- a₂. Kes koer on, kolki saab.
Trv — 1 var.
- b. Koer saab ikka kolki.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- c. Koer saab kolki koeruse pärast.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- d. Iga koer saab kolki oma töö eest.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- F. Mees saab mõlki, koer saab kolki.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
- G. Kes koer, saab kolki; kes peni, saab pessa.
Vas — 1 var.
- Vrd. kk: Kes koera tegls, sii kolki sai (Krk).
Vrd. 4055. Kes kuera lüüb, see kolki saab.
4741. Kes ei kuule, kolki saab.
4198. KOERUS EI SEISA KOTTIS —
1?(2) var.
- Tõn. Täht. (1911 jaan.); ?Hlj (Lauk).
Vrd. 15116. Olekohus ei seisa kotis.
4199. MIS KOGEMATA TEED, PIAD
MEELEGA VASTAMA — 1 var.
- Hää (Mäesalu).
4200. KUDA KOGU, NÕNDA ARU —
2 var.
- A. _____
Plt (Luu) — 1 var.
- B. Kuida kogu, nõnda mõistus.
Tor (Ostrov) — 1 var.
- Vrd. 4201. Kuda see kogu, nõnna see arv.
4201. KUDA SEE KOGU, NÕNNA SEE
ARV — 1 var.
- Plt (G. Wöhrmann).
Vrd. 4202. Kus kogu, seal väge.
4200. Kuda kogu, nõnda aru.

4202. KUS KOGU, SEAL VÄGE —
17(29) var.

Aa. _____*

* säääl (Krk, Khk, Põl), seäl (Sa)
Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502; Jür
(Saalverk), Sa — 8(13) var.

b. Kus on kogu, säääl on väge.*

* oo (Kaa); seal (trükised), säel (Holz-
mayer)

Norm. 55, EKMS I 785; Sa — 7(11) var.
Holzmayer võrdleb seda vs tähenduse poo-
lest väljendiga «Kus sitakest, säääl leiva-
kest», s. o. kui on sõnnikut, on ka leiba.

c. Kus kogu, säääl on ka vägi.

Muh — 1(2) var.

B. Kuidas kogo, nenda vägi.

Sa (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.

Vrd. 1854 B. Kus härgä, säääl sõrga; kus kogu,
säääl vedu.

7068. Kon mäke, säääl väke.

4201. Kuda see kogu, nõnna see arv.

4203. KUS SUUREM KOGU, SÄÄL SUU-
REM KÄRA — 1(2) var.

Kaa (Paas).

4204. KUDAS KOGUDUS, NÕNDA
KÖSTER — 1 var.

Põl (Rand).

Vrd. 3839. Määne kerkherr, sääne kihkund.

4205. KOGUJAL KOOREM KANDA,
PILLAJAL EI OLE HÄDA MIDAGI
— 1 var.

Saa (Söggel).

4206. KOH KOGOJET, SÄÄL LAOTAJAID
— 1?(1) var.

?Se (Sõrmus).

Vrd. 4272. Kokkupanijal on pillaja kannul.

4207. KERGEM ON KOGUDA KUI
KOKKU HOIDA — 2(3) var.

A. _____

VNg (Jürjev) — 1 var.

B. Varandust koguda on kergem kui
seda alal hoida.

Tõn. Täht. (1909 juun.) — 1(2) var.

4208. EGA KOHE KÄES OLE, ET KÄRSAS
ON* — 1(3) var.

* käsas (Post.)

Post. nr. 39 (1887) 3; MMg (Tenter).

4209. EGA KOHT ILMA TÖÖTA SEISA —
1 var.

Kul (Eenveer).

4210. EGA KOHT MEEST EI PIA, KUI
MEES KOHTA EI PEA — 2 var.

- a. _____
Vil — 1 var.
b. Ega koht meest pea, mees peab kohta
pidama.
Põl — 1 var.

4211. IGAS KOHTAS OO KÜLL VETT,
AGA MITTE KALU — 1 var.

Pär (Kampmann).

4212. KOHT KOSUTAB MIIST, KOHT
KAOTAB MIIST* — 2(5) var.

* meest (Norm., EKMS)

Norm. 82, EKMS III 1165; Nõo, TaL (Sproh-
gis).

4213. SEDA KOHTA EI LEIA, KUS
MAGADES SÜÜA SAAB JA RIIET
KANDA — 1(11) var.

- a. _____
Wied. 163, Kündja nr. 50 (1883) 597 — 1(4)
var.
b. Seda kotust ei leia, kus magades süüa
saab.
E 75, E² 89 — ?(4) var.
c. Seda maad ei ole, kus magades süüa
saab.
Gr. ELr II 93 — ?(3) var.

4214. ÜHE KUHA PEÄL EI SAA IIAL
VANAKS — 1 var.

Sa (Veäster).

4215. KOHTULEIB JA APTEEGIROHI ON
MÕLEMAD KALLIS TOIT — 1(10)
var.

- a. _____
Wied. 70, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 39,
E² 55, EKMS II 20 — 1(7) var.
b. Kohtuleib ja apteegirohi — mõlemad
külavad vaesust.
Norm. 134, EKMS II 20; ?Tln (Tammsoo)
— ?(3) var.

Vrd. 4242. Kohtu uksed ja apteegi uks võtavad
raha.
11983. Tervist apteegist on ju raske tuua:
paljukesest sealt saab.

4216. KOHTUMEHE JA RÕIVA VANNU-
TETAS* — 1(3) var.

* reiva (Stein)

Stein 34; Võ-Se (Stein).

4217. KOHTUMEHE KOTT JA LITSI
LEIVAMÕHK ON ÜHESUGUSED
TÜHJAD ALATI — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

Vrd. kk: Tühi kui litsi leivakott (Ote).

- X 4218. KOHTUMÕISTMINE OLGU JUMALA
PÄRALT — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

4219. KOHTUKÄIK KURNAB RAHA
KUKRUST JA KUSTUTAB TULE
LEEMEPAJA ALT — 1?(14) var.

- a. _____
Wied. 70, Kündja nr. 38 (1883) 454, Raud
VMj 217, Norm. 134, EKMS II 20 — 1?(9)
var.
b. Kohtukäik kurnab raha kukrust ja
kustutab tule paja alt.
Tõn. RP 143, E 39, E² 55 — ?(5) var.

4220. KOHTUKÄIMINE TOOB ENAM
KULUTUST KUI KASU — ? kuni
2(10) var.

- A. _____
Stein 31, Wied. 70, Kündja nr. 38 (1883)
454; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(7) var.
B. Kohtukäik toob rohkem kulu kui tulu.
Tõn. RP 143, Tõn. Täht. (1911 veebr.);
?Hlj (Lauk) — 1?(3) var.

4221. ASTU KORD ÜLE KOHTU LÄVE,
AGA EGA SIALT ENAM TAGASI
NII PIA PIASE — 1?(1) var.

?Kei (Kriitmäe).

Vrd. 4241. Kohtusse on hää sisse minna, halb
välja tulla.

4222. EGA KOHUS PIME OLE — 2 var.

- a. _____
M. Neumanni seletus: «Asi ei ole niisugu-
ne.»
Kad — 1 var.
b. Ega kohus pime põle.
J. Kõsleri seletus: «Kohtus mõistetakse
õigust.»
SJn — 1 var.

4223. HOIA KOHTULINGI LIIGUTAMISE
IIST, JA KÕRTSIPINGI PEESÜTÄ-
MISE IIST — 2 v. 3(5) var.

Aa₁.

Vas v. Se (Prants) — 1 var.

a₂. Hoia kohtulingi liigutamise ja kõrtsi-
pingi peesitamise eest.

Norm. 134, EKMS II 20 — ?(2) var.

b. Kohtulingi liigutamise ja kõrtsipingi
peesütamise eest tuleb hoida.

?Se (Relli) — 1?(1) var.

B. Too inemine om õnnetu, kes kohtuusse
linki liigutas.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd kk: Külapingi peesütaja 'istus kavva tööso
talo puul' (Se).

4224. KEL KOHUS, SEL ÕIGUS; KEL
ÕIGUS, SEL VÕIMUS — 1(5) var.

A. Kel kukkur, sel kohus; kel kohus, sel
õigus; kel õigus, sel võimus.

Wied. 52, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(3)
var.

Vt. 14434 E.

B.

E 32, E² 55 — ?(2) var.

4225. KELLEL KOHUS KODUS, SELLEL
RAHAKOTT REE PÄÄL — 1?(1) var.

?Saa (Söggel).

Vrd. 4339. Koolmeistri riistad on ree pääl.

4226. KES KOHUT TAHAB KÄIA, SII
VÕTKU RAHAKOTT RIDVAGA
SELGÄ — 1 var.

Saa (Sitzka).

Vrd. kk: Sääil olgu üks rahakott saibaga säällän
(Ote).

4227. KIÄ KOHUT KÄÜ, TUU OLKÖ'
KAHRÖ' MIIS, TUUL OLKÖ' HAM-
MAS HÜÄ — 1 var.

Se (Voolaine).

4228. KOHUS EI ANNA KELLEGI RAHU,
KUI ESI EI OLÖ RAHU — 1 var.

Vas (Jakobson).

Vrd. 9762. Ei rikkus anna rahu.

4229. KOHUS EI ANNA KOTIGA SELGA
— 3 var.

a.

Vän (Peterson) — 1 var.

b. Ega kohus kellegile kotiga ei anna.
Koe (Schultz) — 1 var.

c. Kel kohus enne kotiga on and.

Koe (Schultz) — 1 var.

Vrd. kk: õigus otsas, kohus kotis (Wied.).

4230. KOHUS EI OLE VAESTE JAUKS
— 1 var.

Hää (Mäesalu).

4231. KOHUS EI PANE KELLEGILE
KIKAST MAJAHARJA — 1(2) var.

Urv v. Kri (Tamm, Pehkä).

Vrd. kk: Punane kukk katusel (Trt).

4232. KOHUS KESTAB, ÜLEKOHUS
KAUB — 2—4(9) var.

Aa. _____*

* kaob (E, E²)

Malm 11, E 39, E² 55 — 1(5) var.

b. Kohus kestab, aga ülekohus kaub.

Wied. 71, Kündja nr. 38 (1883) 454 — 1?(2)
var.

B. Kohus kestab, aga ülekohus kaub ja
ülekohus ei seisa kotis.

Malm 12 — 1?(1) var.

Vt. 15166 C.

C. Tötö tösöp, võlss vaop; õigus püsüp,
ülekohos kaop.

Vas (Lenzius) — 1 var.

Vt. 12326 C.

Vrd. 14592. Õigus kestab, õelus laguneb, kõrkus
kukub äkitselt.

4233. KOHUS KOERALE HIRMU ANDA,
MITTE ÄRA TAPPA — u. 20(32) var.

A₁a₁.

Norm. 137; Nõo (Tüklov) — 1(3) var.

a₂. Kohus koerale hirmu anda, ei mitte
ära tappa.

Lai — 1 var.

a₃. Kohus kuerale hirmu anda, aga mitte
ära tappa.*

* koeral (Ote)

Hlj, Ote — 2 var.

a₄. Kohus koerale hirmu anda, mitte tar-
vis ära tappa.

Wied. 71, Kündja nr. 38 (1883) 454, Kapp 40
— 1(5) var.

a₅. Kohus koeral hirmu anda, ei ole tar-
vis ära tappa.*

* koerale (Ran)

Hel, Ran — 2 var.

a₆. Koerale kohus hirmu anda, pole tarvis
ära tappa.

Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

- a7. Kohus koeral hirmu anda, ei koguni ära tappa.*

* koerale (trükised)

Wied. 71, Kündja nr. 38 (1883) 454; TMr (Hermis) — 1(3) var.

- a8. Kohus koiral hirmu anda, mitte koguni ära tappa.*

* ei mitte (Ran)

Pst, Ran — 2 var.

- a9. Kohus koeral hirmu anda, mitte tarvis koguni ära tappa.

Pst — 1 var.

- a10. Kohus koerale hirmu anda, mitte koera ära tappa.

Vil — 1(2) var.

- b. Kohus küll koera karistada, mitte koera ära tappa.

Hel — 1 var.

- c. Tarvis koera karistada, aga mitte ära tappa.

Plv — 1 var.

- d. Koera kohus peksa, aga mitte ära tappa.

Aud — 1 var.

- A2. Anna koerale hirmu, kui tarvis, aga ära teda ära tappa.

?Pst (Leppik) — 1?(1) var.

- A3. Kohus koera karistada.

Kam (Simos) — 1(2) var.

- B. Karista koera, aga ära hävita.

Plv — 1 var.

- C1. Anna koerale, mis koera kohus, ära koera ära tappa.

Trv — 1 var.

- C2. Anna koerale, mis koera kohus.

Hel — 1 var.

- D. Pinni pessa pini muudu, a tapku ui teda ar'.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

4234. KOHUS KOERA P...N, HÄRJÄ MÖLEMA MÖISAN — u. 15(29) var.

- Aa1. _____*

* härja

TaL — 3 var.

- a2. Kohus koira perseh, härä' mōlōmba' mōisah.

Se — 1 var.

- a3. Kohus koera perses, härjad mōisas mōlemad.

Trm (anon.) — 1(2) var.

- a4. Kohus koira perseh, mōlōmba' härä' mōisah.

Se — 1 var.

- b. Kohus koera persen, mul mōlemba härja mōisan.

Vōn — 1 var.

- B. Vaese inimese kohus koera perses, härjad mōisas mōlemad.

HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.

*

- C. Aja härjad mōisa mōlemad, siis kohus koera perses.

Wied. 4, Kündja nr. 31 (1883) 369; Jaa — 1(7) var.

- D. Vii härg mōisa, õigus koera perses.

Hil (M. Pihelgas) — 1 var.

- E. Aja härjad mōisa ja koerad karja.

Loorits Vrp 35; ?Saa (J. Kangur) — ?(2) var.

- Fa. Kus on orja kohus? Kohus koera perses.

Ha (Kriitmäe) — 1 var.

- b. Kus on orja kohus — koera perses.

?Kei (Kriitmäe) — 1?(1) var.

- G. Kohus om koera perses, raha riki hāna all.

Trm (anon.) — 1(2) var.

- H. Õigus oiendab esehennast, kohus koera pers.

Hil (Tikerpuu) — 1 var.

Vi. 14625 B.

- I. Õigus Õisu mōisas, kohus koera perses.

J. P. Söggeli seletus: ütlus omistatud Õisu mōisnikule ihunuhtluse ja teoorjuse kaotamise ajal.

?Saa v. Hls — 1?(3) var.

- J. Koera õigus on koera pers.

Pöi (Lesk) — 1 var.

*

- K. Aru õige opmanil: aa mōlembe härjä mōisde.

Hel — 1 var.

Vrd. kk: Nüüd on õigus otsa saand ja kohus kuera perse jäänd (Kuu).

Vrd. 8476. Piat persen, õigused mōlemad mōisan.

14604. Õigus on kirju härjä perses.

14597, eriti A2: Kohus nenda kui mōistetakse, õigus nenda kui tehakse: poiss, aja härjad mōisa.

4135. Kus koeral kohus.

6842, eriti E: Minial loetakse mitu viga, ämmal õigusi nagu Õisu mōisas.

4235. KOHUS KURJA KARTAB — 1 var.

Kuu (Salström).

4236. KOHUS LAVVA PÄÄL, ÕIGUS LAVVA ALL — 6(15) var.

- A. _____*

* laua; peal (Norm., Vih.)

Loorits Vrp 65, Parijõgi-Reial-Vaigla VI 202, Norm. 132, Vih. (1951) 92, Vih. (1952) 92, Vih. (1954) 98, EKMS II 20; Se (Voolaine) — 1(9) var.

B. Õigus om lavva all, ülekuhs' om lavva pääl.
Se — 1 var.

C. Õigus om lavva all, ülekohus tans ja mäng lavva pääl.
Võ-Se (Stein) — 1(2) var.

Da. Õigus nutab laua all, ülekohus irvitab laua peal.

E. Poomi seletus: mõeldud on kohtulauda endisel ajal.

Rap v. Mär — 1 var.

b. Ülekohus irvitab laua peal, õigus nutab laua all.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

E. Õelus irvitab laua peal, õigus nutab laua all.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vrd. rl «Kohtusõnad»: [— — —] kohus laua alla, mina laua pealla (ERIA III:3 nr. 6871).

Vrd. 14569. Ennem oli õigus laua peal, nüüd oo õigus laua all.

9718. Rikka kohus laua peal, vaesel laua all.

13020. Ei vaese õigust tõsteta laua pääle, vaid visatas laua alla.

4237. KOHUS ON KOLM PÄEVA VANEM KUI MAAILM — 1 v. 2(9) var.

Wied. 71, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 39, E² 55, EKMS II 20; ?Rkv (Heraklides).

4238. KOHUT JA VÕLGA — NEID PELGA KU HULLU HUNTI — 1 var.

Vil (Takk).

4239. KOHTUGA ÕIGUST JA TOHTRIGA Tervist saama on ikka üks vaene asi — 1(7) var.

a. _____

Wied. 71, Kündja nr. 38 (1883) 454, Kmpm. KH 49, EKMS II 20 — 1(6) var.

b. Kohtuga õigust ja tohtriga tervist saada on vaene asi.

EKMS I 167 — ?(1) var.

4240. KOHTU NINA ON NAGU SEATINA, MIS ANNAB IGAPIDI KEERATA — 2 var.

a. _____

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Kohtu nina on nagu seatina, annab igapidi väänata.

E. Poomi seletus: «Vanasti, keisri valitsuse ajal osteti raha eest aunimesidki.»

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vrd. 14590. Õigusel on mõnikord ka vahast nina.

4241. KOHTUSSE ON HÄÄ SISSE MINNA, HALB VÄLJA TULLA — 2 v. 3(3) var.

A. _____

Vil (Mikk) — 1 var.

B. Küll on kerge kohtu minna, aga raske välja tulla.

?Kei (Kriitmäe) — 1?(1) var.

C. Kergem on kohtusse minna kui kohtust tagasi tulla.

Koe (Schultz) — 1 var.

Vrd. 4243. Kohtu ukсед on laiad sisse minna, aga kitsad välja tulla.

4221. Astu kord üle kohtu läve, aga ega sa sialt enam tagasi nii pia piase.

7450. Nõna tsuskat sisse, a vaiv om jo vällä tulla'.

4242. KOHTU UKSED JA APTEEGI UKS VÕTAVAD RAHA — ? kuni 2(2) var.

a. _____

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

b. Kui tahad kohtu uksi ja apteegi ust liigutada, siis piab raha puuda viisi õlema.

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

Vrd. 4215. Kohtuleib ja apteegi rohi on mõlemad kallid toit.

4243. KOHTU UKSED ON LAIAD SISSE MINNA, AGA KITSAD VÄLJA TULLA — u. 60(98) var.

Aa₁. _____

Wied. 70, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 39, E² 55, EKMS II 20; Rak, VMr (Mastberg), Vig (Pulst), Sa (Allas?), Vän, Trv, TaP — u. 10(18) var.

a₂. Kohtu usse om laia sissi minnä, aga kitsa vällä tulla.*

* ussõ; omma; a (Se)

Trv (Vaine), Se (Oinas-Tammeorg) — 2(5) var.

a₃. Kohtu ukсед laiad sisse minna, aga kitsad välja tulla.

Vän — 1 var.

a₄. Kohtu ukсед on laiad sisse minna, kitsad välja tulla.

Koe, ?HMD (õpil.) — 1 v. 2(2) var.

a₅. Kohtu ukсед on laiad sisse minnes, aga kitsad välja tulles.

Trv (Sirul) — 1 var.

- a₆. Kohtu ukсед küll laiad on sisse minnes, aga kitsad välja tulles.
OM nr. 2 (1890) 88 — 1 var.
- a₇. Kohtu ussõ umma sisse minna laja, vällä tulla kitsa.
Vas (Jakobson) — 1 var.
- a₈. Kohtu ukсед on sisse minna laiad ja vällä tulla kitsad.
KJn — 1 var.
- a₉. Kohtu ukсед on sisse minna laiad, aga välja tulla kitsad.
Amb — 1 var.
- a₁₀. Kohtu ukсед on laiad sisse minna, aga kitsas on neist välja tulla.
Kask-Vaigla-Veski Lõ² 65 — ?(1) var.
- b. Kohtu ukсед on laiad, ku sisse lääd, aga ku vällä tuled, sis on kitsad.
Vil — 1 var.
- c. Kohtu ukсед on laiad sisse tulles, kitsad välja minnes.
Wied. ESSr 1248 — 1 var.
- d. Kohtu ukсед on laiad sisse minna, aga kitsad välja tulla.
?Vän (õpil.) — 1?(1) var.
- e₁. Kohtu uks on lai sisse minna, aga kitsas välja tulla.
Meelej. nr. 28 (1887) 223, Laakm. ER Kas. Kal. (1892) 22, Norm. 134; Ha, Rap v. Mär (Poom), Sa, Pär — 12(20) var.
- e₂. Kohtu uks on lai sisse minna, kitsas välja tulla.
Krj — 1 var.
- e₃. Kohtu uks on küll lai sisse minna, aga kitsas välja tulla.
Koe, Vig (Väli), Hls (Söggel) — 3(4) var.
- e₄. Külap kohtu uks on lai sisse minna, aga kitsas välja tulla.
Amb — 1 var.
- e₅. Lai on kohtu uksest sisse minna, aga kitsas on välja tulla.
Pal — 1 var.
- e₆. Kohtu uksõst ond lai sisse minnä, aga kjõtsas vällä tulla.
Khn — 1 var.
- f. Kohtu uks on lai sisse minna, aga liig kitsas välja tulla.
Pär (Kampmann) — 1 var.
- g. Kohtu uks on igaühele lai sisse minna, aga kitsas välja tulla.
Vil (Leoke) — 1 var.
- Ba. Kohtu ukсед on küll suured sisse minna, aga kitsad välja tulla.
Pil — 1 var.
- b. Kohtu uks on sisse minemiseks suur küll, aga välja tulles on tema kitsas.
Tõs — 1 var.
- *C₁a. Kohtu uksest on sisse minna kerge, aga raske on säält välja tulla.
Krj — 1 var.
- b. Kerge on kohtu uksest sisse minna, aga raske välja tulla.
?Juu v. Vän (Virkus) — 1?(1) var.
- C₂a. Kohtu uksi on kerge lahti teha, aga raske kinni panna.
Jõh — 1 var.
- b. Kohtu uks on küll kerge lahti võtta, aga raske kinni panna.
Hää — 1 var.
- D. Hea oo kohtu uksi lahti teha, aga raske oo neid kinni panna.
?Mar (Hilemägi) — ?(1) var.
- E. Kohtu ukсед on lahti sisse minna, aga kitsas välja tulla.
Kod — 1 var.
- F. Kohtutarre lääva laja usse sisse, a kitsa välja.
Vas (G. Sander) — 1 var.
- G. Haigemaja ja kohtu uksest on kerge sisse minna, aga raske on sialt välja tulla.
MMg — 1 var.
- *
- Ha. Laiad väravad on küll kohtusse minna, aga kitsad välja tulla.
Beitr. XI 152, Sander I 68 — 1?(9) var.
- b. Kohtu värje om laia sisse minna, enge kitsa vällä tulla.
TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 1(3) var.
- c₁. Kohtu värav on lai sisse minema, aga kitsas väl'la tulema.
Kul — 1 var.
- c₂. Kohtu värav om küll lai sisse minna, aga kitsas välja tulla.
Rõn — 1 var.
- d. Kohtu värav on lai sisse minna, aga kitsas ja vaevaline välja tulla ja õigust saada.
?Pal (Karv) — 1?(1) var.
- Ia. Kohtumajja minnä' omma' suurõ' värä', vällä' väiko'.
Se (Tammeorg) — 1 var.
- b. Kohtu värat suur sisse minna, aga väike välja tulla.
Pst — 1(2) var.
- Ja. Laiad kõrvad on küll kohtusse minna, aga kitsad välja tulla.
?Trm (Õunapuu) — 1?(2) var.
- b. Laiad kõrvad kohtu minnes, kitsad tagasi tulles.
Käl (Sooster) — 1(3) var.
- Vrd. 14492. Suurõ' värä' omma' sisse minnä', väiko' jo vällä tulla'.
4241. Kohtusse hää sisse minna, halb välja tulla.
4244. Kohtu uksest minnakse kuue ja kasu-kaga sisse, alasti tullakse vällä.

4244. KOHTU UKSEST MINNAKSE KUUE
JA KASUKAGA SISSE, ALASTI
TULLAKSE VÄLLA — 2 var.

A. _____

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

B. Kohtus sisse minnes kannab siidiriideid, kohtust välja tulles ei ole särkigi seljas.

Saa (Söggel) — 1 var.

Vrd. 4243. Kohtu uksest on laiad sisse minna, aga kitsad välja tulla.

9813. Rublage minnakse kohtusse, kopikuga tullakse tagasi.

4245. MINGU UI KOHTUGA KOHUT
KÄÜMÄ: KOHUS PAND SU KÄPÄ
ALA — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

4246. MIS KOHUS SEE MUIDU ON, KUI
PEKSA KA EI SAA — 1?(1) var.

?Vän (Tammsoo).

4247. ÄRA LASK KÖHTU KÄTE ETTE
KÄIA — 1(2) var.

Sa (anon.).

4248. ÜKS KOHUS TÖUSEB, TEINE
VAUB — 1 var.

Wied. ESSr 326.

4249. KOHVI KOSUTAB, TIE LAHUTAB
— 1 var.

Muh (S. Lätt).

4250. KOI SÖÖB IHNUSE VARANDUSE
— 2 var.

A. _____

Pld (õpil.) — 1 var.

B. Koid süüväd ihnurilt ja kassid kauahoidajalt.

Jõh — 1 var.

Vt. 3382 O.

Vrd. ihnuskoi (Wied. ESSr 328).

Vrd. 1415. Kui suurem hoid, siis rohkem koid.

4251. KOIDUUNI ON MAGUS — 4(7) var.

A. _____

Kuu (Lindström) — 1 var.

B. Koidu ajal on uni magus, põõsa ümber on rohi magus, kodu ümber on naine armas.

Pee (Viidebaum) — 1 var.

Vt. 4320 E.

Ca. Ligi luud liha armas, ao tullen uni armas.

Kan — 1(2) var.

b. Ao tulleh uni armas, ligi luud leha makus.

Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.

Vt. 6097 D.

4252. PAREM KOIROHI SUUS KUI SAPP
SÜDAMES — 1 var.

A. Ranna (üleskirjutaja) seletus: eelistatakse otsekohest salavihale.

Põi.

Vrd. 6747. Mesi suus, sapp südames.

4253. KES ENNE KOITU KOBISTAB, SEE
VAREM LEIVAMEHEKS SAAB —
u. 10(117) var.

A_{1a1}. _____*

* kis (Khk); koito (Kod); sie (Hlj), sii (Kod); leevä- (Kod); -miheks (Hlj, Khk), -mehest (Kod); suab (Kod)

Stein 25, Wied. 56, Kas. Talur. Kal. (1880) 42, Kurrik SÖ 22, Kündja nr. 36 (1883) 431, Gr. ELr II 93, OM nr. 2 (1890) 84, Vlg. Lisal. nr. 20 (1890) 160, Tõn. RP 182, Plmp. EKik II 27, Raud VMj 217, EKMS IV 419; Hlj, Khk, KJn (Lobjak), Kod, Trt, Ti (Kreutzw.) — 6(31) var.

a₂. Kes enne koitu kobistab, see vara leivameheks saab.

E 34, E² 66, Puus. EKGr. 185 ja 190, Puus. KH II¹¹ 104 ja III¹² 78, Puus. Eü I 92, Puus. KA V—VI (1939) 161, Parijõgi-Reial-Vaigla V 64; kõik käsikirjalised tekstid hili- sed (k. s. 20.—60. aastaist), enamasti õpilas- telt; kindlamalt autentseid näit. Ann, Pai, Pld — 3(54) var.

b₁. Kes enne koitu kolistab, see vara leivameheks saab.

E MVH 18, Kmpm. EL III⁷ 4 ja IV² 17 — ?(16) var.

b₂. Kis enne koidu kolistab, see varem leivameheks saab. Ega selle leib lõpe. Koe (Schultz) — 1 var.

c. Kes enne koitu komistab, see varem leivameheks saab.

Ol. Lisa nr. 11 (1888) 167, Is. Kal. (1904) 202, Reinhold Kal. (1912) 9 — ?(8) var.

d. Kes enne koitu koperdab, see vara leivameheks saab.

?Jõe (õpil.) — ?(1) var.

A₂. Kes enne koitu kobistab, / see varem leivameheks saab, / kes aga laiskleb, vedeleb, / see vanaduses nälga näeb. Ksi — 1 var.

- A₃. Kes varemine komistab, see rütem leivameheks saab.
?Kre (Rüitel) — ?(1) var.
- A₄. Kes enne koitu kobistab, see vara leivavanemaks saab.
Nurmik II 155 — ?(1) var.
- B. Kes enne valged varitseb, see varem leivameheks saab.
Norm. 66, EKMS IV 419; Hlj — 1(3) var.
4254. KES KOITU KUMARDAP, SII AGU AUSTAP — 1 var.
Trv (Ungerson).
4255. KOIDU AEGUS KÕVAD HÄRJAD, VIDEVIKUL VIKSID HÄRJAD — 1 var.
Tor (A. Kalbus).
Vrd. 1812. Hämärikun härja suure, videvikun villa pikä.
4256. KOIT EI OLE AITAS EGA EHA LAUTAS — 1 var.
Ha (Kanketer).
4257. KOIT KOIDAB, SIGA ROIDAB — 2 var.
a. _____
NP 5 — 1 var.
b. Koit koidab, siga roidab ja usin end toidab.
Vil (Leoke) — 1 var.
Vrd. 4261. Kui koit koidab, siis hiline roidab.
4258. Koit koidab, vanapoiss roidab.
4258. KOIT KOIDAB, VANAPOISS ROIDAB — 1 var.
Äks (Blaubrik).
Vrd. 4261. Kui koit koidab, siis hiline roidab.
4257. Koit koidab, siga roidab.
4259. KOIT OUES, KOTT KAELAS; VALGE OUES, VAGU TAGA; PIME OUES, PIITS PEUS — 6(42) var.
Aa. Koit oues, kogu taga; valge oues, vagu taga; pime oues, piits peus.
J. H. Rosenplänteri seletus: «Ob gleich wir schon am frühen Morgen zur Arbeit bereit seyn und am Tage Furchen ziehen (schwere Geschäfte verrichten) müssen, so wissen wir doch am Abend noch unsere Peitsche männlich zu führen.»
Jaa — 1(2) var.
b. _____
* õues (kõik trükised; Vig); pihus (Wied., Kurrik, Kündja, Meelej.), peos (E, EKMS) Wied. 71, Kurrik SÕ 25, Kündja nr. 38 (1883) 454, Meelej. nr. 3 (1885) 14, E MVH 14, E 39, EKMS IV 178; Vig (Getreu), Jaa — 2(20) var.
c. Pime õues, piits peos; koit õues, kott seljas; valge õues, vagu taga.
E MVH 87, E² 17, Nurmik II 70, Kmpm. EL II⁸ 83, EKMS IV 818 — ?(13) var.
d. Pime õues, piits peos; koit õues, kott kaelas; valge väljas, vagu taga.
Norm. 112, Vih. (1957) 108, EKMS II 967 — ?(4) var.
B. Pime õues, piits peos; valge väljas, vammus üll; koit väljas, kott seljas.
Põi — 1 var.
C. Valge väl'las, vammus selgas; koit väl'las, koebad jalgas.
E. Poomi seletus: «Oeldi orjuse ajal hommikul lapsi magamast üles äratades ja tööle virgutades.»
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
D. Valge väljas, vart seljas; pime õues, piits peos.
Hps — 1 var.
4260. KUI KOIT HAKKAB, SIIS KOIDU-TÄHT NÄITAB — 1 var.
Rid (R. Põldmäe).
4261. KUI KOIT KOIDAB, SIIS HILINE ROIDAB — 1(3) var.
Norm. 223, EKMS I 533; Äks (Millert).
Vrd. 4257. Koit koidab, siga roidab.
4258. Koit koidab, vanapoiss roidab.
4262. MIS KOIDUL KASUNUD, VALGEL VOSUNUD, EI EHAL ENAM EDENE — 1 var.
Pil (Bock).
4263. PAREM ON ENNE KOITU KOOTI LÜÜA, KUI PÄÄVAVALGEL PINTA PILLATA — 1 var.
Koe (Schultz).
4264. HULK KOKKI, LAHJA LEEM — ? kuni 3(4) var.
A. _____
E² 69, EKMS I 138 — 1?(2) var.
B. Mitu kokka keedavad lahja leeme.
?Räp (Elsen) — 1?(1) var.
C. Koh pal'lo kokke kuuh, sääl lahemb lake.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

- Vrd. 4269. Palju kokki rikuvad pudru ära.
8352. Kus palju lapsi, sääl lahja leem.
4265. KOKA MOKK TILGUB RASVA —
1?(10) var.
Stein 31, Wied. 71, Kündja nr. 38 (1883)
454, Kmpm. KH² 32, E 39; ?Tt (Kreutzw.).
4266. KUIDAS KOKK, NÕNDA ROKK —
1?(4) var.
Norm. 76; ?HMD (õpil.).
4267. KUNAS KOKA SUU ISUNE —
1 var.
Pst (Reevits).
Vrd. 4524, eriti näit. V₂: Kunas koka kulp isunu
om.
8662. Millal perenaisel isu, millal taarikan-
nul janu.
4268. MIS KOKK SEE ON, KES OMA
TEHTUD ROOGA EI MAITSE —
1 var.
Pal (M. Uus).
4269. PALJU KOKKI RIKUVAD PUDRU
ÄRA — u. 20(39) var.
Aa₁. Palju kokka rikuvad pudru.
Körber VRMK 62 — 1?(3) var.
a₂. —
Kaa, VII, Pst — 3(5) var.
b. Kaks kokka rikub putru ära.
Val — 1 var.
B_{1a1}. Palju kokki rikuvad supi ära.*
* kokke (VII)
Kär, VII — 2 var.
a₂. Pailu kokke rikuve supi ära.
Trv — 1(2) var.
b. Hulk kokki rikuvad supi ära.
?Juu v. Vän (Virkus) — ?(1) var.
c. Kaks kokka rikuvad supi ära.
Kaa, Trt — 2 var.
B₂. Palju kokkasid solgivad leeme ära.
Amb — 1 var.
B₃. Palju kokkasid rikuvad ikka söögi ära.
?Tt (Suurkask) — ?(1) var.
Ca. Palju kokke keedavad pudru põhja.*
* kokki (E², Norm.)
E 65, E² 75, Norm. 62; Rak (Kivi) — 1(4)
var.
b. Palju kokki kõrvetavad pudru põhja.
EKMS I 749 — 1(2) var.
c. Mitu kokka kõrvetavad pudru põhja.
Ann — 1 var.

- d. Kümme kokka kõrvetavad pudru põh-
ja.
E² 69, Kask-Vaigla-Veski I Ak 22, Kask-
Vaigla-Veski Lõ² 29, EKMS I 138; Kuu (Vil-
baste), Rääp (Eisen) — 2(8) var.
- e. Palju kokki kõrvetavad pudru ära.
SJn — 1(2) var.
- f. Mitu kokka korvendavad putru ära.
J. Eskeni seletus: paljude nõuandjate koh-
ta.
Kuu — 1 var.
- D. Mitu kokka teevad putru soolaseks.
VNG — 1 var.
- E₁. Kaks kokka tegad supi soolaseks.
Põi — 1 var.
- E₂. Palju perenaisi tegevad supi soolatses-
soolatses.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- Vrd. 4264. Hulk kokki, lahja leem.
4270. HOIA KOKKO HOOLÕGA, SIS SAA
VILÄND POOLÕGA — ? kuni 4(4)
var.
a. —
?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.
b. Hoia kokku hoolega, siis saad läbi
poolõga.
?Kuu (Raudkell) — 1?(1) var.
c. Mõistat hoita hoolõga, saatõ läbi poo-
lõga.
?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.
d. Hoia kokko hoolega, sis tuled läbi
poolõga.
?Rõu (Pallits) — 1?(1) var.
4271. KORJA KOKKU, MIS NIITSE PÄÄL
SEISAB — 1 var.
Trv (Pausk).
4272. KOKKUPANIJAL ON PILLAJA KAN-
NUL — 6 kuni 11(35) var.
A. —
Wied. 71, Kündja nr. 38 (1883) 454, Kmpm.
KH 31, Kmpm. KLR 357, Kmpm. KLR II⁶ 353
— 1(5) var.
B_{1a1}. Kogujal pillaja kannul.
Wied. 70, Kurrik SÖ 20, Kündja nr. 38
(1883) 454, E 39, E² 44 — 1(8) var.
a₂. Kogujal on pillaja kannul.
EKMS II 24; Kuu — 1 v. 2(4) var.
a₃. Kogujal on ikka pillaja kannul.
Nurmik III 95 — 1?(4) var.
b₁. Kogujal käib pillaja kannul.
Kmpm. KH 43; ?KJn (Taresaar) — ? kuni
2(6) var.
b₂. Pillaja käib koguja kannul.
Hls (Söggel) — 1(3) var.

- B₂. Pillaja kõnnib koguja jälgil.
Saa (Söggel) — 1 var.
C. Laastaja käib koguja kannul.
Hää — 1 var.

*

- D. Puudus käib pillaja kannul.
Tõn. Täht. (1909 dets.), Tõn. RP 236 —
1?(2) var.
E. Viletsus ja puudus kõnnivad pillaja
kannul.
Tõn. Täht. (1901) lk-ta — ?(1) var.
Vrd. 8849. Pillaja kitab kogujat.
4206. Koh kogojet, sääil laotajaid.

4273. EGAH KOLGAH UMA KIIL —
1 var.
Se (Voolaine).

4274. KOLM AMETID OO ILMAS, MIS
INIMENE EI VÕI MAHA JÄTTA,
KUS TA NEID OO KATSUND KORD
PIDADA, NEED OO KAARDIMÄNG,
VIINAJOOMINE JA MERESÖIT —
1 var.
Pär (Lindebaum).

4275. KOLM ASJA, KELLEDEST TULEB
EEMALE HOIDA, OO: PÜSS, PILL,
UUR, HOOR — 1 var.
Mar (Hilemägi).
Vrd. 12363, eriti H: Ei naene, hobune, pill ega
kell, ei habemenuga ei kõlba teise kätte
laenuks anda.
12978 B. Uur ja hoor olla mõlemad ühe-
sugused rahanorijad.

4276. KOLME ASJALE PEAD TEED
ANDMA: HEINAKOORMALE, PAL-
GISAVALE JA VANATÜDRUKULE
— 1(5) var.

- a. —
Hlj (Pruhl) — 1 var.
b. Kolme asjale teed anda: heinakoor-
male, palgisabale ja vanale tüdrukule,
E MVH 79 — ?(4) var.
Vrd. 2470. Joonud inimesel ja heinakoormal
peab ruumi andma.
13399. Vana inimene ja heinakoorem on üks.
9849. Anna rumalale teed, mine ise mööda.

4277. KOLM KORD AASTAS SAAVAD
TEENIJAD TÜDRUKUD KÕHU TÄIS
SÜÜA, SEST ET NEIL SIIS LUBA
ON OMA KÄEGA VÕTTA, S. O.
HERNE KISKUMISE AEG, KAPSA
HAUDUMISE AEG JA JÕULU-
PÜHADE AEG — 1?(1) var.

*Plt (Utsal).

- Vrd. 13148. Vaenelaps ütelnud, et temal kolmed
jõulud aastas olle, ühed siis kui herneid
kistatse, teised kaapsahautamise aegus ja
kolmandad päris jõulud.

4278. KOLM KORDA KOHTU SÄÄDUS —
u. 10(14) var.

- Aa. —
H. Sillaste seletus: kasut. seltskondlike
mängude juures.
Hää, Hel, Ran — 3 var.
b. Kolm kord on kohtu seadus.
Trt — 1 var.
Ba. Kolm kohtu seadus.
Elva — 1 var.
b. Kolm on kohtu seadus.
Pld (õpil.), Tt (R. Kallas) — 2(4) var.
Ca. Kolm kord ikke kohtu õigus.
Khn — 1 var.
b. Kolm kord on ikka kohtu õigus.
Khn — 1 var.
D. Rahvas räägib, et kolm korda olla
kohtu seadus ja kuninga õigus.
Linda nr. 23/24 (1897) 346 — 1?(1) var.
E. Kolm om kuniga säädus.
Se — 1 var.

*

- F. Kolm on kohus täis.
Lüg — 1 var.

4279. KOLM KORDA KOLIDA ON NII-
SAMMA HÄÄ KU ÜKS KORD
PÕLEDA — u. 20(26) var.

- Aa₁. —
* niisama; hea (Norm.)
Norm. 198; Hää (Mäesalu) — 1(3) var.
a₂. Kolm korda kolida (on niisama hea
kui) üks kord ära põleda.
Trt? (Eisen) — 1 var.
a₃. Kolm korda kolida niisama hää ku
üks kord põleda.
Hää — 1 var.
b. Kolm korda kolida tähendab sama kui
üks kord põleda.
Vlg (Eisen) — 1 var.
c. Kolm kord koha pialt ümber kolida,
on niisama kui üks kord ära põleda.
Pal — 1 var.

- d. Kolm korda kolida ehk üks kord põleda on ükskõik.
Vän — 1(2) var.
- e. Kolm korda kolida om üits kord palada.
Trv — 1 var.
- f. Kolm kord kolida või üits kord põleda.
J. Johanson seletus: «Mõjub varanduse pääle ühtevõisi.»
Trv — 1 var.
- g. Kolm korda kolitud, üks kord põlenud.
Kad — 1 var.
- Ba. Kolm korda kolida on sama hea kui üks kord tulekahju.
Kuu — 1 var.
- b. Kolm korda kolida on niisama kui üks kord tulekahju kannatada.
Vig — 1 var.
- c. Kolm korda kolitud on nagu üks kord tulekahju kannatanud.
Vän — 1 var.
- d. Kes kolm kerda oo kolind, sie on justku tulekahjust läbi käünd.
Kuu — 1 var.
- C. Kolm aset vahetama on niisama halv kui üks kord ära põlema.
Laakm. Mr Kal. (1862) 38 — 1(1) var.
- D. Kolm korda maja muutma on nagu üks kord tulekahju kannatada.
EKMS II 25; Rak (Tamm) — 1(2) var.
- Ea. Kaks korda kolida on sama mis üks kord põleda.
Trm — 1 var.
- b. Kaks korda kolida on sama hää kui üks kord põleda.
Trt — 1 var.
- c. Üks kord põlemine ja kaks kord kolimine on ühe raskused.
Hls — 1 var.
- F. Kaks kord kolida ehk üks kord tulekahju teeb ühesugust kahju.
Jür — 1 var.
- G. Üheksa korda kolitud ehk üks kord põlend.
Tt (Kielas) — 1 var.
- H. Ütesä kord majast välja minna om nii kui üts kord palla.
Vas — 1 var.
- I. Paremb üits kord palamist ku ütessä vedämist.
Trv — 1 var.
- Vrd. kk: Üheksa korda kolind, aga elän ka (Lüg).

4280. KOLM KORD SAAB INIMEST VAADETUD: KUI ILMA SÜNNIB, KUI PRUUDIKS SAAB EHK PEIUKS JA KUI ÄÄ SUREB — 1 var.

Sa (Allas?).

Vrd. 2157. Inemine om kolm kord rummal: edimalt latsepõlveh, tõist kord paarimenneh, kolmas kord vanah eäh.

4281. KOLM KUUD ON HAUD LAHTI NURGANAISEL — 2 var.

A.

Lüg (Källo) — 1 var.

B. Üeksä nädala on haud lahti.

A. Källo seletus: «Nurganaisel pääle lapse-sündi: võttab vere lahti, lähäb mulda.»

Lüg — 1 var.

4282. KOLM KÄSKU OM VAIJA PITÄ AR', SÖSS LÄTT ELO KORDA: ESSA-IMMÄ KULLÖLDA', JUMALAT PAL-LÖLDA' JA RISTIRAHVAST HÄBE-NEDÄ' — 1 var.

Se (Kirss).

Vrd. 4290. Kol razõhhõt tüüd um: jumalat pal-lõlda', võlga massa' ni vannu ravida'.

4283. KOLM MEEST SAAVAD KÕIGEST ILMAST LÄBI — 1 var.

Kaa (Töll).

4284. KOLM ON IGA ASJALE HEA — 4 var.

Aa.

Jõh — 1 var.

b. Kolm on kaigile asjale hüä.

Kuu — 1 var.

Ba. Kolm korda on iga asjale hea.

Pee — 1 var.

b. Kolm korda on kõige asjale hää.

Rkv (Aug. Krikmann) — 1 var.

4285. KOLM ON KOOSOLEK — 1 var.

M. Proodeli (üleskirjutaja) seletus: kolm inimest moodustavad koosoleku.

Iis.

Ilmselt uustekkeline väljend (üleskirjutus pärineb a. 1956).

4286. KOLM PÄEVA ENNE JA KOLM PÄEVA PÄRAST JAANIPÄEVA VOIB VEEL KAPSAID ISTUTADA — 1 var.

P. Bergi seletus: «Enne ja pärast mainitud

aega on päike pesas ja kapsale ei kasva kuurmeid.»

Tln.

4287. KOLM PÄEVA ENNE SURMA KAUB
TÜDRUKU MEHELE SAAMISE
LOOTUS — 1 var.

Kuu (J. Ploompuu, H. Rebane).

4288. KOLM TUGEVAD ASJA ON ILMAS:
SAKSA MÖEK, VENE M... JA
EESTI JONN — 1 var.

Tln (Võimula).

4289. KOLMÕ ASJA SISSE ÄRA USU
KUNAGI: TÜHJA HUUNÕT, MÕTSA
JA MAKAJAT — u. 25(44) var.

A.

Plv — 1(2) var.

B_{1a1}. Metsa ja magajat ei või uskuda.*

* usku (Kan)

E 54, E² 90, Puus. KA III—IV¹¹ 55, Norm.
254, EKMS III 720; Trv (Kala v. Sikk), Kan
— 2(10) var.

a₂. Metsa ega magajat ei või usku.

Hel — 1 var.

a₃. Magajat ja metsa ei või uskuda.

Hls (õpil.) — 1 var.

b. Metsa ja magajat ei tohi kunagi usku-
da.

Ran — 1 var.

c. Mõtsa ja magajat ei kästä kunagi
usku.

Hel — 1 var.

d. [Metsa] ja [magajat] ei või usaldada.

Kask-Vaigla-Veski Lõ² 29 — ?(1) var.

B₂. Magaja silmä ja mõtsa kõrva — noid
ei või kunagi usku.*

* silma; metsa; neid; uskuda (Norm.)

Norm. 137; Kan — 1(3) var.

C_{1a}. Magajat ei või usku.

Kam — 1 var.

b. Magajat ära usku kunagi.

Vas — 1 var.

c. Magahajat usku_{ui} ilmahki.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

d. Usku_{ui} magajat.

Se — 1 var.

C₂. Ära sa magajad usu: magajal üits
silm valla.

Pst — 1 var.

D₁. Magajat ja tühjä tarrõ ei või konagi
usku.

Ote — 1 var.

D₂. Usku_{ui} magajat, usku_{ui} tühjä hoo-
nõht, tühäh huunõh omma' hiire'.

Se — 1 var.

E_{1a}. Ära usu mõtsa, ei ka tühja hoonet.
Räp — 1(3) var.

b. Tühjä hoonõd ja mõtsa ei või usku.
Vas — 1 var.

c. Usku_{ui} perätüt mõtsa, pümehet hoo-
nõht.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

E₂. Ära usu tühja hoonet ega mõtsa, vaid
lagedat maad.

Ran — 1 var.

F. Magaja silmi ja koera hambaid ei või
uskuda.

E 53, E² 72; Trv (Vaine) — 1(4) var.

Vt. 12958 C.

Ga. Ära mõtsa konagi usu: mõtsal om igäl
puul kõrva.

Kan — 1 var.

b. Usku_{ui} mõtsa: mõtsal omma' kõrva.
Se — 1 var.

Vt. 6728 N₂.

Ha. Ära usu metsa mitte: metsal olla sil-
mad ja kõrvad.

Hel — 1 var.

b. Usku_{ui} mõtsa: mõtsal omma silmä'
ja kõrva'.

Se — 1 var.

Vt. 6728 M₃.

I. Mõtsa kõrva ega välä silma ära usu
kunagi.

Kan — 1 var.

Vt. 6728 D₇.

J. Ära usu metsa mitte: mets kõrvega,
väli silmiga.

Hel — 1 var.

Vt. 6728 D₈.

K. Ära usu mõtsa ei ka hellet nurme,
sest mõtsal ommava kõrva ja nurmel
silma.

Ote — 1 var.

Vt. 6728 E₃.

Vrd. 10103. Ära usu oma saladust metsale.

4290. KOL RAZÖHHÖT TÕUD UM:
JUMALAT PALLÖLDA', VÖLGA
MASSA' NI VANNU RAVIDA' —
8(10) var.

a₁.

Lut (Sang) — 1 var.

a₂. Ilmah om kol' kõõ rassõmbat asja:
jumalat pallõlda', essä-immä söötä' ja
võlga massa'.

Jutustaja kommentaar: «Tuu om nii rassõ,
nigu suurt kivvi mäkke aija'. Pattu tetä'
om nii kerge, nigu suurt kivvi mäe ala
tõugada'.»

Se — 1 var.

a₃. Vana võlg massa, vanemba toita,

jummal pallõlda — om kolm rasõhõt asja.

Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

- a₄. Kolm asja on ilmas, kui neid ei oleks, oleks ilmas hää elada: 1) jumalad peab paluma, aga raske on; 2) vana võla tasumine; 3) kui laps vanemat ei toida.

VJg — 1 var.

- a₅. Kolm asja piavad inimesel rasked õlema: jumalat karta, vanemat toita ja vana võlga maksa.

Iis — 1 var.

- b₁. Kõkõ raskõmp olla vanna essä süütä, kerkoh käüä ja võlga massa.

J. Tamme seletus: joodik inimene olevat vanasti oma häda kaevanud ja nii õelnud. Plv — 1 var.

- b₂. Kõige rasedam olla ilmas: kerikus käia, võlga maksa ja isa toita.

Plv — 1 var.

- b₃. Kolme rasket ilma peal: raske käia kirikus, raske maksta võlgasid, raske toita isada.

E MVH 20 — ?(1) var.

- c. Võõras võlg massa', esä-imä ravida' — tuu om kõkõ rassõp tüü.

Se — 1 var.

Vrd. 4282. Kolm käsku om vaija pitä ar', sõss lätt elo korda: essa-immä kullõlda', jumalat pallõlda' ja ristirahvast häbenedä'.

14321. Võlgu anna, ni võlga massa, kolmas kakkui vjette hiidä.

4291. KUI KOLM KORDA VIKATIGA LUUES KELLA TROPPI SAAB, SIIS SÜNNIB VEEL NIITA — 1 var.

EKMS I 437.

4292. KUI KOLM KÕRT ÕLGI PÄÄLAE KOHAL ON, SIS PIAB ILMA MÜTSITÄ SUOMÄ — 1 var.

TMr (Mägi).

4293. KUI KOLM NAIST KOOS, SIIS ON KURAT NELJANDAKS — 1 var.

Jäm (Kuldsaar).

4294. KUS KOLM LEERITUD TÛTART MAJAS ON, SINNA EI LÄHE KURATKI ENAM KOSJA — 2(3) var.

- a. _____

Jür (Saalverk) — 1 var.

- b. Kus kolm leeritud tütard majas on, senna ei pea kuratki kosja minema. Kos (Wiedemann) — 1(2) var.

4295. KUS KOLM NAIST KOGUSEN, SÄÄL EI OLE ENAM VALDA VAJAGI — 1 var.

J. Kala seletus: naistele omase jutukuse tõttu.

Vil.

4296. ON OLEMAS KOLM LOLLI: KALAMEES, JAHIMEES JA KODUVÄIMEES, SEST NAD LÄHEVAD KODUST VÄLJA JA EI TEA, KAS MIDAGI SAAVAD — 1 var.

Har (Lepp).

4297. PEA ENNAST KOLMEST KINNI: KÄED, SUU JA PERSE, SIIS SAAD ILMAST HÄSTI LÄBI — 15(19) var.

A₁a₁. _____

As (Kuusik) — 1 var.

- a₂. Pia enda kolmest kinni: pia kääd, suu ja perse, siis läät kõigest ilmast läbi.

As (Pint) — 1 var.

- b. Kolm asja ollõv: pia suu, käe ja perse', sõs lätt säitsmäst riigist läbi.

Rõu — 1 var.

- c. Kolm asja on inimesel hoida: suu, käed ja perse, siis võid keige kuningriigi läbi käia.

Saa — 1 var.

- A₂a. Käet, suu ja perse piä kinni, sis võit kolmõ kubõrna maa läbi kävvä, ei putu kiägi.

Vas — 1 var.

- b. Pea suu kinni, käe kinni, p... kinni, sis mine kõigest ilmast läbi.

Võ (A. Jennes) — 1(2) var.

- A₃. Kui suu, käed ja perse paegal pidada, siis saab elust hästi läbi.

VLk — 1 var.

- Ba₁. Pea näpu, pea perse, pea keel, siis saad ilmast läbi.

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

- a₂. Pea näpu, pea p-e, pea keel, küll siis ilmast läbi saad.

E MVH 87 — ?(3) var.

- b. Pea perse, pea näpu, pea keel, siis saad kõigest maailmast läbi.

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

- c. Pea perse, pea näpud puhtad, pea parajal kohal suu kinni, siis käi kõik ilm läbi.

Tt (Pint) — 1 var.

D. Piä perse, piä näpu, sis saat ilmast iluste läbi.

Hel — 1 var.

E. Pea suu ja käe paigan, sis saat ilmast läbi.

Vas — 1 var.

F. Suu ja perse piä kinni, sis käü kõik kotusõ läbi.

Rõu — 1 var.

G. Pea kinni suu ja silma, kõrva, keha, sis käüt läbi kolme kuninga maa, keaki ei putu.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

H. Hoia keel kinni, siis saad ilmast läbi.

Hls — 1 var.

Vrd. 9022. Puhas suu, puhas käsi käib maailma läbi.

12791. Tütarlats pidägu suu, käe ja perse.

5289. Lahtised silmad ja kinnine suu ei tee kellelegi kahju.

4298. KOLMEAASTANE HOBENE LAGU- NEB VIIL — 1 var.

A. Miku seletus: «Kolmeaastane hobune läheb veel laiemaks ja täidlasemaks.»

Vil.

X 4299. KOLMEKEINE KÕIGE TUGEVAM — 5 var.

a. _____
Kre (Sepp) — 1 var.

b₁. Kolmekeine kõige vissem.*

* kolmekeene (Mus)

Mus, Jäm — 2 var.

b₂. Kolmekeine on kõige vissem.

Kaa — 1 var.

c. Kolmekeine kõige kõvam.

K. Lepa seletus: «Seda ütelist tarvitatakse siis, kui ühte tööd tehtakse kolm korda, mõnda asja tehakse kolm korda ümber, mõne töö kallal on kolm meest jne. Sõna on tulnud sellest, et kõis on kolmekeine (kolme keega).»

Krj — 1 var.

4300. KOMPARID EI VIIDA SÕDASI, KARGUJALGA KAUGELE — 1 v. 2(4) var.

a. _____
Norm. 54, EKMS III 992; Amb (Münther) — 1(3) var.

b. Komparid ei viida sõdaje, kargujalgu kauge'ele.

EKMS IV 439 — 1?(1) var.

Vrd. rl «Lombak mees»: Lust on mennä luu-
kurille, / kena kepikandajalle, / kaunis kom-

parijalale — / ei sida sunnida sõdaje / ega
vännida vägeje ... (VK III 128).

4301. KELLEST KONKS PEAB SAAMA, SII ON NOORELT KÕVER — 11(16) var.

A₁a. _____
Saa (P. Kangur) — 1 var.

b. Kellest konks suab, sii piab noorelt kõver olema.

Pal — 1 var.

c₁. Kellest kunks saa, tuu piät jo noorelt kõvver olema.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

c₂. Kost kunks saa, tuu piät jo noorelt kõvver olema.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

d. Kellest konks peab saama, see peab aegsaste kõver olema.

VMr — 1 var.

e. Kenest konks tuleb, olgu aigsast kõver, ehk toista pidi.

Rkv — 1 var.

A₂. Konks on juba noorelt kõver.

Kuu — 1 var.

Ba. Kellest konks peab saama, lööb ennast vara kõveraks.

Wied. 54, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(3) var.

b. Kellest konks peab saama, see kasvab noorelt kõverasse.

Wied. 54, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(2) var.

c. Kellest konks peab saama, lööb ennast kõveraks.

SJn — 1(2) var.

Ca. Kes konsiks loodud, on nooreld kõver ja kes okkaks loodud, on nooreld terav.

Hel — 1 var.

b. Kes konksuks loodud, on noorelt kõver, kes okkaks loodud, on noorelt terav.

EKMS I 660 — 2(1) var.

Vt. 7792 C.

4302. EGA KONNA POJAST KALA EI KASVA — 1 var.

Vil (Niggol).

4303. IGA KONN ELAGU OMA TIIGIS — 1 var.

J. Kala seletus: «Nõnda inimesed igaüks oma kodus.»

Vil.

4304. KONNADEL OLEVAT AASTAS
KAKS KORDA SÕDA: KEVADEL
ÄKETEKA JA SUVEL VIKATIGA;
ESIMENE SÕDA EI OLEVAT NII
HULL KUI TEINE — 1 var.

Loorits Vrp 46 (< Kõp).

Vrd. kk: Just kui konn äkki all (Saa); Tükib
nigu konn vikati ette (KJn).

Vrd. mj AaTh 276 *.

4305. KONNA POEG ON IKKA KONN —
1 var.

J. Kala seletus: «Vanemate järele tulevad
ka lapsed.»

Vil.

4306. KONN EI LAULA KUA, KUI VETT
EI OLE — 3(4) var.

Aa. —

S. Läti seletus: «Õeld. selle kohta, et vii-
nata ei saa laulda.»

Khn — 1 var.

b₁. Kas kond laulab, kui märgä ei põlõ.
Khn (H. Tampere) — 1 var.

b₂. Kas konn laulab, siis kui märga pole.
EKMS II 453 — ?(1) var.

B. Konn ei laula ka, kui päe ülelevel ond.
Khn (S. Lätt) — 1 var.

4307. KONN KONNAGA, ROTT ROTIGA
— 1 var.

SJn (Kielas).

4308. KONN KROOKSUB KA, KUI PÄÄLE
ASTUTAKSE — 23(31) var.

A₁a₁. Konn krooksub kah, kui jalaga peale
astutakse.

Plt — 1(2) var.

a₂. Konn krooksub, kui talle jalaga peale
astud.

E MVH 80 — ?(1) var.

a₃. Konn krooksatab ka, kui jalaga peale
astud.

E 39, E² 99 — ?(3) var.

a₄. Konn krooksub ka jala all, kui sa
talle peale astud.

Tür — 1 var.

b₁. Konn kua krooksatab, kui piale astu-
takse.

Pal — 1 var.

b₂ —

VNg (H. Krickmann) — 1 var.

b₃. Konn krooksub ka, kui pääle astuda.
Hlj — 1(2) var.

b₄. Konngi krooksub, kui peale astud.

Norm. 246; VNg — 1(2) var.

b₅. Konngi krooksub, kui pääle astutakse.
VNg — 1 var.

c. Konn krääksub ka, kui talle jalaga
pääle astutakse.

Hel — 1(2) var.

d. Konn kua krääksatab, ku talle piale
astutakse.

Kod — 1 var.

A₂a₁. Konn ka rööhäs, ku pääle astutas.

Vas v. Se (Sandra) — 2 var.

a₂. Konn ka rööhäs, kui pääle astut.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

a₃. Konn ka räähäs, kui pääle astut.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

a₄. Kunnakõnõ ka räähäs, ku' talle pääle
astutas.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b₁. Konn röögatab ka, kui pääle astud.

Puh — 1 var.

b₂. Konn kah röögip, kui pääle astut.

Kam — 1 var.

b₃. Konn kah röögib, ku sa talle pääle
astud.

Ran — 1 var.

Ba. Konngi krooksub, kui jalaga pääle
astud, mis siis veel inimene, kui häda
saab.

Rak — 1 var.

b₁. Konngi kruoksob, ku jala alle jääb,
saadik sis inimine.

Lüg — 1 var.

b₂. Konngi kruoksob jala all, saadik sis
viel inimine.

Lüg — 1 var.

C. Konn krooksub ka siis, kui teda puu-
dutakse.

Plt — 1 var.

D. Konn ei krooksu, kui ta peale ei astu.

Amb — 1 var.

E. Suure hädaga karjub ka konn jala
all.

Sa (R. Kallas) — 1 var.

Vrd. 9906. Rõhutud rind röögib.

4309. KONN KROOKSUB KEVADEL —
?(3) var.

E 39, E² 99.

On tagasivildav Kreutzwaldi tekstile, mida
esitavad ka mõned trükised: Konn krooksub
juba kevadet (Stein 32, Wied. 71, Kündja
nr. 38 (1883) 454).

4310. KONN KRUUKS MÄTTA OTSAN,
VARES VAAK AIA OTSAN, MUST
MIIS LOUGAS KANTSLI OTSAN —
1 var.

Har (Hanimägi).

4311. KONN SAAB MÄTTALE, EI MÕISTA
KONN OLLA MÄTTAL — u.
25(103) var.

A_{1a1}. Konn saab mättale, aga ei mõista
mättal olla.

Wied. 71, Kündja nr. 38 (1883) 454, Vlg.
Lisal. nr. 17 (1890) 136, E 39, E² 99, Muuk
I² 139, Muuk-Mihkla II 67, Kask-Vaigla-
Veski I Hõ 55; Kuu — 2(15) var.

a₂. Saab konn mättale, aga ei mõista
mättal olla.

Vai — 1 var.

a₃. Saab konn mättale, ei mõista mättal
olla.

Kaa — 1(2) var.

a₄. Konn saab mättale, ei mõista mät-
tal olla.

Rak — 1 var.

a₅. Konn saab mättale, ei mõista konn
mättal olla.

Meves 137, Malm 10, KAH EKAI 153 —
?(20) var.

a₆. Saab konn mättale, ei mõista konn
mättal olla.

Jürjens 47 — ?(1) var.

a₇.

* Helle 340, Hupel 109, Beitr. XI 149, Poro-
miski EGr. 197, Wied. 71, Kündja nr. 38
(1883) 454 — 1(12) var.

*

*Konn saab mettale, ei mõista konn olla mettal, arme
heute können sich in ihr Glück nicht schicken. (der Frosch
frelegt zum oder auf den Rasen, es versteht nicht der Frosch
zu sein auf dem Rasen.)*

a₈. Konn saab küll mättale, ei mõista
konn mättal olla.

Rap v. Mär (Poom) — 1 kuni 4(4) var.

b₁. Konn saab mättale, aga ei oska mät-
tal olla.

Stein 32, Wied. 71, Kündja nr. 38 (1883) 454;
Tt (Kreutzw.) — 1(5) var.

b₂. Konn saab mättale, aga ei oska seal
olla.

Tõn. Täht. (1909 mai) — ?(3) var.

b₃. Konn saab mättale, vade ei oska siel
olla.

Kuu — 1 var.

b₄. Konn saab mättale, aga ei oska mät-
tale jääda.

Kse — 1 var.

C. Konn saab mättale, aga ei taha mät-
tal olla.

Kmpm. KH 31, Kmpm. KLR 356 ja 361,
Kmpm. KLR II⁶ 350; ?Amb (Eplik) — 1?(7)
var.

A_{2a}. Kui konn mättale saab, ega ta oska
seal elada.

E. Ennisti seletus: «Armetuist oludest jõu-
kaks saanud inimene ei oska õigesti elada.»
Rei — 1 var.

b₁. Konn saab mättale, aga ei mõista
mättal elada.

Rkv — 1 var.

b₂. Konn saab mättale, ei oska konn
elada.

EKMS III 704 — 1 var.

A_{3a1}. Konn saab küll künkale, aga ei mõis-
ta seal olla.

Vän — 1 var.

a₂. Konn saab küll künkale, aga ei oska
seal olla.

Tõn. RP 71 — ?(1) var.

b. Konn ronib küll künkale, aga ei oska
seal olla.

Tõn. Täht. (1910 juuni) — ?(1) var.

B_{1a1}. Konn saab mättale, hakkab kohe
kruoksuma.

Kuu — 1 var.

a₂. Kui konn mätta otsa saab, siis ta
hakkab krooksuma.

HMD v. Ris (Treumann) — 1 var.

b. Kui vaene konn mättale saab, siis
hakkab haukuma.

Hli — 1 var.

c. Kui konn mättale saab, sääl ta karjub
õige käredate.

Krj — 1 var.

B_{2a}. Aita konn künkale, siis hakkab ta sääl
krooksuma.

Trm — 1 var.

b. Aita konn mätta otsa, siis hakkab ta
sääl krooksuma.

Trm — 1 var.

Ca₁. Saab konn künka otsa ja talupoeg
saksaks, kumbki ei saa enesest enam
aru.

Wied. 162, Kündja nr. 50 (1883) 597, EKMS
IV 221 ja 831 — 1(6) var.

a₂. Saab konn künka otsa ja talupoeg
saksaks, ei saa kumbki enesest enam
aru.

E 74, E² 29 — ?(4) var.

b. Saab konn künka otsa ja talupoeg
saksaks, kumbki ei saa enesest aru.

Norm. 117, EKMS III 1192 — ?(2) var.

D. Kui konn künka otsa saab, siis ei tea
ta, mis enesest arvab.

Tt (S. Veske) — 1 var.

E. Kui konn saab künka otsa, siis ei tea
enam, kuidas ta maha saab.

Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883) 467 — 1(3)
var.

Fa. Konn hüppab jälle porisse, kui ta ka istuks troonile.

Kmpm. KH 81 — ?(1) var.

b. Konn tõsta kullast troonile, ta hüppab kohe porisse.

Hls — 1 var.

Vrd. kk: Nüüd on konn künka otsas (E 61).

Vrd. 6983. Kes korra mõisa vett juua saanud, see on kui konn mätta otsas.

52. Aeg aitab konna mättale ja kehva palukesele.

4312. KONN TAHAB HÄRJA SUURUSEKS SAADA — 1?(5) var.

Wied. 72, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 39, E² 99, Pöld 14.

Vrd. mj Medne * 277.

Vrd. 1675. Ära tee hunti härja suuruseks.

4313. KONN VOTAB VEEVIHA, USS VOTAB MAAVIHA — 2 var.

A. _____

L. Taki seletus: «Ku konn läbi vee lännu, sis ütelse olevad puhas vesi. Ku uss elab, sääl maast es ole nõnna haigusid tullu.»

Hls — 1 var.

B. Ussid on maaviha võtjad.

R. Viidebaumi seletus: «Kus maa hingab, sealt tulevad maa-alused inimese külge, seal on maa viha. Aga kus ussa on, nemad võtavad ära selle viha, sealt siis ei hakka.»

Pee — 1 var.

Vrd. lai uk-line traditsioon.

4314. KUHU KUDEB KONN, SINNA KUDEB KA KALA — 1 var.

E. Kleesmenti seletus: «Kui konnakudu on loigu ääres, on kudukala ka ranna lähedal; kui konnakudu on loigu keskel, on kudukala rannast eemal.»

Kuu.

4315. KUI KONNA VILLÄRÕUKE SISSE TUKIVÄ, OM VILI TOL AASTAL OTAV, OMMA ROTI SÄÄL, LÄTT KALLIS — 1 var.

Ote (Tammemägi).

4316. KUI KONN SEITSMENDA SEINAPALGI PEALE HÜPPAB, SIIS TULEB HALV ILM — 1 var.

SJn (Bakhoff).

4317. KUS KONN SAADUD, SEAL KONN SÖÖDUD — 1(4) var.

Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502, E 46, E² 99.

Vrd. 10004. Kuidas saadud, nõnda söödud.

4318. KÜLL KONNAL ON KOHITSEJI KA — 1 var.

Kuu (Hirrend).

Vrd. 3167, eriti D₁a₁: Küll kangel sõnnil ka kohitsejaid on.

4319. MIDA KONNEM, SEDA ROTEM — 1 var.

Pal (E. Uus).

4320. KONDI ÜMBER LIHA HÄÄ, PÕOSA ÜMBER ROHI HÄÄ — 8(11) var.

A. _____*

* hea (EKMS)

EKMS I 412, III 523 ja 645; VNg (H. Krickmann) — 1(4) var.

Ba. Kivi ümber on rohi magus ja kondi ümber on liha magus.

Jõe — 1 var.

b. Kondi ümber kõige parem liha ja kivi ümber kõige parem maa.

Hää — 1 var.

Ca. Kondi ümber kõegõ magusam liha.

Khñ — 1 var.

b. Liha on kondi ümber kõige magusam.

EKMS II 706 — 1 var.

c. Kondiliha on magus.

Lüg — 1 var.

D. Rohi on põosa ja naine puusa all magus.

SJn — 1 var.

Vt. 5807 B.

E. Koidu ajal on uni magus, põosa ümber on rohi magus, kodu ümber on naine armas.

Pee (Viidebaum) — 1 var.

Vt. 4251 B.

Vrd. 6097. Liki luud om liha makus, ao tullõh tütrik armas.

4321. KUS KONTI, SEAL MÜNTI — 5 kuni 7(9) var.

A. _____

SJn (Kapp, Ruhs) — 1 v. 2(2) var.

B. Kus keret, seal konti, kus konti, seal münti.

?SJn (Ruhs) — 1?(1) var.

*

C. Kus vonti, seal konti.

Vil — 1(2) var.

D. Kus konti, seal võnti; kus hārga, seal sōrga.

Vil — 1(2) var.

Vt. 1854 C.

*

E. Kellel on konti, sellel on jõudu.

Saa — 1 var.

F. Kus hārga, sääļ sōrga; kus konti, sääļ jõudu.

Hel — 1 var.

Vt. 1854 D.

Vrd. kk: Sellel on konti, on jõudu (Saa).

4322. KUS KONTI, SÄÄL SÖRGA — 1 var.

Krk (J. Hünerson).

Vrd. 1854 C. Kus konti, seal võnti; kus hārga, seal sōrga.

4323. KUS KONT MAAS, SINNA KOERAD JOOKSEVAD — 2 var.

a. Amb (Kleinmann) — 1 var.

b. Kus rasvane kont, sinna kogub palju koeri.

Pal — 1 var.

Vrd. 9539. Kus raisk ees on, sealt koer sööb.

4324. VISKA KONT KOERA ETTE, SIIS NÄRIB TA SEDA, KUNI KONT KATKI — 1 var.

Kuu (Vilbaste).

4325. KÜLL KONDS ESI KONDSA LEV-VÄB, VARVAS VARBA ASEME — 1 var.

Nõo (Keem).

4326. KONTSLUUAÐ VÕETAKSE MÕNI-KORD KA SIIS TARVITUSELE, KUI EI OLE ENAM PAREMAID VÕTTA — 1?(1) var.

?Plt (Luu).

Vrd. 13443. Vana luud pühib ikka veel toa puh-taks.

4327. KOOK EI JÕUA ÜKSI KÕHTU TÄITA — 1?(13) var.

a. Stein 32, Wied. 72, Kündja nr. 38 (1883) 454; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(5) var.

b. Kook ei täida üksi kõhtu.

E 40, E² 80 — ?(6) var.

c. Ei koogid jõua kõhtu täita.

Tõn. Tähtn. (1911 veebr.) — ?(2) var.

4328. KOOK TAHAB KOORT, SEPIK TAHAB SELGET, KAKK TAHAB KAUNIST, PUDRU TAHAB PUHAST — 1(36) var.

a₁. — *

* puder (KAH, Ridala, Raud, Muuk-Mihkla-Tedre)

* Helle 340, Hupel 109, Poromenski EGr. 196, Stein 32, Wied. 72, Kündja nr. 38 (1883) 454, KAH EKAI 152/3, Ridala 22, Raud VMj 217, Muuk-Mihkla-Tedre IV 26, Norm. 161 — 1(21) var.

*

Kook tahab koort, seppik tahab selget, kakk tahab kaunist, pudru tahab puhast, sur Räscheren wird was gut erfordert.

a₂. Kook tahab koort, sepik selget, kakk tahab kaunist, puder tahab puhast. EKMS II 511 — ?(1) var.

a₃. Kook tahab koort, sepik selget, kakk kaunist, puder puhast. EKMS IV 22 — ?(1) var.

b. Kook tahab koort, sepik selget, kakk kaunist, pudru parast. E 40, E² 80, Nurmik II 146 — ?(9) var.

c. Kook tahab koort, sepik selget jahu. Kmpm. KH 33 — ?(3) var.

d. Kook tahab koort, puder tahab puhast. Muuk-Mihkla I 90 — ?(1) var.

Vrd. 13904. Vatsk tahab valget, puder puhast.

4329. KOOL ON KIRIKU JALG JA KIRIK MAAILMA SAMMAS — 2 var.

a. Sa (Hurt) — 1 var.

b. Kool on kiriku jalg ja kirik on maailma sammas. Kär — 1 var.

4330. KOOLIPOISI NUMBER IKKA KOLM — 1 var.

Lih (Pino ja Lõhmus).

4331. KUULJA KÄEST SAA AI KIÄKI INÄMB MIDÄGI — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

4332. VIIÄ ÄI KUULJAT KERIGU MANT TAGASI — 1(4) var.

a. M. Linna seletus: ostetud asja ei saa enam tagasi võtta.

Norm. 140; Se — 1(2) var.

- b. Ei viida kooljat kiriku mant tagasi.
EKMS I 1099 ja IV 799 — ?(2) var.

4333. KES KOOLEB, SII KODU LÄÄB;
KES ELÄB, SII ETTE PUTUB — u.
30(42) var.

Aa₁. _____*

* kooles (Krk, Trv, Kan); tuu (Kan), see (EKMS; Hls, Trv); koju (EKMS), kodo (Kan); läheb (EKMS; Hls), lää (Krk, Trv), lätt (Kan); elab (EKMS; Hls), elas (Krk, Trv), eläs (Kan); puutub (EKMS), puttus (Krk, Kan), putus (Trv)

EKMS III 951; Päl, Trv, Kan — 5(8) var.

- a₂. Kes koaleb, koju läheb; kes elab, ette puutub.

E 34, E² 84 — ?(3) var.

- b. Kes elab, sii ette puttub; kes koaleb, sii kodu lääb.

Hls — 1 var.

- c. Kes elab, see ette jääb; kes koaleb, see kodu lääb.

Saa (Söggel) — 1 var.

- d. Ära koaleb, kodu saab; kes elab, see ette jääb.

Hls (Söggel) — 1 var.

- e. Ära kooled, siis kodu lähad; elad, siis ehen oled.

Hls (Söggel) — 1(2) var.

- B. Kes koaleb, see kodu läeb; kes elab, see ennast vaevab.

Hls (Sinka) — 1 var.

- C. Kesse koaleb, kodu lääb; kesse sureb, kurjast kaob.

?Hls (Söggel) — ?(1) var.

- Da₁. Kes koaleb, see kodu lääb.*

* ken (Trv); kooles (Krk, Hel), koolep (Puh); sii (Hel, Trv, Pst, Ran); lää (Krk, Hel), lähäb (Ran), lääp (Puh)

Hls, Krk, Hel, Trv, Pst, Puh, Ran — 9(10) var.

- a₂. Kia kooles, tuu kodo lätt.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- a₃. Kes ära koolib, see kodu lääb.

Vil — 1 var.

- a₄. Kes ärä kooles, see kodu lääp.

Krk — 1 var.

- a₅. Kes koaleb, kodu lääb.

Vil (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.

- b. Ära koolõt, kodo läät.

Se — 1 var.

- c. Kooles, nii kodo lätt.

Räp — 1 var.

- d. Kui koolet, sis kodo läät.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- e. Kiä koolõs, tuu kodo päses.

Rõu — 1 var.

- f. Kes koaleb, on kodus.

Vil — 1 var.

- g. Kes koolu, tuu kotun.

San — 1 var.

- h. Kodo saat siss, ku ar koolõt.

Se — 1 var.

- i. Inne saa ai kodo, ku' ar koolet.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

4334. KOOLÕS ÕKS KODOPAIK, HÄÖS
HÄLLÜPAIK, KODOTII KOP(U)TA-
DAS, HALLÕ TII HAINATADAS —
1 var.

Se (Pino).

4335. KOOLÕSÕ LATSÕ, KOOLÕS LASTÕ
JAGO KAH — 3 var.

- a. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- b. Lätsi latse, läts ka laste jago.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- c. Lätsi latse, läts ka laste osa.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

4336. KU KOOLÕS AR' PEREMIIS
MAJAST, SIS AR' AIA HARGNÕSÕ
JA KATUSÕ KAKKÕSÕ — 1(3) var.

- a. _____

Norm. 82; Se (M. Linna) — 1(2) var.

- b. Kui koaleb ära peremees majast, siis ära aiad hargnevad ja katused katkevad.

EKMS III 1192 — ?(1) var.

4337. KUNAS NO OM AR' KOOLDA',
KEVÄJÄ HUÄ' ILMA', SÜGUSE
HUÄ' SÖÖK' — 1 var.

Se (Voolaine).

4338. KOOLMEISTRE LATSE EHK
KÕRTSI TSIA — 1 var.

J. Kilgi seletus: mõlemad on julged.
Võn.

Vrd. 7105. Möldri sead ning junkru hobused on ikka lihavad.

4882. Kõrtsimiihi latsõ ja möldre tsia ollev kõge halvemba looma.

14742. Opetaja poja' ja möldre tsia' omma ütesugutse.

6855. Moonakate lapsed ja veski sead on julged.

4339. KOOLMEISTRI RIISTAD ON REE
PÄÄL — 4(7) var.

- A. _____

H. Niguli seletus: «Minekuks valmis.»

Norm. 100; Vil (Nigul) — 1(3) var.

- B. Kuulmeistre kraam um ega kõrd perarii pääl.

J. Meistri seletus: «Tal ei ole kindlat kohta.»

Vas — 1 var.

- C. Kuulmeistri ja mõtsavahi koorm om alati perarii pääl.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vt. 6801 C.

- Da. Koolmeistre ja mõtsavahi tross om alati vankri pääl.

Plv — 1 var.

- b. Koolmeistri ja metsavahi tross on alati vankri peal.

Norm. 100 — ?(1) var.

Vt. 6801 D.

- Vrd. 10312. Sepa riistad on ree pääl.

329. Antvärgi riistad om ree pääl.

393. Arsti riistad on rie pääl.

4225. Kellel kohus kodus, sellel rahakott ree pääl.

1552, eriti B: Kus hulkujal hoone ehk marsijal maja: riistad seisavad alati ree pääl.

4340. EGA KOOLU KOTT TÙHJÄS EI JÄÄ — 1 var.

Ote (Silde).

4341. KEDÄ KOOLUS KÕNÕLDAS, TUU ELÄS VIIL KAVVA — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

4342. KOOLU KÄSI KÜNNÜS KÕIGILÕ — 1 var.

Se (Savala).

4343. MIS SA VEEL KOOLUST KUULUTAD VAI MÄDANUST MÄLETAD — 2(5) var.

Aa. _____

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

- b. Mis sa koolust kuulutad või mädanud mäletad.

E MVH 84 — ?(3) var.

- B. Koolut ära kuulute, mädanud ära mäleta.

San (Kuldsepp) — 1 var.

Vrd. rl «Läilla lesele minna»: Lask käänt suu saina poole, / nakse koolot kuulutama, / mä'änüta mäletama (ERIA III: 1 nr. 4845).

4344. KES KOORE PÄÄLT SÖÖB, SEE SÖÖGU KA SISU — 3 kuni 5(33) var.

- Aa₁. Kes sööb koore peält ära, see söögu piim(a) alt ka.

* Helle 338, Hupel 108, Poromenski EGr. 195, Wied. 63, Kündja nr. 37 (1883) 442 — 1(18) var.

* Kes sööb koore peält ära, se sögo pima alt ka, wer das Fleisch hat aufgeessen, mag die Knochen auch nehmen. (wer da isst das Schmant von oben weg, der mag essen die Milch von unten auch.)

- a₂. Kes koore pealt sööb, see söögu piim alt ka ära.

EKMS II 189 — ?(1) var.

- a₃. Ke koort päält ärä sööp, see söögu piima alt ka.

Norm. Cl. 23 — 1?(2) var.

- a₄. Kes koore pealt ära sööb, see söögu ka piim alt.

KAH EKAI 152, Jürjens 70, Schneider Elusal. Kal. (1905) 29, Muuk-Mihkla III 133 — ?(4) var.

- b₁. Kes koore päält sööb, see söögu ka püti põhjast piima.

Stein 26, Wied. 59, Kündja nr. 36 (1883) 431; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(5) var.

- b₂. Kes koore sööb, piäb kua püti põhjast piimä söömä.

Vig (Getreu) — 1 var.

B. _____

EKMS II 189; Hlj — 1(2) var.

Vrd. kk: Tema limpsib koort, tema juba piima ei võta (Hää).

Vrd. 4347. Parem koor päält ku piim põhjast.

4345. KOOR ON IKKA TARGEM KUI MUNA — 1 var.

A. Toomessalu seletus: «Laps tahab vanast inimesest targem olla.»

Krj.

Vrd. 6901. Muna on targem kui kana.

4346. KUIDAS KOOR, NÕNDA TUUM — 1 var.

Vil (Sims).

Vrd. 3591. Mida kenam koor, seda viham tuum.

3227. Kareda koore all kasvab tuumakas villi.

4347. PAREM KOOR PÄÄLT KU PIIM PÕHJAST — 1?(1) var.

?Vil (Nigul).

Vrd. 4344, eriti Ab₁: Kes koore peält sööb, see söögu ka püti põhjast piima.

4348. EGA KOORMA KOORMALE VELI EI OLE — 1 var.

Räp (J. Fr. Heller).

4349. IGAL KOORMAL OMA HOBU —
1?(1) var.

?Krj (Grepp).

Vrd. 4350. Igal koormal oma kandja.

4350. IGAL KOORMAL OMA KANDJA —
1?(1) var.

?Krj (Grepp).

Vrd. 4349. Igal koormal oma hobu.

4351. KOORMAGA VANKER VEEREB
TASA — ?(6) var.

A. _____

?Trv (Kala) — ?(1) var.

B. Raske koorem veereb tasa.

?Pal (Karro) — ?(2) var.

Ca. Koormaga vanker käib tasa ja tuumakas sõna tahab järelemõtlemist.

?Pal (Karro) — ?(1) var.

b. Raske koormaga vanker veereb tasa ja tuumakas sõna tarvitab järelemõtlemist.

?Vil (Kala) — ?(1) var.

D. Tühi vanger veerüs tõrinaga, täüs kuurma tassamesi.

?Vas v. Se (Sandra) — ?(1) var.

Ilmselt pärit mingist melle tundmata trükisest.

4352. KUS KOORM LANGEB, SINNA
RÜNDED JÄÄVAD — 5—7(23) var.

Aa. _____*

ründed ~ rinded = pudemed, jäätmed

* koorem (Wied., Kündja, E²)

Wied. ESSr 957, Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502, E 46, E² 45; Khk, Tt (D. H. Jürgenson) — 1 v. 2(10) var.

b. Kuhu koorem kukub, sinna rinded jäävad.

EKMS I 744 — 1?(1) var.

Ba. Kuhu koorm ümber lääb, senna puru maha jääb.*

* koorem (trükised); läeb (Norm.), läheb (EKMS); sinna (Norm.), seal (EKMS)

Norm. 265, EKMS III 338; Krj (Allas) — 1(5) var.

b₁. Kus koorm ümber läheb, senna puru maha jäeb.

Kaa — 1(2) var.

b₂. Kus koorm ümber läheb, sinna jäeb puru maha.

Kaa — 1 var.

C. Kussa koorm ümber lähäb, senna jäävad kõrred maha.

Pha? (anon.) — 1(4) var.

4353. SEDA KOORMAT, MIS ÜMBER ON,
PEAB TÖSTMA, MIS PÜSTI, POLE
TARVIS — 1 var.

HMd v. Ris (Treumann).

4354. KOORMAKANDJA VESI VOOLAB
VAGUSASTE — 1 var.

Vil (Karus).

4355. PAREM ON KOORUKE HUULE
KÄES KUI KAKUKE TUULE KÄES
— 1?(23) var.

Wied. 146, Kündja nr. 48 (1883) 573, E 67, E² 79, Puus. KH III¹² 75, EKMS IV 118 ja 670.

4356. KUOS SOIDETI TELLAS, KUOS
RIPPUGU KA VELLAS — 1 var.

Kuu (Lindström).

Vrd. 14474. Väiksed vargad ripuvad võllas, suured sõldavad tõllas.

14938. Ühes killas, ühes võllas.

4357. KUI KUUT KURT, SIS LEIB
OTSAN — 1(8) var.

A. _____

kuut = koot

Krk (Hünerson) — 1(4) var.

B. Kui küüt kurdab, on leib otsas.

E 43, E² 79, Norm. 50, EKMS III 793 — ?(4) var.

4358. HOIA KOPIKUT, RUBLAD HOIA-
VAD ENDID ISEGI — 2(6) var.

a. _____*

* kopikat (EKMS)

Norm. 233, EKMS II 24; Rõn (Käärrik) — 1(5) var.

b. Korja kopikaid, rublad koguvad endid isegi.

Vil (Nigul) — 1 var.

Vrd. 4360. Kes kopikat ei korja, see rublat ei saa.

4359. KEL KOPIK, SEL KOTT — 1 var.

Kod (Liiv).

4360. KES KOPIKAT EI KORJA, SEE
RUBLAT EI SAA — u. 210(320) var.

A_{1a1}. Kes kopikat ei kogu, see rublat ei saa.*

* kis — sii (Kõp); kobikka (Kuu), kopikad (Rap, Vig, Krk, Pst), kopikast (Aud); sie (Kuu), sii (Pst); ruubelt (Krk), rubla (SJn); ei soa (Kuu)

- Tõn. LPr 18, Tõn. Täht. (1908 aug.-sept., 1909 veebr., 1910 aprill), Tõn. RP 229, Mäe-sepp 14; Rak (Jürjev), Kuu, Rap, Vig (Pulst), Aud, Saa, Krk, Vl, San — u. 20(39) var.
- a₂. Kes kopikit ei kogu, sii rublat ei saa.*
* kopikaid (SJn); see (SJn); ruublit (Krk) PÄL, SJn — 3 var.
- a₃. Kes kopikat ei kogu, see eladeski rublat ei saa.
Vil — 1 var.
- b₁. Kes kopikat ei kogu, see rublat ei näe.*
* kopikut (Pöder Kaupl. Kal.), kopekat (Võ-Se); ei kogo (Võ-Se)
Pöder Kaupl. Kal. (1899) 31; Hls, TMr, Võ-Se (Stein) — 4(5) var.
- b₂. Kia kopkat õi kogonda, tuu ruublit õi näe.
Se — 1 var.
- c₁. Kes kopikat ei kogu, see rubla ei leia.
Hls (õpil.) — 1 var.
- c₂. Kes kopekat ei kogo, see rublat ei lõvvä.
Vas — 1 var.
- d₁. —————*
* ken (Vai), kis (Vig, Mih, Vil, SJn, Ksi); kopikut ~ kopikud (Sannumetoja, Meelej.; Lää, Sa, PJg, Vän, Tor, Hls, Hel, SJn, Plt, Rõn), kobekat (Vai), kobikka (Kuu), kobilekad (Hlj), kopika (Jõh), kopikast (Tln, Aud), kopiket (Hel, Kod, MMg), kopkad ~ kopkat (Trv, Vil, TMr, Võ), kopket (San, Hel), kopkut (Hls); sie (Jõh, Iis, Hlj, Kuu, Trm), sii (Hel, Vil, SJn, Ksi, Kod, MMg, Ote, San); rubla (Sannumetoja, Wied., Kündja; Ha, Vig, Käi, Sa, SJn, Plt, Ksi, Äks), ruplad (Vai, MMg), rupla (Kuu, Hmd, Kul, Vig, Põii), rublast (Aud), ruublat (Kod), ruublit (Ote, Plv); ei sua (Plt, Ksi, Trm, Kod, MMg), saade (Aud)
Sannumetoja VI (1857) 154, Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431, Meelej. nr. 23 (1887) 181, Vlg. Lisal. nr. 25 (1889) 200 ja nr. 16 (1890) 127, OM nr. 2 (1890) 83, Kmpm. KÕ 47, EEdu Kal. (1905) 115, E 34, E² 44, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 13, Muuk-Mihkla I 95, Norm. 233, EKMS II 24; eP, Hls, Vil, TaL, Võ, As (Pint) — u. 100(150) var.
- d₂. Kes ei korja kopikat, see ei saa rubla.
Põii (õpil.) — 1 var.
- d₃. Kes kopikat ei korja, ega see rublat ei saa.
PJg (Lussik) — 1 var.
- d₄. Kes kopikud ei korja, ega see ruublid ei saa.
Plv (Huik) — 1 var.
- d₅. Kes kopkat ei korja, too ruublit ei saa.
Ote — 1 var.
- d₆. Kiä kopikat ei korja, ega tuu ruublit ei saa.
Rõu — 1(3) var.
- d₇. Kes kopka ei korja, rupla ei saa.*
* kopkad (VMr), kopikast (Hmd v. Ris), kopikat (Vil); rublat (VMr, Vil)
Lüg (Källo), VMr, Hmd v. Ris (Treumann), Vil — 5 var.
- d₈. Kes kopikat ei korja, see rubla elades ei saa.
?Mih (Perkson) — 1?(1) var.
- d₉. Kes kopikaid ei korja, see rublat ei saa.*
* kopikit (Trv); sie (Vai, Trm); rupla (Vai) Stein 26; Vai, Vig (Väli), Trv, Trm, Kam — u. 5(9) var.
- d₁₀. Kes kopikaid ei korja, see rublasid ei saa.*
* kopikuid (Lindenberg)
Lindenberg HL Kal. (1887) 39; Pal (Arst) — 1 v. 2(2) var.
- e. Kui kopikuid ei korja, rublat ei saa.
?Vig (Aasberg) — 1?(1) var.
- f₁. Kes kopikat ei korja ega kogu, see rublat ei saa.
Tõn. LLr 112 — 1?(2) var.
- f₂. Kes kopikat ei korja-kogu, see rublat ei saa.
Vil (Leoke) — 1 var.
- g₁. Kes kopikat ei korja, see rublat ei näe.
* kopikut (Sa, Trv), kopkat (Vig)
Grossschmidt ABDr 9; Nrv, Vig (Priimets), Sa (õpil.), Trv, Trm, Kod (õpil.), Trt (Liemann), ?Ote (õpil.), Vas — 8 v. 9(12) var.
- g₂. Kes kopikat ei korja, rublat ei näe.
Ote — 1 var.
- g₃. Kes kopikaid ei korja, see rublasi ei näe.
Trt (õpil.) — 1 var.
- h₁. Kes kopikat ei korja, see rublat ei leia.*
* kis (Koe); sii (Nõo); ruublit (Vas); ei lõvvä (Vas), levvä (Nõo), lõvva (Vas)
Koe, Trv, Vil, Nõo, Vas — 6(8) var.
- h₂. Kiä kopikat ei korja, tuu ruublit [ei] lõüä.
Rõu — 1 var.
- i₁. Kes kopikat ei korja, see rublat ei loe.*
* kopikast — rupla (Kei)
Rap v. Mär (Poom), Kei — 3 var.

- i₂. Kes kopikid ei korja, see rublid ei loe.
Trt — 1 var.
- j₁. Kes kopikat ei hoia, see ruplat ei saa.*
* kopkat (Ote); rubla (Sa), ruubelt (Pst), rublat (Ote); sii (Ote)
Jõh, Sa, Pst, Ote — 5 var.
- j₂. Kes kopkat ei hoia, tuu ruubliti ei saa.
Kan — 1 var.
- j₃. Kes kopikad ei hoia, rublad ei saa.
TMr — 1 var.
- j₄. Kes kopikad ei hoia, ei saa rublat kunagi.
Vas — 1 var.
- k₁. Kes kopikat ei hoia, tuu ruubliti ei näe.
Urv — 1 var.
- k₂. Kiä kopkat ei hoia, tuu rublat ei näe.
Rõu — 1 var.
- A₂. Kes kopikaid ei korja, see rublatükki kukru ei saa.
Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431; Tt (Kreutzw.) — 1(3) var.
- A_{3a}. Kes kopikat ei korja, see rublameheks ei saa.*
* kopikut (Krj), kopikast (Muh)
Sa — 9(10) var.
- b. Kes kopikuid ei korja, see rublameheks ei saa.
Khk — 1 var.
- A_{4a}. Kes kopikat ei austa, ei saa rubla maitsta.
Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(2) var.
- b. Kes kopikast lugu ei pea, see ka rublat ei nää.
Kär — 1 var.
- c₁. Kes kopikud ära põlgab, see ei saa rublad kunagi.
Rõn — 1 var.
- c₂. Kes kopika ära põlep, ei saa kunagi rublat.
ELS 105 — 1 var.
- B. Kes kopikat ei korja, see kümmekonda ei saa; kes kümmekonda ei korja, see rupla ei saa.
Vlg (Laipmann) — 1 var.
- Ca. Kes kopikal korjab, see rubla eest leiab.
Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(2) var.
- b. Kes kopikad hoiab, see leiab rubla.
?Mar (Hilemägi) — 1?(1) var.
- D. Kui Juku kopikat hoiab, siis on Juhanil rubla.
Rõu (Leegen) — 1 var.

- *
E. Kes tinga ei hoia, tuu ruubliti ei näe.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- *
Fa. Kes veeringit ei hoia, see ei saa elades taalrit kokku.

* Helle 339, Hupel 109, Willmann 23, Porominski EGr. 196, Wied. 66, Kündja nr. 37 (1883) 442, KAH EKAI 152 — 1(9) var.

*
*Kes veeringit ep hoia, se ep sa ellades taalrit foffe,
wer den Groschen nicht achtet, kommt nimmer zum The-
ler.*

- b. Kes veeringut ei korja, see ei saa elades taalrit kokku.
EKMS III 486 — 1?(1) var.

- c₁. Kes veeringit ei hoia, ega see elades taalrit tasku ei saa.
Wied. 66, Kündja nr. 37 (1883) 442, Kmpm. KH 75; ?Tt (Kreutzw.) — ?(5) var.

- c₂. Kes veeringit ei hoia, see elades taalrit tasku ei saa.
Stein 28 — ?(2) var.

- *
G. Ke tenga ei hoia, see ei saa eäle taalrit kokku.
Norm. Cl. 24 — 1(2) var.

- *
Ha₁. Kes senti ei kogu, see krooni ei saa.
?Jõh (õpil.) — ? kuni 2(2) var.

- a₂. Kes senti ei kogu, tuu krooni ei saa.
?Ote (Kroon) — 1?(1) var.

- b. Kes senti ei korja, see krooni ei saa.*
* sii (Nõo)
?Jõh (õpil.), ?Vän (Tammsoo), Nõo (Sild) — 1-3(3) var.

- c. Kes senti ei hoia, see krooni ei saa.
?Rak (õpil.) — 1?(1) var.

- d. Kes senti ei korja, see krooni ei kogu.
?Rak (õpil.) — 1?(1) var.

- *
I. Kes kopikat ei korja, see kroone ei saa.
?Jõh (õpil.) — 1?(1) var.

- *
J. Kui penni ei korja, siis marka ei saa.
?Pld (õpil.) — 1?(1) var.

- Vrd. ul: Kes kopikit ei korja, / see rupla ei saa.
/Kis rupla ei korja, / see sada ei saa (Muh).
Vrd. 4366. Kopik kopiku juurde, saab rubla täis.
11939. Kes tera ei kogu, vakka ei saa.

4867. Kes kõrt ei korja, see koormat ei saa.
 4358. Hoia kopikut, rublad hoiavad endid
 lsegi.
 4363. Kopikas hoiab rubla.
 4442. Ku krossõ korjat, sis kopkit saat.

**4361. KOBIKKA PIDÄ PÜÜDÄMÄ,
 VAIKA KAKS MENIS — 1 var.**

Kuu (R. Lilhein).

Vrd. kk: Kopika peal tingib, rublad lähevad
 mööda (Käi).

**4362. KOPIKA EEST ASJA, RUBLA EEST
 LÄRMI — u. 20(34) var.**

A₁. _____*

* kopiku (Krk, Hel, SJn), kopka (Trv), kop-
 ke (Hel); iist (Hel, SJn)
 Norm. 241; Kuu, Krk, Trv, Hel, SJn —
 7(11) var.

A₂. Kolme kopika eest asja, [saja] rubla
 eest lärmi.
 TMr — 1 var.

B. Kopika eest asja, rubla eest kisa.
 TMr — 1 var.

C_{1a1}. Kopka iist asja, ruubli iist kärrä.
 Rõu (Pallits) — 1 var.

a₂. Kopka eest asja, rubla eest kära.
 E 40, E² 74 — ?(3) var.

b. Kopikane asi, rublane kära.
 Ksi — 1 var.

C_{2a}. Kopkane asi, sajarublaline kära.
 Rak — 1 var.

b. Kopikaline asi, sajarublane kära.
 Kad — 1(2) var.

D. Kopika eest asja, kolme eest kära.
 TMr — 1 var.

E. Kopika eest kaupa, rubla eest lärmi.*
 * kopiku (Juu v. Vän)
 ?Juu v. Vän (Virkus), Trv — 1 v. 2(2) var.

F. Kopika eest kaupa, rubla eest kära.
 E MVH 78 — ?(3) var.

G. Kopka eest häd, rubla eest kärra.
 Kan — 1 var.

H. Kopka väärt häd, ruubli väärt larmi.
 Rõu — 1(2) var.

Ia. Kopika eest muna, rubla eest kära.
 Tür — 1 var.

b. Rubla eest kära, kopika eest muna.
 Tür — 1 var.

J. Kopika eest kasu, rubla eest kära.
 Röp (Eisen) — 1 var.

K. Kopika iist kahju, rubla eest lärmi.
 Rõn — 1 var.

Vrd. kk: On kopika eest asja, aga rubla eest
 lärmi (Saa).

Vrd. 4370. Kupika eest kasu ja rubla eest kahju.
 4369. Kopka iist asja, rubla iist tekku.

3886. Eks kisa ole ikke suurem, kui asi isi
 ongi.

**4363. KOPIKAS HOIAB RUBLA — u.
 15(59) var.**

Aa. _____*

* kopik (trükised)

Meves 137, Niggol VKÖR 188, Pödder
 LVKGr. 98, Kuusik KT 206, Grossschmidt
 ABDr 8, Norm. 233, E 40, E² 74; VMr
 (A. Elken), ?SJn (Kuressohn) — 1 v.
 2(34) var.

b. Kopik korjab rubla.*

* korjap (Rõn), korjas (Hel); rublat (Hls,
 Hel)

Lüdimois UAr (1880) 21, Hurt Vvk ABDr 29,
 Gressel (1892) 48; ?Amb (Kuusik), Vig (Saa-
 list), Hls, Hel, Aks, ?Rõn (Berg) — 5 kuni
 7(9) var.

B. Kopik on rubla korjandus.
 Rõn (Andrel) — 1 var.

Ca. Kopikatest korjatakse ruble kokku.
 Kündja EKÖ² 78 — 1?(1) var.

b. Kopikatest kogub rubla.
 Ote (õpil.) — 1 var.

D. Ting hoit ruublit alati.
 ?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

Ea₁. Kopik korjab kopikut.*

* kopikas — kopikat (Meelej., Laakm.), ko-
 pikas — kopikaid (Norm.)

Meelej. nr. 37 (1887) 295, Laakm. ER Kas.
 Kal. (1892) 22, Norm. 230, EKMS III 489,
 Pär (Kampmann) — 1(9) var.

a₂. Küll kopik kopikat korjab.*
 * kopikut

Vil (Leoke) — 2 var.

b. Küll kopik kopikat kogub.
 Vil (Leoke) — 1 var.

Vrd. 4367. Kopik um ruubli esa.

4360. Kes kopikat ei korja, see rublat ei
 saa.

4364. KOPIKAS KA RAHA — 6—8(8) var.

Aa₁. _____

Plt (Luu) — 1 var.

a₂. Kopik on ka raha.

?Vig (Altsam) — 1?(1) var.

b. Kopek om ka kroonu raha.
 Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Pool tenga on niisamuti raha kui
 tuhat ruplagi.
 ?Rkv (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.

C. Kopik ka raha ja lutik liha.

Mäesalu seletus: «Pisiasjade arvestamise
 kohta.»

Hää — 1 var.

- D. Sent ka raha.
Hää (Mäesalu) — 1 var.
- E. Sent on raha ja lutikas on liha.
Vän (Rõõmussaar) — 1 var.
- F. Sitikas on liha ja sent on raha.
Sa (Samet) — 1 var.
- Vrd. 4368. Kopik põle raha ja lutik põle liha.
- 4365. KOPIKAS PEAB TASKUS OLEMA, MUIDU KOERAD KUSEVAD PEALE** — 7 v. 8(8) var.
- Aa. _____
Põl (Tustit) — 1 var.
- b. Vähemalt kopik raha peab taskus olema, muidu koerad kusevad peale.
Põl (Tustit) — 1 var.
- c. Jäta mõni kopikas kotti, siis koer ei kuse peale.
EKMS III 489 — 1 var.
- B. Kel sentigi raha põle taskus, sellele koer kuseb piale.
Lal — 1 var.
- C. Ilma rahakotita ei tohi kodust välja minna: kui lähed, tuleb koer vastu ja kuseb sinu peale.
?VNg (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.
- D. Raha peab kaasas olema; kui ei ole, siis peni kuseb peale.
Kos — 1 var.
- E. Rahast äi või taskut ilmaskit nii tüh-jaks jätta, et pole ühtegit penni sees; muidu kass kuseb külje pääle.
Käl (Liivo) — 1 var.
- F. Kui sul raha taskus ei ole, siis hau-gub iga koer sinu peale.
Vän — 1 var.
- Vrd. kk: Ei julge uulitsalle minna, pärast koerad tulevad peale kusele (Kuu).
- Vrd. 9479. Raha peab taskun oleme, muidu ei lää siga tee päält kõrva.
- 4366. KOPIK KOPIKU JUURDE, SAAB RUBLA TÄIS** — 1?(1) var.
?Trt (Eisen).
- Vrd. 4360. Kes kopikat ei korja, see rublat ei saa.
- 4367. KOPIK UM RUUBLI ESA** — 1?(1) var.
?Rõu (Gutves).
- Vrd. 4363. Kopikas hojab rubla.
- 4368. KOPIK PÕLE RAHA JA LUTIK PÕLE LIHA** — 13(17) var.
- Aa. _____
Hää — 2 var.

- b. Kopik pole raha ega lutik pole liha.
Ote (õpil.) — 1 var.
- B. Rupla pole raha ja lutikas pole liha.
Jõh — 1 var.
- Ca₁. Sitikas pole liha, kopikas pole raha.
Norm. 231, EKMS III 490; Krj — 1(4) var.
- a₂. Sitikas pole liha ega kopik raha.
Pha (Kuusk) — 1 var.
- b. Kopikas pole raha ega sitikas ole liha.
Rap v. Mär (Poom) — 2 var.
- Da. Sent pole raha ega prussagas pole liha.
Kuu — 1 var.
- b. Ei sent ole raha ega prussakas liha.
Kul — 1 var.
- E. Kala pole liha ega rubla pole raha.
Vän — 1 var.
- F. Kruon põle raha ega mats põle vend.
Norm. 111; Vai — 1(2) var.
- G. Sitikas pole liha ja lammas laululind.
O. Grepi seletus: öeldakse sel juhul, kui mõni tahab millestki sellist asja teha, mis on täiesti võimatu.
Krj — 1 var.
- Vrd. alb: Ega elegant pole siga / ega lammas laululind, / mis on sul kuradil viga, / sa ju tead, et armastan sind (Iis).
- Vrd. 4364, eriti C: Kopik ka raha ja lutik liha.
- 4369. KOPKA IIST ASJA, RUBLA IIST TEKKE** — 1 var.
Rõn (Käärrik).
- Vrd. 4362. Kopika eest asja, rubla eest lärmi.
- 4370. KUPIKA EEST KASU JA RUBLA EEST KAHJU** — 1?(1) var.
?Võn (Sordla).
- Vrd. 4362. Kopika eest asja, rubla eest lärmi.
- 4371. MAJAPIDAMISEKS LÄHEB KAKS KOPIKAT TARVIS: ÜKS TARBE-KOPIK JA ÜKS TAGAVARAKOPIK** ? kuni 2(4) var.
- a. _____
CRJ Sak. Kal. Põl. (1880) 215 — 1?(2) var.
- b. Üks olgu tarbekopik, teine tagavara-kopik.
?Vil (Leoke) — 1?(2) var.
- 4372. MIS KOPIKUKS LOODUD, SEE ON KOPIK, MIS ON TUKAT, SEE ON TUKAT** — 2(7) var.
- Aa. _____
Wied. 119, Kündja nr. 46 (1883) 549 — 1(3) var.

- b. Mis kopikaks loodud, on kopik.*
* kopikuks (E²)
E 56, E² 74 — ?(2) var.
- B. Kes poluskaks lõõdud, ei sest kahe-kopikatükki ei saa.
polusk = rahaühik (veerandkopikane)
Wied. 62, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(2) var.
4373. MIS MASS KOPEK RUBLAT VASTA VAI TEORATAS TOLDA VASTA — 4(6) var.
- a. _____*
* kopik (Norm.)
Norm. 106; Rõu — 1(2) var.
- b. Mis massap kopik rubla man vai talu-poja vanger tõlla man.
Rõn — 1 var.
- c. Mis om kopik rubla man vai taluratas tõlla man.
San, Plv — 2(3) var.
- Vrd. kk: Mis sandiratas tõlla ees või mina uhke neiu ees (Han).
4374. PANED KOPKA KOPKA PÄÄLE, SUUR VARVAS SEINÄ PÄÄLE — 1 var.
A. Källo (üleskirjutaja) seletus: kui raha on, siis pole tarvis tööd teha.
Lüg.
4375. PAREM KOPIK PEU SEES, KUI SADA TAALERT, MIS VEEL EES — 1 var.
Aud (Jagor).
4376. PAREM KOPIKU EEST KÄÄRA KUI RUBLA EEST OTSE — 1 var.
M. Mäesalu seletus: «Parem julget või tää-du teed pisut käära käia, kui võõrast või kardetavat teed otse ajada.»
Hää.
Vrd. 4468. Paremb kuiva kovera kui vetta oi-ge-ja.
4377. SEENI KUI ÜITS KOPKA MAN KAUPLEB, PISTAB TÕINE RUBLA TASKU — 1 var.
Rõn (Käärrik).
4378. SENI KEERUTE KOPIKUT NÄPU VAHEL, KU TA TULITSES LÄÄP, SIS ANNA ÄRA — 5 var.
- Aa. _____
Krk (Sarv) — 1 var.

- b. Kopikat tuleb nii kaua taskus hoida, kui raha taskus tuliseks läheb.
Põi (Tustit) — 1 var.
- c. Hoia raha peus, senni kui ta õige soojaks läheb.
Krk — 1 var.
- d. Inne hõõrd kidsi kopka kuumast, ku' käest ar' and.
Se — 1 var.
- B. Lase sõnal suus enne kolm kord ümber käia, kui välja ütled, ja hõeru kopik enne kuumaks, kui ta välja annad.
Rõu (Leegen) — 1 var.
- Vt. 9357 C.
Vrd. kk: Seni hoid [kopikat] peon, ku kuumas lää (Krk).
4379. KOPS KOERA ROOG, MAK S MAIA MEHE ROOG — 1(4) var.
- a. _____
Norm. 162, EKMS IV 22; Tin (Truuv) — 1(3) var.
- b. Kops koera roog, maks mehe roog.
EKMS II 540 — ?(1) var.
- X 4380. KES KOPUTAB, SELLELE TEHAKSE LAHTI — u. 10(27) var.
- Aa. _____*
* sel (Vil); tehakse (Kre)
Gr. PA² 14, Puus. EKGr. 190, Kask-Puusepp-Vaigla 14; ?Jõh (õpil.), ?Rak (õpil.), ?Kre (Rüitel), ?Vil (Palu) — ? kuni 4(7) var.
- b. Koputajale tehakse lahti.
Meos Vaatl. III 75 — ?(1) var.
- B. Kes koputab, sellele avatakse uks.
Kask-Vaigla-Veski I Ak 16; Trt (Birnbaum) — 1 v. 2(2) var.
- C. Kes küsib, sellel antse; kis koputab, sellel tehtse lahti.
Vln — 1 var.
- Vt. 5185 B.
- D. Kes palub, see saab; kes koputab, sellele fehakse lahti.
Kuu (Vilbaste, õpil.), Trt (õpil.) — 3 var.
- Vt. 8377 B.
- E. Kes pallõs, toolõ andas; kes kop'tas, toolõ lastas uss vallalõ.
?Se (Oinas-Tammeorg) — 1?(1) var.
- F₁. Kes otsib, see leiab; kes koputab, sellele tehakse lahti.
Puus. EKGr. 194, Puus. KH III¹² 105, Puus. Eü I 124; Lüg (Källo), Juu v. Vän (Virkus), Lai (Tammepuu), Tt (S. Veske) — 3—4(11) var. Käsikirjal. tekstid kõik hilised.
- Vt. 8147 D₁.
- F₂. Kes palub, see saab; kes otsib, see

leiab; kes koputab, sel tehakse lahti.
?Trt (Hildebrand) — 1?(1) var.

Vt. 8147 D₂ ja 8377 C.

Vrd. Matt. 7,8: Seft iggaüks, kes pallub, se
saab, ja kes otsib, se leiab, ja kes koppu-
tab, sellele tehakse lahti.

Vrd. ka Luuka 11,10 ja Matt. 7,7 ning Luuka
11,9.

4381. KORD AITAB KORDA — 5(8) var.

a₁. —
E MVH 80, E 40; Trv — 2(5) var.

a₂. Kõrd avitab kõrda.
Trv — 1 var.

b. Kord aitab ikka korda.*
* kõrd — kõrda (Kam)
Kam, Ran — 2 var.

Vrd. muist: RKM I 2,803 < Ran.

Vrd. 4383. Kord annab korrale sooja.

**4382. KORD AITAB MAJA PIDADA —
1?(2) var.**

Laakm. ER Kas. Kal. (1889 sept.).

**4383. KORD ANNAB KORRALE SOOJA
— 2 var.**

Trv, Vil.

Vrd. 4381. Kord aitab korda.

4384. Kord ikka korra vennäke.

**4384. KORD IKKA KORRA VENNÄKE —
— 1 var.**

Khn (S. Saar).

Vrd. 4383. Kord annab korrale sooja.

**4385. KUDA KORD, NENDA KOHUS —
? kuni 2(2) var.**

a. —
?Trt (Liemann) — 1?(1) var.

b. Kuida kord, nõnda kohus.
?Pst (Söggel) — 1?(1) var.

**4386. KORDAMINE ON TARKUSE EMA
1 kuni 8(14) var.**

Aa. —
?Lüg (Källo), ?Vig (õpil.), ?Ote (õpil.) —
1 kuni 4(5) var.

b. Korda sagedasti, sest kordamine on
tarkuse ema.
Kmpm. Kirjaseadm. 81 — ?(1) var.

B. Kordamine on õppimise ema.*
* kordamene (Vig)

Kuusik KT 200, Norm. 58; ?Rap (õpil.),
?Vig (Saalist), ?Ote (õpil.) — 1 kuni 3(7)
var. Kuusiku KT esitatud vene vs tõlkena.

C. Kordamine on teaduse ema.
?Rõu (Raudsepp) — 1?(1) var.

Kõik variandid esindavad kirjandusest läh-
tunud sekundaartraditsiooni.

Vrd. 11683. Tarkus on rikkuse emä.

**4387. KORD-KORRALT TEEB LINNUKE
PESA — 1(3) var.**

Norm. 212; Hää (Mäesalu).

Vrd. Körber VRMK 46 (prantsuse vs.): Ikka
haav haavalt ja lind teeb oma pesa ka val-
mis.

4388. KAIK KERDUB — 1 var.

kerdub = kordub

Kuu (R. Lilhein).

**4389. KORJAJALÕ JÄÄVÄ KOORÕ —
8(10) var.**

A_{1a}. —*

* jääse (Norm., Se)

Norm. 186; Rääp, Se — 2(3) var.

b. Korjajale iks koore saava.
Rõu — 1 var.

c. Korjajale jäevad koorikud.
Plv — 1 var.

d. Korjaja iks saa koorigu.
Plv — 1(2) var.

e. Korjajalõ saa koorik.
Se — 1 var.

A₂. Korjaja iks kooriku lõud.
Plv — 1 var.

B. Koorik saa korjajale, naane nopest
naidejale.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

**4390. KES KORJAB, SEE KOGUB —
1(2) var.**

VI (Kuuben).

Vrd. 4391. Kes korjab, see leiab.

**4391. KES KORJAB, SEE LEIAB — 1(7)
var.**

Wied. 58, Kündja nr. 36 (1883) 431, E 34,
E² 44, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 69, Puus. Eü
I 25 ja 113.

Vrd. 4390. Kes korjab, see kogub.

1429. Kudas hoiad, nõnda leiad.

**4392. KORJA ÕIGEL AJAL, SIIS ON SUL
HÄDA AJAL — u. 10(103) var.**

Aa₁. —

Wied. 72, Kündja nr. 38 (1883) 454, CRJ
KLr II 55, CRJ Sak. Kal. Põl. (1880) 215,
Tõn. Trt. Täht. (1885) 50 ja (1888) 51, Tõn.

- LLr 87 ja 112, Tõn. LPr 12, Mäesepp 14, Jung 68; ?VMr (A. Elken), Kaa (Tõll) — 2 v. 3(43) var.
- a₂. Korja õigel ajal, sõs om sul hädä ajal.
Hls (Riiet) — 1 var.
- a₃. Korja õigel ajal, siis on võtta häda ajal.
Puus. EKGr. 191, Puus. KH III¹² 79, Puus. Eü I 94, Huvit. V Lisa 15, Norm. 232, EKMS II 24 — ?(12) var.
- a₄. Korja õigel ajal, siis võtta häda ajal.
E 40, E² 13 — ?(4) var.
- b. Kogu õigel ajal, siis on sul häda ajal.
Tõn. Täht. (1909 aprill, 1910 jaan., 1911 juul.), Tõn. RP 229; Vil (Leoke) — 1 v. 2(8) var.
- c. Kes ei kogu õigel aal, sel võtta häda aal.
Trv (Liller) — 1 var.
- B. Kes ei kogu õigel ajal, sel ei ole võtta häda ajal.
Hls (Söggel) — 1 var.
- Ca. Muretse õigel ajal, siis on sul häda ajal.
Wied. 126, Kündja nr. 47 (1883) 561, Kas. Talur. Kal. (1881) 38, Vlg. Lisal. nr. 12 (1890) 96, Tõn. RP 183 — 1(17) var.
- b. Muretse õigel ajal, siis on võtta häda ajal.
E 58, Nurmik II 155 — ?(8) var.
- D. Hoia õigel ajal, siis on sul abi häda ajal.
Hls (Söggel) — 1 var.
- E. Hoia õigel ajal, siis on sul anda häda ajal.
Nõo (õpil.) — 1 var.
- *
- Fa. Kogu häääl ajal, sis om sul häda ajal.
Hls (Sulsenberg) — 1 var.
- b. Korja häääl aal, sis om sul hädä aal.
?Hls (Ruubel-Körnitse) — 1?(1) var.
- G. Kes heal ajal kokku hoiab, see häda ajal leiab.
CRJ Sak. Kal. Põl. (1880) 215 — 1?(2) var.
- H. Kes kokku hoiab, kui tal on, see leiab, kui tal vaja.
Laakm. ER Kas. Kal. (1889) 19 — 1?(2) var.
- Vrd. 925. Heal ajal saadud, pahal peetud.
5262. Laena häda ajal, maksa ka õigel ajal.
4393. SIIS ON KORRALIK TALV, KUI KEVADISE MAARJAPÄEVA EES ON [ÜHEKSA] ÖÖD-PÄEVA KÜLMA JA JÄREL [ÜHEKSA] ÖÖD-PÄEVA KÜLMA — 1 var.
Vän (Rõõmussaar).
Vrd. 14830. Kui õhessa ööd enne ja õhessa ööd pääle vana maarjapäeva ühtejargi öökülm on, sis tuleja soe kevadi.
4394. KÖRRALDA ELO NÄLÄ IMÄ — ? kuni 2(2) var.
a. —————
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.
b. Kõlvetu elu on nälja ema.
?Saa (Tuul) — 1?(1) var.
Vrd. 12825. Suur uhkus on nälja ema.
1497. Hooletus eluaea näljä emä.
4395. KES ON NÄINUD KORSNAPÜHKIJAT VALGET EHK MÖLDRIT MUSTA — 1(4) var.
Pha? (anon.).
4396. EGA KORTS SAAPAS EI KARJU, AGA RAKK VARBAS VALUTAB — 1 var.
Rkv (Heraklides).
Vrd. 4398. Parem korts kannas kui vill varbas.
4397. KÖRTS KONDSAN, VILL VARBAN — 1 var.
Trv v. Rõu (Siipsen).
Võimalik kõnekäänuline funktsioon.
Vrd. 4398. Parem korts kannas kui vill varbas.
4398. PAREM KORTS KANNAS KUI VILL VARBAS — u. 115(159) var.
A_{1a1}. —————*
* kannan — varban; ku (Kod)
H. Krickmanni (VNg) seletus: «Parem natuke suur kui veike.» T. Kiipuse (Lai) seletus: «Pastle kohta.»
Stein 51, Wied. 145, Kündja nr. 48 (1883) 573, E 67, EKMS III 604; VNg, VMr (Mastberg), Amb, Kuu, Lai, Pal, Kod, Ti (Kreutzw.) — u. 10(19) var.
- a₂. Parem korts kandas kui vill varvas.*
* kõrts (Amb); kandes (Tor, Pil); ku (Tor); varbas (Norm.; Amb), varves (Pil)
Norm. 152; Amb, Tln, Jür, Tor, Pil — 5(6) var.
- a₃. Parem kurts kandas kui vill varvus.
Han — 1 var.

- a₄. Ennem kõrts kannas kui vill varvas.
?Khñ (Teder) — 1?(1) var.
- a₅. Parem ikke korts kannas kui vill varbas.*
* paremb (Jõh)
Jõh, Kad — 2 var.
- a₆. Parem on korts kandas kui vill varvas.
Meelej. 14 (1887) 111; ?SJñ (Kapp) — 1?(10) var.
- b. Parem korts kandus, enne kui vill varbus.
PJg — 1 var.
- A₂. Parem korts kontsas kui vill varvas.
Vil (Leoke) — 1 var.
- B. Parem ikka kord kandus kui vill varvus.
kord = korts (Wied.)
Tor — 1 var.
- Ca₁. Parem konts kannas kui vill varbas.*
* kannan — varvan (Kod); varvas (Trm)
G. Jürgensoni (MMg) seletus: «Parem kui saapad suuremad.»
VMr, TaP — 7(8) var.
- a₂. Parem ike konts kannan kui vill varban.
Kod — 1 var.
- a₃. Parem ikke konts kannas kui vill varvis.
Ksi — 1 var.
- b. Parem konts kandus kui vill varvus.
Pär (Kampmann), Pil (Söödur) v. Trm (Õunapuu) — 2(4) var.
- D. Parem pori kandas kui vill varvis.
SJñ — 2 var.
- E₁. Parem kori kandas kui vill varvas.
SJñ? (anon.) — 1 var.
- E_{2a}. Parem kori kontsan kui vill varban.*
* param (Juu), paremb (Ran); kontsas (Sak. Lisa, EKMS), konsas (Vil); varvas (Sak. Lisa; Vil), varbas (EKMS)
P. Taltsi (Juu) seletus: «Viisude kohta.»
M. Veske (VIL) seletus: «Õeld. pastla tegemise man; s.o. mida suurem, seda parem»; J. Everti (Vil) seletus: k o r i tähendab pastlakontsa ruumi.
Sak. Lisa nr. 22 (1888) 2, Norm. 152, EKMS III 604; Juu, Hls, VIL, Ran — 6 v. 7(12) var.
- b. Parem on kori kontsas kui vill varbas.
Saa — 1 var.
- Fa. Parem korv kontsas kui vill varbas.*
* parep (Krk), pareb (Se), paremb (Trv, Võn, Nõo, Puh, Ote, Kan, Urv, Rõu, Plv, Vas v. Se, Se), päremp (Trv, Nõo), parõmp (Urv), parõmb (Rõu); kõrv (Urv, Rõu); kondsan — varban (Hls, Krk, Trv, TaL,

- Kan, Urv, Plv), konsan — varban (Kod, Ote, Võ-Se), kundsan — varban (Urv, Rõu, Plv), kundsa — varbah (Vas, Vas v. Se, Se), konts — varvas (Krk); ku (Trv, Võn, Nõo, Urv, Rõu, Vas v. Se, Se)
Saa, Päl, Hel, Trv, Vil, Kod, TaL, Võ, Se — u. 40(50) var.
- b. Enne olgu korv kontsas kui vill varvas.
Saa — 1 var.
- c. Paremb korv kundsa ku vill varbih.
Plv (Keerd) — 1 var.
- G. Paremb kott kondsan ku vill varban.
Urv (Seen) — 1 var.
- H. Parem konn kondsas ku vill varvas.
Vil (Nigul) — 1 var.
- *
- Ia₁. Parem korts kingas kui vill varbas.*
* paremb (Hlj)
Vi, Amb, Kuu, Jõe, Hls? (Jung) — 13(14) var.
- a₂. Ennem korts kingas kui vill varbas.
Lüg — 1 var.
- a₃. Enemb ikke korts kengas kui vill varbas.
Lüg — 1 var.
- a₄. Parem ikka korts kingas kui vill varbas.
Jõe — 2 var.
- a₅. Parem on korts kingas kui vill varbas.
Kuu — 1 var.
- b₁. Paremb korts kinges kui vill varbas.*
* ku
Kuu — 3 var.
- b₂. Ennemb korts kinges kui vill varbas.
Kuu — 1 var.
- J. Parem krimp kingas kui vill varbas.
Jõe — 1 var.
- Ka. Enne olgu kurd kingas kui vill varbas.
Norm. 152, EKMS II 84 ja III 603; Krj (Allas) — 1(6) var.
- b. Ennemi[ni] kurd kingas kut vill varbas.
Sa? (Mets) — 1 var.
- L. «Ennem olgu kurd kingas kut vill varbas», ütleb hooletu; «Ennem olgu vill varbas kut kurd kingas», vastab hoolas.
Käi (Sooster) — 1 var.
- Vt. 14203 D.
- M. Parem kortsud kingas kui rakud varbas.
Kad — 1 var.
- Vrd. 4397. Kõrts kondsan, vill varban.
4396. Ega korts saapas ei karju, aga rakk varbas valutab.

4399. EGA KOSE MEES KIRIKUSSE
JÕUA — 1 var.

Kos (Palm).

4400. KAUGELT KOSILANE ON KUULUS
— 1?(1) var.

?VMr (Mastberg).

Vrd. 4913. Kaugelt kägu kuulus.

3481. Kaugelt tuodud kaasa on ikka kuul-
samb.

4401. Kosilane kuulus miis, mõrsja massa ai
midägi.

4401. KOSILANE KUULUS MIIS, MÕRSJA
MASSA AI MIDÄGI — 1(3) var.

a. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Kosilane kuulus mees, mõrsja maksa
ei midagi.*

* ei maksa (EKMS)

Norm. 181, EKMS II 99 — ?(2) var.

Vrd. 4400. Kaugelt kosilane on kuulus.

4402. KOSILANÕ KURI KULLÕMA,
MÕRS'A VALI VARJAMA — 1?(4)
var.

a. _____

?Se (Tammeorg) — 1?(1) var.

b. Kosilane kuri kuulama, mõrsja vali
varjama.

Norm. 181, EKMS II 99 — ?(3) var.

Vrd. nlj: Põldmäe nr. 361 jj.

4403. KOSILASI KOER EI HAUGU, KEDA
HAUGUB, SELLEST EI SAA ASJA
— 1 var.

Trv (Kala).

Vrd. 4084. Koer haugub, kosilased tulevad.

4404. KÕIK KOSILASED RIKKAD, KÕIK
VANGID VAESED — 1(26) var.

Aa. _____

* Helle 336, Hupel 107, Poromenski EGr.
192, KAH EKAI 151, E MVH 29 — 1(15)
var.

*

*Keit kosilased rikkad, keit vangid vaesed, alle
Freier reich, alle Gefangene arm.*

b. Kõik kosilased on rikkad, kõik vangid
vaesed.

Stein 31, Wied. 73, Kündja nr. 38 (1883) 454
— ?(7) var.

B. Kõik kosilased on rikkad.
E 41, E² 74 — ?(4) var.

Vrd. 10054. Kõik saksad rikkad, kõik talupojad
vaesed.

4405. ÄRA KOSI PIKKA: PIKK LÄHEB
PINGILE MAGAMA — 3 var.

A. _____

Krj (Mägi) — 1 var.

B. pikk pikutab pingile, põll pea all,
lühike lüpsab lehmad, pisike peseb
pütid.

Khk — 1 var.

C. Suur lääb kurru suikume ja pikk lääb
pingile magame; tilluke om terävice
ja hulluke usinike.

Saa — 1 var.

Vt. 12012 D.

Vrd. rl «Ära võta pikka, võta lühike»: Ära sina
võta pikka naista: / pikk heidab pingile
magama (ERIA III:1 nr. 4509).

4406. KAS KÕIK KÄIVAD KOSJAVII-
NAGA, KELLEL KOMPS KÄÄS ON
— 1(3) var.

a. _____

Amb (Neublau) — 1 var.

b. Kas kõik käivad kosjaviinaga, kel
kompsud käes.

E MVH 77 — ?(2) var.

Vrd. kk: Komps käes, kas käid kosjaviinaga?
'küsit. naisterahva käest, kellel komps käes
on' (Amb).

4407. KELLEL KOST, SEL KOHUS;
KELLEL VOID, SEL VOIMUS —
3(14) var.

A. _____*

* kel (Stein), kel — sel (Norm.)

Stein 24, Wied. 54, Kündja nr. 35 (1883) 418,
Norm. 134, EKMS IV 725; Võ-Se (Stein) —
1(11) var.

B. Kel võid, tool võimus; kel koor, tool
kohus.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

C. Kel vatsk, tol võimus; kel kost, tol
kohus.

Rõu — 1 var.

D. Kel võipakk, sel võimus.

?Vig (Priimets) — ?(1) var.

Vrd. 14434. Kel vägi, sel võimus; kel kukkur,
sel kohus.

4487. Kui kulda, nii kohut; kui hõbõhõt, nii
õigust.

- E 26, Puus. EKGr. 192, Jänes-Parlo 110 — ?(4) var.
- b₂. Igasse kotti ei heideta ega igale palu-
jale anta.
E² 41, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 65, EKMS 1
146 — ?(3) var.
- B. Kahte korda ei paku[ta], igasse kotti
ei heide[ta].
Kask-Vaigla-Veski III Võ 137 — ?(1) var.
4416. IGAÜKS KATSUB AGA OMA
KOTTI TASUTADA — 1?(3) var.
Wied. 37, Kündja nr. 34 (1883) 406.
4417. KAUA SA KOTTI HUIKAD, KUI
VASTA EI KAJA — 1 var.
M. Mäesalu (üleskirjutaja) seletus: tulemu-
setust nõudmisest loobudes öeldud.
Hää.
4418. KOTIHKI PUDOVAI — 1 var.
M. Linna seletus: «Saaja minneh piat kraa-
mi viimä.»
Se.
4419. KOTILDA EI OLE SANTI KAVA-
DAGI — 1?(1) var.
J. Sandra seletus: kotlita ei tunta santi.
?Vas v. Se.
4420. KOTIS ELAMINE EI SAADA
KÜNKA OTSA — 1(2) var.
Wied. 72, Kündja nr. 38 (1883) 454.
4421. KOTT KAALAN KUNDSÖNI, VATSK
SISEN VARBINI — 1 var.
Rõu (A. Jennes).
4422. KOTT OLGU IKKA ENESEST,
SAAGU PÖRSS KUST SAA — 1 v.
2(10) var.
a. _____*
* saadagu (trükised)
E 40, E² 94; Trv (Kala, Sikk, Rull) — 1(8)
var.
b. Pörss olgu koh taht, kott peat hin-
dast olema.
?Vru (G. Sander) — 1?(2) var.
4423. KUDA KOTT, NÕNDA SUU — 1 v.
2(2) var.
A. _____
M. Mäesalu seletus: «Asjade ja olukordade
- sobivuse kohta. Näit. kui lapsele antakse
kergem tööriist tarvitada.»
Hää — 1 var.
- B. Kuidas kott, nõnda sopp.
?Mar (Hilemägi) — 1?(1) var.
4424. MIS KOTIS, SEE KODU — 1?(1)
var.
?Vig (Aitsam).
Vrd. 4806, eriti G: Mis kottis, see kõrval, mis
vatsas, see varjul.
4425. PIÄ KOTTI, SIS KU REPÄN KOTIH
— 1(2) var.
Norm. 68; Se (Savala).
Vrd. 12305. Ku töötadas, sis kotti plä.
9221. Pista pörsas kotti, kui pakutakse.
4426. SEDA KOTTI PEKSETAKSE, MIS
TOLMAB — 2(6) var.
a. _____
E MVH 90; Trv (Pausk) — 1(5) var.
b. Seda kotti ikka peksetakse, mis tol-
mab.
Hls — 1 var.
Vrd. 11528. Talupoeg on nagu tolmune kott, ikka
natuke tuleb.
4428. Tao kotti nii kaua, kui jahutolm
väl'la tuleb.
4427. SEL OLGU PIKK KOTT JAHU, KES
ELÄVÄ KUOLETAB — 1 kuni
2(2) var.
kuoletab = suretab
Kuu (Vilbaste).
4428. TAO KOTTI NII KAUA, KUI JAHU-
TOLM VÄL'LA TULEB — 1 var.
Mär v. Rap (Poom).
Vrd. 11528. Talupoeg on nagu tolmune kott,
ikka natuke tuleb.
4426. Seda kotti peksetakse, mis tolmas.
4429. ÖGAS KOTT LEIBA SÜÜÜI, KU
ESI SÜÜÜI — 1 var.
M. Linna (üleskirjutaja) seletus: mida kotti
paned, seda ise sööd.
Se.
4430. KÜLL KOURAPURJED KUHALE
VIEVÄD — 1 var.
kour = pihk, kämmal; kuhale = kohale
E. Lindströmi seletus: küll aerud altavad,
kui muid purjesid ei saa kasutada.
Kuu.

4431. KOSKUB KRAAMI RIIDEKÜNÄSSE,
EI KOSKU LEIVÄASTJA — 2 var.

A. _____

J. Eskeni seletus: «Naene teeb riidet, aga mees ei teeni ega too leiba.»

koskub = lisab

Kuu — 1 var.

B. Küll pesupalisse korjab keiki, aga leivaastjasse ei korja midagi.

Jõe (Vilbaste) — 1 var.

Vrd. 8710. Pesuküna kasvatab, leivaküna kahan-
dab.

4432. KÕIK KRAAM VÕI ILMAST AR
KAODA, A' RAHA JÄÄS KOKO
PERRÄ — 1 var.

Se (M. Linna).

4433. KRAAV ON PÖLLU EMA — 1 var.

Hää (Mäesalu).

Vrd. 1189. Heinamaa on põllu ema.

4434. KUI ÜLE KRUAVI KARGAMA HAK-
KAD, PIÄ SILMÄD LAHTI —
1(2) var.

Norm. 229; Kod (Univere).

4435. EGA KRANTS KARVATSEMBAS EI
SAA, KUI TA OM — 1(2) var.

Kan (Väggi).

4436. IGAÜKS KRATSIGU ISE OMA KÄR-
NAD — 11 var.

Aa₁. _____

Hää (Mäesalu) — 1 var.

a₂. Igaüks kratsigu oma kärnaid.*

* kärni

Jõh (õpil.) — 2 var.

b. Igamees piab isi oma kärnu kraatsi-
ma.

Hää — 1 var.

c₁. Igaüks oma kärnä kratsib.

Lüg — 1 var.

c₂. Igaüks kratsib oma kärnaid.

VNg — 1 var.

d. Egäüts uma' kärnä' süüt.

süütmä: süüt = sügama

Se — 1 var.

e. Küll egäüts uma' kärnü es'ki kõhvit-
sõs.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

f. Egälütel uma' kärnä' es'ki süütä'.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Kel kärnäd one, küll sii ise süvab.

Kod — 1 var.

C. Oma kärnad sügelevad, oma küüned
kratsivad.

Ann — 1 var.

Vrd. 7916. Oma kärnad sügelevad.

11367. Kel sügelep, sii süüdäp.

4959. Kel kärnäd, sel küüned.

4437. EGA KROONU LEIB EI LÖPPE —
1 var.

VMr (V. ja G. Lurich).

4438. KROONUVALLA TULITUKI' OMMA
ENAM KUI MÖISNIKUVALLA
PERISPLATS — 1 var.

Plv (Viidebaum).

4439. PAREM KROONUVALLA KOERALE
KUT PÄRISVALLA POISILE —
1 var.

Sa (O. Kallas).

4440. KROONUVÄGI NAGU MEREVESI:
KUST TUUL PUHUB, SINNA
LÄHEB — 1 var.

HMd v. Ris (Treumann).

4441. KROSS OTSIB KROSSI, KOPIK
KOPIKAT — 1(3) var.

Trt (anon.).

Vrd. kk: Ei kobikas kobikka nää 'ei saa palgast
palgani läbi' (Lüg); Kopik ei näe tõist ko-
pikut 'raha asjatult raiskama' (Krk).

4442. KU KROSSÕ KORJAT, SIS KOPKIT
SAAT — 1 var.

Se (Vabarna).

Vrd. 4360. Kes kopikat ei korja, see rublat ei
saa.

4443. KRUUS KÄIB NÕNDA KAUA KAE-
VUL, KUI KATKI LÄHEB — u.
10(18) var.

Aa₁. _____

Vai (Feldbach) — 1 var.

a₂. Kruus käib nii kaua kaevul, kui ta
katki läheb.

Tln (Keller) — 1(2) var.

a₃. Kruus käib ikka nii kaua kaevul, kui
viimaks katki läheb.

W. Norm. OL 39 — 1?(1) var.

a₄. Kruus käi kaivule seeni, kui katski
lätt.

Ote — 1 var.

- a₅. Kruus läheb nii kaua kaevule, kunni katki kukub.
Vil (anon.) — 1 var.
- a₆. Kruus läheb kaevule, kunni katkeb.
Tln (Pusemann) — 1 var.
- b. Kruus läheb seni kaevule, kuni katki murrab.
Vil (Leoke) — 1 var.
- c₁. Kruus käib kaivule, kuni ta murrub.
?Rön (Berg) — 1?(1) var.
- c₂. Kruus käüp nii kavva kaivule, seeni kui ta tükis murrup.
ELS 66 — 1?(1) var.
- d. Kruusiga saab seni kaevul käia, kuni ta katki läheb.
Saa — 1 var.
- B. Kruus käüp seeni kaivol, kui katski lätt; susi käüp seeni karah, kui otsa saab.
Vas (Lenzius) — 1 var.
- Ca. Ämber kantakse nii kaua kaevule, kunni ta laguneb.
Wied. 11, Kündja nr. 31 (1883) 370, Norm. 265 — 1?(5) var.
- b. Ämber käib kaivus ninda kauva, kui uurded terved ja kimmed ühes seisavad.
kimmed = lauad
VIR (Aug. Krikmann) — 1 var.
- Vrd. Prn, Kal. (1880) 48: Mis vahe on kruusi ja student'i vahel?
4444. KES TEAB, KUI KAUGELE KUBJA SILMAD ULATAVAD* — 1?(9) var.
* kupja (Norm., Vih.)
Stein 27, Wied. 64, Kündja nr. 37 (1883) 442, Norm. 117, Vih. VER 184; ?Tf (Kreutzw.).
4445. KUBJA KEPP JA KILTRE MALK, SIE OLI TIUMEHE PALK — 1 var.
Ris (Mihkla).
4446. KUBJA LIHA-LUU ON HELLAMAL HOITUD — 1(2) var.
Wied. 75, Kündja nr. 38 (1883) 455.
4447. KUBJAL OO TAKKA SININE — 2 var.
A. _____
Tõs (Laan) — 1 var.
B. Kui su perse sinine oo, siis võid kubbast mängida.
Tõs (Laan) — 1 var.
Vrd. kk: Taguots must ku kubjal (Trv).
4448. KUBJAS MÖISAS KUNINGAKS, SAKS JUMALAKS — 1(4) var.
Norm. 117, EKMS II 966; JJn (Obergr.).
Vrd. 10090. Saks oli see talupoja kurat ja ker-
guõpetaja ta jumal.
4449. KUBJAS ON KESKEL — 1(3) var.
Wied. 75, Kündja nr. 38 (1883) 455, E 41, E² 82.
Vrd. 4793. Kõht on kõige kurjem kubjas.
4450. KUDAS KUBJAS, NÕNDA KEPP* — 1(5) var.
* kuidas (trükised)
Norm. 117, Vih. (1957) 108, Vih. VER 184, EKMS II 966; Trv (Rennit).
4451. KUDE KANGA KAUNISTAB* — 2(6) var.
* kuoe
J. Eskeni seletus: «On kudelõng ilus, tuleb kangas ka ilus.»
Norm. 151, EKMS IV 904; Kuu.
4452. KOOTUD SAAB IKKA LOODUD KANGAS — 6 var.
Aa. _____
Hlj (Rehberg) — 1 var.
b. Kootud loodud kangas.
Sim — 1 var.
Ba. Lood kangas ei jää kudamede, kasu-
nu neiu ei jäete viimäde.
Krk — 1 var.
b. Lood kangas ei jäe kudamete ega ka-
sunu näiu viimäde.
Krk — 1 var.
c. Lood kangas ei jäede kudamede ega
kasunu näiu viimäde.
Krk — 1 var.
Vt. 11793 N.
C. Kui saab loodud, siis saab kootud.
Hlj (Leetberg) — 1 var.
4453. KUHI VÕTAB HEINU, KUHI ANNAB HEINU — 6 kuni 8(9) var.
Aa. _____
Norm. 91; Pal, ?Kuu (Jahe), Vän, SJn —
3 v. 4(5) var.
b. Kuhi võtab heina, kuhi annab heina.
EKMS I 421 — 1?(1) var.
c. Kuhi annab heinu, kuhi võtab heinu.
Pär (Kampmann) — 1 var.
Ba. Kuhi võttab, kuhi annab.
Ha (Kanketer) — 1 var.
b. Kuhi võtab ja kuhi annab.
Ils — 1 var.

4454. KUHJAS TEE — VIHMANE SUI;
LOHUS TEE — KUIB SUI — 1 var.
Pal (M. Uus).
4455. OLGU KUHI KULDA VAI MÄGI
HÖBEDAT, KUI RAHU EI OLE, EI
EI MASSA KÕIK MIDAGI — 1 var.
Nõo (J. A.).
Vrd. 4456. Olgo kuhi kulda või mägi hõbedat,
kui rahu ei ole, ei massa kõik midagi.
4456. OLGU KUHI KULDA VÕI MÄGI
HÖBEDAT, KUI RAHU EI OLE, EI
MASSA KÕIK MIDAGI — 1?(1) var.
?TMr (Birkenthal).
Vrd. 4455. Olgu kuhi kulda vai mägi hõbedat,
kui ei ole tervist, ei massa kõik midagi.
4457. KUI KOEVAGA ÜHE PÄÄVÄ VII-
BID LÕÖGA, TEED VIHMAKA
ÜHEKSA PÄÄVÄ — 1 var.
Kod (Univere).
4458. KUIV AASTA ON AHTRA LEHMA
EEST, MÄRG AASTA JÄTAB ÜSNA
ILMA — 1(25) var.
Aa. —
Wied. 88, Kurrik SÕ 25, Kündja nr. 41
(1883) 491, Norm. 39 — 1(8) var.
b₁. Kuiv aasta ahtra lehma eest, märg
jätab üsna ilma.
Ol. Lisa nr. 11 (1888) 175, Is. Kal. (1904)
211, E MVH 18 — ?(9) var.
b₂. Kuiv aasta on ahtra lehma eest, märg
jätab üsna ilma.
Reinhold Kal. (1911) 9 — ?(1) var.
c. Kuiv aasta on ahtra lehma eest, märg
aasta jätab hoopis ilma.
Raud VMJ 217 — ?(2) var.
Ba₁. Kuiv aasta on ahtra lehma eest, nälg
jätab üsna ilma.
Kask-Vaigla-Veski Lõ² 67 — ?(1) var.
a₂. Kuiv aasta ahtra lehma eest, nälg jä-
tab üsna ilma.
E 44 — ?(3) var.
b. Kuiv aasta ahtra lehma eest, nälg jä-
tab ilma.
E² 15 — ?(1) var.
4459. KUIV AEG TOOB POOLE NÄLGA,
VESINE AEG TERVE NÄLJA —
1(3) var.
Norm. 39; Ans (Peeters).

4460. KUIVALE MAALE KULUS PAL'LO
HÄMMET — 1?(2) var.
Norm. 109; Vas v. Se (Sandra).
Vrd. 7081. Ei märjale maale pole vett tarvis.
4461. KUIVAL KUHJA LUUAKSE, KAS-
TEL KAERU LÕIGATAKSE —
?(3) var.
E MVH 12.
4462. KUIVAL MAAL EI VÕI OJUDA —
1(2) var.
Pst (Raudsep).
4463. KUIVA PUUD EI TEE KEEGI
ÄNAM TOOREKS — 1 var.
M. Mäesalu seletus: «Vana inimene ei saa
nooreks.»
Hää.
4464. KUIVAS PÕUES SEISAB SAIA-
LEIB, MÄRJAS KESVAKANNIKAS
— 1(2) var.
G. Volmersoni seletus: «Rukki kasvuaja
kohta.»
Tor.
Vrd. 9239. Põua põues lelvakanikas.
4465. KUIV MAI, KUIV AASTA — 1?(2)
var.
Laakm. ER Kas. Kal. (1886) 33.
Vrd. 4466. Kuiv mai, märg juuni.
4466. KUIV MAI, MÄRG JUUNI — 1 kuni
3(10) var.
a. —
Laakm. ER Kas. Kal. (1886) 33; ?Vän
(Karlsfrei) — 1 kuni 2(3) var.
b. Kuiv lehekuu, märg juunikuu.
Tlsp. 74 — 1?(5) var.
c. Kuiv lehekuu, märg jaanikuu.
Sööt Aeg. Kal. (1907 mai), Õige Kal. (1908
mai) — ?(2) var.
Vrd. 4465. Kuiv mai, kuiv aasta.
4467. KUIV SUVI, SÕS PANÕ' AD'ÄLÕ
SÄLVÕ HIRS PÄÄLE, HÄMM SUVI,
SÄLVÕ HIRS VÕTA' MAALÕ —
1 var.
Lut (Sang).
4468. PAREMB KUIVA KOVERA KUI
VETTA OIGEJA — 10(12) var.
Aa₁. —*
* kõverat — õiget (EKMS)

G. Vilbaste, K. Viljaku seletus: «Tee kohta öeldud.»

Norm. 198, EKMS III 1251; Kuu — 1(3) var.

- a₂. Paremb kuiva kovera kui vett oigia.
J. Eskeni seletus: «Maa pääl ige on julgem sihile saada kui mere pääl.»

Kuu — 1 var.

- a₃. Paremb kuiva ja kovera kui vettä ja oigetta.

Kuu — 1 var.

- b. Parem kuiva kõverad kui vett õiged käia.

Lai (Kolluk) — 1 var.

- B. Paremb kuiva kovera kui vesist sirgejä.

Kuu — 1 var.

- C. Parem ikke kuiva ja kõverad kui mār-ga ja õiged teed.

Ksi — 1 var.

- Da. Param kõva ja kõverad kui õiged ja mädä.

MMg — 1 var.

- b₁. Parõmb kõvõrat ja kõvva kui õkva ja mättä.

Ote — 1 var.

- b₂. Paremb kõvva kõverat kui õkva mät-ta.

Ote — 1 var.

- c. Paremb kõvva kõverat (mööda) kui mättä õkva.

Kam — 1 var.

Vrd. kk: Tänäse tuulega on mennä paremb kul-va kovera kui vett oigija (Kuu).

Vrd. 3021. Parem kaks versta kõverat kui üts õiget.

4376. Parem kopiku eest käära kui rubla eest otse.

4469. PAREMB KUIV LEEVÄKANDSÄK KU PAAR PUDORAT — 2 var.

- a. _____
Rõu (Kanger) — 1 var.

- b. Parem pala leibä kui paa täis putru.
Kam? (Relli) — 1 var.

4470. AINULT KUKK JA KÖSTER LAULAVAD TARGA PEAGA — 4 var.

- Aa. _____
Khn (T. Saar) — 1 var.

- b. Kukk ning köster laulvad targa piägä.
Khn (S. Saar) — 1 var.

- B. Ainult köstri lauld targa pääga'.

Se — 1 var.

- C. Ilma viinata laulab ainult kukk.

EKMS II 453 — 1 var.

Vrd. 14743, eriti F: Kukk ja köster saavad kõri eest süüa.

4471. IGA KUKKE TUNTAKS KARVAST — 1 var.

Hää (Mäesalu).

Vrd. 4110. Koer tuntas karvast.

4472. IGAL KUKEL ISI LAULUHÄÄL — 1 var.

Hää (Mäesalu).

Vrd. 5896. Igal linnul oma laul.

4473. KUKEL ON ÜKS VIIS, INIMESEL MITU — 1 var.

Rap (Madissoo).

4474. KUKEL POLE KURE JALGU TARVIS — 4 kuni 6(19) var.

- Aa₁. _____
Borm Mr Kal. (1861) lk-ta — 1(2) var. *

- a₂. Kukel ei ole kure jalgu tarvis.
Wied. 88, Kündja nr. 41 (1883) 491, E 44, EKMS II 546 — 1?(9) var.

- b. Kukel ei ole tarvis kure jalgu.
E² 101 — ?(2) var.

- Ba₁. Kukel pole kure jalgu tarvis, muidu oleksid nad temal kasvanud.*

* oleks nad tal (SJn)

Borm Mr Kal. (1861) lk-ta; SJn? (Ruhs) — 2 var.

- a₂. Kukel pole kure jalgu tarvis, muidu oleksid nad temale isegi kasvanud.
?Hel (Wahlberg) — 1?(3) var.

- b. Kukel pole kure jalgu tarvis, muidu oleks need talle loodud.
Trv (Pausk) — 1 var.

Vrd. 4577. Kure jalad ei tee kukke kureks.

4475. KUKK JA KANA — VAESE VARA — 1(3) var.

Norm. 92, EKMS I 942; Aks (Blaubrik).

4476. KUKK LASTE NUHTLEJA — 1(5) var.

- a. _____
Wied. 88, Kündja nr. 41 (1883) 491 — 1(4) var.

- b. Kukk on laste nuhtleja.
Norm. 178 — ?(1) var.

4477. KUKK MUNIB KULDASI MUNI — 1 var.

Kuu (Lindström).

4478. ÜHE KUKKUMINE ON TEISE TÕUSMINE — 1 var.

Võn (P. Rootslane).

4479. KELLEL SUUREM KUKKUR, SELLE
VÕEMUS — 1?(1) var.

?Kod (Luigla).

Vrd. 14434. Kel vägi, sel võimus; kel kukkur,
sel kohus.

4480. KUKKUR IKKI KULLANE, SELGE
TAEVAS SININE — 2(7) var.

A. _____

Krk (Hünerson) — 1(4) var.

B. Kukur ikka kollane, selge taevas sini-
ne.

E 44 — ?(1) var.

C. Kuld on kollane, selge taevas sinine.
?Hls (Söggel) — 1(2) var.

4481. ENNE OLI KUKKUILLIKE, SAI
MEHELE, SIIS OLI VALMIS KARU-
OHAKA NUTT — 1?(1) var.

J. P. Söggeli seletus: tüdruk muutub nai-
sena tighedaks.

?Saa.

4482. KUI KUKULIND KUUSEMETSAS
HÜÜAB, SIIS TULEB VILU
KEVADE; KUI KASEMETSAS, SIIS
SOE KEVADE — 1 kuni 2(7) var.

a. _____

Hll (Sengbusch) — 1 var.

b. Kukub kägu lehtmetsas, saab soe ke-
vade, kui kuusemetsas, siis saab külm
kevade.

Uue Aja Kal. (1905) 17, Uus As Kal. (1905)
27 — ?(3) var.

c. Kui kukulind esiti lehtmetsas laulab,
siis tuleb soe kevade, kui kuusemet-
sas enne, siis külm.

Ol. Lisa nr. 11 (1888) 172, Is. Kal. (1904)
208 — 1?(3) var.

4483. KUKULIND HÜÜAB IKKA ISE-
ENESE NIME — 3(4) var.

a. _____

Norm. 217; Khk (Schillart) — 1(2) var.

b. Kukulind hüüab ikka oma nime.
Krk — 1 var.

c. Iga kägu kukub oma nime.
Tln v. Mär (Ojasson) — 1 var.

4484. KUKULIND ON ÕNNETOOJA-
ÕNNEVIIJA — 1 var.

E. Tampere seletus: «Kui kägu tuleb maja
ligi, kukub, ja pale on majade poole, siis
toob ta õnnetust, aga kui on saba kodu

poole, siis toob õnne. Kui ta hakkab sage-
dast õue keima, siis toob õnnetust.»
Mus.

4485. KERGEMB KUL'ATA KU TÕUD
TETÄ — 1(2) var.

Norm. 200; Vas v. Se (Sandra).

4486. EI KULD KULLALE KAHJU TEE
— 1?(3) var.

E 16, E² 91, Kask-Vaigla-Veski III Vö 17.

Vrd. 5086. Ega küll küllale kurja tee.

4487. KUI KULDA, NII KOHUT; KUI
HÖBÖHÖT, NII ÕIGUST — 1(3) var.

a. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

b. Kuidas kulda, nii kohut; kuidas hõbe-
dat, nii õigust.

Norm. 134, EKMS IV 727 — ?(2) var.

Vrd. 4407. Kellel kost, sel kohus; kellel võid, sel
võimus.

14434. Kel vägi, sel võimus; kel kukkur, sel
kohus.

4488. KULDA ON SÜGAVAS MAA SEES,
SÖNNIKUD TEE ÄÄRES — 1 kuni
3(3) var.

Aa. _____

Hlj (Leetberg) — 1 var.

b. Kulda on sügaval mäe sees, sõn[n]i-
kut tee ääres.

Uus Tln. Täht. (1878) 64 — 1?(1) var.

B. Kuld on sügav mägede sees, muda on
tee ääres.

Körber VRMK 59 — 1?(1) var.

4489. KULD JÄÄB IKKA KULLAKS, KUI
TA KA SITA SISSE ON SÖKUTUD
— 1 v. 2(2) var.

a. _____

?Trv v. Rõu (Siipsen) — 1?(1) var.

b. Kuld jääs üks kullas, ku' teda ka mul-
las mõniteldas.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd. 4494. Kuld paistab isegi sita seest välja.

4490. KULD KATT KUNINGA SILMÄ —
13 v. 15(17) var.

Aa₁. _____*

* kuniga (Plv, Se)

Rõu, Plv, Se — 3 var.

a₂. Kuld katt üks kuniga silmä'.

Se — 2 var.

- b₁. Kuld katt kuninga silmä' kinni.*
* kuniga (Se); silma (Plv)
Norm. 134; Plv, Vas, Se — 5(7) var.
- b₂. Kuld katab kuninga silmad kinni.
Rõu (Pallits) — 1 var.
- b₃. Kuld katt kuninga silmä kah kinni.
Rõu (Pallits) — 1 var.
- B. Raha katt kuniga silmä' ka kinni.
Räp (Poolakess) — 1 var.
- Ca. Kuld tege kuniga silma kah pimes.
?Trv (Rull) — 1?(1) var.
- b. Kuld kik kuniga silmä pimes teeb.
Trv (Kuusk) — 1?(1) var.
- Vrd. 4495. Kuld pöörab kuninga meele.
9480. Raha pimestab seaduse silma.
4491. KULD KIISKI VAID PÄI KÄÄS —
1?(1) var.
?Rak (Aug. Krikmann).
4492. KULD KULLAGA, MULD MULLAGA, ÕIGE MEES ÕNNEGA —
2(23) var.
- A. _____
E 44, E² 91, Nurmik II 154, Meos Vaatl. III 157, Jänes-Parlo 13; Pst (Söggel) — 1(22) var.
- B. Kuld kullaga, muld mullaga.
A. Ranna seletus: «Noor sobib noorega, samuti vana vanaga.»
Põi — 1 var.
4493. KULD KUOLITAB JA RAHA RIHIB —
2 var.
- A. _____
A. Källo seletus: «Altkäemaks aitab.»
Lüg — 1 var.
- B. Küll raha rihib.
Rkv — 1 var.
4494. KULD PAISTAB ISEGI SITA SEEST VÄLJA — u. 35(59) var.
- A₁a₁. _____*
* esigi (Võ-Se)
Stein 39; Võ-Se (Stein), Tt (anon.) — 2(7) var.
- a₂. Kuld paist esiki sita seest vällä.
Rõu — 1 var.
- a₃. Kuld paistus esiki sita sisest vällä.*
* eski (Urv, Räp), eiske (Se); seest (Urv, Vas v. Se)
Ote, Urv, Plv, Räp, Vas v. Se (Sandra), Se — 6(11) var.
- a₄. Kuld eski paistus sita seest vällä.
Plv (Tobre), Se — 2(3) var.
- a₅. Kuld paistab isegi ka sita seest välja.
Trv v. Rõu (Siipen) — 1 var.
- a₆. Kuld paistus sita seest ka vällä.*
* paist (San), paistab (Kam); välja (Kam)
Kam, San, Vas v. Se (Prants) — 3 var.
- a₇. Kuld paistab ka sita seest välja.
Rõu — 1(2) var.
- a₈. Kuld paist sita seestki vällä.
Rõu — 1 var.
- a₉. Kuld eski sita seest vällä paistus.
Se — 1 var.
- b. Kuld paistab isegi sita alt välja.*
* esiki (Võ)
S. Sommeri seletus: «Hääd kombed paistavad isegi silma.»
Trm, Võ? (Pint) — 2 var.
- c. Kuld paistab isegi sitast välja.
Wied. 88 — 1(1) var.
- d₁. Küll kuld isegi sita seest välja paistab.*
* eski; vällä; paist (Rõu)
Rak, Rõu — 3 var.
- d₂. Küll kuld sita seest esiki vällä paist.
Rõu — 1 var.
- e. Küll kuld iks sita sihest vällä paistus.
Krl — 1 var.
- f. Küll kuld sita seest vällä paistus.*
* sisest (Ote)
Ote (Kroon), Vas — 2 var.
- g. Kuld paistab sita seest välja.
Krk, Vru (R. Kallas), As (Kuusk) — 3 var.
- A₂a. Kuld paistab isegi sõnniku sehest välja.
Võn — 1 var.
- b. Kuld paistab ise sõnniku seest välja.
Hel (Wahlberg) — 1(2) var.
- c. Kuld paista ka sõnnikust välja.
MMg — 1 var.
- A₃. Küll kuld eski sita seest vällä paistus, ku paistus; ku ei, sis om nii pikk ku lagja.
Plv — 1 var.
- Ba₁. Kuld paistab isegi mudast välja.
Kündja nr. 41 (1883) 491 — 1(4) var.
- a₂. Kuld paistus esiki mua sisest välja.
Ote — 1 var.
- b. Kuld paistus mua seestki vällä.
Urv — 1 var.
- c. Küll kuld esiki mua seest vällä paist.
Rõu — 1 var.
- C. Kuld paistab sopa seest isegi välja.
E 40, E² 91 — 1(3) var.
- D. Kuld paistab mulla alt välja.
?Elva (Paurson) — 1(1) var.
- Vrd. 4489. Kuld jääb ikka kullaks, kui ta ka sita sisse on sökutud.
10554. Sita sisest lõütäs vahel kulda.
4498. Kuld on küll kallim kui muld, aga mulla seest ta võetakse.

4495. KULD PÖÖRAB KUNINGA MEELE — 7—9(23) var.

Aa. _____
Wied. 88, Kündja nr. 41 (1883) 491, E 44,
E² 91, Norm. 134, EKMS III 489 ja IV 727;
?Trv (Parts), Pst (Ainson), ?TMr (Siil) —
1—3(15) var.

b₁. Kuld käänd kuninga meele.
Hel — 1 var.

b₂. Kuld käänab kuninga meele ümber.*
* käänd; ümbre (Vas)
Hel, Vas — 2(4) var.

B. Kuld ja hõbe käänab kuninga meele.
Trv — 1 var.

Ca. Kuld käänab kuninga meele, raha
rahva meele.
Hls — 1 var.

b. Raha käänd rahva meele, kuld kunin-
ge meele.
Krl — 1 var.

Vrd. Siir. 8,3: Seft kuld on mitto ärrarikkunud,
ja kuningatte füddamed teifiti pöörnud.

Vrd. 4490. Kuld katt kuninga silmää.

4496. KULD ON KALLIS, JA SIISKI RAHU RIKKUJA — 1?(3) var.

?Trv (Kala, Sikk).

4497. KULD ON KUNINGATE KUNINGAS — ?—2(4) var.

a. _____
Tõn. Täht. (1910 okt.), Tõn. RP 229 —
1?(2) var.

b. Kuld kuningate kuningas.
?Pär (Eisen) — 1?(2) var.

4498. KULD ON KÜLL KALLIM KUI MULD, AGA MULLA SEEST TA VÕETAKSE — 2 v. 3(19) var.

Aa. _____
Sa (R. Kallas) — 1 v. 2(3) var.

b. Kuld on kallim kui muld, aga ika
mullast võetakse.
CRJ Klr III 201 — ?(10) var.

c. Kuld on kallim kui muld, aga mullast
võetakse.
Amb (Hintzenberg) — 1 var.

d. Kuld kallim kui muld, aga mullast
võetakse.
E MVH 8 — ?(4) var.

B. Kuld on kallim kui muld.
Jung 68 — ?(1) var.

Vrd. 6881. Mullast saab kulda.

6877. Muld on armsam ja vanem kui kuld.

4494, eriti D: Kuld paistab mulla alt välja.

4499. KULD ON MULD — 1 v. 2(2) var.

A. _____
SJn (Ruhs) — 1 var.

B. Kuld om selge muld, pelgab pärast
tuld.

?Ran (Tobber) — 1?(1) var.

Vrd. 4503. Kus kulda, seal mulda.

6881. Mullast saab kulda.

6878. Muld on kulla emä.

6879. Muld, põllumehe kuld.

4506. Mis kuld on, ei karda tuld ega vao
vaseks.

4500. KULD SUUS, MULD MEELES — 1 var.

Põi (Rand).

4501. KULLAGA KUNINGID KAALU- TASSE, VALUGA VAESID — 1?(1) var.

?TMr (Siil).

4502. KULLAL KÜLLALT HOIDJAID, VARANDUSEL VAATAJAID — 2 var.

A. _____
Vän (Riil) — 1 var.

B. Kullal on küllalt kulutajat, varandu-
sel vajutajat.

Saa (Söggel) — 1 var.

Vrd. 13665. Vara taht vahtmist, hüä taht hoit-
mist.

4503. KUS KULDA, SEAL MULDA — 4 v. 5(13) var.

Aa. _____
Wied. 92, Kündja nr. 42 (1883) 502; Trm —
1 v. 2(6) var.

b. Kon mulda, sääl om kulda.
Stein 30; Võ-Se (Stein) — 1(5) var.

c. Kus on mulda, sääl on ka kulda.
Saa (Söggel) — 1 var.

B. Kus om kulda, sääl om mulda, sääl
om mitmet muudu karda.

kard = rooste

Hel — 1 var.

Vrd. 4499. Kuld on muld.

4504. KÕIK EI OLE KULD, MIS HIILGAB — u. 115(294) var.

A_{1a1}. _____*

* kaik (Kuu), keik (Jõe, TMr); ei õle (Jõh),
pole (Mihkla, EKMS; Jõh, JMd, Ha, Sa, Plt,
Ta), põle (TaP); mes (Kuu)

Sannumetoja VII (1860) 7, Nörmann 14,

- KAH Täiel. VKÖr 128, KAH Uus ABDr 11, Gr. ELr. II 42, Gr. PA² 14, Tõn. Täht. (1909 dets. ja 1910 aug.) ja (1914) 33, Tõn. RP 66/7, Muuk I 165, Mihkila 70, Kask-Vaigla-Veski I Hõ 90, Norm. 254, EKMS II 1242, III 27 ja IV 345; eP, Hls, Hel, Vil, ?Kam (Relli), ?Ran (L. Kallas), Võ, As (Pint) — u. 65(140) var.
- a₂. Kõik ei ole mitte kuld, mis hiilgab.*
* keik (Jõh)
Jõh, ?VMr (Mastberg), ?Vig (Väli), Hls (Sõggel), Vil, Plt, Pal (Karro) — 4—8(11) var.
- a₃. Kõik ei õle kuld, mida hiilgab.
Lüg (Källo) — 1 var.
- a₄. Ei kõik ole kuld, mis hiilgab.*
* keik (Hlj); pole (Rak, HMD, Kuu, Ris, Krj, Plt); ega (Rak, HMD, Plt)
Huvit. V Lisa 14; Hlj, Rak, VMr, Kuu, HMD (õpil.), Ris, Krj, ?Plt (Luu) — 6—8(11) var.
- a₅. Ega keik ei ole kuld, mis hiilgab.
Sa? (Varvas) — 1 var.
- a₆. Ei ole kõik kuld, mis hiilgab.*
* pole (Puh), õle (Trm)
E 16, E² 91, Huvit. II 215, Nurmik III 95, Puus. EKGr. 190, Raud VMj 216, Reiman EK I 275; Rak (Jürjev), ?Pst (Lensing), Trm, Puh — 3 kuni 4(34) var.
- a₇. Ei ole mitte keik kuld, mis hiilgab.
PPost. nr. 22 (1859) 173 — 1 var.
- a₈. Ei kõik kuld ole, mis hiilgab.
?Vor (Jaaniste) — 1?(1) var.
- a₉. Ega sellepärast kõik kuld põle, mis hiilgab.
Kul — 1 var.
- a₁₀. Kõik, mis hiilgab, pole kuld.*
* kik; ei ole (Hls)
Kaa, Hls, Trt (õpil.) — 3 var.
- a₁₁. Kõik, mis hiilgab, ei ole mitte kuld.
?Vil (Palu) — 1?(1) var.
- b. Ei iga asi, mis hiilgab, veel kuld ole.
Plt (Luu) — 1 var.
- c. Ei sünni kõik kullaks arvata, mis hiilgab.
Malm 97 — 1?(2) var.
- d₁. Kõik ei ole kuld, mis läigib.*
* kik (Hls, Trv); ei õle (Kod), pole (Vil); mes (Kod); läük (Ote), läügüs (Ote, Vru), läigib (Kod)
Lindf. (1882) 59, CRJ KLR I 140, Rätsep Koduk. 89, Pet. EKLR I 67, Põld 61; Hää, Hls, Trv, Vil, Kod, Ote, ?Vru (Jõgeva), ?Rõu (Pill) — u. 10(20) var.
- d₂. Kõik ei ole mitte kuld, mis läigib.
Niggol Lug. 22 — 1?(2) var.
- d₃. Ei ole keik kuld, mis läigib.
?Hlj (Lepp-Wikmann) — 1?(1) var.
- d₄. Ei ole mitte kõik kuld, mis läigib.
Gr. SKO II 40 — 1?(6) var.
- d₅. Pole mitte keik kuld, mis läigib.
Körber VRMK 59 — 1?(1) var.
- d₆. Mitte kõik ei ole kuld, mis läigib.
Niggol Lug. 3 — 1?(1) var.
- d₇. Kõik, mis läigib, ep ole mitte kuld.
?Mus (Miller) — 1?(1) var.
- e. Kõik ei ole kuld, mis läigib või särab.
?Kre (Luks) — 1?(1) var.
- f. Kõik ei ole kuld, mis särab.
Mickwitz Kal. (1913) lk-ta — 1?(1) var.
- g. Kaik ei ole kuld, migä kiildab.
Kuu — 1 var.
- h. Kik jole kuld, mis helgib.
Hls — 1 var.
- A_{2a}. Keik ei ole kuld, mis hiilgab, vaid seal on mulda ka sees.
PJg (Lussik) — 1 var.
- b. Ega kik ei ole kuld, mis läigib, muist om muld.
Krk — 1 var.
- Ba₁. Ei ole kõik kuld, mis kollane on.
Wied. 24, Kündja nr. 32 (1883) 382, Einer Lüh. EKÖ 67 ja 69, Einer EKÖ⁴ 68 — 1(8) var.
- a₂. Ei ole kõik kuld, mis on kollane.
Jänes-Parlo 135 — 1?(1) var.
- b. Kõik kollane ei ole kuld.
Kmpm. KH² 82, Kmpm. KLR 373, Kmpm. KLR II⁶ 360 — 1?(3) var.
- C. Kõik ei ole kuld, mis läigib ja kõik ei ole hõbe, mis hiilgab.
Trv (Sirul) — 1 var.
- Vt. 1268 C.
- D. Kõik ei ole kuld, mis läigib; kõik ei ole lapsesitt, mis kollane on.
Rõn ja Ran (Lell) — 1 var.
- E_{1a}. Kõik ei ole kuld, mis hiilgab; kõik ei ole muld, mis mustab.
EPost. nr. 15 (1886) 3; ?Kre (Luks) — 1 v. 2(2) var.
- b. Keik ei ole kuld, mis hiilgab ja keik pole muld, mis mustab.
Hlj — 1 var.
- c. Kõik ei ole kuld, mis hiilgab, ega kõik muld, mis mustab.
Rak, VJg, HMD (õpil.) — 3 var.
- d. Kõik, mis hiilgab, pole kuld ega kõik, mis mustab, muld.
Klemmer Elusal. Kal. (1904) 5 — 1?(1) var.
- E_{2a}. Ei ole kõik koldsed asjad kuld ega kõik mustad asjad muld.
Wied. 24, Kündja nr. 32 (1883) 382, Norm. 220, EKMS II 544 — 1(4) var.
- b. Ei ole kõik kuldsed asjad kuld ega mustad muld.
E 16, E² 91 — 1?(6) var.

- c. Pole kõik kuldsed asjad kuld ega mustad muld.
EKMS II 1242 — ?(1) var.
- F. Kõik ei ole kuld, mis hiilgab, ega kõik raud, mis lõikab.
Hel (Wahlberg) — 1(3) var.
- G. Kõik ei ole kuld, mis hiilgab, ega kõik mitte karud, mis karvased on.
Wied. 73, Kurrik SO 25, Kündja nr. 38 (1883) 454 — 1(5) var.
- H. Kõik ei ole kuld, mis hiilgab, ega kõik asi nii suur, kui kiidetakse.
Wied. 24, Kündja nr. 32 (1883) 382 — 1(2) var.
- Ia. Ei ole keik kuld, mis hiilgab; ei ole keikil rahu, kes rasvased on.
Borm Mr Kal. (1861) lk-ta — 1?(2) var.
- b. Keik ei ole mitte kuld, mis hiilgab ja kigel põle rahu, kes rasvased on.
?Saa (Langholts) — 1?(1) var.
- J. Kõik ei ole kuld, mis hiilgab ja kõik mitte mesi, mis magus on.
Vil (Leoke) — 1 var.
- Vt. 6739 B.
- K. Ei ole kõik mesi, mis tilgub, ei ole ka kõik kuld, mis läigib.
?Vas (G. Sandra) — 1?(1) var.
- Vt. 6736 D.
- L. Kõik ei ole kuld, mis hiilgab, ega kõik tuli, mis läigib.
Krj (Mägi) — 1 var.
- Vt. 6736 E.
- Vrd. kk: Vālgūs kui kuld, vallus kui hōpō (Se).
- Vrd. 2074. Keik ei ole ilus, mis hiilgab.
3093. Kõik, mis kallis, pole kuld; kullast kallim veel on muld.
1149. Ükski ep ole nii hea, kui kiidetakse, pole ükski nii õel, kui laidetakse.

4505. KÜLAP KULLAGA HÕBEDAT SAAB — 4(5) var.

- a. —
Hlj (Rehberg) — 1(2) var.
- b₁. Kullal iige hobeja saab.
Kuu — 1 var.
- b₂. Küll kullal hobeja saab.
Kuu — 1 var.
- c. Küll kuld hobeja lõudab.
Kuu — 1 var.

X 4506. MIS KULD ON, EI KARDA TULD EGA VAO VASEKS — u. 5(36) var.

- Aa₁. —
* vau (CRJ)
Holtz 5, CRJ KLR III 201 — 1?(13) var.
- a₂. Mis kuld, ei karda tuld ega vaju vaske.*
* vaseks (Pet. ELA, Nurmik)

Pet. Ah 29, Pet. ELA² 30, Nurmik III 95;
?Pst (Lensin) — kuni 2(6) var.

- a₃. Mis kuld, ei see karda tuld ega vaju vaseks.
Tõn. RP 217 — ?(1) var.
- a₄. Mis kuld, see ei karda tuld ega vaju vaseks.
?Vān (Tõnisson) — 1?(1) var.
- a₅. Mis on kuld, see ei karda tuld ega vao vaseks.
Rätsep Koduk. 20 — ?(1) var.
- b. Puhas kuld hiilgab kullana, ei ta karda tuld ega vaju vaseks.
Tõn. RP² 278 — ?(1) var.
- c. Mis kuld, ei pelga tuld ega vaju vases.
?Hls (Sulsenberg) — 1?(1) var.
- Ba₁. Mis on kuld, see ei karda tuld.
Gr. ELr I 70, Gr. LLr I 29 — 1?(4) var.
- a₂. Mis on kuld, ei karda tuld.
Kmpm. Kirjaseadm. 11 — ?(1) var.
- a₃. Mis kuld, ei karda tuld.
Jung 66, 67 ja 76 — ?(3) var.
- b. Kuld ei karda tuld.
Kmpm. KLR. 354, Kmpm. Kõ 15, Kmpm. A² 17, Puus. KH II¹¹ 33 — ?(4) var.
- Vrd. Siir. 2,5: Seft kulda katšutakse läbbi tulles, ja armjad innimesjed allandamisje ahjus.
- Vrd. 4499, eriti B: Kuld om selge muld, pelgab pärast tuld.

4507. PEALT KULD, SEEST MULD* — 2 var.

* päält (Võn)
VII (Leoke), Võn (Goldberg).

- Vrd. ka Schneider VKm 19: Mis väljast poolt hiilgab, kui oleks ta kuld, / on sagest tühi ja halvem kui muld.
- Vrd. 4520. Kiidetakse kullane, aga vaata, mul-lane.

4508. SÜÜ KULDA VAI MULDA, SITMINE ÜTTEMUUDU — 1 var.

Rõu (Tumm).

4509. KUNDIOTSJA EMMISE JA POISS-MEHE JAOSS EI OLE TIID EGA SÄÄDUST — 1 var.

A. Miku seletus: «Võivad igalt poolt läbi minna ja igale poole minna.»
VII.

4510. EGA KULDKÄNG EI VÕI MINNA,
KUI NÄRTSKÜPER EI VÕTA —
10(20) var.

A₁a₁. _____*

* või ei (Vas v. Se); minnä (Wied.; Vas v. Se); närtsküpar (Wied.; Vas v. Se); kuld-king — närtskübar (Norm.)

Stein 10, Wied. 18, Norm. 185; Vas v. Se (Sandra), Võ-Se (Stein) — 2(12) var.

a₂. Kuldkäng või ei kohegi minna, ku närtsküpar võta ai.*

* ei või; minnä; kui; ei võta

Vas — 3 var.

b. Kuldkäng saa ai kohegi minnä, ku närtsküpar ei võta.

E. Kirsi seletus: «Neiu, olgu ta kui ilus ja rikas tahes, ei saa kuhugi minna, kui pois ei võta.»

Se — 1 var.

A₂. Kohes sina kuldkäng tuled, kui mina närtsküpar sinu ei võta.

Ote? (Maasen) — 1 var.

B. Ega kuldküpar ei või minnä, ku närtsküpar ei võta.

Räp (Poolakess) — 1 var.

C. Kuldking ei saa isi kuhugi minna, kui närtasjalg teda edasi ei vii.

Pal (Kitznik) — 1 var.

D. Kuldkäng saa ai kohegi minnä, ku viis üteh ei võta.

viis = viisk

Se — 1 var.

4511. KUI KULDNOKAD TULEVAD
VANAKUU PÕHJAS VÄLJA, SIIS
TEISE KUU VANAS PÕHJAS
LÄHEB TALVE ÄRA — 1 var.

Vig (Altsam).

4512. KUI KULDNOKAL EHK MUSTAL-
RÄÄSTAL POJAD PESAS, SIIS
PIDAVAT KA PÖLLUMEHEL KÜLI
MAAS OLEMA — 1 var.

Vii (Jüri Täht).

4513. KUI KULDNOKK KOORES PESAST
VÄLJA VISKAB, ON ÕIGE AEG
SUVIVILJA KÜLVATA — 1 var.

Rap (Metstak).

4514. KULDVÕTI VÕTAB KÕIK UKSED
LAHTI — ? kuni 2(10) var.

Aa. _____

Jannsen K III 223 — 1?(1) var.

b. Kuldne võti võtab kõik ukсед lahti.

E 44, E² 91, Jänes-Parlo 19 — ?(5) var.

c₁. Kullano võti võtt kõik ussõ vallalõ.
?Vru (G. Sander) — ?(1) var.

c₂. Kuldne võti võtab kõik ukсед vallale.
Norm. 135 — ?(2) var.

B. Kullane võti võtt kõik taba vallale.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

Vrd. 9441. Raha ees avanevad kõik ukсед.

4515. KUIDAS KULL, NÕNDA KUÜNED
— 1 var.

Saa (Karro).

4516. KULLIST EI SAA TUVIKEST —
3(6) var.

A. _____

Norm. 216; Vru (R. Kallas) v. Tt (anon.) — 1(4) var.

B. Kanakulli munadest ei saa välja hau-
du tuvikesi.

Trv — 1 var.

C. Monikerd saab ka tuist kulli.

Rak — 1 var.

Vrd. alb: Lepikus ei kasva tala, / porilombis
vaalaskala. / Ei kanakulli munadest / või
välja haudu tulkest (Kod).

4517. MINE KULLI KÜÜSIST SAAKI
KISKUMA — 1?(9) var.

Stein 43, Wied. 116, Kündja nr. 44 (1883)
525, E 55, E² 102; ?Tt (Kreutzw.).

4518. MIDÄ SAAB KULLAKANDILANÉ,
SIDÄ TAHTUB KA SITTASUNDI-
LANE — 1 var.

kullakandilane = maipõrnikas; sittasundi-
lane = sitasitikas

Kuu (R. Lilhein).

4519. KULLAKE, KUI ANNAD, KURI-
VAIM, KUI NÕUAD — 4(6) var.

A. _____

Lai (Kolluk) — 1 var.

B. Ku annat, sõs olet hää miis, ku tagasi
nõuat, sõs olet kurat.

Räp — 1 var.

Vt. 5260 P.

C. Kui lainad, siis oled paikene, kui ta-
gasi tahad, siis oled koerakene.

TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 1(3)
var.

D. Hää miis, ku' annat, koer, ku' tagasi
küüsüt.

Rõu — 1 var.

Vt. 5260 O.

4520. KIIDETAKSE KULLANE, AGA
VAATA, MULLANE — 1(2) var.

Rõu (Leegen).

Vrd. 4507. Pealt kuld, seest muld.

4521. KULLANE KANA EI VÕI KOHEKI
MINNA, KUI ÕLINE KIKAS OTSMA
EI LÄÄ — 1 var.

Ote (Nugin).

Vrd. 14632. Õline kukk saab kuldse kana, aga kuldne kana ei saa õlist kukke.

4522. KÜLAP KULM SILMA HOIAB —
1 kuni 5(11) var.

Aa. _____*

* küllap (EKMS), küll (E MVH); silmä (Mar)

A. Saareste seletus: «Pääsen sellest, aga teatud kahjuga hädavaevalt.»

Wied. ESSr 1042, Wied. 97, Kündja nr. 43 (1883) 513, E MVH 80, EKMS I 866a; ?Mar (L. Püss) — 1 v. 2(8) var.

b. Küllap kulm silma kaitseb.

J. Hirschhauseni seletus: «Õeldakse, kui keegi lähedane inimene vajab abi ja head nõu.»

?Kuu — 1?(1) var.

B. Küll kulm varjab.

E. Lindströmi seletus: «Õeldakse, kui mõni õige õrn asi avalikuks tulemas.»

?Kuu — 1?(1) var.

C. Eks silma hoia kulmu.

?Vig (Saalist) — 1?(1) var.

4523. KES KULBIL ALGAB, SEE LUSI-
GAL LOBETAB — 4(11) var.

Aa₁. _____

Kuu — 2 var.

a₂. Kes kulbil algab, see lusikal lõpetab.
Norm. 234, EKMS I 17 ja III 511 — ?(5) var.

b. Kulbil hakkab, lusigul lobedab.

Kuu — 1(3) var.

B. Kes lusigaga alustab, see kulbiga lobetab; kes kulbiga alustab, see lusigaga lobetab.

Kuu — 1 var.

4524. KUNAS KULP ISUNE VÕI TAARI-
KANN JANUNE — u. 40(59) var.

A_{1a1}. Konas kulp om isunu vai taaripulk om janunu.

A. Raadla seletus: «Konas pernane süüvä taht vai tuu, midä kel kõkke om ümbren küllält.»

Rõu — 1 var.

a₂. Kunas no kulp isunu vai taaripulk janunu.

Rõu — 1 var.

b. Kunas kulp isone ehk taaripulk jano-
ne.

Vas — 1 var.

A₂. Ole_{ei} kulp isone, taaripulk janone.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B_{1a}. Konas kulp isune või taarikann ja-
nune um.

Krk — 1 var.

b. _____*

* jänune (Pst)

M. Sarve (Krk) seletus: perenaine on söö-
nud.

Krk, Pst — 2 var.

B₂. Kun taarikann januneb ehk [k]ulp
isoneb.

Vru (R. Kallas) v. Tt (anon.) — 1(3) var.

C. Konas koke kulp isune vai taaripulk
janune.

Hel — 1 var.

Da. Konas koka kulp isunu ehk taarikann
janunu.

San — 1 var.

b. Konas koke kulp isones vai taari-
kann janunes.

San — 1 var.

E. Konas koka kulp isunu vai taarikipp
janunu.

Ote — 1 var.

F. Konas koka kulp isunu vai taarihaan
janunu om.

Kan — 1 var.

G. Ei ole taarikäsk janune ega koka kulp
isune.

Nõo — 1(3) var.

H₁. Kunas supikulp isune või taarikann
jänune.

Krk — 1 var.

H₂. Taarikann ei januta, supikulp ei isuta.
SJn — 1 var.

Ia. Konas supikulp isun või taarikapp
janun.*

* isus — janus (EKMS)

Norm. 122, EKMS III 1255; VIL? (Veske) —
1(3) var.

b. Millal supikulp isuneb ehk taarikapp
januneb.

Pal — 1 var.

J. Supikulp ole_{ei} isone, taarikäsik ja-
none.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

K. Konas taarikann janune või söögikulp
isune.

Krk — 1 var.

L_{1a1}. Konas ruvvakulp isunõs ja taarikäs'k
janunõs.

Urv — 1 var.

- a₂. Kunas ruvvakulp isunes, taarikäs'k janunes.

Urv — 1 var.

- b. Kunas ruvvakulp isune või taarikäs'k janune om.

Urv — 1 var.

- c. Kunas ruakulp janune ja taarikäsk isune.

?Urv (õpil.) — 1?(1) var.

- L₂. Ei ole ruvvakulp isonu ega taarikäsik janone.

Plv — 1 var.

*

- Ma. Kunas kulp isonõ, joogikäsik janonõ. Vas v. Se (Prants) — 1 var.

- b. Kunas kulp isonõ vai joogikäsik janonõ.

Vas v. Se (Prants) — 1 var.

- N. Kunas nu kokõ kulp isunõs, joogikäsik janunõs.

Rõu — 1 var.

- Oa. Kunas söögikulp isunes ehk joogikipp janunas.

Ote — 1 var.

- b. Kunas sööki kulp isumas ehk jooki kipp janumas.

Wied. 88, Kündja nr. 41 (1883) 491, Päss PJs 560 — ?(6) var.

- P. Kunas supikorp isunes ja jooginõu janunes.

Krl — 1 var.

*

- Q. Kunas supikulp isuneb ehk veekibu jänuneb.

MMg — 1 var.

- R. Kunas ruvvakulp isonõs ehk viikipp janonõs.

Rõu — 1 var.

*

- S. Millal kulbi kõht tühi ehk kaljakopal jänü.*

* janu (Norm. 155, EKMS)

Norm. 122 ja 155, EKMS III 648 ja IV 23; Rak — 1(6) var.

- Z. Millal on supikulbil kõht tühi ehk kaljakopal janu.

J. A. Reepärgi seletus: üeldi perenaise kohta.

Hlj — 1 var.

*

- T. Kunas hiir viläsalvõhn ehk kulp katlahn vai taaripulk janonõs ehk isonõsõ.

Rõu (Gutves) — 1 var.

Vt. 1235 A₇.

* *

- U. Kunas kulp isonõs, kaokuuk janonõs.

Rõu — 1 var.

* *

- V₁. Koka kulp ei ole kunagi isune.

Hel — 2 var.

- V₂. Kunas koka kulp isunu om.

Trv — 1(2) var.

- W. Kunas söögikulp isunu.

Trv — 1 var.

- Õ. Ega kulp ei jänuta.

SJn — 1 var.

- Vrd. kk: Supikulp isunõ ja taarikäs'k janunõ (Urv).

- Vrd. 9016. Kunas pudrumänd näljas või taarikann janus.

5732. Kunas leevälapju isonõs, kunas taaripulk janonõs.

8662. Millal perenaisel isu, millal taarikanul janu.

4267. Kunas koka suu isune.

4525. MIS HAKKAB KULBI KÜLGE, SEE HAKKAB KONDI KÜLGE — 1(10) var.

Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549, Meelej. nr. 7 (1887) 54, E 56, Norm. 159, EKMS II 469 ja IV 23.

4526. KULUND HIIRT PÖLE KEEGI NÄIND, AGA KULUND HIIRE-AUKUSI ON KÜLL — 1 var.

Kul (Samet).

4527. KUNINGAPOEG KIRJUTAB SANDIPOISI PÜKSIPERSE-TAGUSE PEALE — 1 var.

E. Poomi (üleskirjutaja) seletus: paberi kohta — kaltsudest tehakse paberit jne.

Rap v. Mär.

4528. EI KUNINGAS KUTSU KÕIKI HILPHARAKAID OMA LAUAVÕORAS — 1?(1) var.

?As (Pint).

4529. IGE KUNINGAS TIEDÄB OMA SOLMED — 3 var.

A.

Kuu (Salström) — 1 var.

B.

Igä kaptein tiedä oma solmed.

Kuu — 1 var.

C. Iga merimies tiedab omad solmed.
Kuu — 1 var.

4530. KIÄ KUNINGALÕ KOHUT MÕIST
VAI PEREMEHELE PERRÄ KAES
— 1(2) var.

- a. _____
Norm. 119 (< Vas) — 1 var.
b. Kes kuningale kohut mõistab või pere-
mehele pärra kaeb.
EKMS III 1255 — ?(1) var.

4531. KUHU KUNINGAS OMA LINNAST
LÄHEB — 2 var.

- A. _____
Hlj (Kungur) — 1 var.
B. Kuhu kuningas oma kodunt ikka lä-
heb.
Hlj (Reepärg) — 1 var.
Vrd. 4139. Kus koer oma kottu läheb.

4532. KUNINGA MAN OM NII SUUR KUI
HAINAKUHI, ENT KUI SIIA SAAP,
SIS EI SAA PIIPO PANNA — 1 v.
2(12) var.

- Aa. _____
Räp? (J. Fr. Heller) — 1 var.
b. Kuninga juures on nii suur kui heina-
kuhi, aga kui seia saab, siis ei saa
piipu panna.
Wied. 88, Kündja nr. 41 (1883) 491, EKMS
IV 727 — ?(5) var.
c. Kuninga juures suur kui heinakuhi,
saab siia, ei saa piipu panna.
E 45, E² 55, Norm. 115, EKMS II 966
— ?(5) var.
B. Kuninga juures suur kui kuhi, tuleb
meile, peotäis veel järel.
?Tt (Eisen) — 1?(1) var.
Vrd. mst: Kuningal kuhja kaup, meil ei kann-
peu pealt puhkuda? 'Õigus' (Wied. 272).
Vrd. 4536. Kuningas kink sada ruublit, kätte saa
kopek.

4533. KUNINGA MEEL NING JÄNESE
JALA OLGU SELLE, KE VANAMBIT
TAHT ORJADA — 1 var.

- Norm. Cl. 25.
Vrd. 7553. Noorikõl piät olõma jänese jala' ja
kuninga meel.

4534. KUNINGAS EI SÖÖ KULDA, MAA-
MEES EI SÖÖ MULDA — 7(44) var.

- Aa₁. _____
Stein 39, Wied. 88, Kündja nr. 41 (1883) 491,
OM nr. 2 (1890) 83; Vö-Se (Stein) — 1(11)
var.

a₂. Kuningas ei süü kulda, maamiis ei
süü ka mulda.
Plv (Tobre) — 1 var.

b₁. Kuningas ei süü kulda, maamiis mul-
da.*

* süü üi (Vas v. Se)

Rõu, Vas v. Se (Prants) — 2 var.

b₂. Kuningas ei söö kulda ega maamees
mulda.
E 45 — ?(1) var.

b₃. Ei süü kuningas kulda, maamees mul-
da.

Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.

b₄. Ei söö kuningas kulda ega maamees
mulda.

E 17, E² 91, Nurmik II 145, Viid. 110, Mihk-
la-Parlo-Viidadepp I² 115, Muuk-Mihkla I 17,
Muuk-Mihkla-Tedre IV 35; ?Kam (õpil.),
?Ran (L. Kallas) — ?(20) var.

b₅. Ei kuningas söö kulda ega maamees
mulda.

?Plt (Saks) — ?(1) var.

c. Maamiis süü üi mulda, ei kuningas
kulda.

Rõu (Gutves) — 1 var.

B. Ei kuningas söö kulda ega põllumees
mulda.

Tõn. Täht. (1910 nov.), Tõn. RP 334 —
?(3) var.

C. Keiser ei söö kulda, maamees mulda.
Ote — 1 var.

4535. KUNINGASKE AND TII, KO SAJA
SÖIT — 1(3) var.

a. _____*

* kuningaski; ku (Norm.)

Norm. 189; Se (Pino) — 1(2) var.

b. Kuningaski annab teed, kui saja sõi-
dab.

EKMS III 232 — ?(1) var.

4536. KUNINGAS KINK SADA RUUBLIT,
KÄTTE SAA KOPEK — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 4532. Kuninga man om nii suur kui haina-
kuhi, ent kui siia saab, sis ei saa piipu
panna.

4537. KUNINGAS NÄEB KAUGELE —
2(3) var.

a. _____

Kaa — 1(2) var.

b. Kuninga silm näeb kaugele.

Jaa — 1 var.

4538. KUNINGAS TÄIDAB KULLA SALVI,
VAENE TÄIDAB VALU SALVI —
1?(1) var.

?Saa (Söggel).

4539. MINE SA KUNINGA LAUA TAHA
KUNINGAGA ÜHES SÖÖMA —
1 var.

Trm (Sild).

4540. EGA SEE KUNS EP OLE HERRAKS
SÜNDIDA — 1 var.

Sa (Holzmayer).

4541. KES KUNSTI PIÄB, SEE P...
KÄRINAGA SUREB — 2 var.

a. _____

Kär (Jögi) — 1 var.

b. Kes kuntsisid peab, see persekärinaga
sureb.

Khk — 1 var.

Vrd. 4543, eriti B: Kis kuntsi piab, see nälga
näeb.

4542. KES KUNTSI TEAB, SEE KUNTSI
PEAB — 12 v. 13(13) var.

A. _____*

kunts = nõidus, kombetalitus

* kis (Rap v. Mär); kungsi (Kaa)

A. Ranna (Pöi) seletus: «Vanust kombeist
loobumine on lubatud ainult teadmatuse
puhul.»

Rap v. Mär (Poom), Sa — 7 var.

B. Ku isi kunsti ei tää, sis ära tend ka
pia.

Hää — 1 var.

Ca. Kunts ütleb: «Kui sa most ei tea, ära
siis mind pea.»

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Kunts ütleb: «Misä must piäd, kusa
must ei tiä.»

Khk — 1 var.

c. Kunts oli koa ütlen: «Mis sä must
piäd, kui sa mind tunne mitte.»

Tös — 1 var.

D. Kes nõidust peab, see nõidust teab.

Vil — 1 var.

E. Kes vanu kombeid teab, see neid ka
peab.

?Trt (Eisen) — 1?(1) var.

4543. KES KÕIK KUNSTID PIAB, SEE
KÕIK NÄLJAD NÄEB — 20(27) var.

Aa₁. _____*

* kuntsid (Tln, Rap v. Mär, Kse, Krk),

kuntsid (Ris, Khn, Hää, Saa); kis (Ris);
peab (Tln, Rap v. Mär, Ris, Kse, Tor, Hls,
Krk, Saa), piäb (Khn); sie (Khn); näljad
(Khn)

Meelej. nr. 28 (1887) 223, Laakm. ER Kas.
Kal. (1892) 16; ?Tln (Keller), Rap v. Mär
(Poom), Ris, Kse, Pää — 15(22) var.

a₂. Kessi kik kuntsi piab, sii kik nällä
näeb.

Hls — 1 var.

b. Kis kik kungsi piave, nii kik nällä
näeve.

Hls — 1 var.

c. Kes kõik kuntsid peab, see näl'lad
näeb.

Kse — 1 var.

B. Kis kuntsi piab, see nälga näeb.

Hää — 2 var.

Vrd. 9361. Kes kõik pühad peab, see kõik näljad
näeb.

9395. Kes kaik püü'üd püüdäb, see kaik näl-
jad nägeb.

6412. Ken kaik marjad maitseb, sen kaik
näljad näeb.

12450. Kes kõik tüü tege, tuu kõik nälä
näge.

4541. Kes kunsti piäb, see p... kärinaga
sureb.

4544. KUNST KUNSTI PIDÄJÄLLE, VANA'
VIISU' VIDÄJÄLLE — u. 30(36) var.

Aa₁. _____*

* pidajäle (Ote, Urv, Se); vedajäle (Ote),
vidajäle (Urv, Se), vidajale (Räp); viiso
(Se)

Kam, Ote, Urv, Räp, Se — 6(7) var.

a₂. Kunst kunsti pidajal, vana viisu ve-
dajal.*

* kunts kuntsi pidajäl (Hls)

Hls, Ote — 2 var.

a₃. Kunst kunsti pidajale, vana viis veda-
jale.*

* kunts — viisk (Pal, TMr); pidajalle —
vidajälle (Räp), vidajale (Räp)

Stein 39; Pal, TMr, Nõo, Võ, Võ-Se (Stein)
— 7(12) var.

a₄. Kunsti pidajäle kunst, viiso vidajäle
viiso.

Räp (Lepson) — 1 var.

b. Kunst saa kunsti pidajäle, vana viisu
vidajäle.

Rõu — 1 var.

c. Kunst olgu kunsti pidajale, vana viis
[v]idajale.

Plv — 1 var.

d. Tühi kunts kuntsi pidajale, vana viisk
vidajale.

VMr — 1 var.

- B₁. Kunstkõ kunsti pidäjit ja vana viiso vidäjit.
?Se (Tammeorg) — 1?(1) var.
- B₂. Kitke kunsti pidäjit, vana viiso vidäjit.
?Se (Tammeorg) — 1?(1) var.
- C. Mood moodu pidäjale, vana viis vidäjale.
Trt (Siil) — 1 var.
- D. Kunst kunsti tegijale, vana viisi vakujale.
Trt (Parts) — 1 var.
- E. Kuns kungsi pidajale, sitt lausja kotis.
Vil — 1 var.
Vt. 12684 B.
- F. Kunst kungsi pidajalle, hobusesitt lausujalle.
MMg — 1 var.
- G₁. Kunts kuntsi pidäjäl, abi arsti hännä all.
Krk — 1 var.
- G₂. Kunts om kuntsi pidäjel ja häbü om arsti hännä all.
Krk — 1 var.
- H. Kunst kunsti pidajale, pera perse lakujale.
MMg — 1 var.
- I. Kunts kuntsi pidajale, tühi kott uskujale.
PJg — 1 var.
- J. Kuints kuintsi pidajale.
Jür — 1 var.
Vrd. kk: Vidä kui vana viis (Se).
4545. KUNST ON ALASTI INIMESELE TASKUSSE SITTUDA — 2 var.
- A. _____
Vlg (Salve) — 1 var.
- B. Kunst on ümmarguse tua nurka sittu.
Pst — 1 var.
4546. KUNST ON NAINEN NOORIK HOIDA — 1 var.
Hls (Karro).
4547. KUNTS KUULJAL, MAGU MAIAL, PÄRA PIDAJAL, TABA TEADJAL — 8(12) var.
- A. _____
Amb — 1 var.
- B. Kunst kuuljal, pära pidajal, taba teadjal.
Amb — 1 var.
- C. Kunst kuuljalle, pära pidajalle, sia sitt lausujalle.
Pil — 1 var.

- D₁. Kunst kuulajalle, pära pidajalle.*
* kuuljale — pidajale (Amb)
Amb, Tür — 2 var.
- D₂. Kunst on üks kuulajal, pära on ainult pidajal.
Nis — 1 var.
- E. Kunst kuuljale, taba teadjale.
Wied. 89, Kündja nr. 41 (1883) 490 — 1(4) var.
- F. Kunst kuulajale kurku, pära pidajale perse.
Pal — 1(2) var.
Vrd. 12684. Tühi targa taga, sitt lausuja kodis.
1801, eriti B: Äkitsel ep ole ial hända ega maial magu.
4548. KUNTS ÄI OLE VARASTA, AGA KUNTS ON HOIDA — 1 var.
Hii (Tikerpuu).
Vrd. 7017, eriti Ad: Kes oskab varastada, see oskab hoida.
4549. KURATISUGU EI TOO HEAD LUGU — 1?(3) var.
Wied. 89, Kündja nr. 41 (1883) 491.
4550. KURADITOSIN ÖELDA OLEMA ONNEDU NUMMER NAGU RIEDENE PÄIV — 1 var.
Kuu (R. Lilhein).
Vrd. uk: Riedene päiv öelda olema onnedu (Kuu).
4551. ANNA KURADILE HAMMAS, SIIS TAHAB TA SIND ENNAST — 1(2) var.
Trv (Pausk).
Vrd. 4588. Anna kurjale sõrm, siis võtab ta terve käe.
4552. ANNA KURATILE ÖLUT, TEMA SÖÖB RABA — 1(23) var.
Hupel² 150, Poromenski EGr. 179, Stein 7, Wied. 6, Kündja nr. 31 (1883) 370, Päss PJs 561, E² 104.
Vrd. kk: Ei seda inimest või uskuda: tema joob kalja ja sööb raba tagaotsa (Hlj).
Vrd. 4553. Hakka kuradiga ühte õlut tegema — esite joob õlle, pärast sööb raba.
4553. HAKKA KURADIGA ÜHTE ÖLUT TEGEMA — ESITE JOOB ÖLLE, PÄRAST SÖÖB RABA — u. 25(50) var.
- A_{1a}. _____
Hmd v. Ris (Treumann) — 1 var.

- b. Hakka kurjavaimuga ühte õlut tegema — esiti joob õlle, pärast sööb raba.
EKMS I 18; Krj (Allas) — 1(4) var.
- c. Mine sina vanakuradiga kokku õlut tegema — enne joob õlle ja pärast sööb ka raba.
Tln? (Keller) — 1 var.
- d. Mine nüüd vanasarvikuga õlut kokku tegema — ta joob ja sööb ka raba pääle.
Vil — 1 var.
- e. Mine nüüd vanapaganaga õlut kokku tegema — ta sööb raba ja õlle.
Vil — 1 var.
- f. Mine vanapaganaga õlut tegema — sii sööb õlle ja raba kik oma nahka.
Pst — 1 var.
- g. Mine kuratiga õlut tegema, tema sööb raba käest ära.
Pst — 1(3) var.
- A_{2a}. Ära mine vanapaganaga õlut kokku tegema, ta joob õlle ja sööb raba kah pääle.
Trv — 1 var.
- b. Ära tii kuradiga õlut kokku, juub ikke õlle ja süüb raba kua nahka.
Ksi — 1 var.
- A₃. Kuradiga ei maksa õlut pooles teha — joob iki enne õlle ja sööb raba ka veel pääle.
Vil — 1 var.
- Ba₁. Tee nüüd vanapaganaga õlut — ta joob õlle, sööb raba ja lõhub tõriku ka ära.
Trv — 1(2) var.
- a₂. Tee paganaga õlut — ta sööb raba, joob õlle ja lõhub tõrre veel takka peale.
E 82, E² 104 — ?(2) var.
- b. Mine sa kuradiga õlut ühte tegema — ta joob õlle, sööb raba ja lahutab tõrregi ära.
Lai — 1 var.
- C_{1a}. Mine hulluga õlut tegema — joob õlle ja sööb rava.
Wied. 117, Kündja nr. 44 (1883) 525 — 1(4) var.
- b. Hakka hulluga õlut tegema — juub õlle, süüb raba.
?Vil (Nigul) — 1?(1) var.
- C₂. Hulluga ei voi olut kahasse teha.
Kuu — 1 var.
- Da. Hakka uelaga olut ühte tegema — viimaks süüb ravagi perse.
Kuu — 1 var.
- b. Hakka uelaga olut tegemä — süüb viimaks ravaki.

Kuu — 1(3) var.

- c. Hakka õelaga õlut tegema — sööb viimaks rabagi astjast.
E MVH 6 — ?(1) var.

*

- E. Mine nüüd kuradiga üheskoos kal'la tegema — joob enne kal'la ja sööb pärast raba kua nahka.
Plt — 1 var.
- F. Hulluga on paha kalja kahasse teha — hull joob kalja ja sööb raba.
Amb — 1 var.
- Ga₁. Tie ahnega kali kahase — sie juab kalja ja süeb raba.
Iis — 1 var.
- a₂. Tee ahnega kali kahasse — see joob kalja ja sööb raba.
Norm. 247, EKMS I 83 ja 1047 — ?(3) var.
- b. Tie ahnega kalja kahasse — juob kalja, süüb rava.
Rak — 1 var.
- Ha. Ega kalja sünni kahasse teha.
Norm. 163, EKMS IV 21; Hlj — 1(3) var.
- b. Ei ole hüva kalja kaha tiha.
VNg — 1 var.
- I. Eiga iga mehega kalja kahha saa tiha.
VNg — 1 var.
- J. Juudiga kalja kahase ära tee.
Rak — 1(2) var.
- K. Ära ole ühe päeva perenaine, ära joob kalja, viimaks sööb raba.
Amb — 1 var.
- Vt. 14861 C.

*

- La. Ei massa tikkõga taari ütte teta — tikõ süü sao nii juu leeme.
sago: sao = sade, (kalja) raba, supipaks vms.
Vas — 1 var.
- b. Vanakuraga ei massa taari ütte tegemine — tema joo leeme ja söö sao.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.

*

- M. Mine nüüd mulgiga kahasse kalja tegema.
A. Jungi seletus: ei maksa omakasupüüdjaga midagi kahasse teha.
Pil — 1 var.
- Vrd. kk: Ei temaga maksa kalja kahasse teha — ta joob kalja ja sööb raba (Amb).
- Vrd. 4552. Anna kuratile õlut, tema sööb raba.

4554. KUI KURADIT SEINA PEALE
MAALITAKSE, SIIS TEMA TULEB
— 1 kuni 6(7) var.

- Aa₁. _____
Nörmann 31 ja 32 — 1(2) var.
- a₂. Kui kuradit saina pääle maalitas, sis
tulep temä.
ELS 65 — 1?(1) var.
- b. Kus kuradit seina peale maalitakse,
seal ta ka ise on.
?VMr (Mastberg) — 1?(1) var.
- B. Maalit saadana saina pääle, om ta ka
sedamaid säääl.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.
- C. Kurjavaimu ei pea seina peale maali-
tama.
Lindf. (1882) 60 — 1?(1) var.
- D. Ära maali kuradit seina pääle.
?Trv v. Rõu (Siipson) — 1?(1) var.
- Vrd. kk: Maalib kui tontli saina pääle (Puh).
Vrd. 4560. Kurat pole kunagi nii hirmus, kui
teda maalitakse.

4555. KURADI HIMU SAAB PÕRGUS
INIMESTE HINGEDEST KOA ENNE
TÄIS, KUI RIKKA HIMU RAHA
AHNITSEMISEST TÄIS SAAB —
2 var.

- a. _____
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b. Kuratil põrgus saab inimeste hinge-
dest koa himu enne täis, kui rikka
himu raha ahnitsusest täis saab.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Vrd. kk: Tema on malas raha järele nagu ku-
rat hinge järele (As).
- Vrd. 9204. Kunas saa põrgu täis, kunas saa
mõisatahtmine tasa.

4556. KURAT ANNAB PÕRGUN KAH
SÖÖGIAJA, AGA AHNE EI ANNA —
2 var.

- a. _____
Krk (Lätt) — 1 var.
- b. Kurat annab ka söögiaja, ahne ei
anna.
Krk (Sarv) — 1 var.
- Vrd. 11312. Söömaaega on sõjaski.

4557. KURAT OM MUSTA TÄKUGE
RAHVA HÄBÜ PÕRGUS VIINU —
1 var.

Krk.

4558. KURAT ON PÕRGUS VANA,
INIMENE EI OLE VANA — 7 var.

- Aa. _____
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- b₁. Vana inimest ei olegi, kurat põrgus
on vana.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- b₂. Vana inimest ei olegi, kurat on põr-
gus vana.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- c. Vanakurat on vana, inime ei ole vana.
Vil — 1 var.
- B. Kivid-kännud on vanad, aga mitte
inime.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.
- C. Reed-rattad on vanad, aga mitte ini-
mene ei ole vana.
Saa — 1 var.
- D. Pastal on vana, mitte inimene ei ole
vana.
Saa — 1 var.
- Vrd. kk: Minä ei õle vana, kurat põrgun one
vana (Kod); nagu vana pastel (Saa).

4559. KURAT ON VALELIKU ISA —
1 var.
Sim (Viidebaum).

4560. KURAT POLE KUNAGI NII HIR-
MUS, KUI TEDA MAALITAKSE —
4(7) var.

- Aa. _____
Norm. 219, EKMS II 544; Trt (Viidalepp) —
1(4) var.
- b₁. Kurat ep ole mitte nii must, kui teda
maalitakse.
Sa? (Schmidt?) — 1 var.
- b₂. Ega kurat nii must ole, kui teda maa-
lita[kse].
Rak (Jürjev) — 1 var.
- B. Pole see kurat nii hirmus, nagu teda
ette kujutatakse.
Kam — 1 var.
- Vrd. kk: Maalib kui tontli seina pääle (Puh).
Vrd. 4554. Kui kuradit seina peale maalitakse,
siis tema tuleb.

4561. KURV KÜLV, RÕOMUS LEIKUS —
?(1) var.

- Borm Mr Kal. (1867) lk-ta.
Vrd. 7608. Kes nutuga külvab, see rõõmuga lõl-
kab.

4562. TULÕ ÕI KURVAST PERSEST
RÕÖMSAT PIIRU — 1 var.

- Rõu (M. Jennes).
Vrd. 10773. Ega surnu perse enam peereta.

4563. KURBTUS ON KÕIGE SUUREM
KURNAJA — 1—2(2) var.

- a. —
As (Kuusik) — 1 var.
- b. Kurvastus on kõige kangem kurnaja.
?Trt (Eisen) — 1?(1) var.

4564. KUI KURŌMARJA SAMBLŌ SEEH
OMMA EHK KASUSSŌ, SIS AJA
RÜGÄ SISSE SÜGÄVÄHE, KUI
KURŌMARJA SAMBLA PÄÄL
KASUSSŌ, SIS TEE RÜGÄ ÄGLI
ALLA — 3 var.

- a₁. —
Räp (Lepson) — 1 var.
- a₂. Kui sügisel on jõhvikamari kõrgel
varre otsas, siis rukid külva ägli alla,
kui mari on sambla sees, siis seeme
vedruäkkega sisse ajada.
Har — 1 var.
- b. Ku kuremarja sambla sehen kasvava,
sõs võib rügä laia vakku ajada.
Trv — 1 var.

4565. EI KURG MADALA METSA VAATA
— 3(36) var.

- Aa₁. —*
* madalat (KAH, E)
* Helle 327, Hupel 104, Poromenski EGr.
182, KAH EKAI 149, E 16, E² 101 — 1(15)
var.

*
*Ei kurg madala metsa vaata, aquila non captat
mufcas. (Der Kranich sieht nicht nach niedrigem Bujde.)*

- a₂. Ei kurg madala metsa ei vaata.
Wied. 23, Kündja nr. 32 (1883) 382 — ?(2)
var.
- a₃. Ei kurg madalasse metsa vaata.
Stein 11, Norm. 250, EKMS IV 221 — ?(5)
var.
- b. Kurg ei kae madalalt mõtsa.
Hel — 1 var.
- Ba. Kurg kaes üle madala aia.
Stein 39; Vö-Se (Stein) — 1(7) var.
- b. Kurg vaatab üle madala aja.
Wied. 89, Kündja nr. 41 (1883) 491, E 45,
E² 101 — ?(6) var.
- Vrd. kk: Vaatab kui kurg üle madala metsa
(Jür).
- Vrd. 36. Kes oskab üle aia vaadata, see oskab
ka üle metsa vaadata.

4566. KUI ESIMESED KURED LÄHVAD,
SIIS ON PÖLLUMEHEL ESIMENE
KÄSK KÄÄ RUKKID KÜLVATA —
2 var.

- A. —
Kos (Härg) — 1 var.
- B. Kui esimesed kured läävad, siis on
paras aeg rükkid külma hakata; kui
pääle selle veel kured läävad — siis
tulevad kurjad ilmad, hanid läävad —
tuleb hall maha, luigad läävad — tu-
leb lumi.
Pst — 1 var.
- Vt. 4574 R.

4567. KUI KURED KISENDAVAD, TULEB
KURJA ILMA — 4 var.

- Aa. —
Iis (Timotheus) — 1 var.
- b. Kurgede karjumise järele tulla kurje
ilmu.
Rak — 1 var.
- B. Kui kured pääd pääva loode poole pia-
vad ja kisendavad, karjuvad kurje
ilmu.
Amb — 1 var.
- C. Kui Peetla kured karjuvad, tuleb kur-
je ilmu.
Sim — 1 var.

4568. KUI KURED KÖRGELT LÄHEVAD,
SIIS PEAB RUKKID ADRA ALLA
TEGEMA, KUI MADALALT, SIIS
ÄKKE ALLA — 1 var.

- Äks (Blaubrik).
Vrd. 6061, eriti C: Kui sügise kured lähvad
madalalt, siis on madal talv; kui kured
kõrgelt lähevad, siis tuleb sügav talv.

4569. KUI KURED LAULVAD JÄÄ PEAL,
SIIS MEHED LAULVAD SÜGISEL
ÖLLE PEAL — 1 var.

Päss PJs 562.

4570. KUI KURED SÜGISEL ÄRA LÄHE-
VAD, SIIS NEMAD VÖTAVAD ÜHE
SÖÖMAAJA TALURAHVA KÄEST
KAASA — 11 kuni 13(23) var.

- Aa₁. —
Wied. 79, Kündja nr. 39 (1883) 467 — 1(2)
var.
- a₂. Kui kured sügisel ära lähevad, siis
nad võtavad ühe söömaaja talurahva
käest ära.
EKMS III 1045 — 1?(1) var.

- b. Kured viivad lõunesöögi rahva käest ära.
Plv — 1 var.
- c. Ku sügüse kurō är läävä, sis veevä lõunō üteh är.
H. Prantsu seletus: «Pääle tuu inäb anda ai nelli kõrd süvvä nigu piki päiviga.»
Vas — 1 var.
- d. Ku kurō läävä, veevä ar lõunō.
Se — 1 var.
- e₁. Kure veevä lõune ära.
Tt (Hurt) — 1 var.
- e₂. Kurō' viivä lõunō äräh.
Plv — 1 var.
- f. Kured viivad päevast ühe söömavahe ühes ära.
Sööt Nlj. Kal. (1903 aug.) — ?(1) var.
- g. Kured viivad ühe söögivahe kaasa.
Reinhold Kal. (1911) 10 — ?(1) var.
- h. Kured viivad ühe söömaaja kaasa.
Ol. Lisa nr. 11 (1888) 175, Is. Kal. (1904) 211, Norm. 47 — 1?(8) var.
- B. Kui kurō läävä, tulōb külm tagan ja viivä ka selle uma minekiga talorahval lõunasöögi vaihelt ärä.
Plv — 1 var.
Vt. 4574 X.
- C₁. Kurō' läävä — lõunō veeva, hani läävä — halla takah, luiga läävä — lumi takah.
Räp — 2 var.
- C₂. Kui kure sügüsel lendava, viiva na lõune ära, kui hani läävä — saavat halla, kui luiga läävä — tulevat vars-ti lumi maha.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- C₃. Kure veevä lõune, hani toova halla, luiga — lumme.
Tt (Hurt) — 1 var.
Vt. 4574 O₁—O₃.
- Vrd. uk: Inne süvväs neli vuuri, ku kurō läävä, süvväs kol' vuuri (Se).
- Vrd. 6242. Maarjapäev toob keskhommiku ja rukkivihk viib keskhommiku.
4571. KUI KURG KEVADEL HÄSTI
HÕISKAB, SIIS PEREMEES HÕIS-
KAB SÜGISSEL VILJASALVE ÄÄREL
— 1 var.
Kos (R. Põldmäe).
4572. KURAL KUUDSE, SITAL SILMÄ'
— 1?(1) var.
?Kam (Relli).

4573. KURED ANNAVAD KUU AEGA
KARTULID KORJATA — 3(16) var.
- Aa. Kured annavad kuu aega veel kartu-
lid korjata.
Uue Aja Kal. (1906) 23, Pvl. Kal. (1907) 23,
Sööt Aeg Kal. (1907 sept.) — 1(4) var.
- b. —
Tlsp. 109, Ölge Kal. 1908—1914 (aug./sept.),
Rotermann Täht. 1910 — 1(11) var.
- B. Kured lähvad — kurjad ilmad ja siis
on veel kuu aega kartulid võtta.
Koe — 1 var.
Vt. 4574 Q.
4574. KURED LÄHVAD — KURJAD
ILMAD, HANED LÄHVAD — HALL
TAGA, LUIGED LÄHVAD — LUMI
TAGA — u. 225(334) var.
- A_{1a}. Kured lähvad — külmad järel, haned
lähvad — hallid järel, luiged lähvad
— lumi järel.
Ksl — 1 var.
- b₁. Kured lääve — külm tuleb, hanid lää-
ve — hall tuleb, luigad lääve — lumi
tuleb.
Hls — 1 var.
- b₂. Kured lähvad — külm tuleb, haned
lähvad — halla tuleb, luiged lähvad
— lumi tuleb.
Pll — 1 var.
- c. Hani lääva — hall tuleb, luiga lääva
— lumi tuleb, kure lääva — külm tu-
leb.
Trv — 1 var.
- d. Kured lähevad — külm tuleb, hanid
— hall, luiged — lumi.
Vän — 1 var.
- e₁. Kured lähvad — külmad tulevad, ha-
ned lähvad — hallad tulevad, luiged
lähvad — lumi taga.
SJn — 1 var.
- e₂. Kured lähvad — külma tuleb, haned
lähvad — halla tuleb, luiged lähvad
— lumi taga.
Hlj — 1 var.
- f. Kured lähvad — külm tuleb, haned
lähevad — hallad ööd, luiged lähvad
— lumi taga.
Äks — 1 var.
- g₁. Kured lähvad — külm taga, hanid
lähvad — hall taga, luiged lähvad —
lumi taga.
Trv, Plv — 2 var.
- g₂. Kurō' läävä' — külmä' takah, hanī'
läävä' — halla' takah, luiga' läävä' —
lumō' takah.
Räp — 1 var.

- h. Kure läävä — külmä ilma, hani läävä — halla takan, luiga läävä — lumi takan.
Kam — 1 var.
- i. Kured lähvad — külmad ilmad, haned lähvad — hallad taga, luiged lähvad — lumi tuleb.
Kad — 1 var.
- j. Haned lähevad — hallad käivad, kured lähevad — külmad tulevad, luiged lähevad — lumi taga.
Kmpm. KLr II⁶ 189, Kmpm. EL II⁸ 153, Kmpm. EL IV² 17, Kmpm. EL III¹⁰ 103 — ?(22) var.
- k. Haned lähevad — halled käivad, kured lähevad — külmad tulevad, luiged lähevad — lumi tuleb.*
* hallad (trükised)
Nurmik I 148, Puus. KH III¹² 105; Pld (õpil.) — 1(4) var.
- A₂. Kui lähevad kured, tuleb külma, lähevad haned, käivad hallad, luigedega tuleb lumi.
Rak — 1 var.
- A_{3a1}. Kui kured sügisel minema hakkavad, tulla külm, kui hanid, siis hall, kui luiged, siis lumi.
Hel — 1 var.
- a₂. Kui kure sügise lääva, sis külm tulep, kui hani, sis hall tulep, kui luiga, sis lumi tulep.
TMr — 1 var.
- a₃. Kui kured sügüsa lääva, sös tuleva külma ilma, hani sügüsa lääva, sös tuleva hall maha, kui luiga lääva, sös tuleb lumi.
Trv — 1 var.
- a₄. Kui kure ärä läävä, sis tuleve külmä ilma, kui hani ärä läävä, sis tule halla, kui luiga ärä läävä, sis tule lume.
Trv — 1 var.
- b. Sügisel kui kured lähevad, tulevad külmad ilmad, kui haned lähevad lõunamaale, siis tulevad suured hallad, kui luiged ära lähevad, siis on lumi neil kohe kannul.
Plv — 1 var.
- c. Kui kured lähevad, tulevad külmad ööd, kui hanid, hakkavad hallad käima, kui luiged, tuleb lumi.
SJn — 1 var.
- d. Kui lähevad haned ära, tuleb halla, lähevad kured, tuleb külm, lendavad luiged, tuleb lumi.
Lüg — 1 var.
- e. Kui luigad võerale maale lähevad, siis tulla lumi maha, kui kured võerale maale lähevad, tulla külma, kui haned lähevad, halla.
Hel — 1 var.
- f. Kui kure lääva, sis tuleva külma ilma, kui hani lääva, sis tuleva halla, kui luiga lääva, sis tulevat lumi maha, kui enne, sis kolmandal päival.
Ote — 1 var.
- Vrd. red. I_b ja O₅.
- A₄. Sügisel kuulutavad linnud oma äraminekuga: kured — külma, haned — halda, luiged lähvad — lumi taga.
SJn — 1 var.
- A₅. Kui kured ära lähvad, tuleb külma, kui haned, tulevad hallad, luiged, siis toovad lund juba.
Nis — 1 var.
- A_{6a1}. Kurō toova külmä, hani halla, luiga lume.
Plv — 1 var.
- a₂. Kured toovad külma ilma, hanid halla, luiged lume.
Hel — 1 var.
- b. Hani toova halla, luiga toova lumme, kure toova kurja ilma.
Hel — 1 var.
- c. Hani toob halla, kurg külma, luige lund.
Hlj — 1 var.
- A₇. Haned toovad hallatusta, kured toovad kurja ilma, kuni luiged lendavad, lumi neil taga tollerdab.
Krj — 1 var.
- Vrd. red. O₂.
- B_{1a}. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned lähvad — hallad tulevad, luiged lähvad — lumi taga.
Vai, Iis, Sim — 3 var.
- b. Haned lähvad — hallad tulevad, kured lähvad — kurjad ilmad, luiged lähvad — lumi taga.
VMr — 1 var.
- c₁. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned lähvad — hallad käivad, luiged lähvad — lumi taga.*
* lähevad (Kuu); loeged (Kod); hanid (Pal)
Vih. (1957) 109, Vih. VER 188, Mihkla-Parlo-Viidalepp I² 114, Norm. 48; VNg, Kuu, Lih, Plt, Lai, Pal, Kod — 6(14) var.
- c₂. Haned läevad — hallad käivad, kured läevad — kurjad ilmad, luiged läevad — lumi taga.
Reiman EK I 278 — ?(1) var.
- d₁. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned lähvad — hallad käivad, luiged lähvad — lumi tuleb.*
* halled, keivad (Põl)

- Amb, Pöl, Hel, Trt — 4 var.
- d₂. Kured läävad — kurjad ilmad hakkavad, haned läävad — hallad käivad, luiged läävad — lumi tuleb.
Lüg — 1 var.
- e. Hanet lähvät — hallat hakkavat käima, kuret läksivat — siis tulevat kurjat ilmat ja pahat ilmat, luikket lähvät — lumi tulep varssi.
Lüg — 1 var.
- f. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned lähvad — halled, luiged lähvad — lumi taga.
Sim — 1 var.
- g. Kure lääve — kurja ilma tuleve, hani lääve — halla tuleve, luiga lääve — lumi tuleb.
Trv — 1 var.
- h. Kured lähevad — kuri ilm tuleb, luiged lähevad — lumi tuleb, haned lähevad — hall tuleb.
Hls — 1 var.
- i₁. Lähvad hanid — tulevad hallad, lähvad luiged — tuleb lumi, lähvad kured — tulevad kurjad ilmad.
KJn — 1 var.
- i₂. Hani lääva — halla tulõva, kure läävä — kurja ilma tulõva, luiga läävä — lumi takan.
Ote — 1 var.
- j₁. Kure lääve — kurje ilmu, hani lääve — hall tuleb, luiga lääve — lumi tuleb.
Trv — 1 var.
- j₂. Kured lähvad — kurjad ilmad, hanid lähvad — hallad tulevad, luigad lähvad — lumi tuleb.
Äks — 1 var.
- k. Kured lääve — kuri ilm, hanid lääve — hall hakkab, luigad lääve — lumi tuleb.
Hls — 1 var.
- l₁. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned lähvad — hallad maas, luiged lähvad — lumi taga.
Hls — 1 var.
- l₂. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned lähvad — hall maas, luiged lähvad — lumi taga.
TMr — 1 var.
- l₃. Kured lähavad — kuri ilm, hanid lähavad — hall maas, luiged lähavad — lumi järel.
SJn — 1(2) var.
- m. Kured lähvad — kurja ilma, haned lähvad — halla ilma, luiged lähvad — lumi taga.
SJn — 1 var.

- n₁. Sim (Viidebaum) — 1 var.
- n₂. Kured lähvad — kurjad ilmad, hanid lähvad — hallad taga, luiged lähvad — lumi taga.*
* läävad; haned; lueged (Kod)
Kod, Rõu — 2 var.
- n₃. Kure läävä — kurja ilma, hani läävä — halla takan, luiga läävä — lumi takan.*
* kurõ (Kam); hane (Nõo, Krl); lähvä (Nõo, Krl); takka (Nõo), takkan (Kan)
Võn, Kam, Nõo, Kan, Krl — 5 var.
- o. Haned lähvad — hallad taga, kured lähvad — kurjad ilmad, luiged lähvad — lumi taga.
Hls — 1 var.
- p. Kurõ läävä sügüse — kurje ilmo saasõ, hani läävä — halla saasõ, luigõ läävä — lummõ saasõ.
Räp — 1(2) var.
- r. Hanid lähvad — hallad käivad, kured lähvad — kurjad käivad, luiged lähvad — lumi taga.
Ksl — 1 var.
- B_{2a1}. Ku kure sügise ärä lääve, tuleve kurja ilma, hani lääve, ilmus hall, luiga lääve, lumi tule.
Trv — 1 var.
- a₂. Kui kured lähvad, siis on kurjad ilmad, kui hanid lähvad, hallad käivad, luiged lähvad, lumi taga.
Ksl — 1 var.
- b. Kui kure lääva, sis saava kurja ilma, hani lääva, halla tagah, luiga lääva, lumi tagah.
Räp — 1 var.
- B_{3a1}. Kui kure' lähvä', sis kurja' ilma', kui hani, sis halle, kui luiga, sis lumi.
Nõo — 1 var.
- a₂. Kui sügise kure läävä, tuleve kurja ilma, kui hani, hallatse, luiga, sis lumi.
Hel — 1 var.
- a₃. Kui kurõ läävä, sis tulõva kurja ilma, kui hani läävä, sis tulõva halla ilma, kui luigõ läävä, sis om lumi takan.
Ote — 1 var.
- a₄. Kui kured lähevad, tulevad kurjad ilmad, kui haned lähevad, tuleb hall maha, kui luiged lähevad, lumi taga.
Tt (õpil.) — 1 var.
- a₅. Kui kured lähevad, tulla kurjad ilmad, haned lähevad, tulla suured hallad, minna luiged — tulla lumi.
Pal — 1 var.
- b₁. Kui kured lähvad, siis hakkavad kurjad ilmad, kui haned lähvad, siis hak-

- kavad külmad hallad käima, kui aga luiged lähvad, siis lumi tuleb.
Koe — 1 var.
- b₂. Kui sügisel kured soojale maale lähvad, siis hakkavad kurjad ilmad tulema, kui haned lähvad, siis tuleb hall varssi maha, aga kui luiged soojale maale lähvad, siis hakkab juba lumi maha tulema.
Trv — 1 var.
- b₃. Kui sügisel kured hakkavad lendama, siis hakkavad kurjad ilmad, kui haned hakkavad minema, siis hakkavad hallad käima ja luiged liiguvad, siis hakkab lund sadama.
Lüg — 1 var.
- b₄. Sügisel, kui kured lähvad, siis tulevad kurjad ilmad, kui haned lähvad, siis hakkavad hallad käima ja kui luiged lähvad, siis lumi tuleb.
Vai — 1 var.
- c. Kui kured minna, siis kuri ilm tulla, kui haned, siis hall, kui luiged, siis lumi.
Hls — 1 var.
- d. Kui linnud sügise soojale muale liävd: kured — siis kurjad ilmad, haned — siis hallad, luiged — siis lumi taga.
Kod — 1 var.
- B_{4a}. Kure toove kurja ilma, hani toove halla, luige toove lume.*
* luiga (Hls)
Hls, Hls v. Krk (Kase) — 2 var.
- b. Haned toovad hallat, kured — kurji ilmu, luiged — lume.
Ran — 1 var.
- B_{5a}. Kure lääva — kurja ilma, hani lääva — halla käiva, luiga lääva — lumme toova.
Rõn — 1(2) var.
- b. Kure toova kurja ilma, hani toova halla maha, luiga lääva — lumi tule.
Ote — 1 var.
- B₆. Kurõ' näütäse' kurja ilma, hani — halla, luiga' toova' lumõ.
Vas — 1 var.
- B₇. Sügise kurede äramineku järele tuleb kuri ilm, hanede mineku järele hall, luigede järele lumi.
Kõp — 1 var.
- C_{1a}. Kured lähvad — kurjad ilmad, hanid lähvad — halvad ilmad, luiged lähvad — lumi taga.*
* lähevad (Trt); haned (Reinhold Kal.; Sim, Trm, MMg, Trt); lueged (KJn)
Reinhold Kal. (1911) 10; Sim, Vil, KJn, Plt, Trm, MMg, Trt — 10(11) var.
- b. Kured lähvad — kurjad ilmad, hanid — halvad, luiged — lumi taga.
Ran — 1 var.
- c. Haned lähvad — halvad ilmad, kured lähvad — kurjad ilmad, luiged lähvad — lumi taga.
Vil, TMr — 2 var.
- d. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned lähvad — halvad ilmad, luiged lähvad — lumi maas.
Muh — 1 var.
- e. Haned lähvad — halvad ilmad, kured lähvad — kurjad ilmad, luiged lähvad — lumi maas.
Loorits Vrp 59 (< Kam), Parijõgi-Reial-Vaigla VI 128 — ?(8) var.
- f₁. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned lähvad — halvad ilmad, luiged lähvad — lumi tuleb.*
* luigad (Vil)
Kad, Ann, Juu v. Vän (Virkus), Vil — 4 var.
- f₂. Kure läävä — kurja ilma, hani läävä — halva ilma, luiga läävä — lumi tuleb.
Pst — 1 var.
- g. Kured lähvad — kurjad ilmad tulevad, haned lähvad — halvad ilmad, luiged lähvad — lumi tuleb.
Ote — 1 var.
- h. Hanid lähvad — halvad ilmad, kured lähvad — kurjad ilmad, luiged lähvad — lumi tuleb.*
* haned; lähevad (LNg)
LNg, Pal — 2(3) var.
- i. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned lähvad — halvad käivad, luiged lähvad — lumi tuleb.
Rak — 1 var.
- j. Kure läävä — kurja ilma, hani läävä — halva päeva, luiga lääva — lumege.
Pst — 1 var.
- C_{2a1}. Kui kured lähvad, kurjad ilmad, haned lähvad — halvad ilmad, luiged lähvad — lumi tuleb.
Sim — 1 var.
- a₂. Kui kured lähvad, siis on kurjad ilmad, kui hanid lähvad, halvad ilmad, luiged lähvad — lumi taga.
Ksi — 1 var.
- a₃. Kui kured lähvad, on kurjad ilmad, haned lähvad — halvad ilmad, luiged lähvad — lumi taga.
Rak? (õpil.) — 1 var.
- a₄. Kui kured lähvad, tuleb kuri ilm, haned lähvad — halb ilm, luiged lähvad — lumi taga.
Trt? (õpil.) — 1 var.

- a₅. Kui kured lähvad, tulevad selle järel kurjad ilmad, haned lähvad — halvad ilmad, luiged lähvad — lumi taga.
Sim — 1 var.
- b. Kui kured lähvad, siis on kurjad ilmad, kui hanid lähvad, halvad käivad, luiged lähvad — lumi taga.
Ksi — 1 var.
- C_{3a1}. Kui kured lähvad, siis kurjad ilmad, kui haned lähvad, siis halvad ilmad, kui luiged lähvad, siis lumi maha.
PJg — 1 var.
- a₂. Kui sügise kured soojale maale lähevad, siis tulevad kurjad ilmad, kui hanid, siis halvad ilmad, kui luiged, siis lumi taga.
Lai — 1 var.
- b. Kui haned lähevad, tulevad halvad ilmad, kui lähevad kured, läheb ilm kurjale, kui lähevad luiked, lumi tuleb.
Kuu — 1 var.
- C₄. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned lähvad — halvad ilmad, luiged toovad lume kaasa.
SJn — 1 var.
- C₅. Kure toova kurja ilma, hani — halva, luiga toova lume.
San — 1 var.
- C₆. Sügisel kui lähevad hanid, tulevat halvad ilmad, kui lähevad kured, siis tulevat kurjad ilmad ja luikade mineku järele tulevat lumi maha.
Trv — 1 var.
- *
- D_{1a}. Kurō' läävä — kura' ilmä, hani läävä' — halla' ilma'.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned lähvad — hallad maas.
Hls — 1 var.
- c. Kured läevad — kurjad ilmad, haned läevad — hallad taga.
?Ote (õpil.) — 12(1) var.
- d. Kui haned sügise ära lähevad, siis hakkavad hallad käima, kui kured lähevad, tulevad kurjad ilmad.
Aks — 1 var.
- D₂. Kure' toova kurja ilma, hani' toova' hallasit.
Urv — 1 var.
- E₁. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned lähvad — halvad ilmad.
Kam — 1 var.
- E₂. Lähevad haned — läheb ilm halvale, lähevad kured — läheb ilm kurjale.
Puus. Eü I 123/4 — ?(1) var.
- E₃. Kui haned lähevad, läheb ilm halvale, lähevad kured, läheb ilm kurjale.
Tisp. 91 (< Trm), Nurmik II 54 — 1(6) var.
- E_{4a}. Kurō' toova kurja ilma, hani' toova halva ilma.
Rōu — 1 var.
- b. Kurō toova kurja ilmu, hanō toova halvu ilmu.
Rōu — 1 var.
- F. Haned lähevad — hallad tulevad, kured lähevad — külmad käes.
Käis 4 — ?(1) var.
- G₁. Kured lähvad — kurjad ilmad, luiged lähvad — lumi taga.
Hls — 1 var.
- G₂. Ku kure lääve, sōs tuleb kuri ilm, ku luiga lääve, sōs tuleb lumi.
Hls — 1 var.
- H. Kured lähevad — külm tuleb, luiged lähevad — lumi tuleb.
Ol. Lisa nr. 11 (1888) 176, Is. Kal. (1904) 212, E MVH 17 — 12(5) var.
- I_{1a1}. Hanid lähvad — hallad järel, luiged lähvad — lumi tuleb.
Vil — 1 var.
- a₂. Hani lähäb — hall järel, luik lähäb — lumi tuleb.
LNg — 1 var.
- b₁. Hanid lähevad — hallad tulevad, luiged lähevad — lumi tuleb.*
* haned; halud; lähavad (Mih)
Sööt Nlj. Kal. (1901 ja 1904 okt.), Adamson Kal. (1905) 16; Mih — 1(4) var.
- b₂. Hani läävä — halla tulōva, luiga läävä — lumi tulō.
Se — 1 var.
- b₃. Hanid lähavad — hall tuleb, luiged lähavad — lumi tuleb.*
* haned (Rak, Kuu); läävad (Trv), lähvad (Rak), lähteväd (Kuu), lääve (Trv); halla (Rak, Kuu); luige (Trv), luiked (Rak, Kuu)
Rak, Kuu, Trv, Rōu — 4(5) var.
- b₄. Hanid lähvad — külma halli härma tuleb, luiged lähvad — lumi tuleb.
Tln — 1 var.
- c. Luiked lähteväd — lumi tuleb, haned lähteväd — halle tuleb.
Kuu — 1 var.
- d. Haned lähvad — hallad käivad, luiked lähvad — lumi tuleb.*
* hanid (Kurrik, Einer, Ol. Lisa, Jung), hani (Rōu); lähevad (Wied., Kurrik, Kündja, Einer, Jung, E, E², Tisp., EKMS), läävä (Rōu); halla (Rōu); käävä (Rōu); luiged (Stein, Kurrik, Einer, Ol. Lisa, Is. Kal., Jung, E, E², Tisp., EKMS; Hlj, Tor), luiga (Rōu); lume (Stein); tulō (Rōu)

- Stein 6, Wied. 6, Kurrik 22, Kündja nr. 33 (1883) 392, Einer Lüh. EKÖ 71.2, Einer EKÖ' 71, Ol. Lisa nr. 11 (1888) 175, Is. Kal. (1904) 211, Jung 70, E 20, E² 102, Tlsp. 14, EKMS I 612 ja III 1052; Hlj, Tor, Rõu, Ti (Kreutzw.) — 4(37) var.
- e₁. Haned lähvad, siis halled käivad, luiged lähvad — lumed saeavad.
Jõe — 1 var.
- e₂. Haned lähvad — halled käivad, luiged lähvad — lumed saavad.
Jõe — 1 var.
- f. Haned lähvad — hallad käivad, luiged lähvad — lumi taga.
Trm — 1 var.
- g₁. Hani läävä — halle takka, luiga läävä — lumi takka.
Puh — 1 var.
- g₂. Hani läävä' — halla' takah, luiga' läävä' — lumõ' takah.
Räp — 1 var.
- h. Hanid lähvad — halla karta, luiged lähvad — lumi taga.
Pil — 1 var.
- i. Luiged lähvad — lumi taga, hanid lähvad — hall maas.
Vil — 1 var.
- I₂. Lähvad hanid — annab halla, lähvad luiged — loota lunda.
Pst — 1 var.
- I₃. Kui juba hanid läävet, tulevet sügisel hall maha, läävet luigad, tuleb lumi.
Krk — 1 var.
- I_{4a1}. Kui hanid lähevad, tuleb hall, kui luiged, lumi.
Vil — 1 var.
- a₂. Kui hani sügüse ärä läävä, tuleb hall, kui luiga läävä, tuleb lumi.
Trv — 1 var.
- b. Kui haned võerale maale minevad, siis tulla kolmandamal päeval hall maha, aga kui luigad, siis lumi.
Hel — 1 var.
- Vrd. red. O₅ ja A_{3f}.
- c. Sügisel, kui haned hakkavad parves lendama, siis hakkavad hallad käima, kui luiged näha on, siis üteldakse varsi lund tulema.
Rak — 1 var.
- d. Kui hani läävä, tulõvad hall takan, kui luuga läväd, tulõvad lumi tagan.
Plv — 1 var.
- e. Kui luige lääva, tule lumi, kui hani lääva, tuleva halla.
Plv — 1 var.
- f. Luigad, kui need sügisel läävad, siis tuleb lumi, kui hanid, siis tuleb hall.
Trv — 1 var.
- I₅. Haned toovad halla, luiget lume.
Rõu — 1 var.
- J₁. Luiged lähvad — lumi taga, haned lähvad — halvad ilmad.
Tür — 1 var.
- J_{2a}. Kui sügisel hanid lähevad, siis olla halv taga, kui aga luiged lähevad, siis olla lumi taga.
Vil — 1 var.
- b. Kui hanid sügisel soojale maale lennate, siis olla halva taga, kui luiged lähevad, siis juba lumi taga.
Vil — 1 var.
- K_{1a}. Kured lähvad, kurjad ilmad.
Trm — 1 var.
- b. Kure lääve, kurja ilma tuleb.
Vil — 1 var.
- K₂. Kui kured lähevad, kurjad ilmad.
Rõu — 1 var.
- K_{3a1}. Kui kure lääve, sis tule kurja ilma.
Krk — 1 var.
- a₂. Kui kured lääväd, tuleb kuri ilm.
Nõo — 1 var.
- b. Kui sügisel kured ära lendama hakkavad, siis tulevad kurjad ilmad.
Ote — 1 var.
- c. Ku kurõ läävä, saava kurä' ilma.
Se — 1 var.
- L. Ku' kurõ' läävä', saa külmi ja halvu ilmu.
Se — 1 var.
- M_{1a}. Haned lähvad, halled taga.
Pär — 1 var.
- b. Haned lähvad, hallad tulevad.
Koe — 1 var.
- M_{2a}. Hani lääve, sis om hall.
Hel — 1 var.
- b. Hani' lääva', sis tulõva' halla'.
Vas — 1 var.
- M_{3a}. Kui haned lähevad, siis hallad käivad.
Puus. Eü I 113 — ?(1) var.
- b₁. Kui hanid lähevad, tuleb halla.
San — 1 var.
- b₂. Ku hani ärä lääve, sis tule halla.
Krk — 1 var.
- M₄. Mõtshanide minek sügisel tähendada halla.
Pst — 1 var.
- N. Haned lähevad, tulevad halvad ilmad.
Põi — 1 var.
- O_{1a}. Luiged lähevad, lumi taga.
Lai — 1 var.
- b. Luiged lähvad, lumi tuleb.
Koe, Trm — 2 var.
- c. Luige lääve, nakas lumi tuleme.
Hel — 1 var.
- O₂. Luiged lendavad, lumi taga neil tolerdab.

- Kuu — 1 var.
Vrd. red. A₇.
- O₃. Lendvad luiged lõuna poole, on lumi varsti kääs.
Põi — 1 var.
- O_{4a}. Kui sügise luiged lähvad, siis lumi tuleb.
Val — 1 var.
- b₁. Kui luiga ära läva, sis tuleb pea lumisado.
Võ-Se (Stein) — 1(2) var.
- b₂. Kui luiged sügisel lendavad, siis tulla varsti lund.
Kad — 1 var.
- c. Kui luiged lähevad, siis hakkab lund tulema.
Kask-Vaigla-Veski Lõ² 62 — ?(1) var.
- d. Kui sügise luigad lähavad, siis hakkab varsti lund sadama.
Vil — 1 var.
- e. Kui luiga läävä, saap lumi tulema.
Pst — 1 var.
- f. Kui luiged sügisel lendavad, on uodatta lund.
Kuu — 1 var.
- g. Kui luiged lähevad sügisel, siis on lumi taga.
SJn — 1 var.
- O_{5a1}. Kui luiged tulevad ehk lähvad, siis tuleb kõige hiljemalt kolme päeva pärast lumi maha.
Tor — 1 var.
- a₂. Ku luiga ärr lindasõ, sis pääle tuo kolmandal pääväl satas lumi maha.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- a₃. Kui luiged lähevad, siis tuleb kolme päeva pärast lumi.
Rõu — 1 var.
- Vrd. red. 1_b ja A_{3f}.
- b. Kui luiged lähevad, tuleb lumi kahe ehk kolme päeva jooksul, mitte hiljem.
Koe — 1 var.
- c. Kui luiged lähvad, siis tuleb lumi maha, tõisel päeval enamiste.
Hel — 1 var.
- O₆. Kolmandal pääval peale luege minekut tuleb lumi.
Vän — 1 var.
- P₁. Kure lähava — kuri ilm, hani lähave — hall tuleb, luiga lähave — lumi tuleb; kui nad madalast lendava, tuleb paks tali, ja kui na kõrgest lendava, kõle tali.
Pst — 1 var.
- P₂. Kure lääve — külm tuleb, hani lääve — hall tuleb, luiga lääve — lumi tuleb; lääve na poha kõrgest — sügav

- tali tuleman, lääve madalast — õhuke tali.
Trv — 1 var.
- P₃. Kui linnud sügisel kõrgest lähavad, siis tuleb sügav talve, aga kui nad madalast lähavad, siis tuleb madal tali; lähavad hanid — tulevad hallad, lähavad luiged — tuleb lumi.
KJn — 1(2) var.
- Vt. 6061 G₁–G₃.
- Q. Kured lähvad — kurjad ilmad ja siis on veel kuu aega kartulid võtta.
Koe — 1 var.
- Vt. 4573 B.
- R. Kui esimesed kured läävad, siis on paras aeg rükkid külma hakata; kui pääle selle veel kured läävad, siis tulevad kurjad ilmad, hanid läävad, tuleb hall maha, luigad läävad — tuleb lumi.
Pst — 1 var.
- Vt. 4566 B.
- S. Kui sügisel kured väga suures hulgas ja karjades rändavad — siis tulevad halvad ilmad, kui haned lähevad — siis on hallad taga, kui luiged — siis lumi taga.
Kramer Kal. (1911) 30, Waldenhof Kal. (1911) 30, Laakm. ER Kas. Kal. (1911) 30, Eschscholtz Kal. (1911) 30, Günther Kal. (1911) 28 — ?(5) var.
- T. Haned lähvad — halvad ilmad, kured lähvad — halvad ilmad, luiged lähvad — lumi taga.
Han — 1 var.
- U. Kui kured lähvad, tuleb kurja ilma, kui hanid — hallatust, kui luiged lähvad, tuleb lumi, kui lagled — vihma, mis laginal.
SJn — 1 var.
- Va. Kui lagled lähavad, siis hakkab kohe lumi tulema.
Rak — 1 var.
- b. Kui lagled ära lähevad, tuleb lumi maha.
Vil — 1 var.
- W₁. Sügusel ku kurõ lätvä, kuulutasõ neo külmä, ku hahe — halla, ja luiga — lummõ.
Rõu — 1 var.
- W_{2a}. Kurõ toova kurja ilma, haahe toova halla, luiga toova lumõ.
Rõu — 1(2) var.
- b. Kurõ' lätvä' — kurä' ilma', hahe lätvä' — halla', luiga' lätvä' — lumi.
Lut — 1 var.
- W₃. Kui sügisel kured lendavad, jahedad

tulevad, hahe lendavad, hallad tulevad,
luiged lendavad, lumi tuleb.
Se — 1 var.

W₄. Kui haaha läävä, sis saava halla, kui
luigõ läävä, sis om lumi takah, kui
kurõ läävä, om halva ilma.
Se — 1 var.

Ö. Kured lähvad — kurvad ilmad, hanid
lähvad — halvad ilmad, luiged lähvad
— lumi taga.
Pal — 1 var.

Ä. Kui kured lähevad — kuiv ilm, hanid
lähevad — hall taga, luiged lähevad
— lumi taga.
TMr — 1 var.

Ö. Kurõ läävä — veeva kuuma ärr, hani
toova üteh — halla, luiga — lumõ.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.

Ü₁. Kure läävä — lõune veeva, hani läävä
— hall takah, luiga läävä — lumi ta-
kah.
Räp — 2 var.

Ü₂. Kui kure sügüsel lendava, viiva na
lõune ärä, kui hani läävä, saavat halla,
kui luiga läävä, tulevat varsti lumi
maha.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Ü₃. Kure veevä lõune, hani toova halla,
luiga — lumme.
Tt (Hurt) — 1 var.

Vt. 4570 C₁–C₃.

X. Kui kurõ läävä, tulõb külm tagan ja
viivä ka selle uma minekiga talorah-
val lõunasõõgi vaihelt ärä.
Plv — 1 var.

Vt. 4570 B.

Vrd. rl «Linnud toovad ilmad»: Kured lähvad
— kurjad ilmad, haned lähvad — hallad
kääivad, luiged lähvad — lumi taga, lagled
lähvad — lage taga (ERIA I:1 nr. 519).

Vrd. 4575. Kured toovad minnes öökülmad, ha-
ned päevakülmad, luiged toovad lund.

824. Hani viiva halla, luiga viiva lume,
kure viiva kurja ilma.

6803. Kui metshaned ja luiged kevadel
jälle tagasi lendavad, siis tuleb külma ja
lund jälle maha.

821. Hanid lähavad, haljas järel.

4575. KURED TOOVAD MINNES ÖÖ-
KÜLMAD, HANED PÄEVAKÜLMAD,
LUIGED TOOVAD LUND — 1 var.

Rap (Pärt).

Vrd. 4574. Kured lähvad — kurjad ilmad, haned
lähvad — hall taga, luiged lähvad — lumi
taga.

4576. KURED TULEVAD, KUJU MAA —
1 var.

Vil (Jüri Täht).

4577. KURE JALAD EI TEE KUKKE
KUREKS — 1?(1) var.

Borm Mr Kal. (1861) lk-ta.

Vrd. 4474. Kukele pole kure jalgu tarvis.

4578. KURE ÖTSAST ON KA NAISEST
VÕETU — 1 v. 2(2) var.

A. _____

A. Källo seletus: kure jääma = oma eega,
sirbiga vilja lõigates teistest maha jääma
?Lüg — 1?(1) var.

B. Kure otsast on ka mehele saadud, oma
võttab, vai sitty ahjult alle.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

Vt. 7937 C.

4579. KURG EI TULE METTE HARA-
KAGA SÕPRUST PIDAMA EGA
HARAKAS KUREGA — 1 var.

Kul (Eenveer).

4580. KURG LÄHAB HARVA PUU OTSA,
MURRAB JALALUU KATSKI —
2 var.

a. _____

Nõo (Amberg) — 1 var.

b. Kurg läheb kuuske, murrab jalaluu.
Vän — 1 var.

Vrd. kk: Nagu kurg läheb puusse ja murrab
sääreluu (SJn).

4581. KURG ON KONNADE KUNINGAS
— 1?(1) var.

?Tln (Keller).

4582. MIS KUREL MUUD KUULUTA KU'
KEVÄJÄT — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

4583. MIS KURÕL VIGA KÕRGISTA, KU
HERNE NÕNA ALL UMMA — u.
30(53) var.

A₁a₁. _____*

* kõrgistada (Urv), kõrgistõlla (Rõu); om
(Urv)

Norm. 109; Urv, Rõu, Vas — 4(5) var.

a₂. Mis kurel viga kõrgistada, kui herne
nina een omma.
Plv — 1 var.

- a₃. Mis kuröl viga kõrgista, ku herne' omma' nōna all.
Se — 1 var.
- a₄. Mis kuröl viga kõõrista', kui herne' nōna all.*
* kurel (trükised; Urv, Rõu); kergistalla (Stein; Võ-Se), kõrgustella (Wied., Kündja, EKMS), kõõristada (Urv), kõristõlla (Se), kõrista' (Se), kõgista (Rõu), kõrgistada (EKMS; Urv), kõrgistõla' (Se), kõrgistela (Vas, Vas v. Se); ku (Urv, Rõu), ko (Se); herved (Wied., Kündja, EKMS), hernes (Stein)
Stein 45, Wied. 119, Kündja nr. 46 (1883) 549, EKMS I 553 ja III 494; Võ, Se — u. 15(31) var.
- a₅. Mis viga kuröl kõristõlla', ku herne nōna all.
Se — 1 var.
- b. Mis kurel viga, kui herved nina all.
E MVH 84, E 56, E² 101 — ?(3) var.
- c. Mis kuröl kõr'giste, kui ju herne' nina all.
LMr 134 — 1 var.
- A₂. Mis kikkal viga kõrgista, kui herne omma nōna all.
Plv — 1 var.
- Ba₁. Mis kurel viga kõõristada, kui herne iin ja tatrik takan.
Ote — 1 var.
- a₂. Mis kurel viga kõrgista, ku herne iihn ja tatrek takahn.
Võ (Schmidt) — 1 var.
- a₃. Mis kuröl viga kõõristada: herne iin ja tatrik takan.
Ote — 1 var.
- b. Mes kurel viga kõõruta, kui herne ees ja tatrik taga.
Nõo — 1 var.
- C. Mis sis kurel viga võõrsil kävvä, kui herne iin ja tatrik takan.
Ote — 1 var.
- *
- D. Mis viga kuröl herved süvvä, kui herne nōna all.
Se — 1(2) var.
- E. Kas kurg sōs söömädä, ku herne nōna all.
Räp v. Plv (S. Keerd) — 1(2) var.

4584. SENI KURG KOOLES, KUI SOO SULAS — u. 35(65) var.

A_{1a1}. —————*

* seeni (San, Urv, Se), senni (Urv); enne (Rõu); kooleb — sulab (EKMS IV); koolõs (Urv, Se), koolu (San); kooni' (Se), ku (Krk); suu (Se)

- EKMS IV 439; Krk, San, Urv, Rõu, Se — 7(9) var.
- a₂. Seeni kurg ärägi koolõs, koni suu sulas.*
* niikavva (Plv, Vas v. Se); är'ki (Plv), är (Rõu); ku (Plv, Rõu)
Plv, Rõu, Vas v. Se (Sandra, Stein) — 4(7) var.
- a₃. Seni kurg ärägi kooleb, kui soo sulab.
EKMS I 9 — ?(1) var.
- a₄. Niikavva um jo kurg koolu, ku suu sulas.
Võ (Schmidt) — 1 var.
- a₅. Seeni kurg är'ki kooles, ku suu sulama nakas.*
* nikani (Vas), niikavva (Vas v. Se); koolõs (Rõu, Vas v. Se)
Rõu, Vas, Vas v. Se (Prants) — 4(5) var.
- a₆. Seni kurg ärägi kooleb, kui soo sulama hakkab.
Norm. 237, EKMS I 9 — ?(2) var.
- a₇. Seni kurg koolnud, kui soo sulanud.
EKMS II 1296 — ?(1) var.
- b. Kurg kooles, kuni soo sulas.
Krk (Kitzberg) — 1(2) var.
- A₂. Seni om kurg koolu, kui sulg sulanu.*
* koolnud — sulanud (EKMS)
Wied. 164, EKMS II 1296; Ote — 1(3) var.
- B_{1a1}. Aega kurel koolda, kuni soo sulab.*
* kunni (Wied., Kündja), sõnis ku (Vil)
Wied. 3, Kündja nr. 31 (1883) 369, E 9, E² 13, EKMS I 54 ja II 1296; Vil, TMr — 2(9) var.
- a₂. Aega küll kurel koolda, niikavva kui soo sulas.
Stein 6; Võ-Se (Stein) — 1(7) var.
- a₃. Aigu kurel koolda, kui suu sulas.
Võn — 1 var.
- a₄. Kurel seeni aigu koolda, seeni ku suu sulas.
Hel — 1 var.
- a₅. Seni kurel aiga koolda, kuni suu ära sulab.
Trv — 1 var.
- a₆. Aiga on kurel koolda, seni kui suu sulaneb.
Trv — 1 var.
- b₁. Aiga küllalt kurel koolda, seni kui suu sulast saab.
TMr — 1 var.
- b₂. Aega kurel koolda, enne kui soo sulast saab.
Trt — 1 var.
- c. Aeg kurel surra, seni kui soo sulab.
Sim — 1 var.
- B₂. Kurel siis aigu küllalt koolda, kui maa sulab.

Nõo — 1 var.

- B₃. Kurõl aigu om seeni' koolda', kooni' suu külmäs.
?Se (Toomemägi) — 1?(1) var.

- Ca. Täib ikke kurel kuulata, enne kui soo sulaks läheb.
Kos — 2(3) var.

- b. Täib kurel koolda, kui soo sulast saab.
Sim — 1 var.

- c. Täib kurel kuolduda, niikaua kui soo sulaks saab.
Amb — 1 var.

- d. Täib kurel oodata, mil soomaa sulaks saab.
EKMS I 811 ja IV 439; Amb (Münther) — 1(3) var.

- D. Ei täi kurel nii kaua koonda, kui soo sulaks läheb.
Amb (Kleinmann) — 1 var.

4585. ÄRÄ PÜUA KURGE KATUSSE
PÄÄLT JA ÄRÄ LASE TIGAST
PEOST VÄLLÄ — 1?(1) var.

?Trv (Kosesson).

- Vrd. 13795, eriti 1: Parem tihane peos kui kurg katuksel.

4586. ÄRA PÜUA KURGE KIRVEGA —
3 var.

- a. _____
Jõh, Tln — 2 var.

- b. Kurgi ei püüta kirvega.
Rõu — 1 var.

4587. ANNA KURJALE TILKA VERD,
PÄRAST VÕTAB KURI HINGE —
1 var.

VMr (V. ja G. Lurich).

- Vrd. muist., näit. Aa S 106 jm.

- Vrd. 4588. Anna kurjale sõrm, siis võtab ta terve käe.

4588. ANNA KURJALE SÕRM, SIIS
VÕTAB TA TERVE KÄE — u.
70(85) var.

- A. Anna kuradile sõrme ots, tema võtab käpa.*

* kuratile (trükised)

Wied. 6, Kündja nr. 31 (1883) 370; Tl (Kreutzw.) — 1(4) var.

- B_{1a}. Anna kurjale sõrme ots, tema võtab käe.

EKMS I 1047 — 1?(1) var.

- b. Anna kuradile sõrme ots, ta võtab kõik käe.
Khk — 1 var.

- c. Anna kuradile sõrme otsa, kurat võtt terve käe.
Hel — 1 var.

- B₂. Anna kuradile sõrme ots, siis võtab kurat viimaks kõik sõrme enese kätte.
As (Pint) — 1 var.

- C_{1a1}. _____
Tt (S. Veske) — 1 var.

- a₂. Anna sõrm kuradile, siis võtab ta terve käe.
Kuu — 1 var.

- a₃. Anna sõrm kuradile, võtab terve käe.
Khk — 1 var.

- a₄. Anna kuradile sõrm, võtab terve käe.
H. Sillaste seletus: viinajoomise kohta.
Hel — 1 var.

- b. Anna kurjavaimule sõrm, ta võtab terve käe.
Trm — 1 var.

- c. Anna halvalõ sõrm, tä võtt kõ käe.
Se — 1 var.

- d. Anna kuradile sõrm, ta võtab esi käe.
Hls — 1 var.

- e. Anna tondile sõrm, viimaks võtab terve käe.
Tln (Keller) — 1 var.

- f₁. Anna sorm kuradille, viimaks otta kogu kää.
Kuu — 1 var.

- f₂. Anna kuradile sõrm, viimaks võtab terve käe.
Juu v. Vän (Virkus) — 1 var.

- g. Anna kuradile sõrm, viimaks võtab käe.
Amb — 1 var.

- h. Anna sõrm kuradi kätte, külap ta sis käe järgi võtab.
Pst — 1 var.

- i. Anna kuradile sõrm, võtab kää tagajärele.
Trm — 1 var.

- j. Anna vanakurjale sõrm, võtab kää tagajärele.
Trm — 1 var.

- k₁. Anna sorm kuradille, vieb terve kää.
Kuu — 1 var.

- k₂. Anna kuradile sõrm, viib terve käe.
Mar — 1 var.

- l. Anna kuradile sõrm, pärast anna käsi kah.
Krl — 1 var.

- m. Anna kuradile üks sõrm, siis kisub ta kogu käe.
Kuu — 1 var.

- n. Anna sõrm kuradile, kisub viimaks käe järele.
Kuu — 1 var.

- o. Luba kuradil sõrm, tema võtab kätt ise.
Hel — 1(2) var.
- C₂. Anna vanakurjale väike sõrm, kisub kogu käe ka.
Kuu — 1 var.
- C_{3a1}. Annad kurjale sõrme, võtab kuri terve käe.
Hls — 1 var.
- a₂. Annad sa sõrme kuradile, võtab ta terve käe.
Kuu — 1 var.
- b. Annad sa kuradile sõrme, siis võtab ta pärast terve käe.
Pee — 1 var.
- c. Annad kuradile sõrme, siis ta võtab varsti terve käe.
Krk — 1 var.
- d. Annad kuradile sõrme, tõmmab pärast terve kää.
Plt — 1 var.
- e. Kui annad enne kuradile sõrme, annad pärast täie käe ka.
Sim — 1 var.
- f. Inne annat halvalõ sõrmõ, pärast tõmbas kõõ käe.
Se — 1 var.
- Da. Annad sorme kuradille, ottab kogu kouragi.
Kuu — 1 var.
- b. Annad ühe sorme kuradille, ottab terve koura tagand järele.
Kuu — 1 var.
- Ea. Anna näpp kurjale, võtab terve käe.
Ann — 1 var.
- b. Anna kuratile näpp, viimaks tahab kätt.
Mlh (Perkson) — 1 var.
- F_{1a}. Anna kuradile sõrme ots, tema võtab terve keha.
Stein 7 — 1?(4) var.
- b. Anna esiteks kuratile sõrme otsa, viimaks võtab kõige kehaga.
Vig (Väli) — 1(2) var.
- c. Luppa kuratile sõrmõ ots, sis ta võtt ka kõige kihä.
Rõu — 1(2) var.
- F₂. Annad kuradalle sõrme otsa, võtab viimaks keik keha.
Kos — 1 var.
- G_{1a}. Anna kuradile sõrm, võtab terve keha.
Trt — 1 var.
- b. Anna kuradil sõrm, tõmmab keha järel.
SJn — 1 var.
- c. Anna saadanale sõrm, siis kisub ta ka keha.
Hls — 1(2) var.
- d. Paku kuradile sõrme, kurat võtab ka keha.
?Vän (Tammsoo) — 1?(1) var.
- G₂. Annad sa kuradil sõrme, sis tõmbab ta terve keha järgi.
Hls — 1 var.
- G₃. Kes kurjusele sõrme annab, sellelt pärib ta viimaks terve keha.
Tõn. RP 152 — 2(1) var.
- Ha. Anna kuradile üks sõrm, ta kisub kõik su ihu.
Hel — 1 var.
- b. Anna sõrm kuradile, tõmbas kõgõ ihoga.
Rõu — 1 var.
- I₁. Anna saadanale sõrmeotsakene suuhte, sis võtab kõige iho ja hingega.
Plv — 1 var.
- I₂. Kes kuratille annab sõrmeotsa, viimaks pärib iho ja hinge.
Pha? (anon.) — 1 var.
- J_{1a}. Anna kuradile sõrm, sööb sind kõige täiega.
Pal — 1 var.
- b. Anna vanapaganale sõrm, pera võtab su kõige täiega.
Jõh — 1 var.
- c. Esite anna vanapaganal sõrm, pärast veab ta sind kõige täiega põrgu.
Saa (Söggel) — 1 var.
- J₂. Anna vanapaganale sõrm, pärast nõuab ta sind enest.
Saa (Söggel) — 1 var.
- J₃. Kui annad vanakuradile sõrme, siis võtab ta iseenda ka.
Räp — 1 var.
- J₄. Annad kuradil sõrme, sis ta ei jäta enne, ku tervelt kik omal saa.
Krk — 1 var.
- K. Anna sõrmeots kuradile, pärast tahab sind kõigea.
VMr — 1 var.
- L. Kes kuradile sõrme annab, selle käe ja keha kisub ta ise järele.
Vig — 1 var.
- Ma. Anna esmalt sõrm kuratile, viimaks ta pärib käe ja keige ihu ära.
Sa — 1 var.
- b. Anna kuradile sõrm, sös ta võtt kõge käe ja pärast iho.
Räp — 1 var.
- N. Annad kuradile sõrme, tahab tervet kätt, annad käe, tahab tervet keha.
Krk — 1 var.
- O. Anna kuradil esmalt üks sõrm, pärast annad üheksa tagantjärgi.
Hää — 1 var.

P. Inne annat kurjalõ käe, pärast kõigõ kiha.
Vas — 1 var.

Q₁. Anna kurjale vaimule küünt, kurivaim võtab kogu keha.
E 11, E² 104 — ?(2) var.

Q₂. Annad kuradile küüne, kisub ka keha järele.
Vig (Eisen) — 1 var.

R. Annad ka kurjale küüne, kuri võtab isi sõrme.
Juu — 1 var.

S. Annad sa kuradile sõrme otsa, siis sõidab ta pärast su seljas ju ratsa.
Vil — 1 var.

T. Kes kuradile sõrme on andnud, on temaga eluaegse kontrahi teinud.
Plv — 1 var.

*

Ua. Anna hundile sõrm, võtab terve kää.
Jõh — 1 var.

b. Anna hundile sõrm, tõmmab käe takka järele.
Vig (Aitsam) — 1 var.

c. Pista sõrm hundi suhu, ta votab terve käe.
Põi — 1 var.

*

Va. Este annad sõrme, perä lähäb käsi järele.
Lüg — 1 var.

b. Anna üks sõrm, võtab terve käe.
HMD (õpil.) — 1 var.

Vrd. kk: Sest kui sina annad temale heast südamest sõrme laius ruumi, siis ta tahab kämli laiust saada (Willmann 27).

Vrd. 5460. Kui lapsele sõrm antakse, siis tahab ta tervet kätt.

4006. Anna koerale leiha, võtab veel käegi tagajärele.

2688. Anna üks hiuksekarv kuratile, siis kisub ta kõik see pea otsast ära.

4587. Anna kurjale tilka verd, pärast võtab kuri hinge.

4551. Anna kuradile hammas, siis tahab ta sind ennast.

4589. EGA KURI KARJA EI KAITSE — 1?(1) var.

?Koe (Schultz).

Vrd. 4616. Kuri koer õue hoiab.

4590. EGA KURI KUULATA, KUI SAAB HEADUST TUULATA — 1 var.

Amb (Hintzenberg).

4591. EGA KURJAGA KURADID VÄLJA AETA — 1?(1) var.

?VMr (V. Lurich).

4592. KES KURI KÖNNÖH, SII TIKÖ TEOH — 1 var.

Vas (Lenzius).

Vrd. 10788. Kes susi suulõ, tuu kahr tööle.

4593. KES KURJA EI KUULE, SEE MAGUSAD EI MAITSE — 1 var.

Ans (Magus).

Vrd. 4595. Kes kurja kuuleb, see kulda kannab.
3684. Kes kibedat kannatab, see magusat maitseb.

4594. KES KURJA KAOTAB, SEE HEAD LEIAB — 1?(1) var.

?Urv (Janson).

4595. KES KURJA KUULEB, SEE KULDA KANNAB — 13 kuni 15(63) var.

A. Kes kannab kurja, kannab kulda.

* Gös. Animadv. 432, Wied. 57, Kündja nr. 36 (1883) 431, KAH EKAI 87 ja 89 — 1(5) var.

*

te kannab kurja/ kannab kulda.

Wer das Böse verdrägt/ hats jugenieffen.

Ba₁.

* Helle 337, Hupel 108, Beitr. XI 151, Porominski EGr. 194, Stein 26, Wied. 59, Sak. Kal. (1880) lisa 82, CRJ H I 161, Kündja nr. 36 (1883) 431, Tön. Tln. Täht. (1887) 47, KAH EKAI 152, Sander I 68, Muuk-Mihkla-Tedre IV 26; VMr, Amb, Kuu, ?Vil (Leoke) — 5 v. 6(41) var.

*

Kes Kurja Kuuleb, se Kulda Kannab, glückselig ist der Mann, der das böse tragen kan. (wer das böse hört, der trägt Gold).

a₂. Kes kurja kuuleb, sie kulla kannab.
Hlj — 1 var.

b. Kes kurja kuuleb, see kulla saab.
Kaa — 1 var.

c₁. Kes kõik kurja kuuleb, see kõik kulda kannab.

Vil (R. Kallas v. anon.) — 1(3) var.

c₂. Kes kik kurja kuuleb, sii kik kulla kannab.

Trv — 2(3) var.

- c₃. Kes kõik kurjad kuuleb, sii kõik kul-
lad kannab.
SJn — 1 var.
- C. Kes kurja kannatab, see kulda kan-
nab.
Loorits VrP 65, Kask-Vaigla-Veski III Vö 8;
?Hls (Jung), ?Vil (Suurkask) — ? kuni 2(7)
var.
- D. Kes kurjust kannatab, see kulda kas-
vatab.
Plv (Tamm) — 1 var.
- Vrd. 11833. Kes teise kurja kannatab, see teise
hääd maitsta saab.
4593. Kes kurja ei kuule, see magusad ei
maitse.
4596. KES KURJA KÜLVAB, SEE HUKA-
TUST LÖIKAB — 1(2) var.
- a. _____
Tor (Erm) — 1 var.
- b. Kes kurjust külvab, see viletsust löi-
kab.
Tõn. Tähtn. (1907) 43 — ?(1) var.
- Vt. 4909 b.
- Vrd. 8209. Kes paha külvab, veel pahemat löi-
kab.
4597. KES KURJA MÖTLEB, SEE KURJA
ÜTLEB — 2(3) var.
- A. _____
Hls (Söggel) — 1(2) var.
- B. Kes kurja mõtlõs, tuu kurja tege.
Ote (Kroon) — 1 var.
- Vrd. 4668. Sil, kes kurja ütles, sii vahest kurja
näge.
4598. KES KURJA TEIND, SEE KURJA
VASTAB — 1—3(5) var.
- Aa. _____
Norm. 130, EKMS IV 727; Pil (Kilmann) —
1(3) var.
- b. Kes kurja tieb, sie vastab.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- B. Kes kurja teeb, see kurja kuivatab.
?Vig (Aitsam) — 1?(1) var.
- Vrd. 4687. Kes kuseb, see kuivatab; kes põletab,
see paikab.
4599. KEÄ KURI OM ELLEN, TOO KURI
KA KOOLDEN, MÖRO MULDAGI
MINNEN — 6 var.
- Aa. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b. Kia kuri elle[h], tuu kuri kooldeh,
mürü mulda minneh.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- B. Kia kuräste eläs, viil kurembahe koo-
les.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- C₁. Kes risu elades, see risu suredes.
Hls (Söggel) — 1 var.
- C₂. Vanatüdruk on rigu elades, on ta ka
rigu surres.
Saa (Söggel) — 1 var.
- D. Nii ku juudas elleh, nii kurat kool-
deh.
Vö (anon.) — 1 var.
4600. KUR'AL PUTUSÕ' KÕIKIGA TELE
OTSA' KOKKO — 1 var.
- M. Linna seletus: «Kuri ots' üts kõik kin-
ga tüllü.»
Se.
4601. KUR'ALÕ PINILE ÜTSKÕIK, KAS
VISKA KIVIGA VAI LEEVAGA —
u. 5(11) var.
- Aa. Penil om ütskõik, kas viska kiviga
vai leivaga.
Vas — 1 var.
- b. Penil ükskõik, kas viska talle kiviga
või leivaga.
E² 96 — ?(2) var.
- B₁. _____*
* kurjale; penile; ükskõik; leivaga (trüki-
sed)
Norm. 246, EKMS II 146; Vas v. Se
(Prants) — 1(3) var.
- B₂. Kuralõ pinile viska' kiviga vai' lee-
väga, kõgõ hauk.
Se — 1 var.
- C. Hää pini saa pesmältäke, a kur'alõ
pinile viska kiviga vai leeväkantsuga,
tuul om kõgõ üts hää.
F. Ilviku seletus: halbade inimeste kohta.
Se — 1 var.
- D₁. Peni iks peni, viska talle kiviga vai
leivaga.
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
- D₂. Muri iks Muri, viska talle kiviga vai
leevaga.
?Vas v. Se (Sandra) — ?(1) var.
- Vrd. kk: Tal um ütskõik, kas viska kiviga vai
leeväga (Rõu).
- Vrd. 789. Halv inemine om ko' halv pini: üteh
käeh hoia' leib, tõösõh käe' kivi.
8538. Anna penile leiba — peni pure pää-
legi.
4602. KURI AJAB KURJA TAGA — 4 var.
- Aa. _____
Hlj (Leetberg) — 1 var.

- b. Kuri sunnib kurja taga.
Hlj (Leetberg) — 1 var.
- B. Kuritegu hüüab kurjategu taga.
Vig (Aitsam) — 1 var.
- C. Üks kuritegu ajab teist taga.
Vän (Tammsoo) — 1 var.

4603. KURI ANNAB KURJALE NÕU —
1 var.

Hlj (Leetberg).

4604. KURI AU IKS KOSTIS, PAHA AU
IKS PALGAS — 1 var.

Urv (Seen).

Vrd. 4635. Kuri sõna saa kostis, paha sõna
palgas.

4605. KURI EI ANNA KUNAGI HÄÄD
ÖNNÖ — 1 var.

Rõu (Perli).

4606. KURI EI ANNA KUUE HÖLMA,
PAHA EI PALAKA JÄARTA* — 1 —
2(4) var.

* äarta (trükised)

palakas = voodilina

Norm. 248, EKMS I 483; Kos (Wiedemann).

Vrd. 4649. Kurja koerale anna ennem kuue-
holm, kui taale vasto hakkad.

4607. KURI EI KARDA JUMALAT EGA
INIMESI — ?(5) var.

Niggol VKÖR 148, E 45, E² 39.

4608. KURI EI VÕTA KULBIST, PAHA EI
VÕTA PAAST — 1?(1) var.

?Võ (A. Jennes).

Vrd. 4642. Kuri võtab kulbist, paha sõna pa-
jast.

4609. KURI ELU VÄHENDAB JA
ALANDAB KÄEST ÄRA KÕIK
PUHAS — 1(15) var.

a.

* Helle 343, Hupel 111, Beitr. XI 151, Porom-
miski EGr. 201, Wied. 89 — 1(10) var.

*

Kurri ello vähendab ja alandab käest ära kõik
puhas, der Gottlose hat manchmal weder Glück noch
Etern

b. Kuri elu vähendab ja alandab kõik
asjad.

Stein 37; ?Tt (Kreutzw.) — ?(4) var.

c. Kuri elu vähendab ja alandab tervet
eluõnne.

KAH EKAI 154 — ?(1) var.

Vrd. kk: Tema kuri elu vähendab ja alandab
kääst ära (Vestr.).

4610. KURI ILM PANEB ENNEMINI
PAEA TULELE KUI HEA ILM —
1 var.

Aud (Tarkpea).

4611. KURI INEMINÕ MAGÕHE KÕNÕ-
LAS, MADALAHE KUMARDAS —
2 var.

a.

Se — 1 var.

b. Kiä magõhõhõ kõnõlõs ja madalahe
kumardas, tuu hüä inimene olõõi.
Se — 1 var.

4612. KURI KASVAB ISEGI — 1?(3) var.
E MVH 80; ?Võn (P. Rootslane).

4613. KURI KEEL ON TERAVAL KUI
NUGA — ? kuni 6(33) var.

Aa₁.

Meves 133, Wied. 89, Kündja nr. 41 (1883)
491, E 45, Puus. KH II¹¹ 39, Loorits Vrp 65,
Muuk-Mihkla I 90, Kask-Vaigla-Veski III
Võ 8, Parijõgi-Reial-Vaigla VI 201, Kask-
Puusepp-Vaigla 134, Norm. 261, EKMS II
398 — 1?(27) var.

a₂. Kuri keel teravam kui nuga.
E² 61 — ?(1) var.

b. Isegi noa tera pole nii terav kui ini-
mese keel.
?Kam (Relli) — 1?(1) var.

B. Enam lõikab keelega kui väitsega.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

C. Keel om väitsest vaivemb.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

*

D. Terav nuga leikab haava, aga mitte
ninda sügava ja valusa kui terava
keele sana.
?VNg (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.

E. Terav sõna lõikab rohkem kui terav
nuga.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

4614. KURI KOER JA SAKSA SULANE
ON ÜHESUGUSED — 1 var.

JJn (Oberg).

4615. KURI KOER URISEB MAGADESKI
— 1?(1) var.

?VNg (Aug. Krikmann).

4616. KURI KOER ÕUE HOIAB — u.
70(97) var.

A_{1a1}. ————— *

* õvve (TMr)

E 45; Vi, TaP — 11(13) var.

a₂. Kuri koer hoiab õue.*

* kuer (Trm)

KAH Loe 19, E² 96; JJn, Koe, Mus, Plt,
Pal, Trm, Äks, Puh — 10(16) var.

a₃. Küll kuri koer õue hoiab.

Plt — 1 var.

a₄. Kuri kuer ikke õue hoiab.

Jõh — 1 var.

a₅. Kuri koer hoiab ikke õue.

Plt — 1 var.

b. Kuri koer hoiab õueaja.

Rõn (anon.) — 1(2) var.

c. Kuri koer kaitseb õue.

H. A. Schultzi seletus: «Kurja perenaise
kohta.»

Koe, Pil, Puh — 3 var.

d. Tige kuer õue hoiab.

Hlj — 1 var.

A_{2a}. Kuri kuer õue hoidja.

Hlj, Amb — 2(4) var.

b. Tige koer on õue hoidja.

Rak — 1 var.

B. Kuri kuer ikke huovi hoiab.

Lüg (Källo) — 1 var.

C. Kuri koer hoiab koda.

Pil — 1 var.

D. Kuri koer koduhoidja.

Trt — 1 var.

E. Kuri koer pere hoidja.

Wied. 89, Kündja nr. 41 (1883) 491 — 1(3)
var.

F_{1a1}. Kuri koer hoiab karja.

Wied. 89, Kündja nr. 41 (1883) 491; Amb,
Lai, MMg, TMr, Ta (J. Kuusik) — 5 v.
6(9) var.

a₂. Kuri koer karja hoiab.

Norm. 56; Kod — 1(2) var.

a₃. Kuri koer ikki karja hoid.

TMr — 1 var.

a₄. Kuri koer ike karja hoiab.

Kod — 1 var.

b₁. Kuri koer kaitseb karja.*

* kaetseb (SJn)

M. Mäesalu seletus: vabandatakse nõudlikku
v. käredat inimest.

Hää, Saa, SJn, Kod — 6(7) var.

b₂. Kuri koer karja kaitseb.

Amb, Pal — 3 var.

b₃. Kuri koer kaitseb ikki karja.

Saa, Trv — 2 var.

b₄. Kuri koer kaitseb hästi karja.

Tt (Eisen) — 1 var.

b₅. Kuri koer kaitseb kõige paremast kar-
ja.*

* paremini (E, Kask-Puusepp-Vaigla), pare-
mine (Stein), paremate (Wied., Kündja)
Stein 37, Wied. 89, Kündja nr. 41 (1883) 491,
E 45, E² 96, Kask-Puusepp-Vaigla 30; Tl
(Kreutzw.) — 1(10) var.

F₂. Kuri koer karja hoidja.

Lai — 1 var.

*

G. Kuri peni hoiab õvve.

Ran — 1 var.

Ha. Kuri peni hoiap kodu.

Kam — 1 var.

b. Kuri peni iks kodu kaits.

Võ (Kuuben) — 1 var.

I. Kuri peni iks karja kaits.

Võ (Kuuben) — 1 var.

*

J. Kuri muri hoovi hoiase.

Ote — 1 var.

*

K. Kuri iks uma koda hoit.

Plv — 1 var.

* *

L. Jalale vile ja hambale vali; kuri koer
hoiab õue.

A. Wahlbergi seletus: kurja nooriku vaban-
duseks.

Hel — 1(2) var.

M. Kuri koer karja hoiab, õel koer õue
vahib.

Pal (Maasen) — 1 var.

N. Kuri koer kaitseb karja, laisk koer
müüb naha.

SJn (Saabas) — 1 var.

*

O. Kuri hoit uma kodo, maru uma maja
kaits.

Võ (Schmidt) — 1 var.

Vrd. 4589. Ega kuri karja ei kaitse.

4617. KURI KUKULIND, PAHA PÄTA-
JALG, KÕIGE ÕELAM OLI HOBUSE-
VARSS — u. 20(24) var.

Aa₁. Kuri on kukulind, paha on pätajalg,
veel õelam on hobusevars.

VMr — 1 var.

a₂. —————

Nis (R. Põldmäe) — 1 var.

- b. Küll oli kuri kukulind, paha oli päta-
jalg, veel hullem oli hobusevars.
V. Eenveere seletus: pätajalg = hanepoeg
v. pardipoeg.
Kul — 1 var.
- c. Kuri kukulind, paha petajalg, veel kur-
jem hobusevarss.
Nis — 1 var.
- d. Küll oo kuri kukulindu, veel paham
pahlajalga, kõige õelam heossevarsa.
Põl — 1 var.
- e. Küll on kuri kukulindu, veel pahem
paatsajalga, kõige hullem hobusevarss.
Kuu — 1 var.
- Ba. Küll on kurja kukulindu, küll on paha
partilindu, veel pahema hobusevarsa.
A. Niemann seletus: «Kevadel, kui rända-
vad linnud hakkavad meie maale tagasi
rändama, peab hommikul enne väljaminekut
ikka pisut sööma, kas ka suutäis leiba, kui
mitte rohkem, et nad ära ei petaks, muidu
peab inimene haige ja õnnetu olema.»
Tõs — 1 var.
- b. Küll on kuri kukulind ja on paha par-
dike, veel õelam hobusevarss.
Kse — 1 var.
- c. Parti paha linda, kukulind kurja linda,
heoksevars veel kõige õelam.
Tor — 1 var.
- d. Kukulindu kurja lindu, partelindu
paha lindu, hobusevarsa veel pahema.
J. Tilga seletus: «Kui kukulind petab, sis
inimene kueb, kui part petab, on paha,
kui hobusevars petab, on veel pahem.»
Tor — 1 var.
- C. Kuri oli kukulind, veel kurjem oli koo-
vislind, veel imelisem oli ikka varss.
Mus — 1 var.
- D₁. Küll oli kuri kukulind ja oli paha
pardipoeg, veel kurjem oli kuninga
laev.
Han — 1 var.
- D₂. Küll oo kuri kukulindu, veel paham
purjulaev, kõige õelam heossevarsa.
Põl — 1 var.
- Ea₁. Kuri on kukulindu, veel kurjem hobu-
sevarssa.
Tür — 1 var.
- a₂. Kuri on küll kukulind, aga veel kur-
jem on hobusevarss.
JMd — 1 var.
- a₃. Küll on kuri kukulindu, kurjem veel
on hobusevarssa.
PJg — 1 var.
- b. Küll on kuri kuukulind, veel hullem
hobusevars.
Kuu — 1 var.
- c. Kukulindu, kurja lindu, veel hullem
hobusevarssa.
Koe — 1 var.
- d. Küll on kuri kukulindu, veel õelam on
hobusevarssa.
Kos — 1 var.
- e. Kuri on kuulus kukulindu, seda õelam
hobusevarssa.
Vig — 1(2) var.
- f. Küll on kuri, kui kukulind petab ja
veel valusam kui hobusevarss.
Koe — 1 var.
- g. Kukulind on kuri sind petma,
[— — —] veel hullemini petab sind
aga hirnakas varss.
Kul — 1 var.
- F. Kurg see oli paha lindu, hobusevars
kõige hullem.
Prn (õpil.) — 1 var.
- Vrd. uk: ERA II 25, 76(44) < JMd.
Vrd. kk: linnu iva [võtma] (Pst); Tarvis natuke
käu petist võtta 'tarvis natuke süüa' (lis).
4618. KURI KURNAB MAAD, KIUS
VÖTAB VILJA — 1?(1) var.
?Saa (Sõggel).
Vrd. 14028. Viha võtab vilja maast, kadetus ka-
lad merest.
4619. KURI KÜLM JA PAHA PALAV, EI
LAESAL ABI KUDAGI — 1(4) var.
A. — *
* laisal; kuidagi (trükised)
Norm. 223, EKMS II 416; Kod (Liiv) — 1(3)
var.
B. Laisal ei õle hia millagi: milla külm,
milla palav.
?Lüg (Källo) — ?(1) var.
4620. KURI LAPS ON VANEMA VITS —
1 var.
Saarl, Lisa nr. 8 (1886) 2.
4621. KURI LÄHEB KARJA, HAKKAB
HÄRJA TURJA — 2 var.
a. —
Jõe (Kivikangur) — 1 var.
b. Kui kuri on karjas, siis on ka härjal
turjas.
A. Källo seletus: pisikesega algab, suurega
lõpeb pahandus.
Lüg — 1 var.
4622. KURI MEES VANANEV PARE-
MAKS, KURI NAINEN PAHEMAKS *
— 1?(14) var.
* naene (Stein, Wied., Kündja, E)

Stein 37, Wied. 89, Kündja nr. 41 (1883) 491, E 46, E² 25, EKMS II 1112; ?Tt (Kreutzw.).

4623. KURI MIES, SIE VANUS — 1?(1) var.

?Lüg (Källo).

4624. KURI MIIS KOKUTAB, HÄÄ MIIS ANNAB ÄRA — 6(16) var.

A. Hää mees lööb, heris kokotab.*

* hea; kokutab (Wied. jj.)

* Gös. 353/4, Wied. 15, Kurrik SÖ 22, Kündja nr. 33 (1883) 393, KAH EKA1 86 ja 88 — 1(8) var.

*

*Ein ehrlcher Mann schlage zu ein schelm dremet /
i.e. bistu ein ehrlcher Berf / so schlag zu /
Beh mees löbb / heris kokotab.*

B_{1a}. _____

Trv — 1(2) var.

b. Kuri miis viil kokutas, hüä miis ärki lüü.

Sé v. Vas (Prants) — 1 var.

c. Kuri mees kokutas, hüä mees äraki tege.

Vas — 1 var.

B₂. Seeni_{gu} kuri kokutes, tege hüä miis ärägi.

Hel — 1 var.

Ca. Koer, kes kokutab, aga õige mees annab ära.

Pst — 1(2) var.

b. Koer, kes kokutab, aus mees annab ära.

?Pst (Leppik) — ?(1) var.

Vrd. 1067. Hüä miis taavotas, kuri kopsas ärki. 5984. Lits kokutab, mees teeb.

947. Hea mees töötab, heris peab.

4625. KURI NAENE ON KÖVEM KU KURAT — 3 var.

A. _____

Trv (Vaine) — 1 var.

B. Kuri naene on kuradi sarnane.

Vil (Pallu) — 1 var.

C. Tige naine on kuradi järgmine.

Lüg (Källo) — 1 var.

Vrd. 10011. Kos saadan toime ei saa, sinna saadab naise.

4626. KURI NAINES KISUB MEHE PÜKSID OMA JALGA — 1?(1) var.

?Vil (Suurkask).

Vrd. kk: See mees on püksid naise jalga and

'kui majas on naise valitsus' (Lai); Püksid naise jalan (Kod); Ei maksa sellel mehel küll püksa jalas kanda (Saa).

Vrd. 9383. Ära anna püksa naise jalga.

4627. KURI NAINES KUUKS AJAKS, HEA NAINES ELUKS AJAKS — 1 var.

Pst (J. Leppik).

4628. KURI NAINES PEAB MAEA ÜLEVAL — ? kuni 2(11) var.

a. _____*

* naene (Wied., Kündja); maja (trükised) Wied. 89, Kündja nr. 41 (1883) 491, E MVH 40; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(6) var.

b. Kuri naene peab maja korras.

Stein 37 — ?(2) var.

c. Kuri naine peab maea korra peal.*

* naene; maja (trükised)

Wied. 89, Kündja nr. 41 (1883) 491; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(3) var.

4629. KURI NAINES SURETAB MITU MEEST ÄÄ — 1 var.

Tür (Viidebaum).

4630. KURI NIIDAB KURJAST KURJA MAHA — 1 var.

Plv (R. Viidalepp).

4631. KURI NUTAB KADEDUSE PÄRAST, HEA RÕÖMU PÄRAST — ?(24) var.

Aa₁. _____

E 46, E² 39 — ?(3) var.

a₂. Kuri nutab kadeduse pärast, aga hea rõõmu pärast.

Niggol VKÖR⁵ 78 — ?(8) var.

b. Hea inimene nutab rõõmu pärast, aga kuri kadeduse pärast.

Kuusik KT 202 — ?(11) var.

B. Helde nutab rõõmu pärast, aga kuri kiusu pärast.

Tõn. RP 181 — ?(1) var.

C. Kade nutab kadeduse pärast, aga hea rõõmu pärast.

Pöder ABDr 32 — ?(1) var.

Kõik käsikirjalised üleskirjutused lähevad tagasi vene keele õpikutele.

4632. KURI OM NOOROLT ÄR KOOLDA, VAIV OM VANALT TUUD TETA' — 1(3) var.

a. _____

Norm. 214; Har (Tanning) — 1(2) var.

- b. Kuri on noorelt ära koolda, vaev on vanalt tööd teha.
EKMS III 496 — ?(1) var.

4633. KURI PINI NÄÜTÄS KA HÜVVI
HAMBIT — 1 var.

Se (J. Ilvik).

4634. KURI SÕNA HEA PALK —
1?(1) var.

?Pst (J. Leppik).

4635. KURI SÕNA SAA KOSTIS, PAHA
SÕNA PALGAS — 2 var.

- a. —
Vas (Jakobson) — 1 var.

- b. Kuri sõna kosti, paha sõna palka.
Kan — 1 var.

Vrd. 4604. Kuri au iks kostis, paha au iks pal-
gas.

4636. KURI SÜDA TUNNEB HIRMU —
1 var.

As (Kuusik).

4637. KURI TSURA VÖTT AR KOIRA
KÄEST KOORIKU — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

4638. KURI TULEB KUTSMATA — u.
15(71) var.

Aa. — *

* kutsumata (Wied., KAH, E, Muuk-Mihk-
la, Puus.; Trv); tulep (Hupel, Norm. Cl.)

* Helle 343, Hupel 111, Körber VRMK 37,
Wied. 89, KAH EKAI 154, Tander 54, E 46,
Muuk-Mihkla I 101, Puus. Eü I 25, Norm.
Cl. 25; Trv (Pausk) — 2(25) var.

*
*Zurri rulleb kutumata, man darf nicht nach Un-
glück ringen, es kommt wol von selbst (das Böse kommt
ungerufen.)*

- b. Paha tuleb kutsumata.
Gr. SKÖ II 93 — ?(12) var.

B₁a. Kuri tuleb kutsumata, pahandus palu-
mata.
Pär (Lippmann) — 1 var.

- b₁. Kuri tule kutsumada, paha pallemada.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- b₂. Kuri tule kutsumata ja paha ilma pa-
lumata.
Trv (Kallas) — 1 var.

- b₃. Kuri tuleb kutsumata, paha ilma palu-
mata.

Pal — 1 var.

- c. Kuri tule kutsumada, paha lätt pallemada.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B₂. Kuri tuleb kutsumata, paha pakmata.
Hel (Wahlberg) — 1(2) var.

- C. Hüvvä kutsutas, parembit palledas;
kuri tule kutsumata, paha pallemada.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

- D. Kuri tuleb kutsumata, viletsus vilista-
mata.

Stein 37, Wied. 89, Kod. Kal. (1881) lisa 108,
Kündja nr. 41 (1883) 491, E² 39, Raud VMJ
217; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(20) var.

Vt. 14180 B.

- E. Kuri tuleb kutsumata, pahandus palu-
mata, viletsus vilistamata.

Trv (H. Käger) — 1 var.

Vt. 14180 C.

- Fa. Kuri tulõ kutsumata, halv hõikamata.
?Kam (Relli) — 1?(1) var.

- b. Kuri tule ilma kutsumada, õel ilma hõi-
kamede.

Krl (P. Einer) — 1 var.

- G. Kuri tuleb kutsumata, õnnetus oota-
mata.

?Plt (Saks) — 1?(1) var.

Vt. 14728 B.

- H. Kuri tuleb kutsumata, häda ilma helis-
tamata.

?Vil (Leoke) — 1?(1) var.

- I. Ära kuradit hüüa: kurat tuleb ilma
kutsumata.

Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.

Vrd. 14727. Õnnetus tuleb kutsumata.

916. Hea inimene tuleb isegi, paha ei tule
paludeski.

4639. KURI TÖÖ, KURI PALK — 1(6)
var.

- A. —
?Ote (õpil.) — ?(1) var.

- Ba. Kuidas töö, nõnda palk; kuri töö, kuri
palk.

?Ote (õpil.) — ?(1) var.

- b. Kuidas töö, nõnda palk; kuri töö, kuri
malk.*

* kuidas (Pet.; Ote)

Pet. UA⁷ 27; Hää (Mäesalu), ?Ote (õpil.) —
1(3) var.

Vt. 12469 B.

- C. Kes tegi, ise tegi; kuidas töö, nõnda
palk; kuri töö, kuri malk.

?Ote (õpil.) — ?(1) var.

Vt. 12469 C ja 11760 C.

Vrd, 1146 C. Hää tüü, hää palk.
4078. Koera tõe, koera palk.

4640. KURI UM KUULJA PÄÄLE VÖLSSI — 4(6) var.

Aa. _____*

* om; koolu (Vas v. Se)
Rõu, Vas v. Se (Sandra) — 2(4) var.

b. Kuri om koolu pääle pettä'.
Se — 1 var.

B. Kuulja pääle kästä_äi pettä.
Se — 1 var.

4641. KURI VEAB INIMEST OKSAST OKSA — 1 var.

Wied. ESSr 707.

4642. KURI VÖTAB KULBIST, PAHA SÕNA PAJAST — u. 85(136) var.

A_{1a1}. _____*

* võtt (Vru, Vas), ottab (Kuu); sana (Kuu);
paast (Kuu, Vru, Vas)

* Helle 343, Hupel 111, Stein 37, Wied. 89,
Kündja nr. 41 (1883) 491, KAH EKAl 154;
Hlj (Rehberg), Kuu, Kaa, SJn (Ruhs), Vru
(G. Sander), Vas (Jakobson) — 7(20) var.

*

*Kurri võttab kulbist, pabba sanna pajast, fudjen
und schodren bringt allen Seegen aus dem Hause.*

a₂. Kuri sõna võtab kulbist, paha sõna
võtab paast.*

* võtt (Se)
Rõu, Se — 2 var.

a₃. Kuri sõna võtt kulbist ja paha sõna
võtt paast.
Võ-Se (Stein) — 1(3) var.

a₄. Kuri sõna võtt kulbist, paha sõna
paast.
Rõu, Vas v. Se (Sandra), Se — 3 v. 4(5)
var.

b. Paha sõna võtt paast, kuri sõna kul-
bist.
Vas — 1 var.

c. Kuri süüb kulbista, paha sana pajas-
ta.
VJg — 1 var.

A_{2a1}. Kuri võtab kulbist, paha pajast.*

* võtt (TaL, Vö); padast (Pal), paast (Saa,
PäL, VIL, TMr, TaL, Vö)

Wied. 89, Kündja nr. 41 (1883) 491, Einer
Lüh. EKÖ 68, Kmpm. KH 42, E 46, E² 39,
Pöld 57, Norm. 240; Amb, Saa, Pär, PäL,
VIL, Pal, TMr, Vön, Ote, Vö — 18(27) var.

a₂. Kuri võtab kulbist, paha võtab pajast.*
* võtt (Vö); kulbis — paas (Kod); paast
(Jõh, Vil, Vö, Tt), paeast (Vig)

A. Univero (Kod) seletus: «Oeld. kurja
vandujale manitsuseks.»

Meelej. nr. 13 (1887) 101; Jõh, Vig, Saa,
Vil, Kod, Plv, Rõu, Tt (Veske) — 12(21)
var.

a₃. Kuri võtab kulbist ja paha pajast.*
* võtt; paast (Urv)

Rkv, Urv — 2 var.

b₁. Paha võtab pajast, kuri kulbist.
Ha (Kanketer), Aud, MMg — 3 var.

b₂. Paha võtab paast, kuri võtab kul-
bist.*

* võtt (Ote); pajast (Tln)

Tln (Keller), Trv, Ote — 3(5) var.

c. Paha võtab paast, kuri kulbist tüki.
Ksi — 1 var.

d. Kuri saab kulbist, paha saab pajast.
Vai — 1 var.

e. Kuri saab kulbist, paha pajast.
Pal (Karma) — 1 var.

A₃. Kuri sööb kulbist kutsumata, paha pa-
jast palumata.

Pal (Karma) — 1 var.

B. Tülü võtt toast, kuri kulbist, paha
paast.
Krk — 1 var.

C_{1a1}. Kuri võtab kulbist, paha paast, õelus
igast õnnest.

Koe — 1 var.

b. Kuri võtab kulbist, pahandus pajast,
õelus kõigest õnnest.

Rak — 1 var.

C_{2a}. Kuri võtab kulbist, paha võtab pa-
jast, õelus igalt poolt.

?Pil (Söödur) v. ?Trm (Õunapuu) — 1?(3)
var.

b. Kuri võtab leemekulbist, paha pajast,
õelus igalt poolt.

VMr (Priimets) — 1 var.

D. Kuri võtab kulbist, paha võtab pajast,
aga hää ei võta kuskilt.

SJn — 1 var.

E. Kuri võtab kulbist, paha võtab pajast,
viha võtab vilja välja päält.

J. Tamme seletus: kodune riid ei edenda
tööd, vaid toob nälja.

Plv — 1 var.

Vt. 14028 P.

Fa. Kuri võtab kulbist, paha pajast, lusi-
kas, leemeriist laua all.

M. Mäesalu seletus: «See on seebikeetmise
ajal, ku pailu kivi korruga sisse paned,
jookseb ku kolinal välla, siis on paha võtab
pajast. Otsi lusikas ja kauss, et maast
kätte saad.»

Hää — 1 var.

- b. Kuri võtab kulbist ja paha võtab pajast, lusikas ja leemeriistad laua all. M. Mäesalu seletus: «Kui sul midagi änam laua pääl panna põle, mis need söömariistadki's veel säääl teevad.»

Hää — 1 var.

- G. Kuri võtab kulbist, paha pajast, õelus õuest, kadedus karjast. Klemmer Elusal. Kal. (1905) 25; Amb (Kleinmann) — 1 v. 2(2) var.

Vt. 2846 O.

*

- Ha₁. Kuri võtab kopast, paha võtab pajast.*
* võtt; paast (Plv)

Tln, Plv — 2 var.

- a₂. Kuri võtt kopast ja paha võtt paast. H. Keema seletus: kui inimene on halb, pole tal õnnistust. Plv — 1 var.

- b. Paha võtt paast, kuri kopast. Plv — 2 var.

*

- I. Kuri võtt kapast, paha võtt paast. Rääp — 2 var.

*

- J. Kuri võtab katlast, paha paast. Tür — 1 var.

*

- K. Kuri võtab kotist, paha paast, õelus igast õnnest. Hel — 1 var.

*

- L. Kuri võtab põlvist, paha sõna pajast. Wied. 89, Kündja nr. 4 (1883) 491 — 1(3) var.

* *

- M. Kuri võtab kulbist, vanne vanast. Sa (anon.) — 1 var.

* *

- N_{1a1}. Kuri võtt kulbist, paha pangist.*
* võtab; pangest (TMr)

Trv, Vil, TMr (õpil.) — 4 v. 5(9) var.

- a₂. Kuri võtab kulbist, paha võtab pangist. Tt (Veske) — 1 var.

- a₃. Kuri võtab kulbist ära, paha võtab pangelt ära. E MVH 21 — 1?(1) var.

- b. Kuri kaots kulbist, paha paets pangist. Krk — 1 var.

- N₂. Kuri võetas kulbist, paha pangist. Ote (Silde) — 1 var.

- N₃. Kuri viskab kulbi kurru, paha viskab pangi aia taha. ?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

- O. Pagan võtab pajast, kurat kulbist. Hlj (Leetberg) — 1 var.

- P. Kurat võtab kulbist, pagan võtab pajast, saadan võtab suu eest ja suu seest ja kadeda kari ei sigine. Hlj (Leetberg) — 1 var.

Vt. 2846 N.

- Vrd. r1 «Elage ilusti»: [— — —] kuri võtt teie kulbista, / kuri võtt leemi paasta! (ERIA III : 2 nr. 5714).

- Vrd. 4608. Kuri ei võta kulbist, paha ei võta paast.

4643. KURJAD KÖNED RIKUVAD HEAD KOMBED — ?(29) var.

- a₁. —————*

* hääd (Stein, KAH)

* Helle 343, Hupel 110, Poromenski EGr. 201, Körber VRMK 52, Körber KR I 11 ja 44, Stein 37, Wied. 90, Kündja nr. 41 (1883) 491, KAH EKA1 154, Kmpm. KÖ 12, Kmpm. A⁶ 14 — ?(21) var.

*
Kurjad kõnned rikkuwad head kombed, böse Beschwäße verderben gute Sitten.

- a₂. Kurjad kõned rikuvad head kombed ära.

CRJ UAr 28 — ?(3) var.

- b. Kuri kõne rikub head kombed. E² 63 — ?(1) var.

- c. Kurjad kõned rikuvad head viisid. Jürjens 20 — ?(1) var.

- d. Pahad koned rikuvad head kombed. Kmpm. KLr 354, Kmpm. KLr I⁶ 119 — ?(3) var.

- Vrd. 1. Kor. 15,33: Ärge ekfige mitte: Kurjad kõnned rikkuwad head kombed ärra. Korduvalt tsiteeritud trükistes (ER Kal. (1883 dets., 1885 okt., 1886 mai jm.)).

- Vrd. 14033. Vihased kõned — vigased kombed.

4644. KURJA EI KAETA KARVAST — 10(16) var.

- A. —————

J. Siimuse seletus: «Karva, näo järele ei tunta meest, inimest.»

Kam — 1 var.

- Ba. Ära kurja kae karvast, wait hambast. Kan — 1 var.

b₁. Ärä kae kurja karvast, kae hambast.*

* ära; kaõ (Ote)

Võn, Ote — 2 var.

b₂. Ärä kaegu kurja karvast, kae hambast.

Urv, Vas v. Se (Sandra) — 2(5) var.

c. Är' kaegu kurja karvast, kae kurja hambist.

Rõu — 1 var.

d. Ära kae kurja karvast, enge kae hambast.

Võ-Se (Stein) — 1(2) var.

C. Hääd ära kaegu hambast, ei kurja karvast.

Võ (Schmidt) — 1 var.

D. Är kaegu kurja karvast, kehvä rōivist.*

* rōivast (EKMS)

Norm. 146, EKMS III 604; Rõu — 1(3) var.

Vrd. 4188. Ära arva koera karvast, vaid hambast.

6699. Ärä vahi mihe karvast, katsi mlest hambast.

4645. KURJA EP VOI ÜSKIT ÄRA VÖTTA — 1(3) var.

* Gös. 461, KAH EKAI 88 ja 89.

*
Das Böse kan fetner weg nehmen/
Kurri ep woib ürtic errawotma.

4646. KURJAGA EI VÖIDA MIDAGI, AGA HÄÄGA KISUD VIIMASE KARVA VAENLASE PÄÄST ÄRA — 1 var.

Hää (Mäesalu).

4647. KURJAGA KURJA ÄI ARSTITA — 1 var.

Põi (Rand).

Vrd. 6382. Ära maksa kurja kurjaga.

4648. KURJA HEA VASTU ON MAAILMA VIIS — 1 v. 2(8) var.

a. _____*

* vasta (E)

Wied. 90, Kündja nr. 41 (1883) 491, E 46, E² 39 — 1(7) var.

b. Kurja hea vastu on maailma tänu.

Sannumetoja V (1856) 152 — 12(1) var.

Vrd. kk: See on maailma tänu (Vil).

4649. KURJA KOERALE ANNA ENNEM KUUEHOLM KUI TAALE VASTO HAKKAD — 1 var.

Jõh (Paurmann).

Vrd. 4606. Kuri ei anna kuue hõlma, paha ei palaka jäärtä.

4650. KURJA KURJAGA VAIGISTADA ON KUI ÕLI TULLE VISATA — 1 var.

Ta (J. Kuusik).

Vrd. kk: õli tulles valama.

Vrd. 14635. Ära vala õli tulde.

4651. KURJA KÕNE ALT EI SAA INIME KUHUGI — 1 v. 2(23) var.

Aa. _____*

* inimene (Wied., Kündja, KAH)

* Helle 343, Hupel 111, Beitr. XI 158, Poromenski EGr. 201, Wied. 90, Kündja nr. 41 (1883) 491, KAH EKAI 154 — 1(13) var.

*
Kurja Kõne alt ei sa innime kuhugi, mer einmal
in der Leute Mäuler kommt, behält wol eine blame.

b. Kurja kõne alt ei pääse inimene kuhugi.

Stein 37, Norm. 261; ?Tt (Kreutzw.) — ?(4) var.

Ba. Kurja keele alt ei saa inimene kuhugi.
Wied. 90, Kündja nr. 41 (1883) 491 — ?(2) var.

b₁. Kurja keele alt ei pease inimene kuhugi.

?Tt (Kreutzw.) — 12(1) var.

b₂. Kurja keele eest ei pääse kuhugi.
E 46, E² 61 — ?(3) var.

4652. KURJAL HERRAL KULDA PALJU * — 2(3) var.

* härral (Norm.)

Norm. 112; Tln, Vil.

Vrd. rl «Vanaaegne palju»: Kurjal härral kulda palju, / vahimehel viitsu palju (Plv).

Vrd. 11938. Teopoisil tööd on palju.

13156. Vaesellapsel valu palju.

10225. Saanalabal lapsi paelu, pereparsiil peerga paelu.

13111. Vaesel rahval valu palju.

4653. KURJAL IKS TULÕ KURI OTS — 2 v. 3(3) var.

a. _____
Rõu (Orrav) — 1 var.

b. Kurjale saab enamiste kuri ots.
Põdder LKVKGr. 88 — 12(1) var.

c. Kurja elol iks kuri ots.

Vas (Jakobson) — 1 var.

Vrd. Op. sön. 24,20: Seft kurjal ei olle head otša; öälatte lamp kustub ärra. Korduvalt tsiteeritud kirjanduses (Gr. ELr II 49, Tön. Tln. Täht. (1887) 51/2, ER Kal. (1885 nov.)).

4654. KURJA MUUDU KANNETAS KULUNI, MÖNI MIIS VIIL MULLANI — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

4655. KURJAL ON SÜGAVAD JUURED — 1 var.

Rap v. Mär (Poom).

Vrd. 8213. Pahad juured sigivad tugevaks. 12878. Umbrohul on sügavad juured.

4656. KURJA PELLÄTÄS, HÄÄD HÄBENEDÄS — 24(33) var.

Aa₁. — *

* peljatas (Plv), pelätäs (Se); hüvvä (Vas, Se); häbenedas (Plv), häbendeldas (Vas, Se), häbenedas (Vas)
Rõu, Plv, Vas, Se — 5(8) var.

a₂. Kurja peljatakse, head häbendakse.
EPost. nr. 16 (1886) 3 — ?(1) var.

b. Hüvvä häbendeldäs, kurja pelätäs.*
* hääd (Rõn, San, Rääp); häbendadas (Rõn), häbededes (San), häbetäs (Rääp); pellatas (Rõn), peljates (San)
Rõn, San, Rõu, Rääp, Plv — 5 var.

c. Kurja kardetaks, hääd häbenedas.
Hel — 1(2) var.

A_{2a}. Kurja pelga ja head häbene.
Ote (Eisen) — 1 var.

b. Hääd piad häbeneme, kurja pelgäme.
Krk — 2(3) var.

c. Hääd kästäs häbenedä, kurja kästäs pelädä.
Rõu — 1 var.

Ba. Hääd enamb häbenedas kui kurja pelätäs.
Plv — 1(2) var.

b. Head häbendakse enam kui kurja kardetakse.
Plv — 1 var.

C. Paremb hüvvä häbendellä ku kurja pelädä.
Rõu — 1 var.

D₁. Kurja kuuldas, hüvvä häbendeldäs.
Rõu — 1 var.

D₂. Kurja piät kuulma, hääd häbeneme.
Hel — 1 var.

E. Paremb hääd häbenedä kui kurja kuulda.
Nõo (Tüklov) — 1(3) var.

*

F₁. Hüvvä häbendeldäs, halva pelätäs.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.

F₂. Hüvvä häbedäs hüä läbi, halva halva läbi.
Se — 1 var.

*

G. Vihasat pelätäs, hüvvä häbendeldäs.
Se — 1 var.

Vrd. 1088. Kes hääd ei häbene, piäd kurja pelgäme.

4657. KURJA TULEB TASUDA HEAGA — 3 v. 4(4) var.

Aa. —
Var — 1 var.

b. Tee head sellele, kes sulle tegi kurja.
?Rap (õpil.) — 1?(1) var.

Ba. Ära massa hääd kurjage, aga kurja hääge.
San — 1 var.

b. Parep kurja hääge tasude ku kurjage.
Krk — 1 var.

Vt. 6382 C.

Vrd. Rooma 12,21: Ärra anna ennaft kurjast ärrawolta, kuid wolda finna kurja ärra heaga.

Vrd. 11706. Ära tasu head kurjaga.

4658. KURJA TUNNET JOBA SILMIST ÄRÄ — 1 var.

Krl (Meltsas).

4659. KURJA TUUD TEESI, HÜVVÄ AVVU KANNASI — 1 var.

Vas (Jakobson).

Vrd. 1059. Hüäh om rassõ ellä', a hüä avvo om hüä kanda'.

4660. KUS ON KURI KOER JA ILUSAD HOBUSED, SÄÄLT VOTA NAINE* — 1(3) var.

* sealt (trükised)

Norm. 183, EKMS II 99; Vil (Mikk).

Vrd. 9119. Puurildad, kus on suured, ja vägevad hobosed, on töötegijad mehed.

4661. KÖIK KURJA KOSITASE, KÖIK VIHATSE VIIÄSSE, TÖBEALOTSID EI VII KEÄKI — 3(10) var.

Aa. —

Rääp (Poolakess) — 1(3) var.

b₁. Kurä kositase ja vihatse viiasse, tõbi-
alust ei tõmba keegi.
Räp (Songi) — 1 var.

b₂. Kurjad kositakse ja vihased viiakse,
tõbialust ei tõmba keegi.
Norm. 184, EKMS II 99 — ?(2) var.

B. Kõik kurjad kositakse, kõik viletsad
viiakse, tõbealasid ei vii keegi.*
* tõbist ~ tõvealust (E²)
E 41, E² 84 — ?(3) var.

C. Kõik kurjad kositakse ja vigased viiak-
se.
Ta (J. Kuusik) — 1 var.

4662. KÜLL KURI KUE TUOB, KUI
LUOJA LÕIME LUOB — ? kuni 2(2)
var.

a. _____
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

b. Kui vade luoja lõime luob, küll sis
kurat kuc tuob.
A. Källo selefus: «Koet võib varastada,
võta tõise aia päält niidid, keväde alad täis,
kel ei öld, võttas tõise oma.»
?Lüg — 1?(1) var.

4663. PAREM KURI KODU KUI HEA
KÜLA — u. 20(27) var.

A₁a₁. _____*
* hää (Pst, Nõo)
Meelej. nr. 10 (1886) 80, E² 88; Pst, ?Trt?
(Eisen), Nõo — 3 kuni 4(9) var.

a₂. Paremb om kuri kodu kui hää külä.
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.

b₁. Paremb kurjan kotun kui hään külän.*
* kurän; ku (Rõu); hüan (Rõu); külän
(Krl, Rõu)
Ote, Kan, Krl, Rõu — 4 var.

b₂. Parem kurjas kodus kui heas külas.*
* hääs (Trt)
Norm. 197; Trt — 1(2) var.

b₃. Paremb om kurjan kotun kui hään
külän.
Ote — 2 var.

A₂a. Paremb uma kuri kodu ku hüä külä.
Rõu — 1 var.

b₁. Paremb omah kurjah koduh kui hääh
küläh.
Vas — 1 var.

b₂. Paremb iks umah kurah kotoh ku
hääh küläh.
Plv — 1 var.

Ba. Paremb uma halv kodo ku hää kül'ä.
Räp — 1 var.

b. Pal'lu paremb om iks halvan kotun
kui hään külän.
San — 1 var.

C. Paremb kurjan kotun kui ausan kü-
län.
Kan — 1 var.

D. Paremb umahn kurjahn kotohn ku
kuulsan külähn.
Võ (Schmidt) — 1 var.

E. Paremp halvan kotun kui võõran kü-
län.
Ote (Kroon) — 1 var.

F. Paremb oma kuri kodu kui võõra hää.
Ote — 1 var.

Vrd. 8004. Paremb um uman kur'an koton, au-
sap uman aho virussen.

4664. Paremb kuri kodu kui pulma ilu.

1135. Paremp hään kotun kui õelan külän.

7997. Paremb oma kuri kodu kui küla kü-
duse.

4664. PAREMB KURI KODU KUI PULMA
ILU — 1 var.

Se (Kaiv).

Vrd. 4663. Parem kuri kodu kui hea küla.

3975. Kodu om paremb ku pidu.

4665. PAREM KURJA NAISE KOLGITU,
KUI HÄÄ NAISE MÖSTU — 6(12)
var.

Aa₁. _____
Nõo (Sild) — 1 var.

a₂. Kurja naise kolgitu om paremb kui
hää naise möstu.
Räp (Poolakess) — 1(3) var.

a₃. Hää naase kolgit rõivas um paremb
ku halva naase möst.
Kan — 1 var.

a₄. Hea naise kolgitud rõivas on parem
kui halva naise pestud.
Norm. 192, EKMS II 1111 — ?(2) var.

b. Hää naene kolgib valgema hamme kui
halb peseb.
Trv — 1 var.

Ba. Hää naise puserdamine parem kui
sandi naise pesemine.
VIL (Veske) — 1 var.

b. Hea naise puserdamine on parem kui
paha naise pesemine.
Norm. 192, EKMS III 448 — ?(2) var.

C. Hüva naese nuijamine on parem kui
laisa naise peskmine.
Tt (Veske) — 1 var.

Vrd. 14539. Odagune uhetu om paremp ku hum-
mugune möstu.

4666. PAREM KURJA TUTRE JALUTSIS
KUI HÄÄ POJA PÄITSIS — 22(26)
var.

Aa₁. _____*

* paremb (Urv); jalutsin (Urv); hea (trü-
kised); pähitsen (Urv)

Norm. 194, EKMS III 927; Vai, Urv — 2(4) var.

a₂. Parem om kurja tütre jalutsin kui hää poja päitsen.
Hel — 1 var.

b₁. Ennemb tütre jalutsis kui poja piatsis.*

* ennem; jalutses; ku; päätsis (Hää)

Jõh, Hää — 2 var.

b₂. Parem tütre jalutsin ku poja päetsin.*

* paremb (Pst); jalutsis (Juu v. Vän, Pil, Plt); kui (Juu v. Vän, Pil, Plt); peatsis (Juu v. Vän, Pil), piatses (Plt) Juu v. Vän (Virkus), Trv, Pst, Pil, Plt — 5 var.

b₃. Tütre jalutsis on parem kui poja peatsis.

EKMS II 439 — 1 var.

b₄. Parem tütre jalutsis kui poja pääotsis.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b₅. Parem tütre jaluotsis kui poea piaotsis.*

* jalgotsis; poia; peaotsis (Kei)

Koe, Kei — 2 var.

b₆. Parem on tütre jaluotsis kui poja peaotsis.

Tür — 1 var.

c. Parem om vanematel tütre jalgotsis kui poea peaotsis.

Hlj — 1 var.

d. Parem on tütre jalutsis ku poja päät-sis magada.

Hää — 1 var.

e. Parem elada tütre jalutsis kui poja päetsis.

Saa — 1 var.

Ba. Paremb olna halva tütre jalutsin kui hää miniä päitsin.

Ran — 1 var.

b. Kurja tütre jalutsin om parep ku hää minije päitsen.

Krk — 2 var.

c. Enne suren kurja tütre jalutsis kui hea minia päetsis.

Hls v. Kõp (Söggel) — 1(3) var.

Vrd. 793. Paremb halva poja jalutsin kui hää tütre pähitsin.

E 67, E² 50; Vas (Jakobson) — 1(5) var.

b. Öndsam on kurja kannatada kui kurja teha.

Vlg. Lisal. nr. 12 (1890) 96 — 1?(9) var.

B. Parem ülekohut kannatada kui kurja teha.

KAH EKGr.² 122 — 1?(1) var.

C_{1a1}. Paremb om ülekohut kannatama kui ülekohut tegema.

Marpurg 73 — 1?(2) var.

a₂. Parem on ülekohut kannatada kui üle-kohut teha.

Kod. Kal. (1881) lisa 90 — 1?(2) var.

a₃. Paremb ülekohut kannatada kui teta.*

* parem; teha (Loorits; Vil)

Trt. Vör. Kal. (1837) 44, Loorits VrP 65, Parijõgi-Reial-Vaigla VI 201; ?Hel (Wahlberg), Vil (Leoke) — 2 v. 3(14) var.

a₄. Parem ülekohut kannatada kui üle-kohut teha.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

a₅. Ülekohut kannatada on parem kui üle-kohut teha.

Is. Kal. (1903) 207 — 1?(1) var.

b. Paremb ülekohut kanda kui tetä.*

* teta (Ote)

Nõo, Ote, Kan, Vas v. Se (Sandra), Se — 7(11) var.

c. Hõlpsam on ülekohut kannatada kui teha.

Laakm. Mr. Kas. Kal. (1846) lk-ta — 1?(1) var.

C₂. Ennem kannatage teiste ülekohut, kui et teisele ülekohut teha.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

Vrd. 1. Kor. 6,7—8: [— —] miks teie enne-minne üllekohhut ei kannata? miks teie enneminne ei lasfe kahjo ennestele tehha? Waid teie tete üllekohhut ja kahjo, ja sedda wendadele.

Vrd. 2680. Parem juttu kanda kud juttu teha.

4668. SII, KES KURJA ÜTLES, SII VAHEST KURJA NÄGE — 1 var.

San (Päss).

Vrd. 4597. Kes kurja mõtleb, see kurja ütleb.

4669. VAI TULEB KURI ÜHEST POO-LEST, KUI POLE TEIST POOLT VASTO — 1 var.

Laug. Vestr. 176.

Vrd. 8245. Pahandus ei tule ühelt poolt, vaid tuleb ikka kahelt poolt.

14871. Ega üits ei saa kakelda, ku tõine vastu ei kakle.

891. Ei hea tule ühelt poolt, kui teine ei tee head vastu.

4667. PAREM ON KURJA KANNATADA KUI KURJA TEHA — u. 15(55) var.

Aa₁.

Wied. 146, Kündja nr. 48 (1883) 573; Kaa (I. Kallas), ?Pär (Pulst) — 1 v. 2(7) var.

a₂. Parem kurja kannatada kui kurja teha.*

* paremb; teta (Vas)

4670. ÄRA TEE KURJA, SIIS EI SAA
KURJUS SIND KÄTTE — ?(13) var.

A. _____ *

* sinno (Laakm.)

* Masing ABD 17, ABDr (1849) 18, (1865)
19 ja (1883) 19, Laakm. Trt. Kal. (1864) 7,
Vil. Kal. (1864 apr.) — ?(6) var.

*
Är-ra te kur-ja, siis ei sa kur-jus sind
kät-te.

Ba. Ära tee kurja, siis sinule ei sünni ka
kurja.

ABDr (1804?) 1k-ta — ?(1) var.

b. Ära tee kurja, siis ei sünni sinul kur-
ja.*

* sinule (Wied.), sulle (Org)

Marpurg 72, Wied. 13, Kündja nr. 31 (1883)
370, Org 17 — ?(6) var.

Vrd. Siir. 7,1: Ärra te kurja, siis ei sa kurjus
sind kätte.

Tob. 12,7: [— — —] Tehke head, siis ei sa
kurri luggu teid kätte.

Vrd. 11921. Ärä tii tõesele halba, sis ei tetä sulle
kah.

4671. ÜTSKÖRD IKS KURI ÄR KOOLES,
HALV HAUDA VIIAS — 1(4) var.

a. _____

Vas v. Se (Sandra) — 1(3) var.

b. Korra kuri ikka kooleb, halb hauda
läheb.

E² 85 — ?(1) var.

4672. KURJA TEU HEAL KÄIB RUTITU
MERD JA MAAD LÄBI, HEA TEGU
JÄÄB VAESE SAUNA — 1?(10) var.

a. _____ *

* kuriteo; hää! (EKMS)

Wied. 90, Kündja nr. 41 (1883) 491, EKMS 1
408 — 1?(7) var.

b. Kurjateo hää! käib maad ja mered
läbi, heategu jääb vaese sauna.*

* kuriteo (E²)

E 46, E² 39 — ?(3) var.

4673. KUR'ATUÜ TAKAH VEERÜS
VANNÖ — 1?(1) var.

?Vas v. Se (Sandra).

4674. TEHTUD KURITÖÖ SUNNIB TÖIST
VEEL KURJEMAD TEGEMA —
1 var.

Tt (Berg).

4675. KES KURJAVAIMU KUTSUB, SEDA
TA KÄPISTAB — 1(2) var.

Trv (Vaine).

4676. MINE KURJAVAIMUGA VÕITLEMA,
SIIS VÕTA AASTANE LEIVAKOTT
SELGA — u. 10(31) var.

Aa₁. _____ *

* aastase leivakoti (Tt)

Wied. 116, Kündja nr. 44 (1883) 525, E 55;
Tt (Schmidt?) — 1(7) var.

a₂. Mine kurjavaimuga võitlema, võta
aastane leivakott kaasa.

E² 104 — ?(2) var.

b₁. Lähäd kurjavaimuga võitlema, siis
võta aastane leivakott selga.

Tõn. R Tähtr. (1882) 34, Tõn. RP 156; Trv
(Meos) — 1 v. 2(11) var.

b₂. Lähed kurjavaimuga võitlema, siis
võta aastane leivakott kaasa.

Pär — 1 var.

B. Lähed kuradiga võitlema, võta aasta-
ne leivakott ühes.

?Juu v. Vän (Virkus) — 1?(1) var.

C. Lähed saatanaga võitlema, siis võta
aastane leivakott selga.

Tõn. Tähtr. (1909 aug.) — ?(2) var.

D. Mine vanapaganaga võitlema, võta
aastane leivakott kaasa.

E MVH 7 — ?(1) var.

*

E. Lääd kurjavaimuga vaidlema, võta
aastane leivakott ligi.

Kos — 1 var.

Fa. Mine vanapaganaga vaidlema, võta
aastane leivakott ligi.

Trv — 1 var.

b. Mine vanapaganaga vaidlema, sis võta
aastane leivakott ligi.

Pst — 1 var.

* *

Ga. Mine koradiga kohut käimä, võta aas-
tane leivakott selgä.

Trv — 1 var.

b. Mine kuradiga kohtusse, siis võta kol-
me kuu leivakott kaasa.

Pst — 1 var.

*

H. Mine mõisnikuga kohut käima, siis
võta aastane leivakott selga.

Vil (Kala) — 1 var.

Vrd. 13870. Kes vasikaga võidu jooksta tahab,
võtku nädalane leivakott kaasa.

9853. Mine rumalaga vaidlema, võta nädalane lebakott selga.

4677. KUR'ATEKIJ JÄÄS TURAKUMBAS, A RAHVAS SAAVA TARGOMBÄ — 1 var.

Lut (Voolaine).

4678. KURJUS EI SEISA KOTIS — 1 var.

Vil (Alvre).

Vrd. 15116. Ülekohus ei seisa kotis.

4679. KURJUS KÖLBAB KUNINGALE, HÄÄDUS HULGA RAHVALE * — 1?(3) var.

* headus (trükised)

Norm. 246, EKMS II 146; ?Ran (L. Kallas).

4680. KU KURKI SÜÜT, NAKKAT JURKI TAHTMA — 2 kuni 3(3) var.

- a. _____
Se (Oinas-Tammeorg) — 1 var.
b. Süü kurki, nakkat jurki tahtma.
Se (Oinas-Tammeorg) — 1 var.
c. Söögu, ui kurki, kurgiga nakkat jurki tahtma.
?Se (Relli) — 1?(1) var.

4681. KEL KURK, SEL KOHUS — 5 v. 6(6) var.

- A. _____
Se — 4 var.
B. Kel kurk, tuul kohus; kel lõõr, tuul õigus.
Se — 1 var.
C. Kel vägi, sel võimus; kel kurk, sel kohus.
?Se (Relli) — 1?(1) var.
Vt. 14434 Q.

4682. KURK KULUTAB ROHKEM KUI KÄED TEENIVAD — 7 v. 8(37) var.

- Aa. _____
Wied. 90, Kündja nr. 41 (1883) 491, E 46, Kmpm. Klr II° 365; Iis (Jelle) — 2(13) var.
b. Kurk kulutab enam kui käed teenivad.
Päss PJs 560, Kmpm. EL^o 181, Kmpm. EL III° 264, E² 56; ?KJn (Taresaar) — 1?(11) var.
c. Kurk kulutab änam ku käed teevad.
M. Mäesalu seletus: «Joodik kulutab joomisega enam kui teenib.»
Hää — 2(4) var.
d. Mis käed teenivad, selle kurk kulutab ära.
TMr (Siil) — 1 var.

- B. Kurk kulutab mehel väga palju.
Stein 37, Wied. 90, Kündja nr. 41 (1883) 491; Tt (Kreutzw.) — 1(7) var.

- C. Kie saab mehe kurku pienemast tehä, midä tienib, sene juob.
Lüg (Källo) — 1 var.

Vrd. 4965. Jõvva õi mil kää tüü nii tetä, kui mil üits lõõr võõ är lõssenda.

4683. PANE KURK JUOMA EHK TULI POLTAMA — 2 var.

Kuu (Hirrend, J. Mikiver).

4684. KURTI TUNTAKSE KÕRVADEST — 1 var.

L. Priksi seletus: «Kurdi kõrvad on ju kohe väljapidi ja imelikumad kui kuulja kõrvad.»
Koe.

4685. EGA KURTMISEST EI SAA PUTRU KEETÄ — 1(3) var.

- a. _____
Krk (Sarv) — 1 var.
b. Ega kurtmisest saa putru keeta.
Norm. 214, EKMS III 496 — 2(2) var.
Vrd. 12888. Ega unest putru keeta ei saa.
2025. Iloga ei keeda hernid, punaga putro, karvaga kapstid.

4686. KURUN IKS KOSTIPULGA, VANA NAESE VASTULISE — 1 var.

Hel (Habicht).

4687. KES KUSEB, SEE KUIVATAB; KES PÖLETAB, SEE PAIKAB — 3(5) var.

- Aa. _____
TMr (Birkenthal) — 1 var.
b. Kui kused, sis kuivatad; kui palutad, sis paikad.
Nõo (Tüklov) — 1(3) var.
B. Kui põletad, siis paikad; kui kused, siis kuevatad; kui situd, siis pesed.
Plt — 1 var.

Vrd. 3420. Kes kastab, see kuivatab.
4598, eriti B: Kes kurja teeb, see kurja kuivatab.

4688. KES KUSEMATA SITUB, SEE N... SUREB — 1 var.

Krj (Kruusamägi).

4689. KUSI KUIVAB, PASK PARANEV, LAPSEST SAAB LAPS JÄLLE — 1 var.

Hää (Mäesalu).

4690. KUSI ON KUNINGAMEHE ROHI —
5(6) var.

A. _____*

* om (Trv, Pst); kunigamihe (Pst)

Trv, Pst — 3(4) var.

Ba. Kusi kuniga rohi, vaese mehe õlu.

Ote — 1 var.

b. Kusi om kuninga rohi, ausa vaeseme õlu.

Nõo — 1 var.

4691. MIS KUSI SII, MIS ILMA PEERATAMADA — 5 var.

A. _____

Trv — 1 var.

*

B. Kusi ilma peerulda nigu laul, mis riimildä.

Rõu — 1 var.

C₁. Kusemine ilma peeratamata on nagu tants ilma pillita.

VNg — 1 var.

C₂. Ilma pillita pulm ehk ilma peeruta kusi.

Jäm — 1 var.

D. Kusemine ilma peeratamata on nagu i ilma pääta.

VNg — 1 var.

4692. KUSTUTA TULD, AGA ÄRA SUURENDA — 2 var.

a. _____

Vil (Suurkask) — 1 var.

b. Ennem kistuta tuld kui sütitad.

TMr — 1 var.

Vrd. 12184. Ära til tuld tulõ pääle.

4693. KUSTUTA TULD ENNE, KUI TULI LAIALI LÄHEB — 2 var.

A. _____

Sim — 1 var.

B. Kustuta tuld, kui ta alles pisike on.

Kos — 1 var.

Vrd. 4694. Mine siis veel kistutama, kui hoone joba lausa põleb.

12153. Kui tuli juba räästas, kes siis enam kustutab.

2898. Ega sis ei saa änam kaju kaevata, ku tuli tua otses on.

4694. MINE SIIS VEEL KISTUTAMA, KUI HOONE JOBA LAUSA PÕLEB —
?(1) var.

?Trv v. Rõu (Siipsen).

Vrd. 12153. Kui tuli juba räästas, kes siis enam kustutab.

4693. Kustuta tuld enne, kui tuli laiali läheb.

2898. Ega sis ei saa änam kaju kaevata, ku tuli tua otses on.

4695. ANNA KUTSIKALE VITSU, ET TA KOERAKS EI KASVA — 1 var.

Juu v. Vän (Virkus).

4696. IGA KUTSIK HAUGUB OMALE POOLE — 1 var.

Vil (Niggol).

4697. KESSE KUTSIKALE RÕIGAST ANNAB — 1 var.

Hlj (Rehberg).

Vrd. 3355. Kassile ka mõrro ritka vaja.

4698. KOH KUTSIK KOTOH, SÄÄL VANA PINI AIA ALL — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

4699. KUTSIKALE EI OLE HAMBID VAJA — 1(10) var.

a. _____

Võ-Se (Stein) — 1(3) var.

b. Kutsikale ei ole hambaid tarvis.

Stein 39, Wied. 96, Kündja nr. 42 (1883)

503 — ?(7) var.

Vrd. 4065. Koeral hambad omast kääst.

4700. KUTSIKAS IKKE ENAM URISTAB KUI HAUGUB — 1 var.

Pal (Maasen).

4701. KUTSIKAS, ÄRA VÕTA VANA KOERA KÄEST LEIBA ÄRA —
1 var.

Pil (Kärsten).

Vrd. kk: Ta om ära peni käest leiva võtnu 'hábemata inimese kohta' (Vas v. Se).

4702. KUTSIKAT NARRID — PEAB ELUAEG MEELES — 3 var.

A. _____

VMr v. Vig (Prilimets) — 1 var.

B. Narri koera noores põlves, koer peab sind vanas põlves meeles.

Tor — 1 var.

C. Noor koer peab meeles.

Krj — 1 var.

4703. KUTSIK KILAHUS, VANA PINI
ÄRÄHUS — 6(14) var.

a₁. —————*

* kilahas — härähäs (Rõu, Vas v. Se)
Stein 39, Wied. 96; Rõu, Vas v. Se (Prants)
— 3(10) var.

a₂. Kutsik kilgatas, vana peni härähäs.
Vas — 1 var.

b. Kutsik kilahtas, vana pini ürahtas.
Võ (anon.) — 1 var.

c. Kui kutsk kilatas, sis vana peni ürä-
täs.*

* kutsik (Norm.)

Norm. 57; Vön — 1(2) var.

Vrd. 13350. Kui vana peni härähäs, sis kutsik
kilahas.

4704. KÕIK KUTSIKAD EI MAHU ÜHE
KAUSILE — 1?(9) var.

a. —————*

* ühele (Stein)

Stein 31, Wied. 74, Kündja nr. 38 (1883)
454; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(5) var.

b. Kõik kutsikad ei mahu ühest kausist
sööma.

E 41, E² 96 — ?(4) var.

4705. MIDA KUTSIKAS IRISTAB, SEDA
VANA KOER MÄLETAB — 1 var.

Hel (Puusepp).

Vrd. 7485. Mida noor unustab, seda vana mäles-
tab.

4706. MIS KUTSIK LATSÖSITAST MEKKI
TUND, VANAPINI SAA ES'S HÄÄ
LÖMPSAUSÖ — 1 var.

Urv (Kurg).

4707. MIS KUTSIKUN ÕPIT, VANAN
PENIN PEAT — 9(20) var.

a₁. —————

Norm. 177; Krk (Univere) — 1(3) var.

a₂. Mis kutsikun õpid, sii vanan penin
piäd.*

* missä (Hel)

Hel, Krl — 2 var.

a₃. Kutsikun õpid, vanan penin pead.
Krk — 1 var.

a₄. Mis kutsikun õpid, sedä penin piad.
Krk — 1 var.

b₁. Mis kutsikus õpitakse, seda vanan
penin peetakse.

Vlg. Lisal. nr. 10 (1890) 80 — ?(4) var.

b₂. Mis kutsikana õpitakse, seda vanana
penina peetakse.

E 56 — ?(2) var.

b₃. Mis kutsikana õpitakse, seda vana pe-
nina peetakse.

E² 97 — ?(1) var.

b₄. Mis kutsikana õpitakse, seda penina
peetakse.

Muuk I² 166, Muuk-Mihkla III 128 — ?(2)
var.

c. Midä kutsik õpib, sedä vana peni piab.
Hel — 1 var.

d. Kutsikun õpitu, vana penin pidä.
Krk — 1 var.

e. Kutsikun õpib, penin peab.
Krk — 1 var.

f. Kuidas kutsikun õpid, ninda penin
pead.

Krk — 1 var.

4708. SUUR KUTSIK LÄÄ IKI ENNE
KARJA KUI TILLUK KUTSIK * —
1(4) var.

* kutsikas; läheb; ikka; tilluke (EKMS)

Norm. 55, EKMS I 786 ja III 992; Krk (Hü-
nerson).

4709. SENI KUTSU HAUGUB, KUNI
VANA KOER VALMIS — 1?(1) var.

?Rid (Hilemägi).

4710. KUTSUJA KUTSUB, KÜLL MENIJA
TIAB — ? kuni 2(2) var.

A. —————

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

B. Kutsuja on kutsuja, aga menejal piab
õlema miel piäs.

?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

4711. EGA KUTSMATA VÕERAD AJA-
MATA EI LÄHE * — 1(3) var.

* kutsumata; võerad (trükised)

Norm. 199, EKMS IV 926; Vil (Kuhlbarsid).

Vrd. 4712. Kes kutsumata on tulnud, see aja-
mata läheb.

4712. KES KUTSUMATA ON TULNUD,
SEE AJAMATA LÄHEB — u.
20(36) var.

A₁a₁. —————

Rak (Tamm) — 1 var.

a₂. Kie on kutsumata tuld, ajamata lähäb.
Lüg — 1 var.

b. Kes kutsmata tulnd, peab aeamata mi-
nema.

Vän — 1 var.

c. Kes kutsmada tule, pea aamate mine-
me.

Hel — 1 var.

A₂a. Kutsumata tuleb, ajamata läheb.*

* aamata lähäb (TMr)

Amb, Pär, TMr — 3 var.

b. Kutsumata tuled, ajamata lähed.*

* aamata (Plt)

Hlj, Plt — 2 var.

Ba. Kes kutsumata tuleb, see palumata läheb.

E 35; Vil (Leoke) — 1(2) var.

b. Kes kutsumata tuleb, piab palumata minema.*

* peab (Laakm.)

Meelej. nr. 28 (1887) 223, Laakm. ER Kas. Kal. (1892) 16; Pär (Kampmann) — 1(11) var.

c. Kes kutsmata om tullu, piap pallemata minemä.

Kan — 1 var.

C₁a. Kiä tuus kutsmade tulla, tuu mõistku käskmädä minnä.

Norm. 199; San (K. Gross) — 1(2) var.

b. Kes teab kutsumata tulla, too mõistku käskimata minna.

EKMS IV 926 — ?(1) var.

C₂. Kutsmata tulet, käskmätä läät.*

* kutsumada — käskmädä (Rõu), kutsmalda — käskmälä (Vas v. Se, Se)

Rõu, Rär, Vas, Vas v. Se (Prants), Se — 5 var.

D. Kutsmata tulet, lähetamata lähet.

Rär (Viidebaum) — 1 var.

E. Kutsmata lääb, käskmätä tult.*

* kutsmada — käskmada (Vas, Vö), kutsmalda' — käskmälä' (Se); tuled (Vö), tulõit (Se)

Rõu, Vas, Vö, Se — 4 var.

Vrd. kk: Kutsmata on ta tulnud, ajamata on ta läinud (Vestr.); Kutsumata tuln, a'amata lähen (Amb).

Vrd. mst: Kutsumata tuleb, ajamata lahkub? 'Paha hais' (Pal).

Vrd. 4711. Ega kutsumata võerad ajamata ei lähe.

4713. KES KUTSUMATA TULND, SEE LUSIKATA SÖÖB* — 1(3) var.

* tulnud (trükised)

Norm. 199, EKMS IV 926; Vai (Russmann).

Vrd. 4714. Kutsumata külaline, lugemata lusikas.

4714. KUTSUMATA KÜLALINE, LUGEMATA LUSIKAS — 2 var.

A. _____*

Plt (Kukk) — 1 var.

B. Teadmata külaline, lugemata lusikad.

Pal — 1 var.

Vrd. 4717. Kutsmata võerad, teadmata roog.

4713. Kes kutsumata tulnd, see lusikata sööb.

4715. KUTSUMATA KÜLALINE ON KUI KEETMATA VORST — 11(15) var.

Aa. _____*

* kutsmata (Plv), kutsmada (As); om (Plv); nii kui (Plv), nagu (trükised; Plv); keemata (Vön)

Norm. 199, EKMS IV 926; Plv, Vön, As (Kuusik) — 4(6) var.

b. Kutsmata külaline ehk keetmätä vorst.*

* külaline; keetmata

Kam — 2 var.

c. Kutsumata külaline — kiitmata vorst.

Plv — 1 var.

d. Kutsmata külaline ehk keetmata vorst on ükskõik.

Vön — 1 var.

B. Kutsmada külalene ega keetmata vorst ei massa midage.

Rär — 1 var.

C. Kutsmata külaline ja küpsetamata orst.

Vil — 1 var.

D. Kutsmata võõras ja keetmata makk.

Sa (R. Kallas) v. TMr (anon.) — 1(3) var.

4716. KUTSUMATA KÜLALINE — PESE-MATA PADA — 1 var.

Iis (anon.).

Vrd. 4717. Kutsmata võerad, teadmata roog.

4717. KUTSMATA VÕERAD, TEADMATA ROOG — u. 40(84) var.

A₁a. _____** kutsumata (Stein, Wied., Kod. Kal., Kündja, KAH, E, E²; Trv); võõrad (trükised)* Helle 345, Hupel 111, Poromenski EGr. 203, Körber VRMK 37, Stein 38, Wied. 96, Kod. Kal. (1881) lisa 108, Kündja nr. 42 (1883) 503, KAH EKAl 154, E 47, E² 80; Trv (Pausk), MMg (Jürgenson) — 3(40) var.*
Kutsmata võerad, teadmata roog, ungete
Gäste müssen vorlieb nehmen.

b. Kutsmada võõras, tiidmata roog.

Vön (Mikkel) — 1 var.

A₂a. Kutsumata külalised, teadmata roog.

Vig (Aitsam) — 1 var.

b. Kutsumata külaline, täadmata roog.

Hmd v. Ris (Treumann) — 1 var.

B₁a. Kutsumata võerad, valmistamata roog.

Rak, Tür — 2 var.

- b. Kutsumata vöörad, valmistamata road.
Kuu — 1 var.
- c. Kutsumata vööras, valmistamata roog.
Sa (Veäster) — 1 var.
- B_{2a1}. Kutsumata külalised, valmistamata roog.
Kuu — 1 var.
- a₂. Kutsumata külalised ja valmistamata roog.
EKMS II 324 — 1?(1) var.
- b. Kutsumata külaline, valmistamata roog.*
* kutsmata (SJn, Plt); külalene (SJn)
Kul, SJn, Plt, Ksi — 4 var.
- C. Kutsumata vööras, varumata roog.*
* vöeras (Kaa)
Norm. 199; Sa — 4(6) var.
- D. Teadmata vööras, varumata roog.
Amb — 1 var.
- Ea. Ootamata vöerad, varumata roog.
As (J. Reimann) — 1 var.
- b. Ootamata vöeras, varumata roog.
Kos — 1(2) var.
- F. Kogemata külaline, varumata roog.
Rap v. Mär (Poom) — 2 var.
- G₁. Ootamata vöerad, valmistamata roog.
As (J. Reimann) — 1 var.
- G₂. Ootamata külaline, valmistamata roog.
Koe — 1 var.
- H. Kutsumata külaline, tellimata roog.
Rak (Aug. Krikmann) — 1 var.
- I. Teadmata külaline, tundmata roog.
Pal — 1 var.
- J. Teedamata veeras ja tegemata rooga.
?VNg (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.
- K. Palumata vöeras, juhtund ruad.
Amb — 1 var.

*

- L₁. Kutsumata vöeras ja valmistamata vara.
Iis — 1 var.
- L₂. Kutsmata külaline, valmistamata vara.
Pal (Karu) — 1 var.
- M_{1a}. Kutsumata vöerad, varumata vara.
Kuu — 1 var.
- b. Varumata vara ja kutsumata vöeras.
Amb — 1 var.
- M₂. Kutsumata külaline, varumata vara.
Hlj — 1 var.
- N. Teadmata vöeras, varumata vara.
Kad — 1 var.
- Oa. Kogemada vieras, varumada vara.
Kuu (Odenberg) — 1(3) var.
- b. Kogemata vööras, varumata vara.
E 63 — 1?(1) var.
- P. Ootamata vööras, varumata vara.
E 63, E² 49 — 1?(2) var.

*

- Q. Kutsumata vöeras, varumata moon.
Jäm (Usin) — 1 var.
- Vrd. 4714. Kutsumata külaline, lugemata lusikas.
8379. Palumata pärijad, varumata vara.
4716. Kutsumata külaline — pesemata pada.
4718. KUTSUMATA VÖERAS PEETAKSE
IKKA HALVAKS — 1 var.
Ris (Holts).
4719. ÄRA MINE ENNE, KUI SIND
KUTSUTASE — 2 var.
- a. —————
Plt (Raavel) — 1 var.
- b. Või*j*’ inne kutsmist kohegi minnä.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
4720. KU KUU LUVVAS SAISTÖH, SIS
SAAVA’ SADÖJATSÖ’ ILMA’ —
1 var.
N. R Emmeli seletus: «Kuu on loomise ajal
püsti, s. t. otsad on ühel vertikaalsel joo-
nel.»
Se.
4721. KUU KUPITSEB KUIVA, PÄEV
SAPITSEB SADU — u. 15(22) var.
- A. Kuu kehatab kuiva, päev sapitab
sadu.*
* kehib — sapib (trüklised), kehl — sapp;
päiv; sato (Vru)
E 47, E² 11, EKMS I 612; VII (Sihver), Vru
— 2(5) var.
- B. Päevasapp toob sadu, kuukeha külma.
Sööt Nlj. Kal. (1902 aug.) — 1?(1) var.
- Ca. —————*
- * kupitsas — sabitsas (Rõu); päiv (Kuu,
Rõu), päike (Saa), päe (Hls)
- A. Sinka (Hls) seletus: «Kui kuul sapid kül-
jes, siis tuleb kuiv ilm, aga kui päeval, siis
vihma;» E. J. Kase seletus: «Kui kuul rön-
gas ümber talvel, tuleb kuiv ja külm, su-
vel kuum ja kuiv ilm.»
Norm. 37; Kuu, Saa, Hls, Rõu — 5(7) var.
- b. Päev sabitseb sadu, kuu kubitseb kui-
va.
Hls — 2 var.
- D. Sapp sapitseb sadu, kupp kupitseb
kuiva.
U. Mäe seletus: sapp = kahel pool [päi-
kest] kollased lapid; kupp = pikk valkjas
tulp.
Pst — 1 var.

- E. Kuu sapitseb kuiva, päe sapitseb sadu.
VII — 1 var.
- F. Pääva sapp sapitsas satto, kuu koputas vaihõl pōuda kah.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- G. Kuu tarab kuiva, päev sapitseb sadu.
Kuu — 2 var.
- H. Päikese tara tähendab head, kuu tara kurja.
Kse — 1 var.
- I. Kuu tarab kurja ilma.
Põl — 1 var.
- Vrd. nlj: Kuu kopitseb, päev sapitseb, kronukas külje peal maas, kõver läind üle kaela (A 4855 < Rõn).
4722. KUUL OM KAITSTÕIST POIGA —
1?(2) var.
?Se (Oinas-Tammeorg).
4723. KUU MUUT ILMA — 1 v. 2(2) var.
A. _____
Hel (Tomp) — 1 var.
B. Muutub kuu, muutub ilm.
?As (Kitzberg) — 1?(1) var.
Vrd. 12989. Uus kuu, uued ilmad.
4724. KUU ON POISSMEESTE PÄIKE —
3 v. 4(4) var.
Aa. _____
Rap v. Mär (Poom), Noa — 2 var.
b. Kuu — poissmeeste päike.
KJn — 1 var.
B. Kuu on laste lampi, poissmeeste päike, tütarlaste tungal ja vanarahva varahoidja.
?ViR (Aug. Krikmann) — 1?(1) var.
Vrd. kk: Juba poissmeeste pää paistab (Rap v. Mär).
Vrd. 14804. Öö on poissmeeste päev.
4726. Kuu on vabanikkude päike ja päike on puumaameiste päike.
4725. KUU ON TAEVALAMP — 1 var.
E. Poomi seletus: «Taevalsa on kuu pand ülesse inimestele valgust näitama.»
Rap v. Mär.
4726. KUU ON VABANIKKUDE PÄIKE JA PÄIKE ON PUUMAAMEISTE PÄIKE — 1 var.
Sa (anon.).
Vrd. 4724. Kuu on poissmeeste päike.
4727. KUU ON VARASTE HIRMUTAJA —
1?(1) var.
EKMS II 153.

4728. KUU SEISAB KURE SITT, KAKS KUUD LÕO SITT HANGE PEAL —
1 var.
Lai (Kolluk).
Vrd. 6286. Matsebest leogese sitt hanges.
4729. MIS SEE KUULE TEEB, KUI KOER TEDA HAUGUB — 1 var.
Hel (Sillaste).
4730. ÜTSAANUS KUU TEGE MÕNIKÕRD INEMISE VANÕMBAS KU MÕNIKÕRD TERVE AESTAIG —
1?(1) var.
?Rõu (Gutves).
4731. KUS KUUB LÄHEB, SENNA LÄHEVAD NÕÖBID KA — 1(15) var.
a. _____*
* sinna; lähvad (E)
Wied. 92, Kündja nr. 42 (1883) 502, E 46 — 1(14) var.
b. Kuhu kuub läheb, sinna lähevad nõöbid ka.
E² 87 — ?(1) var.
4732. LÄHED KUUBE OTSIMA, KAUTAD VAMMUSEDKI ÄRA — 1 var.
Tln (Keller).
4733. PAREM IKKA KUUEGA NAIST VÕTTA KUI KASUKAGA — 2(4) var.
a. _____
Norm. 183; TÜR (Viidebaum) — 1(2) var.
b. Parem naist kuues kui kasukas võtta.
EKMS II 99; Vai (Tõnorist) — 1(2) var.
4734. KUUENDAMAL KÜLVINÄDALAL PANDAKSE SOOL NOORE ROHULE SISSE, SIIS TA HAKKAB LOOMA TOETAMA, NIIKAUA VÄSITAB —
1(2) var.
Jür (Saalverk).
Vrd. 9780. Ristipäeval pannakse rohuladvale soola.
4735. KUUENDA NÄDALI ROHI ON KAERA KANGUNE — 1?(1) var.
?Pal (Karu).
4736. KUUENTAMA KÜLINÄDALI KUIV VÕTAB VILJA KASVU KINNI —
1(2) var.
Hls (Söggel).

4737. KUUES KÜLINÄDAL ON ROHU-
NÄDAL — 9 var.

A_{1a}. _____

Tor, Vil — 2 var.

b. Kuues külvinädal on rohukasu nädal, siis ei või vilja maha teha.

Trm — 1 var.

c. Kuuendamal külinädalil ei või midagi külida, on rohukasu nädal.

Vän — 1 var.

d. Kuues nädal olla ikka heinanädal.

As (Vaabel) — 1 var.

A₂. Kuues külinädal kasvatab rohtu.

Saa — 1 var.

A₃. Kuuendama külvinädala kolm esimest päeva on rohupäevad.

Hlj — 1 var.

B. Seitsmes külvinädal om heinanädal.

Trv — 1 var.

C. Kümnedat nädalit peeti nii hainanädalis, sõs es külveta linna es kesvä.

Urv — 1 var.

4738. KUULA ENNE JÄRELE, KUI KOS-
JAD — 2 var.

a. _____

Pha? (anon.) — 1 var.

b. Kui on kuulatud, siis vast mennä kosja.

Lüg — 1 var.

4739. KUULMADA KOETAS, NÄGEMADA
PEETAS — 1 var.

J. Sandra seletus: öeld, naiste särgijätku jämeda riide kohta.

Vas v. Se.

4740. KULLEJA JÄÄB KURDISSE —
1 var.

Trv (Valne).

4741. KES EI KUULE, KOLKI SAAB —
2(3) var.

a. _____

Wied. 55, Kündja nr. 36 (1883) 430 — 1(2) var.

b. Kes ei kuule, see kolki saab.

Vil (Leoke) — 1 var.

Vrd. 4197. Kes koerust teeb, see kolki saab.

4742. KES KUULDA EI TAHA, PIAB
TUNDMA — u. 30(88) var.

Aa₁. _____

A. Ranna seletus (Pöi): «Sõnakuulmatus ja seaduste rikkumine toovad karistuse.»

Org 49, Norm. 175, EKMS I 1058; Pöi — 1 v. 2(4) var.

a₂. Kes ei taha kuulda, peab tundma.*

* kä; peap (Marpurg)

Marpurg 73, Wied. 56, Kündja nr. 36 (1883) 431, Rätsep Koduk. 54, Rätsep EEH II 84; Saa, ?Rõu (Pill) — ? kuni 3(8) var.

a₃. Kes ei taha kuulda, see peab tundma.*

* peap (Marpurg)

Marpurg 71; Rap v. Mär (Poom), ?Trt (õpil.) — 1—3(3) var.

a₄. Kiä taha ai kuulda, tuu piab tundma.

?Rõu (Gutves) — 1?(1) var.

a₅. Kes mitte ei taha kuulda, peab tundma.

W. Norm. OL 6 ja 135 — 1?(2) var.

a₆. Kes mitte ei taha kuulda, see peab tundma.

Laakm. Mr Kal. (1862) 43 — 1?(1) var.

a₇. Kes mitte kuulda ei taha, peab tundma.

Gr. SKO II 70, Gr. SKO III 32 — 1?(11) var.

b. Kes ei kuule, see peab tundma.

Trt — 1 var.

c. Kes ei kuula, piab tunda saama.

SJn — 1 var.

Ba. Kes ei taha sõna kuulda, peab valu tundma.

Vil, Ran — 2 var.

b. Kes ei taha sõna kuulda, see peab valu tundma.*

* sii; piä (Hel)

CRJ Klr I 105; ?Vig (Väli), Hel, Trv, Vil, Pil — u. 5(16) var.

C. Kes sõna ei kuule, sie piab hirmu tundma.

Rak — 1 var.

D. Kes sõnna ei taha kullede, tuu piat valli kannateme.

Krl — 1 var.

Ea. Kes ei taha kuulda, see peab kannatama.

KAH EKAI 151 — 1?(1) var.

b. Kes ei kuule, peab kannatama.

Norm. 174, EKMS I 1058; ?Sa (R. Kallas?) — 1?(3) var.

Fa₁. Kes ei taha kuulda, see peab katsma.*

* katsuma (Gressel, Körber KR I)

* Helle 337, Hupel 108, Gressel (1855) 53, Poromenski EGr. 193, Körber VRMK 37, Körber KR I 11 ja 44 — 1(18) var.

*

Kes ei tahha kuulda, se peab katsuma, wer nicht will hören mag fühlen.

- a₂. Kes ei taha kuulda, peab katsuma.*
* kis (Rap v. Mär)
Wied. 56, Kündja nr. 36 (1883) 431; VMr, Rap v. Mär (Poom) — 3(4) var.
- b. Kes ei võta kuulda, see peab pärast katsuma.
Vai (Russmann) — 1 var.
- Ga₁. Kes ei taha kuulda, peab maitsuma.
Wied. 56, Kündja nr. 36 (1883) 431 — 1(2) var.
- a₂. Kes ei taha kuulda, see peab maitsuma.*
* piab (Iis)
Iis, Tln (Pusemann) — 2 var.
- a₃. Kes mitte ei taha kuulda, see peab maitsuma.
Wied. 60, Kündja nr. 36 (1883) 431, Ridala 22 — 1(3) var.
- b. Kes ei kuule, peab maitsema.
?Hls (Jung) — 1?(1) var.
- H. Kes ei taha kuulda, see peab mõistma.
Vil (Leoke) — 1 var.
- Vrd. 1084. Kes head ei kuule, peab kurja kuulma.
12950. Kis ei usu, piab tunda saama.
4743. KIÄ KULLÖS, TUU KLUHHOST
KUI KOTT, KIÄ KAES, TUU PÜM-
MEST KUI POTT — 1 var.
Se (Pino).
Tõenäoline ka loitsuline funktsioon.
4744. KUI KUULED, ÄRA PANE KUUL-
VAS; KUI NÄED, ÄRA PANE
NÄGEVAS — 16 kuni 18(37) var.
- A_{1a}. _____*
* kuulvaks — nägevaks (trüklised)
Norm. 256, EKMS IV 145, 326, 884/5 ja 946;
Ote (Brücker) — 1(6) var.
- b. Mis kuulet, ära pane kuultuses; mis näet, ära pane nätuses.
Krk — 1 var.
- c. Mis näed, ära pane nägevaks; mis kuuled, ära pane kuulvaks.
Rön (Berg) — 1 var.
- d. Ära pane nägevast, mis näet; ära pane kuulvast, mis kuulet.
Ote — 1 var.
- e. Mis sa kuulet, ära tee kuultus; mis sa näet, ära tee nättus.
Krk — 1 var.
- f. Mis sa näed, ära pane nägijaks, kuuled, kuuljaks.
Ote (Eisen) — 1 var.

- g₁. Mis näet, är näku; mis kuulet, är kuulku.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- g₂. Mis näed, ära näe; mis kuuled, ära kuule.
E² 40 — ?(2) var.
- h. Kuulõt ja kuulku_{ui}', näet ja näkku_{ui}'.
V. Pino seletus: «Tuu tähendäs, õt olku ul ul'liproosta, ol'l kipõn õks kavalap ka'.»
Se — 1 var.
- i. Näe, ja ar' näku, kuulõt, ar' kuulgu.
E. Kirsi seletus: «Näe ja kuule, kuid ära kõigest kohe kõnele.»
Se — 1 var.
- A₂. Näe, ära näe; kuule, ära kuule.
Puh (Antik) — 1 var.
- A₃. Mis sa näed, ära pane nägevast; mis sa kuuled, ära pane kuulvast, siis saa ilmast häste läbi.
?Räp (Org) — 1?(1) var.
- A₄. Kuulõ' ja kuulku_{ui}', näe' ja näkku_{ui}'; ütest kõrvast lase sisse, tõösõst vällä.
Se — 1 var.
- Ba₁. Mis näed, ära näüdüku; mis kuuled, ära kuulutagu.
Rõu (Perli) — 1(3) var.
- a₂. Mis näed, ära näita; mis kuuled, ära kuuluta.
E MVH 82, Nurmik II 37, Nurmik III 96, Norm. 256 — ?(10) var.
- b. Kui näet, är näütagu; kui kuulet, är kuulutagu.
Plv (Tobre) — 1 var.
- C. Kui näed, ära näita teistele; kui kuuled, pea endale.
?Vru (õpil.) — 1?(1) var.
- D₁. Mis tiiat, är pangu tiidvast; mis näet, är pangu nägevast.
Kan — 1 var.
- D₂. Ku kuulõtke, ne kuulku_{ui}'; ku tiiatke, ne tiitku_{ui}', sis saat ar ilmah ellä'.
Se — 1 var.
- E. Parem om kuulta kui kuulutada.
Ote — 1 var.
- Vrd. 7662. Mida tarvis näha ei ole, seda ei ole ka tarvis teada.
2646. Küll jumal nääb ilma näitamata, kuuleb ilma kuulutamata.
4745. KUULÖD ÜTTE, KUULÖ KA
TÖIST — 1 var.
Ote (Öis).
4746. MIS KUULMATA, TU KOSTMATA
— 1 var.
Ote (Silde).

4747. PAREM KUULDA KUI KARTA —
1?(8) var.

Stein 51, Wied. 145, Kündja nr. 48 (1883)
573; ?Tt (Kreutzw.).

4748. KUULUS RIKKA TOBI, EI KEHVA
KUOLEMINE — 6 kuni 8(14) var.

Aa₁. —————*

* tõbi (trükised); kõhvä (Kuu); koolmine
(Kuu)

Norm. 107, EKMS IV 298; Kuu — 3(5) var.

a₂. Kuulus on rikka haigus, ei kehva su-
remine.

Kuu — 1 var.

b₁. Kuulus rigä tobi ja kehvä kuolemine.
Kuu — 1(3) var.

b₂. Kuulus rikka tõbi ja kehva suremine.
Päss PJs 562 — 1?(1) var.

B. Rikas om haigõ, tiidvã kõik, vaene
kooles ärä, ei tiia kiäki.

Norm. 107; Ráp — 1(3) var.

C. Rikas vähe viirastub, siis kõik tiavad.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

Vrd. 9715. Rikka haigus ja vaese õlu on kuul-
sad.

13092. Vaenõ koolõs, haugu ul piniki' per-
rä.

4749. KUUMAGE EI OLEVET LAISAL
AIA TOE ALL KA PÕLVE — 3(4)
var.

A. —————

EKMS II 416; Krk — 1(2) var.

Ba. Laisal ei ole põlvõ.

Vru — 1 var.

b. Laesal pole põlve.

Plv — 1 var.

4750. KUUM SÜSI EI PÜSI PIUS —
1 var.

Tln (Wiedemann).

4751. KUUS VIGA, SEITSMES SURM —
2(10) var.

A. —————

Stein 39, Wied. 96, Kündja nr. 42 (1883)
503, E 48, E² 85; Tt (Kreutzw.) — 1(9) var.

B. Üheksakümmend üheksa haigust, aga
üksaenumas surm.

Vän (T. Tetsmann) — 1 var.

Vrd. 14857. Üheksakümmend üheksa surma on
maailmas.

4752. OLGU KUUS KUMMALI JA SEITSE
SÄLILI, KOBISTE SIILUD KOKKU
JA MINE MÕÖDA — 3 var.

Aa. —————

Kan (Sööt) — 1 var.

b. Olgo kümme külite vai säedse selite,
sina mine mõõda ja litsu siiludki kin-
ni.

TMr — 1 var.

B. Olgu kuus külli, säitse samma sälili,
mine müüda, ära lausu musta ega val-
ged.

Ote — 1 var.

Vrd. kk: Kas olgu kuus kummali, vai säitse
sälluli (Urv).

Vrd. 11188. Löö särgisillud kokku, siis peased
ilmast läbi.

4753. KUUSEVIBU KUIVATAB, KASE-
VIBU KARISTAB, HAAVAVIBU AVI-
TAB, LEPAVIBU LEPI TAB, MÄNNA-
VIBU MÄNGITAB — 12(13) var.

Aa. —————

J. Ermi seletus: kät kivibust lausuti.

Vän — 1 var.

b. Kasevibu karjutab lasta, kuusevibu
kuevatab lasta, lepavibu lepitab lasta,
haavavibu aavitab lasta, männavibu
mängitab lasta.

Vän — 1 var.

Ba. Lepp lepitab, kask karjutab, kuusk
kuivatab, haav aavitab.

Pil — 1 var.

b. Haav äitab, kask karjutab, kuusk kui-
vatab, aga lepp lepitab.

E. Poomi seletus: «Lapse kät kivibu on kõe-
ge parem lepapuust teha; puude kohta on
ütlemine.»

Rap v. Mär — 1 var.

C. Kuusk kurjustab, kask karjutab, aga
lepp lepitab.

Mih — 1 var.

D. Kuusevibu kuivatab, kasevibu kasva-
tab.*

* kuevatab (Juu)

Sim, Juu — 2 var.

E₁. Kask karjotab last, lepapuu lepitab
last.

Mar — 1 var.

E₂. Kasevibu karjutaja, lepavibu lepitaja.
KJn — 1 var.

E₃. Kask lapse kasvataja, lepp lapse lepi-
taja.

Plt — 1 var.

F. Lepapuu lepitab.

Jür — 1(2) var.

G. Haavapuu armastab.

Sim — 1 var.

Vrd. rl «Vihtlemine»: Kaseoksad kasvatama, /
lebälehed lepitämä [— — —] (VK III nr.
824).

Vrd. 4762. Kuusk kuulutab, lepp laulatab, paju-
põõsas paneb paari.

4754. KES KUUSKE SIHIS SILMAS
PEAB, SEE KADAKASSE KOMIS-
TAB — ?(8) var.

Norm. 212. Soome vanasõna J. Bergmanni
tõlkes (vt. Undritz MJ 91).

4755. KUI KUUSKEDE NOELAD LUMELE
KUKUVAD, SIS ON SULA TULE-
MAS JA KEVAD KAH — 1 var.

Kan (Mårtinson).

Vrd. 5208. Kui küünlakuus kuuseoksad pudene-
vad, hakkab lumi paastukuus sulama.

4756. KUS KUUSELE KEHV JA MÄN-
NILE HEA, SEAL LEHISEL PARAS
— 1 var.

Iis (Proodel).

4757. KUUSE ALT AETAKSE KA
MINEMA — 1 var.

Tln (Grünthal).

4758. KUUSED PAUKUDES PÖLEVAD,
ALBID KIIDELDES KÖNNIVAD —
?(25) var.

E MVH^{*} 10, Raud KL I 57, Kmpm. EL IV²
291, RI ja Kalevala 88, Norm. 219, Vih.
(1957) 109, Vih. VER 187, EKMS II 211. Trü-
kiste alustekstid on tagasiviidavad J. Berg-
manni tõlgitud soome vanasõnale (vt. Und-
ritz MJ 90).

4759. KUUSE KANNU PÄÄLE KÕIV EI
KUNAGI KASU — u. 25(55) var.

A₁a₁. —

Võ-Se (Stein) — 1(3) var.

a₂. Kuuse kannu pääl kõiv kunagi kasu.
Stein 39 — ?(3) var.

a₃. Ei kasu kunagi kuusõ kannu pääle
kõivo.
Vas — 1 var.

b. Kunagi kasu_{ui} kuusõ kannu otsah
kõo võsu.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

c. Kuusõ juurõ pääl kasu_{ui}' kõo võssu.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

A₂a. Kuuse kännu peale kask kunagi ei
kasva.
Wied. 96, Kündja nr. 42 (1883) 503 — ?(11)
var.

b₁. Ega kuuse kännu peale kask kasva.
E 14 — ?(2) var.

b₂. Ega kuuse kännu peale kask ei kas-
va.*

* peal (EKMS)

Norm. 176, EKMS I 1057 — ?(2) var.

b₃. Kuuse kännu peal kask ei kasva.
Kmpm. KH 31 — ?(3) var.

c. Kask ei kasva kuuse kännu peale.
E² 90 — ?(1) var.

d. Ega kuuse kannule kase ossad ei kas-
va.
Ote — 1 var.

Ba. Kase kannu pääle ei kasva kuuske.
Kam — 1 var.

b. Ega kase kännu pial kuuse käbi ei
kasva.
Kod — 1 var.

Ca₁. Kõo juurõ pääle ei kasu leppä.
Se — 1 var.

a₂. Kõo juurõ pääl kasu_{ui} leppä.
Se — 1 var.

b. Kõovo kannu pääl ei kasu lepa võso.
Plv — 1 var.

Da₁. Kasu_{ui} lepä kannu pääle kõo võssu.
Rõu — 1(2) var.

a₂. Lepä kannu pääle kasu_{ui} kõo võssu.
Se — 1 var.

a₃. Leppä kannust ei kasu iks kõivu võs-
so.
Räp — 1 var.

b. Ögas kõo võsu kasu_{ui} lepä kannu
otsa.
Se — 1 var.

E. Lepä kannust kasu_{ui}' kõivo ja kõo
kannust kasu_{ui}' leppä.
Se — 1 var.

F. Öga lepä kannu pääl kasu_{ui} tõisi
puid, nñ ka inemisõ.
Se — 1(2) var.

Ga. Lepä kannust ei kasu' uibut.
Norm. 176; Plv — 1(2) var.

b. Lepa kännust ei kasva õunapuud.
EKMS II 439 — ?(1) var.

c. Öga lepä juurõ pääl kasu_{ui} uibost.
Se — 1(2) var.

Ha. Ega tamme kännust ei kasva lepa
võsa.
Sa (V. T.) — 1 var.

b. Tamme kännu pääl ei kasva lepa
võsa.
Kre — 1(2) var.

I. Tamme kändu peal ei kasva õunpuu.
Põi — 1 var.

J. Millal kadaka kännul kask kasvab.
Vig — 1 var.

K₁. Ega kadaka kännust õunapuu võrset
kasva.
Nis — 1 var.

K₂. Kelle kadakal enne õunad on kasva-
nud.
Hlj — 1 var.

L. Kasu_{ui}' lepä kannu pääl kõivo ja kõi-

vo kannu pääl leppä; määne kand,
sääne võso.

Räp — 1 var.

Vt. 4934 T.

4760. KUUSEL ON SÜDA LAHTI —
1?(1) var.

?Saa (Söggel).

4761. KUUSK KUKUB MAHA, LADVA
OTS MURTAKE — 1 var.

M. Neumanni seletus: «Perekonna täiskas-
vanud tütarde hulgast saab kõige noorem
kõige hõlpsamaste mehele.»

Kad.

Vrd. 9098. Puud ei nakata ladvast laasma.

4762. KUUSK KUULUTAB, LEPP LAULA-
TAB, PAJUPÕÖSAS PANEB PAARI
— 3(4) var.

a. _____
Hlj (Reepärg) — 1 var.

b. Kuusik kuulutab, leppik laulatab.
Hlj (Leetberg) — 1(2) var.

c. Kuusk kuulutab, lepp laulatab.
Hlj — 1 var.

Vrd. rl «Metsast mehele»: Puud olid pikad pul-
manaesed: / kuusk oli suuri kuulutaja, /
kask oli kõrge kõrvanaene, / lepp oli laia
laulastaja ... (ERIA III:1 nr. 4861).

Vrd. 4753. Kuusevibu kuivatab, kasevibu karis-
tab, haavavibu avitab, lepavibu lepitab,
männavibu mängitab.

4763. KUUS KURI KOPITAMA, PETTÄI
PEA PEHMAHÖIS — 1 var.

Rõu (Gutves).

4764. KUUSTE LÄÄT, PERSE KISUT —
11(15) var.

Aa. _____ *

* kuustõ (Se); kisot (Se)
Vas, Se — 5(6) var.

b. Kuuste läät, perse kistas.
Võ (anon.) — 1 var.

c. Kuuste läät, perse lahut.
TaL (Kihu) — 1 var.

d. Kui kuuste läät, sis perse koorit.
Võ-Se (Stein) — 1(4) var.

e. Kui kuustõ läät, sis perse rääbit.
M. Linna seletus: kui halbu asju ajad, siis
läheb endal ka halvasti.
Se — 1 var.

B. Suurde puuhte läät, perse kisot.
Plv (Rocht) — 1 var.

C. Kui kuuste läät, sis perse kisot; liina
läät, raha panõt.

Se (Mägiste) — 1 var.

Vrd. 14069. Mine vihata sauna ehk rahata linna.
11182. Läbi sõõru läät, kihä kraabit.

4765. SEDA KUUSKE KUMMARDAD,
KELLE ALL SA OLED — 2—4(8)
var.

Aa. _____
Vai (Feldbach) — 1 var.

b. Seda kuuske kummarda, kelle all sa
oled.
E 76, E² 88 — ?(4) var.

c. Seda kuuske pead kummardama, kelle
all oled.
EKMS I 126 — 1?(1) var.

B. Seda kuuske kummarda, kelle all
varju leiad.
Jõh (Paurmann) — 1 var.

C. Tuud kuuske pia kallis, ku juurõ
päält olt kasunu.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

4766. KÖBJAS EI KASVA IIALGI MÄDA
PUU KÜLJES — 1 var.*

kõbjas = käsn, puuseen
EKMS I 603.

4767. KÖHNA PINNI EI MASSA PITÄ,
KÖHNA LAST EI TASU SOETA —
1 var.

Vas (Jõgever).

4768. KÖHNA VASKA OM IKKI VAKLAN
— 1 var.

Trv (Sikk).

4769. KÖHN KASS JA LAISK KOER,
NEED ON MAJA TEUTUSED —
1(3) var.

a. _____*
* teotused (Norm.)

Norm. 46; Krj (Mägi) — 1(2) var.

b. Köhn kass ja laisk koer on maja teo-
tused.
EKMS I 1035 — ?(1) var.

4770. MIS KÖHNA KIITUSEST PIDADA
EHK LAHJA LAITUSEST HOOLIDA
— 1 var.

Vil (Niggol).

4771. EGA KÕHT POLE KOERAKS
NARRIDA — u. 15(22) var.

- A_{1a}. Koht ei ole kuera narritava.*
* pole
Kuu (Lindström) — 1 v. 2(2) var.
b. Ega koht kuera narritav ole.
Kuu (Lindström) — 1 var.
c₁. Ega koht ole kueraks narritava.
Kuu — 1 var.
c₂. Koht ei ole kueraks narritava.
Kuu — 1 var.
d. Ega kõht kuerast narritav ole.
Rak — 1 var.
e. Ega sie kõht olegi koeraks narrita-
vaks.
Hlj — 1 var.
A_{2a}. Ega kõht koera narrida pole.
Krk — 1 var.
b₁.
Norm. 158, EKMS IV 21; HMd v. Ris (Treu-
mann) — 1(3) var.
b₂. Egä kõht koeraks narri põlō_{mtō}.
Khn — 1 var.
A₃. Ega kõht koerast ei ole.
MMg — 1 var.
B. Kõtt ei olō latsōs nārri.
Kam — 1 var.
Ca₁. Ega kõht ommeti narrida ei ole.
Wied. 18, Kündja nr. 32 (1883) 381 — 1(3)
var.
a₂. Ega kõht narrida ole.
E 14, E² 82 — ?(3) var.
b. Ega kõht narrida lase.
Rak — 1 var.
D. Ei ole kõtt narri ega hing kodupoolit-
ses väljā pessā.
Kam (Väggi) — 1 var.
Vt. 1278 B.

4772. EGA KÕHT SAA SEST KUULATA,
MIS SUU ETTE TEHAKSE — 1?(3)
var.

Wied. 18, Kündja nr. 32 (1883) 381.

4773. EGA KÕTUL MIILT EI OLÕ, KU
HINDÄL MIILT EI OLÕ — 3(4) var.

- Aa. —
Räp (S. Keerd) — 1(2) var.
b. Ega kõtul miilt ole_{ei}, hinnel olgu
miil.
Väs v. Se (Sandra) — 1 var.
B. Ega kõtul miilt ei ole.
J. Tammemäe seletus: «Ise peab teadma,
millal söömist jätab, ega kõht ei jäta.»
Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.
Vrd. 532. Ega eläjäl miilt pään ei ole.

4774. EGAS KÕTT MÕISTA_{AI} KÕNÕLDA'
— 1 var.

V. Pino seletus: «Eis' plät piire pidämä,
tekku_{ui} kõtulō liiga.»
Se.

4775. HOIA KOHTU PULMA — 1 var.

kohtu = kõhtu

Kuu (Salström).

Vrd. nlj: Põldmäe nr. 402.

Vrd. 9048. Pulma minnes põle vaja muud kui
terav nuga ja tühi kõht.

4776. IGAÜKS PEAB OMA KÕHTU
ORJAMA — 2 var.

- a. —
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
b. Igaüks on oma kõhu ori.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
Vrd. kk: Ega sa mind ei orja, sa orjad oma
kõhtu (Rõu).
Vrd. 4793. Kõht on kõlge kurjem kubjas.
7701. Nälg on kõige suurem peremees.
4791. Kõht on isand, sina tema sulane.

4777. KAS KÕHU KÕRVALT JA NÄLJA
OTSAST, AGA IHUKATE OLGU
ILUS — 1?(1) var.

?Vig (Priimets).

4778. KOS KÕHT, SIAL ÖÖMAJA * —
1 kuni 2(3) var.

* kus; seal (Mar)

Trm (Särg), ?Mar (Hiemägi).

Vrd. 4787. Kus kõht, seal kodu.

4779. KUI KÕHT ON SANTI TÄIS, SIIS
HEA EI MAHU SENNA — 1?(3) var.

Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883) 467.

4780. KUI KÕHT TÄIS ON, SIIS EI
MAITSE LEIB — ?(25) var.

- a. —
Stein 33, Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883) 467,
Meelej. nr. 7 (1887) 54, Kmpm. KH 80; ?Tt
(Kreutzw.) — ?(13) var.
b. Kui kõht täis, siis ei maitse leib.
Kod. Kal. (1881) lisa 107, Kurrik 7 — ?(7)
var.
c. Kui kõht täis, ei maitse leib.
E 43, E² 79 ja 82 — ?(5) var.
Vrd. 4783. Kui kõht tühi, siis maitseb söök kõlge
parem.

4781. KUI KÕHT TÄIS, SIIS ON HEA
TÖÖD TEHA — 2(19) var.

Aa₁.

* Helle 341, Hupel 109, Poromenski EGr. 198, Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883) 467 — 1(9) var.

*
Kui kõht täis, siis on hea tööd teha, wenn der
Mangel voll ist, fan der Bauer gut arbeiten

a₂. Kui kõht täis on, siis on hea tööd
teha.

* Hupel 109, Poromenski EGr. 198, Jürjens
71 — ?(3) var.

*

Kui kõht täis, siis on hea tööd teha wenn der Mangel voll ist, ist gut arbeiten

a₃. Kui kõht on täis, siis on hää tööd
teha.

KAH EKA1 153 — ?(1) var.

b. Kui kõht täis, siis on hõlbus tööd
teha.*

* hõlbus (Wied. jj.)

Stein 33, Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883) 467
— ?(5) var.

B. Kui kõht täis, siis maitseb töö.

Kär (Mändmets) — 1 var.

Vrd. 4786. Ku kõtt tühi, sös ei edene tüü.

4782. KUI KÕHT TÜHI, KÜLL SIIS SILK-
LEIB MAITSEB — 1?(1) var.

?Trt (Eisen).

Vrd. 4783. Kui kõht tühi, siis maitseb söök kõige
parem.

4783. KUI KÕHT TÜHI, SIIS MAITSEB
SÖÖK KÕIGE PAREM — 3 var.

A.

Aks (Blaubrik) — 1 var.

B. Küll tühi koht toidu maitsvaks tegeb.
Kuu (R. Lilhein) — 1 var.

C. Kui kõht tühi, küll siis maitseb.
Juu (Talts) — 1 var.

Vrd. 12674. Tühi kõht teeb leivale saia magu.

4780. Kui kõht täis on, siis ei maitse leib.

4782. Kui kõht tühi, küll siis silk-leib mait-
seb.

4784. KU KÕTT TÜHI, SISS OM
RAPANSE-LEVÄL KA MESI SEHEN
— 1 var.

rapanse-leib = «rabanduse»-leib, s. o. ra-
batud viljast leib

Saa (Karro).

Vrd. 12674. Tühi kõht teeb leivale saia magu.

4785. KU' KÕTT TÜHI, SIS TULÖ_OI UNI
— 1 var.

Se (Savala).

4786. KU KÕTT TÜHI, SÖS EI EDENE
TÜÜ — 1 var.

Räp (Poolakess).

Vrd. 4781. Kui kõht täis, siis on hea tööd teha.
3621. Kesipaik tühi, töö raske.

4787. KUS KÕHT, SEAL KODU — u.
25(30) var.

A.

E MVH 80; Vig (Valdt) — 1 kuni 2(2) var.

Ba₁. Kus kõht, seal kodu; kus õhtu, seal
öömaja.*

* kos (Trm); sial (Iis, Plt, Trm), sääl (Iis,
Plt, Trt); õhta (Jõh, Iis, Plt, Lai, Trm);
üemaja (Iis, Trm)

E² 88, Norm. 126, EKMS I 1307; Jõh, Iis,
Ann, Tär, Juu v. Vän (Virkus), Hls, KJn v.
San (Orgussaar), Plt, Lai, Pal, Trm, Trt
— 19(23) var.

a₂. Kussa kohtu, säälap kodu; kussa ehta,
säälap öömaja.

Rkv (Aug. Krikmann) — 1 var.

b. Kus õhtu, sääl öömaja; kus kõht, sääl
kodu.

Trt (Piir) — 1 var.

c. Kus õhtu, seal öömaja; kus kõhutäis,
seal kodu.

Kam (Relli) — 1 var.

Vt. 14521 B.

Ca. Kus kõht, seal kodu; kus lõuna, seal
laud; kus õhtu, seal öömaja.

Kuu (Vilbaste) — 1 var.

b. Kus lõuna, seal laud; kus õhtu, seal
öömaja; kus kõht, seal kodu.

?Kuu (Vilbaste) — 1?(1) var.

Vt. 14521 E.

Vrd. 4778. Kos kõht, sial öömaja.

4788. KU TAHAD KÕTTU TÄÜS SÜVVÄ',
SISS SAA_AI' PUTRU HALÖSTADA
— 1(2) var.

Se (Savala).

Vrd. kk: Halle kõttu, armas putru (Ote v. San).

4789. KUT SA TUNNED KÕHU OHTU,
SIIS SA OTSID VIINAST ROHTU,
ET SURM SOOST VOITU ÄI SAA
— 1 var.

soost = sinust

Kaa (Toomessalu).

Vrd. 10772. Kui ei ole surmatõbi, siis saab ikka viinast abi.

4790. KÕHT EI SALLI KÕVA ROOGA — 1 var.

Wied. ESSr 1001.

4791. KÕHT ON ISAND, SINA TEMA SULANE — 1. v. 2(25) var.

A. _____

Stein 31, Wied. 72, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 40, E² 82, Norm. 154, EKMS IV 23; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(12) var.

B. Kõht on isand, küll see sunnib taga.
* Helle 340, Hupel 109, Poromenski EGr. 196, Wied. 72, Kündja nr. 38 (1883) 454, KAH EKAl 152, Jürjens 70 — 1(13) var.

*
Kõht on isand, küll se sunnib taga, mer hungerig ist, wird wol selbst zugreifen, oder: die Arbeit mit anzugreifen. (Der Magen ist Herr, der wird schon nachgreifen.)

Vrd. 4803. Külap kõht ajab taga.

4793. Kõht on kõige kurjem kubjas.

7701. Nälg on kõige suurem peremees.

4776 b. Igaüks on oma kõhu ori.

4792. KÕHT ON KEHVA MURE — ?(3) var.

Norm. 154, EKMS IV 23; ?Vän (Tammsoo).

4793. KÕHT ON KÕIGE KURJEM KUBJAS — u. 20(47) var.

A₁a₁. Kõht on kubjas.

?Vän (Tammsoo), Puh (Antik) — 1 v. 2(2) var.

a₂. Kõht on see kubjas.

TMr (Siil) — 1 var.

a₃. Kõht on su kubjas.

Hää — 2 var.

b₁. Kõht on kuri kubjas.*

* kupjas (Vi)

Norm. 154, EKMS IV 23; VNg, Hlj, Vig, Pil — 4(6) var.

b₂. Kõht on kõige kurjem kubjas.

Kask-Vaigla-Veski III Vö 8; Rak, Juu v. Vän (Virkus), Rap v. Mär (Poom) — 4(5) var.

b₃. Kõtt um kõge kuremb kubijas.

Plv — 1 var.

c. Kõht on kõige kurjem kubjas taga sundimas.

Stein 31, Wied. 72, Kündja nr. 38 (1883) 454, Tõn. RP 376, E 40, E² 82; Tt (Kreutzw.) — 1(14) var.

d. Kõht kõige tignedam kubjas.

HMd v. Ris (Treumann) — 1 var.

e₁. Uma kõtt kubijas.

Rõu — 1 var.

e₂. Oma kõht kubjas.

Norm. 154, EKMS IV 24 — ?(3) var.

e₃. Oma kõht on kubjas.

Hää — 2 var.

f. Oma kõht oo kõige suurem kubjas.

Vig — 1 var.

g. Kõht kubjas, sunnib taga.

?Tt (Eisen) — 1?(1) var.

A₂. Kes viil suuremb kubijas om ku kõtt.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

B. Kõht on kõige kurjem kubjas, nälg kõige parem kokk.

Mihkla-Parlo-Vildalepp I² 115, Viid. 110, Vih. (1949) 92 — ?(5) var.

Vt. 12672 C.

C. Kõht on kuri kubjas ja vats vali isand.

VNg — 1 var.

Vrd. 12526. Tõõ on kõige suurem kubjas.

7977. Oma tarvitus on kõige parem kubjas.

4449. Kubjas on keskel.

7701. Nälg on kõige suurem peremees.

4776 b. Igaüks on oma kõhu ori.

12669. Tühi kõht ajab tööd tegema.

4794. Kõht oo kuri nõuandja.

11228. Ega sõõmal kubjast ole.

4791. Kõht on isand, sina tema sulane.

4794. KÕHT OO KURI NÕUANDJA — 1 var.

Vig (Priimets).

Vrd. 4793. Kõht on kõige kurjem kubjas.

4795. KÕHT TEAB PAREM KUI KELL OMA AEGA — ?(14) var.

a. _____*

* paremini (E)

Stein 31, Wied. 73, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 40, E² 82; ?Tt (Kreutzw.) — ?(7) var.

b. Kõht teab oma aega paremini kui kell.

E MVH 16 — ?(4) var.

c. Kõtt tiid parembahe umma aigu ku kell.

Norm. 155 — ?(2) var.

d. Kõht teab paremini oma aega kui kell.

EKMS IV 23 — ?(1) var.

4796. KÕHT TÄIS, MEEL HEA; MIS VAJA, SEE ON VARNA OTSAS — u. 10(22) var.

Aa. _____

Wied. 72, Kündja nr. 38 (1883) 454 — 1(4) var.

- b. Kõht on täis ja meel on hea; mis vaja, see varna otses.
Tor (Oidermann) — 1 var.
- c. Kõht täis, meel hea; mis vaja, see varna otsas.*
* hää (Nurmik)
E 40, E² 82, Nurmik II 146 — ?(8) var.
- B. Kui kere hele, siis miel on hale; kui kere täüs, siis miel hüä.
Kuu (Lindström) — 1 var.
- C_{1a1}. Kõht täis, meel hea.*
* hää (Rõu)
Pal, Krj, Rõu — 3 var.
- a₂. Kõtt täüs, miilgi hüä.
Se — 1 var.
- b. Kui kõht täis, siis meel hea.*
* kõtt; hää (Rõu)
Trv v. Rõu (Siipsen), Pal — 2 var.
- C₂. Kui kõht täis, siis meel rõõmus.
Ran (L. Kallas) — 1 var.
- D. Mis vaja, see varnas.
SJn (Johannson) — 1 var. Võimalik kõnekäänuline funktsioon.
- Vrd. kk: Kõht on täis, meel on hea, / sitahais käib üle pea (Trt).
4797. KÕHTU EI NÄE KEEGI, SELJAS NÄEB IGAÜKS — u. 10(18) var.
- A_{1a}.
E MVH 6, Norm. 149, EKMS III 604; Trt (Liemann) — 1(7) var.
- b. Mida kõhtu paned, ei näe keegi, mida selga paned, näeb igaüks.
?Vig (Priimets) — 1?(1) var.
- c₁. Ega keegi näe, mis kõtus om, aga mis sellän, toda näeb egaüts.
Tt (Suurkask) — 1 var.
- c₂. Näe ei tuud kiäki, mia kõtuhn um, tuud nätäs, miä säläh um.
Rõu (Gutves) — 1 var.
- d. Ei seda näe ükski, mis kõhus, seda näeb igaüks, mis seljas.
Saa (Söggel) — 1 var.
- e. Tuud nätäs ar, mis säläh om, mis kõtuh om, tuud näe ei kiäke'.
Se — 1 var.
- A₂. Kõhtu ei näe keegi, mis seljas, igaühe silmas.
E MVH 6 — ?(1) var.
- Ba. Ega tühja kõttu näta, paljast perset iks nätas.
Tt (Suurkask) — 1 var.
- b. Tühja kõttu ei näe kiagi, pallast perst nägi igaüts.
Ote — 1 var.
- C. Alasti pallas nätas ärä, tühja kõttu ei näe.
San — 1 var.

- D. Kes kõhtu voatab, riidet voadetakse; aganad sees, hilibud ees.
Põl — 1 var.
- E. Kis kõhtu näeb, aga riie õlgu hia.
Kod — 1 var.
4798. KÕHT VAEVAB KEHVA ENAM KUI RIKAST — 1? v. 2(14) var.
- A.
Stein 31, Wied. 73, Kündja nr. 38 (1883) 454, E 40, E² 82; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(9) var.
- B. Kõtt vaivas vaest miist, raha rikast miist.*
* vaevab; meest (trükised)
Norm. 110, Vih. (1957) 108, Vih. VER 184, EKMS IV 298; ?Vas v. Se (Sandra) — 1?(5) var.
4799. KÕHUS OLGU VÕI KARDULIKUORED JA KAKUSIENED, KIS SEDA NÄÄB — 1 var.
Kuu (Paavel).
4800. KÕHUST EI SAA KEISERGI ENAM KÄTTE — 1 var.
Jäm (Kuldsaar).
4801. KÕTT NURISÕS HAMMASTÕ PÄÄLE — 7(11) var.
- a₁.
* nurisap (Rõu), nuristab (Krl), nurisäs (Rõu), nurisas (Ote); hammaste (Ote); pääl (Krl)
M. Linna (Se) seletus: «Süüa taht.»
Ote, Krl, Rõu, Se — 5 var.
- a₂. Kõht nuriseb hammaste peale.
Wied. 72, Kündja nr. 38 (1883) 454, Norm. 214, EKMS III 496 — ?(4) var.
- b. Kõtt käib hammaste pääle.
Kam — 1 var.
- c. Kõht hakkab hammaste peale kaebama.
J. A. Rehbergi seletus: «Õeldakse söögiisu tundes.»
Hlj — 1 var.
Väljendi funktsioon võib olla kõnekäänuline.
4802. KÕTT OLÕÕI LÄTLÄSEST PETTÄ — 1 var.
Se (M. Linna).
4803. KÜLAP KÕHT AJAB TAGA — 1(6) var.
- a.
Wied. 97, Kündja nr. 43 (1883) 513, EKMS II 1244 — 1(5) var.

- b. Kõht ajab taga.
EKMS II 1247 — ?(1) var.
Vrd. 4791. Kõht on isand, sina tema sulane.
4804. MIS KÕHUS, SEE KODUS —
2 var.
- A. —————
Kõp (Laarmann) — 1 var.
- B. Mis kõhus, see kodu, mis vatsas, see varjul.
VMr — 1 var.
Vt. 4806 F.
4805. MIS KÕHUS, SII KÕHUS —
1 var.
SJn (Raid).
Vrd. 4806. Mis kõhus, see kõrval, mis vatsas, see varjul.
4806. MIS KÕHUS, SEE KÕRVAL, MIS VATSAS, SEE VARJUL — u.
75(100) var.
- Aa₁. —————*
- * kõhtus (VJg, Jä, Ha, Rap v. Mär, Lä, PāP, SJn, Trm), kõtus (Tln), kohus (Kuu); mes (Kuu); sie (Vi, Ann, Ha), siil (Vil); korval (Kuu), kõrvas (Tln)
Wied. 119, Kündja nr. 46 (1883) 549, Meelej. nr. 13 (1887) 101, Puus. KH III¹² 101, Norm. 155, EKMS IV 23; Vi, Jä, Ha, Lä, PāP, Vil, VIP, Lal, Trt, As (anon.), Tt (anon.) — u. 60(78) var.
- a₂. Mis kõhus, on kõrval, mis vatsas, see varjul.
VNg (Aug. Krikmann) — 1 var.
- b. Mis vatsas, see varjul, mis kõhus, see kõrval.
Plt, Nõo — 2 var.
- c. Kui kõhus, siis kõrval, kui vatsas, siis varjul.
VNg (Aug. Krikmann) — 1 v. 2(2) var.
- B. Mis kõhtus, see kõrval, mis vatsas, see varjul, muud meremehel ei ole.
Pär (L. Lepp) — 1(2) var.
- Ca. Mis kõhtus, see kõrval, mis vatsas, see varjul, mis persses, see paigal.
Kul — 1 var.
- b. Mis kõhus, see kõrval, mis perses, see paigal, mis vatsas, see varjul.
Vil (Leoke) — 1 var.
- D. Kui ots, siis hooleta, kui kõhus, siis kõrval.*
* otsas (Norm., EKMS)
Norm. 155, EKMS IV 23; Rak (Jürjev) — 1(4) var.
Vt. 8142 C.

- E. Mis kodu, see kottis, mis kõhtus, see kõrval.
Tln — 1 var.
- F. Mis kõhus, see kodu, mis vatsas, see varjul.
VMr — 1 var.
Vt. 4804 B.
- G. Mis kottis, see kõrval, mis vatsas, see varjul.
Vig — 1 var.
- H. Mis kodu, see kõrval, mis vatsas, see varjul.
Hlj — 1 var.
- I. Mis kõhtus, see kõrval, mis maos, see magab.
Jür — 1 var.
- J. Mis kõhus, see kõrval, mis alles, see ees.
Pal — 1 var.
- K. Mis kõhtus, see kõrval.
VMr (Mastberg), Jür — 2(3) var.
Vrd. 4807. Mis kõtun, sii paigal.
4424. Mis kotis, see kodu.
4809. Parem kõtus kui kotis.
4805. Mis kõhus, sii kõhus.
4807. MIS KÕTUN, SII PAIGAL — 1(2) var.
Trv (Valne).
Vrd. 4806. Mis kõhus, see kõrval, mis vatsas, see varjul.
4808. MÕNEL KÕTT KUNINGAS, RAHA JUMMAL — 1 var.
Rõu (Tumm).
Vrd. 9474. Raha on rikka jumal.
4809. PAREM KÕTUS KUI KOTIS — 3 v. 4(4) var.
- Aa. —————
Hls, Vil — 2 var.
- b. Paremb kõtun ku kotin.
Trv — 1 var.
- B. Parem kohus kui taskus.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.
Vrd. kk: Ta taht kõttu ja kotti ka (San).
Vrd. 4806. Mis kõhus, see kõrval, mis vatsas, see varjul.
4810. KOHULINE SÜÜÄ, NAPS VIINA JA PIIP TUBAKKA EI OLE VELG, VADE KOBİK RAHA ON KOHE VELG — u. 20(29) var.
- A. —————
R. Lilheina seletus: kohuline = kõhutäis.
Kuu — 1 var.

- B₁. Kõhutäis süüa, piibutäis tubakast ja naps viina ei ole võlg.
Noa — 1 var.
- B₂. Suutäis leiba, naps viina ja piip tubakat ei ole võlg.
Käi — 1 var.
- B₃. Jänu juua, kõhutäis süüa ja pihutäis tubakat ei ole võlg.
Jäm — 1 var.
- C_{1a}. Pits viina ja piip tubakat pole võlg.
Norm. 144, EKMS IV 439; SJn (Leinsoo) — 1(3) var.
- b. Naps viina ega piibutäis tubaka pole velg.
Kuu — 1 var.
- C₂. Suitsu ega viina võlast ei loeta.
Trm — 1 var.
- Da. Piibutäis tubakad ja kõhutäis süüa põle võlg.
Noa — 1 var.
- b₁. Kõhutäis süüa ega piibutäis tubakka ei ole võlg.
Lüg — 1 var.
- b₂. Kõhutäis süüa ja piibutäis tubakast — see ei ole ilmaski võlga ühti.
Juu — 1(2) var.
- Ea. Piip tubakast ja kõhutäis süüa ei ole mitte võlg, aga kopik raha on võlg.
Norm. 144, EKMS IV 439; VMr (Mastberg) — 1(3) var.
- b. Kõhutäis süüa, piibutäis tubakat ei olla võlga, aga kopik raha olla võlgu.
Rap — 1 var.
- c. Kõhutäis süüa ja piip tubakad ei jää võlgu, aga kopikas raha jääb.
Hlj — 1 var.
- F. Kopik raha on võlg, aga suutäis viina ja piip tubakast ei ole võlg.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- Ga. Piip tubakat pole võlg, kopik raha on võlg.
Nis — 1 var.
- b. Piip tubakad ei ole võlgu, kopik raha on võlgu.
SJn — 1 var.
- H. Suutäis viina ei ole võlgu, kopik raha on võlgu.
Päss PJs 562; SJn — 1(2) var.
- I. Laenatud tubakad ei ole tarvis tagasi maksa.
Kei — 1 var.
- Ja. Suutäis viina ei ole võlgu.
Päss PJs 559 — ?(3) var.
- b. Pits viina põle võlgu.
PJg — 1 var.
- K. Söömakord ei ole võlgu.
Emm — 1 var.

Vrd. 8768. Piip tubakad julged küsida tõese kääst, aga tükki leiba ei julge.

4811. HEA KÕHUTÄIS ON ORJA KÕIGE PAREM PALK — 1(31) var.

Aa₁.

* Helle 332, Hupel 106, Poromenski EGr. 187, Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393, KAH EKAI 150 — 1(16) var.

*

Hea kõhutäis on orja teigeparras palk, gut Futter ist das halbe Lohn fürs Vold. (Bauch brav voll ist des Dieners allerbestes Lohn.)

- a₂. Hää kõhutäis om orja kõige paremb palk.
Laakm. Mr Kal. (1863) jaan. — ?(1) var.
- a₃. Hea kõhutäis on kõige parem orja palk.
Stein 17, Wied. 15, Kündja nr. 33 (1883) 393, Norm. 121, EKMS III 1255; ?Tt (Kreutzw.) — ?(11) var.
- a₄. Hea kõhutäis on orja parim palk.
Muuk-Mihkla-Tedre IV 46 — ?(1) var.
- b. Hea kõhutäis on orja palk.
Jürjens 20 — ?(1) var.
- B. Hia kõhutäis on kõige parem orja tasu.
?Lüg (Källo) — ?(1) var.

4812. EGA KÕIK TIHA SÜNNI, MIS KÄSSÄSSE, KÄSKIDA VÕIB KA: ISTU PERSETPIDI TULDE — 1 var.

Rak (Lilienbach).

Vrd. kk: Teine ütleb sulle ka: istu persepidi tulde 'kas sa keik piad järele tegema' (Hlj).

4813. KÕGÖST SAAT ILMAN ÜLE, KÄÄPÄST ÜLE EI SAA — 1 var.

Urv (Sill).

4814. KÕIK EI OLE ÜHTESUGUST LOOMU — 1 var.

Wied. ESSr 528.

4815. KÕIK EI VÕI KÕIKE TEHA — 1?(4) var.

Kmpm. KH 34, Norm. 62.

4816. KÕIK OLÖMÖ ÜTE JUMALA LATSO — 2 var.

a.

Se (Savala) — 1 var.

b.

Üte jumala latse me kik.
Saa (Söggel) — 1 var.

4817. KÕIK SAAVAD KORD KAKS KÄTT
RISTI PÄÄLE — 1 var.

Vil (Leoke).

Vrd. 12427. Ei töö enne lõpe, kui kaks kätt rinde
peale saab.

4818. KU KÕIVO LEHT OM HIIREKÕRVA
SUURU', SIS OM KALA AIG LÄNNÜ
— 1 var.

Se (Vabarna).

4819. KES KÕLBAB, SEDÄ KÕNEL-
DAKSE — 2(4) var.

A. _____*

* seda (trükised)

Norm. 262, EKMS II 398; Kod (Gross-
schmidt) — 1(3) var.

B. Too tütrik iks veel kõlbas kohegi,
keda kõneldas kas kui taht.

Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vrd. 2108. Inimene, keda räägitakse; hobune,
kellega sõidetakse.

13221. Keda vahites, toda kahites; keda
naaretas, toda haaretas; keda otsites, toda
trotsites.

11250. Kik ei sünni süvvä, kik ei kõlba
kõnelda.

4820. KÕIK KÕLKAD JA KÕLUIVAD SAA-
VAD MEHELE, MINU TÛTAR NAGU
NISUSISU, EI SITT SAA KUHUGI
— 1(3) var.

a. _____

Nrv (Kreek, Muda) — 1 var.

b. Kõik kõlkad ja kõluivad saavad me-
hele, minu tütar nagu nisuiva, ei sitt
saa kuhugi.

EKMS I 12 ja II 99 — ?(2) var.

4821. PAREM KÕLGAS KÕHUS KUI
AGANAS AUGU ÄÄRE PÄÄL —
1 var.

Hää (Mäesalu).

Vrd. kk: Kõlkad kõhus ja aganad augus, aga
hoopleb nagu harakas (Hls).

Vrd. 1220. Helmed kaelas, kõlkad kõhus.

4822. Topi kõlkid kõhtu ja aganaid auku,
aga riie peab ümber saama.

4822. TOPI KÕLKID KÕHTU JA AGANAID
AUKU, AGA RIIE PEAB ÜMBER
SAAMA — 2 v. 3(8) var.

Aa. _____*

* kõlkaid (trükised); riide (Nurmik)

E MVH 93, Nurmik II 147; Plt (Luu) —
1(6) var.

b. Topi kõlkad kõhtu ja aganad auku,
aga riide peab ümber saama.
?Trt (õpil.) — 1?(1) var.

B. Olgu kõlgas kõhus ehk agan augus,
seda ei näe keegi, aga kui ilus rõivas
sällan, seda näeb egäüits.

Ran (Raag) — 1 var.

Vrd. kk: Kõlgas kõhtus, aganas aukus, pipar
p-se ääre pääl 'kerkleja, suurustaja kohta'
(Hää).

Vrd. 13918. Kui vellel raasu rüpin, om veli vel-
lekene, aga kui vellel kõlke kõtun, agane
aogun, pilliruug persen, ei ole vellekest
kunnigin.

4821. Parem kõlgas kõhus kui aganas augu
ääre pääl.

4823. KÕLGASTIKU KERKE KOTT
LAENAB LEIVALE LISADUST —
1?(2) var.

Wied. 74, Kündja nr. 38 (1883) 454.

4824. KES KEIK KÕNNID KÕNNIB, SEE
KEIK MARJAD MAITSEB — 1 var.

Mus (Lepp).

Vrd. 7631, eriti D₂: Kes kõik kõrved kõnnib, see
kõik marjad maitseb.

4825. KÕNDJA IKS KAITTS NÄGE,
SAAGU SUVVE VÕI SÄLGA —
3 var.

a. Kõndja iks kaits näge, kas suvve vai
sälgä.

Ote — 1 var.

b. _____

Ote — 1 var.

c. Kõnja näge iks kaits, saagu suvve vai
sälgä.

Ote — 1 var.

Vrd. 9968. Rõõplejä-rääplejä iks saap, kas suuhe
vai sälgä.

7631 B₅. Kes kõik nõmmed kõnnib, see kõik
marjad maitseb; soab puhu suhu, teise
selga, änamasti ikka selga.

2459. Jooksja koer saab ikka — puhu selga,
teise sohe.

4826. KÕNJAL EI OLE KRAAMI ÜTEN —
1 var.

Plv (Viidebaum).

4827. KUHU SA KÕNNID, SINNA LÄHED;
KUHU ASTUD, SÄÄL OLED —
1 var.

Vil (Takk).

4828. EGA KÕNED JA JUTUD OLE
MAAST VÕTTA — 1?(1) var.

E MVH 72.

Vrd. 11671. Tarkus ei ole marjana maast võtta.

4829. ENNE KÕNE, SIIS TEGU — 1 var.
VII (Takk).

4830. KUIDAS KÕNE, NÕNDA MEES —
1?(1) var.

?Pal (õpil.).

Vrd. 6496. Igal mehel oma jutt.

4831. KÕNED JÄÄVAD KÕNELEMISEKS *
— 1(2) var.

* kõnelemisteks (EKMS)

Wied. ESSr 372, EKMS I 207.

4832. KUS KÕNELEJAID, SEAL KUUL-
JAID — 14(22) var.

Aa. _____*

* kuulajaid (E, E²)

Wied. 92, Kündja nr. 42 (1883) 502, E 46,
E² 61; TMr (Herms) — 1(7) var.

b. Kon kõnölõjat, sääal kullõjat.

Rõu — 1 var.

c. Koh om kõnölõji, sääal om ka kullõji.
Se — 1 var.

Ba. Kus tegijat, sääal nägijat, kus kõnele-
jat, sääal kullejat.*

* kun (Hel, Trv), kos (Trv); tegijät —
nägijät (Trv), tegejet — nägijet; kõnelejet
— kullejet (Krk, Hel)

Krk, Hel, Trv, Tt (anon.) — 6(8) var.

b. Kus tegijit, sääal nägijit, kus kõnelejit,
sääal kuuljit.

Krk — 1 var.

c. Kus tegija, sääal nägija, kus kõneleja,
sääal kulleja.

Hls, Pst — 2 var.

d. Kos tegijat, seal nägijat, kus rääki-
jat, seal kuuljat.

Pil — 1 var.

e. Kus rääkijad, sääal kuuljad, kus tegi-
jad, sääal nägijad.

Kär — 1 var.

Vt. 11806 C.

4833. KES KÕNELEB, SEE KÜLVAB;
KES KUULEB, SEE LÕIKAB —
1 v. 2(40) var.

Aa. _____*

* kuulab (Gr. ELr II)

Wied. 59, Kurrik SÖ 25, Kündja nr. 36 (1883)
431, Gr. SKÖ II 38, Gr. ELr II 42, ER Kal.

(1884) 97, E 35, E² 61, Kask-Vaigla-Veski I
Ak 31; Pär (Rosenplänter), ?KJn? (Leoke?)
— 1 v. 2(17) var.

b. Kes räägib, see külvab; kes kuuleb,
see leikab.*

* lõikab (EKMS)

Körber VRMK 44, EKMS II 224 — ?(10)
var. Vene vanasõna tõlge.

Ba₁. Kes räägib, see külvab, aga kes kuu-
leb, see korjab.

W. Norm. UVkÖr 61, Wied. 63, Kündja nr.
37 (1883) 442 — ?(6) var. Vene vanasõna
tõlge.

a₂. Kes kõneleb, see külvab, aga kes kuu-
leb, see korjab.*

* kuulab (Pöder Kaupl. Kal.)

Einer Lüh. EKÖ 71, Einer EKÖ⁴ 71, Pöder
Kaupl. Kal. (1899) 29, Jung 70 — ?(5) var.

b. Kes räägib, see külvab; kes kuuleb,
see korjab.

EKMS II 224 — ?(1) var.

C. Kes kõneleb, see külvab.

Einer EKÖ⁴ 66 — ?(1) var.

Vrd. Kmpm. KH² 82: Rääkija külvab. Kuulja kor-
jab.

4834. KES KÕNELEB, SEL ÕIGUS —
3(9) var.

Aa. _____

Kmpm. EL III¹⁰ 202, E 35, E² 55, Loorits
VrP 65; Trv (Vaine) — 1(6) var.

b. Kõnelejal on õigus.

Meos Vaatl. III 75 — ?(1) var.

c. Kes räägib, sellel on ikka õigus.

Sa (Veäster) — 1 var.

B. Kes räägib, selle õigus, süü mingi ka-
rasohu.

Hls — 1 var.

Vrd. 10856. Kel suurem suu, tuul suurem õigus.

4835. KES PALJO KÕNELEB, TEEB
HENDALE VAEVA — 1 v. 2(16) var.

A. _____

TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 1(3) var.

B. Kes palju suud pruugib, see saab pal-
ju kannatada.

?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

C. Kes suud ei oska pidada, peab kahju
kandma.

E² 20 — ?(3) var.

Da. Kes liiga räägib, teeb enesele kahju.
Niggol VKÖR⁵ lisa 13 — ?(6) var.

b. Kes ülearu räägib, teeb omale kahju.
Kuusik KT 203 — ?(2) var.

E. Kes oma keelt talitseb, see hoiab
ennast mitme kahju eest.

ABDr (1883) 21 — ?(1) var.

4836. KES TÖIST KÖNELEB, SEE KÖHNAS JÄÄB — 1 var.

Tt (Veske).

4837. KÖNELED ÕIGUST, SAAD PEKSA PEALEGI — 1 var.

As (Kuusik).

4838. KÖNELE MUUDEGA VÄHE, ENESEGA PALJU — ?(8) var.

- a. _____
E² 60 — ?(2) var.
b. Räägi tõistega vähä, enesega palju.
Gr. SKO II 48 — ?(5) var.
c. Räägi vähem teistega, enam enesega.
EEdu Kal. (1905) 143 — ?(1) var.

4839. PAREMB ETTE KÖNELDA KU PERRÄ TÕRELDA — 15(24) var.

- a₁. Paremp om ette kõnõlda ku perrä tõrõlda.
Se — 1 var.
a₂. _____*
* pareb (Se); kõnõlda — tõrõlda (Plv, Se);
kui (Vas)
Võ, Se — 10(12) var.
a₃. Paremb iks ette kõnelda ku perrä tõrelda.
Räp — 1 var.
a₄. Paremb ette kõneld kui perra tõreld.*
* perrä (Wied.); tõrõld (Norm.)
Stein 51, Wied. 149, Norm. 67; Võ-Se (Stein), Se — 2(9) var.
b. Paremb ette kõnõlda ku taadõ tõrõlda.
Se — 1 var.

4840. KÖNTS TÕUSEB SEISVA VEE PEALE — 1 v. 2(2) var.

- a. _____
Wied. ESSr 373 — 1 var.
b. Seisvale veele tuleb sõõn peale.
Pet. Ah 16 — 1?(1) var.
Vrd. 10266. Seisev vesi läheb halsema.

4841. KUI KÕOURB LAHKI, SIS SÄRJE KÖTT KA LAHKI — 1 var.

Vas (Jakobson).

4842. PAREM KÕRVE KUUSE ALL KUI HARJU AHJU PÄÄL — 1 var.

Kuu (Odenberg).

Vrd. 847. Parem Harju ahju pial kui kõrve kuuse all.

4843. KES KÕRVENID KÄKKE EI TAHA, PEAB PADA SANGAMA — 1 var.

Trv (Rull).

4844. KORGE ON KODUNE KÜNNIS TOISTA KERDA KERDUESSA — 3(5) var.

Aa. _____*

* kõrge; teista korda kerdujessa (Kuu)-
S. Lilheina seletus: naise kohta, kes on sunnitud vanemate koju tagasi tulema.
Norm. 193; Kuu — 2(3) var.

- b. Kõrge kodune künnis teist korda tagasi tulles.

E² 88 — ?(1) var.

- B. Madal künnis on välja minna, aga kõrge sisse tulla.

Kuu (õpil.) — 1 var.

4845. KORGOMB MEID OM ILM, NE SÜVEMB MEID — 1 var.

Luf (Voolaine).

4846. KÕRGE KUKUB KÕRILI, AHNE AJAB KÕHU LÕHKI — 1 var.

Kos (Sommer).

4847. KÕRGE PUU PÜÜAB PALJU TUULT — 1(12) var.

KAH Loe 19, Norm. 260, EKMS I 189; käsi-
kirjalised teisendid pärinevad kas otseselt
KAH-lt vm. seni tundmata trükiallikast.

4848. KÕRGES PÄÄS EI OLE TERA — 3(6) var.

A. _____*

* peas (Norm.)

Norm. 219; Hää (Mäesalu) — 1(4) var.

- B. Kõrged pead, kerged pead.

Põl (Rand) — 1 var.

- C. Kõrrel pea kõrge, aga ise kerge.

EKMS IV 221 — 1 var.

Vrd. kk: Ta om kerge ja kõrge kui tühi viljapää (Vas v. Se).

Vrd. 12694. Tühjad pead ikka püsti.

9389. Mida püstim pea, seda kergem koorm.

12683. Tühi pää on ilma terata.

9833. Rukkipää on kõrge, aga ise on kerge.

4849. MIDA KÕRGEMAD LUMEHANGED, SEDA SUUREMAD VILJARÕUGUD — u. 85(106) var.

Aa. _____

Norm. 85, EKMS III 377; Jür (Hammerman) — 1(3) var.

- b. Kui suured lumehanged, siis suured viljarõugud.
Hls — 1 var.
- B_{1a1}. Kui talvel suured lumehanged, siis suvel suured vil'larõugud.
TMr — 1 var.
- a₂. Ku talve suure lumehange, sis suvel suure villarõugu.*
* kui; suured; -hanged; -rõugud (Ran)
Krk, Ran — 2 var.
- a₃. Kui suured lumehanged talvel, siis suured viljarõugud suvel.
Trt — 1 var.
- a₄. Kui talvel suured lumehanged on, siis on suvel suured viljarõugud.
Tt (õpil. Täht) — 1 var.
- a₅. Omma talvel suure lumehange, omma-va suvel kah suure vil'larõugu.
Ote — 1 var.
- a₆. Kui talvel suured lumehanged on, siis pidada suvel suured viljarõugud olema.
TMr — 1 var.
- a₇. Kui talvel suured lumehanged, siis saavat suvel ka suured viljarõugud.
Vil — 1 var.
- b. Ku talvõl suurõ lumõ-uarma umma, sõs saava suvõl suurõ vilarõugu.
Rõu — 1 var.
- c. Kui talvel kõrged lumehanged, siis suvel kõrged viljarõugud.
PJg — 1 var.
- d. Kui talvel paksud lumehanged, siis suvel suured viljarõugud.
Tt (S. Veske) — 1(2) var.
- e. Suured lumehanged talvel, suured viljarõugud sügisel.
Hel? (anon.) — 1 var.
- f. On talvel suured lumehanged, siis on ka sügisel tugevad viljarõugud.
Võn — 1 var.
- B₂. Kui hanged aia veeres on, siis on suvel suured vil'larõugud.
Ksl — 1 var.
- B₃. Kui suured lumehanged talvel aja ääres, nii suured on suvel viljarõugud välja peal.
Pal — 1(2) var.
- B₄. Kui suure lumeoarme talvel ussaia pääl, saavat suure viljarõugu ja kuhila nurmi pääle.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- B₅. Talvel olejad suured lumehanged aia- de ääres tähendavad suura viljakuhe- laid põldude pääl sügisel.
Tor — 1 var.
- B₆. Kui talvel lumehanged väljadel, siis suvel viljakuhjad väljadel.
- Sim — 1 var.
- B₇. Kui talvel suured lumehanged, siis sügisel suured viljaaunad.
Tür — 1 var.
- B₈. Kui talve suure lumehange, suvel suure kesvärõugu.
Hel — 1 var.
- C_{1a}. Kui suure lumehange enne mardipäivä ehk ka talvel aidveeren ommava, sis saavat tuleval aastal suure vilarõugu nurme pääl.
Kan — 1 var.
- b. Suured hanged aedade ääres enne mardipäeva tähendavad ette tuleval suvel suuri tõuvilja rõukusid.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- c. Kui sügise enne mardipäeva lumehanged kõrged on, saavat see aasta kõrged odrarõugud.
As (Kuusik) — 1 var.
- d. Kui enne marti on suured hanged, saab küll suured viljarõugud, aga noored loomad lähevad aia taha.
Hls (õpil.) — 1(2) var.
- C_{2a1}. Kui mardipäeval on suured lumehanged, siis on suvel suured viljarõugud.
Trv — 1 var.
- a₂. Kui mardid ajal suured lumehanged, siis eestuleval suvel seda suuremad viljarõugud.
Krk v. Hls (Kase) — 1 var.
- b. Kui sügisel mardipäeval suured lumehanged, siis on järgmisel sügisel suured viljarõugud.
TMr — 1 var.
- c. Kui mardipäiva ajal aiakorgutse lumeoarme omma, sis saavat tõisel suvel suure viljarõugu.
Vas — 1 var.
- d. Kui mardipäeval lumehanged aia ääres, siis on tõisel aastal viljarõugud väljal.
Trv — 1 var.
- e. Kui mardipäeva aegu hange aia veeres põle, siis põle teisel aastal väljal rõuke.
Vil — 1 var.
- f. Kui mardipäeval suured hanged, siis on suured odrarõugud.
Hel — 1 var.
- g. Kui mardipäeval aia ääres aiakõrgused lumehanged on, siis saab tõisel aastal ka arutu hulk rõuke otre.
Puh — 1 var.
- h. Kui mardipäeval suure lumehange aia veeren, sis sügise kesvärõugu nurme pääl.
Nõo — 1 var.

- i. Kui märdipäeval lumehanged aia vee-
ren, siis om järgmisel aastal niisama-
suguse kesvärõugu nurmen.
Nõo — 1 var.
- Ca. Ku märdi-kadri vahel kõrge lumehan-
ge, sõs om tõine sügüse kõrge vil'lä-
rõugu.
Trv — 1 var.
- b. Kui märdi ja kadri vahel hanged aia
all, siis tõine suve suured viljarõugud.
Krk — 1 var.
- c. Kui märdi- ja kadrinapäeval suured
hanged aia ääres, siis on suvel suured
viljarõugud välja pääl.
Äks — 1 var.
- D. Kui suured hanged kadripäeval aia
ääres, niisama suured järgmisel aastal
viljarõugud.
Tt (õpil.) — 1 var.
- E. On nigulepäevaks aiakõrgused lume-
hanged, saavad suvel pääkõrgused
odrarõugud.
Sõõt Nlj. Kal. (1903 dets.) — 1?(1) var.
- F. Kui suurõ talvõl inne päävääkänet
omma lumõhangõ, nii suurõ saava sü-
güse viljarõugu.
Räp — 1 var.
- G_{1a1}. Kui inne talvistepühi suure lumehan-
ge omma, sis saavat suvel palju vilä-
rõuke.
Plv — 1 var.
- a₂. Kui inne talvistepühi aiakorgutse han-
ge, sis saavat suvel palju vilärõuke.
Plv — 1 var.
- b. Mida suurem lumehang sul enne jõulu
aia ääres, seda suuremad viljarõukud
on sul tõisel sügisel nurme peal.
As (Vabel) — 1 var.
- c. Ennejõulused lumehanged on suvised
viljarõugud.
Pal — 1 var.
- d. Kui enne jõulupüha lumme tuiskap ja
suure lumehange saava, sis saavad
eentuleva aastal suure kesvarõugu.
Rõn — 1 var.
- e. Kui enne tallistepühi lumihangi ei ole,
sis ei ole kah suvel villarõuke.
Ote — 1 var.
- G₂. Kui jõluaeg suured lumehanged on,
siis on suvel suured viljarõugud.
Tln — 1 var.
- Ha. Suured hanged küünlapäeval toovad
suured viljarõugud.
Rõu — 1 var.
- b. Kui küünlapäeval om pallu kõrgid
lumehangi aia ääres, sõs saa sel suvel
hää villa-aasta tuleme ja om kõrge
villarõugu põllul.
Vil — 1 var.
- Ia. Kõrged lumehanged küünlakuul, siis
suured viljarõugud lõikuse ajal.
Pal — 1 var.
- b. Seisavad küünlakuu sees suured han-
ged aia ääres, siis saab eestuleval su-
vel suured viljarõugud nurmedel seis-
ma.
Saa — 1 var.
- J. Kui vastlapäeval suured lumehanged
on, siis on suvel suured villarõugud
vällal.
TMr — 1 var.
- K. Kui paastumaarjapäeval alles sügav
lumi ja suured hanged aia ääretel asu-
vad, siis tähendavad see hääd vilja-
aastat ja peremees saavad suvel suurte
viljarõukude vahel kõndida.
?Saa v. Hls (Sõggel) — 1?(1) var.
- L. Kui jüripäeval on suured lumehanged
aia veeres, siis on suvel suured vilja-
rõugud.
MMg — 1 var.
- Ma₁. Kui talve suured lumehanged, siis sü-
gise suured viljahunnikud.
Vän — 1 var.
- a₂. Kui talvel suuri lumehangi, sis saap
sügise suuri viljahunikit.
Võn — 1 var.
- b. Kui talvel väljad lumega hanges, on
nad suvel viljahunnikuid täis.
Sim — 1 var.
- c. Kui talvel suured lumehanged hoonete
ümber tuisatavad, siis saad tõisel aast-
tal niisama suured viljaterahunikud.
Rõu — 1 var.
- N. Kui enne märdipäeva lumehange aid-
veeren ommava, siis om sügise suure
viljakuhja salven.
Pst — 1 var.
- O. Kui suured hanged küünlapäeval aia
taga, nii suured viljakuhjad sügisel
aidasalves.
Jõh — 1 var.
- P. Kui lumehanged kõrged, siis peremel
salved ka kuhjaga.
TMr — 1 var.
- Qa. Talve suured lumehanged, sügisi suu-
red vil'lasalved.
Prn — 1 var.
- b. On talvel sügavad lumehanged, sügi-
sel suured viljasalved.
Mar — 1(4) var.
- c. Kui talvel hanged rästani on, siis on
sügisel viljasalved kuhjaga.
Trm — 1 var.

- d. On talvel aeaääred hange täis, siis sügise salved vil'la täis.
Vän — 1 var.
- R_{1a}. Kui lumehanged enne mardipäeva aia ääres, salved vilja täis.
KJn — 1 var.
- b₁. Kui enne marti hanged aia ääres on, siis on teene aasta salved vil'la täis.
SJn — 1 var.
- b₂. Kui enne marti hanged aja ääres, siis teine aasta viljasalved laeni.
Vän — 1 var.
- c. Kui enne mardipäeva hanged aia ääres tuisatud, siis saab tuleval sügisel viljasalved heaste täis.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- R₂. Kui mardipäeval hanged aia ääres on, siis on tuleval aastal salved vilja täis.
Tisp. 70 ja 108 — 1(8) var.
- R₃. Mardis hanged, Mihklis täied salved.
Tt (Eisen) — 1?(1) var.
- S. Kui jõluaeg on lumehanged aia ääres, on sügisel salved vilja täis.
Äks — 1 var.
- S. Kui uuel aastal suured lumehanged, siis ennustab ema, et tulevad täied viljasalved.
Räp — 1 var.
- Z₁. Kui talvel kõrged lumehanged, siis öeldi: tuulmealused tulevad kõrged.
KJn — 1 var.
- Z_{2a}. Kui enne marti hanged aja ääres, siis teise aasta viljalasud sarja tasa.
Mih — 1 var.
- b. Kui enne marti juba lumehanged aia ääres on, siis on järgmisel sügisel värvate all suured tuulatud viljahunnikud.
Pil — 1 var.
- Za. Kui talvel teed harjas on, siis saavad suve head suured viljarõugud olema.
Hls v. Pst (Söggel) — 1(3) var.
- b. Kui talvel teed kõrgesse harja ülesse tuisatud on, [— — —], siis saada ka suvel kõrged ja suured viljarõugud nurmedel asuma.
Saa — 1 var.
- T. Kui talvel tee kõrge on, saada sui ka kõrged viljahunnikud olema.
Hel — 1 var.
- Ua. Kui talvel teed on kõrged, siis saavad villasalved täis.
Ksi — 1 var.
- b. Kui kevade teed harjas, siis sügise viljasalved kuhjas.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- V. Kui talvel tiid kuhjas, siis sügise viljakülimit kuhjas.

KJn — 1 var.

- W. Kui talvel on suured lumehanged, siis suvel on suured viljahanged.
Rak — 1 var.
- Ö. Enne jõulu lumehanged, sügisel näljarõugud, pärast jõulu lumehanged, sügisel täied viljarõugud.
Trt (Eisen) — 1 var.
- Ä. Ku inne talsitpühhi pal'lo lumõhang, sös saa suvõl pal'lo vilähunikit; ku pääle talistepühä pal'lo hang, saa pal'lo aganit.
Räp — 1 var.
- Ö. Kui enne pööripäeva on suured hanged aia ääres, siis olla need viljahanged ja vilja saavad siis palju, aga kui pääle pööripäeva hanged aia äärde tekivad, siis olla need aganahanged ja aganaid saavad siis palju.
?Saa (Söggel) — 1?(1) var.

*

- Ü. Enne marti on villahanged, piale marti nällahanged.
KJn — 1 var.

Vrd. 2717. Kui jõluaig lumõhangõ omma katuseräästani, sis kasvut suvel vill rinnunl. 8280. Mida paksem lumi talvel, seda paksem villi suvel.

4850. MIS KÖRGE ON, SEST MINE MÖÖDA, MIS MADAL ON, SEST ASTU ÜLE — 2(28) var.

a₁.

* Helle 346, Hupel 112, Beitr. XI 153, Porominski EGr. 205, Wied. 119, Kündja nr. 46 (1883) 549, KAH EKA 155, Jürjens 70 — 1(18) var.

*

Mis kõrge on, sest minne mööda, mis madal on, sest astu üle, wo der Zaun am niedrigsten ist, da steigt man am ersten über.

- a₂. Mis kõrge on, sest mine mööda, mis madal, sest astu üle.

Stein 43, EKMS III 1159 — ?(5) var.

- b. Kes suur on, mine mööda, kes pisukene on, astu üle.

* Gös. 480, Wied. 63, Kündja nr. 37 (1883) 442, KAH EKA 87 ja 89 — 1(5) var.

*

da der zaun am niedrigsten ist / steigt man gerne über / ke suur on / minne mööda / ke püssos enne on / astu üle. sauntröig (trochilus)

Vrd. 6256. Madalast aiast astub igaüks üle.

4851. KES KÕRGELE KIPUB, SEE KÕRGELT KUKUB — 1 var.

Tt (Viidalepp).

Vrd. 4860. Mida kõrgemasse sa tikud, seda sügavamasse sa kukud.

4852. KORGELD LANGEMINE OO RASKEMB — 1 var.

Kuu (R. Lilhein).

Vrd. 4863. Mida korgõban saiad, tuu rasõõbasti satad.

4853. KORGEST SÜÜDAT, NABA NÄÜTAT — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 11355. Ei massa nii süüta, et naba näüs.

4854. KUS SA IKKA KÕRGEMALE SAAD SITTUDA, KUI PERSE ULATAB — 3(5) var.

Aa. _____

Krj (Lepp) — 1 var.

b. Ära situ kõrgemale, kui perse ulatab.
Kaa — 1 var.

B. Pusso ei või kõrgemb lasta, kui mulk om.

Võ-Se (Stein) — 1(3) var.

Vrd. kk: Situb kõrgemale kui perse annab (Krj).

Vrd. 5292. Ei või laiemalt istuda, kui perse ulatab.

5291. Ei pea ennast laiemale laotama, kui inimene on.

4855. KÕRGELT KUKUD KÕVASTE — 6(7) var.

Aa. _____

VMr (J. Elken) — 1(2) var.

b. Korgelt kukud, kukud kovasti.
Kuu — 1 var.

c. Kis kõrgelt kukub, kukub kõvaste.
MMg — 1 var.

B. Kes kõrgest kukub, saab kõva hoobi.
SJn — 1 var.

Vt. 4859 b.

C. Korgõh saiat, kõvastõ satat.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.

Vt. 4863 B.

D. Kes kõrgest situb, see kõvasti kukub.
SJn — 1 var.

Vt. 4856 B.

4856. KÕRGELT SITUB, KERGETL KUKUB — 3 var.

A. _____

P. Paavell (Kuu) seletus: kõrgel positsioonil seisja kohta.

J. Tagami (Lüg) seletus: lühikest ja tusedat inimest eelistati pikale ja kõhnale.

Lüg, Kuu — 2 var.

B. Kes kõrgest situb, see kõvasti kukub.
SJn — 1 var.

Vt. 4855 D.

Vrd. 2273. Kes istub kõrges, see kukub kergest.

4857. KÕRGELT TÕSTAD, KÕRGE KASVAB — 1 var.

P. Paurmanni seletus: «Seapõrsaid või tallesid üle aia tõstes.»

Jõh.

4858. MIDA KÕRGEMALE JÕUAD, SEDA KAUGEMALE NÄED — 3 var.

a. _____

HJn (Sommer) — 1 var.

b. Mida kõrgemale sa ronid, seda kaugemale sa näed.

Vil — 1 var.

c. Mida kõrgemale lääd, seda kaugemale nääd.

Rak — 1 var.

4859. MIDA KÕRGEMAL SA SEISAD, SEDA SUUREM HOOP KUKKODES — 3 var.

a. _____

Pst — 1 var.

b. Kes kõrgest kukub, saab kõva hoobi.
SJn — 1 var.

Vt. 4855 B.

c. Mida kõrgemale sa ronid, seda suurema matsu saad.

E. Põldre seletus: «Tuleb ikke omasugust vaadata, ära mene kõrgemate juure mette».

Aud — 1 var.

4860. MIDA KÕRGEMASSE SA TIKUD, SEDA SÜGAVAMASSE SA KUKUD — 7 kuni 9(30) var.

A_{1a1}. Mida kõrgemasse tikud, seda sügavamasse kukud.

Wied. 114, Kündja nr. 44 (1883) 525, E 54 — 1(6) var.

a₂. _____*

* kõrgemas — sügavamas (Pst)

Hel, Pst — 2(3) var.

a₃. Mida kõrgemale tikud, seda sügavamasse kukud.

?Krj (Allas) — ?(1) var.

a₄. Mida kõrgemale tikud, seda sügavamale kukud.

Kmpm. KH 80; Põl, ?Pil (Saks) — 1 v. 2(4) var.

- a₅. Mida kõrgemasse sa tikud, seda sügavamale sa kukud.
Sannumetoja IV (1851) 20 — 1?(1) var.
- b. Mida kõrgemale inimene tikub, seda sügavamale ta kukub.
Kaa — 1 var.
- c. Mida kõrgemasse sa tikud, seda madalamasse sa kukud.
?Hel (Wahlberg) — ?(1) var.
- d. Mida kõrgemale tikud, seda valusamine kukud.
?Vän (Tönnisson) — ?(1) var.
- A₂. Kes kõrgesse tikub, see sügavasse kukub.
Vil — 1 var.
- B₁. Mida kõrgemale sa ronid, seda sügavamale sa kukud.
?Vil (Suurkask) — ?(1) var.
- B₂. Kes kõrgesse ronib, see sügavasse kukub.
Wied. 59, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 36 (1883) 431, OM nr. 1 (1891) 48, E² 45 — 1(9) var.
Vrd. ka Kmpm. KH 40, Kmpm. KLR 359, Kmpm. KLR II³ 348 (kõikjal lünkharjutustes).
- C. Mida kõrgemale sa himustad, seda sügavamale sa langed.
?Tln (Puusemann) — ?(1) var.
Vrd. 4851. Kes kõrgele kipub, see kõrgelt kukub.
4861. MIDA KÕRGEMAST KUKUD, SEDA VALUSAMAST VAAGUD — 3 v.
4(8) var.
- A₁. —
E² 45; Trv — 1(3) var.
- A₂. Mida kõrgemalt kukud, seda valusamini karjud.*
* valusamine (Tön.)
Tön. Täht. (1908 märts), Tön. RP 247; Krk — 1 v. 2(4) var.
- B. Kes kõrgelt kukub, om valus oiete.
Krk — 1 var.
Vrd. Tön. Prn. Täht. (1885) 53: Mida kõrgem ja suurem maja, / seda rohkem kulda vaja; / mida kõrgemalt kukud, / seda valusamine vaagud.
Vrd. 4862. Mida kõrgemast sa kukud, seda enam sa haiget saad.
4862. MIDA KÕRGEMAST SA KUKUD, SEDA ENAM SA HAIGET SAAD — 4 kuni 7(14) var.
- Aa₁. —
Pst (Raudsep) — 1 var.
- a₂. Mida kõrgemast sa kukud, seda enam haiget saad.
Borm Mr Kal. (1861) lk-ta — 1?(2) var.

- a₃. Mida kõrgemast kukud, seda enam haiget saad.
Sa (Allas), Vil (Leoke) — 2 var.
- a₄. Mida kõrgemalt kukud, seda enam haiget saad.
Norm. 257, EKMS I 211; Sa (R. Kallas v. anon.) — 1(5) var.
- b. Mida kõrgemast kukud, seda valusam.
?Vän (Tammsoo) — ?(1) var.
- Ba. Kõrgelt kukkumine on valus.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- b. Kõrgelt kukkumine tieb haiget.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.
- C. Ää taha kõrgele tõusta: kõrgelt võib väga valusasti kukkuda.
?Mar (Hilemägi) — ?(1) var.
Vrd. 4861. Mida kõrgemast kukud, seda valusamast vaagud.
4863. MIÄ KORGÖBAN SAISAD, TUU RASÖ'ÖBAST SATAD — 2(3) var.
- A. —
Rõu — 1(2) var.
- B. Korgöh saisat, kõvastõ satat.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
Vt. 4855 C.
Vrd. 4852. Korgeld langemine oo raskemb.
4864. KÖRKUS JA UHKUS KÄIB ALANDUSE EEL — 1?(1) var.
?Pal (Arst).
Vrd. 12843. Uhkus tuleb enne langemist.
4865. KES EI KÖHTA KANDA KÖRREKEST, SII EI EHITA NIIPÄ PESÄKEST — 1 var.
köhtama = võima, suutma
Nõo (Speek).
4866. KES KÖIK KÖRRED KÖNTSIB, SEE KÖIK NÄLJAD NÄEB — 1?(1) var.
?Vil (Leoke).
Vrd. 6412. Ken kaik marjad maltseb, sen kaik näljad näeb.
4867. KES KÖRT EI KORJA, SEE KOORMAT EI SAA — 2(4) var.
- A. —
Norm. 233, EKMS II 24; HMD v. Ris (Treumann) — 1(3) var.
- B. Kes kõrt äi korja, see kahlu äi saa.
Põl (Rand) — 1 var.
Vrd. 4360. Kes kopikat ei korja, see rublat ei saa.
4869. Kõrtest korjatakse kubu.

4868. KÖRREST SAAB KÖTUTÄÜS, PÄÄST
PÄÄTÄÜS — 1 var.

Hls (Ilus).

4869. KÖRTEST KORJATAKSE KUBU —
? kuni 1(19) var.

Aa. _____

?Võn (P. Rootslane) — 1?(8) var.

b. Kõrtest kubu korjatakse.

E 41, E² 44, Muuk-Mihkla III 27, Norm. 212
— ?(4) var.

B. Kõrtest saab kubu, kopikast rubla.

ÜÖÖ 37, Norm. 233, EKMS II 24; ?Vän
(Tammsoo) — ?(7) var.

Vrd. 4867. Kes kõrt ei korja, see koormat ei
saa.

4870. EGA KÕRTS POLE PÕRGUHAUD,
EGA KIRIK POLE TAEVARIIK — u.
30(50) var.

A₁a. _____

Vlg. Lisal. nr. 15 (1890) 120, E 14 — 1(8)
var.

b₁. Kõrts ei ole põrguhaud ega kirik tae-
variik.

E² 57, EKMS I 728; Rap v. Mär (Poom) —
1(7) var.

b₂. Kõrts ei ole põrguhaud, kirik ei ole
taevariik.

Päss PJs 558; Ksi — 1(2) var.

A₂. Ega kõrts pole põrguauk, ega kirik
pole taevariik.

Kuu, ?Tor (õpil.) — 1 v. 2(2) var.

A₃a. Kõrts ei ole põrgu iga kirik taevariik.
iga = ega

Kaa — 1 var.

b. Igakord ei ole kõrts põrgu ega kirik
taevariik.

Plt — 1 var.

A₄a. Ega kõrts ei ole põrgu, ei ka kerik
taavas.

Räp — 1 var.

b. Kõrts ei ole põrgu ega kirik ole tae-
vas.

Ran — 1 var.

c. Kõrts olõ_õi' põrgo, ker'k olõ_õi' tai-
vas.

Se — 3(5) var.

B₁a₁. Ega kirik pole taevariik, ega kõrts
pole põrguhaud.

Jür — 1 var.

a₂. Ega kirik ole taevariik, ega kõrts põr-
guhaud.

Saa — 1 var.

b₁. Kirik põle taevariik ega kõrts ole põr-
guhaud.

Rap v. Mär (Poom) — 1 kuni 2(2) var.

b₂. Kirik ei ole taevariik ega kõrts põrgu-
haud.

Khk, Lai — 2 var.

b₃. Kirik ei ole taevariik, ega kõrts ei ole
põrguhaud.

Plt — 1 var.

B₂a₁. Ega kirik pole taevariik ega kõrts
põrguauk.

Tõs — 1 var.

a₂. Ega kirik taevariik ole ega kõrts põr-
guauk.

T. Sanderi seletus: ütlevad kõrtsiskäijad
endi vabanduseks.

Plt — 1 var.

b₁. Kirik pole taevariik ega kõrts pole
põrguauk.

EKMS II 199 — 1?(1) var.

b₂. Kirik pole taevariik ega kõrts põrgu-
auk.

VJg, Amb, Krj — 4 var.

b₃. Kirik ei ole taevariik ega kõrts põrgu-
auk.

Jõh, Hmd v. Ris (Treumann) — 2 var.

B₃. Kirik põle taevast, kõrts põle põrgu-
auk.

Pär — 1 var.

B₄. Ega kirik ei ole taevariik ja ega kõrts
ei ole mitte põrgu.

KJn — 1 var.

B₅a. Kirik ei ole taevast ja kõrts ei ole
põrgu.

Trv — 1 var.

b. Kirik ei ole taevast ega kõrts ei ole
mitte põrgu.

Trv v. Rõu (Slipsen) — 1 var.

c. Kirik ei ole taevast, ei kõrts põrgu.

Vas — 1 var.

B₆. Ega kirik ole taevariik ega kõrts põr-
gupõhi.

?Trt (Elsen) — ?(1) var.

4871. KÕRDSIH KULUS AIG RUTTO —
1 var.

Räp (Karopun).

4872. KÕRTSI NÕU JA SAUNA SOE EI
ULATA KAUGELE — 1(4) var.

Norm. 201, EKMS III 245; Kär (Sömer).

4873. KÕRTSI ON TEE KÕIGE LÜHEM —
6(7) var.

A. _____

Saa (Söggel) — 1 var.

Ba. Kõrtsi kaudu ja naeriaja kaudu on
kõige otsem tee.

Ans (Peeters) — 2 var.

- b. Naariaja ning kõrtsi kaudu tee käib otse.
Sa (Laul) — 1 var.
- c. Mõne mehe tee on naeriaia ja kõrtsi kaudu kõige otsem.
Vru (R. Kallas) — 1 var.
- Vt. 7152 E.
- Ca. Naari kaolt tee õgvemb, joodikel kõrtsi kaolt, noorel mehel neiu kaolt.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- b. Naeri(maa) kaudu tee õigem, joodikul kõrtsi kaudu, noorel mehel neiu kaudu.
Päss PJs 559 — ?(1) var.
- Vt. 7152 F.
4874. KÕRTSIS KÄIMINE KULUTAB KUUE SABA — 1?(2) var.
Päss PJs 558; ?JJn (Oberg).
4875. KÕRTSI VIIMIST JA PULMA TÖÖMEST EI SAA OTSA — 1(3) var.
Päss PJs 558; Kaa (Pea).
4876. KÕRTS ON KURADI KABEL — 1 kuni 4(21) var.
- Aa. _____ *
- * kurati (Wied., Kündja)
Wied. 75, Kündja nr. 38 (1883) 455, Raud VMj 217, Mihkla 70; ?Hlj (Rehberg), ?TMr (Siil) — 1 kuni 3(7) var.
- b. Kõrts kuradi kabel.
E 41, E² 57, Nurmik II 166, Päss PJs 558, EKMS I 728 — ?(13) var.
- B. Korts on kuradi kirik.
?Kuu (Lindström) — 1?(1) var.
- Vrd. 4877. Kõrts on kuradi peapadi.
4877. KÕRTS ON KURADI PEAPADI — 1 var.
Kul (Eenveer).
- Vrd. 5406. Laiskus on kuradi peapadi.
2063. Ilus naine on kuradi pääpadi.
4876. Kõrts on kuradi kabel.
4878. KÕRTS ON ÜKS PUIS — 1 var.
Wied. ESSr 914.
4879. MIDA KÕRTSIS KÕNELED, SEDA KÜLAS KUULED — 1?(7) var.
Päss PJs 559, E² 57, EKMS I 728.
- Vrd. 5571. Mis laps väljas kuuleb, seda ta kodu kõneleb.

4880. KÕRTSIMEES ON SANDI SULANE — 2(7) var.
- A. _____
Mihkla-Parlo-Viidadepp I² 115; Vru (R. Kallas v. anon.) — 1(4) var.
- Ba. Kõrtsmik sandi sulane, juudi ilalakkuja.
Nõo (Elsen) — 1 var.
- b. Kõrtsmik sandi sulane, mustlase ilalakkuja.
E² 57, EKMS I 728 — ?(2) var.
- Vrd. kk: sandi sulanõ 'poodimees' (Se).
4881. KÕRTSIMEHEL ON KÕIGE ROHKEM SÕPRU — 1?(1) var.
?Saa (Söggel).
4882. KÕRTSIMIIHI LATSÕ JA MÖLDRE TSIA OLLEV KÕGE HALVEMBA LOOMA — 1(3) var.
- a. _____
Vas (Lenzius) — 1 var.
- b. Kõrtsimeeste lapsed ja möldri sead olevat kõige halvemad loomad.
Päss PJs 558 — ?(2) var.
- Vrd. 7105. Möldri sead ning junkru hobused on ikka lihavad.
14742. Opetaja poja' ja möldre tsia' omma ütesugutse.
6855. Moonakate lapsed ja veski sead on julged.
4338. Koolmeistre latse ehk kõrtsi tsia.
4883. KÕRTSMIIS JA MÖLDRE EI SAAVA TAIVAHE: KÕRTSIMIIS EI KALDA TOPSI TÄÜS JA MÖLDRE VÖTT MATI KUHJAGA — 1 var.
Urv (Viidebaum).
4884. ÄRA KEELA KÕRTSIMEHELE KOPIKAT JA MÖLDRILE MATTI — 2(8) var.
- a. _____
Päss PJs 559; TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 1(7) var.
- b. Möldre matti ja kõrdsi kopkat ära kisku, [muidu] ei olõ sul õnnõ.
Vas (Meister) — 1 var.
- Vrd. 7103. Möldri matt ja kõrtsi mõõt olgu maksetud.
4885. KÕRTSUNAISEL ON KÕIGE SUUREM KANNATUS* — 1(3) var.
* kõrtsinaisal (Päss)
Päss PJs 558; Han (Einbluth).

4886. KIS EI MÕISTA KÕRTSINAL'LA,
KARVUST KINNI, UKSEST VÄLJA
— 2 var.

a. _____

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Kes ei mõista kõrtsinalja, kraest kinni
ja uksest välja.

Koe — 1 var.

Vanasõnaline funktsioon kaheldav.

Vrd. ul: Kes ei oska kõrtsis käia, / kraest kinni,
uksest välja (RKM, Mgn II 445 c < Kam).

4887. KÖRDZIPINGI' LÄMMÄ — 1 var.
Päss 177 (< Luf).

4888. KÖRDSIPINGI' PEHMEKESE' —
1 var.
Se (Voolaine).

4889. KÖRTSIPINK ON PIGINE — 13 v.
14(29) var.

A₁. _____*

* penk (Jõh, Hls)

Päss PJs 558, EKMS I 728; Jõh, Hls, Pal,
Kod, Trt — 5(7) var.

A₂. Ärä usu kõrtsipenki, kõrtsipenk om
tõrvane.*

* ära; -pink (trükised)

Norm. 201, EKMS IV 895; Vön (Kripson) —
1(5) var.

B_{1a}. Kõrtsipink on tõrvane.

* penk (E)

E 41, E² 57, Päss PJs 558, Kask-Vaigla-Veski
I Hõ 39, EKMS I 728; VMr (Mastberg),
Trm (Sild), ?Kam (Relli) — 2 v. 3(12) var.

b. Kõrdsipingi' om tõrvadsõ'.

* omma

Se — 2 var.

B₂. Kõrdsepink om tõrvanõ, säält ei saa
üles.

Räp (Karopun) — 1 var.

C. Kõrtsipink on ikka tõrvane ja tema pii-
dad libedad.

Amb — 1 var.

D. Kõrtsipink on tõrvane ja sooja perse
karvane.

Lai (Kolluk) — 1 var.

4890. KÖRTSITUND ON LÜHIKENE —
1(2) var.
Hlj (Leetberg).

4891. KÖRTSIVÕLGA EI JÕUA ÜKSKI
JOODIK ÄRA MAKSA — 1 var.
Saa (Sõggel).

Vrd. 7103, eriti C: Kõrdsivõlg taht masmist,
naane pesmist.

4892. KEL KÕRVAD, SEE KUULGU; KEL
SILMAD, SEE NÄHKU — ?(1) var.
?Jõh (õpil.).

Vrd. Matt. 11,15: Kel Kõrwad on kuulda, kuulgo.
Vrd. ka Hesek. 3,27; Matt. 13,43; Mark.
8,18; Luuk. 8,8; Ilm. 13,9. Sageli tsiteeritud
trükistes.

4893. KELLE KÕRV EI TAHA KUULDA,
SELLE SUU PEAB VASTAMA —
1 var.

Kei (Soom).

Vrd. 4895. Kiä taha ai' kõrvaga kuulda, piät
persega kuulma.

4894. KES KÕRVA SÖÖB, SEE KÕRTSI
LÄHEB — 1(3) var.
Päss PJs 558; Tõs (Õövel).

4895. KIÄ TAHA AI' KÕRVAGA KUULDA,
PIÄT PERSEGA KUULMA — 1?(1)
var.

?Vas v. Se (Sandra).

Vrd. 4893. Kelle kõrv ei taha kuulda, selle suu
peab vastama.

4896. KÕRV KUULEB, SÜDA TUNNEB —
1?(3) var.
Lindenberg ATT 66.

4897. MIÄ KÕRVA KÕNÖLDAS, TUU
KATUSTÕ PÄÄL KULLÖLDAS —
1 var.

Vas (Jakobson).

Vrd. 174. Mis ahu takan tetäs, tuu katussõ pääl
kuulutõdas.

4898. KÕVA JUTT JÄÄB KÕRVU, SALA-
JUTT LÄÄB SAUNA — 2(6) var.

A. _____*

* kõrva (E²)

E 41, E² 63; Trv — 1(4) var.

B. Salajutt viib sanna.

Trv (Vaine) — 1(2) var.

Vrd. 10107. Salaja tehakse, sauna viiakse.

4899. KÕVA KÕRS, JÄME TERA —
1 var.
Trv (Pausk).

4900. KÕVA KÄSI VÕI PEHMELE KÄELE
KA ABIS OLLA, KUI KÕVA EI OLE
RUMMAL JA PEHME POLE UHKE
— 1 var.

Krl (J. ja P. Einerid).

4901. KÕVAL PÄHKLIL ON MAGUS
TUUM — ?(2) var.

?Kam (Relli), ?Ote (õpil.). Arvatav tund-
matu trükiallika kasutamine.

4902. KÕVA MIIS MURDUB ÄKKI —
1 var.

Hls (Reissar).

4903. KUI KÕVAKAELAD MERES
KEVADE KISENDAVAD, [SIIS ON]
KALA KALLIS — 1 var.

H. Masingu seletus: «Siis on vähe kala.»
Vai.

4904. KÕVER KÄSI TEEB UKSED LAHTI
— 1?(5) var.

Wied. 77, Kündja nr. 38 (1883) 455, E 41,
E² 58, Norm. 135.

4905. KÕVER TEE VIIB KÕRVALE —
1 var.

Tln (Pusemann).

4906. KÕVVER PUU JÄTETAS PERRÄ,
SIRGE RAOTAS MAAHA — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

4907. OLGU KÕVER KAAR HEINAMAAL
JA ÕIGE VAGU PÖLLU PÄÄL*
— 1(5) var.

* peal (trükised)

Norm. 91, EKMS I 437; Käi (Sooster).

Vrd. 7430. Niitu niida nulgelde ja kolgalde, aga
maad künna pikka vagu.

4908. LIIG KÕVERDAMINE TOOB
MURDMIST — 1(9) var.

a. _____

Wied. 107, Kündja nr. 43 (1883) 514, Norm.
265 — 1(5) var.

b. Liig kõverdamine murrab puu.
E 51, E² 35 — ?(4) var.

Vrd. 6024. Kui looka liig kokku tõmmatakse, siis
peab ta viimaks praksatama.

4909. KES KÕVERUST KÜLVAB, SEE
VILETSUST LÕIKAB — ? kuni
3(29) var.

a₁. _____*

* leikab (Wied., Org)

Wied. 59, Kündja nr. 36 (1883) 431, Org 21,
Tõn. Täht. (1911 sept.), Puus. EKGr. 186,

Puus. Eü I 112, Puus. KA V—VI (1939) 88
ja 161, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 72, Kask-
Puusepp-Vaigla 10; Rkv (Heraklides), Tri
(Piir) — ? kuni 3(14) var.

a₂. Kes kõverust külvab, viletsust lõikab.
E 35, E² 53 ja 55 — ?(6) var.

a₃. Kes kõverust külvab, see lõikab vilet-
sust.

Tõn. Täht. (1896, 1909 okt., 1910 aug.), Tõn.
RP 331 — ?(8) var.

b. Kes kurjust külvab, see viletsust lõi-
kab.

Tõn. Täht. (1907) 43 — ?(1) var.

Vt. 4596 b.

Vrd. Op. sõn. 22,8: Kes kõwwerust külvab, se
leikab willetjust, ja omma ennesse hirmja
wihha witja läbbi lõppeb ta ärra.

Otsese piibliitsitaadina veel näit. ER Kal.
(1881 sept., 1882 mai, 1883 sept., 1886 okt.,
1891 juuni, 1892 sept.), Tõn. Tln Täht.
(1887) 51, Risti R Kal. (1902, 1908, 1909, 1911,
1912, 1914—1916), Ristlr. Püh. Kal. (1908 okt.,
1909 sept., 1911 sept., 1912 mai, 1914—1916
sept.).

Vrd. 14179. Kes viletsust külvab, see õnnetust
lõikab.

8209. Kes paha külvab, veel pahemat lõi-
kab.

3697. Kes kihvti külvab, surma lõikab.

2867. Kes kadedust külvab, see viletsust lõi-
kab.

13016. Kes vaenu külvab, lõikab vaeva, kes
sõda kuulutab, lõikab verd.

5150. Mis sa külvad, seda sa lõikad.

4910. KÄBI EI KUKU KÄNNUST KAU-
GELE — u. 285(378) var.

A₁a₁. _____*

* kaugelle (Tõn. RP; Jõe, Kos, Vän)

Einer Lüh. EKÖ 58, Einer EKÖ⁴ 62, Vlg.
Lisal. nr. 12 (1890) 96, Kas. Talur. Kal.
(1903) 59, Pet. Ah 32, Jung 65, Tõn. RP 339,
NP 8, E MVH 45, E 31, E² 22 ja 24, Muuk
I² 134, Muuk-Mihkla II 44, Puus. EKGr. 31
ja 204, Puus. KH II¹¹ 88, Puus. Eü I 127,
Puus. KA V—VI (1939) 123/4, Huvit. V Lisa
15, Reiman EK I 278, Kask-Vaigla-Veski III
Võ 123, Kask-Vaigla-Veski Lõ² 35, Kask-
Puusepp-Vaigla 144, Norm. 176, EKMS I
1058; levinud ülemaaliselt, välja arvatud Võ,
Se — u. 150(192) var.

a₂. Käbi p kuku kannust kauele.
Pha — 1 var.

a₃. Käbi ei kuku kannust kauele.*

* kaugelle (VJg, Aks), kauele (SJn), kau-
gõdõ (Ote)

- Linde 10; Lüg, Hlj, VJg, Kuu, Tln, Mus, Khk, Kaa, Saa, PÄL, Trv, Pst, Vil, SJn, Plt, Ta, Plv, Tt (Pihlak, anon.) — 33(35) var.
- a₄. Käba ei kuku kännust kaugele.*
* käbu (Hls), käbü (Hls); kannust (Hls), kandust (Krj)
Sannumetoja VII (1860) 39 ja 125, Kapp 38, Wied. 50, KAH Loe 18, Sak. Kal. (1880) lisa 83, Kündja nr. 35 (1883) 418, Kruus 37, ER Kal. (1889) 101; Tln, Rap, Krj, Kaa, Aud, Vän, Hls, SJn — 14(33) var.
- a₅. Käbi ei kuku mitte kannust kaugele.
Kre — 1 var.
- a₆. Käbi ei kuku kaugele kännust.*
* kannust (Jürjens)
Kmpm. KH 32, Kmpm. Kirjaseadm. 37 ja 72, Kmpm. KLR 366, Kmpm. KLR II³ 353 ja 365, Jürjens 60 — ?(10) var.
- a₇. Käbi ei kuku kaugel kannust.
Vil, Ksl — 2(3) var.
- a₈. Käbi kännust kaugele ei kukku.*
* kannust (Kos)
Kos, Vig, Hls — 3 var.
- a₉. Ega käbi kännust kaugele kuku.*
* egas (Pöi, Vil, Ote); kannust (Vai, Vil); kaugel (Kul)
Wied. 17, Kündja nr. 32 (1883) 381; Vi, Ha, Lää, Pöi, Mih, PJg, Trv, Vil, SJn v. Pil (Muns), Kod, Ote — u. 30(37) var.
- a₁₀. Ega käbi kännust kaugele ei kuku.*
* käba (Tor, SJn); kannust (Kse, Trv, Ote); kaugölö (Ote), kaugel (SJn)
Pöder Kaupl. Kal. (1899) 30; Vig, Kse, Tor, Trv, SJn, Ote — 9(12) var.
- a₁₁. Ega käbi ei kuku kännust kaugele.
PJg, Krk, SJn — 3 var.
- a₁₂. Ega käbi kuku kännust kaugele.*
* kannust (Hlj)
Hlj, Emm — 2 var.
- a₁₃. Ei käbi kuku kännust kaugele.*
* kannust (Jöh, Vön)
Jöh, Mih, MMg, Vön — 4 var.
- a₁₄. Käbi ei kuku kännust kaugemale.
Jöh, Krl, Plv — 3 var.
- a₁₅. Käbi ei kuku kannust eemale.*
* kännust (EKMS)
EKMS II 438; Tür — 1(2) var.
- a₁₆. Käbi ei kuku kunagi kännust kaugele.
San — 1 var.
- a₁₇. Käbi ei kuku kännust kunagi kaugele maha.
Saa — 1 var.
- a₁₈. Ega käbid kannust kaugele ei kukku.
Lüg — 1 var.
- b₁. Käbi ei sada kannust kaugelle.*
* kaugale
Trv — 2 var.
- b₂. Käbi ei sata kannust kaugele.*
* kännust; kavvede (San)
Kam, San — 2 var.
- b₃. Käbi ei sata kaugele kannust.
Hel — 1 var.
- b₄. Egas käbi kännust kaugele sata.
Nõo — 1 var.
- b₅. Ega käbi kännust kaugele ei sata.
Ran — 1 var.
- c. Käba ei lange kännust kaugele.*
* käbi; kannust (Kuu)
Sannumetoja V (1856) 3 ja 20; Kuu — 2(3) var.
- d. Ega käbi ei lähe kännust ilmaski kaugale.
Rap — 1 var.
- e. Käbi ei karga kannust kaugele.
Vil — 1 var.
- f. Käbi ei pae mitte kaugel kannust.
Saa — 1 var.
- g. Käbü ei putu kännust kavede.
Krk — 1 var.
- A_{2a}. Kuku ei kukkuva kannust kaugõhe.
Ote — 1 var.
- b₁. Kukk ei sata kannust kaugele.
Kam — 1 var.
- b₂. Kukk ei sadava kannust kaugele.
Nõo — 1 var.
- b₃. Kuki ei sata kaugele kannust.
Hel — 1 var.
- c. Ega kukk kannust kavvõ ei veerü.
Se — 1 var.
- A₃. Kas käbi kannust kaugele kukkub.
KJn — 1 var.
- A_{4a}. Käbi ei kuku kännust kaugele, võib aga kaugele kantud saada.
?Trt (õpil.) — 1?(1) var.
- b. Ega käbi kännust kaugele kuku, ta võib ainult kaugele kantud saada.
?Kad (Valdur) — 1?(1) var.
- Ba. Käbi ei kuku tüvest kaugele.
?Pal (Karro) — 1?(1) var.
- b. Käbi ei kuku tüvist kunagi kuigi palju kaugemale.
?Plt (Luu) — 1?(1) var.
- C. Käbi ei kuku puust iialgi kaugele.
?PJg (õpil.) — 1?(1) var.
- D_{1a}. Käbi ei kuku mitte kuusest kaugele.
Muh — 1(2) var.
- b. Ega käbi kuusest kaugele kuku.
Jür — 1 var.
- D_{2a}. Kurt ei kuku kuusest kaugele.
Pöi — 1 var.
- b₁. Ei kurt kuku kuusest kaugele.
Norm. 176; Pöi — 1(3) var.
- b₂. Ei kurt ei kuku kuusest kaugele.
Khk — 1 var.

- D₃. Kukk ei sata kuusest kavvetahe.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
Vrd. 12800. Upin ei sata uibost kavvehe.

4911. KÄEHAAVA MÄHIT KINNI, KEELE-
HAAVU SAA AI KINNI MÄHKI —
3 v. 4(5) var.

- A. _____
Vas v. Se (Sandra) — 1(2) var.
Ba. Ega suuraiga kiä mähi, a käeraiga
mähitäs.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
b. Suuraiga kiä ei mähi, käeraiga mähi-
täs.
Vas (Jakobson) — 1 var.

*

- C. Arst ei aita keelehaava, arstib ainult
mõegahaava.
?Vil (Leoke) — 1?(1) var.
Vrd. Siir. 28,19: Piitja hobid jaatwad wõrmed:
agga kele hoop pekjab luudkondid rusfaks.
Vrd. 11144. Sõnaoobid on vahest valusamad kui
kæhoobid.

4912. EI KÄGU MUNE KUNAGI OMA
PESSÄ — 1 var.
As (Pint).

4913. KAUGELT KÄGU KUULUS — u.
65(102) var.

A_{1a1}. _____*

- * kavvest (Võn), kavvõst (Plv); kägo (Plv);
kuulsa (Plv)
Wied. 50, Kurrik SÕ 22, Kündja nr. 35 (1883)
418, E 31, E² 102, Puus. EKGr. 128 ja 172,
EKMS I 1098; Trv, TMr, Võn, Plv, Ti
(anon.) — 5(19) var.
a₂. Kāgu kaugelt kuulus.*
* kägo (Rāp, Vas v. Se); kavvõst (Vas v.
Se); kuulsa (Rāp)
A. Ranna seletus: «Ära otsusta kuulduste
järele, õpi lähemalt tundma.»
Pöi (Rand), Hel, Rāp, Vas v. Se (Prants),
As (Pint) — 5(6) var.
a₃. Kaugelt on kägu kuulus.
Vil — 2 var.
a₄. Kaugelt kägu on kuulus.
E. Paursoni seletus: «Õeldakse siis, kui poi-
sid kaugelt naist võtma lähevad.»
Elva — 1 var.
a₅. Kāgu on kaugelt kuulus.*
* om (Hel, Kam, Puh); kavvest (Hel, Kam)
J. Kala (Vil) seletus: «Noorte inimeste koh-
ta, kes kaugelt kosilasi ootavad.»
Hel, Vil, Kam, Puh — 7 var.

- a₆. Kāgu ikka kaugelt kuulus.
Saa, Rõu — 2 var.
a₇. Kāgu om iks kaugõlt kuulus.
Ote — 1 var.
a₈. Kāgu on ikka kaugel kuulus.
Trv — 1 var.
a₉. Kāgu kaugele kuulus.
Nõo — 1 var.
b. Kāgu ikka kaugelt kuulda kuulus.
Trt (Eisen) — 1 var.
c₁. Kaugelt kägu kuulsamb.
Trv — 1(2) var.
c₂. Kāgo kavvest kuulusamb.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
c₃. Kavvõst om kägo kuulsamp.
?Rāp (Lepson) — 1?(1) var.
c₄. Kavvõst um iks kägogi kuulsamb.
Rõu — 1 var.
d. Kavvõlinõ kägo kuulsap.
Se — 1 var.
e. Kāgu om kaugelt kuulsamb ku mant.
Võn — 1 var.
A₂. Võõras kägo om kuulsap.
Se — 1 var.
B. Kāgo om üle mõtsa kuulsa.
Vas — 1 var.
Ca. Kāgu om kavvest kuulus, üle mõtsa
mõus.
mõus = mõjus
Stein 24; Võ-Se (Stein) — 1(6) var.
b. Kāgo kavvõdast kuulus, üle mõtsa
mõos.
Rõu (Gutves) — 1 var.
c. Kāgu kavvõst kuultsa, üle mõtsa mõo-
sa.
Urv — 1 var.
Da. Kāgu kavvest kuulsa, üle mõtsa mõo-
sa, saab manu — ei massa midägi.
Ote (Nugin) — 1 var.
b. Kāgu kaugelt kuulus, üle metsa mõ-
jus, saab manu — ei maksa midägi.*
* saab ligi (EKMS)
Norm. 258; EKMS I 211 — ?(2) var.
E_{1a1}. Kavvest um kägo kuulsa, mano saat
— massa midägi.
Plv — 1 var.
a₂. Kāgu kaugelt kuulus, mant ei massa
midägi.
TMr — 1 var.
b₁. Kāgu kaugel kuulus, saab manu — ei
midägi.
Hel — 1 var.
b₂. Kaugelt kägu kuulus, saab juurde —
ei midägi.
EKMS II 173 — ?(1) var.
b₃. Kauest kägu kuulus, saad manu —
mitte midägi.
Trv — 1 var.

- E₂. Kaugelt kuulus küla, mant ei massa midagi.
Krk — 1 var.
- E₃. Kaugelt kuulus, saab manu — maksa midagi.
?Vlg (Prilmets) — 1?(1) var.
- F. Kāgu om küll kaugelt kuulus, saa manu — ei panda täheleki.
Ote — 1 var.
- G. Kāgo kavvest hüāgi kullus, mano saat, säänesama hündähändā.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- Ha₁. Kāgu om ka kaugōlt kuulus; kui manu saat, sōs ei olō muud kui hahk tsirgukōnō.
Ote — 1 var.
- a₂. Kaugelt um kāgo kuulus, mant pallas hahk tsirgokōnō.
Vas — 1 var.
- b. Kāgu om kavvest väega kuulus, saa manu — om üits väike linnuke.
Ote — 1 var.
- I. Kāgo one kaugelt kuulus, aga ku juure mine, siis ei õlegi suur.
Kod — 1 var.
- Ja. Kāgo om kavvest kuulus, kui mano lätt, siis kui tsirkhaugas.*
* kāgu; kõllus (trükiviga?); manu (Stein) Stein 23, Vō-Se — 1(6) var.
- b. Kāgo om kavvest kuulsa, a mant tsirkhaugas.
Plv — 1 var.
- Ka₁. Kāgu on kaugelt kuulus, kui sa ligi lähed, siis kui kanakull.*
* lähād (Kas. Talur. Kal.)
Wied. 50, Kas. Talur. Kal. (1880) 42, Künd- ja nr. 35 (1883) 418 — 1(5) var.
- a₂. Kāgu kaugelt kuulus, saab manu — kanakull.
Pst — 1 var.
- b. Kāgu kaugelt kuulus lind, ligidalt sirgukull.
Ote (Eisen) — 1 var.
- L. Kāgu on kaugelt kuulus küll, aga kui ligi saab, murrab pääsukese ka ära.
TMr — 1 var.
- M. Kāgo on ikke kaugelt kuulda kuulus, aga mine manu, kāgo on ikke kāgo.
TMr — 1 var.
- N. Kāgo kaugelt kuulsa, saab lähekesi, teeb «koo-kok».
TMr (anon.) v. Trt (R. Kallas) — 1(3) var.
- Oa. Kaugōst om kāgo kummō.
Plv (Tamm) — 1 var.
- b. Kavvōndōh om kāgo kummus.
Kam? (Relli) — 1 var.
- c. Kaugōbast ōks kāgo kumōhōp.
Se — 1 var.
- Pa₁. Kāgo om kavvōst kummus, mine mano — masa ai midāgi.
Se — 1 var.
- a₂. Kāgo om kavvōh kummō, min' mano, ni' massa ai midāgi.
Se — 1 var.
- a₃. Kavvōst om kāgo kummō, mant ei massa midāge.
Se — 1 var.
- b. Kāgu kaugel kumme kuulda, mant ei maksa midagist.
Plv — 1 var.
- Q. Kavvōlinō kāgo ōks kuuk kumōhōhe, saa lähkohe, nii olō ōi lauluhäältki.
Se — 1 var.
- R. Kavvōh ōks k'ago kummō, saa kätte, om kärnanegē', saa peio, om pinnanō.
V. Pino seletus: kaugelt toodud nooriku kohta.
Se — 1 var.
- Vrd. 4919. Kāgu ei ole kunagi kuulus omal maal.
4400. Kaugelt kosilane on kuulus.
3480. Kaugelt tulnud külaline on kuulus.
394. Arst om kaugōlō kuulsam.
3477. Mis kaugel, see kuulus.
8191. Pada ei ole lähikeses nii hele, kui ta kaugelt kuulda on.
4914. KUIDAS KĀGU, NŌNDA KUKKU — 1?(1) var.
?Vil (Leoke).
4915. KUI KĀGU TULEB VITSA, SIIS VILJA; KUI URBA, SIIS OHTU; KUI LEHTE, SIIS LEIBA — u. 125(173) var.
- A₁. Kui kāgo tulep kevajal vitsa, saavat paljo vilja; kui lehte, saavat leiba paljo; kui urba, saavat vaene ajastaig.
Vas v. Se (Sandra) — 1 var.
- A_{2a1}. Tuleb kāgu vitsa, saab suvivilja; kui urba, siis ohuline aeg; kui lehte, siis leivasuvi.
VR Kal. (1906) 12, Tlsp. 109, Kmpm. EL II⁸ 68, Kmpm. EL III¹⁰ 181, Nurmik II 214 — ?(21) var.
- a₂. Tuleb kāgu vitsa, kuulutab ta suvevilja; tuleb urba — ohuaega; tuleb lehte — leivasuve.
Adamson Kal. (1905) 15, Sõõt Nlj. Kal. (1904 mai) — ?(2) var.
- a₃. Tuleb kāgu vitsas, saab suvivilja; kui urbas, saab ohuline aeg; kui lehtes, siis leivasuvi.

- Lai — 1 var.
- a₄. Kui kägo tule vitsa, saa vilja; ku urba, saa ohoaig; ku lehte, saa leivasuvi.
Plv — 1 var.
- a₅. Kui kägu tule vitsa, sis viljasuvi; ku urba, sis ohuline aig; ku lehti, sis leivasuvi.
Krl — 1 var.
- a₆. Kui kägu tuleb vitsa — viljasuvi; kui kägu tuleb urba — ohusuvi; kui kägu tuleb lehte — leivasuvi.
Krl — 1 var.
- a₇. Kui kägu tuleb kevade vitsa, saab vilja-aasta; kui urba, siis ohuaasta; kui lehte, siis leivasuvi.
MMg — 1 var.
- a₈. Kui kägu tulõ vitsa, saa villälinõ; a ku urba, ohulinõ; a ku lehte, leivälinõ aasta.
Se — 1 var.
- b. Kui kägo keväjä väega varra vällä tule, tuu ollev hüä, kui mõts viil vit-sah um, sis saavad tuu suvõ pallo suvõviljä; kui urba tuub, ollev halv ja saavad paljo ohto; kui jälle hilda hoo-bis tule, kui mõts lehel jo um, sis tuu suvõ kasuvad väegad hüäd ruid ja saavad pal'lo leiba.
Vas — 1 var.
- c₁. Kui kägu vitsa väl'lä tule, saa vil'lä; kui urba, sis ohtu; kui lehte, sis leibä.
Hel — 1 var.
- c₂.
Ta (Müür) — 1 var.
- c₃. Kui tuleb kägu vitsa, saab vilja; kui urba, siis ohtu; kui lehte, siis leiba.
Sõõt NIj. Kal. (1903 apr.) — ?(1) var.
- c₄. Kui kägu vitsa tuleb, sis saab vil'lä; kui urba, sis ohtu; kui lehte, sis leibä.
Nõo — 1(3) var.
- c₅. Kāo kevade väljatulekul tuleb järele vaadata: kui mets vitsan on, siis saab vilja; kui urvan, siis ohtu; kui lehen, siis leiba.
Trt — 1 var.
- c₆. Kui kägu vitsa tuleb, siis on vilja; kui kägu urba tuleb, saab ohtu; kui kägu lehte tuleb, saab leiba.
?San (L. Kuusik) — 1?(1) var.
- c₇. Kägu, kui ta kevadel vitsa tuleb, siis vilja; urba, siis ohtu; lehte, siis leiba.
Rõu — 1 var.
- c₈. Kui kägo keväjä vitsa tulõ, saa viljä; kui urbe tulõ, saa ohto; kui lehte, sis saa leiba.
Vas — 1 var.
- c₉. Ku kägo tulõ vitsa, sis saa vilja

- pal'lo; ku tulõ urba, sis saa ohtu pal'lo; a ku tulõ lehte, sis saa leibä pal'lo.
Se — 1 var.
- c₁₀. Kui kākku edimäne kõrd sia kuulet, kui mõts viil vitsan om, sis saap su-vel villä; kui urvan, sis ohtu; kui lehen, sis leibä.
Nõo — 1 var.
- c₁₁. Tuleb kägu vara välja, kui puud veel puhkemata, saab järgmine suvi rikas viljale; urbade ajal rikas ohule; lehe ajal rikas leivale.
Vas — 1 var.
- c₁₂. Kui kägu kevadel vitsa ehk raagus oksa välja ilmub, siis saavat hää vilja-aasta; kui urba, siis ohto; kui lehte, siis leiba.
Võn — 1 var.
- d. Kui kägu kevadel lehte välja tulep, sis sel aastal leibä; kui urba, sis ohto; kui vitsa, sis vilja.
Võn — 1 var.
- e₁. Ku' kägo tulõ vällä vitsa, saa vilja; ku' lehte, sis leibä; ku' urba, sis ohu-linõ aestak.
Se — 1 var.
- e₂. Ku kägu tulõ vitsa, sōs saa vil'lä; ku tulõ lehte, sōs saa leibä; ku tulõ urba, sōs saa ohtu.
Urv — 1 var.
- e₃. Kāo tulõkost arvatas, et kui kägo ke-väjä tulõ vitsa, sis saa viläline aasta; lehte tulõ, sis saa leeväline aasta; kui urba tulõ, sis saa ohuline aasta.
Rāp — 1 var.
- e₄. Kāo kukkumise kohta kevadel: vitsa — vilja-aasta, lehti — leiva-aasta, urba — ohuaasta.
Jõh — 1 var.
- e₅. Kui tuleb vitsa, siis viljarikas aeg; tuleb lehte, siis levaaeg; kui urba, siis ohuline aeg.
Põi — 1 var.
- f₁. Ku kägo kevajält urba tulõ, sis saa tuu suvõ pallo ohto; a ku vitsa tulõ, sis saa pallo viljä; ku lehte tulõ, saa leibä.
Vas v. Se (Prants) — 1 var.
- f₂. Kui kägu urvan väl'lä tul'l, siss ol'li ohtu; kui vitsan tul'li, siss sai vil'lä, tõuvvuvil'lä; ja kui lehen tul'li, siss sai leibä.
Kam — 1 var.
- g. Urvan — ohtu, vitsan — vil'lä, lehen — leibä.
Kam — 1 var.
- A₃. Kui kägo vitsa, siis vilja; kui kägo

urva, siis huult; kui kägo lehte, siis leibä.

Kod — 1 var.

- A₄. Kui kägu kevadel tuleb vitsa, siis tuleb hää viljasuvi; kui lehte, siis leivasuvi; ja kui ta ilmub urba, siis ohakane suvi.

Plv — 1 var.

- B. Kägu tuleb vitsa — vilets aeg; kägu tuleb urba — ohuline aeg; kägu tuleb lehte — leivarikas aeg.

MMg — 1 var.

- C_{1a1}. Tuleb kägu vitsa, saab suvevilja; kui urba, siis ohuline aeg; kui lehte, siis leinasuvi.

Hls — 1 var.

- a₂. Kui kägu kevadel vitsa ehk raagus oksa välja ilmub, siis saavat hää vilja-aasta; kui urba, siis ohto; kui lehte, siis leina.

Võn — 1 var.

- a₃. Kui kägu kevade vitsa välja tuleb, saab vilja; kui urba, siis ohtu; kui lehes, siis leina.

Plv — 1 var.

- a₄. Tuleb kägu vitsa, siis saab aasta viljaline; urba — oholine; lehte — leinaline.

Räp — 1(2) var.

- a₅. Kui kägu vitsan keväjä vällä tulep, om vilaline aastaig; kui urban, pal'lo ohto ja hädä; kui lehen kägo vällä tulep, leinä pal'lo.

Võn — 1 var.

- a₆. Kui kägo kevadel esimast korda välja laulma tuleb, kui mõts veel vitsas on, siis tuleb viljaline aasta; kui urba, siis oholine; kui lehte, siis leinaline.

As (Pint) — 1 var.

- b. Kui kägu vitsa tulep, sis saavad vilja; kui lehte, sis leinu; kui urba, sis ohtu.

Rõn — 1 var.

- c. Vitsast kägu on viljaline, [— — —] urba tuleb ohukägu, lehte tuleb, [— — —] on leinakägu.

Plv — 1 var.

- C_{2a1}. Kāo tulekust arvati: kui vitsa, sis vil'lä; kui urba, sis kurba; kui lehti, sis leinä.

Pst — 1 var.

- a₂. Kukub kägu vitsa, siis vilja; kui urba, siis kurva; kui lehte, siis leina.

Krk — 1 var.

- a₃. Kui kägu kevadel vitsa tuleb, siis tähendab see vilja-aastad; tuleb ta urba, siis tähendab see kurba aastad; tuleb lehte, siis tähendab see leina-aastad.

Saa — 1(2) var.

- b₁. Kui kägu kevadel lehte tuleb, siis on leina; kui urba, siis kurba; aga kui vitsa tuleb, siis on viljasui loota.

Trv — 1 var.

- b₂. Ku kägu lehte vällä tuleved, sis oleved leina; ku urba, sis kurba; ku vitsa, sis vil'la.

Hls — 1 var.

- c. Ku kägu vitsa tule, saa villä; ku lehte, sōs leinä; ku urba, sōs kurba.

Trv — 1 var.

- C₃. Ku kägu ninda vara vällä tule, et mõts vitsan om, sis leibä; ku urba, sis ohku; lehte, sis leinä.

Hel — 1 var.

*

- Da₁. Kui mets vitsas ja kägu välja tuleb, siis saab tõuvilja; kui mets lehis, siis saab leiba.

Võn — 1 var.

- a₂. Kui kägu kevadel vitsa välja tulli, siis sai vilja; kui lehte, siis sai leiba.

Võn — 1 var.

- b₁. Kui kägu vitsas — vilja-aasta; kui kägu siis välja tuleb, kui puud lehes on — hää leiva-aasta.

TMr — 1 var.

- b₂. Tuleb kägu vitsa — vilja-aasta, tuleb lehte — leiva-aasta.

Sõöt Nlj. Kal. (1902 apr.) — ?(1) var.

*

- E₁. Tuleb kägu vitsa, sōs om vilets suvi oota; tuleb ta lehte, sōs leiba saab.

Trv — 1 var.

- E_{2a}. Kui kägu vitsa tulevad, siis tulevad vilets aasta; tulevad kägu lehte, siis hää aasta.

Hls — 1 var.

- b. Kui kägu vitsa tuleb, siis tähendab see viletsat aastat; tuleb ta lehte, siis tähendab see jälle head aastat.

Hls — 1(2) var.

- E₃. Kui kägu vitsa tuleb, siis olla kuri kevade; kui lehte, siis leiba.

Trv — 1 var.

- F_{1a1}. Ku kägu vitsa tuleb, toob vil'lä; ku lehte, toob leinä.

Hls — 1 var.

- a₂. Kui kägu tuleb vitsa, siis saab vilja; kui lehte, siis saab leina.

Saa — 1 var.

- a₃. Tuleb kägu vitsa, siis saab vilja; tuleb kägu lehte, siis saab leina.

Saa — 1 var.

- a₄. Kui kägu vitsa tule, saab vilja; kui lehte, saab leina.
Hls v. Krk (Kase) — 1 var.
- a₅. Kui kägo vitsa tule, sis saa viljā; kui lehte, sis leina.
Plv — 1 var.
- a₆. Kui kägu vitsa tuleb, selle aastal saab siis vilja; kui aga lehte, siis saab leina saama.
Plv — 1 var.
- b₁. Kui kägu kevadel vitsa tuleb, siis saada vilja-aasta; aga kui kägu kevadel lehte tuleb, siis saada leina-aasta.
Rõu — 1 var.
- b₂. Kui kägu kevadil vitsa tuleb, saab vilja-aasta; kui lehte — leina-aasta.
Plv — 1 var.
- b₃. Kui kägu vitsa vällä tuleb, on villä-aasta; kui lehte, siis leina-aasta.
San — 1 var.
- b₄. Ku kägu vitsa tuleb, tuleb villä-aast; ku lehte — leinä-aast.
Hls — 1 var.
- c₁. Ku kägu lehti tulõp, siis tulõp leina; ku ta vitsa tulõp, siis tulõp vil'la.
Krk — 1 var.
- c₂. Kui kägu lehte tuleb, saab leina-aasta; kui vitsa, siis vilja-aasta.
Plv — 1 var.
- d₁. Kui kägu vitsa tuleb, saab viljaline suvi saama; kui aga lehte, siis leina-aasta.
Plv — 1 var.
- d₂. Kui kägu kevadil vitsa tuleb, saab viljaline suvi saama; kui aga kägu lehte tuleb, saab leina-aasta saama.
Plv — 1 var.
- F₂. Ku kägu tulep vitsa, sis saap varantust; ku lehte, sis leina.
Krk — 1 var.
- F₃. Sel aastal, mil kägu kevāde vitsun kukub, saab häste pal'lu vil'lā; sel suvel, mil kägu lehin kukub, saab nālgā nātā.
Trv — 1 var.
- *
- G₁. Kui kägu urba tule, sis ohtu; kui lehte, sis leiba.
Ote — 1 var.
- G₂. Kui kägu urba tule, sis om kurb ja nällä-aaste oota; kui ta lehte tule, sis vilja-aaste.
Trv — 1(3) var.
- H. Lehte tuleb leinakägu, urba ohukägu.
Hps — 1 var.
- I. Kui kägu kukub urba, siis sant kevade; kui lehte, siis on hea kevade.
Amb — 1 var.

*

- Ja. Kui tuleb kägu vitsa, saab suvevilja; kui urba, siis ohuline aeg.
Uus As Kal. (1903) 21 — ?(1) var.
- b. Kui kägo urba tule, sõs ohto; kui vitsa, sõs vilja.
Plv — 1 var.

*

- K_{1a1}. Kui kägu vitsa kukub, olla vilja-aastad lootat.
Krk — 1 var.
- a₂. Kui kägo vitsa tulõ, saasõ viläline aastak.
Se — 1 var.
- b₁. Ku kägo tuleb vitsa, siis suab viljäsuvi.
Kod — 1 var.
- b₂. Kui kägu vitsas kukub, saada viljaline sui.
Plv — 1 var.
- K₂. Kui kägo tuleb vitsa, siis tuleb vilets suvi.
Kod — 1 var.

*

- L. Kāo kukkumine vitsas — vihmane kevad, külm.
Ran — 1 var.

*

- M. Kui kägu tuli urba, siis toob ohtu.
EKMS III 303 ja IV 888 — 1(2) var.

* *

- Na₁. Kukulind kukub: kui urba, siis kurba; kui lehte, siis leina; kui raagu, siis rōõmu.
Põl — 1 var.
- a₂. Kuku urva — kurva; kuku lehte — leina; kuku raaga — rōõmu.
Kāi — 1 var.
- b. Kui kukulind laulab raagu, siis rōõmu; kui lehte, siis leina; kui urva, siis kurva.
Hil — 1 var.
- c. Kukulinnu laal: kui urbas, siis kurba; kui raagus, siis rōõmu; kui lehte, siis leina.
Kāi — 1 var.
- O₁. Ku kägu tuleb urba, saab kurba; ku lehte, saab leiba; ku raagu, saab raha.
Hää — 1 var.
- O₂. Kāgu laulab: kui raagu, siis rahu; kui lehte, siis leiba; kui urva, siis kurva.
Kul — 1 var.
- O₃. Kui kägu kevadel esimest korda kuul-

da on ja siis veel mets raos on, siis saab palju vilja sel aastal; kui aga mets juba urvas on, siis saab ohtu ja kehva suve; kui aga puud lehes on, siis saab leiba ehk hää rukkisaak.

Trt — 1 var.

P. Tuleb kägu raagus metsa, siis vilestust; urba, siis ohtu; lehte, siis leiba.
Võn — 1 var.

*

Q. Kui kägu kukub raagu, siis kukub sulle rõõmu; kukub ta urba, siis kukub sulle leina.

Mus — 1 var.

*

R_{1a}. Kui kägu raagus metsa tuleb, olla eestulev aasta raha-aasta; kui lehtes metsa, olla leina-aasta.

Vil — 1 var.

b. Kui kägu kukub raagus puude otsas, siis saab raha; kui lehtes puu otsas, saab leina; kui õues, siis tähendab kurbust.

Khn — 1 var.

R_{2a}. Kui kägu kukub raagu, siis saab rõõmuaasta; kui aga kägu lehte kukub, siis saab leina-aasta.

Koe — 1 var.

b. Kui kägu kevade kõige enne raagus metsas kuuldi kukkuma, siis oli rõõmus suvi loota; kui ta aga lehtmetsas esimest korda kuulda oli, siis oli leinasuvi oodata.

Koe — 1 var.

R_{3a}. Kui kägu raagu tuleb, siis pailu leiba toova; kui lehte tuleb, siis toova leina.

Vil — 1 var.

b. Kui lehtes, toob leina; kui raagus, toob leiba.

Koe — 1 var.

R_{4a}. Kui kägu kukub siis, kui puud on raagus, on oodata hää viljasaaki; kui kägu kukub siis, kui puud on lehis, on oodata sel aastal palju leina.

Kod — 1 var.

b. Kui kägu raos kukub, tuleb hea vilja-aasta; kui kukub lehis — leina-aasta.

Vän — 1 var.

R₅. Kui kägu esimest korda kukub, kui mets alles raagus on, tuleb hää aasta; kui kägu aga siis kukkuma hakkab, kui puud lehtes on, tuleb leina-aasta.

Plt — 1 var.

R_{6a}. Kui kägu ilmub raagu, saab vilja; ilmub ta lehte, siis saab vähe vilja.

Võn — 1 var.

b. Tuleb kukulind lehtedega, siis saab vähe vilja; tuleb ta aga raagus puil, siis palju.

Ol. Lisa nr. 11 (1888) 172, Is. Kal. (1904) 208, Reinhold Kal. (1912) 5 — 12(4) var.

R₇. Kui kägu lehtes välja tuleb, siis saab sel aastal näljaaeg; aga kui raagus, siis saab rikas aasta.

TMr — 1 var.

R_{8a}. Kui kägu tuleb raagus metsa, siis on vilja-aasta; kui tuleb lehtis metsa, siis nälja-aasta.

Lüg — 1 var.

b₁. Tuleb kägu lehtis metsa, tuleb nälja-aasta; tuleb ta raagus metsa, tuleb vilja-aasta.

Uus As Kal. (1902) 9 — 12(1) var.

b₂. Tuleb kägu lehtis metsa, toob ta nälja-aasta; tuleb ta raagus metsa, toob vilja-aasta.

Ol. Kal. (1893) lisa 26 — 2(7) var.

R₉. Tuleb kägu kevadel raagus metsa, tuleb hea aasta; tuleb aga lehtmetsa, siis vilets aasta.

Vän v. Vil (õpil.) — 1 var.

R₁₀. Kui kägu tuleb raagu, siis tuleb hea suvi; kui lehte, siis paha.

M. Proodell seletus: «Tuleb palju pikseõnnetusi.»

Iis — 1 var.

S_{1a}. Kui kägu ruagu välja tuleb, siis saab raha; kui lehte, siis leiba.

Plt — 1 var.

b. Kui kägu lehte tuleb, toob leiba; kui raagu tuleb, toob raha.

Pst — 1 var.

S₂. Kukub kägu raagu, saab hää vilja-aasta; kui aga kukub kägu lehte, tuleb hea heina-aasta.

Kuu — 1 var.

T₁. Kui kägu kukub raagu, siis tuleb nälga; kui lehte, siis vilja.

Hlj — 1 var.

T₂. Kui kägu kevadel esimest korda kukub raagus metsas, siis on kurb aasta; kui aga lehtes metsas, siis lõbus aasta.

Kre — 1 var.

U. [Kui] kägu esimest kord lehtmetsas kukub, [tuleb soe kevade]; kukub ta aga raagus metsas ehk nõelpuumetsas, siis tuleb külm kevade.

Ol. Kal. (1893) lisa 26 — 2(2) var.

*

Va. Kui kägu raagus metsa tuleb, saab viljarikas aasta.

Trt? (õpil.) — 1 var.

- b₁. Kui kägi tuli raagus metsa, tuli hea vilja-aasta.
TMr — 1 var.
- b₂. Tuleb kägu kevadel välja, kui puud on veel raagus, saab hää vilja-aasta.
TMr — 1 var.
- b₃. Kukub kägu raagus metsas, siis tuleb hea vilja-aasta.
PJg — 1 var.
- b₄. Kui kägu tuleb raagus metsa, tuleb hea vilja-aasta.
Mih — 1 var.
- b₅. Kui kägu raagus metsa tuleb, on hää vilja-aasta.
VMr — 1 var.
- Öa. Kui kukulind raaga hüüab, siis on vilu kevade.
Hii — 1 var.
- b₁. Kägu kukub raagus metsas, [tuleb] külm.
VJg — 1 var.
- b₂. Kui [— — —] kägu kukub raagu, tuleb külm kevade.
Kuu — 1 var.
- Ä. Kui kägu raagu kukub, tuleb piksene suvi.
Jõh — 1 var.
- Öa. Ku kägu raagus kukub, siis tuleb kehva, õnnetu sui.
Hää — 1 var.
- b. Kui kägo kukub raaga metsas, siis on kehva aasta.
Lüg — 1 var.

* *

- Ü. Kui kägu oksa tuleb, siis on külm sui; tuleb ta lehte, siis soe sui ja sellega ühes õnnelik aasta.
?Pst (Söggel) — 1?(2) var.

* *

- X. Kui kägu välja tuleb ruagu, siis rõõmu; kui lehte, siis leina-uasta; kui punga, siis puhast leiba.
Plt — 1 var.
- Y. Kui kägu kukub ja puud on raagus, siis tuleb rahuaasta; kui puud on lehtes, siis on leina-aasta; ja kui puud on pungas, siis on pulmi palju.
Mih — 1 var.
- Vrd. 14814. Tuleb õöpik lehtis metsa, toob ta vilja-aasta, tuleb ta raagus metsa, toov nälja-aasta.
2817. Kui jüripäe kased urbas, saava kurba; ku lehtes, saava leiba; ku raagus, saava raha.

4916. KUKUB KÄGU KOLM PÄEVA ENNE JÜRIPÄEVA, SIIS ON HEA VILJA-AASTA, AGA KUKUB KÄGU KOLM PÄEVA PÄRAST JÜRIPÄEVA, SIIS ON NÄLJA-AASTA — 1(2) var.
Plt (Luu).

4917. KU KÄGU HILDA KUUK, SIS KUUK SÖKLÖID — 1 var.
Har (Niilus).

4918. KÄGO KUUK KA UMA AO PÄÄLE * — 1(2) var.
* kägu (Norm.)
Norm. 264; Se (Savala).

4919. KÄGU EI OLE KUNAGI KUULUS OMAL MAAL — 1?(1) var.
?Hel (Sillaste).
Vrd. 8990. Ükski prohvet ei ole kuulus omal maal.
4913. Kaugelt kägu kuulus.

4920. KÄGU JÄÄB SIIS KUKKUMAST ÄRA, KUI HEINASAATU NÄÄB — 4(5) var.

- Aa. —
Hij (Pruhl) — 1 var.
- b₁. Kui heinasaat metsa saab, jättab kägo kukkumist.
Jõh — 1 var.
- b₂. Kui heinasaat heinamaale saab, siis jääb kägu kukkumast ära.
Rak — 1(2) var.
- B. Käol õtraõga kurgus, esimene heinakuhi metsas.
Lüg — 1 var.
- Vt. 7768 G.

4921. KÄGU MUUDAB END JAANI-P[ÄEVA]ST SAADIK RAUDKULLIKS — 6 var.

- Aa. —
Vil (Leoke) — 1 var.
- b. Kägu läheb ka kulliks, kui ta kurtma jääb, ei kuku enam.
EKMS III 793 (< Krk) — 1 var.
- B. Käol lähäb peale odra loomist okas kurku, siis ta enam ei laula, ta on siis kull.
Rid — 1 var.
- Vt. 7768 H₁.
- C. Kukolind laulab, kunni oder loob, siis odraoga lääb kurko ja jääb ta kulliks.

Sa — 1 var.

Vt. 7768 H₃.

D. Pääle jaanip[äe]va on käol odraohak kurgus, ei kuku enam ja muudab end kulliks.

Vil — 1 var.

Vt. 7768 H₃.

E. Kagu öeldakse pärast jaanipäeva kul-
liks muutuma; kui odra on ära loond,
siis odraokas läheb käole kurku, ei saa
enam kukkuda.

Nrv — 1 var.

Vt. 7768 H₄.

4922. POLE KÕIK KÄGUD, KES
«KUKKU» LAULAVAD — 1 var.

Ha (Kanketer).

Vrd. 12264. Kõik ei ole tuid, kes lendavad, ega
õõpikud, kes laulavad.

4923. KÄHRI OM REBÄSE TUUMIIS —
1 var.

kähr = mäger

A. Tamme seletus: kähr teeb koopa, rebane
võtab käest ära.

Kam.

4924. KES KÄIB, SEE KA KOMISTAB —
1(3) var.

a. _____

Amb (Hintzenberg) — 1(2) var.

b. Kes käib, see komistab.

E 34 — ?(1) var.

4925. KUS KEIAKSE, SENNA JÄÄVAD
JÄLLED — 1 var.

Emm (Ennist).

Vrd. 2167. Kus inimene ise ei astu, seal ka jälge
taha ei jää.

4926. KÄÜ ÜLE JALA, ÄRA TALLA
PÄÄLE, KUI PÄÄLE TALLAD, SIIS
TÄNNI NAKKA — 1(2) var.

Stein 36; Vö-Se (Stein).

4927. KÄIMAKOER JUHTUB VAHEST
KÄNDIGE, VAHEST KONDIGE —
1 var.

Hil (Tikerpuu).

Vrd. 2459, näit. A₂A₂: Jooksukoer saab ikka —
puhu selga, teise sohe.

7588. Nuhkiv peni saab ikka nina pihta.

4928. KÄLIMEHED SÖÖVAD, KÄLI-
MEHED JOOVAD, KÄLIMEHED
SELTSIS KÜLAS KÄIVAD — 3 var.

A. _____

Kei (Poom) — 1 var.

B. Kälimehed söövad, kälimehed joovad,
kälimehed ei anna kellekil.

S. Karro seletus: «Omaste vahel peetud ka
vanast talgusid, see ütetus kuulub omaste
vahel peetud talgute kohta.»

Hls — 1 var.

C. Kälimehed söövad, kälimehed joovad,
kälimehed käivad käpakil.

Saa v. Hls (Söggel) — 1 var.

4929. PAREM KÄMBLELAIUS KODU KUI
VAKAMAA VÕORAL MAAL —
2(12) var.

a. _____

Wied. 145, Kündja nr. 48 (1883) 573, E 67,
E² 88, Norm. 197, EKMS I 1307 ja IV 439
— 1(8) var.

b. Parem kämblalaius kodus kui vaka-
maa võõrsil.

Reiman EK I 276 — ?(1) var.

c. Parem kämblalaiu omal maal kui va-
kamaa võõral maal.

Hel (Wahlberg) — 1(3) var.

4930. MIS KAMMUN, TUU KÄEN, MIS
RUAN, TUU RIIN, MIS KUJAN,
TUU KOTUN — 1 var.

Urv (Seen).

4931. HOT'T KANNULÖGI PANGÕ
KÜPÄR' PÄÄHÄ, SIS MA' PELGA'
INÄBÄ KU VIIT KABÖHIST —
1 var.

S. Tanningu seletus: «Ütleb hunt, sest kar-
dab ainult poissi.»

Se.

Vrd. mj AaTh 160*.

Vrd. 1649. Hunt ütelnud vanaste: «Ma kardan
põlvkõrgust poisikest enam kui mõrsjatüd-
rukut.»

10069. Saksa kübärätki piat pelgäma kepi
otsah.

4932. KUIDAS KANDU, NÕNDA KIRVEST
— 1?(1) var.

?Vil (Leoke).

4933. KUIDAS KÄND, NÕNDA KÄBI —
10(34) var.

Aa₁. _____*

* kuda (Stein), kuidas (Wied., Kündja; Hls,

Trv, Tt), kudas (E; Põl); nenda (Wied., Kündja); käba (Põl)
Stein 32, Wied. 85, Kündja nr. 41 (1883)
490, E 41, E² 22, Puus. EKGr. 163, Puus.
Eü I 113 ja 115, Puus. KA V—VI 157, Jänes-
Parlo 13; Põl, Muh, Hls, Trv, Tt (Kreutzw.)
— 6(25) var.

- a₂. Nagu känd, nõnda käbi.
Rätsep Koduk. 22, Kmpm. KLr 354, Kmpm.
Kõ 13, Kmpm. A⁶ 15 — ?(4) var.
- b₁. Kuida känd, nenda käbad.
Wied. 85, Kündja nr. 41 (1883) 490 —
1(2) var.
- b₂. Kuidas känd, nõnda käbid.
Põl — 1 var.
- c. Nigu kand iin, nii kuku' takan.
Urv — 1 var.
- B. Ku känd, nii käbi; nigu nappi, nii kaa-
sekõist; nagu vanemad, nii lapsed.
Krl — 1 var.
- Vt. 13230 H ja 13636 E.

4934. KUIDAS KÄND, NÕNDA VÕSU — u. 250(382) var.

A_{1a1}. — *

* kudas (Vlg. Lisal., Tõn. RP; Lüg, VJg, Amb, Vig, Rei, PJg, Hel, SJn, Pal, Rõn),
kuida (VNg, Sim, Amb, Ha, Sa, Mih, Pär, Hls, Hel, Pst, Vil, Pal, Kod, Puh, As, Tt),
kuda (Vi, Jä, Kuu, Jür, Kos, Kaa, Hel, Plt, Pal, Kod, MMg, TMr, Trt); nenda (Vai, Jõh, Hlj, VMr, Kos, Vig, Kär, Vil, Muh, PJg, Tor, Pär, Hel, Trt, Tt), nõnda (Mus, Jäm, Kaa), ninda (Jõh, Lüg, Kuu, Kõp),
nõnna (Iis, VNg, Jür, SJn, Pal, Kod, MMg);
kand (Vai, Iis, Hlj, Sim, Kuu, Kaa, Pär, Päl, Hel, Trv, Vil, Kõp, TaL, As), kända (Lüg), kant (Kär, Vil); vesu (Kuu), vosu (Jõe), võsu (Mus, Muh)
Vlg. Lisal. nr. 10 (1890) 80 ja nr. 20 (1890)
160, Tõn. RP 339, E² 22; levik ülemaaline,
välja arvatud Võ ja Se — u. 90(113) var.

- a₂. Kuda känd, nii võsu.*
* kudas (Vig, MMg), kuida (Vil); kand (MMg, TMr, Võn)
JJn, Vig, Vil, MMg, TMr, Võn — 6 var.
- a₃. Nagu kand, nõnda võsu.*
* känd (VLk)
VLk, Rõu — 2 var.
- a₄. Nigu kand, nii võsu.
Kam — 1 var.
- a₅. Kui kand, nii võsu.
Kan — 1 var.
- a₆. Kuidas kand, nii ta võsu.
Võn? (Pint) — 1 var.
- a₇. Nii kui kand, nii ta võsu.
Stein 47 — 1(3) var.

- a₈. Nii kui kand, nii ka võsu.
Plv — 1 var.
- b. Kudas känd on, sedasi on võsu.
Juu — 1 var.
- c. Määne kand, sääne võsu.
Sa — 4 var.
- d. Määne om kand, sääne kasus võso.
Se — 1 var.
- e₁. Kuidas känd, nõnda võsud.*
* kudas (VMr), kuida (Pal); nenda (Krj),
nõnna (VMr)
VMr, Krj, Põl, Plt, Pal — 5(6) var.
- e₂. Kui kand, nii võsud.
EKMS II 917 — 1 var.
- f₁. Kuidas känd, nõnda võsa.*
* kudas (HMD v. Rls, Kre, Põl, Tõs, Vän, Hää, Saa, SJn), kuida (Juu, Põl, Vil, SJn),
kuda (Koe, Rls, Kaa, Pha, Põl, Plt); nenda (Kre, Pha, Põl, Tõs, Aud, Vil), nõnda (Põl),
nõnna (Rls), nanna (Koe); kand (Juu, Kaa, Põl, Tõs, Hää, Vil, Plt), känd (Põl)
Koe, Juu, HMD v. Rls (Treumann), Rls, Kul, Vig, Sa, Tõs, Aud, Vän, Hää, Saa, Vil, SJn, Plt — 28(33) var.
- f₂. Kudas känd, na võsa.
Rap v. Mär (Poom), Vig — 2 var.
- f₃. Kuidas känd, nii võsa.
Rap v. Mär (Poom) — 1 var.
- f₄. Kui kand, nii võsa.
Wied. 77, Kündja nr. 39 (1883) 466; Krj —
1(5) var.
- g. Määne kand, sääne võsa.
Kam — 1 var.
- h₁. Kudas känd, nõnda võsad.
Mus — 1 var.
- h₂. Kuidas känd, nii ka võsad.
EKMS II 1267/8 (< Käl) — 1 var.
- i₁. Kudas kand, nõnda võrse.*
* kudas (Vil), kuida (Trv), kuda (Trv),
kudas (Krk, Trv), kuis (Hel); ninda (Krk, Trv); võrsa (Trv), võrsos (Krk); känd (Vil)
Krk, Vil — 10 var.
- i₂. Kuidas kand, nõnda ka võrse.
Vil — 1 var.
- A_{2a1}. Kuidas känd ees, nõnda võsu taga.*
* kudas (Kad), kuida (Krj, Khk); nenda (Krj, Khk); kand (Trv)
EKMS II 438 ja III 302; Rak, Krj, Khk, Trv — 5(10) var.
- a₂. Kudas kand iin, nii ta võsu tagan.
Nõo — 1(3) var.
- a₃. Kuidas kand iih, nii võso takah.
Vas — 1 var.
- a₄. Kui kand een, nii võsu takan.*
* eeh (Räp), ees (Wied.), iin (Rõu), iih (Rõu, Vas), iihn (Rõu); taga (Wied.), takahn (Rõu), takah (Rõu, Räp, Vas)

- Wied. ESSr 199; Vō, Vas v. Se (Sandra) — 12(15) var.
- a₅. Nigu kand iin, nii vōsu takan.*
* iih (Plv); takah (Plv); vōso (Vōn, Plv)
Vōn, Ote, San, Rōu, Plv — 7(8) var.
- a₆. Nii kui kand een, nii ka vōsu takan.
Vō-Se (Stein) — 1(4) var.
- a₇. Nii kui kand een, nii vōsu takan.
Vōn — 1 var.
- a₈. Nii ku kand iih, nii vōso takah.
Vō (anon.) — 1 var.
- a₉. Nagu kand ees, nii vōsu tagas.
Hls — 1 var.
- b. Kuidas känd, nōnda vōsu taga.
?Tt (Suurkask) — 1?(1) var.
- c. Kand iih, nii vōso takah.
Rāp — 1 var.
- d. Nii kui kand iih lätt, nii vōso takah.
Vas — 1 var.
- e₁. Nigu kand iin, nii vōsu perän.
Ote — 1 var.
- e₂. Kui kand een, nii vōsu perän.
Kan v. Rāp (J. Fr. Heller) — 2 var.
- f₁. Kuda känd ees, nōnda vōsu järel.
SJn — 1 var.
- f₂. Kuda kand iis, nōnna vōsu järel.
Ksl — 1 var.
- f₃. Kuidas känd eeli, nōnda vōsu järel.
HMD (õpil.) — 1 var.
- f₄. Kuidas känd ees, nii vōsu järele.
Hel — 1 var.
- g. Kuda kand ees, nōnda vōsu taga järel.
Vil — 1 var.
- h. Kuida känd ees, nenda vōsud taga.
Wied. 85, Kündja nr. 41 (1883) 490 — 1(2) var.
- i₁. Kudas kand ees, nōnda vōsa taga.*
* kuida (Krj), kuda (Krj), kuedas (Khn);
känd (Krj); ies (Khn); nenda (Krj)
Krj, Khn, Hää — 4 var.
- i₂. Niu kand ehen, nii vōsa taga.
Kan — 1 var.
- i₃. Nigu kand iin, nii vōsa takan.
Kan — 1 var.
- j. Kuidas känd ees, nōnda vōsa järel.*
* kuida (Saa, Hls), kudas (KJn); kand
(Saa, Hls, KJn); iis (KJn); nenda (Hls);
nōnna (KJn); järgi (Saa)
Saa, Hls, KJn, Pil — 4 var.
- k₁. Kuda känd ees, nōnda vōsa taga järele.
Pee — 1 var.
- k₂. Kudas kand iis, nōnda vōsa taga järgi.
Saa — 1 var.
- l. Kand ees, vōsa taga järel.
Hää — 1 var.

- m. Kuida kand ees, nenda vōsad järgi.
Beitr. I 13 ja XI 155; Pär — 1(5) var.
- n₁. Kuda kand ehen, nōnda vōrse jären.
Trv — 1(2) var.
- n₂. Kuidas känd ees, nōnda vōrse järgi.
EKMS I 1058 — ?(1) var.
- o. Kuda kand ehen, nōnda vōrse perän.
Trv — 1 var.
- p. Kuida kand ehen, ninda vōrse taga järel.
Krk — 1 var.
- Ba. Kuda kand, nōnda kasu.*
* kuida (Kodu Kal.), kuidas (VII); känd
(Kodu Kal., Jung)
KAH Loe 19, Kodu Kal. (1905), Jung 68;
Trv, Vil — 3(10) var.
- b. Kuis kand, nii kasu.
Rōn — 1 var.
- C. Kuida mänd, nenda kasu.*
* kuidas; nōnda (E)
E² 22; Kär — 1(3) var.
- D. Kudas kand ehen, ninda poja taga järgi.
Krk — 1 var.
- E. Määne kand, sääntsi ossa'.
Se — 1 var.
- F. Kuida tüvi, nōnda vōsu.
?Vil (Pallu) — 1?(1) var.
- Ga₁. Kudas puu, ninda vesu.
Kuu — 1 var.
- a₂. Kuida puu, nōnda vōsu.
Saa — 1 var.
- b. Kuidas puu ees, nōnda vōsu taga.
Khk — 1 var.
- c. Kudas puu ees, nōnda vōsa järel.
Hls — 1 var.
- Ha₁. Kui tamm, nii vōsud.*
* vōsad (Poromenski)
* Helle 341, Hupel 110, Lindf. (1841) 47,
Čelak. 404, Poromenski EGr. 198, Wied. 83,
Kündja nr. 40 (1883) 478, KAH EKAI 153 —
1(11) var.
- *
Zuitam, ni wōsfud, der Alpfel fällt nicht weit vom
Stamme.
- a₂. Kuda tamm, nenda vōsud.*
* kuidas; nōnda (EKMS)
EKMS I 1058; Hlj — 1(3) var.
- b₁. Kui tamm, nii vōsu.
Marpurg 71; Norm. Cl. 24 — 1(5) var.
- b₂. Kuidas tamm, nōnda vōsu.
Vän — 2 var.
- c₁. Kui tamm ees, nii vōsud taga.
Wied. 83, Kündja nr. 40 (1883) 478 — ?(4) var.
- c₂. Kuida tamm ees, nenda vōsud taga.

Wied. 85, Kündja nr. 41 (1883) 490 — ?(3) var.

- I. Kuis uibu, ninda võrse.
Hel — 1 var.
- J. Kuida kand, nõnda kasu, kuida mänd, nõnda võsu.*
* kuida (Jung; Hel), kuidas (Kse); känd (Kündja, Jung, Kmpm.; Kse, Hel); nenda (Wied., Kündja; Hel)
CRJ KLr II 56, Wied. 85, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 41 (1883) 490, Kmpm. KH 84, Jung 70; Kse, Hel, Tt (anon.) — 4(32) var.
- Ka. Kuda kand, nenda võsu, kuda mänd, nenda kasu.*
* kuida (Kündja), kudas (E), kuidas (EKMS); känd (trükised); nõnda (E, EKMS)
Wied. 75, Kündja nr. 38 (1883) 455, E 41, EKMS II 438; Pst — 1(8) var.
- b. Kuidas mänd, nõnda kasu, kuidas känd, nõnda võsu.
Nurmik III 95, Norm. 176 — ?(7) var.
- L. Kuda puu, nõnda kasu, kuda känd, nõnda võsu.
JJn — 1 var.
- M. Kuidas kuusk, nõnda käbi, kuidas känd, nõnda võsu.
Kos — 1 var.
- N. Kuida känd, nõnda võsu, kuida puu, nõnda oksad.
Vai — 1 var.
- O. Kuda kuusk, nõnda kand, kuda kasu, nõnda võsu.
Äks — 1 var.
- P. Määne kand, sääne võso, lää_äi võso ka kannust kavvõ.
Se — 1 var.
- Vt. 14339 E.
- R. Kuidas känd, nõnna võsu, kuidas lind, nõnna laul.*
* kuda; kand; nenda (Hel)
Juu, Hel — 2 var.
- Vt. 5909 S.
- S. Kuidas känd, nõnda võsu, kuidas kuusk, nõnda kasu, kuidas tamm, nõnda tõru, kuidas maa, nõnda manner.
Pil — 1 var.
- Vt. 11574 D ja 6190 C.
- T. Kasu_u' lepä kannu pääl kõivo ja kõivo kannu pääl leppä; määne kand, sääne võso.
Räp — 1 var.
- Vt. 4759 L.
- Vrd. 14976. Oks kand, üheksat jagu võrsjat.
14338. Määne võsu, sääne kand.
4930. Kus känd, seal võsu.
5165. Kuidas künd, nõnda kasu.
12847. Nii kui uibu lin, nii ossa peran.

4935. KUI KÄND SEITSE KÜBARAT KANNAB, SIIS TULEB VILJARIKAS AASTA — 5 var.

- A. _____
PJg (Aija) — 1 var.
- B. Kui üheksa lakki enne jõulu kannu otsas on, siis on teisel aastal hea viljakasv.
Jäm — 1 var.

*

- C. Ku keväde lumi kavva kannu otsan seisab, saab pal'lu kapustid.
Hls — 1 var.
- D. Kui maarjapäeval lumi kannu otsas on, siis kasvab suvel palju kapsid.
Vil — 1 var.
- E. Kui enne mardipäeva lumi kannu otsas on, siis on teise aasta hea kapsaku.
PJg — 1 var.

Vrd. 6287. Matsepäest jäeb müts kannu otsa.

4936. KUS KÄND, SEAL VÖSU — 1(3) var.

Wied. 91, Kündja nr. 42 (1883) 502.

Vrd. 4934. Kuidas känd, nõnda võsu.

4937. KÄNNUST TUNTAKSE PUURAIUJAT — 1 var.

E. Poomi seletus: kas on õppinud või õppimata töömees.
Rap v. Mär.

4938. ÜHE KÄNNU VÖSUD ON VALE JA VARGUS — 3(5) var.

- A. _____
Norm. 139, EKMS IV 428; Rap v. Mär (Poom) — 1(3) var.
- Ba. Varas om võlsja poig; ütest juurest mõlemba kasunu, üts palk mõlembile.
Trt. Vör. Kal. (1839) 62 — 1 var.
- b. Varas on võltsja poig; ütest juurest kasunu, üts palk mõlembil.
TMr — 1 var.
- Vt. 13737 D.

4939. KEL KÄPIKA, SEL KOPIKA — 1 var.

Urv (Ägel).

4940. KEL KÄPO', TUUL UPO' — u. 45(65) var.

- a₁. Kel kápä, sel upu.*
* kápä; upo'
Rõu, Vru (R. Kallas) — 6(8) var.

- a₂. Kel käpä', tuul upo'.
Se — 1 var.
- b₁. Kel käppä, sel uppo.*
* uppu (Rõu)
Rõu, Võ (Prants) — 2(4) var.
- b₂. Kellel käppa, sellel uppu.
Norm. 80 — ?(1) var.
- b₃. Kel käppä, tuul uppo.*
* tol (Võ); uppu (Rõu)
Rõu, Vas v. Se (Prants), Võ (anon.) — 3 var.
- c₁. Kel käpo, sel upo.*
* käpu — upu (Nõo, Tt), käpud — upud (E²; Võn)
E² 42; Võn, Nõo, Plv, As (Kuusik) — 6(9) var.
- c₂. —*
* käpu — upu; tol (Kam)
V. Rannaste (Se) seletus: kes on hoolas, tol on alati õnne. F. Iiviku (Se) seletus: «...kes inne ar saa, tuul om õks käeh.»
Kam, Se — 9 var.
- c₃. Kellel käpo', tuul upo'.
E. Kirsi seletus: tragil on edu.
Se — 1 var.
- c₄. Kellel käpu, tollõl upo.
A. Krooni seletus: kes on tööinimene, sel on kõike küllalt.
Ote — 1 var.
- d₁. Kel käppu, sel uppu.*
* hüppu (Trv)
CRJ Klr III 201; ?Trv (Rennit), Plt, Võn, Ote — 3 kuni 4(13) var.
- d₂. Kellel käppu, sellel uppu.
Kmpm. KH 37 — ?(1) var.
- d₃. Kel käppu, tol uppu.
Ote — 1 var.
- e₁. Kel näpo', sel upo'.*
* näpu — upo (Vru), näpu — upu (Urv)
Urv, Vru, Plv — 3 var.
- e₂. Kel näpo', tuul upo'.*
* tol
V. Raua seletus: öeldakse varguse kohta.
Se — 3 var.
- e₃. Kellel näpo', tuul upo'.
Se — 1 var.
- e₄. Kellel näpo, tol omma upo.
Räp (Lepson) — 1 var.
- e₅. Kelle näppu, selle uppu.
Võn (Sordla) — 1 v. 2(2) var.
- f. Kel kätso', tuul upo'.
Se — 1 var.
- g. Kel kää', tuul omma' upo'.
Se — 1 var.
- h. Kual ol'l käpä, tool ol'l upa.
Vas — 1 var.
- Vrd. 4942. Kellel käppa, sellel mokka.
4943. Kessel käpa, sellel napa.

4941. KEL KÄPP, SEL KÄK'K — 3(5) var.

A. —

Nõo — 1 var.

B. Kel käsi, sel käkk; kel jalg, sel jagu.
Nõo, TaL (Sprohgis) — 2(4) var.

Vrd. 4967. Kel käed, sel kalad.

4942. KELLEL KÄPPA, SELLEL MOKKA — 1 var.

Krj (Ränk).

Vrd. 4943. Kessel käpa, sellel napa.

4940. Kel käpo', tuul upo'.

4943. KESSEL KÄPA, SELLEL NAPA — 1?(2) var.

?Mus (Miller).

Vrd. 4940. Kel käpo', tuul upo'.

4942. Kellel käppa, sellel mokka.

4944. KÄRRÄ KOORMAH VITTÄ, HUVVÄ OLÖ_ÖI' PIIPUGI PANNA — 1 var.

Vas (Lenzius).

4945. KÄRBES LENDAB NIIKAUA ÜMMER TULE, KUI TIIVAD PÖLETAB * — 1(3) var.

* ümber; kuni (trükised)

Norm. 136, EKMS I 991; Ksl (Riomar).

4946. KÄRBES ON KÜLL KÄRMAS, AGA TA TÖÖD PÖLE KUSAGIL NÄHA, ÄMBLIKKU NÄE KUSAGIL LIHKUMAS, TA VÖRKUSI KÖIK KOHAD TÄIS — 2 var.

a. —

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

b. Kärbes kärmas igal pool lendama, aga tehtud pole tal midagi, ämblik pikaldane, ta võrkusi kõik kohad täis tehtud.

Rap v. Mär (Poom) — 1 var.

4947. KÄRE SILMÄD NEIDISELLÄ — 3 var.

A. —*

* neidisil

kärg : käre = rähn

S. Hirrendi seletus: «Nuored nägeväd hämeriguski veel, kui vana silm enämb ei oda.»
Kuu — 2 var.

B. Noorel nugise silmad, vanal varekse silmad, kärbi silmad neidudel.

Silm — 1 var.

Vt. 7502 D.

4948. KÄRMAS PEREMEES, LAISAD
SULASED — 1?(1) var.
?Koe (Schultz).
4949. KÄRMÄS KÄÜ KÄSKMÄTÄ', LAISK
EI LÄHÄ' LAPSATONGI — 1 var.
Urv (Seen).
4950. KAUA KÄRME KÄES KÜPS
KERKIB — 1 var.
Iis (Raudsep).
4951. KIS KÄRME ON, TEEB ÄRA SELLE
AJAGA, KUI LAISK HAKKAB ALLES
KÄSI SIRUTAMA — 1(3) var.
Norm. 221, EKMS II 416; Sim (Viidebaum).
4952. KÄRM ASI POOL VÕITU — 1 var.
HMD v. Ris (Treumann).
4953. KÄRME NAENE OO ENÄM KUI
TALUASE — 1 var.
taluase = talukoht
Kod (Univere).
4954. KÄRME TÖÖ ON KÄRNIKANE —
u. 30(40) var.
Aa₁. —*
* kärmä (Jõh, Rak); töö (Lüg, Rak, Kuu),
tüe (Hlj), tüä (Jõh); oo (VMr); kärnikane
(VNg), kärnikune (Hlj), kärniklane (Jõh,
Lüg), kärnikline (Kuu), kärnilene (VMr),
kärniline (Kuu)
Vi, Kuu — 13(16) var.
a₂. Kärme töö on kärnane.
Krj — 1 var.
a₃. Kärme töö kärnane.
VMr (Haus) — 1 var.
b. Kiire töö on kärnakline.
Jõh (õpil.) — 1 var.
Ba. Kärme töö on kärniline, pikalisel pee-
nikene.
Amb (Kleinmann) — 1 var.
b. Kärme töö on kärniline, pikaline —
peenikene.
EKMS IV 176 — ?(1) var.
C_{1a1}. Kärme töö on kärlikline, hiljase töö
ilus.
Vai — 1 var.
a₂. Kärme töö on kärnikune, hilluka töö
ilusa.
Kuu — 1 var.
a₃. Kärme töö on kärnikane, hilluka töö
on ilus.
Kuu — 1 var.

- b. Kärme töö on kärnikune, hillukane on
ilusa.
Kuu — 1 var.
c₁. Hilise töö on ilusa, kärme töö on kär-
neklane.*
* kärniklane (EKMS)
EKMS I 55 ja 58; VNg — 2(3) var.
c₂. Hillukse töö ilusa, kärmä töö kärnik-
lane.
Jõh — 1 var.
C₂. Kärme töö läeb kärma, no hillukesel
ikka ilus.
Kuu — 1 var.
Vt. 9887 H₁—H₂.
D₁. Kärme töö on kärnikane, aga hillu-
kene ikke elab.
Kuu — 1 var.
D₂. Kärme perse läheb kärna, hilluke elab
ikka.
Kul — 1 var.
Vt. 12933 N₁—N₂.
Ea. Kärme töö on kärnikune, hilluka töö
ilusa, rutaka töö rumala.*
* hiljuka (EKMS)
Norm. 228, EKMS III 493 ja 665; Kuu —
1(4) var.
b. Kärme töö on kärnikune, hiljukse töö
ilusa, rutaka töö rumala.
EKMS III 670 (< Kuu) — ?(1) var.
Vt. 9887 Ga ja b.
F. Kärme töö on kärniline, rutaka töö on
rumala.
Rak — 1 var.
Vt. 9887 I.
G. Kärme töö on kärnikune, pia tehtud
pilla-palla.
Kuu — 1 var.
Vt. 8487 S.
H. Kärme töö on kärniklane, aegamüöda
asjad käiväd.
Lüg (Källo) — 1 var.
Vt. 134 D.

4955. MIIS KÄRME LUBAMA, AGA
MITTE TÄITMA — 2(5) var.

- A. —
Kod (Nõu) — 1 var.
B. Mees küll lubamas, kuid koer täitmas.
Norm. 131, EKMS IV 727; Vil (Niggol) —
1(4) var.
Vrd. 8359. Palju on lubajaid, aga pisut täitjaid.

4956. KÄRMEST JOOKSEB MADAL VESI,
PIKKA JOOKSEB SÜGAV VESI —
1(9) var.

E MVH 10, Raud KL I 57; Trm (Sild).

4957. KÄRMETUUL ON MEREREHA —
2 var.

A. _____

M. Martinsoni seletus: «Kagutuulega ei maksa minna kalale, meri on nagu tühjaks riisunud.»

Hää — 1 var.

B. Loedtuul on taevaluud, keskhumik-
tuul on merereha.

Rid — 1 var.

Vt. 6019 C.

4958. EDIMÄLT AJA KÄRNÄ SÖRMÖ
VAIHELÖ, A PERÄST JO SUUDÄT
PERST — 1 var.

M. Linna seletus: algul on häda väikene, aga pärast läheb suureks.
Se.

4959. KEL KÄRNAD, SEL KÜÜNED — u.
35(41) var.

Aa. _____*

* kärnad (Kuu)

Hlj, Amb, Kuu — 4(6) var.

b. Kellel on kärnad, sel küüned.

Nrv — 1 var.

B_{1a1}. Kel janu, sel jalad, kel kärnad, sel
küüned.*

* kellel (VNg); jänu (Vi, JJn, Kel, Han)
Norm. 52; Vi, Amb, JJn, Kel, Han — u.
20(23) var.

a₂. Kel janu, sel jalad, kel kärn, sel küü-
ned.*

* kellel — sellel (Lüg); jänu (Lüg)

Vi — 3 var.

b. Kel kärnad, sel küüned, kel jänu, sel
jalad.

Nrv — 1 var.

B₂. Kel janu, sel jalad, kel kratsid, sel
küüned.

Hlj — 1(2) var.

Vt. 2408 D₁—D₂.

Ca. Kel janu, sel jalad, kel kärnad, sel
küüned, kel nälg, sel näpud.

EKMS I 662 — 1?(1) var.

b. Kel janu, sel jalad, kel kärn, sel küü-
ned, kel nälg, sel näpid.

Lüg — 1 var.

c. Kel janu, sel jalad, kel nälg, sel näp-
pud, kel kärn, sel küüned.

Jöh — 1 var.

d. Kel nälg, sel näpud, kel kärn, sel
küüned, kel janu, sel jalad.

Jöh — 1 var.

Vt. 2408 C ja 7688 D.

D. Kel elu, sel jalad, kel kärn, sel küü-
ned.

Lüg — 1 var.

Vrd. 4436 C. Oma kärnad sügelevad, oma küü-
ned kratsivad.

4960. KÄRNÄNE SIKAKÖNÖ SAA
ÜTSÄST AIAST ÜLE, A KULLANÖ
KITSÖKÖNÖ SAA AI ÜTESTKI —
1 var.

E. Kirsi seletus: öeldi, kui linnast tulnud
minia keeldus lauta minemast.
Se.

4961. KÄRNKONN ON KIITAND, ET
MÖNI ON TUGEVI MAA PEAL,
MÖNI MERES, AGA TEMA KÄIB
MÖLEMATES — 1 var.

Mus (Ahurand).

4962. KENEL KÄRR TAGA, SIE VAHTIGU
OMA ELUGA IGE EDE — 1 var.

Kuu (Lindström).

4963. EGA ÜKS KÄSI TEIST ÜHTE-
PUHKU VÕI PESTA — 1 var.

HMd v. Ris (Treumann).

Vrd. 4992. Käsi peseb kätt.

4964. EI MITTE ÜTSINDÄ KÄELE, ENGE
VITSALÖ KA PIÄT SUUD ANDMA
— 1 var.

Vas (Jakobson).

4965. JÖVVA ÖI MII KÄE TÖÖ NII
TETÄ, KUI MII ÜTS LÖÖR VÖÖ ÄR
LÖSSEDA — 1 var.

Päss 177 (< Lut).

Vrd. 4682. Kurk kulutab rohkem kui käed teeni-
vad.

4966. KEL KÄED RÜPES, SELLEL NÄLG
KÖTUS — 3(8) var.

A. _____*

* sel; kõhus (trükised)

E 32, E² 76, Puus. EKGr. 172, Puus. Eü I
112/3; Plv (Tamm) — 1(6) var.

B. Kel kääd rüppes, sel nälg näpus.

Kuu (Volberg) — 1 var.

C. Kellel kääd rüppes, sellel aganad kõ-
hus.

VNg — 1 var.

Vrd. 4994. Käel pühad, kõhul paast.

4967. KEL KÄED, SEL KALAD — 4(11)
var.

Aa. —————

M. Mäesalu (Hää) seletus: kalapüügi vm. töö kohta, mis käte usinusest edeneb.
Norm. 81; Aud, Hää — 2(3) var.

b. Kellel käed, sellel kalad.

EKMS III 1228; Aud — 1(2) var.

B. Kellel käed, sellel kalad; kellel janu, sellel jalad.

Meelej. nr. 10 (1887) 78, EKMS I 658; Pär (Kampmann) — 1(6) var.

Vt. 2408 I.

Vrd. 4941. Kel käpp, sel käk'k.

4975. Kelle käsi, selle mesi.

4968. KEL KÄTT, SEL JALGA — 1 var.

Amb (Neublau).

4969. KELLE KÄED SITAGA, SELLE SUU
SAIAGA — u. 65(98) var.

A_{1a1}. —————*

* käe; sitage; saiage (PäL)

M. Mäesalu (Hää) seletused: 1) sõnnikuga töötamise kohta; 2) vastus sellele, kes nime-
tab põllutööd mustaks või ropuks. M. Sarve
(Krk) seletus: kui kätega sõnnikut laotati.
Hää, Saa, PäL, Vil, Kõp, Sjn, Plt — 12(13)
var.

a₂. Kelle käe sitage, selle suu om saia-
ge.*

* käed; sitaga; on; saiaga (Vil)

L. Taki (Vil) seletus: öeldi sellele, kes mus-
temat tööd põlgas.

Hls, Vil — 2 var.

a₃. Kelle käe sitaga, tolle suu saiaga.

Ote v. San (Tammemägi) — 1 var.

b. Kel käe sitaga, tuul suu saiaga.

Rõu — 2(3) var.

c. Ku käe sitage, siis suu saiage.

Krk — 1 var.

A₂. Kellel käed sitased, sellel suu saiane.

Pil — 1 var.

A_{3a}. Kelle käsi sitage, selle suu saiage.

Hel, Trv — 2 var.

b. Kelle käsi on sitaga, selle suu on saia-
ga.

Trv — 1 var.

A₄. Kelle käsi sitane, selle suu saiane.*

* sjōtanō; saianō (Khñ)

Mär, Põl, Khñ, Pil — 5(6) var.

A₅. Kelle käed ei ole sitaga, selle suu ei
ole saiaga.

Vil (Suurkask) — 1 var.

A₆. Kelle käsi pole sitane, selle suu pole
saiane.

Tõs — 1 var.

B_{1a}. Kellel käe sõnnikug, selle suu saiag.
Hls — 1 var.

b. Kui käed sõnnikuga, siis suu saiaga.
Ol. Lisa nr. 11 (1888) 174, Is. Kal. (1904)
210, Reinhold Kal. (1912) 7 — 12(8) var.

B₂. Kelle käed sõnnikus, selle suu saias.
Vai — 1 var.

B₃. Käed sõnnikust sopased, suu saiaga
söödetud.

E MVH 15 — 2(2) var.

C. Kelle käe roojaga, selle suu saiaga.
Saa — 1 var.

D. Kelle käsi mustaga, selle suu saiaga.
Plv (Tobre) — 1 var.

E. Kelle käe porige, selle suu saiaga.
Hls — 1 var.

F. Kelle käed sauetset, selle suu saiane.*
* käsi saune (Norm.)

Norm. 80; Aud — 1(2) var.

G. Kelle sõrme sitaga, selle suu saiaga.
Trv, Pst — 2 var.

*

H. Kelle käe sitaga, selle suu leivaga.*
* käed (Plt)

Trv, Plt — 2 var.

I. Kui käed sõnnikuga, siis suu leivaga.*
* sõnnikuga (Wied. jj.)

Wied. 78, Kündja nr. 39 (1883) 466; TMr —
1(7) var.

*

J. Kelle käed sitased, selle suu rasvane.
Pil — 1 var.

K. Kelle käsi robane, selle suu rasvane.
Amb — 1 var.

L. Kelle käsi rähmane, selle suu rasvane.
E. Poomi seletus: põllust saadi sigade nuu-
mamiseks toidust ja sealihast süües oli suu
rasvane.

KAH Loe 18, Norm. 80, EKMS II 940; Rap
v. Mär — 2(10) var.

M. Kelle käpad sitaga, selle mokad ras-
vaga.

Hel — 1 var.

N. Kelle näpp sitane, selle moka rasvane.
Pha (Kuusk) — 1 var.

O. Kene käsi tahmane, sen suu ka ras-
vane.

Kuu (Lindström) — 1 var.

P. Kelle käe tahmatse, selle keel rasvane.
Hls — 1 var.

*

Q. Kui käe künnerpäani sitaga, sis suu
kõrvuni rasvaga.*

* küünär-; kõrvoni (Wied.)

Wied. 78; Võ-Se (Stein) — 1(5) var.

Vt. 2392 N.

R. Kui käed küünasnukist saanik sõnnikut-
kutsed, siis on suu kõrvuni rasvane.
PJg (Lussik) — 1 var.

Vt. 2392 O.

S. Käte küündrini poriga, suu kõrvoni
rasvaga.

Räp — 1(2) var.

Vt. 2392 M.

S. Kel käe künnärpäani muaga', tuul suu
kõrvuni väega'.

M. Linna seletus: kes ei põlga musta tööd,
see saab hästi süüa.

Se — 1 var.

Vt. 2392 L.

*

Z. Kelle käe sitage, selle suu magus.
VIL? (Veske) — 1 var.

*

Za. Kel künnärpää sitaga, sel mokad ja-
huga.

Khk (Hurt) — 1 var.

b. Kel künnärpää sitased, sel mokad
jahused.

Khk (Hurt) — 1 var.

*

T. Kelle jalg sitaga, selle suu saiaga.
MMg — 1 var.

Vt. 2392 R.

Ua. Kelle jalg sauene, selle suu saiane.
Vig — 1 var.

b. Jalg sauene, suu saiane.

?Tt (Eisen) — 1?(1) var.

Vt. 2392 Z.

V. Kelle jalg sitane, selle suu rasvane.*

* kene; sittane; sen (Kuu)

G. Vilbaste ja K. Viljaku (Kuu) seletus:
loomade talitamisest ikka midagi saab.

Wied. 53; VMr, Amb (Kleinmann), Kuu —
5 var.

Vt. 2392 Q.

W. Kelle jalg tahmanõ, selle suu ras-
vanõ.*

* tahmane — rasvane (Norm.)

Norm. 80; Plv — 1(2) var.

Vt. 2392 S.

Vrd. 10017. Kelle saba sitane, selle suu rasvane.

11517. Talueidel on saba sitane ja suu ras-
vane, aga linnaemandal on p... puhas ja
suu niisama puhas.

10540. Kis sitta ei katsu, sii saia ei söö.

4970. KELLE KÄSI ADRA OTS, SELLE
SUU LEIVA OTS — 3 var.

A. _____

Koe (Schultz) — 1 var.

Ba. Kelle püos adrakurg, selle salves lei-
vajärg.

Koe (Schultz) — 1 var.

b. Kelle püos adrakurg, selle salves sei-
sab leivajärg.

Koe (Schultz) — 1 var.

4971. KELLE KÄSI KAITSEB, SELLE SUU
MAITSEB — 1(2) var.

Pöi (Auss).

Vrd. 4973. Kelle käsi liigub, selle suu matsutab.

4972. KELLE KÄSI KÄLBATAB, SELLE
KEEL NÄLBATAB — 1 var.

Mih (Eenveer).

Vrd. 2399. Kelle jalg tatsub, selle suu matsub.

8689. Kelle perse hilbatab, selle keel nälba-
tab.

4973. KELLE KÄSI LIIGUB, SELLE SUU
MATSUTAB — 2 kuni 3(20) var.

Aa₁. _____

* Helle 336, Hupel 108, KAH EKAI 151 —
1(8) var.

*

*Kelle käsi liigub, selle suu matsutab wer Lust zu
arbeiten hat, findet überall sein Stück Brodt. (dessen Fuß
laaricht, dessen Mund schmagt.)*

a₂. Kene käsi liigub, tema suu matsutab.
Norm. Cl. 23 — 1?(2) var.

b. Kelle käsi liigub, selle suu matsub.

Wied. 53, Kündja nr. 35 (1883) 418 — ?(2)
var.

c. Kelle käsi liigub, selle suu maigub.

Stein 24, Wied. 53, Kündja nr. 35 (1883) 418,
Tõn. Täht. (1911 veebr.), E 33, E² 67 —
?(7) var.

B. Kelle käsi laksatab, selle suu matsa-
tab.

Krj (Mägi) — 1 var.

Vrd. 2399. Kelle jalg tatsub, selle suu matsub.

4974. Kelle käsi liigub, selle suu sööb.

4971. Kelle käsi kaitseb, selle suu maitseb.

4974. KELLE KÄSI LIIGUB, SELLE SUU
SÖÖB — 1 var.

Khk (Kaljo).

Vrd. 4973. Kelle käsi liigub, selle suu matsutab.

4975. KELLE KÄSI, SELLE MESI — 1(2)
var.

Norm. 80; Kod (Lilv).

Vrd. 4967. Kel käed, sel kalad.

4976. KUDA ÜKS KÄSI TÖIST PESEB,
NÕNDA TOINE TEDA — 1 var.

SJn (Kapp).

Vrd. 4992. Käsi peseb kätt.

4977. KUIDA KÄE, NENDA SAAB KA
ELATUD — 1(3) var.

Sa (Allas).

4978. KUIDA KÄSI TEEB, NÕNDA KAEL
KANNAB — u. 100(174) var.

A_{1a1}. Mis oma käsi käänd, seda oma kaal
kand.*

* mes (Ote); käänab (trükised; Plv); see
(Plv); kael (trükised; Vön, Plv); kannab
(trükised; Plv)

Wied. 120, Kündja nr. 46 (1883) 549, E MVH
25, E 56, E² 35, Nurmik II 70; Vön? (Pint),
Ote, Plv (Melzov) — 4(15) var.

a₂. Mis uma käsi käänd, tuud uma kaal
kand.*

* miä (Rõu, Vas v. Se); oma (Rõu); tuu
(Räp v. Plv, Rõu, Vas v. Se)

H. Prantsu (Vas v. Se) seletus: «Esi tiit,
esi piät.»

Rõu, Räp v. Plv (S. Keerd), Vö (anon.),
Vas v. Se — 6(11) var.

b. Mis oma käed käänanud, seda oma
kael kannab.

As (Kuusik) — 1 var.

A₂. Määntse uma käsi käänd, uma kaal
kand.

Eelneb poeetiline dialoog: «Mi sa nii jämmet
langu tiit?» — «Oo, saa tõlvalõ ne hinele.
Mant näitä' peenikene. Kavvõst kaia' valgõ.
Määntse...»

Se — 1 var.

A₃. Kui uma käsi käänd, nii uma kaal
kand.

Rõu — 1 var.

A_{4a}. Oma käsi käänd, oma kaal kand.*

* uma (Urv, Rõu, Se); käänab — kannab
(Norm., EKMS)

V. Pino ja E. Kirsi (mõl. Se) seletus: kes
teeb endale halva (või hea) riituseseme,
see peab seda ise ka kandma. E. Kirsi sele-
tus veel: ise teed, ise talud tagajärjed.

Wied. 136, Norm. 77 ja 150, EKMS III 604;
Vön, Kan, Urv, Rõu, Vru (anon.), Plv, Vas
v. Se (Sandra), Se — u. 10(15) var.

b. Oma käpp käänd, oma kaal kand.

Räp — 1 var.

c. Enda käsi käänab, enda kaal kannap.

Ote — 1 var.

A₅. Mis käsi käänd, seda kaal kand.

Ote — 1 var.

A₆. Kelle käsi käänd, tollõ kaal kand.
Räp — 1 var.

B_{1a1}. Kuida käsi teeb, nii kael kannab.
?Rõn (anon.) — 1?(2) var.

a₂. *

* kuda (Kod), kudas (E), kuidas (E²); nõn-
na (Kod), nenda (Wied.); kaal (Kod, Ran)
A. Univere (Kod) seletus: ise teed halvagi,
ise pead ära sööma.

CRJ KLR II 55, Wied. 85, Kündja nr. 41
(1883) 490, Sak. Lisa nr. 22 (1888) 2, Jung
68, E 42, E² 68; Kad (Rumberg), Pst v. Hls
(Söggel), Kod (Univere, Luigla), Ran
(Raag) — 5(36) var.

b₁. Kudas käed teevad, nenda kael kan-
nab ka.

Põi (Toomessalu) — 1 var.

b₂. Kuda käed teevad, nenda kael siis
kannab.

Kaa (Toomessalu) — 1 var.

B₂. Midä käsi tiip, sedä kaal kannap.*

* mis (Khk, MMg); tiip (MMg), teeb (Khk);
seda kael kannab (Khk, MMg)

Khk (Schillart), MMg (Nõu), Kam (Siimus)
— 3(4) var.

*

C. Kui uma käsi käänd, nii uma kühm
kand.

Rõu — 1 var.

*

D. Mis käsi käänd, see selg kannab.

TMr (anon.) v. Vru (R. Kallas) — 1(2) var.

*

E_{1a}. Mis oma käsi käänd, seda oma piht
pidä.

Hel (Wahlberg) — 1(3) var.

b. Mia uma kae' käändvä, uma piht pidä.

Se — 1 var.

c. Mis oma käsi käänab, seda oma piht
kõige armsamaks peab.

Wied. 120, Kündja nr. 46 (1883) 549 — 1(2)
var.

E₂. Kuidas oma käed käänavad, nii omad
pihad peavad.

San? (Raid) — 1 var.

E₃. Uma käsi käänd, uma piht pidä.*

* oma (Hel)

V. Pino (Se) seletus: millise sargi vm.
asja endale ise õmbled või teed — hea või
halva, sellist ise pead pidama.

Hel, Se — 2 var.

E_{4a}. Kuda käsi käänab, nii piht piab.

Nõo — 1(3) var.

b. Kuda käsi käärab, nõnda piht peab.

Aks — 1 var.

- F₁. Mis käed tievad, seda piht piab.*
* teeivad; peab (trükistes)
Norm. 136, EKMS 1 991; Hlj — 1(3) var.
- F_{2a}. Kudas käed teeivad, nenda piht peab.*
* kuidas (Trm), kuidas (VNg), kuda (Lai);
nõnda (Lai, Trm), ninda (VNg); pihta (VNg); pidab (Trm)
Vai, VNg (Aug. Krikmann), Lai, Trm — 4 var.
- b. Kuda käed teeivad, nõnda pihad peavad.
Tür (R. Viidalepp) — 1 var.
- G. Kuidas kääid kudund, nõnda piht piab.
Plt — 1 var.
- *
- H₁. Mis oma käe teeiva, seda oma perse peab.
Trv v. Rõu (Siipsen) — 1 var.
- H₂. Oma käed teeivad, oma p...se piab.
Hää — 1 var.
- H₃. Mis kääid teeivad, sedä perse piab.
Lüg — 1 var.
- H_{4a}. Kuda käed teeivad, nõnda perse peab.*
* kuedas (Khn), kuidas (Pil, Lai); kääid (Iis, Lüg, Koe); tievad (Iis, Lüg), tegäd (Khn); nõnna (Iis), nanna (Koe), ninda (Lüg), nda (Khn); piab (Iis, Lüg, Koe, Pil, Lai), piäb (Khn)
A. Källo (Lüg) ja P. Tammepuu (Lai) seletused: riide (tegemise) kohta.
Iis, Lüg, VMr, Koe, Tür, Khn, SJn, Pil, Lai — 9(10) var.
- b. Kuidas käed teeivad, nii perse peab.
Ann — 1 var.
- c. Kuedas käed tegäd, sedäsi perse piäb.
Khn — 1 var.
- d. Kuidas käed teeivad, naa perse peab pidama.
E. Poomi seletus: ilusa v. inetu kanga kohta.
Rap v. Mär — 1(2) var.
- H₅. Sehust küt kääid teeivad, sehust perse peab.
Käi — 1(2) var.
- I. Kuidas käed teeivad, nõnda p...se kannab.
Vln — 1 var.
- J_{1a}. Kuidas käed kärnased teeivad, nõnda perse pöörane peab.*
* kuda (Pal)
SJn, Pal — 2 var.
- b. Kudas käed kärnatsed teeivad, na perse peenike piab.
Aud — 1 var.
- J_{2a}. Mis käed kärnatsed tegeivad, seda perse peenike peab.
Aud — 1 var.
- b. Mis käed kärnased teeivad, seda perse pasane pidagu.
J. Nurme seletus: ära nõua endale rohkem, kui ise jõuad.
Kul — 1 var.
- K. Kuidas käed kärnased teeivad, nenda perse pöörane saab.
Pil — 1 var.
- L₁. Mis käed kärnatsed tegeivad, seda persse peenike peab vastama.
Vig — 1 var.
- L_{2a}. Mis kääid kärnatsed teeivad, seda perse vaene vastab.*
* käed kärnased tegeivad (Vig)
Vig, LNg — 2 var.
- b₁. Käed kärnased teeivad, persse vaene vastab.
Tor — 1 var.
- b₂. Kää' kärnädze tegeva', perse' vaenõ vastatas.
Se — 1 var.
- M. Kääid aga kärnased teeivad, perset vaesta peksetakse.
Hlj — 1 var.
- N. Mis [— — —] käed teinud, seda perse seletab.
Krj — 1 var.
- Oa. Kudas käed teeivad, nõnda p...e kisub.*
* kuda (VII), kuidas (Krj), kuidas (Rap); nenda (VII)
Rap, Krj, Jäm, VII — 4 var.
- b. Kuda käed teind, nõnda perse kisub.
A. Lese seletus: kõige enam riide tegemise kohta.
Pöi — 1 var.
- *
- P. Kuidas käed teeivad, nõnda köht kisub.
Nis — 1 var.
- *
- Q. Kuida käed teeivad, nõnda ihu kisub.*
* kuidas, kuda; nenda, nõnda
O. Grep (Krj) seletus: mida rohkem sa midagi teed, näit. riideid, seda rohkem sul ka kulub.
Sa — u. 5(10) var.
- R. Kuida käed teinud, nõnda ihu elab.
Krj (Mägi) — 1 var.
- S. Kuida käed teeivad, nenda ihu peab kandma.
Wied. 85, Kündja nr. 41 (1883) 490; Kaa (I. Kallas) — 1(6) var.
- *
- T. Kuda käed teeivad, nõnda keha kannab.
Kos — 1 var.

U. Kudas käed kärnased tegid, sedasi keha vaene piab kandma.

Tor — 1 var.

Vrd. 1061. Hää käsi tegeb, parema kaul kandab.
4999. Mis uma käsi käänd, tuu uma suu süü.

7739. Midä näpid tieväd, seda perse piab.

11169. Mis sõrm sõõrates, sedä pihit piab.

8463. Mis pea teeb, seda perse vastab.

8469. Pea pabane unestab, jalad vaesed vastagu.

11805. Kuda tegija teinud, nõnda pidaja piab.

4982, eriti B: Kuda kääd käiväd, ninda vats vastab.

4979. KUIDAS KÄES, NENDA LÄHEB — 1 var.

LNg (Prooses).

Vrd. 12124. Kuidas tuleb, nõnda läheb.

4980. KUIDAS KÄSI, NÕNDA RUSIKAS — 1?(1) var.

Puus. KH I¹¹ 84.

X 4981. KUI KÄE ADRA KÜLGE PANÖT, SIS ÄRÄ KAEGU INÄMB TAADÖ — 2(6) var.

Aa₁. _____

Vas (Jakobson) — 1 var.

a₂. Kui käe adra külge paned, siis ära vaata enam tagasi.

Norm. 71, Vih. VER 185 — ?(2) var.

b. Kui paned käe adra külge, siis ära vaata tagasi.

?Jöh (õpil.) — ?(1) var.

c. Kui oled käe adra külge pannud, ära vaata tagasi.

?Kuu (Jahe) — ?(1) var.

B. Adra tagast ära vahi tagasi.

Pal — 1 var.

Vrd. Luuka 9,62: Agga Jefus ütles temma wasto: Ei ükski, kes omma käe adra külge pänneb, ja watab taggasi, ei kölba Jummal rigile.

Vrd. ka ER Kal. (1887 juuli 31): Kes oma käe adra külge paneb ja vaatab tagasi, ei kölba Jumala riigile (viide: Luuka 9,62).

4982. KUI KÄED KÄIVAD, SIS VATS NAURAB — ? kuni 2(2) var.

A. _____

A. Källo seletus: kes töötab, see saab süüa.
?Lüg — 1?(1) var.

B. Kuda kääd käiväd, ninda vats vastab.
?Lüg (Källo) — 1?(1) var.

Vrd. 4978, eriti P: Kuidas käed teevad, nõnda kõht kisub.

4999. Mis uma käsi käänd, tuu uma suu süü.

4983. KUI KÄE' KÜLMÄ', LÖÜ NUIAGA KÄE' KUUMAS — 1 var.

V. Noveki seletus: pead virgemini tööd tegema.

Puh.

4984. KUI KÄSI PUHAS, SIIS PEAB SUU KA PUHAS OLEMA — 2(3) var.

A. _____

Khk (Simon) — 1(2) var.

B. Puhas suu, puhas käsi.

Kaa — 1 var.

Vrd. 9022. Puhas suu, puhas käsi käib maailma läbi.

12791. Tütärlats pidägu suu, käe ja perse.

4985. KUI KÄÄ KÜLMA, SIS P...S LÄMMI — 1(2) var.

Võ-Se (Stein).

Vrd. 5111. Külma käsi, soe süda; soe käsi, külma süda.

4986. KUI SA KÄEGA ETTE KATSUD, EGA SIIS JALGA ÄRA EI LÖÖ — 1 var.

Trv (Parts).

4987. KÄED TEEVAD TÖÖD, AGA PEA TOIDAB — ?(12) var.

a. _____

Niggol VKÖR⁵ 121, Pöder L ABDr 32, Norm. 64 — ?(10) var.

b. Käed teevad tööd, pea toidab.

E 31, E² 66 — ?(2) var.

4988. KÄSI AITAB KÄTT, JALG JALGA — 3(6) var.

A. _____*

* avites (Hel)

Norm. 236, EKMS I 94; Hel, Trv — 2(5) var.

B. Üks käsi aitab teist.

Tt (D. H. Jürgenson) — 1 var.

Vrd. 4992. Käsi peseb kätt.

2393. Jalg jala tuetab, käsi kätt kovendab.

4989. KÄSI JÕUAB ENAM KUI KOHUS ON — 1(5) var.

a. _____

Tt (Vestr.) — 1 var.

- b. Käsi jõuab enam kui kohus.
Wied. ESSr 252, EKMS I 991, II 20 ja 763
— ?(4) var.

4990. KÄSIL OTSID, JALAL LEIAD —
2(6) var.

- a₁. —
Wied. 51, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1(3) var.
a₂. Kätel otsid, jalal leiad.
E 31, E² 44 — ?(2) var.
b. Käega otsid, jalaga leiad.
Tln (Wiedemann) — 1 var.

4991. KÄSI LÄHEB KÜPSE KALLALE —
2 var.

- a. —
Kaa (Jakson) — 1 var.
b. Käsi käüb küpse pääle.
Kuu — 1 var.

4992. KÄSI PESEB KÄTT — u.
150(348) var.

- Aa₁. —
Wied. 51, Niggol VKÖR 188, Lüdimois UAr (1880) 23, Gressel (1885) 49, Poleštšuk-Tönnisson I 43, Gr. RkÖrE II 80, Tön. LLr 70, Pöder L ABDr 32 ja 36, Kuusik KT 202, Kmpm. KH 9, 37 ja 73, Kmpm. Kirjaseadm. 37 ja 75, Kmpm. KLR 369, Kmpm. KLR II³ 358 ja 365, Pet. HS I 10, Tön. Tähttr. (1911 mai) ja (1913) 35, Nurmik III 95, Huvit. II 215, Huvit. V Lisa 15, Puus. EKGr. 171, Reiman KTr VI 54, Reiman EK I 276, Muuk-Mihkla I 15, Kask-Vaigla-Veski LÖ² 26, EKMS I 9 ja IV 840; Jõh, Iis, Sim, Amb, Koe, Ann, Kuu, Juu v. Vän (Virkus), Rap v. Mär (Poom), Pld, Vig, Rei, Emm, Sa, Vän, Saa, Krk, Hel, Trv, Vil, SJn, Plt, Pal, Trm, Trt, Vön, Ran, Elva, Ote, Plv, Tt (anon. ja S. Veske) — u. 50(140) var.
a₂. Käsi peseb käe.
Meos Vaatl. III–IV 106 — ?(1) var.
a₃. Käsi peseb ikke kätt.
Vig — 1 var.
b₁. Käsi mõsk kätt.*
* mõsep (Wied.)
Wied. 51; Krk, Rāp, Se — 7 var.
b₂. Käsi mõseb ikki kätt.
Hls — 1 var.
B₁. Käsi mõsep tõist.*
* teist (Poromenski)
* Hupel 107, Poromenski EGr. 191, Mar-purg 70 — 1(4) var.

- B_{2a1}. Üks käsi peseb teist.*
* üits (Krk); tõist (Kruus; Krk)
Meves 136, Wied. 194, KAH Loe 19, Kruus 37, Kündja nr. 2 (1884) 21, Org 18, OM nr. 2 (1890) 84, Norm. 236, EKMS I 94; Kuu, Hps, Phl, Krj, Kaa, Kre, Päl, SJn, TMr, Tt (D. H. Jürgenson) — 12(28) var.
a₂. Üks käsi peseb ikka tõist.
Krk — 1 var.
b. Üts käsi mõsk tõist.
Hel — 1 var.
B_{3a1}. Teine käsi peseb teist.*
* tõine (Krk), teene (KJn)
Sannumetoja I (1848) 89, Stein 61, Wied. 181, Kündja nr. 52 (1883) 622, E 83, Puus. Eü I 20; Rak, Tln, Krj, Vän, Krk, KJn, Tt (Kreutzw.) — 9(22) var.
a₂. Teine käsi peseb ikka teist.
Sa (Veäster), Aud, Pär — 3(4) var.
b. Tõine käsi mõseb teist.
Puh — 1 var.
B₄. Kaks kätt, tõine peseb tõist.
SJn — 1(2) var.
B₅. Üks käsi peseb ühte, teine teist.*
* tõine (Krk)
Krk, Pil — 2 var.

*

- Ca₁. Käsi peseb kätt, siis saavad mõlemad puhtaks.*
* puhtas (Ksl), puhtast (Kod)
Wied. 51, Kurrik SÖ 23, Kündja nr. 35 (1883) 418; Val, Ksl, Pal, Kod — 5(12) var.
a₂. Käsi peseb kätt, siis saavad nad mõlemad puhtaks.
Plt, Plv — 2 var.
a₃. Käsi peseb kätt, siis soavad puhtaks mõlemad.*
* saavad (E)
E MVH 13; Kuu — 1(2) var.
a₄. Käsi peseb kätt, mõlemad saavad puhtaks.
Norm. 236, EKMS I 94 — ?(2) var.
b. Käsi peseb kätt, seni kui nad mõlemad puhtaks saavad.
Plt — 1(2) var.
c₁. Kui käsi kätt peseb, siis saavad mõlemad käed puhtaks.
Körber VRMK 60 — ?(5) var.
c₂. Kui käsi kätt peseb, siis saavad mõlemad puhtaks.
Saa — 1 var.
c₃. Kui käsi peseb kätt, siis saavad mõlemad puhtaks.
Vai — 1 var.
D_{1a1}. Käsi peseb teist, siis saavad mõlemad puhtaks.
* Helle 335, Hupel 107, Beitr. XI 157, Čelak.

*
† käsi mõsep tõist eine Hand wäscht die andre

86, Poromenski EGr. 191, Poromenski² 10, Jannau Lüh. Kram. 103, Körber VRMK 36, Körber KR I (1891) 43, Wied. 51, Kündja nr. 35 (1883) 418, KAH EKAI 151, Muuk-Mihkla-Tedre IV 26; Sim, VMr — 3(22) var.

*
Zāšfipešeb teist, siis saavad mollemad puhtaks
eine Hand wäscht die andere.

- a₂. Kāsi peseb tōist, saavad mõlemad puhtast.*
* teist (Lai)
Jōh, Lai — 2 var.
- b. Kāsi mõsep toist, siis saava mõlemba puhtas.
Norm. Cl. 28 — 1?(3) var.
- D_{2a1}. Üks kāsi peseb teist, siis saavad mõlemad puhtaks.*
* puhtas (Ksi)
CRJ UAr 34, Kreutzb. Kal. (1906) 45; VMr, Vig, Ksi, Lai — 5(7) var.
- a₂. Üks kāsi peseb teist, siis saavad nemad mõlemad puhtaks.
Muh — 1 var.
- b. Üks kāsi peseb teist, siis on mõlemad puhtad.
Plt — 1 var.
- D_{3a}. Tõine kāsi peseb tōist, siis saavad mõlemad puhtaks.*
* teine; puhtas (Tt)
Kaa, Tt (Noor) — 2 var.
- b. Kui teine kāsi teist peseb, siis saavad mõlemad puhtaks.
Tln — 1 var.
- E_{1a1}. Kāsi kae mõsk, mōlōba üte' valgō'.
Se — 2 var.
- a₂. Kāsi kätt mõsk, mōlōmba' oma üte valgō'.
Se — 1 var.
- a₃. Kāsi kätt mõsk, a mōlōmba oma üte valgō'.
Se — 1 var.
- b₁. Kāsi kae mõsk, mōlōba saava üte valgō'.
Se — 1 var.
- b₂. Kāsi mõsk kätt, sis saava mõlemba üte valgō'.
Se — 1 var.
- c₁. Kāsi mõsk kätt, mōlōba tahtva üts valgōst.
Se — 1 var.
- c₂. Kāsi kätt mõsk, mōlōba tahtva üts valgōst.
Se — 4 var.
- c₃. Kāsi kae mõsk, mōlōmba tahtva üts valgōst.
Se — 1 var.

- c₄. Kāsi mõsk kätt, mōlōba tahtva üts valgō olla.
Se — 1 var.
- d₁. Kāsi mõsk kätt, mōlōmba tahtva valgō olla.
Se — 1(3) var.
- d₂. Kāsi kätt mõsk, nii mōlōmba' tahtva' olda' valgō'.
Lut — 1 var.
- e. Ku kāsi kae mõsk, sis umma üts valgō mōlōmba.
Rōu — 1 var.
- f. Kāsi peseb kätt, mõlemad tahavad üks valged olla.
Kam — 1(3) var.
- E₂. Üts kāsi mõsk üte, tōōnō tōist, mōlōmba' tahva' nāā' valgō' olla'.
Se — 1 var.

*

- Fa. Kāsi mõsk kätt, kats kätt tervet iho.
Stein 29; Vō-Se (Stein) — 1(8) var.
- b. Kāsi peseb kätt ja kaks kätt tervet iho.
Wied. 51, Kündja nr. 35 (1883) 418 — ?(3) var.
- c. Kāsi peseb kätt, kaks kätt tervet keha.
CRJ H I 161 — ?(1) var.
- d₁. Kāsi mõsep kae, kats kätt kõige kihä.
Rōu — 1(2) var.
- d₂. Kāsi mõsk kätt, kats kätt kõgō kihä.*
* mõsep; kõige; kehä (Hollmann)
Hollmann 15; Rōu — 1(2) var.
- Ga. Kāsi peseb kätt, kaks kätt nägu.
Ote, Kan — 2 var.
- b. Kāsi mõsep kätt, kaits kätt mōsōva näku.
Kam — 1 var.
- Ha. Kāsi peseb kätt ja [kaks] kätt pesevad palge.
Tt (Schmidt) — 1 var.
- b₁. Kāsi peseb kätt ja kaks kätt pesevad palet.
Wied. 51, Kündja nr. 35 (1883) 418, E 31, E² 21 — ?(5) var.
- b₂. Kāsi peseb kätt, kaks kätt pesevad palet.
Kmpm. KLR II⁷ 58 — ?(6) var.
- I. Kāsi peseb kätt, kaks kätt palet ja iho.
E MVH 13 — ?(1) var.
- Ja₁. Kāsi peseb kätt, kaks kätt suud.
Norm. 237, EKMS I 94 — ?(2) var.
- a₂. Kāsi ikka kätt peseb, kaks kätt suud.
Plt — 1 var.
- b₁. Kāsi mõsk kätt, kats kätt suud.
San — 1 var.
- b₂. Kāsi mõsk kätt ja kaits kätt suud.
Ote — 1 var.

c. Käsi mõsk kätt, a' kats kätt mõskva suud.
Se — 1 var.

Ka. Käsi mõsk kätt, kats kätt jalga.
San — 1 var.

b. Käsi mõsk käe, kats kätt jala.
Kan — 1 var.

*

L. Teine käsi peseb teist, kaks kätt palet, viimaks saavad kõik kolm puhtaks.
Krj (Mägi) — 1 var.

*

M. Käsi peseb kätt, kaks palet läigivad.
?Nrv (Muru) — ?(1) var.

N. Käsi mõseb kätt, üte musta mõlemba.
?Rõu (J. Raudsepp) — 1?(1) var.

O. Teine käsi peab ikka teist pesema.
?Ha (Kanketer) — 1?(1) var.

P. Käsi tege käe puhtas.
Rõu — 1 var.

Vrd. 5006. Üks käsi ei pese üksi.

4988. Käsi aitab kätt, jalg jalga.

5002. Teine käsi kannab teist.

4963. Ega üks käsi teist ühtepuhku või pesta.

4976. Kuda üks käsi teist peseb, nõnda teine teda.

4993. KÄSI PUUSAS, TÄI PUNGAS —
u. 35(100) var.

Aa1.

* Helle 335, Hupel 107, Willmann 7, Lindf. (1788) 1k-ta, Gressel (1855) 53, Poromenski EGr. 191, Wied. ESSr 907, Wied. 51, Kapp 38, Stein 22, Kündja nr. 35 (1883) 418, Meelej. nr. 14 (1885) 61, KAH EKAI 151, Rootsl. Elut. Kal. (1901) 15, Tõn. RP 302, Tõn. Täht. (1914) 39, EKMS I 1133 ja IV 221; Vi, Sa (R. Kallas v. anon.), VIL, SJn, Ksi, Tt (anon.) — u. 15(65) var.

* *Käsi puusa, täi punga, es ist doch lauter Bettel-
Stolz. (die Hand in der Seite gestützt, eine Laus am
Knopfe.)*

a2. Käsi puusan, täi pungan.

* Hupel 107, Poromenski EGr. 191; Hls, Hel, Trv, Ran, Ote, Urv, Rõu, Tt (Clare) — u. 10(13) var.

*

*1. Jett puusa, täi punga (pungas) rev. } die Hand in der Seite, eine Laus am
2. Käsi puusa, täi pungan, täst. } Bettel, d. l. Bettelstolz.*

a3. Käsi puusas ja täi punga.*

* puuskas (Sannumetoja); pongas (Pal)

Sannumetoja II (1849) 132, EKMS IV 219; Vil (Suurkask), Pal (Arst) — 3 v. 4(4) var.

a4. Käsi puusan ja täi pungan.
Äks — 1 var.

b. Käed puusas ja täi punga.
JJn — 1 var.

c. Kel käsi puusah, tuul täi punga.
?Vas v. Se (Sandra) — 1?(1) var.

B. Käsi puusas, täi kukrus.
Wied. 51, Kündja nr. 35 (1883) 418 — 1?(2) var.

C. Käsi puusas, täi taskus.
Wied. 51, Kündja nr. 35 (1883) 418, Kmpm. KH 41, E 31, E² 52 — 1?(11) var.

*

D. Käed küll puusas, aga taskud tühja täis.
Vil (Leoke) — 1 var.

*

E. Kits kottis, täi punga.
SJn — 1 var.

Kõnekäänuline funktsioon võimalik, v. a. Ac.

Vrd. kk: Täi punga 'raha otsas' (Plt).

4994. KÄTEL PÜHAD, KÖHUL PAAST —
?(2) var.

E² 82; ?Nõo (Eisen).

Vrd. 4966. Kel käed rüpes, sellel nälg kõtus.

4995. KÄTE TÖÖ TEEB INIMEST KUUL-
SAKS * — 1(13) var.

* inimese (kõlgis trükistes)

Mihkla-Parlo-Viidebaum I 93, Viid. 109, Muuk-Mihkla I 15, Vih. (1949, 1951, 1952) 92, (1954) 98, (1957) 108, Vih. VER 185; JJn (Obergr).

4996. KUUNÜ UI KÄSI EGAKÖRD KÄRNI
SÜÜTMÄ — 1 var.

Vas v. Se (Sandra).

4997. MIS KÄES, SEE KÄES — 1 var.

TMr (Siil).

4998. MIS KÄEST KAUB, SEDA HAKA-
TAKSE KÄHETSEMA — 1? v. 2(13) var.

a.

Stein 43, Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549, E 56, E² 78, Kask-Puusepp-Vaigla 98, EKMS I 863; ?Tt (Kreutzw.) — 1?(11) var.

b. Mis käest kadus, seda minnakse kahetsema.
Wied. 118, Kündja nr. 46 (1883) 549 — 1?(2) var.

4999. MIS UMA KÄSI KÄÄND, TUU UMA
SUU SÜÜ — 1 var.

Rõu (Kõiv).

Vrd. 4978, näit. A₁a₂: Mis uma käsi käänd, tuud
uma kaal kand.

5296. Lailad käed tegemas, lai suu söömas.

4982. Kui käed kälvad, sis vats naurab.

7738. Kuida näpud jõuavad liikuda, seda-
mööda suu jõuab süüa.

5000. NEED KÄED VÕTAVAD, KES
PANEVAD — 2 var.

A. _____

Rak — 1 var.

B. Kelle käsi pannud, selle käsi võtku.
E MVH 78 — 1 var.

Vormeli funktsioneerimine vanasõnana on
küsitav.

Vrd. muist Aa S 64.

Vrd. 14349. Võta sealt, kuhu sa ei ole pannud.

Академия наук Эстонской ССР. Институт языка и литературы
Академия наук Эстонской ССР. Литературный музей
Ф. Р. Крейцвальда

ЭСТОНСКИЕ ПОСЛОВИЦЫ

Том I

Под редакцией Арво Крикманна и Ингрид Сарв
На эстонском языке

Художник-оформитель: Пауль Лухтейн

Таллин, изд-во «Ээсти раамат»

Toimetaja E. Priidel

Kunstiline toimetaja M. Vannas-Orupõld

Tehnilised toimetajad E. Ainla ja K. Rohtmets

Korrektorid A. Nurmoja, M. Sepp ja Ü. Rattur

ИБ № 2209

Laduda antud 4. 08. 78.

Trükkida antud 24. 06. 80.

MB-06421

Formaat 70×90/16

Trükipaber nr. 1

Kiri: literaturnaja

Kõrgtrükk

Trükipoognaid 57

Tingtrükipoognaid 66,69

Arvestuspoognaid 97,45

Trükiarv 3000

Tellimus nr. 3689

Hind rubl. 12.10

Kirjastus «Eesti Raamat», 200090 Tallinn, Pärnu mnt. 10
H. Heidemanni nim. trükikoda, 202400, Tartu, Ülikooli 17/19. II

EESTI AKADEEMILINE RAAMATUKOGU

1 0200 00058899 0